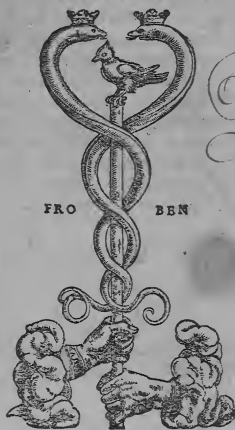

C. PLINII SECVNDI

HISTORIAE MVNDI LIBRI XXXVII

EX POSTREMA AD VETVSTOS CODICES COLLATIONE

CVM ANNOTATIONIBVS ET INDICE.

Suparo ysterij

2116

BASILEAE

IN OFFICINA FROBENIANA

M. D. XXXIX.

Prof. Aug. Broca
1925

C. PLINIVS SECVNDVS NOVOCOMENSIS

EQVESTREBVS MILITIIS INDVSTRIE FVNCTVS, PROCVRATIO-
nes quoque splendidiſſimas atque continuas ſumma integritate adminiſtravit, & tamen
liberalibus ſtudijs tantam operam dedit, ut non temere quis plura in otio ſcripſerit. Itaq;
bella omnia quæ unquam cum Germanis geſta ſunt, x x x v i i i uoluminibus compre-
hendit. Item Naturalis hiſtorię x x x v i i libros abſoluit. Perijt clade Campaniæ. nam
cum Miſenſi claſſi præſſet, & flagrante Veſuio ad explorandas propius cauſas Liber-
nica pertendiſſet, neq; aduerſantibus uentis remeare poſſet, ui pulueris ac fauillæ oppreſ-
ſus eſt: uel ut quidam exiſtimant, à ſeruo ſuo occiſus, quem deficiens æſtu, ut necem ſibi
maturaret, orauerat. Hic in his libris x x milia rerum dignarum, ex lectione uoluminum
circiter M M, complexus eſt. Primus autem liber quaſi index x x x v i librorū ſequen-
tium, ſumman totius operis, & ſpecies continet titulorum.

REVERENDISSIMO

PRÆSVLI, ET ILLVSTRISS. PRINCIPI STANISLAO

Turzo Olmutzensi episcopo D. ERASMVVS ROTEROD. S. D. e

HABENT hoc egregia magnorum artificum opera præful ornatissime, ut non solum nobilitent autores suos, quorum auspicijs impendijsue nata sunt, aut quibus dicata fuerant, verum etiam omnes, quicunq; uel in absoluendo, uel in faciundo portionem aliquam industriæ suæ contulerunt. Quorundam etiam æmulatio quamuis parum felix, tamen illustris fuit. Quis enim hodie nosset Mausolum Cariae regulum, aut huius cōiugem Artemisiam, quis Scopam, Bryacem, Timotheum, Leochatē, aut Pithim, nisi Mausoleum opus longe celebratissimū his omnibus famam dedisset immortalē, cum ipsum sese ab iniuria temporis exedentis omnia, uindicare nō potuerit. Nullum hodie uestigiū extat operosi tabernaculi quod condidit Moyses, aut celeberrimi quōdam templi quod Hierosolymis extruxit Solomon, Esdras restituit, & tamen semper uicturū est in hominū memoria nomē laudati Beselehelis, & Hyram Tyriorū regis. Quin & ipse Solomon quamlibet alijs quoq; nominibus inclytus, bonam magnamq; gloriæ suæ partem nobili debet ædificio. Solidior autē ueriorq; gloria contingit ex his monumētis quæ uitæ mortaliū insignem aliquam adferunt utilitatem, quàm ex Aegyptiarū pyramidum molibus, quæ præter opulentiae barbaricæ stultam & ociosam ostentationē nihil habent, aut ex Labyrinthis, colossis, nodis inexplicabilibus, muscis tegētib; quadrigam, Dodonæis lebetibus, heptaphonis porticibus alijsq; id genus argumentis, quæ delectant quidē artē & ingenij miraculo, sed præterea nullo iuuant usu. Huiusmodi famam pariunt autoribus suis uerius quàm gloriam. Nobilitatus est suo tauro æneo Perillus, sed ut præstiterit obscurum esse. Plus itaq; ueræ laudis promeruerunt, qui extructis pōtib; portibus, thermis, & aquæ ductibus utilitatem cum operum magnificentia coniunxerūt. E quibus omnibus, si quod est præstantissimū eligas, quid ad hoc opus, quod nobis uiuū ac spirās ingenij sui monumentū reliquit Plinius? Imō non opus est, sed thesaurus, sed uere mundus rerum omnium cognitu dignarum. Proinde non mirum si unum tot uiros nobilitauit, hodieq; nobilitat. Nemo fuit tam obscurus, quin illustris esse ceperit, posteaquā huic operi manum admouit. Perierat nobis hoc diuinū munus ni certatim à summis ingenijs aduigilātū esset, ut ex ruinis penē deploratis orbi renascereetur. Inter hos prima citra controuersiam laus debetur Hermolao Barbaro, non tantū ob id quod primus omnium facinus longe pulcherrimū ausus sit aggredi, uerum etiā quod cæterorū nemo unus plura restituerit. Ac ne longū texam catalogon, inter plurimos qui Barbari exemplū sunt æmulati, non instrennuā operā hic nobis nauauit Guilielmus Budæus, uir præter absolutam eruditionē, exquisitā diligētiā. Post hūc Nicolaus Beraldus homo supra peritiā humanarū literarū Mathematices etiam pulchre callens, quodq; hic uel præcipitū erat, sani iudicij, non minore studio q̃ religione uersatus est in hoc labore. Nuper omniū postremus Ioannes Casareus in omni genere literarū exercitatisimus, non infelicē operā præstitit. Atq; horum omniū quidem industriæ debemus, quod Plinium habemus multo quàm antehac emendatiorem. Cæterum ut in picturis quibusdam artis exquisitæ, semper oculis contemplantiū offert sese noui quippiam, quod admirentur, ita in emaculando Plinio uersantibus, nunquam defuturum est, quod faciendum sit. Festiuiter quidem dictum est à Plauto: Negocij sibi qui uolet uim comparare, nauim & mulierem hæc duo cōparato. Nam nullæ res magis duæ plus negocij habent. Idem serio uereq; dici potest, nunquam ei defuturum negotium, qui in Plinio restituendo uelit operam sumere. Ut enim nihil

aliud, certe typographorum incuria facit, ut in probatissimis quibusq; scriptoribus, semper eruditis uiris, retexenda sit, ut ita dicam, tela Penelopes, quandoquidem illi quotidie plus deprauant sua socordia, quam eruditorum diligentia possit reponi. Nonnullorum operum ea diuinitas fuit, ut omnium artificum manus, inimitabili quadam artis eminentia deterrerent, uel à supplendo quod erat inchoatum, uel à fardiendo quod erat deprauatum. Inter Apellis opera duæ potissimum Veneres celebrantur à scriptoribus, altera emergens è mari, unde & *Διασωμένη* dicta, altera quam Cois inchoauit, illam etiam superaturus, nisi mors inuidisset operi nascenti. Prioris inferiorem partem corruptam, nullus inuentus est qui posset reficere: posteriorem imperfectam, nemo potuit ad præscripta lineamenta perficere. Quo magis probata est artificum modestia, hoc magis detestanda est quorumdam temeritas, ne dicam impietas, qui Plinianum opus, omnibus omnium sculptorum ac pictorum operibus anteponendum, sic uel describendo uel excudendo corruperunt, ut deuotis animis in tam eximij scriptoris exitium conspirasse uideri queant. Atqui id ne fieret, oportuit regum esse curam, quum nullus sit liber dignior qui regum manibus teratur, quod non ex alio citius hauriatur rerum omnium cognitio. Quid autem magis decet orbis monarchas, quam cæteris antecellere prudentia? Prudentia uero quæ rebus periculis colligitur non solum misera est, quemadmodum uere scripsit ille, propterea quod magno multorum malo paratur, uerum etiam dispendiosa, ut plerunque sero contingat. At istas moras, nihilo magis fert Respublica, quam nauis in mari periclitans nauclerum imperitum donec proficiat. Præsens enim periculum artificem iam promptum requirit. Itaque Monarchas non uacat ullam uitæ portionem amittere, nec pueros esse licet, etiam si sint imberbes, animi canicies adsit oportet: ea non aliunde rectius colligitur, quam ex hoc opere, quod tanto compendio rerum docet uniuersitatē. Mundum docet Plinius. Quid autem absurdius, quam imperare mundo, & nescire quid sit mundus? Nec est quod excusent publica negocia. Talibus negocijs districtus hæc ex tot librorum milibus scripsit Plinius. Certe par erat, aliquam horarum partem quæ pereunt in alea, in tam frugiferam, nec minus iucundam lectionem decidere. Verum ut quod cœpi pergam, quo detestabilior est deprauatorum temeritas, hoc eruditos omnes pro sua quemque uirtute, maiore religione ad mouere manu oportet operi restituendo. Superstitio quidem est nihil hic audere, quum tam multis hic ausus felicissime cesserit. Temeritas est ex quamlibet leui cōiectura expuncta uetere scriptura nouam inducere. Religio est seorsum annotare si quid probabilibus argumentis deprehensum est, & eruditus ad ulteriora peruestiganda, ueluti gradum iacere. Atque utinam in hoc pulcherrimum negocium conspirarent omnes rei literariæ proceres, ut quisque quod deprehendit in medium conferat, donec Plinium haberemus absolutum. Non leue præmium ostenditur, uel unus locus restitutus promerebitur honestam apud studiosos nominis memoriam. Is est Pliniani nominis splendor, ea est operis tum gratia tum utilitas. Benemerebitur de publicis studijs, si tua autoritas Velium tuum aut si qui sunt Velij similes ad hanc prouinciā extimularit. Nos ex uetustissimo quodam codice, sed ut ferè sunt, deprauatissime scripto, non pauca restituiimus, quæ citra subsidium exemplaris corrigi non poterant, quæque hæctenus à nemine fuerant animaduersa. Hoc dictum ne fide careat, præstabit hic locus libri xii. Cap. iiii. Aethiopie forma, ut diximus nuper allata &c. Item libro xiii. Cap. x. xiiii. Apes quoque nunquam defore &c. Rursum libro xviii. Cap. vi. Verumque consuetudinibus latifundia &c. & Cap. xxi. Omnesque earum differentie sunt in octauis partibus signorum &c. Sed ineptum sit recensere quicquid correctum est, hæc in hoc indicaui, quo lector collatis his locis cum omnium æditionibus perspiciat ad hunc modum plurima feliciter restituta ex fide uetustissimi codicis, quæ nullis coniecturis potuissent restitui. In cæteris item ita uigilatū est, ut meo periculo non dubitem polliceri, nunquam hæctenus exisse Plinium feliciter tractatum. Accessit officinae Frobenianæ maiestas notorū, qui uir mihi literis illustrandis natus uidetur. Jam quo cōmendatior

dator etiam Plinius exiret in manus hominū, hoc operæ tuo nomini dedicare uisum est. Scio quantū debeam incomparabili uiro fratri tuo Turzoni quondam præsulī Vratislauensī, qui me tam procul semotum & splendidis xenijs, & amantissimis literis ad amicitiam prouocauit. Ab hoc ære alieno non liberat mors creditoris. Memoriet̃ perfoluendū, quod ipsi perfoluere non licuit. Successisti in germani locum, iam semel atq; iterum læsesens ad amicitiam. Est tibi res amplissime Præsul cum homuncione planè uitreo. Subinde periclitor. Proinde si deus dederit uitam longiorē, hanc arram esse putato, quæ adeo non liberat, ut obstrictiorem etiam reddat debitorem: sin minus, hoc erit argumentū mihi facultatem defuisse non animum hominis grati memorisq; Amplitudinē tuam seruet dominus Iesus. Basileæ. Anno ab orbe redempto. M. D. xxv. sexto Idus Februar.

C. PLINIUS CAECILIUS MARCO SVO S.

Pergratū est mihi quòd tam diligēter libros auunculi mei leſcitas, ut habere oēs uelis, quæ rarsq; qui sint. Fungar indicis partibus, atq; etiā quo sint ordine scripti, notū tibi faciā. Est enim hæc quoq; studiosis nō iniucūda cognitio. De iaculatione equestri unus. Hūc cū præfectus alæ militaret, pari ingenio curaq; cōposuit. De uita Q. Pōponij Secūdi duo, quā singulariter amatus, hoc memoriæ amici quasi debitū munus exoluit. Bellorum Germanicū uiginti, quibus omnia quæ cū Germanis gelsimus bella collegit. Inchoauit cū in Germania militaret, somnio monitus. Adstitit enim ei quiescētī Drusi Neronis effigies, qui Germani latissime uictor ibi perijt. Cōmēdabat memoriā suā, orabatq; ut se ab iniuriā obliuionis assereret. Studio sit res, in sex uolumina propter amplitudinem diuisi, quibus oratorē ab incunabulis instituit & perfectit. Dubij sermonis octo scripti sub Nerone nouissimis annis, cū oē studiōrū genus paulo berius & erectius, periculosum seruitus fecisset. A fine Aufidij Bassi xxxxi. Naturæ hystoria rū xxxvii. opus diffusum, eruditū, nec minus uariū q̃ ipsa natura. Miraris quòd tot uolumina, multa q; in ijs tam scrupulosa, homo occupatus absoluerit: Magis miraberis, si scieris illū ali quādiu causas actuisse, decessisse anno vi & l. mediū tēpus distentū impeditiūq; quā officijs maximis, quā amicitia principū egisse. Sed erat acre ingenij, incredibile studiū, summa uigilantia. Lucubrare a Vulcanalibus incipiebat, nō auspicādī causā, sed studēdī statim a nocte multa: hyeme uero ab hora septima, uel cū tardissime, octaua, sæpe sexta. Erat sanē somni parcissimī, nōnunq; etiā inter ipsa studia instātis, & deserētis. Ante lucē ibat ad Vespasianū Imperatorē: nā ille quoq; noctibus utebatur: inde ad delegatū sibi officiū. Reuersus domū, quod reliquū tēporis, studijs reddebat. Post cibū sæpe, quē interdiū leuē & facili ueterū more sumebat, q̃state, si quid ocij, iacebat in sole, liber legebatur, adnotabat excerpebatq;. Nihil enim unquam legit, quod nō excerperet. Dicere etiā solebat, nullū esse librū tā malū, ut nō aliqua ex parte prodesset. Post solē plerūq; frigida lauabatur. Deinde gustabat, dormiebatq; minimū. Mox quasi alio die studebat in cenā tēpus. Super hāc liber legebatur, adnotabatur, & quidē cursim. Memini quendā ex amicis, cū lector quædam pronūciasset perperā, reuocasse, & repeti coegisse. Huic auunculū meū dixisse: intellexeras nēpe, quū ille annuisset. Cur ergo reuocabas? decē amplius uersus hac tua interpellatione perdidimus. Tāta erat parsimonia tēporis. Surgebat æstas: te à cena luce, hyeme intra primā noctis, sed tanq; aliqua lege cogētē. Hæc inter medios labores, urbisq; fremitū. In secessu solū balinei tēpus studijs eximebatur. Cū dico balinei, de interioribus loquor. Nā dū distringitur tergiturq; audiebat aliquid, aut dictabat. In itinere quasi solutus ceteris curis, huic unī uacabat. Ad latus notariū cum libro, & pugillaribus, cuius manus hyeme manicis muniebatur, ut ne cœli quidē asperitas ullū studijs tēpus eriperet. Qua ex causa Romę quoq; sella uehebatur. Repeto me correptū ab eo cum ambularē: Poteras, inquit, has horas nō perdere. Perire enim omne tēpus arbitrabatur, quod studijs nō impartiretur. Hac intētiōe tot ista uolumina peregit, electorūq; cōmētarios clxx mihi reliquit, opisthographos quidē, & minutissime scriptos: quā ratione multiplicatur hic numerus. Referebat ipsē, potuisse se cū procuraret in Hispania, uēdere hos cōmētarios Largio Licinio cccc milibus nummū, & tūc aliqūto pauciores erāt. Nonne uidetur tibi recordatū quātū legerit, quantū scripserit, nec in officijs ullis, nec in amicitia principū fuisse? Rursus cū audis quid studijs laboris impēderit, nec scripisse satis, nec lēgisse? Quid est enim quod nō aut illæ occupationes impēdire, aut hæc instātia nō possit efficere? Itaq; soleo ridere cū me quidā studiosum uocāt, qui si cōparer illi sum desidiolissimus. Ego autē tantū, quē partim publica, partim amicorū officia distringūt. Quis ex istis, qui tota uita literis afsidēt, collatus illi, nō quasi somno & inertiaē deditus erubescat? Extē diēpistolā, quibus hoc solū quod requirebas scribere destinasse, quos scilicet libros reliquisset. Confido tamē hæc quōq; tibi nō minus grata, q̃ ipsos libros futura, quæ te nō tantū ad lēgēdos eos, uerum etiā ad simile aliquid elaborandū possunt æmulationis stimulis excitare. Vale.

PEtis, ut tibi auunculi mei exitum scribam, quo uerius tradere posteris possis. Gratias ago. Nam uideo mortem eius si celebretur a te, immortalem gloriam esse propositam. Quamuis enim pulcherrimarum clade terrarum, ut populi, ut urbes, memorabili casu quasi semper uiuentis occiderit, quamuis ipse plurima scripserit, plura tamen perperitatis eius scriptorum tuorum æternitas addet. Equidem beatos puto, quibus deorum munere datum est, aut facere scribenda, aut scribere legenda: beatissimos uero, quibus utrunque. Horum in numero auunculus meus & suis libris, & tuis erit. Quo libentius suscipio, depono etiam quod iniungis. Erat Miseni, classemque imperio præfens regebat. Calend. Nouembris hora ferè septima, mater mea indicat ei apparere nubem inusitata & magnitudine & specie. Surgit ille, ut è sole solebat, frigida gustata: iacens enim studebat. Poposcit soleas, ascendit locum, ex quo maxime miraculum illud conspici poterat. Nubes, incertum procul intuentibus ex quo monte, Vesuium fuisse postea cognitum est, oriebatur: cuius similitudinem & formam non alia magis arbor, quam pinus expresserit. Nam longissimo uelut trunco efflata in altum, quibusdam ramis diffundebatur. Credo quia recentis spiritus euecta, dein senescente eo destituta, aut etiam pondere suo uicta, in latitudinem uanescere, candida interdum, interdum sordida & maculosa, prout terram cineremue sustulerat. Magnam id propiusque noscendum, ut eruditissimo uisum est, libet Liburnicam aptari, mihi si uentire unam uellem facit copiam. Respondi, studere me mallet: & forte ipse quod scribere dederat. Egrediebatur domo, accepit codicillos Retinæ classiarum imminente periculo exterriti: nam uilla ea subiacebat, nec ulla nisi nauibus fuga, ut se tanto discrimini eriperet, orabat. Vertit ille consilium, & quod studioso animo inchoauerat, obit maximo. Deducit quadriremes, ascendit ipse, non Retinæ modo sed multis (erat enim frequens amenitas oræ) laturus auxilium: properat illuc unde alij terri fugiunt, recumque, cursum, rectaque gubernacula in periculum tenet, adeo solutus metu, ut omnes illius mali motus, omnes figuras, ut deprehenderat oculis, dictaret enotaretque. Iam nauibus cinis inciderat: quo propius accederet, calidior & densior: iam pumices etiam, nigricque & ambusti & fracti igne lapides: iam uadum subitum, ruinaque montis littora obstantia. Cunctatus paulum, an retro flecteret, mox gubernatori ut ita faceret monuit: Fortes, inquit, fortuna iuuat: Pomponianum pete. Stabiles eratis, peruenieratque sinu medio. Nam sensim circumactis curuatisque litoribus mare infunditur. Ibi quamquam nondum periculo appropinquante, conspicuo tamen, & cum cresceret proximo, facinas contulerat in naues, certus fuga, si contrarius uentus resedisset. Quo tunc auunculus meus secundissimo inuectus, completitur trepidantem, consolatur, hortatur: utque timorem eius sua securitate leniret, deferri se in balineum iubet: lotus accubat, cœnat, atque hilaris, aut (quod eque magnum est) similis hilari. Interim è Vesuio morte pluribus locis latissime flammæque incendia relucebāt, quorum fulgor & claritas tenebras noctis excipiebat. Ille agrestium trepidatione igni relictas desertasque uillas per solitudinem ardere, in remedium formidinis discitabat. Tum se quieti dedit, & quicquid uerissimo equidem somno. Nam meatus animæ, qui illi propter amplitudinem corporis grauior & sonantior erat, ab his qui limini obuerfabantur, audiebatur. Sed area, ex qua diæta adibatur, ita iam cinere mixtisque pumicibus oppleta surrexerat: ut si longior in cubiculo mora esset, exitus negaretur. Excitatus procedit, secus Pomponiano, ceterisque qui peruiigilant redditi in commune consulant, intra tectane subsistant, an in aperto uagetur: nam crebris uastisque tremoribus tecta nutabāt, & quasi emota sedibus suis, nunc huc, nunc illuc abire aut referri uidebantur. Sub diti rursus quanquam leuium exesorumque pumicum casus metuebatur, quod tamen malorum collatio elegit. Et apud illum quidem ratio rationem, apud alios timorem timor uicit. Cervicalia capitibus imposita linteis constringunt. Id munimentum aduersus incidentia fuit. Iam dies alibi, illic nox omnibus noctibus nigrior densiorque, quam tamē faces multæ uariæque lumina soluebāt. Placuit egredi in litus, & ex proximo aspicere, quid iam mare admitteret, quod adhuc uastum & aduersum permanebat. Ibi super abiectum lineum recubans sedit, atque iterum frigidam poposcit, hausitque. Deinde flammæ, flammarumque prænuncius odor sulphuris alios in fugam uertunt, excitat illum, qui innixus feruis duobus assurrexit, & statim concidit (ut ego coniecto) crassiore caligine spiritu obstructo, clausoque stomacho, qui illi natura inualidus, & angustus, & frequenter intus æstuans erat. Vbi dies redditus, is ab eo quem nouissime uiderat tertius, corpus inuentum integrum, illasum, opertumque ut fuerat indutus. Habitus corporis quiescenti quam defuncto similior. Interim Miseni, ego & mater. Sed nihil ad historiam. Nec tu aliud quam de exitu eius scire uoluisti: finem ergo faciam. Vnum adiciam: omnia me, quibus interfueram, quæque statim, cum maxime uera memorantur, audieram; persecutum. Tu potissima excerpes. Aliud est enim epistolam, aliud historiam, aliud amico, aliud omnibus scribere. Vale.

C. PLINII SECVNDI

NATVRALIS HISTORIAE LIBER PRIMVS.

PRÆFATIO.

C. Plinius Secundus Vespasiano suo S.

LIBROS NATVRALIS HISTORIAE NOVITVM
Camænis Quiritium tuorum opus natum apud me proxima
scetura, licentiore epistola narrare constitui tibi iucundissime
Imperator (sit enim hæc tui præfatio uerissima, dum maximi
consensit in patre.) Nanque tu solebas meas esse aliquid puta-
re nugas, ut obiter emolliam Catullum conterraneum meum.
Agnoscis & hoc castrense uerbum. Ille enim, ut scis, permuta-
tis prioribus syllabis duriusculum se fecit, quàm uolebat existi-
10 mari à Veraniolis suis & Fabullis. Simul ut hac mea petulantia fiat, quod proxime non
fieri questus es in alia procaci epistola nostra, ut in quâdam acta exeat: sciantque om-
nes quàm ex æquo tecum uiuat imperiū. Triumphalis & censorias tu, sextumq; consuli,
ac tribunicie potestatis particeps: Et quod his nobilius fecisti, dum illud patri pariter &
equestri ordini præstas, præfectus prætorio eius, omniaq; hæc Republicæ. Et nobis qui-
dem qualis in castrensi contubernio: Nec quicquam mutauit in te fortunæ amplitudo in
ijs, nisi ut prodesse tantundem posses ut uelles. Itaque cum cæteris in uenerationem tui
pateant omnia illa, nobis ad colendum te familiarius audacia sola superest. Hanc igitur
tibi imputabis, & in nostra culpa tibi ignoscas. Perfrui faciem, nec tamen profecti quan-
do alia uia occurris ingens, & longius etiam submoues ingenij fascibus. Fulgurat in nullo
unquam uerius dicta uis eloquentiæ, tribunicie potestatis facundia. Quanto tu ore pa-
20 tris laudes tonas: quanto fratris amas: quantus in poetica es? O magna fecunditas ani-
mi: Quemadmodum fratrem quoque imitareris excogitasti. Sed hæc quis posset intrep-
ditus æstimare subitum ingenij tui iudiciū, præsertim lacescitū? Neq; enim similis est con-
ditio publicantiū, & nominatim tibi dicantiū. Tum possem dicere, quid ista legis impe-
rator: Humili uulgo scripta sunt, agricolarum, opificum turba, deniq; studiorum ociosis:
quid te iudicem facis? Cum hanc operam condicerem, non eras in hoc albo. Maiorem te
sciebam, quàm ut descensurū huc putarem. Præterea est quædā publica etiam eruditorū
relectio. Vicitur illa & M. Tullius, extra omnem ingenij aleam positus, & (quod miremur)
per aduocatū defenditur. Hęc doctissimū Persium legere nolo, Lælium Decimum uolo.
Quod si hoc Lucilius, qui primus condidit stili nasum, dicendū sibi putauit: si Cicero mu-
30 tuandū, præsertim cum de republica scriberet: quanto nos causatius ab aliquo iudice de-
fendimur? Sed hæc ego mihi nunc patrocinia ademi nūcupatione. Quāplurimū interest,
fortiatur aliquis iudicem, an eligat: multumq; apparatus interest apud inuitatū hospitem
& oblatum. Cum apud Catonem illum ambitus hostem, & repulsis tanq; honoribus in-
depris gaudentem, flagrantibus comitijs pecunias deponerēt candidari, hoc se facere pro
innocetia (quod in rebus humanis summū esset) profitebātur: inde illa nobilis M. Cicero-
nis suspiratio: O te felicem M. Porti, à quo rem improbā petere nemo audet. Cum tribu-
nos appellaret L. Scipio Asiaticus, inter quos erat Gracchus, hoc attestabat, uel inimico
iudici se approbari posse. Adeo summū quisq; causæ suæ iudicem facit, quemcunq; eligit,
unde prouocatio appellatur. Te quidem in excelsissimo humani generis fastigio positū,
40 summa eloquentia, summa eruditione præditū, religiose adiri etiam à salutantibus scio. Et
ideo immensa præter cæteras subit cura, ut quæ tibi dicantur, cōdigna sint. Verum & dijs
lacte rustici multeq; gentes supplicāt, & mola tantū salsa litant, qui non habēt thura. Nec

ulli fuit vitio deos colere, quoquo modo posset. Meæ quidē temeritati accessit hoc quoq;
 quod leuioris operæ hos tibi dedicaui libellos. Nam nec ingenij sunt capaces, quod alio/
 quin nobis perquam mediocriter erat: nec admittunt excessus aut orationes, sermonesue, aut
 casus mirabiles, uel euentus uarios, non alia iucunda dictu, aut legentibus blanda. Sterili
 materia rerum natura, hoc est, uita narratur, & hæc sordidissima sui parte, ut plurimarum
 rerum aut rusticis uocabulis aut externis, imò barbaris, etiā cum honoris præfatione po/
 nendis. Præterea iter est, non trita autoribus uia, nec qua peregrinari animus expetat. Ne/
 mo apud nos qui idem tētauerit, nemo apud Græcos qui unus omnia ea tractauerit. Ma/
 gna pars, studiorū amœnitates quærimus. Quæ uero tractata ab alijs dicuntur immensæ
 subtilitatis, obscuris rerum tenebris premuntur. Iam omnia attingenda, quæ Græci *τὰς*
ἐγκυκλοπαιδείας uocant, & tamen ignota aut incerta ingenij facta. Alia uero ita multis
 prodita, ut in fastidium sint adducta. Res ardua, uetustis nouitatem dare, nouis authorita/
 tem, obsoletis nitorem, obscuris lucem, fastiditis gratiam, dubijs fidem, omnibus uero na/
 turam, & naturæ suæ omnia. Itaq; etiam non assecutis, uoluisset, abunde pulchrum atque
 magnificum est. Equidem ita sentio, peculiarem in studijs causam eorum esse, qui difficul/
 tatibus uictis, utilitate iuuandi prætulerunt gratiæ placendi: idq; iam & in alijs operibus
 ipse feci, & profiteor mirari me T. Liuium, autorem celeberrimū, in historiā suarum, quas
 reperit ab origine Urbis, quodam uolumine sic orsum: Iam sibi satis gloriæ quæsitum, &
 potuisse se desinere, ni animus inquires pascere operem. Profecto enim populi gentium
 uictoris, & Romani nominis gloriæ, non suæ composuisse illa decuit. Maius meritum es/
 set, operis amore, non animi causa perseuerasse: & hoc populo Romano præsticisse, non
 sibi. Viginti milia rerum dignarum cura, (quoniam ut ait Domitius Piso, thesauros oportet
 esse, nō libros) ex lectione uoluminū circiter duum milium, quorum pauca admodum
 studiosi attingunt propter secretum materiæ, ex exquisitis autoribus centum, inclusimus
 triginta sex uoluminibus, adiectis rebus plurimis, quas aut ignorauerant priores, aut post
 ea inuenerat uita. Nec dubitamus multa esse quæ & nos præterierint. Homines enim su/
 mus, & occupati officijs: succisuiusq; temporibus ista curamus, id est, nocturnis, ne quid
 uestris putetis cessatum horis. Dies uobis impendimus. Cum somno ualeitudinem com/
 putamus: uel hoc solo præmio contenti, quod dum ista (ut ait M. Varro) muscinamur,
 pluribus horis uiuimus. Profecto enim uita uigilia est. Quibus de causis atque difficulta/
 tibus nihil auso promittere, hoc ipsum tu præstas quod ad te scribimus. Nec fiducia ope/
 ris hæc est, sed indicatura. Multa ualde pretiosa ideo uidentur, quia sunt templis dicata.
 Nos quidem omnes, patrem, te, fratremq; diximus opere iusto, temporum nostrorum
 historiā orsi à fine Ausidij Bassi. Vbi sit ea quæres? iam pridem peracta sancitur. Et alio/
 quin statutum erat hæredi mandare, ne quid ambitioni dedisse uita iudicaretur. Proinde
 occupatibus locum faueo & posteris, quos scio nobiscum decertaturus, sicut ipsi fecimus
 cum prioribus. Argumentum huius stomachi mei habebis, quod in his uoluminibus au/
 torum nomina prætexui. Est enim benignum (ut arbitror) & plenum ingenui pudoris, fa/
 teri per quos profeceris, non ut plerique ex ijs quos attingi fecerunt. Scito enim conferen/
 tem me autores, deprehēdisse à iuratissimis & proximis ueteres transcriptos ad uerbum,
 neque nominatos, non illa Virgiliana uirtute ut certarent, non Ciceroniana simplicita/
 te, qui in libris de Republica, Platonis se comitem proficitur: in consolatione filix Cran/
 torem, inquit, sequor: item Panætium de officijs. Quæ uolumina eius edificanda, non
 modo in manibus habenda quotidie, nosti. Obnoxij profecto animi, & infelicitis ingenij
 est, deprehendi in furto malle quàm mutuū reddere, cum præsertim fors fiat ex usura.
 Inscriptionis apud Græcos mira felicitas, *κνίον* inscribere, quod uolebant intelligi fa/
 uum. Alij *κίρας ἀμαλθείας*, ut uel lactis gallinæ sperare possis in uolumine haustum.
 Iam Ia, Musa, *παύλεικται, ἐγχερίδιον, λεμών, πινυκίδιον*, inscriptiones propter quas
 uadimonium deferi possit. At cum intraueris, dij deæq;, quàm nihil in medio inuenies.

Nostri crassiores, Antiquitatū, Exemplorū, Artiumq; quā facitissimi. Lucubrationem puto, qui Antiās ciuis erat & uocabatur, Valerius primus asserit: Varro in satyris suis *Seu sculixem & Flexibulas*. Apud Græcos desijt nugari Diodorus, & *βιβλιοθήκης* historiam suam inscripsit. Apion quidem grammaticus, hic quem Tiberius Cæsar cymbalū mundi uocabat, quum publicæ famæ tympanum potius uideri posset, immortalitate donari à se scripsit, ad quos aliqua cōponebat. Me uero nō pœnitet nullū festiuorē excogitasse titulū. Et ne in totū uidear Græcos insectari, ex illis nos uelim intelligi pingēdi singēdiq; cōditoribus, quos in libellis his inuenies, absoluta opera, & illa quoq; quæ mirando non satia mur, pendenti titulo inscripsisse: Ut, Apelles faciebat, aut Polycletus: tanquam inchoata semper arte & imperfecta, ut contra iudiciorum uarietates superesset artificij regressus ad ueniam, uelut emendaturo quicquid desideretur, si non esset interceptus. Quare plenum uerecundiæ illud est, quod omnia opera tanquam nouissima inscribere, & tanq; singulis fato adempti. Tria non amplius, ut opinor, absolute quæ traduntur inscripta, ille fecit, quæ suis locis reddam: quo apparuit, summam artis securitatem auctori placuisse, & ob id magna inuidia fuere omnia ea. Ego planē meis adijci posse multa confiteor: nec ijs solis, sed & omnibus quæ ædidi: ut obiter caueā istos Homeromastigas. Ita enim uerius dixerim, quoniam audio & Stoicos, & dialecticos, Epicureos quoq; (nam de grammaticis semper expectaui) parturire aduersus libellos, quos de grammatica ædidi, & subinde abortus facere iam decem annis, cum etiam celerius elephantū pariant: Ceu uero nesciam aduersus Theophrastum, hominem in eloquentia tantum, ut nomen diuinum inde inuenerit, scripsisse etiam scœminam, & prouerbiū inde natum, suspendio arborem eligendi. Non quo mihi temperare, quo minus ad hoc pertinentia ipsa Censorij Catonis uerba ponam: ut in de appareat, etiam Catoni de militari disciplina cōmentanti, qui sub Africano, imò uero & sub Annibale didicisset militare, & ne Africanum quidem ferre potuisset, qui imperator triumphum reportasset, paratos fuisse istos qui obrectatione alienæ scientiæ famam sibi aucupantur. Quid enim ait in eo uolumine: Scio ego quæ scripta sunt, si palām proferantur, multos fore qui uilitigent, sed ij potissimū, qui ueræ laudis expertes sunt. Eorum ego orationes sino praterfluere. Nec Plācus ille pido, cum diceretur Asinius Pollio orationes in eum parare, quæ ab ipso aut liberis post mortem Planci æderentur, ne respondere posset: Cum mortuis non nisi laruas luctari. Quo dicto sic percussit illas, ut apud eruditos nihil impudentius iudicetur. Ergo securi etiam cōtra uilitigatores, quos Cato eleganter ex uitijs & litigatoribus composuit: quid enim illi aliud quam litigant, aut litem quærūt, exequemur reliqua propositi. Quia occupationibus tuis publico bono parcendū erat, quid singulis cōtineatur libris huic epistolæ subiunxi: summāq; cura, ne perlegendos eos haberes, operam dedi. Tu per hoc & alijs præstabis ne perlegant: sed ut quisq; desiderauerit aliquid, id tantum quærat, & sciat quo loco inueniat. Hoc ante me fecit in literis Valerius Soranus in libris quos *ἱστορίων* inscripsit. Vale.

C. PLINII SECVNDI HI

STORiarvm MVNDI ELENCHOS LIBRORVM OMNIVM

trigintaſeptem liber vnus qui primus. Summatim
hæc inſunt libris ſingulis.

PRimo, præfatio operis ad Titum Veſpaſianum Cæſarem. Item autorum nomina,
ex quibus deſumpſit ea quæ perſequitur libris ſex & triginta, capita rerum ſingula-
rum attingens.

Secundo de mundo, & elementis, & ſideribus.

Tertio primus & ſecundus Europæ ſinus.

Quarto tertius Europæ ſinus.

Quinto deſcribitur Africa.

Sexto Aſiæ deſcriptio continetur.

Septimo de homine, & rebus ab homine inuentis.

Octauo terreſtrium animalium genera.

Nono aquatilia.

Decimo uolucrum genera.

Vndecimo inſecta animalia.

Duodecimo plantæ odoratorum.

Decimotertio plantæ arborum peregrinarum.

Decimoquarto plantæ uitium.

Decimoquinto plantæ arborum frugiferarum.

Decimosexto plantæ arborum ſylueſtrium.

Decimoſeptimo plantæ ſatiuarum.

Decimooctauo natura frugum & cerealium, ac ſtudia agricolatoris.

Decimonono linum ſpartum & hortenſia.

Vigeſimo quæ cibus & medicinæ in plantis ſatiuis conueniant.

Vigeſimoprimo flores & coronamenta.

Vigeſimofecundo coronæ & medicinæ ex herbis.

Vigeſimotertio medicinæ ex uino & arboribus urbanis.

Vigeſimoquarto medicinæ ex arboribus ſylueſtribus.

Vigeſimoquinto medicinæ herbarum ſponte naſcentium.

Vigeſimosexto noui morbi, & medicinæ quarundâ herbarû per morbos.

Vigeſimoſeptimo herbæ aliæ quædam & medicinæ.

Vigeſimooctauo medicinæ ex homine & animalibus magnis.

Vigeſimonono de medicinæ autoribus, & medicinæ ex reliquis aialibus

Trigeſimo magia, & medicinæ quædam per membra.

Trigeſimoprimo medicinæ ex aquatilibus.

Trigeſimofecundo reliqua ex aquatilibus.

Trigeſimotertio metalla auri & argenti.

Trigeſimoquarto metalla æris & plumbi, & artiſces æarij.

Trigeſimoquinto pictura, coloresq; & pictores.

Trigeſimosexto marmora & lapides.

Trigeſimoſeptimo gemmæ.

Libro ſecundo continetur de mundo &

lceleſtibus & terreſtribus, & aërijs.

An finitus ſit mundus & an vnus. ca. i

De forma eius. ca. ii

De motu eius.

Cur mundus dicatur.

De quatuor elementis.

De ſeptem planetis.

Libros

Mundum

Hætenus

Tertius

African

Pontus

Mundus

Ad reliqua

Animalium

Sequitur

Reſtant

Animalium

Hætenus

Externæ

Oleam

Pomiferas

Natura

Sequitur

Siderum

Maximum

In hortis

Compleſſe

Peracta

Ne ſyluæ

Ipla quæ

Senſit

Creſcit

Diſtæ erant

Natura

Magicas

Aquatilium

Ventum

Metalla

Proxime

Metallorum

Lapidum

Vt nihil

ca. iiii

ca. iiii

ca. v

ca. vi

De deo

De deo	cap.vii	Quibus in terris fulmina non cadant	cap.L
De natura siderū errantium & eorū ambitu		Fulgurum genera & miracula	cap.Li
De natura lunæ	cap.ix (cap.viii)	De obseruationibus	cap.Lii
De defectu solis & lune, & de nocte	cap.x	De fulminibus euocandis	cap.Liii
De siderum magnitudine	cap.xi	Catholica fulgurum	cap.Liiii
Quæ quis inuenerit in obseruatione cœlesti		Quæ non feriantur fulmine	cap.lv
caput	xii	De prodigijs, pluuijs, lacte, sanguine, carne, ferro, lana, lateribus coctis	cap.lvi
De defectibus	cap.xiii	De crepitu armorum & tubarum de cœlo	cap.lvii
De lunæ motu	cap.xiiii	audito	cap.lviii
Errantiū motus & luminū Canonica	ca.xv	De lapidibus è cœlo cadentibus	cap.lviii
Quæ eadem aliàs altiora, aliàs inferiora uideantur	cap.xvi	De arcu cœlesti	cap.lix
Catholica siderum errantium	cap.xvii	De grandine, niue, pruina, nebula, rore	cap.
Quæ ratio colores eorū mutet	cap.xviii	De nubiu imaginibus	cap.lxi (lx)
Solis motus & dierū ſequalitatis ratio	xix	De proprietatibus cœli in locis	cap.lxii
Quare Ioui fulmina assignentur	cap.xx	De natura terræ	cap.lxiii
Intervalla siderum	cap.xxi	De forma terræ	cap.lxiiii (cap.lxv)
De siderum musica	cap.xxii	De antipodib. an ſint, & aquæ rotunditate	
De mundi geometria	cap.xxiii	Quomodo aqua ſit terræ innexa	cap.lxvi
De repentinis ſideribus	cap.xxiiii	De nauigatione maris & flum.	cap.lxvii
De cometis & cœlestibus prodigijs, natura & ſitu, & generibus eorum	cap.xxv	Quæ portio terræ habitetur	cap.lxviii
Hipparchea de ſideribus, per exempla hiſtorica, faces, lampades, trabes, bolides, & chafma cœli	cap.xxvi	Mediam eſſe mundi terram	cap.lxix
De cœli coloribus	cap.xxvii	De ſiderū ortus inæqualitate, & de eclipsi, & ubi & quare	cap.lxx
De flamma cœli	cap.xxviii	Quæ ratio diurnæ lucis in terris	cap.lxxi
De coronis cœleſtibus	cap.xxix	Gnomonica de eadē re, & horologio primo	cap.lxxii
De circulis repentinis	cap.xxx	Vbi & quando nullæ umbræ	cap.lxxiii
Plures ſoles	cap.xxxi	Vbi bis anno umbræ, & ubi in contrarium	caput lxxiiii
Plures lunæ	cap.xxxii	Vbi lōgiſſimus dies, & ubi breuiſſimus	cap.
Dierum lux nocte	cap.xxxiii	Item de horologio	cap.lxxvi (lxxv)
Clypei ardentes	cap.xxxiiii	Quomodo dies obſeruentur	cap.lxxvii
Oſtentum cœli	cap.xxxv	Differentiæ gentium ratio	cap.lxxviii
De diſcurſu ſtellarum	cap.xxxvi	De motu terræ	cap.lxxix
De ſtellis caſtoribus	cap.xxxvii	De terræ hiatibus	cap.lxxx
De aere	cap.xxxviii	Signa motus futuri	cap.lxxxxi
De ſtatis tempeſtatibus	cap.xxxix	Auxilia cōtra motus futuros	cap.lxxxii
De ui caniculæ	cap.xl	Portenta terrarū ſemel niſa	cap.lxxxiii
Sidera in alijs ſignorū partibus & temporibus aliàs influere	cap.xli	Miracula terræ motus	cap.lxxxiiii
Imbriū uentorū, & nubiu cauſæ	cap.xlii	Quib. locis maria reſceſſerint	cap.lxxxv
De tonitruis & fulguribus	cap.xliii	Ratio inſularū enaſcentiū	cap.lxxxvi
Qua ratione echo reddatur	cap.xliiii	Quæ & qbus tpibus enatæ ſunt	cap.lxxxvii
De uentis iterum	cap.xlv	Quas terras iterruperint maria	cap.lxxxviii
Naturæ & obſeruatiōes uentorū	cap.xlvi	Quæ inſulæ cōtinēti adiūctæ	cap.lxxxix
Ventorum genera	cap.xlvii	Quæ terræ in totū mari permutatæ	cap.xc
De repentinis flatibus	cap.xlviii	Quæ terræ ipſæ ſe ſorbuerunt	cap.xci
Alia prodigioſa genera tēpeſtati	ca.xlix	Quæ urbes hauſtæ ſunt à mari	cap.xcii
		De miraculis terrarum	cap.xciii
		De terris	

De terris semper trementibus	cap. xciii
De insulis semper fluctuantibus	cap. xciv
Quibus in terris nō pluat, & acruata terra rū miracula, & ceterorū elemētorū	xcvi
Qua ratiōe æstus maris accedat, & recedat & ubi æstus extra rationem	cap. xcvi
Miracula maris	cap. xcvi
Quæ potestas lunæ, & terrena, & marina,	
Quæ solis, & quare falsum mare	cap. c
Item de natura lunæ	cap. ci
Vbi altissimum mare	cap. cii
Miracula aquarū, fontium, & fluminū	ca. ciii
Igniū & aquarū iūcta miracula, & de mal-	
De naphtha	cap. cv
De semper ardentibus locis	cap. cvi
Ignium per se miracula	cap. cvii
Terræ uniuersæ mensura, longitudo & lati-	
tudo	cap. cviii
Harmonica mundi ratio	cap. cix
Summa res, & historiæ, & obseruationes	
cap. cccxcvii	Ex autoribus

M. Varrone, Sulpitio Gallo, Tiberio Cæsa
re imperatore, Q. Tuberōe, Tullio Tironē,
L. Pisone, T. Liuiō, Cor. Nepote, Statio Se
bofo, Cælio Antipatro, Fabiano, Antiate,
Mutiano, Cecina, qui de Hetrusca discipli
na scripsit, Tarquitio, L. Aquila, qui item:
Sergio Plauto

Externis

Hipparcho, Timarcho, Sosigene, Petosiri,
Necepsō, Pythagoricis, Posidonio, Cali
mādro, Epigene Gnomonico, Euclide, Ce
rano Philosopho, Eudoxo, democrito, Cri
todemo, Trasillo, Serapiōe, Dicæarcho. Ar
chimede, Onesicrito, Eratosthene, Pythea,
Herodoto, Aristotele, Ctesia, Artemidoro
Epheso, Isidoro Characeno, Theopōpo.

Libro iii cōtinentur situs, gentes, maria,
Loppida, portus, montes, flumina, men
suræ, populi, qui sunt, aut fuerunt.

De Europa	cap. i
Betricæ longitudo & latitudo	cap. ii
Hispānia citerior	cap. iii
Narbonensis prouincia	cap. iiii
Italia Tiberis, Roma, Campania	cap. v
De Corsica	cap. vi
De Sardinia	cap. vii
De Sicilia	cap. viii
De Lipara	cap. ix
De Locris Italiæ fronte	cap. x

Secundus Europæ sinus	cap. xi
Regio Italiæ quarta	cap. xii
Quinta regio	cap. xiii
Sexta regio	cap. xiiii
Octaua regio	cap. xv
De Pado flumine	cap. xvi
De Italia trāspadana, regio xi	cap. xvii
Venetia decima regio	cap. xviii
De Istria	cap. xix
De alpiis & gentibus alpinis	cap. xx
Illyricum	cap. xxi
Liburnia	cap. xxii
Macedonia	cap. xxiii
Norici	cap. xxiiii
Pannonia, Dalmatia	cap. xxv
Moesia	cap. xxvi
Insularū Ionij & Adriatici summa. Oppida gentes xxvi. Summa flumina clara. Sūmi mōtes præclari. Summa insulæ. Summa ea quæ interciderē oppida & gentes. Sūma res & historiæ, & obseruationes cccxcvii	

Ex autoribus

Turānio Graccula, Cor. Nepote, T. Liuiō,
Catone Censorio, M. Agrippa, M. Varro
ne, Diuo Augusto, Varrōe Attacino, Anti
ate, Hygino, L. Vetere, Mela Pōponio, Cu
rione patre, Cælio, Arūtio, Sebofo, Licinio
Mutiano, Fabricio Thusco, L. Atticio Capi
tone, Verrio Flacco, L. Pisone, C. Aeliano,
Valeriano.

Externis

Artemidoro, Alexādro polyhistorē, Thu
cydide, Theophrasto, Isidoro, Theopōpo
Metrodoro Scepsio, Callistrate. Xenophō
te Lāpsaceno, Diodoro Syracusano, Nym
phodoro, Calliphane, Timagene.

Libro iiii cōtinentur situs, gētes, maria,
Loppida, montes, portus, flumina, mēsu
ræ, populi qui sunt, aut fuerunt.

Epirus	cap. i
Ætolia	cap. ii
Locri	cap. iii
Peloponnesus	cap. iiii
Achaia	cap. v
Arcadia	cap. vi
Græcia & Attica	cap. vii
Thessalia	cap. viii
Magnesia	cap. ix
Macedonia	cap. x
Thracia	cap. xi
Insulæ	

Insulæ inter eas terras, inter quas Creta,
Euboea, Cyclades, Sporades, Mæotis,
Helleſponti, Ponti, Mæotidis, Daciæ,
Sarmatiæ, Scythiæ cap. xii
Insulæ Ponti cap. xiiii
Germaniæ cap. xiiii
Insulæ in Gallico oceano cap. xv
Britannia, & Hibernia cap. xvi
Gallia cap. xvii
Lugdunenſis Gallia cap. xviii
Aquitania cap. xix
Citerior Hispania cap. xx
Luſitania cap. xxi
Insulæ in Oceano cap. xxii
Vniuerſæ Europæ menſura cap. xxiii
Summa oppida & gentes, Summa flu-
mina clara, Summa montiū clara, Sūma
inſulæ quæ intercidere oppida & gentes.

Summa res hiſtoriæ & obſeruationes.

Ex autoribus

M. Varrone, Catone cenſorio, M. Agrip-
pa, diuo Auguſto, Varrōe Attacino, Cor-
Nepote, Hygino, L. Vetere, Pomponio
Mela, Licinio Mutiano, Fabricio Thuſco,
Atteio Capitone, Atteio Philologo.

Externis

Polybio, Hecatæo, Hellanico, Damaste,
Eudoxo, Dicæarcho, Timotheſtene, Epho-
ro, Cratete grāmatico, Serapione Antio-
chenſe, Callimacho, Artemidoro, Apoli-
lodoro, Agathocle, Eumacho Siculo mu-
ſico, Alexandro polyhiſtore, Thucydide,
Doſiade, Anaximandro, Philiftide Mal-
lore, Dionyſio, Ariſtide, Callidemo, Me-
tachimo, Aedothene, Anticlīde, Hera-
clide, Philemone, Menephonte, Pythea,
Iſidoro, Philonide, Xenagora, Aſtyno-
mo, Staphylo, Ariſtocrīto, Metrodoro,
Cleobulo, Poſidonio.

Libro v. continentur ſitus, gentes, ma-
ria, oppida, portus, montes, flumina,
menſuræ populi qui ſunt aut fuerunt.

De Mauritania cap. i
Tingitana prouincia cap. ii
Numidia cap. iii
Africa cap. iiii
Cyrene cap. v
Libya Mæotis cap. vi
Insulæ circa Africam, & ex aduerſo Afri-

cap. vii
Æthiopes cap. viii
De Aſia cap. ix
Alexandria cap. x
Arabia cap. xi
Syria, Palæſtina, Phœnice cap. xii
Idumæa, Syria, Palæſtina, Samaria, Aſca-
lo, Azotus, Cæſarea cap. xiii
Iudæa, Galilæa, Hierico, Emmaus, Lyd-
da, Ioppe cap. xiiii
Iordanis cap. xv
Aſphaltites cap. xvi
Gens Eſſeniorum cap. xvii
Decapolis cap. xviii
Tyrus & Sidon cap. xix
Mons Libanus cap. xx
Syria Antiochena cap. xxi
Caſius mons cap. xxii
Cœle Syria cap. xxiii
Euphrates cap. xxiiii
Palmira cap. xxv
Hierapolis cap. xxvi
Ciliſia, & adiunctæ gentes, Pamphylia,
Iſauria, Homonadū, Piſidia, Lycaonia,
Taurus mons, Lycia cap. xxvii
Ninus fluius cap. xxviii
Laodicea, Apamia, Ionia, Ephelus cap. xxix
Aeolis, Troas, Pergamus cap. xxx
Insulæ ante Aſiam, Pamphylium mare,
Rhodus, Samus, Chius cap. xxxi
Helleſpontus, Myſia, Phrygia, Galatia,
Nicæa, Bithynia, Boſphorus ca. xxxii
Sūma oppida & gentes, ſumma flumina
clara, ſumma montiū clara, ſumma inſulæ
cap. xxxiii. ſumma quæ intercidere oppida,
ſumma res hiſtoriæ & obſeruationes.

Ex autoribus

Agrippa, Suetonio Paulino, Varrone At-
tacino, Cor. Nepote, Hygino, L. Vetere,
Mela, Domitio Corbulōe, Licinio Mutia-
no, Cl. Cæſare, Aruntio, Lūio filio, Sebo-
ſo, Actis triumphorū. Externis
Iuba rege, Hecatæo, Hellanico, Damaste,
Dicæarcho, Bione, Timotheſtene, Pilonide
Xenagora, Aſtynomo, Staphylo, Ariſto-
tele, Dionyſio, Ariſtocrīto, Ephoro, Erato-
sthene, Hipparcho, Panætio, Serapione
Antiocheno, Callimacho, Agathocle, Po-
lybio, Timæo mathematico, Herodoto,

B Myrſilo

Myrsilo, Alexandro polyhistoro, Metrodoro. Possidonio, q periplū aut perihegesimi: Sorade, Periano, Aristarcho Sicyonio, Eudoxo, Antigene, Callicrate, Xenophonte Lampfaceno, Diodoro Syracusano, Hānone, Himilcone, Nymphodoro, Caliphone, Artemidoro, Megasthene, Isidoro, Cleobulo, Aristocreonte.

Libro vi. cōtinentur situs, gentes, maria, oppida portus, flumina, mensuræ populi qui sunt aut fuerunt.

Pontus Euxinus antea Axenos cap. i

Gens paphlagonū & Cappadocū cap. ii

Cappadocia cap. iii

Themiscyræ regionis gentes cap. iiii

Regio Colchica, Achæi, & cæteri eodem tractu cap. v

Bosphorus Cimmericus, Mæotis. cap. vi

Gentes circa Mæotin cap. vii

Armenia duæ cap. viii

Armenia maior cap. ix

Albania, Iberia cap. x

Portæ Caucasæ cap. xi

Insulæ in Ponto cap. xii

Gentes in Scythico Oceano cap. xiii

Media, Caspiæ portæ cap. xiiii

Gentes circa Hyrcanum mare cap. xv

Item aliæ gentes cap. xvi

Scytharum gentes cap. xvii

Fluvius Ganges cap. xviii

Gentes Indiæ cap. xix

Indus fluvius cap. xx

Arij & iunctæ gentes cap. xxi

Taprobane insula cap. xxii

Capissene, Carmania cap. xxiii

Sinus Persicus, & Arabicus cap. xxiiii

Casandrus insula, Parthorū regna cap. xxv

Media, Mesopotamia, Babylon, Seleucia cap. xxvi

Flumen Tigris cap. xxvii

Arabia, Nomades, Nabatæi, Omani, Tylos & Ogyris insulæ cap. xxviii

Sinus maris rubri, Troglodytici, & Aethiopici cap. xxix

Multiformes & miræ hoim effigies cap. xxx

Insulæ Aethiopici maris cap. xxxi

De fortunatis insulis cap. xxxii

Terræ per mensuras computatæ digestio cap. xxxiii

Digestio terrarum in parallelos & umbras pares cap. xxxiiii

Sūmma oppida cxcv. Sūma gētes dlcxvi.

Sūma flumina clara clxxx. Summa montes clari xxxviii.

Sūma insulæ cviii.

Summa quæ interciderē oppida aut gētes cxcv.

Summa res, & historie & observationes duo m. cc. xiiii.

Ex autoribus M.

Agrippa, Varrōe Attacino, Cor. Nepote,

Hygino, L. Vetere, Mela Pomponio, Domitio Corbulone, Licinio Mutiano, Claudio Cæsare, Arūtio, Sebofo, Fabricio Thufco, Tito Livio, Seneca, Nigidio.

Externis

Iuba rege, Hecataeo, Hellanico, Damaste,

Eudoxo, Dicæarcho, Betone, Timotheo,

Patrocle, Demodamante, Clitarcho,

Eratosthene, Alexandro Magno, Ephoro,

Hipparcho, Panætio, Callimacho, Artemidoro,

Apollodoro, Agathocle, Polybio, Eumacho Siculo, Alexandro Polyhistoro,

Isidoro, Amometo, Metrodoro,

Possidonio, Onesicrito, Nearcho, Megasthene, Diogneto, Aristocreonte, Bione,

Dialdone, Simonide minore, Basile, Xenophonte Lampfaceno.

Libro vii. continentur gentium mirabiles figuræ.

Gentium mirabiles figuræ. cap. i

De Scythis & aliarū diuersitate gentiū ii

De prodigijs partub. cap. iiii

De mutatiōe sexus, & geminis partub. iiii

De hoie generādo & pariēdi tpe g illustria exempla à mensibus septē ad undecim v

De conceptibus, & signa sexus in grauidis prauenientia partum cap. vi

De cōceptu hominū & generatiōe gentiū vii

De Agrippis cap. viiii

Monstruosi partus excisi utero cap. ix

Qui sint Vopisci cap. x

Exempla numerosæ sobolis cap. xi

Exempla similitudinum cap. xii

Quæ sit generādi ratio cap. xiii

Item de eodem multiplicis cap. xiiii

De mensuris mulierum cap. xv

Item de ratione partuum cap. xvi

Insignia corporum cap. xvii

Exempla uariarū figurarum cap. xviii

Diuerforum morum exempla cap. xix

De for

De fortitudine & uelocitate	cap. xx
De uisu	cap. xxi
De auditu	cap. xxii
Exempla patientiæ	cap. xxiii
Memoriæ exempla	cap. xxiiii
Laus C. Iulij Cæsaris	cap. xxv
Laus Pompeij Magni	cap. xxvi
Laus Catonis primi	cap. xxvii
Item de fortitudine	cap. xxviii
De ingenij siue laudibus quorundā ab ingenijs	cap. xxix
De Platone, Ennio, Virgilio, M. Varrone, & M. Cicerone	cap. xxx
De morum maiestate	cap. xxxi
De autoritate	cap. xxxii
De diuinitate	cap. xxxiii
De Nafica	cap. xxxiiii
De pudicitia	cap. xxxv
De pietate	cap. xxxvi
De artium plurimarū excellentia, Astrologia, Grāmatica, Geometria	ca. xxxvii
Item mira opera artificis	cap. xxxviii
De seruitijs	cap. xxxix
De præstantia gentium	cap. xl
De felicitate summa	cap. xli
Varia exempla fortunæ	cap. xlii
De his proscriptis, Lucio Sylla, Q. Metello	cap. xliii
De altero Metello	cap. xliiii
De diuo Augusto	cap. xlv
Quos beatissimos dii iudicauerunt	xlvi
Quæ uiuentē ut deū coli iusserūt	ca. xlvii
De spacijs uitæ longissimis	cap. xlviii
De uarietate nascendi	cap. xlix
In morbis uaria exempla	cap. l
De signis mortis	cap. li
De his qui elati reuixerunt	cap. lii
De moribus repentinis	cap. liii
De sepultura	cap. liiii
De anima uel de manibus	cap. lv
Quæ quis inuenerit in uita	cap. lvi
In quo primus gentiū cōsensus	cap. lvii
De literis antiquis	cap. lviii
Quando primū tonsores Romæ.	cap. lix
Quando primum horologia	cap. lx
Summa res & historiæ & obseruationes	
Ex autoribus	(cccxlvi)
Vertio Flacco, Cn. Gellio, Licinio Mutiano, Mutio, Massurio, Agrippina Claudij.	

M. Cicerōe, Asinio Pollione, Messala, Rufus, Nepote Cor. Virgilio, Liuiο, Cordo, Melisso, Sebofo, Cor. Celfo, Maximo Valerio, Trogo, Nigidio Figulo, Pomponio Attico, Pediano Afconio, Sabino, Carōne Censorio, Fabio Vestale. Externis Herodoto, Aristea, Betone, Isigono Crate, Agatharchide, Calliphane, Aristotele, Nymphodoro, Apollonide, Philarcho, Damōe, Megasthene, Ctesia, Taurōe, Eudoxo, Onesicrito, Clitarcho, Duride, Artemidoro, Hipocrate med. Asclepiade med. Hesiodo, Anacreōte, Theopōpo, Hellanico, Damaste, Ephoro, Epigene, Beroso, Peto, Necepsō, Alexandro polyhistore, Xenophōte, Callimachio, Democrito, Duillio, Polyhistore historico, Stratone, qui cōtra Ephori theoremata scripsit, Heraclio de Pōtico, Asclepiade qui tragodumena, Philostephano, Hegesia, Archimacho, Thucydide, Mnesigitone, Xenagora, Metrodoro Scepsio, Anticlide, Critodemō.

Libro octauo continentur animalium terrestrium naturæ pedatim gradientium. De animalibus terrestribus, elephātorum cōmendatio, & de sensu eorum cap. i. Quando primum iuncti cap. ii. De docilitate eorum cap. iii. De clementia eorū, & quod pericula suatelligant, & de tigridis truculentia ca. iiii. De intellectu & memoria eorum cap. v. Quando primum in Italia cap. vi. Pugna eorum cap. vii. Quomodo capiantur cap. viii. Quomodo domentur cap. ix. De partu eorum & reliqua natura cap. x. Vbi nascantur & de discordia eorū & draconum cap. xi. De solertia animalium cap. xii. De draconibus cap. xiii. De serpentibus maximis & bois ca. xiiii. De Scythicis aialibus & septentrionalibus De leonibus cap. xvi. (xv) Depantheris cap. xvii. De tigridis natura, & camelis, & camelopardali, & quādo primū Romæ uisa xviii. De chao & cepho cap. xix. De rhinocerote cap. xx. De lyncibus & sphingib. & crocutis, cerco, pithecis

pithecis, Indici bubus, leucrocutis, eale, tauris Aethiopiae, mantichora, monoce/ rote, catoblepa, basilisco	cap. XXI	De semiferis	cap. LV
De lupis	cap. XXII	De muribus & gliribus	cap. LVII
De serpentibus	cap. XXIII	Quae animalia quibus locis non sint	LVIII
De ichneumone	cap. XXIII	Quae aduenis noceant	cap. LIX
De crocodilo & hippopotamo	cap. XXV	Summa res & historiae & obseruationes	DCCLXXXVIII.
Quis primus Romae hippopotamum & crocodilos ostendit, & medicinae ab ani/ malibus reperta	cap. XXVI	Ex autoribus	
Quae animalia, quas herbas ostenderunt, cerui, lacerti, hiru'dines, testudines, muste/ la, ciconia, aper, anguis, draco, panthera, elephas, ursi, cerui, palumbes, columbae, grues, coruus	cap. XXVII	Mutiano, Procilio, Verrio Flacco, L. Piso, ne, Cor. Valeriano, Catone Censorio, Fe/ nestella, Trogo, Actio, Columella, Virgi/ lio, Varrone, L. Metello Scipione, Corn. Celfo, Nigidio, Trebio Nigro, Pompo/ nio Mela, Manilio Sura.	
Prognostica animalium	cap. XXVIII	Externis	
Ciuitates & gentes a minutis animalibus delectae	cap. XXIX	Iuba, Polybio, Onesicrito, Isidoro, Antipa/ tro, Aristotele, Demetrio physico, Demo/ crito, Theophrasto, Euanthe, Agriopa q Olympionicas, Hierone rege, Attalo rege, Philometore ite, Ctesia, Duride, Philisto, Archita, Philarcho, Amphilocho Athe/ naeo, Anaxipoli Thasio, Apollodoro Le/ mnio, Aristophae Milefio, Antigono Cy/ maeo, Agathocle Chio, Apollonio Perga/ meno, Aristandro Athenaeo, Bacchio Mi/ lesio, Bione Solense, Charea Athenaeo, Diodoro Prieneo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Euagoe Thasio, Euphro/ nio Athenaeo, Hegesia Maroneo, Menan/ dri Prieneo & Heracleote, Menecrate poe/ ta, Androcione qui de agricultura scripsit, Aeschione qui item, Dionysio qui Mago nem transtulit, Diophane qui ex Dionysio epitomen fecit, Archelao rege, Nicandro.	
De hyena & crocuta & mantichora, & fi/ bris & lutris	cap. XXX	Libro nono continentur animalium aqua/ Litorum historiae & natura.	
De ranis & uitulis marinis & stellionibus		De aquatiliu natura	cap. I
De ceruis	cap. XXXII. (ca. XXXI)	Quare maxima in mari animalia	cap. II
De tragelapho & chamaeleonte, & reliquis colorem mutantibus	cap. XXXIII	De Indici maris beluis	cap. III
De tarando & lyccone & thoe	XXXIII	Quae in quoque Oceano maxima	cap. IIII
De hystrice	cap. XXXV	De tritonum & nereidu, & elephantorum marinorum figuris	cap. V
De uris & foetibus eorum	cap. XXXVI	De balenis & orcis	cap. VI
De muribus Ponticis & Alpinis, & herina/ cijs	cap. XXXVII	An spirent pisces an dormiant	cap. VII
De leontophono, lynce, melibus, & sciuris	cap. XXXVIII	De delphinis & eoru natura mirabili	VIII
De uipera, cochleis, & lacertis	ca. XXXIX	De tursionibus siue tyrsionibus	cap. IX
De canibus	cap. XL	De testudinibus & quomodo capiantur	
Ad canis rabidi morsum	cap. XLI	Quis primus testudines secare	(ca. X)
De natura equorum	cap. XLII	instituerit	cap. XI
De asinis	cap. XLIII	Tegmenta aquatiliu	cap. XII
De mulis	cap. XLIII		De uitu
De bubus	cap. XLV		
De api boue	cap. XLVI		
De natura pecorum & generatione eorum	(cap. XLVII)		
De generibus lanatu & uestiu	cap. XLVIII		
De musimone	cap. XLIX		
De capris & generatione earum	cap. L		
De subus & natura earum	cap. LI		
De uiuarijs bestiarum	cap. LII		
De semiferis animalibus	cap. LIII		
De simijs	cap. LIII		
De leporibus & cuniculis	cap. LV		

De uitulo marino cap. xiiii
 De piscibus pilo carentibus, & quomodo
 pariant, & quot eorum genera cap. xiiii
 De nominibus & naturis multorum pisci-
 um cap. xv
 De augurijs & diuersitate pisciũ cap. xvi
 De mugili & alijs piscibus, & quod nõ ijdẽ
 ubique placeant cap. xvii
 De mullo, & coracino, salpa, salmone cap.
 De exocæto, muribus, po- (xviii)
 lypis, & murenis cap. xix
 Digestio pisciũ in figuras corporũ ca. xx
 De anguillis cap. xxi
 De captura earũ in lacu Benaco cap. xxii
 De murenæ natura cap. xxiii
 De planis piscibus cap. xxiiii
 De echeneide, eiusque natura mirabili
 (cap. xxv)
 De uarietate naturæ piscium cap. xxvi
 De lucerna pisce & dracõe marino xxvii
 De piscibus sanguine carentib. ca. xxviii
 De loligine & lepijs, & polypis, & nautilis
 (cap. xxix)
 De ozena, nauplio, & locustis cap. xxx
 De cætris, echinis, & echinometris xxxi
 De cochleis cap. xxxii
 De pectinibus, murice, & concharum ge-
 neribus cap. xxxiii
 De diuitijs marinis cap. xxxiiii
 Quomodo nascantur, & ubi, & quomodo
 inueniantur margaritæ cap. xxxv
 De natura purpuræ & muricis ca. xxxvi
 Quot sint genera cap. xxxvii
 Quomodo capiantur cap. xxxviii
 Romæ quando usus purpuræ ca. xxxix
 De pretio earum cap. xl
 De tingendo Amethystino, & ex cocco
 byssino cap. xli
 De pinna & pinnothere, & aquatiliũ sen-
 su cap. xlii
 De scolopædtris, uulpibus & glanis ca. xliii
 De arietē pisce cap. xliiii
 De his quæ tertiam naturam habent, non
 animalium neque fruticum, & de urticis,
 & spongijis cap. xlv
 De caniculis marinis cap. xlvi
 De his quæ silicea testa includuntur, & quæ
 sine ullo sensu, & de reliquis sordidis ani-
 malibus cap. xlvii

De uenenatis marinis cap. xlviii
 De morbis piscium cap. xlix
 De generatione eorũ mira cap. l
 Item de generatione, & qui pisces oua pa-
 riant cap. li
 De uuluis piscium cap. lii
 De longissima uita piscium cap. liii
 De uiuarijs ostreorum, & quis ea primus
 inuenerit cap. liiii
 Quis primus murenatum uiuaria fecerit
 De cochlearũ uiuarijs, & quis (cap. lv)
 primus instituit cap. lvi
 De piscibus terrenis cap. lvii
 De muribus Nili cap. lviii
 De anthia pisce, & quomodo capiat cap. lix
 De stellis marinis cap. lx
 De dactylis eorumq; miraculis cap. lxi
 De inimicitijs & amicitijs inter se aquatiliũ
 Summa res & historiae & obser- (lxii)
 uationes dc. l. Ex autoribus
 Turanio Gracula, Trogo, Meccenate, Al-
 bio Flauo, Corn. Nepote, Laberio mimo/
 grapho, Fabião, Fenestella, Mutiano, Ae-
 lio Stilone, Statio Sebofo, Melisso, Sene-
 ca, Cicerõe, Macro Aemilio, Messala Cor-
 uino, Trebio Nigro, Nigidio.
 Externis
 Aristotele, Archelao rege, Callimacho,
 Democrito, Theophrasto, Thrasillo, He-
 gesidemo Cydnio, Alexandro Polyhistorē
 Libro x. continetur naturæ & historiae
 L animalium uolatiliũ.
 De natura auium cap. i
 De phœnice cap. ii
 De aquilis cap. iii
 Quando legionum signa esse cœperint, &
 cum quibus sit aquilis bellum cap. iiii
 Mirum de aquila cap. v
 De uulturibus cap. vi
 De sanquale cap. vii
 De accipitribus cap. viii
 De coccyce quæ à suo gñe interimĩt ca. ix
 De miluis cap. x
 Digestio auium per genera cap. xi
 De inauspicatis auibus, cornice, coruis, bu-
 bone cap. xii
 De incendiaria aue cap. xiii
 De cliuina cap. xiiii
 De auibus incognitis cap. xv

De auibus nocturnis	cap. xvi	De Aescopi patina	cap. li
De noctuis	cap. xvii	De generatione auium, & præter aues quæ quadrupedes oua pariant	cap. lii
De pico martio	cap. xviii	De ouorum generatione, incubatu auium & coitu	cap. liii
De uncis unguis habentibus & digitos		De uitis & remedijs incubantiu	cap. liiii
De pauonibus, & quis eos prius cibi causa occiderit	cap. xix	De augurijs ouorum	cap. lv
De gallis, & quomodo castrentur, & de galinaceo locuto	cap. xx	Quæ gallinæ optimæ	cap. lvi
De anseribus, & quis primus iecur anserinum comederit, & de adipe anserino Comageno	cap. xxi	De morbis earum & remedijs	cap. lvii
De gruibus, ciconijs, oloribus, & peregrinis auibus, & coturnicibus. & de glotte	cap. xxii	De coceptu & numero foetus auium	cap. lviii
De hirundinibus, & merulis, turdis & sturnis, turturibus & palumbis	cap. xxiii	De pauone & anseribus	cap. lix
Quæ auium perennes, quæ semestres, quæ trimestres	cap. xxv	De ardeolis, & quomodo seruentur optime	
De auibus mira	cap. xxvi	Quæ uolucrum sola animal pariat, & lacte nutriat	cap. lxi
De auibus seleucidibus	cap. xxvii	De conceptu uiperæ & partu, & quæ terrestrium oua pariant	cap. lxii
De ibi	cap. xxviii	De generatione terrestrium	cap. lxiii
Quæ aues in quibus locis non sunt, & quæ mutant colorem, & uocem, & de luscinijs		De uaria generatione animalium	cap. lxiiii
De merulis	cap. xxx	De murium foetu	cap. lxv
Tempus auium geniturae	cap. xxxi	De spina hominis anguem nasci	cap. lxvi
De halcyonibus, & de diebus earum nauigabilibus, & gaudijs, & mergis	cap. xxxii	De salamandra	cap. lxvii
De auium solertia in nidificando, hirundine, argatili, cynamulgis, & perdicibus	cap. xxxiii	De ijs quæ nascuntur ex non genitis, & quæ nata nihil gignunt	cap. lxviii
De columbis	cap. xxxiiii	De sensibus animalium	cap. lxix
De palumbis	cap. xxxv	Auditum & olfactum esse piscibus	cap. lxx
De passeribus	cap. xxxvi	Tactum communem esse omnibus	cap. lxxi
De tinnunculo	cap. xxxvii	Quæ uenenis uiuant, & quæ terra	cap. lxxii
De uolatu & incessu auium	cap. xxxviii	De cibo & potu quorundam	cap. lxxiii
De apodibus	cap. xxxix	Quæ inter se dissideant, & quæ inter se conueniant	cap. lxxiiii
De caprimulgis & plateis	cap. xl	De somno animalium	cap. lxxv
De ingentis auium	cap. xli	Summa res & historiae & obseruationes septingentæ uiginti quatuor.	
De carduele & psittaco, & auibus quæ loquuntur	cap. xlii	Ex autoribus	
De coruorum intelligentia	cap. xliii	Manilio, Cornelio Valeriano, Actis, Vmbritio Meliore, Massurio Sabino, Antistio Labeone, Trogo, Cremutio, M. Varrone, Macro Aemilio, Melisso, Mutiano, Nepote, Fabio Pictore, Titio Lucretio, Cor. Celso, Horatio Desulone, Hygino, Sarsenis, Nigidio, Manilio Sura, Externis Homero, Phemonoe, Philemone, Boethio, quæ ornithogoniâ, Hyla quæ de augurijs Aristotele, Theophrasto, Callimacho, Aeschylus Hierone, Philometore, Archita, Amphilocho Atheniense, Anaxipoli Thasio, Apollodoro Lemnio, Aristophane Milefio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Aristandro Athenæo, Bachio Milefio	
De nouis auibus & fabulosis	cap. xlix		
Quis gallinas farcire instituerit, de auarijs & quis ea primus instituerit	cap. l		

Mileſio. Bione Solenſe. Chærea Athenienſe, Diodoro Prienneo, Dione Colopho-
nio, Democrito, Diophane Nicæenſe Epi-
gene Rhodio, Euagora Thaſio, Euphro-
nio Athenæo, Iuba, Androcione q de agri-
cultura, Aefchriœ qui item, Dionyſio qui
Magonē tranſtulit, Diophane qui ex Dio-
nyſio epitomen fecit, Nicandro, Oneſicri-
to, Philarcho, Heſiodo.

Libro xi. cōtinentur hiftoriæ & natu-
ræ paruorū animalium & reptilium.

De inſectorum genere	cap. i
De ſubilitate naturæ in his	cap. ii
Vtrum ſpirēt, an habeāt ſanguinē	cap. iii
De corpore eorum	cap. iii
De apibus	cap. v
Qui ordo naturæ in eis	cap. vi
De uocabulis operis	cap. vii
Ex quibus floribus opera fiant	cap. viii
De amatoribus earum	cap. ix
Ratio operis	cap. x
De fucis	cap. xi
Quæ natura mellis	cap. xii
Quæ optima mella	cap. xiii
Quæ genera mellis in ſingulis	ca. xiiii
Quomodo probentur mella	cap. xv
De tertio genere mellis, & quomodo apes probentur	cap. xvi
Quæ regiminis ratio	cap. xvii
De genere apum, & quæ inimica apibus	
De morbis apum	cap. xix (xviii)
De continendis apibus, & quomodo repa- rentur	cap. xx
De ueſpis & crabronibus	cap. xxi
De bombycib. & bombyli, & necydalo, & quis primus bombycinā ueſtē inuenerit	
De bombyce Coa	cap. xxiii (ca. xxii)
De araneis, & generatione earū	ca. xxiiii
De ſcorpionibus	cap. xxv
De ſtelliionibus & cicadis	cap. xxvi
Cicada ubi nō ſint, & ubi mutæ	ca. xxvii
De pennis inſectorum, & ſcarabeis, & ſca- rabeorum generibus	cap. xxviii
De locuſtis	cap. xxix
De formicis noſtratibus	cap. xxx
De Indicis	cap. xxxi
De diuerſitate inſectorum	cap. xxxii
De animalibus in ligno & ex ligno naſcen- tibus	cap. xxxiii

De aiali cui cibi exitus non eſt xxxiiii
De tineis & culicibus cap. xxxv
De pyrali ſue pyrauſta cap. xxxvi
Hiſtoria naturæ animalium per ſingula
membra cap. xxxvii
De ſanguine, & quorum celerrime ſiccetur,
quorum non coeat, quorum grauiſſi-
mus, uel tenuiſſimus, uel quorum nul-
lus cap. xxxviii

An in ſanguine principatus, & de tergore,
& pilis, & mammis cap. xxxix
Notabilia animalia quæ mammis cap. xl
De lacte, & unde caſeus non fiat cap. xli
De diuerſitate caſeorum cap. xlii
Differentia membrorum hominis à cate-
ris animalibus cap. xliii

De ſimiarum ſimilitudine cap. xliiii
De unguibus cap. xlv

De ungulis cap. xlv

De pedibus auū & unguibus cap. xlvii

De pedib. inſectorū à binis ad c. xlviii

De pomilionibus & genitalibus ca. xlix

De caudis cap. l

De uocibus cap. li

De agnaſcentibus membris, & dicta Ari-
ſtotelis de uita hominis cap. lii

De anima & de habitu animalium, & quæ
guſtata interimant, & de uictu hominis,
& quibus de cauſis nō coquatur cap. liii

De corpulentia augenda uel minuenda, &
quæ guſtu famem ac ſitim ſedent liiii

Summa res & hiftoriæ & obſeruaciones
duo millia ducentæ ſeptuaginta.

Ex autoribus

Marco Varrone, Hygino, Scrophæ, Sani-
ſena, Celſo Cornelio, Aemylio Macro,
Virgilio, Columella, Iulio Aquila q de he-
truſca diſciplina ſcripſit, Tarquitio, qui itē,
Vmbritio qui item, Catone Cenſorio, Do-
mitio Caluino, Trogo, Meliſſo, Fauonio,
Fabião, Mutiã, Nigidio, Manilio, Opto,

Externis

Ariſtotele, Democrito, Neoptolemo qui
melliturgia, Ariſtomacho qui item, Philo-
ſto qui item, Nicandro, Menecrate, Dio-
nyſio qui Magonem tranſtulit, Empedo-
cle, Callimacho, Attalo rege, Apollodoro
qui de beſtijs uenenatis, Hippocrate, Eri-
philo, Eraſiſtrato, Aſclepio, Themifone,

B 4 Poſi

Posidonio Stoico, Menandris Prienense
& Heraclote, Euphronio Atheno, Theo-
phraſto, Heſiodo, Philometore rege.

Libro xii. continetur de arboribus.

De arborū honore, & quādo platan⁹
primū in Italia, & de natura earum cap. i

De chamaeplatano, & quis totonderit uir/
daria cap. ii

De peregrinis arboribus, & malo Aſſyria

De Indiæ arboribus, & quando (cap. iii
primum Romæ euenus cap. iii

De ſpina & ficu Indiciſ cap. v

De arbore pala, & arboribus Indiciſ ſine
nominibus, & laniferis cap. vi

De piperis arboribus, & garyophyllo, &
alijs pluribus cap. vii

De macit & ſaccaro & arboribus Arianæ
gentis cap. viii

De bdellio, & arboribus Perſici maris ix

De arboribus Perſicæ inſulæ, & lanigeris
arboribus cap. x

De goſſampiniſ & arboribus ex quibus ue/
ſtes ſiunt, & quibus modis conſtent arbo/
rum fructus cap. xi

De coſto, & nardo, & differentijs nardi
(cap. xii

De aſaro, amomo, amomide, & cardamo/
mo cap. xiii

De thure & arboribus thuris cap. xiiii

De myrrha & arboribus myrrhæ cap. xv

De generibus myrrhæ, & natura, & pretio
eius cap. xvi

De maſtice, ladano, & bruta, enhamo, &
ſtrobō, & ſtyrace cap. xvii

De felicitate Arabiæ cap. xviii

De cinnamomo & xylocinnamomo & ca/
ſia cap. xix

De iſocinnamo, & cancamo, ac taro ca. xx

De ſerichato, & gabalio, & de myrobalano

De phœnicobalano, & cala/ (cap. xxi
mo odorato cap. xxii

De amoniaco & ſphagno cap. xxiii

De cypro & aſpalatho, & maro ca. xxiiii

De baſamo, & opobaſamo, xylobaſa/
mo, & ſtyrace, & galbano cap. xxv

De panace & ſpondyllo & malobathro
(cap. xxvi

De oleo omphacio cap. xxvii

De bryo & cenanthe, & de elate arbore, &

cinnamo caryopo cap. xxviii
Summa reſ & hiſtoriæ & obſeruaciones
ccccdlxxviii.

Ex autoribus

M. Varrone, Mutiano, Virgilio, Fabiano,
Seboſo, Pomponio Mela, Flauio Procu/
lo, Trogo, Hygino, Claudio Cæſare, Cor.
Nepote, Sextio Nigro q̄ Græce de medici/
na ſcripſit, Caſſio Hemina, L. Piſone, Tudi/
tano, Antiæte.

Externis

Theophrasto, Herodoto, Callisthene, Iſi/
gono, Clitarcho, Anaximene, Duride, Ne/
archo, Onescrito, Polycrito, Olympiodo/
ro, Diogneto, Nicobulo, Anticlide, Chara/
ce Mitylenæo, Menæchmo, Dorotheo,
Xenia Athenæo, Lyco, Anteo, Ephippo,
Charea, Democle, Ptolemæo Lago, Mar/
ſya Macedone, Zoilo item, Democrito,
Amphilochō, Aristomacho, Alexandro
Polyhiſtore, Iuba, Apollodoro q̄ de odori/
bus ſcripſit, Heraclide medico, Archide/
mo item, Dionyſio item, Democle item,
Euphrone item, Obſenide item, Diagora
item, Iolla item, Heraclide Tarentino, Xe/
nocrate Ephelio, Eratoſthenes.

Libro tredecimo continetur de unguen/
tis & arboribus maritimis.

De unguentis, & quando primum ſunt co/
gnita nobis & de compositione cap. i

Quod unguentum regale uocetur, & quæ
diapaſmata, & qualiter ſeruentur cap. ii

Quanta in unguentis luxuria, & quando
primum Romanis in uſu cap. iii

De palmis & natura earū & generibus iiii

De ſyriæ generibus cap. v

De terebintho cap. vi

De ficu Aegyptia, & Cypria cap. vii

De ceraunia ſiliqua cap. viii

De Perſica Aegypti, & ſpina Aegyptia ix

De Pruno & arborib. circa Memphin x

De gummi generibus & papyro cap. xi

De generibus chartarū, & quomodo char/
tæ ſiant, & de chartarum probatione, &

uitijs, & glutino earum cap. xii

De libris Numæ cap. xiii

De arboribus Aethiopiæ cap. xiiii

De Atlantis arboribus & citreis, & quæ in
his laudentur, & quæ uituperentur xv

De ar

De arbore trogete	cap. xvi
De arbore loti	cap. xvii
De scapo ipso & radice loti	cap. xviii
De paliuro, & punico malo, & de flore punici mali	cap. xix
De Asiae & Graeciae fruticibus	cap. xx
De timelaea siue chamelea, & tragacanthae, & de tragio, siue scorpione, & myrice, & brya, & galla	cap. xxi
De euonymo, adrachne, & coggigrya, & thapsia	cap. xxii
De cappari siue cynosbato aut ophecostaphyle, & de sari	cap. xxiii
De spina Babylonis regia, & de cytiso	(cap. xxiiii)
De fructibus & arboribus nostri maris, atque rubri & indici	cap. xxv
Summa res & historiae & observationes	ccclxviii.

Ex autoribus

M. Varrone, Mutiano, Virgilio, Fabiano, Sebofo, Pomponio Mela, Fabio, Hygino, Trogo, Proculo, Cl. Cesare, Cor. Nepote, Sextio Nigro, qui Graece de medicina scripsit, Cassio Hemina, L. Pisone, Tuditano, Antiate.

Externis

Theophrasto, Herodoro, Callisthene, Isidoro, Clitarcho, Anaximene, Duride, Nearcho, Onesicrito, Olympiodoro, Diogneto, Cleobulo, Anticlide, Charace Mityleneo, Menachmo, Dorotheo Atheniense, Lyco, Anteo, Ehippo, Dione, Adimato, Ptolemaeo Lago, Marsya Macedone, Zosilo ite, Democrito, Amphilocho, Alexandro Polyhistoro, Aristomacho, Iuba rege, Apollodoro qui de odoribus scripsit, Heraclide medico, Botrye medico, Archidemio item, Dionysio item, Democlide item, Euphrone item, Mnesicle item, Diagora item, Iolla item, Heraclide Tarentino, Xenocrito Ephesio.

Libro quartodecimo continetur de uitibus & uineis.

De uitium natura, & quibus modis ferantur	cap. i
De generibus uitium	cap. ii
Item de uitium generibus, secundum locorum & regionum proprietatem	cap. iii
Insignia culturae uinearum	cap. iiii
De natura uini	cap. v
Vina generosa	cap. vi

Vina transmarina	cap. vii
De uino quod uocatur bixon, genera septem	cap. viii
De dulcium generibus	xiii cap. ix
De deuterijs & secundarijs, uini genera tria	x cap. x
Quae nuper in Italia generosa uina esse ceperunt	cap. xi
De uini obseruatione à Romulo rege posita	cap. xii
Qui uini usus antiquis, & de uinis antiquorum	cap. xiii
De apothecis, & de uino Opimiano	xiii cap. xiii
De liberalitate Caesaris in uino, & quando primum in genera uini posita	cap. xv
De uinis fictitijs	cap. xvi
De hydromeli & oxymeli	cap. xvii
Prodigiosa genera uini	cap. xviii
Quibus uinis ad sacra uti fas non sit, & quibus generibus musta codiatur	cap. xix
De picis generibus, & resinis, & mustis codiendis, & de aceto & de fece	cap. xx
De cellis uinarijs	cap. xxi
De uitanda ebrietate	cap. xxii
Summa res & historiae & obseruationes d. x.	

Ex autoribus

Cor. Valeriano, Virgilio, Celso, Catone, Cesorio, Sarsennius patre & filio, Scropho, Varrone, D. Syllano, Fabio Pictore, Trogo, Hygino, Flacco Verrio, Graecino Iulio, Actio, Columella, Massurio Sabino, Fennestella, Tergilla, M. Actio Planco, Flauio Dorfeno, Scauola, Aelio, Atteio Capitoe, Cotta Messalino, L. Pisone, Pompeio Le neo, Fabiano, Sextio Nigro, Vibio Ruffo.

Externis

Hesiodo, Theophrasto, Aristotele, Democrito, Attalo rege, Philometore rege, Archita, Xenophonte, Amphilocho Athenaeo, Anaxipoli Thasio, Apollodoro Lemnio, Aristophane Milefio, Antigono Cymeoe, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Aristandro Athenaeo, Botrye ite, Bacchio Milefio, Bione Solese, Cherea Atheniense, Cheristo item, Diodoro Prieneo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Euagora Thasio, Euphrone Athenaeo, Androcione qui de agricultura scripsit, Aeschirione qui item, Lysimacho qui item, Dionysio qui Ma gonem, transtulit, Diophane qui ex Dionysio

nyfio epitomen fecit, Afclepiade medico, Onescrito, Iuba rege.

Libro quintodecimo continētur de natura frugiferatum arborū & cultarū, Natura frugiferarum arborum cap. i
De oleo cap. ii
De natura oliuæ & oleæ incipiētis cap. iii
De natura olei cap. iiii
De cultura oliuarum cap. v
De feruandis oliuis, & quomodo faciendum oleum cap. vi
De oleo factitio cap. vii
De amurca cap. viii
Pomorū omniū genera & naturæ cap. ix
Nucū pinearū genera quatuor cap. x
De malo cotoneo cap. xi
De perfico genera quatuor cap. xii
De pruno genera undecim cap. xiii
De diuerfis generibus malorum, genera uiginti nouem cap. xiiii
De piris & infitorum uarietate cap. xv
De pomis feruandis cap. xvi
De cotoneis punicis, piris, & sorbis, & uuis feruandis cap. xvii
De ficis, genera uiginti nouem cap. xviii
De caprifico & caprificatione cap. xix
De mēspilis & eorū gñibus tribus cap. xx
De sorbis genera quatuor cap. xxi
De nuce inglande cap. xxii
De caſtaneis genera octo cap. xxiii
De ſiliquis, & carnoſis pomis, & moris, & de acinis & bacis cap. xxiiii
De ceraſis genera octo cap. xxv
De corno & lentifco cap. xxvi
De generibus ſuccorū, & de odore cap. xxvii
De ſuccis fructuū & arborū, & coloribus, & odoribus, & natura pomorū, & de commendatione fructuuna cap. xxviii
De myrto, genera eius xi cap. xxix
De lauro genera tredecim cap. xxx
Sūma res & hitorie & obſeruatiōes dxxx

Ex autoribus

Fenestella, Fabiāo, Virgilio, Cornelio Valeriano, Celſo, Catōe Cenſorio, Sarſennis patre & filio, Scrophā, M. Varrōe, D. Sylano, Fabio Pictore, Trogo, Hygino, Flacco Verrio, Gracino, Attico, Iulio Sabino, Tergilla, Corta Meſſalino, Columella, L. Piſone, Pōpeio Lenco, M. Actio Planco,

Flauio Dorſeno, Scauola, Aelio, Atteio Capitone, Seſtio Nigro, Vibio Ruſſo.

Externis

Hefiodo, Ariſtotele, Democrito, Hierone rege, Archita, Philometore rege, Attalo rege, Xenophonte, Amphilocho Athenæo, Anaxipoli Thafio, Apollodoro Lemnio, Ariſtophane Mileſio, Antigono Cymeō, Agathocle Chio, Apollodoro Pergameno, Ariſtādoro Athenæo, Bacchio Mileſio, Bione Solēſe, Cherea Athenæo, Cherifto itē, Diodoro Prieneo, Dione Colophōio; Epigene Rhodio, Euagora Thafio, Euphranio Athenæo, Androcione q de agricultura ſcripſit, Aefchriōe q itē, Dionyſio q Magone tranſtulit, Diophane qui ex Dionyſio epitomē fecit, Afclepiade med. Eraſi ſtrato itē, Comiade q de cōditura uini, Ariſtomacho, qui item, Hiceſio qui item, Themifone medico, Onescrito, Iuba rege.

Libro xvi. continentur ſylueſtrium arborum natura.

Gentes ſine arbore, & miracula in ſeptentrionalis regionis arboribus cap. i
De Hercyniæ ſyluæ magnitudine cap. ii
De glandiferis cap. iiii
De ciuica corona, & qui frondea corona donati cap. iiii
De glande genera tredecim cap. v
De fagina glande, reliquis glandibus, & carbone, & paſtu porcorum cap. vi
De galla, & quā multa præter glandem eadem ferant arbores cap. vii
De cachrye & cocco grano, & agarico, & ſubere cap. viii
Quarum ſint in uſu cortices cap. ix
De ſcandulis & pinū, pinaſtro, abiete, piceaſq, larice, tæda, taxo cap. x
Quibus modis fiant genera picis, & quomodo fiat cedrū, & de ſpiſſa pice quomodo fiat, & quibus modis reſina coquat cap. xi
De zopiſſa, & ſapio, & quarum arborum materia in pretio cap. xii
De fraxino genera eius quatuor cap. xiii
De tiliā, genera eius duo cap. xiiii
De aceris generibus decem cap. xv
De bruſco, & molluſco, & ſtaphylodēdrō, & buxo, genera tria cap. xvi
De ulmo genera quatuor cap. xvii
De arbo

De arborum natura peritus cap. xviii
 Diuisio generum cap. xix
 Quibus folia non decidant, & de rhododendro cap. xx
 Item quibus folia non decidant, & quibus non omnia folia cadant, & quibus locis nulli arborum cap. xxi
 De natura foliorum cadentium, & quibus foliorum uarij colores cap. xxii
 De populo tria genera, & quorū foliorum figura mutetur cap. xxiii
 Quā folia uersentur omnibus annis, quā foliorum ē palmis cura & usus, & foliorum mirabilia cap. xxiiii
 De ordine naturæ in satis, & de flore arborum, & cōceptu, & germinatione, & partu, & quo ordine florent cap. xxv
 De corno, & quo tempore quæq; ferant, & quæ fructum nō ferant, & quæ infelices existimantur, & quæ facillime fructum perdunt, quibus fructus antequā folium nascantur cap. xxvi
 De biferis & triferis, & quæ celeritē senescant, & de ætate earum cap. xxvii
 De moro cap. xxviii
 De syluestribus cap. xxix
 De buxo, & faba Græca siue loto ca. xxx
 De ramis & cortice, & radicib. arbo. xxxi
 De prodigijs arboribus, & quibus modis sponte nascantur, & quod non omnia ubiq; nascantur, & quæ non alibi nascantur arbores cap. xxxii
 De cypresso, & qd ex terra noua aliqua sæpe nascant quæ in ea añ nō fuerūt xxxiii
 De edera cap. xxxiiii
 De edera quæ uocatur smilax cap. xxxv
 De aquaticis calamis & fruticib. xxxvi
 De salice, gñā eius viii. & quæ præter salicē sint utilia ligaturis, & de rubis xxxvii
 De succis arborum, & natura materiarum, & de cædendis arboribus cap. xxxviii
 De larice & abiete, & sapino, & cæteris huiusmodi arboribus cædendis xxxix
 De materijs, de magnitudine arborum, & quæ cariæ & ruinam non sentiunt, & de perpetuitate materiarum cap. xl
 De tedinibus cap. xli
 De materijs architecti, & quæ materies ad qd utilis, & q̄ firmior materia in tectū xlii

De glutinanda materia, & lignis sectilibus caput xliiii
 De arborum ætate, & quæ genera arborum minime durant. Similiter de uiscq; & Druidibus cap. xliiii
 Summa res & historiae & obseruationes centum trigintaquinq;

Ex autoribus

M. Varrone, Feciale, Nigidio, Cor. Nepote, Hygino, Massurio, Catone, Mutiano, L. Pilone, Trogo, Calphurnio Basso, Cremutio, Sestio Nigro, Cor. Boccho, Vitruuio, Græcino.

Externis

Alexandro Polyhistore, Hesiodo, Theophrasto, Democrito, Homero, Timæo mathematico.

Libro xvii. continentur satiarum ac culturarum arborum naturæ.

Arborum pretia mirabilia cap. i
 De natura cœli ad arbores, & quā partem cœli spectare debeant cap. ii
 De societate cœli & terræ ad arbores ca. iii
 De qualitate regionum cap. iiii
 Genera terrarum cap. v
 De terra quā Britannia & Gallia amat vi
 De Græcorū circa hanc doctrina cap. vii
 De terrarum generibus cap. viii
 De cineris usu, & de fimo, & quæ sata uberiorē terrā faciant & quæ urant cap. ix
 De satione arborum, & quod auulsione nascuntur arbores cap. x
 De transferendis seminarijs, & ulmis serendis, & scrobibus cap. xi
 De interuallis plantandarum arborum, & umbris, & stilicidijs, & ubi plantari debeant cap. xii
 Quæ arbores tarde crescant, & quæ celeriter, & de sabina cap. xiii
 De satione arborū, & insitiōe, & quō inuenta sit tenera inferendi emplastratio xiiii
 De uite inferenda cap. xv
 De emplastratione cap. xvi
 Exemplum huius rei cap. xvii
 De cultura talearū, & quibus temporibus insitio fiat cap. xviii
 Quæ arbores societate gaudeāt, & de disciplina ablaqueādi & accumulandi ca. xix
 De salicto & harūdinetō, & cæteris cædis ad peticas

ad perticas, palos cap. xx
De culturis, & disciplina excolendarum uinearum cap. xxi
De sulco, & uinearū putatione cap. xxii
Ratio arborum cap. xxiii
De seruandis uinis, & morbis arb. xxiiii
De uarijs prodigijs siue ostentis in arboribus, deque oliueto publicam uiam olim transgresso. cap. xxv
De remedijs morborū arborū cap. xxvi
De caprificatione & stercoratione xxvii
De diuersis medicamentis arborum cōtra uenenata animalia, & contra formicas, & contra noxia animalia cap. xxviii
Summa res & historiæ, & obseruationes quingentæ octoginta una.

Ex autoribus

Cor. nepote, Carone Censorio, M. Varro ne, Celso, Virgilio, Hygino, Sarsenis patre & filio, Scropha, Calphurnio Basso, Trogo, Aemilio Macro, Græcino, Columella, Attico Iulio, Fabiano, Sura Manilio Dorseno Mundo, C. Epidico, L. Pifone.

Externis

Isidoro, Theophrasto, Aristotele, Democrito, Theopōpo, Hierōe rege, Attalo rege Philometore rege, Archita, Xenophonte, Amphilocho Atheniense, Anaxipoli Thasio, Apollodoro Lemnio, Aristophæe Milesio, Antigono Cymeo, Agathocle Chio Apollonio Pergameno, Bacchio Milesio, Bione, Charrea Atheniense, Cheristo item, Diodoro Prienneo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Euagōe Thasio, Euphronio Athenæo, Androcione qui de agricultura scripsit, Aeschirione qui item, Lysimacho qui item, Dionysio qui Magonē transtulit, Diophane qui ex Dionysio epitomen fecit, Aristandro qui de portentis.

Libro xviii. continetur de agricultura. Quod antiquis maximum studium agriculturæ fuit, & de hortorum singulari diligentia cap. i
Quæ corona prima Romæ cap. ii
De iugere, & actu, & legibus circa pecora. & quoties & quibus tēporibus fuit summa uisitas annonæ, & qui agricultura illustres cap. iiii
Ratio de agricultura cap. iiii

Laus agrorum, & quæ obseruanda in agro parando cap. v
De uillarū positione, & præcepta antiquorum de agro colendo. cap. vi
De frugum generibus & natura cap. vii
Non omnia frumēti genera ubiq; nasci, & dereliquis in oriente generibus cap. viii
De pistoris & molitura, & farina cap. ix
De similagine, siligine, & alijs generibus, & de pistura cap. x
De fermentis, & panis faciendi ratio, & genera, & quādo primum pistores Romæ, & de cribris & alica cap. xi
De leguminibus cap. xii
De rapis, & napis Amiterninis cap. xiii
De lupino cap. xiiii
De uicia & etuo cap. xv
De scenogræco, & farragine, & de ocimo, & medica, & cytiso cap. xvi
De uitijs frugū & remedijs, & qd in quoque terræ genere debeat feri cap. xvii
De prodigijs frugum, & arandi disciplina, & uomerum generibus cap. xviii
De tibus arandi, & iunctione bouū cap. xix
De occando, & quodā arationis genere, & de iteratione, & refectione cap. xx
De cultura terræ cap. xxi
Exēpla diuersarū terrarū, & summa fertilitate, & biferæ uite, et aq̄rū differētia cap. xxii
De qualitate terræ & stercoratione cap. xxiii
De bonitate seminū, & disciplina seminandi, & quantū ex quoq; genere frumēti in iugero serendū, & tēporib. serendi cap. xxiiii
Digestio syderū in noctes & dies cap. xxv
Replicatio totius culturæ & qd quoq; men se in agro fieri oporteat cap. xxvi
Ne agricolæ aspiciāt stellas, sed magis tempora serendæ frugis, & ortus occasusq; sideris in quibusdam herbis, & de stellarum ortu & occasu cap. xxvii
De pratis & repatiōe prati, & corib. & falcibus, & descriptio frugū & siderū cap. xxviii
De tempestatibus utriusq; temporis, & remedijs sterilitatum cap. xxix
De messe, & tritico, & palea, & frumento seruando cap. xxx
De uindemia & autumnī tēporib. cap. xxxi
De lunari ratione cap. xxxii
De uentorum ratione cap. xxxiii

De li

De limitatione agrorum cap. xxxiiii
 Prognostica tempestatum cap. xxxv
 Summa res & historia & obseruationes
 mmlx. Ex autoribus

Massurio Sabino, Cassio Hemina, Verrio
 Flacco, L. Pisone, Cornelio Celso, Turan-
 nio Gracula D. Syllano, M. Varrone, Ca-
 tone Censorio, Scrofa, Sarfenis patre & fi-
 lio, Domitio Caluino, Hygino, Virgilio,
 Trogo, Ouidio, Gracino, Columella, Tu-
 berone. L. Aruntio qui Græce de astris scri-
 psit, Cæsare dictatore qui itē, Sergio Pau-
 lo, Sabino, Fabiano, M. Cicerōe, Calphur-
 nio Basso, Atteio Capitone, Manilio Su-
 ra, Actio, qui praxidica Externis
 Hefodo, Theophrasto, Aristotele, De-
 mocrito, Hierone rege, Philometore rege,
 Atalo rege, Archelao rege, Archita, Xe-
 nophonte, Amphilocho Athenæo, Ana-
 xipoli Thasio, Aristophane Milefio, Apol-
 lodoro Lemnio, Antigono Cymæo, Aga-
 rhocle Chio, Apollonio Pergameno, Ari-
 standro Athenæo, Bacchio Milefio, Bione
 Solense; Chæreæ Atheniense, Charistio
 item, Diodoro Prieneo, Dione Colopho-
 nio, Epigene Rhodio, Euagora Thasio,
 Euphronio Athenæo, Androcione qui de
 agricultura scripsit, Aeschritone qui item,
 Lysimacho qui item, Dionysio qui Mago
 nem trāstulit, Diophane qui ex Dionysio
 epitomen fecit, Thalete, Eudoxo, Philip-
 po, Dositheo, Parmenisco, Melitone, Cri-
 tone, Oenopide, Zenone, Euctemōe, Har-
 palo, Hecateo, Anaximandro, Sosisenie,
 Hipparcho, Arato, Zoroastre, Archibio.

Libro decimonono continetur lini na-
 tura, & mirabilia.

De lini satioe, & generibus eius, & quomo-
 do perficiatur, & de mappis, & lino nō ar-
 dente, & qñ primū in theatris uela cap. i

De sparti natura, & quando primum usus
 eius, & quomodo perficiatur, & quæ sine
 radice nascantur, & uiuant cap. ii

De misy, & tuberibus, & de fungis pezicis,
 laferpitio, & magydari, & rubia, & radi-
 cula cap. iii

De hortorū cura, & digestio terræ nascenti-
 um præter fruges & frutices cap. iiii

Natura & genera, & historia nascentiū in

hortis rerum cap. v

De hortensium herbarū radicibus, folijs,
 floribus, coloribus cap. vi

Quoto die quæque herba nascuntur satæ,
 & quomodo quæque formentur uel di-
 gerantur, & quorū singula genera sunt, &
 quorum plura cap. vii

Natura & genera, & historia, ad cōdimen-
 ta in horto satarū rerū XLVI. cap. viii

De sceniculo & cannabe cap. ix

De morbis hortorum, & remedia circa for-
 micas, erucas, & culices cap. x

Quæ magis sint fortia uel minus, & quibus
 Ratio rigandorū (salte aque pñnt ca. xi

hortorū, & quæ translata meliora fiāt, &
 de succis hortensiorū, & saporibus ca. xii

Summa res & historia & obseruationes.

Ex autoribus (M. C. XLIII

M. Actio Planco, M. Varrōe, D. Syllano
 Catone Censorio, Hygino, Virgilio, Mutia-
 no, Celso, Columella, Calphurnio Basso,
 Manilio Sura, Sabino, Tyrōe, Licinio Ma-
 cro, Q. Hirtio, Vibio Ruffo, Cefennio qui
 cepurica scripsit, Castritio itē, Firmo item,
 Peritio. Externis

Herodoto, Theophrasto, Democrito, Ari-
 stomacho, Menandro qui biochresta scri-
 psit, Anaxilao.

Libro uicesimo cōtinentur medicina ex
 his quæ in hortis seruantur.

De cucumere syluestri & elaterio cap. i

De anguino cucumere siue erratico, & de
 satiuo, & de pepone cap. ii

De cucurbita syluestri, & rapo cap. iii

De naporum differentijs, & raphano syl-
 uestri, & de raphano satiuo & pastinaca

De staphylino siue pastinaca, & (ca. iiii

gingidio, & sifere, & sefeli, & inula, & de ce-
 de porro sectiuo, & capitato, (pe cap. v

& de allio cap. vi

De lactuca syluatica siue caprina, & esopo
 & isati, & lactuca satiuā cap. vii

De generibus betæ, & intubis, & cichorio,
 & feri, genera duo cap. viii

De brassica, & lapsana, & de brassica mari-
 nā, & scilla, de bulbis, & bulbine cap. ix

De asparagis & cortuda, & libyco & ormi-
 De apio, & apiastro, & helio (nio ca. x

selino, & oreoselino cap. xi

C De pe

De petroselino & ocimo cap. xii
 De syluestri ocimo, & eruca, nasturtio, & ru
 De mentastro, & menta, & (ta ca. xiiii
 pulegio & nepeta, & de cumino ca. xiiii
 De cumino Aetiopico, quod urinā strin
 git, & de cappari, & de ligustico siue pa
 nace, & cunila bubula ca. xv
 Item de cunila bubula, gallinacea siue ori
 gano heracleotico, cunilagine molli, liba
 notide, cunila sativa, & montana cap. xvi
 De piperiti, & origano, & oniti prasio, &
 tragorigano, & heracio, & lepidio: & de
 gith, siue melanthio, & aniso cap. xvii
 De anetho & sagapeno, & de papauere al
 bo & nigro, & quomodo succus herba
 rum colligendus est, & de opio ca. xviii
 De erratico & ceratiti, & glaucio siue para
 lio, & heracio siue aphro, & de diacodio
 & tithymalo. cap. xix
 De portulaca siue peplio, coriandro, et atri
 plici cap. xx
 De malua, malope, & althea, & lapatho,
 & oxylapatho, & hydrolapatho, & hip
 polapatho, & bulapatho cap. xxi
 De sinapis tribus generibus, & marrubio,
 & serpyllo, & sisymbrio siue thymbrio, &
 de lini semine, et blito cap. xxii
 De meu, & feniculo, et hippomarathro
 uel myrsineo & cannabi, & de ferula & car
 Confectio theriacæ, cōpositi (duis xxiii
 tio medicaminis Antiochi cap. xxiiii
 Sūma medicinae & historiae & observatio
 nes MDCVII. Ex autoribus
 Catone Censorio, M. Varrone, Pompeio
 Leneo, Gallione, Hygino, Sextio Nigro, q
 graece scripsit, Iulio Basso qui item, Celsus,
 Antonio Castore Externis.
 Democrito, Theophrasto, Orpheo, Me
 nandro qui biochresta scripsit, Pythagora
 Medicis
 Nicædro, Hippocrate, Chrysippo, Diodo,
 Ophione, Heraclide, Hicestio, Dionysio,
 Apollodoro Tarentino, Apollodoro Cit
 tiensē, Praxagora, Plistonico, Medio, Di
 euche, Cleophanto, Philistione, Asclepia
 de, Crateua, Petronio Diodoto, Iolla, Era
 sistrato, Diagora, Andrea, Mnesicle, Epi
 charmo, Damione, Dalione, Sosimene,
 Theopolemo, Metrodoro, Solone, Lyco,

Olympiade Thebana, Phyllino, Petridio,
 Mictione, Glaucia, Xenocrate.

Libro uigesimo primo continentur flo
 rum & coronamentorum natura
 De natura florum, & coronamentorum, de
 mira florum uarietate cap. i
 De strophio serto, & q primū flores mi
 scere ceperint, & quando primū corolla
 inuenta uel appellata, & quare cap. ii
 Quis primum coronam folijs aureis & ar
 genteis dedit, & de honore coronarum
 apud antiquos, & de Scipionis honore,
 & de pactilibus coronis, & Cleopatrarē
 ginæ factō cap. iii
 De rosa in coronis, & de generibus eius, &
 ubi seratur cap. iiii
 De lilio tria genera, & ratione ea inferendi
 De uiolis, & de caltha, & baccare cap. v
 combreto, asaro, & croco cap. vi
 De floribus antiquis, & de odoramentorum
 diuersitate, saluica & polio cap. vii
 De uestium æmulatione cum floribus, &
 amarantho, & chrysocome siue chrysi
 (cap. viii
 De honore coronarū, & cyclamino, & me
 lito & trifolio, tria genera eius cap. ix
 De origano, thymo, & melle Attico, &
 coniza, & Iouis flore, & helenio, & abro
 tano, & leucanthemo cap. x
 De amaraco uel sampsucho, & nyctigato
 & meliloto, & uiola alba et to diamino, &
 de syluestribus bulbis, & heliochryso, &
 lychni, et de herbis citra mare cap. xi
 De cura apum, & pabulo, et morbis earū
 & remedijs cap. xii
 De uenenato melle, & de remedijs mellis
 uenenati, & mellis infanti cap. xiii
 De melle quod muscae non attingunt, et al
 uearijs, & cura eorum, si famem sentiunt
 apes, et quomodo cera fiat cap. xiiii
 De herbis sponte nascentibus, & aculeatis
 De carduo, ac helixine, & tribulo (cap. xv
 & anchusa cap. xvi
 De differentia herbarum per folia, & quae
 herbae toto anno floreat, et hastula re
 gia & pistana, & de gladiolo cap. xvii
 De iunco genera sex, & de cypero & de
 medicamentis eorum & de cypiro & odo
 rato iunco cap. xviii
 Ex rosa

Ex rosa medicinae, & de lilio, & de narcisso,
& ex uiola, & de baccare, et combreto, &
asaro cap. xix

De nardo gallico, & de croco medicinae, &
crocomagmate, & saliūca, et polio, & iri,
& holochryso, & chrysocome & meliloto
De trifolio, et thymo, & hemero/ (ca. xx
calle, & de helenio & abrotono cap. xxi
Ex leucanthemo & sampsucho medicinae
cap. xxii

De anemona medicinae cap. xxiii
Ex cenanthe medicinae cap. xxiiii
Ex heliochryso medicinae cap. xxv
Ex hyacintho & lychnide medicinae cap.
Ex uincaperuina medicinae (xxvi

rusco, bati, & acino ca. xxvii
Ex colocasia medicinae cap. xxviii
Ex anthalio medicinae cap. xxix
De parthenio medicinae cap. xxx
De strychno medicinae cap. xxxi
De corchoro et cnico cap. xxxii
De perfoluta cap. xxxiii
De mensuris & ponderibus cap. xxxiiii
Summa medicinae historiae & obseruatio/
nes septingenta triginta:

Ex autoribus

Catone Censorio, M. Varrone, Massurio
Antiate, C. Helio Vestino. Vibio Ruffi/
no, Hygino, Pomponio Mela, Pompeio
Leno, Cornelio Celso, Calpurnio Basso
P. Largio, Licinio Macro, Sestio qui græce
scripsit, Iulio Basso qui item, Antonio Ca/
store.

Externis

Theophrasto, Democrito, Orpheo, Py/
thagora, Magone, Menandro qui biochre
sta scripsit, Nicandro, Homero, Hesiodo,
Musæo, Sophocle, Anaxilao.

Medicis

✕ Mnestheo qui de coronis, Callimacho qui
itæ, Phania physico, Simo, Timaristo, Hip/
pocrate, Chrysippo, Diocle, Ophiõe, He/
raclide, Hecestio, Dionysio, Apollodoro
cittienſe, Apollodoro Tarētino, Praxago/
ra, Plistonico, Medio, Dieuche, Cleophan/
to, Philistione, Asclepiade, Crateua, Petro/
nio Diodoto, Iolla, Erasistrato, Diagora,
Andrea, Mnesicle, Epicharmo, Damione,
Dalione, Sosimene, Theopolemo, Metro

doro, Solone, Lyco, Olympiade Theba/
na, Phyllino, Petreio, Mictione, Glaucia,
Xenocrate

Libro xxii. continetur de autoritate
herbarum

De gentibus herbis formæ gratia utenti/
bus cap. i

Quod herbis uestes inficiantur cap. ii

De corona graminea cap. iii

De raritate eius cap. iiii

Qui soli corona ea donati cap. v

Qui solus centurio coronatus cap. vi

Medicinae ex reliquis ornamentis, & eryn/
ge cap. vii

De herba quā centū capita uocat cap. viii

De acano & glycyrrhiza cap. ix

De tribulo & generibus eius, & medicinis
cap. x

De stœbe & medicinis eius cap. xi

De hippophye, hippope, & medicinis ea/
rum cap. xii

De urtica & medicinis eius cap. xiii

De lamio & medicinis eius cap. xiiii

De scorpione, generibusque ac medicinis
eius cap. xv

De leucacantha, & medicinis cap. xvi

De helxine, perdicio, parthenio, siderite, &
medicinis eius cap. xvii

De chamaleonte, generibus ac medicinis
eius cap. xviii

De coronopo, & medicinis eius cap. xix

De anchusa, & pseudanchusa, & medicinis
earum cap. xx

De onochelo, anthemi, loto, & lotometra,
heliotropio, tricocco, & adianto siue calli/
tricho cap. xxi

De picride, thesio, asphodelo, halimo,
acantho, & buprestis, elaphobosco, scan/
dice, iassione, & de caucalide, sio, sillibo,
scolymo, siue limonio, soncho, condrilla
siue condrilla, & boletis cap. xxii

De fungis, & silphio, & de lasere ca. xxiii

De natura mellis & aqua mulsa, & quare
genere ciborum mores immutentur, & de
melitide, & cera: & contra compositiones
medicorum cap. xxiiii

Medicinae ex frugibus cap. xxv

Summa medicinae & historiae & obserua/
tiones dcccvi.

Ex autoribus

Isidem quibus priore libro, & præter eos
Chryfermo, Eratosthene, Alcæo.

Libro xxiii continet de cultis arborib.
De medicinis uuarum recentium, & de
sarmentis uuarū, & uinaceis, & de uua the-
riace, & de uua passa, & astaphide, et asta-
phisagria, pituitaria, & labrusca, & de ui-
te alba, & nigra, et de mustis, & uini gene-
ribus, & aceto cap.i

De aceto scillino, & oxymelle, & sapa, & fe-
ce uini, aceti, & sapæ cap.ii

De oleis & folijs oleæ, flore & cinere, & de
oliua alba & nigra, & de amurca cap.iii

De folijs oleastri, & cœnanthino oleo, & ci-
cino, & amygdalino, & lautino, & myr-
teo, chamæmyrsino, & cupressino, & ci-
treo, & caryno cap.iiii

De myrobalano palma, & de palma elata
Medicinæ ex singulorū generum (cap.v
flore, folijs, fructu, ramis, cortice, ligno,
succo, radice, cinere cap.vi

De piris & eorū obseruationibus, & de si-
corū obseruatione, & caprisco & erineo,
& aliorum generibus medicinæ cap.vii

De pineis & amygdalis, & nuce auellana,
& de nuce iuglāde, & de pistacijs, & casta-
neis, siliquis, cornu, & unedone, & lauro

De myrto satina, & myrtidano (cap.viii
& myrto syluestri cap.ix

Summa medicinæ & historiæ & obserua-
tiones mccccix.

Ex autoribus

C. Valgio, Pompeio Leneo, Sestio Nigro
qui græce scripsit. Iulio Basso qui item, An-
tonio Castore, M. Varrone, Cornelio Cel-
so, Fabiano Externis

Theophrasto, Democrito, Orpheo, Py-
thagora, Magone, Menandro qui bio-
chresta scripsit, Nicandro, Homero, He-
siodo, Musæo, Sophocle, Anaxilao.

Medicis

Mnestheo, Callimacho, Phania physico,
Simo, Timaristo, Hippocrate, Chrylippo
Diocle, Ophione, Heraclide, Hicesio, Dio-
nyssio, Apollodoro Cittiense, Apollodoro
Tarantino, Praxagora, Plistonico, Medio,
Dieuche, Cleophanto, Philistione, Asele-
piade, Crateua, Petronio Diodoto, Iolla,

Erasistrato, Diagora, Andrea, Mnesthe,
Epicharmo Damione, Dalione, Sosime,
ne, Theopolemo, Metrodoro, Solone, Ly-
co, Olympiade Thebana, Phyllino, Petri-
no, Mictione, Glaucia, Xenocrate.

Libro xxiiii continentur medicinæ ex
arboribus syluestribus

Medicinæ ex arboribus syluestribus cap.i

Lotos cap.ii

Glan cap.iii

De cocco ilicis, & galla, & uisco, pilulis, glan-
de, & de cerri radice, & subere cap.iiii

De fago, & cupressso, & cedro magna, & de
cedride, galbano cap.v

De ammoniaco, & styrace, & spondyllo, &
sphagno & terebintho, & chamæpity, &
pityusa, & resinis, & picea & lentisco ca.vi

De pice spissa & liquida, & palimpissa, &
pissasphalto, & zopissa, & tæda, & lētisco

De platano, & fraxino, & ace- (cap.vii
re, & alba populo, & ulmo, et tilia, & sam-
buc, & iunipero cap.viii

De salice, & amerina, & uutilibus, & erice
(cap.ix

De uirga sanguinea, & silere, & ligustro, &
alno, & edera, et cistho, & cisso, et erythra-
no, & chamæcisso, et smilace, & de clematide
cap.x

De harundine, & papyro, ebena, & rhodo-
dendro, de rhue erythro & erythrodano
alyssso, & radicula, & apocino, & toremari-
no, & canchry, et sabina, & selagine, & sa-
mulo, & gummi medicinis cap.xi

De spina Arabica, & spina alba, & acan-
thio, & acacia cap.xii

De uulgarī spina & syluestri, & de eryssice-
ptro, & de appendice spina, et pyxacan-
tho, & paliuro, aquifolia, et taxo, & rubis
medicinæ cap.xiii

De cynosbato & Idæo rubo, et rhanno,
& lycio, et sarcocolla, & de oporice medi-
cinæ xiiii

De chamædrye, & chamædaphne, et cha-
melæ, & chamæsyce, & chamæcisso, &
chameleuce, et chamæcyparisso, & ampe-
lopraso, & stachye, & clinopodio, & cen-
tunculo, & clematide Aegyptiæ medicinæ
(cap.xv

De aro, & dracūculo, dracōtio, & ari, & mil-
lefoliq

lesolio, & herba eiusdem nominis, & pseu-
dobunio, & myrri, & onobrychi, medi-
cina cap. xvi

De coriacea, & callicia, & menaide, & alijs
uigintitribus, & medicinis earū quas qui-
dam magicas esse dicunt, & de cōsidia, &
de aproxi, & recidiuis amorū cap. xvii

De eriphia, & lanaria, & stratioti medicinae
De herba quæ nascitur in capite (xviii)
statuæ, & de herba è fluminibus, & her-
ba lingua, & cribro, & simetis, & rhodora,
& impia, & Veneris pectine, & nodia, &
philantropo, & canaria lappa, & tordile,
& de gramine, & dactylo, & scœnogræco
medicinae cap. xix

Summa medicinae & historiae & obserua-
tiones mccccxviii.

Ex autoribus

C. Valgio, Pompeio Leneo, Sestio Nigro
qui græce scripsit, Iulio Basso qui item, An-
tonio Castore, M. Varrone, Corn. Celso,
Fabiano Externis

Theophrasto, Apollodoro, Democrito,
Orpheo, Pythagora, Magone, Menædro
qui biochresta scripsit, Nicædro, Homero,
Hesiodo, Musæo, Sophocle, Anaxilao.

Medicis

Mnestheo, Callimacho, Phania physico,
Simo, Timaristo, hippocrate, Chrysippo,
Diole, Ophione, Heraclide, Hicelio, Dio-
nysio, Apollodoro Cittiense, Apollodoro
Tarētino, Praxagora, Plistonico, Medio,
Dieuche, Cleophanto, Philistione, Ascle-
piade, Crateua, Petronio Diodoto, Iolla,
Erasistrato, Diagora, Andrea, Mnesicle, E-
picharmo, Damiõe, Sosimene, Theopole-
mo, Solone, Lyco, Metrodoro, Olympia/
de Thebana, Phyllino, Petreio, Mictione,
Glaucia, Xenocrate.

Libro xxv continentur naturæ herba-
rum sponte nascentium, autoritas her-
barum, & de origine usus earum.

Naturæ herbarum sponte nascentiū cap. i
Qui latine usus herbarum scripserint, &
quando ad Romanos noticia earū perue-
nerit, & qui primi Græcorum de his com-
posuerint, & de herbarum inuentione, &
antiqua medicina, & quare minus exerce-
antur eorum remedia, & de cynorhodo,

& de dracunculo medicinae cap. ii

De quodā pestifero fonte Germaniæ, &
de Britannica, & maximis morborū do-
loribus cap. iii

De moly, & dodecatheo, & pæonia, uel
pentorobo, uel glycyfide, & panace, uel
asclepio, & heraclio, & panace Chironio,
& panace centaureo, uel pharmaceo, & he-
raclio siderio, & hyoscyamo, uel apollina-
ri siue alercangeno cap. iiii

De linozoste, parthëio, hermupoa siue po-
tius mercuriali, & achilleo, & panace hera-
cleo, sideriti, millefolio, & de scopia regia,
& hemionio, teuctrio, splenio, de melam-
podio siue elleboro, quod tūc eorum gene-
ra, & de nigro elleboro & albo medicinae,
& quando detur, & quomodo sumendū,
& quibus nō dandum, & quod mures ne-

De mithridatio, & scordoti siue (cet ca. v
scordio, & polemonia uel philereria uel
chiliodynama, & eupatorio, & centaurea
siue chitonea, & de leptocentaureo liba-
dio, felle terre & triorche medicinae ca. vi

De clymeno, & gentiana, & lysimachia, &
parthenide, & artemisia, & ambrosia, &
nymphæa, & heraclio, & euphorbia me-
dicinae cap. vii

De plantagine, & buglossa, & cynoglossa,
& buphthalmio, & scythica, & hippice, &
de ischæmone, & de betonica, & cantabri-
ca, & cōsiligine, & hiberida, & chelidonio,
& canaria, & elaphobosco, & dictamo, &
aristolochia, et quod eius delectatiōe ad-
uolent pisces, & statim capiantur, et medi-
cinæ cōtra serpentium ictus ex herbis quas
superius nominauit cap. viii

De argemonia, & agarico, & echio, & hyo-
scyamo, & hierobotane, & blattaria, et le-
monia, & quinquefolio, & dauco, et perso-
lata, & arcio, & cyclamino, & peucedano,
omnia ad serpentium ictus cap. ix

De ebulo, & uerbasco, et thelyphono, &
contra scorpionum ictus, et rubetatum &
canū morfus, et generaliter contra omne
uenenum cap. x

Remedia ad capitis uitia cap. xi

De centaureo, & chelidonio, et panace, &
hyoscyamo, & euphorbio ad oculorū ui-
tia cap. xii

De anagallide siue corchoro, & mandragora siue cirecio, & cicuta, & crethmogrio, & molybdena, & capno, & acoro, & iride, cotyledo, aizoo, & andrachne, & erigero, & de ephemero, & de labro Veneris, & de ranunculo, ad oculorū, aurīū, nariū, dentiū, orisq; uitia medicīnæ XIII
Summa medicīnæ & historiæ & obseruationes MCCXCII.

Ex autoribus

Sex. Gallico, Pompeio Leneo, Sestio Nigro, qui græce scripsit, Iulio Basso qui ite, Antonio Castore, Corn. Celso,

Externis

Theophrasto, Apollodoro, Democrito, Iuba, Orpheo, Pythagora, Magone, Menandro, qui biochresta scripsit, Nicandro, Homero, Hesiodo, Musæo, Sophocle, Xantho, Anaxilao. Medicis

Mnestheo, Callimacho, Phania physico, Timaristo, Simo, Hippocrate, Chrysis. Diocle, Ophione, Heraclide, Hicelio, Dionysio, Apollodoro Citriense, Apollodoro Tarentino, Praxagora, Plistonico, Medio Dieuche, Cleophanto, Philistione, Asclepiade, Crateua, Iolla, Erasistrato, Diagora Andr. Mnesicle, Epicharmo, Damioe, Solimine, Theopolemo, Metrodoro, Solone, Lyco, Olympiade Thebana, Phyllino, Petreio, Mictione, Glaucia, Xenocrate.

Libro uicesimo sexto cōtinētur reliquæ per morborū genera medicīnæ, & de nouis morbis, & de lichene qd sit, & quādo primum in Italia cœperint, & carbunculo, elephantiasi, & colo

cap. I

Laus Hippocratis cap. II

De noua medicīnā, & Asclepiade medico

& qua ratione ueterē medicīnā mutaue-

Irrisio magicę artis, & de liche (rit cap. III

ne eiusq; remedio, & faucīū cap. IIII

Ad strumas, & ad digitos & ad pectus, &

ad tussim medicīnæ cap. V

De uerbasco & calalia uel tussilagine & be-

chio & saluia, ad tussim cap. VI

Ad lateris dolores & pectoris, & ad ortho-

pnceas, ad iocineris dolorem, cordis dolo-

ri, pulmōni, urīnæ, tussī, pectori, ulceribus,

renibus, hepaticis, ad uomitionem & sin-

gultus, pleureticis, lateri cap. VII

De omnibus uitīis uentris & remedijs, & eorum quæ circa uel intra sunt, & de alio-

sistenda, uel soluenda cap. VIII

De pulegio & argemone cap. IX

De nymphæa, & abstinentia & appetentia

Veneris, & de satyrio erythrococco, & cra-

tegi & sideriti cap. X

Medicīnæ generales de pedibus, talis, arti-

culis, neruis, & remedia cōtra morbos qui

totū corpus occupāt, & de merthryda &

uigilijs, paralyti, & de febribus frigidis &

febze iumentorum, & phreneticis & cha-

mæacta & aizoo, & igne sacro cap. XI

Ad luxata membra, & cōtra morbū regiū,

& cōtra furunculos, & fistulas, & inflatio-

nes, & amputationem, & contra aliōs mor-

bos, ad neruos, & sanguinem cap. XII

De herba equiseti, nymphæa, peucedano,

siderite, alijsq; pluribus ad sanguinem si-

stendum utilibus, & stephanomeli & eri-

sithale, & contra uermes cap. XIII

Ad ulcera & plagas, & ad uerrucas tollen-

das, & de polycnemo cap. XIII

De pluribus experimētis ad mulierū men-

ses & uulue morbos, & partus eiciendos

& continendos, & cutis in facie uitia, & ca-

pillum tingendum & tollendū, & quadru-

pedum scabiem cap. XV

Summa medicīnæ & historiæ & obserua-

tionēs MCCXCII.

Ex autoribus

M. Varrone, C. Valgio, Pompeio Leneo,

Sestio Nigro, q græce scripsit, Iulio Basso,

qui item, Antonio Castore, Cor. Celso.

Externis

Theophrasto, Apollodoro, Democrito,

Iuba, Orpheo, Pythagora, Magone, Me-

nandro, qui biochresta scripsit, Nicandro,

Homero, Hesiodo, Musæo, Sophocle,

Xantho, Anaxilao. Medicis

Mnestheo, Callimacho, Phania physico,

Timarcho, Simo, Hippocrate, Chysippo,

Diocle, Ophione, Heraclide, Hicelio, Dio-

nyso, Apollodoro Tarentino, Praxagora

Plistonico, Medio, Dieuche, Cleophanto,

Philistione, Asclepiade, Crateua, Iolla, E-

rasistrato, Diagora, Andrea, Mnesicle, Epi-

charmo, Damione, Theopolemo, Metro-

doro, Solone, Lyco, Thebana Olympia-

de, Phyl

de, Phyllino, Petreio, Mictione, Glauia, Xenocrate.

Libro uigesimo septimo continentur reliqua herbarum genera cap. i

De aconito & Panthera quæ extinguitur aconito cap. ii

Quod omnium creaturarum conditor sit deus De Aethiopide & agerato, & aloë, (iii)

& alcea & alipo, & alina, & androsace, & androsamo, & ambrosia, & anonij, & anagyro, & anonymo cap. iii

De aparine & arcio & aspleno & asclepia de & astere uel bubonio, & ascyro uel ascyroide, & aphace & de alcibio & alectrotopho cap. v

De alo cap. vi

De alga & actea & de ampeloagria & absinthio cap. vii

De ballote & botrye fruticosa & brabylla & bryo, bupleuro & catanance, calla & circea & cirso et crategono & thelygono & crocodilio & cynosorchi & chrysolachano & cucubalo et conferua cap. viii

De cocco gnidio & dipsaco et dryopteri & dryophono & elatine et empetro siue calistraga, & epicacti uel elleborine, et epimedio & enneaphyllo et filice, & de ferore, bubulo cap. ix

De glaucio & glyciside et gnaphalio siue chamæzelo & galedrago et holco & hyosini & holosteo et hypophello cap. x

De hypoglossa & hypicoo, idaea, isopiro, lathyri, leontopetalo, lycopside, et lithospermo, lapide uulgaris, de limeo, leuce, et leucographi cap. xi

De medio & myosota et myagro et nariice & othone & onosma et onopordo & osini & oxye & barrachio et polygono & phyllandrio & phalari polyrrhizo & proserpinaca & de rhacoma, & de reseda & stæchade cap. xii

De solano & smyrnio & telephio & trichomane & thaliero & thlaspe et tragonia & tragoni et trago & tragopogo et spondyli, & quod quidam morbi in quibusdam non sunt gentibus cap. xiii

Summa medicinarum & historiae et observationes dccii. Ex autoribus Pompeio Leneo, Sestio Nigro, qui graece

scripsit, Iulio Basso, qui item, Antonio Castore, Cor. Celfo.

Externis

Theophrasto, Apollodoro qui item, Democrito, Aristogitone, Orpheo, Pythagora, Magone, Menandro, q biochresta scripsit, Nicandro Medicis

Mnestheo, & ceteris iisdem quibus in prior libro

Libro xxviii continentur medicinarum ex animalibus cap. i

An sit in medendo aliqua uis uerborum, et sanari & depelli cap. ii

Remedia ex homine contra magos cap. iii

De quibusdam sortilegijs, & salua hominis cap. iiii

De obseruatione uictus cap. v

De sternutamento & Venere, et ceteris remedijs cap. vi

De remedijs muliebribus cap. vii

Medicinae ex animalibus peregrinis, et elephanto & leone, et de camelo & hyana & crocodilo & chamæleonte & scinco & hippopotamo & lyncibus cap. viii

Medicinae communes ex feris animalibus, aut eiusdem generis placidis, lactis usus, & obseruationes, & de caseis, butyro & adi

Medicinae de apro & capris & (pe ca. ix)

equis feris, & remedia ex bestijs contra omnes morbos cap. x

De remedijs ad morborum multa genera ex animalibus cap. xi

Ad faciei uitia, ceruicis & pectoris morbos

Ad stomachi, lumborum, & renum uitia cap. xii

Ad aluum sistendam, coeliacos, & dysentericos, inflationes alui, rupta, tenasmon, & tineas, & colum cap. xiii

Ad uescicæ cruciat, & calculos, de genitalium & sedis uitijs & inguinum remedijs cap. xv

Ad podagras, morbum comitalem, sideratos, ossa fracta remedia ca. xvi

Ad melancholicos, lethargicos, hydropticos, ignem sacrum, & ad dolores neruorum remedia cap. xvii

Ad sanguinem sistendum, & contra ulcera & carcinomata, & scabiæ remedia, & quae infixæ corpori extrahunt, & quae cicatricibus profunt cap. xviii

Ad muliebria mala medicinae & ad infantium morbos, et Veneris remedia cap. xix
Mira de animalibus cap. xx
Summa medicinae & historiae & observationes clxxxv.

Ex autoribus

M. Varrone, L. Pisone, Fabiano, Verre, Antiarte, Verrio Flacco, Catone Censorio, Sergio Sulpicio, Licinio Macro, Celso, Massurio, Sestio Nigro, qui graece scripsit, Bytho Dyrracheno, Ophilio medico, Gratiano medico.

Externis

Democrito, Apollonio, qui & mirsin, Mileto, Artemone, Sextilio Anteo, Homero, Theophrasto, Lysimachio, Attalo, Xenocrate, Orpheo & Diophilos, Archelao qui item, Demetrio, Sotira, Laide, Elephatide, Salpe, Olympiade Thebana, Diotimo, Iolla, Mictione Smyrnaeo, Aeschine medico, Hippocrate, Aristotele, Metrodoro, Icacida medico, Hesiodo, Dialcone, Caecilio Bione & peri dynameon, Anaxilao, Iulio.

Libro xxix continentur (ba rege).
Medicinae ex animalibus

De origine medicinae & quando primum clinice, & quando primum iatraliptice, & de Chrysippo, & Erasistrato, & empirice, & Herophilo, & reliquis illustribus medicis, & quoties ratio medicinae mutata sit, & qui primus Romae medicus, & quando & quid de medicis antiqui Romani iudicauerint, & uitia medicinae cap. i

De medicinis lanatum cap. ii

De ouorum natura cap. iii

Remedia de cane, & ex animalibus quae placida non sunt sed fera, & ex uolucris, et contra morsus phalangiorum cap. iiii

De pseudo struthiocamelino, & cane rabido & lacerta & anseribus, et columbis, & mustelis remedia cap. v

Ad alopecias tollendas, & ad pilos reddendos, & ad lentes tollendos, & ad palpebras, & ad glaucomata, & ad oculos & parotidas remedia cap. vi

Summa medicinae & observationes dxxi

Ex autoribus

M. Varrone, L. Pisone, Verrio Flacco, Antiarte, Nigidio, Cassio Hemina, Cicerone, Plauto, Celso, Sestio Nigro, qui graece feri

pfit, Caecilio medico, Metello Scipione, Ouidio poeta, Licinio Macro.

Externis

Philopatore, Homero, Aristotele, Orpheo, Democrito, Anaxilao.

Medicis

Botrye, Apollodoro, Archidemo, Anaxilao, Aristone, Xenocrate, Diodoro, Chrysippo philosopho, Horo, Nicandro, Apollonio Pitanaeo.

Libro xxx continentur medicinae ex animalibus reliqua prioris libri

De origine magicarum artis, quando & a quibus coeperit, & a quibus celebrata fuerit, & reliqua ex animalibus medicinae cap. i

De speciebus magicarum, Neronis & magorum detestatio cap. ii

De talpis, et reliqua medicinarum per morbos digesta in animalibus, quorum genera placida sunt aut fera cap. iii

Quomodo commendetur os, & contra maculas faciei, & ad faucium uitia cap. iiii

Ad strumas exulceratas, ad humerorum & praecordiorum dolores cap. v

De pulmonum uitis, iecoris & sanguinis reiectionibus cap. vi

Ad dysentericos et uentris mala remedia vii

Ad calculos & uescicae dolores, testiumque, & inguinum tumores, & ad panos cap. viii

Ad podagras & articularum dolores cap. ix

Remedia aduersus morbos totius corporis x

Contra morbum regium & phreneticos, & contra febres & hydropicos cap. xi

Ad ignem sacrum, ad carbunculos, furunculos, ambusta, neruorumque contractiones ca. xii

Ad sanguinem sistendum, & tumores uulnerum, & ulcera, uulnera, et alia mala ex animalibus remedia cap. xiii

Ad muliebria mala medenda, & coeptus maturandos cap. xiiii

Promiscuae medicinae cap. xv

De miraculis quarundam bestiarum ca. xvi

Summa medicinae & observationes octingenta liiii.

Ex autoribus

M. Varrone, Nigidio, M. Cicerone, Sestio Nigro qui graece scripsit, Licinio Macro.

Externis

Eudoxo, Aristotele, Hermippo, Homero, Apione, Orpheo, Democrito, Anaxilao.

Medicis

Medicis

Botrye, Horo, Apollodoro, Menádro, Ar-
chimede, Aristone, Xenocrate, Diodoro,
Chrysippo, Nicádro, Apollonio Pitango.

Libro xxxi cōtinentur medicīnæ ex
aquatilibus, & aquarum mirabilia.

Aquarum mirabilia cap. I

De differentia aquarū medicinis & obser-
uationibus cclxvi. cap. II

De qualitate aquarū in salubritate uel com-
moditate earum. cap. III

Aquarum subito nascentium aut desinen-
tium ratio cap. IIII

Observatio historica cap. V

Ratio aquæ ducendæ, & quomodo medi-
catis utendum, & quid prosit nauigatio, &
medicinæ aquæ marinæ cap. VI

De generibus salis & confecturis, & medi-
cinis, & obseruationibus cap. VII

De scombro pisce, & muria, & alece ca. VII

De natura salis & eius medicinis cap. IX

De nitri generibus & confecturis, & medi-
cinis, & obseruationibus cap. X

De spongiarum natura cap. XI

Summa medicīnæ historię & obseruatio-
nes nongentæ uiginti tres

Ex autoribus

M. Varrone, Cassio Parmense, Cicerone,
Mutio, Cornelio Celso, Trogo, Ouidio,

Polybio, Sornatio Externis.

Callimacho, Ctesia, Eudico, Theophra-
sto, Eudoxo, Theopōpo, Polyclito, Iuba,

Lyco, Apione, Epigene, Pelope, Apelle,

Democrito, Thrasillo, Nicandro, Menan-

dro comico, Attalo, Salustio Dionysio,

Andrea, Nicerato, Hippocrate, Anaxilao.

Libro xxxii cōtinentur reliqua medi-
cinæ ex aquatilibus.

De echeneide pisce, & mirabili eius pro-
prietate, de torpedine & marino lepore,

& mirabilia rubri maris cap. I

De ingenijs & mansuetudine quorundam
piscium, & ubi ex manu edant, & ubi re-
sponfa dantur ex piscibus cap. II

De his quibus in terris & in aquis uictus
est, & de castoreis medicīnæ & obserua-
tiones cap. III

De testudine, & multorum piscium medi-
cinæ & obseruationes. cap. IIII

De aquatilibus, quomodo remedia in mor-
bos digesta sunt, & primum cōtra uene-
na, & uenenata animalia cap. V

De ostreis & purpuris, alga & eorū reme-
dia cap. VI

Ad alopecias & capillos, & oculorū & auri-
um & dentium, & faciei uitia cap. VII

Promiscuæ medicīnæ cap. VIII

Ad iocineris uitia, laterumq; ad stomachi,
alui, & alig promiscuæ medicīnæ cap. IX

Ad febres omnium generum, & contra di-
uersas infirmitates cap. X

Animalium omnium in mari uiuentium
cclxxvi genera esse cap. XII

Summa medicīnæ & historię & obserua-
tiones nongentæ uiginti octo

Ex autoribus

Licinio Macro, Trebio Nigro, Sestio Ni-
gro qui græce scripsit, Ouidio poeta, Cas-
sio Hemina, Mœcenate, L. Atteio.

Externis

Iuba, Andrea, Salpe, Apione, Pelope, A-
pelle Thasio, Thrasillo, Nicandro.

Libro trigesimalotertio cōtinentur natu-
ræ metallorum

Quæ prima cōmendatio metallorum au-
ri, & de origine anulorum aureorū, & mo-
do auri apud antiquos, & equestri ordi-

ne, & de iure annulorum aureorū cap. I

De decurijs iudicum, & quoties nomina e-
questris ordinis immutata, & donis mili-

taribus, & quando primum corona au-
rea cap. II

De reliquo usu auri in uiris & mulieribus et
de nummo aureo, & quādo primū signa-

tum est æs, argentū & aurum, & antequā
signaret qui mos in ære, & quæ maxīma

pecunia primo cēsu, & quoties & quibus
temporibus autoritas auri cap. III

Ratio naturalis auri inueniendi, & quādo
primum aurea statua, & medicīnæ ex

auro cap. IIII

De chrysocollo, & medicīnæ ex chrysocol-
la vi & mirabilis natura eius glutinandis

inter se perficiendisq; metallis cap. V

De argento, & argento uiuo, & stibio siue
alabastro, & scoria argenti, & de spuma

argenti cap. VI

De minio quantæ autoritatis fuerit apud
Romanos

- Romanos, & inuentione eius, & cinnabarum ratione in picturis, & medicina, de generibus minij, & ratione eius in picturis (cap. vii)
- De hydrargyro, de argento inaurando, de coticulis in argenti generibus & experimentis cap. viii
- De speculis & Aegypto argento cap. ix
- De immodica pecunia, & quorum maximae opes fuerint, & quando primū populus Romanus stipem sparserit cap. x
- De luxuria & frugalitate in uasis, & lectis argenteis, quando lances immodicæ factæ cap. xi
- De statuis argenteis, & cælatura argenti, & cæteris quibuscumque cap. xii
- De file, & ceruleo, & nestoriano, & cilono, & quod non omni anno æqualiter species uendantur cap. xiii
- Summa medicinæ & historiæ & obseruationes mille ducentæ quindecim.
- Ex autoribus
- L. Pisone, Antiato, Verrio, M. Varrone, Cornelio Nepote, Messala, Ruffo, Marso poeta, Butho, Iulio Basso qui de medicinis Græce scripsit, Sestio Nigro qui item, Fabio Vestale.
- Externis
- Democrito, Metrodoro Scepsio, Menachmo qui de toreutice scripsit, Xenocrate qui item, Antigono qui item, Heliodoro qui de Atheniensium anathematis, Pasitele qui admirabilia opera scripsit, Nymphodoro, Timæo qui de medicina metallica scripsit Iolla, Apollodoro, Andrea, Heraclide, Diagora Botryse, Archimede, Dionysio, Aristogene, Democrito, Mnesicle, Attalo medico, Xenocrate Zenonis, Theomnesto.
- I** libro trigesimo quarto continentur artis metallæ, & ferri, & plumbi, & stanni Genera artis, quæ Corinthia, quæ (cap. i)
- Delica, quæ Aeginetica cap. ii
- De candelabris & templorum ornamentis iii
- Quando primum simulacrum Romæ factum, & de origine statuarum, & honore statuarum, & generibus, & figuris cap. iiii
- De statuis togatis, & quibusdam alijs, & quibus primū in columna, & quando rostra, & quando primum publice, & quæ primum statua Romæ cap. v
- De statuis sine tunicis, & quibusdam alijs, & quæ prima Romæ statua equestris, & quādo oēs statuæ priuatim & publice sublata, & quibus Romæ mulieribus, & quæ prima ab exteris publice posita cap. vi
- De antiquis statuarijs, & pretijs signorum immodicis, & colossis in urbe celeberrimis cap. vii
- Nobilitates ex ære operum & artificum ccclxvi cap. viii
- Differentiæ æris & mixturæ, & de seruando ære cap. ix
- De cadmia medicinæ cap. x
- De scoria & flore & squama æris, & stomomate, & æruginē, & hieracio cap. xi
- De scolecia, & chalciti, & misy, & sory, & chalcanto cap. xii
- De pompholyge, & spodo, & antispodo, & diphryge, & triente Setuilio cap. xiii
- De ferro & ferreis metallis, differentiæ ferri cap. xiiii
- De temperatura ferri, & medicinæ ex ferro & æruginē, & rubiginē, & squama ferri, & hygremplastro cap. xv
- De plumbi metallis, & albo plumbo, & nigro cap. xvi
- De stanno, & plumbo argentario, & quibusdam alijs cap. xvii
- Medicinæ de plumbo & scoria plumbi, de molibdena siue galena, de psimmythio & sandaracha cap. xviii
- Summa res & historiæ & obseruationes dcccxv. Ex autoribus
- L. Pisone, Antiato, Verrio, M. Varrone, Messala, Ruffo, Marso poeta, Butho, Iulio Basso qui de medicina græce scripsit, Sestio Nigro qui item, Fabio Vestale.
- Externis
- Democrito, Metrodoro Scepsio, Menachmo qui de toreutice scripsit, Xenocrate qui item, Antigono qui item, Duride qui item, Heliodoro qui Atheniensium anathemata scripsit, Nymphodoro, Andrea, Heraclide, Diagora Botryense, Iolla, Apollodoro, Archimede, Dionysio, Aristogene, Diomede, Mnesicle, Xenocrate Zenonis, Theomnesto.
- I** libro tricesimo quinto continetur huiusmodi nos picturæ

Honos picturæ cap. i
 Honos imaginum cap. ii
 Quando primū clypei imaginū publice, & quando in domibus positi, & de picturæ initijs, & monochromato, & primis pictoribus, & antiquitate picturarū in Italia iii
 De pictoribus Romanis, & quādo primū dignitas picturæ, & qui uictorias suas pictura proposuerunt, & quando externis picturis dignitas Romæ cap. iiiii
 Ratio pingendi, de pigmentis cap. v
 De coloribus natiuis & factitijs cap. vi
 Qui colores udo nō inducantur, & quibus coloribus antiqui pinxerunt, & quando primum gladiatorum pugnæ propositæ sunt cap. vii
 De ætate picturæ, operum & artificum indicatura, nobilitates cccv cap. viii
 Primū picturæ certamen, & qui primi penicillo pinxerunt cap. ix
 De auius per picturam deceptis, & quid difficilimum in pictura cap. x
 De auium cantu compescendo, & quis incauto & penicillo primus lacunaria & cæmentas pinxerit, sparsimq; pretia mirabilia picturarum cap. xi
 Plastics primum inuentores, de simulacris & uasis fictilibus, & pretio eorum cap. xii
 Terræ uarietates, & de puluere Puteolano, & alijs terræ generibus quæ in lapide uertuntur cap. xiii
 De parietibus fornaceis & lateritijs, & eorum ratione cap. xiiii
 De sulphure & alumine, & generibus eorum & medicinæ cap. xv
 De terra Samia & etretia & Chia & Seleusia pigniti & ampeliti medicinæ ca. xvi
 Cretæ genera ad uestium usum, cimolia, sarda, umbrica, saxū, argentaria cap. xvi
 Qui & quorū liberti prapotes cap. xviii
 De terra ex Galathia, & terra Clupea, terra Balearica, terra Ebusitana cap. xix
 Summa medicinæ & historiæ & observationes dcccclvi Ex autoribus
 Messala oratore, Messala sene, Fenestella, Attico, Verrio, M. Varro, Cornelio Nepote, Decio Eculeone, Mutiano, Melisso, Victruuio, Cassio Seuero, Longulano, Fabio Vestale qui de pictura scripsit.

Externis

Paſitele, Apelle, Melathio, Aſclepiodoro, Euphranore, Paraſio, Heliodoro, qui anathemata ſcripſit Athenis, Metrodoro qui de architectoica ſcripſit, Democrito, Theophrasto, Apione grammatico qui de metatlica medicina ſcripſit, Nymphodoro, Andrea, Heraclide, Iolla, Apollodoro, Diagora Botryenſe, Archidemo, Dionysio, Ariſtogene, Demade, Mneſicle, Xenocrate Zenonis, Theomneſto.

Libro triceſimoſexto cōtinētur naturæ lapidum & luxuriæ marmorum cap. i
 Quis primus in publicis operibus ostendit cap. ii
 Quis primus peregrino marmore columnas habuerit Romæ cap. iii
 Qui primum laudati marmore ſcalpendo, & quibus temporibus cap. iiiii
 Nobilitates operum & artificum in marmore cxxvi. de marmore pario & marmo ſoleo cap. v
 Quando primum marmorum in ædificijs uſus, & quis primus Romæ cruſtauerit parietes, & quibus ætatibus quæq; marmora in uſum uenerint, & quis primus marmora ſecuerit, & ratio ſecandi de harena cap. vi
 De naxio & armenio, & de generibus marmorum cap. vii
 De alabaſtrite & lygdino & alabandico cap. viii
 De obeliſco Thebaico, Alexandrino, & de illo qui eſt in circo magno cap. ix
 De illo qui eſt in campo Martio pro gnomone cap. x
 De tertio obeliſco Romæ in Vaticano xi
 De pyramidib. Aegyptijs & ſphinge xii
 De labyrinthis, Aegyptio, Lemnio, & Italico cap. xiii
 De penſili horto, & oppido & templo Dianæ Ephēſiæ cap. xiiii
 De delubro Cyzici & lapide fugitiuo, & de echo ſepties reſonāte, & ædificio ſine clauo, & mirabilia ædificiorū Romæ ca. xv
 De magnetis generibus & medicinis xvi
 De lapidibus qui cito abſumūt corpora in eis cōdita, & de his qui diu ſeruant, & de Aſio lapide & medicinis eius cap. xvii
 De ebore

De ebore fossili, & lapidibus ossis & pal-
matis, & aliorum generibus cap. xviii

De corallio uel pyrite & medicinis eius, &
ostracite, de amianto lapide & medicinis
eius, de militino lapide & uiribus eius, de
gagate lapide & medicinis eius, de spon-
gijs & phrygio lapide & natura eius xix

De hæmatite quinque generibus eius, &
schisto cap. xx

De quatuor generibus ætitis, & calamo
& samio & arabo & pumicibus cap. xxi

De lapidibus mortuorum medicinaliū, &
molibus lapidibus & speculati lapide, &
silicibus, & phengite, & cotibus, & reliquis
ad structuram lapidibus, igni & tempe-
ratibus resistentibus cap. xxii

De cisternis & calce & harenæ generibus
& mixtura calcis & harenæ & uitrijs stru-
cturæ, & tectorijs & columnis cap. xxiii

De medicinis calcis, & maltha & gypso
(cap. xxiiii)

De pauimentis, & quando primū Romæ,
& subdialibus pauimentis & græcanicis, &
quando primum cameræ cap. xxv

De origine uitri, & ratione faciendi, & de ob-
sidiano uitro, & generibus multiformi-
bus uitri cap. xxvi

Ignium miracula, & medicinæ, & prodig-
ia cap. xxvii

Summa medicinæ & historiarum & obserua-
tiones. D. xxiii

Ex autoribus

M. Varrone, Cælio, Galba, C. Ictio, Mu-
tiano, Nepote Cornelio, L. Pisone, Tube-
rone, Seneca, Fabio Vestale, Annio Fecia-
le, Fabiano, Catone Censorio, Vitruius.

Externis

Theophrasto, Praxitele, Iuba rege, Nican-
dro, Sotaco, Sudine, Alexandro polyhisto-
re, Apione, Plistonico, Duride, Herodoto,
Euhemero, Aristagora, Dionysio, Artemi-
doro, Bucorida, Antisthene, Demócrito,
Demotele, Lycea.

Libro tricesimo septimo continetur ori-
go gemmarum.

De gemma Polycratis tyrani & Pyrrhi re-

gis, & qui sculptores optimi, & nobilita-
tes artificum, & quis primus dactylothe-
cam Romæ habuit cap. i

De gemmis translatis in triumpho Pom-
pei, & natura crystalli & medicinis, & lu-
xuria circa ea, & quando primum inuen-
ta myrrhina, & luxuria circa ea, & natura
myrrhinorum, & quæ mentiti sunt auto-
res de succino cap. ii

De ortu & medicinis & generibus & luxu-
ria succinorum, & lyncurio, & medicinæ

De adamantinis generibus & me- (cap. iii)
dicinis, & margaritis ca. iiii

De smaragdi generibus, & gemmis uiridi-
bus translucidis cap. v

De opali generibus, & uitrijs, & experimen-
tis, & uarijs gemmis cap. vi

De generibus carbunculorū, & uitrijs, & ex-
perimentis, & gemmis ardentibus ca. vii

De generib. topazij, & callaide, & de gem-
mis uiridibus nō translucētibus cap. viii

De iaspidum generibus cap. ix

De quibusdam gemmis per alphabeti or-
dinem cap. x

De gemmis quæ à membris hominū co-
gnominantur, & quæ ab animalibus, &
de his quæ à cæteris rebus cap. xi

De gemmis nascentibus & factitijs, & figu-
ris gemmarum cap. xii

De ratione probandarū gemmarū cap. xiii

Summa res & historiarum & obseruationes.

M. ccc. Ex autoribus
M. Varrone, Actis triumphorum, Mœce-
nate, Iaccho, Cornelio Bocho.

Externis

Iuba rege, Xenocrate Zenonis, Sudine,
Aeschylō, Philoxeno, Euripide, Nicædro,
Satyro, Theophrasto, Carete, Philomene
Democrate, Xenotimo, Merodoro, Sota-
co, Pythea, Timæo Siculo, Nicea, Theoch-
resto, Asaruba, Mnasea, Theomene, Cte-
sia, Mithridate, Sophocle, Archelao rege,
Callistrato, Democrito, Ismenia, Olympi-
co, Alexandro polyhistore, Apione, Horo-
Zoroastre, Zactalia.

Finis libri primi.

C. PLINII SECVNDI NA

TVRALIS HISTORIAE LIBER SECVNDVS.

An finitus sit mundus, & an unus.

C A P. I

10

VNDVM, & hoc quod nomine alio cœlum appellare libuit, cuius circumflexu teguntur cuncta, numen esse credi par est, æternum, immensum, neq; genitum, neq; interitum unquam. Huius extera indagare, nec interest hominū, nec capit humanæ coniectura mentis. Sacer est, æternus, immensus, totus in toto, imò uero ipse totū: finitus, & infinito similis: omnium rerū certus, & similis incerto: extrā, intrā, cuncta complexus in se, v

20

demq; rerum naturæ opus, & rerum ipsa natura. Furor est, mensurā eius animo quosdam agitasse, atq; prodere ausos: alios rursus occasione hinc sumpta, aut his data, innumerabiles tradidisse mundos, ut totidem rerum naturas credi oporteret: aut, si una omnes incubaret, totidem tamē soles, totidemq; lunas, & cætera etiam in uno & immensa & innumerabilia sidera: quasi non eadem questione semper in termino cogitationis occurrere, desiderio finis alicuius. Aut, si hæc infinitas naturæ omnium artifici possit assignari, non illud idem in uno facilius sit intelligi, tanto præsertim opere. Furor est, profecto furor, egredi ex eo: & tanquam interna eius cuncta planè iam sint nota, ita scrutari extera: quasi uero mēsuram ullius rei possit agere, qui sui nesciat: aut mens hominis uidere quæ mundus ipse non capiat.

De forma eius.

Cap. II

Formam eius in speciei orbis absoluti globatæ esse, nomen in primis & consensus in eo mortalium, orbem appellantiū, sed & argumēta rerū docent: nō solū quia talis figura omnibus sui partibus uergit in sese, ac sibi ipsa toleranda est, sedq; includit & cōtinet, nullam egens cōpaginum, nec finem aut initium ullis sui partibus sentiēs, nec quia ad motum quo subinde uerti debeat (ut mox apparebit) talis aptissima est: sed oculorū quoq; probatione, quod cōuexus mediusq; quacūq; cernat, quū id accidere in alia non possit figura.

De motu eius.

Cap. III

Hanc ergo formam eius, æterno & irrequieto ambitu inenarrabili celeritate, uiginti/ quatuor horarum spatio circumagi, solis exortus & occasus haud dubiū reliquere. An sit immensus, & ideo sensum aurium facile excedens, tātæ molis rotatæ uertigine assidue sonitus, non equidem facile dixerim, nō hercle magis quā circumactorū simul tin/ nitus siderum, suosq; uoluentium orbis: an dulci quidem & incredibili suauitate concentus, nobis qui intus agimus, iuxta diebus noctibusq; tacitus labitur mundus. Esse innumeras ei effigies animalium rerumq; cunctarum impressas, nec (ut in uolucrum notamus ouis) leuitate continua lubricū corpus, quod clarissimi autores dixere tenerū, argumentis 40 indicatur: quoniā inde deciduis rerum omnium seminibus, innumere, in mari præcipue, ac plerumq; confusis monstrificæ gignantur effigies. Præterea uisus probatione, alibi plaustrī, alibi ursi, tauri alibi, alibi literæ figura, candidiore medio super uerticem circulo.

Cur mundus dicatur.

Cap. IIII

Equidem & consensu gentium moueor. Nam quem *κόσμος* Græci nomine ornamenti appellauerunt, eum & nos à perfectā absolutaq; elegātia, mundum. Cælum quidem haud dubie cælati argumento diximus, ut interpretatur M. Varro. adiuvat rerum ordo, descripto circulo, qui significet uocatur, in duodecim animalium effigies: & per illas solis cursus, congruens tot seculis, ratio.

a De qua

De quatuor elementis.

Cap. v

Nec de elementis uideo dubitari, quatuor ea esse. Ignium summū, inde tot stellarum collucentiū illos oculos. Proximū spiritus, quem Græci nostriq; eodem uocabulo aera appellāt. Vitalē hunc, & per cūcta rerum inebilem, totoq; cōsertū: huius uī suspen-
sam, tū quarto aquarū elemēto, librari mediō spatio tellurē. Ita mutuo cōplexu diuersita-
tis effici nexū, & leuia pōderibus inhiberi, quo minus euolent: cōtraq; grauiā ne ruant, su-
spendi leuib; in sublime tendētib; . Sic pari in diuersa nīsu, uī sua quæq; cōsistere, irre-
quieto mūdī ipsius cōstricta circuitu: quo semper in se currētē, imā atq; mediā in toto esse
tertiā, eandemq; uniuersū cardine stare pendētē, librantē per quē pendeat: ita solā immo-
bilem circa eam uolubili uniuersitate, eandem ex omnibus necti, eidemq; omnia inniti. 10

De septem planetis.

Cap. vi

Inter hanc cælumq; eodem spiritu pendent, certis discreta spatijs, septem sidera, quæ
lab incessu uocamus errantiā, quum errent nulla minus illis: eorū mediū sol fertur am-
plissima magnitudine ac potestate: nec temporū modo terrarumq; sed siderum etiā ipso
rum cœliq; rector. Hunc mundi esse totius animū, ac planius mentē, hunc principale na-
turæ regimen, ac numen credere decet opera eius estimantes. Hic lucem rebus ministrat,
aufertq; tenebras: hic reliqua sidera occultat, hic uices temporū, annumq; semper rena-
scentem ex usu naturæ temperat: hic cœli tristitiam discutit, atq; etiā humani nubila ani-
mi ferenat: hic suum lumē cæteris quoq; sideribus scēnerat, præclarus, eximius, omnia in-
tuens, omnia etiā exaudiens: ut principi literarum Homero placuisse in uno eo uideo. 29

De deo.

Cap. vii

Qvapropter effigiem dei, formamq; querere imbecillitatis humanæ reor. Quisquis
est deus (si modo est alius) & quacumq; in parte, totus est sensus, totus uisus, totus
auditus, totus animæ, totus animi, totus sui. Innumeros quidem credere, atque etiā ex
uirtutibus uitriq; hominum, ut pudiciā, concordiam, mentem, spem, honorem, clemen-
tiam, fidem, aut (ut Democrito placuit) duos omnino, Pœnam & Beneficium, maiorem
ad socordiam accedit. Fragilis & laboriosa mortalitas in partes ista digessit, infirmitatis
sue mem or, ut portionibus quisq; coleret, quo maxime indigeret. Itaq; nomina alia alijs
gentibus, & numina in iisdem innumerabilia reperimus, inferis quoque in genera descri-
ptis, morbisq; & multis etiā pestibus, dum esse placatas trepido metu cupimus. Ideoq; 39
etiā publice Febris fanū in palatio dicatum est, Orbemq; ad ædem Iarium ara, & Malæ
fortunæ exquilijs. Quamobrem maior cœlitū populus etiā q̃ hominum intelligi po-
test, cum singuli quoq; ex semetipsis totidem deos faciant, Iunones Geniosq; adoptan-
do sibi. Gentes uero quædam animalia etiā, aliqua & obscena, pro dijs habent, ac multa
dictu magis pudenda, per foetidos cibos & alia similia iurantes. Matrimonia quidem in
ter deos credi, tantoq; æuo ex his neminē nasci, & alios esse grandæuos semperq; canos,
alios iuuenes atq; pueros, atricolores, aligeros, claudos, ouo editos, & alternis diebus ui-
uentes morientesq; puerilium propē deliramentorū est. Sed super omnem impudenti-
am, adulteria inter ipsos fingi, mox iurgia & odia, atq; etiā furtorum esse & scelorum
numina. Deus est mortali iuuare mortalem, & hæc ad æternam gloriam uia: Hac proce- 40
res iure Romani: hæc nunc cœlesti passu cū liberis suis uadit maximus omnis qui rector
Vespasianus Augustus, fessis rebus subueniēs. Hic est uetustissimus referendi beneme-
rentibus gratiam mos, ut tales numinibus adscribātur. Quippe & omnium aliorum no-
mina deorum, & quæ suprā retuli siderū, ex hominū nata sunt meritis. Iouem quidē aut
Mercuriū, aliter uē alios inter se uocari, & esse cœlestē nomēclaturā, quis nō interpretatio-
ne naturæ fateatur? Irridendū uero, agere curā rerum humanarū, illud, quicquid est sum-
mum. An ne tam tristi atq; multiplici ministerio nō pollui credamus dubitemus? Vix
propē est iudicare, utrū magis conducat generi humano, quando alijs nullus est deorum
respectus

respectus, alijs pudendus. Externis famulantur sacris, ac digitis deos gestant, & mōstrā quoq; colunt: damnant, & excogitāt cibos: imperia dira in ipsos, ne somno quidem quier-
 to, irrogant. Non matrimonia, nō liberos, non deniq; quicquā aliud, nisi iubētibus sacris
 deligūt. Alij in ipso Capitolio fallūt, ac Fulminantē peierāt Iouē: & hōs inuāt scelera, illos
 sacra sua poenis agunt. Inuenit tamen inter has utraq; sententias mediū sibi ipsa mortali
 tas numen, quo minus etiā plana de deo coniectatio esset. Toto quippe mundo, & locis
 omnibus, omnibusq; horis, omniū uocibus Fortuna solā inuocatur: una nominatur, una
 accusatur, una agitur rea, una cogitatur, sola laudatur, sola arguitur, & cū cōuicijs colitur,
 uolubilis, & plerisq; uero & cæca etiā existimata, uaga, inconstans, incerta, uaria, indigno-
 rum fautrix. Huic omnia expensa, huic omnia feruntur accepta: & in tota ratione mortali
 um, sola utranq; paginā facit. Adeoq; obnoxia sumus fortis, ut fors ipsa pro deo sit, qua
 deus probatur incertus. Pars alia & hanc pellit, astroq; suo euentus assignat, & nascēdi le-
 gibus: semelq; in omnes futuros unquā deo decretū, in reliquū uero ociū datum. Sedere
 cœpit sentētia hæc, pariterq; & eruditū uulgus & rude in eā cursu uadit. Ecce fulgurū mo-
 nitus, oraculorum præcita, aruspiciū prædicta, atq; etiam parua dictū in augurjs sternu-
 tamenta, & offensionis pedum. Diuus Augustus læuum prodidit sibi calceū præposte-
 re inductū, quo die seditione militari propē afflictus est. Quæ singula improuidam mor-
 talitatem inuoluunt, solū ut inter ista certū sit, nihil esse certi, nec miserius quicquā homi-
 ne, aut superbius. Cæteris quippe animantiū sola uictus cura est, in quo sponte naturæ be-
 nignitas sufficit. Vno quidē uel præferenda cunctis bonis, quod de gloria, de pecuniā, am-
 bitione, superq; de morte nō cogitant. Verū in his deos agere curā rerum humanarū cre-
 di, ex usu uitæ est: poenasq; maleficijs aliquando seras, occupato deo in tanta mole, nunq;
 autē irritas esse. Nec ideo proximū illi genitū hominem, ut uilitate iuxta beluas esset. Im-
 perfecte uero in homine naturæ præcipua solatia, ne deū quidē posse omnia. Nāq; nec
 sibi potest mortē consciscere, si uelit, quod homini dedit optimū in tantis uitæ poenis: nec
 mortales æternitate donare, aut reuocare defunctos: nec facere, ut qui uixit, nō uixerit: qui
 honores gessit, nō gesserit: nullūq; habere in præterita ius, præterq; obliuionis: atq; (ut fa-
 cetis quoq; argumētis societas hæc cū deo copuletur) ut bis dena, uiginti nō sint, ac multa
 similiter efficere non posse: per quæ declaratur haud dubie naturæ potētia, idq; esse, quod
 deum uocamus. In hæc diuinitas nō fuerit alienū, uulgata propter assiduā quæstionem
 de deo.

De natura siderum errantiū, & eorū ambitu Cap. VI

Hinc redeamus ad reliqua naturæ. Sidera, quæ affixa diximus mundo, non illa, ut exi-
 stimat uulgus, singulis attributa nobis, & clara diuitibus, minora pauperibus, obscu-
 ra defectis, ac pro sorte cuiusq; lucentia, adnumerata mortalibus, nec cū suo quæq; homi-
 ne orta moriūtut, nec aliquē extingui decidua significāt. Non tanta cœlo societas nobiscū
 est, ut nostro fato mortalis sit ille quoq; siderū fulgor. Illa nimio alimento tracti humo-
 ris igneam uim abundantia reddūt, cū decidere creduntur, ut apud nos quoq; id lumini-
 bus accēsis liquore olei notamus accidere. Cæterū æterna est cœlestibus natura, intexen-
 tibus mundum, intextūq; cōcretis: potentia autē ad terrā magnopere eorū pertinens, quæ
 propter effectus claritatemq; & magnitudinem, in tanta subtilitate nosci potuerunt, sicut
 suo demonstrabimus loco. Circulorū quoq; cœli ratio in terræ mentione aptius dicitur,
 quando ad eam tota pertinet, signiferi modo inuentionibus non dilatis. Obliquitatē eius
 intellexisse, hoc est, rerum fores aperuisse, Anaximander Milesius traditū primus olym-
 piade quinquagesima octaua. Signa deinde in eo Cleostratus, & prima Arietis ac Sagit-
 tarii. Sphæram ipsam ante multo Atlas. Nunc relicto mundi ipsius corpore, reliqua inter
 cœlum terrasq; tractentur. Summum esse quod uocant Saturni sidus, ideoq; minimum
 uideri, & maximo ambire circulo, ac trigésimo anno ad breuissima sedis suæ principia re-
 gredi certum est. Omnium autē errantiū siderum meatus, interq; ea solis & lunæ, contra

rium mundo agere cursum, id est, læuum, illo semper in dexteram præcipiri. Et quamuis assidua conuersione immensæ celeritatis attollantur ab eo, rapiatūq; in occasum, aduerso tamen ire motu per suos quæq; passus: ita fieri, ne conuolutus aer, eandem in partem, æterna mundi uertigine, ignauo globo torpeat, sed findatur aduerso siderum uerbere disferetus & digestus. Saturni autem sidus gelidæ ac rigentis esse naturæ, multoq; ex eo inferiori Iouis circulum, & ideo motu celeriori duodenis circumagi annis. Tertium Martis, quod quidam Herculis uocant, ignei, ardentis à solis uicinitate, binis ferè annis conuer ti. Ideoq; huius ardore nimio, & rigore Saturni, interiectum ambobus, ex utroq; temperari Iouem, salutaremq; fieri. Deinde solis meatum esse partium quidè trecentarum sexa ginta: sed ut obseruatio umbrarum eius redeat ad notas, quinos annis dies adijci, superq; 10 quartam partem diei. Quam ob causam quinto anno unus intercalaris dies additur, ut temporum ratio solis itinere congruat. Infra solem ambit ingens sidus appellatum Veneris, alterno meatu uagum, ipsiq; cognominibus emulum solis ac lunæ. Præueniens quippe & ante matutinū exoriens, luciferi nomen accipit, ut sol alter, diem maturans; cōtrā ab occasu refulgens, nuncupatur Vesper, ut prorogans lucem, uicēq; lunæ reddens. Quam naturam eius Pythagoras Samius primus deprehendit, olympiade circiter quadragesi masecunda, qui fuit urbis Romæ annus centesimus quadragessimus secundus. Iam magnitudine extra cuncta alia sidera est: claritatis quidem tantæ, ut unius huius stellæ radijs umbræ reddantur. Itaq; & in magno nominum ambitu est. Alij enim Iunonis, alij Isidis, alij matris deūm appellauere. Huius natura cuncta generantur in terris. Nanq; in 20 alterutro exortu genitali rore cōspergens, nō terræ modo cōceptus implet, uerū animantium quoq; omniū stimulat. Signiferi autē ambitū peragit trecentis & duodequingagenis diebus, ab sole nunq; absistēs partibus sex atq; quadraginta longius, ut Timæo placet. Simili ratiōe, sed nequaquā magnitudine aut ut, proximū illi Mercurij sidus, à quibusdam appellatū Apollinis, inferiore circulo fertur nouem diebus ocyore ambitu, modo ante solis exortum, modo post occasum splendens, nunquam ab eo uiginti tribus partibus remotior, ut hic idem & Sosigenes docent. Ideo & peculiaris horū siderum ratio est, neq; cōmunis cum supradictis. Nanq; ea & quarta parte cæli à sole abesse & tertia, & ad uersa soli sæpe cernuntur, maioresq; alios habent cuncta plenæ cōuersionis ambitus, in magni anni ratione dicendos.

De lunæ natura.

Cap. ix 30

Sed omnium admirationem uincit nouissimū sidus, terrisq; familiarissimū, & in tenebrarum remediū ab natura repertum, lunæ. Multiformi hæc ambage torfit ingenia contemplantium, & proximū ignorari maxime sidus indignantium, crescens semper aut senescens. Et modo curuata in cornua, modo æqua portione diuisa, modo sinuata in orbem, maculosa, eademq; subito prænitens, immensa orbe pleno, ac repente nulla: aliās pernox, aliās sera, & parte diei solis lucem adiuuans, deficiēs, & in defectu tamen cōspicua: quæ mēsis exitu latet, cum laborare iam credit. Iam uero humilis & excelsa, & ne id quidē uno modo, sed aliās admota cælo, aliās cōtigua montibus: nunc in aquilonem elata, nūc in austros deiecta: quæ singula in ea deprehendit hominū primus Endymion, & ob id amore eius captus fama traditur. Non sumus profecto grati erga eos, qui labo 40 re curaq; lucem nobis aperuere in hac luce: mira q; humani ingenij peste, sanguinem & cædes condere annalibus iuuat; ut scelera hominū noscantur mundi ipsius ignaris. Proxima ergo cardini, ideoq; minimo ambitu, uicenis diebus septenisq; & tertia diei parte peragit spatia eadem; quæ Saturni sidus altissimum triginta (ut dictum est) annis. Deinde morata in coitu solis biduo; cū tardissime, à tricesima luce rursus ad easdem uices exit: haud scio an omnium quæ in cælo pernosci potuerunt magistra. In duodecim mensium spatia oportere diuidi annum: quando ipsa toties solem, redeuntem ad principia, consequitur. Solis fulgore eam ut reliqua sidera tegi, Siquidem in totum mutuata ab eo lucē.

eo luce fulgere, qualē in reperculſu aquæ uolitare conſpicimus. Ideo molliore & imperfe-
cta ui ſoluere tantum humore, atq; etiam augere, quē ſolis radij abſumant. Ideo & in a-
quali lumine aſpici: quia ex aduerſo demū plena, reliquis diebus tantū ex ſe terris oſten-
dat, quantum ex ſole ipſa cōcipiat. In coitu quidem non cerni, quoniā hauſtū omnem lu-
cis auerſa illō regerat, unde acceperit. Sidera uero haud dubie humore terreno paſci, quia
orbe dimidio nonnunquā maculoſa cernatur, ſcilicet nondum ſuppetēte ad hauriendum
ultrā iuſta ui. Maculas enim non aliud eſſe, quā terræ raptas cum humore ſordes.

De defectu ſolis & lunæ, & de nocte

Cap. x

Defectus autem ſuis & ſolis, rem in tota contemplatione naturæ maxime miram, &
10 oſtento ſimilem, eorum magnitudinum umbræq; indices exiſtere. Quippe manife-
ſtum eſt ſolem interuentu lunæ occultari, lunāq; terræ obiectū, ac uices reddi, eoſdem ſo-
lis radios luna interpoſitu ſuo auferente terræ, terræq; lunæ. Hac ſubeunte repentinas ob-
ducit tenebras, rurſumq; illius umbra ſidus hebetari. Neq; aliud eſſe noctem, quā terræ
umbram. Figuram autem umbræ ſimilem metæ ac turbini inuerſo, quando mucrone tan-
tum ingruat, neq; lunæ excedat altitudinem, quoniam nullum aliud ſidus eodem modo
obſcuretur, & talis figura ſemper in mucronem deficiat. Spatio quidem cōſumi umbras,
indicio ſunt uolucrum præalti uolatus. Ergo conſinium illis eſt aeris terminus, initiumq;
ætheris. Supra lunam pura omnia, ac diurnæ lucis plena: A nobis aut per noctem cer-
nuntur ſidera, ut reliqua lumina è tenebris. Et propter has cauſas nocturno tempore defi-
20 cit luna. Stati aut atq; menſtrui non ſunt utriq; defectus, propter obliquitatē ſigniferi,
lunæq; multiuagos (ut dictum eſt) flexus, non ſemper in ſcrupulis partiū congruente ſi-
derum motu.

De ſiderum magnitudine.

Cap. xi

Hæc ratio mortales animos ſubducit in cælum: ac uelut inde cōtemplantibus, trium
maximarū rerum naturæ partiū magnitudinem detegit. Non poſſet quippe totus
ſol adimi terris intercedente luna, ſi terra maior eſſet q̃ luna. Certior ex utraq; uarietas ſo-
lis aperitur, ut nō ſit neceſſe amplitudinem eius oculorum argumentis atq; cōiectura ani-
mi ſcrutaris imenſum eſſe, qui arborum in limitibus porrectarum in quolibet paſſuum
milia umbras paribus iaciat interuallis, tanquā toto ſpacio medius. Et quia per æquinocti-
um omnibus in meridiana plaga habitantibus, ſimul fiat à uertice: item quia circa ſolſti-
30 tialem circulum habitantium merdie ad ſeptentrionē umbræ cadant, ortu uero ad occa-
ſum. Quæ fieri nullo modo poſſent, niſi multo q̃ terra maior eſſet. Et quod montē Idam
exoriens latitudine exuperet, dextra læuaq; large amplectens, præſertim tanto discretus
interuallo. Defectus lunæ magnitudinem eius haud dubia ratione declarat, ſicut terræ
paruitatem ipſe deficiens. Nanq; cum ſint tres umbrarum figuræ, conſtetq; ſi par lumi-
ni ſit materia quæ iacſtat umbrā, columnæ effigie iaci, nec habere finē: ſi uero maior ma-
teria quā lumen, turbini recti, ut ſit inum eius anguſtiſſimum, & ſimili modo infinita
longitudo: ſi minor materia quā lux, metæ exiſtere effigiem in cacuminis finē defini-
tem, talemq; cerni umbram deficiente luna: palām ſit, ut nulla amplius relinquatur dubi-
ratio, ſuperari magnitudine terram: Id quidem & tacitus ipſius naturæ indicij. Cur enim
40 partitis uicibus anni brumalis abſcedit: ut noctium opacitate terras reficiat, exuſturus
haud dubie, & ſic quoq; exurens quadam in parte, tanta magnitudo eſt.

Quæ quis inueniet in obſervatione cæleſti.

Cap. xii

Et rationē quidem defectus utriuſq; primus Romani generis in uulguſ extulit Sul-
picius Gallus, qui cōſul cum M. Marcello fuit: ſed tum tribunus militū, ſolicitudine
exercitu liberato, pridie q̃ Perſeus rex ſuperatus à Paulo eſt, in contionē ab imperato-
re productus ad prædicendam eclipſim, mox & cōpoſito uolumine. Apud Græcos aut
inueſtigauit primus omnium Thales Mileſius, olympiadis xlvij. anno quarto, prædicto
ſolis defectu, qui ſub Aſtiage rege factus eſt, urbis conditæ anno clxx.

a 3 ſideris

sideris eursum in sexcentos annos præcinit Hipparchus, menses gentium diesq; & horarum, ac situs locorum, & uicos populorum complexus, quo teste, haud alio modo quam consiliorum naturæ particeps. Viri ingentes, supraq; mortalium naturam, tantorum numinum lege deprehensa, & misera hominum mente absoluta, in defectibus stellarum scelera aut mortem aliquam siderum pauente: quo in metu fuisse Stesichori & Pindari uatum sublimia ora palam est deliquio solis, & in luna ueneficia arguente mortalitate, & ob id crepitu dissono auxiliante, Quo pauore ignarus causæ Nicias Atheniensium Imperator, ueritus classem portu educere, opes eorum afflixit. Maecti ingenio este celi interpretes, rerumq; naturæ capaces, argumenti repertoires, quo deos hominesq; uicistis. Quis enim hæc cernens & statos siderum (quoniam ita placuit appellare) labores, non suæ necessitati mortalis genitus ignoscat? Nunc confessa de hisdem breuiter atq; capitulatim attingam, ratione admodum necessarijs locis strictimq; reddita. Nam neq; instituti operis talis argumentatio est: neq; omnium rerum afferre posse causas minus mirum est, q̃ constare in aliquibus.

De defectibus.

Cap. XIII

Defectus ducentis uiginti duobus mensibus redire in suos orbes certum est, solisque defectum non nisi nouissima prima uel fieri luna, quod uocant coitum. Lunæ autem non nisi plena, semperq; citra q̃ proxime fuerit. Omnibus aut annis fieri utriusq; sideris defectus statis diebus, horisque sub terra. Nec tamen cum fiant superne, ubiq; cerni, aliquando propter nubila, sæpius globo terræ obstante conuexitatibus mundi. Intra ducentos annos Hipparchi sagacitate copertum est, & lunæ defectum aliquando quinto mense à priore fieri, solis uero septimo. Eandem bis in triginta diebus supra terras occultari, sed ab alijs atq; alijs hoc cerni: quæq; sunt in hoc miraculo maxime mira, cum conueniat umbra terræ lunam hebetari, nunc ab occasus parte hoc ei accidere nunc ab exortus. Et quantâ ratione cum solis exortu umbra illa hebetatrix sub terra esse debeat, semel iam acciderit, ut in occasu luna deficeret, utroq; super terram conspicuo sidere. Nam ut duodecim diebus utrumq; sidus quæreretur, & nostro æuo accidit, Imperatoribus Vespasianis, patre III filio iterum consulibus.

De lunæ motu.

Cap. XIII

Lucere dod.
se. est lucere
tres unius ho
re quartas, et
insuper eius
dem partem ui
cesimam quar
tam

Lunam semper, auersis à sole cornibus, si crescat, ortus spectare: si minuatur, occasus, haud dubium est. Lucere dodranteis semuncias horarum ab secunda adijcientem usq; ad plenum orbem, detrahentemq; in diminutionem. Intra quatuordecim aut partes solis, semper occultam esse. Quo argumento amplior errantium stellarum quam lunæ magnitudo colligitur, quando illæ & à septenis interdum partibus emergant. Sed altitudo cogit minores uideri, sicut affixas celo solis fulgore interdum non cerni, cum æque diu ac noctu luceant: idq; manifestum fiat defectibus solis, & præaltis puteis.

Errantium motus & luminum canonica.

Cap. XV

Errantium autem tres, quas supra solem dicimus sitas, occultantur meantes cum eo. Exoriuntur uero matutino, discedentes partibus nunq; amplius undenis. Postea radiorum eius contactu teguntur, & in triquetrum à partibus centum uiginti stationes matutinas faciunt, quæ & primæ uocantur: mox in aduerso à partibus centum octoginta, exortus uespertinos. Itemq; in centum uiginti ab alio latere appropinquante, stationes uespertinas, quas & secundas uocant: donec affectus in partibus duodenis occultet illas, qui uespertini occasus appellantur. Martis stella, ut propior, etiam ex quadrato sentit radios, ab nonaginta partibus: unde & nomen accepit is motus, primus & secundus nonagenuus dictus ab utroq; exortu. Eadem stationalis senis mensibus comoratur in signis, alioqui bimestris, cum ceteræ utraq; statione quaternos menses non impleant. Inferiores autem duæ occultantur in coitu uespertino simili modo: relictoq; sole, totidem in partibus faciunt exortus matutinos, atque à longissimis distantia suæ metis solem insequuntur, adeptæq; occasu matutino, conduntur ac prætereunt. Mox eodem intervallo uespertini exoriuntur

ri exoriantur usque ad quos diximus terminos. Ab his retrogradiuntur ad solem, & occasu uespertino delitescunt. Veneris stella & stationes duas, matutinā uespertinamque, ab ortu que exortu facit, à longissimis distantiæ suæ finibus: Mercurij stationes breuiore momento, quàm ut deprehendi possit. Hæc est luminū occultationūque ratio, perplexiore motu, multisque inuoluta miraculis. Siquidem magnitudines suas & colores mutant, & eadem ad septentrionem accedunt, abeuntque ad austrum, terrisque propiores aut cælo repente cernuntur: in quibus aliter multa quàm priores tradituri, fateamur ea quoque illorum esse muneris, qui primi quærendi uias demonstrauerint: modo ne quis desperet secula proficere semper. Pluribus de causis hæc omnia accidunt: prima circulatorum, quos Græci absidas in stellis uocant: etenim Græcis utendum erit uocabulis. Sunt autem hi sui cuique earum, aliisque quàm mundo: quoniam terra à uerticibus duobus, quos appellauerunt polos, centrum cæli est, ne non significet, oblique inter eos sit. Omnia autem hæc constant ratione circini semper indubitata. Ergo ab alio cuique centro absides suæ exurgunt. Ideoque diuerfos habet orbes, motusque dissimiles, quoniam interiores absidas necesse est breuiiores esse.

Quare eadem alias inferiora uideantur.

Cap. xvi

Igitur à terræ centro absides altissimæ sunt, Saturno in scorpione, Ioui in uirgine, Marti in leone, Soli in geminis, Veneri in sagittario, Mercurio in capricorno, medijs omnium partibus. Et contrario ad terræ centrum humillimæ atque proximæ. Sic fit, ut tardius mouere uideantur cum altissimo ambitu feruntur: non quod accelerent tardentque naturales motus, qui certi ac singuli sunt illis: sed quia deductas ab summa abside lineas, contractari ad centrum necesse est, sicut in rotis radios: idemque motus aliàs maior, aliàs minor, centri propinquitate sentitur. Altera sublimitatum causa, quoniam à suo centro absidas altissimas habent in alijs signis. Saturnus in libræ parte uicesima, Iupiter cancri quintadecima, Mars capricorni uicesima octaua, Sol arietis uicesima nona, Venus piscium decima sexta, Mercurius uirginis decima quinta, Luna tauri quarta. Tertia altitudinum ratio, cæli mensura non circuli intelligitur, subire eas aut descendere per profundum aeris, oculis existimantibus. Huic connexa latitudinum significet obliquitatisque causa est. Per hunc stellæ quas diximus errantes, feruntur. Nec aliud habitat in terris, quàm quod illi subiaceret. Reliqua à polis squalent. Veneris tantum stella excedit eum binis partibus. Quæ causa intelligitur efficere, ut quædam animalia & in desertis mundi nascantur. Luna quoque per totā latitudinē eius uagatur, sed omnino non excedens eum. Ab his Mercurij stella laxissime, ut tamen è duodenis partibus (tot enim sunt latitudinis) non amplius octonas pererret, neque has æqualiter, sed duas medio eius, & supra quatuor, infra duas. Sol deinde medio fertur inter duas partes flexuoso draconū meatu inæqualis: Martis stella quatuor medias, Iouis mediā & super eam duas, Saturni duas ut sol. Hæc erit latitudinū ratio ad austrum descendantium, aut ad aquilonem subeuntium. Hac constare & tertiā illam à terra subeuntium in cælum, & pariter scandi eam quoque existimauere plerique falso: qui ut coarguantur, aperienda est subtilitas immensa, & omnis eas complexa causas. Conuenit stellas in occasu uespertino proximas esse terræ & latitudine & altitudine: exortusque matutinos in initio cuiusque fieri: stationes in medijs latitudinum articulis, quæ uocantur ecliptica. Perinde confessum est motum augeri, quandiu in uicino sint terræ: cum abscedant in altitudinē, minui. Quæ ratio lunæ maxime sublimitatibus approbatur. Aequæ non est dubiū, in exortibus matutinis etiam numerum augeri, atque à stationibus primis tres superiores diminui usque ad stationes secundas. Quæ cum ita sint, manifestum erit ab exortu matutino latitudines scandi, quoniam in eo primum abitu incipiāt parcius adijci motus: in stationibus uero primis & altitudine subire, quoniam tum primum incipiunt detrahi numeri, stellæque retroire. Cuius rei ratio priuatim reddenda est. Percussæ in qua diximus parte, & triangulo solis radio inhiabentur rectum agere cursum, & ignea ui leuantur in sublime. Hoc non pro-

tinus intelligi potest uisu nostro, ideoq; existimantur stare, unde & nomen accepit statio. Progreditur deinde eiusdem radij uolentia, & retroire cogit uapor repercussas. Multo id magis in uespertino earū exortu, toto sole aduerso, cum in summas absidas expelluntur, minimeq; cernuntur, quoniam altissime absunt, & minimo feruntur motu, tanto minore, cum hoc in altissimis absidū euenit signis. Ab exortu uespertino latitudo descenditur, parcius iam se minuente motu, nō tamen ante stationes secundas augente, cū & altitudo descenditur, superueniente ab alio latere radio, eademq; uirursus ad terras deprimēte, quæ sustulerit in cælum ex priore triquetro. Tantum interest, subeant radij, an superueniant. Multoq; eadem magis in uespertino occasu accidunt. Hæc est superiorum stellarum ratio: difficilior reliquarum, & à nullo ante nos reddita.

Catholica siderum errantium.

Cap. xvii

Primum igitur dicatur, cum sint diuersæ stellæ, cur Veneris stella nunquam longius xlvj partibus, Mercurius uigintitribus à sole abscedât, sæpe citra eas ad solem reciprocant. Conuersas habent utræq; absidas, ut infra solem sitæ: tantumq; circulis earum subter est, quantum superne prædictarum: & ideo non possunt abesse amplius, quoniam curuatura absidum ibi non habet longitudinem maiorem. Ergo utræq; simili ratione modum statuunt absidum suarum margines, ac spatia longitudinis latitudinis euagatione pensant. At enim cur non semper ad quadraginta sex & ad partes uigintitres perueniunt? Imò uero. Sed ratio canonica fallit. Namq; apparet absidas quoq; earum moueri, quod nunquam transeant solem. Itaque cum in partem ipsam eius incidere margines alterutro latere, tum & stellæ ad longissima sua interualla peruenire intelliguntur: cum citrà fuere margines totidem partibus, & ipsæ ocyus redire creduntur, cū sit illa semper utriusq; extremitas summa. Hinc & ratio motuum conuersa intelligitur. Superiores enim celerissime feruntur in occasu uespertino, hæc tardissime: illæ à terra altissime absunt cum tardissime mouentur, hæc cum ocyssime. Quia sicut in illis propinquitas centri accelerat, ita in ijs extremitas circuli: Illæ ab exortu matutino minuere celeritatē incipiunt, hæc uero augere: Illæ retro cursum agunt à statione matutina usq; ad uespertinam, Veneris à uespertina usque ad matutinam. Incipit autem ab exortu matutino latitudinem scandere, altitudinem uero ac solem insequi à statione matutina, ocyssima in occasu matutino & altissima. Digredi autem latitudine, motumq; minuere ab exortu matutino: retro quidem ire, si multq; altitudine digredi, à statione uespertina. Mercurij rursus stella utroque modo scandere ab exortu matutino, digredi uero latitudine à uespertino: consecutoq; sole ad quindecim partium interuallum, consistit quatrinduo propè immobilis. Mox ab altitudine descendit, retroq; graditur ab occasu uespertino usque ad exortum matutinum. Tantumq; hæc & luna, totidem diebus quot subiere, descendunt. Veneris quindecim & pluribus subit. Rursus Saturni & Iouis duplicato digrediuntur. Martis etiā quadruplicato. Tanta est naturæ uarietas, sed ratio euidens, Nam quæ in uaporē solis nititur, etiā descendunt ægre. Multa promi amplius circa hæc possunt secreta naturæ legesq;, quibus ipsa feruiat. Exempli gratia: In Martis sidere, cuius est maxime inobseruabilis cursus, nunquā id stationem facere, Iouis sidere triquetro, raro admodum sexaginta partibus discreto, qui numerus sexangulas mundi efficit formas. Nec exortus, nisi in duobus signis tantū, cancro & leonis, simul ædere. Mercurij uero sidus in piscibus exortus uespertinos raros facere, creberrimos in uirgine: in libra matutinos. Item matutinos in aquario, rarissimos in leone. Retrogradū in tauro & geminis nō fieri: in cancro uero nō citra uigesimā quintam partē. Lunā bis coitum cum sole in nullo alio signo facere q; geminis: nō coire aliquādo, in sagittario tantū. Nouissimā uero primamq; eadē die uel nocte, nullo alio in signo q; ariete conspici id quoq; paucis mortalium contigit. Et inde fama cernendi Lynceo. Non comparere in cælo Saturni sidus & Martis cum plurimū diebus centū septuaginta: Iouis

triginta

Alias, co-
guntur

10

20

30

40

trigintaſex, aut cum minimū, denis detractis diebus: Veneris ſaxagintanouem, aut cum minimū, quinquaginta duobus: Mercurij tredecim, aut cum plurimum, ſeptemdecim:

Quæ ratio colores eorum mutet.

Cap. xviii

Colores ratio altitudinū temperat, ſiquidem earum ſimilitudinē trahunt, in quarū Cœra uenere ſubeundo, tingitq; appropinquantes utralibet alieni meatus circulus. Frigidior in pallorem, ardentior in ruborem, uentofus in horrorem. Sol atq; cōmiſſuræ abſidum, extremæq; orbitæ atram in obſcuritatem. Suus quidem cuiq; color eſt, Satur-
no candidus, Ioui clarus, Marti igneus, Lucifero cādens, Veſperi refulgēs, Mercurio ra-
dians, Lunæ blandus, Soli cum oritur ardens, poſtea radians, his cauſis connexo uifu &
10 earum quæ cælo continentur. Nanq; modo multitudo conſerta ineſt circa dimidios or-
bes lunæ, placida nocte leniter illuſtrante eas: modo raritas, ut fuſiſſe miremur plenilunio
abſcondente, aut cum ſolis, ſupràue dictarum radij uiſus perſtrinxere noſtros. Et ipſa aut
luna ingruentium ſolis radiatorum haud dubie differentias ſentit, hebetante cætera inſle-
xos mundi conuexitate eos, præterq; ubi recti angulorum cōpetunt ictus. Itaq; in qua-
drato ſolis diuidua eſt, in triquetro ſeminani ambit orbe, implet aut in aduerſo: rurſusq;
minuens eaſdē effigies, paribus ædit interuallis, ſimili ratione qua ſupra ſolem tria ſidera.

Solis motus & dierum inæqualitatis ratio.

Cap. xix

Sol aut ipſe quatuor differentias habet, bis æquata nocte diei, Vere & Autumno, & in
Scentrū incidēs tertē octauis in partibus arietis ac libræ: bis permutatis ſpatijs, in auctū
20 diei, bruma octaua in parte capricorni: noctis uero, ſolſtitio totitē in partibus cancri. In-
æqualitatis cauſa obliquitas eſt ſigniferi, cū pars æqua mūdi ſuper ſubterq; terras omni-
bus fiat momētis. Sed quæ recta in exortu ſuo cōſurgunt ſigna, lōgiore tractū tenēt lucē:
quæ uero obliqua, ocyore tranſeūt ſpatio. Quare Ioui fulmina aſſignētur. Cap. xx

Atet pleroſq;, magna cæli aſſectatione cōpertum à principibus doct̃inæ uiris, ſu-
periorum trium ſiderū ignes eſſe, qui decidui ad terras fulminū nomen habeāt: ſed
maxime ex ijs medio loco ſiti: fortaiſis quoniā contagiū nimij humoris ex ſuperiore cir-
culo, atq; ardoris ex ſubiecto, per hunc modū egerat. Ideoq; dictū Iouem fulmina iacu-
lari. Ergo ut è flagrante ligno carbo cum crepitu, ſic à ſidere cæleſtis ignis expuitur, præ-
ſcita ſecū afferens, ne abdicata quidem ſui parte in diuinis ceſſante operibus. Idq; maxime
10 turbato ſit aere, quia collectus humor abundantia ſtimulat, aut quia turbatur quodam
ceū grauidi ſideris partu.

Intervalla ſiderum.

Cap. xxi

Intervalla quoq; ſiderum à terra, multi indagare tentauerūt: & ſolem abeſſe à luna un-
deiginti partes, quantū lunā ipſam à terra, prodiderunt. Pythagoras uero uir ſagacis
animi, à terra ad lunam centū uigintifex milia ſtadiorū eſſe collegit. Ab ea uſq; ad ſolem
duplū. Inde ad duodecim ſigna triplicatū. In qua ſentētia & Gallus Sulpicius noſter fuit.

De ſiderum Muſica.

Cap. xxii

Sed Pythagoras interdum ex muſica ratione appellat tonum, quantum abſit à terra
ſluna. Ab ea ad Mercurium, ſpatij eius dimidium: & ab eo ad Venerem ferē tantum/
dem. A qua ad ſolem ſequiplum. A ſole ad Martem tonum, id eſt, quantum ad lunam
40 à terra. Ab eo ad Iouem dimidiū, & ab eo ad Saturnum dimidium, & inde ſequiplum
ad ſigniferum: ita ſeptem tonos efficit, quam diapaſon harmonia uocat, hoc eſt, uniuer-
ſitatem concentus. In ea Saturnum Dorio moueri, Mercurium phthongo, Iouem Phry-
gio, & in reliquis ſimilia, iucunda magis quā neceſſaria ſubtilitate.

De mundi Geometria.

Cap. xxiii

Stadium centum uiginti quinq; noſtros efficit paſſus, hoc eſt, pedes ſexcentos uiginti
ſquinque. Poſſidonius non minus quadraginta ſtadiorum à terra altitudinem eſſe, in
qua nubila ac uenti nubesq; proueniant. Inde purū liquidumq;, & imperturbatē lucis
aerem. Sed à turbido ad lunam uices centū ſtadiorum. Inde ad ſolem quinquies milles.

Et

Eo spacio fieri, ut tam immensa eius magnitudo non exurat terras. Plures autem nubes non gētis stadijs in altitudinē subire prodiderūt. Incōperta hæc & inextricabilia, sed tam prodenda, q̃ sunt prodita: in quis tamen una ratio geometricæ collectionis nunquā fallacis possit nō repudiari, si cui libeat altius ista persequi. Nec ut mensura (id enim uelle penē demetitis oci est) sed ut tantum æstimatio coniectandi, constet animo. Nam cum trecentis sexaginta & ferē sex partibus orbis solis ex circuitu eius patere appareat circulum per quem meat, semperq; dimetiens tertiā partem ambitus, & tertiæ paulominus septimam colligat, apparet dempra eius dimidia (quoniam terra centralis interueniat) sextam ferē partem huius immensī spacijs, quod circa terrā circuli solaris animo cōprehenditur, inesse altitudinis spacio, lunæ uero duodecimā, quoniā tanto breuiore q̃ sol ambitu currit: ita ferri eam in medio solis ac terræ. Mirū quō procedat improbitas cordis humani, paruulo aliquo inuitata successu, sicut in supradictis occasione impudentiæ ratio largitur: ausiq; diuinare solis ad terrā spacia, eadem ad cælum agunt, quoniā sit medius sol, ut protinus mundi quoq; ipsius mensura ueniat ad digitos. Quātas enim dimetiēs habeat septimas, tantas habere circulū duo & uicesimās, tantq; planē à perpendiculo mensura cæli cōstet. Aegyptia ratio, quam Petosiris & Necepos ostendēre, singulas partes, in lunari circulo (ut dictū est) minimo, triginta tribus stadijs paulo amplius patere colligit: in Saturni amplissimo duplum: in solis, quē mediū esse diximus, utriusq; mensuræ dimidiū. Quæ cōputatio plurimū habet pudoris: quoniā ad Saturni circulum, addito signiferi ipsius intervallo, innumerabilis multiplicatio efficitur. De repentinis sideribus cap. xxxiiii 20

Restant pauca de mundo, nanque & in ipso cœlo stello repente nascuntur. Plura earum genera.

De cometis & caelestibus prodigijs, natura & situ, & generibus eorū. Cap. xxxv

Cometas Græci uocant, nostri crinitas, horrentes crine sanguineo, & comarū modo in uertice hispida. Idem pogonias, quibus inferiore ex parte in speciē barbæ longæ promittitur iuba: Acontiarum iaculi modo uibrantur ocysimo significatu. Hæc fuit de qua quinto consulatu suo Titus Imperator Cæsar præclaro carmine perscripsit, ad hunc diem nouissimè uisa. Easdem breuiiores & in mucronem fastigiatas, xiphias uocauere, quæ sunt omnium pallidissimæ, & quodam gladij nitore, ac sine ullis radijs: quos discens suo nomini similis, colore autem electro, raros è margine emittit. Pithetes dolorum cernitur figura, in cōcauo fumidę lucis. Ceratias cornus speciem habet, qualis fuit cum Græcia apud Salamina depugnauit. Lampades ardentes imitatur faces: Hippeus equinas iubas celerrimi motus, atq; in orbem circa se euntes. Fit & candidus cometes, argenteo crine, ita refulgens, ut uix cōtueri liceat, speciēq; humana dei effigiem in se ostendens. Fiunt & hirti uislorum speciē, & iuba aliqua circumdati. Semel adhuc iuba effigies mutata in hastam est, olympiade centesima octaua, urbis anno tricentesimo nonagesimo octauo. Breuissimum quo cernerentur spaciū, septem dierum annotatum est, longissimum octoginta. Mouentur autem alij errantium modo, alij immobiles hærent. Omnes ferē sub ipso septentrione, aliqua eius parte non certa, sed maxime in candida, quæ lactei circuli nomen accepit. Aristoteles tradit & simul plures cerni, nemini compertū alteri, quod equidē sciam. Ventos autē ab ijs graues æstusq; significari. Fiūt & hybernīs mensibus, & in austri no polo, sed ibi citra ullum iubar, Diraq; comperta Aethiopū & Aegypti populis, cui nomen aui eius rex dedit Typhon, ignea speciē, ac spiræ modo intorta, uisū quoq; torus, nec stella uerius, quā quidam igneus nodus. Sparguntur aliquādo & errantibus stellis cæterisq; crines. Sed cometes nūq; in occasura parte cæli est, terrificum magna ex parte sidus, ac nō leuiter piatum, ut ciuili motu Octauio cōsule, iterumq; Pompei & Cæsaris bello. In nostro uero æuo circa ueneficium, quo Claudius Cæsar imperium reliquit Domitio Neroni, ac deinde principatu eius, assiduū prope ac sæuū. Referre arbitrantur,

in quas partes sese iaculetur, aut cuius stellæ vires accipiat, quasque similitudines reddat, & quibus in locis emicet. Tibiarum specie, musicæ arti portendere. Obscænis aut moribus, in uerendis partibus signorum. Ingenijs & eruditioni, si triquetram figuram quadratamue partibus angulis ad aliquos perenniū stellarū situs ædant. Venena fundere, in capite septentrionalis austrinæ uel serpentis. Cometes in uno totius orbis loco colitur in templo Romæ, admodum faustus diuo Augusto iudicatus ab ipso, qui incipiente eo, apparuit ludis quos faciebat Veneri genitrici, non multo post obitum patris Cæsaris, in collegio ab eo instituto. Namque his uerbis id gaudium prodidit: his ipsis ludorum meorum diebus, si dius crinitum per septem dies in regione cœli, quæ sub septentrionibus est, conspectum. Id oriebatur circa undecimam horam diei, clarumque & omnibus terris conspicuum fuit. Eo sidere significari uulgus credidit, Cæsaris animam inter deorum immortalium numina receptam: quo nomine id insigne simulacro capitis eius, quod mox in foro consecrauimus, adiectum est. Hæc ille in publicum, interiore gaudio sibi illum natum, seque in eo nasci interpretatus est: & si uerum fatemur, salutare id terris fuit. Sunt qui & hæc sidera perpetua esse credant, suorumque ambitu ire, sed non nisi relicta à sole cerni. Alij uero, qui nasci humore fortuito, & ignea ui, ideoque solui.

Hipparchus de sideribus, per exempla historica, faces, lampades, trabes, bolides, & chasma cœli.

Cap. xxvi

Idem Hipparchus nunquam satis laudatus, ut quo nemo magis approbauerit cognitionem cum homine siderum, animasque nostras partem esse cœli, nouam stellam & aliam in æuo suo genitam deprehendit: eiusque motu, qua die fuisset, ad dubitationem est adductus, an uel hoc sapius fieret, mouereturque & ea quas putamus affixas. Idemque ausus, rem etiam deo improbam, annumerare posteris stellis, ac sidera ad normam expandere, organis excogitatis, per que singulariū loca atque magnitudines signaret: ut facile discerneret si posset ex eo, non modo an obirent, nascerentur uel, sed an omnino aliqua transiret moueretur uel, item an cresceret minuereturque, cœlo in hæreditate cunctis relicto, si quisquam qui rationem eam caperet, inuentus esset. Emicant & faces, non nisi quum decidunt uisæ: qualis Germanico Cæsare gladiatorum spectaculum egente, præter ora populi meridiam non transcurrit. Duo genera eorum: Lampades uocant planæ faces: alterum bolidas, quale Mutinensibus malis uisum est. Distant, quod faces uestigia longa faciunt, priore ardente parte: bolis uero perpetua ardens, longiorem trahit limitem. Emicant & trabes simili modo, quas decos uocant: quales cum Lacedæmonij classe uicti, imperium Græciæ amiserunt. Fit & cœli ipsius hiatus, quod uocant chasma.

De cœli coloribus.

Cap. xxvii

It & sanguinea species, & (quo nihil terribilius mortalium timori est) incendium ad terras cadens inde, sicut Olympiadis ceteris septemque anno tertio, quum rex Philippus Græciam quateret. Atque hæc ego statim temporibus naturæ, ut cætera, arbitror existere, non ut plerique uarijs de causis, quas ingeniorum acumen excogitat: quippe ingenium malorum fuere prænuntia. Sed ea accidisse, non quia hæc facta sunt, arbitror: uerum hæc ideo facta, quia incassum erant illa. Raritate autem occultam eorum esse rationem, ideoque non sicut exortus supra dictos defectusque & multa alia nosci.

De flamma cœli.

CAP. XXVIII

Cernuntur & stellæ cum sole totis diebus, plerumque & circa solis orbem, ceu spicæ coronæ: & uersicolores circuli, qualiter Augusto Cæsare in prima iuuenta urbem nuntante, post obitum patris, ad nomen ingens capebundum.

De coronis cælestibus.

Cap. xxix

Existunt eadem coronæ circa lunam, & circa nobilia astra, cœlo quoque in hærentia. Circa solem arcus apparuit L. Opimio Q. Fabio coss. orbis L. Porcio, M. Atilio.

De

De circulis repentinis.

Cap. xxx

Circulus rubri coloris L. Iulio, P. Rutilio coss. Fuit prodigioli & lōgiore solis defe-
ctus, qualis occiso dictatore Cæsare, & Antoniano bello, totius penē anni pallore
continuo. Plures soles. Cap. xxxi

Et rursus plures soles simul cernuntur, nec supra ipsum nec infra, sed ex obliquo, nun-
quam iuxta, nec cōtra terram, nec noctu, sed aut oriente aut occidēte. Semel & me-
ridie cōspecti in Bosphoro produntur, qui à matutino tempore durauerunt in occasum.
Trinos soles antiqui sepius uidere: sicut Sp. Posthumio, Q. Mutio, & Q. Martio, M. Por-
tio, & M. Antonio, P. Dolabella, & M. Lepido, L. Planco coss. Et nostra ætas uidit di-
uo Claudio principē, cōsulatū eius, Cornelio Orfito collega. Plures simul q̄ tres uisi, ad
hoc æui nunq̄ produntur. Plures lunæ. Cap. xxxii

Luna quoq; trix, ut Cn. Domitio C. Fannio cōsulibus, apparere: quos pleriq; ap-
pellauerunt soles nocturnos. Dierum lux nocte. Cap. xxxiii

Lumen de cœlo noctu uisum est, C. Cæcilio, Cn. Papyrio cōsulibus, & saepe aliās, ut
diei species noctu luceret. Clypei ardentes. Cap. xxxiiii

Clypeus ardēs ab occasu ad ortum scintillans transcurrit, solis occasu L. Valerio, C.
Mario coss. Ostentum cœli. Cap. xxxv

Scintillam è stella cadere, & augeri terræ appropinquantem: ac postq̄ lunæ magnitu-
dine facta sit, illuxisse ceu nubilo diei: dein cum in cœlum se reciperet, lampadem fa-
ctam, semel unquā proditur, Cn. Octauio, C. Scribonio coss. Vidit hoc Licinius Sylla
nus proconsul cum comitatu suo. De discursu stellarum. Cap. xxxvi

Feri uidētur & discursus stellarū, nunq̄ temere, ut nō ex ea parte truces uēti coorian-
tur. Existūt stellæ & in mari terrisq̄. De stellis Castoribus. Cap. xxxvii

Vidi nocturnis militū uigilijs, in hæterē pilis pro uallo fulgorem effigie ea: & anten-
nis nauigantium, alijsq; nauium partibus, ceu uocali quodam sono insistant, ut uo-
lucres sedē ex sede mutātes: graues cum solitariæ uenere, mergentesq; nauigia: & si in ca-
rinæ ima deciderint, exurentes: geminæ autē salutare, & prosperi cursus prænuntia: qua-
rum aduentu fugari diram illam ac minacem, appellatamq; Helenam, ferunt. Et ob id
Polluci & Castori id nomen assignāt, eosq; in mari deos inuocat. Hominum quoq; capi-
ta uespertinis horis, magno prælagio circumfulgēt. Omnia incerta ratione, & in naturæ
maiestate abdita. De aere. Cap. xxxviii

Hactenus de ipso mundo sideribusq; Nunc reliqua cœli memorabilia. Nanque &
hoc cœlum appellauere maiores quod alio nomine aera: omne quod inani simile,
uitalem hunc spiritum fundit. Infra lunam hæc sedes, multoq; inferior (ut animaduerto
propemodū cōstare) infinitū ex superiore natura aeris, infinitū & terreni halitus miscens,
utraq; sorte cōfunditur. Hinc nebula, tonitrua, & alia fulmina. Hinc grādines, pruina, im-
bres, procellæ, turbines. Hinc plurima mortaliū mala, & rerū naturæ pugna secum. Ter-
rena in cœlū tendētia deprimit siderū uis: eademq; quæ sponte nō subeūt, ad se trahunt.
Decidunt imbres, nebulæ subeunt, siccantur amnes, ruunt grandines, torrent radij, &
terram in medium undiq; impellunt. Idem infra cti resiliunt: & quæ potuere, auferunt se
cum. Vapor ex alto cadit, rursusq; in altū redit. Vēti ingruunt inanes, q̄demq; cum rapi-
na remeāt. Tot animalū haustus spiritū è sublimi trahit. At ille cōtra nitē, tellusq; ut ina-
ni cœlo spiritū infundit. Sic ultro citro cōmeante natura, ut tormēto aliquo, mundi celeri-
tate discordia accenditur. Nec stare pugna licet, sed assidue rapta cōuoluitur & circa ter-
ram immenso rerum quasi globo tendit, subinde per nubes cœlum aliud obtexens.
Ventorum hoc regnum. Itaq; præcipua eorum natura ibi, & fermè reliquas complexa
causas, quoniam & tonitruum & fulminū iactus, horum uiolentiæ pleriq; assignant. Quin
& ideo lapidibus pluere interim, quod uento sint rapti, & multa similiter, Quamob-
rem

templura simul dicenda sunt

De statis tempestatibus.

Cap. xxxix

Tempestatū rerumq; quasdam statas esse causas, quasdam uero fortuitas, aut adhuc rationis incompetæ, manifestum est. Quis enim æstates & hyemes, quæq; in temporibus annua uice intelliguntur, siderū motu fieri dubitet? Ergo ut solis natura tempe-
rando intelligitur anno, sic reliquorū quoq; siderum propria est quibusq; uis, & ad suam
cuiq; naturam fertilis. Alia sunt in liquorem soluti humoris fecunda, alia cōcreti in ptul-
nas, aut coacti in niues, aut glaciati in grandines: alia flatus, alia teporis, alia uaporis, alia
roris, alia rigoris. Nec uero hæc tanta debent existimari, quanta cernuntur, cum esse eorū
nullum minus luna tam immensæ altitudinis ratio declaret. Igitur in suo quæq; motu na-
turam suam exercent, quod manifestū Saturni maxime transitus imbribus faciunt. Nec
meantium modo siderum hæc uis est, sed multorū etiam adhaerentium cælo: quoties et-
rantium accessu impulsā, aut coniectu radiorum extimulata sunt: qualiter in succulis sen-
timus accidere, quas Græci ob id pluuiō nomine hyadas appellandā. Quin & sua sponte
quædā statisq; teporibus, ut hœdorū exortus. Arcturi uero sidus non fermē sine procel-
losa grandine emergit.

De uicaniculæ.

Cap. xl

Nam caniculæ exortu, accendi solis uapores quis ignorat? cuius sideris effectus am-
plissimi in terra sentiuntur. Feruent mariæ exoriente eo, fluctuant in cellis uina, mo-
uentur stagna. Orygem appellat Aegyptus feram, quam in exortu eius contra stare &
contineri tradit, ac uelut ad orare, cum sternuerit. Canes quidē toto eo spatio maxime in
rabiem agi, non est dubium.

Sidera in alijs signorum partibus & temporibus aliās influere.

Cap. xli

Quin partibus quoque signorum quorundam sua uis inest, ut autumnali æquino-
ctio, brumaq; cum tēpestatibus cōfici sidus intelligimus. Nec imbribus tantū tem-
pestatibusq; sed multis & corporū & ruris experimētis. Afflātur alij sidere, alij cōmouen-
tur statis temporibus alio, neruis, capite, mente. Olea, & populus alba, & salices, folia sol-
stitio circūagunt. Floret ipso brumali die, suspensa in testis arentis herba pulegij, rumpun-
tur intentæ spiritū membranæ. Miretur hoc, qui non obseruet quotidiano experimento,
herbam unam, quæ uocatur heliotropium, abeuntem solem intueri semper, omnibusq;
horis cum eo uerti, uel nubilo obumbrante. Iam quidem lunari potestate ostrearum, con-
chyliorumq; & concharum omniū corpora augeri, ac rursus minui. Quin & soricum si-
bras respondere numero lunæ, exquisiuere diligentiores: Minimumq; animal formicam
sentire uires sideris, interlunio semper cessantem. Quo turpior homini inficitia est, fatenti
præcipue iumentorū quorundam in oculis morbos cum luna crescere ac minui. Patro-
cinatur uastitas cæli immensa, discreta altitudine in duo atq; lxx signa. Hæ sunt rerum
aut animantiū effigies, in quas digessere cælum petiti. In his quidam mille sexcentas an-
notauere stellas, insignes uidelicet effectū, uisūue. Exempli gratia, in cauda tauri septem,
quas appellauere Vergilias, in fronte succulas, Booten, qui sequitur septentriones.

Imbrium uentorum & nubium causæ.

Cap. xlii

Extra has causas non negauerim existere imbres uentosq;: quoniā humidam à ter-
ra, aliās uero propter uapores fumidam, exhalare caliginem certum est. Nubesq; li-
quore egresso in sublime, aut ex aere coacto in liquorem, gigni. Densitas earū corpusq;
haud dubio coniectatur argumento cum solem obumbrent, perspicuum aliās etiam uri-
nantibus in quamlibet profundam aquarum altitudinem.

De tonitruis & fulguribus.

Cap. xliii

Igitur non eam inficitia, posse in has & ignes superne stellarum decidere, quales sereno
cæpe cernimus, quorū ictu cōcuti aera uerū est, quando & tela uibrata stridunt. Cum
uero in nubem peruenerint, uaporem dissonū gigni, ut candente ferro in aquam demer-
so, & fumidū uorticem uolui. Hinc nasci procellas. Et si in nube luctetur flatus, aut uapor,
tonitrua ædi, si erumpat ardens, fulmina: si longiore tractu nitatur, fulgetra. His findi nu-
bem

bem, illis perturbari. Et esse tonitrua impactorum ignium plagas, ideoque protinus coruscare igneas nubium rimas. Posse & repulsum siderum depressum, qui à terra meauerit, spiritum nube cohibitu tonare, natura strangulante sonitum dum rixetur, ædito fragore cum erumpat, ut in membrana spiritu intentu. Posse & attritu, dum in præceps feratur, illum, quisquis est, spiritum accendi. Posse & cõflictu nubium elidi, ut duorum lapidum, scintillatibus fulgetris. Sed hæc omnia esse fortuita. Hinc bruta fulmina & uana, ut quæ nulla ueniant ratione naturæ. Iis percuti montes, ipsæ maria, omnesque alios irritos iactus. Illa uero fatidica ex alto, statimque de causis, & ex suis uenire sideribus. Simili modo uentos uel potius flatus, posse & ex arido siccoque habitu terræ gigni, non negauerim: posse & aquis æra expirantibus, qui neque in nebula densetur, nec crassescat in nubes: posse & solis impulsu agi: quoniam uentus non aliud intelligatur, quam fluctus aeris: pluribusque etiam modis. Namque & è fluminibus ac niuibis, & è mari uidemus, & quidè tranquillo, & alios quos uocant altanos è terra consurgere. Qui quidem cum è mari redeunt, tropæi uocantur si pergunt, apogæi.

Qua ratione echo reddatur.

Cap. XLIIII

Montium uero flexus crebrique uertices, & conflexa cubito, aut cõfracta in humeros liuga, concaui uallium sinus, scindunt inæqualiter inde resultantem æra: quæ causa etiam uoces multis in locis reciprocas facit.

De uentis iterum.

Cap. XLV

Sine fine uentos generant iam quidam etiam specus, qualis in Dalmatiæ ora, uasto in præceps hiatus: in quem delecto leui pondere, quamuis tranquillo die, turbini similis emicat procella. Nomen loco est Senta. Quin & in Cyrenæica prouincia rupes quædam austro traditur sacra, quam profanum sit atrectari hominis manu, cõfestim austro uolente harenas. In domibus etiam multis, manu facta inclusa opacitate conceptacula auræ suas habent, adeo causa non deest. Sed plurimum interest, flatus sit, an uetus. Illos statos atque perspirantes, quos non tractus aliquis, uerum terræ sentiunt: qui non aura, non procella maris, sed appellatione quoque ipsa uenti sunt: qui siue assiduo mundi incitatu, & contrario siderum occursum nascuntur, siue hic est ille generabilis rerum naturæ spiritus, huc illucque tanquam in utero aliquo uagus; siue disparili errantium siderum ictu, radiorumque multiforini iactu flagellatus aer, siue à suis sideribus exeunt his propioribus, siue ab illis cælo affixis cadunt, palam est illud quoque legem naturæ habere non ignotam, etiam si nondum percognitam.

Naturæ & obseruationes uentorum.

Cap. XLVI

Viginti amplius autores Græci ueteres prodidere de his obseruationes. Quo magis miror, orbe discordi, & in regna hoc est in membra diuiso, tot uiris curæ fuisse tam ardua inuentu, inter bella præsertim & infida hospitia, piratis etiam omnium mortalium hostibus transitus ferme tenentibus: ut hodie quædam in suo quisque tractu ex eorum commentariis, qui nunquam eò accessere, uerius noscat, quam indigenarum scientia: nunc uero pace tam festa, tam gaudente prouentu rerum artiumque principe, omnino nihil addisci noua inquisitione, imò ne ueterum quidem inuenta perdisci. Non erant maiora præmia in multis dispersa fortunæ magnitudine, & ista plures sine præmio alio quam posteros iuandi cruerunt. Namque mores hominum senuere, non fructus. Et immensa multitudo aperto quodcumque est mari, hospitalique littorum omnium appulso nauigat, sed luci non scientiæ gratia. Nec reputat cæca mens & tantum avaritiæ intentu, id ipsum scientia posse tutius fieri. Quapropter scrupulosius quam instituto fortassis conueniat operi, tractabo uentos, tot millia nauigantium cernens. Ventorum genera.

Cap. XLVII

Veteres quatuor omnino seruauere, per totidem mundi partes (ideo nec Homerus plures nominat) hebeti ut mox iudicatum est ratione: secuta ætas octo addidit, nimis subtili & concisa: proximis inter utranque media placuit, ad breuem ex numerosa additis quatuor. Sunt ergo bini in quatuor cæli partibus: Ab oriente æquinoctiali subsolanus, ab oriente

oriente brumali uulturnus: Illum apelioten, hunc eorum Græci appellant. A meridie au-
 ster, & ab occasu brumali africanus, noton & liba nominant: Ab occasu æquinoctiali fau-
 onius, ab occasu solstitiali corus, zephyron & argesten uocat: A septentrionibus septentrio,
 inter quæ eum & exortum solstialem aquilo, aparcias dicti & boreas. Numerosior ratio
 quatuor his interiecerat, thrascia, media regione inter septentrionem & occasum solstia-
 lem: item quæ cæcian, media inter aquilonem & exortum æquinoctialem: Ab ortu solstitiali
 phœnician, media regione inter ortum brumalem & meridiem: Item inter liba & noton
 compositum ex utroque medium, inter meridiem & hybernum occidentem, libanoton.
 Nec finis: Alij quippe menses nomine etiamnum addidere inter boream & cæcian, &
 10 inter eorum & noton curonotum. Sunt etiam quidam peculiare quibusque gentibus uen-
 ti, non ultra certum procedentes tractum: ut Atheniensibus sciron, paulum ab argeste
 deflexus, reliquæ Græciæ ignotus. Aliubi elatior idem olympias uocat. Consuetudo
 omnibus his nominibus argesten intelligit: & cæcian aliqui uocant hellepontiū, & eos-
 dem alibi aliter. Item in Narbonensi prouincia clarissimus uentorum est circius, nec ulli ui-
 lentia inferior, Ostiam plerumque recta Ligustico mari perferens: idem non modo in reli-
 quis partibus cæli ignotus, sed ne Viennam quidem eiusdem prouinciæ urbem attinge-
 20 geas, paucis ante limitibus iugum modici occursum tantus ille uentorum coercitus. Et au-
 stros in Aegyptum penetrare negat Fabianus. Quo fit manifesta lex naturæ, uentis etiam
 & tempore & sine dicto. Ver ergo aperit nauigantibus maria: cuius in principio, fauonij
 30 hybernus mollit uentum, sole aquarij xxv. obtinente partem. Is dies sextus est ante
 Februarius Idus. Competit ferme & hoc omnibus quos deinde ponam, per singulas in-
 tercalationes uno die anticipantibus, rursumque lustro sequenti ordinem seruantibus. Fauo-
 nium quidam ad vii. Cal. Martij chelidoniā uocant, ab hirundinis uisu: nonnulli ue-
 ro ornithian, uno & lxx. die post brumam, ab aduentu auium, flantem per dies ix. Fa-
 uonio contrarius est, quem subiolanum appellauimus. Datus est autem huic exortus Ver-
 giliatum in totidem partibus tauri, sex diebus ante Maias Idus, quod tempus austrinū est,
 huic uento septentrione contrario. Ardentissimo autem ætatis tempore exoritur canicula
 sidus, sole primam partem leonis ingrediente: qui dies xv. ante Augusti Calen. est. Huius
 exortum diebus octo ferme aquilones antecedunt, quos prodromos appellant. Post bi-
 30 duum autem exortus, iidem aquilones constantius perflant diebus quadraginta, quos
 etefias uocant. Molliri eis creditur solis uapor geminatus ardore sideris: nec ulli uentorum
 magis statim sunt. Post eos rursus austri frequētes usque ad sidus Arcturi, quod exoritur xi
 diebus ante æquinoctium autumnum. Cum hoc corus incipit. Corus autumnat: huic est con-
 trarius uulturnus. Post id æquinoctium diebus ferè quatuor & xl. Vergiliarum occasus
 hyemem inchoat: quod tempus in iiii Idus Nouembris incidere consuevit: hoc est aqui-
 lonis hyberni, multumque æstiuo illi dissimilis, cuius ex aduerso est africanus. Ante brumam
 autem vii. diebus, totidemque postea, sternitur mare halcyonum fœturæ: unde nomen
 hi dies traxere: reliquum tempus hyemat. Nec tamen sæuitia tempestatum concludit mare.
 Pirata primum coegere mortis periculo in mortem ruere, & hyberna experiri maria:
 40 nunc idem auaritia cogit. Ventorum frigidissimi sunt quos à septentrione diximus
 spirare, & uicinus his corus. ij & reliquos compefcunt, & nubes abigunt. Humidi, afri-
 cus, & præcipue auster Italiæ. narrant & in Ponto cæcian in se trahere nubes. Sicci co-
 rus & uulturnus, præterquam desinentes. Niuales aquilo & septentrio. Grandines se-
 ptenrio importat & corus. Acstuosus auster. Tepidi uulturnus & fauonius. Iidem sub-
 solano sicciore: & in totum omnes à septentrione & occidente sicciore, quam meridie
 & oriente. Saluberrimus autem omnium aquilo: noxius auster, & magis siccus, fortassis
 quia humidus frigidior est. Minus esurire eo spirante creduntur animantes. Etetia noctu
 desinunt ferè, & à tertia diei hora oriuntur. In Hispania & Asia ab oriente flatus est eo-
 rum, in Ponto ab aquilone, reliquis in partibus à meridie. Spirant autem & à bruma cum

uocantur ornithiæ, sed leniores & paucis diebus. Permutant & duo naturam cum situ, Auster Africæ serenus, aquilo nubilus. Omnes uenti uicibus suis spirant maiore ex parte, aut ut contrarius desinenti incipiat. Cum proximi cadentibus surgunt, à læuo latere in dextrum (ut sol) ambiunt. De ratione eorum menstrua, quarta maxime luna decernit. Iisdem autē uentis in contrarium nauigatur, prolatis pedibus, ut noctu plerumq; aduersa uela concurrant. Austro maiores fluctus æduntur quàm aquilone: quoniam ille infernus ex imo maris spirat, hic summo. Ideoq; post austrum noxij præcipue terræ motus, Noctu auster, interdū aquilo uehementior. Et ab ortu flantes diuturniores sunt ab occasu flantibus. Septentriones impari ferè desinunt numero: quæ obseruatio & in alijs multis rerum naturæ partibus ualet. Mares itaq; existimantur impari numero. Sol & auget, & comprimit flatus. Auger exorients occidēsq; comprimit meridianus æstiuus temporibus. Itaque medio diei aut noctis plerumq; sopiuntur, quia aut nimio frigore aut æstu soluitur modo, ut a libris uenti sopiuntur. Expectantur autē maxime, unde nubes discissæ adaperuere cælū. Omnium quidem (si libeat obseruare minimos ambitus) redire easdem uices quadriennio exacto Eudoxus putat, nō uentorū modo, uerum & reliquarum tempestatum magna ex parte. Et est principium lustri cuius semper intercalati anno caniculæ ortu. De generalibus uentis hæc. De repentinis flatibus. Cap. XLVIII

Nunc de repentinis flatibus, qui exhalante terra (ut dictum est) coorti, rursusq; deiecti, interim obducta nubium cute multiformes existunt. Vagi quippe & ruentes torrentiū modo, ut aliquibus placere ostendimus, tonitrua & fulgura ædunt. Maiore uero illati pondere incursumq; si late siccam ruperint nubē, procellam gignunt, quæ uocatur à Græcis ecnephas. Sin uero depresso sinu arctius rotati effregerint, sine igne, hoc est sine fulmine, uorticem faciunt, qui typhon uocatur, id est, uibratus ecnephas. Desert hic secum aliquid, abruptum è nube gelida conuoluens uersansq; & ruinam suam illo pondere aggrauans, & locū ex loco mutans rapida uertigine: præcipua nauigantium pestis, non antennas modo, uerum ipsa nauigia contorta frangens, tenui remedio acetii in aduenientem effusi, cui frigidissima est natura. Idem illisu ipso repercussus, correpta secum in cælum refert, sorbetq; in excelsum. Quod si maiore depressæ nubis eruperit specu, sed minus lato quàm procella, nec sine fragore, turbinem uocant, proxima quæque prostermentem, Idem ardentior accensusq; dum furit, prester uocatur, amburens contacta pariter & proterens.

Alia prodigiosa genera tempestatum.

Cap. XLIX

Non fit autem aquilonius typhon, nec niualis aut niue facente ecnephas. Quod si simul rupit nubem, exarsitq; & ignē habuit, nō postea concepit, fulmen est. Distat à prestere, quo flamma ab igne. Hic late funditur flatu, illud conglobatur impetu. Vortex autē remeando distat à turbine, & quo stridor à fragore. Procella latitudine ab utroque, disiecta nube uerius quàm rupta. Fit & caligo beluæ similis, nube dira nauigantibus. Vocatur & columna, cum spissatus humor rigensq; ipse se sustinet. Ex eodem genere, & in longam ueluti fistulam nubes aquam trahit.

Quibus in terris fulmina non cadant.

Cap. L

Hyeme & æstate rara fulmina, cōtrarijs de causis, quoniam hyeme densatus aer nubium crassiore corio spissatur: omnisq; terrarū exhalatio rigens ac gelida, quicquid accipit ignei uaporis, extinguit. Quæ ratio immunem Scythiam & circā rigentia à fulminum casu præstat, & è diuerso nimius ardor Aegyptum. Siquidem calidi siccique halitus terre, raras admodum tenuesq; & infirmas densantur in nubes. Vere autem & autumnocrebriora fulmina, corruptis in utroque tempore æstatis hyemisque causis. Quæ ratio ne crebra in Italia, quia mobilior aer mitiore hyeme & æstate nimboſa, semper quodammodo uernat uel autumnat. Italiæ quoque partibus ijs, quæ à septentrione discedunt ad teporē, qualis est Urbis & Campaniæ tractus, iuxta hyeme & æstate fulgurat, quod

quod non in alio situ.

Fulgurum genera & miracula

Cap. LI

Fulminum ipsorum plura genera traduntur. Quæ sicca ueniunt, non adurunt, sed dissipant. Quæ humida, non urunt sed infuscant. Tertium est quod clarum uocant, mirifica maxime natura, quo dolia exhauriuntur intactis operimentis, nulloque alio uestigio relicto. Aurum & æs & argentum liquatur intus, sacculis ipsis nullo modo ambustis, ac ne confuso quidem signo ceræ. Martia princeps Romanarum ista grauida, partu exanimata, ipsa citra ullum aliud incommodum uixit. In Catilinianis prodigijs, Pompeiano ex municipio M. Herennius decurio sereno die fulmine ictus est.

De obseruationibus.

Cap. LII

Thuscorum literæ nouem deos emittere fulmina existimant, eaque esse undecim generum. Iouem enim trina iaculari. Romani duo tantum ex his seruauere: diurna attri-
buentes Ioui, nocturna Summano, rariora sanè eadem de causâ frigidioris cæli. Hetruria
erumpere terra quoque arbitrat, quæ infera appellat, brumali tempore facta, sæua ma-
xime & execrabilia, cum sint omnia quæ terrena existimant, non illa generalia, nec à sidi-
ribus uenientia, sed ex proxima atque turbidior natura. Argumentum euident est, quod
omnia à superiore cælo decidentia obliquos habeant ictus: hæc autem quæ uocantur ter-
rena, rectos. Sed quia ex propiore materia cadunt, ideo creduntur è terra exire, quoniam
ex repulsu nulla uestigia adant, cum sit illa ratio non inferni ictus sed aduersi. à Saturni
ea sidere proficisci subtiliter ista consecrati putant: sicut cremantia, à Martis. Qualiter cum
Volsinij oppidum Thuscorum opulentissimum totum concrematum est fulmine. Vocant &
familiaria in tota uitam fatidica, quæ prima sunt familiam suam cuique indepto. Cæterum
existimant non ultra decem annos portendere priuata, præterquam aut matrimonio pri-
mo facta, aut natali die. Publica non ultra tricesimum annum, præterquam in deductio-
ne oppidorum.

De Fulminibus euocandis

Cap. LIII

Exat annalium memoria, sacris quibusdā & precationibus uel cogi fulmina uel im-
petrari. Vetus fama Hetruriæ est, impetratum Volsinios urbem agris depopulatis
subeunte monstro, quod uocauere Voltam: euocatum & à Porsena suo rege. Et ante eum
à Numa sæpius hoc factitatum, in primo annalium suorum tradit L. Piso grauis autor:
quod imitatum parum rite Tullum Hostilium, ictum fulmine. Lucosque & aras, & sacra ha-
bemus, interque Statores, & Tonantes, & Feretrios, Elicium quoque accepimus Iouem. Va-
ria in hoc uitæ sententia, & pro cuiusque animo. Imperari naturæ, audacis est credere: nec
minus hebetis, beneficijs abrogare uires: quando in fulgurum quoque interpretatione ed
profecit sciētia, ut uentura alia finito die præcinat: & an peremptura sint fatum, aut aper-
tura potius alia fata quæ lateant, innumerabilibus in utroque publicis priuatisque experi-
mentis. Quamobrem sint ista (ut rerum naturæ libuit) alijs certa, alijs dubia, alijs proba-
ta, alijs damnanda. Nos cætera quæ sunt in his memorabilia non omittemus.

Catholica fulgurum.

Cap. LIIII

Fulgetrum prius cerni, quam tonitruum audiri (cum simul fiant) certum est. Nec mirum,
quoniam lux sonitu uelocior. Ictum autem & sonitum congruere, ita modulate na-
tura. Sed sonitus profecti esse fulminis, non illati: etiamnum spiritum ocyorem fulmine,
ideo quati prius omne & afflari quam percuti: nec quenquam tangi qui prior uiderit ful-
men, aut tonitrua audierit. Læua prospera existimatur, quoniam læua parte mundi ortus
est. Nec tam aduentus spectatur, quam reditus, siue ab ictu resiliat ignis, siue opere conse-
cto aut igne consumpto spiritus remeet. In sedecim partes cælum in eo respectu diuisere
Thufci. Prima est à septentrionibus ad æquinoctialem exortum: secunda ad meridiem,
tertia ad æquinoctialem occasum, quarta obtinet, quod reliquum est, ab occasu ad septen-
triones. Has iterum in quaternas diuisere partes, ex quibus octo ab exortu sinistras, to-
nidem è cōtrario appellauere dexteris. Ex his maxime diræ, quæ septentrionē ab occasu
atingunt. Itaque per plurimum refert, unde uenerint fulmina, & quod cōcesserint. Optimum

b 3 est

est, in exortiuas redire partes. Ideo cum à prima cæli parte uenerint, & in eadem cõcesse-
rint, summa felicitas portenditur, quale Syllæ dictatori ostentū datum accipimus. Cæte-
ra ipsius mundi portione minus prospera aut dira. Quædā fulgura enunciare nō putant
fas, nec audire, præterquam si hospiti indicetur aut parenti. Magna huius obseruationis
uanitas, tacta Iunonis æde, Romæ deprehensa est. Scauro cõsule, qui mox princeps fuit.
Noctu magis quàm interdiu sine tonitribus fulgurat. Vnū animal hominē non semper
extinguit, cætera illico hunc uidelicet naturā tribuente honorē, cum tot beluæ uiribus præ-
stent. Omnia cõtrarias incubāt in partes. Homo nisi cõuertatur ui percussus nō expirat.
Superne icti cõsidunt. Vigilans ictus cõniuentibus oculis, dormiens patētibus reperitur.
Hominē ita exanimatū cremari fas non est, condi terra religio tradidit. Nullū animal, nisi
exanimatum, fulmine accenditur. Vulnere fulminatorū frigidiora reliquo corpore sunt.

Quæ non feriantur fulmine.

Cap. LV

EX ijs quæ terra gignuntur, lauri fruticem non icit: nec unquam quinque altius pedū
bus descendit in terrā. Ideo pauidi altiores specus tutissimos putant: aut tabernacula
è pellibus beluarum, quas uitulos marinos appellant, quoniā hoc solum animal ex ma-
rinis non percutiat, sicut nec è uolucris aquilā, quæ ob hoc armiger huius teli fingitur.
In Italia inter Tarracinam & ædem Feroniæ, turres bellicis temporibus desicere fieri, nul-
la non earum fulmine diruta.

De prodigiosis pluuijs, lacte, sanguine, carne, ferro, lana, lateribus coctis. Cap. LVII

PRæter hæc inferiore cælo relatum in monumenta est, lacte & sanguine pluuisse M.
Acilio, C. Portio c o s s. Et sæpe aliās carne, sicut L. Volumnio, Seruio Sulpicio
c o s s. ex quibus ea nō perperituisse quod nō diripiissent aues. Item ferro in Lucanis, anno an-
tequam M. Crassus à Parthis interēptus est, omnes quæ cum eo Lucani milites, quorū ma-
gnas numerus in exercitu erat, effigies quæ pluerat, spongiarum ferè similis fuit: aru-
spices cauenda præmonuerūt superna uulnera. L. aut Paulus, C. Marcello c o s s. lana pluuit
circa castellū Carissanum, iuxta quod post annum T. Annii Milo occisus est. Eodem
causam dicente lateribus coctis pluuisse, in eius anni acta relatum est.

De crepitu armorum & tubarum de cælo audito.

Cap. LVIII

ARmorum crepitus & tubæ sonitus, auditos è cælo Cimbricis bellis accepimus, cre-
brosque & prius & postea. Tertiū uero cõsulatu Marij ab Amerinis & Tudertibus
spectata arma cælestia, ab ortu occasuque inter se cõcurrentia, pulsus quæ ab occasu erant.
Ipsū ardere cælū, minime mirū est, & sæpius uisum, maiore uis ignis nubibus correptis.

De lapidibus è cælo cadentibus.

Cap. LVIII

CElebrant Græci Anaxagoram Clazomeniū, olympiadis septuagesimæ octauæ
secundo anno, prædixisse cælestiū literarū scientiā, quibus diebus saxum casurū esse
è sole. Idque factū interdiu in Thraciæ parte ad Aegos flumen, Qui lapis etiā nunc osten-
ditur, magnitudine uehis, colore adusto, comete quoque illis noctibus flagrante. Quod si
quis prædictū credat, simul fateatur necesse est, maioris miraculi diuinitatē Anaxagoræ
fuisse: soluique rerum naturæ intellectum, & confundi omnia, si aut ipse sol lapis esse, aut
unquam lapidem in eo fuisse credatur, decidere tamen crebro nō erit dubium. In Abydi
gymnasio ex ea causa colitur, hodieque, modicus quidem, sed quem in medio terrarū casu-
rum idem Anaxagoras prædixisse narratur. Colitur & Cassandriæ, quæ Potidæa uoci-
tata est, ob id deducta. Ego ipse uidi in Vocontiorum agro paulo ante delatum.

De arcu cælesti.

Cap. LIX

ARCus uocatus extra miraculum frequentes, & extra ostentum. nam ne pluuios
quidem, aut serenos dies, cum fide portendunt. Manifestū est, radium solis immis-
sum cauæ nubi, repulsā acie in solem refringi, colorumque uarietatem mixtura nubium,
aeris, igniumque fieri. Certe nisi sole aduerso nō fiunt, nec unquam nisi dimidia circuli for-
ma, nec noctu, quamuis Aristoteles prodat aliquandō uisum: quod tamen fatetur idem

non

non nisi quattadecima luna posse. Fiunt autē hyeme, maxime ab æquinoctio autumnali die decrecente. Quo rursus crescente ab æquinoctio uerno, nō existunt: nec circa solstitium longissimis diebus: bruma uero, hoc est, breuissimis diebus, frequenter. Idem sublimis humili sole, humilesq; sublimi, & minores occidente uel oriente, sed in latitudinem diffusi, meridie exiles, uerum ambitus maioris. Aestate uero per meridiem non cernuntur: post autumnī æquinoctium, quacunque hora: nec unquam plures simul quā duo. Cætera eiusdem naturæ non multis dubia esse uideo.

De grandine, niue, pruina, nebula, rore.

Cap. LX

Grandinem congelatiō imbre gigni, & niuem eodem humore mollius coacto, pruinam autē ex rore gelido. Per hyemē niues cadere nō grādines, ipsasq; grandines interdiū sæpius quā noctu, & multo celerius resolui quā niues. Nebulas nec æstate nec maximo frigore existere. Rores neq; gelu, neq; ardoribus, neq; uentis, nec nisi serena nocte. Gelando liquorem minui, solutaq; glacie non eundem inueniri modum.

De nubium imaginibus.

Cap. LXI

Varietates colorum figurarumq; in nubibus cerni, prout admixtus ignis superet aut uiuincatur.

De proprietatibus cæli in locis.

Cap. LXII

Praterea quasdam proprietates cæli quibusdā locis esse. Roscidas æstate Africæ noctes. In Italia Locris & in lacu Velino, nullo non die apparere atquus. Rhodi & Syracusis nunquam tanta nubila obducit: ut non aliqua hora sol cernatur, qualia aptius suis referentur locis. Hæc sint dicta de aere.

De natura terræ.

Cap. LXIII

Sequitur terra, cui uni rerum naturæ partium, eximia propter merita, cognomen indidimus maternæ uenerationis. Sic hominum illa, ut cælum dei: quæ nos nascentes excipit, natos alit, semelq; æditos sustinet semper: nouissime complexa gremio iam à reliqua natura abdicatos, tum maxime ut mater operiens: nullo magis sacramentō, quā quo nos quoque sacros facit, etiam monumenta ac titulos gerens, nomenq; prorogans nostrum, & memoriam extendens contra breuitatem æui. Cuius numen ultimum iam nullis precamur irati graue: tanquam nesciamus hanc esse solam, quæ nunquam irascatur homini. Aquæ subeunt in imbres, rigescunt in grandines, tumescunt in fluctus, præcipitantur in torrentes: aer densatur nubibus, furit procellis: At hæc benigna, mitis, indulgens, ususq; mortalium semper ancilla, quæ coacta generat? quæ sponte suadit? quos odores saporesq;? quos succos? quos tactus? quos colores? quā bona fide creditum fœnus reddit? quæ nostri causa alit? Pestifera enim animantia, uitali spiritu habente culpam, necesse est illi seminata excipere, & genita sustinere. Sed in malis generantium noxia est. Illa serpentem homine percusso non amplius recipit, poenasq; etiam inertium no mine exigit: illa medicas fundit herbas, & semper homini parturit. Quin & uenena, nostri miseram instituisse credi potest, ne in tædio uitæ diræ famis mors, terræ meritis alienissima, lenta nos cōsumeret tæbe, ne lacerum corpus abrupta dispergerent, ne laquei torqueret poena præpostera, incluso spiritu, cui quæreretur exitus: ne in profundo quæsitā morte, sepultura pabulo fieret; ne ferri cruciatus scinderet corpus. Ita est, misera genuit id, cuius facillimo hauustu, illibato corpore, & cum toto sanguine extingueremur, nullo labore, sitientibus similes: qualiter defunctos, non uolucris, non fera attingeret: terræq; seruaretur, qui sibi ipsi perisset. Et ut uerum fateamur, terra nobis malorum remedium genuit, nos illud uitæ fecimus uenenum. Nos enim & ferro, quo carere non possumus, si mili modo utimur. Nec tamen quereremur merito, etiamsi maleficij causa tulisset. Aduersus unam quippe naturæ partem ingrati sumus: quasi non ad delicias quasque, non ad contumelias feruiat homini. In maria iacitur, aut ut freta admittamus eroditur a quis: ferro, ligno, igne, lapide, fruge, omnibus cruciatur horis: multoq; plus ut delicijs, quā ut alimentis famuletur nostris. Et tamen quæ summa patitur atque extremā cute,

b 4 toleta

tolerabilia uideantur: Penetramus in uiscera, auri argentique uenas, & aris ac plumbi metalla fodientes, gemmas etiam & quosdam paruulos quarimus lapides, scrobibus in profundum actis. Viscera eius extrahimus, ut digito gesteretur gemma quam petimus. Quot manus attriturus, ut unus niteat articulus: Si ulli essent inferi, iam profecto illos auaritie atque luxurie cuniculi refodissent. Et miramur si eadem ad noxam genuit aliqua. Feræ enim credo custodiunt illam, arcentque sacrilegas manus. Nonne inter serpentes fodimus, & uenas auri tractamus cum ueneni radicibus? Placatiore tamen dea ob hoc utimur, quod omnes hi opulentie exitus, ad scelera cadesque & bella tendunt: quaque sanguine nostro irrigamus, insculptis ossibus tegimus. Quibus tamen uelut exprobrato furore tandem ipsa se obducit & scelera quoque mortaliu occultat. Inter crimina ingrati animi & hoc duxerim, quod natura eius ignoramus.

*Alias, tra
ducibus*

De forma terræ.

Cap. LXIII

Est autem figura prima, de qua consensus iudicat. Orbem certe dicimus terræ, globumque uerticibus includi fatemur. Neque enim absoluti orbis est forma, in tanta montium excelssitate, tanta camporum planicie: sed cuius amplexus, si capita linearum comprehendantur ambitu, figuram absoluti orbis efficiat, id quod rerum ipsa natura cogit ratio, non eisdem causis quas attulimus in celo. Namque in illo caua in se conuexitas uergit, & cardini suo, hoc est terræ, undique incumbit. Hæc ut solida atque cõferta, assurgit intumescenti similis, extrahitur protenditur. Mundus in centrum uergit: at terra exit à centro, immensum eius globum in formam orbis assidua circa eam mundi uolubilitate cogente.

De antipodibus an sint, & aquæ rotunditate.

Cap. LXV 20

Ingens hic pugna literarum, contraque uulgi, circumfundi terræ undique homines, conuersisque inter se pedibus stare, & cunctis similem esse cæli uerticem, simili modo ex quacunque parte mediam calcari: illo quærente cur non decendant contrâ siti: tanquam non & ratio præsto sit, ut nos non decidere mirentur illi. Interuenit sententia, quamuis indocili probabilis turbe, inæquali globo, & si sit figura pinæ nucis, nihilominus terræ undique incoli. Sed quod hoc refert, alio miraculo exoriente: pendere ipsam ac non cadere nobiscum, ceu spiritus uis mundo præsertim inclusi, dubia sit: aut possit cadere, natura repugnante, & quod cadat negante. Nam sicut ignium sedes non est nisi in ignibus, aquarum nisi in aquis, spiritus nisi in spiritu: ita terræ arcentibus cunctis, nisi in se locus non est. Globum tamen effici mirum est, in tanta planicie maris camporumque. Cui sententiæ adest Dicæarchus uir in primis eruditus, regum atque permensus montes, ex quibus altissimum prodidit Pelion, M. cæl. pass. ratione perpendiculi, nullam esse eam portionem uniuersæ rotunditatis colligens. Mihi incerta hæc uidetur cõiectatio, haud ignaro quosdam alpium uertices, longo tractu, nec breuiore L. milibus passuum assurgere. Sed uulgo maxima hæc pugna est, si coacta in uerticem aquarum quoque figuram credere cogatur. Atqui non aliud in rerum natura aspectu manifestius. Namque & dependentes ubique guttæ paruis globantur orbibus: & pulueri illatæ frondiumque lanugini impositæ, absoluta rotunditate cernuntur: & in poculis repletis media maxime tumet. Quæ propter subtilitatem humoris, mollitiæque in se resistent, ratione facilius quam uisu deprehenduntur. Idque etiam magis mirum, in poculis repletis, addito humore minimo circumfluere quod supersit: contra euenire ponderibus additis ad uicenos sæpe denarios: scilicet quia intus recepta liquore in uerticem attollat, ac cumulo eminente infula dilabatur. Eadem est causa, propter quam è nauibus terra non cernatur, è nauium malis conspicua: ac procul recedente nauigio, si quid quod fulgeat religetur in mali cacumine, paulatim descendere uideatur, & postremo occultetur. Denique oceanus, quem fatemur ultimum, quam alia figura cohæreret atque non decideret, nullo ultra margine includetur: Ipsum id ad miraculum redit, quoniam modo etiam globetur, extremum non decingat mare. Contra quod, ut sint plana maria, & qua uidetur figura, non posse id accidere, magno suo gaudio magnaque gloria inueteres Græci subtilitate geometrica docent. Namque cum è sublimi in inferiora aquæ feratur, & sit hæc natura earum concessa, nec quisque dubitet in litore ullo accessisse eas, quod longissime deuexitas passa

passa sit, procul dubio apparere, quo quid humiliter sit, propius cetero esse terræ: omnesque lineas quæ emitantur ex eo ad proximas aquas, breuiores fieri, quæ ad extremum mare à primis aquis. Ergo totas, omnesque ex parte aquas uergere in centrum: ideoque non decidere, quoniam in interiora nitatur. Quod ita formasse artifex natura credi debet: ut cum terra arida & siccâ constare per se ac sine humore non posset, nec rursus stare aqua nisi sustinente terra, mutuo implexu iungerentur: hac sinus pandente, illa uero permeante totam, intrâ, extrâ, supra, uenis ut uinculis discurrentibus, atque etiam in summis iugis erumpentes: quod spiritus acta, & terræ pondere expressa, siphonum modo emicat: tantumque à periculo decidendi abest, ut in summa quæque & altissima exiliat. Qua ratione manifestum est,

10 quare tot fluminum quotidiano accessu maria non crescant.

Quomodo aqua sit terræ innexa.

Cap. LXVI

Est igitur in toto suo globo tellus medio ambitu præcincta circumfluo mari. Nec argumentis hoc inuestigandum, sed iam experimentis cognitum.

De nauigatione maris & fluminum.

Cap. LXVII

A Gadibus columnisque Herculis, Hispaniæ & Galliæ circuitu, totus hodie nauigatur occidens. Septentrionalis uero oceanus, maiore ex parte nauigatus est, auspicijs diui Augusti Germaniâ classe circumuecta ad Cimbrorum promontorium: & inde immenso mari prospecto, aut fama cognito, ad Scythicâ plagâ, & humore nimio rigentia. Propter quod minime uerisimile est illic maria deficere, ubi uis humoris superet. Iuxta uero

20 ab ortu ex Indico mari, sub eodem sidere pars tota uergens in Caspiû mare, per nauigata est Macedoni armis, Seleuco atque Antiocho regnantibus, qui & Seleucida atque Antiochida ab ipsis appellari uoluere. Circa Caspiû quoque multa oceanî littora explorata, paruoque breuius quam totus hinc aut illinc septentrio eremigatus. Ut tamen coniecturæ locum sic quoque non relinquat, ingens argumentum paludis Mæoticæ, siue ea illius oceanî sinus est, ut multos aduerto credidisse, siue angusto discreti situ restagnatio. Alio latere

Gadium, ab eodem occidente, magna pars meridiani sinus ambitu Mauritanie nauigatur hodie. Maiorem quidem eius partem, & orientis, uictoriæ magni Alexandri lustrauere, usque in Arabicum sinum. In quo res gerente C. Cæsare Augusti filio, signa nauium ex Hispanienfibus naufragijs feruntur agnita. Et Hanno Carthaginiensis potentia florebat, cum

30 cumuectus à Gadibus ad finem Arabiæ, nauigationem eam prodidit scripto: sicut ad extrema Europæ noscenda missus eodem tempore Himilco. Præterea Nepos Cornelius auctor est, Eudoxum quendam sua ætate, cum Lathyrum regem fugeret, Arabico sinu egressum, Gades usque peruectum: multoque ante eum Cælius Antipater, uidisse se qui nauigasset ex Hispania in Aethiopiâ commercij gratia. Idem Nepos de septentrionali circuitu tradit, Q. Merello Celeri, C. Afranij in consûlatu collegæ, sed tum Galliæ proconsuli, Indos à rege Sueuorum dono datos, qui ex India commercij causa nauigantes, tempestatibus essent in Germaniam abrepti. Sic maria circumfusa undique diuiduo globo, partem orbis auferunt nobis: nec inde huc, nec hinc illò petuio tractu. Quæ contemplatio apta delegendæ mortalium uanitati, poscere uidetur, ut totum hoc quicquid est, in quo singulis ni-

40 hil satis est, ceu subiectum oculis, quantum sit ostendam.

Quæ portio terræ habitetur.

Cap. LXVIII

Iam primum in dimidio computari uidetur, tanquam nulla portio ipsi decidatur oceanus: qui toto circumdatus medio, & omnes cæteras fundens recipiensque aquas, & quicquid exit in nubes, ac sidera ipsa tot & tantæ magnitudinis pascens, quo tandem amplius spatii crederetur habitare? Improbâ & infinita debet esse tam uastæ molis possessio. Adde quod ex relicto plus abstulit cælum. Nam cum sint eius quinque partes, quas uocant zonas, in festo rigore & æterno gelu premitur omne, quicquid est subiectum duabus extremis utrinque circa uertices, hunc qui septentrio uocatur, eumque qui aduersus illi austrinus appellatur. Perpetua caligo utrobique, & alieno molliorum siderum aspectu,

maligna

maligna ac pruina tantum albicans lux, Media uero terrarum, qua solis orbita est, exusta flammis & cremata, cominus uapore torretur. Circa duæ tantum inter exustam & rigentes, temperantur, æque ipse inter se non peruiæ, propter incendiū sideris. Ita terræ tres partes abstulit cælum: Oceani rapina in incerto est. Sed & relicta nobis una portio haud scio an etiam in maiore damno sit. Idem siquidem oceanus infusus in multos (ut dicemus) sinus, adeo uicino accessu interna maria allatrat, ut centū xv. milibus passuū Arabicus sinus distet ab Aegypcio mari: Caspius uero cclxxv. milibus à Pontico. Idem interfusus intrat per tot maria, quibus Africam, Europā, Asiamque dissepit. Quantū terrarum occu-
pet, computetur etiam nunc mensura tot fluminū, tantarū paludum. Addantur & lacus & stagna: iam elata in cælum, & ardua aspectu quoque iuga: iam sylvarū uallesque præruptæ, & 10
solitudines, & mille causis deserta derrahantur. Hæc tot portiones terræ, imò uero, ut plures tradidere, mundi punctus (neque enim est aliud terra in uniuerso) hæc est materia gloriæ nostræ, hæc sedes: hic honores gerimus, hic exercemus imperia, hic opes cupimus, hic tum multaturo humanū genus, hic instauramus bella etiam ciuilia, mutuisque cædibus laxior rem facimus terram. Et ut publicos gentiū furores transeam, hæc in qua coterminos pel-
limus, furtōque uicini cespitem nostro solo affodimus, ut qui latissime rura metatus fue-
rit, ultraque[†] fines exegerit accolæ, quota terrarū parte gaudeat, uel cum ad mensurā auaritiæ suæ propagauerit, quam tandem portionem eius defunctus obtineat?

Alias, famam

Mediam esse mundi terram.

Cap. LXXIX

Mediam esse mundi totius haud dubijs constat argumentis, sed clarissime æquino-
ctij paribus horis. Nam nisi in medio esset, æquales dies noctesque haberi non pos-
seprehenderunt & dioptræ, quæ uel maxime id cōfirmant: cum æquinoctiali tempo-
re ex eadem linea ortus occasusque cernatur, & solstitialis exortus per suam lineam, bru-
malisque occasus. Quæ accidere nullo modo possent, nisi in centro sita esset.

De siderum ortus inæqualitate, & de eclipsi, & ubi, & quare Cap. LXXX

Tres autem circuli supradictis zonis implexi, inæqualitates temporum distinguunt:
Solstitialis à parte signiferi excellentissima nobis, ad septentrionalem plagam uersus,
contraque ad aliud polum brumalis, item medio ambitu signiferi orbis incedens æquino-
ctialis. Reliquorum, quæ miramur, causa in ipsius terræ figura est, quæ globo similem, &
cum ea aquas, isdem intelligitur argumentis. Sic enim fit haud dubie, ut nobis septentrio 30
nalis plagæ sidera nunquam occidant, contra meridianæ nunquam oriantur: rursusque hæc
illis non cernantur, attollente se contra medios uisus terrarum globo. Septentriones non
cernit Troglodytice & confinis Aegyptus: nec Canopum Italia, & quem uocant Berenices
crinem, item quem sub diuo Augusto cognominauere Cæsaris thronon, insignis ibi
stellas: adeoque manifesto assurgens fastigium curuatur, ut Canopus quartā ferè partē si-
gni unius supra terrā eminere Alexandriæ intuentibus uideatur: eadem à Rhodo terram
quodammodo ipsam stringere: in Ponto omnino non cernatur, ubi maxime sublimis se-
ptentrio. Idem à Rhodo absconditur, magisque Alexandriæ: in Arabia Nouæ bri mense pri-
ma uigilia occultus, secunda se ostendit: in Meroe solstitio uesperis paulisper apparet, pau-
cisque ante exortū Arcturi diebus pariter eū die cernitur. Navigantiū hæc maxime cursus 40
deprehendunt, in alia aduerso, in alia prono mari, subitoque cōspicius, atque ut è freto emer-
gentibus, quæ in anfractu pilæ latuere, sideribus. Neque enim (ut dixere aliqui) mundus hoc
polo excellentiore se attollit: aut undique cernerentur hæc sidera. uerū hæc eadē quibusque pro-
ximis sublimiora creduntur, eademque demersa longinquis. utque nunc sublimis in deici-
ctu positus uidetur hic uertex: sic in illam terræ deuexitatem transgressis, illa se attollit, re-
sidentibus quæ hic excelsa fuerat, quod nisi in figura pilæ accidere non posset. Ideoque de-
fectus solis ac lunæ uespertinos orientis incolæ non sentiunt, nec matutinos ad occasum
habitanter: meridianos uero sapius. Nobili apud Arbela magni Alexandri uictoria,
luna defecisse noctis secunda hora prodita est: eademque in Sicilia exoriens. Solis defe-

ctum

etum, Vipsanio & Fonteio c o s s. qui fuerunt ante paucos annos, factū pridie Calendas Maias, Campania hora diei inter septimā & octauam sensit: Corbulo dux in Armenia inter horam diei decimā & undecimā prodidit uisum, circuitu globi alia alijs detegente & occultante. Quod si plana esset terra, simul omnia apparent cunctis, noctesq; non fierent inaequales: neq; aliās q̃ in medio sitis paria duodecim horarum interualla cerne-
rentur, quā nunc in omni parte simili modo congruunt.

Quae ratio diurnae lucis in terris.

Cap. LXXI

IDeo nec nox diesq; quauis eadem toto orbe simul est, oppositu globi noctē aut am-
bitu diem afferēte. Multis hoc cognitum experimentis. In Africa Hispaniaq; turrium
10 Annibalis: in Asia uero propter piraticos tetrores, simili specularū praedidio excitato: in-
quis praeuocatiuios ignes sexta hora diei accensos, saepe cōpctum est, tertia noctis à ter-
go ultimis uisus. Eiusdem Alexandri cursor Philonides, ex Sicyone Elin mille & ducenta
stadia nouem diei confecit horis: indeq; quamuis declinū itinere, tertia noctis hora re-
mensus est. Causa, quod eunti cum sole iter erat, eundem remeans obuiū contrario praer-
teruertebat occursum. Qua de causa ad occasum nauigantes, quamuis breuissimo die, uisū
cunt spatia nocturnae nauigationis, ut solem ipsum comitantes.

Gnomica de eadem re, & horologio primo.

Cap. LXXII

VAsa q; horoscopa non ubiq; eidem sunt usui, in trecentis stadijs, aut ut longissime in
quingenis, mutantibus semet umbris. Solis itaq; umbilici (quem gnomonē appel-
20 lant) umbra, in Aegypto meridiano tēpore, æquinoctij die, paulo plusquā dimidiā gno-
monis mensurā efficit. In urbe Roma nona pars gnomonis deest umbræ. In oppido An-
conā superest quinta trigesima. In parte Italiae quae Venetia appellatur, eisdē horis umbra
gnomoni par sit. Vbi & quando nullæ umbræ

Cap. LXXIII

Simili modo tradunt in Syene oppido, quod est supra Alexandriam quinq; milibus
stadiorum, solstitij die medio nullam umbram iacti puteumq; eius experimenti gratia
factum, totum illuminari. Ex quo apparere tum solem illi loco supra uerticem esse: quod
& in India supra flumen Hypasin fieri tempore eodem Onesicritus scripsit. Constatq; in
Berenice urbe Troglodytarum, & inde stadijs quatuor milibus dccc. xx. in eadem gente
30 Ptolemaide oppido, quod in margine rubri maris ad primos elephantorū uenatus con-
ditum est, hoc idem ante solstitium xlv. diebus, totidemq; postea fieri, & per eos xc. dies
in meridiem umbras iaci. Rursus in Meroe insula, quae est caput gentis Aethiopum, &
quinq; milibus stadiorum à Syene in amne Nilo habitat, bis anno absumi umbras,
sole duodeuicesimā tauti partem, & quartamdecimam leonis obtinente. In India gente
Oretum, mons est Maleus nomine, iuxta quem umbræ æstate in austrum, hyeme in se-
ptentrionem iaciuntur. Quindecim tantum noctibus ibi apparet septentrio. In eadem In-
dia Patales celeberrimo portu, sol dexter oritur, umbræ in meridiem cadunt. Septentrio-
nem ibi Alexandro morante annotatum, prima tantum noctis parte aspicī. Onesicritus
dux eius scripsit, quibus in locis Indiae umbræ non sint, septentrionem non conspici, & ea
loca appellari Ascia, nec horas dinumerari ibi.

40 Vbi bis anno umbræ, & ubi in contrarium.

Cap. LXXIII

AT in tota Troglodytica, umbras bis quadragintaquinque diebus in anno Erato-
sthenes in contrarium cadere prodidit.

Vbi longissimus dies, & ubi breuissimus.

Cap. LXXV

Sic sit, ut uario lucis incremento, in Meroe longissimus dies xij. horas æquinoctiales, &
80 octo partes unius horae colligat, Alexandriae uero xiiij. horas. In Italia quindecim. In
Britannia xvij. ubi æstate lucida noctes haud dubie reptomittūt id, quod cogit ratio cre-
disolstitij diebus accedente sole propius uerticem mundi, angusto lucis ambitu, subie-
cta terrae continuos dies habere senis mensibus, noctesq; è diuerso ad brumam remoto.
Quod fieri in insula Thule Pytheas Massiliensis scripsit, sex dierū nauigatione in septen-
trionem

trionem à Britannia distante: quidam uero & in Mona, quæ distat à Camaloduno Britanniæ oppido circiter ducentis milibus, affirmant.

Item de horologio.

Cap. LXXXVI

Vmbrarum hanc rationem, & quam uocant gnomonicon, inuenit Anaximenes Milesius, Anaximandri (de quo diximus) discipulus: primusq; horologium quod appellant sciotericon, Lacedæmone ostendit.

Quomodo dies obseruentur.

Cap. LXXXVII

Ipsum diem alij aliter obseruauere. Babylonij inter duos solis exortus: Athenienses inter duos occasus: Umbri à meridie in meridiem: uulgi omne à luce ad tenebras: Sacerdotes Romani, & qui diem diffinire ciuile, item Aegyptij & Hipparchus, à media nocte in mediam. Minora autem interualla esse lucis inter ortus solis iuxta solstitia, quam æquinoctia apparet, quia positio signiferi circa media sui obliquior est, iuxta solstitium uero rectior.

Differentiæ gentium ratio.

Cap. LXXXVIII

Contextenda sunt his cælestibus nexa causis. Namq; Aethiopas uicini sideris uapore torrerent, adustisq; similes gigni, barba & capillo uibrato, non est dubium. Et aduersa plaga mundi atq; glacialis, candida cute esse gentes, flauis promissas crinibus: truces uero ex cæli rigore has & illas mobilitates habentes. Ipsoq; crurum argumento, illis in supera succum reuocari, natura uaporis: his in inferas partes depelli, humore deciduo. Hic graues feras, illic uarias effigies animalium prouenire, & maxime alitum, & in multas figuras gigni uolucres. Corporum autem proceritatem utrobique, illic ignium nisu, hic humoris alimeto. Medio uero terræ salubris utrinque mixtura, fertilis ad omnia tractus, modicus corporum habitus. Magna & in colore temperies. Ritus molles, sensus liquidus, ingenia fecunda, totiusq; naturæ capacia. Iisdem imperia, quæ nunquam extimis gentibus fuerint: si cut ne illæ quidem his paruerint auulsæ, ac pro immanitate naturæ urgentes illas solitaria.

De motu terræ.

Cap. LXXXIX

Babyloniorum placita motus terræ, hiatusq; & cætera omnia, ut siderum existimant fieri, sed illorum trium quibus fulmina assignant: fieri autem, meantiū cum sole aut cõgruentium, & maxime circa quadrata mundi. Præclara quædam esse & immortalis in eo (si credimus) diuinitas perhibetur, Anaximandro Milefio physico: quem ferunt Lacedæmonijs prædixisse, ut urbem ac tecta custodirent: instare enim motum terræ: cum & urbs tota eorum corruit, & Taygeti montis magna pars ad formam puppis eminens abrupta, cladem in super eam ruina pressit. Perhibetur & Pherecydis Pythagore doctoris alia cõiectatio, sed & illa diuina: Hauitu aquæ è puteo præsensisse, ac prædixisse ibi terræ motum. Quæ si uera sunt, quantum à deo tandem uideri possunt tales distare, dum uiuant? Et hæc quidē arbitrio cuiusq; existimanda relinquuntur, uentos in causa esse non dubium reor. Neq; enim unquam intremiscunt terræ, nisi sopito mari: cæloq; adeo tranquillo, ut uolatus auium non pendeant, subtracto omni spiritu qui uehit: nec unquam nisi post uentos conditos, scilicet in uenas & cauernas eius occulto afflatu. Neq; aliud est in terra tremor, q̃ in nube tonitruum. Nec hiatus aliud q̃ cum fulmen erumpit, incluso spiritu lactante, & ad libertatem exire nitente.

De terræ hiatusibus.

Cap. LXXXX

Variæ itaq; quatiē, & mira æduntur opera, alibi prostratis moenibus, alibi hiatu profundo haustis, alibi egestis molibus, alibi emissis amnibus, nonnunquam etiam ignibus calidisue fontibus, alibi aduerso fluminum cursu. Præcedit uero comitaturq; terribilis sonus, aliàs murmur similis mugitibus, aut clamori humano, armorumue pulsantium fragori, pro qualitate materiæ excipientis, formaq; uel cauernarum uel cuniculi per quem meat, exilius grassante in angusto, eodem rauco in recuruis resultantibus, in duris fremente, in humidis fluctuante & stagnantibus: item fremente contra solida. Itaq; & sine motu sæpe æditur sonus. Nec simplici modo quattur unquam, sed tremit uibratq; Hiatus uero aliàs remanet, ostendens quæ forbuit, aliàs occultat ore compresso: rursusq;

ita

ita inducto solo, ut nulla uestigia extent, urbibus plerumq; deuoratis, agrorumq; tractum hausto. Maritima autē maxime quatuntur. Nec montosa tali malo carent. Exploratum est mihi Alpes Apenninūq; sapius tremuisse. Et autumnno ac uere terræ crebrius mouentur, sicut fiunt fulmina. Ideo Galliæ & Aegyptus minime quatuntur, quoniam hic æstatis causa obstat, illic hyemis. Item noctu sapius quā interdiū. Maximi autem motus existunt matutini uespertiniq; sed propinqua luce crebri. Interdiū autem circa meridiem fiunt, & solis lunæq; defectu, quoniam tempestates tunc sopiuntur. Præcipue uero cum sequitur imbrem æstus, imbres uē æstū. Signa motus futuri Cap. LXXXI

¹⁰ **N** Auigantes quoq; sentiunt nō dubia cōiectura, sine flatu intumescēte fluctu subueto, aut quatiente ictu. Intremunt uero & in nauibus posita, æque quā in ædificijs, crepituq; prænunciant. Quin & uolucres non impauide sedent. Est & in cælo signum, præceditq; motu futuro, aut interdiū, aut paulopost occasum sereno, ceu tenuis linea nubis in longum porrecta spatium. Est & in puteis turbidior aqua, nec sine odoris tædio.

Auxilia contra motus futuros.

Cap. LXXXII

Sicut in iisdem est remedium, quale & crebri specus præbent. Præconceptū enim spiritum exhalant, quod in certis notatur oppidis, quæ minus quatuntur, crebris ad eluuiem cuniculis cauata. Multoq; sunt tutiora in iisdem illis quæ pendent, sicut Neapoli in Italia intelligitur: parte eius quæ solida est, ad tales casus obnoxia. Tutissimi sunt ædificiorum fornice, anguli quoque parietum, postesq; alterno pulsu renitentes. Et latere terreno facti parietes minore noxa quatuntur. Magna differentia est & in ipso genere motus, pluribus siquidem modis quatitur. Tutissimum est, cum uibrat crispante ædificiorum crepitu, & cum intumescit assurgens, alternoq; motu residet: innoxium & cum concurrentia tecta contrario ictu aricant, quoniam alter motus alteri renitur. Vndantis inclinatio, & fluctus more quædam uolutatio infesta est: aut cum in unam partē totus semotus impellit. Desinunt autem tremores, cum uentus emerit: sin uero durauere, non ante quadraginta dies sistuntur: plerumq; & tardius, utpote cum quidam annuo & bienni spatium durauerint.

Portenta terrarum semel uisa.

Cap. LXXXIII

³⁰ **F**actum est semel, quod eundem in Hetruscæ disciplinæ uoluminibus inueni, ingens terrarum portentum L. Marcio, Sex. Iulio c o s s. in agro Mutinensi. Nanq; montes duo inter se cōcurrerunt, crepitu maximo assultantes recedentesq;, inter eos flamma fumoq; in cælum exeunte interdiū, spectante è uia Aemylia magna equitū Romanorū, familiarumq; & uiatorū multitudine. Eo concursu uillæ omnes elisæ, animalia permulta quæ intra fuerāt, exanimata sunt, anno ante sociale bellum: quod haud scio an funestius ipsi terræ Italiæ fuerit, q; ciuilia. Non minus mirum ostentū & nostra cognouit ætas, anno Neronis principis suprēmo, sicut in rebus eius exposuimus, pratis oleisq; intercedēte uia publica in contrarias sedes transgressis, in agro Marrucino, prædij Vectij Marcelli equitis Romani, res Neronis procurantis. Miracula terræ motus. Cap. LXXXIII

⁴⁰ **F**uerunt simul cū terræ motu & inundationes maris, eodē uidelicet spiritu infusi, aut resistētis sinu recepti. Maximus terræ memoria mortaliū extitit motus, Tiberij Cæsaris principatu, xij urbibus Asiæ una nocte prostratis. Creberrimus Punico bello, intra eundem annum septies atq; quinquagies nunciatus Romā. Quo quidem anno ad Trasymenum lacum dimicantes, maximum motū neq; Pœni sentire, nec Romani. Nec uero simplex malum, aut in ipso tantum motu periculum est, sed par aut maius ostentum. Nunquam urbs Roma tremuit, ut non futuri euentus alicuius id prænuncium esset.

Quibus locis maria recesserint.

Cap. LXXXV

Eadem nascentium causa terrarū est, cum idem ille spiritus attollendo potens solo, non ualuit erumpere. Nascentur enim nec fluminum tantum inuectu, sicut Echinas insulæ ab Acheloo amne congesta, maiorq; pars Aegypti à Nilo, in quam à Pharo insula noctis & diei cursum fuisse Homero credimus: sed & recessu maris, sicut eidem de

Circeijs: Quod accidisse & in Ambracia portu decem millū passuū intervallo, & Atheniensium quinq; millū ad Piræum memoratur. Et Ephesi, ubi quondam ædem Dianæ alluebat. Herodoto quidē si credimus, mare fuit supra Memphim usq; ad Aethiopum montes itemq; à planis Arabiæ. Mare & circa Ilium, & tota Teuthrania, quæq; campos intulerit Mæander. Ratio insularum enascentium. Cap. LXXXVI

Nascuntur & alio modo terræ, ac repente in aliquo mari emergūt, uelut paria secum faciente natura, quæq; hauserit hiatus, alio loco reddente.

Quæ, & quibus temporibus enatæ sunt

Cap. LXXXVII

Claræ iam pridem insulæ, Delos & Rhodos, memoriæ produntur enatæ. Postea mi-
nores, ultra Melon Anaphe, inter Lemnum & Hellespontum, Nea: inter Lebedum
& Teon, Alone: inter Cycladas olympiadis cxxxv. anno quarto, Thera & Therasia. In-
ter easdem post annos cxxx. Hiera, eademq; Automate. Et ab ea duobus stadijs post
annos cx. in nostro æuo, M. Iunio Syllano, & L. Balbo c o s s. ad viij. Idus Iulij, Thia.

Quas terras interruperint maria.

Cap. LXXXVIII

Ante nos & iuxta Italiam inter Aecolias insulas, item iuxta Cretam emerit & mari
m. d. passuum, unā cum calidis fontibus, altera olympiadis cxliij. anno tertio in
Thusco sinu, flagrans hæc uiolento cum flatu. Proditurq; memoriæ magna circa illam
multitudine piscium fluitante, confestim expirasse quibus ex his cibus fuisset. Sic & Pi-
thecus in Campano sinu ferunt ortas. Mox in his montem Epopon, cum repente flam-
ma ex eo emicuisse, campestris æquatam planicie. In eadem & oppidum haustum pro-
fundo: aliq; motu terræ stagnum emeruisse: & alio, prouolatis montibus insulam exti-
tisse Prochytam. Nanq; & hoc modo insulas rerum natura fecit. Auellit Siciliam Italiæ,
Cyprū Syriæ, Eubœam Bœotia, Eubœæ Atalantē & Macrin, Besbycū Bithyniæ, Leu-
cosiam Sirenū promontorio. Quæ insulæ cōtinenti adiunctæ Cap. LXXXIX

Rursus abstulit insulas mari, iunxitq; terris: Antissiam Lesbo, Zephyrium Halicar-
nasso, Ethusam Mindo, Dromiscō & Pernen Mileto, Narthecusam Parthenio pro-
montorio. Hybanda quondā insula Ioniæ cc. nunc à mari abest stadijs. Syrtin Ephesus
in mediterranea habet, Derasidas & Sophoniam uicina ei Magnesia. Epidaurus & Ori-
cum insulæ esse desierunt. Quæ terræ in totū mari permutatæ. Cap. xc

In totum abstulit terras, primum omnium ubi Atlanticum mare est, si Platoni credi-
mus, immenso spatio. Mox interno, quæ uidemus hodie, merfam Acarnaniam Am-
bracio sinu, Achaïam Corinthio, Europam Asiamq; Propontide & Ponto. Ad hoc per-
rupit mare Leucada, Antirrhium, Hellespontum, Bosphoros duos.

Quæ terræ ipsæ se sorbuerunt.

Cap. xci

At quæ ut sinus & stagna præteream, ipsa se cōdens terra deuorauit Cybotum altissi-
mum montem, cum oppido Curite, Sipylū in Magnesia: & prius in eodem loco
clarissimam urbem quæ Tantalus uocabatur. Galanis & Gamales urbium in Phœnice
agros cum ipsis, Phegium Aethiopiæ iugum excelsissimum, tanquam non infida gra-
sarentur & litora. Quæ urbes haustæ sint à mari. Cap. xcii

Pyrham & Antissiam circa Mæotin pontus abstulit, Elicem & Buram in sinu Corin-
thio, quatuor in alto uestigia apparent. Ex insula Cea amplius triginta milia passuum
abrupta subito, cum plurimis mortalium rapuit. Et in Sicilia dimidiā Tyndarida ur-
bem, ac quicquid ab Italia deest. Similiter in Bœotia & Eleusina.

De miraculis terrarum.

Cap. xciii

Motus enim terræ sileantur, & quicquid est, ubi saltem busta urbium extant: simul
ut terræ miracula potius dicamus, quàm scelera naturæ. Et Hercule non cælestia
enarrata difficiliora fuerint. Metallorum opulentia tam uaria, tam diues, tam fecun-
da, tot sæculis subotens: cum tantum quotidie orbe toto populentur ignes, ruinæ,
naufragia, bella, fraudes, tantum uero luxuria & tot mortales conterant: gemmarum pi-
ctura tam

ctura tam multiplex, lapidum tam discolors maculae, interq; eos candor alicuius, prater lucem omnia excludens: medicorum fontium uis: ignium tot locis emicantium, perpetua tot seculis incendia: spiritus letales alibi, aut serobibus emissi, aut ipso loci situ mortiferi, alibi uolucibus tantum, ut Soracte uicino urbi tractu: alibi prater hominem ceteris animantibus: nonnunquam & homini, ut in Sinuessano agro & Puteolano: spiracula uocant, alij Charoneas serobes, mortiferum spiritum exhalantes. Item in Hirpinis Ansancti, ad Mephitis aedem locum, quem qui intrauere moriuntur. Simili modo Hierapoli in Asia, matris magnae tantum sacerdoti innoxium. Alibi fatidici specus, quorum exhalatione temulenti futura praecinunt, ut Delphis, nobilissimo oraculo. Quibus in rebus quid possit aliud causae asserre mortalium quispiam, quam diffusa per omne naturae subinde aliter atq; aliter numen erumpens?

De terris semper trementibus.

Cap. xciii

Quædam uero terræ ad ingressus tremunt, sicut in Gabiensi agro, non procul urbe Roma, iugera ferme ducenta, equitantium cursu: similiter in Reatino.

De insulis semper fluctuantibus.

Cap. xciv

Quædam insulae semper fluctuant, sicut in agro Cæcubo, & eodem Reatino, Mutiensi, Staroniensi: In Vadimonis lacu, & ad Cutilias aquas opaca sylua, quæ nunquam die ac noctu eodem loco uisitur. In Lydia quæ uocantur Calaminæ, non uentis solum, sed etiâ contis quò libeat impulsæ, multorum ciuium Mithridatico bello salus. Sunt & in Nymphæo parue, saltuares dictæ, quoniâ in symphonie cantu ad ictus modulantiû pedum mouentur. In Tarquiniensi lacu magno Italiæ duæ nemora circumferunt, nunc triquetra figurâ ædentes nunc rotundam cõplexu, uentis impellentibus, quadratâ nuntq;.

Quibus in terris nō pluât: & aceruata terrarum miracula, & ceterorum elementorum.

Cap. xcvi

Celebre sanum habet Veneris Paphos, in cuius quandam aream non impluit. Item in Nea oppido Troadis circa simulacrû Mineruæ. In eodē & relicta sacrificia non putrescunt. Iuxta Harpasa oppidum Asiæ, cautes stat horrenda, uno digito mobilis: eadem si toto corpore impellatur, resistens. In Taurorû península in ciuitate Parasino terra est, qua sanatur omnia uulnera. At circa Asson Troadis lapis nascitur, quò cõsumuntur omnia corpora: Sarcophagus uocatur. Duo sunt mōtes iuxta flumē Indû, alteri natura est ut ferrum omnē teneat, alteri ut respuat. Itaq; si sint clati in calceamēto, uestigia auelli in altero nō posse, in altero sisti. Locris & Crotone pestilentia nuntq; fuisse, nec ullo terræmotu laboratû, annotatû est. In Lycia uero semper à terræmotu xl. dies serenos esse. In agro Ardano frumentû satum nō nascitur. Ad aras Murtias in Veiente, & apud Tusculanû, & in sylua Ciminia loca sunt in quibus in terrâ depacta nō extrahuntur. In Crustumino natum scœnum ibi noxium, extra salubre est.

Qua ratione æstus maris accedant & recedant. Et ubi idem extra rationem.

Cap. xcvi

Et de aquarû natura cõplura dicta sunt: sed æstus maris accedere & reciprocare, maxime mirum: pluribus quidem modis, uerum causa in sole lunaq; Bis inter duos exortus lunæ affluunt, bisq; remeant, uicenis quaternisq; semper horis. Et primû attollente se cum ea mundo intumescētes, mox à meridiano celi fastigio uergēte in occasum residētes: rursusq; ab occasu subter celi ima, & meridiano cõtraria accedēte, inundātes: hinc donec iterû exoriantur, se sorbētes. Nec unq; eodem tẽpore quo pridie reflui, ut ancillante sidere, trahenteq; secû auido hauistu maria, & assidue aliunde q; pridie exoriēte: paribus tamē interuallis reciproci, senisq; semp horis, nō cuiusq; diei aut noctis, aut loci, sed æqui noctialibus: ideoq; inæquales uulgarium horarû spatio utuncq; plures in eas aut diei aut noctis illarû mensuræ cadūt, & æquinoctio tantû pares ubiq;. Ingēs argumentû plenûq; lucis ac uicis etiâ diurnæ, hebetes esse, qui negēt subtermeare sidera, ac rursus eadem re-

Aliis, uocis

c 2 surgere

surgere, similemque terris, imò uero uniuersæ naturæ exinde faciē, in ipsē ortus occasusque operibus nō aliter sub terra manifesto sideris cursu alioue effectu, quā cum præter oculos nostros feratur. Multiplex etiam nū lunaris differentia, primumque septenis diebus. Quippe modici noua ad diuiduā æstus, plenior ab ea exundat, plenaque maxime feruent. Inde mi rescunt. Pares ad septimā primis. Iterūque alio latere diuidua augetur. In coitu solis pares. Planè eadē aquilonia, & à terris longius recedēte mitiores, quā cū in austros digressa, propiore nisu uim suam exercet. Per octonos quoque annos ad principia motus & paria in cremēta centesimo lunæ reuocatur ambitu, augēt ea cuncta solis annuis causis, duobus equinoctiis maxime tumētes, & autumnali amplius quā uerno. Inanes uero bruma, & magis solstitio. Nec tamē in ipsis, quos dixi, temporū articulis, sed paucis post diebus, sicuti tenēque in plena aut nouissima, sed postea: nec statim ut lunā mundus ostendat occultēt, aut media plaga declinet, uerum duabus ferē horis equinoctialibus serius, tardiore semper ad terras omnium quæ geruntur in cælo effectu cadente, quā uisu, sicuti fulguris & tonitrus & fulminū. Omnes aut æstus in oceano maiora integunt spatia inundantque, quā in reliquo mari siue quia totū in uniuersitate animosus est quā in parte, siue quia magnitudo aperta sideris uim laxè grassantis efficacius sentit, eandē angustis arcētib. Quæ de causis nec lacus, nec amnes similiter mouentur. Octogenis cubitis supra Britanniam intumescente æstus, Pytheas Massiliensis autor est. Interiora aut maria terris clauduntur ut portu. Quibusdā tamen in locis spatiosior laxitas ditioni pareat: utpote cū plura exempla sint, in trāquillo mari, nulloque uelorum impulsu, tertio die ex Italia prouectorū Vticam, æstu feruente. Circa littora aut magis quā in alto deprehēduntur hi motus: quoniā & in corpore extrema pulsus uenarū, id est, spiritus magis sentiūt. In plerisque tamē æstuariis, propter dispares siderū in quoque tractu exortus, diuersi existūt æstus, tēpore nō ratione discordes, sicut in Syrtibus. Et quorundā tamē priuata natura est, uelut Taurominiani Euripi sepius, & in Eubœa septies die ac nocte reciprocātis. Æstus idē triduo in mense cōsistit, septima, octaua, nonaque luna. Gadibus, quæ est delubro Herculis proxima, fons inclusus ad putei modū, aliās simul cū oceano augetur minuiturque, aliās uero utrūque cōtrariis tēporibus. Eodē in loco alter, oceani motibus cōsentit. In ripa Bētis oppidū est, cuius putei crescente æstu minuuntur, augescunt decedēte, medijs temporū immobiles: Eadē natura in Hispali oppido uni puteo, cæteris uulgaris. Et Pontus semper extrā meat in Propōtidem, introfus in Pontū nunquam refluxo mari.

Miracula maris.

Cap. xcviii

Omnia plenilunio maria purgātur, quædā & stato tempore. Circa Messanā & Mylas simo similia expuuntur in littus purgāmēta, unde fabula solis boues ibi stabulari. His addit (ut nihil quod equidem nouerim prætereā) Aristoteles, nullum animal nisi æstu recedente expirare. Obseruātū id multum in Gallico oceano, & duntaxat in homine compertū.

Quæ potestas lunæ, & terrena, & marina.

Cap. xcix

Quo uera coniectatio existit, haud frustra spiritus sidus lunæ existimari. Hoc esse quod terras saturat, accedensque corpora impleat, abscedens inaniat. Ideo cum incremento eius augeri conchyliā, & maxime spiritum sentire quibus sanguis non sit. Sed & sanguine hominem etiam cum lumine eius augeri ac minui: frondes quoque ac pabula (ut suo loco dicitur) sentire, in omnia eadem penetrante ui.

Quæ solis, & quare salsum mare.

Cap. c

Itaque solis ardore siccat liquor: & hoc esse masculum sidus accepimus, torrēs cuncta sorbensque. Sic mari late patetī saporem incoqui salis, aut quia exhausto inde dulci tenuisque, quod facillime trahat uis ignea, omne asperius crassiusque linquatur. Ideo summa æquorum aqua dulciorem profundam. Hanc esse ueriorē causam asperi saporis, quā quod mare terræ sudor sit æternus, aut quia plurimū ex arido misceatur illi uapore, aut quia terræ natura medicatas aquas inficiat. Est in exēplis, Dionysio Siciliæ tyranno cum pulsus est ea potentia, accidisse prodigium, ut uno die in portu dulcesceret mare.

Item

Item de natura lunæ.

Cap. ci

E Contrario ferunt lunæ foemineum ac molle sidus atq; nocturnū soluiere humorem, & trahere non auferre. Id manifestū esse, quod feratum occisa corpora in tabern ui su suo resoluat, somnoq; sopitis corpore contractū in caput reuocet: glaciem refundat, cunctaq; humifico spiritu laxet. Ita pensari naturæ uices, semperq; sufficere, alijs siderū elementa cogentibus, alijs uero fundentibus. Sed in dulcibus aquis lunæ alimentum esse, sicut in marinis solis.

Vbi altissimum mare.

Cap. cii

Altissimum mare xv. stadiorum Fabianus tradit. Alij in Ponto ex aduerso Coraxo rum gentis (uocant Bathea ponti) trecentis ferè à continenti stadijs imensam altitudinem maris tradunt, uadis nunquam repertis.

Miracula aquarum, fontium, & fluminum.

Cap. ciii

Mirabilius id faciunt aque dulces, iuxta mare ut fistulis emicantes. Nam nec aquarum natura à miraculis cessat. Dulces mari inuehūtur, leuiore haud dubie. Ideo & marina, quarum natura grauior, magis inuecta sustinent. Quadā uero & dulces inter se supermeant alias. Vt in Fucino lacu inuectus amnis, in Latio Adduā, in Verbano Ticinus, in Benaco Mincius, in Seuinno Ollius, in Lemano Rhodanus, hic trans alpes, superiores in Italia multorū milium transitu, hospitales suas tantum, nec largiores q̃ intulere aquas euehentes. Proditum hoc & in Oronite amne Syriæ, multisq; alijs. Quidā uero odio maris ipsa subeūt uada, sicut Arethusa fons Syracusanus, in quo reddunt iacta in Alpheū: qui per Olympiā fluens, Peloponnesiaco littori infunditur. Subeunt terras, rursusq; red duntur, Lycus in Asia, Erasinus in Argolica, Tigris in Mesopotamia. Et quæ in Aescula p̃ij fonte Athenis immerfa sunt, in Phalerico reddūtur. Et in Atinate campo fluius mer fus, post xx. m. pass. exit. Et in Aquileiensī Timaeus. Nihil in Asphalite Iudææ lacu, qui bitumen gignit, mergi potest: nec in Armeniæ maioris Arethusa: is quidē nitrosus pisces alit. In Salentino iuxta oppidum Manduriā lacus ad margines plenius, neq; exhaustis aquis minuitur, neq; infusus augetur. In Ciconū flumine, & in Piceno lacu Velino lignū deiectum, lapideo cortice obducitur: & in Surio Colchidis flumine, adeo ut lapidem ple runq; durans adhuc integat cortex. Similiter in flumine Silari ultra Sutrentū, nō uirgulta modo immerfa, uerū & folia lapidescunt, aliās salubri potu eius aquæ. In exitu paludis Reatinæ, saxum crescit. Et in rubro mari oleæ, uirentesq; frutices enascuntur. Sed & fontium plurimorum natura, mira est feruore. Idq; etiam in iugis alpium, ipsoq; in mari, inter Italiā & Aenariā, ut in Baiano sinu, & in Liri fluuiio, multisq; alijs. Nam dulcis haustus in mari plurimis locis, ut ad Chelidonias insulas & Aradum, & in Gaditano oceano. Patavinorum aquis calidis herbæ uirentes innascuntur, Pisanorū ranæ: ad Vetulonios in Hetruria non procul à mari, pisces. In Casinate fluuius appellat Scatebra, frigidus, abundantior æstate. In eo ut in Arcadiæ Stympthali, enascuntur aquatiles musculi. In Dodone Iouis fons cum sit gelidus, & immerfas faces extinguat, si extinctæ admoueātur, accedit. Idem meridiē semper deficit, qua de causa Anapauomenon uocāt. Mox increscēs ad medium noctis exuberat: ab eo rursus sensim deficit. In Illyrijs supra fontē frigidū expansæ uestes acceduntur. Iouis hammonis fons interdiū frigidus, noctibus feruet. In Troglodytis fons solis appellatur dulcis, & circa meridiem maxime frigidus: mox paulatim tepescens, ad noctis media feruore & amaritudine infestatur. Padi fons medijs diebus æstiuus uelut interquiescēs semper aret. In Tenedo insula fons, semper à tertiā noctis hora in sextam ab æstiuo solstitio exundat. Et in Delo insula Inopus fons eodē quo Nilus modo, ac pariter cum eo decrescit augeturq;. Cōtra Timauū amnem insula parua in mari est cum fontibus calidis, qui pariter cum æstu maris crescunt minuunturq;. In agro Pitinate trans Apenninum fluuius Nouanus omnibus solstitijs torrens, bruma siccatur. In Falisco omnis aqua potata candidos boues facit: in Boeotia amnis Melas oues nigras: Cephissus ex eodem lacu profluens, albas, rursus nigras Penius, ruffasq; iuxta Illiū Xanthus, unde &

c § nomen

nomen amni. In Ponto fluuius Astaces irrigat campos, in quibus pastæ nigro lacte et quæ gentem alunt. In Reatino fons Neminia appellatus, alio atq; alio loco exoritur, atq; nonnæ mutationem significans. Brundisij in portu fons, incorruptas præstat aquas nauigantibus. Lyncestis aqua, quæ uocatur acidula, uini modo temulentos facit. Item in Paphlagonia, & in agro Caleno. In Andro insula templo Liberi patris fontem nonis Ianuarijs semper uini sapore fluere Mutianus tercos credit. Diotecnosia uocat. Iuxta Nonacrim Arcadiæ Styx, nec odore differens, nec colore, epota ilico necat. Item in Berofo Taurorum collectres fontes, sine remedio, sine dolore mortiferi. In Carrinensi Hispaniæ agro duo fontes iuxta fluunt, alter omnia respuens, alter absorbens. In eadẽ gente alius, aurei coloris omnes ostendit pisces, nihil extra illam aquam cæteris differentes. In Comensi iuxta Larium lacum, fons largus, horis singulis semper intumescit ac residet. In Cydonia insula ante Lesbion fons calidus, uere tantũ fluit. Lacus Sinnaus in Asia circũnascere absynthio inficitur. Colophone in Apollinis Clarij specu lacuna est, cuius potu mira redduntur oracula, bibentium breuiore uita. Amnes retro fluere & nostra uidit ætas; Neronis principis annis supremis, sicut in rebus eius retulimus. Iam omnes fontes æstate q̃ hyeme gelidiores esse, quæ fallit. Sicut illa permira naturæ opera, æs & plumbũ in massa mergi, dilatata fluitare. Eiusdẽq; ponderis alia sidere, alia inuehi. Onera in aqua facilius moueri. Thyrræũ lapidẽ quauis grandẽ innatãre, eundẽq; cõminutũ mergi. Recentia cadauera ad uadũ labi, intumescencia atcolli. Inania uasa haud facilius q̃ plena extrahi. Pluuias salinis aquas utiliores esse, q̃ reliquas; nec fieri salem nisi admixtis dulcibus. Marinas tardius gelare, celerius accendi. Hyeme mare calidius esse, autumno falsius. Omne oleo tranquillari. Et ob id urinantes ore spargere, quoniã mitiget naturã asperã, lucemq; deportet. Niuës in alto mari nõ cadere. Cũ omnis aqua deorsum feratur, exilite fontes, atq; etiã in Aetnæ radicibus flagrantis in tantum, ut quinquagena & centena milia pass. harenas flammarum globus eructet. Igniũ & aquarũ iuncta miracula, & de maltha. Cap. ciiii

IAmq; & ignitum, quod est naturæ quartũ elementum, reddamus aliqua miracula. Sed primum ex aquis. In Comagenis urbe Samosata stagnum est, emittens limum (maltham uocant) flagrantẽ: cum quid attingit solidi, adhæret. præterea tactus sequitur fugientes. Sic defendere muros oppugnante Lucullo, flagrabatq; miles armis suis: Aquis etiam accenditur. Terra tantum restingui docuere experimenta.

De Naphtha

Cap. cv

Similis est natura naphthæ: ita appellat circa Babyloniam, & in Austagenis Parthiæ profluens, bituminis liquidi modo. Huic magna cognatio ignium, transiliuntq; protinus in eam undecunq; uisam. Ita ferunt à Medea pellicẽ crematã, postq̃ sacrificatura ad aras accesserat, corona igne raptã. De semper ardentibus locis. Cap. cvi

Verum in montium miraculis, ardet Aetna noctibus semper, tantoq; uo igniũ materis sufficit, niualis hybernis temporibus, egestumq; cinerẽ pruinis operiens. Nec in illo tantum natura seuit, exustionẽ terris denuncians: Flagrat in Phaselide mons Chimæra, & quidem immortalibus ac noctibus flamma. Ignem eius accendi aqua, extingui uero terra aut fœno, Gnidius Ctesias tradit. Eadẽ in Lyciã Hephæstij montes, tãda flammante tacti, flagrant adeo, ut lapides quoq; riuorũ & harenæ in ipsiis aquis ardeant: alitũq; ignis ille pluuijs. Baculo si quis ex ijs accenso traxerit sulcos, riuos igniũ sequi narant. Flagrat in Bactris Cophanti noctibus uertex. Flagrat in Medis & Cestia gente confinio Persidis: Suis quidẽ ad turrim albã, è xv. caminis, maximo corũ & interdiu. Campus Babylonie flagrat, quadam ueluti piscina iugeri magnitudine. Item Acthiopũ iuxta Hesperium montem, stellarũ modo cãpi noctu nitent. Similiter in Megalopolitanorum agro, tametĩ internus sit ille iucundus, frondemq; densi supra se nemoris non adurẽs, & iuxta gelidum fontem semper ardens. Nymphæ crater dira Apolloniatis suis portedit, ut Theopompus tradidit. Augetur imbribus, egeritq; bitumen, temperadum fonte illo ingustabili

ingustabili, altās omni bitumine dilutius. Sed quis hāc miretur? in medio mari Hiera insula iuxta Italiam cum ipso mari arsit per aliquot dies sociali bello, donec legatio senatus piavit. Maximio tamen ardet incendio Theon ochema dictum, Aethiopum iugum, tot rentesq; solis ardoribus flāmas egerit. Tot locis tot incendijs rerū natura terras cremat.

Ignium per se miracula.

Cap. cvii

Praeterea cum sit huius unius elementi ratio foecunda, seq; ipse pariat, & minimis cre-
 scat scintillis, quid fore putandum est in tot rogis terrae? Quae est illa natura, quae uo-
 racitatem in toto mūdo audissimā sine damno sui pascit? Addantur ijs sidera innumera,
 ingensq; sol. Addantur humani ignes, & lapidū quoq; insiti naturae, attrita inter se ligna,
 iam nubiū & origines fulminū. Excedit profecto omnia miracula, ullū diē fuisse quo non
 cuncta cōflagraret: cū specula quoq; cōcava aduersa solis radijs facilius etiā accendātur,
 quā ullus alius ignis. Quid q; innumerabiles parui, sed naturales scatent? In Nymphēo
 exit ē petra flāma quae pluuijs accenditur. Exit & ad aquas Scantias. Hae quidē inualida
 cum transit, nec longe in alia durans materia. Viret aeterno hunc fontē igneum cōtexens
 fraxinus. Exit in Mutinēsi agro statim Vulcano diebus. Reperitur apud autores, subiectis
 Aticiæ aruis, si carbo deciderit, ardere terrā. In agro Sabino & Sidicino unctū flagrare la-
 pidem. In Salentino oppido Egnatia, imposito ligno in faxū quoddam ibi sacrum, proti-
 nus flammam existere. In Laciniae Ianonis ara sub dio sita, cinerem immobilem esse, per-
 flantibus undiq; procellis. Quin & repentinos ignes existere, & in aquis, & in corporibus
 etiam humanis. Trasymenum lacum arsisse totum: Servio Tullio dormienti in pueritia,
 ex capite flammam emicuisse: L. Martio in Hispania interemptis Scipionibus concio-
 nant, & milites ad ultionem exhortanti, arsisse simili modo, Valerius Antias narrat. Plu-
 ra mox & distinctius. Nunc enim quadam mixtura rerum omniū exhibentur miracula.
 Verum egressa mens interpretationē naturae, festinat legentū animos per totū orbem,
 ueluti manu ducere: Terrae uniuersae mensura, longitudo & latitudo. Cap. cviii

Pars nostra terrarū, de qua memoro, ambienti (ut dictum est) oceano uelut innatans,
 longissime ab ortu ad occasum patet, hoc est, ab India ad Herculis columnas Gadibus
 sacratas, octuagies quinquies centena septuaginta octo. M. pass. ut Artemidoro pla-
 cet autori. Ut uero Isidoro, nonagies octies cetera & decē & octo M. Artemidorus adij-
 cit amplius, & Gadibus circuitu sacri promontorii ad promontoriū Artabrū, quō longis-
 sime frons procurrit Hispaniae octingenta M. nonaginta unum. Id mēsurā duplici currit
 uia. A Gange amne ostioq; eius, quo se in eum oceanum effundit, per Indiam Parthye
 nemq; ad Myriandrū urbē Syriae, in Isico sinu positā, quinquagies bis cetera, quindecim
 M. pass. Inde proxima navigatione Cyprū insulā, Patara Lyciae, Rhodū, Aegyptiā,
 in Carpathio mari insulas, Laconiae Tēnarum, Lilybaeū Siciliae, Calarim Sardiniae, tri-
 cies quater centena, quinquaginta M. Deinde Gades quatuordecies cetera & quinquaginta
 M. pass. Quae mēsurā uniuersa ab eo mari efficit octogies quinquies centena, lxxviii. M.
 pass. Alia uia quae certior, itinere terreno maxime patet, a Gange ad Euphratem amnem
 quinquagies cetera M. p. & xxi. Inde Cappadociae Mazaca cc. M. xliii. Inde per Phry-
 giam, Cariam, Ephesum cccc. M. pass. xcviii. Ab Epheso per Aegeū pelagus Delum du-
 centa M. Isthmum ducenta duodecim M. Deinde terra & Laconico mari & Corinthia-
 co sinu Patras Peloponnesi ducenta duo M. quingenti: Leucadem lxxxvi. milia quingen-
 ti: Corcyram totidem: Acrocerania centum triginta duo milia quingenti: Brundisium
 lxxx. sex milia quingenti: Romam ccc. milia lx. Ad alpes usque Calcincomacum uicem
 dxviii. M. Per Galliam ad Pyrenaeos montes Illiberim quingenta quinquaginta sex M.
 Ad oceanum & Hispaniae oram trecenta triginta duo M. Traiectu Gadis septem milia
 quingenti. Quae mensura Artemidori ratione efficit octuagies flexies centena octoginta
 quinq; Latitudo autē terrae a meridiano situ ad septentrionem, dimidio ferē minor collu-
 gitur, quinquagies quater centena sexaginta duo milia. Quo palam fit, quantum & hinc

uapor abstulerit, & illinc rigor. Neque enim deesse arbitror tectis, aut non esse globi formam: sed inhabitabilia utrinque incomperta esse. Hæc mensura currit à littore Aethiopici oceani, quâ modo habitatur, ad Meroen dl. M. Inde Alexandria duodecies centena milia quinquaginta. Rhodum quingenta octogintatria. Gnidum octogintaquatuor milia quingenti. Conuigintiquingenti milia. Samum c. milia. Chium lxxxiij. milia. Mitylenen lxxv. milia. Tenedon xxviij. milia. Sigæum promontorium xij. milia quingenti. Os Ponti cccxij. milia quingenti. Carambin promontorium ccl. Os Maxotidis cccxij. milia quingenti. Ostium Tanais cclxv. M. qui cursus cõpendijs maris breuior fieri potest lxxxix. M. Ab ostio Tanais nihil modicum diligentissimi autores facere. Artemidorus ulteriora incomperta existimauit, cum circa Tanaim Sarmatarum gentes degere fateretur ad septentriones uersas. 10
Isidorus adiecit xli c. M. Lusum ad Thulen, quæ cõiectura diuinationis est. Ego nõ minore quam proxime dicto spatio, Sarmatarum fines nosci intelligo. Et alioquin quantum esse debet, quod innumerabiles gentes subinde sedem mutantes capiunt. Vnde ulteriorẽ mensuram inhabitabilis plagæ, multo esse maiorem arbitror. Nam & à Germania immensas insulas nõ pridem cõpertas, cognitum habeo. De longitudine ac latitudine hæc sunt, quæ digna memoratu putem. Vniuersum autem hunc circuitum Erato sthenes, in omniũ quidẽ literarum subtilitate, & in hac utique præter cæteros solers, quæ cunctis probari uideo, ducetorum quinquaginta duorum milium stadiũ prodidit. Quæ mēsurā Romana cõputatione efficit trecenties quindecies cētena milia pass. Improbũ ausum: uerũ ita subtili argumentatione cõprehensum, ut pudeat nõ credere. Hipparchus & in coarguendo eo, & in reliqua omni diligetia 20 mirus, adiecit stadiorum paulo minus xxv. milia. Harmoniaca mudi ratio. Cap. cix.

Alia Dionysodoro fides: neque enim subtraham exemplum uanitatis Græcæ maximum. Melius hic fuit, Geometrica scientia nobilis. Senectam diem obiit in patria. Fumus duxere ei propinquæ, ad quas pertinebat hereditas. Eæ cum secutis diebus iusta peragerent, inuenisse dicuntur in sepulchro epistolam, Dionysodoti nomine ad superos scriptam. Peruenisse eum à sepulchro ad infimam terram: esseque eò stadiorum quadraginta duo milia. Nec defuere geometre, qui interpretaretur significare epistolam à medio terrarum orbe missam, quod deorsum ab summo longissimum esset spatium, & idem pilæ mediũ. Ex quo cõsecuta computatio est, ut circuitu esse ducenta quinquaginta quinquē milia stadia pronunciarent. Harmoniaca ratio, quæ cogit rerum naturam sibi ipsam cõgruere, addit huic mēsuræ 30 stadia septem milia, terramque nonagesimam sextam millesimam totius partem facit.

C. PLINII SECVNDI NATURALIS HISTORIAE LIBER III

PROOEMIUM.

HACTENVS de situ & miraculis terrarum, aquarumque ac siderum, & ratione uniuersitatis atque mēsuræ. Nunc de partibus, quancumque infinitum id quocumque existimatur, nec temere sine aliqua reprehensione tractatum. Haud ullo in genere uenia iustior est, si modo minime mirum est, hominem genitum non omnia humana nouisse. Quapropter autorem neminem unum sequar, sed ut quenque uerissimum in quaque parte arbitror. Quoniam commune ferme omnibus fuit, ut eos quisque diligentissime situs diceret, in quibus ipse prodebat, ideo nec culpabo aut coarguam quenquam. Locorum nuda nomina, & quanta dabitur breuitate ponentur, claritate causisque dilatis in suas partes. Nunc enim sermo de toto est. Quare sic accipi uelim, ut si uidua fama sua nomina, qualia fuere primordio ante ullas res gestas, nuncupentur, & sit quædã in his nomenclatura quidem, sed mundi rerumque natura. Terrarum orbis uniuersus in tres diuiditur partes, Europam, Asiam, Africam. Origo ab occasu solis & Gaditano freto, quâ irrumpens oceanus Atlanticus 40 in

in maria interiōra diffunditur. Hinc intrāti dextra Africa est, laeva Europa: inter has Asia est. Terminī amnes, Tanais & Nilus. Quindecim M. pass. in longitudinē, quas diximus, fauces oceani patent, quinq; M. in latitudinē, à uico Mellaria Hispaniæ ad promontoriū Africæ Albū, autore Turannio Gracculā iuxta genito. T. Lūius ac Nepos Cornelius latitudinis tradiderūt, ubi minimū vij. M. pass. ubi uero plurimū, x. M. Tā modico ore, tam immanē æquorū uastitas panditur. Nec profunda altitudo miraculū minuit. Frequētes quippe tēniæ candicātis uadi, carinas territāt. Quæ de causā limen interni maris, multi eū locū appellauere. Proxima autē faucibus utrinq; impositi montes, coercēt claustra, Abila Africæ, Europæ Calpe, laborū Herculis metæ. Quam ob causā in indigenæ colūnas eius
 10 dei uocāt, credūtq; perfolias exclusa antea admississe maria, & rerū naturæ mutasse faciē.

De Europa.

Cap. I

Primū ergo de Europa altrice uictoris omnium gentiū populi, longeq; terrarū pulcherrima, quam pleriq; merito non tertiā portionē fecere, uerum aquā, in duas partes ab amne Tanai ad Gaditanum fretum uniuerso orbe diuiso. Oceanus hoc, quod dictum est, spatio Atlanticū mare infundēs, & auido meatu terras, quæcūq; uenientē expa-
 20 uere, demergens, resistētes quoq; flexuoso littorū anfractu lambit, Europā uel maxime recessibus crebris excauās, sed in quatuor præcipue sinus: Quorū primus à Calpe Hispaniæ extimo (ut dictū est) mōte, Locros & Brutii usq; p̄mōtorū immēso ambitu flectitur. In eo prima Hispania terrarū est, ulterior appellāta. Eadē Bætica. Mox à sine Virgitano
 30 citerior, eademq; Tarraconēsis ad Pyrenæa iuga. Vltior in duas p̄ longitudinē prouincias diuiditur. Siquidē Bætici latere septentrionali prætenditur Lusitania, amne Ana di-
 fereta. Ortus hic Laminiciū agro citerioris Hispaniæ, & modo se in stagna fundēs, modo in angustias reforescēs, aut in totū cuniculis cōdens, & sapius nasci gaudens, in Atlan-
 ticū oceanū effunditur. Tarraconēsis autē affixa Pyrenæo, totoq; eius latere decur-
 rens, & simul ad Gallicū oceanū Iberico à mari trāsuerſa se pandēs, Solorio mōte & Ore-
 tanis iugis Carpetanisq; & Asturū, à Bætica atq; Lusitania distinguitur. Bætica à flumī-
 ne eam mediā secante cognominata, cunctas prouinciāru diuiti cultu, & quodā fertili ac
 40 peculiari nitore præcedit. Iuridici cōuentus ei quatuor; Gaditanus, Cordubēsis, Astigita-
 nus, Hispalensis. Oppida omnia numero clxxv. In ijs coloniæ viij. municipia viij. Latio
 30 antiquitas donata xxix. libertate vi. fcedere ij. stipendiaria cxx. Ex his digna memoratu,
 aut latiali fermōe dictu facilia, à flumine Ana litore oceani oppidū Oſionoba, Lusitania
 cognominatū. Interfluētes Luxia & Vriū. Māriani montes. Bætis fluuius. Litus Corēse
 inflexo sinu. Cuius ex aduerso Gades; inter insulas dicendæ. Promontoriū Iunonis. Portus
 Besippo. Oppida Belon, Mellaria. Fretū ex Atlātico mari. Carteia, Tarteſſos à Græ-
 cis dicta. Mons Calpe. Dein litore interno oppidū Batbesula cū fluuiō. Item Salduba
 oppidū, Suel, Malacha cum fluuiō fcederatorū. Dein Menoba cū fluuiō. Sextisfirmū, co-
 gnomine Iuliū. Sexi & Abderā. Murgis Bæticiq; finis. Orā eā uniuersam originis Pœno-
 rum existimauit M. Agrippa. Ab Ana autē Atlātico oceano obuersa Baſtolorū Turdulo-
 rumq; est. In uniuersam Hispaniā M. Varro puenisse Iberos & Persas, & Phœnicas, Cel-
 40 tasq; & Pœnos tradit. Lusum em̄ Liberi patris ac Lyſam cū eo bacchantē, nomē dedisse
 Lusitanā, & Pana præfectum eius uniuersæ. At quæ de Hercule ac Pyrene uel Satirno
 traduntur, fabulosa in primis arbitror. Bætis in Tarraconēsi prouincia, nō ut aliqui dixere
 Mentefa oppido, sed Tygenſi exoriēs saltu, iuxta quē Tader fluuius, q Carthaginēſem
 agrū rigat, Ilorci refugit Scipionis rogū: uersusq; in occasum, Oceanū Atlanticū prouin-
 ciā adoptans petit, modicus primo, sed multorū fluminū capax, qbus ipse famā aquasq;
 aufert. Bæticiq; primum ab Oſigetania infusus, amœno blādus aluco; crebris dextra le-
 uaq; accolitur oppidis. Celeberrima inter hunc & oceani oram in mediterraneo Segeda,
 quæ Augurina cognominatur, Iulia quæ Fidentia, Virgao quæ Alba, Ebura quæ Cere-
 lis. Eliberi quod Liberini, Ilipula quæ Laus, Astigi quod Iulienſes, Vefei quod Pauentia,
 Singilia

Singilia, Hegua, Atrialdunum, Agla minor, Vbeda, Castra uinaria, Epistibrium, Hippo noua, Illurco, Ofca, Elscua, Sucubo, Nuditatum, Tucci uetus, omnia Baſtaniae uergentis ad mare. Conuentus uero Cordubensis circa flumen ipsum Oſſigi, quod cognominatur Laconicum, Illiturgi quod Forumiulium, Ipaſturgi quod Triumphale, Sitia, & xiiij. M. paſſuū remotum in mediterraneo Obulco, quod pontificense appellatur. Mox Ripepora foederatorū, Sacili, Martialiū Onoba. Et dextra Corduba, colonia patritia cognominata, inde primum nauigabili Bati. Oppida Carbulo, Decuma: fluius Singulis, eodem Batis latere incidens. Oppida Hiſpalensis conuentus, Celtiaca, Vacamana, Actia, Illipa cognomine Italica. Et à lœua Hiſpalis colonia, cognomine Romulensis. Ex aduerso oppidum Oſſet, quod cognominatur Iulia Conſtancia, Vergentum, quod Iulij genitor. Hippo Caurasitarum, fluius Menoba, & ipse à dextro latere infusus. Ac inter æstuaria Batis oppidum Nebrisſa, cognomine Veneria, & Colobona, colonia Aſta, quæ Regia dicitur. Et in mediterraneo Afida, quæ Cæſariana. Singulis fluius in Batin, quo dictum est ordine, irrumpens, Aſtigitanam Coloniam alluit, cognomine Augustam firmam, ab ea nauigabilis. Huius conuentus ſunt reliquæ coloniae immunes. Tucci, quæ cognominatur Augusta gemella, Ituci quæ uirtus Iulia, Attubi quæ claritas Iulia, Vrſo quæ Genua urbanorū, inter quæ fuit Munda cum Pompeij filio capta. Oppida libera, Aſtigi uetus, Oſſippo. Stipendiaria Callet, Calucula, Castra gemina, Illipula minor, Meruſra, Suctonā, Obulcula, Oningis. Ab ora uenienti prope Menobā amnem & ipsum nauigabilem, haud procul accollit Alontigiceli, Aloſtigi. Quæ aut regio à Bati ad fluium Anam tendit, extra prædicta Beturia appellatur, in duas diuiſa partes, totidemq; gentes: Celticos qui Luſitantiā attingunt, Hiſpalensis conuentus: Turdulos qui Luſitantiā & Tarraconensem accollunt, iura Cordubam petunt. Celticos à Celtiberis ex Luſitantiā adueniſſe manifeſtum est, ſacris, lingua, oppidorū uocabulis, quæ cognominibus in Betrica diſtinguntur: Seria quæ dicitur ſama Iulia: Vertobrige, concordia Iulia: Segede reſtituta Iulia: contributa Iulia, Vcultuniacum, quæ & Tutiga nunc est: Laconimurgi, conſtancia Iulia: Tereſibus fortunales, & Callenſibus Emanici. Præter hæc in celtica Acimbro, Arunda, Arunci, Turobrica, Laſtigi, Alpeſa, Siſapona, Scrippo. Altera Beturia quā diximus Turdulorū & conuentus Cordubensis, habet oppida nō ignobilia, Arſam, Melariam, Mitrobricam, regiones Oſintigi, Siſaponem. Gaditani conuentus ciuium Romanorū Regina, Latinorū Regia, Carila cognomine Autelia, Vria cognominata caſtrum Iuliū. Item Cæſaris Salutarienſis. Stipendiaria Beſaro, Belippo, Barbeſula, Lacippo, Beſippo, Callet, Cappagū, Oleatro, Itucci, Brana, Sarguntia, Andoriſippo. Longitudinē uniuersam eius prodidit M. Agrippa cccclxv. M. paſſuū, latitudinē cclxij. M. ſed cum termini Carthaginē uſq; procederēt, quæ cauſa magnos errores computatione menſuræ ſæpius parit. Et dum alibi mutato prouinciatarum modo; alibi itinerum auctis & diminutis paſſibus, incubere maria tam longo æuō, alibi proceſſere littora, torſere ſe & fluminum aut corrigere flexus. Præterea aliunde alijs exordium menſuræ eſt, & alia meatus: ita ſit ut nulli duo cōcīnant.

Bæticæ longitudo & latitudo.

Cap. 11

Bæticæ longitudo nūc à Caſtulonſis oppidi ſine Gadeis cccclxxv. M. & à Murgi ma Britima ora xxij. M. paſſ. amplior. Latitudo à Carteiana ora cccxxiij. M. paſſ. Agrippam quidē in tanta uiri diligētia, præterq; in hoc opere cura, cum orbē terrarū urbi ſpectandū ppoſiturus eſſet erraſſe quis credat, & cū eo diuū Auguſtū? Is nanq; cōplexam eum porticū ex deſtinatione & cōmentarijs M. Agrippæ à ſore eiuſ inchoatā peregit.

Hiſpania cīterior.

Cap. 111

Cīterioris Hiſpaniæ ſicq; complurū prouinciartū aliquantū uetus forma mutata eſt, utpote cū Pompeius Magnus trophæis ſuis, quæ ſtatuebat in Pyrenæo dccclxvi. oppida ab Alpibus ad fines Hiſpaniæ ulterioſis in ditionē à ſe redacta teſtatus ſit. Nunc uniuersa prouincia diuiditur in cōuentus ſeptē, Carthaginienſem, Tarraconenſem, Cæſarugu

Iaragustanum, Cluniensem, Asturum, Lucensem, Bracarum. Accedunt insulae, quarum
 mentione seposita, praeter ciuitates contributas alijs, prouincia ipsa cccxiiij. continet oppi-
 da. In ijs colonias xij. Oppida ciuium Romanorum xiiij. Latinorum ueterum xvij. foedera-
 torum unum, stipendiaria cxxxij. Primi in ora Bastuli, post eos quo dicitur ordine intus
 recedentes Mentefani, Oretani, & ad Tagum Carpetani, iuxta eos Vaccei, Vectohes, &
 Celtiberi, Arrebaci. Oppida ora proxima, Vrci, adscripti;q; Batia Barea, regio Mau-
 rania, mox Deitania. Dein Contestania, Carthago noua, colonia: cuius a promontorio
 quod Saturni uocat, Caesaria Mauritaniae urbe dxxxvij. M. pass. traiectus. Reliqua in
 ora flumen Tader, Colonia immunis, Illici, unde Illicitanus sinus, in eam contribuuntur
 10 Icositani: mox Latinorum Lucentum, Dianium stipendiarium, Suero fluuius, & quondam oppi-
 dum, Contestaniae finis. Regio Edetana ameno praetendente se stagno ad Celtiberos
 recedens. Valeria colonia iij. M. pass. a mari remota: flumen Durias: tantumdem a mari Sa-
 guntum ciuium Romanorum oppidum: fide nobile: flumen Idubeda: regio Ilergaonum.
 Iberus amnis nauigabili commercio diues, ortus in Catabris haud procul oppido Iulio-
 brica, ccccl. M. pass. fluens, nauium per cclx. M. a Varia oppido capax, quae propter uniuersam
 Hispaniam Graeci appellauere Iberiam. Regio Cossletania, flumen Subi, colonia Tarra-
 co Scipionum opus, sicut Carthago Poenorum. Regio Ilergetum, oppidum Subur, flumen
 Rubricatum, a quo Laetani & Indigetes. Post eos quo dicitur ordine intus recedentes
 radice Pyrenaei, Ausetani, Itani, Lacetani. Perq; Pyrenaeum Cerretani, dein Vascones. In
 20 ora autem colonia Barcino, cognomine Fauentia. Oppida ciuium Romanorum, Batulo,
 Illuro. Flumen Larum, Blandae: flumen Alba, Emporia: geminum hoc, ueterum incolatum,
 & Graecorum, qui Phocesium fuere soboles: flumen Tichis. Ab eo Pyrenaea Venus in
 latere promontorii altero xl. M. Nunc per singulos conuentus redduntur insignia praeter
 supradicta. Tarracone disceptant populi xliiij. quorum celeberrimi ciuium Romanorum
 Dertusani, Bigargitani. Latinorum Ausetani, Cerretani, qui Iuliani cognominantur, & qui
 Augustani, Edetani, Gerundenses, Gessorienfes, Terei qui Iulienfes. Stipendiariorum
 Aquicaldenses, Onenses, Betulonenses. Caesaraugusta colonia immunis amne Ibero as-
 sua, ubi oppidum antea uocabatur Salduba, regionis Ederaniae, recipit populos liij. Ex his
 ciuium Romanorum Bellitanos, Celsenses. Ex colonia Calaguritianos qui Nascici cogno-
 30 minantur. Ilerdenses Surdaonum gentis, iuxta quos Sycopsis fluuius: Ofsenses regionis Ve-
 sitaniae, Turiaffonenses. Latinorum ueterum Cascantenses, Ergaueenses, Graccutitanos,
 Leonienfes, Olsigerdeses. Foederatos Tarragenfes. Stipendiarios Arcobricenses, Andor-
 loenses, Arocelitanos, Burlaonenses, Calaguritianos, qui Fibulatenfes cognominantur.
 Complutenses, Carenses, Cincenses, Cortonenses, Dammanitanos, Larnenses, Iurresenses,
 Spalenses, Illambritanos, Lacetanos, Vibienfes, Pompelonenses, Sergienfes. Carthagi-
 nem conueniunt populi lxij. exceptis insularum incolis. Ex colonia Accitana Gemellen-
 ses, & Libisofona cognomine Foraugustana, quibus duabus ius Italiae datum. Ex colonia
 Salariense oppidani Latij ueteris Castulonenses, qui Caesari uenales appellantur. Seta-
 bitani qui Augustani, Valerienfes. Stipendiariorum autem celeberrimi, Labanenses, Ba-
 40 sitani, Consaburenfes, Dianenses, Segestani, Ilorcitani, Laminitani, Mentefani, qui &
 Oritani, Mentefani, qui & Bastuli, Oretani, qui & Germani cognominant, caputq; Cel-
 tiberi, Segobrienfes, Carpetani, & Toletani Tago fluminis impositi. Dein Viacienfes,
 Virgilienfes. In conuentum Cluniensem Varduli ducunt populos xliij. ex quibus Laba-
 nenses tantum nominare libeat, Turmodigi quatuor, in quibus Segisamonenses, Segisa-
 maiulienfes. In eundem conuentum Carietes & Vennenses quinque ciuitatibus tradunt, qua-
 rum sunt Velienfes. Eodem Pelendones Celtiberorum quatuor populis, quorum Numan-
 tini fuere clari: sicut in Vacceorum xvij. ciuitatibus Intercatenses, Pallatini, Lacobrien-
 ses, Caucenses. Nam in Cantabris quatuor populis Iuliobrica sola memoratur: In Au-
 rigorum decem ciuitatibus Tritium, & Virouesca. Areuacis nomen dedit fluuius Areu-
 Horum

Horum sex oppida, Saguntia & Vxaina, quæ nomina crebro alijs in locis usurpantur, præterea Sagouia, & noua Augusta, Termes, ipsaq; Clunia Celtiberiæ finis. Ad oceanû reliqua uergût, Varduliq; ex prædictis & Cantabri. Iungûtur his Asturû xii. populi, diuisi in Augustanos Asturica urbe magnifica. In ijs sunt Giguri, Pelsci, Lancienses, Zoelæ, Numerus omnis multitudinis ad ccxl. M. liberorû capitum. Lucensis cõuentus populorum est xvi. præter Celticis & Lebunos ignobiliû ac barbaræ appellationis, sed liberorum capitû ferme clxxvi. M. Simili modo Bracarû xxxiii. ciuitates, cclxxv. M. capitum, ex qbus præter ipsos Bracaros Vibali, Celerini, Galleci, Aquefiliçi, Querquerni citra fastidiû nominêtur. Lõgitudò citerioris Hispaniæ est ad finê Castulonis à Pyrenæo, sexcenta septem M. pass. & ora paulo amplius. Latitudo à Tarracone ad littus Olarsonis cccvii. Et radicibus Pyrenæi, ubi cuneatur angustijs inter duo maria, paulatim deinde se pandens, qua contingit ulteriorem Hispaniã, tantundem & amplius latitudinì adijcit. Metallis, plumbi, ferri, æris, argenti, auri, tota ferme Hispania scatet, Citerior & specularibus lapidibus: Batica & minio. Sunt & marmorum lapidicinæ. Vniuersæ Hispaniæ Vespasianus imperator Augustus iactatus procellis Reipub. Latijus tribuit. Pyrenæi montes Hispanias Galliasq; determinât, promontorijs in duo diuersa maria projectis.

Narbonensis prouincia.

Cap. iiii

Narbonensis prouincia appellatur pars Galliarum, quæ interno mari alluitur, Bracata ante dicta, amne Varo ab Italia discreta, alpiûmq; saluberrimis Romano imperio iugis. A reliqua uero Gallia latere septentrionali, montibus Cebenna & Iura: agro: 20
rum cultu, uitorum morumq; dignatione, ampliudine opum nulli prouinciæ postferenda, breuiterq; Italia uerius quàm prouincia. In ora regio Sardonum, intusq; Consuaranorum. Flumina Telin & Otrin. Oppida, Illiberis, magnæ quondam urbis tenuæ uestigium, Ruscino Latinorû, flumen Atax è Pyrenæo Rubrensem permeans lacum: Narbo Martius, decumanorum Colonia xii. M. pass. à mari distans. Flumina, Araris, Liria, Oppida de cætero rara, præiacentibus stagnis, Agatha quondam Massiliensiu, & regio Volcarum Tectosagum: atq; ubi Rhoda Rhodiorû fuit, unde dictus multo Galliarum fertilissimus Rhodanus fluuius, ex alpiibus se sapiens per Lemanum lacum, segenemq; deferens Aratim, nec minus seipso torrente Isaram, & Druentiã. Libyca appellantur duo eius ora modica. Ex his alterum Hispaniense, alterû Metapinum, tertium idemq; amplissimum Massalioticum. Sunt autores, & Heracleam oppidum in ostio Rhodani fuisse, ultra fossam ex Rhodano centû passuû, Marij opere & nomine insigne stagnû: Astromela oppidû, maritima Auaticorum, superq; campi lapidei, Herculis præliorum memoria: Regio Anatoliorum, & intus Desquiatium, Cauarumq;. Rursus à mari Tricorium, & intus Tricollorum, Vocontiorum, & Segouellaunorum, mox Allobrogum, ac in ora Massilia Græcorum Phœceensium fœderata. Promontorium Citharista, portus, regio Camatullicorum. Dein Suelteri, supraq; Verucini. In ora autem hac Athenopolis Massiliensium: Forum Iulij Octauianorum colonia, quæ Pacensis appellatur, & Classica: annis in ea Argenteus. Regio Oxybiorum, Ligaunorumq;, super quos Suebri, Quariates, Adunicates. At in ora oppidum Latinum Antipolis. Regio Deciatium: annis Varus, 40
ex alpium monte Cema profusus. In mediterraneo colonia Arelate sextanorum, Bli teræ septumanorum, Arausio secundanorum. In agro Cauarum Valentia, Vienna Allobrogum. Oppida latina, Aquæ sextiæ Salyorum, Auenio Cauarum, Aptaulia, Vulgentium, Alebeceriorum Apollinarium, Alba Heluorum, Augusta Tricastinorum: Anatisia, Aeria, Bormannico, Macina, Cabellio, Carcasum, Volcarum Tectosagum: Cessero, Carpentoraacte, Meminorum: Ceniceses, Cambolecti, qui Atlantici cognominantur. Forum Voconij, Glanum, Liiij, Luteuani, qui & Foroneronienfes, Nemausum Arecomicorum, Piscenæ, Ruteni, Sanagenfes, Tolosani, Tectosagi Aquitanicæ contermini, Tascodunitari, Cononienfes, Vmbranici: Vocontiorum ciuitatis fœderatæ duo

capita

capita, Vasco & lucus Augusti. Oppida uero ignobilia xix. sicut xxiii. Nemausensisbus attributa. Adiecit formulæ Galba imperator ex in alpinis Auanticos, atq; Ebroduntios. quorū oppidum Dinia. Longitudinē prouincię Narbonensis cclxx. M. passū Agrippa tradit, latitudinē cclxviii. Italia, Tiberis, Roma, Campania. Cap. v

ITalia dehinc, primiq; eius Ligures, mox Hetruria, Vmbria, Latii, ubi Tibetina ostia & Roma terrarū caput xvi. M. pass. interuallo à mari. Volscorū postea litus & Campaniæ, Picentinū inde, ac Lucanum Brutiumq; : quò longissime in meridiem, ab alpiū penē lunatis iugis, in maria excurrit Italia. Ab eo Graciæ ora, mox Salentini, Pediculī, Apuli, Peligni, Frentani, Marrucini, Vestini, Sabini, Picentes, Galli, Vmbri, Tusci, Veneti, Carni, Iapides, Istri, Liburni. Nec ignoro ingrati ac segnis animi existimari posse merito, si breuiter atque in transcurso, ad hunc modum dicatur terra, omnium terrarum alumna eadē & parēs, numine deū electa, quæ cælum ipsum clariū faceret, sparsa congregaret imperia, ritusq; molliret : & tot populorum discordes ferasq; linguas, sermonis commercio contraheret ac colloquia, & humanitatem homini daret, breuiterq; una cunctarum gentium in toto orbe patria fieret. Sed quid agam? Tanta nobilitas omnium locorum, quos quis attigerit, tanta rerum singularum populorumq; claritas tenet. Vrbis Roma, uel sola in ea, & digna tam festâ ceruice facies, quo tandem narrari debet opere? Qualiter Campaniæ ora per se, felixq; illa ac beata amœnitas, ut palām sit, uno in loco gaudētis opus esse naturæ. Iam uero tota ea uitalis ac perennis salubritatis cæli temperies

²⁰ est, tam fertiles campi, tam aprici colles, tam innoxij salus, tam opaca nemora, tam munita sylvarum genera, tot montiū afflatus, tanta frugum & uitiū olæarumq; fertilitas, tam nobilia pecori uellera, tot opima tauris colla, tot lacus, tot amniū fontiumq; ubertas, tot tam eam perfundens, tot maria, portus, gremiumq; terrarum commercio patens undique : & tanquam ad iuuandos mortales, ipsa auide in maria procurrens. Neque ingeniā ritusq; ac uiros, & lingua manique superatas commemoro gentes. Ipsi de ea iudicauere Græci, genus in gloriā suā effusissimum, quo tam partem ex ea appellando Græciam magnam. Nimirum id quod in mentione cæli fecimus, hac quoque in parte faciendū est, ut quasdam notas ac pauca sidera attingamus. Legentes tantum quæso meminerint, ad singula toto orbe edisserenda festinari. Est ergo folio maxime querno aīsimilata, multo

³⁰ proceritate amplior quā latitudine, in læua se flectens cacumine, & Amazonicæ figura desinēs parmæ, ubi à mediō excursu Cocinthus uocatur, p sinus lunatos duo cornua emittens, Leucopetram dextera, Lacinium sinistra. Patet longitudine ab alpino fine prætorię Augustæ per Vrbem Capuamq; cursu meante Rhegium oppidum in humero eius situm, à quo ueluti ceruicis incipit flexus, decies centena & uiginti M. passuum : multoq; amplior mensura fieret Lacinium usque, ni talis obliquitas in latus digredi uideretur. Latitudo eius uaria est, ccccx. millium inter duo maria, inferū & superum, amnesq; Varum atque Arsiam : medię atque fermē circa urbem Romam ab ostio Aterni amnis in Adriaticum mare influentis, ad Tiberina ostia cxxxvi. & paulo minus à Castro nouo Adriatici maris Alisium ad Tuscum æquor, haud ullo in loco cc. in latitudinem excedens. Vniuer-

⁴⁰ sæ autē ambitus à Varo ad Arsiam xxx. M. passuum lyiii. efficit. Abest à circumdatis terris, Istria ac Liburnia quibusdam locis c. M. passū. Ab Epiro & Illyrico l. Ab Africa minus cc. ut autor affirmat Varro. Ab Sardinia cxx. M. Ab Sicilia M. d. A Corcyra minus lxx. Ab Issa l. Incedit per maria cæli regione ad meridiem quidem : sed si quis id diligenti subtilitate exigat, inter sextam horam primamq; brumalem. Nunc ambitum eius urbesq; enumerabimus. Qua in re præfari necessarium est, autorem nos diuum Augustum secuturos, descriptionemq; ab eo factam Italiæ totius in regiones xi. Sed ordine eo qui litorum tractu fiet, urbium quidem uicinitates oratione uique præpropere seruari non posse : itaque interiori in parte digestionem in literas eiusdem nos secuturos, coloniarū mentione signata, quas ille in eo prodidit numero. Nec situs originesq; persequi

facile est, Ingaunis Liguribus (ut ceteri omittantur) agro tricies dato. Igitur ab amne Vairo Nicæa oppidum à Massiliensibus conditum. Fluvius Pado: alpes, populiq; in alpini multis nominibus, sed maxime capillati: oppidum Vedianiorū ciuitatis Cemelon, Portus Herculis Monœci, Ligustica ora. Ligurum celeberrimi ultra alpes Sallyi, Deceates, Oxybii: citra Veneni, & Caturigibus orti Vagiēni, Statyelli, Vibelli, Magelli, Euburiates, Calmonates, Veliates, & quorum oppida in ora proxima dicemus. Flumen Rutuba, oppidum albiū Intemelium, flumen Merula, oppidum Albingaunum, portus uadum Sabatium, flumen Porcifera, oppidum Genua, fluvius Feritor, portus Delphini, Tigulia, intus Segeſta Tiguliorum, flumen Macra Liguriæ finis. A tergo autem supradictorum omnium Apenninus mons Italiæ amplissimus, perpetuis iugis ab alpihus tendens ad Siculum fretum. Ab altero eius latere ad Padum amnem Italiæ ditissimum, omnia nobilibus oppidis nitent, Libarna, Dertona colonia, Tira, Barderate, Industria, Polentia, Carrea quod Potētia cognominatur, Forofulvi quod Valentinum, Augusta Vagiennorum, Alba Pompeia, Asta, aquis Statyellorum. Hæc regio ex descriptione Augusti nota est. Patet ora Liguria: inter amnes Varum & Macram cxi. M. pass. Adnecitur septima in qua Hetruria est ab amne Macra, ipsa mutatis sæpe nominibus. Vmbros inde exegere antiquitus Pelasgi. Hos Lydi, à quorum rege Tyrtheni, mox à sacrificio ritu lingua Græcorum Thufci sunt cognominati. Primum Hetruriæ oppidum Luna portu notabile. Colonia Luca à mari recedens, propiorq; Pisæ inter amnes Auferem & Arnun ortæ à Pelope Pisisq; siue Atintanis Græca gente. Vada Volaterrana, fluvius Cecina, Populonium Hetruscorum quondam hoc tantum in littore. Hinc amnes Prille, mox Vmbro nauigiorum capax, & ab eo tractus Vmbriæ portusq; Telamon, Cossa, Volcentium à populo Romano deducta, Grauisca, Castrum nouū, Pyrgi, Cæretanus amnis, & ipsum Cære intus M. pass. quatuor, Agylla à Pelasgis conditoribus dictum: Alsum, Fregenæ. Tiberis amnis, à Macra cclxxxiiij. M. pass. Intus coloniæ Falisca Argis orta (ut autor est Cato) quæ cognominatur Hetruscorum, Lucus Feroniæ, Rusellana, Senensis, Sutrina. De cætero Aretini ueteres, Aretini fidentiores, Aretini Iulieneses, Amintenses, Aquesenses cognomine Taurini, Blerani, Cortoneses, Capenates, Clusini noui, Clusini ueteres, Fluentini præfluenti Arno appositi, Fesulæ, Ferentinum, Fescennia, Hortanum, Herbanum, Nepes, Nouempagi, præfectura claudia Foroclodij, Pistorium, Perusia, Suanenses, Saturnini, qui ante Aurinini uocabantur, Sudertani, Statones, Tarquinienſes, Tuscanienſes, Vetulonienſes, Veientani, Vesentini, Volaterrani cognomine Hetrusci, Volſinienſes. In eadem parte oppidorum ueterum nomina, retinent agri Crustuminus, Caletanus. Tiberis antea Tybris appellatus, & prius Albula, è media fere longitudine Apennini finibus Areriarum profluit, tenuis primo, nec nisi piscinis corrivatus, emissusq; nauigabilis, sicuti Tina & Glanis influentes in eum, nouenorum ita conceptu dierum, si non adiuuent imbres: sed Tiberis propter aspera & confragosa, ne sic quidem præterquam trabibus uerius quàm ratibus longe meabilis fertur, per cl. M. pass. nō procul Tiferno Perusia & Otriculo, Hetruriam ab Vmbria ac Sabinis, mox circa xiiij. M. pass. urbis Veientem agrum à Crustumino, dein Fidenate, Latiumq; à Vaticano dirimens: sed infra Aretinum Glanin duobus & xl fluiijs auctus, præcipuis autem Nare & Aniene, qui & ipse nauigabilis Latium includit à tergo, nec minus tamen aquis ac tot fontibus in urbē perductis: & ideo quamlibet magnarum nauium ex Italo mari capax, rerum in toto orbe nascētium mercator placidissimus. Pluribus prope solus quàm ceteri in omnibus terris amnes, accolitur, aspiciturq; uillis. Nulliq; fluiuiorum minus licet inclusis utrinq; lateribus: nec tamen ipse pugnat, quanquā creber ab subitis incrementis, & nusquam magis aquis quàm in ipsa urbe stagnantibus. Quinimò uates intelligitur potius ac monitor auctu semper religiosus uerius quàm sauius. Latium antiquū à Tiberi Circeios seruātū est M. pass. L. longitudine. Tam tenuis primordio imperij fuere radices. Colonis sæpe

sæpe mutatis tenuere alij alijs temporibus, Aborigines, Pelasgi, Arcades, Siculi, Aurunci, Rutuli. Et ultra Circeios Volsci, Osci, Aufones, unde nomen modo Latij processit ad Lirinam. In principio est Ostia colonia à Romano rege deducta: Oppidum Laurentum, Iucus Iouis indigetis, amnis Numicius, Ardea à Danae Persei matre condita. Dein quondam Aphrodisium, Antium colonia. Astura flumen & insula. Fluvius Nymphæus, Clostra Romana. Circeij quondam insula immenso quidem mari circumdata (ut creditur Homero) at nunc planicie. Mirum est quod hac de re tradere hominū notitiæ possumus. Theophrastus, qui primus externorū aliqua de Romanis diligētius scripsit (nam Theopompus, ante quem nemo mentionē habuit, urbem duntaxat à Gallis captā dixit: 10 Clitarchus ab eo proximus, legationē tantū ad Alexandrum missam) hic iam plusquam & fama, Circeiorū insultū & mensurā posuit stadia lxxx. in eo uolumine quod scripsit Nicodoro Atheniensī magistratui, qui fuit urbis nostrę cccclx. anno. Quicquid est ergo terrarū præter x. M. pass. propē ambitus, adnexū insulæ. Post eum annū accessit Italiæ aliud miraculū: A Circeijs palus Pomtina est, quem locū xxiij. urbiū fuisse Mutianus ter cōsul p̄didit: Dein flumen Vfsens, supra qđ Tarracina oppidū, lingua Volscorū Anxur dictū, & ubi fuere Amyclæ à serpentibus deletę. Dein locus Speluncæ, lacus Fundanus, Caieta portus. Oppidū Formiæ, Hormiæ dictū, ut existimauere, antiqua Læstrygonū sedes. Vltra fuit oppidū Pyræ. Colonia Minturnæ, Liri amne diuisa Glanico appellato. Oppidū Sinuessā extremū in adiecto Latio, quam quidā Sinopen dixere uocitatā. Hinc felix illa 20 Campania est. Ab hoc sinu incipiūt uiferi colles, & temulētia nobilis succo p̄r oēs terras inclyto, atq; (ut ueteres dixerē) summū Liberi patris cū Cerere certamen. Hinc Setini & Cæcubi obtendūtur agri. His iungūtur Falerni, Caleni. Dein cōsurgūt Massici, Gaurani, Surrentiniq; mōtes. Ibi Laborini campi sternūtur, & in delicias alicę positur mēsis. Hæc littora fontibus calidis rigantur: præterq; cætera in toto mari conchylio & pisce nobili an notantur. Nusquam generosior oleæ liquor. Et hoc quoq; certamen humanę uoluptatis tenuere Osci, Græci, Vmbri, Tuscī, Campani. In ora Sauo fluuius, Vulturū oppidum cum amne, Liternum, Cumę Chalcidensium, Misenum, portus Baiarum, Bauli, lacus Lucrinus & Auernus, iuxta quem Cimmericum oppidum quondam. Dein Puteoli colonia, Dicæarchia dicti: postq; Phlegræi campi, Acherusia palus Cumis uicina. Littore autem 30 hoc Neapolis, Chalcidensium & ipsa, Parthenope à tumultu Sirenis appellata: Herculanum, Pompeij: haud procul aspectāte monte Vesuuio, alluente uero Sarno amne, aget Nucerinus: & ix. M. passuum à mari ipsa Nuceria. Surrentum cum promontorio Mineræ, Sirenium quondam sede. nauigatio à Circeis duodecoginta M. pass. patet. Regio ea à Tiberi prima Italiæ seruat, ex descriptione Augusti. Intus coloniæ, Capua ab campo dicta, Aquinum, Sueffa, Venafrum, Sora, Teanum Sidicinum cognomine, Nola. Oppida Abellinum, Aricia, Alba longa, Acerani, Allifani, Atinates, Aletrinales, Anagnini, Atellani, Asulani, Arpinates, Auximates, Auellani, Alfaterni. Et qui ex agro Latino, item Hernico, item Labicano cognominati: Bouillæ, Calatiæ, Casinum, Calenū, Capitulū, Cernetū, Cernetani qui Mariani cognominātur: Corani à Dardano Troiano 40 orti: Cubulterini, Castrimonienses, Cingulani: Fabienses, in monte Albano Foropopulienses. Ex Falerno Frusinates, Ferētīnates, Fregīnates, Fabratini ueteres, Fabratini noui, Ficolenses, Fregellani, Foroappi, Forentani, Gabini, Interamnates, Succasani, qui & Lirinales uocātur, Ilionenses, Lauinij, Norbani, Nomētani, Prenestini, urbe quondam Stephane dicta, Priuernates, Setini, Signini, Sueffulani, Telini, Trebulani cognomine Balinenses, Trebani, Tusculani, Verulani, Veliterni, Vlubreses, Vluernates, superq; Roma ipsa: cuius nomen alterum dicere, arcanis ceremoniarum nefas habetur: optimaq; & salutari fide abolitum enunciauit Valerius Soranus, luitq; mox pœnas. Non alienū uidetur inferre hoc loco exemplū religionis antiquæ, ob hoc maxime silentiū institutæ. Namq; diua Angerona, cui sacrificatur ad diem xij. Cal. Ianuarij, ore obligato obsignatoq; simu

lærum habet. Urbem tris portas habentē Romulus reliquit, aut (ut plurimas tradētibus credamus) quatuor. Mœnia eius collegere ambitu, imperatoribus censoribusq; Vespasiani anno conditæ dcccxxviii. pass. xiiij. M. cc. Complexa montes viij. ipsa diuiditur in regiones xiiij. Compita larum cclxv. eiusdem spatij mensura currente à miliario in capite Ro. fori statuto ad singulas portas, quę sunt hodie numero xxxvij. ita ut xij. portę semel numerentur, prætereanturq; ex ueteribus vij. quæ esse desierunt. Efficit passuum per directum xxx. M. dcc. lxx. Ad extrema uero tectorum cum castris prætorijs ab eodem miliario per uicos omnium uiarum mensura colligit paulo amplius lxx. M. pass. Quò si quis altitudinem tectorum addat, dignam profecto æstimationem concipiat, fateaturq; nullius urbis magnitudinem in toto orbe potuisse ei comparari. Clauditur ab oriente aggere Tarquinij Superbi, inter prima opere mirabili. Nanq; eum muris æquauit, quā maxime patebat aditu plano. Catero munita erat præcellis muris, aut abruptis montibus, nisi q; expatiantia tecta multas addidere urbes. In prima regione præterea fuere, in Latio clara oppida, Satricum, Pometia, Scaptia, Pitulum, Politorium, Tellene, Tifata, Canina, Ficana, Crustumeriū, Ameriola, Medullia, Corniculum, Saturnia, ubi nunc Roma est: Antipolis quod nūc Ianiculū in parte Romæ: Antennæ, Camerij, Collatia, Amiternū, Norbe, Sulmo, & cū his carnem in mōre Albano soliti accipere populi. Albēses: Albani, Aesolani, Aciēses, Abolani, Bubetani, Bolani, Cusuetani, Coriolani, Fidenates, Foretti, Hortēses, Latiniēses, Lōgulani, Manates, Macrales, Mutucumēses, Muniēses, Numiniēses, Olliculani, Oētulani, Pedani, Pullustini, Querquetulāi, Sicani, Sisolēses, Toleriēses, Tutinēses, Vimitellarij, Veliēses, Venerulāi, Vicellēses. Ita ex antiq; Latio liij. populi interiere sine uestigijs. In Cāpano aut agro Stabię oppidū fuere usq; ad Cn. Pōpēciū & L. Carbonē coss. pridie Cal. Maij, q; die L. Sylla legatus bello sociali id deleuit, qd nūc in uillas abiit. Interdicit ibi & Taurania. Sūt & moriētis Casilini reliquię. Præterea autor est Antias, oppidum Latinōrum Apiolas captum à L. Tarquinio rege, ex cuius præda Capitoliū is inchoauerit. A Surrento ad Silarum amnem xxx. M. pass. ager Picētinus fuit, Tuscorum tēplo Iunonis Argiua sub Iafone cōdito insignis. Intus oppidū Salerni, Picētia. A Silaro regio tertia & ager Lucanus Brutiusq; incipit, nec ibi rara incolarū mutatio. Tenuerūt eā Pelasgi, Oenotrij, Itali, Morgeres, Siculi. Graciæ maxime populi, nouissime Lucani & Samnitibus orti duce Lucio. Oppida Pastum Gracis Posidonia appellatū, sinus Pastanus, oppidū Helia, quę nunc Velia. Promontoriū Palinurū: a quo sinu recedēte traiectus ad columnā Rhegiā c. M. pass. Proximū aut huic flumen Melpes. Oppidū Buxentū Græce Pyxūs, Laus amnis: fuit & oppidū eodem nomine. Ab eo Brutij litus, oppidum Blanda, flumen Batū, portus Parthenius Phocenū, sinus Vibonēsis, locus Clamptię, oppidū Tempa à Gracis Temese dictū, & Crotoniēsiū Terina, sinusq; ingēs Terinūs. Oppidum Consentia. Intus in peninsula fluuius Acheron à quo oppidani Acherontini. Hippo quod nūc Vibonem Valentiam appellamus. Portus Herculis, Metaurus amnis. Tauraniū oppidū, portus Orestis & Medua. Oppidū Scyllē. Cratais fluuius, mater (ut dixere) Scyllæ. Dein columna Rhegia: Siculū fretū: ac duo aduersa promōtoria: ex Italia Cærns, ex Sicilia Pelorū xij. stadiorū interuallo. Vnde Rhegiū xij. M. d. pass. Inde Apennini sylua, promontoriū Leucopetra xij. M. pass. ab ea Locri cognominati à promōtorio Zephyrio, absunt à Silaro cccij. M. passuum. Et includitur Europę sinus primus, in eoq; maria nuncupantur: unde irumpit Atlanticum, ab alijs magnum: quā intrat, Porthmos à Gracis, à nobis Gaditanū fretum: cum intrauit, Hispanum quatenus Hispanias alluit: ab alijs Ibericum, aut Balearicum: mox Gallicū ante Narbonensem prouinciā, hinc Ligusticum. Ab eo ad Siciliā insulam, Tuscum: quod ex Gracis aliij Noriū, aliij Tyrrenū, enostris plurimi inferū uocāt. Ultra Siciliam quod est ad Salentinos, Ausoniū Polybius appellat. Eratosthenes aut inter ostium oceani & Sardinia quicquid est, Sardoum. Inde ad Siciliam Tyrrenū. Ab hac Cretam usq; Siculum. Ab ea Creticū. Insule per hæc ma-

tria primæ omnium Pityusæ à Græcis dictæ, à frutice pineo, nunc Ebusus uocatur utraq; ciuitate fœderata angusto freto interfluente, patent xlii. M. pass. Absunt à Dianio septingentis stadijs, totidem Dianium per continentem à Carthagine noua. Tantundem à Pityusis in altum, Baleares duæ, & Sucronem uersus Colubraria. Baleares funda bellicosas, Græci Gymnasias dixerunt. Maior c. M. passuū longitudine: circuitu uero cccclxxx. M. oppida habet ciuium Romanorum Palmam & Pollentiam, Iatinam Ciniū & Cunici, & fœderatum Bochorū fuit. Ab ea xxx. M. pass. distat minor, longitudine lx. M. circuitu cl. M. pass. ciuitates habet, Iamnonem, Saniseram, Magonem. A maiore xij. M. pass. in altum abest Capraria, insidiosa naufragijs, & è regione Palmæ urbis Menariæ ac Tiquadra, & parua Annibalis. Ebusi terra serpentes fugat, Colubraria parit. Ideo infesta omnibus, nisi Ebusitanam terram inferentibus: Græci Ophiusam dixerunt. Nec cuniculos Ebusus gignit, populates Balearium messes. Sunt aliæ xx. ferme paruæ mari uadoso. Galliæ aut ora, in Rhodani ostio Metina, mox quæ Blascon uocatur, tres Stœchades à uicinis Masis, Iensisbus dictæ propter ordinem, quas item nominant singulis uocabulis, Proren & Mesen, quæ & Pomponiana uocatur, tertia Hypæa. Ab his Sturium, Phœnice, Phila, Lero, & Lerina aduersum Antipolim, in qua Vergoani oppidi memoria.

De Corsica.

Cap. vi

IN Ligustico mari est Corsica, quam Græci Cynron appellauere, sed Tusco propior, à seprætrione in meridiē piecta, lōga pass. cl. M. lata maiore ex parte l. Circuitu cccxxij. M. Abest à uadis Volaterranis lxxij. M. passuū. Ciuitates habet xxxij. & colonias Marianam à C. Mario deductā, Aleriam à dictatore Sylla. Citra est Oglasa: intra uero lx. M. passuum à Corsica, Planaria à specie dicta, æqualis freto, ideoq; nauigijs fallax. Amplior Virgo & Capraria, quam Græci Aegilon dixerunt. Item Egilium & Dianū quam Artemisiam, ambæ contra Cofanum litus: & paruæ, Menaria, Colubraria, Venaria: Illua cum ferri metallis, circuitu c. M. à Populonia x. à Græcis Aethalia dicta. Ab ea Planasia xxxix. M. Ab his ultra Tiberina ostia in Antiano Astura, mox Palmaria, Sinonia, & aduersum Formias Ponticæ. In Puteolano autem sinu Pandataria, Prochyta non ab Aenæa nutrice, sed quia profusa ab Aenaria erat. Aenaria ipsa à statione nauium Aenææ, Homero Inarime dicta, Græcis Pithecusa, non à simiarum multitudine (ut aliqui existimauere) sed à sigillis doliatorum. Inter Pausilypum & Neapolim Megaris: mox à Surræto viij. M. passuum distantes, Tiberij principis arce nobiles Capræ, circuitu xl. M. pass. Leucothea, Extraq; conspectum, pelagus Africum attingens Sardinia, minus ix. M. passuum à Corsicæ extremis, etiamnum angustias eas arctatibus insulis paruis, quæ Cuniculariæ appellantur, itemq; Phintonis fossæ, à quibus fretum ipsum Taphros nominatur.

De Sardinia.

Cap. vii

SARDINIA ab oriente patens, clxxxvij. M. pass. ab occidente, clxx. M. à meridiē, lxxiiij. M. à septentrione, cxxij. circuitu, dlxij. M. abest ab Africa Caralitano promontorio ducenta milia, à Gadibus quatuordecies centena. Habet & à Gorditano promontorio duas insulas quæ uocantur Herculis, à Sulcheni Enosin, à Caralitano Ficariam. Quidam haud procul ab ea etiā Beleridas ponunt & Collo dem, & quam uocat Heras lutra. Celeberrimi in ea populorum Ilienles, Balari, Corsi. Oppidorum xiiij. Suchitani, Valētini, Neapolitani, Bocenses, Caralitani ciuium Romanorū, & Norēses, Colonia aut una, quæ uocatur ad tutrim Libysonis. Sardinia ipsam Timæus Sandaliorin appellauit ab effigie solæ, Myrsilus Ichnusam à similitudine uestigij. Cōtra Pæstantū sinū Leucasia est, à Sirene ibi sepulta appellata. Cōtra Velā, Pontia, & Iscia, utraq; uno nomine Oenotrides, argumentū posse habere ab Oenotrijs Italiq; & cōtra Vibonē paruæ, quæ uocatur Ithacisæ, Vlixis specula.

De Sicilia.

Cap. viii

VERUM ante omnes claritate Sicilia, Sicania Thucydidi dicta, Trinacria pluribus, aut Triquetra à triangula specie: circuitu patens, ut auctor est Agrippa, dcxviij. M. pass.

pass. quondā Brutio agro coharens, mox interfuso mari auulsa xij. M. in longitudinem freto: in latitudinem aut M. d. p. iuxta columnā Rhegiā. Ab hoc dehiscendi argumēto, Rhegiū Græci nomē dedere oppido, in margine Italiæ sito. In eo freto est scopulus Scylla, item Charybdis, mare uorticofum, ambo clara sæuitia. Ipsiūs Triquetra, ut diximus, promontoriū Pelorus uocatur, aduersus Scyllam uergens in Italiam, Pachynum in Græciā, clxxij. M. ab eo distante Peloponneso: Lilybæum in Africā. clxxx. M. intervallo à Mercurij promontorio: & à Caralitā Sardinia cxx. M. Inter se autē hac promontoria ac latera distant his spatijs. Terreno itinere à Peloro Pachynum dxvi. M. pass. Inde Lilybæum cc. M. Inde Pelorum clxx. M. Colonia ibi urbes ac ciuitates lxxij. A Peloro mare Ionium ora spectante, oppidū Messana ciuiū Ro. qui Mamertini uocātur. Promōtorium Drepanū, colonia Taurominiū, quæ antea Naxos, flumen Alines, mōs Aetna nocturnis miris incēdijs. Crater eius patet ambitu stad. xx. Fauilla Taurominiū & Catanam usq; peruenit feruens, fragor uero ad Maronē & gemellos colles. Scopuli tres Cyclopū, portus Vlixis, colonia Catana. Flumina Symethum, Terias, Intus Lestrygonij campi. Oppida, Leontini, Megaris, amnis Pantagies. Colonia Syracusæ, cū fonte Arethusa. Quāquam & Temenitis, & Archidemia, & Magæa, & Cyane, & Milichie fontes in Syracusa no potantur agro. Portus Naustathmus, flumen Elorum, promontorium Pachynum: à qua fronte Sicilia flumen Hirminium, oppidū Camarina, fluuius Gelas, oppidū Acragas, quod Agrigentum nostri dixere. Therme colonia, amnes Atys & Hypsa, Selinūs oppidum. Lilybæum ab eo promontoriū, Drepana, mons Eryx. Oppida Panhormum, Solūs, Himera cum fluuiο, Cephalædis, Aluntium, Agathirnum, Tyndaris colonia, oppidum Myla, & unde cœpimus Pelorus. Intus latinæ conditionis Centuripini, Nepini, Segestani: stipēdiarij, Assorini, Aetnenses, Agyrini, Acestei, Acreses, Bidini, Citarij, Caccitini, Drepanitani, Ergetini, Eccestheses, Erycini, Entellini, Etini, Edini, Enguini, Gelani, Gathani, Halesini, Henneses, Hyblenses, Herbitenses, Herbestenses, Herbulenses, Halicyenses, Hadranitani, Imacarēses, Ichanenses, Ietenses, Mutustratini, Magellini, Murgentini, Mutyenses, Menanini, Naxij, Noceni, Petrini, Paropini, Pinthienses, Semellitani, Scherini, Selinuntij, Symethij, Talarenenses, Tisfinenses, Triocalini, Triracienses, Zanclei Messeniorum in Siculo freto. Insulæ sunt in Africā uersæ, Gaulos, Melita à Camarina lxxxiij. M. pass. à Lilybæo cxij. Cofyra, Hieronefos, Cane, Galatha, Lopadusa, Aethusa, quam alij Aegusam, Bucinna, & à Solunte lxxv. M. Osteodes, contraq; Paropinos Vtica. Citra uero Siciliā ex aduerso Metauri amnis xij. milibus fermē passuū ab Italia, vij. Aeoliæ appellatæ. Eadem Liparcorum & Hephæstides à Græcis, à nostris Vulcaniæ, Aeoliæ, quod Aeolus Iliacis temporibus ibi regnabat.

De Lipara.

Cap. ix

Lipara cum ciuiū Ro. oppido, dicta à Liparo rege, qui successit Aeolo, antea Milogonis uel Meligunis uocitata, abest xij. M. pass. ab Italia, ipsa circuitu paulo minori. Inter hanc & Siciliā altera, antea Therasia appellata, nūc Hiera, quia sacra Vulcano est, colle in ea nocturnas euomente flāmas. Tertia Strongyle, à Lipara M. pass. ad exortum solis uergens, in qua regnauit Aeolus, quæ à Lipara liquidiore flamma tantum differt. Cuius fumo, quā statuti sint uenti, in triduū prædicere incolæ tradūtur: unde Aeolo uētos paruisse existimatum. Quarta Didyme, minor quā Lipara. Quinta Ericusa, Sexta Phœnicusa, pabulo proximarū relicta. Nouissima, eademq; minima, Euonymos. Hactenus de primo Europæ sinu.

De Locris Italiæ fronte.

Cap. x

ALocris Italiæ frons incipit, magna Græciā appellata, in tres sinus recedens Ausonij maris, quoniam Ausones tenuere ptimi: patet octogintaduo M. pass. ut autor est Varro. Pletiq; lxxij. M. fecere. In ea ora flumina innumera, sed memoratu digna à Locris Sagra, & uestigia oppidi Caulonis, Mystia, Cōsiliū castrū, Cocinthū, quod esse longissimū Italiæ promontoriū aliqui existimant. Dein sinus, & Scyllacæū, Scylletū Atheniensibus

ensibus cum cōderent dictum:quem locū occurrens Terinæus sinus peninsulam efficit:& in ea portus,qui uocatur castra Annibalis,nusquā angustiore Italia. xx. M. pass.latitudo est.Itaq; Dionysius maior intercisam eo loco adicere Sicilia uoluit.Amnes ibi nauigabiles,Cæcinos,Crotalus,Semirus,Arocha,Targines.Oppidum intus Petilia,mons Clibanus,promontorium Lacinium:cuius ante oram insula x.M.pass.à terra Dioscoron, altera Calypsus,quam Ogygiam appellasse Homerus existimatur.Præterea tres Sireussq; Meloësia.Ipsū à Caulone abesse lxx. milibus pass.prodidit Agrippa.

Secundus Europæ sinus.

Cap. xi

A Lacinio promontorio secundus Europæ sinus incipit,magno ambitu flexus,& Acrocerataunio Epiri finitur promontorio,à quo abest lxxv.M.pass.Oppidum Croto,amnis Neæthus.Oppidum Thurium inter duos amnes Crathin & Sybarin,ubi fuit urbs eodē nomine. Similiter est inter Sirin & Acirin Heraclea, aliquando Siris uocitata. Flumina Acalandrum, Casuentum, Oppidum Metapontum, quo tertia Italiæ regio finitur. Meditteranei Brutiorum Aprustani tantū. Lucanorum autem Atinates, Bantini, Eburini, Grumentini, Potentini, Sontini, Sirini, Tergilani, Vrsentini, Volcentani, quibus Numestriani iunguntur.Præterea interisse Thebas Lucanas Cato autor est.Et Pandosia Lucanorū urbem fuisse Theopompus, in qua Alexander Epirotes occubuit. Connectitur secunda regio, amplexa Hirpinos, Calabriam, Apuliam, Salentinos ccl. M. sinu qui Tarentinus appellatur, ab oppido Laconum in recessu hoc intimo sito, cōtributa eō maritima colonia quæ ibi fuerat. Abest cxxxvi.M.pass.à Lacinio promontorio, aduersam ei Calabram in peninsulam emittens.Græci Messapiam à duce appellauere:& ante Peuceciam, à Peucetio Oenotri fratre. In Salentino agro inter promontoria c. M. passuū intersunt. Latitudo peninsulæ à Tarento Brundisium terreno itinere xxxij. M. passuū patet, multoq; breuius à portu Safina. Oppida per continentem à Tarento, Varia, cui cognomen Apulæ, Messapia, Aletium. In ora uero Senonum Gallipolis, quæ nunc est Anxa lxxij. M. pass. à Tarento. Inde xxxij. M. promontorium, quod Acran Iapygiam uocant, quo longissime in maria excurrit Italia. Ab eo Bastia oppidū, & Hydruntū decem ac nouem M. passuū, ad discrimen Ionij & Adriatici maris, qua in Græciā breuissimum transitus. Ex aduerso Apollonia oppidum, latitudine intercurrētis freti, quinquaginta M. nō amplius. Hoc intervallum pedestri cōtinuare transitu pontibus iactis, primum Pyrrhus Epiri rex cogitauit: post eum M. Varro, cum classibus Pompeij piratico bello præfesset. Vtrunq; aliæ impediere curæ. Ab Hydrunte Soletum desertum, dein Fruturium. Portus Tarentinus, statio militum Lupia, Balesium, Cælium, Brundisium l.M. pass. ab Hydrunte, in primis Italiæ portu nobile, ac uelut certiore transitu, sicuti longiore, excipiente Illyrica urbe Dyrrachio cccx.M.traiectu. Brundisio conterminus Pediculorum ager, ix. adulescentes totidemq; uirgines ab Illyrijs tredecim populos genuere. Pediculorum oppida, Rhudia, Egnatia, Barion, ante Iapyx à Dædali filio, à quo & Iapygia, Amita, Patius, Ausidus ex Hirpinis montibus Canusium præfluens. Hinc Apulia Dauniorum cognomine, à duce Diomedis socero. In qua oppidum Salapia, Annibalis meretricio amore inelutū, Sipontum, Vria: amnis Cerbalus, Dauniorum finis: portus Agasus, promontorium montis Gargani, à Salentino siue Iapygio cxxij. M. passuū ambitu: Gargani portus: Garnæ, lacus Pantanus. Flumen portuosum Frento, Teanum Apulorum. Itemq; Larinum, Cliternia, Tifernus amnis. Inde regio Frentana. Ita Apulorum genera tria: Teani à duce Gares: Lucani, qui subacti à Calchæte, tenere loca quæ nūc tenent Etianates. Dauniorum præter supra dicta coloniæ, Luceria, Venusia: Oppida Canusū, Harpi aliquando Argos Hippium Diomede condente, mox Argirippa dictum: Diomedes ibi deleuit gentes Monadorū, Dardorumq;, & urbes duas, quæ in prouerbij ludicrū uertere, Apinam & Tricam. Cætera intus in secunda regione, Hirpinorū colonia una Beneuentum, auspicatius mutato nomine, quæ quondam appellata Maleuentum. Aufecula-

ni, Aquiloni, Abellinates cognomine Protropi, Compfani, Caudini, Ligures qui cognominantur Cornelian, & qui Bebiani, Vescellani, Deculani, Aletrini, Abellinates cognominati Marfi, Arrani, Aecani, Alfellani, Attinates, Arpani, Borcani, Collatini, Corinēses, & nobiles clade Romana Cannēses, Dirini, Forentani, Genuſini, Herdonienſes, Hyrini, Larinates cognomine Frentani, Etinates, ex Gargano Mateolani, Neretini, Matini, Rubuſtini, Syluini, Strapellini, Turmantini, Vibinates, Venuſini, Vlurtini. Calabrorum mediterranei, Egetini, Apameſtini, Argentini, Butuntinēſes, Deciani, Brumbestini, Norbanenſes, Sturnini, Tutini. Salentinorum, Aletini, Baſterbini, Neretini, Valentini, Veretini.

Regio Italiæ quarta.

Cap. XII

SEquitur regio quarta gentium uel fortiffimarum Italiæ. In ora Frentanorum à Tiferino flumen Trinium portuoſum. Oppida, Hiſtonium, Buca, Ortona, Aternus amnis. Intus Anxani cognomine Frentani, Carentini Supernates, & Infernates, Lanuēſes: Marucinarum Teatini: Pelignorum Corfinienſes, Superæquani, Sulmonenſes: Marſorum Anxantini, Atinates, Fucentes, Lucenſes, Maruuij, Albenſum Alba ad Fucinum lacum: Aequiculanoſum Cliternini, Carſeolani: Veſtinorū Angulani, Pinnenſes, Peluinaſes, quibus iunguntur Auſinates ciſmontani: Samnitium, quos Sabellos, & Græci Saunitas dixere, colonia Bouianum uetus, & alterum cognomine Vndecumanorum, Auſidenaſes, Elernini, Fagi, Fugali, Ficolenſes, Sepinates, Treuentinates: Sabinorum Amiternini, Curenſes, Forum Decij, Forum nouum, Fidenates, Interamnates, Nurfini, Nomentani, Reatini, Trebulani, qui cognominatur Mutuſcæ, & qui Suffenates, Tiburtes, Tarinaſes. In hoc ſitu ex Aequiculis interiere Comini, Tadiates, Acedici, Alſaterni. Gellianus auctor eſt, lacu Fucino hauſtum Marſorum oppidum Archippe, conditum à Marſya duce Lydorum: item Vrticinarum in Piceno deletum à Romanis, Valerianus. Sabini (ut quidam exiſtimauere) à religione & deorum cultu Seuini appellati, Velinos accolunt lacus, roſcidis collibus. Nar amnis exhaurit illos ſulphureis aquis. Tiberim ex his petēs replet, è mōte Fiſcello labens, iuxta Vacunemora & Reate in eoſdem cōditus. At ex alia parte Anio, in monte Trebanorum ortus, lacus tris amœnitate nobiles, qui nomen dedere Sublaqueo, deſert in Tiberim. In agro Reatino Cutilia lacum, in quo fluctuet inſula, Italia umbilicum eſſe M. Varro tradit. Infra Sabinos Latium eſt, à latere Picenum, à tergo Vmbria, Apennini iugis Sabinos utrinque uallantibus.

Quinta regio.

Cap. XIII

QVinta regio Piceni eſt, quondam uberrimæ multitudinis. cclx, M. Picentium in ſiſdem Rom. popu. uenere. Orti ſunt à Sabinis uoto uere ſacro. Tenuere ab Aterno amne, ubi nunc ager Adrianus, & Adria colonia, à mari vij. M. p. flumen Vomanū, ager prærutianus, Palmenſisq. Item Caſtrum nouum, flumen Batinum, Truentum cum amne: quod ſolum Liburnorum in Italia reliquum eſt. Flumina Albulates, Suinum, Heluinum, quo finitur Prærutiana regio & Picentum incipit. Cupra oppidū, caſtellum Firmatorum, & ſuper id colonia Aſculū Piceni nobiliſſima: Intus Nouana. In ora Cluana, Potentia, Numana à Siculis condita. Ab iſſdem colonia Ancon, appoſita promontorio Cumeri in ipſo ſelectis ſe ora cubito: à Gargano clxxxij. M. p. Intus Auximatas, Veregrani, Cingulani, Cuprenſes cognomine Montani, Falarienſes, Pauſulani, Pleninienſes, Ricinienſes, Septempedani, Tollentianates, Triacenſes, Vrbs ſaluia, Pollentini.

Sexta regio.

Cap. XIII

INGitur hiſ ſexta regio, Vmbriam cōplexam agrumq. Gallicum circa Ariminum. Ab Ancone Gallia ora incipit, togata Gallia cognomine. Siculi & Liburni plurimi eius tractum tenuere, in primis Palmenſem, Prærutianum, Adrianumq. agrum. Vmbri eos expulſere, hos Hetruria, hanc Galli. Vmbroſum gens antiquiſſima Italia exiſtimatur, ut quos Vmbrios à Græcis putent dictos, quod inundatione terrarum imbribus ſuperſuſſent. ccc. eorum oppida Thuſci debellaſſe reperiuntur. Nunc in ora flumen Aſiſ, Seno gallia

gallia, Metaurus fluius, colonia Fanū fortuna, Pisaurū cum amne. Et intus Hispellū, Tuder. De cetero Amerini, Attidiatēs, Asirinatēs, Arnates, Aēsinatēs, Camertes, Casuētillāni, Carsulani, Dolates cognomine Salētini, Fulginates, Forosflaminīēs, Forosulenses cognomine Cōcubiēsēs, Forobremitiani, Forosempronīēs, Ingini, Interamnates cognomine Nartes, Meuanates, Meuanionenēs, Matilicates, Narnīēsēs, quod oppidū Nequi num antea uocatū est. Nuceri cognomine Fauoniēsēs, & Camelani, Orriculani, Ostiani, Pitulani cognomine Pisuertes, & alij Mergētini, Pelestini, Sētinatēs, Sarsinatēs, Spole tini, Suarrani, Sestinatēs, Suillates, Sadinatēs, Trebiate, Tuficani, Tifernates cognomi ne Tiberini, & alij metaurenēs, Vesiconicates, Vrbinate cognomine Metaurenēs, & alij
 10 Horrēsēs, Vettionēsēs, Vindinatēs, Viuētani. In hoc situ interiere Feliginatēs, & qui Clu siolū tenuere supra Interamnam: & Sarranates, cum oppidis Aceris quae Vastriæ cogno minabantur, Turocelo, quod Vetricolum. item Solinatēs, Suriatēs, Fallienatēs, Apiennatēs, interiere & Arienatēs cum Crinouolo, & Vsidicani, & Plangenēs, Pisinatēs, Caelesti ni. Ameriam superscriptam Cato ante Persei bellū conditam annis dcccclxiiij. prodidit.

Octaua regio.

Cap. xv

Octaua regio determinatur Arimino, Pado, Apennino. In ora fluius Crustumīū, Ariminū colonia cū amnibus Arimino & Aprusa. Fluius hinc Rubico quondam finis Italiæ. Ab eo Sapis, & Vitis, & Anemo, Rauenna Sabinorū oppidū, cum amne Be dese, ab Ancone cij. M.p. Nec procul à mari Vmbrosū Butrium. Intus colonia Bononia,
 20 Felsina uocitata, cū princeps Hetruriæ esset: Brixillū, Mutina, Parma, Placētia. Oppida, Cesena, Cliterna, Forū Clodij, Liiij, Popilij, Truentinorum, Cornelij, Licini, Fauētini, Fi dentini, Otesini, Padinatēs, Regienēs à Lepido, Solonates, saltusq; Galliani qui cogno minātur Aquinatēs, Tanetani, Veliatēs cognomine Vecteri, Regiatēs, Vmbranatēs. In hoc tractu interierunt Boij, quorū tribus cxij. fuisse autor est Cato: Item Senones, qui ce perant Romam.

De Pado flumine.

Cap. xvi

PAdus ē gremio Vesuli montis, celsissimū in cacumen elati, sinibus Ligurum Vagien norum uisendo fonte profluens, cōdensq; sese cuniculo, & in Forouibensium agro iterum exoricens, nulli amnium claritate inferior: Græcis dictus Eridanus, ac poena Phaer thontis illustratus: augetur ad canis ortus liquatis niuibus, agris quā nauigijs torretior,
 30 nil tamē ex rapto sibi uiuicās. atq; ubi liquit agros ubertate largior, trecētis M. p. à son te addēs meatu duodenonaginta: nec amnes tantū Apēninos Alpinosq; nauigabiles ca piens, sed lacus quoq; immensos in eū sese exoneratēs, omni numero xxx. flumina in ma re Adriaticū defert. Celeberrima ex ijs, Apennini latere iactū, Tanarū, Trebiam Placenti num, Tarū, Niciam, Gabellū, Scultēnā, Rhenū. Alpiū uero Sturā, Morgū, Durias duas, Sessiten, Ticinū, Lambrū, Adduā, Oliū, Minciū. Nec alius amniū tam breui spatio maio ris incremēti est. Vrget quippe aquarū mole, & in profundū agitur, grauis terræ, quanq; deductus in flumina & fossas inter Rauennā Altinūq; passū cxx. M. tamē quia largius uomit, septē maria dictus facere. Angusta fossa Rauennā trahit, ubi Padusa uocat, quon dā Messanicus appellatus. Proximū inde ostiū, magnitudinē portus habet, qui Vatre ni
 40 dicitur. Quo Claudius Cēsar ē Britānia triūphans, prægandi illa domo uerius q; naue intrauit Adriam. Hoc ante Eridanū ostiū dictū est, alijs Spineticū ab urbe Spina, quæ fū it iuxta, præualēs ut Delphicis creditū est thesauris, cōdita à Diomede. Auget ibi Padū Varenus amnis, ex Forocorneliēsi agro. Proximū inde ostiū Caprasia, dein Sagis, dein Volane, qd ante Olane uocabatur. Omnia ea, flumina, fossasq; primi à Sagi fecere Tu sci, egesto amnis impetu per trāsuersum in Atrianorū paludes, quæ septē maria appellan tur, nobili portu oppidi Thufcorū Atria, à q; Atriacū mare ante appellabatur, qd nūc A driaticū. Inde ostia plena, Carbonaria ac fossiōēs Philistina, qd alij Tartarū uocat: omnia ex Philistina fossæ abundatione nascentia, accedentibus Atesi ex Tridentinis alpibus, & Togisono ex Parauinotum agris. Pars eorum & proximum portum facit Brundulum,

sicut

sicut Edronem Medoaci duo, ac fossa Clodia. His se Padus miscet, ac per hæc effunditur, plerisque, ut in Aegypto Nilus quod uocant Delta, triquetram figuram inter alpes atque oram maris facere proditus, stad. ij. M. circuitu. Pudet à Græcis Italiæ rationem mutuari. Metrodorus tamen Scepsius dicit, quoniam circa fontem arbor multa sit picea, quæ pades Gallicæ uocetur, Padum hoc nomen accepisse. Ligurum quidē lingua amnem ipsum Bodincum uocari, quod significet fundo carentem. Cui argumēto adest oppidum iuxta Industriam, uetus uero nomine Bodinacum, ubi præcipua altitudo incipit.

Italia transpadana.

Regio undecima.

Cap. xvii

TRanspadana appellatur ab eo regio undecima, tota in mediterraneo, cui maria cuncta fructuoso alueo importat. Oppida Vibiforum, Segusio. Coloniae ab alpiū radicibus, Augusta Taurinorum antiqua Ligurum stirpe, inde nauigabili Pado. Dein Salaforum Augusta prætoria, iuxta geminas alpiū fauces, Graias atque Pœninas. His Pœnos, Graijs Herculem transisse memorant. Oppidum Eporediā, Sibyllinis libris à Pop. Ro. conditi iussum. Eporedicas Galli bonos equorum domitores uocant. Vercellæ Libycorum ex Sallyis orta, Nouaria ex Vertacomacoris, Vocontiorum hodieque pago, non (ut Cato existimat) Ligurum: ex quibus Leui & Marici condidere Ticinum, non procul à Pado, sicut Boij trans alpes profecti Laudem Pompeiam, Insubres Mediolanū. Orobiorum stirpis esse, Comum atque Bergomum, & Liciniforum, & aliquot circa populos, autor est Cato: sed originem gentis ignorare se fatetur, quam docer Cornelius Alexāder ortam à Græciā, interpretatione etiam nominis, uitam in montibus degentibus. In hoc situ interijt oppidum Orobiorum Barra, unde Bergomates Cato dixit ortos, etiamnum prodentre se altius quā fortunatius sitos. Interiere & Caturiges Insubrum exules, & Spina supradicta. Item Melpum opulentia præcipuum, quod ab Insubribus & Boijs & Senonibus deletum esse eo die, quo Camillus Veios cepit, Nepos Cornelius tradidit.

Venetia. Decima regio.

Cap. xviii

Sequitur decima regio Italiæ Adriatico mari apposita, Venetia, cuius fluius Silis ex smontibus Taurisanis. Oppidum Altinum, flumen Liguentia ex montibus Opiterginis, & portus eodem nomine, colonia Concordia, flumen & portus Romarinū, Tillauen tum maius minusque, Anassum quo Varramus defluit, Alsa, Natiso cum Turro præfluentes Aquileiam coloniam xij. M. pass. à mari sitam. Carnorum hæc regio, iunctaque lapidum, amnis Timauus, castellum nobile uino Pucinum: Tergestinus sinus, colonia Tergeste xxij. M. pass. ab Aquileia. Ultra quā vi. M. pass. Formio amnis, ab Raïenna clxxxix. M. pass. antiquus auctæ Italiæ terminus, nunc uero Istriæ, quam cognominatā tradunt à flumine Istro, in Adriam effluente è Danubio amne: eidemque Istro ex aduerso Padifauces, contrario eorū percussu mari interiecto dulcescēte, plerique dixere falso, & Nepos Cornelius etiam Padī accola. Nullus enim ex Danubio amnis in mare Adriaticū effunditur. Deceptos credo, quoniam Argo nauis flumine in mare Adriaticū descendit, non procul Tergeste: nec iam constat quo flumine. Humeris trauectam alpes, diligentiores tradunt. Subijisse autē Istro, dein Sao, dein Nauporto, cui nomen ex ea causa est, inter Aemonam alpesque exorienti.

De Istriā.

Cap. xix

Istriā ut peninsulam excurrit. Latitudinem eius xl. M. pass. circuitū uero cxxij. M. prodere quidam. Item adhaerentis Liburniæ & Flanatici sinus. Alij Liburniæ clxxx. M. Nonnulli in Flanaticum sinum lapidiam promouere, à tergo Istriæ, cxxx. M. pass. Dein Liburniam cl. M. fecere. Tuditanus, qui domuit Istros, in statua sua ibi inscripsit, ab Aquileia ad Titium flumen stad. cc. Oppida Istriæ ciuium Ro. Aegida, Parentium: colonia Pola, quæ nunc Pieras Iulia, quondā à Colchis condita. Abest à Tergeste c. M. passuum. Mox oppidum Nefactium: & nunc finis Italiæ fluius Arsia. Polam ab Ancona traiectus cxx. M. pass. est. In mediterraneo regionis decimæ coloniæ, Cremona Brixia Ceno-mannorum agro, Venetorum autem Ateste, & oppida Acelum, Patauium, Opitergiū,

Belunum

Belunum, Vicetia, Mantua Thuseorum trans Padum sola reliqua. Venetos Troiana stirpe ortos autor est Cato. Cenomannos iuxta Masiliam habitasse in Volcis. Fertini, & Tridentini, & Bernenses, Rhetica oppida: Rhetorum & Euganeorum Verona. Iulienes Carnorum. Dein quos scrupulose dicere non attineat, Alutraenses, Afferiates, Flamonenses, Vanienes, & alij cognomine Culici: Foroiulienes cognomine Transpadani, Foretani, Venidates, Quarqueni, Taurisani, Togienes, Varuani. In hoc situ interiere per oram Iramine, Pellaon, Palscium: ex Venetis Atina, & Caelina: Carnis, Segeste, & Oera: Taurisicis Noreia. Et ab Aquileia ad duodecim lapidem, delctum oppidum etiam inuito senatu, à M. Claudio Marcello, L. Piso autor est. In hac regione & x. lacus inclyti sunt, amnesque eorum partus aut alumni, si modo acceptos reddunt, ut Adduam Larius, Ticinum Verbanus, Mincium Benacus, Ollium Sebinus, Lambrum Eupilis, omnes incolas Padis. Alpes in longitudinem x. M. pass. patere à supero mari ad inferum, Caelius tradit: Timagenes xx. M. pass. deductis: in latitudinem, Cornelius Nepos c. M. T. Livius tria M. stadiorum: uterque diversis in locis. Nam & centum milia excedunt aliquando, ubi Germaniam ab Italia submouent, nec lxx. M. explent, reliqua sui parte graciles, veluti naturæ providentia. Latitudo Italiæ, subter radices earum à Varo, per uada Sabatia, Taurinos, Comum, Brixiam, Veronam, Vicetiam, Opitergium, Aquileiam, Tergeste, Polam, Arsam, dccxliij. milia passuum colligit.

De Alpibus, & gentibus alpinis.

Cap. xxx

Incolæ alpium multi populi, sed illustres à Pola ad Tergestis regionem Secusses, Suabocrii, Atali, Menocaleni, iuxtaque Carnos quondam Taurisici appellati, nunc Norici. His contermini Rheti & Vindelici, omnes in multas ciuitates diuisi. Rhetos Thuseorum prolem arbitratur, à Gallis pulsos duce Retho. Verso deinde Italiam pectore alpium latini iuris Euganeæ gentes, quarum oppida xxxiiij. enumerat Cato. Ex istis Triumpilini uenalis cum agris suis populus: Dein Camuni, compluresque similes, finitimis attributi municipijs. Lepotios & Salasos, Taurisicæ gentis idè Cato arbitratur. Ceteri ferè Lepontios relictos ex comitatu Herculis, interpretatione Græci nominis credunt, præstiti intra sinus alpium niue membriscis eiusdem & Graios fuisse positos in transitu, Graiarum alpium incolas, præstantesque genere Euganeos, inde tracto nomine. Caput eorum Stoenos. Rhetorum Vennotes, Sarunetesque ortus Rheni arpis accolunt, Lepontiorum qui Viberi uocantur, fontem Rhodani, eodem alpium tractu. Sunt præterea Latio donati incolæ, ut Octodurense, & finitimi Ceutrones, Cottianæ ciuitates. Caturiges, & ex Caturigibus orti Vagienni Ligures, & qui Montani uocantur: Capillatorumque plurimæ generæ ad confinium Ligustici maris. Non alienum uidetur, hoc loco subijcere inscriptionem è trophæo alpium, quæ talis est: Imperatori Cæsari Diui Fil. Aug. Pontifici Maximo, Imp. xiiij. tribunitiæ potestatis S. P. Q. R. quod eius ductu auspiciisque gentes alpinae omnes, quæ à mari supero ad inferum pertinebant, sub imperium po. Rom. sunt reductæ. Gentes alpinae deuictæ, Triumpilini, Camuni, Vennotes, Venonetes, Hisarci, Breuni, Naunes, Focunates, Vindelicorum gentes quatuor, Consuanetes, Virucinates, Licates, Catenates: Abifontes, Rugufci, Suanetes, Collucones, Brixentes, Lepontij, Viberi, Nantuates, Seduni, Varagri, Salasi, Acirauões, Medulli, Vcenni, Caturiges, Brigiani, Sontiontij, Ebroudntij, Nemaloni, Edennates, Efebiani, Veamini: Gallicæ, Triulatij, Ectini, Vergunni, Eguituri, Nementuri, Oratelli, Verusi, Velauni, Suetri. Non sunt adiectæ Cottianæ ciuitates xij. quæ non fuerunt hostiles, sed item attributæ municipijs lege Pompeia. Hæc est Italia dijs sacra, hæc gentes eius, hæc oppida populorum. Super hæc Italia, quæ L. Aemilio Paulo, C. Atilio Regulo consulibus, nunciato Gallico tumultu, sola sine externis ullis auxilijs, atque etiam tunc sine transpadanis, equitum lxxx. M. perditum dcc. M. armauit. Metallorum omnium fertilitate nullis cedit terris. Sed interdictum id uctere consulto patrum, Italiæ parci iubentium.

Illyricum

Illyricum.

Cap. XXI

ARgæ gens Liburnorū iungitur, usq; ad flumē Titīū. Pars eius fuere Mentores, Hymani, Encheleæ, Duclini, & quos Callimachus Peucetias appellat; nūc totū uno nōmine Illyricū uocatur generatim, populorū pauca effatu digna, aut felicianomina. Cōuentum Scardonitanum petunt lapides, & Liburnorum ciuitates xliij. è quibus Lacinienſes, Scultinos, Burnistas, Albonenſes nominare non pigeat. Ius Italicum habent eo cōuentu Alutæ, Flanates, à quibus ſinus nominatur: Lopſi, Varubarij, immunesq; Aſſeriatæ, & ex inſulis Fulſinates, Curictæ. Cæterum per oram oppida à Neſactio, Aluona, Flauona, Tarſatica, Senia, Iopſica, Ortopula, Vegium, Argyruntū, Corniniū, Enona ciuitas, Pauiſinus flumen, Tedaniū quo finitur Iapidia. Inſule in eo ſinu, Abſyntiū, Arba, Tragurium, Iſſa, Pharos, Paros ante: Crexa, Giſſa, Portunata. Ruſus in continente colonia Iadera, quæ à Pola, clx. M. paſſ. abeſt: inde triginta M. Colentū inſula, xviij. oſtiū Titij fluminis.

Liburnia.

Cap. XXII

Liburniæ ſinis, & initiū Dalmatiæ Scardona, in amne eo xij. M. paſſ. à mari. Dein Tarritorum antiqua regio, & caſtellū Tarriona: promontoriū Diomedis uel ut alij peninſula Hyllis, circuitu c. M. paſſ. Traguriū ciuium Romanorū marmore notum: Sicum, in quem locum diuus Claudius ueteranos miſit. Salona colonia, ab Iadera ccxxij. M. paſſ. petunt in eā iura deſcripti in decurijs cccclxxij. Dalmatæ: xxxij. Decuni: ccxxxix. Ditiones: lxx. Mezæi: liij. Sardiates. In hoc tractu ſunt, Burnum, Mandetriū, Tribulium nobilitata Pop. Ro. prælijs caſtella. Petū & ex inſulis Stæi, Colentini, Separi, Epetini. Ab his caſtella, Piguntia, Rataneū, Narona colonia tertij conuentus, à Salona lxxij. M. paſſ. appoſita cognominis ſui fluuiū, à mari xx. M. paſſ. M. Varro lxxxix. ciuitates eò uentitaſſe auctor eſt. Nunc prope ſoli noſcūtur Cerauni decurijs xxiiij. Daorizi xvij. Deſitiatæ ciij. Doceates xxxij. Deretini xliij. Deremiſtæ xxx. Dindari xxxij. Glinditiones xliij. Melcomani xliij. Nareſij ciij. Scitari lxxij. Siculotæ xxiiij. populatoresq; quondam Italiæ Vardæi, nō amplius q̃ xx. decurijs. Præter hos tenuere tractū eum Oenei, Partheni, Hemafini, Arthitæ, Armiftæ. A Narone amne c. M. paſſuū abeſt Epidaurū colonia. Oppida ciuium Ro. Rhiziniū, Aſcriuium, Butua, Olchinium, quod antea Colchinū dictū eſt, à Colchis conditum: amnis Drilo, ſuperq; eum oppidum ciuium Romanorum Scodra, à mari xvij. M. paſſuum. Præterea multorum Græciæ oppidorum deſiciens memoria, necnon & ciuitatū ualidarum. Eo nanq; tractu fuere Labeates, Enderudini, Faſſei, Grabei, proptieq; dicti Illyrij, & Taulanti, & Pyrai. Retinet nomen in ora Nymphæum promontorium: Liſſum oppidum ciuium Romanorum, ab Epidauro c. M. paſſuum.

Macedonia.

Cap. XXIII

Aliſſo Macedonia provincia, gentes Parthini, & à tergo eorum Daſſaretæ. Montes Candauia à Dyrrachio lxxix. M. paſſ. In ora uero ciuiū Ro. Epidamnū colonia, propter inauſpicatum nomen à Romanis Dyrrachium appellata: flumen Aous, à quibusdam Aëas nominatū. Apollonia, quondā Corinthiorū colonia vij. M. paſſ. à mari recedens. Cuius in ſinibus celebre Nymphæū accolunt barbari, Amantes & Bulliones. At in ora oppidū Oricū à Colchis conditum. Inde initium Epiri, montes Acrocerania, quibus hunc Europæ dereterminauimus ſinum. Oricum à Salentino Italiæ promontorio diſtat lxxxv. M. paſſ. A tergo Carnorum & Iapidum, quæ ſe offert magnus Iſter,

Norici

Cap. XXIII

Rhetis iunguntur Norici. Oppida eorū Virunū, Celeia, Teurnia, Aguntū, Viana, Aemonia, Claudia, Flauium, Soluense. Noricis iungūtur lacus Peiſo, deſerta Boiorum. Iam tamen colonia diui Claudi Sabaria, & oppida Carabantia, Iulia.

Pannonia, Dalmatia.

Cap. XXV

Habitantur inde glandifera Pannonia: qua miteſcentia Alpiū iuga, per medium Illyricum à ſeptentrione ad meridiem uerſa, mollī in dextra ac laua deuexitate cōſiſtunt

dunt. Quæ pars ad mare Adriaticum spectat, appellatur Dalmatia, & Illyricum supra dictum: Ad septentriones Pannonia uergit, finitur inde Danubio. In ea coloniae, Aemona, Siscia. Amnes clari, & nauigabiles in Danubiū fluunt, Drauus è Noricis uiolentior, Saus ex alpihus Carnicis placidior. cxv. M. pass. interuallo. Drauus per Serretes, Serrapillos, Iafos, Sandrizetes: Saus per Colapianos, Breucosq; Populorum hæc capita: Præterea Ariuates, Azali, Amantes, Belgites, Catari, Corneates, Acrauisi, Hercuniates, Latouici, Oseriates, Varciani, Monsclaudius, cuius in fronte Scordisci, in tergo Taurisci. Insula in Sao Metubarris, amnicarū maxima. Præterea amnes memorandi, Calapis in Saum influens iuxta Sisciam, gemino alueo insulam ibi efficiens, quæ Segestica appellatur. Alter amnis Bacuntius in Saum Sirmio oppido influit: ubi ciuitas Sirmiensium, & Amantinorum. Inde xlv. M. pass. Taurunum, ubi Danubio miscetur Saus, Supra influunt Valdanus, Vrapanus, & ipsi non ignobiles.

Moesia. Cap. xxxvi

Pannoniæ iungitur provincia, quæ Moesia appellatur, ad Pontum usque cum Danubio decurrens. Incipit à confluente supradicto. In ea Dardani, Celegeri, Triballi, Trimachi, Moesi, Thraces, Pontoq; contermini Scythæ. Flumina clara Dardanus, Margis, Pingius, Timachus ex Rhodope, Oescus ex Hemo, Vtus, Escamus, Ieterus. Illyrici latitudo quæ maxima est cccxxv. M. pass. colligit. Longitudo à flumine Arsia ad flumen Drinium decc. M. à Drinio ad promontorium Acroceraunium clxxij. M. Agrippa prodidit uniuersum hūc sinū Italiæ & Illyrici ambitus, xxii . M. In eo duo maria quo distinximus sine, inferum siue Ionium in prima parte, interius Adriaticum, quod superum uocant. Insulæ in Ausonio mari, præter iam dictas, memoratu dignæ, nullæ, in Ionio paucae: Calabro littore ante Brundisium, quarum obiectu portus efficitur: contra Apulū littus Diomedea, conspicua monumēto Diomedis: & altera eodē nomine, à quibusdam Teuthria appellata. Illyrici ora mille amplius insulis frequentatur, natura uadosi maris, æstuarijsq; tenui alueo intercurrentibus. Claræ ante ostia Timauri calidorum fontium cum æstu maris crescentium: iuxta Istrorum agrum, Cissa, Pullaria, & Absyrtydes Graijs dictæ, à fratre Medeg ibi interfecto nomine Absyrto. Iuxta eas Electridas uocauere, in quibus proueniret succinum, quod illi electrum appellant, uanitatis Græcæ certissimum documentum: adeo ut quas earum designent, haud unq; constiterit. Contra Iader est Lissa: quæq; appellatæ cōtra Liburnos Cræcæ aliquot: nec pauciores Liburnica, Celadussa. Contra Surium, bubus & capris laudata Brattia: Issa ciuium Romanorum reliqua, & cum oppido Pharia. Ab his Coreyra, Melæna cognominata cum Gnidiorum oppido distat xxij. milia passuum: inter quam & Illyricum Melita, unde catulos Melitæos appellari Callimachus autor est. xij. M. passuum ab ea iij. Elaphites. In Ionio autem mari ab Orico M. M. passuum Sasonis piratica statione nota.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER IIII

VNDE PRIMVM OMNIS GRAECIAE FABULOSITAS, & litterarum claritas effulsit.

40

TERTIVS Europæ sinus Acroceraunijs incipit montibus, finitur Hellefpōto: amplectitur præter minores sinus xxix . xxv. M. pass. In eo Epirus, Acarnania, Aetolia, Phocis, Locris, Achaia, Messenia, Laconia, Argolis, Megaris, Attica, Boeotia. Iterumq; ab alio mari eadem Phocis, & Locris: Doris, Phthiotis, Thessalia, Magnesia, Macedonia, Thracia. Omnis Græciæ fabulositas, sicut & litterarum claritas, ex hoc primum sinu effulsit. Quapropter in eo paululum cōmorabimur. Epiros in uniuersum appellata, Acroceraunijs incipit montibus. In ea primi Chaones, à quibus Chaonia: dein The

e sproti

sperti, Antigonenses: Locus Aornos, & pestifera auibus exhalatio: Cestrini, Perthabi, quorū mons Pindus, Cassiopæi, Dryopes, Sellæ, Hellopes, Molossi, apud quos Dodo-
næi Iouis templum, oraculo illustre: Tomarus mons, centū fontibus circa radices, Theo-
pompo celebratus.

Epirus.

Cap. i

Epirus ipsa ad Magnesiam Macedoniamq; tendens, à tergo suo Dassaretas supradic-
tos liberam gentē, mox feram Dardanos habet. Dardanis læuo Triballi praten-
duntur latere & Moesię gentes, à fronte iunguntur Mædi ac Denselata, quibus Thraces,
ad pontum usq; pertinentes. Ita succincta Rhodopes, mox & Hemi uallatur excelsitas. In
Epiri ora castellum in Acroceraunijs Chimara, sub eo aquæ regiæ fons, Oppida Mæan-
dria, Cestrina, flumē Thesprotiæ Thyamis, colonia Buthrotum, maximeq; nobilitatus
Ambracius sinus, faucibus spatiosum æquor accipiens longitudinis xxxix. M. pass. latitu-
dinis xv. M. In eū defertur amnis Acheron, è lacu Thesprotiæ Acherusiā profluēs xxxvi.
M. pass. inde, & mille pedū ponte mirabilis omnia sua miratibus. In sinu oppidū Ambra-
cia. Molossorū flumina, Aphas, & Arachthus. Ciuitas Anactoria, lacus Pandosia. Acar-
naniæ quæ antea Curetis uocabatur, oppida Heraclia, Echinus, & in ore ipso colonia Au-
gusti Actiū, cum templo Apollinis nobili, ac ciuitate libera Nicopolitana. Egressos sinu
Ambracio in Ionium, excipit Leucadiū litus, promontoriū Leucates. Dein sinus ac Leu-
cadia ipsa peninsula, quondam Neritis appellata, opere accolarum abscissa à cōtinenti, ac
reddita uentorum flatu congeriem hatenæ accumulantiū, qui locus uocatur Dioryctos,
stadiorū longitudine trium. Oppidum in ea Leucas, quondam Neritū dictum. Deinde
Acarnanum urbes, Halysæa, Stratos, Argos Amphilocheiū cognominatū. Amnis Ache-
lous è Pindo fluens, atq; Acarnaniam ab Aetolia dirimens, & Artemitā insulam assiduo
terræ inuectu continenti annectens.

Aetolia.

Cap. ii

Aetolorū populi Athamanes, Tymphæi, Ephyti, Aeniēses, Perthabi, Dolopes, Ma-
races, Atraces, à quibus Atrax amnis Ionio mari infunditur. Aetoliæ oppidū Caly-
don est septem millium quingentorum passū à mari, iuxta Euenū amnem. Dein Macy-
nia, Molycræ: cuius à tergo Chalcis, & mons est Taphiasus. At in ora promontoriū An-
tirium, ubi ostiū Corinthiaci sinus, minus mille passuum latitudine influentis. Aetolosq;
dirimentis à Peloponneso. Promontorium, quod contra procedit, appellatur Rhion: sed
in Corinthiaco sinu oppida Aetoliæ Naupactum, Pylene: & in mediterraneo Pleuron,
Halysarna. Montes clari, in Dodone Tomarus, in Ambracia Crania, in Acarnania Ara-
cynthus: in Aetolia Acanthos, Panætoliū, Maciniū.

Locri.

Cap. iii

Proximi Aetolis Locri, qui cognominantur Ozolæ, immunes. Oppidum Oeanthe.
Portus Apollinis Phæstij, sinus Crissæus. Intus oppida Argyna, Eupalia, Phæstū
Calamifus. Ultra Cirrhæi Phocidis campi, oppidum Cirra, portus Chalæon, à quo viij.
M. passuum introrsus liberum oppidum Delphi, sub monte Parnaso, clarissimi in terris
oraculi Apollinis. Fons Castalius, amnis Cephissus præfluens Delphos, ortus in Lilæa
quondam urbe. Præterea oppidū Crisa, & cū Bulensibus Anticyra, Naulochū, Pyrrha,
Amphissa immunis. Trichœe, Tritea, Ambrysus, Drymæa regio, Daulis appellata. Dein
in intimo sinu angulus Bœotiæ alluitur cum oppidis, Gymnis, Thebis, quæ Corsicæ co-
gnominatæ sunt iuxta Heliconem. Tertium ab hoc mari Bœotiæ oppidum Pagæ, unde
Peloponnesi prosilit ceruix.

Peloponnesus.

Cap. iiii

Peloponnesus, Apia ante appellata & Pelasgia, peninsula haud ulli terræ nobilitate
posseferenda, inter duo maria, Aegæū & Ionium, platani folio similis, propter angu-
losos recessus, circuitu dlxiiij. M. passuum colligit autore Isidoro. Eadem per sinus penē
tantundem adijcit. Angustia unde procedit, Isthmos appellantur. In eo loco irumpen-
tia è diuerso quæ dicta sunt maria, à septentrione & exortu eius omnē ibi latitudinem uo-
rant. donec cōtrario incurfu æquorū tantorū, in quinq; M. pass. intervallo, exesis utrinq;
lateribus, angusta ceruice Peloponnesum cōtingat Hellas. Corinthiacus hinc, illinc Saro-
nicus

nicus appellatur sinus: Lecheæ hinc, Cenchreæ illinc, angustiarum termini, longo & anticipi nauium ambitu, quas magnitudo plaustris transuehi prohibet. Quam ob causam perfodere nauigabili alueo angustias tentauere, Demetrius rex, dictator Cæsar, C. princeps, Domitius Nero, infausto (ut omnium patuit exitu) incepto. Medio hoc intervallo, quod isthmon appellauimus, applicata colli habitatur colonia Corinthus, antea Ephyræ dicta, sexagenis ab utroque litore stadijs, è summa sua arce quæ uocatur Acrocorinthus, in qua fons Pyrene, diuersa duo maria prospectans. lxxvij. M. pass. ad Corinthiacum sinum traiectus est Patras à Leucade. Patræ colonia in longissimo promontorio Peloponnesi cõdita, ex aduerso Aetoliæ, & fluminis Eueni, minus M. pass. (ut dictum est) intervallo, in ipsis faucibus, sinum Corinthiacum lxxxv. M. pass. in longitudinem usque ad Isthmon transmittunt.

Achaia.

Cap. v

Achaia nomen provinciae, ab Isthmo incipit: ante Aegialos uocabatur, propter urbes in litore per ordinem dispositas. Primæ ibi quas diximus, Lecheæ Corinthiorum portus. Mox Oluros, Pellenæorū castellum. Oppida Helice, Bura, in quæ refugere hausitis prioribus, Sicyon, Aegira, Aegion, Erineos: Intus Cleone, Hyfiæ. Pæhormus portus, demonstratūq; iam Rhium, à quo promontorio quinq; M. pass. absunt Patræ, quas supra memorauimus. Locus Phere in Achaia, ix. montium Scioessa notissimus, fons Cy mothoe. Ultra Patras oppidū Olenum, colonia Dyme, loca Buprasium, Hyrmine, promontorium Araxum. Cykene sinus, promontorium Chelonates, unde Cylenen duo M. pass. castellum Philius. Quæ regio ab Homero Aræthyrea dicta, postea Afophis. Inde Eliorū ager, qui antea Epei uocabantur. Ipsa Elis in mediterraneo, & à Pylo xij. M. pass. Intus delubrum Olympi Iouis, ludorū claritate fastos Græciæ cõplexum. Pisæorū quondam oppidum, præfluente Alpheo amne. At in ora promontorium Ichthys: amnis Alpheus nauigabilis prope sex oppida, Aulon, Lepriion, promontoriū Platanistus: omnia hæc ad occasum uersa. Ad meridiem autem Cyparissius sinus cum urbe Cyparissa lxxij. milium passuum circuitu. Oppida Pylos, Methone: locus Helos, promontoriū Acritas, sinus Alinæus, ab oppido Asine, Coronæus à Corone, finiuntur Tænaro promontorio. Ibi regio Messenia duo deinginti montium. Amnis Pamisus. Intus autem ipsa Messene, Ithome, Oechalia, Arene, Pteleon, Thryon, Dorion, Zancle, uarijs clara tēporibus. Huius sinus circuitus lxxx. M. pass. traiectus uero xxx. M. Dehinc à Tænaro ager Laconicus, liberè gētis: & sinus circuitu cēvi. M. traiectu xxxix. M. Oppida Tænarum, Amyclæ, Phere, Leuctra, & intus Sparta, Theramne, atq; ubi fuere Cardamyle, Pitane, Anthane: Locus Thyrea, Gerania. Mōs Taygetus, amnis Eurotas, sinus Aegilodes, oppidū Psamathus. Sinus Gytheates ab oppido: ex quo ad Cretā insulā certissimus cursus. Omnia aut Maleo promontorio includunt. Qui sequitur sinus ad Scylleū, Argolicus appellatur, traiectu quinquaginta milia pass. idē ambitu centū septuaginta duo milia. Oppida Boea, Epidaurus, Limera cognomine: Zarax, Cyphanta portus. Amnes, Inachus, Erasinus, inter quos Argos hippium cognominatum, supra lacum Lermen, à mari MM. passuum, nouemq; additis milibus, Mycenæ: & ubi fuisse Tyrintha tradunt: & locus Mantinea.

40 Montes, Artemius, Apefantus, Asterion, Parpatus, aliq; undecim numero. Fontes Nio-be, Amymone, Psammate. A Scylleo ad Isthmum clxxvij. M. passuum. Oppida Hermione, Trezen, Coryphasium: appellatum q; aliàs Inachiū, aliàs Dipsium Argos. Portus Cænites, sinus Saronicus olim querno nemore redimitus, unde nomen, ita Græcia antiqua appellante quercum. In eo Epidaurū oppidum, Æsculapij delubro celebre, Spiraum promontorium, portus Anthedon, & Bucephalus: & quas supra dixeramus, Cenchreæ, Isthmi pars altera cum delubro Neptuni quinquēnalibus inclyto ludis. Tot sinus Peloponensem oram lancinant, tot maria allatrant. Siquidē à septentrione Ioniū irrupit, ab occidente Siculo pulsatur, à meridie Cretico urgetur, ab oriēte brumali Aegæo, ab oriente solstitiali Myrto: quod à Megarico incipiens sinu, totam Atticam alluit.

De Arcadia.

Cap. vi

Mediterranea eius Arcadia maxime tenet, undique à mari remota: initio Drymodis, mox Pelasgis appellata. Oppida eius, Psophis, Mâtinea, Stympalum, Tegea, Antigonea, Orchomenum, Pheneum, Palantium, unde palatium Romæ: Megalepolis Catina, Bocaliû, Carnon, Parthasîa, Thelphusa, Melanæa, Heræa, Pyle, Pellana, Agre, Epium, Cynætha, Lepreon Arcadiæ, Parthenium, Alea, Methydriû, Enispe, Macistum, Lampe, Clitorium, Cleone, inter quæ duo oppida regio Nemæa, Bembiniadia uocitata. Montes in Arcadia, Pholoe cum oppido, item Cyllene, Lyceus, in quo Lycaei Iouis delubrum: Manalus, Artemisius, Parthenius, Lampeus, Nonacris: præterq; ignobiles octo. Amnes, Ladon è paludibus Phenei, Erymanthus è monte eiusdem nominis in Alphæi¹⁰ um defluens. Reliquæ ciuitates in Achaia dicendæ, Aliphiræi, Abeatæ, Pyrgenses, Perethes, Paragenitæ, Tortuni, Typania, Thryasij, Trittêses. Vniuersæ Achæa libertatem Domitius Nero dedit. Peloponnesus, in latitudine à promontorio Maleæ, ad oppidum Lechæum Corinthiaci sinus dx. M. pass. patet. At in transversum ab Elide, Epidaurum cxxv. M. Ab Olympia Argos per Arcadiam lxiij. M. Ab eodem loco ad Phliuntia dicta mensura est. Vniuersa autem, uelut pensante æquorû incurfus natura, in montes vi. atq; lxx. attollitur. Græcia & Attica.

Cap. vii

AB Isthmi angustijs Hellas incipit, nostris Græcia appellata. In ea prima Attica, antiquitus Acte uocata. Attingit Isthmum parte sui, quæ appellatur Megaris, à colonia Megara, è regione Pagarum. Duo hæc oppida excurrente Peloponneso sita sunt²⁰ utraque ex parte, uelut in humeris Helladis. Pagæ & amplius Aegosthenenses contra buti Megarensibus. In ora autem hac portus Schœnus. Oppida Sidus, Cremyon: Scyrôia saxa vi. M. longitudine, Geranea. Megara, Eleusin. Fuere & Oenoa & Probalinthos quæ nunc non sunt. Ab isthmo liij. M. pass. Piræus & Phalera portus, v. M. pass. muro recedentibus Athenis iuncti. Libera hæc ciuitas, nec indiga ullius præconij amplius, tanta claritas supfluit. In Attica fontes, Cephissia, Larine, Calliroe, Enneacrunos. Motes, Brilesius, Aegialeus, Icarius, Hymettus, Lycabettus, amnis Ilissos. A Pyræo xliij. M. pass. Sunium promontorium, Doriscum promontorium. Potamos, Brauron, Ion quondam oppida. Rhamnus pagus. Marathon, campus Thriasius, oppidum Melita, & Oropus, in cōfinio Bœotia. Cuius Anthedon, Onchestos, Thespie liberum oppidum, Lebadea:³⁰ nec cedentes Athenis claritate, quæ cognominantur Bœotia Thebæ, duorû numinum Liberi atque Hercules (ut uolunt) patria, Et Musis natale in nemore Heliconis assignant. Datur & his Thebis saltus Cithæron, amnis Ilmenus. Præterea fontes in Bœotia, Oedipodia, Psammate, Dirce, Epigrænea, Arethusa, Hippocrene, Aganippe, Gargaphie. Motes extra prædictos, Mycaleus, Adilifius, Acontius. Reliqua oppida, inter Megaram & Thebas Eleutheræ, Haliartus, Plateæ, Phere, Aspledon, Hylæ, Thisbe, Erythire, Glissas, Cope: iuxta Cephisum amnē Lamia et Anichia: Medea, Phligone, Grepis, Coronea, Chironia. In ora aut infra Thebas, Ocale, Elgon, Scolos, Schœnos, Peteon, Hyrie, Mycaleus, Hyreseon, Pteleon, Olyros, Tanagra liber populus, & in ipsis faucibus euripi, quem facit obiectu infulæ Eubœæ, Aulis capaci nobilis portu. Bœotos Hyantas anti⁴⁰ quitus dixerunt. Locri deinde, Epicnemidij cognominant, olim Leleges appellati, per quos amnis Cephissus defertur in mare. Oppida, Opus, unde opuntinus sinus, Cynós. Phocidis in litore unum Daphnûs. Introrsus in Locis Elateæ, & in ripa Cephissi (ut diximus) Lilaæ, Delphosq; uersus Cnemis, & Hyampolis. Rursus Locrorû ora, in qua Larymna, Throniû, iuxta quod Boagrius amnis defertur in mare. Oppida Narycion, Alope, Scarphia. Postea Maliacus sinus ab incolis dictus: in q oppida, Halcyone, Econia, Phalara. Doris deinde, in qua Sperchios, Erineon, Boion, Pindus, Cytinû. Doridis à tergo mons est Oera. Sequit mutatis sæpe nominibus Aemonia. Eadē Pelasgiçû Argos, Hellas, eadē Thessalia, & Dryopis, semper à regibus cognominata. Ibi genitus rex nomine Grexus, à quo

quo Græcia: ibi Hellen, à quo Hellenes. Hos eodẽm Homerus tribus nominibus appellavit, Myrmidonas, & Hellenas, & Achæos. Ex his Phthiotæ nominantur Dorida accollentes. Eorũ oppida, Echinus in faucibus Sperchij fluminis, Thermopylarũ angustia: quò argumẽto iij. M. pass. inde Heraclea, Trachin dicta est, mons ibi Callidromus, Oppida celebra, Hellas, Halos, Lamia, Phthia, Arne. Thessalia. Cap. viii

IN Thessalia autem Orchomenus, Minyeus antea dictus: & oppidũ Almon, ab alijs Elmon, Atrax, Pelinna, fons Hyperia. Oppida, Pheræ, quarum à tergo Pierus ad Macedoniam protenditur, Larissa, Gomphi, Thebæ Thessalia, nemus Pteleon, sinus Pagasicus. Oppidum Pagasa, idem postea Demetrias dictũ, Tricca, Pharsalici campi cum civitate libera, Cranon, Iletia. Montes Phthiotidis, Nymphæus, quondam topiario naturæ opere spectabilis: Buzygæus, Donacesa, Bermius, Daphissa, Chimerion, Athamas, Stephane. In Thessalia sunt iij. atq; xxx. quorum nobilissimi Cerceti, Olympus, Pierus, Ossa: cuius ex aduerso Pindus & Othrys, Lapitharũ sedes, ad occasum uergentes: ad ortus, Pelios: omnes theatri modo inflexi † caueatis ante eos lxxv. urbibus. Flumina Thessalia, Apidanus, Phœnix, Enipeus, Onochonus, Pamissus. Fons Messæis. Lacus Bœbeis. Et ante cunctos claritate Peneus, ortus iuxta Gomphos: interq; Ossa & Olympũ ne morosa conualle defluens d. stadijs, dimidio eius spatio nauigabilis. In eo cursu Tempẽ uocatur v. M. pass. longitudine, & fermẽ sesquijugeri latitudine, ultra uisum hois attollentibus se dextera læuaq; leniter cõuexis iugis. Intus sua luce uiridat allabitur Peneus, uiridis calculo, amœnus circa ripas gramine, canorus auium cõcentu. Accipit amnẽ Eurotoni nec recipit, sed olei modo supernatantẽ (ut dictũ est ab Homero) breui spatio portatum abdicat: pœnales aquas dirisq; genitas, argẽtis suis misceri recusans. Magnesia. Ca. ix:

Quidã legũt, cuneatis

THessaliæ annexa Magnesia est, cuius fons Libethra. Oppida, Iolcus, Hormenium, Pyrrha, Methœ, Olizon. Promontoriũ Sepias. Oppida, Castana, Spalathra. Promontorium Acantium. Oppida, Melibœa, Rhizus, Erymne, ostium Penei, oppida Holmiũ, Orthe, Thespie, Phalanna, Thaumacię, Gyrton, Cranon, Acarne, Dotion, Melitea, Phylace, Potniæ, Epiri, Achaia, Attica, Thessaliæ in porrectũ longitudo cccclxxx. M. pass. traditur, latitudo cclxxxvij. M. Macedonia. Cap. ix

MAcedonia postea cl. populorũ, duobus incluta regibus, quondãq; terrarũ imperio, Aemathia antea dicta. Hæc ad Epiroticas gentes in solis occasum recedẽs post terga Magnesiæ atq; Thessaliæ, infestatur à Dardanis. Partem eius septentrionalem Pæonia ac Pelagonia protegit à Triballis. Oppida, Aegæ, in quo mos sepelire reges: Berceæ: & in regione quæ Pieria appellatur à nemore, Aeginium. In ora Heraclea, flumẽ Apilas: Oppida, Phina, Oloros. Amnis Haliacmõ. Intus Halorita, Vallei, Phylacei, Cyrtheſtę, Tyrisſei. Pella colonia. Oppidũ Stobi ciuium Ro. Mox Antigonía, Europus ad Axium amnem, eodemq; nomine per quod Rhœdias fluit: Heordeę, Scydra, Mieza Gordinię. Mox in ora Ichna, fluuius Axius. Ad hunc finem Dardani, Terres, Pieres, Macedoniã accolunt. Ab hoc amne Pæonię gentes, Parorei, Heordenſes, Almopij, Pelagones, Mygdones. Montes, Rhodope, Scopius, Orbelus. Dein præiacente gremio terratum, Athusij, Antiochenſes, Idomenenſes, Doberienſes, Trienſes, Allantenſes, Audaristenſes, Moryllij, Gareſci, Lynceſtæ, Othrinei, & liberi Amantini atq; Orestæ, coloniæ Bullidenſis & Dienſis: Xylopolite, Scotuffæ: liberi, Heraclea Sintica, Timphęi, Coronæi. In ora sinus Macedõici oppidũ Chalaſtra, & intus Phileros, Lete: medioq; flexu litoris Thessalonica, liberæ conditionis. Ad hanc à Dyrrachio cxiiij. M. passuum. Thetme. In Thermaico sinu oppida, Dicæa, Pydna, Derra, Scione, Promontorium Canaſtræum. Oppida, Pallene, Phlegra. Qua in regione montes, Hypſizorus, Epitus, Alchione, Leuomne. Oppida, Nisso, Brygion, Eleon, Mendæ, & in Pallenenſi iſthmo quondam Potidæa, nũc Caſſandria colonia: Anthemus, Holophyxos sinus, Meciberna. Oppida Phylſcelia, Ampelos, Torone, Soggoſtedes: frictum quo montem Athon Xerxes rex Perſarum

continenti abscidit, in longitudine passuum M. d. Mons ipse à planicie excurrit in mare lxxv. M. passuum. Ambitus radices cl. M. colligit. Oppidum in cacumine fuit Acrothou. Nunc sunt Vranopolis, Palæotrium, Thyssus, Cleone, Apollonia, cuius incolæ Macrobij cognominantur. Oppidum Cassera, faucesq; alteræ Isthmi, Acanthus, Isthia, Graftonia, Heraclea. Regio Mygdoniæ subiacens. In qua recedentes à mari Apollonia, Arethusa. In ora rursus Posidiû, & sinus cum oppido Cermoro, Amphipolis. Libera gens Bisalte. Dein Macedoniæ terminus amnis Strymon, ortus in Hæmo. Memorandum, in septem lacus eum fundi, priusquàm dirigat cursum. Hæc est Macedonia, terrarum imperio potita quondam: Hæc Asiam, Armeniam, Iberiam, Albaniam, Cappadociam, Syriam, Ægyptum, Taurû, Caucasum transgressa: hæc in Bactris, Medis, Persis dominata, toto oriente possessa: hæc etiam Indiæ uictrix, per uestigia Liberi patris atq; Hercules uagata: hæc eadem est Macedonia, cuius uno die Paulus Æmiliius imperator noster lxxij. urbes direptas uendidit. Tantam differentiam fortis præstitero duo homines.

Thracia.

Cap. xi

Thracia sequitur, inter ualidissimas Europæ gentes, in strategias l. diuisa. Populorû eius quos nominare non pigeat, amnem Strymonem accolunt dextero latere Denesleæ, & Mædi, Bisaltes usq; supra dictos: lauo, Digeri, Bessorumq; multa nomina, ad Nestum amnem Pangæi montis ima ambientem, inter Eletos, Diobefos, Cerbilesos, inde Brysas, Sapæos. Odomantes Odrysarum gens infundit Hebrum accolentibus Carbiletis, Pyrogeris, Drugeris, Cænicis, Hypsalis, Benis, Corpillis, Boticis, Edonis. Eodem sunt in tractu Sellaæ, Priantæ, Dolonæ, Thyni, Celetæ, maiores Hæmo, minores Rhodopæ subditi. Inter quos Hebrus amnis. Oppidum sub Rhodope Poneropolis antea, mox à conditore Philippopolis, nunc à situ Trimontiû dicta. Hæmi excelsitas vi. M. pass. subitur. Auerfa eius & in Istrû deuexa Mœsi, Getæ, Aoti, Gaudæ, Clariæq;, & sub ijs Arrari Sarmatæ, quos Areatas uocant, Scythæq;, & circa Ponti littora Moriseni, Sithoniq; Orphei uatis genitores obtinent. Ita finit Ister à septentrione. Ab ortu Pontus à Propontis, à meridie Ægeum mare, cuius in ora à Strymone, Apollonia, Oesima, Neapolis, Pastos. Intus Philippi colonia, absunt à Dyrrachio cccxxv. M. pass. Scotusa, Topiris, Nesti amnis ostium. Mons Pangæus, Heraclea, Olynthos, Abdera libera ciuitas, stagnum Bistonum & gens. Oppidum fuit Tinda, Diomedis equorum stabulis dirum. Nunc sunt Diceæ, Ismaron, locus Parthenion, Phalesina, Maronea prius Ortageura dicta. Mons, Serrium & Zone, tum locus Doriscus cxx. M. hominum capax. Ita Xerxes ibi dinumerauit exercitum. Os Hebri. Portus Stentoris. Oppidum Ænos liberû cum Polydori tumulo, Ciconum quondam regio. A Dorisco incutatur ora ad Macron tichos centû uigintiduum M. pass. Circa quem locum fluuius Melas, à quo sinus appellat. Oppida, Cypsela, Bisanthæ, Macron tichos dictum, qua à Propontide ad Melanem sinum inter duomaria porrectis muris procurentè excludit Cherronesum. Namq; Thracia altero latere à Pontico littore incipiēs, ubi Ister amnis immergitur, uel pulcherrimas in ea parte urbes habet Istropolin Milesiorum, Tomos Calatinq;, quæ antea Aceruetis uocabatur. Heracleam habuit, & Bizonem terræ hiatu raptam. Nunc habet Dionysopolin, Crunos antea dictam. Alluit Zyras amnis: Totû eum tractum Scythæ Arotères dicti tenuere. Eorum oppida Aphrodisias, Libistos, Zigere, Borcobe, Eumenia, Parthenopolis, Gerania, ubi Pygmæorum gens fuisse proditur, quos Catizos Barbari uocant, creduntq; à gribus fugatos. In ora à Dionysopoli est Odessus Milesiorû. Flumen, Panisus. Oppidum, Terra, Naulochus. Mons Hamus uasto iugo procumbens in Pontû, oppidum habuit in uertice Aristæum: Nunc in ora Mesembriam, Anchialum, ubi Mesembria fuerat. Astice regio habuit oppidum Anthiû, Nunc est Apollonia. Flumina Panissa, Rira, Tearus, Orosines. Oppida, Thynnias, Almedessos, Deuelton cum stagno quod nunc Deultû uocant. Veteranorû Phinopolis, iuxta quam Bosphorus. Ab Istri ostio ad os ponti pass. dlv. M. alij fecere

fecere. Agrippa adiecit quadraginta. Inde ad murum supradictū cl. ab eo Cherronesus cxxvi. M. Sed à Bosphoro sinus Casthenes. Portus senum, & alter qui mulierum cognominatur. Promontorium, Chryfoceras, in quo oppidum Byzantium liberæ conditionis, antea Lygos dictum. Abest à Dyrrachio dccxi. M. pass. Tantū patet longitudo terrarū inter Adriaticum mare & Propontidem. Amnes, Bathynias, Pydaras, siue Atyras. Opypida, Selymbria, Perinthus, latitudine ducentorum pedum continenti adnexa. Intus Byzia arx regum Thraciæ, à Terei nefasto crimine inuisa hirundinibus: regio Canica, colonia Flauio polis, ubi antea Zela oppidum uocabatur. Et à Byzia quinquaginta M. pass. Apro colonia, quæ à Philippis abest clxxxvij. M. pass. At in ora amnis Erginus, oppidum fuit Gonos, deferitur & Lyfimachia iam in Cherroneso. Alius nanque ibi Isthmos angustia simili est, eodem nomine & pari latitudine: Illustrant duæ urbes utrinq; littora, quæ haud dissimili modo tenere, Pactyæ à Propontide, Cardia à Melane sinu, hæc ex facie loci nomine accepto, utræq; cōprehensæ postea Lyfimachia, v. M. pass. à longis muris. Cherronesos à Propontide habuit Tyristasin, Crithoten, Cissam flumini Aegos appositam: nunc habet à colonia Apro xxxij. M. pass. Resiston, ex aduerso coloniæ Parianæ. Et Hellepontus septē (ut diximus) stadijs Europam ab Asia diuidēs, quatuor illic inter se contrarias urbes habet. In Europa Callipolin & Seston. In Asia Lampfacum & Abydon. Dein promontoriū Cherronesi Mastusia aduersum Sigeo, cuius in fronte obliqua Cynossema, ita appellatæ Hecubę tumulus, statio Achæorū. Turris & delubrum Proteilai.

Et in extrema Cherronesi fronte, quæ uocatur Aeoliū oppidū Elæus. Dein petenti Melanem sinū portus Ccelos, & Panhormus & supradicta Cardia. Tertius Europe sinus ad hunc modū clauditur. Montes extra prædictos Thraciæ Edonus, Gigemoros, Meritus, Melanphyllon. Flumina in Hebrū cadentia Bargus, Suemus. Macedoniæ, Thraciæ, Hellepontū lōgitudo supradicta. Quidā dccxx. M. faciūt. Latitudo ccclxxxij. M. est. Aegeo mari nomen dedit scopulus inter Tenedum & Chium uerius quā in insula, Aex nomine, à specie capræ, quæ ita Græcis appellatur, repente in medio mari exiliens. Cernūt eum à dextra parte Andrum nauigantes ab Achaia, dirum ac pestiferū, Aegei pars Myrtoo datur: appellatur ab insula parua, quæ cernitur Macedoniam à Geresto petentibus, haud procul Eubœæ Carysto. Romani omnia hæc maria duobus nominibus appellant, Macedonicum quodcunque Macedoniam aut Thraciam attingit, Græciense quā Græciam alluit. Nam Græci & Ionium diuidunt in Siculum ac Creticum ab insulis. Item Icarium, quod est inter Samum & Myconū. Cætera nomina sinus dedere quos diximus. Et maria quidem gentesq; in tertio Europæ sinu ad hunc modum se habent.

Insulæ inter eas terras, inter quas Creta, Eubœa, Cyclades, Sporades, Hellepontus, Pontus, Mæotidis, Daciæ, Sarmatiæ, Scythiæ. Cap. xii

Insulæ autē ex aduerso Thesprotiæ Corcyra, à Butthoto xij. M. pass. eadem ab Acro Icceraunijs quinquaginta M. cum urbe eiusdē nominis Corcyra liberæ ciuitatis, & oppido Calsiope, temploq; Casti Iouis, pass. xcvij. M. in longitudinē patens: Homero dicta Scheria & Phæacia, Callimacho etiā Drepane. Circā eam aliquot, sed ad Italiam uergēs

Thoronos, ad Leucadiam Paxæ duæ, quinq; M. discretae à Corcyra: nec pcul ab ijs ante Corcyram Ericusa, Marate, Elaphusa, Malthace, Trachie, Pytionia, Ptychia, Tarachie. Et à Phalacro Corcyræ promontorio scopulus, in quem mutata Vlixis nauē à simili specie fabula est. Ante Leucadiā Sybota. Inter Leucadiam autē & Achaia permultæ: quarum Teleboides, eadem quæ Taphig, ab incolis ante Leucadiam appellantur, Taphias, Oxia, Prinoessa: & ante Aetoliā Echinades, Aegialia, Cotonis, Thyatira, Geoaris, Dionysia, Cyrenus, Chalcis, Pinara, Mystus. Ante eas in alto Cephalenia, Zacynthus, utraq; liberæ, Ithaca, Dulichiū, Same, Crocylea, Paxos. Cephalenia quondam Melæna dicta, xi. M. passuum abest, circuitu patet xliij. Same diruta à Romanis: adhuc tamen oppidaria habet. Inter hanc & Achaia cum oppido magnifica & fertilitate præcipua Zacyn-

thus aliquādo appellata Hyrie, Cephaleniæ à meridiana parte xxij. M. abest: mons Elatus ibi nobilis. Ipsa circuitu colligit xxxvi. M. Ab ea Ithaca xij. M. distat, in qua mons Neritus. Tota uero circuitu pater xxv. M. passuum. Ab ea Araxū Peloponnesi promontorium xij. M. pass. Ante hanc in alto Asteris, Prote: ante Zacynthum xxxv. M. passuū in eorum uentum Strophades duæ, ab alijs Plotæ dictæ. Ante Cephaleniā Letoia. Ante Pylum tres Sphagiæ, & totidē ante Messenem Oenussæ. In sinu Asinæ tres Thyrides: in Laconico Teganusa, Cothon, Cythera cū oppido, antea Porphyris appellata. Hæc sita est à Maleæ promontorio v. M. pass. ancipiti propter angustias ibi nauū ambitu. In Argolico Pityusa, Irine, Ephyre. cōtra Hermioniū agrum Tipareus, Epiropia, Colonis, Aristera: contra Trœzenium Calauria, quingentos passus distans, Plateis, Belbina, La¹⁰ sia, Baucidas. Contra Epidaurum Cecryphalos, Pityonesos vi. M. pass. à continente, ab hac Aegina liberæ cōditionis xvij. M. p. cuius xx. M. p. præternauigatio est: eadem aut à Piræo Atheniensium portu xij. M. pass. abest, ante Oenone uocitata. Spiræo promontorio obiacet Elausa, Dendros, Craugiæ duæ, Cæciæ duæ, Selachusa, Dacenchris, Aspis, vij. Et in Megarico sinu Methurides quatuor. Aegila aut xv. M. pas. à Cythera: eademq; à Cretæ Phalasarne oppido xxv. M. pass. Ipsa Creta altero latere ad austrum, altero ad septentrionē uersa, inter ortum occasumq; porrigitur, c. urbiū clara fama. Dosiades eam à Creta nympa Hesperidis filia, Anaximander à rege Curetum, Philistides, Mallotes Crates primum Aeriā dictā, deinde postea Curetin, & Macaron nonnulli à tempe²⁰ rie cœli appellatam existimauere. Latitudine nusquam quinquaginta M. passuum excedens, & circa mediam sui partem maxime patens, longitudine implet cclxx. M. passuū, circuitu d. lxxxix. flectensq; se in Creticum pelagus ab ea dictum, quā longissima est ad orientem Sammonium promontoriū aduersum Rhodo, ad occidentem Criu metopon Cyrenas uersus expellit. Oppida eius insignia, Phalasarne, Elæa, Cysamum, Pergamum, Cydon, Minoum, Apterion, Pantomatiū, Amphimalla, Rhythymna, Panormū, Cyteum, Apollonia, Matiū, Heraclea, Miletos, Ampelos, Hierapytna, Lebenæ, Hierapolis: Et in mediterraneo, Gortyna, Phæstū, Gnosus, Polytheniū, Myrina, Lycastus, Rhamnus, Lyctus, Diū, Asum, Pyloros, Rhytū, Clatos, Pharæ, Holopyxos, Lasos, Eleuterna, Therapne, Marathusa, Cytinos: & aliorū circiter lx. oppidorum memoria extat. Montes, Cadiscus, Ideus, Dictæus, Corycus. Ipsa abest promontorio suo quod uocatur³⁰ Criu metopon, ut prōdit Agrippa, à Cyrenarū promontorio Phycunte ccxxv. M. pass. Item Cadiscō à Malea Peloponnesi lxxx. A Carpatho insula promontorio Sammonio lx. M. in fauonium uentum. Hæc inter eam & Rhodum interiacer. Reliqua circa eā, ante Peloponnesum duæ Coricæ, totidem Mylæ: & latere septentrionali, dextera Cretam habenti, cōtra Cydoniam Leuce, & duæ Budoræ. Contra Matiū Dia. Contra Itanū promontoriū Onisa, Leuce: Contra Hierapytnam, Chrysa, Gaudos. Eodē tractu Ophiussa, Butoa, Rhamnus: circumuectisq; Criu metopon, tres Musagores appellatæ. Ante Sammonium promontorium, Phocæ, Platia, Sirnides, Naulochos, Armedon, Zephyre. At in Hellade etiamnum in Aegeo Lichades, Scarphia, Coresa, Phocaria, cōpluresq; aliæ ex aduerso Atticæ sine oppidis, & ideo ignobiles. Sed contra Eleusina clara Salamis, ante⁴⁰ te eam Psytalia: à Sunio uero Helene v. M. passuum distans. Dein Ceos ab ea totidem, quam nostri quidam dixere Ceam, Græci & Hydrussa. Auulsa Eubocæ, quingētis longa stadis fuit quondā: mox quatuor ferē partibus, quæ ad Bœotiam uergebant, eodem mari deuoratis, oppida habet reliqua, Iulida, Cartheiā: interciderē Coressus, Pæssa. Ex hac profectā delicatiorē fœminis uestē, autor est Varro. Eubocæ & ipsa auulsa Bœotiae, tam modico interfluente Euripo ut ponte iungatur, ad meridiē promontorijs duobus, Geresto ad Atticam uergente, & ad Hellepontū Caphareo insignis, à septentrione Cæneo, nusquā latitudinē ultra xl. M. pass. extendit, nusquā intra xx. M. cōtrahit: sed in longitudinem uniuersæ Bœotiae, ab Atticā Thessaliā usq; prætenta in cl. M. pass. circuitu uero

uero cccxv. abest ab Helleſpōto parte Capharei ccxv. M. paſ. urbibus clara quondam, Pyrrha, Porthmo, Neſo, Cerintho, Oreo, Dio, Aedeſſo, Ocha, Oechalia: nūc Chalcide cuius ex aduerſo in continenti Aulis eſt, Gereſto, Eretria, Caryſto, Oritano Artemiſio. fonte Arethuſa, flumine Lelanto, aquisq; calidis quæ Heliopie uocantur nobilis, notior tamen marmore Caryſto: antea uocitata eſt Chalcodontis, aut Macris, ut Dionyſius & Ephorus tradunt, ut Ariſtides Macra, & Callidemus Chalcis, ære ibi primum reperto: ut Menæchmus, Abantias, ut poetæ uulgo Aſopis. Extra eam in Myrtoo multæ, ſed maxime illuſtres Glauconefos, & Aegilia. Et à promōtorio Gereſto, circa Delum in orbem ſitæ, unde & nomen traxere, Cyclades. Prima earum Andrus cum oppido, 10 abeſt à Gereſto x. M. paſſ. à Ceo xxxix. M. Ipſam Myrſilus Cauron, deinde Antandron cognominatā tradit, Callimachus Laſiam, alij Nonagriam, Hydruſſam, Epagrin. Patet circuitu xciiij. M. paſſ. Ab eadem Andro paſſus mille, & à Delo xv. M. Tenos cum oppido, xv. M. paſſuū porrecta, quam propter aquarum abundantiam Ariſtoteles Hydruſſam appellatam ait, aliqui Ophiuſſam. Cæteræ Myconos cum monte Dimarſto, à Delo xv. M. paſſuū. Scyros, Siphnus ante Meropia, & Acis appellata, circuitu xxviij. M. paſſuū: Seriphus xij. Præſepinthus, Cythnos: Ipſaq; longe clariſſima, Cycladū media, templo Apollinis & mercata celebrata Delos: quæ diu fluctuata (ut proditur) ſola motum terræ non ſenſit ad M. Varronis ætatem. Mutianus prodidit bis concuſſam. Hanc Ariſtoteles ita appellatam prodidit, quoniam repente apparuerit enata: Aegloſthenes 20 Cynthiam, alij Ortygiam, Aſteriam, Lagiam, Chlamydiam, Cynethum, Pyripilen, igne ibi primum reperto. Cingitur quinq; M. paſſuum, aſurgit Cyntho monte. Proxima ei Rhene, quam Anticlidēs Celaduſſam uocat, item Artemiten Helladiū. Syros quam circuitu patere xx. M. paſſuum prodidere ueteres, Mutianus clx. Olearos, Paros cum oppido à Delo xxxviij. M. marmore nobilis, quam primo Paſtiam, poſtea Minoida uocarunt. Ab ea ſeptem M. quingentis Naxos, à Delo xviij. cum oppido, quam Strongylen, dein Dian, mox Dionyſiada à uinearum fertilitate, alij Siciliam minorem, aut Callipolin appellant. Patet circuitu lxxv. M. paſſuum, dimidioq; maior eſt, quam Paros: Et hæcenus quidē Cycladas ſeruant, cæteras quæ ſequuntur Sporades. Sunt autem Helleæ, Phocuiſſa, Phæcaſſa, Schinuſſa, Pholegādros, & à Naxo decem & ſeptem 30 M. paſſuū Icaros, quæ nomen mari dedit, tantundem ipſa in longitudinem patens, cum oppidis duobus, tertio amiſſo, ante uocata Doliche, & Macris, & Ichthyoeſſa. Sira eſt ab exortu ſolſtitiali à Delo quinquaginta M. paſſ. Eadem à Samo xxxv. M. Inter Eubœam & Andrium x. M. paſſuum freta. Ab ea Gereſtum cxiij. M. quingenti paſſus. Nec deinde ſeruari poteſt ordo. Accruatim ergo ponentur reliquæ. Ios à Naxo xiiij. M. paſſ. Homerī ſepulchro ueneranda, longitudinis xxv. M. antea Phœnicē appellata. Ochia, Lerandros, Gyaros, cū oppido, circuitu xij. M. paſſ. prope. Abest ab Andro ſexaginta duo. M. paſſuū. Ab ea Syrnos lxxx. M. paſſ. Cynethuſſa, Telos unguento nobilis, à Callimacho Agathuſſa appellata. Donyſa, Patmos circuitu xxx. M. paſſuum. Coraſia, Lebinthus, Lerōs, Cynara, Sicynus, quæ antea Oenōe, Heratia quæ Onus, Caſus quæ Alſtrabe, 40 Cimolus quæ Echinuſſa. Melos cum oppido quam Ariſtides Byblida appellat, Ariſtoteles Zephyriam, Callimachus Mimallida, Heraclicidēs Siphnum, & Acyton. Hæc inſularum rotūdiſſima eſt. Poſt Machia, Hypere quondā Patage, ut alij Platage, nūc Amorgos, Polyægos, Phyle, Thera, cum primum emerſit, Calliſte dicta: ex ea auulſa poſtea Theraiſia, atq; inter duas enata mox Automate, eadem Hiera: & in noſtro æuo Thia iuxta eandem Hieram nata. Diſtat Ios à Thera xxv. M. paſſ. Sequitur Lea, Aſcania, Anaphe, Hippuris, Hippuriſuſa. Alſtypalæa liberę ciuitatis, circuitu lxxxviij. M. p. abeſt à Cædiſco Cretæ ccxv. M. Ab ea Platea lx. M. Vnde Camina xxxviij. M. Azibintha, Lanſe, Tragia, Pharmacuſa, Techedia, Chalcia, Calydna, in qua oppida iij. Calymnæ ij. Olymnos. A qua Carpathū, quæ nomen Carpathio mari dedit, xxy. M. paſſ. Inde Rhodum Africo

Africo uento quinquaginta M. pass. à Carpatho ad Cafon vij. M. à Casò Samonium
 Cretæ promontorium xxx. M. In Euripo autem Euboico primo ferè introitu Petaliæ,
 quatuor insulæ, & in exitu Atalante. Cyclades, & Sporades, ab oriente littoribus Icarjæ
 Asiæ, ab occidente Myrtois Atticæ, à septentrione Aegeo mari, à meridie Cretico &
 Carpathia inclusa, per cc. M. in longitudinem iacent. Pagasicus sinus ante se habet Euty-
 chiam, Cicynetum, & Scyrum supradictam, sed Cycladum & Sporadum extimam, Ge-
 rontiam, Scadiram, Thermeusim, Irrhesiam, Solimniam, Eudemiam, Neam, quæ Mi-
 neræ sacra est. Athos ante se quatuor, Peparethum cum oppido, quondam Eionû di-
 ctam ix. M. pass. Scyathum xv. M. Imbrum cum oppido lxxxvij. M. pass. Eadem abest
 à Mastusia Cherronesi lxxv. M. pass. Ipsa circuitu lxxij. M. pass. Perfunditur amne Ilisso. 10
 Ab ea Lemnos xxij. M. quæ ab Atho lxxxvij. M. pass. Circuitu patet xxij. M. d. passuû.
 Oppida habet Ephæstia & Myrinam, in cuius forû solstitio Athos eiacularum umbram.
 Ab ea Thassos libera quinq; M. pass. olim Aeria uel Aethria dicta. Inde Abdera cõtenen-
 tis xx. M. pass. Athos lxij. M. tantundem ad insulam Samothracen, quæ libera ante He-
 brum, ab Imbro xxxij. M. à Lemno xxij. M. d. attollitur monte Saoc. x. M. pass. portuo-
 sissima omniû: Callimachus eam antiquo nomine Dardaniâ nominat. Inter Cherrone-
 sum & Samothracen utrinq; ferè xv. M. Halonesos, ultra Gethone, Lamponia, Alope-
 connesus haud procul à Cœlo Cherronesi portu, & quædã ignobiles. Desertis quoq; red-
 dantur in hoc sinu, quarû modo inueniri potuerunt nomina, Desticos, Larnos, Cysiros,
 Carbrusa, Calathusa, Scylla, Dialeon, dicta Melantia, Draconon, Arconesus, Diethusa 20
 Scapos, Capheris, Mesate, Acantion, Phaterunefos, Pateria, Calete, Neriphus, Polen-
 dos. Quartus è magnis Europæ sinus ab Hellesponto incipiēs, Mæotis ostio finitur. Sed
 totius Ponti forma breuiter amplectenda est, ut facilius partes noscantur. Vastum mare
 præiacens Asiæ & ab Europa porrecto Cherronesi littore expulsum, angusto meatu ite-
 rum pit in terras, septem stadiorum, ut dictum est, intervallo Europā auferens Asiæ. Pri-
 mas angustias Hellepontum uocant. Hac Xerxes Persarum rex, constrato in nauibus
 ponte, duxit exercitum. Porrigitur inde tenuis Euripus lxxxvi. M. pass. spatio ad urbem
 Priapum Asiæ, quæ magnus Alexander transcendit. Inde expatiatur æquot, rursusq; in
 arcum coit laxitas. Propontis appellatur. Angustia Thracius Bosphorus, latitudine d.
 passuum, quæ Darius pater Xerxis copias ponte transuexit. Tota ab Hellesponto lon- 30
 gitudò ccxxxix. M. pass. Dein uastum mare, pontus Euxinus, qui quondam Axenus,
 longe refugientes occupat terras, magnocq; littorum flexu retro curuatus in cornua, ab
 his utrinq; porrigitur, ut sit planè arcus Scythici forma. Medio flexu iungitur ostio Mæo-
 tici lacus. Cimmericus Bosphorus id os uocatur, MMD. pass. latitudine. At inter duos
 Bosphoros Thraciû & Cimmericiû directo cursu, ut autor est Polybius d. M. pas. inter sunt.
 Circuitu uero totius Põti uiciēs semel cõtēna quinquaginta M. ut autor est Varro, & ferè
 ueteres. Nepos Cornelius ccc. M. l. adijcit. Artemidorus uiciēs nouies cõtēna xix. M. facit.
 Agrippa xxii. lx. milia. Mutianus xxviii. lxxv. M. Simili modo Europæ latere mensurā
 aliq; quatuordecies cõtēna lxxvij. M. p. determinauere: Alij undecies cõtēna lxxij. M. M.
 Varro ad hūc modū metitur: Ab ostio Ponti Apolloniā clxxxvij. M. d. pass. Calatin tan- 40
 tundē. Ad ostiū Istrī cxxv. Ad Borysthenen ccl. Cherronesum Heracleatarū oppidum
 cclxxv. M. passuum. Ad Panticapæum quod aliqui Bosphorum uocant, extremum
 in Europæ ora cc. xxij. M. d. quæ summa efficit xlii. xxxvi. M. d. Agrippa à Byzantio
 ad flumen Istrū. d. lx. Inde Panticapæū dcxxx. Inde lacus ipse Mæotis Tanain amnem
 ex Riphæis montibus defluentem accipiēs, nouissimum inter Europam Asiamq; finem
 xlii. vi. M. circuitu patere traditur. Ab alijs xli. xxv. M. Ab ostio eius ad Tanais ostium
 directo cursu cclxxv. M. pas. esse cõstat. Accolæ sinus eius in mentiōe Thraciæ dicti sunt
 Istropolin usq;. Inde ostia Istrī. Ortus hic in Germaniæ iugis mōtis Abnobæ, ex aduerso
 Raurici Galliæ oppidi, multis ultra alpes milibus, ac per innumeras lapsus gētes Danubij
 nomine

nomine, immenso aquarū auctū, & unde primū Illyricum alluit Ister appellatus, sexaginta annibus receptis, medio ferme numero eorum nauigabili, in pontum uastis sex fluminibus euoluitur. Primum ostium Peuces, mox ipsa Peuce insula: à qua proximus alucus appellatus, xix. M. pass. magna palude forbetur. Ex eodem alueo & super Istropolim laicus gignitur, lxij. M. passuum ambitu, Halmyrin uocant. Secundum ostium Naracustoma appellatur. Tertium Calostoma iuxta insulam Sarmaticā. Quartum Pseudostoma, & insula Conopon diabasis, postea Boreostoma & Spireostoma. Singula autē ora tanta sunt, ut prodatur in xl. M. passuum longitudinis uinci mare, dulcemq; intelligi haustum. Ab eo in plenum quidem omnes Scytharum sunt gentes, uariæ tamen littori appositæ

¹⁰ tenuere, aliās Getæ, Daci Romanis dicti, aliās Sarmatæ, Græcis Sauromatæ, eorumq; Hamaxobij aut Aorsi, aliās Scythæ degeneres & à seruis orti, aut Troglodytæ, mox Alanī & Roxalani. Superiora autem inter Danubium & Hercynium saltum, usque ad Panonica hyberna Carnunti, Germanorumq; ibi confinium, campos & plana Iazyges Sarmatæ, montes uero & saltus pulsi ab his Daci, ad Pathissum amnem à Moro, siue is Duriæ est, à Sueuis regnoq; Vanniano dirimens eos: auersa Basternæ tenent, aliq; inde Germani. Agrippa totum eum tractum ab Istro ad oceanum bis ad decies centum M. passuum in longitudinem, quantum minus quadringentis in latitudinem, ad flumen Visulam à desertis Sarmatiæ, prodidit. Scytharum nomen usquequaq; trāsit in Sarmatas atq; Germanos. Nec alijs prisca illa durauit appellatio, quā qui extremi gentiū harum

²⁰ ignoti propè cæteris mortalibus degunt. Verum ab Istro oppida, Cremniscos, Aepoliū, montes Macrocremni, clarus amnis Tyra, oppido nomen imponēs, ubi antea Ophiussa dicebatur. In eodē insulā spatiosam incolūt Tyragetæ. Abest à Pseudostomo Istri ostio centum triginta M. passuum: Mox Axiacæ cognomines flumini, ultra quos Crobyzi, flumen Rode, sinus Sagaricus, portus Ordesus. Et à Tyra centum uiginti M. passuum flumen Borysthene, lacusq; & gens eodem nomine, & oppidum à mari recedens quindecim M. passuū, Olbiopolis & Miletopolis, antiquis nominibus. Rursusq; in littore portus Achæorum. Insula Achillis, tumulo eius uiri clara. Et ab ea centum xxv. M. passuum peninsula, ad formam gladii in transuersum porrecta, exercitatione eiusdem cognominata Dromos Achilleos, cuius longitudinem lxxx. M. passuū tradidit Agrippa. Totum

³⁰ eum tractum Taurici Scythæ & Sarmatæ tenent. Inde syluestris regio Hylæum mare, quo alluitur, cognominauit, Enceadlox uocātur incolæ. Vitra Panticapes amnis, qui Nomadas & Georgos determinat: mox Acesinus. Quidā Panticapen cōfluere infra Olbiā cum Borysthene tradunt, diligentiores Hypanin: tanto errore eorū, qui illum in Asiæ parte prodidere. Mare subit uasto recessu, donec quinq; M. pass. interuallo absit à Mæotide, uasta ambiens spatia multasq; gentes. Sinus Carcinites appellatur, flumen Pacyris, Oppida Naubarū, Carcine. A tergo lacus Buges, fossa emissus in mare. Ipse Buges à Coreto, Mæotis lacus sinu, petroso discluditur dorso. Recipit amnes Bugem, Gerthū, Hypanin, ex diuerso uenientes tractu. Nam Gerrhus Basilidas & Nomadas separat. Hypanis per Nomadas & Hylæos fluit, manu facto alueo in Bugem, naturalis in Coretum. Regio

⁴⁰ Scythiæ Sendica nominatur. Sed à Carcinite Taurica incipit, quondā mari circumfusa & ipsa, quæ nunc iacent campi. Deinde uastis attollitur iugis. Triginta sunt eorū populi. Ex his mediterranei xxiiij. Sex oppida, Orgocyni, Caraseni, Assyriani, Tractari, Arcilarchitæ, Calioridi. Iugum ipsum Scythotauri tenet. Clauduntur ab occidente Cherroneso, ab ortu Scythiis Satarchis. In ora à Carcinite oppida, Taphræ, in ipsis angustissimis peninsula: mox Heraclea Cherronesos, libertate à Romanis donatum. Megarice uocabatur antea, præcipui nitoris in toto eo tractu, custoditis Græciæ moribus, quinq; M. passuum ambiente muro. Inde Parthenium promontorium Taurorum, ciuitas Placia. Symboion portus. Promontoriū Criu metopon, aduersum Carambico Asiæ promontorio per medium Euxinum procurrens clxx. M. passuum interuallo: quæ maxime ratio Scythici

arcus formā efficit. Ab eo Taurorū portus multi & latus, oppidū Theodosia à Criume/ 10
 topo cxxij. M. pass. A Cherronneso clxv. M. pass. Ultra fuere oppida, Cyte, Zephyriū,
 Acre, Nymphæum, Dia. Restat longe ualidissimum in ipso Bosphori introitu, Pantica
 præum Milesiorū, à Theodosia M. xxxv. pass. A Cimmero uero oppido trans fretū sito
 mmd. (ut diximus) pass. Hæc ibi latitudo Asiam ab Europa separat, eaq; ipsa pedibus
 plerunq; peruia, glaciato freto. Bosphori Cimmerij latitudo xij. m. d. pass. Oppida habet
 Hermisium, Myrmeceum & intus insulam Alopecen. Per Mæotin autem ab extremo
 Isthmo, qui locus Taphræ uocatur, ad os Bosphori cclx. M. passuū longitudo colligitur.
 A Taphris per continentem introrsus tenet Auchetæ, apud quos Hypanis oritur, Neuri
 apud quos Borysthenes, Geloni, Thussagetæ, Budini, Basilidæ, & cæruleo capillo Aga- 10
 thyrsi. Super eos Nomades dein Anthropophagi. A Buge super Mæotin Sauromatæ,
 & Essedones. At per orā ad Tanaim usq; Mæotæ, à quibus lacus nomen accepit: ultimiq;
 à tergo eorum Arimaspi. Mox Riphæi montes, & alsiduo niuis casu pinnarum similitu-
 dine, Pterophoros appellata regio: pars mundi damnata à natura rerum, & densa mon-
 caligine: neq; in alio quā rigoris opere gelidisq; aquilonis cōceptaculis. Pone eos mons
 tes, ultraq; aquilonem, gens felix (si credimus) quos Hyperboreos appellauere, anno so-
 degit æuō, fabulosis celebrata miraculis. Ibi creduntur esse cardines mūdi, extremiq; sice- 20
 rum ambitus, semestri luce & una die solis auersi: non, ut imperiti dixere, ab æquinoctio
 uerno in autumnum. Semel in anno solstitio oriuntur ijs soles, brumæq; semel occidunt.
 Regio aprica, felici temperie, omni afflatu noxio carēs. Domus ijs nemora luci, & deo- 20
 rum cultus uiridum gregatimq; discordia ignota & ægritudo omnis. Mors non nisi satie-
 tate uitæ, epulatis delibutisq; senibus luxu, ex quadam rupe in mare salientibus. Hoc ge-
 nus sepulturæ beatissimum. Quidam eos in prima parte Asiæ littorum posuere, non in
 Europa, qui sunt ibi similitudine & situs, Attacorum nomine. Alij medios fecere eos inter
 utrunq; solem, Antipodum occasum exorientemq; nostrum, quod fieri nullo modo po-
 test, tam uasto mari interueniente. Qui non alibi quā in semestri luce constituere eos,
 ferere matutinis, meridie metere, occidente sole sætus arborū decerpere, noctibus in spe-
 rum cultus condiderunt. Nec libet dubitare de gente ea, cū tot autores prodāt, frugū primi-
 tias solitos Delon mittere Apollini, quem præcipue colunt. Virgines ferebant eas, ho-
 spiritijs gentium per annos aliquot uenerabiles: donec uiolata fide, in proximis accolarum 30
 finibus deponere sacra ea instituere, hīq; ad conterminos deferre, atque ita Delon usque.
 Mox & hoc ipsum exoleuit. Sarmatiæ, Scythiæ, Tauricæ, omnisq; à Borysthene amne
 tractus lōgitudo dcccclxxx. M. Latitudo dccxvij. M. à M. Agrippa tradita est. Ego incer-
 tam in hac terrarū parte mensuram arbitror. Verum instituto ordine, reliqua huius sinus
 dicantur: & maria quidē eius nuncupauimus.

Insulæ Ponti.

Cap. xiiii

Hellepontus insulas non habet in Europa dicendas. In Ponto due, m. d. pass. ab Eu-
 ropa, xiiij. M. ab ostio, Cyaneæ, ab alijs Symplegades appellatæ, traditæq; fabulis
 inter se concurrisse: quoniam paruo discretæ interuallo, ex aduerso intransibibus geminæ
 cernebantur, paulumq; deflexa acie, coeuntium speciem præbebant. Citra Istrum Apol- 40
 loniatarum una lxxx. M. à Bosphoro Thracio, ex qua M. Lucullus Capitolinum Apolli-
 nem aduexit. Inter ostia Istri quæ essent diximus. Ante Borysthenem Achillea est supra-
 dicta, eadem Leuce & Macaron appellatā. Hanc temporum horū demonstratio à Bory-
 sthene cxl. M. ponit, à Tyra cxx. M. à Peuce insula quinquaginta M. Cingit circiter x. M.
 pass. Reliquæ in Carcinite sinu Cephalonnesos, Rhosphodusa, Macra. Non est omitten-
 da multorū opinio, priusquam digrediamur à Ponto, qui maria omnia interiora illo capi-
 te nasci, non Gaditano freto, existimauere; haud improbabili argumento: quoniam æstus
 semper à Ponto profluens, nunquā reciproctur. Exeundū deinde est, ut externa Europæ
 dicantur: transgressisq; Riphæos montes, litus oceani septentrionalis in læua, donec per-
 ueniatur Gades, legendum. Insulæ complures sine nominibus eo situ traduntur. Ex quib-
 bus

bus ante Scythiā quæ appellatur Bannomanna abesse à Scythiā diei cursu, in quā tueris temperie fluctibus electrū eiciatur, Timæus prodidit. Reliqua littora incerta signata fama. Septentrionalis oceanus, Amalchiū eum Hecateus appellat, à Paropamisō atque quā Scythiam alluit, quod nomen eius gentis lingua significat cōgelatū. Philemon Morimarūsam à Cimbris uocari, hoc est, mortuū mare, inde usq; ad promontoriū Rubeas, ultra deinde Croniū. Xenophon Lampſacenus, à littore Scythiarū tridui nauigatiōe, insulam esse immensæ magnitudinis, Baltiam tradit. Eandem Pytheas Basilīā nominat. Feruntur & Oonæ, in quibus ouis autum & auenis incolæ uiuāt. Alię, in quibus equinis pedibus homines nascātur. Hippopodes appellati: Fanefiorū aliæ, in quibus nuda alioquin corpora prægrandes ipsorū aures tota cōtegant. Incipit inde clarior aperiti fama ab gente Ingæuonū, quæ est prima inde Germaniæ. Seuo mons ibi immensus, nec Riphæis iugis minor, immanem ad Cimbrorū usq; promontoriū efficit sinum, qui Codanus uocatur, refertus insulis: quarū clarissima Scandinauia est, incomptæ magnitudinis, portionem tantū eius, quod sit notum, Hilleuionū gente d. incolente pagis, quæ alterum orbem terrarū eam appellat. Nec est minor opinione Eningia. Quidā hæc habitari ad Vistulam usq; fluuiū, à Sarmatis Venedis, Scyris, Hyrris tradūt. Sinum Clylipenū uocari, & in ostio eius insulā Latrin. Mox alterū sinum Lagnū, conterminū Cimbris. Promontorium Cimbrorum excurrens in maria longe peninsulā efficit, quæ Cartris appellatur, xxij. M. passuum. Inde insulæ Rom. armis cognitæ. Earum nobilissimæ, Burchana, Fabaria à nostris dicta, à frugis similitudine sponte prouenientis. Item Glessaria, à succino militiæ appellata, à Barbaris Austrania, præterq; Actania. Toto autem hoc mari ad Scaldin usq; fluuiū, Germanicę accollunt gentes haud explicabili mensura, tam immodica prodentium discordia est. Græci & quidā nostri, xxv. M. passuū oram Germaniæ tradiderunt. Agrippa cū Rhetia & Norico longitudinē dclxxxvi. M. passuū, latitudinē cclxv. M.

Germania.

Cap. xiiii

Rhetia propè unius maiore latitudine, sanè circa excessum eius subactæ. Nam Germania multis postea annis nec tota percognita est. Si coniectare permittitur, haud multum oræ deerit Græcorū opinioni, & longitudinis ab Agrippa traditæ. Genera Germanorum v. Vindelici, quorum pars Burgūdiones, Varrini, Carini, Guttones. Alterum genus Ingæuones, quorū pars Cimbri, Teutoni, ac Cauchorū gentes. Proximī aut Rhe no Istæuones, quorum pars Cimbri mediterraneæ: Hermiones, quorum Sueui, Hermunduri, Chatti, Cherusci. Quinta pars Peucini, Basternæ, supradictis cōtermini Dacis. Amnes clari in oceanum defluunt, Guttalus, Vistillus siue Vistula, Albis, Visurgis, Amisius, Rhenus, Mosa. Introrsus uero, nulli inferius nobilitate, Hercyniū iugum prætenditur.

Insulæ in Gallico oceano.

Cap. xv

IN Rheno aut ipso, propè c. M. pass. in longitudinem, nobilissima Batauorū insula, & Cannenuſatum, & aliæ Frisiorum, Cauchorū, Frisabonum, Sturiorum, Morſatorū, quæ sternuntur inter Helium ac Fleum. Ita appellatur ostia, in quæ effusus Rhenus, ab septentrione in lacus, ab occidēte in amnem Mosam se spargit: medio inter hæc ore, mo-

dicū nomini suo custodiens alueū. Britannia & Hybernia. Cap. xvi

EX aduerso huius situs Britannia insula, clara Græcis nostrisq; monumentis, inter septentrionem & occidentem iacet: Germaniæ, Galliæ, Hispaniæ, multo maximis Europæ partibus magno interuallo aduersa. Albion ipsi nomen fuit, cum Britannia uocarentur oēs, de quibus mox paulo dicemus. Hæc abest à Gessoriacō Morinorū gentis littore, pximo traiectu l. M. minimū, circuitu uero patere tricies octies cētena uiginti quinque M. Pytheas & Isidorus tradunt, triginta propè tam annis notitiam eius Rom. armis non ultra uicinitatem sylvæ Caldoniæ propagantibus. Agrippa longitudinem dccc. M. passuum esse: latitudinem ccc. M. credit. Eandem Hyberniæ latitudinem, sed longitudinem cc. M. pass. minorem. Super eam hæc sita abest breuissimo transitu à Silurū gente

f uiginti

xx. M. pass. Reliquarum nulla cxxv. M. circuitu amplior proditur. Sunt autem xl. Orades, modicis inter se discretæ spatijs. Septem Acmodæ, & xxx. Hæbudes, & inter Hyberniam & Britanniam Mona, Monapia, Ricnea, Vectis, Silimnus, Andros. Infra uero Siambis, & Axantos. Et ab aduerso in Germanicum mare sparſæ Glessariæ, quas electridas Græci recentiores appellauere, quod ibi Electrum nasceretur. Ultima omnium quæ memoratur, Thule in qua solstitio nullas esse noctes indicauimus, cancri signum sole transeunte, nullosq; contra per brumam dies. Hæc quidam senis mensibus continuus fieri arbitratur. Timæus historicus à Britannia introrsus sex dierum navigatione abesse dicit insulam Micthim, in qua candidum plumbum proueniat. Ad eam Britannos uilibus nauigij corio circumfusus nauigare. Sunt & qui alias prodant, Scandiam, Dumniam, Bergos: maximamq; omnium Nerigon, ex qua in Thulen nauigetur. A Thule unius diei navigatione mare cœcretum, à nonnullis Cronium appellatur.

Gallia. Cap. xvii

Gallia omnis comata uno nomine appellata, in tria populorum genera diuiditur, Gamnibus maxime distincta. A Scalde ad Sequanā Belgica. Ab eo ad Garumnam Celtica, eademq; Lugdunensis. Inde ad Pyrenæi montis excursus Aquitania, Aræmoria ante dicta. Agrippa uniuersarum Galliarum inter Rhenum & Pyrenæum, atq; oceanum ac montes Gebennam & Iuram, quibus Narbonensem Galliam excludit, longitudinem ccccx. M. pass. latitudinem cccxiiij. computauit. A Scaldi incolunt externi Toxandri pluribus nominibus. Deinde Menapij, Morini, Oromansaci iuncti pago qui Gessoriacus uocatur: Britanni, Ambiani, Bellouaci, Hasi. Introrsus Castologi, Atrebatæ, Neruij liberi, Veromandui, Sueconi, Sueſiões, Veruni liberi, Vlbaneſtes liberi, Tungri, Rinici, Friſiabones, Betaſi, Leuci liberi, Treueri liberi antea, & Lingones fœderati, Remi fœderati, Mediomatrici, Sequani, Raurici, Heluetij. Colonie equeſtris & Rauriaca. Rhenum autem accolentes, Germaniæ gentium in eadem prouincia, Nemetes, Tribochi, Vangiões, hinc Vbi, Colonia Agrippinensis, Guberni, Bataui, & quos in insulis diximus Rheni.

Lugdunensis Gallia.

Cap. xviii

Lugdunensis Gallia habet Lexouios, Vellocasses, Galletes, Venetos, Abrincatuos, Oſimios, flumen clarum Ligerim. Sed peninsulam spectatiore excurrentem in oceanum à fine Oſimiorum circuitu dcxxv. M. pass. ceruice in latitudinem cxxv. M. Ultra eam Vannetes. Intus autem Hedui fœderati, Carnutani fœderati, Boij, Senones, Auleri, qui cognominantur Eburones, & qui Cenomanni, Meldi liberi, Parthiſij, Trecaſſes, Andegauj, Vidugasses, Vadicasses, Venelli, Cariſſuelites, Diablini, Rhedones, Turones, Itelſi, Secuſiani liberi. in quorum agro colonia Lugdunum.

Aquitania. Cap. xix

Aquitaniæ sunt Ambulatri, Anagnutes, Pictones. Santones liberi, Sesignani, cognomine Vbiſci, Aquitani unde nomen prouinciæ, Sediboniates. Mox in oppidum contributi Conuenæ, Begeri, Tarbeli quatuorſignani, Cocostates sexſignani, Venami, Onobriſates, Belendi, saltus Pyrenæus. Infraq; Monesi, Oſquidates môtani, Sibyllates, Camponi, Bercorcates, Bipedimui, Saſſumini, Vellates, Tornates, Conſoranni, Auſci, Eluſates, Sottiates, Oſquidates campeſtres, Succasses, Latufates, Baſabocates, Vaſſei, Sennates, Cambolæctri, Ageſinates Pictonibus iuncti. Hinc Bituriges liberi, qui Cubi appellatur. Dein Lemouices, Aruerni liberi, Gabales. Rurſus Narbonenſis prouincia contermini Rutheni, Cadutci, Antobroges, Tarneq; amne discreti à Tolofanis Petrogori. Maria circa oram, ad Rhenum ſeptentrionalis oceanus, inter Rhenum & Sequanā Britannicus, inter eum & Pyrenæum Gallicus. Insulæ cœplures Venetorum, & quæ Venetiæ appellatur, & in Aquitanico ſinu Vliarus.

Citerior Hispania. Cap. xx

Pyrenæi promontorio Hispania incipit, angustior non Gallia modo, uerum etiā ſemetipſa, ut diximus, immenſum quantum hinc oceano, illinc Iberico mari cœprimenſibus. Ipſa Pyrenæi iuga ab exortu ægnoctiali fuſa in occaſum brumale, breuioreſ latere ſeptentrionali q̃ meridiano Hispanias faciunt. Proxima ora citerioris eſt, eiſdemq; Tarraconenſis

racónensis situs, à Pyrenæo per Oceanū Vasconum saltus, Olarso, Vardulorū oppida Morofgi, Menosca, Vesperis, Amanū portus, ubi nūc Flauiobriga, colonia ciuitatū nouem, Regio Cantabrorū, flumen Sanga, portus uictoriæ Iuliobrigensū. Ab eo loco fontes Iberi xl. M. pass. Portus Biendum, Origeni mixtis Cantabris. Portus eorum Velei, Veca. Regio Asturum, Noega oppidum, in peninsula Pefici. Et deinde cōuentus Lucēsis à flumine Nauilubiōe, Cibarci, Egouarri cognomine Namarini, Iadoni, Arrotrebas, promontorium Celticum. Amnes, Florius, Nelo, Celtici cognomine Neria, superq; Tamarici, quorum in peninsula tres Aræ Sestianæ Augusto dicatæ, Capori, oppidum Noëla. Celtici cognomine Præsamarci, Cileni. Ex insulis nominadę, Corticata, & Aunios. A Ci-
 10 lenis, cōuentus Bracarum, Heleni, Grauij, castellum Tyde, Græcorū sobolis omnia. Insula Cicæ. Insigne oppidū Abobrica. Minius amnis iij. M. pass. ore spatiosus, Leuni, Seurbi, Bracarum oppidū Augusta, quos supra Gallecia. Flumen, Limia. Durius amnis ex maximis Hispaniæ, ortus in Pelendonibus, & iuxta Numantiam: lapsus dein per Areuacos Vaceosq; differtur, determinatis ab Asturia Vectonibus, à Lusitania Gallecis, ibi quoq; Turdulos à Bracaris arcens. Omnisq; dicta regio à Pyrenæo metallis referta, auri, argenti, ferri, plumbi, nigri albiq;.

Lusitania.

Cap. XXI

A Durio Lusitania incipit, Turduli ueteres, Pefuri, Flumen Vacca. Oppidum Talabrica. Oppidum & flumen Minium. Oppida, Conibrica, Colippo, Eburo, Britium. Excurrit deinde in aliud uasto cornu promontorium, quod alij Artabrum appellat
 20 uere, alij magnum, multi Olyssippouense ab oppido, terras, maria, cælum determinans. Illo finitur Hispaniæ latus, & à circuitu eius incipit frons.

Insulæ in Oceatio.

Cap. XXII

Septentrio hinc Oceanusq; Gallicus, occasus illinc & oceanus Atlanticus. Promontorium excursum lx. M. prodidit, alij xc. M. pass. Ad Pyrenæum inde nō pauci xii. l. milia, & ibi gentem Artabrū, quæ nunquam fuit manifesto errore. Arrotrebas enim, quos ante Celticum diximus promontorium, hoc in loco posuere literis permutatis. Erratum & in amnibus inclutis. Ab Minio quem supra diximus, cc. M. pass. (ut autor est Varro) abest Aeminius, quē alibi quidā intelligūt, & Limæā uocant, obliuionis antiquis dictus, multumq; fabulosus. Ab Durio Tagus cc. M. pass. interueniēte Munda. Tagus auriferis
 30 harenis celebratur. Ab eo clx. M. pass. promontorium sacrum ē media propē Hispaniæ fronte profilit. xlii. M. pass. inde ad Pyrenæum mediū colligi Varro tradit. Ab Ana uero, quo Lusitaniā à Bætica discreuimus, cccxvi. M. pass. A Gadibus cii. M. pass. additis. Gentes Celtice, Turduli, & circa Tagū Vettones. Ab Ana ad sacrum Lusitanū: oppida memorabilia à Tago in ora, Olyssippo, equarū ē Fauonio uento cōceptu nobile, Salacia cognominata Vrbs imperatoria, Merobrica, promontoriū sacrum, & alterum Cuneus. Oppida, Ossonoba, Balsa, Myrtillis. Vniuersa puincia diuidit in cōuentus tres, Emeritēsem, Pacensē, Scalabitanū. Tota populorū xlv. in quibus coloniæ sunt quinq; municipium ciuium Ro. unū. Latij antiqui tria. Stipendiaria, xxxvi. Colonia, Augusta emerita Anæ fluuiio apposita, Metallinensis, Pacensis, Norbensis, Cæsareana cognomine. Cōtributa
 40 sunt in eam castra Iulia. castra Cæcilia. Quinta est Scalabis, quæ præsidium Iulium uocatur. Municipium ciuiū Ro. Olyssippo, felicitas Iulia cognominatū. Oppida ueteris Latij Eborā, quod idem liberalitas Iulia, & Myrtillis ac Salacia, quæ diximus. Stipendiariorū, quos nominare nō pigeat, præter iam dictos in Bæticiæ cognominibus, Augustobrigenses, Ammieses, Aranditani, Axabricēses, Balfenses, Cæsarobricēses, Caperēses, Caureēses Colarni, Cibilitani, Concordiēses, qui & Boccori, Interausenses, Lanciēses, Mirobrigēses qui Celtici cognominantur, Medubricēses, q Plūbarij, Ocelenses q & Lancienses, Turduli qui Barduli & Taporii. Lusitaniā cū Asturia & Gallecia patere lōgitudine dxi. M. pass. latitudine d. xxxvi. M. Agrippa prodidit. Omnes aut Hispaniæ à duobus Pyrenæi promontorijs per maria totius oræ circuitu p. xxxix. M. colligere existimatur, ab alijs xxxvii. M.

f 2 Ex

Ex aduerso Celtiberiæ cōplures sunt insulæ, Cassiterides dictæ Græcis, à fertilitate plum-
bi: & è regione Artotrebarum promontorij, deorum sex, quas aliqui fortunatas appella-
uerunt. In ipso uero capite mox Bæticæ, ab ostio freti pass. lxxv. M. Gadis, longa (ut Poly-
bius scribit) xij. M. lata. iij. M. pass. Abest à continente proxima parte minus pedes dcc.
Reliqua plus septem M. Ipsius spatiū xv. M. pass. est. Habet oppidū ciuium Romanorū
quod appellatur Augusta urbs Iulia Gaditana. Ab eo latere quo Hispaniam spectat,
passibus ferè c. altera insula est longa iij. M. pass. M. lata, in qua prius oppidum Gadum
fuit. Vocatur ab Ephoro & Philistide, Erythia, à Timæo & Sileno Aphrodisias, ab indi-
genis Iunonis. Maiorem Timæus Cotinussam apud eos uocatā ait: nostri Tartesson ap-
pellant, Pœni Gadir, ita Punica lingua sepem significante. Erythia dicta est, quoniā Ty-
rii ab origine eorum orti ab Erythreo mari ferebantur. In hac Geryones habitasse à qui-
busdam existimantur, quorum armenta Hercules abduxerit. Sunt qui aliam esse eam &
contra Lusitaniam arbitrentur, eodemq; nomine quondam ibi appellatam.

Vniuersæ Europæ mensura.

Cap. xxiiii

Peracto ambitu Europæ, reddēda cōsummatio est, nequid nō in expedito sit noscere
uolētibus. Lōgitudinē eius Artemidorus atq; Isidorus à Tanai usq; Gades lxxxiiii
M. xliij. prodiderūt. Polybius latitudinem Europæ ab italia ad oceanum scribit xi. M. l
esse, etiā tū incōperta magnitudine eius. Est aut ipsius Italiæ (ut diximus, xxi. M. xx. ad al-
pes. Vnde per Lugdunū ad portū Morinorū Britannicū, quā uidet mensurā agere Poly-
bius. xi. M. lxxv. Sed certior mensura ac longior ad occasum solis estiuū ostiūq; Rheni,
per castra legionū Germaniæ ab ipsa dirigitur alpius. xii. M. xliij. pass. Hinc deinde
Africa atque Asia dicuntur.

C. PLINII SECVNDI NATURALIS HI- STORIAE LIBER V

AFRICAE DESCRIPTIO.

AFRICAM Græci Libyam appellauerunt, quā mare ante eam Li-
bicum incipiens, Aegypto finitur. Nec alia pars terrarū paucio-
res recipit sinus, longe ab occidente littorum obliquo spatio. Po-
pulorum eius oppidorumq; nomina, uel maxime sunt ineffabi-
lia, præterq; ipsorum linguis, & aliās castella ferè inhabitant.

Mauritania.

Cap. i

Pincipio terrarū Mauritaniæ adpellantur, usq; ad C. Cæsa-
rem Germanici filium regna, scūtia eius in duas diuisa pro-
uincias. Promontorium oceanī extimū Ampelusia nominatur à Græcis. Oppida fuere,
Lissa, Cotes ultra columnas Herculis, nunc est Tingi, quondā ab Antæo conditū: postea
à Claudio Cæsare, cū coloniā faceret, appellatū traducta Iulia. Abest à Belone oppido
Bæticæ, pximo traiectu xxx. M. p. Ab eo xxv. M. p. in ora oceanī colonia Augusti Iulia
cōstantia, Zilis regū ditioni exēpta, & iura in Bæticā petere iussa: & ab ea xxxij. M. p. co-
lonia à Claudio Cæsare facta Lixos, uel fabulosissime ab antiqs narrata. Ibi regia Antei,
certamenq; cū Hercule, & Hesperidū horti. Affundit aut huic æstuariū è mari flexuoso
meatu, in q; draconis custodie instar fuisse nūc interpretantur. Amplectitur intra se insulā
quam solā è uicino tractu aliquāto excelsiore, nō tamen æstus maris inundat. Extat in ea
& ara Herculis, nec præter oleastros aliud ex narrato illo aurifero nemore. Minus profe-
cto mirentur portentosa Græciæ mendacia, de ijs & amne Lixo prodita, qui cogitent no-
stros nuper paulominus monstifica quædā de iisdē tradidisse: præualidā hanc urbem,
maiorēq; Carthagine magna: præterea ex aduerso eius sitā, & prope immēso tractu ab
Tingi: quæq; alia Cornelius Nepos audivisse credidit. Ab Lixo xl. M. in mediterraneo
altera Augusti colonia est Babba, Iulia campestris appellata: & tertia Banasa lxxv. M.

Valentia

Valentia cognominata. Ab ea xxxv. M. pass. Volubile oppidū, tantundem à mari utroq; distans: & in ora à Lixo l. M. amnis Subur, præter Banasam coloniā defluens, magnificus & nauigabilis. Ab eo totidem M. pass. oppidū Sala, eiusdem nominis fluuiū impositum, iam solitudinibus uicinum, elephantorumq; gregibus infestū, multo tamen magis Autololum gente, per quam iter est ad montem Africæ uel fabulosissimū Atlanter. E medijs hunc harenis in cælum attolli prodiderunt, asperum, squallentem, quā uergat ad littora oceanī, cui cognomen imposuit. Eundem opacum nemorosumq;, & scatebris fontium riuum, quā spectat Africam, fructibus omnium generum sponte ita subnascens, ut nunquam satietas uoluptatibus desit. Incolarū neminem interdiū cerni, flere omnia haud
 10 alio quā solitudinum horrore, subire tacitam religionem animos propius accedentium, præterq; horrore elati super nubila, atq; in uiciniam lunaris circuli. Eundemq; noctibus micare crebris ignibus, Aegipanum Satyrorumq; lasciuia, impleri tibiārum ac fistulæ cantu, tympanorumq; & cymbalorū sonitu strepere. Hæc celebrati autores prodidere, præter Herculi & Perseo laborata ibi. Spatium ad eum immensum incertūq;. Fuere & Flanonis Carthaginensium ducis cōmentarij, Punici rebus florentissimis explorare ambitum Africæ iussu: quem secuti pleriq; è Græcis nostrisq; ad alia quædam fabulosa, & urbes multas ab eo conditas ibi prodidere, quarum nec memoria ulla, nec uestigium extat. Scipione Aemiliano res in Africa gerere, Polybius annaliū conditor ab eo accepta classe, scrutandi illius orbis gratia circumuectus, prodidit à monte eo ad occasum uersus saltus
 20 plenos feris, quas generat Africa: ad flumen Anatin cccclxxxv. M. pass. Ab eo Lixum ccv. M. pass. Agrippa. Lixum à Gaditano freto cxij. M. pass. abesse. Inde sinum qui uocatur Saguti. Oppidum in promontorio Mulelacha. Flumina, Subur, & Salam. Portum Rutubis à Lixo cccxij. M. pass. Inde promontorium solis, portum Risardit, Getulos Autololes, flumen Cosenum, gentem Scelatitos & Masatos. Flumen Masatat, flumen Darat, in quo crocodilos gigni. Deinde sinum dcxvi. M. pass. includi montis Barce promontorio excurrente in occasum, quod appellatur Surrentium. Postea flumen Passum, ultra quod Aethiopas Perorosos, quorum à tergo Pharufos. Lis iungi mediterraneos Getulos Daras. At in ora Aethiopas Daratitas, Flumen Bambotum, crocodillis & hippopotamis refertum. Ab eo montes perpetuos usq; ad eum quem Theon ochema dicemus. Inde ad
 30 promontorium Hesperium nauigatione dierum ac noctium x. in medio eo spatio Atlantem locauit, à cæteris omnibus in extremis Mauritanicq; proditū. Ro. arma primum Claudio principe in Mauritania bellauere. Ptolemæum regem à C. Casare interemptum, ulciscente liberto Aedemone, refugientibusq; barbaris, uentū cōstat ad montē Atlantem. Nec solum cōsultatū perfunctis, atq; è senatu ducibus, qui tum res gessere, sed equitibus quoq; Ro. qui ex eo præfuerē ibi, Atlantem penetrasse in gloria fuit. Quinq; sunt (ut diximus) Ro. coloniæ in ea prouincia, peruiumq; famæ uideri potest. Sed id plerunq; fallacissimum experimento deprehēditur, quia dignitates cum indagare uera pigeat, ignorantiæ pudore mentiri non piget: haud alio fidei prouiore lapsu, quā ubi fallæ rei grauis autor existit. Et quidem minus miror incōperta quædam esse equestris ordinis uiris, iam uero
 40 & senatorij, nil demirantibus quā luxuriā, cuius efficacissima uis sentitur atq; maxima, cum ebori citroq; sylux exquirantur, omnes scopuli Getuli muricibus ac purpuris. Indigenæ tamen tradunt in ora ab Sala cl. M. pass. flumen Asanam marino haustu, sed portu spectabile: mox amnem quem uocant Fut, ab eo ad Dyrin (hoc enim Atlanti nomen esse eorum lingua conuenit) cc. M. pass. interueniente flumine, cui nomen est Vior. Ibi fama, existere circa uestigia habitati quondā soli, uinearum palmetorumq; reliquiās. Suetonius Paulinus, quē cōsulem uidimus, primus Romanorū ducū transgressus quoq; Atlantem aliquot miliū spatio, prodidit de excelssitate quidem eius quæ cæteri: Imas rades densis, alcisq; repletis syluis, incognito genere arborū proceritatē spectabilem esse enodi nitore, frondes cupressis similes, præterq; grauitatē odoris, tenui eas obduci lanu

gine: quibus addita arte, posse quales è bombyce uestes cōfici. Verticem altis etiā æstate operiri niuib. Decumis se eò peruenisse castris, & ultra ad fluuium, qui Niger uocatur, per solitudines nigri pulueris. eminētibus interdū uelut exultis cauitibus, loca inhabitabilia feruore, quanquā hyberno tempore experto. Qui proximos inhabitēt saltus, refertos elephantorū ferarumq; & serpentū omni genere, Canarios appellari. Quippe uictū eius animalis promiscuū his esse, & diuidua ferarū uiscera. Iunctā Aethiopū gentē, quos Perorosos uocat, satis cōstat. Iuba Ptolemæi pater, qui primus utriq; Mauritanie imperauit, studiorū claritate memorabilior etiā t̃p̃ regno, similia prodidit de Atlate: præterq; gigni ibi herbā euphorbiā nomine, ab inuētore medico suo appellatā. Cuius lacteū succū miris laudibus celebrat in claritate uisus, cōtra serpētes & uenena omnia, priuatim dicato uolūmine. Et satis superq; de Atlante.

Tingitania prouincia Cap. II

Tingitanię prouincię lōgitudo clxx. M. pass. est. Gentes in ea, quondā præcipua Maurorū, unde nomen prouincię, quos pleriq; Maurusios dixerūt. Attenuata bellis ad paucas recidit familias. Proxima illi Massæfulorum fuerat, sed simili modo extincta est. Getulæ nunc tenēt gentes, Banurri, multoq; ualidissimi Autololes: Et horū pars quondā Vefuni, qui auulsi his, propriā fecere gentē uersi ad Aethiopas. Ipsa prouincia ab oriēte montosa, fert elephātos. In Abila quoq; mōte, & quos septē fratres à simili altitudine appellāt: n̄ freto imminēt iuncti Abilæ. Ab his ora interni maris. Flumen Tamuda nauigabile, quondā & oppidū. Flumen Laud, & ipsum nauigiorū capax. Rufardir oppidū & portus, Maluana fluuius nauigabilis, Siga oppidum ex aduerso Malachæ in Hispania sita; Syphacis regia, alterius iam Mauritanie. Nanq; diu regum nomina obtinuerē, ut Bogudiana appellaretur extrima: itemq; Bochi, quæ nunc Cæsariensis. Ab ea portus Magnus à spatio appellatus, ciuiū Ro. oppidum. Amnis Mulucha, Bochi Massæfulorumq; finis. Quiza xenitana peregrinorū oppidum. Arsennaria Latinorū, tribus milibus pass. à mari. Cartenna colonia Augusti, legio secunda. Item colonia eiusdem deducta cohorte prætoriana Ganugi, promontoriū Apollinis. Oppidumq; ibi celeberrimū Cæsarea, antea uocitata Iol, Iubæ regia, à diuo Claudio colonie iure donata, eiusdem iussu deductis ueteranis. Oppidū nouū, & Latio dato, Tipasa. Itemq; à Vespasiano Imperatore eodē munere donatū Icosion. Colonia Augusti Rusconia; Ruscurium ciuitate honoratū à Claudio, Ruzasus colonia Augusti. Salde colonia eiusdem, Igilgili, oppidū Tucca impositum mari & flumini Ampsagæ. Intus colonia Augusta, quæ itē Succubar. Item Tubusuptus. Ciuitates, Timici, Tigauę. Flumina Sardabala, Nabar, gens Macurebi, flumen Vlsar, gēs Nabades. Flumen Ampsaga, abest à Cæsarea ccxxxij. M. pass. Vtriusq; Mauritanie lōgitudo dccc. xxxix. M. Latitudo cccclxvij. M. passuum.

Numidia.

Cap. III

AB Ampsaga Numidia est, Masanissæ clara nomine, Metagonitis terra à Græcis appellata: Numidæ uero Nomades, à permutandis pabulis: mapalia sua, hoc est, domus plaustris circumferentes. Oppida, Cullu, Ruscade. Ab ea ad xlviij. M. pass. in mediterraneo colonia Cirta, Sittianorum cognomine, & alia intus Sicca, liberumq; oppidum Bulla regia. Et in ora Tacatua, Hippo regius, flumen Armua. Oppidū Tabracha ciuium Ro. Tusca fluuius, Numidiæ finis: nec præter marmoris Numidici, ferarumq; prouentū aliud insigne.

Africa.

Cap. IIII

ATusca Zeugitana regio, & quæ proprie uocetur Africa, est. Tria promōtoria, Canidum, mox Apollinis aduersum Sardinie, Mercurij aduersum Siciliæ, in altū procurrentia, duos efficiunt sinus: Hipponensem proximū ab oppido, quod Hipponem dixerunt uocant, Diarrhytum à Græcis dictū, propter aquarū irrigua. Cui finitimū Theudalis immune oppidū, longius à littore. Dein promontorium Apollinis, & in altero sinu Vtica ciuium Ro. Gatonis morte nobilis, flumen Bagrada. Locus, castra Cornelia, colonia Carthago, magnæ in uestigijs Carthaginis, colonia Maxulla. Oppida, Carpi, Mv

lua

sua. Et liberum Clupea in promontorio Mercurij. Item libera Cùrubis, Neapolis. Mox
 Africæ ipsius alia distinctio. Libyphœnices uocantur, qui Byzacium incolunt. Ita appel-
 latur regio ccl. M. pass. per circuitum, fertilitatis eximiae, cū centesima fruge agricolis foe-
 nus reddente terra. Hic oppida libera, Leptis, Adrumetū, Ruspina, Thapsus. Inde The-
 næ, Macomades, Tacape, Sabrata contingens Syrtim minorem, ad quam Numidiæ &
 Africæ ab Ampsaga longitudo dlxxx. M. pass. Latitudo, quæ cognitū est, cc. M. Ea pars
 quam Africā appellauimus, diuiditur in duas prouincias, ueterē & nouam, discretas fossa,
 inter Africanam sequentem & reges, Thenas usq; perducta, quod oppidum à Carthagi-
 ne abest ccxviij. M. pass. Tertius sinus diuiditur in geminos, duarum Syrtium uadoso ac
 10 reciproco mari diros. Ad proximam quæ minor est, à Carthagine ccc. M. pass. Polybius
 tradit. Ipsam c. M. passuum aditu, ccc. M. ambitu. Et terra autem siderum obseruatione
 ad eam per deserta harenis, perq; serpentes iter est. Excipiunt saltus repleti ferarum mul-
 titudine, & introfus elephantorum solitudines, mox deserta uasta, ultraq; Garamantes,
 ab Augylis dierū xij. itinere distātes. Super illos fuere gens Pŷylli, super quos lacus Lyco-
 medis, desertis circūdatus. Augylæ ipsi medio ferē spatio locantur ab Aethiopia, quæ ad
 occidentem uergit, & à regione quæ duas Syrtes interiaceret, pari utrinq; intervallo, sed lit-
 tore inter duas Syrtes, ccl. M. pass. Ibi ciuitas Oeensis, Cynips fluuius ac regio. Oppida,
 Neapolis, Taphra, Abrotonum, Leptis altera quæ cognominatur magna, Syrtis maior,
 circuitu dclxxv. M. pass. aditu autem ccxiiij. M. pass. Inde accollit gens Cispadum. In in-
 20 timo sinu fuit ora Lotophagon, quos quidam Alachroas dixerunt, ad Philenorum aras: ex
 harena sunt eæ. Ab his non procul à continente palus uasta amnē Tritonem, no-
 menq; ab eo accipit, Pallantias appellata Callimacho, & citra minorem Syrtim esse di-
 cta: à multis uero inter duas Syrtes. Promontorium quod maiorem includit, Borion ap-
 pellatur. Vltra Cyrenaica prouincia. Ad hunc finem Africa à fluuio Ampsaga populos
 xxvi. habet, qui Ro. parent imperio. In his colonias vi. præter iam supradictas, Vthinam,
 Tuburbin. Oppida ciuium Rom. xv. ex quibus in mediterraneo dicenda Azuritanum,
 Abutucense, Aborienſe, Canopicum, Chilmanense, Simittuense, Thunusidense, Tuber-
 nicense, Tynidrumense, Tibigense, Vcitana duo, maius & minus, Vagense. Oppidum La-
 tinum unum Vſalitanum, Oppidum stipendiarium unum Castris Cornelij. Oppida li-
 30 bera xxx. ex quibus dicenda intus Acolitanum, Acharitanum, Auinense, Abziritanum,
 Canopitanum, Melzitanū, Madaurenſe, Salaphitanum, Tufdritanum, Tiricense, Tippi-
 cense, Tunisense, Theudense, Tageſtense, Tigense, Vlusuburitanum, Vagense aliud, Vi-
 genſe, Zamenſe. Ex reliquo numero non ciuitates tantum, sed pleræq; etiā nationes iure
 dici possunt, ut Nattabudes, Capſitani, Miſulani, Sabarbares, Maſſyli, Niſiues, Vamactu-
 res, Ethini, Muſſini, Marchubij, & tota Getulia ad flumen Nigrin, qui Africā ab Aethio-
 pia dirimit.

Cyrene.

Cap. v

CYrenaica eadem Pentapolitana regio illustratur Ammonis oraculo, quod à Cyre-
 nis abest cccc. M. pass. fonte solis, urbibus maxime quinq; Berenice, Arsinoe, Ptole-
 maide, Apollonia, ipsa Cyrene. Berenice in Syrtis extimo cornu est, quondam uocata
 40 Hesperidum supradictarum, uagantibus Græciæ fabulis. Nec procul ante oppidum flu-
 uius Lethon; lucus sacer, ubi Hesperidum hortū memorātur. Abest à Lepti cclclxxxv. M.
 pass. Ab ea Arsinoe, Teuchira uocitata, xliij. M. pass. Et deinde Ptolemais, antiquo nomi-
 ne Barce, xxij. M. pass. Mox ccl. M. promontoriū Phycūs per Creticum mare excurrit, di-
 stans ccl. M. passuum à Tænaro Laconicæ promontorio. A Creta uero ipsa cxxv. M.
 Post id Cyrene à mari xi. M. passuum. A Phycunte Apolloniam xxiij. M. passuum.
 ad Cherronesum lxxxiij. M. passuum. Vnde Catabathmum ccxvi. M. passuum. Ac-
 colunt Marmaridæ, à Paratonij fermē regione ad Syrtim usq; maiorem porrecti. Post
 eos Araraucæ, & iam in ora Syrtis Nasamones, quos antea Mesammones Græci ap-
 pellauere ab argumento loci, mediōs inter harenas sitos. Cyrenaicus ager xy. M. passuum

f

4

latitudine

latitudine à littore & arboribus fertilis habetur. Intus eodem spatio frugibus tantū: mox xxx. M. pass. latitudine, & ccl. M. pass. longitudine, laesere modo. Post Nafamones Hasbita & Maca uiuunt. Ultra eos Hammaniētes xi. dierum itinere à Syrtibus maioribus ad occidentē, & ipsi quaquā uersus harenis circumdati: puteos tamen haud difficiles binūm ferē cubitorum inueniunt altitudine, ibi restagnantibus Mauritanīa aquis. Domos sale montibus suis exciso ceu lapide construunt. Ab his ad Troglodytas hybemi occasus plaga dierum iiii. iter, cum quibus cōmercium gemmę tantum, quam catbunculū uocamus, ex Aethiopia uectę. Interuenit ad solitudines Africę super minorem Syrtin dictas uersa Phasania, ubi gentem Phazaniōrum, urbesq; Alēlen & Cillabā subegimus. Item Cydamum ē regione Sabratę. Ab his mons longo spatio in occasum ab ortu rēdit, Ater à nostris dictus à natura, adusto similis, aut solis re percussu accenso. Ultra eum deserta: Martelgę oppidum Garamantū: itemq; Debris, affuso fonte, à medio die ad mediā noctem aquis feruentibus, totidem horis ad medium diem rigentibus: clarissimūq; oppidum Garama caput Garamantum: omnia armis Ro. superata, & à Cornelio Balbo triumphata, unius omnium externo curru & quitritium iure donata: quippe Gadibus nato ciuitas Rom. cum Balbo maiore patruo data est. Hoc mirum, supradicta oppida ab eo capta, autores nostros prodidisse. Ipsum in triumpho pręter Cydamum & Garamā, omnium aliarū gentium urbiumq; nomina ac simulacra duxisse, quę iere hoc ordine: Tabidium oppidum, Niteris natio, Negligemela oppidum, Bubeiū natio, Vel oppidum, Enipinatio, Thuben oppidū, mons nomine Niger: Nitibrum, Rapsa, oppida: Discera natio, Debris oppidū, flumen Nathabur, Taplagum oppidum, Nannagi natio, Boiū oppidum, Pege oppidum, flumen Dasibari. Mox oppida cōtinua, Baracum, Buluba, Alasi, Balsa, Galla, Maxala, Zizama. Mons Gyri, in quo gēmas nasci titulus pręcessit. Ad Garamantas iter inexplicabile adhuc fuit, latronibus gentis eius, puteos (qui sunt nō alte fodiendi, si locorum notitia adsit) harenis operientibus. Proximo bello, quod cum Oenfibus Romani gessere auspicijs Vespasiani Imperatoris, cōpendium uitę quatrīdū deprehensum est. Hoc iter uocatur, pręter caput saxi. Finis Cyrenaicus Catabathmos appellatur, oppidum & uallis repente conuexa. Ad eum terminum Cyrenaica Africa à Syrti minore decies centena lx. M. passuum in longitudine patet: in latitudine qua cognitum est dccc.

Libya Mareotis.

Cap. vi 30

EA quę sequitur regio, Mareotis Libya appellatur, Ægypto cōtermina. Tenēt Mar marides, Adirmachidę, deinde Mareotę: Mensura à Catabathmo ad Paratonīū lxxxvi. M. passuū. In eo tractu uicus Apis interest, nobilis religiōe Ægypti locus. Ab eo Paratonīum xij. M. pass. Inde Alexandriam c. M. pass. latitudo clxix. est. Eratosthenes à Cyrenis Alexandriam terrestri itinere dxxv. M. prodidit. Agrippa totius Africę à mari Atlantico cum inferiore Ægypto xxx xl. M. passuū longitudinem. Polybius & Eratosthenes diligentissimi existimati, ab oceano ad Carthaginem magnam lxvi. M. pass. ab ea Canopum Nili proximū ostium xvi. M. passuum xxix. fecerunt. Isidorus à Tingi Canopum xxxv xcix. M. passuum: Artemidorus xl. minus q; Isidorus.

Insulę circa Africā, & ex aduerso Africę.

Cap. vii 40

Insulas non ita multas complectūtur hæc maria. Clarissima est Meninx, longitudine lxxxv. M. passuum, latitudine xxv. ab Eratosthene Lotophagitis appellata. Oppida habet duo, Meningē ab Africę latere, & altero Thoiar, ipsa à dextro Syrtis minoris promontorio passibus cc. sita. Ab ea c. M. pass. contra læuū Cercina, cum urbe eiusdem nominis libera, longa xxv. M. passuum, lata dimidium eius ubi plurimum, ac in extremo non plus v. M. passuum. Huic perpatua Carthaginem uersus Cercinitis ponte iungitur. Ab his l. M. ferē passuum, Lopadusa, longa vi. M. pass. Mox Gaulos & Galata. cuius terra scorpionem dirum animal Africę necat. Dicuntur & in Clupea emori, cuius ex aduerso Cosyra cū oppido. At contra Carthaginis sinū duo Aegimori à re, scopulū uerius quām

quam insulae inter Siciliam maxime & Sardiniam. Autores sunt, & has quondam habitas subsedisse. Interiori autem ambitu Africae ad meridiem uersus, superque Getulos interuenientibus desertis, primi omnium Libyægyptij, deinde Leucæthiopes habitant.

Aethiopes.

Cap. viii

Super eos Aethiopum gentes Nigritæ, à quo dictum est flumine: Gymnetes, Pharusi, & Siam oceanum attingentes, quos in Mauritaniam sine diximus, Perorfi. Ab his omnibus uastæ solitudines orientem uersus, usque Garamantes, Augylasque & Troglodytas: uerissimam opinione eorum, qui desertis Africae duas Aethiopias superponunt, & ante omnes Homerum, qui bipertitis tradit Aethiopas, ad orientem occasumque uersos. Nigri fluuium eadem natura quæ Nilo, calamum & papyrus, & easdem gignit animantes, hisdemque temporibus auget. Oritur inter Tareleos Aethiopas, & Oecalicas. Horum oppidum Mauin quidam solitudinibus interposuerunt. Atlantes iuxta eos, Aegipanas semiferos, & Blemmyas, & Gamphasantas, & Satyros, & Himantopodas. Atlantes degeneres sunt humani ritus, si credimus. Nam neque nominum ullorum inter eos appellatio est, & solem orientem occidentemque dira imprecatione contuentur, ut exitiale ipsis agrisque: neque insomnia uisunt, quæ reliqui mortales. Troglodytæ specus excauant. Hæ illis domus, uictus serpentium carnes, stridorque non uox: adeo sermonis commercio caret. Garamantes matrimoniorum exortes, passim cum sceminis degunt. Augylæ tantum inferos colunt. Gamphasantes nudi, prælorumque expertes, nulli externo cōgregantur. Blemmyis traduntur capita abesse, ore & oculis pectori affixis. Satyris præter figuram nihil moris humani. Aegipanis qualis uulgo pingitur forma. Himantopodes loripedes quidam, quibus serpendo ingredi natura est. Pharusi quondam Persæ, comites fuisse dicuntur Herculis ad Hesperidas tendentis. Nec de Africa plura quæ memorentur, occurrunt.

De Asia.

Cap. ix

Adhæret Asia, quam patere à Canopico ostio ad ponti ostium Timosthenes xxxvi. xxxviii. M. pass. tradidit. Ab ore autem ponti ad os Mæotis Eratosthenes xv. xlv. M. pass. Vniuersam uero cum Aegypto ad Tanain Artemidorus & Isidorus lxxxviii. M. passuum. Maria eius complura ab accolis traxere nomina, quare simul indicabuntur. Proxima Africae incolitur Aegyptus, introitus ad meridiem recedens, donec à tergo prætendantur Aethiopes. Inferiorem eius partem Nilus, dextra læuaque diuisus amplexu suo determinat. Canopico ostio ab Africa, ab Asia Pelusiaco clxx. M. pass. intervallo. Quam ob causam inter insulas quidam Aegyptum retulere, ita se findente Nilo, ut triquetra terræ figuram efficiat. Ideo multi Græcæ literæ uocabulo, Deltam appellauere Aegyptum. Mensura ab unitate aluei, unde se primum findit in latera, ad Canopicum ostium, cxlvi. M. ad Pelusiacum celyi. M. est. Summa pars contermina Aethiopiae, Thebais uocatur. Diuiditur in præfecturas oppidorum, quas nomos uocant, Ombiten, Phathniten, Apolopoliten, Hermôthiten, Thiniten, Phanturiten, Coptiten, Tentiriten, Diospoliten, Antæopoliten, Aphroditopoliten, Lycopoliten. Quæ iuxta Pelusium est regio, nomos habet, Pharbæriten, Bubastiten, Sethroiten, Taniten. Reliqua autem Arabicum, Ammoniacum tendentem ad Ammonis Iouis oraculum, Oxyrynchiten, Leontopoliten, Atharrabiten, Cynopoliten, Hermopoliten, Xoiten, Mendesium, Sebenniten, Capasiten, Latopoliten, Helopoliten, Prosopiten, Panopoliten, Thermopolitem, Busiriten, Onuphitæ, Saiten, Ptenethu, Phthemphu, Naucratis, Nitriten, Gynæcopoliten, Menelaïten, Alexandriae regione. Item Libyæ Mareotis, Heracleopolites est in insula Nili, longa passuum l. M. in qua & oppidum Herculis appellatum. Arsinoitæ duo sunt: hi & Memphites, usque ad summum Delta perueniunt. Cui sunt cotermini ex Africa duo Oeasitæ. Quidam ex his aliqua nomina permutant, & substituant alios nomos, ut Heroopoliten, Crocodilopoliten. Inter Arsinoitem autem ac Memphitem lacus fuit, circuitu ccl. M. p. aut ut Mutianus tradit, ccccl. M. & altitudinis l. p. manu factus, à rege qui fecerat, Moeridis appellatus. Inde lxxij. M. p. abest Memphis, quondam arx Aegypti regum: unde ad Ammonis oraculum

lum xij. dierum iter est, ad scissuram aut Nilī, quod appellauimus Delta, xv. M.p. Nilus incertis ortus fontibus, it per deserta & ardentia : & immenso longitudinis spatio ambulans, famaꝗ tantū inermi quæstu cognitus sine bellis, quæ ceteras omnes terras inuenire, originem (ut Iuba rex potuit exquirere) in mōte inferioris Mauritanīæ nō procul oceano habet, lacu protinus stagnante, quē uocant Nilidem. Ibi pisces reperiuntur alabete, coracini, siluri, crocodilus quoꝗ. Inde ob argumentum hoc Nilī ortus creditur, Cæsareā in Iseo dicatus ab eo spectatur hodie. Præterea obseruatū est, prout in Mauritanīa nives imbres uē satiauerint, ita Nilū incrementum. Ex hoc lacu profusus indignatur fluere per harenosa & squalentia, conditꝗ se aliquot dierum itinere. Mox alio lacu maiore, in Cæsariensis Mauritanīæ gente Massæsylū erumpit, & hominum cætus ueluti circumspicit, iisdē animo malum argumentis: iterum harenis receptus conditur rursus xx. dierum desertis ad proximās Æthiōpas: atꝗ ubi iterum senserit hominem, profluit fonte (ut uerisimile est) illo quem Nigrin uocauere. Inde Aphricā ab Æthiōpiā dispēcens, etiam si non protinus populis, feris tamen & beluis frequēns, syluarumꝗ opifex, mediās Æthiōpas secat, cognominatus Astapus. quod illarum gentium lingua significat aquam, ē tenebris profluētem. Insulas ita innumeras spargit, quasdamꝗ tam uastæ magnitudinis, quantꝗ rapida celeritate, ut tamen dierum v. cursū non breuiore transuolet: circa clarissimam earum Meroen, Astabores leuo alueo dictus, hoc est, ramus aquæ ueniētis ē tenebris: dextero uero Astusapes, quod latētis significationem adiicit: Nec ante Nilus, q̄ se totum aquis cōcordibus rursus inxerit, sic quoꝗ etiamnum Siris ut ante nominatus per aliquid milia, & in totum Homero Ægyptus, alijsꝗ Triton. Subinde insulis impactus, totidē incitatus irritamentis, postremo inclusus montibus, nec alibi torrētior, uēctus aquis properatibus ad locum Æthiōpum, qui Catadupi uocantur, nouissimo cataractē inter occurrentes scopulos non fluere immenso fragore creditur, sed ruere. Postea lenis & cōtractis aquis, domitaꝗ uolentia, aliquid & spatio fessus, multis quamuis faucibus in Ægyptiū mare se euomit. Certis tamen diebus auctū magno per totam spatiatus Ægyptum, secundus innatat terræ. Causas huius incrementi uarias prodidere, sed maxime probabiles, et ceterarum eo tempore ex aduerso flantium repetcussum, ultro in ora actō mari: aut imbres Æthiōpiæ æstiuos, iisdē etesijs nubila illō ferentibus ē reliquo orbe. Timæus mathematicus occultam protulit rationē: Phialam appellari fontē eius, mergiꝗ in cuniculos ipsū amnem, uapo re anhelantem fumidis cautibus ubi conditur. Verū sole per eos dies cominus facto, extrahi ardoris ui & suspensum abundare, ac ne deuoretur abscondi. Id euenire a canis ortu, per introitum solis in leonem, cōtra perpendicularum fontis sidere stante, cum in eo tractu absumatur umbræ: Plerisꝗ ē diuerso opinatis largiorem fluere, ad septentrionem sole discedente, quod in cancro & leone euenit, Ideoꝗ tunc minus siccari. Rursus in Capricornū & austrinum polum reuerso forberi, & ob id parcius fluere. Sed Timæo si quis extrahi posse credat, umbrarū defectus ijs diebus & locis sine fine adest. Incipit crescere luna noua, quæcunꝗ post solstitium est, sensim modiceꝗ cancrū sole transeunte, abundantissime autem leonem. Et residit in uirgine, iisdem quibus accreuit modis. In totum autem reuocatur intra ripas in libra, ut tradit Herodotus, ceterisimo die. Cum crescit, reges aut præfectos nauigare eo, nefas iudicatū est. Auctus eius per puteos mensuræ notis deprehenduntur. Iustū incrementum est cubitorū xvi. Minores aquæ non omnia rigant, ampliores detinent tardius recedendo. Hæc ferendi tempora absumunt solo madere, illæ nō dant sitiente. Vtrunque reputat prouincia. In xij. cubitis famem sentit, in xij. etiamnum esurit: xiiij. cubita hilaritatem afferunt: xv. securitatem: xvi. delicias. Maximū incrementum ad hoc æui fuit cubitorum xviij. Claudio principe: minimumꝗ Pharsalico bello, ueluti necem Magni prodigio quodam flumine auersante. Cū steteret aquæ, apertis molibus admittuntur. Vt quæꝗ liberata est terra, seritur. Idē annis unus omnium nullas expirat auras. Ditionis Ægypti esse incipit a fine Æthiōpiæ Syene: ita uocatur peninsula c. M. pass. ambitu

ambitu, in qua Ceraſta ſunt latere Arabia, & ex aduerſo inſula iiij. Phila, dc. M. paſſ; à Nili fiſſura, unde appellari diximus Deltam: hoc ſpatium ædidi Artemidorus, & in eo cel. oppida fuiſſe. Iuba cccc. M. paſſ. Ariſtoctreon ab Elephantide ad mare dcl. M. p. Elephantis inſula infra nouiſſimū cataraçten cccc. M. p. & ſupra Syenen xvi. M. habitatur, nauigationis Aegyptiæ finis, ab Alexandria dlxxxvi. M. p. In tantum errauere ſupraſcripti. Ibi Aethiopica cōueniunt naues. Nanq; eas plicatiles humeris transferūt, quoties ad cataraçtas uentum eſt. Aegyptus ſuper ceterā antiquitatis gloriā xx. M. urbium ibi Amaſe regnante habitata præſert, nunc quoq; multis etiā ignobilibus frequēs: celebratur tamen Apollinis, mox Leucotheæ, & Dioſpolis magna, eadē Thebe portarū c. nobilis fama, copioſa Indicarū Arabicarūq; mercū, Nilo proximū emporiū. Mox Veneris oppidum, & iterum Iouis, ac Tentyris: infra quod Abydus, Memnonis regia & Oſiris tēplo indytū, vij. M. d. p. in Libyam remotū à flumine. Deinde Ptolemais & Panopolis ac Veneris iterum. Et in Libyco Lycon, ubi montes finiūt Thebaidem. Ab ijs oppida Mercuri, Alabaſtri, canū, & ſupradictū Herculis. Deinde Arſinoe, & iam dicta Memphis, inter quā & Arſinditen nomō, in Libyco turres quæ Pyramides uocātur, Labyrinthus in Mœridis lacū nullo addito lītgo exædificatus: & oppidū Ctrialon. Vnū præterea intus & Arabia conterminū, claritatis magnæ, Solis oppidū.

Alexandria. Cap. x

Sed iure laudetur in littore Aegyptij maris Alexandria, à magno Alexandro cōdita in Africa parte, ab oſtio Canopico xij. M. p. iuxta Mareotin lacū, qui lacus antea Arar potes nominabatur. Metatus eſt eā Dinocrates architectus pluribus modis memorabili ingenio, xv. M. paſſ. laxitate inſeſſa, ad effigiem Macedonica chlamydis, orbe gyrato laciniolaſam, dextera lauaq; anguloſo procurſu, iam tum tamen quinta ſitus parte regi dicta. Mareotis lacus à meridiana urbis parte, euripo è Canopico oſtio mittitur mediterraneo cōmercio, inſulas quoq; plures amplexus, xxx. M. paſſ. traiectu, dc. ambitu, ut tradit Clau. Cæſar. Alij ſchœnos in longitudinē patere xl. faciunt, ſchœnumq; ſtadia xxx. ita fieri longitudinis cl. M. p. tantundē & latitudinis. Sunt in honore & intra decurſus Nili multa oppida, præcipue quæ nomina dedere oſtjjs, nō omnibus: xi. enim reperiūtur, ſuperq; quatuor, quæ ipſi falſa ora appellant: ſed celeberrimis ſeptē, proximo Alexandria Canopico, deinde Bolbitino, Sebēnitico, Phatnitico, Mēdeſico, Tanitico, ultimoq; Peluſiaco. Præter eas Butos, Pharbætos, Leōtopolis, Atribis, Iſidis oppidū, Buſiris, Cynopolis, Aphroditos, Saiſ, Naucratis, unde oſtiū quidā Naucraticū nomināt, quod ali j Heracloticū, Canopico cui proximū eſt, præferentes.

Arabia. Cap. xi

Vltra Peluſiacū Arabia eſt, ad rubrum mare pertinēs, & odoriferā illam ac diuitem & beatæ cognomine inclytam. Hæc Catabanū & Eſbonitarū & Scenitarū Arabū uocatur, ſterilis, præterq; ubi Syriæ cōfinia attingit, nec niſi Caſſio mōte nobilis. His Arabes iunguntur, ab oriente Canchlei, à meridie Cedrei, qui deinde ambo Nabataeis. Heropoliticus uocatur, alterq; Lælaniticus ſinus rubri maris in Aegyptū uergentis, cl. M. paſſuum interuallo inter duo oppida Læana, & in noſtro mari Gazam. Agrippa à Peluſio Arſinoen rubri maris oppidū, per deſerta cxxv. M. p. tradit, tam patuo diſtāt ibi tanta rerum naturæ diuerſitas.

Syria, Palæſtina, Phœnice. Cap. xii

Iuxta Syria litus occupat, quondā terrarū maxima, & pluribus diſtincta nominibus, Nanq; Palæſtina uocabatur quā cōtingit Arabas, & Iudæa, & Cœle, dein Phœnice: & quā recedit intus, Damaſcena: ac magis etiamnum meridiana, Babylonica. Et eadem Meſopotamia inter Euphratem & Tigrin, quæq; tranſit Taurū, Sophene: citra uero etiā Comagene. Et ultra Armeniā, Adiabene, Aſſyria ante dicta: & ubi Ciliciam attingit, Antiochia. Longitudo eius inter Ciliciā & Arabiam cccclxx. M. p. eſt. Latitudo à Seleucia Pieria, ad oppidū in Euphrate Zeugma, clxxv. M. p. Qui ſubtiliſ diuidunt, circunſundi Syria Phœnicen uolunt, & eſſe oram maritimā Syriæ, cuius pars ſit Idumæa & Iudæa, deinde Phœnice, deinde Syria. Id quod præiacet mare totum, Phœnicium appellatur.

Ipfæ

Ipsa gens Phœnicum in gloria magna litterarum inuentionis & siderum, naualiumq; ac bellicarum artium. A Pelusio Chabrie castra, Casius mons, delubrum Iouis Casij, tumulus magni Pompeij, Ostracine. Arabia finitur à Pelusio lxxv. M. passuum.

Idumæa, Syria Palæstina, Samaria, Afcalo, Azotus, Cæsarea. Cap. xiiii

Mox Idumæa incipit & Palæstina, ab emerſu Sirbonis lacus, quæ quidā cl. M. pass. circuitu tradidere: Herodotus Casio monti applicuit: nūc est palus modica. Oppida Rhinocolura, & intus Rhaphea: Gaza, & intus Anthedon: mons Angaris. Regio per oram Samaria. Oppidū Afcalo liberū, Azotus: Iamnes duæ, altera intus. Ioppe Phœnicum, antiquior terrarū inundatione, ut ferunt. Insidet collem præiacete saxo, in quo uinculorū Andromedæ uestigia ostendūt. Colitur illic fabulosa Derceto. Inde Apollonia, Stratonis turris, eadē Cæsarea, ab Herode rege condita: nunc colonia prima Flauia, à Vespasiano Imperatore deducta: Finis Palæstines clxxxix. M. pass. à confinio Arabiæ: deinde Phœnice. Intus autē Samariæ oppida, Neapolis, quod antea Mamortha dicebatur, Sebaste, in monte altiore Gamala.

Iudæa, Galilæa, Hiericho, Emmaus, Lydda, Ioppe.

Cap. xiiii

Supra Idumæam & Samariam Iudæa longe lateq; funditur. Pars eius Syriæ iuncta, Galilæa uocatur: Arabiæ uero & Aegypto proxima, Peræa, asperis dispersa mōtibus, & à cæteris Iudæis Iordane amne discreta. Reliqua Iudæa diuiditur in toparchias x. quo dicemus ordine: Hiericuntem palmetis cōstitam, fontibus irriguam Emmaum, Lyddam, Ioppicam, Acrabatenam, Gophniticā, Thamniticā, Betholenen, Tephnen, Orinen, in qua fuere Hierosolyma longe clarissima urbium orientis, non Iudææ modo: Herodum cum oppido illustri eiusdem nominis. Iordanis. Cap. xv

Iordanis amnis oritur è fonte Paneade, qui cognomē dedit Cæsareæ, de qua dicemus: Iamnis amœnus, & quatenus locorū situs patitur, ambitiosus: accolisq; se præbens, uelut inuitus Asphaltitem lacū ditum natura petit, à quo postremo ebibitur, aquasq; laudatas perdit pestilentibus mixtas. Ergo ubi primā cōuallium fuit occasio, in lacum se fundit, quem plures Genesaram uocāt xvi. M. passuum longitudinis, vi. M. latitudinis, amœnis circumfpectum oppidis: ab oriente Iulidae & Hippo, à meridie Tarichea, quo nomine aliqui & lacum appellant, ab occidente Tiberiade, aquis calidis salubri.

Asphaltites.

Cap. xvi 30

Asphaltites nihil præter bitumen gignit, unde & nomē. Nullum corpus animalium recipit: tauri cameliq; fluitant. Inde fama, nihil in eo mergi. Longitudine excedit c. M. passuum, latitudine maximā xxv. implet, minimā sex. Prospicit eum ab oriente Arabia Nomadum, à meridie Macheris, secunda quondam arx Iudææ ab Hierosolymis. Eodem latere est calidus fons medicæ salubritatis Calliroe, aquarum gloriā ipso nomine præferens.

Gens Essenorum.

Cap. xvii

Ab occidente littora Esseni fugitant usq; quā nocent, gens sola, & in toto orbe præter cæteras mira, sine ulla fœmina omni Venere abdicata, sine pecunia, sociā palmarum. In diem ex æquo cōuenarum turba renascitur, large frequentantibus quos uita fellos ad mores eorum fortunæ fluctus agitat. Ita per seculorum milia (incredibile dictū) gens aeterna est, in qua nemo nascitur. Tam fœcunda illis aliorum uitæ poenitentia est. In fra hos Engadda oppidum fuit, secundū ab Hierosolymis fertilitate, palmietorumq; nemoribus: nunc alterum bustum. Inde Masada castellum in rupe, & ipsum haud procul Asphaltite. Et hæcenus Iudæa est.

Decapolis.

Cap. xviii

Ingitur ei latere Syriæ Decapolitana regio, à numero oppidorū, in quo non omnes eadem obseruant. Plurimi tamen Damascus & Opaton riguas amne Chrysorrhœa, fertilem Philadelphiam, Raphanam, omnia in Arabiam recedentia. Scythopolin antea Nysam, à Libero patre, sepulta nutrice ibi, Scythis deductis. Gaddara Hieromiace præfluente, & iam dictū Hippon Dion. Pellā aquis diuitē, Galasam, Canathā, intercursant cinguntq;

cinguntq; has urbes tetrarchiæ, regnorum instar singulae, & in regna contribuntur, Trachonitis, Paneas, in qua Cæsarea cum supradicto fonte, Abila, Arca, Ampeloessa, Gabe.

Tyrus & Sidon.

Cap. xix

Hinc redeundū est ad ora atq; Phœnicen. Fuit oppidū Crocodilon, est flumen, memoria urbium, Dorū, Sycaminū, promontoriū Carmelū, & in monte oppidū eodem nomine, quondam Ecbatana dictū. Iuxta Getta, Iebba, Riuus Pagida siue Belus, uitri fertiles harenas paruo littori miscens. Ipse è palude Cendenia à radicibus Carmeli profluit. Iuxta colonia Claudij Cæsaris Ptolemais, quæ quondā Ace. Oppidū Ecdippa. Promontorium album. Tyrus quondam insula, præ alto mari septingentis passibus diuisa, nūc uero Alexandri oppugnantis operibus continens. Olim partu clara urbibus genitis, Lepti, Veica, & illa Romani imperij æmula, terrarū orbis auida, Carthagine, etiam Gadibus extra orbem conditis. Nūc omnis eius nobilitas conchylio atq; purpura constat. Circuitus xix. M. pass. est, intra Palætyro inclusa. Oppidū ipsum xxij. stad. obtinet. Inde Euhadra, Sarepta, & Ornithon oppida: & Sidon artifex uitri, Thebarumq; Bœotiarum parens.

Mons Libanus.

Cap. xx

A Tergo eius mons Libanus orsus, mille quingentis stad. Simyram usq; porrigitur, quæ Cœle Syria cognominatur. Huic par, interiacente ualle, mons aduersus Antilibanus obtenditur, quondam muro coniunctus. Post eum intorsus Decapolitana regio est, prædictaq; cum ea tetrarchiæ, & Palæstina totalaxitas. At in ora etiamnū subiecta Libano, fluuius Magoras: Berytus colonia, quæ felix Iulia appellatur. Leontos oppidū, flumen Lycos, Palæbyblos, flumen Adonis. Oppida Byblos, Botrys, Gigarta, Trieris, Calamos, Tripolis, quam Tyrii & Sidonii & Aradii obtinent. Orthosia, Eleutheros flumen. Oppida, Simyra, Marathos, contraq; Aradum Antarados septem stadiorum oppidum, & insula cc. passus à continente distans. Regio in qua supradicti desinunt montes: & interiacentibus campis, Bargylus mons incipit. Hinc rursus Syria, desinēte Phœnicæ. Oppida Carne, Balanea, Paltos, Gabale: promontoriū, in quo Laodicea libera, Diospolis, Heraclea, Charadus, Posidium.

Syria Antiochena.

Cap. xxix

Deinde promontoriū Syriæ Antiochenæ. Intus ipsa Antiochia libera, Epidaphne cognominata, Oronte amne diuiditur. In promontorio aut Seleucia libera, Pieria appellata.

Cassius mons.

Cap. xxxii

Super eam mons eodē quo alius nomine, Cassius. Cuius excelsa altitudo quarta uigilia orientē per tenebras solem aspicit: breui circūactu corporis, diē noctemq; pariter ostendens. Ambitus ad cacumen xix. M. pass. est, altitudo per directū iij. At in ora amnis Orōtes, natus inter Libanū & Antilibanū, iuxta Heliopolin. Oppidū Rhosfos, & à tergo portæ quæ Syriæ appellantur, intervallo Rhosforū montiū & Tauri. In ora oppidum Myriandros, mons Amanus, in quo oppidū Bomita. Ipse ab Syris Ciliciam separat.

Cœle Syria.

Cap. xxxiii

Nunc interiora dicantur. Cœle habet Apamiā, Marsya amne diuisam à Nazerinorum tetrarchia. Bambycen, quæ alio nomine Hierapolis uocat, Syris uero Magog. Ibi prodigiosa Atargatis, Græcis aut Derceto dicta, colitur. Chalcidem cognominatam ad Belum, unde regio Chalcidene fertilissima Syriæ: & unde Cyrestica, Cyrrum. Gazatas, Gindarenos, Gabenos, tetrarchias duas, quæ Granucomata uocant, Hemisfenos, Hyllatas, Ituraeorū gentē, & qui ex rjs Bætarreni uocantur, Mariamitanos. Tetrarchiā, quæ Mammisea appellatur, Paradisum, Pagra, Pinartas, Seleucias præter iā dictā duas, quæ ad Euphraten, & quæ ad Belum uocātur, Carditenfes. Reliqua aut Syria habet, exceptis quæ cum Euphrate dicuntur, Arethusios, Berceenses, Epiphansenfes. Ad orientē Laodicenos, qui ad Libanum cognominātur, Leucadios, Larissæos, præter tetrarchias in regna descriptas barbaris nominibus xvij.

g Euphrates

Euphrates.

Cap. xxiiii

ET de Euphrate hoc in loco dixisse aptissimū fuerit. Oritur in præfectura Armeniæ maioris Caranitide, ut prodidere ex ijs qui proxime uiderūt. Domitius Corbulo in monte Aba, Licinius Mutianus sub radicibus montis quē Capoten appellant, supra Simyram xij. M. pass. initio Pyxirates nominatus. Fluit Derxenem primum, mox Anctiam, Armeniæ regiones à Cappadocia excludens. Dascusa abest à Simyra lxxv. M. pass. Inde nauigatur Pastonam l. M. pass. Melitenen Cappadociæ lxxiii. M. pass. Elegiam Armeniæ x. M. pass. acceptis fluminibus Lyco, Arsanias, Arfano. Apud Elegiam occurrit ei Taurus mons, nec resistit quanquam xij. M. passuum latitudine præualens. Omiram uocant irumpentem, mox ubi perfregit, Euphratem, ultra quoq; saxosum ac uiolentū, Arabiam inde læua, Merorum dictam regionem trischœna mensura, dextraq; Comagenen disternit, pontis tamen etiam ubi Taurum expugnat patiens. Apud Claudio-polim Cappadociæ, cursum ad occasum solis agit. Primo hunc illi impugnatus cursum Taurus aufert: uictusq; & abscessus sibimet, alio modo uincit, ac fractum expellit in meridiem. Ita naturæ dimicatio illa æquatur, hoc eunte quod uult, illo prohibente ire quā uelit. A cataractis iterum nauigatur: xl. M. pass. inde Comagenes caput Samosata. Arabia super prædicta habet oppida, Edessam, quæ quondam Antiochia dicebatur, Calliroen à fonte nominatam, Carras clade Crassiniobiles. Iungitur præfectura Mesopotamiæ, originem à Syris trahens, in qua Anthemusia & Nicephorium oppida. Mox Arabes, qui Rhetaui uocantur: horum caput Singara. A Samosatis autē latere Syriæ, Marfyas amnis influit. Gingla Comagenen finit, Merorum ciuitas incipit. Oppida alluuntur Epiphania & Antiochia, quæ ad Euphraten uocantur. Item Zeugma lxxij. M. passuū à Samocitis, transitu Euphratis nobile. Ex aduerso Apamiam Seleucus, idem utriusq; cōditor, ponte iunxerat. Qui cohærent Mesopotamiæ, Rhoali uocantur. At in Syriā oppida, Europū, Thapsacū quondam nunc Amphipolis, Arabes Scenitæ. Ita fertur usq; Vram locum, in quo conuersus ad orientē, relinquit Syriæ Palmyrenas solitudines, quæ usq; ad Petrā urbem, & regionem Arabiæ felicitis appellatæ, pertinent.

Palmyra.

Cap. xxv

Palmyra urbs nobilis situ, diuitijs soli & aquis amœnis, uasto undiq; ambitu harenis includit agros: ac uelut terris exempta à rerū natura, priuata sorte inter duo imperia summa, Romanorū Parthorūq;, & prima in discordia semper utrinq; cura, abest à Seleucia Parthorū, quæ uocatur ad Tigrin dxxxvij. M. passuū. A proximo uero Syriæ littore ducentis quinquaginta duobus milibus, & à Damasco uigintiseptem propius.

Hierapolis.

Cap. xxvi

INfra Palmyræ solitudines, Stelendena regio est, dictaq; iam Hierapolis, ac Berœa, & Chalcis. Ultra Palmyrā quoq; ex solitudinibus ijs aliquid obtinet Hemesa, item Elatium, dimidio propior Petræq; Damascus. Asura autē proxime est Philiscū, oppidum Parthorum ad Euphratem: ab eo Seleuciam dierum decem nauigatio, totidemq; ferè Babylonem. Scinditur Euphrates à Zeugmate lxxxij. M. passuum circa uicem Massicen. Et parte læua in Mesopotamiam uadit per ipsam Seleuciam, circa eam præfluenti infusus Tigri. Dexteriore autem alueo Babylonē, quondam Chaldiæ caput, petit, medianq; permeans, item quam Otrū uocant, distrahitur in paludes. Increfcit autem & ipse Nili modo statis diebus, paulum differens, ac Mesopotamiam inundat sole obtinente uicesimam partem cancri. Minui incipit in uirgine, & leone transgresso. In totū uero remeat in uigesimala nona parte uirginis.

Cilicia & adiunctæ gentes Isauricæ, Homonadum, Pisidia, Lycaonia, Pamphylia, Taurus mons, Lycia.

Cap. xxvii

Sed redeamus ad oram Syriæ, cui proxima est Cilicia. Flumen Diaphanes, mons Scodilus, portæ Amani montis. Flumina, Andricus, Pinarus, Lycus, sinus Issicus. Op-
pidum

pidum Ilios, inde Alexandria: flumen Chlorus, oppidū Aege liberum, amnis Pyramus, portus Ciliciæ: oppida, Mallos, Magarfos, & intus Tarfos. Campi Aleij: oppida Cassipolis, Mopfos liberū Pyramo impositū, Thynos, Zephyriū, Anchiale. Amnes Saros, Cydnus Tarsum liberam urbem procul à mari secans. Regio Celendiritis cū oppido. Locus Nymphæū, Solce Ciliciæ nūc Pōpeopolis, Adana, Cybira, Pinara, Pedalie, Halix, Arfinoe, Tabæ, Doron. Iuxtaq; mare Corycos, eodem nomine oppidū & portus & specus. Mox flumen Calicadnus. Promontoriū Sarpedon: oppida Olme, Myle, promontoriū & oppidū Veneris, à quo proxime Cyprus insula. Sed in cōtinenti oppida, Myāda, Anemuriū, Coraceiū, finisq; antiquus Ciliciæ Melas amnis. Intus autē dicendi Anazarbe
 10 ni, qui nūc Cæsaraugustani, Castabala, Epiphania quæ antea Eniādos, Elæusa, Iconium. Seleucia supra amnem Calicadnum Trachioris cognomine, à mari relata, ubi uocabatur Hormia. Præterea intus flumina, Liparis, Bombos, Paradisus. Mōs Imbar⁹. Ciliciæ Pamphyliam omnes iungere neglecta gente Isaurica. Oppida eius intus Isaura, Clibanus, Lassus fluuius: decurrit hic autem ad mare Anemurij regione supradicti. Simili modo omnibus qui eadem cōposuere, ignorata est contermina illi gens Homonadū, quorum intus oppidum Homona. Cætera castella xliij. inter asperas cōualles latent. Insident uerticem Pisidæ, quondā Solymi appellati, quorū colonia Cæsarea, eadē Antiochia. Oppida Oroanda, Sagaleffos. Hos includit Lycaonia in Asiaticam iurisdictionē uersa, cū qua conueniūt Philomelienses, Tymbriani, Leucolithi, Pelteti, Hyriēses. Datur & tetrarchia
 20 ex Lycaonia, qua parte Galatiæ cōtermina est, ciuitatum xliij. urbe celeberrima Iconio. Ipsius Lycaoniæ celebrātur Tembasa in Tauro, Sinda in cōfinio Galatiæ atq; Cappadociæ. A latere autē eius super Pamphyliam ueniunt Thracū soboles, Milyæ, quorū Aricanda oppidū. Pamphylia ante Mopsochia appellata. Mare Pamphylīū Cilicio iungit. Oppida eius Side, & in monte Aspendū, Plantanistū, Perga: Promontoriū Leucolla. Mons Sardemissus, amnis Eurymedon iuxta Aspendū fluens: Cataractes, iuxta quē Lynxus & Olbia: ultimæq; eius oræ Phaselis. Iunctum ei mare Lycium est, gensq; Lycia, unde uastus sinus. Taurus mons, ab Eois ueniens littoribus, Chelidonio promontorio disternitur. Immenso ipse, & innumerarū gentiū arbiter, dextero latere septentrionalis, ubi primum ab Indico mari exurgit, læuo meridians, & ad occasum tendens, mediamq; distrahens Asiam, nisi opprimentī terras occurrerent maria. Resilit ergo ad septentriones, flexusq; immensum iter quærit, uelut de industria, rerum natura subinde æquora opponente, hinc Phoeniciū, hinc Ponticum, illinc Caspiū & Hyrcanium, contrāq; Mæoticū lacum. Torquetur itaq; collisus inter hæc claustra, & tamē uictor, flexuosus euadit usq; ad cognata Riphæorum montium iuga, numerosis nominibus & nouis quacunq; incedit in signis: Imaus prima parte dictus, mox Emodus, Patopamissus, Cirtius, Chambades, Pharphariades, Choatras, Oreges, Oroādes, Niphates, Taurus. Atq; ubi se quoq; exuperat, Caucasus: ubi brachia emittit, subinde tentati maria similis Sarpedon, Coraceius, Cragus, iterumq; Taurus: etiam ubi dehiscit, seq; populis aperit, portarū tamen nomine unitatem sibi uindicans, quæ alibi Armeniæ, alibi Caspiæ, alibi Ciliciæ uocantur. Quin/
 40 etiam cōfractus, effugiens quoq; maria, plurimis se gentium nominibus hinc & illinc implet: à dextera Hyrcanus, Caspius: à læua Pariedrus, Moschicus, Amazonicus, Coraxicus Scythicus appellatus. In uniuersum uero Græce Ceraunius. In Lycia igitur, à promontorio eius oppidum Simena, mons Chimæra noctibus flagrans, Hephæstīū ciuitas, & ipsa sæpe flagrantibus iugis. Oppidū Olympus ibi fuit, nunc sunt montana, Gage, Corydalla, Rhodiopolis. Iuxta mare Lymira cū amne, in quē Arycandus influit, & mons Massyctes, Andriaca ciuitas, Myra. Oppida, Apyre, & Antiphellos, quæ quondam Habessus, atq; in recessu Phellus. Deinde Pyrrha, itemq; Xanthus à mari xv. M. pass. flumenq; eodem nomine. Deinde Patara, quæ prius Sataros, & in monte Sidyma. Promōtorium Gragus. Vltrā par sinus priori. Ibi Pinara, & quæ Lyciam finit Telmessus. Lycia quom/
 g 2 dam

dam lx. oppida habuit, nūc xxxvi. habet. Ex his celeberrima præter supradicta Canas, Candyba, ubi laudat Oenium nemus. Podalia Choma præfluente. Edefa, Cyane, Ascan dialis, Amelas, Noscopium, Tlos, Telandrus. Comprehendit in mediterraneis Cabaliam, cuius tres urbes, Oenoanda, Balbura, Bubon. A Telmesso Asiaticum mare siue Carpathium, & quæ proprie uocatur Asia. In duas eam partes Agrippa diuisit. Vnam inclusit ab oriente Phrygia & Lycaonia, ab occidente Aegeo mari, à meridie Aegypto, à septentrione Paphlagonia. Huius longitudinem cccclxx. M. pass. latitudinem ccc. M. fecit. Alteram determinauit ab oriente Armenia minore, ab occidente Phrygia, Lycaonia, Pamphylia, à septentrione prouincia Pontica, à meridie mari Pamphylia, longam dlxxv. M. pass. latā cccxxv. M. In proxima ora Caria est, mox Ionia, ultra eam Aëolis. Caria mediæ Doridi circumfunditur, ad mare utroq; latere ambiens. In ea promontoriū Pedaliū. Amnis Glaucus defendit Telmessum. Oppida Dædala, Crya fugitiuorū. Flumen Axon, oppidum Calydna.

Indus fluuius.

Cap. xxviii

Amnis Indus in Cybirationum iugis ortus, recipit lx. perennes fluuios, torrentes uero amplius c. Oppidū Caunos liberum, deinde Pynos. Portus Cressa, à quo Rhodus insula xx. M. locus Loryma. Oppida Thyranusa, Paridion, Larymna. Sinus Tymni as, Promontoriū Aphrodisias. Oppidum Hyda. Sinus schænus. Regio Bubassus. Oppidum fuit Achantus, alio nomine Dulopolis. Est in promontorio Gnidos libera, Triopia, dein Pegusa & Stadia appellata. Ab ea Doris incipit, sed prius terga, & mediterraneas iurisdictiones indicasse cōueniat. Vna appellatur Cybiritica. Ipsum oppidū Phrygiae est. Conueniunt eò xxv. ciuitates,

Laodicea, Apamia, Ionia, Ephesus.

Cap. xxxix

Celeberrima urbe Laodicea. Imposita est Lyco flumini, latera alluentibus Asopo & Capro, appellata primo Diospolis, dein Rhoeas. Reliqui in eo cōuentu quos nominare nō pigeat, Hydrelita, Themisones, Hieropolita: Alter cōuentus à Synnada accipit nomen. Conueniunt Lycaones, Appiani, Cercopeni, Dorylai, Midei, Iulienfes, & reliqui ignobiles populi xv. Tertius Apamiam uadit, ante appellatam Celænas, dein Ciboton. Sita est in radice montis Signia, circūfusa Marsya, Obrima, Orga, fluminibus in Mæandru cadentibus. Marsyas ibi redditur, ortus ac paulo mox conditus, ubi certauit tibiæ cantu cum Apolline, Aulocrenis: ita uocatur cōualis x. M. p. ab Apamia, Phrygiam per tentibus. Ex hoc conuentu deceat nominare Metropolitas, Dionysopolitas, Euphorbenos, Acmonienfes, Peltenos, Silbianos. Reliqui ignobiles ix. Doridis in sinu, Leucopolis, Amaxitos, Elatus, Euthene. Dein Caria oppida, Pitaiū, Eutana, Halicarnassus: sex oppida contributa ei sunt à magno Alexandro, Theangela, Sibde, Medmassa, Euranium, Pedasum, Telmessum. Habitat inter duos sinus, Ceramicum & Iasum. Inde Myndos, & ubi fuit Palæmyndus, Nariadus, Neapolis, Caryanda, Termera libera, Bargyla & à quo sinus Iasus, oppidum Iasus. Caria interiorum nominum fama prænit: quippe ubi sunt oppida, Mylasa libera, Antiochia, ubi fuere Seminethos & Cranaos oppida, nunc eam circūfluūt Mæander & Mossinus. Fuit in eo tractu & Mæandropolis. Est Eumenia Cludro flumini appositā, Glaucus amnis, Lybias oppidū & Orthosia, Berecynthius tractus, Nyfa, Trallis, eadē Euanthia & Seleucia & Antiochia dicta. Alluitur Eudone amne, perfunditur Thebaide. Quidam ibi Pygmæos habitasse tradunt. Præterea sunt Thydonos, Pyrrha, Eurome, Heraclæa, Amyzon, Alabanda libera. quæ cōuentum eum cognominauit: Stratonicea libera, Hynidos, Ceramus, Træzene, Phorontis. Lōginq; iores eodem disceptant foro, Othronienfes, Halydienfes, seu Hippini, Xystiani, Hydysienfes, Apolonia, Trapezopolita, Aphrodisienfes liberi. Præter hæc sunt Cosinus, Harpasa appositā fluuiio Harpaso, quo & Trallicon cū fuit alluebatur. Lydia autem perfusa flexuosi amnis Mæandri recursibus, super Ioniam procedit, Phrygiae ab exortu solis uicina, ad septentrionem Mysia, meridiana parte Cariam amplectens, Mæonia ante appellata.

Celebra

Celebratur maximè Sardibus in latere Tmoli montis, qui ante Timolus appellabatur, uiribus confusus, & ex eo profluente Pactolo eodemq; Chrysothoë, ac fonte Tarnè: à Mæonijs ciuitas ipsa Hyde uocitata est, clara stagno Gygeo. Sardiana nunc appellatur ea iurisdicção. Conueniuntq; in eam extra prædictos, Macedones Cadueni, Loreni, Philadelpheni, & ipsi in radice Tmoli Cogamo flumini apposti Mæoni, Tripolitanij dèmi & Antoniopolitæ Mæandro alluuntur: Apollonohieritæ, Myfomolitæ, & alij ignobiles. Ionia ab Iasio sinu incipiens, numerosiore ambitu littorū flectitur. In ea primus sinus Basilicus, Posideum promontoriū & oppidum, oraculum Branchidarum appellatum, nunc Didymæi Apollinis, à littore stad. xx. Et inde clxxx. Miletus Ionie caput, Lelegeis ante & Pityusa & Anaclotia nominata, super lxxx. urbium per cuncta maria genitrix: nec fraudanda ciue Cadmo, qui primus prosum orationem condere instituit. Amnis Mæander ortus è lacu in mōte Auloerene, plurimisq; affusus oppidis, & repletus fluminibus crebris ita sinuosus flexibus, ut sæpe credatur reuerti, Apamenam primū peruagatur regionem, mox Eumeneticā, ac dein Bargylleticos campos: postremo Cariam placidus, omnesq; eos agros fertilissimo rigans limo, ad decimum à Mileto stadium lenis illabitur mari. Inde mons Latmus. Oppida, Heraclea mōtis eius, cognominis Caricæ, Mytis, qd primo cōdidisse Iones narrantur, Athenis profecti, Naulochum, Priene. In ora quæ Trogilia appellatur, Gessus amnis. Regio omnibus Ionibus sacra, & ideo Panionia appellata. Iuxta fugitiuis conditū (uti nomen indicio est) Phygela, fuit & Marathesium oppidum.

Supra hæc Magnesia Mæandri cognomine insignis, à Theffalica Magnesia orta. Abeft ab Epheso xv. M. p. Trallibus eo amplius ccc. antea Theffalocæ & Androlitia nominata, & littori apposita. Derafidæ insulas secū abstulit mari. Intus & Thyatira alluitur Lycæ, Pelopia aliquādo & Euhippa cognominata. In ora autem Mantem, Ephesus Amazonum opus, multis ante expetita nominibus: Alopes cum pugnatū apud Troiam est, mox Ortygia & Morges uocata est, & Smyrna cognomine Trachea, & Samornion, & Ptelea. Attollitur monte Pione. Alluitur Caystro in Cylbianis iugis orto, multosq; amnes deferente & stagnū Pegaseum, quod Phrytes amnis expellit. Ab his multitudo limi est, qua terras propagat, medijsq; iam campis Syrien insulam adiecit. Fōs in urbe Callipia, & templum Dianæ cōplexi è diuersis regionibus duo Selinuntæ. Ab Epheso Mantem aliud Colophoniorum, & intus ipsa Colophon, Halefo affluente. Inde Apollinis Clarij phanum, Lebedos: fuit & Notium oppidum. Promontorium Corycæon, mons Mimas ccl. M. passuum excurrent, atque in continentibus campis residens. Quo in loco magnus Alexander intercidi planiciem eam iusserat. vij. M. d. p. longitudine, ut duos sinus iungeret, Erythrasq; cum Mimante circumfunderet. Iuxta eas fuere oppida Pteleon, Helos, Dorion: nunc est Aleon fluuius, Corinæum Mimantis promontorium, Clazomene, Parthenie, & Hippia, Chytophoria appellatæ cum insulæ essent, Alexander idem per duo stadia continenti adnexuit. Interiere intus Daphnūs & Hermesia, & Sipylum, quod ante Tantalus uocabatur, caput Mæonia, ubi nunc est stagnum Sale: ob id & Archæopolis substituta Sipylō, & inde illi Colpe, & huic Lebede. Regrediētibus inde abest

xij. M. passuum ab Amazone condita, restituta ab Alexandro, in ora Smyrna, amne Melete gaudēs nō procul orto. Mōtes Asiæ nobilissimi in hoc tractu ferè explicāt se, Mastusia à tergo Smyrnæ, & Termetis Olympi radicibus iunctus. Is in Dracone desinit, Draco in Tmolo, Tmolus in Cadmo, ille in Tauro. A Smyrna Hermus amnis campos facit, & nomini suo adoptat. Oritur iuxta Dorilaum Phrygiæ ciuitatem, multosq; coligit fluuios, inter quos Phrygem, qui nomine genti dato, à Caria eam disterniat, Hyllum & Cryon, & ipsos Phrygiæ, Mysiæ, Lydiæ annibus repletos. Fuit in ore eius oppidum Temnos: nunc in extremo sinu Myrmeces scopuli, oppidum Leuce in promontorio quod insula fuit, finisq; Ionie Phocæa. Smyrnæum conuentum magna pars Aeliæ quæ mox dicitur, frequentat: præterq; Macedones Hyrcani cognominati,

& Magnetes à Sipylo. Epheſum uero alterum lumen Aſiæ, remotiores conueniunt Cæſarienfes, Metropolitæ, Cylibiani, inferiores & superiores Myſomacedones, Maſtaurenſes, Brullitæ, Hypæpeni, Dioſhieritæ. *Æolis, Troas, Pergamus. Cap. xxx*

A *Æolis* proxima eſt, quondam Myſia appellata, & quæ Helleſponto adjacet Troas. Ibi à Phocæa, Aſcanius portus, dein fuerat Lariffa, ſunt Cyme, Myrrhine, quæ Sebaftopolim ſe uocat: & intus Aegæ, Attalia, Poſſidea, Neon tichos. Temnos. In ora autem Titanus amnis, & ciuitas ab eo cognominata. Fuit & Grynîa, nunc tantum portus ſolli, inſula apprehenſa. Oppidum Elæa, & ex Myſia ueniens Caicus amnis. Oppidum Pitane, Canaius amnis. Intercidère Cane, Lyſimachia, Atarneæ, Carene, Ciſthene, Cilla, Coccillum, Thebæ, Aſtyre, Chryſa, Palæſcepsis, Gergithos, Neandros: nunc eſt Perperenne ciuitas, Heracleotes tractus, Coryphas oppidum, amnis Grylioſolius. Regio Aphrodiſias, quæ antea Politeorgas. Regio Scepsis. Flumen Euenum, cuius in ripis intercidère Lynceſos & Miletos. In hoc tractu Ida mons. Et in ora quæ ſinum cognominauit & conuentum, Adramytteos olim Pedafus dicta. Flumina Aſtron, Cormalos, Eryanos, Alabaſtros, Hieros ex Ida. Intus mons Gargara eodemque nomine oppidum. Ruſus in litore Antandros, Edonis prius uocata, deinde Cimmeris, & Aſſos, eadem Apollonia. Fuit & Palamedium oppidum. Promontorium Leſton diſterminans Aeolida & Troada. Fuit & Polymedia ciuitas, & Cryſſa, & Lariffa alia. Smintheum templum durat. Intus Colone intercidit, deportata Adramytteum negocia. Apolloniae à Rhyndaco amne, Ereſſi, Miletopolitæ, Poemaneni Macedones, Aſchilacæ, Polichnæi, Pionitæ, Cilices, Mandagandeni: in Myſia Abrettini, & Helleſpontii appellati, & alij ignobiles. Troadis primus locus Amaxitus, dein Cebrenia: ipſaque Troas Antigonîa dicta, nunc Alexandria, colonia Ro. Oppidum Nee. Scamander amnis nauigabilis, & in promontorio quondam Sigæum oppidum. Dein portus Achæzorum in quem inſluit Xanthus Sîmoenti iunctus, ſtagnans prius faciens, Palæſcamander. Cæteri Homero celebrati, Rheſus, Heptaporus, Careſus, Rhodius uestigia non habent. Granicus diuerſo tractu in Propontida fluit. Eſt tamen & nunc Scamædriæ ciuitas parua, ac M. d. paſſ. remotum à portu Ilium immune, unde omnis rerum claritas. Extra ſinum ſunt Rhetea littora, Rheteo & Dardanio & Ariſbe oppidis habitata. Fuit & Achilleon, oppidum iuxta tumulum Achillis cõditum à Mitylenæis, & mox Athenienſibus, ubi claſſis eius ſteterat. In Sigæo fuit & Aeantium à Rhodijs conditum in altero cornu, Aiæ ibi ſepulto xxx. ſtad. interuallo à Sigæo, & ipſo in ſtatione claſſis ſuæ. Supra Aeolida & partem Troadis in mediterraneo eſt, quæ uocatur Theutrania, quam Myſi antiquitus tenuere. Ibi Caicus amnis iam dictus oritur. Gens ampla per ſe, etiam cum totum Myſia appellaretur. In ea Pionia, Andera, Dale, Stabulum, Coniſum, Tegium, Balcea, Tiare, Theutranie, Sarnaca, Haliferne, Lycide, Parthenium, Thymbre, Oxioſum, Lygdanum, Apollonia, longeque clariffimum Aſiæ Pergamum, quod inter meat Silenus, præſtuit Cæſius proſuſus Pindaſo monte. Abeſt haud procul Elæa, quæ in litore diximus. Pergamena uocatur eius tractus iuriſdictio. Ad eam cõueniunt Thiaſyreni, Mygdones, Moſſini, Bregmæteni, Hieracomitæ, Perpereni, Tyareni, Hierapolæſes, Harmatopolitæ, Attaleniſes, Pantaeniſes, Apollodonienſes, aliaque in honore ciuitates. A Rhe- 40 teo Dardaniū oppidum paruum abeſt ſtad. lxx. Inde xviij. M. promontorium Trapezæ, unde primū cõcitat ſe Helleſpontos. Ex Aſia interiſſe gentes tradit Eratoſthenes Soly morum, Lelegum, Bebrycum, Colycantiorum, Trepeſedorum. Iſidorus Arimos, & Capretas, ubi ſit Apamia cõdita à Seleuco rege inter Ciliciam, Cappadociam, Cataoniā, Armeniam. Et quoniam ferociſſimas gentes dormiſſe, initio Damcam uocatam.

Inſulæ ante Aſiam, Pamphylum mare, Rhodus, Samus, Chius. *Cap. xxxi*

Inſularum ante Aſiam prima eſt in Canopico oſtio Nili, à Canopo Menelæi gubernatore (ut ferunt) dicta. Altera iuncta ponte Alexandriæ colonia Cæſaris dictatoris Pharus, quondam diei nauigatione diſtans ab Aegypto, nunc è turri nocturnis ignibus cursum

sum nauium regens. Nanque fallacibus uadis Alexandria, tribus omnino aditur alueis maris, Tegamo, Posidonio, Tauro. In Phæniceo deinde mari est ante Ioppen Paria, tota oppidum, in qua obiectam beluæ Andromedam ferunt: & iam dicta Arados, inter quam & continentem leucibata alto mari (ut autor est Mutianus) è fonte dulcis aqua tubo corijs facto, usque à uado trahitur. Pamphylum mare ignobiles insulas habet. Cilicium ex quinque maximis Cyprum, ad ortum occasumq; Ciliciæ ac Syriæ obiectam, quondam ix. regnorum sedem. Huius circuitum Timosthenes cccxxix. M. d. prodidit. Isidorus ccclxxv. M. Longitudinem inter duo promontoria, Dinaretum & Acamanta, quod est ad occasum, Artemidorus clxij. d. Timosthenes cc. uocatam antea Acamantida, Philonides Cerastin, Xenagoras & Aspeliam, & Amathusiam, & Macariam, Astynomus Crypton, & Coliniâ. Oppida in ea xv. Paphos, Palæpaphos, Cutias, Citium, Corinæum, Salamina, Amathus, Lapethos, Solæ, Tamaseus, Epidarû, Chytri, Arsinoc, Carpathum, Gorgæ. Fuere & ibi Cinyria, Marium, Idalium. Abest ab Anemurio Ciliciæ l. M. p. Mare quod prætenditur, uocant Aulona Cilicium. In eodè situ Elausa insula est, & quatuor ante promontorium ex aduerso Syriæ Clides, rursusq; ab altero capite Stiria. Contra Neampaphum Hierocepia. Contra Salamina Salaminæ. In Lycio autem mari Illyris, Telendos, Artelebussa, Cyprig tres steriles, & Dionysia prius Caretha dicta. Deinde contra Tauri promontorium pestiferæ nauigantibus Chelidonia, totidem ab ijs cû oppido Leucola, Pactya, Lafia, Nymphais, Macris: Megista cuius ciuitas interijt. Multæ deinde ignobiles. Sed contra Chimæram Dolichiste, Chirogyllum, Crambussa, Rhoge, Enagora viij. M. pass. Dædaleon duæ, Cryeon tres, Strongyle, & contra Sidyma Antiochia, Glaucumq; uersus amnem Lagusa, Macris, Didymæ, Helbo, Scope, Aspis, & in qua oppidum interijt Telandria, proximaq; Cynorthodussa. Sed pulcherrima & libera Rhodos, circuitu cxxx. M. pass. aut si potius Isidoro credimus clij. habitata urbibus Lindo, Camiro, Ialysso nunc Rhodo. Distat ab Alexandria Aegypti dlxxviij. M. ut Isidorus tradit: ut Eratosthenes ccclxix. milia: ut Mutianus d. à Cypro clxvi. Vocata est antea Ophiussa, Alteria, Aethræa, Trinacria, Corymbia, Pœessa, Atabyria ab rege. Deinde Macria, & Oloessa. Rhodiorum insulæ, Carpathus quæ mari nomen dedit: Casos, Achne olim: Nisyros distans ab Gnido xij. M. d. Porphyris antea dicta. Et eodem tractu media inter Rhodum Gnidumq; Syme. Cingitur xxxviij. M. d. Portus benigne præbet octo. Præter has circa Rhodum, Cyclopi, Teganon, Cordylusa, Diabeta, iij. Hymos, Chalce cum oppido, Seutulsa, Narthecusa, Dimastos, Progene: & à Gnido, Ciserussa, Therionarce, Calydne cum tribus oppidis, Notio, Nisyro, Mendero, & in Arconeso oppidum Ceramus. In Cariæ ora quæ uocantur Agriæ, numero uiginti, & Hyetussa, Lepsia, Leros. Nobilissima uero in eo sinu Cos, ab Halicarnasso quindecim M. pass. distans, circuitu c. ut plures existimât Meropis uocata. Cos ut Staphylus, Meropis ut Dionysius, deus Nymphæa. Mons ibi Prion, & Nisyron abruptam illiputant, quæ Porphyris antea dicta est. Hinc Carianda cum oppido. Nec procul ab Halicarnasso Pidofus. In Ceramico autem sinu Priaponesos, Hipponnesos, Psyra, Mya, Lampfemandus, Passala, Crusa, Pyrrhe, Sepiussa, Melano: paulumq; à continente distans, quæ uocata est Cnædopolis, probrosis ibi relictis à rege Alexandro. Ioniæ ora Aegeas & Corseas habet, & Icaron de qua dictum est: Laden quæ prius Late uocabatur, atque inter ignobiles aliquot, duas Camelidas Mileto uicinas: Mycalen, Trogillas, Trepsilion, Argennon, Scandalion, Samon liberam, circuitu octoginta septem M. passuum: aut ut Isidorus c. Partheniam primum appellatam, Aristoteles tradit, postea Dryusan, deinde Anthemusam: Aristocritus adiicit Melamphyllum, dein Cyparissiam: alij Parthenoarussam, Stephanen. Amnes in ea Imbrassus, Chesus, Ibettes. Fontes Gigarto, Leucothea. Mons Ceretius. Adiacent insule, Rhypara, Nymphæa, Achillea. Par claritate ab ea distat xcij. M. passuum, cum oppido Chios libera, quam Aethaliam Ephorus

prisco nomine appellat, Metrodorus & Cleobulus Chiam, à Chione nymp̃ha, aliqui à niue, & Macrin & Pityusam. Montem habet Pellenazum, marmor Chium: circuitu cxxv M. pass. colligit, ut ueteres tradidere. Isidorus ix. milia adijcit. Posita est inter Samum & Lesbum, ex aduerso maxime Erythrarū. Finitimē sunt Thallusa, quam alij Daphnusa scribunt. Oenussa, Elaphites, Euryanassa, Arginusa cū oppido. Iam hæc circa Ephesum, & quæ Pisis trati uocātur, Anthina, Myonnesos, Diareusa. In utraq; oppida intercidere. Poroselene cū oppido, Cercia, Halone, Commone, Illetia, Lepria, & Rhesperia. Procu-
sa, Bolbulæ, Phæate, Priapos, Syce, Melane, Aenare, Sidusa, Pela, Drymusa, Anydros, Scopelos, Syussa, Marathussa, Pile, Peritheusa, multaq; ignobiles. Clara uero in alto Teos cum oppido, à Chio lxxi. milia passuum: tantundem ab Erythris. Iuxta Smyrnam 10 sunt Peristerides, Carteria, Alopece, Elæussa, Bachina, Pystira, Crommyonnesos, Megale. Ante Troada Ascania, Platea iij. Dein Lamia, Plitania ij. Platea, Scopelos, Getone, Artheidon, Cela, Lagussa, Didymæ. Clarissima autem Lesbos, à Chio sexagintaquin-
que milia passuū. Hemerte. & Lafia, Pelasgia, Aegira, Aethiope, Macaria appellata fuit. nouem oppidis incluta. Ex ijs Pyrrha hausta est mari, Arisbe terrarum motu subuersa. Antissam Methymna traxit in seipsam viij. urbibus Asia in xxxvij. M. pass. Iucina. Et A-
gamede obiit & Hieræ. Restât Eresos, Pyrrha, & libera Mitylene, annis d. potens. Tota insula circuitur, ut Isidorus clxviij. M. pass. ut ueteres cxcv. M. Mōtes habet Lepethymū Ordynū, Macistū, Creonē, Olympū. A p̃xima cōtinēte abest vij. M. d. p. Insulæ apposi-
tæ, Sandalion, Leuce v. Ex ijs Cydonea cum fonte calido. Argenussa ab Aege iij. M. p. 20 distât. Dein Phellusa, Pedna. Extra Hellespontū aduersa Sigæo littori adiacet Tenedus, Leucophtys dicta, & Phœnice, & Lyncestos. Abest à Lesbo lvi. M. p. à Sigæo xij. M. d.

Hellespontus, Mysia, Phrygia, Galatia, Bithynia, Bosphorus. Cap. xxxii

Impetum deinde sumit Hellespontus, & mare incumbit, uorticibus limitem fodies, do-
nec Asiam abruptat Europæ. Promontorium id appellatum Trapezanum: ab eo x. M. pass. Abydum oppidum, ubi angustie septem stadium. Deinde Percote oppidum, & Lampsa-
cum, antea Pityusa dictum. Parium colonia, quam Homerus Adrastiam appellauit. Oppidum Priapos, amnis Aesepus, Zelia, Propontis, ita appellatur ubi se di-
latat mare. Flumen Granicum, Artace portus, ubi oppidum fuit: Ultra insula, quam cōtin-
nenti iunxit Alexander, in qua oppidū Milefiorum Cyzicum, antea uocatum Arcton- 30
nesos, & Dolionis, & Dindymis, cuius à uertice mons Dindymus. Mox oppida Placia, Ariacos, Scylace, quorū à tergo mons Olympus, Mysius dictus: ciuitas Olympena. Am-
nes Horisius, & Rhyndacus, ante Lycus uocatus. Oritur in stagno Artynia iuxta Milero-
polim, recipit Maceston & plerosq; alios, Asiam Bithyniamq; determinas. Ea appellata
est Cronia, dein Theffalis, dein Maliade & Strymonis. Hos Homerus Halizonas dixit,
quando præcingitur gens mari. Vrbs fuit immensa Attusa nomine, nunc sunt xv. ciuita-
tes, inter quas Gordiu come, quæ Iuliopolis uocatur, & in ora Dascylos. Deinde flumen
Gebes, & intus Helgas oppidū, quæ Germanicopolis, alio nomine Booscæte, sicut Apa-
mia quæ nunc Myrlea Colophoniorum: flumen Etheleū, antiquus Troadis finis & My-
sia initium. Postea sinus in quo flumen Ascanium, oppidum Bryllion, amnes Hylas, & 40
Cios cum oppido eiusdem nominis, quod fuit emporium nō procul accolentis Phrygiæ,
à Milefsijs quidem conditū, in loco tamen qui Ascania Phrygiæ uocabatur. Quapropter
nō alibi aptius de ea dicatur. Phrygia Troadi superiecta, populisq; à promōtorio Lecto
ad flumen Etheleū prædictis, septentrionali sui parte Galatiæ cōtermina, meridiana Ly-
caoniæ, Pisidiæ, Mygdoniæq; ab oriente Cappadociâ attingit. Oppida ibi celeberrima
præter iam dicta, Ancyra, Andria, Celæna, Colossa, Carina, Cotiaion, Cerane, Iconiū,
Midaion. Sūt autores trāsisse ex Europa Myfos, & Brygas, & Thynos, à qbus appellan-
tur Mysi, Phryges, Bithyni. Simul dicendū uidetur & de Galatia, quæ superposita, agros
maiori ex parte Phrygiæ tenet, caputq; quondā eius Gordiū. Qui partem eam infedere
Gallorum

Gallorum Tolistobogi, & Voturi, & Ambiani uocantur: qui Maronia & Paphlagonia regionem, Trocmi. Præteritur Cappadocia à septentrione & solis ortu, cuius uberrimam partem occupauere Tectosages, & Teutobodiar. Et gentes quidem hæ. Populi uero ac tetrarchia omnes numero cxcv. Oppida, Tectosagum Ancyra, Trocmorum Tauium, Tolistobogorum Peginus. Præter hos, celebres Attalenses, Arafenses, Comenses, Dioshieronia, Lystreni, Neapolitani, Oeandenses, Seleucenses, Sebasteni: Timoniacenses; Tarbaseni. Attingit Galatia & Pamphylia Cabaliam, & Milyas, qui circa Barin sunt, & Cyllanticum, & Oroandicum Pisidia tractum. Item Lycaonia parte Obigenen. Flumina sunt in ea præter iam dicta, Sangarium & Gallus, à quo nomen traxere matris deum sacerdot. Nunc reliqua in ora, à Cio intus in Bithynia Prusa, ab Annibale sub Olympo condita. Inde Nicæam xxv. M. pass. interueniente Ascanio lacu. Deinde Nicæa in ultimo Ascanio sinu, quæ prius Olbia: & Prusa item altera sub Hippo monte. Fuere Pythopolis Parthenopolis, Coryphanta. Sūt in ora amnes, Eluis, Bryazon, Plataneus, Areus, Siros, Gendos, qui & Chrysorroas. Promontorium in quo Megarice oppidum fuit. Inde Craspedites sinus uocabatur, quoniam id oppidum uelut in lacinia erat. Fuit & Astacum, unde & ex eo Astacenus idem sinus. Fuit & Libyssa oppidum, ubi nunc Annibalis tantum turmulus, est in intimo sinu Nicomedia Bithynia præclara. Leucatas promontorium, quo includitur Astacenus sinus, à Nicomedia xlii. M. d. Rursusque coëutibus terris angustia peritinentes usque ad Bosphorum Thracium. In ijs Chalcedon libera, à Nicomedia lxxij. d. Procerastis antea dicta, dein Compusa: postea Cæcorum oppidum, quod locum eligere nescissent, septem stadia distante Byzantio, tanto feliciore omnibus modis sede. Ceterum intus in Bithynia colonia Apamena, Agrippenses, Iuliopolita, Bithynion. Flumina, Syrius, Lapsias, Pharmicas, Alces, Crynis, Lylæus, Scopius, Hieras, qui Bithyniam & Galatiam disternunt. Ultra Chalcedona deinde Chrysopolis fuit. Deinde Nicopolis, à qua nomen etiam num sinus retinet. In quo portus Amyci. Deinde Naulochum promontorium, Estia templum Neptuni, Bosphorus d. p. intervallo Asiam Europæ iterum auferens, abest à Chalcedone xij. M. d. pass. Inde fauces primæ viij. M. ccl. pass. ubi Phinopolis oppidum fuit. Tenent ora omnem Thyni, interiora Bithyni. Is finis Asiae est, populorumque cclxxxij. qui ad eum locum à fine Lyciae numerantur. Spatium Hellesponti & Propontidis ad Bosphorum Thracium cclxxvij. M. pass. diximus. A Chalcedone Sigæum Isidorus cclxij. M. d. pass. tradit. Insula in Propontide ante Cyzicum Elaphonnesus, unde Cyzicenum marmor. Eadem Neuris, & Proconesus dicta. Sequitur Ophiusa, Acanthus, Phœbe, Scopelos, Porphyrius, Halone cum oppido. Delphacia, Polydora, Artacæon cum oppido. Est & contra Nicomediam Demonnesos. Item ultra Heracleam aduersa Bithynia Thynnias, quam barbari Bithyniam uocant. Est & Antiochia, & contra fauces Rhyndaci Besbicos, xviij. M. circuitus. Est & Elæa, & duæ Rhodiussæ, Erebinthus, Megale, Chalcitis, Pityodes.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE

STORIAE LIBER V

Pontus Euxinus.

Cap. I

40 **P**ONTVS Euxinus antea ab inhospitali feritate Axenos appellatus est, peculiari inuidia naturæ, sine ullo sine indulgentis auditati maris. Et ipse in Europam Asiamque funditur. Non fuerat satis oceano ambisse terras, & partem earum aucta immanitate abstulisse, non irrupisse fractis montibus, Calpeque Africa auulsa tanto maiora absorbuisset quam reliquerit spatia, non per Hellespontum Propontida insudisse, iterum terris deuoratis, a Bosphoro quoque in aliam uastitatem panditur nulla sarietate, donec expatiant lacus à Mæoti rapinam suam iungant. Inuitis hoc accidisse terris indicio sunt tot angustiae, atque tam parua naturæ repugnantis interualla, ad Hellespontum occingentorum

torum lxxv. pass. ad Bosphoros duos, uel bubus meabili transitu. Vnde nomen ambo-
bus, & tanquam in dissociatione germanitas concors. Alitum quippe cantus, canumq; la-
tratus inuicem audiuntur. Vocis etiā humanæ cōmercia inter duos orbes manente collo-
quio, nisi cū idipsum auferunt uenti. Mensurā Ponti à Bosphoro ad Mæotiū lacum qui-
dam fecere xlii. xxxviij. M. d. pass. Eratosthenes c. minorem. Agrippa à Chalcedone ad
Phasin x. M. Inde Bosphorum Cimmerium cclx. M. Nos interualla generatim ponti-
mus comperta in nostro quo, quando etiā in ipso ore Cimmerio pugnātū est. Ergo à fau-
cibus Bosphori est amnis Rhebas, quē aliqui Rhœsum dixerunt. Deinde Pissilis, portus
Calpas. Sangarius fluuius ex inelytis. Oriē in Phrygiā, accipit uastos amnes, inter quos
Tembrogium & Gallum. Et idem Sangarius à pletisq; dictus Cōralius, à quo incipiunt
Maryādini sinus, oppidumq; Heraclea Lyco flumini appositum. Abest à Ponti ore M.
ducentis: portus Acone, ueneno aconito ditus. Specus Acherusia. Flumina Pedopiles,
Callichorum, Sonatus. Oppidum Tium, ab Heraclea xxxviij. M. pass. Fluuius Billis.

Gens Paphlagonum & Cappadocum.

Cap. 11

Vltra quē gens Paphlagonia, quam Pylæmeniam aliqui dixerunt, inclusam à tergo
Galatiā. Oppidū Mastya Milesiorū, deinde Cromna. Quo loco Henetos adijcit
Nepos Cornelius, à quibus in Italia ortos cognomines eorum Venetos credi postulat.
Sesamum oppidum, quod nunc Amastris. Mons Cyturus, à Tio lxiij. M. pass. Oppida
Cimolis, Stephane, amnis Parthenius. Promontorium Carambis uasto excursu, abest
à Ponti ostio cccxv. M. pass. uel ut alijs placuit ccl. M. Tantundē à Cimmerio, aut ut ali-
qui maluerunt cccxij. M. d. Fuit & oppidū eodem nomine, & aliud inde Armine, nūc est co-
lonia Sinope à Cytoro clxiiij. M. Flumen Varetum. Gens Cappadocum. Oppidū Ga-
ziura & Gazelum. Amnis Halys, à radicibus Tauri per Cataoniam. Cappadociamq;
decurrens. Oppida Gangre, Carissa: Amisum liberū, à Sinope cxxx. M. pass. Eiusdemq;
nominis sinus tanti recessus, ut Asiam penē insulam faciat, cc. M. pass. haud amplius per
continentem ad Issicum Ciliciæ sinum. Quo in omni tractu proditur, tres tantū gentes
Græcas iure dici, Doricam, Ionicā, Aeolicam, cæteras Barbarorū esse. Amiso iunctū fuit
oppidū Eupatoria, à Mithridate cōditū. Victo eo, Pompeiopolis utrunq; appellatū est.

Cappadocia.

Cap. 111

Cappadocia intus habet coloniam Claudij Cæsaris Archelaidem, quam præfuit;
Halys. Oppida Comana quod Sarus, Neocæsaream quod Lycus, Amasiā quod
Iris, in regione Gazacena. In Colopena uero Sebastia, & Sebastopolin. Hæc parua, sed
paria supradictis. Reliqua sui parte Melitam à Semiramide conditam, haud procul Eu-
phrate: Diocæsaream, Tyana, Castabala, Magnopolin, Zelam. Et sub monte Argæo
Mazacam, quæ nunc Cæsarea nominatur. Cappadociæ pars prætēta Armeniæ maiori,
Melitene uocatur. Comagenæ, Cataonia, Phrygiæ, Garsauritis: Sargaurasana, Camma-
nene: Galatiæ, Morimene: ubi determinat eos Cappadox amnis, à quo nomen taxere,
antea Leucosyri dicti. A Neocæsarea supradicta minorē Armeniam Lycus amnis dister-
minat. Est & Ceraunus intus clarus. In ora aut ab Amiso oppidum & flumen Chadissa,
Lycastum, à quo Themiscyra regio. Iris flumē deferens Lycum. Ciuitas Ziela intus, no-
bilis clade Triarij, & uictoria C. Cæsaris: in ora amnis Thermoodon, ortus ad castellum
quod uocat Phanaroeā, præterq; radices Amazonij mōtis lapsus. Fuit oppidū eodē no-
mine, & alia quinq; Phamizoniū, Themiscyra, Sotira, Amasia, Comana, nunc manteū.

Themiscyræ regionis gentes.

Cap. 1111

Gentes, Genetarum, Chalybum. Oppidum Cotyrorum. Gentes Tibareni, Mossy-
ni notis signantes corpora. Gens Macrocephali, oppidum Cerasus, portus Cor-
dula. Gentes Bechires, Buzeri. Flumen Melas. Gens Macrones, Sideni, flumenq; Side-
num, quo alluitur oppidū Polemonium, ab Amiso cxx. M. pass. Inde flumina Iasonium,
Melanthium, & ab Amiso lxxx. M. pass. Pharnacea oppidū, Tripolis castellū & fluuius.

Item

Item Philocalia, & sine fluuio Liniopolis, & à Pharnacea c. M. pass. Trapezus liberū, uasto monte clausum. Ultra quod gens Armenochalybes, & maior Armenia xxx. M. pass. distans. In ora ante Trapezunta flumen Pyxites: ultra uero gens Sannorum Heniochorum. Flumen Abfarū cum castello cognomine in faucibus, à Trapezūte c. M. pass. Eius loci à tergo monti Iberia est, in ora uero Heniochi, Ampreutæ, Lazi. Flumina Campeonytis, Nogrus, Bathys. Genes Colchorum. Oppidum Matiū, flumen Heracleū, & promontorium eodem nomine, clarissimusq; Ponti Phasis. Oritur in Moschis, nauigatur quamlibet magnis nauigijs xxxviij. M. d. pass. inde minoribus longo spatio, pōtibz cxx. peruius. Oppida in ripis habuit complura: celeberrima, Tyritacen, Cygnum, & in faucibus Phasin. Maxime autem inclaruit Æa. xv. M. pass. à mari, ubi Hippos & Cyanos uasti amnes è diuerso in eum confluant. Nunc habet Surium tantum, & ipsum ab amne influente ibi cognominatū, usquequò magnarū nauium capacem esse diximus. Et alios accipit fluuios, magnitudine, numeroq; mirabiles, inter quos Glaucum. In ore eius insulæ sine nomine. Abest Abfaro lxxv. M. Inde aliud flumen Charien. Gens Salæ, antiquis Phethirophagi dicti, & Suani. Flumen Cobum è Caucaso per Suanos fluens. Dein Rhodas. Regio Ecrectice. Amnes Sigania, Tersos, Atelpos, Chrysothoas, gens Abslæ, castellum Sebastopolis, à Phaside c. M. pass. gens Sannigarum, oppidum Cygnus, flumen & oppidum Pityūs. Deinde multis nominibus Heniochorum gentes.

Regio Colchica, Achæi, & cæteri eodem tractu.

Cap. v

SVbiq; citur Ponti regio Colchica, in qua iuga Caucaſi ad Riphæos montes torquētur, Sat dictum est, altero latere in Euxinum & Mæotin deuexa, altero in Caspiū & Hyrcanium mare. Reliqua littora feræ nationes tenēt Melanchlæni, Coraxi urbe Colchorū Dioscuriade, iuxta fluuiū Antemunta, nūc deserta: quondam adeo clara, ut Timotheus in eam ccc. nationes, quæ dissimilibus linguis uterentur, descendere prodiderit. Et postea à nostris cxxx. interpretibus negocia ibi gesta. Sunt qui conditam eam ab Amphito & Telchio, Castoris ac Pollucis aurigis putant, à quibus ortam Heniochorum gentem ferā cōstat. A Dioscuriade oppidum Heracleum, distat à Sebastopoli lxxx. M. p. Achæi Mardi, Cercetæ, post eos Serri, Cephalotomi. In intimo eo tractu Pityūs oppidum opulentissimum, ab Heniochis direptum est. A tergo eius Epageritæ, Sarmatarum populus in Caucaſi iugis, post quem Sauromatæ. Ad hos confugerat Mithridates Claudio principe, narravitq; Thalys ijs esse cōfines, qui ab oriente Caspij maris fauces attingerēt: sic cari eas æstu recedente. In ora autem iuxta Cercetas, flumen Icarusa, cum oppido Hiero & flumine, ab Heracleo cxxxvi. M. Inde promontorium Cronæa, quo superciliū arduum tenent Toretæ, ciuitas Sindica ab Hiero lxxvij. M. passuum. Flumen Sceaceriges.

Bosphoros Cimmericus, Mæotis.

Cap. vi

INde ad Bosphori Cimmerij introitum lxxxvij. M. d. pass. Sed ipsius peninsula inter Pontum & Mæotin lacum excurrentis, non amplior lxxxvij. M. d. pass. longitudo est, latitudo nusquam infra duo iugera. Eionem uocat. Ora ipsa Bosphori, utrinque ex Asia atque Europa, curuatur in Mæotin. Oppida, in aditu Bosphori primo Hermonassa, dein Cepæ Milesiorum. Mox Stratoclia & Phanagoria, & penè desertū Apaturus, ultimoq; in ostio Cimmerium, quod antea Cerberion uocabatur.

Gentes circa Mæotin.

Cap. vii

INde Mæotis lacus in Europa dictus. A Cimmerio accolūt Mæotici, Vali, Serbi, Arechi, Zingi, Plesij. Dein Tanain amnem, gemino ore influentem, incolunt Sarmatæ, Medorum (ut ferunt) soboles, & ipsi in multa genera diuisi. Primo Sauromatæ Gynæcoratumeni, unde Amazonum connubia. Dein Euazæ, Cottæ, Cikimeni, Messeniani, Costobocci, Choatæ, Zigæ, Dandari, Thussageræ, Turcæ, usque ad solitudines saltuosissimæ conuallibus asperas: ultra quos Arimphæi, qui ad Riphæos pertinent montes. Tanain ipsum Scythæ Silyn uocat, Mæotin Temerinda, quod significat matrē maris. Oppidum in

in Tanais quoq; ostio fuit. Tenuere finitima primi Cares, dein Clazomenij & Mæones, postea Panticapenses. Sūt qui circa Mæotin ad Ceraunios montes altiores has tradunt gentes, à littore Napæas, supraq; Essedones Colchis iunctos ac montium cacuminibus. Dein Carmacas, Oranos, Antacas, Mazacas, Ascātios, Acapeatas, Agagāmatas, Phycaros, Rhimofolos, Ascomarcos. Et ad iuga Caucaſi ſcatalas, Imaduchos, Ranos, Anclacas, Tydios, Carastascos, Afuciandas. Lagoū amnem ex montibus Catheis, in quē defluit Opharus: ubi gentes Caucadas, Opharitas. Amnem Menotharū, Imituenis ex montibus ſciſſum, inter Agedos, Carnapas, Gardeos, Acciſos, Gabros, Gregaros. Circaq; fontē Imitiſi, Imituos, & Aparthenos. Alij in fluxiſſe eō Saitas, Auchetas, Satameos, Aſampatas. Ab his Tanaitas & Nephonitas uirum deletos. Aliqui flumen Opharium labi per Cantecos & Sapeos. Tanain uero tranſiſſe Phatareos, Herticeos, Spondolicos, Synhietas, Amaffos, Iſſos, Catacetos, Tagoros, Catonos, Neripos, Agandeos, Mandareos, Saturcheos, Spaleos.

Armenia duar.

Cap. viii

Peracta eſt interior ora, omneſq; accolæ: nūc reddantur gentes in mediterraneo ſinu, in quo multa aliter ac ueteres proditum me non eo inſicias, anxia perquiſita cura, rebus nup in eo ſitu geſtis à Domitio Corbulone, regibuſq; inde miſſis ſupplicibus, aut regum liberis obſidibus. Ordinemur autem à Cappadocum gente. Longiſſime hæc Ponticarum omniū introrſus recedens, minorem Armeniā maioremq; & Comagenem leuo ſuo latere tranſit: dextra uero omnes in Aſia dictas gentes, plurimis ſuperfuſa populis: magnoq; impetu ſcandēs ad ortū ſolis & Tauri iuga, trāſit Lycaoniā, Piſidiā, Ciliciā. Vadit ſuper Antiochiæ tractū, & uſq; ad Cyreſticā eius regionē, parte ſua quē uocatur Cataonia, contendit. Itaq; ibi longitudo Aſiæ xii. l. M. paſſ. efficit, latitudo dcxi. M.

Armenia maior.

Cap. ix

Armenia autem maior incipit à Pariedris montibus: Euphrate amne, ut dictū eſt, aufertur Cappadocię: & quā diſcedit Euphrates, Meſopotamię, haud minus claro amne Tigri. Vtrunq; fundit ipſa, & initium Meſopotamię facit, inter duos amnes ituræ. Quod intereſt ibi, tenet Arabes Orei. Sic ſinem uſq; in Adiabenem perfert. Ab ea tranſuerſis iugis incluſa, latitudinem in læua pandit ad Cyrum amnem tranſuerſa in Araxem: longitudinem uero ad minorem uſq; Armeniā, Abſaro amne in pontum deſſuente, & Pariedris montibus (qui fundit Abſarum) diſcreta ab illa. Cyrus oritur in Heniochijs montibus, quos alij Coraxicos uocauere, Araxes eodē mōte quo Euphrates vi. M. paſſ. intervallo: auctuſq; amne Muſi, & ipſe (ut plures exiſtimauere) à Cyro deſertur in Caſpium mare. Oppida celebrantur in minore, Cēſarē, Aza, Nicopolis: in maiore Arſamo te Euphrati proximū, Tigri Carathiocerta, in excelsis autem Tigranocerta, & in campis iuxta Araxem Artaxata. Vniuerſæ magnitudinē Auſidius quinquagies centena M. prodidit. Claudius Cæſar longitudinem à Daſcuſa ad conſiniū Caſpij maris xiii. M. paſſ. latitudinem dimidiū eius, à Tigranocerta ad Iberiā. Diuiditur (quod certum eſt) in præfecturas quas ij ſtrategias uocant, quaſdam ex ijs uel ſingula regna quondam, barbaris nominibus cxx. Claudunt eam ab oriētē montes, ſed nō ſtatim Ceraunij, nec Adiabene regio. Quod intereſt ſpatij, Sopheni tenent: ab his iuga: ultra Adiabeni tenent. Per conualles autē proximī Armeniæ ſunt Menobardi, & Moſcheni. Adiabenem Tigris & montium ſinus cingunt. Ab læua eius regio Medorum eſt, & proſpectus Caſpij maris. Ex ocea no hoc (ut ſuo loco dicemus) inſunditur, totumq; Caucaſijs montibus cingitur. Horum incolæ per conſinium Armeniæ nunc dicentur.

Albania, Iberia.

Cap. x

Planiciem omnem à Cyro uſq; Albanorū gens tenet: mox Iberum, diſcreta ab ijs amne Alazone, in Cyrum & Caucaſijs montibus deſſuente. Præualent oppida Albanie Cabalaca, Iberiæ Harmasti iuxta flumen, Neoris: regio Thæſie, & Triare uſq; ad Partedoros montes. Ultra ſunt Colchicæ ſolitudines: quarū à latere ad Ceraunios uer-

fo, Armenochalybes habitāt, & Moschorū tractus ad Iberū amnē in Cyrū defluentē: & infra eos Sacassani, & deinde Macrones ad fluuietū Absarū. Sic plana ac deuexa obtinentur. Rursus ab Albanicō cōfinio, tota montiū fronte, gētes Syluorū ferā, & infra Lubienorum, mox Diduri & Sodij.

Portæ Caucasix.

Cap. xi

A Bijs sunt portæ Caucasix, magno errore à multis Caspiæ dictæ, ingens naturæ opus, montibus interruptis repēte, ubi fores obditæ ferratis trabibus, subter medias amne Dyriodori fluente, citraq̃ in rupe castello (quod uocatur Cumania) cōmunio ad arcendas transitu gentes innūmeras: ibi loci terrarum orbe portis discusso, ex aduerso maxime Harmastis oppidi Iberū. à portis Caucasijs per montes Gordyeos Valli, Suarni indomitæ gentes, auri tantū metalla fodiunt. Ab ijs ad Pontum usq̃ Heniochorum plurā genera, mox Achæorum. Ita se habet terrarum sinus è clarissimis. Aliqui inter Pontum & Caspium mare cccxxv. M. pass. non amplius interesse tradiderunt, Cornelius Nepos cl. M. Tantis iterū angustijs infestatur Asia. Claudius Cæsar à Cimmerico Bosphoro ad Caspiū mare cl. M. prodidit: eaq̃ perfodere excogitasse Nicatorum Seleucū, quo tempore ab Ptolemæo Cerauno sit interfectus. A portis Caucasijs ad Pontū cc. M. passuū esse constat ferē.

Insulæ in Ponto.

Cap. xii

Insulæ in Ponto Planetæ, siue Cyanæ, siue Symplegades. Deinde Apollonia Thynni as dictæ, ut distingueretur ab ea, quæ est in Europa. Distat à continenti passibus M. cingitur tribus M. Et contra Pharnaceā Chalceritis, quam Græci Ariam dixerūt, sacramq̃ Marti, & in ea uolucres cum aduenis pugnasse, pinnarum iactu.

Gentes in Scythico oceano.

Cap. xiii

Nunc omnibus quæ sunt interiora Asiæ dictis, Riphæos montes transcendat animus, dextraq̃ littore oceanī incedat. Tribus hic è partibus cæli alluens Asiam, Scythicus à septentrione, ab oriente Eous, à meridie Indicus uocatur: uarieq̃ per sinus & accolas in complura nomina diuiditur. Verū Asiæ quoq̃ magna portio appositæ septentrioni, iniuria sideris rigentis uastas solitudines habet. Ab extremo aquilone ad initiū orientis æstiu Scythæ sunt. Extra eos ultraq̃ aquilonis initia Hyperboreos aliqui posuere, pluribus in Europa dictos. Primū inde nascitur promontoriū Celticæ Lytarmis, fluuius Carambucis, ubi lassata cum siderum ui Riphæorum montium deficiūt iuga. Ibiq̃ Arimphæos quosdam accepimus, haud dissimilem Hyperboreis gentem. Sedes illis nemora, alimēta baccæ, capillus iuxta scēminis uitisq̃ in probro existimatur, ritus clementes. Itaq̃ sacros haberi narrant, inuiolatosq̃ esse etiā feris accolarum populis: nec ipsos modo, sed illos etiā qui ad eos perfugerint. Ultra eos planè iam Scythæ Cimmerici, Cisanthi, Georgi, & Amazonum gens. Hæc usq̃ ad Caspium & Hyrcanium mare. Nanq̃ id erumpit Scythico oceano in auersa Asiæ, pluribus nominibus accolarum appellatū, celeberrimis duobus Caspio & Hyrcano. Nō minus hoc esse quàm Pontū Euxinū Clitarchus putat. Eratosthenes ponit & mensurā: ab exortu ad meridiem, per Cadusiæ & Albanicæ oram quin quies M. cccc. stad. Inde per Aratiaticos, Amarbos, Hyrcanos, ad ostiū Zoni fluminis, quater M. dccc. stad. Ab eo ad ostiū Iaxartis M. cccc. Quæ summa efficit quindecies cetera lxxv. M. p. Artemidorus hinc detrahit xxv. M. p. Agrippa Caspium mare gentesq̃, quæ circa sunt, & cum his Armeniam determinans, ab oriente oceano Serico, & ab occidente Caucasii iugis, à meridie Tauri, à septentrione oceano Scythico, patere quā cognitū est cccxc. M. pass. in longitudinem: ccxc. M. in latitudinem prodidit. Non desunt uero qui eius maris uniuersum circuitum à freto xxv. M. pass. tradunt. Irrumpit autem arctis faucibus in longitudinem spatiosis. At ubi cœpit in latitudinem pandi, lunatis obliquatur cornibus: uelut ad Mæotiū lacū ab ore discedens, Scythici arcus (ut auctor est M. Varro) similitudine. Primus sinus appellatur Scythicus, utrinq̃ enim accolunt Scythæ, & per angustias inter se cōmeant, hinc Nomades & Sauromatæ multis nominibus, illinc Abzoæ non paucioribus. Ab introitu dextra, mucronem ipsū faucium tenēt Vdini, Scytharum

h

populus

populus: dein per oram Albani (ut ferunt) ab Iasone orti. Ante quos mare quod est, Albanum nominatur. Hæc gens superfusa montibus Caucasus, ad Cyrum amnem, Armeniæ confinium atque Iberiæ, descendit, ut dictum est. Super maritima eius, Vdinorumque gentem Sarmatæ, Vtidorsi, Arotres prætenduntur: quorum à tergo indicatæ iam Amazones Sauromatides. Flumina per Albaniam decurrunt in mare, Casios & Albanos: deinde Cambyfes in Caucasus ortus motibus: mox Cyrus in Coraxicis, ut diximus. Oram omnem à Caucaaso præitis rupibus inaccessio, patere cccc. xxv. M. pass. autor est Agrippa. A Cyro Caspiū mare uocari incipit, accollit Caspij. Corrige dū est error in hoc loco multorum, & eorum etiam qui in Armenia res proxime cum Corbulone gessere. Namque hi Caspias appellauere portas Iberiæ, quas Caucasias diximus uocari: situsque depicti, & inde missi, hoc nomē inscriptū habent. Et Neronis principis cōminatio, ad Caspias portas tendere dicebatur, cum peteret illas, quæ per Iberiā in Sarmatas tendunt, uix ullo propter appositos montes aditu. Ad Caspiū mare sunt aliæ Caspijs gētibz iunctæ: quod dignosci nō potest, nisi comitatu rerum Alexandri Magni. Namque Persarum regna, quæ nunc Parthorū intelligimus, inter duo maria Persicū & Hyrcanum Caucasus iugis attolluntur: utrinque per deuexa laterum Armeniæ maiori, à frontis parte quæ uergit in Comagenem, Sophene (ut diximus) copulatur, eique Adiabene Assyriorū iniūti. Cuius pars est Arbelitis, ubi Dariū Alexander debellauit, proxima Syriæ: Totā eam Macedones Mygdoniam cognominauerunt à similitudine. Oppida, Alexandria, item Antiochia quam Nisibin uocant. Abest ab Artaxatis dcc. M. pass. Fuit & Ninus imposita Tigri, ad solis occasum spectans, quondā clarissima. Reliqua uero fronte qua tendit ad Caspiū mare, Atropatenc, ab Armeniæ Otene regione discreta Araxe. Oppidū eius Gazæ ab Artaxatis quadringenta quinquaginta M. pass. Totidē ab Ecbatanis Medorū, quorum pars sunt Atropateni.

Media, Caspiæ portæ

Cap. xiiii.

Ecbatana caput Mediæ, Seleucus rex condidit: à Seleucia magna dcc. M. pass. à portis uero Caspijs xx. M. Reliqua Medorum oppida, Phaulia, Aganzua, Apamia Rhaphane cognominata. Causa portarum nominis eadem quæ supra, interruptis angustis transitu iugis, ita ut uix singula meent plaustro, longitudine viij. M. passuū toto opere manufacto. Dextera leuaque ambustis similes impendent scopuli sitiente tractu per xxxviij. M. pass. Angustias impedit corruuatus salis & cautibus liquor, atque eadem emisus. Præterea serpentium multitudo, nisi hyeme, transitum non sinit.

Gentes circa Hyrcanum mare.

Cap. xv

Adiabenis connectuntur Carduchi quondā dicti, nūc Cordueni, præfluente Tigri: his Pratiæ Paredoni appellati, qui tenent Caspias portas. Iis à latere occurrunt attero deserta Parthiæ, & Citheni iuga. Mox eiusdem Parthiæ amoenissimus situs, qui uocatur Choara. Duæ urbes ibi Parthorum, appositæ quondam Medis, Calliope, & alia in rupe Issatis quondam. Ipsi uero Parthiæ caput Hecatompylos abest à portis cxxxiij. M. pass. Ita Parthorum quoque regna foribus discluduntur. Egressos portis excipit protinus gens Caspia, ad littora usque, quæ nomen portis & mari dedit. Leua motosa. Ab ea gente retrorsus ad Cyrum amnem produntur cxxx. M. pass. Ab eodem amne si subeat ad portas dcc. M. pass. Hunc enim deinde cardinem Alexandri magni itinera fecere, ab his portis ad Indiæ principium, stadia xv. M. dclxxx. prodendo: ad Bactra oppidū, quod appellant Zariastra, tria M. dcc. Inde ad Iaxartem amnem. v. M.

Item aliæ gentes.

Cap. xvi

Caspijs ad orientem uersus regio est Zapauortene dicta, & in ea fertilitatis inclytus locus Dariem. mox gentes Tapyri, Anariaci, Stauri, Hyrcani, à quorum littoribus idem mare Hyrcanū uocari incipit à flumine Syderi. Circa id amnes Mazeras, Stratos, omnia ex Caucaaso. Sequitur regio Margiane apricitatis inclyte, sola in eo tractu uitifera, undique inclusa montibus amoenis ambitu stadiorū mille quingentorū, difficilis aditu propter

pter harenosas solitudines per cxx. M. pass. & ipsa contra Parthiæ tractum sita, in qua Alexander Alexandriam condiderat: qua diruta à Barbaris, Antiochus Seleuci filius, eodem loco restituit Syriam interfluente Margo, qui corruiatur in Zotale. is maluerat illam Antiochiam appellare. Urbis amplitudo circuitu lxx. stad. In hanc Orodes Romanos Crassiana clade captos deduxit. Ab huius excelsis p iuga Caucaſi protenditur ad Bactros usque gens Mardorum, fera, sui iuris. Ab eo tractu gentes Ochani, Chomari, Berdrigei, Harmatotrophii, Bomarei, Commari, Marucæi, Mandrueni, Latii, Flumina Mandrum, Cridinum: Ultraq; Chorasmi, Gandari, Artasini, Paricani, Sarangæ, Parthasini, Maratiani, Nasotiani, Aorſi, Gelæ quos Græci Cadusios appellauere, Matiani. Oppidū Heraclea, ab Alexandro conditum: quod deinde subuersum ac restitutum, Antiochus Achaida appellauit. Derbices, quorū medios fines secat Oxus amnis, ortus in lacu Oxosyrmatæ, Oxii, Tagæ, Heniochi, Bateni, Saraparæ, Bactri, quorum oppidum Zariaspe, quod postea Bactrum à flumine appellatum est. Gens hæc obtinet auersa montis Paropamisii, & aduersus fontes Indi: includitur flumine Ocho. Ultra Sogdiani, oppidū Pandu, & in ultimis eorum finibus Alexandria, ab Alexandro magno cōditum. Aræ ibi sunt ab Hercule ac Libero patre constitutæ, item Cyro & Semiramide atq; Alexandro: finis omnium eorum ductus ab illa parte terrarū, includente flumine Iaxarte, quod Scythæ Silyn uocant: Alexander, militesq; eius, Tanain putauere esse. Transcendit eum amnem Demonax, Seleuci & Antiochi regū dux, quem maxime sequimur in rjs: arasq; Apollini

20 Didymæo statuit.

Scytharum gens.

Cap. xviii

Utrā sunt Scytharū populi. Persæ illos Sacas uniuersos appellauere à proxima gente, antiqui Arameos. Scythæ ipsi Persas, Chorſaros: & Caucaſum montē, Graucaſum: hoc est, niue candidū. Multitudo populorū innumera, & quæ cum Parthis ex æquo degat. Celeberrimi eorū Sacæ, Maſſagetæ, Dahæ, Eſſedones, Ariacæ, Rhymnici, Peſici, Amordi, Hiſti, Edones, Camæ, Camacæ, Euchatæ, Cotieri, Antariani, Pialæ, Arimaſpi antea Cacidiri, Aſai, Oetei. Ibi Napæi interſſe dicuntur, & Apellæi. Nobilia apud eos flumina, Mandagræum & Caspaſium. Nec in alia parte maior autorum incōſtantia, credo, propter innumeras uagasq; gentes. Hauſtū ipſius maris dulcē eſſe, & Alexāder Magnus prodidit, & M. Varro talem perlatū Pompeio, iuxta res gerenti Mithridatico bello, magnitudine haud dubie influentium amnium uicto ſale. Adſcit idem, Pompei ductu exploratum, in Bactros vij. diebus ex India perueneri ad Icarum flumen, quod in Oxum influat: & ex eo per Caspiū in Cyrum ſubuectas, quinq; non amplius dierum terreno itinere, ad Phaſin in Pontū Indicas poſſe deuehi merces. Inſulæ toto eo mari multæ: Vulgata una maxime Tazata: à Caspio mari Scythicoq; oceano, in eam curſus inſlectitur, ad orientem conuerſa litorum fronte. Inhabitabilis eius prima pars, à Scythico promontorio, ob niues: Proxima, inculta ſæuitia gentium, Anthropophagi Scythæ inſident, humanis corporibus ueſcētes. Ideo iuxta ualtæ ſolitudines, ferarumq; multitudo, haud diſſimilem hominum immanitatem obſidens. Iterum deinde Scythæ, iterumq; deſerta cum beluis, uſq; ad iugum incumbēs mari, quod uocāt Tabin. Nec ante dimidiam ferme longitudinem eius oræ quæ ſpectat æſtium orientem, inhabitatur illa regio. Primi ſunt hominum, qui noſcantur, Seres, lanicio ſyluarum nobiles, perſuſam aqua deſepcentes frondium caniciem: unde geminus ſceminis noſtris labor, redordendi fila, tuſumq; texendi. Tam multiplici opere, tam lōginquo orbe petitur, ut in publico matrona tranſluceat. Seres mites quidem, ſed & ipſi feris perſimiles, cœtum reliquorū mortaliū fugiunt, cum com mercia expetāt. Primū eorū noſcitur flumen Pſitaras, proximū Carabi, tertium Lanos, à quo promontoriū, Chryſe ſinus, Cyrnaba flumen, Artanos ſinus. Et gens hominū Attacorum, apricis ab omni noxio aſſlatu ſecluſa collibus, eadē qua Hyperborei degūt tem perie. De ijs priuatim cōdidit uolumen Amometus, ſicut Hecataeus de Hyperboreis. Ab Attacoris gentes Thyri & Tochari, & iam Indorū Caſiri: introſus ad Scythas ueſi, hu-

h a manis

manis corporibus uestiuntur. Nomades quoque Indiæ uagantur. Sunt qui ab Aquilone contingi ab ipsis & Cyconas dixerunt, & Brysanos. Sed inde (ut planè consentiunt omnes) Emodi montes assurgunt, Indorumque gens incipit, non eo tantum mari adiacēs, uerum & à meridiano, quod Indicū appellauimus: quæque pars orienti aduersa recto prætenditur spatio, ad flexū & initium Indici maris xxviii. lxxv. M. pass. colligit. Deinde qua flectitur in meridiem xxviii. lxxv. M. p. ut Eratosthenes tradit, usque ad Indum, qui est ab occidente finis Indiæ. Complures autem totam ipsius longitudinē xl. dierum noctiumque uelifico nauis cursu determinauere: & à septentrione ad meridiē xxvii. l. M. pass. Agrippa longitudinis xxxviii M. latitudinis xxviii. M. perdidit. Ptolemaeus ab æstiuo solis ortu ad hybernū exortū metatus est eā, aduersam Gallie statuēs, quam ab occidente æstiuo ad occidentē hybernū metabatur totam à fauonio. Itaque obuersam eius uenti afflatu iuuari Indiam, salubremque fieri, haud dubia ratione docuit. Alia illius cæli facies, alij siderū ortus: binæ messes in anno, binæ æstates, media inter illas hyeme etæsiarum statu: nostra uero brumali. Lenes ibi auræ, mare nauigabile, gētes & urbes innumerabiles, si quis omnes persequi uelit. Etenim præfecta est nō modo Alexātri Magni armis, regumque qui ei successere, circūiectis etiā in Hyrcanū mare & Caspiū Seleuco & Antiocho, præfectoque classis eorum Patrocle: uerum & alijs autoribus Græcis, qui cum regibus Indicis morati sunt: sicut Megasthenes, & Dionysius à Philadelpho missus ex ea causa. Vires quoque gentiū prodidere. Nō tamen deest diligentiae locus, adeo diuersa & incredibilia traduntur. Alexandri Magni comites in eo tractu Indiæ quem subegerāt, scripserunt v. M. oppidorū fuisse, nullum Cominus, gentium ix. Indiamque tertiam partem esse terrarum omnium, multitudinem populorum innumeratam, probabili sane ratione. Indi enim prope gentium soli nunquam emigrare finibus suis. Colliguntur à Libero patre ad Alexandrum Magnum reges eorum clij. annis vi. M. cccxj. adijciunt & menses tres. Annium mira uastitas. Proditur Alexandrum Magnum nullo die minus stadia dc. nauigasse in Indo, nec potuisse ante menses v. enauigare, adiectis paucis diebus: & tamen minorem Gange esse constat. Seneca etiam apud nos, tentata Indiæ commentatione lx. annes eius prodidit, gentes duodeuiginti centumque. Par labor sit montes enumerare. Iunguntur inter se Imaus, Emodus, Paropamisus, Caucaſi partes, à quibus tota decurrit in planiciem immensam, & Aegypto similem. Verū ut terrena demonstratio intelligatur, Alexātri Magni uestigijs insistamus. Diognetus & Beton itinerū eius mēsores, scripsere, à portis Caspijs Hecatompylon Parthorum quot diximus milia esse: inde Alexandriam Arion, quam urbem is rex condidit, d. lxx. M. Inde ad Prophthasiam Drangarum cxcix. M. Inde ad Arachosiorum oppidum d. xv. M. Inde Orthospanum ccl. M. Inde Alexandri oppidum l. M. In quibusdam exemplaribus diuersi numeri reperiuntur: hanc urbem sub ipso Caucaſo esse positam. Ab ea ad flumen Chepta, & oppidum Indorum Peucolaitin cccxvij. M. Inde ad flumen Indum & oppidum Taxila lx. M. Ad Hydaspem fluuium clarum cxx. M. Ad Hypasin non ignobiliorem xlix. cccxc. M. qui fuit Alexandri iterum terminus, exuperato tamen amne, arisque in aduersa ripa dicatis. Epistolæ quoque regis ipsius consentiunt his. Reliqua inde Seleuco Nicatori peragrata sunt: ad Hesiſidrum clxviij. M. Iomanem amnem tandem. Exemplaria aliqua adijciunt v. M. passuum. Inde ad Gangem cxij. M. Ad Rhodapham clxix. M. alij cccxxv. M. in hoc spatio produnt. ad Calinipaxa oppidum clxvij. d. alij cclxv. M. Inde ad confluentem Iomanis amnis, & Gangis dcxxv. M. plerique adijciunt xij. M. ad oppidumque Palibotra cccxxv. Ad ostium Gangis dc. xxxviij. M. pass. Gentes quas memorare non pigeat à montibus Emodis, quorum promontorium Imaus uocatur, incolarum lingua niuosum significat, Isari, Colyri, Izgi, & per iuga Chisiotofagi, multarumque gentium cognomen Brachmanæ, quorum Maccocalinga. flumina Pumas & Caines (quod in Gangem influit) ambo nauigabilia. Gentes Calinga proximi mari, & supra Mandei, Malli quorū mons Mallus, tractusque eius finis Ganges.

Fluius

Fluuius Ganges

Cap. XVIII

Hunc alij incertis fontibus ut Nilum, rigantemq; uicina eodem modo, alij in Scythi-
cis montibus nasci dixerunt. Influere in eum xix. amnes. Ex ijs nauigabiles, præter
iam dictos, Canucham, Vamam, Erranoboam, Cosoagum, Sonū. Alij cum magno fra-
gore ipsius statim fontis erumpere: deiectumq; per scopulosa & abrupta, ubi primum
molles planities contingat, in quodam lacu hospitari: inde lenem fluere, ubi minimum
viij. M. pass. latitudine, ubi modicum, stadiorum c. altitudine nusquam minore pass. xx.

Gentes Indiar.

Cap. XIX

Nouissima gente Gangaridum Calingarum regio Partalis uocatur: regi lxx. M. pe-
ditum, equites mille, elephanti dcc. in procinctu bellorū excubant. Nanq; uita initio
10 ribus populis Indorū multipartita degitur. Alij tellurem exercent, militiam alij capeffunt,
merces alij suas euehunt, res externas inuehunt, res publicas optimi ditissimiq; tēperant,
iudicia reddūt, regibus assident. Quintū genus celebratū illic, & propē in religionē uersa,
sapientiæ deditū, uoluntaria semper morte uitā accenso prius rogo finit. Vnū super hoc
est semiseruū, ac plenū laboris immensi, à quo supra dicta cōtinentur, uenandi elephantes
domandiq;. Iis arant, ijs inuehūtur, hæc maxime nouere pecuaria, ijs dimicant, militatq;
pro finibus. Delectum in belua, uires & ætas atq; magnitudo faciūt. Insula in Gange est
magnæ amplitudinis, gentē cōtinens unam, Modogalicam nomine. Ultra siti sunt Mo-
dubæ, Molindæ, ubere cum oppido eiusdem nominis magnifico, Galmodoroesi, Preti, Ca-
20 lissæ, Safuri, Passalæ, Colubæ, Orzulæ, Abali, Taluctæ. Rex horū peditū l. M. equitum
iij. M. elephantos cccc. in armis habet. Validior deinde gens Andaræ, plurimis uicis, xxx.
oppidis, quæ muris turribusq; muniuntur, regi præbet peditum c. M. equitum ij. M. ele-
phantos mille. Fertilissimi sunt auri Dardæ, Setæ uero argenti. Sed omnium in India propē,
non modo in hoc tractu, potentiam claritatemq; antecedunt Prastij, amplissima urbe di-
tissimaq; Palibotra. Vnde quidā ipsam gentē Palibotros uocant, imò uero tractū uniuersū
sum à Gange. Regi eorum peditū sexcenta M. equitum xxx. M. elephantorū ix. M. per
omnes dies stipendiantur. Vnde cōiectatio ingens opum est, Ab ijs in interiore situ Mo-
nede & Suari, quorū mons Maleus, in quo umbræ ad septentrionē cadūt hyeme, æstare
in austrum, per senos menses. Septentriones eo in tractu semel in anno apparere, nec nisi
30 xy. diebus, Beton autor est: hoc idē pluribus locis Indiæ fieri, Megasthenes. Austrinum
polum Indi Dramasa uocāt. Amnis Iomanes in Gangem per Palibotros decurrit inter
oppida Methora & Cyrisoborca. A Gange uersa ad meridiem plaga tinguntur sole po-
puli, iam quidem infecti, nondum tamen Aethiopum modo exusti: quantum ad Indum
accedūt, tantum colore præferunt sidus. Indus statim à Prastiorum gente, quorū in mon-
tanis Pygmæi traduntur. Artemidorus inter duos amnes xxi. M. pass. interesse tradit.

Indus fluuius.

Cap. XX

Indus, Sandus ab incolis appellatus, in iugo Caucaſi mōtis quod uocatur Paropamis-
sus aduersus solis ortū effusus, & ipse undeuiginti recipit amnes. Sed clarissimos Hyda-
spem quatuor alios afferentē, Cantabram tres. Per se uero nauigabiles Acesinū & Hypa-
40 sin, quādā tamen aquarū modestia nusquā latior quinquaginta stadij, aut altior xv. p.
amplissimam insulam efficiens, quæ Prastiane nominatur, & aliam minorem quæ Patale.
Ipsæ per xii. xl. M. p. parcissimis autoribus nauigatus, & quodā solis comitatu in occasum
uersus, oceano infunditur. Mensuram in ora ad eum ponam, ut inuenio, generatim, quan-
quam inter se nullæ cōgruāt. Ab ostio Gangis ad promontoriū Calingon, & oppidum
Dandagula dccxxv. M. pass. Ad Tropina xii. xxv. M. Ad Perimulæ promontoriū, ubi
est celeberrimū Indiæ emporiū dcl. ad oppidū in insula quam supra diximus Patalam
dclxx. M. pass. Gentes montanæ inter eū & Iomanem Cesi, Cerriboni syluestres: deinde
Megallæ, quorū regi quingenti elephātī, peditū equitumq; numerus incertus: Chrysei, Pa-
rasangæ, Asangæ tigrī fera scitantes. Armant peditū xxx. M. elephātōs ccc. equites, dccc.

Hos includit Indus, montium corona circumdatos & solitudinibus per dxxv. M. Infra solitudines, Dari, Suræ, Iterumq; solitudines per clxxviii. M. p. plerumq; harenis ambientibus haud alio modo quam insulas mari. Infra deserta hæc Maltecoræ, Singæ, Marohæ, Rarungæ, Moruntes, Masuæ, Pagungæ: iam hi montiū qui perpetuo tractu oceanī oram tenent incolæ, liberi & regum expertes, multis urbibus montanos obtinent colles. Nareæ deinde, quos claudit mons altissimus Indicorū Capitalia. Huius incolæ, alio latere late auri & argenti metalla fodit. Ab ijs Oraturæ, quorū regi elephantī quidē x. sed amplē vires peditum: Varetaræ, qui sub rege elephantis nō alunt, fiducia equitū peditumq;: Odomboeræ, Salabastræ, Horatæ urbe pulchra, fossis palustribus munita: p. quas crocodili, humani corporis avidissimi, aditū nisi ponte nō dant. Et aliud apud illos laudatur oppidum Automela, impositū littori, quinq; amniū in unū cōfluente cōcursu, emporio nobili. Regi eorum elephantī M. dc. peditum cl. M. equitū quinq; M. p. pauperior Charmarum rex, elephantos lx. parvasq; reliquas vires habet. Ab ijs gens Pandæ sola Indorū regnata fœminis. Vnam Herculi sexus eius genitā ferunt, ob idq; gratiorum regno donatā præcipuo. Ab ea deducentes originem imperitant ccc. oppidis, peditum cl. M. elephātis quingentis. Post hanc trecentarū urbium Syrieni, Derangæ, Posingæ, Buzæ, Gogiarei, Vmbræ, Nereæ, Brancofi, Nobundæ, Cocondæ, Nefei, Pedatritæ, Salobriatæ, Olostræ Patalā insulam attingentes: à cuius extremo littore ad Caspias portas xviii. xxv. M. produnt. Hinc deinde accollunt Indū aduersum euideri demonstratione Amatæ, Bolingæ, Gallitalutæ, Dimuri, Megari, Qrdabæ, Mesæ. Ab his Vri, Sileni: mox deserta in cl. M. passi. Quibus exuperatis Organagæ, Abaortæ, Sibaræ, Suertæ: & ab ijs solitudines prioribus pares. Dein Sarophages, Sorgæ, Baraomatæ, Gumbritæq; quorum xij. nationes, singulisq; binæ urbes. Aseni triū urbium incolæ. Caput eorū Bucephala, Alexandri regis equo (cui fuerat hoc nomen) ibi sepulto conditū. Motani super hos Caucaſo subiecti, Soleadæ, Sondræ, transgressisq; Indū, & cū eo decurrentibus Samarabriæ, Sambraceni, Brisfabritæ, Orsij, Antixeni, Taxilæ, cū urbe celebri, iam in plana demisso tractu, cui uniuerso nomē Amanidræ. Populi quatuor, Peucolaitæ, Arſagalitæ, Geretæ, Aſoi. Etenim pleriq; ab occidente non Indo amne determinant, sed adiſciunt quatuor satrapias, Gedrosos, Arachotas, Arios, Paropamissadas.

Arij & iunctæ gentes.

Cap. xxi

Vltimo sine Cophete fluuiio, quæ omnia Ariorū esse alijs placet. Necnon & Nysam urbem pleriq; Indiæ ascribunt, montēq; Merum Libero patri sacrum: unde origo fabulæ, Iouis fœmine æditum: Item Aspagonas gentē, uitis & lauri & buxi, pomorumq; omnium in Græcia nascentium fertilem. Quæ memoranda & prope fabulosa, de fertilitate terræ, ac genere frugum arborumq; aut ferarum aut uolucrum & aliorum animalium traduntur, suis quæq; locis in reliqua parte operis commemorabuntur. Quatuor uero satrapiarū mox paulo, ad Taprobanem insulam festinante animo. Sed ante sunt aliæ, Patale, quam significauimus, in ipsis faucibus Indi triquetra figura cc. xx. M. p. latitudine. Extra ostiū Indi, Chrysæ, & Argyræ, fertiles metallis, ut credo. Nam quod aliqui tradidere, aureum argenteūq; ijs solū esse haud facile crediderim. Ab ijs xx. M. p. Crocale. Ab ea, xij. M. p. Bibaga, ostreis & cōchylis referta. Deinde Toralliba ix. M. p. à supradicta, multēq; ignobiles.

Taprobane insula.

Cap. xxii

Taprobanem alterū orbē terrarū esse, diu existimatū est, Antichthonū appellatione. Veliqueret insulam esse, Alexandri Magni ætas resq; præstiterē. Onesicritus classis eius præfectus, elephātos ibi maiores bellicosioresq; quam in India gigni scripsit: Megasthenes flumine diuidi, incolasq; Palæogones appellari, auri margaritarumq; grandium fertiliores quam Indos. Eratoſthenes & mensurā prodidit longitudinis vij. M. stad. latitudinis v. M. nec urbes esse, sed uicos septingētos. Incipit ab Eoo mari, inter ortū occasumq; solis Indiæ prætenta, & quondam credita xx. dierū navigatione à Prasiana gente distare: mox, quia papyraceis nauibus armamentisq; Nili peteretur, ad nostrarū nauium cursus,

vij

vñ. dierum intervallo taxato. Mare interest uadosum, senis non amplius altitudinis passibus, sed certis canalibus adeo profundū, ut nullæ ancoræ sidat: ob id nauibus utrinq; prore, ne per angustias aluei circūagi sit necesse. Siderū in nauigādo nulla observatio. Septentrio nō cernitur, sed uolucres secum uehūt emittētes sapius, meatumq; eātū terras perētium comitātur. Nec plus quā ternis mensibus in anno nauigant. Cauent à solstitio maxime c. dies, tunc illo mari hyberno. Hactenus à priscis memorata: nobis diligentior notitia Claudij principatu cōgīt, legatis etiā ex insula aduectis. Id accidit hoc modo: Anni Plocami, qui maris rubri uestigal à fisco redemerat, libertus circa Arabiam nauigans, aquilonibus raptus præter Carmaniam xv. die Hippuros portū eius inuectus, hospitali
 10 regis clemētia sex mensium tempore imbutus alloquio, percontanti postea enarrauit Romanos & Cæsare: mirū in modū in auditis iustitiam ille suspexit, quod pares pondere denarij essent in captiua pecunia, cum diuersæ imagines indicaret à pluribus factos. Et hoc maxime sollicitatus ad amicitiam, legatos quatuor misit, principe eorū Rachia. Ex ijs cognitum D. esse oppida, portū cōtra meridiē appositū oppido Palesumdū, omnī ibi clarissimo, ac regiæ cc. M. plebis. Stagnum intus Megisba, cclxxv. M. p. ambitu, insulas parbuli tantum fertiles, cōplexum. Ex eo duos amnes erumpere, Palesumdum, iuxta oppidum eiusdem nominis influentem in portū tribus alueis, quinque stadiorum arctissimo, xv. amplissimo. Alterum ad septentrionē Indiamq; uersus, Cydara nomine. Proximum
 20 esse Indiæ promontorium, quod uocetur Colaicum, quadridui nauigatione, medio in cursu solis insula occurrente. Mare id colore peruiridi, præterea fruticosum arboribus, iugas earum gubernaculis deterentibus. Septentriōes Vergiliæq; apud nos ueluti in nouo cælo, mirabantur: Lunam quidem apud ipsos nō nisi ab octaua ad xvi. supra terram aspici fatentes. Canopum lucere noctibus, sidus ingēs & clarū. Sed maxime mirū ijs erat, umbras suas in nostrum cælum cadere, nō in suum: solemq; à læua oriri, & in dexterā occidere potius quā ē diuerso. Idem narrauerunt, latus insule quod prætenderetur Indiæ x. M. stad. esse, ab oriēte hyberno ultra mōtes Emodos. Seras q; ab ipsis aspici, notos etiam commercio, patrem Rachia cōmeasse eō. aduenis ibi feras occurrere. Ipsos uero excedere hominum magnitudinem, rutilis comis, cæruleis oculis, oris sono truci, nulli cōmercio linguæ. Cætera eadem quæ nostri negociatores. Fluminis ulteriore ripa merces positas iuxta uenalia tolli ab his, si placeat permutatio: nō aliter odio iustiore luxuriæ, quā si perducta mens illuc usq; cogitet, quid & quō petatur & quare. Sed ne Taprobane quidem, quamuis extra orbem à natura relegata, nostris uitijs caret. aurū argentūq; & ibi in pretio. marmor testudinis simile, gemmæ margaritæq; in honore multo præstātiores, & totius luxuriæ nostræ cumulus. Ipsorum opes maiores esse dicebant, sed apud nos opulentia maiorem usum. Seruum nemini, non in diem aut interdū somnum: ædificia modice ab humo extantia: annonam nunquā augeri, nō fora litesq; esse. colī Herculem: eligi regem à populo senectæ clementiaq;, liberos nō habentem: & si postea gignat, abdicari, ne fiat hæreditarium regnum. Rectores ei à populo xxx. dari: nec nisi pluriū sententia quem
 30 quam capite damnari: sic quoq; appellationē esse ad populū, lxx. iudices dari: si liberent iurem, amplius triginta ijs nullā esse dignationē, grauisimo probro. regi cultum Liberi patris, cæteris Arabum. regem, si quid delinquat, morte multari, nullo interimēte, auersantibus cunctis, & cōmercia etiā sermonis negantibus. Festa uenatione absumi, gratissimam eam tigris elephantisq; cōstare. Agros diligenter coli, pomis abundare. Esse & in piscatu uoluptatem, testudinum maxime, quarum superficie familias habitantiū cōtegi: tanta reperiri magnitudine. Vitā hominum centum annis modicā. Hæc comperta de Taprobane. Quatuor satrapia, quas in hunc locum distulimus, ita se habent.

Capissene, Carmania.

Cap. xxiii

A Proximis Indo gētibus mōtana Capissenæ habent Capissam urbē, quā diruit Cy rus. Arachosia cū oppido & flumine eiusdē nois, quod quidā Cophen dixere, à Se

miramide cōditū. Amnis Hermandus præfluens per Abestē Arachosiorū. Proximos
 ijs à meridie ad partē Arachotarū faciūt Gedrosos, & à septentrione Paropamisadas.
 Cartana oppidū sub Caucaſo, quod postea Tetrogonis dictum. Hęc regio est ex aduer
 ſo. Bactrianorum deinde, cuius oppidū Alexandria, à conditore dictū. Sydraci, Dangu
 lā, Parapiāni, Cantaces, Maci. Ad Caucaſum Cadruſi oppidū ab Alexandro cōditum.
 Infra hęc omnia, ora ab Indo. Ariana regio ambuſta feruoribus, deſertisq; circumdata,
 multa tamē interfuſa opacitate: cultores cōgregat circa duos maxime fluuios, Tonderon
 & Aroſapen. Oppidū Artacacna. Arius amnis, qui præfluit Alexandriam ab Alexādro
 cōditam. patet oppidū ſtad. xxx. multoq; pulchrius, ſicut antiquius, Artacabane iterum
 ab Antiocho munitum, ſtad. l. Dorisci gens. Amnes Phamacotis, Ophradus, Prophtha
 ſia oppidum Zaraspatum, Drangæ, Argetæ, Zarangæ, Gedruſi. Oppida Paucolais,
 Lymphorta, Methoricū deſertum. Amnis Manain. Augutiri gens. Flumē Borru, Gens
 Vtbi, flumen nauigabile Ponamus Pandorum ſinibus. Item Caberon Sorarū oſtio por
 tuoſus. Oppidū Condigramma. Flumen Cophes. Inſluūt in eum nauigabilia Sadarus,
 Paroſpus, Sodinus. Ariana partem eſſe Daritū aliqui uolunt, menſuramq; prodit utri
 uſq; longitudine xxx . l. M. p. latitudine dimidio minore q; India. Alij Gedruſos & Scy
 ros poſuere per clxxxij. M. p. Mox Ichthyophagos Oritas, propria nō Indorū lingua lo
 quentes, per cc. M. p. Inde poſuere Arbiorum gentem per cc. M. Ichthyophagos omnes
 Alexander uertit piſcibus uiuere. Ultrā deſerta, deinde Carmania, ac Perſis, atq; Arabia.
 Sed priuſquam hęc generatim perſequamur, indicare conuenit, quæ prodit Onęſcritus,
 claſſe Alexandri circumuectus in mediterranea Perſidis ex India, narrata proxime à Iu
 ba: dein eam nauigationem, quæ his annis cōperta ſeruatur hodie. Onęſcriti & Nearchi
 nauigatio nec nomina habet manſionū nec ſpatia. Primūq; Xylencopolis, ab Alexandro
 cōdita, unde cœperunt exordium, iuxta quod flumen, aut ubi fuerit, nō ſatis explanatur.
 Hęc tamen digna memoratu produnt ab eis: oppidū à Nearcho conditum in nauiga
 tione ea. Flumen Nabrum nauū capax, contrā inſula diſtans lxx. ſtad. Alexandria condi
 ta à Leonato iuſſu Alexandri in ſinibus gentis, Argenus portu ſalubri. Flumē Tuberum
 nauigabile, quod circa Parirā. Deinde Ichthyophagi tam longo tractū, ut xx dierū ſpa
 tio prænauigauerint. Inſula, quę ſolis appellatur, & eadem cubile Nympharum, rubens,
 in qua nullū animal non abſumitur, incertis cauſis. Ori gens. Flumen Carmaniae Hytanis
 portuoſum & auro fertile. Ab eo primū ſeptentriones apparuiſſe adnotauere. Arcturum
 nec omnibus cerni noctibus, nec totis unquā. Achemenidas uſq; illo tenuiſſe. Aris & fer
 ri metalla & arſenici & minię exerceri. Inde promontoriū Carmaniae eſt: ex quo in aduer
 ſa ora ad gentē Arabię Macas traiectus diſtat l. M. p. Inſulę tres, quarū Organa tantum
 habitatur aquoſa, à continenti xxv. M. p. Inſulę iij. iam in ſinu ante Perſida. Circa has
 hydri marini uicēnū cubitorū adnatantes terruere claſſem. Inſula Acrotadus, item Gau
 rata, in quibus Chiana gens. Flumen Hyperis in medio ſinu Perſico, onerariarū nauium
 capax. Flumen Sitiogagus, quo Paſargadas ſeptimo die nauigatur. Flumen nauigabile
 Phirſtimus, inſula ſine nomine. Flumē Granius modicarum nauū capax, per Suſianen
 fluit: dextra eius accollunt Deximontani, qui bitumē perſciant. Flumē Oroatis oſtio di
 ſtans ſcili niſi peritis, inſulę 11 parua, inde uadoſa nauigatio paluſtri ſimilis: per euripos tamen
 quodaſdam peragitur. Oſtium Euphratis. Lacus, quem faciunt Euleus & Tigris iuxta Cha
 racem. Inde Tigri Suſa. Feſtos dies ibi agentem Alexandrū inuenerunt ſeptimo menſe,
 poſtquam digreſſus ab ijs fuerat Patalis, tertio nauigationis. Sic Alexādrī claſſis nauiga
 uit. Poſtea à Syagro Arabiae promōtorio Patalam fauonio, quem Hypalum ibi uocant,
 peti certiffimum uidebatur xxix . xxxij. M. p. æſtimatiōe. Secuta ætas propiorem curſum
 tutioremq; iudicauit, ſi ab eodem promontorio Zizerum amnem portum Indiae pete
 ret. Diuq; ita nauigatum eſt, donec compendia inuenit mercator, lucroq; India admo
 ta eſt. Quippe omnibus annis nauigatur, ſagittariorum cohortibus impoſitis. Etenim pi
 ratæ

tatæ maxime infestabant. Nec pigebit totū cursum ab Aegypto exponere, nūc primum certa notitia patefcente. Digna res, nullo anno imperij nostri minus H—s quingenties ex-
 hauriente India & merces remittente, quæ apud nos centuplicato ueneant. M. passum
 ab Alexandria abest oppidum Iuliopolis. Inde nauigant Nilo Coptum cccij. M. pass.
 qui cursus Etesijs flantibus peragitur xij. diebus. A Copto camelis itur, aquationum ra-
 tione mansionibus dispositis. Prima appellatur Hydreuma xxxij. M. Secunda in monte,
 diei itinere. Tertia in altero hydreumate à Copto xcv. M. Deinde in monte. Mox ad hy-
 dreuma Apollinis, à Copto clxxxij. M. p. Rursus in monte. Mox ad nouū Hydreuma à
 Copto ccxxxij. M. p. Est & aliud Hydreuma uetus, Troglodyticū nominatur, ubi præsi-
 dium excubat diuerticulo il. milium. Distat à nouo Hydreumate liij. M. p. Inde Berenice
 oppidum, ubi portus rubri maris, à Copto cclvij. M. p. Sed quia maior pars itineris con-
 ficitur noctibus propter æstus, & statuis dies absumuntur, totum à Copto Berenicen iter
 duodecimo die peragitur. Nauigare incipiūt æstate media ante canis ortum, aut ab exor-
 tu protinus. Veniūtq; circiter xxx die Ocelim Arabiæ, aut Canan thuriferę regionis. Est
 & tertius portus, qui uocatur Muza, quem indica nauigatio nō petit, nec nisi thuris odo-
 rumq; Arabicorum mercatores. Intus oppida, regia eius appellatur Saphar, aliudq; Sa-
 be. Indos autem petentibus utilissimum est ab Oceli egredi. Inde uento Hypalo nauigāt
 diebus quadraginta ad primum emporium Indiæ Muzim, non expetendum propter
 uicinos piratas, qui obtinent locum nomine Hydras, neq; est abundans mercibus. Præte-
 rea longe à terra abest nauium statio, lintribusq; efferuntur onera, quæ geruntur. Regna-
 bat ibi, cum proderet hæc, Celebothras. Alius utilior portus gentis Necanidon, qui uoca-
 tur Becare. Ibi regnat Pandion, longe ab emporio mediterraneo distante oppido, quod
 uocatur Modusa. Regio aut ex qua piper monoxylis lintribus Becaren conuehunt, uoca-
 tur Cottona: quæ omnia gentium portuumue aut oppidorum nomina apud neminem
 priorum inueniuntur. Quo apparet mutari locorū status. Ex India renaugāt mense Æ-
 gyptio Tybi incipiente, nostro Decembri: aut utiq; Mechiris Aegyptij intra diem sextū,
 quod sit intra Idus Ianuarias nostras. Ita euenit, ut eodē anno remeent. Nauigant autem
 ex India uento uulturno: & cum intrauere rubrum mare, africo uel austro. Nunc reuertē-
 mur ad propositū. Carmaniæ oram patere duodecies centena l. M. pass. Nearchus scri-
 psit. Ab initio eius ad flumen Sabin c. M. passuū. Inde uineas coli & arua ad flumen An-
 danin, xxv. M. spatio. Regio uocatur Armuzia. Oppida Carmanię Zetis & Alexadria.
 Irrumpit deinde & in hac parte geminū mare in terras, quod rubrum dixere nostri, Græ-
 ci Erythræum à rege Erythra, aut (ut alij) solis repercussu talem reddi colorem existiman-
 tes: alij ab harena terraq; alij tali aquæ ipsius natura.

Sinus Persicus & Arabicus.

Cap. xxiiii

Ed in duos diuiditur sinus. Is qui ab oriēte est, Persicus appellatur xxv. M. passuū cir-
 Scuit, ut Eratosthenes tradit. Ex aduerso est Arabia, cuius xii. M. pass. est longitudo.
 Rursus altero ambitur sinu Arabico nominato: oceanum qui influit, Azaniū appellant.
 Persicum introitū v. M. p. latitudinis, alij iij. fecerunt. Ab eo ad intimū sinum recto cursu
 40 x. i. xxv. M. propemodū constat esse, & situm eius humani capitis effigie. Onesicritus &
 Nearchus ab Indo amne in sinum Persicū, atq; illinc Babylonē ab Euphratis paludibus,
 scripserūt xx v. M. passuū esse. In Carmaniæ angulo sunt Chelonophagi, testudinis
 superficie casas tegentes, carne uescentes. A flumine Arbi promontoriū ipsū inhabitāt,
 præter capita toto corpore hirti, corijsq; piscium uestiti.

Cascandrus insula, Parthorum regna;

Cap. xxv

Ab horū tractu Indiā uersus Cascādrus deserta insula in oceano l. M. p. traditur: iu-
 Axtaq; eā freto interfluēte Stoidis, quæstuosa margaritis. A promōtorio Carmanis
 iungunt Armeni. Quidā interponūt Arbiosccccxij. M. p. toto litore. Ibi portus Macedo-
 nū, & arg Alexādri in p. mōtorio. Amnes Saganos, dein Daras & Salfos. Ab eo promon-
 torium

torium Themisteeas, in insula Aphrodisias habitatur. inde Persidis initium ad flumen Oroantin, quo diuiditur ab Elymaide. Contra Persidem insulae, Philos, Casandra, Aratia cum monte praesto Neptuno sacra. Ipsa Persis aduersus occasum sita obtinet littora d. I.M. passuum, etiam in luxum diues, in Parthorum iam pridem translata nomen. Horum de imperio nunc paucis. Regna Parthorum duodeviginti sunt omnia, ita enim diuiduntur prouincias circa duo (ut diximus) maria, rubrum a meridie, Hyrcanum a septentrione. Ex his undecim, quae superiora dicuntur, incipiunt a confinio Armeniae, Caspijsque littoribus: pertinent ad Scythas, cum quibus ex aequo degunt. Reliqua septem regna inferiora appellantur. Quod ad Parthos attinet, semper fuit Parthia in radicibus montium saepius dictorum, qui omnes eas gentes praetexunt. Habet ab ortu Arios, a meridie Carmaniam & Arianos, ab occasu 10 Pratitas, Medos, a septentrione Hyrcanos, undique desertis cincta. Vteriores Parthi Nomades appellantur: citra deserta, ab occasu urbes eorum, quas diximus, Istatis & Calliope: ab oriente aestiuo Europum, ab hyberno Mania: in medio Hecatonpylos, Arsacia: regio Nisaea Parthyenes nobilis, ubi Alexandropolis a conditore.

Media, Mesopotamia, Babylon, Seleucia.

Cap. xxvi

Necessarium est hoc in loco signare & Medorum situm, terrarumque faciem circumagere ad Persicum mare, quo facilius deinde reliqua noscatur. Namque Media ab occasu transuersa oblique Parthiae occurrens, utraque regna includit. Habet ergo ipsa ab ortu Caspios & Parthos, a meridie Sittacenen & Sulianen & Persida, ab occasu Adiabenen, a septentrione Armeniam. Persae rubrum mare semper accollere, propter quod is sinus Persicus uocatur. Regio ibi maritima Cyropolis. Quam uero ipsa subit ad Medos Elymais. Megala appellatur locus, arduo montis ascensu per gradus, introitu angusto, ad Persepolin caput regni, dirutam ab Alexandro. Praeterea habet in extremis finibus Laodiceam, ab Antiocho conditam. Inde ad orientem Magi obtinent Passagardas castellum, in quo Cyri sepulchrum est: & horum Ecbatana oppidum translatum ab Dario rege ad montes. Inter Parthos & Arianos excurrunt Parataceni. His gentibus & Euphrate, inferiora regna cluduntur. Reliqua dicemus a Mesopotamia, excepto mucrone eius Arabumque populis, in prioribus dictis uolumine. Mesopotamia tota Assyriorum fuit uicem dispersa praeter Babylonam & Ninum. Macedones eam in urbes congregauere, propter ubertatem soli. Oppida praeter iam dicta, habet Seleuciam, Laodiceam, Artemitam: item in Arabum gente, 30 qui Aroei uocantur, & Mardani, Antiochiam: quae a praefecto Mesopotamiae Nicanore condita Arabia uocatur. Iunguntur his Arabes, introrsus Eldamarij. Super quos ad Pellacontam flumen Bura oppidum, Salmani & Masei Arabes. Gordyaeis uero iuncti Aloni, per quos Zerbis fluuius in Tigrin cadit, Azones, Silices montani, & Orontes. Quorum ad occidentem oppidum Gaugamela. Item Sue in rupibus. Supra Silci, Clasisa, per quos Lycus ex Armenia fertur: Absitris ad hybernum exortum. Azochis oppidum. Mox in campestribus oppida Diospage, Polytelia, Stratonicea, Anthemus. In uicinia Euphratis Nicephorion, quod ut diximus, Alexander iussit condere propter loci opportunitatem. Dicta est & in Zeugmate Apamia, ex qua orientem petentes excipit oppidum apprime munitum, quondam stadium sexaginta quinque amplitudine, & sacrapatum regia appellatum, quod tributa conferebantur, nunc in arcem redactum. 40 Durant ut fuerat Hebatia, & ductu Pompeij Magni terminis Romani imperij Oruros, a Zeugmate ducentis quinquaginta millibus passuum. Sunt qui tradunt Euphratem Gobaris praefecti opere deductum, ubi eum diximus findi, ne praecipiti cursu Babyloniam infestaret: ab Assyrijs uero uniuersis appellatum Armalchar, quod significat regium flumen, quae deriuatur oppidum fuit Agrani a maximis, quod diruere Persae. Babylon Chaldaicarum gentium caput diu summam claritatem obtinuit in toto orbe, propter quam reliqua pars Mesopotamiae Assyriaeque Babylonia appellata est, sexaginta millia passuum amplexa muris, ducentos pedes altis, quinquagenos latis, in singulos pedes ternis digitis

gitis mēſura ampliore, q̄ noſtra, inter fluo Euphrate, mirabili opere utroq; Durat adhuc ibi Iouis Beli templū. Inuentor hic fuit ſideralis ſciētiā. Cetero circuitu in ſolitudinē redijt, exhauiſta uicinitate Seleuciā, ob id cōditę à Nicatore intra nonageſimū lapidē, in cōfluente Euphratis foſſa perducti atq; Tigris: quæ tamen Babylonīa cognominat, libera hodie, ac ſui iuris, Macedonumq; moris. Ferunt ei plebis urbanæ dē. M. eſſe: ſitum uero mœniū aquilæ pandentis alas: agrum totius orientis fertiliffimū. Inuicem ad hanc exhauriendū, Cteſiphontē iuxta tertiu ab ea lapidem in Chalonitide cōdiditē Parthi, quod nūc eſt caput regni, & poſtq; nihil proficiebatur, nuper Vologeſus rex aliud oppidū Vologeſocertā in uicino cōdidit. Sunt etiam nū in Meſopotamiā oppida, Hipparenū, Chaldaeorum & hoc ſicut Babylon, iuxta flumen Narragā, qui dedit ciuitati nomen. Muros Hipparenorū Perſæ diruere. Orcheni quoq; tertiā Chaldaeorū doctrina, in eodē ſitu locantur, ad meridiē uerſi. Ab hijs Noritæ & Orthophantæ, & Græci ochantæ. Euphrate nauigari Babylonem ē Perſico mari ccccxxij. M. paſſi. tradunt Nearchus & Oneciſcritus. Qui uero poſtea ſcripſere, à Seleucia cccxc. M. Iuba à Baby lone Characem clxxv. M. paſſuum. Fluere aliqui ultra Babylonem cōtinuo alueo priuſquam diſtrahitur in irrigua lxxxvj. M. Vniuerſo autem curſu xxi. M. paſſi. Inconſtantiam mēſuræ diuerſitas autorum facit, cū Perſæ quoq; ſchœnos & paraſangas aliq̄ alia mēſura determinent. Vbi de ſinit alueo munire, ad cōfinium Characis accedente tractu, ſtatim infeſtant Attali latrones Arabum gens. Ultra quos Scenitæ. Ambitu uero Euphratis Nomades Arabiæ uſq; ad deſerta Syriæ, unde in meridiē ſpecti cum diximus, ſolitudines Palmyrenas relinquunt. Seleucia abeſt à capite Meſopotamiæ Euphratem nauigantibus undecies centena xxv. M. p. A mari rubro ſi Tigri nauigetur, cccxx. M. A Zeugmate dxxvj. M. Zeugma à Seleucia Syriæ ad noſtrum littus, cxxxij. M. p. Hæc eſt ibi latitudo terrarū inter duo maria. Parthici uero regni dccc. xliij. M. paſſuum. Eſt etiam nū oppidum Meſopotamiæ in ripa Tigris circa confluentes, quod uocant Digbam.

Flumen Tigris.

Cap. xxvii

Sed & de Tigri ipſo diſſe conueniat. Oritur in regione Armeniæ maioris, fonte conſpicuo in planicie. Loco nomē Elongofine eſt. Ipſius, quā tardior fluit, Diglito: unde concitatur, à celeritate Tigris incipit uocari. Ita appellant Medi ſagittā. Inſluit lacum Arrethufam omnia illata pondera ſuſtinentem, & nitrū nebulis exhalantem. Vnū genus ei piſcium eſt, idq; tranſcurrentis nō miſcetur alueo, ſicut nec ē Tigri piſces in lacū trāſnātant. Fertur autem & curſu & colore diſſimilis: tranſuectusq; occurrente Tauro monte in ſpecu mergitur. Subterq; lapſus, à latere altero eius erumpit. Locus uocatur Zoroanda. Eundē eſſe manifeſtū eſt, quod demerſa perfert. Alterū deinde tranſit lacū, qui Thoſpites appellatur, ruſusq; in cuniculos mergitur, & poſt xxv. M. paſſi. circa Nymphæū reditur. Tam uicinū Arſaniæ fluere eū in regiōe Arhene Claudius Cæſar autor eſt, ut cum intumuere, conſtuant, nec tamen miſceantur, leuiorq; Arſanias, innatāt iij. M. fermē ſpatio: mox diuiſus in Euphratem mergitur. Tigris autem ex Armenia acceptis fluminibus claris, Partheni, Agnice, Phariōe, Arabas Orios Adiabenoſq; diſterminans, & quam diximus Meſopotamiā faciens, luſtratis montibus Gordyæorum circa Apamiā Meſen oppidū, circa Seleuciam Babyloniam cxxv. M. paſſū, diuiſus in alueos duos, altero meridiem ac Seleuciam petit, Meſenen perfundens: altero ad ſeptentrionē flexus, eiufdem gentis tergo campos Cauchas ſecat. Vbi remeare aquæ, Paſitigris appellatur. Poſtea recipit ex Media Choasphem: atque (ut diximus) inter Seleuciam & Cteſiphontē uectus, in lacus Chaldaicos ſe fundit, eoſq; lxx. M. paſſuum amplitudine implet. Mox uaiſto alueo profuſus, dextra Characis oppidi infeſtur mari Perſico decumo ore. Inter ramiū oſtia xxv. M. paſſuum fluere, aut (ut aliq̄ tradunt) vij. M. utroque nauigabili. Sed longo tempore Euphratem præcluſere Orcheni, & accole agros rigātes, nec niſi per Tigri deſertur in mare. Proxima Tigri regio Parapotamia appellatur. In ea dictum eſt de

est de Mefene. Oppidū eius Dibitach. Iungitur Chalonitis cum Cresiphonte, non palmetis modo, uerum & olea pomisq̃, alijsq̃ arbutis nobilis. Ad eam peruenit Zagrus mons, ex Armenia inter Medos Adiabenosq̃ ueniens, supra Paratacenem & Persidem. Chalonitis abest à Perside cccclxxx. M. pass. Tantum à Caspio mari Assyriam abesse compendio itinerū aliqui tradunt. Inter has gentes atque Mefenen Sittacene est, eadem Arbelitis & Palæstine dicta. Oppidum eius Sittace Græcorum ab ortu est, & Sabata. Ab occasu autem Antiochia, inter duo flumina Tigrin & Tornadoium. Item Apamia, cui nomen Antiochus matris suæ imposuit, Tigris circūfunditur. Hæc diuiditur Archoo. Infra est Susiane, in qua uetus regia Persarum Susa à Datio Hystaspis filio condita: abest à Seleucia Babylonia ccccl. M. pass. Tantundem ab Ecbatanis Medorum per montem Charbanum. In septentrionali Tigris alueo oppidum est Babytace. Abest à Susis cxxxv. M. pass. Ibi mortaliū soli aurum in odio cōtrahunt: Id defodiunt, ne quo cui sit in usu. Susianis ad orientem uersus iunguntur Cosæi latrones, & Mizæorum xl. populi libere feritatis. Supra eos patent Parthi, Mardi, & Saite, Hyi, qui prætenduntur supra Elymaida, quam Persidi in ora iunximus. Susa à Persico mari abest ccl. M. passuum. Qua subiit ad eam classis Alexātri Pasitigri, uicus ad lacū Chaldaicum uocatur Aphle, unde Susa nauigatione lxxv. M. d. pass. abest. Susianis ab oriente proximi sunt Chosie: supra Chosieos ad septentrionem Mesobatenē sub monte Cambalido, qui est Caucasus ramus, inde mollissimo trāsitu in Bactros. Susianen ab Elymaide determinat amnis Eulæus, ortus in Medis: medioq̃ spatio cuniculo conditus, ac rursus exortus per Mesobatenen lapsus, circūit atrem Susorum ac Dianæ templum augustissimū illis gentibus, & ipse in magna ceremōnia. Siquidem reges non ex alio bibunt, & ob id in longinqua portant. Recipit amnem Hedypnum, præter Asylum Persarum uenientem, & unum ex Susianis. oppidum iuxta eum Magoa, à Charace xv. M. passuum. Quidam hoc in extrema Susiana ponunt solitudinibus proximū. Infra Eulæum Elymais est, in ora iuncta Persidi, à flumine Oroati ad Characem ccl. M. pass. Oppida eius Seleucia & Sosirate, apposita monti Casyro. Oram quæ præiacet, minorum Syrtium uice diximus inaccessam ceno, plurimum limi deferentibus Brixia & Ortacea amnibus: madente & ipsa Elymaide in tantum, ut nullus sit nisi circuitu eius ad Persidem aditus. Infestatur & serpentibus, quos flumina deportant. Pars eius maxime inuia, Characene uocat̃ ab oppido Arabiæ claudente regna, de quo dicemus exposita prius M. Agrippæ sententiā. Namq̃ is Mediā & Parthiam, & Persidem ab oriēte Indo, ab occidente Tigrī, à septentrione Tauro, Caucaso, à meridie rubro mari terminatas, patere in longitudinem xlii. xx. M. pass. in latitudinem dcccxl. prodidit. Præterea per se Mesopotamiam ab oriente Tigrī, ab occasu Euphrate, à septentrione Tauro, à meridie mari Persico inclusam, longitudine octingentorum M. pass. latitudine cccxl. Chatax oppidum Persici sinus intimum, à quo Arabia Eudæmon cognominata excurrit, habitatur in colle manu facto inter cōfluentes, dextra Tigrin, laua Eulæum iij. M. pass. laxitate. Cōditum est primum ab Alexandro Magno: qui colonis ex urbe regia Durine (quæ tum interijt) deducitis, militibq̃ inutilibus ibi relictis, Alexandriā appellari iusserat: pagumq̃ Pellaum, à patria sua, quem proprie Macedonum fecerat. Flumina id oppidū expugnauere. Postea Antiochus restituit, quintus regum, & suo nomine appellauit. Iterumq̃ infestatū Pasines Sogdonaci filius, rex finitum Arabū, quem Iuba satrapen Antiochi fuisse falso tradit, oppositis molibus restituit: nomenq̃ suū dedit, emunito situ iuxta in longitudinē iij. M. pass. in latitudinē paulominus. Primo fuit à littore stadys x. maritimū, etiam inde pseudoporticus habet: Iuba uero prodente l. M. pass. Nunc abesse à littore cxx. M. legati Arabum nostriq̃ negociatores, qui inde uenire affirmāt. Nec ulla in parte plus aut celerius p̃fecere terrę fluminibus inuectæ. Magis id mirū est, æstu longe ultra id accedēte nō repercussas. Hoc in loco genitum esse Dionysū, terrarū orbis situs recentissimū autorem constat, quem ad cōmentanda omnia

da omnia in orientem præmisit diuus Augustus, ituro in Armeniam ad Parthicas Arabicasque res maiore filio. Non me præterit, nec sum oblitus, sui quæque situs diligentissimum autorem uisum nobis in introitu huius operis. In hac tamen parte arma Romana sequi placet nobis, Iubamque regem, ad eundem Caium Cæsarem scriptis uoluminibus de eadem Arabica expeditione.

Arabia, Nomades, Nabataei, Omani, Tylos, & Ogyris insulae Cap. xxxviii

Arabia gentium nulli postferenda, amplitudine longissima à monte Amanò à regio
ne Ciliciæ Comagenesque descendit, ut diximus, multis gentibus eorum deductis il-
lò à Tigrane magno, sponte uero ad mare nostrum littusque Aegyptiacum, ut docuimus:
neon & in media Syriæ ad Libani montem penetrantibus Nubeis, quibus iunguntur
10 Ramissi. Deinde Taranei, deinde Patami. Ipsa uero peninsula Arabia inter duo maria, ru-
brum Persicumque procurrens, quodam naturæ artificio ad similitudinem atque magnitu-
dinem Italiae mari circumfusa, in eandem etià cæli partem nulla differentia spectat. Hæc
quoque in illo situ felix. Eius populos à nostro mari usque ad Palmyrenas solitudines dixi-
mus. Reliqua nunc inde peragemus. Nomades infestatoresque Chaldaeorum Scenitæ (ut
diximus) claudunt, & ipsi uagi, sed à tabernaculis cognominati, quæ cilicijs metantur ubi
libuit. Deinde Nabataei oppidum incolunt Petram nomine in conualle, paulo minus in-
M. pass. amplitudinis, circumdatum montibus inaccessis amne interfluente. Abest à Gaza
oppido littoris nostri dc. M. à sinu Persico cxxij. M. Huc conuenit utrumque biuium, eo-
rum qui Syriæ Palmyram petiere, & eorum qui ab Gaza uenerunt. A Petra incoluerunt
20 Omani ad Characem usque, oppidis quondam claris à Semiramide cõditis, Abesamide &
Soractia. Nunc sunt solitudines. Deinde est oppidum quod Characenorum regi paret in Pa-
stigris ripa, Forath nomine, in quo à Petra cõueniunt, Characemque inde xij. M. p. secu-
do æstu nauigant. E Parthico enim regno nauigantibus uicus Teredon, infra confluen-
tem Euphratis & Tigris: læua fluminis Chaldaei obtinent, dextra Nomades Scenitæ.
Quidam & alia duo oppida longis interuallis Tigris prænauigari tradunt, Barbatiam,
mox Thumatam: quod abesse à Petra x. dierum nauigatione, nostri negociatores dicunt,
Characenorumque regi parere: & Apamiã sitam ubi restagnatio Euphratis cū Tigri con-
fluat. Itaque molientes incurtionem Parthos, operibus abiectis inundatione arceri. Nunc
30 à Charace dicemus oram, Epiphani primū exquisitam: locus ubi Euphratis ostium fuit,
flumen salsum, promontorium Chaldone, uoragini similis que mari per l. M. ora, flumen
Achana, deserta c. M. pass. usque ad insulam Icharam. Sinus Capeus quem accolunt Gau-
lopes & Chateni. Sinus Gerraicus. Oppidum Gerra v. M. pass. amplitudine, turres habet
ex salis quadratis molibus, à littore l. M. pass. regio Attene. Ex aduerso Tylos insula, to-
tidem milibus à littore, plurimis margaritis celeberrima cum oppido eiusdem nominis:
iuxtaque altera minor, à promontorio eius xij. M. pass. Ultra magnas aspici insulas tradit,
ad quas non sit peruentum. Huius ambitum cxij. M. D. passuum, à Perside longius abesse,
adiri uno alueo angusto. Insula Asgilia, Gentes Nocheti, Zurachi, Borgodi, Cataraci,
Nomades. Flumen Cynos. Ultra nauigationem incomptam ab eo latere propter sco-
40 pulos tradit Iuba, prætermissa mentione oppidi Omanorum Batrasabbes, & Omanæ,
quod priores celebrem portum Carmania fecere. Item Omanæ & Athanæ, quæ nunc
oppida maxime celebrari à Persico mari nostri negociatores dicunt. A flumine Canis, ut
Iuba tradit, mons adusto similis. Gentes Epimarantæ. Mox Ichthyophagi, insula deser-
ta, gentes Bathymi. Eblitei montes, insula Omceus. Portus Machoræ, insula Etaxa-
los, Onchobrice: gens Chadæi. Insula sine nominibus multæ. Celebres uero Isura, Rhin-
nea, & proxima in qua scriptæ sunt stelæ lapideæ literis incognitis. Goboea portus, Bra-
gæ insula deserta. Gens Thaludæi. Dabanegoris regio. Mòs Orsa cū portu. Sinus Dua-
tus, insulae multæ. Mons Tricoryphos. Regio Cardalena, insula Solanide, Capina. Item
Ichthyophagorum. Deinde Glari. Littus Hammacum, ubi auri metalla. Regio Canau-
i na, gente

na, gentes Apitami, Gasani. Insula Deuade. Fons Goralus, Garpheti, insulae Aleu & Amnamethu. Gēs Darra, insulae Chelonitis, Ichthyophagon multae. Eodanda deserta, Basag, Multae Sabaeorum. Flumina, Thamar, Amnon insulae Dolicae. Fontes, Daulotes, Dora: insulae Pteros, Labanis, Coboris, Sambracate, & oppidū eodem nomine in continenti. A meridie insulae multae, maxima Camari. Flumen, Myssecros. Portus, Leupas, Scenitae Sabaei. Insulae multae. Emporium eorum Acila, ex quo in Indiam nauigatur. Regio, Amithoscute, Damnia. Mizi maiores & minores, Drimati, Macae. Horū promontorium contra Carmaniā est. Distat l. M. p. Mira res ibi traditur: Numenium ab Antiocho rege Mesenae praepositū ibi uicisse eodem die classe, aestuq; reuerso iterū equitatu cōtra Perlas dimicantem, & gemina trophaea eodem in loco Ioui ac Neptuno statuisse. Insula in alto obiacet Ogyris, clara Erythra rege ibi sepulto. Distat à continente cxxv. M. p. circuitu cxij. M. p. Nec minus altera clara in Azanio mari Dioscuriada, distans à Syagro extimo promontorio cclxxx. M. p. Reliqui in continente à noto etiamnum Autaridae, in montes vij. dierum transitus. Gentes Larendani, Catabani, Gebanitae pluribus oppidis, sed maximis, Nagia, & Tamna templorum lxx. Haec est amplitudinis significatio. Promontorium, à quo ad continentem Troglodytarum l. M. p. Toani, Acchitae, Chatramotitae, Tomabei, Antidalei, Lexianae, Agrei, Cerbani, Sabaei arabum propter thura clarissimi, ad utraque maria porrectis gentibus. Oppida eorū in rubro littore Marane, Marina, Corolia, Sabatra: intus oppida Nascus, Cardaua, Carnus, & quod merces odorum deferūt Tomala. Pars eorum Atramitae, quorum caput Sobotale lx. templa muris includens. Regia tamen omnium Mariaba. sinum obtinet xciiij. M. pass. refertum insulis odoriferis. Atramitis in mediterraneo iunguntur Minati, mare accolunt & Elamitae. Oppidum eiusdem nominis, lis iuncti Cagulatæ. Oppidum Siby, quod Graeci Apaten uocant: Arscodani, Vadei cum oppido magno, Barasei, Licheni. Sygaros insula, quam canes non intrant, expositiq; circa littora errando moriuntur. Sinus intimus in quo Leanitae qui nomen ei dedere. Regia eorum Agra, & in sinu Laana, uel, ut alij, Alana. Nam & ipsum sinum nostri Alaniticum scripsere, alij Elenaticum, Artemidorus Aleniticum, Iuba Laeniticum. Circuitus Arabiae à Charace Leana colligere prodit quadragies octies cēna lxx. M. Iuba paulominus xli. M. putat. Latissima est à septentrione inter oppida Heroū & Characem. Nunc & reliqua mediterranea eius dicantur. Nabateis Thimaneos iunxerunt ueteres, nunc sunt Taueni, Suelleni, Sarraceni. Arra oppidum in quo omnis negotiatio conuenit, Hemuatae, Analitae: oppida, Domada, Egra. Thamudei, oppidum Badanatha. Carrei, oppidum Chariati. Achoali, oppidum Phoda: ac Minati, à rege Crete Minoe (ut existimant) originem trahentes: quorum Charmei, oppidum xiiij. M. passuum Mariaba, Baramalacum, & ipsum non spernendum: item Carnon: Rhammei, & horum origo Rhadamantus putatur frater Minois. Homeritae, Massala oppido. Hamirei, Gedranitae, Amptae, Ilisanitae, Bachilitae, Sammei, Amatheii cum oppidis Nessa & Cennelessari. Zamareni cum oppidis Saiaae, Scantate, Bacascami. Riphearma oppidum, quo uocabulo hordeum appellant. Autei & Rauī, Gyrei & Mathatei. Helmodenes cum oppido Ebode. Agasturi in montibus, oppido. xx. M. pass. in quo fons Emischabales, quod significat Camelorum oppidum. Ampelone colonia Milesiorum. Aetrida oppidum: Calingij, quorum Mariaba oppidum significat dominos omnium. Oppida, Pallon, Muran nimali iuxta flumen, per quod Euphratem emergere putant. Gentes Agrei, Hammonij. Oppidum, Athenae. Caurarani, quod significat ditissimos armento, Coranitae, Cēsani, Choani. Fuerunt & Graeca oppida, Arethusa, Larissa, Chalcis, deleta uarijs bellis. Romana arma solus in eam terrā adhuc intulit Aelius Gallus ex equestri ordine. Nam C. Cēsari Augusti filius, prospexit tantum Arabiam. Gallus oppida diruit nō nominata ab auctoribus qui ante scripserūt, Egran, Anestum, Elcam, Magusum, Tammacū, Labeciam, & supradictam Mariabam, circuitu vi. M. p. Item Caripeta, quō longissime processit. Cetera

tera explorata retulit. Nomades lacte & ferina carne uesci. Reliquos uinum ut Indos pal-
 mis exprimere, oleū sesamæ. Numerosissimos esse Homeritas, Minæis fertiles agros pal-
 metis arbutistisq; in pecore diuitias. Cembanos & Arios armis præstare, maxime Cha-
 tramotitas. Carræis latissimos & fertilissimos agros. Sabæos ditissimos syluarū fertilita-
 te odorifera, aurī metallis, agrorum riguis, mellis ceræq; prouentu. De odoribus suo dice-
 mus uolumine. Arabes, mitrati degunt, aut intonso crine: barba abraditur, præterq; in su-
 periore labro. Alijs & hæc intonsa: mirumq; dictu, ex innumeris populis pars æqua in
 cōmercij aut latrocinijs degit: in uniuersum gētes ditissimæ, ut apud quas maxime opes
 Romanorum Parthorumq; subsistant, uendētibz quæ è mari aut syluis capiāt, nihil in-
 10 uicem redimentibus. Nunc reliquā oram Arabiæ cōtariam persequemur. Timosthenes
 totū sinum quadridui nauigatione in longitudinē taxauit, bidui in latitudinem, angustias
 iij. M.D. p. Eratosthenes ab ostio xlii. M. in quanq; partem. Artemidorus Arabiæ latere
 xlii. l. M. Sinus maris rubri, Troglodytici & Aethiopici. Cap. xxxix

Troglodytico uero xli. lxxxi. M. passuū, Ptolemaida usque. Agrippa xlii. xxi. M.
 passuū sine differentia laterum. Pleriq; latitudinem cccclxij. prodiderunt, faucesq; hy-
 berno orienti obuersas, alij iij. M. alij vii. M. alij xij. M. p. patere. Situs autē ita se habet.
 A sinu Aelanitico alter sinus quē Arabes Aean uocāt, in quo Heroum oppidū est. Fuit
 & Cambyſu inter Nelos & Marchadas, deductis eō agris exercitus. Gēs Tyra. Daneon
 20 portus, ex quo nauigabilem aluē perducere in Nilū, qua parte ad Delta dictū decurrit
 xli. M. p. interuallo (quod inter flumen & rubrū mare interest) primus omnīū Sesostris
 Aegypti rex cogitauit: mox Darius Persarū. deinde Ptolemæus sequens: qui & duxit fos-
 sam latitudine pedū c. altitudine xxx. in longitudinē xxxvij. M.D. p. usq; ad fontes ama-
 ros. ultra deterruit inundationis metus, excelsiore tribus cubitis rubro mari cōperto, q̄
 terra Aegypti. Aliqui non eam afferunt causam, sed ne immisso mari corrūperetur aqua
 Nili, quæ sola potus præbet. Nihilominus iter totum terendo frequentatur à mari Aegy-
 prio, quod est triplex: Vnum à Pelusio per harenas, in quo nisi calami defixi regant, uia
 non reperitur, subinde aura uestigia operiente. Alterum uero ii. M. passuū ultra Casium
 montem, quod à k. M. passuum redit in Pelusiacam uiam. Accolunt Arabes Autei. Ter-
 30 tium à Gerro (quod Adipson uocant) per eosdem Arabes lx. M. pass. propius, sed aspe-
 rum montibus & inops aquarum. Ea uiæ omnes Arsinoen ducunt, conditam sororis no-
 mine in sinu Charandra, à Ptolemæo Philadelpho: qui primus Troglodytice excussit,
 amnem qui Arsinoen præfluit, Ptolemæum appellauit. Mox oppidum paruū est Aen-
 num, pro quo alij Philoteram scribunt. Deinde sunt Azarei, ex Troglodytarum conu-
 bijs Arabes feri: Insulæ, Sapirene, Scytala, mox deserta ad Myos hormon, ubi fons Tad-
 nos, mons Eos, insula Lambe, portus multi, Berenice oppidum matris Philadelphi no-
 mine, ad quod iter à Copto diximus. Arabes Autei & Gnebadei. Troglodytice, quā pri-
 ſci Michoen, alij Midoen dixere. Mons, Pentedactylos. Insulæ Stenæ diræ aliquot, Ha-
 lonneſi non pauciores: Cardamine, Topazos, quæ gemmæ nomen dedit. Sinus insulis
 refertus: ex ijs quæ Mareu uocatur, aquosa: quæ Eratonos, sitiens. Regum iij præfecti fue-
 40 re. Introrsus Candei, quos Ophiophagos uocant, serpentibus uesci assueti. Neq; alia re-
 gio fertilior earum. Iuba qui uidetur diligentissime profecutus hæc, omisit in hoc tractu
 (nisi si exemplarium uitium est) Berenice alteram, quæ Panchryſos cognominata est.
 Tertiam quæ Epidires, insignem loco. Est enim sita in ceruice longe procurrente, ubi fau-
 ces rubri maris, iij. M.D. pass. ab Arabia distans. Insula ibi Cytis, topaziū ferens & ipsa
 ultra syluæ, ubi Ptolemais à Philadelpho condita ad uenatus elephantorum ob id Epi-
 theras cognominata, iuxta lacum Monoleum. Hæc est regio secundo uolumine à nobis
 significata: in qua xlv. diebus ante solstitium, totidemq; postea, hora vi. consumuntur
 umbræ, & in meridiem reliquis horis cadunt, cæteris diebus in septentrionem: cum in
 Berenice quam primam posuimus, ipso die solstitij vi. hora umbræ in totum absuman-

tur, nihilq; adnotetur aliud noui, dcij. M. paf. interuallo à Ptolemaide: res ingentis exempli: locusq; subtilitatis immenſæ, mundo ibi deprehenſo: cum indubitata ratione umbrarum, Eratoſthenes meſuram terræ prodere inde cœperit. Hinc Azanium mare, promontorium quod aliqui Hiſpalū ſcripſere. Lacus, Mandalū. Inſula Colocaſtis, & in alto mularæ, in quibus teſtudo plurima. Oppidum, Suchæ, inſula Daphnidis. Oppidum, Aduliton. Aegyptiorum hoc ſerui à dominis profugi condidere. Maximū hic emporium Troglodytarum, etiam Aethiopum. Abefſt à Ptolemaide v. dierum nauigatione. Deſerunt plurimum ebur, rhinocerotum cornua, hippopotamoru coria, celiū teſtudinum, ſphingia, mancipia, Suprà Aethiopes Aroteres. inſula quæ Aliatu uocantur, item Bacchias & Antibacchias, & Stratonis. Hinc in ora Aethiopiæ ſinus incognitus, qd admiremur, cum 10
ulteriora mercatores ſcrutantur. Promontorium in quo fons Cucios, expetitus nauigantibus. Vltrà Iſidis portus x. dierum remigio ab oppido Adulitarum diſtans. In eum Troglodytis myrrha confertur. Inſulæ ante portum duæ, Pſeudopylæ uocantur, interiores totidem Pylæ. In altera ſtelæ lapideæ literis incognitis. Vltrà ſinus Abalites. Inſula Diodori, & aliæ deſertæ. Oppidum Gaza, promontorium & portus Moſſylicus, quod cin namomum deuehitur. Huc uſq; Seſoſtris exercitū duxit. Aliqui unum Aethiopiæ oppidum ultra ponunt in littore Baragaza. A Moſſylite promontorio Atlanticum mare incipere uult Iuba, præter Mauritanias ſuas Gadis uſq; nauigandum coro. Cuius tota ſententia hoc in loco ſubtrahenda non eſt. A promontorio Indorum quod uocatur Lepte acra, ab alijs Drepanū, proponit recto curſu præter exuſta ad Malocho inſulam xv. M. 20
p. eſſe. Inde ad locū quem uocant Sceneos, cccxxv. M. Inde ad inſulam Sadanum cl. M. paſſuum. Sic fieri ad apertum mare xviii. lxxxv. M. p. Reliqui omnes propter ſolis ardorem nauigari poſſe non putauerunt. Quin & commercia ipſa infeſtant ex inſulis Arabes Aſcitæ appellati, quoniam bubulos utres binos ſternentes ponte, piraticam exercēt ſagittis uenenatis. Gentes Troglodytarum Iuba tradit Therothoas à uenatu diſtos, miræ uelocitatis: ſicut Ichthyophagos, natantes ceu maris animalia: Bargenos, Zageras, Chalybas, Saxinas, Syrecas, Daremas, Damazanes. Quin & accolæ Nilī à Syene nō Aethiopum populos, ſed Arabum eſſe dicit uſq; Meroen. Solis quoq; oppidum quod nō procul Memphi in Aegypti ſitu diximus, Arabes conditores habere. Sunt & qui ulteriorem 30
ripam Aethiopiæ auferant, adnectantq; Africæ ripas aut incolere propter aquam. Nos relictis cuiq; intelligendi arbitrio, oppida quo traduntur ordine utriq; ponemus. A Syene prius Arabiæ latere gens Catadupi. Deinde Syenitæ. Oppida, Tacompſon, quam quidam appellauerunt Thathicen, Araniū, Seſanium, Sandura, Naſaudum, Anaudo, ma, Cumara, Beta, & Bochiana, Leuphitorga, Tantarene, Mœchindira, Noa, Gophoa, Gyſtata, Megada, Lea, Rhemnīa, Nupſia, Direa, Pataga, Bagada, Dumana, Rhadata, in quo felis aurea pro deo colebatur. Boron in mediterraneo, Mallos, proximū Meroæ, ſic prodidit Bion. Iuba aliter: Oppidum in Monte Megatichos, inter Aegyptum & Aethiopiam, quod Arabes Myrſon uocauere, deinde Tacompſon, Aranium, Seſanium, Piden, Mamuda, Corambin. Iuxta eam bituminis fontem, Hammodara, Proſda, Paren 40
ta, Mama, Teſſara, Callas, Zoton, Gaucomē, Emeū, Pidibotas, Endondacometas, Nomades in tabernaculis uiuentes: Cyſten, Pemman, Gadagalen, Paloin, Primmin, Nupſin, Daſelin, Patin, Gambreues, Magaſen, Segasfala, Cranda, Denna, Cadeumna, Thena, Batha, Alana, Marcua, Seamos, Goram in inſula: ab ijs Abala, Androcalim, Seren, Mallos, Agocen. Ex Africæ latere tradita ſunt eodem nomine Tacompſos altera, ſiue pars prioris: Mogora, Sea, Edofa, Pelenaria, Pyndis, Maguſa, Bauma, Linitima, Spyntuma, Sydopta, Genſoa, Pindictora, Eugoa, Orſima, Suafa, Mauma, Rhuma, Vububuma, Mulona, quod oppidum Græci Hypaton uocarunt: Pagoargas, Zannes, unde elephanti incipiant: Mamblia, Berreſa, Cetuma. Fuit quondam & Epis oppidum contra Meroen, anteq; Bion ſcriberet deletū. Hæc ſunt prodita uſq; Meroen, ex quibus hoc 40
tempore

tempore nullū propē utroq; latere extat. Cætera solitudines, nuper renunciare princi-
pi Neroni, missi ab eo milites prætoriani cum tribuno ad explorandum, inter reliqua bel-
la & Aethiopicum cogitanti. Intrauere autem & eò arma Romana diu Augusti tempo-
ribus, duce P. Petronio, & ipso equestri ordinis præfecto Aegyptijs. Oppida eorum ex-
pugnauit, quæ sola inuenerat quo dicemus ordine: Pselchin, Primin, Aboccin, Phthurin,
Cambusin, Attenan, Stadin, ubi Nilus præcipitans se, fragore auditum accolis aufert.
Diripuit & Napata. Longissime autē à Syene progressus est dcccxx. M. passuū. Nec ta-
men arma Romana solitudinem ibi fecerunt. Aegyptiorū bellis attrita est Aethiopia, ui-
cissim imperitandoq; clara & potens etiam usq; ad Troiana bella Memnone
10 regnante: & Syriæ imperitasse eam, nostroq; littore ætate regis Cephei patet Andromē-
dæ fabulis. Simili modo & de mensura eius uaria prodidere: primus Dalion ultra Me-
roen longe subuectus: mox Aristocreon, & Bion, & Basilis: Simonides minor, etiā quin-
quennio in Meroe moratus cū de Aethiopia scriberet. Nam & Timosthenes classū Phi-
ladelphipræfectus, sine mensura dierum lx. à Syene Meroen iter prodidit. Eratosthenes
dcxxv. M. Artemidorus dc. M. Sebosus ab Aegypti extremis sexdecies cetera lxxv. M.
pass. unde proxime dicti xli. lxx. Verū omnis hæc finita nuper disputatio est, quoniam
à Syene dcccclxij. M. Neronis exploratores renūciauere his modis: A Syene Hieran sy-
caminon liiij. M. pass. Inde Tania lxxv. M. pass. regionem Enominton Aethiopum pri-
mam cxx. Acinam liiij. M. Pitaran xxv. Tergedum cvi. M. insulam Gagauden esse in
20 medio eo tractu. Inde primum uisas aues psittacos, & ab altera (quæ uocatur Artigula)
animal sphingion, à Tergedo cynocephalos. Inde Nabata lxxx. M. Oppidū id paruum
inter prædicta solum. Ab eo ad insulam Meroen cclx. M. Herbas circa Meroen demum
uiridiores syluarūq; aliquid apparuisse, & rhinocerotū elephantorūq; uestigia. Ipsum op-
pidum Meroen ab introitu insulæ abesse lxx. M. p. iuxtaq; aliorum insulam Tatu dextro
subeuntibus alueo, quæ portum faceret. Aedificia oppidi pauca. Regnare foeminā Can-
dacen, quod nomen multis iam annis ad reginas transijt. Delubrum Ammonis & ibi reli-
giolum, & toto tractu sacella. Cæterū cum potirētur rerum Aethiopes, insula ea magnæ
claritatis fuit. Tradunt armatorum ccl. M. dare solitam, artificum cccc. M. alere. Reges
Aethiopum xlv. & hodie traduntur.

30 Multiformes & miræ hominum effigies.

Cap. xxx

Vniuersa uero gens Aethiæ appellata est, deinde Atlantia, mox à Vulcani filio Ae-
thiope Aethiopia. Animalium hominumq; effigies monstriferas circa extremitates
eius gigni minime mirum, artificii ad formanda corpora effigiesq; cælandas mobilitate
igneæ. Ferunt certe ab orientis parte intima gentes esse sine naribus, æquali totius oris pla-
nicie. Alias superiore labro orbas, alias sine linguis. Pars etiam ore concreto & naribus
carens, uno tantū foramine spirat, potumq; calamis auenæ trahit, & grana eiusdem aue-
næ sponte proueniētis ad uescendum. Quibusdā pro sermone nutus motusq; membro-
rum est. Quibusdā ante Ptolemæum Lathyrum regem Aegypti ignotus fuit usus igni-
um. Quidam & Pygmæorum gentem prodiderunt ante paludes, ex quibus Nilus orire-
40 tur. In ora autem ubi desijmus, cōtinui montes ardentibus similes rubent. Trogodytis &
rubro mari à Meroe tractus omnis superponitur: à Napata tridui itinere ad rubrum lit-
tus, aqua pluuia ad usum compluribus locis seruator, fertilissima regione quæ interest au-
ri. Vltiora Atabuli Aethiopum gens tenet. Deinde contra Meroen Megabari, quos
aliqui Adiabaras nominauere, oppidum habent Apollinis. Pars eorum Nomades, quæ
elephantis uescitur. Ex aduerso in Africæ parte Macrobij. Rursus à Megabaris Mem-
nones & Danelli, dierumq; xx. intervallo Criteri. ultra eos Doch. deinde Gymni-
tes semper nudi. mox Anderæ, Mathitæ, Mesagebes, Hipporeæ, atri coloris tota corpo-
ra rubrica illinunt. At ex Africæ parte Medimni. Deinde Nomades cynocephalorum la-
te uiuentes, Olabi, Syrbotæ, qui octonum cubitorum esse dicuntur. Aristocreon Libyæ

latere à Meroe oppidum Tolen dierum v. itinere tradit. Inde dierum xij. Esar Ægyptiorum oppidum, qui Pflammetichum fugerint in eo produntur annis ccc. habitasse. Contra in Arabico latere Daron oppidum esse eorum. Bion autem Sapien uocat, quod ille Esar, & ipso nomine aduenas ait significari. Caput eorum in insula Sembobitin, & tertium in Arabia Sai. Inter montes autem & Nilum Symbari sunt, Phalanges, in ipsis uero montibus Asachæ multis nationibus. Abesse à mari dicuntur dierum v. itinere. Viuūt elephantorū uenatu. Insula in Nilo Semberritarum, reginæ paret. Ab ea Nubei Æthiopes dierum octo itinere. Oppidum eorum Nilo impostum, Tenupsis. Sambri apud quos quadrupedes omnes sine auribus, etiam elephantī. At ex Africæ parte Ptoembari, Proemphanæ qui canem pro rege habent, motu eius imperia augurantes. Auruspī op-
 pido longe à Nilo sito. Postea Achisarmi, Phaliges, Marigerri, Casamarrī. Bion & alia oppida in insulis tradit, à Sembobiti Meroen uersus dierum toto itinere xx. Proximæ insulæ, oppidū Semberritarū sub regina: & aliud Asar, alterius oppidum Daron. Tertiam Medoen uocant, in qua oppidum Asel. Quartam eodem quo oppidum nomine Garoden. Inde per ripas oppida, Nauos, Modundam, Andatim, Setundum, Colligat, Secan-
 de, Nauectabe, Cumi, Agrospi, Ægipam, Candrogari, Arabam, Summaram. Regio supra Sirbitum, ubi desinunt montes, traditur à quibusdam habere maritimos Æthiopas, Nisicastes, Nisitas, quod significat ternum & quaternum oculorum uiros: non quia sic sint, sed quia sagittis præcipua cōtemplatione utant. Ab ea uero parte Nili quæ supra Syrtis maiores oceanumq; meridianum protenditur, Dalion uocatos esse dicit,
 pluuia tantū aqua utentes Ciforos, Longoporos. Ab Ocalicibus dierum v. itinere Vgibalcos, Isuelos, Pharusos, Valios, Cisprios. Reliqua deserta. Deinde fabulosa: ad occidentem uersus Nigræ, quorum rex unum oculum habeat in fronte. Agriophagi pantherarum & leonū carnibus maxime uiuentes. Pamphagi omnia mandentes. Anthropophagi humana carne uescentes. Cynamolgi caninis capitibus. Arthabatæ quadrupedum ferarū modo uagi. Deinde Hesperij, Perorsi quos in Mauritanix confinio diximus. Pars quædam Æthiopum locustis tantum uiuit, fumo & sale duratis in annua alimenta: ij qua dragestimum uitæ annum non excedunt. Æthiopum terram uniuersam cum mari rubro patere in longitudinem semel & uicies centena lxx. M. pass. in latitudinē cum superiore Ægypto duodecies cetera xcviij. M. Agrippa existimauit. Quidā lōgitudinē ita diuise
 runt. A Meroe Sirbitum xij. dierū nauigationem. Ab ea xij. ad Dabellos. Ab ijs ad oceanum Æthiopicum vi. dierum iter. In totum autem ab oceano ad Meroen dccxxv. M. pass. esse inter autores ferē conuenit: inde Syenen quantum diximus. Sita est Æthiopia ab oriente hyberno ad occidentem hybernū. Meridiano cardine syluæ hebeno maxime uirent: à media eius parte imminēs mari mons excelsus, æternis ardet ignibus, Theonochema dictus Grecis: à quo nauigatio quatruidi ad promontorium quod Hesperionce ras uocatur, cōfine Africæ iuxta Æthiopes Hesperios. Quidam & in eo tractu modicos colles amœna opacitate uestitos Ægipanum Satyrorumq; produnt.

Insulæ Æthiopici maris.

Cap. xxxxi

INSULAS toto eo mari & Ephorus complures esse tradidit, & Eudoxus & Timosthenes,
 Citarchus uero Alexandro regi renuntiatam adeo diuitem, ut equos incolæ talentis auri permutarent. Alteram, ubi facer mons opacus sylua repertus esset, distillantibus arboribus odore miræ suauitatis. Contra sinum Persicum Cerne nominatur insula aduersa Æthiopiæ, cuius neq; magnitudo, neq; interuallū à continente constat. Æthiopas tantum populos habere traditur. Ephorus autor est, à rubro mari nauigantes in eam non posse propter ardores ultra quasdā columnas (ita appellatur parua insulæ) prouehi. Polybius in extrema Mauritania contra montem Atlantem à terra stadia octo abesse prodidit Cernen. Nepos Cornelius ex aduerso maxime Carthaginis à continente passus mille: non ampliorem circuitu duobus millibus. Traditur & alia insula contra montem

Adantem

Atlantem; & ipsa Atlantis appellata. Ab ea quinque dierum navigatione solitudines ad Aethiopas Hesperios, & promontoriū quod uocauimus Hesperionceras, inde primum circumagente se terrarum fronte in occasum ac mare Atlanticum. Contra hoc promontorium Gorgades insulae narrantur, Gorgonum quondam domus, bidui navigatione distantes à cōtinente, ut tradit Xenophon Lampsacenus. Penetrauit in eas Hanno Pœnorum imperator, prodiditq; hirta feminarū corpora, uiros pernicitate euasisse, duarumq; Gorgonum cutes argumenti & miraculi gratia in Iunonis templo posuit, spectatas usq; ad Carthaginem captam. Ultra has etiā nū duae Hesperides insulae narrantur. Adeoq; omnia circa hæc incerta sunt, ut Statius Sebosus à Gorgonū insulis prænavigatione ¹⁰Atlantis dierum xl. ad Hesperidum insulas cursum prodiderit, ab ijs ad Hesperionceras unius. Nec Mauritaniae insularum certior fama est. Pauca modo constat esse ex aduerso Autololū, à Iuba repertas, in quibus Getulicam purpuram tingere instituerat.

De fortunatis insulis.

Cap. xxxii

Sunt qui ultra eos fortunatas putant esse quasdamq; alias, quorum numero idem Sebosus etiam spatia complexus, Iunoniā abesse à Gadibus dcl. M. pass. tradit. Ab ea tantundem ad occasum uersus Pluuiāliam Caprariāq; in Pluuiālia non esse aquam nisi ex imbribus. Ab ijs ccl. M. passuum Fortunatas, contra laeuam Mauritaniae uij. M. passuum. Oram solis uocari in conuallē à conuexitate, & Planariam à specie, conuallis circuitu ccc. M. pass. Arborum ibi proceritatem ad centum quadragintaquatuor pedes adolefcere. Iuba de fortunatis ita inquisiuit: sub meridiem positas esse prope occasum, à Purpurarijs dccc. xv. M. passuum, sic ut ccl. supra occasum nauigetur: deinde per ccl. xv. M. passuum ortus petatur. Primam uocari Ombrion nullis ædificiorum uestigijs: habere in montibus stagnum, arbores similes ferulæ, ex quibus aqua exprimitur, ex nigris amara, ex candidioribus potui iucunda. Alteram insulam Iunoniam appellari, in ea ædiculam esse tantum lapide extructam. Ab ea in uicino eodem nomine minorem. Deinde Caprariam lacertis grandibus refertam. In conspectu earum esse Niuariam, quæ hoc nomen accepit à perpetua niue, nebulosam. Proximam ei Canariam uocari, à multitudi-
²⁰ne canum ingentis magnitudinis: ex quibus perducti sunt à Iuba duo: apparentq; ibi uestigia ædificiorum. Cum autem copiam omnes pomorum & auium omnis generis abundent, hanc & palmetis caryotas feretibus, ac nuce pinea abundare. Esse copiam & mellis. Papyrum quoq; & siluros in amnibus gigni. Infestari eas beluis, quæ expellantur assidue, putrescentibus. At abunde orbe terrarū extrā intrā indicato, colligenda in arcē mensura æquorum uidetur.

Terræ per mensuras cōputatæ digestio.

Cap. xxxiii

Polybius à Gaditano freto longitudinē directo cursu ad os Mæotis, xxxiii. xxxvij. M. d. passuum prodidit. Ab eodem initio ad orientem recto cursu Siciliam xli. M. d. pass. Cretam ccl. xv. M. pass. Rhodū clxxxvi. d. pass. Chelidonias tantundem: Cyprum cccc. xv. M. pass. Inde Syriæ Seleuciam Pieriam cxv. M. passuum. Quæ cōputatio efficit uicies ter cetera xl. M. pass. Agrippa hoc idem interuallū à freto Gaditano ad sinum Iſiciū per longitudinem directam xxxiii. xl. passuum M. taxat, in quo
⁴⁰haud scio an sit error numeri, quoniam idem à Siculo freto Alexandriam cursus xli. l. M. passuum tradidit. Vniuersus autem circuitus per sinus dictos ab eodem exordio colligit ad Mæotin lacum clvi. M. passuum. Artemidorus adiicit dclvi. M. Idem cum Mæotide clxxxii. xc. M. pass. esse tradit. Hæc est mensura inermium, & pacata audacia fortunam prouocantium hominum. Nunc ipsarum partium magnitudo comparabitur, utcunq; difficultatem afferet autorum diuersitas. Apissime tamen spectabitur ad longitudinem latitudine addita. Est ergo ad hoc præscriptum Europæ magnitudo lxxx. xliij. M. passuum. Africæ (ut mediā ex omni uarietate prodentium sumatur computatio) efficit longitudo xxxvii. xliij. M. Latitudo quā colitur, nusquam ccl. M. pass. excedit. Sed quoniam à Cyrenaica eius parte dccc. M. pass. eam fecit Agrippa,

i 4 deserta

deserta eius ad Garamantas usq; quā nolcebantur, complectens, uniuersam mensuram quæ uenit in computationem XLVI. viij. M. pass. efficit. Asiæ longitudo in confesso est lxiij. M. d. ccl. M. pass. Latitudo sanè computetur ab Aethiopico mari Alexandriam iuxta Nilum sita, ut per Meroen & Syenen mensura currat xviij. lxxv. M. pass. Apparet ergo Europam paulominus dimidia Asiæ parte maiore esse quàm Asiam. Eandē altero tanto & sexta parte Africā ampliorē quàm Africam. Quod si misceatur omnes summe, liquido patebit Europam totius terrę tertiā esse partem & octauā paulo amplius: Asiam uero quartam & quattamdecimam: Africam autem quintam & insuper sexagesimā. His addemus etiamnum unam Græcæ inuentionis sententiam uel exquisitissimā subtilitatis, ut nihil desit in spectando terrarum situ: indicatisq; regionibus nescatur, & quæ cuiq; 10 earum societas sit siue cognatio dierum ac noctiū, quibusq; inter se pares umbrę & æqua mundi conuexitas. Ergo reddetur hoc etiam, terrarū uniuersa in membra cæli digeretur. Plura sunt autē hæc segmenta mundi, quæ nostri circulos appellauere, Græci parallelos.

Digestio terrarum in parallelos & umbras pares.

Cap. xxxiiii

P Rincipium habet Indiæ pars uersa ad austrum. Patet usq; Arabiam & rubri maris accolae. Continentur Gedrosi, Persæ, Carmani, Elymaei, Parthyene, Aria, Susiane, Mesopotamia, Seleucia cognominata Babylonia, Arabia ad Petras usq; Syriacæ, Pelusium Aegypti: inferiorq; ora quæ uocatur Alexandria, Africæ maritima. Cyrenaica oppida omnia, Thapsus, Hadrumetū, Clupea, Carthago, Utica, utraq; Hippo. Numidia, Mauritania utraq; Atlanticū mare, columnæ Herculis. In hoc cæli circumplexu æquinoctij die media, umbilicus, quem gnomonem uocāt, viij. pedes longus, umbrā nō amplius iij. pedes longam reddit. Noctis uero dieiq; longissima spatia horas xiiij. æquinoctiales habent, breuissima è contrario x. Sequens circulus incipit ab India uergente ad occasum, uadit per medios Parthos, Persopolin, citima Persidis, Arabiam citeriore, Iudæam, Libani montis accolae. Amplectitur Babylonem, Idumæam, Samariam, Hierosolymā, Ascalonem, Ioppen, Cæsaream, Phœnicen, Ptolemaidem, Sidonem, Tyrum, Berytum, Botryn, Tripolin, Byblum, Antiochiā, Laodiceā, Seleuciam, Ciliciæ maritima, Cyprum, austrinam Cretam, Lilybæum in Sicilia, septentrionalia Africæ & Numidiæ. Umbilicus æquinoctio xxxv. pedum, umbram xxiij. pedes longam facit, Dies autem noxq; maxima xiiij. horarum æquinoctialium est, accedente ijs quinta parte unius horæ. Tertius 30 circulus ab Indis Imao proximis oritur. Tendit per Caspias portas Mediæ proximæ, Cataoniam, Cappadociam, Taurum, Amanum, Issum, Ciliciæ portas, Solos, Tarsum, Cyprum, Pisidiam, Pamphylia Siden, Lycaoniā, Lyciæ Pataram, Xanthum, Caunum, Rhodum, Coum, Halicarnassum, Gnidum, Dorida, Chium, Delum, Cycladas medias, Gythium, Maleam, Argos, Laconiam, Elin, Olympiam, Messanam Peloponnesi, Syracusas, Catinam, Siciliam mediam, Sardinia austrina, Carteiam, Gades. Gnomonis centum uncia, umbram lxxvij. unciarum faciunt. Longissimus dies est æquinoctialium horarum xiiij. atque dimidia, cum xxx. parte unius horæ. Quarto subiacent circulo quæ sunt ab altero latere Imai. Cappadociæ austrina, Galatia, Mysia, Sardis, Smyrna, Sipylus, Imolus mons Lydia, Caria, Ionia, Trallis, Colophon, Ephesus, Miletos, Samos, 40 Chios, Icarium mare, Cyclades septentrionales, Athenæ, Megara, Corinthus, Sicyon, Achaia, Patra, Isthmos, Epirus, septentrionalia Sicilia, Narbonensis Gallia exortiuæ, Hispania maritima à Carthagine noua, & inde ad occasum. Gnomoni xxi. pedum, respondent umbræ xviij. pedum. Longissimus dies habet æquinoctiales horas quatuordecim, & duas tertias unius horæ. Quinto cōtinetur segmēto ab introitu Caspij maris, Bactria, Iberia, Armenia, Mysia, Phrygia, Hellestōtus, Troas, Tenedus, Abydos, Scepsis, Ilium, Ida mons, Cyzicū, Lampsacū, Sinopē, Amisum, Heraclea in pōto, Paphlagonia, Lemnus, Imbrus, Thassius, Cassandria, Thessalia, Macedonia, Larissa, Amphipolis, Thessalonice, Pella, Edessa, Beroea, Pharsalia, Carystum, Eubœa, Boeoti, Chalcis, Delphi, Acarnania

mania, Aetolia, Apollonia, Brundisium, Tarentum, Thurium, Locri, Rhegium, Lucania, Neapolis, Puteoli, Tuscanum mare, Corsica, Baleares, Hispania media. Gnomoni septem pedes, umbra sex. Magnitudo diei summa, horarum æquinoctialium quindecim. Sexta comprehensio qua continetur urbs Roma, amplectitur Caspiae gentes, Caucasum, septentrionalia Armeniae, Apolloniam supra Rhyndacum, Nicomediam, Nicæam, Chalcedonem, Byzantium, Lyfiamachiam, Cherronesum, Melanem sinum, Abderam, Samothraciam, Maroneam, Aenum, Bessicam, Thraciam mediam, Paoniam, Illyrios, Dyrrhacium, Canusium, Apuliam extrema, Campaniam & Hetruriam, Pisas, Lunam, Lucam, Gerulam, Liguriam, Antipolim, Aesiliam, Narbonem, Tarraconem, Hispaniam Tartacensem mediam, & inde per Lusitaniam. Gnomoni pedes nouem, umbra octo. Longissima diei spatia, horarum æquinoctialium quindecim, addita nona parte unius horae: aut, ut Nigidio placuit, quinta. Septima diuisio ab altera Caspii maris ora incipit: caditque supra Callatim, Bosphorum, Borysthenem, Tomos, Thraciae auersa, Triballos, Illyrici reliqua, Adriaticum mare, Aquileiam, Altinum, Venetiam, Vicentiam, Patauium, Veronam, Cremonam, Rauennam, Anconam, Picenum, Marfos, Pelignos, Sabinos, Umbriam, Ariminum, Bononiam, Placentiam, Mediolanum, omniaque ab Apennino: transque alpes, Galliam Aquitanicam, Viennam, Pyrenæum, Celtiberiam. Umbilico trigintaque pedum, umbrae triginta sex, ut tamen in parte Venetiae exaequetur umbra Gnomoni: amplissima dies horarum æquinoctialium quindecim, & quintarum partium horae trium. Haecenus antiquorum exacta celebrauimus. Sequentium diligentissimi, quod superest terrarum tribus assignauere segmentis. A Tanai per Maotin lacum & Sarmatas usque Borysthenem, atque ita per Dacos partemque Germaniae, Gallias, oceani littora amplexi, quod esset horarum sedecim. Alterum per Hyperboreos & Britanniam, horarum decem & septem. Postremo Scythicum à rhiphaeis iugis in Thulen, in quo dies continuarentur (ut diximus) noctesque per uices. Iidem & ante principia quae fecimus, posuere circulos duos. Primum per insulam Meroen, & Ptolemaidem, in rubro mari ad elephantorum uenatus conditam: ubi longissimus dies duodecim horarum esset, dimidia hora amplior. Secundum per Syenem Aegypti euntem, qui esset horarum tredecim. Iidemque singulis dimidia horarum spatia usque ultimum adiecere circulis. Et haecenus de terris.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER VII

PROOEMIUM.

MVNDVS, & in eo terrae, gentes, maria, insulae, insignes urbes, ad hunc modum se habent. Animantium in eodem natura, nullius prope partis contemplatione minor est, siquidē omnia exequi humanus animus queat. Principium iure tribuetur homini, cuius causa uidetur cuncta alia genuisse natura; magna & saeva mercede contra tanta sua munera: ut non sit satis aestimare, parens melior homini, an tristior nouerca fuerit. Ante omnia unum animantium cunctorum, alienis uelut opibus: ceteris uarie tegumenta tribuit, testas, cortices, coria, spinas, uillos, saras, pilos, plumam, pennas, squamas, uellera. Truncos etiam arboresque cortice, interdum gemino, à frigorebus & calore tutata est. Hominem tantum nudum, & in nuda humo, natali die abiicit ad uagitus statim & ploratū, nullumque tot animalium aliud ad lachrymas, & has protinus uitae principio. At Hercule risus, praecox ille & celerrimus, ante quadagesimum diē nulli datur. Ab hoc lucis rudimento, quae ne feras quidē inter nos genitas, uincula excipiunt, & omnium membrorum nexus: itaque feliciter natus iacet, manibus pedibusque deuinctis, flens, animal ceteris imperaturus: & à supplicis uitae auspicatur

auspicatur, unam tantum ob culpam, quia natum est. Heu dementia ab his initijs existi mantium ad superbiam se genitos. Prima roboris spes, primumque temporis munus quadrupedi simile facit. Quando homini incessus? quando uox? quando firmum cibis os? quando palpitans uertex, summus inter cuncta animalia imbecillitatis indicium? Iam morbi, totumque medicinarum contra mala excogitata, & hæc quoque subinde nouitatibus uiscata. Cætera sentire naturam suam, alia pernicitatem usurpare, alia præpetes uolatus, alia uires, alia nare: Hominem scire nihil sine doctrina, non fari, non ingredi, non uesci: breuiterque non aliud naturæ sponte quam flere. Itaque multi exitere, qui non nasci optimum censerent, aut quamocysime aboleri. Vni animantium luctus est datus, uni luxuria, & quidem innumerabilibus modis, ac per singula membra: uni ambitio, uni auaritia, uni immensa uiuendi cupiditas, uni superstitio, uni sepulture cura, atque etiam post se de futuro. Nulli uita fragilior, nulli rerum omnium libido maior, nulli pauor cõfusior, nulli rabies acrior. Denique cætera animantia in suo genere probe degunt: congregari uidemus, & stare contra dissimilia: leonum feritas inter se non dimicat: serpentum morsus non petit serpentes: ne maris quidem beluæ ac pisces, nisi in diuersa genera, sæuiunt. At Hercule homini plurima ex homine sunt mala.

Gentium mirabiles figuræ

Cap. 1

ET de uniuersitate quidem generis humani, magna ex parte in relatione gentium diximus. Neque enim ritus moresque nunc tractamus innumeros, ac totidem penè quot sunt hominum cætus. Quædam tamen non omittenda ducō, maximeque longius à mari degentium: in quibus prodigiosa aliqua & incredibilia multis, uisum iri haud dubito. Quis enim Æthiopus antequam cerneret, credidit, aut quid non miraculo est cum primum in notitiam uenit? Quam multa fieri non posse, priusquam sint facta, iudicatur? Naturæ uero rerum uis atque maiestas, in omnibus momentis fide caret: si quis modo partes eius, ac non totam complectatur animo. Ne pauones aut tigrum, pantherarumque maculas, & tot animalium picturas cõmemorem, paruum dictum, sed immensum æstimatione, tot gentium sermones, tot linguæ, tanta loquendi uarietas, ut externus alieno penè non sit hominis uice. Iam in facie uultuque nostro, cum sint x. aut paulo plura membra, nullas duas in tot milibus hominum indiscretas effigies existere: quod ars nulla in paucis numero præstet affectando. Nec tamen ego in plerisque eorum obstringam fidem meam, potiusque ad autores relegabo, qui dubijs redduntur omnibus: modo ne sit fastidio Græcos sequi, tanto maiore eorum diligentia uel cura uetustiore.

De Scythiis & aliarum diuersitate gentium.

Cap. 11

Essæ Scytharum genera, & quidem plura, quæ corporibus humanis uescerentur, indicauimus. Id ipsum incredibile fortasse, ni cogitemus in medio orbe terrarum ac Sicilia & Italia fuisse gentes huius monstri Cyclopas, & Læstrygonas, & nuperrime trans alpes hominem immolari gentium earum more solitum, quod paulum à mandendo abest. Sed & iuxta eos, qui sunt ad septentrionem uersi, haud procul ab ipso aquilonis exortu, specusque eius dicto, quem locum Gesclitron appellant, produntur Arimaspi quos diximus, uno oculo in fronte media insignes: quibus assidue bellum esse circa metalla cum gryphis, ferarum uolucris genere quale uulgo traditur, eruente ex cuniculis aurum, mira cupiditate & feris custodientibus, & Arimaspiis rapientibus, multi, sed maxime illustres Herodotus & Aristæas Proconnesius, scribunt. Super alios autem Anthropophagos Scythas, in quadam conualle magna Imai montis, regio est quæ uocatur Abarimon, in qua syluestres uiuunt homines, auersis post crura platis, eximiam uelocitatis, passim cum feris uagantes. Hos in alio non spirare caelo, ideoque ad finitimos reges non pettrahi, neque ad Alexandrum Magnum pettractos, Beton itinerum eius mensor prodidit. Priores Anthropophagos, quos ad septentrionem esse diximus, x. dierum itinere supra Borysthenem amnem, ossibus humanorum capitum bibere, cutibusque cum capillo pro mantelibus ante pectora uti, Irgonos Nicæensis. Idem in Albania gigni quosdam glauca oculorum acie, à pueritia statim canos, qui noctu plusquam interdiu cernant. Idem itinere dierum x. supra Borysthe-

nem

nem, Sautomatās tertio die cibū capere semper. Crates Pergamēnus in Helleſpōro circa Parium, genus hominū fuisse tradit, quos Ophiogenes uocat, serpentum ictus contactu leuare solitos, & manu imposita uenena extrahere corpori. Varro etiā nunc esse paucos ibi, quorum saluā cōtra ictus serpentum medeātur. Similis & in Africa gens Psyllorum fuit, ut Agatharchides scribit, à Psyllo rege dicta, cuius sepulchrū in parte Syrtium maiorum est. Horum corpori ingentium fuit uirus exitiale serpentibus, ut cuius odore sopirēt eas. Mos uero, liberos genitos protinus obijciendi sœuissimis earum: eoq; genere pudicitiam coniugum experiendi, non profugientibus adulterino sanguine natos serpentibus. Hæc gens ipsa quidē propē internicione sublata est à Nasamonibus, qui nūc eas tenent sedes. Genus tamen hominum ex his qui profugerant, aut cum pugnatum est, abfuerant, hodieq; remanet in paucis. Simile & in Italia Marforum gente durat, quos à Circes filio ortos ferūt, & ideo ineffe ijs uim naturalem eam. Et tamen omnibus hominibus contra serpentes inest uenenū. Feruntq; ictas salua, ut feruentis aque contactū fugere. Quod si in fauces penetrauerit, etiā mori: idq; maxime humani ieiuni oris. Supra Nasamonas confinesq; illis Maclias, Androgynos esse utriusq; naturæ, inter se uicibus coeuntes, Caliphanes tradit. Aristoteles adijcit, dextrā mammam ijs uirilem, læuam muliebrem esse. In eadem Africa familias quasdam effascinantium, Isgonus & Nymphodorus tradunt: quarum laudatione intereāt probata, areſcant arbores, emoriātur infantes. Esse eiusdem generis in Triballis & Illyrijs, adijcit Isgonus, qui uisū quoque effascinant, interimantq; quos diutius intueantur, iratis præcipue oculis: quod eorum malum facilius sentire puberes. Notabilius esse quod pupillas binas in oculis singulis habeant. Huius generis & fœminas in Scythia, quæ uocantur Bithyæ, prodit Apollonides. Philarchus & in Ponto Thibiorum genus, multosq; alios eiusdem naturæ: quorum notas tradit in oculo altero geminam pupillam, in altero equi effigiem: Eosdem præterea non posse mergi, ne ueste quidem degrauatos. Haud dissimile ijs genus Pharnacum in Aethiopia prodidit Damon, quorum sudor tabem contactis corporibus afferat. Fœminas quidem omnes ubiq; que usū nocere, quæ duplices pupillas habeāt, Cicero quoq; apud nos autor est. Adeo naturæ, cum ferarum morem uescendi humanis uisceribus in homine genuisset, gignere etiā in toto corpore & quorundam oculis quoque uenena placuit: ne quid usquam mali esset, quod in homine non esset. Haud procul urbe Roma in Faliscorum agro familiæ sunt paucae, quæ uocantur Hirpiæ: quæ sacrificio annuo, quod fit ad montem Soractem Apollini, super ambustam ligni struem ambulantes non aduruntur. Et ob id perpetuo senatusconsulto militiæ omniumq; aliorum munus uacationem habent. Quorundam corpore partes nascuntur ad aliqua mirabiles: sicut Pyrrho regi pollex in dextero pede, cuius tactu lienosis medebatur. Hunc cremari cum reliquo corpore non potuisse tradunt, conditumq; loculo in templo. Præcipue India Aethiopumq; tractus, miraculis scatent. Maxima in India gignuntur animalia. Indicio sunt canes grandiores cæteris. Arbores quidem tantę proceritatis traduntur, ut sagittis superari nequeant. Hæc facit ubertas soli, temperies cæli, aquarum abundantia (si libeat credere) ut sub una ficu turmæ condantur equitum. Arundines uero tantę proceritatis, ut singula internodia alueo nauigabili ternos interdum homines ferant. Multos ibi quina cubita constat longitudine excedere: non expuere: non capitis, aut dentium, aut oculorum ullo dolore affici, raro aliarum corporis partium: tam moderato solis uapore durari. Philosophos eorū quos Gymnosophistas uocant, ab exortu ad occasum perſtare, contuentes solem immobilibus oculis: feruentibus harenis toto die alternis pedibus insistere. In monte cui nomen est Milo, homines esse auersis plantis, octonos digitos in singulis pedibus habentes, autor est Megasthenes. In multis autem montibus genus hominum capitis caninis, ferarum pellibus uestari, pro uoce latratum ædere, unguibus armatum uenatu & aucupio uesci. Horum supra cxxx. M. fuisse prodente se, Ctesias scribit: & in quadam gente Indiæ, fœminas semel

in uita parere, genitosq; confestim canescere. Item hominum genus qui Monofceli uocantur, singulis cruribus, miræ pernicitatis ad saltû, eosdemq; Sciopodas uocari : quod in maiore æstu humi iacêtes resupini, umbra se pedû protegant: non longe eos à Troglodytis abesse. Rursusq; ab his occidentem uersus quosdam sine ceruice, oculos in humeris habentes. Sunt & Satyri sub solatis Indorum montibus (Cartadulorû dicitur regio) perniciosissimum animal: tum quadrupedes, tum recte currentes humana effigie, propter uelocitatem nisi fenes aut ægri non capiuntur. Choromandarum gentem uocat Tauron syluestrem sine uoce, stridoris horredû, hirtis corporibus, oculis glaucis, dentibus caninis. Eudoxus in meridianis Indiæ uiris plantas esse cubitales: fœminis adeo paruas, ut Struthopodes appellantur. Megasthenes gentem inter Nomadas Indos nariû loco foramina tantum habentem, angulum modo loripedem, uocari Syrietas. Ad extremos fines Indiæ ab oriente circa fontem Gangis, Astomorum gentem sine ore, corpore toto hirtam uestigi frondium lanugine, halitu tantû uiuentem, & odore quem naribus trahât. Nullum illis cibum, nullumq; potum: tantû radicum florumq; uarios odores & syluestriû malorû, quæ secû portât longiore itinere, ne desit olfactus: grauiore paulo odore haud difficulter exanimari. Super hos extrema in parte montiû Spithamæ Pygmæi narrâtur, ternas spithamas lōgitudine, hoc est, ternos dodrantes nō excedentes, salubri cælo, semperq; uernâte, montibus ab aquilone oppositis: quos à gruibus infestari Homerus quoq; prodidit. Fama est, insidentes arietû caprarûq; dorsis, armatos sagittis ueris tempore uniuerso agmine ad mare descendere, & oua pullosq; earum alitum cōsumere: ternis eam expeditionem mensibus cōfici, aliter futuris gregibus nō resisti. Casas eorum luto pennisq; & ouorum putaminibus construi. Aristoteles in cauernis uiuere Pygmæos tradit. Cætera de his, ut reliqui. Cynios Indorû genus Isgonus annis centenis quadragenis uiuere. Item Aethiopus macrobios & Seras existimat, & qui Athon montem incolant: hos quidem, quia uiperinis carnibus alantur: itaque nec capiti nec uestibus eorum noxia corpori inesse animalia. Onesicritus, quibus in locis Indiæ umbræ non sint, corpora hominum cubitorum quinûm & binorum palmorû existere, & uiuere annos cxxx. nec senescere, sed ut medio æuo mori. Crates Pergamenus Indos, qui centenos annos excedât, Gymnetas appellat, non pauci Macrobios. Ctesias gentem ex his quæ appellatur Pandoræ, in cōuallibus sitam, annos ducenos uiuere, in iuuenta candido capillo, qui in senectute nigrescat. Contrā alios quadragenos nō excedere annos, iunctos Macrobijs, quorû fœminæ semel pariât: idq; & Agatharchides tradit. Præterea locustis eos ali, & esse perniciēs. Mandrorum nomē ijs dedit Clitarchus & Megasthenes, trecētosq; eorum uicos annuerat. Fœminas septimo ætatis anno parere, senectâ quadragesimo anno accedere. Artemidorus, in Taprobana insula longissimam uitam sine ullo corporis languore traduci. Duris, Indorû quosdam cum feris coire, mixtosq; & semiferos esse partus. In Calingis eiusdem Indiæ gente quinquennes cōcipere fœminas, octauum uitæ annum nō excedere. Et alibi cauda uillosa homines nasci pernicitatis eximîæ, alios auribus totos contegi. Oritas ab Indis Arbis fluuijs determinat. Ii nullum aliû cibum nouere quàm piscium, quos unguibus dissectos sole torreant: atq; ita panem ex his faciunt, ut refert Clitarchus. Troglodytas super Aethiopiam uelociore esse equis, Pergamenus Crates. Item Aethiopus octona cubita longitudine excedere. Syrtotas uocari gentem eam Nomadum Aethiopum, secundum flumen Astapum ad septentrionem uergentium. Gens Menisminorum appellata, abest ab oceano diêrû itinere xx. animalîû quæ cynocephalos uocamus, lacte uiuit, quorum armenta pascit maribus interemptis, præterquam sobolis causa. In Africæ solitudinibus hominum species obuiæ subinde sūt, momētoq; euanescūt. Hæc atq; talia ex hominû genere ludibria sibi, nobis miracula, ingeniosa fecit natura. Et singula quidē quæ facit indies, ac propè horas, quis enumerare ualeat? Ad detegendam eius potentiâ, satis sit inter prodigia posuisse gentes. Hinc ad confessâ in homine pauca.

De prodigijs partubus.

Cap. III

Tergeminos nasci certum est, Oratorū Curiatorumq; exemplo, Suprà inter ostenta ducitur, præterq; in Aegypto, ubi foetifer potu Nilus. Annis proximis, supremis diui Augusti, Fauſta quadã è plebe, Ostiæ duos mares, totidem fœminas enixa, famem quæ consecuta est portendit haud dubie. Reperitur & in Peloponeso quinos quater enixa, maiorēq; partē ex omni eius uixisse partu. Et in Aegypto septenos uno utero simul gigni, autor est Trogus. Gignūt & utriusq; sexus, quos Hermaphroditos uocamus, olim Androgynos uocatos, & in prodigijs habitos, nūc uero in delicijs. Pompeius magnus in ornamentis theatri mirabiles fama posuit effigies, ob id diligentius magnorū artificum ingenijs elaboratas: inter quas legitur Eutyche, à xx. liberis rogo illata Trallibus, enixa xxx. partus. Alcippe elephantū, quanquam id inter ostenta est. Nanq; & serpentem peperit inter initia Marci belli ancilla. Multiformes pluribus modis inter monstra partus æduntur. Claudius Cæsar scribit Hippocentaurum in Thessalia natum eodem die interisse. Et nos principatu eius allatum illi ex Aegypto in melle uidimus. Est inter exempla, in uterum protinus reuerſus infans Sagunti, quo anno ab Annibale deleta est.

De mutatione sexus, & geminis partubus.

Cap. IIII

Ex fœminis mutari in mares non est fabulosum. Inuenimus in annalibus, P. Licinio Crasso, C. Calsio Longino coss. Calsini puerū factum ex uirgine sub parentibus, iussuq; aruspicum deportatum in insulam desertam. Licinius Mutianus prodidit uisum à se Argis Arescontem, cui nomen Aresculæ fuisset, nupuisse etiam, mox barbam & uiriliteratē prouenisse, uxoremq; duxisse. Eiusdem sortis & Smyrnæ puerum à se uisum. Ipse in Africa uidi mutatū in marem nuptiarū die, L. Cossiciū ciuem Tisdritanū. Aeditis geminis ratā esse, aut puerperæ, aut puerperio, præterq; alteri, uitā. Si uero utriusq; sexus æditi sint gemini, rariorē utriq; salutē. Fœminas gigni celerius q̃ mares, sicut celerius senescere. Sapius in utero moueri mares, & in dextera ferē geri parte, in læua fœminas, constat.

De homine generando, & pariendi tempore per illustria exempla à mensibus septem, ad xi.

Cap. V

Cæteris animantibus statum, & pariendi, & partus gerendi tempus est: homo toto Anno & incerto gignitur spatio. Alius septimo mense, alius octauo, & usq; ad initia 30° decimi undecimiq; Ante septimum mensem haud unquam uitalis est. Septimo, non nisi pridie posterōue plenilunij die, aut interlunio concepti nascuntur. Translatitium in Aegypto est, & octauo gigni. Iam quidem & in Italia tales partus esse uitaes. Cōtrā priſcorū opiniones uariant hæc pluribus modis. Vestilia G. Herdicij, ac postea Pomponij atq; Orſiti clarissimorum ciuium coniunx, ex his quatuor partus enixa, Sempronium se ptimo mense genuit, Suillium Ruffum undecimo, Corbulonem septimo, utrunq; consulem: postea Cæsoniam Caij principis coniugem, octauo. In quo mensium numero genitis, intra quadragesimum diem maximus labor. Grauidis autem quarto & octauo mense, letalesq; in ijs abortus. Massurius autor est, L. Papyriū prætorem, secundo hærede lege agente, bonorum possessionem contra eum dedisse, cum mater partum se xij. mensibus 40° diceret tulisse, quoniam nullum certum tempus pariendi statutum uideretur.

De conceptibus, & signa sexus in grauidis præuenientia partum.

Cap. VI

A Conceptu decimo die dolores capitis, oculorum uertigines tenebræq; fastidiū in cibis, redundatio stomachi, indices sunt hominis inchoati. Melior color marem ferenti, & facilior partus: motus in utero quadragesimo die. Cōtraria omnia in altero sexu: Ingestibile onus, crurum & inguinum leuis tumor. Primus autem xc. die motus. Sed plurimum languoris in utroq; sexu, capillum germinante partu, & in plenilunio: quod tempus æditos quoq; infantes præcipue infestat. Adeoq; incessus, atq; omne quicquid dici potest in grauida, refertur salſioribus cibis usæ, carentem unguiculis partum ædant: & si respirauere, difficiliter enitantur. Oscitatio quidē in enixu letalis est: sicut sternuisse à co-

k tu, abor

tu, abortiuum.

De conceptu hominum & generatione.

Cap. VII

Miseret atq; etiam pudet æstimantem quàm sit friuola animalium superbissimi origo, cum plerumq; abortus causa fiat odor à lucernarum extinctu. His principijs nascuntur tyranni, his carnifex animus. Tu qui corporis uiribus fidis, tu qui fortunæ mûnera amplexaris, & te ne alumnum quidem eius existimas, sed partum: tu cuius semper in uictoria est mens, tu qui te deum credis aliquo successu tumens, tanti perire potuisti. At qui etiam hodie minoris potes, quantulo serpentis ictus dente: aut etiam ut Anacreon poeta, acino uux passæ: ut Fabius senator prætor, in lactis haustu uno pilo strangulatus. Is demum profecto uitam æqua lance pensitabit, qui semper fragilitatis humanæ memor fuerit.

De Agrippis.

Cap. VIII 10

In pedes procedere nascentem, contra naturam est: quo argumento eos appellauere Agrippas, ut ægre partos: qualiter M. Agrippam ferunt genitum unico propè felicitatis exemplo in omnibus ad hunc modum genitis. Quamquam is quoq; aduersa pedum ualitudine, misera iuuenta, exercito æuo inter arma mortescq;, ad noxia successu, infelici terris stirpe omni, sed per utraq; Agrippinas maxime, quæ Caium & Domitium Neronem principes genuere, totidem facies generis humani: præterea breuitate æui, quinqueagesimo uno raptus anno, in tormentis adulteriorum coniugis, foceriq; prægrauis seruitio, fuisse augurium præposteri natalis existimatur. Neronem quoq; paulo ante principem, & toto principatu suo hostem generis humani, pedibus genitum parens eius scribit Agrippina. Ritu naturæ capite hominem gigni mos est, pedibus effertur.

Monstruosi partus excisi utero.

Cap. IX

Avispicatius enecta parente gignitur: Sicut Scipio Africanus prior natus, primusq; Caesarum à casu matris utero dictus: qua de causa & Casones appellati. Simili modo natus & Manlius, qui Carthaginem cum exercitu intrauit.

Qui sint Vopisci.

Cap. X

Vopiscos appellabant è geminis, qui retenti utero nascerentur, altero intercepto abortu. Namq; maxima, & rara, circa hoc miracula existunt.

Exempla numerosæ sobolis.

Cap. XI

Præter mulierem, pauca animalia coitum nouere grauida. Vnum quidem omnino aut alterum superfoetat. Exstat in monumentis etiam medicorum, & quibus talia cōsectari cura fuit, uno abortu xij puerperia egesta. Sed ubi paululum temporis inter duos conceptus intercescit, uterq; perfertur: ut in Hercule & Iphiclo fratre eius apparuit. & in ea, quæ gemino partu, alterum marito similem, alterum adultero genuit: Item in Proconnesia ancilla, quæ eiusdem diei coitu, alterum domino similem, alterum procuratori eius: Et in alia, quæ unum iusto partu, quinque mensium alterum ædidi: Rursus in alia, quæ septem mensium ædido puerperio, insecutus mensibus geminos enixa est. Iam illa uulgata, uarie ex integris truncos gigni, ex truncis integros, eademq; parte truncos: signa quædam nauosq; & cicatrices etiam regenerari. Quarto partu Dacorum originis nota in brachio redditur.

Exempla similitudinum.

Cap. XII

In Lepidorum gente tres, intermisso ordine, obducto membrana oculo, genitos accepimus. Similes quidē alios auo: Et ex geminis quoq; alterum patri, alterum matri: annoq; post genitum, maiori similem fuisse ut geminum. Quasdam sibi similes semper parere, quasdam uiro, quasdam nulli, quasdam foeminam patri, marem sibi. Indubiatum exemplum est Nicæi nobilis pyætæ Byzantijs geniti, qui adulterio Aethiopis nata matre, nil à cæteris colore differente, ipse auum regenerauit Aethiopem. Similitudinum quidem in mentereputatio est, & in qua credantur multa fortuita pollere, uisus, auditus, memoria, haustæq; imagines sub ipso conceptu. Cogitatio etiam utriuslibet animi subito transuolans, effingere similitudinem aut miscere existimatur. Ideoq; plures in homine, q̃ in cæteris omnibus animalibus differentiae, quoniam uelocitas cogitationum, animiq; celeritas, & ingenij uarietas

uarietas multiformes notas imprimit: cum cæteris animantibus immobiles sint animi, & similes omnibus, singuliq; in suo cuiq; genere. Antiocho regi Syriæ, è plebe nomine Artemon in tantū similis fuit, ut Laodice coniunx regia, necato iam Antiocho, mimum per eum cōmendationis, regniq; successione peregerit. Magno Pompeio Vibius quidam è plebe & Publicius etiam seruitute liberatus, indiscreta propè specie fuere similes, illud os probū reddentes, ipsumq; honorem eximiæ frontis. Qualis causa patri quoq; eius, Menogenis coci sui cognomen imposuit, iam Strabonis à specie oculorum habenti, uitium imitata & in seruo: Scipioni Serapionis: is erat suarū negociatoris uile mancipium. Eiusdem familiæ Scipioni post eum cognomen Salutio mimus dedit: Sicut Spinter secundarum, tertiariūq; Pamphilus, collegio Lentuli & Metelli coss. In quo perquam importune fortuitum hoc quoq; fuit, duorum simul consulum in scena imagines cerni. E diuerso L. Plancus orator, histriōi Rubrio cognomen imposuit. Rursus Curioni patri Burbuleius, itemq; Messalæ Censorio Menogenes, perinde histriones. Sura quidem proconsulis etiam rictum in loquendo, contractionemq; linguæ, & sermonis tumultum, non imaginem modo, piscator quidam in Sicilia reddidit. Cæsio Seuero celebri oratori, armentarii Mirmillonis obiecta similitudo est. Toranius M. Antonio iam triumuiro, eximios forma pueros, alterum in Asia genitum, alterum trans alpes, ut geminos uendidit: tanta unitas erat. Postq; deinde sermone puerorū detecta fraude à furēte increpitus Antonio est, inter alia magnitudinē pretij cōquerente (nam ducētis mercatus erat se sterijs) respondit uersutus ingenij mango, ob id ipsum se tanti uendidisse, quoniam non esset mira similitudo in ullis eodem utero æditis: Diuersarum quidem gentium natales tam concordis figura reperiri, super omnem esse taxationem: Adeoq; pestifera admiracione intuitus, ut ille proscriptor animus, modo & contumelia furens, nō aliud in censu magis ex fortuna sua duceret.

Quæ sit generandi ratio. Cap. XIII

Est quædam priuatim dissociatio corporum: & inter se steriles, ubi cum alijs iunxere, gignunt: sicut Augustus & Liuiæ. Item aliæ aliq; foeminas tantum generant, aut mater resperuntq; & alternant: sicut Gracchorū mater duodecies, & Agrippina Germanici nouies. Alijs sterilis est iuuenta: alijs semel in uita datur gignere. Quædam nō perferunt partus: quales siquando medicina & cura uicere, foeminā ferē gignunt. Diuus Augustus in reliquiâ exemplorum raritate, neptis suæ nepotem uidit genitum quo excessit anno M. Syllanum: qui quum Asiam obtineret post consulatum, Neronis principis successione, ueneno eius interēptus est. Q. Metellus Macedonicus, cum sex liberos relinqueret, undecim nepotes reliquit, nurus uero generosq;, & oēs qui se patris appellatione salutarerent, uiginti septem. In actis diui Augusti temporum inuenitur, XII. consulatu eius, L. q; Sylla collega, ad III. Idus Aprilis, C. Crispinum Hilarum ex ingenua plebe Fesulana, cum liberis nouē (in quo numero filiæ duæ fuerūt) nepotibus XXVII. pronepotibus XXXX, neptibus IX, prælata pompa, cum omnibus his in Capitolio immolasse.

De eodem multiplicius.

Cap. XIII

Mulier post quinquagesimū annum nō gignit, maiorq; pars quadragesimo profluuium genitale sistit. Nam in uiris Masanißam regē, post LXXXVI. annū generasse filium, quem Methymathnū appellauerit, clarū est: Catonem Censoriū octogesimo ex ætate, è filia Salonij clientis sui. Qua de causa, aliorum eius liberorum propago, Liciniani sunt cognominari, hi Saloniani, ex quibus Vicensis fuit. Nuper etiā L. Volusio Saturninus in urbis præfectura extincto, notum est Cornelia Scipionum gentis Volusium Saturninum, qui fuit consul, genitum post LXII. annum. Et usq; ad LXXXV. apud ignobiles uulgaris reperitur generatio.

De mensuris mulierum. Cap. XV

Solum aut animal menstruale mulier est: inde unius utero, quas appellarūt molas. Ea sēst caro informis, inanima, ferri ictum & aciem respuens. Mouetur, sistitq; menses: & ut partus, aliās letalis, aliās unā senescens, aliquando aluo citatiore excidens. Simile quid-

k a dam &

dam & uiris in uentre gignitur, quod uocat scirron: sicut Oppio Capitonī prætorio uiro. Sed nihil facile reperiatur mulierum profluuiū magis monstrificum. Aescunt superuentu musta, sterilefcunt tactæ fruges, moriuntur insita, exuruntur hororum germina, & fructus arborum quibus insedēre, decidunt: speculorum fulgor aspectu ipso hebetatur, acies ferri præstringitur, eborisq; nitor, alui apum emoriuntur: æs etiam ac ferrū rubigo procius corripit, odorq; dirus aera. Et in rabiem aguntur gustato eo canes, atque insanabili ueneno morsus inficitur. Quin & bituminum sequax alioquin ac lenta natura, in lacu Iudææ (qui uocatur Asphaltitis) cetto tempore anni supernatans, nequit sibi auelli, ad omnem contactum adhærens, præterquam filo quod tale uirus infecerit. Etiam formicis animi mali minimo, inesse sensum eius ferunt: abijciq; gustatas fruges, nec postea repeti. Et hoc tale tantumq; , omnibus tricenis diebus malum in muliere existit, & trimestri spacio largius. Quibusdam uero sapius mense, sicut aliquibus nunquam: sed tales non gignunt, quando hæc est generatio homini materia, semine è maribus coaguli modo hoc in sese glomerante, quod deinde tempore ipso animatur, corporaturq; . Ergo cum grauidis fluxit, inualidi aut non uirales partus æduntur, aut saniosi, ut auctor est Nigidius.

Item de ratione partuum.

Cap. xvi

Idem, lac fœminæ non corrumpi alenti partum, si ex eodem uiro rursus conceperit, arbitrat. Incipiente aut hoc statu aut desinente, conceptus facillimi traduntur. Fœcunditatis in fœminis prærogatiuam accepimus, inunctis medicamine oculis, saluam infici. Cæterum æditis primores septimo mense gigni dētes, priusq; in supera ferē parte, haud dubium est. Septimo eodē decidere anno, aliosq; suffici. Quosdam & cū dentibus nasci, sicut M. Curium, qui ob id Dentatus cognominatus est: & Cn. Papyriū Carbonem, præclaros uiros. In fœminis ea res inauspicati fuit exempli regū temporibus. Cum ita nata esset Valeria, exitio ciuitati, in quā elata esset, futurum, responso aruspicum uaticinante, Suesā Pometiā illa tempestate florentissimā deportata est. ueridico exitu confectio. Quasdam concreto genitali gigni, in fausto omine, Cornelia Gracchorum mater indicio est. Aliqui uice dentium, continuo osse gignuntur: sicut Prusiæ regis Bithyniorū filius, su perna parte oris. Dentes aut tantū inuicti sunt ignibus, nec cremantur cum reliquo corpore. Idem flammis indomiti, cauantur tabe pituitæ. Candorem trahunt quodam medicamine. Vsu atteruntur, multoq; primū in aliquibus deficiunt. Nec cibo tantū & alimentis necessarij: quippe uocis sermonisq; regimen primores tenent, cōcentu quodā excipientes ictum linguæ, seriemq; structuræ, atq; magnitudine mutilantes molientesq; aut hebetantes uerba: & cū defluxere, explanationem omnem adimentes. Quin & auguriū in hac esse creditur parte. Triceni bini uiris attribuuntur, excepta Turdulorū gente: quibus plures fuere, longiora promitti uitæ putant spacia. Fœminis minor numerus: quibus in dextra parte gemini superne, à canibus cognominati, fortunæ blandimenta pollicentur, sicut in Agrippina Domiti Neronis matre: contrā in læua. Homine priusq; genito dente cremari, mos gentiū non est. Sed mox plura de hoc, cū membratim historia decurret. Risisse eodem die quo genitus esset, unū hominem accepimus Zoroastren. Eidem cerebrum ita palpitasse, ut impositam repelleret manū, futuræ præ sagio scientiæ. In trimatu suo cuiq; dimidiam esse mensuram staturæ certū est. In plenum aut cuncto mortalium generi minorem indies fieri, propemodum obseruatur: rarosq; patribus proceriores, cōsumente ubertatem seminum exustione, in cuius uices nunc uergat æuum. In Creta terræ motu rupto monte, inuentum est corpus stans xlvi. cubitorū, quod alij Orionis, alij Oti fuisse arbitrant. Orestis corpus oraculi iussu refosum, vij. cubitorū fuisse monumentis creditur. Iam uero ante annos propè mille, uates ille Homerus nō cessauit minora corpora mortalium q; prisca conqueri. Naurj Pollionis amplitudinem annales nō tradunt. Sed quia populi cōcursu penè interemptus esset, prodigij uice habitum. Procerissimum hominē ætas nostro diuo Claudio principe Gabbaram nomine, ex Arabia aduectū ix. pedum

pedum & totidem unciarū uidit. Fuere sub diuo Augusto semipede addito, quorū corpora eius miraculi gratia, in cōditorio Sallustianorū asseruabantur horrorū: Pusioni & Scundillæ erant nomina. Eodem præside minimus homo duos pedes & palmū Conopas nomine, in delicijs Iuliæ neptis eius fuit: Et mulier Andromeda liberta Iuliæ Augustæ. Manium Maximū, & M. Tulliū equites Romanos, binū cubitorū fuisse, autor est M. Varro: & ipsi uidimus in oculis asseruatos. Sesquipedales gigni quosdā longiores, in trimatu implentes uitæ cursum, haud ignotū est. Inuenimus in monumentis Salamine Euthimenis filium, in tria cubita triennio adoleuisse, incessu tardū, sensu hebetem: & iam puberem factum uoce robusta, absumptū contractione membrorū subita triennio circum-
 10 acto. Ipsi nos pridem uidimus eadem fermē omnia, præter pubertatem, in filio Cornelij Taciti equitis Romani Belgicæ Galliæ rationes procurantis. Ecstrapelos Græci uocant eos: in Latino non habent nomen.

Insignia corporum. Cap. xvii

Quod sit hominum spatium à uestigio ad uerticem, id esse palsis manibus inter longissimos digitos obseruatum est: sicuti uires dextra parte maiores, quibusdam æquas utraq; aliquibus læua manu præcipuas: nec id unquam in fœminis: Mares præsta
 repondere, & defuncta uiuentibus corpora omniū animalium, & dormientia uigilantibus. Virorum cadauera supina fluitare, fœminatū prona: uelut pudori defunctorum par
 cente natura.

Exempla uariarum figurarum. Cap. xviii

Concretis quosdam ossibus, ac sine medullis uiuere accepimus. Signum eorū esse,
 20 nec sitim sentire, nec sudorem emittere: quanquā & uoluntate scimus sitim uictam: equitemq; Romanū Iulium Viatorem è Vocontiorum gente fœderata, in pupillaribus annis aquæ subter cutem fusæ morbo prohibitu humore à medicis, naturam fecisse consuetudine, atq; in senectā caruisse potu. Necnon & alij multa sibi imperauere.

Diuerforū morū exempla.

Cap. xix

Fuerunt Crassum auum Crassi in Parthis interempti nunquam risisse, ob id Agelastū
 uocatum: sicuti nec flesse multos. Socratem clarū sapientia eodem semper uisum uultu, nec aut hilari magis aut turbato. Exit hic animi tenor aliquando in rigorem quen-
 dam, toruitatemq; naturæ duram & inflexibilē, affectusq; humanos adimit, quales apathes Græci uocant, multos eius generis experti: quodq; mirū sit, autores maxime sapien-
 30 tiaz, Diogenem Cynicum, Pyrrhonem, Heraclitum, Timonem, hūc quidem etiam in totius odium generis humani euectum. Sed hæc prauæ naturæ insignia in multis uaria cognoscuntur: ut in Antonia Drusi nuncq; expulisse, in Pomponio cōsulari poeta nuncq; ructasse. Quibus natura concreta sunt ossa, qui sunt rari admodum, cornei uocantur.

De fortitudine & uelocitate.

Cap. xx

Corpore uescō, sed eximijis uiribus Tritanum, in gladiatorio ludo Samnitium armatura celebrē, filiumq; eius militem Magni Pompeij, & rectos & transuersos cancel-
 latim toto corpore habuisse neruos, in brachijs etiā manibusq;, autor est Varro in prodigiosa uirium relatione. Atq; etiam hostē ab eo ex prouocatione dimicantē, inermi dextra uno digito superatū, & postremo correptū in castra translātū. A. Iunius Valens me-
 40 ruit in prætorio diui Augusti centurio, uehicula cū culeis onusta donec exinanirentur, sustinere solitus: carpenta cōprehensa una manu retinere, obnixus cōtra nitentibus iumentis: & alia mirifica facere, quæ insculpta monumento eius spectantur. Ideo M. Varro: Rusticellus, inquit, Hercules appellatus, mulum suū tollebat. Fusius Saluius duo centenaria pondera pedibus, totidem manibus, & ducenaria duo humeris cōtra scalas ferebat. Nos quoq; uidimus Athanatū nomine, prodigiosæ ostentationis, quingenario thorace plumbeo indutum, cothurnisq; quingentorum pondo calciatū per scenam ingredi. Crotonia tam Milonem Athletam, cum cōstitisset, nemo uestigio educebat: malū tenenti nemo digitum corrigebat. Cucurrisse MCLX. stadia, ab Athenis Lacedæmonem, biduo Philip-
 pidem, magnum erat: donec Anistis cursor Lacedæmonius, & Philonides Alexandri

k 3 Magni

Magni, à Sicyone Elin, uno die MCC. stad. cucurrerunt. Nunc quidem in circo quosdam CLX. pass. tolerare non ignoramus. Nuperq; Fonteio & Vipfiano coss. anno IX. genitum puerum à meridie ad uesperum LXXV. M. pass. cucurrisse. Cuius rei admiratio ita demum solida perueniet, si quis cogitet nocte ac die longissimum iter uehiculis tribus Tiberium Neronem emensum, festinantem ad Drusum fratrem ægrotantem in Germania: in eo fuerunt CCM. passuum.

De uisu.

Cap. XXI

Oculorū acies uel maxime fidem excedentia inuenit exempla. In nuce inclusam Iliada Homeri carmen in membrana scriptū tradidit Cicero. Idē fuisse qui peruideret CXXXV. M. pass. Huic & nomen M. Varro reddidit, Strabonem uocatum. Solitum autē Punico bello, à Lilybæo Siciliæ promontorio, exeunte classe Carthaginis portu, etiam numerum nauū dicere. Callicrates ex ebore formicas, & alia tam parua fecit animalia, ut partes earum à cæteris cerni nō possent. Myrmecides quidam in eodem genere inclauit, à quo quadrigam ex eadem materia quam musca integeret alis fabricatam, & nauem, quam apicula pinnis absconderet.

De auditu.

Cap. XXII

Auditus unum exemplum habet mirabile, prælium quo Sybaris deleta est, eo die quo gestum erat, auditū Olympiæ. Nam Cimbricæ uictoriæ, Castoresq; Romani qui Persicam uictoriam ipso die quo contigit, nunciauere, uisus, & numinum fuere præfagia.

Exempla patientiæ.

Cap. XXIII

Patientia corporis, ut est crebra fors calamitatum, innumera documenta peperit. Clarissimum in fœminis Læonæ meretricis, quæ tortā non indicauit Harmodium & Aristogitonem tyrannicidas: in uirīs Anaxarchi, qui simili de causa cum torqueretur, prærosam dentibus linguam, unamq; spem indicij in tyranni os expuit.

Memoriæ exempla.

Cap. XXIII

Memoria necessarium maxime uitæ bonū, cui præcipua fuerit haud facile dictū est, tam multis gloriā eius adeptis. Cyrus rex omnibus in exercitu suo militibus nomina reddidit. L. Scipio populo Ro. Cyneas Pyrrhi regis legatus senatui & equestri ordini Romæ postero die q̃ aduenerat. Mithridates duarū & XX gentiū rex, totidē linguis iura dixit, pro cōcione singulas sine interprete affatus. Charmidas quidā in Græcia, quæ quis exegerit uolumina in bibliothecis, legentis modo repræsentauit. Ars postremo eius rei facta, & inuenta est à Simonide melico, consummata Metrodoro Scepsio, ut nihil non ipso dem uerbis redderetur auditum. Nec aliud est æque fragile in homine, morborū & casus iniurias atq; etiā metus sentiens, aliās particulatim, aliās uniuersa. Ictus lapide oblitus est literas tantū. Ex præalto tecto lapsus, matris & affiniū, propinquorūq; cepit obliuionem: Alius ægrotus, seruorū etiam: sui uero nominis Messala Coruinus orator. itaq; sæpe decere tentat ac meditatur uel quieto corpore & ualido. somno quoq; serpente cōputat, ut inanis mens quærat ubi sit loci.

Laus C. Iulij Cæsaris.

Cap. XXV

Animi uigore præstantissimū arbitror C. Cæsarem dictatorem. Nec uirtutē constantiamq; nunc cōmemoro, nec sublimitatē omniū capacem, quæ cœlo cōtinentur: sed propriū uigorem celeritatēq; quodam igne uolucrem. Scribere & legere simul, dictare et audire solitum acceperim. Epistolas uero tantarū rerum quaternas pariter librarj dictare: aut si nihil aliud ageret, septenas. Idem signis collatis quinquagies dimicauit: solus M. Marcellum transgressus, qui undequadragies dimicauerat. Nam præter ciuiles uictorias, undecies C. & XCII. M. hominū occisa prælijs ab eo, non equidem in gloria posuerim, tantam etiam coactam humani generis iniuriam: quod ita esse confessus est ipse, bellorum ciuiliū stragem non prodendo. Iustus Pompeio Magno tribuatur DCCCXLVI. naues piratis ademisse. Cæsari proprium & peculiare sit, præter supradicta, clementiæ insigne: qua usque ad pœnitentiam omnes superauit. Idem magnanimitatis perhibuit exemplum, cui comparari nō possit aliud. Spectacula enim ædita effusasq; opes, aut operum magnificentiam in hac parte enumerare, luxuriæ fauentis est. Illa fuit uera & incomparabilis

rabilis inuicti animi sublimitas: captis apud Pharsaliam Pompeij Magni scriptis epistolarum, iterumq; apud Thapsum Scipionis, concremassse ea optima fide, atq; non legisse.

Laus Pompeij Magni.

Cap. xxvii

Verum ad decus imperij Ro. nō solum ad uiri unius pertinet uictoriā, Pompeij Magni titulos omnes, triumphosq; hoc in loco nūcupari: æquato nō modo Alexandri Magni rerū fulgore, sed etiam Herculis propē ac Liberi patris. Igitur Sicilia recuperata, unde primū Syllanus in Reip. causa exortiens auspicatus est: Africa uero tota subacta, & in ditionem redacta, Magniq; nomine spolio inde capto, eques Ro. (id quod antea ne mo) curru triūphali reuectus est: & statim ad solis occasum transgressus, excitatis in Pyrenæo trophæis, oppida dccc lxxvi. ab alpihus ad fines Hispaniæ ulterioris in ditionē redacta uictoriæ suæ ascripsit, & maiore animo Sertorium tacuit: belloq; ciuili (quod omnia externa cōciebat) extincto, iterū triumphales currus eques Ro. induxit, toties imperator anteq; miles. Postea ad tota maria & deinde solis ortus missus, hos reulit patriæ titulos, more sacris certaminibus uincentium. Neq; enim ipsi coronantur, sed patrias suas coronāt. Hos ergo honores urbi tribuit in delubro Mineræ, quod ex manubijs dicabat. Cn. Pompeius Magnus Imp. bello xxx. annorū confecto, fufis, fugatis, occisis, in ditionem acceptis hominū uicies semel centenis lxxxiii. m. depressis aut captis nauibus dccc xlvi. oppidis, castris m. d. xxxviii. in fidē receptis: terris à Mæotis lacu ad rubrum mare subactis, uotum merito Mineræ. Hoc est breuiariū eius ab oriente. Triumpho uero, quem duxit ad tertiiū Calendas Octobres M. Messala, M. Pisonē consulibus, præfatio hæc fuit: Cum oram maritimā à prædonibus liberasset, & imperiū maris populo Romano restituisset, ex Asia, Ponto, Armenia, Paphlagonia, Cappadocia, Cilicia Syria, Scythia, Iudæis, Albanis, Iberia, insula Creta, Bactenis, & sup hæc de regibus Mithridate atq; Tigrane triumphauit. Summa summarum in illo gloria fuit (ut ipse in conuentione dixit, cum de suis rebus disliceret) Asiam ultimā prouinciarū accepisse, eandemq; mediam patriæ reddidisse. Si quis ē contrario simili modo uelit percensere Cæsaris esse, qui maior illo apparuit, totum profecto terrarum orbem enumeret: quod in finitum esse conueniet.

Laus Catonis primi.

Cap. xxviii

Cæteris uirtutū generibus uarie & multi fuere præstantes. Cato primus Porciæ gentis, tres summas in homine res præstitisse existimatus est, optimus orator, optimus imperator, optimus senator: quæ mihi omnia, etiam si non prius, attamen clarius fulsisse in Scipione Aemiliano uidentur: dempto præterea plurimorum odio, quo Cato laborauit. Itaq; sit proprium Catonis, quater & quadragies causam dixisse: nec quenquam sepius postulatū, & semper absolutū. Item de fortitudine. Cap. xxviii

Fortitudo in quo maxime exiterit, immensæ quæstionis est, utiq; si recipiatur poetica fabulositas. Q. Ennius T. Cæcilium Teucrū, fratremq; eius præcipue miratus, propter eos sextum annalem adiecit. L. Sicius Dentatus, qui tribunus plebis fuit, Sp. Tarpeio, A. Æternio cōsulis, haud multo post exactos reges, uel numerosissima suffragia habet, centies uicies præliatus, octies ex prouocatione uictor, xl v. cicatricibus aduerso corpore insignis, nulla in tergo. Item spolia cepit xxxiii. donatus hastis puris duodeuiginti, phaleris xxv. torquibus tribus & lxxx. armillis clx. coronis xvi. ciuicis xiii. aureis viii. muralibus iii. obsidionali una, fisco æris, x captiuis & xx simul bubus, Imperatores ix. ipse maxime opera triumphantes secutus: præterea (qd optimū in operib. eius reor) uno ex ducibus T. Romulio ex cōsulatu ad populū conuicto male acti imperij rei militaris. Haud minora forē Manlij Capitolini decora, ni perdidisset illa exitu uitæ. Ante xviij. annū bina ceperat spolia. Primus omnium eques coronam muralem acceperat, vi. ciuicas, xxxviij. dona, xxxiiij. cicatrices aduerso corpe exceperat: P. Seruiliū magistrū equitū seruauerat, ipse uulneratus humerū ac femur. Super oia, Capitoliū summāq; rem in eo solus à Gallis seruauerat, si nō regno suo seruasset. Verū sunt in his quidē uirtutis opera magna,

k 4 sed ma

sed maiora fortunæ. M. Sergio, ut quidem arbitror, nemo quenquam hominū iure prætulit: licet pronepos Catilina gratiam nomini derogarit. Secūdo stipendio dexterā manū perdidit: stipendijs duobus ter & uicies uulneratus est: ob id neutra manu, neutro pede satis utilis: uno tantū seruo, plurimis postea stipendijs debilis miles. Bis ab Annibale captus (neque enim cū quolibet hoste res fuit) bis uinculorū eius profugus, xx. mēsisbus nullo non die in catenis aut cōpedibus custoditus. Sinistra manu sola quater pugnavit, duobus equis insidente eo suffolsis. Dexterā sibi ferreā fecit, eaque religata præliatus, Cremonam obsidione exemit, Placentiam tutatus est: duodena castra hostium in Gallia cepit: quæ omnia ex oratione eius apparent, habita cū in prætura sacris arceretur à collegis ut debilis. Quos hic coronarū acervos cōstructurus hoste mutato: Etenim plurimū refert, in quæ cuiusque uirtus tempora inciderit. Quas Trebia Ticinusque aut Trasymenus ciuitas dedere? Quæ Cannis corona merita? unde fugisse, uirtutis summū opus fuit. Cæteri profecto uictores hominum fuere, Sergius uicit etiam fortunam.

De ingenijs siue laudibus quorundam ab ingenijs.

Cap. xxix

Ingeniorum gloriæ quis possit agere delectū, per tot disciplinarū genera, & tantam rerum operumque uarietate, nisi forte Homero uate Græco, nullū feliciorē extitisse cōuenit, siue operis fortuna, siue materia æstimetur. Itaque Alexander Magnus (etenim insignibus iudicijs optime citraque inuidiam tam superba censura peragetur) inter spolia Darij Persarū regis unguentorū scrinio capto, quod erat auro gemmisque ac margaritis preciosum, uarios eius usus amicis demonstrantibus (quando tædebat unguenti bellatorē & militia fordidum) imò Hercule, inquit, librorū Homeri custodiæ detur: ut preciosissimū humani animi opus, quàm maxime diuini opere seruaretur. Idem Pindari uatis familiæ pernatibusque iussit parci, cū Thebas caperet. Aristotelis philosophi patriā cōdidit: tantæque rerum claritati, tam benignū testimonium miscuit. Archilochi poetæ interfectores Apollo arguit Delphis. Sophoclem tragici cothurni principem defunctū sepeliri Liber pater iussit, obsidentibus mœnia Lacedæmonijs: Lysandro eorum rege in quiete sapius admonito, ut pateretur humari delicias suas: Requisiuit rex quis supremū diem Athenis obisset: Nec difficulter ex ijs quæ deus significasset, intellexit: pacemque funerali dedit.

De Platone, Ennio, Virgilio, M. Varrone, & M. Cicerone.

Cap. xxx

Platoni sapientiæ antistiti Dionysius tyrannus, aliàs scititiæ superbique natus, uita tam nauem misit obuiā: ipse quadrigis albis egredientem in litore excepit. Viginti lentis unam orationem Isocrates uendit. Aeschines Atheniensis summus orator, cū accusationem qua fuerat usus, Rhodi legisset, legit & defensione Demosthenis, ob quā in illud depulsus fuerat exiliū: mirantibusque tum magis fuisse miraturos dixit, si ipsum orantem audiuisent: in calamitate testis ingens factus inimici. Thucydide imperatorē Athenienses in exilium egere, rerum conditorem reuocauere, eloquentiam mirati, cuius uirtutem damnauerant. Magnum & Menandro in comico focco testimonium regum Aegypti & Macedoniae cōtigit, classe & per legatos petito: maius ex ipso, regiæ fortunæ prælata literarum cōscientia. Perhibuere & Romani proceres etiā exteris testimonia. Cn. Pompeius confecto Mithridatico bello, intraturus Posidonij sapientiæ professione clari domus, fores percuti de more à lictore uetuit: & fasces lictorios ianuæ submisit, cui se oriens occidensque submiserat. Cato Censorius, in illa nobilitrium sapientiæ procerū ab Athenis legatione, audito Carneade, quàmprimum legatos eos censuit dimittendos: quoniam illo uiro argumentante, quid ueri esset haud facile discerni posset. Quanta morum commutatio: Ille semper alioquin uniuersos ex Italia pellendos censuit Græcos: at pronepos eius Vticensis Cato, unum ex tribunatu militum philosophum, alterum ex Cypria legatione deportauit. Eandemque linguam ex duobus Catonibus, in illo abieciisse, in hoc importasse, memorabile est. Sed & nostrorum gloriam percontemur. Prior Africanus Q. Ennij statuam sepulchro suo imponi iussit: clarumque illud nomen, imò uero spoliū

lium ex tertia orbis parte raptum, in cinere supremo cum poeta titulo legi. Diuus Augustus carmina Virgilij cremari cōtra testamenti eius uerecundiam uetuit: maiusq; ita uati testimoniū contigit, q̃ si ipse sua carmina probauisset. M. Varronis in bibliotheca, quæ prima in orbe ab Asinio Pollione de manubijs publicata Romæ est, unius uiuentis posita imago est: haud minore (ut equidē reor) gloria, principe oratore & ciue, ex illa ingeniorum quæ tunc fuit, multitudine, uni hanc coronam dante, q̃ cum eidem Magnus Pompeius piratico ex bello naualem dedit. Innumerabilia deinde sunt exempla Romana, si persequi libeat: cum plures una gens in quocunq; genere eximios tulerit, q̃ cæteræ terræ. Sed quo te M. Tulli piaculo taceā? quōue maxime excellentem insigni prædicem? quo potius quàm uniuersū populi illius gentis amplissimi testimonio, & tota uita tua consularis tantum operibus electis? Te dicente, legem agrariam, hoc est, alimenta sua, abdica uerūt tribus: te suadente, Roscio theatralis auctori legis ignouerūt, notatasq; se discrimine sedis æquo animo tulerunt: te orante, proscriptionū liberos honores petere pudit: tuum Carilina fugit ingenium: tu M. Antonium proscripsisti: Salue primus omnium parens patriæ appellate, primus in toga triumphum, linguæq; lauream merite, & facundiæ Latinarumq; literarum parens: atq; (ut dictator Cæsar hostis quondam tuus, de te scripsit) omnium triumphorum lauream adepte maiorem, quanto plus est, ingenij Romani terminos in tantum promouisse, quàm imperij.

De morum maiestate.

Cap. xxxxi

20 Reliquis animi bonis, præstitere cæteros mortales sapiētia, ob id Cati, Corculi, apud Romanos cognominati. Apud Græcos Socrates, oraculo Apollinis Pythij prælati cunctis.

De auctoritate.

Cap. xxxxii

Resus mortales oraculorum societatem dedere Chiloni Lacedæmonio, tria præcepta eius Delphis consecrando aureis literis, quæ sunt hæc: Nolle se quenque: & nihil nimium cupere: comitemq; æris alieni atque litis, esse miseriam. Quin & funus eius, cum uictore filio Olympiæ expirasset gaudio, tota Græcia prosecuta est.

De diuinitate.

Cap. xxxxiii

Diuinitas, & quædā cælitū societas nobilissima, ex fœminis in Sibylla fuit: ex uiris in Melampode apud Græcos, apud Ro. in Marcio.

De Nafica. Ca. xxxxiui

30 Vir optimus semel à condito æuo iudicatus est Scipio Nafica, à iurato senatu. Idem in toga candida bis repulsa notatus à populo. In summa, ei in patria mori nō licuit: non Hercule magis, quàm extra uincula illi sapientissimo ab Apolline iudicato Socrati.

De pudicitia.

Cap. xxxv

Pudicissima fœmina semel matronarū sententia iudicata est Sulpicia Patreculi filia, uxor Fuluij Flaccii: electa ex centū præcipuis, quæ simulacrum Veneris ex Sibyllinis libris dedicaret. Iterū religionis experimēto Claudia, inducta Romam deorū matre.

De pietate.

Cap. xxxvi

40 Pietatis exempla infinita quidem toto orbe exitere, sed Romæ unum, cui comparari cuncta non queant. Humilis in plebe, & ideo ignobilis puerpera supplicij causa carceris inclusa matre, cum impetrasset aditum, à ianitore semper excussa ne quid inferret cibi, deprehensa est uberibus suis alens eam. Quo miraculo, matris salus donata filię pietate est, ambæq; perpetuis alimentis. Et locus ille eidem consecratus est deæ, C. Quintio, M. Attilio cons. templo pietatis extructo in illius carceris sede, ubi nunc Marcelli theatrum est. Gracchorum pater, anguib; prehensis in domo, cum responderetur, ipsum uicturū alterius sexus interempto: in dū uero, inquit, meū necate: Cornelia enim iuuenis est, & parere adhuc potest. Hoc erat uxorī parcere, & reipublicæ consulere. Idq; mox cōsecutum est. M. Lepidus Apuleiæ uxoris charitate post repudiū obijt. P. Rutilius morbo leui impeditus, nunciata fratri repulsa in cōsulatus petitione, ilico expirauit. P. Catienus Philotimus, patronū adeo dilexit, ut hæres omnibus bonis institutus, in rogū eius se iaceret.

De artium

De artium plurimarum excellentia, Astrologia, Grammatica, Geometria. Cap. xxxvii

V Ariarum artium scientia innumerabiles enitueri, quos tamen attingi par sit, florem hominum libantibus: Astrologia Berosus, cui ob diuinas praelectiones, Athenienses publice in gymnasio statuam inaurata lingua statuere. Grammatica Apollodorus, cui Amphictyones Graeciae honorem habuere. Hippocrates medicina, qui uenientem ab Illyrijs pestilentiam praedixit, & discipulos ad auxiliandum circa urbes dimisit: quod ob meritum honores illi, quos Herculi, decreuit Graecia. Eandem scientiam in Cleombroto Ceo Ptolemaeus rex Megalensibus sacris donauit C. talē, seruato Antiocho rege. Magna & Critobulo fama est, extracta Philippi regis oculo sagitta, & citra deformitatem oris curata orbitate luminis. Summa autem Asclepiadi Prusienſis, cōdita noua secta, spretis legatis & pollicitationibus Mithridatis regis, reperta ratione qua uinum aegris medetur, relato ē funere homine & seruato: sed maxime, sponsione facta cum fortuna, ne medicus crederetur, si unquam inualidus ullo modo fuisset ipse: & uictor suprema in senecta lapsu scalarum exanimatus est. Grande & Archimedi geometricae ac machinalis scientiae testimoniū M. Marcelli cōtigit, interdicto, cū Syracusae caperentur, ne uiolaretur unus, nisi sefellisset imperiū militaris imprudētia. Laudatus est & Ctesiphon Gnosius, aēd Ephesiae Dianae admirabiliter fabricata: Philon, Athenis armamentario mille nauium: Ctesibius, pneumatica ratione & hydraulicis organis repertis: Dinocrates, metatus Alexandro cōdente in Aegyptio Alexandriam. Idem hic imperator edixit, ne quis ipsum alius quam Apelles pingeret, quam Pyrgoteles sculperet, quam Lysippus ex aere duceret: quae artes pluribus inclaruerunt exemplis. Item mira opera artificis. Cap. xxxviii

A Ristidis Thebani pictoris unam tabulam, centū talentis rex Attalus licitatus est. Octoginta emit duas Caesar dictator, Medeam & Aiacem Timomachi, in templo Veneris genitricis dicaturus. Candaules rex Bularchi picturam Magnetū exitij medioeris spatij pari rependit auro. Rhodū non incendit rex Demetrius, Expugnator cognominatus, ne tabulam Protogenis cremaret, a parte ea muri locatam. Praxiteles marmore nobilitatus est, Gnidiacque Venere, praecipue uasano amore cuiusdam iuuenis insigni: & Nico-medis aestimatione regis, grandi Gnidiōrū aere alieno permutare eam conati. Phidiae Iupiter Olympius quotidie testimoniū perhibet, Mentori Capitolinus & Diana Ephesia, quibus fuere consecrata artis eius uasa. De seruitijs. Cap. xxxix

P Retium hominis in seruitio geniti maximum ad hanc diem (quod equidem compere rim) fuit grammaticae artis Daphnidis, Cn. Pislaurensi uendente, & M. Scauro princeps ciuitatis nummō. sestertijs licente. Excessere hoc in nostro aeo nec modice histriones, sed libertatem suam mercati. Quippe cum iam apud maiores Roscius histrio h—s. quingenta annua meritaſſe prodatur: nisi si quis in hoc loco desiderat Armeniaci belli, paulo ante propter Tyridatē gestū, dispensatōrē, quē Nero h—s. cxxx. manumisit. Sed hoc pretium belli non hominis fuit, tam hercule, quam libidinis non formae Pazontē ē spadonibus Seiani m. d. mercante Sutorio Prisco. Quā quidem iniuriam lucrificet ille mercatus in luctu ciuitatis, quoniam arguere nulli uacabat. De praestantia gentium. Cap. xl

G entium in toto orbe praestantissima una omni uirtute haud dubie Romana exitit. Felicitas cui praecipua fuerit homini non est humani iudicij: cum prosperitatem ipsam alius alio modo, & suapte ingenio quiscumque terminet. Si uerum facere iudicium uolumus, ac repudiata omni fortunae ambitione discernere, mortalium nemo est felix. Abunde igitur atque indulgenter fortuna decidit cum eo, qui iure dici non infelix potest. Quippe ut alia non sint, certe ne lassescat fortuna metus est: quo semel recepto, solida felicitas non est. Quid, quod nemo mortalium omnibus horis sapit? utinamque falsum hoc, & non a uate dictum quamplurimi iudicent. Vana mortalitas, & ad circūscribendum seipsam ingeniosa, cōputat more Thraciae gentis: quae calculos colore distinctos, pro experimēto cuiusque diei in urnam condit, ac supremo die separatos dinumerat, atque ita de quoque pronunciat. Quid

Quid, quod iste calculi candore illo laudatus dies, originem mali habuit? Quàm multos accepta affligere imperia? quàm multos bona perdidere, & ultimis mersere supplicijs? Ista nimirum bona, si cui inter illa, hora in gaudio fuit. Ita est profecto, aliud de alio iudicat dies, & tamen supremus de omnibus: ideoq; nullis credendum est. Quid? quod bona malis paria non sunt, etiam pari numero: nec læticia ullo minimo merore pensanda. Hæc uana & imprudens diligentia: numerus dierum comparatur, ubi quæritur pondus.

De felicitate summa.

Cap. XLII

Vna scæminarum in omni ævo Lampido Lacedæmonia reperitur, quæ regis filia, regis uxor, regis mater fuit: Vna Phœnice, quæ filia, soror, mater Olympicarum: Vna familia Curionum, in qua tres continua serie oratores extiterunt: Vna Fabiorum, in qua tres cōtinui principes senatus, M. Fabius Ambustus, Fabius Rullianus filius, Q. Fabius Gurgis nepos.

Cap. XLIII

Cætera exempla fortunæ uariantis innumera sunt. Etenim quæ facit magna gaudia, nisi ex malis? aut quæ mala immensa, nisi ex ingentibus gaudijs?

De bis proscripto, L. Sylla, Q. Metello.

Cap. XLIII

Seruant proscriptum à Sylla M. Fidustium senatorem, annis xxxvi. sed iterum proscriptus. Supstes Syllæ uixit, sed usq; ad Antoniū: cōstatq; nulla alia de causa ab eo proscriptum, q; quia proscriptus fuisset. Triumphare P. Ventidiū de Parthis uoluit quidem solum, sed eundē in triūpho Asculano Cn. Pompeij Strabonis duxit pueri: quanc; Mafurius autor est, bis in triūpho ductū: Cicero, mulionem castrensem suffraganeū fuisse: plarimi, iuuentam inopem in caliga militari tolerasse. Fuit & Balbus Cornelius maior cōsul, sed accusatus, atq; de iure uirgarū in eū iudicū in cōsiliū missus, primus externorū, atq; etiam in oceano genitorū, uisus illo honore, quem maiores non oderit: Age, nō exitus uitæ eius, omnium proscriptorū ab illo calamitate crudelior fuit, erodente seipso corpore, & supplicia sibi gignere? Quod ut dissimulauerit, & supremo somnio eius (cui immortuus quodammodo est) credamus, ab uno illo inuidiā gloria uictā: hoc tamen nempe felicitati suæ defuisse confessus est, quod Capitoliū nō dedicauisset. Q. Metellus in ea oratione quam habuit supremis laudibus patris sui L. Metelli, pontificis, bis cōsulis, dictatoris, magistri equitū, quindecim uiri agris dandis, qui primus elephantos primo Punico bello duxit in triūpho, scriptū reliquit: decē maximas res optimasq; in quibus quatrēdis sapientes ætatem exigent, cōsummasse eū. Voluisse enim primariū bellatorem esse, optimum oratorem, fortissimū imperatorem, auspicio suo maximas res geri, maximo honore uti, summa sapientia esse, summū senatorem haberi, pecuniam magnam bono modo inuenire, multos liberos relinquere, & clarissimum in ciuitate esse. Hæc cōtingit ei; nec ulli alij post Romam conditam, longum est refellere & superuacuum, abunde uno casu refutante. Si quidem in Metellus orbam luminibus exegit senectam, amisissis incendio cum Palladium raperet ex æde Vestæ, memorabili causa, sed euentu misero. Quo fit, ut infelix quidem dici non debeat, felix tamen non possit. Tribuit ei populus Ro. quod nunquam ulli alij ab condito ævo, ut quoties in senatum iret, curru ueheretur ad curiam: Magnum & sublime, sed pro oculis datū.

De altero Metello.

Cap. XLIII

Huius quoq; Q. Metelli, qui illa de patre dixerat, filius, inter rara felicitatis humanæ exempla numeratur. Nā præter honores amplissimos, cognomenq; è Macedonia, quatuor

quatuor filijs illatus rogo, uno prætor, tribus consularibus, duobus triumphalibus, uno censorio: quæ singula quoque paucis contingere: in ipso tamen flore dignitatis suæ, ab Catinio Labeone, cui cognomen fuit Macerioni, tribuno plebis, quem è senatu censor eiecerat, reuertens è campo meridiano tempore, uacuo foro & capitolio, ad Tarpeiu raptus ut præcipitaretur, conuolante quidè tam numerosa illa cohorte, quæ patrè eum appellabat, sed (ut necesse erat in subito) tarde & tanq̃ in exequias, cū resistendi sacroq̃ sanctum repellendi ius non esset, uirtutis suæ opera & censuræ periturus ægre tribuno qui in tercederet reperto, à limine ipso mortis reuocatus, alieno beneficio postea uixit, bonis inde etiam consecratis à damnatu suo: tanquam parum esset, faucium certe intortarum, expressiq̃ per aures sanguinis pœnam exactam esse. Equidem & Africani Aemiliani inimicum fuisse inter calamitates duxerim, ipso teste Macedonico. Siquidè liberis dixit: *Ite filij, celebrate exequias, nunquam ciuis maioris funus uidebitis.* Et hoc dicebat iam Balearicis & Creticis & Dalmaticis, iam Macedonicus ipse. Verum ut illa sola iniuria æstimetur, quis hunc iure felicem dixerit, periclitatū ad libidinē inimici, nec Africani saltē, perire: quos hostes uicisse tanti fuit: aut quos non honores currusq̃ illa sua uiolentia fortuna retroegit, per mediā urbem censore tracto (Etenim sola hæc moriēdi ratio fuerat) tracto in capitolium illud, in quod triumphās ipse de eorū exuijs, ne captiuos quidem sic traxerat. Maius hoc scelus, felicitate consecuta factum est, periclitato Macedonico uel funus tantum ac tale perdere, in quo à triumphalibus liberis portaretur in rogi, uelut exequijs quoque triumphans, nulla est profecto solida felicitas, quam contumelia ulla uitæ rumpit, nedum tanta. Quod superest, nescio morū glorię an indignationis dolori accedat, inter tot Metellos tam sceleratam Catinij audaciā semper fuisse inultam.

De diuo Augusto.

Cap. XLV

IN diuo quoq̃ Augusto, quem uniuersa mortalitas in hac censura nuncupat, si diligenter æstimentur cuncta, magna sortis humanæ reperientur uolumina. Repulsa in magisterio equitum apud auunculum, & contra uoluntatem eius prælatus Lepidus: proseriptiois inuidia, collegium in trium uiratu pessimorum ciuium, nec æqua saltem portione, sed prægrauis Antonio: Philippensi prælio morbus, fuga, & triduo in palude latebræ ægroti: & (ut fatentur Agrippa & Mæcenas) aqua subter cutem fusa turgida latera: naufragia Sicula, & alia ibi quoq̃ in spelunca occultatio. Iam in nauali fuga urgente hostium manu, preces Proculeio mortis admotæ: cura Perusine contentionis: sollicitudo martis Actiaci: Pannonici belli ruina è turri: tot seditiones militum, tot ancipites motus corporis: suspecta Marcelli uota, pudenda Agrippæ ablegatio, toties petita in dijs uita, incusata liberorum mortes, luctusq̃ non tantum orbitate tristes: adulterium filię, & consilia parricidæ palam facta: contumeliosus priuigni Neronis secessus: aliud neptis adulterium: iuncta deinde tot mala: inopia stipendiij, rebellio Illyrici, seruitorum delectus, iuuentutis penuria: pestilentia urbis, fames sitisq̃ Italiæ, destinatio expirandi: & quadridui inedia, maior pars mortis in corpus recepta: iuxta hæc Variana clades, & maiestatis eius fœda suggillatio, abdicatio Posthumi Agrippæ post adoptionem, desiderium post relegationem: inde suspitio in Fabium, arcanorumq̃ proditiorem: hinc uxoris & Tiberij cogitationes suprema eius cura. In summa, deus ille, cælumq̃ nescio adeptus magis an meritis, hæc de hostis sui filio excessit.

Quos beatissimos dii iudicauerunt.

Cap. XLVI

SUbeunt in hac reputatione Delphica oracula, uelut ad castigandam hominum uanitatē à deo emissa. Duo sunt hæc: Phedium felicissimum, qui pro patria proxime occubisset. Iterum à Gyge rege tunc amplissimo terrarum consultum, Aglaum Pseudodum esse feliciorē. Senior hic in angustissimo Arcadiæ angulo paruum, sed annis uictibus large sufficiens, prædium colebat, nunquam ex eo egressus: atque (ut è uitæ genere manifestum est) minima cupidine minimum in uita mali expertus.

Quem

Quem uiuentem ut deum coli iusserunt.

Cap. XLVII

Consecratus est uiuus sentiensq; oraculi eiusdem iussu, & Iouis deorum summi astipulatu, Euthymus pytha, semper Olympię uictor, & semel uictus. Patria ei Locri in Italia: ibi imaginem eius & Olympię alteram eadem die tactam fulmine, Callimachum ut nihil aliud miratum uideo, deumq; iussisse sacrificari: quod & uiuo factitatum & mortuo: nihilq; adeo mirum aliud, quàm hoc placuisse dijs.

De spatijs uitæ longissimis.

Cap. XLVIII

De spatio atque longinquitate uitæ hominum, non locorum modo situs, uerū exempla, ac sua cuiq; fors nascendi incertum fecere. Hesiodus, qui primus aliqua de hoc prodidit, fabulose (ut reor) multa de hominum æuo referens, cornici nouem nostras attribuit ætates, quadruplum eius ceruis, id triplicatum coruīs. Et reliqua fabulosius in phœnice ac nymphis. Anacreon poeta Arganthonio Tartessiorum regi cl. tribuit annos, Cyniræ Cypriorum x. annis amplius, Aegimio cc. Theopompus Epimenidi Gnosio clviij. Hellanicus quosdam in Aetolia Epiotum gentis cc. explere. Cui astipulatur Damiatas, memorans Pictorem ex ijs præcipuum corpore uiribusq;, etiam ccc. uixisse. Ephorus Arcadum reges ccc. annis. Alexander Cornelius, Dandonem quendam in Illyrico n. uixisse. Xenophon in periplo, maritimorum regem dc. atque ut parce mentitus, filium eius decc. quæ omnia incertitia temporum acciderunt. Annum enim alij ætate unum determinabant, & alterum hyeme: alij quadripartitis temporibus, sicut Arcades, quorum 20 anni trimestres fuere: quidā lunæ senio, ut Aegyptij: itaque apud eos aliqui & singula milia annorū uixisse prodūtur. Sed ut ad cōfessa transeamus, Arganthonium Gaditanum lxxx. annis regnasse propē certum est: putant xl. cōepisse. Masinissam lx. annis regnasse indubitatum est. Gorgiam Siculum cvij. uixisse. Q. Fabius Maximus lxiij. annis augur fuit. M. Perpenna, & nuper L. Volusius Saturninus, omnium quos in consulatu sententiam rogauerant, superstites fuere. Perpenna vij. reliquit ex ijs quos censor legerat, uixit annos xcviij. Qua in re & illud adnotare succurrit, unum omnino quinquennium fuisse, quo senator nullus moreretur: cum Flaccus & Albinus censes lustrum condidere usq; ad proximos cēsores, ab anno urbis quingētesimo septuagesimo nono. M. Valerius Coruinus c. annos impleuit: cuius inter primum & sextum consulatum xlvi. anni fuere. 30 Idem sella curuli semel ac uicies sedit, quoties nemo alius. Aequauit eius uitæ spatium Metellus pōtifex. Et ex fœminis Liuiā Rutilij xcvij. annos excessit. Statilia Claudio princepe ex nobili domo nonagintanouem. Terentia Ciceronis ciiij. Clodia Ofilij cxv. hæc quidem etiam enixa quindicies. Luceia trima centum annis in scena pronunciauit. Ga-leria Copiola Emboliaria reducta est in scenam, Cn. Pompeio, Q. Sulpicio coss. ludis pro salute diui Augusti uotiuis, annum centesimum quartum agens: quæ producta fuerat tyrociniō à M. Pomponio ædili plebis, C. Mario, Cn. Carbone cōsulibus, ante annos nonagintaunum: & à Magno Pomponio magni theatri dedicatione, anus pro miraculo reducta. Samullam quoque c. decem annis uixisse, autor est Asconius Pedianus. Minus miror Stephanionem (qui primus togatus saltare instituit) utrisque secularibus ludis sal- 40 tasse, & diui Augusti, & quos Claudius Cæsar consulatu suo quarto fecit, quando lxiij. non amplius annū interfuere, quanquam & postea diu uixit. In Tmolī montis cacumine, quod uocant Tempson cl. annis uiuere, Mutianus autor est. Totidē annos censum Claudij Cæsaris censura T. Fullonium Bononiensem: idq; collatis censibus quos ante detulerat, uitæq; argumentis (etenim id curæ principi erat) uerum apparuit.

De uarietate nascendi.

Cap. XLIX

Poscere uidetur locus ipse sideralis scientiæ sententiam. Epigenes cxxij. annos imple-rit negauit posse: Berossus excedi cxviij. Durat & ea ratio, quam Petosiris ac Necepsos tradiderunt, & tertartemorion appellant, à trium signorum portione, qua posse in Ita-

lia tractu cxxvi. annos uitæ contingere apparet. Negauere illi quenquam xc. partium exortiuam mensuram (quod anaphoras uocant) transgredi, & has ipsas incidi occurſu maleficorum siderum, aut etiam radijs eorum solisq̃. Rurſus Aesculapij ſecta, quæ ſtata uitæ ſpacia à ſtellis accipi dicit, ſed quantum plurimum tribuat, incertum eſt. Rara autem eſſe dicunt longiora tempora, quandoquidem momentis horarum inſignibus lunæ dierum uie ſeptem atque ix. (quæ nocte ac die obſeruantur) ingens turba naſcatur, ſcanſi climacteras appellant, non ſerè ita genitis liij. annum excedentibus. Primum ergo artis ipſius inſtantia declarat, quàm incerta res ſit. Accedunt experimenta & exempla recentiſſimi cenſus, quem intra quadriennium imperatores Cæſares Veſpaſiani, pater filiusq̃ cenſores egerunt. Nec ſunt omnia uaria excutienda: mediæ tantum partis, inter Apenninum Padumq̃, ponemus exempla. Centum uiginti annos Parmæ tres ædider, Brixelli unus. cxxv, Parmæ duo, cxxx, Placentiæ unus. cxxxii, Fauentiæ una mulier. cxxxii, Bononiæ L. Terentius Marci filius. Arimini uero M. Aponius c & L, Tertulla, cxxxvii. Circa Placentiam in collibus oppidum eſt Velleiacium, in quo cx annos ſex detulere, quatuor centenos uices, cenos, unus cxi. M. Mutius M. filius, Galerius Felix. Ac ne pluribus moremur in re conſeſſa, in regione Italiæ octaua centenum annorum cenſi ſunt homines liij. centenum denu homines lvij. centenum uicenum quinqu homines duo, centenum tricenum homines quatuor, centenum tricenum quinqu aut ſeptenum totidem, centenum quadragenum homines tres. Alia mortalitatis inſtantia: Homerus eadẽ nocte natos Hectorẽ & Polydamanta tradit, tam diuerſæ ſortis uiros. C. Mario, Cn. Carbone. iiii. coſs. ad v. kalend. Iunias, M. Cæcilius Rufus & C. Licinius Caluus eadẽ die geniti ſunt, oratores quidem ambo, ſed tam diſpari euentu. Hoc etiam iſdem horis naſcentibus in toto mundo quotidie euenit, pariterq̃ domini ac ſerui gignuntur, reges & inopes.

In morbis uaria exempla.

Cap. I.

P Vblius Cornelius Rufus, qui conſul cum M. Curio fuit, dormiens oculorum uiſum amiſit, cum id ſibi accidere ſomniaret. E diuerſo Phalereus tũ deploratus à medicis uomicæ morbo, cum mortem in acie quæreret, uulnerato pectore medicinam inuenit ex hoſte. Q. Fabius Maximus conſul apud flumen Iſaram prælio commiſſo aduerſus Allobrogum Aruernorumq̃ gentes, ad vi. idus Auguſtas cxxx. M. perduellium cæſis, febri quartana liberatus eſt in acie. Incertum ac fragile nimirum eſt hoc munus naturæ, quicquid datur nobis: malignum uero & breue etiam in ijs, quibus largiſſime cõtingit, uniuerſum utiq̃ xui tempus intuentibus. Quid, quod æſtimatione nocturnæ quietis, dimidio quiſque ſpatio uitæ ſuæ uiuit? pars æqua morti ſimilis exigitur, aut pœnæ, niſi contingit quies. Nec reputantur infantia anni qui ſenſu carent, non ſenectæ in pœnam uiuacis. Tot periculorum genera, tot morbi, tot metus, tot curæ, toties inuocata morte, ut nullum frequentius ſit uotum. Natura uero nihil hominibus breuitate uitæ præſtitit melius. Hebeſcūt ſenſus, membra torpent, præmoriſ uisus, auditus, inceſſus, dentes etiam ac ciborum instrumenta, & tamen uitæ hoc tempus annumeratur. Ergo pro miraculo & id ſolitarium reperit exemplum, Xenophilum muſicum centum & quinq̃ annis uiſiſſe ſine ullo corporis incommodo. At Hercule reliquis omnibus per ſingulas membrorum partes, qualiter nullis alijs animalibus, certis peſtifer calor rēmeat horis aut rigor: neque horis modo, ſed & diebus noctibusq̃ trinis quadriniſc, etiam anno toto: Atque etiam morbus eſt aliquis, per ſapientiã mori. Morbis enim quocq̃ quaſdam leges natura poſuit. Quadrini circuitus febrem, nunquam bruma, nunquam hybernis menſibus incipere: quosdam poſt ſexageſimum uitæ ſpatium non accidere: alios pubertate deponi, à ſceminis præcipue. Senes minime ſentire peſtilentiam. Nanq̃ & uniuerſis gentibus ingruūt morbi, & generatim modo ſeruitijs, modo procerũ ordini, alioſq̃ per gradus. Qua

in re

in re obseruatum, à meridianis partibus ad occasum solis pestilentiam semper ire: nec unquam ferè aliter nisi hyeme, nec ut ternos excedat menses.

De signis mortis.

Cap. LI

IAm signa letalia: in furoris morbo risum: sapientiæ uero ægritudine, simbriarum curam & stragule uestis plicaturas, à somno mouentium neglectum, profundum humoris è corpore effluuium: in oculorum quidè & narium aspectu indubitata maxime, atq; etià supino assiduo cubitu: uenarum inæquali aut formicante percussu: quæq; alia Hippocrati principi medicinæ obseruata sunt. Et cum innumerabilia sint mortis signa, salutis securitatisq; nulla sunt. Quippe cum Censorius Cato ad filium de ualidis quoq; obseruationem ut ex oraculo aliquo prodiderit, senilem iuuentutem præmaturæ mortis esse signum. Morborum uero tam infinita est multitudo, ut Pherecydes Syrius copia serpentium ex corpore eius erumpente expirauerit. Quibusdam perpetua febris est, ut C. Mæcenati. Eidem triennio supremo nullo horæ momēto contigit somnus. Antipater Sidonius poeta omnibus annis uno die tantum natali corripiebatur febre, & eo consumptus est satis longa senectæ.

De his qui elati reuixerunt.

Cap. LII

A Viola consularis in rogo reuixit: & quoniam subueniri non potuerat præualente flamma, uiuus crematus est. Similis causa in L. Lamia pretorio uiro traditur. Nam C. Aelium Tuberonem prætura functum à rogo relatum, Messala Rufus, & pleriq; tradunt. Hæc est conditio mortalium: ad has & eiusmodi occasiones fortunæ gignimur, uti de homine ne morti quidem debeat credi. Reperimus inter exempla, Hermotimi Clazomenij animæ relicto corpore errare solitam, uagamq; è longinquo multa annūciare, quæ nisi à præsentis nosci non possent, corpore interim semianimi: donec cremato eo inimici (qui Cantaridæ uocabantur) remeanti animæ uelut uaginâ ademerint: Aristæi etià uisam euolantem ex ore in Proconneso, corui effigie, magna quæ sequitur fabulofitate: quam equidem & in Gnosio Epimenide simili modo accipio. Puerum æstu & itinere fessum in specu vij. & l. dormisse annis: rerum faciem mutationemq; mirantem, uelut postero experfecto die: hinc pari numero dierum senio ingruente, ut tamen in septimum & quinquagesimum atq; centesimum uitæ duraret annum. Fœminarum sexus huic malo uidetur maxime opportunus, conuersione uuluarum: quæ si corrigatur, spiritus restituitur. Huc pertinet nobile illud apud Græcos uolumen Heraclidis, septem diebus fœminæ exanimis ad uitam reuocata. Varro quoq; autor est, xx. uiris agros diuidentibus Capuæ, quendam qui efferretur feretro, domum remeasse pedibus: Hoc idem Aquini accidisse. Romæ quoq; Corfidium materteræ suæ maritum funere locato reuixisse, & locato rem funeris ab eo elatum. Adijcit miracula, quæ tota indicasse conueniat. E duobus fratribus equestris ordinis Corfidio maiori accidisse, ut uideretur expirasse, apertoq; testamento recitatum hæc: dem minorem funeri instituisse: interim eum, qui uidebatur extinctus, plaudendo conciuisse ministeria, & narrasse à fratre se uenisse, cōmendatam sibi filiam ab eo. Demonstratum præterea quo in loco defodisset aurum nullo cōscio, & rogasse ut ijs funebribus quæ comparasset efferretur. Hoc eo narrante, fratris domestici propere annūciauere exanimatum illum: & aurum ubi dixerat repertum est. Plena præterea uita est his uaticinijs, sed non conferenda, cum sæpius falsa sint, sicut ingenti exemplo docebitur. Bello Siculo Gabienus Cæsaris clarsiùs fortissimus captus à Sex. Pompeio, iussu eius incisa ceruice, & uix cohærente, iacuit in litore tota die. Deinde cum aduerspetauisset, cum gemitu præcibusq; cōgregata multitudo petijt, uti Pompeius ad se ueniret, aut aliquem ex charis mitteret: se enim ab inferis remissum, habere quæ nūciaret. Misit plures Pompeius ex amicis, quibus Gabienus dixit: Inferis dijs placere Pompeij causas & partes pias. Proinde euentum futurum quem optaret, hoc se nunciare iussim. Argumentum fore ueritatis, quod peractis mandatis, protinus expiraturus esset. Idq; ita euenit. Post sepulturam quoque

uiforum exempla sunt: nisi quod naturæ opera, non prodigia consecramur.

De mortibus repentinis.

Cap. LIII

IN primis autem miraculo sunt atque frequenti mortes repentinae. Hæc est summa uitæ felicitas, quas esse naturales docebimus. Plurimas prodidit Verrius: nos cum delictu modum seruabimus. Gaudio obiere præter Chilonem, de quo diximus, Sophocles & Dionysius Siciliae tyrannus, uterque accepto tragicæ uictoriæ nuncio. Mater pugna illa Cannensi, filio incolumi uiso contra falsum nuncium. Pudore Diodorus sapientiæ dialecticæ professor, luforia quæstione non protinus ad interrogationes Stilbonis dissoluta. Nullis euidentiis causis obiere, dum calciatur matutino duo Cæsares, prætor & prætura perfunctus dictatoris Cæsaris pater: hic Pisis exanimatus, ille Romæ. Q. Fabius Maximus in consulari suo pridie kalend. Ianuarii: in cuius locum M. Orellius paucis simarum horarum consulari petijt: Item C. Vulcatius Gurgis senator. Omnes adeo sani atque tempestiui, ut de progrediendo cogitarent. Q. Aemilius Lepidus iam egrediens incusso pollice limini cubiculi. C. Aufidius egressus cum in senatum iret, offenso pede in comitiis. Legatus quoque Rhodiorum causam in senatu magna cum admiratione orauerat, in limine curiæ protinus expirauit progredi uolens. Cn. Bebius Pamphilus, prætura & ipse functus, cum à puero quæssisset horas. A. Pompeius in capitolio cum deos saluasset. M. Iuuentius Talla eos cum sacrificaret. C. Seruilius Pansa cum staret in foro ad tabernam hora diei secunda, in P. Pansam fratrem innixus. Bebius iudex cum uadimonium differri iubet. M. Terentius Corax dum tabellas scribit in foro. Necnon & proximo anno, dum consulari uiro in aurem dicit, eques Romanus, ante Apollinem eborcum, qui est in foro Augusti. Super omnes C. Iulius medicus, dum inungit, specillum per oculum trahens. Iam Manlius Torquatus consularis cum in cena placentam appeteret. L. Durius medicus Valla, dum mulsi potionem haurit. Ap. Saufeius, cum à balineo reuersus multum bibisset, ouumque sorberet. P. Quintius Scapula cum apud Aquilum Gallum cœnaret. Decimus Saufeius scriba cum domi suæ pranderet. Cornelius Gallus pratorius & T. Aetherius eques Ro. in Venere obiere. Et quos nostra adnotauit ætas, duo equestris ordinis in eodem Pantomimo Mythico tum forma præcellente. Operosissima tamen securitas mortis in M. Ofilio Hilaro ab antiquis traditur, comœdiarum histrione: is cum populo admodum placuisset natali die suo, conuiuiumque haberet, ædita cœna calidam potionem in pulsatario poposcit, simulque personam eius diei acceptam intuens, coronam ex capite suo in eam transtulit, tali habitu rigens nullo sentiente, donec accubantium proximus tepescere potionem ammoneret: Hæc felicia exempla: at contra miseriarum innumera. L. Domitius clarissime gentis apud Mæsiliam uictus, Corfinij captus ab eodem Cæsare, ueneno potio propter tedium uite, postquam biberat, omni opere ut uiueret annixus est. Inuenitur in actis, Felice rustato auriga elato, in rogi eius unum è fauentibus iecisse sese: (frivolum dictum) ne hoc gloriæ artificis daretur, aduersis studiis copia odorum corruptum criminantibus. Cum ante non multo M. Lepidus nobilissimæ stirpis, quæ euenti anxietate diximus mortuum, flammæ ui è rogo eiectus, recondi propter adorem non potuisset, iuxta sarmetis alijs nudus crematus est.

De sepultura.

Cap. LIII 40

Ipsum cremare, apud Romanos non fuit ueteris instituti: terra cõdebantur. At postquam longinquis bellis obrutos erui cognouere, tunc institutum. Et tamen multæ familiæ priuscos seruauere ritus: sicut in Cornelia nemo ante Syllam dictatorem traditur crematus. Idque uoluisse, ueritum talionem, eruto C. Marii cadauere. Sepulcrum intelligitur quoquo modo conditus, humatus uero humo contextus.

De anima, uel de manibus.

Cap. LV

Post sepulturam alie atque alie manuum ambages. Omnibus à suprema die eadem quæ ante primum: nec magis à morte sensus uilis aut corpori aut animæ, quam ante naturalem

talem. Eadem enim uanitas in futurum etiam se propagat, & in mortis quoque tempora ipsa sibi uitam mentitur: aliàs immortalitatem animæ, aliàs transfigurationem, aliàs sensum inferis dando, & manes colendo, deumq; faciendo, qui iam etiã homo esse desierit: ceu uero ullo modo spirandi ratio homini à cæteris animalibus distet, aut non diuturniora in uita multa reperiantur, quibus nemo similem diuinat immortalitatem. Quod autem corpus animæ prosequitur materiam? ubi cogitatio illi? quomodo uisus, auditus, aut qui tangit, qui usus eius, aut quod sine his bonum? Quæ deinde sedes, quantauē multitudo tot feculis animarum uelut umbrarum? Puerilium ista deliramentorum, auideq; nunquam desinere mortalitatis commenta sunt. Similis & de asseruandis corporibus hominum ac reuiuiscendi promissa Democrito uanitas, qui non reuixit ipse. Quæ (malum) ista dementia est, iterari uitam morte? quæ sit genitis quies unquam, si in sublimi sensus animæ manet, inter inferos umbræ? Perdit profecto ista dulcedo credulitasq; præcipuū naturæ bonū mortem, ac duplicat obitus, si dolere etiã post futuri æstimatione euenit. Etenim si dulce uiuere, cui potest esse uiuissē? At quanto facilius certiusq; sibi quenq; credere, ac specimen securitatis antegenitali sumere experimento.

Quæ quis inuenerit in uita.

Cap. LVI

Consentaneum uidetur, priusquam digrediamur à natura hominum, indicare quæ cuiusque inuēta sunt. Emere ac uendere instituit Liber pater. Idem diadema regum insigne, & triumphum inuenit. Ceres frumenta, cum antea glande uescerentur. Eadem
 20 molere & conficere in Attica, Italia & Sicilia: ob id dea iudicata. Eadem prima leges dedit, ut alij putauere Rhadamanthus. Literas semper arbitror Assyrias fuisse: sed alij apud Aegyptios à Mercurio, ut Gellius: alij apud Syros repertas uolunt. Vtique in Græciam intulisse è Phœnice Cadmum sedecim numero. Quibus Troiano bello Palamedem adiecisse quatuor hac figura ΘΞΦΧ. Totidem post eum Simonidem melicum, ΖΗΥΩ: quarum omnium uis in nostris recognoscitur. Aristoteles Χ & viij. prisas fuisse, ΑΒΓ ΔΕΖΙΚΛΜΝΟΠΡΣΤΥΦ: & duas ab Epicharmo additas ΘΧ, quàm à Palamede mauult. Anticlides in Aegypto inuenisse quendam nomine Menona tradit xv. annis ante Phoroneum antiquissimū Græciæ regem: idēq; monumentis approbare conatur. E diuerso Epigenes, apud Babylonios dccxx. annorum obseruationes siderum
 30 costilibus laterculis inscriptas docet, grauis autor in primis: qui minimum, Berosus & Critodemus, cccc. lxxx. annorum. Ex quo apparet æternus literarum usus. In Latium eas attulerunt Pelasgi. Laterarias ac domos constituerūt primi Euryalus & Hyperbius fratres Athenis: antea specus erant pro domibus. Gellio Doxius Cæli filius, lutei ædificij inuentor placet, exemplo sumpto ab hirundinum nidis. Oppidum Cecrops à se appellauit Cecropiam, quæ nunc est arx Athenis. Aliqui Argos à Phoroneo rege ante conditum uolunt: quidam & Sicyonem. Aegyptij multo ante apud ipsos Diospolin. Tegulas inuenit Cynira Agriopæ filius, & metalla æris, utrunq; in insula Cypro: Item forcipem, marculum, uectem, incudem. Puteos Danaus, ex Aegypto aduectus in Græciam, quæ uocabatur Argos dipylon. Lapidicinas Cadmus Thebis, aut (ut Theophrastus) in Phœnice.
 40 Thracon muros. Turres, ut Aristoteles, Cyclopes: Tirynthij, ut Theophrastus: Aegyptij textilia: inficere lanas Sardibus Lydi. Fusos in lanificio Closter filius Arachnes, linum & retia Arachne. Fulloniam artem Nicias Megarensis. Sutrinam Boethius. Medicinam Aegyptij apud ipsos uolunt repertam: alij per Arabum, Babylonis & Apollinis filii: Herbariam & medicamentariam à Chirone, Saturni & Phylliræ filio. Aes conflare & temperare, Aristoteles Lydum Scythen monstrasse, Theophrastus Delam Phrygem putat. Aerariam fabricā alij Chalybas, alij Cyclopes. Ferrū Hesiodus in Creta eos qui uocati sunt Dactyli Idæi. Argentum inuenit Erichthonius Atheniensis, ut alij Aeacus. Auri metalla & conflaturam, Cadmus Phœnix ad Pangeum montem: ut alij, Thoas & Eaclis in

Panchaia, aut Sol Oceani filius, cui Gellius medicinæ quoque inuentionem & mellis assignat. Plumbum ex Calsiteride insula primus apportauit Midacritus. Fabricam ferream inuenere Cyclopes. Figlinas Choræbus Atheniēsis. In ijs orbē Anacharsis Scythes, ut alij Hyperbios Corinthius. Fabricam materiariam Dædalus, & in eam ferram, asciam, perpendicularum, terebram, glutinum, ichthyocollam: normam autem & libellam, & torum, & clauem Theodorus Samius. Mensuras & pondera, Phidon Argius: aut Palamedes, ut maluit Gellius. Ignem è silice Pyrodes Cilicis filius: eundem asseruare in ferula, Prometheus. Vehiculum cum quatuor rotis Phryges, Mercaturas Pœni. Culturas uitium & arborum Eumolpus Atheniēsis. Vinum aqua misceri Staphylus Sitheni filius. Oleum & trapetas Aristæus Atheniēsis. Idem mella. Bouem & aratrum Buzyges Atheniēsis, ut alij Triptolemus. Regiam ciuitatē Aegyptij, popularem Artici. Post Theseum tyrannus primus fuit Phalaris Agrigenti. Seruitium inuenere Lacedæmonij. Iudicium capitis in Ariopago primū actum est. Prælium Afri cōtra Aegyptios primum fecere fustibus, quos uocant phalangas. Clypeos inuenerunt Proetus & Acrisius inter se bellantes, siue Chalcus Athamantis filius. Loricam Mydiās Messenius. Galeam, gladium, hastam Lacedæmonij. Ocreas & cristas Cares. Arcum & sagittam Scythem Iouis filium, alij sagittas Persen Persei filium inuenisse dicunt: lanceas Aetolos, iaculum cum amento inuenisse Actolum Martis filium. Hastas uelitares Tyrrhenum, pilumque, Pentheseleam Amazonem securim, Piseum uenabula. Et in tormentis scorpionem Cretas, caput autem Syros, Phœnicas ballistam & fundam. Aeneam tubam Pileum Tyrrhenum. Testudines Artemonem Clazomenium. Equum (qui nunc aries appellatur) in murilibus machinis Epeum ad Troiam. Equo uehi Bellerophonem. Frenos & strata eorum Pelethronium. Pugnare ex equo Thessalos, qui Centauri appellati sunt, habitantes secundum Pelium montem. Bigas primum iunxit Phrygum natio, quadrigas Erichthonius. Ordinem exercitus, signi dationem, tesseras, uigilias Palamedes inuenit Troia: no bello. Specularem significationem eodem Sinon. Inducias Lycaon. Foedera Theseus. Auguria ex auibus Car, à quo Caria appellata. Adiecit ex cæteris animalibus Orpheus. Auspiciū Delphus, ignispicia Amphiaræus, auspicia auium Tiresias Thebanus. Interpretationem ostentorum & somniorum Amphiçtyon. Astrologiam Atlas Libyæ filius, ut alij Aegyptij, ut alij Assyrij. Sphæram in ea Milleſius Anaximander. Ventorum rationem Aeolus Hellenis filius. Musicam Amphion. Fistulam & Monaulum Pan Mercurij. Obliquam tibiam Midas in Phrygia. Geminas tibias Marsyas in eadē gente. Lydios modulos Amphion, Dorios Thamyras Thrax, Phrygios Marsyas Phryx, Citharam Amphion, ut alij Orpheus, ut alij Linus. Septem chordis additis Terpander. Octauam Simonides addidit. Nonam Timotheus. Cithara sine uoce cecinit Thamyras primus: cum cantu Amphion, ut alij Linus. Citharcedica carmina composuit Terpander. Cum tibijs canere uoce Troezenius Dardanus instituit. Saltationem armatam Curetes docuere, Pyrrhice Pyrrhus, utranque in Creta. Versum heroicū Pythio oraculo debemus. De poematum origine magna quæstio est. Ante Troianum bellum probantur fuisse. Proſam orationem, condere Pherecydes Syrius instituit, tempore Cyri regis. Historiam Cadmus Mileſius. Ludos gymnics in Arcadia Lycaon, furbes Acastus in Iolcō, post eum Theseus in Isthmo. Hercules olympicæ athleticam. Pythus pilam luforiam. Gyges Lydius picturam in Aegypto. In Græcia uero Pyrrhus Dædali cognatus, ut Aristoteli placet: ut Theophrasto, Polignotus Atheniēsis. Naue primus in Græciam ex Aegypto Danaus aduenit: ante ratibus nauigabatur, inuentis in mari rubro inter insulas à rege Erythra. Reperiūtur qui Myſos & Troianos priores exco-gitaſſe in Helleſponto putent, cum tranſirent aduersus Thracas. Etiam nūc in Britānico oceano uitiles corio circumſuta sunt: in Nilo ex papyro, & ſcirpo, & arundine. Longa na-

us Iasonem primum nauigasse, Philostephanus autor est: Egeſias Paralum: Cteſias Samyram: Saphanus Semitamini: Archimachus Aegeonem: Biremem Damastes Erythraeos fecisse: triremem Thucydides Aminoclen Corinthium: quadriremem Aristoteles Carthaginenses. Quinqueremem instituit Neſichthon Salaminius: sex ordinum Xenagoras Syracusius: ab ea ad decirem Mneſigetoni. Alexandrum magnum ferunt instituisse ad xij. ordines. Philostephanus Ptolemaum Soterem ad quindecim: Demetrium Antigoni ad xxx. Ptolemaum Philadelphum ad xl. Ptolemaum Philopatorum, qui Tryphon cognominatus est, ad l. Onerariam Hippus Tyrius inuenit, lembum Cyrenenses, cymbam Phoenices, celocem Rhodij, cercuron Cyprij. Siderum observationem in nauigando Phoenices, remum Copæ, latitudinem eius Platææ, uela Icarus, malum & antennam Dædalus, Hippagum Salaminij, aut Pericles Atheniensis, tetras longas Thasij: antea ex prora tantum & puppi pugnabatur. Rostra addidit Piseus: Tyrtheni ancoram, Eupalamus eandem bidentem, Anacharsis harpagonas: & manus Pericles Atheniensis, adminicula gubernandi Typhis. Classe princeps depugnauit Minos. Animal occidit primus Hyperbius Martis filius, Prometheus bouem.

In quo primus gentium consensus. Cap. LVII
Gentium consensus tacitus primus omnium conspirauit, ut Ionum literis uterentur.

De literis antiquis.

Cap. LVIII

Veteres Græcas fuisse easdem penè quæ nunc sunt Latinæ, indicio erit Delphica tabula antiqui æris, quæ est hodie in palatio, dono principum Mineræ dicata in bibliotheca, cum inscriptione tali, *Ναυσιγέτης ποταμὸς Ἀθηνῶν & αἰθνήσῃ*.

Quando primum tonsores Romæ.

Cap. LIX

Sequens gentium consensus in tonsoribus fuit, sed Romanis tardior. In Italiam ex Sicilia uenere post Romam conditam anno quadringentesimoquinquagesimoquarto, adducente P. Ticinio Mena, ut autor est Varro: ante intonsi fuere. Primus omnium radi quotidie instituit Africanus: sequens diuus Augustus cultris semper usus est.

Quando primum horologia.

Cap. LX

Tertius consensus fuit in horarum observatione, iam hic rationi accedens, quando & à quo in Græcia reperta, diximus in secundo uolumine. Serius etiam hoc Romæ contigit. Duodecim tabulis ortus tantum & occasus nominatur. Post aliquot annos adiectus est & merides, accenso consulum id pronunciante, cum curio inter rostra & Græcostasin prospexisset talem solem. A columna ænea ad carcerem inclinato sidere, supremam pronunciauit. Sed hoc serenis tantum diebus usque ad primum Punicum bellum. Princeps Romanis solarium horologium statuisset, ante duodecim annos quàm cum Pyrrho bellatum est, ad ædem Quirini, L. Papyrius Cursor, cum eandem dedicaret, à patre suo uotam, à Fabio Vestali proditur. Sed neque facti horologij rationem uel artificem significat, nec unde translatus sit, aut apud quem scriptum id inuenerit. M. Varro primum statutum in publico secundum Rostra in columna tradit, bello Punico primo, à M. Valerio Messala consule Catina capta in Sicilia: deportatum inde post xxx annos, quàm de Papyriano horologio traditur, anno urbis cccclxxvij. nec congruebant ad horas eius lineæ: paruerunt tamen ei annis undecentum, donec Q. Marcius Philippus, qui cum L. Paulo fuit censor, diligentius ordinatum iuxta posuit: id quod munus inter censoria opera gratissime est acceptum. Etiam tum tamen nubilo incertæ fuere horæ, usque ad proximum lustrum. Tunc Scipio Nasica collega Lænatius, primus aqua diuisit horasque nocturnum ac diurnum. Id quod horologium sub tecto dicauit, anno urbis dxcv. Tam diu populi Romani indiscreta lux fuit. Nunc reuertamur ad reliqua animalia, primumque terrestria.

De animalibus terrestribus, elephantorū cōmendatio, & de sensu eorū. Cap. I

AD RELIQUA transeamus animalia, & primū terrestria. Maximū est elephas, proximūq; humanis sensibus: quippe intellectus illis sermonis patrij, & imperiorum obediētia, officiorūq; quę didicere memoria, amoris & glorię uoluptas: imō uero (quę etiam in homine rara) probitas, prudentia, æquitas: religio quoque siderum, solisq; ac lunę ueneratio. Autores sunt, in Mauritanix salibus ad quendam amnem, cui nomen est Amilo, nite-¹⁰ scēte luna noua, greges eorū descēdere: ibiq; se purificātes soleniter aqua circumspergi, atq; ita salutato sidere in syluas reuerti, uitulorū fatigatos præ se ferentes. Alienę quoq; religionis intellectu, creduntur maria transiri nō ante naues conscendere, quā inuitati rectoris iureiurando de reditu. Visiq; sunt fessi agitudine (quando & illas moles infestant morbi) herbās supini in cælum iacentes, ueluti tellure precibus allegata. Nam quod ad docilitatē attinet, regē adorant, genua submitunt, coronas porrigunt. Indis arant minores, quos appellant nothos.

Quando primum iuncti.

Cap. II

Romæ iuncti primū subire currū Pompeij Magni Africano triumpho, quod prius India uicta triūphante Libero patre memoratur. Procilius negat potuisse Pompeij²⁰ triumpho iunctos ingredi portā. Germanici Cæsaris munere gladiatorio, quosdā inconditos motus addidere, saltantium modo. Vulgare erat, per auras arma iacere nō auferentibus uentis, atq; inter se gladiatorios cōgressus addere, aut lasciuiente pernicitate colludere: postea & per funes incessere, lecticis etiam ferentes quaterni singulos puerperas imitātes, pleniscq; hominū triclinijs accubitu iere per lectos, ita libratīs uestigijs, ne quis potantium attingeretur.

De docilitate eorum.

Cap. III

Certum est, unum tardioris ingenij in accipiēdis quæ tradebantur, sæpius castigatum uerberibus, eadem illa meditantē noctu repertū. Mirum maxime, & aduersis quidem funibus subire, sed regredi magis utiq; pronis. Mutianus ter cōsul autor est, aliquem ex his & literarum ductus Græcarum didicisse, solitūq; perscribere eius linguæ uerbis:³⁰ Ipse ego hæc scripsi, & spolia celtica dicaui. Itemq; se uidente Puteolis, cum ad uētū ē nauē egredi cogerentur, territō spatio procul pontis à cōtinentē porrecti, ut sese longinquitatis æstimatione fallerent, auersos retrorsus isse. Prædam ipsi in se expetendam, sciunt solam esse in armis suis, quæ Iuba cornua appellat, Herodotus tanto antiquior, & consuetudo melius, dentes. Quamobrem deciduos casu aliquo uel senecta defodiunt: hoc solum ebur est, cætero, & in his quoque quæ corpus intexit, uilitas ossæa. Quanquam nuper ossa etiam in laminas secari cœpere penuria. Etenim rara amplitudo iam dentium, præterquam ex India, reperitur: cætera in nostro orbe cessere luxuriæ. Dentiū candore intelligitur iuuenta. Circa hos belluis summa cura: alterius mucroni parant, ne sit prælijs hebes: alterius operario usu fodiunt radices, impellunt moles. circūuentiq; à uenantibus, pri-⁴⁰ mos constituunt quibus sunt minimi, ne tanti prælium putetur. postea fessi, impactos atq; uolunt frangunt, prædāq; se redimunt.

De clemētia eorū, & q; pericula sua intelligant, & de tigridis truculētia.

Cap. II

Mirum in plerisque animalium, scire quare petantur: sed & per cuncta quid caueant. Elephas homine obuio forte in solitudine, & simpliciter oberrante, clemens placidusq; etiam demonstrare uiam traditur. Idem uestigio hominis animaduerso priusquam homine, intremiscere insidiarū metu, subsistere ab olfactu, circūspectare, iras proflare, nec calcare, sed erutum proximo tradere: illum sequenti, nuncio simili usq; ad extremum: & tunc agmen circumagi, & reuerti, aciemq; dirigi: adeo omnium odori durare uirus illud

illud, maiore ex parte ne nudorū quidem pedum. Sic & tigris etiam feris cæteris truculenta, atq; ipsa elephāti quoq; spernens uestigia, homine uiso transferre dicitur protinus catulos. Quonam modo agnito? ubi ante conspecto illo quem timeret? Etenim tales sylvas minime frequentari certū est. Sanè mirètur ipsam uestigij raritatē, sed unde sciūt timēdos esse? Imò uero cur uel sapius cōspectum paucant, tanto uiribus, magnitudine, uelocitate præstatiores? Nimirū hæc est natura rerū, hæc potētia eius, sæuissimas fetarū maximasq; quæ nunquam uidissent quod debeant timere, statim intelligere cur sit timendum.

De intellectu & memoria eorum.

Cap. v

Elephanti gregatim semper ingrediuntur. Ducit agmen maximus natu, cogit ætate proximus. Amnem transitori minimos præmittunt, ne maiorum ingressu atterente aluei, crescat gurgitis altitudo. Antipater autor est, duos Antiocho regi in bellicis uisibus celebres etiam cognominibus fuisse: etenim nouere ea. Certe Cato, cum imperatorū nomina annalibus describeret, eum qui fortissime præliatus esset in Punica acie, Suttum tradidit uocatum, altero dente mutilato. Antiocho uadum fluminis experienti renuit Ajax, alioquin dux agminis semper. Tum pronunciatum, eius fore principatum qui transisset: ausumq; Patroclum ob id phaleris argenteis, quo maxime gaudent, & reliquo omni primatu donauit. Ille qui notabatur, inedia mortem ignominia prætulit. Mirus nanque pudor est, uictusq; uocem fugit uictoris: terram ac uerbena porrigit. Pudore nunquam nisi in abdito coeunt: mas quinquennis, fœmina decennis. Initur autem biennio, ²⁰ quinis (ut ferunt) cuiusque anni diebus, nec amplius sexto perfunduntur amne, non ante reduces ad agmen. Nec adulteria nouere, nullaque propter fœminas inter se prælia, cæteris animalibus pernicialia: non quia desit illis amoris uis: Namq; traditur unus transisset: quandam in Aegypto corollas uendentem. Ac ne quis uulgariter electam putet, miretur gratam Aristophani, celeberrimo in arte Grammatica. Alius Menandrum Syracusanum incipientis iuuentæ in exercitu Ptolemæi, desiderium eius quotiens non uideret, inedia testatus. Et unguentariam quandam dilectam Iuba tradit. Omnium amoris fuere argumenta, gaudium à conspectu, blanditiæq; inconditæ, stipesq; quas populus dedisset, seruata, & in sinum effusa. Nec mirum, esse amorem, quibus sit memoria. Idem nanaque tradit, agnitum in senecta multos post annos, qui rector in iuuenta fuisset. Idem ³⁰ diuinationem quandam iustitiæ. Cum Bochus rex triginta elephantis, totidem, in quos saeuire instituerat, stipitibus alligatos obiecisset, procurantibus inter eos qui lacefferent, non potuisse effici, ut crudelitatis alienæ ministerio fungerentur.

Quando primum in Italia.

Cap. vi

Elephantes Italia primū uidit Pyrrhi regis bello, & boues Lucas appellauit, in Lucaenis uisos, anno Urbis quadringentesimo septuagesimo secundo. Roma aut in triumpho, septem annis ad superiorem numerum additis. Eadem plurimos anno quingentesimo secundo, uictoria L. Metelli pontificis in Sicilia de Pœnis captos. Centum quadraginta duo fuere transuecti ratibus, quas doliorum consertis ordinibus imposuerat. Verrius eos pugnas in circo, interfectosq; iaculis tradit penuria consilij: quoniam neq; ali placuisset, neq; donari regibus. L. Piso inductos duntaxat in circum, atq; ut cōtemptus eorum ⁴⁰ increaseret, ab operarijs hastas præpilatas habētibus, per circum totum actos. Nec quid deinde ijs factum sit, autores explicant, qui non putant interfectos.

Pugnæ eorum.

Cap. vii

Clara est unius à Romanis dimicatio aduersus elephantum, cum Annibal capti uos nostros dimicare inter se coegisset. Nanque unum qui supererat, obiecit elephanto: & ille, dimitti pactus si interemisset, solus in harena congressus, magno Pœnorum dolore confecit. Annibal, cum famam eius dimicationis contemptum allaturam belluis intelligeret, equites misit qui abeuntem interficerent. Proboscidem eorum facillime amputari, Pyrrhi præliorum experimentis patuit. Romæ pugnas Fenestella ^{tradit}

tradit primum omnium in circo Claudij Pulchri ædilitate curuli, M. Antonio, A. Posthumio cōs. anno urbis sexcentesimo quinquagesimo quinto. Itē post annos xx. Lucullorum ædilitate curuli, aduersus tauros. Pompeij quoq; altero cōsulatu: dedicatione templi Veneris uicticis, pugna uere in circo uiginti, aut ut quidam tradunt xviij, Getulis ex aduerso iaculantibus, mirabili unius dimicatione, qui pedibus confossis rep̄sit genibus in ceteruas, arrepta scuta iaciens in sublime, quæ decidentia uoluptati spectantibus erant in orbem circumacta, uelut arte non furore beluæ iacerentur. Magnum & in altero miraculum fuit, uno ictu occiso. Pilum sub oculo adactum, in uitalia capitis uenerat. Vniuersi eruptionē tentauere, nō sine uexatione populi, circumdati claustris ferreis. Qua de causa Cæsar dictator, postea simile spectaculum editurus, euripis harenam circūdedit: quos Nero princeps sustulit, equiti loca addens. Sed Pompeiani amissa fugæ spe, misericordiam uulgi inenarrabili habitu querentes supplicauere, quadam sese lamentatione complorantes: tanto populi dolore, ut oblitus imperatoris, ac munificentia: honori suo exquisita, flens uniuersus confurgeret, dirasq; Pompeio, quas ille mox luit, pœnas imprecaretur. Pugna uere & Cæsari dictatori tertio consulatu eius, uiginti contra pedites quingentos: iterum totidem turriti cum sexagenis propugnatoribus, eodem quo priores numero peditū, & pari equitū ex aduerso dimicante: postea singuli, principibus Claudio & Neroni, in con summatione gladiatorum. Ipsius animalis tanta narrat clemētia contra minus ualida, ut in grege pecudū occurrentia manu dimoueat, ne quid oberat imprudēs: nec nisi lacescit noceat, ideoq; gregatim semper ambulēt, minime ex omnibus soliuagi. Equitatu circum uenti, in firmos aut fessos uulneratosue in medium agmen recipiunt: ac uelut imperio ac ratione, per uices subeunt. Capti celerrime mitificantur hordei succo.

Quomodo capiuntur.

Cap. viii

Capiuntur autem in India, unum ex domitis agente rectore: qui deprehensum solitarium, abactum uē a grege, uerberat ferum: quo fatigato, transcendit in eum, nec secus ac priorem regit. Africa foueis capit, in quas deerrante aliquo, protinus ceteri congerunt ramos, moles deuoluūt, aggeres cōstruunt, omniq; ui conatur extrahere. Antea domitandi gratia greges equitatu cōgebant in cōuallem manu factam, & longo tractu fallacem: cuius inclusos ripis fossisq; fame domabāt. Argumentū erat ramus, homine porrigente clementer acceptus. Nunc dentium causa, pedes eorū iaculantur alioquin mollissimos. Troglodytæ contermini Aethiopiæ, qui hoc solo uenatu aluntur, arbores propinquas itineri eorum cōseclunt. Inde totius agminis nouissimū speculari, extremas in clunes desiliunt. Læua apprehenditur cauda, pedes stipantur in sinistro scemine. Ita pendens alterum poplite dextrā cædit: ac præacuta bipēni hoc crure tardato profugiēs, alterius poplitis neruos ferit, cuncta præceleri pernicitate peragēs. Alij tutiore genere, sed magis fallaci, intentos ingētes arcus defigunt humi longius. Hos præcipui uiribus iuuenes cōtinent, alij conixi pari conatu tendunt, ac prætereuntibus sagittarum uenabula infigunt, mox sanguinis uestigijs sequuntur. Elephantorū generis scemina: multo pauidiores.

Quomodo domentur.

Cap. ix

Domentur autē rabidi fame & uerberibus, elephantis alijs admotis, qui tumultuantem catenis coercēat: & aliās circa coitus maxime efferaēt, & stabula Indorum dentibus sternūt. Quapropter arcent eos coitu, sceminatūq; pecuaria separant, quæ haud alio modo q̄ armentorū habent. Domiti militant, & turres armatorū in hostes ferunt, magna ex parte orientis bella faciunt. Prosternunt acies, proterunt armatos. Iidem minimo suis stridore terrentur, uulneratūq; & territi retro semper cedunt, haud minore partū suarum pernicie. Indicū Astri pauent, nec cōtueri audent: nā & maior Indicis magnitudo est.

De partu eorum & reliqua natura.

Cap. x

Decem annis gestare in utero uulgus existimat: Aristoteles biennio, nec amplius q̄ semel gignere, pluresue quā singulos: uiuere ducentis annis, & quosdam recentis.

Iuuen

Iuuenta eorū à sexagesimo incipit. Gaudent omnibus maxime, & circa fluuios uagantur, cum alioquin nare propter magnitudinem corporis nō possint. Iidem frigoris impatientes. Maximum hoc malum, inflationemq; & profluuium alui, nec alia morborum genera sentiunt. Olei potu tela, quæ corpori eorum inhæreant, decidere inuenio: à sudore autem facilius adhærere. Et terram edisse ijs tabificum est, nisi sapius mandant. Deuorant autem & lapides. Truncos quidem gratisimo in cibatu habent. Palmas excellentiores fronte prosternunt, ac ita iacentiū absument fructum. Mandunt ore: spirant & bibunt, odoranturq; haud improprie appellata manu. Animalium maxime odere murem: & si pabulum in præsepio positum attingi ab eo uidere, fastidiunt. Cruciatum in potu maximum sentiunt hausta hirudine, quam sanguisugā uulgo cœpisse appellari aduerto. Hæc ubi in ipso animæ canali se fixit, intolerando afficit dolore. Durissimum dorso tergo, uentres molles, setarum nullum tegumentū, ne in cauda quidem præsidium abigendo tædio muscarum (namq; id & tanta uastitas sentit) sed cancellata cutis, & inuitans id genus animalū odore. Ergo cū extenti recipere examina, arctatis in rugas repente cancellis, comprehensas enecat. Hoc ijs pro cauda, pro iuba, pro uillo est. Dentibus ingens pretium, & deorum simulacris laudatissima ex ijs materia. Inuenit luxuria cōmendationem & aliam, expetit in callo manus uim saporis, haud alia de causa credo quàm quia ipsum ebur sibi mandere uidetur. Magnitudo dentium uidetur quidem in templis præcipua. Sed tamen in extremis Africæ, quæ confinis Aethiopiæ est, postium uicem in domicilijs præbere: sepesq; in ijs & pecorum stabulis pro palis elephantorum dentibus fieri, Polybius tradit, autore Gulussa regulo. Vbi nascatur, & de discordia eorū & draconū. Ca. xxi

ELephates fert Africa ultra Syrticas solitudines, & in Mauritania: ferūt Aethiopes & Troglodytæ, ut dictum est: sed maximos India, bellantesq; cum ijs perpetua discordia dracones, tantæ magnitudinis, ut & ipsos circūflexu facili ambient, nexuq; nodi præstringant. Cōmoritur ea dimicatio: uictusq; corruens, cōplexum elidit pondere.

De solertia animalium.

Cap. xxi

Mira animalium pro se cuiq; præcipua solertia est, ut ijs una scandendi in tantam altitudinem difficultas. Draco itaq; iter ad pabula specularum, ab excelsa se arbore inijcit. Scit ille imparem sibi luctatum contra nexus. itaque arborum aut rupium attritum querit. Cauent hoc dracones, ob idq; gressus primum alligant cauda. Resoluunt illi nodos manu. At hi in ipsa nare caput condunt, pariterq; spiritum præcludunt, & molissimas lancinant partes. Iidem obuī deprehensi, in aduersos erigunt se, oculosq; maxime petunt. Ita fit ut plerunq; cæci ac fame & mororis tabe confecti reperiantur. Quam quis aliam tantæ discordiæ causam attulerit, nisi naturæ spectaculum, sibi paria componentis? Est & alia dimicationis huius fama. Elephantis frigidissimum esse sanguinem, ob id æstu torrente præcipue à draconibus expeti. Quamobrem in amnes mersos insidiari bibentibus: arctatisq; illigata manu in aurem morsum defigere: quoniam is tantū locus defendi non possit manu. Dracones esse tantos, ut totum sanguinem capiant. Itaque elephantos ab ijs ebibi, siccatosq; concidere: & dracones inebriatos opprimi, commotiūq;

De draconibus.

Cap. xxii

Generat eos Aethiopia Indici pares, uicenum cubitorum. Id modo mirum, unde creditos Iuba crediderit. Asachæi uocantur Aethiopes, apud quos maxime nascuntur. Narratur in maritimis eorum quaternos quinosq; inter se cratium modo implexos, erectis capitibus uelificantes ad meliora pabula Arabiæ uehi fluctibus.

De serpentibus maximis & bois.

Cap. xxiii

Megasthenes scribit in India serpentes in tantam magnitudinem adollescere, ut solidos hauriant ceruos taurosq;. Metrodorus, circa Rhyndacum amnem in Ponto, ut superuolantes quamuis alte perneciterq;, alites haustu raptas absorbent. Nota est, in puicis bellis ad flumen Bagradam à Regulo imperatore ballistis tormentisq;, ut oppidum

dum aliquod, expugnata serpens cxx. pedum longitudinis. Pellis eius maxillæq; usque ad bellū Numantinū durauere Romæ in tēplo. Faciunt his fidē in Italia appellatæ boæ: in tantā amplitudinē exeuntes, ut diuo Claudio principe, occisæ in Vaticano solidus in aluo spectatus sit infans. Aluntur primo bubulilactis succo, unde nomē traxere. Cætero rum animalium, quæ modo conuecta undiq; Italiæ contigere sapius, formas nihil attinet scrupulose referre.

De Scythicis animalibus & septentrionalibus. Cap. xv

PAucissima Scythia gignit, inopia fructum: pauca cōtermina illi Germania: insignia tamen boum ferorum genera, iubatos bisontes, excellentiq; & ui & uelocitate uros, quibus imperitū uulgus bubalorū nomen imponit, cū id gignat Africa, uituli potius ceruicis quadā similitudine. Septentrio fert & equorū greges ferorum, sicut asinorū Asia & Africa: præterea alcen, ni proceritas aurū & ceruicis distinguat, iumēto similem. Item notam in Scandinauia insula, nec unq; uisam in hoc orbe, multis tamen narratam, machlin, haud dissimilem illi, sed nullo suffraginum flexu: ideoq; nō cubantē, sed accliuem arbori in somno, eaq; incisa ad insidias capi, aliās uelocitatis memoratæ. Labrū ei superius præ grande: ob id retrograditur in pascendo, ne in priora tendens inuoluatur. Tradūt in Præniā feram, quæ bonasus uocetur, equina iuba, cætera tauro similē, cornibus ita in se inflexis, ut non sint utilia pugnæ. quapropter fuga sibi auxiliari, reddentē ea finum interdum & trium iugerū longitudine: cuius contactus sequentes, ut ignis aliquis, amburat. Mitum pardos, pantheras, leones, & similia, cōdito in corporis uaginas unguium mucrone, ne refringatur hebeteturq; ingredi: auertisq; falculis cutrere, nec nisi appetendo protendere, 20

De leonibus.

Cap. xvi

LEONI præcipua generositas, tūc cum colla armosq; uestiunt iuba. Id enim ætate contingit ē leone cōceptis. Quos uero pardi generauere, semper insigni hoc carēt. Simili modo fœminæ. Magna ijs libido coitus, & ob hoc maribus ita. Africa hæc maxime spectat, inopia aquarum ad paucos amnes cōgregantibus se feris. Ideo multiformes ibi animalium partus, uarie fœminis cuiusq; generis mares aut ui aut uoluptate miscente. Vnde etiam uulgare Græciæ dictum, Semper aliquid noui Africā afferre. Odore pardi coitum sentit in adultera leo, totaq; ui consurgit in pœnā. Idcirco aut culpa flumine abluitur, aut longius comitatur. Semel aut ædi partum, lacerato unguium acie utero in enixu, uulgum credidisse uideo. Aristoteles diuersa tradit, uir quem in ijs magna secuturus in parte præfandum reor: Alexandro Magno rege in flammato cupidine animalium naturas noscendi, delegataq; hac cōmentatione Aristoteli, summo in omni doctrina uiro, aliquot milia hominum in totius Asiæ Græciæq; tractu parēre iussa, omnium quos uenatus, aucupia, piscatusq; alebant: quibusq; uiuaria, armenta, aluearia, piscinæ, auaria in cura erant: ne quid usq; genitū ignoraretur ab eo: quos percontando, quinquaginta ferme uolumina illa præclara de animalibus condidit: quæ à me collecta in arctum cum ijs quæ ignorauerat, quæso ut legentes boni consulant, in uniuersis rerum naturæ operibus, medioq; clarissimi regum omniū desiderio cura nostra breuiter peregrinantes. Is ergo tradit leonem primo fœtu parere v. catulos, ac per annos singulos uno minus, ab uno sterilefcere. Infor mesq; minimasq; carnes magnitudine mustelarū esse initio: semestres uix ingredi posse, 40 nec nisi bimestrem moueri. In Europa autem inter Acheloum tantum & Nestum amnes leones esse, sed longe uiribus præstantiores ijs quos Africa aut Syria gignant. Leonum duo genera, compactile & breue crispioribus iubis. Hos prauidiores esse quàm longo sim pliciq; uillo, eos contemptores uulnerum. Vrinam mares crure sublato reddere ut canes: grauem odorem, nec minus halitum: raros in potu, uesci alternis diebus: à saturitate interrim triduo cibis carere. Quæ possint in mandendo solida deuorare: nec capiētē aluo, coniectis in fauces unguibus extrahere, ut (si fugiendum sit) non in satietatem abeant. Vitam ijs longam docet argumēto, quod pleriq; dentibus defecti reperiātur. Polybius Aemilianicomē, in senectā hominem apperi ab ijs refert, quoniam ad persequendas feras uires

non

non superant. Tunc obsidere Africæ urbes: eaq; de causa crucifixos uidisse se cum Scipione, quia cæteri metu pœnæ similis absterrentur eadem noxa. Leoni tantum ex feris clementia in supplices: prostratis parci: & ubi sæuit, in uiros prius quàm in fœminas fermit, in infantes non nisi magna fame. Credit Libya intellectu peruenire ad eos precum. Captiuam certe Getuliæ reducem audiui, multorum in syluis impetum à se mitigatum alloquio, auctæ dicere se fœminam, profugam, infirmam, supplicem animalis omnium generosissimi, cæterisq; imperantis, indignam eius gloria prædam. Varia circa hæc opinio ingenio cuiusque uel casu, mulceri alloquijs feras: quippe ubi etiã serpentes extrahi cantu, cogiq; in pœnam, uerum falsum uel sit, uita nõ decreuerit. Leonum animi index cauda, sicut & equorũ aures. Nanq; & has notas generosissimo cuiq; natura tribuit. Immo ita ergo placidus, clemens, blandienti q; similis, quod rarum est: crebrior enim iracundia eius. In principio terra uerberatur: incremento terga, ceu quodam incitamento, flagellantur. Vis summa in pectore. Ex omni uulnere, siue ungue impresso siue dẽte, ater profluit sanguis. Idem satiati, innoxij sunt. Generositas maxime in periculis deprehenditur: nõ in illo tantummodo, quod spernens tela diu se terrore solo tuetur ac uelut cogi testatur: cooriturq; non tanquam periculo coactus, sed tanquam amentia iratus. Illa nobilior animi significatio: quamlibet magna canum & uenantium urgente ui, contemptim restitansq; cedit in campis, & ubi spectari potest: idem ubi uirgulta syluasq; penetrauit, acerrimo cursu fertur, uelut abscondente turpitudine loco. Dum sequitur, insilit saltu, quo in fuga non utitur. Vulneratus, observatione mira percussorem nouit, & in quantalibet multitudine appetit. Eum uero qui tela quidem miserit, sed tamen non uulnerauerit, correptum raptumq; sternit, nec uulnerat. Cum pro catulis fœta dimicat, oculorum aciem traditur defigere in terram, ne uenabula expauescat. Cæterum dolis caret & suspitione: nec lismis intuentur oculis, aspiciq; simili modo nolunt. Creditum est à moriente humum morderi, lachrymamq; leto dari. Atque hoc tale tam sæuum animal, rotarum orbem circumacti, currusq; inanes, & gallinaceorum cristæ cantusq; etiam magis terrent, sed maxime ignes. Aegritudinem fastidij tantum sentit, in qua medetur ei contumelia, in rabiem a gente annexatum lasciuia simiarum. Gustatus deinde sanguis in remedio est. Leonum simul plurium pugnam, Romæ princeps dedit Q. Scauola P. filius in curuli ædilitate.

30 Centum autẽ iugatorum primus omnium L. Sylla, qui postea dictator fuit, in prætura. Post eum Pompeius Magnus in circo de. ac in ijs iugatorum cccxv: Cæsar dictator cccc. Capere eos, ardui erat quondam operis, foueisq; maxime. Principatu Claudij causus rationem docuit, pudendam penè talis feræ nomine, pastoris Getuli sago contra ingruentis impetum obiecto: quod spectaculum in harenam protinus translatus est, uix credibili modo torpescere tanta illa feritate, quamuis leui iniectu operto capite, ita ut de uinciatur non repugnans: uidelicet omnis uis constat in oculis. Quo minus mirũ sit, à Lyfimacho Alexandri iussu simul incluso strangulatũ leonem. Iugo subdidit eos, primusq; Romæ ad currum iunxit M. Antonius, & quidem ciuili bello, cum dimicaturus esset in Pharsalicis campis, non sine ostento quodam temporum, generosos spiritus iugum sub-

40 ite illo prodigio significante: nam quod ita uectus est cum mima Cytheride, supra monstra etiã illarum calamitatu fuit. Primus autem hominũ leonem manu tractare ausus, & ostendere mansuefactum, Hanno è clarissimis Pœnorum traditur: damnatusq; illo argumento, quoniam nihil non persuasurus uir tam artificis ingenij uidebatur: & male crediti libertas ei, cui in tantum cessisset etiam feritas. Sunt uero & fortuita eorũ quoq; clementia exempla. Mentor Syracusanus in Syria leone obuio suppliciter uolutante, attonitus pauore, cum fugienti undiq; fera opponeret sese, & uestigia lamberet aduolanti similis, animaduertit in pede eius tumore uulnusq; & extracto furculo liberauit cruciatu. Pictura casum hunc testatur Syraculis. Simili modo Elpis Samius natione, in Africã delatus naue, iuxta littus conspecto leone hiatu minaci, arborem fuga petit, Libero patre inuo-

cato: quoniam tum præcipuus uotorum locus est, cum spei nullus est. Neque profugiet cum potuisset, fera insisterat: & procumbens ad arborem, hiatu quo terruerat miserationem quærebat. Os morsu audidiore inhererat dentibus, cruciabatq; inedia tū penè in ipsis eius telis suspectantē, ac uelut mutis precibus orantē: dum fortuito fidens nō est cōtra feram, multo diutius miraculo q̃ metu cessatū est. Degressus tandem euellit præbenti, & q̃ maxime opus esset accommodanti. Traduntq; quamdiu nauis ea in littore steterit retulisse gratiā uenatus aggerendo. Qua de causa Libero patri templum in Samo Elpis sacrauit, quod ab eo factō Græci *νεχρυνος νομισ* appellauere. Miremur postea uestigia hominū intelligi à feris, cum etiam auxilia ab uno animalū sperent. Cur enim non ad alia iere? aut unde medicas manus hominis sciunt? nisi forte uis malorum, etiam feras omnia 10 experiri cogit.

De pantheris.

Cap. xvii

AEquè memorandum & de panthera tradit Demetrius physicus, iacentē in media uia hominis desiderio, repente apparuisse patri cuiusdam Philini, affectatoris sapientię: illum pauore cepisse regredi, feram uero circumuolutari non dubie blandientē, se se cōstictantem mcerore, qui etiā in panthera intelligi posset. Fœta erat, catulis procul in foueam delapsis. Primum ergo miserationis fuit nō expauescere, proximum ei curam intendere: secutusq; qua trahebat uestem unguis leni iniectu, ut causam doloris intellexit, simulq; salutis suæ mercedem, exemit catulos: eaq; cum ijs prosequente, usq; extra solitudines deductus, lata atq; gestiente: ut facile appareret gratiam referre, & nihil inuicem imputare, quod etiā in homine rarum est. Hæc fidem etiā Democrito afferunt, qui Tho- 20 antem in Arcadia seruatum à dracone narrat. Eum nutrierat puer dilectū admodum: pauensq; serpentis naturā, & magnitudinē metuēs, in solitudines tulerat: in quibus circumuento latronum insidijs, agnitocq; uoce, subuenit. Nam quæ de infantibus ferarum lacte nutritis, cum essent expositi, produntur, sicut de conditoribus nostris à lupa, magnitudinifactorum accepta ferri æquius, quàm ferarum naturæ arbitror. Panthera & tigris macularum uarietate prope solæ bestiarū spectantur, cæteris unus ac suus cuiusq; generis color est. Leonū tantū in Syria niger. Pantheris in candido breues macularū oculi. Ferūt odore earū mire sollicitari quadrupes cunctas, sed capitis toruitate terreti. Quamobrem occultato eo, reliqua dulcedine inuitatas corripunt. Sunt qui tradunt in armo ijs similem lunæ esse maculam, crescentē in orbes, & cauantem pari modo cornua. Nunc uarias & par- 30 dos, qui mares sunt, appellant in eo omni genere, creberrimo in Africa Syriaq;. Quidam ab ijs pantheras candore solo discernunt, nec adhuc aliam differentiam inueni. Senatus consultum fuit uetus, ne liceret Africanas in Italiam aduehere. Contra hoc tulit ad populum Cn. Aufidius tribunus plebis, permisitq; Circensiu gratia importare. Primus autem Scaurus ædilitate sua uarias centū quinquaginta uniuersas misit, deinde Pompeius Magnus quadringentasdecem, diuus Augustus quadringentes uiginti. Idem Q. Tuberone, Fabio Max. coss. iij. Nonas Maij, theatri Marcelli dedicatōe, tigrin primus omnium Romæ ostendit in cauea mansuefactā: Diuus uero Claudius simul quatuor.

De tigridis natura, & camelis, & camelopardali, & qñ primū uisa Romæ. Cap. xviii

Tigrin Hircani & Indi ferunt, animal uelocitatis tremendæ, & maxime cognitū dum 40 capitur. Totus enim foetus, qui semper numerosus est, ab insidiante rapitur equo q̃ maxime pernici, atq; in recentem subinde transfertur. At ubi uacuum cubile reperit fœta (maribus enim cura non est sobolis) fertur præceps, odore uestigans. Raptor appropinquantē fremitu, abijcit unum ex catulis. Tollit illa morsu, & pondere etiam ocyor acta re meat, iterumq; consequitur, & subinde, donec in nauem egresso irrita feritas lauit in litore. Camelos inter armenta pascit oriens, quorum duo genera, Bactriani & Arabici: differunt, quod illi bina habent tubera in dorso, hi singula, & in pectore alterum, cui incumbant. Dentiū superiore ordine, ut boues, carent in utroq; genere. Omnes autem iumentorum in ijs terris dorso funguntur, atq; etiam equitantur in prælijs. Velocitas inter equos, sed

sed sua cuique mensura, sicuti uires. Nec ultra assuetum procedit spatium, nec plus instituto onere recipit. Odium aduersus equos gerunt naturale. Sitim & quattriduo tolerantiam plenturq; cum bibendi occasio est, & in præteritum & in futurum, obturbata conculcatione prius aqua: aliter potu non gaudent. Viunt quinquagenis annis, quidam & centenis. Vtunque rabiem & ipsi sentiunt. Castrandi genus etiam foeminas, quæ bello præparentur, inuentum est: fortiores ita fiunt coitu negato. Horum aliqua similitudo in duotransfertur animalia: Nabin Aethiopes uocant, collo similem equo, pedibus & cruribus boui, camelo capite, albis maculis rutilum colorem distinguuntibus, unde appellata camelopardalis, dictatoris Cæsaris Circensibus ludis primum uisa Romæ. Ex eo subinde cernitur, aspectu magis quam feritate conspicua: quare etiam ouis feræ nomen inuenit.

De chao & cepho.

Cap. xix

Pompeij Magni primū ludi ostenderunt chaū, quem Galli rhapsiū uocabāt, effigie lupi, pardoriū maculis. Idem ex Aethiopia quas uocāt cephos, quarū pedes posteriores pedibus humanis & cruribus, priores manibus fuere similes. Hoc animal postea Roma non uidit.

De rhinocero.

Cap. xx

Iisdem ludis & rhinoceros, unius in nate cornu, qualis sæpe, uisus. Alter hic genitus hystis elephant: cornu ad saxa limato præparat se pugna, in dimicatione aliu maxime petens, quam scit esse molliorem. Longitudo ei pat, crura multo breuiora, color buxeus.

De lyncibus, & sphingibus, & crocutis, cercopithecis, Indicis bubus,

leucrocotis, eale, tauris Aethiopiæ, mantichora, monocerote, cato/blepa, basilisco.

Cap. xxi

Lyncas uulgo frequētes, & sphingas, fusco pilo, mammis in pectore geminis, Aethiopia generat, multaq; alia monstro similia: pēnatos equos & cornibus armatos, quos Pegasos uocant: Crocutas uel ut cane lupoq; conceptos, omnia dentibus frangentes, protinusq; deuorata conficientes uentre: Cercopithecus, nigris capitibus, pilo asinino, & dissimiles ceteris uoce: Indicos boues unicornes tricornesq;: Leucrocutam perniciosissimam feram, asini feri magnitudine, cruribus ceruinis: collo, cauda, pectore leonis, capite meli/um, bisulca ungula, ore ad aures usque rescisso, dentium locis osse perpetuo. Hanc feram humanas uoces tradūt imitari. Apud eosdem & quæ uocatur eale, magnitudine equi flu/ 10 uiatilis, cauda elephant, colore nigra uel fulua: maxillas apri, maiora cubitalibus cornua habens, mobilia, quæ alterna in pugna uel sinit, uariatq; infesta aut obliqua, utuncq; ratio monstrauit. Sed atrocissimos habet tauros syluestres maiores agrestibus, uelocitate ante omnes, colore fuluos, oculis ceruleis, pilo in contrarium uerso, rictu ad aures dehiscente, iuxta cornua mobilia, tergori duricia silicis, omne respuens uulnus. Feras omnes uenatur: ipsi nō aliter quàm foueis capti, feritate semper intereūt. Apud eosdem nasci Ctesias scribit, quam mantichoram appellat, triplici dentium ordine pectinatim coeuntiu, facie & auriculis hominis, oculis glaucis, colore sanguineo, corpore leonis, cauda scorpionis modo spicula ingentē: uocis, ut si misceatur fistulæ & tubæ concentus: uelocitatis magnæ, humani corporis uel præcipue appetentē. In India & boues solidis ungulis, unicornes: & fe/ 40 ram nomine axin, hinnuli pelle, pluribus candidioribusq; maculis, sacram Liberi patris. Orsei Indi simias candentes toto corpore uenantur. Asperissimam autem feram monocerotem, reliquo corpore equo similem, capite ceruo, pedibus elephant, cauda apro, munitu graui, uno cornu nigro media fronte cubitorū duū eminente. Hanc feram uiuam negant capi. Apud Hesperios Aethiopes fons est, Nigris, ut plerique existimauere Nili caput, ut argumenta quæ diximus persuadēt: Iuxta hunc fera appellatur catoblepas, modica aliquin, cæterisq; membris iners, caput tantum prægrauē agre ferens: id deiectum semper in terram, aliās internecio humani generis, omnibus qui oculos eius uidere confestim expiratibus. Eadem & basilisci serpentis est uis. Cyrenaica hunc generat prouincia xij. non amplius digitorum magnitudine, candida in capite macula ut quodam diadema

m 2 te, in

te insignem. Sibilu omnes fugat serpentes: nec flexu multiplici ut reliquæ, corpus impellit, sed celsus & erectus in medio incedens. Necat frutices, nō contactos modo, uerū & afflatos, exurit herbas, rumpit saxa. Talis uis malo est. Creditum quondam, ex equo occiso hasta, & per eam subeunte ui, nō equitem modo, sed equum quoque absumptum. Huic tali monstro (sæpe enim enectum cōcupiuerē reges uidere) mustelarum uirus exitio est: Adeo naturæ nihil placuit esse sine pari. Inijciunt eas cauernis, facile cognitis sola tabe, necant illæ simul odore, moriunturq; & naturæ pugnam faciunt.

De lupis.

Cap. xxii

Sed in Italia quoque creditur luporum uisus esse noxius: uocemq; homini quem priores contemplantur, adimere ad præsens. Inertes hos paruosq; Africa & Aegyptus gignunt, asperos trucesq; frigidior plaga. Homines in lupos uerti, rursusq; restitui sibi, falsum esse confidenter existimare debemus, aut credere omnia quæ fabulosa tot seculis comperimus. Vnde tamen ista uulgo infixæ sit fama in tantum, ut in maledictis uersipelles habeat, indicabitur. Euanthes inter autores Græciæ nō spretus, tradit Arcadas scribere, ex gente Antæi cuiusdam sorte electum ad stagnum quoddam regionis eius duci, uersitūq; in quercu suspenso trinare, aque abire in desertā, transfigurariq; in lupū, & cum cæteris eiusdem generis congregari per annos ix. Quo in tempore si homine se abstinerit, reuerti ad idem stagnum: & cum tranauerit, effigiem recipere, ad pristinum habitum addito nouem annorū senio. Id quoq; Fabius, eandem recipere uestem. Mirum est, quod procedat Græca credulitas. Nullum tam impudens mendacium est, ut teste careat. Itaq; Agriopas qui olympionicas scripsit, narrat Demænetum Parrhasium in sacrificio quod Arcades Ioui Lyceo humana etiam tum hostia faciebant, immolati pueri exta degustasse, & in lupum conuertisse: eundem decimo anno restitutum athleticæ, certasse in pugilatu, uictoremq; olympia reuersum. Quin & caudæ huius animalis creditur uulgo inesse amatorium uirus exiguo in uillo, eumq; cum capiatur abijci, nec idem pollere, nisi uiuenti direptum. Dies quibus coeat, toto anno nō amplius xij. Eundem in fame uesci terra. Inter auguria ad dexteram comneantium præciso itinere, si pleno id ore fecerit, nullum omnium præstantius. Sunt in eo genere qui ceruarij uocantur, qualem è Gallia in Pompeij Magni arena spectatum diximus. Huic quamuis in fame mandenti, si respexit, obliuionem cibi surrepere aiunt, digressumq; querere aliud.

De serpentibus.

Cap. xxiii

Quod ad serpentes attinet, uulgatū est colores earū plerasq; terras habere in quas occultentur. Innumera esse genera. Ceraistis corpore eminere cornicula sæpe quadrigemina: quorum motu reliquo corpore occultato, sollicitent ad se aues. Geminum caput amphibæanæ, hoc est & ad caput & ad caudam, tanquam parum esset uno ore fundi uenenum. Alijs squamas esse, alijs picturas: omnibus exitiale uirus. Iaculum ex arborum ramis uibrari: nec pedibus tantum pauendas serpentes, sed & missili uolare tormēto. Colla aspidum intumescere nullo ictus remedio, præterquam si confestim partes contactæ amputentur. Vnus huic tam pestifero animali sensus, uel potius affectus est. Coniuga ferme uagantur: nec nisi cum compare, uita est: itaque alterutra interempta, incredibilis alteri ultionis cura. Persequitur interfectorem, unumq; eum in quantolibet populi agmine notitia quadam infestat, perrumpit omnes difficultates, permeat spatia, nec nisi amnibus arceatur, aut præceleri fuga. Non est fateri, rerum natura largius mala an remedia genuerit. Iam primum hebetes oculos huic malo dedit: eosq; non in fronte ex aduerso cernere, sed in temporibus: itaq; excitatur, sed sæpius auditu quàm uisu.

De ichneumone.

Cap. xxiiii

Habet deinde internecinum bellum cum ichneumone. Notū est animal hac gloria maxime, in eadem natum Aegypto. Mergit se limo sæpius, siccaturq; sole. Mox ubi pluribus eodem modo se corijs loricauit, in dimicationem pergit. In ea caudam attollens,

ictus

ictus irritos auersus excipit, donec obliquo capite specularatus inuadat in fauces. Nec hoc cōtētus, aliud haud mitius debellat animal. De crocodilo, & hippopotamo. Ca. xxv

C Crocodilum habet Nilus, quadrupes malum, & terra pariter ac flumine infestum. Vnum hoc animal terrestre linguæ usu caret. Vnū superiore mobili maxilla imprimit morsum, aliās terribile, peccinatim stipante se dentiū serie. Magnitudine excedit plerumq; duodeuiginti cubita. Parit oua quanta anseres: eaq; extra eum locum semper incubat, prædiuinatione quadam, ad quem summo auctu eo anno egressurus est Nilus. Nec aliud animal ex minori origine in maiorem crescit magnitudinem. Et unguibus hic arma tus est, contra omnes ictus cute inuicta. Dies in terra agit, noctes in aqua, teporis utrunq; ratione. Hunc saturum cibo piscium, & semper esculen: o ore in litore somno datum, parua uis, quæ trochilos ibi uocatur, rex auium in Italia, inuitat ad hian dum pabuli sui gratia, os primū eius ad sultim repurgans, mox dentes, & intus fauces quoq; ad hanc scabendi dulcedinem quā maxime hiantes: in qua uoluptate somno pressum cōspicatus ichneu mon, per easdem fauces ut telum aliquod immisus, erodit aluū. Similis crocodilo, sed minor etiam ichneumone, est in Nilo natus scincos, contra uenena præcipuum antidotum: Item ad inflammandam uitorū Venerem. Verum in crocodilo maior erat pestis, quā ut uno esset eius hoste natura contenta. Itaq; & delphini immeantes Nilo, quorum dorso tanq; ad hūc usum cultellata inest pinna, abigentes eos præda, ac uelut in suo tantum amne regnantes, alioquin impares uiribus ipsi, astu interimūt. Callent enim in hoc cūcta animalia, sciuntq; non modo sua commoda, uerum & hostiū aduersa: norunt sua tela, norunt occasiones, partesq; dissidentium imbelles. In uentre mollis est tenuisq; cutis crocodilo: ideo se ut territi immergunt delphini, subeuntesq; aluum illa secant spina. Quin & gens hominum est huic beluæ aduersa in ipso Nilo Tentyritæ, ab insula in qua habitare appellata. Mensura eorum parua, sed præsentia animi in hoc tantum usu mira. Terribilis hæc contra fugaces belua est, fugax contra insequentes: sed aduersum ire soli hi audent. Quin etiam flumini innatant: dorsoq; equitantium modo impositi, hiantibus resupino capite ad morsum, addita in os claua, dextra ac læua tenentes extrema eius utrinq; ut frenis in terram agunt captiuos: ac uoce etiam sola territos, cogunt euomere recentia corpora ad sepulchram. Itaque ei uni insulæ crocodili non adnatant: olfactuq; eius generis hominū, ut Psyllorum serpentes, fugantur. Hebetes oculos hoc animal dicitur habere in aqua, extra acerrimi usus: quatuorq; menses hyemis inedia semper transmittere in specu. Quidam hoc unum quam diu uiuat, crescere arbitrantur: Viuū autē longo tempore. Maior altitudine in eodem Nilo bellua hippopotamus æditur: unguibus bifidis quales bubus, dorso equi, & iuba, & hinnitu, rostro resimo, cauda & dentibus aprorum, ad uncis, sed minus noxijs: tergoris ad scuta galeasq; impenetrabilis, præterquam si humore maderat. Depascitur segetes, destinatione ante (ut ferunt) determinatas in diem, & ex agro ferentibus uestigijs, ne quæ reuertenti insidiæ comparentur.

Quis primus Romæ hippopotamum & crocodilos ostendit: & medicinae ab animalibus repertæ.

Cap. xxvi

Primus eum & quinque crocodilos, Romæ ædilitatis sue ludis M. Scaurus temporario euripo ostendit. Hippopotamus in quadā medendi parte etiam magister extitit. Aspidua namq; satietate obelus exit in litus, recētes harundinū cæsuras p̄specularus: atq; ubi acutissimū uidet stipitem, imprimens corpus uenam quendam in crure uulnerat, atq; ita profluuio sanguinis morbidū aliās corpus exonerat, & plagam limo rursus obducit.

Quæ animalia quas herbas ostenderūt, cerui, lacerti, hirundines, testudines: mustela, ciconia, aper, anguis, draco, panthera, elephas, ursi, palumbes, columbæ, grues, coruus.

Cap. xxvii

Simile quiddam & uolucris in eadem Aegypto monstrauit, quæ uocatur ibis: rostro ad Sincitatem per eam partē se perluens, qua reddi ciborū onera maxime salubre est. Nec

m 3 hæc

hæc sola à mutis animalibus reperta sunt, usui futura & homini. Dictam uero herbam extrahendis sagittis cerui monstrauere, percussio eo telo, pastusque eius herbe eiectio. Iisdem percussis à phalangio, quod est aranei genus, aut aliquo simili, cancos edendo sibi medentur. Est & ad serpentum ictus præcipua, qua se lacerti, quoties cum his conseruere pugnam, uulnerati refouent. Chelidonium uisui saluberrimam hirundines monstrauere, uexatis pullo rum oculis illa medentes. Testudo cunilæ, quam bubulam uocant, pastu uires contra serpentes refouet: Mustela ruta, in murium uenatu cum ijs dimicatione conferta: Ciconia origano. Edera apri in morbis sibi medentur, & cancos uescendo, maxime mari eiectos. Anguis hyberno situ membrana corporis obducta, sceniculi succo impedimentum illud exuit, nitidusque uernat. Exuit autem à capite primum, nec celerius quam uno die ac nocte replicans, ut extra fiat membrana quod fuerat intus. Idem hyberna latebra uisu obscurato, marathro herbe sese affricans, oculos inungit ac refouet: si uero squamæ obtorpuere, spinis iuniperi se scabit. Draco uernam nauseam syluestris lactucæ succo restinguit. Pantheras perfricata carne aconito (uenenum id est) barbari uenantur: Occupat illico fauces earum angor, quare pardalianches id uenenum appellauere quidam. At fera contra hæc excrementis hominis sibi medetur: & aliàs tam auida eorum, ut à pastoribus ex industria in aliquo uase suspensa altius quam ut queat saltu contingere, iaculando se appetendoque deficiat, & postremo expiret: alioqui uiuacitatis adeo lentæ, ut eiectis interaneis diu pugnet. Elephas chamæleonte còcolori frondi deuorato, occurrit oleastro huic ueneno suo. Viscum mandragoræ mala degustauere, formicæ lambunt. Ceruus herba cinare uenenatis pabulis resistit. Palumbes, graculi, merulæ, perdices, lauri folio annuum fastidium purgant: colubæ, turtures, & gallinacæ, herba quæ uocatur helxine: anates, anseres, cæteræque aquatice herba siderite: grues & similes in uno palustri. Coruus occiso chamæleonte, qui etiam uictori nocet, lauro infestum uirus exstinguit.

Prognostica animalium.

Cap. xxviii

Milia præterea, utpote cum plurimis animalibus eadè natura rerum, cœli quoque obseruatione, & uentorum, imbrium, tempestatum præsentia, alijs alia dedit: quod persequi immensum est, æque scilicet, quam reliquam cum singulis hominum societatem. Siquidem & pericula præmonet, non fibris modo extisque, circa quod magna mortalium portio hæret, sed alia quadam significatione. Ruinis imminentibus musculi præmigrant, aranei cum telis primi cadunt. Auguria quidem arte fecere, apud Romanos & sacerdotum collegium uel maxime solenne est. In Thracia locis rigentibus & uulpes, animal alioqui solerti auditu, amnes gelatos lacusque non nisi ad pastus ituræ redituræque transeunt. Obseruatum, eam aure ad glaciem apposita, coniectare crassitudinem gelu.

Ciuitates & gentes à minutis animalibus deletæ.

Cap. xxix

Nec minus clara exitij documenta sunt etiam ex cõtèmnendis animalibus. M. Varro autor est, à cuniculis suffossum in Hispania oppidum, à talpis in Thessalia: ab ranis ciuitatē in Gallia pulsam, ab locustis in Africa: ex Gyaro Cycladum insula incolas à muribus fugatos, in Italia Amyclas à serpentibus deleras. Citra Cynamolgus Aethiopus late deserta regio est, à scorpionibus & solpugis gente sublata: Et à scolopēdris abactos Otterietes, autor est Theophrastus. Sed ad reliqua ferarum genera redeamus.

De hyæna, & crocuta, & mantichora, & fibris, & lutris.

Cap. xxx

HYÆNIS utranque esse naturam, & alternis annis mares, alternis fœminas fieri, parere sine mare uulgos credit, Aristoteles negat. Collum & iuba continuate spinæ portigitur, flectique nisi circumactu totius corporis nequit. Multa præterea mira traduntur. Sed maxime sermonem humanum inter pastorum stabula assimulare, nomenque alicuius addicere, quem euocatum foras laceret. Item uomitionem hominis imitari, ad sollicitandos canes, quos inuadat. Ab uno animali sepulchra erui, inquisitione corporum. Fœminam raro capi. Oculis mille esse uarietates, colorumque mutationes. Præterea um-

bræ

bræ eius cōtactu canes obmutescere. Et quibusdam magicis artibus omne animal, quod ter lustrauerit, in uestigio hære. Huius generis coitu læna Aethiopica parit crocutā, similiter uoces imitantem hominū pecorumq̃. Acies ei perpetua in utraq̃ parte oris, nullis gingiuis dente continuo: qui ne contrario occurso hebetetur, caprarum modo includitur. Hominum sermones imitari & mantichoram in Aethiopia, autor est Iuba. Hyænæ plurimæ gignuntur in Africa, quæ & asinorum syluestrium multitudinem fundit. Mares in eo genere singuli fœminarum gregibus imperitant. Timent libidinis æmulus, & ideo grauidas custodiunt: morsuq̃ natos mares castrant. Contra grauidæ latebras petunt, & paruas suto cupiunt, gaudentq̃ copia libidinis. Easdem partes sibi ipsi Pontici amputāt
 10 fibri, periculo urgente, ob hoc se peti gnari: castoreum id uocant medici: aliās animal horrendi morsus, arbores iuxta flumina ut ferro cædit: hominis parte comprehensa, non antequam fracta concrepuerint ossa, morsus resoluit. Cauda piscium ijs, cætera species luteræ. Vtrunque aquaticum, utrique mollior pluma pilus.

De ranis, & uitulis marinis, & stellionibus.

Cap. xxxi

RANÆ quoque rubetæ, quarum & in terra & in humore uita, plurimis refertæ medicaminibus, deponere ea quotidie ac resumere à pastu dicuntur, uenena tantum sibi referuant. Similis & uitulo marino uictus, in mari ac terra: simile fibro & ingeniu. Euo-
 mit fel suū, ad multa medicamenta utile: Item coagulum, ad comitiales morbos: ob ea se peti prudens. Theophrastus autor est, angues eo modo & stelliones senectutem exuere,
 20 eamq̃ protinus deuorare, præripientes comitali morbo remedia. Eosdē pestiferi in Græcia morsus, innoxios esse in Sicilia.

De ceruis.

Cap. xxxii

CERUIS quoque est sua malignitas, quanquam placidissimo animaliu. Virgente uicium, ultro confugiūt ad hominem. Et in pariendo semitas minus cauent, humanis uestigijs tritas, q̃ quæ secretæ ac feris oportunæ. Conceptus earum post Arcturi sidus. Octonis mensibus ferūt partus, & interdū geminos. A conceptu separāt se. At mares reli-
 æti, rabie libidinis sæuiunt: fodiunt scrobes. Tunc rostra eorū nigrescūt, donec aliquando abluant imbres. Fœminæ autē ante partū purgantur herba quadā, quæ seselis dicitur, faciliore ita utentes utero. A partu duas habent herbas, quæ aros & seselis appellantur: pa-
 30 stæ redeunt ad fœtū: illis imbui lactis primos uolunt succos, quacunq̃ de causa. Aeditos partus exercent cursu, & fugam meditari docent: ad prærupta ducunt, salumq̃ demon-
 strant. Iam mares soluti desiderio libidinis, auide petunt pabula. Vbi se præpingues sensere, latebras quærunt, satentes incommodum pondus: Et aliās semper in fuga acquiescunt, stantesq̃ respiciunt: cum propē uentum est, rursus fugæ præsidia repetentes. Hoc fit intestini dolore, tam infirmi, ut ictu leui rumpatur intus. Fugiant autem latratu canum audito secunda semper aura, ut uestigia cum ipsis abeant. Mulcentur fistula pastoralis & cantu: cum et exere aures, acerrimi auditus: cum remisere, surdi. Ceterum animal simplex,
 & omnium rerum miraculo stupens: in tantū, ut equo aut buccula accedente propius, hominem iuxta uenantem nō cernant, aut si cernant, arcum ipsum sagittasq̃ mirentur. Ma-
 40 ria tranāt gregatim nantes porrecto ordine, & capita imponētes præcedentiū clunibus, uicibusq̃ ad terga redeūtes. Hoc maxime notatur à Cilicia Cyprum trañcientibus. Nec uident terras, sed in odore earum natant. Cornua mares habēt, soli q̃ animaliu omnibus annis statō ueris tempore amittunt: ideo sub ipsa die quā maxime inuia petunt. Latent amissis uelut inermes, sed & hi bono suo inuidēs. Dextrū cornu negāt inueniri, ceu medicamento aliquo præditū. Idq̃ mirabilis fatendū est, cum & in uiuarijs mutēt omnibus annis: defodi q̃ ab ijs putant. Accensis autem utrislibet, odore serpentes fugātur, & comitiales morbi deprehenduntur. Indicia quoq̃ ætatis in illis gerunt, singulos annis adiciētibz ramos usq̃ ad sexennes. ab eo tēpore similia reuiuiscūt: nec potest ætas discerni, sed dentibus senectā declarat. Aut em̃ paucos aut nullos habēt, nec in cornibus imis ramos

alioquin ante frontē prominere solitos iunioribus. Non decidunt castratis cornua, nec nascuntur. erumpunt autem renascentibus tuberibus primo aridae cutis similia. eadem teneris incrementis ferulis arundineas in paniculas, molli plumata lanugine. quā diu carent ijs, noctibus procedunt ad pabula: incrementa solis uapore durant, ad arbores subinde experientes: ubi placuerit robur, in aperta prodeunt. Capri iam sunt, edera in cornibus uiridante, ex attritu arborum, ut in aliquo ligno teneris dum experiuntur innata. Fiunt aliquando & cādidō colore, qualem fuisse traditur Q. Sertorius ceruam, quam esse fatidicam Hispaniæ gentibus persuaserat. Et ijs est cum serpente pugna. Inuestigant cavernas, narumque spiritu extrahūt renitentes. Ideo singulare abigendis serpētibus, odor adusto ceruino cornu. Cōtra morsus uero præcipuum remedium ex coagulo hīnuli in utero occisi, Vita ceruis in confesso longa, post c. annos aliquibus captis cum torquibus aureis, quos Alexander Magnus addiderat, ad optis iam cute in magna obesitate. Febrium morbos non sentit hoc animal, quin & medetur huic timori. Quasdam nos principes fœminas scimus, omnibus diebus matutinis carnem eam degustare solitas, & longo æuo caruisse febribus: quod ita demum existimant ratum, si uulnere uno interierit.

De tragelapho, & chamæleonte, & reliquis colorē mutātib. Cap. xxxiii

Est eadem specie, barba tantū & armorum uillo distans, quem tragelaphon uocant non alibi quā iuxta Phasim amnem nascens. Ceruos Africa propemodū sola nō gignit. At chamæleontem & ipsa, quanquam frequentiorē India. Figura et magnitudo erat lacerti, nisi crura essent recta & excelsiora. Latera uētri iungūt ut piscibus, et spina simili modo. Eminent rostrum, ut in paruo haud absimile suillo: cauda prælonga in tenuitatem desinens, & implicans se uiperinis orbibus: ungues adunci, motus tardior, ut testudini: corpus asperū, ut crocodilo: oculi in recessu cauo, tenui discrimine prægrandes, & corpori cōcolores: nunquam eos operit: nec pupillæ motu, sed totius oculi uersatione circumaspicit. Ipse celsus hīanti semper ore, solus animalium nec cibo nec potu alitur, nec alio quā aëris alimento: circa caprificos ferus, innoxius alioqui. Et coloris natura mirabilior. Mutat namque eum subinde, & oculis & cauda, & toto corpore: redditque semper quemcumque proxime attingit, præter rubrum candidumque. Defuncto pallor est. Caro in capite & maxillis, & ad commissuram caudæ admodum exigua, nec alibi toto corpore: sanguis in corde, & circa oculos tantum: uiscera sine splene. Hybernus mensibus latet ut lacerta.

De tarando & lycæone & thoe.

Cap. xxxiiii

Mutat colores Scytharū tarandus, nec aliud ex ijs quæ pilo uestiuntur, nisi in Indis lycæon, cui iubata traditur ceruix. Nam thoes, luporū id genus est procerius longitudine, breuitate crurū dissimile, uelox saltu, uenatu uiuens, innoxium homini, habitū nō colorem mutāt, per hyemes hirti, æstate nudi. Tarando magnitudo quæ boui, caput maius ceruino, nec absimile: cornua ramosa, ungula bifida, uillus magnitudine urforū. Sed cum libuit sui coloris esse, asini similis est. Tergori tanta duritia, ut thoraces ex eo faciant. Colorem omnium arborū, fruticum, florum, locorumque reddit metuens, in quibus latet: ideoque raro capitur. Mirum esset habitum corpore tam multiplicem dari, mirabilis & uillō.

De hystrice.

Cap. xxxv

Hystrices generat India & Africa spina contestas, ac herinaceorū genere: sed hystrid longiores aculei, & cum intēdit cutem, missiles. Ora urgentiū figit canum, & paulo longius iaculat. Hybernus autē se mensibus condit: quæ natura multis, & ante omnia urtis.

De urtis & fœtibus eorum.

Cap. xxxvi

Eorum coitus hyemis initio: nec uulgarī quadrupedum more, sed ambobus cubantibus complexisque. Deinde secessus in specus separatim, in quibus parit xxx. die, ac plurimum quinos. Hi sunt cādida informisque: caro, paulo muribus maior, sine oculis, sine pilo: ungues tantū prominent: hanc lambendo paulatim figurant. Nec quicquam rarius quā parientem uidere uisam. Ideo mates quadragenis diebus latet, fœminæ quaternis mensi-

menibus. Specus si nō habuere, ramorum fruticumq; congerie aedificāt, impenetrabiles imbribus, molliq; fronde constratos. Primis diebus bis septenis tam graui somno premitur, ut ne uulneribus quidem excitari queant. Tunc mirum in modum ueterno pinguescunt. Illi sunt adipēs medicaminibus apti, contraq; defluuium capilli tenaces. Ab ijs diebus residunt, ac priorum pedum suctu uiuunt. Fœtus rigentes apprimendo pectori fouent, non alio incubitu quā oua uolucres. Mirum dictu, credit Theophrastus per id tempus coctas quoque urforū carnes, si asseruentur, increfcere: cibi tunc nulla argumenta, nec nisi humoris minimum in aluo inueniri: sanguinis exiguas circa corda tantum guttas, reliquo corpori nihil inesse. Procedunt uere, sed mares prapingues: cuius rei causa nō prompta est: quippe nec somno quidē saginatis præter quatuordecim dies, ut diximus. Exeunt herbā quandam aron nomine laxandis intestinis alioqui cōcretis deorant, circa sirculos cum dentiunt prædomantes ora. Oculi eorum hebetantur crebro: qua maxime causa fauos expetunt, ut conuulneratum ab apibus os leuet sanguine graue dinem illam. Inualidissimum urso caput, quod leoni fortissimum: ideo urgente uī, præcipitatur se ex aliqua rupe, manibus eo operto iaciuntur: ac sæpe in harena colapho infracto exanimantur. Cerebro ueneficiū inesse Hispaniæ credunt, occisorumq; in spectaculis capita cremant, testatō, quoniam potum in urinam rabiem agat. Ingreddiuntur & bipedes. Arborem auersi dercunt. Tauros, ex ore cornibusq; eorum pedibus omnibus suspensi, pondere fatigant. Nec alteri animalium in maleficio stultitia solertior. Annalibus notatum est, M. Pilone, M. Messala coss. ad xiiii. kalē. Octobr. Domitiū Aenobarbum ædilem curulem urfos Numidicos c. & totidem uenatores Aethiōpas in circo dedisse. Miror adiectum Numidicos fuisse, cum in Africa urfos non gigni constet.

De muribus Ponticis, & alpinis, & herinaceis.

Cap. xxxvii

Conduntur hyeme & Pontici mures, hi duntaxat albi: quorū palatum in gustu sagacissimum, auctores quoniam modo intellexerint, miror. Conduntur & alpini, quibus magnitudo mediā est: sed hi pabulo antē in specus conuecto, cum quidam narrent alternos marem ac fœminam supra se complexo falce herbæ supinos, cauda mordicus apprehensa, inuicem detrahi ad specum: ideoq; illo tempore detrito esse dorso. Sunt his pares & in Aegypto: similiterq; residunt in clunes, & binis pedibus gradiuntur, prioribusq; ut manibus utuntur. Preparant hyemi & herinacei cibos: ac uolutati supra iacentia porma, affixa spinis, unum non amplius tenentes ore, portant in cauas arbores. Iidem mutationem aquilonis in austrum condentes se in cubile, præfagiunt. Vbi uero sensere uenatē, contracto ore pedibusq; ac parte omni inferiore, qua raram & innocuam habent lagninem, conuoluuntur in formam pilæ, ne quid comprehendī possit præter aculeos. In desperatione uero, urinam ex se reddunt tabificam tergori suo spinisq; noxiam, propter hoc se capi gnari. Quamobrē exinanita prius urina uenari, ars est. Et tum præcipua dos tergori, aliās corrupto, fragili, putribus spinis atque deciduis, etiam si uiuat subtractus furga: ob id non nisi nouissima spe maleficio eo perfunditur: quippe & ipsi odere institum ueneficiū, ita parentes sibi terminumq; supremum oppetentes, ut fermē ante captiuū tas occupet. Calidæ postea aquæ aspersu resoluuntur pilæ: apprehensusq; pede altero è posterioribus, suspensio ac fame necatur: aliter nō est occidere & tergori parcere. Ipsum animal non uerentur pleriq; dicere uitæ hominum superuacuum esse, si nō sint illi aculei, frustra uellerum mollitie in pecude mortalibus data. Hac cute expoliuntur uestes. Magnum fraus & ibi luctum monopolio inuenit, de nulla re crebrioribus senatusconsultis, nulloq; non principe adito querimonijjs prouincialibus.

De leontophono, lynce, melibus, & sciutis.

Cap. xxxviii

Vring & è duobus alijs animalibus ratio mira est. Leontophonon accipimus uocari paruum, nec aliubi nascens q̃ ubi leo gignitur: quo gustato tanta illa uis, ac cæteris quadrupedum imperitans, illico expiret. Ergo corpus eius adustū aspergūt alijs carnibus polentæ

polentæ modo, insidiantes feræ, necantq; etiâ cinere. Tam contraria est pestis. Haud immerito igitur odit leo, uisumq; frangit, & citra morsum exanimat. Ille contrâ urinam spargit prudens, hanc quoq; leoni exitialem. Lyncû humor ita redditus ubi gignûtur, glaciatur arefcit, ut in gemmas carbûculis similes, & igneo colore fulgêtes, lyncuriu uocatas, atq; ob id succino à plerisq; ita generari prodito. Nouere hoc sciuntq; lynces, & inuidêtes urinam terra operiunt, eoq; celerius solidatur illa. Alia solertia in metu melibus, sufflatæ cutis distentu ictus hominû & morsus canû arcent. Preuident tempestatem & sciuri: obturatisq; quâ spiraturus est uentus cauernis, ex alia parte aperiût fores: de cætero ipsi uillosior cauda pro tegumento est. Ergo in hyemes alijs prouisum pabulum, alijs pro cibo somnus.

De uipera, cochleis, & lacertis.

Cap. xxxix 10

Serpentium uipera sola terra dicitur condi, cæteræ arborum aut saxorum cauis. Et aliâs uel annua fame durât, algore modo dempto. Omnia secessus tempore ueneno orba dormiunt. Simili modo & cochleæ. Illæ quidê iterum & æstatibus, adhærentes maxime saxis: ut etiam iniuria resupinatæ auulsæq; nō tamen exant. In Balearibus uero insulis cauatice appellatæ, nō prorumpunt è cauis terræ: neq; herba uiuunt, sed uuæ modo inter se coherent. Est & aliud genus minus uulgare, adhærente operculo eiusdem testæ se operiens: obrutæ terra semper hæ, & circa maritimas tantum alpes quondam effosilæ, cœpere iam erui & in Veliterno. Omnium tamen laudatissimæ in Astypalæa insula. Lacertæ inimicissimum genus cochleis, negantur semestrem uitam excedere. Lacerti Arabiæ cubitales: in Indiæ uero Nyfa monte xxiiij. in longitudine pedum, colore fului aut punicei, aut cerulei. 20

De canibus.

Cap. xl

EX his quoque animalibus quæ nobiscû degunt, multa sunt cognitu digna. Fidelissimæ ante omnia homini canes atque equi. Et pugnasæ aduersus latrones canem pro domino accepimus, confectumq; plagis à corpore non recessisse, uolucres & feras abigentem. Ab alio in Epiro agnitum in conuentu percussorem domini, laniatu & latratu coactum fateri scelus. Garamantum regem canes ducenti ab exilio reducere præliantes contra resistentes. Propter bella Colophonij, itemq; Castabalenses, cohortes canum habuere: eæ primæ dimicabant in acie nunquam detrectantes. Hæc erant fidelissima auxilia, nec stipendiorum indiga. Canes defendêre Cimbris cæsis domuseorum plaustris impositas. Canis Iafone Lycio interfecto, cibû capere noluit, inediaq; consumptus est. Is uero cui nomen Hyrcani reddidit Duris, accenso regis Lysimachi rogo iniecit se flammæ: similiterq; Hieronis regis. Memorat & Pyrrhum Gelonis tyrannicæ nem Philistus. Memoratur & Nicomedis Bithyniæ regis, uxore eius Consingi lacerata, propter lasciuiores cum marito iocum. Apud nos Volcatium nobilem, qui Cæselium ius ciuile docuit, asturcone è suburbano redeuntem, cum aduersperauisset, canis à grassatore defendit. Item Cælium senatorem agrum Placetiæ ab armatis oppressum: nec prius ille uulneratus est quàm cane interempto. Sed super omnia in nostro æuo actis populi Ro. testatum, Appio Iunio & P. Silio c o s s. cum animaduerneretur ex causâ Neronis Germanici filij, in T. Sabinum & seruitia eius, unius ex his canem nec à carcere abigi potuisse, nec à corpore recessisse, abiecto in gradibus gemonijs mœstos adentem ululatus, magna populi Ro. corona circumstante: ex qua cum quidam ei cibum obiecisset, ad os defuncti tulisse. Innatauit idem in Tiberim cadauere abiecto sustentare conatus, effusa multitudine ad spectandum animalis fidem. Soli dominum nouere: & ignotum quoque, si repente ueniat, intelligunt. Soli nomina sua, soli uocem domesticam agnoscunt. Itinera quamuis longa meminere. Nec ulli præter hominem memoria maior. Impetus eorum & fæuitia mitigatur ah homine confidente humi. Plurima alia in his quotidie uita inuenit. Sed in uenatu solertia & sagacitas præcipua est. Scrutatur uestigia atque persequitur, comitantem ad feram inquisitorem loro trahens: quâ uisa quàm silens & occulta, quàm significans demonstratio est, cauda primum, deinde rostro.

Ergo

Ergo etiam senecta fessos cecosque ac debiles sinu ferunt, uentos & odorem captantes, prodentesque rostro cubilia. Et tigris eos Indi uolunt concipi: & ob id in syluis coitus tempore alligant fœminas. Primo & secundo fœtu nimis feroces putant gigni, tertio demum educant. Hoc idem è lupis Galli, quorum greges suum quisque ductorem è canibus & ducem habent. Illum in uenatu comitantur, illi parent. Nanque inter se exercent etiam magisteria. Certum est iuxta Nilum amnem currentes lambere, ne crocodilorum auaritati occasionem præbeant. Indiam petenti Alexandro Magno, rex Albanæ dono dederat inusitata magnitudinis unum: cuius specie delectatus iussit urfos, mox apros, & deinde damas emitti, contemptu immobili iacente. Eaque segnitie tanti corporis offensus

10 Imperator generosi spiritus, eum interim iussit. Nunciauit hoc fama regi. Itaque alterum mittens addidit mandata, ne in paruis experiri uellet, sed in leone elephantum, duos si bi fuisse: hoc interempto, præterea nullum fore. Nec distulit Alexander, leonemque fractum protinus uidit. Postea elephantum iussit induci, haud alio magis spectaculo letatus. Horrentibus quippe per totum corpus uillis, ingenti primum latratu intonuit: mox ingruit assultans, contraque beluam exurgens hinc & illinc, artificii dimicatione quàm maxime opus esset infestans atque euitans, donec assidua rotatum uertigine afflixit, ad casum eius tellure concussa. Canum generibus annui partus. Iusta ad pariendum annua ætas. Gerunt in utero sexagenis diebus. Gignunt cecos: & quo largiore aluntur lacte, eo tardiores uisum accipiunt, non tamen unquam ultra uicesimum primum diem, nec ante

20 septimum. Quidam tradunt, si unus gignatur nono die cernere: si gemini, decimo. Idemque in singulos adijci, totidemque esse tarditatis ad lucem dies. Et ab ea quæ fœmina sit ex primipara genita citius cerni. Optimus in fœtu, qui nouissime cernere incipit, aut quem primum fert in cubile fœta. Rabies canum sirio ardente homini pestifera, ut diximus, ita morbis letali aquæ metu. Quapropter obuiam itur per xxx eos dies, gallinaceo maxime fimo mixto canum cibis: aut si præuenerit morbus, ueratro.

Ad canis rabidi mortuum.

Cap. xli.

AD mortuum uero, unicū remedium oraculo quodam nuper repertū, radix syluestris rose quæ cynorhoda appellatur. Columella auctor est, si quadagesimo die quàm sit natus, castretur morsu cauda, summusque eius articulus auferatur, sequenti neruo exim

30 pro, nec caudam crescere, nec canes rabidos fieri. Canem locutū in prodigijs (quod equidem annotauerim) accepimus: & serpentem latrasse, cum pulsus est regno Tarquinij.

De natura equorum.

Cap. xlii.

EIdem Alexandro & equi magna raritas contigit: Bucephalon eum uocant, siue ab aspectu toruæ, siue ab insigni taurini capitis armo impressi. Sedecim talentis ferunt ex Philonici Pharsalijs grege emptum, etiam tum puero capto eius decore. Neminem hic alium quàm Alexandrum regio instratus ornatu recepit in sedem, alios passim reijciens. Idem in prælijs memoratæ cuiusdam perhibetur operæ, Thebarū oppugnatione uulneratus in alium transire Alexandrum non passus: multa præterea eiusdem modi, propter quæ rex defuncto ei duxit exequias: urbē tumulto circūdedit nomine eius. Nec Cæsaris

40 dictatoris quenquā alium recepisse dorso equus traditur, idemque hominis similes pedes priores habuisse: hac effigie locatus ante Veneris genitricis ædē. Fecit & diuus Augustus equo tumulum, de quo Germanici Cæsaris carmen est. Agrigenti cōplurium equorum tumuli pyramides habent. Equum adamatum à Semiramide usque ad coitum, Iuba auctor est. Scythæ quidem equitatus & equorū gloria strepunt. Occiso denique ipsorum regulo ex prouocatione dimicante, hostem cum uictor ad spoliandum uenisset, ab equo eius ictibus morsusque confectum. Alium detracto oculorum operimento, & cognito cū matre coitu, petisse prærupta, atque exanimatum. Equam eadem ex causa in Reatino agro, laceratumque pariter aurigam inuenimus. Nanque & cognationū intellectus in ijs est: itaque in grege prioris anni forore libentius etiā quàm matre equa comitatur. Docilitas tanta est,

ut uni

ut uniuersus Sybaritani exercitus equitatus, ad symphoniarum cantum saltatione quadam moueri solitus inueniatur. Iidem præfagiunt pugnam, & amissos lugent dominos, lachrymasque interdum desiderio fundunt. Interfecto Nicomede rege, equus eius inedia uitam finiuit. Philarchus refert Centareum è Galatis, in prælio occiso Antiocho, positum equo eius conscendisse ouante. At illum indignatione accensus domitis frenis, ne regi posset, præcipitem in abrupta isse, exanimatumque unam. Philistus à Dionysio relictum in cenno hærentem, ut sese euellisset, secutum uestigia domini, examine apud iubæ inhærente: eoque ostento tyrannidem à Dionysio occupatam. Ingenia eorum inenarrabilia iaculantes, obsequio experiuntur, difficiles conatus corpore ipso nixuque imitantium. Iam tela humi collecta equiti porrigunt. Nam in circo ad currus iuncti, non dubie intellectum adhortationis & gloriæ fatentur. Claudij Cæsaris secularium ludorum circensibus excusso in carceribus auriga, albatu equi palmam occupauere, primum obtinuerunt, opposita effundentes, omnia, quæ contra æmulos debuissent peritissimo auriga insistente, facientes. cum puderet hominum artes ab equis uinci, peracto legitimo cursu ad metam steterunt. Maius augmentum apud prius, plebeis circensibus excusso auriga, ita ut si staret in Capitolium currisse equos, sedemque ter lustrasse: maximum uero, eodem peruenisse ab Veris cum palma & corona, effuso Ratumena, qui ibi uicerat: unde postea nomen portæ est. Sarmatæ longinquam itinera acturi, inedia pridie præparant eos, exiguum tantum potum impatiens: atque ita per centena milia & quinquaginta continuo cursu euntibus insident. Viunt annis quidam quinquagenis: fœminæ minore spatio: eadem quinquennio finem crescenti capiunt, mares anno addito. Forma equorum, quales maxime legi oporteat, pulcherrime quidem Virgilio uate absoluta est. Sed & nos diximus in libro de iaculatione equi stri condito, & ferè inter omnes constare uideo. Diuersa autem circo ratio quaeritur. Itaque cum bimi in alio subigantur imperio, non ante quinquennes ibi certamen accipit. Partum in eo genere undenis mensibus ferunt, duodecimo gignunt. Coitus uerno æquinoctio bimo utrinque uulgaris, sed à trimatu firmior partus. Generat mas ad annos trigintatres, utpote cum à circo post uicesimum annum mittantur ad sobolem reparandam. Et ad quadraginta durasse tradunt, adiutum modo in attollenda priore parte corporis. Sed ad generandum paucis animalium minor fertilitas, quæ de causa per interualla admissuræ dantur, nec tamen quindecim initus eiusdem anni ualet tolerare. Equarum libido extinguitur iubæ tonsa. Gignunt annis omnibus ad quadragesimum. Vixisse equum septuaginta quinque annis proditur. In hoc genere grauida stans parit, præterque cæteras sæctum diligit. Et sanè equis amoris innasce ueneficium, hippomanes appellatum, in fronte, caricæ magnitudine, colore nigro: quod statim ædito partu deuorat fœta, aut partum ad ubera non admittit, si quis præceptum habeat. Olfactu in rabiem id genus agit. Amissa patiente in grege armenti, reliquæ fœtæ educant orbem. Terram attingere ore triduo proximo quam sit genitus, negant posse. Quo quis acrior, in bibendo profundius nares mergit. Scythæ per bella fœminis uti malunt, quoniam urinam cursu non impedito reddant. Constat in Lusitania circa Olysiponem oppidum & Tagum amnem, equas fauonio flante obuertas animalem concipere spiritum, idque partum fieri, & gigni perniciosissimum ita, sed triennium uitæ non excedere. In eadè Hispania Gallaica gens, & Asturica, equini generis, quos thieldones uocamus, minori forma appellatos asturcones gignunt: quibus non uulgaris in cursu gradus, sed mollis alterno crurum explicatu glomeratio: unde equis totum carpere incursum traditur arte. Equo ferè qui homini morbi, præterque uesticæ conuersio, sicut omnibus in genere ueterino.

De asinis.

Cap. XLIII

A Sinum cccc nummum emptum Q. Axio senatori, auctor est M. Varro, haud scio an omnium pretio animalium uicto: opera sine dubio geruli mirifica, arando quoque, sed mularum maxime progeneratione. Patria etiam spectatur in his, Arcadibus in Achaia, in Italia Reatinis. Ipsum animal frigoris maxime impatiens, ideo non generatur in Ponto:

nec

nec æquinoctio uerno, ut cætera pecua, admittitur, sed solstitio. Mares in remissione operis deteriores. Partus à xxx. mense ocysimus, sed à trimatu legitimus: totidē quot equæ & eisdem mensibus, & simili modo. Sed incontinēs uterus urinam genitalem reddit, nec cogatur in cursum uerberibus à coitu. Raro geminos parit: paritura lucem fugit, & tenet bras quarit, ne cōspiciatur ab homine. Gignit tota uita, quæ est ei ad trigessimum annum. Partus charitas summa, sed aquarū tædium maius. Per ignes ad fœtus tendunt. Eædem, si riuus minimus interfit, horrent ita, ut pedes omnino caueant tingere. Nec nisi assuetos potant fontes, qui sunt in pecuarijs, atque ita ut sicco tramite ad potum eant: nec pontes transeunt, per raritatem eorum translucenibus fluuijs. Mirumq; dictu, sciunt: & si im-
 10 mutentur aquæ, ut bibant cogendæ exonerandæque sunt. Nec nisi spatiosa incubitant laxitate. Varia namq; somnio uisā concipiunt, ictu pedū crebro: qui nisi per inane emicuerit, repulsū durioris materiæ clauditarē ilico affert. Quæstus ex ijs opima prædia exuperat. Notum est, in Celtiberia singulas quadragenis milibus nummorū enixas. Ad mularum maxime partus, aurium referre in his & palpebrarū pilos aiunt. Quamuis enim unicolor reliquo corpore, totidē tamē colores quot ibi fuere, reddit. Pullos earū epulari Mœcenas instituit, multū eo tēpore prælatis onagris: post eum interij autoritas saporis. Asino moriente uiso, celerrime id genus deficit.

De mulis.

Cap. XLVIII

EX asino & equa mulus gignitur mense xii. animal uiribus in labores eximium. Ad
 20 tales partus equas neq; quadrimis minores, neq; decennibus maiores legūt: arceriq; utrunque genus ab altero narrant, nisi in infantia eius generis quod ineant lacte hausto: quapropter subreptos pullos in tenebris equarum uberi, asinarum uicē equuleos admo-
 uent. Gignitur autem mula ex equo & asina, sed effrenis & tarditatis indomitæ. Len-
 ta omnia esse uetulis. Conceptum ex equo, secutus asini coitus, abortu perimit: non item
 ex asino equi. Fœminas à partu optime vii. die impleri obseruatum est, mares fatigatos
 melius implere. Quæ non prius quàm dentes, quos pullinos appellant, iaciat, conceperit,
 sterilis intelligitur, & quæ nō primo initu generare cœperit. Equo & asina genitos mares,
 hinulos antiqui uocabant: contra q; mulos, quos asini & equæ generarent. Obseruatum,
 è duobus diuersis generibus nata, tertij generis fieri, & neutri parētū esse similia: eaq; ipsa
 quæ ita nata sunt, non gignere, in omni animalū genere: Idcirco mulas non parere. Est in
 30 annalibus nostris peperisse sæpe, uerū prodigij loco habitum. Theophrastus uulgo pa-
 rere in Cappadocia tradit: sed esse id animal ibi sui generis. Mula calcitratus inhibetur
 uini crebriore potu. In pluriū Græcorū est monumentis, cum equa muli coitu natum,
 quem uocauerint hinum, id est, paruū mulum. Generantur ex equa & onagris mansue-
 ctis mulæ ueloces in cursu, duricia eximia pedum, uerum strigoso corpore, indomito ani-
 mo, sed generoso. Onagro & asina genitus omnes antecellit. Onagri in Phrygia & Ly-
 caonia præcipui. Pullis eorum ceu præstantibus sapore, Africa gloriatur, quos lalisiones
 appellant. Mulum lxxx. annis uixisse, Atheniensium monumentis apparet. Eo gauisi
 cum templum in arce facerēt, quod derelictus senecta, cadentia iumenta comitatu nifuq;
 exhortaretur, decretū fecere quo caueretur, ne frumentarij negociatores ab incerniculis
 40 eum arcerent.

De bubus.

Cap. XLV

BVBUS Indicis camelorum altitudo traditur, cornua in latitudinem quaternorum pe-
 dum. In nostro orbe Epiroticis laus magna, à Pyrrhi (ut ferunt) iam inde regis cura.
 Id consecutus est, non ante quadrimatū ad partus uocando. Prægrades itaq; fuere, & ho-
 dieq; reliquæ stirpium durant, At nunc anniculæ ad fœcunditatē poscuntur, tolerantius
 tamen bimæ. Tauri generationem quadrimi implent, & singulis denæ eodem anno tra-
 duntur. Si aut post coitum ad dextrā partem abeant tauri, generatos mares esse, si in læ-
 uam fœminas. Conceptio uno initu peragitur: quæ si forte pererrauit, xx. post die ma-
 rem fœmina repetit. Pariunt mense x. quicquid ante genitū inutile est. Sunt autores, ipso
 complente decimū mensem die parere. Gignunt raro geminos. Coitus à delphini exor-

n

tu ad

tu ad pridie nonas Ianuarij diebus xxx. aliquibus & autumnō: gentibus quidem quæ lacte uiuunt ita dispensatus, ut omni tempore anni superfit id alimentum. Tauri non sapius quàm bis die ineunt. Boues animalium soli, & retro ambulantes pascuntur, apud Garamantas quidem haud aliter. Vita fœminis xv. annis longissima, maribus xx. Robur in quimatu. Lauatione calidæ aquæ traduntur pinguescere, & si quis incisa cute spiritum harundine in uiscera adigat. Non degeneres existimandi etiâ minus laudato aspectu. Plurimum lactis alpinis, quibus minimum corporis, plurimum laboris, capite nō ceruice iunctis. Syriacis non sunt palearia, sed gibber in dorso. Carici quoque in parte Asia fœdiuusu, tubere super arnos à ceruicibus eminente, luxatis cornibus, excellentes in opere narrantur: ceteri nigri coloris candidiue, ad laborem damnantur. Tauris minora quàm bubus cornua, tenuiora q̃. Domitura boum in trimatu, postea sera, antè præmatura. Optime cum domito iuuenus imbuitur. Socium enim laboris agriq̃ culturæ habemus hoc animal, tantæ apud priores curæ, ut sit inter exempla damnatus à populo Romano, die dicta, qui concubino procaci ture omasum edisse se negante, occiderit bouem, actusq̃ in exilium tanquam colono suo interempto. Tauris in aspectu generositas, torua fronte, auribus setosis, cornibus in procinctu dimicationē poscentibus. Sed tota comminatio prioribus in pedibus stat, ira gliscente alternos replicas, spargensq̃ in altū harenam, & solius animalium eo stimulo ardescens. Vidimus de imperio dimicantes, & ideo demonstratos rotari, cornibus cadentes excipi, iterumq̃ resurgere, modo iacētes ex humo tolli, bigarumq̃ etiâ cursu citato uelut aurigas insistere. Thessalorū gentis inuentum est, equo iuxta quadrupedante cornu intorta ceruice tauros necare: primus id spectaculum dedit Romæ Cæsar dictator. Hinc uictimæ opimæ & lautissima deorū placatio. Huic tantum animali omnium quibus procerior cauda non statim nato consummata, ut ceteris, mensuræ crescit unī, donec ad uestigia ima perueniat. Quamobrem uictimarum probatio in uitulo, ut articulum suffraginis cōtingat: breuiore non litant. Hoc quoque notatum, uitulos ad aras humeris hominis allatos nō ferè litare, sicut nec claudicantem: nec aliena hostia deos placari, nec trahente se ab aris. Est frequens in prodigijs priscorū, bouem locutum: Quo nunciato, senatum sub diuo haberi solitum.

De Apiboue.

Cap. XLVI

BOs in Aegypto etiā numinis uice colitur, Apim uocant. Insigne ei, in dextro latere candicans macula, cornibus lunæ crescere incipientis. Nodus sub lingua, quæ cantharum appellant. Non est fas eū certos uitæ excedere annos, mersumq̃ in sacerdotum fonte enecant, quæsituri luctu aliū quem substituāt, & donec inuenerint mœrent, de rasīs etiā capitibus: nec tamen unquā diu quæritur. Inuētus deducitur Memphim à sacerdotibus. Sunt delubra ei gemina, quæ uocant Thalamos, auguria populorū. Alterum intrasse latum est, in altero dira portendit. Responša priuatis dat, è manu consulentium cibum capiēdo. Germanici Cæsaris manum auersatus est, haud multo post extincti. Cætero secretus cum se proripuit in cœtus, incedit summoto liçtorum, grexq̃ puerorum comitatur carmen honori eius canentium: intelligere uidetur, & adorari uelle. Hi greges repente lymphati futura præcinnunt. Fœmina bos semel ei anno ostenditur, suis & ipsa insignibus, quanquam alijs: semperq̃ eodem die & inueniri eam & extinguī tradunt. Memphi est locus in Nilo, quem à figura uocant Phialam, omnibus annis ibi aureā pateram argenteamq̃ mergentes, diebus quos habet natales Apis: septem hi sunt, mirumq̃ ne minem per eos à crocodilis attingi: octauo post horam diei vi. redire beluæ feritatem.

De natura pecorum, & generatione eorum.

Cap. XLVII

Magna & pecori gratia, uel in placamentis deorum, uel in usu uellerum. Ut boues uictum hominum excolunt, ita corporum tutela pecori debetur. Generatio bimis utrinq̃ ad nouenos annos, quibusdam & ad x. Primiparis minores fœtis. Coitus omnibus ad Arcturi occasum, quod est à tertio Idus Maias ad aquilæ occasum, id est xiii. calendis

lendas August. Gerunt partum diebus cz. Postea concepti inualidi. Cordos uocabāt ari-
tiqui post id tempus natos. Multi hybernos agnos praeferunt uernis, quoniam magis in-
terit ante solstitiū, quā ante brumā firmos esse, solumq; hoc animal utiliter bruma na-
sci. Arieti naturale agnas fastidire, senectam ouium confectari, & ipse senectā melior, illis
quoq; utilior. Ferocia eius cohibetur, cornu iuxta aurē terebrato. Dextro teste praeligato
fœminas generat, læuo mares. Tonitrus solitarijs ouibus abortus inferunt. Remediū est
cōgregare eas ut cœtu iuuentur. Aquilonis flatu mares cōcipi dicūt, austri fœminas: atq;
in eo genere arietum maxime spectātur ora: quia cuius coloris sub lingua habuere uenas,
eius & lanitium est in fœtu, uariumq; si plures fuere, & mutatio aquarum potusq; uariat.
10 Oium summa genera duo, testum & colonicum: illud mollius, hoc in pascuo delicatius,
quippe cum testum rubis uestitur. Opera menta eis ex Arabicis praeipua.

De generibus lanarum & uestium.

Cap. XLVIII

Lana autē laudatissima Apula, & quæ in Italia Græci pecoris appellatur, alibi Italica.
Tertium locum Milesiæ oues obtinent. Apulæ breues uillo, nec nisi penulis celebres.
Circa Tarentum Canusiumq; summā nobilitatem habent. In Asia uero eodem genere
Laodiceæ. Alba circumpadanis nulla praeferitur, nec libra centenos nummos ad hoc aui
excessit ulla. Oves non ubiq; tondentur. Durat quibudā in locis uellendi mos. Colorum
plura genera, quippe cum desint etiam nomina eis, quas natiuas appellāt, aliquot modis.
Hispania nigri uelleris praeipuas habet: Polentia iuxta alpes cani: Asia rutili, quas Ery-
20 theas uocant: item Bætica: Canusium fului: Tarentum & suæ pulliginis. Succidis o-
mnibus usus medicatus. Istriæ Liburniæq; pilo propior quā lanæ, pexis aliena uesti-
bus, & quam sola ars scutulato textu cōmendat in Lusitania. Similis circa Piscenas pro-
uinciae Narbonēsis: similis & in Aegypto, ex qua uestis detrita usu tingitur, rursusq; æuo
durat. Est & hirtæ filo crasso in tapetis antiquissima gratia: iam certe priscos ijs usos, Ho-
merus autor est. Aliter hæc Galli pingunt, aliter Parthorū gentes. Lanæ & per se coactæ
uestem faciūt: & si addatur acetum, etiam ferro resistunt: imò uero etiam ignibus, nouissi-
mo sui purgamento: quippe ahenis polientium extracta, in tomenti usum ueniunt, Gal-
liarum, ut arbitror, inuento: certe Gallicis hodie nominibus discernitur, nec facile dixerim
qua id ætate cœperit. antiquis enim torus è stramento erat, qualiter nunc etiam in ca-
30 stris gausape. Patris mei memoria cœpere amphimalla nostra, sicut uillosa etiam uen-
italia. Nam tunica lati clauī in modum gausape texti nunc primum incepit. Lanarum ni-
græ nullum colorem bibunt. De reliquarum insectu suis locis dicemus, in cōchylis mar-
tis, aut herbarum natura. Lanam cum colo & fuso Tanaquilis, quæ eadem Caia Cæcilia
uocata est, in templo Sangi durasse, prodente se, autor est M. Varto: factamq; ab ea to-
gam regiam undulatam in æde Fortunæ, qua Ser. Tullius fuerat usus. Inde factū ut nu-
bentes uirgines comitaretur colus compta & fusus cum stamine. Ea prima texuit rectam
tunicā, qua simul cum toga puta tyrones induuntur nouæq; nuptæ. Undulata uestis pri-
mo è lautissimis fuit, inde soriculata defluxit. Togas raras Phrygianasq;, diui Augusti
nouissimis temporibus cœpisse, scribit Fenestella. Crebræ papauerat: antiquiorē habēt
40 originem, iam sub Lucilio poeta in Torquato notatæ. Prætextæ apud Hetruscos origi-
nem inueni. Trabeis usos accipio reges. Pictas uestes iam apud Homerum fuisse, unde
triumphales natæ. Acui facere id Phryges inuenerunt, ideoq; Phrygiones appellati sunt.
Aurū intexere in eadem Asia inuenit Attalus rex, unde nomen Attalicis. Colores diuer-
sos picturæ intexere Babylon maxime celebravit, & nomen imposuit. Plurimis uero licijs
texere, quæ polymita appellant, Alexandria instituit: scutulis diuidere, Gallia. Metellus
Scipio triclinaria Babylonica sestertium octingentis milibus uærnisse iam tunc, posuit in
Capitonis criminibus, quæ Neroni principi quadragies sestertio nuper steterē. Seruij
Tullij prætextæ, quibus signum Fortunæ ab eo dicatæ coopertum erat, durauere ad Se-
iani exitum. Mirumq; fuit nec defluxisse eas, nec teredinum iniurias sensisse annis DLX.

Vidimus iam & uiuentiū uellera, purpura, cocco, conchylio, seſquibris infecta, uelut illa ſic naſci cogente luxuria. In ipſa oue ſatis generoſitatis oſtenditur breuitate crurū, uentris uestitu: quibus nudus eſſet, apicas uocabāt, damnabātq;. Syrię cubitales ouīū caudæ, plurimūq; in ea parte laniciq;. Caſtrari agnos, niſi quinquem eſtres, præmaturū exiſtimatur.

De muſimone.

Cap. XLIX

Eſt & in Hiſpania, ſed maxime Corſica, nō maxime abſimile pecori, genus muſimo/num, caprino uillo quātm pecoris uelleri propius. Quorum ē genere & ouibus natos priſci umbros uocauerunt. Infirmiſſimū pecori caput: quamobrem auerſum à ſole, paſci cogendum. Quā ſtultiſſima animalium lanata. Quā timuere ingredi, unum cornu rap-
- ptum ſequuntur. Vita longiſſima anni x, in Æthiopia xiii. Capris eodem loco xi. in
reliquo orbe plurimum octo. Vtrūque genus intra quartum coitum impletur.

De capris, & generatione earum.

Cap. L

Capræ pariunt & quaternos, ſed raro admodū. Ferūt quinq; menſibus ut oues. Ca-
præ pinguedine ſterileſcunt, Trimæ minus utiliter generant, & in ſenectā, nec ultra quadriennium. Incipiunt vii. menſe, & adhuc lactantes. Mutilum in utroq; ſexu utilius. Primus in die coitus non implet, ſequēs efficacior, ac deinde concipiunt Nouembri men-
ſe, ut Martio pariāt turgeſcentibus uirgultis, aliquando anniculæ, ſemper bimæ, in trimā-
tu inutiles. Pariunt octonis annis. Abortus frigori obnoxius. Oculos ſuffuſos capra iunci puncto ſanguine exonerat, caper rubi. Solertiā eius animalis Mutianus uisam ſibi pro-
didit in ponte prætenui, duabus obuijs ē diuerſo: cum circumactū anguſtiæ nō caperent, 20
nec reciprocationem longitudo in exilitate cæca, torrente rapido minaciter ſubterfluēte, alterā decubiſſe, atq; ita alterā proculcatæ ſupergreſſam. Mares quāmaxime ſimos, longis auriculis infractisq;, armis quā uilloſiſſimis probāt. Fœminarū generoſitatis inſi-
gne, lacinia corporibus ē ceruice binæ dependētes. Nō omnibus cornua: ſed quibus ſunt in his & indicia annorū per incremēta nodorū. Mutilis lactis maior ubertas. Auribus eas ſpirare nō natibus, nec unq; febrī carere Archelaus autor eſt: ideoq; fortaiſis, quod ani-
ma his q; ouibus ardentior, calidioresq; concubitus. Tradunt & noctū nō minus cernere quā interdiū: ideo ſi caprinū iecur ueſcantur, reſtitui ueſperinā aciem his quos Nyctā-
lopas uocant: In Cilicia circaq; Syrtes uillo tonſili uestiuntur. Capras in occaſum declinū
ſole, in paſcuſis negant conteri inter ſeſe, ſed auerſas iacere: reliquis aut horis aduerſas, & 30
inter cognationes. Dependet omnium mento uillus, quem aruncum uocāt: hoc ſi quis ap-
prehenſam ex grege unā trahat, cæteræ ſtupentes ſpectant. Id etiā euenire, cum quan-
dam herbā aliqua ex eis momorderit. Morſus earum arbori exitialis. Oliuam lambēdo quoque ſterilem faciunt, eaq; ex cauſa Mineræ non immolantur.

De ſuis & natura earum.

Cap. LI

Suilli pecoris admiſſura à fauonio ad æquinoctium uernum, ætatis viii. menſe: quibſdam in locis etiā iii. uſq; ad vii. annum. Partus bis anno, tempus utero iiii. men-
ſium, numerus for cunditatis ad uicenos, ſed educare tam multos nequunt. Diebus x. cir-
ca brumam ſtatim dentatos naſci, Nigidius tradit. Impletur uno coitu, qui geminatur propter facilitatem abortiendi: Remedium, ne prima ſubatione, neque ante flaccidas au-
res coitus fiat. Mares non ultra trimatum generant. Fœminæ ſenectute feſſæ cubantes
coeunt. Comeſſe fœtus his nō eſt prodigium. Suis fœtus ſacrificio die quinto purus eſt, pecoris die octauo, bouis xxx. Coruncanius ruminales hoſtias, donec bidentes fierēt,
puras negauit. Suem oculo amiſſo putant cito extingui, alioqui uita ad xv. annos, quibſdam
& uicenos. Verū efferātur, & alias obnoxium genus morbis, anginae maxime &
ſtrumæ. Index ſuis inualide, cruor in radice ſetæ dorſo euulſæ, caput obliquū in inceſſu.
Penuriā lactis præpingues ſentiunt, & primo fœtu minus ſunt numeroſæ. In luto uolun-
tatio generi grata. Intorta cauda: id etiā notatum, facilius litare in dexterū quā læuū
detorta. Pingueſcunt lx. diebus, ſed magis tridui inedia ſaginatione orſa. Animalium
hoc

hoc maxime brutum, animamq; ei pro sale datam non illepide existimabatur. Comper-
tum agnitam uocem suarj furto abactis, mersoq; nauigio inclinatione lateris unius re-
measse. Quin & duces in urbe forum nundinarium domosq; petere discunt: & feri sa-
piunt uestigia palude cōfundere, urina fugam leuare. Castrantur fœminæ quoque sic uti
cameli, post biduū inediā, suspensæ pernis prioribus, uulua recisa: celerius ita pinguescunt.
Adhibetur & ars iecori fœminarū sicut anserū, inuentum M. Apicij, sico carica saginatis,
ac satie necatis repente mulsi potu dato. Neq; alio ex animali numerosior materia gane-
quinquaginta propē sapores, cum cæteris singuli. Hinc censoriarum legum paginæ, inter-
dicta; cœnis abdomina, glandia, testiculi, uulua, syncipita uerrina, ut tamen Publij mi-
10 morū poetæ cœna, postquam seruitutē exuerat, nulla memoretur sine abdomine, etiam
uocabulo suminis ab eo imposito. Placere autem & feri fues. Iam Catonis censoris ora-
tiones aprugnum exprobrant callum. In tres tamen partes diuiso, media ponebatur lum-
bus aprugnus appellata. Solidum aprum Romanorū primus in epulis apposuit P. Ser-
uilius Rullus, pater eius Rulli, qui Ciceronis consulatu legem agrariam promulgauit.
Tam propinqua origo nūc quotidianæ rei est. Et hoc annales notarūt, horum scilicet ad
emendationē morū: quibus notata quidē cœna, sed in principio, bini terniq; pariter man-
dantur aprī.

De uiuarijs bestiariū.

Cap. LII

Uuariæ eorum cæterorumq; syluestrium, primus togati generis inuenit Fuluius Hir-
pinus, qui in Tarquiniēsi feras pascere instituit. Nec diu imitatores defuere L. Lucul-
20 lus, & Q. Hortensius. Sucs feræ semel anno gignūt. Maribus in coitu plurima asperitas.
Tunc inter se dimicāt, indurātes attritu arborū costas, lutoq; se tergorantes. Fœminæ in
partu asperiores, & ferē similiter in omni genere bestiariū. Apris maribus nō nisi anniculis
generatio. In India cubitales dentiū flexus gemini ex rostro, totidē à frōte ceu uituli cor-
nua exeūt. Pilus æreo similis agrestibus, cæteris niger. At in Arabia suillū genus nō uiuit.

De semiferis animalibus.

Cap. LIII

IN nullo genere æque facilis mistura cū fero, qualiter natos antiqui hybridas uocabāt
Icœ semiferos, ad homines quoq; ut in C. Antoniū Ciceronis in cōsultu collegā, ap-
pellatione translata. Non in suis tantū, sed in omnibus quoq; animalibus cuiuscunq;
generis ullum est placidū, eiusdem inuenitur & ferū, utpote cum hominū etiam syluestriū
10 tor genera prædicta sint. Capræ tamen in plurimas similitudines transfigurātur. Sunt ca-
præ, sunt rupicapræ, sunt ibices pernicitatis mirandæ, quanquā onerato capite uastis cor-
nibus gladiatorumq; uaginis: in hæc se librant, ut tormento aliquo rotati in petras, potissi-
mum ē monte aliquo in aliū transilire quærentes, atq; recussu pernicios quō liberit exul-
tant. Sunt & oryges, soli quibusdā dicti cōtrario pilo uestiri, & ad caput uerso. Sūt & da-
mæ, & pygargi, & strepsicerotes, multa; alia haud dissimilia. Sed illa alpes, hæc trans-
marini litūs mittunt.

De simijs.

Cap. LIII

SImiarum quoq; genera hominis figuræ proxima, caudis inter se distinguuntur. Mira-
solertia, uisio inungi laqueisq; calceari imitatione uenantiū tradunt. Mutianus & la-
trūculis lulisse fictis cera, nuces uisu distinguere: luna caua tristes esse, quibus in eo genere
40 cauda sit, nouā exultatione adorare: Nanq; defectū siderū & cæteræ pauent quadrupe-
des. Simiarum generi præcipua erga scētū affectio. Gestant catulos: quos mansuefactæ
intra domos peperere, omnibus demonstrant, tractariq; gaudent, similes gratulationem
intelligentis. Itaq; magna ex parte cōplectendo necant. Efferatior cynocephalis natura,
sicut mitissima satyris & sphingibus. Callitriches toto penē aspectu differūt: barba est in
facie, cauda late fusa primori parte. Hoc animal negatur uiuere in alio, q̃ Aethiopiæ, quo
gignitur cœlo.

De lepotibus & cuniculis.

Cap. LV

ET leporum plura sunt genera: In alpibus candidi, quibus hybernis mensibus pro ci-
batu niuæ credūt esse: certe liquefcēte ea rutilefcūt annis omnibus. Est & alioqui ani-
mal intolerandi rigoris alumnum. Leporum generis sunt & quos Hispania cuniculos ap-
pellat

pellat, fecunditatis innumere, famemq; Balearibus insulis, populatis mēsisbus afferentes. Fœtus uentre exectos uel uberibus ablatos nō repurgatis intercanis, gratissimo in ciuatu habent: laurices uocant. Certum est Balearicos aduersus prouentū eorum auxilium militare à diuo Augusto petisse. Magna propter uenatum eum uiueris gratia est. Inijciunt eas in specus, qui sunt multiformes in terra, unde & nomen animali: atque ita eiectos superne capiunt. Archelaus autor est, quot sint corporis cauernæ ad extremēta lepori, totidem annos esse ætatis. Varius certe numerus reperitur. Iidem utranque uim singulis inesse, ac sine mare æque gignere. Benigna circa hoc natura, innocua & esculenta animalia fœcunda generauit. Lepus omnium prædæ nascēs, solus præter dasypodem superfoetatur, aliud educans, aliud in utero pilis uestitum, aliud implume, aliud inchoatū gerens pariter. Necnon & uestes leporino pilo facere, tentatū est, tactu nō perinde molliut in cute, propter breuitatem pili dilabidas.

De semiferis.

Cap. LVI

HI mansuescunt raro, cū feri dici iure non possint. Complura namq; sunt nec placida nec fera, sed mediæ inter utrunque naturæ, ut in uolucibus hirūdines, apes, in mari delphini.

De muribus & gliribus.

Cap. LVII

Quo in genere multi & hos incolas domuum posuere mures, haud spernendum in ostentis etiā publicis animal. Artosis Lauinij clypeis argenteis, Marticū portendere bellum: Carboni imperatori apud Clusū fascijs, quibus in calceatu utebatur, exitiū. Plura eorum genera in Cyrenaica regione, alij lata fronte, alij acuta, alij herinaceorum genere pungentibus pilis. Theophrastus autor est, in Gyaro insula cum incolas fugassent, ferarum quoq; rosisse eos, id quod natura quadā & ad Chalybas facere in ferrarijs officinis: Aurarijs quidem in metallis, ob hoc aluos eorum excidi, semperq; furtum id deprehendi: tantam esse dulcedinem furandi. Venisse murem c.c. nummis, Casilinum obsidente Annibale: eumq; qui uendiderat fame interisse, emptorē uixisse, annales tradunt. Cum candidi prouenerent, lætū faciūt ostentum. Nam soricum occentu dirimi auspicia, annales refertos habemus. Sorices & ipsos hyeme condi, autor est Nigidius, sicut glires: quos censoriæ leges, princepsq; M. Scaurus in cōsulatu, nō alio modo cœnis ademere, quā conchylia, aut ex alio orbe conuectas aues. Semiferum & ipsum animal, cui uiuaria in dolijs idem qui apris instituit. Qua in re notatum, non congregari nisi populares eiusdem syluæ: & si misceantur alienigenæ, amne uel monte disereti, interire dimicando. Genitores suos fessos fenectā, alunt insigni pietate. Senium finitur hyberna quiete, conditi enim & hi cubant: rursus ætate iuuenescunt, simili & mustelis quiete.

Alia, nitelis.

Quæ animalia quibus locis non sint.

Cap. LVIII

Mirum, rerum naturam non solum alia alijs dedisse terris animalia, sed in eodem quoque situ quædam aliquibus locis negasse. In Mæxia sylua Italiæ, non nisi in parte reperiuntur hi glires. In Lycia dorcades nō transeunt montes Syris uicinos: onagri montem qui Cappadociam à Lycia diuidit. In Hellesponto in alienos fines non cōueniunt cerui: & circa Arginussam Elatum montem non excedunt, auribus etiā in monte fissis. In Pordoselene insula uiam mustelæ non transeunt. In Bœotia Lebadia illatæ solum ipsum fugiunt, quæ iuxta in Orchomeno tota arua subruunt talpæ, quarum è pellibus cubicularia uidimus stragula. Adeo ne religio quidem à portētis sum mouet delicias. In Ithaca lepores illati moriuntur, extremis quidem in litoribus: in Ebuso cuniculi non sunt, scætant in Hispania Balearibusq;. Cyrenis mutæ fuere ranæ, illatis è cōtinente uocalibus durat genus earum. Mutæ sunt etiā nunc in Seripho insula. Eadem aliò translata canunt: quod accidere & in lacu Thessaliæ Sicendo tradūt. In Italia muribus araneis ueneratus est morsus: eosdem ulterior Apennino regio nō habet. Iidem ubicūq; sint, orbitā si transiere moriūtur. In Olympo Macedoniæ monte nō sunt lupi, nec in Creta insula. Ibi quidem non uulpes ursue, atque omnino nullum maleficū animal, præter phalangium: aranei id genus, de quo dicemus suo loco. Mirabilius, in eadem insula ceruos, præter quā

quàm in Cydoniatarum regione, nō esse: item apros, & attagenas, herinaceos: in Africa autem nec apros, nec ceruos, nec capreas, nec urlos.

Quæ aduenis noceant.

Cap. LIX

IAm quædam animalia indigenis innoxia, aduenas interimunt: sicut serpentes parui in Tyrinthe, quos terra nasci proditur. Item in Syria angues, circa Euphratis maxime ripas, dormientes Syros non attingunt: aut etiam si calcati momordere, non sentiuntur maleficia: alijs cuiuscunque gentis infesti, auide & cum cruciatu exanimantes: quamobrem & Syri non necant eos. Contrā in Latmo Cariæ monte Aristoteles tradit à scorpionibus hospites non lædi, indigenas interimī. Sed reliquorum quoque animalium, & præter terrestria, indicemus genera.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER NONVS

DE AQUATILIVM NATVRA CAP. I

NIMALIVM quæ terrestria appellauimus, hominum quadam consortione degentia, indicata natura est. Ex reliquis minimas esse uolucres conuenit. Quamobrem prius æquorū, amniū stagnorumq; dicentur.

Quare in mari maxima animalia.

Cap. II

Sunt autē cōplura in ijs, maiora etiam terrestribus. Causa cuiusdens, humoris luxuria. Alia fors alitū, quibus uita pendentibus. In mari autem tam late supino, molliq; ac fertili accrementis, accipiente causas genitales & sublimi, semperq; pariente natura, pleraq; etiam monstrifica reperiuntur, perplexis & in semet aliter atq; aliter nunc flatu, nunc fluctu cōuolutis se minibus atq; principijs: ut uera fiat uulgi opinio, quicquid nascatur in parte naturæ ulla, & in mari esse, præterq; multa quæ nusquam alibi. Rerum quidem non solū animalium simulacra esse, licet intelligere intuentibus uuam, gladium, ferras, cucumim uero & colore & odore similem: quominus miremur equorum capita in tam paruis eminere cochleis.

De Indici maris beluis.

Cap. III

Purima autem & maxima in Indico mari animalia, è quibus balenæ quaternū iugerum, pristēs ducenum cubitorum: quippe ubi locustæ quaterna cubita impleant, anguillæ quoque in Gange amne tricenos pedes. Sed in mari beluæ circa solstitia maxime uisuntur. Tunc illic ruūt turbines, tunc imbres, tunc deiectæ montiū iugis procellæ ab imo uertunt maria, pulsatasq; ex profundo beluas cum fluctibus uoluūt, & aliās tantæ rhynnorum multitudine, ut Magni Alexandri classis haud alio modo, quàm hostium acie obuia, contrarium agmen aduersa fronte direxerit, aliter sparsis nō erat euadere: non uoce, non sonitu; non ictu, sed fragore terrentur, nec nisi ruina turbantur. Cadara appellatur rubri maris peninsula ingens. Huius obiectu uastus efficitur sinus xij. dierum & noctium remigio enauigatus Ptolemæo regi, quando nullius auræ recipit afflatum. Huius loci quiete præcipua ad immobilem magnitudinē beluæ adolescunt. Gedrosos qui Arabin amnem accolunt, Alexandri Magni classium præfecti prodidere, domibus fores maxillis beluarum facere, ossibus tecta contignare, ex quibus multa quadragenū cubitorū longitudinis reperta. Exeunt & pecori similes beluæ ibi in terrā, pastæq; radices fruticum remeāt: & quædam æquorū, asinorum, taurorum capitibus, quæ depascuntur sata.

Quæ in quocq; oceano maxima.

Cap. IIII

Maximum animal in Indico mari pristis & Balena est: in Gallico oceano physeter, ingentis columnæ modo se attollens, altiorq; nauium uelis diluuiem quandam eructans. In Gaditano oceano arbor in tantum uastis dispersa ramis, ut ex ea causa fretum nunquam intrasse credatur. Apparent & rotæ appellatæ à similitudine, quaternis di-

stinctæ radijs, modiolos earum oculis duobus utrinque claudentibus.

De tritonum, & nereidū, & elephantorū marinorū figuris.

Cap. v

Tiberio principi nunciavit Olyssipponensū legatio ob id missa, uisum auditumq; in quodam specu concha canentem tritonem, qua noscitur forma: & Nereidum falsā non est, squamis modo hispido corpore, etiam quā humanam effigiem habent. Namque hæc in eodem spectata littore est, cuius morientis etiam gannitum tristem accollæ audire longē. Et diu Augusto legatus Galliæ cōplures in littore apparere exanimēs nereidas scripsit. Autores habeo in equestri ordine splendentes, uisum ab his in Gaditano oceano marinū hominē, toto corpore absoluta similitudine, ascendere eū nauigia nocturnis temporibus, statimq; degraui quas infederit partes: & si diutius permaneat, etiam mergi. Tiberio principe cōtra Lugdunensis prouinciæ litus in insula simul trecētas amplius beluas reciprocās destituit oceanus, miræ uarietatis & magnitudinis, nec pauciores in Santonum littore: interq; reliquas elephantos & arietes, candore tantū cornibus affimulatis, nereidas uerō multas. Turanius prodidit expulsā beluam in Gaditana littora, cuius inter duas pinnas ultimæ caudæ cubita sexdecim fuissent, dentes eiusdem cxx. maximi dodrantium mensura, minimi semipedū. Beluæ cui dicebatur exposita fuisse Andromeda, ossa Romæ apportata ex oppido Iudææ loppe, ostendit inter reliqua miracula in ædilitate sua M. Scaurus longitudine pedū xl. altitudine costarū indicos elephantos excedente, spinæ crassitudine sesquipedali.

De balenis & orcis.

Cap. vi

Balenæ & in nostra maria penetrant. In Gaditano oceano non ante brumā conspici²⁰ eas tradunt, cōdi autem statis temporibus in quodā sinu placido & capaci, mire gaudentes ibi parere. Hoc scire orcas, infestā his belluam, & cuius imago nulla repræsentatione exprimi possit alia, q̃p carnīs immesæ dentibus truculentæ. Irrumpūt ergo in secreta, ac uitulos earū & foetas, uel etiamnū grauidas lancinant morsu, incussēq; ceu Liburnicarum rostris fodiunt. Ille ad flexū immobiles, ad repugnandū inertes, & pondere suo oneratae, tunc quidem & utero graues, patiendū pœnis inualidæ, solum auxiliū nouere in altum profugere, & se toto defendere oceano. Cōtra, orcæ occurrere laborant, seseq; opponere, & cautium angustijs trucidare, in uada urgere, saxis illidere. Spectātur illa prælia, ceu mari ipso sibi irato, nullis in sinu uentis, fluctibus uero ad anhelitus ictusq; quantos nulli turbines uoluūt. Orcæ & in portu Ostiensi uisa est, oppugnata à Claudio principe. Venerat³⁰ tunc exādicatē eo portum, inuitata naufragijs tergorum aduectorū ē Gallia: satiansq; se per cōplures dies, alueum in uado sulcauerat, accumulata fluctibus intantū, ut circūagi nullo modo posset: & dum saginā persequitur, in litus fluctibus propulsa, cerneret dorso multum super aquas carinæ uice inuersæ. Prætendi iussit Cæsar plagas multiplices inter ora portus: profectusq; ipse cū prætorianis cohortibus populo Romano spectaculū præbuit, lanceas cōgerente milite & nauigijs assultantibus, quorū unum mergi uidimus, re flatu belluæ oppletū unda. Ora balenæ habent in frontibus: deoq; summa aqua nantes, in sublime nimbos efflant.

An spirent pisces, an dormiant.

Cap. vii

Spirant autem confessione omnium & paucissima alia in mari, quæ internorum uiscerum pulmonem habent, quoniam sine eo nullum animal putatur spirare: nec piscium⁴⁰ branchias habentes, anhelitū reddere, ac per uices recipere existimant, quorū hæc opinio est: nec multa alia genera etiam branchijs carentia: in qua sententia fuisse Aristotelem uideo, & multis persuasisse doctrinā indaginibus. Nec me protinus huic opinioni eorū accedere haud dissimulo: quoniā & pulmonū uice alijs possunt alia spirabilia inesse uiscera, ita uolente natura: sicut & pro sanguine est multis alius humor. In aquas quidē penetrare uitalem hunc halitū quis miret, qui etiā reddi ab his eū cernat: & in terras quoq; tāto spissorem naturæ partem, penetrare, argumento animalium, quæ semper de fossa uiuunt, ceu talpæ. Accedūt apud me certe efficacia, ut credā etiā omnia in aquis spirare naturæ suę sorte, primū sæpe adnotata pisciū æstiuo calore quædam anhelatio, & alia tranquillo uelut

occitatio

oscitatio, ipsorum quoque qui sunt in aduersa opinione, de somno piscium cōfessio. Quis enim sine respiratione somno locus? Præterea bullantiū aquarū sufflatio, lunæque effectū cōchærum quoque corpora augescētia, super oīa esse auditū & odoratū piscibus nō erit dubiū, ex aeris utrunque materia. odorem quidē non aliud quā insectū aera intelligi posse. Quamobrem de his opinetur, ut cuique libitum erit. Branchiæ non sunt balenis nec delphinis. Hæc duo genera fistulis spirant, quæ ad pulmonē pertinent, balenis à fronte, delphinis à dorso. Et uitali marini, quos uocant phocas, spirant ac dormiunt in terra: Item testudines, de quibus mox plura.

De delphinis.

Cap. viii

Velocissimum omnium animalium non solum marinorum est delphinus, ocyor uolucres, ocyor telo: ac nisi multū infra rostrū os illi foret medio penē in uentre, nullus piscium celeritatē eius euaderet. Sed affert morā prouidentia naturæ, quia nisi resupini atque conuersi nō corripit, quæ causā præcipue uelocitatem eorū ostendit. Nam cū fame conuicti, fugientem in uada ima persecuti piscem, diutius spiritum continuere, ut arcu emissi ad respirandum emicant: tantaque ui exiliunt, ut plerumque uela nauium transuolent. Agunt ferē coniugia: parit catulos decimo mense, æstiuo tempore, interim & binos: nutriti uerbis sicut balena: atque etiam gestant foetus infantia infirmos. Quin & adultos diu comitantur, magna erga partū charitate. Adolescunt celeriter, decē annis putātur ad summā magnitudinem peruenire: uiuunt & tricenis, quod cognitū præcisā cauda in experimentum. Abduntur tricenis diebus circa canis ortum, occultanturque incognito modo: Quod eo magis mirum est: si spirare in aqua nequeunt. Solent in terram erumpere incerta de causa: & statim tellure tacta moriuntur, multoque ocyus fistula obturata. Lingua est his contra naturam aquatiliū mobilis, breuis atque lata, haud differens suillæ. Pro uoce gemitus humano similis, dorsum repandum, rostrum simum. Qua de causā nomen Simonis omnes miro modo agnoscunt, maluntque ita appellari. Delphinus non hominī tantum amicum animal, uerū & musicæ arti, mulcetur symphonix cantu, & præcipue hydraulici sono. Hominem non expauescit ut alienū, obuiam nauigijs uenit, alludit exultans, certat etiam, & quamuis plena præterit uela. Diuo autem Augusto principe Lucrinū lacum inuectus pauperis cuiusdam puerum, ex Baiano Puteolos in ludum literarium itantem, cum meridiani immorans appellatum eum Simonis nomine, sæpius fragmentis panis, quem obideret, allexisset, miro amore dilexit. Pigeret referre, ni res Mœcenatis & Flauiani & Flauii Alfixi, multorumque esset literis mandata. Quocunque diei tempore inelamatus à puero, quamuis occultus atque abditus, ex imo aduolabat: pastusque è manu præbebat assensuro dorsum, pinnæ aculeos uelut uagina condens: receptumque Puteolos per magnum æquor in ludum ferebat, simili modo reuehens pluribus annis: donec morbo extincto puero, subinde ad consuetum locum uenitans, tristis & mœrenti similis, ipse quoque (quod nemo dubitaret) desiderio expirauit. Alius inter hos annos in Africo littore Hipponis Diarrhyti simili modo ex hominum manibus uescens, præbensque se tractandum, & alludens natantibus, impositosque portans, unguento perunctus à Flauiano proconsole Africæ, & sopitus (ut apparuit) odoris nouitate, fluctuatusque similis exanimi, caruit hominum conuersatione, ut iniuriā fugatus, per aliquot menses: mox reuersus in eodem miraculo fuit. Iniuriæ potestatum inhospitales ad uisendum uenientium, Hipponenses in necem eius compulerunt. Ante hæc similia de puero in Iasso urbe memorantur, cuius amore spectatus longo tempore dum abeuntem in littus auide sequitur, in harenam inuectus expirauit. Puerum Alexander Magnus Babylone Neptuni sacerdotio præfecit, amorem illum numinis propitij fuisse interpretatus. In eadem urbe Iasso Egeus, sidemus scribit & alium puerum Hermiam nomine, similiter maria perequantem, cum repentinae procellæ fluctibus exanimatus esset, relatum: delphinumque causam leuifatentem non reuersum in maria, atque in sicco expirasse. Hoc idem & Naupacti accidisse Theophrastus tradit. Nec modus exemplorum. Eadem Amphilochi & Tarenti

ni de

ni de pueris delphinisq; narrant. Quæ faciunt ut credatur Arionem quoq; citharædicæ artis interficere nautis in mari parantibus, ad intercipiendos eius quæstus, eblanditum, ut prius caneret cithara, congregatis cantu delphinis cum se iecisset in mare, exceptû ab uno Tanarum in litus peruectû. Est provinciæ Narbonensis & in Nemausensi agro stagnum Laterra appellatû, ubi cum homine delphini societate piscantur: innumera uis mugilum stato tẽpore angustis faucibus stagni in mare erûpit, obseruata æstus reciprocatioe. Qua de causa prætendi nõ queunt retia, quæ molem ponderis ullo modo tolerant, etiã nõ fo lertia insidietur tempori. Simili ratioe in altû protinus tendunt, quod uicino gurgite effici tur: locumq; solû pandendis retibus habile effugere festinant. Quod ubi animaduertere piscatẽs, cõcurrit autem multitudo temporis gnara, & magis etiã uoluptatis huius auida, totusq; populus è littore quãto potest clamore cõciet Simonem ad spectaculi euentum: celeriter delphini exaudiunt desideria, aquilonû flatu uocem prosequẽte, austro uero tar dius ex aduerso referente. Sed tũc quoq; improuiso in auxilium aduolant. Propere appa ret acies, quæ protinus disponitur in loco ubi cõiectus est, pugna opponente sese ab alto: trepidosq; in uada urgent. Tum piscatores circumdant retia, furcisq; subleuant. at mugi lum nihilominus uelocitatis transilit: at illos excipiũt delphini, & occidisse ad præsens con tenti, cibos in uictoriam differunt. Opere prælium feruet, includiq; retibus se fortissimè urgentes gaudent. ac ne idipsum fugam hostium stimulet, inter nauigia & retia natantẽs ue homines ita sensim elabuntur, ut exitus non appareat. Salto quod est aliàs blandissi mum his, nullus conatur euadere, ni summitatur sibi retia. egressus protinus ante uallum præliatur. Ita peracta captura, quos interemere diripiunt. Sed enixioris operæ quã in unius diei præmium conscij sibi, opperiũtur in posterũ: nec piscibus tantum, sed in trita pa nis è uino satiantur. Quæ de eodem genere piscandi in Iassio sinu Mutianus tradit, hoc differunt, quod ultro neque in clamat præsto sint, partesq; è manibus accipiant, & suum quæque cymba è delphinis socium habeat, quamuis noctu & ad faces. Ipsi quoque in ter se publica est societas. Capto à rege Caria, alligatoq; in portu delphino, ingens reli quorum conuenit multitudo, mœstitia quadam, quæ posset intelligi, miserationẽ petens, donec dimitti rex eum iussit. Quin & paruos semper aliquis grãdior comitatur ut custos. Conspectiq; sunt iam defunctum portantes, ne laceraretur à beluis.

De tursionibus.

Cap. 1x 30

Delphinorum similitudinẽ habent quĩ uocantur tursiones. Distant et tristitia quidem aspectus, abest enim illa lasciuia, maxime tamen rostris canicularũ maleficientiẽ assu milati.

De testudinibus, & quomodo capiantur.

Cap. x

Testudines tantæ magnitudinis Indicum mare emittit, ut singularum superficies ha bitabiles casas integant: atq; inter insulas rubri præcipue maris nauigent his cymbis. Capiuntur multis quidem modis, sed maxime euectæ in summa pelagi antemeridiano tepore blandito, eminente toto dorso per tranquilla fluitantes: quæ uoluptas libere spi randi, in tantum fallit oblitã sui, ut solis uapore siccato cortice, non queant mergi, inui tãq; fluitent opportuna uenantium prædæ. Ferunt et pastum egressas noctu, auideq; sa turatas lassari: atq; ut remearint matutino, summa in aqua obdormiscere: id prodi stertẽ tium sonitu, tumq; leuiter capi. Adnatate enim singulis ternos, à duobus in dorsum utrĩ, à tertio laqueum iniici supinæ, atq; ita ad terrã à pluribus trahi. In Phœnicio mari haud ulla difficultate capiuntur, ultroq; ueniunt stato tempore anni in annem Eleutherũ effu sa multitudine. Dentes nõ sunt testudini, sed rostri margines acuti, superna parte inferior rem claudente pyxidũ modo. In mari conchylis uiuũt, tanta oris duritia, ut lapides com minuant. In terrã egressæ, in herbis pariũt oua, auĩũ ouis similia, ad cẽtena numero. Ea q; defossa extra aquas, & cooperta terra, ac pauita corpore et cõplanata, incubant noctibus. Educant fœtus annuo spatio. Quidam oculis spectando quoque oua foueri ab ijs putãt. Fœminã coitum fugere, donec mas festuam aliquam imponat auersã. Troglodytæ cor nigeras

nigeras habet, ut in lyra, annexis cornibus latis, sed mobilibus, quorū in natando remigia se adiuvant. Celtiū genus id uocatur eximiae testudinis, sed rarā. Nanq; scopuli praecurati Chelonophagos terrent. Troglodytae aut ad quos adnatant, ut sacras adorant. Sunt & terrestres, quae ob id in operibus chersinae uocantur, in Africa desertis, qua parte maxime sitientibus harenis squalent, roscido, ut creditur, humore uiuentes. Neq; aliud ibi animal prouenit.

Quis primus testudines secare instituerit

Cap. xi

Testudinū putamina secare in laminas, lectosq; & repositoria his uestire, Carbilus Pollio instituit, prodigi & sagacis ad luxuriae instrumenta ingentij.

Tegmenta aquatiliū.

Cap. xii

Aquatiliū tegumenta plura sunt: Alia corio & pilis teguntur, ut uituli & hippopotami. Alia corio tantū, ut delphini: cortice, ut testudines: siliciū duritia, ut ostreae & conchae: crustis, ut locustae: crustis & spinis, ut echini: squamis, ut pisces: aspera cute, ut squatina, qua lignum & eborā poliuntur: molli, ut murenā: alia nulla, ut polypi.

De uitulo marino.

Cap. xiii

Quā pilo uestiuntur, animal patiunt, ut pristis, balena, uitulus. Hic parit in terra peccudum more: secundo partus reddit initū. Canū modo coharet: & parit nunquam geminis plures: educat mammis foetum. Non ante xij. diem deducit in mare, ex eo subinde assuetiā. Interficiuntur difficulter, nisi capite eliso. Ipsi in somno mugitus, unde nomen uituli. Accipiunt tamen disciplinam, uoceq; pariter & uisu populum saluant, in condito fremitu: nomine uocati respondent. Nullum animal grauiore somno premitur. Pinis quibus in mari utuntur, humi quoque uice pedum serpunt. Pelles eorum etiam detrahas corpori, sensum aquorum retinere tradunt, semperq; aestu maris recedente inhorrescere: praeterea dextrae pinnae uim soporiferam inesse, somnosq; allicere subditam capiti.

De piscibus pilo carētib; & quomodo pariāt, & quot eorū genera.

Cap. xiiii

Piscium duo omnino animalia pariūt, delphinus ac uipera. Piscium species sunt septuaginta quatuor: praeter crustis infecta, quae sunt triginta. De singulis alias dicemus. Nunc enim naturae tractantur insignium.

De nominibus & naturis multorum piscium.

Cap. xv

Praecipua magnitudine thynni. Inuenimus talenta xv. pependisse. Eiusdē caudae latitudine duo cubita & palmū. Sunt & in quibusdā amnibus haud minores, silurus in Nilo, efox in Rheno, attilus in Pado, inertia pinguescens, ad mille aliquando libras, catenato captus hamo, nec nisi boi iugis extractus: Atqui hunc minimus appellatus clupea, uenam quandā eius in faucibus mira cupidine appetens, morsu exanimat. Silurus grassatur ubicunq; est omne animal appetens, equos innatantes saepe demergens, praecipue in Moeno Germaniae amne prope Lisboun. Et in Danubio mario extrahitur, porculo marino similis: & in Borysthene memorat praecipua magnitudo, nullis ossibus spinisue interstis, carne praedulci. In Gange Indiae platanitas uocatur, rostro delphini & cauda, magnitudine autem xv. cubitorum. In eodem esse Statius Sebosus haud modico miraculo affert, uermes branchijs binis lx. cubitorum, ceruleos, qui nomen a facie traxerunt. His tantas esse uires, ut elephantos ad potum uenientes, mordicus comprehensa manu eorū abstrahant. Thynni mares sub uentre non habent pinnā. Intran tē magno mari Pontū uer no tēpore gregatim, nec alibi fecit. Cordylla appellatur partus, qui fetas redeūtes in mare autumnō comitatur. Limosa uero a luto pelamides incipiūt uocari, & cū annum excessere tēpus, thynni. Hi mēbratim caesi, ceruice & abdomine cōmendantur atq; clidio, recēti duntaxat, & tū quoq; graui ructu: caetera parte plenis pulpa mētis sale asseruātur. Melandria uocatur, caesis quernis assulis similima. Vilissima ex his quae caudae proxima, quia pingui carent: probatissima quae faucibus: at in alio pisce circa caudam exercitissima. Pelamides in apolectos particulatimq; cōfecte, in genera cybiorū dispartiūtur. Piscium genus omne praecipua celeritate adolefcit, maxime in Ponto. Causa, multitudo amnium dulces

dulces inferentium aquas. Amiam uocant, cuius incrementum singulis diebus intelligitur. Cum thynnus hæc & pelamides in Pontum ad dulciora pabula intrant gregatim cum suis quæq; ducibus, & primi omnium scõbri, quibus est in aquis sulphureus color, extra qui cæteris. Hispaniæ cetarias his replent, thynnus non comestantibus. Sed in pontu nulla intrat bestia piscibus malefica, præter uitulos & paruos delphinos. Thynni dextra ripa intant, exeunt leua. Id accidere existimat, quia dextro oculo plus cernunt, utroq; natura hebet. Est in Euripo Thraciæ Bosphori, quo Propontis Euxino iungitur, in ipsi Europa Asiæq; separantis freti angustijs, saxum miri candoris, à uado ad summa perlucens, iuxta Chalcedonem in latere Asia. Huius aspectu repente territi, semper aduersum Byzantiæ promontorium, ex ea causa appellatû auricornu, præcipiti petût agmine. Itaq; omnis captura Byzantiæ est, magna Chalcedonis penuria, d. pass. medijs interfluentis Euripi. Opperiuntur autem aquilonis flatu, ut secundo fluctu exeant ex Ponto: nec nisi intrantes Pontu Byzantiæ capiuntur. Bruma nõ uagantur: ubicunq; deprehensi usq; ad æquinoctium ibi hybernant. Iidem sæpe nauigia uelis euntia comitantes, mira quadã dulcedine per aliquot horarum spatia & passuũ milia à gubernaculis non separantur, ne tridente quidẽ in eos sapius iacto territi. Quidã eos qui hoc è thynnus faciant, pópilos uocãt. Multi in Propontide æstiuant, Pontu nõ intrant. Item solea cum rhombi intrent: nec sepia est, cû loligo reperiatur. Saxatiliũ, turdus & merula desunt, sicut cõchylia, cum ostrea abundant. Omnia autem hybernant in Aegæo. Intrantiũ Pontum soli non remeant trichia. Græcis enim in plerisq; nominibus uti par erit, quãdo alijs atq; alijs eisdem diuersi appellauere tractus. Sed hi soli Istrum amnem subeunt, ex eo subterraneis eius uenis in Adriaticum mate defluunt: itaq; & illic descendentes, nec unq; subeuntes è mari, uisuntur. Thynnorum captura est à Vergiliaru exortu ad Arcturi occasum: reliquo tẽpore hyberno latent in gurgitibus imis, nisi tẽpore aliquo euocati, aut plenilunijs. Pinguescunt & in tantũ, ut dehiscant. Vita longissima his biennio. Animal est paruũ, scorpionis effigie, aranei magnitudine. Hoc se & thynno & ei qui gladius uocatur, crebro delphini magnitudinem excedenti, sub pinna affigit aculeo: tantoq; infestat dolore, ut in naues sæpenumero exiliant. Quod & alijs faciunt aliorum uim timentes, mugiles maxime, tam præcipuæ uelocitatis, ut transversa nauigia interim superiactent. De augurijs & diuersitate piscum. Cap. xvi

Vnt & in hac parte nature auguria, sunt & piscibus præscita. Siculo bello ambalate in 39
Slittore Augusto, piscis è mari ad pedes eius exiliit: quo argumẽto uates respondere. Neptunũ patrẽ adoptantẽ eũ sibi, Sex. Pompeio repudiato. Tãta erat naualis rei gloria: sub pedibus Cæsaris futuros qui maria tẽpore illo tenerẽt. Pisciu scemina maiores q̃ mares. In quodã genere omnino nõ sunt mares, sicut in erythinis & Chanis. Omnes enim ouis grauidæ capiuntur. Vagantur gregatim ferẽ cuiusq; generis squamosi. Capiũtur ante solis ortũ: tum maxime pisciu fallitur uisus. Noctibus quidẽ illustribus æque q̃ die cernũt. Aiunt & si iteretur gurgis, interesse capturæ, itaq; plures secũdo tractu trahi q̃ primo. Gustu olei maxime, dein modicis imbribus gaudent alunturq;. Quippe & harũdines, quibus in palude prognatæ, nõ tamen sine imbre adolescũt: & alijs ubicunq; pisces in eadẽ aqua assidui, nisi appluat, exanimãtur. Prægelidã hyemẽ omnes sentiũt, sed maxime qui lapidẽ 40 habere in capite existimãtur, ut lupi, chromes, scieng, pagri. Cũ asperẽ hyemes fuere, mul ti cæci capiũtur. Itaq; his menses iacẽt in speluncis cõditi, sicut in terrestriu genere retulimus. Maxime hippurus & coracinus hyeme non capti, præterquã statis diebus paucis, & isidẽ semper. Itẽ murena & orphus, cõger, perçæ, & saxatiles omnes. Terra quidẽ, hoc est, uado maris excavato cõdi per hyemes torpedinẽ, psittã, soleamq; tradunt. Quidã rursus æstus impatiẽtia, medijs feruoribus sexagenis diebus latent, ut glaucus, aselli, auratæ. Fluuiatiliũ silurus caniculæ exortu sideratur, & alijs fulgure sopitur. Hoc & in mari accidere cyprino putant: Et alioquin totum mare sentit exortum eius sideris, quod maxime in Bosphoro apparet. Algæ enim & pisces superferuntur, ab imo uersa omnia.

De mugili

De mugili & alijs piscibus, & quod non iidem ubiq; placeant. Cap. xvii

MVgilum natura ridetur, in metu capite abscondito, totos se occultari credentiū. Iisdē tamen tanta salacitas, ut in Phœnice & Narbonensi prouincia coitus tēpore ē uiua rījs marem linea longinqua per os ad branchias religata emissum in mare, eademq; linea retractum fœminæ sequantur ad littus, rursusq; fœminā mares partus tempore. Apud antiquos piscium nobilissimus habitus acipenser, unus omnīū squāmīs ad os uersis, contra aquam nando meat: nullo nunc in honore est: quod quidē miror, cum sit rarus inuentu. Quidam eum elopem uocāt. Postea præcipuā auctoritatem fuisse lupo & asellis, Cornelius Nepos & Laberius poeta mimorum tradidere. Luporum laudatissimi, qui appellan-
 10 lantur lanati à candore mollitiæq; carnis. Asellorum duo genera, callariæ minores & bacchi, qui non nisi in alto capiuntur, ideoq; prælati prioribus. At in lupis, in amne capti præferuntur. Nūc scaro datur principatus, qui solus piscium dicitur ruminare, herbisq; uesti non alijs piscibus, mari Carpathio maxime frequens. Promontorium Troadis Lecton sponte nuncq; trāsit. Inde aduectos Tiberio Claudio principe Optatus ē libertis eius præfectus classis, inter Ostiensem & Campaniæ orā sparfos disseminauit. Quinquēnio ferē cura est adhibita, ut capti redderentur mari. Postea frequentes inueniuntur Italiæ in litto-
 20 re, non ante ibi capti. Admouitq; sibi gula sapes piscibus satis, & nouum incolam mari dedit, qui non peregrinis aues Romę parere miretur. Proxima est his mensis generis dumtaxat multelarum, quas mirū dictū inter alpes quoq; lacus Rhetiæ Brigantinus æmulas
 30 marinis generat. Ex reliqua nobilitate & gratia maxima est & copīa nullis, sicut magnitudo modica, binasq; libras ponderis raro admodum exuperant, nec in uiuarijs piscinisq; crescūt. Septentrionalis tantū hos & proxima occidentis parte nō gignit oceanus: cetero eorū genera plura. Nam & alga uestuntur, & ostreis, & limo, & aliorū piscium carne, barbagemina insigniuntur inferiori labro. Lutarium ex ijs uilissimī generis appellant. Hunc semper comitatur fargus nomine alius piscis, & coenum fodiente eo, excitatū deuorat pabulum. Nec littoralibus gratia. Laudatissimi conchylum sapiunt. Nomen his Fenestella à colore mulleorū calciamentorum datum putat. Pariūt ter anno. His certe toties foetura apparet. Mullum expirantem uersicolori quadam & numerosa uarietate spectari, proceres gulæ narrant, rubentium squamarum multiplici mutatiōe pallefcentem, utiq; si uitro
 40 spectetur inclusus. M. Apicius ad omne luxus ingenium mirus, in sociorum garo (nam ea quoq; res cognomen inuenit) necari eos præcellens putauit, atque ē iecore eorum alecēm excogitare prouocauit. Id enim est facilius dixisse, q̃ quis uicerit. Asinius Celer ē consularibus, hoc pisce prodigus, Claudio principe unū mercatus octo millibus nummū: quæ reputatio aufert transuersum animū ad contemplationē eorū, qui in conuestione luxus cocos emi singulos pluris q̃ equos quiribāt. At nunc coci triumphorum pretijs parantur, & coquorū pisces. Nullusq; prope iam mortalis æstimatur pluris, q̃ qui peritissime censum domini mergit. De mullo & coracino, salpa, & salmone. Cap. xviii

MVllum lxxx. libratum in mari rubro captum Licinius Mutianus prodidit, quanti mercatura eum luxuria, suburbanis littoribus inuentū: Est & hæc natura, ut aliq; ali-
 40 bi pisces principatū obtineant: coracinus in Aegypto: zeus idem faber appellatus, Gadibus: circa Ebusum salpa, obsecenus alibi, & qui nuscq; percoqui possit, nisi ferula uerberatus: in Aquitania salmo fluuiatilis marinis omnibus præfertur. Piscīū aliq; branchias multiplices habent, aliq; simplices, aliq; duplices. his aquam emittunt acceptam ore. Senecutis indicium squamarū duricia, quæ non sunt omnibus similes. Duo lacus Italiæ in radicibus alpiū, Larius & Verbanus appellantur, in quibus pisces omnibus annis Vergiliarum ortu existunt squamī crebris atq; præcutis, clauorū caligariū effigie: nec amplius q̃ circa eum mensē uiſuntur.

De exocœto,

Cap. xix

MIratur & Arcadia suū exocœtū, appellatū ab eo quod in siccum somni causa exeat. Circa Clitoriū uocalis hic traditur, & sine branchijs: idem aliquibus adonis dictus.

o

Exeunt

Exeunt in terram & qui marini mures uocantur, & polypi, & murena. Quin & in India fluminibus certum genus piscium, ac deinde resilit: nam stagna & amnes transeunt. Ple-
risq; euidentis ratio est, ut tuto foetus ædant, quia nō sunt ibi quæ deuorēt foetus, fluctusq;
minus sæuiant. Has intelligi ab his causis feruariq; temporū uices magis miretur, si quis
reputet quoto cuiq; hominum nosci uberrimam esse capturam sole transeunte pisciū si-
gnum.

Digestio piscium in figuras corporum.

Cap. xx

Marinorum alij sunt plani, ut rhombi, soleæ ac passeris, qui à rhombis situ tantum
corporum differūt. Dexter resupinatus est illis, passeri læuus. Alij longi, ut murena,
conger. Ideo pinnarū quoq; sunt discrimina, quæ pedum uice sunt datæ piscibus. Nullis
supra quaternas. Quibusdā binæ, quibusdā trinæ, aliquibus nullæ. In Fucino tantū lacu
piscis est, qui octonis pinnis natat. Binæ omnino longis & lubricis, ut anguillis & con-
gris. Nullæ, ut murenis, quibus nec branchiæ. Hæc omnia flexuoso corporum impulsu
ita mari utuntur, ut serpentes terra: in sicco quoque repunt, ideo etiā uiuaciora talia. Et
è planis aliqua nō habent pinnas, ut pastinacæ: ipsa enim latitudine natant: Et quæ mol-
lia appellantur, ut polypi, quoniam pedes illis pinnarum uicem præstant.

De anguillis.

Cap. xxi

Anguilla octonis uiuunt annis. Durant & sine aqua senis diebus aquilone spirante,
austro paucioribus. At hyemem eadem in exigua aqua non tolerant: nec in turbi-
da: ideo circa Vergilias maxime capiūtur, fluminibus tum præcipue turbidis. Pascuntur
noctibus. Exanimes piscium solæ non fluitant.

20

De captura earum in lacu Benaco.

Cap. xxii

Lacus est Italiæ Benacus, in Veronensi agro Mincium amnem transmittens, ad cuius
læmersus annuo tempore octobri ferè mense, autumnali fidere, ut palam est, hyema
to lacu, fluctibus glomeratæ uoluntur in tantū mirabili multitudine, ut in excipulis eius
fluminis, ob hoc ipsū fabricatis, singulorum milium globi reperiātur.

De murena.

Cap. xxiii

Mvrena quocūq; tempore parit, cum cæteri pisces statō pariant. Oua eius citissime
crescunt: in sicco litore lapsas uulgas coitu serpentium impleri putat. Aristoteles
Myrum uocat marem qui generat. Discrimen esse, quod murena uaria & infirma sit,
Myrus unicolor & robustus, dentesq; extra os habeat. In Gallia septentrionali mure-
nis omnibus dextra in maxilla septenæ maculæ, ad formam septentrionis, aureo colore
fulgent, duntaxat uiuentibus, pariterq; cum anima extinguuntur. Inuenit in hoc animali
documenta sæuitiæ Veditius Pollio eques Ro. ex amicis diui Augusti, uiuarijs earum im-
mergens damnata mancipia, non tanq; ad hoc feris terrarū non sufficientibus, sed quia
in alio genere totum pariter hominem distrahi spectare non poterat. Ferunt aceti gustu
præcipue eas in rabiem agi. Tenuissimū his tergus: cōtrā anguillis crassius, eoq; uerberari
solitos tradit Verrius prætextatos, & ob id multam his dicit non institutam.

De planis piscibus.

Cap. xxiiii

Planorum piscium alterū est genus, quod pro spina cartilaginem habet, ut raia, pasti-
nacæ, squatinæ, torpedo: & quos bouis, lamia, aquila, ranæ nominibus Græcia ap-
pellat. Quo in numero sunt squali quoq; quamuis non plani. Hæc græce in uniuersum
selache appellauit Aristoteles primus, hoc nomine eis imposito: nos distinguere nō pos-
sumus, ni cartilaginea appellare libeat. Omnia autē carniuora sunt talia, & supina uelcun-
tur, ut in delphinis diximus. Et cum cæteri pisces oua pariant, hoc genus solum ut ea quæ
cete appellant animal parit, excepta quam ranam uocant.

De echeneide.

Cap. xxv

Et paruus admodū piscis asuetus petris, echeneis appellatus: hoc carinis adhærere
naues tardius ire creduntur, inde nomine imposito, quā ob causam amatorijs quoq;
ueneficijs infamis est, & iudiciorum ac litiū mora: quæ crimina una laude pensat, fluxus
grauida

gravidarum utero sistens, partusq; continens ad puerperium: In cibos tamen non admittitur. Pedes eum habere arbitratur Aristoteles, ita posita pinnarum similitudine. Mutianus muticem esse latiore purpura, neq; aspero, neq; rotundo ore, neq; in angulos prodeunte rostro, sed simplice, cōcha utroq; latere sese colligēte: quibus inhærentibus, plenam uentis stetitisse nauem, portantem nuncios à Periandro, ut castrarentur nobiles pueri: conchasq; quæ id præstiterint, apud Gnidiorum Venerem coli. Trebii Niger pedalem esse, & crassitudine quinque digitorum: naues morari, Præterea hanc esse uim eius asseruati in sale, ut aurum quod deciderit in altissimos puteos, ad motus extrahat.

De uarietate naturæ piscium.

Cap. xxvi

Mutant colorem candidę hyeme menæ, & sūt æstate nigriores. Mutat & phycis, re aliquo tempore candida, uere uaria. Eadem piscium sola nidificat ex alga, atq; in nido parit. Volat hirundo, sanè perquam similis uolucris hirundini: item miluus.

De lucerna pise, & dracone marino.

Cap. xxvii

Subit in summa maria, piscis ex argumento appellatus lucerna, linguaq; ignea per os sexerta, tranquillis noctibus relucet. Attollit è mari sesquipedanea ferè cornua, quæ ab his nomen traxit. Rursus draco marinus captus, atq; immisus in harenam, cauernā sibi rostro mira celeritate excauat.

De piscibus sanguine carentibus.

Cap. xxviii

Piscium quidā sanguine carent, de quibus dicemus. Sunt aut tria genera: In primis quæ mollia appellantur, deinde cōcreta crustis tenuibus, postremo testis cōclusa duris. Mollia sunt, loligo, sepia, polypus, & cæterea eius generis. His caput inter pedes & uentrē, pediculi octoni omnibus. Sepiæ & loligini pedes duo ex his longissimi & asperi, quibus ad ora admovent cibos, & in fluctibus se uelut ancoris stabiliunt: cæteri cirri quibus uenantur.

De loligine, & sepijs, & polypis, & nautilis.

Cap. xxix

Loligo etiam uolat, extra aquam se efferens, quod & pectunculi faciunt, sagitte modo. Sepiarum generis mares uarij & nigriores, cōstantiaq; maioris. Percussā tridentis testemine auxiliantur, at femina icto mare fugit. Ambo aut ubi sensere se apprehendi, effuso atramento, quod pro sanguine his est, infuscata aqua absconduntur. Polyporum multa genera: Terreni maiores q̃ pelagij, omnes brachijs ut pedibus ac manibus utuntur: cauda uero quæ est bisulca & acuta, in coitu. Est polypis fistula in dorso, qua transmittunt mare: eamq; modo in dexteram partem, modo in sinistram transferūt. Natant obliqui in caput, quod prædurum est sufflatione uiuentibus. Cæterum per brachia uelut acetabulis dispersis, eo hausto quodāmodo, cui adhærescūt, tenent supini, ut auelli non queant. Vada nō apprehendunt: & grandibus minor tenacitas. Soli mollium in sicco exeunt duntaxat asperum, leuitatem odere. Vescuntur conchyliorū carne, quorū conchas complexu crinium frangunt: itaq; præiacentibus testis cubile eorū deprehenditur. Et cū aliorum qui brutum habeatur animal, ut quod ad manum hominis adnatat, in re quodāmodo familiari callet. Omnia in domū cōportat, dein putamina erosa carne egerit, adnatatesq; pisciculos ad ea uenatur. Colorem mutat ad similitudinē loci, & maxime in metu. Ipsum brachia sua rodere falsa opinio est. Id enim à congris euenit ei: sed renasci sicut colotis & lacertis caudā, haud falsum. Inter præcipua aut miracula est qui uocatur nautilus, ab alijs pompilos. Supinus in summa æquorum peruenit, ita se paulatim subrigens, ut emissā omni per fistulā aqua, uelut exoneratus sentina, facile nauiget. Postea duo prima brachia retorquens, membranā inter illa miræ tenuitatis extendit. Qua uelificante in aura, cæteris subremigans brachijs, media cauda ut gubernaculo se regit. Ita uadit alto, Liburnicarum ludens imagine: & si quid pauoris interueniat, hausta se mergens aqua.

De ozena, nauplio, & locustis.

Cap. xxx

Polyporum generis ozena, dicta à graui capitis odore, ob hoc maxime murenis eam confectantibus. Polypi binis mensibus cōduntur. Ultra bimātū non uiuūt. Pereunt

autem tabe semper, foemine celerius, & ferè à partu. Non sunt prætereunda & L. Lucullo proconsule Baticæ comperta de polyphis, quæ Trebius Niger è comitibus eius prodidit, Auidissimos esse concharum, illas ad tactum comprimi, præcidentes brachia eorum, ultroque escam ex prædante capere. Carent conchæ uisu, omnique sensu alio quæ cibi & periculi. Insidiantur ergo polyphi apertis: impositoque lapillo extra corpus, ne palpitatu efficiatur, ita securi grassantur, extrahuntque carnes: illæ se contrahunt, sed frustra discuneant. Tanta solertia animalium hebetissimis quoque est. Præterea negat ullum esse atrocius animal ad conficiendum hominem in aqua. Luctatur enim complexu, & sorbet acetabulis, ac numeroso suctu detrahit, cum in naufragos urinantæ sue impetum capit. Sed si inuertatur, elanguescit uis. Exporrigunt enim se resupinati, mire omnibus marinis expetentibus odorem quoque eorum: quæ de causa & nassis illinuntur. Cætera quæ idem retulit, monstro propiora possunt uideri. Caræiæ in cetarijs assuetus exire è mari in lacus eorum apertos, atque ibi falsa menta populari, conuerit in se custodum indignationem assiduitate furti immo dici. Serpes erant obiectæ, sed has transcendebat per arborem: nec deprehendi potuit nisi canum sagacitate. Hi redeuntem circumuasere noctu, cœciti que custodes expauere nouitatem. Primum omnium magnitudo inaudita erat, deinde color muria oblii odore diri. Quis ibi polypum expectasset, aut ita cognosceret? cum monstro dimicare sibi uidebantur. Namque & afflatu terribili canes agebat, nunc extremis crinibus flagellatos, nunc robustioribus brachijs clauarum modo incullos, ægreque multis tridentibus confici potuit. Ostendit res Lucullo caput eius doli magnitudine, amphorarum quindecim capax, atque (ut ipsius Trebij uerbis utar) barbas quas uix utroque brachio complexi esset, clauarum modo torosas: longas pedum xxx. acetabulis siue caliculis urnalibus peluium modo, dentes magnitudini respondentes. Reliquiæ asseruatæ miraculo, pepedere pondo dcc. Sepias quoque & loligines eiusdem magnitudinis expulsas in litus illud, idem autor est. In nostro mari loligines quinque cubitorum capiuntur, sepiæ binum. Neque his bimatu longior uita. Nauigeram similitudinem & aliam in Propontide uisam sibi prodidit Mutianus: concham esse acatij modo carinatam, inflexa puppe, prora rostrata: in hac conditi nauplium animal sepiæ simile ludendi societate sola: duobus hoc fieri generibus. Tranquillo enim uectorem demissis palmulis ferire ut remis. Si uero flatus inuitent, easdem in usu gubernaculi porrigi, pandique concharum sinus auræ. Huius uoluptatem esse ut ferat, illius ut regat: simulque eam descendere in duo sensu carentia: nisi forte tristi (id enim constat) omine nauigantium humana calamitas in causa est. Locustæ crusta fragili muniuntur in eo genere, quod caret sanguine. Latent mensibus quinque: Similiter cancri, qui eodem tempore occultantur, & ambo ueris principio senectutem anguium more exuunt renouatione tergorum. Cætera in undis natant: locustæ reptantium modo fluitant: si nullus ingruat metus, recto meatu cornibus, quæ sunt propria rotunditate prapilata, ad latera porrectis: ipsæ erectis in pauore oblique in latera procedunt. Cornibus inter se dimicant. Vnum hoc animalium, nisi uiuum feruentia aqua incoquatur, fluuida carne non habet callum.

De cancris, echinis, & echinometris.

Cap. xxxxi

Viuunt petrosis locis, cancri mollibus. Hyeme aprica littora sectantur: æstate in opaca gurgitum recedunt. Omnia eius generis hyeme læduntur, autumno & uere pingue scunt, & plenilunio magis, quia nocte sidus tepido fulgore mitificat. Cancrorum genera, carabi, astaci, maia, paguri, heracleotici, leões, & alia ignobiliora. Carabi cauda à cæteris cancris distant. In Phœnice hippæe uocantur, tantæ uelocitatis ut cõsequi non sit. Cancris uita longa. Pedes octoni, omnes in obliquum flexi. Fœminæ primus pes duplex, mari simplex. Præterea bina brachia denticulatis forcipibus. Superior pars in primoribus his mouetur, inferiore immobili. Dextrum brachium omnibus maius. Vniuersi ubi aliquando congregantur, os ponti euincere non ualent, quamobrem regressi circumeunt, apparetque tritum iter. Pinnother autem uocatur minimus ex omni genere, ideo opportunus iniuriæ. Huius

soler

solertia est inanium ostrearum testis se condere: & cum accreuerit, migrare in capaciores, cancri in pauore etiam retrosum pari uelocitate redeunt. Dimicant inter se ut arietes aduersis cornibus incurstantes, Contra serpentium ictus medentur. Sole cancri signum transeunte, & ipsorum, cum exanimati sint, corpus transfigurari in scorpiones narratur in sicco. Ex eodem genere sunt echini, quibus spinæ pro pedibus. Ingressi est his in orbem uoluit itaque detritis saepe aculeis inueniuntur. Ex his echinometræ appellantur, quorum longissimæ spinæ, calices minimi. Nec omnibus idem uitreus color. Circa Toronen candidi nascuntur, spina parua. Oua omnium amara, quina numero. Ora in medio corpore in terram uersa. Tradunt sæuitiam maris præfagire eos, correptisque operiri lapillis, mobilitatem pondere stabilientes: nolunt uoluntatione spinas atterere. Quod ubi uidere nautici, statim pluribus ancoris nauigia infrenant.

De cochleis.

Cap. xxxii

In eodem genere cochleg, aquatiles terrestresque, exerentes se domicilio, binaque ceu cornua protendentes contrahentesque: oculis carent: itaque corniculis præterant iter.

De peccinibus, murice, & concharum generibus.

Cap. xxxiii

Peccines in mari ex eodem genere habentur, reconditi & ipsi in magnis frigoribus, ac magnis aestibus: unguesque uelut igne lucentes in tenebris, etiam in ore mandentium. Firmioris iam testæ murices, & concharum genera: in quibus magna ludentis naturæ uarietas, tot colorum differentia, tot figuræ, planis, concavis, longis, lunatis, in orbem circumactis, dimidio orbe cæsis, in dorsum elatis, leuibus, rugatis, denticulatis, striatis, uertice muricatum intorto, margine in mucrone emisso, foris effuso, intus replicato: iam distinctio: ne uirgata, crinita, crispa, cuniculatum, peccinatum, imbricatum undata, cancellatum reticulata, in obliquum, in rectum expansa, densata, porrecta, sinuata breui nodo ligatis, toto latere connexis, ad plausum apertis, ad buccinam recuruis. Nauigant ex his ueneriæ, præbentesque concavam sui partem & auræ opposcentes, per summa æquorum uelificant. Saliunt peccines, & extra uolitant, secusque ipsi carinant.

De diuitijs marinis.

Cap. xxxiiii

Sed quid hæc tam parua cōmemoro, cum populatio morum atque luxuria non aliunde maior quæ est concharum genere proueniat? Iam quid ex tota rerum natura damnosissimum uentri mare est, tot modis, tot mensis, tot piscium saporibus, quibus pretia capientium periculo sunt.

Quomodo & ubi inueniantur margaritæ.

Cap. xxxv

Sed quanta hæc portio est reputantibus purpuras, conchyliæ, margaritæ? Parum scilicet fuerat in gulas condimaria, nisi manibus, auribus, capite, toto corpore à foeminis iuxta uirisque gestarentur. Quid mari cum uestibus? Quid undis fluctibusque cum uellere? Non recte recipit hæc nos rerum natura nisi nudos. Esto, si tanta uentri cum eo societas, quid tergori? Parum sit, nisi qui uestimur periculis, etiam uestiamur. Adeo per totum corpus, anima hominis quæ sita maxime placent. Principium ergo culmenque omnium rerum pretij, margaritæ tenent. Indicus maxime hæc mittit oceanus. Inter illas belluas tales tantasque, quas diximus, per tot maria uenientes, tam longo terrarum tractu, et tantis solis ardoribus, atque Indis quoque in insulas petunt, & admodum paucas. Fertissima est Taprobane & Toidis, ut diximus in circuitu mundi: Item Perimula promontorium Indiae. Præcipue autem laudantur circa Arabiam in Persico sinu maris rubri. Origo atque genitura conchæ, est haud multum ostrearum conchis differens. Hæc ubi genitalis anni stimulauerit hora, pandentes sese quadam oscitatione impleri roscido conceptu tradunt, grauidas postea eniti: partumque concharum esse margaritas pro qualitate roris accepti: si purus influxerit, candorem conspici: si uero turbidus, & fetum sordescere: eundem pallere, cælo minante conceptum: ex eo quippe constare, cœlique eis maiorem societatem esse quam maris, inde nubilum trahi colore, aut pro claritate matutina serenum. Si tempestiue satiuntur, grandescere & partus. Si fulguret, cōprimi conchas, ac pro ieiunij modo minui. Si uero & tonuerit, pauidas ac repente compressas, quæ uocant phylsemata

o 3 efficere

efficere, speciem modo inani inflatam sine corpore: hos esse concharū abortus. Sani quidem partus multiplici constant cute, non improprie callum ut existimari corporis possit; itaque & purgantur à peritis. Miror ipso tantum eas celo gaudere, sole rubescere, cando remq; perdere ut corpus humanum. Quare præcipuū custodiunt pelagiæ, altius mersæ quàm ut penetrèt radij. Flauescūt tamen & illæ senecta, rugisq; torpescunt: nec nisi iuuent ta constar ille qui quærit uigor. Crassescunt etiam in senecta, conchisq; adhærescunt, nec ijs auelli queunt nisi lima: quibus una tantum est facies, & ab ea rotunditas, auersis planicies, ob id tympania nominātur. Cohærentes uidemus in conchis hac dote unguenta circūferentibus. Cætero in aqua mollis unio, exemptus protinus durefcit. Concha ipsa cum manū uidet comprimit sese, operitq; opes suas, gnara propter illas se peti manūq; si preueniat, acie sua abscindit, nulla iustiore pœna, & alijs munita supplicijs: Quippe inter scopulos maior pars inuenitur: sed in alto quoq; comitantur marinis canibus: nec tamen aures fœminarum arcentur. Quidam tradunt, sicut apibus, ita concharum examiniibus singulas magnitudine & uetustate præcipuas esse ueluti duces, miræ ad cauendum solertia: has urinantium cura peti, illis captis, facile cæteras palantes retibus includi. Multo deinde obrutas sale in uasis fistilibus, erosa carne omni, nucleos quosdā corporū, hoc est, uniones decidere in ima. Vsu atteri non dubium est, coloremq; indiligentiā mutari. Dos omnis in candore, magnitudine, orbe, leuore, pondere, haud promptis rebus, in tantum ut nulli duo reperiantur indiscereti: unde nomen unionum Romanæ scilicet imposuere deliciae. Nam id apud Græcos nō est, ne apud Barbaros quidē inuentores eius aliud q̃ mar garitæ. Et in candore ipso magna differentia. Clarior in rubro mari repertus. Indicus specularium lapidum squamas assimulat, aliās magnitudine præcellens. Summa laus coloris est exaluminatos uocari. Et procerioribus sua gratia est. Elenchos appellāt fastigiata longitudine, alabastrorum figura in pleniorē orbem desinentes. Hos digitis suspendere, & binos ac ternos auribus, fœminatum gloria est. Subeunt luxuriæ eius nomina & cædia exquisita perditione portatur: siquidem cum id fecere, crotalia appellāt, ceu sono quoque gaudeant, & collisu ipso margaritarum. Affectantq; iam & pauperes, licetorem fœminæ in publico unionem esse dictitantes. Quin & pedibus, nec crepidarum tantum obstragulis, sed totis soculis addunt. Neq; enim gestare iam margaritas, nisi calcēt, ac per uniones etiam ambulent, satis est. In nostro mari reperiri solebant, crebrius circa Bosporū Thracium, rufi ac parui in conchis, quas myas appellant. At in Acarnania, quæ uocatur pinna gignit. Quo apparet non uno conchæ genere nasci. Namq; & Iuba tradit Arabicis concham esse similem pectini insecto, hirsutam echinorum modo: ipsum unionem in carne, grandini similem. Conchæ non tales ad nos afferuntur. Nec in Acarnania autem laudati reperiuntur, enormes ferè, colorisq; marmorei. Meliores circa Actium, sed & hi parui: & in Mauritanîæ maritimis. Alexander Polyhistor & Sudines senescere eos putant, coloremq; expirare. Eorum corpus solidum esse manifestum est, quod nullo lapsu frangūtur. Non autē semper in media carne reperiūtur, sed alijs atq; alijs locis. Vidimusq; iam extremis etiam marginibus uelut è concha exeuntes: & in quibusdam quaternos qui nosq; . Pondus ad hoc aui semunciae pauci singulis scrupulis excessere. In Britannia paruos atq; decolores nasci certum est: quoniam diuus Iulius thoracem, quem Veneri genitrici in templo eius dicauit, ex Britannicis margaritis factū uoluerit intelligi. Lolliam Paulinam, quæ fuit Caij principis matrona, ne serio quidem ac solenni ceremoniarum aliquo apparatu, sed mediocrius etiam sponsalium cœna, uidi smaragdis margaritisq; opertam, alterno textu fulgentibus, toto capite, crinibus, spiris, auribus, collo, manibus digitisq; quæ summa quadringenties h—s colligebat: ipsam confestim paratā nuncupationem tabulis probare. Nec dona prodigi principis fuerant, sed auitæ opes, prouinciarum scilicet spolijs partæ. Hic est rapinarū exitus: hoc fuit quare M. Lollius infamatus regum muneribus in toto oriente, interdicta amicitia à Caio Cæsare Augusti filio, uenenum biberet

beret, ut neptis eius cccc. h—s operta spectaretur ad lucernas. Computet nūc aliquis ex altera parte, quantum Curius aut Fabricius in triumphis tulerint: imagnetur illorum fercula, & ex altera parte Lolliam, unam imperij mulierculam accubantem: nō illos curru detractos, quā in hoc uicisse malit. Nec hęc summa luxurię exempla sunt: Duo fuere maximi uniones per omne æuū, utrunque possedit Cleopatra, Aegypti reginarū nouissima, per manus orientis regum sibi traditos. Hęc cum exquisitis quotidie Antonius saginaretur epulis, superbo simul ac procaci fastu, ut regina meretrix lautitiā eius omnem apparatusq; obtrectans, quærēte eo quid astrui magnificentiā possit, respondit, una se cœna centies h—s absumpturam. Cupiebat discere Antonius, sed fieri posse non arbitrabatur. Ergo sponsonibus factis, postero die quo iudicium agebatur, magnificam aliās cœnam, ne dies periret, sed quotidianam Antonio apposuit, irridenti, computationemq; expostulanti. At illa corollarium id esse, consumpturamq; se ea in cœna taxationem confirmans, solamq; se centies h—s cœnaturam, inferri mensam secundam iussit. Ex præcepto ministri unum tantum uas ante eam posuere aceti, cuius asperitas uisq; in tabem margaritas resoluit. Gerebat auribus cum maxime singulare illud, & uere unicum naturæ opus. Itaque expectante Antonio quid nam esset actura, detractum alterum misit, ac liquefactum absorbit. Iniecit alteri manum L. Plancus iudex sponsonis eius, eum quoque paranti simili modo absumere, uictumq; Antonium pronunciauit homine irato. Comitetur fama unionis eius parem, capta illa quæstionis uictricæ regina dissectum, ut esset in utrisque Veneris auribus Romæ in pantheo dimidia eorum cœna. Non ferent tamen hanc palmam, spoliabunturq; etiam luxurię gloria. Prior id fecerat Romæ in unionibus magnæ taxationis Clodius tragædi Aesopi filius, relictus ab eo in amplis opibus hæres, ne in triuuitatu suo nimis superbiat Antonius, penē histroni comparatus: & quidem nulla sponsonē ad hoc productus, quo id magis regiū erat, sed ut experiretur in gloria palati, quid saperent margaritæ: atque ut mire placuere, ne solus hoc seiret, singulos uniones conuiuiis absorbendos dedit. Romæ in promiscuum ac frequentem usum uenisse, Alexandria in ditionem redacta: primum autem cœpisse circa Syllana tempora minutas & uiles Fenestella tradit manifesto errore, cum Aelius Sילו Iugurthino bello unionum nomen impositum maxime grandibus margaritis prodar. Et hoc tamen æternæ propē possessionis est. Sequitur hæredem, in mancipatum uenit ut prædium aliquod. Conchylia & purpuras omnis ora atterit, quibus eadem mater luxuria paria penē etiam margaritis pretia fecit.

De natura purpuræ & muricis.

Cap. xxxvi

Purpuræ uiuant annis plurimum septenis. Latent sicut murices circa canis ortum triduenis diebus. Congregātur uerno tempore, mutuoq; attritu lentorem cuiusdā ceræ saluant. Simili modo & murices. Sed purpuræ storem illum tingendis expetitū uestibus, in medijs habēt faucibus. Liquoris hic minimi est in candida uena, unde pretiosus ille bitur nigraentis rosæ colore subluens. Reliquum corpus sterile, Vius capere cōtendunt, quia cum uita succum eum euomunt. Et maioribus quidem purpuris detracta concha auferunt: minores trapetis frangūt, ita demū rorem eum excipiētes Tyrii. Præcipuus hic Asiæ, in Meninge Africæ, & Getulo littore oceani, in Laconica Europæ. Huic fasces securesq; Romanæ uiam faciunt, idemq; pro maiestate pueritiæ est. Distinguit ab equite curiam, dijs aduocatur placandis, omnemq; uestem illuminat, in triumphali miscetur auro: quapropter excusata & purpuræ sit infania. Sed unde conchylis pretia, quis uirus graue in furo, color austerus in glauco, & irascenti similis mari? Lingua purpuræ longitudine digitali, qua pascitur perforando reliqua conchylia: tanta duritia aculeo est. Aqua dulci necantur, & sicubi flumen immergitur: alioqui captæ, diebus quinquagenis uiuant saluæ suæ. Conchæ omnes celerrime crescunt, præcipue purpuræ: anno magnitudinem implēt. Quod si hætenus transcurrat expositio, fraudatā profecto se luxuria credat, nosq; indili

gentiæ damnet. Quamobrem persequemur etiã officinas: ut tanquam in uita frugum no-
scitur ratio, sic omnes qui istis gaudent, præmia uitæ suæ calleant. Concharũ ad purpuras
& conchylia eadem quidẽ est materia, sed distat temperamento. Duo sunt genera: Buccinum
minor concha, quod similitudinẽ eius buccini, quo sonus æditur: unde & causa nomini,
rotunditate oris in margine incisã. Alterum purpura uocatur, cuniculatim procurrente ro-
stro, & cuniculi latere introrsus tubulato, quã proferatur lingua. Præterea clauatum est ad
turbinem usque aculeis in orbem septenis ferẽ, qui non sunt buccino, sed utrisque orbes toti-
dem quot habeant annos. Buccinum non nisi petris adheret, circaque scopulos legitur.

Quot sint genera

Cap. xxxvii

Purpuræ, nomine alio pelagiæ uocant, earũ genera plura, pabulo & solo discreta. Lu-
tense putri limo, & algæse enutritũ alga uilissimum: utrisque melius Teneiense in Tenei
maris ora collectum, hoc quoque tamen etiam leuius atque dilutius: calculosæ appellan-
tur à calculo maris, mire apto cõchylis: & longe optimum purpuris Dialutense, id est uia
soli genere pastum. Capiuntur autem purpuræ paruulis rarisque textu ueluti nassilis in
alto iactis. Inest his esca, clusiles mordacesque conchæ, ceu mitulos uidemus, has semineces,
sed redditas mari auido hiatu reuiuiscences, appetunt purpuræ porrectisque linguis infe-
stant. ac ille aculeo extimulatus claudat sese, comprimuntque mordentia: ita pendentes aui-
ditate sua purpuræ tolluntur. Quo capiuntur tempore. Cap. xxxviii

Capi eas post canis ortum, aut ante uernum tempus uilissimum: quoniam cum feci-
ficauere, fluxos habent succos. Sed id tingetium officinæ ignorant, cum summa uer-
tio soli genere pastum. Eximitur postea uena quam diximus, cui addi salem necessarium, sextarius fer-
mè in libras centenas. Macerari triduo, iustum. Quippe maior uis tanto quãto recentior.
Feruere in plumbo, singulisque aquæ amphoris centenas atque quinquagenas medicami-
nis libras æquari, ac modico uapore torreti, & ideo longinquæ foinacis cuniculo. Ita de-
spumatis subinde carnibus quas hæsisse uenis necesse est, decimo fermè die liquata corti-
na, uellus elutriatum mergitur in experimentum: & donec spei satis fiat, uritur liquor. Ru-
bens color nigrante deterior. Quinis lana potat horis, rursusque mergitur carminata, do-
nec omnem ebibat saniem. Buccinum per se damnat, quoniam fucum remittit. Pelagio
admodum alligatur, nimisque eius nigritiæ dat austeritatem illam nitoremque qui quatit
tur cocci. Ita permixtis uiribus alterum altero excitatur aut astringitur. Summa medica-
minum in libras uellerum, buccini cc, pelagij cxxi. Ita fit amethysti color eximius ille. At
Tyrius pelagio primum satiatur immatura uiridique cortina: mox permutatur in buccino.
Laus ei summa, color sanguinis concreti, nigricans aspectu, idemque suspectu refulgens.
Vnde & Homero purpureus dicitur sanguis.

Romæ quando usus purpuræ.

Cap. xxxix

Purpuræ usum Romæ semper fuisse uideo, sed Romulo in trabea. Nam toga præ-
texta & latiore clauo Tullum Hostilium è regibus primum usum Hetruscis deuersis
satis constat. Nepos Cornelius, qui diui Augusti principatu obiit, Me, inquit, iuuenis uio-
lacea purpura uigebat, cuius libra denarij ceterum ueniebat, nec multo post rubra Taren-
tina. Huic successit dibapha Tyria, quæ in libras denarij mille non poterat emi. Hac Leu-
tulus Spinter ædilis curulis primus in prætexta usus improbatur: quia purpura quis non
iam, inquit, triclinaria facit: Spinter ædilis fuit urbis conditæ anno septingentesimo, Cice-
rone consule. Dibapha tunc dicebatur, quæ bis tineta esset, ueluti magnifico impedio, qua
liter nunc omnes penè commodiores purpuræ tinguntur. In cõchylia ueste cetera eadem
sine buccino: præterque ius temperatur aqua pro inuiso humani potus excremento, dimi-
dia & medicamina adduntur. Sic gignitur laudatus ille pallor saturitate fraudata, tantoque
dilucidior, quanto magis uellera esuriunt.

De pretio earum.

Cap. xl

Pretia medicamento sunt quidem pro fertilitate littorum uisiora, non tamen usquam
pelagij

pelagij libras quinquagenos nūmos excedere & buccini centenos sciānt, qui ista mercantur immenso. Sed alia sunt & sine iniūta: iuuatq; ludere impendio, & lusus geminare miscendo iterum, & ipsa adulterare adulteria naturæ: sicut testudines tingere, argentum auro confundere ut electra fiant, addere his æra, ut Corinthia.

De tingendo amethystino, & cocco, & hygino.

Cap. xli

Non est satis abstulisse gemmæ nomen amethystum, rursum absolutus inebriatur Tyrio, ut sit ex utroque nomen improbum, simulq; luxuria duplex: & cum confecere conchyliā, transire melius in tyrium putant. Pœnitentia hoc primum debet inuenisse, artifice mutante, quod damnabat: inde ratione nata, uotum quoque factum
 10 dicitio portentosis ingenijs, & gemina demonstrata uia luxuriæ, ut color alius operiretur alio, suauior ita fieri leniorq; dictus. Quin & terrena miscere, coccoq; tinctum tyrio tingere ut heret hyginum. Coccum Galatiæ rubens granum, ut dicimus in terrestribus, aut circa Emeritam Lusitanæ in maxima laude est. Verum ut simul peragantur nobilia pigmenta, anniculo grano languidus succus, idem à quadrimo euanidus. Ita nec recenti uires, neque senescenti. Abunde tractata est ratio, quæ se uirosum iuxta scēminarumq; forma credit amplissimam fieri.

De pinna, & pinnothere, & aquatiliū sensu.

Cap. xlii

Concharū generis & pinna est. Nascitur in limosis subrecta semper, nec unquā sine comite, quem pinnotherem uocāt, alij pinnothylacem, is est squilla parua, alibi can
 20 cer dapis affectator. Pandit se pinna, luminibus orbem corpus intus minutis piscibus præbens. Assultant illi protinus, & ubi licentia audacia creuit, implent eam. Hoc tempus speculatus index, morfu leui significat. Illa ore cōpresso quicquid inclusit exanimat, patremq; socio tribuit. Quo magis miror, quosdam existimasse, & aquatilibus nullum inesse sensum. Nouit torpedo uim suam ipsa non torpens: merfascq; in limo se occultat, piscium qui securi supernatantes obtorpuere corripiēs. Huius iecori teneritas nulla præfertur. Nec minor solertia ranæ, quæ in mari piscatrix uocatur: eminētia sub oculis cornicula turbato limo exerit, assultantes pisciculos petrahens, donec tam propè accedant, ut assiliat. Similitudo squatina & rhombus abditi pinnas exertas mouent specie uermiculorum: itemq; quæ uocatur. raia. Nam pastinaca latrocinatur ex occulto, transeuntes radio (quod te
 30 sum est ei) figens. Argumenta solertiæ huius, quod tardissimi piscium hī, mugilem uelocissimum omnium habentes in uentre reperiuntur.

De scolopendris, uulpibus & glanis.

Cap. xliii

Scolopendræ terrestribus similes, quas centipedes uocant, hamo deuorato omnia in steranea euomunt, donec hamum egerant, deinde resorbent. At uulpes marina, simili in periculo glutiant amplius usq; ad infirma lineæ, quæ facile prærodant. Cantius qui & glanis uocatur, auersos mordet hamos, nec deuorat, sed esca spoliāt.

De ariete pisce.

Cap. xliiii

Grastratur aries ut latro. Et nunc grandium nauium in salo stantium occultatus um
 40 bra, si quem nandi uoluptas inuitet expectat: nunc elato extra aquam capite, piscan
 tium cymbas speculatur, occultusq; adnatans mergit.

De his quæ tertiam naturam habent, non animalium, neq; fruticum, & de urticis & spongijs.

Cap. xlv

Equidem & his inesse sensum arbitror, quæ nec animalium, neq; fruticum, sed tertiam ex utroq; naturā habent, urticis dico & spongijs. Urticæ noctu uagantur, noctuq; mutantur: carnosæ frondis his natura, & carne uescuntur. Vis pruritu mordax, eademq; quæ terrestris urticæ. Contrahit ergo se quātm maxime rigens, ac prænatante pisciculo frondem suam spargit, completensq; deuorat. Aliās marcenti similis, & iactari se passa fluctu algæ uice, contactos pisces, attrituq; petra scalpentes pruritum inuadit. Eadem noctu pectines & echinos perquirat, dum ad moueri sibi manum sentit, colorem mutat &

con

contrahitur, Tacta uredinem mittit, paulumq; si fuit interualli, absconditur. Ora ei in radice esse traduntur, excrementa per summa tenui fistula reddi. Spongiarum tria genera accipimus, spissum ac prædurum & asperum, tragos id uocatur: minus spissum & mollius manon: tenue densumq; ex quo penicilli, Achilleum. Nascuntur omnes in petris, aluntur conchis, pisce, limo. Intellectum in esse ijs apparet, quia ubi auulsores senlere, contractæ multo difficilius abstrahuntur. Hoc idem fluctu pulsante faciunt. Viuere esca, manifesto conchæ minute in his reperta ostendunt. Circa Toronen uesti illis auulsas etiam aiunt, & ex relictis radicibus recrescere. In petris cruoris quoq; inheret color, Africis præcipue que generantur in Syrtibus. Maxime fiunt manæ, sed mollissimæ circa Lyciâ. In profundo aut nec uentoso molliores. In Hellefpôto asperæ & densæ circa Maleâ. Putrescunt in apricis locis, ideo optime in gurgitibus. Vientibus idem qui madetibus nigricans color. Adherent nec parte nec totæ: inter sunt autem fistulæ quædam inanes, quaternæ ferè aut quinæ, per quas pasci existimant. Sunt & aliæ, sed superne concretæ. Et subesse membrana quædam radicibus earum intelligitur. Viuere constat longo tempore. Pessimû omnium genus est earum quæ aplysiæ uocantur, quia elui nō possunt, in quibus maximæ sunt fistulæ, & reliqua densitas spissa.

De caniculis marinis.

Cap. XLVI

Canicularum maxima multitudo circa eas urinentes graui periculo infestat. Ipsi ferunt & nubem quandam crassescere super capita, planorum piscium similem, prementem eos, arcentemq; ac reciprocando, & ob id stilos præacutos lineis annexos habere sese: quia nisi perfossæ ita non recedant, caliginis & pauoris, ut arbitror, opere. Nubem enim & nebulam (cuius nomine id malum appellant) inter animalia haud ulla comperit quisquam. At cum caniculis atrox dimicatio. Inguina & calces omnemq; candorem corporum appetunt. Salus una in aduersas eundi, ultroq; terrendi, Pauet enim hominem æque ac terret. Et fors æqua in gurgite. Vt ad summa aquæ uentû est, ibi periculû anceps, adempta ratione contra eundi dum conetur emergere, & salus omnis in socijs. funem illi religatum ab humeris eius trahunt, hunc dimicans, ut sit periculi signû, læua quatit: dextra apprehenso stilo in pugna est: modicus aliàs tractus. Vt prope carinam uentum est, nisi præceleri ui repente rapiât, absumi spectât. Ac sæpe iam subducti, è manibus auferuntur, si non trahentium opem, conglobato corpore in pilæ modum, ipsi adiuuere. Protendunt quidem tridètes alij, sed monstro solertia est nauigium subeundi, atq; ita è tuto præliandi. Omnis ergo cura ad speculandum hoc malum infumitur.

De his quæ silicea testa includuntur, & quæ sine ullo sensu, & de reli

quis sordidis animalibus.

Cap. XLVII

Certissima est securitas uidisse planos pisces: quia nunquâ sunt, ubi maleficæ bestia: qua causa urinentes sacros appellât eos. Silicea testa inclusis fatendû est nullû esse sensum, ut ostris. Multis eadem natura quæ frutici, ut holothurijs, pulmonibus, stellis. Adeoq; nihil non gignitur in mari, ut cauponarû etiam æstiuæ animalia, pernici molesta salta, aut quæ capillus maxime celat, existât: & circumglobata esca sæpe extrahuntur: quæ causa somnû pisciû in mari noctibus infestare existimatur. Quibusdâ uero ipsi innascuntur, quo in numero chalcis accipitur.

De uenenatis marinis.

Cap. XLVIII

Nec uenena cessant dira, ut in lepore: qui in Indico mari etiam tactu pestiles, uomitû dissolutionemq; stomachi protinus creat: in nostro ossa informis, colore tantum lepori similis: in Indis, & magnitudine, & pilo duriore tantû, nec uiuus ibi capitur. Æque perstiferum animal araneus, spine in dorso aculeo noxius. Sed nullû usquam execrabilius q; radius, super caudam eminens trygonis, quam nostri pastinacam appellant, quincunciali magnitudine, arbores infixus radici necat. arma ut telum perforat ui ferri & ueneni malo.

De morbis piscium.

Cap. XLIX

Morbos uniuersa genera piscium, ut cætera animalia etiam fera, non accipimus sentire. Verum ægrotare singulos manifestum facit aliquorû macies, cum in eodem genere

genere prapringues alij capiatur.

De generatione eorū mira.

Cap. L

Quoniam modo generent, desiderium & admiratio hominum differri non patitur. Pisces attritu uentrium coeunt, tanta celeritate ut uisum fallant: Delphini & reliqua ceteri simili modo, & paulo diutius. Fœmina piscis coitus tēpore marem sequitur, uentrem eius rostro pullans: sub partu mares fœminam similiter, oua uescentes earū: Nec satis est generationi per se coitus, nisi æditis ouis, inter se uersando mares & fœminæ uitale asperserint uirus. Non omnibus id contingit ouis in tanta multitudine, alioqui replerentur maria & stagna, cum singuli uteri innumerabilia concipiant.

Item de generatione, & qui pisces oua pariant.

Cap. LI

Piscium oua in mari crescunt, quædam summa celeritate, ut murenarū, quædam paulo tardius. Plani piscium quibus cauda non est, aculeatq; , ut testudines in coitu superueniunt: Polypi crine uoa fœminæ naribus adnexo: Sepiæ & loligines linguis, componentes inter se brachia, & in contrarium nantes: ore & pariunt. Sed polypi in terram uerso capite coeunt. Reliqua mollium tergis, ut canes. Item locustæ & squillæ, cancri, ore. Ranæ superueniūt, prioribus pedibus alas fœminæ mare apprehendente, posterioribus clunes. Pariunt minimas carnes nigras, quas gyrynos uocant, oculis tantum & cauda insignes: mox pedes figurantur, cauda findente se in posteriores. Miramq; semestri uita resoluntur in limum nullo cernēte, & rursus uernis aquis renascuntur quæ fuere natæ: perinde occulta ratione, cū omnibus annis id eueniat. Et mituli & peccines sponte naturæ in hareolis proueniunt. Quæ durioris testæ sunt, ut murices, purpuræ, saluuario lentore. Sicut accedente humore culices, atque spuma maris incalescēte, cum admissus est imber. Quæ uero siliceo tegmine operiuntur, ut ostrea, putrescēte limo, aut spuma circa nauigia diutius stante defixosq; palos, & ligniq; maxime. Nuper compertum in ostrearis, humorem ijs fœtificum lactis modo effluere. Anguillæ atterunt se scopulis, ea strigmenta uiuiscūt, nec alia est earum procreatio. Piscium diuersa genera non coeunt, præter squatinam & raia, ex quibus nascitur priori parte raia similis, & nomen ex utroque compositum apud Græcos trahit. Quædam tempore anni gignuntur, & in humore & in terra. Vere peccines, limaces, hirudines eodem tempore euanescent. Piscium lupus & trichias bis anno parit, & saxatiles omnes. Mulliter ut chalcis, cyprinus sexies, scorpiones bis ac sargi, uere & autumnō. Ex planis squatina sola bis, autumnō & uergiliarum occasu. Plurimi piscium tribus mētib; , Aprili, Maio, Iunio. Salpæ autumnō: Sargi, torpedo, squali circa æquinoctium. Molles uere. Sepia omnibus mētib; . Oua eius glutino atramenti ad speciem uaræ cohærentia, masculus prosequitur afflatu, aliās sterilescunt. Polypi hyeme coeunt, pariunt uere oua tortili uibrata pampino, tanta fecunditate, ut multitudinē ouorum occisi nō recipiant cauo capitis, quo prægnantes tulere. Ea excludūt quinquagesimo die, è quibus multa propter numerū intercidunt. Locustæ & reliqua tenuioris crustæ, ponunt oua super oua, atq; ita incubant. Polypus fœmina modo in ouis sedet, modo cauernam cancellato brachiorum implexu claudit. Sepia in terreno parit inter harūdines, aut sicubi enata alga, excludit quintodecimo die. Loligines in alto conferta oua ædunt, ut sepia.

Purpuræ, murices, eiusdemq; generis, uere pariunt. Echini oua plenilunijs habent hyeme, & cochleæ hyberno tempore nascuntur. Torpedo octogenos fœtus habens inuenitur: eaq; intra se parit oua præmollia, in alium locum uteri transferens, atq; ibi excludens. Simili modo omnia quæ cartilaginea appellauimus. Ita fit, ut sola piscium & animal pariant, & oua concipiant. Silurus mas solus omnium ædita custodit oua sæpe & quinquagenis diebus, ne absumentur ab alijs. Cæteræ fœminæ in triduo excludunt, si mas attigit. Acus siue belone unus piscium dehiscēte propter multitudinem utero parit. A paritu coalescit uulnus, quod & in cæcis serpentibus tradunt. Mus marinus in terra serobe effossa parit oua, & rursus obruit terra. Tricesimo die resossa aperit, fœtusq; in aquam ducit.

De

De uuluis piscium.

Cap. LII

ERythini & chana uuluas habere traduntur: Qui trochos appellatur à Græcis, ipse se inire. Aquatiliū omnium foetus inter initia uisu carent

De longissima uita piscium.

Cap. LIII

AEui piscium memorandum nuper exemplū accepimus. Pausilypum uilla est Campaniæ, haud procul Neapoli: In ea in Cæsaris piscinis à Pollione Vedio coniectū piscem, sexagesimum post annum expirasse scribit Anneus Seneca, duobus alijs æqualibus eius ex eodem genere etiam tunc uiuentibus: quæ mentio piscinarum admonet, ut paulo plura dicamus hac de re, priusquam digrediamur ab aquatilibus.

De uiuarijs ostrearū, & quis ea primus inuenerit.

Cap. LIIII

Ostrearum uiuaria primus omnium Sergius Orata inuenit in Baiano, ætate L. Crassi oratoris, ante Mariscum bellū: nec gulæ causa, sed auaritiæ, magna uectigalia tali ex ingenio suo percipiens, ut qui primus pensiles inuenit balineas, ita marginizatas uillas subinde uendendo. Is primus optimū saporem ostreis Lucrinis adiudicauit, quando eadem aquatiliū genera aliubi atq; aliubi meliora: Sicut lupi pisces in Tiberi amne inter duos pontes, rhombus Rauennæ, murenæ in Sicilia, elops Rhodi: & alia genera similiter, ne culinarū censura peragatur. Nondum Britanica seruiebāt littora, cum Orata Lucrina nobilitabat: postea uisum tanti in extrema Italia petere Brundisii ostreas: ac ne lis esset inter duos sapores, nuper excogitatum, famē longe aduectionis à Brūdusio, compascere in Lucrino. Eadem ætate prior Licinius Murena, reliquorū piscium uiuaria inuenit, cuius deinde exēplum nobilitas secuta est, Philippus, Hortensius: Lucullus exciso etiam monte iuxta Neapolim maiore impendio quā uillā edificauerat euripum, & maria admisit. Qua de causa Magnus Pompeius Xerxentogatū eum appellabat. Quadraginta h—s piscinæ à defuncto illo uenirete pisces.

Quis primus murenarum uiuaria fecerit.

Cap. LV

MVrenarum uiuaria priuatum excogitauit C. Hirius ante alios, qui cœnis trium/mphalibus Cæsaris dictatoris sex milia numero murenarum mutuo appēdit. Nam permutare quidem pretio noluit, aliaue merce. Huius uillam intra quāmodicā quadragies piscinæ uenierunt. Inuasit deinde singulorum piscium amor. Apud Baulos in parte Baiana piscinam habuit Hortensius orator, in qua murenam adeo dilexit, ut exanimatam flesse credatur. In eadem uilla, Antonia Drusi, murenæ quam diligebat in aures addidit, cuius propter famam nonnulli Baulos uidere concupuerunt.

De cochlearum uiuarijs, & quis primus instituit

Cap. LVI

Cochlearum uiuaria instituit Fuluius Hirpinus in Tarquiniēs, paulo ante ciuile bellum, quod cum Pompeio magno gestum est, distinctis quidem generibus earum, separatim ut essent albæ, quæ in Reatino agro nascuntur: separatim Illyricæ, quibus magnitudo præcipua: Africanæ, quibus fecunditas: Solitanæ, quibus nobilitas. Quin & saginam earum commentatus est, sapa & farre, alijsq; generibus, ut cochleæ quoque altiles ganeam implerent: cuius artis gloria in eam magnitudinem perducta sit, ut octoginta quadrantes caperent singularum calices. Autor est M. Varro.

De piscibus terrenis.

Cap. LVII

Piscium genera etiamnum à Theophrasto mira produntur: circa Babylonis rigua, de cedentibus fluuijs, in cauernis aquas habentibus remanere. Quosdam inde exire ad pabula pinnulis gradiētes, crebro caudæ motu, contraq; uenanteis refugere in suas cauernas, & in ijs obuersos stare: capita eorum esse ranæ marinæ similia, reliquas partes gobiorum, branchias ut cæteris piscibus. Circa Heracleam & Cromnam & multifariam in Ponto unum genus esse, quod extremas fluminum aquas sectetur, cauernasq; faciat sibi in terra, atque in his uiuat, etiam reciprocis amnibus siccato litore. Effodi ergo: motu demum corporum uiuere eos approbant. Circa Heracleam eandem, eodemq; Ly

co amne decedente, ouis relictis in limo generari pisces, qui ad pabula petenda palpitent exiguis branchiis, quod fieri non indigo humoris: propter quod & anguillas diutius uis uere exemptas aquis. Oua autem in sicco maturari, ut testudinum. Eadem in Ponti regione apprehendi glacie piscium maxime gobiones, non nisi patinarum calore uitalem motum fatentes. In his quidem, tametsi mirabilis, est tamen aliqua ratio. Idem tradit in Paphlagonia effodi pisces gratissimos cibis terrenis altis scrobibus, in his locis ubi nullæ restagnent aquæ, miraturq; & ipse gigni sine coitu. Humoris quidem uim aliquam inesse quam puteis arbitrat, cum in nonnullis reperiatur pisces. Quicquid est, hoc certe minus admirabile talparum facit uita subterranei animalis, nisi forte uermium terrenorum & piscibus natura est.

De muribus Nili.

Cap. LVIII

Verum omnibus his fidem Nili inundatio affert, omnia excedentem miracula. Quippe detegente eo musculi reperiuntur inchoato opere genitalis aquæ terræq; iam parte corporis uiuentes, nouissima effigie etiamnum terrena.

De anthia pisce, & quomodo capiatur.

Cap. LIX

Nec de anthia pisce sileri conuenit quæ plerosque aduerto credidisse. Chelidonias insulas diximus Asiæ, scopulosi maris, ante promontorium sitas: ibi frequens hic piscis, & celeriter capitur, uno genere, paruo nauigio, & contolori ueste, eademq; hora per aliquot dies continuos piscator enauigat certo spatio, escamq; proficit. Quicquid ex eo mittitur, suspecta fraus prædæ est: cauensq; quod timuit, cum id sæpe factum est, unus aliquando consuetudine inuitatus anthias, escam appetit. Notatur hic intentione diligenti, ut autor spei, conciliatorq; capturæ. Neque enim est difficile, cum per aliquot dies solus accedere audeat, tandem & aliquos inuenit: paulatimq; comitator, postremo greges adducit innumeros, iam uetustissimis quibusque assuetis piscatorem agnoscere, & manu cibum rapere. Tum ille paulum ultra digitos in escam iaculatus hamum, singulos inuolat uerius quam caput, ab umbra nauis breui conatu rapiens, ita ne cæteri feriant, alio intus excipiente centonibus raptum, ne palpitatio ulla aut sonus cæteros abigat. Conciliatorem nosse ad hoc prodest, ne capiatur. Parcit piscator fugituro in reliquum gregem. Ferunt discordem socium duci insidiatum pulchre noto cepisse malefica uoluntate: agnitum in macello à socio, cuius iniuria erat, & dati damni formulam editam, condemnatumq; addidit Mutianus æstimata lite decem libris. Idem anthiæ cum unum hamo teneri uiderint, spinis quas in dorso serratas habet, lineam secare traduntur: eo qui tenetur, extendente, ut prædici possit. At inter sargos, ipse qui tenetur, ad scopulos lineam trahit.

De stellis marinis.

Cap. LX

Præter hæc claros sapientia autores uideo mirari stellam in mari. Ea figura est, parua admodum caro intus, extra durior callo. Huic tam igneum feruorem esse tradunt, ut omnia in mari contacta adurat, omnem cibum statim peragat. Quibus sit hoc cognitum experimentis, haud facile dixerim: multoq; memorabilius duxerim id, cuius experienti quotidie occasio est.

De dactylis, eorumq; miraculis.

Cap. LXI

Concharum è genere sunt dactyli, ab humanorum unguium similitudine appellati. His natura in tenebris remoto lumine, alio fulgore clarere, & quanto magis humorem habeat, lucere in ore mandentium, lucere in manibus, atq; etiã in solo atq; ueste: decidit guttis: ut pcul dubio pateat, succi illam naturam esse, quam miremur etiã in corpore.

De inimicijs & amicitijs inter se aquatiliū.

Cap. LXII

Sunt & inimicitarum atq; concordie miracula. Mugil & lupus mutuo odio flagrant. Conger & murena, caudas inter se prærodentes. Polypum in tantum locusta pauer, ut si iuxta uiderit, omnino moriatur. Locustam conger, turfus polypum congru lacerant. Nigidius autor est, prærodere caudam mugili lupum, eosdemq; statis mensibus concordare esse. Omnes autem uiuere, quibus caudæ sic amputentur. At è contrario amicitie exempla sunt, præter illos, de quorum diximus societate, balena & musculus: quando præ-

p grau

gravi superciliorum pondere obrutis eius oculis, infestantia magnitudinem uada praeuolans demonstrat, oculorumque uice fungitur. Hinc uolucrum naturae dicuntur.

C. PLINII SECVNDI NATURALIS HISTORIAE LIBER DECIMVS

De natura auium.

Cap. I

SEQUITUR natura auium, quarum grandissimi & penè bestiarum generis, struthiocameli Africi uel Aethiopici, altitudinem equitis insidentis equo excedūt, celeritatem uincūt: ad hoc demum datis pennis, ut currentem adiuuent: cetero non sunt uolucres, nec à terra tolluntur. Vngulae ijs ceruinis similes, quibus dimicant, bisulcae, comprehendendis lapidibus utiles, quos in fuga contra sequentes ingerunt pedibus. Concoquendis sine delectu deuorata mira natura, sed nō minus stoliditas, in tanta reliqui corporis altitudine, cum colla frutice occultauerint, latere sese existimantium. Praemia ex ijs oua, propter amplitudinem pro quibusdam habita uasis, conosque bellicos & galeas adornantes pennae.

De phoenice.

Cap. II

ANobilem Arabia phoenicem: haud scio an fabulose, unum in toto orbe, nec uisum magnopere. Aquilae narratur magnitudine, auri fulgore circa colla, caetera purpureus,eruleam roseis caudam pennis distinguuntibus, cristis faciem caputque plumbo apice cohaerente. Primus atque diligentissimus togatorum de eo prodidit Manilius senator ille, maximis nobilis doctrinis doctore nullo: neminem extitisse qui uiderit uescentem: sacrum in Arabia soli esse, uiuere annis DCLX. senescentem casia thurisque surculis construere nidum, replere odoribus, & superemori. Ex ossibus deinde è medullis eius nasci primo ceu uermiculum, inde fieri pullum. Principioque iuxta funeri priori reddere, & totū deferre nidum prope Panchaiam in Solis urbem, & in arabi deponere. Cum huius alitis uita magni conuersione anni fieri prodit idem Manilius, iterumque significationes tempestatum & fidem easdem reuereri. Hoc autem circa meridiem incipere, quo die signum Arietis sol intrauerit. Et fuisse eius conuersionis annū prodente se P. Licinio, M. Cornelio coss. CCXV. Cornelius Valerianus phoenicē deuolauisse in Aegyptū tradit, Q. Plautio, Sex. Papinio coss. Allatus est & in urbē, Claudij principis censura, anno urbis DCCC. & in comitio propositus, quod actis testatur est, sed quē falsum esse nemo dubitaret.

De aquilis.

Cap. III

EX his quas nouimus, aquilae maximus honos, maxima & uis. Sex earum genera: Melanaetos à Graecis dicta, eademque ualeria, minima magnitudine, uiribus praecipua, colore nigricans: sola aquilarum foetus suos alit, caeterae, ut dicemus, fugant: sola sine clangore, sine murmuratioe. Conuersatur autem in montibus. Secundi generis pygargus, in operidis mansit & in campis, albicante cauda. Tertij morphnos, quam Homerus & percnon uocat, aliqui & plancum, & anatariam, secunda magnitudine & uis: huicque uita circa lacus. Phaeomonoe Apollinis dicta filia, dentes ei esse prodidit, mutae aliae, carentique lingua: eandem aquilarum nigerrimam, prominentiore cauda. Consentit & Boethus. Ingenium est ei, testudines raptas frangere è sublimi iaciendo: quae fors interemit poetam Aeschylum, praedictam fati, ut ferunt, eius diei ruinam secuta coeli fide cauentem. Quarti generis est percnopterus: eadem oripelargus, uulturina specie, alis minimis, reliqua magnitudine antecellens, sed imbellis & degener, ut quam uerberet coruus. eadē ieiunē semper audivitatis, & querulae murmuratiois: sola aquilarum ex anima fert corpora, caeterae cum occidere considunt. Haec facit ut quintū genus gnesion uocetur, uelut uerum, solumque incorruptae originis, media magnitudine, colore subrutilo, rarum conspectu. Superest haliaetos, clarissimi

ma

ma oculorum acie, librans ex alto sese: uisusq; in mari pisce, præceps in eum ruens, & discussis pectore aquis rapiens. Illa quam tertiam fecimus, circa stagna aquaticas aues appetit mergentes se subinde, donec sopitas lassatasq; rapiat. Spectanda dimicatio, aue ad perfugia littorum tendente, maxime si condensa harundo sit: aquila inde ictu abigente alar, & cum appetit in lacus cadere, umbramq; suam nanti sub aqua à littore ostendente: habus aue in diuersa, & ubi minime se credat expectari, emergente. Hæc causa gregatim auiibus natandi, quia plures simul non infestantur, resperu pinnarum hostem obcæcans. Sæpe & aquilæ ipsæ non tolerantes pondus apprehensum, una merguntur. Haliaëtus tantum implumes etiamnum pullos suos percutiens, subinde cogit aduersos intueri solis radios: & si conuenientem humectantemq; animaduertit, præcipitat è nido, uelut adulterinum atq; degenerè illud cuius acies firma contra steterit, educat. Haliaëti suum genus non habent, sed ex diuerso aquilarum coitu nascuntur. Id quidem quod ex his natum est, in ossifragis genus habet, è quibus uultures progengerantur minores: & ex his magni, qui omnino non generantur. Quidam adijciunt genus aquilæ, quam barbatam uocant, Thusiæ uero ossifragæ. Tribus primis & quinto aquilarum generi inædificatur nido lapis aetites, quæ aliqui dixerè gagatæ, ad multa remedia utilis, nihil igne deperdens. Est aut lapis iste prægnans: intus cum quatuor, alio uelut in utero sonante. Sed uis illa medica non nisi nido direptis. Nidificat in petris & arboribus, pariunt oua ternæ: excludunt pullos binos, uisi sunt & tres aliquando. Alterum expellunt tædio nutriendi. Quippe eo tempore ipsis cibum negauit natura, prospiciens, ne omnium ferarum foetus raperentur. Vngues quoque earum inuertuntur diebus his, albescunt inedia pennæ, ut merito partus suos oderint. Sed eiectiones ab his cognatum genus ossifragæ excipiunt, & educant cum suis. Verum adultos quoque persequitur parës, & longe fugat, æmulos scilicet rapinæ. Et alioquin unum par aquilarum magno ad populandum tractu ut satietur indiget. Determinat ergo spatia, nec in proximo prædatur. Rapta non protinus ferunt, sed primo deponunt, expertæque pondus tunc demum abeunt. Oppetunt non senio, nec ægritudine, sed fame, in tantum superiore accrescente rostro, ut aduncitas aperiri non queat. A meridiano aut tempore operantur, & uolant prioribus horis diei, donec impleatur hominum conuentu fora, signa uæ sedent. Aquilarum pennæ mixtas reliquarum alitum pennas deuorant. Negant unquam solam hanc alitem fulmine exanimatam, ideo armigeræ Iouis consuetudo iudicauit.

Quando legionum signa esse ceperint, & cum quibus sit aquilis bellum. Cap. iiii
Romanis eam legionibus C. Marius in secundo consulatu suo proprie dicauit. Erat & ante prima cum quatuor alijs: lupi, minotauri, equi, apriq; singulos ordines anteibant. Paucis ante annis sola in acie portari cepta erat, reliqua in castris relinquebantur. Marius in totum ea abdicauit. Ex eo notatum, non ferè legionis unquam hybernasse castra, ubi aquilarum non sit iugum. Primo & secundo generi non minorum tantum quadrum pedum rapina, sed etiam cum ceruis prælia. Multum puluerem uolutatu collectum, insidens cornibus excutit in oculos, penis ora uerberat, donec præcipitet in rupes. Nec unus hostis illi satis est: acrior est cum dracone pugna, multoque magis anceps etiam si in aere. Oua hic consecretur aquilæ auditate malefica, at illa ob hoc rapit ubicunque uisum. Ille multiplici nexu

40 alas ligat, ita se implicat, ut simul decidat. Mirum de aquila. Cap. v

Et percelebris apud Seston urbem aquilæ gloria: educatam à uirgine retulisse gratiam: aues primo, mox deinde uenatus aggerentem. Defuncta postremo, in rogum accensum eius iniecit sese; & simul conflagrasse. Quam ob causam incolæ, quod uocant Heroum, in eo loco fecere, appellatum Iouis & uirginis, quoniam illi deo ales ascribitur.

De uulturibus.

Cap. vi

Vulturum præualent nigri. Nidos nemo attingit. Ideo etiam fuere, qui putarent illos ex aduerso orbe aduolare falsò. Nidificant enim in excelsissimis rupibus. Foetus quidè sæpe cernunt ferè bini. Umbricius aruspex in nostro æuo peritissimus, parere tradit ouatritia: uno ex his reliqua oua nidumque lustrare, mox abijcere. Trido autem ante aut

biduo uolare eos, ubi cadauera futura sunt.

De sanquale. Cap. vii

SAnqualem auem atq; immussulum, augures Romani in magna quæstione habent. Immussulum aliqui uulturis pulli arbitrantur esse, & sanqualem ofsifragæ. Massurius sanqualem ofsifragam esse dicit, immussulum aut pullum aquilæ priusquã albicet cauda. Quidam post Murtiū augurē uisus nō esse Romæ cōfirmare, ego (quod uerisimilius est) in desidia rerū omnium non arbitror agnitos.

De accipitribus. Cap. viii

Accipitrum genera xvi. inuenimus. Ex ijs circon claudum altero pede, prosperrimi augurij nuptialibus negotijs & pecuariæ rei. Trioxhem à numero testium, cui principatum in augurijs Phœmonoe dedit: buteonem hūc appellant Romani, familia etiam ex eo cognominata, cum prospero auspicio in ducis naui sedisset. Aesalona Græci uocāt, qui solus omni tempore apparet. ceteri hyeme abeunt. Distinctio generū ex auditate. Alij non nisi ex terra rapiunt auem, alij non nisi circa arbores uolitantem, alij sedentem in sublimi, aliqui uolantem in aperto. Itaq; & columbæ nouere ex ijs pericula, uisocj con-
sidunt, uel subuolant, contra naturam eius auxilantes sibi. In insula Africæ Cernē in oceano accipitres totius Massylia humi fortificant, nec alibi nascuntur illis assueti gen-
tibus. In Thracia parte super Amphipolim homines atque accipitres societate quadam aucupantur. Hi ex syluis & harundinetis excitant aues, illi superuolantes depriment. Rursus captas aucupes diuidunt cum ijs. Traditum est, missas in sublime sibi excipere eos: & cum tempus sit capturæ, clangore ac uolatus genere inuitare ad occasionē. Simile
quiddam lupi apud Mæotin paludem faciunt. Nam nisi partem à piscantibus suam ac-
cepere, expansa eorum retia lacerant. Accipitres auium non edunt corda. Nocturnus acci-
piter cymindis uocatur, rarus etiā in syluis, interdū minus cernens. Bellum internecium
genit cum aquila, coherentesq; sæpeprehenduntur.

De coccyce, quæ à suo genere interimitur.

Cap. ix

Alias rictu

Coccyx ex accipitre uidetur fieri, tempore anni figuram mutans, quoniam tunc non apparēt reliqui, nisi perquam paucis diebus: Ipseq; modico tempore æstatis uisus non cernitur postea. Est autem neq; ad uncis unguibus solus accipitrum, nec capite similis illis, neq; alio q̃ colore, ac† uictu columbi potius. Quin & absumitur ab accipitre, si quan-
do unā apparuere: sola omnium auis à suo genere interempta. Mutat autem & uocem: pro-
cedit uere, occultatur caniculae ortu: semperq; parit in alienis nidis, maxime palum/
bium, maiori ex parte singula oua, quod nulla alia auis: raro bina. Causa subijcendi pul-
los putatur, quod sciat se inuisam cunctis auibus. nam minuta quoque infestant: ita non
fore tutam generi suo stirpem opinatur, ni fefellerit: quare nullum facit nidum, alioquin
trepidum animal. Educat ergo subditum adulterato foeta nido. Ille auisus ex natura,
præcipit cibos reliquis pullis, itaq; pinguescit, & nitidus in se nutrice conuertit. illa gau-
det eius specie, miraturq; sese ipsam, quod talem pepererit: suos comparatione eius dam-
nat ut alienos, absumiq; etiam se inspectante patitur, donec corripit ipsam quoq; iam uo-
landi potens. Nulla tum auium suauitate carnis comparatur illi.

De miluis.

Cap. x

Milui ex eodem accipitrum genere, magnitudine differunt. Notandū in his, rapacissi-
mam & famelicā semper alitem nihil esculenti rapere unquā ex funerum ferculis,
nec Olympiæ ex ara. ac ne ferentium quidem manibus, nisi lugubri municipiorum im-
molantium ostento. Iidem uidentur artem gubernandi docuisse caudæ flexibus, in cælo
monstræte natura, quod opus esset in profundo. Milui & ipsi hybernis mensibus latēt,
non tamen ante hirundines abeuntes. Traduntur autem & à solstitijs affici podagra.

Digestio auium per genera.

Cap. xi

Volucrum prima distinctio pedibus maxime cōstat. Aut enim aduncos ungues ha-
bent, aut digitos, aut palmipedum in genere sunt, uti anseres, & aquaticæ ferē aues.
Aduncos ungues habentia, carne tantum uescuntur ex parte magna.

De

De inauspicatis auibus, cornice, coruis, bubone.

Cap. xii

Cornices & alio pabulo, atq; duritiem nucis rostro repugnantem, uolantes in altum in saxa tegulasue iaciunt iterū ac sapius, donec quassatam perfringere queant. Ipsa ales est inauspicata: garrulitatis, à quibusdam tamen laudata. Ab arcturi sidere ad hircinū aduentum notatur eam in Mineruæ lucis templisq; raro, alicubi omnino nō aspici, sicut Athenis. Præterea sola hæc etiam uolantes pullos aliquandiu pascit: inauspicatis sima foetus tempore, hoc est, post solstitiū. Cæteræ omnes ex eodem genere pellunt nidis pullos, ac uolare cogunt, sicut & corui: qui & ipsi non carne tantum aluntur, sed robustos quoq; foetus suos fugant longius. Itaque paruis in-uisicis non plus bina coniugia sunt: Circa Cranoneim quidem Thessaliæ singula perpetuo: genitores soboli loco cedunt. Diuersa in hac & supradicta alite quædam. Corui ante solstitium generant: ijdem ægtescunt sexagenis diebus, siti maxime, anteq; sici coquatur autumno. cornix ab eo tempore corripitur morbo. Corui pariunt cum plurimum quinos. Ore eos parere aut coire uulgus attribuitur. Ideoq; grauidas, si ederint coruinū ouum, per os partum reddere: atq; in totum, difficulter parere, si tecto inferantur. Aristoteles negat, nō hercule magis quàm in Aegypti: ibim: sed illam ex osculationem, quæ sæpe cernitur, qualem in columbis esse. Corui in auspicis soli uidentur intellectum habere significationum suarum. nam cum Mediæ hospites occisi sunt, omnes è Peloponneso & Attica regione uolauerunt. Pessima eorum significatio, cum glutiant uocē uelut strangulati. Vncos ungues & nocturnæ aues habent, ut noctuæ, bubo, ululæ. Omnium horum hebetes interdū oculi. Bubo funebris, & maxime abominatus, publicis præcipue auspicis, deserta incolit: nec tantū desolata, sed dira etiam & inaccessa: noctis monstrū, nec cantu aliquo uocalis, sed gemitu. Itaq; in urbibus aut omnino in luce uisus, dirum ostentum est. Priuatorum domibus insidentem plurimis seio nō fuisse feralem. Volat nunquā quod libuit, sed trasuersus aufertur. Capitoli cellam ipsam intrauit Sex. Papellio Istro, L. Pedanio coss. propter quod nonis Martijs urbs lustrata est eo anno.

De incendiaria aue.

Cap. xiii

Inauspicata est & incendiaria auis, propter quā sæpenumero lustratā urbem in annualibus inuenimus, sicut L. Cæsius, C. Mario coss. quo anno & bubone uiso lustrata est. Quæ sit auis ea, nec reperitur, nec traditur. Quidā ita interpretatur, incendiariā esse quæ cunctis apparuerit carbonē ferēs ex aris uel altaribus. Alij spinturnicem eā uocāt: sed hæc ipsa quæ esset inter aues, qui se scire diceret nō inueni.

De Cliuina. Cap. xiiii

Cliuinam quoq; auē ab antiquis nominatā animaduerto ignorari. Quidā clamatoriam dicūt, Labeo prohibitoriam. Et apud Nigidiū subis appellatur auis, quæ aquilarum oua frangat.

De auibus incognitis.

Cap. xv

Sunt præterea complura genera depicta in Etrusca disciplina, seculis non uisa: quæ nunc defecisse mitum est, cum abundant etiam quæ gula humana populatur.

De auibus nocturnis.

Cap. xvi

Externorū de augurijs peritisime scripsisse Hylas nomine putatur. Is tradit noctuā, bubonem, picū arbores cauante, trogonē, cornicem, à cauda de ouo exire: quoniam pondere capitū peruersa oua, posteriorem partem corporū fouendam matri applicent.

De noctuis.

Cap. xvii

Noctuarum contra aues solers dimicatio. Maiore circumdata multitudine, resupinæ pedibus repugnāt, collectæq; in arctū, rostro & unguibus totā teguntur. Auxiliarius accipiter collegio quodā naturæ, bellūq; partitur. Noctuas sexagenis diebus hyemis curbare, & nouē uoces habere tradit Nigidius.

De pico martio. Cap. xviii

Sunt & paruæ aues uncorum unguium, ut picī, martio cognomine insignes, & in auspicis magni. Quo in genere arborum cauatores, scandentes in subrectum felium modo, illi uero & supini, percussis corticis sono, pabulum subesse intelligūt. pullos in cauis educant auium soli. Adactos cauernis eorum à pastore cuneos, admota quadam ab his her-

ba, elabi creditur uulgo. Trebius autor est, clauum cuneum uic adactum quanta libeat ui arbori in qua nidum habeat, statim exilire cum crepitu arboris, cum infederit clauo aut cuneo. Ipsi principales Latio sunt in augurijs, à rege qui nomen huic aui dedit. Vnum eorum præcitu transire non queo. In capite prætoris urbani L. Tiberonis, in foro iura tribunali reddētis, sed ita placide, ut manu prehenderetur. Respondere uates, exitiū imperio portendi si dimitteretur, at si exanimaretur, prætori. Et ille auem protinus cōcerpsit: nec multo post impleuit prodigium. Vescuntur & glande in hoc genere, pomisq; multe, sed quæ carne tantum non uiuunt, excepto miluo: quod ipsum in augurijs dirum est.

De uncis ungues habentibus & digitos.

Cap. xix

VNcos ungues habētes omnino nō congregātur, & sibi quæq; prædantur. Sunt autē omnes ferē altiuolæ præter nocturnas: & magis, maiores. Omnibus alæ grandes, corpus exiguum. Ambulant difficulter. In petris raro consistunt, curuatura unguis prohibente. Nunc de secūdo ordine dicamus, qui in duas diuiditur species, oscines, & alites: illarum generi cantus oris, his magnitudo differentiam dedit. Itaq; præcedent & ordine:

De pauonibus, & quis eos primus cibi causā occiderit.

Cap. xx

OMnesq; reliquas in his pauonū genus, cū forma tū intellectu eius & gloria. Gēman tes laudatus expādit colores aduerso maxime sole, quia sic fulgētius radiāt. Simul umbræ quosdam repercussus cæteris, qui in opaco clarius micant, cōchata quærit cauda: oēsq; in aceru cōtrahit pennarū, quos spectari gaudet oculos. Idē cauda annuis uicibus amissa cū folijs arborū, donec renascatur iterū cū flore, pudibūdus ac mœrēs quærit latebram. Viuit annis xxv. Colores incipit fundere in trimatu. Ab autoribus nō gloriosum tantū animal hoc traditur, sed & maleuolum, sicut anser uerecundum: quoniā has quoq; quidā addiderūt notas in his, haud probatas mihi. Pauonē cibi gratia Romæ primus occidit orator Hortēsius, aditali cena sacerdotij. Saginare primus instituit circa nouissimū piraticū bellū M. Aufidius Lurco, exq; eo quæstu redditus sestertiū sexagena m. habuit.

De gallis, & quomodo castrentur, & de gallinaceo locuto.

Cap. xxi

Proxime gloriā sentiūt & hi nostri uigiles nocturni, quos excitandis in opera mortali-
bus, rumpendoq; somno natura genuit. Norunt sidera, & ternas distinguūt horas interdiu cantu. Cū sole eunt cubitū, quartaq; castrensi uigilia ad curas laborēq; reuocant. Nec solis ortū incautus patiuntur obrepere, diemq; uenientē nuntiant cantu, ipsum uero cantum plausu laterum. Imperitant suo generi, & regnū in quacunq; sunt domo exercēt. Dimicatione paritur hoc quoq; inter ipsos, uelut ideo tela agnata cruribus suis intelligentes: nec finis sæpe cōmoriētibus. Quod si palma cōtingit, statim in uictoria canūt, seq; ipsi principes testantur. Victus occultatur silens, ægreq; seruitiū patitur. Et plebs tamē æque superba graditur ardua ceruice, cristis celsa: cælūq; sola uoluerū aspiciet crebro, in sublimē caudam quoq; falcata erigens: itaq; terrori sunt etiā leonibus ferarū generosissimis. Iam ex his quidam ad bella tantū & prælia assidua nascuntur, quibus etiā patrias nobilitatū Rhodū ac Tanagrā. Secundus est honos habitus Melicis ac Chalcidicis, ut planē dignæ aliti tantū honoris præbeat Romana purpura. Horum sunt tripudia solistima. Hi magistratus nostros quotidie regūt, domosq; ipsis suas claudūt aut telerāt: hi fascēs Ro. impellunt aut retinent, iubent acies aut prohibēt, uictoriarū omniū toto orbe partarū auspices: hi maxime terrarū imperio imperāt extis etiā fibrisq; haud aliter q; opimæ uictimæ dijs grati. Habent ostenta & præposterī eorū uestertiniq; cantus. Nanq; totis noctibus canendo, Bæotijs nobilem illam aduersus Lacedæmonios præsagiuere uictoriā, ita coniecta interpretatione, quoniā uicta ales illa nō caneret. Desinunt canere castrati, quod duobus sit modis, lumbis aduulsis candente ferro, aut imis cruribus: mox ulcere obli-
to siglina creta: facilius ita pinguescunt. Pergamī omnibus annis spectaculum gallorū publice adi-
tur ceu gladiatorum. Inuenitur in annalibus, in Ariminensi agro M. Lepido, Q. Catulo
coss. in uilla Galerij locutum gallinaceum, semel quod equidem sciam.

De

De anseribus, & quis primus iecur anserinum comederit, & de adipe anserino Comageno.

Cap. xxii

Est & anseri uigil cura Capitolio testata defenso, per id tempus canum silentio proditis rebus. Quamobrem cibaria anserum censores in primis locat. Quin & fama amoris, Argis dilecta forma pueri nomine Oleni, & Glaucos Ptolemaeo regi cithara canētis, quam eodem tempore & aries amasse proditur. Potest & sapientiae uideri intellectus ijs esse. Ita comes perpetuo adhæsisse Lacydi philosopho dicitur, nusquam ab eo non in publico, non in balneis, non noctu, non interdiu digressus. Nostri sapientiores, qui eos iecoris bonitate nouere. Partilibus in magnam amplitudinem crescit, exemptum quoque lacte multo augetur. Nec sine causa in quaestione est, quis primus tantum bonum inuenerit, Scipio Metellus uir consularis, an M. Sestius eadem aetate eques Ro. Sed (quod constat) Messalinus Cotta, Messalae oratoris filius, palmas pedum ex his torrere, atque patinis cum gallinaceorum cristis condire reperit. Tribuetur enim à me culinīs cuiusque palma cum fide. Mirum in hac alite, à Morinis usque Romam pedibus uenire. Fessi proferuntur ad primos, ita ceteri stipatione naturali propellunt eos. Candidorum alterum uestigial in pluma. Velluntur quibusdā locis bis anno. Rursus plumigeri uestiuntur: molliorūque quae corpori quam proxima, & è Germania laudatissima. Candidi ibi, uerū minores, ganzae uocantur. Pretium plumae eorum, in libras denarii quini. Et inde crimina plerumque auxiliorum praefectis, à uigili statione ad hanc aucupia dimissis cohortibus totis. Eoque deliciae procellere, ut sine hoc instrumēto durare iam ne uitorum quidem ceruices possint. Aliud reperit Syriae pars quae Comagene uocatur: adipei eorum in uase aereo cum cinnamo niue multa obrutum, ac rigore gelido maceratū, ad usum praecleari medicaminis, quod ab gente dicitur Comagenum. Anserini generis sunt chenalopeces, & quibus lautiores epulas non nouit Britannia chenerotes, fero anseres minores. Decet tetraonas suos nitor, absolutaque nigritia, in supercilijs cocci rubor. Alterum eorum genus uulturum magnitudinem excedit, quorum & colorem reddit. Nec ulla ales excepto struthiocamelo maius corpore implens pondus, in tantū aucta, ut in terra quoque immobilisprehendatur. Gignunt eos alpes, & septentrionalis regio. In auarijs saporem perdunt. Moriuntur cōtumacia spiritu reuocato. Proximae eis sunt, quas Hispania aues tardas appellat, Graecia otidas dānatas in cibis. Emissa enim ossibus medulla, odorū tadum extemplo sequitur.

De grauius, ciconijs, oloribus, & peregrinis auibus, & coturnicibus, & glotte. Ca. xxiii

Inducias habet gens Pygmaea abscēssu gruū (ut diximus) cum ijs dimicantium. Immenus est tractus quo ueniunt, si quis tepuret à mari eo. Quando proficiantur consentiunt, uolant ad prospiciendum alte, ducem quem sequantur eligunt: in extremo agmine per uices, qui acclament dispositos habent, & qui gregem uoce contineant. Excubias habent nocturnis temporibus, lapillum pede sustinentes, qui laxatus somno & decidens, indiligentiam coarguat. Ceterae dormiunt capite subter alam condito, alternis pedibus insistentes. Dux erecto prouidet collo, ac praedicat. Eadem manifestae lasciuiae, gyrosque quosdam indecoro cursu uel singulae peragunt. Certum est, Pontum transuolat, primum omnium angustias petere, inter duo promontoria Criu metopon & Carambin: mox saburra stabili. cum medium transferint, abijci lapillos è pedibus: cum attigerint continentem, & è gutture harenam. Cornelius Nepos, qui diui Augusti principatu obiit, cum scriberet turdos paulo ante ceptos saginari, addidit ciconias magis placere quae grues: cum haec nunc ales inter primas expetatur, illam nemo uelit attigisse. Ciconiae quoniam è loco ueniunt, aut quò se referant, incompertum adhuc est. Elonginquo uenire non dubium, eodem quo grues modo: illas hyemis, has aestatis aduenas. Abiturae congregantur in loco certo: comitataeque sic, ut nulla sui generis relinquatur, nisi captiua & serua, cen lege praedicta die recedunt. Nemo uidit agmen discedentiū, cum discessurum appareat: nec uenire, sed uenisse cernimus: utrumque nocturnis fit temporibus. Et quamuis

ultra citraue peruolent, nunq̃ tamen aduenisse usquā, nisi noctu existimātur. Pythonos comen uocant in Asia patentibus campis, ubi cōgregatæ inter se cōmurmurant, eam quæ nouissima aduenit lacerant, atq; ita abeunt. Notatū, post Idus Augustas nō temere uisus ibi. Sunt qui ciconijs non inesse linguas confirmant. Honos ijs serpentium exitio tantus, ut in Thessalia capitale fuerit occidisse, eadēq; legibus pœna, quæ in homicidā. Simili anferes quoq; & olores ratione cōmeāt, sed horū uolatus cernitur. Liburnicarū more rostrato impetu feruntur, facilius ita findentes aera, quā si recta frōte impellerēt: à tergo sensim dilatante se cunco porrigitur agmen, largeq; impellenti præbetur auræ. Colla impo-
nunt præcedētibz, fessos duces ad terga recipiunt. Ciconia nidos eosdē repetunt, genitricum senectā inuicē educant. Olorum morte narratur flebilis cātus, falso, ut arbitror, alio-
quo experimentis. Iidem mutua carne uescuntur inter se. Verum hæc cōmeantiū per maria terrasq; peregrinatio non patitur differti minores quoq; quibus est natura similis: ut-
cunq; enim supradictas magnitudo & uires corporū inuitare uideri possunt. Coturnices ante etiam semper adueniunt quā grues, parua auis, & cum ad nos uenit, terrestris potius quā sublimis. Aduolant & hæ simili modo non sine periculo nauigantiū; cū appropinquauere terris. Quippe uelis sæpe insidunt & hoc semper noctu, merguntq; nauigia. Iter est his per hospitā certā. Austro non uolant, humido scilicet & grauiore uento. Aura tamen uehi uolunt, propter pondus corporū, uiresq; paruas. Hinc uolantium illa cōque-
stio labore expressa. Aquilone ergo maxime uolant ortygomētra duce. Primam eorum terræ appropinquantem accipiter rapit. Semper hinc remeantes comitatum sollicitant,
abeuntq; unā persuasæ glottis & otis & cychramus. Glottis prælongam exerit linguam, unde ei nomen. Hanc initio blandita peregrinatione auide profectam, poenitentia in uolatu cum labore scilicet subit, reuerti incomitatam piget, & sequi: nec unquam plus uno die pergit, in proximo hospitio deserit. uerum inuenitur alia, antecedente anno relicta: simili modo in singulos dies. Cychramus perseverantior festinat etiam peruenire ad expetitas sibi terras. itaq; noctu is eas excitat, admonetq; itineris. Otis bubone minor est, nocturnis maior, auribus plumeis eminentibus, unde & nomen illi: quidam Latine asionem uocant: imitatrix aliā auis ac parasita, & quodam genere saltatrix. capitur haud difficul-
ter ut noctuæ, intenta in aliquo circumeunte alio. Quod si uentus agmen aduerso statu cœperit inhibere, pondusculis lapidum apprehensis, aut gutture harena repleto, stabilitē
uolant. Coturnicibus ueneni semen gratissimus cibus: quam ob causam eas damnauere mensæ, simulq; comitalem propter morbum despui suetum, quem solæ animalium sen-
tiunt præter hominem.

De hirūdinibus, merulis, turdis & sturnis, turturibus & palumbis Cap. xxiiii

Abeunt & hirundines hybernis mēsis, sola carne uescens auis ex ijs, quæ ad uncōs ungues nō habent: sed in uicina abeunt, apricos secutæ montium recessus: inuētæq; iam sunt ibi nudæ atq; deplumes. Thebarū tēcta subire negātur, quoniā urbs illa sapius capta sit: nec Biziz in Thracia propter scelera Terei. Cecina Volaterranus equestris ordinis quadrigatum dominus, comprehēsas in urbem secū auferens uictoriæ nuntias amicis mittebat, in eundem nidū remeantes illito uictoriæ colore. Tradit & Fabius Pictor in analibus suis, cum obsideretur præsidium Romanum à Ligustinis, hirundinem à pullis ad se allatum: ut lino ad pedem eius alligato nodis significaret, quoto die adueniente auxilio eruptio fieri deberet. Abeunt & merulæ turdiq; & sturni, simili modo in uicina. Sed hi plumam nō amittunt, nec occultantur, nisi sæpe ibi, quod hybernū pabulum petūt. itaq; in Germania hyeme maxime turdi cernūtur. Verius turtur occultatur, pennasq; amittit. Abeunt & palumbes, quoniam & in ijs incertū. Sturnorum generi proprium cateruatim uolare & quodā pilæ orbe circumagi, omnibus in mediū agmen tendentibus. Volucrum soli hirundini flexuosi uolatus, uelox celeritas, quibus ex causis neq; rapinæ cæterarū alitum obnoxia est. Eadem demum sola auium non nisi in uolatu pascitur.

Quæ

Quæ auium perennes, quæ semestres, quæ trimestres.

Cap. xxv

Temporum magna differētia auibis: Perennes ut columbæ, semestres ut hirundines, trimestres ut turdi & turtures, & quæ cum foetū eduxere, abeunt, ut galguli, upupa.

De auibis mira.

Cap. xxvi

Avtiores sunt, omnibus annis aduolare Ilium ex Aethiopia aues, & confligere ad Memnonis sepulchrū, quas ob id Memnonidas uocant. Hoc idem quinto quoque anno facere eas in Aethiopia circa regiam Memnonis, exploratū sibi Cremutius tradit. Simili modo pugnant Meleagrides in Bœotia. Africæ hoc est gallinarum genus, gibberum, uarijs sparsum plumis, quæ nouissimæ sunt peregrinarum auium in mensas receptæ propter ingratum uirus. Verum Meleagri tumulus nobiles eas fecit.

De auibis seleucidibus.

Cap. xxvii

Seleucides aues uocantur, quarū aduentū ab Ioue precibus impetrat Casij montis inscolæ, fruges eorū locustis uastatibus. Nec unde ueniāt, quoue abeant cōpertū, nunquā conspectis nisi cū præsidio earū indigetur.

De ibi.

Cap. xxviii

Inuocant & Aegyptij ibes suas contra serpentium aduentum: & Elei Myiagron deum, Iuiscarū multitudine pestilentia afferente: quæ protinus intereunt qua litatū est illi die. Quæ aues in qbus locis nō sunt, & quæ mutāt colorē & uocē, & de luscinijs. Ca. xxix. **E**d in secessu auis & noctuæ paucis diebus latere traduntur, quarum genus in Creta insula nō est: etiam si qua inuecta sit emoritur. Nam hæc quoq; mira naturæ differētia: alia alijs locis negat, tanq; genera frugū fruticumq; sic & animalium: non nasci, translatitium: inuecta emori, mirum. Quid est illud unius generis saluti aduersum? quæue ista naturæ inuidia? aut qui terrarum dicat auibis termini? Rhodus aquilam non habet. Transpadana Italia iuxta alpes Larium lacum appellat, amœnū arbuſto agro, ad quem ciconiæ non permeant: sicuti nec octauum citra lapidem ab eo, immensa alioqui finitimo Insulæ tractu examina gracculorū monedularumq; cui soli aui furacitas auti argentiq; præcipue mira est. Picus Martius in Tarentino agro negatur esse. Nuper & adhuc tamen rara ab Apennino ad urbē uersus cerni cœpere picarū genera, quæ longa insignes cauda uariæ appellantur. Propriū his caluescere omnibus annis, cū serantur rapa. Perdices non transvolant Bœotiæ fines in Attica: nec ulla auis in Ponto, insula qua sepultus est Achilles, sacratam ei ædem. In Fidenate agro iuxta urbem ciconiæ nec pullos nec nidū faciunt. At in agrum Volaterranum palumbiū uis ē mari quotannis aduolat. Romæ in ædem Herculis in foro Boario, nec muscæ nec canes intrāt. Multa præterea similia, quæ prudēs subinde omitto in singulis generibus, fastidio parcens: quippe cū Theophrastus tradat, inuectitias esse in Asia etiā colūbas, & pauones, & coruos, & in Cyrenaica uocales ranas. Alia admiratio circa oscines: ferē mutāt colorem uocemq; tempore anni, ac repente fiunt alia: quod in grandiore alitum genere grūes tantum. Eæ enim senectute nigrescunt. Merula ex nigra rufescit, canit æstate, hyeme balbutit, circa solstitiū muta. Rostrum quoq; anniculis in ebur transfiguratur, duntaxat maribus. Turdis color æstate circa collum uarijs, hyeme cōcolor. Luscinijs diebus ac noctibus continuīs xv. garrulus sine intermissu cantus, densante se frondū germine, non in nouissimū digna miratu aue. Primum tanta uox tam paruo in corpusculo, tam pertinax spiritus. Deinde in una perfecta muscæ scientia modulatus æditur sonus: & nunc cōtinuo spiritu trahitur in longū, nunc uariatur inflexo, nunc distinguitur conciso, copulatur intorto, promittitur reuocato, infuseatur ex inopi nato: interdum & secum ipse murmurat: plenus, grauis, acutus, creber, extensus, ubi uisum est uiuens, summus, medius, imus. Breuiterq; omnia tam paruulis in faucibus, quæ tot exquisitis tibiartū tormentis ars hominū excogitauit: ut non sit dubium hanc suauitatem præmonstratā efficaci auspicio, cum in ore Stesichori cecinit infantis. Ac ne quis dubitet artis esse, plures singulis sunt cantus, & non ijdem omnibus, sed sui cuiq;. Certant inter se, palamq; animosa contentio est. Victa morte finit sæpe uitam, spiritu prius deficiente quam

re quam cantu. Meditantur aliae iuniores, uersusque quos imitentur accipiant. Audit discipula intentione magna & reddit, uicibusque reticent. Intelligitur emendate correctio, & in docente quaedam reprehensio. Ergo seruorum illis precia sunt, & quidē ampliora quam quibus olim armigeri parabantur. Scio festiuitatis uicem candidā alioquin, quod est prope inusitatum, uenisse, quae Agrippinae Claudij principis coniugi dono daretur. Visum iam saepe, iussas canere coepisse, & cum symphonia alternasse: sicut homines repertos, qui sonum earum, addita in transuersas harundines aqua, foramen inspirantes, linguarū parua aliqua opposita mora, indiscrēta redderent similitudine. Sed ea tantae tantisque artificis argutiae à xv diebus paulatim desinunt, nec ut fatigatas possis dicere aut fatiatas. Mox aestu aucto in totum alia uox fit, nec modulata aut uaria. Mutatur & color. Postremo hyeme ipsa non cernitur. Linguis earum tenuitas illa prima non est, quae ceteris auibus. Pariunt uere primo, cum plurimum sena oua. Alia ratio sicedulis. Nam formam simul coloremque mutant. Hoc nomen non nisi autumnō habent, postea melancoryphi uocantur. Sic & erithacus hyeme, idē phoenicurus aestate. Mutat & upupa, ut tradit Aeschylus poeta, obscena aliās pastu auis, crista uisenda plicatili, contrahens eam subrigensque per longitudinem capitis. Oenanthe quidem etiā statos latebre dies habet, ex oriente sirio occultata, ab occasu eiusdem prodit: quod miremur, ipsis diebus utrunque. Chlorion quoque qui totus est luteus, hyeme non uisus, circa solstitia procedit. De merulis. Cap. xxx

Merulae circa Cyllenen Arcadiae, nec usquam aliubi candidae nascuntur. Ibis circa Pelusium tantum nigra est, ceteris omnibus locis candida.

Tempus auium geniturae.

Cap. xxxi

Oscines, praeter exceptas, non temere foetus faciunt ante æquinoctium uernum, aut post autumnale: ante solstitium autem dubios, post solstitium uitales.

De halcyonibus, & de diebus earum nauigabilibus, & gaudijs, & mergis. Cap. xxxii

Eo maxime sunt insignes halcyones. Dies earum partus, maria quicunque nauigant no-
uere. Ipsa auis paulo amplior passere, colore cyaneo ex parte maiore, tantum purpureis & candidis admixtis pennis, collo gracili ac procerō. Alterum genus earum magnitudine distinguitur & cantu. Minores in harundinetis canunt. Halcyonem uidere rarissimum est, nec nisi Vergiliarum occasu, & circa solstitia brumam uicem, naue aliquando circumuolata statim in latebras abeuntem. Foetificant bruma, qui dies halcyonides uocantur, placido mari per eos & nauigabili, Siculo maxime. In reliquis partibus est quidē mitius pelagus, Siculum utique tractabile. Faciunt autē septē ante brumam diebus nidos, & totidē sequentibus pariunt. Nidi earum admirationē habēt, pilae figura, paulū eminenti ore perque angusto, grandium spongiarum similitudine: ferro intercidi nō queunt, frangunturque ictu ualido, ut spuma arida maris. Nec unde cōfingantur, inuenitur. Putant ex spinis aculeatis piscibus epim uiuunt. Subeunt & in amnes. Pariunt oua quina. Gaudiae in petris nidificant mergi in arboribus. Pariunt plurimum terna. Sed gaudiae aestate, mergi incipiente uere.

De auium solertia in nidificando, hirundine, argatili, cynamolgis, & perdicibus.

Cap. xxxiii

Halcyonum nidi figura, reliquarum quoque solertiae admonet: neque alia parte ingenia
auium magis admittenda. Hirundines luto cōstruunt, stramento roborant. Si quando inopia est luti, madefactae multa aqua pennis puluerem spargunt. Ipsum uero nidum mollibus plumis floccisque consternunt tepesciendis ouis, simul ne durus sit infantibus pullis. In foetu summa aequitate alternant cibum. Notabili munditia egerunt excrementa pullorum: adultioresque circummagi docēt, & foris saturitatem emittere. Alterum genus hirundinum est rusticarum & agrestium, quae raro in domibus, diuersos figura, sed eadem materia cōfingunt nidos, totos supinos, faucibus porrectis in angustū, utero capaci mirum, qua peritia occultandis habiles pullis, & substernendis molles. In Aegypti Heraeleotico ostio molem cōtinuatione nidorum euaganti Nilo inexpugnabilem opponunt

Stradij

stadij ferè unius spatio, quod humano opere perfici nō posset. In eadem Aegypto iuxta oppidum Coptron insula est sacra Iſidi, quam ne laceret amnis idem, muniunt opere, incipientibus uernis diebus palea & stramento rostrū eius firmantes, cōtinuatīs per triduum noctibus tanto labore, ut multas in opere emori constet. Eaſq; militia illis cum anno redit semper. Tertiū est earū genus quæ ripas excauant, atq; ita internidificant. Harū pulli ad cinerē ambugi, mortifero fauciu malo, multisq; alijs morbis humani corporis medētur. Non faciunt hæ nidos. Migrantēq; multis diebus ante, si futurum est ut auctus amnis attingat. In genere parrarū est cui nidus ex musco arido ita absoluta perficitur pila, ut inueniri non possit aditus. Argatilis appellatur, eadem figura ex ligno intexens. Picorum ali-
 10 quis suspendit in furculo primis in ramis cyathi modo, ut nulla quadrupes possit accedere. Galgulos quidē ipsos dependentes pedibus somnū capere cōfirmāt, quia tutiores ita se sperant. Iam publicū quidē omniū est, tabulata ramorū sustinendo nido provide elige-
 re, cameraq; ab imbri aut fronde protegere densa. In Arabia † cynamolgus avis appella-
 tur: cinnami furculis nidificat. Plumbatis eos sagittis decutiunt indigene, mercis gratia. In
 Scythiis avis magnitudine otidis, binos parit, in leporina pelle semper in cacuminibus ra-
 morum suspensa. Picæ cum diligentius uisum ab homine nidum sensere, oua transferunt
 aliō. Hoc in his auibus, quarū digiti nō sunt accommodati complectendis transferendisq;
 ouis, miro traditur modo. Nanque furculo super bina oua imposito, ac ferminato alui
 glutino, subdita ceruice medio, æqua utrinq; libra deportant aliō. Nec uero ijs minor so-
 20 lertia, quæ cunabula in terra faciūt, corporis grauitate prohibet sublimē petere. Merops
 uocatur, genitores suos recedentes pascens, pallido intus colore pennarū, superne cyaneo,
 priori subrutilo. Nidificat in specu sex pedū defossa altitudine. Perdices spina & frutice sic
 muniunt receptaculum, ut contra feras abunde uallentur. Ouis stragulum molli puluere
 contumulant, nec in quo loco peperere incubāt: neue cui frequentior cōuersatio sit suspe-
 cta, transferunt aliō. Illæ quidē à maritis suos fallunt, quoniam intemperantia libidinis
 frangunt earum oua, ne incubando detineantur. Tunc inter se dimicant mares desiderio
 fœminarum: uictum aut Venerem pati. Id quidem & coturnices, Trogus & gallinaceos
 aliquando: Perdices uero à domitis feros & nouos aut uictos iniri promiscue. Capiuntur
 quoq; pugnacitate eiusdē libidinis, contra aucupis indicem exeunte in præliū duce totius
 30 gregis. Capto eo procedit alter, ac subinde singuli. Rursus circa cōceptū fœminæ capiuntur,
 contra aucupū fœminā exeuntes, ut rixando abigant eam. Neq; in alio animali par-
 opus libidinis. Si cōtra mares steterint fœminæ, aura ab his flāte prægnares sūt. Hiantes
 autē exerta lingua per id tēpus æstuant, cōcipiuntq; superuolantiū afflatu, sæpe uoce tan-
 tum audita masculi. Adeoq; uincit libido etiā fœtus charitatē, ut illa furrim & in occulto
 incubās, cū sensit fœminā aucupis accedentē ad marē, recanat reuocetq; & ultro præbeat
 se libidini. Rabie quidem tanta ferūtur, ut in capite aucupantiū sæpe cæcæ metu sedeant.
 Si ad nidū is cœperit accedere, procurrat ad pedes eius fœta, prægrauem aut delumbem
 sese simulans, subitoq; in procurſu aut breui aliquo uolatu cadit fracta aut ala aut pedi-
 bus: procurrat iterum, iam miā prehensurū effugiens, spemq; frustrās, donec in diuersum
 40 abducatur a nidis. Eadem in pauore libera, ac materna uacans cura, in sulco resupina gleba
 se terræ pedibus apprehensa operit. Perdicum uita ad sexdecim annos durare existimā.

De columbis.

Cap. xxxiiii

AB his columbarum maxime spectantur simili ratione mores iidem, sed pudicitia
 illis prima, & neutri nota adulteria. Coniugij fidē non uiolant, cōmunemq; seruant
 domum. Nisi cœlebs aut uidua, nidū non relinquit. Et imperiosos mares, subinde etiam
 iniquos ferunt: quippe suspicio est adulterij, quam uis natura nō sit. Tunc plenū querela
 guttat, seuicq; rostro ictus, mox in satisfactione exosculatio, & circa Veneris preces cre-
 bris pedum orbibus adulatio. Amor utriq; sobolis æqualis: sæpe & ex hac causā castiga-
 tio, pigrius intrante fœmina ad pullos. Parturienti solatia & ministeria ex mare. Pullis
 primo

primo salsiorem terram collectam gutture in ora inspuunt, præparâtes tempestiuitatem cibo. Proprium generis eius & turturum, cum bibant colla non resupinare, large bibere, iumentorum modo.

De palumbibus.

Cap. xxxv

Vluere palumbes ad xxx. annû, aliquos ad xl. habemus auctores, uno tâtum incommodo unguimur, eodem & argumento senectâ, qui citra perniciem recidûtur. Cautus omnibus similis atq; idem, trino conficitur uersu, præterq; in clausula gemitu: hyeme mutis, uere uocalibus. Nigidius putat, cum oua incubat, sub tecto nominatam palumbê relinquere nidos. Pariunt aut post solstitia. Columbæ & turtures octonis annis uiuunt.

De passeribus.

Cap. xxxvi

Contra passeri minimum uitæ, cui salacitas par. Mares negantur anno diutius dura¹⁰ re, argumêto, quia nulla ueris initio appareat nigrigudo in rostro, quæ ab æstate incipit. Fœminis longiusculum spatium. Verum columbis inest quidam & gloriæ intellectus. Nolle credas suos colores, uarietatemq; dispositam: quin etiâ ex uolatu quæritur plaudere in cœlo, uarieq; sulcare. Qua in ostentatione ut uinctæ præbêtur accipitri, implicatis strepitu pennis, qui non nisi ipsi alarum humeris eliditur, alioquin soluto uolatu in multum uelociore. Speculatur occultus fronde latro, & gaudentem in ipsa gloria rapit.

De tinnunculo.

Cap. xxxvii

Obid cum ijs habêda est auis quæ tinnunculus uocatur. Defendit enim illas, terretq; accipitres naturali potentia, in tâtum, ut uisum uocemq; eius fugiant. Hac de causâ præcipuus columbis amor eorum. Feruntq; si in quatuor angulis defodiantur in ollis no²⁰ uis oblitis, non mutare sedem columbas: quod auro insectis alarum articulis quæsiere alii qui, non aliter innoxii uulneribus, multiuaga alioquin aue. Est enim ars illis inter se blandiri, & corrumpere alias, furtoq; comitatores reuerti. Quid & internunciæ in rebus magnis fuere, epistolas annexas earum pedibus obsidione Mutinensi in castra consulum D. Brut⁶⁰o mittente. Quid uallû & uigil obsidio, atq; etiâ retia amne prætenta profuere Antonio, per cœlum eunte nuncio: Et harum amore insaniunt multi, ac super tecta exedificant turres ijs, nobilitatemq; singularum & origines narrant, uetere iam exemplo. L. Axis eques Romanus antè bellum ciuile Pompeianum denarijs quadringentis singula paria uendita uit, ut M. Varro tradit. Quin & patriam nobilitauere, in Campania grandissimè prouenire existimant. Harum uolatus in reputationem cæterarum quoq; uolucrû nos impellit.³⁰

De uolatu & incessu auium.

Cap. xxxviii

Omibus animalibus reliquis certus & uniusmodi, & in suo cuiq; genere incessus est: aues solæ uario meatu feruntur, & in terra & in aere. Ambulant aliquæ, ut cornices: saliant aliquæ, ut passerres, metulæ: currunt, ut perdices, rusticulæ: ante se pedes iaciunt, ut eiconiæ & grues: expandunt alas, pendentesq; raro interuallo quatunt, aliæ crebrius, sed & primas duntaxat pennas: aliæ & tota latera pandunt. Quædam uero maiore ex parte compressis uolant. Percussoq; semel aliquæ & gemino ictu aere feruntur: uelut inclusum eum premêtes, ei aculâtur sese in sublime, in rectû, in pronum. Impingi putes aliquas, aut rursus ab alto cadere has, illas salire. Anates solæ, quæq; sunt eiusdem generis, in sublime protinus sese tollût, atq; uestigio cœlû perût, & hoc etiâ ex aqua. Itaq; in foucas quibus⁴⁰ feras uenamur, delapsæ solæ euadût. Vultur, & ferè grauiore, nisi ex procursu, aut altiore tumulo immissæ non euolant, cauda reguntur. Aliæ circumspiciunt, aliæ flectunt colla. Nonnullæ uestuntur ea quæ rapuere pedibus. Sine uoce nō uolant multæ: aut è cōtrario semper in uolatu silent. Subrectæ, pronæ, obliquæ in latera, in ora, quædam & resupinæ ferantur: ut si pariter cernâtur plura genera, non in eadem natura meare uideantur.

De apodibus.

Cap. xxxix

Plerimum uolant quæ apodes, quia careant usu pedum, ab alijs cypseli appellantur, hirundinum specie. Nidificant in scopulis. Hæ sunt quæ toto mari cernuntur: Nec unquam tam longo naues, tamq; continuo cursu recedunt à terra, ut non circumuo^{litent}

litent eas apodes. Cætera genera residūt & insistent: his quies, nisi in nido, nulla: aut penitent aut iacent. Et ingenia æque uaria, ad pastum maxime.

De caprimulgis & plateis.

Cap. XL

Caprimulgi appellantur grandioris merule aspectu, fures nocturni: interdū enim uisu carent. Intran pastorum stabula, caprarumq; uberibus aduolant suctum propter lactis, quā iniuria uber emoritur, caprisq; cæcitas quas ita mulserit oboritur. Platea nominatur aduolans ad eas quæ se in mari mergunt, & capita illarum morfu corripient, donec capturam extorqueat. Eadem cum deuoratis se impleuit conchis, calore uentris coctas euomit, atq; ita ex his esculenta legit, testas excernens.

De ingenij auium.

Cap. XLI

Villaribus gallinis & religio inest: Inhorrescunt ædito ouo, excutiūtq; sese, & circum actæ purificant, ac festuca aliqua sese & oua lustrant.

De carduele, & psittaco, & auibus quæ loquuntur.

Cap. XLII

Minimæ auium cardueles imperata faciunt, nec uoce tantum, sed pedibus & ore promanibus. Est quæ boum mugitus imitetur, in Araletensi agro taurus appellata, alioquin parua. Est quæ equorum quoq; hinnitus, anthus nomine, herbarum pabulo aduentu eorū pulsa imitatur, ad hunc modum se ulciscens. Super omnia humanas uoces reddūt, psittaci quidem etiā sermocinantes. India auem hanc mittit, sittacem uocat, uiridem toto corpore, torque tantū miniato in ceruice distinctam. Imperatores salutat, & quæ accipit uerba pronūciat, in uino præcipue lasciuia. Capiti eius duritia eadē quæ rostro. Hæc cum loqui discit, ferreo uerberatur radio: non sentit aliter ictus. Cum deuolat, rostro se excipit, illi innititur, leuioremq; se ita pedum infirmitati facit. Minor nobilitas, quia nō ex longinquo uenit, sed expressior loquacitas certo generi picarū est. Adamant uerba quæ loquuntur. Nec discunt tantum sed diligunt: meditantescq; intra semet, cura atq; cogitatione intentionem nō occultant. Constat emori uictas difficultate uerbi, ac nisi subinde eadem audiant, memoria falli: quærentes mirū in modum hilarari, si interim audierint id uerbum. Nec uulgaris hys forma, quamuis non spectanda. Satis illis decoris in specie sermonis humani est. Verum addiscere alias negant posse, quàm quæ ex genere earū sunt, quæ glan-
de uescantur: & inter eas facilius, quibus quini sunt digiti in pedibus, ac ne eas quidē ipsas
nisi primis duobus uitæ annis. Latior hys est lingua: omnibusq; in suo cuiq; genere, quæ
sermonem imitantur humanum: quanquam id penē in omnibus contingit. Agrippina
coniunx Claudij Cæsaris turdum habuit (quod nunquam ante) imitantem sermones ho-
minum, cum hæc proderem. Habebant & Cæsares iuuenes item sturnum, luscinias, Græ-
co atq; Latino sermone dociles: præterea meditantes in diem, & assidue noua loquentes
longiore etiam contextu. Docentur secreto, & ubi nulla alia uox misceatur, assidente qui
crebro dicat ea, quæ condita uelit, ac cibis blandiente.

De coruorum intelligentia.

Cap. XLIII

Reddatur & coruis sua gratia, indignatione quoq; populi Ro. testata, nō solum con-
sciētia. Tiberio principe ex foetu supra Castorū ædem genitus pullus, in oppositā su-
trinam deuolauit, etiam religione commendatus officinæ domino. Is mature sermoni as-
suefactus, omnibus matutinis euolans in rostra, in forum uersus, Tiberium, deinde Ger-
manicum & Drusum Cæsares nominatim, mox transeuntem populū Ro. salutabat, pos-
tea ad tabernam remeans, plurium annorum assiduo officio mirus. Hunc siue æmulatio-
ne incitatus manceps proximæ futurinæ, siue itacundia subita, ut uoluit uideri, excrementis
eius imposita calceis macula, exanimauit, tanta plebei cōsternatione, ut primo pulsus ex
ea regione, mox & interemptus sit, funusq; innumeris aliti celebratum exequijs, contra-
tum lectum super Aethiopum duorū humeros, præcedente tibicine, & coronis omnium
generum, ad rogam usq; qui constructus dextra uiæ Appiæ ad secundū lapidem, in cam-
po Rediculi appellato fuit. Adeo satis iusta causa p. r. uisa est exequiarū ingenium auis:

q aut

aut supplicij de ciue Romano in ea urbe, in qua multorum principum nemo deduxerat funus. Scipionis uero Aemilianj, post Carthaginē Numantiamq; deletas ab eo, nemo uindicauerat mortem. Hoc gestum M. Seruilio, C. Cestio coss. ad v. Kalen. April. Nunc quoq; erat in urbe Roma, hæc prodente me, equitis Ro. cornix è Bætica, primum colore mira admodū nigro, deinde plura contexta uerba exprimens, & alia atq; alia crebro addiscens. Necnon & recens fama Crateri mocerotis cognomine in Erizena regione Asiæ, coruorum opera uenātis, eo quod deuehebat in syluas eos considentes corniculis humerisq;, illi uestigabant agebantq;, eò perducta cōsuetudine, ut exeuntem sic comitarentur & feri. Tradendum putauere memoriæ quidam, uisum per sitim lapides congentem in situlam monumenti, in qua pluuiæ aqua durabat, sed quæ attingi non posset: ita descendere pauentem expressisse tali congerie, quantum poturo sufficeret.

De Diomedis auibus.

Cap. XLIII

NEc Diomedas præteribo aues: Iuba cataraclas uocat, & eis esse dentes, oculosq; igneo colore, cætero candidis tradens. Duos semper ijs duces: alterū ducere agmen, alterum cogere: Scrobes excauare rostro, inde crate cōsternere, & operire terra quæ ante fuerit egestar: in his scærificare: Fores binas omnium scrobibus: orientem spectare quibus exeāt in pascua, occasum quibus redeant. Alium exoneraturas subuolare semper, & contrario flatu. Vno hæc in loco totius orbis uisuntur, in insula, quam diximus nobilem Diomedis tumulo atq; delubro, contra Apuliæ oram, fulicarum similes. Aduenas barbaros clangore infestant, Græcis tantū adulantur, miro discrimine, uelut generi Diomedis hoc tribuentes: ædemq; eam quotidie pleno gutture madentibus pennis perluunt atq; purificant: unde origo fabulæ, Diomedis focos in earum effigies mutatos.

Quæ animalia nihil discant.

Cap. XLV

Non omittendū est, cū de ingenijs differimus, è uolucris hirūdines esse indociles, è terrestribus mures: cum elephantij iussa faciant, leones iugū subeant, in mari uituli, totq; pisciū genera mitescant.

De potu auium.

Cap. XLVI

Bibunt aues suctu, ex his quibus longa colla, intermittentes, & capite resupinato uelut infundentes sibi. Porphyrus solus morsu bibit: idem est proprio genere, omnem cibum aqua subinde tingēs, deinde pede ad rostrum ueluti manu afferens. Laudatissimi in Comagene. Rostra ijs & prælonga crura rubent.

De himantopode, & onocrotalis, & de peregrinis auibus. Cap. XLVII

HÆc quidem & himantopodi, multo minori, quanquam eadem crurum altitudine. Nascitur in Aegypto. Insistit ternis digitis. Præcipue ei pabulū muscæ. Vita in Italia paucis diebus. Gratiore omnes fruge uestuntur, altiuolæ carne tantum. Inter aquaticas mergi soliti sunt deuotare quæ cætera reddunt. Olorum similitudinē onocrotali habent: nec distare existimarentur omnino, nisi faucibus ipsis inesset alterius uteri genus. Huc omnia inexplebile animal congerit, mira ut sit capacitas. Mox perfecta rapina sensim inde in os reddita, in ueram aluū ruminantis modo refert. Gallia hos septentrionalis proxima oceano mittit. In Hercynio Germaniæ saltu inusitata genera alitū accepimus, quarū plurius igniū modo colluceāt noctibus: in cæteris nihil, præter nobilitatem longinquitate factam, memorandū occurrit. De multarū auū nominibus, & natura. Cap. XLVIII

Phalerides in Seleucia Parthorū, & in Asia aquaticarum laudatissimæ: rursum phasiæ: næ in Colchis geminas ex pluma aures submitunt subriguntq;, Numidicæ in parte Africæ Numidia, omnesq; iam in Italia. Phœnicopteri linguam præcipui saporis esse, Apicius docuit nepotū omniū altissimus gurgis. Attagen maxime Ionius celebratur, uocalis aliàs, captus uero obmutescens, quondam existimatus inter raras aues. Iam & in Gallia Hispaniaq; capitur, & per alpes etiā, ubi & phalacrocoraces aues, Baleariū insularum peculiare: sicut alpiū pyrocorax, luteo rostro, niger, & præcipuo sapore lagopus: pedes leporino uillo ei nomen hoc dedere, cætero candidæ, columbarū magnitudine. Nō extra terram

ram eam uesci facile, quādo nec uiua mansuescit, & corpus occisā statim marcescit. Est & alia nomine eodem, à coturnicibus magnitudine tantū differens, croceo tinctū cibis gratissima. Visam in alpibus ab sepeculiare Aegypti ibin, M. Egnatius Caluinus praefectus earum prodidit.

De nouis auibus, & de fabulosis.

Cap. XLIX

Venerē in Italiam Bebriciensibus bellis ciuilibus trans Padū & nouae aues (ita enim adhuc uocatur) turdorum specie, paulum infra columbas magnitudine, sapore gratā. Baleares insula nobiliorem etiam supradicto porphyriōnem mittunt. Ibi & buteo accipitrum generis in honore mensarum est: item uipiones, sic enim uocant minorē grueni. Pegaso equino capite uolucres, & gryphas aurita adūcitate rostri, fabulosos reor: illos in Scythia, hos in Aethiopia. Equidem & tragopanadem, quam plures affirmat, maiorem aquila, cornua in temporibus curuata habentem, ferruginei coloris, tantum capite phoeniceo. Nec Sirenes impetrauerint fidem: licet affirmet Dino, Clitarchi celebrati auctoris patet, in India esse: mukericiq; earum cantu, quos grauatos somno lacerent. Qui credit ista, & Melampodi profecto aures lambendo, dedisse intellectū auium sermonis dracones non abnuet: uel quae Democritus tradit, nominando aues, quarum confuso sanguine serpens gignatur: quem quisquis ederit, intellecturus sit alitum colloquia: quaeq; de una aue gale, rita priuatim comemorat, etiam sine his immensa uitae ambage circa auguria. Nominantur ab Homero scopes, auium genus: neq; harum satyricos motus cum insident, plerisque memoratos facile conceperim mente: neq; ipsae iam aues nascuntur. Quamobrem de coitibus suis differuisse praestiterit.

Quis gallinas facere instituerit. De auariis, & quis ea primus instituerit. Cap. L
Gallinas saginare Deliaci coepere: unde pestis exorta, opimas aues, & suapte corporis unctas deuorandi. Hoc primū antiquis coenarū interdictis exceptū inuenio iam lege C. Fannij cos. XI. annis ante tertium Punicum bellum, ne quid uolucrum ponere, tur, praeter unam gallinam, quae non esset altilis: quod deinde caput translatum, per omnes leges ambulauit. Inuentūq; diuerticulum est, in fraude earum gallinaceos quoq; pascendi lacte madidis cibis: multo ita gratiores approbantur. Foeminae quidem ad saginam non omnes eliguntur, nec nisi in ceruice pingui cute. Postea culinarum artes, ut clunes spectentur, ut diuidantur in tergora, ut à pede uno dilatatae repositoria occupent. Dedere & Parthi cocis suos mores. Nec tamen in hoc magonio quicquā totū placet: hic clune, alibi pectore tantū laudatis. Auaria primus instituit, inclusis omnium generum auibus, M. Laelius Strabo Brudisij equestris ordinis. Ex eo coepimus carcere animalia coercere, quibus natura caelum assignauerat.

De Aesopi patina.

Cap. LI

Maxime tamen insignis est in hac memoria, Clodij Aesopi tragici histriōnis patina, sexcentis H—s. taxata: in qua posuit aues cantu aliquo, aut humano sermone uocales, nūmis sex singulas coemptas: nulla alia inductus suauitate, nisi ut in his imitationem hominis manderet, ne quæstus quidem suos reueritus illos opimos, & uoce meritos, dignus prorsus filio, à quo deuoratas diximus margaritas. Non sit tamen (ut uerum fatear) facile inter duos iudicium turpitudinis: nisi quod minus est, summas rerum naturae opes quam hominum linguas coenasse.

De generatione auium, & praeter aues quae quadrupedes oua pariant.

Cap. LII

Generatio auium simplex uidetur esse, cum & ipsa sua habeat miracula, quoniam & quadrupedes oua gignunt, chamaeleontes, lacertae, & quae diximus inter serpentes. Pennatorum autem insecunda sunt, quae ad uncōs habent ungues: cenchrīs sola ex his supra quaterna ædit oua. Tribuit hoc auium generi natura, ut fecundiores essent fugaces earum quam fortes. Plurima pariunt struthiocameli, gallinae, perdices, salī. Coitus auibus duobus modis: foemina humi cōsidente, ut in gallinis: aut stante, ut in gruibus. Oorum alia sunt candida, ut columbis, perdicibus: alia pallida, ut aquaticis: alia punctis distincta, ut meleagridum: alia rubri coloris, ut phasianis, cenchrīdī. Intus autem omne ouum

q 2 uolucrum

uolucrum bïcolor. Aquaticis lutei plus quàm albi, idc̃q̃ ipsũ magis luridũ quàm cæteris. Piscium unus color, in quo nil candidi. Auiũ oua ex calore fragilia, serpentium ex frigore lenta, piscium ex liquore mollia. Aquatiliũ rotunda, reliqua ferè fastigio cacumina/ta, Exeũt à rotundissima sui parte, dum pariuntur, molli putamine, sed protinus durescen/te, quibuscunq̃ emergunt porcionibus. Quæ oblonga sint oua, gratioris saporis putat Horatius Flaccus. Fœminam ædunt quæ rotundiora gignuntur, reliqua matrem. Umbilicus ouis à cacumine inest ceu gutta eminens in putamine.

De ouorum generatione, incubatu auiũ & coitu.

Cap. LIII

Quædam omni tempore coeunt, ut gallinæ, & pariunt, præterquam duobus mensibus hyemis brumalibus. Ex his iuuenæ plura q̃ ueteres, sed minora: & in eodem fœtu prima & nouissima. Est autem tanta fecunditas, ut aliquæ & sexagena pariant, aliquæ quotidie, aliquæ bis die, aliquæ in tantum ut effœta moriantur. Hadrianus laus maxima. Columbæ decies anno pariunt, quædã & undecies: in Aegypto etiã brumali mense. Hirundines, & merule, & palumbi, & turtures bis anno pariũt: cæteræ aues ferè semel. Turdi in cacuminibus arborũ luto nidificantes, penè cõtextim, in secessu generant. A coitu x. diebus oua maturescunt in utero. Vexatæ autem gallinæ & columbæ penna euulsa, aliæque simili iniuria, diutius. Omnibus ouis medio uitelli parua inest uelut sanguinea gutta, quod esse cor auiũ existimant, primũ in omni corpore id gigni opinantes: in ouo certe gutta salit, palpitatq̃. Ipsum animal ex albo liquore ouĩ incorporatur. Cibus eius in luteo est. Omnibus intus caput maius toto corpore, oculi cõpressi capite maiores. Increfcente pullo, candor in mediũ uertitur, luteũ circumfunditur. Vicesimo die, si moueatur ouũ, iam uiuẽtis intra putamen uox auditur. Ab eodẽ tempore plumescit, ita positus, ut caput supra dextrum pedem habeat, dexterã uero alam supra caput. Vitellus paulatim deficit. Aues omnes in pedes nascuntur, contra quàm reliqua animalia. Quædam gallinæ omnia gemina oua pariũt, & geminos interdũ excludũt, ut Cornelius Celsus auctor est: alterum maiorem, alioqui negant omnino geminos excludi. Plus uicena quina incubanda subijci uetant. Parere à bruma incipiũt. Optima fœtura ante uernũ æquinoctiũ. Post solstitium uata non implent magnitudinem iustam, tantoq̃ minus quanto serius prouenere.

De uitijis & temetijis incubantium.

Cap. LIIII

Oua incubari intra x. dies ædita utilissimũ, uetera aut recentiora infœcunda. Subijci impari numero debent. Quarto die postquam cœpere incubari, si contra lumen cacumine ouorũ apprehenso una manu, purus & uniusmodi perluceat color, sterilia existimãtur esse, proq̃ eis alia substituenda. Et in aqua est experimentũ, inane fluitat: itaq̃ fidentia, hoc est plena, subijci uolunt. Concuti uero experimento uetant, quoniam nõ gignant confusis uitalibus uenis. Incubitioni datur initium post nouam lunam, quia prius inchoata non proueniãt. Celerius excluduntur calidis diebus. Ideo æstate undeicesimo educunt fœtum, hyeme xxv. Si incubatu tonuerit, oua pereunt: & accipitris audita uoce uitiantur. Remediũ contra tonitrum, clauus ferreus sub stramine ouorum positus, aut terra ex aratro. Quædam aut & citra incubitum, sponte naturæ gignunt, ut in Aegypti si metis. Scitum de quo dam potore reperitur, Syracusis tamdiu potare solitum, donec co/ operta terra fœtum æderent oua. Quin & ab homine perficiuntur.

De augurijs ouorum.

Cap. LV

Iulia Augusta, prima sua iuuenta Tiberio Cæsare ex Nerone grauida, cum parere uiti/lem sexum admodum cuperet, hoc usa est puellari augurio, ouum in sinu fouendo, atque cum deponendum haberet, nutrice per sinum tradendo, ne intermitteretur re/por. Nec falso augurata proditur. Nuper inde fortasse inuentum, ut oua in calido loco im/posita paleis igne modico fouerentur, homine uersante, pariterq̃, & statò die illinc erum/ret fœtus. Traditur quædam ars gallinarij cuiusdam, dicentis quod ex quaque esset. Narrantur & mortua gallina mariti earum uis succedentes in uicem, & reliqua fœtæ mo/

re fa

te facientes, abstinētesq; se à cantu. Super omnia est anatum ouis subditis atque exclusis admiratio primo non planè agnoscentis fœtum: mox incertos incubitus sollicitè cōuocant: postremo lamenta circa piscinā stagna, mergentibus se pullis natura duce.

Quæ gallinæ optimæ.

Cap. lvi

Gallinarum generositas spectatur crista erecta, interdū & gemina, pennis nigris, ore rubicundo, digitis imparibus, aliquando & super quatuor digitos transuerso uno. Ad rem diuinam, luteo rostro pedibusq; puræ non uidentur: ad opertanea sacra, nigra. Est & pumilionum genus non sterile in ijs, quod non in alio genere alitū, sed quibus certā fœcunditas rara, & incubatio ouis noxia.

De morbis earum & remedijs.

Cap. lvii

Inimicissima autem omnium generi pituita, maximeq; inter messis & uindemiæ tempus. Medicina in fame, & cubatus in fumo, si utiq; ex lauro aut herba sabina fiat: penna per transferulas inserta nares, & per omnes dies mota: cibus allium cum farre, aut aqua perfusus, in qua lauerit noctua, aut cum semine uitis albæ coctus: & quædam alia.

De conceptu & numero fœtus auium.

Cap. lviii

Columbæ proprio ritu osculantur ante coitum. Pariunt ferè bina oua: ita natura moderatè, ut alijs crebrior sit fœtus, alijs numerosior. Palumbes & turtures plurimum terna, nec plus quàm bis ferè pariunt: atq; ita, si prior fœtus corruptus est, quamuis tria pepererint, nunquā plus duobus educant. Tertium quod irritum est, urinum uocant. Palumbes incubat fœmina post meridiana in matutinū, cætero mas. Columbæ marem semper & fœminam pariunt, priorem marem, postridie fœminam. Incubāt in eo genere ambobus, interdū mas, noctu fœmina. Excludunt xxx die. Pariunt à coitu quinto. Aestate quidē interdum binis mensibus terna ædunt paria. Nancq; xviii die excludūt, statim concipiunt. Quare inter pullos sæpe oua inueniūtūr, & alij prouolant, alij erumpunt. Ipsi deinde pulli quinque menses fœtificant. Et ipsæ autem inter se (si mas nō sit) fœminæ æque saliant, pariuntq; oua irrita, ex quibus nihil gignitur: quæ hypenemia Græci uocant.

De pauone, & anseribus.

Cap. lix

Pauo à trimatu patit. Primo anno unū aut alterum ouum, sequēti quaterna quinquæ, cæteris duodena, non amplius. intermittens binos dies ternos uē parit, & ter anno si gallinis subijciuntur incubanda. Mares ea frangunt desiderio incubantium. Quapropter noctu & in latebris pariunt, aut in excelsis cubantes: & nisi molli strato excepta franguntur. Mares singuli quinis sufficiūt coniugibus. Cum singulæ aut binæ fuere, corrumpitur salacitate fœcunditas. Partus excluditur diebus ter nouenis, aut tardius tricesimo: Anseres in aqua coeunt, pariunt uere: aut si bruma coiuere, post solstitiū quadraginta propè. Bis anno, si priorem fœtum gallinæ excludant, aliàs plurima oua sedecim, paucissima septem. Siquis surripiat, pariunt donec rumpantur. Aliena non excludunt. Incubanda subijci uti lissimum ix aut xi. Incubant fœminæ tantum tricenis diebus. Si uero tepidiores sint, uiginti quinque. Pullis eorum urtica contactu mortifera. Nec minus auiditas, nunc satietate nimia, nunc suamet ui: quando apprehensa radice, morsu sæpe conātes auellere, ante col-
la sua abrupit. Contra urticā remediū est, stramēto ab incubatu subdita radix earum.

De ardeolis: & quomodo seruentur optime oua.

Cap. lx

Ardeolarū tria genera, leucon, asterias, pellos. Hi in coitu anguntur. Mares quidem cum uociferatu sanguinem etiam ex oculis profundunt. Nec minus ægre pariunt grauidæ. Aquila tricenis diebus incubat, & ferè maiores alites: minores uicenis, ut miluus & accipiter. Singulos ferè parit, nunquam plus ternos, is qui ægolios uocatur quaternos, coruus aliquando & quinos: Incubant totidem diebus, Cornicem incubantem mas parit. Pica nouenos, Melancoryphus supra xx parit, semper numero impari: nec alia plures, tanto fœcunditas maior paruis. Hirundinī cæci primo pulli, & ferè omnibus quibus numerosior partus. Irrita oua, quæ hypenemia diximus, aut mutua fœminæ inter se libi-

q 3 dinis

dinis (imaginatione concipiūt, aut puluere: nec columbæ tantum, sed & gallinæ, perdice, pauones, anseres, chenalopeces. Sunt autem sterilia, & minora, ac minus iucundi saporis, & magis humida. Quidam & uento putant ea generari: qua de causa etiam zephyria apellantur. Hæc autem uere tantū. Urina sunt, incubatione derelicta, quæ alij cynosura dicere. Oua aceto macerata in tantum emolliuntur, ut per annulos transeant. Seruari ea in lomento, aut hyeme in paleis, æstate in fursibus utilissimū. Sale exinaniri creduntur.

Quæ uolucrum sola animal pariat, & lacte nutriat.

Cap. LXI

Voluctum animal parit uespertilio tantum, cui & membranaceæ pinne uni. Eadē sola uolucrū lacte nutrit ubera admouens, geminos uolitat amplexa infantes, secūq; deportat. Eidem coxendix una traditur, & in cibatu culices gratissimi.

10

De conceptu uiperæ & partu, & quæ terrestriū oua pariant.

Cap. LXII

Rursus in terrestribus oua parit serpentes, de quibus nondū dictū est. Coeunt complexu, adeo circumuolutæ sibi, ut una existimari biceps possit. Viperæ mas caput inserit in os, quod illa abrodit uoluptatis dulcedine. Terrestrium eadem sola, intra se parit oua unius coloris, & mollia ut pisces. Tertia die intra uterum catulos excludit: deinde singulos diebus singulis parit, uiginti ferè numero. Itaq; cæteræ tarditatis impatientes, perumpunt latera, occisa parente. Cæteræ serpentes cōtectæ oua in terra incubant, & foetū sequente excludūt anno. Crocodili uicibus incubant mas & fœmina. Sed reliquorū quoq; terrestriū reddatur generatio.

De generatione terrestriū.

Cap. LXIII

Bipedum solus homo animal gignit. Homini tantum primi coitus pœnitentia, augurium scilicet uitæ à pœnitenda origine. Cæteris animalibus statim per tempora anni concubitus, homini (ut dictum est) omnibus horis dierum nocturnq;. Cæteris satietas in coitu, homini propè nulla. Messalina Claudij Cæsaris coniunx, hanc regalem existimās palmam, elegit id in certamen nobilissimā è prostitutis ancillā mercenariæ stipis, eamq; die ac nocte superauit quinto ac uicesimo concubitu. In hominum genere maribus diuerticula Veneris excogitata, omnia scelere naturæ, fœminis uero abortus. Quantum in hac parte multo nocentiores quàm feræ sumus? Vitos audiores Veneris hyeme, fœminas æstate, Hesiodus prodidit. Coitus auersus elephantis, camelis, tigribus, lyncibus, rhinocerotis, leoni, dasy podi, cuniculis, quibus auersa genitalia. Cameli etiam solitudines, aut secreta certe petunt, neq; interuenire datur sine perniciē. Coitus tota die est tantum ijs ex omnibus, quibus solida ungula. In quadrupedum genere mares olfactus accendit. Auertuntur & canes, phocæ, lupi, in medioc; coitu, inuitiq; etiam cohærent. Supradictorum plerisque fœminæ priores superueniunt, reliquis mares. Vrsi autem, ut dictum est, humani strati: Herinacei stantes ambo inter se complexi: Feles mare stante, fœmina subiaccens: Vulpes in latera proiectæ, maremq; fœmina amplexa. Taurorum ceruorumq; fœminæ uim non tolerant, ea de causa ingrediuntur in conceptu. Cerui uicissim ad alias transiunt, & ad priores redeunt. Lacertæ, ut ea quæ sine pedibus sunt, circumplexu Venerem nouere. Omnia animalia quo maiore corpore, hoc minus fecunda sunt. Singulos gignūt elephantis, camelis, equis: Acanthis duodenos, auis minima. Ocyllime pariunt, quæ plurimos gignunt. Quo maius est animal, tanto diutius formatur in utero. Diutius gestantur quibus longiora sunt uitæ spatia. Neque crescentium tempestiua ad generandum ætas. Quæ solidas habent ungulas, singulos: quæ bisulcas, & geminos pariunt. Quorum in digitos pedum fissura diuisa est, eo numerosiora in foetu. Sed superiora omnia perfectos ædunt partus, hæc inchoatos, in quo sunt genere leonæ, ursæ, & uulpes. Informia etiam magis quàm supradicta, ursæ pariunt, rarumq; est uidere parientes. Postea lambendo calefaciunt foetus omnia ea, & figurāt. Pariunt plurimum quaternos. Cæcos autem gignunt canes, lupi, pantheræ, thoes. Canum plura genera: Laconicæ octauis mense utrinque generant. Ferunt LX. diebus, & plurimum tribus. Cæteræ canes & semestres coitum patiuntur. Implentur omnes uno coitu. Quæ ante iustum tempus concepere, diutius

tius

tius cæcos habent catulos, nec omnes totidem diebus. Existimâtur in urina attollere crus ferè semestres, id est signum cõsummati uirium roboris, fœminæ hoc idem fidentes. Partus duodeni, quibus numerosissimi, cætero quini, seni, aliquando singuli, quod prodigiosum putant: sicut omnes mares, aut omnes fœminas gigni. Primos quoque mares pariunt, in cæteris alternant, si ineant oportuno & recto mense. Ineuntur à partu sexto mense. Osetonos Laconicæ pariunt. Propria in eo genere maribus laboris alacritas. Viuit Laconici annis denis, fœminæ duodenis: cætera genera xv. annos, aliquando uiginti. Nec tota sua ætate generant, ferè à xii. desinētes. Feliū & ichneumonum reliqua, ut canum. Viunt annis senis. Dasypodes omni mense pariunt, & superfœtant sicut lepores. A partu statim implentur. Concipiunt quamuis ubera siccante fœtu. Pariunt non cæcos. Elephanti, ut diximus, pariunt singulos, magnitudine uituli trimestris. Cameli duodecim mensibus ferunt: à trimatu pariunt uere, iterumq; post annum implentur à partu. Equas autem post tertium annum, aut post unum ab enixu utiliter admitti putant, coguntq; in uitas. Et mulier septima die concipere facillime creditur. Equarū iubas tondere præcipiūt, ut asinorum in coitu patiantur humilitatem: comantes enim gloria superbere. A coitu solæ animalium currunt ex aduerso aquilonum austrorum uē, prout marem aut fœminam concipere. Colorem ilico mutant rubriore pilo, uel quicumq; sit plenior: hoc argumento desunt ad nittere etiam uolentes. Nec impedit partus quasdam ab opere, falluntq; grauidæ. Vicisse Olympia prægnatē Echecratidis Thessali inuenimus. Equos, & canes, & sues intum matutinum appetere, fœminas autem post meridiem blandiri, diligentiores tradunt: Equas domitas lx. diebus equite, antequam gregales. Sues tantum coitu spuram ore fundere: Verrem subantis audita uoce, nisi admittatur, cibum nō capere usque in maciem: fœminas autem in tantum efferari, ut hominem lacerent, candida maxime ueste indutum. Rabies ea aceto mitigatur naturæ asperso. Auiditas coitus putatur & cibis fieri: sicut uiro eruca, pecori cepa. Quæ ex feris mitigentur, non cōcipere, ut anseres: apros uero tarde, & ceruos, nec nisi ab infantia educatos. Mirum est, quadrupedum prægnates Vegetem arcē, præter equam & suem. Sed superfœtant & dasypus & lepus tantum.

De uaria generatione animalium.

Cap. Lxiiii

Quæcunque animal pariunt, in capita gighunt, circumacto sub enixum fœtu, aliās in utero porrecto. Quadrupedes gestantur extensis ad longitudinem cruribus, & ad alium suam applicatis: homo in semet conglobatus, inter duo genua natibus sitis: Molæ, de quibus ante diximus, gigni putant, ubi mulier non ex mare, uerū ex semet ipsa tantum conceperit: ideo nec animari, quia non sit ex duobus: altricemq; habere per se uitam illam, quæ satis arboribusq; contingat.

De murium fœtu.

Cap. Lxv

Ex omnibus quæ perfectos fœtus, sues tantū & numerosos adunt: item plures, contra naturam solidipedum aut bisulcorū. Supra cuncta est murium fœtus, haud sine cunctatione dicendus; quanq; sub autore Aristotele & Alexandri Magni militibus generatio eorum lambendo constare nō coitu dicitur: ex una genitos cxxx tradiderunt, apud Persas uero prægnantes & in utero parentis repertas. Et salis gustatu fieri prægnates opinantur. Itaq; desinit mirū esse, unde uis tanta messes populetur murū agrestiu: in quibus illud quoque adhuc latet, quoniam modo illa multitudo repente occidat. Nam nec exanimem repertiuntur, neque extat qui murem hyeme in agro effoderit. Plurimi ita ad Troādem proueniunt: Et iam inde fugauerunt accolæ. Prouentus eorum siccitatibus tradunt: & iam obituris uermiculū in capite gigni. Aegyptiis muribus durus pilos, sicut herinaceis. Iidem bipedes ambulāt, ceu alpini. Cum diuersi quoq; generis coire animalia, ita demū generant, si tempus nascendi par habet. Quadrupedum oua gignentium lacertā ore parere (ut creditur uulgo) Aristoteles negat: neque incubant eadem, oblitæ quo sint in loco enixæ, quoniam huic animali nulla memoria. Itaq; catuli per se erumpunt.

q 4 De

De spina hominis anguem nasci.

Cap. LXVI

Anguem ex medulla hominis spinæ gigni, accepimus à multis. Pleraq; enim occulta & cæca origine proueniunt, etiam in quadrupedum genere

De salamandra.

Cap. LXVI

Sicut salamandra, animal lacerti figura, stellatum nunquam nisi magnis imbris proveniens, & serenitate deficiens. Huic tantus rigor, ut ignem tactum extinguat, nō alio modo quàm glacies. Eiusdem sanie, quæ lactea ore uomitur, quacunq; parte corporis humani contacta, tori defluunt pilis; idq; quod contactum est colorem in uiriliginem mutat.

De ijs quæ nascuntur ex non genitis, & quæ nata nihil gignunt

Cap. LXVIII

Quædam uero gignuntur ex non genitis, & sine ulla simili origine ut supradicta: & quæcunq; ætas aut uer, statumq; tempus anni generant. Ex ijs quædam nihil gignunt, ut salamandra. Neq; est ijs genus masculinum fœmineum uē, sicut neque in anguillis, omnibusq; quæ nec animal nec ouum ex sese generant. Neutrum est & ostreis genus, & cæteris adherentibus uado uel saxo. Quæ autem per se generantur, si in mares ac fœminas descripta sunt, generant quidem aliquid coitu, sed imperfectum & dissimile, & ex quo nihil amplius gignatur, ut uermiculos muscæ. Id magis declarat naturæ eorum, quæ insecta dicuntur, arduæ explanationis omnia, & priuatim dicato opere narranda. Quapropter ingenium prædictorum & reliqua subtexat dissertatio.

De sensibus animalium.

Cap. LXIX

Ex sensibus ante cætera homini tactus, deinde gustus: reliquis superatur à multis. Aquilæ clarius cernunt, uultures sagacius odorantur, liquidius audiunt talpæ obrutæ terra, tam denso atque surdo naturæ elemento. Præterea uoce omnium in sublimi tendente, sermonem exaudiunt: & si de ijs loquar, intelligere etiam dicuntur, & profugere. Auditus cui hominum primo negatus est, huic & sermonis usus ablati: nec sunt naturaliter surdi, ut non iidem sint & muti. In marinis ostreis auditum esse non est uerisimile, sed ad sonum mergere se solent. Ideo & silentium in mari piscantibus.

Auditum & olfactum esse piscibus.

Cap. LXX

Pisces quidem, auditus nec membra habent nec foramina, audire tamen eos palàm est: utpote cum plausu congregari feros ad cibum consuetudine in quibusdam uiuarijs spectetur: & in piscinis Cæsaris, genera piscium ad nomen uenire, quosdam singulos. Itaque produntur etiam clarissime audire, mugil, lupus, salpa, chromis, & ideo in uado uiuere. Olfactus ijs esse manifeste patet. Quippe non omnes eadem esca capiuntur, & prius quàm appetant, odorantur. Quosdam & speluncis latentes, salsamento illitis faucibus scopuli, piscator expellit, ut lut sui cadaueris agnitionem fugientes. Conueniuntq; ex alto etiam ad quosdam odores, ut sepiam ustam, & polypum: quæ ideo cōficiuntur in nassas. Sentinæ quidam nauium odorem procul fugiunt, maxime tamen piscium sanguinem. Non potest petris auelli polypus: idem cunila admota, ab odore protinus resilit. Purpuræ quoq; fortidis capiuntur. Nam de reliquo animalium genere quis dubitet? Cornus ceruini odore serpentes fugantur, sed maxime styracis: Origani, aut calcis, aut sulphuris, 40 formicæ necantur. Culices acida petunt, ad dulciā non aduolant.

Tactum communem esse omnibus.

Cap. LXXI

Tactus sensus omnibus est, etiam quibus nullus alius: nam & ostreis & terrestribus uermibus quoq;. Existimauerim omnibus sensum & gustatus esse. Cur enim alios alia saporēs appetunt: in quo uel præcipua naturæ architectio. Alia dentibus prædantur, alia unguibus, alia rostri aduncitate carpunt, alia latitudine tuunt, alia acumine excavant, alia sugunt, alia lambunt, sorbent, mandunt, uorant. Nec minor uarietas in pedum ministerio, ut rapiant, distrahant, teneant, premant, pendeant, tellurem scabere non cessent.

Quæ

Quæ uenenis uiuant, & quæ terra.

Cap. LXXII

Venenis capræ & coturnices (ut diximus) pinguescunt, placidissima animalia: at serpentes ouis, spectanda quidem draconum arte. Aut enim solida hauriunt, si iam fauces capiunt, quæ deinde in semet conuoluti frangunt intus, atque ita putamina excutiant: aut si tenerior est & catuli adhuc ætas, orbe apprehensa spiræ, ita sensim uehementerque præstringunt, ut amputata parte ceu ferro, reliquam quæ amplexu tenetur, sorbeat. Simili modo auibus deuoratis solidis, contentione plumas, & ossa reuomunt. Scorpiones terra uiuunt. Serpentes, cum occasio est, uinum præcipue appetunt, cum alioquin exiguo indigeant potu. Eadem minime & penè nullo cibo, cum adseruantur incluse: sicuti aranei quoque, alioqui suctu uiuentes. Ideo nullum interit fame aut siti uenenatum. Nam neque calor his, neque sanguis, neque sudor, quæ auiditatem naturali sale augent. In quo genere omnia magis exitalia, si suum genus edere antequam noceant. Condit in thesauros maxillarum cibum sphingiorum & satyrorum genus: mox inde sensim ad mandandum manibus expromit. Et quod formicis in annum solenne est, his in dies uel horas.

De cibo & potu quorundam.

Cap. LXXIII

VNum animal digitos habentium herba alitur, lepus: sed & fruge solidipedes, & è bisulcis suis omni cibatu & radicibus. Solidipedum uolutatio propria. Serratorum dentium carniuora sunt omnia. Vrsi & fruge, fronde, uindemia, pomis uiuunt & apibus, cancri etiam & formicis: Lupi, ut diximus, & terra in fame. Pecus potu pinguescit, ideo sal illis aptissimus: item ueterina, quanquam & fruge & herba: sed ut bibere secedunt. Ruminant, præter iam dicta, syluestrium cerui, cum à nobis aluntur. Omnia autem iacentia potius quam stantia, & hyeme magis quam æstate, septenis ferè mensibus. Pontici quoque mures simili modo remandunt. In potu, quibus ferrati dentes, lambunt: Et mures hi uulgaris, quamuis ex alio genere sint. Quibus cõtinui dentes, sorbent, ut equi, boues. Neutrum uis, sed aqua quoque morfu uorant. In Africa maior pars ferarum æstate non bibunt, inopia imbrium: Quam ob causam, capti mures Libyci, si biberint, moriuntur. Orygem perpetuo sitientia Africæ generant, & natura loci potu carentem, & mirabili modo ad remedia sitientium. Namque Getuli latrones eo durant auxilio, repertis in corpore eorum saluberrimis liquoris uesticis. Insidunt in eadem Africa pardi cõdensa arborum, occultatiq; earum ramis, in prætereuntia desiliunt, atque è uolucrum sede grassantur. Feles quidè quo silentio, quam leuibus uestigijs obrepunt auibus: quam occulto speculatu in musculos exiliunt: Excrementa sua effossa obruunt terra, intelligentes odorem illum indicem sui esse.

Quæ inter se disideant, & quæ inter se conueniant.

Cap. LXXIII

Ergo & alios quosdam sensus esse quam supradictos, haud difficulter apparet. Sunt enim quædam his bella amicitiaque, unde & affectus, præter illa quæ de quibusque eorum suis diximus locis. Dissident olores & aquilæ: Coruus & chlorio, noctu inuicè oua exquirunt. Simili modo coruus & miluus, illo præripiente huic cibos: Cornices & noctua: Aquilæ & trochilus (si credimus) quoniã rex appellatur auium: Noctua & cæteræ minores aues. Rursus cum terrestribus mustela & cornix: Turtur & pyralis: Ichneumones uestiæ, & phalangia aranei. Aquaticæ, anates & gavia. Harpæ & triorches accipiter. Sorices & ardeolæ, inuicem foetibus insidiantes. Aegithus auis minima cum asino. Spinētis enim se scabendi causa atterens, nidos eius dissipat: quod adeo pauet, ut uoce omnino rudētis audita, oua eiciat, pulli ipsi metu cadant. Igitur aduolans ulcera eorum rostro excauat. Vulpes & Nili angues: mustelæ & fues. Aesalon uocatur patua auis, oua corui frangens, cuius pulli infestantur à uulpibus. Inuicem hæc catulos eius ipsamque uellit. Quod ubi uiderunt corui, contrà auxiliantur, uelut aduersus communem hostem. Et acanthis in spinis uiuit, idcirco asinos & ipsa odit, flores spinæ deuorantes. Aegithum uero anthus in tantum, ut san guinem eorum credant non coire, multisque ob id ueneficijs infament. Dissident thoes & leones, & minima æque ac maxima. Formicosam arborem sorices cayent. Librat araneus se filo

se filo in caput serpentis porrectæ sub umbra arboris suæ: tantaq; ui mortuæ ceræ brum apprehendit, ut stridens subinde, ac uertigine rotata, ne filum quidē desuper pendētis rumperet, adeo non fugere queat: nec finis ante mortē est. Rursus amici pauones & columbæ, turtures & psittaci, merula & turdi, cornix & ardeolæ, contra uulpium genus communibus inimicitijs. Harpe & miluus contra triorchyn. Quin & affectus indicia sunt etiam in serpentibus, immitilissimo animalium genere. Dicta sunt, quæ Arcadia narrat de domino à dracone seruato, & agnita uoce hominis. De aspide miraculum Philarcho reddatur: Is enim autor est, cum ad mensam cuiusdam ueniens in Ægypto aleretur assidue, enixam catulos, quorum ab uno filium hospitis interemptum: illam reuersam ad consuetudinem cibi, intellexisse culpam, & necem intulisse catulo, nec postea in tecum id reuertam. ¹⁰

De somno animalium.

Cap. LXXV

SOMNI quæstio non obscuram coniectationem habet. In terrestribus, omnia quæ ceteris dubitant, dormire manifestum est. Aquatilia quoq; exiguum quidem etiam qui de cæteris dubitant, dormire tamen existimant: non oculorum argumento, quia non habēt genas, uerum ipsa quiete cernuntur placida ceu soporata, neq; aliud quàm caudas mouētia & ad tumultum aliquem expauentia. De thynnīs confidentius affirmatur. Iuxta ripas enim aut petras dormiunt. Plani autē piscium in uado, ut manu sæpe tollantur. Nam delphini, balenæq; stertentes etiam audiuntur. Insecta quoq; dormire silentio apparet, quia nec luminibus quidem admotis excitentur. Homo genitus premitur somno per aliquot menses: deinde longior in dies uigilia. Somniat statim infans. Nam & pauore expergiscitur, & suctum imitatur. Quidam uero nunquam, quibus mortiferū fuisse signum contra consuetudinem somnium, inuenimus exempla. Magnus hic inuitat locus, & diuersis rebus documentis, utrumne sint aliqua præscita animi quiescentis: qua fiant ratione, an fortuita res sit, ut pleraq;. Et si exemplis agatur, profecto paria fiant. A uino & a cibis proxima, atque in redormitione uana esse uisa, propè conuenit. Est autem somnus nihil aliud, quàm animi in medium sese recessus. Præter hominem somnare equos, canes, boues, pecora, capras, palam est. Ob hoc creditur & in omnibus, quæ animal pariant. De ijs quæ oua gignunt, incertum est, sed dormire ea certum. Verum ad insecta transeamus. Hæc nanque restant immensæ subtilitatis animalia.

C. PLINII SECVNDI NATURALIS HISTORIÆ LIBER VNDECIMVS

ESTANT immensæ subtilitatis animalia: quando aliqui ea neque spirare, & sine sanguine esse etiam prodiderunt.

De insectorum genere.

Cap. I

MVLta hæc & multigena, terrestriū uolucrumq; uita. Alia pennata, ut apes: alia utroq; modo, ut formicæ: aliqua & pennis & pedibus carentia. Et iure omnia insecta appellata ab incisuris, quæ nunc ceruicū loco, nunc pectorum atque alui ⁴⁰ præcincta sepeant mēbra, tenui modo fistula coherētia. Aliqui bus uero, non tota incisura eas ambiente rugas, sed in alui, aut superne tantum, imbricatis flexilibus uertebris, nusquàm alibi spectatiore naturæ rerum artificio.

De subtilitate in his naturæ.

Cap. II

IN magnis siquidē corporibus, aut certe maioribus, facilis officina sequaci materia fuit. In his tam paruis, atq; tam nullis, quæ ratio, quanta uis, quàm inextricabilis perfectio? Vbi tot sensus collocauit in calice? Et sunt alia dictu minora. Sed ubi uisum in eo præten- dit? ubi gustatum applicauit? ubi odoratū inferuit? ubi uero truculentam illā & portione maximam uocē in generauit? qua subtilitate pennas adnexuit? prælongauit pedum cru-

ra?

ra: dispositio ieiunā caueam uti aluū, auidā sanguinis, & potissimum humani sitim accendit: Telum uero perfodiendo tergori, quo spiculauit ingenio. Atq; ut in capaci cum cerni nō possit exilitas, ita reciproca geminauit arte, ut fodiendo acuminatū pariter forbēdoq; fistulosum esset. Quos terebinā ad perforanda robora cū sono teste dentes affixit, potissimumq; ē ligno cibātū fecit: Sed turrigeros elephantorū miramur humeros, taurorūq; colla, & truces in sublime iactus, tigrum rapinas, leonū iubas, cum rerū natura nusquam magis quā in minimis tota sit. Quapropter quāso, ne hāc legentes, quoniā ex his sperant multa, etiā relata fastidio damnent, cum in cōtemplatione naturae nihil possit uideri superuacuum.

Vtrum spirent, an habeant sanguinem.

Cap. iiii

Insecta multi negarūt spirare, idq; ratione persuadentes, quoniā uisceri interiori nexu spirabilis non inesset: Itaq; uiuere ut fruges, arboresq; sed plurimum interesse, spiret ali quid an uiuat. Eadem de causa nec sanguinem ijs esse, qui sit nullis carentibus corde atq; iecore. Sic nec spirare ea quibus pulmo desit. Vnde numerosa quāstionū series exoritur. Iidem enim & uocem esse his negant, in tāto murmure apum, cicadarū sono, & alijs quā suis aestimabuntur locis. Nam mihi contuenti se perfluat rerum natura, nihil incredibile existimare de ea. Nec uideo cur magis possint non trahere animam talia, & uiuere, quā spirare sine uisceribus: quod etiā in marinis docuimus, quamuis arcente spiritum densitate & altitudine humoris. Volare quidem aliqua, & animatu carere in ipso spiritu uiuentia, habere sensum uictus, generationis, operis, atq; etiā de futuro curam: & quamuis nō sint membra, quā uelut carina sensus inuehant, esse tamen his auditum, olfactum, gustatum, eximia praeerea naturae dona, solertiam, animum, artem, quis facile crediderit: Sanguinem non esse his fateor, sicut ne terrestribus quidem cunctis, uerum simile quiddam. Vt sepiā in mari sanguinis uicem arramentū obtinet, purpurarum generi insector ille succus: sic & insectis quisquis est uitalis humor, hic erit & sanguis, donec existimatio sua cuiq; sit. Nobis propositum est, naturas rerum manifestas indicare, non causas iudicare dubias.

De corpore eorum.

Cap. iiii

Insecta, ut intelligi possit, nō uidentur neruos habere, nec ossa, nec spinas, nec cartilaginem, nec pingua, nec carnes, ne crustam quidem fragilem, ut quaedā marina, nec quae iure dicatur cutis: sed medix cuiusdā inter omnia haec naturae corpus, amenti simile, neruo mollius, in reliquis partibus siccius uerius quā durius. Et hoc solum his est, nec praeterea aliud. Nihil intus, nisi admodū paucis intestinū implicatū. Itaq; diuulsis praecipua uiuacitas, & partiu singularū palpitatio. Quia quaecūq; est ratio uitalis, illa nō certis inest membris, sed toto in corpore, minime tamen capite: solumq; nō mouetur, nisi cū pectore auulsum. In nullo genere plures sunt pedes. Et qbus ex his plurimi, diutius uiuūt diuulsa, ut in scolopendris uidemus. Habent aut oculos, praeterq; ē sensibus tactū atq; gustatū, aliqua & odoratū, pauca & auditū.

De apibus.

Cap. v

Sed inter omnia ea principatus apibus, & iure praecipua admiratio, solis ex eo genere hominū causa genitis. Mella contrahūt, succumq; dulcissimum atq; subtilissimum, ac saluberrimum. Fauos confingunt & ceras. Illae ad usus uitae laborem tolerant, opera conficiunt, Reimp. habent, cōsilia priuatim ac duces gregatim: & quod maxime mirū sit mores habent. Praeterea cū sint neq; mansueti generis, neq; feri, tamen tanta est natura rerum, ut prope ex umbra minimi animalis, incōparabile effecerit quiddā. Quos efficacia induit: & tanta cōparemus neruos: quas uires? quas ratione medius fidius uiros? hoc certe praestantioribus, quo nihil nouere nisi commune: Non sit de anima quāstio, cōstet & de sanguine, quantum tamen esse in tantulis potest. Aestimemus postea ingenium.

Qui ordo naturae in eis.

Cap. vi

Hyeme conduntur. Vnde enim ad pruinās niuesq;, & aquilonū flatus perferendos uires? Sane & insecta oīa, sed minus diu, quā parietibus nostris occultata mature tepescūt. Circa apes aut temporū locorumue ratio mutata est, aut errauerūt priores. Con duntur

duntur à uergiliarum occasu, sed latent ultra exortum: adeo non ad ueris initium, ut dixeret, nec ut quisq; in Italia de alueis existimat. Ante fabas florentes non exeunt ad opera & labores, nullusq; cum per cœlum licuit, ocio perit dies. Primum fauos construunt, ceram fingunt, hoc est, domos cellasq; faciūt. Deinde sobolem, postea mella, ceram ex floribus, melligenem è lachrymis arborum quæ glutinum pariunt, falicis, ulmi, harundinis, succo, gummi, resina. His primum alueum ipsum intus totum, ut quodam tectorio illinunt, & alijs amarioribus succis contra aliarum bestiolarū auditates id se facturas conscia, quod concupisci possit. His deinde fores quoq; latiores circumstruunt.

De uocabulis operis.

Cap. vii

Prima fundamenta como sin uocant petiti, secunda pissoceron, tertia propolis, inter coria cerasq; magni ad medicamina usus. Como sis crusta est prima, saporis amari. Pissoceros super eam uenit, picantiū modo ceu dilutior, ceræ initium plerumq; è mitiore gummi. Propolis crassioris iam materię additis floribus, nondū tamen cera, sed fauorum stabilimentum, qua omnes frigoris aut iniuriæ aditus obstruuntur, odore & ipsa etiam. num graui, ut qua pleriq; pro galbano utantur. Præter hæc cōuehitur erithace, quam alij sandaracam, alij cerinthum uocant. Hic erit apum dum operantur cibus, qui sæpe inuenitur in fauorum inanitatibus sepositus, & ipse amari saporis. Gignitur aut roe uerno, & arborum succo, gūmi modo, africi minor, austrī flatu nigrior, aquilonibus melior & rubens plurimus in Græcis nucibus. Menecrates florem esse dicit, futuræ messis indicium, sed nemo præter eum.

Ex quibus floribus opera fiant.

Cap. viii

Ceras ex omniū arborum fauorumq; floribus cōfingunt, excepta rumice & chenopode. Herbarū hæc genera. Falso excipitur & spartū, quippe cū in Hispania multa in spartarijs mella herbā eam sapiant. Falso & oleas excipi arbitror, quippe oliuæ prouentu plurima examina gigni certū est. Fructibus nullis nocetur. Mortuis ne floribus quidē nō modo corporibus insidūt. Operātur intra sexaginta passus. Et subinde cōsumptis in proximo floribus, speculatores ad pabula ulteriora mittūt. Noctu deprehensæ in expeditione, excubāt supinæ, ut alas à rore protegāt.

De amatoribus earū.

Cap. ix

Ne quis miretur amore earū captos, Aristomachū Solensem duode sexaginta annis nihil aliud egisse: Philiscū uero Thasiū in desertis apes colentē Agriū cognominatum: qui ambo scripsere de his.

Ratio operis.

Cap. x

Ratio operis: Interdiu statio ad portas more castrorū, noctu quies in matutinum, donec nec una excitet gemino aut triplici bombo, ut buccino aliquo. Tunc uniuersæ prouolant, si dies mitis futurus est. Prædiuinant enim uentos imbresq;, & tunc se continent tectis. Itaq; temperie cœli (& hoc inter præscita habet) cum agmen ad opera processit, alię flores aggerunt pedibus, alię aquam ore, guttasq; lanugine totius corporis, quibus est eorum adolescentia, ad opera exeunt, & supradicta conuehant: seniores intus operantur. Quæ flores comportant, prioribus pedibus femina onerant, propter id natura scabra, pedes priores rostro totēq; onustæ remeant sarcina pandatæ. Excipiunt eas ternę aut quaternę, atque exonerant. Sunt enim intus quoque officia diuisa. Alię struunt, alię poliunt, alię suggerunt, alię cibum comparant ex eo quod allatum est. Neq; enim separatim uescuntur, ne inæqualitas operis & cibi fiat & temporis. Struunt orsa ea concameratione alui, textumq; uel usque ad summa tecta deducunt, limitibus binis circa singulos arcus, ut alijs intrent, alijs exeant. Fauī superiore parte affixi, & paululum etiam lateribus simul hærent, & pendent unā. Alueum non cōtingunt, nunc obliqui, nunc rotundi, qualiter poposcit alueus: aliquando & duorum generum, cum duo examina concordibus populis diffimiles habuere ritus. Ruentes ceras fulciunt, pilarum intergerinis à solo fornicatis, ne desit aditus ad sarcinendum. Primi ferē tres uersus inanes struuntur, ne promptū sit quod inuictet furantem. Nouissimi maxime implentur melle, ideoq; auerso alueo faui eximuntur. Gerulæ secundos status captant. Si cooriatur procella, apprehensi pondusculo lapilli se librant

librant. Quidam in humeros eum imponi tradunt. Iuxta uero terram uolant in aduerso flatu uapribus hebetato. Mira obseruatio operis. Cessantium inertiam notant, castigant mox & puniunt morte. Mira munditia. Amoliuntur omnia è medio, nullæq; inter opera spurcitia iacent. Quin & excrementa operantium intus, ne longius recedant, unū congesta in locum, turbidis diebus & operis otio egerunt. Cum aduersperascit, in alueo strepunt minus ac minus, donec una circumuolet, eodem quo excitauit bombo, ceu quietem cape, re imperans: & hoc castrorum more. Tunc repente omnes conticescunt.

De fucis.

Cap. xi

Domos primum plebei exadificant, deinde regibus. Si speratur largior prouentus, 10 adijciuntur cōtubernia & fucis. His cellarum minime, sed ipsi maiores apibus. Sunt autē fuci, sine aculeo uelut imperfectæ apes, nouissimæq; à fessis & iam emeritis inchoata, serotinus foetus, & quasi seruitia uerarum apum. Quamobrem imperant ijs, primosq; in opera expellunt, tardantes sine clementia puniūt. Neque in opere tantum, sed in foetu quoque adiuuant eas, multum ad calorem conferente turba. Certe quo maior fuerit multitudo, eo maior fiet examinum prouentus. Cum mella cœperunt maturescere, abigunt eos: multæq; singulos aggressæ trucidant. Nec id genus nisi uere cōspicitur. Fucus ademptis alis in alueū reiectus, ipse cæteris adimit. Regias imperatoribus futuris in una parte aluei extruunt amplas, magnificas, separatas, tuberculo eminentes: quod si exprimatur, non gignuntur soboles. Sexangulæ omnes cellæ, à singulorū earum pedum opere. Nihil horum 20 statō tēpore, sed rapiunt diebus serenis munia. Et melle uno alterōue ad summū die cellas replent.

Quæ natura mellis.

Cap. xii

Venit hoc ex aere, & maxime siderū exortu præcipueq; ipso sirio explendescente sir, nec omnino prius uergiliatū exortu sublucanis temporibus. Itaque tum prima aurora folia arborum melle rosceda inueniuntur: ac si qui matutino sub die fuere, unctas liquore uestes, capillumq; concretum sentiunt. Siue ille est cœli sudor, siue quædā siderum salua, siue purgatis se aeris succus: utinamq; esset & purus ac liquidus, & suæ naturæ qualis defluit primo: nunc uero è tanta cadens altitudine, multumq; dum uenit sordescens, & obuiō terræ halitu infectus, præterea è fronde ac pabulis potus, & in uterculos cōgestus apum (ore enim uomunt) ad hæc succo florū corruptus, & alueis maceratus totiesq; multo 30 iatus, magnam tamen cœlestis naturæ uoluptatem affert.

Quæ optima mella.

Cap. xiii

Ibi optimus semper, ubi optimorum doliolis florū cōditur. Atticæ regionis hic, & Siculæ, Hymetto, & Hybla ab locis, mox Calydna insula. Est autē initio mel (ut aqua) dilutum, & primis diebus seruet, ut mustum, seq; purgat: uicesimo die crassescit, mox obducitur tenui membrana, quæ feruoris ipsius spuma concreuit. Sorbetur optimum & minime fronde infectum, è quercus, tiliæ, harundinum folijs.

Quæ genera mellis in singulis.

Cap. xiiii

Symma quidem bonitatis natione constat (ut supra diximus) pluribus modis. Aliubi Senim faui cera spectabiles gignuntur, ut in Pelignis, Sicilia: aliubi mellis copia, ut in 40 Creta, Cypro, Africa: aliubi magnitudine, ut in septentrionalibus, uiso iam in Germania octo pedum longitudinis fauo, in caua parte nigro. In quocunq; tamen tractu terna sunt mellis genera. Vnum ex floribus constructo fauo, quod ideo uocatur anthinum. Hoc quidam attingi uerāt, ut largo alimento ualida exeat soboles. Alij ex nullo minus apibus relinquunt, quoniam magna sequatur ubertas magnorū syderum exortu. Præterea solstitio, cum thymum & una florere incipiunt, præcipua cellarum materia. Est autem in eximendis fauis necessaria dispensatio, quoniam inopia cibi desperant, moriunturq; aut effugiunt: contrā copia ignauiam affert, aciam melle non erithace pascuntur. ergo diligentiores, ex hac uindemia x i. partem apibus relinquunt. Dies status inchoandi, ut quædam lege naturæ, si scire aut obseruare homines uelint, xxx ab educto examine: fereq;

r Maio

Maio mense includitur hæc uindemia. Alterū genus est mellis æstiu, quod ideo uocatur horarum, à tempestiuitate præcipua, ipso sitio explendescente post solstitiū diebus xxx ferè. Immenſa circa hoc subtilitas naturę mortalibus patefacta est, niſi fraus hominū cuncta pernicio corrumperet. Nanq; ab exortu ſyderis cuiuſcūq; ſed nobiliſium maxime, aut cœleſtis arcus, ſi nō ſequantur imbres, ſed ros tepeſcat ſolis radijs, medicamenta nō mella gignūtur, oculis, ulceribus, internisq; uiſceribus dona cœleſtia. Quod ſi ſeruetur hoc ſitio exoriente, caſuq; congruat in eundem diem (ut ſæpe) Veneris, aut Iouis, Mercuriue exortus, non alia ſuauiſtas, uiſq; mortaliū malis à morte uocandis, quàm diuini neſtaris fiat.

Quomodo probentur mella.

Cap. xv

Mel plenilunio uberius capitur, ſerena die pinguiſ. In omni melle quod per ſe ſluit, 10
ut muſtum oleumq; appellaturq; acetum maxime laudabile eſt. Aëſtium omne rutilum, ut diebus cōſectum ſiccioribus. Aptiſſimum exiſtimatur è thymo, coloris aurei, ſaporis gratiſſimi, quod ſit palām doliolis. pingue, marino è rore ſpiſſum. Quod cōcreſcit autem, hoc minime laudatur. Thymoſum nō coit, & tactu prætenuia fila mittit, quod primum grauitatis argumentum eſt. Abrumpi ſtatim & reſlire guttas, uilitatis indicium habetur. Sequens probatio, ut ſit odoratum ex dulci acre, glutinoſum, perlucidum. Aëſtium mellatione decimā partem Thaſio Dionyſio apibus relinqui placet, ſi pleni fuerint aluei: ſi minus, pro rata portione: aut ſi inanes, omnino non attingi. Huic uindemię Attici ſignum dedere initium caprificalem diem Vulcano ſacrum.

De tertio genere mellis, & quomodo apes probentur.

Cap. xvi 20

Tertium genus mellis, minime probatum, ſylueſtre, quod ericæum uocant. Conuehi-
tur poſt primos autumni imbres, cum erice ſola floret in ſyluis, ob id harenolo ſimi-
le. Gignitur id maxime Arcturi exortu à pridie Idus Septembris. Quidam æſtiuā mella-
tionem ad Arcturi exortum proferunt, quoniam ad æquinoctium autumni ab eo ſuper,
ſint dies xiiii. & ab æquinoctio ad Vergiliarū occaſum diebus xliii plurima ſit erice.
Athenienſes tetralicem appellant, Eubœa ſiſarā, quam putant apibus eſſe gratiſſimā, for-
taſſis quia nulla tunc alia ſit copia. Hæc ergo mellatio ſine uindemię & Vergiliarū occa-
ſu, idibus Nouembris ferè includitur. Relinqui ex ea duas partes apibus ratio perſuadet,
& ſemper eas partes fauorum, quæ habeāt erithacen. A bruma ad Arcturi exortum die-
bus lxx. ſomno aluntur ſine ullo cibo. Ab Arcturi exortu ad æquinoctium uernum tep- 30
diore tractu iam uigilant. Sed etiam tunc alueo ſe continēt, ſeruatōſq; in id tempus cibos
repetunt. In Italia uero hoc idem à vergiliarum exortu faciunt, & in eum dormiūt. Alueos
quidā in eximēdo melle expendūt, ita diribentes quantū relinquāt. Aequitas quidē etiam
in eis obſtringitur: ſerūtq; ſocietate fraudata alueos mori. In primis ergo præcipitur ut lau-
ti puriq; eximant mella. & ſurem mulierumq; menſes odere. Cum eximūt mella, apes
abigi fumo utiliſſimū, ne irāſcantur, aut ipſæ auide uorēt. Fumo crebriore etiā ignauia earum
excitatur ad opera. nam niſi incubauere, fauos liuidos faciūt. Rurſus nimio fumo inſi-
ciuntur: quarū iniuriā celerrime ſentiūt mella, uel minimo cōtactu roris aſceſcentia. Et ob id
inter genera ſeruatur, quod acap non uocāt. Album mel nō ſit quod bithymū eſt, ſed ocu-
lis & ulceribus aptiſſimū exiſtimatur. Fætus quonam modo prognerarent, magna inter
eruditos & ſubtilis quæſtio fuit. Apum enim coitus uiſus eſt nunq;. Plures exiſtimauere
oportere cōfici floribus compoſitis apte atq; utiliter. Aliqui coitu unius, qui rex in quocq;
appellatur examine. Hūc eſſe ſolum marem, præcipua magnitudine, ne fatiſcat. Ideo fœ-
tum ſine eo nō ædi: apesq; reliquas tanq; marem ſcæminas comitari, non tanquā ducem:
quam probabilem aliās ſententiā fucorum euentus coarguit. Quæ enim ratio, ut idem
coitus alios perfectos, imperfectos generet alios? Propior uero prior exiſtimatio fieret, ni
rurſus alia difficultas occurreret. Quippe naſcūtur aliquando in extremis fauis apes gran-
diores: quæ cæteras fugant. Oeſtrus uocatur hoc malum: quonam modo naſcens, ſi ipſæ
ſingunt? Quod certum eſt, gallinarum modo incubant. Id quod excluſum eſt, primi m-
uermi

uermiculus uidetur candidus, iacens transuersus, adhærensque ita ut pascere uideatur. Rex statim mellei coloris, ut electo flore ex omni copia factus, neque uermiculus, sed statim pennis niger. Cætera turba cum formâ capere cœpit, nymphe uocantur: ut fuci, sirenes aut cephe-
 nes. Si quis alterutris capita demat, prius quam pennas habent, pro gratissimo sunt pabulo matribus. Tempore procedente instillant cibos, atque incubant, tum maxime murmurâtes caloris (ut putant) faciendi gratia, necessarij excludendis pullis, donec ruptis membranis, quæ singulos cingunt, ouorum modo uniuersum agmen emergat. Spectatû hoc Romæ cõ-
 sularis cuiusdâ suburbano, alueis cornu laterne translucido factis. Foetus intra xl. v. diem peragitur. Fit in fauis quibusdâ, qui uocatur clerus, amare duritia ceræ, cum foetû inde nõ
 10 eduxere morbo aut ignauia, aut infœcunditate naturali. Hic est abortus apum. Protinus autemeducti operantur quadâ disciplina cum matribus: regemque iuuenem æqualis turba comitatur. Reges plures inchoantur ne desint. Postea ex his soboles, cum adulta esse cœ-
 pit, concordis suffragio teterrimos necant, ne distrahant agmina. Duo autem genera eorum, melior rufus quam niger uariusque. Omnibus forma semper egregia, & duplo quam ca-
 teris maior, pennæ breuiores, crura recta, ingressus celsior, in fronte macula quodam dia-
 demate candicans. Multum etiam nitore à uulgo differunt.

Quæ regiminis ratio.

Cap. xvii

20 **Q**Uærat nunc aliquis, unusne Hercules fuerit, & quod Liberi patris sepulchrum, & reliqua uetustatis situ obruta. Ecce in re parua, uillisque nostris annexa, cuius assidua copia est, non constat inter autores: rex nullum ne solus habeat aculeum, maiestate tan-
 tum armatus: an dederit eum quidem natura, sed usum eius illis tantum negauerit. Illud constat, imperatorem aculeo non uti. Mira plebei circa eum obedientia. Cum procedit, unâ est totum examen, circaque eum conglobatur, cingit, protegit, cerni non patitur. Reli-
 quâ tempore cum populus in labore est, ipse opera intus circuit simulis exhortati, solus immunis. Circa eum satellites quidam lictoresque, assidui custodes autoritatis. Procedit foras non nisi migraturo examine. Id multo intelligitur ante, aliquot diebus murmure
 intus strepente, apparatus indice diem tempestiuum eligentium. Si quis alam ei detrin-
 cet, nõ fugiet examen. Cum processere, se quæque proximam illi cupit esse, & in officio cõ-
 30 spici gaudet. Fessum humeris subleuant, ualidius fatigatum ex toto portant. Si qua lassita deficit, aut forte aberrauit, odore persequitur. Vbiunque ille confedit, ibi cunctarum ca-
 stra sunt. Tunc ostenta faciunt priuata ac publica, uua dependente in domibus templisque, sæpe expiata magnis euentibus. Sedere in ore infantis Platonis, tunc etiam suauitatem
 illam prædulcis eloquij portendentes. Sedere in castris Drusi imperatoris, cum pro-
 sperissime pugnatum apud Arbalonem est, haud quaquam perpetua aruspicum conie-
 ctura, qui dirum id ostentum existimant semper. Duce prehensio totum tenetur agmen:
 amisso dilabitur, migrantque ad alios. Esse utique sine rege non possunt. Inuitæ autem
 interimunt eos, cum plures fuere, potiusque nascentium domos diruunt, si prouentus de-
 speratur, tunc & fucos abigunt. Quanquam de ijs uideo dubitari, propriumque ijs ge-
 40 nus esse aliquos existimare, sicut furibus, grandissimis inter illas sed nigris, lætaque aluo: ita
 appellatis quia furtim deuorent mella. Certum est, ab apibus fucos interfici. Vtiq; regem non habent. Sed quomodo sine aculeo nascantur, in questione est. Humido uere melior foetus, sicco mel copiosius. Quod si defecerit alicuius aluei cibus, impetum in proximas faciunt rapinæ proposito. At ille contra dirigunt aciem: & si custos adsit, alterutra pars
 quæ suis fauere sentit, non appetit eum. Ex alijs quoque sæpe dimicant causis, easque acies contrarias duo imperatores instruunt, maxime rixa in conuehendis floribus exorta, & suos quibusque euocantibus: Quæ dimicatio iniectu pulueris aut fumo tota discutitur. Re-
 conciliantur uero lacte uel aqua mulsâ.

De genere apum, & quæ inimica apibus.

Cap. xviii.

Apes sunt & rustica siluestresq; horridæ aspectu, multo iracundiore, sed opere ac labore præstantes. Urbanarum duo genera: Optimæ breues, uariæq; & in rotunditate compactiles: deteriores longæ, & quibus similitudo uespæ: etiamnum deterimæ ex ijs pilosæ. In Ponto sunt quædam albæ, quæ bis in mense mella faciunt. Circa Thermoodontem autem fluuium duo genera: Aliarum quæ in arboribus mellificantiarum quæ sub terra, triplici cerarum ordine uberrimi prouentus. Aculeum apibus natura dedit uentri confertum. Ad unum ictum hoc infixum, quidam eas statim emori putant. Aliqui non nisi in tantum adacto, ut intestini quippiam sequatur: sed fucos postea esse, nec mella facere, uelut castratis uiribus, pariterq; & nocere & prodesse desinere. Est in exemplis, equos ab ijs occisos. ¹⁰ Odere foedos odores, proculq; fugiunt, sed & infectos. Itaque unguenta redolentes instant, ipsæ plurimorum animalium iniurijs obnoxie. Impugnant eas naturæ eiusdem generis uespæ atq; crabrones, & e culicum genere qui uocantur muliones: populantur hircudines, & quædam aliæ aues. Insidiantur aquantibus ranæ, quæ maxima earum est operatio tum cum sobolem faciunt. Nec hæ tantum quæ stagna riuosq; obsident, uerum & rubetæ ueniunt ultro, adrepentesq; foribus per eas sufflant: ad hoc prouolant, confestimq; abripiuntur. Nec sentire ictus apum ranæ traduntur. Inimicæ & oues, difficile se à laenis earum explicantibus. Cancrorum etiã odore si quis iuxta coquat, exanimatur. Quin & morbos suapte natura sentiunt. Index eorum tristitia torpens, & cum ante fores in tepore solis promotis aliæ cibos ministrant, cum defunctas progerunt, funerantiumq; more ²⁰ comitantur exequias. Rege ea peste consumpto, moreret plebs ignauo dolore: Non cibos conuehant, non procedunt, tristi tantum murmure glomerantur circa corpus eius. Subtrahitur itaq; deducta multitudine: aliàs spectantes exanimem, luctum non minuunt. Tunc quoque ni subueniatur, fame moriuntur. Hilaritate igitur & nitore sanitas æstimatur.

De morbis apum.

Cap. xix.

Sunt & operis morbi: cum fauos non expleant, cleron uocant. Iidem blapsigoniæ si fuerint non peragant. Inimica & echo est resultanti sono, qui pavidus alterno pulsati ictu: inimica & nebula. Aranei quoq; uel maxime hostiles, cum præualere ut intexant, enecant alueos. Papilio etiã hic ignauus & inhonoratus, luminibus accensis aduolitas, pestifer, nec uno modo. Nam & ipse ceras depascitur, & relinquit excrementa quibus teredines gignuntur: filis etiam araneosæ, quacuncq; incessit, alarum maxime lanugine obtexit. Nascuntur & in ipso ligno teredines, quæ ceras præcipue appetunt. Infestat & auditas pastus nimia florum satietate, uerno maxime tempore aluo cita. Oleo quidem non apes tantum, sed omnia insecta exanimantur, præcipue si capite uncto in sole ponantur. Aliquando & ipsæ contrahunt mortis sibi causas, quum sentire eximè mella auide uorantes. Cætero præparæ, & quæ alioquin prodigas atq; edaces non secus ac pigras & ignauas proturbent. Nocent & sua mella ipsis, illitæq; ab aduersa parte moriuntur. Tot hostibus, tot casibus, & quora portione eorum commemorata: tam munificum animal expositum est. Remedia dicemus suis locis. Nunc enim sermo de natura est.

De continendis apibus, & quomodo reparentur.

Cap. xx. ⁴⁰

Gaudet plausu atq; tinnitu aris, eoq; conuocantur: Quo manifestum, auditus quoq; ginesse sensum. Effecto opere, educto foetu, functæ munere omni, exercitationem tum solennem habet: spatiatq; in aperto, & in altum datæ, gyris uolatu aditis, tum demum ad cibum redeunt. Vita eis longissima, ut prospere inimica ac fortuita cedat, septenis annis uniuersa. Alueos nunq; ultra x annos durasse proditur. Sunt qui mortuas, si intra rectum hyeme seruentur, deinde sole uerno torreatur, ac ficulneo cinere toto die foueantur, putet reuiuiscere. In totum uero amissas reparari uentribus bubulis recentibus cum fimo obrutis: Virgilius iuuenorum corpore exanimato, sicut equorum uespas atq; crabrones, sicut aliorum scarabeos, mutante natura ex alijs quædam in alia. Sed horum omnium coitus

cernum

cernuatur. Et tamen in sætu eadem propè natura quæ apibus.

De uestis & crabronibus.

Cap. xxi

Vespæ in sublimi è luto nidos faciūt, & in ijs ceras: Crabrones in cauernis ac sub terra. Et horum omnium sexangulæ cellæ, cætera autem è cortice & harena. Foetus ipse inæqualis ut barbaris, alius euolat, alius in nymphea est; alius in uermiculo. Et autumno non uerno omnia ea. Plenilunio maxime crescūt. Vespæ quæ ichneumones uocātur (sunt autem minores quàm aliæ) unum genus ex araneis perimunt, phalangium appellatū, & in nidos suos ferunt: deinde illinunt, & ex ijs incubando suum genus procreant. Præterea omnes carne uestuntur contra quàm apes, quæ nullum corpus attingunt. Sed uestpæ multas grandiores uenantur: & amputato ijs capite, reliquum corpus auferunt. Crabronum syluestres, in arborū cauernis degunt: hyeme ut cætera insecta conduntur: uita bimatam non transit. Ictus eorum haud temere sine febris est. Autores sunt, ter nouenis punctis infectici hominem. Aliorum qui mitiores uidentur, duò genera: Opifices minores corpore, qui motiuntur hyeme: matres quæ biennio dunt, ij & clementes. Nidos uere faciūt ferè quadrifores, in quibus opifices generētur. Iis educatis, alios deinde nidos maiores fingūt, in quibus matres futuras producunt. Iam tum opifices funguntur munere, & pascūt eas. Lator matrum species, dubiumq; an habeant aculeos, quia non egrediuntur. Et his sui fuci. Quidam opinantur omnibus his ad hyemem decidere aculeos. Nec crabronum autem, nec uestparum generi reges aut examina: sed subinde renouatur multitudo sobole.

²⁰ De bombycibus, & bombyli, & necydalo, & quis primus bombycinam uestem inuenerit.

Cap. xxii

Quartum inter hæc genus est bombycū, in Assyria proueniēs, maius q̃ supradicta: Nidos luto fingunt, salis speciei, applicatos lapidi, tanta duritia, ut spiculis perforari uix possint. In ijs & ceras largius quàm apes faciūt, deinde maiorem uermiculum. Et aliæ horū origo è grandiore uermiculo, gemina protendēs sui generis cornua. Hi erucæ sunt. Fit deinde quod uocatur bombylis, ex ea necydalus, ex hoc in vi. mensibus bombyx. Telas araneorum modo texunt ad uestem luxumq; scæminarum, quæ bombycina appellatur. Prima eas redordiri, rursusq; texere inuenit in Ceo mulier Pamphila Latoi filia, non fraudanda gloria excogitata rationis, ut denudet scæminas uestis.

³⁰ De bombyce Coa.

Cap. xxiii

Bombycas & in Co insula nasci tradūt, cupressi, terebinthi, fraxini, quercus florē imbribus decussum terræ halitu animatē. Fieri autē primo papiliones paruos nudosq;, mox frigoriū impatientia uillis inhorrescere, & aduersus hyemem tunicas sibi instaurare densas, pedum asperitate radentes foliorum lanuginem in uellera. Hanc ab his cogi subigiq; unguū carminatione, mox trahi inter ramos, tenuari ceu pectine. Postea apprehensam corpori inuolui nido uolubili. Tunc ab homine tolli, fictilibusq; uasis tepore & furfurum esca nuttiri: atque ita subnasci sui generis plumas, quibus uestitos ad alia pensa dimitti. Quæ uero cocepta sint lanificia, humore lentescere, mox in fila tenuari iunceo fuso. Nec puduit has uestes usurpare etiā uiros, leuitatē ppter æstiuā. In tantū à lorica gerēda

⁴⁰ discessere mores, ut oneri sint etiā uestes. Assyria tñ bombyce adhuc scæminis cedimus.

De araneis, & generatione eorum.

Cap. xxiiii

Araneorum his non absurde iungatur natura, digna uel præcipua admiratione. Plura autem sunt genera, nec dictu necessaria in tanta notitia. Phalangia ex his appellantur, quorum noxiū morsus, corpus exiguum, uarium, acuminatum, assultim ingreditientium. Altera eorum species, nigri, prioribus cruribus longissimis. Omnibus internodia terna in cruribus. Luporum nomine minimi non texunt. Maiores in terra cauernarum exigua uestibula præpandūt. Tertiū eorundē genus erudita operatione cōspicuum. Orditur telas, tantiq; operis materiæ uterus ipsius sufficit: siue ita corrupta alui natura

stato tempore (ut Democrito placet) siue est quædam intus lanigera fertilitas: tam modo rato ungue, tam tereti filo & tam æquali deducit stamina, ipso se pondere usus. Texere à medio incipit, circinato orbe subtegmina adnectens: maculasq; paribus semper intervallis, sed subinde crescentibus, ex angusto dilatans indissolubili nodo implicat. Quanta arte celat pedicas scutulato rete grassantes, q̄ nō ad hoc uideretur pertinere cribrare pexitas telæ, & quadam polituræ arte, ipsa per se tenax ratio tramat: quàm laxus ad status nō ad respuenda quæ ueniant sinus, derelicta lasso prætenti summa parte, ut arbitrari licet illa quæ difficile cernuntur: atq; ut in plagis lineæ offensæ præcipitantur in sinu: Specus ipse qua cōcameratur architectura? & contra frigora quanto uiliosior? & remotus à medio, aliudq; agenti similis: inclusus uero sic, ut sit nec ne intus aliquis, cerni non possit? Age sit? 10 mitas quanta irrumpebant uentis, qua puluerum mole degrauante? Latitudo telæ saepe inter duas arbores, cum exeret artem & disset texere: Longitudo fili à culmine, ac rursus à terra per illud ipsum uelox reciprocatio, subitq; pariter ac fila deducit. Cū uero captura incidit, quàm uigilans & paratus ad cursum: licet extrema hæreat plaga, semper in medium currit, quia sic maxime totum concutiendo implicat. Scissa protinus reficit ad polituram sarcinens. Nanq; & lacertarum catulos uenantur. hos primum tela inuoluentes, & tunc demū labra utraq; morsu apprehendentes, amphitheatrali spectaculo cum contigit. Sunt ex eo & auguria. Quippe incremento amnium futuro telas suas altius tollunt. Iidem sereno nō texunt, nubilo texunt. Ideoq; multæ aranæ imbrū signa sunt. Fœminæ putat esse quæ texat, marem qui uenatur: ita paria fieri merita cōiugio. Aranei cōueniunt 20 clunibus: pariunt uermiculos ouis similes. Nam nec horū differri potest genitura, quoniā insectorū uix ulla alia narratio est. Pariunt autē oua ea in telas & ipsa, quia saliant, atq; ita emittunt. Phalangius tantum in ipso specu incubat magno numero: qui ut emerferit, matrem cōsumit, sæpe & patrem: adiuuat enim incubare. Pariunt autē & tricenos, cætera pauciores. Et incubant triduo. Consummantur aranæ quater septenis diebus.

De scorpionibus.

Cap. xxv

Similiter his & scorpiones terrestres, uermiculos ouorum specie pariunt, similiterq; pereunt: pestis importuna ueneni serpentium, nisi quod grauiore supplicio lenta per triduum morte conficiunt: uirginibus letali semper ictu, & fœminis ferē in totū: uiris autem matutino, exeuntes cauernis, prius q̄ aliquo fortuito ictu ieiunū egerāt uenenū. Semper 30 cauda in ictu est, nulloq; momēto meditari cessat, ne quando desit occasione. Ferit & obliquo ictu & inflexo. Venenum ab ijs candidum fundi Apollodorus autor est, in nouem genera descriptis, per colores maxime superuacuos: quoniam non est scire, quos minime exitiales prædixerit. Geminos quibusdā aculeos esse, maresq; sæuissimos. Nam coitū ijs tribuit. Intelligi autē gracilitate & longitudine. Venenum omnibus medio die, cum incandescere solis ardoribus. Itemq; cum sitit, inexplebiles potu. Constat & septena caudæ inter nodia sæuiores esse. Pluribus enim sena. Hoc malum Africæ uolucres etiam austrifaciunt, pandētib; brachia, ut remigia subleuātes. Apollodorus idē planē quibusdā inesse pennas tradit. Sæpe Psylli, qui reliquarum uenena terrarū inuchentes, quæstus sui causa peregrinis malis impleuere Italiā, hos quoq; importare conati sunt. Sed uiuere intra Siciliæ 40 cœli regionē nō potuere. Visuntur tamen aliquādo in Italia, sed innocui, multisq; alijs in locis, ut circa Pharum in Aegypto. In Scythia interimunt etiā sues, alioquin uiuaciōres contra uenena talia. Nigtas quidem celerius si in aquam se immerferint. Homini ictu putatur esse remedio ipso cinis potus in uino. Magnam aduersitatem oleo mersis & stellionibus putant esse, innocuis duntaxat ijs, qui & ipsi carent sanguine, lacertarum figura. Atque scorpiones in totū nulli nocere, quibus nō sit sanguis. Quidam & ab ipsis fœturi deuorari arbitrātur. Vnum modo relinqui solertissimum, & qui se ipsius matris clunibus imponendo, tutus & à cauda & à morsu loco fiat. Hunc esse reliquorum ultorem, qui potest

stare

stremo genitores superne conficiat. Pariuntur autem undeni.

De stellionibus, & cicadis.

Cap. xxvi

Chamaleonum stellionum quodammodo naturā habent, rore tantum uiuentes, praeterque araneis. Similis cicadis uita, quartū duo genera. Minores, quae primae proueniunt, & nouissime pereunt, sunt autē mutae. Sequens est uolatu rara. Quae canunt, uocantur aethetae: & quae minores ex eis sunt, tettigoniae: sed illae magis canorae. Mares canūt in utroque genere: foeminae silent. Gentes uescuntur ijs ad orientem, etiā Parthi opibus abundantibus. Ante coitum mates praefertunt, à coitu foeminas, ouis earū correptis quae sunt canididae. Coitus supinis. Asperitas praecuta in dorso, qua excutunt sceturā locum in terra. Fit primo uermiculus: dein ex eo quae uocatur tettigometra, cuius cortice rupto circa solstitia euolant, noctu semper. Primum nigrae atque durae. Vnum hoc ex ijs quae uiuunt, & sine ore est. Pro eo quiddā aculeatū linguis simile, & hoc in pectore quo rorem lambunt. Pectus ipsum fistulosum: hoc canunt aethetae, ut diximus. De cetero in uentre nihil est. Excitatae cum subuolant, humorem reddūt: quod solum argumentū est rore easdem alii. Iisdem solis uallū ad excremēta corporis foramen. Oculi tam hebetes, ut si quis digitū cōtrahēs ac remittens ijs appropinquet, transeat uelut in folia. Quidā duo alia genera faciunt earum: Surcularia, quae sit grandior: frumentaria, quā alij auenaria uocant. Apparet enim simul cum frumentis ardescētibz. Cicadae ubi nō sint, & ubi mutae. Cap. xxvii

Cicadae nō nascūtur in raritate arborū, ideoque sunt Cyrenis circa oppidū, nec in campis, nec in frigidis aut umbrosis nemoribus. Est quaedam & ijs locorū differentia. In Milesia regione paucis sunt locis. Sed in Cephalenia amnis quidam penuriā earum & copiam dirimit. At in Rhegino agro silent omnes: ultra flumen in Locrensi canunt. Penna, cum illis natura quae apibus, sed pro corpore amplior.

De pennis insectorū, & scarabeis, & scarabeorū generibus.

Cap. xxviii

Insectorum quaedam binas gerunt pinnas, ut muscae: quaedā quaternas, ut apes. Membranis & cicadae uolant. Quaternas habet quae aculeis in aluo armanant. Nullū, cui telum in ore, pluribus quē binis aduolat pennis. Illis enim ultionis causa datū est, his auditis. Nullis eorum pennae reuiuiscūt auulsa. Nullum cui aculeus in aluo, bipenne est. Quibusdam pennarum tutela crusta superuenit, ut scarabeis, quorū tenuior fragiliorque pennae, his negatus aculeus: sed in quondā genere eorū grandi cornua praelonga, bisulcis dentata forcipibus, in cacumine cum libuit ad morsum coeuntibus, infantū remedijs etiā ex cervice suspenduntur. Lucanos uocat hos Nigidius. Aliud rursus eorū genus, qui è simo ingenteis pilas auersis pedibus uolunt, paruosque in ijs contra rigorem hyemis uermiculos foetus sui indulantur. Volitant alij magno cum murmure ac mugitu. Alij focos & praeterebris foraminibus excutūt, nocturno stridore uocales. Lucent ignium modo noctu, laterum & clauium colore lampyrides, nunc pennarum hiatu resurgentes, nunc uero cōpressi obumbratae, nō ante matura pabula, aut post desecta conspicuā. Econtrario tenebrarum alumna blattis uita, lucemque fugiūt in balineis maxime humido uapore progenerata. Fodiunt ex eodem genere rutili atque praegrandes scarabei tellurem aridā, fauosque paruas ac fistulose modo spongiae, medicato melle fingūt. In Thracia iuxta Olynthū locus est paruus, in quo unū hoc animal exanimatur, ob hoc Cantharoletus appellatus. Penae insectis omnibus sine scissura, nulli cauda nisi scorpionis. Hic eorū solis & brachia habet, & in cauda speculum. Reliquorū quibusdā aculeus in ore, ut asilo, siue tabanū dici placet, item culicibus & quibusdā muscis. Omnibus autē his in ore & pro lingua sunt hi aculei. Quibusdā hebetes, neque ad punctū, sed ad suctū, ut muscarū generi, in quo lingua euidēs fistula est: Nec sunt talibus dentes. Alijs cornicula ante oculos praetenduntur ignaua, ut papilionibus. Quaedam insecta carēt pennis, ut scolopendrae. Insectorum pedes quibus sunt, in obliquum mouentur. Quorundam extremi longiores foris curuantur, ut locustis.

De locustis.

Cap. xxxix

Hæ pariunt in terram demisso spinæ caulæ, oua condensa, autūni tēpore. Ea durant hyeme sub terra. Subsequēti anno exitu ueris emittunt paruas, nigrates, & sine cruribus, pennisq; reptantes. Itaq; uernis aquis intereūt oua, siccio uere maior prouentus. Alij duplicem earum foetum, geminumq; exitum tradūt. Vergiliarum exortu parere, deinde ad canis ortum obire, & alias renasci. Quidam Arctuti casu renasci. Mori matres cum pepererint, certū est, uermiculo statim circa fauces innascente, qui eas strangulat. Eodem tēpore mares obeūt. Tam friuola ratione morientes, serpentē (cum libuit) necāt singula, faucibus eius apprehēsis mordicus. Non nascuntur nisi in planis & rimosis locis. In India tertium pedum longitudinis esse tradūtur, crutibus & sceminibus serrarū usum præbētes cum inaruerint. Est & alius earū obitus. Gregatim sublata uēto in maria aut stagna decidunt. Forte hoc casuq; euenit, non (ut prisca existimauere) madefactis nocturno humore alis. Idem quippe nec uolare eas noctibus propter frigora tradiderunt, ignari etiā longinqua maria ab ijs transiri, cōtinuata pluriū dierum (quod maxime miremur) fame quoq; quam propter externa pabula petere sciunt. Deorum iræ pestis ea intelligitur. Nanq; & grandiores cernūtur, & tanto uolant pennarum stridore, ut alię alites credatūr: solēq; obumbrant, follicite suspectantibus populis, ne suas operiant terras. Sufficiūt quippe uires, & tanq; parū sit maria transisse, immensos tractus permeant, dira q; messibus contegunt nube, multa cōtactu adurentes: omnia uero morsu erodentes, & fores quoq; tectorū. Itāliam ex Africa maxime coortæ infestant, sæpe populo ad Sibyllina coacto remedia con- fugere, inopiæ metu. In Cyrenaica regione lex etiā est ter anno debellādī eas, primo oua obterēdo, deinde foetum, postremo adultas, desertoris pœna in eum qui cessauerit. Et in Lemno insula certa mensura præfinita est, quā singuli enecatarū ad magistratus referant. Gracculos quoq; ob id colūt, aduerso uolatu occurrētes earum exitio. Necare et in Syria militari imperio cogūtur. Tot orbis partibus uagatur id malū. Parthis & hæ in cibo gratæ. Vox earū proficisci ab occipitio uidetur. Eo loco in cōmissura scapularū habere quasi dētes existimātur, eosq; inter se terēdo stridorē edere, circa duo equinoctia maxime, sicut cicadę circa solstitiū. Coitus locustarū, qui & insectorū omnium quæ coeunt, matrem portante scēmina, in eum scēminarum ultimo caudæ reflexo, tardoq; digressu. Minores aut in omni hoc genere scēminis mares. De formicis nostratibus. Cap. xxx

Purima insectorum uermiculum gignunt. Nam & formicæ similem ouis uere: & hæ ut apes communicantes laborem: Sed apes utiles faciunt cibos, hæ cōdunt. Et si quis comparet onera corporibus earum, fateatur nullis portione nitres esse maiores. Gerunt ea morsu. Maiora auersæ postremis pedibus moluntur, humeris obnixæ. Et ijs reip. ratio, memoria, cura. Semina arrosa cōdunt, ne rursus in fruges exeāt ē terra. Maiora ad introitum diuidunt. Madefacta imbre proferunt atq; siccant. Operantur & noctu plena luna. Eadem interlunio cessant. Iam in opere qui labor? quæ sedulitas? Et quoniam ex diuerso cōuehunt altera alterius ignara, certi dies ad recognitionē mutuā nundinis dantur. Quæ tunc earū concursatio? quā diligens cum obuijs quædam collocutio atq; percontatio? Silices, itinere earū attritos uidemus, & in opere semitā factam, ne quis dubitet qualibet in re quid possit quantulacunq; sedulitas. Sepeliuntur inter se uiuentiū solē, præter hominem. Non sunt in Sicilia pennatæ. De Indicis. Cap. xxxi

Indicæ formicæ cornua, Erythris in æde Herculis fixa, miraculo fuere. Aurum ex cauerinis egerunt terræ, in regione septentrionalium Indorum, qui Dardæ uocantur. Ipsi color felium, magnitudo Aegypti luporum. Erutum hoc ab ijs tēpore hyberno, Indi furantur æstiuo feruore, conditis propter uaporem in cuniculos formicis: quæ tamē odore sollicitatæ prouolat, crebroq; lacerant, quamuis præuolocibus camelis fugientes. Tanta pernicitas feritasq; est cum amore auri.

De

De diuersitate insectorum.

Cap. xxxix

Multa autē insecta & aliter nascūtur, atq; in primis ex rore. Insidet hic raphani folio primo uere, & spissatus sole in magnitudinem milij cogitur. Inde porrigitur uermiculus paruus, & triduo mox eruca: quæ adiectis diebus accrescit, immobilis, duto cortice: ad tactū tantū mouetur aranei. Hæc eruca quā chrysalidē appellat, rupto deinde cortice uolat papilio.

De animalibus in ligno, & ex ligno nascentibus. Cap. xxxix

Sic quædam ex imbre generantur in terra, quædam & in ligno. Nec enim cossi tantum in eo, sed etiā tabani ex eo nascuntur, & alia ubicunq; humor est nimius: sicut intra hominem teniæ tricenū pedum, aliquādo & plurimū longitudine. Iam in carne exanimi, & uiuentium quoq; hominū capillo, qua fœditate & Sylla dictator, & Aleman ex clarissimis Græcię poetis, obiere. Hoc quidē & aues infestat, phasianas uero interimit, nisi puluerantes sese. Pilos habentiū asinum tantū immunem hoc malo credunt, & oues. Gignuntur autē & uestis genere, præcipue lanicio interemptarū à lupis ouium. Aquas quoq; qualdam, quibus lauamur, fertiliores eius generis, inuenio apud autores: Quippe cum & ceræ id gignant, quod animalū minimū existimatur. Alia rursus generātur sordibus aridi soli, posteriorum crurum lasciuia petauristarū. Alia puluere humido in cauernis, uolucra.

De animali, cui cibi exitus non est.

Cap. xxxix

Est animal eiusdem turpidinis, infixo semper sanguini capite uiuens, atq; ita intumescens, unū animalium cui cibi non sit exitus: dehiscitq; nimia satietate, alimento ipso moriens. Nunquam in iumentis gignitur, in bubus frequens, in canibus aliquādo, in quibus omnia. In ouibus & in capris hoc solū. Aequè est mira sanguinis & hirudinum generi in palustri aqua sitis. Nanq; & hæ toto capite cōduntur. Est & uolucra peculiarere suum malum, aures maxime lancinans, quæ defendi morfu non queunt.

De tineis, & culicibus.

Cap. xxxv

Idem puluis in lanis & ueste tineas creat, præcipue si araneus unā includatur. Sitit enim & omnem humore absorbēs, ariditatem ampliat. Hoc & in chartis nascitur. Est earum genus tunicas suas trahentium quo cochleę modo. Sed harū pedes cernuntur. Spoliata expirat. Si accreuerē, faciūt chrysalidem. Ficarios culices caprificus generat. Cantharides uermiculi ficorum & piri, & peuces, & cynacanthæ, & rosæ. Venenū hoc remedia secū habet. Alæ medentur, quibus demptis letale est. Rursus alia genera culicum acescens natura gignit. Quippe cū & in niue candidi reperiātur, & uetustiore uermiculi: in media quidem altitudine rutili (nam & ipsa nix uetustate rubescit) hirti pilis, grandiores torpentesq;.

De pyrali siue pyrausta.

Cap. xxxvi

Ignis aliqua & cōtrarium naturæ elementum. Siquidē in Cyprī ararijs fornacibus ex medio igni, maioris muscæ magnitudinis uolat pennatū quadrupes: appellatur pyralis, à quibusdā pyrausta. Quandiu est in igne, uiuit: cum euasit lōgiore paulo uolatu, moritur. Hypanis fluius in Ponto, circa solstitium desert acinorum effigie tenues membranas: quibus erumpit uolucris quadrupes supradictæ modo, nec ultra diem uiuit, unde hemerobios uocatur. Reliquis talium ab initio ad finem septenarij sunt numeri, culici & uermiculo ter septeni, corpus parietibus quater septeni. Mutatiōes & in alias figuras transitus, trinis aut quadrinis diebus. Cætera ex his pennata, autumnō ferē moriūtur: tabani quidem etiā cæcitæ. Muscis humore exanimatis, si cinere condantur, redit uita.

Historia naturæ animalium per singula membra.

Cap. xxxvii

Nunc per singulas corporis partes, præter iam dicta, membratim tractetur historia. Caput habent cuncta quæ sanguinē. In capite paucis animalū, nec nisi uolucris, apices, diuersi quidē generis. Phœnici plumatarum serie, medio eo exeunte alio: pauonibus crinitis arbutulicis, symphalidæ cirro: phasianæ corniculis, præterea paræ. At quæ ab illo galerita appellata quondā, postea Gallico uocabulo etiā legionī nomen dederat alauda. Diximus & cui plicatilem cristam dedisset natura, per mediū caput à rostro residentem.

Et fulica

Ex folicatū generi dedit cirros. Pico quoq; Martio & grui Balearicæ. Sed spectatissimum infigne gallinaceis, corporeum, serratum: nec carnem id esse, nec cartilaginem, nec callum iure dixerimus, uerū peculiare. Draconum enim cristas qui uiderit, non reperitur. Cornua multis quidem & aquatiliū, & marinorū, & serpentū uariis data sunt modis: sed quæ iure cornua intelligātur quadrupedū generi tantū. Actæonē enim, & Cippū etiam in Latina historia, fabulosos reor. Nec alibi maior naturæ lasciuia. Lusit animalium armis. Sparfit hæc in ramos, ut ceruorū. Alijs simplicia tribuit, ut in eodem genere subulonibus ex argu mento dictis. Aliorū finxit in palmas, digitosq; emisit ex ijs, unde platycerotas uocāt. De dit tamosa capreis, sed parua, nec fecit decidua. Conuoluta in anfractū arietū generi, ceu cestus daret: infesta, tauris. In hoc quidē genere, & fœminis tribuit: in multis, tantū mari/ 10 bus. Rupicapris in dorsum adunca, damis in aduersum. Erecta aut, rugarūq; ambitu con torta, & in leue fastigium exacuta (ut lyras diceret) strepsiceroti, quem addacē Africa ap pellat. Mobilia eadem (ut aures) Phrygiæ armētis: Trogodytarū, in terrā directā: qua de causa obliqua ceruice pascunt. Alijs singula, & hæc medio capite, aut naribus, ut diximus. Iamq; alijs ad incursum robusta, alijs ad ictū, alijs adunca, alijs redunca, alijs ad iactum, pluribus modis, supina, cōuersa, cōnexa: omnia in mucronem migrantia. In quodā gene re pro manibus ad scabendū corpus. Cochleis ad prætendū iter: corpore hæc, sicut ce rastis, aliquando & singula. Cochleis semper bina, & ut prætendantur, ac resiliant. Vrorū cornibus Barbari septentrionales potant, urnasq; binas capitis unius cornua implent. Alij præfixa his pila cuspidāt. Apud nos in laminas secta translucent, atque etiam lumen in/ 20 clusum latius fundunt, multasq; alias ad delicias cōferuntur, nunc tincta, nunc sublimata, nūc quæ cerosotro picturæ genere dicuntur. Omnibus autem caua, & in mucrone demum concreta sunt. Ceruis tantū solida, & omnibus annis decidua, Boum attritis unguis, cor nua unguendo aruina, medent agricolæ. Adeoq; sequax natura est, ut in ipsis uiuētū cor poribus feruenti cera flectātur, atq; incisa nascentium in diuersas partes torqueantur, ut singulis capitibus quaterna fiant. Tenuiora fœminis plerunq; sunt, ut in pecore multis: ouīū nulla, nec ceruarū, nec quibus multifidi pedes, nec solidipedū ulli: excepto asino indi eo, qui uno armatus est cornu. Bisulcis bina tribuit: nulli, superne primores habēti dentes. Qui putāt eos in cornua absumi, facile coarguūtur ceruarum natura, quæ neq; dentes ha bent, ut neq; mares, nec tamen cornua. Cæterorū ossibus adhærēt, ceruorū tantū cutibus, 30 enascuntur. Capita piscibus portione corporum maxima, fortassis ut mergantur. Ostrea rum generi, nulla, nec spongijs, nec alijs ferè quibus solus ex sensibus tactus est. Quibus dam in discretum caput est, ut cancris. In capite cunctorum animalium homini plurimus pilus iam quidē promiscue maribus ac fœminis, apud innotas utiq; gentes: Atq; etiam nomina ex eo capillatis alpiū incolis. Galliæ comatæ, ut tamen sit aliqua in hoc terrarū differētia. Quippe Myconij car entes eo gignuntur, sicut in Cauno lienosi. Et quædā ani malium naturaliter caluēt, sicut struthiocamelī, & corui aquatici, quibus apud Grecos no men est inde. Desfluium eorum in muliere rarum, in spadonibus non uisum, nec in ullo ante Veneris usum. Nec infra cerebrū, aut infra uerticē, aut circa tempora atq; aures. Cal uitium uni tātum animalī homini, præterq; innatū. Canicies homini tantū & equis sed 40 homini semper à priori parte capitis, tum deinde ab auersa. Vertices bini homini tātum. Aliquibus capitis ossa plana, tenuia, sine medullis, serratis pectinatim structa cōpagibus. Perfracta nō queunt solidari: sed exempta modice nō sunt letalia, in uicē eorū succedente corporea cicatrice. Infirmissima esse urtis, durissima psittacis, suo diximus loco. Cerebrū omnia habent animalia quæ sanguinem: etiā in mari quæ mollia appellauimus, quamuis careant sanguine, ut polypi. Sed homo portione maximū & humidissimum, omniumq; uiscerum frigidissimū, duabus supra subterq; mēbris uelatū, quarum alterutrā rumpi mortiferum est. Cætero uiri q; fœminæ maius. Hominibus hoc sine sanguine, sine uenis, & reliquis sine pingui. Aliud esse q; medullam, eruditi docent, quoniā coquēdo durescar.

Omniū

Omnium cerebro medio insunt officula parua. Vni hominū infantia palpitāt, nec corrobatur ante primū sermonis exordium. Hoc est uiscerum excelsissimū, proximumq; calo capitis, sine carne, sine cruore, sine sordibus: hāc habent sensus arcem: huc uenarum omnis à corde uis tendit, hic definit: hic culmen altissimū, hic mentis est regimen. Omnium autem animalium in priora prouum, quia & sensus ante nos tendunt. Ab eo proficiscitur somnus, hinc capitis nutatio. Quæ cerebrum non habent, non dormiunt. Ceruis in capite inesse uermiculi, sub linguæ inanitate, & circa articulum quæ caput iungitur, numero uisginti produntur. Aures homini tantum immobiles. Ab ijs Flaccorum cognomina. Nec in alia parte scēminis maius impendium, margaritis dependentibus. In oriēte quidem & uiris aurum gestare eo loci decus existimatur. Animalū alijs maiores, alijs minores. Cery uis tantū scissæ, ac uelut diuise: foricibus pilosæ. Sed auriculæ omnibus, animal duntaxat generantibus, excepto uitulo marino atq; delphino, & quæ cartilaginea appellauimus, & uiperis. Hæc cauernas tantū habent aurium loco, præter cartilaginea, & delphinū, quem tamen audire manifestum est. Nam & cantu mulcentur, & capiuntur attoniti sono. Quo nam modo audiāt, mirū. Idem nec olfactus uestigia habet, cū olfacciant sagacissime. Penatorum animalium buboni tantum & oto, plumæ uelut aures, cæteris cauernæ ad auditum. Simili modo squamigeris atq; serpentibus. In equis & omnium iumentorum genere, indicia animi præferunt: fessis marcidæ, micantes pauidis, subreptæ furentibus, resolutæ ægris. Facies homini tantū, cæteris os aut rostra. Frons & alijs: sed homini tantū tristitiæ, hilaritatis, clemētiæ, seueritatis index. In ascensu eius supercilia homini, & pariter & alterne mobilia, & in ijs pars animi. Negamus, annuimus. Hæc maxime indicant fastū. Superbia aliubi conceptaculū, sed hic sedē habet. In corde nascitur, huc subit, hic pendet. Nil aliū simul abruptiusq; inuenit in corpore, ubi solitaria efficit. Subiacēt oculi pars corporis preciosissima, & qui lucis usū uitā distinguāt à morte. Non omnibus animalium hi. Ostris nulli. Quibusdā concharū dubij. Pectines enim, si quis digitos aduersum hiantes eos moueat, contrahuntur uidentes. Et solenes fugiunt ad mota ferramenta. Quadrupedum talpis uisus non est, oculorū effigies inest, si quis prætentā detrahat membranam. Eritæ aues ardeolarū genere, quos leucos uocāt, altero oculo carere tradūt. Optimi augurij, cum ad austrum uolant, septentrionē mue. Solui enim pericula & metus narrant. Nigidius nec locustis, nec cicadis esse dicit. Cochleis oculorum uicem cornicula bina prætentatū implent. Nec lucibris ulli sunt, uermiumque generi. Oculi homini tantum diuerso colore, cæteris in suo cuiq; genere similes. Et equorum quibusdā glauci, sed in homine numerosissime uarietatis atq; differentiæ, grandiores, modici, parui, prominētes, quos hebetiores putant: conditi, quos clarissime cernere, sicut in colore caprinos. Præterea alijs contuentur longinqua, alijs nisi propē ad mota non cernunt. Multorum uisus fulgore solis constat, nubilo die nō cernentiū, nec post occasus. Alij interdum hebetiores, noctū præter cæteros cernunt. De geminis pupillis, aut quibus noxij uisus essent, satis diximus. Cæsi in tenebris clariore. Ferūt Tiberio Casari, nec alijs genitorū mortalū, fuisse naturam: ut expergefactus noctū paulisper, haud alio modo q̃ luce clara cōtueretur omnia, paulatim tenebris sese obducētib. Diuo Augusto equorū modo glauci fuere, supraq; hominem albicātis magnitudinis. Quam ob causam diligentius spectari eos, iracunde ferebat. Claudio Casari ab angulis candore carnofo, sanguineis uenis subinde suffusi: Caio principi rigentes: Neroni nisi cum cōniueret ad propē ad mota hebetes. Viginti gladiatorum paria in Cæsij principis ludo fuere, in ijs duo omnino qui contra comminationē aliquam non conniuerent, & ob id inuicti. Tantæ hoc difficultatis est homini. Plerique uero naturale, ut nictare nō cessent, quos pauidiores accepimus. Oculi unicolor nulli, cum candore omnibus medius color differens. Neque ulla ex parte maiora animi indicia cunctis animalibus, sed homini maxime, id est, moderationis, clementiæ, misericordiæ, odij, amoris, tristitiæ, lætitiæ. Conuictu quoque multiformes, truces, torui, flagrantēs, graues, transuersi

uerſi, limi, ſummiſſi, blandi. Profecto in oculis animus inhabitat. Ardēt, intenduntur, hū
meſtant, cōiuent. Hinc illā miſericordiæ lachrymæ. Hoſ cum oſculamur, animū ipſum
uidemur attingere. Hinc ſletus, & rigantes ora riuī. Quis ille humor eſt, in dolore tam ſœ
cundus & paratus, aut ubi reliquo tempore? Animo autem uidemus, animo cernimus:
oculi, ceu uafa quædam, uifiſibilem eius partem accipiunt, atq; transmittunt. Sic magna co
gitatio obſcecat, abdueto intus uiſu. Sic in morbo comitiali aperti niſil cernūt, animo cal
gante. Quin & parentibus dormiunt lepores, multiq; hominum, quod corybantian Græ
ci dicunt. Tenuibus multiſq; membranis eos natura compoſuit, calloſis cōtra frigora ca
loresq; in extremo tunicis, quas ſubinde purificant lachrymationū ſaliis, lubricoſ pro
pter incurſantia & mobiles. Media eorū cornea fenestrauit pupilla, cuius anguſtiæ nō ſi
nunt uagari incertam aciem, & uelut canali dirigunt, obiterq; incidentia facile declinant:
alijs nigri, alijs atri, alijs ruſſi, alijs glauci coloris orbibus circundatis, ut habili mixtura &
accipiat circūiecto candore lux, & temperato repercūſſu nō obſtrepat. Adeoq; ijs ab
ſoluta uiſu ſpeculi, ut tam parua illa pupilla, totam imaginē reddat hominis. Ea cauſa eſt,
ut pleræque alitum ē manibus hominum oculos potiſſimum appetant, quod effigiem
ſuam in ijs cernentes, uelut ad cognata deſideria ſua tendunt. Veterina tantum quædā, ad
incremēta lunæ morbos ſentiūt. Sed homo ſolus emiſſo humore cæcitate liberatur. Poſt
uiceſimum annum multis reſtitutus eſt uiſus. Quibuſdā ſtatim naſcentibus negatus nul
lo oculorum uicio: multis repente ablatus ſimili modo, nulla præcedente iniuria. Venas
ab ijs pertingere ad cerebrum, peritiſſimi autores tradunt: ego ad ſtomachū crediderim. 20
Certe nulli ſine redundatione eius, eruitur oculus. Moriētib; illos operire, ruſusq; in ro
go patefacere, Quiritium magno ritu ſacrum eſt: ita more condito, ut neq; ab homine ſu
premiū eos ſpectari ſas ſit, & coelo non oſtēdi nefas. Vni animalium homini deprauan
tur, unde cognomina Strabonū & Petorum. Ab ijsdem qui altero lumine orbi naſceren
tur, Coclites uocabant; qui paruis utriſq; Ocellę. Luſcini iniuriæ cognomen habuere. No
cturnorum animalium, uelut felium, in tenebris fulgent radiantq; oculi, ut contueri non
ſit: & capræ lupoque ſplendent, lucemq; iaculantur. Vitoli marini & hyenæ in mille colo
res tranſeunt ſubinde. Quin & in tenebris multorum piſcium refulgent aridi, ſicut robu
ſti caudices uetuftate putres. Non conuiuere diximus, quę nō obliquis oculis, ſed circum
acto capite cernerent. Chamæleonis oculos ipſos circumagi totos tradunt. Cancri in obli 30
quū aſpiciunt. Cruſta fragili incluſis rigētes, Locuſtis ſquillisq; magna ex parte ſub eo
dem munimēto præduri eminent. Quorum duri ſunt, minus cernunt, quā quorum hu
midi. Serpentium catulis, & hirundinum pullis, ſi quis cruat, renaſci tradunt. Inſectorum
omnium & quibus teſtacea operimenta, oculi mouentur, ſicut quadrupedum aures. Qui
bus fragilia operimenta, ijs oculi duri. Omnia talia, & piſces, & inſecta, nō habent genas,
nec integunt oculos. Omnibus membrana uitri modo translucida obrenditur. Palpebræ
in genis homini utrinque. Mulieribus uero etiam inſectæ quotidiano. Tanta eſt decoris
affectatio, ut tingantur oculi quoq;. Alia de cauſa hoc natura dederat, ceu uallum quod
dam uiſus, & prominens munimentum contra occuſantia animalia, aut alia fortuitu inci
dentia. Deſluere eas, haud immerito, Venere abundātib; tradunt. Ex cæteris nulli ſunt, 40
niſi quibus & in reliquo corpore pili. Sed quadrupedibus in ſuperiore tātū genæ, uolucri
bus in inferiore: & quibus molle tergus, ut ſerpentibus: & quadrupedū quæ oua pariunt,
ut lacertæ. Struthiocamelus alitū ſola (ut homo) utrinq; palpebras habet. Nec genæ qui
dem omnibus: ideo neq; niſtationes ijs quæ animal generāt. Grauioreſ alitū inferiore ge
næ cōiuent, Eadem niſtantur, ab angulis mēbrana obeunte. Columbæ & ſimilia utraq;
cōiuent. At quadrupedes quæ oua pariūt, ut teſtudines, crocodili, inferiore tantum ſine
ulla niſtatione, propter præduros oculos. Extremum ambitū genæ ſuperioris, antiqui ci
lium uocauere, unde & ſupercilia. Hoc uulnere aliquo diductum nō coaleſcit, in paucis hu
mani corporis mēbris. Infra oculos maſæ, homini tantū, quas priſci genas uocabant, xii

tabularum interdicto radi à foeminis eas uetantes. Pudoris hæc sedes. Ibi maxime ostenditur rubor. Infra eas, hilaritatem risumq; indicantes, buccæ. Et altior homini tantum, quem noui mores subdole irrisori dicauere, nasus. Non alij animalium nares eminent. Anibus, serpentibus, piscibus foramina tantum ad olfactus, sine naribus. Et hinc cognomina Simorum, Silonum. Septimo mense genitis sæpenumero foramina aurium & narium defuere. Labra, à quibus Brocci, Labeones dicti, & os probum duriuscè, animal generantibus: pro ijs cornea & acuta uolucris rostra. Eadem rapto uiuentibus adunca: collecto, recta: herbas ruentibus limumq; lata, ut suum generi. Iumētis uice manus ad colligenda pabula ora, apertiora laniatu uiuentibus. Mentum nulli præter hominem, nec
10 malæ. Maxillas crocodilus tantum superiores mouet: terrestres quadrupedes, eodè quo cætera more, præterq; in obliquum. Dentium tria genera: Serrati, aut continui, aut exerti. Serrati peccinatim coeuntes, ne cōtrario occurſu atterantur, ut serpentibus, piscibus, canibus. Continui, ut homini, equo. Exerti, apro, hippopotamo, elephanto. Continuorū qui digerunt cibum, lati & acuti: qui conficiunt duplices: qui discrimināt eos, canini appellantur. Hi sunt serratis longissimi. Continui aut utraq; parte oris sunt, ut equo: aut superiore primores non sunt, ut bubus, ouibus, omnibusq; quæ ruminant. Capræ superiores non sunt, præter primores geminos. Nulli exerti, quibus serrati: Raro foemina, & tamen sine usu. Itaque cum apri percutiant, foeminae sues mordent. Nulli, cui cornua, exerti. Sed omnibus concaui, cæteri dentes solidi. Piscium omnibus serrati, præter scarum: huic uni
20 aquatilis plani. Cætero multis eorum in lingua & toto ore: ut turba uulnerū molliant, quæ attritu subigere non queunt: Multis & in palato, atque etiam in cauda: Præterea in os uergentes, ne excidant cibi, nullum habentibus retinendi adminiculum. Similes aspidi & serpentibus: sed duo in supera parte dextra læuaq; longissimi, tenui fistula perforati (ut scorpium aculei) uenenum infundentes. Non aliud hoc esse quàm fel serpentium, & inde uenis sub spina ad os peruenire, diligentissimi autores scribunt. Quidam unum esse eum: & quia sit aduncus, resupinari cum momorderit. Aliqui tunc decidere eum, tursusq; recrescere facilem decussu, & sine eo esse quos tractari cernamus. Scorpionis caudæ inesse eum, & plerisque ternos. Viperæ dentes gingiuis conduntur. Hæc eadem prægnans ueneno, impresso dentium repulsu uirus fundit in morsus. Volucrum
30 nulli, dentes, præter uestertilionem. Camelus una ex ijs quæ non sunt cornigera, in superioris maxilla primores non habet. Cornua habentium nulli serrati. Et cochleæ dentes habent: indicio est à minimis earum derosa uitis. At in marinis crustata & cartilaginea primores habere, item echinis quinos esse, unde intelligi potuerit miror. Dentium uice, aculeus insectis. Simiæ dentes, ut homini. Elephanto intus ad mandendum quatuor, præterq; eos qui prominent, masculis reflexi, foeminis recti atque proni, Musculus marinus, qui balenam antecedit, nullos habet: sed pro ijs, setis intus os hirtum, & linguam etiam ac palatum. Terrestrium minutis quadrupedibus, primores biui utrinque longissimi. Cæteris cum ipsis nascuntur homini, postquā natus est septimo mense. Reliquis perpetuo manent. Mutantur homini, leoni, iumento, cani, & ruminantibus. Sed leoni & ca
40 ni, non nisi canini appellati. Lupi dexter caninus, in magnis habetur operibus. Maxillares, qui sunt à caninis, nullum animal mutat. Homini nouissimi, qui genuini uocantur, circiter uicesimum annum gignuntur, multis & octogesimo. Foeminis quoque: sed quibus in iuuenta non fuere nati, decidere in senectam, & mox renasci certum est. Zancleus Samothracenum ciuem, cui renati essent post centum & quatuor annos, Mutianus uisum à se prodidit. Cætero maribus plures q; foeminis in homine, pecude, caprisuè. Timarchus Nicoclis filius Paphij, duos ordines habuit maxillarum. Frater eius non mutauit primores, ideoq; prætriuuit. Est exemplum dentis, homini & in palato geniti. At canini amissi casu aliquo, nunquam renascuntur. Cæteris senecta rubescunt, equo tantum candidiores sunt. Aetas ueterinorum dentibus indicatur. Equo sunt numero x l. Amittit tricesimo
s mense

mense primores utrinque binos; sequenti anno totidem proximos, cum subeunt dicti colu-
 mellares. Quinto anno incipiente binos amittit, qui sexto anno renascuntur: Septimo
 omnis habet, & tenatos & immutabiles. Equo castrato prius, non decidunt dentes. Asi-
 norum genus tricesimo mense similiter amittit, deinde senis mensibus. Quod si non prius
 pepererit quam decidunt postremi, sterilitas certa. Bobus bis mutantur. Suis decidunt
 nunquam. Absumpta hac observatione senectus in equis, & ceteris ueterinis, intelligitur
 dentium brochitate, superciliorum canicie, & circa ea lacunis cum ferè xvi. annorum exi-
 stimantur. Hominum dentibus quoddam inest uirus. Nanque & speculi nitorem ex ad-
 uerso nudati hebetant, & columborum fœtus implumes necant. Reliqua de his in genera-
 tione hominum dicta sunt. Erumpentibus morbi corpora infantium accipiunt. Reliqua ani-
 malia quæ ferratos habent, squissima dentibus. Lingua non omnibus eodem modo.
 Tenuissima serpentibus & trifidula, uibrans, atricoloris, & si extrahas prælonga: lacertis bi-
 fida & pilosa: uitis quocumque marinis duplex: sed supradictis capillamenti tenuitate. Cate-
 ris ad circumlambenda ora. Piscibus paulominus quam tota adhærens, crocodilis tota.
 Sed in gustatu, linguæ uice carnosum aquatilibus palatum. Leonibus ac pardis, omnibusque
 generis eius, etiam felibus, imbricata asperitatis, ac limæ similis, attenuansque lambendo cu-
 rem hominis. Quæ causa etiam mansuefacta, ubi ad uicinum sanguinem peruenit salua,
 inuitat ad rabiem. De purpurarum linguis diximus. Ranis prima cohæret, intima ab-
 soluta à gutture quæ uocem mittunt. Mares tum uocantur ololyzontes. Statio id tempo-
 re euenit, cientibus ad coitum fœminas. Tum siquidem inferiore labro demisso, ad libra-
 mentum modicæ aquæ receptæ in fauces, palpitante ibi lingua ululatus elicitur. Tunc ex-
 tenti buccarum sinus perlucet, oculi flagrant labore perpulsi. Quibus in posteriori parte
 aculei, his & dentes & lingua. Apibus etiam prælonga, emiens & cicadis. Quibus aculeus
 in ore fistulosus, his nec lingua nec dentes. Quibusdam insectis intus lingua, ut formicis.
 Cæterum lata elephanto præcipue. Reliquis in suo genere semper absoluta: homini tan-
 tum ita sæpe constricta uenis, ut intercidi eas necesse sit. Metellum Pontificem adeo in ex-
 planatæ fuisse accepimus, ut multis mensibus tortus credatur, cum meditatur in dedican-
 da æde opifera dicere. Cæteris septimo fermè anno sermonem exprimit. Multis uero talis
 eius ars contingit, ut auium & animalium uocis indifcrete ædatorum imitatio. Intellectus sa-
 porum quæ cæteris in prima lingua, homini & in palato. Tonsillæ in homine, in sue glan-
 dula. Quod inter eas uix nomine ultimo dependet palato, homini tantum est. Sub ea mi-
 nor lingua epiglossis appellata, nulli oua generantium. Opera eius gemina, duabus inter-
 posita fistulis. Interior earum appellatur arteria, ad pulmonem atque cor pertinens. Hanc
 operit in epulando, ne spiritu ac uoce illac meante, si potus cibisque in alienum decraue-
 rit tramitem, torqueat. Altera exterior appellatur sanè gula, qua cibis atque potus deuo-
 ratur. Tendit hæc ad stomachum, is in uentrem. Hanc per uices operit, cum spiritus tan-
 tum aut uox comineat, ne testagnatio intempestiua alui obstrepat. Ex cartilagine & car-
 ne arteria, gula nervo & carne constat. Cæteris nulli, nisi quibus utraq; hæc. Cæteris col-
 lum quibus tantum gula. Sed quibus ceruix, è multis uertebratisque orbiculatim ossibus fle-
 xilis ad circumspectum, articulorum nodis iungitur. Leoni tantum & lupo & hyænæ, ex sin-
 gulis rectisque ossibus rigens. Cætero spinæ annectitur. Spina lumbis ossa, sed tereti stru-
 ctura, per media foramina à cerebro medulla descendente. Eandem esse ei naturam quam cere-
 bro colligunt, quoniam prætenui eius membrana modo incisa statim expiretur. Quibus lon-
 ga crura, his longa & colla. Item aquaticis, quamuis breuia crura habentibus: simili modo
 uncus unguis. Guttur homini tantum & suis intumescit, aquarum quæ potantur ple-
 runque uitio. Summum gulæ fauces uocantur, extremum stomachus. Hoc nomine est sub
 arteria iam carnosam inanitas adnexa spinæ, ad latitudinem ac longitudinem lagenæ mo-
 do fusa. Quibus fauces non sunt, ne stomachus quidem est, nec colla, nec guttur, ut pisci-
 bus, & ora uentribus iunguntur. Testudini maris lingua nulla, nec dentes, sed rostri acie
 comminuit

Alias, diffi-
 mili.

cōminuit omnia. Postea arteria & stomachus denticulatus callo, in modū rubi ad cō-
 ficiendos cibos, decrefcentibus crenis quicquid appropinquat uentri. Nouissima asperi-
 tas, ut scobina fabri. Cor animalibus ceteris in medio pectore est: homini tantū infra
 laeuam papillam, turbinato mucrone in priora eminens. Piscibus solis ad os spectat. Hoc
 primum nascentibus formari in utero tradunt: deinde cerebrum, sicut tardissime oculos.
 Sed hos primum mori, cor nouissime. Huic præcipuus calor. Palpitat certe, & quasi alte-
 rum mouetur animal, intra præmolli firmoq; opertum membranæ inuolucro, munitum
 costarum & pectoris muro, ut pariat præcipuam uitæ causam & originem. Prima domi-
 cilia intra se animo & sanguini præbet, sinuoso specu, & in magnis animalibus triplici, in
 10 nullo non gemino. Ibi mens habitat. Ex hoc fonte duæ grandes uenæ in priora & terga
 discurrent, sparæq; ramorum serie, per alias minores omnibus membris uitalem sangui-
 nem rigant. Solum hoc uiscerum uitæ non maceratur, nec supplicia uitæ trahit, læsumq;
 mortem ilico affert. Ceteris corruptis, uitalitas in corde durat. Bruta existimantur anima-
 lium quibus durum riget, audacia quibus patuum est, pauida quibus prægrande. Maxi-
 mum autem est pro portione muribus, lepori, asino, ceruo, pantheræ, mustelis, hyenis, &
 omnibus timidis, aut propter metū maleficis. In Paphlagonia bina perdicibus corda. In
 equorum corde & bouum ossa reperiuntur interdum. Augeri id per singulos annos in ho-
 mine, ac binas drachmas ponderis ad quinquagesimum annum accedere: ab eo detrahi
 tantundem, & ideo non uiuere hominem ultra centesimum annum defectu cordis. Aegy-
 20 ptij existimât, quibus mos est cadauera asseruare medicata. Hirto corde gigni quosdam
 homines proditur, neq; alios fortioris esse industriæ, sicut Aristomenen Messenium, qui
 cec occidit Lacedæmonios. Ipse conuulneratus & captus semel per cauernam latomia-
 rum euasit, angustos uulpiū aditus secutus. Iterum captus, sopitis custodibus somno,
 ad ignem aduolutus lora cum corpore exussit. Tertio capto, Lacedæmonij pectus disse-
 cuere causa uidendi, hirsutumq; cor repertum est. In corde summo, pinguitudo est quæ-
 dam lætis extis. Non semper autem in parte extorum habitum est. L. Posthumio Albi-
 no rege sacrorum post centesimam uicesimam tertiam olympiadem, cum rex Pyrrhus ex
 Italia discessisset, cor in extis aruspices inspicere cœperunt. Cæsari dictatori, quo die pri-
 mum ueste purpurea processit, atque in sella aurea sedit, sacrificanti bis in extis defuit,
 30 Vnde quæstio magna de diuinatione argumentantibus, potuerit ne sine illo uiscere ho-
 stia uiuere, an ad tēpus amiserit? Negatur cremari posse in ijs, qui cardiaco morbo obie-
 rint, negatur & ueneno interemptis. Certe extat oratio Vitellij, qua reum Pisonem eius
 sceleris coarguit, hoc usus argumento: palamq; testatus, non potuisse ob uenenum cor
 Germanici Cæsaris cremari. Contra genere morbi defensio est Piso. Sub eo pulmo est,
 spirandi q; officina, attrahens ac reddens animam, idcirco spongiosus, ac fistulis inanibus
 cauus. Pauca eum (ut dictum est) habent aquatilia, ac cætera oua patientia exiguum, spu-
 mosum, nec sanguineum, ideo non sitiunt: Eadem est causa, quare sub aqua diu ranæ &
 phocæ urinentur. Testudo quoq; quamuis prægrandem & sub toto tegumēto habeat,
 sine sanguine tamen habet. Quanto minor hic corporibus, tanto uelocitas maior. Cha-
 40 mæleoni portione maximus, & nihil aliud intus. Iecur in dextra parte est. In eo quod
 caput extorum uocant, magnæ uarietatis. M. Marcello circa mortem, cum perijt ab An-
 nibale, defuit in extis: Sequenti deinde die geminū repertū est. Defuit & C. Mario, cum
 immolaret Vticæ. Item Caiō principi calen. Ianuarijs, cum iniret consulatum, quo anno
 interfectus est. Claudio successoris eius, quo mense interemptus est ueneno. Diuo Augu-
 sto Spoleti sacrificanti primo potestatis suæ die, sex uictimarum iocinera replicata intrin-
 secus ab ima fibra reperta sunt: responsumq; duplicaturum intra annum imperium. Ca-
 put extorum tristis ostenti cæsum quoq; est, præterquam in sollicitudine ac metu. Tunc
 enim perimit curas. Bina iocinera leporibus circa Briletum & Tharnen, & in Cherrone-
 so ad Propontidem. Mirumque, translatis aliō interit alterum. In eodem est fel, non

omnibus datum animalibus. In Eubœa: Chalcide nullam pecori. In Naxo prægrande geminumq; , ut prodigij loco utrunq; aduenæ. Equi, muli, asini, cerui, capræ, apri, cameli; delphini non habent. Murium aliqui habent. Hominum paucis non est, quorum ualeatudo firmior, & uita longior. Sunt qui equo non quidem in iecore esse, sed in aluo putent: & ceruo in cauda aut intestinis: Ideo tantam habent amaritudinem, ut à canibus non attingantur. Est autem nihil aliud, quàm purgamentum pessimi sanguinis, & ideo in materia eius est. Certe iecur nulli est, nisi sanguinem habentibus. Accipit hoc à corde cui iungitur, funditq; in uenas. Sed in felle nigro insanix causa homini, morsq; toto reddito. Hinc & in mores crimen, bilis nomine. Adeo magnum est in hac parte uirus, cum se fundit in animum. Quin & toto corpore uagû, colorem quoq; oculis auferit: Illud quidem redditum, etiam ahenis: nigrescuntq; contacta eo, ne quis miretur id uenenum esse serpentium. Carerent eo qui absinthium uescuntur in Ponto. Sed renibus, & parte tantû altera intestino, iungitur in coruis, coturnicibus, phasianis: quibusdam intestino tantum, ut columbis, accipitri, murenis. Paucis autem in pectore. Serpentibus portione maxime copiosum, & piscibus. Est autem plerisq; toto intestino, sicut accipitri, niluo. Præterea in pectore est & ceteris omnibus: uutilus quidem marinis ad multa quoq; nobile: Taurorum felle aureus ducitur color. Auspices id Neptuno & humoris potentia dicauere: geminumq; fuit diuo Augusto, quo die apud Actium uicit. Murium iecusculis fibræ ad numerum lunæ in mense congruere dicuntur, totidemq; inueniri quotum lumen eius sit. Præterea bruma increfcere. Cuniculorum exta in Bætica gemina sæpe reperiuntur. Ranarum rubetarum altera fibra à formicis non attingitur, propter uenenum, ut arbitrantur. Iecur maxime uetustatis patiens, centenis durare annis, obsidionum exempla prodidere. Extâ serpentibus & lacertis longa. Cecinæ Volaterrano dracones emicuisse de extis lato prodigio traditur. Et profecto nihil incredibile sit, existimantibus, Pyrrho regi, quo die periit, præcisâ hostiarum capita repisse, sanguinem suum lambentia. Extâ homini ab inferiore uiscerum parte separantur membranis, quæ præcordia appellant, quia cordi prætenduntur, quod Græci appellauerunt phrenas. Omnia quidem principalia uiscera, membranâ proprijs, ac uelut uaginis inclusit providens natura. In hac fuit & peculiaris causa uicinitas alui, ne cibo supprimeretur animus. Huic certe refertur accepta subtilitas mentis, ideo nulla est ei caro, sed neruosa exilitas. In eadem præcipua hilaritatis sedes, quod titillat maxime intelligitur alarum, ad quas subit, non alibi tenuiore cute humana, ideo scabendi dulcedine ibi proxima. Ob hoc in prælijs, gladiatorumq; spectaculis mortem cum tristitia trajecta præcordia attulerunt. Subest uenter stomachum habentibus, cæteris simplex, ruminantibus geminus, sanguine carentibus nullus. Intestinus enim quibusdam ab ore incipiens, quadam uia eodem reflectitur, ut sepia, polypo: In homine adnexus infimo stomacho, similis canino. His solis animalium inferiore parte angustior: itaq; & sola uomunt, quia repleto propter angustias supprimitur cibus: quod accidere nō potest ijs, quorum spatiosa laxitas eum ad inferiora transmittit. Ab hoc uentriculo lactes in homine & oue, per quas labitur cibus, in cæteris ile: à quibus capaciora intestina ad aluum, hominiquæ flexuosissimis orbibus. Idcirco magis auidi ciborum, quibus ab aluo longius spatium. Iidem minus solertes, quibus obessimus uenter. Aues quoq; geminos sinus habent. Quædam unum quo merguntur recentia ut guttur, alterum in quem ex eo dimittunt concoctione maturata, ut gallinæ, palumbæ, columbæ, perdices. Cætera ferè carent eos, sed gula patientiore utuntur, ut graculi, corui, cornices. Quædam neutro modo, sed uentrem proximum habent, quibus prælonga colla & angusta, ut porphyrio. Venter solipedum asper & durus. Terrestrium alijs denticulatæ asperitatis, alijs cancellatim modicis. Quibus neq; dentes utrinq; , nec ruminatio, hic conficiuntur cibi, hinc in aluum dehibuntur. Media hæc umbilico adnexa omnibus, in homine suillæ infima parte similis, à Græcis appellatur colon; ubi dolorum magna causa est. Angustissima canibus: quæ de causa

de causa uehementi nisu, nec sine cruciatu leuant eam. Insatiabilia animalium, quibus à uentre protinus recto intestino transeunt cibi, ut lupis ceruarijs, & inrer aues mergis. Ventes elephantum quatuor, cætera suis similia: pulmo quadruplo maior bubulo. Auius uenter carnosus callosusq;. In uentre hirundinum pullis lapilli candido aut rubenti colore, qui chelidonij uocantur, magicis narrati artibus, reperiuntur. Et in iuencarum secundo uentre pilæ rotunditate nigricans tophus, nullo pondere: singulare (ut putant) remedium ægre parientibus, si tellurem nō attingit. Ventriculus atq; intestina pingui ac tenui omenti integuntur, præterquam oua gignentibus. Huic adnectitur lien in sinistra parte aduersus iecur, cum quo locum aliquando permutat, sed prodigiose. Quidam cum palant inesse oua parientibus, item serpentibus admodum exiguum: Ita certe apparet in testudine & crocodilo, & lacertis, & ranis. Aegoccephalo aui non esse constat, neq; ijs quæ careant sanguine. Peculiare cursus impedimentū aliquādo in eo: quam obrem inuritur cursorum laborantibus. Et per uulnus etiā exempto uiuere animalia tradūt. Sunt qui putent adimi simul risum hominis intemperantiamq; eius constare lienis magnitudine. Asiæ regio Scæpis appellatur, in qua minimos esse pecori tradunt, & inde ad lienem inuēta remedia. At in Brileto & Tharne quaterni renes ceruicis: cōtra pēnatis squamosissq; nulli. Cætero summis adhærent lumbis. Dexter omnibus elatior, & minus pinguis, sicciorq;. Vtriq; aut pinguitudo è medio exit, præterq; in uitulo marino. Animalia in renibus pinguiissima: oues quidem letaliter circū eos concreto pingui. Aliquando in eis inueniuntur lapilli. Renes
 20 habent omnia quadrupedum quæ animal generant. Oua parientiū testudo sola, quæ & alia omnia uiscera. Sed homo bubulis similes, uelut è multis renibus cōpositos. Pectus, hoc est, ossa præcordijs & uitalibus natura circū dedit: at uentri, quem necesse erat increfcere, ademit. Nulli animalium circa uentrem ossa. Pectus homini tantum latum, reliquis carinatum, uolucris magis, & inter eas aquaticis maxime. Costæ homini tantū octonæ, suisbus denæ, cornigeris tredecim, serpentibus triginta. Infra aluum est à priore parte uesica, quæ nulli oua gignentium, præter testudinem: nulli nisi sanguineum pulmonem habent: nulli pedibus carentium. Inter eam & aluum arteriæ, ad pubem tendentes, quæ illa appellantur. In uesica lupi lapillus, qui Syrites appellatur. Sed in hominum quibus dicitur cruciati subinde nascētes calculi, & setarū capillamēta. Vesica membrana constat, quæ uulnerata cicatrice nō solidescit: neq; qua cerebrū aut cor inuoluitur. Plura enim membranarū genera. Fœminis eadem omnia, præterq; uesicæ iunctus utriculus, unde dicitur uterus: quod alio nomine locos appellant, hoc in reliquis animalibus uulua. Hæc uiperæ, & intra se parientibus, duplex: Oua generantium adnexa præcordijs: Et in muliere geminos sinus ab utraq; parte laterum habet, funebris quoties uersa spiritum includit. Boves grauidas negant præterquam dextero uulua sinu ferre, etiam cum geminos ferāt. Vulua eiectioni uocatur illa, hæc porcariæ. Primiparæ suis optima. Contra effœtis, à partu, præterquam eodem die suis occisæ, liuida ac macra. Nec nouellarum suum, præterquam primipararum probantur, potiusq; ueterum, nec dum effœtarum, & biduo ante partum, aut post partum, aut quo eiecerint die. Proxima
 40 eiectionis est occisæ uno die post partum. Huius & sumen optimū, si modo fœtus nō hauserit: eiectionis deterrimum. Antiqui abdomen uocabāt, priusquam calleret id, sciētes occidere non assueti. Cornigera una parte dentata, & quæ in pedibus talos habet, seuo pinguescunt. Bisulca scissis uerò in digitos pedibus, & non cornigera, adipe. Concretus hic: & cum refrigit, fragilis: semperq; in fine carnis. Contra pingue inter carnem cutemq; succo liquidum. Quædam non pinguescūt, ut lepus, perdix. Steriliora cuncta pingua, & in maribus & in fœminis. Senescunt celerius præpingua. Omnibus animalibus est quoddam in oculis pingue. Adeps cunctis sine sensu, qui nec arterias habet, nec uenas. Pleriq; animalium est pinguitudo sine sensu: quam ob causam sues spirantes à muribus tradūt artofas. Quin & L. Apronij consularis uiri filio detractos adipēs, leuatumq; corpus immobili

onere. Et medulla ex eodem uidetur esse, in iuuenta rubens, & senecta albescens: Non nisi cauis hæc ossibus, nec cruribus iumentorum aut canum: quare fracta non ferruminantur, quod defluente euenit medulla. Est autem pinguis ijs, quibus adeps, seu ossa cornigeris: nervosa & in spina tantum dorsi, ossa non habentibus, ut piscium generi: uis nulla, leoni in femorum & brachiorum ossibus paucis, exigua admodum: cetera tanta duritia, ut ignis elidatur, uelut è silice, & ijs dura quæ non pinguescunt: asinorum ad tibias canora. Delphinis ossa non spinæ, animal enim pariunt: serpentibus spinæ. Aquatiliū mollibus nulla: sed corpus circulis carnis uinctum, ut sepia atque loligini. Et infectis negatur æque esse uis. Cartilaginea aquatiliū habent medullam in spina. Vituli marini cartilaginem, non ossa. Item omnium auriculæ ac nares quæ modicum eminent, flexili mollitia, naturæ prouidentia, ne frangeretur. Cartilago rupta non solidescit. Nec præcisa ossa recrescunt, præterquam ueterinis ab ungula ad suffraginem. Homo crescit in longitudinē ad annos uis, quæ ter septenos, tum deinde ad plenitudinem. Maxime autem pubescens nodum quendam soluere, & præcipue ægritudine, sentitur. Nervi oris à corde, bubulorum etiam circumuoluti, similem naturam & causam habent, in omnibus lubricis applicati ossibus: nodosque corporum, qui uocantur articuli, aliubi interuentu, aliubi ambitu, aliubi transitu ligantes, hic teretes, illic lati, ut in unoquoque poscit figuratio. Neque si solidantur incis: mirumque, uulueratis summus dolor, præfectis nullus. Sine nervis sunt quædam animalia, ut pisces: atque rursus enim constant. Sed neque eæ molli piscium generi. Vbi sunt nervi, interiores conducunt membra, superiores reuocant. Inter hos latent arteriæ, id est, spiritus semitæ. His innatant uenæ, id est, sanguinis riuus. Arteriarum pulsus, in cacumine maxime membrorum euident, index ferè morborum, in modulos certos legesque metricas, per ætates stabilis aut citatus aut tardus, descriptus ab Herophilo medicinæ uate, miranda arte, nimiam propter subtilitatem desertus. Observatione tamen crebri aut languidi ictus, gubernacula uitæ temperat. Arteriæ carere sensu, nam & sanguine. Nec omnes uitalem continent spiritum: præcisique torpescit tantum pars ea corporis. Aues nec uenas nec arterias habent: item serpentes, testudines, lacertæ: minimusque sanguinis. Venę in prætenues postremo fibras subter totam cutem dispersæ, adeo in angustâ subtilitate tenuantur, ut penetrare sanguis non possit, aliud uic quæ exilis humor ab illo, qui cacuminibus innueris sudor appellatur, in umbilico uenarum nodoso coitu.

De sanguine, & quorum celerrime siccetur, quorum non coeat, quorum grauius uisissimus uel tenuissimus, quorum nullus. Cap. xxxviii

Sanguis quibus multus & pinguis, iracunda: maribus que feminis nigrior: & iuuentæ magis que senio: & inferiore parte pinguior. Magna & in eo uitalitatis portio. Emissus spiritum secum trahit, tamen tactum non sentit. Animalium fortiora, quibus sanguis crassior: sapiëntiora, quibus tenuior: timidiora quibus minimus: at quibus nullus, hebetia. Torporum celerrime coit atque durefcit, ideo pestifer potu maxime. Aprorum & ceruorum, carprarumque & bubulorum omnium non spissatur. Pinguisimus asinis, homini tenuissimus. Iis quibus plus quaterni pedes, nullus. Obesit minus copiosus, quoniam absumitur pingui. Profluuium eius uni sit in naribus homini, alijs nare altera, alijs utraq, quibusdam per inferna. Multis per ora statotempore, ut nuper Mactino Visco uiro prætorio, & omnibus annis Volusio Saturnino urbis præfecto, qui nonagesimum etiam excessit annum. Solum hoc in corpore temporarium sentit incrementum. Siquidem hostiæ abundantior rem fundunt, si prius bibere. Quæ animalium latere certis temporibus diximus, non habent tunc sanguinem, præter exiguas admodum circa corda guttas, miro opere naturæ: Sicut in homine, uim eius ad minima momenta mutari, non modo tanto minore suffusi materia, uerum ad singulos animi habitus, pudore, ira, metu, palloris pluribus modis, item ruboris. Alius enim iræ, & alius uerecundiæ. Nam & in metu refugere, & nusquam esse certum est: multisque non transfluere transfossis, quod homini tantum euenit. Nam quæ mutari diximus, colorem alienum accipiunt quodam percussu: homo solus in se mutatur. Mor

ta. Morbi omnes morsq; sanguinem absumunt.

An in sanguine principatus, & de tergo, & pilis, & mammis. Cap. xxxix

Sunt qui subtilitatem animi constare non tenuitate sanguinis putent, sed cute operi-
smentisq; corporū magis aut minus bruta esse, ut ostrea & testudines: boum tergora;
fetas suum ob stare tenuitati inmeantis spiritus, nec purum liquidumq; transmitti: sic & in
homine, cum crassior callosiorq; excludat cutis: ceu uero non crocodilis & duritia tergo-
ris tribuatur & solertia. Hippopotami corij crassitudo talis, ut inde torquentur hastæ, & ta-
men quædam ingenio medica diligentia. Elephantorum quoque tergora impenetrabi-
les cætas habent, cum tamen omnium quadrupedum subtilitas animi præcipua perhi-
10 beatur illis. Ergo cutis ipsa sensu caret, maxime in capite. Vbiq; per se, ac sine carne est,
uulnerata non coit, ut in bucca cilioq;. Quæ animal pariunt, pilos habent: quæ oua, pen-
nas, aut squamas, aut corticem, aut testam ut testudines, aut cutem puram ut serpentes.
Pennarum caules omnium auium præcisæ non crescunt, uulæ autem renascuntur. Mem-
bris uolant fragilibus insecta, humentibus hirundines in mari, siccis inter tecta uesper-
tilio. Horum alæ quoq; articulis habent. Pili à cute exeunt crassæ hirti, fœminis tenuio-
res, equis in iuba largi, in armis leonibus: dasy podi & in buccis intus, & in pedibus, quæ utra-
que Trogus & in lepore tradit, hoc exemplo libidinosiores hominum quoque hirtos col-
ligens. Villosissimus animalium lepus. Pubescit homo solus: quod nisi contingat, sterilis
in gignendo est, seu masculus, seu fœmina. Pili in homine partim simul, partim postea gi-
20 gnuntur. Congeniti autem non desinunt, sicut nec fœminis magnopere. Inuentæ tamen
quædam defluuio capitis inualide: ut & lanugines oris, cum menstrui cursus steterit. Qui-
busdam post geniti uiris sponte non gignuntur. Quadrupedibus pilum cadere atque
subnasci annuum est. Viris crescunt maxime in capite, mox in barba. Recisi non ut herba
ab ipsa incisura augentur, sed ab radice exeunt. Crescunt & in quibusdam morbis, maxi-
me phthisi, & in senectâ: defunctorum quoque corporibus. Libidinis congeniti, matu-
rius defluunt: agnati, celerius recrescunt. Quadrupedibus senectute crassescunt, lanæq; ra-
rescunt. Quadrupedum dorsa pilosa, uentres glabri. Boum corij glutinum excoquitur,
taurorumq; præcipuum. Mammæ homo solus è maribus habet: cætera animalia mam-
marum notas tantum. Sed ne fœminæ quidem in pectore, nisi quæ possunt partus suos
30 accollere: Oua gignentium nulli: nec lac, nisi animal parienti. Volucrum uespertilio tan-
tum. Fabulosum enim arbitror de strigibus, ubera eas infantiū labris immulgere. Esse in
maledictis iam antiquis strigem conuenit sed quæ sit auium, constare non arbitror.

Notabilia animalia quæ mammis.

Cap. xl

A Sinis à fœtu dolēt, idēo sexto mense arcent partus, cū equæ anno propè toto præ-
beant. Quibus solida ungula, nec supra geminos partus, hæc omnia binas habent
mammæ, nec aliubi quàm in fœminibus. Eodem loci bisulca & cornigera: boues quater-
nas, oues capræq; binas. Quæ numerofo fœcunda partu, & quibus digiti in pedibus, hæc
plures habent toto uentre duplici ordine, ut sues: generosæ duodenas, uulgares binis mi-
nus. Similiter canes. Alia uentre medio quaternas, ut pantheræ: alia binas, ut leonæ. Ele-
40 phas tantū sub armis duas: nec in pectore, sed citra in alis occultas. Nulla in fœminibus,
digitos habentium. Primis genitis in quoq; partu sues primas præbent: eæ sunt faucibus
proximæ, ut suam quisque nouit in fœtu quo genitus est ordine, eaq; alitur nec alia:
detracto illa alumno suo sterilesceit ilico, ac resilit. Vno uero ex omni turba relicto, sola
munifex, quæ genito fuerat attributa descendit. Vrsæ mammæ quaternas gerunt. Del-
phini binas in ima aluo papillas tantum, nec euidentes, & paulo in obliquum porrectas.
Neq; aliud animal in cursu lambitur. Et balenæ autē uitaliq; mammis nutriunt fœtus.

De lacte, & unde caseus non fiat.

Cap. xli

Mulier ante septimum mensem profusum lac, inutile. Ab eo mense, quod uitalis est
partus, salubre. Pleriq; autem totis mammis, atq; etiā alarum sinus fluit. Cameli

s 4 lac

lac habent donec iterū grauescant. Suauissimū hoc existimatur, ad unam mensurā tribus aquæ additis. Bos ante partum non habet. Ex primo semper à partu colostrā fiunt quæ, nisi admisceatur aqua, in pumicis modū coeunt duritia. Asinæ prægnantes continuo lactescunt. Pullis earum, ubi pingue pabulū, biduo à partu maternū lac gustasse letale est. Genus mali uocatur colostratio. Caseus non fit ex utrinque dêctatis, quoniā eorū lac non coit. Tenuissimum camelis, mox equis. Crassissimum asinæ, ut quo coaguli uice utantur. Conferre aliquid & cādori in mulierum cute existimatur. Poppea certe Domitij Neronis coniunx, quingētas per omnia seculis foetas trahens, balnearū etiā solio totū corpus illo lacte macerabat, extēdi quoque cutem credens. Omne autē lac igne spissatur, frigore serefcit. Bublikum caseo fertilius quā caprinū, ex eadē mensura penē altero tanto. Quæ plures quaternis mammis habēt, caseo inutilia, & meliora quæ binas. Coagulū hinuli, leporis, hædi laudatum. Præcipuum tamen dasypodis, quod & profluuiū alui medetur, unius utrinque dentatorū. Mirum barbaras gētes quæ lacte uiuāt, ignorare aut spernere casci tot seculis dotem, dēscantes id alioquin in acorem iucūdū, & pingue butyrū: spuma id est lactis, concretiusque quā quod ferū uocatur. Nō omittendū in eo olei uim esse, & barbaros omnes infantesque nostros ita ungi.

De diuersitate caseorum.

Cap. XLII

LAus caseo Romæ, ubi omnium gentium bona cominus iudicantur, è prouincijs Ne/mausensi præcipua Lefura: Gabalicique pagis. Sed breuis ac musteo tantū commentatio. Duobus alpes generibus pabula sua approbant, Dalmaticæ Docleatem mittunt, Ceutronicæ Vatusicum. Numerosior Appennino. Cebanum hic è Liguria mittit, ouium maxime lactis: Æsinatem ex Umbria: mixtoque Hetruriæ atque Ligurię confinio, Lunense magnitudine conspicuum: quippe & ad singula milia pondo premitur. Proximum autem urbi Vestinum, eumque è Cæditio campo laudatissimum. Et caprarum gregibus sua laus est. Agrigenti maxima, eam augente gratiam fumo, qualis in ipsa urbe cōficitur, cunctis præferendus. Nam Galliarum sapor medicamenti uim obtinet. Trans maria uero Bithynus ferè in gloria est. Inesse pabulis salem, etiam ubi non detur, ita maxime intelligitur, omni in salem caseo senescente: quales redire in musteum saporum, aceto & thymo maceratos, certum est. Tradunt Zoroastrem in desertis caseo uixisse annis uiginti, ita temperato, ut uetustatem non sentiret.

Differentia membrorum hominis à cæteris animalibus.

Cap. XLIII

TERRESTRIUM solus homo bipes. Vni iuguli, humeri, cæteris armi: unū ulnæ. Quibus animalium manus sunt, intus tantum carnosæ: extra, nervis & cute constant. Digni quibusdam in manibus seni: M. Curiatij ex patricia gente filias duas ob id Sedigitas appellatas accepi: Volcatium Sedigitum, illustrem in poetica. Hominis digitus articulos habet ternos, pollex binos, & digitis aduersus uniuersis flectitur: per se uero in obliquum porrigitur, crassior cæteris. Huic minimus mēsurā par est: duo reliqui sibi, inter quos medius longissime protenditur. Quibus ex rapina uictus quadrupedum, quini digiti in prioribus pedibus, reliquis quaterni: Leones, lupi, canes, & pauca in posterioribus quoque quinque ungues habent, uno iuxta cruris articulum dependente: reliqua quæ sunt minora, digitos quinos. Brachia nō omnibus paria secum. Studiose Thraci in C. Cæsaris ludo notatum est dextram fuisse proceriorem. Animalium quædam, ut manibus, utuntur priorum ministerio pedum, sedentque ad os illis admoventia cibos, ut sciuri.

De simiarum similitudine.

Cap. XLIII

NAM simiarū genera perfectam hominis simulationem continent, facie, naribus, auribus, palpebris, quas solę quadrupedū & in inferiore habēt gena. Iam mammis in pectore & brachia, & crura in contrarium similiter flexa: in manibus ungues, digitos, longioremque medium. Pedibus paulum differunt. Sunt enim ut manus prælongi, sed uestigium palmæ simile faciunt. Pollex quoque his & articuli ut homini: ac præter genitale tantum, & hoc in naribus, uiscera etiam interiora omnia ad exemplar.

De

De unguibus.

Cap. XLV

Vngues clausulae neruorum summe existimantur, omnibus hi quibus & digitis. Sed simia imbricati, hominibus lati, & defuncto crescunt: rapacibus unci, ceteris recti, ut canibus, praeter eum qui a crure plerisque dependet. Omnia digitos habent quae pedes, excepto elephanto. Huic enim informes numero quidem quinque, sed diuisi, ac leuiter discreti, unguisq; non unguibus similes, & pedes maiores priores. In posterioribus articuli breues. Idem poplites intus flectit hominis modo. Cetera animalia in diuersum posterioribus articuli pedibus, quam prioribus. Nam quae animal generant, genus ante se flectunt, & suffraginuum artus in auersum. Homini genua & cubita contraria: Item uris & simiarum generi, ob id minime perniciosus: Oua parientibus quadrupedum crocodilo. Lacertis priora genua post curuantur, posteriora in priorem partem. Sunt autem crura his obliqua, humani pollicis modo. Sic & multipedibus, praeterquam nouissima salientibus. Aues, ut quadrupedes, alas in priora curuant, suffragines in posteriora. Hominis genibus quaedam & religio inest, obseruatione gentium. Haec supplices attingunt, ad haec manus tendunt, haec ut aras adorant, fortassis quia inest ijs uitalitas. Nam in ipsa genua utriusq; commissura, dextra laeva q; a priore parte gemina quaedam buccarum inanitas inest: qua perfoffa, ceu iugulo, spiritus fugit. Inest & alijs partibus quaedam religio: sicut dextra osculis auersa appetitur, in fide porrigitur. Antiquis Graeciae in supplicando mentum attingere mos erat. Est in aure ima memoriae locus, quem tangentes attestamur.

Est post aurem aequae dextrae Nemesis, quae dea Latinum nomen ne in Capitolio quidem inuenit, quod referimus tacto ore proximum a minimo digitu, ueniam sermonis a dijs sibi recondentes. Varices in cruribus uiro tantum, mulieri raro. C. Marium, qui septies consul fuit, stantem sibi extrahi passum unum hominem Oppium auctor est: Omnia animalia a dextris partibus incedunt, sinistras incubant. Reliqua ut libitum est gradiuntur. Leo tantum & camelus pedatim, hoc est, ut sinister pes non transeat dextrum, sed subsequatur. Pedes homini maximi, sceminis tenuiores in omni genere. Surae homini tantum, & crura carnosae. Reperitur apud autores, quendam in Aegypto non habuisse furas. Vola homini tantu, exceptis quibusdam. Namque & hinc cognomina inuenta, Planci, Plauti, Scauri, Pansa: sicut a cruribus Vari, Varii, Vatinij, quae uitia & in quadrupedibus. Soli

habent ungulas, quae non sunt cornigera, igitur pro eis telum ungula est illis: Nec talos habent eadem. At quae bifidulae sunt, habent. Idem digitos habentibus non sunt: neque in prioribus pedibus omnino ulli. Camelo tali similes bubulis, sed minores paulo. Est enim bifidulus discrimine exiguo pes imus, uestigio carnosus, ut uris: qua de causa in longiore itinere sine calciatu fatiscunt.

De ungulis.

Cap. XLVI

Vngulae ueterino tantu generi renascuntur. Sues in Illyrico quibusdam locis solidas habent ungulas. Cornigera ferè bifidula. Solida ungula, & bicorne nullu: Vnicorne affinis tantu Indicus. Vnicorne bifidulu oryx. Talos asinus Indicus unus solidipedu habet. Nam sues ex utroque genere existimantur, ideo foedi earum. Hominem qui existimarunt habere, facile conuicti. Lynx tantum digitos habentium, simile quiddam talo habet: Leo etiamum tortuosius. Talus autem rectus est in articulo pedis uentre eminens, concauo in uertebra ligatus.

De pedibus auium & unguibus.

Cap. XLVII

Auium aliae digitatae, aliae palmipedes, aliae inter utruq; diuisis digitis adiecta latitudine. Sed omnibus quaterni digiti, tres in priore parte, unus a calce. Hic deest quibusdam longa crura habentibus. Lynx sola utriusq; binos habet. Eadem lingua serpentium similem in magna longitudine porrigit. Collum circumagat in auersum. Vngues ei graues ceu graculis. Auium quibusdam grauioribus, in cruribus additi radij. Nulli uncus habentium ungues, longi pedes. Porrectis ad caudam cruribus uolant: quibus breues, contractis ad medium. Qui negant uolucrem ullam sine pedibus esse, confirmant & apodas habere, & ocea & drepanin, in eis quae rarissime apparent. Visae iam etiam serpentes

tes anserinis pedibus.

De pedibus insectorum.

Cap. XLVIII

Insectorum pedes primi longiores, duros habentibus oculos, ut subinde pedibus eos tergeat, ceu notamus in muscis. Quæ ex his nouissimos habent longos, saliant ut locustæ. Omnibus autem his seni pedes. Araneis quibusdam prælongi accedunt bini. Intermodia singulis terna. Octonos & marinis esse diximus, polypis, sepijs, loliginibus, cæcis, qui brachia in contrarium mouent, pedes in orbem aut in obliquum. Idem soli animalium rotundi. Cætera binos pedes duces habent, cancri tantum quaternos. Quæ hunc numerum pedum excescere terrestria, ut plerique uermes, non infra duodenos habent, aliqua uero & centenos. Numerus pedum impar nulli est. Solidipedum crura statim iusta nascuntur mensura: postea exporrigentia se uerius quam crescentia. Itaque in infantia scabunt aures posterioribus, quod addita ætate non queunt, quia longitudo superficiem corporum solam ampliatur. Hac de causa inter initia pasci, nisi submissis genibus non possunt, nec usque dum ceruix ad iusta incrementa perueniat.

De pomilionibus & genitalibus

Cap. XLIX

Pomilionum genus in omnibus animalibus est, atque etiam inter uolucres. Genitalia maribus quibus essent retro, satis diximus. Offea sunt lupis, uulpibus, mustelis, uiueris, unde etiam calculo humano remedia præcipua. Vrsus quoque simul ut expirauerit, conulescere aiunt. Camelina arcus intendere orientis populis fidissimum. Necnon aliqua gentium quoque in hoc discrimina, & sacrorum etiam, citra perniciem amputatibus matris deum galilis. Contra mulierum paucis prodigiosa assimulatio. Sicut hermaphroditis utriusque sexus: quod etiam quadrupedum generi accidisse Neronis principatu primum arbitror. Ostendebat certe hermaphroditas subiuges carpento suo equas, in Treuerico Galliarum agro repertas: ceu planè uisenda res esset, principem terrarum insidere portentis. Testes pecori armenioque ad crura decidui, subibus adnexi, delphino prælongi ultima conduntur aluo, & elephantio occulti: oua parientium lumbis intus adhærent, qualia ocysissima in Venere. Piscibus serpentibusque nulli, sed eorum uice binæ ad genitalia à renibus uenæ. Buteonibus terni. Homini tantum iniuria, aut sponte naturæ franguntur: idque tertium ab hermaphroditis & spadonibus semiuiri genus habent. Mares in omni genere fortiores, præterquam in pantheris & ursis.

De caudis.

Cap. L

Caudæ præter hominem ac simias omnibus ferè animalibus, & oua gignentibus, pro desiderio corporum: nudæ hirtis, ut apris: paruæ uillosis, ut ursis: prælongis setosæ, ut equis. Amputatæ laceratis & serpentibus renascuntur. Piscium meatus gubernaculi modo regunt: atque etiam in dextram ac leuam motæ, ut remigio quodam impellunt. Laceratis inueniuntur & gemine. Bouum caudis longissimus caulis, atque in ima parte hirtus. Idem asinis longior quam equis, sed setosus ueterinis. Leoni in fima parte, ut bubus et forci: pantheris non item: uulpibus & lupis uillosus, ut ouibus, quibus procerior. Sues intorquet, cauum degeneres sub aluū reflectit.

De uocibus.

Cap. LI

Voces non habere nisi quæ pulmonem & arterias habent, hoc est, nisi quæ spirant, Aristoteles putat. Idcirco & in insectis sonum esse, non uocem, intus meante spiritu, & inclusio sonante. Alia murmur ædere, ut apes. Alia cum tractu stridorem, ut cicadas: Recepto enim ut duobus sub pectore canis spiritu, mobili occurrente membrana intus, attritu eius sonare uiscera sat notum est. Cætera simul cum uolatu incipere audiri, & desinere, ut muscas, apes. Sonum enim attritu & interiore aura, non anima reddi. Locustas pennarum & femorum attritu sonare, creditur sanè. Item aquatilium pectines stridere cum uolant, Mollia & crusta intacta, nec uocem nec sonum ullum habere. Sed & cæteri pisces, quamuis pulmone & arteria careant, non in totum sine ullo sono sunt. Stridorem eum dentibus fieri cauillantur. Et is qui caper uocatur in Acheloo amne grunnitum habet, & alij de quibus diximus. Oua parietibus sibilus, serpentibus longus, testudini abruptus. Ranis sonus sui generis, ut dictum est, nisi si & in eis ferenda dubitatio est, qui mox in ore concipitur non in pectore. Multum tamen in ijs refert & locorum natura. Mutæ in Macedonia

cedonia traduntur, muti & apri. Auium loquaciores quæ minores, & circa coitus maxime. Alijs in pugna uox, ut coturnicibus: alijs ante pugnam ut perdicibus: alijs cum uicere, ut gallinaceis. Iisdem sua maribus: alijs eadem, ut fœminis, ut lusciniarum generi. Quædam toto anno canunt, quædam certis temporibus, ut in singulis dictum est. Elephas citra nares ore ipso, sternutamento similem elidit sonum, per nares autem tubarum rauicati. Bustantum fœminis uox grauior, in alio omni genere exilior quàm maribus: in homine etiam castratis. Infantis in nascendo nulla auditur, antequàm totus emergat utero. Primus sermo anniculo est. Semestris locutus est Cræsi filius in crepundijs: quo prodigio totum id concidit regnum. Qui celerius fari cœpere, tardius ingredi incipiunt. Vox roboratur
 10 à xiii. annis. Eadem in senectæ exilior: neq; in alio animalium sapius mutatur. Mira præterea sunt de uoce digna dictu. In theatrorum orchestris scobe aut harena superiecta deuoratur, & in rudi parietum circumiectu, dolijs etiam inanibus: currit eadem concauo uel recto parietum spatio, quamuis leui sono dicta uerba ad alterum caput perferret, si nulla inæqualitas impediatur. Vox in homine magnam uultus habet partem. Agnossumus eam prius quàm cernamus, non aliter quàm oculis: totidemq; sunt eæ, quot in rerum natura mortales, & sua cuiq; sicut facies. Hinc illa gentium totq; linguarum toto orbe diuersitas, hinc tot cantibus & modulis flexiones. Sed ante omnia explanatio animi, quæ nos distinguit à feris, inter ipsos quoq; homines discrimen alterum æque grande q; à beluis fecit.

De agnascensibus membris, & dicta Aristotelis de uita hominis.

Cap. LII

10 **M**embra animalibus agnata inutilia sunt, sicut sextus homini semper digitus. Placuit in Aegypto nutrire portentum, binis & in auerfa capitis parte oculis hominem, sed ijs non cernentem. Miror quidem Aristotelem non modo credidisse præscita uitæ esse alia quæ in corporibus ipsis, uerum etiam prodidisse. Quæ quanquam uana existimo, nec sine cunctatione proferenda, ne in se quisque & auguria anxie quærat: attingam tamen quæ tantum uir in doctrinis non spreuit. Igitur uitæ breuis signa ponit raros dentes, prælongos digitos, plumbeum colorem, pluresq; in manu incisuras, nec perpetuas. Contra longæ esse uitæ incuruos humeris, & in manu una duas incisuras longas habentes, & plures quàm xxxij. dentes, auribus amplis. Nec uniuersa hæc (ut arbitror) sed singula obseruat, friuola (ut reor) & uulgo tamen narrata. Addidit morum quoq; aspectus simili modo apud nos
 10 Trogus, & ipse auctor seuerissimus, quos uerbis eius subiiciat: Frons ubi est magna, segnè animum subesse significat: quibus parua, mobilem: quibus rotunda, iracundum, uelut hoc uestigio tumoris apparente. Supercilia quibus porriguntur in rectum, molles significant: quibus iuxta nasum flexa sunt, austeros: quibus iuxta tempora inflexa, derisores: quibus in totum demissa, maleuolos & inuidos. Oculi quibuscunque sunt longi, maleficos esse indicant. Qui carnosos à naribus angulos habent, malitiæ notam præbent. Candidi pars extenta, notam impudentiæ habet: Qui identidem operire solent, inconstantia. Ocularum magnitudo, loquacitatis & stultitiæ nota est. Hactenus Trogus.

De anima & de halitu animalium, & quæ gustata interimat, & de uictu hominis, & quibus de causis non coquatur.

Cap. LIII

40 **A**nimæ leonis uirus graue, uris pestilens. Contacta halitu eius nulla fera attingit, citiusq; putrescunt afflata reliquis. Hominis tantum natura infici uoluit pluribus modis, & ciborum ac dentium uitijs, sed maxime senio. Dolorem sentire non poterat, tactu sensuq; omni carebat: sine qua nihil sentitur. Eadem commeebat recens assidue, exitura supremo, & sola ex omnibus superfutura. Deniq; hæc trahebatur è cælo. Huius quoque tamen reperta pœna est, ut neq; id ipsum quo uiuitur, in uita iuuaret. Parthorum populis hoc præcipue, & à iuuenta, propter indiscretos cibos: namq; & uino fœtēt ora nimio. Sed sibi procures medētur grano Assyrii mali, cuius est suauitas præcipua, in esculēta addito. Elephantorum anima serpentes extrahit, ceruorum item urit. Diximus hominum genera, qui

qui uenena serpentium suctu corporibus eximerent. Quin & subus serpentes in pabulo sunt, & alijs uenenum est. Quæ insecta appellauimus, omnia olei aspersu necantur. Vultures unguento qui fugantur, alios appetunt odores: Scarabei rosam. Quosdam serpentes scorpio occidit. Scythæ sagittas tingunt uiperina sanie & humano sanguine: remediabile id scelus, mortem ilico adfert leui tactu. Quæ animalium pascere ueneno diximus. Quædam innocua alioquin, uenenatis pasta noxia sunt & ipsa. Apros in Pamphylia & Ciliciæ montuosis, salamandra ab his deuorata, qui edere moriuntur. Nec est intellectus ullus in odore uel sapore. Et aqua uinumq; interimit, salamandra ibi immortua, uel si omnino biberit unde potetur: item rana quam rubetâ uocant. Tantum insidiarum est uitæ. Vespæ serpente auide uescuntur, quo alimento mortiferos ictus faciunt. Ideoq; magna differentia est uictus: ut in tractu pisce uiuentium Theophrastus prodidit, boues quoq; pisce uesci sed non nisi uiuente. Homini cibus utilissimus simplex. Aceruatio saporum pestifera, & cõdimenta perniciosiora. Difficulus autem perficiuntur omnia in cibus acria, nimia, & auide hausta, & æstate quàm hyeme difficilius, & in senecta quàm in iuuenta. Vomitiones homini ad hæc in remedium excogitata, frigidiora corpora faciunt, inimicæ oculis maxime ac dentibus. Somno concoquere corpulentia quàm firmitati utilius. Ideo athletas malunt cibos ambulatione perficere. Peruigilio quidem præcipue uincuntur cibi.

De corpulentia augenda uel minuenda, & quæ gustu famem ac sitim sedent. Cap. LIIII

AUgescent corpora dulcibus atque pinguibus & potu: minuuntur siccis & aridis, frigidisq; ac siti. Quædam animalia & pecudes quoque in Africa, quarto die bibunt. Homini non utique septimo letalis inedia, Durasse & ultra undecimum plerosque certum est. Mori esuriendi semper inexplebili auiditate, animalium uni homini. Quædam rursus exiguo gustu famam ac sitim sedant, conseruantq; uires, ut butyrum, hippocris, glycyrrhizon. Perniciosissimum autem & in omni quidem uita quod nimium, præcipue tamen corpori, minuiq; quod grauatur quolibet modo utilius. Verum ad reliqua naturæ transeamus.

C. PLINII SECVNDI NATURALIS HISTORIÆ LIBER DVODECIMVS
PROOEMIUM

ANIMALIUM omnium, quæ nosci potuerunt, naturæ generatim membratimq; ita se habent. Restant neque ipsa anima carentia (quandoquidem nihil sine ea uiuit) terra ædita, ut inde eruta dicantur, ac nullum sileatur rerum naturæ opus. Diu fuerunt occulta eius beneficia, summumq; munus homini datum, arbores sylvarq; intelligebantur. Hinc primum alimentum, harum fronde mollior specus, libro uestis. Etiamnum gentes sic degunt. Quo magis ac magis admirari subit, ab ijs principijs cædi montes in marmora, uestes ad Seraspeti: unionem in rubri maris profundo, smaragdum in ima tellure quæri. Ad hoc excogitata sunt aurum uulnera: nimirum quoniam parum erat collo crinibusq; gestari, nisi infoderentur etiam corpori. Quamobrem sequi par est ordinem uitæ, & arbores ante alia dicere, ac moribus primordia ingerere.

De arborum honore, & quando platanus primum in Italia, & de natura earum. Cap. I

HÆC fuere numinum templa, priscoq; ritu simplicia rura etiâ nunc deo præcellentem arborem dicant. Nec magis auro fulgentia atq; ebore simulacra, quàm lucos, & in ijs silentia ipsa adoramus. Arborum genera numinibus suis dicata perpetuo seruantur, ut Ioui

ni esculus, Apollini laurus, Mineræ olea, Veneri myrtus, Herculi populus. Quin & Syl-
uanos Faunosq; & dearū genera syluis ac sua numina, tanq; & cœlo, attributa credimus.
Arbores postea blâdioribus fruge succis hominē mitigauere. Ex ijs recteās membra olei
liquor, uiresq; potus uini, tot deniq; sapores annui sponte ueniētes: & mēsa, depugnetur
licet earum causa cum feris, & pasti naufragorū corporibus pisces expetâtur, etiānum
tamen secundæ. Mille præterea sunt usus earum, sine quib; uita degi nō possit. Arbore sul-
camus maria, terrasq; ad mouemus, arbore ædificamus tecta. Ex arbore & simulacra nu-
minum fuere, nondum pretio excogitato beluarum cadaueri, anteq; ut à dijs nato iure lu-
xurię, eodē ebore numinū ora spectarētur & mensarū pedes. Produunt Alpibus coercitas,
10 & tum inexuperabili munimento Gallias, hanc primū habuisse causam superfundendi
sefe Italix, quod Elico ex Heluetijs ciuis earum, fabrilem ob artem Romæ commoratus,
siccā & uuam, oleiq; ac uini præmissa remeans secum tulisset. Quapropter hæc
uel bello quæsisse uenia sit. Sed quis non iure miretur arborem umbræ gratia tantum ex
alieno petitam orbe? Platanus hæc est, per mare Ionium in Diomedis insulam eiusdem
tumuli gratia primum inuecta, inde in Siciliā transgressa, atq; inter primas donata Italix,
& iam ad Morinos usq; peruecta, ad tributariū etiā pertinēs solum, ut gentes uectigal
& pro umbra pendāt. Dionysius prior Siciliæ tyrannus Rhegiū in urbem transtulit eas,
domus suæ miraculum, ubi postea factum gymnasium: nec potuisse in amplitudinem
adolescere, & alias fuisse in Italia, ac nominatim Hispania apud autores inuenitur. Hoc
20 actum circa captæ urbis ætatem, tantumq; postea honoris increuit, ut mero infuso enu-
triantur: compertum id maxime prodesse radicibus, docuimusq; etiam arbores uina po-
tare. Celebrata sunt primum in ambulatione Academiæ Athenis cubitorum xxxvi.
unius radice ramos antecedente. Nunc est clara in Lycia gelidi fontis socia amœnitate, iti-
neri apposita, domicilij modo caua lxxx atque unius pedum specu, nemoroso uertice,
& se uastis protegens ramis, arborū instar, agros longis obtinens umbris: ac ne quid desit
speluncæ imagini, saxea intus crepidinis corona muscosos complexa punices: tam digna
miraculo, ut Licinius Mutianus ter eos, & nuper prouinciæ eius legatus, prodendū etiā
posteris putarit, epulatum intra eam secum duodeuicesimo comite, large ipsa toros præ-
bente fronde, ab omni afflatu securum, optantem imbrium per folia crepitus, lætiorem
30 quā marmorū nitore, picturæ uarietate, laqueariū auro, cubuisse in eadem. Aliud exem-
plum Canj principis, in Veliterno rure mirati unius tabulata, laxiq; ramorum trabibus
scamna patula, & in ea epulati, cum ipse pars esset umbræ, xv. conuiuiarum ac ministerij
capace triclinio, quam coenam appellauit ille nidum. Est Gortynæ in insula Creta iuxta
fontē platanus una, insignis utriusq; linguæ monumētis, nunq; folia dimittens: Statimq;
ei Græciæ fabulositas superfuit, Iouem sub ea cum Europa concubuisse: ceu uero nō alia
eius generis esset in Cypro: sed ex ea primū in ipsa Creta (ut est natura hominū nouitatis
auida) platanī satæ regenerauere uitū: quandoquidē cōmendatio arboris eius nō alia ma-
ior est, quā solem æstate arcere, hyeme admittere. Inde in Italiam quoq; ac suburbana
sua Claudio principe Marcelli Eterni libertus, sed qui se potētiæ causa Cæsaris libertis
40 adopsisset, spado Thesalicus prædiues, ut merito dici posset is quoq; Dionysius, trāstu-
lit id genus. Durantq; etiā in Italia portenta terrarū, præter illa scilicet quæ ipsa excogita-
uit Italia.

De chamæplato, & quis totonderit uiridaria.

Cap. ii

NAncq; & chamæplatanī uocantur coactæ breuitatis, quoniā arborum etiā abortus
inuēnimus. Hoc ergo quoq; in genere pumilionū infelicitas dicta erit. Fit autem &
serendi genere & recidendi. Primus Cn. Matius ex equestri ordine, diui Augusti amicus,
inuenit nemora consilia intra hos lxxx. annos.

De peregrinis arboribus, & malo Assyria.

Cap. iiii

Peregrinæ & cerasi, Persicæq; & omnes quarū Græca nomina aut aliena: sed quæ ex
his incolarum numero esse cœpere, dicuntur inter fructiferas. In præsentia externas
perse

persequemur, à salutarì maxime orì. Malus Assyria quam alijs uocant Medicam, ueternis medetur. Folium eius est unedonis intercurrentibus spinis. Pomum ipsum aliàs non manditur, odore præcellit foliorum quoq; , qui transit in uestes unà cõditus, arcetq; animalium noxia. Arbor ipsa omnibus horis pomifera est, alijs cadentibus, alijs maturiscentibus, alijs uero subnascentibus. Tentauere gentes transferre ad sese, propter remedij præstantiã sicutilibus in uasis, dato per cauernas radicibus spirameto: Qualiter omnia trãstura lógus, seri arctissime transferriq; meminisse cõueniet, ut semel quæque dicantur. Sed nisi apud Medos & in Perside nasci noluit, Hæc est autem, cuius grana Parthorum proceres incoquere diximus esculentis, cõmendandi halitus gratia. Nec alia arbor laudatur in Medis. Lanigeras Serum in mentione gentis eius narrauimus.

De Indiæ arboribus, & quando primum Romæ ebenus.

Cap. iiii

Item Indiæ arborum magnitudinem. Vnam è peculiaribus Indiæ Virgilius celebrauit Ebenum, nusquã alibi nasci professus. Herodotus eã Aethiopiæ intelligere maluit, tributum uice regibus Persidis è materie eius centenas phalangas tertio quoq; anno pensitasse Aethiopas cum auro & ebore, prodendo. Non omittendum id quoque, uicenos dentes elephantorum grandes, quoniã ita significauit, Aethiopas eadẽ causã pendere solitos. Tãta ebori autoritas erat urbis nostrę trecentesimo decimo anno: tunc enim autor ille historiam eam condidit Thurijs in Italia. Quo magis mirum est, quod eidem credimus, qui Padum amnem uidisset, neminem ad id tempus Asiæ Græciæq; , aut sibi cognitum. Aethiopiæ forma, ut diximus, nuper allata Neroni principi, raram arborem ebenum Meroen usque à Syene sine imperij, per nongenta xcv. m. passuum, nullamq; aliam nisi palmarum generis esse docuit. Ideo fortassis in tributorum autoritate tertia res fuerit ebenus. Romæ eam magnus Pompeius in triumpho Mithridatico ostēdit. Accendi eam Fabianus negat: utitur tamen odore iucundo. Duo genera eius. Rarum id quod melius arboreum, trunco enodum, materie nigri splendoris, ac uel sine arte protinus iucundi. Alterum fruticosum cythi modo, & tota India dispersum.

De spina & ficu Indicis.

Cap. v

Ibi & spina similis, sed deprehensa uel lucernis, igni protinus transiliẽte. Nunc eas exponam quas mirata est Alexandri Magni uictoria, orbe eo patefacto. Ficus ibi exilia potina habet. Ipsa se semper ferens, uastis diffunditur ramis: quorum pondera adeo in terram curuantur, ut annuo spatio insistantur, nouamq; sibi propaginem faciant circa parentem in orbem, quodam opere topiario. Intra septem eam æstiuant pastores, opacam pariter & munitam uallo arboris, decora specie subter intuẽti, proculcè fornicato ambitu. Superiores eiusdẽ rami in excelsum emicant, syluosa multitudine, uasto matris corpore, ut lxx. p. pleræq; orbe colligant, umbra uero bina stadia operiant. Foliorum latitudo peltæ effigiem Amazonicæ habet: ea causã fructum integens, crescere prohibet. Rarusq; est, nec fabæ magnitudinem excedens: sed per folia solibus coctus præduli sapore, dignus miraculo arboris: gignitur circa Acesinem maxime amnem.

De arbore pala, & arboribus Indicis sine nominibus, & laniferis.

Cap. vi

Maior alia, pomo & suauitate præcellentior, quo sapientes Indorum uiuunt. Folium Malas autum imitatur, longitudine trium cubitorum, latitudine duum. Fructum cortice emittit, admirabilem succi dulcedine, ut uno quaternos satiet. Arbori nomen palæ, pomo arienæ. Plurima est in Sydracis, expeditionum Alexandri termino. Est & alia similis huic, dulcior pomo, sed interaneorum ualitudini infesta. Edixerat Alexander ne quis agminis sui id pomum attingeret. Genera arborum Macedones narrauere, maiore ex parte sine nominibus. Est & terebintho similis cætera, pomo amygdalis, minore tantum magnitudine, præcipuè suauitatis. In Bactris utiq; hanc aliqui terebinthum esse proprii generis potius quàm similem ei putauerunt. Sed unde uestes lineas faciunt, folijs moro similis, calyce pomi cynorhodo. Serit eam in campis, nec est gratior ullarum prospectus. Oliua Indiæ sterilis, præterquam oleastri fructu.

De pipe

De piperis arboribus, de gariophyllo, & alijs pluribus.

Cap. vii

PAsim uero quæ piper gignunt, iuniperis nostris similes, quanquā in fronte Caucaſi ſolibus oppoſita gigni tantū eas aliqui tradidere. Semine à iunipero diſtāt paruulis ſiliquis, quales in faſeolis uidemus. Hæc priuſquē dehiſcāt decerptæ, toſtæquē ſole, faciūt quod uocatur piper longum. Paulatim uero dehiſcētes maturitate, oſtendūt candidum piper: quod deinde toſtū ſolibus, colore rugisquē mutatur. Verū & iſs ſua iniuria eſt, atquē cœli inſtemperie carbunculātur, ſiūtquē ſemina caſſa & inania, quod uocat brechmaſin, ſic Indorū lingua ſignificāte abortū. Hoc ex omni genere aſperriſimū eſt, leuiſſimūquē & pallidū. Gratiū nigrū, leniuſquē utroquē candidum. Nō eſt huius arboris radix, ut aliqui exiſtimauere, quod uocant zimpiberi, alijs uero ſingiberi, quanquā ſapore ſimile. Id enim in Arabia atquē Troglodytica in uillis naſcitur, paruē herbæ radice cādida. Celeriter ea cariē ſentit, quāuis in tanta amaritudine. Pretium eius in libras vi. Piper longū faſcille adulteratur Alexandrinio ſinapi. Emitur in libras x. xv. Albū x. vii. nigrū x. iiii. Vſum eius adeo placuiſſe mirū eſt. In alijs quippe ſuauiſas cepit, in alijs ſpecies inuitauit: huic nec baccæ commendatio eſt aliqua: ſola placere amaritudine, & hāc in Indos peti. Quis ille primus experiri cibis uoluit: aut cui in appetenda auiditate eſurire nō fuit ſatis? Vtrunquē ſylueſtre gentibus ſuis eſt, & tamen pondere emitur ut aurū uel argentū. Piperis arbore iā & Italia habet, maiorem myrto, nec aſſimilem. Amaritudo grano eadē quæ piperi muſteo creditur eſſe. De eſt toſta illa maturitas, ideoquē & rugarū colorisquē ſimilitudo. Adulteratur iuniperi baccis mire uim trahētibus. In pōdere quidē multis modis. Eſt etiamnū in India piperis grani ſimile, quod uocatur gariophyllon grādus fragiliūſquē. Tradūt in Indico loco id gigni. Aduēhitur odoris gratia. Fert & ſpina piperis ſimilitudinē, præcipua amaritudi-
ne, ſolijs paruis denſiſquē cyperi modo, ramis triū cubitorum, cortice pallido, radice lata, lignoſaquē, buxui coloris. Hæc in aqua cum ſemine excepta in æreo uale medicamentū ſit; quod uocatur lycion. Ea ſpina & in Pelio monte naſcitur, adulteratquē medicamentū. Item aſphodeli radix aut ſel bubulum, aut abſinthiū, uel thus, uel amurca. Lycion aptiſſimum medicinæ, quod eſt ſpumoſum. Indi in utribus camelorum aut rhinocerotum id mittunt. Spinam iſſam in Græcia quidam pyxanthum Chironium uocant.

De macir, & ſaccaro, & arboribus Arianæ gentis.

Cap. viii

ET macir ex India aduehitur, cortex rubēs radicis magnæ, nomine arboris ſuæ. Qualis ſit ea, incōpertū habeo. Corticis melle decocti uſus in medicina ad dyſentericos præcipuus habetur. Saccaron & Arabia fert, ſed laudatius India. Eſt autē mel in harundinibus collectū, gummiū modo candidū, dentibus fragile, ampliſſimū nuci auellanae magnitudine, ad medicinæ tantū uſum. Contermina Indis gens Arianā appellatur, cuius ſpina lachrymarū pretioſa, myrrhæ ſimilis, acceſſu propter aculeos anxio. Ibi & frutex peſtilens raphani, folio lauri, odore equos inuitante, qui penē equitatu orbauit Alexandrū primo introitu, quod & in Gedroſis accidit. Itē laurino folio & ibi ſpina tradita eſt, cuius liquor aſperſus oculis, cæcitate infert omnibus animalibus. Necnō & herba præcipui odoris, reſerta minutis ſerpentibus quarū ictu protinus moriendū eſſet. Oneſicritus tradit in Hyrcaniæ cōuallibus ſicis ſimiles eſſe arbores, quæ uocētur Occhi, ex quibus deſtuat mel horis matutinis duabus.

De bdellio & arboribus Perſici maris.

Cap. ix

Vicina eſt Bactriana, in qua bdellium nominatiſſimū. Arbor nigra eſt, magnitudine oleæ, folio roboris, fructu capriſici naturaquē. Gūmi alijs brochon appellāt, alijs malachram, alijs maldacon. Nigrū uero & in offas cōuolutū hadrobolon. Eſſe autē debet tranſlucidū ſimile cere, odoratū, & cū fricat pingue, guſtu amarū citra acorē. In ſacris uino pſuſum odoratius. Naſcitur & in Arabia, Indiaquē, & Media ac Babilōe. Aliq peraticū uocat ex Media aduectū. Facilius hoc & cruſtoſius, amariūſquē: at Indicū humidius & gummoſum. Adulteratur amygdala uoce. Cætera eius genera cortice ſcordaſti. Ita uocatur arbor æmulo gūmi. Sed deprehendūtur (quod ſemel dixiſſe & in cæteros odores ſatis ſit) odore

c 2 colore

colore, pondere, gustu, igne. Bactriano nidor siccus, multūq; cādidi unguēs. Præterea suū pondus, quod grauius esse aut leuius non debeat. Pretiū syncero in libras x. terni. Gentes supradictas Persis attingit, rubro mari (quod ibi Persicū uocauimus) longe in terra æstus agente, mira arborum natura. Nanq; erosæ sale, inuectis derelictisq; similes, siccō littore radicibus nudis polyporū modo amplexæ steriles harenas spectātur. Eadem mari adueniente fluctibus pulsata, resistunt immobiles. Quin & pleno æstu operiuntur totæ, apparetq; rerum argumentis, asperitate aquarum illas ali. Magnitudo miranda est, species similis unedonis, pomum amygdalis extra, intus contortis nucleis.

De arboribus Persicæ insulæ, & lanigeris arboribus.

Cap. x

TYLOS insula in eodem sinu est, repleta syluis quæ spectat orientem, quæq; & ipsa æstu maris perfunditur. Magnitudo singulis arboribus fici, flos suauitate inenarrabili, pomū lupino simile, propter asperitatem intactum omnibus animalibus. Eiusdem insulæ excelsoiore suggestu lanigeræ arbores alio modo quàm Serū. Is folia infecunda: quæ ni minora essent, uitium poterant uideri. Ferunt cotonei mali amplitudine cucurbitas, quæ maturitate ruptæ ostendunt lanuginis pilas, ex quibus uestes pretioso linteo faciunt.

De gossampinis, & arboribus ex quibus uestes fiunt, & quibus modis constant arborum fructus.

Cap. xi

ARBORES uocant gossampinos, fertiliores etiā Tylo in minore, quæ distat x. m. pass. Iuba circa frutice lanugines esse tradit, linteaq; fieri Indicis præstātiora. Arabiæ aut arbores ex quibus uestes faciūt, cynas uocari, folio palmæ simili. Sic Indos suæ arbores uestiunt. In Tyliis aut & alia arbor floret albæ uiolæ specie, sed magnitudine quadruplici, sine odore, quod miremur. In eo tractu est & alia similis, foliosior tamen roseisq; floris: quæ noctu cōprimens, aperire incipit solis exortu, meridie expādit. Incolæ dormire eū dicūt: Fert eadē insula & palmas, oleasq; ac uites, & cū reliquo pomorū genere ficos. Nulli arborum folia ibi decidunt. Rigaturq; gelidis fontibus, & imbres accipit. Vicina his Arabia, flagitat quandā generū distinctionē, quoniā fructus is cōstat radice, frutice, cortice, succo, lachryma, ligno, furculo, flore, folio, pomō. De costo & nardo, & differētijs nardi. Ca. xii

RADIX & foliū Indis est maximo pretio. Radix costi gustu feruens, odore eximio, frutice aliās inuiti. Primo statim introitu amnis Indi in Patale insula, duo sunt eius genera, nigrum, & quod melius candidas. Pretiū in libras xvi. De folio nardi plura dicere patet, ut principali in unguentis. Frutex est graui & crassa radice, sed breui ac nigra, fragiliq; quamuis pingui, sitū redolēte ut cyperi, aspero sapore, folio paruo densoq;. Cacumina in aristas se spargūt, ideo gemina dote nardi spicas ac folia celebrāt. Alterū eius genus apud Gangem nascēs damnatur in totū, ozenitidis nomine, uirus redolēs. Adulteratur & pseudonardo herba, quæ ubiq; nascitur, crassiore atq; latiore folio, & colore languido in candidum uergente. Item sua radice permixta ponderis causa, & gummi, spumaq; argenti aut stibio, cyperiue cortice. Syncerū quidē leuitate deprehēditur, & colore ruffo, odorisq; suauitate, & gustu maxime siccate os, sapore iucūdo. Pretiū spicæ in libras xc. Folia diuisere annonā, ab amplitudine hadrosphærū uocatur maioribus folijs + x. xxx. Quod minore folio est mesosphærū appellatur, emitur. x. lx. Laudatissimū microsphærū ē minimis foliū pretij eius x. lxxv. Odoris gratia omnibus maior recentibus. Nardo color qui inuenterauerit nigriori melior. In nostro orbe, p. xime laudatur Syriacū, mox Gallicū, tertio loco Creticū, quod alij quidem agrū uocāt, alij phu, folio olusatri, caule cubitali, geniculato in purpura albicante, radice obliqua uillosaq;, & imitāte auium pedes. Baccaris uocatur nardum rusticū, de quo dicemus inter flores. Sunt aut ea omnia herbæ præter Indicū. Ex his Gallicū & cū radice uellitur, abluunturq; uino. Siccatur in umbra, alligatur fasciculis in charta, non multū ab Indico differēs, Syriaco tamen leuius. Pretiū xij. In his probatio una, ne sint fragilia, & arida potius quàm sicca folia. Cum Gallico nardo semper nascitur herba, quæ hirculus uocatur, à grauitate odoris & similitudine, quæ maxime adulteratur. Distat, quod

hoc est, de
narij xxx.

quod sine cauliculo est, & qđ minoribus folijs, quodq; radicis neq; amara, neq; odorata.

De asaro, amomo, amomide & cardamomo.

Cap. XIII

Nardi uim habet & asarū, quod & ipsum aliqui syluestre nardum appellant. Est autē edere folijs, rotūdioribus tantū mollioribusq;, flore purpureo, radice Gallici nardi: Semen acinosum, saporis calidi ac uinosi. Montibus in umbrosis bis anno floret. Optimum in Ponto, proximū in Phrygia, tertium in Illyrico. Foditur cū folia mittere incipit, & in sole siccat, celeriter sitū trahēs ac senescēs. Inuēta nuper & in Thracia herba est, cuius folia nihil ab Indico nardo distant. Amomi uua in usu est, Indica uire labrusca: ut aliq; existimauere, frutice myrtooso, palmi altitudine: carpiturq; cum radice, manipulatim leniter componitur, protinus fragile. Laudatur q; maxime Punici mali folijs simile, nec rugosis, colore ruffo. Secunda bonitas pallido. Herbaceū peius, pessimumq; candidū, quod & uetustate euenit. Pretiū uuæ in libras x. lx. friato uero amomo xlvij. Nasct̃ & in Armenia parte, quæ uocatur Otene, & in Media, & in Ponto. Adulteratur folijs Punici, & gummi liquido ut cohareat, conuoluatq; se in uuæ modū. Est & quæ uocatur amomis, minus uenosa atq; durior, ac minus odorata: quo apparet, aut aliud esse, aut colligi immaturum. Simile his & nomine & frutice cardamomum, semine oblongo. Metitur eodem modo & in Arabia. Quatuor eius genera, Viridissimum ac pingue acutis angulis cōtumax fricanti, quod maxime laudatur. Proximū ē ruffo candicans. Tertium breuius atq; nigrius. Peius tamen uariū & facile tritu, odorisq; parui: qui uerus, costo uicinus esse debet. Hoc & apud Medos nascitur. Pretiū optimi in libras duodecim. Cinamomo proxima gentilitas erat, n̄ prius Arabiæ diuitias indicari conueniret, causasq; quæ cognomen illi felicitis ac beatæ dedere. Principalia ergo in illa thus, & myrtha. Hæc & cum Troglodytis communis.

De thure, & arboribus.

Cap. XIII

Thura præter Arabiā nullis, ac ne Arabiæ quidem uniuersæ. In medio eius ferē sunt. Atramiæ pago Sabæorū capite regni Sabora, in monte excelso, à quo octo māsionibus distat regio eorum thurifera. Saba appellatur, quod significare Græci mysterium dicunt: spectat ortus solis æstiu, undique rupibus inuia, & à dextera maris scopulis inaccessa. Id solum ē rubro lacteum traditur. Syluarū longitudo est schcenorum xx. latitudo dimidium eius. Schcenus patet Eratosthenis ratione, stadia xl. hoc est, pass. quinq; m. alij qui xxij. stadia singulis schcenis dedere. Attolluntur colles alti, decurruntq; & in plana arbores sponte natæ. Terrā argillosam esse cōuenit, raris fontibus ac nitrosis. Attingunt & Minæi pagus alius, per quos euehitur uno tramite angusto. Hi primi cōmerciū thuris ferere, maximeq; exercēt: à quibus & Minæū dictū est. Nec præterea Arabum aliq; thuris arborem uidēt, ac ne horum quidem oēs. Feruntq; mmm non amplius esse familiarum, quæ ius per successiones id sibi uindicerent. Sacros uocari ob id, nec ullo cōgressu foeminarum funerumq;, cū incidāt eas arbores aut metāt, pollui: atq; ita religione merces augeri. Quidam promiscuum ius ijs populis esse tradunt in syluis, aliq; per uices annorum diuidi. Nec arboris ipsius quæ sit facies cōstat. Res in Arabia gessimus, & Romana arma in magnam partē eius penetrauerunt: Cetiā Cæsar Augusti filius inde gloriam petijt, nec tamen ab ullo (quod equidem sciā) Latino arborum earum tradita est facies. Græcorū exempla uariāt. Aliq; folio piri, minore duntaxat, & herbidi coloris prodidere. Aliq; lentisco similem subrutilo folio: Quidam terebīnthū esse, & hoc uisum Antigono regi allato frutice. Iuba rex ijs uoluminibus quæ scripsit ad C. Cæsarem Augusti filium ardentem fama Arabiq;, tradit cōtorū esse caudicis, ramis aceris maxime Pontici. Succum amygdalæ modo emittere, talesq; in Carmania apparere, & in Aegypto satas studio Ptolemæorum regnantium. Cortice lauri esse cōstat. Quidam & folium simile dixere. Talis certe fuit arbor Sardinibus. Nam & Asiæ reges ferendi curam habuerunt, Qui mea ætate legati ex Arabia uenerunt, omnia incertiora fecerunt, quod iure miremur, uirgis etiam thuris ad nos cōmerantibus: quibus credi potest, matrem quoq; teretem, & enodi fruticare trūco. Meti semel

anno solebat, minore occasione uendendi. Iam quæstus alteram uindemiã affert. Prior atq; naturalis uindemiã circa canis ortum flagrantissimo æstu, incidentibus quã maxime uideatur esse prægnans, tenuissimuscq; tendi cortex. Laxatur hic plaga, nõ adimitur. Inde profilit spuma pinguis. Hæc concreta densatur, ubi loci natura poscat tegete palmea excipiente, aliubi area circumpauita. Purius illo modo, sed hoc ponderosius. Quod in arbore hæsit, ferro depectitur, ideo corticosum. Sylua diuisa certis portionibus, mutua innocẽtia tuta est. Neq; ullus faucias arbores custodit. Nemo furatur alteri. At hercule Alexandriæ ubi thura interpollantur, nulla satis custodit diligẽtia officinas. Subligaria signantur opifici. Persona adiscitur capiti, densusue reticulus. Nudi emittuntur. Tanto minus fidei apud hos pœna quàm apud illos syluæ habent. Autumno legitur ex æstiuo partu. Hoc purissimum, candidum. Secunda uindemiã est uere, ad eam hyeme corticibus incisis. Ruffum hoc exit, nec comparandum priori. Illud carpheotum, hoc dathiathum uocant. Creditur & non uelle arboris candidius, sed ueteris odoratius. Quidam & in insulis melius putant gigni. Iuba in insulis negat nasci. Quod ex eo rotunditate guttæ pepedit, masculum uocamus, cum alias nõ ferẽ mas uocetur, ubi nõ sit fœmina. Religioni tributum ne sexus alter usurparetur. Masculum aliqui putant à specie testium dictum. Præcipua aut gratia est mammoso, cum hærente lachryma priore cõsecuta alia miscuit se. Singula hæc manũ implere solita inuenio, cum minore diripiendi auiditate lentius nasci liceret. Græci stagoniã & atomum talimodo appellant, minorem autem Arabiam. Micas concussu elisas mannã uocamus. Etiamnum tamen inueniuntur guttæ, quæ tertiam partem minæ, hoc est xxxix denariorum pondus æquent. Alexandro Magno in pueritia sine parsimonia thura ingerenti artis, pædagogus Leonides dixerat, ut illo modo cum deuicisset thuriferas gẽtes supplicaret. At ille Arabia potitus, thure onustam nauim misit ei, exhortatus, ut large deos adoraret. Thus collectum Sabotam camelis couchitur, porta ad id una patente. Digredi uia capitale leges fecere. Ibi decimas deo, quem uocant Sabin, mensura nõ pondere sacerdotes capiunt. Nec ante mercari licet. Inde impensæ publicæ tolerantur. Nam & benigne certo itinerum numero deus hospites pascit. Euehi non potest nisi per Gebanitas, itaq; & horum regi penditur uectigal. Caput eorum Thomna abest à Gaza nostri littoris Iudææ oppido lxxx. xxvii. m. pass. quod diuiditur in mansiones camelorum lxxii. Sunt & quæ sacerdotibus dantur portiones, scribisq; regum certæ. Sed præter hos & custodes, satellitesq; & hostiarum, & ministri populantur. Iam quacumq; iter est, aliubi pro aqua, aliubi pro pabulo, aut pro mansionibus, uarijsq; portorijs pendunt, ut sumptus in singulos camelos denarium dclxxxviii. ad nostrum littus colligat, iterumq; imperij nostri publicanis penditur. Itaq; optimi thuris libra xvi. pretium habet, secunda xv. tertia xiiii. Apud nos adulteratur resinæ candidæ gemma per quàm simili, sed deprehenditur quibus dictum est modis. Probatur candore, amplitudine, fragilitate, carbone, ut statim ardeat. Item ne dentem recipiat potius quàm in micas frangatur.

De myrrha, & arboribus myrrhæ.

Cap. xv

MYRRHAM in iisdem syluis permixtam arborem nasci tradidere aliqui, plures separatim. Quippe multis in locis Arabiæ gignitur, ut apparebit in generibus. Couchitur & ex syluis laudata, petuntq; eam etiã ad Troglodytas Sabæi transitu maris. Satius quoque prouenit, multum syluestri prælata. Gaudet rastris & ablaqueationibus, melior radice refrigerata. Arbori altitudo ad quinque cubita, nec sine spina, caudice duro & intorto, crassiore quàm thuris, & ab radice etiam quàm reliqua sui parte. Corticem leuem similemque unedoni, scabrum alij spinosumq; dixere. Folium oliuæ, uerum crispus, & aculeatũ. Iuba oliuæ satri. Aliqui similem iunipero, scabriorem tantum spinisq; horridam, folio rotundiore, sed sapore iuniperi. Necnon fuere qui è thuris arbore utrunque nasci mentirentur. Inciduntur bis & ipsæ, iisdemq; temporibus, sed à radice usque ad ramos, qui ualent. Sudant autem sponte prius quàm incidantur, statim dictam, cui nulla præfertur. Ab hac satius, & in

& in syluestri quoq; melior æstiuæ. Non dant ex myrrha portiones deo, quoniã & apud alios nascit. Regi tamen Gebanitarũ quartas partes eius pendũt. Cætero passim à uulgo coemptã in folles cõfarciant, ipsiq; unguentarij digerũt haud difficulter odoris atq; pinguedinis argumẽtis. De generibus myrrhæ, & natura, & pretio eius. Ca. xvi

Genera cõplura. Troglodytica syluestriũ prima. Sequẽs Minæ, in qua & Atramiti/ ca est, & Ausaritis Gebanitarum regno. Tertia Dianitis: Quarta collatitia. Quinta Sembracena, à ciuitate regni Sabæorũ mari proxima. Sexta quam Dufaritiũ uocant. Est & candida uno tantũ loco, quæ in Messalũ oppidũ cõfertur. Probatur Troglodytica pin/ guedine, & quod aspectu aridior est, sordidaq; atq; barbara, sed actior ceteris. Sembrace
10 na prædictis caret uitijs, ante alias hilaris, sed uiribus tenuis. In plenũ aut probatio est mi/ nutis glebis, nec rotundis, in cõcretũ albicantis succi & tabescentis: utq; fracta cãdidos un/ gues habeat, gustu leniter amara. Secunda bonitas intus uariæ. Pessima intus nigra: peior si etiã foris. Pretia ex occasione euentũ uaria. Staetæ uero à vi. ad l. Satiaæ summum ad xxii. Erythreæ ad xvi. Hanc uolũt Arabicã intelligi. Troglodyticæ nucleo ad xii/ eius uero quam odorariã uocant ad xiiii. Adulteratur lentisci glebis, & gummi. Item cu/ cumeris succo amaritu dinis causa, sicut põderis spuma argeti. Reliqua uitia deprehẽdun/ tur sapore gũmi dente lentescens. Fallacissime aut adulteratur indica myrrha, quæ ibidẽ
quadã è spina colligitur. Hoc solũ peius India affert facili distinctione, tanto deterior est.

De masticæ, ladano, & bruta, enhæmo, & strobo, & de styraçe. Cap. xvii

Ergo transit in masticen, quæ & ex alia spina fit in India, itemq; in Arabia: lamã uo/ cant. Sed masticæ quoq; gemina est, quoniã & in Asia Græciã reperitur herba ra/ dice folia emittẽs, & carduum similem malo, seminis plenum: lachrymaq; erumpit incisa parte summa, uix ut dignosci possit à masticæ uera. Necnon & tertia in Ponto est, bitumi/ nis similior. Laudatissima autẽ Chia candida, cuius pretiũ in libras xx. nigræ uero xii. Chia è lentisco traditur gigni gummi modo. Adulteratur ut thura resina. Arabia etiã/ num & ladano gloriatur: forte casuq; hoc, & iniuria fieri odoris, plures tradidere. Capras maleficũ aliã frondibus animal, odoratorũ uero fruticũ expetentiũ, tanq; intelligat pre/ tia, carpere germinũ caules præ dulci liquore turgẽtes, distillatẽq; ab his casus mixtura succum improbo barbarũ uillo abstergere. Hunc glomeratũ puluere, incoqui sole. Et ideo
10 in ladano caprarum pilos esse. Sed hoc non alibi fieri q; in Nabatæis, qui sunt ex Arabia contermini Syriæ. Recentiores ex autoribus strobon hoc uocant. Traduntq; syluas Ara/ biam pastu caprarum infringi, atq; ita succum uillis inhærescere, uerum autem ladanium Cypri insulæ esse: ut obiter quæq; genera odorum dicantur, quamuis non terrarum ordi/ ne. Similiter hoc & ibi fieri tradunt, & esse cespum hircorum barbis genibusq; uillosis inhærens, sed edere flore deroso, pastibus matutinis, cum est torulenta Cypros. Deinde nebula sole discussa, puluerem madentibus uillis adhærescere, atq; ita ladanium depecti. Sunt qui herbam in Cypro ex qua id fiat, ledam appellent: & enim illi ledanum uocant. huius pingue insidere: atque attractis funiculis herbam eam conuolui, atq; ita offas fieri. Ergo in utraq; gente bina genera, terrenum & factitium. Id quod terrenum est, friabile:
40 factitium, lentum. Necnon & fruticem esse dicunt in Carmania, & super Aegyptum per Ptolemæos translatis plantis: aut (ut alij) generante & id thuris arbore: colligiq; ut gum/ mi inciso cortice, & caprinis pellibus excipi. Pretia sunt laudatissimo in libras asses xl. Adulteratur myrti baccis, & alijs animalium sordibus. Synceri odor debet esse ferus, & quodammodo solitudinem redolens: ipsum uisu aridum, statim tactu mollescere, accen/ sum fulgere, odore iucundo gratum. Myrtata deprehenduntur, crepantq; in igne. Præ/ terea syncero calculi potius è rupibus inhærent quàm puluis. In Arabia & olea dotatur lachryma, qua medicamentum conficitur à Græcis enhæmon dictum, singulari effectu contrahendis uulnere ciatricibus: In maritimis eæ fluctibus æstiuque operiuntur. Nec baccæ nocet, cum constet & in folijs salem relinqui. Hæc sunt peculiaria Arabiæ

& pauca præterea communia, alibi dicenda, quoniam in ijs uincitur. Peregrinos ipsa mire odores & ad externos petit. Tanta mortalibus suarum satietas est, alienarumq; auaritas. Petunt igitur in Helimæos arborē brutam, cupressō fusā similem, ex albidis ramis, iucūdi odoris accensam, & cum miraculo historijs Claudij Cæsaris prædicatā. Folia eius inspergere portionibus Parthos tradit. Odorem esse proximū cedro, sumumq; eius cōtra ligna alia remedio. Nasctur ultra Pasitigrin in finibus oppidi Sitacæ, monte Zagro. Petunt & in Carmanis arborē strobū ad suffitus, perusam uino palmeo accēdentes. Huius odor redit à cameris ad solū iucundus, sed aggrauās capita, citra dolorē tamen. Hoc somnum ægris querunt. His cōmercij Carras oppidum aperuere, quod est illis nūdinarium. Inde Gabbam omnes petere solebant, dieterum xx. itinere, & Palestinā Syriam. Postea Characem peticēptum ac regna Parthorū ex ea causā, autor est Iuba. Mibi ad Persās etiā prius istā portasse, q̃ in Syriam aut Ægyptum uidentur. Herodoto teste, qui tradit singula milia talentū thuris annua pensitasse Arabas regibus Persarū. Ex Syria reuehunt styracem, acri odore eius in focis abigentes suorum fastidiū. Cætero, nō alia ligni genera sunt in usu q̃ odorata. Cibosq; Sabæi coquunt thuris ligno, alij myrrhæ, oppidorum uicorumq; nō alio q̃ ex aris fumo atq; nidore. Ad hūc ergo sanandum urunt styracem in pellibus hircinis, suffiuntq; tecta. Adeo nulla est uoluptas, quæ nō assiduitate sui fastidiū pariat. Eundem & ad serpentes fugandas urunt, in odoriferis syluis frequentissimas.

De felicitate Arabiæ.

Cap. xviii

Non sunt eorum cinnamomum aut casia: & tamen felix appellatur Arabia, falsa & 20
ingrata cognominis, quæ hoc acceptum superis ferat, cum plus ex eo inferis debeat. Beatam illam fecit hominum etiā in more luxuria, quæ dijs intellexerat genita, adhibēs urendis defunctis. Periti rerum asseuerant, nō ferre tantum annuo foctu, quantum Nero princeps nouissimo Poppeæ suæ die cōcremauerit. Æstimentur postea toto orbe singulis annis tot funera, acruatimq; cōgesta honori cadauerum, quæ dijs per singulas micæ dantur. Nec minus propitij erant mola salsa supplicatibus, imò uero (ut palam est) placationes. Verum Arabiæ etiānum felicius mare est. Ex illo nanq; margaritas mittit. Minimaq; computatione milies centena milia sestertium annis omnibus India & Seres peninsulæq; illa imperio nostro adimunt. Tanto nobis deliciæ & scæminē cōstant. Quota enim portio ex illis ad deos quæso iam uti ad inferos pertinet?

De cinnamomo, & xylocinnamomo, & casia

Cap. xix

Cinnamomum & casias fabulosa narravit antiquitas, princeps uero Herodotus, auium 40
nidis, & priuatim phœnicis, in quo situ Liber pater educatus esset, ex inuijs rupibus arboribusq; decuti, carnis quam ipsæ inferrent pondere, aut plumbatis sagittis. Item casiam circa paludes propugnāte unguibus diro uestertilionum genere, aligerisq; serpentibus, his cōmentis augētes rerū pretia. Commutata uero fabula est ad meridiani solis repercussus inenarrabilē quendā uniuersitatis halitū è tota peninsula existere, tot generum auræ spirante cōcentu, Magnicæ Alexandri classibus Arabiam odore primum nunciatam in altum. Omnia falsa, siquidem cinnamomum, idemq; cinnamū nascitur in Æthiopia Trogodytis cōnubio permixta. Il mercantes id à cōterminis, uehunt per maria uastata, 40
tibus, quas neq; gubernacula regant, neq; remi trahant uel impellāt, nō uela, nō ratio ulla adiunct, cū omniū instar ibi sint homo tantū & audacia. Præterea hybernū mare exigūt circa brumam, euris tum maxime flantibus. Hi recto cursu per sinus impellūt, atq; à promontorij ambitu argestæ deferunt in portū Gebanitarū qui uocatur Ocila. Quāobrem illi maxime id petūt, prodūtq; uix quinto anno reuerti negotiatores, et multos interire. Contra reuehūt uitrea, & athena, uestes, fibulas cū armillis ac monilibus. Ergo negotiatio illa, scæminarū maxime fide cōstat. Ipse frutex duorū cubitorū altitudine āplissimus, palmicq; minim⁹, iij digitorū crassitudinis, statim à terra sex digitis surculosus, arido similis. Cum uiret nō odoratus, folio origani, siccitate gaudens, sterilior imbre, cædug naturæ. Gignitur quidem

quidē in planis, sed densissimis in uepribus rubisq̃, difficilis collectu. Metitur nō nisi per-
 miserit deus: Iouem hunc intelligūt aliqui, Assabinū illi uocant: xliij. boum caprarumq̃
 & arietum extis impetratur uenia cādendi. Nō tamen aut ante ortum solis, aut post occa-
 sum licet. Sarmenta hastā diuidit sacerdos, deoq̃ partem ponit: reliquū mercator in nas-
 sas condit. Est & alia fama, cum sole diuidi, ternasq̃ partes fieri, deinde sorte cremia discer-
 nis: quodq̃ soli cesserit relinqui, ac sponte cōflagrare. Præcipua bonitas uirgultorū tenuissi-
 mis partibus, ad longitudinē palmi. Secunda proximis breuiore mensura, atque ita ordi-
 ne. Viliissimū quod radicibus proximum, quoniā ibi minimū corticis in quo summa gra-
 tiæ. Qua de causā præferūtur cacumina, ubi plurimus cortex. Ipsum uero lignum in fasti-
 dio est propter origani acrimoniam: xylocinnamomū uocatur. Pretiū est in libras xx. Qui-
 dam cinnami duo genera tradidere, candidū, nigricansq̃. Et quondā præferebatur candi-
 dum, nunc contra nigrum laudatur. Atq̃ etiā uariū præferunt candido. Certissima ta-
 men æstimatio ne sit scabrū, atq̃ ut inter sese tritū tarde frietur. Damnatur in primis mol-
 le, aut cui albet cortex. Ius eius à Gebanitarū rege solo proficiscitur, is edicto mercatu uen-
 dit. Pretia quondā fuere in libras denariorū mille. Auctū id parte dimidia est, incensis, ut
 ferūt, syluis ita barbarorū. Id acciderit ne ob iniquitatē prepotentiū, an forte, nō satis cō-
 stat. Austros ibi tam ardentē flare, ut æstatibus syluas accendant, inuenimus apud auto-
 res. Coronas ex cinnamomo interrasili auro inclusas, primus omnīū in templis Capitoli
 atq̃ Pacis dcauit Imperator Vespasianus Augustus. Radicē eius magni ponderis uidi-
 mus in palatii templo, quod fecerat diuo Augusto cōiunx Augustæ, aureq̃ pateræ impo-
 sitæ: ex qua guttæ æditę annis omnibus in grana durabantur, donec id delubrum incen-
 dio consumptū est. Frutex & casia est, iuxtaq̃ cinnami campos nascitur, sed in montibus
 crassiore sarmento, tenui cute uerius quā cortex, quem contra atq̃ in cinnamomo leua-
 ri & exinaniri pretium est. Amplitudo fruticis trium cubitorum. Colos triplex. Cum pri-
 mum emicat, candidus pedali mensura: deinde rubescit addito semipede: ultra nigricans.
 Hæc pars maxime laudatur, ac deinde proxima: damnatur uero cādida. Consecāt surcu-
 los longitudine binū cubitorū. Mox præsuūt recentibus cortis quadrupedum ob id in-
 terempratum, ut ijs putrescentibus uermiculi lignū erodant, & excauent corticem tutum
 amaritudine. Probatur recens maxime & quæ sit odoris mollissimi, gustūe quā maxi-
 me feruens, potius quā lento tepore leniter mordens, colore purpureo, quæq̃ plurima
 minimū ponderis faciat, breui tunicarū fistula & nō fragili. Lactam uocant talem barba-
 ro nomine. Alia est balsamodes ab odore simili appellata, sed amara, ideoq̃ utilior me-
 dicis, sicut nigra unguentis. Pretia nulli diuersiora. Optimæ in libras x. cæteris x. v.

De isocinnamo, & cancamo, ac taro.

Cap. xx

His addidere mangones quam daphnoiden uocant, isocinnamon cognominatā, præ-
 tiumq̃ eius faciunt x. ccc. Adulteratur styrace, & propter similitudinē corticum
 laui tenuissimis furculis: Quin & in nostro orbe feritur: extremoq̃ in margine imperij,
 quā Rhēnus alluit, uiuit in aluearijs apū sata. Color abest ille torridus sole, & ob id simul
 idem odor. Ex confinio casia cinnamici & cancamum ac tarum inuehitur, sed per Na-
 batæos Troglodytas, qui consider ex Nabatæis.

De serichato & gabalio, & de myrobalano.

Cap. xxi

Eo comportatur & serichatum, & gabalium, quæ intra se consumūt Arabes, nostro
 orbi tantum nominibus cognita, sed cum cinnamomo casiaq̃ nascentia. Peruenit ta-
 men aliquādo serichatū, & in unguenta additur ab aliquibus. Permutatur in libras x. vi.
 Myrobalanū Troglodytis & Thebaidi & Arabiæ, quæ Iudæā ab Aegypto determinat,
 cōmune est, nascēs unguetō, ut ipso nomine apparet. Quo itē indicatur & glandē esse ar-
 boris, heliotropio, quā dicemus inter herbas, simili folio. Fructus magnitudine auellane
 nucis. Ex his in Arabia nascens Syriaca appellatur, & est candida. Cōtra in Thebaidē ni-
 gra. Præfertur illa bonitate olei qd exprimitur, sed copia thebaica. Inter hæc Troglodytica
 uilissima

uillissima est. Sunt qui Æthiopicam ijs præferant, glandem nigram ac pinguem, nucleoq; gracili, sed liquore qui exprimitur odoratori, nascentē in campestribus. Ægyptiam pinguiorem esse, & crassiori cortice rubentē: & quamuis in palustribus nascatur, breuiorem sicciorēq;. E diuerso Arabicam uiridē ac tenuiorē: & quoniam sit mōtuosa, spissiorē. Longe aut optimā Petræam, ex quo diximus oppido, nigro cortice, nucleo cādido. Vn guentarij aut tantum cortices premunt. Medici nucleos tundunt, affusa eis paulatim calida aqua.

De phœnicobalano, & calamo odorato.

Cap. xxii

MYrobalano in unguentis similem proximūq; usum habet palma in Ægypto quæ uocatur adipos, uiridis, odore mali cotonei, nullo intus ligno. Colligitur aut paulo ante q̄ incipiat maturescere. Quod relinquitur phœnicobalanus uocatur, & nigrescit, uescensq; inebriat. Myrobalano pretiū in libras x bini. Institores & fecē unguenti hoc nomine appellant. Calamus quoq; odoratus in Arabia nascēs cōmunis Indis atq; Syriæ est: in qua uincit omnis, à nostro mari centū l. stadijs. Inter Libanū montē, aliūq; ignobilē, nō (ut quidā existimauere) Antilibanū, in cōualle modica iuxta lacū, cuius palustria æstate siccantur, tricenis ab eo stadijs calamus & iuncus odorati gignūtur. Sanē enim dicamus & de iunco, quamuis alio herbis dicato uolumine, quoniā tamē hic unguentorum materia tractatur. Nihil ergo à cæteris sui generis differūt aspectu: sed calamus præstantior odore, statim ē lōginq; inuitat, mollior tactu, meliorq; qui minus fragilis, & qui absulose potius quā raphani modo frangitur. Inest fistulæ araneum, quod uocant florē. Præstantior est cui numerosius. Reliqua probatio ut niger sit. Damnatur aliubi. Melior quo breuior & crassior, lentusq; in frangēdo. Calamo precium in libras xi. iunco xv. Tradūtq; iuncū odoratū & in Campania inueniri. Discessimus à terris oceanum spectantibus ad cōuehas in nostra maria.

De ammoniac & sphagno.

Cap. xxiii

ERgo Æthiopie subiecta Africa ammoniaci lachrymam stillat in harenis suis: inde & nomine etiā ab Ammonis oraculo, iuxta quod gignitur arbor quā metopion uocat: resinæ modo aut gūmi. Genera eius duo, Thrauston, masculi thuris similitudine, quod maxime probatur. Alterū pingue & resinosū, quod phryama appellāt. Adulteratur harenis, uelut nascēdo apprehensis. Igitur q̄ minimis glebis probatur, & q̄ purissimis. Pretiū optimi in libras asses xl. Sphagnos infra eos sit in Cyrenaica prouincia maxime probatur. Alij bryō uocat Secūdū locū obtinet Cyprius, Tertiū Phœnicus. Fertur & in Ægypto nasci. Quin & in Gallia, nec dubitauerim. Sūt cū hoc nomine cani arborum uilli, quales in quercu maxime uidemus, sed odore præstātes. Laus prima cādidiſſimis atq; altissimis, secūda rutilis, nulla nigris. Et in insulis petrisq; nati improbātur, omēs q; qbus palmarum atq; nō suus odor sit.

De cypro, & aspalatho, & maro.

Cap. xxiiii

CYPRUS in Ægypto est arbor ziziphi folijs, semine coriādri, flore candido odorato. Coquitur hoc in oleo, premiturq; postea quod cyprus uocatur. Pretium ei in libras quinq;. Optimū habetur ē Canopica in ripis Nili nata, secūdū Ascalone Iudæ, tertium Cypro insula odoris suauitate. Quidā hāc esse dicūt arborē quē in Italia ligustrū uocetur. In eodem tractu aspalathos nascitur, spina candida, magnitudine arboris modica, flore rosæ. Radix unguentis expetitur. Tradunt in quocunq; frutice curuetur arqus cœlestis, eandem quæ sit aspalatho, suauitatē odoris existere, sed in aspalatho inenarrabilē quandam. Quidā eum Erysiſeprū uocat, alij ſceprū: probatio eius in colore ruffo uel igneo, tactuq; spisso, & odore castoreo. Permutātur in libras xv. In Ægypto nascitur & maron, peius q̄ Lydium, maioribus folijs ac uarijs. Illa breuiā ac minuta & odorata.

De balsamo, & opobalsamo, & xylobalsamo, & styrace, & galbano.

Cap. xxv

SED omnibus odoribus præfertur balsamum, uni terræ Iudæ cōcessum, quondam in duobus tantū hortis utroq; regio, altero iugerum xx. nō amplius, altero pauciorum. Ostendere arbusculam hanc urbi imperatores Vespasianus. Clarumq; dictū à Pompeio Magno in triumpho arbores quoque duximus. Serui nunc hāc, & tributa pendit cum

sua

sua gente, in totum alia natura quam nostri externiq; prodiderant. Quippe uiti similior est quam myrto. Malleolis feri dicitur, nuper uincta ut uitis: & implet colles uinearum modo, quæ sine adminiculis se ipsæ sustinent. Tondetur similiter fruticans, ac rastris nitescit. Properat nasci, intra tertium annum fructifera. Foliū proximū rutæ, perpetua coma. Scruere in eandem Iudæi, sicut in uitā quoq; suā. Contra defendēte Romani, & dimicatum pro frutice est. Seritq; nunc eam fiscus: nec unquā fuit numerosior aut procerior. Proceritas intra bina cubita subsistit. Arbori tria genera. Tenui & capillacea coma, quod uocāt eutheriston. Alterum scabro aspectu, incuruum, fruticosum, odoratius: hoc trachy appellant. Tertiū eumeces, quia est cæteris procerius, leui cortice. Huic secunda bonitas, nouissima eutheristo. Semē eius est uino proximū gustu, colore rufum, nec sine pingui: peius in grano quod leuius atq; uiridius. Ramus crassior q̃ myrto. Inciditur uitro, lapide, osse sine cultellis. Ferro lædi uitalia odit. Emoritur protinus, eadem amputari superuacua patiens. Incidentis manus libratur artifice temperamēto, ne quid ultra corticem uiolet. Succus ē plaga manat, quem opobalsamum uocāt, eximie suauitatis, sed tenui gutta, ploratu laniis parua colligitur in cornua. Ex ijs nouo fictili cōditur, crassiori similis oleo, & in musto candida. Rubescit deinde, simulq; durefcit ē translucido. Alexādro Magno res ibi gerente, toto die æstiuo unam concham impleri iustum erat. Omni uero fecunditate ē maiore horto congios fenos, minore singulos, cum duplo rependebatur argento. Nunc etiā singularum arborum largior uena, ter omnibus percutitur æstatibus, postea deputatur. Et sarmenta quoq; in merce sunt. Dccc. amputatio ipsa furculusq; uenit intra quintum demum annum. Xylobalsamum uocatur, & coquitur in unguentis. Pro succo ipsum substituit officina. Corticis etiam ad medicamenta pretium est. Præcipua autē gratia lachrymæ, secunda semini, tertia cortici, minima ligno. Ex hoc buxosum est optimum, quod est odoratissimum: ex semine autē maximum & ponderosissimū, mordens gustu, feruensq; in ore. Adulteratur Petræo hyperico, quod coarguitur magnitudine, inanitate, longitudine, odoris ignauia, sapore piperis. Lachrymæ probatio ut sit pinguis, tenuis, ac modice ruffa, & in fricando odorata. Secundus candido colos. Peior uiridis, crassusq;. Pessimus niger. Quippe ut oleū senescit. Ex omni incisura maxime probatur quod ante semen fluat. Et aliās adulteratur semine suo, uixq; maleficium deprehēditur gustu amariore. Esse enim debet lenis, non subacidus, odore tantū austerus. Vitiatur & oleo rosæ, cyperi, lentisci, balani, terebinthi, myrti, resina, galbano, cera Cypria, prout quæque res fuit. Ne quisq; me autē gummi, quoniā ipsum quoq; inhærescit manu inuersa, & in aqua fidit: quæ probatio eius gemina est. Debet syncerū & inhærescere, sed hoc & gummi addita fragili crusta euenit. Et gustu deprehenditur. Carbone uero, quod cera resinæq; adulteratū est, nigriori flamma. Nam melle mutatum statim contrahit muscas. Præterea synceri densatur in tepida aqua gutta sidens ad ima uasis. Adulterata olei modo innatat: & si metopio uitiatū est circulo candido cingitur. Summa probatio est ut lac coagulet, & in ueste maculas nō faciat, nec manifestior alibi fraus. Quippe milibus denariorū sextarij empti, uendēte fisco ccc denarijs uenerunt. In tantū expedit augere liquorē. Xylobalsamo pretiū in libras vi. Proxima Iudææ Syria supra Phœnicē styracē gignit, circa Gabala & Marathūta & Casium Seleuciæ montē. Arbor est eodem nomine, cotoneo malo similis, lachrymæ ex austero iucondioris, uitis similitudo harundinis; succoq; prægnās. In hac circa canis ortū aduolant pēnati uermiculi erodētes, ob id in scobe sordescit. Styraclaudatur post supradicta ex Psidia, Sidone, Cypro, Cilicia, Creta minime. Ex Amano Syriæ medicis, sed unguentarijs magis. Colos in quacūq; natiōe præfertur ruffus, & pinguius lentus: deterior fursufosus, & cano situ obductus. Adulteratur cedri resina uel gummi, aliās melle, aut amygdalis amaris: omniāq; ea deprehēdūtur gustu. Pretiū optimo xix. Exit & in Paphlyia, sed aridior, minusq; succosus. Dat & galbanū Syria in eodē Amano mōte ē ferula, quā eiusdem nominis resinæ modo stagonitin appellant. Quod maxime laudāt, cartilaginofum, purum ad simili

ad similitudinē ammoniaci, minimeq; lignosum. Sic quoq; adulterat faba aut sagapeno, Syncerū si utatur, fugat nidore serpētes. Permutatur in libras v. Medicinæ hoc tantum.

De panace, & spondyljo, & malobathro.

Cap. xxvi

PAnacē & unguentis eadē gignit, nascentē & in Psophide Arcadiæ, circaq; Erymāthi fōtes, & in Africa, & in Macedonia: ferula sui generis v. cubitorū, folijs primo quater nis, mox senis in terra iacentibus, ampla magnitudine rotundis, in cacumine uero oleaginis, semine in muscarijs dependente, ut ferulę: excipitur succus inciso caule messibus, radice in autūno. Laudatur candor eius coacti. Sequēs pallido statera. Niger color improbat. Pretiū optimo in libras bini asses. Ab hac, ferula differt quæ uocatur spōdilion, folijs tantū, quia sunt minora, & platani diuisura. Nō nisi in opacis gignitur. Semē eodē nomine silis specē habet, medicinę tantū utile. Dat & malobathron Syria, arborē folio cōuoluto, arido colore: ex quo exprimitur oleū ad unguēta, fertiliore eiusdē Ægypto: Laudatus tamen ex India uenit. In paludibus ibi gigni tradunt lentis modo, odoratiꝝ croco, nigricans, scabrūq; quodā salis gustu. Minus probatū cādidū. Celerrime sitū in uetustate sentit. Sapor eius nardo similis esse debet sub lingua. Odor uero in uino sufferuesfacti antecedit alios. In precio quidē prodigio simile est, à singulis ad ccc. peruenire libras: Oleum aut ipsū in libras lxx.

De oleo omphacio.

Cap. xxvii

Oleum & omphaciū est. Fit duobus generibus, & totidē modis, ex olea & uite. Olea adhuc alba expressa, deterius ex druppaita uocat priusq; cibo matura sit iam tum colorē mutās. Differentia, quod hoc uiride est, illud candidū. E uite fit psytia aut aminaxa, cū sint acini ciceris magnitudine ante canis ortū. In prima lanugine demetitur uua, eiusq; melligo. Reliquum corpus sole coquitur. Nocturni rores cauentur. In fictili condita melligo colligitur, subinde Cyprio are seruat. Optima quæ ruffa, acriorq; & atidior. Pretium omphacio in libras vi. Fit & alio modo, cum in mortarijs uua immatura teritur: siccataq; in sole, postea digeritur in pastillos.

De bryo & cenanthe, & de elate arbore, & cinnamo caryopo.

Cap. xxviii

Eodem & bryon pertinet uua populi albæ. Optima circa Gnidū aut Cariā, in fictentis labruscæ uua. Colligitur cū flore, cum optime olet. Siccatur in umbra substrato linteo, atq; in cados cōditur. Præcipua ex Parapotamia, secūda ab Antiochia, atq; Laodicea Syria, tertia ex montibus Medicis. Hæc utilior medicinæ. Quidam omnibus sijs præferunt eam, quæ in Cyprio insula nascitur. Nam quæ in Africa sit, ad medicos tantū pertinet, uocaturq; massaris. Omnis autē ex alba labruscæ præstantior quā mē nigra. Est præterea arbor ad eadē unguenta pertinens, quam alij elatē uocant, quod nos abietē, alij palmā, alij spathē. Laudatur Ammoniaca maxime, mox Ægyptia. Dein Syriaca, dūtaxat in locis sitientibus odorata, pingui lachryma, quæ in unguēta additur ad domandū oleū. In Syria gignitur & cinnamū, quod caryopon appellant. Hic est succus nuci expressus, multū à suctulo ueri cinnamī differens, uicina tamen gratia. Pretium in libras asses quadraginta.

C. PLINII SECVNDI NATURALIS HI

STORIAE LIBER XIII

PROOEMIUM

ACTENVS in odoribus habent pretia syluæ, erantq; per se mira singula, iuuētq; luxuriā ea omnia miscere, & cūctis unum odorem facere, ita reperta sunt unguenta.

De unguentis, & quando primum sunt cognita nobis, & de cōpositione.

Cap. i

Quis primus inuenerit non traditur: Iliacis temporibus nō erant, nec thure supplicabatur: Cedri tantum & citri suorum fruticum insa-

in sacris fumo conuolutū nidorem uerius quā odorem nouerant, iam rosā succo reper-
to. Nominatur enim id quoque in olei laude. Perfarū esse debet gentis unguentū. Illi ma-
dent eo, & accersita commendatione, ingluuie natum uirus extinguunt. Primum, quod
equidem inueniam, castris Darij regis expugnatis, in reliquo eius apparatu Alexander
cepit serinium unguentorum. Postea uoluptas eius à nostris quoq; inter laudatissima at-
que etiam honestissima uitæ bona admīssa est. Honosq; is & ad defunctos pertinere cœ-
pit. Quapropter plura de eo dicemus. Quæ ex his non erunt fruticum, ad præsens nomi-
nibus tantum indicabuntur, natura uero eorum suis reddetur locis. Vnguentis cognomi-
na dedere alijs patriæ, alijs succi, alijs arbores, alijs causæ. Primumq; id scire conuenit, mu-
10 tatam auctoritatem, & sæpius transisse gloriam. Laudatissimum fuit antiquitus in Delo in-
sula, postea Mendesium. Nec mixtura & compositione tantum hoc accidit, sed idem suc-
ci uarie alibi ad quælibet præualuere, aut degenerauere: Irinū Corinthi diu maxime pla-
cuit, postea Cyzici: simili modo rhodinum Phaseli, quam gloriam abstulere Neapolis,
Capua, Prænestæ. Crocinum in Solis Ciliciæ diu maxime laudatū, mox Rhodi. Oenan-
thinum in Cypro, deinde in Aegypto prepositum, postea Adramyttio. Amaracinum in
Coo: postea eodem loco prælatū est Melinum. Cyprinū in Cypro, deinde in Aegypto,
ubi Mendesium & metopium subito gratius factū est. Mox hæc abstulit Phœnice, & cy-
prini laudē Aegypto reliquit. Panathenaicon suū Athenæ perseueranter obtinuerunt. Fue-
rat & Pardalium in Tarso, cuius etiam compositio & mixtura oblitterata est. Narcissinum
20 quoque ex flore narcissi desijt cōponi. Ratio faciendi duplex, succus & corpus. Ille olei ge-
neribus ferè cōstat, hoc odorum. Hæc stymmata uocāt, illa hedysmata. Tertius inter hæc
est colos, à multis neglectus. Huius causa adduntur cinnabari & anchusa. Sal aspersus o-
lei naturā coerct. Quibus anchusa adiecta est, sal nō additur. Resina aut gūmi adijciun-
tur ad continendū odorem in corpore. Celerrime is euanescit atq; defluit, si nō sit hæc
addita. Vnguentorum expeditissimum fuit, primumq; ut uerisimile est è bryo & balani
no oleo, de quibus supra diximus. Increuit deinde Mendesiū, balanino resina mixta ma-
gisq; etiamnum metopio. Oleum hoc est, amygdalis amaris expressum in Aegypto. Cui
addidere omphacium, cardamomum, iuncum, calamū, mel, uinum, myrrham, semen bal-
sami, galbanum, resinam terebinthinam. Et è uilissimis quidem hodie est, ob id creditum
30 & id in uetustissimis esse, quod cōstat oleo myrteo, calamo, cupressu, cypro, lentisco, malo
granati cortice. Sed diuulgata maxime unguenta crediderim rosa, quæ plurima ubiq; gi-
gnitur. Itaq; simplicissima rhodini mixtura diu fuit, additis omphacio flore rosæ, croci-
no, cinnabari, calamo, melle, iunco, salis flore aut anchusa, uino: Similis ratio & in crocino,
additis cinnabari, anchusa, uino: Similis & in samfucino, admixtis omphacio, calamo. O-
pimū hoc in Cypro & Mitylenis, ubi plurima samfucus. Miscētur & uilliora genera olei è
myrto, lauro, quibus additur samfucinū, lilium, fœnū græcū, myrrha, casia, nardū, iuncus,
cinnamomū. E malis quoq; cotoneis & struthéis fit oleū (ut dicemus) melinum, quod in
unguenta transit, admixtis omphacio, cyprino, sesamino, balsamo, iunco, casia, abrotano.
Suisium tenuissimum omnium est. Constat ex lilijs, balano, calamo, melle, cinnamomo,
40 croco, myrrha, aspalatho. Et idem cyprinum ex cypro, & omphacio, & cardamomo, cala-
mo, aspalatho, abrotano. Aliqui & in Cyprinum addunt myrrham & panacen. Hoc o-
pimum Sidone, mox Aegypto, si non addatur sesaminum oleum. Durat & quadrienn-
io. Excitatur cinnamomo. Telinū fit ex oleo receti, cypero, calamo, meliloto, fœnogræ-
co, melle, melino, maro, amaraco. Hoc erat celeberrimum Menandri poetæ comici ætate.
Postea multo successit propter gloriā appellatum megalitū, ex oleo balanino, balsamo,
calamo, iunco, xylobalsamo, casia, resina. Huius proprietates, ut uentiletur in coquendo do-
nec desinat olere. Rursus refrigeratum, odorem suum capit. Singuli quoque succi nobilia
unguenta faciūt. In primis malobathrum, postea iris Illyrica, & Cyzicena amaracus: Her-
barij in utraq; pauca, sed alia alijs miscent: Qui plurima, alterutri mel, salis florem, ompha-

cium, agni folia, panacē. Externa omnia & prodigiosa. Cinnamomino adijcitur balaninū, oleum, xylobalsamum, calamus, iuncus, balsami semina, myrrha, mel odoratū. Vnguentorum hoc crassissimum. Pretia ei à xxxv. ad x. ccc. Nardinū siue foliatū constat omphacio, balanino, iunco, costo, nardo, amomo, myrrha, balsamo. In hoc genere cōuenient meminisse herbarū, quę nardum Indicū imitarentur, species nouem à nobis esse dictas: tanta materia adulterandi est. Omnia autem acutiora sunt costo, amomo, quę maxime nates feriūt: crassiora myrrha suauioraq; medicinę autem utiliora croco, acerrima per se amomo. Hoc & capitis dolores facit. Quidam satis habēt aspergere quę sunt preciosissimā, ceteris decoctis, impendio parcētes: sed nō eadem est uis, nisi unā decoctis. Myrrha & per se unguentum facit sine oleo, stacte duntaxat, alioquin nimiam amaritudinem affert. Cyprino uiride sit, Susino unguinosum, Mendefio nigrum, rhodino candidū, myrrha pallidum. Hęc sunt antiquę inuentionis genera, & postea officinarum furta. Nūc dicetur cumulus ipse deliciarum & summa autoritas rei.

Quod unguentū regale uocetur, & quę diapasmata, & qualiter seruentur. Cap. ii
Ergo regale unguentū, appellatum quoniā Parthorum regibus ita temperatur, constat myrobalano, costo, amomo, cinnamomo, comaro, cardamomo, nardis pica, maro, myrrha, casia, styrace, ladano, opobalsamo, calamo, iuncoq; syrio, cenanthe, malobathro, serichato, cypero, aspalatho, panace, croco, cypro, amaraco, colato melle, uino. Nihilq; eius rei causa in Italia uictrice omniū, in Europa uero tota præter irin Illyricā & nardum gallicū gignitur. Nam uinū, & rosa, & myrti folia oleumq; cōmunia ferē omniū terrarum intelliguntur. Siccis odoribus constant, quę diapasmata uocantur. Nam ferem unguenti magma appellant. Inter oēs potentissimus odor, quisquis nouissime additur. Vnguenta optime seruantur in alabastris, odores in oleo: quod diuturnitati eorū tanto utilis est, quanto pinguius, ut ex amygdalis. Et ipsa unguenta uetustate meliora. Sol inimicus his, quam obrem in umbra coquuntur plumbeis uasis. Experimentum eorum inuenta manu capitur, ne carnosę partis calor uitiet.

Quanta in unguentis luxuria, & quando primū Romanis in usu. Cap. iii
Hęc est materia luxus ē cunctis maxime superuacui. Margaritę enim gemmęq; ad hęc tamen transeunt, uestes prorogant tempus: unguetā ilico expirat, ac suis moriuntur horis. Summa commendatio eorū, ut transeunte scemina odor inuitet etiam aliud agentes. Exceduntq; quadragenos denarios librę. Tanti emitur uoluptas aliena. Etenim odorem qui gerit, ipse non sentit. Sed & hęc aliqua differentia signanda sunt. In M. Ciceronis monumentis inuenitur, unguenta gratiora esse quę terram, quā quę trocum sapiant: Quando etiam corruptissimo in genere magis tamen iuuat quędam ipsius uitij seueritas. Sed quosdam crassitudo maxime delectat, spissum appellant: liniq; iam non solum perfundi unguentis gaudent. Vidimus etiam uestigia pedum tingi: quod M. Othonē monstrasse Neroni principi ferebant. Quæso ut qualiter sentiretur iuaretq; ab ea parte corporis: Necnon aliquē ex priuatis audiuius iussisse spargi parietes balnearū unguento, atq; Caium principē solia tēperari. Ac ne principale uideatur hoc bonū, & postea quędā ex seruis Neronis. Maxime tamen mirū est, hanc gratiā penetrasse & in castra. Aquilę certe ac signa, puluerulenta illa & custodijs horrida, inunguntur festis diebus: utinamq; dicere possemus, quis primus instituisset. Ita est, nimirū hac mercede corruptę terrarum orbem deuicere aquilę. Ista patrociniā quærimus uitjs, ut per hoc ius sumantur sub casside unguenta. Quando id primum ad Romanos penetrauerit, nō facile dixerim. Certum est Antiocho rege Asię deuictis, urbis anno quingentesimo sexagesimo quinto, P. Liciniū Crassum, L. Iuliū Cæsarem censores edixisse, ne quis uenderet unguenta exotica: sic enim appellauerat. At hercule iam quidam etiā in potu addunt: tantiq; amaritudo est, ut odore prodigio fruantur ex utraq; parte corporis. L. Plotium, L. Planci bis consulis censorisue fratrem, proscriptū à triumuiris, in Salernitana latebra unguenti odore pro

reproditum constat. Quo dedecore tota absoluta proscriptio est. Quis enim non merito iudicet perisse tales? Cæterum terrarum omnium Aegyptus accommodatissima unguentis: ab ea Campania est, copia rosæ.

De palmis, & natura earum, & generibus.

Cap. IIII

IVdæa inclyta est uel magis palmis, quarum natura nunc dicitur. Sunt quidem in Europa, uulgoq; Italia, sed steriles. Ferunt in maritimis Hispaniæ fructū, uerū immitem, dulcem in Africa, sed statim euanescentem. Contra in oriente ex his uina, gentiumq; aliquibus panis: plurimis uero etiam quadrupedum cibus. Quamobrem iure dicentur exterræ. Nulla est in Italia sponte genita, nec in alia parte terrarum nisi in calida. Frugifera uero nusquā, nisi in feruida. Gignitur leui sabulosaq; terra, maiore in parte & nitrosa. Gaudet & riguis, totoq; anno bibere cum amet, anno sitienti. A simo quidam etiam lædi putant: & Assyriorum pars aliqua, si non riuus miscetur. Genera earum plura: & prima fruticem non excedentia: sterilem hunc, aliubi & ipsum fertilem, breuiq; ramorum orbe foliosum. Tectorij uicem hic parietibus plerisque in locis præstat contra aspergines. Procerioribus sylua arbore ex ipsa, foliorum aculeo fruticāte circa totas pectinatim, quas syluestres intelligi necesse est. Incerta tamen libidine etiam mitioribus se miscent. Reliquæ teretes atque proceræ, densis gradatisq; corticum pollicibus ut orbibus, faciles se ad scandendum orientis populis præbent, utilem sibi arborisq; induiuis circulum mira pernicitate tum homine subeunte. Coma omnis in cacumine: & pomum est, non inter folia, ut in cæteris, sed suis inter ramos palmitibus racemosum, utraque natura, uux atque pomi. Folia culttrato mucrone, lateribus in sese bifidatis, bellas primum demonstrare gemmas: nunc ad funes utiliumq; nexus & capitū leuia umbracula finduntur. Arboribus, imò potius omnibus quæ terra gignit, herbisq; etiam, utrūq; sexū esse diligentissimi naturæ tradunt. Quod in plenum satis sit dixisse hoc in loco. Nullis tamen arboribus manifestius: Mas in palmite floret, scæmina citra florem germinat tantū spinæ modo. Vtrisque autem prima nascitur pomi caro, postea lignū intus, hoc est semen eius. Argumentum quod par uæ sine hoc reperiuntur in eodem palmite. Est autem oblongum, non ut oliui orbiculatum. Præterea cæsum à dorso puluinata fissura, & in aluo media plerisque umbilicatū, unde primum spargitur radix. Seritur autē pronum, & bina iuxta cōposita semina, superq; totidem, quoniam infirma singulis planta est. Quaternæ coalescunt. Multis candidisq; lignum hoc à carnibus discinditur tunicis, alijs corpori adhærentibus: laxèque distans, tantum cacumini filo adhæret. Caro maturescit anno. Quibusdam tamen in locis ut Cypro, quanq; ad maturitatem nō perueniat, grato sapore dulcis est: & folium ibi latius, fructusq; reliquis rotundior. Nec ut deuoretur corpus, uerum ut expuatur, succo modo expresso. Et in Arabia languide dulces traduntur esse palmæ: quanquam Iuba apud Scenitas Arabas præfert omnibus saporibus, quam uocant dabulan. Cætero non sine maribus gignere scæminas sponte ædito nemore confirmāt, circaq; singulos plures nutare in eum pronas blandioribus comis. Illum erectis hispidum, afflatu nistūq; ipso & puluere etiam reliquas maritare. Huius arbore excisa uiduas post sterilescere scæminas. Adeoq; est

Veneris intellectus, ut coitus etiā excogitatus sit ab homine, ex maribus flore ac lanugine, interim uero tantū puluere insparso scæminis. Seruntur aut palmæ & trunco, duorum cubitorū longitudine, à cerebro ipso arboris uiridi fissuris diuiso atq; defosso. Et ab radice auulsæ uitalis est satus, & ramorum tenerrimis. In Assyria, ipsa quoq; arbor strata in solo humido tota radicatur, sed in frutices non in arborem. Ergo plantaria instituunt, anniculasq; transferunt, & iterum bimas. Gaudent enim mutatione sedis, uerna alibi, in Assyria autem circa canis ortum. Nec ferro attingunt ibi nouellas, sed religant comas, ut in altitudinem exeant. Robustas deputāt crassitudinis gratia, semipedales ramorū relinquentes truncos, qui decisi alibi necant matrem. Diximus salsum ab his solum diligi. Ergo ubi nō est tale, salem aspergūt, nō radicibus, sed longius paulo. Quædā in Syria & Aegypto

in binos diuidunt se truncos, in Creta & ternos, quædam & in quinos. Ferunt statim in trimatu. In Cypro uero, Syria, Aegypto, quadrimæ aliæ, aliæ quinquenes, altitudine hominis, nullo intus pomi ligno quamdiu sunt nouellæ, ob id spadonum accepto nomine. Genera earum multa. Sterilibus ad materias, operumq; lautiora utitur Assyria, & tota Persis. Sunt & cædæ palmarum quoq; syluæ, germinantes rursus ab radice succisæ. Dulcis medulla earum in cacumine, quod cerebrū appellant: exemptaq; uiuunt, quod non aliæ. Vocantur autem chameropes, folio latiore ac molli, ad uitilia utilissimo. Copiosæ in Creta, sed magis in Sicilia. E palmis prunæ uiuaces, ignisq; lentus. Fructiferarū alijs breuius lignum in pomo, alijs longius: his mollius, illis durius: quibusdam osseum lunatumq; deute contra fascinantes religione politum. Aliud pluribus uestitum paucioribusue tunicis: 10 aliud crassioribus tenuioribusue. Ita fiunt unde quinquaginta genera, si quis omnium persequi uelit nomina etiam barbara, uinorumq; ex ijs differentias. Clarissimæ omnium quas regias appellauere ab honore: quoniam regibus tantum Persidis seruarentur, Babylone natæ uno in horto Bagou. Ita enim uocāt spadones, qui apud eos etiam regnauere. Hortus ille nunquam nisi dominantis in aula fuit. At in meridiano orbe præcipua obtinent nobilitatem syagri, proximamq; margarides. Eæ breues, candidæ, rotundæ, acinis quam balanis similes. Quare & nomen à margaritis accepere. Vna earū arbor in Chora esse traditur, una & syagrorū. Mirumq; de ea accepimus, cum phœnice aue, quæ putatur ex huius palmæ argumento nomen accepisse, iterum mori ac renasci ex seipsa: eratq; cū hæc proderem fertilis. Ipsum pomū grande, durum, horridum, & à cæteris generibus distans 20 sapore ferino, quem ferre in apris nouimus: euidentissimeq; causa est nominis. Quarta autoritas sandalidum, à similitudine appellatarum. Iam in Aethiopiæ sine quinque earum nec plures arbores tradunt, nō raritate magis quam suauitate mirabiles. Ab his caryotæ maxime celebrantur, & cibo quidem sed & succo uberrimæ. Ex quibus præcipua una oriēti, iniqua capiti, unde pomo nomē. Sed ut copia ibi atq; fertilitas, ita nobilitas in Iudæa, nec in tota, sed Hiericunte maxime. Quanquam laudatæ & Archelaide, & Phaselide, atque Lixiade, gentis eiusdem conuallibus. Dos his præcipua succo pingui lactētibus, quodamq; uini sapore in melle prædulci. Sicciores in hoc genere nicolai, sed amplitudinis præcipuæ, quaterni cubitorū longitudinem efficiūt. Minus speciosæ, sed sapore caryotarū 30 rores, ob hoc adelphides dictæ, proximā suauitatē habēt, nō tamen eandem. Tertiū ex his genus pæton, nimio liquore abundat: rumpitq; se pomi ipsius etiam in sua matre ebrietas, calcatis similis. Suū genus ē sicciorē turba dactylis, prælonga gracilitate curuatis interim. Nam quos ex his deorum honori damus, Chydæos appellauit Iudæa, gens contumelia numinum insignis. In totum arentes Thebaides atque Arabicæ, macro corpore exiles, & assiduo uapore torrentes, crustam uerius quam cutem obducunt. In ipsa quidem Aethiopia friatur hæc (tanta est siccitas) & farinæ modo spissatur in panem. Gignitur autem in frutice ramis cubitalibus, folio latiore, pomo rotūdo, sed maiore quam mali amplitudine: Cycas uocant. Triennio maturescunt. Semperq; frutici pomum est subnascente alio. Thebaidis fructus extemplo in cados cōditur: cum sui ardoris anima: ni ita fiat, celeriter expirat: marcescitq; nō retostus furnis. Ex reliquo genere plebeiq; uidetur. Syri & Iuba tragemata appellant. Nam in alia parte Phœnices Ciliciæq; populari etiā nomine à nobis appellantur balani. Eorum quoq; plura genera. Differunt figura rotunditatis aut proceritatis. Differunt & colore, nigriores ac rubentes. Nec pauciores ficu traduntur colores. Maxime tamen placent candidi. Distant & magnitudine, prout multi cubitū effecere. Quidam sunt nō ampliores faba. Seruantur hi demum, qui nascūt in salis atque sabulosis, ut in Iudæa & Cyrenaica Africa. Non item in Aegypto, Cypro, Syria, & Seleucia Assyriæ. Quamobrem sues & reliqua animalia ex his saginantur. Vitiati aut uertusti eius pomi signum est, decidisse candidam uertucam, quæ racemo adhæserit. Alexandri milites palmis uiridibus strangulati sunt. In Gedrosia id factum est pomi genere, ali-

bi copia euenit. Est enim tanta musteis suauitas, ut finis mandendi non nisi periculo fiat.

De Syriæ arboribus.

Cap. v

SYRIA præter hanc peculiaries habet arbores. In nucum genere pistacia nota. Prodesse Sæd uersus serpentium traduntur morsus, & potu & cibo. In ficorum autem caticas, & minores eius generis, quæ cottana uocant. Item pruna in Damasco monte nata, & myxa, utranque iam familiarem Italiæ. Ex myxis in Aegypto & uina sunt. Iuniperi similem habent Phœnices & cedrum minorem. Duo eius genera, Lycia & Phœnicia. Differunt folio. Nam quæ durum, acutum, spinosum habet, oxycedros uocatur, ramosa & nodis infesta. Altera odore præstat. Fructum ferunt myrti magnitudine, dulcem sapore. Et maioris cedri duo genera: Quæ floret, fructum non fert. Fructifera non floret, & in ea antecedit¹⁰ tem fructum occupat nouus. Semen eius cupresso simile. Quidam cedrelaten uocant. Ex hac resina laudatissima. Materia uero ipsi æternitas. Itaque & simulacra deorum ex ea facta uerunt. Cedrinus est Romæ in delubro Apollo Sôfianus, Seleucia aduectus. Cedro similis in Arcadia est arbor: in Phrygia frutex uocatur.

De terebintho.

Cap. vi

SYRIA & terebinthum habet. Ex his mascula est sine fructu. Fœminarum duo genera. Alteri fructus rubet lentis magnitudine, alteri pallidus. Cùm uite maturescit, non grandior faba, odore iucundior, tactu resinofus circa Idam Troadis. Sed in Macedonia breuis arbor hæc atque fruticosa, in Damasco Syriæ magna. Materies ei admodum lenta, ac fidelis ad uetustatem, eximij ac nigri splendoris, flos racemosus oliuæ modo, sed rubens, folia densa. Fert & folliculos emitentes quædam animalia, ceu culices, lentoremque resinofum, qui & cortice erumpit. Etiam thus Syriæ mascula fert, sterili fœmina, folio ulmi paulo longiore & piloso, foliorum inter se semper contrarijs pediculis, gracili breuique ramo. Pelles candidæ conficiuntur ijs. Semen lenti simile cum uua rubescit, quod uocatur thus, medicamentis necessarium.

De ficu Aegypcia & Cypria.

Cap. vii

ET in Aegypto multa genera, quæ non alibi. Ante omnia ficus, ob id Aegypcia cognominata. Arbor moro similis folio, magnitudine, aspectu. Pomum fert non ramis, sed caudice ipso. Idque ipsum ficus est prædulcis, sine granis interioribus, perque fœcundo prouentu, scalpendo tantum ferreis unguibus: aliter non maturescit. Sed cum factum est quarto die demittitur, alio subnascente: septeno ita numerosa partu, per singulas æstates multo lacte abundante. Subnascitur etiam si non scalpatur foetus quater æstate, prioreque expellit immaturum. Materies proprii generis inter utilissimas. Cæsa statim stagnis mergitur. Hoc est eius sicari. Et primo sidit, postea fluitare incipit: certoque fugit eam alienus humor, qui aliam omnem rigat. Cum innatare cœperit, tempestiuæ habet signum. Huic similis quadantenus quæ uocatur Cypria ficus in Creta. Nam & illa in caudice ipso fert pomum & ramis, cùm in crassitudinem adoleuere. Sed hæc germina emittit sine ullis folijs radices similia. Caudex arboris similis populo, folium ulmo. Fructus quaternos fundit, totiens & germinat. Sed grossus eius non maturescit, nisi incisura emissio lacte. Suauitas & interiora fici, magnitudo sorbi.

De Ceraunia siliqua.

Cap. viii

SIMILIS his siliqua, quam Iones Cerauniam uocant: truncus & ipsa fertilis, sed pomo siliquæ. Ob id quidam Aegypcia ficum dixere, errore manifesto. Non enim in Aegypto nascitur, sed in Syria Ioniaque, & circa Gnidum, atque in Rhodo, semper comantibus folijs, flore candido, cùm uehementia odoris: plantigera imis partibus, & ideo superficie flauescens, succum auferente sobole. Pomo antecedentis anni circa canis ortus detracto, statim alterum parit: postea florem, per arcturum hyeme foetus enutrientem.

De persica Aegypci, & spina Aegypcia.

Cap. ix

AEgyptus & persicam arborem sui generis habet, similem piro, folia retinentem. Fertilitas assidua ei, subnascente crastino fructu. Maturitas etefiatum afflatu. Pomum

u 3 longius

longius piro, inclusum amygdalæ putamine & corio, colore herbidior: sed ubi nux illi, huic pomum, differens breuitate ac mollitie: & quamuis blandiatur prædulcis suauitas, inno- cum. Materies bonitate, firmitudine, nigritia quoque nihil differens a loto. Simulacra ex ea factitauerunt, non eadem gratia quam fideli materie, ut ex arbore quam natalum appella- uimus, magna ex parte contorta. Naualis itaque tantum est. At è diuerso cuci in magno honore palmæ similis, quando & eius folijs utuntur ad textilia. Differt, quod in brachia ramorum spargitur. Pomo magnitudo quæ manum impleat, color fuluus, cõmendabi- lis succo ex austero dulci. Lignum intus grandis firmæque duritiæ, ex quo uelares detornant annulos. In eo nucleus dulcis dum recens est. Siccatus durefcit ad infinitum, ut mandi non possit, nisi pluribus diebus maceratus. Materies crispioris elegantiae, & ob id Persis gratif-¹⁰ sima. Nec minus spina celebratur in eadem gente duntaxat nigra, quoniam incorrupta etiã in aquis durat, ob id utilissima nauium costis. Candida facile putrefcit. Aculeus spina- rum & in folijs. Semen in siliquis, quo coria perficiuntur gallæ uice. Flos & coronis iucun- dus, & medicamentis utilis. Manat & gummi ex ea. Sed præcipua utilitas quod cæsa anno tertio resurgit. Circa Thebas hæc, ubi & quercus, & Persica, & oliua, ccc. à Nilo stadijs syluestri tractu, & suis fontibus riguo. De pruno & arboribus circa Mèphim. Cap. x

Ibi & prunus Aegyptia, nõ dissimilis spinæ proxime dictæ, pomo mespili, maturefcens lbruma, nec folia dimittens. Lignum in pomo grande, sed corpus ipsum natura copiasque messium instar incolis. Putgarum enim tundunt, seruantque eius ossas. Syluestris fuit & circa Memphim regio tam uastis arboribus ut terni nequirent uel circũplecti, unius peculiari²⁰ miraculo, nec pomum propter, usum uel aliquem, sed euentum. Facies enim spinæ folia ha- bet ceu pennas, quæ tactis ab homine ramis, cadunt protinus, ac postea renascuntur.

De gummi generibus, & papyro.

Cap. xi

Gummi optimum esse ex Aegyptia spina conuenit, uermiculatũ, colore glauco, pu- rum sine cortice, dentibus adharẽs. Pretiũ eius in libras xiiii. Deterius ex amygd-³⁰ lis amaris & ceraso, pessimũ ex prunis. Fluit & ex uitibus, infantium ulceribus aptissimum. & aliquando ex olea dentium dolori: ulmo etiam in Coryco monte Ciliciæ, ac iunipero, ad nihil utile: ex ulmi uero gummi & culices ibi enascuntur. Fit & ex sarcocolla (ita uoca- tur arbor) gummi utilissimũ pictoribus ac medicis, simile pollini thuris: & ideo candidum quam rufum melius. Pretium eius quod supra. Nondum palustria attigimus, nec fruti-³⁰ ces amnium. Prius tamen quam digrediamur ab Aegypto & papyri natura dicitur, cum chartæ usu maxime humanitas uitæ constet & memoria. Ex hac Alexandri magni uictor-⁴⁰ ria repertam, autor est M. Varro, cõdita in Aegypto Alexandria. Ante non fuisse char- tarum usum, in palmarum folijs primo scriptitatum: deinde quarundam arborum libris. Postea publica monumenta plumbeis uoluminibus, mox & priuata linteis cõfici cœpta, aut ceris. Pugillariũ enim usum fuisse etiam ante Troiana tempora inuenimus apud Ho- merum. Illo uero prodente ne terram quidem ipsam totam fuisse, quæ nũc Aegyptus in- telligitur, cum in Sebennytico saltẽ eius nominis charta nascatur. Postea adaggetatã Ni-⁴⁰ lo. Siquidem à Pharo insula quæ nũc Alexandriæ pòre iũgitur, noctis dieique uelifico na- uigij cursu terram fuisse prodidit. Mox æmulatione circa bibliothecas regum Ptolemæi & Eumenis, supprimente chartas Ptolemæo, idem Varro membranas Pergami tradidit repertas. Postea promiscue patuit usus rei, qua cõstat immortalitas hominũ. Papyrũ ergo nascitur in palustribus Aegypti, aut quiescentibus Nili aquis, ubi euagatæ stagnant, duo- cubita non excedente altitudine gurgitũ, brachiali radice obliquæ crassitudine, triangulis lateribus, decem non amplius cubitorũ longitudine in gracilitatẽ fastigiatum, thyrũ mo- do cacumen includens. Semine nullo, aut usu eius alio quam floris ad deos coronandos. Radicibus incolæ pro ligno utuntur: nec ignis tantum gratia, sed ad alia quoque utensilia uasorum. Ex ipso quidem papyro nauigia texunt. Et è libro uela, regetesque, nec non & ue-
stcm

stem, atq; stragula ac funes. Mandunt quoq; crudum decoctumq; succum tantū deuorantes. Nascitur & in Syria, circa quem odoratus ille calamus lacum. Neq; alijs usus est, quā inde funibus rex Antigonus in naualibus rebus, nondum sparto communicato. Nuper & in Euphrate nascēs circa Babylonem papyrum intellectum est eundem usum habere chartæ. Et tamen adhuc malunt Parthi uestibus literas intexere. Præparantur ex eo chartæ, diuiso acu in prætenues sed quā latissimas philuras.

De generibus chartarum, & quomodo chartæ fiant, & de chartarum probatione, & uitij & glutino earum.

Cap. xii

P Rincipatus medio, atque inde scissuræ ordine. Hieratica appellabatur antiquitus, reli-
gioſis tantum uoluminibus dicata, quæ ab adulatione Augusti nomen accepit, sicut
secunda Liuiæ à coniuge eius. Ita descendit hieratica in tertium nomen. Proximum amphitheatricæ datum fuerat à consecraturæ loco. Excepit hanc Romæ Fannij sagax officina, tenuatamq; curiosa interpollatione principalem fecit è plebeia, & nomen ei dedit. Quæ non esset ita recurata, in suo mansit amphitheatrix. Post hæc Saitica ab oppido, ubi maxima fertilitas ex uilioribus ramentis: propiorq; etiamnum cortici Tæniotica à uicino loco, pondere iam hæc non bonitate uenalis. Nam emporetica inutilis scribendo, inuolucris chartarum segestriumq; in mercibus usum præbet, & ideo à mercatoribus cognominata. Post hanc papyrum est, extremumq; eius scripto simile, ac ne ad funes quidem nisi in humore utile. Texunturq; omnes tabulæ madentes Nili aqua. Turbidus liquor uim glutini præbet, cū primo supina tabula scheda adlinitur, longitudine papyri, quæ potuit esse segminibus utrinque amputatis. Transuersa postea crates peragitur. Premitur deinde prælis, & siccantur sole plagulæ atque inter se iunguntur, proximarum semper bonitatis diminutione ad deterrimas. Nunquam plures scapo quā uicenæ. Magna in latitudinis earum differentia, xiiii digitorum optimis. Duo detrahuntur hieraticæ. Fanniana denos habet. Et uno minus amphitheatrix. Pauciores Saitica, nec malleo sufficit. Nam emporeticæ breuitas sex digitos non excedit. Præterea spectatur in chartis, tenuitas, densitas, candor, leuor. Primatum mutauit Claudius Cæsar. Nimia quippe Augustæ tenuitastolerandis non sufficiebat calamis. Ad hoc transmittens literas lituræ metum afferebat aduersis, & aliàs indecoro uisu pertranslucida. Igitur & secundo corio statumina facta sunt è primo subtegmine. Auxit & latitudinem. Pedalis erat mensura, & cubitalis macrocolis. Sed ratioprehendit uitium, unius schedæ reuulsione plures infestæ paginas. Ob hoc prælata omnibus Claudia. Augustæ in epistolis autoritas relicta. Liuiana suam tenuit, cui nihil è prima erat, sed omnia è secunda. Scabritia leuigatur dente conchæue, sed caducæ literæ fiunt. Minus sorbet politura charta, magis splendet. Rebellat sæpe humor incuriose datus, primoq; malleo deprehenditur, aut etiam odore cum fuerit indiligentior. Deprehenditur & lentigo oculis, sed inserta medijs glutinamentis tēnia, fungo papyri bibula, uix nisi litera fundente se: tantum inest fraudis. Alius igitur iterum texendis labor. Glutinum uulgare è pollinis flore temperatur feruente aqua, minimo aceti aspersu.
Nam fabrilis gummisq; fragilia sunt. Diligentior cura, molli panis fermentati colata aqua feruente: minimum hoc modo intergerij, atq; etiam Nili lenitas superatur. Omne autem glutinum, nec uetustius esse debet uno die, nec recentius. Postea malleo tenuatur, & iterum glutino percurritur, iterumq; constricta erugatur atque extenditur malleo. Ita sunt longinqua monumenta Tiberij Cæsarq; Græchorum manus, quæ apud Pompeium Secundum uatem ciuemq; clarissimum uidi annos ferè post cc. Iam uero Ciceronis ac diui Augusti Virgiliq; sæpenumero uidemus.

De libris Numæ.

Cap. xiiii

I Ngéria quidē exempla cōtra Varronis sententiā de chartis reperiūtur. Nanq; Cassius

u 4

Hemina

Hemina uetustissimus autor annalium, quarto eorum libro prodidit, Cn. Terentium scribam agrum suum in Ianiculo repastinantem offendisse arcam, in qua Numa qui Romæ regnauit situs fuisset. In eadē libros eius repositos P. Cornelio L. F. Cethego, M. Bebio, Q. F. Pamphilo c o s s. ad quos à regno Numæ colliguntur anni d x x x v. & hos fuisse è charta: maiore etiamnum miraculo, quod tot infossi durauerunt annis. Quapropter in re tantā ipsius Heminae uerba ponam. Mirabantur alij quomodo illi libri durare potuissent. Ille ita rationem reddebat: Lapidem fuisse quadratum circiter in medio arcte uinctum candelis quocūque uersus. In eo lapide insuper libros impositos fuisse, propterea arbitrarier eos non computruisse. Et libros cedratos fuisse, propterea arbitrarier tineas non tetigisse. In his libris scripta erant, philosophiæ Pythagoricae. Eosq; combustos à Q. Petilio prætorē, quia philosophiæ scripta essent. Hoc idem tradit C. Piso censorius primo commentariorum libro. Sed libros septē iuris pontificij, totidemq; Pythagoricos fuisse. Tuditanus decimo tertio, Numæ decretorū fuisse. Libros xii fuisse, ipse Varro humanarum antiquitatum v. Antiās secundo, duos pōntificales Latinos, totidem Græcos præcepta philosophiæ cōtinentes. Idem tertio, ponit quōd comburi eos placuerit. Inter omnes uero conuenit, Sibyllam ad Tarquinium Superbum treis libros attulisse. Ex quibus igni duo cremati ab ipsa, tertius cum capitolio Syllanis temporibus. Præterea Mutianus ter consul prodidit nuper se legisse, cum præsideret Lyciæ, Sarpedonis à Troia scriptam in quodam templo epistolā chartam. Quod eo magis miror, si etiamnū Homero condente Aegyptus non erat: aut cur, si iam hic erat usus, in ipsa illa Lycia Bellerophonti codicillos datos non epistolas prodidit? Sterilitatem sentit hoc quoq;. Factumq; iam Tiberio principe inopia chartæ, ut è Senatu darentur arbitri dispensandi: aliās in tumultu uita erat.

De arboribus Æthiopiar

Cap. xiiii

Aethiopia Ægypto cōtermina, insignes arbores nō ferē habet, præter laniferas, quarum natura in descriptione Indorum, atque Arabiæ dicta est. Propior tamen huic natura lanae, maiorq; folliculus granati modo mali: similesq; & inter se arbores ipsæ. Præter hanc palmæ, quales retulimus. Insularum arbores ambitu Æthiopiar, & nemora odorata, in mentione earum dicta sunt.

De Atlantis arboribus, & cedrinis mensis, & quæ in his laudentur, & quæ uituperentur.

Cap. xv

Atlas mons peculiari proditur sylua, de qua diximus. Confines ei Mauri, quibus plurima arbor cedri & mensarum insania, quas fœminæ uiris contra margaritas regerunt. Extat hodie M. Ciceronis in illa paupertate, & quod magis mirum est, illo æuo empta h — s. x. memoratur & Galli Asinij, h — s. xi. Venundatæ sunt & duæ Iuba rege uendente: quarū alteri precium fuit h — s. xv. alteri paulo minus. Interijt nuper incendio à Cethegis descendens, h — s. xiiii permutata, latifundij taxatione, si quis prædia tanti mercati malit. Magnitudo amplissima adhuc fuit, unius commissæ ex orbibus dimidiatis duobus, à rege Mauritaniae Ptolemæo, quatuor pedum & semipedis per medium ambitum, crassitudine quadrantali: maiusq; miraculum in ea est artis latentē iunctura, quā potuisset esse natura solidæ. Item à Nomio Tiberij Caesaris liberto cognomen trahentis, tribus sicilicis infra quatuor pedes totidemq; infra semipedem crassitudinis. Qua in re non omittendum uidetur: Tiberio principi mensam quatuor pedes sextante & sicilico excedentem, tota uero crassitudine fescunciali, operimento laminæ uestitam fuisse, cum tam opima Nomio liberto eius esset, cuius materia erat tuber: hoc est radicis uitium, maximeq; in eo laudatum, quod sub terra totum fuerit, & rarius quā quæ superne, quæq; gignuntur etiam in ramis: proprieq; quod tanti emitur, arborum uitium est, quarum amplitudo ac radices æstimari possunt ex orbibus. Sunt autem cupresso

cupresso scemina etiam nū syluestri similes folio, odore, caudice. Anchorarius mons uocatur citerioris Mauritaniae, qui laudatissimā dedit cedrum, iam exhaustus. Mensis praecipua dos in uena crispiis, uel in uertice uarijs. Illud oblongo euenit discursu, ideoq; tigrinae appellantur. Hoc intorto, & ideo tales pantherinae uocantur. Sunt & undatim crispae, maiore gratia, si pauonum caudae oculos imitentur. Magna uero post has gratia extra praedictas crispiis densa ueluti grani congerie, quas ob id a similitudine apiatas uocant. Summa uero omnium in colore. Hic maxime multi placet, suis refulgens uenis. Post hanc amplitudo est iam totius caudicis. Iuuant plura quoq; in una mensa uitia. Lignum, ita uocatur materia surda, & indigesta simplicitas, aut platani foliorum modo digesta. item illic 10 gnae uenae similitudo, uel coloris: & quibus maxime obnoxias fecere aestus uentiq; rimae, aut capillamenta rimas imitata. Postea murena nigro transcurrens limite, uarijsq; corticum punctis apprehensus papauerum modo, & in totum atro propior color, maculae uel discolors. Virides terra cōdunt barbari, & illinunt cera. Artifices uero frumēti aceruis imponunt septenis diebus, totidem intermissis: mirumq; ponderi quantum ita detrahant. Naufragia docere nuper, hanc quoq; materiam siccata mari, duritie incorrupta spissior, non ullo modo uehementius. Nutriuntur optime, splendescuntq; manu sicca fricatae à balineis maxime; nec à uinis laeduntur, ut his genitae. Inter pauca nitidioris uitae instrumenta haec arbor est: quapropter insistendum ei quoque paulum uidetur.

Trogete arbor quae.

Cap. xvi

20 Nota etiam Homero fuit: trogete uocatur, ab alijs thya. Hanc igitur inter odores uti tradit in delicijs Circes, quam deam uolebat intelligi, magno errore eorū, qui odoramenta in eo uocabulo accipiunt, cum praesertim eodem uerbo cedrum laricemq; una tradat: in quo manifestum est de arboribus tantum locutum. Theophrastus, qui primus à Magni Alexandri aetate scribit quae circa urbis Romae quadringentesimum quadragessimum gesta sunt annum, magnum iam huic arbori honorem tribuit, memoratas ex ea referens templorū ueterū contignationes, quandamq; immortalitatem materiae in testis contra uitia omnia incorruptae. Radice nihil crispius, nec aliunde pretiosiora opera. Praecipuam autē esse eam arborem circa Ammonis delubrum. Nasci & interiore Cyrenaicae parte. De mensis tamen tacuit, & alias nullius ante Ciceronianam uetustior memoria est: ex 30 quo nouitiae apparēt. Alia est arbor eodem nomine, malum ferens execratum aliquibus odore & amaritudine, alijs expetitum, domos etiam decorans, nec dicenda uerbosius.

De arbore loto.

Cap. xvii

40 Eadem Africa quae uergit ad nos, insignem arborem loton gignit, quam uocant celstin, & ipsam Italiae familiarem, sed terra mutatam. Praecipua est circa Syrtis atque Nasamonas. Magnitudo quae pito, quanquam Nepos Cornelius breuem tradat. Incisurae folio crebriores, alioquin ilicis uiderentur. Differentiae plures, eaeq; maxime fructibus fiunt. Magnitudo huic fabae, color croci, sed ante maturitatem alius atque alius, sicut in uuis. Nascitur densus in ramis myrti modo, nō ut in Italia cerasi. Tam dulcis ibi cibus, ut nomen etiam genti terraeq; dederit, nimis hospitali aduenarum obliuione patriae. Ferunt uentris non sentire morbos, qui eum mandant. Melior sine interiore nucleo, qui in alio 50 tero genere offeus uidetur. Vinū quoq; exprimitur huic simile mulso, quod ultra denos dies negat durare idem Nepos: bacchasq; cōtusas cū alica ad cibos dolijs condi. Quin & exercitus pastos eo accepimus, ultro citroq; comēantes per Africā. Ligno colos niger. Ad tibiarū cantus expetit. E radice cultellis capulos breuesq; alios usus excogitat. Haec ibi natura arboris. Est autem eodem nomine & herba, & in Aegypto caulis in palustriū genere. Recedentibus enim aquis Nili riguis, prouenit similis fabae caule, folijsq; densa congerie stipatis, breuioribus tantum, gracilioribusq;: cui fructus in capite papaueri similis incisuris, omniq; alio modo, intus grana ceu milium. Incolae capita in aceruis putrefaciūt, mox separant lauādo & siccata tundunt, eoq; pane utūtur. Mirū est quod praeter hanc tra-
ditur

ditur: Sole occidente papauera ea comprimi, & integri folijs. Ad ortum autem aperiri do nec maturefcent, flosq; qui est candidus, decadat.

De scapo ipso, & radice loti.

Cap. xviii

Hoc amplius in Euphrate tradunt, & scapum ipsum & florem uespera mergi usq; in medias noctes, totumq; abire in altum, ut ne dimissa quidem manu possit inueniri. Veri deinde, paulatimq; subrigi, & ad exortum solis emergere extra aquam, ac florem patefacere, atque etiamnum exurgere, ut planè ab aqua absit ake. Radicem lotos hæc habet mali cotonei magnitudine, opertâ nigro cortice, qualis & castaneas tegit. Interius candidum corpus, gratum cibus, sed crudo gratius decoctum, siue aqua, siue pruna. Nec aliud de magis, quàm purgamentis eius sues crassescunt.

De paliuro, & Punico malo, & de flore Punici mali.

Cap. xix

CYrenaica regio lotò suæ postponit paliuro. Fruticosior hæc fructuq; magis rubes, cuius nucleus non simul manditur, iucundus per se, atque suauior è uino, quin & uina succo suo commendans. Interior Africa ad Garamantas usque, & deserta, palmarum magnitudine & suauitate constat, nobilibus maxime circa delubrum Ammonis. Sed circa Carthaginem Punicum malum cognomine sibi uendicat. Aliqui granatum appellant. Diuisit & in genera, apyrinon uocando, cui lignosus nucleus abest. Sed candidior ei natura, & blandiores sunt acini, minusq; amaris distincti membranis. Alia structura eorum, ut in fauis, communis. Nucleos habentium v. species, dulcia, acria, mixta, acida, uinosa. Samia & Ægyptia, distinguuntur erythrocomis & leucocomis. Corticis maior usus ex acerbis ad perficienda coria. Flos balaustum uocatur, & medicinis idoneus, & tingendis uestibus, quatum color inde nomen accepit.

De Asiæ & Græciæ fruticibus.

Cap. xx

IN Asia & Græcia nascuntur frutices, Epicaetis, quem alij embolinen uocant, paruus folijs, quæ pota contra uenena prosunt, sicut Herices contra serpentes.

De thymelæa, siue chamelæa, & tragacanthæ, & de tragio, siue scorpione, & myrice, & brya, & galla.

Cap. xxxi

ET in quo nascitur granum Gnidium, quod aliqui linum uocant. Fruticem uero thymelæam, alij chamelæam, alij pyros achnen, alij cnestron, alij cneoron. Est similis oleastro, folijs angustioribus, gummosis si mordeantur, myrti magnitudine, semine colore & specie farris, ad medicinæ tantum usum. Tragion fruticem sola Creta insula gignit, terebintho similem & semine, quod contra sagittarum ictus efficacissimum tradunt. Eadem & tragacanthem, spinæ albæ radice, multum prælatam apud Medos aut in Achaia nascunt. Precium eius in libras xiii. Tragion & Asia fert, siue scorpionem, ueprem sine folijs, racemis rubentibus, ad medicinæ usum. Myricen & Italia quam alij tamaricem uocant, Achaia autem bryan syluestrem: inigne in ea, quod satiaua tantum ferat gallæ similem fructum. In Syria & in Ægypto copiosa hæc est, cuius infelicia ligna appellamus, quæ tamen infeliciora sunt Græciæ. Gignit enim arborem ostryn, quam & ostryam uocant, solitariam circa saxa aquosa, similem fraxino cortice, & ramis, folio piri, paulo tamen longioribus crassioribusq; ac rugosis incisuris, quæ per tota discurrunt: semine hordeo simili & colore. materia est dura atque firma: qua in domum illata, difficiles partus fieri produnt, mortesq; miseras.

De euonymo, & adrachne, cogygia, & thaphia.

xxii

NEc auspicator in Lesbo insula arbor quæ uocatur euonymos, non absimilis Punice arbori, inter eam & laurum folij magnitudine, figura uero & mollitia puniceæ, flore candidiore, statim pestem denunciens. Fert siliquas sesami similes, intus granum quadrangula figura, spissum, letale animantibus: nec non & in folio eadem uis. Succurrit aliquando præceps alui exinanitio. Alexander Cornelius arborem eonem appellauit, ex qua

qua facta esset Argo, similem robori uiscū ferenti, quæ nec aqua nec igni posset corrumpi, piscuti nec uiscū, nulli alij cognitā, quod equidem sciam. Adrachnen omnes ferè Græci portulacæ nomine interpretantur, cum illa sit herba, & andrachne uocetur, unius literæ diuersitate. Cæterū adrachne est syluestris arbor, neq; in planis nascens, similis unedoni, folio tantum minore, & nunquam decedente cortice nec scabro quidem, sed qui circumgelatus uideri possit: tam tristis aspectu est. Similis & coggygia folio, magnitudinē minor. Proprietatem habet fructum amittendi lanugine (pappum uocāt) quod nulli alij arbori euenit. Similis & aphaeræ, bifera æque quā adrachne. Priori fructum incipiente pubescere uia peragit, alterum initio hyemis: quales eos, non traditur. Et ferulam inter ex-
 10 ternas dixisse cōueniet, arborumq; generi ascripisse, quoniam quarundam naturæ (sicut distinguemus) lignū omne corticis loco habent, hoc est forinsecus, ligni autem loco fungosam intus medullam, ut sambuci: quædam uero inanitatē, ut harundines. Ferula calidis nascitur locis, atq; trās maria, genicularis nodata scapis. Duo eius genera: Nartheca Græci uocant, assurgentē in altitudinem, Nartheciā uero semper humilem. A genibus exeuntia folia maxima, ut quæq; terræ proxima. Cætero natura eadem, quæ anetho, & fructui similis. Nulli fruticū leuitas maior: ob id gestata facilius, baculorum uisum senectuti præbet. Semen ferulæ, thapsiam quidam uocauere: decepti eo, quoniā ferula sine dubio est thapsia, sed sui generis, folijs fœniculi, inani caule, nec excedente baculi longitudinē. Semen quale ferulæ, radix candida. Incisa lacte manat, & cōtusa succo: nec corticē abdicant,
 20 omnia ea uenenata. Quippe etiam fodientibus nocet: si minima aspirat aura, intumescunt corpora, faciemq; inuadunt ignes sacri: ob id cerato prius illinunt. Quibusdā tamen morbis auxiliari dicunt medici, permixtā alijs. Item in alopecijs sugillatisq; ac liuentibus: ceu uero remedia desint, ut scelera cōtractent. Sed ista prætexūt noxio instrumēto: tantūq; impudentiæ est, ut uenenū artis esse persua-deant. Thapsia est in Africa uehementissima. Quidam caulem incidunt per messes, & in ipsa excauāt radice quō succus confluat, arefactumq; tollunt, aliq; folium. Radicem tundūt in pila, & succū in sole coactū diuidūt in paruos stillos. Nero Cæsar claritatem ei dedit initio imperij, nocturnis grassationibus conuerberatam faciem illinens sibi cum thure ceraq; & sequuto die cōtra famam cutem synceram circumferens. Ignem ferulis optime seruari certum est, easq; in Aegypto præcellere.

De cappari siue cynosbato, aut opheostaphyle, & de sari. Cap. xxiiii
 Ibi & capparis, firmioris ligni frutex, seminisq; & cibi uulgati, caule quoq; unā plerūq; Idcerpto. Cauenda eius genera peregrina. Siquidem Arabicum pestilens, Africū gignis inimicum, Marmaricum uuluis, & omnium inflationibus. Apulum uomitus facit, stomachum & aluum mouet. Quidam eum cynosbaton uocant, aliq; opheostaphylen. Fructu cōs est generis & sari, circa Nilum nascens duorum cubitorum altitudine, pollicari crassitudine, coma papyri, similisq; manditur modo: radice ferrarijs officinis præcipua, carbonis uis, propter duritiam. De spina Babylonis regia, & de cytiso. Cap. xxv

Non omittendum est & quod Babylone feritur in spinis, quoniam non aliubi uiuit. Estq; sicut uiscum in arboribus: sed illud in spina tantū, quæ regia uocatur. Mirum,
 40 quod eadem die germinat qua iniectum est. Inijcitur autem ipso canis ortu, & celerrime arborem occupat. Condiunt eo uina, & ideo feritur. Spina illa nascitur & Athenis in longis muris. Frutex est & cytissus, ab Aristomacho Atheniensi miris laudibus prædicatus pabulo ouium, aridus uero etiam suum: spondetq; iugero eius annua H—s. m. m. uel medietati solo redditus. Vitilias quæ eruo, sed ocior satietas, per q̄ modico pinguescente quadrupede, ita ut iumenta hordeum spernant. Non ex alio pabulo lactis maior copia aut melior, super omnia pecorum medicina à morbis omni usu præstante. Quin & nutritibus in defectu lactis aridum, atque in aqua decoctum, potui cum uino dari iubet: firmiores celsioresq; infantes fore. Viridem etiam gallinis, aut si aruerit in defactum. Apes quoq; nunquā defore cytissi pabulo cōtingente, promittūt Democritus & Aristomachus
 Nec

Nec aliud minoris impedij est. Seritur cum hordeo, aut uere semine ut porrum, uel caule autumno ante brumam. Si semine, madidum. Et si desint imbres, satum spargitur. Plantę cubitales feruntur scrobe pedali. Seritur post æquinoctia tenero frutice. Perficitur triennio. Demeritur uerno æquinoctio cum florere desinit, uel pueri, uel anus uilissima opera. Canus aspectu, breuiterq; si quis exprimere similitudinē uelit, angustioris trifolij frutex. Datur animalibus post biduū semper. Hieme uero quod inaruit, madidum. Satiant equos denā libræ, & portione minora animalia: obiterq; inter ordines allium & cepe feri fertile est. Inuentus hic frutex in Cythno insula inde translatus est in omnes Cycladas, mox in urbes Græcas, magno casei prouentu, propter quod maxime miror rarum esse in Italia. Non æstuum, non frigor, nō grandinum, aut niuis iniuriam expauescit. Adijcit Hyginus, ne hostium quidem, propter nullam gratiam ligni.

De fruticibus & arboribus nostri maris, atq; rubri, & Indici.

Cap. xxv

Nascuntur & in mari frutices arboresq;, minores in nostro. Rubrū enim & totus orientis oceanus refertus est syluis. Non habet lingua alia nomen, quod Græci uocant phycos: quoniam alga herbarum magis uocabulum intelligitur: hic autem est frutex. Folia lata colore uiridi gignit, quod quidam prason uocant, alij zostera. Alterum genus eiusdem, capillaceo folio simile sceniculo, in saxis nascitur. Superius in uadis haud procul litore. Verno utrunq;, & interit autumno. Circa Cretam insulam nato in petris purpuras quoq; inficiunt. Laudatissimo à parte aquilonis, aut cum spongij. Tertium est graminis simile, radice geniculata & caule, qualiter calami. Aliud genus fruticum bryon uocatur, folio lactucæ, rugosiore tantū, iam hoc interius nascēs. In alto uero abies & quercus cubitali altitudine. Ramis earum adhærent conchæ. Quercu etiā tingi lanas tradunt. Glandem etiā quasdam ferre in alto: naufragis hæc deprehensa urinantibusq;. Et aliæ traduntur prægrades circa Sicyonem. Vitis enim passim nascitur. Sed ficus sine folijs, rubro cortice. Fit & palma fruticum generis. Extra Herculis columnas porri fronde nascitur frutex, & alius lauri & thymi, qui ambo eiecti in pumicem transfigurantur. At in oriente mirum est, statim à Copto per solitudines nihil gigni præter spinam, quæ sitiens uocatur, & hanc raram admodum. In mari uero rubro syluas uiuere, laurum maxime & oliuam ferentem baccas: & cum pluat, fungos, qui sole tacti mutantur in pumicem. Fruticū ipsorum magnitudo ternorum est cubitorum, caniculis referta, uix ut prospicere è naui tutum sit, & remos plerumq; ipsos inuadentibus. Qui nauigauere in Indos Alexandri milites, frōdem marinarum arborum tradidere in aqua uiridem fuisse, exemptam sole protinus in salem arascentem. Iuncos quoq; lapideos per quā similes ueris per littora, & in alto quasdam arbusculas colore bubuli cornus ramosas, & cacuminibus rubentes: cum tractarētur, uitti modo fragiles, in igne autē ut ferrum inardescētes, restinctis colore suo redeunte. Eodem tractu insularum syluas operit æstus, quanquam altiores platanis populisq; altissimis. Folia rjs lauri, flos uiolæ & odore & colore. Baccæ ut oleis, & ipse odoris iucundū autumno nascentes, folijs nunquam deciduis. Harum minores totas integit mare. Maximarum cacumina extant, ad quæ naues religantur: & cum recessit æstus, & radices. Alias quoque arbores in alto ab eisdem accepimus eodem in mari uisas, semper folia retinentes: fructu earum lupino simili. Iuba tradit circa Troglodytarum insulas fruticem in alto uocari: lidos plocamon, corallio similem sine folijs: præcisum mutato colore in nigrū durefcere. Cum cadat, frāgi. Item alium qui uocetur charitoblepharon, efficacem in amatorijs. Spathalia eo facere & monilia scēminas. Sentire eum se capi, durariq; cornus modo, & hebetare aciem ferri. Quod si fefellerint insidiæ, in lapidem transfigurari.

C. Plinij

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER XIII

In quo fructiferæ arbores traduntur.

PROOEMIUM.

LTERNAE arbores, indocilesq; nasci alibi q̃ ubi cœpere, & quæ in alienas non commeant terras, hæcenus ferè sunt. Licetq; iam de cõmunibus loqui, quarũ omnĩu peculiaris parens uideri potest Italia. Noscens tantum meminerint, naturas earũ à nobis interim dici, non culturas. Quantq; & colendi maxima in natura portio est. Illud satis mirari non queo, interisse quarundam memoriam: atq; etiam nominum, quæ autores prodidere, notitiam. Quis enim non cõmunicato orbe terrarum, maiestate Romani imperij profecisse uitã putet cõmercio rerũ ac societate festæ pacis, omniãq; etiam quæ occulta ante fuerant, in promiscuo usu facta? At hercule non reperiuntur qui norint multa ab antiquis prodita: tanto priscorũ cura fertior, aut industria felicior fuit, ante milia annorum inter principia literarum Hesiodo præcepta agricolis pandere orso, subsecutisq; non paucis hanc curam eius, unde nobis creuit labor. Quippe cum requirenda sint non solum postea inuenta, uerum etiam ea quæ inuenerant prisci, desidia rerum internitione memoriæ inducta. Cuius somni causas quis alias quàm publicas mundi inuenerit? Nimirum alijs subiere ritus, circaq; alia mentes hominum detinentur, & auariciæ tantum artes coluntur. Antea inclusis gentiũ imperijs intra ipsas, ideoq; & ingenijs, quadam sterilitate fortunæ, necesse erat animi bona exercere: regesq; innumeri honore artium colebantur, & in ostentatione has præferebant opum, immortalitatem sibi per illas prorogari arbitantes. Quare abundabant & præmia & opera uitæ. Posteris laxitas mundi & rerum amplitudo damno fuit, postq; senator censu legi cœptus, iudex fieri censu, magistratum ducẽq; nil magis exornare quàm census: postq; cœpere orbitas in autoritate summa & potentia esse, captatio in quæstu fertilissimo, ac sola gaudia in possidẽdo, pessumiere uitæ pretia: omnesq; à maximo bono liberales dictæ artes, in contrarium cecidere, ac seruitute sola profici cœptum: hanc alius alio modo, & in alijs adorare, eodem tamen habendi quod eat spes omnium, tendente uoto. Passim uero etiam egregij aliena uitia, quàm bona sua colere malle. Ergo hercule uoluptas uiuere cœpit, uita ipsa desijt. Sed nos oblitterata quoq; scrutabimur. Nec deterrebit quarundam rerũ humilitas, sicut nec in animalibus fecit. Quanquam uidemus Virgiliũ præcellentiũ uatem, ea de causa hortorũ dotes fugisse: è tantisq; quæ retulit, flores modo rerum decerpisse, beatũ felicemq; gratiæ xv omnino generibus uuarum nominatis, tribus oleæ, totidem pisorum, malo uero tantum Assyrio, cæteris omnibus neglectis. Vnde aut potius incipiemus q̃ à uitibus? quarũ principatus in tantũ peculiaris Italiæ est, ut uel hoc uno omnia gentium uicisse, quantq; odorifera, possit uideri bona: quantq; ubicunq; pubescentiũ odori nulla suauitas præferitur.

De uitium natura, & quibus modis ferant.

Cap. 1

Vites iure apud priscos magnitudine quoq; inter arbores numerabantur. Iouis simu lacrum in urbe Populonia ex una cõspicimus uite tot æuis incorruptum. Item Massiliæ pateram. Metaponti templum Iunonis uirgineis columnis stetit. Etiam nunc scalis tectum Ephesiæ Dianæ scanditur uite una Cypria, ut ferunt, quoniã ibi ad præcipuã altitudinem exeunt. Nec est ligno ulli æternior natura. Verũ ista ex syluestribus facta crediderim, quando hæc uites tonsura annua coercentur, & uis earum omnis euocatur in palmites, aut deprimitur in propagines, succiq; tantum gratia ex his pluribus modis ad cœli mores soliq; ingenia. In Campano agro populis nubunt: maritascq; complexæ, atq; per ramos earum procacibus brachijs geniculato cursu scandentes, cacumina æquant, in tan-

x tum

tum sublimes, ut quindemiator autoratus rogi ac tumulum excipiat. Nullo sine crescū, diuidiç; aut potius auelli nequeunt. Villas & domos ambiri singularū palmitibus, ac sequacibus loris, memoria quoq; dignū inter prima Valerianus quoq; Cornelius existimauit. Vna uitis Romæ in Liuiæ porticibus subdiales inambulationes umbrosos operculis opacat, eadem duodenis musti amphoris fecunda. Vltimo quidem ubiq; exuperat, Miratumq; altitudinem earū Ariciæ ferunt legatū regis Pyrrhi Cyneā facete luisse in austeriori gustu uini, merito matrē eius pendere in tā alta cruce. Rumbotinus uocatur & alio nomine populus arbor Italiæ Padum transgressis, cuius tabulata in orbē patula replent: puroq; producto dracone in palmā eius, inde in subrectos ramorū digitos flagella dispergunt. Eadem modici hominis altitudine adminiculatæ sudibus horrent, uineāq; faciunt, 10 & aliæ improbo reptatu pampinorūq; superfluitate peritæ domini ambulationes atria media complentes. Tot differentias uel sola tantū Italia recipit. Stat prouinciariū aliquarum per se uitis sine ullo pedamento, artus suos in se colligens, & breuitate crassitudine pascens. Vetant hoc aliubi uenti, ut in Africa & in Narbonensis prouinciæ partibus. Excrecere ultra suos pollices prohibet, semperq; pastinatis similes, herbarū modo uagantur per arua, ac succum terræ passim uis bibūt, quæ ob id magnitudinē infantū puerorum in interiore Africæ parte exuperant. Vna non aliubi gratior callo, ut inde possit inuenisse nomen duracini durus acinus. Nanq; genera magnitudine, colore, saporibus, acinis, innumera, etiamnū multiplicantur uino. Hic purpureo lucent colore, illic fulgēt roseo, nitentq; uiridi. Candicans enim nigerq; uulgares. Tument uero mammarū modo humasti. Præ 20 longis dactyli porriguntur acinis. Est & illa naturæ lasciuiā, ut prægrandibus adhæreant pergulis parui, mites, & suauitate certantes: leptoragas has uocant. Durant aliæ per hyemem, pensili concameratæ nodo. Aliæ in sua tantum continentur anima ollis fictilibus, & insuper dolijs inclusæ, stipatæ uinaceis circūsudantibus. Alijs gratiā qui & uinis fumus affert fabrilis, ijsq; gloriā præcipuā in fornacibus Africæ Tiberij Cæsaris autoritas fecit. Ante eum Rhetici prior mensa erat, & uis Veronenis agro. Quin & a patietia nomen acinis datur passis. Conduntur & musto uuæ, ipsæq; uino suo inebriantur. Aliæ decoctæ in musto dulcescūt, aliæ uero sobolem nouam in matrē ipsa expectant translucidæ uitro: additq; acinis eandem, quam in dolijs amphoris uē duratricem illam firmitatē austeritas 30 picis infusa pediculo. Iam inuētā uitis per se in uino picem respiciens, Viennensem agrum nobilitans, Aruerno Secanoq; & Heluico generibus non pridē illustrata. Atq; hæc Virgilij uatis ætate incognita, à cuius obitu x. c. aguntur anni. Quid quod in insertæ castris summam rerum imperiumq; cōtinent? Centurionū in manu uitis, & opimo præmio tardos ordines ad lentas perducit aquilas, atq; etiam in delictis poenā ipsam honorat. Necnon uineæ oppugnationū dedere rationem. Nam in medicaminibus adeo magnum obtinent locum, ut per sese uino ipso remedia sint.

De generibus uitium.

Cap. 11

Genera uitium cōprehendi numero unus existimauit Democritus, cuncta sibi Graciæ cognita professus. Cæteri innumera atq; infinita esse prodiderūt, quod uerius apparebit ex uinis. Nec omnia dicentur, sed maxime insignia, quippe quæ totidem penē sunt quot agri. Quamobrem celeberrimas uitium, aut quibus est aliqua proprietate miraculū, ostendisse satis erit. Principatus datur aminæis propter firmitatem, senioq; proficientem uini eius ubiq; uitā. Quinq; eius genera, Ex ijs germana minor acino melius deflorescit, imbres tēpestatesq; tolerat. Nō item maior, sed in arbore q; in iugo minus obnoxia. Gemellarū, quibus hoc nomen uuæ semper geminæ dedere, asperimus sapor, sed uires præcipuæ. Ex ijs minor austro læditur, cæteris uentis alitur, ut in Vesuuii monte Surrentinisq; collibus. In reliquis Italiæ partibus non nisi arbori accommodata. Quintū genus lanatæ, ne Seres miremur aut Indos, adeo lanugo eā uestit. Prima ex aminæis maturescit ocyslime atq; putrescit. Proxima dignitas Nomentanis rubente materia, quæ propter quidā rubellus appellauere uineas. Eæ minus fertiles uino, acinis & fece nimia. Cōtra pruinas fortissi 40

mæ

ma, siccitate magis quā imbre, aestu quā algore uexatur. Quamobrem in frigidis humidisque principatū obtinent. Fertiliior quā minor acino, & folio scissa minus. Apianis apes dedere cognomen, praecipue earum auidae. Ex his duo genera, Lanuginē & ipsae pubescunt. Distant, quod altera celerius maturescit, quam quā & altera properante. Situs frigidus non respiciunt, & tamen nullae celerius imbre putrescunt. Vina primo dulcia, austeritate annis accipiunt, & rubra fiunt. Nulla magis uite gaudet. Et haecenus potissima nobilitas datur peculiaribus atque uernaculis Italiae. Caetera aduenere Chio Thasoe. Gracula non inferior aminae bonitate, praetenera acino: & uua tam parua, ut nisi pinguisimo solo colere non proficit. Eugenia Taurominitani colles cum generositatis cognomine, misere Albano tantum agro, quoniam translata statim mutatur. Namque est aliquibus tantus locorum amor, ut omnem in his gloriae suam relinquunt, nec usquam transeant totae. Quod & in Rhetica Allobrogicaque, quā supra picatā appellauimus, euenit, domi nobilibus, nec agnoscendis alibi. Fecundae tamen, bonitatis uice copiam praestant, Eugenia feruetibus locis, Rhetica temperatis, Allobrogica frigidis, gelu maturescens, & colore nigra. Adhuc ex his quas diximus, sed etiam è nigris uina uetustate in album colorem transeunt. Reliquae ignobiles. Aliquando tamen coeli aut soli opera non fallunt uetustatem, sicuti fecenia, & cum ea florens Biturica, acino rarior, nunquam floris obnoxii, quoniam antecedunt, uentisque & imbribus resistunt Meliores tamen argentibus locis quā calidis, humidis quā sitientibus. Vix ulla magis tam denso uuarum partu impatiens uariantis coeli, sed contra tenorem unum algoris aestusue constans. Quae minor est ex eo genere, mollior. In eligendo solo morosa, pingui putrescit, gracillissimo non provenit. Mediam temperiem delicate quaerit, ob hoc Sabinis collibus familiaris. Uua eius indecora uisu, sapore iucunda, nisi matura protinus rapiatur, etiam non putrescens cadit. Contra grandines eam tuetur foliorum amplitudo atque duritia. Insignes iam colore inter purpureas nigrasque medio heluolae sapius uarianti, & ob id uarianae a quibusdam appellatae. Praefertur in his nigrior, utraque alternis annis fertilis. Sed melior uino, cum parior. Et praecipue duo genera magnitudine acini discernuntur. Quibus materies plurima, uuaque ollis utilissima, folium apio simile. Basilicam Dyrrachini celebrant, Hispaniae cocolobis uocant. Rarior uua, aestus austrosque tolerat, capiti inimica, copia larga. Hispani duo genera eius faciunt. Vnum oblongo acino, alterum rotundo, nouissimas uinde miant. Quo dulcior cocolobis, hoc melior. Sed & austera transit in dulcem uetustate, & quae dulcis fuit, in austeritatem: tuncque Albanum uinum aemulantur. Tradunt uesicae uitibus utilissimum ex his potum. Albuelis summis arboribus fertiliior est, uisula imis. Quamobrem circa easdem sata diuersitate naturae locupletant. Inerticulum è nigris appellauere, iustius sobriam dicturi, inueterato praecipue commendabilem uino, sed uiribus innoxiam. Siquidem temulentiam sola non facit. Fertilitas commendat caeteras, principemque heluenacam. Duo eius genera. Maior, quam quidam longam, minor quam arcam appellat, non tam fecundam, sed gratiorem haustu. Discernitur folio circinato. Verum utraque gracilis. Furas subdere his necessarium, alioquin ubertatem suam non tolerant. Maritimo afflatu gaudent, roscido odore. Nulla uitium minus Italiam amat, rara, parua, putrescens in ea: uino quoque quod genuit, aetatem non exuperans. Nec alia macro solo familiarior. Gracinus, qui alioqui Cornelium Celsum transcripsit, arbitratur non naturae eius repugnare Italiae, sed culturam, auide palmites euocantium. Ob id fertilitatem suam absumi, si non prepinguis soli ubertas lassescentem sustineat. Carbunculari negatur, magna dote, si uerum est, aliqua in uite caelo non esse ius. Aestum fert spionia, quam quidam spineam uocant, autumnisque & imbribus pinguescit. Quinimo nebulis una alitur, ob id Rauennati agro peculiaris. Veniculam inter optime deflorescentes, & ollis aptissimam, Campani malunt circulam uocare alij staculam, Tarracina numisanam, nullas uires proprias habentem, sed totam perinde ac solū ualeat. Surrentinis tamen efficacissima testis Vesuuio tenuis. Ibi enim murgentina è Sicilia potissima, quam Pompeianam aliqui uocant, Latio demum feracem: sicut hor-

conia in Campania, tantū uilitatis cibariæ, sed ubertate præcipua. Tolerat & annos mœrica, contra omne sidus firmissima, nigro acino, uinis uetustate rubescuntibus.

Item de uitū generibus, secundū locorū & regionū proprietatem.

Cap. III

EThactenus publica sunt genera, cætera regionū locorumq; aut ex his inter se instituta mixta. Siquidem Thuscis peculiaris est tudernis, atq; etiā eius nominis florētia. Est opima Aretio talpana & etesiaca & confeminia. Talpana nigra candidum facit mustum. Etesiaca fallax, quæ quo plus tulit, eo laudabilius fundit: mirumq; fecunditate cessat. Confeminia nigra, uino minime durante, uua maxime: post xv. dies, quā uilla alia metitur, fertilis, sed cibaria. Huius folia sicut labruscæ, prius quā decidant, sanguineo colore mutantur. Euenit hoc etiā quibusdam alijs, pessimi generis argumento. Irtiola Vmbriæ Me¹⁰ uanaticq; & Piceno agro peculiaris est, Amiternino pumula. Iisdem bannanica fallax est, amant tamen eam. Municipij uuam Pompeij nomine appellant: quamuis Clusinis copiosiore. Municipij & Tiburtes appellauere, quamuis oleaginam nuper inuenerint à similitudine oliuæ. Nouissima hæc uuarum ad hoc tempus reperta est. Vinaciola soli non uerunt Sabini & Laurenti. Nam gauranas scio à Falerno agro translatas uocari Falernas, celerrime ubiq; degenerantes. Nec non Tarentinū genus aliqui fecere, prædulci uua. Capnias & bucciniatis, & tarrupia, in Thurinis collibus nō ante demetuntur q̃p̃ gelauerit. Pharia gaudent Pisæ, mutina Prusina, nigro acino, intra quadriennium albescente uino. Mirum, ubiq; cum Sole circumagi uua, quæ ob id streptos uocatur. Et in Italia Gallicam placere, trans alpes uerò Picenā. Dixit Virgilius thasias et mareotidas, & lageas: compluresq; externas, quæ nō reperiuntur in Italia. Sed sunt etiā insignes uua nō uino: ambrosiaca, duracina, sine ullis uasis in uite seruabilis: tanta est cōtra frigora æstus tempestatesq; firmitas. Nec orthampelos indiget arbore aut palis, ipsa se sustinēs: nō item dactyli des digitali gracilitate. Colūbinæ acinosissimæ. Et magis purpureæ cognomine bimaminiæ, quādo nō racemos, sed uuas alias gerūt. Item tripedanea, cui nomen à mensura est. Item scripula passo acino. Et Rhetica in maritimis alpiibus appellata, dissimilis laudatē illi. Namq; hæc breuis, cōferta acino, degener uino, sed cute omniū tenuissima, nucleo quem Chium uocant, uno ac minimo, acinum prægrandem unū alterumq; habēs. Est & nigra aminæa, cui Syriacæ nomen imponūt. Item Hispana ignobilium probatissima. In pergulis uero seruntur eschariæ appellatæ, eduræ acinis, albæ nigraq; q̃p̃. Et buma sti totidē coloribus.¹⁰ At nondū dictæ ægia, & rhodia, & uncialis, uelut à pondere acini: Item pucina omniū nigerrima. Et coronario naturæ lusu stephanitis, acinos folijs intercurrentibus. Et quæ forenses uocātur, celeres prouētū, uendibiles aspectu, portatu faciles. Contra damnātur etiam, uisu cinerea & rabuscula & asinifca, minus tamen caudas uulpiū imitata alopecis. Alexandrina appellatur uitis circa Phalacram breuis, ramis cubitalibus, acino nigro fabæ magnitudine, nucleo molli & minimo, obliquis racemis prædulcibus, folio paruo & rotundo, sine diuisuris. Septem his annis, in Narbonēsis prouinciæ aruo inuēta est uitis uno die deflorescens: ob id tutissima: Narbonicam uocant, quam nunc tota prouincia conserit.

Insignia culturæ uinearum.

Cap. IIII

Catonum ille primus, triumpho & censura super cætera insignis, magis tamen etiam⁴⁰ num claritate literarum, præceptisq; omniū rerum expetendarum datis generi Romano, inter prima uero agrū colēdi, illius æui cōfessione optimus ac sine æmulo agricola, pauca attigit uitium genera, quarundam ex his iam etiam nominibus abolitis. Separatim toto tractatu sententia eius indicanda est, ut in omni genere noscāmus quæ fuerint celeberrima, anno sexcentesimo urbis, circa captas Carthaginem ac Corinthum, cum super premium is diem obiit, & quantū postea cccxxx annis uita profecerit. Ergo de uitibus uisq; ita prodidit. Qui locus uino optimus dicitur esse, & ostentus solibus, aminæū minusculum & geminum eugenium, heluinū minusculū conferito. Qui locus crassior aut nebulosior, aminæum maius, aut murgentinū, Apicium, Lucanū serito. Cæteræ uites miscellæ

maxime

maxime in quemvis agrum conueniunt. In lora recte conduntur. Quas suspendas duras, aminæas maiores, uel ad fabrum ferrarium pro passis hæ recte seruantur. Nec sunt uetustiora de illa re Latine linguæ præcepta: tam propè ab origine rerū sumus. Aminæa proxime dictam, Varro scantianam uocat. In nostra ætate pauca exempla cōsummata huius artis fuere: uerum eo minus omittenda, ut noscantur etiam præmia, quæ in omni re maxime spectantur. Summam ergo adeptus est gloriam Acilius Sthenelus è plebe libertina, l. x. iugerū non amplius uineis excultis in Nomentano agrò, atq; cccc nummum uenundatis. Magna fama & Veuлено Ægialo perinde libertino fuit in Campaniæ turè linternino, maiorq; etiam fauore hominū, quoniam ipsum Africani colebat exilium. Sed maxima, eiusdem Stheneli opera Rhemmio Palæmoni, aliàs grāmatica arte celebri, in hisce xx annis mercato rus dc. nummum in eodem Nomentano, decimi lapidis ab urbe diuerticulo. Est autē usquequaq; notā uilitas mercis per omnia suburbana, ibi tamen maxima, quoniam & neglecta per indigentiam prædia parauerat, ac ne in pessimis quidem elegantioris soli. Hæc aggressus excolere, non uirtute animi, sed uanitate primo, quæ nota mire in illo fuit, pastinatis de integro uineis, cura Stheneli dum agricolam imitatur, ad uix credibile miraculum perduxit, intra octauum annum cccc nummum emptori addicta pendente uindemia. Cucurritq; non nemo ad spectandas uuarum in ijs uineis strues, literis eius altioribus contra id pigra uicinitate sibi patrocinate: nouissime Anneo Seneca principe tum eruditionis, ac potentia quæ postremo nimia fuit super ipsum, mini me utiq; miratore inanium, tanto prædij eius amore capto, ut non puderet inuiso aliàs & ostentaturo tradere palmam eam, emptis quadruplicato uineis illis intra decimum ferè curæ annum, digna opera quæ in Cæcubis Setinisq; agris proficeret: quando & postea sæpenumero septenos culeos singula iugera, hoc est amphoras centenas quadragenas musti dedere. Ac ne quis uictā in hoc antiquitatē arbitraretur, idem Cato denos culeos redire ex iugeribus scripsit, efficacibus exemplis non maria plus temerata conferre mercatori, non in rubrum litus Indicum uæ merces petitas, quàm sedulum ruris larem. Vino antiquissima claritas Maroneo, in Thraciæ maritima parte genito, ut autor est Homerus. Neq; enim fabulosa, aut de origine uarie prodita consecramur, præterq; Aristæum primum omnium in eadem gente mel miscuisse uino, suauitate præcipua utriusque naturæ sponte prouenientis. Maroneum uicies tanto addito aquæ miscendum Homerus prodidit. Durat etiam uis in eadem terra generi, uigorq; indomitus. Quippe cum Mutianus ter consul ex his qui nuperrime prodidere, sextarios singulos octonis aquæ misceri cōperit præsens in eo tractu. Esse autē colore nigrum, odoratum, uetustate pinguescere. Et Pramnio, quod Homerus celebravit, etiā nunc honos durat. Nasctur Smyrnæ regione, iuxta delubrum matris deūm. In reliquis generi claritas nō fuit alicui. Anno fuit omnium generum bonitas, L. Opimio consule, cum C. Græchus Tribunus plebē seditionibus agitans interemptus, ea cœli temperies fulsit, quam cocturā uocant, solis opere, natali urbis dcccxxiiii. Durantq; adhuc uina ducentis ferè annis, iam in speciem redacta mellis asperi. Etenim hæc natura uinis in uetustate est: Nec potari per se queūt si non peruincat aqua, usq; in amaritudinē carie indomita. Sed cæteris uinis cōmendandis minima aliqua mixtura medicamenta sunt, quo fit ut eius temporis æstimatione in singulas amphoras centeni nummi statuuntur. Ex his tamen usura multiplicata semissibus, quæ ciuilis ac modica est, in C. Cæsaris Germanici filij principatu, annis cl. x. singulas uncias uini constitisse nobili exemplo docuimus, referentes uitā Pomponij Secūdi uatis, cenamq; quam principi illi dedit. Tantū pecuniarū detinet uini apothecæ. Nec alia res maius incrementū sentit ad uicesimū annum, maiusue ab eo dispendiū, non proficiēte pretio. Raro quippe adhuc fuere, nec nisi in nepotatu, singulis testis milia nummum: Viennenses solipicata sua, quorū genera plura diximus, pluris permutasse, sed inter sese amore patrio credūtur. Idq; uinum frigidius reliquis existimatur in frigido potu.

De natura uini.

Cap. v

Vino natura est, hausto accendendi calore uiscera intus, foris infuso refrigerandi. Nec alienum fuerit commemorare hoc in loco, quod Androcydes sapiētia clarus ad Alexandrum Magnum scripsit, intemperantiam eius cohibens: Vinum potaturus rex, memento te bibere sanguinē terræ: sicut cicuta homini uenenū est, sic cicutæ uinum. Quibus præceptis si ille obtemperauisset, profecto amicos intemulentia nō interemisset. Proflus ut iure dici possit, neq; uinibus corporis utilius aliud, neq; aliud uoluptatibus perniciosius si modus absit.

Vina generosa.

Cap. vi

Genera autem uini alia alijs gratiora esse, quis dubitet? aut non ex eodem lacu aliud præstantius altero germanitatem præcedere, siue testa, siue fortuito euentu? Quam obrem de principatu se quisque iudicem statuat. Iulia Augusta LXXXII annos uitæ pucino retulit acceptos, non alio usa. Gignitur in sinu Adriatici maris, non procul à Timauro fonte, saxeo colle, maritimo afflatu paucas coquente amphoras. Nec aliud aptius medicamentis iudicatur. Hoc esse crediderim, quod Græci celebrantes miris laudibus pyctanon appellauerunt ex Adriatico sinu. Diuus Augustus Setinum prætulit cunctis, & ferè secuti principes, confessa propter experimenta, nō temere crudelitatis noxijs ab ea salua: nascitur supra forum Appij. Antea Cæcubo erat generositas celeberrima in palustribus populeris, sinu Amyclano: quod iam intercidit & incuria coloni lociq; angustia, magis tamen fossa Neronis, quā à Baiano lacu Ostiam usq; nauigabilem inchoauerat. Secunda nobilitas Falerno agro erat, & ex eo maxime Faustiano. cura culturaq; id collegerat. Exolescit hoc quoque, copiam potius quā bonitati studentium. Falernus ager à ponte Campano laua petentibus urbanam coloniam Syllanam nuper Capuæ contributam incipit. Faustianus autem circiter quatuor miliaria à uico prope Cedias, qui uicus ab ea salua: nascitur supra forum Appij. Nec ulli in uino maior autoritas: solo uinorum flammam accenditur. Tria eius genera, Austerrum, dulce, tenue. Quidam ita distinguunt, Summis collibus Gauranum gigni, medijs Faustianum, imis falernum. Non omittendum autem nulli eorum quæ celebrentur iucundū saporem uuæ esse. Ad terciā palmam uarie uenere. Albana urbi uicina prædulcia ac rara in austero. Item Surrentina in uineis tantū nascētia, conualescentibus maxime probata, propter tenuitatem salubritatemq;. Tiberius Cæsardi cebat cōsensisse medicos, ut nobilitatem Surrentino darent, alioquin esse generosum acetum. C. Cæsar qui successit illi, nobilem uappam. Certant māsica æque ex monte Gaurano, Puteolos Baiasq; prospectantia. Nam falerno cōtermina Statana ad principatus uenere nō dubie: palamq; fecere, sua quibusq; terris tēpora esse, sicut rerū prouentus occa susq;. Iuncta his præponi solebāt Calena, & quæ in uineis arbutisq; nascūtur fundana. Ex alia uicinia urbis Veliternina, Priuernatiaq;. Nam quod Signiæ nascitur, austeritate nimia continendæ utile aluo, inter medicamina numeratur. Quartū curriculum publicis epulis obtinuerē à diuo Iulio (is enim primus autoritatem his tribuit, ut in epistolis eius apparet) Mamertina, circa Messanam in Sicilia genita. Ex his Potulana, ab autore dicta; in loco proximo Italiæ laudantur præcipue. Est in eadē Sicilia & Taurominitanis honos, lagenis pro Mamertino plerunq; subditis. Ex reliquis autē à superno mari Præturia, atque Ancone nascentia, & quæ à palma una forte enata palmesia appellātur. In mediterraneo uero Celenatia ac Mœcenatiana. In Veronensi item Rhetica, Falernis tantū posthabita à Vergilio. Mox ab intimo sinu maris, Adriana. Ab infero autē Latinientia, Grauiscaua, Statonientia. Hetruriæ palmam Luna habet, Liguriæ Genua. Inter Pyrenæum alpesq; Māsilia gemino sapore, quādo & cōdiendis alijs pinguius gignit, quod uocat succosum. Beterrarum intra Gallias cōstitit autoritas. De reliquis in Narbonensi genitis asseuerare non est, quoniā officinā eius rei fecere tingentes fumo, utinamq; nō & herbis, ac medicaminibus noxijs. Quippe etiā aloen mercātur, qua saporem coloremq; adulterāt. Verum & longinquiora Italiæ ab Ausonio mari, nō carēt gloria, Tarētina, & Seruitiana, & Cōsen

tia

tiæ genita, & Tempæ ac Babia, Lucanæq; antecedentibus Thurinis. Omnium uero eorum maxime illustrata Messalæ potu & salute Lagarina, non procul Grumento nascētia. Campania nuper excitauit nouis nominibus autoritatē, siue cura, siue casu, ad quartum à Nea poli lapidē Trebellicis, iuxta Capuā Caulinis, & in suo agro Trebulanis, alioqui semper inter plebeia & Trifolinis gloriata. Nam Pompeianis summū x annorū incrementū est, nihil senecta conferente. Doloze etiā capitū in sextam horā diei sequentis infesta deprehenduntur. Quibus exemplis, nisi fallor, manifestū est, patriā terrāq; referre non uiam: & superuacuum generū consecrationē in numerū, cum eadē uitis aliud alijs locis pullulet. Hispaniarum Laetana copia nobilitatur, elegātia uero Tarracōnēsia, atq; Lauronēsia: & Balearica ex insulis, cōferuntur Italiæ primis. Nec ignoro multa prætermisissē plerosq; existimatuos, quando suū cuiq; placet, & quocunq; eatur, fabula eadē reperit: diuī Augusti iudiciū ac palati peritissimū ē libertis, censurā uini in epulas eius facientē, dixisse hospiti de indigena uino, nouū quidē sibi gustū esse eum, atq; non ex nobilibus, sed Cæsare non aliud poturū. Nec negauerim & alia digna esse fama: sed de quibus cōsensus æui iudicaue rint hæc sunt.

Vina transmarina.

Cap. vii

Modo nūc simili transmarina dicemus. In summa gloria post Homerica illa, de quibus supra diximus, fuisse Thasium Chiumq;. Ex Chio quod aruissimum uocāt. His addidit Lesbium Erasistrati maximi medici autoritas, circiter DC. annum urbis Romæ. Nunc gratia ante omnia est Clazomenio, postq; parcius mari conditū. Lesbium sponte nature suæ mare sapit. Nec Cymoliti per se gratia ut uino: sed cuius dulci admixto, reliquorum duritia sua uiracem accipiat, simul & ætatem, quoniā uetustiora protinus uidentur. Ab his dignatio est Sicyonio, Cyprio, Telmesico, Tripolitico, Berytio, Tyrio, Sebenyico. In Aegypto hoc nascitur tribus generibus uuarū ibi nobile, thasia, æthalo, peuce. Post hæc autoritas hippodamatio, mystico, cantharite, protropo gnidio, catacecaumenitæ, petritæ, myconio. Nam mesogitæ capitis dolores facere compertū est. Nec Ephesium salubre esse, quoniam mari & defruto conditur. Apamenum multo præcipue conuenire dicitur, sicut prætutium in Italia. Est enim & hæc proprietas generum, ut dulcisia utique inter se non congruant. Exoleuit & protagion, quod Italicis proximū fecerant Asclepiadis scholæ. Apollodorus medicus in uolumine quo suasisit Ptolemæo regi quæ uina biberet, Italicis etiā tum ignotis, laudauit in Ponto nascereniten, mox ordeticum, ceneaten, leucadium, ambracioten, & quod cunctis prætulit præparentium. Sed minoris famæ esse dixit, quoniam post sex annos non placeret.

De uini falsi generibus septem.

Cap. viii

Hactenus bonitas uini nationibus debetur. Apud Græcos iure clarissimū nomen accepit, quod appellauerūt bion, ad plurimos ualentinū usus excogitatū, ut docebitur in parte medicinæ. Fit autē hoc modo. Uuæ paulū ante maturitatē decerpæ, sicantur acri sole, ter die uersatæ per triduum: quarto exprimuntur, dein cadis sole inueterantur. Cui marinam aquam largiorē miscent, à serui furto origine orta, sic mensurā explentis, idq; translātū in albū mustū leucochrū appellatur. In alijs autē gentibus simili modo factum æthalaßomēnon uocāt: Thalaßiten autē uasis multū deiectis in mare, quo genere præcox sit uetustas. Necnō apud nos quoq; Coum uinū ex Italico faciēdi rationē Cato demonstrauit, super cætera in sole quadriennio maturandū præcipiens. Rhodiū Coo simile est. Phorineū falsius Coo. Omnia transmarina septē aut sex annis ad uetustatē mediā peruenire existimantur.

De dulcium generibus xiiii.

Cap. ix

Vinum omne dulce minus odoratū, quo tenuius, eo odoratius. Colores uinis quatuor. Albus, fuluus, sanguineus, niger. Psythium & melanpsythiū passi genera sunt, suum saporem, nō uini referentia. Cissibiles uero mulsi, in Galatia nascens, & halyntiū in Sicilia. Nam stræū, quod alij hepsema, nostri sapam appellāt, ingenij nō nature opus est, multo usq; ad tertiā partē mensuræ decocto. Quod ubi factū ad dimidiā est, defrutum

uocamus. Omnia in adulterium mellis excogitata. Sed priora uua terraq; constât. Passum à Græcico Ciliciū probatur & Africū & in Italia prouincijsq; finitimis. Fieri certum est ex uua, quam Græci sticam uocât, nos apianam. Item scirpula, diutius in uite sole uuis adustis, aut feruente oleo. Quidâ è quacunq; dulci, dum præcocta alba faciunt siccantes sole, donec paulo amplius dimidium pòdus super sit, tulasq; leniter uuas exprimunt. Deinde quantū expressere, adiiciunt uinaceis aquę puteanę, ut & secundariū passum faciât. Diligentiores eodem modo siccatis acinos eximūt: ac sine sarmentis madefactos uino excellenti, donec intumescât, premunt. Et hoc genus ante cætera laudant. Ac simili modo aqua addita, secundarium faciunt. Medium inter dulcia uinūq; est, quod Græci aigleues uocant, hoc est, semper mustum. Id euenit cura, quoniam feruere prohibetur. Sic appellant musti in uina transitum. Ergo mergunt è lacu protinus in aqua cados, donec bruma transeat, & cōsuetudo fiat algendi. Est etiamnum aliud genus eius per se, quod uocat dulce Narbonensis prouincia, & in ea maxime Vocontij. Asseruatur eius gratia uua diutius in uite, pediculo intorto. Ab alijs ipse palmes inciditur in medullam, ab alijs uua torretur in tegulis: omnia ex Heluennaca uite. His adiiciunt aliqui, quod uocant diachyton uuis in sole siccatis loco clauso per dies septem, in cratibus, totidem pedibus à terra alte, noctibus à rore defensis, octauo die calcatis. Ita fieri optimi odoris saporisq;. Dulci è genere est & melitites. Distat à mulso quod sit è musto, cum quinq; congijs austeri musti, congijs mellis & salis cyatho sufferuifactis, austerum. Sed inter hæc genera potium ponere debeo & protropum: ita appellatur à quibusdam mustum sponte defluens, antequam calcantur uuæ. Hoc protinus diffusum lagenis suis deferuere passi, postea in sole quadraginta diebus torrent æstatis secutæ ipso canis ortu.

De deuterijs & secundarijs, uini genera tria.

Cap. x

Non possunt iure dici uina, quæ Græci deuterias appellant, Cato & nos loram, maceratis aqua uinaceis. Sed tamen inter uina operaria numerantur. Tria eorum genera: Decima parte aquæ addita quæ musti expressa sit, & ita nocte & die madefactis uinaceis, rursusq; prælo subiectis. Alterū, quomodo Græci factitauere, tertia parte eius quod expressum sit addita aquæ, expressoq; decocto ad tertias partes. Tertium est fecibus uini expressum, quod fecatum Cato appellat. Nulli ex his plus quam anno usus.

Quæ nuper in Italia generosa uina esse coeperunt.

Cap. xi

Verum inter hæc subit mentē, cum sint genera nobilia, quæ proprie uini intelligi possint, LXXX ferē in toto orbe, duas partes ex hoc numero Italiæ esse, lōge præterea ante cunctas terras. Et hinc deinde altius cura serpit, non à primordio hanc gratiā fuisse.

De uini obseruatione.

Cap. xii

Autoritatem post sexcentessimū urbis annū cœpisse. Romulū lacte non uino libasse, indicio sunt sacra ab eo instituta, quæ hodie custodiunt morē. Numæ regis posthumia lex est: Vino rogū ne respergito. Quod sanxisse illum propter inopiā rei nemo dubitet. Eadem lege, ex imputata uite libari uina dijs, nefas statuit, ratione excogitata, ut puta re cogentur, aliās aratores & pigri citra pericula arbuti. M. Varro autor est, Mezentii Hetrurix regem auxiliū Rutulis contra Latinos tulisse uini mercede, quod tum in Latino agro fuisset.

Qui uini usus antiquis, & de uinis antiquorum.

Cap. xiii

Non licebat id fœminis Romæ bibere. Inuenimus inter exempla, Egnatij Mecennij uxore, quod uinū bibisset è dolio, interfectā fuisse à marito, cumq; cedis à Romulo absolutū. Fabius Pictor in annalibus suis scripsit: Matronā quod oculos, in quibus erāt clauēs uinariæ cellæ, resignauisset, à suis inedia mori coactam. Cato, ideo propinquos fœminis osculū dare, ut sciret aut temetū olerēt. Hoc tū nomen uino erat, unde & temulentia appellata. Cn. Domitius iudex pronūciauit mulierē uideri plus uini bibisse, q̄ ualitudinis causa uiro insciente, ac dote multauit. Diuq; eius rei magna parsimonia fuit. L. Papyrius imperator aduersus Samnites dimicaturus uotum fecit, si uicisset, Ioui pocillum uini.

Deniq;

Deniq; inter dona sextarios lactis dados inuenimus, nusquā uini. Idem Cato cum in Hispaniam nauigaret, unde cum triumpho redijt, Non aliud, inquit, uinū bibi q̃ remiges: in tantum dissimilis istis, qui etiam conuiuiis alia quā sibi metipsis ministrant, aut procedente mensa subijciunt. Lautissima apud priscos uina erant, myrrhæ odore cōdita, ut apparet in Plauti fabula, quæ Persa inscribitur, quanq̃ in ea & calamū addi iubet. Ideo quidam aromatate delectatos maxime credūt. Sed Fabius Dorsennus his uersibus decernit,

Mittebam uinum pulchrum, murinam.

Et in Acharistione.

Panem, & polentam, uinum murinam.

10 Scæuolam quoq; & Lælium, & Atteium Capitonē in eadem sententiā fuisse uideo, quoniam in Pseudolo sit.

Quod si opus est, ut dulce promat

Indidem, ecquid habet? rogas?

Murinam, passum, defrutum, mellinam.

Quibus apparet non inter uina modo murinam, sed inter dulcia quoq; nominatum.

De apothecis, & de uino Opimiano.

Cap. xiiii

A Pothecas fuisse & diffundi solita uina, anno dcxxxiii. urbis apparet in dubitatio. Opimiani uini argumēto, iam intelligente suum bonū Italia. Nondum tamen ista genera in claritate erāt. Itaq; omnia tūc genita unū habent cōsulis nomen. Sic quoq; postea diu transmarina in autoritate fuerūt, & ad auos usq; nostros: quin & Falerno iam re-
 20 pto, sicut apparet ex illo comico uersu, Quinq; Thasijs uini inde depromā, Falerni bina. P. Licinius Crassus, & L. Iulius Cæsar censores anno urbis conditæ dclxxv. edixerunt, ne quis uinum Græcū aminiumq; octonis aris singula quadrātalia uenderet. Hæc enim uerba sunt. Tanta uero uino Græco gratia erat, ut singule portiones cōiuctu darētur. Qui bus uinis autoritas fuerit sua in mensa, M. Varro his uerbis tradit: L. Lucullus puer apud patrem nunquā lautū conuiuiū uidit, in quo plus semel Græcū uinū daretur. Ipse cum redijt ex Asia, milia cadorum congiariorū diuisit amplius centum. C. Sentius quē prætor rem uidimus, Chium uinū in domum suam illatū dicebat tum primum, cum sibi cardias co medicus dedisset. Hortensius super decē millia cadū hæredi reliquit. Hactenus Varro.

De liberalitate Cæsaris in uino.

Cap. xv

Q Vid non & Cæsar dictator triumphī sui cœna uini Falerni amphoras, Chij cados in conuiuiis distribuit? Idem Hispaniensi triumpho Chium & Falernū dedit. Epulo uero in tertio cōsulatu suo, Falernum, Chium, Lesbium, Mamertinum: quo primum tempore quatuor genera uini apposita cōstat. Postea ergo alia omnia in nobilitatem uenerunt, circiter septingentesimum urbis annum.

De uinis fictitijs.

Cap. xvi

Itaq; nō miror, innumerabilia penē genera fictitijs reperta multis ante sæculis, quæ nūc
 40 dicemus, omnia ad medicinæ usum pertinentia. Omphaciū quo modo fieret, propter unguenta diximus priori libro. Fit è labrusca, hoc est, uite syluestri, quod uocat cenanthi-
 num. Flores eius libris duabus in musti cado macerati, post xxx dies mutantur. Præter hoc radix labruscæ & acini coriā perficiūt. Si paulo postq̃ defloruere, singulare remediū habent ad refrigerandos in morbis corporū ardores, gelidissima, ut ferunt, natura. Pars eorum æstu moritur, priusquam reliqui qui solstitiales dicuntur: uniuersū nunquā mature scunt. Et si prius q̃ tota mature scat, uua incocta detur cibo gallinaceo generi, fastidiū gignit uas appetendi. Fictitiorum primum fit ex ipso uino, quod uocant adynamon, hoc modo, Albi musti sextarij xx. aquæ dimidium, feruet donec excoquatur aquæ mēsurā. Alij marinæ sextarios x. tantundem pluuiæ in sole quadraginta diebus torrent. Dant ægris, quibus uini noxam timent. Proximū fit è milij semine maturo, cum ipsa stipula libram & quadrantē in congios duos musti macerato, & post septimū mensem transufo.

Ex loto

Ex loto arbore, frutice, herba, dictum est uti quæq; fierent. Fit & è pomis quæ dicemus in interpretationibus non nisi necessarijs additis. Proximūq; ei è palmis, quo Parthi & Indi utuntur, & oriēs totus, maturarū quas uocāt Chydæas modio in aquæ cōgijs tribus mædato expressoq;. Sic fit & sycitis è fico, quæ alijs palmiprimū, alijs catorchitem uocant. Aut si dulce esse nō libeat, pro aqua tantundē uinaceorū adijcitur. Ex Cypria fico & acetū fit præcellens, atq; Alexandrino quoq; melius. Vinum fit & è siliqua Syriaca, & è piris, maiorūq; omnibus generibus. Sed è punicis, quod rhoiten uocāt: & è cornis, mespilis, sorbis, moris siccis, nucleis pineis. Hi musto madidi exprimuntur. Superiora per se mitia. Myrtitem Cato quæadmodum fieri docuerit, mox paulo indicabimus. Græci uero & alio modo. Ramis teneris cū suis folijs in albo musto decoctis, tuis, librā in tribus musti cōgijs deferuere faciūt, donec duo supersint. Quod ita syluestri myrtibaccis factū est, myrtidnum uocant. Hoc manus tingit. Ex his quæ in hortis gignuntur fit uinum è radice, asparago, cunila, origano, apij semine, abrotano, mentha stro, ruta, nepeta, serpillio, marubio. Manipulos binos tundunt in cadum musti & sapæ sextarium, & aquæ marinæ heminam. Enapis fit, x denariorum pondere in sextarios binos musti addito. Item è scillæ radice. Inter flores ex rosæ folijs tuis, in linteolo, in mustū colatis cum pondusculo ut sicut, xl pondere denariorum in sextarios uicenos musti, nec ante tres menses uase aperto. Item è nardo gallico, & aliud è syluestri. Aromatiten quoq; inuenio factitatum tantum non uigentorū cōpositione, primo ex myrrha, ut diximus, mox è nardo celtico, calamo, & aspalatho, ossis in mustum aut dulce uinum defectis. Aliud è calamo, iunco, costeo, nardo Syriaco, amomo, calsa, cinnamomo, croco, palma, asaro, similiter et ossa. Apud alios nardi, et malobathri selibris in musti cōgios duos additis, Qualia nūc quoq; sunt pipere & melle addito, quæ alijs condita, alijs piperata appellant. Inuenitur & nectarites ex herba, quam alijs helenion, alijs medicam, alijs symphyton, alijs idēam, & horestion, alijs nectareā uocant, radice ponderis xl denariorum in sextarios sex musti addita, similiter in linteo. Ex catarris herbis fit absinthites in xl sextarijs musti absinthij Pōtici libra decocta ad tertias partes, uel scopis absinthij in uinum additis. Similiter hyssopites è Cilicio hyssopo, uncis tribus in duos cōgios musti coniectis, aut tuis in uinum. Fiunt utraq; & alio modo, circa radices uitium sato. Sic & elleboriten fieri ex ueratro nigro Cato docet. Sic fit & scammoni res. Mira uitium natura, sapore alienum in se trahendi, qualem & salicum redolent Pat. uinorum in palustribus uindemiæ. Sic & illeborū seritur in Thaso, aut cucumis syluester, aut scammonia, quod uinum & ectromatiū uocant, quoniam abortus facit. Fit & ex herbis, quarum naturæ suo loco dicentur, E stichade & radice gentianæ, & tragonigano, & dictamo, asaro, dauco, eleliphaco, panace, acoro, conyza, thymo, mādtagora, iunco. Vocantur & & sycinū, & ithacomelin, & lectisphagitem, quorum iam oblitterata ratio est. Et fruticum uero è genere, cedri utriusq;, cupressi, laurus, iuniperi, terebinthi, calami, lentisci, baccas aut lignum recens musto decoquunt. Item chamelææ, & chamæpityos, & chamædryos lignū. Eodem modo & ex flore, in congiū musti decē denariorū pondere addito.

De hydromeli & oxymeli.

Cap. xvii

Fit uinum & ex aqua ac melle tantū. Quinquennio ad hoc seruari cœlestē iubent. Alii qui prudentiores statim ad tertias partes decoquunt, & tertiam mellis ueteris adijciunt. Deinde xl diebus canis ortu in sole habent. Alij diffusa ita decimo die obturat. Hoc uocatur hydromeli, & uetustate saporem uini assequitur, nūcq; laudatiusq; in Phrygia. Quin & acetū melle temperabat: adeo nihil intentatū in uita fuit. Oximeli hoc uocarunt, mellis x libris, aceti ueteris heminis quinq;, salis marini libra, aquæ pluuię sextarijs qnq;, sufferu factis decies, mox elutriatis atq; ita inueteratis. Omnia ab Themisone summo autore dānata: et hercule cōactus eorū usus uideri pōt, nisi si qs naturę opus esse credit aromatiē, & ex unguētis uina cōposita, aut ut biberētur genuisse eā frutices. Ista sunt cognitu iucūda, solertia humani animi omnia exgrēte. Nihil quidē ex his anno durare, præterq; quæ actu

Veteres codi
ces, bitumine

al. phthorū

alijs scycinū
& ithacomelin

quæ uetustate ipsa fieri diximus, & plura ne tricenis quidem diebus, non erit dubium.

Prodigiosa genera uini.

Cap. xviii

Sunt & in uino prodigia. Dicitur in Arcadia fieri quod fecunditatem foeminis importet, uiris rabiem. At in Achaia maxime circa Caryniam abigi partu uino, atque etiam si uuum edant grauidæ, cum differentia in gustatu non sit. Troezeni uinum qui bibunt, negantur generare. Thasios duo genera uini diuersa facere proditur. Vnum quo somnus concilietur, alteru uero quo fugetur. Apud eosdem uitis theriace uocatur, cuius & uinum & uua contra serpentiu ictus medetur. Libaneos thuris odore, ex qua dijs proliant. E diuerso aspendios, damnata aris. Ferunt eam nec ab alite ulla attingi. Thasiam uuam Aegyptus uocat apud se prædulcem, quæ soluit aluum. Est contra in Lycia quæ solutam firmat, Aegyptus & echolada habet abortus facientem. Vina in apothecis canis ortu mutantur quædam, posteaque restituntur sibi. Sic & mari nauigato, cuius iactatus his quæ durae erant tantum uetustatis adijcere sentitur, quantum habuerint.

Quibus uinis ad sacra uti fas non sit, & quibus generibus musta condiantur. Cap. xix

Et quonia religione uita constat, proliare dijs nefastum habetur uino præter impuritate uitis, fulmine tactæ, quamque iuxta hominis mors laqueo pependerit, aut uulneris pedibus calcata, & quod circūciliis uiuacis proflexerit, aut superne deciduo immundiore lapsu aliquo polluto. Item Græcæ, quoniam aquam habeat. Vitis ipsa quoque manditur decoctis caulibus summis, qui & condiuntur in aceto ac muria. Verum & de apparatu uini dixisse cõueniat, cum Græci priuatim ea præcepta condiderint, artemque fecerint, sicut Euphronius, & Aristomachus, & Coniades, & Hicesius. Africa gypso mitigat asperitatem, necnon aliquibus sui partibus calce. Græcia argilla, aut marmore, aut sale, aut mari, lenitatem excitat. Italiæ pars aliqua rabulana pice: ac resina condire musta uulgare est ei, prouinciisque finitimis. Nonnullamquam prioris uini fece acetosæ condit. Necnon & ex ipso musto fiunt medicamina. Decoquitur ut dulcescat portio uiriu. Nec durare ultra annu spatium tale proditur. Aliquibus in locis decoquunt ad sapis musta, in fuscisque his ferocia frangunt. Et in hoc tamen genere, & in omni alio subministrat uasa ipsa condimentis picis. Cuius faciendæ ratio proximo dicitur uolumine.

De picis generibus, & resinis, & mustis condiendis, & de aceto, & fece. Cap. xx

Arboru succo manantiu picem resnamque, alia ortæ in oriente, alia in Europa ferunt. Quæ interest Asia, utrinque quasdam habet. In oriente optimam tenuissimamque terebinthi fundit: deinde lentisci, quæ & masticem uocat: postea cupressi, acerrimam sapore. Liquidam omnes, & tantu resnam: crassiorẽ uero, & ad pices faciendas cedrus. Arabica resina alba est, acri odore, difficilis coquenti. Iudaica callosior, & terebinthina quoque odoratio. Syriaca Attici mellis similitudinẽ habet. Cypria antecedit oēs. Est aut melleo colore, carnosâ. Colophonia præter cæteras fulua, si teratur alba fit, grauior odore, ob id non utitur ea unguentarij. In Asia quæ sit è picea, admodu candida, spagas uocatur. Resina omnis dissoluitur oleo. Quidam & creta figlinatu hoc fieri arbitrantur. Pudetque cõsiteri, maximu iam honorem eius esse in euellendis uiroru corpori pilis. Ratio autem condiendi musta, in primo seruire, qui nouẽ diebus cum plurimu peragitur, aspersu picis, ut odor uino coniungat, & saporis quædam acumina. Vehementius id fieri arbitratu crudo flore resinæ, excitarique lenitatẽ. E diuerso crapula cõpesci feritatem nimiam, frangique uirus: aut ubi pigra lenitas corpeat, uirus addi. Liguriæ maxime circupadanisque mustis utilitas discernitur hoc modo. Pugnacibus mustis crapulæ plus inditur, lenibus parcius. Sunt quæ & ex utroque conditi uelint. Necnon alia æque multiplici natura. Vitiumque musto quibuscumque in locis, iteru sponte feruere: qua calamitate deperit sapor, uappaque accipit nomẽ, probrosum etiã hominu cum degenerauerit animus. Aceti enim nequitia inest uirtus magnos ad usus, & sine quis uita mitior degi non possit. Cætero uinoru medicaminis tanta cura est, ut cinere apud quosdam, ceu gypso alibi quibus diximus modis instauretur. Sed cinerẽ è uitis sarmentis, aut quercu

quereu præferunt. Quin & marinā aquam eiūsdē rei gratia ex alto peti iubēt, seruariq; ab æquinoctio uerno, aut certe nocte solstitio & aquilone flāte hauriri, uel si circa uindemiā hauriatur decoqui. Pix in Italiā ad uasā uino condendo maxime probatur Brutia. Fit ē piceæ resina. In Hispania autem ē piceastris, minime laudata. Est enim resina harum amara & arida, & graui odore. Differentiam rationemq; faciendi proximo uolumine demonstrabimus inter arbores feras. Vitia præter supradicta, acor, aut fumidum uirus, picis aut adustio. Experimentū uero si fragmenta subluceant, ac sub dente lenteſcant acore iucundo. Asia picem Idem maxime probat, Græcia Piericam, Virgilius Naritiā. Diligentiores admiscēt nigram masticem, quæ in Ponto bituminis similis gignitur, & iris radicem oleumq;. Nam ceram accipientibus uasis compertum est uina acēscere. Sed transferre in ea uasa in quibus necerū fuerit utilius, quā in ea in quibus dulce ac mullum. Cato iubet uina concinnari (hoc enim utitur uerbo) cineris lixiūq;, cum defruto cocti parte quadragesima, pulegiū uel salis sequilibrā. Interim & tuso marmore. Facit & sulphuris mentione, resinæ uero in nouissimis. Super omnia addi matureſcētē iam uino iubet mustū, quod ille tortiuū appellat. Nos intelligimus nouissime expressum: & adijci mustis tingendi gratia coloris, ut pigmentū aliquod uini, atq; ita pinguius fieri. Tot ueneficijs placere cogitur: & miramur noxia esse. In uitium inclinantis experimentum est, laminæ plumbeæ mutatus in eo colos. Proprium autem inter liquores uino, mucescere, aut in acetum uerti. Extantq; medicinæ uolumina. Et fex uini siccata recipit ignes, ac sine alimento per se flagrat. Cinis eius niri naturam habet, easdemq; uires, hoc amplius quo pinguior sentitur.

De cellis uinarijs.

Cap. xxxi

Magna & collecto iam uino differentia in cella. Circa alpes ligneis uasis condunt circulisq; cingūt, atq; etiam hyeme gelida ignibus rigorem arcēt. Mitum dictū, sed aliquando uisum, ruptis uasis steterē glaciæ moles prodigij modo, quoniam uini natura non gelascit, aliās ad frigus stupens tantum. Mitiores plagæ dolijs condunt, in fodiuntq; terræ tota, aut ad portione sitis. Item cælum præbent. Alibi uero impositis tectis arcēt, traduntq; ad hæc præcepta. Latius cellæ uinariæ, aut certe fenestras obuerti in aquilonem oportere, uel usque in exortum æquinoctialem. Sterquilinia & arborum radices procul abesse, omniaq; odoris euitandi, facillimo in uina transitus: ficos utiq; & caprificos. Dolijs etiam interualla dari, ne inter sese uitia serpent, contagione uini semper ocylsima. Quin & figuras referre. Ventrosa ac patula minus utilia. Picari oportere protinus à canis ortu, postea perfundi marina aqua aut salsa, ac leui cinere farmēti aspergi uel argilla, absterſa myrrha suffiri, ipsasq; sapius cellas. Imbecilla uina demissis in terram dolijs seruanda, ualida expositis. Nunq̃ implēda. Et quod supersit, passo aut defruto perungendū, admixto croco, pice ueteri cū sapa. Sic coopercula doliorū medicāda, addita mastice ac pice. Bruma ueritū uetant, nisi sereno die. Vetant austro flante, lunāue plena. Flos uini candidus probatur, rubeas triste signum est, si nō is uini colos sit. Item uasa incalēſcētia, operculāue sudantia. Quod celeriter florere cœperit, odoremq; trahere, non fore diutinum. Ipsa quoq; defruta ac sapa, cum sit cælum sine luna, hoc est, in sideris eius coitu, neq; alio die coqui iubent. Præterea plumbeis uasis nō æreis, nucibus iuglandibus additis: eas enim fumum excipere. Campaniæ nobilissima exposita sub diuo in cadis uerberari sole, luna, imbre, uentis, aptissimum uidetur.

De uitanda ebrietate.

Cap. xxxii

Ac si quis diligentius reputet, in nulla parte operosior uita est, ceu nō saluberrimum ad potus aquæ liquorem natura dederit, quo cætera omnia animantia utuntur. At nos uinum bibere & iumenta cogimus, tantoq; opere, tanto labore & impendio constat, quod hominis mentem mutet, ac furorem gignat, milibus scelērū huic deditis tanta dulcedine, ut magna pars non aliud uitæ præmiū intelligat. Quinimo ut plus capiamus, sacco frāgimus uires, Et alia iritamenta excogitantur. Ac bibendi causa etiam uenena conſiciuntur, alijs cicutam præsumētibus, ut bibere mors cogat, alijs pumicis farinam, & quæ

referendo

referendo pudet docete. Cautissimos ex his balineis coqui uidemus, exanimēsque efferrī. Iam uero alios lectum expectare non posse, imō uero nec tunicam, nudos ibi protinus anhelos ingentia uasa corripere, uelut ad ostentationem uirium, ac plene infundere ut statim euomant, rursusque hauriant, idque iterum tertiumque: tanquam ad perdenda uina geniti, & tanquam effundi illa non possint, nisi per humanū corpus. Ad hanc pertinent peregrinae exercitationes, & uolutatio in ceno, ac pectorosa ceruicis repanda ostentatio. Per omnia haec praedicatur sitis quaeri. Iam uero quae uasa adulterijs caelata: tanquam per se parū doceat libidines temulentia. Ita uina ex libidine hauriuntur, atque etiam praemio inuitatur ebrietas. Et si dijs placet, emitur alius, ut quantum biberit, tantum edat & pretium uinolentiae lege accipiat. Alius quantum alea quaserit, tantum bibit. Tunc auidi matronae oculi licentur, graues produnt marito: tunc animi secreta proferuntur. Alij testamenta sua nuncupant: alij mortifera loquuntur, redituraeque per ingulum uoces non continent, quam multis ita interemptis. Vulgoque ueritas iam attributa uino est. Interea ut optime cedat, solem orientem non uident, ac minus diu uiuunt. Hinc pallor, & genae pendulae, oculorum ulcera, tremulae manus, effundentes plena uasa, & (quae sit poena praesens) furiales somni, & inquiete nocturna. Praemiumque summum ebrietatis libido portentosa, ac iucundum nefas. Postera die ex ore halitus foetidi, ac ferē rerum omnium obliuio, morsque memoria. Rapere se ita uitam praedicant, cum priorem diem quotidie perdant, illi uero & uenientē. Tib. Claudio principe ante hos annos XL. institutum, ut ieiuni biberet, potusque uini antecederet cibos, externis & hoc artibus, ac medicorum placitis nouitate aliqua sese commendantium. Gloriam hac uirtute Parthi quaerunt. Famam apud Graecos Alcibiades meruit. Apud nos cognomen etiam Nouellius Torquatus Mediolanensis ad proconsulatū usque est praetura honoribus gestis, tribus cognominibus (unde & cognomen illi fuit) epotis uno impetu, spectante miraculi gratia Tiberio principe in senecta iam se uero atque etiam alias saeuo, sed ipsa iuuenta ad merum prior fuerat. Eademque commendatione credidere L. Pisonē urbis Romae curatorem ab eo delectum, quod biduo duabusque noctibus per potationem continuasset apud ipsum iam principem. Nec alio magis Drusus Caesar regenerasse patrem Tiberium ferebatur. Torquati rara gloria (quantum & haec ars suis legibus constat) non labasse sermone, nec leuatum uomitione, non altera corporis parte. Dum biberet matutinas obisse uigilias, plurimum hausisse uno potu. Plurimum praeterea alijs minoribus addidisse, optima fide non respirasse in hauriendo, neque expulsi se, nihilque ad elidendum in pauimentis sonum ex uino reliquisse, diligenti scito legum contra bibendi fallacias. Tergilla Ciceronē M. filium binos congios simul haurire solitum ipsi obijcit: Marcoque Agrippae a temulento scyphum impactum. Etenim haec sunt ebrietatis opera. Sed nimirum hanc gloriam auferre Cicero uoluit interfectori patris sui M. Antonio. Is enim ante eum auidissime apprehenderat hanc palmam, addito etiam uolumine de sua ebrietate: quo patrocinarī sibi ausus, approbauit plane (ut equidem arbitror) quanta per temulentiam mala terrarum orbi intulisset. Exiguo tempore ante praelium Aetiacum id uolumen euomuit: quo facile intelligatur ebrius iam sanguine ciuium, & tanto magis eum sitiens. Namque & haec necessitas uitium comitatur, ut bibendi consuetudo augeat auiditatem. Scitumque est Scytharum legati, quanto plus biberint, tanto magis sitire Parthos. Est & occidentis populis sua ebrietas, fruge madida: pluribus modis per Gallias Hispaniasque, nominibus alijs, sed ratione eadem. Hispaniae iam & uetustate ferre ea genera docuerunt. Aegyptus quoque est fruge sibi potus similes excogitauit. Nullaque in parte mundi cessat ebrietas. Meros quippe hauriunt tales succos, nec diluendo ut uina mitigant. At hercule illic tellus fruges parere uidebatur. Heu mira uiriorum solertia, inuentum est quemadmodum aqua quoque inebriaret. Duo sunt liquores corporibus humanis gratissimi, intus uini, foris olei, arborum est genere ambo praecipui, sed olei necessarius. Nec segniter uita in eo elaborauit. Quanto tamen in potu ingeniosior apparebit, ad bibendum generibus centum nonaginta quinque, si species uero aestimetur, penē duplici numero excogitatis, tantoque paucioribus olei. De quo in sequenti uolumine dicemus.

Naturæ frugiferarum arborum

Cap. I

LEAM Theophrastus celeberrimus è Græcorum autoribus urbis Romę anno circiter quadringentesimoquadagesimo, negauit nisi intra XL. M. passuū à mari nasci: Fenestella uero omnino non fuisse in Italia, Hispania, atq; Africa, Tarquimio Prisco resgnante, ab annis populi Romani CLXXXIII. quę nūc petuenit trās Alpes quoq; & in Gallias, Hispaniasq; medias. Urbis quidem anno quingētesimoquinto, Appio Claudio Cæci nepōte, L. Iunio Coss. olei librę duodenę assibus uenire. Et mox anno sexcentesimo octogesimo, M. Seius L. F. ædilis curulis olei denas libras singulis assibus pręstitit populo Romano per totū annū. Minus ea miretur, qui sciat post annos XXII Cn. Pompei III. consulatus oleum prouincijs Italiam misisse. Hesiodus quoq; in primis cultum agrorum docendam arbitratus uitā, negauit oleę satorem fructū ex ea percepisse quēq;. Tam tarda tunc res erat. At nunc etiā in plantarijs ferunt, translatarumq; altero anno decerpūtur bacca. Fabianus negat provenire in frigidissimis oleam, necq; in calidissimis. Genera earum tria dixit Virgilius, orchites & radios, & pausias. Nec desiderare rastro, aut falcem ullam, aut curā. Sine dubio & in ijs solum maxime celumq; refert. Veruntamen & tondentur cum & uites, atq; etiā interradi gaudent. Consequens earum uindemia est, arsq; uel maior, oleum q; multa temperandi. Ex eadem quippe oliua differunt succi. Primum omnium cruda, atq; nondū inchoatę maturitatis, hoc sapore pręstantissimo. Quin & ex ea prima unda præli laudatissima, ac deinde per diminutiones, siue (ut nuper inuentum est) exilibus regulis pede in cluso. Quanto maturior bacca, tanto pinguior succus, minusq; gratus. Optima autem ætas ad decerpendum, inter copiā bonitatemq; incipiēte bacca nigrescere. Nostri uocant drupas, Græci uero drypetas. Cætero distat, an maturitas illa in torcularibus fiat, an ramis: rigua fuerit arbor, an suo tantum bacca succo, nihilq; aliud q; rores cœli biberit.

De oleo.

Cap. II

VERE uitas oleo tædium affert, nō item ut uino, plurimumq; ætatis annuo est, prouida (si libeat intelligere) natura. quippe temulentię nascentibus uinis, uti necesse nō est: quinimmo inuitat ad seruandum blanda inueterati caries. Oleo noluit parci, fecitq; ea necessitate promiscuū & uulgo. Principatū in hoc quoq; bono obtinuit Italia toto orbe, maxime agro Venafrano, eiusq; parte quę Licinianū fundit oleum: unde & Licinię gloria præcipua oliuę. Vnguenta hanc palmā dedere, accōmodato ipsis odore. Dedit & palatum delicate sentētia. De cætero baccas Licinię nulla uis appetit. Reliquū certamen inter Istrię terrā & Batiçę par est. Vicina bonitas prouincijs, excepto Africę frugifero solo. Cereti totū id natura cōcessit, oleū ac uinū non inuidit tantū, satisq; glorię in messibus fecit. Reliqua erroris plena, quem in nulla parte uitę numerosiorem esse docebimus.

De natura oliuę, & oleę incipientis.

Cap. III 40

OLIUę constant nucleo, oleo, carne, amurca: Sanies est hæc eius amara. Fit ex aquis, ideo siccitatibus minima, riguis copiosa. Suus quidem oliuę succus est oleum, idq; præcipue ex immaturis intelligimus, sicut de omphacis docuimus. Augetur oleū ab Aurturi exortu ad xv r. kalendas Octobris, postea nuclei increscunt & caro. Cum sitienti imbres copiosi accessere, uitiat ur oleum in amurcam. Huius color oliuā cogit nigrescere. Ideoq; incipiente nigritia minimum amurcę, ante eam nihil. Et error hominū falsus, ex istimantium maturitatis initium, quod est uitij proximum. Deinde quod oleum crescere oliuę carne arbitramur, cum succus omnis in corpus abeat, lignumq; intus grandescat. Ergo tum maxime rigantur. Quod ubi cura multa siue imbris accidit, oleū absimitur, nisi

nisi secuta serenitate quæ corpus extenuet. Omnino enim, ut Theophrasto placet, est olei causa calor, quare & in torcularibus & iam in cellis multo igne quaritur. Tertia est culpa in parsimonia, quoniã propter impendium decerpendi expectatur ut decidat oliua. Qui medium temperamentum in hoc seruant, perticis decutiunt, cum iniuria arborũ, sequentis anni damno. Quippe oliuantibus lex antiquissima fuit: Oleam ne stringito, ne ue uerberato. Qui cautissime agũt, harũdine leui ictu, nec aduersos percutiũt ramos. Sic quoq; alternare fructus cogitur decussis germinibus. Nec minus, si expectetur ut cadat. Hærendo enim ultra suũ tempus, absumũt uenientibus alimentũ, & detinent locum. Argumentum est, quod nisi ante fauonium collectæ, nouas uires resumunt, & difficiliter cadunt.

10 Prima ergo ab autumno colligitur, uitio operæ non naturæ, pausia cui plurimum carnis: mox orchites, cui olei: post radius. Has enim ocyslime occupatas, quia sunt tenerrimæ, amurca cogit decidere. Differuntur uero etiam in Martium mensẽ callosæ, contra huiusmodi pugnaces, ob idq; minimæ, Licinia, Cominia: Contia, Sergia, quam Sabini regiam uocant, non ante fauonijs afflatum nigrescentes, hoc est, ad vi. idus Febru. Tunc atbitantur eas maturescere, & quoniã probatissimum ex ijs fiat oleum, accedere etiam ratio prauitati uidetur. Feruntq; frigore sterilitatem fieri, sicut copiam maturitate: cum sit illa bonitas non temporis, sed generis tarde putrescentium in amurcam. Similis error collectam seruandi in tabulatis, nec priusquam sudet premendi, cum omni mora oleum decrescat, amurca augeatur. Itaq; uulgo nõ amplius fenas libras singulis modijs exprimi di-

20 cunt. Amurcæ mensurã nemo agit, quanto ea copiosior reperiatur in eodem genere diuersis adiectis. Omnino in uita error est publicus, tumore oliuæ crescere oleum existimantium: præsertim cum magnitudine copiam olei non constare, in dicio sint quæ regie uocantur, ab alijs maiorinæ, ab alijs phauliæ, grandissimæ, alioquin minimo succo. Et in Aegyptio carnosissimis olei exigui. Decapoli uero Syriæ perq; parue, nec cappari maiores, carne tamen cõmendantur. Quam ob causam Italicis transmarinæ præferuntur in cibis, cum oleo uincantur. Et in ipsa Italia cæteris picenæ, & Sidicinæ. Sale illæ priuatim condiuntur, & ut reliquæ, amurca sapæue. Nec non aliquæ oleo suo sine accersita cõmendatione purè innatant, colymbades: franguntur eadem herbarumq; uiridium sapore cõdiuntur. Fiant & præcoces feruenti aqua perfusc, quamlibet immaturæ. Mirumq; dulcem succũ oliuas

30 bibere, & aliæ sapore infici. Purpureæ sunt & in ijs, ut uuis in nigrum colorem transeuntibus, pausia. Sunt & superbæ, præter iam dicta genera. Sunt & prædulces, per se tantum siccata, uisq; passis dulciores: admodum raræ in Africa, & circa Emeritam Lusitaniam. Oleum ipsum sale uindicatur à pinguitudinis uitio. Cortice oleæ conciso odorem accipit medicati, aliàs ut uino palati gratia nulla est. Nec tam numerosa differentia: tribus ut plurimum bonitatibus distat. Odor in tenui argutior, & is tamen etiam in optimo breuis.

De natura olei.

Cap. IIII

Oleo natura tepescere corpus, & cõtra algores munire. Eidemq; feruores capitis refrigerare. Vsum eius ad luxuriã uertere Græci, uitiorum omniũ genitores, in gymnasijs publicando. Notũ est, magistratus honoris eius octogenis sestertijs strigmẽta olei

40 uendidisse. Oleæ honorem Romana maiestas magnũ præbuit, turmas equitum idibus Iulijs ex ea coronãdo: item minoribus triumphis ouantes. Athenæ quoq; uictores olea coronant, Græci uero oleastro Olympiæ.

De cultura oliuarum.

Cap. V

Nunc dicentur Catonis placita de oliuis. In calido & pingui solo radium maiorem, Salentinam, orchitem, pausiam, Sergianam, Cominianam, albiceram seri iubet. Adijcitq; singulari prudentia, quam earum in his locis optimã esse dicant. In frigido autem & macro Liciniam. Pingui enim aut feruenti uitari eius oleum, arboremq; ipsam fertilitate consumi. Musco præterea rubro infestari. Spectare oliueta in fauonium loco exposito solibus censet.

De seruandis oliuis, & quomodo faciendum oleum.

Cap. vi

NEc alio ullo modo laudat condi oliuas, optime orchites & paulias, quàm uel uirides in muria, uel fractas in lentisco. Oleum quàm acerbissima oliua optimum fieri. Cætero quàm primum è terra colligendâ. Si inquinata sit, lauandam. Siccari triduo satis esse. Si gelent frigora, quarto die premendam. Hæc & sale aspergi. Oleum in tabulato minui, deteriusq; fieri. Irè in amurca & fracibus. Eæ sunt carnes, & inde feces. Quare sæpius die decapulandum. Præterea in conchas & plumbeas cortinas, ære uitari. Feruētibus omnia ea fieri clausisq; torcularibus, & q̄ minime uentilatis. Ideo nec ligna ibi cædi oportere. Qua de causa è nucleis ipsarū ignis aptissimus. Et è cortinis in labra fundendum, ut fraces & amurca liquentur. Ob id crebrius uasa mundanda, fiscinas spongia tergendas, ut q̄ maxime pura synceritas constet. Postea inuentū, ut lauantur utiq; feruenti aqua: protinus prælo subijcerentur solidæ (ita enim amurca exprimitur) mox trapetis fractæ premerentur. iterum premi plus q̄ centenos modios nō probât. Factus uocatur. Quod uero post molam primum est, flos. Factus tergeminos ferè à quaternis hominibus nocte ac die premi iustum est.

De oleo factitio.

Cap. vii

Non erat tum factitium oleum: ideoq; arbitror nihil à Catone dictum. Nunc eius genera plura. Primumq; persequemur ea quæ ex arboribus fiunt, & inter illas ante omnes ex oleastro. Tenuè id, multoq; amarius q̄ oleæ, tantum ad medicamentum utile. Simillimū huic est ex chamelæa frutice saxoso, nō altiore palmo, folijs oleastri, baccisq; Proximum fit & è cici, arbore in Aegypto copiosa. Alij crotonem, alijs trixin, alijs sesamum syluestre appellant. Ibiq; non pridem. Et in Hispania repente provenit altitudine oleæ, caule ferulaceo, folio uitium, semine uuarum gracilium, pallidarumq;. Nostri eam uocât ricinam à similitudine seminis. Coquitur id in aqua, innatansq; oleū tollitur. At in Aegypto ubi abundat, sine igne & aqua sale aspersum exprimitur, cibus fœdum, lucernis utile. Amygdalinum, quod aliqui metopium uocant, ex amaris nucibus arefactis, & in ossam contulis, aspersis aqua & iterum tussis exprimitur. Fit & è lauro, admixto druparum oleo. Quidamq; è baccis exprimunt tantum. Alij folijs modo, alijs folio & cortice baccharum. Necnon styracem addunt, aliosq; odores. Optima laurus ad id latifolia, syluestris, nigra baccis. Simile est è myrto nigra, & hæc latifolia melior. Tunduntur bacca aspersæ calida aqua, mox decoquuntur. Alij foliorum mollissima decoquunt in oleo, & exprimunt. Alij deiecta ea in oleum prius sole maturant. Eadem ratio & in satiuâ myrto, sed præferunt syluestris minore semine, quam quidam oxymyrinen uocant, alijs chamæmyrinen, alijs acaron à similitudine. Est enim brevis, fruticosa. Fit & ex citro, cupresso, nucibus iuglandibus, quod carynon uocant: malis cedri, quod cedrelæon. Ex grano quoq; gnidio purgato semine & tuso. Item lentisco: nam & cyprinum etiam. Eglande Aegyptia ut fieret odororum causa, dictum est. Indi etiam ex castaneis & sesama atq; oryza facere dicuntur. Ichthyophagi è piscibus. Inopia cogit aliquando luminum causa & è platani baccis fieri, aqua & sale maceratis. Et cenanthinum fit de ipsa cenanthe, ut dictum est in unguentis. Gleucino mustum incoquitur uapore lento. Ab alijs sine igne circumdatis uinaceis diebus xxxii. bis singulis permixtū. Consumiturq; mustū oleo. Alij nō samiscū tantū admiscēt, sed etia pretiosiora odora menta. Et in gymnasijs quoq; conditur odoribus, sed uilissimis. Fit & de aspalatho, calamo, balsamo, iri, cardamomo, meliloto, nardo gallico, panace, sâ fuso, helenio, cinnami radice, omniū succis in oleo maceratis expressisq;. Sic & rhodium è rosis, iuncinū è iunco, quod est rosaceo simillimum. Item hyoscyamo, lupinis & narcisso. Plurimum autè in Aegypto è raphani semine, aut gramine herba, quod chortinon uocant. Item sesama & urtica, quod cnecinū appellant. E lilio & alibi fit sub diuo, sole, luna, pruina maceratum. Suis herbis componūt inter Cappadociam & Seleuciam, quod Seleucinū uocant, neruis admodū utile: sicut in Italia è gummi. E pice fit quod picinū appellant, cum cōcoquitur uelleribus supra halitū eius expansis atq; ita expressis, probatū maxime

time è Brutia. Est enim pinguisissima & resinosisima. Color oleo fuluus. Sponte nascitur in Syriæ maritimis, quod elæomeli uocât. Manat ex arboribus pingue, crassius melle, resina tenuius, sapore dulci, & hoc medicis. Veteri quoque oleo usus est ad quædã genera morborum. Existimatur & ebori uindicado à carie utile esse. Certe simulacrũ Saturni Romæ intus oleo repletũ est.

De amurca.

Cap. viii

Super omnia autem celebrauit amurcam laudibus Cato. Dolia olearia cadosque illa imbuunt, ne bibant oleum. Amurca subigi areas teredinis messibus, ut formicæ rimasque absint. Quin & lutum parietũ & tectoria & pauimenta horreorum frumenti, uestiariũ etiã contra teredines ac noxia animalia, amurca aspergi: semina frugum perfundi, morbis quadrupedum, arborum quoque illa mededũ, efficaci ad ulcera interiora humani quoque oris. Lora etiã ac coria omniã, & calceamina, axesque, decocta ungi, atque aramenta contra eruginẽ colorisque gratia elegantioris: & totã suppellectilem ligneã, ac uasa fictilia, in quis sicũ aridã liberat asseruare: aut si folia baccasque in uirgis myrti, aliudue id genus simile. Postremo ligna macerata amurca, nullius fumi tedio ardere. Oleũ si lambedo capra lingua contigerit, de pauperibus primo germinatu, sterile scire, autor est M. Varro. Et hactenus de olea atque oleo.

Pomorum omnium genera & natura.

Cap. ix

Reliqui arborum fructus, uix specie figurãue, nõ modo saporibus succisque toties permixtis atque insitis, enumerari queunt. Nucũ pinearum genera quatuor.

Cap. x

Grandissimus pineis nucibus, altissimeque suspensus, intus exiles nucleos lacunatis includit toris, uestitus alia ferruginis tunica, mira naturæ cura molliter semina collocandi. Harum genus alterum Tarentinum, digitis fragili putamine, auiumque furto in arbore. Tertium sapiniũ è picea satia, nucleorum cute uerius quam putamine, adeo molli, ut simul mandatur. Quartũ pityda uocant è pinastris, singularis remedij aduersus tussim. In melle decoctos nucleos Taurini aquicelos uocant. Pineæ corona uictores apud Isthmũ coronantur.

De malo cotoneo.

Cap. xi

Hic proxima amplitudine mala quæ uocamus cotonea, & Græci cydonea, ex Cretæ insula aduecta. Incuruatos trahunt ramos, prohibetque crescere parentẽ. Plura eorum genera. Chrysomela, incisuris distincta, colore ad aurũ inclinato. Quæ candidiora, nostra tã cognominata, odoris præstantissimi. Est & Neapolitanis suus honor. Minora ex eodem genere struthæa, odoratius uibrant, serotino prouentu. Precocia uero mustea. Struthæis autem cotonea insita suum genus fecere mulianum, quæ sola ex his uel cruda manduntur. Omnia iam & uirosum saluatorijs cubilibus inclusa, simulacris noctium conspectis imposita. Sunt præterea parua syluestria, à struthæis odoratissima, in sepibus nascẽtia. Mala appellamus, quanquam diuersi generis, persica & granata, quæ in punicis arboribus nouem generum dicta sunt. His acinus sub cortice intus, illis lignum in corpore. Necnon & quædam è piris libralia appellata, amplitudinem sibi ponderis nomine asserunt.

De Persico, genera quatuor.

Cap. xii

Ad Persicorum palma duracinis. Nationũ habent cognomen Gallica & Asiatica. Post autumni maturescunt, æstate precocia intra xxx annos reperta, & primo denarijs singula uenundata. Supernatia è Sabinis ueniunt, popularia undique. Pomum innocuũ expetit agris: Pretiumque iam singulis triceni nummi fuere, nullius maiore. Quod miremur, quia nõ aliud fugacius. Longissima namque decerpto bidui mora est, cogitque se uenundari.

De pruno, genera xi.

Cap. xiii

Ingens postea turba prunorum, uersicolor, nigra, candida. Hordearia appellata, à comitatu frugis eius. Alia eodem colore seriora maioraque, asinina cognominata à uilitate. Sũt & nigra, ac laudatiora cerina atque purpurea. Necnõ ab externa gente Armeniaca, quæ sola & odore commendantur. Peculiaris impudentia est nucibus insitorum, quæ faciem parentis succumque adoptionis exhibent, appellata ab utroque nucipruna. Et hæc autem & persica, & cerina, ac syluestria, ut uix autumno cadis condita, usque ad alia nascentia arborum

tem sibi prorogant. Reliquorū uelocitas cito mitescentium transiolat. Nuper in Batica malina appellari ceperunt malis insita, & alia amygdalina amygdalis. His intus in ligno nucleus amygdalæ est. Nec aliud pomū ingeniosius geminatum est. In peregrinis arboribus dicta sunt Damascena, à Syriæ Damasco cognominata, iam pridem in Italia nascentia, grandiore quamquam ligno, & exiliore carne, nec unquam in rugas siccata, quoniā folia sui desunt. Simul dici possunt populares eorū myxæ, quæ & ipsæ nunc ceperunt Romæ nasci insitæ sorbis. Intotum quidem persica peregrina etiā Asiæ Græciæq; esse, ex nomine ipso apparet, atq; ex Perside aduecta. Sed pruna syluestria ubiq; nasci certū est. Quo magis miror, huius pomi mentionem à Catone non habitam, præsertim cum cōdenda demonstraret quædam & syluestria. Nam persicæ arbores sero, & cum difficultate transiere, ut quæ in Rhodo nihil ferant, quod primum ab Aegypto earum fuerat hospitium. Falsum est, uenenata cum cruciati in Persis gigni, & pœnarū causa à regibus translata in Aegyptum, & terra mitigata. Id enim de Persea diligentiores tradūt, quæ in totā alia est, myxis rubescentibus similis, nec extra orientē nasci uoluit. Eam quoq; eruditiores negauerunt ex Perside propter supplicia translata, sed à Perseo Memphi satam. Et ob id Alexandrum illa coronari uictores ibi instituisse, in honore atauī sui. Semper autē folia habet & poma, subnascētib; alijs. Sed pruna quoq; oīa post Catonē cœpisse manifestū est.

De diuersis generibus malorum, genera xxix.

Cap. xiiii

Malorum plura sunt genera. De citreis cum sua arbore diximus. Medica autē Gracī uocant patriæ nomine. Aequæ peregrina sunt zizipha, & tuberes, quæ & ipsa nō pridem uenere in Italiā. Hæc ex Africa, illa ex Syria. Sex. Papinius, quē consulem uidimus, primus utraq; attulit, diui Augusti nouissimis temporibus, in castrorum aggeribus sata, baccis similiora quā malis, sed aggeribus præcipue decora, quoniā & in tecta iam syluæ scandunt. Tuberum duo genera, Candidum, & à colore sericum dictū. Penē peregrina sunt in uno Italiæ agro Veronensi nascentia, quæ lanata appellātur. Lanugo ea obducit, struthis quidem persicisq; plurima: his tamen peculiare nomen dedit, nulla alia commendatione insignibus. Reliqua cur pigeat nominatim indicare, cum conditoribus suis æternam propagauerint memoriā, tanquam ob egregiū aliquod in uita factū: Nisi fallor apparebit ex eo ingenium inferendi: nihilq; tam paruum esse, quod non gloriam parere possit. Ergo habent originem à Matio, Gestioq; & Manlio, item Claudio. Quibus cotoneo insito ab Appio è Claudia gente, Appiana sunt cognominata. Odor est his cotoncorum, magnitudo quæ Claudianis, color rubens. Ac ne quis id ambitu ualuisse claritatis & familiaritatis putet, sunt & sceptiana ab inuentore libertino, insignia rotunditate. Caro adijcit quiriana, & quæ tradit in dolijs condi scantiana. Omnium autem nuperrime adoprata sunt parua, gratissimī saporis, quæ petisa nominantur. Patrias nobilitauere camerina & græcula. Cætera è causis traxere nomen: germanitatis coherrentia & gemella, nunquam singula in foetu, coloris serica, cognationis melapia. Mustea à celeritate mitescenti: quæ nunc melimela dicuntur, à sapore melleo. Orbiculata, à figura orbis in rotunditatem circumacti. Hæc in Epiro primū prouenisse, argumēto sunt Græci, qui epirotica uocant. Mammaram effigie orthomastica. A conditione castrati seminis, quæ spadonia appellant Belgæ. Melosolijs folium unum, aliquando & geminum erumpit è latere medio. Celerissime in rugas marcescunt pannucea. Stolide tumēt pulmonea. Sunt quibus sanguineus est color, origine ex mori insitu tracta. Cunctis uero quæ fuerūt à sole, partes rubet. Sunt & parua gratia saporis, atq; etiā acutiora odore, syluestria. Id peculiare improbitatis & acerbitatis cōiūcium, & uis tanta, ut aciem gladij præstringat. Dacis fermē uilissimū nomen, quamquam primis aduentu decerpitq; properantibus.

De piris, & insitorum uarietate.

Cap. xv

EAdem causa in piris taxatur superbiæ cognomine. Parua hæc, sed ocyssima. Cūctis autē Crustumina gratissima. Proxima ijs falerna à potu, quoniā tanta uis succi abundat

undat. Lactea hæc uocantur, in ijsq; alia colore nigro donant Syriæ. Reliquorū nomina aliter in alijs locis appellantur. Sed cōfessis urbis uocabulis autores suos nobilitauere decimiana, & ex eo tractum, quod pseudodecimianū uocant. Dolobelliana longissimi pediculi. Pomponiana cognomine māmōsa, liceriana, seucriana: & quæ ex ijs nata sunt tyraniana, longitudine pediculi distantia. Fauoniana rubra, paulo superbis maiora. Lateriana, Anitiana: Post autumnalia acidulo sapore iucunda. Tiberiana appellantur, quæ maxime Tiberio principi placuere. Colorantur magis sole, grandescuntq; alioquin eadē essent quæ liceriana. Patriæ nomina habent, serissima omnium amerina, picentina, numantina, alexandrina, numidiana, græca, & in ijs tarētina: signina, quæ alij à colore testacea appellāt, sicut onychina, purpurea. Ab odore myrapiā, laurea, nardina. A tempore hordearia, collo ampullacea, & coriolana. Brutæ gentilitatis cucurbitana, acidula succi. Incerta nominū causa est barbaricis uenerescisq; quæ colorata dicūt: regijsq; quæ minimo pediculo sessilia, particijs, uoconijs, uiridibus oblongisq;. Præterea dixit uolema Virgilius à Catone sumpta, qui & semētina, & mustea nominat. Pars hæc uitæ iam pridem peruenit ad culmen, experis cuncta hominibus. Quippe cum Virgilius instam nucibus arbutū, malis platanum, cerasis ulmum dicat. Nec quicquam amplius excogitari potest. Nullum certe pomū nouum diu iam inuenitur. Neq; omnia insita misceri fas est, sicut nec spinas inferi, quando fulgura expiari nō queūt facile: quotq; genera insita fuerūt, tot fulgura uno ictu pronunciantur. Turbinator piris figura. In ijs serotina ad hyemem usq; ad matrē pendente gelum maturefcentia, græcā, ampullacea, laurea: sicut in malis amerina, scantiana. Conducuntur uero pira ut uuæ, ac totidem modis: neq; aliud in cadis præterq; pruna. Pomis proprietates pirisq; uini: similiterq; in agris medentes cauent: ac uino & aqua coquūt, atq; pulmen tantū uicem implent, quod non alia, præter cotonea & struthea.

De pomis seruandis.

Cap. xvi

IN uniuersum uero de pomis seruandis præcipitur: pomaria in loco frigido ac siccō conlabulari, septentrionalibus fenestris sereno die patere, austros specularibus arcere, aquilonis quoq; afflatu poma deturpate rugis. Colligi mala post æquinoctiū autumnale, neque ante xv. lunā, neq; ante primā horā. Cadiua separari, strametis, storeis, paleis sic substerni. Rara cōponi, ut limites peruij spiritū æqualē accipiant. Amerina maxime durare, melimela minime. De cotoneis, Punicis, piris, & forbis, & uuis seruandis. Ca. xvii

COTONEIS interclusis spiramentū omne adimendum, aut incoqui melle ea immergiue oportere. Punica aqua marina feruente indurari, mox triduo sole siccata, ita ne nouo toro contingantur, suspendi. Cum libeat uti, aqua dulci perlui. M. Varro & in dolijs harena seruari iubet, & immatura obrui terra in ollis fundo effracto, sed spiritu excluso, ac furculo pice illito. Sic etiā crescere amplitudine maiore quam possint in arbore. Cætera mala folijs ficulnais, præterquam cadiuis, singula conuolui, cistisq; uutilibus conditi, uel creta figlinarū illiui. Pira in uasis fictilibus picatis inuersis obrui inter scobes. Tarentina serissime legi. Anitiana seruari & in passo. Sorba uero & in serobibus gypsato operculo, duū pedum terra superinducta, in loco aprico, inuersis uasis, & in dolijs ut uuas cum ramis suspendi. E proximis autoribus quidam altius curam petunt: deputariq; statim poma ac uites adhuc usum præcipiunt, decrecente luna, post horam diei tertiā, cœlo sere no, ac uites uentis. Similiter deligi & ex locis siccis, & ante perfectā maturitatem, addito ut luna infra terram sit: uuas cum malleolo sarmenti duro, demptis fortice corruptioribus acinis, in dolio picato recenti suspendi, exclusa omni aura operculo & gypso: sic & forba, & pira, illitis omnium furculis pice. Dolia procul ab aqua esse. Quidam sic cum palmite in gypso condunt, capitibus eius scillæ infixis utrinque. Alij etiam uina habentibus dolijs, dum ne contingant ea uuæ. Aliqui mala in patinis fictilibus fluitantia, quo genere & uino odorem acquiri putant. Alioqui omnia hæc in milio seruare malunt. Plerique uero in scrobe duum pedum altitudinis harena substrata, & fictili operculo, dein terra operto.

Creta quidam etiam figlina uuas illinunt, siccatasq; sole suspendunt, in usu diluentes creatam. Eandem pomis in uino subigunt. Mala uero generosissima eadē ratione crustant gypso & cera: quæ nisi maturuerint, incremento calycē rumpunt. Semper aut in pediculis collocant ea. Alij decerpunt cum furculis, eosq; in medullam sambuci abditos obruunt supra scriptū est. Alij singulis malis pirisq; singula uasa fictilia assignant, & opercula eorum picata dolio iterum includunt. Necnō aliqui in floccis capsisq; quas luto paleato illinunt. Alij hoc idē in patinis fictilibus: aliqui & in scrobe subiecta harena, ita siccata operiunt mox terra. Sunt qui cotonea cera Pontica illita melle demergāt. Columella autor in puteos cisternasue in fictilibus uasis pice diligenti cura illitis mergi. Liguria maritima Alpibus proxima, uuas sole siccatas iunci fascijs inuoluit, cadisq; conditas, gypso includit. Hoc idem Græci platani folijs, aut uitis ipsius, aut fici, uno die in umbra siccatis, atq; in cauo uinaceis interpositis. Quo genere Coa uua & Berytia seruantur, nullius suauitatis postferendæ. Quidam ut has faciant, in cinere lixiuio tingunt protinus q; detraxere uiribus, mox in sole siccantur folijs (ut supra dictum est) inuolutas uinaceis stipant. Sunt qui malunt uuas in scrobe ramentisue abietis, populi, fraxini seruare. Sunt qui suspendi procul malis, protinusq; in granarijs iubeant, quoniam optime sit operimento puluis pensilibus. Contra uestras remedio est, oleo aspergi ex ore. De palmis diximus.

De ficis genera xxxix.

Cap. xviii

Reliquo genere pomorū ficus amplissima est: quedamq; & piris magnitudine æmula. De Egyptiæ Cypriæq; miraculis retulimus inter externas. Idæa rubet oliuæ magnitudine, rotundior tantum, sapore mespili. Alexandrinam hanc ibi uocant, crassitudine cubitali ramosam, materia ualidā, lentam, sine lacte, cortice uiridi, folio tilia, sed molli. Onescritus tradit in Hyrcania multum nostris esse dulciores, fertilioresq; utq; modios ceteros singulæ ferāt. Ad nos ex alijs transiere gentibus, Chalcide, Chio, quarum plura genera, siquidē & Lydiæ quæ sunt purpureæ, & mammillanæ, similitudinem earum habet: & callistruthiæ parū sapore præstantiores, ficorum omnium frigidissimæ. Nam de Africanis quas multi præferunt cunctis, magna quæstio est: cum id genus in Africam nuperrime transierit, patriæ nomen obtinent. Nam Alexandrina ē nigris est, candicante rima, cognomine delicatæ. Nigra & Rhodia est, & Tiburtina de præcocius. Sunt & autorum nomina ijs, Liviæ, Pompeiæ: siccata hæc solæ in annuos usus aptissime cum mariscis, & quas harundinū folij macula uariat. Est & Herculeana, & albicerata, & atatia alba, pediculo minimo, latissima. Primo aut prouenit porphyritis, longissimo pediculo. Comitatur eam ē minime & uilissimis, popularis dicta. Contra nouissima sub hyeme maturatur chelidonia. Sūt præterea eadē serotina & præcoces, bifere, alba & nigra, cū messe uinde mactatur maturæ. Serotina & à corio appellatur duro: ex Chalcidicis quatuorundam trifero prouentum. Tarenti tantum prædulces nascuntur, quas uocāt omas. Cato de ficis ita memorat, Ficos mariscas in loco cretoso aut aperto serito. In loco autem crassiore aut stercoreato, Africanas, Sed & herculeanas, saguntinas hybernas, tellanas, attras pediculo longo. Postea tot subiere nomina atque genera, ut uel hoc solum æstimantibus appareat, mutatam esse uitam. Sunt & hyberna quibusdam prouincijs, sicuti Moesiæ, sed artis, non naturæ. Paruarum genus arborum post autumnum fimo contegunt, deprehensasq; in his hyeme grossos: quæ mitiore celo refosq; cum arbore atq; in lucem remissæ, nouos soles, aliosq; quam quibus uixere, auide tanquam iterū natæ accipiunt: & cum uenientium flore maturescunt, alieno præcoces anno, in tractu uel gelidissimo. Sed à Catone appellata iam tum Africana, admonet & Africæ, ad ingens documentum uso eo pomum. Namq; perniciāli odio Carthaginis flagrans, nepotumq; securitatis anxius, cum clamaret omni senatu Carthaginem delendam, attulit quodam die in curiam præcocem ex ea prouincia ficum. Ostendensq; patribus, interrogo uos, inquit, quando hoc pomum demptū putatis ex arbore? Cum inter omnes recens esse constaret, Atqui tertium, inquit, ante diem scitote de cerptum

cerptum Carthagine, tam prope à muris habemus hostem: statimq; sumptum est Punicum tertium bellum, quo Carthago deleta est, quanquam Catone anno sequente raptum. Quid primum in eo miremur: curam ingenij, an occasionem fortuitam? celeritatemq; curus, an uehementiam uirum? Suprà omnia quiddam est, quo nihil equidem ducò mirabilius, tantam illam urbem, & de terrarum orbe per cxx. annos urbis æmulam, unius pomi argumeto euerfam: quod nō Trebia aut Trasymenus, nō Cannæ busto insignes Romani nominis perficere potuerunt: nō castra Punica ad tertium lapidem uallata, portaq; Collinæ adequitans ipse Annibal. Tanto propius Carthaginem pono Cato admoit. Colitur ficus arbor in foro ipso ac comitio Romæ nata, sacra fulguribus ibi conditis. Magisq; ob
 10 memoriâ eius, quæ nutrit Romuli ac Remi conditoris appellata: quoniâ sub ea inuenta est lupa infantibus præbens rûmen (ita uocabant mammam) miraculo ex ære iuxta dicto, tanquam in comitium sponte transisset. Adactò nauigio ilico arefcit. Rursusq; cura sacerdotum feritur. Fuit & ante Saturni ædem urbis anno cclx. sublata sacro uestalibus facta, cum Syluani simulacrum subuerteret. Eadem fortuito satu uiuit in medio foro, quâ sidentia imperij fundamenta ostento fatali Curtius maximis bonis, hoc est uirtute ac pietate, ac morte præclara expleuerat. Aequè fortuita eodem loco est uitis atq; olea, umbre gratia sedulitate plebeia sata. Ara inde sublata gladiatorio munere diui Iulij, quod nouissime pugnaui in foro. Admirabilis est pomi huiusce festinatio, unius in cunctis, ad maturitatem properantis arte naturæ.

De caprifico, & caprificatione.

Cap. xix

Caprificus uocatur & syluestrium genere ficus nunquam maturefcens, sed quod ipsa non habet alijs tribuens, quoniâ est naturalis causarum transitus, atq; è putrescentibus identidem generatur aliquid. Ergo culices parit: hi fraudati alimento in matre, putri eius tabe, ad cognatâ uolant: morsuq; ficorum crebrò, hoc est, auidiore pastu aperientes ora earum, atque ita penetrantes, intus solem primo secum inducunt, cerealesq; auras immittunt foribus apertis. Mox lacteum humorẽ, hoc est, infantiam pomi absumunt, quod fit & sponte. Ideoq; ficeris caprificus permittitur ad rationem uenti, ut flatus euolâtes in ficus ferat. Inde repertum, ut illarẽ quoq; aliunde, & inter se colligatæ inijceretur fico: quod in macro solo & aquilonio non desideratur, quoniâ sponte arefcunt loci situ, rimisq; eadem, quæ culicum opera, causa perficit: necnō ubi multus puluis, quod euenit maxime frequentia uia apposita. Namq; & pulueri uis siccandi, succumq; lactis absorbendi: quæ ratio puluere & caprificatione hoc quoq; præstat ne decidat, absumpto humore tenero, & cum quadam fragilitate ponderoso. Ficus mollis omnibus tactus: maturis frumenta intus: succus maturefcētibus lactis, percoctis mellis. Senescunt in arbore, anusq; distillant gummi modo lachrymam, siccanturq;. Honos laudatas seruat in capsis, Ebulso in sula præstantissimas amplissimasq;, mox in Marrucinis. At ubi copia abundat, implentur oræ in Asia, cadi autẽ in Ruspina Africæ urbe, panisq; simul & obsonij uicem siccate implēt: ut pote cum Cato cibaria ruris operarijs iusta ceu lege sanciens, minui iubeat per fici maturitatem, cum & obsonij uicẽ habeat recentes ficus. Sale siccatis & casei loco uesti, nuper ex
 40 cogitatum est. Ex hoc genere sunt, ut diximus coctana & caricæ, quæq; conscendenti nauim aduersus Parthos omen fecere M. Crasso, uenales prædicatis uoce caunee. Omnia hæc in Albense rus è Syria intulit L. Vitellius, qui postea censor fuit, cū legatus in ea provincia esset, nouissimis Tiberij Caesaris temporibus.

De mespilis & eorum generibus tribus.

Cap. xx

Malorū pirorūq; generi adnumeretur iure mespila atq; sorba. Mespilis tria genera, Manthedon, setania. Tertiū degenerat, tametsi anthedoni similis est, qd gallicū uocant. Setaniẽ maius pomū cãdiusq;, acini molliore ligno: cæteris minus pomū, sed odore præstantius, & quod diutius seruetur. Arbor ipsa de amplissimis. Folia anteq; decidat rubescunt, radices multæ atq; altæ, & ideo inextirpabiles. Non fuit hæc arbor in Italia Catonis æuo.

De sor

De forbis genera quattuor.

xxi

S Orbis quadruplex differentia. Alijs enim eorum rotunditas mali, alijs turbinatio piri, alijs ouata species seu malorum aliquibus. Hæc obnoxia acori. Odore & suauitate rotunda præcellit. Ceteris uini sapor. Generosissima, quibus circa pediculos tenera folia. Quartum genus torminale appellant, remedio tantum probabile, assiduum prouentu, minimumq; pomo, arbore dissimili, folijs penè platani. Non ferunt ante trimatum ex ullo genere. Cato & sorba sapa condi iubet.

De nuce iuglandi.

Cap. xxii

A B his locū amplitudine uindicauerūt, quæ cessere autoritati, nuces iuglades, quantq; & ipsæ nuptialium Fescenniorum comites, multum pineis minores uniuersitate, eademq; portione ampliores nucleo. Necnon & honor his naturæ peculiaris, gemino pro rectis operimento, puluinati primum calycis, mox lignei putaminis: Quæ causa eas nuptijs fecit religiosas, tot modis fœtu munito: quod est uerissimilius, quàm quia cadêdo tri partium sonum hæc faciunt. Et hæc è Perside à regibus translata, indicio sunt Græca nomina. Optimum quippe genus earum Persicum atq; Basilicon uocant. Et hæc fuere prima nomina. Caryon à capitis grauedine, propter odoris grauitatē conuenit dictū. Tinguuntur cortice earum lanæ, & ruffatur capillus, primum prodeuntibus nucleis. Id cōpertum, infectis tractatu manibus. Pinguescunt uetustate. Sola differentia generum in putamine duro fragilitate, & tenui ac crasso, loculoso & simplici. Solum hoc pomum natura comparati operimento clausit. Namq; sunt bifidæ putaminum carinæ, nucleorumq; illis quadripartita distinctio, lignea intercurrente membrana. Ceteris quicquid est, solidū est, ut in auellanis, & ipso nucum genere, quas antea abellinas patrio nomine uocabant. In Asiam Græciamq; è Ponto uenere, & ideo ponticæ nuces uocantur. Has quoq; mollis protegit barba. Sed putamini nucleisq; solida rotunditas inest. Eæ & torrētur. Umbilicus illis intus in uentre medio. Tertia ab his natura amygdalis, tenuiore sed simili iuglandium summo operimento: item secundo putaminis. Nucleus dissimilis latitudine, & acriore callo. Hæc arbor an fuerit in Italia Catonis ætate, dubitatur, quoniā Græcas nominat, quas quidam & in iuglandiū genere seruāt. Adicit præterea auellanas & galbas, prænestinas, quas maxime laudat, & conditis ollis, in terra seruari uirides tradit. Nunc Thasiæ & Albenfes celebrantur. Et Tarentinarū duo genera, fragili putamine, ac duro: quæ sunt amplissimæ, & minime rotundæ. Præterea molluscæ, putamē rumpētes. Sunt qui honoris nomen interpretentur, & Iouis glandē esse dicūt. Nuper consularē uirū audiui, biferas & iuglades nuces se habere profitentē. De pistaceis & ipsi retulimus. Et hæc autē idem Vitellius in Italiam primus intulit eodē tempore: simulq; in Hispaniam Flaccus Pompeius eques Romanus qui cum eo militabat.

De castaneis genera octo.

Cap. xxiii

N Vces uocamus & castaneas, quantq; accommodatiores glandiū generi: Armatum nix echinatus calyce uallum, quod inchoatum glandibus. Mirumq; , utilissima esse quæ tanta occultauerit cura naturæ. Trini quibusdam partus ex uno calyce, cortexq; lentus. Proxima uero corpori membrana, & in his & in nucibus saporem, ni detrahatur, infestat. Torrere has in cibis gratius: Molitura etiam præstant ieiunio sceminarum quantdam imaginem panis. Sardibus eæ prouenere primum. Ideo apud Græcos Sardinianos balanos appellant. Nam diuus Tiberius postea balanum nomen imposuit, excellentioribus fatu factis. Nunc plura earum genera. Tarentinæ faciles, nec operoso sunt cibo, planæ figura. Rotundior quæ balanitis uocatur, purgabilis maxime, & sponte proflibens. Pura & plana est ex eis & Salariana, Tarentina minus tractabilis. Laudatio Correlliana, & ex ea facta (quod dicemus in insitis) meterana, quam rubens cortex præfert triangulis, & popularibus nigris quæ coctiua uocantur. Patria laudatissimis Tarentum, & in Campania Neapolis. Cæteræ suum pabulo gignuntur, scrupulosæ corticis intra nucleos quoq; ruminatione.

De

De siliquis, & carnosis pomis, & moris, & de acinis & baccis. Cap. xxiiii

HAud procul abesse uideatur & prædulces siliquæ, nisi quod in ijs cortex ipse manditur. Digitorū hominis longitudo illis, & interim falcata pollicari latitudine. Glandes inter poma numerari non possunt: quamobrem in sua natura dicuntur. Reliqua carnosæ sunt generis, ea baccis atq; carnibus distant. Alia acinis caro, alia moris, alia unedonibus, & alia acinis inter cutem succumq; alia myxis, alia baccis ut oliuis. Moris succus, in carne uinosus: trini colores, candidus primo, mox rubens, maturis niger. In nouissimis florent, inter prima maturescunt. Tingunt manus succo matura, eluunt acerba. Minimum in hac arbore ingenia profecerunt, nec nominibus, nec insitis, nec alio modo quàm pomi magni tudine, differunt mora ostensa, & tusculana Romæ. Nascuntur & in rubis, multum differente callo. Aliud corpus est terrestribus fragis, aliud congeneri eorum unedoni, quod so lam pomum simile fructui terræ gignitur. Arbor ipsa fruticosa. Fructus anno maturescit: pariterq; floret subnascens, & prior coquitur. Mas sit an fœmina sterilis, inter autores non constat. Pomū in honore, ut cui nomen ex argumento sit unū tantum edendi. Duobus tamen hoc nominibus appellat Græci, comaron & memecylon. Ex quo apparet totidē esse genera & apud nos. Alio nomine arbutus uocatur. Iuba autor est, quinquagenū cubitorum altitudine in Arabia esse eas. Acinorum quoq; magna est differentia. Primū inter uuas ipsas callo, teneritate, crassitudine, interiore ligno alijs paruo, & alijs etiam gemino, qui minime feraces multi. Plurimum uero differunt edera sambuciq; acini: & figura etiam punici, angulosi quippe soli. Nec cutis ulla singulis, præter cōmunem quæ est candida. Torisq; succus & caro est, ijs præcipue, quibus paruulum inest ligni. Magna & baccis differētia. Aliæ nanq; sunt oliuis, lauris: & alio modo loto, cornis: alio myrtis, lentisco. Aquifolio enim ac sping sine succo: medioq; etiamnum genere inter baccas acinosq; cerasis. Pomum his primo candidum, & ferè omnibus baccis. Mox alijs uirescit, ut oliuis, lauris: ubet uero moris, cerasis, cornis. Deinde nigrescit, moris, cerasis, oliuis.

De cerasis, genera octo.

Cap. xxv

Cerasi ante uictoriā Mithridaticam L. Luculli non fuere in Italia. Ad urbis annū dc lxxx. is primum uexit è Ponto, annisq; cxx. trans Oceanum in Britannia usq; peruenere. Eadē, ut diximus, in Aegypto nulla cura potuere gigni. Cerasorū aproniana maxime tubet: nigerrima sunt, ut Actia, Cæciliana uero & rotunda. Iulianis gratus sapor, sed penè tantum sub arbore sua, adeo teneris, ut gestatum nō tolerent. Principatus duracinis, quæ Pliniana Campania appellat: in Belgica uero Lusitanis. In ripis etiam Rheni. Tertius ijs colos è nigro ac rubenti uiridiq; similis maturescētibz semper. Minus quinquennium est, quod prodire quæ uocant laurea: nō ingrata amaritudinis, insitæ in lauro. Sunt & macedonica paruæ arboris, raroq; tria cubita excedentis, & minore etiamnū frutice chamæcerasi. Inter prima hoc è pomis colono gratia annuam refert. Septentrio ne frigidisq; gaudet. Siccatu etiam sole, condituq; ut oliua cadis.

De corno & lentisco.

Cap. xxvi

Quæ cura & cornis atq; lentisco adhibetur, ne quid non hominis uentri natū esse uideatur. Miscentur saporēs, & alio alius placere cogitur. Miscentur uero & terræ cælicæ tractus. In alio cibi genere India aduocatur, in alio Aegyptus, Creta, Cyrene, singulæq; terræ. Nec cessat in ueneficijs uita, dummodo omnia deuoret. Planius hoc fiet in herbatarum natura.

De generibus succorum, & de odore. Cap. xxvii

Interim quæ sunt communia & pomis omnibusq; succis saporum genera xiiii. reperiuntur, dulcis, suauis, pinguis, amarus, austerus, acer, acutus, acerbus, acidus, salus. Præter hæc, tria sunt genera mirabili maxime natura. Vnum, in quo plures pariter sentiuntur saporēs, ut uinis. Namque in his & austerus, & acutus, & dulcis, & suauis, omnes alioquin. Alterum est genus, in quo sit & alienus quidem, sed & suus quidam & peculiaris, ut in lacte. Siquidem inest ei (quod tamen iure dici non potest) dulce, & pingue, & suauē, obtinente

obtinente lenitate, quæ ipsa succedit in saporis uicē. Nullus hic aquis, ne succus quidem, ut tamen eo ipso fiat aliquis, ac suum genus faciat. Sentiri quidem aquæ saporem ullū succum uicē, uitium est. Magnum his omnibus in odore momentum, & magna cognatio, qui & ipse nullus est aquis: aut si sentitur, omnino uitium est. Mirum, tria naturæ præcipua elementa sine sapore esse, sine odore, sine succo: aquas, aera, ignes.

De succis fructuum, & arborum, & coloribus, & odoribus, & natura pomorum, & de commendatione fructuum.

XXVII

ERGO succorum uinosus piro, myrto: minime (quod miremur) uuis. At pinguis oliuæ, lauro, nuci iuglandi, amygdalis. Dulcis uuis, ficis, palmis. Aquosus prunis. Magna est & in colore succi differentia. Sanguineus moris, cerasis, cornis, uuis nigris. Idem albis candidus. Lacteus in capite ficis, in corpore non item: Spumeus malis, nullus persicis, cum præsertim duracina abundant succo: sed quis eius ullum dixerit colorem? Sua & in odore miracula. Malis acutus, persicis dilutus, dulcibus nullus. Nam & uinū tale sine odore, tenuē odoratius. Multoq; celerius talia ad nasum ueniunt q̃ pingui. Quæ odorata, non eadem in gustu tenera, quia nō sunt pariter odor & sapor. Quamobrem citreis odor acerrimus, sapor asperrimus, quadam tenus & cotoneis: nullusq; odor ficis. Et hæcenus sint species ac genera pomorum. Naturas arctius colligi par est. Alia filiquis gignuntur, ipsis dulcibus, semenq; complexis amarum: cum in pluribus femina placeant, in filiqua damnentur. Alia baccis, quarum intus lignum, & extra caro, ut oliuis, cerasis. Aliquorum intus baccæ, foris lignum, ut in his quæ in Aegypto diximus gigni. Quæ baccis natura, eadem & pomis. Aliorum intus corpus & foris lignum, ut nucum. Alijs foris corpus, intus lignum, ut persicis & prunis, uitiumq; cinctum fructu, cum fructus alibi muniatur uitio. Putamine clauduntur nuces, corio castanæ. Detrahitur hoc ipsi, at in mespilis manditur. Crusta teguntur glandes, cute uue, corio & membrana punica. Carne & succo mora constant, cute & succo cerasi. Quædam statim à ligno recedunt, ut nuces & palmæ. Quædam adhærent, ut oliuæ, lauricq;. Quorundam generi utraq; est natura, ut persicis. Etenim duracinis adhæret corpus, è lignoq; auelli nequit, cū in ceteris facile separetur. Quibusdam nec intus, nec extra lignum, ut in palmarum genere. Aliquorum lignum ipsum in usu & pomū uice, ut generi amygdalæ, quam in Aegypto gigni diximus. Quorundam extra gemina uicia, ut in castaneis, amygdalis, nucibusq; iuglandibus. Quorundam natura trigemina est, corpus, deinde lignū, rursusq; semen in ligno, ut persicis. Quædam inter se densa, ut uuæ, sorba: quæ ramos circumdata ex omni parte uuarum modo degrauiant. Alia rara, ut in persicis. Quædam aluo continentur, ut granata. Dependent alia pediculis, ut pira. Alia racemis, ut uuæ, palmæ. Alia & pediculis & racemis, ut edera, sambuci. Alia ramo adhærent, ut in lauro. Quædam utroq; modo, ut oliuæ. Nam & breues pediculi & longi. Quædam uasculis constant, ut punica & mespila, lotosq; in Aegypto & Euphrate. Iam uero diuersa gratia & commendatio. Carne palmæ placet, crusta thebaica, succo uuæ & caryotæ: callo pira & mala, corpore melimela, mora cartilagine, nuclei grano. Quædam in Aegypto cute, ut caricæ. Detrahitur hæc ficis uirentibus, ut putamen. Eadem in ficis maxime placet. In papyris & ferulis, spinaq; alba, caulis ipse pomū est. Sunt & ficulni caules. In fruticoso genere cum caule capparitis: in filiquis uero quod manditur, quid nisi lignum est? non omittenda seminis earum proprietate. Nam neq; corpus, neq; lignum, nec cartilago dici potest, neq; aliud nomen inueniat.

De myrto, genera eius xi.

Cap. xxix

Succorum natura præcipua admirationē in myrto habet. Quando ex una omnium Solei uiniq; bina genera sunt. Item myrtidanum, ut diximus. Et alius usus baccæ fuit apud antiquos, anteq̃ piper reperiretur, illam obtinēs uicem, quodam etiam generosi obsonij nomine inde tracto, quod etiam nunc myrtatū uocatur. Eademq; origine aprorum sapor commendatur, plerunq; ad ininctus additis myrtis. Arbor ipsa in Europæ citeriore

re coelo, quod à Ceraunijs montibus incipit, primū Circeis in Elpenoris tumulo uisa traditur. Græcumq; ei nomen remanet, quo peregrinā esse apparet. Fuit ubi nūc Roma est, iam tum cum cōderetur. Quippe ita traditur: myrtea uerbena Romanos Sabinosq; cum propter raptas uirgines dimicare uoluissent, depositis armis purgatos in eo loco qui nūc signa Veneris Cluacinā habet. Cluere enim antiqui purgare dicebant. Et in ea quoque arbore suffimenti genus habetur. Ideo tum electa, quoniam coniunctioni & huic arbori Venus præest. Haud scio an prima etiam omnium in locis publicis Romæ sata sit, fatidico quidem & memorabili augurio. Inter antiquissima namq; delubra habetur Quirini, hoc est, ipsius Romulū in eo sacræ myrti fuere duæ ante ædem ipsam per longū tempus. Altera patricia appellata, altera plebeia. Patritia multis annis præualuit flaccescere plebeia exuberans ac læta, quādiu senatus quoq; floruit, illa uigens, plebeia torrida ac squalida. Quæ postq; eualluit flaccescere patricia Marisco bello, languida autoritas patrū facta est, ac paulatim in sterilitatem emarcuit maiestas. Quin & ara uetus fuit Veneri Myrteæ, quam nunc Murtiā uocat. Cato tria genera myrti prodidit. Nigrā, candidā, coniugulam fortassis à coniugijs ex illo Cluacinæ genere. Nunc & alia distinctio, satiuæ aut syluestris, & in utraq; latifolia. In syluestri propria oxymyr sine. Satiuarum genera toplarij faciunt. Tarentinam folio minuto, nostratem patulo, exoticam densissimo, senis foliorū uersibus. Hæc non est in usu: ramosa utraq; alia. Coniugulam existimo nunc nostratem dici. Myrtus odoratissima est in Aegypto. Cato docuit uinū fieri è nigrā, siccata usq; in ariditatem

in umbra, atq; ita mulso indita. Si non siccantur bacca, oleum gigni. Postea compertum, & ex alba uinum fieri album, duobus sextarijs myrti tusæ in uini tribus heminis macerata expressæq;. Folia & per se siccantur in farinam ad ulcerum remedia in corpore humano, leniter mordaci pulvere, ac refrigerandis sudoribus. Quinimo oleo quoque (mirum dictū) inest quidam uini sapor, simulq; pinguis liquor, præcipua uī ad corrigenda uina, saccis ante perfusis. Retinet quippe secem, nec præter purum liquorem transire patitur, datq; se comitem præcipua commendatione liquato. Virgæ quoque eius gestatæ manu uiatori profuant in longo itinere pediti. Quin & uirgei anuli expertes ferri inguinum tumori medentur. Bellicis quoque se rebus inseruit, triumphansq; de Sabinis Posthumius Tubertus in consulatu (qui primus omnium ouans ingressus urbem est, quoniam rem leuiter sine cruore gesserat) myrto Veneris uicticis coronatus incescit, optabileq; arborem etiam hostibus fecit. Hæc postea ouantium fuit corona, excepto M. Crasso, qui de fugitiuis & Spartaco laurea coronatus incescit. Massurius autor est, curru quoque triumphantes myrtea corona usos. L. Piso tradit, Papyriū Massonem, qui primus in monte albanō triumphauit de Coris, myrto coronatū ludos Circenses spectare solitū. Auus maternus Africani sequētis hic fuit. Marcus Valerius duabus coronis utebatur, laurea & myrtea, q̃ & hoc uouerat.

De lauro genera tredecim.

Cap. xxx

Laurus triumphis proprie dicatur, uel gratissima domibus ianitrix Cæsarum pontificumq; quæ sola & domos exornat, & ante limina excubat. Duo eius genera tradit Cato: Delphicā & Cypriā. Pompeius Lentæus adiecit quam mustacem appellauit, quoniam mustaceis subijceretur. Hanc esse folio maximo, flaccidoq; & albicante. Delphicam aequali colore, uiridiorē, maximis baccis, atq; è uiridi rubentibus. Hæc uictores Delphis coronari, & triūphantes Romæ. Cypriā esse folio breui, nigro, per margines imbricato, crispam. Postea accessere genera: tinus, hanc syluestrem laurum aliqui intelligūt, nonnulli sui generis arborem. differt colore. est enim ei carulea bacca. Accessit & regia, quæ cœpit Augusta appellari, amplissima & arbore & folio, baccis gustatu quoq; nō asperis. Aliqui negant eandem esse, & suum genus regie faciunt longioribus folijs latioribusq;. Idem in alio genere baccaliam appellat hanc quæ uulgatissima est, baccarumq; fertilissima. Sterilem uero earum (quod maxime miror) triumphalem, eaq; dicūt triumphantes uti: nisi id à diuo Augusto cœperit, ut docebimus, ex ea lauru quæ ei missa è cœlo minima est altitudo

2 dine

dine, folio crispo ac breui, inuentu rara. Accedit in topiario opere taxa, excreſcente in medio folio paruulo, ueluti lacinia folij. Et ſine ea ſpadonia, mira opacitatis patientia. Itaque quanta libeat ſub umbra ſolum implet. Eſt & chamædaphne ſylueſtris frutex, eſt & Alexandrina, quam aliqui Idæam, alij hippoglottion, alij daphnitin, alij carpophyllon, alij hypelaten uocant. Ramos ſpargit à radice dodrantaes, topiarij ac coronarij operis, folio acutiore quàm myrti, molliore & candidiore, maiore ſemine inter folia rubro. Plurima in Ida, & circa Heracleam Ponti, nec niſi in montofiſ. Id quoq; quod Daphnoides uocatur genus, in nominum ambitu eſt. Alij enim Pelafgum, alij eupetalon, alij ſtephanon Alexandri uocant. Et hic frutex eſt ramoſus, craſſiore ac molliore quàm laurus folio, cuius guſtatu accenditur os atque guttur, baccis è nigro ruffiſ. Notatum antiquiſ, nullum genus lauri in Corſica fuiſſe, quod nunc ſatum & ibi prouenit. Ipſa pacifera, ut quam præſtendi etiam inter armatoſ hoſteſ quietiſ ſit indiçiũ. Romanis præcipue lætitiæ uictoriarumq; nuncia additur literiſ, & militũ lanceiſ, pilisq; Faſceſ imperatorum decorat. Ex hiſ in gremio Ioui optimi maximi deponitur, quotieſ lætitiã noua uictoria attulit. Idq; non quia perpetuo uiuret, nec quia pacifera eſt, præſerenda ei utroq; olea, ſed quia ſpectatiſſima in monte Parnaſo. Ideoq; etiam grata Apollini, aſſuetiſ eò dona mittere iam & regiſ Romanis, teſte L. Bruto: Fortaſſiſ etiam in argumentum, quoniam ibi libertatem publicam eſt meruiſſet, lauriſeram tellurem illam oſculatum ex reſponſo: Et quia manu ſatarum receptarumq; in domoſ, fulmine ſola nõ igitur. Ob haſ cauſaſ equidem crediderim, honorem ei habitum in triumphis potiuſ, quàm quia ſuffimentum ſit cædiſ hoſtium & purgatio, ut tradit Maſſuriuſ. Adeoq; in profaniſ uſibuſ pollui laurum & oleam faſ non eſt, ut ne propiciandiſ quidem numiniſ accendi ex hiſ altaria aræiue debeant. Lauruſ quidem manifeſto abdicat igneſ crepitu, & quadam deteſtatione, interaneorum etiam uitiã & neruorum ligno torquente. Tiberiuſ principem tonante cœlo coronari ea ſolituſ ferunt contra fulminuſ metuſ. Sed & circa diuũ Auguſtuſ euenta eiſ digna memoratu. Namq; Liuia Druſilla, que poſtea Auguſta matrimonij nomen accepit, cum pacta eſſet illa Cæſari, gallinam conſpicui candoriſ ſedenti aquila ex alto abiecit in gremium illaſam. Intrepideq; miranti acceſſit miraculuſ, quoniam teneret roſtro laureuſ ramuſ onuſtuſ ſuiſ baccis. Conſeruari alitem & ſobolem iuſſere aruſpiceſ, ramuſq; eum ſeri, ac rite cuſtodiri. Quod factũ eſt in uilla Cæſarum, fluuiio Tiberi impoſita iuxta nonũ lapidem Flaminia uia, quæ ob id uocatur ad gallinaſ, mireq; ſylua prouenit. Ex ea triumphã poſtea Cæſar, lauruſ in manu tenuit, coronatq; capite geſſit, ac deinde imperatores Cæſareſ cuncti. Tradituſq; moſ eſt ramoſ quos tenuerunt ſerendi. Et durant ſylua nominiſ ſuiſ diſcreta, fortaſſiſ ideo mutatiſ triumphaliſ. Vniuſ arborum latina lingua nomen imponitur uiriſ. Vniuſ folia diſtinguuntur appellatione. Lauream enim uocamus. Durat & in urbe impoſituſ loco, quando loretuſ in Auentino uocatur, ubi ſylua lauri fuit. Eadem purificationibuſ adhibetur: teſtarumq; ſit obiter & ramo eam ſeri, quoniam dubitauere Democrituſ & Theophraſtuſ. Nunc dicemus ſylueſtriuſ naturaſ.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HIST. LIB. XVI.

Sylueſtriuſ arborum natura.

PRO OE MIV M.

OMIFERAE Arbores, quæq; mitioribuſ ſucciſ uoluptatem primæ cibis attulerunt, & neceſſario alimento deliciaſ immiſcere docuerunt, ſue illæ ultro, ſue ab homine didicere blandoſ ſapores adoptione & connubio, idq; munuſ etiam ſeriſ uolucribuſq; dedimus, intra prædictaſ cõſtant. Proximũ erat narrare glandiſ ſeraſ quoq; quæ primo uictuſ mortaliũ aluerunt nutriceſ inopiſ ac feraſ ſortis, ni præuerti cogeret admiratio uſu cõperta, quæ nam qualiſq; eſſet uita, ſine arbore ulla, ſine frutice uiuentium.

Genere

Gentes sine arbore, & miracula in septentrionalis regionis arboribus Cap. i

Diximus & in oriente quidem, iuxta oceanum complures ea necessitate gentes. Sunt uero & in septentrione uisæ nobis Cuachorum, qui maiores minoresq; appellatur. Vasto ibi meatu, bis dieſu noctiumq; singularu interuallis, effusus in immensum agitur oceanus, æternam operiens rerum naturæ controuersiam, dubiumq; terra sit, an parte in maris. Illic misera gens tumulos obtinet altos, aut tribunalia structa manibus ad experimenta altissimi æstus, casis ita impositis: nauigantibus similes cum integant aquæ circumdata, naufragis uero cum recesserint: fugientesq; cum mari pisces circa tuguria uenantur. Non pecudem his habere, nō lacte ali, ut finitimis, ne cum feris quidē dimicare cōtingit, omni procul abacto frutice. Vlua & palustri iunco funes nectunt ad pratexēda piscibus retia. Captumq; manibus lutum uentis magis quā sole siccantes, terra cibos, & rigentia septentrione uiscera sua urunt. Potus ijs non nisi ex imbre seruato scrobibus in uestibulo domus. Et hæ gentes si uincantur hodie à Po. Ro. seruire se dicunt. Ita est profecto, multis fortuna parit in pœnam. Aliud è syluis miraculum: totam reliquam Germaniam repleat, adduntq; frigoriumbras: altissimæ tamen haud procul supra dictis Cauchis, circa duos præcipue lacus, littora ipsa obtinēt quercus, maxima auiditate nascendi: suffossæq; fluctibus, aut propulsæ flatibus, uastas complexu radicum insulas secum auferunt. Atq; ita libratae stantes nauigant ingentium ramorum armamentis, sæpè territis classibus nostris, cum uelut industria fluctibus agerentur in proras stantium noctu, inopesq; remedijs illæ, prælium nauale aduersus arbores inirent.

De Hercyniæ syluæ magnitudine.

Cap. ii

Ineadē septentrionali plaga Hercyniæ syluæ roboru uastitas intacta æuis & cōgenita lūido, prope immortalī sorte miracula excedit. Vt alia omittant fide caritura, cōstat at tolli colles occurſantiū inter se radicū repcūssu. Aut ubi secuta tellus nō sit, arcus ad ramos usq; & ipsos inter se rixātes, curuari portarū patētīū modo, ut turmas equitū transmittāt.

De glandiferis.

Cap. iii

Glandiferi maxime generis omnes, quibus honos apud Romanos perpetuus.

De ciuica corona, & qui frondea corona donati.

Cap. iiii

Hinc ciuicæ coronæ, militum uirtutis insigne clarissimū. Iam pridem uero & clementiæ imperatorum, postquā ciuiliū bellorum profano meritum cœpit uideri ciuem non occidere. Cedunt ijs murales uallaresq; & aureæ, quanquam pretio anteceden-tes. Cedūt & rostrate, quāuis in duobus maxime ad hoc æui celebres. M. Varrone è piraticis bellis, dante Magno Pompeio: itemq; M. Agrippa, tribuente Cæsare è Siculis, quæ & ipsa piratica fuere. Antea rostra nauium tribunali præfixa foro decus erāt, ueluti Po. Ro. ipsi corona imposita. Postq; uero tribunitijs seditionibus calcari ac pollui cœpere, postq; uires ex publico in priuatū magis singulisq; ciuiū quæri, & sacrosancta omnia profana fecere, tum à pedibus eorum subiere in capita ciuiū rostra. Dedit hæc Augustus coronā Agrippæ, sed ciuicam à genere humano accepit ipse. Antiquitus quidē nulla nisi deo dabatur, Ob id Homerus celo tantū eas, & prælio uniuerso tribuit. Viritū uero ne in certamine quidem ulli. Feruntq; primū omnīū Liberum patrem imposuisse capiti suo ex edera. Postea deorum honori sacrificātes sumpſere, uictimis simul coronatis. Nouissimè & in sacris certaminibus usurpata, in quibus hodieq; non uictori datur, sed patriam ab eo coronari pronūciatur. Inde natum, ut etiā triumphaturis conferrentur in templis dicandæ, mox ut & ludis darentur. Longum est, nec instituti operis disſerere, quisnam Romanorum primus acceperit. Neque enim alias nouerant quā bellicas. Quod certū est, uni gentiū huic plura sunt genera quā cunctis. Romulus frondea coronauit Hostum Hostiliū, quod Fidenam primus irrupisset. Auus hic Tullii Hostilijs regis fuit. P. Decium patrem, tribunum militū, frondea donauit exercitus ab eo seruatus, imperatore Cornelio Cossio eos, Samnitū bello. Ciuica iligna primo fuit, postea magis placuit ex esulo

Ioui sacra. Variatumq; & cum quercu est, ac data ubiq; quæ fuerat, custodito tantū hōnore glandis. Additæ leges arctæ, & ideo superbæ, quasq; conferre libeat cum illa Græcorum summa, quæ sub ipso Ioue datur, cuiq; muros patriæ gaudens rumpit. Cuiem seruare, hostem occidere. Utq; cum locū in quo sit actum, hostis obtineat eo die. Utq; seruatus fateatur: aliās testes nil profunt. Ut ciuis fuerit. Auxilia quamuis rege seruato, deus id non dant. Nec crescit honos idem imperatore conseruato, quoniam conditores in quocunq; ciue summum esse uoluerūt. Accepta licet uti perpetuo. Ludos ineunt semper assurgī, etiā ab senatu, in more est. Sedendi ius in proximo senatui. Vacatio munerum omnium ipsi, patriq; & auo paterno. Quatuordecim eas accepit Siccus Dentatus, ut retulimus suo loco: sex Capitolinus. Is quidē & de duce Serulio. Africanus de patre accipere noluit apud Trebiā. O mores æternos, qui tantā opera honore solo donauerint: & cum reliquas coronas auro cōmendarēt, salutē ciuis in pretio esse noluerint: clara professione, seruari quidē hominē nefas esse lucri causa. De glande, genera XIII. Cap. v

Glandes opes esse nunc quoq; multarū gentiū, etiā pace gaudentiū, cōstat. Nec non & inopia frugū arefactis molitur farina, spissaturq; in panis usum. Quin & hodieq; per Hispanias, secundis mensis glans inseritur. Dulcior eadē in cinere tosta. Cautū est præterea lege XII tabularū, ut glandē in alienū fundum proidentē liceret colligere. Genera earū multa. Distāt fructū, situ, sexu, sapore. Nanq; alia fageæ glandi figura, alia quernæ, & alia ilignæ. Atq; inter se quoq; generū singulorū differētiæ. Præterea sunt aliquæ syluestres, aliæ placidiores, quæ culta obtinēt. Iam etiā in mōtosis planisq; distāt. Sicut & sexu mares ac feminae. Item sapore. Dulcissima omniū fagi, ut qua obsessos, etiā homines durasse in oppido Chio, tradat Cornelius Alexāder. Genera distinguere nō datur nobis, quæ sunt alia alibi. Quippe cū robur quercūq; uulgò nasci uideamus, sed esculū nō ubiq;. Quartā uero generis eiusdē, quæ cernus uocatur, ne Italiæ quidē maiore ex parte notam esse. Distinguemus ergo proprietate naturaq;: & ubi res coget, etiā magis græcis nominibus.

De fagina glande, & reliquis glandibus, & carbone, & pastu porcorū. Cap. vi

Fagi glans nucleis similis, triangula cute includitur. Folium tenue, ac leuissimum populo simile, celerrime flauescēs: & media parte plerunq; gignēs superne paruulam baccam uiridem, cacumine aculeatā. Fagi glans muribus gratissima est, & ideo animalis eius unā prouentus. Glires quoq; faginat. Expetitur & turdis. Arborum fertilitas omniū ferē alternat, sed maxime fagi. Glandem quæ proprie intelligitur, ferunt robur, quercus, esculus, cernus, ilex, suber. Continentur hispido calyce, per genera plus minus cōplectente. Folia præter ilicem grauiā, carnosa, procera, sinuosa lateribus, nec cum cadunt flauescētia, ut fagi, pro differentia generum breuiora, uel longiora. Ilcis duo genera. Ex ijs in Italia folio non multum ab oleis distant, milaces à quibusdā græcis dictæ, in prouincijs aquifoliarū. Ilcis glans utriusq; breuior & gracilior, quam Homerus acylon appellat, eoq; nomine à glande distinguit. Masculas ilices negant ferre. Glans optima in quercu atq; grandissima, mox esculo: nam roboris parua. Cerro tristis, horrida, echinato calyce ceu castaneæ. Sed in querna alia dulcior, molliorq; feminae, maris spissior. Maxime autem probantur latifoliæ ex argumēto dictæ. Distant autem inter se magnitudine & cutis tenuitate. Item quod alijs subest tunica rubigine scabra, alijs protinus candidum corpus. Probatur & ea, cuius in balano utrinque ex longitudine extrema lapidescit duritia: melior, cui in cortice, quàm cui in corpore, utrunq; non nisi mari. Præterea alijs ouata, alijs rotunda, alijs acutior figura. Sicut & colos nigrior, candidiorū qui præfertur. Amaritudo in extremitatibus, mediæ dulces. Quin & pediculi breuitas proceritasq; differentiam habet. In ipsis uero arboribus quæ maximam fert, hemeris uocatur, breuior, & in orbem comosa; alasq; ramorum crebro cauata. Fortius lignum quercus habet & incorruptius: ramosa & ipsa, procerior tamen & crassior caudice. Excelsissima autem ægilops incultis amica. Ab hac proxime latifoliæ proceritas, sed minus utilis ædificijs: atque carbone dota

ta, vitis obnoxia est. Quamobrem solida utuntur carboni, ærariorum tantum officinis compendio: quoniam desinente flatu protinus emoriens sapiens recoquitur: cætero plurimis scintillis. Idem è nouellis melior. Acerui confertis taleis recentibus luto caminantur: accensa strue contis pungitur durefcens calyx, atq; ita sudorem emittit. Pessima & carboni & materiæ haliphleos dicta, cui crassissimus cortex atq; caudex, & plerunq; cauus fungosusq;. Nec alia putrescit ex hoc genere, etiã cū uiuit. Quin & fulmine sapissime icitur, quamuis altitudine non excellat: Ideo ligno eius nec ad sacrificia uti fas habetur. Eidem raro glans, & cum tulit amara, quam præter sues nullum attingat animal: ac ne eæ quidem, si aliud pabulum habeant. Hoc quoque inter reliqua neglectæ religionis est, quod mortuo carbone sacrificatur. Glans sagea suem hilarem facit, carnẽ coctibilem ac leuem & utilem stomacho: iligna suem angustã, nitidam, strigosam, ponderosam: querna diffusam & grauisimã, & ipsa glandium æque dulcissima. Proximam huic cerream tradit Nigidius, nec ex alia solidiorem carnem, sed duram. Iligna tentari sues, nisi paulatim detur. Hanc nouissimam cadere. Fungosam carnem fieri esculo, robore, subere. Quæ glandem ferunt, omnes & gallam, alternisq; annis glandem. Sed gallam hemeris optimam, & corijs perficiendis aptissimam. Similem huic latifolia, sed leuiorem, multoq; minus probatam. Fert & nigram. Duo enim genera sunt. hæc tingendis utilis.

De galla, & quam multa præter glandem eadem ferant arbores. Cap. vii

Nascitur autem galla sole de geminis exeunte, erumpens noctu semper uniuersa. Cre
 20 scit uno die candidior. Et si æstu excepta est, arefcit protinus, neque ad iustum incrementum peruenit: hoc est, ut nucleum fabæ magnitudine habeat. Nigra diutius uiuit, crefcitq; ut interdū mali compleat magnitudinẽ. Optima Comagena, deterrima ex robore. Signũ eius, quod cauernæ translucet. Robur præter fructũ plurima & alia gignit. Nanq; fert & gallæ utrunq; genus, & quædam ueluti mora, ni distarent arida duritia, plerunq; tauri caput imitantia, quibus fructus inest nucleis oliuæ similis. Nascuntur in eo & pilulæ, nucibus non ab similes, intus habentes flocculos molles, lucernarum luminibus aptos. Nam & sine oleo flagrant, sicuti galla nigra. Fert & aliam inutilem pilulam cum capillo, uerno tamen tempore melligeni succi. Gignunt & alæ ramorum eius pilulas corpore non pediculo adhærẽtes, candicantes umbilicis. Cætera nigra uarietate dispersa. Media cocci
 30 colorem habent. Apertis amara inanitas est. Aliquãdo & pumices gignit, necnon & è folijs conuolutas pilulas: & in folio rubente aquosos nucleos candicantes & translucidos, quamdiu molles sint, in quibus & culices nascuntur: indurefcunt in modum gallæ.

De cachrye, & cocco grano, & agarico, & subere. Cap. viii

Erant robora & cachryn: ita uocatur pilula in medicina urendi uim habes. Gignitur
 40 & in abiete, larice, picea, tiliã, nuce, platano, postquam folia cecidere, hyeme durans. Continet nucleum pineis similem. Is crefcit hyeme, aperitur uere pilula tora. Cadit cum folia cœperint crescere. Tam multifera sunt, & tot res præter glandem patiũt robora. Sed & boletos fuillosq;, gulæ nouissima irritamenta, quæ circa radices gignuntur. Quercus probatissimos, robur autem & cypressus, & pinus, noxios. Robora ferũt & uiscum, & mel
 la, ut autor est Hesiodus. Constatq; rores melleos è cælo, ut diximus, cadentes, non alijs magis insidere frondibus. Cremati quoque roboris cinerem nitrosum esse certum est. Omnes tamen has eius dotes illex solo prouocat cocco. Granũ hoc, primoq; ceu scapus fructicis parue aquifoliæ ilicis, cusciliũ uocant: pensionem alteram tributũ pauperibus Hispaniæ donat. Vsum eius gratiorem in conchylij mentione tradidimus. Gignitur & in Galatia, Africa, Pisidia, Cilicia, pessimum in Sardinia. Galliarum glandiferæ maxime arbores agaricum ferunt. Est autem fungus candidus, odoratus, antidotis efficax, in summis arboribus nascens, nocte relucens. Signum hoc eius, quo in tenebris decerpitur. E glandiferis sola quæ uocatur ægilops, fert panos arentes, muscoso uillo canos, non in cortice modo, uerum & è ramis dependentes cubitali magnitudine, odoratos, ut

diximus inter unguenta. Suberi minima arbor, glans pessima, rara, cortex tantū in fructu præcrassus ac renascens, atq; etiam in denos pedes undiq; explanatus. Vñus eius ancora libus maxime nauis, piscantiumq; tragulis, & cadorū obturamētis: præterea in hyberno fœminarū calceatu. Quamobrem nō infacete Græci corticis arborem appellāt. Sunt qui fœminā ilicem uocent, atq; ubi nō nascitur ilex, pro ea subere utuntur, in carpentarijs præcipue fabricis, ut circa Elin & Lacedæmonem. Nec in Italia tota nascitur, aut in Gallia omnino.

Quarum sint in usu cortices.

Cap. ix

Cortex & fagis, tiliæ, abieti, piceæ, in magno usu agrestium. Vasa corbesq; ac paten-
tiora quædam melsibus conuehendis uindemijsq; faciunt, atq; prætexta tugurio-
rum. Scribit in recenti ad duces explorator, incidens literas à succo. Necnon in quodam
usu sacrorum religiosus est fagi cortex. Sed non durat arbor ipsa.

De scandulis, & pinu, pinaestro, abiete, piceaq; larice, tæda, taxo.

Cap. x

Scandulæ è robore aptissimæ, mox è glandiferis alijs fagoq; : facillimæ ex oibus quæ
Resinā ferunt, sed minime durāt, præterq; è pino. Scandula contectā fuisse Romā, usq;
ad bellum Pyrrhi annis quadringentis lxx. Cornelius Nepos autor est. Syluarū certe
distinguebatur insignibus, Fagutali Ioui etiam nūc, ubi lucus fageus fuit, porta quæque
tulana, colle in quem uimina petebantur, totq; lucis, quibusdā & geminis. Q. Hortensius
dictator, cū plebs secessisset in Ianiculū, legē in esculeto tulit, ut quod ea iussisset, oēs
rites teneret. Peregrinæ tūc uidebant, quoniā non erāt suburbane, pinus atq; abies, oēsq;
quæ picē gignūt, de quibus nūc dicemus, simul ut tota cōdiendi uina origo cognoscatur.
Quædā ferunt in Asia, aut oriente è prædictis picem. In Europa sex genera cognatarum
arborum ferūt. Ex ijs pinus atq; pinaester foliū habent capillamenti modo prætenue lon-
gumq;, & mucrone aculeatum. Pinus fert minimum resinā, interdum & nucibus ipsis, de
quibus dictum est, uix ut ascribatur generi. Pinaester nihil aliud est q̃ pinus siluestris, mi-
ra altitudine, & à medio ramosa, sicut pinus in vertice. Copiosiorē dat hæc resinā, quo di-
cemus modo: Gignitur & in planis. Easde arbores alio nomine esse per oram Italię, quos
tibulos uocāt, pleriq; arbitrantur, sed graciles succinctioresq;, & enodes, liburnicarum ad
usus, penē sine resinā. Picea montes amat atq; frigora: feralis arbor, & funebri indicio ad
fores posita, ac rogis uirēs. Iam tamen & in domos recepta, tonsili facilitate. Hæc plurimā
resinā fundit, interueniēte candida gemna, tā simili thuri, ut mixta uisu discerni nō queat,
& inde fraus seplasiæ. Omnibus his generibus folia breui seta & crassiore, duraq; ceu cu-
pressis. Piceæ rami penē statim ab radice modici, uelut brachia lateribus inhaerent. Simili-
ter abieti expetitæ nauigijs. Situs in excelso montiū, ceu maria fugerit, nec forma alia. Ma-
teries uero præcipua trabibus, & plurimis uitæ operibus. Resina ei uitium, unde fructus
utnus piceæ: exiguumq; sudat aliquando cōtactu solis. E diuerso materies quæ abieti pul-
cherrima, piceæ ad fistiles scādulas, cupasq;, & pauca alia secamenta. Quinto generi situs
idem, eadē facies: larix uocatur: materies præstātor longe, incorrupta uis, emori cōtūmax
rubens præterea, & odore acrior. Plusculum huic erumpit liquoris, melleo colore, atq; len-
tiore, nunq; durefcentis. Sextum genus est tæda proprie dicta, abundantior succo q̃ reli-
qua, parciōr liquidiorq; quā picea, flāmis ac lumini sacrorū etiā grata. Hæc, mares dun-
taxat, ferūt & eam quam Græci sycen uocāt, odoris grauissimi. Laricis morbus est, ut tæ-
da fiat. Omnia autē hæc genera accēsa, fuligine immodica, carbonē repente expuūt cum
eruptionis crepitu, eiāculanturq; longe: excepta larice, quæ nec ardet, nec carbonem facit,
nec alio modo ignis uī cōsumitur, q̃ lapides. Omnia uero ea perpetuo uirēt, nec facile di-
scernūtur in fronde etiā à peritis. Tanta nataliū mixtura est: sed picea minus alta q̃ larix.
Illa crassior leuiorq; cortice, folio uillosior, pinguior, & dēsior, meliorq; flexu. At picea ra-
riora scioraq; folia, & tenuiora, ac magis algētia: totaq; horridior est, & pfusa resinā. Li-
gnū uero abieti similis. Larix uisitis radicibus non repullulat, picea repullulat, ut in Lesbo
accidit, incenso nemore Pyrrhæo. Alia etiamnum generibus ipsis in sexu differentia. Mas
breuior

breuior & durior: fœmina procerior, pinguioribus folijs & simplicibus, atque non tigen-
 ribus. Lignum maribus durum, & in fabili opere contortum: fœminæ mollius, publico di-
 scrimine in securibus. Hæ in quocunq; genereprehendūt mare: quippe respuūt, &
 fragosius sident, ægrius reuellantur. Ipsaq; materies retortida, & nigrior maribus radix.
 Circa Idam in Troade, & alia differentia est montanæ maritimæq;. Nanq; in Macedo-
 nia & Arcadia circa Elin permutant nomina. Nec constat autoribus, quod cuique generi
 attribuant, nos ita Romano discernimus iudicio. Abies è cunctis amplissima est, & fœmi-
 na etiã prolixior: materie mollior utiliorq;, arbore rotundior, folio pinnato densa, ut
 imbres non transmittat, atque hilarior. In totum è ramis generum horum pannicularum
 10 modo nucamenta squamatis cōpacta dependent, præterquam larici. Hæc abietis ma-
 scula, primori parte nucleos habent, non item fœminæ. Piceæ uero totis panniculis, mi-
 noribus gracilioribusq;, minimos ac nigros. Propter quod Græci phthirophoron eam
 appellant. In eadē nucamenta compressiora maribus sunt, ac minus resina roscida. Simi-
 lis etiãnum his aspectu est, ne quid prætereatur, taxus, minus uirens, gracilisq; & tristis,
 ac dira, nullo succo, ex omnibus sola baccifera. Mas noxio fructu. Letale quippe baccis in
 Hispania præcipue, uenenum inest. Vasa etiã uiatoria ex ea uinis in Gallia facta, mor-
 tificera fuisse compertum est. Hanc Sestius milacem à Græcis uocari dixit: & esse in Ara-
 dia tam præsentis ueneni, ut qui obdormiāt sub ea, cibum uicē capiant, moriātur. Sunt qui
 & taxica hinc appellata dicant uenena, quæ nunc toxica dicimus, quibus sagittæ tingan-
 20 tur. Repertum, innoxiam fieri, si in ipsam arborem clauus æreus adigatur.

Quibus modis fiant genera picis, & quomodo fiat cedriū, & de spissa pice
 quomodo fiat, & quibus modis resina coquatur.

Cap. xi

Pix liquida in Europa è tæda coquitur, naualibus muniendis, multosq; ad alios usus.
 Lignum eius cōcisum, furnis undiq; igni extra circūdato, feruet: primus sudor aquæ
 modo fluit canali: hoc in Syria cedrium uocatur, cui tanta uis est, ut in Aegypto corpora
 hominum defunctorum eo perfusa seruētur. Sequens liquor, crassior iam, picem fundit.
 Hæc rursum in cortinas æreas cōiecta, aceto spissatur: & coagulata brutiæ cognomen acce-
 pit, dolijs duntaxat uasisq; cæteris utilis, lentore ab alia pice differēs: Item colore rutilāte,
 & quod pinguior est. E tæda oīa illa fiūt. E picea resina, feruentibus cocta lapidibus, in al-
 10 uis ualidi roboris: aut si aluei nō sint, struis cōgerie uelut in carbonis usu. Hæc in uinum
 additur, faring modo tusa, nigrior colore. Eadem resina si cū aqua leuius decoquatur co-
 lecturq;, ruffo colore lentescit, ac stillaticia uocatur. Seponuntur autē in id ferē uicia resinæ
 corticisq;. Alia tēperies ad crapulā. Nanq; flos crudus resinæ, cū multa hastula tenui bre-
 uicq; auulsus, cōciditur ad cribri minuta: deinde seruēti aqua, donec coquatur, perfunditur.
 Huius expressum pingue, præcipua resina sit, atq; rara, nec nisi paucis in locis subalpinæ
 Italiæ, conueniens medicis. Resinæ albæ congium in duobus aquæ pluuiæ coquunt. Alij
 uilius putant sine aqua coquere lento igne tota die, utiq; uase æris albi. Item terebinthi,
 nam in ftagine referuenti, hanc cæteris præferentes. Proxima ex lentisco.

De zopissa & sapio, & quarum arborum materia in precio.

Cap. xii

Non omittendum, apud eosdem zopissam uocari derafam nauibus maritimis pi-
 40 cem cum cera, nihil non experiente uita, multo efficaciorē ad omnia quibus pices
 resinæq; profunt, uidelicet adiecto salis callo. Aperitur picea è parte solari non plaga, sed
 uulnere ablatis corticis, cum plurimum bipedali hiātu, ut à terra cubito cum minimum
 ablit. Nec corpori ipsi parçitur, ut in cæteris, quoniam hastula in fructu est. Verum hæc
 terræ proxima laudatur: altior amaritudinem affert. Postea humor omnis è tota con-
 fluit in ulcus. Item in tæda. Cum id manare desijt, simili modo ex alia parte aperitur, ac
 deinde alia. Postea tota arbor succiditur, & medulla eius uritur. Sic & in Syria terebin-
 tho detrahunt cortices. Ibi quidē & è ramis ac radicibus, cum resina damnetur ex his par-
 tibus. In Macedonia laricē masculā urunt, fœminæ radices tantū. Theopōpus scripsit, in

Apolloniatarum agro picem fossilem nō deteriolem Macedonica inueniri. Pix optima ubiq; ex apricis aquilonis situ. Ex opacis horridior, uiruscq; præferens. Frigida hyeme deterior, ac minus copiosa & decolor. Quidā arbitrantur in montosis copia præstantiorem fieri ac coloratiore, & dulciorem quocq; & gratiore dum resina sit. Decoctā autem minus picis reddere, quoniā in serum abeat, tenuioresq; esse ipsas arbores quā in planis: sed has & illas serenitate steriliores. Fructum quædam proximo anno ab incisu largiuntur, aliæ secundo, quædam tertio. Expletur autem plaga resina, non cortice, nec cicatrice, quæ in hac arbore non coit. Inter hæc genera proprium quidam fecere sapium, quoniam ex conatione earum seritur, qualis dicta est in nucleis. Eiusq; arboris imas partes tædas uocant, cum sit illa arbor nil aliud quā picea, feritate paulū mitigata satū: Sapius autem materies cæsarum è genere fiat, sicuti docebimus.

De fraxino, genera eius quatuor.

Cap. xiiii

Materiæ enim causa reliquas arbores natura genuit, copiosissimamq; fraxinū. Proce-
ra hæc ac teres, pennata & ipsa folio: multumq; Homeri præconio, & Achillis hasta nobilitata. Materies est ad plurima utilis. Ea quidē quæ sit in Ida Troadis intantū cedro similis, ut ementes fallat cortice ablato. Græci duo genera eius fecere. Longæ, enodē. Al-
tam, breuē, duriorem fuscioremq; laureis folijs. Bumeliā uocant in Macedonia amplissi-
mam lentissimāq;. Alij situ diuisere. Campestre em esse crispā, montanā spissam. Folia ea
rū iumētis mortifera, cæteris ruminantiū innocua Græci prodidere. In Italia nec iumētis
nocet. Cōtra serpētes uero succo expresso ad potū, & imposita ulceribus, opifera ac nihil
æque reperiūtur. Tantaq; est uis, ut ne matutinas quidē, occidētēsue umbras, quā sunt
longissimæ, serpēs arboris eius attingat, adeo ipsam procul fugiat. Experta prodimus: Si
fronde ea gyro claudat ignis & serpēs, in ignē potius q̃ in fraxinū fugere serpente. Mira
naturæ benignitas, prius q̃ hæc prodeat, florere fraxinū, nec ante cōditas folia dimittere.

De tilia, genera duo.

Cap. xiiii

Intilia mas & fœmina differunt omni modo. Nanq; & materies maris dura, rufiorq;
lac nodosa, & odorator. Cortex quoq; crassior, ac detractus inflexibilis. Nec semē fert
aut florē, ut fœmina, quæ crassior arbore, materia candida præcellensq; est. Mirū in hac
arbore, fructum à nullo animalū attingi, foliorū corticisq; succū dulcē esse. Inter corticem
& lignum tenues tunicas multiplici membrana, è quibus uincola tilia uocatur: tenuissimæ
earum philyræ, coronarum lemniscis celebres, antiquorumq; honore. Materies tere-
dinem non sentit, proceritate perquam modica, uerum utilis.

De aceris generibus x.

Cap. xv

Acer eiusdem ferè amplitudinis, operum elegantia ac subtilitate cedro secundū. Plu-
ra eius genera. Albū quod præcipui candoris, uocatur gallicū, in transpadana Italia
transq; alpes nascēs. Alterum genus crispo macularum discursu, qui cum excellentior fuit,
à similitudine caudæ pauonum nomē accepit, in Istria Rhetiaq; præcipuum. E uiliori ge-
nere crassiuentium uocatur. Græci situ discernunt. Campestre enim candidum esse, nec cri-
spum, quod glinon uocant, montanū uero crispus duriusq;, etiamnum è mascula crispus
ad lautiora opera. Tertium genus zygiam, tubentem, fissili ligno, cortice liuido, & scabro.
Hoc alij proprij generis esse malunt, & Latine carpinum appellant.

De brusco, mollusco, & staphylodendro, & buxo genera tria.

Cap. xvi

Pvlcherimum uero est bruscum, multoq; excellentius etiamnū molluscum. Tuber-
utrunq; arboris eius. Sed bruscum intortius crispum: molluscum simplicius spatsum.
Et si magnitudinē mensarū caperet, haud dubie præferretur cedro. Nūc intra pugillares
lectorumq; silicios aut laminas raro usu spectatur: E brusco fiunt & mensæ nigrescentes
Reperitur & in alno tuber: tanto deterius, quāto ab acere alius ipsa distat. Aceris mares
prius florent. Etiamnum in siccis natæ præferuntur aquaticis, sicut & fraxini. Est & trans
alpes arbor simillima aceri albo materia, quæ uocatur staphylodendron. Fert siliquas &

in ijs

In his nucleos sapore nucis auellanae. In primis uero materies honorata buxo est, raro crispant, nec nisi radice: cetero lenis quies materia, silentio quodam & duritie ac pallore commendabilis: in ipsa uero arbore topiario opere. Tria eius genera: Gallicum, quod in metas emittitur, amplitudinemque proceriorem: Oleastrum in omni usu damnatum, grauem praefert odorem. Tertium genus nostrate uocatur syluestre, ut credo, mitigatum satius diffusius, & densitate parietum uiuens semper ac tonsile. Buxus Pyrenaeis, ac Cytoro motibus plurima, ac Berecynthio tractu. Crassissima in Corsica, flore non spernendo: quae causa amaritudinis mellis. Semen illius cunctis animantibus inuisum. Haec in Olympo Macedoniae gracilior, sed breuis. Amat frigida, aprica. In igne quoque duritia quae ferro, nec flamma, nec carbo bone utili.

De ulmo, genera quatuor.

Cap. xvii

Inter has atque frugiferas, materie uitiumque amicitia, accipitur ulmus. Graeci duo eius genera nouere: Montosam: quae sit amplior: Campestram, quae fruticosa. Italia attineas uocat excelsissimas, & ex his siccanas praefert, quae non sint riguae. Alterum genus gallicas. Tertium nostrates, densiore folio, & ab eodem pediculo numerosiore. Quartum syluestre. Attinae non ferunt samara: ita uocatur ulmi semen: omnesque radicum plantis proueniunt, reliqua semine.

De arborum natura per situs.

Cap. xviii

Nunc celeberrimis arborum dictis, quaedam in uniuersum de cunctis indicanda sunt. Montes amat cedrus, larix, tæda, & ceterae quibus resina gignitur. Item aquifolia, buxus, ilex, iuniperus, terebinthus, populus, ornus, cornus, carpinus. Est & in Apennino frutex qui uocatur cotinus, ad liniameta modo, cochylis colore insignis. Montes & ualles diligit abies, robor, castaneae, tilia, ilex, cornus. Aquosis montibus gaudet acer, fraxinus, forbus, tilia, cerasus. Non temere in montibus uisae sunt prunus, punicea, oleastri, iuglans, morus, sambuci. Descendunt etiam in plana, cornus, corylus, quercus, ornus, acer, fraxinus, fraxinus, carpinus. Subeunt & in montosa, ulmus, malus, pirus, laurus, myrtus, sanguinei fructus, ilex, tingendisque uestibus nascentes genistae. Gaudet frigidis sorbus, & magis etiam betulla. Gallica haec arbor mirabili candore atque tenuitate, terribilis magistratu uirgis. Eadem circulis flexibilis, item corbium sportis. Bitumen ex ea Galliae excoquitur. In eisdem situs comitatur & spina, nuptiarum facibus auspicatissima, quoniam inde fecerint pastores qui rapuerunt Sabinas, ut autor est Massurius. Nunc facibus carpinus & corylus familiarissima. Aquas odere cupressi, iuglandes, castaneae, laburnum: Alpina & haec arbor, nec uulgo nota, dura ac candida materie, cuius florem cubitalem longitudine apes non attingunt. Odit & quae appellatur Iouis barba, in opere topiario tonsilis, & in rotunditate spissa, argenteo folio. Non nisi in aquosis proueniunt salices, alni, populi, siler, ligustra ceteris utilissima: Item uacinia, Italiae in aucupijs sata, Galliae uero etiam purpurea, tingendi causa ad seruitorum uestes. Quaecunque communia sunt montibus planisque, maiora sunt aspectuque pulchriora in campestribus, meliora materie crispioraque in motibus, exceptis malis, pirisque

Diuisio generum.

Cap. xix

Præterea arborum alijs decidunt folia, aliae semper ueris coma uirent. Quam differentiam antecedit necesse est prior. Sunt enim arborum quaedam omnino syluestres, quaedam urbaniores, quas his placet nominibus distinguere. Ergo mites, quae fructu, aut aliqua dote umbrarum uel officio humanius iuant, non improbe dicantur urbanae.

Quibus folia non decidant, & de rhododædron.

Cap. xx

Harum generi non decidunt, olea, lauro, palmae, myrto, cupressi, pinis, ederae, rhododædron. Et quamuis herba dicatur sabina rhododædron, ut nomine apparet, a graecis uenit. Alij nerion uocarunt, alij rhododaphnen, sempiternum fronde, rosae similitudine caulibus fruticosum. Iumentis caprisque & ouibus uenenum est. Idem homini contra serpentes

pentium uenena remedio.

Item quibus folia non decidunt, & quibus non omnia folia cadant, & quibus locis nulli arborum.

Cap. XXI

Syluestrium generis folia non decidunt abieti, larici, pinaistro, iunipero, cedro, terebintho, buxo, ilici, aquifolio, suberi, taxo, tamarici. Inter utraq; genera sunt adrachne in Græcia & ubique unedo. Reliqua enim folia decidunt his, præterquam in cacuminibus. Non decidunt autem & in fruticum genere cuidam rubo, & calamo. In Thurino agro, ubi Sybaris fuit, ex ipsa urbe prospiciebatur quercus una, nunquam folia demittens, nec ante mediam æstatem germinans. Idc̃q; mirum est, Græcis autoribus proditum, apud nos potestea Sileri. Nam locorum tanta uis est, ut circa Memphim Ægypti, & in Elephantine Thebaïdis nulli arbori decidunt, ne uitibus quidem.

De natura foliorū cadentium, & quibus foliorum uarij colores.

Cap. XXII

Ceteræ omnes extra prædictas (etenim numerare longū est) folia dependunt obleruatūm̃q; non arefcere nisi tenuia, & lata, & mollia. Quæ uero nō decidunt, callo crassa & angusta esse. Falsa definitio est, non decidere his quarum succus pinguior sit. Quis enim potest in ilice intelligere? Decidere Timæus mathematicus sole scorpionem transiente, sideris uis, quodam ueneno aeris, putat. Cur ergo nō eadem causa aduersum omnes polleat, iure miremur. Cadunt plurimis autumnō. Quædam tardius amittunt, atq; in hyemes prorogāt moras. Nec interest maturius germinasse, utpote cum quædam primæ germinant, & inter nouissimas nudentur: ut amygdalæ, fraxini, sambuci. Morus aut̃ nouissime germinat, & cum primis folia dimittit. Magna & in hoc uis soli. Prius decidunt in ficis macrisq; & uetustæ prius arbori: multis etiam antequam maturescat fructus. In serotina ficu, & hyberna piro, & malogranato est pomum tantum aspici in matre. Neque his autem quæ semper retinent comas, eadem folia durant: sed subnascentibus alijs, tū arefcunt uetera, quod euenit circa solstitium. Maxime foliorum unitas in suo cuiq; genere permanet, præterquam populo, edera, crotoni, quam & ricinum diximus uocari.

De populo tria genera, & quorum foliorum figura mutetur.

Cap. XXIII

Populi tria genera, alba & nigra, & quæ Libya appellatur, minima folio, ac nigerrima, fungisq; enascentibus laudatissima. Alba folio bicolor, superne candicans, inferiore parte uiridi. Huic nigræq; ut crotoni, folia in iuuenta circinata rotunditatis sunt: uetustiora in angulos exeunt. Econtrario edera angulosa rotundantur. Populorū folijs grandissima lanugo. Euolat candida (tradita folio numerosiore candida) ut iulus. Folia granatis & amygdalis rubentia. Mirum in primis id, quod ulmo tiliaq; & oleæ, & populo albæ & salici euenit. Circumaguntur enim folia earum post solstitium. Nec alio argumento certius intelligitur sidus confectum.

Quæ folia uersentur omnibus annis, quæ foliorum è palmis cura & usus, & foliorum mirabilia.

Cap. XXIII

Et & publica omniū foliorū in ipsis differētia. Nanq; pars inferior à terra herbido uiret colore. Ab eadē leuiora, neruos callūq; & articulos in superiore habet parte: incisuras uero subter, ut manus humana. Oleæ superne candidiora, & minus leuia: Itē edera. Sed omniū folia quotidie ad solem oscitant, interiores partes tepescere uolētia. Superior pars omniū lanuginē quātulacūq; habet, quæ in alijs gentiū lana est. In oriēte funes ualidos è palmæ folijs fieri dictum est, eosq; in humore utiliores esse. Et apud nos ferè palmis à messe decerpuntur. Ex his meliora, quæ sese nō diuiserint. Siccantur sub tecto quatuordecim diebus: mox in sole expanduntur, & noctibus relicta, donec candore inarescant, postea in opera finduntur. Latissima fico, uiti, platano: angusta myrto, punica; oleæ: capillata pino, cedro: aculeata aquifolio, & ilicū generi: nā iunipero spina pro folio est: carnosa cnepesio, tamarici: crassissima alno: longa harūdini, salici, palmæ etiā duplicia: circinata piro, mucronata malo, angulosa edera, diuisa platano: insecta pectinū modo piceæ, abieti: sinuo-

sa

sa toto ambitu robotis: spinosa cute, rubo. Mordacia sunt quibusdam, ut urticis. Rungen-
tia pino, piceæ, abieti, larici, cedro, aquifolijs. Pediculo breui oleæ, & ilici: longo uitibus:
tremulo populis, & iisdem solis inter se crepitan-¹⁰ tia. Iam & in pomo ipso, mali quodam in
genere, parua medijs emicāt folia, interim & gemina. Præterea alij circa ramos, alij in ca-
cumine ramorum, robori & in caudice ipso. Iam densa, ac rara: semperq; lata rariora. Dis-
posita myrto, concaua buxo, inordinata pomis. Plura eodem pediculo exeuntia malis pi-
risq; Ramulosa ulmo, & cytiso. Quibus adiicit Cato decidua, populea quernaq; ani-
malibus iubens dari non perarida: bubus quidem & ficulnea, iligna q; & ederacea: Dan-
tur & ex harundine & lauro. Decidunt sorbo uniuersa, cæteris paulatim. Et de folijs ha-

De ordine naturæ in satis, & de flore arborum, & conceptu, & germinatione, & partu, & quo ordine florent.

Cap. xxv

Ordo autem naturæ annuus ita se habet. Primus est conceptus, flare incipiente uen-
to fauonio circiter ferè vi. Idus Feb. Hoc enim maritantur uiuescentia e terra, quo
etiam equæ in Hispania, ut diximus. Hic est genialis spiritus mundi, à fouēdo dictus, ut
quidam existimauere. Flat ab occasu æquinoctiali, uer inchoans. Catulitionem rustici uo-
cant, gestiente natura semina accipere, eoq; animam inferente omnibus satis. Concipiūt
uarijs diebus, & pro sua quæq; natura. Alia protinus, ut animalia: tardius aliqua, & diu-
tius grauida partus gerunt: quod germinatio ideo uocatur. Pariunt uero cū florēt, flosq;
ille ruptis constat utriculis. Educatio in pomo est: hoc & germinatio. Arborum flos est
pleni ueris indicium & anni renascentis, flos gaudium arborum. Tunc se nouas, aliasq;
quàm sunt, ostendunt: tunc uarijs colorū picturis in certamen usq; luxuriāt. Sed hoc ne-
gatum plerisq;. Nō enim oēs florent, & sunt tristes quædam, quæq; non sentiant gaudia
annorum. Nam neq; ilex, picea, larix, pinus, ullo flore exhilarantur, natales uē pomorum
recursus annuos ueris colorū nuncio promittūt: nec fici atq; caprifisci. Protinus enim fructū
flores gignunt. In ficis mirabiles sunt & abortus, qui nuncq; maturescūt. Nec iuniperi flo-
rent. Quidam earum duo genera tradunt. Alterā florere, nec ferre. Quæ uero nō floreat,
ferre protinus bacis subnascentibus, quæ biennio hæreant. Sed id falsum, omnibusq; ijs
dura facies semper. Sic & hominū multis fortuna sine flore est. Omnes autem germināt,
etiam quæ nō florent, magna & locorū differentia. Quippe cū ex eodē genere quæ sunt
in palustribus priora germinent, mox campestria, nouissima in syluis. Per se autē tardius
perit syluestres q; cætera. primo fauonio germinat cornus, proxime laurus, pauloq; ante
æquinoctiū tilia, acer. Inter primas uero populus, ulmus, salix, alnus, nuces. Festinat & pla-
tanus. Cæteræ uere cœpturo, aquifoliū, terebinthus, paliurus, castanea, glandes. Serotino
autē germinæ malus, tardissimo suber. Quibusdā geminatur germinatio, nimia soli uberi-
tate, aut inuitatis cœli uoluptate, quod magis in herbis segetum euenit. In arboribus ta-
men nimia germinatio elassecit. Sunt aliæ naturales quibusdam præterq; uernas, quæ
suis constant sideribus, quorum ratio aptius reddetur ab hoc tertio uolumine. Hyberna
aquilæ exortu, æstiuæ canis ortu, tertia Arcturi. Has duas quidam omnibus arboribus
communes putant. sentiri autē maxime in fico, uite, punice: causam afferentes, quoniā in
Thessalia Macedoniaq; plurima tum ficus exeat. Maxime tamen in Aegypto apparet
hæc ratio. Et reliquæ quidē arbores, ut primū cœpere, cōtinuant germinationē. Robur, &
abies, & larix intermittunt tripartito, ac terna germina adunt: ideo & inter quas cor-
ticum spargunt: quod omnibus arboribus in germinatione euenit, quoniā pręgnantium
rumpitur cortex. Est autē prima earū incipiente uere, circiter xv. diebus. Iterum germināt
transcūte geminos sole. Sic fit, ut prima cacumina impelli secutis appareat, geniculato in-
cremēto. Tertia est earū dē ad solstitiū breuissima, nec diutius septenis diebus. Clareq; &
tūc cernitur excrecentiū cacuminū articulatio. Vitis sola bis parturit, cū primū emittit uirā,
iterū cum digerit. Eorū quæ nō florēt, partus tantū est & maturitas. Quædā statim in ger-
minatione

minatione florent, properantq; in eo, sed maturefcūt tarde, ut uites. Serotino quā dā germinatu florēt, maturantq; celeriter, sicuti morus, quæ nouissima urbanarū germinat, nec nisi exacto frigore, ob id dicta sapientissima arborū. Sed cum ccepit, intantum uniuersa germinatio erumpit, ut una nocte peragat etiam cum strepitu. Ex his quæ hyeme aquila exoriente (ut diximus) concipiunt, floret prima omnium amygdala mense Ianuario. Martio uero pomū maturat. Ab ea proxime florent armeniaca, dein tuberes, & præcoces. Ille peregrinæ, hæ coactæ. Ordine aut naturæ, syluestriū primæ sambucus, cui medulla plurima: & cui nulla, cornus mascula: Urbanarū malus, paruocq; post, ut simul uideri possit, pirus, & cerasus, & prunus. Sequitur laurus, illamq; cupressus, deinde punica, fici. At uites & oleæ florentibus iam ipsi germinant. Concipiunt Vergiliarū exortu. Hoc sidus illarum est. Floret aut solstitio uitis, & quæ paulo serius incipit olea. Desflorescūt omnia septenis diebus, non celerius: quædam tardius, sed nulla pluribus his septenis. Omnia & intra VIII Idus Iulij, etesiarum præcursor. Nec statim fructus sequitur in aliquibus.

De cornu, & quo tempore quæq; ferant, & quæ fructum nō ferant, & quæ infelices existimantur, & quæ facillime fructum perdunt, et quibus fructus antequam folium nascantur. Cap. xxvi

Cornus enim circa solstitia reddit primo candidum, postea sanguineum. Ex eo genere scemina post autumnū fert baccas acerbæ, & ingustabiles cunctis animantibus: ligno quoq; fungosa & inutilis, cum mas ē fortissimis quoq; sit: tanta differentia ab eodem genere fit. Sed & terebinthus messibus reddit semen, & acer, & fraxinus: nuces & mala, & pira, præterq; hyberna aut præcocia, autūno. Glandifera serius etiānum, Vergiliatum ocasi: esculus tantum, autumno. Incipiente autem hyeme quædam genera mali pitiq; & suber. Abies flores croci colore circa solstitiū, semē reddit post uergiliarū occasum. Pinus autē & picea præueniunt germinatione xv ferē diebus. Semē uero post uergilias & ipsæ reddunt. Cedri & iuniperus & ilex annifera habentur, nouisq; fructus in his cum autumno pendet. In maxima tamen admiratione pinus est. Habet fructum maturefcentem, habet proximo anno ad maturitatem uenturum, ac deinde tertio. Nec ulla arborum aliudius se promittit. Quo mense ex ea nux decerpitur, eodem maturefcit alia: & sic dispensatur, ut nullo non mense maturefcāt. Quæ se in arbore ipsa diuifere, uocantur zamia: & duntq; cæteras, nisi detrahātur. Fructum arborum solæ nullum ferunt, hoc est, ne semen quidē, tamariæ scopis tantū nascēs, populus, alnus, ulmus attinia, alaternus, cui folia inter ilicem & oliuam. Infelices autem existimantur, damnataq; religione, quæ neq; feruntur unquam, neq; fructum ferunt. Cremutius autor est, nunq; uirere arborem, ex qua Phyllis se suspenderit. Quæ gummi gignūt post germinationē aperiūtur: gummi uero non nisi fructu detracto spissatur. Nouellæ arbores carent fructu, quandiu crescunt. Perdunt facillime ante maturitatem, palma, ficus, amygdala, malus, pirus. Item punica quæ etiam toribus nimis & pruinis florem amittit. Qua de causa inflectūt ramos eius, ne subrecti humorem infestum excipiant, atq; contineant. Pirus & amygdala etiā si non pluat, sed fiat austrinum cælum, aut nubilum, amittunt florem & primos fructus, si cum deflorare tales dies fuerint. Ocissime autem salix amittit semen, antequam omnino maturitatem sentiat, ob id dicta Homero frugiperda: secutaq; ætas scelere suo interpretata est hæc sententiam, quando semen salicis mulieri sterilitatis medicamentum esse cōstat. Sed in hoc quoque providens natura, facile nascenti & depacto surculo, incuriosius semen dedit. Vna tamen proditur ad maturitatē perferre solita, in Creta insula, ipso descensu Iouis speluncæ, toruū lignūq; magnitudine ciceris. Fiūt uero quædā & loci uitio infructuosa, sicut in Pario sylua cædua quæ nihil fert. Perficæ arbores in Rhodo, florent tantū. Fit hæc differentia & ex sexu, in nscq; mates non ferunt. Aliqui hoc permutantes, mares esse quæ ferant tradunt. Facit & densitas sterilitatem. Gignentium autem quædam & lateribus ramorum & cacuminibus ferunt, ut pirus, punica, ficus, myrtus. Cætero eadem natura quæ

frugi

frugibus. Nanq; & in eis spica in cacumine nascitur: legumina in lateribus. Palma sola (ut dictum est) in spathis habet fructū, racemis propendentē. Reliquis sub folio pomum, ut protegatur, excepta fico, cui folium maximū umbrosissimūq; & ideo supra id pomum: eidemq; ferius folium nascitur q̄ pomum. Insigne proditur in quodā genere Ciliciæ, Cy pri, Heliadis, ficos sub folio, grossos uero post folium nasci. Ficus & præcoces habet, quas Athenis prodromos uocant. In Laconico genere maximæ sunt.

De biferis & triferis, & quæ celerrime senescant, & de ætatibus earū. Cap. xxvii
 S Vnt & biferæ in eisdem. In Cea insula caprifici triferæ sunt. Primo foetu sequens euo
 Scatur, sequenti tertius. Hoc fici caprificatur. Et caprifici aut ab aduersis folijs nascuntur.
 10 Biferæ & in malis ac piris quædā, sicut & præcoces. Malus syluestris biferæ. Sequens eius
 fructus post Arcturū in apricis maxime. Vites quidē & triferæ sunt, quas ob id insanas
 uocant, quoniam in ijs alia maturescunt, alia turgescunt, alia florent. M. Varro autor est
 uitem fuisse Smyrnæ apud mare biferam, & malum in agro Consentino. Hoc aut euenit
 perpetuo in Tacapensi Africæ agro, de quo plura aliās: ea est soli fertilitas. Trifera est &
 cupressus. Nanq; baccæ eius colliguntur mense Ianuario, & Maio, & Septembri, ternasq;
 earum gerit magnitudines. Est uero & in ipsis arboribus etiā onustis peculiaris differētia.
 Summa sui parte fertilior est arbutus: quercus inferiore, iuglandes, fici, mariscæ. Omnes
 quo magis senescunt, hoc maturius ferūt, & in apricis locis, nec pingui terra. Syluestriora
 omnia tardiora. Quædam ex ijs omnino non maturescūt. Item quæ subarantur, aut quæ
 20 ablaqueantur, celeriora neglectis: hæc & fertiliora. Est etiamnum ætatis differentia. Amy/
 gdala enim & pirus in senecta fertilissimæ, ut glandiferæ & quoddam genus fidorū. Cæ/
 teræ in iuuenta, tardiusq; maturantes, quod maxime notatur in uitibus. Vetusioribus
 enim uinum melius, nouellis copiosius. Celerrime uero senescit, & in senecta deteriore
 fructum gignit, malus. Nanq; & minora poma proueniunt, & uermiculis obnoxia. Quin
 & in ipsa arbore nascuntur. Ficus sola ex omnium arborum foetu, maturitatis causa medi/
 caturam quidem ex portentis, quoniam maiora sunt pretia præposteris. Omnia autem
 celerius senescunt præfecunda. Quin & protinus moriuntur aliqua, cœlo fecunditatem
 omnem eblandito: quod maxime uitibus euenit.

De moro.

Cap. xxviii

30 C Otrā morus tardissime senescit, fructibus minime laborans. Tarde & ea quorum
 Crispa materies, ut acer, palma, populus. Et subarata ocys senescunt.

De syluestribus.

Cap. xxix

S Yluestria aut tardissime. Atq; in totum, omnis cura fertilitatem adijcit, fertilitas sene/
 Scam: ideoq; & præfloreant talia & prægermināt, atq; in totū præcocia sunt, quoniam
 omnis infirmitas cœlo magis obnoxia est. Multæ uero plura gignūt, ut diximus, in glan/
 diferis: inter quas laurus uas suas, maximeq; sterilis quæ nō gignit aliud: ob id à quibus/
 dam mas existimatur. Ferunt & auellana iulos compactili callo, ad nihil utiles.

De buxo, & faba Græca, siue loto.

Cap. xxx

40 P Lutina uero buxus. Nam & semen suum, & granum quod carthegon uocant, & à
 Septentrione uiscū, à meridie hyphear, de quibus plura mox paulò. Interdumq; pa/
 riter res quaternas habent. Arborum quædam simplices, quibus à radice caudex unus, &
 rami frequētes, ut oliuæ, fico, uiti. Quædā fruticosi generis, ut paliurus, myrtus. Item nux
 auellana. Quinimò melior est & copiosior fructu, in plures dispersa ramos. In quibusdā
 omnino nullus, ut in suo genere buxo, loto transmarina. Quædam bifurcæ, atq; etiam in
 quinas partes diffusæ. Quædam diuiduæ nec ramosæ, ut sambuci. Quædam indiuiduæ,
 ramosæ, ut piceæ. Quibusdam ramorum ordo, sicut piceæ, abieti: Alijs inconditus, ut ro/
 bori, malo, piro. Et abieti quidem subrecta diuisura, ramiq; in cœlum tendentes, non in
 latera proni. Mirum, cacuminibus eorum decisis moritur, totis uero detruncatis durat. Et
 si infra q̄ rami fuere præcidatur, quod superest uiuit: si uero cacumen tantum auferatur,

A tota

tota moritur. Alia ab radice brachiata, ut ulmus. Alia in cacumine ramosa, ut pinus, lotos, siue faba Græca: quæ Romæ à suauitate fructus syluestris quidē, sed cerasorū penē natura loton appellant. Præcipue domibus expetitur ramorum petulantia, breui caudice, latissima expatiantū umbra, & in uicinas domos sæpe transfiliētū. Nulli opacitas breuior, nec aufert solem hyeme decidentibus folijs. Nulli cortex iucundior, aut oculos excipiens blandius. Nulli ramī longiores ualidiōresq; , aut plures, ut dixisse totidem arbores liceat. Cortice pelles tingunt, radice lanas. Malis proprium genus. Ferarū enim rostra reddūt, adherentibus uni maximo minoribus. Ramorum aliqui cæci, qui non germinant: quod natura sit, si non eualuere: aut pœna, cum deputatos cicatrix hebetauit. Quæ diu diuis in ramo natura est, hæc uiti in oculo, harundini in geniculo. Omnium terræ proxima crassiora. In longitudinem excrescunt abies, larix, palma, cupressus, ulmus, & si qua inuisti pia Ramosarum cerasus etiam in xl cubitorum trabes, æquali per totum duū cubitorum crassitudine reperitur. De ramis, & cortice, & radicibus arborum. Cap. xxxi

Quædam statim in ramos spargūtur, ut mali. Cortex alijs tenuis, ut lauro, tiliæ. Alijs crassus, ut robori. Alijs leuis, ut malo, fico. Idem scaber robori, palmæ. Omnibus in senecta rugosior. Quibusdam rumpitur sponte, ut uiti: quibusdam etiam cadit, ut malo, unedoni: carnosus suberi, populo: membranaceus, ut uiti, harundini: libris similis, ceraso: multiplex tunicis, ut uitibus, tiliæ, abieti. Quibusdam simplex, ut fico, harundini. Magna & radicum differētia. Copiosæ, fico, robori, platano: breues & angustæ, malo: singulares abieti, larici. Singulis enim innitūtur, quanq; minimis in latera dispersis. Crassiores lauro & inæquales. Item oleæ cui & ramosæ. At robori carnosæ. Robora suas in profundum agunt. Si Virgilio quidem credimus, esculus quantum corpore eminet, tantū radice descendit. Oleæ, malis, & cupressis per summa cespitiū. Alijs recto meatu, ut lauro, oleæ. Alijs flexuoso, ut fico. Minutis hæc capillamētis hirsuta, ut abies, multaq; syluestriū, è quibus montani prætenuia fila decerpentes, spectabiles lagenas, & alia uasā necunt. Quidam nō alius descendere radices, q̃ solis calor tepefaciat, idq; natura loci tenuioris crassioris le dixere, quod falsum arbitror. Apud autores certe inuenitur abietis plantā, cum transferretur vlli cubitorum in altitudine, nec totam refoffam, sed abruptam. Maxima spatio atq; plenitudine & cedri est. Ab ea platani, roboris, & glandiferarum. Quarundam radix uiuacior superficie, ut lauri. Itaq; cum trunco inaruit recisa, etiam lætius fruticat. Quidam breuitate radicum celerius senescere arbores putant: quod coarguunt fici, quātū radices longissimæ, & senectus ocyssima. Falsum arbitror, & quod aliqui prodidere, radices arborum uetustate minui. Visa etenim est annosa quercus euerfa ui tempestatis, & iugerū soli amplexa. Prostratas restitui pierunq; , & quadā terræ cicatrice reuiuiscere, uulgare est. Et familiarissimum hoc platanis, quæ plurimum uentorum concipiunt propter densitatem ramorum: quibus amputatis, leuata onere in sua scrobe reponuntur. Factumq; iam est hoc in iuglandibus oleisq; , ac multis alijs.

De prodigiosis arboribus, & quibus modis sponte nascantur, & quod nō omnia ubiq; nascantur, & quæ non alibi nascantur arbores. Cap. xxxii

Est in exēplis, & sine tempestate, ullāue causa alia q̃ prodigij cecidisse multas, a: sua sponte surrexisse. Factū hoc populi Ro. quiritis ostentū Cimbricis bellis Nuceræ in loco Iunonis, ulmo postquā etiam cacumen amputatum erat, quoniam in aram ipsam procubebat, restituta sponte, ita ut protinus floreret. A quo deinde tēpore maiestas populi Ro. surrexit, quæ ante uastata cladibus fuerat. Memoratur hoc idem factū & in Philippis, salice procidua atq; detrūcata: & Stagiris in musæo populo alba. Omnia fausti omnis. Sed maxime mirum, Antandri platanus etiam circumdolatis lateribus restitilis sponte facta, uitæq; reddita, lōgitudine xv. cubitorū, crassitudine quatuor ulnarū. Arbor res quas naturæ debeamus, tribus modis nascūtur. Sponte, aut semine, aut ab radice. Cuius numerosior existit, de qua suo dicemus uolumine. Nūc em̃ totus sermo de natura est, multis

multis modis mirisq; memorabili. Namq; non omnia in omnibus locis nasci docuimus, nec translata uiuere. Iocq; aliàs fastidio, aliàs contumacia, sapius imbecillitate eorū quæ transferuntur euenitaliàs cælo inuidente, aliàs solo repugnante. Fastidit balsamū alibi nasci, Assyria malus alibi ferre: nec non & palma nasci ubiq; aut nata parere: uel cum promi sit etiam ostenditq; ea educare, quæ tanq; inuita peperit. Non habet uires frutex cinnami in Syriæ uicina perueniendi. Non ferūt amomi nardiq; delicia, ne in Arabia quidem ex India naue peregrinari. Tentauit enim Seleucus rex. Illud maxime mirum, ip[s]as arbores plerunq; exorari ut uiuāt, atq; transigrent: aliquando & à solo impetrari, ut alienas alat, aduenasq; nutriat: cælum nullo modo flecti. Viuit in Italia pipēris arbor: casia uero etiam in septentrionali plaga. Vixit & in Lydia thuris. Sed unde sorbentes succū omnem ex ijs soles coquentesq; lachrymam? Illud proxime mirum, mutari naturam in iisdem locis, atq; pro in diuiso ualere. Cedrum æstuosis partibus dederat, at in Lycijs Phrygijsq; montibus nascitur. Frigus inimicum lauro fecerat, sed in Olympo copiosior nulla est. Circa Bosphorum Cimmeriū in Panticapeo urbe, omni modo laborauit Mithridates rex, & cæteri incolæ, sacrorum certe causa laurum myrtumq; habere, & nō contigit: cū teporibus arbores abundant ibi, punice ficiq; iam mali & piri laudatissimæ. Frigidus eodem tractu non genuit arbores, pinum, abietem, piceam. Et quid attinet ad Pontum abire? Iuxta Romam ipsam castaneæ cerasiq; ægre proueniunt, persica in Tusculano. Necnō nutes græcæ cum tædio inferuntur, Tarracina syluis scatente earum.

De cupressō: & quod ex terra noua aliqua sæpe nascantur, quæ in ea antè non fuerunt.

Cap. xxxiiii

Cupressus aduena, & difficillime nascentiū fuit, ut de quâ uerbosius sapiusq; q; de omnibus alijs prodiderit Cato. Natu morosa, fructu superuacua, baccis torua, foliis amara, odore uiolenta, ac ne umbra quidem gratiosa, materie rara, ut penè fruticosi generis, diti sacra, & ideo funebri signo ad domos posita. Fœmina sterilis diu. Metæ demum aspectu non repudiata, distinguendis tantū pinorū ordinibus. Nūc uero consilis facta in densitate parietū, coercitaq; gracilitate perpetuo tenera. Trahitur etiā in picturas opere historiali: uenatus classesq; & imagines rerū tenui folio, breuiq; & uidente superuestiens. Duo genera earum: Metæ in fastigiū conuoluta, quæ & fœmina appellatur. Mas spargit extra se ramos, deputaturq; & accipit uitem. Vtraq; autē immittitur in perticas asseresq; amputatione ramorum, qui xiiii. anno denarijs singulis ueneunt. Quæstuosissima in salutis ratione sylua. Vulgoq; dotem filiarū antiqui plantaria appellabāt. Huic patria insula Creta, quanq; Cato Tarentinā eam appellat, credo, quod primū eō uenerit. Et in Ænania succisa regerminat. Sed in Creta quocūq; loco terrā mouerit quispiā, nisi seratur alia, hæc gignitur, protinusq; emicat. Illa uero etiā nō appellato solo ac sponte, maximeq; in Idæis montibus, & quos Albos uocāt, summisq; iugis, ubi nives nunq; absunt, plurima: quod miremur, alibi non nisi in tepore proueniens, & nutrice magnopere fastidians. Nec terræ tantū natura circa has refert, aut perpetua cæli, uerum & quædam temporaria uis. Imbres aliquæ plerunq; semina afferunt, & certo fluunt genere, aliquando etiam incognitū: quod accidit Cyrenicæ regioni, cum primum ibi laserpitium natum est, ut in herbarū natura dicemus. Nata est & sylua urbi ei proxima imbre piceo crassoq; circiter urbis Romæ annum ccccxix.

De edera.

Cap. xxxv

Edera iam dicitur in Asia nasci. Negauerat Theophrastus: nec in India, nisi in monte Mero. Quin & Harpalum omni modo laborasse ut sereret eam in Medis, frustra. Alexandrū uero ob raritatem ita coronato exercitu, uictorem ex India rediisse, exemplo Liberti patris: cuius dei & nunc adornat thyrsos, galeasq; etiā & scuta, in Thraciæ populis in solennibus sacris. Inimica arbori satisq; omnibus, sepulchraq; ac muros rumpēs: ferpentium frigori gratissima, ut mirum sit ullum honorem habitum ei. Duo genera eius prima ut reliquarū, mas & fœmina. Maior traditur mas corpore, & folio duriore ac pin-

A 2 guiore

guiore & florē ad purpuram accedente. Vtiusq; autem flos similis est rosę sylvestri, nisi quod caret odore. Species horū generum tres: Est enim candida, & nigra edera, tertiāq; quę uocatur helix. Etiamnū hę species diuidūtur in alias, quoniā est alia fructu tantū candida, alia & folio. Fructumq; candidū ferentiū alijs densus acinus, & grandior, racemis in orbem circumactis, qui uocātur corymbi. Item selenitium, cuius est minor acinus, sparsior racemus. Simili modo in nigra. Alicui & semen nigrū, aliq; crocatum: cuius coronis poetę utuntur, folijs minus nigris, quā quidam Dionysiā, aliq; Bacchicam uocant, maximis inter nigras corymbis. Quidā apud Gręcos etiamnū duo genera huius faciūt, à colore acinorū erythranū & chrylocarpū. Plurimas habet differētiās helix, quoniā folio maxime distat. Parua sunt & angulosa cōcinnioraq; cum reliquorū generum simplicia sint. Distat & longitudo internodiorū, præcipue tamen sterilitate, quoniā fructū non gignit. Quidā hoc ætatis esse nō generis existimāt: primoq; esse helicē putāt, fieri ederā uetustate. Horum error manifestus intelligitur, quoniā helicis plura genera reperiūtur, sed tria maxime insignia. Herbacea ac uires quę plurima est, altera cādido folio, tertia uersicolor, quę Thracia uocatur. Etiamnū herbaceę tenuiora folia, in ordinē digesta, dēsioraq;. In alio genere diuersa omnia. Et in uersicolori alia tenuioribus folijs, ac similiter ordinatis dēsioribusq;. In altera neglecta omnia hęc. Maiora quoq; ac minora sunt folia, macularumq; habitū distāt. Et in cādidis alia sunt cādidiōra. Adolefcit in lōgitudinē maxime herbacea. Arborēs aut necat cādida, omnēq; succū auferēdo tāta crassitudine augetur, ut ipsa arbor fiat. Signa eius, folia maxima atq; latissima, mammas erigētis, quę sunt cæteris inflexę: racē: 20 mi stantes, ac subrecti. Et quantq; omniū ederarū generi radicosā brachia, huic tamen maxime ramosa ac robusta. Ab ea nigra: Sed propriū albę, quod inter media folia emittit brachia utrinq; semper amplectens. Hęc est & in muris, quamuis ambire nō possit. Itaq; etiā pluribus locis intercisa, uiuit tñ duratq;, & totidē initia radicū habet quot brachia, quibus incolumis & solida arbores fugit ac strāgulat. Est & in fructu differētia albę nigraq; edera: quoniā alijs tāta amaritudo acini, ut aues nō attingāt. Est & rigens edera, quę sine adminiculo stat, sola omniū generū ob id uocata cissos. Est diuerso nuncq; nisi humi repēs chamæcissos.

De edera quę uocatur similax.

Cap. xxxv

Similis est edera, è Cilicia quidē primū profecta, sed in Græcia frequentior, quā uocāt Similacē, dēsīs geniculata caulib; spinosis fruticosa ramis, folio ederaceo paruo, nō anguloso, à pediculo emittēte pāpinos, flore cādido, olēte lilii. Fert racemos labruscę modo non edere, colore rubro, cōplexa acinis maioribus nucleos ternos, minoribus singulos, uigros duososq;: infausta omnibus sacris & coronis, qm̄ sit lugubris, uirgine eius nois ppter amorē iuuenis Croci, mutata in hūc fruticē. Id uulgos ignorās, plerunq; festa sua polluit, ederā existimādo: sicut in poetis, aut Libero patre, aut Sileno, q̄s omnino nescit qbus coronētur. E similace fiunt codicilli. Propriūq; materię est, ut admota auribus leuē sonū redat. Edera mirāp̄ditur natura ad experiēda uina. Si uas fiat ex ligno eius, uina trāsfuere ac remanere aquā, si qua mixta fuerit. De aquaticis calamis, & fruticibus. Ca. xxxvi

Inter ea quę frigidis gaudēt, & aquaticos frutices dixisse cōueniat, Principatum in his tenebūt harundines, belli pacisq; experimētis necessaria, atq; etiā in delicijs grata. Te 40 gulo enim earū domus suas septentrionales populi operiunt, durantq; æuis tecta alta. In reliquo uero orbe, & cameras leuissime suspendunt. Chartisq; seruiunt calami Aegyptij maxime, cognitione quadam papyri. Probatiores tamen Gnidij, & qui in Asia circa Anaiticū lacū nascuntur. Nostratis fungosior subest natura, cartilagine bibula, quę cauo corpore intus superne tenui inarescit ligno: fissilis, præcuta semper acie, geniculata. Cetero gracilitas nodis distincta, leui fastigio tenuatur in cacomina, crassiore paniculo coma, neq; hac superuacua. Aut enim pro pluma strata cauponarū replet: aut ubi limosiore callo induruit, sicut in Belgis, contusa & interiecta nauium commissuris ferruminat textus, glutino tenacior, rimisq; explendis fidelior pice. Calamis orientis populi bella confi-

ciunt

dunt. Calamis spicula addunt irrevocabili hamo noxia Mortem accelerant pinna addita calamis. Fitq; & ex ipso telū aliud fracto in uulneribus. His armis solem ipsum obumbrant. Propter hoc maxime setenos dies optant. Odere uentos & imbres, qui inter illos pacem esse cogūt. Ac si quis Aethiopas, Aegyptū, Arabas, Indos, Scythas, Bactros, Sarmatarum torquentes, & orientis, omniaq; Parthorum regna diligentius computet, a qua ferme pars hominum in toto mundo calamis superata degit. Præcipuus hic usus in Creta bellatores suos præcipitauit. Sed in hoc quoq; ut cæteris in rebus, uicit Italia: quando nullus sagittis aptior calamus, q̃ in Rheno Bononiensi amne, cui plurima inest medulla, pondusq; uolucæ, contra flatu quoq; peruiçax libra. Quippe non eadē gratia Belgicis.

10 Hæc & Creticis cōmendatoriibus: quanq; præferantur Indi, quorū alia quibusdā uidetur natura, quando & hastarū uicem præbent additis cuspidibus. Harundini quidē Indicæ arborea amplitudo, quālē uulgo in templis uidemus. Differre mares ac fœminas in his quoq; Indi tradunt, Spissius mari corpus, fœminæ capacius. Nauigiorū etiā uicē præstant (si credimus) singula internodia. Circa Acesinē amnem maxime nascuntur. Harundo omnis ex una stirpe numerosa. Atq; etiā recisa fœcundius resurgit. Radix natura uiuax, geniculata & ipsa. Folia Indicis tantū breuia. Omnibus uero à nodo orsa, complexu tenues per ambitū inducunt tunicas: atq; à medio internodio, cum plurimū, desinunt uel stirre, procumbuntq;. Latera harundini calamoq; in rotunditatē bina, super nodos alter, no semper inguine, ut alterum ad dextra fiat, alterum superiore geniculo ad laua per uicē.

20 tes. Inde exeunt aliquando rami, qui sunt calami tenues. Plura autē genera, Alia spissior densiorq; geniculis, breuib; internodijs. Alia rarior maioribus, tenuior & ipsa. Calamus uero alius totus concauus, quē syringiam uocant, utilissimus fistulis, quoniam nihil est ei cartilaginis atq; carnis. Orchomenius est continuo foramine peruius, quem auleticon uocant. Hic tibijs utilior, fistulis ille. Est alius crassiore ligno, & tenui foramine. Hunc totum fungosa replet medulla. Alius breuior, alius p̃terior, exilior, crassiorq;. Fruticosissimus q; uocatur donax, nō nisi in aquaticis natus: quoniā & hæc differentia est multū prælata harundine quæ in siccis proueniat. Suū genus sagittario calamo, ut diximus, sed Cretico longissimis internodijs, obsequentiq; quō libeat flecti calefacto. Differentias faciūt & folia, nō multitudine, uerū robore & colore. Valida Laconicis, & ab una parte densiora: quales

30 in totum circa stagna gigni putant, dissimiles amnicis, longisq; uestiri tunicis, spatiosius à nodo scandente cōplexu. Est & obliqua harundo nō in excelitatē nascens, sed iuxta terram fruticis modo se spargēs, suauissima in teneritate animalibus. Vocatur à quibusdā elegia. Est & in Italia nascens ad archa nomine, palustris: & cortice, tantū sub ipsa coma, utilissima dentibus: quoniā uis eadē est quæ sinapi. De Orchomenij lacus harundinetis accuratius dici cogit admiratio antiqua. Characiā uocabant crassiorē firmioremq;, plotiam uero subtiliorem, hanc in insulis fluitantibus natam, illam in ripis expatiantis lacus. Tertia harūdo est tibialis calami, quē auleticō dicebāt. Nono hic anno nascebatur. Nam & lacus incrementa hoc temporis spatio seruabat, prodigiosus si quando amplitudinem biennio extendisset: quod notatū apud Charoniā in fausto Atheniensij prælio, & apud

40 Lebadiam sæpe notatur influēte Cephiso. Cū igitur anno permanferit inundatio, proficiunt in aucupatoriā quoq; amplitudinē: uocabamur zeugitæ. Contrā bombyciæ maturius recipi proco, graciles, fœminarum latiore folio atq; candidiore, modica lanugine, aut omnino nulla, spadonū nomine insignibus. Hinc erant armamenta ad inclusos cantus, non silendo & reliquo curæ miraculo, ut uenia sit argento iam potius cani. Cædi solebāt tempestiue usq; ad Antigenem tibicinem, cū adhuc simplici musica uterentur, sub Arcturo: sic præparatæ aliquot post annos utiles esse incipiebāt. Tunc quoq; multa domandæ exercitatione, & canere tibix ipsæ docendæ, cōprimentibus se ligulis, quod erat illis theatrorum moribus utilius. Postquā uarietas accessit, & cantus quoq; luxuria, cædi ante solstitia cœptæ, & fieri utiles in trimatu, apertioribus earū ligulis ad flectendos sonos: quæ

inde sunt & hodie. Sed tum ex sua quanq; tantū harundine congruere persuasum erat: & eam quæ radicem antecesserat, læuæ tibie cōuenire: quæ cacumē, dextræ immensum, quantū prælatis quas ipse Cephisus abluisset. Nunc sacrificæ Tuscorum è buxo, ludicæ uero loto, ossibusq; aluinis & argento fiunt. Aucupatoria harundo à Panhormo laudatissima, piscatoria Abaritana ex Africa. Harundinis Italiæ usus ad uineas maxime. Cato feri eam iubet in humidis agris, bipalio subactō prius solo, oculis dispositis intervallo ternorum pedum. Simul & corrudam, unde asparagi fiant: concordare enim amicitiam.

De salice genera eius viii. & quæ præter salicem sint utilia ligaturis, & de rubis.

Cap. xxxviii

Salicem uero circà, qua nulla aquaticarum utilior, licet populi uitibus placeant, & cecur¹⁰ sba educunt, licet alii sepibus muniant, contraq; erumpentium amnium impetus, riparum muro in tutela ruris excubēt in aqua satq; cæcæq; densius innumero hærede prosint. Salicis statim plura genera. Namq; & in proceritatem magnam emittūt iugis uincarum perticas, pariuntq; baltheo corticis uincula: & aliæ uirgas sequacis ad uincturas lenticie. Aliæ prætenues uiminibus texendis spectabili subtilitate. Rursus aliæ firmiores corbibus, ac plurimæ agricolarū supellectili: candidiores ablato cortice, leuiq; tractatu, uilioribus uasis quàm ut è corio fiant, atq; etiam supinarum in delicias cathedrarū aptissimas. Cædua salici fertilitas, densiorq; tonsura ex breui pugno ueris quàm ramo, nō ut remut in nouissimis curanda arbore. Nullius quippe tutior est reditus minorisq; impendij, aut tempestatum securior. Tertium locum ei in æstimatione ruris Cato attribuit, prioremq; ²⁰ quàm oliuetis, quàmq; frumento, aut pratis: nec quia desint alia uincula. Siquidem & genistæ, & populi, & ulmi, & sanguinei frutices, & betulæ, & harundo fissa, & harundinū folia ut in Liguria, & uitis ipsa, recisissq; aculeis rubi alligant, & intorta corylus. Mitumq; contuso ligno alicui maiores ad uincula esse uires. Salici autem præcipua dos. Finditur Græca rubens, candidiorq; amerina, sed paulo fragilior, ideoq; solido ligat nexu. In Asia tria genera obseruant. Nigram, utiliorem uiminibus: candidā agricolarū usibus: tertiam, quæ breuissima est, helicen uocant. Apud nos quoq; multi totidem nomina imponunt, Vimineam uocant, eandem purpureā. Alteram [†] uittelnam à colore, quæ sit tenuior. Tertiam Gallicam, quæ tenuissima. Nec in fruticum, nec in ueprum cauliumq; neq; in herbarum, aut alio ullo quàm suo genere numerentur iure scirpi fragiles palustresq; ad tegu³⁰ lum tegetesq;: è quibus detractō cortice, candelæ luminibus & funeribus seruiūt. Firmior quibuldam in locis earum rigor. Namq; ijs uelificant nō in Pado tantum nautici, uerum & in mari piscator Africanus, præpostero more uela intra malos suspendēs. Et mapalia sua Mauri tegunt, proximēq; æstimanti hoc uideantur esse, quo inferiore Nilī parte papyri sunt usu. Sed fruticosi generis sunt inter aquaticas & rubi, atq; sambuci fungosi generis, aliter tamen quàm ferulæ. Quippe plus ligni ac succi utiq; sambuco. Ex qua magis canoram buccinam tubamq; credit pastor ibi cæsa, ubi gallorum cantum frutex ille nō exaudiat. Rubi mora ferunt, & alio genere similitudinem rosæ, qui uocatur cynosbatos. Tertium genus Idæū uocant Græci à loco. Tenuius est quàm cætera, minoribusq; spinis, & minus aduncis. Flos eius contra lippitūdines illinitur ex melle, & igni sacro. Contra sto⁴⁰ machi quoq; uitia bibitur ex aqua. Sambuci acinos habent nigros atq; paruos, humoris lenti, inficiendo maxime capillo, qui & ipsi aqua decocti manduntur.

De succis arborum, & natura materiarum, & de cædendis arboribus.

Cap. xxxviii

Hvmor & cortici arborum est, qui sanguis earum intelligi debet, nō idem omnibus. Ficus lacteus: huic ad caseos figurādos coaguli uis. Cerasis gummosus, ulmis saliosus, lentus ac pinguis malis, uitibus ac piris aquosus. Viuaciora quibus lentior. Atq; in totum corpore arborū, ut reliquorū animalium, cutis, sanguis, caro, nerui, uenæ, ossa, medullæ. Pro cute cortex, Mirū, hic in moro medicis succū quarentibus, ferè hora diei secunda, lapide

Alias, niter
linam

lapide incussus manat, altius fractus siccus uidetur. Proximi plerisque adipēs. Ii uocantur à colore alburnum: mollis ac pessima pars ligni, etiam in robore facile putrescens, teredini obnoxia, quare semper amputabitur. Subest huic caro, cui ossa: id est materiæ optimum. Alternat fructus quibus siccus lignum, ut olea, magis quam quibus carnosum, ut cerasus. Nec omnibus adipēs carnesiæ largæ, sicuti nec animalium acerrimis. Neutrū habent buxus, cornus, olea: nec medullam, minimumque etiam sanguinis: sicut ossa non habent sorba, carnem sambuci, & plurimam ambæ medullam: nec harundines maiore ex parte. In quarundam arborum carnibus pulpæ uenæque sunt. Discrimen earum facile. Venæ latiores candioresque, pulpæ fissilibus insunt. Ideo fit, ut aure ad caput trabis quamlibet prælongæ ad mota, ictus ab altero capite uel graphij sentiat, penetrante rectis meatibus sono. Vnde deprehenditur an torta sit materies, in nodisque concisa. Quibusdam sunt tubera, sicut sunt in carne glandia. In ijs nec uena, nec pulpa, quodā callo carnis in se cōuoluta. Hoc pretiosissimum in cedro & acere. Cætera mensarum genera fissis arboribus circinantur in pulpā, alioqui fragilis esset uena in orbē arboris cæsa. Fagis pectines transuersi in pulpa. Apud antiquos inde & uasis honos. Marcus Curtius iurauit se ex præda nihil attigisse, præter guttur faginū quo sacrificaret. Lignum in longitudinē fluctuat, ut quæ pars fuit ab radice, ualidius sit. Quibusdam pulpa sine uenis, mero stamine & tenui constat. Hæc maxime fissilia. Alia frangi celeriora quam findi, quibus pulpa non est, ut olea, uites. At è contrario, totū è carne corpus siccum. Tota ossæ est ilex, cornus, robur, cytisus, morus, ebenus, lotos, & quæ sine medulla esse diximus. Cæteris nigricans color. Fulua cornus, in uenabulis nitet incisuris nodata propter decorem. Cedrus & larix & iuniperus rubent.

De larice, & abiete, & sapino, & cæteris huiusmodi arboribus cædendis. Cap. xxxix
Larix foeminam habet, quam Græci uocant ægida, mellei coloris. Inuentū est pictorum tabellis immortale, nullisque fissile rimis hoc lignum. Proximum medullæ est. In abiete leufon Græci uocauerunt. Cedrus quoque durissima, quæ medullæ proxima, ut in corpore ossa, derafo modo limo. Et sambuci interiora mire firma traduntur. Nanti qui uenabula ex ea faciunt, præferunt omnibus. Cōstat enim ex cute & ossibus. Cædi tempestiuum quæ decorticentur, ut teretes, ad templa cæteraque usus rotundi, cum germinant, aliàs cortice inextricabili, & carie subnascente ei, materiæque nigrescente. Tigna & quibus aufert securis corticem, à bruma ad fauoniu: aut si præuenire cogamur, Arcturi occasu, & ante eū fiducialæ. Nouissima ratione solstitio. Dies syderum horum reddentur suo loco. Vulgo sapientis putant obseruare, ne quæ dedolandæ arbores sternantur ante æditos suos fructus. Robur uere cæsum, teredinem sentit, bruma autē, neque uiatur, neque pandatur, aliàs obnoxium etiam ut torqueat sese findatque, quod in subere tempestiue quoque cæso euenit. Infinitum refert lunaris ratio: nec nisi à uicesima in tricesimam cædi uolunt. Inter omnes uero conuenit, utilissime in coitu eius sterni, quem diem alij interlunium, alij glentis lunæ appellant. Sic certe Tib. Cæsar, cōcremato ponte naumachiario, larices ad restituendum cædi ex Rhetia præfinit. Quidam dicunt, ut in coitu & sub terra sit luna, quod fieri non potest nisi nocturno. At si cōpetant coitus in nouissimum diē brumæ, illa æterna sit materies, proxime cum supra dictis syderibus. Quidā & canis ortū addunt, & sic cæsas materies in forū Augustū. Nec nouellæ autē ad materiem, nec ueteres utilissimæ. Circūcisas quoque ad medullā, alij non in utiliter relinquunt, ut omnis humor stantibus defluat. Mirum, apud antiquos primo Punico bello classem Duellij imperatoris ab arbore excisa lx. die nauigasse. Cōtra uero Hieronem regē cccxx naues effectas diebus xlv tradit L. Piso. Secundo quoque Punico bello, Scipionis classis xl. die à securi nauigauit. Tantū repestiuitas etiā in rapida celeritate pollet. Cato hominum summus in omni usu, de materijs hæc adiicit. Prælu è sapino atra potissimum facito. Vlmeam, pineam, nucem, hanc atque aliam materiā omnē cum effodies, luna decrecente eximito post meridiem, sine uento austro. Tūc erit tempestiua, cum semen suum maturum erit. Caueto, ne per rorem trahas, aut doles. Idemque mox, Nisi intermestri luna atque

dimidiata, ne tangas materiē. Tunc ne effodias, aut præcidas abs terra. Diebus quatuor proximis quibus luna plena fuerit, optime eximitur. Omnino caueto nigram materiā ne doles, ne cadas, neue tangas, nisi siccam, neue gelidam, neue rorulētā. Tiberius idem & in capillo tondendo seruauit interlunia. M. Varro aduersus defluuia præcepit obseruandum idē à plenilunijs. Larici & magis abieti succis, humor diu defluit. Hæc omniū arborum altissimæ ac rectissimæ. Nauiū malis antennisq; propter leuitatem præferturabies. Cōmunia his pinoq; ut quadripartitos uenarū cursus bifidosq; habeāt, uel omnino simplices. Ad fabrorum intestina opera medulla scētilis. Optima quadripartitis materies, & mollior quā cæteræ. Intellectus in cortice protinus peritis. Abietis quæ pars à terra fuit, enodis est: hæc qua diximus ratione fluuiata decorticatur, atq; ita sapinus uocatur: superior pars nodosa duriorq; susterna. Et in ipsis aut arboribus robustiores aquiloniæ partes. Et in totum deteriores ex humidis opacisq; spissiores ex apricis & diuturnæ. Ideo Romæ infernas abies supernati præfertur. Est per gentium quoq; regiones in his differentia. Alpibus Apeninoq; laudatissimæ: in Gallia Iura ac mōte Vogelo: in Corsica, Bithynia, Pōto, Macedonia. Deteriores Æneatica & Arcadica. Pessimæ Parnassia, & Euboica, quoniam nodosæ ibi & cōtoræ, putrescentesq; facile. At cedrus in Creta, Africa, Syria laudatissima. Cedri oleo peruncta materies, nec tineā, nec cariē sentit. Iuniperō eadē uirtus quæ cedro. Vasta hæc in Hispania, maximæq; baccæ eius. Medulla eius ubicunq; solidior etiam quā cedrus. Publicum omnium uitium uocant spiras, ubi sese cōuoluere uenę atq; nodi. Inueniuntur in quibusdā, sicut in marmore, centra. Id est, duritia clauo similis, in mica ferris. Et quædam forte accidunt, lapide cōprehenso aut recepto in corpus, aut alterius arboris ramo. Megaris diu stetit oleaster in foro, cui uiri fortes affixerant arma, quæ conice ambiente ætas longa occultauerat. Fuitq; arbor illa fatalis excidio urbis, præmonita oraculo, cum arbor arma peperisset: quod succisæ accidit, ocreis galeisq; intus repentis. Ferunt lapides ita inuentos, ad continendos partus esse remedio.

De materijs, de magnitudine arborum, & quæ cariem & ruinam non sentiunt, & de perpetuitate materialium.

Cap. XL

Amplissima arborum ad hoc uel existimatur Romæ uisa, quā propter miraculum Tiberius Cæsar in eodem ponte naumachiario exposuerat aduectam cum reliqua materie: durauitq; ad Neronis principis amphitheatrum. Fuit autem trabs è larice longa 30 pedes cxxx, bipedali crassitudine æqualis. Quo intelligebatur uix credibilis reliqua altitudo fastigium ad cacumen æstimantibus. Fuit memoria nostra & in porticibus septorum à M. Agrippa relicta, æque miraculi causa, quæ diribitorio superfuera uiginti pedibus breuior, sesquipedali crassitudine. Abies admirationis præcipuæ in nauī, quæ ex Aegyptu Cæsaris principis iussu, obeliscum in uaticano circo statutum, quatuorq; trunco lapidis eiusdem ad sustinendum eum adduxit: qua naue nil admirabilius uisum in mari certum est. cxxm. modium lentis pro saburra ei fuere. Longitudo spacium obtinuit magna ex parte Ostiensis portus latere læuo. Ibi nancq; demersa est à Claudio principe, cum tribus molibus, turrium altitudine in ea ex ædificatis obiter Puteolano puluere aduectisq; Arboris eius crassitudo quatuor hominum ulnas complectentium implebat. Vulgoq; auditur octoginta nummorum & plurius malos ad eos uenundari usus, rates uero connecti quadraginta sestertijs plerasque. At in Aegypto ac Syria reges inopia abietis cedro ad classes feruntur usi. Maxima ea in Cypro traditur ad undecirem Demetrii succisa centumtriginta pedum, crassitudinis uero ad trium hominum complexum. Germaniæ prædones singulis arboribus cauatis nauigant, quarum quædam & triginta homines ferunt. Spississima ex omni materie, ideo & grauissima, iudicatur ebenus, & buxus, graciles natura: neutra in aquis fluitat, nec suber, si dematur cortex, nec larix. Ex reliquis siccissima lotos, quæ Romæ ita appellatur. Deinde robur exalburnatum: & huic nigricans color, magisque etiam cythso, quæ proxime accedere ebenum uidetur.

Quamquam

Quamquā non desint, qui Syriacas terebīnths nigriores affirmēt. Celebratur & Theri-
des nomine, calices ex terebīnθο solitus facere torno, p̄ quē probatur materies. Omnīū
hāc sola ungi uult, meliorq; oleo sit. Colos mire adulteratur iuglande ac piro syluestri tin-
ctis, atque in medicamine decoctis. Omnibus quā diximus spīssa firmitas. Ab his proxi-
ma est cornus: quanq; nō potest uideri materies propter exilitatē, sed lignum non aliō pe-
nē q; ad radios rotarum utile: aut si quid cuneandū sit in ligno, clauisq; figendum ceu fer-
reis. Ilex item & oleaster, & olea atq; castanea, carpinus, populus, Hāc & crispa aceris mo-
do, si ulla, materies idonea esset ramis saepe deputatis: castatio illa est, adimitq; uires. De
cetero pleriq; eorum, sed utiq; robori tanta duritia est, ut terebrari nisi madefactū non
10 queat, & ne sic quidem adactus auelli clauus. E diuerso clauum non tenet cedrus. Mol-
lissima tilia, eadem uidetur & calidissima: argumentum afferunt, quod citissime ascias re-
tundat. Calidā, morus, laurus, edera, & omnes ē quibus igniaria fiunt. Exploratorū hēc
usus in castris, pastorumq; repperit, quoniam ad excutiendum ignem nō semper lapidis
ocasio est. Teritur ergo lignum ligno, ignemq; concipit attritu, excipiente materia aridi
fomitis, fungi, uel foliorum facillime conceptum. Sed nihil edera praeſtātius, quā teratur
lauto laurumq; terat. Probatur & uitis syluestris, alia quā labrusca, & ipsa edera modo
arborem scandens. Frigidissima quaecunq; aquatica. lentissima autē, & ideo scutis facien-
dis aptissima, quorum plaga contrahit se protinus, clauditq; surum uulnus, & ob id contu-
macius trāsmittit ferrū in quo sunt genere fici, salix, tilia, betulla, sambucus, populus utra-
20 que. Leuissima ex his, ficus & salix, ideoq; utilissima. Omnes autē etiam ad cistas, quāq;
flexili crate cōstant. Habent & candorē rigoremq;, & in sculpturis facilitatem. Est lentitia
platano, sed madida sicut alno. Siccior eadē ulmo, fraxino, moro, ceraso, sed pōderosior.
Rigorem fortissime seruat ulmus, ob id cardinibus assamentisq; portarum utilissima,
quoniam minime torquetur: permutanda tantum sic, ut cacumen ab inferiore sit cardine,
radix superior. Palma est mollis, & suberis materies spīssa, & malus, pirusq;, nec non acer:
sed fragiles, & quaecunq; crispa. In omnibus syluestria & mascula differentias cuiusq; ge-
neris augēt. Et infecunda firmiora fertilibus, nisi quo in genere mates ferūt, sicut cupres-
sus, & cornus. Cariem uetustatemq; non sentiunt cupressus, cedrus, ebenus, lotos, buxus,
taxus, iuniperus, oleaster, & olea. Et ex reliquis tardissime larix, robur, suber, castanea, iu-
30 glans. Rimam fissuramq; non capit sponte cedrus, cupressus, olea. Buxum maxime aeter-
nam putant, ebenum & cupressum, cedrumq;, claro de omnibus materijs iudicio in tem-
plo Ephesiae Dianae, utpote cū tota Asia extruente quadringentis annis peractū sit. Con-
uenit rectum eius esse ē cedrinis trabibus. De ipso simulacro deae ambigitur. Ceteri ex e-
beno esse tradunt: Mutianus ter consul, ex his qui proxime uiso eo scripsere, uitigineum,
& nunquam mutatum, septies restituto templo. Hanc materiam elegisse eandem, Cane-
tiam nomen artificis nuncupans: quod equidem mītor, cum antiquiore Minerua quo-
que non modo Libero patre uetustatem ei tribuat. Adijcit multis foraminibus nardo ri-
gari, ut medicatus humor alat, teneatq; iuncturas, quas & ipsas esse modico admodū mī-
ror. Valuas esse ē cupresso, & iam quadringentis propē annis durare materiam omnem
40 nouae similem. Id quoq; notandum, ualuas in glutinis compage quadriennio fuisse. Cu-
pressus in eas electa, quoniam praeſter cetera uno in genere materiae nitor maxime ualeat
aeternus. Nōne simulacrū Veiovis in arce ē cupresso durat, a condita urbe quingentesi-
mo quinquagesimo primo anno dicatū? Memorabile & Vtice templū Apollinis, ubi Nu-
midicarū cedrorū trabes durant, ita ut positae fuere prima urbis eius origine, annis mille
centū octoginta octo. Et in Hispania Sagūti aiūt templum Dianae a Zacyntho aduectae
tum conditoribus, annis ducentis ante excidium Troiae, ut auctor est Bocchus, infraq; op-
pidum ipsum id haberi. Cui pepercit religione inductus Annibal, iuniperi trabibus e-
tiam nunc durantibus. Super omnia memoratur aedes in Aulide eiusdem deae, seculis
aliquot ante Troianum bellum exaedificata: quoniam genere materiae scientia obliterata.

In plenū dici potest, utiq; quæ odore præcellāt, ea æternitate præstare. A prædictis morus proxime laudatur, quæ uetustate etiā nigrescit. Et quædā tamen in alijs diuturniora sunt usibus q̃ alia. Ulmus in perflatu firma, robur defossum. Et in aquis quercus obruta. Eadem supra terrā rimosa facit opera torquendo sese. Larix in humore præcipua, & alnus nigra. Robur marina aqua corruptitur. Non improbat in aqua & fagus & iuglans. Hæ quidem in his quæ defodiuntur, uel principales. Itē iuniperus: eadē & subdialibus aptissima. Fagus & cerrus celeriter marcescunt. Esculus quoq; humoris impatiēs. Et contra adacta in terrā in palustribus alnus æterna, onerisq; quantilibet patiens. Cerasus firma. Ulmus & fraxinus lentæ, sed facile pandantur, flexibiles tamē, stantesq; à circumcissura siccatæ fideiores. Laricem in maritimis nauibus obnoxiam teredini tradunt: & omnia præterquam oleastrum & oleam. Quædam enim in mari, quædam in terra uitij opportunitiora.

De teredinibus.

Cap. XLII

In festantiū quatuor genera. Teredines capite ad portionem grauissimo, rodunt dentibus. Hæ tantum in mari sentiuntur, nec aliā putant teredinē proprie dici. Terrestres tineas uocant: culicibus uero similes, thripas. Quartū est & uermiculorū genere quorum quidē alijs putrescēte succo, ipsa materie: alijs pariūtur, sicut in arboribus, ex eo qui cerastes uocatur. Cum tantū erodit, ut circūagat se, generat aliū. Hæc nasci prohibet in alijs amaritudo, ut cupressus: alijs duritia, ut buxo. Tradunt & abietē circa germinationes decortica tam qua diximus luna, aquis nō corrumpi. Alexandri Magni comites prodiderunt, in Tylo rubri maris insula arbores esse, ex quibus naues fierent, quas cc. annis durantes inueniunt: & si mergerentur, incorruptas. In eadem esse fruticem baculis tantum idoneæ crassitudinis, uarium tigrū maculis, ponderosum: & cū in spissiora decidit, uitri modo fragilem.

De materijs architecti, & quæ materies ad quid utilis, & quæ firmitor materia in tectum

Cap. XLIII

A pud nos materiæ finduntur aliquæ sponte: ob id architecti eas simo illitas siccati iubent, ut afflatus nō noceant. Pondus sustinere ualide abies, larix, etiā in trāuersum posita. Robur, olea incuruantur ceduntq; ponderi. Illæ renituntur, nec temere rumpuntur: priusq; carie q̃ uiribus deficiunt. Et palmæ arbor inualida, in diuersum enim curuat. At populus contra omnia inferiora pandatur, palma ē contrario fornicatur. Pinus & cupressus aduersus cariem tineasq; firmissimæ. Facile pandatur iuglans. Fiunt enim & ex ea trabes, frangi q; se prænunciat strepitu: quod in Antandro accidit, cum ē balneis teritū sono profugerunt. Pinus, piceæ, alni, ad aquarum ductus in tubos cauantur. Obruta terra, plurimis durant annis. Eadem si non integantur, cito senescunt: miro modo fortiores, si humor extrā quoq; supersit. Firmissima ad tectum abies. Eadem ualuarum repagulis, & ad quæcunq; libeat intestina opera aptissima, siue Græco, siue Campano, siue Siculo fabricæ artis genere spectabilis, ramentorum crinibus pampinato semper orbe se uoluens ad incitatos runcinarū raptus. Eadem & curribus, maxime sociabilis glutino in tantum, ut findatur antē quā solida est.

De glutinanda materia, & lignis scetilibus.

Cap. XLIII

Magna autē & glutini ratio, propter ea quæ scetilibus laminis, ac in alio genere operi⁴⁰ untur. Stamineā hoc usu probant uenā, & uocant fertilē, argumento similitudinis, quoniā lachrymose crispa. In omni genere & glutinū addicat quædā, & inter se & cū alijs in sociabili glutino, sicut robur. Sed nec ferē coharēt, nisi similia natura, ut si quis lapidem lignumq; cōiungat. Cornū maxime audit sorbus, carpinus, buxus, postea tilia. Cuiusq; operi facilia, flexilia omnia, quæ lenta diximus, præterq; morus & caprificus. Durabilia ac scetilia, quæ modice humida. Arida em̄ latius q̃ uiridia ferris cedunt, præter robur & buxum, quæ pertinacius resistunt, ferrarumq; dentes replent æqualitate inerti: qua de causā alterna inclinatione egerūt scobē. Obedientissima quocūq; in opere fraxinus, eademq; corylo hastis melior, cornu leuior, sorbo letior. Gallica uero etiā ad currus flexibilis. Vitem

æmū

emularetur ulmis, ni pondus esset in culpa. Facilis & fagus, quanquam fragilis & tenera. Eadem sectilibus laminis in tenui flexilis, capsisq; ac scrinijs sola utilis. Secatur in laminas pratenues & ilex, colore quoq; non ingrata: sed maxime fida ijs quæ teruntur, ut rotarum axibus: ad quos lentore fraxinus utilis, sicut duricia ilex, & utroque legitur ulmus. Sunt uero & parui usus fabrilium ministeriorum insignes. Ideoq; proditum, terebris uaginas ex oleastro, buxo, ilice, ulmo, fraxino utilissimas fieri. ex iisdem malleos, maiores quoque è pinu & ilice. Et his autem maior ad firmitatem causa tempestiuæ cæsuræ quàm immatura: quippe cum ex olea durissimo ligno cardines in foribus diutius immoti, plantæ modo germinauerint. Cato uestes aquifolios, laureos, ulmeos fieri iubet. Hyginus mar-
 30 nubria rusticis carpinea, iligna, cerrea. Quæ in laminas secantur, quorumq; opetimento uestiatur alia materies, præcipua sunt cedrus, terebinthus, aceris genera, buxû, palma, aquifolium, ilex, sambuci radix, populus. Dat & alnus, ut dictum est, tuber sectile, sicut cedrus acerbq;. Nec aliarum tubera in pretio. Mediaq; pars arborum crispior, & quo propior radici minoribus magisq; flexilibus maculis. Hæc prima origo luxuriæ, arborem alia intergi, & uiliores ligno preciosiores cortice fieri, ut una arbor sæpius ueniret. Excogitæ sunt & ligni bractæ, nec satis. Cæpere tingi animalium cornua, dentes secari, lignumq; ebore distingui, mox operiri. Placuit deinde materiem & in mari quæri. Testudo in hoc secta. Nuperq; portentosis ingentijs principatu Neronis inuentum, ut pigmetis perderet se, plarisq; ueniret imitata lignum. Sic lectis pretia quærantur, sic terebinthum uinci iubent, sic
 40 cedrum pretiosius fieri, sic acer decipi. Modo luxuria non fuerat contenta ligno, iam lignum emittitudinem facit.

De arborum ætate, & quæ genera arborum minime durant.

Similiter de uisco & Druidis.

Cap. XLIII

VIta arborû quarundâ immensa credi potest, si quis profunda mûdi & saltus inaccessos cogitet. Verû ex his quas memoria hominû custodit, durât in Liternino Africa ni prioris manu satæ oliuæ. Item myrtus eodem loco cospicua magnitudinis. Subest specus, in quo manes eius custodire draco traditur. Romæ uero lotos in Lucinæ area, anno qui fuit sine magistratibus CCCLXIX. urbis æde condita, incertû quantû ipsa uetustior. Esse quidem uetustiore non est dubiû, cum ab eo loco Lucina nominetur. Hæc nunc cit-
 10 iter annum CCCCL. habet. Antiquior illa est sed incerta eius ætas, quæ capillata dicitur, quoniam Vestalium uirginum capillus ad eam deferitur. Verum altera lotos in Vulcana li, quod Romulus constituit ex uictoria de decumis, æqueua urbi intelligitur, ut autor est Maſſurius. Radices eius in forû usq; Cæsaris per stationes municipiorû penetrât. Fuit cû ea cupressus æqualis, circa suprema Neronis principis prolapsa atq; neglecta. Vetustior aut urbe in Vaticano ilex, in qua titulus æreis literis Hetruskis, religione atborê iam tûc dignam fuisse significat. Tiburtes quoq; originem multo ante urbem Româ habet. Apud eos extant ilices tres, etiam Tiburto conditore eorum uetustiores, apud quas in auguratus traditur. Fuisse autem eum tradunt filium Amphiarai, qui apud Thebas obierit una ætate ante iliacum bellum. Sunt autores & Delphicam platanum Agamemnonis manu
 40 satam: & alteram in Caphyis Arcadiæ luco. Sunt hodie ex aduerso Ilensium urbis iuxta Helleſpontum in Proteſilai sepulchro arbores, quæ omnibus ephებიjs eius cû in tantum accreuerit ut Ilium aspiciant, tursusq; adoleſcunt. Iuxta urbem autem quercus in Iliumulo tunc satæ dicuntur, cum cœpit Ilium uocari. Argis olea nûc etiam durare dicitur, ad quâ Io in uaccam mutatam Argus alligauerit. In Ponto circa Heraclêa aræ sunt Iouis Stratiæ cognomine, ibiq; quercus duæ ab Hercule satæ. In eodê tractu portus est, Amyco Bebycû rege interfecto clarus. Eius tumulus à supremo die lauro tegit, quâ insanam uocât: quoniam si quid ex ea decerptû inferatur nauibus, iurgia fiât donec abijciatur. Regionê Aulocrenen diximus, per quâ ab Apamia in Phrygiâ itur: ibi platanus ostenditur, ex qua pependit Marſya uictus ab Apolline, quæ iam tum magnitudine electa est.

Nec

Nec non palma Deli ab eiusdem dei ætate cōspicitur. Olympiæ oleaster, ex quo, primus Hercules coronatus est, & nūc custoditur religiose. Athenis quoq; olea durare traditur in certamine edita à Minerva. E diuerso breuissima uita est punicis, fico, malis. Ex his præcibus breuior q̄ ferotinis, dulcibus q̄ acutis, & dilutior in punicis: Item in uitibus, præcipueq; fertilioribus. Græcinus autor est sexagenis annis durasse uites. Videntur & aquaticæ celerius interire. Senescit quidē uelociter, sed ē radicibus repullulant, laurus, & mali, & Punica. Firmissima ergo ad uiuendū oleæ, ut quas durare annis c. inter autores conueniat. Est in suburbano Tusculani agri colle qui Corne appellatur, lucus, antiqua religiōe Dianæ sacratus à Latio, uelut arte tonsili coma fagei nemoris. In hoc arborem mori eximiam ætate nostra adamauit Passienus Crispus, bis consul, orator, Agrippinæ matris, 10 nio & Nerone priuigno clarior postea, osculari cōplectiq; eam solitus, non modo cubare sub ea uinumq; illi affundere. Vicina luco est ilex, & ipsa nobilis, xxxv. pedum ambitu caudicis x. arbores metiēs singulas magnitudinis uisenda, syluamq; sola facit. Edera neca ri arbores certū est. Simile quiddā & in uisco, tametsi tardiorē earum iniuriā arbitrantur. Nanq; & hoc præter fructus agnoscitur nō in nouissimis mirabile. Quædā enim in terra gigni nō possunt, & in arboribus nascūtur. Nanq; cum suam sedem nō habeant in aliena uiuunt, sicut uiscum. Est & in Syria herba, quæ uocatur cadytas, nō tantum arboribus, sed 20 ipsis etiā spinis circūuoluens sese. Item circa Tempe Thessalica, quæ polypodion uocatur, & quæ dolichos ac serpillum. Oleastro quoq; deputato quod gignatur uocat phauos. Quod uero in spina fullonia hypophæston, calyculis inanibus, folijs paruis, radice alba, 25 cuius succus ad detractiones in comitali morbo utilissimus habetur. Visci tria genera. Nanq; in abiete ac lārice stelin dicit Eubœa nasci, hyphear Arcadia. Viscum autē in quercu, robore, ilice, pruno syluestri, terebintho, nec alijs arboribus adnasci, pleriq;. Copiosissimum in quercu, quod dryos hyphear uocant. In omni arbore, excepta ilice & quercu, differentiam facit odor uiridisq; & folium nō iucundi odoris in utroq; uisco amarum & lentū. Hyphear ad sagināda pecora utilius. Vitia modo purgat primo, dein ea pinguefacit, quæ suffecere purgatione. Quibus sit aliqua tabes intus, negāt durare. Ea medēdi ratio ætatis quadragenis diebus. Adiciunt discriminē, uisco in his quæ folia amittāt, & ipsi decide re: cōtra adhærere nato in æterna fronde. Omnino autē satū nullo modo nascitur, nec nisi 30 per aliuū auiū redditū, maxime palūbis & turdi. Hæc est natura, ut nisi maturatū in uentre auiū, non proueniat. Altitudo eius nō excedit cubitalē, semper fruticosi ac uiridis. Mas fertilis, femina sterilis. Aliquādo nō fert. Viscū cōsit ex acinis qui colligūtur messiuū tēpore immaturi. Nā si accessere imbres, amplitudine quidē augentur, uisco uero marcescūt. Sic cantur deinde, & aridi tundūtur, ac cōditi in aqua putrescūt duodenis ferē diebus. Vnūq; hoc rerū putrescendo gratiā inuenit. Inde in profluēte rursus malleo tusi, amissis corticib; interiore carne lentescūt. Hoc est uiscū pennis auiū tactu ligādus, iuglandis oleo subactū, cum libeat insidias moliri. Nō est omittēda in ea re & Galliarū admiratio. Nihil habent Druidæ (ita suos appellant magos) uisco & arbore in qua gignatur (si modo sit robur) sacratius. Iā per se roborū eligūt lucos, nec ulla sacra sine ea fronde cōficiunt, ut inde appella 40 ti q̄q; interpretatione græca possint Druidæ uideri. Enim uero q̄cqd adnascatur illis, e cœlo missum putant, signumq; esse electæ ab ipso deo arboris. Est autē id rarū admodum in uentu, & repertum magna religione petitur: & ante omnia sexta luna, quæ principia mensum annorumq; his facit, & seculi post tricesimum annū, quia iam uirum abunde habeat, nec sit sui dimidia. Omnia sanantē appellantes suo uocabulo, sacrificiū epulisq; rite sub arbore preparatis, duos admouet candidi coloris tauros, quorū cornua tunc primū uinciuntur. Sacerdos candida ueste cultus arbore scandit. Falce aurea demetit. Candido id excipitur sago. Tunc demum uictimas immolant, præcātes ut suum donū deus prosperum faciat his quibus dederit. Fecunditatē eo potō dari cuiuscunq; animali sterili arbitrantur, contraq; uenena omnia esse remedio. Tanta gentiū in rebus friuolis plerunq; religio est.

PROOEMIUM.

Arborum pretia mirabilia.

Cap. i

A T V R A arborum, terra marique sponte sua prouenientium, dicta est. Restat earum quæ arte & humanis ingenijs fiunt uerius quæ nascuntur. Sed prius mirari succurrit, quæ abstulimus penuria pro indiuiso possessa à feris, depugnante cum ijs homine circa caducos fructus, circa pendentes uero & cum alitibus, in tanta deliciarum pretia uenisse, clarissimo (ut equidem arbitror) exemplo L. Crassi atque Cn. Domitij Aenobarbi. Crassus orator fuit in primis nominis Romani: domus ei magnifica: sed aliquanto præstantior in eodem palatio Q. Catuli, qui Cimbro cum C. Mario fudit, Multo uero pulcherrima consensu omnium ætate ea in colle uiminali C. Aquilij equitis Rom. clarioris illa etiam quam iuris ciuilibus scientia, cum tamen obiecta Crasso sua est. Nobilissimarum gentium ambo Crassus atque Domitius censuram post consulatum simul gessere, anno conditæ urbis DCLXII. frequentem iurgijs propter dissimilitudinem morum.

20 Tum Cn. Domitius, ut erat uehemens natura, præterea accensus odio, quod ex æmulatione auidissimum est, grauiter increpuit tanti censorem habitare, pro domo eius milia nummorum identidem promittens. Et Crassus, ut præfens ingenio semper, & faceto lepore solers, addicere se respondit, exceptis sex arboribus. Ac ne uno quidem denario, si adimerentur, emptam uolente Domitio: Crassus, utrumne igitur ego sum, inquit, quæso Domiti, exemplo grauis & ab ipsa mea censura notandus, qui in domo quæ mihi hæreditate obuenit, comiter habitem: an tu, qui sex arbores æstimes? Eæ fuere loti, patula ramorum opacitate lasciuæ, Cæcina Largo è proceribus crebro in iuuenta nostra eas in domo sua ostentat. Duraueruntque, quoniam & de longissimo æuo arborum diximus, ad Neronis principis incendia, quibus cremauit urbem, annis CLXXX postea, cultu uirides

30 inueniesque, ni princeps ille accelerasset, etiam arborum mortem. Ac ne quis uilem de catero Crassi domum, nihilque in ea iurgante Domitio fuisse dicendum præter arbores iudicet, iam columnas quatuor Hymettij marmoris, ædilitatis gratia ad scenam ornandum aduectas, in atrio eius domus statuerat, cum in publico nondum essent ullæ marmoreæ. Tam recens est opulentia: tantoque tunc plus honoris arbores domibus afferebant, ut sine illis ne inimicitiarum quidem pretium seruauerit Domitius. Fuere ab ijs & cognomina antiquis: Fronditio militi illi, qui præclara facinora Vulturum transnatans fronde capiti imposita, aduersus Annibalem ædedit. Stolonum Liciniae genti: ita enim appellatur in ipsis arboribus fruticatio inutilis, unde & pampinatio inuenta primo Stolonis dedit nomen. Fuit & arborum cura legibus priscis: cautumque est XII. tabulis, ut qui iniuria cecidisset alienas, lueret in singulas æris xxv. Quid existimamus, futurasne eas credidisse ad supradictam æstimationem illos, qui frugiferas tanti taxauerant? Nec minus miraculum in potmo est, multarum circa suburbana fructu annuo addicto binis milibus nummum, maiore singularum reditu, quam erat apud antiquos prædiorum. Ob hoc insita, & arborum quoque adulteria excogitata sunt, ut nec poma pauperibus nascerentur. Nunc ergo dicemus quo maxime modo tantum ex his uestigial contingat, ueram colendi rationem absolutamque prodituri. Et ideo non uulgata tractabimus, nec quæ constare animaduertimus, sed incerta atque dubia, in quibus maxime fallitur uita. Nam diligentiam in superuacuis affectare, non nostrum est. Ante omnia autem in uniuersum, & quæ ad cuncta arborum genera pertinent in commune de cælo terraque dicemus.

Vide Valerium
Maxim. lib. 9

De natura cœli ad arbores, & quam partē cœli spectare debeant.

Cap. II

Aquilone maxime gaudent, densiores ab afflatu eius lætioresq; & materiæ firmioris. Quia in re pleriq; falluntur, cum in uineis pedamēta nō sint à uento eo opponenda, & id tantū à septentrione seruandum. Quinimo tempestiua frigora plurimum arborum firmitati conferunt, & sic optime germinant: alioqui si blandiantur austri, defatiscētes, ac magis etiā in flore. Nam si cum defloruere, protinus sequātur imbres, in totum poma depereūt: adeo ut amygdalæ & piri, etiā si omnino nubilum fiat, austrinusque status, amittāt fœtus. Circa uergilias quidem pluere, inimicissimū uitī & oleæ: quoniā tunc coitus est earum. Hoc est illud quatrīduū oleis decretorium, hic articulus austrinus nubili spurci quod diximus. Fruges quoque peius maturescunt austrinis diebus, sed celerius. Illa sunt noxia frigora, quæ septentrionibus aut præposteris fiunt horis. Hyemem quidem aquiloniam esse, omnibus satis utilissimum. Imbres uero tunc expetēdi euīdēs causa est, quoniam arbores fœtu exinanitas, & foliorum quoq; amissione languidas, naturale esse auide surire. Cibus aut earum imber. Quare tepidam esse hyemem, ut absumpto partu arborum, sequatur protinus cōceptus, id est, germinatio ac deinde alia florescēdi exinanitio, inutilissimum experimentis creditur. Quinimo si plures ita continuentur anni, etiam ipsæ moriuntur arbores, quoniam nemini dubia pœna est in fame laborantium. Ergo qui dixit hyemes serenas optandas, non pro arboribus uota fecit. Nec per solstitia imbres uitibus conducunt. Hyberno quidem puluere lætiores fieri messes, luxuriantis ingenij fertilitate dictum est. Alioqui uota arborum communia sunt frugumq; niues diutinas sedere. Causa, non solum quia animam terræ, euanescentem exhalatione, includunt & compriunt, retroq; agunt in uires frugum atq; radices: uerū quod & liquorem sensim præbēt, purum præterea leuissimumq;, quādo nix aquarum cœlestium spuma est. Ergo humor ex his nō uniuersus ingurgitans diluensq;, sed quomodo sititur distillans, uelut ex ubere alit omnia quæ non inundat. Tellus quoq; illo modo fermentescit, & succi plena, ac lactescētibz satis non effœta, cum tempus aperit, tepidis aridet horis. Ita maxime frumenta pinguescūt, præterq; ubi calidus semper aer est, ut in Aegypto. Continuatio enim & ipsa consuetudo, idem quod modus aliubi efficit: plurimumq; prodest ubicunq; nō esse quod noceat. In maiore parte orbis, cum præcoces excurrere germinationes, euocare indulgentia cœli, secutis frigoribus exutuntur. Qua de causa ferotina hyemes noxiæ syluestribz quoque, quæ magis etiam dolent urgente umbra sua, nec adiuuante medicīna, quoniam uestire teneras intorto stramento in syluestribz non est. Ergo tempestiua aqua hybernis primum imbribus, deinde germinationem antecedentibus. Tertium tempus est cum educant poma, nec protinus, sed iam ualido fœtu. Quæ fructus suos diutius continent, longioresq; desiderant cibos, his & ferotina aqua utiles, ut uitī, oleæ, punicis. Hæ iam pluuiæ generis cuiusque arboribus diuerso modo desiderantur, alijs alio tempore maturantibus. Quapropter iisdem imbribus quædam lædi uideas, alia iuuari, & in eodem genere, sicut in piris. Alio die hyberna quærūt pluuias, alio uero præcocia, ut pariter quidem omnia desiderent. Hybernum tempus est ante germinationem, quæ aquilonem austro utiliore facit. Ratio eadem mediterranea maritimis præfert (sunt enim plerūq; frigidiora) & montuosa planis, & nocturnos imbres diurnis. Magis fruūtur aquis sata, nō statim auferente eas sole. Connexa & situs uinearū arborūq; ratio est, quas in horas debeat spectare. Virgilius ad occasus feri damnauit. Aliqui sic maluere, q̄ in exortu. A pluribus meridiē probari aduerto. Nec arbitror perpetuū quicq; in hoc præcipi posse. Ad soliturnam, ad loci ingenū, ad cœli cuiusq; mores dirigenda solertia est. In Africa meridiem uineas spectare, & si uitī inutile, colono salubre est, quoniam ipsa meridianæ subiacet plagæ: quapropter qui ibi in occasum aut septentriones cōseret, optime miscebit solū cœlo, cum Virgilius occasus improbet. Nec de septentrione relinqui dubitatio uidetur. Atqui in Cisalpina Italia magna ex parte uineis ita positis, cōpertum est nullas esse fertiliores.

Multum

Multum rationis obtinent uenti. In Narbonensi prouincia atque Liguria, & parte Hetruriae, contra circium serete imperitia existimatur: eundemq; obliquum accipere, prouidentia. Is enim ibi aestate temperat, sed tanta plerunq; uiolentia, ut auferat tecta.

De societate cœli & terræ ad arbores.

Cap. iiii

Quidam cœlum terræ parere cogunt: ut quæ in siccis serantur, orientē ac septentrio- nes spectent: quæ in humidis, meridiem. Necnon ex ipsis uiribus causas mutantur, in frigidis præcoces ferendo, ut maturitas antecedit algorem. Quæ poma uitesq; rōres oderint, contra ortus, ut statim auferat sol: quæ ament, ad occasus, uel etiā ad septentriones, ut diutius eo fruatur. Cæteri uero ferē rationē naturæ secuti, in aquilonem obuertas uites & arbores poni suasere. Odoratorem etiam fieri talem fructum Democritus putat.

De qualitate regionum.

Cap. iiii

Aquilonis sitū uentorumq; reliquorum, diximus secūdo uolumine, dicemusq; proximò plura cœlestia. Interim manifestū uidetur salubritatis argumentū, quoniam in meridiem etiā spectantium semper ante decidunt folia. Similis & in maritimis causa. Quibusdam locis afflatus maris noxi, in plurimis idem utiles: quibusdam satis ē longinquo aspicere maria, iucundum: propius adiuuere salis halitum, inutile. Similis & fluminum stagnorumq; ratio. Nebulis adurunt, & æstuantia refrigerant opacitate, atq; etiam rigore gaudent, quæ diximus. Quare experimētis optime creditur. A cœlo proximū est terræ dixisse rationē, haud faciliore tractatu. Quippe non eadē arboribus cōuenit & frugibus plerunq; nec pulla qualem habet Campania, ubiq; optima uitibus, aut quæ tenuis exhalat nebulas. Nec rubrica multis laudata. Cretam in Albeniū Pompeianorū agro, & argillam cunctis ad uineā generibus anteponūt, quantq; præpingues, quod excipitur in eo genere. Inuicem sabulum albū in Ticinensi, multisq; in locis nigrum itemq; rubrum, etiam pingui terræ permixtum, infœcundum est. Argumenta quoq; iudicantiū sæpe fallunt. Non utiq; solum latum est, in quo proceræ arbores nitent, præterq; illis arboribus. Quid enim abierte procerius? at quæ uixisse possit alia in loco eodem? Nec luxuriosa pabula pinguis soli semper indicium habent. Nam quid laudatis Germaniæ pabulis? & tamen statim subest harena tenuissimo cespitū corio. Nec semper aquosa est terra, cui proceritas herbarū, non Hercule magis q; pinguis adhærēs digitis, quod in argillis arguitur.

Serobes quidē regesta in eos nulla complet, ut densa atq; rara ad hunc modū deprehendi possit, ferroq; omnis rubiginē obducit. Nec grauis aut leuior iusto deprehēditur pondere. Quod enim pondus terræ iustum intelligi potest? Nec fluminibus aggesta semper laudabilis, quando senescāt sata quædam aqua. Sed neq; illa quæ laudatur, diu præterq; salici utilis sentitur. Inter argumenta stipulæ crassitudo est, tanta alioquin in Laborino Campaniæ nobili campo, ut ligni uice utantur. Sed idem solum ubicunq; arduum opere, difficile cultu, bonis suis acrius penē quā uitij possit, affligit agricolā. Et carbunculus, terra quæ ita uocatur, emendari uice macra putatur. Nam tophus scaber natura friabilis expetitur quoque ab autoribus. Virgilius & quæ filicem ferat nō improbat uitibus. Salicq; terræ multa melius credūtur, tutiora à uitij innascentiū animalū. Nec colles opere nudantur, si quis perite fodiat. Nec campi omnes minus soles atq; perfatus q; opus sit accipiunt. Et quædam pruinis ac nebulis pasci diximus uites. Omnium rerum sunt quædam in alto secreta, & suo cuiq; corde peruidenda. Quid? quod mutantur sæpe iudicata quoq; ac diu comprehensa? In Thessalia circa Larissam emissio lacu frigidior facta ea regio est, oleæ deserunt quæ prius fuerant. Item uites aduri (quod non antea) Thracia sensit admoto Hebro. Et circa Philippum cultura siccata regio mutauit cœli habitū. At in Syraculano agro aduena cultor elapidato luto sole perdidit fruges, donec regessit lapides. In Syria leuem tenui sulco imprimunt uomerem, quia subest saxum extrens æstate semina, iam in quibusdam locis similes æstus immodici, & frigorum effectus. Est fertilis Thracia frugum rigore, æstibus Africa & Aegyptus. In Chalcia Rhodiorum insula locus qui-

dam est in tantum fecundus, ut suo tempore satum demetant hordeū, sublatumq; pro-
tinus serant, & cum alijs frugibus metant. Glareosum oleis solum aptissimum in Vena-
frano, pinguisimum in Batica. Pucina uina in saxo coquuntur. Cacubæ uites in Ponti-
nis paludibus madent. Tanta est argumentorū & soli uarietas ac differentia. Cæsar Vo-
piscus, cū causam apud cēsores ageret, campos Rosciæ dixit Italiæ fumen esse, in quibus
perticas pridie relictas gramen operiret. Sed non nisi ad pabulū probantur. Non tamen
indociles natura nos esse uoluit, & uitia confessa fecit, etiam ubi bona certa non fecerat.
Quamobrem primum crimina dicamus.

Genera terrarum.

Cap. v

TErram amaram siue macrā si quis probare uelit, demonstrat eam atræ degeneresq;
herbæ: frigidam autem retorride nata. Item uliginosam, tristitia: rubricam oculi argil-
lamq;, operi difficillimas, quæq; rasti os ac uomeres ingentibus glebis onerēt: quanquam
non quod operi, hoc & fructui sit aduersum. Item è contrario cineracæ, & sabulū album.
Nam sterilis densa callo facileprehenditur uel uicteu cuspidis. Cato breuiter atque
ex suo more uitia determinat: Terram cariosam caue: nèue plauistro, nèue pecore impel-
las. Quid putamus hac appellatione ab eo tantopere reformidari, ut penè uestigijs quo-
que interdicit? Redeamus ad ligni cariem, & inueniemus illa, quæ in tantum abomina-
tur uitia, aridæ, fistulosæ, scabræ, canescentis, exesæ, & pumicosæ. Plus dixit una signi-
ficatione, quàm possit ulla copia sermonis enarrari. Est enim interpretatione uitiorum
quædam non ætate (quæ nulla in ea intelligi potest) sed natura sua, anus terra: & ideo
infœcunda ad omnia, atque imbecilla. Idem agrum optimum iudicat ad radicem mon-
tium planicie in meridium excurrente, qui est totius Italiæ situs: terram uero teneram,
quæ uocetur pulla. Erit igitur hæc optima, & operi satior. Intelligere modo libeat dictam
mira significatione teneram: & quicquid optari debet, in eo uocabulo inuenitur. Illa tem-
peratæ ubertatis, illa mollis facilisq; culturæ, nec madida, nec sitiens. Illa post uomerem
intescens: qualem fons ingeniorum Homerus in armis à deo calatam dixit: addiditq;
miraculum nigrescentis, quamuis fieret in auro. Illa quam recentem exquirunt impro-
bal alites uomerem comitantes, coruiq; aratoris uestigia ipsa rodentes. Reddatur hoc in
loco luxuriæ quoque sententia, & aliqua in propositum. Certe Cicero lux doctrinarum
altera, meliora, inquit, unguenta sunt quæ terram, quàm quæ crocum sapiunt. Hoc
enim maluit dixisse, quàm redolent. Ita est profecto. Illa enim erit optima quæ unguen-
ta sapiet. Quod si admonendi sumus, qualis sit terræ odor ille qui quæritur, contingit
sæpe etiam quiescente ea sub occasu solis, in quo loco arcus cœlestis deiecerit capita sua:
& cum à siccitate continua immaduū imbres: tunc emittit illum suum halitum diuinum
ex sole conceptum, cui comparari suauitas nulla possit. Is esse odor in cōmota debebit, re
pertusq; neminem fallat: ac de terra odor optime iudicabit. Talis ferè est in noualibus
cæsa uetere sylua, quæ cōsensu laudatur. Et in frugibus quidem ferendis eadem terra uti-
lior intelligitur, quoties intermissa culturā quieuit: quod in uineis nō sit. Eoq; diligentius
eligenda est, ne uera existat opinio eorum qui iam Italiæ terram existimauere lassam.
Operis quidem facultas in alijs generibus constat & cœlo, nec potest arari post imbres
aliqua, ubertatis uitio lentescens. Contrā, in Byzacio Africæ illum centena & quin-
quagena fruge fertilem campum, nullis cum sicus est arabilem tauris, post imbres
uili a fello, & à parte altera iugi anu uomerem trahente uidimus scindi. Terram enim
terra emendari (ut aliqui præciunt) super tenuem pingui iniecta, aut gracili, bibulacq;
super humidam ac præpinguem, dementia operæ est. Quid enim potest sperare, qui
talem colit?

De terra quam Britannia & Gallia amat.

Cap. vi

ALia est ratio, quam Britannia & Gallia inuenere alendi eam ipsa, quod genus uo-
cant margam. Spissior ubertas in ea intelligitur. Est autem quidam terræ adeps, ac
uelut glandia in corporibus, ibi densante se pinguitudinis nucleo.

De Gra

De Grætorum circa hanc doctrina.

Cap. vii.

Non omifere & hoc Græci. Quid enim intentatum illis: Leucargillion uocant candidam argillā, qua in Megarico agro utūtur, sed tantū in humida frigidaq; terra. Illas Gallias Britāniasq; locupletantes cum cura dici conuenit. Duo genera fuerant. Plura nuper exercei cepta proficientibus ingenijs. Est enim alba, ruffa, columbina, argillacea, tophacea, harenacea. Natura duplex, afpera, aut pinguis. Experimenta utriufq; in manus, ufusq; geminus, aut ut fruges tantū alāt, aut adant & pabulū. Fruges alit tophacea alba, quæ fi fit inter fontes reperta, eft ad infinitū fertilis, uerum afpera tractatur: & fi nimia iniecta eft, exurit folū. Proxima eft ruffa, quæ uocatur capnumargos, intermixto lapide teritur minutæ, harenofæ. Lapis cōtunditur in ipfo campo, primisq; annis ftipula difficulter cæditur propter lapides. Impendio tamen minimo leuitate dimidio minoris q; cæteræ inuehitur. Inſpergitur rara, fale eā mifceri putant. Vtrunq; hoc genus ſemel iniectū in L. annos ualet, & frugū & pabuli ubertate.

De terrarū generibus. Cap. viii.

Quæ pingues eſſe ſentiūtur, ex his præcipua alba. Plura eius genera. Mordaciſſimū quod ſupra diximus. Alterū genus albæ cretæ argentaria eſt. Petitur ex alto, in cænos pedes actis plerunq; puteis, ore anguſtatis, intus (ut in metallis) ſpaciātē uena. Hac maxime Britannia utitur. Durat annis Lxxx. Neq; eſt exemplum ullius, qui bis in uita hanc eidem iniecerit. Tertiū genus candidæ gliſchromargon uocant. Eſt autem creta ſublonia mixta pingui terra, pabuli quādam frugum fertilior, ita ut meſſe ſublata ante ſemen
 20 tētem alteram lætiſſimum ſecetur. Dum in fruge eſt, nullum aliud gramen emittit. Durat xxx. annis, denſior iuſto cynini modo ſtrangulat ſolum. Columbinam Gallia ſuo nomine eglecopalam appellat, glebis excitatur lapidum modo: ſole & gelatione ita ſoluitur, ut tenuiſſimas bractæas faciat. Hac ex æquo fertilis. Harenacea utuntur, ſi alia non ſit, in oligiſiſis uero & ſi alia ſit. Vbi os gentium ſolos nouimus, qui fertiliffimum agrum colentes, quacunq; terra infra tres pedes effoſſa, & pedali craſſitudine iniecta lætiſcent. Sed ea non diutius annis x. prodeſt. Hedui & Pictones calce uberrimos fecere agros, quæ ſanè & oleis, & uitibus utiliſſima reperitur. Omnis autem marga arato inſicienda eſt, ut medicamētum rapiatur, & ſimi deſiderat aliquantulum quæ primo plus afpera, & quæ in herbas nō effunditur: alioqui nouitate quæcunq; fuerit ſolum lædet, ne ſic quidem
 30 primo poſt anno fertilis. Inter eſt & quali ſolo quærat. Sicca enim humido melior, arido pinguis. Temperatæ alterutra, creta uel columbina conuenit.

De cineris uſu, & de ſimo, & quæ ſata uberiorē terrā faciant, & quæ urāt. Cap. ix.

Traſpadanis cineris uſus adeo placet, ut anteponant ſimo iumentorum, quod quia leuiſſimum eſt, ob id exurunt. Vtroq; tamen pariter nō utuntur in eodem aruo, nec in arbuſtis cinere, nec quaſdam ad fruges, ut diximus. Sūt qui puluere quocq; uuas ali iudicent, pubeſcentesq; puluerent, & uitium arborumq; radicibus aſpergant. Quod certum eſt Narbonenſi prouinciæ, & uindemiās certius ſic eo coqui, quia plus puluis ibi q; ſol cōfert. Fimi plures differētiæ, ipſa re antiqua. Iam apud Homerū regius ſenex agrum ita ſuis manibus lætiſcans reperitur. Augeas rex in Græcia excogitaſſe traditur. Diuul
 40 gaſſe uero Hercules in Italia, quæ regi ſuo Stercutio Fauni filio ob hoc inuentum immortalitatem tribuit. M. Varro principatum dat turdorum ſimo ex auarijs. Quod etiam pabulo bouum ſuumq; magnificat: neq; alio cibo celerius pingueſcere aſſeuerat. De noſtris moribus bene ſperare eſt, ſi tanta apud maiores fuere auaria, ut ex his agri ſtercorarentur. Proximum Columella columbarijs, mox gallinarijs facit, natantium alitum damna
 50 to. Cæteri autores conſenſu humanas dapes ad hoc in primis aduocant. Alij ex his præferunt hominum potus, in coriariorū officiis pilo madefacto. Alij per ſeſe, aqua iterum, largiusq; etiam quā cum bibitur admixta. Quippe plus iam ibi male donandum eſt, cum ad uirus illud uini homo acceſſerit. Hac ſunt certamina, quibus inuicem ad tellurem quoque alendam utuntur homines. Proxime ſpurcitiās ſuum laudant. Columella ſolus

damnat. Alij cuiuscunq; quadrupedis ex cytiso. Aliqui columbaria præferūt. Proximū deinde caprarum est, ab hoc ouium, deinde boum, nouissimum iumentorum. Hæ fuere apud priscos differentia, simulq; præcepta (ut inuenio) re tali utendi, quando & hic uetas utilior: uisumq; iam est apud quosdam prouincialium, in tantū abundante geniali copia pecudum, farina uice cribris superinijci, fœtore aspectuq; temporis uiribus in quamdam etiam gratiam mutato. Nuper repertū, oleas gaudere maxime cinere & calcarijs fornacibus. Varro præceptis adiicit, equino quod sit leuissimum segetes alendas. Prata uero grauiore, & quod ex hordeo fiat, multasq; gignat herbas. Quidam etiam bubulo iumentorum præferunt, ouillumq; caprino. Omnibus uero asininum, quoniā lentissime mandant. Contrario usus aduersus utrunq; pronunciat. Inter omnes autem cōstat nihil esse utilius lupini segete, priusquā siliquetur, aratro uel bidentibus uersa, manipulisq; circa radices arborum uel uitium obrutis. Etiam ubi non sit pecus, culmo ipso uel etiam filice stercore arbitrantur. Cato stercur unde fiat, stramētā, lupinum, paleas, fabalia, & frondes ilignas, quernasq;. E segete euellito ebulū, cicutam, & circum salicta herbam auctam, uluamq; ea sub sternito ouibus, frondemq; putridā. Vineæ si macruerit, sarmenta sua cōburito, & ibidem inarato. Itemq; ubi saturus eris frumentū, oues ibi delectato. Necnon & satis quibusdam ipsis pasci terrā dicit. Segetē stercoreāt fruges, lupinū, faba, uicia. Sicut ē contrario cicer quia uellitur, & quia falsum est, hordeū, fœnum Græcū, eruū, hæc omnia segetem exurunt, & omnia quæ uelluntur. Nucleos in segetem ne indideris. Virgilius & lino segetē exuri, & auena, & papauere arbitratur. Fimeta sub dio cōcauo loco, & qui bu-
morem colligat, stramento intacta, ne in sole arefiant, palo ē robore depacto fieri iubet. Ita fore ne innascantur his serpentes. Fimum miscere terræ, plurimum refert fauonio flante, ac luna sitiente. Id pleriq; præue intelligunt à fauonij ortu faciendū, ac Februario mensē tantū, cum id pleraq; fata alijs postulet mensibus. Quocunq; tempore fiat, curandum ut ab occasu æquinoctiali flante uento fiat, luna decrescēte ac sicca. Mirū in modum augetur ubertas effectusq; eius obseruatione tali.

De satione arborum, & quod auulsione nascuntur arbores.

Cap. x

A Bunde prædicta ratione celi ac terræ, nūc de his arboribus dicemus, quæ cura hominum atq; arte proueniūt. Nec pauciora propè sunt genera, tam benigne naturæ gratiam retulimus. Aut enim semine proueniunt, aut plantis radices, aut propagine, aut auulsione, aut furculo, aut insito & cōsecto arboris trunco. Nam folia palmarū apud Babylonios feri, atq; ita arborem prouenire, Trogū credidisse demiror. Quædam pluribus generibus feruntur, quædā omnibus. Ac pleraq; ex his natura ipsa docuit, & in primis semen ferere, cum decidens exceptumq; terra uiuisceret. Sed quædā non aliter proueniūt, ut castaneæ, iuglādes, cædus duntaxat exceptis. Ex semine autē quantū dissimili, ea quoq; quæ & alijs modis feruntur, ut uites, & mala, atq; pira. Nanq; ijs pro semine nucleus, non ut supradictis fructus ipse. Et mespila semine nasci possunt. Omnia hæc tarda prouentur, ac degenerantia, & insito restituenda. Interdum etiā castaneæ. Quibusdā natura contrā, omnino non degenerandi, quoquo modo ferantur, ut cupressis, palmis, lauris. Nanq; & laurus pluribus modis feritur. Genera eius diximus. Ex his augusta, & baccalis & tinus simili modo feruntur. Baccæ mense Ianuario aquilonis afflatu siccante legūtur, expanduntq; raræ, ne calefiant acieui. Postea quidā fimo ad serendū paratas, urina madefaciūt. Alij in qualo pedibus in profuente deculant, donec auferatur cutis. Alioquin uligo infestat, nec patitur nasci. In sulco repastinato palmi altitudine, uicenæ ferē aceruatim mense Martio: eadem & propagine ferūtur. Triumphalisq; talea tantum. Myrti genera omnia in campania baccis ferūtur, Romæ propagine Tarentina. Democritus & alio modo feri docet, grandissimis baccarū tuis leuiter ne grana frangātur, eaq; intrita restem circūlini, atq; ita feri: parietē fore densitatis, ex quo uirgulæ differantur. Sic & spinas sepius causa ferunt, tomice moris spinarum circūlita. Pilas autē laurus & myrti inopia à trimatu tempesti-

uina

uum est transferre. Inter ea quæ semine feruntur, Mago in nucibus operosus est. Amygdala in argilla molli meridiem spectanti feri iubet. Gaudere & dura calidaq; terra, in pingui aut humida moriac sterilefcere. Serendas quàmmaxime falcatas & è nouella, fimoq; diluto maceratas per triduū, aut pridie quàm serantur aqua mulsa. Mucrone defigi, aciem lateris in aquilone spectare: ternas simul serendas trianguli ratione, palmo inter se distantes: denis diebus adaquari donec grandescāt. Iuglandes nuces porrectæ ferūtur commissuris iacentibus. Pinæ nucleis septenis ferē in ollas perforatas additis: aut ut laurus, quæ baccis feritur: Citrea, grano & propagine: sorba, semine & à radice plāta, & auulsiōe proueniūt. Sed illa in calidis, sorba & in frigidis & humidis. Natura & plātaria demonstrauit, multarum radicibus pullulante sobole densa, & pariente matre quas enecet. Eius quippe umbra turba indigesta premitur, ut in lauris, punicis, platanis, cerasis, prunis. Paucorū in hoc genere rami parciūt soboli, ut ulmorū palmarumq;. Nullis uero tales pulli proueniūt, nisi quarum radices amore solis atque imbris in summa tellure spatiantur. Omnia ea non statim moris est in sua locari, sed prius nutriti dari, atq; in feminarijsadolescere, iterumq; migrare. Qui transitus mirū in modum mitigat etiā syluestres: siue arborū quoq;, ut hōminum natura nouitatis ac peregrinationis auida est: siue discedentes uirus relinquunt, mansuescuntq; tractatu (ceu feræ) dum radici auellitur planta. Et aliud genus simile naturam monstrauit, auulsiq; arboribus stolones uixere. Quo in genere & cum perna sua auelluntur, partemq; aliquam è matris quoq; corpore auferunt secū simbratio corpore. Hoc modo plantantur punicæ, coryli, mali, sorbi, mespili, fraxini, fici, in primisq; uites. Cotonum ita satum degenerat. Ex eodē inuentum est, furculos abscissos ferere. Hoc primo sepius factū, sambucis, cotoneo, & rubis depactis. Mox & culturæ, ut populis, alnis, salici, quæ uel in uerso furculo feritur. Iam eæ ibi disponuntur, ubi libeat esse eas. Quamobrem feminarij curā ante cōuenit dici, q̃ transseatur ad alia genera. Nanq; & huic principio eligi solum refert, quoniā nutricem indulgentiorem esse q̃ matrem sæpe conuenit. Sit ergo hēcū succosumq; bipalio subactū, aduenis hospitale, & q̃ simillimū terræ in quam transferendum sit. Ante omnia elapidatum munitumq; ad incursum etiam gallinacæ generis. Quàm minime rimosum, ne penetrans sol exurat fibras. Interuallo sesquipedum feri, ne se inter se contingant. Præter alia uitia etiam uerminosa fiunt: ideo sartiri cōuenit sapius, herbasq; auelli. Præterea semina ipsa fruticantia supputare, ac falcem patiensuefcere. Cato & furcis crates imponi iubet, altitudine hominis, ad solem recipiendum: atq; integri culmo ad frigora arcenda. Sic pirorum malorumq; semina nutriri, sic pineas nuces, sic cū pressos, semine satas & ipsas. Minimis id gravis cōstat, ut uix perspicere quædā possint: non omittēdo naturæ miraculo, ex tam paruo gigni arbores, tanto maiore tritici & hordei gratio, ne quis fabam reputet. Quid simile originis suæ habēt malorū pirorumq; semina: his principijs respuentē secures materiem nasci, indomita pōderibus immēsis præla, arbores uellis, turribus murisq; impellēdis arietes. Hæc est naturæ uis, hæc potētia. Super omnia erit, è lachryma nasci aliquid, ut suo loco dicemus. Ergo è cupresso scēmina (mas enim ut diximus non gignit) pilulæ collectæ, quibus docui mensibus siccantur sole: ruptæq; emittunt semen, formicis mite expetitur: ampliatio etiā miraculo, tantuli animalis cibo absumi natalem tantarum arborum. Seritur mense Aprili, area æquata cylindris, aut uolgioris, densum: terraq; cribris supercernitur pollicis crassitudine. Contra immane pondus at tollere se non ualet, retorqueturq; sub terra. Ob hoc parciūt uestigijs. Leniter rigatur à solis occasu in trinis diebus, ut æqualiter bibat, donec erumpant. Differuntur post annum dodrantali filo custodita temperie, ut uiridi cœlo serantur, ac sine aura. Mirūq; dictū, periculum eo tantum die est, si rorauerit quantulumcunq; imbrem, aut si afflauerit. De reliquo tutæ sunt perpetua securitate, aquasq; postea odere. Et zizifa grano seruntur mense Aprili. Tuberes melius inserūtur in pruno syluestri, & malo cotoneo, & in calabrice: ea est spina syluestris. Quæcunq; optime & myxas recipit, utiliter & sorbos.

De transferendis seminarijs, & ulmis ferendis, & scrobibus.

Cap. XI

Pantas ex seminario transferre in aliud priusquam suo loco ponantur operose præcipi arbitror, licet translatione folia latiora fieri spondeant. Ulmorum priusquam folio uestiantur, samara colligenda est circa Martias Kalen. cum flauescere incipit. Deinde biduo in umbra siccata serenda, densa in refracto, terra super minutatim cibrata crassitudine quæ in cupressis. Pluuia si non adiuuent, riganda. Differendæ ex arearum uenis post annum in ulmaria, interuallo pedali in unamquamque partem. Maritas ulmos autumno serere utilius, quia carent semine. Nam eæ plantis feruntur. In arbutum quinquentes sub urbe transferunt, aut (ut quibusdam placet) quæ uicinum pedum esse ceperunt: sulco qui nouenarius dicitur, altitudine pedum trium, pari latitudine, & eo amplius circa 10 positas pedes terni undique è solido adaggerantur. Arulas id uocant in Campania. Interualla ex loci natura sumuntur. Aridiores serendas in campestribus conuenit. Populos & fraxinos, quia festinantius germinant, disponi quoque maturius conuenit, hoc est, ab Idibus Feb. plantis & ipsas nascentes. In disponendis arboribus arbutisq; ac uicinis, quincuncialis ordinum ratio uulgata & necessaria, non per flatu modo utilis, uerum & aspectu grata, quocumque modo intueare, in ordinem se porrigente uersu. Populis eadem ratio semine qua ulmos ferendi, transferendi quoque è seminarijs eadem & siluis. Ante omnia igitur in similem transferri terram aut meliorem oportet. Nec è tepidis aut præcoccibus in frigidis, aut serotinis situs, ut neque ex his in illos. Præfodere scrobes ante (si fieri posset) tanto donec pingui cespiti obducantur. Mago ante annum iubet, ut solem pluuiasq; com- 20 bibant: aut si conditio largita non sit, ignes in medio fieri ante menses duos, nec nisi post imbres in his feri. Altitudinem earum in argilloso, aut duro solo trium cubitorum esse in quamque partem. In prunis palmo amplius, & ubiq; caminata fossura ore compressiore sint. Nigra uero terra duo cubita, & palmum quadratis angulis. Eadem mensura Græci autores consentiunt; non altiores quino semipede esse debere, nec latiores duobus pedibus. Nusquam uero sesquipede minus alto, quoniam in humido solo ad uicina aquæ perueniat. Cato, si locus aquosus sit, inquit, latas pedes ternos. In faucibus imisq; palmum & pedem, altitudine tri pedum, eas lapide cõsterni: aut si non sit, perticis salignis uiridibus. Si neque eæ sint, sarmetis, ita ut in altitudinem semipedem trahantur. Nobis adijciendum uidetur ex prædicta arborum natura, ut altius demittantur eæ quæ summa tellure gaudet, 30 tanq; fraxinus, olea. Hæc & similia quaternos pedes oportet demitti. Cæteris sat est, si altitudinis pedes ternos effecerint. Excide, inquit, radicem istam Papyrius Cursor imperator, ad terrorem Prænestinorum prætoris. Destringi securis se teste, innoxium abradipartes, quæ se nudauerint terra. Aliqui lapides rotundos subijci malunt, qui & contineant humorem, & transmittant: non item planos facere, & à terreno arcere radicem, existimantes. Glarea substrata, inter utranque sententiam fuerit. Arborem nec minorem bima, nec maiorem trima transferri quidam præcipiunt: alij cum annum impleat: Cato crassiores quinque digitis. Non omisisset idem, si attineret meridianam cœli partem signare in cortice, ut translata in isdem & assueris statueretur horis: ne aquiloniæ meridianis oppositæ solibus finderentur, & algerent meridianæ aquilonibus. Quod è diuerso affectant etiam qui- 40 dam in uite ficoq; permutantes in contrariū. Densiores enim folio ita fieri, magisq; protegere fructum, & minus amittere: ficumq; sic etiam scanfilem fieri. Plerique id demum cauent, ut plaga deputati cacuminis meridiem spectet, ignari fissuris nimij uaporis oppositi. Id quidem in horam diei quintam uel octauam spectare maluerim. Aequè latet non negligendum, ne radices mora inarescāt, nèue à septentrionibus, aut ab ea parte cœli usq; ad exortum brumialem uento flante effodiantur arbores, aut certe non aduersæ rjs uentis radices præbeantur. Propter quod emoriuntur ignaris causæ agricolis. Cato omnes uentos, & imbrem quoq; in tota translatione damnat. Et hoc proderit, quàm plurimum terræ in qua uixerit, radicibus coherere, ac totas cespice circumligari: cum ob id Cato

in corbis transferri iubeat. Proculdubio utilissime quidam summā terrā contentus est subdi. Quidam punicis malis substrato lapide, nō rumpi pomū in arboribus tradunt. Radices inflexas poni melius. Arborē ipsam ita locari, ut media sit totius scrobis, necessariū. Ficus si scilla (bulborum hoc genus est) feratur, ocysime ferre traditur pomū, neq; uermi culationi obnoxiiū: quo uitio nō carent reliqua poma, similiter sata. Radicū eius magnam adhibendā curā, ut exemptas appareat, nō auulsas, quis dubitet? Qua ratione & reliqua confessa omittimus, sicuti terram circa radices fistucato spissandam, quod Cato primum in ea res esse censet: plagam quoque à trunco oblini fimo & folijs praeligari præcipiens.

De interuallis plantandarum arborum, & umbris, & stillicij dijs, & ubi plantari debeant. Cap. xii

Huius loci pars est ad interualla pertinēs. Quidam punicas, & myrtos, & lauros den-
 10 flores feri iusserūt, in pedibus tamē nouenis. Malos amplius paulo, uel magis etiam
 pios, magisq; amygdalas, & ficus: quod optime dijudicabit ramorum amplitudinis ra-
 tio, locorumq; & umbræ cuiusq; arboris: quoniā has quoque obseruari oportet. Breues
 sunt, quamuis magnarū arborū, quod in orbē ramos circinēt, ut in malis pirisq;. Eadem
 enormes cerasis, lauris. Iam quædam umbrarū proprietates. Iuglandium grauis & noxia,
 etiam capiti humano, omnibusq; iuxta satis. Necat germina & pinus, sed uentis utraque
 resistit, quoniā & protecta uinearum ratione egent. Stillicidia, pinus, quercus, ilicis pon-
 20 derosissima. Nullum cupressi, umbra minima, & in se conuoluta. Ficorum leuis, quamuis
 sparsa, ideoq; inter uineas feri non uetantur. Ulmorum leuis, etiam nutriendis quæcunq;
 opacat. Attico hæc quoq; uidetur ē grauiissimis: nec dubito, si emittantur in ramos. Con-
 strictæ quidem ulmi noxiam esse non arbitror. Iucunda & platani, quanquam crassa. Li-
 cet graminis credere nō soli, haud alia lætius operiente toros. Populo nulla ludentibus fo-
 lijs. Pinguis alno, sed pascens sata. Vitis sibi sufficit, mobili folio, iactatuq; crebro solem
 umbra temperans: eodem graui protegens in imbre. Omnium ferē leuis umbra, quorum
 pediculi longi. Non fastidienda hæc quoque scientia, atq; non in ultimis ponenda, quan-
 do quibusq; satis umbra aut nutrit, aut nouerca est. Iuglandiū quidem pinorumq; & pi-
 30 cearum, & abietis, quæcunque attigere, non dubie uenenum est. Stillicidij breuis definitio
 est. Omnium quæ proiecta frondis ita diffunduntur, ut per ipsas non defluant imbres,
 scilla scua est. Ergo plurimū intererit hac in quæstione, terra in qua feremus in quantum
 arbores quasq; alat. Iam per se colles minora quærunt interualla. Ventosis locis crebri-
 res feri conducit. Olea tamen maximo interuallo, de qua Catonis Italica sententia est: in
 xxv. pedibus minimum, plurimum xxx. feri. Sed hoc uariatur locorum natura. Non
 alia maior in Bætica arbor. In Africa uero (fides penes autores erit) miliarias uocari mul-
 tas narrant à pondere olei, quod ferant annuo prouentu. Ideo lxxv pedes Mago inter-
 uallo dedit undiq;: etiā in macro solo ac duro, atq; uentoso, cum minimum xlv. Bæti-
 ca quidem uberrimas messes inter oleas metit. Illam inscitiam pudendam esse conueniet,
 adulas interlucare iusto plus, & in senectam præcipitare, aut (plerunq; ipsis qui posuere
 40 coarguentibus imperitiam suam) totas excidere. Nihil est scedius agricolis, quàm gestæ
 rei pœnitentia, multo iam ut præstet laxitate delinquere.

Quæ arbores tarde crescant, & quæ celeriter: & de sabina.

Cap. xiii

Quædam autem natura tarde crescent, & in primis semine tantum nascentia, & lon-
 go æuo durantia. At quæ cito occidunt, uelocia sunt, ut ficus, punica, prunus, malus,
 pirus, myrtus, salix, & tamen antecedūt diuitijs. In trimatu enim ferre incipiunt, ostenden-
 tes & antè. Ex his lentissima pirus. Ocysima omnium cypirus, & pseudocypirus frutex.
 Procinus enim floret, semenq; profert. Omnia uero celerius adolescunt stolonibus abla-
 tis, unāq; in stirpem reductis alimentis. Eadē natura & propagines docuit. Rubi nanq;
 curuati fragilitate & simul proceritate nimia, defigunt rursus in terram capita, iterumq;
 nascuntur ex sese, repleturi omnia ni resistat cultura, prorsus ut possint uideri homines
 terræ

terræ causa geniti. Ita pessima atq; execranda res, propaginem tamē docuit, atq; radicem acquirit uiridem. Eadem autem natura est ederis. Cato propagari præter uitem tradit sicum, oleam, punicam, malorum genera omnia, laurum, prunos, myrtos, nuces auellanas, & prænestinas, platanum. Propaginum duo genera: ramo ab arbore depresso in scrobem quatuor pedum quoquò, & post biennium amputato flexu, plantaq; translata post trimatum: quas si longius ferre libeat, in qualis statim, aut uasis fistilibus defodere propagines aptissimum, ut in ijs transferantur. Alterum genus luxuriosius, radices in ipsa arbore sollicitando, traiectis per uasa fistilia uel qualos ramis, terraq; circumpactis: atque hoc blandimento impetratis radicibus, inter poma ipsa & cacumina (in summa enim cacumina hoc modo petuntur) audaci ingenio arbore aliam longe à tellure faciendi, eodem quo¹⁰ supra biennij spatio abscissa propagine, & cum qualis illis sata. Sabina herba propagine seritur & auulsione. Tradunt fece uini, aut è parietibus latere tuso mire ali. Iisdem modis rosmarinum serunt & ramo, quoniā neutri semen. Rhododendron propagine & semine.

De satione arborum, & insitione, & quomodo inuenta sit tenera insendi emplatratio.

Cap. XIII.

SEmine quoq; inferere natura docuit, raptim auum fame deuorato, solidocq;, & alui te-
Spore madido, cum fecundo fimi medicamine abiecto in mollibus arborum lecticis, & uentis sæpe translato in aliquas corticū rimas: Vnde uidimus cerasum in salice, platanū in lauro, laurum in ceraso & baccas simul discolors. Tradunt & monedulam condentem semina in thesauros cauernarum, eiusdem rei præbere causas. Hinc nata inoculatio futor²⁰ rix simili fistula aperiendi in arbore oculum cortice exciso, semenq; includendi eadē fistula sublatum ex alia. In ficis autem & malis hæc fuit inoculatio antiqua. Vergiliana querit finum in nodo gemmæ expulsi corticis, gemmamq; ex alia arbore includit. Et hæcenus natura ipsa docuit. Insitionem autem calus, magister alius, & penè numerosior, ad hunc modum: Agricola sedulus casam sepiis munimento cingens, quo minus putrescerent sudores, limen subdidit ex edera. At illæ uiuaci morsu apprehensæ, suam ex alieno fecere uirgam, apparuitq; truncum esse pro terra. Aufertur ergo ferra æqualiter superficies, leuigatur falce trūcus. Ratio postea duplex: Et prima inter corticem lignumq; inferendi. Timebant prisca truncū findere. Mox in forare ausi medio. Ipsiq; medullæ calamum imprimebant, unum inferentes, neque enim plures capiebat medulla. Subtilior postea ratio uel se³⁰ nos adiecit, mortalitati eorum ex numero succurrere persuasa, per media trunco leniter fissos, cuneoq; tenui fissuram custodiente, donec cuspidatim decussus descendat in rimam calamus. Multa in hoc seruanda. Primum omnium quæ patiatur coitum talem arbor, & cuius arboris calamus. Varie quoq; & non iisdem partibus subest omnibus succus. Vitibus ficisq; media sicciora, & è summa parte conceptus, ideo illinc surculi petuntur. Oleis circa medias succus, inde & surculi, cacumina sitiunt. Facillime coalescunt, quibus eadem corticis natura, quæq; pariter florentia eiusdem horæ germinationē succorumq; societatem habent. Lenta enim res est, quoties humidis repugnant sicca, mollibus corticum duri. Reliqua observatio, ne fissura in nodo fiat, repudiat quippe aduenam in hospitalis duritia: ut in parte nitidissima, ne longior multo tribus digitis, ne obliqua, ne translucens. Virgilius ex cacumine inferi uetat. Certumq; est, ab humeris arborum orientem æstiuum spectantibus surculos petendos, & è feracibus, & è germine nouello, nisi uetustæ arbori inferantur. Ii enim robustiores esse debent. Præterea ut prægnantes, hoc est germinatione turgentes, & q; parere illo sperauerint anno. Bimi utiq; nec tenuiores digito minimo. Inferuntur autem & inuersi, cum id agitur, ut minor altitudo in latitudine se fundat. Ante omnia gemmantes nitere cōueniet, nihil usquam ulcerosum esse, aut retorridum. Spei fauet medulla calami commissuræ, si in matre ligni corticisq; iungatur. Id enim satius quàm foris cortici æquari. Calami exacutio medullam ne nudet. Tenui tamen fistula detegat, ut fastigatio leui descendat cuneo, tribus non amplior digitis. Quod facillime contingit, tinctum aqua

aqua radēribus. Ne exacuat in uento, nec cortex à ligno decedat alterutri. Calamus ad corticem usque suum deprimitur. Ne luxetur dum deprimitur, nèue cortex replicetur in rugas. Ideo lachrymantes calamos inferi non oportet, non hercule magis quàm aridos: quia illo modo labat humore nimio cortex, hoc uitali defectu non humescit, neque incorporatur. Id etiam religionis seruant, ut luna crescente calamus utraq; deprimatur manu. Et alioquin in hoc opere duæ simul manus minus nituntur, necessario temperamento. Validius enim demissi tardius ferunt, fortius durant: contrarium ex diuerso. Ne hiscat nimium rima, laxeq; capiat, aut ne parum; & exprimat, aut compressum necet. Hoc maxime præcauendum, ut præualide accipientis trunco in media fissura relinquatur. Quisdam uestigio fissuræ falce in truncis facto, salice præligant marginem ipsum. Postea cuneos figunt, continente uinculo libertatem dehiscendi. Quædam in plantario insita eodem die transferuntur. Si crassior truncus inferatur, inter corticem & lignū inferi melius, cuneo optime offseo ne cortice rumpatur laxato. Cerasi libro dempto finduntur. Hæ soli & post brumam inferuntur. Dempto libro habent ueluti lanuginem, quæ si comprehendit insitum, putrefacit. Incolumi cuneo adactum utilissime astringitur. Inferere aptissimum quàmproximum terræ, si patiatur nodorum trunciq; ratio. Eminere calami sex digitorum longitudine non amplius debent. Cato argillæ, uel cretæ harenam, simumq; bubulum admisceri, atque ita usque ad lentorem subigi iubet, idq; interponi & circumlunari. Ex his quæ commentatus est, facile apparet illa ætate inter lignum & corticem, nec alio modo inferere solitos, aut ultra latitudinem duum digitorum calamos demittere. Inferi autem præcipit pira ac mala per uer, & post solstitium diebus L. post uindemias. Oleas autem & ficos per uer tantum luna sitiente, hoc est, sicca. Præterea post meridiem, ac sine uento austro. Mirum, quod non contentus insitum munisse, ut dictum est, & cespitem ab imbre frigoribusq; protexisse, ac mollibus bifidorum uiminum fascibus, lingua bubula (herbæ id genus est) insuper obtegi iubet, eamq; illigari operam stramentis. Nunc autem abunde arbitrantur paleato luto libros farcire, duos digitos insito extante. Verno inferentes tempus urget, incitantibus se gemmis, præterquàm in olea, cuius diutissime oculi parturiunt, minimumq; succi habent sub cortice, qui nimius insitis nocet. Punicam uero & ficum quanquàm aliàs sicca sint, recraftinare minime utile. Pirum uel florentem inferere 10 relict, & in Maium quoque mensem protendere insitionem. Quod si longius afferantur pomorum calami, rapo infixos optime custodire succum arbitrantur: Seruariq; inter duos imbrices iuxta riuos uel piscinas, utrinq; terra obstructos.

De uite inferenda.

Cap. xv

Vitium uero in scrobibus siccis stramēto opertos, ac deinde terta obrutos, ut cacumi ne existant. Cato uitem tribus modis inferit. Præsectam findi iubet per medullam, in eam surculos exacutos (ut dictum est) adigi, medullas iungi. Altero si inter sese uites contingant, utriusq; in obliquum latere contratio adrafo, iunctis medullis colligari. Tertium genus est, terebrare uitem in obliquum ad medullam, calamosq; addere longos pedes binos: atque ita ligatum insitum, intritaq; illitum operire terra, calamis subiectis. 40 Nostra ætas correxuit, ut Gallica uteretur terebra, quæ excuat, nec urit, quoniam adustio omnis hebetat, atque ut gemmascere incipiens legatur calamus. Nec plus quàm binis ab insito emineat oculis, ulmeo uimine alligatus, binæque circuncidatur acie à duabus partibus, ut inde potius distillet humor, qui maxime uites infestat. Deinde cum euoluissent flagella pedes binos, uinculum insiti incideretur, ubertati crassitudinis permissa. Vitis inferendis tempus dedere ab æquinoctio autumnus ad germinationis initia. Satiæ plantæ syluestrium radicibus inferuntur natura siccioribus. Si satiæ syluestribus inserantur, degenerant in feritatem. Reliqua cœlo constant. Aptissima insitis siccitas. Huius enim remedium appositis fictilibus uasis modicus humor per cinerem distillat. Inoculatio ro- ros amat leuiss.

De emplastratione.

Cap. xvi

EMplastrum ratio & ipsa ex inoculatione nata uideri potest. Crasso autem maxime cortici conuenit, sicut est ficus. Ergo amputatis omnibus ramis ne succū auocent, nitidissima in parte, quāque præcipua cernatur hilaritas, exempta scutula (ita ne descēdat ultrā ferum, cortici, imprimitur ex alia cortex par cum sui germinis mamma, sic cōpage densata cicatrici uel locus non sit, & statim unitas fiat, nō humorē, non afflatū recipiens: nihilominus tamen & luto munire, & uinculo melius. Hoc genus nō pridem repertū uolunt, qui nouis moribus fauent. Sed id etiā apud ueteres Græcos inuenitur, & apud Catonem, qui oleam sicumque sic inseri iussit, mensura etiā præfinita secundum reliquam diligentiam suam. Cortices scalp pro excidi quatuor digitorum longitudine, & trium latitudine, atque ita cōgumentari, & illa sua intrita oblini. Eadem ratione & in malo. Quidam huic generi misceui fissuram in uitibus, exempta cortice tessella, surculo à latere plano adigendo: Tot modis insitam arborem uidimus iuxta Tiburtestilium, omni genere pomorū onustum, alio ramo nucibus, alio baccis, aliunde uite, ficis, piris, punicis, malorumque generibus. Sed huic breuis fuit uita. Nec tamen omnē experimentis assequi naturā possumus. Quædam enim nasci, nisi sponte, nullo modo queunt: eaque immitibus tantū & desertis locis proueniunt. Capacissima insitorum omnium dicitur platanus, postea robur: uerū utraq; sapores corrumpunt. Quædam omni genere inseruntur, ut ficus & punica. Vitis non recipit emplastra, nec quibus tenuis ac caducus rimosusque cortex. Neque in inoculationem sicce aut humoris exigui. Fertilissima omnium inoculatio, postea emplastratio. Sed utraq; infirmissima. Et quæ cortice nituntur tantū, uel leui aura ocysime deplantantur. Inferere firmissimū, & fecundiusque ferere.

Exemplum huius rei.

Cap. xvii

Non est omittenda raritas unius exempli. Corellius eques Ro. Ateste genitus, inseruit castaneam suomet ipsam surculo in Neapolitano agro. Sic facta est castanea, quæ ab eo nomen accepit inter laudatas. Postea hæres eiusdem libertus Corellianam iterum inseruit. Hæc est inter eas differentia, illa copiosior, hæc Corelliana melior. Reliqua genera casus ingenio suo excogitauit, ac defractos ferere ramos docuit, cū palis defixi radices cepissent. Multa sic feruntur, in primisque ficus: omnibus quidē alijs modis nascens, præterquam talea. Optime quidē, si uastiore ramo pali modo exacuto adigatur alte, exiguo super terrā relicto capite, eoque ipso harena cooperto. Ramo feruntur & punica, palis laxato prius meatu: Item myrtus. Omnium horum longitudine triū pedum, crassitudine minus brachiali, cortice diligenter seruato, trunco exacuto. Myrtus & taleis feritur: morus talea tantū, quoniam ramo eam feri religio fulgurum prohibet. Quapropter de talearum statu nunc dicendum est. Seruandum in eo ante omnia, ut taleæ ex feracibus fiant arboribus, ne curuæ, ne scabræ, aut bifurcæ: ne uetenuioresque ut manum impleant, ne minores pedibus, ut illibato cortice, atque ut sectura inferior ponatur semper, & quod erit ab radice accumulaturque germinatio terra, donec robur planta capiat.

De cultura talearum, & quibus temporibus insitio fiat.

Cap. xviii

Quæ custodienda in talearum cultura Cato iudicauerit, ipsius uerbis optime præcipimus: Taleas oleaginas, quas in scrobe saturus eris, tripedaneas facito. Diligenterque tractato, ne liber laboret, cum dolabis aut secabis. Quas in seminario saturus eris pedales facito: eas sic inferito. Locus bipalio subactus sit, beneque glutus. Cum taleā demittis pede taleā opprimito. Si parū descēdat, malleo aut mateola adigito, cauetoque ne librum scindas. Cum adigis, palo prius locū feceris, quod taleā demittas, ita melius uiuet talea. Et ubi trimæ sunt, tū denique curæ sint, ubi liber se uertet. Si in scrobibus aut in sulcis seras, ternas taleas ponito. Eas diuaticato supra terrā, ne plus quatuor digitos transuerfos emineat, uel oculos ferito. Diligenter eximere oleam oportet, & radices quāmplurimas cum terra ferre. Vbi radices bene operueris, calcare bene ne quid noceat. Si quis querat quod tempus oleæ serendæ sit, agro sicco per sementem, agro læto per uer. Oliuetum diebus xv ante

ante æquinoctium uernum incipito putare. Ex eo die dies *xl* recte putabis. Id hoc modo putato. Quà locus recte ferax erit, quæ arida erunt, & si quid uentus interfregit, ea omnia eximito. Quà locus ferax non erit, id plus concidito, aratoq; bene, enodatoq;. Stirpes leues facito, circum oleas autumnò ablaqueato, & sterco addito. Qui oliuetum sapissimè & altissime miscebit, is tenuissimas radices exarabit. Radices si sursum abibunt, crassiores fient, & eo in radices uires oleæ abibunt. Quæ genera olearum, uel in quo genere terræ uiuere & feri debeant, quoq; spectare oliueta, diximus in ratione olei. Mago in colle & siccis, & argilla, & inter autumnum & brumam feri iussit. In crasso aut humido, aut subtriguo, à messe ad brumam. Quod præcepisse eum Africæ intelligitur. Italia quidem nunc uere maxime ferit. Sed si & autumnò libeat, post æquinoctium *xl.* diebus ad Vergiliarum occasum. *xiiii.* soli dies sunt, quibus feri noceat. Africæ peculiare quidè in oleastro est inferere. Quadam æternitate consenscunt proxima adoptioni uirga emissa, atq; ita alia arbore ex eadè iuuenescere: iterumq; & quoties opus sit, ut uires eadem oliueta cõsent. Inferitur aut oleaster calamo & inoculatione. Olea, ubi quercus effossa sit, male ponitur: quoniam uermes qui rauæ uocantur, in radice quercus nascuntur & transeunt. Non inhumare tales, aut siccare prius quàm ferantur, utilius compertum. Vetus oliuetum ab æquinoctio uerno intra Vergiliarum exortum interradi alternis annis, melius inuentum: Item mulsuum circumdare radici. Circumfodi autem omnibus annis à solstitio duum cubitorum scrobe pedali altitudine: stercoreari tertio anno. Mago idè amygdalas ab occasu Arcturi ad brumam feri iubet. Pira non eodem tempore omnia, quoniam non æque florent. Eadem oblonga aut rotunda, ab occasu Vergiliarum ad brumam. Reliqua genera media hyeme, ab occasu sagittæ, sub solanum aut septentrionem spectantia. Lautum ab occasu aquilæ ad occasum sagittæ. Connexa enim de tempore ferendi æque ratio est. Vere & autumnò id ex magna parte fieri decreuere. Est & alia hora circa canis ortus, pauciorib; nota, quoniam non omnibus locis utilis pariter intelligitur: sed haud omittèda nobis, nõ tractus alicuius ratione, uerum naturæ potius indagatibus. In Cyrenaica regione sub etesiarum flatu consuevit necnon & in Græcia, oleam maxime in Laconia. Cos insula & uites tunc ferit. Cæteri apud Græcos inoculare & inferere nõ dubitant, sed arborem non ferunt. Plurimumq; in eò locorum natura pollet. Namq; in Aegypto omni ferunt mense, & ubicunq; imbres æstiuo non sunt, ut in India & Aethiopia. Necessario post hæc autumnò feruntur arbores. Ergo tria tempora eadem germinationis, uer, & canis Arcturique ortus. Neq; enim animalium tantum est ad coitum audivitas, sed multo maior est terræ ac satorum omnium libido: quæ tempestiue uti, plurimum interest cõceptus. Peculiare utique in insitis, cum sit mutua cupiditas utrinq; coeundi. Qui uer probant, ab æquinoctio statim admittunt, prædicantes germina parturire, ideo faciles corticum esse cõplexus. Qui præferunt autumnum, ab Arcturi exortu, quoniam statim radicem quandam capiunt, & ad uer parata ueniant, atq; nõ protinus germinatio auferat uires. Quædam tamen statutum tempus anni habent ubiq;, ut cerasi & amygdalæ circa brumam, ferendi uel inferendi. De pluribus locorum situs optime iudicabit. Frigida enim & aquosa uerno cõferi oportet, sicca & calida autumnò. Communis quidem Italicæ ratio tempora ad hunc modum distribuit: Moro ab Idib. Februarijs in æquinoctium, piro autumnum, ita ut brumam: *xv.* nec minus diebus antecendant. Malis æstiuis & cotoneis, item forbis, prunis, post mediâ hyemem in Idus Februarias. Siliquæ Græcæ & persicis ante brumam per autumnum: Nucibus, iuglandi, & pineæ, & auellanæ Græcæ, atq; castaneæ, à kalendis Martijs ad Idus easdem: Salici, genistæ, circa Martias kalendas. Hanc in siccis semine, illam in humidis uirga feri diximus.

Quæ arbores societate gaudeant, & de disciplina ablaqueandi & accumulandi.

Et etiam noua inferendi ratio, ne quid sciens quidem præteream, quod usquam inuenerim, Columellæ excogitata, ut affirmat ipse, qua uel diuersæ insociabilesq; naturæ arborum copulentur, ut fici atq; oleæ. Iuxta hæc feri ficum iu-

Cap. *xix*

ber

bet, non ampliore interuallo, quàm ut cōtingi large possit, ramo oleæ quàm maxime sequaci atque obedituro: eumq; omni interim tempore edomari meditatione curuandi. Postea sico adepta uires, quod euenire trimæ atque utique quinquenni, detruncata super perficiet, ipsaq; deputata, ut dictū est, adraso cacumine defigi in crure fici, custoditum uin culis, ne curuatura fugiat. Ita quodam propaginum insectorumq; temperamento, triennio communi inter duas matres coalescere. Quarto anno abscisum totū adoptantis esse: non dum uulgata ratione, haud mihi certe satis comperta. Cæterum eadem illa de calidis frigidisq; & humidis & siccis supra dicta ratio, & scrobes fodere monstrauit. In aquosis enim neque altos, neque amplos facere expediet: aliter æstuoso solo & siccio, ut quàm maxime accipiant aquam contineantq;. Hæc & apud ueteres arbores colendi ratio est. Fer-¹⁰ uentibus enim locis accumulanti æstate radices operiuntq;, ne solis ardor exurat. Aliubi ablaqueat, perflatusq; admittit. Idem hyeme cumulis à gelu uindicat. Cōtrà illi hyeme aperiūt, humorēq; sitientibus quærūt. Vbiq; circūfodiēdi arbores ratio in circuitu pedes in orbē ternos, neq; id in pratis, quādo amore solis humorisq; in summa tellure oberant. Et de arboribus hæc quidē fructus gratia serēdis in serēdisq; in uniuersum sint dicta.

De salicto & harundineti, & cæteris cædis ad perticas, palos. Cap. xx

Hinc restat earū ratio, quæ propter alias feruntur, uineas maxime, cædua ligno. Principatū in ijs obtinet salices, quarū satio sit loco madido: tamē refosso duos pedes & semipedē, talea sesquipedali, uel pertica, quæ utilior quo plenior. Interuallo esse debet perdes seni, trimæ pedibus binis à terra putatione coercentur, ut sic se in latitudinem fundat,²⁰ ac sine scalis tondēatur. Salix enim fecūdior est quo terre propior. Has quoq; omnibus annis cōfodi iubent mense Aprili. Hæc est uiminalium cultura. Perticalis & uirga & talea feritur fossura eadem. Perticas ex ea cædi iustum est quarto serē anno. Et eæ autem senescunt propagine sarciant locū, pertica immersa, ac post annum recisa. Salicis uiminalis iugera singula sufficiunt xxv. uineę iugeribus. Eiusdem rei causa populus alba feritur bipedateo pastinatu, talea sesquipedali, biduo siccata, palmipede interuallo, terra superiniecta duorum cubitorum crassitudine. Harundo etiamnum dilutior quàm hæc solo gaudet. Seritur bulbo radicis, quem alij oculum appellāt, dodrantali serobe, interuallo duū pedum & semipedis: reficiturq; ex sese uetere harundineti extirpato, quod utilius repletum quàm castrare sicut antea. Nanq; inter se radices serpūt, mutuoq; discursu necantur.³⁰ Tempus inserendi, priusquam oculi harundinum intumescant, ante kalen. Martias. Crescit ad brumam usq;, desinitq; cum durescere incipit. Hoc signum, quod tempestiuum habet cæsuram: & hanc aut, quoties & uineam fodiendam putāt. Seritur & transuersa, non alte terra cōdita, erumpuntq; singulis oculis totidem plantę. Seritur & deplantata pedali sulco binis obrutis gemmis, ut tertius nodus terram attingat pronò cacumine, ne rores concipiat. Cæditur & decrescēte luna. Vineis anno siccata utilior quàm uiridis. Castanea pedamentis omnibus præfertur facilitate tractatus, perdurandi peruiacia, regerminatio ne cædua uel salice lætior. Quærit solū facile, nec non harenosum, maximeq; sabulum humidum aut carbunculum, uel tophi etiam farinam, quamlibet opaco septentrionali q; præfrigido situ, uel etiā decliui. Recusat eadem gallicam, rubricam, cretam, omnemq; ter-⁴⁰ ræ fecunditatē, qua feri nuces diximus. Sed nisi ex maximis nō provenit, nec nisi quinis acruatim satis. Perfringi solum debet suprā ex Nouembri mense in Februariū: quo solute, sponte cadunt ex arbore, atq; subnascuntur. Interualla sint pedalia undiq; sulco dodrantali. Ex hoc seminario transferuntur in aliud, bipedali interuallo, plus biennio. Sunt & propagines nulli quidē faciliores. Nudata enim radice, tota in sulco prosternitur. Tunc ex cacumine super terrā relicto renascitur, & alia ab radice. Sed translata nescit hospitari, paucaq; nouitatem. Biennio serē postea profilit. Ideo nucibus potius quàm plantaria cædua implentur. Cultura non alia quàm supradictis fodiendis supputandisq; per bienniu sequens, De cætero ipsa se colit, umbra stolones superuacuos enecante. Cæditur

intra septimum annum. Sufficiunt pedamenta iugeri unius uicenis uinearum iugeribus, quando etiam ea bifida stirpe fiunt, duratq; ultra alteram syluæ suæ cæsuram. Esculus similiter prouenit, cæsuræ triennio senior, nimis morosa nasci. In quacunque terra seritur, nascitur è balano, sed non nisi esculi, scrobe dodrantali, interuallis duorum pedum seritur leuiter quater anno. Hoc pedamentum minime putrescit, læsumq; maxime fruticat. Præter hæc sunt cædua quæ diximus, fraxinus, laurus, persica, corylus, malus, sed tardius nascuntur. Terram defixa uix tolerant, non modo humorem. Sambucus contra firmissima ad palum, talis seritur ut populus. Nam de cupresso satis diximus.

De culturis, & disciplina excolendarum uinearum.

Cap. xxxi

ET prædictis uelut armamentis uinearum, restat ipsarum natura præcipua tradenda cura. Vitium surculi & quarundam arborum, quibus fungosior intus natura est, geniculatis ramorum nodis intersepiunt medullam. Ferula ipsæ breues, & ad summa breuiiores, articulis utriusque duobus internodia includunt. Medulla, siue illa uitalis anima est, ante se tendit, longitudinem impellens, quandiu nodis peruiâ patet fistula. Cum uero concreti ademere transactum, repercussa erumpit, ab ima sui parte, iuxta priorem nodum alternis lateribus semper inguinibus, ut dictum est in harudine ac ferula, quorum dextrum ab imo intelligitur articulo, læuum in proximo, atq; ita per uices. Hæc uocatur in uite gemma, cum ibi cespitem facit. Antè uero quæ faciat, in concauo oculus: & in cacumine ipso, germen. Sic palmites, nepotes, nux, folia, pampini gignuntur. Mitumq; firmiora esse in dextra parte genita. Hos ergo in surculis nodos cum feruntur, medios secare oportet, ita ne profluat medulla. Et in fico quidè dodrantales paxilli solo patefacto feruntur, sic ut descendat quæ proxima arbori fuerit, duo oculi extra terram emineant. Oculi autem in arborum surculis proprie uocantur unde germinant. Hæc de causa & in plataris aliquando eodè anno ferunt, quos fuere laturi fructus in arbore, cum tempestiue sati prægnantes, inchoatos conceptus alibi pariunt. Ita satas ficos, tertio anno transferre facile. Hoc pro senescendi celeritate attributum huic arbori, ut citissime probeniat. Vitium numerosior satus. Primum omnium nihil seritur ex his, nisi inutile & deputatum in sarmento. Opputatur autem quicquid proximo tulit fructum. Solebat capitulatus utriusque è duro surculus seri, eoq; argumento malleolus uocatur etiam nunc. Postea auelli cum sua calce coeptus est, ut in fico: nec est aliud uiuacius. Tertiū genus adiectum etiamnum expeditius sine calce, propter quod sagittæ uocantur, cum intorti panguntur. Idem cum decisi nec intorti trigemmes. Plures autem ex eodè surculo hoc modo fiunt. Serere è pampinariis sterile est: nec nisi fecundo oportet. Quæ raros habet nodos, infœcundæ iudicantur. At densitas gemmarum, fertilitatis iudicium est. Quidam seri uetant nisi eos, qui floruerint, surculos. Sagittas sere minus utile, quoniā in transferendo facile rumpitur quod intortum fuit. Seruntur pedali, non breuiiores, longitudine, quinque, sex uel nodorum. Pauciores tribus gemmis in hac mensura esse non poterunt. Inseri eodè die quo putant, utilissimum. Si multo postea necesse sit serere custoditos (uti præcepimus) oportet cauere utique, ne extra terram positi sole inarescant, uentoue aut frigore hebetentur. Qui diutius in sicco fuerint priusquam serantur, in aqua pluribus diebus reuiuiscant. Solum apricum & amplissimum in seminario, siue in uinea, biduo pastinari debet ternos pedes, bipalio alto marra reijci quaternorum pedum ferramento, ita ut in pedes binos fossa procedat. Fossatum purgari, & extēdi, ne crudum relinquatur. Verum & exigui mensura. Male pastinatum deprehendunt scamna inæqualia. Metienda est & ea pars quæ interiacet puluini. Surculi feruntur & in scrobe & in sulco longiore, super quos tenerrima ingeritur terra. Sed in gracili solo frustra, nisi substrato pinguiore. Nec minus quam duos integri oportet, & proximam attingi terram, & eodè paxillo deprimi & spissari. Interesse in plantario sesquipedes inter bina semina in latitudinem, in longitudinem semisses. Ita satos malleolos xxxiii. mense recidere ad imum articulum, nisi ipsi parcarunt. Oculorum inde materia emicat cum aqua, xxxv. i. mense uiuicula transfertur. Est & luxuriosa ratio uites ferendi, ut quatuor malleoli uehementi uinculo colligantur in parte luxuriosa: atq; ita uel per ossa bubuli

crutis, uel per colla scitilia traieci, obruantur binis eminentibus gemmis. Humescit hoc modo, recisq; palmitem emittunt. Postea fistula fracta radix libere capit uires, uiamq; fert, & omnium corporum suorum acinos. In alio genere inuétu nouitio finditur malleolus, medullaq; erasa in se colligatur ipsi caules, ita ut gemmis parcatut omni modo. Tum malleolus in terra fimo mixta feritur, & cum spargere ceperit caules, deciditur, foditurq; sapius. Talis uia acinos nihil intus ligni habituros Columella promittit, cum uiuere semina ipsa perquam mirum sit, & medulla adempta nasci. Surculis etiam quibusnam sit articulatio arboris, non omittendū uidetur. Namq; buxi tenuissimis quinis senis colligatis depacti proueniunt. Quondam in obseruatione erat, ut defringerentur ex impuritate buxo, aliter uiuere non crediti. Detrahere hæc experimenta seminarij curaq;. Sequitur uinearum ratio. Quinq; generū hæc: Sparsis per terram palmitibus, aut per se uite subrecta, uel cum adminiculo sine iugo, aut pedata simplici iugo, aut compluiata quadruplici. Quæ pedata ratio erit, eadē intelligitur eius quoq; in qua sine adminiculo uitis per se stabit. Id enim non fit nisi pedamenti inopia. Simplici iugo constat porrecto ordine, quem canterium appellant. Meliorq; ea uino, quando sibi ipsa non obumbrat, assiduoq; sole coquitur, & afflatum magis sentit, & celerius rorem dimittit: Pampinationi quoq; & occationi, omniq; operi facilius. Super cætera deflorescit utilius. Iugum sit pertica aut harundine, aut crine, funiculoue, ut in Hispania Brundisioq;. Compluiata copiosior uino est, dicta à cauis ædiū cōpluijs. Diuiditur in quaternas partes totidē iugis. Huius serendi ratio dicitur, eadē ualitura in omni genere, in hoc uero numerosior tantū. His uero tribus feritur modis: Optime in pastinato, proxime in sulco, nouissime in scrobe. De pastinatione dictū est. De sulco, & uinearū putatione. Cap. xxii

Sin loco palæ satis est: Scrobibus ternorū pedū in quamcūq; partem. Altitudo in quocunq; genere tripedalis, ideo nec uitis minor transferri debet, extatura etiamnū duabus gemmis. Emolliri terrā minutis in scrobe ima sulcis, fimoq; misceri necessarium. Cliuosa altiores poscunt scrobes, præterea puluinatis à deuexitate labris. Quæ ex his longiores fient, ut uites binas accipiant. E diuerso aliæ locabuntur. Esse uitis radicem in media scrobe oportet. Sed ipsam innixam solido in orientem æquinoctialem spectare. Adminicula prima è calamo accipere. Vineas limitari decumano xviii. pedum latitudinis ad contrarios uehiculorum transitis, alijsq; transversis limitibus denūm pedum distingi per media iugera. Aut si maior modus sit, totidem pedum cardine, quot decumano limitari. Semper uero quintanis semitari, hoc est, ut quinto quoq; palo singulæ iugo paginæ includantur. Solo spisso, non nisi repastinato, nec nisi uiuiradicem ferit: tenero & soluto, uel malleolum sulco, uel scrobe. In colles sulcos agere transuersos melius quàm pastinare, ut defluuia palis eorū cōtineantur. Aquoso cælo, uel sicco solo, malleolos ferere autumno, nisi si tractus ratio mutauerit. Siccus enim & calidus autumno poscit feri, humidus frigidusq; etiam ueris exitu. In arido solo uiuiradix quoq; frustra feritur. Male & in siccis malleolos, nisi post imbrem. At in riguis, uel frondens uitis, & usq; ad solstitium recte, ut in Hispania. Quiescere uentos sationis die utilissimum. Pleriq; austros optant, Caeto abdicat. Interesse medio temperamento inter binas uites oportet pedes quinos. Minimum autem lato solo pedes quaternos, tenui plurimum octonos. Umbri & Marsi ad uicenos intermittunt arationis gratia in his quæ uocant porculeta. Pluuio & caliginoso tractu ratiore ponit, sicco densiores cōgruit. Subtilitas parsimonix compendia inuenit, cum uinea in pastinato feritur, obiter seminarium faciendi, ut uiuiradix loco suo, & malleolos qui transferatur, inter uites ordine feratur. Quæ ratio in iugero circiter xviii. uiuiradices donat. interest autē biennū fructus, quo tardius in sato prouenit quàm in translato. Viuiradix posita in uinea post annum refecatur usq; ad terram, ut unus tantū emineat ocululus, adminiculo iuxta affixo, & fimo addito. Simili modo & secundo anno reciditur, uiresq; cōcipit, & intra se pascit suffecturas oneri, cum aliàs festinatione parienti gracilescat, ac emuci

ac emucida, ni cohibeatur castigatione tali, in foetum exeat tota. Nihil auidius nascitur, ac nisi ad pariendū uires seruentur, tota sit foetus. Pedamēta optima quę diximus, aut ridicę robore, oleaę; aut si non sint, pali ē iunipero, cupresso, laburno, sambuco. Reliquorū generū sudēs omnibus annis reciduntur. Saluberrima in iugo harūdo cōnexa fasciculis, durat quinis annis. Cum breuiiores palmites sarmento iunguntur inter se funium modo, ex hoc arcus funera dicuntur. Tertiū uinea annus palmitem uelocem robustumq; emittit, & quem faciat ætas uitem. Hic in iugum insilit. Quidam tunc excæcant eum supina falce auferendo oculos, ut noxia iniuria longius euocent. Viliior enim consuetudo pariendi, satiusq; pampinos adiugata detergere, usquequo placeat roborari eam. Sunt qui uetant

10 tangi proximo anno quo translata sit, neque ante l. x. mensem falce curari. Tunc autem ad tres gemmas recidi. Alij proximo quidem anno recidunt, sed ut ternos quaternosq; singulis annis adijciant articulos, quarto demum perducant ad iugum. Id utrunque fructum tardum, præterea recurridum & nodosum reddit, pumilionum incremento. Optimum autem, matrem esse firmam, postea foetum audacem. Nec tutum est quod cicatricosum, magno imperitię errore. Quicquid est tale, plagis nascitur, nō ē matre. Totas enim habet illa uires dum roboratur, & annuos accipit tota foetus, cum permissum fuerit nasci. Nil natura portionibus parit. Quę cum excreuerit, satis firma protinus in iugo collocari debebit: Sin etiamnum infirmior erit, sub ipso iugo hospitari recisa; uiribus non ætate decernitur. Temetarium est, ante crassitudinem pollicarem uiti imperare. Sequenti an-

20 no palmites salutentur pro uiribus matris singuli aut gemini. Idem & secundo, si cogit infirmitas, nutrantur: tertioq; demum anno duo adijciantur. Nec sunt plures quaternis unquam permittendi. Breuiterq; nō indulgendum est, & semper inhibenda fecunditas: Ea est enim natura, ut parere malit quā uiuere. Quicquid materię adimitur, fructui accedit. Illa semina mauult, quā fructum gigni, quoniam fructus caduca res est. Sic perniciose luxuriat, nec ampliat se, sed egerit. Dabit consilium & soli natura. In macro etiā si uires habebit, recisa intra iugum moretur, ut omnis foetura sub eo exeat. Minimum id esse debebit interuallum, ut attingat iugum, superetq; non teneat: adeo non recumbat in eo, nec delicate se spargat. Ita temperetur hic modus, ut crescere etiā malit quā parere. Palmes duas tresq; gemmas sub iugo habere debet ex quibus materia nascatur: tunc per iugum mergi alligariq; ut sustineatur iugo, non pendeat. Vinculo mox astrictus a tertia

30 gemma alligari, quoniam & sic coercetur impetus materię, densioresq; citrà pampini exultant: cacumen religari uetant. Natura hæc est, deiecta pars aut præligata fructum dat, plurimumq; ipsa curuatur. Quod citrà est, materiẽ mittit, offensante credo spiritu, & illa quam diximus medulla. Quę ita emicuerit materia, fructum dabit anno sequēte. Sic duo genera palmitum: Quod ē duro exit, materiāq; in proximum annum promittit, pampinatum uocatur: at ubi supra cicatricem est, fructuarium. Alterum ex anniculo palmitē, semperq; fructuarium relinquitur sub iugo, & qui uocatur custos. Hic est nouellus palmes, non longior tribus gemmis, proximo anno materiā daturus, si uitis luxuria se consumpserit. Et alius iuxta eum uerrucę magnitudine, qui furunculus appellatur, si forte custos fallat. Vitis antequā septimū annum a surculo compleat, euocata ad fructum euanescit, ac moritur. Nec ueterem placet palmitem in longum, & ad quartum usq; pedamentum emitti, quod alij dracones, alij iuniculos uocant, ut faciant quę masculēta appellant. Cum induruit uitis, pessimum in uinea traducere. Quinto anno & ipsi palmites intorquentur, singulaę ē singulis materię emittuntur, ac deinde ē proximis, prioresq; amputantur: semper custodem relinqui melius, sed is proximus uiti esse debet, nec longior quā dictū est. Ei si luxuriauerint palmites, intorquetur: ut quatuor materias, uel duas si unijuga erit uinea, emittat. Si per se uitis ordinabitur sine pedamento, quaecunque tamen initio adminiculū desiderabit, dum stare cōdiscat, & recta surgere. Cetera a primordio eadem. Diuidi autem putatione pollices æquali examine undiq; ne prægrauer fructus parte ali-

qua, obster idem depressens prohibebit in excelsum emicare. Huic uineæ trium pedum altitudo excelsior, nutat, cæteris à quinto, dum ne excedat hominis longitudinē iustam. His quoq; quæ sparguntur in terra breuis ad innitendū caueas circumdēt, scrobibus per ambitum actis, ne uagi palmities inter se pugnēt occurrentes: maiorq; pars terrarum ita supina in tellure uindemiā metit. Siquidē & in Africa, & in Aegypto Syriaq; ac tota Asia, & multis locis Europæ hic mos præualeat. Ibi ergo iuxta terrā cōprimi debet uitis: eodem modo & tempore nutrita radice, quo in iugata uinea, ut semper pollices tantū relinquatur fertili solo cum tribus gemmis, graciliore quinis: præstatq; multos esse q̄p̄ lōgos. Quæ de natura soli diximus, tanto potentiora sentientur, quāto propior fuerit uua terræ. Genera separari ac singulis cōseri tractibus utilissimū. Mixtura enim generū etiā in uino non modo in musto discors. Aut si misceantur, nō alia q̄p̄ pariter mature scētia iungi necessarium. Iuga altiora quo latior ager, & quo planior: item roscido, nebuloso, minusq; uentoso conueniunt. Contrā, humiliora gracili & arido, æstuoso, uentisq; exposito. Iuga ad pedamentum q̄p̄ arctissimo nodo uinciri oportet, uitēm leui contineri. Quæ genera uitū, & in quali solo cœloq; essent cōserenda, cum enumeraremus naturas earū & uinorū, notauimus: De reliquo cultu uehementē ambigitur. Pleriq; æstate tota post singulos rores cōfodi iubent uineam. Alij uetant gemmantem: decuti enim oculos, tactūq; intrantiū deteri: & ob id arandum procul omne quidem pecus, sed maxime lanatū, quoniā facillime auferat gemmas: Inimicos & pubescente uua rastros: satisq; esse uineam ter anno confodi, ab æquinoctio uerno ad uergiliarū exortū, & canis exortum, & nigrescente acino. Quidam ita determinant: Veterem semel à uindemia ante brumā, cum aliq; ablaqueare & stercoreare satis putent. Iterū ab Idib. Aprilis ante q̄p̄ cōcipiat, hoc est, in vi. Idus Marj. Deinde prius q̄p̄ florere incipiat, & cum defloruerit, & uariāte se uua. Peritiores affirmāt, si iusto sapius fodiatur, in tantū tenerescere acinos, ut rumpantur. Quæ fodiuntur, ante feruētes horas diei fodiendas cōuenit: sicuti lū: ū neq; arare, neq; fodere: Fossione puluerē excitatū cōtra soles nebulasq; prodesse. Pampinatio uerna in confesso est, ab Idibus Maijs intra dies x utiq; ante q̄p̄ florere incipiat, & eam infra iugū debere fieri. De sequēte uariant sententiæ. Cum defloruerit, aliqui pampinandū putāt: alij sub ipsa maturitare. Sed de his Catonis præcepta decernēt. Nanq; pampinatiō tradenda ratio est. Protinus hanc à uindemia, ubi cœli temporis indulget, adiūtur. Sed hoc fieri nunq; debet ratione naturę ante aquilę exortum, ut in siderum causis docebimus proximo uolumine. Imò uero fauonio, quoniam anceps culpa sit præpropere festinationis. Si faucias recenti medicina mordeat quædam hyemis ruminatio, certū est gemmas earū frigore hebetari, plagasq; findi, & cœli uitio exuri oculos lachryma distillante. Nam gelu fragiles fieri quis nesciat? Operatum ista computatio est in latifundijs, non legitima naturę festinatio: quo maturius putantur aptis diebus, eo plus materię fundunt: quo serius, eo fructū uberiorem. Quare macras prius cōuenit putare, ualidas nouissime. Plagam omnem obliquam fieri, ut facile decidant imbres: & ad terram uerti, quàm leuissima cicatrice acie falcis exacta plagaq; cōuclata. Recidi autē semper inter duas gemmas, ne sit uulnus oculis in recisa parte. Nigram esse eam existimāt: & donec ad synceram ueniat, recidendam: quoniam ē uitiosa materie utilis non exeat. Si macra uitis idoneos palmities non habeat, ad terrā recidi eam, nouosq; elici utilissimum. In pampinatione nō hos detrahare pampinos, qui cum uua sint: Id enim uuas supplantat præterq; in nouella uinea. Inutiles iudicantur in latere nati, non ab oculo: quippe etiam uua quæ nascatur è duro rigescente, ut nisi ferro detrahi non possit. Pedamentū quidam inter duas uites utilius putant statui, & facilius ablaqueantur ita, meliusq; est unijugo uineæ, si tamen & ipsi iugo sint uires, nec flatu infesta regio. In quadripartita q̄p̄ proximum oneri adminiculum esse debet: ne tamen impedimentū sentiat ablaqueatio, cubito abesse, non amplius: ablaqueari autem prius quàm putari iubent. Cato de omni cultura uitium ita præcipit: Quàm altissimā uineam facito, alligatoq; recte, dum ne nimium constrin-

gas, hocq; modo eam curato: Capita uitū putata circumfodito, arare incipito. Vltro citroq; sulcos perpetuos ducito. Vites teneras quamprimum propagato, ueteres quā minime castrato. Potius si opus fuerit deſcito, biennioq; poſt præcidito. Vitem nouellam reſecari tum erit tempus, ubi ualebit. Si uinea ab uite caluata erit, ſulcos interponito, ibiq; uiuiradicem ſerito: Vmbram à ſulcis remoueto, crebroq; fodito. In uinea ueteri ſerito ocymum. Si macra erit, quod granū capit ne ſerito, & circum capita addito ſtercus, paleas, uinaceas, aut aliquid horunce. Vbi uinea frondere cœperit, pampinato. Vineas nouellas alligato crebro, ne caulis præfringatur. Et quæ iam in perticâ ibit, eius pāpinos teneros alligato leuiter, porrigitoque. Quæ ubi recte ſtererint, ubi uua uaria fieri cœperit, uites ſubligato. Vitis inſitio una eſt per uer, altera cum uua floret: ea optima eſt. Vineam ueterem ſi in alium locum transferre uoles, duntaxat brachium craſſum primum deputato. Binas gemmas nec amplius relinquito. Ex radicibus bene effodito. Et caue radices ne ſaucies. Ita uti fuerit ponito in ſcrobe, aut in ſulco, operitoq; & bene occulcato. Eodemq; modo uineam ſtatuminato, alligato, laxatoq; uti fuerat, crebroq; fodito. Ocymū quod in uinea ſeri iubet, antiqui appellabant pabulum, umbræ patiens, quod celerrime proteniat.

Ratio arbuſtorum.

Cap. xxiii

ſequitur arbuſti ratio, mirum in modum damnata Sarſenæ patri ſiliōque, celebrata Scroſæ, uetiſſimis poſt Catonē, peritiſſimisq; ac ne à Scroſa quidem, niſi uni Itæ hæ conceſſa: cum tam longo iudicetur æuo, nobilia uina non niſi in arbuſtis gigni, & in his quoque laudatiora ſummis, ſicut uberiora imis: Adeo excellentate proſicitur. Hæ ratione & arbores eliguntur. Prima omnium ulmus, excepta propter nimiam frondem atrox. Deinde populus nigra, eadem de cauſa, minus denſa folio. Non ſpernunt plerique & fraxinum, ficumq; & etiam oleam, ſi non ſit umbroſa ramis. Harum ſatus cultusq; ab uide tractatus eſt. Ante triceſimum ſextum menſem attingi ſalce uetantur. Alternantur brachia. Alternis putantur annis. Sexto anno maritantur. Tranſpadana Italia præter ſupradicta, cornu, populo, tilia, acere, orno, carpino, quercu, arbuſtat agros: Venetia ſalice, propter uliginem ſoli. Et ulmus detruncata à media in ramorum ſcamna digeritur, nulla ferè xx. pedum altiore arbore. Tabulata earum ab octauo pede altitudinis dilatantur in collibus ſiccisq; agris, à xii. in campeſtribus & humidis. Meridianum ſolem ſpectare palmæ debent. Rami à proiectu digitorum modo ſubrigi, conſili in hiſ tenuium quoque uirgultorum barba, ne obumbrent. Interuallum iuſtum arborum, ſi aretur ſolum, quadragenī pedes in terga frontemq; in latera uiceni. Si non aretur, hoc in omnes partes. Singulis denas ſæpe adnutriunt uites, damnato agricola minus ternis. Maritare niſi ualidas inimicum, enecante ueloci uitium incremēto. Serere tripedaneo ſcrobe neceſſarium, diſtantes inter ſe ſe arboremq; ſingulis pedibus. Nihil ibi malleolis atq; paſtinationi, nulla fodiendi impendia: utpote cum arbuſti ratio hæ peculiari dote præſter, quod in eodem ſolo ſeri fruges & uitibus prodeſt. Superq; quod uindicans ſe altitudo, non, ut in uinea, ad arcendas animaliū iniurias pariete, uel ſepe, uel foſſarum utique impendio muniti ſe cogat. In arbuſto è prædictis ſola uiuiradicis ratio, item propaginum, & hæc gemina, ut diximus. Qualorum in ipſo tabulato maxime probata, quoniam à percore tutiſſima eſt. Altera, deflexa uite uel palmite iuxta ſuam arborem, aut circa proximam cœlibem. Quod ſupra terram eſt è matre, radi iubetur ne fruticet. In terra nō pauciores gemmæ quatuor obuſtut ad radicem capiendam, extrâ in capite binæ relinquuntur. Vitis in arbuſto quatuor pedes in longo conſtat, omni ſulco tres lato, alto duos cum ſempede. Poſt annum propago inciditur ad medullam, ut paulatim radicibus ſuis aſſueſcat. Caulis à capite ad duas gemmas reciditur. Tertio totus mergus abſciditur, reponiturq; altius in terram, ne ex recifo frondeat. Tolli uiuiradix à uindemia protinus debet. Nuper repertum, draconem ſerere iuxta arborem: ita appellamus palmitem emeritum, pluribuſq; induratum annis. Hunc præciſum quā maxima amplitudine tri-

bus partibus longitudinis deraſo cortice quatenus obruatur, unde & raſilem uocant, deprimere ſulco, reliqua parte ad arborem erecta, ocyſſimum in uite. Si gracilis ſit uitis aut terra, uſitatum eſt quàmproxime ſolum decidi, donec firmetur radix: ſicut neq; roſcidam ſeri, neq; à ſeptentrionis ſtatu. Vites aquilonem ſpectare debent ipſæ, palmites autem earundem ad meridiem. Non eſt feſtinandum ad putationem nouellæ, ſed primo in circulos materies colligenda, nec niſi ualide putatio admoûeda. Seriora ſerè anno ad fructum arbuſta, quàm uitis iugata. Sunt qui omnino putari uetant, priuſquam arborum longitudinem æquauerit. Prima falce ſex pedes à terra recidatur flagello inſtrà relicto, & naſci coacto in curuatione materiæ. Tres ei gemmæ nō amplius deputato ſuperſint. Ex his emiſſi palmites proximo anno imis inferantur ſcamnis, ac per ſingulos annos ad ſuperiora ſcandant, relicto ſemper duramento in ſingulis tabulatis, & emiſſario uno, qui ſubeat uſque quo placuerit. De cætero putationi omni, flagella quæ proxime tulerint recidantur. Noua circūciſis undiq; capreolis ſpargantur in tabulatis. Vernacula putatio deiectis per ramos uitium crinibus circunueſtit arborem, crinesq; ipſos uis: Gallica in traduces porrigitur, Æmilie uia: in ridicæ attiniarum ambitu frondem earum fugiens. Eſt quorundam imperitia ſub ramo uinculo ſuſpendendi, ſuffocante iniuria: quando cōtineri debet uimine, non arctari. Quinimo etiam quibus ſalices ſuperſunt, molliore hoc uinculo facere malunt, herbaq; ſiculi quàm uocant ampelodeſmon: Græcia uero uniuerſa iunco, cypero, ulua. Liberam quoq; uinculo per aliquot dies uagari, & inconditam ſpargi, atq; in terra quam per totum annum ſpectauerit recumbere. Nanque ut ueterina à iugo, & canes à curſu uoluta tior iuuat, ita tum & uitium porrigi lumbos, Arbor quoq; ipſa gaudet aſſiduo leuatione ſimilis reſpiranti. Nihil eſt in opere naturæ, quod non exemplo dierum noctiumq; aliquid ſuas uices ſeriarum uelit. Ob id protinus à uindemia putari, & laſſas etiamnum fructu edito, improbat, ut putatæ rursus alligentur alio loco. Nanq; orbita uinculi ſentitur uexatione nō dubia. Traduces Gallica cultura bimi utrinq; lateribus, ſi pes quadrageno diſtet ſpatio, quaterni ſi uiceno, inter ſe obuij miſcentur, alliganturq; una cōciliati, uirgultorum comitatu obiter rigorati quæ deſiciant: aut ſi breuitas non patiatur ipſorum, ad alligatō protenduntur in uiduam arborem unco. Traducem bimum præcidere ſolebant. Oneratis enim uetuſtate melius donare tempus ut tranſilem faciant, ſi largiatur craſſitudo, aliaſ utile toros futuri draconis paſci. Vnum etiamnum genus eſt mediū inter hoc & propaginem, totaſ ſupplantandi in terram uites, cuneisq; ſcindendi, & in ſulcos plures ſimul ex una propagandi, gracilitate ſingularum firmata circunligatis haſtilibus, nec recis ſi à lateribus excurrant pampinis. Nouarienſis agricola traducum turba non contentus, nec copia ramorum, impoſitis etiamnum patibulis palmites circunſoluit. Itaq; præter ſoli uitia, cultura quoque torua ſiunt uina. Alia culpa iuxta urbem uaracinis, quæ alternis putantur annis, non quia id uiti conducit, ſed quia uilitate reditum impendia exuperent. Medium temperamentum in Carſeolana ſequuntur, carioſaſq; tantum uitis partes incipientes inareſcere deputando, cæteris ad uuam relictiſ deſtracto onere ſuperuacuo pro nutrimento omni eſt raritas uulneris. Sed niſi pingui ſolo talis cultura degenerat in labruſcam. Arbuſta arariq; altiffime deſiderant, & ſi tantum frumenti ratio non exigit. Pampinati ea non eſt moris, & hoc compendium operæ. Deputantur cum uite pariter interlucata denſitate ramorum, qui ſint ſuperuacui, & abſumant alimenta. Plagas ad ſeptentrionem, aut ad meridiem ſpectare uetimus. Melius, ſi neq; in occaſus ſolis. Diu dolent talia quæ uelcera, & difficile ſanescūt, algendo nimis æſtuandoſe. Non eadem in uite quæ in arbuſtis libertas, quoniam certa latera eſt facilis abſcondere, quàm detorquere quod ueliſ plagas. In arborum confura ſupiniore uelut calices faciendi, ne conſiſtat humor. Viti ad minicula addenda quæ ſcandat apprehenſa, ſi maiora ſint.

V De ſeruandis uis, & morbis arborum. Cap. xxxiii
 Itium generoſarū pergulas quinquatribus putandas, & quat ſeruare uuas libeat, decreſcente

decreſcente luna tradunt. Quæ uero interlunio ſint putatæ, nullis animalium obnoxias eſſe. Alia ratione plena luna noctu tondendas, cū ſit ea in leone, ſcorpione, ſagittario, tauror: atq; in totū ſerendas plena, aut creſcente utiq; cenſent. Sufficiunt in Italia cultores de/ ni in centena iugera uinearū. At abunde ſatu cultuq; arborum tractato, quoniam de pal/ mis ac cyriſo in peregrinis arboribus aſſatim diximus, ne quid deſit, indicanda reliqua na/ tura ſit, magnopere pertinens ad omnia ea. Infeſtantur nanque & arbores morbis. Quid enim genitum caret his malis? Et ſylueſtriū quidem pernicioſos negāt eſſe, uexariq; tan/ tum grandine in germinatione aut flore. Aduri quoque ſeruore, aut ſtatu frigidiore præ/ poſtero die, quoniā ſuo frigora etiā proſunt ut diximus. Quid ergo? nōne & uites algo/ re intereūnt? Hoc quidem eſt quo deprehendatur ſoli uitium, quoniā non euenit niſi in ſtri/ gido. Itaq; per hyemes cœli rigorem probamus, non ſoli. Nec inſirmiſſimæ arbores gelu periclitantur, ſed maximæ, uexatisq; ita prima cacumina inareſcunt, quoniam præſtriſtus gelu non potuit cō peruenire humor. Arborum quidam communes morbi, quidam pri/ uati generū. Communis uermiculatio eſt, ſideratio, & dolor membrorū. Vnde partium debilitas, ſocietate nominū quoq; cum hominum miſerijs, trunca dicimus certe corpora, & oculos germinum exuſtos, ac multa ſimili ſorte: itaq; laborāt & fame & cruditate, quæ ſunt humoris quantitate. Aliquæ uero & obefitate: ut omnia quæ reſinam ſerunt, nimia pinguedine in tædam mutantur: & cum radices quoq; pingueſcere cœpere, intereunt ut animalia nimio adipe: aliquando & peſtilentia per genera, ſicut inter homines, nunc ſerui/ tia, nunc plebes urbana & ruſtica. Vermiculantur magis minusq; quædam, oēs tamen ſerē, idq; aues caui corticis ſono experiūtūr. Iam quidem & in hoc luxuria eſſe cœpit: præ/ grandesq; roborum delicatiore ſunt in cibo. coſſos uocant: atq; etiā farina ſaginati, hi quoq; altiles ſiunt. Maxime autem arborum hoc ſentiunt piri, mali, ſici: minus quæ ama/ ræ ſunt & odoratæ. Eorum qui in ficis exiſtunt, alij naſcuntur ex ipſis, alios parit qui uo/ ratur ceraſtes. Omnes tamen in ceraſten figurantur, ſonumq; ædunt paruuli ſtridoris. Et ſorbus arbor infeſtatur uermiculis ruſſis piloſis, atq; ita emoritur. Meſpilus quoq; in ſene/ cta obnoxia ei morbo eſt. Sideratio tota cœlo conſtat. Quapropter & grando in his cau/ ſis intelligi debet, & carbunculatio, & quod pruinarum iniuria euenit. Hæc enim uerno te/ pore inuitatis & erumpere audentibus ſatis mollibus inſidens, adurit lacteſcentes germi/ num oculos, quod in flore carbūculū uocāt. Pruina pernicioſior natura, quoniā lapſa per ſidet, gelatq; , ac ne aura quidem ulla depellitur, quia non ſit niſi immoto aere & ſereno. Proprium tamen ſiderationis eſt, ſub ortu canis ſiccitatum uapor, cum inſitæ ac nouellæ arbores moriūtūr, præcipue ficus, & uites. Olea præter uermiculationem, quam æque ac ficus ſentit, clauum etiam patitur, ſiue fungum placet dici uel patellam. Hæc eſt ſolis exu/ ſtio. Nocere tradit Cato & rubrum muſcum. Nocet plerunq; uitibus atq; oleis nimia & fertilitas. Scabies communis omnium eſt. Impetigo & quæ adnaſci ſolent cochleæ, pecu/ liaria ſcorum uitia: Nec ubique, ſunt enim quædam ægitudines & locorum. Verum ut homini neruorum cruciatus, ſic & arbori, ac duobus æque modis. Aut enim in pedes, hoc eſt, radices erumpit uis morbi: aut in articulos, hoc eſt, cacuminum digitos, qui longiſſime à toto corpore exeunt. Inareſcunt ergo, & ſunt apud Græcos ſua nomina utrique uitio. Vndiq; primo dolor, mox & macies earum partium fragilis, poſtremo tabes morbuſq; non intrante ſucco, aut non perueniente: maximeq; id ſici ſentiunt. Capriſſicus omnibus immunis eſt, quæ adhuc diximus. Scabies gignitur roribus lentis poſt uergilias. Nam ſi ratios fuere, perfundunt arborem, non ſcalpunt ſcabiē. Cæterum ſi cadunt, ſiue im/ bres nimij fuere, alio modo ficus laborat radicibus madidis. Vitibus præter uermicula/ tionem & ſiderationem morbus peculiaris articulatio, tribus de cauſis. Vna, ui tempeſta/ tum germinibus ablatis. Altera, ut notauit Theophractus, in ſupinū exciſis. Tertia, cultu/ ræ impericia læſis. Omnes enim earū iniuriæ in articulis ſentiūtūr. Siderationis genus eſt in his deſiſcentibus rotatio. Aut cum acini priuſquā creſcant decoquantur in callum.

Aegrotant

Ægrotant & cum alere, legis uredine attonsarum oculis. Ex calore hoc euenit intempesti uo, quoniam omnia modo constant, certoq; temperamēto fiunt. Et culpa uinitorum colentium, cum præstringuntur ut dictū est. Aut circūfossor iniurioso ictu uerberauit. Vel etiā subarator imprudens luxauit radices, corpusue desquamauit. Est & quædā contusio falsis hebetioris. Quibus omnibus causis difficilius tolerant frigora aut æstus, quoniam in ulcus penetrat omnis à foris iniuria. Infirmissima uero malus, maximeq; quæ dulcis est. Quibusdam debilitas sterilitatem nō necem affert, ut si quis pino cacumē auferat uel palmæ. Sterilescunt enim, nec moriūtur. Ægrotāt aliquando & poma ipsa per se sine arborē, si necessarijs temporibus imbres aut tepores uel afflatus defuere, aut cōtra abundauerē. Decidunt enim aut deteriora fiunt. Pessimū est inter omnia cum deflorescentē uitē¹⁰ & oleam percussit imber, quoniā simul defluit fructus. Sūt ex eadē causa nascētes & erucæ dirum animal, eroduntq; frondē, aliæ florem: oliuarū quoq; ut in Mileto, ac depastam arborem turpi facie relinquūt. Nascitur hoc malum tepore humido, & lento. Fit aliud ex eodem, si sol acrior insectus inussit ipsum uitium, ideoq; mutauit. Est etiamnum peculia^{re} oliuis ac uitibus (araneum uocant) cum ueluti telæ inuoluunt fructum & absument. Adurunt & flatus quidam eas maxime, sed & alios fructus. Nam uermiculationem & poma ipsa per se quibusdam annis sentiunt, mala, pira, mespila, punica. In oliua ancipiti^{uentu}, quando subeunt nati, fructum adimunt: augent, si in ipso nucleo fuere erodentes eum. Gigni illos prohibēt pluuiæ, quæ fiunt post Arcturū. Eadē si austinæ fuere, generant, in drupis quoq; quæ maturēscētes tunc sunt præcipue caducæ. Id riguis magis eue^{nt}, etiamsi non ceciderint, fastidiendis. Sunt & culicū genera aliquibus molesta, ut glandibus, fico, qui uidētur ex humore nasci, tunc dulci subdito corticibus. Et ægrotatio quidem ferē in his est. Quædā temporum causæ, aut locorum non proprie dicuntur morbi, quoniam protinus necant, sicut tabes cum inuasit arborem, aut uredo: uel flatus alicuius regionis proprius, ut est in Apulia atabulus, in Eubœa olympias. Hic enim si flauit circa brumam, frigore exurit arefaciens, ut nullis postea solibus recreari possint. Hoc genere cōuales & apposita fluminibus laborant, præcipueq; uitis, olea, ficus. Quod cum euenierit, detegitur statim in germinatione: in oliua tardius. Sed in omnibus signum est reuiuiscendi, si folia amifere: alioquin quas putes præualuisse, moriuntur. Nonnunquam inarescunt folia, eadēq; reuiuiscūt. Aliæ in septentrionalibus, ut Ponto, Phrygia, frigore aut gelu labo^{rant}, si post brumā cōtinuauere x. diebus. Et ibi aut & in reliquis partibus, si protinus editis fructibus gelatio magna consecuta est, etiam paucis diebus necat. Quæ iniuria hominum cōstant, secundas habēt causas. Pix, oleum, adeps inimica præcipue nouellis. Cortice in orbem detractō necantur, excepto subere, quod sic etiā iuuatur. Crassescens enim præstringit & strangulat. Nec adrachne offenditur, si nō simul incidatur & corpus. Alioquin & cerasus, & tilia, & uitis corticem mittunt, sed non uitalem, nec proximum corpori, uerum eum qui subnascente alio expellitur. Quarundam natura rimosus cortex, ut plantanis. Tilia renascitur paulo minus quā totus. Ergo his quarum cicatricē trahit, medentur luto simoq; & aliquando profunt, si non uehementior frigorum uel calorū uis secuta est. Quædam tardius ita moriuntur, ut robora & quercus. Refert & tempus anni. Abiet^{enim} & pino si quis detraxerit sole taurum uel geminos transeunte cum germinant, statim moriuntur. Eandem iniuriam hyeme passæ diutius tolerant. Similiter ilex & robur, & quercus. Quod si angusta decorticatio fuerit, nihil nocet supradictis. Infirmitiores quidem & in solo gracili, uel ab una tantum parte detractus interimit. Similem & decuminationem habet cupressi, piceæ, cedri. Eæ enim detractō cacumine, aut ignibus adusto intereunt. Similem & depastio animalū. Oleam quidem, etiam si lambat capra, sterilefcere, autor est Varro, ut diximus. Quædam hac iniuria moriuntur. Aliqua deteriora fiunt, ut amygdalæ: ex dulcibus enim transfigurantur in amaras, Aliqua uero etiam utiliora, ut apud Chios pirus, quam phocida appellāt. Nam detruncatio diximus quibus prodest.

Intere

Intereunt pleraq; & fissa stirpe, exceptis uite, malo, fico, punica. Quædã uel ab ulcere tantum. Ficus hanc iniuriam spernit, & omnia quæ resinã gignūt. Radicibus amputatis mori, minime mirũ est. Pleraq; tamen non omnibus, sed maximis, aut quæ sunt inter illas uirales abscissis, moriuntur. Necant inuicem inter sese umbra, uel densitate atque alimenti rapina. Necat & edera uinciens. Nec uiscum prodest & cytissus, nec auro, quod alimon uocant Græci. Quorundam natura non necat quidem, sed lædit odore, aut succi mixtura, ut raphanus & laurus uitem. Olfactatrix enim intelligitur, & tangi odore mirũ in modum. Ideoq; cum iuxta sit, auerti & recedere, saporemq; inimicũ fugere. Hinc sumpsit Androcydes medicinam contra ebrietates, raphanum mandĩ præcipiens. Odit & caulem & olus
 10 omne, odit & corylum, ni procul absint, tristis atq; ægra. Nitrum quidem & alumen, marina aqua calida, & fabæ putamina uel erui, ultima uenena sunt.

De uarijs prodigijs siue ostentis in arboribus: deq; oliueto publicam uiam olim transgresso.

Cap. xxv

Intet uitia arborũ, est & prodigijs locus. Inuenimus enim sine folijs natas: uitẽ & maiorem punicã stirpe fructũ tulisse nõ palmite aut ramis, uitẽ uuas sine folijs, oleas quoq; amississe folia baccis hærentibus. Sunt & miracula fortuita. Nam & oliua in torũ ambusta reuixit, & in Bœotia derosa à locustis ficus iterum germinauere. Mutantur arbores & colore, fiuntq; ex nigris candidæ, nõ semper prodigiosa, & maxime quæ ex semine nascuntur, ut populus alba in nigram transit. Quidam & sorbum si in calidiora loca uenerit, steri
 20 lescere putant. Prodigio aut fiunt ex dulcibus acerba poma, aut dulcia ex acerbis, è caprifi co fici & contrã, graui ostento, cum in deteriora mutantur, ex olea in oleastrum, ex candida uua & fico in nigras: ut Laodiceæ Xerxis aduentu plarano in oleam mutata: qualibus ostentis Aristandri apud Græcos uolumen scætet, ne in infinitum abeamus: apud nos uero C. Epidij cõmentarij, in quibus arbores locutæ quoq; reperiuntur. Subsedid in Cuma no arbor graui ostento, paulo ante Pompeij Magni bella ciuilia, paucis ramis eminentibus. Inuentũ Sybyllinis libris internicionẽ hominũ fore, tantoq; eam maiore, quanto propius ab urbẽ postea facta esset. Sunt prodigia & cũ alienis locis nascuntur, ut in capitibus statuarũ uel aris, & cum in arboribus ipsis alienæ. Ficus in lauro nata est Cyzici ante obli
 30 dionem. Simili modo Trallibus palma in basi Cæsaris dictatoris circa bella ciuilia eius. Neron & Romæ in Capitolio in capite bis bello Persei enata palma, uictoriam triumphosq; portendit: ac tempestatibus prostrata, eodem loco ficus enata est, M. Messalæ C. Cassij censorũ lustro. A quo tempore pudicitiam subuersam Piso grauis autor prodidit. Super omnia quæ unquam audita sunt erit prodigium in nostro æuo Neronis principis ruina factum in agro Marrucino, Vectij Marcelli è primis equestris ordinis oliueto uniuerso uiam publicam transgresso, araisq; inde è contratio in locum oliueti profectis.

De remedijs morborum arborum.

Cap. xxvi

Nunc expositis arborum morbis, consentaneum est dicere & remedia. Ex his quædam sunt communia omnium, quædam propria quarundam. Communia, ablaqueatio, accumulatio, afflari radices, aut cooperiri, riguis dato potu, uel ablato, fimi succo refectis, putatione leuatis onere. Item succo emissio quibusdam ueluti detractio sanguinis, citi
 40 cumrasi corticis uitium extenuatio, & domitura palmitũ. Gemmas si frigus retorridas hifutasq; fecerit, repumicatio, & quædam politura. Arborũ ijs aliæ magis, aliæ minus gaudent: ueluti cupressus & aquam aspernatur & fimũ, & circumfossuram amputationemq;, & omnia remedia odit: quinetiam necatur. Riguis & uites, & punicæ præcipue aluntur. Ficus arbor ipsa riguis alitur, pomũ uero eius marcescit. Amygdalæ si colantur fossione, florem amittunt. Nec insitras circũfodere oportet, priusq; ualidæ ferre cõperint poma. Plurimæ autem amputari sibi uolunt onerosa ac superuacua, sicut nos ungues & capillum. Re
 cidantur ueteres totæ, ac rursus à stolone aliquo resurgũt, sed nõ omnes, nec nisi quarum
 naturam

naturam pati diximus. Rigua æstius uaporibus utilia, hyeme inimica, autumno uaria. Et hoc est ex natura soli, quippe cum uindemiator Hispaniarū stagnante solo uuas demetat. Cæterum maiore in parte orbis etiam pluuias autumnī aquas eruari conuenit. Circa canis ortus rigua maxime profunt, ac ne tunc quidem nimia, quoniam inebriatis radicibus nocent. Et ætas modū temperat. Nouellæ enim minus sitiunt. Desiderant autē maxime rigari quæ assuevere. Contrā siccis locis genita nō expetunt humorem, nisi necessariū. Asperiora uina rigari utiq; cupiunt in Sulmonensi Italiæ agro Fabiano, ubi & arua rigantur, mirumq; quod herbæ aqua illa necantur, fruges aluntur, & riguus pro sarculo est. In eodem agro bruma, tanto magis si niues iaceant geletū, ne frigus uites adurat, circumfundunt riguis, quod ibi tepidare uocant, memorabili natura in amne solo. Sed idem æstate uix tolerandi rigoris. De caprificatione, & stercoratione. Cap. xxvii

Carbunculi ac rubiginum remedia demonstrabimus uolumine proximo. Interim est & scarificatio quædā in remedijs: cū macie corticis ex ægritudine astringente se, iustoq; plus uitalia arborum cōprimente, exactam falcis aciem utraq; manu imprimentes, perpetuis incisuris deducunt, ac ueluti cutē laxant. Salutare id fuisse, argumento sunt dilatatæ cicatrices, & internato corpore expletæ. Magnaq; ex parte similis hominum medicina & arborum est, quando earum quoq; terebantur ossa. Amygdalæ ex amaris dulces fiunt, si circumfosso stipite, & ab ima parte circumforato defluis pituita abstergeatur: & ulmis detrahatur succus inutilis, supra terram foratis usq; ad medullā in fenestâ, aut cum alimento nimio abundare sentiūtur. Idem & ficorū turgido cortice incisuris in obliquum leuibus emittitur. Ita fit ne decidant fructus. Pomiferis quæ germināt, nec ferūt fructum, fissâ radice inditur lapis, fertilesq; fiunt. Hoc idem & amygdalis, è robore cuneo adacto. In piris forbisq; è tæda, ac cinere & terra cooperto. Etiam radices circumcidisse prodest uitium luxuriantū ficorumq; & circumcisis cinerem addidisse. Fici serotinæ fiunt, si primæ grossi, cum fabæ magnitudinē excessere, detrahantur. Subnascuntur enim quæ serius maturæ sunt. Eadem cum frondere incipiūt, si cacumina ramī cuiusq; detrahantur, firmiores fertilioresq; fiunt. Nam capifiratione maturata, in ea culices nasci è grossis manifestū est: quoniam cum euolauere, non inueniuntur intus grana, quæ in eos uersa apparet. Exeundi tanta est auuiditas, ut pleriq; aut pede relicto aut penna pariter erumpāt. Est & aliud genus culicum quos uocant centrinæ, fucis apum similes ignauia maliciaq; cum pernicio uerorum & utilium. Interimunt enim illos, atq; ipsi moriuntur. Vexant & tineæ semina ficorum. Contra quas remedium, in eadem scrobe defodere Italicam lentiscum in uersa parte quæ fuerit à cacumine. Vberrimas autem ficus rubrica amurca diluta, & cum simo infusa radicibus frondere incipientium facit. Caprificorū laudantur maxime nigræ, & in petrosis, quoniam frumenta plurima habeant, caprificatio ipsa post imbrē. In primis autem ca uendum, ne ex remedijs uitia fiant, quod euenit nimia aut intempestiua medicina. Interlucatio arboribus prodest, sed omnium annorum tucidatio inutilissima. Vitis tantū torsuram annuam quærit, alternam myrtus, punice, oleæ, quia celeriter fruticescunt. Cæteræ rarius tondentur. Nulla autumno. Ac ne raduntur quidem, nisi uere putatione. Plagæ ad uitalia sunt omnia quæcunq; nō superuacua. Similis fimi ratio. Gaudet eo, sed cauendum est ne in feruore solis amoueatur, ne immaturum, ne ualidius q̃ opus sit. Vrit uineas suillum, nisi quinquennio interposito, præter quàm si riguis diluatur. Et è coriariorū sordibus nisi admixta aqua. Item largius. Iustū existimant in denos pedes quadratos tres modios. Id quidem soli natura decernet. Columbino ac suillo plagis quoq; arborū medent. Si mala punica acida nascantur, ablaqueatis radicibus fimum iuillum adhibent: eo anno uinolenta, proximo dulcia futura. Alij urina hominis, aqua mixta riganda censent quater anno, singulis amphoris: aut cacumina spargi uino lafere diluto. Si findantur in arbore, pediculus intorqueri. Ficis utique amurcam affundi. Cæteris arboribus ægris, fecem uini, ac lupinum circa radices earū feri. Aqua quoq; lupini decocti circumfusa, pomis prodest

prodest. Fici cum Vulcanalibus tonuit, cadunt. Remedium est, ut ante stipula hordeacea aræ stringantur. Cerasos præcoces facit, cogitq; maturescere calx admota radicibus. Et hæc ante omnia poma interuelli melius est, ut quæ relicta sunt grandescant.

De diuersis medicamentis arborū contra uenenata animalia, & contra foetivas, & contra noxia animalia.

Cap. xxviii

Quædam pœna emendantur, aut morsu excitantur, ut palma & lentisci. Salis enim aquis aluntur. Salis uim & cinis, sed leniorem habet. Ideo ficis asperguntur ruta ne fiant uermiosæ, nèue radices putrescât. Quin & uitium radicibus aquam salisam iubent affundi, si sint lachrymosæ. Si uero fructus earū decidunt, cinerem aceto aspergi, ipsasq; illini, aut sandatacha, si putrescat uua. Si uero fertiles non sunt, aceto acri subacto cinere rigari atq; oblini. Quod si fructum nō maturent, prius inarescentem, præcisari ad radices plagam, fibrasq; aceto acri & urina uetusta madefacere, atq; eo luto obruere, sæpe foderi. Oleatum, si parū promissere fructus, nudatas radices hyberno frigori opponunt, eaq; castigatione proficiunt. Omnia hæc annua cœli ratione constant. Et aliquando serius poscuntur, aliquando celerius. Necnō ignis aliquid prodest, ut harūdini. Ambusta namq; densior mitiorq; surgit. Cato & medicamenta quædā cōponit, mensuræ quoq; distinctione, ad maiorū arborum radices amphoram, ad minorū urnam amurcæ, & aquæ portionem requā, ablaqueatis prius radicibus paulatim affundi iubēs. In olea hoc amplius, stramētis antea circūpositis: Item fico. Huius præcipue ueterē terrā adaggerari radicibus, ita futurū ut nō decidāt grossi, maiorq; foecūditas nec scabra proueniat. Simili modo ne conuolulus fiat in uinea, amurcæ cōgios duos decoctos in crassitudine mellis, rursus cū bituminis tertia parte, & sulphuris quarta sub dio coqui, quoniā exardescat sub tecto. Hoc uites circa capita ac sub brachijs ungi: ita nō fore cōuolulū. Quidā cōtenti sūt fumo huius mixturæ suffire uineas secundo statu, cōtinuo triduo. Pleriq; nō minus auxiliij & alimenti arbitrantur in urina q; Cato in amurcæ, addita modo aque parī portione, quoniā p se noceat. Alij uolucē appellāt animal prærodens pubescentes uuas: quod ne accidat, falces cū sint eracutæ fibrina pelle detergūt, atq; ita putant. Aut sanguine ursino liniti uolunt post putationē easdē. Sunt arborū pestes & formicæ. Has abigunt, rubrica ac pice liquida perunctis caudicibus. Necnō & pisce suspēso iuxta in unū locū cōgregāt. Aut lupino trito cū oleo radices linūt. Multi & has & talpas amurca necāt: cōtraq; erucas & mala ne putrescant, laetæ uiridis felle tangi cacumina iubēt. Priuatim aut cōtra erucas ambiri arbores singulas à muliere incitati mēsis nudis pedibus recincta. Item ne qd animal pastu malefico decerpit frondē, fimo boū diluto aspergi folia, quoties imber interueniat, quoniā ita abluatur uirus medicaminis: mira quædā excogitante solertia humana. Quippe cū auerti carmine grandines credant pleriq; , cuius uerba inferere nō equidē serio ausim, quantq; à Catone prodita, cōtra luxata membra iungēda harundinū fissuræ. Idē arbores religiosas lucosq; succidi permisit sacrificio prius facto: cuius rei rationē notionēq; eodē uolumine tradidit.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS
HISTORIAE LIBER XVIIII.

PRO OE MIV M.

Quod antiquis maximū studium agriculturæ fuit,
& de hortorum singulari diligentia. Cap. I

EQVITVR natura frugū hortorumq; ac florū, quæq; alia præter arbores aut frutices benigna tellure proueniūt, uel per se tantū herbarum immensa contemplatione, si quis æstimet uarietatem, numerū, flores, odores, coloresq; , & succos ac uires eatum, quas salutis aut uoluptatis hominum gratia gignit. Qua in parte primū omnium patrocinari terræ, & adesse cun-

D etorum

ctorum parenti iuuat, quantū inter initia operis defensæ. Quoniam tamen ipsa materia intus accendit ad reputationem eiusdem parentis & noxia, nostris eam criminibus urgeamus, culpamq; nostrā illi imputamus. Genuit uenena, sed quis inuenit illa præter hominem? Cauere ac refugere alitibus ferisq; satis est. Atq; cum in arbores exacuant limentq; cornua elephanti, & saxo rhinocerotes, & utroq; apti dentiū scias, sciātiq; ad nocendum se præparare animalia, quod tamen eorum tela sua excepto homine uenenis tingit. Nos & sagittas unguimus, ac ferro ipsi nocentius aliquid damus. Nos & flumina inficimus & rerum naturæ elementa. Ipsum quoq; quo uiuitur aerem in perniciem uertimus. Neque est ut putemus ignorari ea ab animalibus, quæ quidem quæ præparentur contra serpentium dimicationem, quæ post prælium ad medendū excogitantur indicauimus. Nec ab ullo præter hominē ueneno pugnatur alieno. Fateamur ergo culpam, ne ijs quidem quæ nascuntur contenti: etenim complura eorū genera humana manu fiunt. Quid? nō & hominis quidem ut uenena nascuntur? Atra ceu serpentium lingua uibrat, tabesq; animi conrectata adurit culpantium omnia, ac dirarum alitū modo, tenebris quoq; suis & ipsarum noctium quieti inuidentium gemitu (quæ sola uox eorū est) ut inauspicatarum animantium uice obuij quoq; uetent agere, aut prodesse uitæ. Nec ullum aliud abominati spiritus præmiū nouere, quā odisse omnia. Verū & in hoc eadē naturæ maiestas, tanto plures bonos genuit ac frugi, quanto fertilior in ijs quæ iuuant aluntq;: quorū æstimatione & gaudio nos quoq; relicti æstuationi suæ istis hominum turbis, pergemus excolere uitam: eoq; constantius, quo operæ nobis maior quā famæ gratia expetitur. Quippe sermo circa rura est, agrestesq; usus, sed quibus uita honosq; apud priscos maximus fuerit.

Quæ corona prima Romæ.

Cap. II

ARuorum sacerdotes Romulus in primis instituit, seq; duodecimū fratrē appellauit inter illos, ab Acca Laurentia nutrice sua, spicea corona quæ uitta alba colligaretur, in sacerdotio ei pro religiosissimo insigni data, quæ prima apud Romanos fuit corona: honosq; is nō nisi uita finitur, & exules etiā captosq; comitatur. Bina tunc iugera po. Ro. satis erant, nulliq; maiorē modū attribuit: quo seruos paulo ante principis Neronis, contemptis huius spatij uiridarijs, piscinas iuuat habere maiores, gratūq; si nō aliqū & culinas. Numa instituit deos fruge colere, & mola falsā supplicare, atq; (ut autor est Hemina) far torrere, quoniā tostū cibo salubrius esset. Id uno modo cōsecutū, statuendo nō esse puerū ad rē diuinā nisi tostū. Is & fornacalia instituit farris torrendi ferias, & æque religiosas terminis agrorū. Hos em̄ deos tunc maxime nouerāt. Seiamq; à serēdo, Segestā à segetibus appellabāt, quarū simulacra in circo uidemus. Tertiā ex ijs nominare sub tecto religio est. Ac ne degustabāt qdē nouas fruges aut uina anteq; sacerdotes primitias libassēt.

De iugere, & actu, & legibus circa pecora, & quoties & quibus temporibus fuit summa uilitas annonæ, & qui agricultura illustres.

Cap. III

Iugerum uocabatur, quod uno iugo boum in die exarari posset. Actus, in quo boues Lagerentur, cū aratur, uno impetu iusto. Hic erat cxxx. pedū, duplicatusq; in longitudinem iugerum faciebat. Dona amplissima imperatorum ac fortium ciuium, quantū quis uno die plurimum circummarauisset. Item quartarij farris aut heminae conferente populo. Cognomina etiam prima inde, Pilumni, qui pilum pistrinis inuenerat: Pisonis à pisendo. Iam Fabiorum, Lentulorum, Ciceronum, ut quisq; aliquod optime genus sereret. Iuniorum familiæ Bubulcum nominauerunt, qui bubus optime utebatur. Quin & in sacris nihil religiosius confarrationis uinculo erat. Nouæq; nuptæ farreum præferebant. Agrum male colere, censorium probum iudicabatur. Atq; (ut refert Cato) quem uitum bonū colonū dixissent, amplissime laudasse existimabāt. Hinc & locupletes dicebāt, loci, hoc est, agri plenos. Pecunia ipsa à pecore appellabatur. Etiā nunc in tabulis censorijs pascua dicuntur omnia, ex quibus populus reditus habet, quia diu hoc solū uestigal fuerat. Multatio quoq; non nisi ouium boumq; impendio dicebatur: non omittenda priscarum ser-

gum

gum beneuolentia. Cautū quippe est, ne bouem priusquā ouem nominaret qui indiceret multam. Ludos bouum causa celebrantes, bubetios uocabant. Seruius rex, ouiu bouumq; effigie primus æs signauit. Frugem quidē aratro quæsitā furtim nocte pauisse, ac secuisse; puberi xii tabulis capitale erat, suspensumq; Cereri necari iuebant grauius q̄ in hominū cidio conuictū: Impubem prætoris arbitratu uerberari, noxiamū duplicionemq; decerni. Iam distinctio honosq; ciuitatis ipsius non aliunde erat. Rusticæ tribus laudatissimæ eorum qui rura haberent. Urbanæ uero, in quas transferri ignominie esset, desidia probro. Itaq; quatuor solæ erāt à partibus urbis, in quib; habitabant, suburrana, palatina, collina, exquilina. Nundinis urbem reuistabant, & ideo comitia nundinis haberi non licebat, ut plebs rustica auocaretur. Quies somnusq; in stramentis erat. Gloriam deniq; ipsam à faris honore adorem appellabant. Equidem etiā uerba prisca significationis admittor. Ita enim est in cōmentarijs Pontificū: Augurio canario agendo dies constituantur, priusquā frumenta uaginas exeant, & anteq; in uaginas perueniant. Ergo ijs moribus non modo sufficiebant fruges, nulla prouinciarū pascēte Italiam, uerumetiā annonæ uilitas incredibilis erat. Manius Marcius ædilis plebis primū frumentū populo in modios assibus donauit. Minucius Augurinus, qui Sp. Melium coarguerat, farris pretiū in trinis nundinis ad assem redegit undecimus plebei tribunus: qua de causa statua ei extra portā trigeminam, à populo stipe collata statuta est. Trebius in ædilitate assibus populo frumentum præstitit. Quam ob causam & ei statua in Capitolio & palatio dicata sunt. Ipse supremo die populi humeris portatus in rogum est. Verum quo anno mater deū aduecta Romam est, maiore ea ætate q̄ antecedentibus annis x. factā esse tradūt. M. Varro autor est, cum L. Metellus in triumpho plurimos duxit elephantos, assibus singulis farris modios fuisse, item uini congios, sicq; sicca pondo xxx. olei pondo x. carnis pondo xii. Nec è latifundijs singulorum contingeat arcentiū uicinos. Quippe etiam lege Stolonis Licinij in cluso modo n iugerum, & ipso sua lege damnato, cū substituta filij persona amplius possideret. Luxuriatis iam Reip. fuit ista mensura. Marci quidem Curij post triumphos immensumq; terrarum adiectum imperio nota concio est, perniciosum intelligi ciuem, cui septem iugera nō essent satis. Hæc autem mensura plebei post exactos reges assignata est. Quænam ergo tantæ ubertatis causa erat? Ipsorū tunc manibus imperatorum colebātur agri (ut fas est credere) gaudente terra uomere laureato, & triumphali aratore: siue illi eadem cura semina tractabāt, qua bella, eademq; diligentia arua disponebāt, quæ castris: siue honestis manibus omnia lætius proueniūt, quoniā & curiosius sūt. Serentem inuenerunt dari honores Serranum, unde cognomen. Aranti quatuor sua iugera in Vaticano, quæ præta Quintia appellantur, Cincinnato uiator attulit dictaturam, & quidem ut traditur nudo, plenoq; pulueris etiamnum ore. Cui uiator, uela corpus, inquit, ut proferam Senatus populiq; Romani mandata. Tales tum etiam uiatores erāt, quod ipsum nomen inditum est subinde & ex agris senatum ducesq; accersentibus. At nunc eadem illa uincti pedes, damnatæ manus, inscripti vultus exercent: non tamen surda tellure, quæ parens appellatur, coliq; dicitur & ipsa: honore his absumpro, ut nō inuita ea, & indignè ferente, credatur id fieri. Sed nos miramur erga stulorum non eadem emolumenta esse quæ fuerunt imperatorum. Igitur de cultura agri præcipere principale fuit & apud externos. Siquidē & reges fecere, Hiero, Philometor, Attalus, Archelaus: & duces, Xenophon, & Pænus etiam Mago: cui quidem tantum honorem senatus noster habuit Carthaginæ capta, ut cum regulis Africæ bibliothecas donaret, unius eius duodeciginta uolumina censeret in Latinam linguam transferenda, cum iam M. Caro præcepta condidisset, peritisq; linguæ Punicæ dandum negotium, in quo præcessit omnis uir clarissimæ familiaris D. Syllanus. Sapientes uero complures, quos sequentes prætexuimus in hoc uoluntate, non ingratis nominando M. Varrone, qui octogesimo primo uitæ annū agens de ea re prodendum putauit.

Ratio de agricultura.

Cap. III

A Pud Romanos multo ferior uitū cultura esse cœpit. Primoq; ut necesse erat arua tantum coluere. Quorum nobis ratio nunc tractabitur nō uulgari modo, uerum ut adhuc fecimus, & uetustis & postea inuentis omni cura perquisitis, causaq; rerū & ratione simul eruta. Dicemus & sydera, syderumq; ipsorū terrestria signa dabimus indubitata. Quandoquidem qui adhuc ea diligentius tractauere, quibusuis oratoribus potiusq; agricolis scripssisse possunt uideri. Ac primū omniū oraculis maiore ex parte agemus, quē nō in alio uitæ genere plura certioraue sunt. Cur enim nō uideantur oracula, à certissimo die, maximeq; ueridico usu profecta? Principium autem à Catone sumemus.

Laus agricolarum, & quæ obseruanda in agro parando.

Cap. v

Fortissimi uiri & milites strenuissimi ex agricolis gignuntur, minimeq; male cogitantes. Prædiū ne cupide emas. In re rustica operæ ne parcas, in agro emendo minime. Quod male emptum est, semper pœnitet. Agrum paraturos ante omnia intueri oportet aquarū uim, & uicinū. Singula magnas interpretationes habent, nec dubias. Cato in conterminis hoc amplius æstimari iubet, quo pacto niteat. In bona est, inquit, regione benenirere. Attilius Regulus ille Punico bello bis cōsul aiebat, neq; fecundissimis locis insalubrem agrum parandū, neq; effectis saluberrimū. Salubritas loci nō semper incolarum colore detegitur, quoniā afluere etiā in pestilentibus durant. Præterea sunt quædā partibus anni salubria: Nihil aut salutare est, nisi quod toto anno salubre. Malus est ager, cū quo dominus luctatur. Cato inter prima spectari iubet, ut solū sua uirtute ualeat qua dictum est positione. Ut operatorū copia propè sit oppidumq; ualidum: Ut nauigiorū euectus uel itinerū: Ut bene ædificatus & cultus, in quo falli plerosq; uideo. Segnicie enim prioris domini pro emptore esse arbitrantur. Nihil est dānosius deserto agro. Itaq; Cato, De bono dño melius emi, nec temere cōtemnendā alienā disciplinā: agroq; ut homini, quūis quæstuosus sit, si tñ & sumptuosus, nō multū superesse. Ille in agro quæstuosissimā iudicat uitē, nō frustra, quoniā ante omnia de impensæ ratione cauit. Proxime hortos riguos, nec id falso, si & sub oppido sint. Et prata, quæ antiqui parata dixere. Idēq; Caro interrogatus, quis esset certissimus quæstus, respondit, Si bene pascat. Quis proximus? si medio critter pascat. Sūma omniū in hoc spectādo fuit, ut fructus is maxime probaret, qui q̄ minimo impēdio cōstaturus esset. Hoc ex locorū occasione aliter alibi decernitur. Eodemq; pertinet, quod agricolā uendacē oportere esse dixit. Fundū in adolēscētia cōserendū sine cunctatione, ædificandū nō nisi cōsisto agro. Tūc quoq; cunctāter, optimūq; est (ut uulgo dixere) aliena insania frui, sed ita, ut uillarū tutela nō sit oneri. Eū tamen qui bene habet, sæpius uenire in agrū, frontemq; domini plus prodesse q̄ occipitium, nō mentiuntur.

De uillarū positione, & præcepta antiquorū de agro colendo.

Cap. VI

Modus hic probatur, ut neq; fundus uillam quærat, neq; uilla fundum. Non ut fecerunt iuxta diuersis eadē ætate exemplis L. Lucullus & Q. Scæuola, cū uilla Scæuolæ fundus careret, uilla Luculli agro. Quo in genere censoria castigatio erat, minus arare q̄ uerrere. Nec hoc sine arte quadā est. Nouissimus uillā in Misēnensi posuit C. Marius septies cōsul, sed periticia castrametandi, sic ut cōparatos ei ceteros etiam Sylla Felix cecos fuisse diceret. Cōuenit nec iuxta paludes ponendā esse, neq; aduerso amne. Quarq; Homerus omnino ē flumine semper antelucanas auras insalubres uerissime tradit. Spectare in æstuosis locis septentrionē debet, meridiem in frigidis. In temperatis exortū æquinoctialem. Agri ipsius bonitas, quibus argumentis iudicāda sit, quanq; de terræ optimo genere differentes abunde dixisse possumus uideri, etiāmn tamen traditas notas subsignabimus, Catonis maxime uerbis: Ebulū, uel prunus syluestris uel rubus, bulbus minutus, trifoliū, herba pratensis, quercus, syluestris pirus malusq; frumentarij soli notæ. Itē nigra terra, & cinerei coloris. Omnis creta coquit, nisi permacra. Sabulum etiā, nisi id pertenuē est: & multo campestribus magis quā in cliuosis respondent eadem. Modū agri in primis

seruandum

seruandū antiqui putauere. Quippe ita censebant, Sarius esse minus serere, & melius arare. Quā in sententia & Vergiliū fuisse uideo. Verumq; consentientibus latifundia perdere Italiam: iam uero & prouincias. Sex domini semissem Africā possidebant, cū inter se eos Nero princeps: nō fraudando magnitudine hac quoq; sua Cn. Pompeio, qui nūti quam agrū mercatus est cōterminū. Agro empto domū uendendā inclementer, atq; nō ex utilitate publici status Mago censuit, hoc exordio praecepta pandere ingressus, ut tamen appareat assiduitatē desideratā ab eo. Dehinc peritiam uillicorū in cura habenda est, multa q; de ijs Cato praecepit. Nobis satis sit dixisse, q̄ proximū dño cordi esse debere, & tamen sibi metipsi nō uideri. Coli rura ergastulis pessimū est, & quicquid agitur à desperantibus. Temerariū uideatur unam uocem antiquorum posuisse, & fortassis incredibile penitus existimetur, Nihil minus expedire q̄ agrū optime colere. L. Tarius Rufus infimā natalium humilitate, consularū militari industria meritis, antiquae aliās parsimoniae, cititer milles H—s liberalitate diui Augusti cōgestū usq; ad detractiōnē haredis exhaustit, agros in Piceno coemendo, colendoq; in gloriā. Interniciōnē ergo famemq; censemus? Imò hercule iudico modum rerum omniū utilissimū. Bene colere necessariū est, optime damnosum, praeceptis sobole sua, colonūue pascēdis. Alioquī domino aliquas menses colligere nō expedit, si cōputetur impendiū operae. Nec temere oliuam. Nec quasdam terras diligenter colere, sicuti in Sicilia tradunt. Itaq; decipi aduenas. Quonam igitur modo utilissime colentur agri? ex oraculo scilicet, malis bonis. Sed defendi aequū est abauos, qui praeceptis suis prospexere uitae. Nam cū dicerēt malis, intelligere uoluerē uilissimos. Summum prouidentiae illorū fuit, ut quam minimum esset impendij. Praecipiebant enim ista, qui triumphali denas argenti libras in supellectile crimini dabāt, q̄ mortuo uillico relinquere uictorias, & reuerti in sua tura postulabāt, quorū praeidia colenda suscipiebat respectu exercitusq; ducebant senatu illis uillicante. Inde illa reliqua oracula, Nequam agricolam esse quisquis emeret, quod praestare ei fundus posset. Malū patrem familiās quisquis interdiu faceret quod noctu posset, nisi intempestate cœli. Peiorē qui profestis diebus ageret quod feriatis deberet. Pessimū qui sereno die sub tecto potius operaretur, q̄ in agro. Nequeo mihi temperare, quo minus unū exemplum antiquitatis afferam, ex quo intelligi possit, apud populum etiā de culturis agendi morem fuisse, qualiter defendi soliti sint illi uiri. C. Furius Cresinus ē seruitute liberatus, cū in paruo admodū agello largiores multo fructus perciperet, q̄ ex amplissimis uicinias, in inuidia magna erat, ceu fruges alienas pelliceret ueneficij. Quamobrem à Sp. Albino curuli die dicta, metuens damnationem, cum in suffragium tribus oporteret ire, instrumentum rusticū omne in forū attulit, & adduxit filiam ualidam, atq; (ut ait Piso) bene curatam ac uestitam, ferramenta egregie facta, graues ligones, uomeres ponderosos, boues saturos. Postea dixit: Veneficia mea Quirites haec sunt, nec possum uobis ostendere, aut in forum adducere lucubrationes uigiliasq; & sudores. Omnium sententijs absolutus. Itaq; est profecto, opera nō impensa cultura cōstat. Et ideo maiores fertilissimum in agro oculum domini esse dixerunt. Reliqua praecepta reddentur suis locis, quae propria singulorum generum erūt. Interim cōmunia quae succurrunt, nō omitemus. Et in primis Catonis humanissimū & utilissimū, Id agendum, ut diligāt uicini. Causas reddit ille, quas existimamus nulli esse dubias. Inter primam idem cauet, ne familiae malae sint, Nihil sero faciendum in agricultura omnes censent: iterumq; suo quaeq; tēpore facienda. Et tertio praecepto, praeiuncta frustra reuocari. De terra cariosa execratio Catonis abunde indicata est. Quamquam praedicere non cessat is, Quicquid per asellū fieri potest, uilissime constat. Filix biennio moritur, si frondem agere nō patiatis. Id efficacissime contingit, germinantis ramis baculo decussis. Succus enim ex ipsa defluens, necat radices. Aiunt & circa solstitium auulsas non renasci, nec harundine sectas, aut exaratas uomeri harundine imposita. Similiter & harundinē exarari flice uomeri imposita praecipiunt. Iuncosus ager uerti pala debet, at in saxoso bidentibus. Fru-

recta igni optime tolluntur. Humidiorem agrū fossione concidi atq; siccari, utilissimū est. Fossas autē retusis locis apertas relinqui, in solutiore terra sepibus firmari, Imbricibus ac supinis lateribus procumbere, quasdam occurrari, & in alias dirigi maiores patentioresq; si sit occasio, siliice uel glarea sterni. Ora utrinq; lapidibus statuminari, & alio superintegi. Sylarū extirpandarū rationē Democritus prodidit, lupini flore in succo cicutæ unō die macerato, sparsisq; radicibus.

De frugum generibus & natura.

Cap. vii

ET quoniam pręparatus est ager, natura nunc indicabitur frugum. Sunt autē duo prima earū genera, Frumenta, ut triticum, hordeum; & legumina, ut faba & cicer. Differentia uero notior, quā ut indicari debeat. Frumenti ipsius totidem genera per tempora satu diuisa. Hyberna quę circa uergiliarum occasum sata terra per hyemem nutriuntur, ut triticum, far, hordeum. Aestiuua quę æstate ante uergiliarum exortum feruntur, ut milium, panicum, sesama, horminum, irio, Italię duntaxat ritu. Alioquin in Graciā & Asiā omnia uergiliarum occasu feruntur. Quędam autē utroq; tempore in Italia. Ex his quędam & tertio, ueris scilicet. Aliqui uerna, milium, panicum, lentem, cicer, alicam appellant, Sementica autem triticū, hordeum, fabam, napum, rapam. Et in tritici genere pars aliqua pabuli est, quadrupedū causa sati, ut farrago: & in leguminibus, ut uicia. At cōmune quadrupedum hominūq; usui, lupinum. Legumina omnia singulas habent radices, pręter fabam, easq; surculosas, quia nō in multa diuiduntur: altissimas autē cicer. Frumenta multis radicantur fibris sine ramis. Erumpit à primo satu hordeū die septimo: legumina quarto, uel cum tardissime septimo: faba à xv. die ad xx. legumina in Aegypto tertio die. Ex hordeo alterum caput grani in radicem exit, alterū in herbam, quę & prior floret. Radicem crassior pars grani fundit, tenuior florem. Cęteris seminibus eadem pars, & radicem & florem. Frumenta hyeme in herba sunt, uerno tempore fastigiantur in stipulam, quę sunt hyberni generis: at milium & panicum in culmum geniculatum & concauū, sesama uero in ferulaceum. Omnium satorum fructus, aut spicis continetur, ut tritici, hordei, muniturq; uallo aristarum quadruplici: aut includitur siliquis, ut leguminum: aut uasculis, ut sesamę, ac papaueris. Milium, ac panicum tantū pro indiuiso, & paruis auib; exposita sunt. Indefensa quippe membranis continentur. Panicum à paniculis dictum, cacumine languido nutāte, paulatim extenuato culmo penē in surculū prędensis aceruat granis, cum longissimo pedali: milij comę granū cōplexę fimbriato capillo curuantur. Sunt & 10 panicum genera, Mammoso, è pano paruis racemato paniculis, & cacumine gemino. Quin & colore distinguūtur, candido, nigro, ruffo, etiā purpureo. Panis multifarie & è milio fit, è panico rarius. Sed nullū frumentū ponderosius est, aut quod coquendo magis crescat. Lx. enim pondo panis è modio reducant, modiūq; pulsus ex tribus sextarijs madidis. Milium intra hos decem annos ex Indiā in Italiam inuectum est, nigrū colore, amplum granis, harundineum culmo. Adolefcit ad pedes altitudine septem prægrandibus culmis, Lo bas uocant, omniū frugū fertilissimū. Ex uno grano terni sextarij gignantur. Seri debet in humidis. Frumenta quędam in tertio geniculo spicam incipiunt concipere, quędam in quarto, sed etiā nū occultam. Genicula autē sunt tritico quaterna, farri sena, hordeo octona. Sed non ante supradictum geniculorum numerum conceptus est spicę: qui ut spem 40 sui fecit, quatuor aut quinque tardissime diebus florere incipiunt: totidemq; aut paulo pluribus deflorescunt, hordea uero cū tardissime septem. Varro quater nouenis diebus fruges absolui tradit, & mense nono meti. Fabę in folia exeunt, ac deinde caulem emittunt, nullis distinctum internodijs. Reliqua legumina surculosasunt. Ex his ramosa, cicer, eruum, lens. Quorundam caules sparguntur in terram, si non habeant adminiculum, ut pisum. Quod si non habuere, deteriora fiunt. Leguminum unicalis faba sola, unus & lupinus. Cęteris ramosus prætenui surculo. Omnibus uero fistulosus. Folium quędam à radice mittunt, quędam à cacumine. Frumentum & hordeum utrinq;, & quicquid in stipula est, in cacumine unum folium habet. Sed hordeo scabra sunt, cęteris leuia. Multipli

Vetus, cum
longissima
pedali obfa.

cia con

cia contrā fabā, ciceri, pīso. Frumentis foliū harundinaceū, fabā rotundū, & magnā legū
minū parti. Longiora eruiiā & pīso. Faselis uenosa, sesamā & itioni sanguinea. Cadunt
folia lupino tantum, & papaueri. Legumina diutius florēt, & ex his eruū ac cicer, sed diu
tissime faba xl. diebus. Non autē singuli scapi tandiu, quoniam alio desinente alius incipit
nec tota seges, sicut frumēti, pariter. Siliquātur uero omnia diuersis diebus, & ab ima
primū parte, paulatim flore subeunte. Frumenta cum defloruere crassescunt, maturan
turq̃, cum plurimū diebus xl. perficiūtur: item faba, paucissimis cicer. Id enim ā se mētē
diebus xl. perficitur. Milium, & panicum, & sesama, & omnia aestiua, xl. diebus matu
rantur ā flore, magna terrā cœlicq̃ differētia. In Aegypto enim hordeū sexto ā satū men
se, frumenta septimo metuntur. In Hellade hordeū. In Peloponneso octauo, & frumēta
etiā nouo tardius. Grana in stipula crinito textu spicantur. In faba leguminibusq̃, alter
nis lateribus siliquātur. Fortiora ad hyemes frumenta, leguminā in cibo. Tunica frumen
to plures. Hordeum maxime nudū, & alica, sed prācipue auena. Calamus altior frumen
to, quā hordeū. Arista mordacior hordeo. In area exteruntur triticum & siligo, & hor
deum. Sic & seruntur puta, qualiter moluntur, quia tosta nō sunt. E diuerso far, milium,
panicum purgari nisi tosta non possunt. Itaq̃ hęc cū suis folliculis seruntur cruda. Et far
in uaginalis suis seruant ad satus, atq̃ non torrent. Leuissimum ex his hordeum, raro ex
cedit xv. libras, & faba xxii. Ponderosius far, magisq̃ etiā nouum triticū. Far in Aegy
pto ex olyra conficitur. Tertium genus spicā hoc ibi est. Gallia quocq̃ suum genus farris
dedit: quod illic brance uocant, apud nos sandalum, nitidissimi grani. Et alia differentia
est, quod ferē quaternis libris plus reddit panis quā far aliud. Populū Ro. farrē tantū ē
frumento ccc. annis usum, Verrius tradidit. Triticī genera plura, quā fecere gentes. Itali
co nullū equidem cōparauerim candore ac pondere, quo maxime decernitur, Montanis
modo comparetur Italiae agris externum, in quo principatum tenuit Bœotia, deinde Si
cilia, mox Africa. Tertium pondus erat Thracio Syrioq̃, deinde Aegypto, athletarum
cum decreto, quorum capacitas iumentis similis, quem diximus ordinem fecerat. Græcia
& Ponticum laudauit, quod in Italiam nō peruenit. Ex omni eadē genere grani prætulit
draconiam, strangiam & selenusiū, argumento crassissimi calami: itaq̃ pingui solo hęc
genera assignabat. Leuissimū & maxime inane, seu tenuissimi calami, in humidis feri iu
bebat, quoniam multo egeret alimento. Hęc fuere sententiæ Alexandro Magno regnan
te, cum clarissima fuit Græcia, atq̃ in toto terrarum orbe potentissima: ita tamen ut ante
mortem eius annis ferē c. l. v. Sophocles poeta in fabula Triptolemo frumentum Itali
cum ante cuncta laudauerit, ad uerbum translata sententiā,

Et fortunatam Italiam frumento canere candido.

Quæ laus peculiaris hodieq̃ Italico est. Quo magis admiror posteros Græcorū nullam
mentionē huius fecisse frumenti. Nunc ex his generibus quæ Romā inuehūtur, leuissimū
est Gallicū, atq̃ ē Cherroneso aduectū, quippe nō excedūt in modium uicenas libras, si
quis granū ipsū ponderet. Adijcit Sardum selibras, Alexandrinū & tries: hoc & Si
culi pondus. Bœoticū totam libram addit, Africū & dodrantes. In transpadana Italia scio
uicenas quinas libras farris modios pendere, circa Clusiū & senas. Lex certa naturæ, ut in
quocunq̃ genere panī militari tertia portio ad grani pondus accedat: sicut optimum fru
mentū esse, quod in subactu congiū aquæ capiat. Quibusdam generibus per se pondus,
sicut Balarico: modio tritici panis pondo xxx reddit. Quibusdā in binis mixtis, ut Cy
prio & Alexandrino, xx. propē libras nō excedentibus. Cypriū fuscum est, panemq̃ ni
gram facit: itaq̃ miscetur Alexandrinū candidum, redduntq̃ xxv. pondo. Thebaicū li
bras adijcit. Marina aqua subigi, quod pleriq̃ maritimis in locis faciūt occasione lucrandi
salis, utilissimū. Non alia de causa opportuniore morbis corpora existūt. Gallia & Hispa
niæ frumento in potum resoluta, quibus diximus generibus, spuma ita concreta pro fer
mento utuntur. Quæ de causa leuior illis quā cæteris panis est. Differētia est & calami.

Crassior quippe melioris est generis. Plurimis tunicis Thracium triticum uestitur, ob nimia frigora illi plagæ exquisitū. Eadem causa & trimestria inuenit, detinentibus terras nubiis, quod tertio ferè à satū mense & in reliquo orbe metitur. Totis hoc albis notū, & hyemalibus prouincijs nullum hoc frumento lātius. Vnicalamum præterea, nec usq; capax, feriturq; nō nisi tenui terra. Est & bimestre circa Thraciū sinū, quod quadragesimo die quā satū est maturescit: mirumq; nulli frumento plus esse ponderis, & furfuribus carere. Vitur eo & Sicilia, & Achaia, montosis utraq; partibus. Eubœa quoq; circa Carystum. Instantū fallitur Columella, qui ne trimestris quidē propriū genus existimauerit esse, cū sit antiquissimū. Græci trimenon uocant. Tradūt in Baetris grana tantæ magnitudinis fieri, ut singula spicas nostras æquēt. Primū ex omnibus frumentis feritur hordeū, 10 Dabimus & dies ferendi cuiq; generi, natura singulorū exposita. Hordeū Indis satium & syluestre, ex quo panis apud eos præcipuus. Italici quidem maxime oryza gaudent, ex qua pitisanam cōficiunt, quam reliqui mortales ex hordeo. Oryzæ quidem folia carnosa, porro similia, sed latiora: altitudo cubitalis, flos purpureus, radix gemmeæ rotunditatis. Antiquissimum in cibis hordeum, sicut Atheniensium ritu Menandro autore apparet, & gladiatorum cognomine, qui hordearij uocabantur. Polentam quoq; Græci nō aliunde præferit. Pluribus sit hæc modis: Græci per fūsum aqua hordeū siccant nocte una, ac postero die frigunt, deinde molis frangūt. Sunt qui uehementius tostū rursus exigua aqua aspergant, siccantq; prius q̃ molant. Alij uero uirentibus spicis decussum hordeū recens purgant, madidūq; in pila tundunt, atq; in corbis eluunt, ac siccātū sole rursus tundūt, 20 & purgatū molunt. Quocūq; autem genere præparato, uicenis hordei libris, ternas seminis lini, & coriandri selibras, salisq; acetabulo, torrentes ante omnia miscunt in mola. Qui diutius uolunt seruare, cū polline ac furfuribus suis cōdunt nouis fictilibus. Italia sine perfusione tostum in subtilē formam molit, iisdem additis, atq; etiam milio. Panem ex hordeo antiquitus usitatum uita damnauit, quadrupedumq; tradidit refectibus. Pitisanæ inde usus ualidissimus saluberrimusq;, tantopere probatur. Vnum laudibus eius uolumen dicauit Hippocrates, clarissimus medicinæ scientia. Pitisanæ bonitas præcipua Vticensi. In Aegypto uero ea est, quæ fit ex hordeo cui sunt bini anguli. In Bœotia & Africa genus, ex quo fiat, hordei glabrum appellat Turannius. Idem olyram & oryzam eandem esse existimat. Pitisanæ conficiendæ uulgata ratio est. Simili modo ex tritici semine tragus fit, 30 in Campania duntaxat & Aegypto. Amylū uero ex omni tritico ac siligine, sed optimū ex trimestri. Inuentio eius Chio insulæ debetur, & hodie laudatissimū inde est, appellatū ab eo quod sine mola fiat. Proximum è trimestri quodā minime ponderoso tritico. Marescit dulci aqua ligneis uasis, ita ut integatur, quinges in die mutata. Melius si & nocte, ita ut misceatur pariter emollitum, prius q̃ acescat. Linteo aut sportis siccatum regulæ infunditur illitæ fermēto, atq; ita in sole densatur. Post Chium maxime laudatur Creticū, mox Ægyptium. Probatur autem leuitate & leuore, atq; ut recens sit, iam & Catoni dictum. Apud nos hordei farina & ad medendū utuntur. Mirumq;, in usu iumentorū ignibus durato, ac postea molito, offisq; humana manu demissis in aluum, maiores uires, torosq; corporis fieri. Spicæ quædam binos ordines habent, quædā plures usq; ad senos, 40 Grano ipsi aliquot differentia; longius, leuiusq;, aut breuius, aut rotundius, candidius, nigrius, uel cui purpura est. Ultimo ad polentā, contra tempestates candido maxima infirmitas. Hordeū frugum omnium mollissimū est, feri nō ualet, nisi in sicca & soluta terra, ac nisi læta: palea ex optimis. Stramento uero nullum cōparatur. Hordeū ex omni frumento minime calamitosum, quia tollitur antequam triticum occupet rubigo. Itaq; sapientes agricolæ triticum cibarijs tantū serunt. Hordeū sarculo feri dicunt, propterea celerrime reddit, ferilissimumq;: quod in Hispaniæ Carthagine aprilī mense collectum est, hoc feritur eodem mense in Celtiberia, eodemq; anno bis nascitur. Rapitur omne à prima statim maturitate festinantius quā cetera. Fragili enim stipula & tenuissima palea granum continetur

continetur. Meliorem etiā polentam fieri tradunt, si non exacta maturitate tollatur.

Non omnia frumenti genera ubiq; nasci, & de reliquis in oriente generibus. Ca. viii.
Frumenti genera non eadem ubiq; necq; ubi eadem sunt, iisdem nominibus. Vulga-
 tissima far, quod adoreū ueteres appellauere, siligo, triticū. Hæc plurimis terris com-
 munia. Atinca Galliarū propria, copiosa & Italix est. In Aegypto aut ac Syria, Ciliciaq;
 & Asia, ac Græcia parte peculiare zea, olyra, tiphe. Aegyptus similaginé cōficiē ē tritico
 suo, nequaq; Italica parē. Qui zea utuntur, nō habēt far. Est & hæc Italia in Campania
 maxime, semenq; appellatur. Hoc habet nomē res præclara, ut mox docebimus: propter
 quā Homerus *Ζείδωρος ἄρουρα* dixit: nō ut aliqui arbitrātur, quoniā uitā donaret. Amy-
 10 lum quoq; ex ea sit, priore crassius. Hæc sola differentia est. Ex omni genere durissimum
 far, & cōtra hyemes firmissimū. Patitur frigidissimos locos, & minus subactos, uel æstuo-
 sos, sitientesq;. Primus antiquis Latio cibus, magno argumēto in adorea donis, sicuti di-
 ximus. Pulre autē non pane uixisse longo tempore Romanos manifestū, quoniā inde &
 pulmentaria hodieq; dicūtur. Et Ennius antiquissimus uates obfidionis famē exprimēs,
 offam eripuisse plorantibus liberis patres cōmemorat. Et hodie sacra prisca atq; nataliū
 pulre fritilla cōficiuntur: uideturq; tam puls ignota Græcia fuisse, q̃ Italia polēta. Tritici
 semine auidius nullū est, nec quod plus alimenti trahat. Siliginem proprie dixerim tritici
 delicias: candor est, & sine uirtute, & sine pondere, cōueniēs humidis tractibus, quales Ita-
 lia sunt & Gallia comata. Sed & trans alpes in Allobrogū tantū Aruernorumq; agro
 20 pertinax, in cæteris ibi partibus biennio in triticū transit. Remediū, ut grauissima quæque
 grana eius serantur.

De pistorijs, & molitura, & farina.

Cap. ix

Esiligine lautissimus panis, pistrinatūq; opera laudatissima. Præcellit in Italia, si Cam-
 pana Pisis nata miscatur. Ruffior illa, at Pisana candidior, ponderosior uero creta-
 rea. Iustū est ē grano Cāpanæ quā uocat castratā, ē modio redire sextarios quatuor siligi-
 nis, uel ē gregali sine castratura sextarios quinq;. Præterea floris semodiū. Et cibarij, quod
 secundariū uocant, sextarios quatuor. fursuris sextarios totidē. Pisana aut siliginis sexta-
 rios v. cætera paria sunt. Clusina Aretinaq; etiamnum sextarios siliginis assumunt: in reli-
 quis pares. Si uero pollinē facere libeat xvi. pondo panis redeūt, & cibarij tria, fursurū se-
 modiu. Molæ discrimine hoc cōstat. Nā quæ sicca molūtur, plus farinæ reddūt: quæ salsa
 30 aqua spatia, candidiorē medullā, uerū plus retinēt in fursure. Farinā à farre dictā nomine
 ipso apparet. Siliginæ farinæ modius Gallicæ xxii libras panis reddit, Italica duabus
 tribusue amplius in artopticio pane. Nā furnaceis binas adiūciūt libras in quocunq; genere.

De similagine, siligine, & de alijs generibus, & de pistura.

Cap. x

Similago ex tritico sit laudatissima. Ex Africo iustum est ē modijs redire semodios, &
 Spollinis sextarios quinq;. Ita enim appellant in tritico, quod florē in siligine. Hoc ara-
 riæ officinæ chartariæq; utuntur. Præterea secundarij sextarios quatuor, fursurumq; tan-
 undem. Panes uero ē modio similaginis cxxii. ē floris modio cxxvii. Pretium huic an-
 nona media in modios farinæ xl. asses, similagini castratæ octonis assibus amplius, sili-
 gini castratæ duplū. Est & alia distinctio. Similago l. pollin aut xvii. pondo panis redde-
 40 re uisa, tritici xxx. cū triente, & secundarij panis quinās selibras, totidē cibarij, & fursurū
 sextarios sex. Siligo nunq; maturescit pariter, nec ulla segetū minus dilationē patitur pro-
 pter teneritatem, ijs quæ maturuere protinus granū dimittentibus. Sed minus q̃ cætera
 frumenta in stipula periclitatur, quoniā semp rectā habet spicā: nec rorem cōtinet, qui ru-
 biginē faciat. Ex atinca dulcissimus panis, ipsa spissior, q̃ far, & maior spica, eadē & ponde-
 rosior. Raro modius grani nō xvi. libras implet. Exteritur in Græcia difficulter: ob id iu-
 mentis dari ab Homero dicta. Hæc enim est quā olyram uocat. Eadē in Aegypto facilis
 fertilisq;. Far sine arista est. Itē siligo, excepta ea quæ Laconica appellatur. Adiūciūtur his
 genera, bromos, siligo exceptitia, & tragos, externa omnia ab oriente inuecta, oryza simi-
 lia. Tiphe & ipsa eiusdem generis, ex qua sit in nostro orbe oryza. Apud Græcos est zea.

Traduntq;

Traduntq; eam ac tipheri cum sint degeneres, redire ad frumentū, si pistæ serantur, nec protinus, sed tertio anno. Tritico nihil est fertilius: hoc ei natura tribuit, quoniam eo maxime alat hominem: utpote cum è modio, si sit aptum solum, quale in Byzacio Africæ campo, centeni quinquageni modij reddantur. Misit ex eo loco diuo Augusto procurator eius ex uno grano (uix credibile dictu) quadringenta paucis minus germina, extatq; de ea re epistola. Misit & Neroni similiter cccxl. stipulas ex uno grano. Cum centesimo quidam & Leontini Siciliæ campi fundunt, alijq;, & tota Bætica, & in primis Aegyptus. Fertilissima tritici genera, ramosum, aut quod centigranū uocant. Inuentus est iam & scapus unius centū fabis onustus. Aestiu frumenta diximus, sesamā, milium, panicum. Sesama ab Indis uenit, ex ea & oleum cōficiunt. Color eius candidus. Huic simile est in Asia Græciaq; erysimum: idemq; erat nisi pinguius esset, quod apud nos uocant irionem, medicaminibus annumerandum potius q; frugibus. Eiusdem naturæ & hominum à Græcis dictum, sed cymino simile, scribitur cum sesama: hoc & irione nullum animal uestitur uiuentibus. Pistura nō omnium facilis. Quippe & Hetruria spicam farristosti pinsente pilo præferrato, fistula serrata, & stella intus denticulata, ut nisi intenti pinsant, cōcidantur grana, ferroq; frangatur. Maior pars Italiæ ruidio utitur pilo, rotis etiā quas aqua uerset obiter, & molat. De ipsa ratione pinsendi Magonis proponitur sententia. Triticū ante perfundi aqua multa iubet, postea eualli, deinde sole siccatum pilo repeti. Simili modo hordeum, Hælius sextarios xx. spargi duobus sextarijs aque. Lentē torrere prius, deinde cum fursuribus leuiter pinsi. Aut addito in sextarios xx. lateris crudi frusto, & harenæ semodio. Et uiliam iisdem modis quibus lentē. Sesamam in calida maceratā exporrigi. Deinde cōficari, frigida immergi, ut paleæ fluctuēt, iterumq; exporrigi in sole super lintea. Quod nisi festinato peragatur, lurido colore mucescere: Et ipsa aut quæ eualluntur, uariam pisturam rationē habēt. Acus uocatur cum per se pinsitur spica tantū aurificū ad usus. Si uero in area teritur cū stipula, palea, ut maiore in terrarū parte ad pabula iumentorum. Milij, & panici, & sesamæ purgamenta, appludam uorant, alibi alijs nominibus. Milio Campaniæ præcipue gaudet, pultemq; candidam ex eo facit. Fit & panis prædulcis. Sarmatarum quoq; gentes hac maxime pulte aluntur, & cruda etiā farina equino lacte uel sanguine è crutis uenis admixto. Æthiopes nō aliam frugē q; milij hordei q; nouere. Panico Galliæ quædā, præcipue Aquitania utitur. Sed & circūpadanā Italia addita faba, sine qua nihil cōficiunt. Ponticæ gentes nullū panico præferunt cibum. Cætero aestiua frumenta riguis magis etiam q; imbris gaudent. Milium & panicum aquis minime, cum in folia exeūt. Vetat ea inter uites arboresq; frugiferas seri, terram emacrari hoc satū existimantes.

De fermentis, & panis faciendi ratio, & genera, & quando primum pistores Romæ, & de cribris, & alicæ.

Cap. xi

Milij præcipuus ad fermenta usus, è musto subacti in annum tempus. Simile fit ex tritici ipsius fursuribus minutis & optimis, è musto albo triduo maturato subactis, ac sole siccatis. Inde pastillos in pane faciendo dilutos, cū similagine seminis feruefaciunt, atq; ita farinæ miscent, sic optimum panē fieri arbitrantur. Græci in binos semodios farinæ satis esse besse fermenti constituere. Et hæc quidem genera uindemijs tantum fiunt. Quo libeat uero tempore, ex aqua hordeoq; bilibres offæ feruētī foco, uel sicili patina torrentur cinere & carbone, usq; dum rubeant. Postea operiuntur in uasis donec acescant, hinc fermentū diluitur. Cum fieret aut panis hordeaceus, erulicæ, aut cicerculæ admixtionē fermentabatur: iustumq; erat, duæ libræ in v. semodios. Nunc fermentū fit ex ipsa farina quæ subigitur, prius q; addatur sal ad pulsū modum decocta, & relicta donec acescat. Vulgo uero nec sufferuefaciunt, sed tantū pridie asseruata materia utuntur. Palamq; natura est acore fermentari: sicut & ualidiora esse corpora, quæ fermentato pane alantur: quippe cū apud ueteres ponderosissimo cuiq; tritico, præcipua salubritas perhibita sit. Panis ipsius uaria genera persequi superuacuum uidet: aliās ab obsonijs appellati, ut ostrearij, aliās

aliàs à delicijs, ut attolagani, aliàs à festinatione, ut speustici: nec nò à coquendi ratione, uè
furnacei, uel artopticij, aut in clibanis cocti: nò pridem etiam è Parthis inuecto, què aqua-
ticum uocat, quoniam aqua trahitur, tenuem & spongiosam inanitate, alij Parthicū. Sum-
ma laus, filiginis bonitate & cribri tenuitate constat. Quidam ex ouis aut lacte subigunt.
Butyro uero gentes etiam pacatæ, ad operis pistoriij genera transeunte cura. Durat sua
Piceno in panis inuentione gratia, ex alicæ materia: eū nouem diebus macerant, decimo
ad speciem tractæ subigunt uix passæ succo: postea in furnis, ollis inditum quæ rumpantur
ibi, torrent. Neq; est ex eo cibus nisi madefacto, quod sit lacte maxime mulso. Pistores
Romæ non fuerunt ad Persicum usq; bellum, annis ab urbe condita super DLXXX.
 10 Ipsi panē faciebant Quirites, mulierumq; id opus erat, sicut etiam nunc in plurimis gen-
tium. Artoptam Plautus appellat in fabula quam Aululariam scripsit: magna ob id con-
certatione eruditorū, an is uersus poetæ sit illius: certumq; sit, Attei Capitonis sententia,
tostum panem lautioribus coquere solitos, pistoresq; tantum eos qui far pinsebant, no-
minatos. Nec cocos uero habebāt in seruitijs, eosq; ex macello cōducebant. Cribrorum
genera Galli è setis equorū inuenere, Hispani è lino excussoria & pollinaria, Aegyptus è
papyro atq; iunco. Sed inter prima dicatur & alicæ ratio, præstantissimæ saluberrimæq;
quæ palma frugum indubitanter Italiam contingit. Fit sine dubio & in Aegypto, sed ad-
modum spernenda. In Italia uero pluribus locis, sicut Veronensi Pisanocq; agro, in Cam-
pania tamen laudatissima. Campus est subiacens montibus nimbosis totis quidē XL M.
 20 pass. planicie. Gratia terræ eius (ut protinus soli natura dicatur) puluerea summa, inferior
bibula, & pumicis uice fistulans: montium quoque culpa in bonum cedit. Crebros enim
imbres percolat atq; transmittit, nec dilui aut madere uoluit propter facilitatem culturæ.
Eadem acceptum humorem nullis fontibus reddit, sed temperat, & concoquens intra se
uice succi continet. Seritur toto anno, panico semel, bis satre. Et tamen uere segetes quæ
interquievere fundunt rosam odoratiorem satiuæ. adeo terra nō cessat parere. Vnde uul-
go dictum, Plus apud Campanos unguenti, quàm apud cæteros olei fieri. Quantum au-
tem uniuersas terras campus circumcampanus antecedit, tantū ipsum pars eius, quæ La-
boriæ uocantur, quem Phlegreum Græci appellant. Finiuntur Laboriæ uia ab utroque
latere consulati, quæ à Puteolis, & quæ à Cumis Capuam ducit. Alica fit è Zea quam se-
 30 men appellauimus. Tunditur granum eius in pila lignea. Nam lapidis duritia conteritur.
Nobilius, ut notum est, pilo uinctorū pœnali opera. Primori inest pyxis ferrea: excussis
inde tunicis, iterū isdem armamentis nudata conciditur medulla. Ita sunt alicæ tria gene-
ra, minimū, ac secundariū: grandissimū uero aphærema appellant. Nondum habent can-
dorem suū quo præcellunt, iam tamen Alexandrinæ præferūtur. Postea (mirū dictū) ad-
miscetur creta, quæ transit in corpus, coloremq; & teneritatem affert. Inuenitur hæc inter
Puteolos & Neapolim in colle Leucogeo appellato. Extatq; diuī Augusti decretū, quo
anno ad uicena milia Neapolitanis pro eo numerari iussit è fisco suo, coloniam deducens
Capuam. Adiecitq; causam afferendi, quoniam negassent Campani alicam confici sine
eo metallo posse. In eodem reperitur & sulphur. Emicantq; fontes Oraxi oculorum cla-
 40 titati, & uulnerum medicinæ, dentiumq; firmitati. Alica adulterina fit maxime quidem è
zea, quæ in Africa degenerat. Latiores eius spicæ, nigrioresq;, & breui stipula. Pinunt cū
harena, & sic quoq; difficulter conterūt utriculos, sitq; dimidia modij mensura. Posteaq;
gypti pars quarta inspargitur, atq; ut cohaeret, farinario cribro subcernunt. Quæ in eo re-
mansit, excepticia appellatur, & grandissima est. Rursus quæ transit, arctiore cernitur, &
secundaria uocatur. Itē cribraria, quæ simili modo in tertio remāsit cribro angustissimo, &
tantum harenas transmittente. Alia ratio ubiq; adulterandi. Ex tritico candidissima atq;
grandissima eligunt grana, & semicocta in ollis, postea arefaciunt sole ad initiū, rursusq;
leuiter aspersa molis frangunt. Ex zea pulchrius quàm ex tritico fit granum, quamuis id
alicæ uitium sit. Candorem autem ei pro creta lactis incocti mixtura confert.

De leguminibus.

Cap. XII

Sequitur natura leguminū, inter quæ maximus honos fabæ: quippe ex qua tentatus sit etiam panis. Lomentū appellatur farina ea, aggregaturq; pōdus illa ex omni legumine. Iam uero & pabulo uenalis. Fabæ multiplex usus omnium quadrupedum generi, præcipue homini. Frumento etiam miscetur apud plerasq; gentes, & maxime panico solida, ac delicatius fracta. Quin & prisco ritu fabacia suæ religionis dijs in sacro est, præuolens pulmentari cibo, & hebetare sensus existimata, in somnia quoq; facere. Ob hæc Pythagorica sententia damnata: ut alij tradidere, quoniā mortuorum animæ sint in ea. Quæ de causa parentando utiq; assumitur. Varro & ob hæc flaminem ea non uesti tradit, quoniam & in flore eius literæ lugubres reperiuntur. In eadem peculiaris religio. Namq; fabam utiq; è frugibus referre mos est auspicij causa, quæ etiam refrina appellatur. Et auctioribus eam adhiberi lucrosū putāt. Sola certe frugum etiam exesa repletur crescente luna. Aqua marina, aliæue salsa non percoquitur. Seritur ante Vergiliarum occasum leguminum prima ut antecedit hyemē. Vergilius per uer eam seri iubet, circumpadanæ Italiæ ritu. Sed maior pars malunt fabalia maturæ sationis, quàm trimestrem fructum eius. Nam siliquæ caulesq; gratissimi sunt pabulo pecori. Aquas in flore maxime concupiscit, cum uero defloruit, exiguas desiderat. Solum in quo sata est lætificat stercoreis uice. Ideo circa Macedoniam Thessaliamq; cum florere incept, uertunt arua. Nascitur & sua sponte plerisq; in locis, sicut septentrionalis Oceani insulis, quas ob id nostri fabarias appellant. Item in Mauritania syluestris passim, sed prædura, & quæ percoqui non possit. Nascitur & in Ægypto spinoso caule: qua de causa crocodili oculis timentes refugiunt. Longitudo scapo quatuor cubitorū est, amplissima crassitudo. Nec genicula habet, molli calamo. Si mile caput papaueri, colore roseo. In eo fabæ nō supra tricenae. Folia ampla. Fructus ipse amarus & odore, sed radix perquam lauta incolarum cibis, cruda, & omnino decocta, harundinū radicibus similis. Nascitur & in Syria, Ciliciæq;, & in Torone Chalcidis lacu. Ex leguminibus aut nouembri seruntur lens, & in Græcia pisum. Lens amat solum tenue magisq; pingue, coelū utiq; siccū. Duo genera eius in Ægypto, alterū rotundius nigriusq;, alterum sua figura. Vnde uario usu translātū est in lenticulas nomē. Inuenio apud autores æquanimitem fieri uestentibus ea. Pisum in apricis feri debet, frigoriū impatientissimū. Ideo in Italia, & in austriore cœlo non nisi uerno tempore, terra facili ac soluta. Cicetis natura est gigni cū falsilagine, ideo solum urit. Nec nisi madefactū pridie, feri debet. Differentiæ plures, magnitudine, figura, colore, sapore. Est enim arietino capiti simile, unde ita appellatur, album nigrumq; est & columbinum, quod alij ueneriū uocant, candidum, rotundum, leue, arietino minus, quod religio peruigilijs adhibet. est & cicercula minutū cicetis, in æqualis angulosi, ueluti pisum. Dulcissimum aut id quod eruo simillimū, firmissq; quod nigrum & rufum, quàm quod album. Siliquæ rotundæ cicetis, cæteris leguminum longæ, & ad figuram seminis latæ. Piso cylindraceæ. Faseolorū cum ipsis manduntur granis. Serere eos qua uelis terra licet, ab Idib. Octobris in caleñ. Nouēbris. Legumina cum maturefcere cœperint, rapienda sunt, quoniam cito exiliunt, latentq; cum decidere, sicut & lupinum.

De rapis & napis Amiterninis.

Cap. XIII 40

Quanti prius de rapis dixisse cōueniat, in transcurso ea attingere nostri, paulo diligentius Græci, & ipsi tamē inter hortensia: si iustus ordo fiat, à frumēto protinus aut certe faba dicendis, quando alijs præstantior usus ab his non est. Ante omnia nanq; cunctis animalibus nascuntur, nec in nouissimis satiant turis alitum quoque genera, magisq; si decoquantur aqua. Quadrupedes & fronde eorum gaudent. Et homini non minor rapaciorum suis horis gratia, quàm cymarum, flaccidorum quoq;, & in horreis enecatorum, uel maior quàm uirentium. Ipsa uero durant & in sua terra seruata: & postea passa, penè ad alium prouentū, famemq; sentiri prohibent. Auino atq; messe tertius hic transpadanis fructus. Terram nō morose eligit, penè ubi nihil aliud feri possit. Nebulis & pruinis,

ac frigore ultro aluntur amplitudine mirabili. Vidi XL. libras excedentia. In cibis quidem nostris pluribus modis commendatur, durantq; ad alia sinapis acrimonia domita, etiam coloribus picta prater suū sex alijs, purpureo quoq; neq; aliud in cibis tingui decet. Geneta eorum Græci duo prima fecere, masculum foemininumq;, & ea ferendi modo ex eodem semine. Densiore enim satū masculoscere, item in terra difficili. Semen præstantius quo subtilius. Species uero omnium tres. Aut enim in latitudinem fundi, aut in rotunditatem globari. Tertiā speciem syluestrem appellauere, in longitudinē radice procurrente, raphani similitudine, & folio anguloso scabroq;, succo acri; qui circa messē exceptus, oculos purgat, medetur caligini admixto lacte mulierum. Frigore dulcior fieri existimatur, & grandiora: tepore in folia exeunt. Palma in Nursino agro nascētib; . Taxatio in libris sestertij singuli, & in penuria bini. Proxima in Algido natis. Napi uero Amiternini, quorum eadem ferē natura, gaudent æque frigidis. Seruntur & ante calend. Martias in iugero sextarij quatuor. Diligentiores quinto sulco napum feri iubent, rapa quarto, utroque stercolato: Rapa letiora fieri, si cum palea feminetur. Serere nudū uolunt, precantem sibi & uicinis serere se. Satus utriq; generi iustus, inter duorum numinum dies festos, Neptuni atq; Vulcani. Feruntq; subtili obseruatione, quota luna procedente hyeme nix prima ceciderit, si totidem luminum die intra prædictum temporis spatium serantur, mire prouenire. Seruntur & uere in calidis atq; humidis.

De lupino.

Cap. XIII

Lupino est usus proximus, cum sit & homini & quadrupedū generi ungulas habentis communis. Remedium eius, ne metētes fugiat exiliendo, ut ab imbre tollatur. Nec uilius quæ seruntur natura, assensu terræ mirabilior est. Primū omniū cum sole quotidie circumagitur, horasq; agricolis etiam nubilo demonstrat. Ter præterea floret. Terram amat, terraq; operiri non uult. Et unum hoc feritur nō arata, ubi fuerit maxime sabulosa & sicca, atq; etiam harenosa. Coli utique non uult. Tellurem adeo amat, ut quamuis frute otoso solo cōiectum inter folia uepresq;, ad terram tamen radice perueniat. Pinguescere hoc satū arua uineasq; diximus. Itaq; adeo non eget fimo, ut optimi uicem repræsentet. Nihilq; aliud nullo impendio constat, ut quod ne ferendi quidem gratia opus sit afferre. Protinus feritur ex aruo: ac ne spargi quidē postulat decidens sponte. Primūq; omnium feritur, nouissimū tollitur: utrunq; septembri ferē mense, quia si nō antecessit hyemem, frigoribus obnoxium est. Impune præterea iacet, uel derelictum etiam, si non protinus secuti obruant imbres, ab omnibus animalibus amaritudine sua tutum. Plerunq; tamen leui sulco integūt. Ex densiore terra rubricam maxime amat. Ad hanc alendam post tertium florem pueri debet, in sabulo post secundum. Cretosa tantum limosaq; odit, & in ijs non prouenit. Maceratum calida aqua, homini in cibo est. Nam bouem unum modij singuli satiant, ualidumq; præstant: quando etiā impositū puerorū uentribus, pro remedio est. Condi in fumo maxime conuenit, quoniam in humido uermiculi umbilicum eius in sterilitatem castrant. Si depastum sit in fronde, inarari protinus solum opus est.

De uicia & eruo.

Cap. xv

Et uicia pinguescunt arua, nec ipsa agricolis operosa: uno sulco sata, non sarritur: non stercoratur, nec aliud q; deocatur. Sationis eius tria tempora: Circa occasum arcturi, ut decēbri mense pascat, tūc optime feritur in semen. Æque nanq; fert depasta. Secunda satio mense Ianuario est: nouissima Martio, tum ad frondem utilissima. Siccitatem ex omnibus quæ seruntur maxime amat, non aspernatur etiam umbrosa. Ex semine eius, si lecta matura est, palea cæteris præfertur. Vitibus præcipit succū, languescuntq;, si in arbutis seratur. Nec erui operosa cura est. Hoc amplius q; uicia runcatur, & ipsum medicamini uitium obtinens. Quippe per eruum diuum Augustum curatū, epistolis ipsius memoria extat. Sufficiunt singulis boum iugis modij quini sati. Martio mense satum, noxium esse bubus aiunt. Item autumnō grauedinosum, Innoxium aut fieri primo uere satum.

E De

De fœno Græco, & farragine, & de ocymo, & medica, & cytiso. Cap. xvi.

ET silicia, hoc est fœnum Græcū, scarificatione feritur, nō altiore quatuor digitorum sulco: quantoq; peius tractatur, tanto prouenit melius. Rarum dictū, esse aliquid cui profit negligentia. Id autem quod secale atq; farrago appellatur, occari tantū desiderat. Secale Taurini sub albis aſſam uocant, deterimū, & tantū ad arcendum famem utile; fœcunda, sed gracili stipula, nigritia triste, sed pondere præcipuum. Admiscetur huic far, ut mitiget amaritudinem eius, & tamen sic quoq; ingratissimum uentri est. Nascitur qualicunque solo cum centesimo grano: ipsumq; pro latamine est. Farrago ex recementis farris prædenſa feritur, admixta aliquando & uicia. Eadem in Africa fit ex hordeo. Omnia hæc pabularia: degeneransq; ex leguminibus quæ uocatur cracca: in tantum co-¹⁰ lumbis grata, ut pastas ea negent fugitias illius loci fieri. Apud antiquos erat pabuli genus, quod Caro ocymum uocat, quo ſiſtebāt aluum bubus. Id erat ē pabulis ſegete uiridi defecta anteq; gelaret. Sura Manilius id aliter interpretatur, & tradit fabæ modios decē, uiciæ duos, tantundē & eruiliæ in iugero autumnō miſceri & ſeri ſolitos. Melius & auena Græca, cui nō cadit ſemen, admixta. Hoc uocitatū ocymum, boumq; cauſa ſeri ſolitum. Varro appellatū a celeritate proueniēdi, à Græco quod ὠκὺς dicunt. Medica externa, etiam Græciæ, ut à Medis aduecta per bella Perſarū, quæ Darius intulit, ſed uel in primis dicēda: Tāta dos eius eſt, cū uno ſatu amplius q̄ tricenſis annis duret. Similis eſt trifolio, cauſe ſoliſq; geniculata: quicquid in cauſe aſſurgit, folia contrahūtur. Vnum de ea & cytiso uolumen Amphilochoſ fecit cōfuſim. Solum in quo ſeratur, elapidatū purgatūq; ²⁰ ſubigitur autumnō: mox aratum & occatum integitur crate iterū & tertiu, quinſ diebus interpoſitis, & ſimo addito. Poſcit autem ſiccum ſuccoſumq; uel riguum. Ita præparato ſeritur menſe Maio, aliā pruinis obnoxia. Opus eſt denſitate ſeminis omnia occupari, in ternascentesq; herbas excludi. id præſtant in iugera modia uiciena. Cauendū ne adurat, terraq; protinus integri debet. Si ſit humidum ſolum herboſumq; uincitur, & deſciſcit in pratū. Ideo protinus altitudine unciali herbis omnibus liberāda eſt manu potius quā ſarculo. Secatur incipiens florere, & quoties reſſruit. Id ſexies euenit per annos, cum minimum quater. In ſemen matureſcere prohibendum eſt, quia pabulum utilius eſt uſq; ad trimatū. Verno ſeri debet, liberariq; cæteris herbis: ad trimatū martis ad ſolū radi. Itaq; reliquæ herbæ intereunt ſine ipſius damno, propter altitudinem radicū. Si euicerint her-³⁰ bæ remedium unicū eſt ratio, ſapius uertendo, donec omnes aliæ radices intereāt. Dari non ad ſatiētatē debet, ne repellere ſanguinem neceſſe ſit: Et uiridis utilior eſt. Arefcit ſurculoſe, ac poſtremo in puluerem inutilem extenuatur. De cytiſo, cui & ipſi principatus datur in pabulis, aſſatim diximus inter frutices. Et nūc frugum omnium natura peragen da eſt, cuius in parte de uitijſ quoq; dicatur.

De uitijſ frugū & remedijs, & quid in quoq; terræ genere debeat ſeri. Cap. xvii.

PRimum omnium frumenti uitijū auena eſt, & hordeum in eam degenerat: ſicut ipſa frumenti ſit inſtar: quippe cum Germaniæ populi edant eam, neq; alia pulte uiuant. Soli maxime cœliq; humore hoc euenit uitium. Sequentē cauſam habet imbecillitas ſe-⁴⁰ minis, cum diutius retentū eſt terra, prius quā erūpat. Eadem eſt ratio, ſi catioſum ſuit cū ſereret. Prima aut ſtatim eruptione agnoſcitur, ex quo apparet in radice eſſe cauſam. Eſt & aliud ex uicino auenæ uitijū, cum amplitudine inchoata granum, ſed nondum ma- tura prius quā roboretur corpus, aſſatu noxio caſſum & inane à ſpica euaneſcit quo- dam abortiuo. Ventī autem tribus temporibus nocent frumento & hordeo: In flore aut protinus cum deſſoruere, uel matureſcere incipientibus. Tum enim exinanīunt grana: prioribus cauſis naſci prohibent. Nocet & ſol creber ē nube: Naſcuntur & uermiculi in radice, cum ſementem imbris ſecutis incluſerit repentinus calor humorem. Gignun-⁵⁰ tur & in grano, cū ſpicæ in pluuijs calor inferueſcit. Eſt & cantharus dictus ſcarabeus par- uus, frumenta erodens. Omnia ea animalia cum cibo deſiciunt. Oleum, pix, adeps, cœter-

tia seminibus: cauendumq; ne contacta eis serantur. Imber in herba utilis tantum: Florentibus autem frumento & hordeo nocet, leguminibus innocuus, præterquam ciceri. Maturæ sententia frumenta imbre læduntur, & hordeum magis. Nascitur & herba alba, panico similis, occupans arua, pecori quoque mortifera. Nam lolium & tribulos, & carduos lapasq; non magis quam rubos, inter frugum morbos potius quam inter ipsius terræ pestes numerauerim. Cœleste frugum uinearumq; malum, nullo minus noxium est rubigo. Frequentissima hæc in roscido tractu, conuallibusq; ac perflatum non habentibus. E diuerso carent ea uentosa & excelsa. Inter uitia segetum & luxuria est, cum onerata fertilitate procumbunt. Cômune autem omnium satorum uitium urica, etiam ciceris, cum
 15 in salislaginè eius abluendo imber dulcius id facit. Est herba quæ cicer enecat & eruium, citumligando se, uocatur orobanche: Triticum simili modo æra: Hordeum festuca quæ uocatur ægilops: Lentem herba securidaca, quam Græci à similitudine peleciton uocât. Et hæc quidem complexu necant. Circa Philippos autem ateramon nominant in pingui solo herbam, qua faba necatur: teramon, qua in macro, cum udam quidam uentus afflauit. Aeræ granum minimum est in cortice aculeato. Cum est in pane, celerime uertigines facit: Aiuuntq; in Asia & Græcia balneatores cum uelint turbam pellere, carbonibus id semen iniicere. Nascitur & phalangius in eruo, bestiola aranæ generis, si hyems aquosa sit. Limaces nascuntur in uicia: & aliquândo è terra cochleæ minutæ, mirû in modum erodentes eam. Et morbi quidem ferè hi sunt. Remedia eorum quæcunq; pertinent ad herbas,
 20 in saculo, & cum semen iactatur cinere. Quæ uero in semine & circa radicem consistunt, præcedente cura cauentur. Vino ante semina perfusa, minus ægotare existimant. Virgilius nitro & amurca perfundi iubet fabam: sic etiam grandescere promittit. Quidam uero si triduo ante satum urina & aqua maceretur, præcipue adolescere putant. Ter quidem sarritam modium fractæ è modio solidæ reddere. Reliqua semina cupressi folijs tuis si misceantur, non esse uermiculis obnoxia, nec si interlunio serantur. Multi ad milij remedia, rubetam noctu aruo circumferri iubent prius quam sarritatur, defodiq; in medio indusam uase fictili: ita nec passerem, nec uermem nocere: sed eruendam priusquam metatur, alioqui amarum fieri. Quin & armo talpæ cõtacta semina uberiora esse. Democritus succo herbæ, quæ appellatur aizoon in tegulis nascens tabulisq; latine uero sedum aut
 30 digitellum, medicata seri iubet omnia semina. Vulgo uero, si dulcedo noceat, & uermes radicibus inhæreât, remedium est amurca pura, ac sine sale spargere, deinde sarrire. Si in articulum seges ire cœperit, runcare, ne herbæ uincant. Pestem à milio atq; panico sturnorum passerumq; agmina scio abigi herbâ, cuius nomen est ignotum, in quatuor angulis segetis defossa, mirû dictu, ut omnino nulla auis intret. Mures abiguntur cinere mustelæ, uel felis diluto, & semine sparso, uel decoctarum aqua. Sed redolet uirus animalium eorum etiam in pane. Ob id felle bubulo semina attingi utilius putant. Rubigo quidem, maxima segetum pestis, lauri ramis in aruo defixis, transit in earum folia ex aruis. Luxuria segetum castigatur dente pecoris in herba duntaxat, & depastæ quidem uel sæpius nullam in spica iniuriam sentiunt. Retonfaru uero etiam semel, omnino certum est, granum
 40 longius fieri, sed inane cassumq; ac satum non nasci. Babylone tamen bis secant, tertio depascunt, alioqui folia tantu fierent. Sic quoq; cum quinquagesimo fœnore messes reddit felicitas soli: uerû diligentioribus cum centesimo quinquagesimo. Neq; est cura difficilis, quàm diutissime aqua rigandi, ut præpinguis & densa ubertas diluatur. Limum autem non inuehunt Euphrates Tigrisq; sicut in Aegypto Nilus. Nec terra ipsa herbas gignit. Vbertatis tamen tantæ sunt, ut sequente anno sponte restibilis fiat seges, impressis uestigio seminibus: quæ tanta soli differetia admonet terræ genera in fruges describere. Igitur Catonis hæc sententia est, In agro crasso & læto frumentum seri. Si uero nebulosus sit idem, raphanum. milium, panicum in frigido & aquoso prius serendu, postea in calido. In solo autem rubricoso, uel pullo, uel harenoso, si nō sit aquosum, lupinum. In creta

& rubrica, & aquosiore agro adorem. In sicco & non herbofo, nec umbroso, triticum. In solo ualido fabam. Vicinam uero quàm minime in aquoso herbidoq̃. Siliginē & triticum in loco aperto ædicoq̃, qui sole quàm diutissime torreatur. Lentem in fruteofo & rubricofo, qui non sit herbidos. Hordeum in nouali, & in aruo quod restibile possit fieri: trime, stre, ubi sementem maturam facere non possit, & cuius crassitudo sit restibilis. Subtilis & illa sententia, Serenda ea in tenuiore terra, quæ non multo indigent succo, ut cythus & cicer, exceptis leguminibus quæ uelluntur è terra, non subsecantur. Vnde & legumina ap pellata, quia ita leguntur. In pingui autem, quæ cibi sunt maioris, ut olus, triticum, siligo, linum. Sic ergo tenue solum hordeo dabitur, minus enim alimenti radix poscit: leuior terra densiorq̃, tritico. In loco humili far adorem, potius quàm triticum seretur: temperato, & triticum & hordeū. Colles robustius, sed minus reddunt triticum. Far & siligo, & cretosum & uliginosum solum sortiuntur.

De prodigijs frugum, & arandi disciplina, & uomerum generibus.

Cap. xviii

ET in frugibus ostentum semel (quod equidem inuenerim) accidit, P. Aelio, Cn. Cornelio cons. quo anno superatus est Annibal. In arboribus enim tunc nata produntur frumenta. & quoniam de frugum terrarq̃ generibus abunde diximus, nunc de arandi ratione dicemus, ante omnia Aegypti facilitate commemorata. Nilus ibi coloni uice fungens, euagari incipit, ut diximus, à solstitio aut noua luna, ac primo lente, deinde uehementius quamdiu in leone sol est. Mox pigrescit in uirginem transgresso, atq̃ in libra residet. Si duodecim cubitos non excessit, fames certa est. Nec minus si xvi. exuperauit. Tanto enim tardius decedit, quāto abundantius creuit, & sementem arcet. Vulgo credebatur ab eius decessu serere solitos, mox sues impellere uestigijs semina deprimentes: & in madido solo credo antiquitus factitatum. Nunc quoq̃ nō multo grauiore opera, sed tamen in arari certum est abiecta prius semina in limo digressi amnis, hoc est, Nouembri mense incipiente: postea pauci runcant, quod botanisci non uocant. Reliqua pars nō nisi cum falce arua uisit paulo ante Calend. Aprilis. Peragitur autem messis mense Maio, stipula nuncquā cubitali. Quippe sabulum subest, granumq̃ limo tantum continetur. Excellentius Thebaidis regioni frumentū, quoniam palustris Aegyptus. Similis ratio, sed felicitas maior Babylonie Seleucie, Euphrate atq̃ Tigri restagnantibus, quoniam ibi rigandi modus maius temperatur. Syria quoque tenui sulco arat, cum multifariam in Italia octoni boues ad singulos uomeres anhelent. In omni quidem parte cultura, sed in hac quidē maxime uallet oraculum illud: Quid quæq̃ regio patiat. Vomerum plura genera, Culter uocatur, prædensam, prius quàm proscindatur, terram secans, futurisq̃ sulcis uestigia præscribens incisuris, quas resupinus in arando mordeat uomer. Alterum genus est uulgare, rostrati uectis. Tertium in solo facili, nec toto porrectū dentali, sed exigua cuspidē in rostro. Latior hæc quarto generi, sed exacutior in mucrone fastigiata, eodemq̃ gladio scindens solum, & acie laterum radices herbarum secans: id non pridem inuentum in Rhætia. Gallie uero duas addiderunt rotulas, quod genus uocat planarati. Cuspis effigiem palæ habet. Serunt ita nō nisi culta terra, & ferè noua. Latitudo uomeris cespites uersat. Semen protinus inficiūt, cratesq̃ dentatas super trahunt. Nec sarrienda sunt hoc modo fata, sed porticellis binis ternisq̃ sic arant. Vno bouum iugo censi anno facilis soli quadrageua iugera, difficilis tricena, iustum est.

De temporibus arandi, & iunctione bouum.

Cap. xix

IN arando magnopere seruandum est Catonis oraculum. Quid est primū? Agrum bene colere. Quid secundum? Bene arare. Quid tertium? Stercorare. Sulco uario ne ares. Tempestiue ares. Tepidioribus locis à bruma proscindi arua oportet, frigidioribus ab æquinoctio uerno. Et maturius sicca regione quàm humida. Maturius densa terra quàm soluta, pingui quàm macra. Vbi sicca & graues æstates, terra cretosa aut gracilis, utilius

inter

inter solstitium & autumnus æquinoctium aratur. Vbi leues æstus, frequentes imbres, pingue herbosumque solum, ibi melius caloribus. Altum & graue solum etiam hyeme moueri placet: tenue ualde & aridum, paulo ante sationis tempus. Sunt & hic suæ leges. Lutosam terram ne tangito. Vi omni arato. Prius quam ares proscindito. Hoc utilitatem habet, quod inuerso cespice herbarum radices necantur. Quidam utique ab æquinoctio uerno proscindi uolunt, Quod uere semel aratum est, à temporis argumento uerum actum uocatur. Hoc in nouali atque requieto necessarium est. Nouale est, quod alternis annis feritur. Araturos boues quam arctissime iungi oportet, ut capitibus sublati arent: sic minime colla contundunt. Si inter arbores uitesque aretur, fuscis capistrari, ne germinum tenera præceperant, Securicula institui pendere, qua intercidantur radices. Hoc melius quam conuellarato, bouesque luctari. In arando uersum peragi, nec strigare in actu sapientius. iustum est proscindi sulco doctrantali iugerum uno die, iterari sesquijugerum, si sit facilitas soli: si minus, proscindi semissem, iterari assem: quando & animalium labori natura leges statuit. Omne aruum rectis sulcis, mox & obliquis subigi debet. In collibus transuerso tantum monte aratur, sed modo in superiora, modo in inferiora rostrante uomere, Tantumque est laboris homini, ut etiam bouum uice fungatur. Certe sine hoc animali montanae gentes sarculis arant. Arator, nisi incuruus, præuaricatur. Inde translatus hoc crimen in forum. Ibi itaque caueatur, ubi inuentum est. Purget uomerem subinde stimulus cuspi datus nulla. Scamna inter duos sulcos cruda ne relinquantur, glebae ne exulent. Male aratur aruum, quod satis frugibus occandum est. Id demum recte subactum erit, ubi non intelligitur utrum uomer ferit. In usu est, & collicias interponere, si ita locus poscat, ampliore sulco, quæ in fossas aquam deducant.

De occando, & quodam arationis genere, & de iteratione, & refectione. Cap. xx
A Ratione per transversum iterata, occatio sequitur, ubi res possit, crate uel rastro, & facto semine iteratio. Hæc quoque ubi consuetudo patitur, crate dentata, uel tabula aratro adnexa, quod uocant lirare, operientes semina: unde primum appellata deliratio est. Quarto feri sulco Virgilius existimatur uoluisse, cum dixit optimam esse segetem, quæ bis solem, bis frigora sensisset. Spissius solum, sicut plerumque in Italia, quinto sulco feri melius est; in Thuscis uero nono. At fabam & uiciam non proscisso ferere sine damno, cõpendium operæ est. Non omittemus unam etiam non arandi rationem, in transpadana Italia bellorum iniuria excogitatam. Salassi cum subiectos Alpibus depopularentur agros, panicum miliumque iam excresecens tentauere. Postque respuebat natura inararum. At illæ messes duplicatæ docuere, quod nunc uocant artrare, id est, aratrare, ut credo tunc dictum. Hoc fit uel incipiente culmo, cum iam bis bina ternæue emisserit folia. Nec recens subtrahemus exemplum, in Treuerico agro tertio ante hunc annum compertum. Nam cum hyeme prægelida captae segetes essent, reseruerunt, resarrientes campos mense Martio, uberrimasque messes habuerunt. Nunc reliqua cultura tradetur per genera frugum.

De cultura terræ.

Cap. xxi

Siliginem, far, triticum, semen, hordeum occato, sarrito, runcato quibus dictum erit die
Subus. Singula operæ cuique generi in iugero sufficient. Sarculatio indurata hyberno rigore soli trititiam laxat temporibus uernis, nouosque soles admittit. Qui sarriet, caueat ne frumenti radices suffodiat. Triticum hordeum, semen, fabam bis sarrire melius. Runcatio cum seges in articulo est euulsis inutilibus herbis, frugum radicem uindicat, segetemque discernit a cespice. Leguminis cicer eadem quæ far desiderat. Faba runcari non gestit, quoniam euincit herbas, lupinum runcatur tantum. Miliū, panicum occatur & sarritur, non iteratur, non runcatur: silicia & faseoli occantur tantum. Sunt genera terræ, quarum ubertas peccinari segetem in herba cogat. Cratis & hoc genus, dentata stilis ferreis. Eadem nihilominus & depascitur. Quæ depasta sunt, sarculo iterum excitari necessarium. At in Bactris, Africa, Cyrene, omnia hæc superuacua fecit indulgentia cœli, & à semente non nisi nonis mensibus in

E. 3 aream

aream redeunt, quia siccitas coercet herbas, fruges nocturno tactas rore nutriendas. Vergilius alternis cessare arua suadet, & hoc, si patiantur ruris spatia, utilissimum proculdubio est. Quod si neget cōditio, far serendum, unde lupinum aut uicia aut faba sublata sint, & quæ terram faciant lætiores. In primisq; & hoc notandū, quædam propter alia feri obiter: sed parum prouenire priori diximus uolūmine, ne eadem sæpius dicatur. Plurimum enim refert soli cuiusque ratio.

De summa fertilitate, & bifera uite, & aquarum differentia.

Cap. xxii

Clitas Africæ in medijs harenis, petentibus Syrtis Leptinæ magnam, uocatur Ta cape, felici super omne miraculum riguo solo: ternis fere M. pass. in omnem partem fons abundat, largus quidem, sed certis horarum spatijs dispensatus inter incolas. Palmæ ibi prægradi subditur olea, huius ficus, fico punica, illi uitis, sub uite feritur frumentū, mox legumen; demum olus, omnia eodem anno, omniaq; aliena umbra aluntur. Quaterna cubita eius soli in quadratum, nec ut à porrectis metiatur digitis, sed in pugnum contractis, quaternis denarijs uenundantur. Super omnia est, bifera uite bis anno uindemiare. Et nisi multiplici partu exinaniantur ubertas, pereunt luxuria singuli fructus. Nunc uero toto anno metitur aliquid. Cōstatq; fertilitati nō occurrere homines. Aquarū quoq; differentia magna rigus est. In Narbonensi provincia nobilis fons Orge nomine est. In eo herbe nascuntur in tantū expetitæ bubus, ut mersis capitibus totis eas quarāt. Sed illas in aqua nascentes certum est non nisi imbribus ali. Ergo quisq; suam terram aquamq; nouerit.

De qualitate terræ & stercoreatione.

Cap. xxiii

Si fuerit illa terra quam appellauimus teneram, poterit sublato hordeo milium serico, scodito raphanus: his sublati hordeum uel triticum; sicut in Campania: satisq; talis terra aratur cum feritur. Alius ordo, ut ubi adorem fuerit, cesset in mensibus hybernis, & uernam fabam recipiat, aut ante hyemalem ne cesset. Necnon minus pinguis alternati potest ita, si frumento sublato legumen tertio seratur. Gracilior & in annū tertium cesset. Frumentum quidam feri uetāt, nisi in ea quæ proximo anno quiesuerit. Maximam huius loci partem stercoreationis obtinet ratio, de qua & priori diximus uolūmine. Hoc tantum unum in cōfesso est, nisi stercoreato feri non oportere, quanquā & hic leges sint propriæ. Milium, panicum, rapa, napus, nisi in stercoreato nō serantur. Non stercoreato frumentum potius quàm hordeū serito. Item in noualibus, tamen si illis fabam feri uolunt, eandem ubicunq; quàm recētissime stercoreato solo. Autumno aliquid saturus, Septembri mense finem inaret post imbrem. Vtiq; si uernū erit saturus, per hyemem finem disponat, lustrum est uehes xviii iugero tribui: dispergere autem prius quàm arescat, aut iactato semine. Si hæc ommissa sit stercoreatio, sequens est prius q̃ serat, ante puluere. Quod ut hæc quoq; curam determinemus, iustum est singulas uehes fimi denario ire, in singulas pecudes minores, in maiores denas: nisi cōtingat hoc, male subtrauisse pecori colonum appareat. Sunt qui optime stercoreari putent, sub dio retibus inclusa pecorum mansione. Ager si non stercoreatur, alget. Si nimium stercoreatus est, adurit: satiusq; est id sæpe, quàm supra modum facere. Quo calidius solum est, eo minus addi stercoreis, ratio est.

De bonitate seminum, & disciplina seminandi, & quantum ex quoq; genere frumenti in iugero serendū, & temporibus serendi.

Cap. xxiiii

Semen optimum anniculum, bimum deterius, trimum pessimum, ultra sterile: & in uno omnium definita genere ratio est. Quod in ima area subfedit, ad semen referuandum est. Id enim optimum, quoniam grauissimum: neque alio modo utilius discernitur. Quæ spica per interualla semina habebit, abijcietur. Optimum granum quod rubet, & dentibus fractū eundem habet colorem, Deterius, cui plus intus albi est. Certum terras alias plus seminis recipere, alias minus. Religiosumq; inde primum colonis augurium, cum auidius accipiat, esurire creditur, & comesse semen. Sationem locis humidis celerius fieri ratio est, ne semen imbre putrescat. Siccis serius, ut pluiæ sequantur; ne diu iacens atque

atque non concipiens, uaneſcat. Itemq; feſtinata ſatione denſum ſpargi ſemen, quia tarde concipiat: Serotina rarum, quia denſitate nimia necetur. Artis quoq; cuiuſdam eſt, aqua liter ſpargere. Manus utique cōgruere debet cum gradu, ſemperq; cum dextro pede. Fit quoq; quorundam occulta ratione, quod ſors genialis atq; ſecunda eſt. Non tranſferri diu eſt ex frigidis locis ſemen in calida, neq; ex præcocibus in ſerotina: idq; in cōtrarium præcepere quidam falſa diligentia. Serere in iugero temperati ſoli iuſtum eſt tritici aut ſiliginis modios v, farris aut ſeminis (quod frumenti genus ita appellamus) x, hordei vi. Fabæ quintam partem amplius quàm tritici, uiciq; xii, ciceris & cicerculæ & piſi iii, lupini x, lentis iii, ſed hanc cum ſimo arido ſeri uolunt, erui vi, ſiliciæ vi, faſcolorum iii, pabuli
 10 xx: milij, panici ſextarios quatuor. Pingui ſolo plus, gracili minus. Eſt & alia diſtinctio. In denſo, aut cretoſo, aut ulgiñoſo ſolo, tritici aut ſiliginis modios vi. In ſoluta terra & nudâ, & ſicca, & læta, quatuor. Macies enim ſoli maior, niſi rarū culum habeat, ſpicâ minutam facit & inanem. Pinguiâ arua ex una ſeminis radice fruticē numeroſum fundūt, denſamq; ſegetem è raro ſemine emittunt. Ergo inter quatuor & ſex modios pro natura ſoli, aliq; quinque non minus ſeri, plures ſe recipiunt: item in conſito, aut cliuoſo, ut in macro. Hæc pertinet oraculum illud magnopere cuſtodiendū, Segetem ne defruges. Adiecit iſs Accius in praxidico, ut ſereretur, cū luna eſſet in arietē, geminis, leone, libra, aquario: Zoroaſtres ſole xii partes ſcorpionis tranſgreſſo, cum luna eſſet in tauro. Sequitur huc dilata & maxima indigens cura de tempore fruges ſerendi quaſtio, magna q; ex parte ratio
 20 ne ſiderum connexa. Quam ob rem ſententias omnium in primis ad id pertinentes exponemus. Heſiodus, qui princeps omnium de agricultura præcepit, unum tempus ſerendi tradidit à uergiliarum occaſu. Scribebat enim in Bœotia Helladis, ubi ita ſeri diximus. Inter diligentiffimos conuenit, ut in alitum quadrupedumq; genitura, eſſe quosdam ad conceptū impetus terræ. Hos Græci ita definiunt, cum ſit calida & humida. Virgilius triticum, & far à uergiliarum occaſu ſeri iubet, hordeum inter æquinoctium autumnii & brumam: uiciam uero, faſculos & lentem, Boote occidente. Quo fit, ut horum ſiderum aliorumq; exortus & occaſus digerendi ſint in ſuos dies. Sunt qui & ante uergiliarum occaſum ſeri iubeant, duntaxat in arida terra, calidisq; prouincijs. Cuſtodiri enim ſemen cōtumpente humore, & à proximo imbre uno die erumpere. Alij ſtatim ab occaſu uergiliarum ſequi imbres, à ſeptimo ſerè die. Aliqui in frigidis ab æquinoctio autumnii, in calidis ſerius, ne ante hyemem luxurient. Inter omnes autem conuenit circa brumam ſerendum nō eſſe, magno argumento: quoniam hyberna ſemina, cum ante brumam ſata ſint, ſeptimo die erumpant: ſi poſt brumam, uix xl. Sunt qui properent, atq; ita pronunciet, feſtinatam ſementem ſæpe decipere, ſerotinā ſemper. E cōtrario aliq; uel uere potius ſerendum, quàm male in autumnio. Atq; ubi fuerit necesse, inter ſauonium & uernum æquinoctium. Quidam omiſſa cœleſti cura ut inutili, temporibus definiunt. Vere linum & auenam, & papauer: atque uti nunc etiam tranſpadani ſeruant, uſque in quinquatrus, fabam: ſiliginem Nouembri menſe, Far Septembri extremo uſque in Idus Octobris. Alij poſt hunc diem in Calend. Nouembris. Ita hiſ nulla naturæ cura eſt, illis nimia & ideo cæca ſubtilitas, cum res inter ruſticos geratur, literarumq; experes, non modo ſiderum. Et conſtituendum eſt, cœlo maxime conſtare ea: quippe Virgilio iubente prædiſci uentos ante omnia, ac ſiderum mores, neque aliter quàm nauigantibus ſeruari. Spes ardua & immanſa, miſeri poſſe cœleſtem diuinitatem imperitiæ, ſed tentanda tam grandi uitæ emolumento. Prius tamen ſideralis difficultas, quam ſenſere etiam periti, ſubſcienda cōtemplationi eſt: quo deinde lætior mens diſcedat à cœlo, & facta ſentiat, quæ futura prænoſci non poſſint.

Digeſtio ſiderum in noctes & dies.

Cap. xxv

Primū omniū dierum ipſorum anni, ſolisq; motus propè inexplicabilis ratio eſt: ad cœcl. xv adijciūt etiam nū intercalarios diei noctisq; quadrantes. Ita fit, ut tradi non

E 4 poſſint

possint certa siderum tempora. Accedit confessa rerum obscuritas, nūc præcurrente, nec paucis diebus, tempestatum significatu, quod prochemasin Græci uocant: nunc postueniente, quod epichemasin: & plerunq; aliās citius, aliās tardius cœli effectū ad terram deciduo: unde uulgo serenitate reddita, cōfectum sidus audimus. Præterea cum omnia hæc stans sideribus cœloq; affixis constent, interueniunt motu stellarū grandines, imbres, & ipsi non leui effectū ut docuimus, turbantq; cōceptæ spei ordinem. Idq; ne nobis tantum putemus accidere, & reliqua fallit animalia sagaciora circa hoc, ut quo uita eorum cōstet: æstiuasq; alites præposterī aut præproperi rigores necant, hybernas æstus. Ideo Virgilius errantium quoq; siderum rationem ediscendam præcipit, admonens obseruandum frigidæ Saturni stellæ transitum. Sunt qui certissimum ueris indicium arbitrentur ob infirmitatē animalis, papilionis prouentum. Id eo ipso anno cum cōmentaremur hæc, notatum est, prouentum eorum ter repetito frigore extinctum, aduenasq; uolucres ad vi. Calend. Februarij spem ueris attulisse, mox sæuissima hyeme cōsistat. Res anceps primum omnium à cœlo peti legem, deinde eam argumentis esse quærendā. Super omnia est mundi conuexitatis, terrarumq; globi differentia, eodem sidere alio tempore alijs aperiente se gentibus. Quo fit ut causa eius nō ijsdem diebus ubiq; ualeat. Addidere difficultatem & autores, diuersis in locis obseruādo, mox etiam in ijsdem diuersa prodendo. Tres autem fuere sectæ, Chaldæa, Aegyptia, Græca. His addidit apud nos quartam Cæsar dictator, annos ad solis cursum redigens singulos, Sosigene perito sciētiæ eius adhibito. Et ea ipsa ratio postea comperto errore correctæ est: ita ut xii annis continuis non intercalaretur, quia cœperat sidera annus morari, qui prius antecederat. Et Sosigenes ipse trinis cōmentationibus, quanq; diligentior esset cæteris, nō cessauit tamen addubitare ipse semet corrigendo. Autores prodidere ea, quos præteximus uolumini huic, raro ullius sententia cum alio congruente. Minus hoc in reliquis mirum, quos diuersi excusauerint tractus. Eorum qui in eadem regione dissidere, unam discordiā ponemus exēpli gratia, Occasum matutini uergiliarū Hesiodus (nam huius quoq; nomine extat Astrologia) tradidit fieri, cum æquinoctium autumnī conficeretur, Thales xxv die ab æquinoctio, Anaximander xxxix, Euctemon xlviii. Nos sequemur obseruationem Cæsaris, maximeq; hæc erit Italiæ ratio. Dicemus tamen & aliorum placita. Id quoniam nō unius terræ, sed totius naturæ interpretes sumus, non autoribus positis (id enim uerbosum est) sed regionibus ut legentes tantum meminerint, breuitatis gratia, cum Attica nominata fuerit, simul intelligere Cyclades insulas: cum Macedonia Magnesiam, Thraciam: cū Aegyptus Phœnicen, Cyprum, Ciliciam: cum Boetia Locridem, Phocidem, & finitimos semper tractus: cum Hellespontus Cherronesum, & continentia usq; Atho montem: cum Ionia Asiam, & insulas Asiæ: cum Peloponnesus Achaia, & ad hesperū iacētes terras. Chaldei Assyriam & Babyloniam demonstrabunt. Africam, Hispanias, Gallias sileri non erit mirum. Nemo enim obseruauit in ijs, qui siderum proderet exortus. Non tamen difficili ratione dignoscuntur in illis quoq; terris digestionē circularū, quam in sexto uolumine fecimus: quæ conuexitatē cœli nō gentium modo, uerum urbium quoq; singularum intelligitur nota ex his terris quas nominauimus, sumpta conuexitate circuli pertinentis ad quas quisq; quæret terras, & ad earum siderū exortus, per omniū circularū pares umbras. Indicandū & illud, tempestates ipsas ardores suos habere quadrinis annis: & easdem nō magna differentia reuerti ratione solis: octonis uero augeri easdē, centesima reuolvente se luna. Omnis autem ratio obseruata est tribus modis, exortu siderū occasuq;, & ipsorū temporū cardinibus. Exortus occasusq; binis modis intelliguntur. Aut em̄ aduentu solis occultantur stellæ & conspici desinūt, aut eiusdem abscessu proferūt se. Emersum hoc melius quàm exortum conuersitudo dixisset: & illud occultationem potius quàm occasum. Alio modo quo die incipit apparere uel desinunt, oriente sole uel occidente, matutini uespertiniue cognominati, prout alterutris eorum mane uel crepusculo cōtingit. Dodrantes horarū, cum minimum,

interualla

interualla ea desiderant ante solis ortum, uel post occasum, ut aspici possint. Præterea bis quadam exoriuntur & occidunt. Omnisq; sermo de his est stellis, quas adhærere cœlo diximus. Cardio temporū quadripartita anni distinctione constat, per incrementa lucis. Augetur hæc à brumâ, & æquatur noctibus uerno æquinoctio diebus xc horis tribus. Deinde superat noctes ad solstitiū diebus xciii horis xii usq; ad æquinoctiū autumnī. Et tum æquata die procedit ex eo ad brumâ diebus Lxxxi horis iii. Horæ nunc in omni accessione æquinoctiales, nō cuiuscūq; diei significatur: omnesq; eæ differētia sūt in octauis partibus signorū, Brumæ capricorni, ab viii Calend. Ianuarij ferē: æquinoctiū uernum, arietis: solstitium, cancri: alterumq; æquinoctium, libræ: qui & ipsi dies raro non aliquos tempestatum significatus habent. Rursus hi cardines singulis etiam nouum articulis temporū diuiduntur, per media omnes dierum spatia. Quoniā inter solstitium & æquinoctium autumnī, sidicula occasus autumnum inchoat die xlv. At ab æquinoctio eo ad brumam, uergiliarum matutinus occasus hyemem die xliii. Inter brumam & æquinoctium die xlv flatus fauonij uernum tempus. Ab æquinoctio uerno initium æstatis die xlviii uergiliarum exortus matutinus. Nos incipiemus à sementibus frumenti, hoc est, uergiliarum occasu matutino. Nec deinde paruorum siderum mentione concidenda ratio est, & difficultas rerum augendā, cum sidus uehemens Orionis iisdem diebus longo decedat spatio. Semetibus tempora pleriq; præsumūt, & ab xi. die autumnalis æquinoctij fruges serunt, adueniente coronæ exortu, cōtinuis diebus certo propē imbriū pro-

20 misso. Xenophon non anteq̃ deus signum dederit. Hoc Cicero Nouembris imbre fieri interpretatus est, cum sit uera ratio non prius serendi, quā folia cœperint decidere. Hoc ipso uergiliarum occasu fieri putant. Aliqui ad iii Idus Nouembris, ut diximus, seruant, quoniam id sidus etiā uestis institoris est, & est in cœlo notatu facilissimum. Ergo ex occasu eius de hyeme auguratur, quibus est cura insidiādī negociatoris avaritia. Nubilo occasu pluuiosam hyemem denunciat, statimq; augent lacernarum pretia: sereno asperā, & reliquarum uestium accendūt. Sed ille indocilis cœli agricola, hoc signum habeat inter suos uepres, humumq; suā aspiciēs, cum folia uiderit decidua. Sic indicatur anni temperies, alibi tardius, alibi maturius. Ita enim sentitur, ut cœli lociq; efficit natura: idq; in hac ratione præcellit, quod eadē & in mundo publica est, & unicuiq; loco peculiaris. Miretur hoc qui

70 non meminerit ipso brumali die pulegium in carnarijs florere: adeo nihil occultum esse natura uoluit. Et serendi igitur hoc dedit signū. Hæc est uera interpretatio, argumentum nature secum afferēs. Quippe sic terram peti suadet, promittitq; quandā stercoreis uicem, & contra rigores terram flatusq; operiri à se nūciat, & monet festinari. Varro in fabæ utiq; satū hanc obseruationē custodiri præcipit. Alij plena luna serendam. Lentem uero à xxv ad xxx. Viciam quoque iisdem lunæ diebus. Ita demum sine limacibus fore. Quidam pabuli causa sic feri iubent, seminis autem uere. Est & alia manifestior ratio, mirabiliore naturæ prouidentia, in qua Ciceronis sententiam ipse uerbis subsignabimus,

Iam uero semper uiridis, semperq; grauata

Lentiscus, triplici solita est grandescere fœtu:

40 Ter fruges fundens, tria tempora monstrat arandi.

Ex his unum hoc erit idem & lino & papaueri serendo. Cato de papauere ita tradit: Virgas & sarmenta, quæ tibi in satione superant, in segete comburito. Vbi eas combusseris, ibi papauer serito syluestre: quod in mito usu est melle decoctum ad faucium remedia, Visq; somnifera etiam satiuo. Et hætenus de hyberna semente.

Replicatio totius culturæ, & quid quoque mense in agro fieri oporteat.

Cap. xxvi

Verum ut pariter omnis culturæ quoddā breuiariū peragatur, eodē tēpore conuenit & arbores stercoreate, accumulare itē uineas: sufficit in iugerū opera: & ubi patietur loci

loci ratio, arbuta ac uineas putare, seminarijs solum bipalio præparare, incilia aperire, a quam de agro pellere, torcular lauare & recondere. A calend. Nouembris gallinis oua supponere nolit, donec bruma cõficiatur. In eum diem ternadena subijcto æstate tota, hyeme pauciora, nõ tamen infra nouena. Democritus talẽ futurã hyemem arbitratur, qualis fuerit brumæ dies, & circa eum ternitem solstitio æstatem. Circa brumam plerisq; bis septem halcyonum fœtura uentorũ quiete mollius cœlum: sed & in his & in alijs omnibus ex euentu significationũ intelligi sydera debebunt, nõ ad dies utiq; præfinitos expectari tempestatũ uadimonia. Per brumam uitem ne colito. Vina tum defecari, uel etiã diffudi Hyginus suadet à cõfecta ea septimo die, utiq; si septima luna competat. Cetafa circa brumam feri. Bubus glandem tunc aspergi cõuenit in iuga singula modios ccxl. Largior ualitudinẽ infestat, & quocunq; tẽpore detur, si minus xxx diebus cõtinuis data sit, narrat uerna scabie pœnitere. Materiei cœdendæ tempus hoc dedimus. Reliqua opera nocturna maxime uigilia constant, cũ sint noctes tãto ampliores. Qualos, crates, siccinas texere. Faces incidere. Ridicas præparare interdii xxx, palos lx. In lucubratione uespertina ridicas v, palos x. totidẽ antelucana. A bruma in fauoniũ Cæsari nobilia sydera significat, ut calend. Ianuarij matutino canis occidẽs. Quo die Atticę & finitimis regionibus aquila uesperis occidere traditur. Pridie nonas Ianuarij Cæsari delphinus matutino exoritur, & postero die fidicula, quo Ægypto sagitta uesperis occidit. Item ad vi Idus Ianuar. eiusdem delphini uespertino occasu continui dies hyemãt Italiæ, & cum sol in aquatium sentiatur transire, quod ferẽ xvi calend. Febr. euenit: viii calend. stella regia appellata Tuberoni in pectore leonis occidit matutino. Et pridie nonas Feb. fidicula uesperis. Huius temporis nouissimis diebus, ubicunq; patietur cœli ratio, terrã ad rosarum & uinẽ satum uertere bipalio oportet. Iugero operẽ xl sufficiũt. Fossas purgare, aut nouas facere. Antelucanis ferramenta acuire, manubria aptare, dolia quassa sarcire, ipsorũq; laminas scabendo purgare, aut nouas facere. A fauonio in æquinoctiũ uernum Cæsari significat xvii calend. Martij triduũ uarie. Et viii calend. hirundinis uisu, & postero die Arcturi exortu uespertino. Item iii nonas Martij Cæsar cancri exortu id fieri obseruauit. Maior pars autorum uindemiatoris emerũ viii Idus aquilonij piscis exortu, & postero die Orionis. In Antica miluium apparere obseruatur. Cæsar & Idus Martias ferales sibi annotauit scorpionis occasu: xv uero calend. Aprilis Italiæ miluũ ostendi, xii calend. equum occidere matutino. Hoc interuallũ temporis uegetissimũ agricolis, maximeq; operosum est, in quo præcipue fallũtur. Neq; enim eo die uocãtur ad munia, quo fauonius flare debeat, sed quo cœperit. Hoc acri intẽtione seruandũ est. Hoc illo mense signũ deus habet, obseruatione minime fallaci aut dubia, si quis attendat. Vnde spiret is uetus, quacq; parte ueniat, diximus secũdo uolumine, & dicemus mox paulo operosius. Interim ab eo die (quisquis ille fuerit) quo flare cœperit, non utiq; vi Idus Febr. sed siue anteq; uer præuenerit, siue posteq; hyemarit, post eam diem, inquam, innumera rusticos cura distringat, & prima quacq; peragantur, quæ differri nequeunt. Trimestria serãtur. Vites putentur, qua diximus ratione. Oleæ curentur. Poma serãtur inseranturq;. Vinẽ pastinẽtur. Semina digerãtur. instaurẽtur alia. Harundines, salices, genistæ serantur cœdanturq;. Serantur uero ulmi, populi, platani, uti dictũ est. Tum & segetes cõuenit purgare, sarcire hybernas fruges, maximeq; far. Lex certa in eo cum quatuor sibrarũ esse cœperit. Faba uero nõ anteq; triũ foliorũ. Tunc quoq; leui sarculo purgare uerius q; fodere. Florentem utiq; xv primis diebus non attingere. Hordeũ nisi sit siccum, ne serito. Putationẽ æquinoctio peractã habeto. Vinẽ iugerum quaternæ operẽ putant, alligantq;. In arbusto singulæ operæ arbores xv. Eodẽ hoc tempore hortorũ rosariorũq; cura est, quę separatim proximis uoluminibus dicẽt, eodem & copiariorũ. Tũc optime scrobes fiũt. Terra in futurũ proscinditur, Virgilio maxime auctore, ut glebas sol coquat. Vtilior sentẽtia, quæ nõ nisi temperatũ solũ in medio uerẽ afari iubet: quoniã in pingui statim sulcos occupat herbę, gracili insecuti æstus exiccattũ nanq; succum

lucum uenturis seminibus auferunt. Talia autumno melius arari certum est. Cato uerna opera sic diffinit: scrobes fieri, seminaria propagari in locis crasis & humidis: ulmos, ficos poma, oleas, prata stercoreari luna sistere. Quæ rigua nō erunt, ab afflatu fauonij defendi, purgari herbas, malas radicitus erui, ficus interpurgari, seminaria fieri, & uetera satiri. Hæc antequam uinea florere incipiat. Itemq; piro florente arare incipiat macra harenosaq;. Postea utiq; grauissima & aquosissima. Ita postremo arato. Ergo hæc aratio has habebit notas, lentisci primū fructū ostendentis, ac piri florētis. Erit & tertia in bulborū satu solæ. Item in coronamentorū narcissi. Nanq; & hæc ter florent: primoq; flore primam arationem ostendūt, medio secundam, tertio nouissimā, quando inter sese alia alijs notas præbent. Ac non in nouissimā cauetur, ne fabis florentibus attingatur edera. Id enim noxiū & exitiale ei est tempus. Quædam uero & suas habent notas, sicuti ficus. Cum folia pauca in cacumine acerabuli modo germinēt, tūc maxime ferendas ficus. Aequinoctium uernum ad viii. Calend. Aprilis peragi uidetur. Ab eo ad uergiliarum exortum matutinum, Cæsari significant Calend. Aprilis. iii. Nonas Aprilis in Attica uergiliæ uesperti occultantur. Eadem postridie in Bœotia. Cæsari autē & Chaldæis Nonis, Aegypto Orion & gladius eius incipiunt abscondi. Cæsari sexto Idus significatur imber libræ occasu: deci mo quarto kalend. Maij Aegypto fuculæ occidunt uesperti, sidus uehemēs & terra mariq; turbidum, decimo sexto Atticæ, xv. Cæsari, cōtinuoq; triduo significat. Assyriæ autē xii. Calend. Hoc est uulgo appellatū sidus Paliliciū, quoniā xi. Calēd. Maij urbis Romæ natalis, quo ferē serenitas redditur, claritatē obseruationi dedit, nimbosū argumēto hyadas appellantibus Græcis has stellas. Quod nostri à similitudine cognominis Græci propter sues impositū arbitantes, imperitiā appellauere fuculas. Cæsari ad viii. Calend. notatur dies, vii. Calend. Aegypto hædi exoriuntur, vi. Calend. Bœotia & Atticæ canis uesperti occultatur, fidicula mane oritur: v. Calend. Assyriæ Orion totus absconditur, tertio autem canis: vi. Nonas Maij Cæsari fuculæ matutino exoriuntur; & viii. Idus capella pluuialis. Aegypto autem eodem die canis uesperti occultatur. Sic ferē in vi. Idus Maij, qui est uergiliarum exortus, decurrunt sidera. In hoc temporis interuallo, xv. diebus primis agricole rapienda sunt ea, quibus peragendis ante æquinoctium non suffecerit, dum sciat inde natam exprobrationem scdam putantium uites per imitationem cantus alitis temporarij, quem cuculum uocant. Dedecus enim habetur, opprobriumq; meritū, falcem ab illa uoluerē in uite deprehendi, ut ob id petulantia sales etiam cum primo uere ludantur. Auspicio tamen detestabiles uidentur. Adeo minima quæq; in agro naturalibus trahuntur argumentis. Extremo autem hoc tempore panici miliijq; satio est. Iustum est hoc seri maturo hordeo, atq; etiam in eodem aruo. Estq; signum illius maturitatis, & horum sationis commune, lucentes uespere per arua cicindelæ. Ita appellant rustici stellantes uolatus, Græci uero lampyridas, incredibili benignitate naturæ.

Ne agricolæ aspiciant stellas, sed magis tempora ferendæ frugis, & ortus occasusq; sideris, in quibusdā herbis, & de stellarum ortu & occasu. Cap. xxvii

Tam uergilias in cœlo notabiles caterua fecerat, non tamen his contenta, terrestres feracitalias, ueluti uociferans, Cur cœlum intueris agricola? Cur sidera quæris rustice? iam te breuiore somno fessum premunt noctes. Ecce tibi inter herbas tuas spargo peculiares stellas, easq; uespere, & ab opere disingenti ostendo: ac ne possis præterire, miraculo sollicito. Videsne ut fulgor igni similis alarum compressu tegatur, secumq; lucem habeat & noctem? Dedicce tibi herbas horarum indices: & ut ne sole quidem oculos tuos à terra auoces, heliotropium ac lupinum circumaguntur cum illo. Cur etiam nunc altius spectas, ipsumq; cœlum scrutaris? Habes ante pedes tuos ecce uergilias. In certis ex diebus proueniunt, durantq; scdere sideris huiusce: partumq; eas illius esse certum est. Proinde quisquis æstiuos fructus ante illas seuerit, ipse frustrabitur sese. Hoc in interuallo & apicula procedens fabam florere indicat, fabaq; florescens eam euocat. Dabitur

bitur & aliud finiti frigoris indicium. Cum germinare uideris morum, iniuriam postea frigoris timere nolit. Ergo opera, taleas oliuarum ponere, ipsasq; oleas interrudere, rigare prata equinoctij diebus primis. Cū herba creuerit in festucam, arcere aquas. Vineas pampinare. Et huic lex sua, cū pampini quatuor digitos longitudine expleuerint. Pampinat una opera iugerum. Segetes iterare. Sarritur uero diebus uiginti. Ab æquinoctio sartura nocere & uineæ & segeti existimatur. Et oues lauandi hoc idem tempus est. A uergiliarū exortu significant Cæsari postridie arcturi occasus matutini, tertio Idus Maij Ficulæ exortus. xii calend. Iunij capella uesperī occidens & in Attica canis. xi calend. Cæsari Orionis gladius occidere incipit: tertio Nonas Iunij Cæsari & Assyriæ aquila uesperī oriatur, octauo Idus arcturus matutino occidit, Italiæ sexto, & quarto Idus Delphinus uesperī exoritur: decimo septimo calendas Iulij gladius Orionis exoritur, quod Ægypto post quadriduū. xi calend. eiusdem Orionis gladius Cæsari occidere incipit. viii Calend. Iulij uero longissima dies totius anni, & nox breuissima, solstitium cōficiunt. In hoc temporis interuallo uineæ pampinantur, curaturq; ut uinea uetus semel fossa sit, bis nouella. Oues tondentur, lupinum stercorendi causa uertitur, terra proscinditur, nicia in pabulum secatur, faba metitur, deinde concutitur.

De pratis & reparatione prati, & cotibus, & falcibus, & descriptio frugum, & siderum.

Cap. xxviii

PRata circa calend. Iunij cæduntur, quorum facillima agricolis cura, ac minimi impendij, hæc de se postulat dici. Relinqui debēt in lato solo, uel humido, uel riguo, eaq; aqua pluuia rigari uia publica. Vtilissimum simul & herbæ arare, deinde cratire, serere florem ex scenilibus, atq; ex præsepibus scæno dilapsum spargere, prius quàm cratiantur. Nec primo anno rigati, nec pasci ante secunda scænisecia, ne herbæ uellantur, obrituq; herberentur. Senescunt prata, restituiq; debent faba in his sata, uel rapis, uel milio. Mox in sequente anno frumeto, rursusq; in prata tertio relinqui. Præterea quotiēs secta sint, scilicet, hoc est, quæ scænisecies prætereūt secari. Est enim in primis inutile, nasci herbas semenratas. Herba optima in prato trifolij, proxima graminis, pessima mimuli, siliquis etiam diu ferendis. Inuisa & equifelis est, à similitudine equinæ setæ. Secandi tempus cum spica deflorescere cœperit, atq; roborari, secandumq; antequam inarescat. Cato scænū, inquit, ne sero feces, prius quàm semē maturum sit secato. Quidam pridie rigant ubi sunt rigua. Noctibus roseidis secari melius. Quædā partes Italiæ post messem secāt. Fuit hoc quoq; maioris impendij apud priores, Creticis tantū transmarinisq; cotibus notis, nec nisi oleo falcis aciem excitantibus. Igitur cornu propter oleum ad crus ligato scænisex incedebat. Italia aquarias cotes dedit, limæ uice imperātes ferro. Sed aquaria protinus uiuret. Falcium ipsarum duo genera. Italicū breuius, ac uel inter uepres quoq; tractabile. Galliarū latifundia maioris cōpendij, quippe medias cædunt herbas, breuiioresq; prætereūt. Itali scænum ex dextera una manu secant. Iustum est una opera iugerum in die ressecari, alligariq; manipulos tria mil. c. quaternorum pondo. Sectum uerti ad solem, nec nisi siccum constitui oportet. Nisi fuerit hoc obseruatū diligēter, exhalare matutino nebulam quandā, metasq; mox sole accendi, & conflagrare certum est. Rursus rigari defecta oportet, ut secetur autumnale scænum, quod uocant cōrdum. Interamnæ in Vmbria quater anno secantur, etiam non rigua. Ter uero plerisque in locis, & postea in ipso pabulo non minus emolumentum est quàm à scæno. Armentorum id cura, iumentorumq; progeneratio suum cuiq; consilium dabit optimum, maxime quadrigarum quæstus. Solstitium peragi in viii parte cancri, & viii calendas Iulij diximus. Magnus hic anni cardo, magna res mundi. In hoc usque, à bruma dies creuerunt sex mensibus. Sol ipse ad aquilonem scandens, ac per ardua enisus ab ea meta incipit flecti, & digredi ad austrum, aucturus noctes alijs sex mensibus, ablaturusq; diei mensuram. Ex hoc deinde conuehendi, rapiendiq; fructus alios atq; alios tempus, & præparādi se contra sciam sceramq; hyemem: decebatq; hoc

hoc discrimen indubitatis notis signasse naturam. Quam ob rem eas manibus ipsius agricolarum ingessit, uertiq; iussit ipsa die folia, & esse confecti sideris signū. Nec syluestrium arborum remotarumq; , ne in saltus deuios montesq; eundum esset quærentibus signæ: non rursus urbanarum quæq; topiario tantū coluntur, quanquam & in his illa uisantur. Vertit oleæ ante pedes satæ: uertit tiliæ ad mille usus petendæ: uertit populi albæ etiam uitis nuptæ. Adhuc parum est, inquit, ulmum uite dotatam habes, & huius uertam. pabulo folia eius stringis, uitem deputas. aspice & tenes sidus, alia parte cælum respiciunt, quàm qua spectauere pridie. Salice omnia alligas, humillima arborū, ipse toto capite altior, & huius folia circumaguntur, quid te rusticum quæreris? Non stat per me quo minus
 10 cælum intelligas, & celestia scias. Dabo & auribus signum. Palumbū utique exaudi gemitus. Transisse solstitium caueto putes, nisi cum incubantem uideris palumbum. A solstitio usque ad fidiculæ occasum vi Calend. Iunij Cæsari Orion exoritur, zona autem eius iiii nonas Assyriæ, Aegypto uero procyon matutino æstuosus, quod sidus apud Romanos non habet nomen, nisi caniculam hanc uelimus intelligi, hoc est minorem canem: sanè ut in astris pingitur. Est autem magnopere pertineus, sicut paulo mox docebitur: iiii Nonas Chaldaeis corona occidit matutino. Atticæ Orion totus eo die exoritur. Pridie Idus Iulij & Aegyptijs Orion definit exoriri: xvi Calend. Augusti Assyriæ procyon exoritur. Dein postridie, ferè ubiq; confessum inter omnes sidus indicans, quod canis ortum uocamus, sole partem primam leonis ingresso. Hoc fit post solstitium xxxiii
 20 die. Sentiant id maria & terræ, multæ uero & feræ, ut suis locis diximus. Neq; est minor ei ueneratio, q̃p̃ descriptis in deos stellis. Accenditq; solem, & magnam æstus obrinet causam: xviii Calend. Augusti Aegypto aquila occidit matutino, etesiarumq; prodromi status incipiūt, quod Cæsar x Calend. sentire Italiam existimauit. Aquila Atticæ matutino occidit: iiii Calend. regia in pectore leonis stella matutino Cæsari immergitur: vii Idus Aug. arcturus medius occidit: iiii Idus fidicula occasu suo autumnum inchoat, uti is adnotat. Sed ut uera ratio id fieri inuenit vi Idus eiusdem. In hoc temporis interuallo res summa uitium agitur, decretorio uuis sidere illo, quod caniculā appellauimus: Vnde carbunculare dicuntur, ut quodam uredinis carbone exustæ. Non cōparantur huic malo grandinis procellæ, quæq; nunq; annonæ intulere caritatē. Agrorū quippe mala sunt illa.
 30 Carbunculus aut regionum late patentium, nō difficili remedio, nisi calumniari naturam rerum homines q̃p̃ sibi prodesse mallent. Ferunt Democritū qui primus intellexit ostenditq; cum terris cœli societate, spernentibus hanc curam eius opulentissimis ciuī, prauis olei caritate ex futuro uergiliarum ortu, qua diximus ratione, ostendemusq; iam plenus, magna tum uilitate propter spem oliuæ coemisse in toto tractu omne oleum, mirantibus qui paupertatem & quietem doctrinarum ei sciebant in primis cordi esse. Atq; ut apparuit causa & ingens diuitiarū cursus, restituisse mercedē anxie & auide dominorū pœnitentiæ, contentū ita probasse, opes sibi in facili cū uellet fore. Hoc postea Sestius è Romanis sapientiæ sectatoribus Athenis fecit eadem ratione. Tanta literarū occasio est: Quas equidē miscebo agrestibus negocijs q̃p̃ potero dilucide atq; perspicue. Pleriq; dixerunt
 40 rem inustum sole acri, frugibus rubiginis causam esse, & carbunculi uitis. Quod ex parte falsum arbitror, omnēq; uredinē frigore tantū, innoxio cōstare sole. Id manifestū fiet attendentibus. Nam primū omnium nō hoc euenire, nisi noctibus & ante solis ardorem, deprehenditur, totumq; lunari ratione cōstat: quoniam talis iniuria nō fit nisi interlunio, plenæ luna, hoc est præualente: utroque enim habitu plena est, ut sapius diximus. Sed interlunio omne lumen quod à sole accipit, cœlo regerit. Differentia utriusq; habitus magna, sed manifesta. Nanque interlunio æstate calidissima est, hyeme gelida. E cōtrario in plenilunio æstate gelidas facit noctes, hyeme repidas. Causa euidens, sed alia redditur à Fabiano, Græcisq; autoribus. Aestate enim interlunio necesse est cum sole nobis proximo circulo currat, igne eius cominus recepto candens: eadem interlunio absit hyeme,
 F quando

quando abscedit & sol. Item plenilunio aestiuo procul abeat aduersa soli: hyeme autem ad nos per aestiuum circulum accedat. Ergo per se rosca quoties alget, infinitum quantum illo tempore cadentes pruinas congelat. Ante omnia autē duo genera celestis iniuriæ meminisse debemus. Vnum quod tempestates uocamus, in quibus grādines, procelæ, cæteraq; similia intelliguntur: quæ cum acciderint, uis maior appellatur. Hæc ab horridis sideribus exeunt, ut sæpius diximus, ueluti Arcturo, Orione, hæcdis. Alia sunt illa, quæ silente celo serenisq; noctibus fiunt, nullo sentiente nisi cū facta sunt. Publica hæc, & magnæ differentiæ à prioribus, alijs rubiginem, alijs uredinem, alijs carbunculum appellatibus: omnibus uero sterilitatem. De his nunc dicemus, à nullo ante nos prodita, priusq; causas reddemus.

De tempestatibus utriusq; temporis, & remedijs sterilitatum.

Cap. xxix

DVæ sunt præter lunarem, paucisq; cœli locis constant. Nanq; uergiliæ priuatim aut nent ad fructus, ut quarum exortu æstas incipiat, occasu hyems, semeltri spatio intra se messes uindemiasq; & omnium maturitatem complexæ. Est præterea in cœlo, qui uocatur lacteus circulus, etiā uisu facilis. Huius defluuiū uelut ex ubere aliquo fata cuncta lactescunt, duorum siderum obseruatione, aquilæ in septentrionali parte, & in austrina caniculæ, cuius mentionem suo loco fecimus. Ipse circulus fertur per sagittarium atq; geminos, solis centro bis æquinoctialem circulum secans, commissuras eorum obtinente hinc aquila, illinc canicula. Ideo effectus utriusque ad omnes frugiferas pertinent terras: quoniā in his tantum locis solis terræq; centra congruunt. Igitur horum siderum diebus, si purus atq; mitis aer genitale illum lacteumq; succum trasmiserit in terras, læta adolefcunt fata. Si luna, qua dictū est ratione, roscidū frigus asperferit, admixta amaritudo, ut in lacte, puerperium necat. Modus in terris huius iniuriæ, quæ fecit in quacunq; conuexitate comitatus utriusq; causæ. Et ideo nō patiter in toto orbe sentitur, ut nec dies. Aquilā diximus in Italia exoriri ad xiiii Calend. Ianuarij. Nec patitur ratio naturæ quicq; in satis ante eū diem spei esse certæ. Si uero interlunij incidat, omnes hybernos fructus & præcoces lædi necesse est. Rudis fuit præcorum uita, atq; sine literis: non minus tamen ingenio sam fuisse in illis obseruationē apparebit, q̃ nūc esse rationē. Tria nanq; tēpora fructibus metuebāt, propter quod instituerunt ferias, diesq; festos, rubigalia, floralia, uinalia. Rubigalia Numa cōstituit anno regni sui xi. quæ nūc aguntur ad vii Calend. Maij, quoniā tunc ferē segetes rubigo occupat. Hoc tēpus Varro determinat sole tauri partē decimam obtinente, sicut tunc ferebat ratio. Sed uera causa est, quod post dies undeuiginti ab æqui noctio uerno, per id quatrīdium, uaria gentium obseruatione in iiii Calend. Maij, canis occidit, sidus & per se uehemens, & cui præoccidere caniculam necesse sit. Idem itaq; Floralia iiii Calend. eiusdem instituerūt, urbis anno quingentesimo sextodecimo, ex oraculis Sibyllæ, ut omnia bene deflorescerēt. Hunc diem Varro determinat, sole tauri partem quartamdecimam obtinente. Ergo si in hoc quatrīdium inciderit plenilunium, fruges & omnia quæ flore bunt lædi necesse erit. Vinalia priora quæ ante hos dies sunt i. Calend. Maij degustandis uinis instituta, nihil ad fructus attinēt. Nec quæ adhuc diximus ad uitæ oleasq;, quoniā earū cōceptus exortu Vergiliarū incipit ad vi Idus Maij, ut docui-
4

tes. Aliud hoc quatrīdium est, quod neq; rore fordere uelint: exhorrent enim frigidum sidus Arcturi postridie occidēs: & multo minus plenilunium incidere. iiii nonas Iunij iterum aquila exoritur uesperī, decretorio die florētibus oleis uitibusq; si plenilunij in eum incidat. Equidem & solstitium viii Calend. Iulij in simili causa duxerim, & canis ortum post dies à solstitio xxiiii. sed interlunio accidente, quoniā uapore cōstat culpa, acinij præcoquantur in callum. Rursus plenilunium nocet ad iiii nonas Iulij, cum Aegypto canicula exoritur: uel certē xvi Calend. Aug. cū Italix. Item xiii Calend. Aug. cum aquila occidit, usq; in x Calend. eiusdē. Extra has causas sunt uinalia altera, quæ agūtur ad xiii Calend. Septemb. Et Varro à fidicula incipiēte occidere mane, determinat, quod uult initium

tium autumnū esse, & hunc diem festum tempestatibus leniendis esse institutum. Nunc si diculam occidere ad vi Idus Augusti seruatur. Intra hæc constat celestis sterilitas. Neq; negauerim posse eā permutari arbitrio legentiū, locorū æstimantiū naturas. Sed à nobis rationē demonstratā esse satis est: reliqua obseruatione cuiusq; constabunt. Alterutrum quidē fore in causa, hoc est pleniluniū aut interluniū, non erit dubiū. Et in hoc mirabilem admirari benignitatē naturæ succurrit: iamprimū hanc iniuriā omnibus annis accidere non posse, propter statos syderū cursus: nec nisi paucis noctibus anni, idq; quando futurum sit facile nosci. Ac ne per omnes menses timeretur, earum quoq; lege diuisum, æstate interlunia præterquam biduo secuta esse, hyeme plenilunia: nec nisi æstiuis breuissimisq; noctibus metui, diebus non idem ualere. Præterea tam facile intelligi, ut formica minimū animal interlunio quiescat, plenilunio etiā noctibus operetur. Auen parram orientē Sirio, ipso die non apparere, donec occidat. E diuerso uireonem prodire ipso solstitij die. Neutrum uero lunæ statum noxium esse, ne noctibus quidem, nisi serenis, & omni aura quiescente: quoniam neq; in nube, neq; in flatu cadunt rores: sic quoq; non sine remedio. Sarcina aut palearum acruos, & euulsas herbas fruticesq; per uineas camposq; cum timebis incendio, fumus medebitur. Hic è paleis & cōtra nebulas auxiliatur, ubi nebulæ nocent. Quidam tres cancos uiuos cremari iubent in arbutis, ut carbunculi non noceāt. Alij siluri carnem leuiter uri à uento, ut per totam uineam fumus dispergatur. Varro autem si fidiculæ occasu, quod est initium autumnū, uua picta consecratur inter uites, minus nocere tempestates. Archibius ad Antiochum Syriæ regem scripsit: Si fictili nouo obruatur rubeta rana in media segete, non esse noxias tempestates. Opera rustica huius interualli, terram iterare, arbores circumfodere, ubi æstuosa regio poscat, accumulare. Germinantia nisi in solo luxurioso fodienda nō sunt. Seminaria purgari sarculo. Messē hordeaceam facere. Areā ad messē creta præparare, Catonis sententia amurca temperata, Vergilij operosius. Maiore ex parte æquant tantum, & fimo bubulo dilutiore illinunt. Id satis ad pulueris remedium uidetur.

De messe, & tritico, & palea, & frumento seruando.

Cap. xxx

MESSIS ipsius ratio uaria. Galliarū latifundijs ualli prægrandes dentibus in margine linfestis, duabus rotis per segetem impelluntur, iumento in contrarium iuncto: ita ¹⁰ direptæ in uallū cadunt spicæ. Stipulæ alibi mediæ falce præciduntur, atq; inter duas merites spica distinguitur. Alibi ab radice euellunt. Quod qui faciunt, profrondi ab se obiter agrum interpretantur, cum extrahant succum. Differentia hæc, Vbi stipula domos cōteguunt, q; longissimam seruant. Vbi fœni inopia est, stramento paleā quærunt. Panici culmo non tegunt. Milij culmum ferè inurunt. Hordei stipulam bubus gratissimā seruant. Panicum & milium singillatim pectine manuali legunt Galliar. Messis ipsa alibi tribulis in area, alibi equarū gressibus exteritur, alibi pecticis flagellatur. Triticum quo serius metitur, copiosius inuenitur. Quo celerius uero, hoc speciosius ac robustius. Lex aptissima, antequā granum indurescat, & cum iam traxerit colorem. Oraculum uero, biduo celerius messē facere potius quā biduo serius. Siliginis & tritici etiā ratio in area horreoq; ⁴⁰ Far, quia difficulter excutitur, conuenit cum palea sua condi, & stipula tantū & aristis liberatur. Palea plures gentium pro sceno utuntur. Melior ea quæ tenuior minutorq; & pulueri propior: ideo optima è millo, proxima hordeo, pessima ex tritico, præterq; iumentis opere laborantibus. Culmum saxosis locis cum inaruit, baculo frangunt substratu animatum. Si palea defecit, & culmus teritur. Ratio hæc: maturius defectus muria diu resperus, dehinc siccatus in manipulos conuoluitur, atque ita pro sceno bubus datur. Sunt qui accedunt in aruo & stipulas, magno Vergilij præconio. Summa autem ratio, ut herbarum semen exurant. Ritus diuersitatē magnitudo facit messium, & caritas operariū. Connexa est ratio frumenti seruandi. Horrea operosa tripedali crassitudine pariete lateritio, exedificari iubent aliqui. Præterea superne impleri, nec afflatus admittere, aut fenestras

F 2 habere

habere ullas. Alij ab exortu tantum æstiuo, aut septentrione: eaq; sine calce cōstrui, quoniam sit frumēto inimicissima. Nam quæ de amurca præceperint indicauimus. Alibi contra suspendunt granaria lignea columnis, & perflari undiq; malunt, atque etiam à fundo. Alij omnino pendente tabulato extenuari granū arbitrantur: & si tegulis subiaceat, cōfer uescere. Multi uentilari quoq; uetant. Gurgulionem enim non descendere infra quatuor digitos, nec amplius periclitari. Columella & fauoniū uentū conferre frumento præcipit, quod miror equidem, siccissimum alioqui. Sunt qui rubeta rana in limine horrei pede è longioribus suspensa, inuehere iubeant. Nobis referre plurimū tempestiuitas condendi uidebitur. Nam si parum tostum atq; robustum collectum sit, aut calidū conditū, inimica innasci necesse est. Diuturnitatis causæ plures. Aut in ipsius grani corio, cum est numero, sius, ut milio: aut succi pinguedine, qui pro humore sufficit tantum, ut sesamæ: aut amaritudine, ut lupino & cicerulæ. In tritico maxime crescunt animalia, quoniam spissitate sua concalescit, & surfure crasso uestitur. Tenuior hordeo palea, exilis & legumini, ideo non generat. Faba crassioribus tunicis operitur, ob hoc effertur. Quidā ipsum triticū diuturnitatis gratia aspergunt amurca, mille modios quadrantali. Alij Chalcidica aut Carica creta, aut etiā absinthio. Est & Olynthi ac Cerinthi Eubææ terra, quæ corrumpi nō sinat. Nec ferè condra in spica læduntur. Vtilissime tamen seruantur in scrobibus, quos flos uocant, ut in Cappadocia, & in Thracia. In Hispania & Africa, aut omnia ut siccio solo fiant curant: mox ut palea substernatur. Præterea cum spica sua cōduntur. Ita frumenta si nullus spiritus penetret, certum est nihil maleficum nasci. Varro autor est, sic conditum triticum durare annis quinquaginta, milium uero centum. Fabam & legumina in olearijs cadis oblita cinere, longo tempore seruari. Item fabam à Pyrrhi regis ætate, in quodam specu Ambraciæ usq; ad piraticum Pompei Magni bellum durasse, annis circiter cxx. Ciceri tantū nullæ bestiolæ in horreis innascūtur. Sunt qui utceis cinere substratis & illitis acetum habentibus, leguminum aceros superingerant, ita non nasci malefica credentes. Alij, qui in falsamentarijs cadis gypso illinant. Alij, qui lentem aceto laserpitiato respergant, siccatamq; oleo inungant. Sed breuissima obseruatio, quod uitrys carere uelis, interlunio legere. Quare plurimum refert, condere quis malit, an uendere. Crescente enim luna frumenta grandescunt.

De uindemia & autumnii temporibus.

Cap. xxxi 30

Sequitur ex diuisione temporum autumnus à fidiculæ occasu ad æquinoctium, ac deinde uergiliarum occasum, initiumq; hyemis. His interuallis significatur, pridie Idus Augusti Atticæ equus oriēs, uespera Aegypto & Cæsari Delphinus occidēs. xi. Calend. Septembris Cæsari & Assyriæ stella quæ uindemiator appellat, exoriri mane incipit, uindemiæ maturitatem promittens. Eius argumentum erunt acini colore mutati. Assyriæ v. Calen. & sagitta occidit, & etesiæ desinūt. Vindemiator Aegypto nonis exoritur. Atticæ arcturus matutino, & sagitta occidit mane. Quinto Idus Septemb. Cæsari capella oritur uesperis. Arcturus uero medius pridie Idus, uehementissimo significatu terra mariq; per dies quinq;. Ratio eius hæc traditur, Si delphino occidente imbres fuerint, nō futuros per arcturum. Signum orientis eius sideris seruetur hirundinum abitus, nanq; deprehensæ intereūt. Decimo sexto Calen. Octobris Aegypto spica, quam tenet uirgo, exoritur matutino, etesiæq; desinūt. Hoc idem Cæsari xiiii Calen. xiiii Assyriæ significat, & xi. Calend. Cæsari cōmissura pisciū occidens, ipsumq; æquinoctij sidus viii Calen. Octobris. Deinde consentiunt, quod est rarum, Philippus, Callippus, Dositheus, Parmeniscus, Conon, Criton, Democritus, Eudoxus, Ion, iiii Calend. Octobris capellā matutino exoriri, & iii Calen. hædos. Sexto Nonas Octobris Atticæ corona exoritur mane. Asiæ & Cæsari v. Calen. heniochus occidit matutino. Tercio Calen. Cæsari corona exoriri incipit, & postridie occidunt hædi uesperis. viii Idus Octobris Cæsari fulgens in corona stella oritur. Et iii Idus uergiliæ uesperis. Idibus corona tota. Sexto Calen. Nouemb. suculæ uesperis

ſperi exoriantur. Pridie Calend. Caſari Arcturus occidit, & ſuculae exoriantur cum ſole. Quarto Nonas Arcturus occidit uſperi. Quinto Idus Nouembris gladius Oriōis occidere incipit. Deinde III Idus uergiliae occidit. In his temporum interuallis opera ruſtica, napos, raphanos ſerere, quibus diebus diximus. Vulgus agreſte & rapa poſt ciconiae diſceſſum male ſeri putat. Nos omnino poſt Vulcanalia, & praecocia cum panico. A ſidiculae autem occaſu uiciam, faſeolos, pabulum. Et hoc ſilente luna ſeri iubent. Et frondis praeparandae tempus hoc eſt. Vnus frondator quatuor frondarias fiſcinas complere in die iuſtum habet. Si decreſcente luna praepararetur, non putreſcit. Arida colligi nō oportet. Vin-
 10 demia antiqui nunquam exiſtimauere maturam ante aequinoctium: iam paſſim rapī cer-
 10 no. Quam ob rem & huius tempora notis argumentisq; ſignentur. Leges ita ſe habent, Vnam calidam ne legito, hoc eſt, in eius ſiccitate, ac niſi imber interuenerit. Hanc ne legito ruſulentam, hoc eſt, ſi ros nocturnus fuerit, nec prius quā ſole diſcutiatur. Vin-
 demia re incipio, cum ad palmitē pampinus procumbere coeperit, aut cum exempto acino ex-
 denſitate interuallum non compleri apparuerit, acinum non augeri. Acino plurimum re-
 fert, ſi cōingat creſcente luna uindemiare. Preſſura una culeos xxx implere debet. Hic eſt
 pes iuſtus. Ad toridem culeos & lacus xx iugetibus unum ſufficit torculum. Premuntq;
 aliqui ſingulis, utiliſ binis, licet magna ſit ualſtitas ſingulis. Longitudo in his reſert, non
 craſſitudo. Spatioſa melius premunt. Antiqui ſunibus uittisq; loreis ea detrahebāt & ue-
 ſtibulis. Intra c annos inuenta Graecanica, mali rugis per cochleas bullantibus, palis affixa
 20 arbori ſtella, à palis arcas lapidum attollente ſecū arbore, quod maxime probatur. Intra
 xxii hos annos inuentum, paruis praelis, & minori torculari, aedificio breuiore, & malo
 in medio decreto, tympana impoſita uinaceis, ſuperne toto pondere urgere, & ſuper pra-
 la conſtruere congeriem. Hoc & poma colligendi tempus & obſeruatio, cum aliquod ma-
 turitate non tempeſtate deciderit: hoc & feces exprimendi: hoc & deſrutum coquēdi, ſi-
 lente luna nocturna: aut ſi interdiu, plena. Cateris diebus aut ante exortū lunae, aut poſt oc-
 caſum. Nec de nouella uite aut paluſtri, nec niſi è matura uua, nec niſi ſolijs deſpuman-
 dum: quia ſi ligno contingatur uas, aduſtum ac fumoſum fieri putant. Iuſtum uindemiae
 tempus ab aequinoctio ad uergiliarum occaſum dies XLIII. Ab eo die oraculum occu-
 rit, frigidum picari pro nihilo ducentium. Sed iam & Calendis Ianuarij defectu uasorum
 10 uindemiantes uidi, piſcinisq; muſta condi, aut uina effundi priora, ut dubia reciperentur,
 Hoc non tam ſaepe prouentu nimio euenit, quā ſauitia inſidiantium caritati ciuili. Sed æ-
 qui patrisfamilias modus eſt annonae, cuiuſq; anni utilitate. Id peraeque lucroſiſſimū. Re-
 liqua de uinis aſſatim dicta ſunt. Item uindemia facta oliuam eſſe rapiendam, & quae ad
 oleum pertinent, quaeq; ad uergiliarum occaſu agi debent.

De lunari ratione.

Cap. xxxii

His quae ſunt neceſſaria adijciuntur de luna, uentisq; & praſagijs, ut ſit tota ſideralis
 ratio perfecta. Nanque Virgilius etiam in numeros lunae quaedam digerenda pu-
 tauit, Democriti ſecutus oſtentionē. Nos legum utilitas, quae in toto opere, in hac quo-
 que mouet parte. Omnia quae caduntur, carpuntur, tonduntur, innocentius decreſcente
 10 luna quā creſcente ſiunt. Stercus niſi decreſcēte luna ne tãgito. Maxime intermenſtrua
 dimidiaq; ſtercorato. Verres, iuuenecos, arietes, hœdos decreſcente luna caſtrato. Qua lu-
 na noua ſupponito. Scrobes luna plena noctu facito. Arborum radices luna plena operi-
 to. Hamidis locis interlunio ſerito, & circa interlunium quattriduo. Ventilari quoque fru-
 menta ac legumina, & cōdi circa extremam lunam iubent. Seminaria cum luna ſupra ter-
 ram ſit, fieri: Calcari muſta, cum luna ſub terra. Item materies cadi, quaeq; alia locis ſuis
 diximus. Neq; facilius eſt obſeruatio ac iam dicta à nobis ſecundo uolumine: ſed quod
 intelligere uel ruſtici poſſint. Quoties ab occidente ſole cernetur, prioribusq; noctis horis
 lucebit, creſcens erit, & oculis dimidiata iudicabitur. Cum uero occidente ſole oriatur ex
 aduerſo, ita ut pariter aſpiciantur, tunc erit plenilunium. Quoties ab ortu ſolis oriatur,

prioribusq; noctis horis detrahet lumen, & in diurnas extendet, decrefcens erit, iterumq; dimidia. In coitu uero, quod interlunium uocant, cum apparere defierit. Supra terras autem erit, quamdiu & sol, interlunio, & prima tota die, fecunda horæ noctis unius dextante siclico, ac deinde tertia usque ad quintamdecimam, multiplicatis horarum istidem portionibus: quintadecima tota supra terras noctu erit, eademq; sub terris tota die. Decimafexta ad primæ horæ nocturnæ dextantem sicilicum sub terra aget, eisdemq; portionibus horarum per singulos dies adijciet usque ad interlunium. Et quantum primis partibus noctis detraxerit, quod sub terris agat, tantundem nouissimis ex die adijciet super terram. Alternis autem mensibus. xxx. implebit numeros, alternis uero detrahet singulos. Hæc erit ratio lunaris.

De uentorum ratione.

Cap. xxxiii

Ventorū paulo scrupulosior. Obseruato solis ortu quocūq; libeat die, stantibus horaræ diei sexta, sic ut ortum eum à sinistro humero habeat, contra mediā faciem meridies, à uertice septentrio erit. Qui ita limes per agrū currit, cardo appellatur. Circūagi deinde melius est, ut umbram suam quisq; cernat, alioqui post hominem erit. Ergo permittatis lateribus, ut ortus illius diei à dextro humero fiat, occasus à sinistro, tūc erit hora vi. cum minima umbra cōtra medium fiat hominem. Per huius mediā longitudinem duci sarculo sulcum, uel cinere lineam, uerbi gratia pedū xx cōueniet: mediāq; mensuram, hoc est in x pede, circūscribi circulo paruo, qui uocetur umbilicus. Quæ pars fuerit à uertice umbræ, hæc erit uentus septentrionalis. Illud tibi putator arborum plagæ ne spectent, neue arbusta uinæcū, nisi in Africa, Cyrenis, Aegypto. Illinc flante ne arato quæq; alia præcepimus. Quæ pars lineæ fuerit à pedibus umbræ, meridiem spectans, hæc uentū austrum dabit, quem à Græcis notum diximus uocari. Illinc flatu ueniente, materiam uinæ amq; agricola ne tractes. Humidus aut æstuosus Italiæ est. Africæ quidem incendia cum solentitate affert. In hunc Italiæ palmites spectent, sed non plagæ arborū uitium. Hunc coluerit metator uergiliarum quatrīduo, hūc caueat insitor calamis, gemmisq; inoculator. De ipsa regionis eius hora præmonuisse cōueniet. Frondem medio die arborator ne cædito. Cum meridiem adesse senties pastor, æstate contrahente se umbra, pecudem à sole in opaca cogito. Cum æstate pasces, in occidentem specta ante meridiem, post meridiem in orientem. Aliter noxiū, sicut hyeme & uere si in rorulentum duceres. Nec cōtra septentrionem paueris suprā dictum. Clodunt ita, lippiant & ab afflatu, & alio cito pereunt. Qui fecundas concipi uoles, in hunc uentum spectantes iniri cogito.

De limitatione agrorum.

Cap. xxxiiii

Diximus ut in mediā linea designaretur umbilicus. Per hunc mediū transuersa currat alia. Hæc erit ab exortu æquinoctiali ad occasum æquinoctialem. Et limes qui ita se cabit agrum, decumanus uocabitur. Ducatur deinde aliæ duæ lineæ in decussis oblique, ita ut à septentrionis dextera lauaq; ad austri dextrā lauaq; descendant. Omnes per eundem currant umbilicum, omnes inter se pares sint, omnium interualla paria. Quæ ratio semel in quoq; agro ineunda erit: uel si sapius libeat uti, è ligno facienda, regulis paribus in tympanum exiguum, sed circinatum adactis. Ratione qua doceo, occutrendum ingenijs quoq; imperitorum est. Meridiem excuti placet, quoniam semper est idem, sol autem quotidie ex alio cœli momento quàm pridie oritur: ne quis forte ad exortum capientem putet lineam. Ita cœli exacta parte, quod fuerit lineæ caput septentrioni proximum à parte exortua, solstitialē habebit exortū, hoc est longissimi diei, uentumq; aquilonem, boream à Græcis dictū. In hūc ponito arbores uitesq;. Sed hoc flante ne arato, frugem ne serito, semen ne iacito. Præstringit enim atq; percellit hic radices arborum, quas posituras afferes. Præmonitus esto: alia robustis profunt, alia infantibus. Nec sum oblitus in hac parte uentrum à Græcis poni, quæ cæciam uocat. Sed idem Aristoteles uir immensa subtilitatis, qui id ipsum fecit, rationem cōuexitatis mundi reddit, quia cōtrarius aquilo africo flat

flabit. Nec tamen eum toto anno in prædictis timet agricola. Mollit sidera æstate media, mutatq; nomen, & etefias uocatur. Ergo cum frigidum senties, caueto, ac quacunq; aquilo prædicitur, tanto perniciosior septentrio est. In hunc Asiæ, Græciæ, Hispaniæ, maritimæ Italiæ, Campaniæ, Apuliæ arbuta uineæq; spectent. Qui mares concipi uoles, in hunc pascito, ut sic in eundem ineant. Ex aduerso aquilonis ab occasu brumali Africus flabit, quem Græci Liba uocant. In hunc à coitu cum se pecus circumegerit, fœminas cōceptas esse scito. Tertia à septentrione linea, quam per latitudinem umbræ duximus, & decumanam uocauimus, exortum habebit æquinoctialem, uentumq; subsolanum, Græcis Aperiorem dictum. In hunc salubribus locis uillæ uineæq; spectent. Ipse leniter pluuius, tamen
 10 est siccor fauonius, ex aduerso eius ab æquinoctiali occasu, zephyrus à Græcis nominatus. In hunc spectare oliueta Cato iussit. Hic uer inchoat, aperitq; terras tenui frigore salaber. Hic uites putandi, frugesq; curandi, arbores ferendi, poma inferendi, oleas tractandi dius dabit, afflatuq; nutrīcium exercebit. Quarta à septentrione linea, eadem austro ab exortua parte proxima, brumalem habebit exortum, uentumq; uulturnum, curum à Græcis dictum, sicciorē & ipsum tepidioremq;. In hunc apiaria & uineæ Italiæ, Galliarumq; spectare debent. Ex aduerso uulturni flabit corus, ab occasu solstitiali & occi-
 20 dentali latere septentrionis, à Græcis dictus argestes, ex frigidissimis & ipse sicut omnes qui à septentrionis parte spirant. Hic & grandines infert. Cauendus & ipse non secus ac septentrio. Vulturnus si à serena cœli parte cœperit flare, non durabit in noctem: at sub-
 25 solanus in maiorem partem noctis extenditur. Quisquis erit uentus, si feruidus sentietur, pluribus diebus permanebit. Aquilonem prænunciat terra siccescens repente, austrū humescens rore occulto.

Prognostica tempestatum.

Cap. xxxv

Enim prædicta ratione uentorum, ne sapius eadem dicatur, transire conuenit ad reliqua tempestatum præsagia, quoniam & hoc placuisse Virgilio magnopere uideo. Siquidem in ipsam messem saepe concurrere prælia uentorum damnosa imperitis refert. Tradunt eundem Democritū metente fratre eius Damafo ardentissimo æstu orasse, ut reliquæ segeti parceret, raperetq; defecta sub tectū, paucis mox horis saxo imbre uar-
 30 tinatione approbata. Quinimo & harundinē non nisi impendente pluuiā feri iubent, & fruges insecuturo imbre. Quā ob rem & hæc breuiter attingemus, scrutati maxime pertinentia, primumq; à sole capiemus præsagia. Pūrus oriens atq; non seruens serenū diem nūnciat: at hybernā pallidus grandinem. Si & occidit pridie serenus, & oritur, tanto certior fides serenitatis. Concauus oriens pluuias prædicat: Item uentos, cū ante exorientem eum nubes rubescunt. Quod si & nigræ rubentibus interuenerint, & pluuias. Cum orientis atq; occidentis radij rubent, coire pluuias. Si circa occidentem rubescunt nubes, serenitatem futuræ diei spondent. Si in exortu spargentur, partim ad austrū, partim ad aquilonem, pura circa eum serenitas sit licet, pluuiā tamen uentosq; significabunt. Si in ortu aut in occasu cōtracti cernētur radij, imbrem. Si in occasu eius pluet, aut radij in se nubem tra-
 40 hent, asperā in proximū diem tempestatē significabūt. Cum oriēte radij nō illustres emir nebunt, quamuis circūdati nube non sint, pluuiā portendent. Si ante exortū nubes globabuntur, hyemem asperam denunciabūt. Si ab exortu repellentur, & ad occasum abibūt, serenitatem. Si nubes solem circūcludent, quāto minus luminis relinquet, tanto turbidior tempestas erit. Si uero etiam duplex orbis fuerit, eo atrocior. Quod si in exortu fiet ita ut rubescant nubes, maxima ostendetur tempestas. Si non abibunt, sed incumbent, à quocunq; uento fuerint, eum portendent. Si à meridie, & imbrem. Si oriens cingetur orbe, ex qua parte is se aperit, expectetur uentus. Si totus defluerit aequaliter, serenitatem dabit. Si in exortu longe radios per nubes portiget, & medius erit inanis, pluuiam significabit. Si ante ortum radij se ostendent, aquam & uentum. Si circa occidentem candidus circulus erit, noctis leuem tempestatem. Si nebula, uehementiorē. Si candente sole, uentum.

Si ater circulus fuerit, ex qua regione is ruperit se uentum magnum. Proxima sunt iure luna præfagia. Quartam eam maxime obseruat Ægyptus. Si splendens exorta puro nitore fulserit, serenitatem: si rubicunda, uentos: si nigra, pluias portendere creditur. In quinta, cornua eius obtusa, pluuiæ: erecta & infesta uentos semper significant, quarta tamen maxime. Cornu eius septentrionale acuminatum atq; rigidum, illum præfagit uentum. Inferius austrum: utraq; recta, noctem uentosam. Si quartam orbis rutilus cingit, uentos & imbres præmonet. Apud Varronem ita est, Si quarto die luna erit recta, magnam tempestatem in mari præfagiet, nisi si coronam circa se habebit, & eam synceram: quoniã illo modo non ante plenam lunam hyematurum ostendit, Si plenilunio per dimidium pura erit, dies serenitatis significabit: si rutila, uentos, nigrescens, imbres. Si caligo orbis nubem 10 includerit, uentos quã se ruperit: si gemini orbis cinxerint, maiorem tempestatem. Et magis si tres erunt, aut nigri, aut interrupti atq; distracti. Nascens luna, si cornu superiore ob atro surget, pluuias decrescens dabit: si inferiore, ante plenilunium: si in media nigritia illa fuerit, imbrem in plenilunio. Si plena circa se habebit orbẽ, ex qua parte is maxime plen debet, ex ea uentum ostendet. Si in ortum cornua crassiora fuerint, horridam tempestatem. Si ante quartam non apparuerit, uento fauonio flante, hyemalis toto mense erit. Si xvi uehementius flammea apparuerit, asperas tempestates præfagiet. Sunt & ipsius lune octo articuli, quoties in angulos solis incidit, plerisq; inter eos tantum obseruantibus præfagia eius, hoc est tertia, septima, undecima, decimaquinta, decimanona, uigesima, uigesima septima, & interlunium. Tercio loco stellarum obseruationem esse oportet. 20 Discutere eã uidentur interdum, uentisq; protinus sequuntur. In quatum parte ita præfagiunt, Cælum cum æqualiter totum erit splendidum, articulis temporum quos proposuimus, autumnum serenum præfagibunt & frigidum. Si uer & æstas non sine rigore aliquo transierint, autumnum ferenum & densum minusq; uentosum facient. Autumni serenitas uentosam hyemem facit. Cum repente stellarum fulgor obscuratur, & id neq; nubilo, neque caligine, pluuiã aut graues denunciantur tempestates. Si uolitare plures stellæ uidebuntur, quò ferentur albescentes, uentos ex ijs partibus nunciabunt. Aut si cursitabunt, certos. Si id in pluribus partibus fiet, inconstantes uentos effundent. Si stellarum erraticum aliquã orbis includerint, imbres. Sunt in signo cancri duæ stellæ parue, a felli appellatæ, exiguũ inter illas spatiũ obtinente nubecula, quam præsepia appellant. Hæc cũ cælo 30 sereno apparere desierit, atrox hyems sequitur. Si altera earũ aquiloniam caligo abstulit, auster sæuit. Si austrinã, aquilo. Arquus cum sunt duplices, pluuias nunciant. A pluuijs serenitate nõ perinde certam. Circuli noui circa sidera aliqua, pluuiã. Cum æstate uehementius tonuit q̃ fulsit, uentos ex ea parte denunciat. Contrã si minus tonuit, imbrem. Cum sereno cælo fulget, pluuiæ erunt & tonitrua, & hyemabit. Atrocissime aut, cum ex quolibet quatuor partibus cæli fulgurabit. Cum ab aquilone tantum, in posterũ diem aquam portendit. Cũ à septentrione, uentũ eum. Cum ab austro uel coro, aut fauonio nocte serena fulgurauerit, uentũ & imbrẽ ex iisdem regionibus demonstrabit. Tonitrua matutina uentum significant, imbrẽ meridiana. Nubes cum sereno cælo ferũtur, à quacunq; parte id fiet, expectentur uenti: si eodem loco globabuntur, appropinquante sole discutientur. 40 Et hoc si ab Aquilone fiat, uentos: si ab austro, imbres portendent. Sole occidẽte, si ex utraque parte eius cælum petent, tempestatem significabũt. Vehementius atræ ab oriente, in noctem aquam minantur: ab occidente, in posterum diem. Si nubes ut uellera lanæ spargentur multæ ab oriente, aquam in triduum præfagient. Cum in cacuminibus montium nubes confident, hyemabit. Si cacumina pura fient, differenabit. Nube grauida candicante, quod uocat tempestatem albam, grando imminet. Cælo quamuis sereno, nubecula quamuis parua, uentum procellosum dabit. Nebulæ à montibus descendentes, aut cælo cadentes, uel in uallibus sedentes, serenitatem promittunt. Ab his terreni ignes proxime significant: pallidi namq; murmurantesq; tempestatum nunciũ sentiũtur, pluuiæ

pluuiæ etiam, in lucernis fungi. Si flexuose uolitet flamma, uentum. Et lumina cum ex sese flammæ elidunt, aut uix accenduntur. Item cum in eo pendentes coaceruantur scintillæ, uel cum tollentibus ollas carbo adhærescit: aut cum contactus ignis è se fauillâ discuti, scintillam uel emittit: uel cum cinis in foco cõcrefcit, & cum carbo uehementer perluceat.

Est & aquarum significatio. Mare si in tranquillo portu à cursu stabit, & murmurauerit intra se, uentum prædicit. Si identidem, & hyemem, & imbrem. Litoris ripæq; si resonabunt tranquilla, asperâ tempestatem, Item maris ipsius tranquillæ sonitus, spumæ uel dispersæ, aut aquæ bullantes. Pulmones marini in pelago, plurium dierum hyemem portendunt. Sape & silentio intumescit, flatuq; altius solito iam intra se esse uentos fateatur.

10 Equidem & montium sonitus, nemorumq; mugitus prædicunt. Et sine aura quæ sentiat, tur, folia ludentia. Lanugo populi aut spinæ uolitans, aquisq; pluma innatans. Atq; etiam in campis tempestatem uenturam præcedens suus fragor: cœli quidem murmur, non dubiam habet significationem. Præagiunt & animalia. Delphini tranquillo mari lasciuien-
tes, flatum, ex qua ueniunt parte: item spargentes aquam turbato, tranquillitatem. Loligo uolitans, conchæ adhærescentes, echini affigentes sese, aut harena saburrantes, tempestatis signa sunt. Ranæ quoq; ultra solitū uocales. Et fulicæ matutino clangore. Item mergianantesq; pennas rostro purgantes, uentū. Ceteræq; aquaticæ aues cõcurfantes. Grues in mediterranea festinantes. Mergi maria aut stagna fugientes, Grues silentio per sublimē uolantes, serenitatem, Sic noctua in imbre garrula: at sereno, tempestatem. Coruiq;
20 singulu quodam latrantes, scq; concutientes, si continuabunt, uentos: si uero carptim uocem resorbent, uentosum imbrem. Graculi fero à pabulis recedētes, hyemem. Et albæ aues cum congregabuntur. Et cum terrestres uolucres cõtra aquā clangores dabunt, perfrudentes sese: sed maxime cornix. Hirundo tam iuxta aquā uolitans, ut penna sape percuriat. Quæq; in arboribus habitant, fugitantes in nidis suis. Et anferes continuo clangore in tempestatē. Ardea in medijs harenis tristis. Nec mirum, aquaticas, aut in totum uolucres præfagia aeris sentire. Pecora exultantia, & indecora lasciuiâ ludentia, eandem significationem habent. Et boues cœlum olfactantes, scq; lambentes contra pilum. Turpesq; porci alienos sibi manipulos fœni lacerantes, Segniterq; & contra industriam suam absconditæ formicæ, uel cõcurfantes aut oua progerentes. Item uermes terreni erumpētes.
30 Trifoliū quoq; in horrescere, & folia contra tempestatē subrigere certum est. Nec non & in cõuiuijs mensisq; nostris, uasa quibus esculentum additur, sudorem repositorijs linquentia, diras tempestates prænunciant.

C. PLINII SECVNDI NATURALIS

HISTORIAE LIBER XIX.

PROE MIV M.

10 IDERVM quoque tempestatumq; ratio, uel imperitis facilis, atq; indubitato modo monstrata est: uerèq; intelligētibus non minus cõferunt rura deprehendendo cœlo, q; sideralis scientia agro colendo. Proximam multi hortorum curam fecere. Nobis non protinus transire ad ista tempestiuum uidetur, Miramurq; quosdam scientiæ gratia, eruditionis suæ gloriâ ex his petentes, tam multa præterisse, nulla mentione habita rot rerū sponte curæ prouenientiū, præsertim cum plerisq; earum pretio usuq;
uitæ maior etiâ quàm frugibus perhibeatur autoritas. Atq; ut à confessis ordiamur utilitatibus, quæq; non solum terras oēs, uerum etiâ maria repleuere, seritur, ac dici neq; inter fruges, neq; inter hortensia potest, linum. Sed in qua nō occurrerit uitæ parte, quod uel miraculum maius, herbâ esse quæ admoueat Aegyptum Italia; intantū, ut Galerius à freto Siciliae Alexandriam septima die perueniret, Babilius sexta, ambo præfecti: ætate uero proxima

proxima Valerius Marianus ex prætorij senatoribus, à Puteolis nono die lenissimo flatur: herbà esse quæ Gadeis ab Herculis colūnis septimo die Ostiā afferat, & citeriorē Hispaniam quarto, prouinciā Narbonensem tertio, Africā altero: quod etiā mollissimo flatu contigit C. Flacco legato Vibij Crispi procōsulis? Audax uita, scelerū plena, aliquid feri, ut uentos procellasq; recipiat: & parū esse fluctibus solis uehi. Iam uero nec uela satis esse maiora nauigij. Sed quamuis amplitudini antemnarū singulæ arbores sufficiant, super eas tamen addi uelorum alia uela: præterq; alia in proris, & alia in puppibus pandi, ac tot modis prouocari mortē. Deniq; tā paruo semine nasci, quod orbē terrarū ultro citroq; portet, tam gracili auena, tam nō alte à terra tolli: neq; id uiribus suis necti, sed passum tumsumq; & in mollitiē lanæ coactū, iniuriā naturæ, ac summa audacia, & quò peruenire nullo la excreatio sufficit, cōtra inuentorē dictū suo loco à nobis: cui satis nō fuit hominē in terra mori, nisi periret & insepultus. At nos priore libro imbres & flatus cauēdos, frugū causa fructusq;, præmonebamus, Ecce seritur hominis manu, metitur eiusdem hominis ingenio, quod uentos in mari optet. Præterea ut sciamus fauisse pœnas, nihil gignitur facilius: ut sentiamus nolente id fieri natura, urit agrum, deterioremq; ipsum facit.

De lini satione, & generibus eius, & quomodo perficiatur, & de mappis, & lino non ardente, & quando primum in theatris uela. Cap. I

Seritur fabulosis maxime, unoq; fulco, nec magis festinat aliud. Vere satum æstate uel slitur, & hanc quoq; terræ iniuriā facit. Ignoscat tamen aliquis Aegyptio serenti, ut Arabiæ Indiæq; merces importer, itāne et Galliæ cēsentur hoc reditus? montesq; mari oppo-
 sitos esse non est satis, & à latere Oceani ob stare ipsum quod uocant inane? Cadurci, Caleti, Ruteni, Bituriges, ultimiq; hominū existimati Morini, imò uero Galliæ uniuersæ uela texunt. Iam quidem & transhenani hostes, nec pulchriorem aliam uestem eorum scemina nouere. Qua admonitione succurrit quod M. Varro tradit, in Serranorum familia gentiliū esse, scēminas linea ueste non uti. In Germania autē defossi atq; sub terra id opus agunt. Similiter in Italia ratione alia inter Padum Ticinumq; amnes, ubi à Setabi-
 tia in Europa lino palma: secundā enim in uicino allianis capeffunt retouina, & in Aemilia uia Fauentina. Candore allianis semper crudis Fauentina præferuntur: retouinis tenuitas summa densitasq;, candor æque ut Fauentinis, sed lanugo nulla: quod apud alios gratiam, apud alios offensionem habet. Neruositas filo æqualior penē quàm araneis tinnit-
 tusq;, cum dente libeat experiri: ideo duplex quàm cæteris pretium. Et Hispania citerior habet splendorem lini præcipuum, torrētis in quo politur natura, qui alluit Tarraconem. Et tenuitas mira, ibi primum carbasis repertis: nam dudum ex eadem Hispania Zoeli-
 cum uenit in Italiam, plagis utilissimum. Ciuitas ea Callæcia & Oceano propinqua. Est sua gloria & Cumano in Campania, ad piscium et alitum capturam. Eadem & plagis materia. Neq; enim minores cunctis animalibus insidias, q̃ nobismetipsis lino tēdimus. Sed Cumanæ plagæ concidunt apros, & hæ cassesue ferri aciem uincunt. Vidimusq; iam tantæ tenuitatis, ut anulum hominis cum epidromis transirent, uno portante multitudinem
 qua saltus cingerentur. Nec id maxime mirum, sed singula earū stamina centeno quinquageno filo constare, sicut paulo ante Iulio Lupo, qui in præfectura Aegypti obiit. Mirētur
 hoc, ignorantes in Aegyptij quondā regis, quem Amasis uocat, thorace in Rhodiorum insula ostendi in templo Mineræ ccc. lxxv filis singula fila constare. Quod exemplum
 per se expertum nuper Romæ prodidit Mutianus ter consul, paruasq; iam reliquias eius superesse hac experientium iniuria. Italia ex Pelignis etiamnum linis honorem habet, sed fullonum tantum in usu. Nullum est cādidius, lanæue similis, sicut in culcitris præcipuam gloriam Cadurci obtinent. Galliarum hoc & tormenta pariter inuentum. Italiæ quidem mos etiam nunc durat in appellatione stramēti. Aegyptio lino minimum firmitatis, plurimū lucri. Quatuor ibi genera. Taniticum, ac Pelusiacū, Buticum, Tentyriticum, cum regionum nominibus in quibus nascuntur. Superior pars Aegypti in Arabiam uergens,
 gignit

gignit fruticem, quæ aliqui gossipion uocant, plures xylon, & ideo lina inde facta xyliina. Paruus est, similemque barbatae nucis defert fructum, cuius ex interiore bombyce lanugo netur. Nec ulla sunt eis in candore mollitiæ præferenda. Vestes inde sacerdotibus Aegypti gratissimæ. Quartum genus Orchomenium appellant: Fit è palustri uelut harundine, duntaxat panicula eius. Asia è genista facit lina ad retia præcipua, in piscando durantia, frutice madefacto x diebus. Æthiopes Indiæ è malis, Arabes cucurbitis, in arboribus, ut diximus, genitis. Apud nos maturitas eius duobus argumentis intelligitur, intumescente semine, aut colore flauescente. Tunc euulsum, & in fasciculos manuales colligatū, siccat in sole pendens conuersis superne radicibus uno die: mox quinque alijs, in contrarium inter se uersis fascium cacuminibus, ut semen in medium cadat. Inter medicamina huic uis, & in quodam rustico ac prædolei Italix transpadanæ cibo, sed iam pridem sacrorum tantum gratia. Deinde post messem triticeam uirgæ ipsæ merguntur in aquam solibus tepefactâ, pondere aliquo depressæ. Nulli enim leuitas maior. Maceratas indicio est metembrana laxator. Iterumque in uersæ, ut prius, sole siccantur. Mox arefactæ in saxo tunduntur stupario malleo. Quod proximum cortici fuit, stupa appellatur, deterioris lini, luccernarum ferè luminibus aptior. Et ipsa tamen pectitur ferreis hamis, donec omnis membrana decorticetur. Medullæ numerosior distinctio, candore, mollitia. Linumque nere & uitis decorum est. Cortices quoque decussi clibanis & furnis præbent usum. Ars depecten di digerendique: Iustum est è quinquagenis fascium libris quinas denas carminari. Iterum deinde in filo politur, illisum crebro in silice ex aqua: textumque rursus tundit clauis, semper iniuria melius. Inuentum iam est etiam quod ignibus non absumeretur. Viuum id uocant, ardentesque in focis conuiuiorum ex eo uidimus mappas, sordibus exustis splendentes igni magis quam possent aquis. Regum inde funebres tunice, corporis fauillam ab reliquo separant cinere. Nascitur in desertis adustisque sole Indiæ, ubi non cadunt imbres, inter diras serpentes: assuescitque uiuere ardendo, rarum inuentu, difficile textu propter breuitatem. Ruffus de cætero colos, splendet igni. Cum inuentum est, æquat pretia excellentium margaritarum. Vocatur autem à Græcis albestinū ex argumento naturæ. Anaxilaus autor est, linteo eo circumdatâ arborem, surdis ictibus, & qui non exaudiatur cædi. Ergo huic lino principatus in toto orbe. Proximus byssino, mulierum maxime delictis circa

Ælīm in Achaia genito: quaternis denarijs scrupula eius permutata quondam, ut auri, reperio. Linteorum lanugo, è uelis nauium maritimarum maxime, in magno usu medicina est, & cinis spodij uim habet. Est & inter papauera genus quoddam, quo candore linteæ præcipuum trahunt. Tentatum est tingi linum quoque, & uestium infanti accipere in Alexandri Magni primum clausibus, Indo amne nauigantis, cum duces eius ac præfecti in certamine quodâ uariassent insignia nauium, stupueruntque littora uersicoloria implente. Velo purpureo ad Actium cum M. Antonio Cleopatra uenit, eodemque effugit. Hoc fuit imperatoris nauis insigne. Postea in theatris tantum umbram fecere: quod primus omnium inuenit Q. Catulus, cum Capitolium dedicaret. Carbasina deinde uela primus in theatro duxisse traditur Lentulus Spinter Apollinaribus ludis. Mox Cæsar dictator totum forum

Romanum intexit, uiamque sacram ab domo sua ad clium usque Capitolinum, quod munere ipso gladiatorio mirabilis uisum tradunt. Deinde & sine ludis Marcellus Octauia sorore Augusti genitus, in ædilitate sua, auunculo x consule Calendis Augusti, uelis forum umbravit, ut salubris litigantes consisterent: quantum mutatis moribus Catonis Censorij, qui sternendum quoque forum muricibus censuerat. Vela nuper colore cæli stellataper rudentes, terra etiam in amphitheatris principis Neronis rubente: in cauis ædium, & muscum à sole defendunt. Cætero mansit candori pertinax gratia. Honor etiam Trojanobello. Cur enim non & prælijs intersit, ut naufragijs? Thoracibus lineis paucos tamen pugnas, testis est Homeris. Hinc fuisse & nauium armamenta apud eundem interpretantur eruditiores: quoniam cum sparta dixit, significauerit sata.

De sparti natura, & quando primum usus eius, & quomodo perficiatur, & quæ
sine radice nascantur, & uiuant. Cap. II

Sparti quidē usus multa post secula cœptus est: nec ante Pœnorū arma, quæ primum Hispaniæ intulerunt. Herba & hæc sponte nascens, & quæ nō queat feri, iuncusq; proprie aridi soli, uni terræ dato uitio. Namq; id malum telluris est, nec aliud ibi feri aut nasci potest. In Africa exiguum & inutile gignitur. Carthaginiensis Hispaniæ ceterioris portio, nec hæc tota, sed quatenus parit, montes quoq; sparto operit. Hinc strata rusticis eorum, hinc ignes facesq; hinc calciamina, & pastorum uestis, animalibus noxium præterquam cacuminum teneritate. Ad reliquos usus laboriose euellitur, ocreatis cruribus, manibusq; tectis manicis, conuolutum ossis ligneisue conamentis. Nunc iam in hyemem uix. Facili¹⁰ lime tamen ab Idis Maijs in Iunijs: hoc maturitatis tempus. Vulsū fascibus in aceruo ^{alias, animati} adunatum biduo, tertio resolutum, spargitur in sole, siccaturq; & rursus in fascibus redit sub tecta. Postea maceratur aqua marina optime, sed & dulci si marina desit. Siccatumq; sole iterum rigatur, si repente urgeat desiderium, perfusum calida in solio, ac siccaturum stans cōpendium operæ fatetur. Hoc autem tunditur, ut fiat utile, præcipue in aquis mariq; inuictum. In sicco præferunt ē cannabi funes. At spartum alitur etiam demersum, ueluti natalium strim pensans. Est quidem eius natura interpollis, rursusq; quā libeat uetustum nouo miscetur. Veruntamen com̄plectetur animo, qui uolet miraculum aestimate, quanto sit in usu omnibus terris nauium armamentis, machinis ædificationum, alijsq; desiderijs uitæ. Ad hos omnes usus quæ sufficiant, minus xxx m passuum in latitudinem à littore Carthaginis nouæ, minusq; in longitudinem esse reperiuntur. Longius uel²⁰ hi impendia prohibent. Iunco Græcos ad funes usos nomini credamus, quo herbā eam appellant: postea palmarum folijs philuraq;, manifestum est: & inde translatus à Pœnis sparti usum, per q̄ simile ueri est. Theophrastus autor est, esse bulbi genus circa ripas amnium nascens, cuius inter summum corticem eamq; partem qua uescitur, esse lancam naturam, ex qua mapalia uestesq; quadam conficiantur. Sed neq; regione in qua id fiat, neq; quicquam diligentius, præterq; eriphoron id appellari, in exemplaribus, quæ quidem inuenerim, tradit: neq; omnino ullam mentionem habet sparti, cuncta cura magna persecutus cccxc annis ante nos, ut alio loco iam diximus, quo apparet, post id temporis spatium in usum uenisse spartum. Et quoniam à miraculis rerū cœpimus, sequemur³⁰ eorum ordinem, in quibus uel maximum est, aliquid nasci aut uiuere sine ulla radice. Tuberā uocantur hæc, undiq; terra circumdata, nullisq; fibris nixa, aut saltem capillamentis, nec utiq; extuberante loco in quo gignuntur, aut rimā agente, neq; ipsa terræ coherent. Cortice etiā includuntur, ut planè nec terram esse possimus dicere, neq; aliud q̄ terræ calidū. Siccis hæc ferè & sabulosis locis frutescentisq; nascūtur. Excedūt sæpe magnitudinem mali coronei, etiam librali pondere. Duo eorū genera, harena dentibus inimica, & altera sincera. Distinguuntur & colore, ruffo nigroq;, & intus candido, laudatissima Africa. Crescant, an ne uicium id terræ (neq; enim aliud intelligi potest) ea protinus globetur magnitudine qua futurū est: & uiuantne, an non, haud facile arbitror intelligi posse. Putrescendi enim ratio cōmunis est ijs cum ligno. Lartio Licinio prætorio uiro iura reddenti in⁴⁰ Hispania Carthagine, paucis his annis scimus accidisse, mordenti tuber, ut deprehensus intus denarius primos dentes inflecteret. Quo manifestum erit, terræ naturam in se globari: quod certum est ex ijs, quæ nascuntur & feri non possunt.

De misy, & tuberibus: de fungis pezicis, laſerpitio & magydari, & rubia,
& radícula. Cap. III

Simile est quod in Cyrenaica prouincia uocant misy, præcipuum suauitate, odore ac faſpore, sed carnosius: & quod in Thracia ceraunium. De tuberibus hæc traduntur peculiariter: Cum fuerint imbres autumnales, ac tonitrua crebra, tunc nasci, & maxime ē tonitribus, nec ultra annum durare, tenerrima autem uerno esse. Quibusdam locis acceptatur^{riguis}

riguis & feruntur, sicut Mitylenis. Negat nasci nisi exundatione fluminū inuēcto semine
 ab Tiaris. Est autē is locus in quo plurima nascuntur. Asiæ nobilissima circa Lampſacum
 & Alopecōnesum, Græciæ uero circa Eliū. Sunt & in fungorū genere à Græcis dicti pēzi-
 cae, qui sine radice aut pedicūlo nascuntur. Ab his proximū dicitur autoritatē clarissimū
 laserpitium, quod Græci silphion uocant, in Cyrenaica prouincia repertum: cuius succum
 uocant laser, magnificum in usu medicamentisq̃, & ad pondus argentei denarii pensum.
 Multis iam annis in ea terra non inuenitur: quoniam publicani, qui pascua cōducunt, ma-
 ius ita lucrum sentientes, depopulantur pecorum pabulo. Vnus omnino caulis nostra re-
 pertus memoria, Neroni principi missus est. Si quando incidit pecus in spem nascentis,
 hoc deprehenditur signo: oue cum comederit dormiēte protinus, capra sternutāte. Diuq̃
 iam nō aliud ad nos inuehitur, quā quod in Perside aut Media & Armenia nascitur lar-
 ges, sed multo infra Cyrenaicū id quoq̃ adulteratū gūmī, aut sagopenio, aut faba fracta.
 Quo minus omittendū uidetur, C. Valerio, M. Herēnio c o s s. Cyrenis aduēcta Romā
 publice laserpitij pondo xxx. Cæsarem uero dictatorem initio belli ciuilis, inter aurū ae-
 gentumq̃ protulisse ex arario laserpitij pondo cxi. Id apud autores Græciæ euidētissi-
 mos inuenimus natum imbre piceo repente madefacta tellure, circa Hesperidum hortos
 Syrtinq̃ maiorem, septē annis ante oppidū Cyrenarum, quod conditū est urbis nostræ
 anno c x l i i i. Vim autem illam p̃r quatuor milia stadium Africæ ualuisse. In ea laser-
 pitium gigni solitum, rem feram ac contumacem: & si coleretur, in deserta fugientem: ra-
 dice multa crassaq̃, caule ferulaceo, haud simili crassitudine. Huius folia malpetum uoca-
 bant apio maxime similia. Semen erat foliaceum, folium ipsum uere deciduum. Vesci pe-
 cora solita, primoq̃ purgari, mox pinguescere, carne mirabilem in modum iucunda. Post
 folia amissa, caule ipso & homines uescebātur decocto, asso, elixoq̃: eorum quoq̃ corpo-
 ra x l. primis diebus purgante à uitrijs omnibus. Succus duobus modis capiebatur, e ra-
 dice atq̃ caule. Et hæc duo erant nomina, thizias, atq̃ caulias, uiliior ille ac putrescens. Ra-
 dice cortex niger, & ad mercis adulteria. Succum ipsum in uasa coniectum, admixto fursu-
 re, subinde concutiendo ad maturitatem perducebant: ni ita fecissent, putrescentē. Argu-
 mentum erat maturitatis, color, siccitasq̃ sudore finito. Alij tradunt laserpitij radicem su-
 uisse maiorem cubitali, tuberq̃ in ea super terrām. Hoc inciso, profluere solitum succū ceu
 lacis, supernato caule, quem magydarin uocarunt. Folia autē coloris pro semine fuisse,
 cadentia à canis ortu, austro flante. Ex his laserpitium nasci solitū, annuo spacio & radice &
 caule cōsummatibus sese. Hoc & circūfodi solitū prodidere. Nec purgari pecora, sed ægra
 sanari, aut protinus mori, quod in paucis accidere. Persico silphio prior opinio congruit.
 Alterū genus est quod magydaris uocatur, tenerius & minus uehemens, sine succo: quod
 circa Syriam nascitur, nō proueniens in Cyrenaica regione. Gignitur & in Patnaſo mon-
 te copiosis, quibusdā laserpitium uocantibus, perq̃ omnia adulteratur rei saluberrimā
 utilissimāq̃ autoritas. Probatio synceri prima in colore modice ruffo, & cum frangitur,
 randido intus, mox translucente: gutta aquæ saliuāq̃ liqueſcit. Vſus in multis medicami-
 nibus. Sunt etiamnū duo genera, nō nisi sordido notā uulgo, cum quæſtu nullo polleant:
 In primis rubia, tingendis lanis & corijs necessaria. Latidatissima Italica, & maxime subur-
 bana, & omnes penē prouinciæ scatent ea. Spōte prouenit, feriturq̃ similitudine eruiiæ.
 Verum spinosus ei caulis: geniculatus hic est, quinis circa articulos in orbe folijs. Semen
 eius rubrum est. Quos in medicina uſus habeat, suo dicemus loco. At quæ uocatur radicu-
 la, lauandis detumēt lanis succum habet: mirum, quantum conferens candori mollitiæq̃.
 Nascitur satia ubiq̃, sed sponte præcipua in Asia Syriaq̃, saxosis & asperis locis. Trans
 Euphratem tamen laudatissima, caule ferulaceo tenui, & ipso cibis indigenarum expecti-
 to, & tingenti quicquid sit, cum quo decoquatur, folio oleæ. Struthion Græci uocant, flo-
 ret æstate, grata aspectu: uerū sine odore, spinosa, & caule lanuginoso. Semen ei nullum,
 radix magna, quæ conciditur ad quem dictum est uſum.

De hortorum cura, & digestio terræ nascentium præter

fruges & frutices.

Cap.

IIII.

AB his superest reuertî ad hortorum curam, & suapte natura memorandam, & quoniam antiquitas nihil prius mirata est, quàm Hesperidum hortos, ac regum Adonis & Alcinoi, itemq; penfiles, siue illos Semiramis, siue Assyriæ rex Cyrus fecit, de quorum opere alio volumine dicemus. Romani quidem reges ipsi coluere. Quippe etiam superbus Tarquinius nunciû illû seuû atq; sanguinariû filio remisit ex horto. In XII. tabulis legum nostrarû nusquâ nominatur uilla, semper in significatione ea hortus: in hortu uero hæredium. Quam rem comitata est & religio quædam: hortosq; & fores tantum contra inuidentium effascinationes dicari uidemus. In remedio satyrica signa, quanquâ hortos tutelæ Veneris assignante Plauto. Iam quidam hortorum nomine in ipsa urbe delicias, agros, uillasq; possident. Primus hoc instituit Athenis Epicurus horticorû magister. Visq; ad eum, moris non fuerat in oppidis haberi rura. Romæ quidem per se hortus ager pauperis erat. Ex horio plebei macellum, quanto innocentiore uictus: Mergi enim credo in profunda satius est, & ostrearû genera naufragio exquiri, aues ultra Phasidæ amnem peti, & fabuloso quidem terrore tutas, imò sic pretiosiores, alias in Numidiâ atq; Æthiopix sepulchra: aut pugnare cum feris, mandiq; capientem quod mandat alius. At hercule quàm uilia hæc, quàm parata uoluptati satietatiq;, nisi eadem quæ ubique indignatio occurreret: Ferendum sanè fuerit exquisita nasci poma, alia sapore, alia magnitudine, alia môstro, pauperibus interdicta: inueterari uina, saccisq; castrari: nec cuiq; adeo longâ uitam, ut non ante se genita poterit frugibus quoq; quoddâ alimentû sibi excoctasse luxuriam, ac medullam tantum earû, superq; pistrinarum operibus & cælaturis uiuere, alio pane procerum, alio uulgi, tot generibususq; ad infimam plebem descendente annona. Etiamne in herbis discrimen inuentum est, opesq; differentiam fecere in cibo, etiam uno asse uenalis? In his quoq; aliqua sibi nasci tribus negant, caule in tantum saginato, ut pauperis mēsa nō capiat. Syluestres fecerat natura corrudas, ut quisq; demeteret passim. Ecce altiles spectantur asparagi. Et Rauenna ternos libris rependit. Heu prodigia uentris. Mirum esset non licere pecori cardui uesci, non licet plebei. Aquæ quoq; separantur: & ipsa naturæ elementa ui pecunię discreta sunt. Hi niues, illi glaciem potant, & enasq; montium in uoluptatem gulæ uertût. Seruatur aliorum estibus, excogitaturq; ut alienis mensibus nix algeat. Decoquunt alij aquas, mox & illas hycmant. Nihil itaq; homini sic, quomodo rerum naturæ placet. Etiamne herba aliqua diuitijs tantû nascitur? Nemo Sacros Auentinosq; montes, & iratæ plebis secessus circûspexerit. Mors enim certe æquabit quos pecunia superauerit. Itaq; hercule nullû macelli uectigal maius fuit Romæ, clamore plebis inculantis apud omnes principes, donec remissum est portoriû mercis huius: cõpertumq; non aliter quæstuosius censum haberi aut tutius, ac minore fortunæ iure, cû credatur pensio ea pauperum. Is in solo sponsor est, & sub dio redditus, superficiesq; cælo quocunq; gaudens. Hortorum Cato prædicat caules. Hinc primum agricolæ æstimabâtur pisci, & sic statim faciebant iudiciû, nequam esse in domo matrem familiâs (etenim hæc cura semine dicebatur) ubi indiligēs esset hortus. Quippe è carnario aut macello uiuendum esse. Nec caules ut nûc maxime probabant, dānantes pulmentaria quæ egerēt alio pulmentario. Id erat oleo parcere. Nam gari desideria etiam erant in exprobratione. Horti maxime placebant, quia non egerent igni, parcerentq; ligno, expedia res & parata semper: unde & aceraria appellantur, facilia concoqui, nec oneratura sensum cibo, & quæ minime accenderent desiderium panis. Pars eorum ad condimenta pertinens, fatetur domi uersuram fieri solitam, atque non Indicum piper quęsitum, quæq; trans maria petimus. Iam in fenestris suis plebs urbana in imagine hortorum quotidiana oculis rura præbebant, antequam præfigi prospectus omnis coegit multitudinis innumeræ sæua latrocinatio. Quam ob rem sit aliquis & his honos, neue autoritatem rebus uilitas adimat, cum præ-

fertim

ferim etiam cognomina procerum inde nata uideamus: Lactucinosq; in Valeria familia nō puduisse appellari: & cōtingat aliqua gratia operæ curæq; nostræ, Virgilio quōq; confesso, quā sit difficile uerborum honorem tam paruis perhibere. Hortos uillæ iungendos non est dubium, rīguosq; maxime habendos, si contingat profuuo amne. Si minus, ē puteo pertica, organisue neumaticis, uel tollenonum haustu rīgandos. Solum proscindendum à fauonio, in autumnum præparandum est post XIII. dies, iterandumq; ante brumam. Octo iugerum operis palari iustum est. Fimū tres pedes alte cum terra mīseri, areis distingui easq; resupinis puluīnorum toris, ambire singulas tramitum sulcis, quā detur accessus homini, scatebrisq; decursus. In hortis nascentium alia bulbo commendantur, alia capite, alia caule, alia folio, alia utroque, alia semine, alia cortice, alia cute, aut cartilagine, alia carne, alia tunicis carnosīs. Aliorum fructus in terra est, aliorum & extra, aliorum nō nisi extra. Quædam iacent crescuntq;, ut cucurbitæ & cucumis. Eadem & pendent, quanquam grauiora multo etiam ijs quæ in arboribus gignuntur. Sed cucumis cartilagine. Cortex huic uni maturitate transit in lignum. Terra conduntur raphani, napiq;, & tapa, atque alio modo inulæ, sīser, pastinacæ. Quædā uocabimus ferulacæ, ut anethum, maluas. Nanq; tradunt autores, in Arabiā maluas septimo mense arborescere, baculorū usum præbere extēplo. Sed & arbor est malua in Mauritania Lixi oppidi æstuario, ubi Hesperidum horti fuisse produntur c.c. passab Oceano, iuxta delubrum Herculis, antiquius Gaditano, ut ferūt. Ipsa altitudinis pedū xx. crassitudinis quam circūplecti nemo possit. In simili genere habebitur & cannabis. Nec non & carnosa aliqua appellabimus, ut spongas in humore pratorum enascentes. Fungorū enim callum, in ligni arborumq; natura diximus, & alio genere tuberum paulo antè.

Natura & genera, & histōria nascentium in hortis rerum. Cap. v

Cartilaginei generis, extraq; terrā est cucumis, mira uoluptate Tiberio principi expetit. Nullo quippe non die contigit ei, peniles eorum hortos promouentibus in foliis rotis olitoribus: rursusq; hybernīs diebus intra specularium munimenta reuocantibus. Quin & lacte mulso, semine eorum biduo macerato, apud antiquos Græciæ autores scriptum est feri oportere, ut dulciores fiant. Crescūt qua cogūtur forma. In Italia uirides & quā minimi, in prouincijs quā maximi & citrini aut nigri. Placēt copiosissimi Africae, grandissimi Mæsiæ: cum magnitudine excessere, pepones uocantur. Viunt hausti in stomacho in posterum diem, nec perfici queunt in cibus, non insalubres tamen plurimum. Natura oleum odere mire, nec minus aquas diligunt. Defecti quoq; ad eas modice distantes adrepunt, contrā oleum refugiunt: aut si quid obstat, uel si pendeant, curuantur. Idq; uel una nocte deprehenditur, si uas cum aqua subiiciatur à quatuor digitorum interuallo descendentibus ante posterum diem: at si oleum eodē modo sit, in hamos curuatis. Iidem in fistula flore demisso, mira longitudine crescunt. Ecce cū maxime noua forma eorum in Campania prouenit, mali cotonei effigie. Forte primo natū ita audio unū, mox semine ex illo genus factum, melopeponas uocat. Non pendent hi, sed humi rotundantur. Mirum in his, præter figuram coloremq;, & odorem, quod maturitate adepti, quanquam non pendentes, statim à pediculo recedunt. Columella suum tradit commentum, ut toto anno contingant: Fruticem rubi quā uastissimum in aprium locum transferre, & recidere, duū digitorum relicta stirpe, circa uernum æquinoctium: ita in medulla rubi semine cucumeris insisto, terra minuta fimoq; circumaggeratas resistere frigoribus. Cucumerum Græci tria genera fecere: Laconicum, Scytalicū, Bæoticū. Ex his tantum Laconicū aqua gaudere. Sunt qui herba, quæ uocatur culix nomine, trita, semen eorum maceratum feri iubcant, ut sine semine nascantur. Similis & cucurbitis natura, duntaxat in nascendo. Æque hyemem odere. Amant rigua ac fimum. Scruntur ambo semine in terra sesquipedali fossura, inter æquinoctium uernū & solstitium: Parilibus tamen aptissime. Aliqui malūt ex Calen. Martij cucurbitas, & Nonis cucumeres, & per quinquaginta

trus ferere, simili modo reptantibus flagellis, scandentes parietum aspera in tectum usq;
 natura sublimitatis auda. Vires sine adminiculo standi non sunt, uelocitas pernix, leui
 umbra cameras ac pergulas operiens. Inde hæc duo prima genera: Camerarium, & ple-
 beium, quod humi repit. In priore mire tenui pediculo libratur pondus immobile auræ.
 Cucurbita quoq; omni modo fastigiat, uaginis maxime uilibus, coniecta in eas post
 quam desloruit. Crescit qua cogitur forma, plerunq; & draconis intorti figura. Libertate
 uero pensili concessa, iam uisa est ix pedum lōgitudinis. Particulatim cucumis floret, sibi
 ipse superflouescens, & sicciore locos patitur, candida lanugine obductus, magisq; cum
 crescit. Cucurbitarum numerosior usus. Et primus caulis in cibo. Atq; ex eo in totum na-
 tura diuersa. Nuper in balinearum usum uenere urceorum uice. Iam pridem uero etiā ca-
 10 dorum ad uina condenda. Cortex uiridi tener. Deraditur nihilominus in cibis. Cibos sa-
 lubres ac leues pluribus modis existimant, qui perfici humano uentre nō queant, sed non
 intumescant. Semina quæ proxima collo fuerint, proceras pariunt: item ab imis, sed non
 comparandas supradictis, quæ in medio, rotundas: quæ lateribus, crassas breuioresq;. Sic-
 cantur in umbra, & cum libeat ferere, in aqua macerantur. Cibis quo longiores tenuiores-
 que, eo gratiores. Et ob id salubriores quæ pendendo creuere, minimūq; seminis tales ha-
 bent, duritia eius in cibis gratiam terminante. Eas quæ semini seruentur, ante hyemē præ-
 cidi non est mos. Postea fumo siccantur, condendis hortensiorum seminibus rusticæ su-
 pellestili. Inuenta est ratio, qua cibis quoque seruantur, eodemq; modo cucumis, usque
 ad alios penè prouentus, & id quidē in muria fit. Sed & scrobe, opaco in loco harena sub
 20 strato, scœnoq; siccō opertos, ac deinde terra, uirides seruari tradunt. Sunt & syluestres in
 utroq; genere, & omnibus ferē hortensibus. Sed & his medica tantum natura est. Quam
 ob rem differuntur in sua uolumina. Reliqua cartilaginum naturæ terra occultantur
 omnia. In quibus de rapis abunde dixisse poteramus uideri, nisi medici masculini sexus sa-
 cerent in his rotunda: latiora uero & concava scœmini, præstantiora suauitate, & ad con-
 diendum faciliora, quæ sapius sata transeunt in marem. Iidem naporum v. genera se-
 cere: Corinthium, Cleonæum, Liothasium, Bœoticum, & quod per se uiride dixerunt. Ex
 ijs in amplitudinem adolescit Corinthium, nuda ferē radice. Solū enim hoc genus sepe-
 ne tendit, non ut cætera in terram. Liothasium quidam Thracium appellant, frigori pa-
 tientissimum. Ab eo Bœoticum dulce est, rotunditate etiam breui notabile, neq; ut Cleo-
 30 næum prælongum. In rotum quidem, quorum tenuiora folia, ipsi quoq; dulciores: quo-
 rū scabra & angulosa & horrida, amariore. Est præterea genus syluestre, cuius folia sunt
 crucæ similia. Palma Romæ Amiterninis datur, inde Nursinis, tertia nostratibus. Cate-
 ra de satu eorum in rapis dicta sunt. Cortice & cartilagine constant raphani: multisq;
 eorum cortex crassior etiam quàm quibusdam arborum. Amaritudo plurima illi est, &
 pro crassitudine corticis. Cætera quoq; aliquando lignosa. Et uis mira colligēdi spiritum,
 laxandi q; ructum. Ob id cibis illiberalis, utiq; si proxime olus mandatur: si uero cum oli-
 uis drupis, rarior ructus fit, minusq; foetidus. Ægypto mire celebratur propter olei ferti-
 litatem, quod è semine eius faciunt. Hoc maxime cupiunt ferere, si liceat: quoniam & que-
 stus plus quàm è frumento, & minus tributi est, nullumq; copiosius oleum. Genera rha-
 40 phani Græci fecere tria foliorum differentia, crispi, atq; leuis, & tertium syluestre. Atque
 huic leuia quidem, sed breuiora ac rotunda, copiosa q; atque fruticosa: sapor autem asper,
 & medicamenti instar ad eliciendas aluos. Et in prioribus tamen differentia seminis est,
 quoniam aliqua peius, aliqua admodum exiguum ferunt. Hæc uitia non cadunt nisi
 in crispa folia. Nostri alia fecere genera. Algidense à loco, longum atque translucidum.
 Alterum rapi figura, quod uocat Syriacum, suauissimum ferē ac tenerimum, hyemisq;
 patiens. Præcipuum tamen est, quod è Syria non pridem aduectum apparet, quoniam
 apud autores non reperitur, id autem tota hyeme durat. Etiamnum unū syluestre Græ-
 ci agrion uocant, Pontici armon, alij leucen, nostri armoraciam, fronde copiosius quàm
 corpore

corpore. In omnibus aut probandis maxime spectantur caules. Initium enim rotundior, res crassioresque, ac longis canalibus. Folia ipsa tristiora, & angulis horrida. Serit uult rhanus terra soluta, humida. Fimum odit, palea contentus. Frigore adeo gaudet, ut in Germania in tantum puerorum magnitudinem æquet. Seritur post Idus Feb. ut uetus sit, iterumque circa Vulcanalia, quæ satio melior. Multi & Martio & Aprili serunt, & Septembri. Incipiente incremento, confert alterna folia circumbruere, ipsos uero accumulare. Nam qui extra terram emerit, durus fit atque fungosus. Aristomachus detrahi folia per hyemem iubet, & ne lacunæ stagent accumulare, ita in ætatem grandescere. Quidam prodidere, si palo adacto cauetna palea insternatur sex digitorum altitudine, deinde in semen simumque & terra congeratur, ad magnitudinem scrobis crescere. Præcipue tamen falsis alitur. Itaque etiam talibus aquis irrigantur, & in Ægypto nitro sparguntur, ubi sunt suauitate præcipui. In totum quoque sanguine amaritudo eorum eximitur, suntque coctis similes. Namque & cocti dulcescunt, & in naporum uicem transeunt. Crudos medici suadent ad colligenda acrimia uiscerum dandos cum sale ieiunis esse, atque ita uomitionibus præparant meatum. Tradunt & præcordijs necessarium hunc succum, quando phthisin cordi intus inhaerentem, non alio potuisse depelli conceptum sit in Ægypto, regibus corpora mortuorum ad scrutandos morbos infecantibus. Atque ut est Græca uanitas, fertur in templo Apollinis Delphis adeo cæteris cibis prælatus rhanus ut ex auro dicaretur, beta ex argento, rapum ex plumbo. Scires non ibi genitum M. Curium imperatorem, quem in hospitio, legatis autem repudiatio afferentibus, rapum torrentem in foco inuentum annales nostri prodidere. Scripsit & Moschion Græcus unum de rhanophano uolumen. Vtilissimi in cibis hyberno tempore existimantur: siquidem de cibis semper inimici, quoniam atterant. Ebora certe poliunt. Odium his cum uite maximum, refugiumque iuxta satos. Lignosiora sunt reliqua, in cartilaginum genere à nobis posita. Mirumque, omnibus uehementiam saporis inesse. Ex his pastinacæ unum genus agreste sponte provenit, staphilinos Græce dicitur. Alterum seritur radice uel semine, primo uere uel autumno, ut Hygino placeat februario, augusto, septembri, octobri, solo quam altissime refosso. Annicula utilis esse incipit, bima utilior, gravior autumno, patinisque maxime. Et sic quoque uirus illi intractabilis est. Hibiscum à pastinacæ gracilitate distat, damnatum in cibis, sed medicum utile. Est & quartum genus in eadem similitudine pastinacæ, quam nostri gallicam uocant. Græci uero daucon: cuius genera etiam quatuor fecere. Inter medica dicendum siser, & ipsum Tiberius princeps nobilitauit, flagitans omnibus annis à Germania. Gelduba appellatur caestellum Rheno impositum, ubi generositas præcipua. Ex quo apparet frigidis locis conuenire. Inest longitudine neruus, qui decoctis extrahitur amaritudinis tamen magna parte relictæ: quæ mulso in cibis temperata, etiam in gratiam uertitur. Neruus idem & pastinacæ maiori, duntaxat anniculæ. Siseris satus mensibus, februario, martio, aprili, augusto, septembri, octobri. Breuior his est, sed torosior amariorque, inula, per se stomacho inimicissima: eadem dulcibus mixtis saluberrima. Pluribus modis austeritate uicta gratiam inuenit. Namque & in pollinem tunditur arida, liquidoque dulci temperatur: & decocta posca, aut asseruata, uel macerata pluribus modis, & tunc mixta defruto, aut subacta melle, uisitisque passis, aut pinguibus caryotis. Alio rursus modo cotoneis, malis, uel forbis, aut prunis, alio quando pipere aut thymo uariata, defectus præcipue stomachi excitat, illustrata maxime Iulie Augustæ quotidiano cibo. Superuacuum eius semen, quoniam oculis ex radice excisis, ut harundo seritur. Et hæc autem seritur, & siser, & pastinaca utroque tempore, uere & autumno, magnis feminum interuallis, nullam minus quam ternorum pedum, quoniam spatiosè fruticat. Siser autem transferre melius. Proxima his est bulborum natura quos Cato in primis ferendos præcipit, celebrans Megaricos. Verum nobilissima est scilla, quantum dicamini nata, acetoque exacuendo. Nec ulli amplitudo maior, sicut nec uis asperior. Duo genera medica: Masculus albis folijs, femina nigris: Et tertium genus est cibus gratum: Epimenidium uocatur angustius folio, ac minus aspero. Seminis plurimum omnibus. Cele-

rius tamen proueniunt satæ bulbis circa latera natis. Et ut crescant, folia quæ sunt his am-
pla, deflexa circa obruuntur. Ita succum omnem in se trahunt capita. Sponte nascuntur
copiosissime in Balearibus Ebusoq; insulis, ac per Hispanias. Vnum de ijs uolumen con-
didit Pythagoras philosophus, colligens medicas uires, quas proximo reddemus libro.
Reliqua bulborum genera differunt colore, magnitudine, suauitate. Quippe cum quidam
crudi mandantur, ut in Cherroneso Taurica. Post hos in Africa nati maxime laudantur,
mox Apuli. Genera Græci hæc fecere: Bulbinen, setanion, pythion, acrocorum, ægilopa,
sisyrrhion. In hoc mirum, imas eius radices crescere hyeme: uerno autem cum apparue-
rit uiola, minui ac contrahi, tum deinde bulbum pinguescere. Est inter genera, quod in
Ægypto aron uocant, scyllæ proximum amplitudine, folijs lapathi, caule recto dum uis
bitorum, baculi crassitudine, radice mollioris naturæ, quæ edatur & cruda. Effoditur bul-
bi ante uer, aut deteriores ilico fiunt. Signum maturitatis, folia inarescentia ab imo. Vetu-
stiores improbant. Item paruos & longos. Contra rubicundis rotundioribusq; laus, &
grandissimis. Amaritudo plerisq; in uertice est. Media eorum dulcia. Bulbos non nati,
nisi ex semine, priores tradiderunt. Sed & Prænestinis campis sponte nascuntur, ac sine
modo etiam in Remorum aruis.

De hortensium herbarum radicibus, folijs, floribus, coloribus.

Cap. VI

Hortensibus omnibus ferè singule radices, ut raphano, betæ, apio, maluæ. Amplissi-
ma aut lapathio, ut quæ descendat ad tria cubita. Syluestri minores, tumidæ. Effolia
quoq; diu uiuit. Quibusdam tamen capillatæ, ut apio, maluæ. Quibusdam furculosæ, ut
ocimo. Alijs carnosæ ut betæ, aut magis etiamnum croco. Aliquibus ex cortice & carne
constant, ut raphano, & rapis. Quorundam geniculatæ sunt ut graminis. Quæ rectam
non habent radicem, statim plurimis nituntur capillamentis, ut atriplex, & blitum. Scilla
autem & bulbi, & cepe, & allium, non nisi in rectum radican-
tur. Sponte nascentium quæ-
dam numerosiora sunt radice quàm folio, ut aspalax, perdicium, crocum. Florent cum fra-
xino serpyllum, abrotanum, napi, raphani, menta, ruta, & cætera quidem cum cœpere
deflorescunt. Ocimum autem particulatim & ab imo incipit: qua de causa diuissime flo-
ret. Hoc & in heliotropio herba euenit. Flos alijs candidus, alijs luteus, alijs purpureus. Fo-
lia cadunt à cacuminibus, origano, inulæ, & aliquando rutæ iniuria læsæ. Maxime conca-
ua in cepæ, gethyo. Allium cepasq; inter deos iureiurâdo habet Ægyptus. Cepe gene-
ra apud Græcos, fardia, samothracia, alsidena, setania, schista, Ascalonia, ab oppido uir-
deæ nominata. Omnibus etiâ odor lachrymosus, & præcipue Cyprijs, minime Gnidij.
Omnibus corpus tutum pinguitudinis earum cartilagine. E cunctis setania minima exce-
pta tusculana, sed dulcis. Schista autem & ascalonia condiuntur. Schistam hyeme cum co-
ma sua relinquunt, uere folia detrahunt, & alia subnascuntur iisdem diuisuris: unde & no-
men. Hoc exemplo reliquis quoq; generibus detrahi iubent, ut in capita crescant potius
quàm in semina. Ascaloniarum propria natura. Etenim uelut steriles sunt ab radice, & ob
id semine feri illas, non deponi iussere Græci. Præterea serius circa uer cum germinat trans-
ferri, ita crassescere, & tunc properare præteriti temporis pen-
sitatione. Festinandum autem
in his est, quoniam maturæ celeriter putrescunt. Si deponantur, & caulem emittunt & se-
men, ipsæq; euanescent. Est & colorum differentia. Samo enim & Sardibus candidissimæ
proueniunt. Sunt in honore & Creticæ, de quibus dubitant an eadè sint quæ Ascalonia:
quoniâ satis capita crassescunt: depositis, caules & semina. Distât sapore tantum dulci. Apud
nos duo prima genera. Vnum condimentarium, quod illi gethyon, nostri pallacanâ uo-
cant. Seritur mensibus martio, aprili, maio. Alterum capitatum, æque ab æquinoctio au-
tumni, uel fauonio. Genera eius austeritatis ordine, Africana, Gallica, Tusculana, Ami-
ternina. Optima autem quæ rotundissima. Itè ruffa acrior quàm candida, sicca, quàm uiri-
dis, & cruda quàm cocta, sicca quàm condita. Seritur Amiternina frigidis & humidis lo-
cis, & sola alij modo capite, reliquæ semine. Proximæq; æstate nullum semen emittunt, sed
caput

caput tantum quod inarescit. Sequenti autem anno permutata ratione semen gignitur, caput ipsum corrumpitur. Ergo omnibus annis separatim semen cepe causa feritur, separatim cepe seminis. Seruantur autem optime in paleis. Gethyum penè sine capite est, ceruicis tantum longæ, & ideo totum in fronde, sæpiusq; rescatur, ut porrum. Ideo & illud ferunt, nō deponunt. Cætero cepas ter fosso solo feri iubent, extirpatis radicibus herbarum in iugera denas libras. Intermisceri satireiā, quoniā melius proveniat. Runcari præterea, & sariri, si non sæpius, quater. Ascaloniā mense Februario ferunt nostri. Semen ceparum nigrescere incipiens, antequam marcescat metunt. Et de porro in hanc cognationem dici conueniat, præsertim cum sectiuo nuper auctoritatem dederit princeps Nero, uocis gratia, ex oleo statis mensium omnium diebus, nihilq; aliud, ac ne pane quidem uescendo. Seritur semine ab æquinoctio autumno: si sectiuum facere libuit, densius. In eadem area secatur donec deficiat, stercoreaturq; semper si nutritur in capita antequam secetur. Cum increuit in aliam aream transfertur, summis folijs leuiter recisis ante medullam, & capitibus retractis, tunicisue extremis. Antiqui silice uel tegula subiecta capita dilatabant. Hoc item in bulbis. Nunc sarculo leuiter conuelluntur radices, ut delumbatæ alant, neq; distrahant. Insigne quod cum fimo lætoq; solo gaudeat, rigua odit, & tamen proprietate quadam soli constat. Laudatissimus in Ægypto, mox orchidæ atq; ariciæ. Sectiui duo genera. Herbaceum folio incisuris eius euidentibus, quo utuntur medicamentarij. Alterum genus suauioris folij, rotundiorisq; incisuris leuioribus. Fama est, Melā equestris ordinis reum ex procuratione à Tiberio principe accersitū, in summa desperatione succo porri ad trium denariorum argenteorum pondus hausto, confestim expirasse sine cruciatu. Ampliorem modum negant noxium esse. Alium ad multa ruris præcipue medicamenta prodesse creditur. Tenuissimis & quæ separantur in uniuersum uelatur membranīs, mox pluribus coagmentatur nucleis, & his separatim uestitis. Asperi saporis, quo plures nuclei fuere, hoc est asperius. Tedium huic quoq; halitu, ut cepis, nullum tamen coctis. Generū differentia in tempore. Præcox maturescit lxx. diebus. Tum in magnitudine. Vlpicum quoque in hoc genere Græci appellauere allium Cyprium, alij antischorodon, præcipue Africæ celebratum inter pulmentaria ruris, grandius alio. Tritum in oleo & aceto, mirum quantum increseat spuma. Quidam ulpicum & allium in plano feri uentat, castellatimq; gramulis imponi, distantibus inter se pedes ternos. Inter grana digiti interesse debent, simulatque tria folia eruperint, sariri. Grandescunt quo sæpius sarriuntur. Maturescientium caules depecti in terram obruuntur, ita cauetur ne in frondem luxurient. In frigidis utilius uere feri quàm autumno. Cæterum ut odore careant, omnia hæc iubentur feri cum luna sub terra sit, colligi cum in coitu. Sine his Menāder è Græcis autor est, allium edentibus, si radicem betæ in pruna tostam superederint, odorē extingui. Sunt qui & allium & ulpicum inter Cōpitalia ac Saturnalia feri aptissime putēt. Alliu & semine prouenit, sed tarde. Primo enim anno porri crassitudine capite efficitur: sequenti diuiditur, tertio consummatum pulchriusq; tale existimant quidam. In semen exire nō debet: sed intorqueri caulibus satioris gratia, uti caput ualidius fiat. Quod si diutius allium cepeq; inueterari libeat, aqua salia tepida capita intingenda sunt. Ita diuturniora fient, melioraq; usui, sed in satū sterilia. Alij contenti sunt primo super prunas suspendisse, abundeq; ita profici arbitrātur ne germinent. Quod facere allium cepamq; extra terrā quoq; certum est, & cauliculo acto euascescere. Aliqui & allium palea optime seruari putant. Allium est & in aruis sponte nascent, alium hoc uocant: quod aduersus improbitatem alitum depascentium semina coctum, ne renasci possit, abijcitur: statimq; quæ deuorauere aues, stupentes manu capiuntur, & si paulum commorauere sopitæ. Est & syluestre, quod ursinum uocant odore molli, capite prætenui, folijs grandibus.

Quoto die quæq; herbæ nascuntur satæ, & quomodo quæq; formentur uel digerantur, & quorum singula genera sunt, & quorum plura. Cap. VII

IN horto satorum celerrime nascuntur ocimum, blitum, napus, eruca: tertio enim die erum, pum: anethum quarto, lactuca quinto, raphanus sexto, cucumis & cucurbitæ septimo, prior cucumis, nasturtium ac sinapi quinto, beta æstate sexto, hyeme decimo, atriplex octauo, cepe XIX. aut XX. gethyum X. aut XII. Contumacius coriandrum. Cunila quidē & origanum post XXX. diem. Omnium autē difficillime apium, quadagesimo enim die cum celerrime, quinquagesimo maiore ex parte emergit. Aliquid & seminum ætas confect, quoniam recentiora maturius gignuntur: in porro, gethyo, cucumere, cucurbita. Ex uetere autē celerius proueniunt apium, beta, cardamum, cunila, origanum, coriandrum. Mirum in betæ semine: non enim totum eodē anno gignit, sed aliquid sequente, aliquid tertio. Itaque ex copia seminis, modice nascitur. Quædā anno tantum suo pariunt, quædā sapius, sicut apium, porrum, gethyum. Hæc enim semel satæ, pluribus annis restitili fertilitate proueniunt. Semina plurimis rotunda, aliquibus oblonga, paucis foliacea & lata, ut atriplici. Quibusdam angusta & canaliculata, ut cumino. Differunt & colore, nigro candidoque: item duritie. Surculacea in folliculo sunt raphano, sinapi, rapo. Nudum semen apij, coriandri, anethi, feniculi, cumini. Cortice obducta bliti, betæ, atriplicis, ocimi. At lactucis in lanugine. Nihil ocimo fecundius, cum maledictis ac probis ferendum præcipiunt, ut latius proueniat: sato pauit terra. Et cuminum qui serunt precantur ne exeat. Quæ in cortice sunt, difficillime inarescunt, maximeque ocimum, & gith. Siccantur omnia, ac sunt secunda. Vtique meliora nascuntur acruatim sato semine, quam sparso. Ita certe porrum & allium serunt in lacinijs colligatum. Apium etiam paxillo cauerna facta, ac fimo ingesto. Nascuntur autem omnia aut semine, aut auulsione. Quædā semine & furculo, ut ruta, organum, ocimum: præcidunt enim & hoc cum peruenit ad palmæ altitudinem. Quædam & radice & semine, ut cepa, allium, bulbi, & si quorum radicem anniferorum relinquunt. Eorum uero quæ à radice nascuntur, radix diuturna & fruticosa est, ut bulbi, gethyi, scillæ. Fruticant alia & non capite, ut apium & beta. Caule reciso ferè quidem omnia regerminant, exceptis quæ non scabrum caulem habent: & in usum uero ocimum, raphanus, lactuca. Hanc etiam suauiorē putat à regerminatione. Raphanus utique iucundior detractis folijs antequam decaulescat. Hoc & in rapis. Nam & eadem directis folijs cooperta terra crescunt, duratque in æstate. Singula genera sunt ocimo, lapathum, blitum, nasturtium, eruca, atriplici, coriandro, anetho: Hæc enim ubique eadem sunt, neque aliud alio melius usquam. Ruram furtiuam tantum prouenire fertilius putant, sicut apes furtiuas pessime. Nascuntur etiam non satæ: mentastrum, nepeta, intubum, pulegium. Contrà plura genera sunt eorum quæ diximus dicemusque, & in primis apio.

Natura & genera, & historia ad condimenta in horto satarum rerum XXXVI. Cap. VIII

ID enim quod spore in humidis nascitur, helioselinum uocatur, uno folio, nec hirsutum. Rursus in siccis hipposelinum, pluribus folijs, simile helioselino. Tertium est oreoselinum, cicutæ folijs, radice tenui, semine anethi, minuiore tantum. Et satiuum aut differetiam in folio, denso, crispum, aut rariore & leuiore. Itē caule tenuiore, aut crassiore. Et caulibus aliorum candidus est, aliorum purpureus, aliorum uariis. Lactucæ Græci tria fecere genera: Vnum lati caulibus, adeo ut hostiola olitoria ex his factitari perdidit. Foliū his paulo maius herbaceo & angustissimum, ut alibi consumpto incremento. Alterum rotundi caulibus. Tertium sessile, quod laconicon uocant. Alij colore & tempore satius genera discreuere. Esse enim nigras, quarum semen mense Ianuario seratur: albas, quarum Martio: rubentes, quarum Aprili. At omnium earum plantas post binos menses differri. Diligētiore plura genera faciunt, purpureas, crispas, cappadocas, Græcas. Longioris has folijs, caulisque lati, præterea longi & angusti, intubis similis. Pessimum autē genus cum exprobratione amaritudinis appellauere picrida. Est etiamnum alia distinctio

distinctio atræ, quæ meconis uocatur, à copia lactis soporiferi, quanquã omnes somnum parere creduntur. Apud antiquos Italiæ hoc solû genus carû fuit, & ideo lactucæ nomen adeptæ. Putpuream maximè radice, Cæcilianâ uocant. Rotundam uero ac minimæ radicis, latiss. folijs, astylida. Quidamq; eunuchion, quoniam hæc maximè refragetur ueneri. Est quidem natura omnibus refrigeratrix, & ideo æstate gratæ stomacho fastidium auferunt, cibiq; appetentiam faciunt. Dîuus certe Augustus lactuca cõseruatus in ægritudine feritur, prudentia Musæ medici, cum priores eam ob religionē minime cõmanducarent in tantû recepta cõmendatione, ut seruari etiam in alienos menses eas oxymelite repertû sit. Sanguinem quoq; augere credûtur. Est etiãnum quæ uocatur caprina lactuca, de qua dicemus inter medicas. Et ecce cum maximè cœpit irrepere satius admodum probata, quæ cilia uocatur, folio cappadocæ, nisi crispum lariusq; esset. Nec ex eodem genere possunt dici, neq; ex alio intubi, hyemis impatientiores, uirusq; præferentes, sed caule nõ minus grati. Seruntur uerno plâræ eorum, ultimo uere transferuntur. Est & erraticum intubum, quod in Ægypto cichoriû uocât, de quo plura aliàs. Inuentû omnes thyrsos uel folia lactucarum prorogare urceis conditos, ac recentes in patinis coquere. Seruântur lactucæ anno toto lætis & riguis stercoreatisq; binis mensibus inter semen plantamq; & maturitatem. Legitimum tamen, à bruma semē iacere, plantam fauonio trāsferre: aut semen fauonio, plantam æquinoctio uerno. Albæ maximè hyemem tolerant. Humore omnia hortensia gaudent, & stercore, præcipue lactucæ, & magis intubi. Seri etiam radices illitas

20 sîmo interest, & repleri ablaqueata humo. Quidã & aliter amplitudinē augēt, recisis cum ad semipedem excreuerint, sîmoq; suillo recenti illitis. Candorem uero putant cõtingere ijs dũtaxat quæ sint seminis albi, si harena de litore à primo incremento cõgeratur in medidas, atq; incrementa folia contra ipsas religuntur. Beta hortensiorû leuissima est. Eius quoq; à colore duo genera Græci faciunt, nigrum, & candidum, quod præferunt, parçissimè seminis, appellantq; sicutû, candoris sanè discriminē præferentes & lactucæ. Nostri betæ genera faciunt uernû & autumnale, à tēporibus satius, quanq; & Iunio feritur. Trāsferuntur aut in planta quoq; & oblini sîmo radices suas, locumq; similiter madidû amant. Vltus ijs & cû lente ac faba, idēq; qui oleris: & præcipuus, ut lenitas excitetur acrimonia si naps. Medici nocentiorē quàm olus esse iudicauer. Quam ob rem appositæ nõ nemini

30 degustare etiã religio est, ut ualidis potius in cibo sint. Gemina ijs natura, & oleris & capite ipso exilientis bulbi. Species summa in latitudine. Ea cõtingit ut in lactucis, cum cœperint colorē trahere imposito leui pondere. Neq; alijs hortensiorû latitudo maior. In binos pedes aliquãdo se pandût, multû & soli natura cõferente eis. Et in Circeiensi agro amplissimæ proueniunt. Sunt qui betas punico malo florēte optime feri existimēt, transferri aut, cû quinq; foliorû esse cœperint. Mira differētia, si uera est, candidis solui aluos modice, nigris inhiberi. Et cû brassica corrûpatur in dolio uini sapor, odore betæ folijs demeris restitui. Olus caulesq; quibus nũc principatus hortorû, apud Græcos in honore fuisse non reperio. Sed Cato brassicæ miras canit laudes, quas in medendi loco reddemus. Genera eius facit tria: Vnam extentis folijs, caule magno. Alteram crispo folio, quã apianam uocant. Tertiam minutis caulibus, lenem, teneram, minimèq; probat. Brassica toto anno feritur, quoniã & toto secatur. Vtilissime tamē ab æquinoctio aurûni. Transfertur cû quinq; foliorû est. Cymas à prima sectione præstat proximo uere. Hic est quidã ipso caulium delicator teneriorq; cauliculus, Apicij luxuria, & per eû Druso Cæsari fastiditus, nõ sine castigatione Tiberij patris. Post Cymã ex eadem brassica cõtingunt æstiuu autumnalesq; cauliculi, mox hyberni, iterûq; cyme, nullo eque genere multifero, donec sua fertilitate cõsumatur. Tertia circa solstitiû, ex qua si humidior locus est æstate, sicior autûno plâratur. Humor firmusq; si defuere, maior saporis gratia est: si abudauer, lætior fertilitas. Fimum asininum maxime conuenit. Est hæc quoq; res inter opera ganæ, quapropter nõ pigebit uerbosius persequi. Præcipuus sit caulis sapore ac magnitudine, primû omniû si in repasti

nato seras, dein si terrā fugientes cauliculos feces, à terrāq; proceritate luxuriosa attolentes se, exaggerādo aliam accumules ita, ne plus quā cacumen emineat. Tritianū hoc genus uocatur, bis cōputabili impendio tadioq;. Cætera genera cōplura sunt. Cumanū selsili folio, capite patulū, aricinū altitudine non excelsius, folio numerosius q; tenuius. Hoc utilissimū existimatur, quia sub omnibus penē folijs fruticat cauliculis peculiaribus. Pompeianum procerius, caule ab radice tenui, intra folia crassescit. Rariora hæc angustioraq;, sed teneritas in dote, si frigora non tolerat, quibus etiā aluntur brutiani, prægrādes folijs, caule tennes, sapore acuti. Sabellico usq; in admirationē crispa sunt folia, quorū crassitudo caulē ipsum extenuat, sed dulcissimi perhibētur ex omnibus. Nuper subiere lacuturres ex cōualle Aricina, ubi quondā fuit lacus turrisq; quæ remanet, capite prægrandes, folio innumerī. Alij in orbem porrecti, alij in latitudinē torosi. Nec plus ullis capitis post trititanum, cui pedale aliquādo cōspicitur, & cyma nullis serior. Cuiūq; autem generi pruinæ plurimum suauitatis conferunt, & nisi obliquo uulnere defendatur medulla, plurimū nocent. Semini destinati non secantur. Est etiam sua gratia nunquam plantæ habitum excellentibus, halmysidia uocant, quoniam nisi in maritimis non proueniunt, nauigatione quoq; longinqua uiridibus adseruatis. Statim defecti ita ne humum attingant, in cados olei quā proxime siccatos, obturatosq; conduntur omni spiritu excluso. Sunt qui plantam in transferendo alga subdita pediculo nitrōue trito, quod tribus digitis capiatur, celebriorem ad maturitatem fieri putent. Sunt qui semen trifolij nitrūq; simul tritum aspergant folijs. Nitrum in coquendo etiam uiriditatem custodit. Aut Apiciana coctura oleo ac sale prius quā coquantur maceratis. Est inter herbas genus inferendi, præcis germibus caulis, & in medullam semine ex alijs addito. Hoc & in cucumere syluestri. Necnon olus quoq; syluestre est triū foliorū, diuī Iulij carminibus præcipue iocisq; militaribus celebratū. Alternis quippe uersibus exprobrauere lapsana se uixisse apud Dyrhachiū, præmiorum parsimoniam cauillātes. Est autem id cyma syluestris. Omnium hortensiorum lauitissima cura asparagis. Deo origine eorum in syluestribus curis abūde dictum, & quo modo eos iuberet Cato in harundinetis feri. Est & aliud genus incultius asparago, mitius corruda, passim etiam montibus nascens refertis superioris Germaniæ campis, non insciuto Tiberij Cæsaris dicto, herbam ibi quandam nasci simillimam asparago. Nam quod in Neside Campaniæ insula sponte nascitur, longe optimum existimatur. Hortensiu feritur spōgijs. Est enim plurimæ radicis, altissimeq; germinat. Viret thyrsu primū emicante: qui caulem educēs, tēpore ipso fastigatus in toros stringitur. Potest & semine feri. Nihil diligentius comprehendit Cato, nouissimūq; libri est, ut appareat repentinam ac nouitiā uito curam fuisse. Locū subigi iubet humidū aut crassum. Semipedale undiq; interuallo feri, ne calcetur. Præterea ad lineam grana bina aut terna paxillo dimitti, uidelicet, semine tum tantū serebātur. Id fieri secundū æquinoctiū uernū. Stercore satiari, crebro purgari, cauere ne cū herbis euellātur asparagi. Primo anno stramento ab hyeme protegi. Vere aperiri, sarriti, runcari. Tercio incēdi uerno. Quo maturius incensus est, hoc melius prouenit. Itaq; harundinetis maxime cōuenit, quæ festinat incendi. Sarriti iubet idē non ante quam asparagus natus fuerit, ne in sarriēdo radices uexētur. Ex eo uelli asparagum abradice. Nā si defringatur, stirpescere, & intermori. Velli donec in semē eat. Id aut maturescere ad uer, incendiq; ac rursus cū apparuerint asparagi, sarriti, ac stercorari. Ac post annos nouē, cū iam uetus sit, digeri subactō solo stercoratoq;. Tum spongijs feri, singulorū pedum intervallo. Quin & ouillo fimo nominatim uti, quoniam aliud herbasceret. Nec quam postea tentatum utilius apparuit, nisi quod circa Idus Februarij defosso semine aceruatis paruulis scrobibus ferunt, plurimum maceratum fimo. Dein nexis inter se radicibus, spongas factas post æquinoctium autumnī disponunt pedalibus interuallis, fertilitate in denos annos durante. Nullum gratius his solum quā Rauennatium hortorum. Indicauimus & corrudā. Hunc enim intelligimus syluestre asparagū, quē Græci orminum

minum aut myacanthon uocant, alijs uero nominibus. Inuenio nasci & arietis cornibus tur-
 lis atq; defossis. Poterant uideri dicta omnia quæ in pretio sunt, nisi restaret res maximi
 quæstus, non sine pudore dicenda. Certum est quippe carduos apud Carthaginem ma-
 goam, Cordubamq; præcipue, festertia sena milia ex ijs aruis reddere, quoniam portetâ
 quoq; terrarum in ganeam uertimus, etiam ea quæ refugiunt quadrupedes conscia. Car-
 duos ergo duobus modis ferunt: autumno planta, & semine ante Nonas Martias. Plan-
 tæ ex eo disponuntur ante Idus Nouembris, aut in locis frigidis circa fauonium. Ster-
 corantur etiam, si dijs placet, lætiusq; proneniunt: condiunturq; aceto, melle diluto, addi-
 ta laferis radice, & cumini, ne quis dies sine carduo sit. Cætera in transcurso dici possunt.

10 Ocimum Parilibus optime feri ferunt. Quidam & autumno: iubentq;, cum hyeme se-
 ratur, aceto semen perfundi. Eruca quoq; & nasturtium, uel æstate uel hyeme facillime na-
 scentur. Eruca præcipue frigorum contemptrix, diuersæ est quàm lactuca naturæ, concu-
 patrix ueneris: ideo iungitur illi ferè in cibis, ut nimio frigori par feruor immixtus tem-
 peramentum æquet. Nasturtium nomen accepit à narium tormêto. Et inde uigoris signi-
 ficatio prouerbio id uocabulum usurpauit, ueluti torporè excitantis. In Arabia miræ am-
 pleudinis dicitur gigni. Ruta quoq; seritur fauonio, & ab æquinoctio autûni, odit hye-
 mem & humore ac simum. Apricis gaudet & siccis, terra q; maxime lateraria. Cinere uult
 nutrirî. Hic & semini miscetur, ut careat erucis. Autoritas etiam peculiaris apud antiquos
 ei fuit. Inuenio mustû rutatum populo datum à Cornelio Cethego, in consulatu collega

20 Quintij Flaminij, comitijs peractis. Amicitia est ei & cû fico, in tantû, ut nuscq; letior pro-
 ueniat quàm sub hac arbore. Seritur & furculo, melius in perforatâ fabâ indito, quæ sue-
 co nutrit comprehendendo furculû. Seritur & à seipsa. Nâq; incuruato cacumine alicuius
 rami, cum attigerit terrâ, statim radicatur. Eadem & in ocimo natura, nisi quod difficilîus
 crescit. Sed durata runcatur nō sine difficultate, prouenientibus ulceribus, ni munitis ma-
 nibus id fiat, oleoue defensis. Conduntur autem & eius folia, seruanturq; fasciculis. Ab
 æquinoctio uerno seritur apium, semine paululum in pila pulsato. Crispus sic putant fie-
 ri, aut si satum calcetur cylindro pedibus. Proprium ei quod colorè mutat. Honos ipsi
 in Achaia, coronare uictores sacri certaminis Nemeæ. Eodem tempore seritur menta
 planta: uel si nondum germinat, spongia. Minus hæc humido gaudet. Æstate uiret, hye-
 30 me flauescit. Genus eius syluestre, mentastrum est. Et hoc propagatur ut uitis, uel si inuer-
 si rami serantur. Mentæ nomen suauitas odoris apud Græcos mutauit, cum alioqui min-
 tha uocaretur, unde ueteres nostri nomen declinauerûnt. Grato menta mentas odore per-
 currit in rusticis dapibus. Semel fata, diutina ætate durat. Congruit pulegio, cuius natura
 in carnarijs reflorescens sapius dicta est. Hæc quoq; seruantur simili genere, mentâ dico
 pulegiumq; & nepitam. Condimentorû tamen omniû fastidijs cyminû amicissimum.
 Nascitur in summa tellure uix hærens, & in sublime tendês. In putridis & calidis maxime
 locis, medio serenâ uere. Alterû eius genus syluestre, quod rusticû uocât, alijs Thebaicû:
 si tritû ex aqua potetur, in dolore stomachi prodest. In Carpetania nostri orbis maxime
 laudatur, alioqui Æthiopico Africoq; palma est. Quidâ huic Ægyptium præferunt. Sed

40 præcipue olusatrû miræ naturæ est. Hipposcelinû Græci uocant, alijs smyneû. Elachryma
 caudicis sui nascitur. Seritur & radice. Succû eius qui colligû, myrrhæ saporem habere di-
 cunt. Autorq; est Theophrastus, myrrha fata natû. Hipposcelinû ueteres præceperant in
 locis incultis, lapidosis, iuxta maceriam feri. Nunc & repastinato seritur, & à fauonio post
 æquinoctium autumnû. Quippe cû capparîs quoq; seratur siccis maxime, area in defossâ
 cauata, ripisq; undiq; circumstructis lapide: aliàs euagatur per agros, & cogit solum steri-
 les cere. Floret æstate. Viret usq; ad uergiliarum occasum, sabulosus familiarissimû. Vicia
 eius quod trans maria nascitur, diximus inter peregrinos frutices. Peregrinum & carê-
 tum, gentis suæ nomine appellatum, culinis principale. In quacunque terra seri uult, ratio-
 ne eadem qua olusatrum. Laudatissimum tamen in Caria, proximum Phrygia. Ligusti-
 cum

cum sylvestre est. In Liguria suæ montibus seritur. Vbiq; suauius satiuū, sed sine uiribus. Panacem aliqui uocat. Crateuas apud Græcos cunilam bubulā eo nomine appellat. Ceteri ferè conizoides, cunilaginem. Thymbram uero quæ sit cunila. Hæc apud nos habet uocabulum & aliud, satueria dicta in condimentario genere. Seritur mense Februario, organo æmula. Nusquam utrunq; additur, quippe similis effectus. Sed cunilæ Ægyptium origanum tantum præfertur. Peregrinum fuit & lepidium. Seritur à fauonio. Deo cum fruticauit, iuxta terram præciditur. Tunc runcatur, stercoreaturq;. Per biennium hoc. Postea iisdem fruticibus utuntur, si non sæuitia hyemis ingrauat, quando impatientissimum est frigorum. Exit & in cubitalē altitudinem, folijs laurinis, sed mollibus: ususq; eius non sine lacte. Gith pistinis, anisum & anethum culinis & medicis nascuntur. Sagapenum & ipsum in hortis quidem, sed medicinæ tantum. Sunt quædam comitantia aliorum satius, ut papauer. Nanq; cum brassica seritur, ac portulaca, & eruca cum lactuca. Papaueris satiuū tria genera: Candidum, cuius semen tostū in secunda mensa cum melle apud antiquos dabatur. Hoc & panis rustici crustæ inspergitur affuso ouo inhærens, ubi inferiorem crustā apium githq; cereali sapore condiunt. Alterū genus est papaueris nigrum, cuius scapo inciso lacteus succus excipitur. Tertium genus rhœam uocant Græci, id nostri erraticum. Sponte quidē, sed in aruis cum hordeo maxime nascitur, erucæ simile, cubitali altitudine, flore rufo & protinus deciduo, unde & nomen à Græcis accepit. De reliquis generibus papaueris sponte nascentis dicemus in medicinæ loco. Fuisse autem in honore apud Romanos semper, indicio est Tarquinius Superbus, qui legatis à filio missis decutiendo papauera in horro altissima, sanguinarium illud responsum hac facti ambage reddidit. Rursus alio comitatu æquinoctio autumnī setuntur coriandrum, anethum, atriplex, malua, lapathum, cerephyllon, quod pæderota Græci uocant: & acerrimum sapore, ignei effectus ac saluberrimum corpori, sinapi, nulla cultura, melius tamen planta tralata. Quin è diuerso uix est sato semel eo liberare locum, quoniā semen cadens protinus uiret. Usus eius etiam pro pulmentario in patellis decocto, citra intellectu acrimoniæ. Coquuntur & folia sicut reliquorum olerum. Sunt autē trium generum: Vnum gracile, alterum simile rapi folijs, tertium erucæ. Semen optimum Ægyptium. Athenienses napy appellauerunt, alij thapsi, alij saurion. Serpyllum & sisymbrio mōtes pleriq; scatent, sicut in Thracia, ubi aquæ deferunt ex ijs auulsos ramos feruntq;. Item Sicyone ex suis montibus, & Athenis ex Hymetto. Simili modo & sisymbrium ferunt. Latissimum nascitur in puteorum parietibus, & circa piscinas, ac stagna.

De sceniculo & cannabe.

Cap. ix.

Reliqua sunt ferulacci generis ceu sceniculum, anguibus (ut diximus) gratissimum, ad condienda plurima cum inaruit. Eiq; perquam similis thapsia, de qua diximus inter externos frutices. Deinde utilissima funibus cannabis seritur à fauonio. Quo densior est, eò tenerior. Semen eius cum est maturū, ab æquinoctio autumnī distringitur, & sole aut uento aut fumo siccatur. Ipsa cannabis uellitur post uindemiā, ac lucubrationibus decoratata purgatur. Optima Alabādica, plagarum præcipue usibus. Tria eius ibi genera: Im probatur cortici proximum, aut medullæ: laudatissimum est è medio, quæ mela uocatur. Secunda mylasea. Quod ad proceritatē quidem attinet, rosea agri Sabini arborum altitudinem æquat. Ferulæ duo genera in peregrinis fruticibus diximus. Semen eius in Italia cibis est. Conditur quippe duratq; in urceis, uel anni spacio. Duo ea genera. Caules, & racemi. Corymbiam hanc uocant, corymbosq; quos condiunt.

De morbis hortorum, & remedia circa formicas, erucas, & culices.

Cap. x.

Morbos hortensia quoque sentiunt, sicut reliqua terræ sata. Nanque & ocimum senecta degenerat in serpyllum, & sisymbrium in calamintham. Et ex semine brassicæ ueteris rapa fiunt, atque inuicem. Et necatur cyminum ab imo dorso, nisi repurgetur

repergetur. Est autem uniuersale, radice bulbo simili non nisi in solo gracili nascens. Alias priuatim cymini morbus scabies. Et ocimum sub canis ortu pallefcit. Omnia uero accessu mulieris menstrualis flauescunt. Bestiolarum quoque genera innascuntur. Napis culices, raphano erucæ, & uermiculi. Item lactucis & oleri. Vtrisque hoc amplius limaces & cochleæ. Porro uero priuatim animalia quæ facillime stercore iniecto capiuntur, condentia in id se. Ferro quoque non expedire tangi rutam, cunilam, mentam, ocimum, autor est Sabinius Tyto in libro cepuricon, quem Mœcenati dicauit. Idem contra formicas non minus horum exitium si non sint rigut, remedium monstrauit, limbum marinum aut cinerem obturandis earum foraminibus. Sed efficacissime heliotropio herba necantur. Quidam & aquam diluto latere crudo inimicam eis putant. Naporum medicina est, si quas unâ feri, sicut olerum cicer, Arctet enim erucas. Quo si omisso iam natae sint, remedium absinthij succus decocti inspersus, & sedi quam aizou uocant, genus hoc herbæ diximus. Semen olerum si succo eius madefactum seratur, olera nulli animalium obnoxia futura tradunt. In totum uero nec erucas, si palo imponantur in hortis ossa capitis ex equino genere foeminae duntaxat. Aduersus erucas & cancrum fluuiatilem in medio horto suspensum auxilia narrant. Sunt qui sanguineis uirgis tangant ea, quæ nolunt his obnoxia esse. Infestant & calices hortos, riguos præcipue, si sint arbusculæ aliquæ. Hi galbano accenso fugantur. Quæ magis sint fortia uel minus, & quibus saluæ aquæ profunt. Cap. xi

Nur coriandro, betæ, porro, nasturtio, sinapi, erucæ, cunilæ, & ferè acris. Infirmitate aut sunt atriplici, ocimo, cucurbitæ, cucumini: & æstiuæ omnia hybernis magis durant, minime aut gethyum. Sed ex his quæ sunt fortissima, nullum ultra quadrimatum utile est, duntaxat ferendo. Cunilis & ultra tæpestiuæ sunt. Peculiaris medicina raphano, betæ, rutæ, cunilæ, in salis aquis, quæ & alioqui plurimum suauitati & fertilitati conferunt. Cæteris dulcium aquarum rigua profunt. Vtilissima ex ijs quæ frigidissima, & quæ potu suauissima. Minus utiles è stagno, & quas elices inducunt, quoniam herbarum semina inuichunt. Præcipue tamen imbres alunt. Nam & bestiolæ innascentes necantur.

Ratio rigandorum hortorum, & quæ translata meliora fiant, & de succis hortensiorum & saporibus. Cap. xii

His horæ rigandi matutina atque uespera, ne inferuescat aqua sole. Ocimo tantum & meridiana, etiam satum celerrime erumpere putant, inter initia feruenti aqua aspersum. Omnia autem translata meliora grandiora quæ sunt, maxime porri napique. In translatione & medicina est, desinuntque sentire iniurias, ut gethyum, porrum, raphani, apium, lactucæ, rapæ, cucumini. Omnia autem syluestria ferè sunt & folijs minora & caulibus, succo acriora, sicut cunila, origanum, ruta. Solum uero ex omnibus lapathum syluestre melius. hoc in satuis rumex uocatur, nasciturque fortissimum: traditur certe semel satum durare, nec uinci unquam à terra, maxime iuxta aquam. Vtus eius cum pitana tantum in cibus leuiorem gratioremque saporem præstat. Syluestre ad multa medicamina utile est. Adeoque nihil omisit cura, ut carmine quoque comprehensum reperiam, in fabis caprini simi singulis cauatis, si porri, erucæ, lactucæ, apij, intubi, nasturtij semina inclusa serantur, mire prouenire. Quæ sunt & syluestria, eadem in satuis sicciora intelliguntur & acutiora. Namque & succorum saporumque dicenda differentia est, uel maior in his quam pomis. Sunt autem acres cunila, origani, nasturtij, sinapis. Amari, absinthij, centaureæ. Aquatiles, cucumeris, cucurbitæ, lactucæ. Acuti tantum cunilæ. Acuti & odorati, apij, anethi, feniculi. Salus tantum è saporibus non nascitur, aliquando extrâ insidit pulueris modo, & circulis tantum aquæ, ut intelligatur uana, ceu plerumque uitæ persuasio. Panax piperis saporem reddit, magis etiam filiquastrum, ob id piperitidis nomine accepto. Libanotis odorem thuris, murra myrrhæ. De panace abundè dictum est. Libanotis locis putridis & macris ac roscidis feritur semine. Radicem habet olusatri, nihil à thure differentem. Vtus eius post annum stomacho saluberrimus

luberrimus. Quidam eam nomine alio rosmarinum appellant: Et myrniūm olus feritur
iisdem locis, myrrhamq; radice respicit. Eadē & siliquastro satio. Reliqua à cæteris & odo-
re & sapore differunt, ut anethum. Tantaq; est diuersitas atq; uis, ut nō solum aliud alio
mutetur, sed etiam in totum auferatur. Apio eximunt coqui obsonijs acetum, eodem cel-
larij in saccis odorem uino grauem. Et hæcenus hortenſia dicta ſint, ciborum gratia dun-
taxat. Maximum quidem opus in iisdem naturæ reſtat, quoniam prouentus tantum ad-
huc, ſummasq; quasdam tractauimus. VERA autem cuiusq; natura non niſi medico effe-
ctu pernoſci poteſt, opus ingens occultumq; diuinitatis, & quo nullū reperiri poſſit ma-
ius. Ne ſingulis id rebus contexeremus iuſta fecit ratio, cum ad alios medendi deſideria
pertinerent, longius utriusq; dilationibus futuris ſi miſcuiffemus. Nunc ſuis quæq; parti-
bus conſtabunt, poteruntq; à uolentibus iungi.

C. PLINII SECVNDI NATURALIS
HISTORIAE LIBER XX.

PROOEMIUM.

MAXIMUM hinc opus naturæ ordiemur, & cibos ſuos homini
narrabimus, fateriq; cogemus ignota eſſe per quæ uiuat. Ne-
mo id paruū ac modicum exiſtimauerit, nominū uilitate dece-
ptus. Pax ſimul in his aut bellū naturæ dicetur, odia amicitiaq;
rerum ſurdarum ac ſenſu carentium. Et quo magis miremur, o-
mnia ea hominum cauſa (quod Græci ſympthiam appellaue-
re) quibus cuncta conſtant, ignes aquis reſtinguentibus, aquam
ſole deuorante, luna pariente, altero alterius iniuria deſiciente
ſidere. Atq; ut à ſublunioribus recedamus, ferrum ad ſe trahente magnete lapide, & alio
rurſus abigente à ſeſe: Adamantem opum gaudiū, inſ fragilem omni cætera ui & inuictū,
ſanguine hircino rumpente, quæq; alia in ſuis dicemus locis, paria uel maiora mira. Tan-
tum uenia ſit, à minimis, ſed à ſalutaribus ordiemur, primumq; ab hortenſibus.

De cucumere ſylueſtri & elaterio.

Cap. 1

CUCUMIN ſylueſtrem eſſe diximus multo infra magnitudinem ſatiui. Ex eo fit medi-
camentum, quod uocatur elaterium, ſucco expreſſo è ſemine. Cuius cauſa niſi maturus
rius incidatur, ſemen exilit, oculorum etiā periculo. Seruatur autem decerptus una nocte,
poſtero die inciditur harundine. Semen quoq; cinere conſpergitur, ad coercendam ſuc-
ci abundantiam: qui expreſſus ſuſcipitur aqua cœleſti, atque ſubſidit, deinde ſole cogitur
in paſtillos, ad magnos mortalium uſus. Obſcuritates & uitia oculorū ſanat, genarumq;
ulcera. Tradunt hoc ſucco tactis radicibus uitium, non attingi uuas ab auibus. Radix
autem ex aceto cocta podagris illinitur, ſuccoq; dentium dolori medetur. Arida cum
reſina impetiginem & ſcabiem, quæ pſoram & lichenas uocant, parotidas & panos ſa-
nat, & cicatricibus colorem reddit. Et foliorū ſuccus auribus ſurdis cum aceto inſtillatur.
Elaterium tempeſtiuum eſt autumnō. Nec ullum ex medicamentis longiore æuo durat.
Incipit à trimatu. Si quis recentiore uti uelit, paſtillos in nouo ſictili igne lento in aceto do-
met. Melius quo uetuiſtus: ſuitq; iam ducentis annis ſeruatum, ut autor eſt Theophra-
ſtus. Et uſque ad quinquageſimum lucernarum lumina extinguit. Hoc enim ueri expe-
rimentum eſt, ſi ad motum prius quàm extinguat, ſcintillare ſurſum ac deorſum cogat.
Pallidum ac leue herbaceo ac ſcabro melius, ac leniter amarum. Putant conceptus ad allig-
gato ſemine adiuuari, ſi terram non attigerit. Partus uero, ſi in arietis lana alligatum in-
ſcientis lumbis fuerit, ita ut protinus ab exitu rapiatur extra domum. Ipſum cucumem
qui magnificant, naſci præcipuum in Arabia, mox Cyrenis, alijs in Arcadia tradunt, ſimi-
lem heliotropio, cuius inter ſolia & ramos prouenire magnitudine nucis iuglandis ſe-
men. Eſſe autem ad ſpeciem ſcorpionis cauda reflexa, ſed candida. Aliqui etiā ab eo ſcor-
pionium

pionium cucumim uocant, efficacissimum contra scorpionū ictus & semine & elaterio, & ad purgandum uterum, aluosq̃. Modus portione uitriū ab dimidio obolo ad solidum. Copiosius necat. Sic & contra phthiriasin bibitur & hydropises. Illitum anginas & artērias cum melle & oleo uetere sanat.

De anguino cucumere, siue erratico, & de satiuo, & de pepone.

Cap. II

Multi hunc esse apud nos qui anguinus uocatur, ab alijs erraticus, arbitrantur. Quo decocto sparsa mures de eius medicina non attingunt. Idem podagris cū articulo rum morbis decoctū in aceto, illinunt praesentaneo remedio. Lumborū uero dolori semine sole siccato, de in trito xxx. denariorū pondere in hemina dato aqua. Sanat & tumor res subito illitū cum lacte mulierum. Purgat eas elateriū. Sed grauidis abortū facit. Suspiriosis prodest. Morbo uero regio in nares coniectū. Lentigines ac maculas ē facie tollit in sole illitū. Multi eadem omnia satiuīs attribuūt. Magnum etiā in eis momentū. Namq̃ & eorū semen quantū tres digiti apprehenderint, cū cumino tritū, potumq̃ in uino tussientibus auxiliatur. Sed & phreneticis in lacte mulieris. Et dysentericis acetabuli mēsurā. Puerulenta autē expuentibus cum cumino pari pondere, & iocineris uitrijs in aqua mulsa. Vtrinam mouet ex uino dulci, & in renū dolore clysteribus simul cū cumino infunditur. Pepones qui uocantur, refrigerāt maxime in cibo, & emolliunt aluū. Caro eorū epiphoris oculorum aut doloribus imponitur. Radix sanat ulcera cōcreta in modum faui, quæ ceria uocant. Eadē contra uomitiones siccatur, in farina tusa datur quatuor obolis in aqua mulsa, ita ut qui biberit, quingentos postea passus ambulet. Hæc farina & in smeigmata adijcitur. Cortex quoq̃ uomitionē mouet, faciem purgat. Hoc & folia cuiuscūq̃ satiuī illita. Eadem cū melle epinyctidas sanant: cum uino, canis morsus. Item millepedæ, sepa Græci uocant, oblongā, pilosis pedibus, pecori præcipue nociuā. Morsum tumor insequitur, & putrescit locus. Ipse cucumis odore defectū animi. Coctos de raso cortice, ex oleo, aceto, & melle, iucundiores esse certū est.

De cucurbita syluestri, & rapo. Cap. III

Cucurbita syluestris quoq̃ inuenit, somphos à Græcis appellata, inanis, unde & nomen, digitali crassitudine, nō nisi in saxosis nascens. Huius cōmanducatæ succus stomacho admodū prodest. Colocynthis uocatur alia, ipsa plena, sed minor q̃ satiaua. Vtilior pallida, quādo eius sunt medicinae. Herbacea arefacta per se inanit aluū. Infusa quoq̃ clysteribus, intestinorū omniū uitrijs medetur & renū, & lumborum, & paralyti. Eiecto semine, aqua mulsa in ea decoquitur ad dimidiās, sic tussienti infunditur obolis quatuor. Prodest & stomacho, farinae aridae pilulis cū decocto melle sumptis. In morbo regio uti liter semina eius sumuntur, & protinus aqua mulsa. Carnes eius cum absinthio & sale dentium dolorem tollunt. Succus uero cum aceto calefactus mobiles sistit. Item spinæ & lumborum ac cōxendicum dolores, cum oleo si infricetur. Præterea mirum dictū: semina eius si fuerint pari numero adalligata febribus, sanare dicuntur quas Græci periodicas uocant. Satiua quoq̃ rasæ succus tepesfactus auribus medetur. Caro eius interior sine semine, clauis pedū, & suppurationibus quæ Græci uocant apostemata. Decoctæ autē uniuerse succus, dentium motus stabilit & dolores inhibet. Vinum cum ea feruesfactum, oculorum etiam impetus. Folia eius cum recentibus cupressi, contusa, & imposita, ipsa quoq̃ tota in argilla, ac trita cum adipe anseris uulneribus medetur. Necnon ramentis corticis recentes podagras refrigerat, & ardores capitis, infantium maxime. Et ignes sacros, destrigmentis, uel his impositis, uel seminibus. Succus ex strigmentis illitus cū rosaceo & aceto, febrium ardores refrigerat. Aridae cinis impositus mire cōbusta sanat. Chrysippus medicus damnauit eas in cibis. Sed omnium cōsensu, stomacho utilissimæ iudicantur, & interaneorum uescicarumq̃ exulcerationibus. Est & rapo uis medica. Perniones feruēs impostum sanat. Item frigus pellit ē pedibus aqua decoctum. Et ius feruēs podagris etiam frigidis medetur. Et crudum tusum cum sale cuiuscūq̃ uitio pedum. Semen illitum & potum in uino, contra serpentes & toxica salutare esse proditur. A multis uero antidoti uim ha-

H 2 bere in

bere in uino & oleo. Democritus in totum abdicauit in cibis, propter inflationes. Diocles magnis laudibus extulit, etiam Venerem stimulari ab eis professus: Item Dionysius. Magisq; si etuca condirentur. Tosta quoque articulorum dolori cum adipe prodesse. Syluestre rapum in aruis maxime nascitur, fruticosum, semine candido, duplo maiore q; papaueris. Hoc ad leuigandam cutem in facie, totoq; corpore, utuntur, mixta urina pari mensura. Erui, hordei, tritici, & lupini radix ad omnia inutilis.

De naporū differentijs, & raphano syluestri, & de raphano satiuo, & pastinaca. Cap. iii

NAporum duas differentias & in medicina Græci seruant. Angulosus foliorum cauilibus florentis, quod bunion uocant, purgationibus foeminarum, & uescicæ, & urinae utile decoctum, potū ex aqua mulsā, uel succi drachma. Semen dysentericis tostum, tritum in aqua calida, è cyathis quatuor. Sed urinam inhibet, si non lini semen unā bibatur. Alterum genus bunia da appellant, & raphano & rapo simile: seminis præclari contra uenena, ob id & in antidotis utuntur illo. Raphanū & syluestrem esse diximus. Laudatissimum in Arcadia, quanquam & alibi nascitur, utilior urinæ duntaxat ciendæ. Cætero bilem detrahunt. Præterea cortices in uino. Præter ea quæ circa eos dicta sunt, stomachum purgant, pituitam extenuant, urinam concitant. Est & satiuus usus in Italia, & armoriaciā uocant satiuam. Satiui uero decocti mane poti ad ternos cyathos, comminuant & efficiunt calculos. Iidem in posca decocti, contra serpentū morsus illinuntur. Ad tussim etiam mane ieiunis raphanus prodest cum melle: Semen eorum tostum ipsumq; commanducatum, ad lagonoponon: Aquam folijs eius decoctis bibere, uel succū ipsius cyathis binis contra phthirias: phlegmoni ipsos illinire tufo, liuori uero recenti corticem cum melle: ueternosis autem q; acerrimos mandere, semenq; tostum, dein cōtritum cum melle, suspiriosis. Iidem & contra uenena profunt. Cætero & scorpionibus aduersatur: uel ipso uel semine infectis manibus impune tractabis: Impositoq; raphano scorpiones moriuntur. Salutares & contra fungorum aut hyoscyami uenena æque, ut Nicander tradit. Et contra uiscū quoq; dari Apollodori duo iubent, sed Citieus semen ex aqua tritum, Tarentinus succū. Lienē item extenuant: iocineri profunt, & lumborū doloribus. Hydropicis quoq; ex aceto aut sinapi sumpti, & lethargicis. Praxagoras & iliosis dados cenfet, Plistonicus & colicis. Intestinorū ulcera sanāt: at purulenta præcordiorū, si cū melle edātur. Quidam ad hæc coquere eos in luto illitos malunt, sic & foeminas purgari. Ex aceto & melle sumpti, intestinorū animalia detrahūt. Itē ad tertias decocto eorū potō cū uino, enterocolis profunt: sanguinē quoq; inutilē sic extrahūt. Medius ad hæc & sanguinē excreantibus coctos dari iubet: & puerperis ad lactis copiā augendā. Hippocrates capitis mulierū deufluiua fricari raphanis: & super umbilicū imponi, cōtra tormēta uulua. Reducūt & cicatricē ad colorē. Semen quoq; ex aqua impositū, sistit ulcera quæ phagedænas uocāt. Democritus uenerē hoc cibo stimulari putat, ob id fortassis uoci nocere aliqui tradiderūt. Folia quæ in oblogis duntaxat nascūtur, excitare oculorū acie dicūtur. Vbi uero acrior raphani medicina admota sit, hyssopū dari, ptinus imperāt. Hæc antipathia est. Et aurium grauitati succū raphani instillant. Nā uomituris, summo cibo esse eos, utilissimū est. Pastinacæ simile hibiscū, quod molochen agrian uocāt, & aliqui plistolochiā, uulceribus cartilaginis & ossibus fractis medetur. Folia eius ex aqua pota aluū soluūt, serpentes abigūt. Apum, uesparū, crabronū icibus illita medentur. Radicē eius ante solis ortū erutā inuoluunt lana coloris quē natiū uocāt, præterea ouis quæ foeminā peperit, strumisq; uel suppuratis alligant. Quidā ad hūc usum auro effodiendā cenfent, cauendūq; ne terrā attingat. Celsus & podagris quæ sine tumore sint, radicē eius in uino decoctam imponi iubet.

De staphylyno siue pastinaca, & gingidio, & sisere, & seseli, & inula, & de cepe. Cap. v

ALterum genus est staphylynos, quod pastinacam erraticam uocāt. Eius semen contritum

tritum & in uino potū, tumentē aluū, & suffocationes mulierū doloresq; lenit, in tantum ut uulvas corrigat, illitū quoq; ē passio uentri earū prodest: uiris uero prodest, cū panis portione aqua tritum, ex uino potum cōtra uentris dolores. Pellit & urinam, & phagedaenas ulcerum sistit recens cum melle impositum, uel aridum farina inspersum. Radicē eius Dieuches contra iocineris ac lienis, ilium, lumborū, & renum uitia, ex aqua mulsā dari iubet. Cleophrantus & dysentericis ueteribus. Philistio in lacte coquit, & ad stranguriam dat radicis uncias quatuor: Ex aqua hydropicis, similiter & opisthotonicis, & pleuriticis, & comitialibus. Habentes eam, feriri à serpentibus negantur: aut qui antē gustauerint, non laedi. Percussis imponitur cū axungia. Folia contra cruditates manduntur. Orpheus amatorium inesse staphylino dixit, fortassis quoniam Venerem stimulari hoc cibo certū est: ideo conceptus adiuuare aliqui prodiderunt. Ad reliqua & satia pollet. Efficacior tamen syluestris, magisq; in petrosi nata. Semen satia quoque contra scorpionum ictus, ex uino aut posca, salutare est. Radice eius circūscalpti dentes, dolore liberantur. Syria in hortis operosissima. Inde q; est prouerbiū Græcis: Multa Syrorum olera. Simillimā staphylino herbam ferit, quam alij gingidion uocant, tenuius tantum & amarius, eiusdemq; effectus. Estur coctū crudūq; stomachi magna utilitate. Siccat enim ex alto omnes eius humores. Sifer erraticum satia simile est & effectū: stomachū excitat, fastidiū absterget. Ex aceto la serpitiato sumptum, aut ex pipere & mulso, uel ex garo, urinam ciet, ut Opion credit & Venerem. In eadem sentētia est & Diocles. Præterea cordi cōuenire cōualescentium, aut post multas uomitiones perq; utile. Heraclides contra argentum uiuū dedit, & Veneri subinde offensanti, agrisq; se recolligentibus. Hicēsius ideo stomacho utile uideri dixit, quoniam nemo tres siferes edendo continuaret: esse tamen utile conualescentibus aduinum transeuntibus. Satia priuatim succus cum lacte caprino potus sistit aluum. Et quoniam plerosque similitudo nominum Græcorum confundit, contexamus & de fili, sed hoc est uulgaris notitiæ. Optimum Massiliense: lato enim grano & fuluo est. Secundum Æthiopicū, nigrius. Creticum odoratissimum omnium. Radix iucundi odoris est. Semen eius esse & uultures dicuntur. Prodest homini ad tussim ueterē, rupta, conuulsā, in uino albo potum. Item opisthotonicis, & iocinerum uitijs, & torminibus, & stranguriæ, duarum aut trium ligularum mensura. Sunt & folia utilia, ut quæ partus adiuuent etiam quadrupedū. Hoc maxime pasci dicuntur ceruæ parituræ. Illinitur & igni sacro. Multumq; in summo cibo cōcoctionibus confert, uel folio, uel semine. Quadrupedū quoq; aluum sistit, siue tritū potui infusum, siue mandendo cōmanducatum ē sale. Boum morbis tritum infunditur. Inula quoq; à ieiunis cōmanducata, dentes confirmat, si ut eruta est tetram non attingat: condita tussim emendat. Radicis uero decoctæ succus tineas pellit: siccæ autem in umbra farina tussis, & conuulsis, & inflationibus, & arterijs medetur. Veneratorum morsus abigit. Folia ex uino lumborum dolori illiniuntur. Cepæ syluestres non sunt. Satia olfactu ipso & delachrymatione caligini medentur, magis uero succi inunctione. Somnum etiā facere traduntur, & ulcera oris sanare, cōmanducatæ cum pane. Et canis morsus, uirides ex aceto illitæ, aut siccæ cum melle & uino, ita ut post diem tertium soluantur. Sic & trita sanāt. Tostam in cinere epiphoris multi imposuere cū fari na hordeacea, & genitaliū ulceribus. Succo & cicatrices oculorū & albugines, & argema iungere: & serpentium morsus, & omnia ulcera cū melle. Item auricularū cū lacte mulierum: & in isdem sonitū ac grauitatem emendantes, cū adipe anserino, aut cū melle stillauere: Et ex aqua bibendū dederunt repente obmutescētib; In dolore quoq; ad dentes colluendos instillauere, & plagis bestiarū omnium, priuatim scorpionum. Alopecias fricuere & psoras tussis cepis. Coctas dysentericis uescendas dedere, & cōtra lumborū dolores, purgamenta quoq; earum cremata in cinerem illinentes ex aceto serpentium moribus, ipsasq; multipedæ ex aceto. Reliqua inter medicos mira diuersitas. Proximi inutilia esse præcordijs & concoctioni, inflationemq; & sitim facere dixerunt: Asclepiadis scho-

la, ad ualidū quoq; colorē profici hoc cibo. Et si ieiuni quotidie edant, firmitatē valetudinis custodiri: stomacho utilia esse, spiritus agitatione: uentrē mollire, hæmorrhoidas pel-
lere subditas pro balanis: succum cum succo sceniculi contra incipientes hydropises mire
proficere. Item cōtra anginas, cum ruta & melle. Excitari eisdem lethargicos. Varro, quæ
sale aut aceto pisa est arefacta, uermiculis non infestari, autor est.

De porro sectiuo, & capitato, & de alio.

Cap. vi

PORRū sectiuū profluuiā sanguinis sistit in naribus, contrito eo obturatis, uel gallæ mi-
xto, aut mentę: Item ex abortu profluuiā, potu succo cum lacte mulierū. Tussī etiam
ueteri ac pectoris & pulmonis uitij medetur. Illitis folijs sanantur & ambusta & epiny-
ctides: ita uocatur ulcus aciem hebetās, & in angulo oculi perpetuū humore manās. Qui
eodem eodem nomine appellat pustulas liuentes, ac noctibus inquietantes. Et alia ulcera
cum melle trito. Vel bestiarum morsus ex aceto: Item serpentū. Aurium uero uitia cū fel-
le caprino, uel pari mensura mulsi: Stridores, cū lacte mulieris: Capitis dolores, si in nares
fundatur: dormituri siue, in aurem duobus succi cochlearibus uno mellis. Succus & ad ser-
pentium scorpionumq; ictus in potu bibitur cū mero, & ad lumborū dolores cū uini he-
mina potus. Sanguinem uero excreatibus & phthisicis, distillationibus longis, uel succus,
uel ex ipso cibis prodest. Item morbo regio, uel hydropicis: Et ad renum dolores, cum
pisana succo acetabuli mensura. Idem modus cū melle, uulvas purgat. Tostus uero edi-
tur & cōtra fungorū uenena, imponitur & uulneribus. Venerē stimulat, sitim sedat, ebric-
tates discutit. Sed oculorū aciem hebetare traditur: inflationem quoq; facere, quæ tamen
stomacho nō noceat, uentremq; molliat. Voci splendorem affert. Capitato maior est ad
eandem effectus. Sanguinē reijcientibus succus eius cum gallæ aut thuris farina uel acacia
datur. Hippocrates & sine alia mixtura dari iubet: Vulvasq; cōtractas aperiri putat, For-
cunditatem etiā sceminatum hoc cibo augeri. Contritum ex melle ulcera purgat. Tussim
& distillationes thoracis, pulmonis & arteriæ uitia sanat, datum in sorbitione pisana uel
crudum, præter capitā, sine pane, ita ut alternis diebus sumatur: uel si purulēta excreetur:
Sic & uoci uel Veneri, somnoq; multū cōfert. Capita bis aqua mutata cocta, aluū sistūt,
& inflationes ueteres. Cortex decoctus illitusq; inficit canos. Allio magna uis, magnæ
utilitates contra aquarum & locorū mutationes. Serpentes abigit, & scorpiones odore:
atque, ut aliqui tradidere, & bestiarum omnium ictibus medetur, potu uel cibo, uel illitu:
priuatiū contra hæmorrhoidas prodest, cum uino redditum uomitu. Ac ne contra ara-
neorum murum uenenatum morsum ualere miremur, aconitum, quod alio nomine par-
dalianches uocatur, debellat: Item hyoscyamum: canum morsus, in quæ uulnera cum
melle imponitur. Ad serpentium quidem ictus potum cum restibus suis, efficacissime ex
oleo illinitur, Attritisq; corporū partibus, uel si in uesticas intumuerint. Quin & suffitu eo,
secūdas partus euocari existimauit Hippocrates: cinere eorū cum oleo, capitis ulcera ma-
nantiā sanitati restituens. Suspiriosis coctum, aliqui crudum id dedere. Diocles hydropi-
cis cum centauria, aut in fico duplici ad euacuandam aluum: quod efficacius præstat uiri-
de, cum coriandro in mero potum. Suspiriosis aliqui & tritum in lacte dederunt. Praxa-
goras & contra morbum regium uino miscuit: & contra ileum in oleo & pulre, sic illiens
strumis quoq; Antiqui & insaniētib; dabant crudū. Diocles phreneticis elixum. Con-
tra anginas tritum imponi & gargarizare prodest. Dentium dolorem tribus capitibus in
aceto tritis iniecit, uel si decocti aqua colluantur, addaturq; ipsum in caua dentium.
Auribus etiam instillatur succus cum adipe anserino, phthiriales & prurigines potum;
tusum item cum aceto & nitro cōpescit, distillationes cum lacte coctum, uel tritum per
mixtum siue caseo molli: quo genere & raucitatem extenuat: Vel phthisin, in fabæ sor-
bitione. In totum autem coctum utilius est crudo, elixumq; tosto: sic & uoci cō-
fert. Tineas & reliqua animalia interaneorum pellit, in aceto mulso coctum. Tinasmo
in pulie medetur: Temporum doloribus illitum, elixum & pustulis coctum cum melle,
deinde

deinde tritum: Tussim cum adipe uetusto decoctum, uel cum lacte: Aut si sanguis etiam excreetur, uel purulenta, sub pruna coctum, & cum mellis pari modo sumptum: Conuulsis & ruptis cum sale & oleo. Nam cum adipe tumores suspectos sanat. Extrahit fistulis uitia cum sulphure & resina, etiam harundines cum pice. Lepras, lichenas, lentigines exulcerat, sanatque cum origano, uel cinis eius ex oleo & garo illitus: Sic & sacros ignes. Sugillata aut liuentia ad colorem reducit, combustum ex melle. Credunt & comitalem morbum sanare, si quis eo in cibo utatur ac potione. Quartanas quoque excutere potum caput unum cum laserpitii obolo in uino austero. Tussim & alio modo ac pectorum suppurationes quantaslibet sanat, fractae incoctum fabae, atque ita in cibo sumptum, donec sanitatem restituat. Facit & somnos, atque in totum rubicundiora corpora. Venerem quoque stimulat cum coriandro uiridi tritum, potumque è mero. Vitia eius sunt, quod oculos hebetat, inflationes facit, stomachum laedit copiosius sumptum, sitim gignit. Caterum contra pituitam & gallinis & gallinaceis prodest mixtum farre in cibo, lumenta urinam redde, atque non torqueri tradunt, si trito natura tangatur.

De lactuca syluatica, siue caprina, & esopo, & isati, & lactuca satiuâ. Cap. vii
Lactuca sponte nascentis primū est genus eius quam caprinam uocant, qua pisces in mare delecta protinus necatur, qui sunt in proximo. Huius lac spissatum, mox in aceto pondere obolorum datum, adiecto aquae uno cyatho, hydropicis datur. Caulē & folijs contusis, asperso sale, nerui incisī sanantur. Eadem trita ex aceto, colluta matutinis bis mense, dentiū dolorem prohibet. Alterum est genus quod Graeci esopon uocant. Huius folia trita, & cum polenta illita, ulceribus medentur. Haec in aruis nascitur. Tercium genus est in syluis nascentis, isatin uocant. Huius folia trita cum polenta, uulneribus profunt. Quarto insectores lanarum utuntur, quod glastum uocant: simile erat lapathum syluestri folijs, nisi quod plura habet & nigriora. Sanguinem sistit. Phagedaenas & putrescentia ulcera quae serpunt, sanat: Item tumores ante suppurationem. Contra ignem sacrum radiē uel folijs prodest, uel ad lienes pota. Haec propria singulis. Communia autē sponte nascentibus, candor, caulis interdum cubitali longitudine, & ipso, & folijs scabridia. Ex his rotunda folia & breuia habentem, sunt qui hieraciam uocent: quoniam accipitres scalpendo eam, succoque oculos tingendo, obscuritatem cum sensere discutiant. Succus omnibus can didus, uiribus quoque papaueri similis: carpitur per messes inciso caule, conditur in fictili nono, ad multa praclarus. Sanat omnia oculorum uitia cum lacte mulierū. Arcet nubes, cicatrices adustionesque omnes, praecipue caligines. Imponitur etiā oculis in lana contra epiphoras. Idem succus aluum purgat, in posca potus ad duos obolos. Serpentiū ictibus medetur in uino potus. Et folia tosta thyrsi quoque triti ex aceto bibuntur. Vulneri illinum tur maxime contra scorpionum ictus. Verum contra phalangia, comixto uino ex aceto. Alijs quoque uenenis resistunt, exceptis quae strangulando necant, aut ijs quae uesicae nocent. Item plimythio excepto: Imponuntur & uentri ex melle atque aceto, ad detrahenda uitia alui. Urinae difficultates succus emendat. Crateuas cum & hydropicis obolis duobus in aceto & cyatho uini dati iubet. Quidā & è satiuis colligunt succū minus efficacē. Peculiarē res earū uires partim iam dictae sunt, somnum faciendi, Veneremque inhibendi, æstum refrigerandi, stomachū purgandi, sanguinem augendi: Non paucae restant, quoniam & inflationes discutiant, ructusque lenes faciunt, concoctiones adiuuant. Cruditatem ipsae nequaquam faciunt. Nec ulla res in cibis auiditatem incitat inhibetque eadem: in causa alterutraque modus est. Sic & aluum copiosiores soluunt, modicæ sistunt. Lentitiam pituitae digrunt, atque ut aliqui tradiderunt, sensus purgant. Stomachi dissoluti utilissime adiuuantur, in eo usu & oxypori obolis asperitatem addito dulci ad intinctum aceti temperantes, si crassior pituita sit scillite aut uino absinthite, si & tussis sentiat hyssopite admixto. Dantur coeliacis cum intubo erratico, & ad duritiam praecordiorum. Dantur & melancholicis candidae copiosiores, & ad uesicae uitia. Praxagoras & dysentericis dedit. Ambu

stis quoq; profunt recentibus, priusq; pustulæ fiant, cum sale illitæ. Vlcera etiam quæ serpunt coercent, initio cū aphronitro, mox in uino. Tritæ igni sacro illinuntur. Cōuulsa & luxata caulibus tritis cū polenta ex aqua frigida leniunt. Eruptiones papularū ex uino & polenta. In cholera quoq; coctas patellis dederūt, ad quod utilissimę quām maximi caulis et amara: Quidā lacte infundunt. Deferuefacti hi caules & stomacho utilissimi traduntur, sicut somno satiaua maxime lactuca, & amara lactensq;, quā meconidē uocauimus. Hoc lac & oculorū claritati cū muliebri lacte utilissimū esse præcipitur, dum tempestiue capiti inunguntur: Oculorū quoq; uitij quæ frigore in ijs facta sunt. Miras & alias inuenio laudes. Thoracis etiā uitij prodesse nō secus q̄ abrotonū, cum melle Attico. Purgari & fecerminas hoc cibo. Semē satiarum cōtra scorpiones dari. Semine trito ex uino potō & libidinum imaginationes in somno compesci. Tentantes aquas non nocere lactucam edentibus. Quidam tamen frequentiores in cibo officere claritati oculorum tradiderunt.

De generibus betæ, & intubis, & cichorio, & seri, genera duo.

Cap. viii

NEc beta sine remedio est utraq;. Siue candida, siue nigra radix recēs, & madefacta, suspensa funiculo, contra serpentium morsus efficax esse dicitur. Candida beta cocta, & cum allio crudo sumpta, cōtra tineas. Nigra radices ita in aqua coctæ, porriginem tollunt atq; in totum efficacior esse traditur nigra. Succus eius capitis dolores ueteres & uertigines: item sonitum aurium sedat, infusus ijs: ciet urinam. Medetur dysentericis iniecta, & morbo regio. Dolores quoq; dentium sedat illitus succus. Et contra serpentium ictus ualet, sed huius radici duntaxat expressus. Ipsa uero decocta, pernionibus occurrit. Albæ succus epiphoras sedat, fronte illita. Aluminis pauco admixto, ignem sacrum. Sine oleo trita licet, adustis medetur. Et contra eruptiones papularum cocta, eadem contra ulcera quæ serpunt illinuntur: & alopecij cruda, & ulceribus quæ in capite manant. Succus eius cum melle naribus inditur, caput purgat. Coquitur & cum lenticula addito aceto, ut uentrem molliat. Validius cocta fluctuationes stomachi sistit & uentris. Est & beta syluestris, quam limonion uocant, alij neutroides, multum minoribus tenuioribusq; ac densioribus folijs, undecim sepe caulium, Huius folia ambustis utilia, guttancia astringunt. Semen acetabuli mensura dysentericis prodest. Aqua & è radice coctæ maculas uestium elui dicunt, itemq; membranarum. Intubi quoque non extra remedia sunt: Succus eorum cum rosaceo & aceto capitis dolores lenit. Idemq; cum uino potus, iocineribus & uesicæ, & epiphoris imponitur. Erraticum apud nos quidam ambugiam appellauere. In Aegypto cichorium uocant, quod syluestre sit. Satiuum autem serin, quod est minus & uenosius. Cichorium refrigerat. In cibo sumptum & illitum collectiones, succusq; decocti uentrem soluit. Iocineri & renibus, & stomacho prodest. Item si in aceto decoquatur urinæ tormina discutit, Item morbum regium è mulso, si sine febre sit. Vesicam adiuuat. Mulierum quidem decoctum purgationibus in aqua adeo prodest, ut emortuos partus trahat. Adijciunt magi, succo totius cum oleo perunctos fauorabiliores fieri, & quæ uelint facilius impetrare. Quod quidem propter singularem salubritatē aliqui chreston appellant, alij pancration. Et syluestre genus, alij hedypnoida uocant, latioris folij. Stomachum dissolutum alstringit cocta: crudaq; sistit alui. Et dysentericis prodest, magis cum lente. Rupta & conuulsa utroq; genere iuuantur. Item quibus genitura ualetudinis morbo effluat. Seris & ipsa lactuce similima, duorū generum est, syluestris melior. Nigra ista & æstiuā. Deterior hyberna & candidior. Vtraque tamen stomacho utilissima, præcipue quem humor uexat. Cum aceto in cibo refrigerant uel illitæ, discutuntq; & alios quā stomachi. Cum polenta syluestrium radices stomachi causa sorbentur, & cardiacis illinuntur super sinistram mammam ex aceto. Omnes hæ & podagricis utiles, & sanguinem resicientibus. Item quibus genitura fluit, alterno dierum potu. Petronius Diodorus, qui antilegomena scripsit, in totum damnauit serin multis modis arguens. Sed aliorum omnium opinio resistit.

De brassica

De brassica, & lapsana, & de brassica marina, & scilla, & de
bulbis, & bulbine.

Cap. ix

BRASSICÆ laudes longū est exequi, cum & Chrysippus medicus priuatim uolumen ei
dicauerit per singula membra hominis digestū, & Dieuches ante omnes autem Py-
thagoras & Cato non parcius celebrarint. Cuius sententiam uel eo diligentius persequi
par est, ut noscatur qua medicina usus sit annis D C. In tres species diuifere eā Græci an-
tiquissimi. Crispam, quam selinada uocauerunt, à similitudine apij foliorum, stomacho
utilem, aluū modice mollientem. Alteram leam, latis folijs è caule exeuntibus. Vnde cau-
lodem quidā uocauere, nullius in medicina momenti. Tertia est proprie appellata cram-
be, tenuioribus folijs, & simplicibus densissimisq̃, amarior, sed efficacissima. Cato crispā
maxime probat, dein leuem grandibus folijs, caule magno. Prodesse tradit capitis dolori-
bus, oculorum caligini scintillationibusq̃, uel stomacho, præcordijs, crudam ex aceto &
melle, coriandro, ruta, menta, laseris radícula sumptam acetabulis duobus matutino: tan-
tamq̃ esse uim, ut qui terant hæc, ualidiores fieri se sentiant. Ergo uel cum his tritam, for-
bandam, uel ex hoc intinctu sumendam. Podagræ autem, morbisq̃ articularijs illini cum
ruta, coriandri, & salis mica, hordei farina. Aqua quoq̃ eius decocta, neruos articulosq̃
mire iuuari. Si foueantur uulnera, & recentia & uetera, etiam carcinomata, quæ nullis alijs
medicamentis sanari possint. Fouerī prius aqua calida iubet, ac bis die tritam imponi. Sic
etiam fistulas eluxatas, & tumores euocari, quæq̃ discuti opus sit. Insomnia etiam, uigil-
20 hasq̃ tollere decoctam, si ieiuni edant quamplurimā ex oleo & sale. Tormina si decocta
iterum decoquatur, addito oleo, sale, cumino, polenta. Si ita sumatur sine pane, magis
profutura. Inter reliqua bilem detrahi per uinum nigrum pota. Quin & urinam eius
qui brassicam esitauerit, asseruari, calefactamq̃ neruis remedio esse. Verba ipsius subij-
ciam, ad exprimendam sententiam: Pueros pusillos si laues ea urina, nunquam debiles
fieri. Auribus quoque ex uino succum brassicæ tepidum instillari suadet. Idq̃ etiam tar-
dicari audientium prodesse asseuerat. Et impetigines eadem sanari sine ulcere. Græcorum
quoq̃ opiniones iam & Catonis causâ poni conuenit, in ijs duntaxat quæ ille prætermise-
rit. Biles detrahere non percoctam putant. Item aluum soluere, eandemq̃ bis coctam si-
stere. Vino aduersari, ut inimicam uitibus. Antecedente in cibis caueri ebrietatem. Post-
30 ea sumpta crapulam discuti. Hunc cibum & oculorum claritati conferre multū: succū ue-
ro crudæ angulis uel tantū tactis cum Attico melle, plurimum. Facillime cōcoqui, ciboq̃
eosensus purgari. Erasistrati schola clamat, nihil esse utilius stomacho neruisq̃, ideo pa-
ralyticis & tremulis dari iubet, & sanguinem excreantibus. Hippocrates coeliacis & dysente-
ricis bis coctam cum sale. Item ad tenasmon & renum causas, lactis quoque ubertatem
puerperis hoc cibo fieri iudicans, & purgationē sceminis. Crudus quidem caulis si manda-
tur, partus quoq̃ emortuos pelli. Apollodorus aduersus fungorū uenena semen aut suc-
cum bibendum censet. Philistion opisthotonicis succum ex lacte caprino cum sale & mel-
le. Inuenio & à podagra liberatos edendo eam, decoctæq̃ ius bibendo. Hoc & cardiacis
datum & comitialibus morbis addito sale. Item splenicis in uino albo per dies XL. Ictæ-
40 ticis, necnon & phreneticis radices crudæ succum gargarizandum bibendumq̃ demon-
strat. Contra uero singultus cum coriandro & anetho, & melle ac pipere, ex aceto. Illi-
tam quoque prodesse inflationibus stomachi. Item serpentium ictibus, & sordidis ul-
ceribus, ac uetustis, uel ipsam aquam cum hordeacea farina. Succum ex aceto, uel
cum sceno Græco. Sic aliqui & articulis, podagrisq̃ imponunt. Epinyctidas ac quic-
quid aliud serpit in corpore, imposita leuat. Item repentinas caligines: has & si man-
ditur ex aceto. Sugillata uero & alios liuores pura illita. Lepras, & pforas cum alumine
rotundo ex aceto. Sic & fluentes capillos retinet. Epicharmus testium & genitalium
malis hanc utilissime imponi asserit. Efficacius eandem cum faba trita. Item conuulsis
cum ruta. Contra ardorem febrium & stomachi uitia cum ruta semine: & ad secundas.
Et muris

Et muris aranei morsus, foliorum aridorum farina alterutra parte exinanit. Ex omnibus brassicæ generibus suauissima est cyma, & si inutilis habetur, difficilis in coquendo, & rebus contraria. Illud quoque non est omitendum, aquam decoctæ ad totius laudatam foret humi effusam. Stirpiū brassicæ aridorū cinis, inter caustica intelligitur. Ad coxendicū dolores cū adipe peruestio. At cum laesere & aceto in uicē psilothri euulsi illitus pilis, nasci alios prohibet. Bibitur & cum oleo subferuefactus, uel per se elixus ad conuulsa & rupta intus, lapsumque ex alto. Nulla ergo sunt crimina brassicæ: imò uero apud eosdem animæ gravitatem facere, dentibus & gingiuis nocere, & in Ægypto propter amaritudinem non igitur. Syluestris, siue erraticæ immenso plus effectus laudat Cato, adeo ut aridæ quoque farinam in olfactorio collectā, uel odore tantum naribus raptō, uitia earum graueolentiamque sanare affirmet. Hæc alij petream uocant, inimicissimam uino, quam præcipue uitis fugiat: aut si non possit fugere moriatur. Folia habet bina, parua, rotunda, leuia, plantis oleris similior, candidior satiuæ & hirsutior. Hanc inflationibus mederi, Melancholicis quoque ac uulneribus recētibz, cum melle, ita ne soluantur ante diem septimum, Strumis, fistulis, in aqua cōtritā, Chrysippus autor est. Et alij uero cōpescere mala corporis quæ serpant: nomas uocant. Item excrecentia absumere. Cicatrices ad planum reducere. Oris ulcera & tonsillas manducatā & coctam succo gargarizato cum melle tollere. Itē psoras & lepras ueteres, ipsius tribus partibus cū duabus aluminis in aceto acri illitis. Epicharmus satis esse eam cōtra canis rabiosi mortum imponi. Melius si cū laesere & aceto acri. Necari quoque canes ea, si detur ex carne. Semē eius tostū auxiliari cōtra serpentes, fungorumque uenena, tauri sanguinem. Folia cocta spleniticis in cibo data, & cruda illita cum sulphure & nitro profunt. Item mammarū duritiæ. Radicū cinis uix in faucibus tumētī tactu medetur, & parotidas cū melle illitus reprimat, serpentium morsus sanat. Viriū brassicæ unum & magnū argumētum addemus & mirabile. Crustæ si occupēt intus uasa omnia in quibus aquæ feruēt, in tantum, ut non sit eas auellere, si brassica in ijs decoquatur abscedunt. Inter syluestres brassicæ & lapsana est, pedalis altitudinis, hirsutis folijs, napi simillimis, nisi candidior esset flore. Coquitur in cibo. Aluū leniter emollit. Marina brassica uehementissime ex omnibus aluum ciēt. Coquitur propter acrimoniam cum pingui carne, stomacho inimicissima. Scillarum in medicina alba est quæ masculus, foemina nigra. Scilla quæ candidissima fuerit, utilissima erit. Huic aridis tunicis direptis, quod reliquum ē uiuo est, confutum suspenditur lino modicis interuallis. Postea arida frustra in cadū aceti quæ asperimi pendentiā immerguntur, ita ne ulla parte uas contingant. Hoc fit ante solstitium diebus XLVIII. Gypso deinde oblitus cadus ponitur sub tegulis, totius diei solem accipientibus: Post eum numerū dierum tollitur uas, scilla eximitur, acetum transfunditur. Hoc clariorem oculorum aciem facit. Salutare est stomachi laterumque doloribus, parum sumptum binis diebus. Sed tanta uis est, ut audius haustum extinctæ animæ momento aliquo speciem præbeat. Prodest & gingiuis & dentibus, uel per se commanducata. Tineas & reliqua uentris animalia pellit ex aceto & melle sumpta. Lingua quoque recens subiecta præstat, ne hydropici sitim sentiant. Coquitur plurimis modis in olla, quæ coniicitur in clibanum aut furnum, uel adipe aut luto illita, aut frustatim in patinis. Et cruda siccat, deinde conciditur, coquiturque in aceto, tum serpentium ictibus imponitur. Tosta quoque purgatur, & medium eius iterum in aqua coquitur. Vfus sic coctæ ad hydropicos. Ad urinam ciendam tribus obolis cum melle & aceto potæ. Item ad spleneticos & stomachicos, si non sentiant ulcus, quibus innatet cibus. Ad tormina, regios morbos, tussim ueterem cum suspirio. Discutit & folijs strumas, quadrinis diebus soluta. Furfures capitis, & ulcera manantia illita ex oleo cocta. Coquitur & in melle cibi gratia, maxime uti coctionem facias. Sic & interiora purgat. Rimas pedum sanat in oleo cocta, & mixta resinæ. Semen eius lumborum dolori ex melle imponitur. Pythagoras scillam in limine quoque ianuæ suspensam malorum medicamentorum introitum pellere tradit, Cate-
rum bul

rum bulbi ex aceto & sulphure uulneribus in facie medentur. Per se uero tritici neruorum contractioni, & ex uino porrigini: cum melle canum morsibus. Erasistrato placet cum pice. Sanguinem idem eos sistere tradit illitos cum melle. Alij si è naribus fluat, coriandrum & farinam adijciunt. Theodorus & lichenas ex aceto bulbis curat, & erumpentia in capite cum uino austero aut otio. Et bulbos epiphoris idem illinit, & sic lippitudini medetur. Aque uitia quæ sunt in facie, eorum rubentes maxime, in sole illiti, cum melle & nitro emendant: lentiginem cum uino, aut cucum cocto. Vulneribus quoque mire profunt per se, aut (ut Damion) ex mulso, si quinto die soluantur. Iisdem & auriculas fractas curat, & testium pituitas. In articularum doloribus miscent farinam. In uino cocti illiti uentri, duriem præcordiorum emolliunt. Dyfentericis in uino ex aqua celesti temperato dantur. Ad cõuulsa intus, cum sulphio pilulis fabæ magnitudine. Ad sudorem tussi illinuntur. Neruis utiles: ideo & paralyticis dantur. Luxata in pedibus qui sunt ruffi, ex his citissime sanant cum melle & sale. Venerem maxime Megarici stimulant. Hortensij partum cum sapa aut passo sumpti. Syluestres interaneorum plagas & uitia cum sulphio pilulis deuoratis sedant. Et satiuorum semen contra phalangia bibitur in uino. Ipsi ex aceto illinuntur contra serpentium ictus. Semen antiqui bibendum in infantiibus dabant. Flos bulborum tritus crurum maculas uarietatesque igne factas emendat. Diocles oculos hebetari ab ijs putat. Elixos assis minus utiles esse adijcit, & difficile concoqui ex ui uniuersiusque naturæ. Bulbinem Græci uocant herbam porræcis folijs, rubicundo bulbo. Hæc traditur uulneribus mire utilis duntaxat recentibus. Bulbus, quem uomitoriū uocant ab effectu, folia habet nigra, cæteris longiora.

De asparagis & corruda, & libyco, & orminio. Cap. x

Vtilissimus stomacho cibus asparagi, ut traditur. Cumino quidem addito inflatio uesicæ stomachi colicæ discutiunt, iisdem oculis claritatem afferunt. Ventrem leniter molliunt. Pectoris & sping doloribus intestinorumque uitijs profunt, uino cum coquuntur addito. Ad lumborum & renū dolores, semen trium obolorum pondere, pari cumini bibitur. Venerem stimulant. Vrinam cient utilissime, præterque quod uescicam exulcerant. Radix quoque plurimorum prædicatione trita, & in uino albo pora, calculos quoque exturbat, lumborum & renū dolores sedat. Quidam & ad uulvæ dolorem radicem cum uino dulci propinant. Eadem in aceto decocta cõtra elephantiasin proficit. Asparago trito cum oleo perunctum pungi ab apibus negant. Syluestrem asparagum aliqui corrudam, aliqui Libycum uocant, Attici orminium. Huius ad supradicta omnia efficacior uis, & candidiori maior. Regium morbum extenuat. Veneris causa aquam eorum decoctam bibi iubet ad heminam. Ad idem & semen ualet cum anetho, ternis utrunque obolis. Datur & ad serpentium ictus succus decoctus. Radix quoque miscetur radici marathri inter efficacissima auxilia. Si sanguis per urinam reddatur, semen asparagi, & apij, & cumini ternis obolis in uini cyathis duobus, quinque diebus Chrysippus dari iubet. Sic & hydropicis contrarium esse, quamuis urinam moueat, docet: Item Veneri: Vesicæ quoque nisi decoctum: quæ aqua si canibus detur, occidi eos. In uino decoctæ radicis succum si ore cõtineatur, dentibus mederi.

De apio, & apiastro, & helioselino, & oreoselino. Cap. xi

APio gratia uulgo est. Namque rami largis portionibus per iura innatant, & in condimentis peculiarem gratiam habent. Præterea oculis illitum cum melle, ita ut subinde foueantur feruenti fuceo decocti, alijsque membrorum epiphoris per se tritum, aut cum pane, uel polenta impositum, mire auxiliatur. Pisces quoque si ægrotent in piscinis, apio uiridi recreantur. Verum apud eruditos non aliud erutum terra in maiore sententiarum uarietate est. Distinguitur sexu. Chrysippus fœminam esse dicit crispioribus folijs & duris, crasso caule, sapore acri & feruido. Dionysius nigriorem, breuioris radicis, uermiculos gignentem. Ambo neutrum ad cibos admittendum, imò omnino nefas: nam id defunctorum epulis feralibus dicatum esse, uisus quoque claritati inimicum. Caule fœminæ uermiculos gigni. Ideoque eos qui ederint sterilefcere mares fœminasque. In puerperijs uero ab eo cibo comitiales

comitales fieri qui ubera hauriunt. Innocentior tamen esse marem. Eaꝫ causa est, ne inter nefastos frutices damnetur. Mammarum duritiam impositis folijs emollit. Suauiores aquas potui incoctum præstat. Succo maxime radices cum uino lumborū dolores mitigat. Eodem iure instillato grauitatem aurium. Semine urinam ciet, menstrua ac secūdos partus. Et si foueantur semine decocto, sūggillata reddit color. Cum oui albo illitum, aut ex aqua coctum potumꝫ renibus medetur. In frigida tritū oris ulceribus. Semē cum uino, uel radix cum ueteri uino uesticæ calculos frangunt. Semen datur & arquatis ex uino albo. Apiastrum Hyginus quidē melissophyllon appellat. Sed in cōfessa damnatione est uenenatū in Sardinia. Contextēda enim sunt omnia, ex eodē nomine apud Græcos pēdētia. Olusatrum quod hippofelinum uocant, aduersatur scorpionibus. Poto semine torminibus interaneis medetur. Itemꝫ difficultatibus urinæ semen eius decoctum ex mulso potum. Radix eius in uino decocta calculos pellit, & lumborum ac lateris dolores. Canis rabiosi moribus potum & illitum medetur. Succus eius algētes calefacit potus. Quartum genus ex eodem faciunt aliqui oreofelinon, palmum alto frutice ac recto, semine cumino simile, urinæ & menstruis efficax. Helioselino uis priuata contra araneos. Sed & oreofelinon fēminæ purgantur ē uino.

De petrofelino & ocimo.

Cap. xii

ALio genere petrofelinon quidam appellant in saxis natum, præcipuum ad uomitus, cas, cochlearibus binis succi additis in cyathum marrubij succi, atꝫ ita aquæ calidæ tribus cyathis. Addidere quidam buselinon, differens breuitate caulis a satiuo & radices colore ruffo, eiusdem effectus. Præualere contra serpentes potum & litum. Ocimū quoꝫ Chryssippus grauiter increpuit, inutile stomacho, urinæ, oculorum quoꝫ claritati. Præterea infaniam facere & lethargos & iocinoris uitia. Ideoꝫ capras id aspernari hominibus quoꝫ fugiendum censet. Adijciunt quidam, tritum si operiatur lapide, scorpionē gignere: commanducatum & in sole positum, uermes afferre. Afri uero, si eo die feriatur qui spiam à scorpione, quo ederit ocimum, seruari non posse. Quinimo tradunt aliqui manipulo ocimi cum cancris decem marinis uel fluuiatilibus trito, conuenire ad id scorpiones à proximo omnes. Diodorus in empiricis, etiam pediculos facere ocimi cibum. Secuta ætas acriter defendit, nam id esse capras. Nec minus ꝫ mentam & rutam scorpionum terrestrium ictibus, marinorumꝫ uenenis mederi ex uino, addito aceto exiguo. Vsu quoꝫ 30 compertum, deficientibus ex aceto odoratu salutare esse. Item lethargicis & inflammatis refrigerationi. Illitum capitis doloribus cū rosaceo, aut myrteo, aut aceto. Item oculorum epiphoris impositum ex uino. Stomacho quoꝫ esse utile, inflationes & ructum ex aceto dissoluere sumptum. Aluum sistere impositum, urinam ciere. Sic & morbo regio & hydropicis prodesse. Choleras eo & distillationes stomachi inhiberi. Ergo etiā celiacis Philistio dedit: & coctum dysentericis, & colicis Plistonico. Aliqui & in tenasmo & sanguinem excreantibus in uino, duritia quoꝫ præcordiorum. Illinitur mammis, extinguitꝫ lactis prouentum. Auribus utilissimum infantium, præcipue cum adipe anserino. Semen tritum & haustum naribus, sternutamenta mouet, & distillationes quoꝫ capiti. Illitum uuluas purgat in cibo ex aceto. Verrucas mixto atramento sutorio tollit. Venerem stimulat. 40 Ideo etiam equis asinisꝫ admissuræ tempore ingeritur.

De syluestri ocimo, & eruca, & nasturtio, & ruta.

Cap. xiii

Syluestri ocimo uis efficacior ad eadem omnia, peculiaris ad uitia quæ uomitionibus crebris contrahuntur. Vomiticisꝫ uulua, contraꝫ bestiarum morsus radix in uino est efficacissima. Erucæ semen scorpionū uenenis & muris aranei medetur. Bestiolas omnes innascentes corpori arceret. Vitia cutis in facie cum melle illitum. Lentigines ex aceto. Cicatrices nigras reducit ad candorem cum felle bubulo. Aīūt uerbera subituris potum ex uino, duritiam quandam contra sensum induere. In cōdiendis obsonijs tanta est suauitas, ut Græci euzomon appellauerint. Putant subtrita eruca si foueātur oculi, claritatem restitui. Tullim

tui. Tussim infantium sedari. Radix eius in aqua decocta fracta ossa extrahit. Nam de uenere stimulanda diximus: tria folia syluestri erucæ sinistra manu decerpta, & trita in aqua multa si bibantur. E contrario nasturtiū uenerem inhihet, animū exacuit. Vt diximus, duo eius genera. Album purgat, detrahit bilem porum in aqua x. pondere. Cum lo mento strumis illitum opertumq; brassica præclare medetur. Alterum est nigrius, quod capitis uitia purgat. Visum clarificat. Cōmotas mentes sedat ex aceto sumptum. Lienem ex uino potum, uel cum fico. Tussim ex melle, si quotidie ieiuni fumant. Semen ex uino omnia intestinorum animalia pellit, efficacius addito mentastro. Prodest & contra suspiria & tussim cum origano & uino dulci. Pectoris doloribus decoctum in lacte caprino, 10 Panos discutit cum pice, extrahitq; corpori aculeos. Er maculas illitum ex aceto. Contra carcinomata adijcitur ouorū album. Er lenibus illinitur ex aceto. Infantibus uero è melle utilissime. Sestius adijcti ustim serpentes fugare, scorpionibus resistere. Capitis dolores contrito & alopecias emendari addito sinapi, grauitatem aurium trito imposito auribus cum fico. Dentium dolores infuso in aureis succo. Portiginem & ulcera capitis cum adipe aserino. Furunculos concoquit cum fermento. Carbunculos ad suppurationē perducit, & rumpit. Phagedanas ulcerum expurgat cum melle. Coxendicibus & lumbis cū polenta ex aceto illinitur: Item licheni: Item unguibus scabris, quippe natura eius caustica est. Optimum autem Babylonium. Syluestri uero ad omnia ea effectus maior. In præcipuis autē medicaminibus ruta est. Latiora satiuæ folia, rami fruticosiores. Syluestris horrida 20 ad effectum est, & ad omnia acrior. Succus exprimitur, tusa ea & aspersa modice aqua, & in pyxide Cypria asseruatur. Hic copiosior datus ueneni noxiā obtinet, in Macedonia maxime iuxta flumen Alyacmon. Mirumq; cicutæ succo extinguitur, adeo etiam uenenum uenena sunt, quando cicutæ succus prodest manibus colligentium ruram. Careum inter prima immiscetur antidotis, præcipueq; Galatica. Quacūq; aūr ruta & per se pro antidoto ualet, folij tritis, & ex uino sumptis. Contra aconitum maxime & uiscum. Item fungos, siue in potu detur, siue in cibo. Simili modo contra serpentium ictus, utpote cum mustela dimicaturæ cum his, rutam prius edendo se muniant. Valent & contra scorpionum ictus, & araneorum, apum, crabronum, uesparum aculeos, & cantharidas, ac sala mandras, canisue rabiosi morsus: acerbuli mensura succus è uino bibitur, & folia trita 30 uel cōmanducata imponūt cum melle & sale, uel cū aceto & pice decocta. Succo uero perunctos aut eam habentes, negant feriri ab his maleficijs. Serpentesq; si uratur ruta, nidorem fugere. Efficacissima tamen est syluestris radix cum uino sumpta, eandē adijciūt efficaciorē esse sub dio potam. Pythagoras & in hac marem minoribus herbaceiq; coloris folijs à scemina discreuit: eam lætioribus folijs & colore. Idem oculis noxiā putauit salū, quoniam scalpores & pīctores hoc cibo utūtur oculorum causa. Cum pane quoq; uel nasturtio satiuæ atq; syluestris propter uisum. Vt aiunt, multi succo eius cum melle Antico inūcti discusserunt caligines, uel cum lacte mulieris puerum enixæ, uel puro succo angulis oculorum tactis. Epiphoras cum polenta imposito. Lenit autem capitis dolores pota cum uino, aut cum aceto & rosaceo illita. Si uero sit cepheale, cum farina hordea 40 cea, uel aceto. Eadem cruditates discutit, mox inflationes, dolores stomachi ueteres. Vulus aperit, corrigitq; cōuersas illira in melle toto uentre & pectore. Hydropicis cū ficu, & decocta ad dimidias partes, potaq; ex uino. Sic bibitur, & ad pectoris dolores, laterumq; & lumborum, tusses, suspiria: pulmonum, iocinerum, renum uitia: horros frigidos. Ad crapulæ grauedines, decoquantur folia poturis: Et in cibo uel cruda, uel decocta cōditæ uel prodest. Itē torminibus in hyssopo decocta, & cum uino. Sic & sanguinē sistit interiorē, & narium indira, sic & collutis dentibus prodest. Auribus quoq; in dolore succus infunditur, custodito ut diximus modo. E syluestri uero contra tarditatem & sonitum cum rosaceo, uel cum laureo oleo, aut cumino & melle. Succus & phreneticis ex aceto tritæ instillatur in tempora & cerebrum. Adiecerunt aliqui & serpyllū, & laurū, illinentes capita, & I colla

colla. Dederunt & lethargicis ex aceto olfaciendum. Dederūt & comitialibus bibendum decocta succum in cyathis quatuor ante accessiones, quarū frigus intolerabile est: Altiōsisq; crudam in cibo. Vrinam quoq; uel cruentam pellit. Fœminarū etiā purgationes, secundasq; etiā emortuos partus, ut Hippocrati uidetur, ex uino dulci nigro pota. Itaq; illitam & uuluarum causa etiā suffire iubet. Diocles & cardiacis imponit ex aceto & melle cum farina hordeacea. Et contra ileum decocta farina in oleo, & uelleribus collecta. Multiuero & contra purulentas excreationes sicca drachmas duas, sulphuris unam & dimidiam sumi censent: Et contra cruentas, ramos tres in uino decoctos. Datur & dysenteridis cum caseo in uino cōtrita. Dederūt & cum bitumine infracta potioni propter anhelitum: Ex alto lapsis seminis tres uncias. Olei libra, uiniq; sextario illinitur cum oleo coctis folijs partibus quas frigus adusserit. Si urinam mouet (ut Hippocrati uidetur) mirum est quodam dare uelut inhibentem potui contra incontinentiā urinæ. Psoras & lepras cum melle & alumine illita emendat. Item uirilignes, uerrucas, strumas, & similia, cum strychno & adipe suillo ac taurino seuo. Item ignem sacrum ex aceto & oleo, uel psummythio: Carunculum ex aceto. Nonnulli laserpitium unā illini iubent, sine quo epinyctidas pustulas curant. Imponunt & māmīs turgētibus decoctā, & pituitæ eruptionibus cum cera. Testium uero epiphoris cum ramis laureæ teneris, adeo peculiari in uisceribus his effectu, ut syluestri ruta cum axungia ueteri illitos ramices sanari prodant. Fracta quoq; membra semine trito cum cera imposito. Radix rutæ sanguinem oculis suffusum, & in toto corpore citatrices aut maculas illita emendat. Ex reliquis quæ traduntur, mirum est, cum feruentē rutæ naturam esse conueniat, fasciculum eius in rosaceo decoctum addita uncia aloes, perunctis sudorē reprimere. Itemq; generationes impediri hoc cibo, ideo profluvio genitali datur, & uenerem crebro per somnia imaginantibus. Præcauendum est grauidis, abstineant hoc cibo, necari enim partus inuenio. Eadem ex omnibus satis quadrupedū quoq; morbis in maximo usu est, siue difficile spirantibus, siue contra maleficorum animalium ictus: infusa per nares ex uino: aut si sanguisfuga exhauserit, ex aceto: & quocunq; in simili morborum genere, ut in homine temperato.

De mentastro, & menta, & pulegio, & nepeta, & de cumino. Cap. XIII.

Mentastrum syluestris menta est, differēs specie foliorum quasi figura ocimi, pulegij colore. Propter quod quidā syluestre pulegium uocant. Iis cōmanducatis & impo-
sitis sanari elephantiasin, Magni Pompeij etate, fortuito cuiusdam experimento propter
pudorem facie illita, compertum est. Eadem illinuntur bibūturq; aduersus scolopendras,
& serpentium ictus, drachmis duabus in uini cyathis duobus. Aduersus scorpionū ictus
cum sale, oleo & aceto. Item aduersus scolopendras ius decocti. Aduersusq; omnia ueno-
na seruantur folia arida, ad farinæ modum. Substratum uel accensum fugat scorpiones.
Potū fœminas purgat à partu, sed partus necat. Orthopnoicis, torminibus cholericis es-
ficacissimum: Item lumbis, podagris impositum. Succus auribus uermínosis instillatur.
in regio morbo bibitur. Strumis illinitur. Somnia ueneris inhibet. Tineas pellit ex aceto
potum. Contra porriginem ex aceto infunditur capiti in sole. Menta ipsius odor ani-
mum excitat, & sapor auiditatem in cibis, ideo embammatum mixturæ familiaris. Ipsa ace-
scere aut coire denseriq; lac non patitur. Quare lactis potionibus additur, ne huius co-
gulati potu strangulentur. Data in aqua aut mulso, eadem ui resistere & generationi cre-
ditur, cohibendo genitalia densari. Æque maribus ac fœminis sistit sanguinem, & purga-
tiones fœminarum inhibet. Cum amylo ex aqua pota, celiacorum impetus. Syrtion
& uomicas uulæ curauit. Ille & iocinerum uitia ternis obolis ex mulso datis. Item sangui-
nem excreantibus in sorbitionem. Vlcera in capite infantium mire sanat. Arterias humi-
das siccat, siccas astringit. Pituitas corruptas purgat in mulso & aqua. Voci succus sub cet-
tamine utilis duntaxat, qui & gargarizatur uua cum ēte, adiecta ruta & coriandro ex lacte.
Vtilis & contra tonsillas cum alumine, linguæ aspera cum melle. Ad conuulsa intus per
se

se, uitijsq; pulmonis. Singultus & uomitus sistit cum succo granati, ut Democritus mon-
 strat. Recentis succus narium uitia spiritu subductus emendat. Ipsa trita choleras in aceto
 quidem pota. Sanguinis fluxiones intus. Ileum etiam imposita cum polenta, etsi mam-
 mæ tendantur. Illinitur & temporibus in capitis dolore. Sumitur & contra scolopendras,
 & scorpiones marinos, & ad serpentes. Epiphoris illinitur, & omnibus in capite eruptio-
 nibus, item sedis uitijs. Intertrigines quoq; uel si teneatur tantum, prohibet. Auribus cum
 mulso instillatur. Aiunt & lienî mederi eam in horto gustatam, ita ne uellatur: si is qui
 mordeat, dicat se lienî mederi per dies ix. Arida quoq; farinam tribus digitis apprehen-
 sam, & stomachi dolorem sedare in aqua: & similiter aspersa in potionē, uentris animalia
 10 expellere. Magna societas cum hac ad recreandos defectos animo pulegio, cum surculis
 suis in ampulas uitreas aceti utriusq; deiectis. Qua de causa dignior è pulegio corona uer-
 tiginî quàm è rosis, cubiculis nostris pronunciata est. Nam & capitis dolores imposita di-
 citur leuare. Quin & olfactu capita tueri contra frigorū æstusq; iniuriā, & ab siti tra-
 ditur: neq; æstare eos, qui duos è pulegio surculos impositos auribus in sole habeant.
 Illinitur etiam in doloribus cum polenta & aceto. Fœmina efficacior. Est autem hæc flore
 purpureo. Mas candidum habet. Nauseas cum sale & polenta in frigida aqua pota inhî-
 bet. Sic & pectoris ac uentris dolorem. Stomachi autē ex aqua item rosiones sistit, & uo-
 mitiones cū aceto & polenta. Intestinorū uitia melle decocta & nitro sanat. Vrinam pellit
 ex uino: & si aminæum sit, & calculos, & interiores omnes dolores. Ex melle & aceto sedat
 20 menstrua, & secundas. Vuluas conuersas corrigit. Defunctos partus ejicit. Semen obmu-
 tescentibus olfactu admouetur. Comitialibus in aceto cyathi mensura datur. Si aquæ in-
 salubres bibendæ sint, tritū inspergitur. Salitudines corporis, si cū uino tradatur, minuit.
 Nervorū causa & in cōtractione cū sale & aceto & melle cōficatur opisthotono. Bibitur
 ad serpentium ictus decoctum: Ad scorpionum in uino tritum, maxime quod in siccis na-
 scitur. Ad oris exulcerationes, ad tussim efficax habetur. Flos recentis incensus, pulices ne-
 carodore. Xenocrates pulegij rami lana inuolutum, in tertianis ante accessionem olfa-
 ctandū dari, aut stragulis subijci, & ita collocari ægrū, inter remedia tradit. Syluestri eadē
 uis efficacior est quod simile est origano, minoribus folijs q̃ satium, & à quibusdam di-
 ctamnus uocatur. Gustatū à pecore caprisq; balatum concitat. Vnde quidam Græci li-
 30 teras mutantes blechon uocauerunt. Natura tam feruens est, ut illitas partes exulceret.
 In tussi ex perfrictione fricari ante balnea conuenit, & ante accessionum horrorem con-
 uulsis & torminibus. Podagris mire prodest. Epaticis cum melle & sale bibendum datur;
 pulmonū uitia excreabilia facit. Ad lienem cum sale utile est, & uesicæ, & supirijs, & infla-
 tionibus decoctum succo æqualiter, & uuulas corrigit: & contra scolopendram terrestrem
 uel marinam, item scorpiones, priuatimq; ualet contra hominis morsum. Radix contra
 increscentia ulcera recens potentissima. Arida uero cicatricibus decorem affert. Item pu-
 legio est nepetæq; societas. Decocta enim in aqua ad tertias discutunt frigora, mulie-
 rumq; menstruis profunt. Et æstate sedant calores. Nepeta quoque uires contra serpen-
 tes habet. Fumum ex ea nidoremq; fugiunt, quam & substernere in metu obdormitiū/
 40 ris utile est. Tusa ægilopis imponitur, & capitis doloribus recens cum tertia parte panis
 temperata aceto illinitur. Succus eius instillatus naribus supinis, profluvium sanguinis
 sistit. Item radix, quæ cum myrti semine in passo tepido gargarizata anginis medetur.
 Cuminum syluestre est prætenue, quaternis aut quinis folijs, ueluti serratis. Sed satiuo
 magnus usus, in stomachi præcipue remedijs. Discutit pituitas & inflationes, tritum &
 cum pane sumptū, uel potum ex aqua uinoq;: tormina quoq; & intestinorum dolores.
 Veruntamen omne pallorem bibentibus gignit. Ita certe ferunt Portij Latronis clari
 inter magistros dicendi adfectatores similitudinem coloris studijs contracti imitatos: &
 paulo ante Iuliū Vindicem adfectorem illum à Nerone libertatis, captatione testamenti

liclenocinatum. Narium sanguinem pastillis inditum, uel ex aceto recēs sūtit. Et oculorū epiphoris per se impositum, tumentibus cum melle prodest. Infantibus imponi in uentre satis est. Morbo regio in uino albo à balineis datur.

De cumino Æthiopico, quod urinam stringit, & de cappari, & de ligustico siue panace, & cunila bubula.

Cap. xv

A Æthiopicum maxime in posca illinitur cum melle. Africano priuatim urinā incontinentiam cohiberi putant. Satium datur ad iocineris uitia tostum, tritum in aceto. Item ad uertiginem. Is uero quos aciore uī urina mordeat, in dulci tritum uino. Ad uuluarum uitia in uino: præterq̃ impositis uellere folijs: testium tumoribus, tostū, tritumq̃ cum melle, aut rosaceo & cera. Syluestre ad omnia eadem efficacius. Præterea ad serpentes cum oleo, ad scorpiones, ad scolopendras. Sistit & uomitionem nauasq̃ ex uino, quantum apprehenderit tres digiti. Propter eolum quoq̃ bibitur, illiniturq̃, uel peniculis feruens ad primum fascijs. Strangulationes uuluarū potū in uino aperit, tribus drachmis in tribus cyathis uini. Auribus instillatur ad sonitus atque tinnitus cum seuo uitulino, uel melle. Sugillatis illinitur cum melle, & uua passa, & aceto. Lentigini nigræ ex aceto. Est cumino simillimum, quod Græci uocant ammi. Quidam uero Æthiopicum cum sinum id esse existimāt. Hippocrates regium appellat, uidelicet, quia efficacius in Aegypto iudicauit. Pleriq̃ alterius naturæ in totum putant, quoniam sit exilius & candidius. Similis autem & huic usus. Nanq̃ & panibus Alexandrinis subigitur, & condimentis interponitur. Inflationes & tormina discutit. Urinam & menstrua ciet. Sugillata & oculorum epiphoras mitigat. Cum lini semine scorpionum ictus in uino potum drachmis duabus priuatimq̃ cerastarū, cum pari portione myrrhæ. Colorem quoq̃ bibentium similiter mutat in pallorem. Sufficium cum uua passa aut resina, uuluas purgat. Tradunt facilius cōcipere eas, quæ odorentur id per coitū. De cappari satis diximus inter peregrinos frutices. Non utendum trasmarino. Innocentius Italicum est. Ferunt, eos qui quotidie id edunt, paralyssi non periclitari, nec lienis doloribus. Radix eius uertiligines albas tollit, si trita in sole fricentur. Splenetis prodest in uino potu radicis cortex duabus drachmis, dempro balnearum usu. Feritq̃ xxxv. diebus per urinam & aluum totū lienem emitti. Bibitur in lumborum doloribus ac paralyssi. Dentium dolores sedat tritum ex aceto semen decoctū, uel manducata radix. Infunditur & aurīū dolori decoctū oleo. Vlcera quæ phagedænas uocant, folia & radix recens cum melle sanāt. Sic & strumas discutit radix. Parotidas uermiculosq̃ cocta in aqua. Iocineris quoq̃ malis medetur. Dant & ad tineas in aceto & melle. Oris exulcerationes in aceto decocta tollit, stomacho inutiles esse inter autores conuenit. Ligusticum aliqui panacem uocant, stomacho utile est. Item conuulsionibus & inflationibus. Sunt & qui cunilam bubulam appellauerint, ut diximus, falso.

Item de cunila bubula, gallinacea siue origano heracleotico, cunilagine molli, libanotide, cunila satia & montana.

Cap. xvi

C Vnilæ præter satiaū plura sunt in medicina genera. Quæ bubula appellatur, semen pulegij habet, utile ad uulnera cōmanducatum impositumq̃, ut quinto post die sol uatur. Contra serpentes quoq̃ in uino bibitur, ac tritum plage imponitur. Vulnera ab ijs facta perfricantur. Item testudines cū serpentibus pugnaturæ hac se muniunt: quidamq̃ in hunc usum panacem uocant. Sedat & tumores, & uirilium mala sicca, uel folijs tritis, in omni usu mire congruens ex uino. Est alia cunila, gallinacea appellata nostris, Græcis origanum heracleoticum. Prodest oculis trita addito sale. Tuslim quoque emendat & iocinerum uitia. Laterum dolores cum farina, oleo & aceto in sorbitionem temperata. Præcipue uero serpentium morsus. Tertium genus est eius, quæ à Græcis mascula, à nostris cunilago uocatur, odoris foedi, radicis lignosæ, folio aspero. Vires eius uehementissimas in omnibus generibus earum tradunt. Manipulo quoq̃ eius abiecto, omnes è tota domo blattas conuenire ad eam. Priuatim aduersus scorpiones ex posca pollere. Tribus folijs ex oleo

ex oleo peruncto homine, fugari serpentes. Econtrario quæ mollis uocatur, pilosioribus folijs ac ramis, & aculeatis, trita mellis odorem habet, digitis tactu eius coherescens. Altera thuris, quam libanotidem appellamus. Medetur utraq; contra serpentes ex uino uel aceto. Pulices etiã contritæ cum aqua sparæ necant. Satiua quoque suos usus habet. Succus eius cum rosaceo auriculas iuuat. Ipsa ad ictus bibitur. Fit ex ea montana, serpyllo similis, efficax contra serpentes. Vrinam mouet, purgat & à partu mulieres. Concoctio nem mire adiuuat, & ad cibos auiditatem. Vtraq; uel in cruditate ieiunis in potione aspersa. Luxatis quoq; utilis. Contra uespærum & similes ictus, ex farina hordeacea & polca, utilissima. Libanotidis alia genera suis dicentur locis.

De piperiti & origano, & oniti prasio, & tragorigano, & heraclio, & lepidio, & de gith, siue melanthio, & aniso.

Cap. xvii

Piperitis quam & siliquastrum appellauimus, contra morbos comitiales bibitur, Castore taliter demonstrante. Caule rubro & longo, densis geniculis, folijs lauri, semine albo, tenui, gustu piperis. Vtilis gingiuis, dentibus, oris suauitati & ructibus. Origanum quod in sapore cunilam æmulatur, ut diximus, plura genera in medicina habet, & onitin uel prasion appellant, non dissimile hyssopo. Priuatim eius usus contra torsiones stomachi in tepida aqua, & cruditates. Contra araneos scorpionesq; in uino albo. Luxata & incussa in aceto, & oleo, & lana. Tragoriganon similis est serpyllo syluestri. Vrinã ciet, tumores discutit, contra uiscum potum uiperæq; ictum efficacissimum, stomachoq; actiua ructanti & præcordijs. Tussientibus quoque cum melle datur, & pleuriticis, & peripneumoniacis. Heracium quoq; tria genera habet, nigrius latoribus folijs, glutinosum. Alterû exilioribus, molliusq;, samplucho non dissimile, quod aliqui prasion uocare malunt. Tertium est inter hæc medium, minus quàm cætera efficax. Optimum autem Creticum. Nam & iucunde olet. Proximum Smyrnæum. Deinde heracleoticum ad potum utilius, quod onitin uocant. Communis autem usus serpentes fugare, Percussis esui dare decoctum, Potu urinam ciere, Ruptis, conuulsis mederi cum panacis radice, Hydropticis cum fico, aut cum hyssopo, acetabuli mensuris decoctû ad sextam. Item ad scabiem, pruriginem, psoras in descensione balnearum. Succus auribus infunditur cum lacte mulieris. Tonsillis quoq; & uuis medetur, Capitis ulceribus. Venena opij & gyphi extinguit decoctum, si cum cinere & uino bibatur. Alium mollit acetabuli mensura. Sugillatis illinitur. Item dentium dolori, quibus etiam & candorem facit, cû melle & nitro. Sanguinem narium sistit. Ad parotidas decoquitur cum hordeacea farina. Ad arterias asperas cû galla & melle teritur. Ad lienem folia cû melle & sale. Crassiores pituitas & nigras extenuat coctû cum aceto & sale sumptum paulatim. Regio morbo tritu cum oleo in nares infunditur. Lassi perunguntur ex eo, ita ut ne uenter attingatur. Epinyctidas cum pice sanat. Furunculos aperit cum fico trita. Strumas cum oleo & aceto & farina hordeacea. Lateris dolores cupi fico illitum. Fluxiones sanguinis in genitalibus tusum, ex aceto illitû. Reliquias purgationum à partu. Lepidium inter urentia intelligitur. Sic & in facie cutem emendat exulcerado, ut tamen cera & rosaceo facile sanetur. Sic & lepras & psoras tollit semper fa-
cile, & cicatricum ulcera. Tradunt in dolore dentium adalligatû brachio qua doleat, com-
pescere dolorem. Gith ex Græcis, alij melanthion, alij melaspermon uocant, Optimum quàm excitatissimi odoris, & quàm nigerrimum. Medetur serpentium plagis & scorpionum. Illini ex aceto ac melle reperio, incensoq; serpentes fugari. Bibitur drachma una contra araneos. Distillationem narium discutit tusum in linteolo olfactum. Capitis dolores illitum ex aceto & infusum naribus. Cum irino oculorû epiphoras & tumores. Dentium dolores coctum cum aceto. Vlcers oris tritum aut commanducatum. Item lepras & lentigines ex aceto. Difficultates spirandi addito uino potum. Duritias tumoresq; ueteres & suppuraciones illitum. Lac mulierum auget continuis diebus sumptum. Colligitur suc-

cus eius, ut hyoscyami. Similiter largius uenenum est, quod miremur, cum semen gratissi-
me panes etiam condiat. Oculos quoque purgat, urinam & menses ciet. Quinimo linte-
lo alligatis tantum granis .x .x .x. secundas trahi reperio. Aiuunt & clauis in pedibus me-
deri tritum in urina: culices suffitu necare. Item muscas. Et anisum aduersus scorpiones ex
uino bibitur. Pythagoræ inter pauca laudatum, siue crudum, siue decoctum. Item uiride
aridum uē, omnibus quæ conduntur, quæque intinguntur desideratum. Panis etiam cru-
stis inferioribus subditum. Saccis quoque additur. Cum amaris nucibus uina commen-
dat. Quin ipsum oris halitum iucundiores facit, fetoremque tollit manducatum matu-
rinis cum smyrneo, & melle exiguo, mox uino collutum. Vultum iuniorem præstat. In-
somnia leuat suspensum in puluino, ut dormientes olfaciant. Appetentiam ciborum præ-
stat, quando id quoque inter artificia delicie fecere, ex quo labor desijt cibos postere. Ob
has causas quidam anicetum id uocauere. Laudatissimum est Creticum, proximum Ægy-
ptium. Hoc ligustici uicem præstat in condimentis. Dolores capitis leuat suffitum natibus.
Epiphoris oculorum ē uino radicem eius tinsam imponitur. Iollas ipsum cum croco pari mo-
do & uino, & per se tritum cum polenta ad magnas fluxiones extrahendaque, si qua in ocu-
lis inciderint. Narium quoque carcinodes consumit illitum ex aqua. Sedat anginas cum
melle & hyssopo ex aceto gargarizatum. Auribus infunditur cum rosaceo. Thoracis pi-
tuitas purgat tostum, cum melle sumptum melius. Cum acetabulo anisi nuces amaras l.
purgatas tere in melle ad tussim. Facillime uero anisi drachmæ tres, papaueris duæ mi-
scentur melle ad fabæ magnitudinem, & ternis diebus sumuntur. Præcipuum autem est
ad ructus, ideo inflationibus stomachi, & intestinorum torminibus, & cœliaci medetur.
Singultus & olfactum decoctum potumque inhibet. Folij decoctis digerit cruditates.
Succus decocti cum apio olfactus sternutamēta inhibet. Potum somnum concitat. Cal-
culos pellit. Vomitiones cohibet, & præcordiorum tumores. Et pectorum uitij, neruis
quoque quibus succinctum est corpus, utilissimum. Prodest eius & capitis doloribus in-
stillari succum cum oleo decocti. Non aliud utilius uentri & intestinis putant, ideo dysen-
tericis & in tenasmo datur tostum. Aliqui addunt & opium, pilulis in die ternis lupini ma-
gnitudine in uini cyatho dilutis. Dieuches & ad lumborum dolores succo usus est. Se-
men hydropicis & cœliaci dedit tritum cum menta ē uino, radicem & ad renes. Dalion
herbarius parturientibus ex eo cataplasma imposuit cum opio: Item uuluarum dolori.
Deditque bibendum cum anetho parturientibus. Phreneticis quoque illinunt uel recens cum
polenta. Sic & infantibus comitiali uitio aut contractiones sentientibus. Pythagoras
quidem negat corripui uitio comitiali in manu habentes. Ideoque quamplurimum domi-
serendum. Parere quoque facilius olfactantes. Et statim à partu dandum potui polenta
asperfa. Sosimenes contra omnes duritias ex aceto usus est eo: & contra lassitudines, in
oleo decoquens addito nitro. Semine eius poto, lassitudinis auxilium uiatoribus spon-
dit. Heraclides ad inflationes stomachi semen tribus digitis cum castorei oboli duobus
ex mulso dedit. Similiter ad uentris aut intestinorum inflationes. Et orthopnoicis, quod
ternis digitis prehenderit seminis, tantundem hyoscyami cum lacte asinino. Multi uomi-
turis acetabula eius & folia lauri decem trita in aqua, bibenda inter cenā suadent. Stran-
gulationes uulvæ, si manducetur & linatur calidum, uel si bibatur cum castoreo in aceto
& melle, sedat. Vertigines à partu cum semine cucumeris & lini pari mensura trinum di-
gitorum, uini albi tribus cyathis discutit. Tlepolemus ad quartanas trinis digitis semi-
nis anisi & scœniculi usus est, in aceto & mellis cyatho uno. Lenit articulares morbos, cum
amaris nucibus illitum. Sunt qui & aspidum uenenis aduersari naturam eius putent. Uri-
nam ciet. Sitim cohibet. Venerem stimulat. Cum uino sudorem leniter præstat. Vestes
quoque à tinea defendit. Efficacius semper recens & quo nigrius. Stomacho tamen inu-
tile est præterquam inflato.

De anetho & sagapeno, & de papauere albo & nigro, & quomodo succus herbarum colligendus est, & de opio.

Cap. xviii

A Nethum quoque ructus mouet, & tormina sedat. Aluū sistit. Ephiphoris radices illinuntur ex aqua uel uino. Singultus cohibet semen feruens, olfactū. Sumptum ex aqua, sedat cruditates. Cinis eius uuam in faucibus leuat: oculos & geniturā hebetat. Scapopentum quod apud nos gignitur, in totū transmarino alienatur. Illud enim ammoniacum lachrymę simile, sagapenon uocatur. Prodest laterū & pectoris doloribus, cōuulsis, tussibus ueteribus excreationibusque, præcordiorū tumoribus. Sanat & uertigines, tremulos, opisthotonicos, lienes, lumbos, perfrictiones. Datur & olfactandū ex aceto in strangulatu uulnere. Cæteris & potu datur, & cū oleo infricatur. Prodest & contra mala medicamenta. Papaueris satui diximus genera & sponte nascentis alia promissimus. Sed satui albi calyx ipse teritur, & ē uino bibiē somni causa. Semen elephanti medet. E nigro papauere sapor gignitur scapo inciso, ut Diagoras suadet, cū turgescit: ut lollas, cum deflorescit hora diei sereni, hoc est, cum ros in eo exaruerit, Incidi iubet sub capite & calyce. Nec in alio genere ipsum inciditur caput. Succus & hic, & herbæ cuiuscūque, lana excipitur: aut si exiguus est, ungue pollicis ut lactucis, & postero die magis quod inaruit. Papaueris uero latus densatur, & in pastillos tritus in umbra siccatur, nō ut soporifera modo, uerū si opio siot hauriatur etiam mortifera per somnum: opion uocant. Sic scimus interemptum Lici nū Cecinnæ prætorij uiri patrē in Hispania Bauili, cum ualetudo impatibilis odiū uitæ fecisset, Item plerosque alios. Qua de causa magna cōcertatio exitit. Diagoras & Erasistratus in totum damnauere, ut mortiferum, infundi uerantes. Præterea quoniā uisui noceret. Addidit Andreas, ideo non protinus excæcari eo, quoniam adulteraretur Alexādrig. Sed postea usus eius non improbatum est medicamento nobili, quod diacodion uocant. Semine quoque eius trito in pastillos, ē lacte utuntur ad somnum. Item ad capitis dolores cum rosaceo. Cum hoc & auritū dolori instillatur. Podagris illinitur cū lacte mulierū. Sic & folijs ipsis utitur. Item ad sacros ignes & uulnera ex aceto. Ego tamen dānauerim collyrijs addi: multoque magis quas uocāt lexi-pyretas, quasque pepticas & celiacas. Nigrum tamen cœliacis in uino datur. Satiuū omne magis rotundat capita. At syluestri longū ac pusillum, & ad oēs effectus ualentius. Decoquitur & bibitur contra uigilias, eadēque aqua fouent ora. Optimū in siccis, & ubi raro pluit. Cū capita ipsa & folia decoquantur, succus meconium uocatur, multum opio ignauior. Experimentum opij est primū odore: syncerum enim perpeti non est, mox in lucernis, ut pura luceat flamma, aut extinctū demum oleat, quę in fucato nō eueniūt. Accenditur quoque difficilius, & crebro extinguitur. Est synceri experimentū & in aqua, quia nebula innatat: fictū in pustulas coit. Sed maxime mirum, æstiuo sole deprehendi, Syncerum enim sudat, & se diluit, donec succo recenti simile fiat. Mnesicles optime seruari putat hyoscyami semine adiecto. Alij in faba.

De erratico & ceratiti, & glaucio siue paralio, & heraclio siue aphro, & de diacodio, & tithymalo.

Cap. xix

Inter satia & syluestria medium genus, quoniam in aruis sed sponte nasceretur, rhœtam uocauimus & erraticum. Quidam id desertum protinus cum toto calyce mandunt. Aluum exinaniant capita quinque decocta in uini tribus heminis pota, & somnū faciunt. Syluestrium unum genus, ceratitin uocāt, nigrū, cubitali altitudine, radice crassa & corticosa, calyculo inflexo ut cornicula. Folia minora & tenuiora quæ cæteris syluestribus, semen exile. Tempestiuū est messibus. Aluū purgat dimidio acetabulo in mulso. Folia tria cum oleo, argema iumentorum sanāt. Radix acetabuli mensura cocta in duobus sextarijs ad dimidias, datur ad lumborum uitia & iocineris. Carbunculis medentur ex melle folia. Quidam hoc genus glaucion uocant, alij paralion. Nascitur enim in afflatu maris, aut nitroso loco. Alterum ē syluestribus genus heraclion uocatur, ab alijs aphron,

I 4 folijs

folijs (si procul intuearis) speciem passerū præsentantibus, radice in summa terræ cute, semine spumeo. Ex hoc lina splendorē trahunt æstate. Tunditur in pila comitialibus morbis, acetabuli mensura in uino albo. Vomitiones enim facit. Medicamento, quod diacodion & arteriace uocatur, utilissimum. Fit autem huius papaueris aut cuiuscunque syluestris capitibus cxx. in aquæ cœlestis sextarijs tribus biduo maceratis, in eademque discotis, deinde saccatis, iterumque cum melle decoctis ad dimidias partes uapore tenui. Addidere postea drachmas senas croci, hypocisthidis, thuris, acacię, & passii Cretici sextarium. Hæc ostentatione, simplex quidem & antiqua illa salubritas, papauere & melle constat. Tertium genus est tithymalon, mecona uocāt, alij paralion, folio leui, albo, capite magnitudinis fabæ. Colligitur uua florente. Siccatur in umbra. Semen potum purgat aluū, dimidio acetabulo in mulso. Cuiuscunque autem papaueris caput uiride, uel siccum, illitū epiphoras oculorum lenit. Opium ex uino metaculo si protinus detur, scorpionum ictibus resistit. Aliqui hoc tantum nigro tribuunt, si capita eius uel folia terantur.

De portulaca siue peplio, coriandro & atriplici.

Cap. xx

Est & portulaca quam peplion uocant, non multum satiaua efficacior. Cuius memora biles usus traduntur. Sagittarum uenena, & serpentium hæmorrhoidum & presterum restringi, pro cibo sumpta, & plagis imposita extrahi. Item hyosciami, pota e passo expresso succo. Cum ipsa non est, semen eius simili effectū prodest. Resistit & aquarū uirtijs, capitis dolori, ulceribusque in uino tusa & imposita. Reliqua ulcera comanducata cum melle sanat. Sic & infantium cerebro imponitur, umbilicoque prociduo. In epiphoris uero omnium, fronte temporibusque cum polenta. Sed ipsi oculis, e lacte & melle. Eadem, si procident, prodest, folijs tritis cum corticibus fabæ. Pustulis cum polenta & sale, & aceto. Vlcera oris, tumoremque gingiuarum comanducata cruda sedat, Item dentitium dolores. Tonsillarum ulcera, succus decoctæ. Quidam adiecere paulum murræ. Nam & mobiles dentes stabilis comanducata. Cruditates sedat, uocemque firmat, & sitim arceat. Ceruicis dolores, cum galla & lini semine pari mensura sedat. Mammarum uitia, cum melle aut cimolia creta. Salutaris & suspiriosis, semine cum melle hāusto. Stomachum in acetarijs sumpta corroborat. Ardentibus febribus imponitur cum polenta. Et aliis manducata refrigerat etiam intestina. Vomitiones sistit. Dysenteria & uomicis estur ex aceto, uel bibitur cum cumino. Tenasms autem cocta, & comitialibus cibo uel potu prodest. Purgationibus mulierum, acetabuli mensura in sapa. Podagris calidis, cum sale illita, & sacro igni. Succus eius potus renes iuuat, ac uescas. Ventris animalia pellit. Ad uulnerum dolores, ex oleo cum polenta imponitur. Neruorum duritias emollit. Metrodorus, qui ἐπιτομὴν τῆς διχοτομουμένης scripsit, purgationibus à partu dandam censuit. Venerem inhibet, Venerisque somnia. Prætorij uiri pater est, Hispaniæ princeps, quem scio propter impatibiles uuæ morbos, radicem eius filo suspensam è collo gerere, præterquam in balneis, & ita liberatum incommodo omni. Quinertia inueni apud autores, caput illitum ea distillationem anno toto non sentire. Oculos tamen hebetare putatur. Coriandrum inter syluestria non inuenitur. Præcipuum tamen esse constat Ægyptium. Valet contra serpentium genus unum, quod amphibænas uocant, potum impositumque. Sanat & alia uulnera. Epinyctidas, pustulas tritum. Sic & omnes tumores collectionesque, cum melle aut uua passa. Panos uero ex aceto tritum. Seminis grana tria in tertianis deuorari iubent aliqui ante accessionem: uel plura illini fronti. Sunt qui & ante solis ortum ceruicalibus subijci efficaciter putent. Vis magna ad refrigerandos ardores uiridi. Vlcera quoque quæ serpunt, sanat cum melle, uel uua passa: item testes, ambusta, carbunculos, aures: cum lacte mulieris epiphoras oculorum: uentris & intestinorum fluxiones semen ex aqua potum. Bibitur & in cholericis cum ruta. Pellit animalia interaneorum, cum mali punici succo & oleo semen potum.

Xenocra

Xenocrates tradit rem miram, si uera est: Menstrua contineri uno die, si unum granum biberint foeminae, biduo si duo, & totidem diebus quot grana sumpserint. M. Varro, coriandro subtrito cum aceto, carnem incorruptam ætate seruari putat. Atriplex & syluestre est & satium, accusatum à Pythagora, tanq̃ faceret hydropicos, morbosq̃ regio & pallorem, coqueretur difficillime: ac ne in hortis quidem iuxta id nasci quicquam nisi languidum culpauit. Addidere Dionysius & Diocles, plurimos gigni ex eo morbos. Nec nisi mutata sepius aqua coquendum: stomacho contrarium esse, lentigines & papulas gignere. Miror, quare difficulter in Italia id nasci tradiderit Solon Smyrnaeus. Hippocrates uuluarum uitijis id infundit cum beta. Lycus Neapolitanus contra cantharidas bibendum dedit. Panos, furunculos incipientes, duritias omnes, uel cocto, uel crudo uti-
 10 liter illini putauit. Item ignem sacrum, cum melle, aceto, nitroq̃: Similiter podagris. Vn-
 gues scabros detrahere dicitur sine ulcere. Sunt qui & morbo regio dent semen eius cum melle, arterias & tonsillas nitro addito perfricent, aluum moueant, cocto uel per se, uel cum malua aut lenticula, concitantes uomitiones: Syluestri capillos tingunt, & ad supra-
 dicta utuntur.

De malua, malope, & althea, & lapatho, & oxylapatho, & hydrolapatho,
 & hippolapatho, & bulapatho.

Cap. xxi

E Contrario in magnis laudibus malua est utraque, & satia & syluestris. Duo gene-
 20 ra earum amplitudine folij discernuntur. Maiorem Græci malopen uocant in sati-
 uis. Alteram ab emolliendo uentre, dictam putant malachen. E syluestribus, cui grande
 folium & radices albæ, althea uocatur, ab excellentia effectus à quibusdam aristalthea.
 Omne solum in quo serantur, pinguius faciunt. Huic contra omnes aculeatos ictus effi-
 caciore uis, præcipue scorpionum, uesparum, similiūq̃, & muris aranei. Quin & trita
 cum oleo qualibet earum peruncti ante, uel habentes eas, non feriuntur. Folium im-
 positum scorpionibus torporem affert. Valent contra uenena. Aculeos omnis extrahunt il-
 litæ crudæ cum nitro, potæ uero decoctæ cum radice sua, leporis marini uenena restrin-
 gunt: & ut quidam dicunt, si uomatur. De eisdem mira & alia traduntur. Sed maxime,
 siquotidie quis succi ex qualibet earum sorbeat cyathum dimidium, omnibus morbis
 cariturum. Ulcera manantia in capite sanant in urina putrefactæ, lichenas & ulcera oris
 30 cum melle. Radix decoctæ, furfures capitis & dentium mobilitates. Eius quæ unum cau-
 lem habet, radice circa dentem qui doleat punge, donec desinat dolor. Eadem strumas
 & parotidas panosq̃, addita hominis salua, purgat citra uulnus. Semen in uino ni-
 gro potum, à pituita & nauiseis liberat. Radix mammaram uitijis occurrit, adalligata in
 lana nigra. Tussim in lacte cocta; & sorbitionis modo sumpta, quinis diebus emendat.
 Stomacho inutiles Sextius Niger dicit. Olympias Thebana, abortiuas esse cum adipe
 anseris. Aliqui purgari foeminas, folijs earum manus plenæ mensura, in oleo & uino
 sumptis. Vtque constat parturientes folijs substratis celerius solui, protinus à partu re-
 uocanda, ne uulua sequatur. Dant & succum bibendum parturientibus ieiunis, in uino
 decocta hemina: Quin & semen tritum adalligant brachio, genitale non continen-
 40 tiam. Adeoque ex ueneri nascuntur, ut semen uniuersum aspersum genitali, foeminatum
 auaritates augere ad infinitum Xenocrates tradat. Item tres radices iuxta adalligatas.
 Tenasmo & dysentericis utilissime infundi. Item sedis uitijis, uel si foueantur. Melancho-
 licis quoque succus datur cyathis ternis tepidus, & infanientibus quaternis. Decoctæ
 comitialibus heminae succi. Hic & calculosis, & inflatione & torminibus, aut opistho-
 nico laborantibus, tepidus illinitur. Et sacris ignibus & ambustis, decocta in oleum fo-
 lia imponuntur: & ad uulnerum impetus cruda cum pane. Succus decoctæ neruis pro-
 dest, & uestiæ, & intestinorum rosionibus. Vuluas & cibo & infusione mollit in oleo, suc-
 cus decoctæ pori meatus suauis facit. Altheæ in omnibus supradictis efficacior radix:
 præcipue

præcipue conuulsis ruptisq̃. Cocta in aqua aluum sistit. Ex uino albo strumas & parotidas, & mammarum inflammationes, & panos in uino folia decocta & illita tollūt. Eadem arida in lacte decocta, quamlibet perniciosâ tussicitiissime medentur. Hippocrates uulneratis, sitientibusq̃ defectu sanguinis, radicis decoctâ succû bibendum dedit. Et ipsam uulneribus cum melle & resina, item contusis, luxatis, tumentibus, & musculis, neruis articulis imposuit. Et asmaticis ac dysentericis in uino bibendam dedit. Mirum, aquam radice ea addita addensari sub dio, atq̃ lactescere. Efficacior aut̃ quo recentior. Nec lapathum dissimiles effectus habet. Est aut̃ & syluestre, quod alij oxalidem appellât, satiuo proximum, folijs acutis, colore betæ candidâ, radice minima: nostri uero rumicem, alij lapathum cantherinū, ad strumas cum axungia efficacissimum. Est & alterum genus, ferè oxylapathon⁷⁰ uocât, satiuo idē similis, & acutiora habet folia ac rubriora, nō nisi in palustribus nascēs. Sunt qui hydrolapathon tradūt in aqua natū. Est & aliud hippolapathon, maius satiuo, candidiusq̃ ac spissius. Syluestria scorpionum ictibus medentur, & ferire prohibent habentes. Radix aceto decocta si coletur, succus dentibus auxiliatur: si uero bibatur, morbo regio. Semen stomachi inextricabilia uitia sanat. Hippolapathi radices priuatim ungues scabrosos detrahūt. Dysentericos, semen duabus drachmis in uino potum, liberat. Oxylapathi semen lotum in aqua cœlesti, sanguinem reicientibus adiecta acacia lentis magnitudine prodest. Prestantissimos pastillos faciunt ex folijs & radice, addito nitro & iure exiguo. In usu aceto diluunt. Sed satiuum in epiphoris oculorum illinunt frondibus. Radice melicerias & lepras curant. In uino uero decocta, strumas & parotidas, & calculos:²⁰ Poto uino & lienes, coeliacos æque & dysentericos, & tenasmos. Ad eademq̃ omnia efficacius uis lapathi: & ructus facit, & urinam ciet, & caliginem oculorum discutit. Item pruritum corporis, in folia balinearum additum; aut prius ipsum illitum sine oleo. Firmat & commanducata radix dentes. Eadem decocta cum uino, sistit aluum: folia soluunt. Adiecit Solon (ne quid omittamus) bulapathon: radicis tantū altitudine differens, et erga dysentericos effectū, potu ex uino.

De sinapis tribus generibus, & marrubio, & serpyllo, & sisymbrio, siue thymbreo, & de lini semine, & blito.

Cap. xxii.

SINAPI, cuius in satiuis tria genera diximus, Pythagoras principatū habere ex his, quodurum sublime uis feratur, iudicauit, quoniam non aliud magis in nares & cerebrum penetraret. Ad serpentium ictus & scorpionum tritum cum aceto illinitur. Fungorum uenena discutit. Contra pituitā tenetur in ore donec lique scat, aut gargarizatur cum aqua mulla. Ad dentium dolorem manditur. Ad uuam gargarizatur cum aceto & melle. Stomacho utilissimum contra omnia uitia, pulmonibusq̃. Excreationes faciles facit in cibo sumptū, datur & suspiriosis. Item comitialibus tepidum cum succo cucumerum. Sensus atq̃ sterutamentis caput purgat, aluū mollit, menstrua & urinam ciet. Et hydropicis imponitur. Cum fico & cumino tusum ternis partibus comitali morbo. Et uuluarū conuersione subsufoctas excitat odore, aceto mixto: Itē lethargicos. Adijciē tordilion. Est aut̃ id semē ex feli. Et si uehementior somnus lethargicos premat, cruribus aut etiā capiti illinitur cū fico ex aceto. Veteres dolores, thoracis, lumborū, coxendicū, humerorū, & in quacuncq̃ parte⁴⁰ corporis ex alto uitia extrahenda sunt, illitum caustica uē emendat pustulas faciēdo. At in magna duritia sine fico impositū: uel si uehementior irigo timeatur, per duplices pannos. Utuntur ad alopecias cum rubricā, pforas, lepras, phthirias, lithanicos, opisthotonicos. Inungūt quoq̃ scabras genas, aut caligantes oculos cū melle. Succusq̃ tribus modis exprimitur in fictili, calefitq̃ in eo in sole modice. Exit & è cauliculo succus lacteus, qui ita cum induruit, dentū dolori medetur. Semen ac radix cū imaduere musto, cōteruntur, manusq̃ plenæ mensura sorbentur ad firmādas fauces, stomachum, oculos, caput, sensusq̃ omnes: mulierū etiā lassitudines, saluberrimo genere medicinæ. Calculos quoq̃

discutit

discutit potum ex aceto. Illinitur & liuoribus sugillatisq; cum melle & adipe anserino, ut cera Cypria. Fit & oleum ex semine madefacto in oleo expressoq;, quo utitur ad neruorum rigores, lumborumq; & coxendicum perfrictiones. Sinapis naturam effectusq; eisdem habere traditur adarca, inter syluas tacta, in cortice calamorū sub ipsa coma nascēs. Marrubium plerique inter primas herbas commendauere, quod Græci prasion uocant, alijs linostrophon, nonnulli philopeda, aut philochares, notius quā ut indicandum sit, Huius folia semenq; contrita prosunt contra serpentes, pectorū & lateris dolores, tussim ueterem. Et ijs qui sanguinem eijciunt, eximie utile, scapis eius cum panico aqua decoctis, ut asperitas succi mitigetur. Imponitur strumis cum adipe. Sunt qui uiridis semen quantum duobus digitis capiant, cum farris pugillo decoctum, addito exiguo olei & salis, forbere ieiunos ad tussim iubeant. Alij nihil comparant in eadem causa marrubij & sceniculi succis ad sextarios ternos expressis, decoctisq; ad sextarios duos, cum addito mellis sextario, rursus decocto ad sextarios duos, si cochlearij mensura in die forbeat in aqua cyatho. Et uirilium uitijs tustum cū melle mire prodest. Lichenas purgat ex aceto. Ruptis, conuulsis, spasticis neruis salutare. Potum aluum soluit cum sale & aceto. Item menstrua & secundas mulierum. Arida farina cum melle ad tussim sicā efficacissima est. Item ad gangrenas & pterygia. Succus uero auriculis & naribus & morbo regio minuendeq; bili cum melle prodest. Item contra uenena inter pauca potens. Ipsa herba stomachum & excretaiones pectoris purgat. Cum iride & melle urinam ciet. Cauenda tamen exulcerata uescicæ & renum uitijs. Dicitur succus claritatem oculorum adiuuare. Castor marrubij duogenera tradit, Nigrum, & quod magis probat, candidum. In ouum inane succum additis, ipsumq; ouum infundit melle aquis portionibus tepefactum, uomicas rumpere, purgare, persanare promittens: illitis etiam uulneribus à cane factis tuso cum axungia ueteri. Serpyllum à serpendo putant dictum. Quod in syluestri euenit, in petris maxime. Satiuum non serpit, sed ad palmi altitudinem increscit. Pinguis uoluntarium, & candidioribus folijs ramisq; aduersus serpentes efficax, maxime cenchrin & scolopēdras terrestres ac marinas, & scorpiōes, decoctis in uino ramis folijsq;. Fugāt & odore omnes si uratur. Et contra marinorum uenena præcipue ualet. Capitis doloribus decoctum in aceto illinitur temporibus ac fronti cum rosaceo. Item phreneticis, lethargicis: contra tormina, & urinae difficultatem, anginas uomitiones drachmis quatuor datur. Ex aqua bibitur & ad iocinerum dolores. Folia obolis quatuor dantur ad lienem ex aceto. Ad cruentas excretaiones teritur in cyathis duobus aceti & mellis. Sisybrium syluestre à quibusdam thymbræum appellatum, pedali non amplius altitudine. Quod in riguis nascitur, simile nascutio est. Vtruncq; efficax aduersus aculeata animalia, ut crabrones & similia. Quod in sicco ortum odoratum est, & inseritur coronis angustiore folio. Sedant utraque capitis dolorem. Item epiphoras. Alij panem addunt: Alij per se decoquunt in uino. Sanat & epinyctidas, cutisq; uitia in facie mulierum intra quartum diem noctibus impositum, diebusq; detractum. Vomitiones, singultus, tormina, stomachi dissolutiones cohibet siue in cibo sumptum, siue succo potum. Non edendū grauidis nisi mortuo conceptu. Quippe etiam impositū eijcit. Mouet urinā cum uino potum. Syluestre & calculos. Quos uigilare opus sit excitat infusum capiti cum aceto. Lini semen cum alijs quidem in usu est. Et per se mulierum cutis uitia emēdat in facie. Oculorū aciem succo adiuuat. Epiphoras cum thure & aqua, aut cum myrrha ac uino sedat: Parotidas cum melle aut adipe, aut cera: Stomachi solutiones inspersum polentæ modo. Anginas in aqua & oleo decoctum, & cum aniso illitum. Torretur ut aluum fistat. Celiaci, & dysentericis imponitur ex aceto. Ad iocineris dolores estur cum uua passa. Ad phthisin utilissimè è semine sunt ecligmata. Masculorum, neruorum, articularum, ceruicū duritias, cerebri membranas mitigat farina seminis, nitro aut sale, aut cinere additis. Eadem cum fico item concoquit ac maturat. Cum radice uero cucumeris syluestris extrahit quæcunque corpori inhæreant. Sic & fracta ossa.

Serpere

Serpere ulcus in uino decocta prohibet: eruptiones pituitæ cum melle. Emendat ungues scabros cum pari modo nasturtij: & testium uitia & ramices cum resina & murra, & gangrenas ex aqua. Stomachi dolores cum sceno Græco sextarijs utriusq; decoctis in aqua mulsæ. Intestinorum & thoracis perniciofa uitia, clystere in oleo & melle. Blitum iners uidetur ac sine sapore, aut acrimonia ulla. Vnde conuiuium scæminis apud Menandrum faciunt mariti. Stomacho inutile est. Ventrem adeo turbat, ut choleram faciat aliquibus. Dicitur tamen aduersus scorpiones potum è uino prodesse & clauis pedū illini: Item leni & temporum dolori ex oleo. Hippocrates menstrua sisti eo cibo putat.

De meu, & feniculo, & hippomarathro uel myrsineo, & cannabi, & de ferula, & carduis.

Cap. xxiii 10

MEu in Italia non nisi à medicis feritur, & ijs admodū paucis. Duo genera eius, Nobilissimum in Athamania reperitur, folijs aniso simile, & caule aliquando bicubitali, radicibus multis & obnigris, quibusdam altissimis. Minus rufum quàm illud alterum: Cetera in aqua potum, radice trita uel decocta. Inflationes stomachi mire discutit. Itē, tormina & uescicæ uitia: uuluarumq; articulis cum melle, infantibus cum apio illitū imo uenæ tri urinas mouet. Feniculum nobilitauere serpentes, gustatu, ut diximus, senectam exuendo, oculorumq; aciem succo eius reficiendo. Vnde intellectum est, hominū quoq; caliginem præcipue eo releuari. Colligitur hic caule turgescente. In sole siccatur, inungitur ex melle. Vbiq; hoc est. Laudatissimum in Iberia è lachrymis fit, & ex semine recenti, fit etiam è radicibus, prima germinatione incisis. Est & in hoc genere syluestre, quod alij hippomarathron, alij myrsineum uocāt, folijs maioribus gustu aciore, procerius brachiali crassitudine, radice cādida. Nascitur in calidis, sed saxosis. Dioscorides & aliud hippomarathri genus tradit, longo & angusto folio, semine coriandri. Medicinæ in satiuo, ad scorpionum ictus & serpentū, semine in uino potio. Succus & auribus instillatur, uermiculosq; in his necat. Ipsum condimentis propè omnibus inferitur. Oxyporis etiam aptissime. Quin & panis crustis subditur. Semen stomachū dissolutū astringit, uel in febribus sumptū. Nauseam ex aqua tritum sedat. Pulmonibus & iocineribus laudatissimum. Ventrem sistit cum modice sumitur, urinā excitat, & tormina mitigat decoctum, lactisq; defectu potū mammæ replet. Radix cum pitana sumpta renes purgat, siue decocto succo, siue semine sumpto. Prodest & hydropicis radix ex uino cocta: Itē conuulsis. Illinūtur folia tumoribus ardentibus ex aceto. Calculos uescicæ pellūt. Genituræ abundantia quoquo modo haustum facit. Verendis amicissimum, siue ad fouendum radice cum uino cocta, siue contrita in oleo illitum. Multi tumoribus & sugillatis cum cera illinunt. Et radice in succo uel cum melle contra canis morsum utuntur, & contra multipedem ex uino. Hippomarathron ad omnia uehementius. Calculos præcipue pellit. Prodest uescicæ cum uino leni, & scæminarū menstruis hærentibus. Efficacius in eo semen q̃ radix. Modus in utroq; quod duobus digitis tritū additur in potionē. Petridius, qui ophiaca scripsit, & Miction qui rhizotomumena, aduersus serpentes nihil hippomarathro efficacius putauere. Sanè & Nicander nō in nouissimis posuit. Cannabis in syluis primū nata est, nigriore folio & asperiore. Semen eius 40 extingui geniturā uirorū dicitur. Succus ex eo uermiculos aurium, & quodcūq; animal intrauerit eripit, sed cū dolore capitis. Tātāq; uis ei est, ut aque infusa, coagulare eā dicatur. Et ideo iumentorū aluo succurrit pota in aqua. Radix contractos articulos emollit in aqua cocta: Item podagras & similes impetus. Ambustis cruda illinitur, sed sæpius mutatur priusquam arefeat. Ferula semen simile anetho habet. Quæ ab uno caule diuiditur in cacumina, femina putatur. Caules eduntur decocti, commendanturq; musto ac melle, stomacho utiles. Sin plures sumpti, capitis dolores faciūt. Radix denarij pōdere in uini cyathis duobus, bibitur aduersus serpentes: Et ipsa radix imponitur. Sic & torminibus medetur. Ex oleo aut & aceto, contra sudores immodicos, uel in febribus proficit. Succus ferule ab-

uum

num sistit, fabæ magnitudine deuoratus, Euiridi ferula ramusculus, utilis est ad omnia ea uitia. Ad sanguinem sistendum decem grana seminis bibuntur, in uino trita, uel medulla. Sunt qui comitialibus morbis dandum putant luna quarta, sexta, septima, ligula mensura. Natura ferularum murenis infestissima est, tactæ siquidem ea moriuntur. Castor radice succum & oculorum claritati conferre multum putauit. Et de carduorum satu inter hortensia diximus, quapropter & medicinam ex ijs non differamus. Syluestrium genera sunt duo. Vnum fruticosius à terra statim. Alterum unicaule crassius. Vtrique folia pauca, spinosa, muricatis cacuminibus. Sed alter florem purpureum mittit inter medios aculeos, celeriter canescentem, & abeuntem cum aura: scolymon Græci uocant. Hic antequam floreat còtus atque expressus, illito succo alopecias replet. Radix cuiuscunque ex aqua decocta, potioribus sitim facere narratur. Stomachum corroborat: & uuluis (si credimus) etiã conferre aliquid traditur, ut mares gignatur. Ita enim Chæreas Atheniensis scripsit, & Glaucias, qui circa duos diligentissimus uidetur. Manducatus carduus, odorem commendat oris.

Confectio theriacæ, còpositio medicaminis Antiochi.

Cap. xxiiii

Sed discessuri ab hortensibus, unam compositionem ex his clarissimam subtexemus, aduersus uenenata animalia, incisam lapide uersibus in limine ædis Æsculapij. Serpylli datum denariorum pondus: opopanacis & milij tantundem singulorum, trifolij pondus denarij: anethi & fœniculi seminis, & anisi, & anmij, & apij, denariorum senum singulis generibus, erui farinæ duodecim. Hæc tusa cribrataque uino que possit excellenti, digeruntur in pastillos, uictoriati pondere. Ex his singuli dantur ex uini mixti cyathis ternis. Hæc theriacæ magnus Antiochus rex aduersus omnia uenena usus traditur.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS
HISTORIAE LIBER XXI.

De natura florū & coronamentorum.

De mira florum uarietate.

Cap. i

In hortis feri & coronamenta iussit Cato, inenarrabili florum maxime subtilitate: quando nulli potest facilius esse loqui, quam rerum naturæ pingere, lasciuienti præsertim & in magno gaudio fertilitatis tam uarieludenti. Quippe reliqua, usus alimentique gratia genuit: ideoque secula annosque tribuit ijs. Flores uero odoresque in diem gignit: magna (ut palam est) admonitione hominum, quæ spectatissime floreât, celerrime marcescere. Sed ne pictura quidem sufficiente imagini colorum reddendæ, mixturarum uarietatis, siue alterni atque multiplices inter se nectantur, siue priuatis generum funiculis in orbem, in obliquum, in ambitum, quædam coronæ per coronas currunt.

De strophio serito, & qui primum flores miscere cœperint, & quando primum corolla inuenta uel appellata, & quare.

Cap. ii

Tenuioribus utebantur antiqui, strophia appellantes, unde nata strophiole. Quin & uocabulum ipsum tarde communicatum est, inter sacra tantum & bellicos honores coronis suum nomen uiuificantibus. Cum uero è floribus fierent ferta, à ferendo seruati appellabantur: quod apud Græcos quoque non adeo antiquitus placuit. Arborum enim ramis coronari in sacris certaminibus, mos erat primum. Postea uariati ceptum mixtura uersicolori. Florumque inuicem odores coloresque accendere Sicyonij, ex ingenio Pauæ si pictoris atque Glyceræ coronarie, dilectæ admodum illi, cum opera eius pictura imitaretur, & illa prouocans uariaret, essetque certamen artis ac naturæ: quales etiam nunc extant artificis illius tabellæ, atque in primis appellata Stephanoplocos, qua pinxit ipsam. Idque factum est post olympiadem centesimam. Sic coronis è floribus receptis, paulo mox subiere quæ

K

uocantur

uocatur *Ægyptiæ*, ac deinde *hybernæ*, cū terra flores negat, ramento ē cornibus tincto, Paulatimq; & Romæ subrepsit appellatio, corollis inter initia propter gracilitatem nominatis: mox & corollarijs, postq; ē lamina ærea tenui inaurata aut inargentata dabantur.

Quis primum coronam folijs aureis & argenteis dedit, & de honore coronarum apud antiquos, & de Scipionis honore, & de pactilibus coronis, & Cleopatrarum reginæ factio.

Cap. III

Cassus diues, primus argento auroq; folia imitatus, ludis suis coronas dedit. Accesseruntq; & lemnisci, quos adijci ipsarum coronarum honos erat propter Hetruscas, quibus iungi nisi aurei non debebant. Puri diu fuere s. Cælare eos primus instituit P. Claudius Pulcher, bracteasq; etiam philyræ dedit. Semper tamen autoritas uel ludicro quasitarum fuit. Namq; ad certamina in circum per ludos & ipsi descendebant, & seruos suos quisq; mittebant. Inde illa XII. tabularum lex: Qui coronam parit, ipse pecuniæ ue eius, uirtutis ergo arguitur. Quam serui equiq; meruissent, pecunia partam lege dici, nemo dubitauit. Quis ergo honos: ut ipsi mortuo, parentibusq; eius, dum intus positus esset, forisue ferretur, sine fraude esset imposita. Alias in usu promiscuo ne ludicre quidem erant. Ingensq; & hinc seueritas. L. Fuluius argentarius, bello Punico secundo, cū corona rosacea interdū ē pergula sua in forum prospexisse dictus, ex autoritate senatus in carcerem adductus, non antē finem belli emissus est. P. Munatius, cum demptam Marfyæ coronam ē floribus capiti suo imposuisset, atque ob id duci eum in uincula triumphari iussissent, appellauit Trib. Pleb. Nec intercessere illi, aliter quā Athenis, ubi comessabundius uenes ante meridiem conuentus sapientium quoque doctrinæ frequentabāt. Apud nos exemplum licentiæ huius non est aliud quā filia diui Augusti, cuius luxuria noctibus coronatū Marfyam, literæ illius dei gemunt. Florum quidem Pop. Romanus honorem Scipioni tantū habuit. Serapio cognominabatur, propter similitudinem suarj cuiusdam negociatoris. Ob id erat in tribunatu plebei admodum gratus, dignusq; Africanorū familia. Nec erat in bonis funeris impensa. Asses ergo contulit populus, ac funus elocauit: quāq; præferebatur, flores ē prospectu omni sparsit. Et iam tunc coronæ deorum honos erant, & larium publicorum priuatorumq; ac sepulchrorum & manium. Summaque autoritas pactili coronæ. Sutilis saliorū sacris inuenimus & solennes cœnis. Transire deinde ad rosaria: eoq; luxuria processit, ut nō esset gratia nisi mero folio: subtilibus mox petitis ab India, aut ultra Indos. Lautissimū quippe habetur ē nardi folio eas dari, aut uelste serica uersicolores unguentis madidas. Hunc habet nouissime exitum luxuria sceminarum. Et apud Græcos quidē de coronis priuatim scripsere Mnestheus atque Callimachus medici, quæ nocerent capiti: quoniam & in hoc est aliqua ualitudinis portio, in potu atque hilaritate præcipue, odorū uel surrepente fallaciter, scelerata Cleopatrarum solertia. Namq; apparatu belli Actiaci gratificationē ipsius reginæ Antonio timente, nec nisi prægustatos cibos sumente, fertur pauore eius luisse, extremis coronæ floribus ueneno illitis, ipsaq; capiti imposita, mox procedente hilaritate inuitauit Antonium ut coronas biberent. Quis ita timeret insidias? Ergo concepta in scyphum incipiente haurire opposita manu: En ego sum, inquit, illa chare Antoni, quam tu noua prægustantium diligentia caues, adeo mihi, si possim sine te uiuere, occasio aut ratio deest. Inde eductum custodia bibere iussit ilico expirantem. De floribus extra supradictos scripsit Theophrastus apud Græcos. Ex nostris autem inscribere aliqui libros anthologicon: flores uero persecutus est nemo, quod equidē inueniam. Nec nos nunc scilicet coronas nectemus: id enim frivolum est: sed de floribus quæ uidebuntur digna, memorabimus. Paucissima nostri genera coronamentorum inter hortensia nouere, ac penē uiolas rosasq; tantum.

De rosa

De rosa in coronis, & de generibus eius, & ubi seratur.

Cap. iiii

Rosa nascitur spina uerius quàm frutice, in rubo quoq; proueniens, illic etiam iucun-
di odoris, quàmuis angustis. Germinat omnis primo inclusa grano so cortice. Quo
mox intumescente, & in uirides alabastris fastigiato, paulatim rubescētes dehiscit, ac sese
pandit, in calycis medio sui stantis cōplexa luteos apices. Vfus eius in coronis propè mi-
nimus est. Oleo maceratur, idq; iam à Troianis temporibus, Homero teste. Præterea in
unguenta transit, ut diximus. Per se medicas artes præbet. Emplastris atq; collyrijs inferi-
tur mordaci subtilitate. Mensarum etiā delicijs inungendis minime noxia. Genera eius
nostri fecere celeberrima Prænestinā & Campanam. Addidere alij Milesiā, cuius sit ar-
dentissimus colos, non excedētis duodena folia. Proximam ei Trachiniā minus ru-
bentem. Mox Alabandicā, uiliorem albicantibus folijs. Vilissimā uero plurimis, sed
minutissimis spineolam. Differunt enim multitudine foliorum, asperitate, leuore, colore,
odore. Paucissima quina folia, ac deinde numerosiora, cum sit genus eius quam centifo-
liā uocāt: quæ est in Campania Italiā, Græciā uero circa Philippos: sed ibi non suæ ter-
ræ prouentu. Pangæus mons in uicino fert, numerosis folijs ac paruis, unde accolæ trans-
ferentes conferunt, ipsaq; plantatione proficiunt. Non autem talis odoratissima est, nec
cui latissimum maximumq; folium. Breuiterq; indicium est odoris, scabritia corticis. Ce-
pio Tiberij Cæsaris principatu, negauit centifoliā in coronas addi, præterquam extre-
mos uelut ad cardines, nec odore, nec specie probabilem. Est & quæ Græca appellatur à
nostris, à Græcis lychnis, non nisi in humidis locis proueniens, nec unquam excedens
quinq; folia, uiolæ magnitudine, odore nullo. Est & alia græcula appellata, cōuolutis folio-
rum paniculis, nec dehiscens nisi manu coacta, semperq; nascenti similis, latissimis folijs.
Alia funditur è caule maluaceo, folia oleacea habens, mosceuton uocant. Atq; inter has
media magnitudine autumnalis, quā coroneolam uocāt. Omnes sine odore, præter coro-
neolam & in rubo natam: tot modis adulterantur. Et aliās uera quoque plurimum solo
præualeat. Cyrenis odoratissima est, ideoq; ibi unguentum pulcherrimum. Carthagi-
ne Hispaniā, hyeme tota præcox. Refert & cæli temperies. Quibusdā enim annis minus
odorata prouenit. Præterea locis omnis siccis quàm humidis odoratio: Seri nec pingui-
bus uult, nec argillosis locis, nec riguis, contenta raris: proprièq; ruderatum agrum amat.
Præcox Campana, sera Milesia. Nouissime tamen desinit Prænestina. Fodiuntur altius
quàm fruges, leuius quàm uites. Tardissime proueniunt semine, quod in ipso cortice
est sub ipso flore opertum lanugine, ob id potius caule cōciso inseritur. Et ocellis radicis,
ut harundo, unum genus inseritur pallidæ spinosæ, longissimis uirgis quinquefoliæ, quæ
è græcis altera est. Omnis autem rescissione atq; ustione proficit: translatione quoq; ut ui-
tis, optime ocyssimeq; prouenit, fusculis quaternum digitorum longitudine, aut amplio-
re, post uergiliarum occasum sata: dein per fauonium translata, pedibus interuallis, cre-
broq; circumfossa. Qui præcocem faciunt, pedali circa radicem scrobe aquā calidam in-
fundunt, germinare incipiente calyce.

De lilio tria genera, & ratione ea inferendi.

Cap. v

Lilium rosæ nobilitate proximum est, & quadam cognatione unguenti oleiq; quod li-
rinon appellatur. Et impositum etiam maxime rosas decet, medio prouentu earum
incipiens. Nec ulli florum excelsitas maior, interdum cubitorum trium, lægido semper
collo, & nō sufficiēte capitis oneri. Candor eius eximius, folijs foris striatis, & ab angustijs
in latitudinem paulatim sese laxantibus, effigie calathi, resupinis per ambitum labris, te-
nuiq; filo & semine stātibus in medio crocis. Ita odor colorq; duplex, & alius calycis, alius
staminis, differentia angusta. In unguenti uero oleiq; usu, & folia non spernūt. Est flos
nō dissimilis illi in herba quā conuoluolū uocāt, nascēs per frutecta, nullo odore, nec cro-
cis intus, candorē tantū referens, ac ueluti naturæ rudimentū lilia facere cōdiscētis. Alba
lilia iisdem omnibus modis serūt, quibus rosa. Et hoc amplius lachryma sua, ut hippo-

K 2 selinum

selinum, nihilq; est fecundius, una radice quinquagenos sæpe emittente bulbos. Est & rubens lilium, quod Græci crinon uocant. Alij florem eius cynorhodon. Laudatissimum in Antiochia & Laodicea Syriæ, mox in Phaselide, Quartum locū obtinet in Italia nascens. Sunt & purpurea lilia, aliquando gemino caule, carnosiore tantum radice, maiorisq; bulbi, sed unius: Narcissum uocant: Huius alterū genus flore candido, calyce purpureo. Differencia à lilijs est & hæc, quod narcissi folia in radice sunt, probatissimis in Lyciæ montibus. Tertijs generi cætera eadem, calyx herbaceus. Omnes serotini. Post arcturum enim florent, ac per æquinoctium autumnum. Inuenta est & in his ratio inserendi, monstrificis hominum ingenijs. Colliguntur namq; mense Iulio scapi arefactes, liliacq; suspenduntur in fumo. Dein nudantibus se nodulis, in fece nigri uini uel Græci mense martio macerantur, ut colorem percipiant: atq; ita in scrobiculis seruntur, heminis fecis circūfusus. Sic fiunt purpurea lilia: mirumq; ita tingi aliquid, ut nascatur insectum.

De uiolis & de caltha, & de baccare, combreto, asaro & croco.

Cap. vi

Violis honos proximus. Earum plurima genera. Purpureæ, luteæ, albæ: plantis oēs ut olus satæ. Ex ijs uero quæ sponte apricis & macris locis proueniunt purpureæ, latiore folio statim ab radice carnosæ exeunt, solæq; Græco nomine à cæteris discernuntur, appellata Ia, ut ab his Ianthina uestis. Sed satius maxima autoritas luteis. Genera ijs twsculana, & quæ marina appellatur, folio aliquanto latiore, sed minus odorato. In totum uero sine odore, minuscq; folio calathiana, munus autumnæ, cæteræ ueris. Proxima ei caltha est concolori amplitudine. Vincit numero foliorum marinam, quinque non excedentem: Eadem odore superatur. Est enim grauis caltha. Non leuior ei quam scopæ regiâ appellant: quanquā folia eius olent, nō flores. Baccar quoq; radicis tantū odoratæ est, à qui busdā nardū rusticū appellatū. Unguenta ex ea radice fieri solita apud antiquos, Aristophanes priscæ comediæ poeta testis est. Vnde quidam errore falso barbaricam eam appellabant. Odor est ei cinnamomo proximus. Gracili solo nec humido prouenit. Similimū ei cōbretū appellatur, foliorū exilitate usq; in fila attenuata, & procerius quàm baccar. Nec hæc sunt tantum, sed eorū quoq; error corrigendus est, qui baccar, rusticū nardū appellauere. Est enim alia herba sic cognominata, quā Græci asaron uocant, cuius speciem figuramq; diximus in nardi generibus. Quinimo asaron inuenio uocitari, quoniam in coronas non addatur. Crocū syluestre optimū serere in Italia minime expedit, ad scrupula usq; singula areis decoquētib; . Seritur radicis bulbo. Satiūū latius, maiusq; & nitidius, sed multo leuius degenerans. Sed nec ubiq; fecundum, etiam Cyrenis, ubi semper flores laudatissimi. Prima nobilitas Cilicio, & ibi in Coryco mōte. Dein Lycio, mōte Olympo. Mox Centuripino Siciliæ. Aliqui Phlegreæ secundum locum dedere. Adulteratur nihil æque. Probatio sinceri, si imposita manu crepat ueluti fragile. Humidū enim, quod euenit adulteratione, cedit. Altera probatio: si manu prolata ad ora, leniter faciem oculosq; mordeat. Est p se genus satui blandissimū uulgo, cū sit medio candidū, dialeucon uocat. Cōtra Cyrenaico uitū, quod omni croco nigrius est, & celerrime marcescit. Optimū ubi cunq; quod pinguisimū, & breuib; capillis: pessimū uero, quod situm redolet. Mutianus autor est, in Lycia anno septimo aut octauo trāsferri in locū subactū, atq; ita degenerans renouari. Vtus eius in coronis nuscq;. Herba em̄ est folio angustō penē in capillamentum modū. Sed uino mire cōgruit, præcipue dulci, tritū & ad theatra replenda. Floret uergeriarum occasu paucis diebus, folioq; florē expellit. Viret bruma & colligitur. Siccatur umbra melius etiā hyberna. Carnosā & illi radix, uiuaciorq; quàm cæteris. Gaudet calcari, & atteri, pereundoq; melius prouenit. Ideo iuxta semitas ac fontes latissimum.

De floribus antiquis, & de odoramentorū diuersitate, saluicā, & polio.

Cap. vii

Troianis tēporibus iam erat honos ei. Hos certe flores Homerus treis laudat, loton, crocon, hyacinthum. Omnium autem odoramentorū, atq; adeo herbarū differētia est in colore, & odore, & succo. Odorato sapor raro ulli nō amarus, è contrario dulcia raro odora

to odorata: itaq; & uina mustis odoratiora, & syluestria magis omnia satius. Quorūdam odor suauior ē longinquo, propius admotus hebetatur, ut uiolæ. Rosa recens à longinquo olet, sicca propius. Omnis aut̃ uerno tēpore acrior, & matutinis: quicquid ad meridia nas horas dies uergit, hebetatur. Nouella quoq; uetustis minus odorata. Accertimus tamen odor omnīū æstate media. Rosa & crocū odoratiora, cum serenis diebus leguntur: & omnia in calidis tēp in frigidis. In Aegypto tamen minime odorati flores, quia nebulosus & toscidus aer est à Nilo flumine. Quorundā suauitati grauitas inest. Quædam cum uiuent non olent, propter humorem nimīū: ut buceros, quod est scœnū Græcum. Acutus odor non omnīū sine succo est, ut uiolæ, rosæ, croco. Quæ uero ex acutis succo carent, eorum omnium odor grauis, ut in lilio utriusq; generis. Abrotonū & amaracus acres habēt odores. Quorundā flos tantū iucundus, reliquæ partes ignauæ, ut uiolæ ac rosæ. Hortensium odoratissima quæ sicca, ut ruta, menta, apiū, & quæ in siccis nascantur. Quædam uel tustate odoratiora, ut cotonea: eademq; deterpta, tēp in suis radicibus. Quædam non nisi detracta, aut ex attritu olent. Alia nō nisi detractō cortice. Quædā uero nō nisi uista, sicut thura myrrhæq;. Flores triti oēs amariore tēp intacti. Aliqua arida diutius odorē continent, ut melilotos. Quædam locū ipsum odoratiore faciunt, ut iris, quin & arborē totam cuiuscunq; radices attingūt. Hesperis noctu magis olet, inde nomine inuēto. Animalium nullum odoratū, nisi si de pantheris quod dictū est credimus. Illa quoq; nō omittēda differentia, odoramentorū multa nihil pertinere ad coronamenta, ut irin atq; saluincā, quam
²⁰ quam nobilissimū odoris utranq;. Sed iris radice tantū cōmendatur, unguentis & medicis nascens. Laudatissima in Illyrico. Et ibi quoq; nō in maritimis, sed in syluestribus Dri lonis & Naronæ. Proxima in Macedonia, longissima hæc & candicans & exilis. Tertiū locum habet Africana, amplissima inter oēs, gustūq; amarissima. Illyrica quoq; duorū generum est, Rhaphantis à similitudine, quæ & melior: Rhizotomos subtruffa. Optima, quæ sternutamentā tactu mouet. Caulem habet cubitalē, & rectū. Floret diuersi coloris specie, sicut arqus cœlestis, unde & nomen. Non improbatur & Pisidica. Et fossuri tribus ante mensibus mulsā aqua circūfusa, hoc ueluti placamento terrē blandiuntur, circūscripta mucrone gladij orbe triplici: cum legerint eā, protinus in cœlū attollunt. Natura est feruēs tractataq; pustulas ambusti modo facit. Præcipitur ante omnia, ut casti legāt. Teredines
³⁰ non sicca modo, uerū & in terra celerrime sentit. Optimū antea irinum Leucade & Elide ferebatur. Iam pridem enim & feritur. Nūc ē Pamphylia. Sed Ciliciū maxime laudatur, atq; septentrionale. Saluincia foliosa quidē est, sed breuis, & quæ neci non possit. Radici numerosæ cohæret, herba uerius tēp flos, densa ueluti manu pressa, breuiterq; cespes sui generis. Pannonia hanc gignit & Norici alpiūq; aprica: urbiū Eporredia, tantæ suauitatis, ut metallū esse cœperit. Vestibus interponi eam gratissimū. Sic & apud Græcos polion herbā, in clytā Musæi & Hesiodi laudibus, ad omnia utilem prædicantiū, superq; cætera ad famā etiam ac dignitates: prorsusq; miram, si modo (ut tradunt) folia eius mane candida, meridie purpurea, sole occidente cerulea aspicuntur. Duo genera eius, campestre maius, syluestre quod minus est. Quidam teuthrion uocant. Folia catinis hominis si
⁴⁰ milia, à radice protinus nunquam palmo altiora. Et de odoratis floribus satis dictum.

De uestiū emulatione cū floribus, & amaranto, & chrysocome, siue chrysi. Cap. VIII
 In quibus ungueto uicisse naturā gaudēs luxuria, uestibus quoq; puocauit eos flores, qui colore cōmendant. Hos ania duerto tres esse principales. Vnū in cocco, q in rosis micat. Gratius nihil tradit aspectu, & in purpuras Tyrias, dibaphasq; ac Laconicas. Aliū in amethisto, qui in uiola: & ipse in purpureū quēq; iāthinū appellauimus. Genera em̃ tractam⁹, in species multas sese spargētia. Tertius est q ppric cōchylī intelligitur, multis modis: Vnus in heliotropio, & in aliquo ex his plerūq; saturator. Alius in malua, ad purpuram inclinās. Alius in uiola serotina, cōchyliorū uegetissima. Paria nūc cōponuntur, & natura atq; luxuria depugnāt. Lutei uideo honorem antiquissimum, in nuptialibus flāmeis

totum scēminis concessum. Et fortassis ideo non numerari inter principales, hoc est, communes maribus ac scēminis, quoniam societas principatum dedit. Amaranto non dubie uincimur. Est autē spica purpurea uerius, quā flos aliquis, & ipse sine odore. Mirumq; in eo, gaudere decerpi, & lātius renasci. Prouenit Augusto mense. Durat in autumnum; Alexandrino palma, qui decerptus asseruatur. Mirumq;, postquam defecere cuncti flores, madefactus aqua reuiuiscit, & hybernas coronas facit. Summa eius natura in nomine est, appellato, quoniā non marcescat. In nomine & cyani colos. Itē holochrysi. Omnes autem hi flores non fuere in usu Alexandri Magni ætate, quoniā proximi à morte eius autores siluere de illis: quo manifestū est postea placuisse. A Græcis tamen repertos quis dubitet? non aliter Italia usurpante nomina illorum. At Hercules petilo ipsa nomen impositum autumnali, circaq; uepres nascenti, & tantum colore commendato, qui est rosæ syluestris. Folia parua, quina. Mirumq; in eo flore, inflecti cacumen, & nō nisi retorto folia nasci, paruo calyce, ac uersicolori, luteū semen includente. Luteus & bellio pastillicatibus quinquagenisquinis barbulis coronatur. Pratenſes hi flores, ac sine usu pleriq;, & ideo sine nominibus. Quin & hispiſis alia alij uocabula imponunt. Chrysocome siue chryſitis, non habet Latinam appellationē. Palmi altitudine est, comantibus fulgore auri corymbis, ita dice nigra, ex austero dulci, in petrosiſ opaciſq; nascens.

De honore coronarum, & cyclamino, & meliloto, & trifolio,
tria genera eius.

Cap. ix

ET ferē peractis colorū quoq; celeberrimis, trāseat ratio ad eas coronas, quæ uarieta te sola placent. Duo earum genera, quando aliæ flore cōstant, aliæ folio. Florem esse dixerim genistas. Nanq; & iſs decerpit luteus: Itē rhododēdron. Itē zizipha, quæ & Capadocia uocantur: his odoratus similisq; olearum floribus. In uepribus nascitur cyclaminum, de quo plura aliās. Flos eius colossinus in coronas admittitur. Folia in coronamentis similacis & ederæ, corymbisq; earum obtinent principatum, de quibus in fruticum loco abunde diximus. Sunt & alia genera, nominibus Græcis indicanda, quia nostris maiore ex parte huius nomenclaturæ defuit cura. Et pleraq; eorum in exteris terris nascuntur, nobis tamen cōſectanda: quoniā de natura sermo, non de Italia est. Ergo in coronamenta folio uenere melothron, spireon, trigonon, cneoron, quod castiā Hyginus uocat. Et quod cunilaginem quæ conyza, mellisophylon quod apiastrum, meliloton quod fertulā Campaniā uocamus. Est enim in Campania Italię laudatissima, Græcis in Sunio, mox Chalcidica & Cretica, ubicunq; uero asperis & syluestribus nata. Coronas ex hac antiquitus factitatas, indicio est nomen fertulæ; quod occupauit. Odor eius croco uicinus est & flos, ipsa cana. Placet maxime folijs breuissimis atq; pinguiſſimis. Folio coronat & trifolium. Tria eius genera: Minyanthes uocant Græci, alij asphaltion, maiore folio, quo utuntur coronarij. Alterum acuto, oxytriphylon. Tertiū ex omnibus minutissimū. Inter hæc neruosi cauliculi quibusdam, ut marathro, hippomarathro, myophono. Utuntur è serulis & corymbis, & ederæ flore purpureo. Est & in alio genere earum syluestribus rosis similis. Et in iſs quoq; colos tantum delectat, odor autem abest. Et cneori duo genera, nigri atq; candidi. Hoc & odoratum. Ramosa ambo. Florent post æquinoctium autumnii.

De origano, & thymo, & melle Attico, & conyza, & louis flore, & helenio, & abrotono, & leucanthemo.

Cap. x

Totidem & organi in coronamētis species. Alterius enim nullum semen. Id cui odor est Creticum uocatur. Totidem & thymicandidum ac nigricans. Floret autem circa solstitia, cum & apes decerpunt, & auguriū mellis est. Prouentum enim sperat apiarum large florescēte eo. Læditur imbribus amittitq; florem. Semen thymi nō potest deprehendi, cum organi per quā minutum, nō tamen fallat. Sed quid interest occultasse id naturam? In flore ipso intelligitur, satisq; eo nascitur. Quid non tentauere homines? Melis Attici in toto orbe summa laus existimatur. Ergo translatus est ex Attica thymū, &

lux flore (ut docemus) satū. Sed alia ratio naturæ obstitit, non durante attico thymo, nisi in afflatu maris. Erat quidem hæc opinio antiqua in omni thymo, ideoq; non nasci in Arcadia. Tunc oleam non putabant gigni, nisi intra ccc. stadia à mari. Thymis quidem nunc etiam lapideos campos in prouincia Narbonensi refertos scimus: hoc penè solo relictū, è longinquis regionibus pectidum milibus conuenientibus, ut thymo uescantur. Et conyzæ duo genera in coronamētis, mas ac scemina. Differentia in folio. Tenius scemina & constrictius angustiusq;. Imbricatū maris & ramosius. Flos quoq; magis splendet eius, Serotinus utriq; post arcturū. Mas odore grauior, scemina acrior. Et ideo contra bestiarum morsus aptior. Folia scemina mellis odorē habent: Masculæ radix à quibusdam libanotis appellatur, de qua diximus. Et tantū folio coronant Iouis flos, amaracus, heme rocalles, abrotonum, heleniū, sisymbrium, serpyllū, omnia surculosa rose modo. Colore tantū placet Iouis flos, odor abest: sicut & illi qui Græce phlox uocatur. Et ramis autem è folio odorata sunt, excepta serpyllo. Helenium è lachrymis Helenæ dicitur natum, & ideo in Helena insula laudatissimum. Est autem frutex humi se spargens dodrantalibus ramulis, folio simili serpyllo. Abrotonū odore iucunde graui floret æstare. Flos aurei coloris. Vacuum sponte prouenit. Cacumine suo se propagat. Seritur autem semine melius quàm radice aut surculo: semine quoq; non sine negotio: plantaria transferuntur. Sic & adonium. Vtrunq; æstate. Alisoa enim admodum sunt, & sole tamen nimio læduntur. Sed ubi conualuere, ritu uitis fruticant. Abrotono simile odore leucanthemum est, flore

20 albo foliosum.

De amaraco uel sampsucho, & nyctegreto, & meliloto, & uiola alba, & codiamino, & de syluestribus bulbis, & heliochryso, & lychni, & de herbis citra mare. Ca. xi

AMaracum Diocles medicus & Sicula gens appellauere, quod Aegyptus & Syria sampsuchū. Seritur utroq; genere, & semine & ramo, uiuacius prædictis, & odore melius. Copiosum amaraco æque quàm abrotono semen. Sed abrotono radix una, & alte descendens, cæteris in summo terræ leuiter hærens. Reliquorum satio autumnō ferè incipiente, nec non & uere quibusdam locis quæ umbra gaudent, & aqua ac fimo. Nyctegretum inter pauca miratus est Democritus, coloris ignei, folijs spinæ, nec à terra se attolentem, præcipuam in Gedrosia narrat. Erui post æquinoctium uernum radicatus, sicca

25 30 35 40 45 50 55 60 65 70 75 80 85 90 95 100 105 110 115 120 125 130 135 140 145 150 155 160 165 170 175 180 185 190 195 200 205 210 215 220 225 230 235 240 245 250 255 260 265 270 275 280 285 290 295 300 305 310 315 320 325 330 335 340 345 350 355 360 365 370 375 380 385 390 395 400 405 410 415 420 425 430 435 440 445 450 455 460 465 470 475 480 485 490 495 500 505 510 515 520 525 530 535 540 545 550 555 560 565 570 575 580 585 590 595 600 605 610 615 620 625 630 635 640 645 650 655 660 665 670 675 680 685 690 695 700 705 710 715 720 725 730 735 740 745 750 755 760 765 770 775 780 785 790 795 800 805 810 815 820 825 830 835 840 845 850 855 860 865 870 875 880 885 890 895 900 905 910 915 920 925 930 935 940 945 950 955 960 965 970 975 980 985 990 995

ad lunam xxx. diebus, ita lucere noctibus. Magos Parthorumq; reges uti hac herba ad uota suscipienda. Eandem uocari chenomychon, quoniam anseres à primo conspectu eius expauescant: ab alijs nyctilopa, quoniam è longinquo noctibus fulgeat. Meli, lotos ubique nascitur. Laudatissima tamen in Attica. Vbicunque uero recens, nec candidans, & croco quàm simillima: quanquam in Italia odoratiō & candida. Florum prima uer nunciantium, uiola alba. Tepidioribus uero locis etiam hyeme emicat. Postea quæ appellatur purpurea. Proxime flammea, quæ & phlox uocatur, syluestris duntaxat. Codiaminon bis anno, uere & autumnō. Aestates hyemesq; fugit. Seriores supradictis aliis quando narcissus & lilium trans maria, in Italia quidem, ut diximus, post rosam. Nam in Græcia tardius etiamnum anemone. Est autem hæc syluestrium bulborum flos, aliāq; quàm quæ dicitur in medicinis. Sequitur cenanthe, melanion, ex syluestribus heliochrysos. Deinde alterum genus anemones quæ limonia uocatur. Post hanc gladiolus comitatus hyacinthis. Nouissima rosa. Eadēq; prima deficit, excepta fatiua, & cæteris hyacinthus maxime durat, & uiola alba, & cenanthe. Sed hæc ita, si deuulsa crebro prohibeatur in semen abire. Nascitur locis tepidis. Odor idem ei qui germinantibus uuis, atq; inde nomen. Hyacinthū comitatur fabula duplex, luctum præferēs eius quæ Apollo dilexerat, aut ex Atacis crure æditi, ita discurrentibus uenis, ut Græcarū literarū figura A i legatur inscripta. Heliochrysos florem habet auro similem, folium tenue, cauliculum quoq; gracilem, sed durum. Hoc coronare se magi, si & unguenta sumantur ex auro, quod apyron uocāt, ad gratiam quoque uitæ gloriāq; pertinere arbitrantur. Et uerni quidem flores hi sunt.

Succedunt illis æstiu, lychnis, & Iouis flos, & alterum genus lilij. Item tiphon & amarus, quem phrygium cognominant. Sed maxime spectabilis pothos. Duo genera huius. Vnum cui flos hyacinthi est: Alterū candidius, qui ferè nascitur in tumulis, quoniam fortius durat. Et iris æstate floret. Abeunt & hi marcescuntq̃. Alij rursus subeunt autumno. Tertium genus lilij & crocum, in utroq̃ genere. Vnum hebes, alterum odoratum: primis omnia imbribus emicantia. Coronarij quidem & spinæ flore utuntur, quippe cū spinæ albæ cauliculi inter oblectamenta gulæ quoque condiantur. Hic est transmaria ordo florum. In Italia uiolæ succedit rosa, huic interuenit lilium, rosam cyanus excipit, cyanum amarantus. Nam uincaperuinca semper uiuet, in modum linææ folijs geniculatim circumdata. Topiaria herba: inopiam tamen florum aliquando supplet. Hæc à Græcis chamædaphne uocatur. Vita longissima uiolæ albæ est trimatu. Ab eo tempore degenerat. Rosa & quinquennium perfert, non recisa nec adusta. Illo enim modo iuuenescit. Diximus & terram referre plurimum. Nam in Aegypto sine odore hæc omnia: tantumq̃ myrtis odor præcipuus. Alicubi etiam binis mensibus antecedit germinatio omnium. Rosaria à fauonio fossa oportet esse, iterumq̃ solstitio. Et id agendum, ut intra id tempus putrata ac pura sint.

De cura apum, pabulo & morbis earum, & remedijs. Cap. xii

Verum hortis coronamentisq̃ maxime aluearia & apes cōueniunt, res præcipuique stus cōpendijq̃, cum fauit. Harum ergo causa oportet serere thymum, apiastrum, rosam, uiolas, lilium, cytisum, fabam, eruilium, cunilam, papauer, conyzam, cassiam, melilotum, melissophyllam, cerinthem. Est autem cerinthe folio candido, incuruo, cubitalis, capite concauo, mellis succum habente. Florum floris auidiissimæ sunt, atque etiam sinapis, quod miremur, cum oliuæ florem ab his non attingi constet. Ideoq̃ hanc arborem procul esse melius sit: cum aliquas quàm proxime feri conueniat, quæ & euolantiū examina inuitent, nec longius abire patiatur. Cornum quoq̃ arborem cauere oportet. Nam flore eius degustato, aluo cōcita moriuntur. Remediū, sorba cōtusa è melle præbere his, uel uirginum hominum, uel bouum, aut grana punici mali, aminæo uino cōspersa. At genistas citius conserui aluearijs gratissimū. Mirū est dignumq̃ memoratu de alimētis quod cōperi. Hostilia uicis alluitur Pado. Huius inquilini pabulo circā deficiente imponūt nauibus alueos, noctibusq̃ quina milia passuum contrario amne naues subuehunt. Egressæ luce apes, pastæq̃, ad naues quotidie remeant, mutantes locū, donec pondere ipso pressis nauibus, pleni aluei intelligantur, reuēctisq̃ eximantur mella.

De uenenato melle, & de remedijs mellis uenenati, & mellis infani. Cap. xiii

Et in Hispania mulis prouehunt, simili de causa: Tantumq̃ pabulum refert, ut mella quoq̃ uenenata fiant. Heracleæ in Ponto, quibusdam annis perniciosissima existūt, ab ipsdem apibus facta. Nec dixere autores è quibus floribus ea fierent. Nos trademus quæ comperimus. Herba est ab exitio & iumentorum quidem, sed præcipue caprarū, appellata ægolethron. Huius flores concipiunt noxium uirus aquoso uere marcescentes. Ita fit, ut non omnibus annis sentiat hoc malum. Venenati signa sunt, quod omnino non densatur, quod color magis rutilus est, odor alienus, sternutamentā protinus mouens, quod ponderosius innoxio, Qui edere, abijciunt se humi, refrigerationē querētes: nam & sudore disfluunt. Remedia sunt multa, quæ suis locis dicemus. Sed quoniam statim repræsentari aliqua in tantis insidijs oportet, mulsū uetus è melle optimo & ruta: fassamenta etiam si rejiciantur sumpta crebro. Certumq̃ est id malum per excrementa ad canes etiam peruenire, similiterq̃ torqueri eos. Mulsū tamen ex eo inueteratum, innocuum esse constat. Et scæminarum cutem nullo melius emēdari cum costo, sugillata cum aloë. Aliud genus in eodem Ponto gente Sannorum mellis, quod ab infania, quam gignit, mænomenon uocant. Id existimatur contrahi flore rhododendri, quo scætent lyliæ. Gensq̃ ea cum ceram in tributa Romanis præstet, mel (quoniā exitiale est) nō uendit. Et in Perside,

& in

& in Mauritaniae Caesariensis Getulia, contermina Massæfulis, uenenati faui gignuntur: quidamq; à parte quo nihil esse fallacius potest, nisi quod liuore deprehenduntur. Quid sibi uoluisse naturam ijs arbitremur insidijs, ut ab iisdem apibus, nec omnibus annis fierent, aut non totis fauis? Parum enim erat genuisse rem, in qua uenenu facillime daretur, etiamne hoc ipsa in melle tot animalibus dedit? Quid sibi uoluit, nisi ut cautiore minusq; audidū faceret hominē? Non enim ipsi melli, sed apibus iam cuspides dederat, & quidem uenenatas, remedio aduersus has utiq; nō differendo. Ergo malua succo, aut foliorū edera perungi salutare est, uel percussos eas bibere. Mirum tamen est, uenena portantes ore, singentesq; ipsas non mori: nisi quod illa domina rerum omnium hanc dedit repugnantiam apibus: sicut contra serpentes Psyllis Marisq; inter homines.

De melle quod muscæ non attingunt, & aluearijs, & cura eorum si famem sentiunt apes, & quomodo cera fiat.

Cap. xiiii

Aliud in Creta miraculum mellis. Mons est Carina 1x. M. pas. ambitu, intra quod spatium muscæ non reperiuntur, natumq; ibi mel nusquam attingunt. Hoc experimento singulare medicamentis eligitur. Aluearia orientem æquinoctialem spectare conuenit, aquilonem euitenti: Nec fauonium minus. Aluearia optima è cortice, secūda ferula, tertia uimine: multi ea & speculati lapide fecere, ut operantes intus spectarent. Circumlini alueos fimo bubulo utilissimū. operculum à tergo esse ambulatorium, ut proferatur intus si magnus sit alueus, aut sterilis operatio, ne desperatione curā abijciant: id paulatim reduci, fallente operis incremento. Aluearia hyeme stramēto operiri, crebro suffiri, maxime fimo bubulo. Cognatum hoc ijs innascentes bestiolas necat, araneos, papiliones, teredines, apesq; ipsas excitat. Et araneorum quidem exitium facilius est, papilio maior pestis. Tollitur uero cum maturefcit malua noctu, interlunio, cœlo sereno, accensis lucernis ante alueos. In eam flammam sese ingerunt. Si cibis deesse censeatur apibus, uinas passas siccasq; ficosq; tulas, ad fores earum posuisse conueniet. Item lanas tractas madentes passo, aut defruto, aut aqua mulsa. Gallinarum etiam crudas carnes. Quibusdam etiam æstatibus iisdem cibi præstandi, cum siccitas continua florum alimentum abstulit. Alueorum, cum mel eximitur, illini oportet exitus, melissophyllo aut genista tritis: aut medios alba uite præcingere, ne apes diffugiant. Vasa mellaria aut fauos lauare aqua præcipiunt: hac decocta, fieri saluberrimum acetum. Cera fit expressis fauis, sed ante purificatis aqua, & triduo in tenebris siccatis, quarto die liquatis igni in nouo fictili; aqua fauos regente, tunc sporta colatis. Rursus in eadem olla coquitur cera cum eadem aqua, excipiturq; alia frigida, uasis melle circūlitis. Optima quæ Punica uocaf. Proxima quam maxime fulua, odoriscq; mellei, pura, natione autem Pontica, quam constare equidem miror inter uenenata mella. Deinde Cretica. Plurimum enim ex propoli habet, de qua diximus in natura apum. Post has Corsica, quoniam ex buxo fit, habere quandam uim medicaminis putatur. Punica fit hoc modo: Ventilatur sub dio sæpius cera fulua. Deinde feruet in aqua marina, ex alto petita, addito nitro. Inde ligulis hauriūt florē, id est candidissima quæq; transfunduntq; in uas, quod exiguum frigida habeat. Et rursus marina decoquit separatim, dein uas ipsum refrigerat. Et cū hæc ter fecere, iuncea crate sub dio siccant sole, lunaq; hæc enim candorē facit: siccantes, ne liquefaciant, prætegūt tenui linteo. Candidissima uero fit, post insolationem etiamnum recocta. Punica medicinis utilissima. Nigrescit cera addito chartarum cinere, sicut anchusa admixta rubet. Variosq; in colores pigmentis trahitur, ad reddendas similitudines, & innumeros mortalium usus, parietumq; etiam & armorū tutelam. Cætera de melle apibusq; in natura earū dicta sunt. Ethororum quidem omnis ferē ratio peracta est.

De herbis sponte nascentibus & aculeatis.

Cap. xv

Sequuntur herbæ sponte nascentes, quibus pleræq; gentiū utuntur in cibis, maximeq; Ægyptus, frugū quidē fertilissima, sed ut sola ijs carere possit, tāta est ciborū ex herbis abundan-

abundantia. In Italia paucissimas nouimus, fraga, tanum, ruscum, batin marinam, batin hortensianam, quam aliqui asparagus gallicum uocant. Præter has pastinacam præter sem, lupum salictarium, eaq̃ uerius oblectamenta quàm cibos. In Aegypto nobilissima est colocasia, quam cyamon aliqui uocant. Hanc è Nilo metunt, caule cum coctus est araneo in mandendo, thyrsos autem qui inter folia emicant spectabili, folijs latissimis, etiam si arboreis comparentur, ad similitudinē eorum, quæ personata in nostris amnibus uocamus. Adeoq̃ Nili sui dotibus gaudent, ut implexis colocasiæ folijs in uariam speciem uasorum, potare gratissimum habeant. Seritur iam hæc in Italia. In Aegypto proxima autoritas eichorio est, quam diximus intubum erraticum. Nascitur post uergilias. Floret particulatim. Radix ei lenta, quare etiam ad uincula utuntur illa. Anthalium longius à flu-¹⁰ mine nascitur, mespili magnitudine & rotunditate, sine nucleo, sine cortice, folio cyperi. Mandunt igni paratum. Mandunt & cetum, cui pauca folia minimeque, uerum radix magna. Aracida quidem & aracos cum habeant radices ramosas ac multiplices, nec folium, nec herbam ullam, aut quicquid aliud supra terram habent. Reliqua uulgarium in cibo apud eos herbarum nomina cōdrylla, hypochæris, & caucalis, anthriscum, scandix, quæ ab alijs tragopogon uocatur, folijs croco simillimis: partheniū, strychniū, corchorus. Et æquinoctio nascens aphace, acinos, quam epipetron uocant, quæ nunq̃ floret. At è contrario aphace subinde marcescente flore emittit alium, tota hycme totoq̃ uere usque in æstatem. Multas præterea ignobiles habent, sed maxime celebrant enicon Italia ignotam, ipsis autem oleo non cibo gratam. Hoc faciunt è semine eius. Differentia prima, syl-²⁰ uestris & satiuæ. Syluestrium duæ species: Vna mitior est, simili caule, tamen rigidioraq̃ & cōtūtiua: antiquæ mulieres utebantur ex illis, quare quidam atractylida uocant. Semē eius candidum & grande, amarum. Altera hirsutior torosiore caule, & qui penè humi serpat, minuto semine. Aculeatarum generis hæc est, quoniam distinguenda sunt & genera. Ergo quædam herbarum spinosa sunt, quædam sine spinis. Spinosarum multæ species. In totum spina est asparagus, scorpio, nullum enim folium habet. Quædam spinosa foliata, ut carduus, eryngion, glycyrrhizon, & urtica. His enim omnibus folijs inest aculeata mordacitas. Aliqua & secundum spinā habent folium, ut tribulus, & ononis. Quædā in folio habent & in caule, ut phleas, quod aliqui stœben appellauere. Hippophyes spinis geniculatum. Tributa proprietas, quod & fructū spinosum habet. Ex omnibus his generibus ur-³⁰ tica maxime noscitur, acerabilis in flore purpureā lanuginem fundentibus, sæpe altioribus cubitis. Plures eius differētiæ. Syluestris, quā scemina uocat, mitior. Et in syluestri quæ dicitur cania, acrior caule quoq̃ mordaci, simbratiis folijs. Quæ uero etiā odorem fundit, herculanea uocatur. Semen omnibus copiosum, nigrum. Mirum, sine ullis spinarum aculeis lanuginem ipsam esse noxiam: & tactu tantū leni pruritem, pustulasq̃ confestim ad uisum similes existere. Notum est & remediū olei. Sed mordacitas non protinus cum ipsa herba gignitur, nec nisi foliis roborata. Incipiens quidē ipsa nasci uere, nō ingrato multis etiā religioso in cibo est ad pellēdos totius anni morbos. Syluestriū quoq̃ radix, omnē carnem teneriorem facit simul cocta. Quæ innoxia est, morfu carens, lamium uocatur. De scorpiōe dicemus inter medicas.

De carduo, & helxine, & tribulo, & anchusa.

Cap. xvi

CARDUUS & folio & caule spinosas lanugines habet. Item acorna, leucacanthos, chalceos, cnidos, polyacanthos, onopyxos, helxine, scolimos. Chamæleon, in folijs non habet aculeos. Est & illa differentia, quod quædam in ijs multicaulia ramosaque sunt, ut carduus. Vno autem caule nec ramosum, cnidos. Quædam acumine tantum spinosa sunt, ut eryngium. Quædam estate florent, ut tetralix, & helxine. Scolymus quoq̃ floret sero & diu. Acorna colore tantū ruffo distinguitur, & pinguiore succo. Idem erat atractylis quoq̃, nisi candidior esset, & nisi sanguineum succum funderet. Qua de causa phonos uocatur à quibusdam, odore etiam grauis, sero maturescēte semine, nec ante autumnum, quanquam

quanquam id de omnibus spinosis dici potest. Verum omnia hæc & semine & radice nasci possunt. Scolymus carduorū generis ab ijs distat, quod radix eius uescendo est decocta. Mirum, quod sine interuallo tota æstate aliud floret in eo genere, aliud cōcipit, aliud parturit. Aculei arescente folio desinunt pungere. Helxine rara uisū est, neq; in omnibus terris est, radice foliosa, ex qua media ueluti malum extuberat, cōtectum sua fronde. Huius uertex summus lachrymam continet iucundi saporis, acanthicen mastichen appellatam. Et cactos quoque in Sicilia tantum nascitur, suæ proprietatis & ipsa, cuius in terra serpunt caules, è radice emissi, lato folio & spinoso. Caulesq; uocat cactos. Nec fastidiūt in cibis inueteratos quoq;. Vnum caulem rectū habent, quem uocant pternica, eiusdem suauitatis, sed uetustatis impatientem. Semen ei lanuginis, quem pappon uocat: quo detracto & cortice, teneritas similis cerebro palmæ est: uocat ascaliam. Tribulus non nisi in palustribus nascitur. Diras alibi, iuxta Nilum & Strymonem amnes excipitur in cibis, inclinatus in uadum, folio ad effigiem ulmi, pediculo longo. At in reliquo orbe genera duo, uni cicerculæ folia, alteri aculeata. Hic & serius floret, magisq; septa obsidet uillarum. Semen ei rotundius, nigrum in siliqua. Alteri harenaceum. Spinosorum etiamnum aliud genus ononis. In ramis enim spinas habet apposto folio rutæ simili, toto caule foliatum in modum coronæ, sequitur à frugibus, aratro inimica, uiuaxq; præcipue. Aculeatarum caules aliquarum per terram serpunt, ut eius quam coronopum uocant. E diuerso stant anchusa inficiendo ligno cerisq; radice apta, & è mitioribus anthemis, & phyllanthes, & anemone, & aphace. Caule foliato est & crepis, & apate. Differentia foliorum & hic quæ in arboribus, breuitate pediculi ac longitudine, angustijs ipsius folij, amplitudine, angulis, incisuris, odore, flore. Diuturnior hic quibusdam per partes florentibus, ut ocimo, heliotropio, aphacæ, onocichlæ.

Differentia herbarum per folia, & quæ herbæ toto anno florent, & de hæstula regia, & pistana, & gladiolo.

Cap. xviij

Mltis inter hæc æterna folia, sicut quibusdā arborū: in primisq; heliotropio, adianto. Aliud rursus spicatarū genus, ex quo est cynops, alopecuros, stelephuros, quæ quidam ortyga uocat, alij plantaginem, de qua plura dicemus inter medicas: thryallis. Ex ijs alopecuros spicam habet mollem & lanuginem densam, non dissimilem uulpium caulis, unde ei & nomen. Proxima est ei & stelephuros, nisi quod illa particulatim floret. Cithorion & similia, circa terrā folia habent, germinantibus ab radice post uergilias. Perdicium & aliæ gentes q̃q; Ægyptij edunt: nomen dedit auis, id maxime eruēs. Crassas, plurimasq; habet radices. Item ornithogale, caule tenero, candido, semipedali radice, bulbosa, mollis, tribus aut quatuor agnatis. Coquitur in pulre. Mirū, loton herbam & ægilopa, non nisi post annū è semine suo nasci. Mira & anthemidis natura, quod à sūmo florere incipit, cum ceteræ oēs quæ particulatim florent, ab ima sui parte incipiant. Notabile & in lappa quæ adhærescit, quoniā in ipsa flos nascitur, nō euident, sed intus occultus, & intra se germinat uelut animalia quæ in se pariūt. Item circa Opuntem opuntia est herba, etiā homi-
ni dulcis. Mirūq; è folio eius radicē fieri, ac sic eā nasci. Iasione unū foliū habet, sed ita im-
plicatum, ut plura uideantur. Condrylla amara est, & acri in radice succo. Amara & aphace, & quæ pietris nominatur, & ipsa toto anno florens: nomen ei amaritudo imposuit. Notabilis & scillæ crociq; natura, quod cum oēs herbæ foliū primum emittāt, mox in caulem rotundentur, in ijs caulis prior intelligitur q̃q; foliū. Et in croco quidē flos impellit caule: in scilla uero caulis exit, deinde flos ex eo emergit. Eadēq; ter floret (ut diximus) tria tēpora seasonū ostendēs. Bulborū generi quidā adnumerant & cypiri, hoc est, gladioli radicem. Dulcis ea est, & quæ decocta panē etiā gratiore faciat, pōdero florēq; simul subacta. Nō dissimilis est & quæ thesion uocatur, gustu aspera. Ceteræ eiusdē generis folio differunt. Asphodelus oblongū & angustū habet, scilla latū & tractabile, gladiolus simile nomini.

Asphodelus

Asphodelus manditur, & semine tosto & bulbo. Sed hoc in cinere tosto, dein sale & oleo addito: præterea tuso cū ficis, præcipua uoluptate, ut uidetur Hesiodo. Tradit & ante portas uillarum satum, remedio esse contra ueneficorum noxā. Asphodeli mentionē & Homerus fecit. Radix eius nāpis modicis similis est. Neq; alia numerosior, LXXX simul acuatīs sæpe bulbis. Theophrastus & ferè Græci, princepsq; Pythagoras, caulem eius cubitalem, & sæpe duūm cubitorum, folijs porri syluestris, anthericon uocauere: radicem uero, id est, bulbos, asphodelon. Nostri illud albuginem uocant, & asphodelum hastulā regiam. Ea est & caulis acinosi: Eius duo genera faciunt. Albugo est scapus cubitalis, amplius, purus, leuis. De quo Mago præcipit, exitu mensis Martij, & initio Aprilis, cum floruerit, non dum semine eius intumescente, demetendum: findendosq; scapos, & quarto die in solem¹⁰ proferendos. Ita siccatis manipulos faciendos. Item pistanā dicit à Græcis uocari, quam inter uluas sagittam appellamus. Hanc ab Idibus Maij usq; ad finem Octobris mensis decorticari, atq; leni sole siccari iubet. Idem & gladiolum alterum, quem cyperon uocāt, & ipsum palustrem, Iulio mense toto secari iubet ad radicē, tertioq; die in sole siccari, donec candidus fiat. Quotidie aut ante solem occidentem in tectum referri, quoniam palustribus defectis nocturni rores noceant.

De iunco genera sex, & de cypero, & de medicamentis eorum, & de cypiro, & odorato iunco.

Cap. XVIII

Similia præcipit & de iunco, quem marifcon appellāt, ad texendas tegetes, & ipsum Iunio mense eximi ad Iulium medium præcipiens. Cætera de siccando, eadem quæ de²⁰ ulua suo loco diximus. Alterum genus iuncorum facit, quod marinum, & à Græcis oxyschænon uocari inuenio. Tria genera eius: acuti, sterilis, quem marem, & oxyn Græci uocant: reliqua fœminini, ferentis semen nigrum, quem melancranin uocant. Crassior hic & fruticosior, Magisq; etiamnū tertius, qui uocatur holoschænos. Ex his melancranis sine alijs generibus nascitur. Oxys autē & holoschænos eodem cespite. Utilissimus ad uitilia holoschænos, quia mollis & carnosus est. Fert fructum ouorum coherentium modo. Nascitur autem is, quem marem appellamus, ex semetipso, cacumine in terrā defixo: melancranis autem suo semine. Alioquin omnium radices omnibus annis intermoriuntur. Vltus ad nassas marinas, uitilium elegantiam, lucernarum lumina, præcipua medulla, amplitudine iuxta maritimas Alpes tanta, ut inciso uentre impleant penè unciarum latitudinem,³⁰ in Ægypto uero cribrorum longitudinem, nō aliās utiliore. Quidam etiamnum unum genus faciunt, iunci trianguli, cyperon uocant. Multi uero non discernunt à cypiro uicinitate nominis. Nos distinguemus utrumque. Cypirus est gladiolus, ut diximus, radice bulbosa, laudatissimus in insulis Creta, dein Naxo, & postea Phœnice. Cretico candor odorq; uicinus nardo, Naxio acrior, Phœnicio exiguum spirans, nullus Ægyptio. Nam & ibi nascitur. Discutit duritias corporum. Iam enim remedia dicemus, quoniā & florum odorūq; generi est magnus usus in medicina. Quod ad cyperon attinet, Apollodorum quidem sequar, qui negabat bibendum: quanquam professus efficacissimum esse aduersus calculosos, eo fouet. Fœminis quidem abortus facere non dubitat. Mirumq; tradit, barbaros suffitum huius herbar excipientes ore, lienes consumere: & non egredi domibus, nisi ab hoc suffitu. Vegetiores enim firmioresq; sic etiam fieri. Intertriginū & alarum uitijs, perfrictionibusq; cum oleo illitum, non dubie mederi. Cyperos iuncus est, qualiter diximus angulosus, iuxta terram candidus, cacumine niger, pinguisq;. Folia ima porraceis exiliora, in cacumine minuta, inter quæ est semen. Radix oliuæ nigre similis, quā cum oblonga est, cyperida uocāt, magni in medicina usus. Laus cypero prima ammoniaco, secundā Rhodio, tertiā Thracio, nouissima Ægyptio, quod & confundit intellectum, quoniam & cypiros ibi nascitur. Sed cyperos durissima uixq; spirās. Cæteris odor & ipsi nardum imitans. Est & per se Indica herba, quæ cyperis uocatur, gingiberis effigie: cōmandata croci uim reddit. Cypero uis in medicina psilothri illinitur pterigijs, ulceribusq; genit⁴⁰ talium

talium, & quæ in humore sunt omnibus, sicut oris ulceribus. Radix aduersus serpentium ictus & scorpionum præsertim, remedio est. Vuluas aperit pota. Largiori tâta uis, ut expellat eas. Vrinam ciet, & calculos, ob id utilissima hydropicis. Illinitur & ulceribus quæ serpunt, sed his præcipua quæ in stomacho sunt, ex uino uel aceto illita. Iunci radix in tribus heminis aquæ decocta ad tertias, tussi medetur. Semen tostum & in aqua potui, sistit aluum, & foeminarum menses, capitisque dolores facit. At qui uocatur holoschoenos, eius quæ proxima sunt radicis, comanducantur aduersus araneorum morsus. Inuenio etiamnum unum iunci genus, quod eutipicen uocant. Huius semine somnum allici, sed modum seruandum ne sopor fiat. Ob id & odorati iunci medicinae dicuntur, quoniam & in Syriacæ (ut suo loco retulimus) nascitur. Laudatissimus ex Nabatæa, cognomine techites, proximus Babylonius, pessimus ex Africa, ac sine odore. Est autem rotundus, uinosæ mordacitatis ad linguam. Syncerus in conficando odorem rosæ emittit, rubentibus fragmentis. Discutit inflationes, ob id stomacho utilis, bilemque & sanguinem reijcientibus. Singultus sedat, rictus mouet, urinam ciet, uescicæ medetur. Ad muliebres usus decoquitur. Opisthotonicis cum resina arida imponit. Excalfactoria & rosa. Vteros astringit, refrigerat. Vfus eius diuiditur in folia & flores. Capita foliorum partesque candidæ, ungues uocantur. In flore aliud est semen, aliud capillus in capite, aliud cortex, aliud calyx. Foliū siccatur, aut tribus modis exprimitur. Per se, cum unguis non detrahunt: ibi enim humoris plurimum. Aut cum detractis unguibus, reliqua pars aut oleo aut uino maceratur in sole uasis uitreis. Quidam & salem admiscent, & anchusam nonnulli, aut aspalathum, aut iuncum odoratum, quia talis maxime prodest uulvæ ac dysentericis. Exprimuntur eadem folia detractis unguibus, trita per linteum spissum in æreum uas, lenique igni succus coquitur, donec fiat crassitudo mellis. Ad hoc eligi oportet odoratissima quæque folia.

Ex rosa medicinae, & de lilio, & de narcisso, & ex uiola, & de baccæ, & combreto, & asaro.

Cap. XIX

Vinum quomodo feret è rosa diximus inter genera uini. Vfus succi ad aures, oris ulcera, gingiuas, tonsillas, gargarizatus, stomachum, uuluas, sedis uitia, capitis dolores. In febre per se, uel cum aceto ad somnos, nauseas. Folia utuntur in calliblepharum. Et siccis femina asperguntur. Epiphoras quoque arida leniunt. Flos somnum facit. Inhibet fluxiones mulierum, maxime albas, in postea potus: & sanguinis excreationes. Stomachi quoque dolores, quantum in uini cyathis tribus. Semen his optimum crocinum, nec anniculo uelustius, & in umbra siccatur. Nigrum inutile. Dentium dolori illinitur. Vrinam ciet. Stomacho imponitur. Item igni sacro non ueteri. Naribus subductum caput purgat. Capita pota uentrem & sanguinem sistunt. Ungues rosæ epiphoris salubres sunt. Vlcera enim oculorum rosa fordescent, præterque in utrisque epiphoræ, ita ut arida cum pane imponatur. Folia quidem uitibus stomachi, rosionibus & uitibus uentris, & intestinorum, & præcordiis utilissima uel illita. Cibo quoque lapathi modo condiuntur. Cauendus in his situs celeriter insidens. Et aridis & expressis aliquis usus. Diapasmata inde fiunt ad sudores coercendos, ita ut à balineis inarescant corpori, dein frigida abluantur. Syluestris cum adipe ursino alopecias minime emendat. Lilij radices multis modis florem suum nobilitauere, contra serpentium ictus ex uino potæ, & contra fungorum uenena. Propter clauos pedum in uino decoquuntur, triduoque non soluuntur. Cum adipe aut oleo decoctæ, pilos quoque adustis reddunt. E mulso potæ inutilem sanguinem cum aluo trahunt: lenique & ruptis uulsis prosunt, & menstruis foeminarum. In uino uero decoctæ, impositæque cum melle neruis præcis medentur. Lichenas & lepras, & furfures in facie emendat. Erugant corpora. Folia in aceto cocta, uulneribus imponuntur. Epiphoris testium, in melle cum hyoscyamo & farina tritici. Semen illinitur igni sacro: flos & folia ulcerum uetustati. Succus quoque flore expressus est, ab alijs mel uocatur, ab alijs syriū, ad emolliendas uuluas sudoresque faciendos, & suppurationes coquendas. Narcissi duo genera in usu medici recipiunt. Vnum purpureo flore, & alte-

L rum

rum herbaceum. Hunc stomacho inutilem, & ideo uomitorium, aluosq; soluentem, neruis inimicum, caput grauantem, & à narce narcissum dictum, non à fabuloso puero. Vtriusq; radix mulsei saporis est. Ambustis prodest cum exiguo melle. Sic & uulneribus & luxatis. Panis uero cū melle & auenæ farina. Sic & infixa corpori extrahit. In polëta tritus oleoq; cōtus medetur & lapide percussis. Purgat uulnera permixtus farina. Nigras utiligines emaculat. Ex hoc flore fit narcissinum oleum ad emolliendas duritias, calfacienda quæ alserint. Auribus est utilissimus, sed capitis dolores facit. Viola syluestres sunt & satiuæ. Purpureæ refrigerant. Contra inflāmationes illinuntur stomacho ardenti. Imponuntur & capiti in fronte. Oculorū priuatim epiphoris, & sede procidente uuluuæ. Et contra suppurationes. Crapulā & grauedines capitis impositis coronis olfactuū discutiunt. Anginas ex aqua potæ. Id quod purpureum est ex ijs, comitialibus medetur, maxime pueris in aqua potū. Semen uiolæ scorpionibus aduersatur. Contrā flos albæ suppuratione aperit. Ipsa discutit. Et alba aut & lutea extenuant menstrua, urinam cient. Minor uis est recentibus: Ideoq; aridis post annū utendum. Lutea dimidio cyatho in aquæ tribus, menses trahit. Radices eius cum aceto illitæ sedant lienem: item podagrā: oculorū aut inflammations cum myrtha & croco. Folia cū melle purgāt capitis ulcera, cū cerato rimas sedis, & quæ in humidis sunt. Ex aceto uero collectiones sanant. Baccar in medicinæ usu aliqui ex nostris perpenfam uocant. Auxiliatur contra serpentes, capitis dolores feruoresq;. Item epiphoras. Mammis tumentibus à partu & ægilopis incipientibus & ignibus sacris. Odor somnū gignit. Radicē decoctā bibere spasticis, euerfis, cōuulsis, suspiriosis, salutare est. In tussi uetere radices eius tres quatuorū decoquantur ad tertias partes. Hæc potio mulieres ex abortu purgat. Laterū punctiōes tollit, & uesiçæ calculos. Conditur cum diapasmate. Vestibus odoris gratia inseritur. Combretum quod simile ei diximus, tritum cum axungia, uulnera mire sanat. Asarum iocinerū uitijs salutare esse traditur, uncia sumptū in hemina multi mixti. Aluum purgat ellebori modo. Hydropicis prodest & præcordijs uuluisq; ac morbo regio. In mustum si addatur, facit uinū urinis cientis. Effoditur cum folia emittit. Siccatur in umbra. Situm celerrime sentit.

De nardo Gallico, & de croco medicinæ, & crocomagmate, & saliuca, & polio, & iri, & holochryso, & chrysocome, & meliloto. Cap. xx

ET quoniam quidam, ut diximus, nardum rusticum nominauere radicem baccaris, contextemus & Gallici nardi remedia in hunc locum dilata in peregrinis arboribus. Ergo aduersus serpentes duabus drachmis in uino succutrit, Inflammationibus colicis, uel ex aqua, uel ex uino. Item iocineris & renū suffusisq; felle, Et hydropicis per se, uel cum absinthio. Sistit purgationum mulierum impetus. Eius uero quod phu eodē loco appellauimus, radix datur potui trita, uel decocta ad strangulationes, uel pectoris dolores, uel laterum. Menses quoq; ciet. Bibitur cum uino. Crocum melle non soluitur, nullisq; dulcis. Facillime aut uino, aut aqua. Utilissimū in medicina. Adseruatur cornea pyxide. Discutit inflammations omnes quidem, sed oculorum maxime ex ouo illitum. Vuluarū quoq; strangulatus. Stomachi exulcerationes, pectoris & renū, iocinerū, pulmonū uesciarumq;, peculiariter inflammationi earum uehementer utile. Item tussi & pleureticis. Tollit & prius ritus. Urinam ciet. Qui crocum prius biberint, crapulam nō sentiunt. Ebrietati eo resistūt. Coronæ quoq; ex eo mulcent ebrietatē. Somnū facit. Caput leniter mouet. Venerem si mulat. Flos eius igni sacro illinitur cum creta cimolia. Ipsum plurimis medicaminibus miscetur. Collyrio uni etiā nomē dedit, ex eo quoq; expresso unguetō crocino, quod crocomagma appellat. Habet suas utilitates cōtra suffusiones oculorū. Vrinæ magis exalefacit q̃ crocū ipsum. Optimū quod gustatū saluā dentesq; inficit. Iris ruffa melior q̃ candida, infantibus eā circumligari salutare est, dentientibus præcipue & tussientibus, tinea rum uero uitio laborantibus instillari. Cateri effectus eius nō multū à melle differunt. Vlcera purgat capitis præcipue, suppurationes ueteres. Aluū soluit duabus drachmis cum melle.

Tussim

Tussim, tormina, inflationes pota. Lienēs ex aceto. Contra serpentium & araneorū mor-
sus, ex posca ualet. Contra scorpiones, duarum drachmarum pondere in pane uel aqua
sumitur. Contra canū morsus, ex oleo imponitur: Et contra perfrictiōes. Sic & neruorum
doloribus. Lumbis uero & coxendicibus cum resina illinitur. Vis ei concalfactoria. Nari-
bus subducta, sternutamēta mouet, caputq; purgat. Dolori capitis cū cotoneis malis aut
strutheis illinitur. Crapulas quoq; & orthopnoeas discutit. Vomitiōes ciet, duobus obolis
sumpta. Ossa fracta extrahit, imposita cum melle. Ad paronychias farina eius utuntur:
Cū uino, ad clauos uel uerrucas, triduoq; non soluitur. Halitus oris cōmanducata abolet,
alarumq; uitia. Succo durities omnes emollit. Somnum conciliat, sed geniturā consumit.
10 Sedis rimas & cōdylomata, omniāq; in corpore excrecentia sanat. Sunt qui syluestrem
xyrin uocent. Strumas hæc uel panos uel inguina discutit. Præcipitur, ut sinistra manu le-
ctā ad hos usus seruetur: colligentesq; dicant cuius hominis utiq; causa eximant. Scelus
herbariorū aperitur in hac mentione. Partē eius seruāt, & quarundam aliarū herbarum,
sicut plantaginis: & si parum mercedis tulisse se arbitrantur, rursusq; opus quærunt, par-
tem eam quam seruauere, eodem loco infodiunt: credo, ut uitia quæ sanauerint, faciāt re-
bellare. Saliuncæ radix in uino decocta, sistit uomitiones, corroborat stomachum.

Polio Musæus & Hesiodus perungi iubēt dignationis gratia, gloriæq; audios polium
tractare, colere. Polium contra serpentes substernitur uel portatur. Medici in uino deco-
quant recens, uel aridum, illinuntq; uel spleneticis propinant ex aceto: Morbo regio in ui-
20 no. Et hydropicis incipientibus in uino decoctum. Vulneribus quoq; sic illinunt. Secun-
das mulierum partusq; emortuos repellit: Item dolores corporis: Vesicas inanit. Et epi-
phoris illinitur. Nec magis alia herba conuenit medicamento, quod alexipharmacō uo-
cant. Stomacho tamen inutile esse, caputq; eo impleri, & abortum fieri poto, aliqui ne-
gant. Ad religionem addunt, ubi inuentum sit, protinus adalligandum contra oculorum
inflammationem, cauendumq; ne terram attingat. Hi & folia eius thymo similia tradunt, nisi
quod molliora sunt, & lanatiore canicie. Cum ruta syluestri, & si teratur ex aqua cœlesti,
aspidas mitigare dicitur: & nō secus atq; cytinus astringit & cohibet uulnera, prohibetq;
serpere. Holochryfos medetur stranguriæ in uino pota, & oculorū epiphoris illita. Cum
fecce uero uini cremata in polenta, lichenas emendat. Chrysocomes radix calfacit, & strin-
30 git. Datur potui ad iocinerum uitia: Item pulmonum. Vuluæ dolores in aqua malsa de-
cocta. Ciet menstrua: & si cruda detur, hydropicorum aquā. Melissophyllo siue melitte-
na si perungantur aluearia, non fugient apes. Nullo enim magis gaudent flore. Co-
piatissus examina facillime continentur. Idem præsentissimum est contra ictus earū, ue-
sparumq; & araneorum, item scorpionum. Item contra uuluarum strangulationes, addi-
to nitro. Contra tormina, è uino. Folia eius strumis illinuntur, & sedis uitij, cum sale de-
cocta. Succus fœminas purgat, & inflationes discutit, & ulcera sanat. Articularios mor-
bos sedat, canisq; morsus. Prodest dysentericis ueteribus & cœliaciis, & orthopnoicis, lie-
nibus, ulceribus thoracis. Caligines oculorum succo cum melle inungi, eximium habe-
tur. Melilotos quoque oculis medetur cum lacte, aut cum lini semine. Maxillarum quo-
40 que dolores lenit: & capitis cum rosaceo: item aurium è passo, quæq; in manibus intume-
scunt, uel erumpunt. Stomachi dolores in uino decocta, uel cruda tritaq;. Idem effectus
est ad uulnas. Testes uero & sedem prociduam, quæq; ibi sint uitia, recens ex aqua de-
cocta, uel ex passo. Adiecto rosacco illinitur ad carcinomata. Deferuefcit in uino dulci.
Peculiariter & contra meliceridas effiac.

De trifolio, & thymo, & hemerocalle, & de helenio, & abrotono. Cap. xxxi
Trifolium scio credi præualere contra serpentium ictus & scorpionū, ex uino aut po-
T sca, seminis granis uiginti potis: uel folijs, & tota herba decocta: serpentesq; nunquā
in trifolio aspicit. Præterea celebratis autoribus, contra omnia uenena pro antidoto suffi-
cere xxv. grana eius, quod minyāthes ex eo appellauimus, tradi. Multa alia præterea in

remedijs eius adscribi. Sed me contra sententias eorum grauissimi uiri autoritas mouet. Sophocles enim poeta uenenatū id dicit. Simus quoq; medicus decocti, aut cocti succū infusum corpori, easdē uredines facere, quas si percussis à serpēte imponat. Ergo nō aliter utendum eo q̄ contra uenena censuerim. Fortassis enim & his uenenis inter se cōtraria sit natura, sicut multis alijs. Itē animaduerto semen eius cuius minima sint folia, utile esse ad custodiendam mulierum cutis gratiā, in facie illitum. Thymum colligi oportet in flore, & in umbra sicari. Duo autem sunt genera eius, Candidum, radice lignosa, in collibus nascens, quod & præfertur. Alterū, nigrius: florisq; nigri. Vtraq; oculorū claritati multum conferre existimantur, & in cibo, & in medicamentis. Item diutina tussi eclymate faciles excreationes facere cum aceto & sale. Sanguinem cōcrescere nō pati ē melle. Longas fau-¹⁰ cium distillationes extrā illita cū sinapi, extenuare. Item stomachi & uentris uitia. Modice his tamen utendū est, quoniā exalfaciūt, quamuis sistūt aluū: quē si exulcerata sit denati pondus in sextarium aceti & mellis addi oportet. Item si lateralis dolor sit, aut inter scapulas, aut in thorace. Præcordijs medentur ex aceto cū melle: quæ potio datur, & in alienatione mētis ac melancholicis. Datur & comitialibus, quos correptos olfactus excitat thymi. Aiunt & dormire eos oportere in molli thymo. Prodest & orthopnoicis & anhelationi, mulierumq; mensibus retardatis. Vel si emortui sint in utero partus, decoctū in aqua ad tertias. Et uiris uero cōtra inflatiōes, cū melle & aceto. Et si uenter turgat, testē sue aut uiscē dolor exigat. E uino tumores & impetus tollit impositū. Item cū aceto, callum & uerrucas. Coxendicibus imponit & articularib. morbis, & luxatis tritū ac lanæ inspersum ex²⁰ oleo. Dāt & potionē articularib. morbis triū obolorū pōdere in tribus cyathis aceti & mellis. Et in fastidio, tritū cū sale. Hemerocalles pallidū ē uiridi et molle foliū habet, radicē odoratā atq; bulbosam. Quē cū melle imposita uentri, aquā pellit, & sanguinē etiā inutilem. Folia epiphoris oculorū, māmārūq; post partū dolorib. illinūtur. Heleniū ab Helena, ut diximus natū, fauere creditur formæ: cutē mulierū in facie reliquoq; corpore nutrire in corruptam. Præterea putant usu eius quandam gratiā ueneremq; cōciliari. Attribuit & hilaritatis effectū eidem potā in uino, eumq; quē habuerit nepenthes illud prædicatū ab Homero, quod tristitia omnis aboleatur. Est aut succi prædulcis. Prodest et orthopnoicis radix eius in aqua ieiunis pota. Est autē candida intus & dulcis. Bibitur & cōtra serpentium ictus ex uino. Mures quoque contrita dicitur necare. Abrotonum duorum traditur³⁰ generum, Campestre ac montanum. Hoc fœminā, illud marem intelligi uolumus. Amaritudo absinthij in utroq;. Siculum laudatissimum, dein Galaticum. Vtilis est & folijs, sed maior semine ad exalfaciendū: ideo neruis utile, tussi, orthopnoicis, conuulsis, ruptis, lumbris, urinæ angustijs. Datur bibendū manualibus fasciculis decoctis ad tertias partes. Ex his quaternis cyathis bibitur. Datur & semen tusum in aqua drachmæ pondere. Prodest & uuluz. Concoquit panos cū farina hordeacea, & oculorū inflammationibus illinitur, cotoneo malo cōcocto. Serpentes fugat. Contra ictus earū bibitur cum uino, illiniturq;. Efficacissimum contra ea, quorum ueneno tremores & frigus accidunt, ut scorpionum & phalangiorū: & contra uenena alia pota prodest, & quoquo modo algentibus, & ad extrahenda ea quæ inhærēt corporibus. Pellit & interaneorum mala. Ramo eius si subijcia⁴⁰ tur puluino, uenerem stimulari aiunt: efficacissimamq; esse herbam contra omnia ueneficia, quibus coitus inhibeat.

Ex leucanthemo & sampsucho medicinæ

Cap. xxii

L Eucanthemum suspiriosis medetur, duabus partibus aceti permixtū. Sampsuchum siue amaracum, in Cypro laudatissimum & odoratissimum, scorpionibus aduersatur, ex aceto ac sale illitum. Menstruis quoq; multū confert impositum. Minor est eidem potio uis. Cohibet & oculorum epiphoras cum polenta. Succus decocti tormina discutit. Et urinis & hydropicis utile. Mouet & aridum sternutamēta. Fit ex eo oleum, quod sampsuchinum uocatur aut amaracinū, ad exalefaciendos emolliendosq; neruos: & uuluas cale

calefacit. Et folia suggillatis cum melle, & luxatis cum cera profunt.

De anemona medicinæ.

Cap. xxiii

A Nemonas coronarias tantum diximus. Nunc reddemus & medicas. Sunt qui phœnion uocent. Duo eius genera, Sylvestris prima, altera in cultis nascens, utraq; sabulosis. Huiusq; plures species. Aut enim phœniceū florem habet, quæ & copiosissima est, aut purpureū, aut lacteū. Harum triū folia apio similia sunt. Nec temere semipèdem altitudine excedunt, cacumine asparagi. Flos nunq; se aperit nisi uento spirante, unde & nomen accepit. Sylvestri amplitudo maior, latioribusq; folijs, flore phœniceo. Hanc, errore ducti, argemonē putāt multi: alij rursus papauer, quod rhœan appellauimus. Sed distinctio magna, q; utraq; hæc postea floret. Nec aut succū illarū anemonę reddūt, aut calyces habent, nec nisi asparagi cacumene. Profunt anemonæ capitis doloribus & inflamationibus, uuluis mulierū, lacti quoq;. Et menstrua cient cū pituita sumptæ, aut uellere appositæ. Radix cōmanducata pituitam trahit, dentes sanat, decocta oculorū epiphoras. Magi multum quidem ijs tribuere, quamprimū aspiciatur eo anno tolli iubentes: diciq;, colligi eas tertianis & quartanis remedio. Postea alligari florem panno roseo, & in umbra asseruari, ita cum opus sit adalligari. Quæ ex his phœniceum florem habet, radice cōtrita, cū cunq; animalīū imposita, ulcus facit septica ui. Et ideo expurgandis ulceribus adhibetur.

Ex cenanthe medicinæ.

Cap. xxiiii

O Enanthe herba nascitur in petris, folio pastinacæ, radice magna, numerosa. Caulis eius & folia cum melle ac uitio nigro pota, facilitate pariendi præstāt, secundasq; purgant. Tussim è melle tollunt: irinam cient. Radix & uesticæ uitij medetur.

De heliochryso medicinæ.

Cap. xxv

H eliochrysum, quod alij chrysanthemon uocāt, ramulos habet candidos, folia subalbida, abrotono similia: ad folijs percussum, aureæ lucis in orbē ueluti corymbis dependentibus, q; nunq; marcescūt. Qua de causā deos coronant illos: quod diligentissime seruauit Ptolemæus rex Aegypti. Nascitur in fructectis. Ciet urinas è uino pota, & mēses. Duritas & inflamationes discutit. Ambustum cum melle imponitur. Contra serpentium ictus & lumborum uitia bibitur. Sanguinem concretum uentris aut uesticæ absumit cum mulso. Folia eius triū obolorū pondere sistunt profluuiā mulierū in uino albo. Vestes tuetur odore nō ineleganti.

Ex hyacintho medicinæ, & lychnide.

Cap. xxvi

H yacinthus in Gallia eximie prouenit. Hoc ibi pro cocco hyssginum tingitur. Radix hæst bulbacea, mangonicis uenalitij pulchre nota: quæ è uino dulci illita, pubertatem coercet, & non patitur erumpere. Torminibus & araneorū morfib; resistit. Vrinam impellit. Contra serpentes & scorpiones, morbuq; regiū, semen eius cum abrotono datur.

Lychnis quoq; flāmea illa aduersus serpentes, scorpiones, crabrones, similiaq; bibitur è uino, semine trito. Sylvestris eadē stomacho inutilis. Aluū soluit. Ad detrahendā bilem efficacissima duabus drachmis. Scorpionibus adeo contraria, ut omnino uisā ea torpescant. Radicem eius Asiāni boliten uocant: qua alligata oculo, albugines tolli dicuntur.

Ex uincaperuincia medicinæ, tusco, bati, & acino.

Cap. xxvii

E t uincaperuincia, siue chamædaphne, arida tusa hydropicis datur in aqua, cochleari mensura, celerrimeq; reddūt aquā. Eadē decocta in cinere, sparsa uino, tumores siccat. Aurib; succo medetur. Aluinis imposita multū prouidere dicūt. Rusci radix decocta, bibitur alternis dieb; in calculorū ualitudine, & tortu osiore urina, uel cruēta. Radicē pridie erui oportet, postero mane decoqui, ex ea sextariū uini cyathis duobus misceri. Sūt qui & crudā radicē tritā ex aqua bibāt: & in totū ad uirilia, cauliculis eius in uino & aceto tritis, nihil utilius putāt. Batis quoq; aluū molliet. Illinitur podagricis tosta & cōtrita. Acinon & coronarū causa & ciborū Aegyptij serūt. Eademq; erat quæ ocimū, nisi hirsutior ramis ac folijs esset, & admodū odorata. Ciet mēses & urinas. Ex colocasia medicinæ. Ca. xxviii

Colocasia Glaucias acria corporis leniri putauit, & stomachum iuari.

L 3 Ex

Ex anthalio medicina.

Cap. xxix

Anthali, quod Aegyptij edunt, nullum alium reperti usum. Est & herba anthyllon, quam alij anticellion uocant, duorum generum, folijs & ramis lenticulae similis, palmi altitudine, sabulosis apricis nascens, subfalsa gustanti. Altera chamæpityi similis, breuior & hirsutior, purpurei floris, odore grauis, in saxosis nascens. Prior uuluis aptissima, & ex rosaceo ac lacte imposita & uulneribus. Bibitur in stranguria renūq; doloribus, tribus drachmis. Altera bibitur in duritia uuluarū, & in torminibus, & in comitiali morbo, cum melle & aceto, quatuor drachmis. De parthenio medicina. Cap. xxx

Parthenium, alij leucanthen, alij amaracum uocant. Celsus apud nos, perdicium & muralium. Nascitur in hortorū sepibus, flore albo, odore mali, sapore amaro. Ad insidendum decoctae in duritia uuluarum, & inflammationibus. Siccatum, cum melle, & aceto impositū, bilem trahit atram. Ob hoc cōtra uertigines utilis, & calculosis. Illinitur & sacro igni item strumis, cum axungia inueterata. Magi contra tertianas sinistra manu euelli eam iubent, diciq; cuius causa uellatur, nec respicere. Dein eius foliū ægri linguae subijcere, ut mox in cyatho aquae deuoretur.

De strychno medicina.

Cap. xxxi

Strychno, quam quidam strychnon scribere, utinam nec coronarij in Aegypto uterentur, quos inuitat ederae florum similitudo, in duobus eius generibus. Quorū alterum, cui acipī coccineī, granosi folliculi, halicacabum uocāt, & alij callion. Nostri autem uescariam, quoniam uescicae & calculis proffit. Frutex est furculosus uerius quā herba, folliculis magnis latisq; & turbinatis, grandi intus acino, qui maturefcit Nouembri mense. Tertia folia sunt ocimi, minime diligenter demonstranda; remedia non uenena tractant: quippe insaniam facit paruo quoque succo. Quāquam & Graeci auctores in iocum uertere. Drachmae enim pondere lufum pudoris gigni dixerunt, species uanas imaginesq; conspicuas obuersari demonstrantes. Duplicatum hunc modum, legitimam insaniam facere. Quicquid uero adijciatur ponderi, repraesentari mortem. Hoc est uenenū, quod innocētissimi auctores simpliciter dorycnion appellauere, ab eo, quod cuspides in praelijs tingentur illo passim nascente. Qui parcius spectauerāt, manicon cognominauere: qui nequiter occultabant, erythron, aut neurida: ut nonnulli, perissone cauendi quidem causa curiosius dicendum. Quin & alterum genus, quod halicacabon uocant, soporiferum est, atque etiam opio uelocius ad mortem: ab alijs morion, ab alijs moly appellatum. Laudatum uero à Diocle & Euenore, à Timaristo quidem etiam carmine, mira obliuione innocentiae: quippe praesentaneū remedium ad dentium mobiles firmandos, si colluerentur: halicacabo uni exceptionē addidere, ne diutius id fieret. Delirationē enim gigni eo. Nec demonstranda remedia, quorum medicina maioris mali periculum afferat. Commendatur & in cibis tertium genus, licet praefertatur hortensis saporibus. Et nihil esse corporis malorum, cui nō salutare sit strychnos, Xenocrates praedicat. Non tamen auxilia eorū tanti sunt, ut uel profutura de ijs cōmemorare fas putem, praesertim tanta copia innoxiorum medicaminū. Halicacabi radicē bibunt qui sunt uaticinandi callentes, quod furere ad confirmandas superstitiones aspici se uolunt. Remedio est (id enim libentius retulerim) aqua copiosa mulla calida potui data. Nec illud praeteribo, aspidū naturā halicacabum in tantum aduersam, ut radice eius propius admota soporetur illa sopore enecās uis earū. Ergo trita ex oleo percussis auxiliatur.

De corchoro & cnico Cap. xxxii

Corchorum Alexandrini cibi herba est, conuolutis folijs ad similitudinē mori. Praecordijs, ut ferunt, utilis, alopecijsq; & lentigini. Boum quoque scabiem celerrime sanare ea inuenio, Apud Nicandrum quidem & serpentium morsus, antequam floreat. Nec de cnico siue atractylide uerbosius dici par esset, Aegyptia herba, ni magnū contra uenena animalia preberet auxilium. Item aduersus fungos. Constat à scorpione percussos, quandiu teneant eam herbam, non sentire cruciatum.

Depet

De perfoluta.

Cap. xxxiii

ET perfolutam Aegyptus in hortis ferit, coronarum gratia. Duo genera eius, scemina lac mas. Vtraq; subdita uenerem inhiberi, uirorum maxime, tradunt.

De mensuris & ponderibus.

Cap. xxxiiii

ET quoniam in mensuris quoq; ac ponderibus, crebro Gracis nominibus utendum est, interpretationem eorū semel in hoc loco ponemus. Drachma Attica (serē enim Attica obseruatione medici utitur) denarii argentei habet pondus. Eademq; sex obolos pondere efficit. Obolus x. chalcos. Cyathus pendet per se drachmas x. Cum acetabuli mensura dicitur, significat heminae quartam partem, id est, drachmas xv. Mna quam nostri minam uocant, pendet drachmas Atticas centum.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS

HISTORIAE LIBER XXII.

PROOEMIUM.

OMPLESSE poterant miraculū sui natura atq; tellus, reputandū uel prioris tantū uoluminis dotes, totq; genera herbarum, utilitatibus hominum, aut uoluptatibus genita. Sed quanto plura restant, quantoq; mirabilia inuentu? Illa enim maiore parte cibi aut odoris decorisue commendatio ad numerosa experientia duxit: Reliquarum potentia approbat, nihil à rerum natura sine aliqua occultiore causa gigni.

De gentibus, herbis formæ gratia utentibus

Caput.

I

E Quidem & formæ gratia ritusq; perpetui, in corporibus suis aliquas exterarū gentium uti herbis quibusdam, aduerto animū. Illinunt certe alijs aliæ faciem in populis Barbarorum scemina, maresq; etiam apud Dacos & Sarmatas corpora sua inscribunt. Simile plantagini glastum in Gallia uocatur; quo Britannorum coniuges nurusq; toto corpore oblitæ, quibusdam in sacris & nudæ incedunt, Aethiopum colorem imitantes.

Quod herbis uestes inficiantur.

Cap. II

I Am uero infici uestes scimus admirabili fūco. Atq; ut sileamus, Galatiæ, Africæ, Lusitaniae granis, coccum Imperatoris dicatum paludamentis, transalpina Gallia herbis tryrium atque conchylum tingit, omneisq; alios colores. Nec quærit in profundis murices, seseq; obijciendo escam, dum præripit beluis marinis, intacta etiam ancoris scrutatur uada, ut inueniat per quod facilius matrona adultero placeat, corruptor insidietur nuptæ. Stans & in sicco carpit, quo frugi mūdus exculpat. His alioqui fulgētibus instrui poterat luxuria, certe innocentius. Nunc propositum ista consecrari non est, nec cōmitteremus, ut subiijciendo utiliora, luxuriam uilitate circumscribamus, dicturi & aliās herbis tingi lapides parietesq; pingi. Nec tingendi tamen rationem omissemus, si unquam ea liberum artium fuisset. Interim fortius augeatur autoritas: quæ quanta debeatur etiam surdis, hoc est, ignobilibus herbis perhibebitur. Siquidem autores imperij Ro. cōditoresq; immensum quiddam & hinc sumpsere, quoniam non aliunde sagmina in remedijs publicis fuere, & in sacris legationibusq; uerbenæ. Certe utroq; nomine idem significatur, hoc est, gramen ex arce cum sua terra euulsum: ac semper & legati cum ad hostes clarigatumq; mitterentur, id est, res raptas clare repetitum, unus utiq; Verbenarius uocabatur.

De corona graminea.

Cap. III

CORONA quidem nulla fuit graminea nobilior, in maiestate populi terrarū principis, præmijsq; gloriæ. Gemmatæ & aureæ, uallares, murales, rostratæ, ciuicæ, triumphales, post hanc fuere suntq; cunctæ magno interuallo, magnaq; differentia. Cate-

L 4 ras

ras omnes singuli, & duces ipsi, imperatoresq; militibus, aut aliquando collegis dedere:

De raritate eius.

Cap. IIII

DEcevit in triumphis senatus, cura belli solutus, & populus ociosus: graminea nunquam nisi in desperatione suprema cōtigit ulli, nisi ab uniuerso exercitu seruato decreta. Ceteras imperatores dedere, hāc solā miles imperatori. Eadē uocatur obsidionalis, liberatis obsidione abominādoq; exitio totis castris. Quod si ciuicæ honos uno aliquo ac uel humillimo ciue seruato, præclarus sacerq; habetur, quid tandē existimari debet, unius uirtute seruatus uniuersus exercitus. Dabatur hæc uiridi è gramine, decerpto inde ubi obfessos seruasset aliquis. Nāq; summū apud antiquos signū uictoriæ erat, herbā porrigere uictos, hoc est, terra & altrice ipsa humo, & humatione etiam dedere: quē morē etiam nunc durare apud Germanos scio.

Qui soli corona ea donati.

Cap. V

Donatus est ea L. Sicius Dentatus semel, cū ciuicæ quatuordecim meruisset, depugnassetq; cxx. prælijs semper uictor. Tanto rari⁹ est seruatores unum à seruatis donari. Quidam imperatores & sæpius donati sunt, ueluti P. Decius Mus, Tribunus militum ab exercitu, altera ab his, qui in præsidio obsessi fuerant, quāta esset eius honoris auctoritas, confessus religione: siquidem donatus bouem album Marti immolauit, & c. fuluos, qui ei uirtutis causa dati fuerant simul ab obsessis. Hic Decius postea se consul, Imperioso collega, pro uictoria deuouit. Data est & à senatu populoq; Romano, qua claritate nihil equidem in rebus humanis sublimius duco, Fabio illi, qui rem omnem Romanam restituit non pugnando. Nec data cum magistrum equitum & exercitum eius seruasset: tunc satius fuit nomine nouo coronari, appellatum patrem ab his quos seruauerat: sed quo dictum est consensu honoratus est, Annibale ex Italia pulso. Quæ corona adhuc sola ipsius imperij manibus imposita est, & quod peculiare ei est, sola à tota Italia data.

Qui solus centurio coronatus.

Cap. VI

PRæter hos contigit eius coronæ honos M. Calphurnio Flammar, Tribuno militum in Sicilia: Centurionis uero uni ad hoc tempus Cn. Petreio Atinati, Cimbrico bello. Primum pilum is capeffens sub Catulo, exclusam ab hoc legionem suā hortatus, Tribunum suum dubitantem per castra hostium erumpere interfecit, legionemq; eduxit. Inuenio apud autores, eundem præter hunc honorem, astantibus Mario & Catulo coss. prætextatum immolasse ad tibicinē foculo posito. Scripsit & Sylla dictator, ab exercitu se quoq; donatū apud Nola, legatum bello Marisco. Idq; etiam in uilla sua Tusculana quæ fuit postea Ciceronis, pinxit. Quod si uerum est, hoc execrabiliorē eum dixerim, quandoquidem eam capiti suo proscriptione ipse detraxit, tanto paucioribus ciuium seruatis, quā postea occisis. Addat etiam num huic gloriæ superbum cognomen Felicem, ipse tamen obsessis in toto orbe proscriptis, hac corona Sertorio cessit. Æmilianum quoque Scipionem Varro autor est donatum obsidionali in Africa, Manlio coss. tribus cohortibus seruatis, totidemq; ad seruandas eas eductis: quod & statuæ eius in foro suo diuus Augustus adscripsit. Ipsum Augustum cum M. Cicerone filio consulem idibus Septembribus senatus obsidionali donauit. Adeo ciuica non satis uidebatur. Nec præterea quemquam hac inuenimus donatum. Nullæ ergo herbæ fuere certæ in hoc honore: sed quæcunq; fuerant in periculi sede, quamuis ignobiles ignotæq; honorem nobilem faciebant: Quod latere apud nos minus quidem miror, cernens negligi ea quoq; quæ ad ualitudinem conseruandam, cruciatusq; corporis propulsandos, & mortem arcendam pertinent. Sed quis non mores iure castiget? Addidere uiuendi pretio delitiæ, luxusq;. Nunc fuit cupidō uitæ maior, nec minor cura. Aliorum hanc operæ credimus, ac ne mandato quidem nostro alios id agere, medicisq; prouisum esse. Proh, bonis ipsi fruimur uoluptatis, & (quo nihil equidem probrosius duco) uiuimus aliena fiducia. Imò uero plerisq; ultro etiam intrisui sumus ista commentantes, atq; friuoli operis arguimur. Magna quam immensi laboris, solatia sperni cum rerum natura, quam certe non defuisse nobis

doce

docebimus, & inuisis quoque herbis inseruisse remedia. Quippe cum medicinas dederit etiam aculeatis. Hæc enim proxime restant ex his, quas priori libro nominauimus, in quibus ipsis providentiam naturæ satis admirari amplecti quæ non est. Dederat quas diximus molles, cibis quæ gratas. Pinxerat remedia in floribus, uisumque ipso animos inuitauerat, etiam delicijs auxilia permiscens. Inde excogitauit aliquas aspectu hispidas, tactu truces, ut tantum non uocem ipsius fingentis illas, rationemque reddentis exaudire uideamur, ne se depascat auda quadrupes, ne procaces manus rapiant, ne neglectu uestigia obterat, ne insidens ales infringat: his muniendo aculeis telisque armando, remedijs ut tuta ac salua sint. Ita hoc quoque quod in his odimus, hominum causa excogitatum est.

Medicinæ ex reliquis ornamentis, & erynge.

Cap. vii

Et clara in primis aculeatarum erynge est, siue eryngion, cõtra serpentes & uenenata omnia nascens. Aduersus ictus morsusque, radix eius bibitur drachmæ pondere in uino: aut si plerumque tales iniurias cõitatur & febris, ex aqua. Illinitur plagis, peculiariter effica contra chersydros ac ranas. Omnibus uero contra toxica & aconita efficacior. Heracleides medicus, in iure anseris decoctâ, arbitrat. Apollodorus aduersus toxica cum rana decoquit, ceteri in aqua. Ipsa dura, fruticosa, spinosis folijs, caule geniculato, cubitali, & maiore aliquando, alia albicans, alia nigra, radice odorata, & satiuæ quidem est. Sed sponte nascitur in asperis & saxosis, in littoribus maris, durior, nigriorque, folio apij.

De herba quam centum capita uocant.

Cap. viii

Ex his candidam nostri centum capita uocant. Omnes eiusdem effectus, caule & radice in cibos Græcorum receptis utroque modo, siue coquere libeat, siue cruda uesci. Portentum est quod de ea traditur. Radicem eius alterutrius sexus similitudinem referre, raram inuentum, sed si uiris cõtigerit mas, amabiles fieri. Ob hoc & Phaonem Lesbium dilectum à Sappho. Multa circa hoc non magorum solum uanitates, sed etiam Pythagoricorum. Sed in medico usu præter supra dicta auxiliatur inflammationibus, torminibus, cordis uitijs, stomacho, iocineri, præcordijs in aqua mulla, lieni in posca. Item ex mulla renibus, stranguriæ, opisthotonicis, spasmis, lumbis, hydropicis, comitialibus, mulierum mensibus, siue subsidant, siue abundent, uuluarumque omnibus uitijs. Extrahit infixæ corpori cum melle. Strumas, parotidas, panos, recedentes ab ossibus carnes sanat cum axungia salsa, & cerato, item fracturas. Crapulâ præsumpta atcet, aluum sistit. Aliqui è nostris sub solstitio colligi eam iussere. Ex aqua celesti imponi omnibus ceruicis uitijs. Oculorum quoque albugines sanare adalligatam tradiderunt.

De acano & glycyrrhiza

Cap. ix

Sunt qui & acanon eryngio ascribant, spinosam breuemque, ac latam herbam, spinisque folioribus. Hanc impositâ, sanguinẽ mire sistere. Alij eryngen falso eandem putauerunt esse & glycyrrhizam, quare subiungi eam protinus refert. Et ipsa sine dubio inter aculeatas est, folijs echinatis, pinguibus, tactuque gummosis, fruticosa, binum cubitorum altitudine, flore hyacinthi, fructu pilularum platani magnitudinis. Præstantissima in Cilicia, Ponto secunda, radice dulci, & hac tantum in usu. Capitur ea uergiliarum occasu, longa ceu piti, coloris buxæ. Meliorque nigra, quæque lenta, quæque fragilis. Vius in subditis decocta ad tertias, cetero ad mellis crassitudinem, aliquando & tusa, quo genere & uulcribus imponitur & faucium uitijs omnibus. Itẽ uoci utilissimo succo, sic ut spissatus est linguæ subdito. Itẽ thoracis iocineri. Hæc diximus sitim famemque sedari. Ob id quidam ad ipsam appellauere eam, & hydropicis dedere ne sitirent. Ideo & cõmanducata stomatice est, & ulceribus oris inspersa sæpe, & pterygijs. Sanat & uescicæ scabiẽ, renũ dolores, cõdylomata, ulcera genitalium. Dedere eam quidam potui in quartanis, drachmarum duarum pondere, & pipere, hemina aquæ. Cõmanducata sanguinẽ ex uulnere sistit. Sunt qui & calculos ea pelli tradiderunt.

De tribulo & generibus eius, & medicinis.

Cap. x

Tribuli unum genus in hortis nascitur, alterum in fluminibus tantum. Succus ex his colligitur ad oculorum medicinas. Est enim refrigerantis naturæ, & ideo utilis contra inflammationem

inflammationes collectionesq̃. Vlcera per se erumpentia, & præcipue in ore, cum melle sanant. Item tonsillas. Potus calculos frangit. Thraces, qui ad Strymona habitant, folijs tribuli equos saginant. Ipsi nucleis uiuunt, panem facientes prædulcem, & qui contrahat uentrem. Radix caste puræq̃ collecta, discutit strumas. Semen adalligatum, uaricum dolores sedat. Tritum uero & in aquam sparsum, pulices necat.

De stoebe, & medicinis eius.

Cap. xi

SToebe, quam aliqui phleon uocant, decocta in uino, præcipue auribus purulentiæ medetur. Item oculis ictu cruentatis. Hemorrhagiæ quoq̃ & dysenteriæ infusa.

De hippophye & hippope, & medicinis earum

Cap. xii

Hippophyes in sabulosis maritimisq̃ nascitur, spinis albis. Ederæ modo racemosa¹⁰ est, cædidis & ex parte rubentibus acinis. Radix succo madet, qui aut per se cõditur, aut pastillis farinae. Hæc bilem detrahbat obolo ponderis, saluberrime cum mulso. Est altera hippope, sine caule, sine flore, folijs tantum minutis. Huius quoq̃ succus hydropicis mire prodest. Debent accommodatæ esse equorum naturæ, neq̃ ex alia causa nomen accepisse. Quippe quædam animalium remedijs nascuntur, locupleti diuinitate ad gerenda præsidia: ut non sit mirari satis ingenium eius, disponentis auxilium in genera, in causas, in tempora, ut alijs prosit, atq̃ alijs horis, diesq̃ nullus prope sine præsidijs reperiat.

De urtica & medicinis eius.

Cap. xiii

Urtica quid esse inuisius potest. Ar illa præter olcum, quod in Ægypto ex ea fieri diximus, uel plurimis scatet remedijs. Semen eius cicute contrarium esse Nicander²⁰ asserit. Item fungis & argento uiuo. Apollodorus & salamandris cum iure decoctæ testudinis. Item aduersari hyoscyamo, & serpētibus, & scorpionibus. Quin illa ipsa amaritudo mordax, uuas in ore, procidentesq̃ uulvas, & infantium sedes, tactu resiliere cogit. Lethargicos expergisci tactis cruribus, magisq̃ fronte. Eadem canis moribus addito sale medetur. Sanguinem trita naribus indita sistit, & magis radice. Carcinomata & sordida ulcera, sale admixto: ite luxata sanant, & pannos, parotidas, carnesq̃ ab ossibus recedentes. Semen potum cum sapa, uulvas stragulantes aperit, & profluvia nariū sistit impositum. Vomitiones, in aqua mulsa sumptū a cœna faciles præstat, duobus obolis. Vno autem, in uino potu lassitudines recreat. Vuluæ uitijs tostum, acetabuli mensura: potum in sapa resistit stomachi inflationibus. Orthopnoicis prodest cū melle, & thoracæ purgat eodē³⁰ ecligmate. Et lateri medetur cum semine lini: Addunt hyssopum & piperis aliquid. Illinitur leni. Difficilem uentrem tostum cibo emollit. Hippocrates uulnam purgari potu eo pronunciat. Dolore leuari tosto acetabuli mēsurā dulci potu, & imposito cum succo maluæ. Intestinatorum animalia pellicum hydromelite & sale. De fluxu capitis, semine illito cohonestari. Articularibus morbis & podagricis plurimi cū oleo uetere, aut folia cum urtino adipe trita imponunt. Ad eadem radix tusa cum aceto, non minus utilis: Item leni. Et cocta in uino discutit panos, cum axungia uetere salsa. Eadem psilothrum est sicca.

Candidit laudes eius Phanius phiscus, utilissimā cibis coctam cõditauit professus arteriæ, tussi, uētris distillationi, stomacho, panis, parotidibus, pernionibus: cū oleo sudorē, coctā cum conchulis ciere aluum, cum ptisana pectus purgare, mulierumq̃ menses: cum⁴⁰ sale ulcera quæ serpūt cohibere. Succus quoq̃ in usu est. Expressus illitusq̃ fronti, sanguinem narium sistit: potus urinam ciet, calculos rumpit, uuā gargarizatus reprimat. Semen colligi messibus oportet. Alexandrinū maxime laudatur ad omnia hæc. Et mitiores quidem teneriq̃ efficaces. Sed præcipue syluestris illa, & amplius lepras è facie tollit, in uino pota. Si quadrupes fœtum non admittat, urtica naturam fricandam monstrant.

De lamio, & medicinis eius

Cap. xiiii

EA quoque num, quam lamium inter genera earum appellauimus, mitissima, & folijs non mordentibus, medetur cum mica salis contusis incussisque, inustis, & strumis, tumoribus, podagris, uulneribus. Album habet in medio folio, quod ignibus sacris⁵⁰ medetur

medetur. Quidam è nostris tempore discreuere genera. Autumnalis urticæ radice alligata in tertianis, ita ut agri nuncupentur cum eruitur ea radix, & dicatur quæ, & cui, & quorum filio eximatur, liberari morbo tradiderunt. Hoc idem cõtra quartanas pollere. Iidem urticæ radice addito sale, infixæ corpori extrahit. Folij cum axungia strumas discutit, uel si suppurauerint, erodi completiq;.

De scorpione, generibusq;, ac medicinis eius.

Cap. xv

EX argumento nomen accepit scorpis herba. Semen enim habet ad similitudinem caudæ scorpionis, folia pauca. Valet & aduersus animal nominis sui. Est & alia eiusdẽ nominis effectusq; sine folijs, asparagi caule, in cacumine aculeũ habens, & inde nomen.

De leucacantha, & medicinis eius.

Cap. xvi

Leuacanthã alij phyllon, alij ischiada, alij polygonaton appellant, radice cyperi, quæ commanducata dentium dolorem sedat. Item laterum & lumborũ, ut Hicetius tradit, semine potio drachmis octo, aut succo. Eademq; ruptis conuulsis medetur.

De helxine, perdicio, parthenio, siderite, & medicinis eius.

Cap. xvii

Helxinem aliqui perdicium uocant, quoniã perdes ea præcipue uescantur. Alij sideritin, nonnulli partheniũ. Folia habet mixtæ similitudinis plantagini & marrubio; cauliculos densos, leuiter rubentes, semina in capitibus lappaceis adhærentia uestibus, unde & helxinem dictã uolũt. Sed nos qualis uera esset helxine, diximus priori libro. Hæc aut inficit lanas, sanat ignes sacros & tumores, collectiõesq; omnes, & adusta. Panos succus eius cũ psimmythio. Ignes sacros, tumores, collectionesq;, & guttura incipientia turgescere. Item ueterẽ tussim cyatho hausto. Et omnia in humido. Sicut tonsillas & uarices cum rosaceo. Imponitur & podagris cum caprino seuo ceraq; Cypria. Perdicũ siue partheniũ (nam sideritis alia est) à nostris herba urceolaris uocatur, ab alijs astericũ, folio similibus ocimo, nigrior tantum; nascens in tegulis, parietinisq;. Medetur cum mica salis trita isdem omnibus quibus lamium, & eodem modo. Item uomicæ calefacto succo pota. Et contra ulcera, rupta, lapsusq; & præcipitia, aut uehiculorum euerisiones singularis. Vernula charus Pericli Atheniensium principi, cũ is in arce templũ ædificaret, repressisset super altitudinẽ fastigij, & inde cecidisset, hac herba dicitur sanatus, monstrata Pericli somnio à Minerua. Quare partheniũ uocari cœpta est, assignaturq; ei deæ. Hic est uernula cuius effigies ex ære fusa est, & nobilis ille Splanchnoptes.

De chamæleone, generibusq;, & medicinis eius.

Cap. xviii

Chamæleonem aliqui ixiam uocant. Duo genera eius. Candidior asperiora folia habet, serpit in terra echini modo spinas erigēs, radice dulci, odore grauissimo. Quibusdam in locis uiscũ gignit album sub alis foliorum, maxime circa canis ortum, quomodo thura nasci dicuntur, unde & ixia appellatur. Hoc ut mastiche utuntur mulieres. Quare & chamæleon uocetur, uarietate foliorum euenit. Mutat enim cum terra colores, hic niger, illic uiridis, aliubi cyaneus, aliubi croceus, atq; alijs coloribus. Ex his candidus hydropticos sanat succo radicis decoctæ. Bibitur drachma in passo. Pellit & interaneorũ animilia acetabuli mensura succi eiusdem in uino austero cum origani scopis. Facit ad difficultatem urinæ. Hic succus occidit canes siuesq; in polenta. Addita aqua & oleo contrahit in semures ac necat, nisi protinus aquã forbeant. Radicem eius aliqui concisam seruari iubent funiculis pendentem, decoquantq; in cibo contra fluxiones, quas Græci rheumatismos uocant. Ex nigris aliqui marem dixere, cui flos purpureus esset, & sceminam cui uiolaceus. Vno nascuntur caule cubitali, crassitudine digitali. Radicibus earũ lichenes curantur, cum sulphure & bitumine unã coctis. Commanducatis uero dentes mobiles, aut in aceto decoctis. Succo scabiẽ etiam quadrupedum sanant. Et ricinos canũ necant, Iuencas quoq; anginæ modo. Quare à quibusdam ulophonon uocatur, & cynozolon, propter grauitatem odoris. Ferunt & hæc uiscum ulceribus utilissimum. Omnium autem generum earum radices, scorpionibus aduersantur.

Decoro

De coronopo, & medicinis eius.

Cap. XIX

Coronopus oblonga herba est cum fissuris. Seritur interim, quoniam radix cœlis præclare facit in cinere tosta.

De anchusa, & pseudanchusa, & medicinis earum.

Cap. XX

ET anchusæ radix in usu est, digitali crassitudine. Finditur papyri modo, manusq; in siccit sanguineo colore, preparat lanas preciosis coloribus. Sanat ulcera in cerato, præcipue senum, item adusta. Liquari nō potest in aqua, oleo dissoluitur: idq; synceræ experimentum est. Datur & ad renum dolores drachma eius potui in uino. Aut si febris sit, in decocto balani. Item iocinerum uitij, & lienis, & bile suffusus. Lepris & lentigini illinitur ex aceto. Folia trita cum melle & farina luxatis imponuntur. Et pota drachmis duabus in mulso aluum sistunt. Pulices necare radix in aqua decocta traditur. Est & alia similis pseudanchusa ob id appellata, à quibusdā uero enchusa, aut doris, & multis alijs nominibus, lanuginosior & minus pinguis, tenuioribus folijs & languidioribus. Radix oleū non fundit, sed rubentē succū: & hoc ab anchusa discernitur. Cōtra serpētes efficacissima potu foliorū, uel seminis. Folia icrib. imponūtur. Virus serpētū fugat. Bibitur, ppter spinā. Foliū eius sinistra decerpi iubēt magi, & cuius causa sumatur dici, tertianisq; febrib. alligati.

De onochilo, anthemī, loto, & lotometra, heliotropio, tricocco, &

adianto siue callitricho.

Cap. XXI

Est & alia herba proprio nomine onochilon, quam aliqui anchusam uocant, alij ære bion, alij onochelim, aliqui rhexiam, multi enchusam, paruo frutice, flore purpureo, asperis folijs & ramis, radice messibus sanguinea, cetero nigra, in sabulosis nascēs, efficax cōtra serpētes, maximeq; uiperas, & radice & folijs, æque cibo ac potu. Vires habet messibus. Folia trita odorē cucumeris reddūt. Datur in cyathis tribus uulua proci dēte. Pellit & tineas cū hyssopo. Et in dolore renū aut iocineris ex aqua mulsa, si febris sit: sin aliter ex uino bibitur. Lentigini ac lepris radix illinitur. Habentes eā, à serpentibus feriri negantur. Est & alia huic similis flore rubro, minor, & ipsa ad eisdē usus. Traduntq; cōmanducata ea, si inspuatur, mori serpentem. Anthemis magnis laudibus celebratur ab Asclepiade. Aliqui leucanthemida uocant. Alij leucanthemum, alij eranthemon, quoniam uere floreat. Alij chamæmilon, quoniam odorem mali habeat. Nonnulli melanthemon uocant. Genera eius tria flore tantum distant, palmum non excedentia, paruisq; floribus, ut ruta candidis, aut melinis, aut purpureis. In macro solo, aut iuxta semitas colligitur uere, & in coronamenta reponitur. Eodem tempore & medici folia tusa in pastillos digerūt, Itē florem & radicem. Dantur omnia mixta drachmæ unius pondere, cōtra serpentiū omnium ictus. Pellit mortuos partus. Item menstrua in potu, & urinā, calculosq; Inflationes, iocinerum uitia, bilem suffusam, ægilopiam cōmanducata, ulcerū eruptiones manantes sanat. Ex omnibus his generibus ad calculos efficacissima est quæ florē purpureū habet, cuius & foliorum & fruticis amplitudo maiuscula est. Hanc proprie quidā eranthemon uocāt. Loto qui arborem putant tantum esse, uel Homero autore coargui possunt. Is enim inter herbas subnascētes deorum uoluptati, loto primā nominauit. Folia eius cum melle, oculorum cicatrices, argema, nubeculas discutiūt. Est & lotometra, quæ sit ex loto sata, ex cuius semine simili milio, sūt panes in Ægypto à pastoribus, maxime aqua uel lacte subacto. Negatur quicquam illo pane salubrius esse, aut leuius dum caleat. Refrigeratus difficiliter concoquitur, sitq; ponderosus. Constat, eos qui illo uiuant, nec dysenteria nec ternasmo, neq; alijs morbis uentris infestari. Itaq; inter remedia eorum habetur. Heliotropij miraculum sapius diximus, cum sole se circumagentis, etiam nubilo die: tantus sideris amor est. Noctu uelut desiderio contrahit cæruleū florem. Genera eius duo, Tricoccum, & helioscopium. Hoc altius (quamquā utrunq; semipedalem altitudinem non excedat) ab ima radice ramosum. Semen in folliculo messibus colligitur. Nascitur non nisi in pingui solo, cultoque maxime: tricoccum ubiq; Si decoquatur, inuenio cibis placere. Et in lacte iucundius

iucundius aluum molli. Et si decocti succus bibatur, efficacissime exinaniri. Maioris succus excipitur æstate, hora sexta, miscetur cum uino, sic firmior. Capitis dolores sedat rosaceo admixto. Verrucas cum sale tollit succus è folio: unde nostri uerrucariam herbam appellauerunt, alijs cognominari effectibus digniorem. Namq; & serpentibus & scorpionibus resistit, ex uino aut aqua mulsa, ut Apollonophanes & Apollodorus tradunt. Folia infantium distillationibus, quod siriasin uocant, illita medentur. Item contractionibus, etiam si id comitialiter accidat. Decocto quoq; foueri eos saluberrimum est. Potum id pellit tineas, & renum harenas. Si cuminum adijciatur calculos frangit. Decoqui cum radice opottet, quæ cum folijs & hircino seuo podagris illinitur. Alterum genus quod tricocum appellauimus, & alio nomine scorpiuron uocatur, folijs non solum minoribus, sed etiam in terram uergentibus. Semen ei est effigie scorpionis caudæ, quare ei nomen. Vis ad omnia uenerinata & phalangia, & contra scorpiones præcipue illita. Non feriuntur habentes. Et si terram furculo heliotropij circumscribat aliquis, negant scorpionem egredi. Imposita uero herba, aut uida omnino respersum, protinus mori. Seminis grana quatuor pota, quartanis prodesse dicuntur, tria uero tertianis: uel si herba ipsa ter circumlata subiiciatur capiti. Semen & uenerè stimulat. Cum melle panos discutit. Et uerrucas hoc utiq; heliotropium radicitus extrahit, & excrescentia in sedibus. Spinæ quoq; ac lumborum sanguinè corruptum trahit, illitum semen & potum in iure gallinacei decoctum, aut cum beta & lente. Cortex uero liuentibus colorem reddit. Magi heliotropium quartanis quater, in tertianis ter alligari iubent ab ipso ægro, precariq; eum, soluturum se nodos liberatum, & ita facere non exempta herba. Aliud adianto miraculum, æstate uiret, bruma non marcescit, aquas respuit, persusum mersumue sicco simile est: tanta dissociatio deprehenditur, unde & nomen à Græcis, alioquin frutici topiario. Quidam callitrichon uocant, alij polytrichon, utrunq; ab effectu. Tingit enim capillū: ad hoc decoquitur in uino cū semine apij, adiecto oleo copiose, ut crispum densumq; faciat. Desfluere autē prohibet. Duo eius genera, candidius, & nigrum breuiusq;. Id quod maius est polytrichon, aliud trichomanes uocant. Vtrique ramuli nigro colore nitent folijs filicis, ex quibus inferiora aspera ac fusca sunt: omnia autem cōtrarijs pediculis densa inter se ex aduerso: radix nulla: umbrosas petras, parietūq; aspergines, ac fontium maxime specus sequitur, & saxa manantia, quod miremur, cum 30 aquas nō sentiat. Calculos è corpore mire pellit, frangitq;, utique nigrum. Qua de causa potius quàm quod in faxis nasceretur, à nostris saxifragum appellatum crediderim. Bibitur è uino quantum terni decerpere digiti. Vrinam cient. Serpentiū & araneorum uenerenis resistunt. In uino decocti aluum sistunt. Capitis dolores corona ex his sedat. Contra scolopendræ morsus illinuntur, crebro auferendi ne pereant: Hoc & in alopecijs. Strumas discutiūt, furfuresq; in facie, & capitis manantia ulcera. Decoctum ex his prodest si spiriosis, & iocineri, & lienī, & felle suffusus, & hydropicis. Stranguriæ illinuntur, & renibus cum absinthio. Secundas cient & menstrua. Sanguinem sistunt ex aceto, aut rubi succo poti. Infantes quoque exulcerati petunguntur ex ijs cum rosaceo & uino prius. Folium in utrina pueri impubis, tritū quidem cum aphronitro, & illitum uentri mulierum, ne rugositas fiat, præstare dicitur. Perdices & gallinaceos pugnaciores fieri putant, in cibum eorum additis, pecoriq; esse utilissimos.

De picride, thesio, asphodelo, halimo, acantho, buprestī, elaphobosco, scandice, iasione, & de caucalide, sio, sillybo, scolymo siue limonio, soncho, condrilla siue condrilla, & boletis.

Cap. xxii

Picris ab insigni amaritudinis cognominatur, ut diximus: rotundo folio. Tollit eximie uerrucas. Thesium quoq; non dissimili amaritudine est, sed purgat aluum, in quem usum teritur ex aqua. Asphodelum de clarissimis herbarum, quam heroion aliqui appellauerunt, Hesiodus & in syluis nasci dixit: Dionysius, marem ac fœminam esse. Defectis corporibus & phthisicis constat bulbos eius cum ptisana decoctos aptissime dari: pa-

M nemq;

nemq; ex his cum farina subactis, saluberrimum esse. Nicander & contra serpentes ac scorpiones, uel caulem quem anthericon uocauimus, uel semen, uel bulbos dedit in uino tribus drachmis. Subtrauitq; somno cōtra hos metus. Datur & cōtra uenenata marina, & contra scolopendras terrestres. Cochleæ mire in Campania caulem eū persequuntur, & sugendo arefaciunt. Folia quoq; illinūtur uenenatorum uulncribus ex uino. Bulbi neruis articulisq; cum polenta tusi illinūtur. Prodest & cōcis ex aceto lichenas fricare: Item ulceribus putrescentibus ex aqua imponere. Mammarū quoq; & testīū inflammationibus. Decocti in fece uini, oculorum epiphoris supposito linteolo medentur. Ferē in quocunq; morbo decoctis magis medici utūtur. Item ad tibiārum tetra ulcera, rimasq; corporum quacūq; in parte farina arefactorū. Autumno aut colliguntur, cū plurimū ualēt. Succus 10 quoq; ex tuis expressus aut decoctis, utilis sit corporis dolori cū melle: Idē odorē corporis iucundū affectātibus, cū iri arida & salis exiguo. Folia etiā supradictis medētur. Et strumis, panis, ulceribus in facie, decocta cū uino. Cinis ē radice alopecias emēdat, & rimas pedum. Decocta radices in oleo succus, perniones & ambusta. Et ad grauitatē aurīū infunditur. A cōtraria aure in dolore dentīū. Prodest & urīnē pota modice radix, & menstruis, & lateris doloribus. Itē ruptis, cōuulsis, tussibus, drachmæ pondere in uino pota. Eadē uomitiones adiuuat cōmanducata. Semine sumpto turbatur uenter. Chrysfermus & parotidas in uino decocta radice curauit: Itē strumas, admixta cachry ex uino. Quidā aut, si imposita radice pars eius in sumo suspendatur, & quarta die soluat, unā cū radice are scere strumā. Sophocles ad podagras utroq; modo, cocta crudaq; usus est. Ad perniones 20 decocta ex oleo dedit, & suffusus felle in uino, & hydropicis. Venerem quoq; cōcitari cum uino & melle perunctis, aut bibentibus, tradiderunt. Xenocrates & lichenas & pforas, radice in aceto decocta, tolli dicit. Itē si cocta sit cum hyoscyamo & pice liquida, alarū quoq; & feminū uitia. Et capillū crispiorē fieri, raso prius capite, si radice ea fricetur. Simus lapides renem in uino decocta atq; pota eximit. Hippocrates semen eius ad impetus lienis dari censet. Iumentorū quoq; ulcera ac scabiē, radix illita, aut decocta succus ad pilū re ducit. Mures etiam eadem fugantur, cauerna præclusa moriūtur. Asphodelon ab Hesiodo quidam halimon appellari existimauere, quod falsum arbitror. Est enim suo nomine halimon, non parui & ipsum erroris inter autores. Alij enim fruticē esse dicūt densum, candidū, sine spina, folijs oleæ, sed mollioribus. Coquitur aut hoc ciborum gratia. Radix 30 tormina discutit, drachmæ pondere in aqua mulsā pota. Itē cōuulsa & rupta. Alij olus maritimū esse dixerē falsum, & inde nomen, folijs in rotūditate longis, laudatū in cibis. Duorum præterea generū, syluestre, & mitius: utrūq; prodesse dysentericis etiā exulceratis cū pane, stomacho uero ex aceto. Vlceribus uetustis illini crudum, & uulnerum recentīū impetus lenire, & luxatorū pedum ac uesciæ dolores. Syluestri tenuiora folia, sed in eisdem remedijs effectus maiores, & in sananda hominum ac pecorum scabiē. Præterea nitorem corpori fieri, dentibusq; candorem, si fricētur radice ea. Semine linguæ subdito sitim non sentiri. Hoc quoq; mandī, & utraque etiā conditi. Crateuas tertium quoq; genus tradidit, longioribus folijs & hirsutionibus, odore cupressi: nasci sub edera maxime, prodesse opisthotonicis, contractionibus neruorum, tribus obolis in sextarium aquæ. Acanthos 40 est topiaria & urbana herba, elato longoq; folio, crepidines marginum, ad surgentiumq; puluinorum toros uestiens. Duo genera eius sunt, aculeatum & crispum, quod breuius: Alterum leue, quod aliqui pæderota uocant, alijs melamphyllū. Huius radices uitis luxatisq; mire profunt. Item ruptis, conuulsis & phthisin metuentibus in cocta cibo, maxime prisana. Podagris quoq; illinuntur tritæ & calefactæ calidis. Bupleuron in sponte nascitur holium numero Græci habent, caule cubitali, folijs multis longisq; capite anethi, laudatū in cibis ab Hippocrate, in medicina à Glaucōne & Nicandro. Semen contra serpentes ualet. Folia ad secundas sceminarum, uel succum ex uino illinunt. Et strumis folia cum sale & uino. Radix contra serpentes datur in uino, & urīnæ ciendæ. Buprestim magna

magna inconstantia Græci in laudibus ciborum etiam habuere. Iidemque remedia tanquam contra uenenum prodiderunt. Et ipsum nomen indicio est, boum certe uenenum esse, quos diffilire degustata fatentur. Quapropter nec de hac plura dicemus. Est uero causa, quare uenena monstramus inter gramineas coronas, nisi libidinis causa expetenda alicui uideatur, quam non aliter magis accendi putant quam potu. Elaphobolicon ferulaceum est, geniculatum, digiti crassitudine, semine corymbis dependentibus simili effigie, sed non amaris, folijs olusatri: & hoc laudatum in cibis. Quippe etiam conditum prorogatur ad urinam ciendam, lateris dolores sedandos, rupta, coeulsa sananda, inflationes discutiendas, coli quoque tormenta. Contra serpentium omniumque aculeatorum ictus. Quippe fama est, hoc pabulo ceruus resistere serpentibus. Fistulas quoque radix nitro addito illita sanat. Siccanda autem in eos usus prius est, ne succo suo madeat, qui contra serpentium ictus non facit eam deteriorem. Scandix quoque in olere syluestri à Græcis ponitur, ut Opion & Erastriatus tradunt. Item decocta aluum sistit. Semine singultus coestim ex aceto sedat. Illinitur ambustis, urinas ciet. Decoctæ succus prodest stomacho, iocineri, renibus, uesicæ. Hec est quam Aristophanes Euripidi poetæ obicit ioculariter, matrem eius ne olus quidem legitimum uenditasse, sed scandicem. Eadem erat anthriscus, si tenuiora folia & odoratoria haberet. Peculiaris laus eius, quod fatigato uenere corpori succurrit, matremque senio iam coitus excitat. Sistit profluua alba foeminarum. Et istione olus syluestre habetur, in terra repens, cum lacte multo, florem fert candidum: concilium uocant. Et huius eadem commendatio ad stimulandos coitus. Cruda ex aceto in cibo sumpta, mulieribus lactis ubertatem præstat. Salutaris est phthisin sentientibus. Infantium capiti illita nutrit capillum, tenacioremque eius cutem efficit. Estur & caucalis, feniculo similis, breui caule, flore candido, cordi utilis. Succus quoque eius bibitur, stomacho perquam commo-
datus & urinæ, calculisque & harenis pellendis, & uesicæ pruritibus. Extenuat & lenis, iocineris, renumque pituitas. Semen menses foeminarum adiuuat, bilemque à partu siccatur. Datur & contra profluua genitura uiridis. Chrysippus & conceptionibus eam putat conferre multum. Bibitur in uino ieiunis. Illinitur & contra uenena marinorum, sicut Petreius in carmine suo significat. His adnumerant sion, latius apio, in aqua nascens, pinguius, nigriusque, copiosum semine, sapore nasturtij. Prodest urinis, renibus, lenibus, mulierumque mensibus, siue ipsum in cibo sumptum, siue ius decocti, siue semen è uino drachmis duabus. Calculos rumpit, aquisque que gignunt eos resistit. Dysentericis prodest infusum. Item lentigini illitum, & mulierum uitris in facie noctu illitum, momentoque cutem emendat, & ramices lenit, & scabiem equorum. Sillybum chamaeleonti albo similem, æque spinosam, ne in Cilicia quidem, aut Syria, aut Phœnice, ubi nascitur, coquere tanti est: ita operosa eius culina traditur. In medicina nullum usum habet. Scolymon quoque in cibos recipit oriens, & alio nomine limonion appellatur. Frutex est nunquam cubitali altior, cristisque foliorum ac radice nigra, sed dulci, Erato stheni quoque laudata in pauperis cœna. Urinam ciet præcipue traditur. Sanare lichenas & lepras ex aceto. Venerè stimulare in uino, Herodoto & Alcæo testibus: qui florente ea cicadas acerrimi cantus esse, & mulieres libidinis
auarissimas, uirosque in coitum pigerrimos scripsere, uelut providentia naturæ hoc adiumento tunc ualentissimum. Item graueolentiam alarum emendat radicis emedullatæ uncia, in uini Falerni heminis tribus decocta ad tertias, & à balinico ieiuno itemque post cibum cyathis singulis pota. Mirum est, quod Xenocrates promittit experimento, uitium id ex alis per urinam effluere. Estur & sonchos, ut quem Theseo apud Callimachum apponat Hecale, uterque albus & niger, lactucæ similes ambo, nisi spinosi essent, caule cubitali, anguloso, intus cauo, sed qui fractus copioso lacte manet. Albus, qui è lacte nitor, utilis orthopnoicis lactucarum modo. Erastriatus calculos per urinam pelli eo monstrat, & oris graueolentiam comanducato corrigi. Succus trium cyathorum mensura, in uino albo & olivo calefactus, adiuuat partus, ita ut à partu ambulent grauidæ. Datur & in for-

bitione. Ipse caulis decoctus facit lactis abundantiam nutriticibus, coloremque meliorem infantium: utilissimus his, quæ lac sibi coire sentiant. Instillatur auribus succus, calidusque in stranguria bibitur cyathi mensura, & in stomachi rosonibus cum semine cucumeris nucisque pineis. Illinitur & sedis collectionibus. Bibitur contra serpentes scorpionesque, radix uero illinitur. Eadem decocta in oleo punici mali calyce, aurium morbis præsidium est. Hæc omnia ex albo. Clemporus nigro prohibet uesci, ut morbos faciente, de albo consentiens. Agathocles etiam contra sanguinem tauri demonstrat succum eius. Refrigeratoriam tamen uim esse conuenit nigro, & hac causa imponendum cum polenta. Zenon radice albi stranguriam docet sanari. Condillon siue condrille, folia habet intubi circumfusa similia, caulem minus pedalem, succo madentem amaro, radice fabæ simili, aliquando numerosa. Habet proximam mastichen tuberculo fabæ, quæ apposta sceminarum mentes trahere dicitur. Tusa cum radicibus tota, diuiditur in pastillos, contra serpentes argumento probabili. Siquidem mures agrestes læsi ab his, hanc esse dicuntur. Succus ex uino coctæ, alui sistit. Eadem palpebrarum pilos inordinatissimos, pro gummi efficacissime regit. Dorotheus stomacho & concoctionibus utilem carminibus suis pronunciauit. Alii qui foeminis & oculis, generationisque uirorum contrariam putauere. Inter ea quæ temere manduntur, boletos merito posuerim, opimi quidem hos cibi, sed immenso exemplo in crimen adductos, ueneno Tiberio Claudio principi per hæc occasionem à coniuge Agrippina dato: quo facto illa terris uenenum alterum, sibi ante omnes, Nerone suum dedit. Quorundam ex his facile noscuntur uenena, diluto rubore, rancido aspectu, liuido intus colore, rimosa stria, pallido per ambitum labro. Non sunt hæc in quibusdam, siccis & niri similes, ueluti guttas in uertice albas ex tunica sua gerunt. Voluam enim terra ob hoc prius gignit, ipsum postea in uolua ceu in ouo est luteum. Nec tunica minor gratia in cibo infantis boleti. Rumpitur hæc primo nascente, mox in pediculo corpus absumentur, raroque unquam geminis ex uno pede. Origo prima causaque est limo, & acescente succo madentis terræ, aut radicis ferè glandiferæ: initioque spuma lentior, dein corpus membrana simile, mox partus. Ut diximus, illa pernicialia, prorsus improbanda. Si enim caligaris elauus, ferriue aliqua rubigo, aut panni marcor affuerit nascenti, omnem ilico succum alienum saporemque in uenenum decoquit: deprehendisseque nisi agrestes possunt atque qui colligunt. Ducunt ipsi alia uitia, nunc quidem si serpentis cauerna iuxta fuerit, si patrescentes primo adhælauerit, capaci uenenorum cognatione ad uirtus accipiendum. Itaque caueri conueniet, priusquam se condant serpentes. Signa erunt tot herbæ, tot arbores fruticesque, ab emerfu eorum ad latebram usque uernantes: & uel fraxini tantum folia, nec postea nascentia, nec ante decidentia. Et boletis quidem ortus occasusque omnis intra dies septem est.

De fungis, & silphio, & de lasere.

Cap. xxiii

Fungorum lentior natura, & numerosa genera, sed origo non nisi ex pituita arborum. Tutissimi, qui rubent callo, minus diluto rubore quam boleti. Mox candidi, uelut apice flaminis insignibus pediculis. Tertium genus suilli, uenenis accommodatissimum. Familias nuper interemere, & tota conuiuia, Anneum Serenum præfectum Neronis uigilum, & tribunos, & centuriones. Quæ uoluptas tanta ancipitis cibi? Quidam discreuere arborum generibus, fico, ferula, & gummi ferentibus: Nos item fago, aut robore, aut cupresso, ut diximus. Sed ista quis spondet in uenalibus? Omnium colos liuidus. His aberit ueneni argumentum, quo similior fuerit arborum fici. Aduersus hæc diximus remedia, dicemusque, interim sunt aliqua & in his. Glaucias stomacho utiles putat boletos. Sic cantur pendentes suilli, iunco transfixi, quales è Bithynia ueniunt. Hi fluxionibus alui, quas rheumatismos uocant, medentur, excrescentibusque in sede carnibus: minuunt enim eas, & tempore absument. Item lentigines, & mulierum uitia in facie. Lauantur etiam ut plumbum, in oculorum medicamenta. Sordidis ulceribus, & capitis eruptionibus, canum moribus

morsibus ex aqua illinuntur. Libet & coquendi dare aliquas communes in omni eo genere obseruationes, quando ipsæ suis manibus deliciæ præparant hunc cibum solum, & cogitatione antè pascuntur, succineis nouaculis aut argenteo apparatu comitante. Noxijs erunt fungi, qui in coquendo duriore sient: innocentes, qui nitro addito coquentur, si utiq; percoquatur. Tutores sient cū carne cocti, aut cū pediculo piri. Prostant & pira con festim sumpta. Debella eos & aceti natura, cōtraria ijs. Imbribus proueniūt omnia hæc.

Imbre & silphion. Venit primo è Cyrenis, ut dictum est. Ex Syria nunc maxime importatur, deterius Parthico, sed Medico melius, extincto omni Cyrenaico, ut diximus. Vfus silphij in medicina. Nam folia ad expurgandas uulvas, pellendosq; emortuos par tus decoquuntur in uino albo odorato, ut bibatur mensura acetabuli à balineis. Radix prodest arterijs exasperatis, & collectionibus sanguinis illinitur. Sed in cibis concoquitur ægre. Inflationes facit & ructus. Vrinæ quoq; noxia. Sugillatis cum uino & oleo amicissima, & cum cera strumis. Verrucæ sedis crebriore eius suffitu cadunt. Laser è silphio profluens quo diximus modo, inter eximia naturæ dona numeratum, pluribus compositio nibus inseritur. Per se autem algores excalfacit. Potum neruorum uitia extenuat. Fœmi nis datur in uino. Et lanis mollibus admouetur uulvæ ad menses ciendos. Pedum clauos circumscarificatos ferro, mixtum ceræ extrahit. Vrinam ciet ciceris magnitudine dilutum. Andreas spondet, copiosius sumptū nec inflationes facere, & concoctioni plurimum con ferre senibus & fœminis: Item hyeme quàm æstate utilius, & tum aquam bibentibus: cauendumq; ne qua intus sit exulceratio. Ab ægritudine recreationi efficax in cibo. Tempe stine enim datum, cauterij uim obtinet: assuetis etiam utilius quàm expertibus. Ad exte ra corporum, indubitatas confessions habet. Venena telorum & serpentū extinguit po tum, ex aqua uulneribus his circumlinitur. Scorpionum tantū plagis ex oleo. Vlceribus uero non maturescētibus, cum farina hordeacea, uel fico sicca. Carbunculis cum ruta, uel cum melle, uel per se uisco superlitum ut hæreat: Sic & ad canis morsus. Excrescētibus cit ra sedem, cum tegmine punici mali ex aceto decoctū. Clauis pedum, qui uulgo mortici ni appellantur, nitro mixto, antè subactum. Carnes replet cum uino & croco, aut pipere, aut murium fimo & aceto. Perniones ex uino fouet, & ex oleo coctum imponitur: Sic & callo. Clauis pedū superrasis præcipue utilitatis. Contra aquas malas, pestilentes tractus, uel dies. In tussi, uua, fellis ueteri suffusione, hydropisi, raucitatibus: Confestim enim pur gat fauces, uocemq; reddit. Podagras, in spongia dilutum posca lenit. Pleureticis in sorbi tione uinum poturis datur, contractionibus, opisthotonicis, ciceris magnitudine cera cir cumlitum. In angina gargarizatur. Anhelatoribus & in tussi uetusta, cum porro ex aceto datur: æque ex aceto his qui coagulū lactis sorbuerint. Præcordiorū uitij, syntecticis, co mitialibus in uino, in aqua mulsâ linguæ paralyti. Coxendicibus & lumborū doloribus cum decocto melle illinitur. Non censuerim quod autores suadent, cauernis dentium in dolore inditum cera includi, magno experimento hominis qui se ea de causa præcipita uit ex alto. Quippe tauros inflāmat naribus illitis, serpentes audissimas uini admixtum rumpit. Ideo nec inūgi suaferim cum attico melle, licet præcipiant. Quas habeat utilitates admixtum alijs, immensum est referre, & nos simplicia tractamus: quoniam in his natu ram esse apparet, in illis cōiecturam sapias fallacem, nulli satis custodita in mixturis con cordia naturæ ac repugnantia. Qua de re mox plura dicemus.

De natura mellis & aqua mulsâ, & quare genere ciborum mores immutentur, & de melite & cera: & contra cōpositiones medicorum. Cap. xxxiii

NON esset mellis autoritas in precio minor quàm laseris, ni ubique nasceretur: illud ipsa fabricata sit natura, sed huic gignendo animal, ut diximus: innumeros ad usus, si quoties misceatur æstimemus. Prima propolis alueorum (de qua diximus) aculeos & omnia infixâ corpori extrahit, tubera discutit, dura concoquit, dolores neruorum mulcet, ulceræque iam desperantia cicatrice includit. Mellis quidem ipsius natura talis est, ut pu

M 3 trefcere

trefcere corpora non sinat, iucundo sapore atq; non aspero, alia quàm salis natura. Fau-
 cibus, tonsillis, anginae, omnibusq; oris desiderijs utilissimum, arescentiꝝ in febribus lin-
 guar. Iam uero peripneumonici, pleuriticis decoctũ. Item uulneribus a serpente percus-
 sis. Et contra uenena fungorum. Paralyticis in mulso, quanquam suæ mulso dotes con-
 stant. Mel aurib. instillatur cū rosaceo: lentes & fœda capitis animalia necat. Vfus despu-
 mati semper aptior, stomachum tamen inflat, bilem auget, fastidium creat, & oculis per
 se inutile aliqui arbitrantur. Rursus quidam angulos exulceratos melle tangi suadent.
 Mellis causas atque differentias nationesq; & indicationem, in apium, ac deinde florum
 natura diximus, cum ratio operis diuidi cogeret miscenda. Rursus naturam rerum per-
 noscere uolentibus, in mellis operibus & aqua mulsa tractari debet. Duo genera eius, su-
 bita ac recentis, alterum inueteratæ. Repentina despumato melle præclaram utilitatem
 habet in cibo ægrotantium leui, hoc est alicæ elutæ, uiribus recreandis, ore stomachoque
 mulcendo, ardore refrigerando. Frigidam enim utilius dari uentri molliendo, inuenio
 apud autores. hunc potũ bibendum aliofisi: Item animi humilis & præparci, quos illi di-
 xere micropsycho. Et est ratio subtilitatis immensæ à Platone descendens: Corpusculis re-
 rum leuibus, scabris, angulosis, rotundis, magis aut minus ad aliorum naturam accedenti-
 bus, ideo nō eadem omnibus amara aut dulcia esse. Sic & in lassitudine prouiores esse ad
 iracundiã, & in siti. Ergo & hæc animi asperitas, seu potius animæ, dulciore succo mitiga-
 tur. Lenit transitũ spiritus, & molliores facit meatus, ne scindat euntem redeuntẽq; Ex-
 perimenta in se cuiq; Nullius nō ira luctusq; tristitia & omnis animi impetus cibo mol-
 litur. Ideoq; obseruanda sunt, quæ non solum corporum medicinam, sed & morum ha-
 bent. Aqua mulsa & tussientibus utilis traditur, calefacta inuitat uomitiones. Contra ue-
 nenum pſimmythij salutaris, addito oleo. Item contra hyoscyamũ, cum lacte maxime ali-
 nino, & contra halicacabũ, ut diximus. Infunditur & auribus & genitaliũ fistulis. Valois
 imponitur cum pane molli, subitis tumoribus, luxatis, leniendisq; omnibus. Inueteratæ
 usum damnaure posteri, minus innocentem aqua, minusq; uino firmum. Longa tamen
 uetustate transit in uinũ, ut constat inter oēs, stomacho inutilissimũ, neruisq; contrarium.
 Semper mulsum ex uetere uino utilissimũ, facillimeq; cum melle cōcorporatur, quod in
 dulci nunquam euenit. Ex austero factum non implet stomachũ, neq; ex decocto melle,
 minusq; inflat, quod ferè euenit. Appetendi quoq; reuocat auiditatẽ cibi. Aliũ mollit fri-
 gido potu pluribus, calido sistit. Corpora auget. Multi senectam longam mulsi tantũ u-
 tritu tolerauere, neq; alio ullo cibo, celebri Pollionis Romuli exẽplo: Centesimũ annum
 excedentẽ eũ diuus Augustus hospes interrogauit, quanã ratione maxime uigore illum
 animi corporisq; custodisset. At ille respondit: Intus mulso, foris oleo. Varro regiũ cogno-
 minatũ morbum arquatũ tradit, quoniã mulso curetur. Melitites quo fieret modo ex mu-
 sto & melle, docuimus in ratione uini. Seculis iam fieri nō arbitror hoc genus, inflationi-
 bus obnoxium. Solebat tamen inueteratũ alui causa dari in febre: Itẽ articulario morbo, &
 neruorum infirmitate laboratibus, & mulieribus uini abstemijs. Mellis naturæ adnexa
 cera est, de cuius origine, bonitate, nationibus suis diximus locis. Omnis autem mollit, ca-
 lesfacit, explet corpora: recens melior. Datur in sorbitione dysentericis, fauciꝝ ipsi, in pul-
 alicæ prius tostæ. Aduersatur lactis naturæ: ac milij magnitudine x. grana ceræ hausta,
 non paritũr coagulari lac in stomacho. Si inguen tumeat, albã cerã in pube fississe reme-
 dio est. Nec huius usus, quos mixta alijs præstat, enumerare medicina possit, sicuti nec ca-
 terorũ quæ cū alijs prosunt. Ista, ut diximus, ingenijs cōstant. Non fecit cerata, malagma-
 ta, emplastra, collyria, antidota, parens illa ac diuina rerum artifex: officinarũ hæc, imò ue-
 rius auaritiæ cōmenta sunt. Naturæ quidẽ opẽra absoluta atq; perfectã gignũtur: paucis
 ex causa non ex coniecturã rebus assumptis, ut succo aliquo sicca temperetũr ad meatus,
 aut corpore alio humentia ad nexus. Scrupulatim quidẽ colligere ac miscere uires, nō con-
 iecturæ humanę opus, sed impudentię est. Nos nec Indicarum Arabicarumq; mercium

aut externi orbis attingimus medicinas. Nō placent remedijs tam longē nascentia: nō nobis gignuntur: imō ne illis quidem, alioquin nō uenderent. Odorū causa unguentorumq; & deliciarū, si placet, etiam superstitionis gratia emanant, quoniā thure supplicamus & cōsto. Salutē quidē sine his posse cōstare, uel ob id probabimus, ut tanto magis sui delicias pudeat. Sed medicinas ē floribus coronamentisq; & hortensijs, quāq; mandantur herbis profecti, quoniam modo frugum omittimus. Nimirum & has indicare conueniet.

Medicinā ex frugibus.

Cap. xxv

IN primis sapientissima animalū esse constat, quā fruge uestiātur. Siliginis grana comibusta & trita in uino amināto, oculis illita epiphoras sedant: Triticī uero ferto cōbusta
 10 ijs, quā frigus ufferit, praesentaneo sunt remedio. Farina tritici ex aceto cocta, neruorum contractionibus, cum rosaceo uero & fico sicca myxisq; decoctis furfures tonsillis faucibusq; gargarizatione praesunt. Sex. Pomponius praetorij uiti pater, Hispaniaē ceterioris princeps, cū horreis suis uentilandis praesideret, correptus dolore podagrae, merfit in tritici cum sese super genua: leuatusq; siccatis pedibus mirabilē in modū, hoc postea remedio usus est. Vis tanta est, ut cados plenos siccet. Paleā quoq; tritici uel hordei calidā imponi ramicum incōmodis experti iubent, quāq; decoctę sunt aqua foueri. Est in farre uermiculus teredini similis: quo cauis dentium cera incluso, cadere uitati dicuntur, etiam si fricetur. Olyram arincam diximus uocari. Hac decocta fit medicamentū, quod Aegyptij atharam uocant, infantibus utilissimum, sed & adultos illinunt eo. Farina ex hordeo & cru-
 20 da & decocta, collectiōis impetusq; discutit, lenit & cōcoquit. Decoquitur alias in mulla aqua, aut fico sicca. Ad iocineris dolores eam in posca positam cōcoqui opus est, aut cum uino. Cum uero inter coquendum discutiendūq; cura est, tunc in aceto melius, aut in fece acetī, aut cotoneis pirisue decoctis. Ad multipedum morsus cum melle, ad serpentū in aceto, & cōtra suppurantia, ad extrahendas suppurationes ex posca, addita resina & galla. Ad concoctiones uero & ulcera uetera, cum resina. Ad duritias cum fimo columbarū, aut fico sicca, aut cinere. Ad neruorum inflammationes, aut intestinorum uel laterū, uel uentilium dolores, cum papauere aut meliloto, & quoties ab ofsibus caro recedit. Ad strumas cum pice, & impubis uirina. Cum oleo & fenogracō cōcoqui opus est, aut cum uino, uel in febris cum melle uel adipe uetusto. Suppuratis triticea farina multo lenior.
 30 Neruis cum hyoscyami succo illinitur. Ex aceto & melle lentigini. Zea, ex qua alicam fieri diximus, efficacior etiā hordeacea uidetur, trimestris mollior. Ex uino rubro ad scorpiōnum ictus tepida, & sanguinem excreantibus. Item arteriaē. Tussicū caprino seuo, aut butyro. Ex fenogracō mollissima omnīū. Vlcerā manantia sanat, & furfures corporis, stomachi dolores, pedes & mammas cum uino & nitro cocta. Atrina magis ceteris purgat ulcera uetera, & gangrenas. Cum raphano & sale & aceto lichenas. Lepras cum sulphure uiuo. Et capitis dolores cum adipe anserino imposita fronti. Strumas & panos concoquit cum fimo columbino, & lini semine decocta in uino. Depolentę generibus in frugum loco satis diximus, locorum ratione à farina hordei distat eo quod torretur, ob id stomacho utilis. Aluum sistit, impetusq; rubicundi tumoris. Et oculis illi-
 40 nitur & capitis dolori cum menta, aut alia refrigerante herba. Item perniciōibus & serpentium plagis: Irem ambugis ex uino. Inhibet quoque pustulas. Farina in pollinem subacta, uim extrahendi humoris habet, ideo & cruore suffusus in fascias usque sanguinem perducit. Efficacius in sapa. Imponitur & pedum callo clauisque. Nam cum oleo uetere ac pice decocta polline, cōdylomata & alia omnia sedis uitia quāmaxime calido mirabilem in modum curantur. Pulte corpus augetur. Farina quā charta glutinantur, sanguinem excreantibus datur tepida sorbenda efficaciter. Alica res Romana est, & non pridem excogitata, alioquin non ptisanę potius laudes scripsissent Græci. Non dum arbitror Pompeij Magni ætate in usu fuisse, & ideo uix quicquam de ea scriptum ab Asclepiadis schola. Esse quidem eximie utilem nemo dubitat, siue eluta detur ex aqua

mulsa, siue in sorbitiones decocta, siue in pultem. Eadem in aluo sistenda torretur, dein fauorum cera coquitur, ut supra diximus. Peculiariter tamen longo morbo ad habitudinem reductis subuenit, ternis eius cyathis in sextariū aquæ sensim decoctis, donec omnis aqua consumatur. Postea sextario lactis ouilli aut caprini addito per cōtinuos dies, mox adiecto melle. Tali sorbitionis genere emendantur syntexes. Milio sistitur aluus, discutiantur tormina, in quem usum torretur antè. Neruorum doloribus & alijs feruens in sacco imponitur: neq; aliud utilius, quoniam leuissimum mollissimumq; est, & caloris capacissimū. Itaq; talis usus eius est ad omnia quibus calor profuturus est. Farina eius cum pice liquida, serpentium & multipedæ plagis imponitur. Panicum Diocles medicus mel frugum appellauit. Effectus habet quos milium. In uino potum prodest dysentericis. Similiter his quæ uaporāda sunt, exalfactum imponitur. Sistit aluum in lacte caprino decoctum, & bis die haustum: Sic prodest & ad tormina. Sefama trita in uino sumpta, inhibet uomitiones. Aurium inflammationi illinitur & ambustis. Eadem efficit & dum in herba est. Hoc amplius oculis imponitur decocta in uino. Stomacho inutilis cibus, & animæ gravitatem facit, Stellionum morsibus resistit: Itè ulceribus, quæ cacoethe uocāt. Et auribus oleū quod ex ea fit, prodesse diximus. Sefamoides à similitudine nomē accepit grano amaro, folio minore. Nascitur in glareosis. Detrahit bilē in aqua potū. Semen illinitur igni sacro, discutit panos. Est etiamnū aliud sesamoides Anticyræ nascens, quod ideo aliqui anticyricon uocant: cetera simile erigeronti herba, de qua suo dicemus loco. Granum sesamæ datur in uino dulci ad detractiones, quantum trinis digitis capitur, miscentq; ellebori albi unū & dimidium obolū, purgationē eam adhibentes, maxime infanæ melancholiæ, comitialibus, podagris. Et per se drachmæ pondere exinanit. Hordeum optimum, quod candidissimum. Succus decocti in aqua cœlesti digeritur in pastillos, ut infūdatur exulceratis interaneis, & uuluis. Cinis eius ambustis illinitur, & carnibus quæ recedunt ab ossibus, & eruptionibus pituitæ, muris aranei morsibus. Idem asperso sale ac melle, candorem dentibus, & suauitatem oris facit. Eos qui pane hordeaceo utuntur, morbo pedū tentari negant. Nouemq; granis si futunculū quis circūducatur, singulis ter, manu sinistra, & omnia in ignē abiciat, cōfestim sanari aiunt. Est & herba phœnicea appellata à Græcis, à nostris uero hordeū murinum. Hæc trita ex uino pota, præclare ciet menses. Ptisanæ quæ ex hordeo fit, laudes uno uolumine condidit Hippocrates, quæ nūc omnes in alicam transeunt. Contrā quanto innocentior est alica. Hippocrates tantū sorbitionis gratia laudauit, quoniam lubrica ex facili hauriretur, quoniā sitim arceret, quoniam in aluo nō intumesceret, quoniā facile redderetur, & assuetis hic solus cibus in febribus die posset dari, tantum remotus ab istis qui medicinam fame exercent. Sorbitionem tamen dari totam uetuit, aliud dūe quàm succum ptisanæ. Item quādiu pedes frigidi essent, tunc quidem nec potionem dandam: Fit & ex tritico glutinosior, arteriæq; exulceratæ utilior. Amylon hebetat oculos, & gulæ inutile contrā quàm creditur. Item sistit aluum, epiphoras oculorum inhibet, & ulcera sanat. Item pustulas & fluxiones sanguinis, genas duras emollit. Datur cum ouo his, qui sanguinem reiecerint. In uescicæ uero dolore, semuncia amyli cū ouo & passis tribus ouis sufferuesacta, à balineo. Quin & auenacea farina decocta in aceto, nequs tollit. Panis hic ipse quo uiuitur, innumeras penè cōtinet medicinas. Ex aqua & oleo aut rosaceo mollit collectiones, ex aqua mulsa duritias ualde mitigat. Datur ex uino ad discutienda quæ præstringi opus sit, & si magis etiamnum ex aceto: Aduersus acutas pituitæ fluxiones, quas Græci rheumatismos uocant: Item ad percussa, luxata. Ad omnia autem hæc fermentatus, qui uocatur autopyros, utilior. Illinitur & paronychijs, & callo pedum in aceto. Vetus aut nauticus panis tulus atque iterum coctus, sistit aluum. Vocis studiosis, & contra distillationes, siccum esse primo cibo utilissimum est. Sitanius, hoc est è trimestri, incussa in facie, aut disquamata, cum melle aptissime curat. Candidus ægris, aqua calida frigidæ uero madefactus, leuissimum cibum

hum præbet. Oculorum tumori ex uino imponitur. Sic & pustulis capitis, aut adiecta arida myrto. Tremulis panem ex aqua esse ieiunis statim à balineis demonstrant. Quin & gravitatem odorum in cubiculis ustus emendat, & uini, in saccos additus. Auxiliatur & faba, Nanq; solida fricta, feruensq; in acre acetū coniecta, torminibus medetur. In cibo freffa, & cum allio cocta, contra deploratas tusses suppurationesq; pectorum, quotidiano cibo sumitur: & cōmanducata ieiuno ore, etiam ad furunculos maturandos discutiendosue imponitur: & in uino decocta, ad testium tumores & genitalium. Lomento quoque ex aceto decocto, tumores maturat atq; aperit. Item liuoribus, combustis medetur. Vocicam prodesse, autor est M. Varro. Fabalium etiam filiquarum cinis, ad coxendices, & ad neruorum ueteres dolores, cum adipis suilli uetustate prodest. Et per se cortices decocti ad tertias sistunt aluum. Lens optima quæ facillime coquitur, eaq; quæ maxime aquam absorbet. Aciem quidem oculorum obtundit, & stomachum inflat, sed aluum sistit in cibo, magisq; discocta celesti aqua: eadem soluit, minus percocta. Crustulas ulcerum rumpit, eaq; quæ intra os sunt, purgat & astringit. Collectiones omnes imposita sedat, maximeq; exulceratas & rimolas. Oculorum autem epiphoras cum meliloto aut cotoneo. Contra suppurantia cum polenta imponitur. Decoctæ succus, ad oris exulcerationes & genitalium adhibetur: Ad sedem, cum rosaceo aut cotoneo: In ijs quæ acris remedium exigant cum putamine punici, melle modico adiecto. Ad id demum ne celeriter inarescat, adijciunt & betæ folia. Imponitur & strumis panisq; uel maturis uel

20 maturefcentibus, ex aceto discocta. Rimis ex aqua mulla: & gangrenis cum punici tegmine. Item podagris, cum polenta, & uuluis, & renibus, pernionibus, ulceribus difficile cicatricem trahentibus. Propter dissolutionem stomachi xxx. grana lentis douorantur. In cholericis quoque & dysenteria, efficacior est in tribus aquis cocta: in quo usu melius semper eam torrere aut tundere, ut quàm tenuissima detur, uel per se, uel cum cotoneo malo, aut pyris, aut myrto, aut intubo erratico, aut beta nigra, aut plantagine. Pulmoni est inuulsi, & capitis dolori, neruosisq; omnibus, & felli, nec somno utilis: ad pustulas utrilis, igniq; sacro & mammis in aqua marina decocta, in aceto autem duritias & strumas disscutit. Stomachi quidem causa, polentæ modo potionibus inspergitur. Quæ sunt amibusta, aqua semicocta curat, postea trita, & per cribrum effuso fursure, mox procedente

30 curatione addito melle. Ex posca coquitur ad guttura. Est & palustris lens, per se nascens in aqua nõ fluente, refrigeratoriæ naturæ: Propter quod collectionibus illinitur, & maxime podagris, & per se & cum polenta: glutinat & interanea procidentia. Est & syluestris elisphacos dicta à Græcis, ab alijs phacos. Ea est satiuua lente leuior, & folio minore, atque sicciore & odoratiore. Est & alterū genus eius syluestris, odore graui: hæc mitior. Folia habet cotonei mali effigie, sed minora & candida, quæ cum ramis decoquuntur. Menses ciet & urinas, & pastinacæ marinæ ictus sanat. Torporem autem obducit percusso loco. Bibitur cum absinthio ad dysenteriam. Cum uino eadem commorantes menses trahit. Abundantes sistit decocto eius potio. Per se imposita herba, uulnere sanguinem cohibet. Sanat & serpentium morsus. Et si in uino decoquatur, pruritus testium sedat.

40 Nostri, qui nunc sunt, herbarij elisphacon Græce, Latine saluiam uocant, mentæ similem, canam, odoratam: pattus emortuus ea apposita extrahit. Item uermes aurium ulcerumq;. Cicer & syluestre est, folijs satiuo simile, odore graui. Si largius sumatur, aluus soluitur, & inflatio contrahitur, & tormina. Tostum salubrius habetur. Cicercula etiamnum magis in aluo proficit. Farina utriusque ulcera manantia capitis sanat, efficacius syluestris. Item comitiales & iocinerum tumores, & serpentium ictus. Ciet menses & urinas, grano maxime. Emendat & lichenas, & testium inflammationes, regium morbum, hydropicos. Lædunt omnia hæc genera exulceratam uescicam, & renes. Gangrenis utiliora cum melle, & his quæ cacoethe uocantur. Verrucarum in omni genere prima lina singulis granis singulas tangunt, eaque grana in linteolo deligata post se abijciunt, ita fu

ita fugari uitium arbitantes. Nostri præcipiunt arietinum in aqua cum sale discoquere, ex eo bibere cyathos binos in difficultatibus urinæ: sic & calculos pellit, morbumq; regit. Eiusdem folijs sarmentisq; decoctis aqua, quàm maxime calida, morbos pedum lenit, & ipsum calidum tritumq; illitum. Columbini decocti aqua, horrorem tertianæ & quartanæ minuere creditur. Nigrum autem cum gallæ dimidio tritum, oculorum ulceribus ex passo medetur. De eruo quædam in mentione eius diximus, nec potentiam ei minorem ueteres quàm brassicæ tribuere. Contra serpentium ictus ex aceto, ad crocodilorum hominumq; morsum. Si quis eruum quotidie ieiunus edat, lienem eius absumi certissimi autores affirmant. Farina eius (ut ait Varro) maculas toto corpore emendat. Serpere ulcera non patitur: in mammis efficacissimum. Carbunculos rumpit ex uino. Urinæ difficultates, inflationem, uitia iocineris, tenasmon, & quæ cibum non sentiant, atrophæ appellata, tostum, & in nucis auellanae magnitudinem melle collectum deuoratumq; corrigit. Item impetigines, ex aceto coctum, & quarto die solutum. Panos in melle impositum suppurare prohibet. Aqua decocti peritiones & pruritus sanat fouendo. Quin & uniuerso corpori, si quis quotidie ieiunus biberit, meliorem fieri colorem existimant. Cibi idem hominis alienum. Vomitiones mouet, aluum turbat, capiti & stomacho onerosum. Genua quoq; degrauat. Sed mæd factum pluribus diebus, mitescit. Bubus iumentisq; utilissimum. Siliquæ eius uirides, priusquam indurescant, cum suo caule folijsq; contritæ, capillos nigro colore inficiunt. Lupini quoq; syluestres sunt, omni modo minores satiuis, præterquam amaritudine. Ex omnibus quæ eduntur, sicco nulli minus ponderis est, nec plus utilitatis. Mitescunt cinere aut aqua calidis. Colorem hominis frequentiores in cibo exhilarant, Amari contra aspidas ualent. Ulcera atra, arida de corticatisq; triti, supposito linteolo, ad uiuum corpus redigunt. Strumas, parotidas in aceto cocti discutiunt. Succus decoctorum cum ruta & pipere, uel in febris datur ad uentris animæ pellenda, minoribus triginta annorum: Pueris uero impositi in uentrem ieiunus profunt. Et alio genere tosti, & in defruto poti, uel ex melle sumpti. Iidem auiditatem cibi faciunt, fastidium detrahunt. Farina eorum aceto subacta, papulas pruritusq; in balneis illita cohibet, & per se siccata ulcera. Liores emendat. Inflammationes cum polenta sedat. Syluestrium efficacior uis est contra coxendicum & lumborum debilitatem. Ex iisdem decocta lentigines & fouentium cutem corrigunt, Si uero ad mellis crassitudinem decoquantur uel satiuu, uirilignes nigras & lepras emendant. Satiuu quoque rumpit carbunculos impositi, panos & strumas minuunt, aut maturant. Cocti ex aceto, cicatricibus candidum colorem reddunt. Si uero cœlesti aqua discoquantur, succus ille sinegma sit: quo fouere gangrenas, eruptiones pituitæ, ulcera manantia, utilissimum. Expedit ad lienem bibere, & cum melle menstruis hærentibus. Lieni crudi cum fico sicca triti ex aceto imponuntur. Radix quoque in aqua decocta, urinas pellit. Medentur pecori cum chamæleonte herba decocti aqua in potum collata. Sanant & scabiem quadrupedum omnium, in amurca decocti, uel utroque liquore postea mixto. Fumus crematorum culices necat. Irionem inter fruges sesamæ similem esse diximus, & à Græcis erysimon uocari: Galli uelorum appellant. Est autem fruticosum, folijs erucæ angustioribus paulo, semine nasturtij. Utilissimum tussientibus cum melle, & in thoracis purulentis excretionibus. Datur & regio morbo, & lumborū uitijs, pleureticis, torminibus cœliaci. Illinitur uero parotidum & carcinomatum malis. Testium ardoribus ex aqua, aliàs cum melle. Infantibus quoque utilissimum. Item sedis uitijs & articulatjs morbis, cum melle & fico. Contra uenena etiam efficax potum. Medetur & suspitiosis. Item fistulis, cum axungia ueteri, ita ne intus addatur. Horminum semine (ut diximus) cumino simile est, cætero porro, dodrantali altitudine. Duorum generum alteri semen nigrius, & oblongum. Hoc ad Venerem stimulant, & ad oculorum argema & albugines. Alteri candidius semen & rotundius. Vtroque tuso extrahuntur aculei ex corpore: Per se illitum

se illitum ex aqua, folia ex aceto imposita, panos per se uel cum melle discutunt: Item furunculos, priusquam capita faciant, omnesq; acrimonias. Quin & ipsæ frugum pestes in aliquo sunt usu. Infelix dictum est à Virgilio lolium. Hoc tamen molitum, ex aceto coctum, impositumq;, sanat impetigines, celerius quo sæpius mutatum est. Medetur & podagris, alijsq; doloribus ex oxymelite. Curatio hæc à cæteris differt. Aceti sextario uno dilui mellis uncias duas iustum est: ita temperatis sextarijs tribus, decocta farina lolij sextarijs duobus, usq; ad crassitudinem, calidumq; ipsum imponi dolentibus membris. Eadem farina extrahit ossa fracta. Miliaaria appellatur herba quæ necat milium. Hæc trieta, & cornu cum uino infusa, podagras iumentorum dicitur sanare. Bromos semen est spicam ferentis herbæ, nascitur inter uitia segetis auenæ genere, folio & stipula triticum imitatur. In cacuminibus dependentes, paruulas uelut locustas habet. Semen utile ad cataplasmata, atque hordeum & similia. Prodest tussientibus succus. Orobanchen appellamus necantem eruum & legumina, alij cynomorion eam appellant, à similitudine canini genitalis, cauliculus est sine folijs, pinguis, rubens. Estur & per se, in patinis cum tenera est decocta. Et leguminibus innascuntur bestiolæ uenenatæ, quæ manus pungunt, & periculum uitæ afferunt, solifugarum generis. Aduersus has omnia eadem medentur, quæ contra araneos & phalangia demonstrantur. Et frugum quidem hæc sunt in usu medico. Ex iisdem fiunt & potus, zythum in Ægypto, cælia & ceria in Hispania, ceruisia & plura genera in Gallia, alijsq; prouincijs, quorum omnium spuma cutem fecminatum in facie nutrit. Nam quod ad potum ipsum attinet, præstat ad uini transire mentionem, atque ad uitæ ordiri medicinas arborum.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS

HISTORIAE LIBER XXIII.

PROOEMIUM.

Eracta cerealiū in medendo quoq; natura est, omniumq; quæ ciborum aut florum odorumq; gratia proueniunt supina tellure. Non cessit his Pomona, partesq; medicas pendentibus quoq; dedit, non contenta protegere, arborumq; alere umbra quæ diximus, imò uelut indignata plus auxiliij inesse his quæ longius à cælo abessent, quæq; postea cœpissent. Primum enim homini cibum fuisse inde, & sic inductos cælum spectare, pasciq; & nunc ex se posse sine frugibus. Ergo Hercule artes in primis dedit uitibus, non contenta deliciis etiam & odores atque unguenta omphacio & cenanthæ ac mastari (quæ suis locis diximus) nobiliter instruxisse: Plurimum, inquit, homini uoluptatis ex me est. Ego succum uini, liquorem olei gigno. Ego palmas & poma, totq; uarietates: neque (ut tellus) omnia per labores, aranda tauris, terenda areis, deinde faxis, ut quando quantòque opere cibi fiant. At ex me parata omnia, nec curuo adoranda aratro, nec cura laboranda, sed sese porrigentia ultro: & si pigeat attingere, etiam cadentia. Certauit ipsa secum, plusq; utilitatis causa genuit etiam quàm uoluptatis. Folia uitium & pampini capitis dolores, inflammationesque corporum mitigant cum polenta. Folia per se ardores stomachi ex aqua frigida: cum farina uero hordei, articulares morbos. Pampini triti & impositi, tumorem omnem siccant. Succus eorum dysentericis infusus medetur. Lachryma uitium, quæ ueluti gummi est, lepras & lichenas, & psoras, nitro ante preparatas sanat. Eadem cum oleo sæpius pilis illitis, psilothri effectum habet, maximeq; aqua quam uirides accensæ uites exsulant, qua & uerrucæ tolluntur. Pampini sanguinem

guinem excreantibus, & mulierum à conceptu defectioni diluti potu profunt. Cortex olivum & folia arida, uulnrum sanguinem sistunt, ipsumq; uulnus conglutinant. Vitis alba uiridis tuse succo & thure impetigines tolluntur. Cinis sarmentorum uitiumq; & uina ceorum, condylomatis & sedis uitij medetur ex aceto: Item luxatis & ambustis, & lenis tumori, cum rosaceo & ruta & aceto. Item igni sacro, ex uino citra oleum aspergitur, & in tertrigines & pilos absumit. Dant & bibendum cinerem sarmentorum ad lienis remedia aceto conspersum, ita ut bini cyathi in tepida aqua bibantur, utq; qui biberit, in lienem iaceat. Clauicula ipsa quibus repunt uites, trita, & ex aqua pota sistunt uomitionum consuetudinem. Cinis uitium cum axungia uetere contra tumores proficit, fistulas purgat mox & perlsanat, neruorum dolores frigore ortos, contractionesq; contusas uero partes cum oleo, carnes excrecentes in ossibus cum aceto & nitro, scorpionum & canum plagas cum oleo. Corticis per se cinis combustus pilos reddit. Omphacium qua fieret ratione incipientis uia: pubertate, in unguentorum loco docuimus. Nunc ad medicinam de eo pertinetia indicabimus. Sanat ea quae in humido sunt ulcera, ut oris, tonsillarum, genitalium. Oculorum claritati plurimum confert. Scabritia: genarum, ulceribusq; angulorum, nubeculis, ulceribus quacumq; in parte manantibus, cicatricibus marcidis, ossibus purulente limosis. Frangitur uehementia eius melle aut passo. Prodest & dysentericis, sanguinem excreantibus, anginis. Omphacio coheret cenanthe, quam uites syluestres ferunt, dicta à nobis in unguenti ratione. Laudatissima in Syria, maxime circa Antiochia: & Laodiceae montes: & ex alba uite refrigerat, astringit, uulneribus inspergitur, stomacho illinitur, utilis urinæ, iocineri, capitis doloribus, dysentericis, coeliacis, cholericis. Contra fastidia obolo ex aceto pota. Siccat manantes capitis eruptiones, efficacissima ad uitia quae sunt in humidis. Ideoq; & oris ulceribus, & uerendis ac sedi. Cum melle & croco aluum sistit. Genarum scabiem emendat, oculorumq; lachrimationes. Ex uino stomachi dissolutionem. Ex aqua frigida pota sanguinis excreationem. Cinis eius ad collyria, & ad ulcera purganda, & paronychia, & pterygia probatur. Vritur in furno, donec panis percoquatur. Massaris odoribus tantum gignitur, omniaq; ea auaritas humani ingenij nobilitauit, rapere festinando.

De medicinis uuarum recentium, & sarmentis uuarum, & uinaceis, & de uua theriace & de uua passa, & astaphide, & astaphisagria, pituitaria, & labrusca, & de uite alba, & nigra, & de mustis, & uini generibus & aceto.

Cap. 1

Maturefcentium autem uua: uehementiores nigrae, ideoq; uinum ex his minus iucundum: suauiores albae, quoniam è translucido facilius accipitur aer. Recentes stomachum & spiritum instant, aluumq; turbant. Itaq; in febris damnantur utiq; largiores. Grauedinem enim capiti, morbumq; lethargicum faciunt. Innocentiores, quae decerpuntur diu pendere: qua uentilatione etiã utiles sunt stomacho egrisq;. Nam & refrigerant leuiter, & fastidium auferunt. Quae autem in uino dulci condita: fuere, caput tentant. Proximae sunt pensilibus in palea seruatae. Nam & uinaceis seruatae, & caput & uelica & stomachum infestant. Sistunt tamen aluum, sanguinem excreantibus utilissimae. Quae uero in musto fuere, peiorem uim etiamnum habent, quam quae in uinaceis. Sapa quoq; stomacho inuoluitur, & saluberrimas putant medici in celesti aqua seruatas, etiam si minime iucundas: sed uoluptatem earum in stomachi ardore sentiri, & in amaritudine iecoris fellisq; uomitione in cholericis, hydropicis, cum ardore febrium aegrotantibus. At in ollis seruatae, & os & stomachum & auaritatem excitant. Paulo tamen grauiores existimantur fieri uinaceorum halitu. Uuae florem in cibis si edere gallinaei, uuas non attingunt. Sarmenta earum in quibus acini fuere, astringendi uim habent, efficaciora ex ollis. Nuclei acinorum eandem uim obtinent. Hi sunt qui in uino capitis dolorem faciunt. Tosti triticiq; stomacho utiles sunt. Inspergitur farina eorum polenta: modo potionis dysentericis, & coeliacis, & dissolutis stomacho. Decocto etiam eorum fouere psoras & pruritum, utile est. Vinacei per se, minus

se, minus capiti aut uescicæ nocent quàm nuclei : Mammarū inflationi trita cum sale utiles. Decoctum eorū ueteres dysentericos & cœliacos iuuat, & potionē & potu. Vua theriacē, de qua suo loco diximus, contra serpentium ictus estur. Pampinos quoque eius edendos censent imponendosq; uinumq; & acetum ex his factum auxiliarem contra eadem uitiū habent. Vua passa, quam astaphida uocant, stomachum, uentrem, interanea tentaret, nisi pro remedio in ipsi acinis nuclei essent: Lis exemptis, uescicæ utilis habetur, & tussi alba utilior. Vtilis & arteriæ & renibus, sicut ex his passum, priuatim è serpentibus contra hæmorrhoida potens. Testium inflammationi cum farina cumini aut coriandri imponuntur: Item carbunculis, articularibus morbis, sine nucleis trita cū ruta: fouere ante uino ulcera oportet. Sanant epinyctidas & dysenteriam cum suis nucleis: Et in oleo coctæ gæni grenis illinuntur cū cortice raphani & melle. Podagris & unguū mobilibus cū panace, & per se ad purgandum os caputq; cum pipere commanducantur. Astaphisagria siue staphis, quam uuam taminia aliqui uocant falso, suū enim genus habet, cauliculis nigris rectis, folijs labruscæ, fert folliculos uerius q; acinos, uirides, similes ciceri: in his nucleum triangulum. Maturescit cū uindemia nigrescitq; cum taminia rubentes norimus acinos: sciamusq; illatū in apricis nasci, hanc non nisi in opacis. His nucleis ad purgationem uti non censuerim propter ancipitem strangulationem, nec ad pituitam oris siccandam, fauces enim lædunt. Phthiriasi caput & reliquum corpus liberant triti. Facilius admixta san-darachæ: Item pruritu & psoris. Ad dentium dolores decoquuntur in aceto: Ad aurium

10 uitiā, rheumatismū cicatricū, ulcerū manantia. Flos tritus in uino contra serpentes bibitur. Semen enim abdicauerim, propter nimia uim ardoris. Quid eam pituitariam uocant, & plagis serpentium utiq; illinunt. Labrusca quoq; œnanthen fert, satis dictā, quæ à Græcis ampelos agria appellatur, spissis & candicantibus folijs, geniculata, rimoso cortice: fert uuas rubentes cocci modo, quæ cutem in facie mulierum purgant, & uarijs coxendicum & lumborum uitijs usæ cum folijs & succo profunt. Radix decocta in aqua, pota in uitiū Coicyathis duobus, humorem alui ciet, ideo hydropicis datur. Hanc potius crediderim esse, quam uulgus uuam taminiam uocat. Utuntur ea pro amuleto, & ad exspuitionē sanguinis quoq; adhibēt, non ultra gargarizationes, & ne quid deuoret, addito sale, thymo, aceto mulso. Ideo & purgationibus ancipitem putant. Est huic similis, sed in salicis na-

20 scens, ideo distinguitur nomine, cum eisdem usus habeat, & salicastrum uocatur. Scabiem & pruriginem hominum quadrupedumq; aceto mulso trita hæc efficacius tollit. Vitis alba est, quam Græci ampeloleucen, alij ophio-staphylon, alij melothron, alij psilothrum, alij archezostin, alij cedrostin, alij madon appellant. Huius sarmenta longis & exilibus internodijs geniculata scandunt. Folia pampinosa, ad magnitudinē edere diuiduntur ut uitū. Radix alba, grandis, raphano similis initio: ex ea caules asparagi similitudine exeunt. Hi decocti in cibo aluum & urinā cient. Folia & caules exulcerant corpus: utiq; ulcerum phagedænis, & gangrenis, tibiærumq; tædio cum sale illinuntur. Semen in uua raris acinis dependet, succo rubente postea croci. Nouere id qui coria perficiunt, illo enim utuntur. Psoris & lepris illinitur. Lactis abundantiam facit coctū cum tritico, potumq;.

30 Radix numerosis utilitatibus nobilis, contra serpentium ictus trita drachmis duabus bibitur. Vitiā cutis in facie, uarosq; & lentigines, & sugillata emendat, & cicatrices. Eademq; præstat decocta in oleo. Decoctæ datur & comitialib. potus: Item mente cōmotis, & uertigine laborantibus, drachmæ pondere quotidie anno toto. Et ipsa aut largior aliquanto, sensus purgat. Illa uis præclara, quod ossa infracta extrahit in aqua imposita, ut bryonia: quare quidam hanc albā bryoniam uocāt. Alia uero nigra efficacior in eodē usu cū melle & thure. Suppurationes incipiētes discutit, ueteres maturat & purgat. Ciet menses & urinam. Ecligma ex ea fit suppuriosus, & contra lateris dolores, uulsi, ruptis, Splenem ternis obolis pota xxx. diebus consumit. Illinitur eadem cum fico & pterygijs digitorum. Ex uino secundas foeminarū apposita trahit: & pituitā, drachma pota in aqua mulsa. Suc-

cus radici colligi debet ante maturitatem seminis: qui illius per se & cum eruo, lætior
quodam colore & cutis teneritate, mangonizat corpora: serpentes fugat. Tunditur ipsa ra-
dix cum pingui fico, erugatq; corpus si statim bina stadia ambulentur: aliàs urit, nisi fti-
gida abluatur. Iucundius hoc idem præstat nigra uitis, quoniam alba pruritum affert. Est
ergo & nigra quam proprie bryoniam uocant, alij chironiam, alij gynecanthem, aut apro-
niam, similem priori, præterquam colore. Huius enim nigrum esse diximus. Asparagus
eius Diocles prætulit ueris asparagis in cibo urinæ ciendæ, lienisq; minuendo. In frute-
tis & harundinetis maxime nascitur. Radix foris nigra, intus buxæ colore, ossa infra-
cta uel efficacius extrahit quàm supradicta. Cæterum eidem peculiare est, quod iu-
mentorum ceruicibus unice medetur. Aiunt si quis uillam ea tinxerit, fugere accipitres, tu-
tasque fieri uillaticas alites. Eadem in iumento hominèq; phlegma aut sanguinem qui
se ad talos deiecerit circumligata sanat. Et hætenus de uitis generibus. Multa differen-
tias habent naturales has, quod sunt candida aut nigra aut inter utrunq; aliaq; ex quibus
uinum fiat, alia ex quibus passum: cura differentias innumerabiles facit. In plenum ergo
hæc dixisse conueniat: Mustum omne stomacho inutile, uenis iucundum. A balineis ra-
ptim & sine interpiratione potum, necat: Cantharidum naturæ aduersatur: Item serpen-
tibus, maxime hæmorrhoidi & salamandræ. Capitis dolores facit, & gutturi inutile. Pro-
dest renibus, iocineri, & interaneis uesciæ: colleuat enim ea. Priuatim contra buprestin
ualeat. Contra meconii, lactis coagulatione, cicutam, toxica, dorycnium, ex oleo potum,
redditumq; uomitionibus. Ad omnia infirmius album, iucundius passum mulierum, & quod
minorem capitis dolorem afferat. Vini genera differentiasq; perquam multas expo-
suimus, & ferè cuiusq; proprietates. Neq; est ulla pars difficilior tractatu, aut numerosior
quippe cum sit tardum dictu, pluribus prosit an noceat: præterea q; ancipiti euentu potu
statim auxilium sit, aut uenenum. Etenim de natura ad remedia tantum pertinente nunc
loquimur. Vnum de dando eo uolumen Asclepiades condidit, ab eo cognominatum:
qui uero postea de uolumine illo disseruere, innumera. Nos ista Romana grauitate, at-
tiumq; liberalium appetentia, non ut medici, sed ut iudices salutis humanæ diligenter di-
stinguemus. De generibus singulis differere immensum & inexplicabile est, discordi-
bus medicorum sententijs. Surrentinum ueteres maxime probauere, sequens ætas Alba-
num aut Falernum. Deinde alia alij, iniquissimo genere decreti, quod cuiq; gratissimum
cæteris omnibus pronuntiando. Quin ut constarent sententiæ, quota portio tamen mor-
talium ijs generibus posset uti? Iam uero nec procures usquam synceris. Eò uenere mores,
ut nomina modo cellarum ueneant, statimq; in lacubus uindemiæ adulterentur. Ergo
hercle, mirum dictu, innocentius iam est quodcunque & ignobilius. Hæc tamen facere
constantissime uidentur sententiæ uictoriam, quorum mentionem fecimus, si quis hoc
quoq; discrimeni exigat. Falernum nec in nouitate, nec in nimia uetustate corpori salubre
est. Media eius ætas à quintodecimo anno incipit. Hoc non rigido potu stomacho utile,
non item in calido. Et in diutina tussi sorbetur merum utiliter à ieiunis: Item in quartanis.
Nullo æque uenæ excitantur. Aluum sistit, corpus alit. Creditum est obscuritatem uisus
facere: nec prodesse neruis, aut uesciæ. Albana neruis utiliora. Stomacho minus que sunt
dulcia, austera uel falerno utiliora. Concoctionem minus adiuuant, stomachum modice
implent. At surrentina nullo modo, nec caput tentant, stomachi & intestinorum rheuma-
tismos cohibent. Cæcuba iam non gignuntur. At quæ supersunt Setina, cibos concoqui
cogunt. Viriū plus Surrentino, austeritatis Albano, uehementiæ minus Falerno. Ab his
Statana non longo intervallo abfuerint. Aluo citæ Signinum maxime conducere indu-
bitatum est. Reliqua in commune dicentur. Vino aluntur uires, sanguis colosq; homi-
num. Hoc quoq; distat orbis medius, & mitior plaga à circumiectis: quantum illis feritas
facit roboris, tantū nobis hic succus. Lactis potus ossa alit, frugum neruos, aquæ carnes.
Ideo minus ruboris est in corporibus illis, & minus roboris, contraq; labores patientiæ.

Vino

Vino modico nerui iuuantur, copiosiore laeduntur, sic & oculi, Stomachus recreatur, appetentia ciborum inuitatur, tristitia cura hebetatur, urina & algor expellitur, somnus conciliatur. Præterea uomitione sistit, collectiones extra lanis humidis impositis mitigat. Asclepiades utilitatem uini æquari uix deorum potentia posse pronunciauit. Verus copiosiore aqua misceatur, magis bûlo satim expellit: minus siti resistit. Dulce minus inebriat, sed stomacho innarat. Austerum facilius cõcoquitur. Leuissimum est quod celerrime inueteratur. Minus infestat neruos, quod uetustate dulcescit. Stomacho minus utile est pingue, nigrum, sed corpora magis alit. Tenuè & austerum minus alit, magis stomachum nutrit. Celerius per urinam transit, tantoq; magis capita tentat: hoc & in omni alio succo semel dictum sit. Vinum si sit fumo inueteratum, insaluberrimum est. Mangones ista in apothecis excogitauere. Iam & patres familiâs ætatē ademere his, quæ per se carē traxerunt. Quo certe uocabulo satis consilijs dedere prisci, quoniâ & in materijs cariem fumus erodit. At nos è diuerso fumi amaritudine uetustatem indui persuasum habemus. Quæ sunt admodum exalbida, hæc uetustate insalubria fiunt. Quo generosius uinum est, hoc magis uetustate crassescit, & in amaritudinem corpori minime utilem coit. Condire eo aliud minus annosum, insalubre est. Sua cuique uino salua innocentissima, sua cuiq; ætas gratissima, hoc est, media. Corpus augere uolentibus, aut mollire aluum, cõducit inter cibos bibere. Contra minuentibus aluumq; cohibentibus, sitire in edendo, postea parum bibere. Vinum ieiunios bibere nouitio inuento, inutilissimū est. Curas uigoremq; animi impedit, ad procinctum tendentibus, somno accommodatum ac securitatibus. Iamq; dudum hoc fuit, quod Homericæ illa Helena ante cibum ministravit. Sic quoque in prouerbium celsit, sapientiam uino obumbrari. Vino debemus homines, quod soli animalium non sistentes bibimus. Aquæ potus interponere utilissimum. Itemq; iugi superbibere ebrietas, quam quidem frigidę potus extemplo discutit. Meracis portionibus per uiginti dies ante canis ortum, totidemq; postea, suadet Hesiodus uti. Merum quidem remedio est contra cicutas, coriandrum, aconita, uiscum, meconium, argentum uiuum, apes, uespas, crabrones, phalangia, serpentem scorpionumq; ictus, contraq; omnia quæ refrigerant do nocent. Priuatim contra hæmorrhoidas, presteras, fungos. Item contra inflationes, ro sionesq; præcordiorum, & quorum stomachus in uomitiones effunditur: & si uenter aut interanea rheumatismum sentiant. Dysentericis, sudarioribus, in longa tussi, in epiphoritis, meracum. At uero cardiacis, in mamma læua merum in spongia imponi prodest. Ad omnia autem maxime album inueterascens. Vtiliter etiam fouetur uino calido uirilitas iumentis, quo etiam infuso cornu lassitudinem auferri aiunt. Simias quadrupedesq; quibus digiti sunt, negant crescere assuetas meri potu. Nunc circa ægritudines sermo de uinis erit. Saluberrimum liberaliter genitis, Campaniæ quodcunq; tenuissimum: uulgo uero, quod quenq; maxime iuuerit ualidum. Vtilissimū omnibus sacco uiribus fractis. Minerimus succū esse, qui seruendo uires è musto sibi fecerit. Misceri plura genera, omnibus inutile. Saluberrimum, cui nihil in musto additū est: meliusq; si nec uasis pix affuit. Marmore enim & gypso aut calce condita, quis non etiam ualidus expauerit? In primis igitur uinum marina aqua factum, inutile est stomacho, neruis, uesciæ. Resina cõdita, frigidis stomachis utilia existimantur. Non expedire uomitoribus, sicut neq; mustum, neque sapa, neque passum. Nouitium resinatum nulli conducit. Capitis dolorem & uertigines facit, ab hoc dicta crapula est. Tussientibus & in rheumatismo nominata prosunt. Item celiacis & dysentericis, mulierum mensibus. In hoc genere rubrum nigrum uis magis constringit, magisq; calefacit. Innocentius pice sola conditum. Sed & picem meminisse debemus, non aliud esse, quàm cõbustæ resinæ fluxum. Hoc genus uini excalefacit, cõcoquit, purgat: pectori, uentri utile. Item uuluarum dolori, si sine febre sint, ueteri rheumatismo, exulcerationi, ruptis, conuulsis, uomicis, neruorum infirmitati, inflationibus, tussi, anhelationibus, luxatis, in succida lana impositū. Ad omnia hæc utilius id quod sponte naturæ

suæ picem respicit, picatūq; appellatur. Heluennaco quoq; tamen nimio caput tentari conuenit. Quod ad febriliū ualitudines attinet, certū est non dandum in febre, nisi ueteribus ægris, uinum: nec nisi declinante morbo. In acutis uero periculis, nullis nisi qui manifestas remissiones habeant, & has noctu potius. Dimidia enim pars periculi est, noctu, hoc est, spe somni bibentibus. Nec à partu abortiue, nec à libidine agrotantibus, nec in capitis doloribus, nec quorū accessiones cum frigore extremitatum fiant, nec in febris tussientibus, nec in tremore neruorumq; doloribus uel fauciu, aut si uis morbi circa illa intelligatur, nec in duritia præcordiorū, uenarum uehementia, neq; in opisthotono, tetano, nec singulientibus, nec si cū febre dyspnœa sit. Minime uero oculis rigentibus, & genis stantibus, aut defectis grauiusq; nec quorū conuiuentiū perlucebunt oculi, neu palpebris nō coeuntibus, uel si dormientibus hoc idem eueniet: aut si cruore suffunduntur oculi, uel si lemæ in oculis erunt. Minime lingua fungosa, nec graui, & subinde imperfecta loquentibus: nec si urina difficile reddetur, neq; expauescentibus repente, nec spasticis, aut rursus torpentibus, nec si per somnos genitura effundetur. Cardiacorū morbo unicam spem in uino esse, certum est. Sed id dandū quidam non nisi in accessione censent, alij nō nisi in remissione. Illi ut sudorem coerceat: hi quia tutius putant, minuente se morbo, quā plurimum sententiam esse uideo. Dari utiq; nō nisi in cibo debet, nec à somno, nec præcedēte alio potu, hoc est, utiq; sitienti, nec nisi in desperatione summa, & uiro facilius quā scemina, seni q; iuueni, iuueni q; puero, hyeme q; æstate, assuetis potius q; expertibus. Modus dādi pro uehementia uini: item mixtura. Atq; uulgo satis putant unū uini cyathum duobus aquæ misceri. Si dissolutio sit stomachi, dandum: & si cibus non descendat. Inter uini genera quæ fingi docuimus, nec fieri iam arbitror, & superuacaneum eorum usum, cum ipsis rebus ex quibus fingitur doceamus uti. Et aliās modum excesserat medicorū in his ostentatio, ueluti è napis uinum utile esse ab armorū equitandiue lassitudine præcipientium, atq; ut reliqua omittamus, etiam è iunipero. Et quis satius censeat, absinthite uino utendum potius quā absinthio ipso? In reliquis omittatur & palmeū, capiti noxiū, uentriq; tantū molliendū, & sanguinem excreantibus non inutile. Fictitium non potest uideri, quod bion appellauimus, cum sit in eo sola pro arte festinatio. Prodest stomacho dissoluto, aut cibus non perficienti, prægnantibus, defectis, paralyticis, tremulis, uertigini, torminibus, ischia dicis. In pestilentia quoq; ac peregrinationibus, uim magnam auxiliandi habere dicitur. Vini etiam uitū transit in remedia. Aceto summa uis est in refrigerando, nō tamen minor in distentiendo: ita sit, ut infusum terræ spumet. Dictū est sæpius, diciturq;, quoriens cum alijs prosit. Per se haustu fastidia discutit, singultus cohibet, sternutamentā olfactu. Vim in balineis æstus arceat, si cōtineatur ore. Quin & cū aqua bibit, Multorū stomacho utiliter garalizatur. Cum eadē conualescentiū & à solis ardoribus. Oculis quoq; illo modo saluberrimum. Plurimū fotu medetur post uredines. Item lepris, furfuribus, ulceribus manantibus, canis moribus, scorpionum ictibus, scolopendrarū, muris aranei: contraq; omnium aculeatorum uenena & pruritus. Item cōtra multipedæ morsum. Calidū in spongia appositū, adiecto sulphuris sextante sextarijs tribus aceti, aut hyssopi fasciculo, medetur sedis uitijs. In sanguinis fluxione post excisos calculos, & omnia alia, foris in spongia positum, intus porum cyathis binis quā acerrimū. Conglobatū utiq; sanguinem discutit. Contra lichenas & bibitur & imponitur. Sistit aluos, & rheumatismos interaneorū infusum. Item procidentia sedis uuluaq;. Tussim ueterē inhibet, & gotturis rheumatismos, orthopnœa, dentiū labefactionē. Vesicæ nocet, neruorūq; infirmitatibus. Nesciere medici quantū contra aspidas polleret. Nuper ab aspidē calcata percussus utrū aceti ferens, quorū depouisset sentiebat ictū, aliās illæso similis. Intellectum ibi remedium est, potūq; succussum. Neq; altero os colluūt uenena exugētes. In totū domitrix uis hæc nō ciborū modo est, uerū & rerū plurimarū. Saxa rūpit infusum, quæ nō rūperit ignis antecedēs. Cibus quidem & sapores non alius magis succus cōmendat aut excitat: in quo usu mitigatur tot

sto pane

fito pane aut uino, uel accenditur pipere ac lafere: utiq; sale cōpescitur. Non est prater eundem in eo exemplum ingens. Siquidē M. Agrippa supremis suis annis cōflictatus graui morbo pedum, cum dolorem eum perpeti nequirit, unius medicorum portento sa scientia, ignorante diuo Augusto, tanti putauit usu pedum sensuq; omni carere, dummodo & dolore illo careret, demersis in acetum calidum cruribus in acerrimo impetu morbi.

De aceto scillino, & oxymelle, & sapa, & fece uini, aceti, & sapa. Cap. 11

A Cetum scillinū inueteratū magis probatur: prodest super ea quae diximus acescen-
tibus cibis: gustatum enim discit pēnam eam. Et his qui ieiuni uomunt: callum
enim faucium facit, ac stomachi: odorem oris tollit, gingiuas astringit, dentes firmat,
10 colorem meliorem praestat. Tarditatem quoque aurium gargarizatione purgat, & transi-
tum auditus aperit. Oculorum aciem obiter exacuit. Comitialibus, melancholicis, uertigi-
nosis, uuluarum strangulationibus, percussis aut praecipitatis, & ob id sanguine conglo-
bato, neruis infirmis, renum uitijis perq; utile. Cauendum exulceratis. Oxymeli antiqui
(ut Dieuches tradit) hoc modo temperabāt: mellis minas decem, aceti ueteris heminas
quinq;, salis marini pondo, thymbrę quadrantem, aquae marinae sextarios quinq; pariter
coquebant, decies deferuescente cortina, atq; ita diffundebāt inueterabantq;. Sustulit to-
tum id Asclepiades, coarguitq;. Nam etiam in febribus dabant. Profuisse tamen faten-
tur contra serpentes quas sepa uocant, & contra meconij, ac uiscum, & anginas, calidum
gargarizatū, & auribus, & oris gutturisq; desidijs, quae nunc omnia oxalme contingūt:
20 id sale & aceto recente efficacius est. Vino cognata res sapa est, musto decoctō donec ter-
tia pars super sit. Ex albo hoc melius. Vfus cōtra cantharidas, buprestin, pinorum erucas,
quas pityocampas uocāt, salamandras, & contra mordentia uenenata. Secundas partusq;
emortuos trahit cum bulbis potum. Fabianus auctor est, uenenum esse si quis ieiunus a
balineis id bibat. Consequens horum est fex uini, sui cuiusq; generis. Ergo uini feci tanta
vis est, ut descendentes in cupas enecet. Experimentum demissa praebet lucerna, quandiu
extinguatur periculum denuncians. Illota miscetur medicamentis. Cum iridis uero pari
pondere, eruptionibus pituitae illinitur. Et sicca uel madida contra phalangia, & testium
mammarumq; inflammationes, uel in quacunq; parte corporis. Item cum hordeacea sa-
rina, & thuris polline in uino decocta crematur, & siccatur. Experimentum est legitime co-
30 cta, ut refrigerata linguam tactu uideatur urere. Celerrime exanimatur loco non incluso
cōdita. Crematio ei multū uiriū adijcit. Vtilissima est ad cōpescendas lichenas furfuresq;
cum fico decocta. Sic & lepris & ulceribus manantibus imponitur. Fungorū naturae con-
traria est pota, sed magis cruda. Oculorū medicamentis cocta & lota miscetur. Medetur
illita & testibus & genitalibus. In uino autē aduersus strangurias bibitur. Cū expirauerit
quoq; lauādis corporibus & uestibus utilis, tuncq; usum acacię habet. Fex aceti pro ma-
teria acrior sit necesse est, multoq; magis exulceret. Resistit suppurationum incrementis,
stomachū, interanea, uentrē, illita adiuuat. Sistit earū partiū rheumatismos, & mulierum
menses. Panos discit nondum exulceratos, & anginas. Sacros ignes cum cera. Māmas
lactis sui impatientes eadem extinguit. Vngues scabros aufert. E serpētib; contra cera
40 stas ualidissima cum polenta. Cum melanthio autem contra crocodili morsus, & canis. Et
haec cremata ampliat uires. Tunc addito lentiscino oleo, illita una nocte ruffat capillum.
Eadem ex aqua in linteo apposita, uuluas purgat. Sapa fece ambusta sanantur, melius
addita lanugine harundinis. Eadē quoq; fece decocta pota q;, tussis ueteres. Decoquitur
in patinis cum sale & adipe ad tumorem quoq; maxillarum & ceruicū.

De oleis, & folijs oleae, & flore, & cinere, & de oliua alba & nigra, &
de amurca. Cap. 111

Olearum proxima autoritas intelligitur. Folia earū uehementissime astringunt, pū-
gant, sistunt. Itaq; cōmanducata imposita ulceribus medentur, & capitis doloribus
illita cum oleo. Decoctum eorum cum melle his quae medici uiserint, ginguarum in flammā

N 3 matio

mationibus, paronychijis, sordidisq; ulceribus excrecentibus. Cum melle profluuii sanguinis è nervosis partibus cohibet. Succus eorum carbunculantibus circa oculos ulceribus, & pustulis, proidentiq; pupillæ efficax, quapropter in collyria additur. Nam & veteres lachrymationes sanat, & genarum erosiones. Exprimitur autem succus tuis, affuso uino & aqua coelesti, siccatusq; in pastillos digeritur. Sistit menses in lana admotus uulvæ. Vtilis & saniem emanantibus. Item condylomatis, ignibus sacris, quæq; serpunt ulcera, epinyctidi. Eisdem & flos earum habet effectus. Vruntur & cauliculi florentes, ut spodij uicem cinis præstet, uinoq; infuso iterum uritur. Suppurationes & panos illi nunt cinere eo, uel folijs tuis cum melle, oculis uero cum polenta. Succus fructus recentis accensis distillans, sanat lichenas, furfures, manantia ulcera. Nam lachryma quæ ex arbore ipsa distillat, Æthiopica maxime oleæ, mirari satis non est repertos qui dentium dolores illinendos censerent, uenenum esse predicantes, atq; etiam in oleastro quærendam. E radice oleæ quam tenerrime cortex derasus, in melle crebro gustatu medetur sanguinè reſicientibus, & suppurata extusſientibus. Ipsius oleæ cinis cum axungia tumores sanat, extrahitq; fistulas uitia, & ipsas sanat. Oliuæ albæ stomacho utiliores, uentri minus. Præclarum habent antequam condiantur usum, recentes per se cibi modo deuorata. Medentur enim arenosæ urinæ, item dentibus, aut attritis, aut conuulsis. Nigra oliuæ stomacho inutilior, uentri faciliior, capiti & oculis non conuenit. Vtraque ambustis prodest trita & illita. Sed nigra commanducatur, & protinus ex ore imposita, pustulas gigni prohibet. Colymbades sordida ulcera purgant, inutiles difficultatibus urinæ. De amurca potius teramus uideri satis dixisse, Catonem secuti, sed reddenda medicinæ quoque est. Gingiuis & oris ulceribus, dentium stabilitati efficacissime subuenit. Item ignibus sacris infusa, & his quæ serpunt. Pernionibus nigræ oliuæ amurca utilior. Item infantibus fouendis. Albæ uero mulierum uulvæ in lana admouetur. Multo autem omnis amurca decocta efficacior. Coquitur in cupreo uase ad crassitudinem mellis. Vſus eius cum aceto, aut uino uetere, aut mulso, ut quæque causa exigat in curatione oris, dentium, aurium, ulcerum manantium, genitalium, rhagadum. Vulneribus in linteolis imponitur, luxatis in lana: ingens hic usus, utique inueterato medicamento. Tale enim fistulas sanat. Infunditur sedis, genitalium, uulvæ exulcerationi. Illinitur uero podagris incipientibus. Item articularibus morbis. Si uero cum omphacio recoquatur ad mellis crassitudinem, casuros dentes extrahit. Item iumentorū scabiem, cum decocto lupino & chamæleonte herba, mire sanat. Cruda amurca podagris foueri utilissimum.

De folijs oleastri, & cænâthino oleo, & cicino, & amygdalino, & laurino, & myrteo, chamæmyrsino, & cupressino, & citreo, & caryno. Cap. III

Oleastro foliorum eadem natura. Spodiumq; è cauliculis uehementius inhibet rheumatismos. Sedat & inflammationes oculorum, purgat ulcera, alienata explet, excreſcentia leniter erodit, siccatur, & ad cicatricem perducit: cætera ut in oleis. Peculiare autem quod folia decoquantur ex melle, danturq; cochlearibus contra sanguinis excreationes. Oleum tamen acius atque efficacius: & os quoq; colluitur illo ad dentium inſirmitatem. Imponuntur folia & paronychijis, & carbunculis, & contra omnem collectionem cum uino: ijs uero quæ purganda sunt, cum melle. Mſcentur oculorū medicamentis, & decoctum foliorum, & succus oleastri. Vtiliter etiam auribus instillatur cum melle, uel si pus effluat. Flore oleastri condylomata illinuntur & epinyctides. Item cum farina hordeacea uenter, in rheumatismo cum oleo capitis dolores. Cutem in capite ab ossibus recedentem cauliculi decocti, & cum melle impositi comprimunt. Ex oleastro maturi in cibo sumpti ſtunt aluum. Tosti autem & cum melle triti, nomas repurgant, carbunculos rumpunt.

Olei naturam cauſasq; abunde diximus. Ad medicinam ex olei generibus hæc pertinent. Utilissimum est omphacinum, proxime uiride. Præterea quàm maxime recens, nisi cum uetustissimum quæritur, tenue, odoratum, quodq; non mordeat, è diuerso quàm in cibos

tribos eligitur. Omphacinum prodest gingiuis. Si contineatur in ore, colorem dentium custodit magis quàm aliud: sudores cohibet. Oenanthino idem est effectus qui rosaceo. Omni autem oleo mollior corpus, uigorem & robur accipit. Stomacho contrarium. Auet ulcerum incrementa. Fauces exasperat, & uenena omnia hebetat, præcipue psimmythij & gypsi in aqua mulla, aut sicorū siccarū decocto potum, contra meconium ex aqua, contra cantharidas, buprestin, salamandras, pityocampas per se potum, redditumq; uo-
 mitionibus, contra omnia supradicta laudatissimum. Et lassitudinum perfrictionumq; resectio est: tormina calidum potum cyathis sex, magisq; ruta simul decocta pellit. Item uentris animalia. Soluit alium heminae mensura, cum uino & calida aqua potum;
 10 aut ptisanæ succo. Vulnerarijs emplastris utile. Faciem purgat. Bubus infusum per nares donec ructent, inflationem sedat. Vetus autē magis exalfacit corpora, magisq; discutit sudores. Duritias magis diffundit. Lethargicis magis auxiliare, & inclinatio morbo. Oculorum claritati cōfert aliquid, cum pari portione mellis acapni. Capitis doloribus re-
 medium est. Item ardoribus in febris cum aqua: & si uetusti non sit occasio, decoquitur, ut uetustatem repræsentet. Oleum cycinum bibitur ad purgationes uentris cum pari cal-
 da mensura. Priuatim dicitur purgare præcordia. Prodest & articulorum morbis, duritijs omnibus, uuluis, auribus, ambustis. Cum cinere uero muricum, sedis inflammationibus,
 item psora. Colorem cutis commendat, capillumq; fertili natura euocat. Semen ex quo fit, nulla animans attingit. Ellychnia ex uua fiunt, claritatis præcipua. Ex oleo lumen ob-
 20 scurum propter nimiam pinguitudinem. Folia igni sacro illiniuntur ex aceto. Per se autem recentia mammis & epiphoris. Eadem decocta in uino inflammationibus cum polenta & croco: per se autem triduo imposita faciem purgant. Oleum amygdalinum purgat, mollit corpora, cutem erugat, nitorem cōmendat, uaros cum melle tollit è facie. Prodest & auribus, cum rosaceo & melle & mali punici germine decoctum, uermiculosq; in his necat, & grauitatem auditus discutit, sonos incertos & tininitus, obiter capitis dolores & o-
 colorum. Medetur furunculis, & à sole ustis cū cera. Vlcerā manantia & fursures cum ui-
 no expurgat, condylomata cum meliloto. Per se uero capiti illitum, somnum allicit. Ole-
 um laurinum utilius quo recentius, quoque uiridius colore. Vis eius exalfactoria, &
 ideo paralyticis, spasticis, ischiadicis, sugillatis, capitis doloribus, inueteratis distillationi-
 30 bus, auribus, in calyce punici calfactū illinitur. Similis & myrtei olei ratio, astringit, indu-
 rat, medetur gingiuis, dentiū dolori, dysenteriae, uuluae exulceratae, uescicis, ulceribus uetu-
 stis uel manantibus, cum squama aris & cera. Item eruptionibus, ambustionibus. A-
 tria sanat & fursures, rhagadas, condylomata, articulos luxatos, odorem grauem corpō-
 ris. Aduersatur cantharidi, bupresti, alijsq; malis medicamentis, quae exulcerando nocēt. Chamæmyrsinæ siue oxymyrsinæ eadem natura. Cupressinum oleum eosdem effectus
 habet quos myrteum. Item citreum. Enuce uero iuglande quod carynum appellauimus,
 alopecijs utile est, & tarditati aurium infusum. Item capitis doloribus illitum. Cæterum
 iners & graue sapore. Enimuero si quid in nucleo putridi fuerit, totus modus deperit. Ex
 gnidio grano factum, eandem uim habet quam cycinū. Ex lentisco factum, utilissimum
 40 acopo est. Idemq; proficeret æque ut rosaceum, nidurius paulò intelligeretur. Utuntur
 eo & contra nimios sudores, papulasq; sudorum. Scabiem iumentorum efficacissime
 sanat. Balaninum oleum repurgat uaros, furunculos, lentigines, gingiuas. Cypros qua-
 lis esset, & quemadmodū ex ea fieret oleum, docuimus. Natura eius exalfacit, mollit ner-
 uos. Folia stomacho illiniuntur, & uuluae concitatae succus quoq; eorum apponitur. Folia
 recentia cōmanducata, ulceribus in capite manantibus, item oris medentur, & collectioni-
 bus, condylomatibus. Decoctū foliorum ambustis & luxatis prodest. Ipsa ruffant capillum
 tusa, adiecto struthiei mali succo. Flos capitis dolores sedat cū aceto illitus. Idem cōbustus
 in cruda olla nomas sanat, & putrescentia ulcera per se, uel cum melle. Odor floris olet,
 qui somnum facit. Astringit gleucinum, & refrigerat, eadē ratione qua & oenanthinum.

Balsaminum longe preciosissimum omnium, ut in unguentis diximus, contra omnes serpentes efficax. Oculorum claritati plurimū cōfert, caliginem discutit. Item dyspnceas, collectiones omnes duritiasq; lenit. Sanguinem densari prohibet, ulcera purgat: aunibus, capitis doloribus, tremulis, spasticis, ruptis perquam utile. Aduersatur aconito ex lacte, potum. Febres cum horrore uenientes perunctis leuiore facit. Utendum tamen modice, quoniam adurit, augetq; uitia non seruato temperamento. Malobathri quoq; naturam & genera exposuimus. Vrinam ciet. Oculorum epiphoris uino expressum, utilissime imponitur: Item frontibus dormire uolentibus: Efficacius si & nares illinantur: aut si ex aqua bibatur. Oris & halitus suauitatem cōmendat, linguæ subditum folium, sicut & uestium odorem interpositum. Hyoscyaminum emolliendo utilius, neruis inutile. Potum qui/ 10 dem cerebri motus facit. Therminum ē lupinis emollit, proximum rosacco effectum habens. Narcissinum dictum est cum suo flore. Raphaninum phthiriasēs longa ualitudine contractas tollit, scabritiasq; cutis in facie emendat. Sesaminum aurium dolores sanat, & ulcera quæ serpunt, & quæ cacoethe uocant. Lirinon quod & phaselinū & Syrium uocauimus, renibus utilissimum est, sudoribusq; euocandis, uulua molliendā, concoquendoq; intus. Seleucicum neruis utile esse diximus, sicut herbaceum quoq; quod Enguini circa Flaminiam uiam uendunt. Elæomeli, quod in Syria ex ipsis oleis manare diximus, sapore melleo non sine nausea, aluum emollit: bilem præcipue detrahit, duobus cyathis in hemina aqua datis: qui bibere torpescunt, excitanturq; crebro. Potores certaturū præsunt ex eo cyathum unum. Pissino oleo usus est passim ad quadrupedum 20 scabiem. Est à uitibus oleisq; proxima nobilitas palmis: Inebriant recentes, capitis dolorem afferunt minus siccæ, nec quantū uidetur utiles stomacho, tussim exasperant, corpus augent. Succum decoctarum antiqui pro hydromelite dabāt ægris ad uires recreandas, sitim sedandam, in quem usum præferebāt Thebaicas. Sanguinem quoq; excreantibus utiles, in cibo maxime. Illinūtur caryotæ stomacho, uescicæ, uentri, intestinis. Cū cotoneis, & cera, & croco sugillata emendant. Nuclei palmarum cremati in fictili nouo, cinere loto spodiū uicem efficiunt, miscenturq; collyrijs, & calliblephara faciunt addito nardo.

De myrobalano palma, & de palma elate.

Cap. v

PAlma quæ fert myrobalanum, probatissima in Ægypto, ossa non habet reliquarum modo in balanis. Aluum & menses sistit in uino austero, & uulnera conglutinat. Palma, siue elate, siue spathe, medicinæ confert germina, folia, corticem. Folia imponuntur præcordijs, stomacho, iocineri, ulceribus quæ serpunt cicatrici repugnātia. Psoras cortex eius tener cum resina & cera sanat diebus xx. Decoquitur & ad testium uitia. Capillum denigrat suffitu, partus extrahit. Datur bibendus renū uitijs & uescicæ, & præcordiorum, & capiti & neruis inimicus. Vuluæ ac uentris fluxionem sistit decoctū eius. Item cinis ad tormina potus in uino albo, in uuluarum uitijs efficacissimus.

Medicinæ ex singulorum generum flore, folijs, fructu, ramis, cortice, ligno, succo, radice, cinere.

Cap. vi

Proximæ uarietates generum medicinarumq; quæ mala habent. Ex his uerna, acet/ 40 ba, stomacho inutilia sunt: aluum, uescicā circumagunt: neruos lædūt. Cocta meliora. Cotonea cocta suauiora. Cruda tamen duntaxat matura, profunt sanguinē excreantibus, ac dysentericis, cholericis, celiacis. Non idem possunt decocti, quoniā amittunt constitutionem illam uim succi. Imponūtur & pectori in febris ardoribus: & tamen decoquūtur in aqua cœlesti, ad eadem quæ supra scripta sunt. Ad stomachi autē dolores cruda decoctæ uero cerati modo imponuntur. Lanugo eorū carbunculos sanat, cocta in uino, & illita cum cera. Alopecijs capillum reddunt. Quæ ex his cruda in melle condiuntur, aluum mouent. Mellis autem suauitati multum adficiunt, stomachoque id utilius faciunt. Quæ uero in melle condiuntur cocta, quidam ad stomachi uitia trita cum rosæ folijs decoctis dant pro cibo. Succus crudorū lienibus, orthophnoicis, hydropicis prodest: Item mam/ 45

mis, condylomatis, uaticibus. Flos & uiridis & siccus inflammationibus oculorum, excreationibus sanguinis, mensibus mulierum. Fit & succus ex his mitis, cum uino dulci tussis, uti-
lis & coeliacis & iocineri. Decocto quoque eorum fouentur, si procident uulua & intera-
nea. Fit & oleum ex his, quod melinum uocauimus, quoties non fuerint in humidis na-
ta. Ideo utilissima quae ex Sicilia ueniunt. Minus utilia struthia, quamuis cognata. Radix
eorum circumscripta terra manu sinistra capitur, ita ut qui facit dicat quae capiat, & cuius
causa sic adalligata strumis medetur. Melimela & reliqua dulcia, stomachum & uentrem
soliunt, sticulosa, aestuosa, sed nervos non laedunt. Orbiculata sistunt aluum & uomitio-
nes, urinas cient. Syluestria mala similia sunt uernis acerbis, aluumque sistunt. Sanè in
10 hunc usum immatura opus sunt. Citrea contra uenenum in uino bibuntur, uel ipsa
uel semen. Faciunt oris suauitatem, decocto eorum colluto, aut succo expresso. Horum se-
men edendum praecipunt in malacia praegnantibus: ipsa uero contra infirmitatem stoma-
chi, sed non nisi ex aceto facillime manduntur. Punici mali nouem genera nunc iterare
superuacuum. Ex his dulcia, quae apyrina alio nomine appellauimus, stomacho inutilia
habentur, inflationes pariunt, dentes gingiuasque laedunt. Quae uero ab his sapore proxi-
ma uinosa diximus, paruum nucleum habentia, utiliora paulo intelliguntur. Aluum si-
stunt & stomacho profunt, duntaxat pauca, citraque satietatem. Sed haec minime dan-
da: quanquam omnino nulla in febris, nec carne acinorum utili nec succo. Cauentur aequè
uomitibus, ac bilem reicientibus. Vuam in his, ac ne mustum quidem, sed procius
20 uinum aperuit natura. Vtrumque uero asperiore cortice. Hic ex acerbis in magno usu. Vul-
gus cotia maxime perficere illo nouit, ob id malicorium appellant medici. Vrinam cieri
eodem monstrant: mixtaque galla in aceto decocto, mobiles dentes stabilire. Expetitur
gravidarum malacia, quoniam gustatu moueat infantem. Diuiditur malum, coelestique
aqua madescit ternis ferè diebus. Haec bibitur frigida coeliacis, & sanguinem excreanti-
bus. Ex acerbo fit medicamentum, quod stomatice uocatur, utilissimum oris uitijs, na-
rium, aurium, oculorum caligini: pterygijs, genitalibus, & his quas nomas uocant, & quae
in ulceribus excreant. Contra leporem marinum hoc modo, Acinis detracto cortice tur-
lis, succoque decocto ad tertias, cum croci, & aluminis scissi, myrrhae, mellis Attici selibris.
Alij & hoc modo faciunt. Punica acida multa tunduntur, succus in cacabo nouo coqui-
30 tur mellis crassitudine, ad utilitatis & sedis uitia, & omnia quae lycio curantur, aures puru-
lentas, epiphoras incipientes, rubras maculas. In manibus rami puniceorum serpentes fur-
gant. Cortice punici ex uino decocti & impositi, perniones sanantur. Contusum malum
extribus heminis uini, decoctum ad heminam, tormina & tinea pellit. Punicum in ob-
lanoua, operculo indito, in furno tostum & contritum, potumque in uino, sistit aluum
discentit tormina. Primus pomi huius partus florere incipientis, cytinus uocatur Grae-
cis, mirae obseruationis multorum experimento. Si quis unum ex his, solutus uinculo
omni cinctus & calceatus, atque etiam annuli, decerpserit duobus digitis, pollice & quar-
to sinistrae manus, atque ita lustratis leui tactu oculis, mox in os additū deuorauerit ne den-
te contingat, affirmatur nullam oculorum imbecillitatem passurum eo anno. Idem cyti-
40 nis siccati tritique, carnes excrecentes cohibent: gingiuis & dentibus medentur: uel si mobi-
les sint decocto succo. Ipsa corpuscula trita, ulceribus quae serpunt putrescuntque illinun-
tur. Item oculorum inflammationi intestinorumque: & ferè ad omnia quae cortices ma-
lorum, Aduersantur scorpionibus. Non est satis mirari curam diligentiamque priscorum,
qui omnia scrutati, nihil intentatum reliquere. In hoc ipso cytino flosculi sunt, antequam
scilicet malum ipsum prodat erumpentes, quos balaustrum uocari diximus. Hos quoque
ergo experti inuenerunt scorpionibus aduersari. Sistunt potu menses foeminarum, sa-
nant oris ulcera, tonsillas, uiam, sanguinis excreationes, uentris & stomachi solutiones,
genitalia, ulcera quacunque in parte manantia. Siccauere etiam, ut sic quoque experientur,
inueniuntque ruforum farina dysentericos à morte reuocari, aluum sisti. Quin & nui-
cleos

gulare remedium est: item phagedænæ. Cinis nō ex alia arbore aciem purgat acrior, conglutinat, replet, astringit. Bibitur & ad discutendum sanguinem concretum. Item percussis, præcipitatis, conuulsis, ruptis, cyathis singulis aquæ & olei. Datur tetanicis & spasticis, Item potus uel infusus cœliacis, dysentericis. Et si quis eo cum oleo perungatur, excalfacit. Item cum cera & rosaceo subactus, ambustis cicatricem tenuissimam obducit. Lusciosos ex oleo illitus emendat, dentiumq; uitia, crebro fricatu. Produunt etiam, si quis inclinata arbore, supino ore aliquem nodum eius morsu abstulerit nullo uidente, atque in aluta illigatum licio è collo suspenderit, strumas & parotidas discuti. Cortex tritus cum oleo, uentris ulcera sanat. Crudæ grossi uerrucas & thymos nitro farinaq; additis tollit. Sporij uicem exhibet fruticum à radice exeuntium cinis. Bis tostus adiecto psimmythio digeritur in pastillos, ad ulcera oculorum & scabritiam. Caprificus etiamnum multo efficacior fico. Lactis minus habet: surculo quoq; eius lac coagulatur in caseum. Exceptum id coactumq; in duritiam, suauitatem carnibus affert. Fricatur diluto ex aceto. Miscetur ex ulceratorij medicamentis. Aluum soluit, uulua cum amylo aperit. Pota menses ciet cum luteo oui. Podagris cum farina scœnigræci illinitur. Lepras, pforas, lichenas, lentigines expurgat. Item uenenatorū ictus, & canis morsus: Dentium quoq; dolori hic succus appositus in lana prodest, aut in cauis eorum additus. Cauliculi & folia, admixto eruo, contra marinorum uenena prosunt. Adijciunt & uinum. Bubulas carnes additi caules magno lingni compendio percoquunt. Grossi illitæ strumas, & omnium collectionem emolliunt & discutiunt, Aliquatenus & folia. Quæ mollissima sunt ex his, cū aceto ulcera manantia & epinyctidas & furfures sanant. Cum melle item & folijs, ceria sanant, & canis morsus. Recentibus cum uino, phagedænas. Cū papaueris folijs ossa extrahūt. Grossi caprifici inflammationes discutiunt suffitu. Resistūt & sanguini taurino potio, & psimmythio, & lacti coagulato potæ. Item aqua decocta atque illitæ parotidas sanant. Cauliculi aut grossi eius quam minutissimæ, ad scorpionum ictus è uino bibuntur. Lac quoque instillatur plagæ & folia imponuntur. Item aduersus murem ataneum. Cauliculorum cinis uuam faucium sedat. Arboris ipsius cinis ex melle, thagadia. Radix deferuesceta in uino, dentium dolores. Hyberna caprificus in aceto cocta & trita, imperigines tollit. Illinuntur ramenta rami sine cortice quam minutissima ad scobis modum. Caprifisco quoq; medicinæ unus miraculum additur, Corticem eius impubescentē puer impubis si defracto ramo detrahatur dentibus, medullam ipsam adalligatam ante solis ortum, prohibere strumas. Caprificus tauros quamlibet feroces, collo eorum circumdata, in tantum mirabili natura compescit, ut immobiles præstet. Herba quoque quam Græci erineon uocant, reddenda in hoc loco propter gentilitatem. Palmum alta est, cauliculis quinis ferè, ocimi similitudine, flos candidus, semen nigrum, paruum: tritum cum melle Attico, oculorum epiphoris medetur: utcunque autem decerpta manat lacte multo & dulci herba, perquam utilis aurium dolori, nitri exiguo addito. Folia resistunt uenenis. Pruni folia decocta tonsillis, gingiuis, uuæ, prosunt in uino decocta, & subinde ore colluto. Ipsa pruna aluum molliunt, stomacho uero utilissima, sed breui momento. Vtiliora persica, succusq; eorum, etiamnum in uino aut in aceto expressus. Nec est alius eis pomis innocentior cibus. Nusquam minus odoris, succi plus, qui tamen sitim stimulet. Folia eius trita illita, hæmorrhagiam sistunt. Nuclei persicorum in aceto & oleo, capitis doloribus illinuntur. Syluestrium quidem prunorum baccæ, uel è radice cortex, in uino austero si decoquantur, ita ut triens ex hemina super sit, aluum & tormina sistunt. Satis est singulos cyathos decocti sumi. Et in his & satiuis prunis est limus arborum, quem Græci lichena appellant, thagadijs & condylomatis mire utilis. Mora in Ægypto & Cypro sui generis, ut diximus, largo succo abundant, summo cortice desquamato: altiore plaga, siccantur, mirabili natura. Succus aduersatur uenenis serpentium, prodest dysentericis, discuti panos omnesq; collectiones: uulnera conglutinat, capitis dolores sedat, item aurium: spleneticis bibitur.

Illinitur

Illinitur & contra perfrictiones. Celerrime terebinthinem sentit. Nec apud nos succo usus minor. Aduersatur aconito & araneis, in uino potus. Aluum soluit, pituitasque ac tineas & similia ventris animalia extrahit. Hoc idem præstat & cortex tritus, Folia tingunt capillum cum fici nigrae & uitis corticibus simul coctis in aqua coelesti. Pomii ipsius succus aluum soluit protinus. Ipsa poma ad præsens stomacho utilia, refrigerant, sitim faciunt. Si non superueniat alius cibus, intumescunt, Ex immaturis succus sistit aluum: ueluti animalis alui cuius, in hac arbore obseruandis miraculis, quæ in natura eius diximus. Fit ex pomopanchrestos stomatice, eadem arteriace appellata, hoc modo, Sextarii tres succi è pomis, leui uapore ad crassitudinem mellis rediguntur. Post additur omphacii aridi pondus x duorum, aut myrrhæ x unius, croci x unius. Hæc simul trita miscentur decocto. Neque est aliud oris, arteriæ, uuæ, stomachi, iucundius remedium. Fit & alio modo, Succi sextarii duo, mellis Attici sextarius, decoquantur ut supra diximus. Mira sunt præterea quæ produntur. Mori germinatione prius quàm in folia exeant, sinistra decerpi iubentur futura poma, ricinos Græci uocant, Hi terram si non attingere, sanguinem sistunt ad alligati, siue ex uulnere fluat, siue ore, siue naribus, siue hæmorrhoidis: ad hoc seruatur repositi. Idem præstare & ramus dicitur, luna plena defractus, incipiens fructum habere. Si terram non attigerit, priuatim mulieribus adalligatus lacerto contra abundantiam mensium. Hoc & quocumque tempore ab ipsis decerptum ita ut terram non attingat, adalligatusque existimant præstare. Folia mori trita, aut arida decocta serpentium ictibus imponuntur. Ad idemque potu proficitur. Scorpionibus aduersatur è radice corticis succus ex uino aut posca potus. Reddenda est & antiquorum compositio, Succum expressum pomi maturi immaturique mixtur, coquebat in uase greco ad mellis crassitudinem. Aliqui myrrha adiecta & cupressi præduratum uas sole torrebant, permiscentes spatha ter die. Hæc erat stomatice, quæ & uulnera ad cicatricem perducebat. Alia ratio: succu siccato exprimebat pomum, multu saporis obsoniorum conferente. In medicina uero contra nomas & pectoris pituitas, & ubicumque opus esset astringi uiscera. Dentes quoque colluebant eo. Tertiū genus succi folijs & radice decoctis ad ambusta ex oleo illinenda. Imponuntur & per se folia. Radix per menses incisa succum dat apertissimu detrium dolori, collectionibusque, & suppurationibus. Aluu purgat. Folia mori in urina madefacta pilum corijs detrahunt. Cerasa aluu molliunt, stomacho inutilia. Eadem siccata aluum sistunt, urinam cient. Inuenio apud autores, si quis maturi non rosida cum suis nucleis deuoret, in tantum leuari aluum, ut pedes morbo liberentur.

Mespila, exceptis setanijis, quæ malo propiorem uim habent, reliqua astringunt stomachum, sistuntque aluum. Item sorba sicca, nam recentia stomacho & aluo citæ profunt.

De pineis & amygdalis, & nuce auellana, & de nuce iuglande, & de pistacijs & castaneis, siliquis, cornu, & unedone, & lauro. Cap. viii

N Vces pineæ, quæ resinam habent, cōruse leuiter, additis in singulis sextarijs aquæ ad dimidium decoctæ, sanguinis excreationi medentur, ita ut cyathi bini bibantur ex eo. Corticis è pino in uino decoctum cōtra tormina datur. Nuclei nucis pineæ sitim sedant & acrimoniam stomachi rosionesque, & contrarios humores consistentes ibi, & infirmitatem uirium roborant, renibus & uesicæ utiles. Fauces uidentur exasperare & tussim. Bilem pellunt poti ex aqua, aut uino aut passo, aut balanorum decocto. Misceatur his contra uehementiores stomachi rosiones cucumeris semen & succus portulacæ. Item ad uesicæ ulcera & renum, quoniam & urinam cient. Amygdalæ amaræ radicum decoctum cutem in facie corrigit, coloremque hilariorem facit. Nuces ipsæ somnum faciunt & audientem, Urinam & menses cient. Capitis dolori illinuntur, maximeque in febris: si ab ebrietate, ex aceto & rosaceo & aquæ sextario. Et sanguinem sistunt. Cum amylo & menta lethargicis comitialibusque profunt. Capite peruncto epinyctidas sanant, è uino ueteri ulcera putrescentia: Canum morsus cum melle. Et furfures ex facie ante fotu præparata. Item iocineris & renum dolores ex aqua potæ: & sæpe ex ecligmate cum resina terebinthina.

Cal

Calculosis & difficili urinæ in passo, & ad purgandam cutem in aqua mulsa tritæ sunt efficares. Pro sunt ecligmate iocineri, tussi & colo cū elelisphaco modice addito. In melle sumitur nucis auellanae magnitudo. Aiunt quinis ferè præsumptis ebrietatem non sentire potdres: Vulpesq; si ederint eas, nec cōtingat è uicino aquam lambere, mori. Minus ualent in remedijs dulces, & hæ tamen purgant, & urinam cient. Recentes stomachum implent. Nucibus Græcis cum absinthij semine ex aceto sumptis, morbus regius sanari dicitur: Item illitis per se uitia sedis, & priuatim condylomata. Item tussi & sanguinis reiectio ni prodest. Nuces iuglandes Græci à capitis grauedine appellauere. Etenim arborū ipsa rum foliorumq; uires, in cerebrum penetrant: hocq; minore momēto, sed in cibis, nuclei ¹⁰ faciunt. Sunt autem recentes iucundiores, sicca unguinosiores, & stomacho inutiles, difficiles concoctu, dolorem capitis inferentes, tussientibus inimica, & uomituris ieiunis apta in tenasmo solo, trahunt enim pituitam. Eadem præsumptæ uenena hebetant: Item anginam cum ruta & oleo. Item aduersantur cepis, leniuntq; earū saporem. Aurium inflammationi imponitur cum mellis exiguo. Item cum ruta mammis & luxatis. Cum cepa autem & sale & melle, canis hominisq; morsui. Putamine nucis iuglandis, dens cauius inurit. Putamen combustum tritumq; in oleo aut uino, infantiū capite peruncto, nutrit capillum, et ad alopecias eo sic utuntur. Quo plures quis nuces ederit, hoc facilius tineas pellit. Quæ peruecteres sunt nuces, gangrenis & carbunculis medentur. Item sugillatis. Cortex iuglandium, lichenum uitio & dysentericis prodest. Folia trita cum aceto, aurium do- ²⁰ lori. In sanctuarijs Mithridatis maximi regis deuicti, Cn. Pompeius inuenit in peculiari cōmentario ipsius manu compositionē antidoti, è duabus nucibus siccis, item ficis rotidæ, & ruta folijs uiginti simul tritis, addito salis grano: & qui hoc ieiunus sumat, nullū uenenum nociturum illo die. Contra rabiosi quoq; canis morsus, nuclei à ieiuno homine cōm manducati illitq; præsenti remedio esse dicuntur. Nuces auellanae capitis dolorem faciunt, inflammationem stomachi, & pinguedini corporis conferūt plus quàm sit uerisimile. Tostæ & distillationi medentur. Tussi quoq; ueteri tritæ, & in aqua mulsa potæ. Quidā adijciunt grana piperis, alij è passo bibunt. Pistacia eisdem usus & effectus habent, quos pinei nuclei, præterq; ad serpentium ictus, siue edantur, siue bibantur. Castanea uehementer sistunt stomachi & uentris fluxiones, aluum cient, sanguinem excreantibus pro- ³⁰ sunt, carnes alunt. Siliquæ recentes, stomacho inutiles, aluum soluunt. Eadem siccatae siflunt, stomachoq; utiliores sunt. Urinam cient: Syriacas in dolore stomachi ternas in aqua sextarijs decoquunt quidam ad dimidium, eumq; succum bibunt. Sudor uirgæ comi arboris lamina ferrea candente exceptus, non contingente ligno, illitaq; inde ferrugo, incipientes lichenas sanat. Arbutus siue unedo, fructum fert difficilem concoctioni, & stomacho inutilem. Laurus ex calfactoriam naturā habet, & folijs, & cortice, & bac- cis. Itaq; decoctū ex his, maxime è folijs, prodesse uuluis & uescis conuenit. Illita uero uespærum crabronumq; & apium: item serpentium uenenis resistunt, maxime sepi, dipsa- ⁴⁰ dis & uiperæ. Pro sunt & mensibus foeminarū cum oleo cocta. Cum polenta autem quæ tenera sunt trita, ad inflammationes oculorū, cum ruta testium, cum rosaceo capitis do- ⁴⁰ res, aut cum irino. Quin & cōmanducata atq; deuorata per triduum terna, liberant à tussi. Eadem pro sunt suspirijs trita cum melle. Cortex radicis cauetidis grauidis. Ipsa radix calculos rumpit, iocineri prodest, tribus obolis in uino odorato pota. Folia pota uomitiones mouet. Baccæ menses trahi appositæ tritæ, uel potæ. Tussim ueterem & orthopneam sanant binæ, detractæ cortice in uino potæ. Si febris sit, ex aqua aut ecligmate ex aqua mulsa, aut ex passo decoctæ. Pro sunt & phthisicis eodem modo, & omnibus thoracis rheumatismis. Nam & concoquunt pituitam, & extrahunt. Aduersus scorpiones quæternæ ex uino bibuntur. Epinyctidas ex oleo illitæ & lentigines, & ulcera manantia, & ulcera oris, & furfures: Cutis pruriginem succus baccarū emendat, & phthiriasin. Aurium do- ⁴⁰ lori & grauitati instillatur, cū uino uetere & rosaceo. Peructos eo fugiūt uenenata omnia

Prodest contra ictus & potus, maxime autem eius laurus, quæ tenuiora habet folia. Baccæ cum uino serpentibus, & scorpionibus, & araneis resistunt. Ex oleo & aceto illinuntur & leni & iocineri. Gangrenis cum melle. Et in fatigatione etiam aut perfrictione succo eo perungi, nitro adiecto prodest. Sunt qui celeritati partus multum cōferre putent radicem, acetabuli mensura in aqua potam, efficacius recentem quàm aridam. Quidam aduersus scorpionum ictus, decem baccas dari iubent potui. Item & in remedio uuae iacentis, quadrantem pondo baccarum foliorum uue decoqui in aquæ sextarijs tribus ad tertias, eamque calidam gargarizare: Et in capitis dolore, impari numero baccas cum oleo conterere, & calesfacere. Laurus delphicæ folia trita olfactataque subinde, pestilentie contagia prohibent, tanto magis si & urantur. Oleum ex Delphica ad cerata acopumque, ad perfrictiones discutiendas, nervos laxandos, lateris dolores, febresque frigidas utile est. Item ad aurium dolorem, in mali punici cortice tepesactum. Folia decocta ad tertias partes aquæ, uuam cohibent gargarizatione: potui alui dolores, intestinorumque. Tenuissima ex his trita in uino, papulas pruritusque, illita noctibus. Proxime ualent cætera lauri genera, Laurus Alexandrina siue Idæa, partus celeres facit, radice pota trium denariorum pondere, in uini dulcis cyathis tribus. Secundas etiam pellit, mensesque eodem modo pota. Daphnoides (siue his nominibus quæ diximus) syluestris laurus prodest, aluum soluit, recenti folio uel arido drachmis tribus cum sale in hydromelite manducata. Pituitas extrahit folium & uomitus, stomacho inuutile. Sic & baccæ quinæ denariæ, purgationis causa sumuntur.

De myrto satiaua, & myrtidano, & de myrto syluestri.

Cap. IX 20

MYRtus satiaua candida, minus utilis est medicina quam nigra. Semen eius medetur sanguinem excreantibus. Item contra fungos in uino potum. Odorem oris comendat uel pridie commanducatum. Item apud Menandrum synaristuse hoc edunt. Datur & dysentericis denarij pondere in uino. Ulcera difficilia in extremitatibus corporis sanat, cum uino subferuesactum. Imponitur lippitudini cum polenta, & cardiacis in mamma sinistra: Et contra scorpionis ictus in mero, & ad uesciæ uitia, capitis dolores, & agilopas atque equam suppurent: Item tumoribus, exemptisque nucleis in uino uetere tritum eruptionibus pituitæ. Succus seminis aluum sistit, urinam ciet. Ad eruptiones pustularum pituitæque cum cerato illinitur: & contra phalangia. Capillum denigrat. Lenius succo oleum est ex eadem myrto, lenius & uinum quo nunquam inebriatur. Inueteratum sistit aluum & stomachum, tormina sanat, fastidium abigit. Foliorum arentium farinata sudores cohibet inpersa, uel in febris. Vtilis & coeliacis & procidentie uuluarum, sedis uirgines, ulceribus manatibus, igni sacro fotu, capillis fluëtibus, fursuribus: Item alijs eruptionibus, ambustis. Additur quoque in medicamento quod liparas uocant, eadem de causa qua oleum ex his, efficacissimum ad ea quæ in humore sunt, tanquam in ore & uulua. Folia ipsa fungis aduersantur trita ex uino, cum cera uero articularibus morbis & collectionibus. Eadem in uino decocta dysentericis & hydropicis potui dantur. Siccantur in farinam quæ inspergitur ulceribus, aut hæmorrhoidæ. Purgant & lentigines, pterygia & paronychia & epinyctidas, condylomata, testes, tetra ulcera: Item ambusta cum cerato. Ad aures purulentas & folijs crematis utuntur & succo & decocto. Comburentur & in antidota: Item cauliculi flore decerpti, in nouo fictili operto cremati in furno, dein triti ex uino. Et ambustis foliorum cinis medetur. Inguene intumescat ex ulcere, satis est surculum tantum myrti habere secum, non ferro nec terra contactum. Myrtidanum diximus, quomodo fieret: Vulua prodest appositum fori, & illitu. Multo efficacius & cortice & folio & semine. Exprimitur & folijs succus mollissimis in pila tuis, affuso paulatim uino austero, alias aqua cœlesti, atque ita expresso utuntur ad oris sedisque ulcera, uulua & uentris: capillorum nigritiam, malarum perfusiones, purgationes lentiginum, & ubi constringendum aliquid est. Myrtus syluestris, siue oxymyrsine, siue chamæmyrsine, baccis rubetibus & breuitate à satiaua distat. Radix eius in honore est, decocta uino, ad renu dolores pota, & difficili urinæ, præcipueque crassæ, & grauius olenti: Morbo

ii: Morbo regio, & uuluarum purgationi trita cum uino. Cauliculi quoque incipientes asparagorum modo in cibo sumpti, & in cinere cocti: Semen cum uino potum, aut oleo aut aceto, calculos frangit. Item in aceto & rosaceo tritum, capitis dolores sedat: & potum morbum regium. Castor oxymyrinen myrti folijs acutis, ex qua fiunt ruri scopæ, ruscū uocauit, ad eisdem usus. Et hactenus habent se medicinæ urbanarum arborum. Transcaucasus ad syluestres.

C. PLINII SECUNDI NATURALIS
HISTORIAE LIBER XXIII

PROOEMIUM.

Medicinæ ex arboribus syluestribus.

Cap. i

E syluæ quidem, horridiorque naturæ facies, medicinis caret, sacra illa parente rerum omnium, nusquam non remedia disponente homini, ut medicina fieret etiam solitudo ipsa, sed ad singula illius discordiæ atque cōcordiæ miraculis occurrentibus. Quercus & olea tam pertinaci odio dissident, ut altera in alterius scrobe depactæ moriantur. Quercus uero & iuxta nucem iuglandē. Per nicialia & brassicæ cum uite odia: ipsumque olus, quo uitis fugatur, aduersum cyclamino & origano arefcit. Quin & annosas iam,

& quæ sternantur arbores, difficilius cædi, ac celerius inarescere tradunt, si prius manu quam ferro attingantur. Pomorum onera à iumentis statim sentiri: ac nisi prius ostendatur his, quamuis pauca portent, sudare ilico. Ferulæ asinis gratissimæ sunt in pabulo, cæteris uero iumentis præsentaneo ueneno: qua de causa id animal Libero patri assignat, cui & ferula. Surdis etiā rerū sua cuique sunt uenena, ac minimis quoque. Philyra coci & polline nimium salem cibis eximunt. Prædulcium fastidiū sal temperat. Nitrosæ aut amaræ aquæ, polenta addita mitigantur, ut intra duas horas bibi possint. Qua de causa & in saccos uinarios additur polenta. Similis uis Rhodiæ cretæ, & argillæ nostratis. Concordia ualēt cum pix oleo extrahitur, quando utrunque pinguis naturæ est. Oleum solum calci miscetur, quando utrumque aquas odit. Gūmi aceto facilius eluitur, attamentū aqua. Innumera præterea alia, quæ suis locis dicuntur assidue. Hinc nata medicina. Hæc sola naturæ placuerat esse remedia parata uulgo, inuentu facilia, ac sine impendio, ex quibus uiuimus. Postea fraudes hominum & ingeniorum, capturæ officinas inuenere istas, in quibus sua cuique homini uena his promittitur uita. Statim compositiones & mixturæ inexplicabiles decantantur. Arabia atque India in medio æstimantur, ulcerique paruo medicina à rubro mari impūtat, cum remedia uera quotidie paupertissimus quisque cœnet. Nam si ex horto petatur, aut herba uel frutex quærat, nulla artium uilius fiat. Ita est profecto, magnitudo populi Romani perdidit ritus, uincendo uicti sumus. Paremus externis, & una artium imperatoribus quoque imperat. Verum de his aliis plura.

Lotos.

Cap. ii

Loton herbam, itemque Ægyptiam eodem nomine, aliàs & Syriacā arborem, diximus suis locis. Hæc lotos, quæ faba Græca appellatur à nostris, alui baccis sistit. Rametū ligni decocta in uino contra dysentericis, mensuris, uertigini, comitialibus. Cohibent & capillum. Mirum, his ramentis nihil esse amari, fructuque dulcius. Fit & è scobe eius medicamentū, ex aqua myrti decocta, subacta, & diuisa in pastillos, dysentericis utilissimum, pondere uictoriati cum aquæ cyathis tribus.

Glans.

Cap. iii

Glans intrita durities quas cacoethes uocant, cum salsa axungia sanat. Vehementiora sunt ligna & in oibus cortex ipse, corticisque tunica subiecta. Hæc decocta iuuat co-

liacos. Dyſentericis etiam illinitur, uel ipſa glans. Eademq; reſiſtit ſerpentiũ iſtibus, rheumatifmis, ſuppuratiõibus. Folia & bacca, uel cortex, uel ſuccus decocti profunt cõtra toxica. Cortex illinitur decoctus lacte uaccino, ſerpentis plagã. Datur ex uino dyſentericis, Eadem & ilici uis.

De cocco ilicis, & galla, & uiſco, pilulis, glande, & de cerri ra
dice, & ſubere.

Cap. mii

COccum autẽ ilicis, uulneribus ex aceto recentibus imponitur. Epiphoris ex aqua, & oculis ſuffuſis ſanguine inſtillatur; Eſt autem genus ex eo in Attica ſerẽ & Aſiana ſcens, celerrime in uermiculum ſe mutans, quod ideo ſcolecion uocãt, improbantq;. Principalia eius genera diximus. Nec pauciora galla genera fecimus, ſolidã, perforatã: Item albam, nigram, maiorem, minorem: uis omniũ ſimilis. Optima Comagena. Excreſcentia in corpore tollit. Proſunt gingiuis, uua, oris exulcerationi. Crematã & in uino extinctã, coeliaci. Dyſentericis illinuntur. Paronychis ex melle, & unguibus ſcabris, pterygijs, ulceribus manantibus, condylomatibus, uulneribus quã phagedænica uocantur. In uino autẽ decoctã auribus inſtillantur, oculis illinuntur. Aduerſus eruptiones & panos cũ aceto. Nucleus cõmanducatus dentium dolorem ſedat: Item intertrigines, & ambuſta. Immatũ ex his ex aceto potã, lienem conſumunt. Eadem crematã, & aceto ſaſſo extinctã, menſes ſiſtunt, uuluaſq; procidentẽs forũ. Omnes capillos denigrant. Viſcum è robore præcipuum diximus haberi, & quo conſiceretur modo. Quidam conſuſum in aqua decoquũt, donec innatet. Quidam cõmanducantes acinos, expuunt cortices. Optimum eſt, quod ſine cortice eſt, quodq; leuiſſimum, extra ſuluum, intus porraceum, quo nihil eſt glutinoſius. Emollit, diſcutit tumores, ſiccãt ſtrumas. Cum reſina & cera panos mitigat omnis generis. Quidam & galbanum adiſciunt, pari pondere ſingulorum, eoq; modo & ad uulnera utuntur. Vnguium ſcabricias expolit, ſi ſeptenis diebus ſoluantur, nitroq; colluantur. Quidã id religione efficacius fieri putant. prima luna collectum è robore ſine ferro. Si teram non attingit, comitialibus mederi. Conceptum ſceminarum adiuuare, ſi omnino ſecum habeant. Vlcerã cõmanducato impoſitoq; efficaciffime ſanari. Roboris pilula ex adipe urſino alopecias capillo replent. Cerri folia & cortex, & glans, ſiccãt collectiones ſuppuratiõesq;. Fluxiones ſiſtit. Torpentes membrorũ partes corroboret decoctũ eius forũ: cui & inſidere expedit, ſiccandis aſtringendisq; partibus. Radix cerri aduerſatur ſcorpionibus. Suberis cortex tritus, ex aqua calida potus, ſanguinem fluentem ex utralibet parte ſiſtit. Eiufdem cinis ex uino calido, ſanguinem excreantibus magnopere laudatur.

De fago & cupreſſo, & cedro magna, & de cedride, galbano.

Cap. v

Fagi folia manducantur in gingiuarum labiorumq; uitijs. Calculis glandis fagine ci nis illinitur: Item cum melle alopecijs. Cupreſſi folia trita, ſerpentiũ iſtibus imponuntur: & capiti cum polenta, ſi à ſole doleat: Item ramici, quã de cauſa & bibuntur. Teſtium quoq; tumori cum cera illinuntur. Capillum denigrant ex aceto. Eadem trita cum duabus partibus panis mollis, & è uino aminæo ſubacta, pedum ac nerorũ dolores ſedant. Pilulã aduerſus ſerpentiũ iſtus bibuntur, aut ſi eiſciatur ſanguis. Collectionibus illinuntur. Ramici quoq; tenerã tuſã cum axungia & lomento, proſunt. Bibuntur ex eadem cauſa. Parotidi & ſtrumã cum farina imponuntur. Exprimuntur ſuccus tuſis cum ſemine, qui mixto oleo, caliginem oculorum auferit. Item uiſtoriatũ pondere in uino potus illitusq;, cum ſico ſicca pingui, exemptis granis, uitia teſtiũ ſanat, tumores diſcutit, & cum fermento ſtrumas. Radix cum folijs trita potãq;, ueſicã & ſtranguriã medetur: & contra phalangia. Ramenta potã menſes cient, ſcorpionum iſtibus aduſantur. Cedrus magna, quam cedrelaten uocãt, dat picem quã cedria uocatur, dentiũ doloribus utiliſſimã. Erangit enim eos & extrahit: dolores ſedat. Cedri ſuccus, ex ea quomodo fieret diximus, magni ad lumina uſus, ni capitis dolore inferret. Deſuncta corpora in corrupta uis ſeruat, uiuentia corrumpit: mira differentia, cum uitã auferat ſpirantibus, deſunctis pro ui

ta ſit

ta sit. Vestes quoque corrumpit, & animalia necat. Ob hoc non censeam in anginis hoc remedio utendum, neque in cruditatibus, quod suasere aliqui, gustu: dentes quoque colucre ex aceto in dolore timuerim, uel grauitati aut uermibus aurium instillare. Portentum est quod tradunt, abortiuum fieri in uenere ante perfusa uirilitate. Phthiriales perungere eo non dubitauerim, itemque portigines. Suadent & contra uenenum leporis marini bibere in passo. Facilius in elephantia infundatur. Et ulcera sordida & excrefcentia in ijs aurores quidam & oculorum albugines caliginesque inunxere eo: Et contra pulmonis ulcera cyathum eius sorbere iusserunt. Item aduersus tineas. Fit ex eo & oleum, quod pistelæon uocant, uehementioris ad omnia eadem usus. Cedri scobe serpentes fugari certum est: Item ¹⁰ baccis tritis cum oleo, si qui perungantur. Cedrides, hoc est, fructus cedri, tussim sanant, urinam cient, aluum sistunt, utiles ruptis, conuulsis, spasticis, stranguriæ, uuluis, admoti. Contra lepores marinos, eademque quæ supra, collectionibus inflammationibusque. De galbano diximus. Neque humidum neque aridum probatur, sed quale docuimus. Per se bibitur ad tussim ueterem, suspiria, rupta, conuulsa. Imponitur ischiadicis, lateris doloribus, panis, furunculis, corpori ab ossibus recedenti, strumis, articulorum nodis, dentium quoque doloribus. Illinitur & cum melle capitis ulceribus. Purulentis infunditur auribus cum rosaceo, aut nardo. Odore comitialibus subuenit, & uulua strangulante & in stomachi defectu. Abortus non exeuntes trahit appositum uel suffitu: Item ramis ellebori circumlitum atque subiectum. Serpentes nidore urentium fugari diximus. Fugiant & perunctos ²⁰ galbano. Medetur & à scorpione percussis: Bibitur & in difficili partu fabæ magnitudine in uini cyatho, uuluasque conuersas corrigit. Cum myrrha autem & in uino mortuos paratus extrahit. Aduersatur & uenenis, maxime toxicis, cum myrrha & in uino. Serpentes oleo & spondylion mixto tactu necat. Nocere urinæ existimatur.

De ammoniaco, & styrace, & spondylion, & sphagno, & terebintho, & chamæpity, & pityusa, & picea, & resinis, & lentisco. Cap. vi

Similis ammoniaci natura atque lachrymæ probandæ ut diximus, mollit, calefacit, discutit, dissoluit. Claritati uisus in collyrijs conuenit: Pruritus, cicatrices, albugines oculorum tollit. Dentium dolores sedat, efficacius accensum. Prodest dyspnoicis, pleureticis, pulmonibus, uescicis, urinæ cruentas, leni, ischiadicis potum. Sic & aluum soluit. Articulis & ³⁰ podagris cum pari pondere picis aut ceræ & rosaceo coctum. Maturat panos, extrahit clauos cum melle. Sic & duritias emollit. Lienem cum aceto & cera cypria, uel rosaceo efficacissime imponitur. Lasitudines perungi cum aceto & oleo exiguoque nitro, utile est. Et styracis naturam in peregrinis arboribus exposuimus. Placet præter illa quæ diximus, maxime pinguis, purus, albicantibus fragmentis, Medetur tussi, faucibus, pectoris uitijs, uulue præclusæ, duritiæ laboranti. Ciet menses potu, appositumque aluum mollit. Inuenio potum modico tristitiæ animi resolui, largiore contrahi. Sonitus aurium emendat infusum, strumas illitum neruorumque ⁴⁰ nodos. Aduersatur uenenis, quæ frigore nocent, ideo & cicuta. Spondylion unum à demonstratum, infunditur capitibus phreneticorum, & lethargicorum: Item capitis doloribus longis. Cum oleo uetere bibitur, & in iocinerum uitijs, morbo regio, comitialibus, orthopnoicis, uuluarum strangulatione, quibus & suffitu prodest. Aluum mollit. Illinitur ulceribus serpentibus cum ruta. Flos auribus purulentis efficaciter infunditur. Sed succus cum exprimitur integendus est, quoniam mire appetitur à muscis & similibus. Radix defusa, & in fistulas coniecta, callum earum erodit. Auribus quoque instillatur cum succo. Datur & ipsa contra morbum regium, & in iocineris uitio & uuluarum. Capillos crispos facit peruncto capite. Sphagnos, siue sphacos, siue bryon, & in Gallia ut indicauimus nascitur, uuluis decocto insidentium utilis: Item genibus & scæminum tumoribus, mixtus nasturtio, & aqua salsa tritus. Cum uino ac resina sicca potus, urinam pellit celerrime. Hydropicos inanit, cum uino & iunipero tritus & potus. Terebinthi folia & radix colle-

ctionibus imponuntur. Decoctum eorum stomachum firmat. Semen in capitis dolore bibitur in uino, & contra difficultatem urinæ. Ventrem leniter emollit. Venerem excitat. Picis & laricis folia trita & in aceto decocta, dentium dolori profunt. Cinis corticum intertrigini & ambustis. Potus aluum sistit, urinam mouet. Suffitu uulvas corrigit. Piceæ folia priuatim iocineri utilia sunt, drachmæ pondere in aqua mulsâ pota. Syluas, eas dum taxat quæ picis resinæque gratia radantur, utilissimas esse phthisicis, aut qui longa ægritudine non recolligant uires, satis constat: & illum cæli aera plus ita quàm nauigationem Aegyptiam proficere, plus quàm lactis herbidos per montium æstiuâ potus. Chamæpitys latine abiga uocatur propter abortus, ab alijs thus terræ: cubitalibus ramis, flore pinus & odore. Altera breuior & incuruæ similis. Tertia eodem odore, & ideo nomine quoque, paruulo cauliculo, crassitudine digitali, folijs scabris, exilibus, albis, in petris nascens. Omnes herbæ, sed propter cognationem nominis non differendæ: Profsunt aduersus scorpionum ictus: Item iocineri illitæ cum palmis aut cotoneis: Renibus & uescicæ, decoctum earum cum farina hordeacea. Morbo quoque regio, & urinæ difficultatibus, ex aqua decoctæ bibuntur. Nouissima contra serpentes ualet cum melle. Sic & apposita uulvas purgat. Sanguinem densatum extrahit pota. Sudores facit perunctis ea, peculiariter renibus utilis. Fiunt ex ea & hydropicis pilulæ, cum sicu aluum trahentes. Lumborum quoque dolorem uictoriati pondere in uino finit, & tussim recentem. Mortuos partus, ex aceto cocta pota, eñcere, prius dicitur. Cû honore & pityusa simili de causa dicet, quæ quidam in tithymali genere numerât. Frutex est similis piceæ: flore paruo purpureo. Bile & pituitam per aluû detrahit radix, decocti hemina: aut seminis ligula in balanis. Folia in aceto decocta, furfures cutis emendat: mîasmas quoque mixto rutæ decocto & tormina, & serpentium ictus, & in totum collectiones incipientes. Resinâ è supradictis arboribus gigni docuimus, & genera eius & nationes in ratione uini, ac postea in arboribus. Summæ species duæ, sicca, & liquida. Sicca è pinu et picea sit, liquida è terebintho, larice, lētisco, cupressiffo. Nam & eæ ferunt in Asia & Syria. Falluatur qui eandem putant esse è picea atque larice. Picea enim pinguem, & thuris modo succosam fundit: larix gracilem, ac mellei liquoris, uirus redolentem. Medici liquida raro utuntur, & in ouo ferè: è latice propter tussim ulcerâque uiscerum. Nec pinea magnopere in usu: cæteris non nisi coctis. Et coquendi genera satis demonstrauimus. In arborum differentia placet terebinthina, odoratissima atque leuissima: nationum Cypria & Syriaca, utraque mellis Attici colore, sed Cypria carnosior sicciorque. In sicco genere quærût ut sit cædida, pura, perlucida. In omni aut, ut montana potius quàm campestris: item aquilonia potius quàm ab alio uento: Resoluitur resina ad uulnerû usum & malagmata oleo, in potiones amygdalis amaris. Natura in medendo contrahere uulnera, purgare, discutere collectiones: Item pectoris uitia. Terebinthina illinitur: & eadem calida membrorum doloribus spasticisque illinitur in sole, totisque corporibus, mangonium maxime cura, ad gracilitatem emendandam, spatijs ita laxantium curam per singula membra, capacioraque ciborum facienda corpora. Proximum locum obtinet è lentisco. Inest ei uis astringendi. Mouet & ante cæteras urinam. Reliquæ uentrem emolliunt, cruda concoquunt, tussim ueterem sedant, uuluarum onera extrahunt etiam suffusæ. Priuatim aduersantur uisco. Panos & similia, cum seuo taurino & melle sanant. Palpebras lentiscina cõmodissime replicat. Fractis quoque utilissima, & auribus purulentis: Item in pruritu genitalium. Pineæ capitis uulneribus optime medetur.

De pice spissa & liquida: & palimpissa, & pissasphalto, & zopissa, & teda, & lentisco.

Cap. vii

Pix quoque unde & quibus conficeretur modis, indicauimus. Et eius duò getera, spissum, liquidumque. Spissarum utilissima medicinæ est brutia, quoniam pinguis & resinosisima utraque præbet utilitates: ob id magis rutila quàm cæteræ. Id enim quod in hoc

hoc adiungunt, ex mascula arbore meliorem esse, non arbitror posse intelligi. Picis natura excaesat, explet. Aduersatur priuatim cerasæ moribus cum polenta: Item angina cum melle, distillationibus & sternutamentis. Purulentis auribus infunditur cū rosaceo: Illinitur cum cera. Sanat lichenas, aluū soluit, excreationes pectoris adiuuat ecligmatē, aut illi sita consillis cum melle. Sic & ulcera purgat: Explet cum uua passa & axungia. Carbunculos purgat, & putrescentia ulcera. Quæ uero serpunt, cū pineo cortice aut sulphure. Phthisicis etiam cyathi mensura quidam dederūt, & contra ueterem tussim. Rhagadas sedis & pedum, panosq; & ungues scabros emendat. Vuluæ duritias & cōuersiones, odore: Item lethargicos. Strumas item cum farina hordeacea, & pueri impubis urina decocta ad sup-
 10 purationem perducit. Et ad alopecias sicca pice utuntur. Ad mulierum mammas brutia, ex uino subferuefacta cum polline farraceo, quàm talidissimis impositis. Liquida pix, oleumq; quod pisileon uocant, quemadmodum fieret diximus. Quidam iterum decoquant, & uocant palimpissum. Liquida angina perunguntur intus & uua. Ad aurium dolores, claritatem oculorum, oris circumlitiones, suspiriosos, uuluas, tussim ueterem, & crebras excreationes pectoris, spasmos, tremores, opisthotonos, paralyseis, neruorum dolores. Præstantissimum ad canum & iumentorum scabiem. Est & pissasphaltos, mixta bitumini pice, naturaliter ex Apolloniatarum agro. Quidam ipsi miscere, præcipuum ad scabiem pecorum remedium, aut si foetus mammas laeserit. Naturale optimum ex eo, quod cum seruet, innatat. Zopissam eradi nanibus diximus, cera marino sale macerata. Opti-
 20 ma hæc à tyrociniis nauium. Additur autem in malagmata ad discutiendas collectiones. Teda decocta in aceto, dentium dolores efficaciter colluit. Lentisci, & arbores, & semen, & cortex, & lachryma urinam cient, aluum sistunt. Decoctum eorum ulcera quæ serpūt, foca. Illinitur in humidis & igni sacro, gingiuas colluit. Folia dentibus in dolore atteruntur, mobiles decocto colluuntur. Capillum tinguit. Lachryma sedis uitrijs prodest, cum quid sicari exalferiue opus sit. Decoctum & è lachryma stomacho utile, rusticum & urinam mouens, quod & capitis dolori cum polenta illinitur. Folia uero tenera oculis inflammatis illinuntur. Item mastiche lentisci replicandis palpebris, & ad extendendam cutem in facie, & sinegmata adhibetur, & sanguinem reijciuntibus, tussis ueteri: & ad omnia quæ amimoniaci uis. Medetur & attritis paribus, siue oleo è semine eius facto ce-
 30 rasq; mixto, siue folijs ex oleo decoctis, siue cum aqua uirilia foueantur. Scio Damocra-tem medicum in ualitudine Considæ M. Seruiliij consularis filia, omnem curationem auferam recusantis, diu efficaciter usum lacte caprarum, quas lentisco pascebat.

De platano, & fraxino, & acere, & alba populo, & ulmo, & ti-
 lia, & sambuco, & iunipero.

Cap. viii

Platani aduersantur uespertilionibus. Pilulæ earum in uino potæ x quatuor pon-
 dere, omnibus serpentium & scorpionum uenenis medentur: Item ambustis. Tulse autem cum aceto acri, magisq; scillite sanguinem omuem sistunt. Et lentiginem & carcinomata, melanias quoque ueteres, addito melle emendant. Folia & cortex illinuntur
 40 collectionibus & suppurationibus, & decoctum eorum: Corticis autem in aceto dentium remedium est: Folia eorum tenerrima in uino albo decocta, oculorum. Lanugo foliorum, & auribus & oculis inutilis. Cinis pilularum sanat ambusta igni uel frigore: Cortex è uino scorpionum ictus restinguit: Fraxinus quam uim aduersus serpentes haberet, indicauimus. Semen folijs eius inest, quo medentur iocineris & lateris doloribus in uino. Aquam quæ subit cutem, extrahunt. Corpus obesum leuant onere, sensim ad maciem reducentes, isdem folijs cum uino tritis ad uitium portionem, ita ut puero quinque folia tribus cyathis diluantur, robustioribus septem folia quinque cyathis uini. Non omittendum, ramenta eius & scobem quibusdam cauenda prædici. Aceris radix cō-
 50 uulsa iocineris doloribus efficacissime imponitur. Populi albæ uuarum in uingentis usum

O 4 exposui

exposuimus. Cortex potus ischiadicis & stranguriæ prodest. Foliorum succus calidus aurium dolori. Virgam populi in manu tenentibus intertrigo non metuatur. Populus nigra efficacissima habetur, quæ in Creta nascitur. Comitialibus semen ex aceto utile. Fundit illa & resinam exigua, qua utuntur ad malagmata. Folia podagris in aceto decocta imponuntur. Humor è canis populi nigrae effluens, uerrucas papulasque & attrita corporis tollit. Populi ferunt & folijs guttam, ex qua apes propolin faciunt. Gutta quoque aqua propolis ex aqua remedium quam efficax est. Ulmi & folia & cortex & rami uim habent spissandi, & uulnera contrahendi. Corticis utique interior tilia lepras sedat, & folia ex aceto illita. Corticis denarii pondus potum in hemina aqua frigida aluum purgat, pituitasque & aquas priuatim trahit. Imponitur & collectionibus lachryma, & uulneribus & ambustis quoque decocto fouere prodest. Humor in folliculis arboris huius nascens, cuti nitore inducit, faciemque gratiorem præstat. Cauliculi foliorum primi uino decocti tumores sanant, extrahuntque per fistulas. Idem præstant & tilia cortices. Multi corticem comanducatum uulneribus utilissimum putant. Folia trita aqua aspersa pedum tumori. Humor quoque è medulla uti diximus castratae arboris effluens, capillum reddit capiti illitus, defluentesque continet. Arbor tilia leniter tusa ad eadem ferè utilis est, atque oleaster. Folia autem tantum in usu, & ad infantium ulcera in ore commanducata, decocta urinam cient, menses sistunt illita, sanguinem pota detrahunt. Sambucus habet alterum genus magis sylvestre, quod Graeci chamaeacten, alij helion uocant, multo breuius. Vtriusque decoctum in uino ueteri foliorum, uel seminis, uel radicis ad cyathos binos potum, stomacho inutile est, aluo detrahens aquam. Refrigerat etiam inflammationem, maxime recentis ambusti. Et canis mortuum cum polenta mollissimis foliorum illitis. Succus cerebri collectiones, priuatimque membranae quæ circa cerebrum est, lenit infusus. Acini eius infirmiores quam reliqua tingunt capillum. Poti acetabuli mensura, urinam mouent. Foliorum mollissima ex oleo & sale eduntur, ad pituitam bilemque detrahendam. Ad omnia efficacior quæ minor. Radicis eius in uino decocta duo cyathi poti, hydropicos exinaniunt: uulvas emolliunt, has & foliorum decoctum insidentium. Caules teneri mitioris sambuci, in patinis cocti, aluum soluunt. Resistunt folia & serpentium ictibus in uino pota. Podagricis cum seuo hircino uehementer prosumt cauliculi illiti. Idemque in aqua macerantur, ut ea sparsa pulices necentur. Foliorum decoctum si locus spargatur, muscae necantur. Boa appellatur morbus popularum, cum rubent corpore, sambuci ramo uerberatur. Cortex interior tritus, ex uino albo potus, aluum soluit. Luniperus uel ante cætera omnia excalfacit, extenuat, cedro asinilis. Et eius duo generaliter maior, altera minor. Vtraque accensa serpentes fugat. Semen stomachi, pectoris, lateris doloribus utile. Inflationes languoresque discutit, tussis concoquit & duricias. Illitum tumores sistit: item aluum, baccis ex uino nigro potis. Item uentris tumores illitis. Miscetur & antidotis oxyporis. Urinas cient. Illinitur & oculis in epiphoris. Datur conuulsis, ruptis, torminibus, uuluis, ischiadicis cum uino albo potum pilulis quaternis, aut decoctis viginti in uino. Sunt qui & perungant corpus è semine eius in serpentium metu.

De salice, & amerina, & uilibus, & erice.

Cap. ix

Salicis fructus ante maturitatem in araneam abit. Sed si prius colligatur, sanguinem præstentibus prodest. Corticis è ramis primis cinis, clauum & callum aqua mixta sanat. Vitia cutis in facie emendat, magis admixto succo suo. Est autem hic trium generum. Vnum arbor ipsa exudat gummi modo. Alterum manat in plaga cum floret, exciso cortice trium digitorum magnitudine. Hic ad purganda quæ obstant oculis. Item ad spissanda quæ opus sunt, ciendamque urinam, & ad omnes collectiones intus extrahendas. Tertius succus est detractione ramorum à falce distillans. Ex his ergo aliquis cum rosaceo in calyce punici calfactus, auribus infunditur: uel folia cocta, & cum cera trita imponuntur. Item podagricis. Cortice & folijs in uino decoctis foueri nervos utilissimum. Flos tritus cum folijs fursures purgat in facie. Folia contrita & pota interemperantiam

tiam libidinis coercent, atque in totum auferunt usum sapius sumpta. Amerina nigra semen cum spuma argenti pari pondere, à balneo illitum, psilotrum est. Non multum à salice uutilium usu distat uirga, foliorum quoque aspectu, nisi odore gratior esset. Graeci lygon uocant, alij agnon: quoniam matronae thesmophorijs Atheniensium castitatem custodiētes, his folijs cubitus sibi sternunt. Duo genera eius. Maior in arborem salicis modo asurgit: minor ramosa folijs candidioribus lanuginosis. Prima albū florem mittit cum purpureo, quæ & cādida uocatur: Nigra quæ tantū purpureum. Nascuntur in palustribus campis. Semen potum uini quendam saporem habet, & dicitur febres solvere. Et cum uingantur oleo, admixtum sudorem facere. Sic & lassitudines dissoluere. Vrinam cient & menses. Caput tentant uini modo, nam & odor similis est. Inflationes peliunt in inferiora. Aluum sistūt, hydropicis & lienibus per quā utiles. Lactis ubertatem faciunt. Aduersantur uenenis serpentium, maxime quæ frigus inferunt. Minor efficacior ad serpentes, bibitur seminis drachma in uino uel posca, aut duabus foliorum tenuerrimorum. Et illinuntur utraq; aduersus araneorum morsus: uel perunctis tantum, suffitu quoque aut substratu fugant uenenata. Ad Venerem impetus inhibente: eoque maxime phalangijs aduersantur, quorum morsus genitale excitat. Capitis dolorem ex ebrietate fedant cum rosaceo flos teneriq; cauliculi. Seminis decoctum uehementiorem capitis dolorem dissoluit fotu, & uulū etiam suffitu uel appositu purgat, aluum cum pulegio & melle potum. Vomica panosq; difficile concoquētes, cum farina hordeacea mollit. *Lichenas* & lentiginis cum aphronitro & aceto semē sanat, & oris ulcera & eruptiones cum melle: testium cum butyro & folijs uitium: rhagadas sedis cum aqua illitum. Luxaria cum sale & nitro, & cera. Et semen, & foliū additur in malagmata nerubrum & podagras. Semen instillatur in oleo decoctum capiti in lethargia & phrenesi. Virgam qui in manu habeant aut cinctu, negantur intertriginem sentire. Eriken Graeci uocant fruticem nō multum à myrice differentem, colore rorismarini, & penē folio. Hoc aduersari serpētibz tradunt. Genista quoq; uinculi usum præstat. Flores apibus gratissimi. Dubito an hæc sit quam Graeci autores sparton appellauere, cum ex ea lina piscatoria apud eos factitari doceretur: & nunquid hæc designauerit Homerus, cum dixit nauium sparta dissoluta. Non enim fuisse Africanum uel Hispanum spartum in usu certum est. Et cum sutiles fierent naues, lino tamen non sparto unquam sutas. Semen eius quod Graeci eodem nomine appellant, in folliculis phaseolorum modo nascens, purgat elebori uice; drachma & dimidia pota in aquæ mulsæ cyathis quatuor ieiunis. Ramis similiter cum fronde in aceto maceratis pluribus diebus, & tufis, succū dant ischiadicis utilem, cyathi unius potu: Quidam marina aqua macerare malūt, & infundere clysterē. Perunguntur eodem succo ischiadici addito oleo. Quidam ad stranguriā utuntur semine. Genista tusa cum axungia, genua dolentia sanat. Myricen, quam & tamaricen uocat Lenæus, similem scopis amenis dicit. Sanari ea carcinomata in uino decocta tritaque cum melle illita. Arbitrantur quidam hanc esse tamaricem: sed ad lienem præcipua est, si succus eius expressus in uino bibatur. Adeoque mirabilem eius antipathiam contra solum hoc uiscerum faciunt, ut asferment, si ex ea alueis factis bibant sues, sine liene inueniri. Et ideo homini quoque splenetico cibum potumq; dant in uasis ex ea factis. Grauis autor in medicina, uirgam ex ea detractam, ut neque terram neque ferrum attingeret, sedare uentris dolores asseuerauit impositam, ita ut tunica cinctusq; corpōri apprimeretur. Vulgus infelicem arborem eam appellat, ut diximus, quoniā nihil ferat, nec seratur unquā. Corinthus, & quæ circa est regio, bryoniam uocat: Eiusq; duo genera facit. Syluestrem planē sterilem, alteram minorē. Hæc fert in Aegypto Syriaq; etiam abundāter lignosum fructū, maiore galla, asperum gustu, quo medici utuntur uice gallæ, & in compositionibus quas antheras uocat. Et lignum aut & flos, & folia & cortex in eisdē usus adhibentur, quanquam remissiora. Datur sanguinem rejicientibus cortex tritus, & cōtra profluvia sceminarum, cœliacis quoq;

Idem

Idem tufus impositusq; collectiones omnes inhibet. Folij exprimitur succus ad hæc eadem, & in uino decoquuntur: ipsa uero adiecto melle gangrenis illinuntur. Decoctum eorum in uino potum, uel impositum cum rosaceo & cera sedat. Sic & epinyctidas sanant. Ad dentium dolore auriumq; decoctum eorum salutare est: radix ad eadem, similiter & folia. Hæc amplius ad ea quæ serpunt, imponuntur cum polenta. Semen drachmæ pondere aduersus phalangia & araneos bibitur. Cum altitum uero pingui furunculis imponitur. Efficax & contra serpentium ictus, præterquam aspidum. Necnon morbo regio, phthiriasis, lenibusq; decoctum infusum prodest, abundantiamq; mulierum sistit. Cinis arboris ad omnia eadem prodest. Aiunt, si bouis castrati urinæ immisceat, uel in potu uel in cibo, uenerem finiri. Carboq; ex eo genere urina ea restinctus, in umbra cõditur: idem cum libeat accendere, resoluitur. Magi & id ex spadonis urina fieri tradiderunt.

De uirga sanguinea & silere, & ligustro, & alno, & edera, & cistho, & cisso, & erythrano, & chamacisso, & smilace, & de clematide. Cap. x

NEc uirga sanguinea felicior habetur. Cortex eius interior cicatrices quæ præsanare re aperit. Sileris folia illita fronti, capitis dolores sedant. Eiusdem semen tritum in oleo phthiriasis coercet. Serpentes & hunc fruticem refugiunt, baculumq; rustici ob id ex eo gerunt. Ligustrum eadem arbor est, quæ in oriente cypros. Suos in Europa usus habet. Succus eius neruis, articulis, algoribus: folia ubique ueteri ulceri cum salis mica, & oris exulcerationibus profunt. Acini contra phthiriasin, item contra intertrigines, foliaue. Sanant & gallinaceorum pituitas acini. Folia alni ex feruenti aqua certissimo remedio sunt tumori. Ederæ genera xx. demonstrauimus. Naturæ omnium in medicina anceps. Mentem turbat, & caput purgat largius pota. Neruis intus nocet. Iisdem neruis adhibita foris prodest. Eadem natura quæ & aceto, ei est. Omnia genera eius refrigerant. Urinam cient potu, capitis dolorem sedant, præcipue cerebro continentiq; cerebri membranæ utiliter mollibus impositis folijs, cum aceto & rosaceo tritis & decoctis, addito potestæ rosaceo oleo. Illinuntur autem fronti & decocto eorum fouetur os, caputq; perungitur. Lien & pota & illita profunt. Decoquuntur & contra horrores febrium eruptionesq; pituitæ, aut in uino teruntur. Corymbi quoq; poti uel illiti, lienem sanant: iocinera autem illiti. Trahit & menses appositi. Succus ederæ tædia nariu graueolentiâq; emendat, præcipue albæ satiat. Idem infusus naribus caput purgat, efficacius, addito nitro. Infunditur etiam purulentis auribus, aut dolentibus cum oleo. Cicatricibus quoq; decoré facit. Ad lienes efficacior albæ est, ferro calefactus: satisq; est acinos sex in uini cyathis duobus sumi. Acini quoq; ex eadem alba terni, in aceto mulso poti, tineas pellunt: in qua curatione uentri quoq; imposuisse eos utile est. Ederæ quæ chrysocarpon appellauimus, baccis aurei coloris uiginti, in uini sextario tritis, ita ut terni cyathi potentur, aqua quæ cutem subierit, per urinam educit Erasistratus: Eiusdem acinos v. tritos in rosaceo oleo, calefactosq; in cortice punici, instillauit dentium dolori à contraria aure. Acini, qui croci succum habent, præsumpti potu, à crapula tutos præstant. Item sanguinem excreantes, aut torminibus laborantes. Ederæ nigra candidiores corymbi poti, steriles etiam uiros faciunt. Illinitur decocta in uino omnium ulcerum generi, etiam si cacoethe sint. Lachryma ederæ psilothrum est, phthiriasinq; tollit. Flos cuiuscunque generis trium digitorum captu, dysentericos & aluum citam emendat, in uino austero bis die potus. Et ambustis illinitur utiliter cum cera. Denigrant capillum corymbi. Radicis succus in aceto potus, contra phalangia prodest. Huius quoque ligni uase spleneticos bibentes sanari inuenio. Et acinos terunt, moxque comburunt, & ita illinunt ambusta, prius perfusa aqua calida: Sunt qui & incidant succi gratia, eoque utantur ad dentes erosos, frangique tradunt, proximis cera munitis ne lædantur. Gummi etiam in edera quærunt, quod ex aceto utilissimum dentibus promittunt. Græci uicino uocabulo cisthon appellant fruticem maiorem thymum, folijs ocimi. Duo eius genera. Flos masculo rosaceus, fœminæ albus. Ambo potest
sunt

sunt dysentericis & solutionibus uentris, in uino austero trinis digitis flore capto, & similiter bis die potio. Vlceribus ueteribus & ambustis cum cera, & per se oris ulceribus. Sub his maxime nascitur hypocisthis, quā inter ederas diximus. Cissos erythranos ab iisdem appellatur similis ederae, coxendicibus utilis ē uino potus: Item lumbis: Tantamque uim accipiunt, ut sanguinem urina detrahant. Item chamæcisson appellant ederam, non autem tollentem se à terra. Et hæc confusa in uino acetabuli mensura, leni medetur. Folia ambustis cum axungia. Smilax quoque qui & nicophoros cognominatur, similitudinem ederae habet, tenuioribus folijs. Coronam ex eo factam impari foliorum numero, aiunt capitis doloribus mederi. Quidam duo genera smilacis dixere. Alterum immortalitati proximum, in conuallibus opacis, scandentem arbores comantibus acinorum corymbis, contra uenenata omnia efficacissimis, in tantum, ut acinorum succo infantibus saepe instillato, nulla postea uenena nocitura sint. Alterum genus culta amare, & in his gigni, nullius effectus. Illam esse smilacem priorē, cuius lignum ad aures sonare diximus. Similem huic aliqui dematida appellauerunt, repentem per arbores, geniculatam & ipsam. Folia eius lepram purgant. Semen aluum soluit acetabuli mensura, in aquae hemina, aut aqua mulsa. Datur ex eadem causa & decoctum eius.

De harundine, & papyro, & ebena, & rhododendro, derhuae erythro, & de erythrodano, alyssio & radícula, & apocyno & rore marino, & canchry, & sabina, & selagine, & samulo, & gummi medicinis. Cap. XI.

Harundinis genera xxxix. demonstrauimus, non aliter euidētiore illa natura, quam continuis his uoluminibus tractamus. Siquidem harundinis radix cōtrita & imposita, filicis stirpē corpore extrahit, item harundinē filicis radix. Et quoniam plura genera fecimus, illa quæ in India Syriaque nascitur odorum unguentorumque causa, utinam mouet cum gramine, aut apij semine decocta. Ciet menstrua ad motum. Medetur conuulsis duobus obolis pota, iocineri, renibus, hydropi, tussi etiam suffitu, magisque cum resina. Furfuribus ulceribusque manantibus cum myrrha decocta. Excipitur & succus eius, sitque elaterio similis. Efficacissima autem in omni harundine, quæ proxima radici. Efficacia & geniculata. Harundo Cypria, quæ donax uocatur, corticis cinere alopecias emendat: Item putrescentia ulcera. Folijs eius ad extrahendos aculeos utuntur. Efficacius & contra ignes sacros collectionesque omnes. Vulgaris harundo extractoriam uim habet, & recens tusa, non in radice tantum. Multum enim & ipsam harundinem ualere tradunt. Medetur & luxatis, & spinæ doloribus radix in aceto illita. Eadem recens trita & in uino pota, uenerē cōcitāt. Harundinū lanugo illata auribus, obtundit auditum. Cognata in Aegypto res est harundini papyrus, præcipuæ utilitatis cum inaruit, ad laxandas siccandasque fistulas, & in tumescendo ad introitum medicamentorum aperiendas. Charta quæ fit ex ea, cremata inter caustica est. Cinis eius ex uino potus somnū facit. Ipsa ex aqua imposita callum sanat.

Ne in Aegypto quidem nascitur ebenus, ut docuimus. Nec tractamus in medicina alie nos orbēs: non omittetur tamē propter miraculū. Scobē eius oculis unice mederi dicitur. ligno que ad cotem trito cum passo, caliginē discutit. Ex aqua uero radice, albugines oculorum. Item tussim pari modo dracunculi radicis adiecto cum melle. Ebenū medici & inter erodētia assumunt. Rhododendros ne nomē quidem apud nos inuenit latinū, rhododaphnen uocant, aut neriiū. Mirū, folia eius quadrupedū uenenū esse, homini uero contra serpentes præsidium, iura addita ē uino pota. Pecus etiam & caprae, si aquā biberint, in qua folia ea maderint, mori dicuntur. Nec rhus latinū nomen habet, cum in usum pluribus modis ueniat. Nam & herba est syluestris, folijs myrti, cauliculis breuibibus, quæ uenena & tineas pellit: & frutex coriarius appellat, subrutilus, cubitalis, crassitudine digitali: cuius aridis folijs, ut malicorio coria perficiunt. Medici autem rhoicis utuntur ad cōrussa: itē coeliacos et sedis ulcerā, aut quæ phagedænas uocāt, trita cum melle, & illita cum aceto. Decoctū corū instillatur auribus

ribus putulentis. Fit & stomatice decoctis ramis ad eadem quæ ex moris, sed efficacior ad mixto alumine. Illiniturq; eadem hydropicorum tumoribus. Rhus, quæ erythros appellatur, frutex est, & huius fruticis semen uim habet astringendi refrigerandiq;. Aspergitur pro sale obsonijs. Aluo soluit, omnesq; carnes cum silphio suauiores facit. Vlcetibus medetur manantibus cum melle: Asperitati linguæ, percussis, liuidis, desquamatis eodem modo. Capitis ulcera ad cicatricem celerrime perducit, & foeminarum abundantiam sistit cibo. Alia est erythrodanus, quâ aliqui ereuthodanum uocant, nos rubiam, qua tinguntur lanæ, pellesq; perficiuntur: in medicina urinam ciet, morbum regium sanat ex aqua mulsa, & lichenas ex aceto illita: & ischiadicos & paralyticos, ita ut bibentes lauètur quotidie. Radix semenq; trahunt menses, aluum sistunt, & collectiones discutunt. Contra serpentes¹⁰ rami cum folijs imponuntur. Folia & capillum tingunt. Inuenio apud quosdâ morbum regium sanari hoc frutice, etiam si adalligatus spectetur tantum. Distat ab eo quia lysson uocatur, folijs tantum & ramis minoribus: nomen accepit, quod a cane comotos rabiem sentire non patitur, potus ex aceto adalligatusq;. Mirum est quod additur, saniem conspecto omnino frutice eo sicari. Tingentibus & radícula lanas præparat, quam struthion à Græcis uocari diximus. Medetur morbo regio & ipsa decocti eius potus: item pectoris uitijs. Urinam ciet, aluum soluit, & uulvas purgat. Quam obrem aureum poculum medici uocât. Ea & ex melle prodest magnifice ad tussim, orthopnœæ cochlearis mensura. Cum polenta uero & aceto lepras tollit. Eadem cum panace & capparis radice calculos frangit, pellitq;. Panos discutit, cum farina hordeacea & uino decocta. Miscetur & mala²⁰ gmatibus & collyrijs, claritatis causa. Ad sternutamenta utilis inter pauca. Lienique ac icterici. Eadē pota denarij unius pondere ex mulsa aqua, suspiciosos sanat. Sic & pleureticos, & omnes lateris dolores, apocyni semen ex aqua. Frutex est, folio edera, molliore tamen, & minus longis uiticulis, semine acuto, diuiso, lanuginoso, graui odore. Canes & oēs quadrupedes necat in cibo datum. Est & rosmarinum. Duo genera eius. Alterum sterile, alterum cui & caulis & semen resinaceum, quod canchrys uocatur. Folijs odor thuris. Radix uulnera sanat uiridis imposita, & sedis procidentia, condylomata & hæmorrhoidas. Succus & fruticis & radice morbum regium, & ea quæ repurganda sunt. Oculorum aciem exacuit. Semen ad uetera pectoris uitia datur potui. Et ad uulvas cum uino & pipere. Menses adiuiuat. Podagris illinitur cum ærina farina. Purgat & lentigines, & quæ excalescunt³⁰ da sunt, aut cum sudor querendus, illitum: Item conuulsis. Auget & lac in uino potum: Item radix. Ipsa herba strumis cum aceto illinitur, ad tussim cum melle prodest. Cancchrys multa genera habet, ut diximus. Sed hæc quæ ex rore supradicto nascitur, si frictur resinosa est. Aduersatur uenenis & uenenatis, præterquam anguibus. Sudorem mouet, tormina discutit, lactis ubertatem facit. Herba sabina, brathy appellata à Græcis duorum generum est. Altera tamaricæ similis folio est, altera cupressi. Quare quidam Creticam cupressum dixerunt. A multis in suffitus pro thure assumitur. In medicamentis uero duplicato pondere eosdem effectus habere quos cinnamum traditur. Collectiones minuit, & nomas cõpescit. Illita ulcera purgat. Partus emortuos apposita extrahit & suffit. Illinitur igni sacro & carbunculis. Cum melle & uino pota, regio morbo medetur. Galli⁴⁰ nacei generis pituitas fumo eius herbæ sanari tradunt. Similis herbæ huic sabinæ est selago appellata. Legitur sine ferro dextra manu per tunicâ, qua sinistra exiit uelut à furante, candida ueste uestito, pureq; lotis nudis pedibus, sacro facto prius quam legatur, pane uinoq;. Fertur in mappa noua. Hanc contra omnem perniciem habendam prodidere Druidæ Gallorum, & contra omnia oculorum uitia fumum eius prodesse. Idem samolum herbam nominauere nascentem in humidis: Et hanc sinistra manu legi à ieiunis contra morbos suum bouumq;, nec respicere legentem, nec alibi quam in canali deponere, ibiq; conterere poturis. Gummi genera diximus. Ex his maiores effectus melioris cuiusq; erunt. Dentibus inutiles sunt, Sanguinem coagulant, & ideo reijcientibus san^{guinem}

guinem profunt. Item ambustis, arteriæ uitrijs: Inutilem urinā cient, amaritudines hebetāc astrictis cæteris. Quæ ex amygdala amara est, spissandiꝫ uiribus efficacior, habet ex calfactorias uires. Præponuntur aut prunotū & cerasorum ac uitiū. Siccant illitæ & astringūt: Ex aceto uero infantitū lichenas sanāt. Profunt & tussi ueteri, quatuor obolis in mixto potis. Creduntur & colorē gratiorē facere, ciborūꝫ appetentiā, & calculosis prodesse cum passo potæ. Oculorum & uulnerum utilitatibus maxime conueniunt è spina Ægyptia.

De spina Arabica, & spina alba, & acanthio, & acacia.

Cap. XII

SPINÆ Arabica laudes in odorum loco diximus: & ipsa spissat stringitꝫ distillationes Somnes, & sanguinis excreationes, mensiumꝫ abundantiam, etiamnum radice ualentior. Spinæ albæ semen contra scorpiones auxiliatur. Corona ex ea imposita, capitis dolores minuit. Huic similis est spina illa, quam Græci acanthion uocant, minoribus multo folijs, aculeatis per extremitates, & araneosa lanugine obductis: qua collecta, etiā uestes quædā bombycinis similes sunt in oriente. Ipsa folia uel radices ad remedia opisthotoni bibuntur. Est & acaciæ spina. Fit in Ægypto alba nigraꝫ arbore: Item uiridi, sed longe melior è prioribus. Fit & in Galatia tenerrima spinosiore arbore. Semen omnium lentitula simile, minore est tantum & grano & folliculo. Colligitur autumno, ante collectum nimio ualidius. Spissatur succus ex folliculis aqua cœlesti perfusus, mox in pila tussis exprimitur organis, tūc densatur in sole mortarijs in pastillos. Fit & ex folijs minus efficax. Ad coriā perficienda semine pro galla utuntur. Foliorū succus & Galatiacæ acaciæ nigerrimus improbat: Item qui ualde rufus. Purpurea aut leucophæa, & quæ facillime diluitur, uel summa ad spissandum refrigerandumꝫ est, oculorum medicamentis ante alias utiles. Lauantur in eos usus pastilli ab alijs, torrentur ab alijs. Capillum tingunt. Sanant ignem sacrum, ulcera quæ serpunt, & humida uitia corporis, collectiones, articulos contusos, perniores, pterygia. Abundantiam mensium fœminis sistunt, uulnamꝫ & sedem prociens. Item oculos, oris uitia & genitalium.

De uulgarī spina & syluestri, & de erysicepro, & de appendice spina, & pyxacantho, & paliuro, aquifolia, & taxo, & rubis medicina. Cap. XIII

VLGARIS quoꝫ hæc spina, ex qua cortinæ fulloniæ implētur, radicis usus habet. Per Hispanias quidem multi, & inter odores, & ad unguenta utuntur illa, aspalathū uocantes. Est sine dubio hoc nomine spina syluestris in oriente (ut diximus) candida, magnitudine arboris iustæ. Sed & frutex humilior æquæ spinosus in Nisyro & Rhodiorū insulis, quæ alij erysiceprū, alij adipatheon, siue dipsacon, siue † diacheton uocant. Optimus qui minime ferulaceus, rubens, & in purpurā uergens, detracto cortice, nascit pluribus locis, sed non ubiqꝫ odoratus. Quā uim haberet cœlesti arcu in eum innixō, diximus. Sanat tetra oris ulcera & ozænas, genitalia exulcerata aut carbunculantia, item rhagadia, inflatiores potu. Discutit & strangurias cortex. Sanguinē reddentibus medetur decoctum eius. Aluum sistit cortex. Similia præstare syluestre quoꝫ putant. Spina est appendix appellata, quoniam baccae puniceo colore in ea appendices uocātur. Hæ crude per se, & aridæ in uino decoctæ, aluum citam, ac tormina compescunt. Pyxacanthi baccae contra serpentium ictus bibūtur. Paliurus quoꝫ spinæ genus est. Semen eius Afri zuram uocant, contra scorpiones efficacissimum: Item calculosis & tussi. Folia astrictoriam uim habent. Radix discutit panos, collectiones, uomicas: Vrinās trahit pota. Decoctum eius potum in uino aluum sistit. Serpentibus aduersatur. Radix præcipue datur in uino. Aliqui folia confusa addito sale, articulorum morbis imponunt. Profunt baccae purgationi fœminarum; celiacis, dysentericis, ac cholericis. In uino potæ aluum sistunt. Radix decocta & illita, extrahit infixæ corpori. Utillissima est & luxatis, tumoribusꝫ. Aquifolia arbor in domo aut uilla sata, ueneficia arceat. Flore eius aquam glaciati Pythagoras tradit. Itemꝫ baculū ex ea factum, in quoduis animal emissum, etiam si citra ceciderit defectu mittentis, ipsum per sese recubitu propius adlabitam præcipuam naturam inesse arbori. Taxi arboris

Dioscorides
diapylon.

P fumus

fumus mures necat. Nec rubos ad maleficia tantum genuit natura, ideoq; ex eis mora uel hominibus cibos dedit. Vim habent siccandi, astringendiq; gingiuīs, tonsillis, genitalibus accommodatissimi. Aduersantur serpentū sceleratissimis hamorrhoidi & presteri flos aut mora. Scorpionum uulnera sine collectionum periculo iungunt. Vrinam cient. Caules eorum tunduntur teneri, exprimiturq; succus, mox sole cogitur in crassitudinem mellis, singulari remedio contra mala oris oculorumq; sanguinem excreantes, anginas uulvas, sedes cœliacos potus aut illitus. Oris quidem uitij etia folia commanducata pro sunt, & ulceribus manantibus, aut quibuscunq; in capite illinuntur: cardiacis uel sic per se imponuntur à mamma sinistra. Item stomachi doloribus, oculisq; procidentibus. Infiltratur succus eorum & auribus. Sanat cōdylomata cum rosaceo cerato. Cauliculorum ex¹⁰ uino decoctum, uel presentaneum remedium est. Idem per se in cibo sumpti cymæ modo, aut decocti in uino austero, labantes dentes firmant. Aluum sistunt & profluvia sanguinis, dysentericis profunt. Siccantur in umbra, ut cinis crematorum uuā reprimat. Folia quoq; arefacta & contusa, iumentorū ulceribus utilia traduntur. Mora quæ in his nascitur, uel efficaciorē stomaticen præbuerint q̃ satiuæ morus. Eademq; cōpositione, uel cum hypocisthide tantū & melle bibūtur in cholera, & à cardiacis, & contra araneos. Inter medicamenta quæ styptica uocāt, nihil efficacius rubi mora ferētis radice decocta in uino ad tertias partes, ut colluant eo oris ulcera, & sedis foueantur: tantaq; uis est, ut spongiæ ipsæ lapidescant. Alterū genus rubi est, in quo rosa nascitur. Gignit pilulam castaneæ similem, præcipuo remedio calculosis. Alia est cynorhoda, quam proximo dicemus uolumine. ²⁰

De cynosbato, & Idæo rubo, & rhamno, & lycio, & sarco/ colla, & de oporice medicinæ.

Cap. XIII

CYNOSBATON, alij cynospaston, alij neurospaston uocant, folium habet uestigio hominis simile. Fert & uuam nigram, in cuius acino neruum habet, unde neurospaston dicitur. Alia est à cappari, quam medici cynosbaton appellauerunt. Huius thyrus ad remedia splenis & inflationes conditus ex aceto manditur. Neruus eius cum mastiche Chia commanducatus os purgat. Ruborū rosa alopecias cum axungia emendat. Mora capillum tingunt cum omphacino oleo. Flos mori per messes colligitur. Candidus pleureticis præcipuus ex uino potus, item cœliacis. Radix ad tertias decocta, aluum sistit & sanguinem: Item dentes collutos decocto. Eodem succo fouetur sedis atq; genitalium ³⁰ ulcera. Cinis è radice deprimit uuā. Idæus rubus appellatus est, quoniam in Ida non aliās nascitur. Est autē tenerior ac minor, rarioribus calamis innocentioribusq; sub arborum umbra nascens. Huius flos cum melle epiphoris illinitur & ignibus sacris, stomaticisq; ex aqua bibendus datur. Cætera eadem præstat quæ supradicta. Inter genera ruborum thymnos appellatur à Græcis, candidior & fruticosior. Is floret, ramos spargēs rectis aculeis, non ut cæteri aduncis, folijs maioribus. Alterum genus eius syluestre nigrius, & quadantenus tubens. Fert ueluti folliculos. Huius radice decocta in aqua fit medicamentū, quod uocatur lycium. Semen secundas trahit. Alterq; ille candidior astringit magis, refrigerat, collectionibus & uulneribus accommodatior. Folia utriusq; & cruda & decocta illinuntur cum oleo. Lycium præstantius è spina fieri tradunt, quam & pyxacanthon chironiam ⁴⁰ uocant, quales in Indicis arboribus diximus, quoniam longe præstantissimum existimatur Indicum. Coquuntur in aqua tusi rami, radicesq; summæ amaritudinis, aereo uase ferè per triduum, iterumq; exempto ligno, donec mellis crassitudo fiat. Adulteratur amaris succis, etiam amurca ac felle bubulo. Spuma eius ac flos quidam oculorum medicamentis additur. Reliquo succo faciem purgat, & psoras sanat, erosos angulos oculorū, ueteresq; fluxiones, aures purulentas, tonsillas, gingiuas, tussim, sanguinis excreationes, fabæ magnitudine deuorātū. Aut si ex ulceribus fluat, illitum, rhagadas, genitaliū ulcera, attritus, ulcera recentia, & serpentina, ac putrescentia. In naribus clauos, suppurationes. Bibitur & à mulieribus in lacte contra profluvia. Indici differentia, glebis extrinsecus nigris, intus rubis

his: cum frigeris, cito nigrescentibus. Astringit uehementer cum amaritudine. Ad eadem omnia utile est, sed præcipue ad genitalia. Sunt qui & sarcocollam spinæ lachrymam putent, pollini thuris similem, cum quadam acrimonia dulcem. Cum uino tusa sistit fluxiones. Illinitur infantibus. Vetustate & hæc maxime nigrescit. Melior, quo candidior.

Vnum etiamnum arborum medicinis debetur nobile medicamentum, quod oporiceum uocant. Fit ad dysentericos stomachicæ uitia, in congio musti albi, lento uapore decoctis malis cotoneis quinque cum suis seminibus, punicis totidem, sorborum sextario, & parimensura eius quod thus Syriacum uocant, croci semuncia. Coquitur usque ad crassitudinem mellis. His subtexemus ea, quæ Græci communicatione nominum in ambiguo ferere, anne arborum essent.

De chamædrys, & chamædaphne, & chamelæa, & chamæsyce, & chamæcisso, & chamæleuce, & chamæcyparisso, & ampelopraso, & stachye, & dinopodio, & centunculo, & clematide Aegyptia medicinarum Cap. xv

Chamædrys herba est, quæ Latine tristago dicitur. Aliqui eam chamædropem, alij teucrion appellauerunt. Folia habet magnitudine mentæ, colore & diuisura quercus. Alij ferratâ, & ab ea serrâ inuentam esse dixere, flore penè purpureo. Cæpitur prægnas succo in petrosif, aduersus serpentium uenenam potu illitæ, efficacissima: Item stomacho, rursi uetustæ, pituitæ in gula cohaerescenti, ruptis, conuulsis, lateris doloribus. Lienem comomiserit, urinam menses ciet. Ob id incipientibus hydropicis efficax, manualibus scopis eius in tribus heminis aquæ decoctis usque ad tertias. Faciunt & pastillos, terentes eam ex aqua. At supradicta sanat & uomicas, & uetera ulcera, uel fordida cum melle. Fit & uinum ex ea pectoris uitij. Foliorum succus cum oleo caliginem oculorum discutit. Ad splenem ex aceto sumitur. Excalfacit perunctione. Chamædaphne unico ramulo est cubitali ferè, folio tenui, lauri similitudine. Semen rubens admixtum folijs illinitur capitis doloribus recedens. Ardores refrigerat: Ad tormina cum uino bibitur. Menses succus eius & urinam ciet potu, partusque difficiles in lana appositus. Chamelæa similitudinem foliorum oleæ habet: sunt autem amara, odorata, in petrosif, palmum altitudine non excedente. Alium purgat: Detrahit pituitam bilemque, folijs in duabus absinthij partibus decoctis, succoque eo cum melle potu. Folijs impositis & ulcera purgantur. Aiunt, si quis ante solis ortum eam capiat, dicatque ad albugines oculorum se capere, adalligata discutit id uitium. Quoquo modo collectam iumentorum pecorumque oculis salutarem esse. Chamæsyce lentis folia habet, nihil se attollentia, in aridis petrosifque nascens. Claritati oculorum, & contra suffusiones utilissima, & cicatrices, caligines, nubeculas in uino cocta, inuncta. Vuluæ dolores sedat apposita in linteolo. Tollit & uerrucas omnium generum illita. Prodest & orthopnoicis. Chamæcissos spicata est tritici modo, ramulis quinis ferè, folio saeculo floret existimari potest alba uiola, radice tenui, cuius bibunt ischiadici folia tribus obolis, in uini cyathis duobus uel tribus diebus, admodum amara potione. Chamæleucen apud nos farranum siue farfugium uocant. Nascitur secus fluuios, folio populi, sed ampliore. Radix eius imponitur carbonibus compressis, atque is nidor per infurnibulum imbibitur in uetere tursi. Chamæpeuce laticis folijs similis, lumborum & spinæ doloribus propria est. Chamæcyparissos herba ex uino pota contra uenenam serpentium omnium scorpionumque pollet. Ampeloprason in uinctis nascitur, folijs porri, ructu grauis. Contra serpentium ictus efficax. Urinam & menses ciet, eruptiones sanguinis per genitale inhihet potum impositumque. Datur & a partu mulieribus, & contra canis morsum. Ea quoque quæ stachys uocatur porri similitudinem habet, longioribus folijs pluribusque, & odoris iucundi, colorisque in luteum inclinati. Pellit menstrua. Clinopodium, alij cleonicon, alij zopyron, alij ocymoides appellat, serpyllo similem, succulofam, palmi altitudine: nascitur in petrosif, orbiculato florum ambitu, speciem leuati pedum præbens. Bibitur ad conuulsa, rupta, strangurias, serpentium ictus: Item decocta succus. Nunc subtexemus herbas mirabiles quidem, sed minus claras, nobilibus in

sequentia uolumina dilatis. Itali centunculū uocant rostratis folijs, ad similitudinē capitis penularū iacentē in aruis. Græci aut clematidem. Est eius egregius effectus ad sistendam aluū in uino austero. Idem sanguinē sistit tritus cum oxymelite, aut aqua calida cyathis quinque denarij unius pondere, sic & ad secundas mulierū efficax. Sed Græci clematidas & alias habent, unā quam aliqui echiten uocāt, alij laginē, nonnulli tenuē scammoniā: & pedales, foliosos, non dissimiles scammoniæ ramos habet, nisi quod nigriora minoraq; sunt folia. Inuenitur in uineis aruisq;. Estur ut olus cum oleo ac sale. Aluū ciet. Eadē à dysentericis cum lini semine in uino austero sorbetur. Folia epiphoris imponūtur cum polenta, superposito udo linteolo. Strumas imposita ad suppurationē perducunt, deinde axungia adiecta percurāt. Item hæmorrhoidas cū oleo uiridi, phthysicos iuuant cū melle. Lactis quoq; ubertatem faciūt in cibis sumpta. Et infantibus illita capillum alunt. Ex aceto dentium dolores sedant. Venerem stimulant. Est & alia clematis Ægyptia cognomine, quæ ab alijs daphnoides, ab alijs polygonoides uocatur, folio lauri, longa tenuisq;, aduersus serpentes ac priuatim aspides ex aceto pota efficax. Ægyptus hanc maxime gignit,

De aro & dracunculo, & dracontio, & ari, & millefolio, & herba eiusdē nominis, & pseudobunio, & myrrhi, & onobrichi medicina. Cap. xvi

Quæ & aron, de qua inter bulbos diximus, magnæ cum dracontio litis. Quidā enim eandem esse dixerunt. Glaucias satū discreuit, dracontium syluestrem arum pronuntiando. Aliqui radicem aron appellauerunt, caulem uero dracontium, in totum alium, si modo hic est, qui apud nos dracunculus uocatur. Nanque aros radicem nigrā in latitudinem rotundam habet multoq; maiorem, & qua manus impleatur. Dracunculus subrotundus, & draconis conuoluti modo, unde ei & nomen. Quin & ipsi Græci immensam posuere differentiā, semen dracūculi feruens mordaxq; tradendo: tantumq; inesse ei uirus, ut olfactum grauidis abortum inferat. Aron miris laudibus extulere, primum in cibis sceminam præferentes, quoniam mas durior esset, & in coquendo lentior. Pectoris uitia putgare, & aridum in potione inspersum, aut ecligmate, urinam & menses ciere. Sic & in oxymelite potū stomacho, interaneis exulceratis ex lacte ouillo bibendū, ad tussim in cinere coctum ex oleo dedere. Alij coxere in lacte, ut decoctū biberetur. Epiphoris elixū imponere. Item fugillatis, tonsillis. Ex oleo hæmorrhoidum uitio infudere, lentigines ex melle illinentes. Laudauit Cleophrantus & pro antidoto contra uenenā pleuritidis, peripneumonias, quo tussientibus modo: semen intritum cum oleo aut rosaceo infundens aurium dolori. Dieuches tussientibus aut suspiriosis & orthopnoicis & purulenta excreantibus farina permixtum in pane cocto dedit. Diodotus phthysicis è melle ecligmate, & pulmonis uitijs, ossibus etiam fractis imposuit. Partus omnium animalium extrahit, naturæ circumlitum. Succus radicis cum melle Attico, oculorum caligines, ac stomachi uitia discutit, tussim decocti ius cum melle. Vlcera omnium generum, siue phagedænæ sint, siue carcinomata, siue serpant, siue polypi in naribus, succus mire sanat. Folia ambustis profunt ex uino & oleo cocta. Aluum inaniunt ex sale & aceto sumpta. Etiam luxatis cocta cum melle profunt. Item articulis podagricis cum sale, recetia uel sicca. Hippocrates qualibet ad collectiones cum melle imposuit: ad menses trahendos seminis uel radicis dracumæ duæ in uini cyathis duobus sufficiunt. Eadem potio si à partu nō purgantur, & secundas trahit. Hippocrates & radicem ipsam imposuit. Dicunt & in pestilentia salutarē esse in cibis. Ebrietatē discutit. Serpentes nidore cum crematur, priuatimq; aspides fugat, aut inebriat, ita ut torpentes inueniantur: perunctos quoq; aro è laureo oleo fugiunt. Ideo & contra ictus dari potu in uino nigro putant utile. In folijs ari caseus optime seruari traditur. Dracunculus quem dixi, hordeo maturescere effoditur luna crescente. Omnino habentem serpentes fugiunt. Ideo percussis prodesse in potu aiunt maiorem: ut & menses, si ferro non attingatur, sistat. Succus eius & aurium dolori prodest. Id autem quod Græci dracontion uocant, triplici effigie demonstratum mihi est, folijs betæ non sine thyrsiflora

flore purpureo. Hoc est simile aro. Alij radice longa ueluti signata articulosacj monstra-
 uere tribus omnino cauliculis, folia eius ex aceto decoqui contra serpentium ictus iubentes.
 Tertia demonstratio fuit folio maiore q̃ cornus, radice harundinea, cotidē ut affirmabāt
 geniculata nodis, quot haberet annos, totidemq̃ esse folia. Hi ea ex uino uel aqua contra
 serpentes dabant. Est & aris quæ in eadem Aegypto nascitur, similis aro, minor tantū mi-
 noribusq̃ folijs, & utiq̃ radice, quæ tamen oliuæ grandis magnitudinē implet alba gemi-
 num caulem, altera unū tantū emittens. Medetur utraq̃ ulceribus manantibus. Item cō-
 bustis ac fistulis. Collyrio immisso nomas sistunt, decoctarū in aqua, & postea tritarū ro-
 saco addito. Sed unum miraculū ingens, contacto genitali cuiusq̃ foeminini sexus ani-
 10 mal in perniciē agi. Myriophyllon, quod nostri millefolium uocāt, caulis est tener, similis
 feniculo, plurimis folijs, unde & nomē accepit. Nascitur in palustribus, magnifici usus ad
 uulnera. Cū aceto bibitur ad difficultates urinæ & uescicæ, & suspiria, præcipitatisq̃ ex al-
 to. Efficacissima eadem ad dentium dolores. Hetruria hoc nomine appellat herbā in pra-
 tis tenuē, à lateribus capillamenti modo foliosam, eximij usus ad uulnera: boū neruos ab-
 scisos uomere solidari ea, rursusq̃ iungi addita axungia affirmans. Pseudobunion napi
 folia habet, fruticans palmi altitudine. Laudatissima in Creta. Contra tormina atq̃ stran-
 guriā, laterū præcordiorumq̃ dolores bibuntur rami eius quini senile. Myrrhis quam
 alij smyrthizā, alij myrrhā uocāt, simillima est cicutæ, caule folijsq̃ & flore minor tantum
 & exilior, cibo nō insuauis. Ciet menstrua & partus cum uino. Aliunt quoq̃ eandē potam
 20 in pestilentia salutarē esse. Subuenit & phthisicis in sorbitione. Auiditatem cibi facit. Pha-
 langiorum morsus restringit. Ulcera quoq̃ in facie aut capite succus eius in aqua triduo
 macerata sanat. Onobrychis folia habet lentis, longiora paulo, florem rubentē, radicem
 exiguam & gracilem. Nascitur circa fontes. Siccata in farinā modum & inspersa uino al-
 bo, strangurias finit. Aluum sistit. Succus eius perunctis cum oleo sudores mouet.

De coriacesia, & callicia, & menaide, & alijs xxxiii. & medicinis earum, quas quidam
 magicas esse dicunt, & de cōsidia, & de aproxi, & de recidiuis amorū. Cap. xvii
 IN promisso herbarum mirabilium, occurrit aliqua dicere & de magicis. Quæ enim mi-
 rabiliores sunt? Primi eas in nostro orbe celebrare Pythagoras atque Democritus,
 consecrati magos. Coriacesia & callicia Pythagoras aquam glaciari tradit, quarum men-
 30 tionem apud alios nō reperiō, nec apud eum alia de his. Idem menaidem appellat, & no-
 mine alio corinthadem, cuius decocto in aqua succo, protinus sanari ictus serpentium, si
 foueantur, dicit. Eundem effusum in herba qui uestigio contigerint, aut forte resperſi fue-
 rint, insanabiles perire, monstifica prorsus natura uenenī, præterquā contra uenena.
 Ab eodē Pythagora aproxis appellatur herba, cuius radix ē longinquo concipiat ignes
 ut naphtha, de qua in terræ miraculis diximus. Idem tradit, Si qui morbi humano corpo-
 ri acciderint florente aproxi, quamuis sanatos, admonitionem eorum sentire quoties flo-
 40 tere eam contigerit: & frumentum, & cicutam, & uiolam similem conditionem habere.
 Nec me fallit hoc uolumen eius à quibusdā Cleemporo medico ascribi: Pythagoræ per-
 tinax fama antiquitasq̃ uindicant. Et id ipsum autoritatem uoluminibus affert, si quis
 alius curæ suæ opus, illo uiro dignum iudicauit: quod fecisse Cleemporum, cum alia suo
 & nomine ederet, quis credat? Democriti certe chirocineta esse constat. At in his ille post
 Pythagoram magorum studiosissimus, quanto portentosiora tradit? Aglaophotin her-
 bam, quæ admiratione hominū propter eximium colorem acceperit nomen, in marmo-
 ribus Arabiæ nascentem Persico latere. Qua de causa & marmaritin uocari. Magos uti-
 que ea uti, cum uelint deos euocare. Achemenidon, colore electri sine folio, nasci in Tar-
 dastilis Indiæ, cuius radice in pastillos digesta, in dieq̃ pota in uino, noxi per cruciatus
 nocte consueantur omnia per uarias numinum imaginationes. Eandem hipophoua
 da appellat, quoniam equæ præcipue caueant eam. Theombrotion xxx. schicenis à
 Choaspe nasci, pauonis picturis similem, odore eximio. Hanc autem à regibus Persarum

comedi aut bibi contra omnia corporum incommoda, instabilitatemq; mentis: eandem semion à potentia maiestate appellari. Aliam deinde adamantida, Armenia Capadociaq; alumniam. Hac admota, leones resupinari cum hiato laxo. Nominis causam esse, quod conteri nequeat, Arianidem in Arianis gigni igneam colore, colligi cum sol in leone sit. Huius tactu peruncta oleo ligna accendi. Therionarca in Cappadocia & Mysia nascente, omnes feras torpescere, nec nisi hyenæ urinæ aspersu recreari. Aethiopi-
da in Meroe nasci. Ob id & meroidem appellari, folio lactucæ, hydropicis utilissimam è mulso potam. Ophiusam in Elephantine eiusdem Aethiopiæ, liuidam, difficilemq; aspectu, qua pota terrorem minasque serpentium obuersari, ita ut mortem sibi eo metu consiscant, ob id cogi sacrilegos illam bibere. Aduersari autem ei palmeum uinum. Th¹⁰ lasseglen circa Indum amnem inueniri, quæ ob id nomine alio potamautis appellatur. Hac pota lymphari homines, obuersantibus miraculis. Theangelida in Libano Syria, Dicte Creræ montibus, & Babylone, & Susi Persidis nasci, qua pota magi diuinè. Ge-
lotophyllida in Baetris & circa Borysthenem. Hæc si bibatur cum myrrha & uino, uarias obuersari species, ridendiq; finem nō fieri: ni potis nucleis pineæ nucis cum pipere & melle in uino palmeo. Sissiterida à conuictu in Perside nominari, quoniam hilarentur illa. Eandem protomediam, qua primatum apud reges obtineant. Casigneten, quoniam secum ipsa nascatur, nec cum ullis alijs herbis. Eandem dionysomphadem, quoniam uino mire conueniat. Helianthen uocat in Themiscyra regione & Ciliciæ montibus ma-
ritimis, folio myrti. Hac cum adipe leonino decocta, addito croco & palmeo uino, petun-
gi magos & Persarum reges, ut fiat corpus aspectu iucundum. Ideo eandē heliocallidem nominari. Hermesias ab eodem uocatur, ad liberos generandos pulchros bonosq;: non herba, sed cōpositio è nucleis pineæ nucis tritis cum melle, myrrha, croco, uino palmeo, postea admixto theomprotio & lacte: bibere generaturos iubet, & à conceptu puerperas partum nutriendas, ita fieri excellentes animo & forma, atq; bonos. Harum omnium magica quoque uocabula ponit. Adiecit his Apollodorus affectator eius herbam æschynomenen, quoniam appropinquante manu folia contraheret. Aliam crocidem, cuius tactu phalangia moreretur. Crateas œnotheridem, cuius aspersu è uino, feritas omnium animalium mitigaretur. Anacamperotem celeberrime arte grammatica paulò ante, cuius omnino tactu redirent amores uel cum odio depositi. Et abunde sit hæcenus attigisse insignia
magorum in his uerbis, alio de his aptiore dicturis loco.

De eriphia, & lanaria, & stratioti medicina.

Cap. xviii.

ERiphiam multi prodidere. Scarabeum hæc in auena habet, sursum deorsum decur-
rentem cum sono hædi, unde & nomen accepit. Hac ad uocē nihil præstantius esse tradunt. Herba lanaria ouibus ieiunis data, lactis abundantiam facit. Aequè nota lacto-
ris uulgo est, plena lactis, quod degustatū uomitiones concitat. Eandem hanc aliqui esse dicunt, alij similem illi, quam militarem uocant, quoniam uulnus ferro factum, nullum non intra dies quinque sanat, ex oleo imposita. Celebratur autem & à Græcis stratiotis, sed ea in Aegypto tantum & inundatione Nili nascitur, aizoo similis, ni maiora haberet folia. Refrigerat mire, & uulnera sanat ex aceto illita: Item ignes sacros, ac suppurationes. San-
guinem quoq; qui defluit à renibus, pota cum thure masculo mirifice sistit.

De herba quæ nascitur in capite statuæ, & de herba è fluminibus, & herba lingua, & cribro, & fimetis, & rhodora, & impia, & Veneris pe-
ctine, & nodia, & philanthropo, & canaria lappa, & tordile, & de gra-
mine, & dactylo, & scenograeco medicina.

Cap. xix.

HERBA in capite statuæ nata, collectaq; alicuius in uestis panno, & alligata in lino ruf-
fo, capitis dolorem confestim sedare traditur. Herba quæ curi-
bus ante solis ortum collecta, ita, ut nemo colligentem uideat, contra tertianas adalligata
la uo brachio, ita ut æger quid sit illud ignoret, tertianas arcere traditur. Lingua herba na-
scitur

feitur circa fontes. Radix eius combusta & trita cum adipe suis, adiungunt ut nigra sit & ste-
 nilis, alopecias emendat ungentium in sole. Cribro in limite abiecto herba intus extan-
 tes decerpit adalligatæq; grauidis, partus accelerant. Herba quæ gignitur supra fimeta
 ruris, contra anginas efficacissime pollet ex aqua pota. Herba iuxta quam canes urinam
 fundunt euulsa ne ferro attingatur, luxatis celerrime medetur. Rombotinum arbor è
 monstrauimus inter arbuta. Iuxta hanc uiduam uite nascitur herba, quam Galli rhodo-
 ram uocant: caulem habet uirgæ siculneæ modo geniculatum, folia urticæ in medio exal-
 bida, eadem precedente tempore tota rubentia, florem argenteum, præcipua contra tu-
 mores feruoresq; & collectiones cum axungia ueteri tusa, ita ut ferro non attingatur:
 10 qui perunctus est despuat ad suam dexteram ter. Efficacius remedium esse aiunt, si tres
 quoque trium nationum homines perungant dextrorsus. Herba impia uocatur incana,
 roris marini aspectu, thyrsi modo uestita atque capitata. Inde alij ramuli assurgunt sua ca-
 pitella gerentes, ob id impiam appellauere, quoniam liberi super parentem excellât. Alij
 potius ita appellatam, quod nullum animal eam attingat, existimauere. Hæc inter duos
 lapides trita feruet, præcipuo aduersus anginas succo, lacte & uino admixto: mirumq; tra-
 ditur, nunquam ab eo morbo tentari qui gustauerint. Itaq; & suisbus dari: quæq; medica-
 mentum id noluerint haurire, eo morbo interimi. Sunt qui & in auis nidis inferi aliquid
 ex ea putent, atq; ita nõ strangulari pullos auidius deuorantes. Veneris pectinem appel-
 lant à similitudine pectinum: cuius radix cum malua tusa, omnia corpori infixæ extrahit.
 20 Venerosa curat, quæ exedum uocatur. Nodia herba coriariorum officinis nota, ea mu-
 laris dicitur, alijsq; nominibus. Nomias curat: efficacissimâq; aduersus scorpiones esse po-
 tam in uino aut posca reperio. Philanthropon herbam Græci appellant hirsutam, quo-
 niam uestibus adhærescat. Ex hac corona imposita capitis dolores sedatur. Nam quæ ca-
 naria appellatur lappa, cum plantaginè & millefolio trita ex uino carcinomata sanat, ter-
 nis diebus soluta. Medetur & suisbus hæc effossa sine ferro, & addita in colluiem poturis,
 uel ex lacte & uino. Quidam adiungunt & fodientem dicere oportere, Hæc est herba arge-
 mon, quam Minerua reperit suisbus his remedium, qui de illa gustauerint. Tordilen alij
 semen filis esse dixerunt, alij herbam per se, quam & syreon uocauerunt. Neq; aliud de ea
 proditum inuenio quàm in montibus nasci. Combustâ potu ciere menses, & pectoris ex-
 30 creationis, efficacior etiamnum radice. Succo eius ternis obolis hausto renes sanari. Ad-
 di radicem eius & in malagmata. Gramen ipsum est inter herbas uulgarissimum. Genic-
 latis serpit internodijs, crebroq; ab his, & ex cacumine nouas radices spargit. Folia eius in
 reliquo orbe in exilitatè fastigiatur. In Parnaso tantum ederacea specie densius q; usquam
 fruticante, flore odorato candidoq;. Iumentis herba nõ alia gravior, siue uiridis, siue in fœ-
 no siccata. Tunditur aspersa aqua. Succum quoq; eius in Parnaso excipi tradunt propter
 ubertatem. Dulcis hic est. In uicem eius in reliqua parte terrarum succedit decoctum ad
 uulnera conglutinanda, quod & ipsa herba tusa præstat, tueturq; ab inflammationibus
 plagas. Decocto adijcitur uinum ac mel: ab aliquibus & thuris, & piperis, myrrhæq; ter-
 tiæ portiones. Rursusq; coquitur in æreo uase ad dentium dolores & epiphoras. Radix
 40 decocta in uino torminibus medetur & urinæ difficultatibus, ulceribus uesticæ. Calculos
 frangit. Semen uehementius urinam impellit. Aluum uomitionesq; sistit. Priuatim au-
 tem draconum moribus auxiliatur. Sunt qui genicula nouem uel unius, uel è duabus
 tribusue herbis, ad hunc articulorum numerum inuolui lana succida nigra iubeant, ad
 remedia strumæ panorum siue. Ieiunum debere esse qui colligat. Ita ire in domum absentis
 cui medeatur, superuenientisq; ter dicere, ieiuno ieiunum medicamentum dare, atque ita
 adalligare, triduoq; id facere. Quod è graminum genere septem internodia habet, efficacis-
 sime capiti contra dolores adalligatur. Quidam propter uesticæ cruciatus decoctum ex uino
 gramen ad dimidias à balineis bibi iubent. Sunt qui & aculeatum gramen uocant trium ge-
 nerum: cum in cacumine aculei sunt plurimum quini, dactylon uocant: hos conuolu-

cos naribus inserunt, extrahuntq; sanguinis ciendi gratia. Altero quod est aizoo simile, ad paronychia & pterygia unguium, & cum caro unguibus increuit, utuntur cum axungia, ideo dactylon appellantes, quia digitis medeatur. Tertiū genus dactyli, sed tenuis, nascitur in parietinis, aut tegulis. Huic caustica uis est. Sistit ulcera quæ serpunt. Gramen capiti circumdatum, sanguinis è naribus fluxiones sistit. Camelos necare traditur in Babylonis regione id, quod iuxta uias nascitur. Nec scœnogræco minor autoritas quod telin uocant, alij carphos: aliqui buceras, alij ægoceras, quoniam corniculis semen est simile, nos siliciam: quod quomodo fereretur, suo loco docuimus. Vis eius siccare, mollire, dissoluere. Succus decocti scœminarum pluribus malis subuenit, siue duritia, siue tumor, siue contractio sit uulvæ, fouetur, insidit: infusum quoq; prodest. Furfures in facie extenuat. Spleni¹⁰ addito nitro decoctum & impositum medetur. Item ex aceto. Sic & iocineri decoctum. Diocles difficile parientibus semen eius dedit acetabuli mensura tritū in nouē cyathis sapæ, ut cum tertias partes biberint, calida lauarentur: & in balneo sudantibus dimidium ex relicto iterum dedit, mox à balneo reliquum, pro summo auxilio. Farinam scœnogræci cum hordeo aut lini semine decoctam aqua mulla cōtra uulvæ cruciatu subiecit. Itemq; impositum imo uentri. Lepras, lentigines, sulphuris pari portione mixta farina curauit, nitro ante præparata cute, sapius die illinens, perungiq; præcipiēs. Theodorus scœnogræco miscuit quartā partē purgati nasturtij acerrimo aceto ad lepras. Damion scœnogræci semen acetabuli dimidia mensura cū sapæ & aquæ nouē cyathis ad menses ciendos dedit potu. Nec dubitatur quin decoctū eius utilissimum sit uuluis interaneisq; exulceratis, sicuti¹² semen articulis atq; præcordijs. Si uero cū malua decoquatur, postea addito mulso potus ante cætera uuluis interaneisq; laudatur. Quippe cum uapor quoq; decocti plurimū profuit. Alarumq; etiā graueolentiā decoctum scœnogræci semen emendat. Farina porrigines capitis furfuresq; cum uino & nitro celeriter tollit. In hydromelite aurem decocta addita axungia genitalibus medetur. Item parotidi, podagra, chiragra, articulis, carnibusq; quæ recedunt ab ossibus. Aceto uero subacta luxatis, illinitur & lieni decocta in aceto & melle tantum. Carcinomata subacta ex uino purgat, mox addito melle per sanat. Sumitur & forbitio è farina ad pectus exulceratum, longamq; tussim. Diu decoquitur, donec amari tudo desinat. Postea mel additur. Nunc ipsa claritas herbarum dicitur.

C. PLINII SECVNDI NATURALIS
HISTORIAE LIBER XXV

PROOEMIUM.

Naturæ herbarū sponte nascentium.

Cap. I

PSA quæ nunc dicitur herbarum claritas, medicinæ tantum gi gnente eas tellure, in admirationem curæ priscorum diligentiaq; animum agit. Nihil ergo intentatum inexpertumq; illis fuit. Nihil deinde occultatum, quod non prodesse posteris uel lent. At nos elaborata ijs abscondere atq; suppressere cupimus, & fraudare uitam etiam alienis bonis? Ita certe recondunt qui⁴⁰ pauca aliqua nouere, inuidentes alijs: & neminem docere, in auctoritatē scientiæ est. Tantum ab excogitandis nouis, ac inuanda uita mores absunt: summumq; opus ingeniorum diu iam hoc fuit, ut intra unumquenq; recte facta ueterum perirent. At hercule singula quosdam inuenta deorū numero addidere, omnium utiq; uitam clariorem fecere cognominibus herbarum, tam benigne gratiā memoria referēte. Non æque hæc cura eorū mira esset in his, quæ satū blandiuntur, aut cibo inuitant: sed culmina quoq; montium inuia & solitudines abditas omnisq; terræ fibras scrutati inuenere, quid quæq; radix polleret, ad quos usus herbarum folia pertinerent, etiā quadrupedum pabulo intacta ad salutis usus uertentes.

Quilati

Qui latine usus herbarū scripserint, & qñ ad Romanos noticia earū peruenerit, & qui primi Græcorū de his cōposuerint, & de herbarū inuētione, & antiqua medicina, & quare minus exerceant earū remedia, & de cynorhodo, & de dracunculo medicinæ. Cap. 11

M Inus hoc t̃p̃ par erat, nostri celebrare, omniū utilitatum & uirtutum rapacissimi. Primusq; & diu solus idem ille M. Cato, omnium bonarū artium magister, paucis duntaxat attigit, boum etiam medicina non omīssa. Post eum unus illustrius tentauit C. Valgius, eruditioe spectatus, imperfecto uolumine ad diuū Augustū, inchoata etiam præfatione religiosa, ut omnibus malis humanis illius potissimum principis semper medietur maiestas. Antea cōdiderat solus apud nos, quod equidē inueni, Pompeius Lenæus, Magni libertus, quo primum tempore hanc scientiam ad nostros peruenisse animaduertit. Namq; Mithridates, maximus sua ætate regum, quem debellauit Pompeius, omnium ante se genitorum diligentissimus, uitæ fuisse argumentis præterq; fama intelligitur. Vni ei excogitatum, quotidie uenenū bibere, præsumptis remedijs, ut consuetudine ipsa innoxium fieret. Primo inuenta genera antidoti, ex quibus unū etiā nomen eius retinet. Illius inuentum autumant, sanguinē anatum Ponticarum miscere antidotis, quoniā ueneno uiuerent. Ad illum Asclepiadis medēdi arte clari, uolumina cōposita extāt, cum sollicitatus ex urbe Roma, præcepta pro se mitteret. Illum solum mortalium uigintiduabus linguis locutum certū est, nec de subiectis gentibus ullum hominem per interpretē appellatum ab eo annis LVI. quibus regnauit. Is ergo in reliqua ingenij magnitudine medicinæ peculiariter curiosus, ab hominibus subiectis, qui fuere pars magna terrarū, singula exquirēs, scripiū cōmentationum harū & exemplaria, effectusq; in arcanis suis reliquit. Pompeius autē omni regia præda potius, transferre ea sermone nostro libertū suum Lenæū, grammaticæ artis doctissimum, iussit: uitæq; ita profuit non minus q; reipub. uictoria illa. Præter hos Græci autores medicinæ prodidere, quos suis locis diximus. Ex his Euax rex Arabum, qui de simplicium effectibus ad Neronem scripsit: Crateuas, Dionysius, Metrodorus, ratione blandissima, sed qua nihil penē aliud q; rei difficultas intelligatur. Pinxere namq; effigies herbarū, atq; ita subscribere effectus. Verū & pictura fallax est, & coloribus tam numerosis, præsertim in æmulatione naturæ, multū degenerat transcribentium fors uaria. Præterea parū est singulas earū ætates pingi, cum quadripartitis uarietatibus anni faciē mutent. Quare ceteri sermone eas tradidere: aliqui ne effigie quidem indicata, & nudis plerumque nominibus defuncti, quoniam satis uidebatur, potestates uimq; demonstrare quærere uolentibus. Nec est difficile cognitu. Nobis certe, exceptis admodum paucis, cōtingit reliquas contemplari scientia Antonij Castoris, cui summa autoritas erat in ea arte nostro quo, uisendo hortulo eius in quo plurimas alebat, centesimum ætatis annum excedens, nullum corporis malum expertus, ac ne ætate quidem memoria aut uigore concussis. Nec aliud mirata magis antiquitas reperietur. Inuenta iam pridem ratio est prænuncians horas, non modo dies ac noctes, solis lunæq; defectum. Durat tamen tradita persuasio in magna parte uulgi, ueneficijs & herbis id cogi, eamq; num sciminatum scientiam præualere. Certe quid non repleuere fabulis Colchis Medea, aliaq; in primis Italæ Circe, dijs etiam adscripta? unde arbitror natum, ut Aeschylus de uetustissimis in poetica refertam Italiam herbarum potentia proderet: multiq; Circeios, ubi habitauit illa, magno argumento etiamnum durante in Maris à filio eius orta gente, quos esse domitores serpentium constat. Homerus quidem primus doctrinarum & antiquitatis parens, multus aliās in admiratione Circes, gloriam herbarum Aegypto tribuit, cum etiam quæ rigatur Aegyptus illa non esset, postea fluminis limo inuecta. Herbas certe Aegyptias à regis uxore traditas suæ Helenæ plurimas narrat, ac nobile illud Nepenthes, obliuionem tristitiæ ueniāque afferens, & ab Helena utique omnibus mortalibus propinandum. Primus autem omnium quos memoria nouit, Orpheus de herbis curiosius aliqua prodidit. Post eum Musæus & Hesiodus polion herbam in quantum

in quantum mirati sunt, diximus. Orpheus & Hesiodus suffitiones commendauere. Homerus & alias nominatim herbas celebrat, quas suis locis dicemus. Ab eo Pythagoras clarus sapientia, primus uolumen de earum effectu composuit, Apollini Æsculapioq; & in totum dijs immortalibus inuentione & origine assignata: composuit & Democritus, ambo peragratís Persidis, Arabiæ, Æthiopie, Aegyptiq; magis. Adeoq; ad hæc attonita antiquitas fuit, ut affirmaret etiam incredibilia dictu. Xanthus historiæ autor, in prima earum tradit, occisum draconis catulum reuocatum ad uitam à parente herba, quam balin nominat: eademq; Thylonem quem draco occiderat, restitutum saluti. Et Iuba in Arabiæ herba reuocatum ad uitam hominem tradit. Dixit Democritus, credidit Theophrastus, esse herbã, cuius contactu illatæ ab alite qua retulimus, exiliret cuneus à pasto-¹⁰ ribus arbori adactus: Quæ etiam si fide carent, admirationem tamen implent: coguntq; confiteri, multum esse quod uero supersit. Inde & plerisque ita uideo existimare, nihil non herbarum ui effici posse, sed plurimarum uires esse incognitas: Quorû in numero fuit Herophilus clarus medicina, à quo ferunt dictum, quasdam fortassis etiã calcatas prodesse. Obseruatum certe est, inflammari uulnera ac morbos superuentu eorû, qui pedibus iter confecerint. Hæc erat antiqua medicina, quæ tota migrabat in Græciæ linguas. Sed quare non plures noscantur, causa est quod eas agrestes literarumq; ignari experiuntur, ut qui soli inter illas uiuant: præterea securitas quærendi, obuia medicorum turba. Multis etiam inuentis nomina defunt, sicut illi quam retulimus in frugum cura, scimusq; defossam in angulis segetis præstare, ne qua ales intret. Turpissima causa raritatis, quod etiam qui sci²⁰ unt demonstrare nolunt, tanquam ipsi periturû sit quod tradiderint alijs. Accedit ratio inuentionis anceps. Quippe etiam in repertis, alias inuenit casus, alias (ut uere dixerim) deus. Insanabilis ad hosce annos fuit rabidi canis morsus, pauore aquæ, potusq; omnis austerens odium. Nuper cuiusdam militantis in prætorio mater uidit in quiete, ut radicem syluestris rosæ, quæ cynorhodon uocant, blanditam sibi aspectu pridie in fruteo, mitteret filio bibendam: In Lacetania res gerebatur, Hispaniæ proxima parte: casusq; accidit, ut milite à morsu canis incipiente aquas expauescere, superueniret epistola orâtis ut pareret religioni: seruatusq; est exin sperato, & postea quisquis auxilium simile tentauit. Alias apud autores cynorhodi una medicina erat, spogiola, quæ in medijs spinis eius nascitur, cinere cum melle alopecias capitis expleri. In eadẽ prouincia cognoui in agro hospitis nu-³⁰ per ibi repertû dracunculû appellatû caulẽ, pollicari crassitudine uersicoloribus uiperarû maculis, quem ferebãt contra omnium morsus esse remedium. Alius est q; quos in priori uolumine eiusdẽ nominis diximus, sed huic alia figura, aliudq; miraculû exerentis se terra ad primas serpentiû uernationes bipedali ferẽ altitudine, rursusq; cum ipsẽ in terram condentis: nec omnino occultato eo apparet serpens, uel hoc per se satis officioso nature munere, si tantum præmoneret, tempusq; formidinis demonstraret.

De quodam pestifero fonte Germaniæ, & de britannica, & maximis morborum doloribus.

Cap. III

N Ec bestiarû solum ad nocendû scelera sunt, sed interim aquarû quoq; ac locorum. In Germania trans Rhenum castris à Germanico Cæsare promotis, maritimo tractu fons erat aquæ, dulcis solus, qua pota intra bienniû dentes deciderent, compagesq; in genibus soluerẽtur. Stomacacen medici uocabãt, & sceletyrben ea mala. Reperta auxilio est herba, quæ uocatur britannica, nõ neruis modo & oris malis salutaris, sed cõtra anginas quoq; & serpentes. Folia habet oblonga nigra, radicem nigrã. Succus eius exprimitur & ex radice. Florem uibones uocãt: qui collectus prius quàm tonitrua audiantur, & deo raturus, securos in totû reddit. Frisij, quæ castra erant, nostris demonstrauere illam. Mirorq; nominis causam, nisi forte confines oceano Britannicæ uelut propinquæ dicauere. Non enim inde appellatam eam, quoniam ibi plurima nasceretur, certum est, etiam tum Britannia libera. Fuit quidem & hic quondam ambitus, nominibus suis eas adoptandi,

ut docebimus fecisse reges, ut res tanta debeat, herbam inuenire, uitam iuuare, nūc fortassis aliquibus curam nostram friuolam quoque existimaturis: adeo delicijs sordent etiam quæ ad salutem pertinent. Autores tamen quatuor inueniuntur, in primis celebrare par est, effectum earum digesto in genera morborum. Qua quidem in reputatione misereri fortis humanæ subit, præter fortuita casusque, & nomina quæ omnis hora excogitat ad milia morborum, singulis mortalium timenda. Qui grauissimi ex his sint, discernere stultitia prope uideri potest, cum suus cuique ad præsens quisque atrocissimus uideatur. Et de hoc tamen iudicare aui experimento, a speritimos cruciatus esse calculorum à stillicidio uesciæ. Proximum stomachi, tertium eorum quæ in capite doleant, non ob alios ferè morte conscita.

¹⁰ A Græcis & noxias herbas demonstratas miror equidem. Nec uenenorum tantum, quoniam ea uitæ conditio est, ut mori plerumque etiā optimi portus sit: tradatque M. Varro, Seruium Clodium equitem Romanum magnitudine doloris in podagra coactum, ueneno etura perunxisse, & postea caruisse sensu omni æque quàm dolore in ea parte corporis. Sed quæ fuit uenia monstrandi qua mentes soluerentur, partus elideretur, multaque similia: Ego nec abortiua dico, ac ne amatoria quidem, memor Lucullum imperatorem clarissimum amatorio perisisse. Nec alia magica portenta, nisi ubi cauenda sunt aut coarguenda, in primis fide eorum damnata. Satis operæ fuit abundeque præstitum uitæ, salutare dixisse, ac postea inuentæ.

De moly, & dodecatheo, & pæonia, uel pentorobo, uel glycyfide, & panace, uel asclepio, & heraclio, & panace chironio, & panace cætaureo, uel pharnaceo, & heraclio siderio, & hyoscyamo, uel apollinari, siue altercangeno. Cap. II. II.

Laudatissima herbarum est Homero quam uocari à dijs putat moly, & inuentionem eius Mercurio assignat, contraque summa ueneficia demonstrat. Nasci eam hodie circa Pheneum, & in Cyllene Arcadiæ tradunt, specie illa Homerica, radice rotunda nigraque, magnitudine cepæ, folio scyllæ: effodi autem difficulter. Græci autores florem eius luteum pinxere, cum Homerus candidum scripserit. Inueni è peritis herbarum medicis qui & in Italia nasci eam diceret, afferrique Campaniam mihi aliquot diebus effossam inter difficultates faxeas, radice xxx. pedes longæ, ac ne sic quidem solidæ sed abruptæ. Ab ea maxima autoritas herbæ est, quam dodecatheon uocant, omnium deorum maiestatem commendantes. In aqua potam omnibus morbis mederi tradunt. Folia eius septem, lactucis simillima, exeunt à lutea radice. Vetustissima inuentu pæonia est, nomenque auctoris reuinet, quam quidam pentorobon appellat, alij glycyfiden. Hæc quoque difficultas est, quod eadem aliter alibi nuncupantur. Nascitur opacis montibus, caule inter folia digitorum quatuor, ferente in cacumine ueluti Græcas nuces quatuor aut quinque: Inest ijs semen copiosum, rubrum nigrumque. Hæc medetur & fauorū in quiete ludibrijs. Præcipiunt etuere noctu, quoniam si picus martius uideat, tuendo in oculos impetum faciat. Panaces ipso nomine omnium morborum remedia promittit, numerosum & dijs inuentoribus ascriptum. Vnum quippe asclepion cognominatur, quoniam is filiam Panaciā appellauit. Succus est coactus ferulæ, qualem diximus, radice multi corticis & salis. Hæc euulsa

⁴⁰ scrobem repleri uario genere frugum religio est, ac terræ piamentum. Vbi, & quo fieret modo, & quale maxime probaretur, inter peregrina docuimus. Id quod è Macedonia affertur, bucolicon uocant, armentarijs sponte erumpentē succum excipientibus: hoc celerrime euanescit. Et in alijs autē generibus improbatum maxime nigrum ac molle. Id enim argumentum est cera adulterati. Alterum genus heraclion uocant, & ab Hercule inuentum tradunt, alij origanum heracleoticum syluestre, quoniam est origano simile, radice inotili: de quo origano diximus. Tertium panaces chironion cognominatur ab inuentore. Folium eius lapathio simile, maius tamen & hirsutius. Flos aureus, radix parua. Nascitur pinguibus locis. Huius flos efficacissimus, eoque amplius quàm supradicta prodest.

Quartum genus panaces ab eodem Chirone repertum, cæntaurion cognominatur: sed &

sed & pharnaceon, in controuersiam inuentionis à Pharnace rege deductū. Seritur hoc longioribus q̃ cætera folijs, & serratis. Radix odorata in umbra siccat, uinoq̃ gratiam adq̃cit. Huius genera duo fecere, alterum leuioris folij, alterum tenuioris. Heracleon sidention & ipsum ab Hercule inuentū est, caule tenui digitorum quatuor altitudine, flore puniceo, folijs coriandri. Iuxta lacus & amnes inuenitur, omniaq̃ uulnera ferro illata efficacissime sanat. Est Chironis inuentū ampelos quæ uocatur chironia, de qua diximus inter uites, sicuti de herba cuius inuentio assignatur Mineræ. Herculi quoq̃ eam ascribunt, quæ apollinaris, apud Arabas altercum siue altercangenum, apud Græcos uero bioscyamus appellatur. Plura eius genera, Vnum nigro semine, floribus pene purpureis, spinosum. Talis nascitur in Galatia. Vulgare autem candidius est & fruticosius, altius papauer. Tertij semen itionis semini simile, & omnia infaniam gignentia, capitisq̃ uertigines. Quartum genus molle, lanuginosum, pinguius cæteris, candidi seminis, in maritimis nascens, hoc recepere medici. Item ruffi seminis. Nonnunq̃ ante candidum ruffescit, si non ematuruit, improbaturq̃. Et alioqui nullum nisi cū in inaruit, legitur. Natura uini, ideoq̃ mentē caputq̃ infestans. Vitis seminis & per se, & succo expresso. Exprimitur separatim, & caulibus folijsq̃ utuntur & radice, temeraria in totū (ut arbitror) medicina. Quippe etiā folijs constat mentē corrumpi, si plura q̃ quatuor bibantur: Etiā antiqui in uino febrem depelli arbitrabantur: Et oleum sit ex semine, ut diximus, quod ipsum auribus infusum tentat mentē: Mireq̃ ut contra uenenū remedia prodidere his qui id bibissent, & ipsum pro remedijs, adeo nullo omnia experiendi sine, ut cogerentur etiam uenena prodesse.

De linozoste, parthenio, hermupoa, siue potius mercuriali, & achilleo, & panace heracleo, sideriti, millefolio, & de scoparegia, & hermio, teuctrio, splenio, & melapodio siue elleboro, quotū eorum genera, & de nigro elleboro & albo medicina, & quando datur, & quomodo sumendum, & quibus non dandū, & quod mures necet. Cap. v

Linozostis siue parthenion Mercurij inuentū est, ideo apud Græcos hermupoa nuntiu uocat eā, apud nos omnes Mercurialem. Duo eius genera, masculus & femina, quæ efficacior, caule cubitali, interdum ramoso in cacumine, ocimo angustioribus folijs, geniculis densis, alarum cauis multis, semine in geniculis dependente scemina copioso, mari iuxta genicula stante rariori ac breui cōtorto q̃, scemina soluto & cādido. Folia maribus nigriora, sceminis candidiora, radix superuacua, prætenuis. Nascitur in campetribus cultis. Mirum est quod de utroq̃ eorum genere proditur: Vt mares gignantur hunc facere, ut scemina, illam. Hoc contingere, si à conceptu succus protinus bibatur in passo, edanturue folia decocta ex oleo & sale, uel cruda ex aceto. Quidam decoquit eam in uino fictili cum heliotropio, & duabus aut tribus spicis, donec decoquatur. Decoctum dari iubent & herbā ipsam in cibo altero die purgationis mulieribus per triduum, quarto die à balneo coire eas. Hippocrates miris laudibus in mulierum usu prædicauit has, ad hunc modum medicorum nemo nouit. Ille eas uulua cum melle, uel rosaceo, uel irino, uel lirino admouit: Item ad ciendos menses secundasq̃. Hoc idem præstare potu totūq̃ dixit. Instillauit auribus surdis succum, inunxitq̃ cum uino uetere. Aluo folia imposuit, epiphoris, stranguriæ, & uesicæ. Decoctum eius dedit cum myrrha & thure. Aluo quidem soluendæ, uel in febris: decoquitur quantum manus capiat, in duobus sextarijs aquæ ad dimidias, bibitur sale & melle admixto, necnon cum ungula suis, aut gallinæ decoctum salubrius. Purgationis causa putauere aliqui utranque dandam, siue cum malua decoctum. Thoracem purgant, bilem detrahunt, sed stomachum lædunt. Reliquos usus dicemus suis locis. Inuenit & Achilles discipulus Chironis, quæ uulneribus mederetur, quæ ob id Achilleos uocatur. Hac sanasse Telephum dicitur. Alij primum eruginem inuenisse, utilissimam emplastris, ideoq̃ pingitur ex cuspidē decutiens eam gladio in uulnus Telephi. Alij utroque usum medicamento uolunt. Aliqui & hanc panacen heracleon, alij sideriti, & apud nos millefoliā uocant, cubitali scapo, ramosam, minutoribus

ribus quàm fœniculi folijs uestitâ ab imo. Alij fatentur quidem illam uulneribus utilem, sed ueram achilleon esse scapo ceruleo pedali, sine ramis, ex omni parte singulis folijs rotundis eleganter uestitâ. Alij quadrato caule, capitibus marrubij, folio quercus. Hanc etiâ præcisos neruos glutinare faciunt. Alij sideritim in macerijs nascentem, cum teratur fœdi odoris. Etiamnum aliâ similem huic, sed candidioribus folijs & pinguioribus, tenuioribus cauliculis, in uineis nascentē. Aliam uero binum cubitorū, ramulis exilibus, triangulis, folio filicis, pediculo longo, betæ semine, omnes uulneribus præcipuas. Nostri eam quæ est latissimo folio, scopas regias uocant. Medetur anginis suum. Inuenit & Teucer eadem ætate teucion, quam quidâ hermion uocant, spargentem iuncos tenues, folia parua, asperis locis nascentem, austro sapore, nunquam florentem: Neque semen gignit. Medetur lienibus. Constatq; sic inuentam: Cum exta super eam proiecta essent, adhæsisse lienī, eumq; exinanisse. Ob id â quibusdam splenion uocatur. Narrant suos, qui radicem eius edunt, sine splene inueniri. Quidam ramis hyssopi furculosam, folio fabæ, eodē nomine appellant, & colligi florentem adhuc iubent, adeo florere nō dubitant, maximeq; ex Cilicis & Pisidiæ montibus laudant. Melampodis fama, diuinationis artibus nota est. Ab hoc appellatur unum ellebori genus melampodion. Aliqui pastorem eodem nomine inuenisse tradunt, capras purgari pasto illo animaduertentem, datoq; lacte earum sanasse Prætidas furentes. Quamobrem de omnibus eius generibus dici simul conuenit. Prima duo sunt, candidum ac nigrum. Hoc radicibus tantum intelligi tradunt pleriq; Alij folia nigri platani similia, sed minora nigrioraq; & pluribus diuisuris scissa. Albi, betæ incipientis. Hæc quoq; nigriora, & canalium dorso rubescentia. Vtraq; caule palmi ferulaceo, bulborum tunicis cōuoluto, radice fibrata ceparum modo. Nigro equi, boues, sues necatur: itaq; cauent id, cum candido uestantur. Tempestium esse tradunt messibus. Plurimum autem nascitur in Oeta monte: & optimum uno eius loco circa Pyram. Nigrū ubiq; prouenit, sed melius in Helicone, qui mons & alijs laudatur herbis. Candidum probatur Oetæum: secundū Ponticū: tertio loco Eleaticum, quod in uitibus nasci ferunt: quarto Parnassum, quod adulteratur Ætolico ex uicino. Nigrum ex his melampodion uocant, quo & domos suffiunt purgantq; spargentes & pecora, cum precatione solenni: hoc & religiosius colligitur. Primū enim gladio circūscribitur. Dein qui succisurus est, ortum spectat: & precatur, ut id liceat sibi cōcedentibus dijs facere, obseruatq; aquilæ uolatus: fere enim secantibus interest. Et si propè aduolauit, moriturum illo anno qui succidat, augurium est. Nec album facile colligitur, caput aggrauans, maxime nisi præsumatur allium: & subinde uinum sorbeat, celeriterq; fodiatur. Nigrum alijs entomon uocāt, alijs polyrrhizon: purgat per inferna. Candidum autem uomitione, causasq; morborū extrahit, quondam terribile, postea tam promiscuū, ut pleriq; studiorū gratia ad peruidenda acrius quæ cōmentabantur, sæpius sumptauerint. Carneadem responsurū Zenonis libris: Drusum quoq; apud nos, tribunorum popularium clarissimum, cui ante omnes plebs stans plaussit, optimates uero bellum Marficum imputauere, constat hoc medicamento liberatū comitali morbo in Anticyra insula. Ibi enim tutissime sumitur, quoniam (ut diximus) sesamoides admiscet. Italia ueratrum uocat. Farina eorum per se, & mixta radicula qua lanas diximus lauari, sternutamentū facit, ambōq; somnum. Leguntur autem tenuissimæ radices breuesq; ac uelut decurtatæ etiam hæc. Nam summa quæ est crassissima, cepis similis, canibus tantū datur purgationis causa. Antiqui radicem cortice q̃ carnosissimo seligebant, quo tenuior eximeretur medulla. Hanc humidis spongijs opertam, turgescētēq; acu in longitudinē sūdēbāt. Deinde fila in umbra siccabant, ijs utentes. Nūc ramulos ipsos ab radice q̃ grauiissimi corticis ita dant. Optimum quod acre gustu feruensq; in frangendo puluerem emittit. Durare uim eius xxx. annis ferunt. Nigrum medetur paralyticis, in sanientibus, hydropicis, dum citra febrim, podagris ueteribus, articularijs morbis. Trahit aluum & bilem, pituitasq;. Ex aqua datur ad leniter molliendam aluum, plurimum dra-

chma, modice quatuor obolis. Miscuere aliqui & scamnoneam, sed tutius salem. In dulci bus datum copiosius periculum infert, oculorum caliginem fotu discutit: ob id quidam & inunxere trito, strumas, suppurata, duritias concoquit, & purgat: Item fistulas, tertia die exemptum. Verrucas tollit cū squamis aris, & sandaracha. Hydricorum uentri imponitur cum farina hordeacea & uino. Pecorū & iumentorum pituitas sanat, surculo per aurem traiecto, & postero die eadem hora exempto. Scabiem quadrupedū cum thure aut cera, ac pice, uel cum pissileo. Album optimum quod celerrime mouet sternutamēta, sed multum terribilius nigro, præcipue si quis apparatus poturorū apud antiquos legat, contra horrores, strangulatus, intēpestiuas somni uires, singultus infinitos, aut sternutamēta, stomachi dissolutiones, tardiores uomitus aut longiores, exiguos aut nimios. Quippe alia dare soliti, quæ concitarent uomitiones, ipsumq; elleborū extraherēt medicamentis, aut clysteribus, sæpe etiā sanguine uenis emissio. Iam uero & cum prospere cedat, terribili uisu uarijs coloribus uomitionum, & post uomitiones obseruatione alui, balinearum dispensatione, totius corporis cura, antecedente omnia hæc magno terrore famæ. Namq; tradunt absumi carnem, si coquatur unā. Sed antiquorum uitium erat, quod propter hos metus parcius dabant: cum celerius crumpat, quo largius sumitur. Themison binas non amplius drachmas datauit, sequentes & quaternas dedere, claro Herophili præconio, qui elleborū fortissimi ducis similitudini æquabat. Concitatis enim intus omnibus, ipsum in primis exire. Præterea mirum inuentum est, quod incisum forficulis, ut diximus cribrant: cortex remanet, hoc inaniūt: medulla cadit, hæc in nimia purgatione data uomitiones sistit. Cauendum est felici quoq; cura, ne nubilo die detur, quippe impatibiles cruciatus existunt. Nam æstate potius quàm hyeme dandum, non est in dubio. Corpus septem diebus ante præparandū cibis acerbis, abstinentia uini, quarto & tertio die uomitionibus, pridie cœnæ abstinentia. Album & in dulci datur, aptissime uero in lacte aut pulce. Nuper inuenere dissectis raphanis inserere elleborū, rursusq; comprimere raphanos, ut transeat uis, atq; eo lenimento date. Reddi post quatuor fere horas incipit. Totū opus septenis peragis horis. Medetur ita morbis comitialibus, ut diximus, uertigini, melancholicis, insaniētibz, lymphaticis, elephātiæ albæ, lepris, tetano, tremulis, podagricis, hydropticis, incipientibusq; tympanicis, stomachicis, spasticis, clinicis, ischiadicis, quartanis quæ aliter non desinant, tussi ueteri, inflammationibus, torminibus redeuntibus. Vetant dari senibus & pueris. Item mollibus ac foeminei corporis animiūe, exilibz aut teneris, & foeminis minus quàm uiris. Item timidis, aut si exulcerata sint præcordia, uel tumeant, minime uis sanguinem excreantibus, causatijs, uel latere, uel faucibus. Medetur extra corporis eruptionibus pituitæ cum axungia falsa illitum: Item suppurationi ueteri. Mures polenta admixtum necat. Galli sagittas in uenatu elleboro tingūt, circūcisoq; uulnere tencriorem sentiri carnē affirmant. Muscæ quoq; necantur albo trito, & cum lacte sparso. Eodem & phthiriasis emendatur.

De mithridatio, & scordoti siue scordio, & polemonia, uel philetēria, uel chiliodynama, & eupatoria, & centaurea siue chironia, & de lepto centaureo libadīo, felle terræ, & triorche medicinæ.

Cap. vi

Ipsi Mithridati Crateus adscripsit unam, Mithridation uocatam. Huic solia duo à radicē acantho similia. Caulis inter utraq; sustinens roseum florem. Alterā Lenæus, scordotin siue scordion, ipse manu adscriptā, magnitudine cubitali, quadrangulo caule, ramosam quernæ similitudine, folijs lanuginosis. Reperitur in Ponto cāpis pinguibz humidisq; gustus amari. Est & alterius generis, latioribus folijs, mentastro similis plurimōs que utraq; ad usus per se & inter alia in antidotis. Polemoniā, alijs philetariam, à certamine regum inuentionis appellant: Cappadoces autem chiliodynamam, radice crassa, exilibz ramis, quibus in summis corymbi dependent, nigro semine: cætero rutæ similis, nascitur in montosis. Eupatoria quoque regiam auctoritatem habet, caulis lignosus, nigricantis, bifur-

hirsuti, cubitalis, & aliquando amplioris, folijs per interualla quinquefolijs, aut cannabis, per ambitū incisilis quinquepartito, nigris & ipsis plumosisq; radice superuacua. Semen dysentericis in uino potū auxiliatur unice. Centaurea curatus dicitur Chiron, cū Herculis excepti hospitio pertractanti arma, sagitta excidisset in pedem, quare aliqui chironion uocant. Folia sunt lata, & oblonga, serrato ambitu, densa ab radice, caules ternū cubitorum, geniculati. In his capitā ceu papauerum. Radix uasta, rubescēs, tenera fragilisq;, ad bina cubita, madida succo, amara cum quadā dulcedine. Nascitur in collibus pingui solo. Laudatissima in Arcadia, Elide, Messenia, Pholoe, & Lyceo, & in alpib. uero, plurimisq; alijs locis. Quidam & ex ea lycium faciunt. Vis in uulneribus tanta, ut cohærescere etiam carnes tradant, si coquantur simul. In usu radix tantū, duabus drachmis bibenda, quibus dicitur, si febris sit, in aqua trita, ceteris in uino. Medetur & omiū morbis decoctæ succus. Est alterum centauration cognomine lepton, minutis folijs, quod aliqui libadion uocant, quoniā secundum fontes nascitur, origano simile, angustioribus & longioribus folijs, anguloso caule paululū alto fruticanti, flore lychnidis, radice tenui & superuacua, succo effusax. Ipsa herba autumno legitur, succus ē fronde. Quidā caules concisos madefaciūt diebus xviii. atq; ita exprimūt. Hoc centauration nostri fel terræ uocant, propter amaritudinem summam: Galli exacon, quoniam omnia mala medicamenta potum ē corpore exiguat per aluum. Tertia est centauris, cognomine triorches. Qui eam secat, rarū est ut non uulneret sese. Hæc succum sanguineum mittit. Theophrastus defendi eam, impugnatq; colligentes tradidit à triorche accipitrum genere, à quo & nomen accepit. Imperiti cōsue dunt hæc omnia, & uni generi assignant.

De clymeno, & gentiana, & lysimachia, & parthenide, & artemisia, & ambrosia, & nymphæa, & heraclio, & euphorbia medicina. Cap. vii

Clymenos à rege herba appellata est, edera folijs, ramosa, caule inani, articulis p̄cincta, odore graui, & semine edera, syluestribus & montosis nascens. Quibus morbis pota medetur, dicemus. Sed hic indicandum est, dum medeatur sterilitatē pota etiam in uiris fieri. Græci plantagini similem esse dixerunt, caule quadrato, folliculis cum semine inter se implexis, uelut in polyporum cirris. Et succus autem in usu, ut summa in refrigerando. Gentianam inuenit Gentius, rex Illyriorum, ubiq; nascentem, in Illyrico tamen præstantissimā, folio fraxini, sed magnitudine lactucæ, caule tenero pollicis crassitudine cauo & inani, ex interuallis foliato, trium aliquando cubitorum, radice lenta, subnigra, sine odore, aquosis montibus subalpinis plurima. Vtus in radice & succo. Radicis natura est excafactoria, sed prægnantibus non bibenda. Inuenit & Lysimachus herbam lysimachiam, quæ ab eo nomen retinet, celebrata Erasistrato. Folia habet salicis uiridia, flores purpureū, fruticosa, ramulis erectis, odore acri, gignitur in aquosis. Vis eius tanta est, ut iumentis discordantibus iugo imposita, asperitatem cohibeat. Mulieres quoq; hanc gloriam affectauere. In quibus Artemisia uxor Mausoli, adoptata herba quæ antea parthenis uocabatur. Sunt qui ab Artemide Ilithyia cognominatam putent, quoniam priuatim medeatur foeminarum malis. Est autē absinthij modo fruticosa, maioribus folijs pinguiusq;. Ipsius duo genera. Altera latioribus folijs, altera tenera tenuioribus, & non nisi in maritimis nascens. Sunt qui in mediterraneis eodē nomine appellant, simplici caule, minimis folijs, floris copiosi, erumpentis cum uua maturescit, odore non iniucundo, quam quidam botryn, alijs ambrosiam uocant. Talis in Cappadocia nascitur. Nymphæa nata traditur, nymphea zelotypia erga hunc Herculem mortua. Quare heracleon uocant aliqui, alijs rhopalon, à radice clauæ simili. Ideoq; eos qui biberint eam duodecim diebus colica genituraq; priuari. Laudatissima in Orchomeno & Marathone. Bæoti madon uocāt, qui & semen edunt. Nascitur in aquosis, folijs magnis, in summa aqua, & alijs ex radice prodeuntibus, flore lilio simili, & cū defloruit, capiti papaueris. In caule secatur autumno.

Q 2 Radix

Radix nigra in sole siccatur, aduersaturq; aluinis. Est & alia nymphaea in Thessalia, amne Peneo, radice alba, capite luteo, rosae magnitudine. Inuenit & patrum nostrorum atate rex Iuba quam appellauit euphorbiam, medici sui nomine & fratris Musae, à quo diuum Augustum conseruatq; indicauimus. Idem fratres instituerunt à balineis frigida multa corpora astringi. Antea non erat mos nisi calida tantum lauari, sicut apud Homerum etiam inuenimus. Sed Iubae uolumen quoque extat de ea herba, & clarum praeconiū. Inuenit eam in monte Atlante, spectatur folijs acanthinis. Vis tanta est, ut è longinquo succus excipiat: incisae conto subditur excipulus uentriculo haedino: humor lactis uidetur effluere, siccatus cum coit, thuris effigiem habet. Qui colligunt, clarius uident. Contra serpentes medetur, quacumque parte percussa, uertice inciso, & medicamento addito. Ibi Getuli quile¹⁰ gunt, haedino lacte adulterant, sed discernitur igni. Id enim quod syncerum non est, fastidium odorem habet. Multum infra hunc succum est qui in Gallia fit ex herba chamaelae, granum cocci ferente. Fractus ammoniaco similis est, etiam leui gustu os accensum diu detinens & magis ex interuallo, donec fauces quoque siccet.

De plantagine, & buglosso, & cynoglosso, & bupthalamo, & scythica, & hippice, & ischamone, & uettonica, & cantabrica, & consilagine, & hiberida, & chelidonia, & canaria, & elaphobosco, & dictamo, & aristolochia, & quod eius delectatione aduolant pisces, & statim capiuntur, & medicinae contra serpentium ictus ex herbis quas superius nominauit.

Cap. VIII

Celebrauit & Themison medicus uulgarem herbam plantaginem, tanquam inuen²⁰ tor, uolumine de ea edito. Duo eius genera. Minor angustioribus folijs & nigrioribus, linguae pecorum similis, caule anguloso, in terram inclinato, in pratis nascens. Altera maior, folijs laterum modo inclusa, quae quia septena sunt, quidam eam heptapleuron uocant. Huius & caulis cubitalis est, & napi similis. Nascitur in humidis multo efficacior. Vis mira in siccando densandoque corpore, cauterij uicem obtinens. Nulla res aequè sistit fluxiones, quas Graeci rheumatismos uocant. Iungitur huic buglossos, bouum linguae similis: cui praecipuum, quod in uinum delecta, animi uoluptates auget, & uocatur euphrosynum. Iungitur & cynoglossos, caninas imitans linguas, topiarijs operibus gratissima. Aiuntque quae tres thyrsos seminis emittat, eius radicem potam ex aqua ad tertianas prodesset: quae quatuor, ad quartanas. Est alia similis ei, & quae ferat lappas minutas. Eius ra³⁰ dix pota ex aqua, ranis & serpentibus aduersatur. Est & bupthalmos similis boui oculis, folio feniculi, circa oppida nascens, fruticosa caulibus, qui & manduntur decocti. Quidam cachlam uocant. Haec cum cera sciromata discutit. Inuenere herbas & uniuersae gentes. Scythia primam eam, quae scythice uocatur, circa Boeotiam nascens, praedulcis. Aliam utilissimam ad ea quae spasmoda uocant. Magna & ea commendatio, quod in ore eam habentes, famem sitimque non sentiunt. Idem praestat apud eosdem hippice dicta, quod in equis quoque eundem effectum habeat. Traduntque his duabus herbis Scythas etiam in duodenos dies durare in fame sitiisque. Ischamone Thracia inuenit, qua ferunt sanguinem sisti, non aperta modo uena, sed etiam praecisa. Serpit è terra milio similis, folijs alperis & lanuginosis, farciat in nares. Quae in Italia nascitur, & sanguine eadem adalligata sistit.⁴⁰ Vettones in Hispania eam quae uettonica dicitur in Gallia, in Italia autem serratula, à Graecis cestron aut psychotrophon, ante cunctas laudatissima. Exit anguloso caule, cubitorum duum, à radice spargens folia ferè lapathi, serrata, semine purpureo. Folia siccantur in farinam plurimos ad usus. Fit uinum ex ea & acetum stomacho, & claritati oculorum. Tantumque gloriae habet, ut domus in qua sata sit, tuta existimetur à piaculis omnibus. In eadem Hispania inuenta est cantabrica, per diui Augusti tempora à Cantabris reperta. Nascitur ubique caule iunceo pedali, in quo sunt flosculi oblongi uelut calathidum his semen perquam minutum. Nec aliàs defuere Hispaniae herbis exquirendis, ut in quibus etiamnum hodie in numerofo & laetiore coniectu, potionem è centum herbis mulsio additis credere saluberrimam

liberrimam suauissimamq̃: nec quisquam genera earum iam nouit aut multitudinem, numerus tamen constat in nomine. Nostra ætas meminit herbam in Marsis repertam. Nasctur & in Aequiculis circa uicem Neruesiæ, uocatur consiligo. Prodest ut demonstrabimus suo loco, deploratis in phthisi. Inuenit nuper & Seruilius Democrates è primis medentiū, quā appellauit hiberida, quanquam ficto nomine inuentioni eius assignato carmine. Nasctur maxime circa uetera monumenta parietinasq̃, & inculta itinerū. Floret semper folio nasturtij, caule cubitali, semine tā paruo, ut uix aspicī possit. Radici odor nasturtij. Vfus æstate efficacior, & recenti tantum. Tunditur difficulter. Coxendicibus & articulis omnibus cū axungia modica utilissima, uiris plurimū quaternis horis, fœminis minus dimidio adalligata, ut deinde in balineis descendatur in calidam, & postea oleo & uino corpus perungatur, diebusq̃ uicenis interpositis idem fiat, siqua admonitio doloris superstit. Hoc modo rheumatismos omnes sanat oculos. Imponitur nō in ipsa inflammatione, sed imminuta. Animalia quoque inuenere herbas, in primisq̃ chelidonia. Haec enim hirundines oculis pullorum in nido restitunt uisum, ut quidam uolunt, etiam erutis oculis. Genera eius duo: Maior fruticoso caule, folio pastinacæ erraticæ ampliore, ipsa altitudine duum cubitorum. Colos albicans, flos luteus. Minori folia edera rotundiora, minus candida, Succus croci mordax, semen papaueris. Florent aduentu hirundinum, discessu marcescunt, Florentibus succus exprimitur, & in aereo uase cum melle Attico leniter cinere seruenti decoquitur, singulari remedio contra caligines oculorū. Vtuntur & per se succo in collyrijs, quæ chelidonia appellantur ab ea. Inueniunt & canes canariam, qua fastidium deducunt, eamq̃ in nostro conspectu mandunt, sed ita ut nunquam intelligatur quæ sit: etenim depasta cernitur. Notata est hæc animalis huius malignitas in alia herba maior. Percussus enim à serpente mederi quadam sibi dicitur, sed illam homine insperante nō decerpit. Simplicius ceruæ monstrauere elaphoboscon, de qua diximus. Item seseli enixæ à partu. Dictamum ostendēre (ut indicauimus) uulneratæ pastæ, statim deciditulis telis. Nō est alibi quā in Creta, ramis prætenue, pulegio simile, seruēs & acrogastu: folijs tantum utuntur. Flos nullus ei, aut semen, aut caulis. Radix tenuis ac superua cua. Et in Creta autē non spaciose nascitur, mireq̃ capris expetitur. Pro eo est & pseudo dictamū, multis in terris nascens, folio simili, ramulis minoribus, à quibusdam chondris uocatum. Minoris effectus statim intelligitur. Dictamum enim minima portione accendit os. Qui legere eam, in ferula uel harundine condunt, præligantq̃, ne potentia euanescat. Sunt qui dicant, utranq̃ nasci multifariam, sed deteriores in agris pinguibus, ueram quidem dictamum non nisi in asperis. Est & tertium genus dictamum uocatum, sed neque facie, neque effectus simile, folio sisymbrij, ramis maioribus: procedente persuasione illa, quicquid in Creta nascitur, infinito præstare cæteris eiusdem generis alibi genitis. Proxime quod in Parnaso, alioquin herbiferum esse & Pelium montem in Thessalia, & Telethrium in Eubœa, & totam Arcadiam ac Laconicam. Tradunt Arcades quidem non medicaminibus uti, sed lacte circa uer, quoniam tunc maxime succis herbæ turgēat, medicenturq̃ ubera pascuis. Bibunt autem uaccinum, quoniam boues omniuoræ ferē sunt in herbis. Potentia earum per quadrupedes etiamnum duobus clavis exemplis manifesta sit. Circa Abderam, & limitem qui Diomedis uocatur, equi pasti inflammantur rabie, circa Potnias uero asini. Inter nobilissimas aristolochiæ nomen dedisse grauidæ uidentur, quoniam esset *ἐγὶς ἀριστοχίας*. Nostri malum terræ uocant, & quatuor genera eius seruant. Vnum tuberibus radicum rotundis, folijs inter maluam & ederam nigrioribus mollioribusq̃. Alterum masculæ, radice longa quatuor digitorum longitudine, baculi crassitudine. Tertium longissimæ tenuitatis, uitis nouellæ, cui sit præcipua uis, quæ clematis uocatur, ab alijs Cretica. Omnes colore buxæ, caulibus paruis, flore purpureo. Ferunt bacculas paruas ut capparis. Valent radice tantum. Est & quæ pistolochia uocatur, quarti generis, tenuior quā proxime dicta, densis radicis capillamentis,

iunci plenioris crassitudine. Hanc quidam polyrrhizon cognominant. Odor omnium medicatus. Sed oblonga radice tenuiori quæ gravior. Carnosi enim est corticis, unguentis quoque nardinis conueniens. Nascuntur pinguibus locis & campestribus. Effodere eas melsibus tempestuum, ita disquamato terreno seruantur. Maxime tamen laudatur Pontica, & in quocunque genere ponderosissima quæque medicinis aptior. Rotunda contra serpentes. Oblonga tamen in summa gloria est, si modo à conceptu admota uuluis in carne bubula, mares figurat, ut traditur. Piscatores Campaniæ radicem eam quæ rotunda est, uenenum terræ uocant, coram quibus nobis confusam immixta calce in mari sparsere: aduolant pisces cupiditate mira, statimque exanimati fluitant. Quæ polyrrhizon cognominatur, conuulsis, contusis, ex alto præcipitatis, radice pota ex aqua, utilissima esse traditur. Semine pleureticos & nervos confirmare, exalfacere. Eadem satyrion est. Verum & effectus earum usque dicendi sunt: ordiendumque à malorum omnium pessimo, id est, serpentium ictu. Medetur ergo britannica herba, panacisque generum omnium radix è uino, chironij & flos & semine potum, illitum uero ex uino & oleo: priuatimque quæ cunila bubula appellatur, polemonia uel philetæria radice drachmis quatuor ex mero: teuctria, sideritis, scordotis, ex uino, priuatim ad angues, pota & illita, siue succo, siue folio, siue decocto: centaurij maioris radix drachma in uini albi cyathis tribus: gentiana præcipue aduersus angues, duabus drachmis cum pipere & ruta, uini cyathis sex, siue uiridis siue sicca. Et lysimachie odorem fugiunt. Datur ex uino percussis chelidonia. Morsibus imponitur uettonica præcipue: cui uis tanta perhibetur, ut inclusæ circulo eius serpentes, ipsæ sese interimant flagellando. Datur ad ictus semen eius denarij pondere cum tribus cyathis uini, uel farina drachmis tribus sextario aquæ imponitur. Cantabrica, dictamum, aristolochia radice drachma in uini hemina sæpius bibenda: prodest & illita ex aceto: similiter pistolochia. Quin & omnino suspensa supra focum, fugat è domibus serpentes.

De argemonia, & agarico, & echio, & hyoscyamo, & hierabotane, & blattaria, & lemonia, & quinque folio, & dauco, & perfolata, et arcio, & cyclamino, & peucedano, omnia ad serpentium ictus.

Cap. IX

ARgemonia quoque radice eius denarij pondere in uini cyathis tribus potatur. Plura de ea conuenit dici, cæterisque quæ primum nominabuntur: in eo autem genere mendendi primum nominati quanque, in quo maxime ualebit. Folia habet qualia anemone, diuisa apij modo, caput in cauliculo papaueris syluestris, item radicem. Succum croci colore acrem & acutum. Nascitur & in aruis apud nos. Nostri tria genera eius faciunt, & id demum probant, cuius radix thus redoleat. Agaricon ut fungus nascitur in arboribus circa Bosphorum, colore candido. Datur obolis quatuor cõtritum cum binis cyathis acetum mulsi. Id quod in Gallia nascitur, infirmius habetur. Præterea mas spissior, amariorque. Hic & capitis dolores facit. Fœmina solutior, initio gustu dulcis, mox in amaritudinem transit. Echios utriusque generis pulegio similis, folijs coronata, drachmis duabus ex uini cyathis quatuor datur. Item altera, quæ lanugine distinguitur spinosa, cui & capitula uiperæ similia sunt: hæc ex uino & aceto. Quidam arcion personatam uocant, cuius folio nullum est latius, grandes lappas ferentem. Huius radicem decoctam ex aceto dant potui. Hyoscyamum contusum cum folijs ex uino datur peculiariter contra aspidas.

Nulla tamen Romanæ nobilitatis plus habet quam hierabotane. Aliqui peristereon, nostri uerbenacam uocant. Hæc est quam legatos ferre ad hostes indicauimus. Hac Iouis mensa uerritur, domus purgantur, iustranturque. Genera eius duo sunt: Foliosa, quam scaminam putant: Mas rariore folijs. Ramuli utriusque plures, tenues, cubitales, angulosi. Folia minora quam quercus, angustioraque, diuisuris maioribus, flos glaucus, radix longa, tenuis. Nascitur ubique in planis aquosis. Quidam non distinguunt, sed unum omni-

no genus faciunt, quoniam utraque eisdem effectus habeat. Vtraque fortiūtur Galli, & præcūnt responsa. Sed magi utiq; circa hanc insaniunt. Hac perunctos impetrare quæ uelint, febres abigere, amicitias conciliare, nulliq; nō morbo mederi. Colligi circa canis ortum debere, ita ut ne luna aut sol conspiciat, fauis ante & melle terræ ad piamentum datis. Circumscriptam ferro effodi sinistra manu, & in sublime tolli. Siccarī in umbra, separatim folia, caulem, radicem. Aiuntq; si aqua spargatur tridinium, qua maduerit, lactiores conuictus fieri. Aduersus serpentes conteritur ex uino. Est similis uerbasco herba, quæ sæpe fallit pro ea capta, folijs minus candidis, cauliculis pluribus, flore luteo. Hac abiecta blattas in se contrahit, ideoq; Romæ blattariam uocant. Lemonium succum lacteum

10 mittit, concrefcentem gummi modo humidis locis. Datur denarij pondus in uino. Quinquafolium nulli ignotum est, cum etiam fraga gignendo cōmendetur. Græci uocant pentapetes, siue chamæzelon, siue pentaphyllon. Cum effoditur, rubram habet radicē. Hac inarescens nigrescit, & angulosa fit. Nomen à numero foliorum habet. Et ipsa herba incipit & desinit cum uite. Adhibetur & purgandis domibus. Aduersus serpentes bibitur & eius radix, quæ sparganion uocatur, ex uino albo. Dauci genera quatuor fecit Petronius Diodotus, quæ persequi nihil attinet, cum sint differētiæ duæ. Probatissimæ in Creta, mox in Achaia, & in siccis ubicunq; nati, sceniculi similitudine, candidioribus folijs & minoribus hirsutisq;. Caule pedali recto, radice suauissimi gustus & odoris. Hoc in saxosis nascitur meridianis. Reliqua genera ubique nascuntur terrenis collibus limitibusq;, nec

20 nisi pingui solo, folijs coriandri, caule cubitali, capitibus rotundis, sæpe pluribus quàm ternis, radice lignosa, sed cum inatuit superuacua. Semen huius cumino simile, prioris milio, album, acre, odoratum omnibus & feruens. Secundum priore uehementius est, ideoque parce sumi debet. Si iam maxime tertium genus facere libeat, est simile staphylino, quod pastinacam erraticam appellant, semine oblongo, radice dulci. Omnia hæc & hyeme & æstate sunt intacta quadrupedi, nisi post abortus. Ex alijs usus seminis. Ex Creta radicis dulcis, & magis ad serpentes est. Bibitur è uino drachma una. Datur & quadrupedibus percussis. Therionaca alia quàm magica, & in nostro orbe nascitur, fruticosa, folijs subuiridibus, flore roseo: serpentes necat, cuicumque admota feræ & hæc torporem affert. Persolata, quam nemo ignorat, Græci uero arcion uocant, folia habet maiora etiam cucurbitis & hirsutiora, nigrioraq; & crassiora, radicem albam & grandem.

30 Hæc ex uino bibitur denariorum duum pondere. Item cyclamini radix contra serpentes omnes. Folia habet minora quàm edera, nigrioraq; & tenuiora, sine angulis, in quibus albicant macule. Caule exiguo, inani, floribus purpureis, radice lata, ut rapum uideri possit, cortice nigro. Nascitur in umbrosis, nostris tuber terræ uocatur, in omnibus serēda domibus, si uerum est, ubi fata sit nihil nocere mala medicamenta: amuletum uocant: narrantq; & ebrietatem repræsentari, addita in uinum. Radix siccata scillæ modo concisa reponitur, decoquitur eadem ad crassitudinem mellis. Suum tamen uenenum ei est, traduntq; si prægnans radicem transgrediatur, abortum fieri. Est & altera cyclaminos cognomine cissanthemos, geniculatis caulibus, superuacuis, à priore distans, circa arbores

40 se uoluens, acinis edera, sed mollibus, flore candido, specioso, radice superuacua. Acini tantum in usu, gustu acri, sed leni. Sicantur in umbra, tussiq; diuiduntur in pastillos. Mihi & tertia cyclaminos demonstrata est, cognomine chamæcissos, uno omnino folio, radice ramosa, qua pisces necantur. Sed inter primas celebratur peucedanū laudatissimum in Arcadia, mox Samothrace. Caulis est ei tenuis, longus, sceniculo similis iuxta terram foliosus, radice nigra, crassa, graui odore, succosa. Gignitur in montibus opacis. Foditur exitu autumnī. Placent tenerimæ & altissimæ radices. Hæ conciduntur in quater nos digitos ossis cultellis, funduntq; succum in umbra, capite prius & naribus rosaceo perunctis, ne uertigo sentiat. Et alius succus inuenitur caulibus adhærens, incisisq; ma-

nat. Probatur crassitudine mellea, colore ruffo, odore suauiter graui, feruens gustu. Et hic in usu & radix, & decoctum eius pluribus medicamentis. Succo tamen efficacissimo, qui resoluif amaris amygdalis aut ruta, bibiturq; cōtra serpētes, & ex oleo perunctos tuenr.

De ebulo, & uerbasco, & thelyphono, & contra scorpionū ictus,
& rubetorum & canum morsus, & generaliter contra omne uenenum.

Cap. x

EBuli quoq; quem nemo ignorat, fumo fugantur serpētes. Priuatim aduersatur scorpionibus polemonia radix, uel alligata tantū. Item phalangio, ac ceteris minoribus uenenatis. Scorpionibus aristolochia: Agaricum obolis quatuor in uini mixti cyathis totidem. Verbenaca & phalangio, cum uino aut posca. Item quinquefoliū, daucū. Verba scum Græci phlomon uocant. Genera habet prima duo. Album, in quo mas intelligitur: Alterum nigrum, in quo femina. Tertium genus non nisi in syluis inuenitur. Sunt folia brassicæ latiora, pilosa, caulis erectus, cubitali amplior. Semen nigrum inutile. Radix una crassitudine digiti. Nascuntur & in campestribus. Syluestri folia eleliphaci, alta, ramis lignosis. Sunt & phlomidēs duæ hirsutæ, rotundis folijs, humiles. Tertia lychnitis uocatur, ab alijs autem thryallis, folijs ternis, aut cum plurimū quaternis, crassis, pinguibuscq; ad lucernarum lumina aptis. Aiunt in folijs eius quam sceminā diximus, sicut omnino non putrescere. Distingui genera hæc penè superuacuum est, cum sint omnia eiusdē effectus. Contra scorpiones bibitur radix cum ruta ex aqua, magna amaritudine, sed effectū pariti. Thelyphonon herba ab alijs scorpion uocatur, propter similitudinem radicis, cuius tactu moriuntur scorpiones. Itaque contra eorum ictus bibitur. Scorpionem mortuum si quis elleboro candido linat, reuiuiscere aiunt. Telyphonon omnem quadrupedem necat, imposita uerendis radice: folio quidē, intra eundem diem, quod est simile cyclamino. Ipsa geniculata nascitur in opacis. Scorpionibus aduersatur & uettonicæ succus, ac plantaginis. Sunt & ranis uenena, rubetis maxime, uidimusq; Psyllos in certamine patinis canefactas admittentes, ocyore etiam quā aspīdum perniciē. Auxiliatur eis phrynon in uino pota. Aliqui neurada appellant, alijs poterion, floribus paruis, radicibus multis, neruosis, bene olentibus: Itē alisma, quā alijs damafonion, alijs lyron appellant. Folia ei plantaginis, nisi angustiora essent, & magis laciniosa, conuexaq; in terram, aliās etiam uenosa similiter, caule simplici & tenui, cubitali, capite thyrsi, radicibus densis, tenuibus, ut uerati nigri, acris, odoratis, pinguibus. Nascitur in aquosis. Alterū genus eiusdē in syluis, nigrius, maioribus folijs. Vnus in radice utriusq; aduersus ranas, & lepores marinos, drachmæ pondere in uini potu. Lepōri marino aduersatur & cyclaminos. Veneni tūm, canis quoq; rabidi morsus habent, contra quos erit cynorhodum, de quo diximus. Plantago ad oēs bestiarum morsus pota atque illita prodest: Vettonica ex mero ueteri. Peristereo uocatur, caule alto, foliato, cacumine in alios caules se spargens, columbis admodum familiaris, unde & nomen. Hanc habentes negant lattari à canibus. Proxima ab his malis, uenena sunt, quæ sibi metipsi homines excogitant. Contra hæc omnia magicasq; artes, erit primum illud Homericum moly: dein Mithridation, & scordotis, & centaurium. Potu omnia mala medicamenta exigit per aluum uettonicæ semen in mullso aut passo, uel fariæ drachma in uini ueteris cyathis iiii. Vomere cogendi, atq; iterum bibere. Is qui quoti die gustent eā, nulla nocitura mala medicamēta tradūt. Poto ueneno aristolochia subuenit eādē mensura qua cōtra serpentes: Quinquefolij succus: Agaricum, postquā uomuerint, denarij pondere ex aquæ mulsæ cyathis tribus. Antirrhinon uocatur siue anarrhinon, siue lychnis agria, similis lino, radice nulla, flore hyacinthi, semine uituli nariū. Et hoc perunctos uenustiores fieri, nec ullo malo medicamento lædi posse, aut ueneno, si quis in brachiali habeat, arbitrantur māgi. Similiter eā quā eupileam uocāt, tradūtq; ea peructos commendatoris esse famæ. Artemisiā quoq; secū habentibus negāt nocere mala medicamenta bestiarū ullam, ne solem quidē. Bibitur & hæc ex uino aduersus opium.

Aligata

ligata priuatim potens traditur, potāue aduersus ranas. Pericarpū bulbi genus est. Duæ eius species: cortice rubro alterū, alterum nigro papaueri simile. Sed uis maior quā prior, utriq; autem excalfaciendi. Ideo contra cicutam dātur, contra quam & thus & panaces & chironium præcipue. Hoc uero & contra fungos.

Remedia ad capitis uitia.

Cap. xi

Verum & generatim membratimq; singulis corporū morbis remedia subtexemus, orsi à capite. Alopecias emendat nymphaea & cicutæ radix, si unā trita illinātur. Polytricha distat à callitricha, quod iuncos albos habet, & folia plura maioraq;. Frutice quoque maior est: defluentem capillum confirmat & densat: Item lingulaca circa fontes nascens, cuius radix admixta combusta teritur cum adipe suis nigra. Id quoq; excipitur, ut si eius sit suis quæ nunquam peperit. Sol subinde plurimum confert illita. Similis usus est cyclamini radice. Porriginē ueratri radix tollit in oleo decocta, uel in aqua. Capitis dolori medetur panacis omnium generum radix, in oleo contrita: Aristolochia, & iberis adalligata hora, uel diutius, si pari possit, comitāte balinei usu: Medetur & daucum. Purgat autem cyclaminos cum melle in nares addita, & ulcera capitis sanant illita. Medetur & peristereos. Cacalia siue leontice uocatur, semen margaritis minutis simile, dependens inter folia grandia, in montibus ferē. Huius grana xv. in oleo macerantur, atque ita aduerso capillo caput ungitur. Fit & ex callitriche sternutamentum. Folia sunt lenticulæ similia. Caules iuncis tenuissimis, radice minima. Nascitur in opacis & humidis, gustatu feruens. Hyssopum in oleo contritum phthiriasi resistit, & prurigini in capite. Est autem optimum Cilicium è Tauro monte, dein Pamphylium, & Smyrneū: stomacho contrarium. Purgat cum fico sumptum per inferna, cum melle uomitionibus. Putant & serpentium ictibus aduersari, tritum cum melle & sale, & cumino. Lonchitis nō (ut pleriq; existimauerunt) eadem est, quæ xyphion, aut phasganion, quanquam cuspidi similis semine. Habet enim folia porri, rubetia ad radicem, & plura quā in caule capitula, personis comicis similia, paruam exerentibus linguā, radicibus prælongis. Nascitur in sitientibus. E diuerso xyphion, & phasganion in humidis, cum primum exit, gladij præbet speciem caule duum cubitorum, radice ad nucis auellanae figuram simbratae, quam effodi ante messes oportet, siccati in umbra. Superior pars eius cum thure trita, æquo pondere admixto uino, ossa fracta è capite extrahit, aut si quid in corpore suppurat, uel si calcata sunt ossa. Serpentis eadem contra uenena efficax. Caput in dolore ueratro in oleo uel rosaceo decocto tritoq;, ungi conuenit: Peucedano ex oleo uel rosaceo & aceto. Tepidum hoc prodest & doloribus, qui plerūq; ex dimidia parte capitis sentiuntur, & uertigini. Perungunt & radice eius sudoris causa eliciendi, quoniam caustica uis ei est. Psyllion alij cynoides, alij crystallion, alij sicelion, alij cynomyian appellāt, radice tenui, superuacua, sarmetofum, fabæ granis in cacuminibus, folijs canino capiti non dissimilibus, semine aut pulci, unde & nomen: hoc in bacis, ipsa herba in uineis inuenitur. Vis ei ad refrigerandū & discutendum ingens. Semen in usu. Frōti imponitur in dolore & tēporibus, ex aceto & rosaceo, aut posca. Ad cætera illinitur acetabuli mēsurā sextario aquæ, densat ac cōtrahit. Tūc tere te, & crassitudinem illinire oportet cuicunq; dolori, & collectioni, inflāmationiq;. Et uulneribus capitis medetur aristolochia, fracta extrahēs ossa, & in alia quidem parte corporis, sed maxime è capite. Similiter plistolochia. Thysseliū est non dissimile apio. Huius radix commanducata purgat capitis pituitas.

De centaureo, & chelidonia, & panace, & hyoscyamo, & euphorbio, ad oculorum uitia.

Cap. xii

Oculorum aciem centaurio maiore putant adiuuari, si addita aqua foueantur. Succo uero minoris cum melle culices, nubeculas, obscuritatē discuti, cicatrices extenuari: Albugines quidem etiam iumentorum siderite. Iam chelidonia supradictis omnibus mire medet. Panacis radix cū polēta epiphoris imponit. Hyoscyami semen bibūt obolo, tantundem

tantundem meconij adficientes uinumq; , ad epiphoras inhibendas. Adiungunt & gentianæ succū, quem collyrijs acrioribus pro meconio miscēt. Facit claritatē & euphorbium inunctis. Instillatur plantaginis succus lippitudini. Caligines aristolochia discutit. Iberis adalligata capiti cū quinquefolio, epiphoras, & si qua in oculis uitia sunt, emendat. Verbascum epiphoris imponitur: Peristereos ex rosaceo uel aceto. Ad hypochysin & caliginem, cyclaminon in pastillos diluunt. Peucedani succum, ut diximus, ad claritatem & caligines, cum meconio & rosaceo. Psyllion illitum fronti epiphoras suspendit.

De anagallide siue corchoro, & mandragora siue circeo, & cicuta, & crethmo agrio, & molybdena, & capno, & acoto, & iride, & cotyledo, & aizoo, & andrachne, & erigero, & de ephemero, & de labro Veneris, & de ranunculo, ad oculorum, aurium, narium, dentium, orisq; uitia medicinar. 10

Cap. .xiii

A Nagallida aliqui corchoron uocant. Duo genera eius: Mas flore phœniceo, scemina ceruleo, nō altiores palmo, frutice tenero, folijs pusillis, rotūdis, in terra iacētibus nascuntur in hortis & aquis. Prior floret cerulea. Vtriusq; succus oculorū caliginem discutit cum melle, & ex ictu cruorem & argema rubens, magis cum Attico melle inunctis. Pupillas dilatat: & ideo hoc inunguntur ante, quibus paracentesis fit. Iumentorum quoque oculis medentur. Succus caput purgat per nares infusus, ita ut deinde uino collatur. Bibitur & contra angues succi drachma in uino. Mirum, quod sceminam pecora uitant. At si decepta similitudine (flore enim tantum distant) degustauere, statim eam quæ asyla uocatur, in remedio quærūt: Ea à nostris ferus oculus nuncupatur. Præcipiūt aliqui effosuris, ante solis ortum, priusquam quicquā aliud loquantur, ter salutare eam, tūc sublata exprimeret: ita præcipuas esse uires. De euphorbio satis dictum est, cuius succus lippitudini si tumor erit, item absinthium cum melle tritum, itemq; uettonicæ farina conueniet. Ægilopas sanat herba eodem nomine, quæ in hordeo nascitur, tritici folio, semine cōrito cum farina permixta impostæque, uel succo. Exprimitur hic è caule folijsq; prægnantibus, dempta spica, & in trimestri farina digeritur in pastillos. Aliqui & mandragora utebantur, postea abdicatus in hac curatione est. Epiphoris (quod certum est) medetur & oculorū dolori, radix tusa cum rosaceo & uino. Nam succus multis oculorū medicamentis miscetur. Mandragoram alij circeium uocāt. Duo eius genera: Candidus qui & mas, niger quæ scemina existimatur, angustioribus folijs quàm lactuæ, hirsutis & caulis, radicibus binis ternis uel rufulis, intus albis, carnosissimisque, penè cubitalibus. Ferunt mala auellanarum nucum magnitudine, & ijs semen ceu pisorum. Album hoc alij arsen, alij motion, alij hypophlomon uocant. Huius folia alba t̃q; alterius latiora, ut lapathi satia. Cauent effosuri contrariū uentū, & tribus circulis ante gladio circūscribunt, postea fodiunt ad occasum spectantes. Succus fit & è malis & caule, deciso cacumine, & radice punctis aperta aut decocta: utilis hæc uel surculo. Concisa quoq; in orbiculos seruatur in uino. Succus nō ubiq; inuenitur, sed ubi potest, circa uindemias quærīt. Odor grauis eius, sed radicis & mali grauior. Ex albo mala matura in umbra siccantur. Succus ex ijs sole densatur: Itē radicis tusa, uel in uino nigro ad tertias decocta. Folia seruantur in mutijs efficacius, aliās recentiu succus pestis est: sic quoq; noxiæ uires. Grauedinē afferūt etiā olfactu, 40

quantquā mala in aliquibus terris mandantur, nimio tamen odore obmutescūt ignati. Potu quidē largiore etiā moriūtur. Vis somnifica pro uiribus bibentiū. Media portio cyathi unius. Bibit & cōtra serpentes, & ante sectiones punctionesq; , ne sentiātur: Ob hæc satis est aliquibus somnū odore quæsisse. Bibitur & pro elleboro duobus obolis in mulso. Efficacius elleborū, ad uomitiones & ad bilē nigrā extrahendā. Cicuta quoq; uenenū est, publica Atheniensiu pœna inuisa, ad multa tamen usus nō omittēdi. Semen habet noxium. Caulis autem & uiridis estur à plerisq; & in patinis. Leuis hic & geniculatus ut calamini gricæ, altior saepe binis cubitis, in cacuminib; ramosus: folia coriadi tenuiora, graui odoratus, semen aniso crassius: radix cōcaua, nullius usus. Semini & folijs refrigeratoria uis, q̃ si eneca

si necat, incipiunt algere ab extremitatibus corporis. Remedio est, priusq̃ perueniatur ad uitalia, uini natura excafactoria. Sed in uino pota, irremediabilis existimatur. Succus exprimitur folijs floribusq̃, tunc enim maxime tempestiuus est. Semine trito expressus, & sole densatus in pastillos, necat sanguine spissando. Hæc altera uis. Et ideo sic necatorum maculae in corporibus apparent. Ad dissoluenda medicamenta utitur illo pro aqua. Fit ex eo ad refrigerandum stomachū malagma. Præcipuus tamen est ad cohibendas epiphoras æstiuas, oculorumq̃ dolores secādos circūlitus. Miscetur collyrijs, & alios omnes rheumatismos cohibet. Folia quoq̃ tumorē omnem dolorēq̃ & epiphoras sedant. Anaxilaus autor est, māmās alui gignitate illitas, semper staturas. Quod certū est, lac puerperarum mammis imposita extinguit, ueneremq̃ testibus circa pubertatem illita. Remedia liberationi quibus bibēda censentur, non equidē præceperimus. Maxima uis natæ Susi Parthorum, mox Laconica, Cretica, Asiaticæ. In Gracia uero Megarica, deinde Atticæ.

Creticos agrios gramias tollit oculorū impositus, tumorē quoq̃ polenta addita. Nascitur uulgo molybdena, id est, plūbago, etiā in aruo, folio lapathi, crassa radice, hispida. Hæc cōmanducata si oculus subinde liniatur, plumbum quod est genus uitij, ex oculo tollitur. Capnos prima, quam pedes gallinaceos uocant, nascens in parietinis, & sepibus, ramis tenuissimis, sparsisq̃, flore purpureo, uiridis, succo caliginem discutit, itaq̃ in medicamenta oculorū addit. Similis & nomine & effectū, sed alia est capnos, fruticosa, prætenerrā, folijs coriandri, cineracei coloris, flore purpureo. Nascitur in hortis & fegetibus hordeaceis. Claritatem facit inunctis oculis, delachrymationemq̃ ceu fumus: unde nomen. Eadem euulsas palpebras renasci prohibet. Acoros iridis folia habet, angustiora tamen & longiore pediculo, radices nigras, minusq̃ uenosas, cetero & has similes iridis, gustu acres, odore nō ingratas, uictu faciles. Optimæ Ponticæ, dein Galaticæ, mox Creticæ. Sed prius in Colchide iuxta Phasin amnem, & ubicunq̃ in aquosis. Recentibus uirus maius quàm uetustis. Creticæ candidiores Ponticis. Siccantur utribus in umbra digitalibus fructis. Necnon inueniuntur qui oxymyrsinæ radicem acaron uocant, ideoq̃ quidam hanc acaron agrium uocare malunt. Vis ei ad calcaciendū extenuandumq̃ efficax, contra suffusiones & caligines oculorum succo eiusdem potō, contraq̃ serpentes. Coryledon parua herba, cauliculo tenero, pusillo, pingui folio, & concauo ut coxēdices, nascitur in maritimis petrosissq̃, uiridis, radice oliuæ modo rotunda. Oculis medetur succo. Est aliud genus eiusdem, sordidis folijs, latioribus, densioribusq̃ circa radicem uelut oculum cingentibus, asperissimi gustus, longiore caule, sed pergracili. Vñus eius ad eadem quæ iris.

Aizoi duo genera: Maius in fictilibus uasculis feritur, quod aliqui buphthalmon uocant, alij zoophthalmon, alij stergetron, quod amatorijs conueniat, alij hypogeson, quoniam in subgrundijs ferē nascitur. Sunt qui ambrosiam potius uocāt, & qui amerimnon: Itali sedum magnum, aut oculum aut digitellum. Alterum minusculum quod erithales uocant, alij trichales, quia ter floreat, alij chrysothales, aliqui isoētes: sed aizōū utrunq̃, quoniam uiret semper: aliqui semperuiuum. Maius cubiti altitudinem excedit, crassitudine plusquam pollicari. Folia cacumine linguæ similia, carnosā, pinguiā, largo succo, latitudinē pollicari, alia in terram conuexa, alia stantia, ita ut ambitu effigiem imitentur oculi. Quod minus est, in maris parietinisq̃ nascitur & tegulis, fruticosum a radice, & sursum usque ad cacumen: folijs angustis, mucronatis, succosis, palmo alto caule: radix inutilis.

Huius similis est, quam Græci andrachnen agriam uocant, Itali illecebram, pusillis latioribus folijs, breuiori cacumine. Nascitur in petris, & colligitur cibi causa. Omnium harum uis eadem, perfrigerare & astringere. Medentur epiphoris folia imposita, uel succus inunctis. Purgat enim ulcera oculorum, expletq̃, & ad cicatricem perducit, palpebras deglutinat. Eadem capitibus doloribus medentur, succo uel folio temporibus illitis. Aduersantur phalangiorum ictibus: Aconito uero maius aizoum præcipue. A scorpionibus quoque habentē id ferri negant. Medentur & aurium dolori: Item succus inunctus hyofysi mi modice

mi modice: Item achilleæ, & minoris centaureæ, & plantaginis, peucedani cum rosaceo & meconio: Acori succus cum rosa. Omnis autem strigili calefactus infunditur. Coryledon etiam purulentis, & cum medulla ceruina calefacta. Ebuli radicis tritæ succus linteolo coctus, mox in sole densatus, cum opus est rosaceo dilutus & calefactus, parotidas sanat. Verbenaca quoque: Item plantago: Item sideritis cum axungia ueteri. Narium ozenas emendat aristolochia cum cypero. Dentibus remedio sunt, panacis radix commanducata, præcipue chironiæ, item succus collutis: radix hyoscyami ex aceto manducata. Item polemoniæ commanducantur & plantaginis radices, aut colluuntur in aceto decoctæ succo. Et folia sunt utilia, uel si sanguine gingiuæ putrescant, uel sanguinis sit reiectio. Semen eiusdem apostemata, & collectiones gingiuarum sanat. Et aristolochia gingiuas dentes se confirmat. Verbenaca cum radice manducata, & decocta ex uino aut aceto succus collutus: Item quinquefolij radices, decoctæ ad tertias uino aut aceto. Prius uero quam decoquantur, aqua marina aut salsa lauantur. Decoctum diu tenendum in ore. Quidam cinere quinquefolij fricare malunt. Et uerbasci radix decoquitur in uino ad colluendos dentes. Et hyssopo colluuntur, & peucedani succo cum meconio: uel radicem anagallidis magis foeminae succo, ab altera nare quam doleat infuso. Erigeron à nostris uocatur senecio. Hanc si ferro circumscriptam effodiat aliquis, tangatq; ea dentem, & alternis ter despuat, ac reponat in eundem locum, ita ut uiuat herba, aiunt dentem eum postea non doliturum. Herba est trixaginis specie & mollitia, cauliculis subrubicundis, nascitur & in tegulis, & in muris. Nomen hoc Græci dederunt, quia uere canescit. Caput eius numerosa diuiditur lanugine (qualis est spinæ) inter diuisuras exeunte. Quare eam Callimachus acanthida appellat, alij pappum. Nec deinde Græcis de ea constat. Alij erucæ folijs esse dixerunt, alij roboris, sed minoribus multo. Radice alij superuacua, alij neruis utili, alij potu strangulante. E diuerso quidam regio morbo cum uino dederunt, & contra omnia uesicæ uitia: Item cordis & iocineris. Renibus extrahere harenam dixere, Ischiadicis drachmam cum oximelite ab ambulatione propinquare: torminibus quoq; in passo utilissimā, præcordijs etiā cibo ex aceto eā prædicātes, ferentesq; in hortis. Nec desuere qui & alterum genus facerent. Nec quale esset demonstrarunt, contra serpentes in aqua bibendā, edendamq; comitialibus dantes: Nos eam Romanis experimentis per usum digeremus. Lanugo eius cū croco & exiguo aque frigida trita illinitur epiphoris. Tosta cū mica salis stru-
mis. Ephemerum folia habet lilij, sed minora, caulem parem, florem ceruleum, semen superuacuum, radicem unam digitali crassitudine, dentibus præcipuam tonicā in aceto, decoctamq; ut tepido colluantur. Et ipsa etiam radix mobiles sistit. Causis & exesibus imprimatur. Chelidoniæ radix ex aceto trita continetur ore. Erosi ueratrū nigrū imponitur, Mobiles utralibet decocta in aceto firmanatur. Labrum uenerneum uocant in flumine nascentem. Est ei uermiculus qui circa dentes ligatur, aut causis dentium cera includitur. Cauendum ne euulsa herba terram tangat. Ranunculum uocamus, quem Græci batrachion. Genera eius quatuor. Vnum pinguioribus quam coriandri folijs, & ad latitudinem maluæ accedentibus, colore liuido, caule albo, gracili, & radice alba. Nascitur in limib; humidis & opacis. Alterum foliosius, pluribus foliorum incisuris, altis caulibus. Tertium minimum est, graui odore, flore aureo. Quartum simile huic, flore luteo. Omnibus uis caustica, si cruda folia imponantur, pustulasq; ut ignis faciant. Ideo ad lepras & pforas eis utitur, & ad tollenda stigmata, causticisq; omnibus miscet. Alopecij imponit, cecleriter remouētes. Radix in dolore comanducata diutius, rumpit dentes. Eadem sicca coctis, sternutamentum est. Nostri herbarij strumeam uocant, quoniam medetur strumis & panis, parte in fumo suspensa. Creduntq; ea rursus fata rebellare quæ curauerit uitia: quo scelere & plantagine utuntur. Oris ulcera intus succus plantaginis emendat, & folia radicesq; comanducata, uel si rheumatismo laboret os. Vlcera foetoremq; quinquefoliū, Vlcera psyllium. Composita quoq; ad foetorem, uel maxime pudendum uitium, trade-

mus. Ergo folia myrti & lentisci pari pondere, gallæ Syriacæ dimidium pondus, simul terere & uino uetusto sparsa mandere matutino, optimum est. Vel ederæ baccas cum cassia & myrrha, pari pondere ex uino. Naribus utilissimum est dracontij semen contritum ex melle, etiam si carcinomata in his sint. Suggillata hyssopo emendantur. Stigmata in facie, mandragora illita delet.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS
HISTORIAE LIBER XXVI

PROOEMIUM.

Reliquæ per membrorum genera medicinæ, & de nouis morbis, & de lichene quid sit, & quando primum in Italia cœperint, & de carbunculo, & de elephantiasi, & colo.

Cap. I

ENSIT & facies hominum nouos, omniq; æuo priore incognitos, non Italiæ modo, uerumetiam uniuersæ propè Europæ, morbos: tunc quoq; nec tota Italia, nec per Illyricum Gallias uel aut Hispanias magnopere uagatos; aut alibi, quàm Romæ citraq; sine dolore quidem illos, ac sine pernicio uita: sed tanta sceditate, ut quæcunq; mors præferenda esset. Grauiissimū ex his lichenas appellauere, Græco nomine, Latine, quoniam à mento ferè oriebatur, ioculari primum lasciuia (ut est procax natura multorum in alienis miserijs) mox & usurpato uocabulo mentagram, occupantem in multis totos utique uultus, oculis tantum immunibus, descendente uero & in colla pectusq; ac manus, fœdo cutis fursure. Non fuerat hæc lues apud maiores patresq; nostros. Et primū Tiberij Claudij Cæsaris principatu medio irrepsit in Italia, quodam Perusino equite Romano quæstorio scriba, cum in Asia apparuisset, inde contagionem eius importante. Nec sensere id malum fœminæ, aut seruicia, plebesq; humilis, aut media, sed proceres ueloci transitu osculi maxime, fœdiore multorum, qui perpeti medicinam tolerauerant, cicatrice quàm morbo. Causticis nanque curabatur: ni usque in ossa corpus exustum esset, rebellante tædio. Adueneruntq; Ægypto genitrice talium uitiorum medici, hanc solam operam afferentes, magna sua præda. Siquidem certū est, Marcellum Cornutum ex prætorij legatum Aquitanicæ prouinciæ, h—s c. c. elocasse in eo morbo curandum sese. Acciditq; sæpius, ut noua contra genera morborū gregatim sentirentur: Quo mirabilius quid potest reperiri? aliqua gigni repente uitia terrarum in parte certa, membrisq; hominū certis, uel ætatibus, aut etiā fortunis, tanq; malo eligente, hæc in pueris grassari, illa in adultis, hæc proceres sentire, illa pauperes. L. Paulo, Q. Martio censoribus, primū in Italiam carbunculum uenisse, annalibus conscriptum est, peculiare Narbonensis prouinciæ malum: quo duo cōsulares obiere cōdentibus hæc nobis eodem anno, Iulius Rufus, & Q. Lecanius Bassus, ille medicorum inscitia sectus, hic uero pollice læuæ manus euulso acu ab semetipso, tam paruo uulnere ut uix cerni posset. Nascitur in occultissimis corporū partibus, & plerunq; sub lingua, duritia rubēs uaricis modo, sed nigricans capite, aliās liuida, corpus intendens, neq; intumescēs, sine dolore, sine pruritu, sine alio q; somni indicio, quo grauatos in triduo aufert, aliquādo & horrore afferens, circaq; pustulas paruas, rarius febrem, stomachum faucesq; cum inuasit ocyssime exanimans. Diximus elephantiasin ante Pompei Magni ætatē non accidisse in Italia, & ipsam à facie sæpius incipientem, in nare prima ueluti lenticula: mox inualescente per totum corpus, maculosa, uarijs coloribus, & inæquali cute, alibi crassa, alibi tenui, dura, ceu scabie aspera: ad postremū uero nigrescente, & ad ossa carnes apprimente, intumescētib; digitis in pedibus manib; q;. Ægypti peculiare hoc malū: & cum in reges incidisset, populis funebre. Quippe in balineis solia temperabantur humano sanguine ad medicinā eam. Et hic

R

quidem

quidem morbus celeriter in Italia restinctus est: sicut & ille quem gemusam appellauere prisci, inter digitos pedum nascentem, etiam nomine oblitterato. Id ipsum mirabile, alios desinere in nobis, alios durare, sicuti colum. Tiberij Caesaris principatu irrepit id malum. Nec quisquam prior imperatore ipso sensit, magna ciuitatis ambage, cū edicto eius excusantis ualitudinē, legeret nomen incognitū. Quid hoc esse dicamus, aut quas deorū iras? Parū enim erant homini certa morborū genera, cum supra ccc. essent, nisi etiā noua timerentur? Neq; ipsi autem homines pauciora sibi opera sua negocia important. Hæc apud priscos erāt quæ memoramus remedia, medicinā ipsa quodā modo rerū natura faciente, & diu fuere.

Laus Hippocratis.

Cap. II

Hippocratis certe, qui primus medendi præcepta clarissime cōdidit, referta herbarum mentione inuenimus uolumina. Nec minus Dioclis Carystij, qui secundus ætate famaq; extitit: Item Praxagoræ & Chrysippi, ac deinde Erasistrati. Herophilo quidem, quanquam subtilioris sectæ conditori, ante omnes celebratā rationē eam, paulatim usu, efficacissimo rerū omniū magistro, peculiariter utiq; medicinæ, ad uerba garrulitatemq; descendente. Sedere nanque in his scholis auditioni operatos gratius erat, quā ire per solitudines, & quærere herbas alias alijs diebus anni.

De noua medicinā, & Asclep. medico, & qua ratione ueterē medicinā mutauerit. Ca. III
DVrbat tamen antiquitas firma, magnasq; confectæ rei uindicabat reliquias, donec Asclepiades ætate Magni Pompei orandi magister, nec satis in arte ea quæstuosus, ut ad alia sagacis ingenij, huc se repente conuertit: atq; (ut necesse erat homini qui nec id egisset, nec remedia nosset, oculis usuq; percipiēda) torrētī ac meditata quotidie oratione blandiens omnia abdicauit: totamq; medicinā ad causam reuocando, coniecturam fecit, quinq; res maxime cōmuniū auxiliorū professus, abstinentiā cibi, aliās uini, fricationem corporis, ambulationē, gestationes: quæ cū unusquisq; semetipsum sibi præstare posse intelligeret, fauentibus cunctis ut essent uera quæ facillima erāt, uniuersum propē humanū genus circuegit in se, nō alio modo q̄ si cælo emissus aduenisset. Trahebat præterea mentes artificio mirabili, uinū, p̄mittendo ægris, dandoq; tēpestiue, tū frigidā aquā. Et quoniā causas morborū scrutari prior Herophilus instituerat, uini rationem illustrauerat Cleophātus apud priscos, ipse cognominari se frigida danda præferēs, ut autor est M. Varro, alia quoq; blandimenta excogitabat, iā suspendēdo lectulos, quorū iactu aut morbos extenuaret, aut somnos alliceret, iam balineas atidissimā hominū cupidine instituēdo, & alia multa dictū grata atq; iucunda: magna autoritate, nec minore fama, cum occurrisset ignoto funeti, relato homine ab rogo atq; seruato, ne quis leuibus momentis tantā cōuersionem factā existimet. Id solū possumus indignari, unum hominē ē leuissimā gente, sine opibus ullis orsum, uectigalis sui causa, repente leges salutis humano generi dedisse, quas tamen postea abrogauere multi. Asclepiaden adiuuere multa, quorū cura nimis anxia & rudis, ut obruēdi ægros ueste, sudoresq; omni modo ciendi, nūc corpora ad ignes torrēdi solesue assiduo quærēdi, in urbe umbrosa, imò uero tota Italia imperatrice, tū primū pen sili balinearū usu ad infinitū blandientē. Præterea in quibsdā morbis medēdi cruciatu detraxit, ut in anginis, quas curabāt in fauces organo demisso. Damnauit merito & uomitiones, tunc supra modū frequētes. Arguit & medicamentorū potus stomacho inimicus, quod est magna ex parte uetitū. Itaq; nos in primis quæ sunt potumacho utilia signamus.

Irrisio magicæ artis, & de lichene, eiusq; remedio, & faucium

Cap. IIII

SVper omnia adiuuere eum magicæ uanitates, in tantum euectæ, ut abrogare herbis fidem cunctis possent. Æthiopide herba amnes ac stagna sicari cōiectu, tactu clausa omnia aperiri. Achimenide coniecta in aciem hostium, trepidare agmina, ac terga uerre. Latacen dari solitam à Persarum rege legatis, ut quocunq; uenissent, omnium rerum copia abundarent, ac multa similia. Vbinam istæ fuere, cum Cimbri Teutoniq; terribili Marte ulularet, aut cū Lucullus tot reges magorū paucis legionib; stereret? Curtius Roman

mani duces primam semper in bellis commerciorum habuere curam? Cur hercule Cæsaris miles ad Pharfallā famem sensit, si abundantia omnis cōtingere unius herbæ felicitate poterat? Non satius fuit Æmilianū Scipionem Carthaginis portas herba patefacere, & machinis claustra per tot annos quater? Siccentur hodie æthiopide Pontinæ paludes, tantumq; agri suburbanæ reddatur Italia. Nam quæ apud eundē Democritū inuenitur compositio medicamenti, quo pulchri boniq; & fortunati gignātur liberi, cur nunq; Persarum regi tales dedit? Mirū esset profecto, hucusq; prouectā credulitatē antiquorū, saluberrimis ortā initijs, si in ulla re modum humana ingenia nouissent, atq; non hanc ipsam medicinā ab Asclepiade repertā, suo loco pbaturi essemus euectā ultra magos etiā. Sed hæc est omni in re animorū conditio, ut à necessarijs orsa primum, cuncta uenerint ad nimū. Igitur demonstratū priore libro herbarū reliquos effectūs reddemus: adiciemus ut quasq; ratio dictauerit. Sed in lichenis remedijs, atq; tā feedo malo, plura undiq; acerbabimus, quanq; nō paucis iam demonstratis. Medetur ergo plantago trita, quinq; folium, radix albuci ex aceto, ficulnei caules aceto decocti, hibisci radix cum glutino & aceto acri decocta ad quartas. Desiccantur etiā pumice, ut rumicis radix trita ex aceto illinat, & flos uisci cū calce subactus. Laudatur & tithymalū cum resina decoctū. Lichen uero herba omnibus his præfertur, inde nomine inuento. Nascitur in saxosis, folio uno ad radicē lato, caule uno, paruo, longis folijs pendētibus. Hæc delet & stigmata. Teritur cū melle. Est aliud genus lichenis, petris totum adhærens ut muscus, qui & ipse tollitur. Hic & sanguinem silit uulneribus instillatus, & collectiones illitus. Morbum quoque regium cum melle sanat ore illito & lingua. Qui ita curatur, aqua salsa lauari iubentur, ungi oleo amygdalino, hortensibus abstinere. Ad lichenas & thapsiæ radicē utuntur trita cū melle. Anginæ argemonia medetur, sumpta ex uino, Hysopum cum uino decoctum & gargaritum, Peucedanum cum coagulo uituli marini æquis partibus, Proserpinaca cū muria ex menis & oleo trita, uel sub lingua habita. Itē succus de quinq; folio, potus cyathis tribus. Hic & omnis facuū uitrijs medef gargarizatus. Verbasco priuatim cōsillis in aqua potū.

Ad strumas, & ad digitos, & ad pectus, & ad tussim medicinæ. Cap. v

Strumis plantago, Chelidonia cum melle & axungia: Quinq; folium: radix perfolatæ item cum axungia, operitur folio suo imposita. Item artemisia, Radix mandragoræ ex aqua. Sideritis lata folia, clauo sinistra manu circumfossa adalligantur, custodienda sanatis, ne rursus sata diro herbariorum scelere (ut in quibusdā) rebellet: quod & in his quos artemisia sanauerit, prædici reperio: item in his quos plātago. Damasonion quæ & alcea uocatur, sub solstitio collecta, imponitur ex aqua cœlesti, foliū tritū, uel radix cum axungia tusa, ita ut imposita folio suo operiatur. Sic & ad omnes ceruicis dolores tumoresq; quacuncq; in parte. Bellis in pratis nascitur, flore albo, aliquatenus rubente. Hanc cum artemisia illitam, efficaciotem esse produnt. Condurdum herba solstitialis, flore rubro, suspensa in collo, cōprimere dicitur strumas: item uerbenaca cū plantagine. Digitorū uitrijs omnibus, & priuatim pterygijs, quinq; foliū medetur. In pectoris uitrijs uel grauiissimum est tussis, huic medetur panacis radix in uino dulci. Succus hyoscyami etiā sanguinē excreantibus, Nidor quoq; accensu tussientibus, Item scordotis mixto nasturtio & resina, cum melle tusa arida. Facit & per se faciles excreationes, Item centauriū maius, uel sanguinē reiicientibus, cui uitio & plantaginis succus medetur. Et uettonica obolis tribus in aqua, contra purulētas, cōtraq; cruentas excreationes, Perfolatæ radix drachmæ ponderis, cum pineis nucleis undecim. Peucedani succus, pectoris doloribus, & acorū subuenit, & ideo antidotis miscetur. Tussi daucum, Item scythica herba. Ea de tūm omnibus pectoris uitrijs, tussi & purulenta excreantibus, obolis tribus in passo.

De uerbasco, & caccalia uel tussilagine, & bechio, & saluia ad tussim. Cap. vi

Totidem uerbasco, cuius flos aureus. Tanta huic uis est, ut iumentis etiā, non tussientibus modo sed illa quoque trahentibus, auxilietur potu, quod & de gentiana

R. 2 reperio

reperio. Radix cacaliæ commanducata, & in uino madefacta, non tussim tantum, sed & san-
cibus prodest. Hyssopi quoque quinq; rami cum duobus rutæ & ficis tribus decocti thora-
cem purgant. Tussim sedat bechion, quæ & tussilago dicitur. Duo eius genera, Sylvestris
ubi nascitur, subesse aquas credunt, & hoc habent signum aquileges. Folia sunt maiuscu-
la quæ edera, quinq; aut septem, subalbida à terra, superne pallida, sine caule, sine flore, sine
semine, radice tenui. Quidam eandem esse bechion, & alio nomine chamaeleucen putant.
Huius aridæ cum radice fumus per harundinem haustus aut deuoratus, ueterem sanare
dicitur tussim: sed in singulos haustus passum gustandū est. Altera à quibusdā saluia ap-
pellatur, similis uerbasco: cōteritur ea, & colata calefit, atque ita ad tussim laterisq; dolores
bibitur: cōtra scorpionis eadem & dracones marinos efficax. Contra serpentes quoque ex
oleo perungi ea prodest. Hyssopi fasciculus cum quadrante mellis decoquitur ad tussim.

Ad lateris dolores & pectoris, ad orthopnceas, ad iocineris dolorem, cordis do-
lori, pulmoni, urinæ, tussi, pectori, ulceribus, renibus, hepaticis, ad uomitiones,
& ad singultus, pleureticis, lateri.

Cap. vii

L Ateris & pectoris dolores uerbascum cum ruta ex aqua, uettonicæ farina bibitur ex
aqua calida. Stomachum corroborat scordotis succus, centaurei, gentiana, ex aqua
potæ. Plantago aut per se sumpta in cibo, aut cū lente alicui sorbitione. Vettonica alias
gravis stomacho, uitia tamen sanat pota, uel folijs commanducata, Item aristolochia po-
ta. Agaricum manducatur siccum, ut ex interuallo merum sorbeatur. Nymphaa heraclia
illita, Peucedani succus. Psyllion ardoribus imponitur, uel cotyledon trita cū polenta, uel
aizoum. Molon scapo est striato, folijs mollibus paruis, radice in. digitorū, in qua extre-
ma allij caput est: uocatur à quibusdā syron: ex uino stomacho, & dyspnœa medetur.
Centaurei maius eeligmate, Plantago succo uel cibo, Vettonicæ tusæ pondo libra mellis
Attici semuncia ex aqua calida quotidie bibentibus. Aristolochia uel agaricon, obolister-
nis ex aqua calida, aut lacte asini pota. Cissanthemos ad orthopnceas bibitur. Item hys-
sopum, & asthmaticis. Peucedani succus in iocineris doloribus, & pectoris laterisq; san-
bres non sint. Sanguinē quoque expuentibus subuenit agaricum, uicē totiat pondere, tritū,
& in mulsi v. cyathis datum. Idem & amomon facit. Iocineri priuatim teueria bibitur re-
cens, drachmis in. in poscæ hemina. Vettonicæ drachma una in aqua calida cyathis in.
ad cordis uitia, in frigida cyathis in. Quinquefolij succus iocineris & pulmonis uitij, san-
guinemq; reijcientibus, & cuiusq; sanguinis uitio intus occurrit. Iocineri anagallides mire
profunt. Capnon herbam qui edere, bilem per urinā reddunt. Acoron iocineri medetur,
thoraci quoque & præcordijs. Caucon quæ & ephedra, ab alijs anabasis uocata, nascitur
uentoso ferē tractu, scandens arborem, & ex ramis propendens, folio nullo, citris nume-
rosa, qui sunt iunci geniculati, radice pallida. Datur ex uino nigro austero trita ad tussim
suspiria, tormina, & sorbitione facta, in quam uinum addi conuenit. Itē gentiana mades-
cta pridie contrita denarij pondere in uini cyathis tribus. Geum radículas tenues habet;
nigras, bene olentes. Medetur non modò pectoris doloribus aut lateris, sed & cruditates
discutit iucundo sapore. Verbenaca uero omnibus uisceribus medetur, lateribus, pulmo-
nibus, iocineribus, thoraci. Peculiariter autem pulmonibus, & quos ab his phthisis tentat.
Radix herbæ consiliginis, quam nuper inuentam diximus, suum quidem & pecoris om-
nis remedium præsens est pulmonum uitio, uel traiecta tantum in auricula. Bibi debet ex
aqua, haberiq; in ore assidue sub lingua. Superficies eius herbæ an sit in aliquo usu, ad-
huc incertum est. Renibus prodest plantaginis cibus, uettonicæ potus, agaricum potum,
ut in tussi. Tripolium in maritimis nascitur saxi, ubi alludit unda, neque in mari, neque
in sicco, folio ifatis crassiore, palmo alto, in mucrone diuiso, radice alba, odorata, crassa, ca-
lidi gustus. Datur hepaticis in farre cocta. Hæc herba eadem uidetur quibusdā quæ po-
liū, de qua suo loco diximus. Symphonia, uel gumphena, alternis uiridibus roseisq; pet-
caulem folijs: in poscā sanguinem reijcientibus medetur. Iocineri autem herba melan-
dryum

dryum, nascens in segete ac pratis, flore albo odorata. Eius cauliculus conteritur ex uino uetere. Item herba chalcetū ē uineis contrita imponitur. Faciles præstat uomitiones radix uettonicæ, ellebori modo *iiii.* drachmis in passo aut mullso: Hyssopum tritum cum melle utilius præsumpto nasturtio aut irione: Molemonium denarij pondere. Est & psyllibus lacteus succus, qui densatus in gummi, sumitur cū melle supradictō pondere: præcipueq; bilem trahit. Rursus sistunt uomitionē cuminum syluestre, uettonicæ farina, sumūtur ex aqua: abstergent fastidia, cruditatesq; digerūt, daucum, uettonicæ farina, ex aqua mullsa, plantago decocta caulium modo. Singultus hermoniiū sedat: Item aristolochia. Suspiria clymenos. Pleureticis & peripneumoniciis centaurium maius: item hyssopum bibitur.

10 Pleureticis peucedani succus. Halus autem quam Galli sic uocant, Veneti cōtoneam, medetur lateri: Item renibus conuulsisq; & ruptis. Similis est cunilæ bubulæ, cacumini- bus thymo, dulcis, & sitim sedans, raræ radicis, alibi albæ, alibi nigre. Eosdē effectus lateris doloribus habet chamærops, myrteis circa caulē geminis folijs, capitibus Græculæ rosæ; ex uino pota. Ischiadicos dolores & spinæ leuat agaricum potum; ut in tussi: Item stœ- thadis, aut uettonicæ farina ex aqua mullsa.

De omnibus uitijis uentris & remedijs, & eorum quæ circa uel intra sunt, & de aluo sistenda, uel soluenda.

Cap. VIII

Plurimum tamen homini negocij aluus exhibet, cuius causa maior pars mortalium uiuit. Aliās enim cibos non transmittit, aliās non cōtinet, aliās non capit, aliās nō con-
20 sicit. Eoq; mores uenere, ut homo maxime cibo pereat. Pessimum corporum uas instat ut creditor, & sæpius die appellat. Huius gratia præcipue auaritia expetitur, huic luxuriā conditur, huic navigatur ad Phasim, huic profundiuada exquiruntur: Et nemo uilitatem eius æstimat, consummationis scēditate. Ergo numero sissima est circa hanc medicinæ opē-
30 ra. Sistit eam scordotis recentis drachma cum uino trita, uel decocta potu. Polemonia quoque & dysentericiis ex uino datur: Verbasci radix pota ex aqua duorum digitorum magnitudine: Nymphææ heraclæ semen cum uino potū: Radix superioris xiphio, dra-
40 chmæ pondere ex aceto: Semen plantaginis in uino tritū, uel ipsa ex aceto cocta, aut alicā ex succo eius sumpta: Itē cū lenticula cocta, uel aridæ farina insparsa potioni cū papauere tosto & trito, uel succus infusus, aut succus uettonicæ, in uino ferro calefacto. Eadē cœlia-
50 cis in uino austero datur: his & iberis imponitur, ut dictū est. Tenasmo radix nymphææ heraclæ ē uino bibitur: Psyllium in aqua: Acori radicis decoctum. Aizoi succus aluū sistit & dysenterias, & tineas rotundas pellit. Symphyti radix dysenteriam sistit: Item dauci, Aizoum folijs cōtritris ex uino torminibus resistit. Alceæ sicca farina torminibus pota cū uino. Astragalus folia habet longa incisuris multis, obliqua circa radices, caules *iii.* aut *iiii.* foliorū plenos, florem hyacinthi, radices uillosas, implicatas, rubras, præduras. Nascitur in petrosis, apricis, & iisdē nualibus, sicut Pheneo Arcadiæ. Vis ei ad spissanda corpora: Aluum sistit radix in uino pota: quo fit ut moueat urinā repercusso liquore, sicut pleraq; quæ aluum sistūt. Sanat & dysentericos in uino rubro tusa: Difficile aut tunditur. Eadem
60 gingiuarum suppurationi utilissima est forū. Colligitur exitu autumnicum folia amittit, &
70 liccatur in umbra. Et ladano sistitur aluus utroq; quod in segetibus nascitur contuso &
80 cribrato: bibitur ex aqua mullsa: Item nobili, ē uino. Lada appellatur herba ex qua ladanū fit in Cypro, barbis caprarū adhærescens. Nobilius in Arabia. Fit iam etiā in Syria atque Africa, quod toxicon uocant. Nerus enim in arcu circūdatos lanis trahūt, adhærescente
90 rosida lanugine. Plura de eo diximus inter unguenta. Hoc grauissimū onere est, durissimū tactu. Plurimū enim terræ colligit, cū probe maxime purū, odoratū, molle, uiride, resinosum. Naturæ ei, molliēdi, siccandi, cōcoquendi, formū alliciendi. Capillū fluentem cohibet, nigritiaq; custodit. Auribus cum hydromelite aut rosaceo infunditur. Furfures cutis & manantia ulcera sale ad dito sanat: Tussim ueterem cum storace sumptum. Efficaci-
100 sissimū ad ructus. Aluū sistit & chondris, siue pseudodictamū: hypocisthis, orobathioni
110 quibusdam

quibusdam dicta, malogranato immaturo similis. Nascitur ut diximus sub cistho, unde nomen, hæc arefacta in umbra sistit aluum ex uino austero nigroq; utraque. Duo enim genera eius, cãdida, & ruffa. Vfus in succo, spissat, siccat. Et ruffa magis stomachi rheumatismos emendat. Pota tribus obolis, sanguinis excreationes. Cum amylo dysenterias pota & infusa. Item uerbenaca ex aqua data, aut carentibus febre ex uino aminaxo: cochlearibus quinq; additis in cyathos tres uini. Lauer quoq; nascens in riuus cõdita & cocta torminibus medetur. Potamogeton uero ex uino dysentericis etiam & cœliacis, similis betæ folijs, minoribus tantum hirsutioribusq; paulatim supereminens extra aquam, peculiãriter, refrigerat, spissat. Vfus in folijs, æuribus uitiosis utilia, & cõtra ulcerũ nomas, cũ melle uel aceto. Castor hanc aliter nouerat, tenui folio uelut equinis setis, thyrsolõgo & leui, in aquosis nascentem. Radice sanabat strumas & durities. Potamogeton aduersat & crocodilis, itaq; secum habet eam qui uenantur illos. Aluũ sistit & achillea. Eosdem effectus præstat & statice v. i. caulibus, ueluti rosæ capita sustinēs. Ceratia uno folio, radice nodo sa & magna, in cibo cœliacis & dysentericis medet. Leontopodion, alij leuceoron, alij doripetron, alij thorybetrion uocant, cuius radix aluum sistit, purgatq; bilem, in aquã mulsam addito pondere denariorũ duum. Nascitur in campestri & gracili solo. Semen eius potũ, lymphatica somnia facere dicitur. Lagopus sistit aluum è uino pota, aut in febrì ex aqua. Eadẽ inguini adalligatur in tumore. Nascitur in segetibus. Multi super omnia laudant ad deploratos dysentericos quinquefoliũ, decoctis in lacte radicibus potis: & aristolochiam nictoriati pondere in cyathis uini tribus. Quæ ex supradictis calida sumẽtur, hæc candente ferro tẽperari aptius erit. E diuerso purgat aluum succus centaurij minoris, drachma in hemina aquæ cum exiguo salis & aceti, bilemq; detrahit. Maiore tormina discutiuntur. Vetonica aluũ soluit drachmis quatuor, in hydromelitis cyathis nouẽ. Itẽ euphorbium uel agaricũ, drachmis duabus cum sale modico potũ ex aqua, aut in mulso obolis tribus. Soluit & cyclaminos ex aqua pota, aut balanis subditis. Itẽ chamæcissi balanus. Hyssopi manipulus decoctus ad tertias cum sale, pituitas trahit illitus, uel contritus cum oxymelite & sale: pellitq; uentris animalia. Pituitã & bilem detrahit peucedani radix. Aluũ purgat anagallis ex aqua mulsa. Item epithymon qui est flos è thymo, satureiæ simili. Differentia, quod hic herbaceus est; alterius thymi albus: quidam hippopheon uocant: stomacho minus utilis, uomitiones minus mouet, sed tormina & inflationes discutit. Sumitur & ecligmate ad pectoris uitia cum melle, & aliquando iride. Aluum soluit, à quatuor drachmis ad sex, cũ mellis exiguo salisq; & aceti. Quidã aliter epithymũ tradunt, sine radice na sci tenui similitudine pallioli, rubens, siccari in umbra, bibi ex aqua acetabuli parte dimidia, detrahare pituitã bilemq;. Aluum leniter soluit & nymphaea in uino austero. Soluit & pycnocomon, eruca folijs crassioribus & rarioribus, radice rotunda, lutei coloris, terram olẽte, caule quadrangulo, modico, tenui, flore ocimi. Inuenitur in saxosis locis. Radix eius in aqua mulsa x. ij. pondere, & aluum, & bilem, & pituitam exinanit. Semen somnia turbulentosa facit, una drachma in uino potum. Et capnos strumam discutit. Detrahit bilem polypodion, quam nostri filiculam uocant: similis enim est filici. Radix in usu, pilosa, coloris intus herbacei, crassitudine digiti minimi, acetabulis cauerosa ceu polyporum citri, subdulcis, & in petris nascens, aut sub arboribus uetustis. Exprimitur succus aqua madefacta; & ipsa cõcisa inspergitur oleri, uel betæ, uel maluæ, uel salsamẽto, uel cum pulicula coquitur ad aluum uel in febrì leniter soluendam. Detrahit bilem & pituitã, stomachum offendit. Aridæ farina indita naribus polypum consumit. Floret, & semen non fert. Scammonium quoq; dissolutionem stomachi facit, bilem detrahit, aluum soluit, præterquã si adijciantur aloes drachmæ duæ obolis eius duobus. Est autem succus herbæ ab radice ramosa, pinguis folijs, triangulis, albis, radice crassa, madida, nauseosa. Nascit pingui & albo solo. Radix circa canis ortũ excauatur, ut in ipsa confluat succus: qui sole siccatus, digeritur in pastillos. Siccatur & ipsa uel cortex. Laudatur natione Colophoniu, Mygium, Prienens

Prienense: specie autem nitidum & quàm simillimum taurino glutini, fungosum tenuissimis fistulis, cito liquefcens, uirus redolens, gummosum, linguæ tactu lactescens, quàm leuissimū, cum diluitur albescens. Hoc euenit & adulterino, quod fit erui farina & tithymali marini succo, in Iudæa ferè, quod etiam strangulat characias, qui & masculus existimatur. Tithymalus enim linguâ excalfacit bulbi more, nec ante, nec postea utile. Dedere, & per se ex aqua mulsa & sale quaternis obolis. Sed utilissimè cum aloë, ita ut incipiente purgatione mullum bibatur. Fit & decoctum radicis in aceto ad crassitudinem mellis, quo lepræ illinuntur. Et caput ungitur in dolore cum oleo. Tithymalū nostri herbam lactariam uocant, alij lactucam caprinam. Narrantq; lacte eius inscripto corpore cum inauerit, si cinis inspergatur, apparere literas, & ita quidam adulteras alloqui maluerunt quàm codicillis. Genera eius multa. Primus cognominatur characias, qui & masculus existimatur, ramis digitali crassitudine, rubris, rugosis, quinq; aut sex, cubitali longitudine, à radice folijs pendulis, in cacuminib; coma iunci. Nasctur in asperis maritimis. Legitur semen autūno cum coma, siccatum sole tunditur & reponitur. Succus uero incipiente pomortū lanugine defractis ramulis excipitur farina erui, aut ficis, ut cum ijs arefeat. Quinas autem guttas singulis excipi satis est. Tradūtq; etiam toties purgari hydropicos sico sumpta, quot guttas lactis exceperit. Succus cum colligitur, ne attingat oculos cauendum est: Fit & folijs rursi priore minus efficac. Fit & decoctū è ramis. Est & semen in usu cum melle decoctum ad catapotia foliendæalui gratia. Semen & dentium cæra includitur, colluuntur & radicis decoctio è uino aut oleo. Illinunt & lichenas succo, bibuntq; eum ut purgent uomitiones, & aluo soluta, aliàs stomacho inutilem. Trahit pituitam sale adiecto in potu, bilem aphronitro. Si per aluum purgari libeat, in posca: si uomitione, in passo aut aqua mulsa. Media portio tribus obolis datur. Ficos à cibo sumpsisse melius est. Fauces urit leniter. Est enim tam feruentis naturæ, ut per se extra corpori impositum, pustulas ignium modo faciat, & pro caustico in usu sit. Alterum genus tithymali myrsinitem uocant, alij caryitum, folijs myrti acutis & pungentibus, sed mollioribus, & ipsum in asperis nascens. Colliguntur comæ eius hordeo turgescente, siccataq; in umbra diebus .ix. in sole inarescunt. Fructus nō pariter maturefcit, sed pars anno sequente, & nux uocatur. Inde cognomen Græci dedere. Demetitur cum messium maturitate, lauaturq; dein siccatur, & datur cum papaueris nigri duabus partibus, ita ut sit totum acetabuli modus: minus hic uomitionibus quàm superior, cæteri item. Aliqui sic & folium eius dedere, nucem uero ipsam in mulso aut passo, uel cum sesama. Trahit bilem & pituitam per aluū. Oris ulcera sanat. Ad nomas oris folium cum melle estur. Tertium genus tithymali, paralius uocatur siue tithymalis, folio rotūdo, caule palmū alto, ramis rubentibus, semine albo, quod colligitur incipiente uua, & siccātū teritur, sumiturq; acetabuli mensura ad purgationes. Quartū genus helioscopion appellāt, folijs portulacæ, ramulis stātib; à radice quatuor aut quinq; rubentibus, semipedali altitudine, succi plenis. Hoc circa oppida nascitur, semine albo, columbīs gratissimū, quod colligitur incipiente uua. Nomen accipit, quoniā capita cum sole circumagit. Trahit bilē per inferna in oxymelite dimidio acetabulo, cæteri usus qui characiz. Quintum cyparissian uocant propter foliorū similitudinem, caule gemino aut triplici nascētē in campestribus, cui eadē uis quæ helioscopio aut characiz. Sextū platyphylon uocant: alij corymbitem, alij amygdalitem à similitudine. Nec ullius latiora sunt folia. Pifces necat, aluum soluit, radice, uel folijs, uel succo in mulso aut aqua mulsa drachmis quatuor. Detrahit priuatim aquas. Septimum dendroides cognominant, alij cobion, alij leptophyllon, in petris nascens, comosissimū ex omnibus maxime cauliculis rubentibus, & semine copiosissimū, eiusdem effectus cuius characias. Apios, ischas, siue raphanofagia, iūcos duos, siue tres spargit in terra rubētes, folijs rutæ: radix cepæ, sed amplior: quare quidam raphanū syluestre uocant. Intus habet mammā candidā, extra cortices nigros. Nasctē in montosis asperis, aliquādo & in herbosis. Effoditur uere, tusaq; in fictili mergi

tur: deiectoq; quod supernatat, reliquus succus purgat utraq; parte, sesquibolo in aqua mulsa. Sic & hydropicis datur acetabuli mensura. Inspergitur & aridæ radices farina portioni, autq; superiorē partē eius uomitione biles extrahere, inferiorē per aluū. Tormina discutit quodcuncq; panaces & uettonica, præterq; à cruditate. Peucedani succus inflationes & ructus gignit: Acori radix daucumie, si lactuca modo sumatur. Ladanū Cyprium potum interaneorū uitij occutrit. Item gentianæ farina, ex aqua tepida fabæ magnitudinis: Plantago mane sumpta duabus linguis, & tertia papaueris in uini nō ueteris cyathis iii. datur & in somnū euntibus addito nitro uel polenta, si multo post cibū detur. Colo infunditur hemina succi, uel in febrī. Agaricū potum obolis tribus in uini ueteris cyatho uno, lienī medetur: & panacis omniū generum radix in mulso. Sed teuciria præcipue, pota¹⁶ arida & decocta quantū manus capiat, in aceti heminis tribus. Ad uulnus illinitur eadem cū aceto: aut si tolerari non possit, ex ficu uel aqua: Polemonia bibitur ex uino: Vettonica drachma in oxymelitis cyathis tribus. Aristolochia ut contra serpentes. Argemonia vii. diebus in cibo sumpta, lienem consumere dicitur: Agaricū in aceto mulso obolis duobus, Nymphææ heraclieæ radix è uino pota, & ipsa consumit. Cissanthemus, drachma bis die sumpta, in uini albi cyathis ii. per dies xl. lienem dicitur paulatim emitte per urinam. Prodest & hyssopum cum fico decoctū: Lonchitidis radix decocta priusquā semen emittat. Peucedani quoq; radix decocta, & lienī & renibus. Lien acori potu consumitur. Præcordijs & ilibus utilissimæ radices. Clymeni semen potū diebus xxx. pondere denarij in uino albo: Vettonicæ farina ex melle & aceto scillite pota: Radix lonchitidis in aqua, &²⁰ teuctium illinitur. Item scordium cum cera, agaricum cum farina foenigraci, uesticæ malis, cōtraq; calculos grauissimis cruciatibus, ut diximus, auxilio est: Polemonia ex uino pota: Item agaricum: Plantago radice uel folijs potis ex passlo: Et uettonica, ut in iocinere diximus: Item ramici, pota atq; illita. Eadē ad strangurias efficacissima. Ad calculos quidam uettonicā & uerbenacā & millefolium æquis portionibus ex aqua, pro singulari remedio bibere suadent. Strangurias discuti & dictamo certū est. Item quinquefolio decocto ad tertias in uino, hoc & enterocelcis dari atq; illini, utilissimū est. Xiphrij quoq; radix superior, urinā ciet infantibus. Enterocelcis datur ex aqua, & illinitur uesticæ uitij. Peucedani succus infantij ramici, & umbilicis eminentibus psyllion illinitur. Vrinā ciet anagallides, acoriq; radice decoctū, uel ipsa trita pota, & omnia uesticæ uitia sanat. Et calculos herba³⁰ & radix cotyledonis: Itemq; genitaliū inflammationē omnē, pari pondere caulis, & seminis, & myrrhæ. Ebulū teneris cum folijs tritū, ex uino potū, calculos pellit: impositū testes sanat. Erigeron quoq; cum farina thuris & uino dulci, testij inflammationes sanat. Symphyti radix illita enterocelas cohibet, genitaliū nomas hypocisthis alba. Artemisia quoq; datur contra calculos ex uino dulci, & ad stranguriam. Dolores uesticæ sedat ex uino nymphææ heraclieæ radix. Eadem uis crethmo, ab Hippocrate admodum laudata. Est autem inter eas quæ eduntur syluestrium herbarum. Hant certe apud Callimachum apponit rustica illa Hecale, speciesq; est batis hortensis. Caulis unūs palmum altus, Semen feruens, odoratum ceu libanotidis, rotundum, siccatum rumpitur: habet intus nucleum candidum, quem aliqui cachryn uocant. Folia pinguis; albicant ueluti oliuæ, crassiora,⁴⁰ & salso gustu: radices digiti crassitudine tres aut quatuor. Nascitur in maritimis petrosis. Estur crudum coctumue cum olere, odorati saporis & iucundi. Seruatur etiam in muria: præcipui usus ad stranguriam, folio, uel caule, uel radice ex uino. Colorem quoq; corporis gratiorem facit, uerum largior quoque inflationes. Aluum soluit decocto urinae, & à renibus dolorem trahit. Sic & altheæ sicca farina in uino pota, stranguriam tollit, efficacius addito dauco, Lienī quoque utilis. Aduersus serpentes bibitur. Iuuentis quoque in pituita, aut stranguria hordeo inspersa succurrit. Anthyllion est lenti simillima, quæ in uino pota, uesticas uitij liberat, sanguinem sistit. Altera est anthyllis, chamæpitios similis, flore purpureo, odore graui, radice intubi. Vel magis cepæa, simi-

lis portulacæ, nigriore radice, sed inutili, nascēs in littoribus harenosis, gustu amara. In uino cum asparagi radice uesciæ plurimū prodest. Eadē præstat hypericon, quam alij chamæpityn, alij corion appellāt, oleraceo frutice, tenui, cubitali, rubēte, folio rutæ, odore acris, semine in siliqua nigro, maturescēte cum hordeo: natura semini spissandi, aluum sistit. Urinā ciet. Ad calculos uesciæ cum uino bibitur. Est aliud hypericon, quod alij corion appellant, folio tamaricis, & sub ea nascit, sed pinguioribus folijs, & minoribus ac rubentibus, odoratum, palmo altius, leniter suaue, aculeatum. Vis semini excalfactoria, & ideo in stationē facit enterocelici, sed stomacho nō inutile, præcipuum ad stranguriā, si exulcerata non sit uescica. Medetur & pleuriticis ex uino potum. Vesicæ autem callitrichon trita si mul cum cumino, & data ex uino albo. Verbenaca quoq; folijs decocta ad tertias, uel radix eius ē multo calido calculos eijcit, Itemq; perpressa, quæ Aretij & in Illyrico nascitur, in aqua decocta ē tribus heminis ad unam, & pota, Trifolium ex uino sumptum, & chrysanthemum primum. Anthemum quoque calculos eijcit, paruis à radice folijs quinis, caulibus longis duobus, flore roseo, radices tritæ per se, ceu lauer crudum. Silaus nascitur glareosis & perenniibus riuis, cubitalis, apij similitudine. Coquitur ut olus acidum, magna utilitate uesciæ: quæ si scabiem sentiat, panacis radice sanatur, aliter inutili uescicis. Calculos pellit malum erraticum, radicis libra in uini congio decocta ad dimidias: inde heminae sumuntur per triduum. Reliquū ex uino cum fio, & urtica marina, & daucum, & plantaginis semen ex uino, Et herba fuluiana trita ex uino: & hæc nomen inuētoris habet, nota tractantibus, urinas ciet. Scordion testium tumores sedat. Hyoscyamum genitalibus medetur. Peucedani succus ex melle, & semen stranguriæ, Agaricum obolis tribus in uini ueteris cyatho uno, Trifolij radix drachmis duabus in uino, dauci una drachma uel seminis. Ischiadici & semine & folijs erythrodani tritis sanantur, panace pota: & infusata polemonia, aristolochiæ decocto folij, Agarico quidē & neruus qui platys appellatur, & humeror dolor sanatur, obolis tribus in uini ueteris cyatho uno pota. Quinquefolium ischiadici & bibitur & imponitur. Item scammonia decocta cū hordei farina, Semen hyperici utriusque bibitur ex uino. Sedis uitia & attritus, celerrime sanat plantago. Condylomata quinquefoliū. Sedem conuersam cyclamini radix ex aceto: Anagallis cerulea pro cidentia sedis retro agit: ē diuerso rubens proritat. Cotyledon condylomata, & hæmorrhoidas mire curat. Testium tumores acori radix decocta in uino, tritaq; & illita. Intertrigines negat fieri Caro, absinthium Ponticum secum habentibus.

De pulegio & argemone.

Cap. ix

Alij adiiciunt & pulegium: quod ieiunus qui legerit, si post se alliget, inguinis dolor res prohibet, aut sedat ceptos. Inguinaria (quam quidā argemonen uocāt) passim in uepribus nascens, ut proste inguinibus in manu tantū habenda est. Panos sanat panaces cum melle, plantago cū sale: quinquefoliū: perfolatæ radix, ut in strumis: item damasodium: uerbascū cum sua radice tusum, uino aspersum, folioq; inuolutū, & ita in cinere calfactum, ut imponatur calidum. Experti affirmare, plurimū referte si uirgo imponat nuda, ieiuna ieiuno, & manu supina tangens dicat, Negat Apollo pestē posse crescere, quā nuda uirgo restinguat: atq; ita retrorsa manu ter dicat, totiesq; despuat ambo. Medetur & radix mandragoræ ex aqua: radici scammonia decoctū cum melle: sideritis cum adipe ueteri: uel chryssipea cum fœcis pinguibus, & hæc ab inuentore habet nomen.

De nymphæa, & abstinentia & appetentia ueneris, & de satyrio erythrococco, & crategi, & sideriti.

Cap. x

Venerem in totum adimit, ut diximus, nymphæa heraclia, eadem semel pota, in XL dies. Insomnia quoque ueneris à ieiuno pota, & in cibo sumpta. Illita quoque radix genitalibus, inhiber non solum uenerem, sed effluentiam genituræ: ob id corpus alere uocemq; dicitur. Appetentiam ueneris facit radix ē xiphio superior, data potu in uino. Itē quæ crethmon agrion appellāt, & orminos agrios, cū polëta cōtritius. Sed inter pauca

mirabilis

mirabilis est orchis herba siue serapias, folijs porri, caule palmeo, flore purpureo, gemina radice, testiculis simili, ita ut maior, siue (ut aliqui dicunt) durior, ex aqua pota excitet libidinem: minor siue mollior, è lacte caprino inhibeat. Quidam folio scillæ esse dicunt leuiori ac minori, caule spinoso. Eiusq; radices sanant oris ulcera, thoracis pituitas, aluum sistunt è uino potæ. Concitatricem uim habet satyrion. Duo eius genera: una longioribus folijs quàm oleæ, caule quatuor digitorum flore pupureo, radice gemina ad formam hominis testium, alternis annis intumescente ac residente. Altera satyrion orchys cognominatæ, & scœmina esse creditur. Distinguitur internodijs & ramosiore frutice, radice fascinis utili. Nascitur ferè iuxta mare. Hæc tumores, & uitia partiũ earum erumpentia, cū polenta illita fedat, uel per se trita. Superioris radix in lacte ouis colonicæ data, neruos intendit: ea, ¹⁰ dem ex aqua remittit. Græci satyrion, folijs lilij rubri minoribus, & tribus non amplius è terra exeritibus tradunt, caule leui, cubitali, nudo, radice gemina, cuius inferior pars & maior mares gignat, superior ac minor scœminas: Et aliud genus satyrij (erythraicon appellant) semine uiticis maiore, leui: duræ radicis cortice rubro intus albū includi, sapore subdulce: ferè in montosis inueniri. Venerem, etiam si omnino manu teneatur radix, stimulari, adeo si bibatur in uino austero. Arietibus quoq; & hircis segnioribus in potu dari. Et à Sarmatis equis, ob assiduũ laborem pigrioribus in coitu, quod uitium profe damum uocant. Vim eius restinguit aqua mulsæ, aut lactuca sumpta. In totū quidem Græci, cum concitationem hanc uolunt significare, satyrion appellant, sic & crategin cognominantes & thelygonon, quatum semen testium simile est. Tithymali quoq; ramorum medullam ²⁰ habentes, ad Venerem prouiores fieri dicuntur. Prodigiola sunt quæ circa hoc tradidit Theophrastus, autor alioqui grauis, septuageno coitu durare libidinem contactu herbæ cuiusdam, cuius nomen speciemq; non posuit. Sideritis adalligata uarices minuit, & sine dolore præstat. Podagræ morbus rarior solebat esse, non modo patrum auorumq; memoria, uerum etiam nostra, peregrinus & ipse. Nam si Italiæ fuisset antiquitus, Latini nomen inuenisset. Insanabilis non est credendus: quippe quoniam & sponte desinit & in pluribus cura. Medentur panacis radices cum uua passa, succus hyoscyami cum farina uel semen: scordion ex aceto, iberis uti dictum est. Verbenaca cum axungia trita, cyclamini radix, cuius decoctum & pernionibus prodest. Podagras refrigerat radix è xiphio, semen è psyllio, cicuta cum lithargyrio aut axungia, aizoum in primo impetu podagræ ³⁰ rubentis, hoc est, calidæ. Vtrilibet uero cōuenit erigeron cum axungia, plantaginis folia trita addito sale modico, argemonia tusa ex melle. Medetur & uerbenaca illita, aut si pedes macerentur in eius decocto. Et lappago, similis anagallidi, nisi esset ramosior ac pluribus folijs aspera, rugosa, asperioris succi, grauis odoris: quæ talis est, mollugo uocatur: similis, sed asperioribus folijs, asperugo. Superioris succus expressus pondere x. denariorum in uini cyathis duobus quotidie sumitur. Præcipue uero liberat eo malo phycos thalassion: id est, fucus marinus, lactucæ similis, qui conchylijs substernitur: nō podagræ modo, sed omnibus articulorum morbis impositus, prius quàm exarefiat. Tria autem genera eius, Latum & alterum longius, quadamtenus rubens: tertiū crispis folijs, quo in Creta uestes tinguntur, omnia eiusdem usus. Nicander ea & aduersus serpentes in uino dedit. Salu ⁴⁰ tare est & semen eius herbæ, quam psyllion appellauimus, madefactum aqua, admixtis in heminam seminis, resinæ colophonæ cochlearibus duobus, thuris uno. Laudantur & mandragoræ folia cum polenta tusa.

Medicinæ generales de pedibus, talis, articulis, neruis, & remedia contra morbos qui totum corpus occupat, & de merthyda, & uigilijs, & paralyti, & de febribus frigidis, & febre iumentorū, & phreneticis, & chamæacta, & aizoo, & igne sacro. Ca. xi

Talis uero tumentibus, limus aquaticus cum oleo subactus, mire prodest. Articulis succus è centauro minore, Idem neruis utilissimus, Item centauris. Vettonica neruis discurrentibus per scapulas, humeris, spinæ, lumbis pota, ut in iocineris. Articulis quinquese

quinquefolium impositū. Mandragoræ folia cum polēta, uel radix recens tusa cum cucū
 mere syluestri, uel decocta in aqua. Cubitorū ac pedum rimis polypodij radix. Articulis
 succus hyofcyami cū axungia. Amomi succus cū decocto. Itē centūculus decocta, uel mu
 scus recens ex aqua obligatur donec inarescat. Itē lappæ boariæ radix ē uino pota. Cycl
 minos decocta in aqua perniunculos curat, omniāq; alia frigoris uitia. Perniunculos curat
 & cotyledon cū axungia, Folia ex batrachio, Epithymi succus. Clauos pedū extrahit la
 danū cum castoreo: uerbenaca ex uino. Nunc peractis malis quæ mēbratim sentiuntur,
 dicemus de his quæ totis corporibus grassantur. Remedia autem hæc cōmunia inuenio.
 Ante omnes potam dodecatheū, de qua diximus. Deinde panacis omnium generū radi
 ces, peculiariter longinquis morbis, & semen interaneorū uitrijs. Ad omnes uero corporis
 dolores succū ē scordio, Item uettonicæ, quæ pota colore plumbeum corporis priuatim
 emēdat, gratiorēq; reducit. Geranion aliqui myrrhin, alij menthryda appellāt. Similis
 est cicute, folijs minutioribus, & caule breuiori, rotundo, saporis & odoris iucundi. Nostri
 sic eam tradunt. Græci folijs candidioribus paulō q; malua, caulibus tenuibus, pilosis, ra
 mosam ex interuallis binum palmorū, & in his folijs, inter quæ in cacuminibus capitula
 sine grū. Alterū genus folijs anemones, diuisuris longioribus, radice mali modo rotūda,
 dulci, reficientibus se ab imbecillitate utilissima, & fere talis uera est. Bibitur contra phthi
 sin drachma in uini cyathis tribus bis die. Item contra inflationes, & cruda idem præstat.
 Succus radicis auribus medetur. Opisthotonicis semen drachmis quatuor cum pipere &
 myrrha potū. Phthisin sanat, & plantaginis succus si bibat, & ipsa decocta. In cibo cū sa
 le & oleo, à somno matutino refrigerat. Eadē datur his, quos atrophos uocāt, interpositis
 diebus. Vettonica phthisicis ecligmate cum melle fabæ magnitudine. Agaricū potum du
 obus obolis in passo, uel daucon cū centaureo maiore in uino. Phagedænis, quod nomen
 sine modo exedentium est, & aliās ulcerū, tithymali inedentur cum sesamis sumpti. Inter
 mala uniuersi corporis uigilię sunt pleriq;. Harū remedium mōstratur panaces, clymenos,
 aristolochia, & odore, & perūcto capite. Aizōū siue sedum, si inuolutū pāno nigro, igno
 ratis puluino subiiciatur: & œnothera siue onuris hilaritatē afferens in uino, amygdali
 ceo folio, flore rosaceo, fruticosa, longa radice, & cum siccata est uinū olente. Hæc in potu
 data feras quoq; mitigat. Cruditates quæ nausē faciūt, digerit uettonica. Eadē pota à cœ
 na concoctionē facit, in oxytelitis cyathis tribus drachmæ pōdere, & crapulam discutit.
 Item agaricū post cibos in aqua calida potū. Paralytin uettonica sanare dicitur. Itē iberis
 ut dictum est. Eadem & torpētibus membris prodest. Item argemonia, omnia quæ peri
 clitentur secari discutiendo. Comitiales sanant panacis, quam heracliam diximus, radices
 potæ cum coagulo uituli marini, ita ut sint panacis tres partes: plantago pota: uettonica
 in oxytelite drachma, uel agaricum obolis tribus: folia quinquefolij ex aqua. Sanat &
 archeostis, sed cum aminæo pota. Sanat & baccaris radix arida in puluerem contrita,
 cyathis tribus cum coriandro in aqua calida. Et cētunculus trita in aceto, aut melle, aut in
 aqua calida: uerbenaca ex uino pota, hyssopi bacæ ternæ contritæ, & in aqua potæ die
 bus sedecim: peucedanū cum coagulo uituli marini æquis portionibus potum quinq; fo
 lij cōtrita folia ex uino pota diebus x x x. uettonicæ farina pondere xiiij. cum aceti scil
 licet cyatho, mellis attici uncia: scammonium obolis duobus cum castorei drachmis
 quatuor. Febres frigidas leuiores facit agaricum, potum in calida aqua: tertianas sideri
 tis cum oleo. Item iadanum, quod in segetibus nascitur, contusum, Plantago ex aqua
 mulsā, duabus horis ante accessionem pota binis drachmis: uel succus radicis madesa
 cæ uel tuscæ: uel ipsa radix trita in aqua ferro calefacta. Quidam ternas radices in tribus
 cyathis aquæ dedere. Iidem in quartanis quaternas fecerunt. Buglossō inarescente, si
 quis medullam ē caule eximat, dicatq; ad quem liberandum febre id faciat, & alliget ei se
 ptem folia ante accessionem, aiunt à febre liberari. Itemq; uettonicæ drachmam, in aquæ
 mulsæ cyathis tribus, uel agaricum, maxime in his febribus, quæ cum horrore ueniunt.

Quid

Quinquefolij folia quidam terna tertianis dedere, quaterna quartanis, plura cæteris, alij omnibus obolis tribus cum pipere ex aqua mulsæ. Verbenaca quidem & iumentorum febribus in uino medetur: sed in tertianis à tertio geniculo incisa, quartanis à quarto. Bibitur & semen hyperici utriusq; in quartanis, & horribus uettonicæ farina, quæ omnes horrores coercescit. Itē panaces, adeo excafactoria natura, ut per niuem ituris bibere id, ac perungi eo præcipiant. Et aristolochia perfrictionibus resistit. Phreneticos somnus sanat, qui contingit peucedano ex aceto capiti infuso, anagallidum succo. E diuerso lethargicos excitari labor est, hoc præstante (ut perhibent) ex aceto naribus tactis peucedani succo. Contra insanias uettonica bibitur. Carbunculos rumpit panaces. Sanat uettonicæ farina ex aqua, aut brasicæ cū thure, frequenti potu calidæ: uel è carbone in conspectu extincto 10 fauilla, digito sublata & illita, uel plantago tusa. Tithymalus characites hydropicos sanat. Panaces, plantago in cibo, cum prius panē siccum ederint sine potu: uettonica drachmis duabus in duobus cyathis uini aut mulsi: uel agaricum, uel semen lonchitidis, duabus lingulis ex aqua potū: psylliū ex uino: anagallidum succus: cotyledonis radix è mulsos: ebuli recentis radix, excussa tantum, nec colluta, quantum duo digiti comprehendant, ex uini ueteris calidi hemina: trifolij radix drachmis duabus in uino: tithymalum, platyphyllon cognomine, semen hyperici, quod coris appellatur: ac tē, quam quidā esse ebulum putāt, radice contrita in uini cyathis tribus, si febris absit, uel semine ex uino nigro: Item uerbenaca, fasciculo manus plenæ decocta in aqua ad dimidias. Præcipue tamen chamaæctæ succus aptissimus creditur. Eruptiones pituitæ emendant, plantago, cyclamini radix cum 20 melle: ebuli folia contrita, & è uetere uino imposita etiam boam sanant, id est, rubetēs paulas. Pruriginem succus strychni illitus. Igni sacro medetur aizoum: folia trita cicutæ: mandragoræ radix. Siccatur in aere ut cucumis, primoq; super mustū suspenditur, mox in fumo, dein tundit in uino aut aceto. Prodest & uino myrteo fouere: mentæ sextās, uini sulphuris uncia, ex aceto simul trita: fuligo ex aceto. Ignis sacri plura sunt genera, inter quæ medium hominem ambiens, qui zoster appellatur, & enecat si cinxerit. Medetur plantago cum creta cimpolia, & peristereos per se: radix persolata. Alijs quæ serpūt, cotyledonis radix cum mulso: aizoum: succus linozostis ex aceto.

Ad luxata membra, & contra morbum regiū, & contra furunculos, & fistulas, & inflationes, & ambustionem, & contra alios morbos, ad neruos, ad 30 sanguinem.

Cap. xii

Radix polypodij illita, luxatis medetur. Doloremq; & tumores tollit semen psylli, folia plantaginis tusa, sale modico addito: uerbasci semen ex uino decoctum & contritū: cicuta cum axungia. Folia ephemeris tuberibus atq; tumoribus illinūtur, quæ etiam dum discuti possunt. Morbum regium in oculis præcipue mirari est, tenuitatē illam densitatemq; tunicularū felle subeunte. Hippocrates à septimo die in febre, mortiferū signū esse docuit. Nos scimus uixisse aliquos etiam ab hac desperatione. Fit uero & citra febres, impugnaturq; centaurio maiore (ut diximus) poto, uettonica, agarici obolis tribus ex uini ueteris cyatho: Item uerbenacæ folio, obolis tribus ex uini calidi hemina quatriddio. Sed celerrime quinquefolij succus medetur tribus cyathis potus cum sale & melle. Cyclami 40 ni radix drachmis tribus bibitur in loco calido, & à perfrictionibus tuto, sudores enim felleos mouet: Folia tusilaginis ex aqua: Semen linozostis utriusq; inspersum potioni, uel cum absinthio, aut cicere decoctū: hyssopi baccae cū aqua potæ: Lichen herba si cum sumitur cætero olere abstineatur. Polytrix in uino data, struthion in mulso. Palsim & in quacūq; parte ac maximo incommodo nascuntur, qui furunculi uocantur, mortiferum aliquando malum cōfectis corporibus. Remedio sunt pycnocomi folia trita cū polenta, si nondum caput fecerint. Discutiunt & folia ephedri illita. Fistulæ quoque in omni parte ferpunt, medicorum uitio male sectis corporibus. Auxilio est centaurium minus collyrijs cum melle decocto additis: plantaginis succus infusus: quinquefoliū cum sale & melle: 50 danum

danū cum castoreo: cotyledon cum medulla ceruina calefacta, imposita: uerbasci radicis medulla collyrii tenuitate in fistulam additur: uel aristolochiæ radix, uel succus thymali. Collectiones inflammationesq; sanant argemoniæ folia illita. Duritias & collectiones omnes uerbenaca, uel quinquefolium, decoctum in aceto: uerbasci folia uel radix: hyssopum è uino impositum: acori radix, decocto eius herbæ fouētibus: aizoum. Item quæ cōtusa sint, duritiasq; & sinus corporis. Tela omnia infixā corpori extrahunt folia tusilaginīs, daucum, semen leontopodij tritum in aqua cum polenta. Suppurationibus imponentur pycnocomi folia trita cum polenta, uel semen: Item orchis. Vitia quæ sint in ossibus, satyrii radice imposita, efficacissime sanari dicuntur. Nomē & collectiones omnes, fūto maris priusquam inatescat, & alceæ radix collectiones discutit. Ambusta sanatur plantagine, arcio ita ut cicatrix fallat. Folia eius in aqua decocta & contrita illinuntur: Radices cyclamini cum aizoo: Herba ipsa hyperici, quod corion appellauimus. Neriis & articulis conuenit plantago trita cum sale. Argemonia tusa ex melle. Peucedani succo perunguntur spastici, tetanici. Neriurum duritiæ ægyptopis succo. Doloribus erigeron ex aceto illinitur Epithymo spasticis & opisthotonicis perungi, semine hyperici, quod coris uocatur, idemq; bibere prodest. Phrynion dicitur etiam abscessos sanare neruos, si cōfestim imponatur trita uel mansa. Spasticis, tremulis, opisthotonicis alceæ radix bibitur ex aqua mulsā. Sic & rigores exalfacit. Sanguinis profluuiū sistit herbæ pæoniæ semen rubrum. Eadem & in radice uis. Cyclaminos uero, si ore sanguis reijciatur, siue è naribus, siue aluo fluat, siue fecundatū utero: Item lysimachia pota uel illita, uel naribus indita: Item plantaginis semen: Quinquefolium potum & illitum. Cicutæ semen in nares, si inde fluat, tritum ex aqua inditum: Aizoum, Astragali radix: sistit & ischæmon, & achillea.

De herba equiseti, nymphaea, peucedano, siderite, alijsq; pluribus ad sanguinē sistendum utilibus, & stephanomeli, & crithale, & contra uermes.

Cap. XIII

Equisetum hippuris à Grecis dicta, & pratis uituperata nobis: est autem pilus terræ, equinæ setæ similis: lienem cursorum extinguit decocta sistili nouo ad tertias, quantum uas capiat, & per triduum heminis pota. Vinctis esculentis ante diem unum interdicitur. Græcorum uaria circa hanc opinio. Alij pini folijs similem, nigricantem, eodem nomine appellant, uim eius admirabilem tradentes, quod etiam sanguinis profluvia uel tacto ea tantū homine sistat. Alij hippurin, alij ephedron, alij anabasin uocant. Traduntq; iuxta arbores nasci, & scandentem eas dependere comis iunceis multis nigris, ut est equorum cauda, geniculatis ramulis folia habere pauca, tenuia, exigua. Semen rotundum, simile coriandro, radice lignosa, nasci in arbutis maxime. Vis eius spissare corpora. Succus sanguinē è naribus fluentem inclusus sistit: Item aluum. Medetur dysentericis in uino dulci potus cyathis tribus. Vrinam ciet: Tusim, orthopnceam sanat: Item rupta, & quæ serpunt. Intestinis & uesicæ folia bibuntur. Enterocelen cohibet. Faciunt & aliam hippurin, breuioribus & mollioribus comis candidioribusq;, perquam utilem ischiadicis, & uulneribus ex aceto impositam, propter sanguinem sistendum. Et nymphaea trita plagis imponitur. Peucedanum cum semine cupressi bibitur, si sanguis per os redditus est, fluxitq; ab infernis. Sideritis tantam uim habet, ut quatuor recentis gladiatoriis uulneri illigata, sanguinem claudat: quod facit & ferulæ cinis, uel carbo: Fungus uero etiam efficacius, qui secundum radicem eius nascitur. Per nares autem fluenti, & cicutæ semen tritum ex aqua inditūq;, efficax habetur: Item stephanomelis ex aqua. Vetonice farina è lacte caprino pota, sistit ex hubere fluentem: plantagoq; contusa. Eiusdem succus uomentibus sanguinem datur. Ad erraticum autem radix perfolatæ cum axungia uetere illita probatur: Ruptis conuulsisq; ex alto deiectis centaurium maius, gentianæ radix trita uel decocta, uel succus uettonicæ, & hoc amplius à uocis aut lateris contentionibus: panaces, scordion, aristolochia, pota: agaricū, Item contusis & uersis potum duobus obolis in mulsi

S cyathis

cyathis tribus, aut si febris sit, in aqua mulla: uerbascum cuius flos similis auro est, ac oītra dix, aizoum omne, sed è maiori succus efficacissime: Item symphyti uel radici decoctum: daucū crudum. Erisithales est flore luteo, folijs acanthi: bibitur è uino: Item chamærops: Et in forbitiōe irio, uel plantago omnibus modis. Item phthiriasi, qua Sylla dictator con sumptus est: nascunturq; in sanguine ipso hominis animalia exefura corpus. Resistitur uuætaminæ succo, aut ueratri, cum oleo perunctis corporibus. Taminia quidem in aceto decocta, etiam uestes eo tadio liberat.

Ad ulcera & plagas, & ad uerrucastollendas, & de polycnemo.

Cap. XIII

Vlcera multorum sunt generum, ac multis modis curantur. Panacis omniū generum radix, ex uino calido illinitur manantibus. Siccat priuatim quam chironiā diximus: 19. Cum melle trita tubera aperit: ulceribusq; quæ serpunt, deploratis auxilio est cū aris flore, uino temperata, omnibus modis, uel flore, uel semine, uel radice. Eadem cum polenta uetustis uulneribus prodest. Heraction quoq; siderion, apollinaris, psylliū, tragacantha, scordotis cum melle purgat. Farina eius carnes ex crescentes per se insparfa cōsumit. Polymonia ulcera, quæ cacoethe uocat, sanat: Centaurium maius insparsum uel illitum: Item minoris coma decocta uel trita, uetera quoq; ulcera purgat & persanat. Folliculi clymeni recentibus plagis imponuntur. Illinitur autem gentiana ulceribus quæ serpunt, radice trita, uel decocta in aqua ad mellis crassitudinem, uel succo: uulneribus, ex ea factū lycium. Lysimachia recentibus plagis medetur. Plantago omnium generum ulceribus, peculiariter sceminarum, senum, & infantium. Igne mollita melior, & cum ceroto crassa ulcerū la- 20. bra purgat, nomas sistit: tritam suis folijs integere oportet: Suppurationes, collectiones, sinus ulcerū chelidonia quoq; siccantur, uulnera adeo ut etiam pro spodio utantur. Eadem iam desperatis cum axungia imponitur. Dictamum pota sagittas pellit, & alia tela exta hit illita. Bibitur ex aquæ cyatho foliorum obolo. Proxime pseudodictamū. Utraq; etiā suppurationes discutit. Aristolochia quoq; putria ulcera exest: sordida expurgat cū melle, uermesq; extrahit: item clauos in ulceribus natos: & infixa corpori omnia, præcipue sagittas, & ossa fracta, cum resina. Caua uero ulcera explet per se. Et cum iride, recentia uulnera ex aceto. Vetera ulcera uerbenaca, quinquefoliū cū sale & melle. Radices persolata, uulneribus ferro illatis recentibus imponuntur: folia ueteribus. Cum axungia utrunq; & suo folio operitur. Damafonium ut in struma: Folia uerbasci ex aceto aut uino. Peristere: 30. os ad omnia genera, uel callosorum putrescentium, quæ ulcerum facit. Manantia nymphae heracliae radix sanat. Item cyclamini radix uel per se, uel ex aceto, uel cū melle. Eadem & contra steatomata efficax, sicut ad ulcera manantia hyssopū: Item peucedanum, cui ad recentia uulnera uis tanta est, ut saniem ossibus extrahat. Præstant hoc & anagallides, cohibentq; quas uocat nomas, & rheumatismos. Vtiles & recētibus plagis, sed præcipue senum corpori. Cum ceroto apostemata & ulcera tetra, folia mandragoræ recentia, radix uulnera cum melle aut oleo: cicuta cum siligine mixta mero: Aizoū herpetas quoque & nomas, ac putrescentia: sicut erigeron uermifera: Recentia autem uulnera astragali radix, & uetera quoque ulcera purgat hypocisthis utraq;. Leontopodij semen tritū in aqua, & cum polenta illitum, spicula sagittarum extrahit: Item pycnocomi semen. Tithy- 40. malus characias succo gangrenas, phagedænas, putria, uel decocto ramorum cum polenta & oleo: orchis radices, hoc amplius & cacoethe ex aceto cū melle siccæ & recentes: per se œnothera efferentia sese ulcera sanat. Scythica uulnera curant. Ad carcinomata, at gemonia ex melle efficacissima est. Uulneribus præsanatis asphodeli radix decocta, ut diximus, trita cum polenta & illita, quibuscunque uero apollinaris. Astragali radix in puluerem trita, humidis ulceribus prodest: Item callitrix decocta in aqua. Priuatim uero ijs quæ calceamento facta sint uerbenaca, necnon & lysimachia contrita, ac nymphaea arida infriata. Polytrix inueteratis iisdem utilior. Polycnemon cunilæ bubulæ similis est, semine pulegij, surculosa, multis geniculis, corymbo odorato, acri & dulci odore, quæ ferro

ferro factis uulneribus cōmanducata imponitur, quinto die soluitur. Symphyton ad cicatricē celerrime perducit. Item sideritis. Hæc imponitur ex melle. Verbasci semine ac folijs ex uino decoctis ac tritis, omnia corpori infixā extrahuntur. Item mandragoræ folijs cum polenta: Cyclamini radicibus cum melle. Triflaginis folia in oleo cōtrita, ijs maxime adhibentur ulceribus, quæ serpunt: Et alga in melle trita. Veronica ad carcinomata, & melanias ueteres addito sale. Verrucas tollit argemonia ex aceto, uel batrachij radix, quæ & ungues scabros aufert. Linozotidis utriusq; folia uel succus illitus. Tithymali omnes, genera uerrucarum omnium: item omnia pterygia, uarosq; tollunt. Cicatrices cū eleganteria ad colorem reducit ladanum.

- 10 De pluribus experimētis ad mulierū menses & uuluarum morbos, & partus efficiendos & continendos, & cutis in facie uitia, & capillum tingendum & tollendum, & quadrupedum scabiem.

Cap. xv

Artemisiā & eleliphacum alligatas qui habeat uiator, negatur lassitudinem sentire. Muliebribus morbis medet maxime in uniuersum pæoniæ herbæ semen nigrū ex aqua mulla. Eadē & in radice uis menses ciet, Panacis semen cum absinthio menses & sudores. Scordotis potu & illitu. Veronica drachma in uini cyathis tribus bibitur cōtra omnia uuluarum uitia aut quæ à partu fiūt. Menses nimios sistit achillea imposita, & decoctum eius insidentibus. Māmis imponitur hyoscyami semen ex uino: locis radix ē cata plasmate. Et māmis etiā chelidonia. Secundas morantes, uel partus emortuos, radices panacis appositæ extrahunt. Ipsum panaces in uino potum uuluas purgat, appositumq; cum melle. Polemonia pota ex uino, secundas pellit: nidore purgat uuluas. Centaurij minoris succus potu, forisq; menses ciet. Item maioris radix, in uuluarum doloribus iisdem modis prodest. Dersa uero & apposita, extrahit partus emortuos. Plantago imponitur in lana in dolore uuluarum: in strangulatu bibitur. Sed præcipua dictamo uis est. Menses ciet, partus emortuos uel transuersos eijcit: Bibitur ex aqua foliorū obolo, adeo ad hæc efficax, ut ne in cubiculo quidem prægnantium inferatur. Nec potu tantum, sed & illitu & suffitu ualet. Proxime pseudodictamum. Sed menses ciet cum mero decoctū pondere denarij. Plurimis tamen modis aristolochia prodest, nam & menses & secundas ciet: & emortuos partus extrahit, myrrha & pipere additis, pota uel subdita. Vuluas quoq; procidentis inhibet foru uel suffitu, uel subiectu, maxime tenuis. Strangulatum ab his, mensumq; difficultatem agaricum tribus obolis in uini ueteris cyatho potum, emendat: Peristereos apposita in adipe suillo recenti: Antirrhinon cum rosaceo & melle. Item apposita nymphaeæ thessalæ radix, dolori medetur. In uino pota nigro profluvia inhibet. E diuerso ciet cyclamini radix pota & apposita. Et uesticæ insidentium decocto medetur. Secundas pota cissanthemos pellit, uulua sanatur. Et xiphij radix superior menses ciet, drachma ex aceto pota. Peucedanum strangulatus uuluarum nidore ustum recreat. Menses aliosq; præcipue psyllium, drachma in cyathis tribus aquæ mullæ ciet, semen mandragoræ potum uulua purgat. Menses ciet succus appositus, & emortuos partus. Nimia rursus profluvia sistit semen cum uino & sulphure. Alui profluvia sistit & contrahit batrachion potu uel cibo, ardens aliās (ut diximus) cruda. Sed cocta commendatur sale & oleo, & cumino. Daucum & menses & secundas potu facillime pellit. Ladanum suffitu corrigit uuluas: dolori earum exulceratisq; imponitur. Emortua scammonium pellit, potum uel appositum. Menses ciet hypericū utrunq; appositum. Ante alia uero (ut Hippocrati uidentur) crethmos ē uino semine uel radice: cortice trahit & secundas, succurrit & strangulationibus ex aqua pota: Item radix ē geranio, peculiariter secundis inflammationibusq; uuluarum conueniens. Purgat hippuris pota & apposita uuluas. Polygonus pota menses ciet & althææ radix. Folia plantaginis pellunt, item agaricū ex aqua mulla. Artemisia uuluarum medetur trita, ex oleo irino aut fico, aut cum myrrha apposita. Eiusdem radix pota in tantum purgat, ut partus enecatos extrahat. Menses & secundas ciet ramorū decoctū in

S 2 denti

dentibus: Item folia pota drachma. Ad eadem omnia profunt uel imposita uentri imo cum farina hordeacea. Acoron quoque utile est interioribus sceminarum morbis, & coniza utraq; & crethmos. Et anthyllides duae uuluis utilissimae, torminibusque, & secundari morae, in uino potae. Callitrix fotu locis medetur, albugines in capite tollit, capillos inficit oleo trita. Geranion in uino albo potum, hypocisthis in rubro, profluuium sistunt. Hyssopum suffocationes laxat. Radix uerbenacae pota ex aqua, ad omnia in partu aut ex partu mala, praestantissima est. Peucedano quidam miscent in uino nigro semen cupressi contritum. Nam semen psyllii deferuefactum in aqua, cum intepuit, epiphoras omnes uteri lenit. Symphyton tritum in uino nigro euocat menses. Partus accelerat scordotis pota, drachma succi in aqua mulla cyathis quatuor, dictami folia praecclare dant ex aqua. Constat, unius oboli pondere, uel si mortui sint in utero infantes, protinus reddi sine uexatione puerperae. Similiter prodest pseudo dictamum, sed tardius: cyclaminos adalligata: cissanthemos pota: Vetonicae farina ex aqua mulla. Arsenogonon & thelygonon herbae sunt, habentes uuas floribus oleae similes, pallidiores tamen, semen album papaueris modo. Thelygoni potu sceminam concipi narrant. Arsenogonon ab ea semine oleae, nec alio distat. Huius potu mares generari perhibentur, si credimus. Alij utraq; ocimo similem tradunt. Arsenogoni autem semen geminum esse testibus simile. Mammaram uitijs aizoum, quod digigitellum appellauimus, unice medetur. Erigeron ex passo mammas uberiores facit: Sonchum in farre coctum. Quae uero mastos uocatur, indita, pilos mammarum ex partu nascentium aufert, & tineas in facie, aliaque cutis uitia emendat. Gentiana, nymphea heraclia illi-
ta, cyclamini radix, maculas omnes. Cacaliae grana mixta cere liquida, extendunt cutem in facie, erugantque: Vitia omnia acori radix emendat. Capillum lysimachia flauum facit: denigrat hypericon, quod & cortion uocatur: Item ophrys herba denticulato oleri similis, folijs duobus. Nigritiam dat & polemonia, in oleo decocta. Psilothrum nos quidem in muliebribus medicamentis tractamus, uerum iam & uiris est in usu. Efficacissimum autem habetur archezostis. Item tithymali succo, uel in sole cum oleo illito crebro, uel euulsis pilis. Quae drupedum scabiem sanat hyssopum ex oleo, suum anginas peculiariter sideritis. Verum & reliqua genera herbarum reddamus.

C. PLINII SECVNDI NATURALIS
HISTORIAE LIBER XXVII

30

PROOEMIUM.

Reliqua herbarum genera.

Ca. I

Rescit profecto apud me certe, tractatu ipso admiratio antiquitatis: quantoque maior copia herbarum dicenda restat, tanto magis ad rare priscorum in inueniendo curam, in tradendo benignitatem subit. Nec dubie superata hoc modo posset uideri etiam rerum naturae ipsius munificentia, si humani operis esset inuentio. Nunc uero deorum fuisse eam apparet, aut certe diuinam etiam cum homi-
mo inueniret eandemque omnium parentem & generis: hae & ostendisse, nullo uitae miraculo maiore, si uerum fateri uolumus. Scythicam herbam a Maotidis paludibus, & euphorbiam ex monte Atlante, ultraque Herculis columnas, & ipso rerum naturae defectu, parte alia britannica ex oceani insulis extra terrarum positis: itemque aethiopide ab exusto sideribus axe, alias praeterea aliunde uero citiusque humanae salutis in toto orbe portari, immensa Romanae pacis maiestate, non homines modo diuersis inter se terris gentibusque, uerum etiam montes, & excedentia in nubes iuga, partisque eorum & herbas quoque inuicem ostentante. Aeternum quae deorum sit munus istud. Adeo Romanos, uelut alteram lucem, dedisse rebus humanis uidentur.

De aconi

De aconito, & panthera, quæ extinguitur aconito.

Cap. II

Sed antiquorum curam diligentiamque quis possit satis uenerari, cum constet omnium uenenorum occisimum esse aconitum: & tactis quoque genitalibus feminini sexus animalium, eodem die inferre mortem? Hoc fuit uenenum, quo interemptas dormientes à Calurnio Bestia uxores M. Cæcilius accusator obiecit. Hinc illa atrox peroratio eius, in digito eas mortuas. Fabulæ narrare est spumæ Cerberi canis, extrahere ab inferis Herculei: ideoque apud Heracleam Ponticam, ubi monstratur eius ad inferos aditus, gigni. Hoc quoque tamen in usus humanæ salutis uertere, scorpionum ictibus aduersari experiendo datum in uino calido. Ea est natura ut hominem occidat, nisi inuenerit quod in homine perimat. Cum eo solo colluctatur, uelut pari intus inuenio. Sola hæc pugna est, cum uenenum in uisceribus reperit: Mirumque, exitalia per se ambo cum sint, duo uenena in homine commoriuntur, ut homo supersit. Imò uero etiam ferarum remedia antiqui prodiderunt, demonstrando quomodo uenenata quoque ipsa sanarentur. Torpescunt scorpiones aconiti tactu, stupentque pallentes, & uinci se consentunt. Auxiliatur eis elleborum album, et ætrefoliente: ceditque aconitum duobus malis, suo & omnium. Quod si quis illa forte ab homine excogitari potuisse credit, ingratis deorum munera intelligit. Tangunt comes aconito, necantque gustatu earum pantheras, nisi hoc fieret, repleturas illos sitis. Ob id quidam pardaliches appellauere. At illas statim liberari morte, excrementorum hominis gustu, demonstratum. Quod certe casu repertum quis dubitet? & quoties fiat etiam nunc ut nouum nasci, quoniam feris ratio & usus inter se tradi non possit.

Quod omnium creaturarum conditor sit deus.

Cap. III

Hic ergo casus, hic est ille, qui plurima in uita inuenit deus. Hoc habet nomen per quod intelligitur eadem & parens rerum omnium & magistra natura, utraque coniectura pari, siue ista quotidie feras inuenire, siue semper scire iudicemus. Pudendumque rursus, omnia animalia quæ sint salutaria ipsis nosse, præter hominem. Sed maiores, oculorum quoque medicamentis aconitum misceri, saluberrime promulgauere, aperta professione, malum quidem nullum esse sine aliquo bono. Fas ergo nobis erit, qui nulla diximus uenena, monstrare quale sit aconitum, uel deprehendendi gratia. Folia habet cyclamini aut cucumeris, non plura quatuor, ab radice leniter hirsuta. Radicem modicam cammaro siue milium marino. Quare quidam cammaron appellauere, alij thelyphonon, ex qua diximus causa. Radix incuruatur paulum scorpionum modo, quare & scorpion aliqui appellauere. Nec defuere qui myocstonon appellare mallent, quoniam procul & è longinquo odore mures necat. Nascitur in nudis cauitibus, quas aconas nominant. Et ideo aconitum aliqui dixere, nullo iuxta, ne puluere quidem, nutriente. Hanc aliqui rationem nominis attulere. Alij, quoniam uis eadem in morte esset, quæ cotibus ad ferri aciem detereret, statimque admota uelocitas sentiretur.

De æthiopide, & agerato, & aloe, & alcea, & alypo, & alina, & androsace, & androsamo, & ambrosia, & anoni, & anagyro, & anonymo.

Cap. IIII

Aethiopis folia habet pholomo similia, magna & multa, & hirsuta ab radice. Caulis quadrangulum, scabrum, similem arcio, multis concauum alis, semen eruo simile, candidum, geminum, radices numerosas, longas, plenas, molles, glutinosas gustu. Siccat nigrescunt, duranturque ut cornua uideri possint. Præter Æthiopiam nascuntur, & in Ida monte Troadis, & in Messenia. Colliguntur autumnis, siccantur in sole aliquot diebus, ne situm sentiant. Medentur uuluis, potæ in uino albo, ischiadicis, pleureticis, faucibus scabris, decoctæ potu dantur. Sed quæ ex Æthiopia uenit eximia est, atque ilico prodest. Ageraton ferulacea est, duorum palmorum altitudine, origano similes, flore bullis aureis. Huius uisæ nidor urinam ciet, uuluumque purgat, tanto magis insidentibus. Causa nominis non hæc, sed quoniam diutissime non marcescit. Aloe scillæ similitudinem habet, maior, &

S 3 pinguio

pinguioribus folijs ex obliquo striata. Caulis eius tener est, rubēs medius, non dissimilis
 antherico: radice una, ceu palo in terram demissa, graui odore, gustu amara. Laudatissima
 ex India affertur, sed nascitur & in Asia: nō tamen ea utūtur, nisi ad uulnera recētibus fo-
 lijs, mirifice enim cōglutinat, uel succo. Ob id in turbinibus cadorum eam serunt, ut aizo-
 um maius. Quidam & caulem ante maturitatem seminis incidunt succi gratia, aliqui & fo-
 lia. Inuenitur & per se lachryma adhærens. Ergo pauimentandū ubi sata sit, censent, ut la-
 chryma nō absorbeat. Fuere, qui traderent in Iudæa super Hierosolymā metallicā eius
 naturam, sed nulla magis improba est, neq; alia nigrior est, aut humidior. Erit ergo opti-
 ma pinguis ac nitida, rufi coloris, friabilis, ac iocineris modo coacta, facile liquefens. Im-
 probanda nigra & dura, harenosa quoque quæ & gustu intelligitur. Gummi adulteratur
 & acacia. Natura eius spissare, densare, & leuiter calfacere. Vfus in multis, sed principalis
 aluum soluere, cum penē sola medicamentorum quæ id præstant, cōfirmet etiam stoma-
 chum, adeo nō infestet ulla ui contraria. Bibitur drachma. Ad stomachi uero dissolutio-
 nem, in duobus cyathis aquæ tepidæ uel frigidæ, cochlearis mensura, bis ter ue in die ex in-
 teruallis, ut res exigit. Purgationis etiam causa plurimum tribus drachmis. Efficacior, si po-
 ta ea sumatur cibus. Capillum fluentem continet cum uino austero, capite in sole contra
 capillum peruncto. Dolorē capitis sedat temporibus & fronti imposita ex aceto & rosa-
 ceo, dilutiorq; infusa. Oculorum uitia omnia sanari ea cōuenit, priuatim priutignes &
 scabiem genarum: Item insignita ac liuida, illita cum melle, maxime Pontico. Tonsillas,
 gingiuas, & omnia oris ulcera. Sanguinis excreationes, si modicæ sint, drachmæ pondere
 ex aqua: si minus, ex aceto pota. Vulnere quoque sanguinem, & undecunque fluen-
 tem sistit per se, uel ex aceto. Aliās etiam est uulneribus utilissima, ad cicatricem perdu-
 cens. Eadem inspergitur exulceratis genitalibus uirorū, condylomatis, rimisq; sedis aliās
 ex uino, aliās ex passo, aliās sicca per se, ut exigit mitigāda curatio, aut coerenda. Hemor-
 rhoidum quoq; abundantiam leniter sistit. Dysenteriae infunditur. Et si difficiliter conco-
 quantur cibi, bibitur à cœna modico interuallō. Et in regio morbo tribus obolis ex aqua.
 Deuorātur pilulæ cum mellis decocto; aut resina terebinthina, ad purgāda interiora. Di-
 gitorum pterygia tollit. Oculorum medicamētis lauatur; ut quod sit harenosissimū sub-
 fidat. Aut torretur in testa, pennaq; subinde uersatur, ut possit æqualiter torreri. Alcea
 folia habet similia uerbenacæ; quæ & peristereon cognominatur, caules tres aut quatuor,
 foliorum plenos, florem rosæ, radices albas, cum plurimū sex, cubitales, obliquas. Nasci-
 tur in pingui solo, nec siccō. Vfus radices ex uino uel ex aqua dysentericis, aluo citæ, & ru-
 ptis, conuulsis. Alypon cauliculus est molli capite, non dissimilis betæ, acre gustatu ac-
 lentum, mordensq; uehementer & accendens. Aluum soluit in aqua mulsā, addito sale
 modico. Minima potio duarum drachmarum, media quatuor, maxima sex, ea purgatio
 ne quibus datur è gallinaceo iure. Alsine, quam quidam myosoton appellant, nascitur in
 lucis, unde & alsine dicta est. Incipit à media hyeme, arescit æstate media: cum proreperit,
 musculorum aures imitatur folijs. Sed aliam docebimus esse quæ iustius myosotis uoce-
 tur. Hæc eadem erat quæ helxine, nisi minor minusq; hirsuta esset. Nascitur in hortis, &
 maxime in parietibus. Cum teritur, odorem cucumeris reddit. Vfus eius ad collectiones
 inflammationesq; & in eadem omnia quæ helxine, sed infirmius. Epiphoris peculiariter
 imponitur: Item uerendis ulceribusq; cum farina hordeacea. Succus auribus eius infun-
 ditur. Androfaces herba est alba, amara, sine folijs, folliculos in cirris habens, & in his
 semen: Nascitur in maritimis Syriæ maxime. Datur hydropicis drachmis duabus tusa
 aut decocta in aqua, uel aceto, uel uino. Vehemēt enim urinas ciet. Datur & podagricis
 illiniturq;. Idem effectus est & semini. Androsæmon, siue (ut alij appellauere) ascyron,
 nō ab simile est hyperico, de qua diximus, cauliculis maioribus, densioribusq; & magis ru-
 bētibus. Folia alba rutæ figura. Semen papaueris nigri. Comæ trita sanguineo succo ma-
 nant. Odor ei resinofus. Gignitur in uineis. Ferè medio autumno effoditur, suspediturq;.

Vfus

Vfus ad purgandam aluum tusa cum semine, pota^q matutino, uel à cena duabus drachmis, in aqua malsa, uel uino, uel aqua pura, totius potionis sextario. Trahit bilem: prodest ischiadicis maxime. Sed postera die, capparidis radicē resinā permixtam deuorare oportet drachmā pondere, iterumq; quatrīdū interuallo eadem facere. A purgatione autem ipsa robustiores uinum bibere, infirmiores aquam. Imponitur & podagris & ambustis, & uulneribus, cohibens sanguinem. Ambrosia uagī nominis est, & circa alias herbas fluctuati: fruticem unum habet densum, ramosum, tenuem, triū ferē palmorū, ter, tertia parte radice breuiorem, folijs rutā. Circa imum caulem in ramulis semen est uis dependentibus, odore uinoso: qua de causa botrys à quibusdam uocatur, ab alijs artemisia.

Coronantur illa Cappadoces. Vfus eius ad ea quae discuti opus sit. Anonin quidam anonida malunt uocare, ramosam, similem scenogræco, nisi fruticosior hirsutiorq; esset, odore iucundo, post uer spinosa. Estur etiam muria condita. Recens uero margines ulcerum erodit. Radix decoquitur in posca dolori dentium. Eadem cum melle pota, calculos pellit. Comitialibus datur in oxymelite, decocta ad dimidias. Anagyros quam aliqui acopon uocant, fruticosa est, grauis odore, flore oleris: semen in corniculis non breuib; gignit, simile renibus, quod durefcit per menses. Folia collectionibus imponuntur, difficultatē parientibus adalligantur, ita ut à partu statim auferatur. Quod si emortuus hæreat, & secundæ mensesq; morentur, drachmā pondere bibuntur in passo folia. Sic & suspensio dantur: & in uino uetere ad phalangiorum morsus. Radix discutiendis concoquenda discip; adhibetur. Semen commandacatum uomitiones facit. Anonymos non inueniendū nomen inuenit. Affertur & Scythia, celebrata Hiesio, non parua autoritatis medico, item Aristogiton, in uulneribus præclara, ex aqua tusa & imposita: pota uero, māmīs præcordijsq; percussis: Item sanguinem excreantibus. Putauerunt & bibendam uulneratis. Fabulosā arbitror quæ adiunguntur: recente ea si uratur, ferrum aut æs ferruminari.

De aparine, & arctio, & aspleno, & asclepiade, & aslere uel bubonio, & ascyro uel ascyroide, & aphace, & de alcibio, & alectorolopho.

Cap. v

Aparinen aliqui omphacocarpon, alij philanthron uocant, ramosam, hirsutam, aquinis senisue in orbē circa ramos folijs per interualla: Semen rotundum, durum, concuum, subdulce. Nascitur in frumentario agro, aut hortis pratisue, asperitate etiam uestium tenaci. Efficax contra serpentes, semine potō ex uino drachma: & contra phalangia. Sanguinis abundantiam ex uulneribus reprimunt folia imposita, succus auribus infunditur. Arction aliqui arcturum uocant: similis est uerbasco folijs, nisi quod hirsutiora sunt, caule longo, molli, semine cumini. Nascitur in petrosis, radice tenera, alba, dulciq;. Decoquitur in uino ad dentium dolorem, ita ut contineatur ore decoctum. Bibitur propter ischiada & stranguriam ē uino, ambustis imponitur & pernionibus. Pouentur eadem cum radice semine trito in uino. Asplenium sunt qui hemionion uocant, folijs trientalibus multis, radice limosa, cauernosa, sicut filicis candida, hirsuta: nec caulem, nec florem, nec semen habet. Nascitur in petris, parietibus opacis, humidis, laudatissima in Creta. Huius foliorū iure in aceto decocto, per dies xl. potō lienem absumi aiūt: Et illinuntur.

Ascyron eadem sedante singultus. Nō danda fceminis, quoniā sterilitatē facit. Asclepias folia ederae habet, ramos longos, radices numerosas, tenuēs, odoratas, floris uirus graue, semen securidacæ. Nascit in montibus. Radices torminibus medentur, & contra serpētium ictus, nō solū potu, sed etiā illitu. Aster ab aliquibus bubonion appellatur, quoniā inguinum præsentaneū remediū est. Cauliculus folijs oblongis duobus aut tribus, in cacuminē capitula stellæ modo radiata. Bibitur aduersus serpentes. Sed ad inguinū medicinā, si uista manu decerpi iubent, & iuxta cinctus alligari. Prodest & coxendicis dolori adalligata. Ascyron & ascyroides, similia sunt inter se & hyperico: maiores habet ramos quod ascyroides uocatur, ferulaceos, omnino rubentes, capitulis paruis, luteis. Semen in caliculis pusillum, nigrum, resinofum. Comæ trita uelut cruentant. Qua de causā quidam hanē

S 4 androsæ

androsæmon uocauere. Vfus feminis ad ischiadicos, poti duabus drachmis in hydromelitis sextario. Aluum soluit, bilem detrahit. Illinitur & ambustis. Aphace tenuia admodum folia habet, pusillo altior lenticula est. Siliquas maiores fert, in quibus terna aut quater terna semina sunt nigriora, & madidiora & minora lenticula. Nasceitur in aruis. Natura ei ad spissandum efficacior quam lentireliquo usu eisdem effectus habet. Stomachi aluique fluxiones sistit semen decoctum. Alcibion qualis esset herba, apud autores non repperi. Sed radicē eius & folia trita, ad serpentis morsus imponi & bibi iubet. Folia quantum manus capiat trita cum uini meri cyathis tribus, aut radicem drachmarū trium potuere cum uini eadem mensura. Alektorolophos, quæ apud nos crista dicitur, folia habet similia gallinacei cristæ, plura, caulem tenuem, semen nigrū in siliquis. Vtilis tussienti-¹⁰ bus cocta cum faba fressa, melle addito, & caligini oculorum. Solidum semen conijcitur in oculum, nec turbat, sed in se caliginem contrahit. Mutat colorem, sed ex nigro albicare incipit, & intumescit, ac per se exit.

D alo.

Cap. vi

Alum nos uocamus, Græci symphyton petræū, simile cunilæ bubulæ, folijs paruis, ramis tribus aut quatuor à radice, cacuminibus thymi, furculosum, odoratū, gustu dulce, saluam ciens, radice longa rutila. Nasceitur in petris, ideo petræum cognominatum: utilissimum lateribus, lienibus, renibus, torminibus pectoris, pulmonibus, sanguinem reijcentibus, faucibus asperis. Bibitur radix trita, & in uino decocta, & aliquando superlinitur. Quin & comanducata sitim sedat, præcipueque pulmonem refrigerat. Luxatis quoque²⁰ imponitur & conuulsis, lienī, interaneis. Aluum sistit cocta in cinere: detractisque folliculis trita cum piperis nouem granis, & ex aqua pota. Vulneribus sanandis tanta præstantia est, ut carnes quoque cum coquuntur, conglutinet addita: unde & Græci nomen imponere. Olsibus quoque fractis medetur.

De alga, & actea, & de ampelo agria, & absinthio.

Cap. vii

Alga ruffa & scorpionū ictibus. Actea graui foliorum odore, caulibus asperis geniculatis, semine nigro ut edera, baccis mollibus, nascitur in opacis & asperis, aquisque. Datur acetabulo pleno interioribus sceminarum morbis. Ampelos agria uocatur herba, folijs duris cineracei coloris, qualem in satis diximus, uiticulis longis, callosis, rubentibus, qualiter flos quem Iouis flammam appellauimus in uiolis, fert semen punice³⁰ mali simile acinis. Radix eius decocta in aquæ cyathis ternis, additis uini Coi cyathis duobus, aluum soluit leniter: ideoque hydropicis datur. Vuluæ uitia & cutis in facie mulierum emendat. Ischiadicos quoque uti hac herba prodest, tusa cum folijs, & illita cum succo suo.

Absinthij genera sunt plura: Santonicum appellatur à Galliæ ciuitate: Ponticum à Ponto, ubi pecora pinguescunt illo, & ob id sine felle reperiuntur, neque aliud præstantius, multoque Italico amarius, sed medulla Pontici dulcis. De usu eius conuenit, herbæ facillimæ, atque inter paucas utilissimæ, præterea sacris populi Romani celebratæ peculiariter. Siquidem Latinarum ferijs quadrigæ certant in Capitolio, uictoribus absinthium bibit: credo sanitatem præmio dari honorifice arbitratīs maioribus. Stomachum corroborat, & ob hoc sapor eius in uina transfertur, ut diximus. Bibitur & decoctum aqua,⁴⁰ postea nocte & die refrigeratum sub diuo, decoctis sex drachmis foliorum cum ramis suis in cœlestis aquæ sextarijs tribus: Oportet & salem addi. Vetustissime in usu est. Bibitur & madefacti dilutum: Ita enim appellatur hoc genus. Diluti ratio, ut (quisquis fuerit modus aquæ) tegatur per triduum. Tritum raro in usu est, sicut & succus expressi. Exprimitur autem cum primum semen turgescit, madefactum aqua triduo, recens, aut siccum septem diebus. Deinde coctum in æneo uase ad tertias x. heminis in aquæ sextarijs xlv. iterumque percolatum herba lente coquitur ad crassitudinem mellis, qualiter ex minore centaurio quaritur succus. Sed hic absinthij, inutilis stomacho capitique est, cum sit ille decoctus saluberrimus. Nanque astringit stomachum, bilemque detrahit, urinam

hit,urinam ciet,aluū emollit,& in dolore sanatuētris animalia pellit,malaciam stoma-
chi& inflationes discutit cum sili et nardo gallico,aceto exiguo addito.Fastidia absterget,
concoctiones adiuuat.Cruditates detrahit cum ruta,& pipere & sale. Antiqui purgatio-
nis causa dabant,cum marine aquae ueteris sextario, feminis sex drachmis,cum tribus sa-
lis,& mellis cyatho.Efficacius purgat duplicato sale.Diligenter autem teri debet,propter
difficultatem.Quidā & in polenta dedere supradictū pondus,addito pulegio,alii con-
tra paraly sin,alii pueris folia in fico,sic ut amaritudinem fallerēt.Thoracem purgat cum
iride sumptum. In regio morbo crudum bibitur cum opio, aut adianto.Aduersus infla-
tiones calidū paulatim sorbetur ex aqua: Iocineris causa cum gallico nardo: Lienis cum
10 aceto,aut pulte,aut fico sumitur.Aduersatur fungus ex aceto:Item uisco: Cicuta ex uino
& muris aranei morfibis,draconi marino,scorpionibus. Oculorum claritati multum con-
fert.Epiphoris cum passo imponitur:sugillatis cum melle. Aures decoctum eius uaporis
suffitu sanat:aut si manat sanies,cum melle tritū.Vrinam ac menses ciet tres quatuorue
ramuli, cum gallici nardi radice una, cyathis aquae vi. Menses priuatim cum melle sum-
ptum,& in uellere appositum.Anginis subuenit cum melle et nitro. Epinyctidas ex aqua
sanat:Vulnera recentia,priusquā aqua tangantur impositū:Præterea capitis ulcera.Pecu-
liariter ilibus imponitur,cum cypria cera,aut cum fico.Sanat & pruritus.Nō est dandum
in febris.Nauseas maris arceat in nauigationibus potum: Inguinum tumorem in uentrali
habitu.Somnos allicit ofactum, aut in scio sub capite positum. Vestibus insertum ti-
neas arceat.Culices ex oleo perunctis abigit,& fumo si uratur.Atramentum libarium ex
20 diluto eius temperatum,literas à musculis tuetur: Capillum denigrat absinthij cinis, un-
guento rosaceoq; permixtus. Est & absinthium marinū,quod quidā scriphium uocant,
probatissimum in Tapostri Aegypti:Huius raram liliaci præferre soleant habent:angu-
stius priore,minusq; amarum,stomacho inimicum,aluū mollit, pellitq; animalia inte-
rancorum.Bibitur cum oleo & sale,aut in farina trithestris sorbitione dilutum. Coquitur
quantum manus capiat, in aquae sextario ad dimidias.

De ballote,& botrye fruticosa,& brabylla,& bryo & bupleuro,&
catanance, & calla,& circea,& cirso,& cratogono,& thelygono,&
crocodilio,et cynosorchis,& chrysolachano,& cucubalo,& cōsetua:

Cap.

VIII

10 **B**Allotem alio nomine melamprasion Græci uocant, herbam fruticosam, angulosis
caulibus nigris,hirsutis,folijs uestiētibz maioribus quā marrubij, & nigrioribus,
grauē olentibus. Vis eius efficax aduersus canis morsus,ex sale folijs tritis imposita:Item
ad condylomata,coctis cinere,in folio oleris. Purgat & sordida ulcera cum melle. Bo-
trys fruticosa herba est,luteis ramulis.Semen circa totam nascitur, folia cichorio similia.
Inuenitur in torrentium ripis. Medetur orthopnoicis:Hoc Cappadoces ambrosiam
uocant,alii artemisiam.Brabylla spissandi uim habet cotonei mali modo, nec amplius
de ea tradunt autores. Bryon marina herba sine dubitatione est, lactucae folijs similis,
rugosa ueluti contracta, sine caule,ab ima radice exeuntibus folijs. Nascitur in scopulis
40 maxime,testisq; terra comprehensis.Præcipua siccandi ei spissandiq; uis, & collectiones
omnes inflammationesq; cohibendi,præcipue podagræ, & quicquid refrigerare opus sit.
Bupleuri semen ad ictus serpentium dari reperio,foueriq; plagas decocta ea herba,ad-
iectis folijs mori aut origani. Catanancen thessalam herbam qualis sit, à nobis describi
superuacū est,cum sit usus eius ad amatoria tantū.Illud nō ab re est dixisse ad detegen-
das magicas uanitates,electā ad hunc usum coniectura,quoniā arefcens cōtraheret se ad
speciem unguū milui exanimati.Eadē ex causa & cemos silebitur à nobis.Callā duorum
generū est.Vna similis aro.Nascitur in arationibus. Colligitur anteq; inarescat, ususq;
eodē habet quos arū.Bibitur quoq; radix huius ad exinaniendas aluos, mensesq; mu-
lierum:Item caules cum folijs in leguminibus decocti,sanant tenasimon. Alterum genus
eius qui/

cuius quidam anchusam uocant, alij rhinodisiam. Folia lactucæ longiora, plumosa, radice rubra, quæ ignes sacros cum flore polentæ sanat imposita: iocineris autem uitia, in uino albo pota. Circæa strychno satiuo similis est, flore nigro, pusillo, paruo semine ut milij, nascente in quibusdam corniculis, radice semipedali, triplici fermè aut quadruplici, alba, odorata, gustus calidi. Nascitur in apricis saxis. Diluitur in uino, bibiturq; ad dolorem uulvæ & uitia. Macerari oportet in sextarijs tribus quadrantē radicis tussæ noctem & diem. Trahit eadem potio & secundas, semine lac minuitur, in uino aut mulsa aqua potio. Cirsion cauliculus est tener duum cubitorum, triangulo similis, folijs spinosis circumdatus. Spinæ molles sunt. Folia bouis linguæ similia, minora, subcandida, & in cacumine capitula purpurea, quæ soluuntur in lanugines. Hanc herbam radicemue eius adalligatā, dolores uariarum sanare tradunt. Cratægonon spicæ tritici simile est, multis calamis ex una radice emicantibus, multorumq; geniculorum. Nascitur in opacis, semine milij, uehementer aspero gustu: Quod si bibant ex uino ante cenā, tribus obolis in cyathis aquæ totidem, mulier ac uir, ante conceptum diebus xl. uirilis sexus partum futurum aiunt. Est & alia cratægonos, quæ thelygonos uocatur. Differentia intelligitur lenitate gustus. Sunt qui florem cratægoni bibentes mulieres, intra xl. diem concipere tradant. Eadem sanant ulcera uetera nigra cum melle: Explant sinus ulcerum, & atrophæa carnosiora faciunt, purulenta expurgant, panos discutiunt, podagras collectionesq; omnes leniunt, peculiariter mammarum. Theophrastus arboris genus intelligi uoluit cratægonon siue cratægona, quam Itali aquifolium uocant. Crocodilion chamaeleontis herbæ nigra figuram habet, radice longa, æqualiter crassa, odoris asperi. Nascitur in sabuletis. Pota sanguinē per nares pellit copiosum crassumq; atq; ita lienem consumere dicitur. Cynorchin aliqui orchin uocant, folijs olæ, mollibus, ternis, per semipedem longitudinis in terra stratis, radice bulbosa, oblonga, duplici ordine, superiore quæ durior est, & inferiore quæ mollior. Eduntur ut bulbi cocti, in uineis ferè inuenti. Ex his radicibus si maiorem edant uiri, maiores generari dicunt: si minorem feminae, alterum sexum. In Thessalia molliorem in lacte caprino uiri bibunt ad stimulos coitus, duriorum uero ad inhibendos. Aduersatur alter alteri. Chrysolachanum in pineto, lactucæ simile nascitur. Sanat neruos incisos, si cōfestim imponatur. Et albi genus chrysolachani traditur, flore aureo, folijs oletis. Coctū est ut olus molle. Herba hac adalligata morbum regiū habentibus, ita ut spectari ab his possit, sanari id malum traditur. De chrysolachano nec satis dici scio, nec plura reperi. Namq; & hoc uitio laborauere proximi utiq; herbarij nostri, quod ipsi notas uelut uulgares strictim & nominibus tantum indicauere: tanquam coagulo terræ aluū sisti, stranguriam dissolui, si bibatur ex uino aut aqua. Cucubali folia trita cum aceto, serpentum ictibus & scorpionum mederi. Quidam hanc alio nomine strumum appellant, alij græce strychnon: Acinos habet nigros. Ex his cyathus succi cum mulsi duobus, medetur lumbis: Item capitis doloribus cum rosaceo infusus. Ipsa strumis illita. Peculiaris est alpinis maxime fluminibus conferua, appellata à conferruminando, spongia aquatum dulcium uerius quàm muscus aut herba, uillosa densitatis atque fistulosa. Curatum ea scio, omnibus ferè ossibus confractis, prolapsum ex arbore alta putatorem circumdata uiuenti corpori, aquam suam inspergentibus quoties inaresceret, raroq; nec nisi deficientem herbam mutationis causa resoluentibus, conualuisse uix credibili celeritate.

De cocco gnidio, & dipsaco, & dryopteris, & dryophono, & elatine, & empetro siue calcifraga, & epicacti siue elleborine, & epimedio, & enneaphyllo, & filice, & de femore bubulo, & galeopside siue galeobdolo, & glauce siue eugalacto.

Cap. ix

Cocco gnidio color coci, magnitudo grano piperis maior, uis ardens. Itaque in pane deuoratur, ne adurat cum gulam transit. Huic uis præsentanea contra cicutam. Sistit aluum. Dipsacos folia habet lactucæ, bullasq; spinosas in dorsi medio, caulem

caulem duorum cubitorum, huiusdem spinis horridum, genicula eius binis folijs amplectentibus, concavo alarum sinu, in quo subsistit ros salus. In cacumine capitula sunt echinata spinis. Nascitur in aquosis. Sanat rimas sedis. Itē fistulas decocta in uino radice, usq; dum sit crassitudo cere, ut possit in fistula collyrium mitti. Item uerrucas omnium generū. Qui dam & alarum quas supra diximus succum illinunt his. Dryopteris filici similis, in arboribus nascitur, tenui foliorum subdulcium incisura, radice hirsuta. Vis ei caustica est. Ideo psilothrū est radix tusa. Illinitur enim usq; dum sudores euocet. Iterumq; & tertio, ita ne sudor abluatur. Dryophonon similis herba est, cauliculis tenuibus, cubitalibus, circumdatis utrinq; folijs, pollicari amplitudine, qualia oxymyrthes, sed candidioribus mollioribusque, flore candido sambuci. Edunt cauliculos decoctos. Semine uero eius pro pipere utuntur. Elatine folia habet helxinæ, pusilla, pilosa, rotunda, semipedalibus ramulis quinis lenis, ad radicem statim foliosis. Nascitur in segetibus. Acerba gustu, & ideo oculorum fluxionibus efficax, folijs cū polenta tritis & impositis subdito linteolo. Eadē cum linifemine cocta, sorbitionis usu dysenteria liberat. Empetron, quam nostri calcisfragam uocant, nascitur in montibus maritimis, ferē in saxo: quo propius mari fuit minus salsa est, potaq; bilem trahit ac pituitas: quo longius magisq; terrena, amarior sentitur. Trahit aquam. Sumitur autem in iure aliquo, aut in hydromelite. Vetustate uires perdit. Recens urinas ciet. Decoctum in aqua uel tritum calculos frangit. Qui fidem promisso huic quæruunt, affirmant lapillos qui subferuefiant unā rumpi. Epicactis, ab alijs elleborine uocatur, parua herba, exiguis folijs, iocineris uitijs utilissima, & contra uenena potior. Epimenidion caulis est nō magnus, edere folijs denis atq; duodenis, nunquam florens, radice tenui, nigra, subgravi odore. Nascitur in humidis, & huic spissandi refrigerandiq; natura, scēminis cauenda. Folia in uino trita uirginū mammas cohibent. Enneaphyllon, longa folia nouena habet, causticæ naturæ. Imponitur lana circumdata, ne urat latus, cōtinuo enim pustulas excitat, lumborum doloribus & coxendicium utilissimum. Filicis duo genera nec florem habent, nec semen. Pterin Græci uocant, alijs blechnon, cuius ex una radice cōplures exeunt filices, bina etiā cubita excedentes longitudine, non graues odore. Hanc matrem existimant. Alterum genus thelypterin Græci uocant, alijs nymphaea pterin. Est autē singularis atq; non fruticosa, breuior, molliorq; & densior, folijs ad radicem canaliculata. Vtriusq; radice sues pinguescunt. Folia utriusq; lateribus pinnata, unde nomen Græci imponere. Radices utriq; longē in obliquū, nigrae, præcipue cum inaruerē. Siccari autē eas sole oportet. Nascuntur ubiq; sed maxime frigido solo. Effodi debēt uergilijs occidētib;.

Vitis radiceis in trimatu tantum, neq; ante neq; postea. Pellunt interaneorū animalia. Ex his tæniis cū melle. Cætera ex uino dulci triduo pota. Vtraq; stomacho inuutilissima. Alium soluit, primo bilem trahens, mox aquā. Melius tēnias cū scāmōnij pari pondere. Radix eius duum obolorū pōdere ex aqua, post unius diei abstinentiā bibitur, melle præguato cōtra rheumatismos. Neutra danda scēminis, quoniā grauidis abortum, cæteris sterilitatem facit. Farina earum ulceribus tetrīs inspergitur. Iumentorū quoq; ceruicibus. Folia cicimem necant, serpentē non recipiunt. Ideo substerni utile est in locis suspectis: Vt etiam fugant nidore. Fecere medicī huius quoq; herbæ discrimē. Optima Macedonica est, secunda Cassiopica. Femur bubulum appellatur herba, neruis & ipsa utilis, recens in aceto ac sale trita. Galeopsis, aut, ut alijs, galeobdolon uel galion, caulem & folia habet utricæ leuiora, & quæ grauē odorem trita reddāt: flore purpureo. Nascitur circa sepes ac semitas ubiq;. Folia caulesq; durities & carcinomata sanant ex aceto trita & imposita: Item strumas. Panos & parotidas discutiunt. Ex usu est & decocto succo fouere. Putrescentia quoq; & gangrenas sanat cū sale. Glaux antiquitus eugalaeton uocabatur cytiso & lentiscalæ folijs similis: auersa candidiora. Rami in terrā serpunt quini senī ue, admodū tenues ab radice. Flosculi purpurei exeunt. Inuenitur iuxta mare. Coquitur in sorbitione similaginīs, ad excitādum ubertatē lactis, eamq; qui hauserint, balineis uti conuenit.

De glaucio, & glycyfide, & gnaphalio siue chamæzelo, & galedrago, & holco, & hyosiri, & holosteio, & hypophæsto. Cap. x

Glaucion in Syria & Parthia nascitur, humilis herba, densis folijs, ferè papaueris, minoribus tamen fordidioribusq̃, odoris tetri, gustus amari cū astrictione. Granum habet crocei coloris. Hoc in olla fistili luto circumlitū, in clibanis calefactū, deinde exempto succum exprimunt eiusdem nominis. Vfus est & succi & foliorum, si terantur, aduersus epiphoras, quæ uniuersæ uno impetu cadunt. Hinc temperatur collyrium, quod medici diaglaucion uocant. Lactis quoq̃ ubertas intermissa restituitur. Sumitur eius rei causa ex aqua. Glycyfide, quam aliqui pæoniam, aut pentorobon uocāt, caulē habet duūm palmorum, comitantibus duobus aut tribus, subrutilum, cute lauri, folia qualia isatis, pinguiora, rotundioraq̃, & minora. Semen in siliquis aliud grano rubente, aliud nigro. Duo autē genera sunt. Fœmina existimatur, cuius radicibus ceu balani longiores, circiter octo aut sex adherent. Mas plures habet, quoniam non una radice nixus est, palmi altitudine, candidaq̃. Ea gustu astringit. Fœminæ folia myrrhā redolent, & densiora sunt. Nascuntur in syluis. Tradunt noctu effodiendas, quoniam pico martio impetū in oculos faciente, interdiu periculosum sit. Radix uero cum effodiat, periculum esse ne sedes procidat. Magna id uanitate ad ostentationem rei fictū arbitror. Vfus in his diuersus. Rubra enim grana rubentis menses sistunt xv. ferè pota in uino nigro. Nigra grana uuluis medentur, ex passo aut uino totidem pota. Radix omnes uentris dolores sedat in uino, aluumq̃ purgat: Sanat opisthotonū, morbum regium, renes, uescicam: Matricem autē & stomachum decocta in uino: aluumq̃ sistit: Estur etiā contra malum mentis, sed in medēdo quatuor drachmæ satis sunt. Grana nigra auxiliantur & suppressionibus nocturnis, in uino pota quo dictum est numero. Stomacho uero & tussionibus, & esse ea & illiniere prodest. Suppurationes quoq̃ discutit: recētes nigro semine, ueteres rubro. Vtrūq̃ auxiliatur à serpente percussis: Et pueris cōtra calculos, incipiente stranguria. Gnaphalion alij chamæzelon uocant, cuius folijs albis mollibusq̃ pro tomento utūt: Sanè & similia sunt. Datur in uino austero ad dysenteriam, Ventris solutiones, mensesq̃ mulierum sistit. Infunditur autem tenasmo. Illinitur & putrescentibus ulcerum. Galedragon uocat Xenocrates leucacātho similem, palustrem & spinosam, caule ferulaceo, alto, cui summo capite inhaeret simile ouo. In hoc crescente atate uermiculos nasci tradunt, quos pyxide conditos ad alligari cum pane brachio ad eam partem qua dens doleat, mireq̃ ilico dolorem tolli. Valere non diutius anno, & ita si terram non attigerit. Holcus in saxis nascitur siccis. Aristas habet in cacumine tenues, culmo quale ordeum restibile. Hæc circa caput alligata, uel circa lacertum, educit è corpore aristas. Quidam ob id aristidam uocant. Hyosiris intusbo similis, sed minor, & tactu asperior: uulneribus contusa præclare medetur. Holosteon sine duritia est herba, ex aduerso appellata à Græcis, sicut fel dulce, tenuis usq̃ in capilamenti speciem, longitudine quatuor digitorum ceu gramen, folijs angustis, astringens gustu. Nascit̃ in collibus terrenis. Vfus eius ad cōuulsa, rupta in uino pota. Vulnere quoque cōglutinat. Nam & carnes cogūtur, addita. Hypophæston nascitur in spinis, ex quibus fiunt ænææ fulloniæ, sine cauliculo, sine flore, capitulis tantū inanibus, & folijs paruis, multis, herbacei coloris, radiculas habens albas, molles. Succus earum exprimitur æstate, ad soluendam aluum, tribus obolis, maxime in comitialibus morbis, & tremulis hydropicis. Contra uertigines, orthopnœas, paralyseis incipientes.

De hypoglossa, & hypicoo, idæa, isopyro, lathyri, leontopetalos, lycopside, lithospermo, lapide uulgaris, de limeo, leuce, & leucographi.

Cap. xi

Hypoglossa folia habet figura syluestris myrti, cōcaua, spinosa, & in his ceu linguas folio paruo exeunte de folijs. Capitis dolorē corona ex his imposita minuit. Hypicoon in segetibus nascitur, folijs rutæ. Natura eius eadem quæ papaueris succo. Idæa herbæ

herbæ folia sunt quæ oxymyrsines: adhærent his uelut pampini, in quibus flos. Aluum mentesq; & omnem abundantiam sanguinis sistit. Spissandi cohibendiq; naturam habet.

Isopyron aliqui phaselion uocant, quoniam folium quod est aniso simile, in pampinos torquetur. Capitula sunt in summo caule tenuia, plena seminis melanthij. Contra tussim & cætera pectoris uitia, ex melle aut aqua mulsa: item iocineri utilissima. Lathyrus folia habet multa, lactucæ similia, tenuiora, germina multa, in quibus semen tuniculis continetur ut capparis: quæ cum inaruerit, exiuntur grana piperis magnitudine, candida, dulcia, facilia purgati. Hæc uicena in aqua pura aut mulsa pota, hydropicos sanant. Trahunt & bilem. Qui uehementius purgari uolunt, cum folliculis ipsis sumunt ea: nam stomachum lædunt. Itaq; inuentum est, ut cum pisce aut iure gallinacei fumerentur. Leontopetalon alij rhapeon uocant, folio brassicæ, caule semipedalis: alæ multæ, semen in cacumine in gli quis ciceris modo: radix rapo similis, grandis, nigra. Nascitur in aruis. Radix aduersatur omnium serpentium generibus ex uino pota, nec alia res celerius proficit. Datur & ischia dicis. Lycopsis longioribus q̃ lactuca est folijs, crassioribusq;. Caule longo, hirsuto, adnatis multis cubitalibus, flore paruo, purpureo. Nascitur in campestribus. Illinitur cum farina hordeacea igni sacro. Sudorem in febris mouet, succo aquæ calidæ admixto. Inter omnes herbas, lithospermo nihil est mirabilius. Aliqui ægonychon uocant, alij diospyron, alij heraceos. Herba quincialis ferè, folijs duplo maioribus q̃ rutæ, ramulis furculosis, crassitudine iunci, gerit iuxta folia singulas ueluti barbulas, & earum in cacuminibus
 20 lapillos candore & rotunditate margaritarum, magnitudine ciceris, duritia uero lapidea. Ipsi quæ pediculis adhæreant, cauernulas habent, & intus semen. Nascitur & in Italia, sed laudatissimum in Creta. Nec quicquid inter herbas maiore quidem miraculo aspexit. Tantis est decor, uelut aurificum arte alternis inter folia candicantibus margaritis, tam exquisita difficultas lapidis ex herba nascitur. Iacere atq; humi serpere autores tradunt. Ego uisam non hærentem uidi. His lapillis drachmæ pondere potis uino albo calculos frangi, pelliculis constat, & stranguriam discuti. Neque in alia herbarum fides est uisus statim, ad quam medicinam nata sit. Est autem eius species, ut etiam sine autore uisu statim nosci possit.

Lapis uulgaris iuxta flumina fert muscum siccum, canum. Hic fricatur altero lapide addita hominis salua, illo lapide tangit impetigo. Qui tangit dicit, *φύγει τὰ κνέφια*
 30 *λύκει ἀγροῦ ὕμμι διώκει*. Limeum herba appellatur à Gallis, quæ sagittas in uenatu tingunt medicamento, quod uenenum ceruarium uocant. Ex hac in tres modios saluati additur, quantum in una sagitta addi solet, ita ossa demittitur boum faucibus in morbis. Aligari postea ad præsepia oportet, donec purgentur. Insanire enim solent. Si sudor insequitur, aqua frigida perfundi. Leuce mercuriali similis, nomen ex causa accepit, per medium folium candida linea transcurrere: quare mesoleucon quidam uocant. Succus eius fistulas sanat: Ipsa contrita, carcinomata. Fortassis eadem sit quæ leucas appellatur, contra omnia matina uenena efficax. Speciem eius autores non tradunt, nec aliud q̃ syluestre latioribus folijs esse efficacior, hanc semine acrior. Leucographis qualis esset scriptum non
 40 reperit: quod eo magis miror, quoniam utilis proditur sanguine excreantibus, tribus obolis cum croco: Item coeliacis, trita ex aqua & apposta: Profluvio foeminarum, oculorum quoque medicamentis, & explendis ulceribus, quæ fiunt in teneris partibus corporis.

De medio, & myosota, & myagro, & natrice, & othone, & onosma, & onopordo, & osyri, & oxye, & batrachio, & polygono, & leucantemo, & phytoma, & phyllo, & phellandrio, & phalari, & polyrrhizo, & proserpinaca, & de rhacoma, de refeda, & stœchade. Ca. xii

Medion folia habet iridis satius, caulem tripedalem, & in eo florem grandem, purpureum, rotundum, semine minuto, radicem semipedalem. In faxis opacis nascitur: Radix drachmis duabus cum melle menses foeminarum sistit eligmatum per aliquot dies sumpto. Semen quoque in uino tritum, contra abundantiam foeminarum datur. Myosota siue myosotis, leuis herba, caulibus pluribus ab una radice, aliquatenus rubentibus con-

T cautis

cauis, ab imo folijs angustis, oblongis, dorso acuto, nigris, per intervalla assidue geminatis, tenuibus cauliculis ex alis prodeuntibus, flore ceruleo. Radix digitali crassitudine, multis capillamentis fibrata. Vis ei septica & exulceratrix, ideoq; agilopas sanat. Tradit Ægyptij, mensis quē Thiatin vocat die xxvii. ferē in Augustum mensem incurrente, si quis huius herbæ succo inungatur mane priusquam loquatur, non lippiturum eo anno. Myagros herba ferulacea est, folijs similis rubig, tripedanea. Semē oleosum, quod & fit ex eo. Medetur oris ulceribus perunctis hoc succo. Herba quæ vocatur nigina, tribus folijs longis intubaceis, illita cicatrices ad colorē reducit. Natrix vocatur herba, cuius radix euulsa uiris hirci redoleat. Hac in piceno à sceminis abigit, quos mira persuasione fatuos vocat: ego species lymphantium hoc modo animorum esse crediderim, qui tali medicamento iuuentur. Odontitis inter scæni genera est, cauliculis densis ab eadem radice, geniculatis, triangulis, nigris: in geniculis folia parua habet, longiora tamen q̄ polygonon. Semen in alis hordeo simile, florem purpureū, pusillū. Nascitur in pratis. Decoctū cauliculorum eius in uino austero quantū manus capiat, dentiū dolori medetur, ita ut contineatur ore. Othone in Syria nascitur, similis eruca: perforatis crebro folijs, flore croci, quare quidam anemonen uocauerunt. Succus eius oculorum medicamentis conuenit. Mordet enim leuiter & exalfacit, astringitq; siccando. Purgat cicatrices & nubeculas, & quicquid obstat. Quidam tradunt lauari, atque ita siccata digerī in pastillos. Onosma longa folia habet ferē ad tres digitos in terra iacentia, tria, ad similitudinē anchusæ incisa, sine caule, sine flore, sine semine. Prægnās si edat eam, aut supergradiatur, abortū facere dicitur. Onopordon si comederint asini, crepitus reddere dicuntur. Trahit urinas & menses, aluū sistit, supurationes & collectiones discutit. Olyris ramulos fert nigros, tenues, lentos, & in ijs folia nigra ceu lini: semenq; in ramulis nigrū initio, dein colore mutato rubescēs. Smegmata mulieribus faciūt ex his. Radicum decoctū potum, sanat arquatos. Eadem priusquam matureseat semē, cōcisat, & sole siccata, aluum sistūt. Post maturitatem uero collecta, & in sorbitione decocta, rheumatismis uentris medetur, & per se trite ex aqua celesti bibunt.

Oxys folia terna habet. Datur ad stomachum dissolutū. Edunt & qui enterocelen habent. Polyanthemū, quam quidam batrachion appellant, caustica ui exulcerat cicatrices, & ad colorem reducit: Eademq; uirilignes cōcorporat. Polygonon Græci uocat, quam nos sanguinariā: nō attollitur à terra, folijs rutæ, semine graminis. Succus eius infusus naribus supprimit sanguinē, & potus cum uino, cuiuslibet partis profluuiū excretionesq; cruentas inhibet. Qui plura genera polygoni faciunt, hanc matē intelligi uolunt, appellariq; à multitudine seminis, aut densitate fruticis calligonon. Alij polygonaton à frequentia geniculorum, alij teuthalida, alij carcinetron, alij clemā, multi myrtopetalon. Necnon inueniuntur, qui hanc sceminam esse dicant: marem autē maiorem, minusq; nigrā, & geniculis densiorem, semine sub omnibus folijs turgescemem. Quocunq; hæc modo se habeant, uis earū est spissare ac refrigerare. Semina aluū soluunt largius sumpta, urinā cient, rheumatismos cohibent: qui si non fuere, non profunt. Stomachi feruori folia imponuntur: uesicæ dolori illinūt, & ignibus sacris. Succus & auribus purulentis instillatur, & oculorum dolori per se. Dabatur & in febribus ante accessiones duobus cyathis in tertianis, quartanis uel præcipue. Item cholericis, dysentericis, & in solutiōe stomachi. Tertiū genus oreon uocatur in montibus nascens harundini teneræ simile, uno caule, densis geniculis, & in se fractis, folijs autem picæ, radicis superuacua, inefficacius q̄ superiora. Peculiare ischiadicis. Quartum genus syluestre appellatur, penē arboris modo frutex, radice lignosa, stirpe cedri rubicundo: ramis sparti, binum palmarum, nigris geniculorum ternis quaternis uel articulis. Huic quoque spissandi natura, sapor mali cotonei. Decoquitur in aqua ad tertias, aut aridi farina inspergitur & oris ulceribus, & attritis partibus. Propter gingiuarum uero uicia ipsa commanducatur. Nomas sistit, omniaq; quæ serpūt, aut difficilem cicatricem habent. Priuatim uero sanat à niue facta ulcera. Herbarij & ad anginas utuntur illa

illa: & in capitis dolore coronam ex ea imponūt: & contra epiphoras collo circumdant. In tertianis quidam sinistra manu euellam adalligant: adeo contra profluvia sanguinis, nec ullam magis aridam quam polygonum seruant. Pancration aliqui scillam pusillam appellare malūt, folijs albi lilij longioribus crassioribusq; radice bulbi magni, colore ruffo. Aluum soluit, succo cum farina erui sumpto: ulcera purgat. Hydropicis spleneticisq; cum melle datur. Alij decoquunt eam, donec aqua dulcis fiat. Ea q; effusa, radicem terentes digerunt in pastillos sole siccatos, & postea utuntur ad capitis ulcera, & cetera quæ repurganda sunt: Item ad tussim quantū tribus digitis apprehēderint, in uino dantes, & ad lateris dolores, aut peripneumoniciis ecligmate. Propter ischiada in uino bibendum, & propter tormina mensesq; ciendos. Peplos, quam aliqui sycen, alij meconion aphrodes uocant, ex una radice tenui fruticat, folijs rutæ paulo latioribus, semine sub folijs rotūdo, minore q; candidi papaueris. Inter uites ferē colligitur mēsisibus: siccaturq; cum fructu suo, subiectis aquis in quas excidat. Hoc potio aluus soluitur, bilis ac pituita detrahitur. Media potio est acetabuli mensura, in aquę mulsæ heminis tribus. Et cibis inspergitur obsonijsq; ad molliendam aluum. Periclymenos fruticat & ipsa, ex interuallo duo folia habens, subcandida, mollia. In cacumine autem semen inter folia durum, & quod difficile euellatur. Nascitur in aruis ac sepibus, cōsoluens se adminiculis quibuscunq;. Semen eius in umbra siccatum tunditur, & in pastillos digeritur. Hi resoluti dantur in uini albi cyathis tribus, tricenis diebus, ad lienem: eumq; urina cruenta, aut per aluum absomit, quod intelligitur ad decimo statim die. Vrinam cient & folia decocta, quę & orthopnoicis profunt. Partum quoq; adiuant, secundasq; pellunt pota simili modo. Pelecium in segetibus diximus nasci, fruticosam cauliculis, folijs ciceris. Semen in siliquis fert, corniculorum modo aduicis, ternis quaternisue, quale gith nouimus, amarū, stomacho utile. Additur in antidotis.

Polygala palmi altitudinem petit, in caule summo folijs lenticulæ, gustu astricto, quæ pota lactis abundantiam facit. Poterion, aut (ut alij uocant) phrynion, uel neurada, large fruticat, spinis retorrida, lanugine spissa, folijs paruis, rotundis, ramulis longis, mollibus, lentis, tenuibus, flore longo, herbacei coloris: seminis nulli usus, sed gustu acuto & odorato. Inuenitur in aquosis collibus. Radices habet duas aut tres, binum cubitorum in altitudine, neruofas, candidas, firmas. Circumfoditur autumno, & præciso frutice dat succum gummi similem. Radix mira uulneribus sanandis traditur, præcipueq; neruis uel præcisis illita. Decoctum quoq; eius cum melle potum dissolutiones neruorum, & infirmitates, & incisuras iuuat. Phalangites, à quibusdam phalangion uocatur, ab alijs leucanthemon, uel (ut in quibusdam exemplaribus inuenio) leucacantha. Ramuli sunt ei nunquam pauciores duobus, in diuersa tendētes: flos candidus, lilio rubro similis, semine nigro, lato, ad lenticulæ dimidiæ figuram, multo tenuiore, radice herbacei coloris. Huius folio uel flore uel semine auxiliantur contra scorpionum phalangiorumq; & serpentū ictus: Item contra tormina. Phyteuma qualis sit, describere superuacuum habeo, cum sit usus eius tantum ad amatoria. Phyllon à Græcis uocatur herba in saxosis montibus, scemina magis herbacei coloris, caule tenui, radice parua, semine rotundo, papaueri simili: Hæc sui sexus

facit partus. Mares autem semine tantum differens, quod est incipientis oliuæ. Vtūque bibitur in uino. Phellandron nascitur in palustribus, folio apij. Bibitur semen eius propter calculos & uescicæ incommoda. Phalaris thyrsum habet longum, tenuem, ceu calamum, in summo florē inclinātū: semen simile sesamæ. Et hoc calculos frangit, potum ex uino uel aceto uel cum melle & lacte: Idem & uitia uescicæ sanat. Polyrhizon folia habet myrti, radices multas: Hæc tussæ dantur in uino contra serpentes: Profunt & quadrupedibus. Proserpinaca herba uulgaris est, eximij aduersus scorpiones remedij. Eadē cōtrita, addita muria & oleo anginam eximie curari tradunt. Præterea in quantalibet lassitudine recreari defessos, etiā cum obmutuerint, si subiiciatur linguæ. Si deuoretur, uomitionem sequi salutarem. Rhacoma affertur ex his quæ supra Pontum sunt regionibus. Ra/

dix costo nigro similis, minor & ruffior paulò, sine odore, calfaciens gustu & astringens. Eadem trita uini colorem reddit, ad crocum inclinantem. Illita collectiones inflammationesq; sedat, uulnera sanat, epiphoras oculorū sedat ex passo illita. Insignita cum melle, & alia liuētia ex aceto. Farina eius inspergitur cōtra cacoethe, & sanguinē reijciētibus drachmæ pondere in aqua. Dysentericis etiam & celiacis, si febris carent, in uinò: sin aliter, ex aqua. Facilius teritur, nocte antecedente madefacta. Datur & decoctum eius bibendū dupli-¹⁰ci mensura ad rupta, cōuulsa, cōtulsis, ex sublimi deuolutis. Si pectoris sint dolores, additur piperis aliquid & myrrhæ: si dissolutio stomachi, ex frigida aqua sumitur, siue intus siue extra purulentis excreationibus: item hepaticis, spleneticis, ischiadicis: ad renum uitia, suspiria, orthopnœas. Arteriæ scabritias sanat ex passo, tribus obolis potis trita, aut deco-¹⁰ctum eius. Lichenas quoq; ex aceto imposita purgat. Bibitur contra inflationes & perfrictiones, febres frigidas, singultus, tormina, asperitates, capitis grauitates, melancholicas uertigines, lassitudinum dolores & cōuulsiones. Circa Ariminū nota est herba, quam reseda uocant. Discutit collectiones inflammationesq; omnes. Qui curant ea, addūt hæc uerba, Reseda morbos reseda, scis ne quis hic pullos egerit? radices nec caput, nec pedes habeant. Hæc ter dicunt, totiesq; despuunt. Stœchas in insulis tantum eiusdem nominis gignitur, odorata herba, coma hyssopi, amara gustu. Menses ciet potu, pectoris dolores leuat. Antidotis quoq; miscetur.

De solano, & smyrnio, & telephio, & trichomane, & thalietro, & thlaspe, & tagonia, & tragoni, & trago, & tragopogo, & spondyli. Et quod quidam morbi in quibusdam non sunt gentibus.

Cap. xiii

Solanū Græci strychnon uocant, ut tradit Cornelius Celsus. Huic uis reprimendi refrigerandiq;. Smyrnion caulē habet apj, folia latiora, & maxime circa stolones multos, quorum à sinu exiliunt pinguia, & terram infracta, odore medicato, & cum quadam acrimonia iucundo, colore in luteum languescente, capitibus caulium orbiculatis, ut anethi semine rotūdo, nigro, quod arescit incipiente æstate. Radix quoq; odorata, gustu acrimordet, succosa, mollis. Cortex eius foris niger, intus pallidus. Odor myrrhæ habet qualitatē, unde & nomē. Nascitur & in saxosis collibus, & in terrenis. Vfus eius exalfacere, extenuare. Vrinam & menses ciet folia & radix. Semen aluum sistit. Radix collectiones & suppuraciones nō ueteres, item duritias discutit illita. Prodest & contra phalāgia ac fer-³⁰pentes, admixto cachry aut polio, aut melissophyllo, in uino pota, sed particulatim, quoniam uniuersa uomitionem mouet. Qua de causa aliquando cū ruta datur. Medetur tussis & orthopnœæ semen, uel radix: Itē thoracis, aut lienis, aut renū, aut uesicæ uitijs. Radix autē ruptis, conuulsis. Partus quoq; adiuuat, & secundas pellit. Datur & ischiadicis cum crethmo in uino. Sudores ciet & ructus, ideo inflationem stomachi discutit. Vulnera ad cicatricē perducit. Exprimitur & succus radici, utilis foeminis & thoracis præcordiorumq; desiderijs: calfacit enim & cōcoquit, & purgat. Semen peculiariter hydropicis datur potu, quibus & succus illinitur, & malagmata è cortice arido. Et ad obsonia utuntur cū mulso & oleo, & garo, maxime in elixis carnibus simul, concoctiones facit, sapore simillima piperti. Eadem in dolore stomacho efficax. Telephion portulacæ similis est & caule & folijs. Ra-⁴⁰mi à radice septeni octoniuē fruticant, folijs crassis, carnosis. Nascitur in cultis, & maxime inter uites. Illinitur lentigini, & cū inaruit teritur. Illinitur & uutiligini, ternis ferē mensibus, senis horis noctis aut diei, postea farina hordeacea illinitur. Medetur & uulneribus & fistulis. Trichomanes adianto similis est, exilius modo, nigriusq;, folijs lenticulæ densis, amaris, aduersis inter se. Decoctū eius strangurias sanat in uino albo potum, addito cymino rustico. Succus cohibet capillos defluentes, aut si effluxerint reparat. Alopeciasq; densat tritū, & in oleo illitum. Sternura menta quoque gustatu mouet. Thalietrum folia coriandri habet, pinguiora paulò, caulem papaueris. Nascitur ubiq; præcipue in capestribus. Medentur ulceribus folia cum melle. Thlaspe duorū generum est, angustis folijs di-^{gitali}

gitali longitudine, & latitudine in terram uersis, in cacumine diuisis, cauliculo semipedali, non sine ramis, peltarum specie, semine incluso, lenticulae effigie, nisi quod infringitur, unde nomen. Flos albicat. Nasctur in semitis & sepibus. Semen asperi gustus, bilem & pituitam utrinque extrahit. Modus sumendi, acetabuli mensura. Prodest & ischiadicis infusum, donec sanguinem trahat. Menfes quoque ciet, sed partus necat. Alterum thlaspe, aliqui Persicum napi uocant, latis folijs, radicibus magnis, & ipsum utile ischiadicorum infusioni. Prodest & inguinibus utrumque. Praecipitur, ut qui colligit, dicat sumere se contra inguina & contra omnes collectiones, & contra uulnera, unaque manu tollat. Tragonia herba qualis sit, non traditur. Credo & falsum esse promissum Democriti. Portentosum enim est, ad alligatam triduo absumere lienes. Tragonis, siue tragon, nascitur in Cretae tantum insula maritimis, iunipero similis, & semine & folio & ramis. Succus eius lacteus in gummi spissatus, uel semen, impositione spiculae corpore eijcit. Tunditur recens, & cum uino illinitur, aut sicca farina cum melle. Eadem lactis abundantia facit, mammisque unice medetur. Est & alia herba tragos, quam aliqui scorpion uocant, semipedem alta, fruticosa, sine folijs, pusillis racemis rubentibus, grano tritici acuto cacumine, & ipsa in maritimis nascens. Huius ramorum x. aut xii. cacumina trita ex uino pota coeliacis, dysentericis, sanguinem excreantibus, mensumque abundantiae auxiliantur. Est & tragopogon, quem alij comen uocant, caule paruo, folijs croci, radice longa, dulci, super caulem calyce lato, nigro. Nasctur in asperis, sine usu. Et de herbis quidem memoria digna haecenus aut accepimus, aut comperimus. In fine earum admonere non ab re iudicamus, alijs alias uirium aetates esse, Longissimo tempore durat elaterium, ut diximus: Chameleon niger xl. annis. Centaurium non ultra xii. Pedunculum & aristolochia ac uitis syluestris anno in umbra seruantur. Et animalium quidem ceterorum nullum aliud, radices a nobis dictas attingit, excepta spondyli, quae omnes persequitur. Genus id serpentis est. Ne illud quidem dubitatur, omnium radicum uim esse, etusque minui, si fructus prius maturescant: item seminum, ante radice propter succum incisa. Resoluitur autem omnium uis consuetudine. Et desinunt prodesse cum opus est, quae quotidie in usu fuere, aequaeque nocere. Omnes uero herbae uehementiores effectu uiribusque sunt in frigidis locis, & in aquilonijs, item siccis. Sunt & gentium differentiae non mediocres. Sicut accepimus de tineis lumbricisque, inesse Aegypti, Arabiae, Syriae, Ciliciae populis: 40 est diuerso Graeciae, Phrygiae omnino non nasci. Minus id mirum, quod in confinio Atticae Boeotiaeque Thebanis innascuntur, cum absint Atheniensibus. Quae contemplatio aufert rursus nos ad ipsorum animalium naturas, ingenitasque ipsis uel certiores morborum omnium medicinas. Enimuero rerum omnium parens, nullum animal ad hoc tantum ut pasceretur, aut alia satiaret, nasci uoluit, artesque salutare inseruit & uisceribus, quippe cum surdis etiam rebus inseruerit. Tum uero illa animarum auxilia praestantissima ex anima alia esse uoluit, contemplatione ante cuncta mirabili.

C. PLINII SECUNDI NATURALIS
HISTORIAE LIBER XXVIII

PROOEMIUM.

De medicinis ex animalibus.

Cap. I

ICTAE ERANT omnium rerum naturae, inter coelum ac terram nascentium, restabantque quae ex ipsa tellure fodiuntur, si non herbarum ac fruticum tractata remedia auferret transuersos, ex ipsis animalibus quae sanantur, reperta maiore medicina. Qui ergo dixerimus herbas & florum imagines, ac pleraque inuentu rara ac difficilia, iidem tacebimus quid in ipso homine prosit homini, ceteraque genera remediorum inter nos uiuentia: cum praesertim, nisi carenti doloribus morbisque, uita ipsa praemia

fiat. Minime uero. Quin omnem infumemus operā, licet fastidij periculum urgeat: quando ita decretum est, minorem gratiæ quàm utilitatum uitæ respectum habere. Quinimo externa quoq; & barbaros etiā ritus indagabimus. Fides tantum autores appellet. Quamquam & ipsi consensu propè iudicata eligere laborauimus, potiusq; curæ rerū, quàm copiæ institimus. Illud admonuisse perquam necessariū est, dictas iam à nobis naturas animalium, & quæ cuiusq; essent inuēta. Neq; enim minus profuere medicinas repertiendo, quàm profunt præbendo. Nunc quæ in ipsis auxilientur indicari, neq; illic in totū omīssa: Itaq; hæc esse quidem alia, illis tamen cōnexa. Incipiemus autē ab homine, ipsum sibi exquirentes, immēsa statim difficultate obuia. Sanguinē quoq; gladiatorū bibunt, ut uiuentibus poculis, comitiales morbi: quod spectare facientes eadem harena feras quoq; horror est. At hercule illi ex homine ipso sorberi efficacissimū putant calidum spirantemq;, & unā ipsam animam ex osculo uulnerum, cum plagis ne ferarum quidem admoueri ora fas sit humana. Alij medullas crurum quærunt, & cerebrum infantium. Nec pauci apud Græcos, singulorum uiscerum membrorumq; etiam sapores dixere, omnia perscucti usq; ad refegmina unguium: quasi uero sanitas uideri possit, feram ex homine fieri, morboq; dignum in ipsa medicina, egregia hercule frustratione si non proffit. *Aspici humana extra nefas habetur, quid mandis?* Quis ista inuenit ostenta? Tecū enim res erit euerfor iuris humani, monstrorumq; artifex, qui primus ea condidisti, credo ne uita tui obliuisceretur. Quis inuenit singula membra humana mandere? qua coniectura inductus? Quam potest medicina ista originem habuisse? Quis ueneficia innocentiora effecit 20 quàm remedia? Estto barbari externiq; ritus inuenerint, etiam ne Græci suas fecere has artes? Extant commentationes Democriti, ad alia noxij hominis ē capite ossa plus prodesse: ad alia, amici & hospitis. Iam uero ui interempti dente, gingiuas in dolore scarificari Apollonius efficacissimum scripsit. Miletus oculorum suffusiones felle hominis sanari. Artemon caluaria interfecti, neque cremati, propinauit aquam ē fonte noctu comitilibus morbis. Ex eadem suspensio interempti catapotia fecit, cōtra canis rabiosi morbus Antheus. Atque etiam quadrupes homines sanauere, cōtra inflationes bouum, perforatis cornibus inferentes ossa humana. Vbi homo occisus esset, aut crematus, siliginem quæ pernoctasset, suum morbis dando. Procul à nobis nostrisq; literis absint ista. Nos auxilia dicemus, non piacūla: sicubi lactis puerperarum usus mederi poterit, sicubi salina 30 tactus ue corporis, cæteraq; similia. Vitam quidem non adeo expetendam censemus, ut quoquo modo trahenda sit. Quisquis es talis, æque moriere, etiā cum obscænus uixeris aut nefandus. Quapropter hoc primum quisque in remedijs animi sui habeat: ex omnibus bonis quæ homini tribuit natura, nullū melius esse tempestiua morte: in eaq; id optimum, quod illam sibi quisq; præstare poterit.

An sit in medendo aliqua uis uerborum, & sanari & depelli. Cap. II

EX homine remedium primū maximæ quæstionis, & semper incertæ est, ualeant ne aliquid uerba & incantamenta carminum. Quod si uerum est, homini acceptū ferri oportere conueniet. Sed uirum sapientissimi cuiusque respuit fides. In uniuersum uero omnibus horis hominis credit uita, nec sentit. Quippe uictimas cædi sine precatione non uidetur referre, nec deos rite cōsuli. Præterea alia sunt uerba impetrantis, alia depulsois, alia commentationis. Vidimus certis precationibus obsecrasse summos magistratus. Et ne quid uerborum præteratur, aut præposterum dicatur, de scripto præire aliquem, ut susq; alium custodem dari qui attendat, alium uero præponi qui faueri linguis iubeat: bicinem canere, ne quid aliud exaudiatur: utraq; memoria insigni, quoties ipsæ diræ obstreptentes nocuerint, quotiesue precatio errauerit, sic repente extis adimi capita, uel corda, aut geminari uictima stante. Duratq; immenso exemplo Deciorum, patris filiq;, quo se deuouere, carmen. Extat Tucciæ Vestalis incestæ precatio, qua usa aquam in cubro tulit, anno urbis DCI X. Boario uero in foro Græcum Græcamq; defossos, aut alia 40

rum gen

tum gentiū, cum quibus tum res esset, etiam nostra ætas uidit. Cuius sacri precationem, qua solet præire quindecim uirū collegij magister, si quis legat, profecto uim carminum fateatur, ea omnia approbantibus octingentorum triginta annorum euentibus. Vestales nostras hodie credimus nondum egressa urbe mancia fugitiua retinere in loco precatione: cum si semel recipiatur ea ratio, & deos preces aliquas exaudire, aut ullis moueri uerbis, confitendum sit de tota coniectatione. Prisci quidem nostri perpetuo talia prodidere. Difficilimumque ex his etiam fulmina elici, ut suo loco docuimus. L. Piso primo annalium autor est, Tullum Hostilium regem ex Numæ libris eodem quo illum sacrificio Iouem caelo deuocare conatum, quoniam parum rite quædam fecisset, fulmine ictum. Multi uero magnarum rerum fata & ostenta uerbis permutari. Cum in Tarpeio fodientes delubri fundamenta, caput humanum inuenissent, missis ob id à senatu legatis, Hetruriae celeberrimas uates Olenus Calenus præclarum id fortunatumque cernens, interrogatione in suam gentem transferre tentauit, scipione prius determinata templi imagine in solo ante se: Hoc ergo dicitis Romani, hic templum Iouis optimi maximi futurum est? hic caput inuenimus? constantissima annalium affirmatione transiit, fuisse fatum in Hetruriam, ni præmoniti à filio uatis legati Romani respondissent, non planè hic, sed Romæ inuentum caput dicimus. Iterum id accidisse tradunt, cum in fastigiū eiusdem delubri præparatæ quadrigæ fictiles in fornace creuissent: & iterum simili modo retentum augurium. Hæc satis sint exemplis; ut appareat, ostentorum uires & in nostra potestate esse: ac prout quæque accepta sint, ita ualere. In augurum certe disciplina constat, neque diras, neque ulla auspicia pertinere ad eos, qui quamque rem ingredientibus, obseruare se ea negauerint: quo munere diuinæ indulgentiæ maius nullum est. Quid? non & legum ipsarum in duodecim tabulis uerba sunt, Qui fruges excantasset. Et alibi, Qui malum carmen incantasset. Verrius Flaccus autores ponit quibus credit, in oppugnationibus ante omnia solitum à Romanis sacerdotibus euocari deum, cuius in tutela id oppidum esset: promittique illi eundem, aut ampliorem locum apud Romanos, cultumque. Durat in pontificum disciplina id sacrum. Constatque ideo occultatum, in cuius dei tutela Roma esset, ne qui hostilium simili modo agerent. Desigi quidem diris deprecationibus nemo non metuit. Huc pertinet ouorum, ut exorbuerit quisque, calyces cochlearumque protinus frangi, aut eisdem cochlearibus perforari. Hinc Theocriti apud Græcos, Catulli apud nos, proximeque Vergilij incantamentorum amatoria imitatio. Figlinarum opera multi rumpi credunt tali modo: non pauci etiam serpentes ipsas recantari: & hunc unum illis esse intellectum, contrahi que Martiorum cantu, etiam in nocturna quiete. Etiam parietes incendiorum deprecationibus conscribuntur. Neque est facile dictu, externa uerba atque ineffabilia, derogent fidem ualidius; an Latina inopinata, & quæ ridicula uideri cogit animus, semper aliquid immensum expectās, ac dignum deo mouendo, imò uero quod numini imperet. Dixit Homerus, profluium sanguinis uulnerato femine Vlixem inhibuisse carmine: Theophrastus ischiadicis sanari. Cato prodidit luxatis membris carmen auxiliari, M. Varro podagris. Cæsarem dictatorem post unum ancipitem uehiculi casum, ferunt semper ut primum consedisset, id quod plerisque nunc facere scimus, carmine ter repetito securitatem itinerum aucupari solitum. Licet hanc in partem singulorum quoque conscientiam coarguere. Cur enim primum anni incipientis diem, latis præcationibus inuicem faustum faustum ominamur? Cur publicis lustris etiam nomina uictimas ducentium prospera eligimus? Cur & fasci nationibus adoratione peculiari occurrimus? alij Græcam Nemesein inuocantes? cuius ob id Romæ simulacrum in Capitolio est, quamuis Latinum nomen non sit. Cur ad mentionem defunctorum, testamur memoriā eorum à nobis non sollicitari? Cur impares numeros ad omnia uehementiores credimus? Idque in febris dierum obseruatione intelligitur. Cur ad primitias pomorū hæc uetera esse dicimus, alia noua optamus? Cur

sternutamentis salutamur: quod etiam Tiberium Cæsarem, tristissimum (ut constat) hominum, in uehiculo exegisse tradunt. Et aliqui nomine quoque consalutare, religiosius putant. Quin & absentes tinnitu aurium præsentire sermones de se, receptum est. Attalus asseruit scorpione uiso, si quis dicat duo, cohiberi nec uibrare ictus. Et quoniam scorpio admonuit, in Africa nemo destinat aliquid, nisi præfatus Africam. In cæteris uero gentibus, deos ante obtestatur ut uelint. Nam si mensa adsit, nullum ponere, translaticiu uidemus etiam, quoniam multas religiones pollere manifestum est. Alius salua post aurem digito relata, sollicitudinem animi propitiatur. Pollices, cum faueamus, premere etiam prouerbio iubemur. In adorando dexteram ad osculum referimus, totumque corpus circummagimus: quod in laeuum fecisse, Gallia: religiosius credunt. Fulgetras popysmis adorare consensus gentium est. Incendia inter epulas nominata, aquis sub mensas profusus abominamur: recedente aliquo ab epulis, simul uerri solui: aut bibente conuiuia, mensam uel repostorium tolli, inauspicatissimum iudicatur. Seruij Sulpitij principis uiri commentatio est, quam obrem mensa linquenda non sit. Nondum enim plures quam conuiuia numerabantur. Nam sternutamento reuocari ferculum mensamue, si non postea gustetur aliquid, inter diras habetur, aut omnino non esse. Hæc instituere illi, qui omnibus negotijs horisque interesse credebant deos: & ideo placatos etiam uitris nostris reliquerunt. Quin & repente conticescere conuiuium adnotatum est, non nisi in pari præsentium numero: qua in re famæ labor est, ad quemcunque eorum pertinens. Cibus etiam è manu prolapsus reddebatur, utique per mensas, uetabantque munditiarum causa deflare. Et sunt condita auguria, quid loquenti cogitantue id acciderit, inter execratissima. Si pontifici accidat ditis causa epulanti, in mensa utique id reponi adolerique ad larem, piatio est. Medicamenta, priusque adhibeantur, in mensa forte deposita, negantur prodesse. Ungues refecari nundinis Romanis tacenti atque à digito indice, multorum pecuniæ religiosum est. Capillum uero cõtractari, contra defluuia ac dolores capitis xvii. luttia atque xxix. Pagana lege in plerisque Italia: prædijs cauetur, ne mulieres per itinera ambulantes torqueant fusos, aut omnino detectos ferant, quoniam aduersetur id omnium spei, præcipueque frugum. M. Seruilius Nonianus princeps ciuitatis, non pridem metu lippitudinis, priusquam ipse eam nominaret, aliusue ei prædiceret, duabus literis Græcis, Ρ & Α, chartam inscriptam, circumligatam lino, subnectebat collo: Mutianus ter consul, eadem obseruatione uiuentem muscam in linteolo albo, his remedijs carere ipsos lippitudine prædicantes. Carmina quaedam extant contra grandines, contraque morborum genera, contraque ambusta, quædam etiam experta: sed prodendo obstat ingens uerecundia, in tanta animorum uarietate. Quapropter de his, ut libitum cuique fuerit opinetur.

Remedia ex homine, contra magos.

Cap. iii

Hominum monstrificas naturas & ueneficos aspectus, diximus in portentis gentium, & multas animalium proprietates, quæ repeti superuacuum est. Quorundam hominum tota corpora profunt, ut ex his familijs quæ sunt terrori serpentibus, tactu ipso leuant percussos, suctu uel modico. Quorum è genere sunt Psylli Martique, & qui ophiogenes uocantur in insula Cypro: ex qua familia legatus Hexagon nomine, à consulibus Romæ in dolum serpentium coniectus experimenti causa, circummulcentibus linguis miraculum præbuit. Signum eius familiæ est, si modo adhuc durat, uernis temporibus odoris uirus: atque eorum sudor quoque medebat, non modo salua. Nam in insula Nili Tentiri nascentes tanto sunt crocodilis terrori, ut uocem quoque eorum fugiant. Horum omnium generum in sua repugnancia interuentum quoque mederi constat: sicuti aggrauari uulnera introitu eorum, qui unquam fuerint serpentium canis uel dente læsi. Idem gallinarum incubitus, pecorum foetus abortu uitiat. Tantum remanet uirus excepto semel malo, ut uenefici fiant uenena passim. Remedio est, abui prius manus eorum, aquaque illa eos quibus medearis inspergi. Rursus à scorpioc aliquando percussus, nunquam postea à crabronibus, uespis, apibus uel feritur. Minus miretur hoc qui sciat, ueste à tineis non attingi, quæ fuerit in funere: serpentes ægre, præterque laua manu extrahi.

De qui

De quibusdam sortilegijs, & salua hominis. Cap. III

Pythagoræ inuentis non temere fallere, impositiuorū nōminum imparem uocalium numerum, clauditates, oculorum uē orbitatem, ac similes casus dextris assignare partibus, parem laeuis. Ferunt difficiles partus statim solui, cum quis testū, in quo sit grauida, tranſmiserit lapide, uel missili ex his, quæ tria animalia singulis ictibus interfecerint, hominem, aprum, uersam. Probabilius id facit hasta uelitaris, euulsa à corpore hominis, si terram non attigerit. Eosdem enim illata effectus habet. Sic & sagittas corpore eductas, si terram non attigerint, subiectas cubantibus, amatorium esse, Orpheus & Archelaus scribunt. Quin & comitalem morbum sanari cibo è carne feræ occisæ eodē ferro, quo homo interfectus sit. Quorundam partes medicæ sunt, sicuti diximus de Pyrrhi regis pollice. Et Elide solebat ostendi Pelopis costa, quam eburneam affirmabant. Næuos in facie tondere, religiosum habent etiam nunc multi. Hominum uero in primis ieiunam saluam, contra serpētes præsidio esse, docuimus. Sed & alios efficaces eius usus recognoscat uita. Despuimus comitiales morbos, hoc est, contagia regerimus. Simili modo & fascinationes percutimus dextræq; claudicatis occursum. Veniam quoque à deis spei alicuius audacioris petimus, in sinum spuendo etiam. Eadem ratione terna despuere deprecatione, in omni medicina mos est, atq; effectus adiuuare: Incipientes furunculos ter præsignare ieiuna salua. Mirum dicemus, sed experimento facile: Si quem pœniteat ictus eminus cominus ue illati, & statim expuat mediam in manum qua percussit, leuatur ilico percussus à pœna. Hoc sæpe delumbata quadrupede approbatur, statim à tali remedio correcto animalis ingressu. Quidam uero aggrauant ictus, ante conatum simili modo salua in manu ingesta. Credamus ergo & lichenas leprasq; ieiune illitu assiduo arceri: item lippitudines, matutina quotidie uelut inunctione: carcinomata, malo terræ subacto, ceruicis dolorem, salua ieiuni dextra manu ad dextrū poplitem relata, laua ad sinistrum: si quod animal aurem intrauerit, & inspauat, exire. Inter amuleta est, ædita: quæq; urinæ expue resimiliter in calceamentum dextri pedis antequam induatur. Item cum quis transeat locum in quo aliquod periculum adierit. Marcion Smyrnæus qui de simplicibus effectibus scripsit, rumpi scolopendras marinas sputo tradit: item rubetas aliasq; ranas. Ophiilus, serpentes, si quis in hiatum earum expuat. Salpe, torporem sedari quocunque membro instupente, si quis in sinum expuat: aut si superior palpebra salua tangatur. Nos, si hæc & illa credamus rite fieri: Extranei interuentu, aut si dormiens spectetur infans, à nutrice terna adspui, quanq; religione mutatur & Falcinus, Imperatorum quoq; nō solum infantium custos, qui deus inter sacra Romana à Vestalibus colitur, & cutrus triumphantium sub his pendens defendit medicus inuidiæ, iubetq; eosdem recipere. Similis medicina linguæ, ut sit exorata à tergo fortuna, gloriæ carnifex. Morsus hominis inter asperrimos quoq; numeratur. Medentur sordes ex auribus: Ac ne quis miretur, etiam scorpionū ictibus serpentiumq; statim impositæ. Melius è percussi auribus profunt: Ita & reduuias sanari. Serpentium uero ictum, contusi dentis humani farina. Capillus pucrorum qui primum decisus est, podagræ impetus dicitur leuare circumligatus: & in totū impubiū impositus. Vitorum quoq; capillus, canis moribus medetur ex aceto: Et capitum uulneribus ex oleo aut uino. Si credimus, à reuulso cruci quartanis. Combustus æque capillus, carcinomati. Pueri qui primus ceciderit dens, ut terrā nō attingat, inclusus in armillam, & assidue in brachio habitus, muliebrū locorum dolores prohibet. Pollex in pede præligatus proximo digito, tumores inguinū sedat. In manu dextra duo medij lino leuiter colligati, distillationes atque lippitudines arcent. Quin & eiectus lapillus calculoso, alligatus supra pubem leuare ceteros dicitur, ac iocineris etiā dolores: ac celeritatē partus facere. Addit Granius, efficaciorē ad hoc esse ferro exēptū. Partus accelerat uicinos, ex quo quæq; cōceperit, si cinctu suo soluto scēminā cinxerit, dein soluerit, adiecta precatione, se uinxisse eandē & soluturū, atq; abierit. Sanguine ipsius hominis, ex quacunque parte emissio, effica-

cissimè

cissime angina illini tradunt Orpheus & Archelaus: Item ora, comitiali morbo lapforum: exurgere enim protinus. Quidam si pollices pedum pungatur, ex quibus his gutta referantur in facie: aut si uirgo dextro pollice attingat: hac coniectura censescentes uirgines carnes edendas. Aeschines Athenienfis ex crematorum cinere anginis medebatur & tonsillis, uisibus, & carcinomatibus. Hoc medicamentum uocabat botryon. Multa genera morborum primo coitu soluuntur, primoque foeminarum mense. Aut si non id contingat, longinqua sunt, maximeque comitiales. Quin & a serpente ac scorpione percussos, coitu leuari produnt: uerum foeminas uenere ea laedi. Oculorum uitia fieri negant, nec lippire eos, qui cum pedes lauant, aqua inde ter oculos tangerent. Immatura morte raptorum manu, strumas, parotidas, guttura tactu sanari affirmant. Quidam uero cuiusque defuncti, duntaxat sui sexus, laua manu auerfa. Et ligno fulgure icto, reiectis post terga manibus, demorderi aliquid, & ad dentem qui doleat admoueri, remedio esse produnt. Sunt qui precipiant dentem suffiri dente hominis sui sexus: & eum qui caninus uocetur, in sepulcro exemptum adalligari. Terrae ex caluaria, psilothrum esse palpebrarum tradunt. Herba uero si qua ibi genita sit, commanducata, dentes cadere. Vlcera non serpere ex osse hominis circumscripta. Alij et tribus puteis pari mensura aquas miscent, & prolabant nouo fictili. Reliquum dant in tertianis accessu febrium bibendum. Item in quartanis fragmentum clauum a cruce, inuolutum lana, collo subnectunt: aut spartum e cruce: liberatoque condunt cauerna quam scilicet non attingat. Magorum haec comenta sunt: Ut cotem qua ferramenta saepe exacuta sunt, subiectam ignari ceruicilibus, de ueneficio deficientis, euocare indicium, ut ipse dicat quid sibi datum sit, & ubi, & quo tempore, autorem tamen non nominare. Fulmine utique percusso, circumactum in uulnus hominem, loqui protinus constat. Inguinibus medentur aliqui, licium telae detractum alligantes nouenis septenisque nodis, ad singulos nominantes uiduam aliquam, atque ita inguina adalligantes licio. Et clauum aliud uide quod quis calcauerit, alligatum ipsos iubent gerere, ne sit dolori uulnus. Verrucas auellunt a uicesima luna, in limitibus supini ipsam intuentes, ultra caput manibus porrectis, & quicquid comprehendere eo fricantes. Clauum corporis, cum cadat stella, si quis distingat, uel cito sanari aiunt. Cardinibus hostiorum aceto affusis, lutum fronti illitum, capitis dolorem sedare: Item laqueum suspensiosum circumdatum temporibus. Si quid e pisce haeserit faucibus, in aquam demissis frigidam pedibus, cadere. Si uero ex alijis ossibus, impositis capiti ex eodem osse ossiculis. Si panis haereat, ex eodem in utranque aure addito pane. Quin & sordes hominis in magnis fecere remedij quatuor gymnasia Graecorum, quippe ea strigmenta molliunt, calfaciunt, discutiunt, complent, sudore & oleo medicinam facientibus: Vuluus in flammatis contractisque admoventur: Sic & menses crient: sedis inflammationes & condylomata leniunt: item neruorum dolores, luxata, articulorum nodos. Efficaciora ad eadem, strigmenta a balineis, & ideo miscentur suppuratorijs medicamentis. Nam illa quae sunt e ceromate permixto ceno, articulos tantum molliunt, calfaciunt, discutiunt efficacius, sed ad caetera minus ualent. Excedit fidem impudens cura, qua sordes uirilitalis contra scorpionum ictus singularis remedij celeberrimi autores clamant. Rufus in foeminis, quas infantium aluo additas in utero ipso contra sterilitatem subdicentem, meconium uocant. Imo etiam ipsos gymnasiarum rasere parietes: & illae quoque sordes excalfactoriam uim habere dicuntur: panos discutiunt. Viceribus fenum puerorumque, & desquamatis ambustis illinuntur. Eo minus omitti conuenit ab animo hominis pendentes medicinas. Abstinere cibo nimio, aut potu, alias uino tantum aut carne, alias balineis, cum quid eorum postulet uoletudo, in praesentissimis remedij habetur. His remedij adnumeratur exercitatio, interitio uocis, ungue fricari cum ratione. Vehemens enim fricatio spissat, lenis mollit: Multa adimit corpus, auget modica. In primis uero prodest ambulatio, gestatio, & ea pluribus modis. Equitatio stomacho & coxis utilissima: Phthisi nauigatio: Longis morbis locorum mutatio. Item somno mederi sibi, aut lectulo, aut rara uomitione. Supini cubitus oculis conducunt, at proni

tutibus

tussibus, in latera aduersum distillationes. Aristoteles & Fabianus plurimū somnari circa uernum & autumnū tradunt, magisq; supino cubitu, at prono nihil. Theophrastus celerius concoqui dextri lateris incubitu, difficiliorē à supinis. Solū quoq; remediōrū maximū ab ipso sibi præstari potest, sicuti linteorū strigiliūq; uehementia: perfundere caput aqua calida ante balnearū uaporationē, & postea frigida, saluberrimū intelligitur. Item præsumere cibis, & interponere frigidam, eiusdemq; potu somnos antecedere, & si libeat interrumpere. Notandum, nullum aliud animal calidos potus sequi, ideoq; non esse naturalis. Mero ante somnos colluere ora, propter halitus: frigida aqua matutinis impari numero ad cauendum dentium dolores: item posca oculos contra lippitudines, certa experientia sunt.

De obseruatione uictus.

Cap. v

Sicut totius corporis ualitudini uarietate uictus inobseruata. Hippocrates tradit non sprandentium exta celerius senescere. Verū id remedijs cecinit, nō epulis: quippe multo utilissima est temperantia in cibis. L. Lucullus hanc de se præfecturam seruo dederat: ultimoq; probro manus in cibis triumphali seni deducebatur, uel in capitolio epulanti, padenda re, seruo suo facilius parere quā sibi.

De sternutamento, & uenere, & cæteris remedijs.

Cap. vi

Sternutamenta pinna grauedinē emendāt, & si quis muris nares, ut tradunt, osculo attingat. Sternutamēta & singultū. Ob hoc Varro suadet palmā altera manu scalpere. Pleriq; anulum ē sinistra in longissimum dextræ digitum transferre, aut in aquā feruentem manus immergere. Theophrastus senes laboriosius sternuere dicit. Venerē damnauit Democritus, ut in qua homo alius exiliret ex homine. Est hercule raritas eius utilior. Athletæ tamen torpentes restituntur uenere, mox reuocatur, cum è candida declinat in fuscā. Medetur & lumborum dolori, oculorum hebetationi, mente captis ac melancholicis. Adsidere grauidis, uel cum remedium alicui adhibeatur, digitis pectinatim inter se implexis, ueneficium est: idq; compertū tradūt, Alcmena Herculi pariente. Peius si circa unum ambo ue genua. Item poplites alternis genibus imponi. Ideo hæc in consilijs dum potestatum ue fieri uetere maiores, uelut omnem actum impediencia. Vetere & sacris uotis ue simili modo interesse. Capita autem aperiri aspectu magistratū, non uenerationis causa iussere, sed (ut Varro autor est) ualitudinis, quo firmiora consuetudine ea fierent. Cum quid oculo incideris, alterum comprimere prodest. Cum aqua dextræ auriculæ, sinistro pede exultare, capite in dextrum humerum deuexo, inuicem è diuersa aure. Situssis concitet, saluam in fronte ab alio afflari. Si iaceat uua, à uertice morsu alterius suspendi. In ceruicis dolore poplites fricare, aut ceruicē in poplitū. Pedes in humo deponi, si nerui in his cruribus ue tendantur in lectulo. At si in leua parte id accadat, sinistræ plantæ pollicem dextra manu apprehendi. Item è diuerso. Extremitates corporis uel aurium perstringi contra horrores corporis, sanguinem ue variū immodicum. Lino uel papyro principia genitalium: femur medium, ad cohibenda urinæ profluvia. In stomachi solutione pedes pressare, aut manus in feruentem aquam demittere. Iam & sermoni parci multis de causis salutare est. Triennio Mæcenatem Messium accepimus silentium sibi imperauisse, à conuulsione reddito sanguine. Nam euerfos scandentēque ac iacentes, si quid ingruat, contrāque ictus, spiritum cohibere singularis præsidij est: quod inuentum esse animalis docuimus. Clauum ferreum defigere, in quo loco primum caput defixerit corruens morbo comitiali, absolutorium eius mali dicitur. Cōtra renum & lumborum uescicæq; cruciatus, in balnearum solijs pronos urinam reddere, mitigatorium habetur. Vulnere nodo herculis præligare, mirum quantum ocyor medicina est. Atque etiam quotidiani cinctus tali nodo, uim quandam habere utilem dicuntur, quippe cum Hercules eum prodiderit. Numerum quoque quaternarium Demetrius, condito uolumine & quare quaterni cyathi sextarij ue non essent potandi. Contra lippitudines recto aures fricare prodest, & lachrymosis oculis frontem. Augurium ex homine ipso

ipso est non timendi mortem in ægritudine, quandiu oculorum pupillæ imaginem reddant. Magna & urinæ non ratio solum, sed etiâ religio apud autores inuenitur, digesta in genera. Spadonum quoq; ad fecunditatis beneficia. Verû ex his quæ referte fas sit, impubium puerorû contrâ saluas aspidum, quas ptyadas uocant, quoniam uenena in oculis hominum expuant. Contra oculorum albugines, obscuritates, cicatrices, argema, palpebras, & cum erui farina contra adustiones, contra aurium pura, uet miculosq; si decoquatur ad dimidias partes cum porro capitato nouo sicili. Vaporatio quoq; ea menses fœminarum ciet. Salpe fouet illa oculos firmitatis causa: illinit sole uisita, cum oui albumine, efficacius struthiocameli, binis horis. Hac & atramenti lituræ abluuntur. Virilis podagris medetur, argumento fullonum, quos ideo tentari eo morbo negant. Veteri miscetur cinis ostreorum, aduersus eruptiones in corpore infantium, & omnia ulcera manantia. Ea exelis, ambustis, sedis uitij, rhagadijs, & scorpionum ictibus illiuitur. Obstericum nobilitas non alio succo efficacius curari pronunciauit corporum pruritus nitro addito, ulcera caput, porrigenes, nomas, præcipue genitalium. Sua cuique autem (quod fas sit dixisse) maxime prodest, confestim perfuso canis morsu, echinorumq; spinis inhaerentibus, & in spongia lanisue imposita: aut aduersus canis rabidi morsus, cinere ex ea subacti: Contraq; serpentij ictus. Nam contra scolopendras mirum proditur, uertice tacto urinæ suæ gutta, liberari protinus læsos. Auguria ualitudinis ex ea traditur. Si mane candida, dein ruffa sit illo modo concoquere, hoc concoxisse significatur. Mala signa rubra, pessima nigra: Mala bullantis & crassæ: in quâ quod subssidit si album est, significat circa articulos aut uiscera dolorem imminere. Eadem uiridis, morbum uiscerum, pallida bilis, rubens sanguinis. Mala & in qua ueluti surfures atq; nubeculæ apparent. Diluta quoque alba uitiosa est: mortifera uero crassa, graui odore: & in pueris tenuis ac diluta. Magi uer tant eius causa cõtra solē lunamq; nudari, aut umbrā cuiusq; ab ipsa respergi. Heciodus iuxta obstantia reddi suadet, ne deū aliquem nudatio offendat. Hosthanes contra mala medicamenta omnia promisit auxiliari, matutinis horis suā cuiq; instillatam in pedem.

De remedijs muliebribus.

Cap. vii

QUæ ex mulierum corporibus traduntur, ad portentorum miracula accedunt, ut si leamus diuisos membratim in scelera abortus, mensium piacula, quæq; alia non obstetrices modo, uerum etiâ ipsæ meretrices prodidere. Capilli si crementur, odore serpentes fugari. Eodem odore uulvæ morbo strangulatas respirare. Cinere eo quidem, si in testa sint cremati, uel cum spuma argenti, scabrias oculorū ac prurigenes emendari. Item uerrucas, & infantium ulcera cum melle. Capitis quoque uulnera, & omnium ulcerum sinus, addito melle ac thure. Panos, podagras, cum adipe suillo sacrum ignem, sanguinemq; sisti ilico, & fornicationes corporum. De lactis usu conuenit dulcissimum esse molliissimumq; & in longa febre coeliacisq; utilissimum, maxime ejus quæ iam infantem remouerit. Et in malacia stomachi, in febribus, torsionibus efficacissimum experiuntur. Item mammarum collectionibus cum thure, oculo ab ictu cruore suffuso, & in dolore aut epiphoris si immulgeatur, plurimum prodest: magisq; cum melle & narcissi succo, aut thuris polline. Semperq; in omni usu efficacius ejus quæ matrem enixa sit: multoq; efficacissimum ejus quæ geminos peperit mares, & si uino ipsa cibisq; actionibus abstineat. Mixto præterea ouorum candido liquore, madidaq; lana frontibus impositum, fluxiones oculorum suspendit. Nam si rana salua sua oculum asperferit, præcipuum est remedium. Et contra morsum ejusdem bibitur, stillaturq;. Qui simul matris filiaq; lacte inunctus sit, liberari oculorum metu in totam uitam affirmant. Aurium quoq; uitijsi medetur, modice admixto oleo: aut si ab ictu dolent, anserino adipe tepefactum. Si odor grauior sit, ut plerunq; sit longis uitij, diluto melle lana includitur. Et contra morbum regium in oculis relictum, instillatur cum elaterio. Peculiariter ualet potū contra uenenæ, quæ data sunt è marino lepore buprestisq;, ut Aristoteles tradit, dorycnion. Et contra insaniam

nam, quæ facta sit hyoscyami potu. Podagris quoque iubent illini cum cicuta. Alij cum ælipo & adipe anserino, qualiter etiam uulvarum doloribus imponitur. Aluum etiam sic sit potum, ut Rabirius scribit. Et menses ciet. Eius uero quæ foeminam enixa sit, ad uitia tantum in facie sananda præualeat. Pulmonum quoque incommoda lacte mulieris sanantur, cui si admisceatur impubis pueri urina & mel atticum, omnia singulorum cochleariū mēsurā, murmura quoque aurium ejici inuenio. Eius quæ marem peperit, lacte gustato, canes rabiosos fieri negant. Mulieris saliuam quoque ieiunā potentem dijudicant oculis cruentatis. Et si contra epiphoras, feruentes anguli oculorum subinde madefiant: efficacius, si cibo uinoq; se pridie ea abstinerit. Inuenio & fascia mulieris alligato capite, dolores minui. Post hæc nullus est modus. Iam primum abigi grandines turbinesq; , contra fulgura ipsa in mense connudata, sic auerti uolentiam cœli. In nauigando quidem tempestates etiam sine mēstruis. Ex ipsis uero mēstribus monstificis aliās uti suo loco indicauimus, dira & infanda uaticinantur: E quibus dixisse non pudeat, si in defectu lunæ solisq; congruat uis illa, irremediabilem fieri: non segnius & silente luna, coitusq; cum maribus exitiales esse atque pestiferos. Purpuram quoque ab his eo tempore pollui. Tanto uim esse maiorem. Quocunque autem alio mēstruo, si nudatæ segetem ambiant, erucas ac uermiculos scarabeosq; ac noxia alia decidere Metrodorus Scepsius in Cappadocia inuētum prodit, ob multitudinem cantharidum. Ire ergo per media arua, retectis super cluues uestibus. Alibi seruatur, ut nudis pedibus eant, capillo cinctuque dissoluto. Cauendum ne id oriente sole faciant, sementem enim arescere. Item nouellas uites eius tactu in perpetuū lædi: rutam & ederas res medicatissimas ilico mori. Multa diximus de hac uolentia. Sed præter illa certum est, apes tactis aluearijs fugere, lināq; cum coquantur nigrescere, aciem in cultris tonforum hebetescere, æs contactum graue uirus accipere & æruginem, magis si decrescere luna id accidat: equas, si sint grauidæ, tactas abortum pati. Quin & aspectu omnino, quamuis procul uisas, si purgatio illa post uirginitatem prima sit, aut in uirginea ætate spontanea. Nam bitumen in Iudæa nascens, sola hac ui superari, si lo uestis contactæ, docuimus. Ne igne quidem uincitur quo cuncta, cinisq; etiam ille, si quis aspergat lauandis uestibus, purpuras mutat, florem coloribus adimit, ne ipsis quidem foeminis malo suo inter se immunibus. Abortum facit illitus, aut si omnino prægnans supergrediatur. Quæ Lais & Elephantis inter se contraria prodidere de abortiujs, carbone è radice brassicæ uel myrti uel tamaricis in eo sanguine extincto: item asinas nō concipere tot annis, quot grana hordei contacta ederint: quæq; alia nuncupauere monstifica, aut inter ipsas pugnantia, cum hæc foecunditatē fieri iisdem modis quibus illa sterilitatem pronuntiaret, melius est nō credere. Bythus Dyrrachinus hebetata aspectu specula recipere nitorem tradit, iisdem auersa rursus contuentibus: omnemq; uim talem res solui, si nullum piscem secū habeant. Multi uero inesse etiam remedia tanto malo aiunt. Podagras illini, strumas, & parotidas, panos, sacros igitur, furculos, epiphoras tractatu earum mulierum leniri. Lais & Salpe canū rabiosorum morsus, & tertianas quartanasq; febres, mēstruo in lana arietis nigri, argenteo brachiali inluso. Diotimus Thebanus, uetis omnino ita infectæ portiuncula, ac uel licio, brachiali inserta. Sorita Obstetrix, tertianis quartanisq; efficacissimum dixit plantas ægri subterlini: multoque efficacius, ab ipsa muliere, & ignorāti. Sic & comitiales excitari. Ictidas medicus quartanas coitu finiri, incipientibus duntaxat mēstruis, sponndit. Inter omnes uero conuenit, si aqua potusq; formidetur à morfu canis, supposita tantum calici lacinia tali, statim metum eum discuti, uidelicet præualente sympathia illa Græcorum, cum rabiem canum eius sanguinis, gustatu incipere dixerimus. Cinere eo iumentorum omnium ulcera sanari certum est, addita caminorum farina & cera. Maculas autem è ueste eas, non nisi eiusdem urina elui. Cinerem per se rosaceo mixtum, foeminatum præcipue, capitis sedare dolores illitum fronti. Asperissimamque uim profluuij eius esse primis annis uirginitate resoluere.

sinistra parte rostri eriti sint, illigatos pecoris aut capri pelle, stomachi cruciatibus. Pulmones in cibo sumptos cœliacis. Ventriculis, cinerem cum oleo illitū. Nervis, medullas è dorso cum oleo uetere ac felle. Febribus quartanis, iecur degustatum ter ante accessiones. Podagris, spinæ cinerē cum lingua & dextro pede uituli marini, addito felle taurino, omnia pariter cocta atq; illita hyænæ pelle. In eodem morbo prodesse & fel cū lapide asio. Tremulis, spasticis, exilientibus, & quibus cor palpitet, aliquid ex corde mādendum, ita ut reliquæ partis cinis cum cerebro hyænæ illinatur. Pilos etiam auferri hac compositione illita, aut per se felle, euulsis prius quos renasci non libeat. Sic & palpebris inutiles tolli. Lumborum doloribus carnes è lumbis edendas illinēdas q̃ cum oleo. Sterilitatem mulierum
 10 emendari, oculo cum glycyrrhiza & anetho sumpto in cibo, promisso intra triduum cōceptu. Cōtra nocturnos pauores umbrarum q̃ terrorem unus è magnis dentibus lino alligatus succurrere narratur. Furentes suffiri eodē, & circumligari ante pectus cum adipe renum, aut iocinere, aut pelle præcipiunt. Mulieri candida à pectore hyænæ caro, & pili septem, & genitale cerui si illigentur dorcadis pelle, collo suspensa continere partus promittunt. Venerem stimulari, genitali ad sexus suos in melle sumpto, etiam si uiri mulierū coitus oderint. Quin imo totius domus concordia, eodem genitali & articulo spinæ cum adhærente corio adseruatis, constare: quem spinæ articulum siue nodum atlantion uocant. Est autem primus. In comitialium quoque remedijs habent eum. Adipe accenso, serpentes fugari dicunt. Maxillæ parte comminuta in aniso, & in cibo sumpta, horrores sedari.
 20 Eodem suffitu mulierum menses euocari. Tantumq̃ est uanitatis, ut si ad brachium adaligeretur superioris rostri dextræ partis dens, iaculantium ictus decurraturos negent. Palato eiusdem arefacto, & cum alumine Ægyptio calefacto, ac ter in ore permutato, fœtores & ulcera oris emendari. Eos uero, qui linguam in calceamento sub pede habeant, nō latrari à canibus. Sinistra parte cerebri naribus illita, morbos perniciosos mitigari, siue hominum, siue quadrupedum. Frontis corium fascinationibus resistere. Ceuicis carnes siue mandantur, siue bibantur, arefactæ, lumborum doloribus. Nervis à dorso armisq̃, suffiendos neruorum dolores. Pilos rostri ad moros mulierum labris, amatorum esse. Iecur potum, torminibus & calculis mederi. Iam cor in cibo potuū sumptum, omnibus doloribus corporum auxiliari: Lienem lienibus. Omentum, ulcerum inflammationibus cum
 30 oleo. Medullas, doloribus spinæ & neruorum, lassitudini renum. Neruos potos in uino cum thure, fecunditatem restituere ademptam ueneficio. Vuluam cum mali punici dulcis cortice in potu datā prodesse mulierū uulua. Adipe è lumbis suffiri difficulter parientes, & statim parere. E dorso medullam adalligatam contra uanas species opitulari. Spasticis, genitale è maribus suffitu. Item lippientibus, ruptis, & contra inflationes, seruatos pedes, tactu: lauos dextris partibus, dextros lauis. Sinistrum pedem superlatum parturienti, letalem esse: dextro illato, facile eniti. Membranam quæ fel cōtineat, cardiacis potam in uino, uel in cibo sumptam, succurrere. Vesicam in uino potam, contra urinæ incontinentiam. Quæ autem in uesica inuenta sit urina, additis oleo ex sesamo, & melle, haustam prodesse agrimoniz uereri. Costarum primam & octauam, suffitu ruptis salutarē
 40 esse. Ex spina uero parturientibus ossa. Sanguinem cum polenta sumptum, torminibus. Eodem tactis postibus, ubicunque magorum infestari artes, non elici deos, nec colloqui, siue lucernis, siue pelui, siue aqua, siue pila, siue quo alio genere tententur. Carnes si edantur, contra canis rabidi morsus efficaces esse: etiamnum iecur efficacius. Carnes uel ossa hominis, si quæ in uentriculo occisæ inueniantur, suffitu podagricis auxiliari. Si ungues inueniātur in his, mortem alicuius capientium significari. Excrementa siue ossa redita cum interimitur, contra magicas insidias pollere. Fimum quod in intestinis inuētum sit, arefactum, ad dysentericos ualere potum: illitumq̃ cum adipe anserino opitulari toto copore læsis malo medicamento, à cane uero morsis adipem illitum, & corium substratum. Rursus tali sinistri cinere decocto cum sanguine mustelæ, perunctos omnibus

odio venire: Idem fieri oculo decocto. Super omnia est, quod extremam fistulam intestini contra ducum, ac potestatum iniquitates comonstrant, & ad successus petitionum, iudiciorumque ac litium euentus, si omnino tantum aliquis secum habeat. Eiusdem cauerna sinistro lacerto religata, si quis mulierem respiciat, amatorium esse tam praesens, ut ilico sequatur. Eiusdem loci pilorum cinerem ex oleo illitum uiris, qui sint probrosae molliciei, non modo pudicos, sed & seueros mores induere. Proxime fabulosus est crocodilus, ingenio quoque illo, cui uita in aqua terraque communis. Duo enim genera eorum: Illius est dextra maxilla dentes adalligati dextro lacerto, coitus (si credimus) stimulat. Canini eius dentes febres statas arcet thure repleti, sunt enim caui, ita ne diebus quinque ab agro cernatur qui adalligauerit. Idem pollere & uentre exemptos lapillos, aduersus febriliū horrores uenientes tradunt. Eadem de causa Aegyptij perungunt & adipe agros suos. Alter illi similis, multum infra magnitudinem, in terra tantum, odoratissimisque floribus uiuit. Ob id intestina eius diligenter exquiruntur iucundo nidore farta: Crocodileam uocant, oculorum uirtutis utilissimam, cum porri succo inunctis, & contra suffusiones uel caligines. Illa quoque ex oleo cyprino, molestias in facie enascentes tollit, Ex aqua uero morbos omnes, quorum natura serpit in facie, nitoremque reddit. Lentigines tollit ac uaros, omnesque maculas. Et contra comitales morbos bibitur ex aceto mulso binis obolis Apposita menses ciet. Optimaque est, quae candidissima & friabilis, minimeque ponderosa: cum teratur inter digitos, fermentescens. Lauatur ut cerusa. Adulterant amylo, aut cimolia, sed maxime, qui captos oryza tantum pascunt. Felle inunctis oculis ex melle contra suffusiones nihil utilius praedicant. Intestinis & reliquo corpore eius suffiri uulua laborantes salutare tradunt. Item uelleribus circumdari uapore eius infectis. Corij utriusque cinis ex aceto illitus his partibus quas secari opus sit, aut nidor cremati sensum omnem scalpelli aufert. Sanguis utriusque claritatem uisus inunctis donat, & cicatrices oculorum emendat. Corpus ipsum excepto capite pedibusque, elixum manditur ischiadicis: tussimque ueterem sanat, praecipue in pueris: item limborum dolores. Habent & adipem, quo tactus pilus defluit. Hic perunctos à crocodilis tueretur, instillaturque moribus. Cor annexum in lana ouis nigrae, cui nullus alius color incurtauerit, & primo partu genitae, quartanas abigere dicitur. Iungemus illis simillima & peregrina aequae animalia, priusque chamaeleontem, peculiari uolumine dignum existimatum Democrito, ac per singula membra defecratum, non sine magna uoluptate nostra, cognitis proditiisque mendacis Graecae uanitatis. Similis & magnitudine est supradicto crocodilo, spinarum tantum acutiore curuatura, & caudae amplitudine distans. Nullum animal pauidius existimatur, & ideo uersicoloris esse mutationis. Vis eius maxima contra accipitrum genus. Detrahare enim supra uolantem ad se traditur, & uoluntarium praebere lacerrandum ceteris animalibus. Caput eius & guttur si roboreis lignis accendantur, imbrum & tonitruum eocursus facere Democritus narrat. Item iecur in tegulis uisum. Reliqua ad ueneficia pertinentia quae dicit, quanquam falsa existimantes, omitemus, praeterquam ubi irrisu coarguendum. Dextro oculo, si uiuenti eruatur, albugines oculorum cum lacte caprino tolli: Lingua adalligata, pericula puerperarum. Eundem salutarem esse parturientibus si sit domi: si uero inferatur, perniciosissimum. Linguam, si uiuenti exempta sit, ad iudiciorum euentus pollere. Cor aduersus quartanas illigatum nigra lana primae tonsurae. Pedem è prioribus dextrum, hyemae pelle adalligatum sinistro brachio, contra latrocinia terroresque nocturnos pollere. Item dextram mamillam contra formidines pauoresque. Sinistram uero pedem torreret in furno cum herba quae etiam chamaeleon uocetur, additoque unguento in pastillos digerit: eos in ligneo uase conditos, praestare (si credimus) ne cernatur ab alijs qui habeat. Armum dextrum ad uincendos aduersarios uel hostes ualere, utique si abiectos eiusdem neruus calcauerint. Sinistram, mirum, quibus monistris consecret, qualiter somnia quae uelis & quibus uelis mittantur, putet referre. Omnia ea dextro pede resoluit: sicut sinistro latere lethargos, quos fecerit dextrum. Capitis dolores, in

res, inperſo uino, in quo latus alterutrum maceratum ſit, ſanari. Fœminis ſiniſtri uel pedis cineri ſi miſceatur lac ſuillũ, podagricos fieri illitis pedibus. Felle glaucomata & ſuffuſiones corrigi propè creditur, tridui inunctione: Serpentes fugari ignibus inſtillato. Muſtelas cõtrahi in aquam cõtecto. Corpore uero illito, detrahi pilos. Idè præſtare narrant iecur, cũ ranæ rubetæ pulmone illitũ. Præterea iocinere amatoria diſſolui. Melancholicos aut ſanari, ſi ex corio chamæleotis herbæ ſuccus bibatur. Intestina & ſinum eorum, cũ id animal nullo cibo uiuat, cum ſiniarum urina illita inimicorum ianux, odium omniũ hominum his conciliare. Cauda, flumina & aquarũ impetus ſiſti, ſerpentes ſoporari. Eadem medicata cedro & myrrha, illigatæque gemino ramo palmæ, percuſſam aquam diſcuti, ut
 10 quæ intus ſint omnia appareant: utinamq; eo ramo contactus eſſet Democritus, quoniam ita loquacitates immodicas promiſit inhiberi. Palamq; eſt, uirum aliàs ſagacem & uitæ utiliſſimum, nimio iuuandi mortales ſtudio prolapſum. Ex eadem ſimilitudine eſt ſcincus, quem quidam terreſtrem crocodilum eſſe dixerunt, cãdidiore autem & tenuiore cute. Præcipua tamen differentia diſciſcitur à crocodilo, ſquamarum ſeta à cauda ad caput uerſa. Maximus Indicus, deinde Atabicus. Afferuntur ſali. Roſtrum eius & pedes in uino albo poti, cupiditates ueneris accendunt. Vtiq; cum ſatyrio & erucæ ſemine, ſingulis drachmis omnium, ac piperis duabus admixtis, ita ut paſtilli ſingularum drachmarũ bibatur: per ſe laterum carnes obolis binis cum myrrha & pipere pari modo potæ, efficaciore ad idem creduntur. Prodeſt & contra ſagittarum uenena, ut Apelles tradit, antè pot
 20 ſteaq; ſumptus. In antidota quoque nobilia additur. Seſtius, plus quàm drachmæ pòdere in uini hemina potum, perniciem afferre tradit. Præterea eiũſdè decocti ius cum melle ſumptum, uenerem inhibere. Eſt crocodilo cognatio quãdam amnis eiũſdem, geminiq; uicſtus cum hippopotamo, repertore detrahendi ſanguinis, ut diximus. Plurimi autem ſuper Saiticam præfecturam. Huius corij cinis cum aqua illitus, panos ſanat: adeps frigidas febres: Item ſinum ſuſſitu. Dentes è parte læua dolores dentium, ſcarificatis ginguiſ. Pellis eiũs è ſiniſtra parte frontis in inguina adalligata, uenerem inhibet. Eiũſdem cinis alopecias explet. Teſticuti drachma ex aqua contra ſerpentes bibitur. Sanguine pictores utuntur. Peregrina ſunt & lynces, quæ clariffime omnium quadrupedum cernunt. Vngues earum omnes cum corio xuri efficaciffime in Carpatho inſulâ tradunt.
 30 Hoc cinere pote, propudia uitorum: eiũſdem aſperſu fœminarũ libidines inhiberi: Item pruritus corporum: Vrina, ſtillicidia ueſicæ. Itaque eam protinus terra pedibus aggeſta obruere traditur. Eadem autem & iuguloſum dolori monſtratur in remedio. Haftenus de externis. Nunc reuertemur ad noſtrum orbem: primumq; communia animalium remedia, atq; eximia dicemus.

Medicinæ communes ex feris animalibus, aut eiũſdem generis placidis. Lactis uſus & obſeruaciones, & de caſeis, butyro, & adipe. Cap. IX

ſicuti de lactis uſu. Vtiliſſimum cuiq; maternum. Concipere nutrices exitioſum eſt: hi ſunt enim infantes qui coloſtrati appellatur, denſato lacte in caſei ſpeciem. Eſt autem
 40 coloſtra, prima à partu ſpõgioſa denſitas lactis. Maxime autè alit quodcunq; humanũ, mox caprinum: unde fortaliſ fabulæ Iouem ita nutritum dixere. Dulciſſimum ab hominib; camelinum, efficaciſſimum ex aſinis. Magnorum animalium & corporũ, facilius red
 ditur. Stomacho accommodatiſſimum caprinum, quoniam ſrone magis quàm herba ueſcuntur. Bubulũ medicatius. Ouillum dulcius & magis alit, ſtomacho minus utile, quoniam eſt pinguius. Omne autem uernum aquatius æſtiuo, & de nouellis: Probatiffimum uero quod in ungue hæret, nec deſluit. Innocentius decoctũ, præcipue cum calculis marinis. Alius maxime ſoluitur bubulo. Minus inflat quodcunq; decoctum. Uſus lactis ad omnia intus exulcerata, maxime renes, ueſicam, interanea, fauces, pulmones. Foris pruritum cutis, eruptiones pituitæ, poſt abſtinentiam. Nam ut in Arcadia bubulum bibere
 V 5 phthiſis

phthisici syntectici; & cachectæ, diximus in ratione herbarum. Sunt inter exēpla, qui asininum bibendo liberati sint podagra chitragræue. Medici speciem unam addidere latis generibus, quod schiston appellauere. Id fit hoc modo: Fictili nouo feruet caprinum maxime, ramisq; ficulneis recentibus miscetur, additis totidem cyathis multi quot sint hemina lactis. Cum feruet ne circumfundatur præstat cyathus argenteus cum frigida aqua demissus, ita ne quid fundat: Ablatum, deinde igni refrigeratione diuiditur, & discedit serum à lacte. Quidam & ipsum serum iam multo potentissimū, decoquunt ad tertias partes, & sub dio refrigerant. Bibitur autem efficacissime heminis per interualla singulis diebus quinis: melius à potu gestari. Datur comitialibus, melancholicis, paralyticis, in lepris, elephantiasi, articularibus morbis. Infunditur quoque lac contra roisiones à medicamentis factas. Et si urat dysenteria, decoctum cum marinis lapillis, aut cū pitifana hordeacea. Item ad roisiones intestinorum, bubulum aut ouillum utilis. Recens quoque dysentericis infunditur: ad colum autem crudum: Item uulua, & contra serpentum ictus: phthisicis, cantharidum, aut salamandram, aut buprestis, aut pityocampes uenenis. Priuatim bubulum his qui colchicon biberint, aut cicutam, aut dorycnium, aut leporem marinum: sic ut asininum contra gypsum, & cerusam, & sulphur, & argentum uiuum: Item dura aluo in feбри. Gargarizatur quoque faucibus exulceratis utilissime. Et bibitur ab imbecillitate uires colligentibus, quos atrophos uocant: In feбри etiā quæ careat dolore capitis. Pueris ante cibum, lactis asinini heminam dari, aut si in exitu cibi roisiones sentieret, antiqui in arcanis habuerunt: si hoc non esset, habuerūt è caprino. Bubuli serum orthopnoicis prodest ante cætera, addito nasturtio. Inunguntur etiā oculi, in lactis heminis sesamæ additis drachmis quatuor tritis in lippitudine. Caprino lienes sanantur, post bidui in ediam tertia die edera pastis capris, per triduum potio sine alio cibo. Lactis usus aliàs contrarius capitis doloribus, hepaticis, splenicis, neruorum uitio, febres habentibus, uertigini præterquam purgationis gratia, grauedini, tussientibus, lippis. Suillum utilissimum tenasmo, dysenteria, necnon phthisicis. Hoc & mulieri saluberrimū qui dicerent fuerunt. De generibus caseorum diximus, cum de uberibus singulisq; animalium membris dicere mus. Sextius eisdem effectus equino quos bubulo tradit. Hunc uocant hippacem. Stomacho utiles, qui non sunt falsi, id est recentes. Veteres aluum sistunt, corpusq; minuunt. Stomacho utiliores: & in totum falsa minuunt corpus, alunt mollia. Caseus recens cum melle, sugillata emendat, mollis aluum sistit. Sedat tormina pastillis in uino austero decoctis, rursusq; in patina tostis cum melle. Saproon uocant, qui cum sale & forbis siccis cuius no tritus potusq; medetur cœliaci. Genitalium carbunculis caprinus tritus & impositus: Item acidus cum oxymelite. Maculis in balneo illitus oleo interlinitur. E lacte fit & butyrum, barbaratum gētium laudatissimus cibus, & qui diuites à plebe discernat. Plurimum è bubulo, & inde nomē: pinguisimum ex ouibus. Fit & ex caprino, sed hyeme calefacto lacte, æstate expresso tantum, crebro iactatu in longis uasis, angusto foramine spiritum accipiētibus sub ipso ore, aliàs præligato. Additur paulum aquæ ut acefcat. Quod est maxime coactum, in summo fluitat: id exemptum addito sale, oxygala appellat. Reliqua decoquunt in ollis: Ibi quod supernatat, butyrum est, oleosum natura. Quod magis uisum respicit, hoc præstantius iudicatur. Pluribus compositionibus miscetur in ueteratum. Natura eius astringere, mollire, replere, purgare. Oxygala fit & alio modo, acido lacte addito in recens quod uelis ascere, utilissimum stomacho. Effectus dicemus suis locis. Proxima in communibus adipis laus est, sed maxime suilli, apud antiquos etiam religiosi. Certe nouæ nuptæ intrantes, etiamnum solenne habent postes eo attingere. In ueteratur duobus modis, aut cum sale, aut syncerus: tanto utilior, quanto sit uetustior. Axungiam etiam Græci appellauere in uoluminibus suis. Neque est occulta uirium causa, quoniam id animal herbarum radicibus uescitur. Itaque etiam fimo innumeri usus. Quamobrem non de alia loquimur sue, multo efficaciore scemina, & quæ non peperit.

Malto

Mulro uero præstantior in apris est. Vfus igitur axungia est ad mollienda, excalfacienda, discutienda, purgandaq̃. Medicorum aliqui admixto anseris adipe, taurorumq̃ seuo & æſſo, ad podagras uti iubent. Si uero permaneat dolor cū cera, myrto, resina, pice. Syn-
 cera axungia medetur ambustis uel niue. Pernionibus autem cum hordei cinere & galla
 pari modo. Prodest & confricatis membris. Itinerumq̃ lassitudines & fatigationes leuat.
 Ad tussim ueterem recens decoquitur quadrantis pondere in uini cyathis tribus addito
 melle. Vetus etiam phthisin in pilulis sumpta sanat quæ sine sale inueterata est. Omnino
 enim non nisi ad ea quæ purganda sint, aut quæ non sint exulcerata, falsa petitur. Qui-
 dam quadrates axungia & mulsi in uini cyathis tribus decoquunt contra phthiſes, quin-
 10 toq̃ die picem liquidam in ouo sumi iubent, circumligatis lateribus, & pectoribus, & sca-
 pulis eorum qui phthisin sentiunt. Tantaq̃ est uis, ut genibus etiam adalligata, redeat in
 os sapor, eamq̃ expuere uideantur. E sue quæ non pepererit, aptissime utuntur ad cutem
 mulieres. Contra scabiem uero quiuis, admixto iumentorum seuo, pro parte tertia, & pi-
 ce, pariterq̃ subferuefactis. Syncera partus in abortum uergentes nutrit, collyrii modo
 subdita. Cicatrices concolores facit cerusa admixta, uel argenti spuma. At cum sulphure,
 unguium scabricias emendat. Medetur & capillo fluenti: Et ulceribus in capite mulierum
 cum gallæ parte quarta: Et infumata pilis oculorum. Datur & phthiſicis unciatim, cum ui-
 ni ueteris hemina decocta, donec tres uncia: è toto residant. Alij & mellis exiguum adici-
 unt. Panis illinitur cum calce. Item furunculis duritiæq̃ mammarum. Rupta & conuulsa,
 20 & spasmata, & luxata sanat. Clauos & rimas callique uitia, cum elleboro albo: Parotidas
 admixta farina falsamentaria testæ: quo genere proficit & ad strumas. Pruritus & papu-
 las in balineo perunctis tollit, alioq̃ etiamnum modo podagricis prodest mixto oleo ue-
 tere, contrito unâ sarcophago lapide, & quinq̃ folio tuso in uino, uel cum calce, uel cū ci-
 nere. Facit & peculiare emplastrum lxxxv. pondo, centū spumæ argenteæ mixtis. Vti-
 lissimum contra inflammationes ulcerū adipe uerrino confici, & inungi putant utile: iſsq̃
 quæ serpant, illinire cum resina. Antiqui maxime axibus uehiculorum perungedis, ad fa-
 ciliorum circumactum rotarum utebatur: unde nomen: sic quoque utili medicina cum il-
 la ferrugine rotarum ad sedis uitia uiriliterq̃. Et per se axungiam medici antiqui maxi-
 me probabant renibus detractam, & exemptis uenis aqua celesti fricabant crebro, deco-
 30 quebaturq̃ fictili nouo sæpius, tum demū asseruantes. Conuenit salsam magis emollire, ex-
 calfacere, discutere, utilioremq̃ esse uino lotam. Massurius palmam lupino adipi dedisse
 antiquos tradit. Ideo nouas nuptas illo perungere postes solitas, ne quid mali medicamē-
 ti inferretur. Quæ ratio adipis, eadē in his quæ ruminant seui est, alijs modis nō minoris
 potētia. Perficitur omne, exēptis uenis aqua marina uel salsa lotū, mox in pila tusum, asper-
 sum marina. Crebro postea coquitur, donec odor omnis aboleatur. Mox assiduo sole ad
 cādorē reducitur. A renibus aut omne laudatissimū est. Si uero uetus reuocetur ad curā,
 liquefieri prius iubet. Mox frigida aqua lauari sæpius, dein liquefacere affuso uino quā
 odoratissimo. Eodemq̃ modo iterū ac sæpius coquūt, donec uirus euaneſcat. Multi priua-
 tim sicut auro, leonūq̃, ac pātherarū, & camelorū pinguia curari iubet. Vfus dicitur suis
 40 locis. Cōmunis & ratio medullarū est. Omnes molliūt, explēt, siccāt, excalfaciūt. Laudatissi-
 ma ceruina, mox uitulina, dein hircina & caprina. Curatur ante autumū recentes lotæ,
 siccataq̃ in umbra per cribrum. Dein liquatæ per lintea exprimuntur, ac reponuntur in fi-
 ctili locis frigidis. Inter omnia aut cōmunia animalū, sel præstātius in effectū. Est em̃ uis
 eius excalfacere, mordere, scindere, extrahere, discutere. Minorū animalū subtilius intelli-
 gitur, & ideo ad oculorū medicamēta utilius existimat. Taurino præcipua potētia, etiā in
 ere pellibusq̃ colore aureo ducēdis. Omne aut curat recēs præligato ore lino crasso, demis-
 sum in feruentē aquā semihora, mox siccātū sine sole, atq̃ in melle cōditū. Dānatur equi-
 num tantū inter uenena, ideo flāmini sacro equū tāgere nō licet, cū Romæ publicis sacris
 equus etiā imoletur. Quin & sanguis eorū septicā uim habet. Item equarū præterq̃ uit-

ginum erodit, emarginat ulcera. Taurinus quidē recens inter uenenā est, excepta Aegira. Ibi enim sacerdos Terræ uaticinatura, tauri sanguinem bibit priusquam descendat in specus. Tātū potest sympathia illa de qua loquimur, ut aliquādo religione uel loco fiat. Druſus tribunus plebis tradit caprinū bibisse, cū pallore & inuidia ueneni sibi dati insimulare. Q. Cepionem inimicum uellet. Hircorū sanguini tanta uis est, ut ferramentorum subtilitas non aliter acius induretur, scabricia tollatur uehementius quā lima. Non igitur & sanguis animalium inter cōmunia dici potest, & ideo quisq; suis dicetur effectibus. Digeremus enim in animalia singula usus, plurimumq; cōtra serpentes. Exitio his esse ceruos nemo ignorat, ut si quæ sunt, exactas cauernis mandentes. Nec uero ipsi spirantesq; tantum aduersantur, sed membratim quoq;. Fugari eas nidore cornus si uratur, dictum est. At & summo gutture uitis ossibus, congregari dicuntur. Pelles eiusdem animalis substrata, securos præstant ab eo metu somnos. Coagulum quoq; ex acetō potum ab ictu: & si omnino tractatum sit, eo die non ferit serpens. Testes quoq; eius inueterati, uel genitale maris, salutariter dantur in uino: Item uentres qui centipelliones uocātur. Fugit & omnino dentem cerui habentes, aut medulla perunctos seu dūe cerui aut hinuli. Summis autē remedijs præfertur hinulei coagulū, in matris utero execti, ut indicauimus. Sanguine quoq; ceruino, si unā urantur dracontion & cunilago & anchusa lentisci ligno, contrahi serpentes dicūt. Dissipari deinde, si sanguine detractō adijciatur pyrethrum. Inuenio apud autores græcos animal ceruo minus, & pilo demum simile, quod ophion uocatur. Sardiniā id tantum ferre solitam. Hoc interiisse arbitror. Et ideo medicinas ex eo omitto.

Medicinæ de apro, & capris, & equis feris, & remedia ex bestiis contra omnes morbos.

Cap. x

APri quoq; cerebrum contra eas laudatur cum sanguine. Iecur etiam inueteratum cūruta potum ex uino. Item adeps cum melle resinaq;. Simili modo uertinum iecur, exemptis duntaxat fibris, quatuor obolorum pondere, uel cerebrum in uino potum. Caprarum cornu uel pilis accensis, fugari serpentes dicūt: cineremq; eorum potum uel illitū contra ictus ualere: Item lactis haustus cum uua taminia, uel urinæ cū aceto scilicito: Caseum caprinum cū origano impositū, uel seuum cum cera. Milia præterea remedium ex eo animali demonstrātur, sicut apparebit: quod equidē miror, cū febris negetur carere. Amplior potentia feris eiusdem generis, quod numerosissimū esse diximus. Alia uero ex hircis. Democritus etiamnum effectus auget eius, qui singularis natus sit. Fitum quoq; caprarū in aceto decoctū, & illitū in ictus serpētium, placet & recentis cinis in uino: Atq; in totū, difficilior se recolligentes a serpentium ictu, in capribus optime conualescunt. Qui efficacius uolunt mederi, occise capræ aluum dissectam cum fimo intus reperto statim illigant. Alij carnem recentem hœdorum pilo suffiunt, eodemq; nidore fugant serpentes. Vtuntur & pelle eorum recente ad plagas, carne & fimo equi in agro pasti, coagulo leporis ex aceto, contraq; scorpionē & murem araneum. Aiuunt autē non feriri leporis coagulo perunctos. A scorpione percussis, simū capræ efficacius cum aceto decoctū auxiliatur. Lardum iusq; decocti potū his, qui buprestim hauserint. Quinetiā si quis asino in aurem percussus a scorpione se dicat, transire malum protinus tradunt: uenenataq; omnia ac censo eius pulmone fugere. Et fimo uituli suffiri percussos a scorpione prodest. Canis rabidi morsu facta uulnera circūcidunt ad uiuas usq; partes quidam, carnemq; uituli admovent, & ius ex eodē carnis decoctæ dant potui, aut axungia cum calce tusam. Laudat hirci iecur, quo imposito, ne tentari quidē aquæ metu affirmāt. Laudant & capræ simū ex uino illitū, aut melle: Melis, & cuculi, & hirundinis decoctū & potum. Ad reliquos bestiarū morsus, caprinū caseum siccum cum origano imponunt, & bibi iubent: Ad hominis morsus carnē bubulam coctam. Efficacius uituli, si non ante quintū diem soluant. Veneficis rostrū lupi resistere inueteratū aiunt, ob idq; uillarū portis præfigūt. Hoc idem præstare & pellis e ceruice solida existimatur: quippe tanta uis est animalis, præter ea quæ retulimus, ut

mus, ut uestigia eius calcata equis afferant torporem. Iis qui argēum uiuum biberint, lar-
 dum remedio est. Asinino lacte potio uenena restinguuntur. Peculiariter si hyoscynamum
 potum sit, aut uiscum, aut cicuta, aut lepus marinus, aut opocarpalum, aut pharicon, aut
 dorycnium, & si coagulum alicui nocuerit, nam id quoque uenenū est in prima lactis coa-
 gulatione. Multos eius & alios usus dicemus. Sed meminisse oportebit recenti utendum,
 aut nō multo postea tepefacto. Nullum enim celerius euanescit. Ossa quoque asini contra-
 cta & decocta, contra leporis marini uenenum dantur. Omnia eadem onagris efficacio-
 ra. De equiferis non scripserunt Græci, quoniam terræ illæ non gigneant. Veruntamen
 fortiora omnia eadē quæ in equis intelligi debēt. Lactē equino uenena leporis marini & to-
 xica expugnātur. Nec uiros aut bisontes habuerunt Græci in experimentis, quāquam bo-
 ne ferro refertis Indiæ syluis, portione tamē eadem efficaciora omnia ex his credi par est.
 Sic quoque lactē bubulo cuncta uenena expugnari tradūt, maxime supradicta, & si ephie-
 merū impactū sit, aut si cantharides datae, uomitione omnia egeri. Sic & caprino iure can-
 tharides. Contra ea uero quæ exulceratione enecant, seuum uitulinum seu bubulum auxi-
 liatur. Nam contra sanguisugas potas butyrum remedio est, cum aceto fetro calefacto:
 quod & per se prodest contra uenena. Nam si oleum nō sit, uicem eius representat. Mul-
 tipedum morsus cum melle sanat. Omasi quoque iure potio uenena supradicta expugna-
 ri putant. Priuatim uero aconita & cicutas. Itemque uitulino seuo. Caprinus caseus recens,
 his qui uiscum biberint: Lac uero contra cantharidas remedio est, & contra ephemerum
 20 potum cum raminia uua. Sanguis caprinus decoctus cum medulla contra toxica uenena
 sumitur: hoc idem contra reliqua. Coagulum hœdi contra uiscum, & chamæleontem al-
 bum, sanguinemque taurinum, contra quem & leporis coagulum ex aceto. Contra pasti-
 nacam uero & omnium marinorum ictus uel morsus, coagulū leporis, uel hœdi, uel agni,
 drachmæ pondere ex uino. Leporis coagulum & contra uenena additur antidotis. Papi-
 lio quoque lucernarum luminibus aduolans, inter mala medicamentā numeratur. Huic con-
 trarium est secur caprinum, sicut fel ueneficij ex mustela rustica factis.

De remedijs ad morborum multa genera ex animalibus. Cap. xi

Hinc deinde reuertemur ad genera morborum. Capilli defluuiā utrinus adeps admi-
 30 xto ladano & adianto continet, alopeciasque emendat, & raritatem superciliorū cum
 fungis lucernarum, ac fuligine quæ est in rostris earum. Porrigini cum uino prodest. Ad
 hanc & cornus ceruini cinis ē uino, utque non tædia animalium capillis increscant. Item fel
 caprinum cum creta cimolia & aceto, sic ut paululum capilli inarescant: Item fel hircinum
 cum urina tauri. Si uero uetus sit, etiam furfures adiecto sulphure emendat. Cinere geni-
 talis asini, spissari capillum putant, & è canitie uindicari si rasis illinatur, plumboque tritus
 cum oleo. Densari & asinini pulli cum urina, admiscuntque nardum fastidij gratia. Alope-
 cias felle taurino cum Ægyptio alumine tepefactis illinunt. Capitis ulcera manantia, urina
 tauri efficaciter sanat: Item hominis uetus, si cyclaminum adijciatur & sulphur. Efficaci-
 40 us tamen & uitulinum fel: quo cum aceto calefacto, & lendes tolluntur. Seuum uitulinū
 cum sale tritum, capitis ulceribus utilissimum. Laudatur & uulpium adeps, sed præcipue
 fel, & simum cum sinapi, pari modo illitum. Capitini cornus farina uel cinis, magisque hirci-
 cini addito nitro & tamaricis semine, & butyro oleoque, prius capite raso, mire continent ita
 fluentē capillū. Sicut & canis cinere ex oleo illito supercilia nigrescunt. Lactē caprino len-
 destolli tradunt: simo cum melle alopecias expleri: Item ungularū cinere cum pice, fluentem
 capillum contineri. Leporinus cinis cum oleo myrteo, capitis dolores sedat: Item aqua
 pota, quæ ē bonis aut asini potu relicta est: & si credimus, uulpis masculi genitale circum-
 ligatum: cornus ceruini cinis illitus ex aceto uel rosaceo, aut ex irino. Oculorum epiphor-
 ras bubulo seuo cum oleo cocto illinunt: Ceruini cornus cinere scabrias eorū inungūt,
 mucrones autem ipsos efficaciores putant. Lupi excrementis cucumlini suffusiones,
 prodest

prodest. Cinere eorum cum Attico melle inungi obscuritates: Item felle ursino. Epinycti das, adipe aprino cum rosaceo. Ungulæ asininæ cinis inunctus è suo lacte, cicatrices oculorum, & albugines tollit. Medulla bubula ex dextro crure priore trita cum fuligine, pilis, & palpebrarum uitijis angularumq; occurrit: calliblepharicq; modo fuligo in hoc usu temperatur: optime ellychnio papyraceo oleoq; sesamino, fuligine in nouo uase pennis deterfa. Efficacissime tamen euullos ibi pilos coërcet. Felle tauri cum oui albo, collyria fiunt, aquaq; dissoluta inunguntur per quattriduum. Seuum uituli cum anseris adipe & ocimi succo, genarum uitijis aptissimum est. Eiusdem medullæ cū pari pondere ceræ & olei uel rosacei, addito ouo, duritiæ genarū illinūtur. Caseo molli caprino imposito ex aqua calida epiphoræ sedantur: si tumor sit, ex melle. Vtrūq; uero sero calido fouendum. Sicca lippitudo, lumbulis suum tostis atq; cōtritīs, & impositis tollitur. Capras negant lippite, quoniam eæ quaddā herbas edant: Item dorcades. Et ob id fimum earum cera circumdatum noua luna deuorare iubent, & quoniā noctu æque quoq; cernant. Sanguine hircino sanari lusciosos putat: nyctalopas à Græcis dictos: Capræ uero iocinere, in uino austero decocto. Quidam inassati iocineris sanie inungunt, aut felle capræ, carnesq; eas uesti, & dum coquantur oculos uaporari præcipiunt. Id quoque referre arbitrantur, si rutili coloris fuerint. Volunt & oculos suffiri, iocinere in ollis decocto: quidam inassato. Fel quidem caprinum pluribus modis assumunt: cum melle, contra caligines: cum ueratri candidi terra parte, contra glaucomata: cum uino, contra cicatrices, & albugines, & caligines, & pterygia, & argemæ: ad palpebras uero euulso prius pilo, cum succo oleris, ita ut inunctio inarescat. Contra ruptas tunículas, cum lacte mulieris. Ad omnia autem inueterata, fel efficacius putant. Nec abdicant fimum ex melle illitum epiphoris contraq; dolores medullarum: Item pulmonem leporis. Sedat caliginem fel cum passo aut melle. Lupino quoque adipe, uel medulla suum, fricari oculos contra lippitudoines præcipiunt. Nam uulpinam linguam habentes in armilla, lippituros negant. Aurium dolori & uitijis medetur urina apri in uitro seruata: Fel apri uel suis, uel bubulum, cum oleo cycino & rosaceo æquis portionibus. Præcipue uero taurinum, cum porri succo tepidum, uel cum melle si suppurant. Contraquæ odorem grauem per se tepefactum in malicorio. In ea parte rupta cum lacte mulierum efficaciter sanat. Quidam etiam in gravitate aures sic perluendas putant. Alij cum senecta serpentium & aceto includunt lanas, antè aqua calida collatas. Et si maior sit grauitas aurium, fel cum myrrha & ruta in malicorio excofactum infundunt: Lardum quoque pingue: Item fimum asini recens cum rosaceo instillatur: Omniaque ea tepefacta. Utilior equi spuma, uel equini fimi recentis cinis cum rosaceo. Seuum bubulum cum adipe anserino: Butyrum recens. Urina capri uel tauri, uel fullonia uetus calfacta, uapore per lagenæ collum subeunte. Admiscet & aceti tertiam partem. Et aliquid urinae uituli qui nondum herbam gustauerit. Fimum etiam mixto felle eiusdem. Et cutem quam relinquunt angues, excofactis prius auribus. Lana autem medicamina ea includuntur. Prodest & seuum uituli cum anseris adipe, & ocimi succo: eiusdem medulla admixto cumino trito infusa. Virus uerrinum è scropha exceptum priusquam terram attingat, contra dolores. Auribus fractis glutinum è naturis uitulorum factum & in aqua liquatum. Alijs uitijis adeps uulpium. Item fel caprinum cum rosaceo tepido, aut porri succo: aut si sint rupta ibi aliqua, è lacte mulieris. Si grauitas sit audiendi, fel bubulum cum urina capræ, uel hirci, uel si pus sit. In quocunque autem usu putant hæc efficaciora in cornu caprino per dies uiginti infumata. Laudant & coagulum leporis tertia denarii parte, dimidiaque sagapeni in aminato uino. Parotidas urinus adeps comprimit, pari pondere ceræ & taurini seui: addunt quidam hypocistidem: & per se butyrum illitum, si prius foueantur scenigræci decocti succo. Efficacius cum ellychnio. Profunt & uulpium testes, & taurinus sanguis aridus tritus. Urina capræ calefacta instillata auribus. Fimumq; eiusdem cum axungia illitum. Dentes mobiles confirmat ceruini

ceruini cornus cinis, doloresq; eorum mitigat, siue infricentur, siue colluatur. Quidam efficaciorem ad omnes eosdem usus crudi cornus farinam arbitrantur. Dentifricia utroq; modo sunt. Magnum remedium est & in luporum capitis cinere. Certumq; est in excrementis eorum plerumq; inueniri ossa. Hæc adalligata eundem effectum habent. Item lepræ coagula per aurem infusa contra dolores, Et capitis eorum cinis dentifricum est: Adiectoq; nardo mulcet graueolentiam oris. Aliqui murinorum capitum cinerem misuisse maluit. Reperitur in latere leporis acui os simile, hoc scarificari debet in dolore suadent. Talus bubulus accensus eos qui labant cum dolore admotus confirmat. Eiusdem cinis cum myrrha, dentifricum est. Ossa quoq; ex ungulis suum robusta, eundem usum præbent. Item ossa ex acetabulis pernarum circa quæ coxendices uertuntur, lisdem sanari, dimissis in fauces, iumentorum uerminationes notum est: sed & combustis dentes confirmari. Asinino quoq; lacte percussu uexatos, aut dentium eiusdem cinere: Lichene item equi cum oleo infuso per aurem. Est autem hoc non hippomanes, quod alioqui noxium omitto, sed in equorum genibus, ac super ungulas. Præterea in corde equorum inuenitur os, dentibus caninis maxime simile: hoc scarificari dolorē, aut exempto dente emortui equi maxillis ad numerum eius qui doleat demonstrant. Equarum uirus à coitu in lychnis accensum, Anaxilaus prodidit, equinorum capitum uisus repræsentare monstrifice: Similiter ex asinis. Nam hippomanes tantas in ueneficio uires habet, ut affusum æris mixturæ in effigiem quæ Olympiæ, admotos mares equos ad rabiem coitus agat. Medetur dentibus & fabrilis glutinum, in aqua decoctū illitumq;, & mox paulo detractum, ita ut cōfestim colluatur uiuo, in quo decocti sunt cortices mali punici dulcis. Efficax habetur & caprino lacte collui dentes, uel felle taurino. Talorum capræ recentium cinis, dentifricio placet, & omnium ferè uillaticarum quadrupedum, ne sæpius eadem dicantur.

Ad faciei uitia, ceruicis & pectoris morbos.

Cap. XII

CVtem in facie erugari & tenerescere, & candorem custodire lacte asinino putat. Notumq; est quædam quotidie D. custodito numero fouere: Poppea hoc Neronis principis instituit, balnearum quoque sic folio temperato, asinarū gregibus ob hoc eam comitatus. Impetus pituitæ in facie, butyro illito tolluntur: Efficacius cum cerusa. Synchero uero ea uitia quæ serpūt, in super imposita farina hordeacea. Vlcera in facie membrana pte partu bouis madida. Friuolum uideatur, non tamen omittendum, propter desideria mulierum: Talum candidi iuenci, quadraginta diebus noctibusq;, donec resoluatur in liquorem decoctū, & illitū linteolo, candorem cutisq; erugationem præstare. Fimo taurino malas tubescere aiunt, non crocodileam illini melius, sed foueri frigida & ante & postea iubent. Astates, & quæ decolorē faciunt cutem, simū uituli cum oleo & gummi manu subactū emendat. Vlcera oris ac rimas, seuum uituli uel bouis cum adipe anseris & ocimi succo. Est & alia mixtura, seuo uituli cū medulla cerui, & albæ spinæ folijs unā tritis. Idē præstat & medulla cum resina, uel si uaccina sit, iusq; è carne uaccina. Lichenas oris præstantissime uincit glutinū, factū è genitalibus uitulorum, liquatum aceto cum sulphure uiuo, ramo ficulneo permixtum, ita ut bis die recēs illinatur. Item lepras ex melle & aceto decoctum, quas & iecur hirci calidū illitum tollit: sicut elephantiasin fel caprinū: etiam num lepras ac furfures, tauri, uel addito nitro. Vrina asini circa canis ortum, maculas in facie: Fel utriusq; per sese aqua infractū, euitatisq; solibus ac uetris post detractā cutem. Similis effectus in taurino seuo uitulino sive felle, cum semine cunilæ ac cinere è cornu ceruino, si canicula exoriēte cōburatur. Asinino seuo cicatricibus ac licheni leprisq; maxime color reditur. Hirci fel & lēgines tollit, admixto caseo ac uiuo sulphure spōgiæq; cinere, ut melis sit crassitudo. Aliqui inueterato felle uti maluerunt, mixtis calidis furfuribus pondere orboli unius, quatuorq; mellis, prius defricatis maculis. Efficax eiusdem & seuum cum melanthio, & sulphure, & iride, Labrorum fissuris cum adipe anserino, ac medulla ceruina resinaq; & calce. Inuenio apud authores, his qui lentiginem habeant negari ma-

gicæ sa

gicæ sacrificiorū usum. Lacte bubulo aut caprino tonsillæ & arteriæ exulceratæ leuantur. Gargarizatur tepidū, ut est expressum, aut calefactū. Caprinū utilius, cū malua decoctū & sale exiguo, Linguae exulcerationi & arteriarū prodest ius omali gargarizatu. Tōsillis autem priuatim renes uulpiū aridi, cū melle triti illitiq̃. Anginæ fel taurinum uel caprinū cū melle. Iecur melis ex aqua oris grauitatem, ulceraq̃ butyrū emendat. Spinam aliudūe quid faucibus adhærēs, felis extrinsecus simo perfricatis, aut reddi aut delabi tradūt. Strumas discutit fel aprinum, uel bubulum tepidum illitum. Nam coagulum leporis è uino in lintheolo exulceratis dūtaxat imponitur. Discutit & ungulæ asini uel equi cinis, ex oleo aqua illitus, & urina calefacta: Et bouis ungulæ cinis ex aqua: Fimum quoq̃ feruens ex aceto. Itē seuū caprinū cū calce, aut simū ex aceto decoctū, testesq̃ uulpini: Prodest & sapor. Gallorū hoc inuentū rutilādīs capillis, ex seuo & cinere. Optimus fagino & caprino, duobus modis, spissus ac liquidus: uterq̃ apud Germanos maiore in usu uiris q̃ fœminis. Ceruicū dolores butyro aut adipe ursino perfricātur. Rigores bubulo seuo, quod & strumis prodest cum oleo. Dolorem inflexibilem (opisthoronon uocat) leuat urina capræ auribus infusa, aut fimum cum bulbis illitum. Vngues contusos fel cuiuscunq̃ animalis citra cumligatum. Pterygia digitorum fel taurinum, aqua calida dissolutum. Quidam adiiciūt sulphur & alumen, pari pondere omnium. Tussim iecur lupi ex uino tepido sanat: ursinumq̃ fel admixto melle: aut ex cornu bubuli summis partibus cinis: uel salua equi, tri duo potu eam mori tradunt: pulmo ceruinus cum gula sua arefactus in fumo, dein tusus ex melle quotidiano eligmate. Efficacior est ad id bubulo ceruorum generis. Sanguinem expuentes, ceruini cornus cinis: coagulum leporis tertia parte denarij cum terra samia & uino myrteo potum sanat. Eiusdem simi cinis in uino uesperis potus, nocturnas tussis: Pili quoq̃ leporis suffiti, extrahūt pulmonibus difficiles excreationes. Purulentas autem exulcerationes pectoris pulmonisq̃, & à pulmone graueolentiam halitus, butyrū efficacissime iuuat, cum pari modo mellis Attici decoctum donec ruffescat, & matutinis sumptum ad mensuram ligulæ. Quidam pro melle, laricis resinam addere maluerunt. Si sanguis reiiciatur, efficacem tradunt bubulū sanguinem, modice & cum aceto sumptū: Nam de taurino credere, temerarium est. Sed glutinum taurinū tribus obolis cum calida aqua bibitur in uetere sanguinis excreatione.

Ad stomachi & lumborum dolores & renum uitia.

Cap. XIII 30.

STomachum exulceratum lactis asinini potus reficit: Item bubuli. Rosiones eius caro sububula admixto aceto & uino cocta. Rheumatismos cornus ceruini cinis. Sanguinis excreationes hæc edinus sanguis recens, ad cyathos ternos, cū aceto acri pari modo seruus potus: Coagulum tertia parte ex aceto potum. Iocineris dolores, lupi iecur aridū ex mulso: Asininum iecur aridum cū petroselini partibus duabus, ac nucibus tribus, ac melle tritum, & in cibo sumptū: Sanguis hircinus cibo aptatus. Suspiriosis ante omnia efficax est potus equiferorū sanguinis. Proxime lactis asinini tepidi cū bulbis decocti, ita ut serum ex eo bibatur, addito in tres heminas cyatho nasturtij albi, perfusi aqua, deinde melle diluti. Iecur quoq̃ uulpinū, aut pulmo, in uino nigro, aut fel ursinum in aqua, laxat meatus spirandi. Lumborū dolores, & quæcunq̃ alia mollire opus sit, ursino adipe perfricari conuenit: cinerem aprini aut suilli simi inueterati, aspergi potione uini. Afferunt & magi sua commenta. Primum omnium rabiem hircorum, si mulceatur barba, mitigari: eadem præcisa, non abire eos in alienum gregem. Huic admiscēt fimum caprinū, & subdito lintheolo uncto caua manu, quantum pati possit feruens, sustineri iubent: ita ut si læua pars doleat, hæc medicina in dextra manu fiat, aut è contrario. Fimum quoq̃ ad eum usum acuatæ punctis tolli iubent. Modus curationis est, donec uapor ad lumbos sentiat peruenire. Postea uero manum porro tuso illiunt, item lumbos ipso simo cū melle, suadentq̃ in eodem dolore & testes leporis deuorare. Ischiadicis fimum bubulum imponunt, calfactum in folijs cinere feruenti. In renum dolore leporis renes crudos deuorari iubent, aut

certe

certe coctos, ita ne dente contingantur. Ventris quidem dolore tentari negat talū leporis habētes. Lienem sedat fel apri uel suis potū, uel ceruini cornus cinis in aceto. Efficacissime tamen inueteratus lien asini, ita ut in triduo sentiat utilitas. Asinini pulli simum, quod primum addidit, polean uocant Syri: dant in aceto mulso. Datur & equi lingua inueterata ex uino, praesentaneo medicamento, ut didicisse se ex barbaris Caelius Bion tradidit. Et lien bubulus simili modo. Recēs autē assus uel elixus, in cibo. In uescia quoque bouis alij capita xx. rusa, cum aceti sextario, imponuntur ad lienis dolorē. Eadem ex causa emi lienem uituli quanti indicatus sit, iubent magi, nulla pretij contatione, quoniam hoc quoque religiose pertineat. Diuisumque per longitudinem annecti tunica utrinque, & inuentē pati decidere ad pedes. Dein collectum in umbra arefacere. Cum hoc fiat, simul residere lienem aegri uitiatum, liberatūque eum morbo dicitur. Prodest & pulmo uulpium cinere siccatus, atque in aqua potus. Item haedorum lien impositus.

Ad aluum sistendam, coeliacos, dysentericos, inflationes alui, rupta, tenasmon, & tineas, & colum.

Cap. XIII

Aluum sistit ceruinus sanguis, item cornus cinis: iecur aprinum ex uino potum citra salem, recensque: item asinum suillum, uel hircinum decoctum in uini hemina. Coagulum leporis in uino ciceris magnitudine: aut si febris sit, ex aqua. Aliqui & galla adiciunt, alij per se leporis sanguine contenti sunt lacte cocto. Equini fimi cinis in aqua potus. Taurini cornus ueteris ex parte ima cinis, inspersus potioni aque. Sanguis hircinus in carbone decoctus: Corii caprinum cum suo pilo decoctum, succo epoto. Coagulum equi, & sanguis caprinus, uel medulla, uel iecur aluum soluit: Fel lupi cum elaterio umbilico illigatum. Vel lactis equini potus: item caprini cum sale & melle: Caprae fel cum cyclamini succo & aluminis modico. Aliqui & nitrum & aquam adiecisse malunt. Fel tauri cum absinthio tritum ac subditum pastillo. Butyrum largius sumptum, coeliacis & dysentericis medetur, iecur uaccinum: Cornus ceruini cinis, tribus digitis captus in potionem aquae: Coagulum leporis subactum in pane. Si uero sanguinem detrahunt, in polenta: Aprini, uel suilli, uel leporini fimi cinis, inspersus potioni tepidae uini. Vituli quoque ius uulgariter datum, inter auxilia coeliacorum & dysentericorum tradunt. Lactis asinini potus utilior, addito melle. Nec minus efficax fimi cinis ex uino, utriusque uitio. Item polea supradicta. Equi coagulum, quod aliqui hippacem uocant, etiam si sanguinem detrahant: uel fimi cinis, dentiumque eiusdem tusorum farina, salutaris dicitur: & bubuli lactis decocti potus. Dysentericis addi mellis exiguum praecipiunt: & si tormina sint, cornus ceruini cinerem, aut fel taurinum cumino mixtum, & cucurbitae carnes umbilico imponere. Caseus recens uaccinus immittitur ad utrumque uitium. Item butyrum heminis quatuor, cum resina terebinthina sextante, aut cum malua decocta, aut rosaceo. Datur & seuum uitulinum, aut bubulum. Item medullae excoquantur cum farina & cera exiguoque oleo, ut sorberi possint: Medulla & in pane subigitur. Lac caprinum ad dimidias partes decoctum. Si sint & tormina, additur protopium. Torminibus satis esse remedij in leporis coagulo potio est uino tepido, uel semel, arbitrantur aliqui. Cautiores & sanguine caprino cum farina hordeacea & resina, uentre illinunt. Ad omnes epiphoras uentris illini caseum mollem suadet: Veterem autem in farina tritum, coeliacis & dysentericis dari, cyathos casei in uini cyathis tribus. Sanguis caprinus decoctus cum medulla dysentericis: Iecur asinum caprae, coeliacis subuenit, magisque etiam hirci, in uino austero decoctum potumque, uel ex oleo myrteo umbilico impositum. Quidam uero decoquunt a tribus sextariis aquae ad geminam, addita ruta. Utuntur & liene asso caprae hirciae, & seuo hirci in pane qui cinere coctus sit, caprae a renibus maxime, ut per se hauriatur, protinusque modice frigidam sorberi iubent. Aliqui & in aqua decoctum seuum admixta polenta & cumino, & anetho, acetoque. Illinunt & uentrem coeliacis, simo cum melle decocto. Utuntur ad utrumque uitium & coagulo haedi in uino myrtite, magnitudine fabae potio: & sanguine eiusdem in cibum formato, quem sanguiculum uo-

X cant

cant. Infundunt dysentericis & glutinum taurinum, aqua calida resolutum. Inflationes autem discutit uitulinum simum in uino decoctum. Intestinorum uitij magnopere prodest coagulum ceruorum, decoctum cum lente betaq; atq; ita in cibo sumptum: Leporis pilorum cinis cum melle decoctus: Lactis caprini potus decoctus cum malua, exiguo sale addito. Et si coagulum addatur, maioribus emolumentis fiat. Eadem uis est & in seuo caprino in sorbitiōe aliqua, uti protinus hauriatur frigida aqua. Item feminum hœdi cinis, rupta intestina sarcire mite traditur: Fimum leporis cum melle decoctum, & quotidie sabbæ magnitudine sumptum, ita ut deploratos sanauerint. Laudant & caprini capitis cum suis pilis decocti succum. Tenafmos, id est, crebra & inanis uoluntas egerēdi, tollitur po to lacte asinino: Item bubulo. Tinearum genera pellit ceruini cornus cinis potus. Quæ in excrementis lupi diximus inueniri ossa, si terram non attigerint, colo medentur adalligata brachio: Polea quoq; supradicta magnopere prodest in sapa decocta. Itē suilli fimi farina addito cumino in aqua rutæ decoctæ: Cornus ceruini teneri cinis, cochleis africanis cum testa sua suis mixtus, in uini potione.

Ad uesticæ cruciatus & calculos: de genitalium & sedis uitij, & inguinum remedijs.

Cap. xv

Vesticæ calculorumq; cruciatibus auxiliatur urina aprī, & ipsa uestica pro cibo sumpta: Efficacius, si prius fumo maceretur utrūq;. Vescicam elixam mandi oportet, & à muliere sceminæ suis. Inueniuntur & in iocineribus eorum lapilli, aut duritie lapillis similes, candidi, sicuti in uulgarī sue: quibus contritis atque potis in uino, pelli calculos aiunt. Ipsi apro tam grauis sua urina est, ut nisi egesta fugæ non sufficiat, ac uelut deuinctus opprimatur. Exuri illa tradūt eos. Leporis renes inueterati, in uino poti, calculos pellunt. In perna suis articulos esse diximus, quorum decoctum ius facit urinæ utile. Asinini renes inueterati tritiq;, & in uino mero dati, uesticæ medentur. Calculos expellunt lichenes equini ex uino aut mulso poti diebus x l. Prodest & ungulæ equinæ cinis, in uino, aut aqua. Item fimum caprarum in mulso, efficacius syluestrium: Pili quoq; caprini cinis. Verendorū carbunculis, cerebrum aprī uel suis, sanguisq;. Vitia uero quæ in eadem parte serpunt, lecur eorum combustū, maxime iuniperi ligno cum charta & arrenico sanat. Fimi cinis, fel bubulum, cum alumine Ægyptio ac muria ad crassitudinem mellis subactum, insuper bera ex uino cocta imposita: caro quoq;. Manantia uero ulcera, seuum cum medulla uituli in uino decoctum, uel caprinum cum melle rubiq; succo: uel si serpant, simū etiam prodesse cum melle dicunt aut cum aceto, & per se butyrum. Testium tumor, cum seuo uituli, addito nitro cohibetur: uel fimo eiusdem ex aceto decocto. Urinæ incōtinentiam cohibet uestica aprina, si assa mandatur: Vngularum aprī uel suis cinis potioni inspersus: Vescica sceminæ suis combusta ac pota. Item hœdi uel pulmo: Cerebrum leporis in uino: Eiusdē testiculi tosti, uel coagulum cum anserino adipe in polenta: Renes asinini in mero triti potiq;. Magi uerrini genitalis cinere poto ex uino dulci demonstrant urinam facere in canis cubili, ac uerba adijcere, ne ipse urinam faciat ut canis in suo cubili. Rursus ciet urinam uestica suis, si terram non attigerit, imposita pubi. Sedis uitij præclare prodest fel ursinum cum adipe: Quidam adijciunt spumam argenti ac thus. Prodest & butyrum cum adipe anserino ac rosaceo. Modum ipsæ res statuunt, ut sint illitu faciles. Præclare medetur & taurinum fel, in lintheolis conceptis: rimasq; perducit ad cicatricem. Inflationibus in ea parte, seuum uituli, maxime ab inguinibus cum ruta: Cæteris uitij medetur sanguis caprinus cum polenta. Item fel caprinum condylomatis per se. Item fel lupinum ex uino. Panos & apostemata in quacūq; parte, sanguis ursinus discutit: Itē taurinus aridus tritus. Præcipuum tamen remedium traditur in calculo onagri: quem dicitur cum interficiatur reddere urinā, liquidiorem initio, sed in terra spissantem se. Hic adalligatus femini, omnes impetus discutit, omnīq; suppuratione liberat. Est autem rarus inuentu, nec ex omni onagro, sed celebri remedio. Prodest & urina asini cum melanthio, Et ungulæ equinæ cinis

cinis cum oleo & aqua illitus: Sanguis equi, præcipue admissarij: Et sanguis bubulus: item fel. Caro quoq; eisdem effectus habet calida imposita: & ungulæ cinis ex aqua aut melle: urina caprarum: hircorumq; carnes in aqua decoctæ: aut simum ex his cum melle decoctum: fel ursinum siue uerrinum: urina suum in lana imposita. Femina atteri adurij equitatu notum est. Utilissimum est ad omnes inde causas, spumam equi ex ore in guineibusq; illinire. Inguina & ex ulcerum causa intumescunt. Remedio sunt equi setæ tres, totidem nodis alligatæ intra ulcus.

Ad podagras, ad morbum comitalem, ad sideratos, morbumq; regium, ossaq; fracta, remedia.

Cap. XVI

Podagris medetur ursinus adeps, taurinumq; seuum, pari pondere & ceræ. Addunt quidā hypocisthida & gallam. Alij hircinū preferunt seuū cum simo capræ, & croco sinapius, uel caulibus edere tritis, ac per dicio uel flore cucumeris syluestris: Item bouis simū cum aceti fece. Magnificat & uituli, qui nondū herbam gustauerit, simum, aut per se sanguinem tauri: Vulpem decoctam uiuam, donec ossa tantum restent: lupum uē uiuum oleo cerati modo incoctum: Seuum hircinum, cum helxines parte æqua, sinapis tertia: Fimi caprini cinerem cum axūgia. Quin & ischiadicos uri sub pollicibus pedum eo simo feruente, utilissime tradunt. Articulorumq; uitrijs fel ursinum utilissimum esse, & leporis pedes adalligatos. Podagras quidā mitigari pede leporis uiuentis abscisso, si quis secutū assidue habeat. Perniones ursinus adeps, rimasq; pedum omnes sarcit: Efficacius alumine addito: Seuum caprinum: Dentium equi farina: Aprinum uel suillum fel: cum adipe pulmo impositus: & si subtriti sint contubue offensione. Si uero adusti frigore, leporini pili cinis: Eiusdem pulmo contusis dissectus, aut pulmonis cinis. Sole adusta, seuo asinino aptissime curantur. Item bubulo cum rosaceo. Clauos & rimas calliq; uitia, simum apri uel suis recens illitum, ac tertio die solum sanat. Talorum cinis, pulmo aprinus, aut suillus, aut ceruinus. Attritus calceamentorum, urina asini cum luto suo illita. Clauos seuum bubulum cum thuris polline. Perniones uero corium combustum: melius ex uetere calceamento. Iniurias ē calceatu, ex oleo corij caprini cinis. Varicum dolores sedat fimi uitulini cinis, cum lilij bulbis decoctis, addito melle modico: Itemq; omnia inflāmata & supurationes minantia. Eadē res & podagris prodest, & articularijs morbis, ē maribus præcipue uitulis. Articulorum attritis, fel aprorum uel suum, linteo calefacto impositum: uitulicq; qui nondū herbam gustauerit, simum: Item caprinum cum melle in aceto decoctū. Vngues scabros seuum uituli emendat: Item caprinum admixta sandaracha. Verrucas uero aufert uitulini fimi cinis ex aceto: asini urinæ lutum. Comitiali morbo testes urinos edisse prodest, uel aprinos bibisse ex lacte equino, aut ex aqua: Item aprinam urinam ex aceto mulso: efficacius, quæ inauerit in uesica sua. Dantur & suum testiculi inueterati triticiq; in suis lacte, præcedente uini abstinentia, & sequente continuis diebus. Dantur & leporis sale custoditi pulmones, cū thuris tertia parte, in uino albo, per dies x x x. Item coagula eiusdē. Asini cerebrū ex aqua mulsa, infumatū prius in folijs, semuncia per dies: uel ungarum eius cinis cochlearibus binis toto mēse potus: Item testes sale asseruati, & aspersi potioni, in asinarum maxime lacte uel ex aqua. Membrana partus earum, præcipue si marem pepererint, olfacta accedente morbo comitialium resistit. Sunt qui ē mare nigroq; cor edendū cum pane sub dio prima aut secunda luna præcipiant. Alij carnem, aliqui sanguinem aceto dilutum per dies xl. bibendum. Quidam urinam equi aquæ ferriaria ex officinis miscent, eademq; potione & lymphaticis medētur. Comitilibus datur & lactis equini potus, lichenq; in aceto mulso bibendus. Dantur & carnes caprinæ in rogo hominis tostæ, ut uolunt magi. Seuū earum cum felle taurino pari pondere decoctū, & in folliculo fellis reconditū, ita ne terrā attingat, potum uerō sub limine ex aqua. Morbum ipsum deprehēdit caprini cornus, uel ceruini uisti nidor. Sideratis urina pulli asinini nardo admixto per uictione prodesse dicitur. Regio morbo cornus ceruini cinis: Sanguis

X 2 asinini

asinini pulli ex uino. Item fimum asinini pulli, quod primum ædedit à partu, datum fabæ magnitudine è uino medetur intra diem tertium. Eadè & ex equino pullo similiterq; uis est. Fractis ossibus præsentaneus maxillarum apri cinis ulli. Item lardum elixum atq; circumligatum mira celeritate solidat. Costis quidem fractis laudatur unice caprinum fimum ex uino uetere, aperit, extrahit, perfanat. Febres arceat ceruorum caro, ut diximus. Eas quidem quæ certo dierum numero redeunt, oculus lupi dexter falsus adalligatusq; si credimus magis. Est genus febrili, quod amphimerinum uocant. Hoc liberari tradunt, si quis è uena auris asini tres guttas sanguinis in duabus heminis aquæ hauserit. Quartanis magi excrementa felis cum digito bubonis adalligari iubent, & ne recidant, non remoueri septeno circuitu. Quis hoc quæso inuenire potuit? quæsi est ista mixtura? cur digigitus potissimum bubonis electus est? Modestiores iecur felis decrefcente luna occisæ in ueteratum sale, ex uino bibendum ante accessiones quartanæ dixere. Idem magi fimi bubuli cinere consperso puerorum urina illinunt digitos pedum, manibusq; leporis cor adalligant. Coagulum ante accessionem propinât. Datur & caseus caprinus recens cū melle diligenter sero expresso.

Ad melancholicos, lethargicos, hydropicos: ad ignem sacrum, & ad dolores neruorum remedia.

Cap. XVII

Melancholicis fimum uituli in uino decoctum remedio est. Lethargicos excitat asinilichen, naribus illitus ex aceto: Caprini cornus nidor aut pilorum: iecur aprinum. Itaq; & ueternosis datur. Phthisicis medetur, iecur lupi ex uino, macræ suis fœminæ herbis pastæ lardum, carnes asininae ex iure sumptæ. Hoc genere maxime in Achaia curant id malum. Fimi quoq; aridi, sed pabulo uiridi pasto boue, fimum harundine haustum prodesse tradunt. Bubuli quoq; cornus mucronem exustum, duorum cochleariorū mensura, addito melle, pilulis deuoratis. Capræ seuo in pulte ex alica & phthisin & tussim sanari, uel receti cum mulso liquefacto, ita ut uncia in cyathum addatur, rutæq; ramo permisceatur, nō pauci tradunt. Rupicapræ seui cyatho, & lactis pari mensura, deploratum phthisicum conualuisse certus autor affirmat. Sunt & qui suum fimi cinerē profuisse scripserint in passo: & cerui pulmonem, maxime subulonis, siccatum in fumo tritumq; in uino. Hydropicis auxiliatur urina uesicæ apri paulatim data in potus. Efficacius quæ in aruerit cum uesica sua: Fimi ceruini maxime subulonis, sed & bubuli, de armentinis loquor (quod bolbiton uocant) cinis cochleariorum trium in mulsi hemina, bouis fœminæ in mulieribus, & ex altero sexu in uiris, quod ueluti mysterium occultarunt magi: Fimum uituli masculi illitum: Fimi uituli cinis cum semine staphylini, æqua portione ex uino: Sanguis caprinus cum medulla. Efficaciorem putant hircorum, utiq; si lentisco pascatur. Igni sacro ursinus adeps illinitur, maxime qui est ad renes: Vitulinum fimum recens, uel bubulum: Caseus caprinus siccus cum porro: Ramenta pellis ceruine deiecta pumice, ex aceto trita. Rubori cum prurigine, equi spuma aut ungulæ cinis. Eruptionibus pituitæ, asinini fimi cinis cum butyro. Papulis nigris, caseus caprinus siccus ex melle & aceto in balneis, oleo remoto. Pusillus suilli fimi cinis aqua illitus, uel cornus ceruini cinis. Luxatis recens fimum aprinum uel suillum: Item uitulinum: Verris spuma recens cum aceto, fimum caprinum cum melle. Bubula caro imposita tumorem sanat. Fimum suillum in testa calefactum tritumq; cum oleo, duritias corporum omnes tollit optime. Adeps è lupis illitus, in his quæ rumpere opus est, plurimum proficit: Fimum bubulum in cinere calefactum, aut caprinum in uino uel aceto decoctum. In furunculis seuum bubulum cum sale: aut si dolor est, intinctum oleo, liquefactum sine sale, similiq; modo caprinum. In ambustis ursinus adeps cum lilij radicibus: Aprinum aut suillum fimum in ueteratum: Setarum ex his è penicillis tectorijs cinis cum adipe tritus: Tali bubuli cinis, cum cera & medulla ceruina: Fel tauri: Fimum leporis: Sed capratum fimus sine cicatrice sanare dicitur. Glutinum præstantissimum fit ex auribus taurorum & genitalibus: Nec quicquam effi-

cacius

cacius prodest ambustis. Sed adulteratur nihil æque, quibus suis pellibus inueteratis, calcementisq; etiam decoctis. Rhodiæcum fidelissimum: eoq; pictores & medici utuntur. Id quoque quo candidius, eo probatius. Nigrum & lignosum damnatur. Neruorum doloribus, simum caprinum decoctum in aceto cum melle, utilissimum putant, uel putrescente neruo. Spalmata & percussu uitata, simo aprino curant, uere collecto & arefacto. Sic & quadrigis agendis tractos, rotæ uel uulneratos: & quoquo modo sanguine contuso, uel si recens illinatur. Sunt qui incoxisse aceto, utilius putet. Quin & in potu farinam eam ruptis conuulneratisq; & euerfis ex aceto salutarè promittunt. Reuerentiores cinerè eius ex aqua bibunt. Feruntq; & Neronem principem hac potione recreari solitum, cum sic
 10 quoq; se trigario approbare uellet. Proximam suillo simo uim putant.

Ad sanguinem sistendum: & contra ulcera & carcinomata, ad scabiem remedia: & quæ infixæ corpori extrahunt, & quæ cicatricibus profunt. Cap. XVIII

Sanguinem sistit coagulum ceruinum ex aceto: Item leporis: Huius quidem & pilorum cinis: Item ex simo asininio cinis: & pilorum quidè cinis illitus. Efficacior uis è maribus aceto admixto, & in lana ad omne profluuium imposito. Similiter ex equino capite & femine: Aut simi uitulorum cinis illitus ex aceto. Item caprini cornus uel simi ex aceto: Hircini uero iocineris dissecti sanies efficacior: Et cinis utriusq; ex uino potus, uel naribus ex aceto illitus. Hircini quoque utris uinarij duntaxat cinis, cum pari pondere resinæ, quo genere sistitur sanguis, & uulnus glutinatur. Hædinum quoq; coagulum ex aceto, & feminum
 10 eius combustorum cinis, similiter pollere traduntur. Ulcera sanat in tibijs cruribusq; adeps ursinus, admixta rubrica. Quæ uero serpunt, fel aprinum cum resina & cerusa: Maxillarum apri uel suum cinis: Simum suum illitum siccum: Item caprinum ex aceto subseruefactum. Cætera purgantur & explètur butyro: Cornus ceruini cinere, uel medulla cerui: Felle taurino cum cyprino oleo, aut simo aprino, aut hircino. Simum recens suum, uel inueterati farina illinitur uulneribus ferro factis. Phagedænis & fistulis immittit fel tauri, cū succo porri, aut lacte mulierum, uel sanguis aridus cum cotyledone herba. Carcinomata curat coagulum leporis, cum pari pondere capparis aspersum uino. Gangrenas urinum fel pen-
 15 na illitum. Asini ungularum cinis ea quæ serpunt ulcera inspersus. Sanguis equi adrodit carnes septica ui: Item simi equini inueterati fauilla. Ea uero quæ phagedænas uocant in
 20 ulcerum genere, corij bubuli cinis cū melle. Caro uituli recentia uulnera non patitur intromisceri: Simum bubulum cum melle. Feminum uituli cinis sordida ulcera, & quæ cacœthe uocant è lacte mulieris sanar. Recentes uero plagas ferro illatas, glutinum taurinum liquefactum, tertio die solutum. Caseus caprinus siccus ex aceto ac melle, purgat ulcera. Quæ uero serpent, cohibet seuum cum cera: Item addita pice ac sulphure percurat. Similiter proficit ad cacœthe, hædi feminum cinis è lacte mulieris. Et aduersus carbunculos, suis foeminae cerebrum tostum illitumq;. Scabiem hominis, asininæ medullæ maxime abolent. Urinæ eiusdè cum suo luto illitæ: Butyrum etiam, quod in iumentis proficit cum resina calida: Glutinum taurinum in aceto liquefactum, addita calce: Fel caprinum cum aluminis cinere, Boas simum bubulum, unde & nomen traxere: Canum scabies sanantur bubulo sanguine
 25 recenti: iterumq; cum inarescat illito, & postero die abluto cinere lixiuio. Spinæ ac similia corpori extrahuntur felis excrementis: Itè capræ ex uino: coagulo quocunq;, sed maxime leporis, cū thuris polline & oleo, aut cum uiscis pari pondere, aut cum propoli. Cicatrices nigras seuum asinum reducit ad colorè. Fel uituli extenuat calefactum. Medici adijciunt myrrham, & mel, & crocum, aereaq; pyxide condunt. Aliqui & florem æris admiscunt.

Ad muliebria mala medicinae, & ad infantium morbos, & ueneris remedia. Cap. XIX
Mulierum purgationes adiuuat fel taurinum lana succida appositum. Olympias Thebana addidit hyssopum & nitrum: Cornus ceruini cinis potus. Item uulvas laborantes, illitu quoque: & fel taurinum cum opio appositum obolis binis. Vulvas & pilo ceruui
 30 no suffire prodest. Tradunt, ceruas cum senserint se grauidas, lapillum deuorare: quem in

excrementis repertum, aut in uulua (nam & ibi inuenitur) custodire partus adalligatum. Inueniuntur & ossicula in corde & in uulua, perquam utilia grauidis parturientibusq̃. Nam de pumice, qui in uaccarum utero simili modo inuenitur, diximus in natura boum. Lupi adeps illitus uuluas mollit, dolores earum iecur. Carnes lupi edisse parturis prodest: aut si incipientibus parturire sit iuxta qui ederit, adeo, ut etiam contra illatas noxias ualeat. Eundem superuenire, perniciosum est. Magnus & leporis usus mulieribus. Vuluam adiuuat pulmo aridus potus. Profluvia iecur cum Samia terra ex aqua potum. Secundas coagulum: cauentur pridiana balinea. Illitum quoque cum croco & porri succo, uellere appositum abortus mortuos expellit. Si uulua leporum in cibis sumantur, mares concipi putant. Hoc & testiculis eorum & coagulo profici. Conceptum leporis utero ex emptum his, quæ parere desierint, restibilem fecunditatem asserre. Sed pro conceptu, leporis saniam & uiro magi propinant. Item uirgini nouem grana fimi, ut stent perpetuo mammae: coagulum quoque ob id cum melle illinunt: sanguinem, ubi euulsos pilos retinere nolit. Inflationi uulua, simum aprinum suillumue cum oleo illini prodest. Efficacius sistit farina aridi, ut aspergatur potioni, uel si grauidæ aut puerperæ torqueantur. Lacte suis potio cum mulso adiuuantur partus mulierum. Per se uero potum, deficientia ubera puerperarum replet. Eadem circumlita sanguine foeminæ suis, minus crescent. Si dolent, lactis asinini potu mulcentur: quod addito melle sumptum, & purgationes earum adiuuat. Sanat & uuluarum exulcerationes eiusdem animalis seuum inueteratum, & in uellere appositum duritiem uuluarum emollit. Per se uero recens uel inueteratum, ex aqua illitum, psilothri uim obtinet. Eiusdem animalis lien inueteratus, ex aqua illitus mammis, abundantiam facit. Vuluas suffitu corrigit. Ungulae asininae suffitæ partum maturant, ut uel abortus euocetur: nec aliter adhibentur, quoniam uiuentem partum necant. Eiusdem animalis simum si recens imponatur, profluvia sanguinis mire sedare dicitur. Nec non & cinis eiusdem fimi, qui & uuluae prodest impositus. Equi spuma illita per dies x. priuilegium primum nascantur pili restinguntur. Item cornus cerruini decocto: melius, si recentia sint cornua. Lacte equino iuuantur uuluae collutæ. Quod si mortuus partus sentiatur, lien ex aqua dulci potus eijcit. Item ungulae suffitu, aut simum aridum. Vuluas procidentes butyrum infusum sistit. Induratum uuluam aperit fel bubulum rosaceo admixto, foris uellere cum resina terebinthina imposito. Aiunt & suffitu fimi è mare boue, procidentes uuluas reprimi, partus adiuuari. Conceptus uero uaccini lactis potu. Sterilitatem ob partus uexationem fieri, certum est. Hanc emendari Olympias Thebana affirmat felle caurino, & adipe serpentium, & ærugine, addito melle, medicatis locis ante coitus. Vitulinum quoque fel, si in purgationibus fuerit sub coitu aspersum uulua, etiam duritiam uentris emollit, & profluium minuit umbilico peruncto, atq; in totum uuluae prodest. Modum statuunt fellis pondere denarii ad apij tertiam, admixto amygdalino oleo, quantum esse satis appareat, hoc in uellere imponunt. Masculi fel uituli, cum mellis dimidio tritum, seruatur ad uuluas. Carnem uituli si cum aristolochia inassatam edant circa conceptum, mares parituras promittunt. Medulla uituli in uino ex aqua decocta cum seuo, exulcerationibus uuluarum imposita prodest. Item adeps uulpium, excrementumq̃ felis: hoc cum resina & rosaceo impositum. Caprino cornu suffiri uuluam, utilissimum putant. Syluestrium caprarum sanguis cum palma marina pilos detrahit. Cæterarum uero fel, callum uuluarum emollit inspersum, & à purgatione conceptus facit. Sic quoque psilothri uis efficitur, si euulsis pilis triduo seruetur illitum. Profluium quauis immensum, urina capræ pota sisti, obstetrices promittunt, & si simum illinatur. Membrana caprarum in qua partus æditus, inueterata potius sumpta in uino, secundas pellit. Hædorum pilis suffiri uuluas, utile putant, & in profluo sanguinis coagulum bibi, aut hyoscyami semen imponi. E boue syluestri nigro si sanguine ricini lumbi perungantur mulieri, tædium ueneris fieri dicit Osthænes. Idem amoris, pota hirci urina, admixto propter fastidium natura.

do. Infantibus nihil butyro utilius, per se & cum melle: priuatim & in dentitione & ad gingiuas, & ad oris ulcera. Dens lupi adalligatus, infantium pauores prohibet, dentientibus morbos, quod & pellis lupina praestat. Dentes quidem eorum maximi, equis quoque adalligati, infatigabilem cursum praestare dicuntur. Leporum coagulo illito ubere, sistitur infantium aluus. Iecur asini, admixta modice panace, instillatum in os, à comitialibus morbis & alijs infantes tuetur: hoc x l. diebus fieri praecipunt. Et pellis asinina iniecta, impavidos infantes facit. Dentes qui equis primum cadunt, facilem dentitionem praestant infantibus adalligati, efficacius si terram non attingere. Lien bubulus in melle editur, & illinitur ad lienis dolores. Ad ulcera manantia cum melle. Lien uituli in uino decoctus, tritusque & illitus, ulcuscula oris. Cerebrum caprae magi per anulum aureum traiectum, priusquam lac detur, infantibus instillant contra comitiales, ceterosque infantium morbos. Caprinum simum inquietos infantes adalligatum panno cohibet, maxime puellas. Lacte caprino, uel cerebro leporum perunctae gingivae, faciles dentitiones faciunt. Somnos fieri lepore sumpto in cibis Cato arbitrat: Vulgus & gratiam corpori in v i. dies, friuolo quidem loco, cui tamen aliqua debeat subesse causa in tanta persuasione. Magi felle caprae sacrificatae duntaxat illito oculis, uel sub puluino posito, somnum allici dicunt. Sudores inhibet cornus caprini cinis è myrteo oleo perunctis. Coitus stimulat fel aprinum illitum: Item medullae suum haustae: Seuum asininum, anferis masculi adipe permixto illitum: Item à coitu equi Vergilio quoque descriptum uirus, & testiculi equini aridi, ut potioni interiri possint, dexteris asini testis in uino potus pro portione, uel adalligatus brachiali. Eiusdem à coitu spuma collecta roseo panno, & inclusa argento, ut Osthianes tradit. Salpe genitale in oleum feruens mergi iubet septies, eoque perungi pertinentes partes. Bialcon cinerem ex eodem bibi, uel tauri à coitu urinam, lutoque ipso illini pu-
bem. Ar è diuerso muris simo illito, cohibetur uirorum uenus. Ebrietatem arceat pulmo
apri aut suis assus, ieiunio cibo sumptus eo die: Item haec edimus.

Mira de animalibus.

Cap. xx

Mira praeterea traduntur in eisdem animalibus. Vestigium equi excussum ungula (ut solet plerisque) si quis collectum reponat, singultus remedium esse, recordantibus quoniam loco id reposuerint. Iecur luporum equinae ungulae simile esse, & rumpi equos, qui uestigia luporum sub equite sequantur. Talis suum discordiae uim quandam inesse. In incedijs si fimi aliquid egeratur è stabulis, facilius extrahi, nec recurrere oues bouesque. Hircorum carnes uirus non respere, si panem hordeaceum eo die quo interficiatur ederint, laesae dilutum biberint. Nullas uero teredinem sentire, luna decrecente induratas sale. Adeoque nihil omissum est, ut leporem surdum celerius pinguescere reperiamus. Animalium uero medicinas: Si sanguis profluat iumentis, suillum simum ex uino infundendum. Bouum autem morbis seuum, sulphur uiuum, allium syluestre, ouum coctum: omnia haec trita in uino danda, aut uulpis adipem. Carnem caballinam discoctam, potu suum morbis mederi. Omnium uero quadrupedum morbis, capram solidam cum corio, & ranam rubetam discoctas. Gallinaceos non attingi à uulpibus, qui iecur animalis eius aridum edunt: uel si pellicula ex ea collo indurata, galli inierint: Similia in felle mustelae, Boues in Cypro contra tormina, hominum excrementis sibi mederi. Non subteri pedes bouum, si prius cornua pice liquida perungantur. Lupos in agrum non accedere, si capri unius pedibus infractis, cultroque adacto, paulatim sanguis circa fines agri spargatur: atque ipse defodiatur in eo loco ex quo coeperit trahi: Aut si uomere, quo primus sulcus eo anno in agro ductus sit, excussum aratro, focus larium, quo familia conuenit, absumat ac lupum, nulli animalium nociturum in eo agro quandiu id fiat. Hinc deinde reuertemur ad animalia sui generis, quae aut placida non sunt, aut fera.

De origine medicinæ, & quando primum clinice, & quando primum iatralæ-
price, & de Chrysippo & Erasistrato, & empirice, & Herophilo, & reliquis
illustribus medicis, & quoties ratio medicinæ mutata sit, & qui primus Ro-
mæ medicus, & quando, & quid de medicis antiqui Romani iudicauerint, & ui-
tia medicinæ.

Cap. 1.

NATVRA remediorum, atque multitudo instantium ac præte-
ritorum, plura de ipsa medendi arte cogunt dicere: quanquam
non ignarus sim nullis antè hæc Latino sermone condita, an-
cepsq; lubricum esse rerum omnium nouarum, talium utique
quàm steriles gratiæ difficultates in promendo: sed quoniam
occurrere uerisimile est omnium qui hæc cognoscant cogitationi,
quoniam modo exoluerint in medicinæ usu, quæ tam parata atq;
pertinentia erant: mirumq; & indignum protinus subit, nullam
artium inconstantiores fuisse, & etiamnum sapius mutari, cum sit fructuosior nulla.
Dijs primum inuentores suos assignauit, & cælo dicauit. Necnon & hodie multifariam
ab oraculis medicina petitur. Auxit deinde famam etiam crimine, iustum fulmine Æscu-
lapium fabulata, quoniam Tyndaridam reuocauisset ad uitam: Nec tamen cessauit nar-
rare alios reuixisse opera sua, clara Troianis temporibus, quibus fama certior, uulneru ta-
men duntaxat remedijs. Sequetia eius (mirum dictu) in nocte densissima latere usq; ad
Peloponnesiacu bellum: tunc eam reuocauit in lucem Hippocrates, genitus in insula Coo,
in primis clara ac ualida, & Æsculapio dicata. Is cū fuisset mos, liberatos morbis scribere
in tæplo eius dei quid auxilium esset, ut postea similitudo proficeret, exscripsisse ea tradit,
atq; (ut Varro apud nos credit) iam templo cremato, instituisse medicinam hanc quæ clinice
uocatur. Nec fuit postea quæstus modus, quoniam Prodicus Selymbriæ natus, discipulus
eius instituens quam uocant iatralæpticen, reuictoribus quoq; medicorum ac mediastinis
uectigal inuenit. Horu placita Chrysippus ingenti garrulitate mutauit, plurimumq; etiã
ex Chrysippo discipulus eius Erasistratus, Aristotelis filia genitus. Hic Antiocho rege fa-
nato, c. talētis donatus est à rege Ptolemæo filio eius, ut incipiamus & præmia artis ostē-
dere. Alia factio ab experimētis se cognominās, empiricen cœpit in Sicilia, Acrone Agri-
gentino Empedoclis physici auctoritate commendato. Dissederuntq; eæ scholæ, & omnes
eas damnauit Herophilus, in muscos pedes uenarū pulsū descripto per ætatem gradus.
Deserta deinde & hæc secta est, quoniam necesse erat in ea literas scire. Mutata & quam
postea Asclepiades (ut retulimus) inuenerat. Auditor eius Themison fuit, qui quæ inter
initia scripsit, illo mox recedente à uita ad sua placita mutauit. Sed & illa Antonius Musa
eiusdē auctoritate diui Augusti, quem cōtraria medicina graui periculo exemerat. Multos
prætereo medicos, celeberrimosq; ex ijs Cassios, Carpitanos, Aruntios, Albutios, Ru-
brios. c. c. l. h—s annua mercede ijs fuisse apud principes. Q. Vero Stertinius imputauit
principibus; quod h—s quingenis annuis cōtētus esset: sexcena enim sibi quæstu urbis fu-
isse numeratis domibus ostēdebat. Par & fratri eius merces à Claudio Cæsare infusa est:
censusq; quanquam exhausti operibus Neapoli exornata, hæredi h—s c. c. c. reliquere,
quantum ad eam ætatem Aruntius solus. Exortus deinde est Vectius Valens, adulterio
Messalinæ Claudij Cæsaris nobilitatus, pariterq; eloquentiæ affectator. Is eam poten-
tiam nactus, nouā instituit sectam. Eadem ætas Neronis principatu ad Thessalum trāsi-
liuit, delentem cuncta maiorum placita, & rabie quadam in omnis æui medicos peroran-
tem: quali prudentia ingenioq; æstimari uel uno argumento abunde potest, cum monu-
mento

mento suo (quod est Appia uia) iatronicen se inscripserit. Nullius histriionum equarumq;
 trigarij comitator egressus in publico erat: cum Crinas Mafsiliensis arte geminata, ut cau-
 tior religio: totq;, ad syderum motus ex ephemeride mathematica cibos dando, horasq;
 obseruado, auctoritate eum praeceffit. Nuperq; centies h—s reliquit muris patriae, mœni-
 bus quoq; alijs penè non minori summa extractis. Hi regebant fata, cum repente ciuita-
 tem Charmis ex eadem Mafsilia inuasit, damnatis non solum prioribus medicis, uerum
 & balineis: frigidaq; etiam hybernis algoribus lauari persuasit, misit ægros in lacus. Vt
 debamus senes consulares usq; in ostentationem rigentes. Qua de re extat etiam Anngi
 Senecæ astipulatio. Nec dubium est, omnes istos famam nouitate aliqua aucupâtes, ani-
 10 mas statim nostras negociari. Hinc illæ circa ægros miseræ sententiarum concertationes,
 nullo idem sentente, ne uideatur accessio alterius. Hinc illa infelicitis monumēti inscriptio,
 turba se medicorum perisse. Mutatur ars quotidie toties interpollis, & ingeniorum Græ-
 ciæ statu impellimur. Palamq; est, ut quisq; inter istos loquēdo polleat, imperatorē ilico
 uitæ nostræ necisq; fieri: cu uero non milia gentium sine medicis degant, nec tamen sine
 medicina: sicut po. Ro. ultra sexcentissimum annum, neq; ipse in accipiēdis artibus lentus,
 medicinæ uero etiam audus, donec expertam damnauit. Etenim percensere insignia pri-
 scorum in his moribus conuenit. Cassius Hemina ex antiquis autor est, primū ē medicis
 uenisse Romam Peloponneso Archagathum Lyfaniæ filiū, L. Amilio, M. Liuio c' o s s.
 anno urbis D. XXXV. eiq; ius quiritum datum, & tabernam in cōpito Acilio emptā ob id
 20 publice. Vulnerariū eum tradunt fuisse uocatum. mireq; gratū aduentū eius initio: mox à
 sœuitia secandi urendiq;, transisse nomen in carnificem, & in tedium artem omnesq; me-
 dicos: quod clarissime intelligi potest ex M. Catone, cuius auctoritati triumphus atq; cen-
 sura minimum conferunt: tanto plus in ipso est. Quamobrem uerba eius ipsa ponemus,
 Dicā de istis Græcis suo loco Marce fili quid Athenis exquisitū habeā, & quod bonū sit
 eorum literas inspicere non perdiscere. Vincam nequissimum & indocile genus illorum,
 & hoc puta uatē dixisse, Quandocūq; ista gens uia literas dabit, omnia corūptū. Tum
 etiam magis si medicos suos huc mittet. Iurarunt inter se barbaros necare omnes medici-
 na. Sed hoc ipsum mercede faciunt, ut fides ijs sit, & facile disperdāt. Nos quoq; dictitāt
 barbaros, & spurcius nos q; alios opicos appellatione fœdant. Interdixi tibi de medicis.
 30 Atque hic Cato DCV. anno urbis nostræ obiit, LXXXV. suo, ne quis illi defuisse publice
 tempora, aut priuatim uitæ spatia ad experiendum arbitretur. Quid ergo? damnatam ab
 eo rem utilissimam credimus? Minime hercule. Subijcit enim qua medicina & se & con-
 iugem usque ad longam senectam perduxerit, ijs ipsis scilicet quæ nunc nos tractamus.
 Profiteturq; esse commentarium sibi quo medeatur filio, seruis familiaribus, quem nos
 per genera usus sui differimus. Non rem antiqui damnabant, sed artem. Maxime uero
 quæstum esse immani pretio uitæ recusabant. Ideo templū Æsculapij etiam cum recipe-
 retur is deus, extra urbē fecisse, iterumq; in insula tradūtur. Et cū Græcos Italia pellerent,
 diu etiam post Catonem excepisse medicos. Augebo providentiam illorum. Solam hanc
 artium Græcarum nondum exercet Romana grauitas in tanto fructū, paucissimi quir-
 40 tium attingere, & ipsi statim ad Græcos transfugæ. Imò uero auctoritas aliter quàm Græce
 eam tractantibus, etiā apud imperitos expertesq; lingue nō est. Ac minus credunt, quæ
 ad salutem suam pertinent, si intelligunt. Itaque hercule in hac artium sola euenit, ut cui-
 cunq; medicum se professio statim credatur, cum sit periculum in nullo mendacio maius.
 Non tamen illud intuemur: Adeo blanda est sperandi pro se cuiq; dulcedo. Nulla præte-
 rea lex quæ puniat infcitiam capitalem, nullum exemplum uindictæ. Discūt periculis no-
 stris, & experimenta per mortes agunt: medicoq; tantum hominem occidisse impunitas
 summa est. Quinimo transit conuiuium, & intemperantia culpatur, ultroq; qui peri-
 ere arguuntur. Sed decuria pro more censuris principum examinatur, inquisitio per paries
 agitur, & qui de nummo iudicet à Gadibus columnisq; Herculis accersitur: de exilio

uero non nisi die XL. quinque electis uiris datur tabella. At de iudice ipso quales in consiliū eunt, statim occurrunt. Merito, dum nemini nostrum libet scire quid saluti suæ opus sit. Alienis pedibus ambulamus, alienis oculis agnoscimus, aliena memoria salutamus, aliena uiuimus opera. Perieruntque rerum naturæ pretia, & uitæ argumenta. Nihil aliud pro nostro habemus quam delicias. Non deseram Catonem tam ambitiosæ artis inuidiæ à me obiectum, ut à senatu illum qui ita censebaturque non criminibus artis arreptis, ut aliquis expectauerit. Quid enim uenenorum fertilius, aut unde plures testamētōrū insidiæ? Iam uero & adulteria etiā in principū domibus, ut Eudemi in Liuiæ Drusi Cæsaris: Itē Valentis, in qua dictū est regina. Non sint artis ista, sed hominum. Non magis hæc urbi timuit Cato, ut equidem credo, quam reginas. Ne auaritiā quidē arguam, rapacesque nundinas pendentibus fatis, & dolorum indicaturā, ac mortis arram, aut arcana præcepta. Squamam in oculis emouendam potius quam extrahendā: per quæ effectum est, ut nihil magis prodesse uideretur, quam multitudo grassantiū. Neque enim pudor, sed æmuli pretia summittunt. Notum est ab eodem Charmide unum ægrum ex provincialibus hunc ducēis conductum: Alconti uulnere medico hunc c. damnato admississe Claudium principem. Eidemque in Gallia exulanti, & deinde restituto acquisitum non minus intra paucos annos. Et hæc personis impudentur. Ne fecem quidē aut insitiā eius turbæ arguamus, ipsorumque interemperantiam in morbis, aquarum calidarum diuerticulis: imperiosam in ediam, & ab ipsidem deficientibus cibos sæpius die ingestos: mille præterea pœnitentiæ modis, culinarum etiā præceptis & unguentorum mixturis, quando nullas omisere uitæ illecebras. Inuehi peregrinas merces, conciliarique externa pretia, displicuisse maioribus crediderim equidem, non tamē hoc Catonem prouidisse, cum damnaret artem. Theriace uocatur excogitata compositio luxuriæ. Fit ex rebus externis, cū tot remedia dederit natura, quæ singula sufficerent. Mithridaticum antidotū ex rebus LIII componitur, interim nullo pondere equali, & quarūdā rerum sexagesima denarii unius imperata. Quo deorum perfidiam istam monstrante: Hominum enim subtilitas tanta esse non potuit. Ostentatio artis & portentosa sciētiæ uenditatio manifesta est. Ac ne ipsi quidem illam nouere. Comperitque uulgo pro cinnabari Indica in medicamenta minium addi, inscitia nominis, quod esse uenenum docebimus inter pigmenta. Verum hæc ad singulorum salutem pertinent. Illa autē quæ timuit Cato, atque prouidit, innocentiora multo & parua opinatu, quæ proceres artis eiusdem in semetipsis fatentur. Illa perdidere imperij mores, illa quæ sani patimur, luctatus, ceromata ceu ualitudinis causa instituta: balineæ ardentes, quibus persuasere in corporibus cibos coqui, ut nemo non minus ualidus exiret, obedientissimi uero efferrentur. Potus deinde ieiunorum & uomitiones, & rursus perpotationes, ac pilorum euiratio instituta resinis eorum: itemque pectines in sceminis quidem publicati. Ita est profecto, lues morum, nec aliunde maior quam è medicina, uatem prorsus quotidie facit Catonem, & oraculum: Satis esse ingenia Græcorum inspicere, non perdiscere. Hæc fuerint dicēda pro senatu illo sexcentisque populi Romani annis aduersus artem, in qua conditione insidiosissima auctoritatem pessimis boni faciunt. Simul contra attonitas quorundam persuasio- nes, qui prodesse nisi pretiosa non putant. Neque enim dubitauerim aliquibus fastidio futura quæ dicuntur animalia: at non Vergilio fuit, nominare formicas nulla necessitate, & gurguliones, ac lucifugis congesta cubilia blattis: non Homero inter prælia deorum improbitatem muscæ describere: non naturæ gignere ista, cum gignat hominem. Proinde causas quisque & effectus non res æstimet. Ordinemur autem à confessis, hoc est, lanis ouisque, ut obiter rebus præcipuis honos in primis perhibeatur. Quædam etiam si alienis locis, tamen obiter dici necesse erit. Nec deerat materiæ pompa, si quicquam aliud inueniri liberet, quam fidem operis: Quippe inter prima proditis etiā ex cinere phœnicis nidoque medicinis, ceu uero id certum esset, atque non fabulosum. Irridere est, uitæ remedia post milleimum annum reditura monstrare.

De medicinis lanarum.

Cap. II

LAnis autoritatem ueteres Romani etiam religiosam habuere, postea à nubentibus Lattingi subentes. Præterq̃ cultum & tutelā contra frigora, succidæ plurima præstant remedia ex oleo uinoq̃ aut aceto, prout quæq̃ mulceri morderiq̃ opus sit, & astringi laxariis, luxatis membris, dolentibusq̃ neruis impositæ, & crebro suffusæ. Quidam etiam salem admiscunt luxatis. Alij cum lana rutam tritam adipemq̃ imponunt. Item contulis tumentibusq̃. Halitus quoq̃ oris gratiores facere traditur, confricatis dentibus atq̃ gingiuis admixto melle. Prodest & phreneticis suffitu. Sanguinē in naribus sistit cū oleo rosaceo, & alio modo indita auribus obturatis spissius. Quin & ulceribus uetustis imponitur cum melle. Vulnura ex uino, uel aceto, uel aqua frigida & oleo expressa sanat. Arietis uellera lota frigida ex oleo madefacta, in muliebribus malis inflammationes uulvæ sedat. Et si procidant, suffitu reprimunt. Succida lana imposita subditæ mortuos partus euocat. Sistit etiam profluvia earum. At canis rabiosi morsibus inculcata post diem septimū soluitur. Reduias sanat ex aqua frigida. Eadem nitro, sulphure, oleo, aceto, pice liquida feruentibus tincta, quā calidissima imposita bis die, lumborum dolores sedat. Sanguinemq̃ sistit ex ariete succida, articulos extremitatū præligans. Laudatissima omnis ē collo, natione uero Galatica, Tarentina, Attica, Milesia. Succidā imponunt & desquamatis, percussis, liuidis, incussis, collisis, contritis, deiectis, capitis & alijs doloribus, stomachi inflammationi ex aceto & rosaceo. Cinis eius illinitur attritis, uulneratis, ambustis. Et in oculorum medicamenta additur. Item in fistulas auresq̃ suppuratas. Ad hæc detonsam eam, alij uero euulsam decisis summis partibus siccant, carpuntq̃, & in fictili crudo componūt, ac melle perfundunt utrunq̃. Alij hastulis tædæ subiectis & subinde interstratis, oleo aspersam accendunt, cineremq̃ in labellis aqua addita confricant manu, & considere patiūtur, idq̃ sæpius mutantes aquam donec linguam astringat leniter, nec mordeat. Tum cinerē reponūt. Vis eius septica est, efficacissimeq̃ genas purgat. Quin ipsæ sordes pecudum sudorq̃ feminum & alarum adhaerentes lanis (cesipum uocatis) innumeros propē usus habent. In Atticis ouibus genito palma. Fit pluribus modis. Sed probatissimum, lana ab his partibus recenti cōcepta, aut quibuscunque sordibus succidis primum collectis, ac lento igni in æneo uase subferuefactis & refrigeratis, pinguiq̃ quod supernatet, collecto in fictili uase, iterumq̃ decocta priori materia: quæ pinguitudo utraque frigida aqua lauitur, & in linteo siccatur, ac sole torretur, donec candida fiat ac translucida. Tum in stannea pyxide conditur. Probatio autem ut sordium uirus oleat, & manu fricante ex aqua non liqueatur, sed albescat ut cerusa. Oculis utilissimum contra inflammationes genarumq̃ calum. Quidam in testa torrent, donec pinguedinem amittat, utilius tale existimātes erosis & duris genis, angulis scabiosis & lachrymantibus. Ulcera nō oculorum modo sanat, sed oris etiam & genitalium cum anserino adipe. Medetur & uulvæ inflammationibus, & sedis rhagadijs, & cōdylomatis cum meliloto ac butyro. Reliquos usus eius suo loco digeremus. Sordes quoq̃ caudarum concretæ in pilulas, ac siccatae per se tusaq̃ in farinā & illita dentibus mire prosunt, etiam labatibus, gingiuisq̃ si carcinoma serpat. Iā uero pura uellera aut per se imposita cæcis doloribus, aut accepto sulphure & cinis eorū genitalium uitijs. Tantumq̃ pollent, ut medicamentis quoq̃ superponantur. Medentur ante omnia & pecori ipsi, si fastidio nō pascatur. Cauda enim quā arctissime præligata, euulsa inde lana, statim uescuntur. Traduntq̃ quod extra nodum sit ē cauda præmori.

De ouorum natura.

Cap. III

LAnæ habent & cū ouis societate simul fronti impositæ contra epiphoras. Non opus est eas in hoc usu radícula esse curatas: neq̃ aliud q̃ candidū ex ouo infundi ac polinethuris. Oua per se infuso candido oculis epiphoras cohibēt, urentesq̃ refrigerant. Quidam cum croco præferunt, & pro aqua miscunt collyrijs. Infantibus uero contra lipitadines uix aliud remedium est, butyro admixto recenti: Eadem cum oleo trita ignes sacros

sacros sentiunt, betæ folijs superilligatis. Candido ouorum in oculis & pili reclinantur am-
 moniaco trito admixtoq̃. Et uari in facie cum pineis nucleis, ac melle modico. Ipsa facies
 illita sole non aduritur. Ambusta aquis si statim ouo occupentur, pustulas non sentiunt.
 Quidam admiscunt farinam hordeaceā, & salis parum. Viceribus uero ex ambusto cum
 candido ouorum tostum hordeum & suillo adipe mire prodest. Eadem curatione ad se-
 dis uitia utitur. Infantibus quidem etiam si quid ibi procidat. Ad pedum rimas ouorum
 candido decocto cum cerusā denariorū duorum pondere, pari spumā argenti, myrrhæ,
 exiguo deinde uino. Ad ignem sacrum candido ouorū trito cum amylo. Aiunt & uulne-
 ra candido glutinari, calculosq̃ pelli. Lutea ouorum cocta ut indurescant, admixto croco
 modice, item melle & lacte mulieris illita, dolores oculorum mitigat. Vel cum rosaceo & 19
 mulso lana oculis imposita, uel cum trito apij semine ac polëta in mulso illita. Prodest &
 tussientibus per se luteum deuoratum liquidum, ita ut dentibus nō attingatur. Thoracis
 distillationibus, faucium scabiciæ. Priuatim cōtra hæmorrhoidū morsum illinitur, sorbe-
 turq̃ crudū. Prodest & renibus, uesciæ rosionibus, exulcerationibusq̃, & cruëta excrean-
 tibus. Quinq̃ ouorum lutea in uini hemina cruda sorbentur dysentericis, cum iure puta-
 minis sui & papaueris succo, ac uino. Dantur coeliacis cum uinā passā pinguis pari ponde-
 re & malicorio, per triduū æquis portionibus. Et alio modo, lutea ouorū trium lardi uete-
 ris & mellis quadrantibus, uini ueteris cyathis tribus trita ad crassitudinem mellis, & cum
 opus sit auellane nucis magnitudine ex aqua pota. Itē ex oleo fricta terna, totis ouis pri-
 die maceratis in aceto. Sic & lienicis. Sanguinem autem resicientibus cum tribus cyathis 20
 musti. Vtuntur iisdem ad liuētia, si uetustiora sint, cum bulbis ac melle. Sistunt & menses
 mulierū cocta, & ex uino pota. Inflationes quoq̃ uulvæ cruda cū oleo ac uino illita. Vti-
 lia sunt & ceruicis doloribus cum anserino adipe & rosaceo. Sedis etiā uitrijs durata igni,
 ut calore quoq̃ profint. Et condylomatis cum rosaceo. Itē ambustis durata in aqua, mox
 in pruna putaminibus exustis, tum lutea ex rosaceo illinuntur. Fiant & tota lutea, quæ uo-
 cant schista, cum triduo incubata tolluntur. Stomachū dissolutum confirmant pulli ouo-
 rum cum gallæ dimidio, ita ne ante duas horas alius cibus sumatur. Dant & dysentericis
 pullos in ipso ouo decoctos, admixta uini austeri hemina, & pari modo olei polentæq̃.
 Membrana putaminis detracta siue crudo, siue cocto, labiorum fissuris medetur. Puta-
 minis cinis in uino potus, sanguinis eruptionibus. Comburi siue membrana oportet, sic 30
 fit & dentifricium. Idem cinis & mulierum menses cum myrrha illitus sistit. Firmitas puta-
 minum tanta est, ut erecta nec ui nec pondere ullo frangantur, nec uisi paululū inflexa ro-
 tunditate. Tota oua adiuuant partū, cū ruta & anetho & cumino pota ex uino. Scabiem
 corporū ac pruritū oleo & cedria mixtis tollunt. Vlcera quoq̃ humida in capite cyclami-
 no admixta. Ad puris & sanguinis excreationes ouum crudū cum porri sectiui succo, pa-
 riq̃ mensura mellis Græci calefactum hauritur. Dantur & tussientibus cocta & trita cum
 melle, & cruda cum passo oleiq̃ pari modo. Infunduntur & uirilitalis uitrijs singula cum
 ternis passis cyathis, amyliq̃ semuncia à balineis. Aduersus ictus serpentium cocta tritaq̃
 adiecto nasturtio illinuntur. Cibo quot modis iuuent notum est, cum transmeent fau-
 cium tumorem, calfactuq̃ obiter foueant, Nullus est alius cibus qui in ægritudine 40
 alat neque oneret, simulq̃ uim potus & cibi habeat. Maceratorum in aceto molliri dixi,
 mus putamen. Talibus cum farina in pane subactis coeliaci recreantur. Quidam ita resor-
 luta in patinis torrerī utilius putāt. Quo genere non alios tantū, sed & menses foeminarū
 sistunt: aut si maior sit impetus, cruda cum farina ex aqua hauriūtur. Et per se lutea ex ijs
 decocta in aceto donec indurescant: iterumq̃ cum trito pipere torrentur ad cohibendos
 aluos. Fit & dysentericis remedium singulare, ouo effuso in fictili nouo, eiusdemq̃ uoi
 mensura, ut paria sint omnia, melle, mox aceto, item oleo, confusis crebroq̃ permixtis.
 Quo fuerint ea excellentiora, hoc præsentius remedium erit. Alij eadē mensura pro oleo
 & aceto resinam adijciunt rubentem, uinumq̃: & alio modo temperant, olei tātum men-
 sura

fura pari, piniq; corticis duabus sexagesimis denariorum, una eius quod rhus diximus, mellis obolis quinque simul decoctis, ita ut cibus alius post quatuor horas sumatur. Torminibus quoq; multi medentur, ova bina cum alijs piscis quatuor unâ atterendo, uiniq; minima calefaciendo, atq; ita potui dando. Et ne quid desit ouorum gratia, candidum ex his admixtum calci uiuæ glutinat uitri fragmenta. Vis uero tanta est, ut lignû perfusum ouo non ardeat, ac ne uestis quidem contacta aduratur. De gallinarum autem ouis tantû locuti sumus, cû & reliquarum alitum restent magnæ utilitates, sicut suis dicemus locis. Præterea est ouorum genus in magna Galliarum fama, omissum Græcis. Angues innumeri æstate conuoluti, saluius faucium corporumq; spumis artificii cõplexu glomerantur, anguinum appellatur. Druidæ sibilis id dicunt in sublime iactari, sagoq; oportere intercipi ne tellurem attingat. Profugere raptorem equo. Serpentes enim insequi, donec arceantur amnis alicuius interuentu. Experimentû eius esse, si cõtra aquas fluitet uel auro uinctum. Atq; ut est magorû solertia occultandis fraudibus sagax, certa luna capiendum censent, tanquam congruere operationem eam serpentium humani sit arbitrij. Vidi equidem id ouum mali orbiculati modici magnitudine, crusta cartilaginis uelut acetabulis brachiorum polypi crebris, insigne Druidis. Ad uictorias litium ac regum aditus mire laudatur: tantæ uanitatis, ut habent id in lite in sinu equitem Romanum è Vocontijs, à diuo Claudio principe interemptum non ob aliud sciam. Hic tamen complexus anguium & effera torum concordia, causa uidetur esse, quare exteræ gentes caduceum in pacis argumentis circumdata effigie anguium fecerint. Neq; enim cristatos esse in caduceo mos est. De anserû ouis magnæ utilitatis, ipsoq; anserè dicturi hoc in uolumine, debemus honorè & Comagenorû clarissimæ rei. Fit ex adipe anserû, alioquin celeberrimi usus est, ad hoc in Comagene Syriæ parte cum cinnamo, cassia, pipere albo, herba quæ comagene uocatur, obrutis niue uasis, odore iucundo, utilissimû ad perfrictiones, cõuulsiones, cecos ac subitos dolores, omniâq; quæ acopis curantur, unguetumq; pariter & medicamentû est. Fit & in Syria alio modo, adipe auis curato, ut diximus, additis erysiscepro, xylobalsamo, phoenice elate, item calamo, singulorum pondere qui sit adipis, cum uino bis aut ter subferuesactis. Fit autem hyeme, quoniam æstate nō glaciatur nisi accepta cera. Multa præterea remedia sunt ex anserè, quod miror æque quàm in capris. Nanq; anser coruusq; ab æstate in autumnum morbo conflictari dicuntur. De anserum honore, quem meruere Gallorum in Capitolium ascensu deprehenso, diximus.

Remedia de cane, & ex animalibus quæ placida non sunt, sed fera, & ex uolucris, & contra morsus phalangiorum.

Cap. IIII

Edem de causa supplicia annua canes pendunt inter ædem Iuuentutis & Summani, cuius in furcas sambuceæ arbore fixi. Sed plura de hoc animali dici cogunt priscorum mores. Catulos lactentes adeo pueros existimabant ad cibum, ut etiam placandis numinibus hostiarû uice uteretur his. Genito mane catulo res diuina fit, & in cœnis deum etiâ num ponitur catulina. Aditialibus quidem epulis celebrem fuisse, Plauti fabulæ indicio sunt. Sanguine canino contra toxica nihil præstantius putatur. Vomitiones quoq; hoc animal monstrasse homini uidetur. Et alios usus ex eo mire laudatos referemus suis locis. Nunc ad statutû ordinem pergemus. Aduersus serpentium ictus efficacia habetur, simû pecudis recens in uino decoctû illitumq; mures dissecti & impositi, quorû natura nō est spernenda, præcipue in assensu siderum (ut diximus) cû lumine lunæ fibrarû numero crescente ac decrescente. Tradunt magi iocinere muris dato porcis in fico, sequi dantem id animal. In homine quoq; similiter ualere, sed resolui cyatho olei poto. Mustelarum duo genera: Alterû syluestre. Distant magnitudine. Græci uocant ictidas. Harum fel cõtra aspidos dicitur efficax, cætero uenenum. Hæc autem quæ in domibus nostris oberrat, & catulos suos (ut auctor est Cicero) quotidie transfert, mutatq; sedè, serpentes persequitur. Ex ea inueterata salè denarij pondus in cyathis tribus datur percussis, aut uentriculus coriandro

Y fartus

fartus inueteratusq; & in uino potus. Et catulus mustelæ etiâ efficacius. Quædam puden-
 da dictu tanta autorum asseueratione commendantur, ut præterire fas nō sit. Siquidem
 illa concordia rerum, aut repugnantia, medicinæ gignitur: Veluti cimicum animalis fœ-
 tidissimi, & dictu quoq; fastidienti natura, cōtra serpentū morsus, & præcipue aspidum
 ualere dicitur. Item contra uenena omnia: argumento quod dicunt gallinas quo die id
 ederint, nō interfici ab aspidē: carnes quoque earum percussis plurimum prodesse. Ex his
 quæ tradunt, humanissimum est illinire moribus cum sanguine testudinis. Item suffitu
 eorum abigere. Sanguisugas adhærentes, haustasq; ab animalibus restinguere in potu
 datos. Quanquam & oculis quidam ijs inungūt tritis cum sale & lacte mulierū, auresq;
 cum melle & rosaceo admixtis. Eos qui agrestes sint, & in malua nascuntur, crematos cine
 re permixto rosaceo infundunt auribus. Cætera quæ de ijs tradunt, uomicæ & quartana-
 rum remedia, aliorumq; morborum, quanquam ouo aut cera aut faba inclusos censeant
 deuorandos, falsâ nec referenda arbitror. Lethargi tamen medicinæ cū argumento adhi-
 bent, quoniam uincatur aspidum somnifica uis, septenos in cyatho aquæ dantes, puerilis
 bus annis quaternos. Et stranguriæ fistulæq; imposuere. Adeo nihil parens illa rerum o-
 mnium sine ingentibus causis genuit. Quin & adalligatos læuo brachio binos lana subre-
 pta pastoribus, resistere nocturnis febribus prodiderunt. diurnis in rosaceo panno. Rut-
 us ijs aduersatur scolopendra, suffituq; necat. Aspidēs percussos torpore & somno ne-
 cant, omnium serpentū minime sanabiles. Sed & uenenum earū si sanguinē attingit, aut
 recens uulnus, statim interimit: inueteratum ulcus tardius. De cætero potum quantalibet
 copia, nō nocet. Non enim est tabifica uis: itaq; occisa morsu earū animalia, cibis innoxia
 sunt. Cunctarer in proferēdo ex his remedio, nisi M. Varonē scire LXXXVIII. ultæ an-
 no prodidisse, aspidum ictus efficacissime curari, hausta à percussis ipsorum urina. Basi-
 lisci, quem etiam serpentes ipsi fugiunt: alios olfactu necantem, qui hominē uel si aspiciat
 tantum dicitur interimere, sanguinem magi miris laudibus celebrant, coēntem picis mo-
 do & colore, dilutum cinnabari dariorem fieri. Tribuūt ei & successus petitionum à pote-
 statibus, & à dijs etiam precum, morborū remedia, ueneficiorum amuleta. Quidā id Sa-
 turni sanguinem appellant. Draco non habet uenena. Caput eius limini ianuarum sub-
 ditum, propitiatis adoratione dijs, fortunatam domum facere promittūt. Oculis eius in-
 ueteratis, & cum melle tritis, inunctos nō pauescere ad nocturnas imagines, etiâ pauidos.
 Cordis pingue in pelle dorcadum neruis ceruinis adalligatum in lacerto, conferre iudicio
 rum uictoriæ. Primum spondylum aditus potestatum mulcere. Dentes eius illigatos pel-
 libus capreatum ceruinis neruis, mites præstare dominos, potestatesq; exorabiles. Sed su-
 per omnia est compositio, qua inuictos faciunt magorum mendacia. Cauda draconis &
 capite, pilis leonis è fronte & medulla eiusdem, equi uictoris spuma, canis unguibus adal-
 ligatis ceruino corio, neruisq; cerui alternatis & dorcadis: quæ arguisse non minus refert,
 quàm contra serpentes remedia demonstrasse, quoniam hæc morborum ueneficia sunt.
 Draconum adipem uenenata fugiunt: Item uirus ichneumonum, & cutis cinere in aceto
 perunctos. Vipera caput impositū, uel alterius quàm quæ percusserit, sine fine prodest.
 Item si quis eam ipsam in uapore baculo sustineat, aiunt enim præcauere: Item si quis exu-
 stæ eius cinerem illinat. Reuerti autem ad percussum serpentes necessitate naturæ. Nigi-
 dius autor est. Caput quidem dissecant Scythæ: inter aures ad eximentum lapillū, quem
 aiunt ab ea deuorari territa. Alij ipso toto capite utūtur. Fiunt ex uipera pastilli, qui theria-
 ci uocantur à Græcis, quaternis digitis utrinq; amputatis, exemptisq; interaneis & liuore
 spinæ adhærente, reliquo corpore in patina ex aqua & anetho discocto, spinisq; exem-
 ptis, & addita simlagine, atq; ita in umbra siccatis pastillis, quibus ad multa medicamen-
 ta utuntur. Significandum uidetur è uipera tantum hoc fieri. Quidam purgatæ, ut supra
 dictum est adipem cum olei sextario decoquant ad dimidiās. Ex eo cū opus sit ternis stil-
 lis additis in oleū perungūtur, ut omnes bestię fugiāt eos. Præterea cōstat, contra omniū
 serpentium

serpentium ictus, quamuis insanabiles, ipsarum serpentium exta imposita auxiliari. Eosque quialiquando uiperæ iecur coctum hauerint, nunquam postea feriri à serpente. Neque anguis uenenatus est, nisi per mensem luna instigatus. Sed prodest uiuus comprehensus, & in aqua contusus, si foueatur ita morfus. Quin & inelle ei remedia multa creduntur, ut dicemus, & ideo Æsculapio dicatur. Democritus quidem monstra quædam ex his cõficit, ut possint auium sermones intelligi. Atqui anguis Æsculapius Epidauro Romam aduectus est, uulgoque pascitur & in domibus. Ac nisi incendijs semina exureretur, non esset fecunditati eorum resistere. In orbe terrarum pulcherrimum anguium genus est, quod in aqua uiuit, hydri uocantur, nullis serpentium inferiores ueneno. Horum iecur seruatum aduersus per-

10 cussos ab his auxilium est. Scorpio tritus stellionum ueneno aduersatur. Fit enim & stellionibus malum medicamentum. Nam cum immortalis est uiuo, faciem eorum qui biberint, lentigine obducit. Ob hoc in unguento necant eum insidiantes pellicum formæ. Remedium est oui luteum, & mel ac nitrum. Fel stellionum tritum in aqua mustelas congregare dicitur. Inter omnia uenenata salamandræ scelus maximum est. Cætera enim singulos feriunt, nec plures pariter interimunt: ut omitam, quod perire cõscientia dicuntur homine percusso, neque amplius admitti ad terras. Salamandra populos pariter necare improuidos potest. Nam si arbori irrepsit, omnia poma inficit ueneno, & eos qui ederint necat frigida ui, nihil aconito distans. Quinimo si cõtracto ab ea ligno uel pede crusta panis incoquatur, idem ueneficium est, uel si in puteum cadat. Quippe cum salua eius quatuorque parte corporis, uel

20 in pede imo resperfa, omnis in toto corpore defluat pilus. Tamen talis ac tanta uis ueneri à quibusdam animalium ut suis manditur, domante eadem illa rerum dissidentia. Vencum eius extinguere primum omnium ab his quæ uescantur illa, uersimile est. Quæ prodantur, cantharidum potu, aut lacerta in cibo sumpta: cætera aduersantia diximus dicemusque suis locis. Ex ipsis quæ magi tradunt contra incendia, quoniam ignes sola animalium extinguat, si forent uera, iam esset experta Roma. Sextius uenerem accendi cibo earum, si detractis interaneis, & pedibus, & capite, in melle feruentur tradit, negatque restitui ignem ab ipsis. Ex uolucris in auxilio contra serpentes primum uultur est. Annotatum quoque, minus uirium esse nigris. Pennarum ex his nidore, si urantur, fugari eas dicunt. Item cor eius alitis habentes, tutos esse ab impetu non solum serpentium, sed etiam ferarum

30 latronumque, & regum ira. Carnibus gallinaceorum, ita ut tepeant aulsæ, appositis, uenena serpentium domantur: Item cerebro in uino poto. Parthi gallinæ malunt cerebrum plagis imponere. Ius quoque ex his potum preclare medetur, & in multis alijs uisibus mirabile. Pantheræ leonesque non attingunt perunctos eo, præcipue si & allium fuerit in coctum. Aluum soluit. Validius è uetere gallinaceo. Prodest & contra longinquas febres, & torpentibus membris tremulisque, & articularijs morbis, & capitis doloribus, epiphoris, inflationibus, fastidijs, incipienti tenasmo, iocineri, renibus, uescicæ: contra cruditates, suspurria. Itaque etiam faciendi eius extant præcepta. Efficacius enim cocti cum olera marino, aut cybio, aut cappari, aut apio, aut herba mercuriali, aut polypodio, aut anetho: utilissime autem in congijs tribus aquæ ad tres heminas cum supradictis herbis, & refrigeratum sub

40 diuo dari pestifertius antecedente uomitione. Non præteribo miraculum, quanquam ad medicinam non pertinens: si auro liquefcenti gallinarum membra misceantur, consumunt id in se. Ita hoc uenenum auri est. At gallinaceis ipsis circulo è farmetis addito collo, non carent. Auxiliatur contra serpentes & columbarum caro recens concæpta, & hirundinum: Bubonis pedes usti cum plumbagine herba. Nec omitam in hac quoque alite exemplum magice uanitatis. Quippe præter reliqua portentosa medicacia, cor eius impositum mammæ mulieris dormientis sinistra, tradunt efficere ut omnia secreta pronunciet. Præterea in pugnam ferentes idem, fortiores fieri. Eiusdem ouo ad capillos remedia demonstrant. Quis autem quæso ouum bubonis unquam uidere potuit, cum ipsam auem uidisse prodigium sit: quis unquam experiri & præcipue in capillis? Sanguine quidem pulli bubonis etiam crispari capillum

Y 2 promittunt

promittūt. Cuius generis propē uideri possint quæ tradūt & de uestpertilione, si ter circū
latus domui uiuus, per fenestram inuerso capite infigatur, amuletum esse: priuatimq; ou
libus circūlatum toties, & pedibus suspensum sursum in superliminari. Sanguinē quoque
eius cum carduo, contra serpentium ictus inter præcipua laudant. Phalangium est Ita
liæ ignotum, & plurium generum. Vnū simile formicæ, sed multo maius, rufio capite, re
liqua parte corporis nigra, albis intercurrentibus respersum guttis. Acerbior huius quàm
uespæ ictus. Viuit maxime circa furnos & molas. In remedio est, si quis eiusdem generis
alterum percussio ostendat. Et ad hoc seruantur cū mortui inueniuntur. Et cortices eorum
cōtriti & poti medētur, & mustellæ catuli, ut diximus supra. Æque phalangion Græci uo
cant inter genera araneorum, sed distinguunt lupi nomine. Tertiū genus est eodē pha
langij nomine araneus lanuginosus, grandissimo capite. Quo dissecto inueniri dicuntur
intus uermiculi duo, adalligatiq; mulieribus ceruina pelle ante solis ortum, præstare ne cō
cipiant, ut Cæcilius in commentarijs reliquit. Vis ea annua est, quam solam ex omniato
rio dixisse fas sit, quoniam aliquarum fecūditas plena liberis tali uenia indiget. Vocatur
& rhagion acino nigro similis, ore minimo sub aluo, pedibus breuissimis tāquam imper
fectis. Dolor à morfu eius qualis à scorpione. Vrina similis araneis textis. Idem erat as
trion, nisi distingueretur uirgulis albis. Huius morfu genua labefactātur. Peior utroq; est
ceruleus lanugine nigra, caliginē concitans, & uomitus araneosus: etiam nū deterior, à cra
brone penna tantum differens. Hic & ad maciem perducit. Myrmecion formicæ similis
capite, aluo nigra, guttis albis distinguētibz, uesparū dolore torquet. Tetragnathij duo
genera habent, peior medium caput distinguente linea alba, & transuersa altera. Hic oris
tumorem facit. At cinereus posteriori parte candicans, lentior, minime autem noxius eo
dem colore qui telas muscis in parietibus latissime pandit. Contra omnium morsus reme
dium est gallinaceum cerebrum cum pipetis exiguo potū in posca. Item formicæ quinq;
potæ: Pecudum simi cinis illitus ex aceto: Et ipsi aranei quicūq; in oleo putrefacti. Muris
aranei morsus sanatur coagulo agnino in uino potō. Vngulæ arietinæ cinere cum melle,
mustellæ catulo, ut in serpentibus dictum est. Si iumenta momorderit, mus recens cum sa
le imponitur, aut fel uestpertilionis ex aceto. Et ipse mus araneus contra se remedio est, di
uulsus & impositus. Nam si prægnās momordit, protinus disilit. Optimum si impona
tur qui momorderit. Sed & alios ad hunc usum seruant in oleo, aut luto circumlitis. Est
& contra morsum eius remedio terra ex orbita. Ferunt enim non transiri ab eo orbitā tor
pore quodam naturæ. Scorpionibus contrarius maxime inuicem stellio traditur, ut uisu
quoq; pauorem ijs afferat, & torporem frigidi sudoris. Itaq; in oleo putrefaciunt eum, &
ita ea uulnera perungunt. Quidam oleo illo spumam argenteam decoquant ad empl
stri genus, atq; ita illinunt. Hunc Græci coloton uocant, & ascalaborē, & galeotem. In Ita
lia non nascitur. Est enim hic plenus lentigine, stridoris acerbis, & uescitur, quæ omnia à nō
stris stellionibus aliena sunt. Prodest & gallinarū simi cinis illitus, draconis iecur, lacerta di
uulsa, mus diuulsus, scorpio ipse suæ plagæ impositus, aut assus in cibo sumptus, aut po
tus, in meri cyathis duobus. Propriū est scorpionū, quod manus palmā non feriunt, nec
nisi pilos attingere. Lapillus qualiscunque, ab ea parte qua in terra erat appositus plagæ, le
uat dolorē. Item testa terra operta ex aliqua parte sicut erat imposita, liberare dicitur. Nō
debent respicere qui imponūt, & cauere ne sol aspiciat. Vermes terreni triti impositi pro
sunt. Multa & alia ex his remedia sunt, propter quæ in melle seruantur. Noctua apibus
cōtraria, & uespis crabronibusq; & sanguisugis: Pici quoq; martij rostrum secum habē
tes non feriuntur ab ijs. Aduersantur & locustarum minimæ sine pennis, quos atelabos
uocant. Est & formicarum genus uenenatum: non ferē in Italia. Solipugas Cicero ap
pellat, salpugas Bætica. Iis cor uestpertilionis contrarium, omnibusq; formicis: salaman
dris cantharides, ut diximus. Sed in ijs magna quæstio, quoniam ipsæ uenena sunt
potæ uesciæ cum cruciatu præcipuo. Cossinum equitem Romanum, amicitia Nero
nis priucl

nis principis notum, cum is lichene correptus esset, uocatus ex Ægypto medicus ob hanc ualitudinem eius à Cæsare, cum cantharidum potum præparare uoluisset, interemit. Verum illitas prodesse non dubium est, cum succo taminie uaræ, & seuo ouis uel capræ. Ipsarum cantharidum uenenum in qua parte sit, non constat inter autores, Alij in pedibus & capite existimant esse, alij negant. Conuenit tamen pennas earum auxiliari, in quacunq; parte sit uenenum. Ipsæ nascuntur ex uermiculo, in spōgia maxime cynorhodi quæ sit in caule, sed fecundissime in fraxino: ceteræq; in alba rosa, minus efficaces. Potentissime inter omnes uariæ, luteis lineis, quas in pennis transuersas habent, multum pingues inertiores, minutæ, latæ, pilosæ: inutilissimæ uero, unius coloris macræq;. Conduntur in calice fistili non picato, & linteo colligato, congestæ rosa matura, & suspenduntur super acetum cum sale feruens, donec per linteolum uaporetur, postea reponitur. Vis earū adure cor pus, crustas obducere. Eadem pityocampis, in picea nascētib; eadē buprestis, similiterq; præparantur. Efficacissime omnes ad lepras lichenasq;, dicuntur menses ciere & urinam. Ideo Hippocrates & hydropicis dabat. Cantharides obiectæ sunt Catoni Vicensi, ceu uenenum uendidisset in auctione regia, quoniam eas sestertijs LXX. addixerat.

De seuo struthiocamelino, & cane rabido, & lacerta, & anseribus, & columbis, & mustelis remedia.

Cap. v

ET seuum autem struthiocamelinum tunc uenisse sestertijs LXXX. obiter dictum sit, efficacioris ad omnia usus quàm est adeps anserinus. Diximus & mellis uenena generæ, contra quod utuntur melle in quo apes sint mortuæ. Idem potum in uino, remediū est uitiorum quæ cibo piscium gignuntur. In canis rabidi morfu tuctur à pauore aquæ, capitis canini cinis illitus uulneri. Oportet autē cōburi omnia eodē modo, ut semel dicamus, in uase fictili nouo, argilla circūlito, atq; ita in furnum indito. Idem & in potionē proficit. Quidam ob id edendum dederunt. Aliqui & uermem è cadauere canino adalligauere. Menstruæ in panno subdidere calici, aut intus ipsius caudæ pilos combustos insuere uulneri. Cor caninum habentem fugiunt canes. Non latrant uero, lingua canina in calcamento subdita polliciaut caudā mustelæ, quæ abscessa dimissa sit, habentes. Est limus saluæ sub lingua rabiosi canis, qui datus in potu, fieri hydrophouos non patitur. Multo tamen utilissime iecur eius, qui in rabie momorderit, datur, si possit fieri, crudum mandendum: si minus, quoquo modo coctum, aut ius incoctis carnibus. Est uermiculus in lingua canum, qui uocatur à Græcis lytta, quo exēpto infantibus catulis, nec rabidi sunt, nec fastidium sentiunt. Idem ter igni circumlatus, datur morsis à rabioso, ne rabidi fiant. Et ce rebellō gallinaceo occurritur. Sed id deuoratum anno tantum eo prodest. Aiuunt & cristā contritam efficaciter imponi, & anseris adipem cum melle. Saliuntur & carnes eorum, qui rabidi fuerunt, ad eadem remedia in cibo dandæ. Quin & necantur catuli statim in aqua, ad sexum eius qui momorderit, ut iecur crudum deuoretur ex ijs. Prodest & simum gallinaceū, duntaxat ruffum, ex aceto impositum: Et muris aranei caudæ cinis, ita ut ipse cui abscessa sit, uiuus dimittatur: Glebula ex hirundinum nido illita ex aceto, uel pulli hirtundinis cōbusti. Membrana siue senectus anguiū, uernatione exuta, cum cancro masculo trita. Nam etiam per se reposita in arcis armarijsq;, tineas necat. Tanta uis mali est, ut urina quoq; calcata rabiosi canis noceat maxime ulcus habētib; . Remedium est simum caballinum aspersum aceto, & calfactum in fico impositum. Minus hoc miretur, qui cogitet, lapidem à cane morsum, usque in prouerbiū discordiæ uenisse. Qui in urinam canis suam egresserit, torporem lumborum dicitur sentire. Lacerta, quam hi sepa, alij chalcidicem uocant, in uino pota, morsus suos sanat. Venescijs ex mustela syluestri factis, contrarium est ius gallinacei ueteris large haustum, peculiariter cōtra aconitum, addi parum salis oportet. Gallinarum simum duntaxat candidum, in hyssopo decoctum aut mulso, uenena fungorum boletorumq; altringit. Item inflammationes ac stragulationes: quod miremur, cum si aliud animal gustauerit id simum, torminibus & inflammationibus afficiatur.

Y 3 Sanguis

Sanguis anserinus contra lepores marinos ualet, cū olei æqua portione. Item contra mala medicamenta omnia asseruatur cum Lemnia rubrica & spinæ albæ succo, pastillorum drachmis quinque, qui in cyathis ternis aquæ bibantur. Item mustelæ catulus, ut supra diximus præparatus. Coagulum quoque agninum aduersus omnia mala medicamenta pollet. Item sanguis anatū Ponticarum. Itaque & spissatus seruatur, uinoque diluitur. Quidam ferminæ anatis efficaciorē putant. Simili modo contra uenena omnia, ciconiarum uentriculus ualet, coagulum pecoris. Caulis ius ex carne arietum, priuatim aduersus cantharidas. Item lac ouium calidum, præterquam ijs qui buprestin aut aconitū biberint. Colubarum syluestrium fimum priuatim contra argenti uiui potum. Contra toxica, mustela vulgaris inueterata, binis drachmis pota.

Ad alopecias tollendas, & ad pilos reddendos, & ad lendes tollendos, & ad palpebras, & ad glaucomata, & ad oculos, & ad parotidas remedia. Cap. vi

Alopecias replet fimi pecudum cinis cum oleo cyprino & melle. Item unguarū muli uel mulæ ex oleo myrteo. Præterea (ut Varro noster tradit) murinū fimum, quod item muscerdas appellat. Et muscarum capita recentia, prius folio ficulneo asperatas. Alij sanguine muscarum utuntur. Alij x. diebus cinerem earum illinunt cum cinere chartæ, uel nucum, ita ut sit tertia pars è muscis. Alij lacte mulierū cū brassica cinerem muscarum subigunt, quidam melle tantum. Nullum animal minus docile existimatur minoris in tellectus: eo mirabilius est, Olympiæ sacro certamine, nubes earū immolato tauro deo, quem Myiodem uocāt, extra territorium id abire. Alopecias cinis è muriū capitibus cauidisq; & totius muris emendat, præcipue si ueneficio acciderit hæc iniuria. Item herinacei cinis cū melle, aut corium combustum cum pice liquida. Caput quidem eius ustum per se, etiam cicatricibus pilos reddit. Alopecias autem in ea curatione præparari oportet nouacula & sinapi. Quidam ex aceto uti maluerunt. Quæ de herinaceis dicuntur omnia tanto magis ualebunt in hystrice. Lacertæ quoque, ut docuimus, combustæ cum radice recentis harundinis, quæ ut unā cremari possit, minutim findenda est, ita myrteo oleo permixto cineres capillorum defluuia continent. Efficacius uirides lacertæ omnia eadem præstant. Etiamnum utilius admixto sale, & adipe ursino, & cepa tusa. Quidam denas uirides in x. sextarijs olei ueteris discoquunt, contenti semel in mense ungere. Pelliū uiperinarum cinis, alopecias celerrime explet. Item gallinarū fimum recens illitū. Corui ouū in æreo uase permixtū illitumque derso capite nigriciā capillis affert: sed donec inarescat, oleū in ore habendum est, ne & dentes simul nigrescant. Idque in umbra faciendum, neque ante triduum abluendum. Alij sanguine & cerebro eius utuntur cum uino nigro. Alij excoquant ipsum, & nocte concubia in plumbeū uas condunt. Aliqui alopecias cantharide trita illinunt cum pice liquida, nitro præparata cute. Caustica uis earum, cauendumque ne exulcerent alte. Postea ad ulcera ita facta, capita murium, & fel murium, & fimum cum elleboro & pipere illini iubent. Lendes tolluntur adipe canino, uel anguibus in cibo sumptis anguillarum modo, aut uernatione eorum quam exuunt pota. Porrigines felle ouillo cum creta cimolia, illita capiti donec inarescat. Capitis doloribus remedio sunt cochleariū, quæ nudæ inueniuntur nondum peractæ, ablata capita, ex his lapidea duritia exempta (est autem 4. tem calculi latitudine) quæ alligantur, & minutæ fronti illinuntur trita. Item aegyptij ossa è capite aut uuluris adalligata, aut cerebrum, cum oleo cedrino peruncto capite & inusnaribus illitis. Cornicis cerebrum coctū, in cibo sumptū, uel noctuæ, idem præstat. Gallinaceusque si inclusus abstineatur die ac nocte, pari inedia eius qui doleat, euulsis collo plurimis circumligatisque, uel cristis. Mustelæ cinis illitus. Surculus ex nido milui puluino subiectus. Murina pellis cremata ex aceto illito cinere. Limacis inter duas orbitas inuētæ ossiculum per aurem cum ebore tractum, uel in pellicula canina adalligatum, quod remedium pluribus semperque prodest. Fracto capiti aranei tela ex oleo & aceto imposita, non nisi uulnere sanato, abscedit. Hæc & uulneribus constrictarum sanguine sistit. A cerebro

uero profuētē, anseris sanguis, aut anatis infusus: adepsq; earundem alitum cum rosa/
 ceo coctus. Matutino pascētis hirūdinis caput præcisum, maxime luna plena, lineo pan/
 no adalligāt capitis doloribus licio: aut cera alba fronti illinunt, pilos caninos panno ad/
 alligant. Cerebrum cornicis in cibo sumptum, palpebras gignere dicitur: Oesypum cum
 myrrha calidum penicillo illitum. Idem præstare muscarum, simiq; murini cinerem æquis
 portionibus, ut efficiatur dimidiū pondus denarij promittitur, additis duabus sextis de/
 harij è stibi ut omnia œsypo illinatur: Itē murini catuli triti in uino uetere ad crassitudinē
 acopi. Pilos in his incommodos, euulsos renasci non patitur fel herinacei: ouorum stel/
 lionis liquor: salamandræ cinis: lacertæ uiridis fel in uino albo sole coactum ad crassitu/
 10 dinem mellis in æreo uase: hirūdinis pullorum cinis cum lacte tichymali, spumaq; co/
 chleari. Glaucomata dicunt magi cerebro catuli vii. dierum emendari, specillo dimisi/
 so in dextram partem, si dexter oculus curetur: in sinistram, si sinister: aut felle recentia sio/
 nis. Noctuarū est id genus maximū, quibus pluma aurium modo micat. Suffusionem
 oculorū canino felle malebat quā hyenæ curari Apollonius Pitanæus cum melle: Item
 albugines oculorū. Murum capitū caudarūq; cinere ex melle inunctis claritatē uisus resti/
 tui dicit: multoq; magis gliris aut muris syluestris cinere, aut aquilæ cerebro uel felle. Cū
 Attico melle cinis & adeps foricis cōbusti tritis lachrymosis oculis plurimum cōfert: stibi,
 quod quid sit dicemus in metallis. Mustelæ cinis suffusionibus: Itē lacertæ hirūdinis ce/
 20 rebrū: quæ etiā trita coctæ uē fronti illitæ, epiphoras sedant, siue per se, siue cū polline, siue
 cū thure. Sic & solatis profunt. Viuas quoq; cremare, & cinere earū cū melle Cretico inun/
 gi caligines, utilissimū est. lumentorū oculis mēbrana aspidis quā exuerit, cū adipe eiisdē
 claritatē inunctis facit. Viperā uiuā in fictili nouo cōburere, addito fœniculi succo ad cya/
 thū unū, & thuris māna una, atq; ita suffusiones oculorū & caligines inungere utilissimū
 est. Medicamētū id echion uocat. Fit & collyriū è uipera, in olla putrefacta, uermiculisq;
 enatis cū croco tritis. Exurit in oliis cū sale, quē lingendo claritatē oculorū cōsequitur, &
 stomachi totiusq; corporis tempestiuitates. Sic sal & pecori datur salubritatis causa, & in
 antidotum contra serpentes additur. Quidam & uiperis utuntur in cibis. Primū omnium
 occisæ statim salem in os addi iubent, donec liquefeat humor, quatuor digitorū mensura
 utrinq; præcisa, exēptisq; interaneis discoquūt in aqua, aut oleo, sale, anetho, & omnibus
 30 aut statim uestiuntur, aut pane colligunt ut sapius utantur. Ius præter supradicta pedicu/
 los è toto corpore expellit, pruritusq; etiā summæ cutis. Effectū ostendit & per se capitis
 uiperini cinis. Utilissime oculis inungūt. Itemq; adeps uiperinus. De felle non audacter
 suaserim quæ præcipiunt, quoniā (ut suo loco docuimus) non aliud est serpentis uenenū.
 Anguim adeps erugini mixtus, ruptas oculorū partes sanat: & mēbrana siue senectus
 uernatiōe eorū exuta, si adfricetur, claritatē facit. Vulpæ quoq; fel prædicat ad albugines,
 suffusiones, caligines: adeps similiter ad claritatē. Aquilæ, quā diximus pullos ad cōtuen/
 dum solē experiri, mixto felle cū melle Attico inungūtur nubeculæ & caligationes suffu/
 sionesq; oculorū. Eadē uis & i uulturino felle est cū porri succo, & melle exiguo. Itē in gal/
 linaceo felle alligato ad argema, & ad albugines ex aqua diluto: Itē ad suffusiones oculorū
 40 maxime candidi gallinacei. Fimū quoq; gallinaceorū duntaxat rubrū lusciosū illinendū,
 monstrant. Laudat & galline fel, sed præcipue adipem, cōtra pustillas in pupillis. Has sci/
 licet eius rei gratia sagināt. Adiuuat mirifice, & ruptas oculorū tuniculas admixtis schisto
 & hæmatite lapidibus. Fimū quoq; earū dūtaxat cādīdū, oleo in uetere corneisq; pyxidi/
 bus adseruant, ad pupillarū albugines. Qua in mētiōe significandū est, pauones fimum
 suū resorbere tradī, inuidētes hominū utilitatibus. Accipiter decoctus in rosaceo efficacis/
 simus ad inunctiones omniū uitorū putatur: Itē fimi eius cinis cū Attico melle. Laudatur
 & milui iecur. Fimum columbarum ex aceto ad ægilopas. Similiter ad albugines & dica/
 trices. Fel anserinum, sanguis anatum contusus oculis, ita ut postea hyfopo & melle inun/
 gantur, Fel perdicum cum mellis æquo pōdere, per se uero ad claritatem dorcados. Hip/

pocratis (ut putāt) autoritate adiicitur, quod in argētea pyxide id seruari iubēt. Oua perdicum in uase aëreo decocta cum melle, ulceribus oculorum & glaucomatis medētur: Colubarum, turturum, palumbiū, perdicum sanguis, oculis cruore suffusus eximie prodest. In columbis mascula efficaciorē putant. Vena autem sub ala ad hunc usum inciditur, quoniam suo calore utilior est. Superimponi oportet spleniū ē melle decoctū, lanamque succidam ex oleo aut uino. Earundem auium sanguis nyctalopas sanat: Et iecur ouium, atq; (ut in capris diximus) efficacius fuluā. Decocto quoque eius oculos abluere suadent, & medulla dolores tumoresq; illinunt. Bubonis oculorum cinis collyrio mixtus claritatem oculis facere promittitur. Turturis finum albugines extenuat: Item cochlearū cinis, finum cenchridis, accipitrum generis hanc Græci faciūt. Argema ex melle omnibusque supra scripta sunt sanantur. Mel utilissimum oculis, in quo sunt apes immortuæ. Ciconiæ pullum qui ederit, negatur annis cōtinuis lippiturus: Item qui draconis caput habeat. Huius adipe & melle cum oleo uetere, incipientes caligines discuti tradunt. Hirundinum pullos plena luna excæcant, restitutaq; eorum acie capita comburuntur, hoc cinere cum melle utūtur ad claritatem & dolores, ac lippitudines & ictus. Lacertas quoque pluribus modis ad oculorum remedia assumunt. Alij uiridem includunt nouo fictili: ac lapillos, qui uocantur cinædia, quæ & inguinum tumoribus adalligari solent, nouem singulos signis signantes, & singulos detrahunt per dies. Nono emittūt lacertam lapillos seruati ad oculorum dolores. Alij terram substernunt lacertæ uiridi excæcata, & unā in uitreo uase annulos includunt ē ferro solido uel auro: cum recepisse uisum lacertam apparuerit per uirtrum, emissā ea, annulis contra lippitudinem utuntur. Alij capitis cinere pro stibio ad scabritias. Quidam uiridem longo collo in fabulosis nascentem comburunt, & incipientem epiphoram inungunt: item glaucomata. Mustelæ etiam oculis punctu erutis, aiunt uisum reuerti, eademq; quæ in lacertis & anulis faciunt. Serpents oculum dextrum adalligatū contra epiphoras prodesse, si serpens uiua dimittatur. Lachrymātibus sine fine oculis, cinis stellionis capitis cum stibio eximie medetur. Aranei muscarij telæ, & præcipue spe lunca ipsa imposita per frontem ad duo tempora, ita ut à puero impube & capiatū & imponatur, nec is triduo se ostēdat ei cui medeatur, nesci alteruter nudis pedibus terram attingat his diebus, mirabiliter epiphoris mederi dicūtur. Albugines quoque dicitur tollere inunctione araneus candidus, longissimis ac tenuissimis pedibus, cōtritū in oleo uetere. Sed is etiā cui crassissimū textum est, in cōtignationibus fere, adalligatus panno epiphoras sanare traditur. Scarabei uiridis natura contuentiū uisum exacuit. Itaque gemmarum sculptores cōtuitū eorū acquiescūt. Aures purgat fel pecudis cum melle: canini lactis instillatio sedat dolorem. Grauitatem adeps cum absinthio & oleo uetere, Item adeps anserinus. Quidam adiiciunt succum cepæ & alij pari modo. Utuntur & per se ouis formicarum. Namq; & huic animali est medicina, constatq; urfos ægros hoc cibo sanari. Anserū quoq; & omniū auium adeps preparatur, exemptisq; uenis omnibus patina noua fictili operta in sole, subdita aqua feruenti liquatur. Saccatusq; lineis saccis, & in fictili nouo repositus loco frigido, minus putrescit addito melle. Muriū cinis cū melle instillatus, aut cū rosaceo decoctus aurium dolores sedat. Si aliquod animal intrauerit, præcipuum remedium est murium fel aceto dilutum. Si aqua intrauerit, adeps anserinus cum cepæ succo. Gliris detracta pelle, intestinisq; exēptis discoquitur melle in uase nouo: Sed medici malunt ē nardo decoqui usque ad tertias, atq; ita asseruari, deinde cum opus sit strigili tepefacta infundere. Constat deplorata aurium uitia eo remedio sanari: Aut si terreni uermes adipe anseris decocti infundātur. Item ex arboribus rubri cum oleo triti exulceratis & ruptis auribus præclare medentur. Lacerti inueterati in os pendentium addito sale conuulsi & ab ictu læsas aures sanant, efficacissime autem ferrugineas maculas habētes, lineis etiam per caudam distincti. Millepeda, ab alijs centipeda aut multipeda dicta, animal est ē uermibus terræ pilosum, multis pedibus arcuatim repens, tactūq; cōtrahens se, oniscum

Græci uocant, alij tilon: efficaciter sanat aurium dolores, in cortice punici mali decoctū & porri succo. Addunt & rosaceum, & in alterā aurem infundunt. Illā autē quæ nō arcuatur, sepa Græci uocant, alij scolopendrā, minorem perniciosamq̃. Cochleæ quæ sunt in usu cibī, cū myrrha aut thuris polline appositæ, item minutæ & latæ fracturæ aurīū illinuntur cū melle. Senectus serpentis seruēte testa usta instillatur rosaceo admixto, contra omnia quidem uitia efficax, sed contra graueolentiam præcipue, aut si purulentæ sunt ex aceto, melius cum felle caprino, uel bubulo, aut testudinis marinæ. Vetusior anno eadē mēbra non prodest, nec imbre perfusa, ut aliqui putant. Item aranei sanies cū rosaceo, aut per se in lana, uel cū croco, auribus prodest: gryllus cum sua terra effossus & illitus. Magnam
 10 autoritatē huic animali perhibet Nigidius, maiore magi, quoniā retro ambulet, terræq̃ terebret, stridat noctibus. Venantur eū formicæ circumligato capillo in cauernā eius coniecta, efflato prius puluere ne sese condant ita formicæ complexu extrahitur. Ventris galli naceorū membrana quæ abijci solet, inueterata & in uino trita, auribus purulentis calida infunditur, gallinarū quoq̃ adeps. Est & quēdā pinguitudo blattæ si caput auellatur, hāc tritam unā cum rosaceo auribus mire prodesse dicunt, sed lanā qua incluserint post paulum extrahendam. Celerrime enim id pingue transire in animal, heriue uermiculum. Alij binas ternasue in oleo decoctas efficacissime auribus mederi scribunt, & tritas in linteolo imponi contusis. Hoc quoq̃ animal inter pudenda est: sed propter admirationē naturæ, priscorumq̃ curæ, totum in hoc loco explicandum. Plura earum genera fecerunt. Molles,
 20 quas in oleo decoctas, uerrucis efficaciter illini experti sunt. Alterum genus mylæcon appellauere, circa molas ferē nascēs. Has capite detractō attritas, lepras sanasse, Musa & Pithon in exemplis reliquerūt. Tertium genus & odoris tædio inuisum, ex acuta clune, cum pisileo sanare ulcera aliās insanabilia. Strumas, panos diebus xxxi. impositas, percussa, contusa, cacoëthe, scabiem, furunculosq̃, detractis pedibus & pennis. Nos hæc etiam audita fastidimus. At hercule Diodorus & in morbo regio & orthopnoicis se id dedisse tradit cum resina & melle. Tantū potestatis habet ars ea pro medicamento dandī quicquid uelit. Humanissimi eorum cinerem crematarum seruandum ad hos usus in cornea pyxis de censuere, aut tritas clysteribus infundēdas orthopnoicis, aut rheumaticis. Infixa utiq̃ corpori illitas extrahere constat. Mel utilissimum auribus quoque est in quo apes emortuæ sunt. Parotidas comprimit columbinum stercur uel per se, uel cum farina hordeacea aut auenacea. Noctuarq̃ue cerebrum uel iecur cum oleo infusum auriculæ aut parotidæ: Multipeda cum resinæ tertia parte illita: Grylli siue illiti, siue adalligati. At reliqua morborum genera medicinasq̃ ex iisdem animalibus, aut eiusdem generis, sequenti dicemus uolumine.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE

LIBER XXX.

PROOEMIUM.

De origine magicæ artis, quando, & à quibus cœperit, & à quibus celebrata fuerit, & reliquæ ex animalibus medicinæ. Cap. I

Agicas uinitates sæpius quidem antecedentis operis parte, ubi cunctq̃ causæ locustq̃ poscebant, coarguimus, detegemusq̃ etiam: in paucis tamen digna res est de qua plura dicantur, uel eo ipso quod fraudulentissima artium plurimū in toto terrarum orbe plurimisq̃ seculis ualuit. Autoritatem ei maximam fuisse nemo miretur, quādoquidem sola artium tres alias imperiofissimas humanæ mentis complexa in unam se redegit. Natam primum ē medicina nemo dubitat, ac specie salutari irrepsisse uelut
 40 altiore sanctioremq̃ medicinā ita blādisimis desideratissimisq̃ promissis addidisse uires

uires religionis, ad quas maxime etiam nunc caligat humanum genus, Atque ut hoc quoque suggererit misculasse artes mathematicas, nullo non auido futura de sese sciendi, atque ea è coelo uerissime peti credente. Ita possessis hominū sensibus triplici uinculo, in tantum fastigij adoleuit, ut hodieque etiam in magna parte gentium præualeat, & in oriēte regum regibus imperet. Sine dubio illic orta in Perside à Zoroastre, ut inter autores conuenit. Sed unus hic fuerit, an postea & alius, non satis constat. Eudoxus qui inter sapientie sectas clarissimam, utilissimamque eam intelligi uoluit, Zoroastrem hunc sex milibus annorum ante Platonis mortem fuisse prodidit. Sic & Aristoteles, Hermippus qui de tota ea arte diligentissime scripsit, & uicies centum milia uersuum à Zoroastre condita, indicibus quoque uoluminum eius positis explanauit, præceptorem à quo institutum diceret, tradidit Azonacem. ipsum uero v. milibus annorum ante Troianum bellum fuisse. Mirum hoc in primis, durasse memoriam artemque tam longo æuo commentarijs non intercedentibus, præterea nec clavis nec continuis successionebus custoditam. Quotus enim quisque auditu saltem cognitos habet, qui soli cognominantur, Apuscorum & Zaratum Medos, Babylonumque Marmaridium, & Arabem Hippocum, Assyrium uero Zarmocenedam, quorum nulla extant monumēta. Maxime tamen mirum est, in bello Troiano tantum de arte ea silentium fuisse Homero, tantumque operis ex eadem in Vlixis erroribus, adeo ut totum opus non aliunde cōstet. Siquidem Protea & Sirenum cantus apud eum non aliter intelligi uolunt: Circe utique & inferorum euocatione hoc solum agi. Nec postea quisquam dixit, quonam modo uenisset Telmessum religiosissimam urbem, quando transisset ad Thessalas urbes, quarum cognomen diu obtinuit in nostro orbe alienæ gentis. Troianis itaque temporibus Chironis medicinis contenta & solo Marte fulminante, miror equidem Achillis populis famam eius in tantum adhæsisse, ut Menander quoque literarum subtilitati sine æmulo genitus, Thessalam cognominari fabulam, complexam ambages foeminarum detrahentium lunam. Orphea putarem è propinquo primum intulisse, ad uicinas usque superstitiones ac medicinæ profectum, si non expertes sedes eius tota Thrace magices fuisset. Primus extat (ut equidem inuenio) commentatus de ea Osthānes, Xerxem regē Persarū bello, quod is Græciæ intulit comitatus: ac uelut semina artis portentosa sparsisse obiter infecto quacūque cōmeauerat mundo. Diligētiore paulo ante hūc ponunt Zoroastrem aliū Proconēsium. Quod certū est, hic maxime quoque Osthānes ad rabiem, non auiditatem modo scientiæ eius, Græcorum populos egit. Quamquam animaduertam summam literarum claritatem gloriamque ex ea scientia antiquitus & penè semper petitam. Certe Pythagoras, Empedocles, Democritus, Plato ad hanc discendam nauigauere, exilijs uerius quàm peregrinationibus susceptis, Hanc reuersi prædicauere, hanc in arcanis habuere. Democritus Apollonicem Capri denem & Dardanum è Phœnice illustrauit, uoluminibus Dardani in sepulchrum eius petitis, suis uero ex disciplina eorum æditis: quæ recepta ab alijs hominum atque transisse per memoriam, æque ac nihil in uita mirandum est. In tantum fides istis fasque omne deest, adeo, ut ij qui cætera in uiro illo probant, hæc eius opera esse inficiantur. Sed frustra. Hunc enim maxime affixisse animis eam dulcedinem constat. Plenumque miraculi & hoc, pariter utrasque artes effloruisse, medicinam dico magicenque, eadem ætate illam Hippocrate, hanc Democrito illustrantibus, circa Peloponnesiacam Græciæ bellum, quod gestum est à c c c urbis nostræ anno. Est & alia magices factio, à Mose & Iamne & Iotape Iudæis pendens, sed multis milibus annorum post Zoroastrem. Tanto recentior est Cypria. Non leuem & Alexandri Magni temporibus auctoritatem addidit professioni secundus Osthānes, comitatu eius exornatus, planeque quod nemo dubitet orbem terrarum peragrauit. Extant itaque & apud Italas gentes uestigia eius in duodecim tabulis nostris, alijsque argumentis, quæ priori uolumine exposui. DCLVII.

demum anno urbis, Cn. Cornelio Lentulo, P. Licinio Crasso c o s s. senatusconsultū factum

etum est, ne homo immolaretur, palamq; in tēpus illud sacra prodigiosa celebrata. Gal-
 lias utiq; possedit, & quidem ad nostram memoriam. Nanque Tiberij Cæsaris principa-
 tus sustulit Druidas eorū, & hoc genus uatū medicorumq;. Sed quid ego hæc cōmemor-
 em in arte oceanum quoq; trāsgressa, & ad naturæ inane peruecta? Britannia hodieque
 eam attonite celebrat tātis ceremonijs, ut dedisse Persis uideri possit. Adeo ista toto mun-
 do consensere, quanquam discordi & sibi ignoto. Non satis æstimari potest quātum Ro-
 manis debeatur, qui sustulere monstra, in quibus hominem occidere religiosissimū erat,
 mandī uero etiam saluberrimum.

De speciebus magiæ, Neronisq; & magorum detestatio. Cap. 11

10 **V**T narravit Osthanes, species eius plures sunt. Nanq; & ex aqua, & sphaeris, & ex
 aère, & stellis, & lucernis, ac peluibus, securibusq;, & multis alijs modis diuina pro-
 mittit, præterea umbrarum, inferorumq; colloquia: quæ omnia ætate nostra princeps Ne-
 ro uana falsaq; comperit. Quippe non citharæ tragicq; cantus libido illi maior fuit, fortu-
 na rerū humanarū summa gestiente in profundis animi uitijs. Primumq; imperare dijs
 cōcupiuit, nec quicquam generosus uoluit. Nemo unquam ulli artium ualidius fauit. Ad
 hæc non opes illi defuere, non uires, non discendi ingenium, aliaq;, non patiente mundo.
 Immensum & indubitatum exemplū est falsæ artis, quam dereliquit Nero: utinamq; in-
 feros potius & quoscunq; de suspicionibus suis deos consulisset, quàm lupanaribus atq;
 prostitutis mandasset inquisitiones eas: nulla profecto sacra, barbari licet feri q; ritus, nō
 20 mitiora quàm cogitationes eius fuissent. Sæuius sic nos repleuit umbris. Sunt quædā ma-
 gis perfugia, ueluti lentiginem habentibus non obsequi numina, ut cerni nō possint. For-
 te hoc in illo. Nihil mēbris defuit: Nā dies eligere certos liberū erat: pecudes uero quibus
 non nisi ater colos esset, facile. Nam hominem immolare etiam gratissimū. Magus ad eū
 Tyridates uenerat, Armeniacum de se triumphum afferēs, & ideo prouincijs grauis. Na-
 uigare noluerat, quoniam expuere in mariā, alijsq; mortaliū necessitatibus uiolare na-
 turam eam fas non putant. Magos secum adduxerat. Magicis etiam canis eum initiaue-
 rat. Non tamen cum regnū ei daret, hanc ab eo accipere artem ualuit. Proinde ita persua-
 sum sit, inte stabilem, irritam, inanem esse, habentem tamē quādam ueritatis umbras, sed
 in his ueneficas artes pollere, non magicas. Quærat aliquis quæ sint mentiti ueteres ma-
 30 gi, cū adolescentibus nobis uisus Apion grammaticæ artis prodiderit cynocephaliā her-
 bā, quæ in Ægypto uocaretur osirites, diuinā, & cōtra omnia ueneficia: sed si ea erueretur,
 statim eū qui eruisset mori. Secq; euocasse umbras ad percontandū Homerū, qua patria
 quibusq; parentibus genitus esset, non tamen ausus profiteri, quid sibi respōdisse diceret.

De talpis, & reliquæ medicinæ per morbos digestæ in animalibus,
 quorum genera placida sunt, aut fera. Cap. 111

PEculiare uanitatis sit argumentum, quod animalium cunctorum talpas maxime mī-
 rantur, tot modis à rerum natura damnatas, cæcitæ perpetua, tenebris etiamnum
 alijs, defossas sepultisq; similes. Nullis æque credunt extis, nullum religionis capacius iu-
 dicant animal: ut si quis cor eius recens palpitansq; deuorarit, diuinationis & rerum effi-
 40 ciendarum euentus promittant. Dente talpæ uiuæ exempto, sanari dentium dolores ad-
 alligato affirmāt. Cætera ex eo animali placita eorū, suis reddemus locis. Nec quicquam
 probabilius inuenietur, quàm muris aranei morsibus aduersari eas, quoniam & terra or-
 bitis (ut diximus) depressa aduersatur. Ceterum dentium doloribus (ut ijdem narrāt) me-
 detur canum qui rabiem præferūt, caput cinis crematorum sine carnibus, instillatus ex
 oleo cyprio per aurem cuius è parte doleant. Caninus dens sinister maximus, circūscarifi-
 cato eo qui doleat, aut draconis os è spina: Item enhydridis. Est autem serpens masculus
 & albus. Huius maximo dente circūscarificāt. At in superiorū dolore duos superiores ad-
 alligant, è diuerso inferiores. Huius adipe perunguntur qui crocodilum captant. Den-
 tes scarificant & osibus lacertæ è fronte luna plena exemptis, ita ne terram attingant.
 colluunt

Colluunt caninis dentibus decoctis in uino ad dimidias partes. Cinis eorum pueros tatar de dentientes adiuuat cum melle. Fit eodem modo & dentifricium. Causis dentibus cinis è murino fimo inditur, uel secur lacertarum aridum. Anguinum cor si mordeatur aut alligetur, efficax habetur. Sunt inter eos, qui murem bis in mense iubeant mandi, doloresq; ita caueri. Vermes terreni decocti in oleo, infusiq; auriculæ cuius è parte doleat, præstant leuamentum. Eorundem cinis exesis dentibus confectus, ex facili cadere eos cogit: integros dolentes illitus iuuat. Comburitur autem oportet in testa. Profunt & cum mori radice in aceto scillite decocti, ita ut colluantur dentes. Is quoque uermiculus, qui in herba ueneris labro appellata inuenitur, causis dentium inditus mire prodest. Nam erucæ brassicæ, eius contactu cadunt. Et è malua cimices infunduntur auribus cum rosaceo. Harenulæ quæ inueniuntur in cornibus cochlearum, causis dentium inditæ statim liberant dolore. Cochlearum inanum cinis cum myrrha gingiuis prodest: Serpentis cum sale in olla exustæ cinis, cum rosaceo in contrariam aurem infusus. Anguinæ uernationis membrana cum oleo tædæq; resina calefacta, & auri alterutri infusa: adijciunt aliqui thus & rosaceum: Eadem causis indita, ut sine molestia cadat, præstat. Vanum arbitror esse, canis ortu angues candidos membranam exuere, quoniam nec in Italia uisum est, multoque minus credibile in tepidis regionibus tam sero exui. Hanc autem uel inueteratam cum cera celerissime dentes euellere tradunt. Et dens anguium alligatus, dolores minuit. Sunt qui & araneum animal ipsum sinistra manu captū tritumq; in rosaceo, & in aurem infusum cuius à parte doleat, prodesse arbitrentur. Ofsiculis gallinarum in pariete seruatis, fistula salua, adactō dente uel gingiua scarificata, proiectoq; ofsiculo, statim dolorem abire tradūt. Item fimo corui lana adalligato, uel passerum cum oleo calefacto, & proxime auriculæ infuso, pruritum quidem intolerabilem facit: & ideo tolerabilius est passeris pullorum sarmæus crematorum cinerem ex aceto inficcare.

Quomodo commendetur os, & contra maculas faciei, & ad faciem uitia. Cap. IIII

Oris saporem cōmendari affirmant murino cinere cum melle si fricentur dentes. Admischent quidā marathri radices. Penna uulturis, si scalpantur dentes, acidū halitum faciūt. Hoc idem hystricis spina fecisse, ad firmitatē pertinet. Linguae ulcera & laborum hirūdines in mulso decoctæ sanant. Adeps anseris aut gallinæ rimas. Oesypum cum galla, araneorū telæ candidæ, & quæ in trabibus paruæ texuntur. Si feruētia os intus exusserint, lacte canino statim sanabitur. Maculas in facie, cœsypū cū melle Corsico quod asperum habetur extenuat. Item scobem cutis in facie cū rosaceo impositū uellere. Quidā & butyrum addunt. Si uero uiriliginēs sint, fel caninum prius acu compunctas. Liuentia & sugillata pulmones arietum pecudumq; in tenues confecti membranas calidi impositi, uel columbinum fimum. Curem in facie adeps anseris, uel gallinæ custodit. Lichenas & murino fimo ex aceto illinunt, & cinere herinacei ex oleo. In hac curatione prius nitro ex aceto facie foueri præcipiūt. Tollit ex facie uitia & cochlearū, quæ latæ & minutæ passim inueniunt, cū melle cinis. Omnium quidē cochlearū cinis spissat, calfacit smectica ui. Et ideo causticis cōmischetur, pforisq; & lepris & lētigini illinitur. Inuenio & formicas herculeanas appellatas, quibus tritis adiecto sale exiguo talia uitia sanentur. Buprestis animal est rarū in Italia; simillimū scarabeo lōgipedi. Fallit inter herbas bouē maxime, unde & nomē inuenit, deuoratumq; tacto felle ita inflāmat, ut rumpat. Hæc cū hircino seuo illita lichenas ex facie tollit: septica ui, ut supra dictum est. Vulturinus sanguis cum chamæleontis albæ (quam herbam esse diximus) radice & cedria tritus, cōtectusq; brassica lepras sanat. Item pedes locustarū cū seuo hircino triti. Varos adeps gallinaceus cū cepa tritus & subactus. Vtilissimum & in facie mel in quo apes sint immortuæ. Præcipue tamen faciem purgat atque erugat cygni adeps. Stigmata delentur columbino fimo ex aceto. Grauedinem inuenio

inuenio finiri, si quis nares murinas osculetur. Vua & faucium dolor mitigatur simo agnorum, priusq; herbam gustauerint in umbra arefacto. Vua succo cochleæ ac trāsfoliæ illita, ut cochlea ipsa in fumo suspendatur. Hirundinum cinere cum melle: Sic & tonsillis succurritur. Tonsillas & fauces lactis ouilli gargarizatio adiuuat. Multipeda trita, simum columbinum cum passo gargarizatū, etiā cum fico arida ac nitro impostū extra. Asperitatē faucium & distillationes leniunt cochleæ: coqui debent in lacte, demptōq; tantum terreno conteri, & in passo dari potui. Sunt qui astypalaicas efficacissimas putāt, & in ijs smegma earum. Lenit & grillus infricatus. Aut si quis manibus quibus eum contriuerit, tonsillas attingat. Anginis felle anserino cum elaterio & melle citissime succurritur: Cerebro noctuæ
 10 cinere hīrūdinis ex aqua calida poto. Huius medicinae autor est Ouidius poeta. Sed efficaciores ad omnia quæ ex hirundinibus monstrātur, pulli syluestrium. Figura nidorum eas deprehendit. Multo tamen efficacissimi ripariarum pulli. Ita uocant in riparum cauis nidificantes. Sunt qui cuiuscunq; hirundinis pullum edendum censent, ne toto anno metuatur id malum. Strangulatos cum sanguine cōburunt in uase, & cinerem cum pane aut potu dant. Quidam & mustellæ cineres pari modo admiscent. Sic & ad strumæ remedia dant, & comitialibus quotidie potu. In sale quoque seruatae hirundines ad anginam una drachma bibuntur. Cui malo & nidus earum mederi dicitur potus. Millepedam illini anginis efficacissimum putant. Alij x x i. tritas in aquæ mulsæ hemina dari per harundinem, quoniam dentibus tactis nihil prosint. Tradunt & murem cum uerberaca exco-
 20 ctum, si bibatur is liquor, remedio esse: Et corrigiam caninam ter collo circumdatā: Fimum columbinum uino & oleo permixtum. Cervicis neruis & opisthotono ex milui nido surculus uitis adalligatus auxiliari dicitur.

Ad strumas exulceratas, ad humerorum & præcordiorum dolores. Cap. v

Strumis exulceratis mustellæ sanguis: ipsa decocta in uino, non tamen sectis admouetur. Aiunt & in cibo sumptam idem efficere. Vel cineri eius sarmētis combustæ miscetur auxungia. Lacertus uiridis adalligatur. Post dies x x x. oportet aliū adalligari. Quidā cor eius in argenteo uasculo seruant. Ad sceminarum strumas ueteres cochleæ cum testa sua tuse illinuntur, maxime quæ fructibus adhærēt. Item cinis aspidum cum seuo taurino imponitur. Anguinus adeps mixtus oleo. Item anguium cinis ex oleo illitus, uel cū cera.
 30 Edisse quoq; eos medios abscis utrinq; extremis artubus aduersus strumas prodest: uel cinerem bibisse in nouo fictili ita crematorum. Efficacius multo inter duas orbitas occisum. Et gryllum illinire cum sua terra effossum suadent. Item fimum columbarum per se, uel cū farina hordeacea auenaceæ ex aceto. Talpæ cinerē ex melle illinire. Alij iecur eiusdem contritum inter manus illinunt, & triduo non abluunt. Dextrum quoq; pedem eius remedio esse strumis affirmant. Alij præcidūt caput, & cum terra à talpis excitata tufum digerunt in pastillos pyxide stannea, & utuntur ad omnia quæ intumescunt, & quæ apostemata uocant, quæq; in ceruice sint: uesci q; suilla tunc uentant. Tauri uocantur scarabei terrestres ricino similes, nomē cornicula dedere. Alij pediculos terræ uocat. Ab his quoq; terram egestam illinunt strumis & similibus uitrijs & podagris. Triduo non abluunt, pro-
 40 destq; hæc medicina in annū. Omniaq; his ascribunt, quæ nos in gryllis retulimus. Quidā & à formicis terra egesta sic utuntur. Alij uermes terrenos totidem quot sint strumæ adalligant, pariterq; cum his arescunt. Alij uiperam circa canis ortum circumcidunt, ut diximus: Dein mediam comburunt, dein cinerē eum dant bibendum ter septenis diebus quantumprehenditur ternis digitis, sic strumis medentur. Aliqui ueto circumligant eas lino, quo præligata infra caput uipera pependerit, donec exanimaretur. Et millepedis utuntur addita resinæ terebinthinæ parte quarta, quo medicamento omnia apostemata curari iubent. Humeri doloribus mustellæ cinis cum cera medetur. Ne sint malæ hirsutæ, fornicatū oua pueris infricata præstant. Itē mangonibus, ut lanugo tardior sit pubescentiū, sanguis est testiculis. agnorū qui castrantur: qui euulsis pilis illitus & cōtra uirus pro-

ficat. Præcordia uocamus uno nomine exta in homine, quorū in dolore cuiuscunq; partis si catulus lactens admoueat, apprimaturq; his partibus, trāfire in eum morbus dicitur. Idq; exenterato perfusoq; uino deprehendi, uitatio uiscere illo quod doluerit hominis: & obrui tales religio est. Hi quoq; quos melitæos uocamus, stomachi dolorem sedāt applicati sapius. Transireq; morbos ægritudine eorum intelligitur, plerunq; & morte.

De pulmonum uitijis, iecoris, & sanguinis reiectionibus. Cap. vi

Pulmonum uitijis medentur & mures, maxime Africani, detracta cute in oleo & sale decocti, atque in cibo sumpti. Eadem res & purulētis uel cruentis excreationibus medetur. Præcipue uero cochlearum cibis stomacho. In aqua eas subferuefieri intacto corpore earum oportet, mox in pruna torrerī nihilo addito, atq; ita ē uino garoq; sumi, præcipue Africanas. Nuper hoc compertum plurimis prodesse. Id quoq; obseruāt, ut numero impari sumāt. Virus tamen earum grauitatem halitus facit. Profunt & sanguinem excreantibus dempta testa tritæ in aqua potu. Laudatissimæ autem sunt Africanæ, ex his solitanæ. Astypalæicæ, Siculæ modicæ, quoniam magnitudo duras facit, & sine succo. Balearicæ quas cauaticas uocant, quoniam in speluncis nascuntur. Laudatæ & ex insulis præparum. Nullæ autem cibis gratæ, neq; ueteres, neque recentes. Fluuiatiles & albæ uires habent, necnon syluestres, stomacho inutiles, aluum soluunt. Item omnes minutæ. Contra marinæ stomacho utiliores. Efficacissimæ tamen in dolore stomachi. Laudatiorestraduntur quæcunq; uiuæ cū aceto deuorata. Præterea sunt quæ acerratæ uocātur. Jata multifariamq; nascentes, de quarū usu suis dicemus locis. Gallinaceorum uentris membrana inueterata & inspersa potioni, distillationes pectoris & humidam tussim, uel tecens tosta lenit. Cochleæ crudæ tritæ cū aqua tepidâ cyathis tribus si sorbeantur, tussim sedant. Distillationes sedat & canina cutis cuilibet digito circūdata. Iure perdicū stomachus recreatur. Locinerū doloribus medetur mustela syluestris in cibo sumpta, uel iocinera eius. Item uiuerra porcelli modo inassata. Suspiriosis multipedæ, ita ut ter septenā in Attico melle diluantur, & per harundinem bibantur. Omne enim uas earū nigrescit cōtactū. Quidam torrent ex his sextarium in patina, donec candidæ fiant. tunc melle miscent. Alij centipedam uocant, & ex aqua calda dari iubent. Cochleæ in cibos his quos linquit animus, aut quorum alienatur mens, aut quibus uertigines fiunt, ex pasci cyathis tribus singulæ contritæ cum sua testa & calefactæ, in potu datæ diebus plurimum nouem. Aliqui singulas primo die dedere, sequenti binas, tertio ternas, quarto duas, quinto unam. Sic & suspiria emendant & uomicas. Est animal locustæ simile sine pennis, quod tryxalis Græce uocatur, Latinum nomen non habet, ut aliqui arbitrantur: nec pauciores, hoc esse quod gryllus uocetur. Ex his uiginti torrerī iubent, ac bibi ē multo contra orthopneas, sanguinemq; expuentibus. Est qui cochleis illotis protropum infundat, uel marinam aquam, ita decoquat, & in cibo sumat: aut si tritæ cum testis suis sumantur cum protropo, sic & tussim medentur. Vomicas priuatim sanat mel in quo apes sint emortuæ. Sanguinem resicientibus pulmo uulturinus uirgineis lignis combustus adiecto flore mali punici ex parte dimidia, item cotoneorum liliorumq; uē iisdem portionibus potus mane atque uespere in uino si febris absit. Si minus ex aqua in qua cotonea decocta sunt. Pecudis lien recens 40 magis præceptis super dolentem lienem extenditur, dicente eo qui medeatur, lienise remedium facere. Post hæc iubent eum in pariete dormitorij eius testōue induci, & obliognari annulo, terq; nouies carmen dici. Caninus si uiuenti eximatur, & in cibo sumatur, liberat eo uitio, Quidā recentē superalligant. Alij duorum dierum catuli ex aceto scillitico dant ignoranti, uel herinacei lienem. Item cochlearum cinerem cum semine lini & urticæ addito melle donec perfanet. Eo liberat & lacerta uiridis, uiuā in olla ante cubiculū dormitorij eius cui medetur suspēsa, ut egrediēs reuertēsq; attingat manu: Cinis ē capite bubonis cum ungueto: Mel in quo apes sunt emortuæ: Araneus & maxime qui lycos uocatur, Vpupæ cor in lateris doloribus laudatur, & cochlearum cinis in pituitana decoctarum, que & per

& per se illinuntur. Canis rabiosi caluatia cinis potioni inspergitur. Lumborum dolori stellio transmarinus, capite ablato & intestinis, decoctus in uino cum papaueris nigri denarij pōdere dimidio eo succo bibitur. Lacertae uirides decisis pedibus & capite in cibo sumuntur. Cochleae tres contritae cum testis suis, atque in uino decoctae cum piperis granis x v. Aquilae pedes euellunt in aduersum à suffragine, ita ut dexter dexteræ partis doloribus adalligetur, sinister laeuae. Multipeda quoque quā oniscum appellauimus, medetur, denarij pondere ex uino cyathis duobus pota. Vermem terrenū catillo ligneo ante hīso & ferro uincto impositū, aqua excepta perfundere, & defodere unde effoderis magi iubet, mox aquam bibere catillo, mire id prodesse ischiadicis affirmantes.

Ad dysentericos & uentris mala, remedia. Cap. vii

Dysentericos recreant femina pecudum decocta cum lini semine aqua pota. Caseus ouillus uetus, Seuum ouium decoctum in uino austero. Hoc & ileo medetur, & tussi ueteri. Dysentericis stellio transmarinus ablatis intestinis & capite, pedibusque ac cute, decoctusque, & in cibo sumptus. Cochleae duae cum ouo utraque cum putamine contrita, atque in uase nouo addito sale & pasci cyathis duobus, aut palmarum succo & aquae cyathis tribus subferuefactis & in potu datis. Profunt & combustae, ut cinis earum bibatur in uino, addito resinae momento. Cochleae nudaе, de quibus diximus, in Africa maxime inueniuntur, utilissimae dysentericis, quinae combustae cum denarij pōdere dimidij acaciae, exque eo cinere dantur cochlearia bina in uino myrtite, aut quolibet austero cum pari modo caldae. Quidam omnibus Africanis ita utuntur. Alij totidem Africanas, uel latas infundunt potius. Et si maior fluxio sit, addunt acaciam fabae magnitudine. Senectus anguium dysentericis & tenasmis in stanno uase decoquitur cum rosaceo. Vel si in alio, cum stanno illinunt. Ius è gallinaceo isidem medetur, sed ueteris gallinacei uehementius. Salsum ius aluum ciet. Membrana gallinarum tosta & data in oleo ac sale, coeliacorum dolores mulcet. Abstineri autem frugibus ante & gallinam & hominem oportet. Fimum columbinum tostum potumque. Caro palumbi in aceto decocta dysentericis & coeliacis medetur. Turdus inallatus cum myrti baccis dysentericis: Itē merula. Mel in quo sint immortuae apes decoctum. Grauisissimum uitium ileos appellatur. Huic resisti aiunt discepi uespertilionis sanguine, etiam illito uentre subuenire. Sistit aluum & cochlea sicut diximus in suspitionis temperata. Item cinis earum quae uiuae crematae sint, potus ex uino austero. Gallinaceorum iecur assum cum uetriculi membrana, quae abijci solet, inueterata, admixto papaueris succo. Alij recentem torrent ex uino bibendam. Ius perdicum, & per se uetriculus contritus ex uino nigro. Item palumbus ferus, è posca decoctus. Lien pecudis tostus, & in uino tritus. Fimum columbinum cum melle illitum. Olsifragi uenter arefactus & potus is qui cibos non conficiunt utilissimus, uel si manu tantum teneant capiētes cibum. Quidam adalligant ex hac causa, sed continuare non debent: maciem enim facit. Sistit & anatū mascularum sanguis. Inflationem discutit cochleatum cibus. Tormina sanat lien ouium tostus, atque è uino potus. Palumbus ferus ex posca decoctus: Apodes ex uino. Cinis ibidis sine pennis crematae potus. Quod praeterea traditur in torminibus mirum est.

40 anate apposita uentri transire morbum, anatemque emori. Tormina & melle curantur, in quo sunt apes immortuae decocto. Coli uitium efficacissime sanatur aue galerita assa in cibo sumpta. Quidam in uase nouo cum plumis exuri iubent, conterique in cinerem, bibique ex aqua cochlearibus ternis per quatrimum. Quidam cor eius adalligari femini. Alij recens tepensque adhuc deuorari. Consularis Asprenatum domus est, in qua alter è fratribus colo liberatus est, aue hac in cibo sumpta, & corde eius armilla aurea incluso: alter sacrificio quodam facto crudis laterculis ad formam camini, atque ut sacrum peractum erat obstructo sacello. Vnum est olsifrago intestinum mirabili natura, omnia deuorata conficiēti. Huius partem extremam adalligatā prodesse contra colum constat. Sunt occulti interaneorum morbi, de quibus mirum proditur. Si catuli priusque uideant applicentur triduo

Stomacho maxime ac pectori, & ex ore egri suctum lactis accipiant, transire uim morbi, postremo exanimari, dissectisq; palam fieri ægri causas. Mori & humari debere eos obrutos terra. Magi quidem uespertilionis sanguine contacto uentre, in totum annū cauere dolorem tradunt. Aut in dolore si quis aquam per pedes fluentem haurire sustineat.

Ad calculos & uesicæ dolores, testiumq; & inguinū tumores, & ad panos. Ca. VIII

MUrino fimo contra calculos illinire uentrem prodest. Herinacei carnem iucundam esse aiunt, si capite percusso uno ictu interficiatur, priusq; in se urinā reddat, eos qui carnem ederint, stranguriæ morbum contrahere minime posse. Hæc caro ad hunc modum occisi, stillicidia uesicæ emendat. Item suffitus ex eodem. Quod si urinam in se reddiderit, eos qui carnem ederint, stranguriæ morbum contrahere traditur. Iubent & uermes terrenos bibi ex uino aut passo ad comminuendos calculos, uel cochleas decoctas uti suspiriosis. Eadem exemptas testis tritasq; tres in uini cyatho bibi, sequenti die duas, tertia die unā, ut stillicidia urinæ emendent. Testarum uero inanum cinerē ad calculos pellendos. Item hydri iecur bibi, uel cinerē scorpionum in pane sumi, uel si quis cum locusta edit. Lapillos qui in gallinaceorum uesica, aut in palumbium uentriculo inueniuntur, conteri, & potioni inspergi. Item membranā ē uentriculo gallinacei aridam: uel si recēs sit, tostam. Fimum quoq; palumbinū in faba sumi contra calculos, & alias difficultates uesicæ. Similiter plumarum cinerem palumbiū ferorū ex aceto mulsio. Et intestinorum ex his cinerē cochlearibus tribus ē nido hirundinū. Gryllū dilutum aqua calida. Olsifragi uentrem arefactum, Turturis fimū in mulsio decoctum, uel ipsius decoctæ ius. Turdos quoq; edisse cū bacis myrti prodest urinæ. Cicadas tostas in patellis. Millepedam oniscon bibisse. Et in uesicæ doloribus decoctum agninoꝝ pedum. Aluum ciet gallinaceoꝝ discoctorū ius, & acria mollit. Ciet & hirūdinum finum adiecto melle subditum. Sedis uitij efficacissima sunt cœsypum (quidam adijciunt pompholygem, & tofaceum) canini capitis cinis, senecta ferpentis ex aceto si rhagades sint, cinis fimi canini candidi cum rosaceo: aiuntq; inuentum Aesculapij esse, & eodem uerrucas efficacissime tolli: murini fimi cinis, adeps cygni, seuum bouis. Procidencia alui succus cochlearū punctis euocatus illita depellit. Attritis medetur cinis muris syluatici cū melle, uel herinacei, uel uespertilionis. Et anserinus cum cerebro, & alumine, & cœsypo. Fimū columbinū cum melle. Condylomatis priuatim araneus depro capite pedibusq; infricatur. Ne acria perurant, adeps anserinus, cum cera punica, cerusa, rosaceo: Adeps cygni. Hæc & hæmorrhoidas sanare dicuntur. Ischiadicis cochleas crudas tritas cum uino aminæo & pipere, potu prodesse dicunt. Lacertam uiridem in cibo ablatis pedibus, interaneis, capite. Sic & stellionē, adiectis huic papaueris nigri obolis tribus. Ruptis, cōuulsis fel ouium cum lacte mulierū. Verendorum fornicationibus uerrucisq; medetur arietini pulmonis inassati sanies. Cæteris uitij uellerū eius uel sordidorum cinis ex aqua. Seuū ex omento pecudis, præcipue à renibus admixto cinere pumicis & sale. Lana succida ex aqua frigida. Carnes pecudis combustæ ex aqua. Mulæ ungularum cinis. Dentis caballini cōtuli farina inspersa. Testibus uero farina ex olsibus canini capitis sine carne tufis. Si deciderit testium alter, spumam cochlearum illitam remedio esse tradunt. Tetrīs ibi ulceribus & manantibus auxiliatur canini capitis recētis cineres. Cochleæ latæ paræ contritæ ex aceto, uel cinis eius. Mel in quo apes sunt emortuæ cum resina. Cochleæ nudæ quas in Africa gigni diximus, trite cum thuris polline & ouorum albo, tricesimoq; die resoluūt. Aliqui pro thure bulbum admiscunt. Hydrocelicis stelliones mire prodesse tradunt, capite, pedibus, interaneisq; demptis, reliquum corpus inassatum. In cibo id sæpius datur, sicut ad urinæ incontinentiam. Caninū adipem cum alumine scisso fabæ magnitudine. Cochleas Africanas cū sua carne & testa crematas poto cinere. Anserinū tritum linguas inassatas in cibo: huius rei autor est Anaxilaus. Panos aperit seuum pecudum cum sale tosto. Murinum finum admixto thuris polline, & sandaracha discutit. Lacertæ cinis, & ipsa diuisa imposita. Item multipeda contrita admixta resina terebinthina ex parte

parte tertia. Quidam & sinopidem admiscunt cochleæ contusæ: & per se cinis inanum cochlearum ceræ mixtus, discussoriam vim habet. Fimum columbarum per sese, uel cum farina hordeacea, aut auenacea illitū. Cātharides mixta calce panos scalpelli uice aperitū. Inguinum tumorem cochleæ minutæ cum melle illitæ leniunt. Varices ne nascātur, lacertæ sanguine pueris crura ieiunis à ieiuno illinuntur.

Ad podagras & articulorum dolores.

Cap. ix

Podagras lenit cespypum cum lacte mulieris & cerusa. Fimum pecudū quod liquidū reddunt. Pulmones pecudū. Fel arietis cū seuo. Mures dissecti impositi. Sanguis mustelæ cum plantagine illitus, & uiuæ combustæ cinis ex aceto & rosaceo, si penna illinatur, uel si cera & rosaceū admisceatur: Fel caninū, ita ne manu attingatur, sed penna illinatur. Fimum gallinarū. Vermium terrenorum cinis cum melle, ita ut tertio die soluatur Alij ex aqua illinire malunt. Alij ipsos aceto mensura cum mellis cyathis tribus, pedibus antè rosaceo perunctis. Cochleæ latæ potæ tollere dicuntur pedum & articulorū dolores. Bibuntur autē binæ in uino tritæ. Eadem illinuntur cum helxines herbæ succo. Quidam ex aceto intriuisse contenti sunt. Quidam sale cum uipera cremato in olla noua, & sæpius sumpto, aiunt podagra liberari. Vitale esse & adipe uiperino pedes perungi. Et de miluo affirmant, si inueterato tritoq; quantum tres digiti capiant bibatur ex aqua. Aut si pedes sanguinent cum urtica, uel pennis eorū (cum primum nascuntur) tritis cum urtica. Quin & si mus eorum articulorum doloribus illinitur. Item cinis mustelæ aut cochlearum, & cum amylo uel tragacantho. Incussos articulos aranei telæ cōmodissime curant. Sunt qui cinere earum uti malint, sicut fimi columbini cinere, cū polenta & uino albo. Articulis luxatis præsentaneum est & seuum pecudis cum cinere è capillo mulierum. Pernionibus quoq; imponitur seuum pecudū cum alumine. Canini capitis cinis, aut fimi murini. Quod si putrida sint ulcera, cera addita ad cicatricē perducunt, uel gryllorum crematorum fauilla ex oleo. Item muris syluatici cum melle. Vermium quoq; terrenorū cum oleo uetere. Et cochleæ quæ nudæ inueniuntur. Vlcerā omnia pedum sanat cinis earum, quæ uiuæ combustæ sint. Fimicq; gallinæ cinis exulcerationes, columbini fimi cinis ex oleo. Attritus etiam caldamentorum ueteris soleæ crematæ cinis, agninus pulmo & arietis sanat. Dentis caballini contusi farina priuatim subluuie. Lacertæ uiridis sanguis subtritus, & hominum & iumentorum pedes subtilis sanat. Clauos pedū urina muli mulatū cum luto suo illita. Fimum ouium. Iecur lacertæ uiridis, uel sanguis flocco impositus. Vermes terreni ex oleo. Stellionis caput cum uiticis pari modo tritum ex oleo. Fimum columbinū decoctum ex aceto. Verrucas uero omnium generum urina canis recens cum suo luto illita. Fimi canini cinis cum cera. Fimum ouium. Sanguis recens murinus illitus, uel ipse mus diuulsus. Herinæ fel. Caput lacertæ uel sanguis, uel cinis totius. Membrana senectutis anguium. Fimum gallinæ cum oleo & nitro. Cantharides cum uua taminia intritæ exedunt. Sed ita erofas alijs quæ ad persananda ulcera monstrauius, curari oportet.

Remedia aduersus morbos toti corpori.

Cap. x

Nunc reuertemur ad ea quæ totis corporibus metuenda sunt. Fel canis nigri masculi amuletum esse magi dicunt domus totius, sufficit eo purificatū cōtra omnia mala medicamenta. Item sanguine canis resperis parietibus, genitaliq; eius sub limine ianuæ defosso. Minus mirentur hoc, qui sciunt fœdissimum animalium in quantū magnificent ricinū, quoniam uni nullus sit exitus saginæ, nec finis alia quàm morte, diutius in fame uiuenti. Septenis ita diebus durasse tradūt: at in satietate paucioribus dehiscere: hūc ex aure sinistra canis omnes dolores sedare adalligatum. Eundem in augurio uitalium habent. Nam si æger ei respondeat qui intulerit, à pedibus stanti interrogantiq; de morbo, spem uitæ certam esse: moriturum nihil respondere. Adijciunt ut euellatur ex aure laua canis, cui non sit alius quàm niger color. Nigidius fugere tota die canes conspexit cuius qui è sue id animal euellerit, scriptū reliquit. Rursus magi tradunt, lymphatos sanguinis

Z 3 nis

nis talpæ aspersu respiscere. Eos uero qui à nocturnis dijs Faunisq; agitètur, draconis lin-
gua & oculis, & felle, intestinisq; in uino & oleo decoctis, ac sub diuo noctu refrigeratis,
perunctos matutinis uespertinisq; liberari. Perfrictionibus remedio esse tradit Nicander
amphisbænâ mortuâ adalligatam, uel pellem tatum eius. Quinimo arbori quæ cadatur
adalligata non algere cadentes, faciliusq; succidere. Itaq; sola serpētium frigori se comit-
tit, prima omnium procedens & ante cuculi cantū. Aliud est cuculo miraculū, quo quis loco
primo audiat alitè illam, si dexter pes circumscribatur, ac uestigium id effodiatur, non gigni
pulices ubicunq; spargatur. Paralyfin cauentibus pinguiâ glirū decoctorum & soricum
utilissima tradunt esse. Millepedas ut in anginis diximus potas phthisin sentientibus, la-
certam uiridem decoctam in uini sextarijs tribus ad cyathū unum, singulis cochlearibus,
sumptis per dies donec cōualecant. Cochlearum cinerem potum in uino. Comitibus
morbis cœsypum cum myrrhæ momento, & uini cyathis duobus, dilutum magnitudine
nucis auellanae à balneo potum. Testiculos arietinos inueteratos tritosq; dimidio dena-
rij pondere in aqua uel lactis asinini hemina. Interdicitur uini potus quinīs diebus antè
& postea. Magnifice laudatur & sanguis pecudum potus. Item fel cum melle præcipue
agninum. Catulus lactens sumptus abscisso capite pedibusq; ex uino & myrrha. Lichen
mulæ potus in oxymelite cyathis tribus. Stellionis transmarini cinis potus in aceto. Tuni-
cula stellionis, quam eodem modo ut anguis exuit, pota. Quidā & ipsum harūdinem exen-
teratum inueteratumq; bibendum dedere. Alij in cibo in ligneis uerubus inassatū. Ope-
ræ precium est scire quomodo præripiatur, cum exiit membrana hyberna, aliās deuor-
rante eam, quoniā nullum animal fraudulētius inuidere homini tradunt. Inde stellionum
nomen aiunt in maledictū translātū. Obseruāt cubile eius ætatis. Est autē in locis ho-
stiorū fenestrarumq; aut cameris sepulchrisue. Ibi uere incipiente fissis harūdinibus tex-
tas opponunt casas, quarū angustijs etiā gaudet, eo facilius exuēs circumdatū torporem,
Sed eo derelictū nō potest remeare. Nihil ei remedio in comitalibus morbis prefertur,
Prodest & cerebrū mustelæ inueteratū potumq; & iecur eius: Testiculi uuluaq; aut uen-
tricus inueteratus cum coriandro, ut diximus: Itē cinis, syluestris uero tota in cibo sum-
pta. Eadem omnia prædicantur ex uiuerra. Lacerta uiridis cum condimentis quæ fastidiū
abstergeant, ablatis pedibus & capite: Cochlearum cinis addito semine lini & urticæ cum
melle inunctos sanat. Magis placet draconis cauda in pelle dorcadis alligata ceruinis ner-
uis. Vel lapilli è uentre pullorū hirundinū sinistro lacerto annexi. dicuntur enim ex claso
pullo lapillū dare. Quod si pullus is detur incipienti in cibo quem primū peperit, cū quis
primū tentatus sit, liberatur eo malo. Postea medetur hirūdinum sanguis cum thure uel
cor recens deuoratū. Quin & è nido earū lapillus impositus recreare dicitur confestim, &
adalligatus perpetuo tueri. Prædicatur & iecur milui deuoratū, & senectus serpētium. Ie-
cur uulturis tritum cum suo sanguine ter septenis diebus potū. Cor pulli uulturni adalli-
gatum. Sed & ipsum uulturem in cibo dari iubent, & quidem satiātū humano cadauere.
Quidam pectus eius bibendum censent, & in cernino calice. Aut testes gallinacei ex aqua
& lacte, antecedente quinq; dierū abstinentia uini, ob id inueteratos. Fuere & qui uiginti
unam muscas ruffas, & quidem emortuas in potu darent, infirmioribus pauciores.

Contra morbū regium, & phreneticos, & contra febres & hydropicos. Cap. xi
MOrbo regio resistunt sordes aurū, aut mammarū pecudis denarij pōdere cū myr-
rhæ momento, & uini cyathis duobus. Canini capitis cinis in mulso. Millepeda in
uini hemina. Vermes terreni in aceto mulso cū myrrha. Gallina si sit luteis pedibus prius
aqua purificatis, dein collutis uino, quod bibatur. Cerebrū perdicis aut aquilæ in uini cya-
this tribus. Cinis plumarū aut interaneorum palumbis in mulso ad cochlearia tria. Passerū
cinis sarmentis crematorū cochlearibus duobus in aqua mulsa. Auis sceleris uocatur à
colore, quæ si spectetur, sanari id malū tradit, & auē mori. Hanc puto latine uocari galgu-
lum. Phreneticis prodesse uidet pulmo pecudū calidus circa caput alligatus. Nā nō mo-
do mutis

do muris cerebrū dare potui ex aqua, aut cinerē mustelæ, uerum etiā inueteratas herina
 cei carnes quis possit furenti, etiā si certa sit medicīna? Bubonis certe oculorum cinerem
 inter ea quibus prodigio se uitam ludificātur, acceperim. Præcipueq; febrīū medicīna pla
 citis eorū renuntiat. Nanq; & in x i. signa digessere eā sole transmeante, iterumq; luna,
 quod totum abdicādū paucis exemplaribus docebo. Siquidē crematis, tritisq; cum oleo
 perungī iubent ægros, cū geminos transit sol, cristis, & auribus, & unguibus gallinaceorū.
 Si luna, radīs barbisq; eorū. Si uirginē alteruter, hordei granis. Si sagitariū, uel pertilio/
 nis alis. Si leonē luna, tamaricis fronde, & adiiciunt satiuæ. Si aquariū, e buxo carbonibus
 tritis. Ex istis confessa, aut certe uerisimilia ponemus, sicut & lethargū olfactorijs excitari:
 10 Inter ea fortassis mustelæ testiculis inueteratis, aut iocinere usto. His quoq; pulmonē pe/
 cudis calidū circa caput adalligari putāt utile. In quartanis medicīna clinicæ propemodū
 nihil pollet. Quamobrem plura eorum remedia ponemus, primumq; ea quæ adalligari
 iubent: Puluerē in quo se accipiter uolutauerit, lino rutilo in linteolo: Canis nigri dentem
 longissimum. Pseudosphecen uocant uespam, quæ singularis uolitat: hanc sinistra manu
 apprehensam subnectunt, alij uero quam quis eo anno uiderit primā. Viperæ caput ab/
 scissum in linteolo, uel cor uiuentis exemptū. Muris rostellum auriculasq; summas roseo
 panno, ipsumq; dimittunt. Lacertæ uiridis uiuæ dextrum oculum effossum, mox cum ca/
 pite suo deciso, in pellicula caprina. Scarabeum qui pilulas uoluit. Propter hunc Ægypti
 20 magna pars scarabeos inter numina colit, curiosa Apionis interpretatione, qua colligat
 solis operum similitudinem huic animali esse, ad excusandos gentis suæ ritus. Sed & aliū
 adalligant magi, cui sunt cornicula reflexa, sinistra manu collectum. Tertium qui uocatur
 fullo, albis guttis, dissectum utriq; lacerto adalligāt. Cætera sinistro. Cor anguinum sini/
 stra manu exemptum uiuentibus. Scorpionis caudæ quatuor articulos cum aculeo panno
 nigro, ita ut nec scorpionē dimissum, nec eum qui alligauerit, uideat æger triduo. Post ter/
 tium circuitum id condat. Erucam in linteolo ter lino circumdant totidem nodis, ad singu/
 los dicentes, quare faciat qui medebitur. Limacem in pellicula, uel quatuor limacū capita
 præcisā harūdine. Multipedam lana inuolutam. Vermiculos ex quibus tabani fiunt, an/
 tequam pennas germinent. Alios ē spinosis fructibus lanuginosos. Quidā ex illis quater/
 nos inclusos iuglandis nucis putamine adalligāt. Cochleasq; quæ nudæ inueniuntur. Stel/
 30 lionem inclusum capsulis subiiciunt capiti, & sub decessu febris emittūt. Deuorari autem
 iubēt cor mergi marini sine ferro exemptum, inueteratumq; conteri, & in calida aqua bi/
 bi. Corda hirūdinū cum melle: Alij simū drachma una in lactis caprini & ouilli, uel pasci/
 cyathis tribus ante accessiones. Sunt qui totas censeant deuorandas. Aspidis cutem pon/
 dere sexta parte denarij cum piperis parī modo, Parthorum gentes in remedium quarta/
 næ bibunt. Chrysippus philosophus tradidit phrygianion adalligatū remedio esse quar/
 tanis. Quod esset animal, neq; ille descripsit, nec nos inuenimus qui nouisset. Demōstran/
 dum tamen fuit ā tam graui autore dictum, si cuiusquam cura efficacior esset ad inquiren/
 dum. Cornicis carnes esse, & nidum illinire in longissimis morbis utilissimum putant. Et
 in tertianis fiat potestas experiendi, quoniā miseria spei delectat, an ne aranei quē lycon/
 40 uocant, tela cum ipso specu toto resina ceraq; imposita utrisq; temporibus & frōti profit:
 aut ipse calamo adalligatus, qualiter & alijs febribus prodesse traditur: Itē lacerta uiridis
 adalligata uiua in eo uase quod capiat. Quo genere & recidiuas frequēter abigi affirmāt.
 Hydropicis cespypum ex uino addita myrrha modice potui datur, nucis auellane magni/
 tudine. Aliqui addunt & anserinum adipem, & oleum myrteū. Sordes ab uberibus ouīū
 eundem effectum habent. Item carnes inueteratæ herinacei sumptæ. Vomitus quoq; ca/
 num illitus uentri, aquam trahere promittitur.

Adignē sacrū, ad carbunculos, furunculos, ambusta, neruorūq; contractiones. Ca. x i i
 I Gni sacro medetur cespypum cum pōpholyge & rosaceo, ricini sanguis, uermes terreni
 Lex aceto illiti, gryllus cōcritus in manibus. Quo genere præstat, ut qui id fecerit anteq;
 Z 4 incipiat

incipiat uitium, toto eo anno careat. Oportet autē eum ferro cum terra cauernæ suæ tolli: Adeps anseris, Viperæ caput aridum asseruatū & combustum, dein ex aceto impositum Senectus serpentium ex aqua illita à balineo cum bitumine & seuo agnino. Carbunculus fimo colūbino aboletur per se illito, uel cum lini semine ex aceto mulso. Itē apibus quæ in melle sunt immortuæ impositis. Polentaq; imposita inspersa. Si in uerendis sit, cæterisq; ibi ulceribus occurrit ē melle cespum cum plumbi squamis. Item fimum pecudum incipientibus carbūculis. Tubera & quæcūq; molliri opus sit, efficacissime anserino adipe curantur. Idem præstat & gruū adeps. Furunculis mederi dicitur araneus, priusquam nominetur impositus, & tertia die solutus. Mus araneus pendens enecatus, sic ut terram nec postea attingat, ter circumdatus furunculo, toties expuentibus medente & eo cui medebitur. Ex gallinæo fimo quod est rufum maxime recens illitum ex aceto. Ventriculus ciconæ ex uino decoctus. Muscæ impari numero infricatæ digito medico. Sordes ex pecudum auriculis. Seuum ouium uetus cum cinere ē capillis mulierum. Seuum arietis cum cinere pumicis & salis pari pondere. Ambustis canini capitis cinis medetur. Item glitium cum oleo. Fimum ouium cum cera commixtum. Murium cinis & cochlearum, idq; sic, ut necatrix quidem appareat. Item adeps uiperinus. Fimi columbini cinis ex oleo illitus. Nervorum nodis medetur capitis uiperini cinis ex oleo cyprino illitus. Terreni uermes cum melle illiti. Dolores tollit eorum amphibæna mortua adalligata. Adeps uulturinus cum uentre arefactus, cōtrituscq; cum adipe suillo inueterato. Cinis ē capite bubonis in mulso potus cum lilij radice, si magis credimus. In cōtractione neruorum caro palumbina in cibis prodest & inueterata. Herinacei spasticis. Item mustelæ cinis. Serpentium senectus in pelle taurina adalligata spasmus fieri prohibet. Opisthotonos misui secur aridum tribus obolis in aquæ mulsæ cyathis tribus potum. Reduiuas & quæ in digitis nascuntur prerygia, tollunt canini capitis cinis, aut uulua decocta in oleo, superillito butyro ouillo cum melle. Item folliculus cuiuslibet animalis fellis. Vnguium scabritiam cantharides cum pice tertio die solutæ, aut locustæ frictæ cum seuo hircino: Pecudū seuum. Alii qui miscent uiscum & portulacam, alij æris florem & uiscum, ita ut tertio die soluant.

Ad sanguinem sistendum & tumores uulnerum, ulcera, uulnera, & alia mala, ex animalibus remedia.

Cap. XIII

Sanguinem sistit in naribus seuum ex omento pecudum inditum. Item coagulum ex saqua maxime agninū subductum uel infusum, etiā si alia non prosint. Adeps anserinus cum butyro pari pondere pastillis ingestus. Cochlearum terrena. Sed & ipsæ extractæ testis. E naribus fluentem sistunt cochleæ contritæ fronti illitæ. Aranei telæ suppositæ. Gallinacei cerebellum, uel sanguinis profluvia ex cerebro. Item columbini sanguis ob id seruatus cōcretuscq;. Si uero ex uulnere immodice fluat, fimi caballini cum putaminibus ouorum cremati cinis impositus mire sistit. Vulneribus medetur cespū cum hordei cinere & erugine æquis partibus. Ad carcinomata quoque ac serpentina ualet. Erodit & ulcerum margines: carnesq; excrecentes ad æqualitatem redigit. Explet quoque, & ad cicatricem perducit. Magna uis & in cinere pecudū fimi ad carcinomata, addito nitro aut cinere ex osibus feminum agnorum, præcipue in his ulceribus quæ cicatricem non trahant. Magna & pulmonibus quoque arietum. Excrecentes carnes in ulceribus ad æqualitatem efficacissime reducunt. Fimo quoque ipso ouium sub testō calefacto & subactō, tumor uulnerum sedatur. Fistulæ purgantur sananturq;. Item epinyctides. Summa uero uis in canini capitis cinere: excrecentia omnia spodij uice erodit ac per sanat. Et murino fimo eroduntur. Item mustelæ fimi cinere. Duritias etiā in alto ulcerum & carcinomata persequitur multipeda trita, admixta resina terebinthina & sinopide. Eademq; utilissima sunt in his ulceribus, quæ uermibus periclitantur. Quin & uermium ipsorum genera mirandos usus habent. Cosses qui in ligno nascuntur, sanant ulcera omnia. Nomas uero, combusti cum pari pondere anisi, & ex oleo illiti. Vulnera recentia conglutinant terreni

terreni adeo ut neruos quoq; abscisos illitis solidari infra septimum diem persuasum sit: itaque in melle seruados censent. Cinis eorum margines ulcerum duriores absumit, cum piceliquida uel simblo melle. Quidam arefactis in sole ad uulnera ex aceto utuntur, nec soluunt nisi biduo intermisso. Eadem ratione & cochlearū terrena prosunt: totaq; exemplar tusa & imposita, recentia uulnera conglutinant, & nomas sistunt. Herpes quoq; animā à Græcis uocatur, quo præcipue sanantur quæcunque serpunt. Cochleæ prosunt eis cum testis suis tusa: cum myrrha quidem & thure, etiam præcisos neruos sanare dicuntur. Draconum quoq; adeps siccatus sole magnopere prodest: Item gallinacei cerebrum recentibus plagis, sale uiperino in cibo sumpto. Tradunt & ulcera tractabilia fieri, & sanari celerius. Antonius Musa medicus cum incidisset insanabilia ulcera, uiperas edendas dabat, mira q; celeritate persanabat. Tryxalidū cinis margines ulcerū duros aufert cū melle. Item simi columbini cinis cum arsenico & melle ea quæ erodēda sunt. Bubonis cerebrum cum adipe anserino mire uulnera dicitur glutinare: quæ uero uocantur cacœthe, cinis minimum arietis cum lacte muliebri, diligenter prius elutis linteolis. Vlula auis cocta in oleo, cui liquato miscetur butyrum ouillum & mel. Vlcus labra duriora apes in melle mortuæ emolliunt. Ut elephantiasin sanguis & cinis mustela. Verberum uulnera atque uibices pellibus ouium recentibus impositis obliterantur. Articulorum fractus cinis minimum pecudis peculiariter medetur. Efficacius cum cera. Idem medicamentum fit ex maxillis simul uctis, cornuq; ceruino & cera mollita rosaceo. Osisbus fractis caninum cerebrum linteolo illito, superpositis lanis quæ subinde suffundantur ferè XIII. diebus solidat: nec tardius cinis syluestris muris cum melle, aut cum uermium terrenorum cinere, qui etiam ossa extrahit. Cicatrices ad colorem reducit pecudum pulmo præcipue ex ariete, seuum ex nitro: Lacerta uiridis cinis: Vernatio anguium ex uino decocta: Fimū columbinum ex melle. Item uutiligines albas ex uino. Ad uutiligines & cantharides cum ruta: foliorum duabus partibus in sole, donec formicet cutis, toleranda sunt. Postea forere, oleoq; perungere, necessarium, iterumq; illinire, idq; diebus pluribus facere, cauentes exulcerationem multam. Ad easdem uutiligines, & muscas illini iubent cum radice lappathorum: gallinarum fimum candidum, seruatum in oleo uetere cornea pyxide, uesperilionum sanguinem: fel herinacei ex aqua. Scabiem uero, bubonis cerebrum cum aphroditro: sed ante omnia sanguis caninus sedant: pruritus cochleæ minuta, lata, contrita, illita. Harundines, & tela, quæq; alia extrahenda sunt corpori, euocat mus dissectus impositus. Præcipue uero lacerta dissecta, & uel caput eius tantum contusum cum sale impositum: Cochleæ ex his quæ gregatim folia sectantur, contusa impositaq; cū testis, & ea quæ mandantur exēptæ testis: sed cum leporis coagulo efficacissime. Ossa anguium eundem cum coagulo cuiuscunq; quadrupedis intra tertium diem approbant effectum. Laudantur & cantharides trita cum farina hordeacea.

Ad muliebria mala medenda, & conceptus maturandos.

Cap. XIII.

IN muliebribus malis membrana à partu ouium proficiunt, sicut in capris retulimus. Fimū quoque pecudum eisdem usus habet. Locustarum suffitu stranguriæ maxime mulierum iuuantur. Gallinaceorū testes subinde si à cōceptu edat mulier, mares in utero fieri dicuntur. Partus conceptos hystricū cinis potus continet: maturat caninū lac potum: euocat membrana à canum secundis, si terram non attigerit. Lumbos parturientium potus lactis: Fimū murinum aqua pluuiā dilutum, mammas mulierum à partu tumescētes reficit. Cinis herinaceorum cum oleo perūctarum custodit partus contra abortus. Facilius enituntur, quæ fimū anserinū cum aque cyathis duobus sorbuere: aut ex utriculo mustelino per genitalia effluētēs aquas. Vermes terreni illiti in ceruicibus & scapulis, ne nerui doleant præstant. Grauidis secundas pellunt in passo poti. Iidem per se impositi, matrum suppurationes cōcoquunt & aperiunt, extrahuntq; & ad cicatricem perducunt. Lac deuocat potum mulso. Inueniuntur & in gramine uermiculi, qui ad alligati collo, continent

continent partū. Detrahūtū autem sub partu, aliās eniti nō patiuntur. Cauendum etiam ne in terra ponantur. Conceptus quoq; causa dantur in potu quini aut septeni. Cochlear in cibo sumptæ accelerāt partum. Item conceptū impositæ cum croco. Eadē ex amylo & tragacantha illitæ, profluuiā sistunt. Pro sunt & purgationibus sumptæ in cibo, & uulua auersam corrigūt cū medulla ceruina, ita ut uni cochleæ denarij pōdus addatur & cyperi. Inflationes quoq; uuluarū discutiunt exemptæ testis, tritæq; cū rosaceo. Ad hæc astypalæicæ maxime eligūtur. Alio modo Africanæ binæ tritæ cum scenogræci quod tribus digitis capiatur, additis mellis cochlearibus quatuor illinuntur aluo, prius irino fūco perunctæ. Sunt & minutæ longæq; cādidae cochleæ, passim oberrantes. Eæ arefactæ sole in tegulis, tustæq; in farina, miscētur lomento æquis partibus, cādoremq; & leuorē corpori asferunt. Scabēdi desideria tollunt minutæ & latæ cum polenta. Viperam mulier prægnās si transenderit, abortū facit. Item amphibænam, mortuā duntaxat. Nam uiuā habentes in pyxide, impune transeunt, etiam si mortua sit, atq; asseruata, partus faciles præstat uel mortua. Mirum, si non adseruatam transenderit grauida, innoxiam fieri, si protinus transcendat adseruatam. Anguis inueterati suffitus menstrua adiuuat. Anguium senectus adalligata lumbis, faciliores partus facit, protinus à puerperio remouenda. Dant & in uino bibendā cum thure: aliter sumpta, abortum facit. Baculus quo angui rana excussa sit, parturientes adiuuat. Tryxalidū cinis illitus cum melle, purgationes. Item araneus qui filum deducit ex alto: capi debet manu caua, tritusq; admoueri: quod si redeuntē prehenderit, inhibebit idem purgationes. Lapis ætites in aquilæ repertus nido, custodit partus contra omnes abortuū insidias. Penna uulturina subiecta pedibus adiuuat parturientes. Ouum corui grauidis cauendum constat, quoniam transgressus abortus asperos facit. Fimum accipitris in mulso potū, uidetur fœcundas facere. Uuluarū duritias & collectiones, adeps anserinus aut cygni emollit. Mammæ à partu custodit adeps anseris cum rosaceo & araneo. Phryges & Lycaones māmīs puerperio uexatis inuenere otidū adipem utile esse: his quæ uulua strangulentur, & blattas illinunt. Quorum perdicis putaminum cinis, cadmiæ mixtus, & ceræ, stantes mammæ seruat. Putant & ter circumductas ouo perdicis nō inclinari. Et si sorbeantur eadē, fœcunditatē facere, lactis quoq; copiā. Cum anserino adipe perunctis mammis, dolores minuere, molas uteri rumpere, scabiē uuluarū sedare, si cum cimice trito illinātur. Vespertilionum sanguis psilothi uim habet: sed malis puerorū illitus nō satis proficit, nisi erucæ uel cicutæ semen postea inducatur: sic enim aut in totum tolluntur pilis, aut nō excedunt lanuginem. Idem & cerebro eorū profici putāt. Est autem duplex, rubens utiq; & candidum. Aliqui sanguinem & iecur eius admiscunt. Quidam in tribus heminis olei discoquunt uiperam, exemptis ossibus psilothi uice utuntur, euulsis prius pilis quos renasci nolunt. Fel herinacei psilothrum est utiq; mixto cerebro uespertilionis, & lacte caprino: item per se cinis cum lacte canis primi partus, euulsis pilis, quos renasci nolunt, uel nondum natis perunctis partibus, alijs non surgūt. Idem euenire traditur sanguine ricini euulsi cani: Item hirundinino sanguine uel felle.

Promiscuæ medicinæ.

Cap. xv

O Vis fornicarum supercilia denigrari cum mulsis tritis tradunt. Si uero oculi nigri nascentium placeant, foricem prægnanti edendum. Capilli ne canescant, uermium terrenorū cinere præstari admixto oleo. Infantibus qui lacte cōcreto uexantur, præsidio est agninum coagulum ex aqua potum. Aut si uitium coagulato lacte acciderit, discuitur coagulo ex aceto dato. Ad dentitionem cerebrum pecoris utilissimum est. Ossibus in canino fimo inuentis, adustio infantium, quæ uocatur siriasis, adalligatis emendatur. Ramices infantium lacertæ uiridis admotæ dormientibus morfu emendantur. Postea harundini adalligatæ suspenduntur in fumo, traduntq; pariter cum ea expirante sanari infantem. Cochlearū salua illita infantium oculis, palpebras corrigit gignitq;. Ramicollis cochlearum cinis cum thure ex oui albo succo illitus per dies xxx. medetur. Inueniuntur

in corniculis cochlearum harenaceæ duritiæ, et dentitionem facilem præstāt adalligatæ. Cochlearum inanum cinis admixtus ceræ, procidētium interaneorum partes extremas prohibet. Oportet autē cineri misceri sanie punctis emissam è cerebro uiperæ. Cerebrum uiperæ illigatum pelliculæ dentitiones adiuuat. Ad idem ualent & grandissimi dentes serpentium. Fimum corui lana adalligatum infantium tussi medetur. Vix est serio complecti quædā, non omittenda tamen, quia sunt prodita. Ramici infantium lacerta mederi iubent. Marem hanc prehendi: Id intelligi & quod sub cauda unā cauernā habeat. Id agendum ut per aurum aut argentum, aut ostrū mordeat uitium. Tum in calice nouo illigatur, & in fumo ponitur. Vrina infantium cohibetur muribus elixis in cibo datis. Scarabeorum cornua grandia denticulata, adalligata his amuleti naturam obtinēt. Bouis capiti lapillum inesse tradunt, quem ab eo expui si necem timeat: inopinatis præcisio capite exemptum, adalligatumq; , mire prodesse dentitioni. Item cerebrum eiusdem ad eundem usum adalligari iubent. Et limacis lapillum siue ossiculū quod inuenitur in dorso: Magnifice iuuat & ouis cerebrum gingiuis illitum. Sicut aures adeps anserinus cum ocimi succo impositus. Sunt uermiculi in spinosis herbis asperi, lanuginosi, hos adalligatos protinus mederi tradunt infantibus, si quid ex cibo hæreat. Somnos allicit celsypum cum myrrhæ momēto in uini cyathis duobus dilatum, uel cum adipe anserino & uino myrrite: Auis cuculus leporina pelle adalligatus: Ardeolæ rostrum in pelle asinina fronti adalligatum. Putant & per se rostrum eiusdem effectus esse uino collutū. E diuerso somnum arcet uespertilionis caput aridum adalligatum. In urina uirili lacerta necata, uenerem eius qui fecerit, cohibet. Nam inter amatoria esse magi dicunt. Inhibet & fimum cochleæ & columbinum cum oleo & uino potum. Pulmonis uulturini dextræ partes uenerem concitant uiris adalligatæ gruis pelle: Item si lutea ex ouis quinque columbarum, admixto adipis suilli denarii pondere, ex melle sorbeantur: Passeres in cibo uel oua eorum. Gallinacei dexter testis arietina pelle adalligatus. Ibi cineres cum adipe anseris & irino perunctis si cōceptus sit, partus continere. Contra inhiberi uenerem pugnatoris galli testiculis anserino adipe illitis adalligatisq; pelle arietina tradunt. Item cuiuscunq; galli gallinacei, si cum sanguine gallinacei lecto subijciantur. Cogunt concipere inuitas setæ ex cauda mulæ, si iunctis euellantur, inter se colligatæ in coitu. Qui in urinā canis suā ingesserit, dicitur ad uenerē pigrior fieri. Mirū & de stellionis cinere (si uerum est) linamento inuolutum in sinistra manu uenerem stimulare: si transferatur in dextram, inhibere. Item uespertilionis sanguinem collectum flocco, suppositumq; capiti mulierum, libidinem mouere: aut anseris linguā in cibo uel portione sumptam. Phthiriasin à toto corpore pota membrana senectutis anguium triduo inhibet: Ac serum exempto caseo potū cū exiguo sale. Caseos si cerebrum mustelæ coagulo addatur, negant corrumpi uetustate, aut à muribus attingi. Eiusdem mustelæ cinis si detur in ossa gallinaceis pullis & columbinis, tutos esse à mustelis. Iumentorum urinæ tormina uespertilione adalligato finiūtur: Verminatio ter circūlato uerēdis palumbo: mirū dictū, palumbus emissus moritur, iumentū liberatur confestim. Ebriosos oua noctuæ per tridū data in uino, tædiū eius adducūt. Ebrietatē arcet pecudum assus pulmo præsumptus. Hirundinis rostri cinis cum myrrha tritus, & uino quod bibetur inspersus, securos præstabit à temulentia: Inuenit hoc Horus Assyriorū rex. Præter hæc sunt notabilia animalium ad hoc uolumen pertinentium. Gromphenā auem in Sardinia narrant grui similē ignoram iam etiam Sardis, ut existimo. In eadem provincia est ophion ceruis tantum pilo similis nec alibi nascens. Idem autores nominauere sirulugum, quod nec quale esset animal, nec ubi nasceretur tradiderunt. Fuisse quidem nō dubito, cum & medicinæ ex eo sint demorvstratæ. M. Cicero tradit animalia byturos uocari, qui uites in Campania erodant.

De miraculis quarundam bestiarum. Cap. XVI

Reliqua mirabilia ex his quæ diximus. Non latrari à cane membranam ex secum dis canis habentem, aut leporis fimum uel pilos tenentem. In culicis genere mulio-

nes non amplius quàm uno die uiuere. Eosq; qui arborarij pici rostrum habeât, & mella eximant, ab apibus non attingi. Porcos sequi eos à quibus cerebrum corui acceperint in offa. Puluerem in quo se mula uolutauerit, corpori inspersum mitigare ardores amoris. Sorices fugari, si unus castratus emittatur. Anguina pelle, & sale, & farre cū serpyllo contritis uno die, deiectisq; cū uino in fauces boi uua maturescēte, toto anno eos ualere. Vel si hirundinū pulli tres tribus offis dentur. Puluere è uestigio anguiū collecto, sparsas apes in aluearia reuerti. Arietis dextro teste praeligato oues tantū gigni. Non lassescere in ullo labore, qui neruus ex alis & cruribus gruis habeant. Mulas nō calcitrare cum uinum bibent. Ungulas tantum mularum repertas, neq; aliam ollam materiam quæ non perderetur à ueneno stygis aque, cum id dandum Alexandro Magno Antipater mitteret, memoria dignū est, magna Aristotelis infamia excogitatum. Nūc ad aquatilia reuertemur.

C. PLINII SECVNDI NATVRA LIS HI

STORIAE LIBER XXXI.

P R O E M I V M.

Medicinæ ex aquatilibus. Aquarum mirabilia. Cap. I

QUATILIVM sequūtur in medicina beneficia, opifice natura ne in illis quidem cessante, & per undas fluctusq; ac reciprocis æstus anniuūq; rapidos cursus improbas exerente uires: nūq; potentia maiore, si uerū fateri uolumus. Quippe hoc elemētum cæteris omnibus imperat: terras deuorant aquæ, flammæ necāt, scandunt in sublime, & cœlum quoq; sibi uindiciant, ac nubium obtentu uitalem spiritum strangulant: Quæ causa fulmina elidit, ipso secum discordante mundo. Quid esse mirabilius potest aquis in cœlo stantibus? At illæ ceu parum sit in tantam peruenire altitudinē, rapiunt eò secum piscium examina. Sæpe etiam lapides subuehunt portantes aliena pondera. Eadē cadentes omnium terra nascentium causa fiunt, prorsus mirabili natura, si quis uelit repertare, ut fruges gignantur, arbores fruticesq; uiuant, in cœlum migrare aquas, animamq; etiam herbis uitalem inde deferre: iusta confessione, omnes terrę quoque uires aquarum esse beneficij. Quapropter ante omnia ipsarum potentia exempla ponemus. Cunctas enim quis mortalium enumerare queat?

De differentia aquarum, medicinis, & obseruationibus CCLXVI. Cap. II

EMicant benigne passimq; in plurimis terris, alibi frigida, alibi calida, alibi iuncta, si cut in Tarbellis Aquitanica gente, & in Pyrenæis montibus, tenui interuallo discerente. Alibi tepida egelidaq; auxilia morborum conferentes, & è cunctis animalium hominum tantum causa erumpentes. Augent numerum deorum nominibus uarijs, urbesq; condunt, sicut Puteolos in Campania, Statiellas in Liguria, Sextias in Narbonensi prouincia. Nusquam tamen largius q; in Baiano sinu, nec pluribus auxiliadi generibus, aliæ sulphuris, aliæ aluminis, aliæ salis, aliæ nitri, aliæ bituminis, nonnulla etiam acida salisq; mixtura. Vapore quoq; ipso aliquæ profunt. Tantaq; eis est uis, ut balineas calefaciāt, ac frigida etiam in solijs feruere cogant quæ in Baiano Posidiana uocantur, nomine accepto à Claudij Cæsaris liberto. Obsonia quoque percoquant. Vaporāt & in mari ipso quæ Licinij Crassi fuere. Mediosq; inter fluctus existit aliquid ualitudini salutare. Iam generatim neruis profunt pedibusue aut coxendicibus, aliæ luxatis, fractisq; Inaniunt aluos. Sanant ulcera. Capiti auribusq; priuatim medētur. Oculis uero Ciceronianæ. Digna memoratu uilla est ab Auerno lacu Putcolos tendentibus imposta littori, celebrata porticu ac nemore, quam & uocabat M. Cicero Academiam, ab exemplo Athenarum, compositis uoluminibus eiusdem nominis, in qua & monumentum sibi instauracrat,

euero non & in toto terrarum orbe fecisset. Huius in parte prima exiguo post obitum ipsius Antistii Vetere possidente, eruperunt fontes calidi perquam salubres oculis; celebrati carmine Laureæ Tullij, qui fuit è libertis eius, ut protinus noscatur etiam ministerium eius ex illa maiestate: Ponam enim ipsum carmen, dignum ubique, & non ibi tantum legi.

Quo tua Romanæ uindex clarissime linguæ

Sylua loco melius surgere iussa uiret.

Atque academix celebratam nomine uillam,

Nunc reparat cultu sub potiore Vetus.

Hic etiam apparent lymphæ non ante repertæ,

Languida quæ infuso lumina rore leuant,

Nimirum locus ipse sui Ciceronis honori

Hoc dedit, hac fontes cum patefecit opè.

Vt, quoniam totum legitur sine fine per orbem,

Sint plures oculis quæ medeantur aquæ.

In eadem Campaniæ regione Sinuessanæ aquæ sterilitatem foeminarum, & uirorum infamiam abolere produntur. In Anaria insula calculosis mederi. Et quæ uocatur Acidula, ab Teano Sidicino quatuor M. passuum, hæc frigida. Itè in Stabiano, quæ dimidia uocatur, & in Venafrano ex fonte Acidulo. Idem contingit in Velino lacu potantibus. Item in Syriæ fonte iuxta Taurum montem. autor est M. Varro: & in Phrygiæ Gallo flumine Callimachus. Sed ibi in potando necessarius modus, ne lymphatòs agat, quod in Æthiopia accidere his qui fonte rubro biberint Ctesias scribit. Iuxta Romam Albulæ aquæ uulneribus medentur: egelidæ hæc, sed Cutiliæ in Sabinis gelidissima, suctu quodam corpora inuadunt, ut propè morsus uideri possit, aptissima stomacho, neruis, uniuerso corpori. Theophrastus fons conceptus mulieribus representat. Item in Arcadia flumen Elatum. Custodit autem partum Linus fons in eadem Arcadia, abortusque fieri non patitur. E diuerso in Pyrrheæ flumè, quod Aphrodisiæ uocatur, steriles facit. Lacus Alphion utiligines tollit. Varro autor est, Titium quendam prætura functum, marmorei signi faciem habuisse propter id uitiū. Cydnus Ciliciæ amnis podagricis medetur, sicut apparet in epistola Cassij Parmensis ad M. Antonium. Contrà, aquarum culpa in Trœzene omnium pedes uitia sentiunt. Tungri ciuitas Galliæ fontem habet insignem, plurimis bullis stellantem, ferruginei saporis, quod ipsum non nisi in fine potus intelligitur: purgat hic corpora, tertianas febres discutit, calculorumque uitia. Eadè aqua igne admoto turbida fit, ad postremum rubescit. Leucogæi fontes inter Puteolos & Neapolim oculis & uulneribus medetur. Ciceronem in admirandis posuit, Reatinis tantum paludibus ungulas iumentorum indurari. Eudicus in Hestiarotide fontes duos tradit esse, Ceronè, ex quo bibentes oues nigras fieri: Melan, ex quo albas, ex utroque autem uarias. Theophrastus in Thurijs Cratim candorem facere, Sybarim nigriciam bobus ac pecoribus. Quin & homines sentire differentiam eam. Nam qui Sybarim bibant, nigriores esse, durioresque & crispo capillo. Qui ex Cratide candidos, mollioresque, ac porrecta coma. Item in Macedonia qui uelint sibi cadida nasci, ad Aliacmonè ducere: qui nigra aut fusca ad Axium. Idem omnia fusca quibusdam in locis tradit nasci, & fruges quoque, sicut in Messapijs. At in Lusis Arcadiæ quodam fonte mures terrestres uiuere & conuersari. Erythris Aleos amnis pilos gignit in corporibus. In Bœotia ad Trophonium deum iuxta flumen Orchomenon duo sunt fontes, quorum alter memoriam, alter obliuionem affert, inde numinibus inuentis. In Sicilia apud oppidum Iusum riuus fluit unus, ex quo bibentium subtiliores sensus fieri Varro tradit. At in Cea insula fontem esse quo hebetes fiant: Zamæ in Africa quo canoræ uoces. Vinum tardio uenire his qui ex Clitorio lacu biberint. At Eudoxus & Theopompus inebriari fontibus ijs quos diximus, Mutianus Andri è fonte Liberi patris, statim diebus septenis eius

dei uinum fluere, si auferatur à conspectu templi, sapore in aquam trāseunte. Polycletus explorare olei uicem iuxta Solos Ciliciæ fontē. Theophrastus hoc idem fieri in Æthiopia eiusdem uirtutis fonte. Lycos, in Indiæ terris fontem esse, cuius aqua lucernæ ardeant. Idem Ecbatanis traditur. Theopompus in Scotussa lacum esse dicit, qui uulneribus medetur. Iuba in Troglodytis lacum, insanum malefica ui appellatum, ter die fieri apuratum salsumq̃, ac deinde dulcem, totiesq̃ etiam noctu, scatētem albis serpentibus uicēnū cū bitorum. Idem in Arabia fontem exilire tanta ui, ut nullum non pondus impactum respuat. Theophrastus Marisæ fontē in Phrygia ad Celenarum oppidum saxa egerere. Non procul ab eo duo sunt fontes, Clæon & Gelon, ab effectu græcorum nominū dicti. Cyziçi fons Cupidinis uocatur, ex quo potantes amorē daponere Mutianus credit. Cratone est fons calidus citra summū feruorē, qui in uinum additus, triduo calorē potionis custodit in uasis. Sunt & Mattiaci in Germania fontes calidi trans Rhēnū, quorum haustus triduo feruet. Circa margines uero pumicē faciūt aquæ. Quod si quis fide carere ex his aliqua arbitrat, discat in nulla parte naturæ maiora esse miracula: quanquam inter initia operis abunde multa retulimus. Ctesias tradit, Siden uocari stagnū in Indis, in quo nihil innatet, omnia mergantur. Cælius apud nos in Auerno ait etiam folia subfidere: Varro, aues quæ aduolauerint emori. Contrā in Africæ lacu Apuscidamo omnia fluitāt, nihil mergitur: Item in Siciliæ fonte Pythia, ut Apion tradit. Et in Medorum lacu putoq̃ Saturni. Fons Limyræ transire solet in loca uicina, portendens aliquid: Mirumque quod cum piscibus transit. Responsa ab his petunt incolæ cibo, quem rapiunt annuere: si uero euentum negent, caudis abigunt. Amnis Olachas in Bithynia Briazum alluit, hoc est & templo & deo nomen, cuius gurgite petiuri notantur pati uelut flammam urentem. Et in Cantabria fontes Tamarici in augurio habentur. Tres sunt octonis pedibus distantes. In unum alueum cōeunt uasto amne. Singulis siccantur duodecies diebus, aliquando uicies, citra suspicionē ullā aquæ, cū sit uicinus illis fons sine intermissione largus. Dirum est nō profluere eos aspicere uolētib, sicut proxime Lartio Licinio legato post præturā post septem dies accidit. In Iudæa riuus sabbatis omnibus siccatur. E diuerso miracula alia dira. Ctesias in Armenia scribit esse fontem, ex quo nigros pisces ilico mortem afferre in cibis: quod & circa Danubij exortū audiui, donec ueniat ad fontem alueo appositum, ubi finitur id genus piscium. Ideoq̃ ibi caput eius amnis intelligitur fama. Hoc idem & in Lydia in stagno nympharū tradunt. In Arcadia ad Pheneum aqua profluit è saxi, styx appellata, quæ ilico necat, ut diximus. Sed esse pisces paruos in ea tradit Theophrastus letales & ipsos, quod non in alio genere mortiferorum fontium. Necare aquas Theopompus & in Thracia apud Cychros dicit: Lycus in Leontinis tertio die, si quisquam biberit. Varro ad Soraeten in fonte, cuius sit latitudo quatuor pedum: sole oriente eum exundare feruenti similem, auesq̃ quæ gustauerint, iuxta mortuas iacere. Nanque & hæc insidiosa conditio, quod quædam etiam blandiuntur aspectu, ut ad Nonacrin Arcadiæ. Omnino enim nulla deterrent qualitate: hanc putāt nimio frigore esse noxiam, uel pote cum profluens ipsa lapidescat. Aliter circa Thessalica tempe, quoniam uisus omnibus terrori est: traduntq̃ etiā æs ac ferrum erodi illa aqua. Profluit (ut indicauimus) breui spatio: mirumq̃, si quæ syluestris amplecti radicibus fontē eū dicitur, semper florens purā. Et quædam sui generis herba in labris fontis uiret. In Macedonia, non procul Europidis poetæ sepulchro, duo riuī conflunt, alter saluberrimi potus, alter mortiferi. In Perparenis fons est, qui quacunq̃ rigat, lapideam facit terram: Item calidæ aquæ in Eubœæ Delio. nam quæ alluit riuus, saxa in altitudinem crescunt. In Eurymenis delectæ coronæ in fontē, lapides sunt. In Colossis flumen est, in quo lateres coniecti, lapides extrahuntur. In Syretico metallo arbores quæcunque flumine alluuntur, saxa fiunt cum ramis. Distillantes quoque guttæ in lapides durescunt in antris Coryciji: Nam Mieæ in Macedonia, etiam pendentes in ipsis cameris: at in Corintho cum decidere. In quibusdam spec-

Iunctis utroque modo columnas faciunt, ut in Phausia Cherfonei Rhodiorum in antro magno, etiam discolori aspectu. Et hactenus contenti sumus exemplis.

De qualitate aquarum, in salubritate uel commoditate eatum. Cap. III

QVaritur inter medicos, cuius generis aquæ sint utilissimæ. Stagnantes pigrasq; meritis damnant, utiliores quæ profluunt existimantes: cursu enim percussuq; ipso extenuari atq; proficere: eoq; miror cisternarû ab aliquibus maxime probari. Sed hi rationem afferunt, quoniam leuissima sit imbrum aqua, ut quæ subire poterit ac pendere in aëre. Ideo & nives præferunt imbribus, niuibuscq; etiam glaciem, uelut ad infinitû coacta subtilitate. Leuiora enim hæc esse, & glaciem multo leuiorem aqua. Horum sententiam refellere interest uitæ. In primis enim leuitas illa deprehendi aliter quàm sensu uix potest, nullo penè momento ponderis aquis inter se distantibus. Nec leuitatis in pluuia argumentum est subire eam in cœlum, cum etiam lapides subire appareat, cadescq; inficiatur halitu terræ. Quo fit ut pluuia aquæ sordium inesse plurimum sentiatur, citissimeq; ideo calefiat aqua pluuia. Niuem quidem glaciemq; subtilissimum elementi eius uideri miror, appposito grandinum argumento, è quibus pestilentissimum potum esse cõuenit. Nec uero pauci inter ipsos è contrario ex gelu ac niuibus insaluberrimos potus prædicant, quoniam exactum sit inde quod tenuissimum fuerit. Minui certe liquorem omnem cõgelatione deprehenditur, & rore nimio scabiem fieri, pruina uredinem, cognatis & niuis causis. Pluuia quidem aquas celerrime putrescere conuenit, minimèq; durare in navigatione. Epigens autem, aqua quæ septies putrefacta purgata sit, perhibet amplius non putrescere. Nam cisternas etiam medici consistuntur inuiles, aluo duritias facientes, faucibusq; etiam limi non alijs inesse plus, aut animalium quæ faciunt tædium, consistendû habent. Nec statim amnium utilissimas esse, sicuti nec torrentium ullius, lacusq; plurimos salubres maxime. Quædam igitur & huius generis aptissimæ aliæ alibi. Pârthorum teges ex Choaspe & Euleo tantum bibunt, & eæ quamuis in longinqua comitantur illos. Et horum placere potum, nõ quia sint amnes apparet, quoniam nec è Tigri nec Euphrate, nec è multis alijs bibunt. Limus aquarum uitium est: si tamen idem amnis anguillis scateat, salubritatis indicium habetur: sicuti frigoris, tinea in fonte gigni. Ante omnia autem damnantur amaræ, & quæ scrobem statim implent, quod euenit Trœzene. Nam nitrosas atque salmacidias in desertis rubrum mare petentes, addita polenta, utiles intra duas horas faciunt, ipsaq; uescuntur polenta. Damnantur in primis fontes, qui cœnum faciunt, quicq; malum colorem bibentibus referunt, & si uasa ære inficiunt, aut si legumina tarde percoquunt, si liquata leniter terram relinquunt, decoctaq; crassis obducunt uasa crustis. Est etiam amnum uitium nõ fœtidæ modo, uerum omnino quicquam respicientis, iucundum sit illud licet gratumq;, & ut sæpe ad uiciniam lactis accedens. Aquam salubrem aëri quàm simillimam esse oportet. Vnus in toto orbe traditur fons aquæ iucunde olentis in Mesopotamia Caburæ, fabulæ rationem afferunt, quoniam eo Iuno perfusa sit. De cætero aquarum salubrium sapor odor ue nullus esse debet. Quidam statim iudicant de salubritate, frustrante diligetia, quando perrarum est ut leuior sit aliqua. Certior subtilitas, inter pares meliorem esse, quæ calefiat refrigereturq; celerius. Quin exhausta uasis ne manus pendeant, depositiscq; in humum tepescere affirmant. Ex quonam ergo genere maxime probabilis contingit:puteis nimium, ut in oppidis constare uideo: sed his, quibus exercitationis ratio crebro hauitu cõtingit, & illa tenuitas colante terra. Salubritati hæc satis sunt. Frigori & opacitas necessaria, utq; cœlum uideant. Super omnia obseruatio una, eadem & ad petennitatem pertinet, ut illa uado exiliat uena, non è lateribus. Nam ut tactu gelida sit, etiam arte contingit, si etiam expressa in altum, aut è sublimi deiecta, uerberatu corripiat aëra. In natando quidè spiritum continentibus frigidior sentitur eadem. Neronis principis inuentû est, decoquere aquam, utroq; demissam in nives refrigerare. Ita uoluptas frigoris contingit sine uitij niuis. Omnem utiq; decoctam utiliorem esse cõuenit: item calefactam magis refrigerat.

rari subtilissimo inuento. Vitiosæ aquæ remedium est, si decoquatur ad dimidias partes. Aqua frigida iniecta sistit sanguis. Aëstus in balneis arceatur, si quis ore teneat. Quæ sunt haustu frigidissima, non perinde & tactu esse, alternante hoc bono, multi familiari exemplo colligunt. Clarissima aquarum omnium toto orbe, frigoris salubritatisq; palma, præconio urbis, Marcia est, inter reliqua deum munere urbi tributa. Vocabatur hæc quodam Aufeia, fons autem ipse Piconia. Oritur in ultimis montibus Pelignorum, transit Marfos & Fucinum lacum, Romam non dubie petens. Mox specu mersa, in Tiburtina se aperit 1 x. M. pass. fornicibus structis perducta. Primus eam in urbē ducere auspiciatus est Ancus Marcius, unus è regibus. Postea Q. Marcius Rex in prætura. Rursusq; restituit Marcus Agrippa. Idem & Virginem adduxit ab octauilapidis diuerticulo 11. M. pass. Prænestina uia. Iuxta est Herculeus riuus, quem refugiens Virginis nomen obtinuit. Horum annuum comparatione differentia supradicta deprehenditur, cum quantum Virgo tactu, tantum præstet Marcia haustu. Quanquā utriusq; iam pridem urbi perijt uoluptas, ambitione auaritiaq; in uillas ac suburbana decoquentibus publicā salutē. Non ab re sit, querendi aquas iunxisse rationem. Reperiuntur in conuallibus maxime, & quodam conuexitatis cardine, aut montium radicibus. Multi septentrionales ubiq; partes aquosas existimauere. Qua in re uarietatem naturæ aperuisse cōueniat. In Hyrcanis montibus à meridiano latere non pluit. Ideo syluigeri ab æquilonis tantū parte sunt. At Olympus, Ossa, Parnasus, Apenninus, Alpes, undiq; uestiuntur, amnibusq; perfunduntur. Aliqui ab austro, sicut in Creta Albi mōtes. Nihil ergo in his perpetuæ obseruationis iudicabitur. A quarū sunt notæ iuncus aut harundo, aut herba de qua dictum est: multumq; alicui loco pectore incubans rana. Salix enim erratica, & alnus, aut uitex, aut edera, sponte proueniunt, & corruatione aquæ pluuiæ in locum humiliorem è superioribus defluentis, augurio fallaci. Certior multo nebulosa exhalatio est, ante ortum solis longius intuentibus, quod ex ædito quidam speculantur, proni terram mento attingente. Est & peculiaris æstimatione peritis tantū nota, quam feruentissimo æstu sequuntur, dieiq; horis ardentissimis, qualis ex quoq; loco repercussus splendeat: Nam si terra sitiente humidior est ille, indubitata spes promittitur. Sed tanta intentione oculorū opus est, ut indolescant: quod fugientes, ad alia experimēta decurrunt, loco in altitudinem pedum quinq; defosso, ollisq; è figlino opere crudis, aut peruncta pelui ærea cooperto, lucernaq; ardētē cōcamerata frondibus, dein terra. Si figlinum humidum ruptum uē, aut in ære sudor, uel lucerna sine defectu olei restincta, aut etiam uellus lanæ madidū reperiatur, non dubie promittunt aquas. Quidam & igne prius excoquant locū, tanto efficaciore uasorum argumēto. Terra uero ipsa promittit candicantibus maculis, aut tota glauci coloris. In nigra enim scaturigines non ferè sunt perennes. Figulari creta semper adimitur spes. Nec amplius puteū fodiunt, coria terræ obseruantes, ut à nigra descendat ordo supradictus. Aqua semper dulcis in argillosa terra, frigidior in topho. Nāq; & hic probatur. Dulces enim leuesq; facit, & colando continet sordes. Sabulum exiles limosasq; promittit. Glarea incertas uenas, sed boni saporis. Sabulum masculum & harena carbunculosa, certas, stabilesq; & salubres. Rubra saxa optima, speiq; certissima. Radices montium saxosæ, & silex, hoc amplius rigentes. Oportet autem fodientibus humidiores assidue respondere glebas, faciliusq; ferramenta descendere. Depressis puteis sulphurata uel aluminosa occurrentia putearios necant. Experimentum huius periculi est, demissa ardens lucerna, si extingatur. Tunc secundum puteum dextra ac sinistra fodiuntur æstuaria, quæ grauiorem illum halitum recipiant. Fit & sine his uitis altitudine ipsa grauior aer, quem emendant assiduo linteorum iactatu euentilando: cum ad aquam uentum est, sine harena opus surgit, ne uenæ obstruantur. Quædam aquæ uere statim incipiente frigidiores sunt, quarum non in alto origo est, hybernis enim constant imbris: quædam canis ortu, sicut in Macedonia Pella utrunque. Ante oppidum enim incipiente æstate, frigida est palustris: dein maximo æstu in excelsiori

in excelſioribus oppidi riget. Hoc & in Chio euenit, ſimili ratione portus & oppidi. Athenis Euneacrunos nimboſa æſtate frigidior eſt quàm puteus in Iouis horto. At ille ſiccitatibus riget.

Aquarum ſubito naſcentium, aut deſinentium ratio.

Cap. IIII

Maxime autem putei circa arcturum. Nam ipſa æſtate deſiciūt, omneſq; quattuordecim ſubſidunt. Iam uero multi hyeme tota, ut circa Olympum uere primū aquis redeuntibus. In Sicilia quidem circa Meſſanam & Mylas hyeme in totum inateſcunt fontes: æſtate exundāt amnemq; faciūt. Apollonię in Ponto ſons iuxta mare æſtate tantum ſuperfluit, & maxime canis ortu, parcius ſi frigidior ſit æſtas. Quędam terrę imbribus ſicciores ſiunt, uelut in Narnienſi agro, quod admirādīs ſuis inſeruit M. Cicero, ſiccitate lutū fieri prodens, imbre puluerem. Omnis aqua hyeme dulcior, æſtate autem minus, autumno minime: minusq; per ſiccitates. Neque æqualis amnium plerumq; guſtus eſt, magna aluci differentia. Quippe tales ſunt aquę, qualis terra per quam fluunt, qualesq; herbarum quas lauant ſucci: Ergo iſdem amnes parte aliqua reperiuntur inſalubres. Mutant ſaporem & influentes riuī, ut Boryſthenem, uictiq; diluuntur. Aliqui uero & imbre mutantur. Ter accidit in Boſphoro, ut ſaliſi deciderent, necarentq; frumenta. Toties & Niliſiua pluuię amara fecere, magna peſtilentia Ægypti. Naſcuntur fontes decitiſ plerumque ſyluis, quos arborum alimenta conſumebāt. Sicut in Hemo obſidēte Gallos Caſſandro, cum ualli gratia ſyluas cecidiſſent. Plerumq; uero damnoſi torrentes corriuantur detracta collibus ſylua, continere nimboſ ac digerere cōſuea. Et coli moueri q; terrā callumq; ſumma cutiſ ſolui aquarum intereſt. Proditur certe in Creta expugnato oppido, quod uocabatur Arcadia, ceſſaſſe fontes, amneſq; qui in eo ſitu multi erant. Ruſſus condito poſt ſex annos emerſiſſe, uti quęq; cōpiſſent partes coli.

Obſeruatio hiſtorica.

Caput v

Terrę quoq; motuſ profundū, ſorbentq; aquas, ſicut circa Pheneum Arcadię quinquies accidiffe conſtat. Sic & in Coryco mōte amnis erupit, poſteaquam cōceptuſ eſt coli. Illa mutatio mira, ubi cauſa nulla euidens apparet, ſicut in Magnetiā calidas factas frigidas, aliāſ non mutato ſapore. Et in Cariā, ubi Neptuni templum eſt, amnis qui fuerat ante dulciſ mutatuſ in ſalem eſt. Et illa miraculi plena, Arethuſam Syracuſiſ ſumum redolere per olympiā, ueriq; ſimile, quoniā Alpheuſ in ea inſula ſub ima maria permeet. Rhodiorum ſons in Cherroneſo nono anno purgamenta egerit. Mutantur & coloreſ aquarū, ſicut Babylonię lacuſ æſtate rubraſ habet diebuſ x i. Et Boryſthenes æſtatiſ temporib; ceruleuſ fertur, quanquam omnium aquarum tenuiſſimuſ: ideoq; innatant Hypani. In quo & illud mirabile: Auſtriſ ſlantibuſ ſuperiorem Hypanim fieri. Sed tenuitatiſ argumentum & aliud eſt, quod nullum halituſ non modo nebulam emittit. Qui uolunt diligenteſ circa hoc uideri, dicunt aquaſ grauioſeſ poſt brumam fieri.

Ratio aquę ducendę, & quomodo medicatiſ utendum,

& quid proſit nauigatio, & medicinę aquę

marinę.

Caput vi

Ceterum à fonte duci ſiſtilibuſ tubiſ utiliſſimuſ eſt, craſſitudine binū digitorū, 40 Commiſſuriſ pyxidatiſ, ita ut ſuperior intret, calce uiua ex oleo leuigatiſ. Libramentum aquę in centenoſ pedes ſurſum elici, minimum erit: ſi uno cuniculo ueniet, in binos actuſ: laminę eſſe debebunt, per quaſ ſurgere in ſublime opuſ fuerit, ē plumbo. Subit altitudinem exortuſ ſui: ſi longiore tractu ueniet, ſubeat crebro deſcendatq;, ne libramenta pereant. Fiſtulaſ denūm pedum longitudiniſ eſſe, legitimuſ eſt. Et ſi quinarię erunt, ſexagena pondo pendere: Si octonarię, centena: Si denarię, centena uicena, ac deinde ad haſ porcioneſ. Denarię appellatur, cuiuſ laminę latitudo antequam curuetur digitorum decem eſt, dimidióque eiuſ quinarię. In omni anfractu collis quinariam fieri, ubi dormietur impetuſ, neceſſariuſ eſt: Item caſtella, prout reſ exiget. Homerum calidorum fon-

Aa 3 tium

tium mentionē non fecisse demitor, cum alioquin lauari calida frequenter induceret, uide-
 licet quia medicina tunc nō erat hæc, quæ nunc aquarum perfugio utitur. Est autem utilis
 sulphurata neruis, aluminata paralyticis, aut simili morbo solutis. Bituminata aut nitro-
 sa qualis Cutilia, utilis est bibēdo atq; purgationibus. Pleriq; in gloria ducunt, plurimis
 horis perpeti calorem earū, quod est inimicissimum. Namq; paulo diutius q̃ balineis uti
 oportet, ac postea frigida dulci nec sine oleo discedenteis, quod uulgus alienū arbitrat,
 idcirco non alibi corporibus magis obnoxijis. Quippe & uasitate odoris capita replen-
 tur, & frigore infestantur sudantia, reliqua corporum parte merfa. Similis error quo qui-
 dam plurimo potu gloriatur. Vidiq; iam turgidos bibēdo, in tantū ut anuli integerēt
 cute, cum reddi non posset hausta multitudo aquæ. Nec hoc ergo fieri conuenit sine cre-
 bro salis gustu. Vvntur & ceno fontium ipsorum utiliter, sed ita si illitum sole inarefecat.
 Nec uero omnes quæ sint calidæ, medicatas esse credendū, sicut in Egesta Sicilia, Larissa,
 Troade, Magnesia, Melo, Lipara. Nec decolor species aris, argentis (ut multi existima-
 uere) medicaminum argumētum est, quando nihil eorum in Patavinis fontibus ne odo-
 ris quidem differentia aliqua deprehenditur. Medendi modus idē & in marinis erit, quæ
 talesiunt ad neruorum dolores, ferruminant & fracturas ossa q; contusa. Item corpora
 siccant, qua de causa & frigido mari utuntur. Præterea est alius usus multiplex, principa-
 lis uero nauigandi phthisi affectis, ut diximus, aut sanguinem egerentibus, sicuti proxime
 Anneum Gallionem fecisse post consulatum meminimus. Neq; enim Ægyptas propter
 se petiuit, sed propter longinquitatem nauigandi. Quin & uomitiones ipsæ instabili uolū-
 tatione commotæ plurimis morbis capitis, oculorum, pectoris medētur, omnibusq; pro-
 pter quæ elleborum bibitur. Aquam uero maris per se efficaciorē discutiendis tumorib;
 bus putant medici: si illa decoquatur hordeacea farina, ad parotidas. Emplastris etiā ma-
 xime aibis & malāgmatis miscet. Prodest & infusa crebro ictu. Bibitur quoque quamuis
 non sine iniuria stomachi ad purganda corpora, bilem q; atram, aut sanguinem concretū
 reddendū alterutra parte. Quidam & in quartanis dedere eam bibēdā: Et in tenasmiis
 articularibusq; morbis asseruātā, & in hoc uetustate uirus deponentē. Aliqui decoctam,
 omnes ex alto haustā, nullāq; dulcium mixtura corruptam, in quo usu præcedere uomi-
 tum uolunt. Tunc quoq; acetū aut uinum aqua miscent. Qui parum dedere, raphanos
 supermandi ex mulso aceto iubent, ut ad uomitiones reuocent. Clysteribus quoq; maris
 nam infundunt tepefactā. Testium quidem tumori fouendo nō aliud præferunt. Itē peri-
 tionum uitio ante ulcera: Simili modo pruritis, psoris, & lichenum curationi. Lendes
 quoq; & terra capitis animalia hac curantur, & liuentia reducit eadem ad colorem. In qui-
 bus curationibus post marinam aceto calido fouere plurimum prodest. Quin & ad ictus
 uenenatos salutaris intelligitur, ut phalangiorum & scorpionū, & ptyade aspidē respergis.
 Calida autē in his assumitur. Sufficit eadem cū aceto capitis doloribus. Tormina quoq;
 & cholera calida infusa clysteribus sedat. Difficilius perfrigescunt marina calefacti. Mam-
 mas fororientes præcordia maciemq; corporis piscinæ maris corrigūt. Autiū dolores, ca-
 pitis grauitates cum aceto feruentium uapor. Rubiginē ferro marinæ celerime exterrunt.
 Pecorum quoque scabiem sanant, lanasq; emolliunt. Nec ignoro hæc mediterraneis si-
 peruacanea uideri posse. Verū & hoc cura prouidit, inuēta ratione qua sibi quisq; aquam
 maris faceret. Illud in ea ratione mirū, si plusquam sextarius salis cū quatuor aquæ sexta-
 rijs mergatur, uinci aquam, salēq; non liquari. Cætero sextarius salis cum quatuor aque
 sextarijs, salissimi maris uim & naturam implet. Moderatissimum autem putant, supra-
 dictam aquæ mensuram octonis cyathis salis temperari, quoniā ita & neruos calefaciat,
 & corpus non exasperet. Inueteratur quod uocatur thalassomeli, æquis portionibus ma-
 ris, mellis, imbris: ex alto & ad hunc usum aduehunt, sic illiq; uase & picato condunt. Pro-
 dest ad purgationes maxime sine stomachi uexatione, & sapore grato & odore. Hydro-
 meli quoq; ex imbre puro cum melle temperabatur quondam, quod daretur appetenti-
 bus uinum

bus uinum ægris, ueluti innocentiore potu. Damnatum iam multis annis iisdē uitij quibus uinum, nec iisdem utilitatibus. Quia sæpe nauigantes defectu aquæ dulcis laborant, hæc quoq; subsidia demonstrabimus. Expanſa circa nauim uellera madescūt accepto haſitu maris, quibus humor dulcis exprimitur. Item demisse reticulis in mari concuæ è cera pilæ, uel uasa inania obturata, dulcem intra se colligunt humorem. Nam in terra marina aqua argilla percolata dulcescit. Luxata hominum corpora & quadrupedum natando in cuiuslibet generis aqua facillime in artus redeunt. Est & in metu peregrinantium, ut tenent ualerudinem aquæ ignotæ: Hoc cauent è balineis egressi statim frigidam suspectam hauriēdo. Muscus qui in aqua fuerit, podagris illitus prodest: itē oleo admixto, talorū dolori tumoriq;. Spuma aquæ affricu uerrucas tollit. Necnon harena litorum maris, præcipue tenuis & solibus candens, in medicina est siccandis corporibus coopertis hydropicorum aut rheumatismos sentientium. Et hætenus de aquis. Nunc & de aquatilibus. Ordiemur autem, ut in reliquis, à principalibus eorum, quæ sunt sal & sponsia.

De generibus salis, & confecturis, & medicinis, & obseruationibus. Caput VII

SAL omnis aut fit, aut gignitur. Vtruncq; pluribus modis, sed causa gemina, coactio humoris, uel siccato. Siccatur in lacu Tarentino æstiuis solibus, totumq; stagnū in salem abit, modicū alioquin altitudine genua non excedens. Itē in Sicilia in lacu qui Cocanicus uocatur, & alio iuxta Gelam: Horū extremitates tantum inarescūt, sicut in Phrygia, Capadocia, Aspendi, ubi largius coquitur, & usque ad medium lacum. Aliud etiam in eo mirabile, quod tantundem noctu subuenit, quantum die auferas. Omnis est talis sal minutus, atq; non gleba est. Aliud genus ex aquis maris sponte gignitur, spuma in extremis litoribus ac scopulis relicta. Sic omnis rore densatur, & est acrior qui in scopulis inuenitur. Sunt etiamnum naturales differentię tres. Nanque in Bactris duo lacus uasti, alter ad Scythas uersus, alter ad Arios, sale æstuat. Sicut ad Citiū in Cypro, & circa Memphin, extrahunt lacu, dein sole siccant. Sed & summa fluminum densantur in salem, amne reliquo ueluti sub gelu fluente, ut apud Caspias portas, quæ salis flumina appellantur. Item circa Mardos & Armenios. Præterea apud Bactros amnis Ochus & Oxus, ex appositis montibus deferunt salis ramēta. Sunt & in Africa lacus, & quidē turbidi, salem ferentes. Ferunt quidē & calidi fontes, sicut Pagasæi. Et hætenus habent se genera ex aquis spōre prouenientia. Sunt & montes natui salis, ut in Indis Oromenus, in quo lapidinarum modo cæditur renascēs, maiusq; regū uestigial ex eo est, q̃ ex auro atq; margaritis. Effoditur & è terra, ut palām est humore densato, in Cappadocia. Ibi quidē cæditur specularium lapidū modo. Pondus magnū glebis, quas micas uulgas appellat. Carthis Arabiæ oppido muros domosq; massis salis faciunt, aqua ferruminātes. Inuenit & iuxta Pelusiū Ptolemæus rex, cū castra faceret. Quo exēplo postea inter Ægyptū & Arabiā, etiā squalentibus locis ceptus est inueniri detractis harenis: qualiter & per Africā sitientia usq; ad Ammonis oraculū. Is quidē crescens cum luna noctibus. Nā Cyrenaici tractus nobilitantur ammoniaco, & ipso quia sub harenis inueniatur appellato. Similis est colore aluminis, quod schiston uocant, longis glebis, neq; perlucidis, ingratus sapore, sed medicinæ utilis. Probatur quammaxime perspicuus, rectis scissuris. Insigne de eo proditur, quod leuissimus intra specus suos, in lucem uniuersam prolatus, uix credibili pondere ingrauescat. Causa euident, cuniculorum spiritu madido sic adiuuante molientes, ut adiuuant aquæ Adulterat Siculo, quæ cocanicū appellauimus, necnon & Cyprio mire simili. In Hispania quoq; citeriore Eglastæ cædit, glebis penē traslucētib, cui iā pridē palma à plerisq; medicis inter oīa salis genera perhibet. Oīs locus in q̃ reperitur sal, sterilis est, nihilq; gignit, & in totū sponte nascēs inter hæc est. Factitij uaria genera. Vulgaris plurimusq; in salinis, mari adfuso, nō sine aquæ dulcis riguis, sed imbre maxime iuuāte, ac super omīa sole multo, nō aliter inarescēs. Africa circa Vicam construit aceruos salis ad collium speciem. Qui

ubi sole lunaq; induuere, nullo humore liquefcunt, uixq; etiam ferro cœduntur. Fittamen & in Creta sine riguis, in falinas mare infundentibus: & circa Ægyptũ, ipfo mari influente in folum (ut credo) Nilo succofum. Fit & è puteis in falinas ingeftis. Prima denfatio Babylonie in bitumen liquidum cogitur, oleo fimile, quo & in lucernis utuntur: hoc detracto fubeft fal. Et in Cappadocia è puteis ac fonte aquã in falinas ingerunt. In Chaonia excoquunt aquam ex fonte, refrigerando q; falem faciunt inerte, nec candidum. Gallia, Germaniaq; ardentibus lignis aquam falſam infundunt. Hiſpania quadam fui parte è puteis hauriunt, muriam appellant: & illi quidem etiam lignum referre arbitrantur. Quercus optima, ut quæ per ſe cinere ſyncero uim falis reddat: alibi corylus laudatur: ita in fuſo liquore falſo, carbo etiã in ſalem uertitur. Quicunq; ligno confit fal, niger eſt. Apud Theophrastum inuenio Imbrios harundinis & iunci cinerẽ decoquere aqua ſolitos, donec exigũ ſupereſſet humoris. Quin & è muria ſalfamentorum recoquitur, iterumq; cõſumpto liquore ad naturam ſuam redit: uulgo è mænis iucundiſſimus. Marinorum maxime laudatur Cyprius à Salamine: At è ſtagnis Tarëtinus, ac Phrygius, qui Tattæus uocatur. Hi duo oculis utiles. A Cappadocia uero qui in laterculis affertur, cutis nitorẽ dicitur facere. Magis tamen extẽdit is, quẽ Cittiũ appellauimus. Ita q; à partu uentrẽ eo cũ melanthio illiniunt. Salſiſſimus fal ſicciffimus: ſuauiſſimus omniũ Tarëtinus, atq; candidiſſimus. Et de cætero fragilis qui maxime candidus. Pluuia dulceſcit omnis. Suauiorẽ tamen rores faciunt. Sed copioſum aquilonis flatus. Auſtro nõ naſcitur. Flos falis non fit, niſi aquilonibus. In igne nec crepitat, nec exilit Tragafæus, neq; Acanthius ab oppido appellatus: nec ullius ſpuma, aut rametum, aut tenuis. Agrigentinus igniũ patiens, ex aqua exilit. Sunt & colorũ differẽtiæ. Ruber Memphi, ruſſus eſt circa Oxũ, Centuripis purpureus. Circa Gelam in eadem Sicilia tanti ſplendoris, ut imaginem recipiat. In Cappadocia croceus effoditur, translucidus & odoratiſſimus. Ad medicinã uſus, antiqui Tarentinum maxime laudabant. Ab hoc quẽcunq; è marinis, ex eo genere ſpumeum præcipue. Lumentorum uero & bouum oculis, Tragafæum & Baticum. Ad obſonium & cibum utilior quiſquis facile liqueſcit: Itẽ humidior, minorem enim amaritudinẽ habet, ut Atticus & Euboicus. Seruandis carnibus aptior acer & ſiccus, ut Megaricus. Cõditur etiã odoribus additis, & pulmentarij uicẽ implet, excitans auiditatem, inuitansq; in omnibus cibis, ita ut fit peculiariſ ex eo intellectus inter innumera condimenta. Ita eſt in mandendo quæſitus garo. Quin & pecudes armetãq; & iumetã, fale maxime ſollicitant ad paſtũ, multo largiore lacte, multoq; gratiore etiam in caſeo dote. Ergo hercule uita humanior ſine fale nequit degere: adeoq; neceſſariũ elementũ eſt, ut tranſierit intellectus ad uoluptates animi quoq;. Nam ita ſales appellantur: omniſq; uitæ lepos & ſumma hilaritas, laborumq; requies nõ alio magis uocabulo cõſtat. Honoribus etiã militiæq; interponitur, ſalarijs inde dictis, magna apud antiquos autoritate, ſicut apparet ex nomine Salaria: uia, quoniã illa fal in Sabinos portari conſueat. Ancus Martius rex, falis modia ſex millia in congiario dedit populo, & falinas primus inſtituit. Varro etiã pulmentarij uice uſos ueteres, autor eſt: Eſtaſſe enim ſalẽ cum pane & caſeo, ut prouerbio apparet. Maxime tamen in ſacris intelligitur autoritas, quãdo nulla conſiciuntur ſine mola ſalfa. Salinarum ſynceritas ſummam fecit ſuam differẽtiam quadam fauilla ſalis, quã leuiſſima ex eo eſt & candidiſſima: appellatur & flos ſalis, in totum diuerſa res, humidiorisq; naturæ, & crocei coloris, aut ruſſi, ueluti rubigo ſalis, odore quoque ingrato ceu gari, diſſentiens à fale non modo à ſpuma. Ægyptus inuenit, uideturq; Nilo deferri. Et fontibus tamen quibuſdam innatat. Optimum ex eo quod olei quandam pinguitudinem reddit. Eſt enim etiam in fale pinguitudo, quod miremur. Adulteratur autem tingiturq; rubrica, aut plerunque teſta trita: qui fucus aqua deprehenditur, diluente factitium colorem, cum uerus ille non niſi oleo reſoluatur, & uiguentarij propter colorem eo maxime utantur. Canicia in uafiſ ſumma eſt: media uero pars humidior, ut diximus. Floris natura aſpera, excaſfactoria, ſtomacho inutilis. Sudorem

dorem ciet, aluum soluit in uino & aqua, acopis & smegmaticis utilis. Detrahit & ex palpebris pilos efficacissime. Feces imæ concutiuntur, ut color eroci redeat. Præter hæc etiam num appellatur in salinis falsugo, ab alijs falsilago, tota liquida, marina aqua salior, uidi stans. Aliud etiamnum liquoris exquisiti genus, quod garon uocauere, intestinis piscium cæterisq; quæ abijcienda essent, sale maceratis, ut sit illa putrescentium sanies. Hoc olim conficiebatur ex pisce, quem Græci garon uocabant. Capite eius usto, suffitu, extrahit secundas morantes.

De scombro pisce, & muria, & alece.

Cap. VIII

Nunc è scombro pisce laudatissimum in Carthaginis spartariæ cetarijs: sociorum
 10 id appellatur, singulis milibus nummum permutantibus congios penè binos. Nec liquor ullus penè præter unguenta maiore in pretio esse cœpit, nobilitatis etiam gētibus. Scombro quidem & Mauritania, Baticaq; & Carteia ex oceano intrantes capiunt, ad nihil aliud utiles. Laudantur & Clazomenæ garo, Pompeijq; & Leptis, sicut muria Antipolis ac Thurijs, iam uero & Dalmatia. Vitium huius est alex, imperfecta nec colata sex. Cœpit tamen & priuatim ex inutili pisciculo minimoq; confici. Apuam nostri, aphyen Græci uocant, quoniam is pisciculus è pluuia nascitur. Foroiulenses pisces ex quo faciūt, lupum appellant. Transit deinde in luxuriam, creueruntq; genera ad infinitum: sicut garum ad colorem mulsi ueteris, adeoq; dilutam suauitatē ut bibi possit. Aliud uero ad castimoniarum substitutionem, etiam sacris Iudæis dicatū, quod fit è piscibus squama carentibus. Sic alex peruenit ad ostreas, echinos, urticas, cāmāros, mullorum iocinera. Innumerisq; generibus ad sapore gulæ cœpit sal tabescere. Hæc obiter indicata sint desiderijs uitæ, & ipsa tamen nonnulli usus in medendo. Namq; & alece scabies pectoris sanatur, infusa per cutem incisam: Et contra canis morsus draconisq; marini prodest. In linteolis autē conceptis imponitur. Et garo ambusta recentia sanantur, si quis infundat ac nō nōminet garum. Contra canum quoq; morsus prodest, maximeq; crocodili, & ulceribus quæ serpunt, aut fordidis. Oris quoq; & aurium ulceribus aut doloribus mirifice prodest. Muria quoq; siue illa falsugo, spissat, mordet, extenuat, siccatur. Dysentericis utilis est, etiā si nōme intestina corripit. Ichthiadicis, cœliaciis ueteribus infunditur. Fotu quoque apud mediterraneos aquæ marinæ uicem pensat.

De natura salis, & eius medicinis.

Cap. IX

Salis natura est per se ignea, & inimica ignibus, fugiens eos, omnia erodens. Corpora
 20 Suero astringens, siccans, alligans: defuncta etiam à putrescendo uendicans, ut durent ita per secula. In medendo uero mordens, adurens, repurgans, extenuans, dissoluens. Stomacho tantum inutilis, præterquam ad excitandam auiditatem. Aduersus serpētium morsus cum origano, melle, hyssopo. Contra cerasten cum origano, aut cedria, aut pice, aut melle. Auxiliatur contra scolopendras ex aceto potus. Aduersus scorpionū ictus, cum quarta parte lini seminis ex oleo uel aceto illitus. Aduersus crabrones uero uel uespas, si miliacq; ex aceto. Ad heterocraneas, capitisq; ulcera, & pustulas, papulasq; & incipiētes verrucas, cū seuo utulino: Item oculorū remedijs, & ad excrescētes ibi carnes totiusq; corporis pterygia: sed in oculis peculiariter, ob id collyrijs emplastrisq; additur. Ad hoc maxime probatur Tarræus, aut Cannites. Ex ictu uero suffulsis cruore oculis sugillatisq; cum myrrhæ pari pondere ac melle, aut cum hyssopo ex aqua calida, utq; foueantur salugine. Ad hæc Hispaniensis eligitur, cōtraq; suffusiones oculorū cū lacte in coticulis teritur. Priuatim sugillationibus in linteolo inuolutus, crebroq; ex aqua feruenti impositus. Vlcibus oris manāribus in linteolo cōcepto. Gingiuarū tumori infricatus. Et cōtra scabrie lingue frictus cōminutusq;. Aiūt dētes nō erodi neq; putrescere, si qs quotidie mane ieiunus salē cōtineat sub lingua, donec liqueat. Lepras idē, & furculos, & lichenas, & ploras emēdat cū passa uia exempto eius ligno, & seuo bubulo atq; origano ac fermēto nelpene, maxime Thebaicus. Hic & ad pruritum eligi. Tōsillis & uuis cū melle, pdest. Qui

cunq;

tunq; ad anginas, hoc amplius cum oleo & aceto, eodem tempore extra fauces illitus cū pice liquida. Emollit & aluum in uino mixtus. Idem noxia, & tinearum genera pellit in uino potus. Aëstus balinearum conualescentes ut tolerare possint, linguæ subditus præstat. Neruorum dolorem, maxime usurpanda obseruatione circa humeros & renes, in saccis aqua feruenti crebro madefactus leuat. Culum torminaq; & coxarū dolores potus, & in iisdem saccis impositus candens. Podagras cum farina ex melle & oleo tritus, ibi maxime obseruanda usurpatione, qua quidem totis corporibus nihil esse utilius sale & sole dicunt. Itaq; cornea uidemus corpora piscatorum. Sed hoc præcipuū dicatur in podagris. Tollit & clauos pedum: Item pernioles. Ambustis ex oleo imponitur, aut commanducatus, pustulasq; reprimat. Ignibus uero sacris ulceribusq; quæ serpunt ex aceto aut hyssopo.¹⁰ Carcinomatis cum uua taminia. Phagedænis ulcerum, tritus cum farina hordei, superimposito linteolo madente uino. Morbo regio laborâtes, donec fudent ad ignem, cōtra pruritū quos sentiūt, ex oleo & aceto infricatus iuuat: & fatigatos ex oleo. Multi & hydropicos sale curauere, feruoresq; febrium cum oleo perunxere, & tussim ueterē linctu eius discussere. Clysteribus infudere ischiadicis. Vlceribus excrecentibus uel putrescentibus imposituere. Crocodilorum moribus ex aceto in linteolo, ita ut batuerentur antehac ulcera. Bibeatur & contra opium ex aceto mulso. Luxatis imponitur cū farina & melle. Item extuberationibus. Dentiū dolori cum aceto tostus & illitus cū resina prodest. Ad omnia aut spuma salis iucundior utiliorq;. Sed quicūq; sal acopis additur ad exsiccationes: Itē smegmaticis ad extendendam cutem leuandamq;. Pecorū quoq; scabiē & boum illitus tollit. Dat¹⁰ usq; lingendus, & oculis iumentorum inspuitur. Hæc & de sale dicta sint.

De nitri generibus, & confecturis, & medicinis, & obseruationibus.

Caput x

NON est differenda & nitri natura, non multum à sale distans, & eo diligentius dicenda, quia palam est & medicos qui de eo scripsere, ignorasse naturā, nec quēquam Theophrasto diligentius tradidisse. Exiguū sit apud Medos, canescētibz siccitate conuallibus, quod uocant halmirhaga. Minus etiā in Thracia iuxta Philippos, sordidum terra, quod appellat agrium. Nam quercu cremata nunquam multum factitatum est, & iam pridem in totum omīssum. Aquæ uero nitrosæ pluribus locis reperiuntur, sed sine uiribus densandi. Optimum copiosumq; in* Letis Macedonia, quod uocant chalastricum,¹⁰ candidum, purumq;, proximum sali. Lacus est nitrosus, exiliente è medio dulci fonticulo. Ibi fit nitrum circa canis ortum nouenis diebus, totidemq; cessat, ac rursus innatat, & deinde cessat. Quo apparet soli naturam esse quæ gignat, quoniam compertum est nec soles proficere quicquam cum cesset, nec imbres. Mirū est & illud, scatebra fonticuli semper emicantē, lacum nec augeri nec effluere. Iis autem diebus quibus gignitur, si fuere imbres, salis nitrum faciunt, aquilones deterius, quia ualidius commouent litum. Et hic quidem nascitur. In Ægypto autem conficitur multo abundantius, sed deterius. Nam fuscum lapidosumq; est. Fit penē eodem modo quo sal, nisi quod salinis mare infundunt, Nilum autem nitrarijs. Excedente Nilo siccantur, decedēte madent succo nitri x l. diebus cōtinuis, non (ut in Macedonia) statis. Si autem imbres affuerint, minus de flumine addunt: Ita¹⁰ rimq; ut dēsari est ceptum, rapitur ne resoluatur in nitrarijs. Sic quoq; olei natura interuenit, ad scabiem animalium utilis. Ipsum autem conditum in aceruis durat. Mirum, in lacu Ascanio, & quibusdam circa Chalcida fontibus, summas aquas dulces esse potariq;, inferiores nitrosas. In nitro optimū quod tenuissimum, & ideo spuma melior. Ad aliqua tamen sordidum, tanq; ad insiciendas purpuras tincturasq; omnes. Magnus & nitro usus, qui dicetur suo loco. Nitrariæ egregiæ Ægyptijs. Nā circa Naucratim & Memphim tantum solebant esse, circa Memphim deteriores. Nam & lapidescit ibi in aceruis, multiq; sunt tumuli ea de causa faxei. Faciunt ex his uasa. Necnon frequenter liquatum cum sulphure coquentes in carbonibus. Ad ea quoque quæ inueterari uolunt, illo nitro utuntur.

Sunt

Sunt ibi nitrariae, in quibus & ruffum exit à colore terræ. Spumam nitri quæ maxime laudatur, antiqui negabant fieri nisi cum ros cecidisset, prægnantibus nitrarijs, sed nondum parientibus. Itaque non fieri incitatis etiam si caderet. Alij operimentorum fermæto gigni existimauere. Proxima ætas medicorum aphronitrum tradidit in Asia colligi, in spelæicis molibus distillans. Specus eos colycas uocant, dein siccant sole. Optimū putatur Lydiū. Probatio, ut sit minime ponderosum, & maxime friabile, colore penè purpureo. Hoc in pastillis asseritur. Ægyptium in uasis picatis, ne lique scat. Vasa quoque ea sole inarescētia perficiuntur. Nitri probatio, ut sit tenuissimū & quammaxime spongiosum fistulosumq̃, Adulteratur in Ægypto calce. Deprehēditur gustu. Syncerū enim facile resoluitur. Adulteratum pungit. Calce asperum reddit odorem uehemētē. Vritur in testa opertum ne exulteraliās igni non exilit nitrum: nihilq̃ gignit aut alit, cum in salinis herbæ gignantur, & in mari tot animalia, tantum algæ. Sed maiorem esse acrimoniā nitro apparet, non hoc tantum argumento, sed in illo quod nitrariæ calciamenta protinus consumunt, aliās salubres, oculorumq̃ claritati utiles. In nitrarijs non lippiunt. Ulcera allata eò celerrime sanantur: ibi facta, tarde. Ciet & sudorem cū oleo perunctis, corpusq̃ emollit. In pane salis uice utuntur chalastræ: ad raphanos Ægyptio: teneriores eos facit, sed obsonia alba & deteriora, olera uiridiora. In medicina autem calfacit, extenuat, mordet, spissat, siccāt, exulcerat. Vtile his quæ euocanda sint aut discutienda, & lenius mordenda atq̃ extenuanda, sicut in papulis pustulisq̃. Quidam in hoc usu accensum uino austero restinguunt, atque ita trito in balineis utuntur sine oleo. Sudores nimios inhibet cū arida iride, adiecta oleo uiridi. Extenuat & cicatrices oculorum & scabrias genarum cum fico illitū, aut decoctū in passo ad dimidias partes: Item contra argema oculorum. Vngues, decoctum cum passo in mali punici calyce adiuvat nitrū: Claritatemq̃ uisus cum melle inunctum. Prodest dentium dolori ex uino, si cum pipere colluantur. Item cum porro decoctū. Nigrescentes dentes crematum dentificio ad colorē reducit. Capitis animalia, & lendes necat, cum Samia terra illitum ex oleo. Auribus purulentis uino liquatum infunditur. Sordes eiusdem partis erodit ex aceto. Sonitus & tinnitus discutit siccum additum. Vitiliginē albas cum cinolia creta, æquo pondere ex aceto, in sole illitum emendat. Furunculos admixtum resinæ extrahit, aut cum uua alba passa, nucleis eius simul tritis. Testium inflammationi occurrat: Itē eruptionibus pituitæ in toto corpore, cum axungia. Contraq̃ canis morsus, ad dita resina, initijs cum aceto illinitur. Sic & serpentium moribus, phagedænis, & ulceribus quæ serpunt, aut putrescunt, cum calce ex aceto. Hydropicis cum fico tusum datur illiniturq̃. Discutit & tormina, si decoctum bibatur pondere drachmæ cum ruta, uel anetho, uel cymino. Reficit lassitudines cum oleo ex aceto perunctorum. Et contra algores horroresq̃ prodest, manibus pedibusq̃ confricatis cum oleo. Comprimit & pruritus suffusorum felle, maxime cum aceto datum. Succurrit & uenenis fungorum ex posca potum: aut si buprestis pasta sit, ex aqua: uomitionesq̃ euocat. His qui sanguinem tauri biberint cum lasere datur. In facie quoque exulcerationes sanat cum melle & lacte bubulo. Ambustis tostum donec nigrescat tritumq̃ illinitur. Infunditur uentris & renum doloribus, aut rigori corporum, neruorumq̃ doloribus. Paralyti in lingua cum pane imponitur. Suspiriosis in pissana sumitur. Tussim ueterem sanat, flore mixto galbano, resinæ terebinthinæ, pari pondere omnium, ita ut fabæ magnitudo deuoretur. Conquitur, dilutumq̃ postea cum pice liquida sorbendū in angina datur. Flos eius cum oleo Cyprio articulorum doloribus in sole iucundus est. Regium quoq̃ morbum in uino ex terminat potum. Et inflationes discutit, sanguinis profluuiū è naribus sistit ex feruenti aqua uapore naribus raptō. Pruriginem alumine permixto tollit. Alarum uirus ex aqua quotidiano fotu. Ulcera ex pituita nata cera permixtum: quo genere neruis quoque prodest. Celiaci infunditur. Perungi ante accessiones frigidas nitro & oleo multi præcepere. Sic & aduersus lepras, lentiginē. Podagricis in balineis uti solio nitri prodest; atrophis

atrophis, opisthotorisis, tetanis. Sal nitrum sulphuri concoctum in lapide uestitur.

De spongiarum natura.

Caput XI

SPongiarum genera diximus in naturis aquatiliū marinorum. Quidam eas ita distinguunt. Alias ex his mares existimauere, tenui fistula spissioresq̃, perforbentes, & quæ tinguntur in delictis, aliquādo & purpura. Alias fœminas, maioribus fistulis ac perpetuis. E maribus duriores alias, quas appellant tragos, tenuissimis fistulis atq̃ densissimis. Candidæ cura fiunt: è mollissimis recentes per ætatem tinctæ salis spuma, ad lunam & pruinæ sternuntur inuersæ, hoc est, qua parte adhæscere, ut candorem bibant. Animal esse docuimus, etiam cruore inhærente. Aliqui narrant & auditu regieas, contrahiq̃ ad sonum, exprimentes abundantiam humoris, nec auelli petris posse, ideo abscindi & saniem emit-¹⁰tere. Quin & eas quæ ab aquilone sint genitæ, præferunt cæteris. Nec usquam diutius durare spiritum medici affirmant. Sic & prodesse corporibus, quia nostro suum misceant, & ideo magis recentes, magisq̃ humidas: Sed minus in calida aqua minusq̃ unctas, aut unctis corporibus impositas. Et spissas minus adhærescere. Mollissimum genus earum penicilli, oculorū tumores leuant ex mulso impositi. Idem abstergenda lippitudini utilissimi, eosq̃ tenuissimos & mollissimos esse oportet. Imponuntur spongiæ ipsæ epiphoris ex posca: ex aceto calido ad capitis dolores. De cætero recentes discutunt, molliunt, mitigant. Veteres conglutinant uulnera. Vfus earum ad abstergenda, fouenda, operienda à fori-²⁰dum aliud imponatur. Vlcerā quoq̃ humida & senilia impositæ siccant. Fracturæ & uulnera spongijs utilissime fouentur. Sanguis rapitur in secando, ut curatio perspicī possit. Et ipsæ uulnerum inflammationibus imponuntur, nunc siccæ, nunc ex aceto inspersæ, nunc è uino, nunc ex aqua frigida. Ex aqua uero cœlesti impositæ, secta recentia non patiuntur intumescere. Imponuntur & integris partibus, sed fluctuatione occulta laborantibus, quæ discutienda sit, & ijs quæ apostemata uocant, melle decocto perunctis. Item articulis aliis aceto salso madidæ, aliis è posca. Si ferueat impetus, ex aqua. Eadem & callo salsa madidæ: at contra scorpionum ictus ex aceto. In uulnere curatione & succidæ lanæ uicem implent, nunc ex uino & oleo, nunc ex eadem. Differentia hæc, quod lanæ emolliūt, spongiæ coërcent, rapiuntq̃ uitia ulcerum. Circumligantur & hydropicis siccæ, uel ex aqua tepida poscæ ue, ut cunq̃ blandioribus opus est, opeririue aut siccari curē. Imponuntur & his morbis, quos uaporari oporteat, feruenti ex aqua perfusæ expressæq̃ inter duas tabulas.³⁰ Sic & impositæ stomacho profunt, & in febris contra nimios ardores. Sed spleneticis è posca, ignibus sacris ex aceto, efficaciores quàm aliud. Imponi oportet sic, ut sanas quoque partes spatiose operiant. Sanguinis profluium sistunt ex aceto, aut frigida. Liorem ab ictu recentem, ex aqua salsa calida sæpius mutata tollunt, testium tumorem doloremq̃ ex posca. Ad canum morsus utiliter concisæ imponuntur, ex aceto, aut frigida, aut melle, abudè subinde humectandæ. Africanæ cinis cum porri sectiui succo, sanguinem reiicientibus haustu salis ex frigida prodest. Idem cinis cum oleo uel aceto fronti illitus, tertianas tollit. Priuatim Africanæ ex posca tumorem discutunt. Omnium autem cinis cum pice crematarum, sanguinem sistit uulnere. Aliqui raras tantum ad hoc cum pice urunt. Et oculorum causa comburuntur in cruda olla figulini operis, plurimū proficiente eo cinere contra scabrias genarum excrecentesq̃ carnes, & quicquid opus sit ibi destringere, spissare, explere. Vitellus in eo usu lauare cinerem. Præstant & strigilum uicem linteolorumq̃ affectis corporibus. Et contra solem apte protegunt capitā. Medici incitā ad duo nomina eas redegere, Africanas, quarum firmius sit robur, Rhodiacasq̃, ad fouendum molliores. Nunc autem mollissimæ circa muros AntipHELLI urbis reperiuntur. Trogus autor est, circa Lyciam penicillos mollissimos nasci in alto, unde ablata sint spongiæ. Polybius super ægrum suspensos quietiores facere noctes. Nunc reuertemur ad marina animalia & aquatilia.

Medicinæ ex aquatilibus.

ENTVM est ad summa naturæ exemplorumq; per rerum ordinem, & ipsum sua sponte occurrit immensum potentia occultæ documentum, ut prorsus nec aliud ultra quæri debeat, nec par aut simile possit inueniri, ipsa se uincente natura, & quidem numerosis modis. Quid enim uidentius mari uentisue, & turbinibus ac procellis, quo maiore hominum ingenio in ulla sui parte adiuta est quàm uelis remisq;? Addatur his & reciproci æstus inenarrabilis uis, uersumq; totum mare in flumen:

De echeide pisce, & mirabili eius proprietate, & torpedine, & marino lepore, & mirabilia rubri maris.

Caput I

T Amen omnia hæc pariterq; eodē impellentia, unus ac paruus admodum pisciculus, echeineis appellatus, in se tenet. Ruant uenti licet, & fœuiant procellæ, imperat furori, uiresq; tantas compescit, & cogit stare nauigia: quod non uincula ulla, non ancoræ pondere irreuocabili iactæ. Infrenat impetus, & domat mundi rabiem nullo suo labore, non
 20 retinendo, aut alio modo quàm adhærendo. Hæc tantilla est satis contra tot impetus, ut uetet ire nauigia. Sed armatæ classes imponunt sibi turrium propugnacula, ut in mari quoq; pugnetur uelut è muris. Heu uanitas humana, cum rostra illa ære ferroq; ad ictus armata, semipedalis inhibere possit, ac tenere deuincta pisciculus. Fertur Actiaco Marte tenuisse prætoriam nauim Antoni, properatis circumire & exhortari suos, donec transiret in aliam. Ideoque Cæsariana classis impetu maiore protinus uenit. Tenuit & nostra motia Caij principis ab Astura Antium remigantis, ut res esset etiam auspicalis pisciculus. Siquidem nouissime tum in urbē reuersus ille imperator, suis telis cōfossus est. Nec longa fuit illius moræ admiratio, statim causa intellecta, cū è tota classe quinqueremis sola non
 30 proficeret, exilientibus protinus qui id quærent circa nauim, inuenere adhærentē gubernaculo, ostenderuntq; Caio, indignanti hoc fuisse quod se reuocaret, quadringentorumq; remigum obsequio contra se intercederet. Constabat peculiariter miratum quomodo adhærens tenuisset, nec idem polleret in nauigium receptus. Qui tunc posteaq; uidere, eum limaci magnæ similem esse dicunt. Nos plurium opiniones posuimus in natura aquatiliū, cum de eo diceremus. Nec dubitamus idem ualere omnia genera, cum celebri & consecrato etiam exemplo apud Gnidiam Venerem, conchas quoq; eiusdem potentia credi necesse sit. E nostris quidā latinis remorā appellauere eum. Mirumq; è Græcis alii lubricos partus atq; procidentes contineri ad maturitatem alligato eo (ut diximus) prodiderunt: alii sale adseruatū adalligatūque grauidis partus soluere, ob id alio nomine odinolyontem appellari. Quocunque modo ista se habeant, quis ab hoc tenendi
 40 nauigia exemplo de ulla potentia naturæ atque effectū, in remedijs sponte nascentium rerum dubitet? Quin & sine hoc exemplo per se satis esset ex eodem mari torpedo: etiam procul & è longinquo, uel si hasta uirgaue attingatur, quamuis præualidos laceratos torpescere, quamlibet ad cursum ueloces alligari pedes. Quod si necesse habemus fateri hoc exemplo esse uim aliquam, quæ odore tantum & quadam aura sui corporis afficiat membra, quid non de remediorum omnium momentis sperandū est? Non sunt minus mira quæ de lepore marino traduntur. Venenum est alijs in potu, aut in cibo datus, alijs etiā uisus. Siquidem grauidæ si omnino aspexerint foeminā ex eo genere duntaxat, statim nauifera & reductione stomachi uitium fatentur, ac deinde abortum faciunt. Remedio est mas, ob id induratus sale, ut in brachialibus habeant. Eadē res in mari & tactu

quidem nocet. Vescitur eo unum tantum animalium ut nō intereat, nullus piscis, & tene-
rescit tantum, & ingrator uiliorq; sit. Homines quibus in pastu est, piscem olent, hoc pri-
mo argumento ueneficium id deprehenditur. Cetero moriuntur totidem diebus, quot
uixerit lepus. Incertiq; temporis ueneficium id esse, auctor est Licinius Macer. In India as-
firmant non capi uiuentem, inuicemq; ibi hominē illi pro ueneno esse, ac uel digito omni-
no in mari tactum mori. Esse autem ampliorem multo, sicut reliqua animalia. Iuba in his
uoluminibus quæ scripsit ad C. Cæsarem Augusti filium de Arabia, tradit mitulos ter-
nas heminas capere. Cetos sexcentorum pedum longitudinis, & trecentorum sexaginta
latitudinis in flumen Arabiæ intrasse, pinguiq; eius negociatores & omnium piscium ad-
pe camelos perungere in eo situ, ut asilos ab his fugent odore.

De ingenijs & mansuetudine quorundam piscium, & ubi ex manu edant,
& ubi responsa dantur ex piscibus.

Caput 11

Mihi uidentur mira & quæ Ouidius prodidit piscium ingenia, in eo uolumine quod
Halieuticon inscribitur. Scarum inclusum nassis nō fronte erumpere, nec infestis ui-
minibus caput inferere, sed auersum caudæ ictibus crebris laxare fores, atq; ita retrorsum
erumpere. Quem luctatū eius si forte alius scarus extrinsecus uideat, apprehensa mordicus
cauda adiuuare nixus erumpentis. Lupum rete circumdatum harenas arare cauda, at-
que ita conditum transire rete. Murenā maculas appetere ipsas, consciam teretis ac lu-
brici tergi, tum multiplici flexu laxare, donec euadat. Polypū hamos appetere, brachijsq;
complecti non morlu, nec prius dimittere q̃ escam circumproserit, aut harūdine leuatum
extra aquam. Scit & mugil esse in esca hamum, insidiasq; non ignorat: auiditas tamen
tanta est, ut cauda uerberando excutiat cibos. Minus in prouidendo lupus solentiae ha-
bet, sed magnum robur in penitendo. Nam ut hæsit in hamo, tumultuoso discursu la-
xat uulnera, donec excidant insidiæ. Murenæ amplius deuorant q̃ hamum, ad mouentq;
dentibus lineas, atque ita erodunt. Pytheas id tradit. Idem infixam hamo inueterese,
quoniam sit dorso cullellato, spinæq; lineam præsecare. Licinius Macer murenas tantum
fœminini sexus esse tradit, & concipere ē serpentibus, ut diximus, ob id sibilo à piscatorib;
bus tanquam serpentibus euocari & capi: pinguescere lactatu, fuste non interimi, easdem
ferula protinus. Animam in cauda habere certum est, eaq; icta celerrime exanimari, at ca-
pitis ictu difficulter. Nouacula pise quæ tacta sunt, ferrum olent. Durissimum esse pisci-
um constat qui orchis uocetur: rotundus est, & sine squamis, totusq; capite constat. Mil-
uago quoties cernatur extra aquā uolitans, tempestates mutari, Trebius Niger auctor est.
Xiphiam, id est, gladium, rostro mucronato esse, ab hoc naues perfossas mergi in oceano
ad locum Mauritaniae qui Cotta uocetur, non procul Lixō flumine. Idem oligines
euolare ex aqua tradit, tanta multitudine ut nauigia demergat. E manu uestiuntur pisces in
pluribus quidem Cæsaris uillis: sed quæ ueteres prodidere, in stagnis non piscinis admi-
rati, in Eloro Siciliae castello non procul Syraculis: item in Labradij Iouis fonte anguil-
las: hæ & in aures additas gerunt. Similiter in Chio iuxta senum delubrum: in Mesopo-
tamiæ quoque fonte Cabura, de quo diximus. Nam in Lyciæ Myris in fonte Apollinis,
quem Curium appellat, ter fistula euocati ueniunt ad augurium. Dripere eos carnes ob-
iectas latum est consultantibus, caudis abigere dirum. Hierapoli Syriæ in lacu Veneris
ædituorum uocibus parent uocati, exornati auro ueniunt, adulantes scalpuntur, ora hi-
antia manibus inferendis præbent. In Stabiano Campaniæ ad Herculis petram, mela-
nuri in mari panem abiectum rapiunt, ijdemq; ad nullum cibum, in quo hamus sit, acce-
dunt. Nec illa in nouissimis mira, amarus esse pisces ad Pelen insulam, & ad Clazome-
nas. Contra, ad scopulum Siciliae ac Leptin Africae & Eubœam & Dyrrhachium. Rursus
ita falsos, ut possint falsamenta existimari, circa Cephaleniam & Ampelon & Paron,
& Deli petras: in portu eiusdem insulæ, dulces. Quam differentiam pabulo constare non
est dubium. Apion maximum piscium esse tradit porcum, quem Lacedæmonij orthra-
goricum

goriscum uocant. Grunnire cum cum capiatur. Esse uero illam naturæ accidentiam, quod magis miremur, etiam in locis quibusdā, appposito occurrit exemplo. Siquidem falsamētā omnium generum in Italia Beneuenti recentia effici constat. Pisces marinos in usu fuisse protinus à condita Roma, autor est Cassius Hemina, cuius uerba de ea re hic subiiciam: Numa constituit ut pisces qui squamosi non essent ni polluerent patrimonía, commēnus ut conuiuia publica & priuata, cōnāq; ad puluinaria facilius cōpararentur, ni qui ad polluctum emerent, precio minus parcerent, eaq; præmercarentur. Quantum apud nos Indiciis margaritis pretium est, de quibus suo loco satis diximus, tantum apud Indos in curalio. Nanq; ista persuasione gentium constant. Gignitur quidem & in rubro mari, sed nigrius; item in Persico uocatur Iace, laudatissimum in Gállico sinu circa Stœchadas insulas, & in Siculo circa Heliam & Drepanum. Nascitur & apud Grauiscas, & ante Neapolin Campaniæ: maximeq; rubēs, sed molle, & ideo uilissimum Erythris. Forma est ei fruticis, color uiridis. Baccæ eius candidæ sub aqua ac molles, exemptæ confestim durantur & rubescunt, quasi corna satiuæ specie atq; magnitudine. Aiūt tactu protinus lapidescere, si uiuat. Itaq; occupari, euelliq; retibus, aut acri ferramēto præcidi. Hac de causa curalium uocitatum interpretantur. Probatissimū quāmaxime rubens, & quāramosissimum, nec scabrosum, aut lapideum, uel rursus inane, aut concauum. Autoritas baccarum eius non minus Indorū uiris quoq; preciosa est, q̃ sceminis nostris Indiciis Indici. Aruspices eorum uatesq; imprimis religiosum id gestamen amoliendis periculis arbitrantur. Itaq; & decore & religione gaudēt. Prius q̃ hoc notesceret, Galli gladios, scuta, galeas adornabāt eo. Nunc tanta penuria est uēdibili merce, ut perquā raro cernatur in suo orbe. Surculi infantie adalligati, tutelam habere creduntur. Contraq; torminum ac uesicæ & calculorum mala in puluere igne redacti, potiūq; cum aqua auxiliātur. Simili modo ex uino poti, aut si febris sit, ex aqua somnum afferunt: Ignibus diu repugnant. Sed eodem medicamine sapius potio tradunt lienem quoq; absumi. Sanguinem reijciētibus excreantibusq; medentur. Cinis eorum miscetur oculorum medicamētis. Spissat enim ac refrigerat. Vlcerum caua explet, Cicatrices extenuat. Quod ad repugnātiā rerum attinet, quam Græci antipathiam uocant, nihil est usquam uenenatius q̃ in mari pastinaca, utpote cum radio eius arbores necari dixerimus. Hanc tamen persequitur galeos. Idem & alios quidem pisces, sed pastinacas præcipue, sicut in terra serpentes mustela. Tanta est auuiditas ipsius ueneri. Percussis uero ab ea medetur & hic quidem, sed & mullus ac laser.

De his quibus in terris & in aquis uictus est, & de castoreis medicinæ, & obseruationes.

Cap. III

Spectabilis naturæ potentia in his quoq; quibus & in terris & in aqua uictus est, sicut & fibris, quos castores uocāt, & castorea testes eorum. Amputari hos ab ipsis cum capiatur negat Sextius diligētissimus medicinæ. Quinimo paruos esse substrictosq;, & adhærentes spinæ, nec adimi sine uita animalis posse. Adulterari aut renibus eiusdē qui sint grandes, cū ueri testes parui admodū reperiātur. Præterea ne uescas quidē esse, cum sint geminæ, quod nulli animalū. In his folliculis inueniri liquore, & asseruari sale. Itaq; inter probationes falsi esse folliculos geminos ex uno nexu depēdentes, quod ipsum corrumpi fraude, coniunctibus gummi cum sale ammoniaco: quoniam ammoniaci coloris esse debeant, tunicis circumdati liquore ueluti mellis cerosi, odoris grauis, gustu amaro & acri, friabiles. Efficacissimi è ponto Galatiæ, mox Africæ. Sternutamētā olfactu mouent. Somnū cōciliāt, cū rosaceo & peucedano peruncto capite: & per se poti in aqua: ob id phreneticis utiles. Item lethargicos odoris suffitu excitāt. Vuluarumq; exanimationes uel subditi, & menses ac secundas cient, duabus drachmis ex aqua cum pulegio poti. Medentur & uertigini, opisthotonis, tremulis, spasticis, neruorū uitijis, ischiadicis, stomachicis, paralyticis, perunctis omnibus: Vel triui ad crassitudinē mellis cum semine uiticis, ex aceto aut rosaceo. Sic & cōtra comitiales sumpti: poti uero cōtra inflationes, tormina, uenena. Differen-

Bb 2 tia

tia tantum contra genera est mixtura. Quippe aduersus scorpionem, ex uino bibuntur: aduersus phalangia & araneos, ex mulso, ita ut uomitione reddantur, aut ut retineantur, cum ruta. Aduersus chalcidas, cum myrtite. Aduersus cerasen & presteras, cum panace, aut ruta ex uino. Aduersus ceteras serpentes, cum uino. Dari binas drachmas satis est, eorum quæ adijciantur singulas. Auxiliantur priuatim contra uiscum ex aceto. Aduersus aconitum ex lacte, aut aqua. Aduersum elleborū album ex aqua mulla nitroq̃. Medentur & dentibus infusi cum oleo triti in aurem à cuius parte doleant. Aurium doloribus melius si cum meconio. Claritatem uisus faciunt cum melle Attico inuncti. Cohibent singulus ex aceto. Urina quoq̃ fibri resistit uenenis, & ob id in antidota additur. Adseruat autem optime in sua uesica, ut aliqui existimant.

De testudine, & multorum piscium medicina, & obseruationes. Cap. IIII

Geminus similiter uictus in aquis terraq̃, & testudinum, effectus quoq̃ pari honore habendi, uel propter excellens in usu precium, naturaq̃ proprietatem. Sunt ergo testudinum genera, terrestres, marinæ, lutariæ, & quæ in dulci aqua uiuunt. Has quidam è Græcis emydæ appellant. Terrestrium carnes suffusionibus propriis, magicisq̃ artibus refutandis, & contra uenena saluatares produntur. Plurimæ in Africa. Hæc ibi amputato capite pedibusq̃ pro antidoto dari dicuntur: & ex iure in cibo sumptæ, strumas discutere, ac lienes tollere: Item comitiales morbos. Sanguis earum claritatem uisus facit, suffusio nesque oculorum tollit. Et contra serpentium omnium & araneorum & similibus, & ranarum uenena auxiliatur, seruatō sanguine in farina pilulis factis, & cum opus sit in uino datis. Felle testudinum cum Attico melle glaucomata inungi prodest: & scorpionum plagæ instillari. Tegumētī cinis uino & oleo subactus pedum rimas ulceraq̃ sanat. Squamæ è summa parte derase, & in potu datæ uenerē cohibent. Eo magis hoc mirum, quoniam totius tegumenti farina accendere traditur libidinem. Urinam earum aliter quàm in uesica dissectarum, inueniri posse non arbitror: & inter ea quoque esse quæ portentosa magi demonstrent: aduersus aspidem ictus singulare, efficaciore tamen, ut aiunt, cimiribus admixtis. Oua durata illinuntur strumis, & ulceribus frigore aut adustione factis. Sorbentur in stomachi doloribus. Marinarum carnes admixta ranarum carnibus contra salamandras præclare auxiliantur. Neq̃ est testudine aliud salamadræ aduersus. Sanguine alopeciarum inanitas & porrigō, omniaq̃ capitis ulcera curantur. Inarescere autem eum oportet, lenteq̃ ablui. Instillatur & dolori aurium cum lacte mulierum. Aduersus comitiales morbos manditur cum polline frumenti. Miscetur autem sanguis heminis tribus aceti, hemina uini addita his, & cum hordeacea farina, aceto quoq̃ admixto, ut sit quod deuoretur fabæ magnitudine. Hæc singula & matutina & uespertina dantur, dein post aliquot dies uespera. Comitibus instillatur ore diducto, his qui modice corripantur. Spasmo cum castoreo clystere infunditur. Quod si dentes per annum colluantur testudinum sanguine, immunes à dolore fiunt. Et anhelitus discutit, quasque otthorpnæas uocant: ad hæc in polenta datur. Fel testudinum claritatem oculorum facit, cicatrices extenuat, tonsillas sedat & anginas, & omnia oris uitia. Priuatim nomas ibi: item ardentium testium. Naribus illitum comitiales erigit, attollitque. Idem cum uernatione anguium aceto admixto, unice purulentis auribus prodest. Quidam bubulum fel admiscunt, decoctarumq̃ carniū testudinis succum, addita æque uernatione anguium. Sed diu in uino testudinem excoquant. Oculorum quoque uitia omnia fel inunctum cum melle emendat: suffusiones etiam marinæ fel cum fluuiatilis sanguine & lacte mulierum. Capillus inficitur felle. Contra salamandras uel succum decoctum bibisse satis est. Testudinum est tertium genus in cœno & paludibus uiuentium. Latitudo his in dorso prætori similis, nec conuexo incurua calice, ingrata uisu. Ex hac quoq̃ tamē aliqua contingunt auxilia. Tres nanque in succensa farmenta coniectæ, diuidentibus se tegumentis rapiuntur: tum euulsæ carnes earum coquantur in aquæ congio sale modice addito: ita decoctarum, ad

ad tertias partes succus, paralyſin & articularios morbos ſentiētibus bibitur. Detrahit itē ſel pituitas, ſanguinēq; uitiatū. Siſtitur ab eo remedio alius aquæ frigida potū. Ex quo genere teſtudinū, quæ ſunt in amnibus, diuulſarum pingui cum aizoo herba uſo, ad mixto unguento & ſemine lilij, ante acceſſiones ſi perungatur ægri, præter caput, mox cō uoluti calidam aquam bibant, quartanis liberari dicuntur. Hanc teſtudinem quintadecima luna capi oportere, ut plus pinguiū reperiatur. Verum ægrum ſextadecima luna perungi tradūt. Ex eodem genere teſtudinū ſanguis inſtillatus crebros capitis dolores ſedat. Item ſtrumas. Sūt qui teſtudinū ſanguinem cultro æreo ſupinarum capitibus præciſis, excipi nouo ſictili iubeant. Ignem ſacrum, cuiuſcūq; generis ſanguine illini. Item capitis uel cera manātia, & uerrucas. Iidem promittunt teſtudinū omnium ſimo panos diſcuti. Et licet incredibile dictu ſit, aliqui tradunt, tardius ire nauigia, qua teſtudinis pedem dextrum uel hencia. Hinc deinde in morbos digeremus aquatilia, non quia ignoremus gratiorem eſſe uniuerſitatem animalium, maiorisq; miraculi: ſed hoc utiliſ eſt, uitæ contributa habere remedia, cum aliud alijs proſit, aliud alibi facilius inueniatur.

De aquatilibus, remedia in morbos digeſta. Et primum contra uenena & uenenata animalia.

Cap. v

Venenatū mel diximus ubi naſceretur. Auxilio eſt piſcis aurata in cibo. Vel ſi ex mele ſyncero ſaſtidium cruditaſiue quæ ſit grauiffima incidat: teſtudinem circūciſis pedibus capite, cauda, decoctam, antidotum eſſe, autor eſt Pelops, ſcincumq; Apelles. Qui eſſet ſcincus, diximus: Sæpius uero quantum ueneficium menſtruis mulierum. Contra omnia ea auxiliatur, ut diximus, mullus. Item contra paſtinacam & ſcorpiones terreſtres marinosq; & dracones, & phalangia illitus ſumptuſiue in cibo. Eiufdē recentis ē capite cinis contra omnia uenena, priuatim contra fungos. Mala medicamenta inferri negāt poſſe, aut certe nocere, ſtella marina uulpino ſanguine illita, & affixa limini ſuperiori, aut clauo æreo ianuæ. Draconis marini ſcorpionumq; iſtus, carnibus earum impoſitis. Item araneorum morſus ſanantur. In ſumma contra omnia uenena, uel potu, uel iſtu, uel morſu noxia, ſuccus earum ex iure decoctarum, efficaciffimus habetur. Sunt & ſeruatis piſcibus medicina, ſaſſamentorūq; cibus prodeſt à ſerpente percuſſis, & contra beſtiarū iſtus, merito ſubinde hauſto; ita ut ad ueſperam cibus uomitione reddatur. Peculiariter à chalcide, ceraſte, aut quas ſepas uocant, aut elāpe dipladēue percuſſis. Contra ſcorpiones largius ſumi, ſed non euomi ſaſſamenta prodeſt, ita ut ſitis toleretur, & imponere eadem plagis conuenit. Contra crocōdilorum quidem morſus non aliud præſentius habetur. Priuatim contra præſteris morſum ſarda prodeſt. Imponuntur ſaſſamenta & contra canis rabioſi: uel ſi non ſint ferro uſtæ plagæ, corporaq; clyſteribus exinanita, hoc per ſe ſufficit. Et contra draconem marinum ex aceto imponuntur. Idem & cybij proſectus. Draco quidem marinus ad ſpinæ ſuæ, qua ſerit, uenenum ipſe impoſitus, uel cerebro toto prodeſt. Rana rum marinarum ex uino & aceto decoctarum, ſuccus contra uenena bibitur & contra ranæ ruberæ uenenum, & contra ſalamandras. Fluuiatiles, ſi carnes edantur iuſiue decoctarum ſorbeat proſunt, & contra leporem marinum, & contra ſerpētes ſupradictas. Contra ſcorpiones ex uino. Democritus quidem tradit, ſi quis extrahat ranæ uiuētī linguam, nulla alia corporis parte adhærente, ipſaq; dimiſſa in aquā, imponat ſupra cordis palpitacionem mulieri dormienti, quæcūq; interrogauerit, uera reſponſuram. Addunt etiamnum alia magi, quæ ſi uera ſunt, multo utiliōres uitæ exiſtimētur ranæ q̃ leges. Nanq; harū diſne tranſſixa natura per os, ſi ſurculus in menſtruis deſigatur à marito, adulteriorū tædiū fieri. Carnibus earum uel hamo additis, præcipue purpuras certū eſt allici. Iecur ranæ ge/minum eſſe dicunt, obijciq; formicis oportere, eam partem quam appetant cōtra omnia uenena eſſe pro antidoto. Sunt quæ in uepribus tātum uiuunt, ob id rubetarum nomine ut diximus, quas Græci phrynos uocant, grandiffimæ cunctarum, geminis ueluti corni

Bb 3 bus

bus plenæ ueneficiorum. Mira de his certatim tradūt autores. Illatis in populum siletium fieri. Oſiculo quod sit in dextro latere in aquam feruētem deiecto, refrigerari uas, nec poſtea feruere niſi exempto. Id inueniri obiecta rana formicis, carnibusq; erofis, ſingula in ſolium addi. Et aliud eſſe in ſiniſtro latere, quo deiecto feruere uideatur, apocynon uocari. Canum impetus eo cohiberi, amore concitari, & iurgia addito in potionem. Venere adalligatum ſtimulare. Rurſus à dextro latere refrigerari feruentia. Hoc & quartanas ſanari adalligato in pellicula agnina recenti, aliasq; febres. Amorem inhiberi eo. Item ex his ranis lien contra uenena, quæ ſiant ex iſtis, auxiliatur. Cor uero etiam efficacius eſt. Coluber eſt in aqua uiuens, huius adipem & ſel habētes qui crocodilos uenēt, mire adiuuari produntur, nihil contrà bēlua audente. Efficacius etiamnum ſi herba potamogiton miſceatur. Cancrī fluuiatiles triti potiꝯ ex aqua recētes, ſeu cinere adſeruato, contra uenena omnia proſunt, priuatim contra ſcorpionum iſtū cum lacte aſinauo: uel ſi non ſit, caprino uel quocunq;. Addi & uinum oportet. Necant eos triti cum ceruo admoti. Eadem uis contra uenenatorum omnium morſus, priuatim ſcytalen, & angues, & contra leporem marinum, ac ranam rubetam. Cinis eorū ſeruatus prodeſt pauore potus periclitantibus ex canis rabioſi morſibus. Quidā adijciunt gēianam, & dant in uino. Nam ſi iam pavor occupauerit, paſtillos uino ſubactos deuorandos ita præcipiunt. Decem uero cancris cum ocimi manipulo adalligatis, omnes qui ibi ſint ſcorpiones ad eum locum coituros magi dicunt: & cum ocimo ipſos cinerēmue eorum percuffis imponūt. Minus in omnibus his marini proſunt, ut Thraſillus autor eſt. Nihil autē æque aduerſari ſerpentibus q; cācos, ſuesq; percuffas hoc pabulo ſibi mederi. Cū ſol ſit in cācro, torqueri ſerpentes. Ictibus ſcorpionū & carnes fluuiatilium cochlearū reſiſtūt crudæ uel coctæ. Quidam ob id falſas quoq; adſeruant: Imponūt & ipſis plagis. Coracini piſces Nilo quidem peculiares ſunt: ſed nos hæc omnibus terris demonſtramus. Carnes eorū aduerſus ſcorpiones ualent impoſitæ. Inter uenena ſunt piſciū porci marini ſpinæ in dorſo, cruciati magno laſorum, remedio eſt limus ex reliquo piſciū eorum corpore. Canis rabidi morſu potiꝯ expauelcentibus faciē perungunt adipe uituli marini. Efficacius ſi medulla hyenæ & oleum lentisco & cera miſceatur. Murenæ morſus ipſarū capitis cinere ſanātur. Et paſtinaca contra ſuum iſtū remedio eſt, cinere ſuo ex aceto illito, uel alterius. Cibi cauſa extrahi debet è dorſo eius quicquid ſimile eſt croco, caputq; totū. Et hanc autē & omnia teſtacea modice collui in cibis, quia ſaporis gratia perit. E lepore marino ueneficiū reſtingunt poti hippocampi. Contra dorycnii echini maxime proſunt. Et iſs qui ſuccū carpathi biberint, præcipue eius ſure ſumpto. Et cancrī marini decocti ius contra dorycnium efficax habetur.

De oſtreis & purpuris, alga, & eorum remedia.

Caput VI

Peculiariter uero cōtra leporis marini uenena & oſtrea aduerſantur. Idem uidetur, nec poteſt uideri ſatis dictū eſſe de his, cum palma mēſarum diu iam tribuatur illis. Gaudent dulcibus aquis, & ubi plurimi inſluunt amnes, ideo pelagia parua & rara ſunt. Gignuntur tamen in petroſis, carentibusq; aquarum dulcium aduentu, ſicut circa Grynium & Myrinam. Grandescunt ſideris quidem ratione maxime, ut in natura aquatiliū diximus: ſed priuatim circa initia æſtatis multo lacte prægnantia, atque ubi ſol penetret in uada. Hæc uidetur cauſa quare minora in alijs locis reperiuntur. Opacitas enim prohibet incrementum, & triſtitia minus appetunt cibos. Variant coloribus, ruſſa in Hiſpania, fuſca in Illyrico, nigra & carne & teſta Circeijs. Præcipua uero habentur, in quacunq; gente ſpiſſa, nec ſaliua ſua lubrica, craſſitudine potiꝯ ſpectanda quàm latitudine. Neq; in luto capta, neque in harenofis, ſed ſolido uado, ſpondylo breui atque non carnoſo, nec ſiſbris laciniſo, ac tota in aluo. Addunt peritiores notam, ambiente purpureo crine fibras, eoꝯque argumento generoſa interpretantur calliblephara appellantes. Gaudent & peregrinatione, transferriq; in ignotas aquas. Sic Brūdiſina in Averno compaſta & ſuum retinere

tinere succum, & à Lucrino adoptare credūtur. Hæc sint dicta de corpore. Dicemus & de nationibus, ne fraudentur gloria sua littora, sed dicemus aliena lingua, quæq; peritissima huius celsuræ in nostro ævo fuit. Sunt ergo Mutiani uerba quæ subiiciam: Cyzicena maiora Lucrinis, dulciora Britannicis, suauiora Edulis, acriora Lepticis, pleniora Lucensibus, siciora Coryphantenis, teneriora Istricis, cãdidiora Circeiensibus. Sed his neq; dulciora, neq; teneriora esse ulla cõpertum est. In Indico mari Alexandri rerum auctores pedalia inueniri prodidere. Necnon inter nos nepotis cuiusdam nomenclator tridactena appellauit: tantæ amplitudinis intelligi cupiēs, ut ter mordenda essent. Dos eorū in medicina hoc in loco tota dicitur. Stomachū unice reficiunt, Fastidijs medentur. Addiditq; luxuria frigus obrutis niue, summa montiū & maris ima miscens. Mollitum aluum leniter. Eadem cocta cum mullo, tenasmo qui sine exulceratione sit, liberāt. Vesicarū ulcera quoq; repurgāt. In conchis suis uti clausa uenerint, mire distillationibus profunt. Testæ ostreorū cinis uisum fedat, & tonsillas admixto melle. Eodem modo parotidas, panos, māmaramq; duricias, capitem ulcera ex aqua, cutemq; mulierum extendit. Inspargitur & ambustis. Et dentifricio placet. Pruritus quoq; & eruptionibus pituitæ ex aceto medetur. Crudæ si tūdatur, strumas sanāt & perniones pedū. Purpuræ quoq; cõtra uenena profunt. Et algam maris theriacem esse, Nicander tradit. Plura eius genera, uti diximus. Lōgo folio & latiore, rubente, aliāue crispo. Laudatissima quæ in Creta insula iuxta terram in petris nascitur: tingentis etiam lanis ita colorem alligans, ut elui postea non possit. E uino iubet eam dari.

Ad alopecias, & capillos, & oculorū, & aurīū, & dentiū, & faciei uitia. Cap. vii
Alopecias replet hippocampinus cinis nitro & adipe suillo mixtus, aut syncerus ex aceto. Præparat cutem sepiarum crustæ farina medicamentis. Cutem replet & muris marini cinis cum oleo. Item echini cum carnibus suis cremati. Fel scorpionis marini. Ranarum quoque trium, si uiuæ in olla concrementur, cinis cum melle. Melius cum pice liquida. Capillum denigrant sanguisugæ, quæ in nigro uino diebus 12 computruerunt. Alij in aceti sextarijs duobus sanguisugarum sextarium in uase plumbeo iubent putrescere totidem diebus, mox illini in sole. Sornatius tãtam uim habere tradit, ut nisi oleum ore contineant qui tingunt, dentes quoque eorum denigrare dicat. Capitis ulceribus, muricum uel purpurarum testæ cinis, cum melle utiliter illinitur, conchyliorū (uel si non urantur) farina ex aqua doloribus. Castoreum cum peucedano & rosaceo. Omnium piscium fluuiatilium marinorumq; adeps liquefactus oleo admixto melle, oculorum, claritati plurimum confert. Item castoreum cum melle. Callionymi fel cicatrices sanāt, & carnes oculorum superuacuas cõsumit. Nulli hoc piscium copiosius, ut existimauit Menander quodque in comœdijs. Idem piscis & uranoscopos uocatur ab oculo quem in capite habet. Et coracini fel excitat uisum. Et marini scorpionis ruffi cum oleo uetere aut melle Attico incipientes suffusiones discutit: iungi ter oportet intermissis diebus. Eadem ratio albugines oculorum tollit. Mullorum cibo aciem oculorum hebetari tradunt. Lepus marinus ipse quidem uenenatus est, sed cinis eius in palpebris pilos inuitiles euulsos cohibet. Et ad hunc usum utilissimū minimi. Item pectunculi salsi triti cum cedra. Ranæ quas diopetes, & calamitas uocant, sanguis earum cum lachryma uitis si euulso pilo palpebris illinatur. Oculorum tumorem ruboremq; sepiæ cortex cum lacte mulieris illitus sedat, & per se scabrias emendat. Inuertunt itaque genas id agentes, & medicamentum auferunt post paulum, rosaceoq; iniungunt, & pane imposito mitigant nocte. Eadem cortice & nyctalopes curantur in farinā trita & ex aceto illita. Extrahit & squamas eius cinis. Cicatrices oculorum cum melle sanāt. pterygia cum sale & cadmia singulis drachmis. Emēdat & albugines oculorum iumentorū. Adhiciūt & ossiculis eius genas si terātur sanari. Echini ex aceto epinyctidas tollit. Eundē comburi cū uiperinis pellibus ranisq; & cinerē aspergi portioni iubent magi, claritatē uisus promittētes. Ichthyocolla appellatur piscis, cui glutinosum est

coriū, idemq; nomē glutino eius. Hoc epinyctidas tollit. Quidā ex uētre nō ex corio fieri dicūt ichthyocollā, ut glutinum taurinum. Laudatur Pōtica candidā & carēs uenis squamisq;, & quē celerrime liquescit. Madescere autem debet concisa in aqua, aut aceto nocte ac die. Mox tūdi marinis lapidibus, ut facilius liquefcat. Vilem eam in capitis doloribus affirmant, & tetanothris. Ranæ dexter oculus dextro, sinistro læuus suspensi ē collo natiui coloris panno, lippitudines sanant. Quod si per coitum ranæ eruātur, albuginem quoque, alligati similiter in putamine oui. Reliquæ carnes impostæ sugillationem rapiunt. Cancrī etiam oculos adalligatos collo, mederi lippitudini dicunt. Est parua rana in harūdinetis & herbis maxime uiuens, muta ac sine uoce, uiridis, si forte hauriatur, uentres bouū distendens: huius corporis humorem specillis derafum claritatem oculis inunctis narrant ¹⁰ afferre, ipsasq; carnes doloribus oculorum superponunt. Ranas etiam quindecim coniectas in fictili nouo iuncis configunt quidam, succum earum, qui ita effluxerit, admiscunt lachrymæ, quæ ex alba uite emanat, atq; ita palpebras emendant inutilibus pilis exemptis, acu instillantes hūc succum in uestigia euulforum. Meges psilothrum palpebrarum faciebat in aceto enecans putrescentes, & huc utebatur multis uarijsq; per aquationes autumnī nascentibus. Idem præstare sanguifugarum cinis ex aceto illitus putatur. Comburī eas oportet in nouo uase. Idem tæniæ icur siccatum pondere x. i. i. i. cum oleo cedri ²⁰ no perunctis pilis ix mensibus. Auribus utilissimū bati piscis fel recens, sed & inueteratū uino. Item banchi, quem quidam myxona uocāt. Item callionymī cum rosaceo infusum. Vel castoreum cum papaueris succo. Vocant & in mari pediculos, eosq; tritos instillari ³⁰ ex aceto auribus iubent. Et per se conchylio infecta lana magnopere prodest. Quidam aceto & nitro madefaciunt. Suntq; qui præcipue contra omnia aurium uitia laudent gari excellētis sociorum cyathum, mellis dimidio amplius, aceti cyathum in calice nouo lenta pruna decoquere, subinde spuma pennis deterfa, & postq; desierit spumare, tepidū infundere. Si tumeant aures, coriandri succo prius mitigandas idem præcipiūt. Ranarū adeps instillatus, statim dolores tollit. Cancrorum fluuiatilium succus cum farina hordeacea aurium uulneribus efficacissime prodest. Parotides muricum testæ cinere cū melle, uel conchyliorum ex mulso curantur. Dentium dolores sedantur osibus draconis marini scarificatis gingiuis. Cerebro caniculæ in oleo decocto adseruatoq;, ut ex eo dentes semel anno colluantur. Pastinacæ quoque radio scarificare gingiuas, & in dolore utilissimum. Contē ⁴⁰ ritur is, & cum elleboro albo illitus, dentes sine uexatione extrahit. Salsamentorum etiam fictili uase combustorum cinis, addita farina marmoris inter remedia est. Et cybia uetera eluta in nouo uase, deinde trita profunt doloribus. Æque prodesse dicūtur omnium salsamentorum spinæ combustæ tritæq; & illitæ. Decoquantur & ranæ singulæ in aceti heminis, ut dentes ita colluantur, contineaturq; in ore succus. Si fastidium obstaret, suspēdebat pedibus posterioribus eas Salustius Dionysius, ut ex ore uirus deflueret in acetū feruens, idq; ē pluribus ranis. Fortioribus stomachis ex iure edēdas dabat. Maxillaresq; ita sanari dētes præcipue putant, mobiles uero supradictō aceto stabili. Ad hoc quidam ranarum corpora binarum præcis pedibus in uini hemina macerāt, & ita collui dentes labantes iubent. Aliqui totas adalligant maxillis. Alij denas in aceti sextarijs tribus decoxe ⁴⁰ re ad tertias partes, ut mobiles dentium stabiliarent. Necnon xxxvi ranarū corda in olei ueteris sextario sub æreo testō discocere, ut infunderent per aurem dolentis maxillæ. Alij icur ranæ decoctum & tritum cum melle imposuere dētib. Omnia suprascripta ex marina rana efficaciora. Si carioli & foetidi sunt, centum in furno aresieri per noctem præcipiunt. Postea tantumdem salis addi atque fricari. Enhydriis uocatur à Græcis coluber in aquis uiuens. Huius quatuor dentiu superioribus in dolore superiorū gingiuas scarificāt, inferiorum inferioribus. Aliqui canino tantum earum contenti sunt. Vtuntur & cæcorum cinere, nam muricū cinis dētrifriciū est. Lichenas & lepras tollit adeps uituli marini. Mu

renarum

renarum cinis cum mellis obolis ternis, iecur pastinacæ in oleo decoctum. Hippocampi & delphini cinis ex aqua illitus. Exulcerationem sequi debet curatio, quæ perducit ad cicatricem. Quidam delphini iecur in fictili torrent, donec pinguitudo similitudine olei fluat, ac perungunt. Muricum uel conchyliorum testæ cinis maculas in facie mulierum purgat cum melle illitus, cutemque erugat, extenditque septenis diebus illitus, ita ut octauo cædido ouorum foueantur. Muricum generis sunt quæ uocant Græci colycia, alij corythia, turbinata aque, sed minora multo, efficaciora etiam & oris halitum custodientia. Ichthyocolla erugat cutem, extenditque in aqua decocta horis quatuor, dein contusa, colluta, & subacta ad liquorem usque mellis. Ita præparata in uase nouo conditur, & in usu quatuor drachmis eius, binæ sulphuris, & anchusæ totidem, octo spumæ argenteæ adduntur, aspersaque aqua reruntur unâ. Sic illita facies post quatuor horas abluitur. Medetur & lentigini cæterisque uitrijs ex ossibus sepiarum cinis. Idem & carnes excrecentes tollit & humida ulcera.

Promiscuæ medicinae

Cap. VIII

PSoras tollit rana decocta in heminis quinque aquæ marinæ. Excoqui debet, donec sit crassitudo mellis. Fit in mari & halcyoneum appellatum, ex nidis, ut aliqui existimant, halcyonium & cæcum, ut alij, è sordibus spumarum crassescens, alij è limo uel quadam maris lanugine. Quatuor eius genera: cinereum spissum, odoris asperi: alterum molle lenius, odore ferè algæ: tertium candidioris uermiculi: quartum pumicosius, spongicque putri simile, penè purpureum. Quod optimum, id & milesum uocatur. Quo candidius autem, hoc minus probabile est. Vis eorum, ut exulcerent, purgent. Vltus tostis & sine oleo mire lepras, lichenas, lentigines tollunt cum lupino, & sulphuris duobus obolis. Halcyoneo utuntur & ad oculorum cicatrices. Andreas ad lepras canceri cinere cum oleo usus est. Attalus thynni recentioris adipe ad ulcera. Murenarum muria & capitum cinis cum melle sanat strumas. Pungi piscis eius qui rana in mari appellatur, ofisculo de caurda, ita ut non uulneret, prodest. Id faciendum quotidie, donec percurentur. Eadem uis & pastinacæ radio, & lepore marino imposito, ita ut celeriter remoueantur. Echini testis contusis & ex aceto illitis. Item scolopendræ marinæ è melle: cancro fluuiatili contrito uel combusto ex melle. Mirifice prosunt & sepiæ ossa cum axungia uetere cōtusa & illita. Sic & ad parotidas utuntur, & scari piscis marini iocineribus. Quin & testis cadi salsamenta riji tufis cum axungia uetere, muricumque cinere ex oleo ad parotidas strumasque. Rigor ceruicis mollitur cum marinis, qui pediculi uocantur, drachma pota. Castoreo potu cum pipere ex mulso mixto ranis decoctis ex oleo & sale, ut sorbeat ur succus. Sic & opisthorono medentur, tetano, spasticis uero pipere adiecto. Anginas menarum falsarum ex capitis cinis ex melle illitus abolet, ranarum decoctarum ex aceto succus: hic & cōtra tonillas prodest. Canceri fluuiatiles triti singuli in heminam aquæ anginis medentur gargari zati, aut è uino, aut calida aqua poti. Vuæ medetur garum cochlearibus subditū. Vocem fluri recentes, saluæ in cibo sumpti adiuuant. Vomitiones nulli inueterati tritique in portione concitant. Suspiciosus castoreum cum ammoniaci exigua portione ex aceto mulso ieiunis utilissime potat. Eadē potio spasmos stomachi sedat ex aceto mulso calido. Tussi si sanare dicuntur piscium modo è iure decoctæ in patinis ranæ. Suspensæ autem pedibus, cum distillauerit in patinam salina earum, exenterari iubentur, abiectisque interaneis condiri. Est rana parua arborem scandens, & ex ea uociferans. In huius ossi quis expuat ipsamque dimittat, tussi liberari dicitur. Præcipiunt & cochleæ crudæ carnem tritam bibere ex aqua calida in tussi cruenta.

Ad iocineris uitia laterumque, ad stomachi, alui, & aliæ promiscuæ medicinae. Cap. IX
Iocineris doloribus scorpio marinus in uino necatur, ut inde bibatur. Cōchæ longæ carnes ex mulso potæ cū aqua pari modo, aut si febres sint ex aqua mulsa. Lateris dolores leniūt hippocapi tosti sumpti, rethæque similes ostreæ in cibo sumptæ: ischiadicorum muria fluri elytere infusa. Dantur autē conchæ ternis obolis dilutæ in uini sextarijs duobus per

per dies quindecim. Aluū emollit flurus è iure, & torpedo in cibo. Et olus marinū simile satiuo, stomacho inimicum, aluum facillime purgat. Sed propter acrimoniam cū pingui carne coquitur. Et omnīū piscium ius. Idem & urinas ciet è uino maxime. Optimū è scorpiōnibus & iulide, & saxatilibus, nec uirus respiciētib. Coqui debent cum anetho, apio, coriandro, porro, additis oleo & sale. Purgant & cybia uetera, priuatimq; cruditates, pituitas bilemq; trahunt. Purgāt & myaces, quorum natura tota in hoc loco dicitur. Acetuantur muricum modo, uiuuntq; in algosis, gratissimi autumno, & ubi multa dulcis aqua miscetur mari, ob id in Ægypto laudatissimi. Procedente hyeme, amaritudinem trahunt, coloremq; rubrum. Horum ius traditur aluū & uescica exinanire, interanea distringere, omnia adaperire, renes purgare, sanguinē adipemq; minuere: itaq; utilissimi sunt hydro, tūpicis, mulierum purgationibus, morbo regio, articulari, inflationibus. Item prodesse fellipituitæq; pulmonis, iocineris, splenis uitij, rheumatismis. Fauces tantū uexant, uocemq; obtundunt. Ulcera quæ serpant, aut sint purgāda, sanant. Item carcinomata. Cremati aut ut murices & morsus canum hominumq; cum melle, lepras, lentigines. Cinis eorū potus emendat caligines, gingiuarum & dētiū uitia, eruptiones pituitæ, & contra dorycnium aut opocarpathon antidoti uicem obtinent. Degenerant in duas species, in mitulos, qui salem uirusq; respiciunt: Myscæ, quæ rotunditate differunt, minores aliquanto atq; hirtæ, tenuioribus testis, carne duriores. Mituli quoq; ut murices cinere causticam uim habent. & ad lepras lentigines, maculas. Lauantur quoq; plumbi modo ad genarū crassitudines, & oculorū albugines, caliginesq; atque in alijs partibus sordida ulcera, capitisq; pustulas. 23 Carnes uero eorum ad canis morsus imponuntur. Et pelorides emolliunt aluum. Item castorea ex aqua multa drachmis binis. Qui uehementius uolunt uti, addunt cucumeris satiuī radicis siccæ drachmam, & aphronitri duas. Tethæ torminibus & inflationibus occurrunt: inueniuntur hæ in folijs marinis sugentes, fungorum uerius generis q; piscium. Eadem & tenasium dissoluūt, renuūq; uitia. Nascitur & in mari absinthiū quod aliqui seriphum uocant, circa Taposirīn maxime Ægypti, exilius terrestri. Aluū soluit, & noxijs animalibus intestina liberat. Soluūt & sepiæ. In cibo dantur cū oleo, & sale, & farina decoctæ. Menæ salsæ cū felle taurino illitæ umbilico, aluū soluant. Ius pisciū in patina coctorū cum lactucis tenasium discutit. Cancri fluuiatiles triti ex aqua poti, aluū sistunt, urinam cient, in uino aluū. Adēptis brachijs calculos pellunt tribus obolis cū myrrha triti, singulisq; eorum drachmis. Ileos & inflationes castoreum cum dauci semine & petroselinī quātum ternis digitis sumat, ex mulsi calidi cyathis quatuor: Tormina uero cū aceto uino mixto. Erythini in cibo sumpti sistunt aluum. Dysentericis medētur ranæ cū scilla decoctæ, ita ut pastilli fiant: Fel siue cor earū cū melle tritū, ut tradit Niceratus. Morbo regio salsamentum cū pipere, ita ut reliqua carne abstineatur. Lienī medetur solea piscis impositus: Item torpedo: Item rhombus uiuus, dein remittitur in mare. Scorpis marinus necatus in uino, uescicæ uitia & calculos sanat. Lapis qui inuenitur in scorpionis marini cauda pondere oboli potus. Enhydridis iecur: Blenniorum cinis cum ruta. Inueniuntur & in banchi piscis capite ceu lapilli. Hi poti ex aqua calculosis præclare medentur. Aiuntq; & urticam marinam in uino potam prodesse. Item pulmonem marinum decoctum in aqua. Oua 40 sepiæ urinam mouent, renuūq; pituitas extrahunt. Rupta conuulsa cancri fluuiatiles triti in afinino lacte maxime sanant: Echini uero cum spinis suis contusi è uino poti calculos. Modus singulis hemina bibitur donec proficit, & aliās in cibis ad hoc proficiunt. Purgatur uescica & pectinum cibo. Ex his mares alij donacas, alij aulos uocant, fœminas onychas. Vrinā mares mouent. Dulciores fœminæ sunt & unicolores. Sepiæ quoq; oua urinam mouent, renes purgant. Enterocelæ lepus illinitur tritus cum melle: Iecur quoque aquatici colubri: Item hydi tritum potumq; calculosis prodest. Ischiadicos autem liberāt salsamenta ex fluro infusa clystere, euacuata prius aluo. Sed sedis attritus cinis è capite mugilum mullo tumq;. Comburentur autem in fictili uase. Illini cum melle debent. Item

capitis

capitis menarum cinis ad rhagadas, & ad condylomata utilis, sicut pelamidum salfarū capiti cinis, uel cybiorum cum melle. Torpedo apposita procidentis interanei morbum ibi coeret. Cancrorum fluuiatilium cinis ex oleo & cera, rimas in eadem parte emēdat. Item & marini cancri polline. Panos salsamenta coracini discutunt: Sciænæ interanea & squamæ combustæ: Scorpio in uino decoctus, ita ut foueātur ex illo. At echinorum testæ conuulse & aqua illitæ, incipientibus panis resistunt. Muricum uel purpurarum cinis utroque modo, siue discutere opus sit incipientes, siue concoctos emittere. Quidam ita componūt medicamentum, ceræ & thuris drachmas xx. spumæ argenti x. cineris muricum x. olei ueteris heminam. Profunt per se salsamenta cocta. Cancri fluuiatilis tritū uerēdorum purululas discutunt. Cinis ex capite menarū. Item carnes decoctæ & impositæ. Similiter per ceræ salsæ & capite cinis melle addito. Pelamidum capitis cinis, aut squatinæ piscis cutis combusta. Hæc est qua diximus lignum poliri, quia & è mari fabriles usus exeunt. Profunt & smarides illitæ. Item muricum uel purpurarum testæ cinis cum melle. Efficacius crematarum cum carnibus suis. Carbunculos uerendorum priuatim salsamenta cocta cum melle restingunt. At testem, si descenderit, cochlearum spuma illini uolunt. Vrinæ incontinentiam hippocampi tosti & in cibo sæpius sumpti emendant. Item ophidion pisciculus conigro similis cum lilij radice. Pisciculi minuti, ex uentre eius qui deuorauerit exempti, & cremati, ita ut cinis eorum bibatur ex aqua. Iubent & cochleas Africanas cum sua carne comburi, cineremq; ex uino signino dari. Podagris articularibusq; morbis utile est oleum, in quo decocta est rana, & ipsius intestina, & rubetæ cinis cum adipe uetere. Quidam & hordei cinerem adijciunt, trium rerum æquo pondere. Iubent & lepore marino receti podagram fricari. Fibrinis quoque pellibus calciari, maxime pontici fibri. Item uituli marini, cuius cinis & adeps prodest. Item & bryon, de quo diximus, lactucæ simile, rugosioribus folijs, sine caule. Natura est ei styptica. Impositum lenit impetus podagræ. Item alga, de qua supra dictum est. Obseruaturq; in ea ne arida imponatur. Pernianas emendat pulmo marinus, cancriq; marini cinis ex oleo: item fluuiatilis triti sicq; cinere & oleo subacti, & sluri adeps. Et in articulis morborum impetus sedant ranæ subinde recentes impositæ, quas quidam dissectas iubent imponi. Corpus auget ius mitulorum, & cocharum. Comitiales, ut diximus, coagulum uituli marini bibūt cum lacte equino, afininodue, aut cum purpuri succo. Quidam ex aceto mulso. Nec non aliqui per se pilulas deuorāt. Castoreum in aceti mulsi cyathis tribus ieiunis datur. His uero qui sæpius corripitiur, clystere infusum misticæ prodest. Castorei drachmæ duæ esse debebūt, mellis & olei sextarius, & aquæ tantundem. Ad præsens uero correptis olfactu subuenit cum aceto. Datur & mustelæ marinaræ iecur. Item muris uel testudinum sanguis.

Ad febres omnium generum, & contra diuersas infirmitates. Cap. x

Febrium circuitus tollit iecur delphini gustatum ante accessiones. Hippocampi necantur in rosaceo, ut perungantur ægri in frigidis febribus. Et ipsi adalligantur ægris. Item ex asello pisce lapilli qui plena luna inueniuntur in capite, alligantur in linteolo. Pagri fluuiatilis longissimus dens capillo adalligatus, ita ut quinque diebus eum qui alligauerit, non cernat æger. Ranæ uero in triuio decoctæ oleo abiectis carnibus, perunctos liberant quartanis. Sunt qui strangulatas in oleo ipsas clām adalligent, oleoque eo perungant. Cor earum adalligatum frigora febrium minuit. Et oleum in quo intestina decocta sint. Maxime autem quartanis liberant, ablatis unguibus ranæ adalligatæ, & rubetæ. Iecur eius uel cor adalligatur in panno leucophæo. Cancri fluuiatilis triti in oleo & aqua perunctis ante accessiones in febribus profunt. Aliqui & piper addunt. Alij decoctos ad quartas in uino è balineo egressis bibere suadent in quartanis. Aliqui uero sinistrum oculum deuorari iubent. Magi quoque oculis earum ante solis ortum adalligatis ægro, ita ut cæcas dimittant in aquam, tertianas abigi promittūt. Eosdemq; oculos cum carnibus lusciniæ in pelle cerulina adalligatos, præstare uigiliam somno fugato tradunt.

tradunt. In lethargumque uergentibus coagulobalenæ, aut uituli marini ad olfactum utuntur. Aliqui sanguinem testudinum lethargicis illinunt. Tertianis mederi dicitur, & spondylus per se adalligatus. Quartanis cochleæ fluuiatiles in cibo recetes. Quidam ob id asperunt sale, ut dent titas in potu. Strombi in aceto putrefacti, lethargicos excitant odore. Profunt & cardiacis. Cachectis, quorum corpus macie conficitur, tetheæ utiles sunt cum ruta ac melle. Hydropicis medetur adeps delphini liquatus, & cum uino potus. Gravitati saporis occurrit tactis naribus unguento, aut odoribus, uel quoquo modo obturatis. Strombi quoque carnes tritæ, & in multis tribus heminis pari modo aquæ, aut si febres sint, ex aqua mulsa datæ proficiunt. Item succus cancerum fluuiatilium cum melle. Ranæ quoque aquaticæ in uino uetere & farre decoctæ ac pro cibo sumptæ, ita ut bibatur ex eodē uase. Vel testudo decisis pedibus, capite, cauda, & intestinis exceptis, reliqua carne ita condita, ut citra fastidium sumi possit. Cancri fluuiatiles ex iure sumpti, & phthisicis prodesse traduntur. Adusta sanantur cancri marini uel fluuiatilis cinere: Et ea quæ feruēt aqua combusta sunt. Hæc curatio etiam pilos restituit cum cancerum fluuiatilium cinere. Putantque utendū cum cera & adipe ursino. Prodest & febri ranarum fellis cinis. Ignes sacros restinguunt ranarum uiuentium uetres impositi, pedibusque posterioribus pronos adalligari iubent, ut crebriore anheliu profint. Utuntur & flurorum caput cinere salsamentorum ex aceto. Pruritus scabiemque non hominum modo, sed & quadrupedum efficacissime sedat iecur pastinacæ decoctum in oleo. Neros præcisos purpurarū cauum quo se operiunt, tulum glutinat. Lethargicos coagulum uituli adiuvat in uino potum oboli pondere. Item ichthyocolla. Tremulos iuuat castoreum, si ex oleo perungantur. Mullos in cibo inutiles neruis inuenio. Sanguinem fieri piscium cibo putant, sicut polypo tuso illitoque. De quo & hæc traduntur, muriam ipsum ex sese emitte, & ideo non debere addi in coquendo: secari harundine: ferro enim infici, uitiumque trahere natura desinente. Ad sanguinem sistendum & ranarum illinunt cinerem, uel sanguinem inarefactum. Quidam ex ea rana quam Græci calamiten uocant, quoniam inter harundines fruticesque uiuat, minima omnium & uiridissima, cinerem fieri iubent. Aliqui & nascentium ranarum in aqua, quibus adhuc cauda est, in calice nouo combustarum cinerem, si per nares fluat, injiciendum. Diuersus hirudinum, quas sanguisugas uocant, ad extrahendum sanguinem usus est. Quippe eadem ratio earum quæ cucurbitarum medicinaliū, ad corpora leuanda sanguine, spiramenta laxanda, iudicatur. Sed uitium quod admissæ semel desiderium faciunt circa eadem tempora anni semper eiusdem medicinæ. Multi podagris quoque admitendas censuere. Decidunt satietate, & pondere ipso sanguinis detractæ, aut sale aspersæ. Aliquando tamen affixa relinquunt capita, quæ causa uulneris insanabilia facit, & multos interimit, sicut Messalinum è consularibus patriciis, cū ad genua admississet. Inuehūt uirus remedio uerso, maximeque ruffa ita formidatur. Ergo sugentia ora forficibus præcidunt, ac ueluti siphonibus defluit sanguis, paulatimque morientium capita se contrahunt, nec relinquuntur. Natura earum aduersatur cimicibus, & suffitu necat eos. Fibrinarum pellium cum pice liquida combustarū cinis, narium profluuiā sistit, succo porri mollitus. Extrahit tela corpori inhærentia: Sepiarum testæ ex aqua, salsamentorum carnes, cancri fluuiatiles atriti: fluri fluuiatilis, qui & alibi quàm in Nilo nascitur, carnes impositæ recentes siue salte. Eiusdem cinis extrahit & adeps: & cinis spinæ eius uicem spodijs præbet. Vlcera quæ serpunt, & quæ ex ipsis excrescunt, ex capite menarum cinis uel fluri coëret. Carcinomata percarum capita salfarum, efficacius si cineri earum misceatur sal, & cunila capitata, oleoque subigantur. Cancri marini cinis uesti cum plumbo, carcinomata compescit. Ad hoc & fluuiatilis sufficit cum melle lineaque lanugine. Sed aliqui malunt alumen melque miscere cineri. Phagedænæ fluro inueterato, & cum sandaracha trito: cacoethe & nomæ & putrescentia cybio uetere sanatur. Vermes uero innati ranarum felle tolluntur: fistulæ aperiuntur, siccanturque salsamentis cum lintheolo immixtis. Intraque alterū diem callum omnem aufert

runt & putrescētia ulcerū quæq; serpūt, emplastri modo subacta & illita. Et salpe expurgat ulcera in linteolis conceptis. Item echinorum testæ cinis. Carbunculos coracinarum falsamenta illita discutiūt. Item mullorum falsamenti cinis. Quidam capite tantum utuntur cum melle, uel coracinarum carne. Muricum cinis cum oleo tumorem tollit. Cicatrices fel scorpionis marini. Verrucas tollit glani secur illitum. Capitis menarum cinis cum allio tritus, ad thymia crudis utuntur. Fel scorpionis marini ruffi. Smarides trita illitæ. Alex de feruēfacta unguium scabriciam, cinisq; ē capite menarum extenuat. Mulieribus lactis copiam facit glauciscus ē iure sumptus, & smarides cum pitana sumpta, uel cū fœniculo decoctæ. Mammæ ipsas muricum uel purpuræ testarum cinis cum melle efficaciter sanat.

10 Cancri fluuiatiles illiti uel marini pilos in mamma, uel muricum carnes appositæ tollunt. Squatinæ illitæ crescere mammæ non patiuntur. Delphini adipe linamenta accensa excitant uulnæ strangulatu oppressas. Item scombri in aceto putrefacti. Percarum uel menarum capitis cinis admixto sale & cunila oleoq;, uulnæ medetur. Suffusione quoque secundas extrahit. Item uituli marini adeps instillatur igni naribus intermortuarum uulnæ uitio, & cum coagulo eiusdem in uellere imponitur. Pulmonis marini cinis adalligatus, egrigie profluuia purgat. Echini uiuentes tusi & in uino dulci poti. Sistunt & cancri fluuiatiles triti in uino poti. Item siluri suffiti, præcipue Africi, faciliore partus fieri dicuntur. Cancrī ex aqua poti profluuia sistere: ex hyssopo purgare. Et si partus stranguletur, similiter poti auxiliantur. Eisdem recentes uel aridos bibunt ad partus continendos. Hippocrates

20 ad purgationes mortuosq; partus utitur illis, cum quinis lapathi radicibus, cum ruta & fuligine tritis, & in mulso datis poti. Item in iure cocti cum lapatho & apio, menstruas purgationes expediunt: lactisq; ubertatem faciunt. Item in febris quæ sit cum capitis doloribus & oculorum palpitatione, mulieribus in uino austero poti prodesse dicuntur. Castoreum ex mulso poti purgationibus prodest. Contraq; uulnā olfactum cum aceto & pice, aut subditum pastillis. Ad secundas etiā uti eodem prodest cum panace in IIII cyathis uini. Et à frigore laborantibus ternis obolis. Sed si castoreum fibrum uel supergrediat, grauida, abortum facere dicitur, & periclitari partus si superferatur. Mirū & quod de torpedine inuenio: si capiatur cum luna in libra fuerit, triduoq; asseruetur sub dio, faciles partus facere postea quoties inferatur. Adiuuare & pastinacæ radius adalligatus umbilico existimatur, si uiuenti ablatus sit, ipsaq; denuo in mare dimissa. Inuenio apud quosdam ostracium uocari, quod aliqui onychem uocant: hoc suffitum uulnæ pœnis mire resistere. Odorem esse castorei, meliusq; cum eo ustum proficere. Vetera quoque ulcera & cacoethe eiusdem cinere sanari. Nam carbunculos & carcinomata in mulierum parte præsentissimo remedio sanari tradunt cancro fœmina, cum salis flore contuso post plenam lunam, & ex aqua illito. Psilothrum est thynni sanguis, fel, secur, siue recentia, siue seruata. Iecur etiā tritum, mixtaq; cedria plumbea pyxide asseruatum. Ita pueros mangonizauit Salpe obstetrix. Eadem uis est pulmonis marini: Leporis marini sanguine & felle, uel si in oleo lepus hic necetur: Cancrī scolopendræ marini cinis cum oleo: Vrtica marina trita ex aceto scillite: Torpedinis cerebrum cum alumine illitum xvi luna. Ranæ paruæ

40 quam in oculorum curatione descripsimus, sanies efficacissime psilothrum est, si recens illinatur: & ipsa arefacta ac tusa, mox decocta tribus heminis ad tertias, uel in oleo decocta æreis uasis. Eadem mensura alij ex quindecim ranis conficiunt psilothrum, sicut in oculis diximus. Sanguisugæ quoque tostæ in uase fictili, & ex aceto illitæ, eundem contra pilos habent effectum. Et suffitus urentium eas necat cimices inuectas. Castoreo quoque cum melle pro psilothro usi pluribus diebus reperiuntur. In omni autem psilothro uelendi prius sunt pili. Infantium gingiuis dentitionibusq; multum confert delphini cum melle dentium cinis, & si ipso dente gingiuarum tangantur. Adalligatusq; idem pauores repentinus tollit. Idem effectus & caniculæ dentis. Vlceræ uero quæ in auribus, aut ulla corporis parte fiant, cancro tum fluuiatiliū succus cum farina hordeacea sanat. Et ad reliquos

morbo striti in oleo perunctis profunt. Siria seiscꝫ infantium spongia frigida cerebro humefacto rana inuersa adalligata efficacissime sanat, quam aridam inueniri affirmant. Mullus in uino necatus, uel piscis rubellio, uel anguilla duæ, item uua marina in uino putrefacta, ijs qui inde biberint, tædium uini affert. Vencrem inhibet echeneis & hippopotami frontis è sinistra parte pellis in linteolo adalligata, felue torpedinis uiuæ genitalibus illitū. Concitato cochlearum fluuiatiliū carnes sale adseruatæ, & in potu ex uino datæ: Erythini in cibo sumpti: Lecur ranæ diopetis uel calamitæ in pellicula gruis alligatum, uel dens crocodili maxillaris annexus brachio, uel hippocampus, uel nerui rubetæ dextro lacerto adalligati. Amorem finit in pecoris recenti corio rubeta alligata. Equorum scabiem ranæ decoctæ in aqua extenuant, donec illini possit. Aiuntqꝫ ita curatos non repeti postea. Et 10 Salpe negat canes latrare, quibus in ossa rana uiua data sit. Inter aquatilia dici debet & calamochinus, latine adarca appellata. Nascitur circa harūdines tenues è spuma aquæ dulcis ac marinæ, ubi se miscent. Vim habet causticam, ideo acopis additur contra perfrictionum uitia. Tollit & mulierum lentigines in facie. Et calami simul dici debent. Phragmitis radix recens tusa luxatis medetur, & spinæ doloribus ex aceto illita. Cyprij uero, qui & donax uocatur, cortex alopecijs medetur uisus, & ulceribus ueteratis. Folia extrahēdis quæ infixæ sint corpori, & igni sacro. Paniculæ flos si aures intrauerit, exurdat. Sepiæ attramento tanta uis est, ut in lucerna addito Æthiopus uideri ablato priore lumine, Anaxilaustra dat. Rubeta decoctæ, & in aqua potu data, suum morbis medetur, uel cuiuscunqꝫ ranæ cinis. Pulmone marino si confricetur lignum, ardere uidetur, adeo ut baculū ita præluceat. 12

Animalium omnium in mari uiuentium, centū septuaginta sex genera esse. Cap. xi
PEracta aquatiliū dote, nō alienū uidetur indicare per tot maria, tam uasta, & tot milibus passuū terræ infusa, extraqꝫ circumdata mensura penē ipsius mundi, quæ intelligantur animalia cētum septuaginta sex omnino generū esse, eaqꝫ nominatim complecti. Quod in terrestribus uolucribusqꝫ fieri nō quit. Neqꝫ enim omīs Indiæ Æthiopiqꝫ aut Scythiæ, desertorum uē nouimus feras aut uolucres, cum hominū ipsorū multo plurimæ sint differentiæ, quas inuenire potuimus. Accedat his Taprobane, insulæqꝫ aliæ oceanī fabulose narratæ. Profecto conueniet nō posse omnia genera in contemplationem uniuersam uocari. At hercule in tanto mari oceano quæcunqꝫ nascuntur certa sunt, notioraqꝫ quod miremur quæ profundo natura merfit. Vt à beluis, ordiamur, arbores, phylætes, balenæ, pristæ, tritones, nereides, elephāti, homines qui marini uocantur, rotæ, orcæ, arietes, musculi, & alij piscium forma arietes, delphini, celebresqꝫ Homero uitali. Luxuriæ uero testudines, & medicis fibri, quorū è genere luras nusquam mari accepimus mergi, tantum marina dicentes. Iam caniculæ, dromones, cornutæ, gladij, serræ: communesqꝫ mari, terræ, amni, hippopotami, crocodili. Et amni tantum ac mari thynni, thynnides, siluri, coracini, percæ. Peculiaris autem maris acipenser, aurata, asellus, acarne, aphyæ, alopecias, anguilla, araneus, box, batis, bāchus, batrachus, belonæ, quos aculeatos uocamus, balanus, coruus, cytharus. Chromborū genera, cyprinus, chalcis, cobio. Callarias asellorum generis, ni minor esset. Colias siue parianus, siue saxitanus à patria Bætica, lacertorū minima: Ab ijs Mæotici, cyblias. Ita uocatur cōcisa pelamis, quæ post xl dies à Ponto in Mæotim reuertitur. Cordyla, & hæc pelamis pusilla, cum in Pontū è Mæotide exit, hoc nomē habet: cantharus, callionymus, siue uranoscopus, cinædi soli piscium lutei: Onide, quam nos urticam uocamus. Cancrorū genera, chameutrachea, chameleos, chamæpelorides generis uarietate distantes & rotunditate, chamæglycimerides, quæ sunt maiores quàm pelorides, colycia siue corophia. Concharū genera, inter quæ & margaritifera cochleæ, quarum generis pentadactyles, melicembales, echinophoræ dicuntur quibus cantant. Extra has sunt rotundæ in oleario usu cochleæ, cucumis, cynopus, cammarus, cynosdedia, draco. Quidam aliud uolunt esse dracunculum. Est autem graculo similis. Aculeos in brachijs habet ad caudam spectantis. Sic & scorpio lædit dum manu tollitur: erythinus, echeneis, echinus

echinus. Elephantum locustarum generis nigri, pedibus quaternis, bisulcis, præterea brachia duo, binis articulis, singulisq; forficulis denticulatis. Faber siue zeus, glaucisci, glanius, gonger, gerres, galeos, garus, hippos, hippuros, hirundo, halipleumon, hippocampus, hepar, helacathenes. Sunt lacertorum genera, loligo uolitans, locustæ, lucernæ, liparis, lamyrus, lepus, leones, quorum brachia cæcis similia sunt, reliqua pars locustæ, nullus, merula inter saxatiles laudata, mugil, melanurus, mena, meryx, murena, mys, mitulus, mystus, murex, oculata, ophidion, ostrea, otia, orcyon. Hic est pelamidus generis maximus, neq; redit in Mæotin, similis tritoni, uetustate melior. Orphus, orthragoriscus, phager, phycis saxatilius, pelamis, earum generis maxima apolectus uocatur, durior tritone, phorcus, phitharus, passer, paltinaca. Polyporum genera. pectines maximi & nigerrimi æstate, laudatissimi Mitylenis, Tindaride, Salonis, Alini, Antij, in insula Alexandriæ in Ægypto. pectunculus, purpura, percidæ, pinna, pinnocheræ, rhina, quem squatum uocamus. Rhombus, scarus principalis hodie. Solea, sargus, scylla, sarda. Ita uocatur pelamis longa, ex oceano ueniens. Scomber, salpa, sparus, scorpena, scorpius, sciadeus, sciæna, scolopædra, smyrus, serpinus, strombus, solen, siue aulos, siue donax, siue onyx, siue dactylus, spodylus, smatides, stella, spongia. Turdus inter saxatiles nobilis. Tomus thurianus, quem alij xiphiam uocant. Thessa, torpedo, tethea. Triton pelamidum generis magni, ex eo uræa cybia sunt. Vrenæ, uua, xiphia. His adiicemus apud Ouidium posita nomina, quæ apud neminem alium reperiuntur: sed fortassis in Ponto nascuntur, ubi id uolumen supremis suis temporibus inchoauit: Bopgyrum in scopulis uiuentem, orphum rubentem, rhacinumq; pullum. pictas mormyras, aureiq; coloris chryson. Præterea paruum teragum, & placentem cauda labrum: epodas lati generis. Præter hæc insignia piscium tradit channem ex seipsa concipere, glaucum æstate nunquam apparere, pompilum qui semper comitetur nauigiorum cursus, chromin qui nidificet in aquis: Helopem quoq; dicit esse nostris incognitum undis: Ex quo apparet falli eos, qui eundem accipenserem existimauerunt. Helopi palmæ saporis inter pisces multi dedere. Sunt præterea à nullo autore nominati, sudis latine appellata, à Græcis sphyræna rostro similis nomine, magnitudine inter amplissimos, rarus, sed tamē non degener, & pernæ concharum generis, circa Pontias insulas frequentissima. Stant uelut suillo crure loto in harena defixæ, hiantesq; quæ limpitudo est pedali non minus spacio. Cibum uenantur. Dentes in circuitu marginum habent pectinatis spissatos. Inter pro spondylo grandis caro est. Et hyenæ piscem uidit in Ænaria insula captum, caput exeretem. Præter hæc purgamenta aliqua relatu indigna, & algis potius annumeranda quàm animalibus.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE

LIBER XXXIII

Metallorum natura.

PROOEMIUM.

Et alla nunc, ipsæque opes, & rerum pretia dicentur: tellurem intus inquirente cura multiplici modo: Quippe alibi diuitijs foditur, quærente uita aurum, argentum, electrum, æs: alibi delicijs gemmas, & patietum digitorumque pigmenta: alibi temeritati ferrum, auro etiam gratius inter bella cedesq;. Persequimur omnes eius fibras, uidemusq; super excavaatam, mirantes dehiscere aliquando, aut intremiscere illam, ceu uero uon hoc etiam indignatione sacræ parentis exprimi possit. Imus in uiscera eius, & in sede manium opes quærimus tanquam parum benigna fertilisq; quaquà calcatur. Inter hæc minimum remedium gratia scrutamur, Quoto enim cuiusq; fodiendi causa medicina est: Quanquam & hæc sum

ma sui parte tribuit, ut minime parca, facilisq; in omnibus quæ profunt. Illa nos premunt, illa nos ad inferos agunt, quæ occultauit atq; demersit, illa quæ nō nascuntur: ut repente mens ad inane euolans reputet, quæ deinde futura sit finis, seculis omnibus exhauriendi eam, quousque penetret auaritia. Quàm innocens, quàm beata, imò uero & delicta esset uita, si nihil aliud quàm supra terras concupisceret, breuiterq; nisi quod secum est: Eruiat aurum & chrysocolia iuxta, ut preciosior uideatur nomen ex auro custodiens. Parum enim erat unam uitæ inuenisse pestem, nisi in pretio esset auri etiam sanies. Quærebat argentum auaritia, boni consuluit interim inuenisse minium, rubentisq; terræ excogitauit usum. Heu prodigiosa ingenia, quot modis auximus pretia rerum? Accessit ars pietura, & aurum argentumq; cælando carius fecimus. Didicit homo naturam prouocare. 19 Auxere & artem uitiorum irritamenta. In poculis libidines cælare iuuat, ac per obscenitates bibere. Abiecta deinde sunt hæc & sordere cœpere, & auri argentiq; nimium fuit. Murrhina & crystallina ex eadem terra effodimus, quibus pretium faceret ipsa fragilitas. Hoc argumentum opum, hoc uera luxuriæ gloria existimata est, habere quod posset statim totum perire. Nec hoc fuit satis, turba gemmarum potamus, & smaragdis textimus calices, ac temulentia causa tenere Indiam iuuat, & aurum iam accessio est.

Quæ prima commendatio metallorum auri, & de origine anulorum aureorum, & modo auri apud antiquos, & equestri ordine, & de iure anulorum aureorum. Cap. 1

VTinamq; posset è uita in totum abdicari aurum, sacra fames, ut celeberrimi auctores 20 dixere, proscissum conuicijs ab optimis quibusque, & ad perniciem uitæ repertum: quātum felicior æuo, cum res ipsæ permutabantur inter se, sicut & Troianis temporibus fecitatum, Homero credi conuenit. Ita enim (ut opinor) commercia uictus gratia inuenta, alios corijs bouum, alios ferro captiuisq; rebus emptitasse tradit: quanquam & ipse miratus aurum, æstimationes rerum ita fecit, ut cētum bouum arma aurea permutasse Glaucum diceret cum Diomedis armis nouem bouum. Ex qua consuetudine multa legum antiquarum pecore constat, etiam Romæ. Pessimum uitæ scelus fecit, qui anulum primus induit digitis. Nec hoc quis fecerit traditur. Nam de Prometheo omnia fabulosa arbitror, quanquam illi quoque ferreum anulum dederit antiquitas: uinculumq; id, non gestamen intelligi uoluerit. Midæ quidem anulum, quo circumactō habentem nemo cerneret, 30 quis nō etiam fabulosiorem fateatur? Manus & prorsus sinistra maximam auctoritatem conciliare auro, non quidem Romanæ, quorū more ferreū id erat & bellicæ uirtutis insigne. De regibus Romanis non facile dixerim. Nullum habet Romuli in Capitolio statua, nec præter Numæ Seruiliq; Tullij alia, ac ne L. quidē Bruti. Hoc in Tarquinij maxime miror, quorum è Græcia fuit origo, unde hic anulorum usus uenit, quanquam etiam nunc Lacedæmone ferreo utantur. Sed à Prisco Tarquinio omnium primo filium, cum in prætextæ annis occidisset hostem, bulla aurea donatum constat: unde mos bullæ durauit, ut eorum qui equo meruissent filij, in signe id haberent, cæteri lorū. Et ideo miror Tarquinij eius statuam sine anulo esse. Quanquam & de nomine ipso ambigi uideo: Græci à digitis appellauere, apud nos prisci ungulū uocabant, postea & Græci & nostri symbolū. 40 Longo certe tempore, ne senatum quidem Romanum habuisse aureos, manifestum est. Siquidem his tantum qui legati ad exterarum gentes ituri essent, anuli publice dabantur, credo quoniam ita exterarum honoratissimi intelligebantur. Neq; alijs uti mos fuit, quàm qui ex ea causa publice acceperant, uulgoq; sic triumphabant. Et cum corona ex auro fustica sustineretur à tergo, anulus tamen in digito ferreus erat, æque triumphantis & serui fortasse coronam sustinentis. Sic triumphauit de Iugurtha C. Marius: aureumq; non ante tertium consulatum sumpsisse traditur. Hi quoque qui ob legationem acceperant aureos, in publico tantum utebantur eis, intra domos uero ferreis. Quo argumento etiā nunc sponsæ anulus ferreus mittitur, isq; sine gemma: Nec Iliacis temporibus ullos fuisse anu-

los uideo, nusquam certe Homerus dicit, cum & codicillos missitatos epistolarum gratia
 indicet, & conditas arcis uestes, ac uasa aurea argenteaq; , & ea colligata nodi nō anulino-
 ra. Sortiri quoque contra prouocationem duces non anulis tradit. Fabricam etiam deum
 fibulas & alia muliebris cultus, sicut in aures, in primordio factitasse sine mentione anulo-
 rum. Et qui primus instituit, cunctanter id fecit, laevisq; manibus ac latentibus induit, cum
 si honos securus fuisset dextra fuerit ostentandus. Quod si impedimentum poruit in eo
 aliquod intelligi etiam consertoris usu, argumentum est, maius in laeua fuisse, qua scutum
 capitur. Est quidem apud eundem Homerum uirorum crinibus aurum implexum: ideo
 nescio an prior usus à feminis ceperit. Romæ quidem non fuit aurum, nisi admodum
 10 exiguum, longo tempore. Certe cum à Gallis capta urbe pax emeretur, non plus quàm
 mille pondo effici potuere. Nec ignoro duo milia pondo auri perisse, Pompeij tertio con-
 sulatu, è Capitolini Iouis folio, à Camillo ibi condita, & ideo à plerisque existimari duo
 milia pondo collata. Sed quod accessit, Gallorum præda fuit, detractumq; ab his in par-
 te captae urbis delubris. Gallos autem cum auro pugnare solitos, Torquatus indicio est.
 Apparet ergo Gallorum templorumq; tantundem, nec amplius fuisse: quod quidem in
 augurio intellectum est, cum Capitolinus duplum reddidisset. Illud quoque obiter indi-
 cari conuenit, quoniam de anulis sermonem repetimus, æditum custodiæ eius compre-
 hensum, fracta in ore anuli gemma, statim exspirasse, & indicium ita extinctum. Ergo ut
 maxime duo tantum milia pondo, cum capta est Roma anno trecentesimo LXXXIII fuisse,
 20 cum iam capitum liberorum censa essent CLII milia quingenti LXXX. In eadem post-
 annos CCCVII quod ex Capitolinæ ædis incendio cæterisq; omnibus delubris C. Ma-
 rius filius Præneste detulerat, tredecim milia pondo: quæ sub eo titulo in triūpho trāstulit:
 Sylla, & argenti VII milia. Idem ex reliqua omni uictoria pridie transtulerat auri pondo
 XXV milia, argenti pondo C. XXV milia. Frequentior autem usus anulorum non ante Cn.
 Flanium Annij filiumprehenditur. Hic namque publicatis diebus fastis quos popu-
 lus à paucis principum quotidie petebat, tantam gratiam plebis adeptus est, alioquin li-
 bertino patre genitus, & ipse Appij Cæci scriba, cuius hortatu exceperat eos dies, consul-
 tando assidue sagaci ingenio, promulgaueratq; , ut ædilis curulis crearetur cum Q. An-
 30 nitio Prænestino, qui paucis ante annis hostis fuisset, præteritis C. Petilio & Domitio,
 quorum patres consules fuerant: Additum Flauio, ut simul & Tribunus plebis esset. Quo
 facto tanta senatus indignatione exarsit, ut anulos ab eo abiectos fuisse, in antiquissimis
 reperiatur annalibus. Fallit plerosque qui tum & equestrem ordinem id fecisse arbitran-
 tur. Est enim adiectum hoc quoque: sed & phalera posita, propter quæ nomē equitū ad-
 iectum est. Anulos quoque depositos à nobilitate, in annales relatum est, non à senatu
 uniuerso. Hoc actū P. Sempronio Longo, L. Sulpicio COS. Flauius uouit ædem Con-
 cordiæ, si populo reconciliasset ordines. Et cum ad id pecunia publica non decerneretur,
 ex mulctatitia fœneratoribus condemnatis ædiculam æream fecit in græcostasi, quæ tūc
 supra comitium erat. Inciditq; in tabula ærea eam ædem c. quatuor annis post Capitolii
 nam dedicatam. Ita CCCXLVIII à condita urbe gestum est, & primum anulorum uesti-
 40 gium extat. Promiscui autem usus alterum secundo Punico bello: Neque enim aliter po-
 tuissent trimodia illa anulorum Carthaginem ab Annibale mitti. Inter Cepionem quo-
 que & Drusum ex anulo in auctione uenali, inimicitia cœpere, unde origo socialis belli,
 & exitia rerum. Ne tum quidem omnes senatores habuerunt: utpote cum memoria auo-
 rū multi prætura quoq; functi, in ferro consenuerint: sicut Calphurniū & Maniliū, qui
 legatus C. Marij fuerit Iugurthino bello, Fenestella tradit: & multi L. Fusidium illum,
 ad quem Scaurus de uita sua scripsit: in Quintiorum uero familia, aurum ne feminas
 quidem habere mos fuit: nullosq; omnino anulos maior pars gentium hominumq; ,
 etiam qui sub imperio nostro degunt, hodieq; habeat. Non signat oriens aut Ægyptus
 etiam nunc, literis cōtenta solis. Multis hoc modis, ut cætera omnia, luxuria uariauit, gem-

mas addendo exquisiti fulgoris, censuq; opimo digitos onerando, sicut dicemus in gemmarum uolumine, mox & effigies uarias cælando: ut alibi ars, alibi materia esset in pretio. Alias deinde gemmas uiolari nefas putauit: ac ne quis signandi causam in anulis esse intelligeret, solidas induit. Quasdam uero neq; ab ea parte quæ digito occultatur, auro clausit, aurumq; milibus lapillorum uilius fecit. Contra uero multi nullas admittunt gemmas auroq; ipso signant, ut Claudij Cæsaris principatu repertum. Necnon & seruitia iam ferum auro cingūt, alia per sese mero auro decorant, cuius licentiæ origo nomine ipso in Samothrace id institutum declarat. Singulis primo digitis geri mos fuerat, qui sunt minimis proximi, sic in Numæ & Seruij Tullij statuis uidemus. Postea pollicis proximo induere, etiam deorum simulacris: dein iuuit & minimo dare. Galliæ Britanniq; in medio dicuntur usse. Hic nunc solus excipitur, cæteri omnes onerantur, atq; etiam priuatim articuli minoribus alijs. Sunt qui tres uni minimo congerant: alijs uero & huic unū tantū, quo signantem signent. Conditus ille ut res rara, & iniuria usus indigna, uelut è sacrario promittitur. Et unum in minimo digito habuisse, pretiosioris in recondito supellectilis ostensio est. Iam alijs pondera eorum ostentant. Alijs plures quā unum gestare labor est. Alij bractæas infarcire leuiore materia propter casum tutius gemmarum sollicitudini putant. Alij sub gemmis uenena cludunt, sicut Demosthenes summus oratorum Græciæ, anulosq; mortis gratia habent. Denique ut plurimum opum scelera anulis sunt. Quæ fuit illa pisorum uita, qualis innocentia, in qua nihil signabatur? At nunc tibi quoque ac potius anulo uindicantur à rapina. Hoc proficere mancipiorum legiones, & in domo turba externa, ac seruorum quoque causa nomenclator adhibendus: aliter apud antiquos, singuli Marcipores Luciporésue dominorum gentiles, omnem uictum in promiscuo habebant, nec ulla domi custodia à domesticis opus erat. Nunc rapiendæ comparantur epulæ, pariterq; qui rapiunt eas, & clauæ quoque ipsas signare non est satis: grauatius somno aut morientibus anuli detrahuntur: maiorq; uite ratio circa hoc instrumentum esse cœpit, incertum à quo tempore. Videmur tamen posse in externis autoritatē eius rei intelligere circa Polycratem Sami tyrannum, cui dilectus ille anulus in mare abiectus, ca pro relatus est pisce, ipso circiter c c x x x annum urbis nostræ interfecto. Celebratio quidem usus cum fœnore cœpisse debet: argumento est consuetudo uulgi, ad sponsiones etiā anulo exiliēte, tracta ab eo tēpore quo nōdū erat arra uelocior: ut planè affirmare possumus, nummos ante apud nos, mox cœpisse anulos. De nummis paulopost dicitur. Anuli distinxere alterum ordinem à plebe, ut semel cœperāt esse celebres, sicut tunica ab anulis senatum tantum, quanquam & hoc serò, uulgoq; purpura latiore tunicæ usos inuenimus etiam præcones, sicut patrem L. Aelij Stilonis, Præconini ob id cognominati. Sed anuli planè medium ordinem, tertiumq; plebi & patribus inferuere: ac quod antea militares equi nomen dederant, hoc nunc pecuniæ iudices tribuūt. Nec pridē id factum: Diuo Augusto decurias ordinante, maior pars iudicum in ferreo anulo fuit. Iiq; non equites, sed iudices uocabantur. Equitum nomen subsistebat in turmis equorum publicorum. Iudicum quoque nō nisi quatuor decuriæ fuere primo. Vixq; singula milia in decurijs inuenta sunt, nondum prouincijs ad hoc munus admissis. Seruatūq; in hodieq; 40 num est ne quis è nouis ciuibus in ijs iudicaret.

De decurijs iudicum, & quoties nomina equestris ordinis immutata,

& donis militaribus, & quando primum corona aurea. Cap. II

DEcuriæ quoque ipsæ pluribus discretæ nominibus fuere, Tribunorum aris, & Selectorum, & Iudicum: præter hos etiamnum Nongenti uocabantur ex omnibus selecti, ad custodiendas cistas suffragiorū in comitijs. Et diuisus hic quoque ordo erat superba usurpatione nomen, cum alius se Nongentum, alius Selectum, alius Tribunalum appellaret. Tiberij demum principatus nono anno in unitatem uenit equester ordo, anulorumq; autoritati forma constituta est, C. Asinio Pollione, C. Antistio Vetere coss. anno urbis

urbis conditæ d c l. lxxv. quod miremur, futuri penè de causa, cum C. Sulpicius Galba, dum iuvenalem famam apud principem popinarum pœnis aucupatur, quæstus esset in senatu, vulgo institores eius culpæ defendi anulis. Hac de causa constitutum, ne cui ius id esset, nisi cui ingenuo ipsi, patri auoq; paterno sestertia c c c c census fuisset, & lege Julia theatri in xiiii ordinibus sedendi. Postea gregatim insigne id appeti cœptum. Propterq; hæc discrimina Caius princeps decuriam quintam adiecit: tantumq; natum est fastus, ut quæ sub diuo Augusto impleri non potuerant decuriæ, non capiât eum ordinem, passimq; ad ornamenta ea etiam seruitute liberati transiunt, quod antè nunquã erat factum, quoniam in ferro anulo equites iudicesq; intelligebantur: adeoq; promiscuum id esse cœpit, ut apud Claudiũ Cæsarem in cësura eius unus ex equitibus Flavius Proculus ccc ex ea causa reos postulare. Ita dum separatur ordo ab ingenuis, communicatus est cum seruitijs. Iudicum autem appellatione separari eum ordinem primi omnium instituere Gracchi, discordi popularitate in cõtumeliã senatus: mox ea debellata, autoritas nominis uario seditionũ euentu circa publicanos substitit, & aliquamdiu tertiæ uires publicani fuisse. M. Cicero demũ stabilivit equestre nomẽ in cõsultu suo, ei senatũ cõcilians, ex eo se ordine profectũ esse celebrans, & eius uires peculiari popularitate quærens. Ab illo tempore planè hoc tertiũ corpus in republica factũ est, cœpitq; adijci senatui populoq; Romano equester ordo. Qua de causa & nũc post populũ scribitur, quia nouissime cœptus est adijci. Quinetiã ipsum equitũ nomen sæpe uariatũ est, in his quoq; qui ad equitatum

trahebantur. Celeres sub Romulo regibusq; appellati sunt, deinde flexumines, postea trofili, cum oppidum in Thuscis citra Volsinos passũ ix. m. sine ullo peditũ adiumento cœpissent eius uocabuli: Idq; durauit ultra C. Gracchum. Iunius certe, qui ab amicitia eius Gracchanus appellatus est, scriptũ reliquit his uerbis: Quod ad equestrem ordinem attinet, antea trofili uocabant, nunc equites uocant: ideo quia non intelligunt trofios nomen quid ualeat, multos pudet eo nomine appellari: & causam quæ supra indicata est exponit, inuitosq; etiãnum tamen trofios uocari. Sunt adhuc aliqua non omittendæ in auro differentiæ. Auxiliares quippe & externos torquibus aureis donauere, at ciues nõ nisi argenteis. Præterq; armillas ciuib; dedere, quas non habent externi. Idẽ (quod magis miremur) coronas ex auro dedere ciuib;. Quis primus donatus sit ea, nõ inueni, sed quis primũ donauerit à L. Pisone traditur. A. Posthumius dictator apud lacũ Regillũ castris Latinorũ expugnatis, ei cuius maxime opera capta essent, hæc coronã ex pręda dedit. Itẽ L. Lentulus c o s. Ser. Cornelio Merēdæ, Samnitũ oppido capto. Sed quinq; librarũ corona Piso frugi filiũ ex priuata pecunia donauit. eamq; coronã testamento reip. legauit.

De reliquo usu auri in uiris & mulieribus, & de nummo aureo: & quando primum signatum est æs, argentum, & aurum, & antequam signaretur quimmos in ære, & quæ maxima pecunia primo censu, & quoties, & quibus temporibus autoritas auri.

Cap. III

10 **D**Eorum uero honori in sacris nihil aliud excogitatum est, quàm ut auratis cornibus hostiæ maiores duntaxat immolarentur. Sed in militiã quoque in tantum adoleuit hæc luxuria, ut M. Bruti in Philippicis campis epistolæ reperiantur frementes, sibilas tribunitias ex auro geri. At Hercules idem tu Brute mulierum pedibus aurum gestari tacuisti: cuius sceleris nos coarguimus illum primum, qui auro dignitatem per anulos fecit, ut habeant in lacertis iam pridem & uiri, quod è Dardanis uenit, itaq; & Dardanium uocabatur. Viriæ celticæ dicuntur: Viriles celtibericæ. Habeant fœminæ in armillis, digitisq; toris, collo, auribus, spiris: Discurrant catenæ circa latera, & inserta margaritarum pondera è collo dominarum auro pendeant, ut in somno quoq; unionum conscientia adsit: Etiamnum pedibus induitur, atque inter stolam plebemque hunc medium fœminarum equestrem ordinẽ facit. Honestius uiri pędagogijs id damus, balineasq; diues puerorũ forma cõuertit. Iam uero etiam Harpocratem, statuasq; Ægyptiorum numinum, in digitis uiri

C c 4 quocq;

quoq; portate incipiunt. Fuit & alia Claudij principatu differentia, in solis his quibus admisionem liberti eius dedissent imaginem principis in anulo ex auro gerendi, magna criminum occasione: quæ omnia salutaris exortus Vespasiani principis aboluit, æqualiter publicando principem. De anulis aureis eorumq; usu hæcenus dictum sit. Proximū fecit, qui primus ex auro denarium signavit, quod & ipsum latet autore incerto. Populus Ro. ne argento quidem signato ante Pyrrhum regem deivictus usus est. Libralis, unde etiam nunc libella dicitur, & dipondius appendebatur assis. Quare æris gravis poena dicta. Et adhuc expensa in rationibus dicuntur: Item impendia & dependere. Quin & militum stipendiorum, hoc est stipis ponderandæ pensatores, libripendes dicuntur: qua consuetudine in his emptionibus quæ mancipij sunt, etiam nunc libra interponitur. Servius rex primus signavit æs. Antea rudi usos Romæ Remeus tradit. Signatam est nota pecuniam, unde & pecunia appellata. Maximus census cxx. m. assium fuit illo rege: Et ideo hæc prima classis. Argentum signatum est anno urbis d. lxxxv. Q. Fabio c. o. s. quinque annis ante primum bellum Panicum. Et placuit denarius pro x libris æris, quinaris pro quinque, sestertium pro dipondio ac semisse. Libræ autem pondus æris imminutum bello Punico primo, cum impensis resp. non sufficeret, constitutumq; ut asses sextantario pondere feriretur. Ita quinque partes factæ lucris, dissolutumq; æs alienum. Nota æris fuit ex altera parte Ianus geminus, ex altera rostrum navis. In triente vero & quadrante rates. Quadrans antea triuncis vocatus à iii uncis. Postea Annibale urgente, Q. Fabio Maximo dictatore, asses unciales facti: Placuitq; denarium xvi assibus permutari, quinarium octonis, sestertium quaternis. Ita resp. dimidium lucrata est. In militari tamen stipendio semper denarius pro x assibus datus. Nota argenti fuere bigæ atque quadrigæ, & inde bigati quadrigatiq; dicti. Mox lege Papyriana semunciales asses facti. Livius Drusus in tribunatu plebis octavam partem æris argento miscuit. Qui nunc victoriatas appellatur, lege Claudia percussus est. Antea enim hic nummus ex Illytico aduectus, mercis loco habebatur.

Vide Budæū Est autem signatus victoria, & inde nomen. Aureus nummus post annum lxi percussus est quàm argenteus, ita ut scrupulum valeret sestertius uicenis, quod efficit in libras ratione sestertiorum, qui tunc erant, sestertios dccc. Post hæc placuit xl m. signari ex auri libris, paulatimq; principes imminuere pondus: minutissimus vero ad xlv. m. Sed à nunc prima est origo avaritiæ excogitata, scœnore quæstiuosa segnitia. Hæc paulatim exarsit rabie quadam, non iam avaritia, sed famæ auri: utpote cum Septimuleius C. Gracchi familiaris, auro repensum caput eius excisum ad Opimiū tulerit, plumboq; in os addito parricidio suo tempulicæ etiam circumscriptis: nec iam quiritum aliquo, sed universo nomine Romano infami, rex Mithridates Aquilio duci capto aurum in os infudit: Hæc parit habendi cupido. Pudet intuentem tantum nomina ista, quæ subinde noua græco sermone excogitantur, expresso argenteis uasis auro, aut incluso, quibus delictis uenit tam aurea quàm aurata, cum sciamus interdixisse castris suis Spartacum, ne quis aurum haberet aut argentum. Tanto fuit plus animi fugitiuis nostris. Messala orator prodidit Antonium triumuirum aureis usum in omnibus obscenis desiderijs, pudendo etiam crimine Cleopatrar. Summæ apud externos licentiæ fuerat, poculo aureo puluino subdito, Philip. 40 pum regem dormire solitum: Agnonem Teium Alexandri Magni præfectum aureis clauis suffigere crepidas. Antonius in contumeliam naturæ uilitatem auro fecit, opus procriptione dignum. Sed præter alia equidem miror po. Ro. uictis gentibus in tributo semper argentum imperitasse, non aurum: sicut Carthagini cum Annibale uictæ argenti pondus annua in quinquaginta annos, nihil auri. Nec potest uideri penuria mundi id uenisse. Nam Midas & Cræsus in infinitum possederant. Iam Cyrus deuicta Asia pondus xxxiiii milia inuenerat, præter uasa aurea aurumq; factum, & in eo folia ac platanum uitæque. Qua uictoria argenti quingenta milia talentorum reportauit, & craterem Semiramidis, cuius pondus quindecim talenta colligebat. Talentum autem Ægyptium pondus do

do LXXX capere Varro tradit. Iam regnauerat in Colchis Salauces & Eubopes, qui ter tam uirginem nactus, plurimum argenti auriq; eruisse dicitur in Suanorum gente, & alioquin uelleribus aureis inclito regno. Sed & illius aureæ cameræ, & argenteæ trabes narrantur, & columnæ atque parastatæ, uisito Sesoistre Ægypti rege, tam superbo, ut prodatur annis quibusq; sorte reges singulos è subiectis iungere ad currum solitus, sicq; triumphare. Et nos fecimus quæ posteri fabulosa arbitrentur. Cæsar qui postea dictator fuit, primus in ædilitate munere patris funebri, omni apparatu harenæ argenteo usus est, ferasq; argenti uasis incessere tum primum uisum. Mox, quod etiam in municipijs æmulantur, C. Antonius ludos scena argentea fecit. Item L. Murena, & Caius princeps in circo pegma duxit, in quo fuere argenti pondo c. xxiiii. Claudius successor eius, cum de Britannia triumpharet, inter coronas aureas unam vii pondo habuit, quam contulisset Hispania ceterior, alteram ix quam Gallia Comata, sicut titulus indicauit. Huius deinde successor Nero, Pompeij theatrum operuit auro in unum diem quod Tyridati regi Armeniæ ostenderat. Et quota pars ea apparatus fuit aureæ domus ambiētis urbem? Auri in ærario populi Romani fuere, Sex. Iulio, L. Aurelio c o s s. septē annis ante bellum Punicum tertium pondo D c c. xxvii. argenti nonaginta duo milia, & extra numerum c c c & Lxxxv. m. *Vide Budei lib. 2. de asse.* Item Sex. Iulio, L. Marcio c o s s. hoc est, belli socialis initio, D c c c xlvi. auri pondo. C. Cæsar primo introitu urbis in ciuili bello suo ex ærario protulit laterū aureorum x x v i. m. & in numerato pondo c c c. Nec fuit alijs tēporibus resp. locupletior. Intulit & Æmilius Paulus, Perseo rege Macedonico deuicto, prædam pondo trium milium: à quo tempore populus Ro. tributum pendere desijt. Laquearia, quæ nunc & in priuatis domibus auro teguntur, post Carthaginem euerfam primo inaurata sunt in Capitolio, censura L. Mummi. Inde transiere in cameras. In parietes quoque, qui iam & ipsi tanquam uasa inaurantur: cum sua ætas uaria de Catulo existimauerit, quod tegulas æreas Capitolij inaurasset primus. Inuentores auri, sicut metallorum ferè omnium, septimo uolumine diximus. Præcipuam gratiam huic materiæ fuisse arbitror, non colore qui in argento clarior est, magisq; diei similis, & ideo militaribus signis familiarior, quoniam is longius fulget: manifesto errore eorum qui colorem siderum placuisse in auro arbitrantur, cum in gemmis alijsq; rebus non sit præcipuus. Nec pondere aut facilitate materiæ prælatum est, cæteris metallis, cum cedat per utrumque plumbo. Sed quia rerum uni nihil igne deperit, tuto etiam in incendijs rogisq; durante materia. Quinimo quo sapientius arsit, proficit ad bonitatem. Auriq; experimento ignis est, ut simili colore rubeat quo ignis: Atque ipsum obryzum uocant. Primum autem bonitatis argumentum est, quam difficillime accendi. Præterea mirum, prunæ uiolentissimæ igni indomitum, palea citissime ardescere: atque ut purgetur, cum plumbo coqui. Altera causa pretij maior, quàm minimū usus deterit, cum argento, ære, plumbo, linæ producantur, manusq; sordescant decidua materia. Nec aliud laxius dilata, aut numerosius diuiditur, utpote cuius uncie in septuagenas & quinquagenas pluresq; bracteas, quaternū utroque digitorum spargantur. Crassissimæ ex his prænestinæ uocantur, etiamnum retinentes nomen, Fortunæ inaurato ibi fidelissime simulacro. Proxima bractea quæstoria appellatur. Hispania strigiles uocat auri paruulas massas, quod super omnia solū in massa aut ramēto capitur, cum cætera in metallis reperia igni perficiantur. Hoc statim aurū est, cōsummatamq; materiam protinus habet, cum ita inuenitur. Hæc enim inuentio eius naturalis est: alia quam dicemus, coacta. Super cætera nō rubigo ulla, non ærugo, nō aliud ex ipso quod consumat bonitatē, minuatue pondus. Iam cōtra salis & aceti succos domitores rerū cōstantia. superq; omnia netur, ac textitur lanæ modo, & sine lana. Tunica aurea triumphasse Tarquinium Priscū Verrius tradit. Nos uidimus Agrippinā Claudij principis, ædente eo naualis prælij spectaculū, absidentem ei, indutā paludamento, auro textili sine alia materie. Attalicis uero iam pridē intextitur, inuento regū Asiæ. Marmorī & ijs quæ candesceri nō possunt, oui candido illinitur: lino

gno glutini ratione composita, leucophoron uocant. Quid sit hoc, aut quemadmodum fiat, suo loco docebimus. Æs inaurari argēto uiuo, aut certe hydrargyro legitimum erat: de quibus ut dicemus illorum naturam reddentes, excogitata fraus est. Nanque æs cruciatur in primis, accensumq; restinguitur sale, aceto, alumine. Postea exarenatur, an satis re-coctum sit splendore deprehendente, iterumq; exhalatur igni, ut possit edomitum, mixtis pumice, alumine, argento uiuo, inductas accipere bractæas. Alumen in purgando uim habet talem, qualem esse diximus plumbo.

Ratio naturalis inueniendi auri, & quando primum aurea statua
& medicina ex auro.

Cap. IIII

Aurum inuenitur in nostro orbe, ut omitteremus Indicum, atq; a formicis, aut gryphitis bus apud Scythas erutum. Apud nos tribus modis, fluminū ramentis, ut in Tago Hispaniæ, Pado Italiæ, Hebro Thraciæ, Pactolo Asiæ, Gange Indiæ. Nec ullum absolute aurum est, cursu ipso tritumq; perpolitum. Alio modo puteorum scrobibus effoditur, aut in ruina montium. Quare utraq; ratio dicitur. Aurum qui quærūt, ante omnia segulum tollunt, ita uocatur indicium: alueus ubi id est, arenæq; lauantur, atq; ex eo quod residet coniectura capitur, ut inueniatur aliquando in summa tellure protinus rara felicitate: ut nuper in Dalmatia principatu Neronis, singulis diebus etiā quinquagenas libras fundens, cum iam inuentū in summo cespite. Alutationem uocant si & auro ea tellus subest. Cæterum montes Hispaniæ aridi sterilesq;, & in quibus nihil aliud gignatur, huic bono coguntur fertiles esse. Quod puteis foditur, canalicium uocant, alij canaliense, marmoris glareæ inherens, non illo modo quo in oriente sapphiro atq; thebaico, alijsq; in gemmis scintillat, sed micæ amplexum marmoris. Hi uenarum canales per marmor uagantur & latera puteorum, & huc illuc, inde nomine inuento, tellusq; ligneis columnis suspenditur. Quod effossum est tunditur, lauatur, uritur, molitur in farinam. Nam quod ad pilas cundunt, apilascudem uocant. argentum quod exit a fornacis sudore. Quæ è catino iactatur spurcitia, in omni metallo uocatur scoria. Hæc in auro coquitur iterum & tunditur. Catini sunt ex tasconio. Hæc est terra alba similis argillæ. Neq; enim alia afflatum ignemq; & ardentem materiam tolerat. Tertia ratio opera uicerit gigantum: Cuniculis per magna spatia actis, cauantur montes ad lucernarum lumina. Eadem mēsurā uigiliarum est, multisq; mensibus non cernitur dies. Arrugas id genus uocant, si duntq; timæ subito, & operarij primunt operarios, ut iam minus temerarium uideatur è profundo maris petere margaritas: tanto nocentiores fecimus terras. Relinquuntur itaq; fornices crebri montibus sustinendis. Occurrant in utroq; genere silices. Hos igni & aceto rumpunt. Sæpius uero, quoniam in cuniculis uapor & fumus strangulat, cædunt fracturis c. l. libras ferri terrā agentibus: egeruntq; humeris noctibus ac diebus per tenebras proximis tradentes: Lucē nouissimi cernunt. Si longior uidetur silex, latus sequitur. Fossam ambit quiete. Tamē in silice facilius existimatur opera. Est nāq; terra ex quodā argillæ genere glareæ mixta (cadi dam uocant) propè inexpugnabilis. Cuneis eam ferreis aggrediuntur, & iisdē malleis: nihilq; durius putant, nisi quod inter omnia auri fames durissima est. Peracto opere, ceruices fornicū ab ultimo cædunt, dantq; signū ruinæ, eamq; solus intelligit in cacumine mō. 40
tis eius peruigil. Hic uoce ictusie repente operarios reuocari iubet, pariterq; ipse deuolat. Mons fractus cadit a sese longo fragore, qui concipi humana mēte nō possit, & flatu incredibili. Spectant uictores ruinā naturæ. Nec tamē adhuc aurum est: nec scire esse cū foderē. Tantaq; ad pericula euincenda fuit satis causæ, sperare quod cuperent. Alius par est labor, uel hoc maioris impendij, flumina ad lauandum hanc ruinam iugis monti ducere obiter a centesimo plerumq; lapide. Corrugos uocant, à corruatione credo, nimirū & hic labor est. Præcepisse libramento oportet, ut fruaris quando influat: itaq; altissimis partibus ducit. Conuallis & interualla substructis canalibus iunguntur. Alibi rupes iniuxæ cæduntur, sedemq; trabibus cauatis præbere coguntur. Is qui cædit, funibus pēdet, ut procul in-

tuerent

tuentibus species nefaria quidē, sed alicū fiat. Pendentes maiore ex parte librant, & lineas iūneri præfigunt. Itaque insistentis uestigijs hominis locus non est. Manes trahuntur ad homines, ut uitium importent. Id genus terræ urion uocant. Ergo per silices calculōsue ducuntur, & orium euitant. Ad capita deiectus in supercilijs montium piscinæ cauantur, duenos pedes in quasque partes, & in altitudinem denos. Emissaria in his quina pedum quadratorum ternū ferē linguuntur, & repleto stagno excussis obturamentis erumpit torrens tanta ui, ut saxa peruoluat. Alius etiamnum in plano labor. Fossę in quas profluat cauantur, agogas uocant, eæ sternuntur gradatim. Frutex est ulex roris marini similis, asper aurumq; retinens. Latere cluduntur tabulis, ac per præruta suspenduntur, canali ita
10 profluente de terra in mare. His de causis iam promouit Hispania in priore genere, quæ exhaustiuntur immenso labore, ne occupent puteos, in hoc rigantur. Aurum artugia que situm non coquitur, sed statim suum est. Inueniuntur ita massæ. Necnon in puteis etiam denas excedentes libras. Palacras Hispani, alij palacranas: idem quod minutum est, balucem uocant. Vlex siccatus uritur, & cinis eius lauatur substrato cespite herbofo, ut sidat aurum. Vicena milia pondo ad hunc modum annis singulis Asturia atque Galleciam & Lusitaniam præstare quidam tradiderunt, ita ut plurimum Asturia gignat. Neque in alia parte terrarum tot seculis hæc fertilitas. Italia: parciūm est uetere interdicto patrum ut diximus, alioquin nulla fecundior metallorum quoque erat tellus. Extat lex censoria Ictimulorum aurifodinæ, qua in Vercellenſi agro cauebatur, ne plus quinq; M. hominū
20 in opere publicani haberent. Aurum faciendū est etiam una ratio ex auripigmento, quod in Syria foditur pictoribus, in summa tellure, auri colore, sed fragili, lapidum specularium modo. Inuitaueratq; spes Caium principem audissimum auri, quamobrem iussit excoqui magnum pondus, & planē fecit aurum excellens, sed ita parui ponderis, ut detrimentum sentiret, illud propter auaritiā expertus, quanquam auri pigmētī libræ x i i i i permutarentur, nec postea tentatum ab ullo est. Omni auro inest argentum uario pondere, alibi dena, alibi nona, alibi octaua parte. In uno tantū Gallię metallo, quod uocant Albi, cratense x x x v i. portio inuenitur, ideo cæteris præest. Vbicunq; quinta argenti portio est, electrum uocatur. Scrobes eæ reperiuntur in Canalienſi. Fit & cura electrum argento addito. Quod si quintam portionem excessit, incudibus non resistit. Et electro autoritas,
30 Homero teste, qui Menelai regiam auro, electro, argento, ebore fulgere tradit. Mineruæ templum habet Lindos insulæ Rhodiolum, in quo Helena sacravit calicem ex electro. Adijcit historia, mammae suæ mensura. Electri natura est, ad lucernarum lumina clarius argento splendere. Quod est natium, & uenena deprehendit. Nanq; discurrent in calicibus arquis cœlestibus similes, cum igneo stridore, & gemina ratione prædicunt. Aurea statua prima omnīū nulla inanitate, & antequā ex ære aliqua illo modo fieret, quam uocant holosphyraton, in templo Anaitidis posita dicitur, quod in situ terrarū nomine hoc significauimus, numine gentibus illis sacratissimo. Direpta est Antonij Parthicis rebus. Scitumq; narratur dictum unius ueteranorum Bononiæ, hospitali diui Augusti cœna, cum interrogaretur, essetne uerum, cum qui primus uiolasset hoc numen, oculis mem
40 brisq; captum expirasset. Respondit enim, tum maxime Augustum de crure eius cœnare, secp̄ illum esse, totumq; sibi censum ex ea rapina esse. Hominum primus, & auream statuatam & solidam Gorgias Leontinus Delphis in templo sibi posuit l x x circiter olym piade. Tantis erat docendæ oratoriæ artis quæstus. Aurum plurimis modis pollet in remedijs. Vulneratisq; & infantibus applicatur, ut minus noceant que inferanter ueneficia. Est & ipsi superlato uis malefica, gallinarum quoq; & pecorum secturis. Remedium est ablueri illatū, & spargere eos quibus mederi uelis. Torretur & cum salis grumo, ponere triplici misso, & rursum cum duabus salis portionibus, & una lapidis, quem schiston uocant: ita uirus tradit rebus unā crematis in fictili uase, ipsum purum & incorruptum. Reliquis cinis seruatus in fictili & ex aqua illitus, lichenas in facie sanat. Lomento eū conuenit

uenit ablui. Fistulas etiam sanat, & quæ uocantur hæmorrhoides. Quod si trito spuma adijciatur, putria ulcera & terri odoris emendat. Ex melle uero decoctum cum melathio, & illitum umbilico, leuiter soluit aluum. Verrucas curari eo M. Varro est autor.

De chryfocolla, & medicinæ ex chryfocolla v 1 & mirabilis natura eius glutinandis inter se perficiendisq; metallis. Caput v

Chryfocolla humor est in puteis quos diximus, per uenam auri defluens, crassescere limo rigoribus hybernis usque in duritiam pumicis. Laudatiorem eandem in ærarijs metallis, & proximam in argentarijs fieri compertum est. Inuenitur & in plumbarijs, uilior etiam auraria. In omnibus autem ijs metallis fit & cura multum infra naturalē illam, immixtis in uenam aquis leuiter hyeme tota usque in Iunium mensem, dein siccatis in Iulio & Iulio, ut planē intelligatur nihil aliud chryfocolla quam uena putris. Natua duritia maxime distat, luteam uocant. Et tamen illa quoque herba, quam luteam appellant, tingitur. Natura est, quæ lino sanatur, ad succum bibendum. Tunditur in pila, deinde tenui cribro secernitur, postea molitur, ac deinde tenuius sic cribratur. Quicquid non transmeat, repetitur in pila, dein molitur. Puluis semper in catinis digeritur, & ex aceto maceratur, ut omnis duritia soluatur. Ac rursus tunditur, dein lauatur in conchis, siccaturque. Tunc tingitur alumine schisto & herba supradicta, pingiturque antequam pingat. Refert quā bibula docilisque sit. Nam nisi rapuit colorem, adduntur & schyranum atque turbitum, ita uocant medicamenta sorbere cogentia. Cum tinxere pictores, orobitin uocant, eiusque duo genera faciunt: luteam quæ seruatur in lomenta, & liquidam globulis sudore resolutis. Hæc utraque genera in Cypro fiunt. Laudatissima in Armenia. Secunda in Macedonia: Largissima in Hispania. Summa commendationis est, ut colorem herbæ segetis late uirētis quā simillime reddat. Visumque iam est Neronis principis spectaculis harenam circi chryfocolla sterni, cum ipse concolori panno aurigaturus esset, introducta opificum turba. Tribus eam generibus distinguunt. Asperam, quæ taxatur in libras v 1 i. Mediam quæ denarijs quinis: Attritam quam & herbaceam uocant, quæ x 1 i i. Sublinunt autem harenosam, priusquam inducant, atramento & paratonio. Hæc sunt tenacia eius & colori blanda. Paratonium quoniam est natura pinguisimum, & propter leuorem tenacissimum, atramento aspergitur, ne paratonij candor pallorem chryfocolle afferat. Luteam putant à lutea herba dictam, quam ipsam ceruleo subtritam, pro chryfocolla inducunt, uilissimo genere atque fallacissimo. Visus chryfocollæ & in medicina est ad purganda uulnera cum cera & oleo. Eadem per se arida siccatur & contrahit. Datur & in angina, orthopnoeæque, miscenda cum melle. Concitat uomitiones, miscetur & collyrijs ad cicatrices oculorum: ac uiridibus emplastris, ad dolores mitigandos, & cicatrices trahendas. Hanc chryfocollam medici acies appellant, quæ non est orobitis. Chryfocollam & aurifices sibi uendicant agglutinando auro, & inde omnes appellatam similiter utentes dicunt. Temperatur autem ea Cypria ærugine, & pueri impubis urina, addito nitro. Teritur Cyprio ære in Cyprijs mortarijs: santernam uocant nostri. Ita ferruminatur aurum, quod argentosum uocant. Signumque est, si addita santerna nitescit. E diuerso æro ferrum contrahit se, hebetaturque, & difficulter ferruminatur. Ad id glutinum fit, auro, & septima parte argenti ad supradicta additis, unaque contritis. Contexti par est reliqua circa hoc, ut uniuersa naturæ contingat admiratio. Auri glutinum est tale. Argilla ferro, cadmia æris massis, alumen laminis, resina plumbo & marmori, sed plumbum nigrum albo iungitur, ipsumque album sibi oleo. Item stannum æramentis, stanno argentum. Pineis optimis lignis æs ferrumque funditur, sed & Ægyptia papyro, paleis aurum. Calx aqua accenditur, & Thracius lapis, idemque oleo restinguitur. Ignis autem aceto maxime & uisco & ouo. Terra minime flagrat. Carboni maior uis exusto, iterumque flagranti.

De argento, & argento uiuo, & stibio, siue alabaistro, & scoria argenti, & de spuma argenti.

Cap. VII

AB his argenti metalla dicantur, quæ sequens infania est. Nō nisi in pureis reperitur, nullaq; sui spe nascitur, nullis ut in auro lucentibus scintillis. Terra est alia ruffa, alia cineracea. Excoqui nō potest nisi cum plumbō nigro, aut cum uena plumbi. Galenam uocant, quæ iuxta argenti uenas plerunq; reperitur. Et eodem opere ignium descendit pars in plumbum, argentum autem superne innatat, ut oleum aquis. Reperitur in omnibus penè prouincijs, sed in Hispania pulcherrimum. Id quoq; in sterili solo atq; etiam in montibus. Et ubicunq; una inuenta uena est, non procul inuenitur alia. Hoc quidem & in omni
 10 ferè materia, unde metalla Græci uidentur dixisse. Mirum, adhuc per Hispanias ab Annibale olim inchoatos puteos durare, sua ab inuētoribus nomina habentes. Ex quis bebelo appellatur hodieq;, qui c c c pondo Annibali sumministravit in dies, ad mille quingentos iam passus cauato monte, per quod spatium Aquitani stantes diebus noctibusq; egerunt aquas lucernarum mensura, amnemq; faciunt. Argenti uena quæ in summo reperta est, crudaria appellatur. Finis antiquis fodiendi solebat esse alumen inuentum, ultra nihil quærebat. Nuper inuenta æris uena infra alumen alba, nullum finem spei fecit. Odor ex argenti fodiens inimicus omnibus animalibus, sed maxime canibus. Aurū argētumq; quo mollius, eo pulchrius. Lineas ex argento nigras produci pleriq; mirantur. Est & lapis in his uenis, cuius uomica liquoris æterni argentum uiuum appellatur, uenenum rerum
 10 omnium. Exest ac perumpit uasa permanans tæbe dira. Omnia ei innatant præter aurum, id unum ad se trahit. Ideo & optime purgat, cæteras eius sordes expuens crebro iastatu fictilibus in uasis, ita uitrijs abiectis, ut & ipsum ab auro discedat. In pelles subactas effunditur, perq; eas sudoris uice defluēs, purum relinquit aurum. Ergo & cum æra inaurantur, sublitum bracteis pertinacissime retinet. Verū pallore detegit simplices aut præter nues bractæas. Quapropter id furtum quærentes, oui liquore candido usum eum adulterare, mox & hydrargyro, de quo suo dicemus loco. Et aliās argētum uiuum nō largum inuentum est. In iisdem argenti metallis inuenitur, ut proprie dicamus, spumæ lapis candidæ nitentisq;, non tamen translucens, stibium appellant, alij stibium, alij alabastrum, alij labafon. Duo eius genera, mas & fœmina, magis probant fœminam, horridior est
 10 mas, scabriorq; & minus pōderosus, minusq; radians, & harenosior. Fœmina cōtrā nitet, friabilis, fissurisq; non globis dehiscēs. Vis eius adstringere ac refrigerare, principalis autem circa oculos: Nāq; ideo etiā pleriq; platyophthalmō id appellauerunt, quoniā in calliblenis mulierum dilatat oculos. Et fluxiones inhibet oculorum exulcerationesq; farina eius & thuris gammi admixto: sistit & sanguinem è cerebro defluentem. Efficacior & contra recentia uulnera, & contra ueteres canū morsus inpersa farina: & contra ambrusta igni, cum adipe ac spuma argenti cerusaq; & cera. Vritur autem ossis bubuli fimi circumlitum in clibanis. Dein restinguitur mulierum lacte, teriturq; in mortarijs, admixta aqua pluuiali. Ac subinde turbidum transfunditur in æreum uas, & mūdatur nitro. Fex eius intelligitur plumbosissima, quæq; subsidit in mortario abiiciturq;. Dein uas in quo turbida
 40 transfusa sunt, opertū linteo per noctē relinquitur, & postero die quicquid innatat effunditur spongiæq; tollitur. Quod ibi subsidit, flos intelligitur, ac linteolo interposito in sole siccatur, nō ut perarescat. Iterūq; in mortario teritur, & in pastillos diuiditur. Ante omnia autem urendi modus necessarius est, ne plumbum fiat. Quidam non fimo utuntur coquentes, sed adipe: Alij tritum in aqua triplici linteo saccant, fecemq; abijciunt, idq; quod defluxit transfundunt, quicquid subsidat colligentes, emplastris quoq; & collyrijs miscēt. Scortiam in argento Græci uocant helystma. Vis eius adstringere & refrigerare corpora. Additur emplastris ut molybdæna, de qua dicemus in plumbō, cicatricibus maxime glutinandis, & contra tenasmos, dysenteriasq;, infusa clysteribus cum myrteo oleo. Addunt & in medicamenta quæ uocant liparas, ad excreſcentia ulcerum, aut ex attritu facta, aut in

De capite

capite manantia. Fit in iisdem metallis & quæ uocatur spuma argenti. Genera eius tria: Optima quam chrysitin uocant: Secunda, quam argyritin: Tertia quam molybditin. Et plerumque omnes hi colores in eisdem tubulis inueniuntur. Probatissima est Attica, proxima Hispaniensis. Chrystitis ex uena ipsa fit, argyritis ex argento, molybditis plumbi ipsius fusura, quæ fit Puteolis, & inde habet nomen. Omnis autem fit excocta sua materia ex superiori catino defluens in inferiorē, & ex eo sublata ueruculis ferreis, atque in ipsa flamma conuoluta ueruculo, ut sit modici ponderis. Est autē, ut ex nomine ipso intelligi potest, feruescētis & futuræ materiæ spuma. Distat à scoria, quo potest spuma à fece distare. Alterū purgātis se materiæ, alterū purgatæ uitium est. Quidam duo genera faciunt spumæ, quæ uocant sterelytida & peumenem, tertium molybdenam, in plumbo dicēdam. Spuma ut sit utilis, iterū coquitur, cōfractis tubulis ad magnitudinem anulorum, ita accēsa foliibus, ad separādos carbonēs cineremque, abluitur aceto aut uino, simulque restinguitur. Quod si sit argyritis, ut cādor ei detur, magnitudine fabæ cōfracta, in siftili coqui iubetur ex aqua addito in linteolis tritico & hordeo nouis, donec ea purgētur. Postea sex diebus terunt in mortarijs, ter die abluentes aqua frigida: Et cū desinant, calida, addito sale fossili in libram spumæ obolo. Nouissimo die cōdunt in plumbeo uase. Alij cum faba candida & pitana coquant, & in sole siccant. Alij in lana cādida cum faba, donec lanam nō denigrent. Tunc salem fossilem adiiciunt, subinde aqua mutata, siccantque diebus x l. calidissimis æstatis. Necnon in uentre suillo in aqua coquunt, exemptamque nitro fricant, & ut supra terunt in mortarijs cum sale. Sunt qui nō coquant, sed cū sale terant, & adiecta aqua abluant. Vius eius ad collyria, & litu ad muliebrum cicatricū foeditates tollendas maculasque, & abluendum capillum. Vis autem siccare, mollire, refrigerare, temperare, purgare, explere ulcera, tumores lenire. Talibusque emplastris supra dictis ignes etiam sacros tollit cum ruta myrtisque & aceto. Itemque perniones cum myrtis & cera.

De minio, quantæ autoritatis fuerit apud Romanos, ac inuētiōe eius, & cinnabaris ratione in picturis & medicina, de generibus minij, & ratione eius in picturis. Cap. vii

Inuenitur in argentarijs metallis minium quoque, & nunc inter pigmenta magnæ autoritatis, & quondam apud Romanos non solum maximæ sed etiam sacræ. Enumerat autores Verrius, quibus credere sit necesse, Iouis ipsius simulacri faciem diebus festis minio illini solitam, triumphantumque corpora: sic Camillum triumphasse. Hac religione quoque etiam nunc addi in unguenta cœnæ triumphalis, & à censoribus in primis Iouem minium dum locari. Cuius rei equidē causam miror, quanquam & hodie id expetico stat Aethiopum populis, totosque eo tingi proceres, huncque ibi deorum simulacris colorē esse. Quapropter diligentius persequemur omnia de eo. Theophrastus x c annis ante Praxibulum Atheniensium magistratū, quod tempus exit in urbis nostræ c c x l i x annum, tradidit inuentam minium à Callia Atheniense, initio sperante aurum posse excoqui harena rubente in metallis argenti, hanc fuisse originem eius. Reperiri autē iam tum in Hispanijs, sed durum & harenosum: Item apud Colchos in rupe quadam inaccessa, ex qua iaculantes decuterent, id esse adulterum. Optimum uero supra Ephesum Cilbianis agris: Harenam cocci colorem habere, hanc teri, dein lauari farinā, & quod subsidat, iterum lauari. Differētiam quoque artis esse, quod alij minium faciunt prima lotura: apud alios id esse dilutius, sequentis autem loturæ optimum. Autoritatem coloris fuisse non miror: Iam enim Troianis temporibus rubrica in honore erat, Homero teste, qui nauēis ea commendat, aliās circa picturas pigmentaque rarus. Milton uocant Græci minium, quidam cinnabari. Vnde natus error Indico cinnabaris nomine. Sic enim appellant illi faniem draconis elisi elephantorum morientium pondere, permixto utriusque animalis sanguine, ut diximus. Neque alius est color qui in picturis proprie sanguinem reddat. Illa cinnabaris antidotis medicamentisque utilissima est. At hercule medici quia cinnabarin uocant, pro ea utuntur hoc minio, quod uenenum esse paulo mox docebimus, Cinnabari ueteres, quæ etiam nunc uocant monochromata

chromata, pingeant. Pinxerunt & Ephēſio minio, quod derelictum eſt, quia curatio magis operis erat, prætereaq; utrunq; nimis acré exiſtimatur. Ideoq; tranſiere ad rubricā, & ſinopidē, de quibus ſuis locis dicam. Cinnabaris adulteratur ſanguine caprino, aut ſorbis tritis. Pretium ſynceræ nummi quinquaginta. Iuba minium naſci & in Carmania tradit: Hermogenes & in Aethiopia. Sed neutro ex loco inuehitur ad nos, nec ferè aliūde quàm ex Hiſpania. Celeberrimum ex Siſaponenſi regione in Bætica, miniario metallo ueſtigibus pop. Romani, nullius rei diligentiore cuſtodia. Non licet id ibi perficere excoquiq;, Romam perferitur uena ſignata, ad dena milia ferè pondo annua. Romæ autem lauatur, in uendendo pretio ſtatuta lege ne modum excederet L x x in libras. Sed adulteratur multis modis, unde præda ſocietati. Nanq; eſt alterū genus in omnibus ferè argentarijs, itemq; plūbarijs metallis, quod ſit exuſto lapide uenis permixto, non ex illo, cuius uomiam argentum uiuum appellauimus (is enim & ipſe in argentum excoquitur) ſed ex alijs ſimul reperiſ. Steriles etiā plumbi deprehendūtur ſuo colore, nec niſi in fornacibus rubeſcentes, exuſtiq; tunduntur in farinam. Et hoc eſt ſecundarium minium, perq; paucis notum, multum infra naturales illas harenas. Hoc ergo adulteratur in officiis ſociorum, item ſcyrico. Quonā modo ſcyricum fiat, ſuo loco dicemus. Sublini autē ſcyrico minium compendij ratio demonſtrat. Et alio modo pingentium furto opportunum eſt, plenos ſubinde abluentium penicillos. Sidit autem in aqua, conſtatq; furantibus: Sincero cocci nitor eſſe debet. Secundarij autem ſplēdor in parietibus ſentit uliginem. Quanquam hoc rubigo quædam metalli eſt. Siſaponenſibus autem miniarijs ſuæ uenæ harena ſiue argento excoquitur. Auri modo probatur. Auro candente fucatum nigreſcit: ſyncerum retinet colorem. Inuenio & calce adulterari. Ac ſimili ratione ferri candentis lamina, ſi non ſit aurum, deprehendi ilico. Solis atque lunæ contactus inimicus: remedium, ut parietis ſiccato cera punica cum oleo liquefacta candens ſetis inducatur, iterumq; ad motus gallæ carbonibus aduratur ad ſudorem uſque. Poſtea candelis ſubigatur: ac deinde linteis puris, ſicut & marmora nitescunt. Qui minium in officiis poliunt, faciem laxis ueſicis illigant, ne in reſpirando pernicioſam puluerem trahant, & tamen ut per illas ſpectent. Minium in uoluminibus quoq; ſcriptura uſurpatur, clarioresq; literas, uel in auro, uel in marmore etiam in ſepulchris facit.

De hydrargyro, de argento inaurando, de coticulis in argenti generibus, & experimentis.

Cap. VIII

EX ſecundario inuenit uita & hydrargyrum in uicem argenti uiui, paulo ante dilatum. Fit autem duobus modis, æreis mortarijs piſtillisq; trito minio ex aceto, aut patinis ſiſtilibus impoſitum ferrea cōcha, calyce coopertum, argilla ſuperillita. Dein ſub patinis accēſum ſollibus cōtinuo igni, atq; ita calicis ſudore deterſo, qui ſit argēti colore, & aquæ liquore. Idem guttis diuidi facilis, & lubrico humore confluere. Quod cum uenenum eſſe conueniat, omnia quæ de minio in medicinæ uſu traduntur, temeraria arbitror: præterq; fortasſe quod illitum capiti uentriue ſanguinem ſiſtit, dum ne quid penetret in uiſcera, ac uulnus attingat: aliter utendum nō equidem cenſeam. Hydrargyro argentum inauratur ſolū nūc propè, cum & in æra ſimili modo duci debeat. Sed eadē fraus, quæ in omni uitæ parte ingenioſiſſima eſt, uiliorem excogitauit materiā, ut docuimus. Auri argentiq; mentionem comitatur lapis, quem coticulam appellant, quondam non ſolitus inueniri, niſi in flumine Tmolo, ut autor eſt Theophraſtus: nunc uero paſſim, quem alij heraclium, alij Lydium uocant. Sunt autē modici, quaternas uncias longitudinis, binasq; latitudinis non excedētes. Quod à ſole fuit in his, melius q; quod à terra. His coticulis periti, cum è uena ut lima rapuerint experimentū, protinus dicunt quantum auri ſit in ea, quantum argenti uel æris, ſcrupulari differentia, mirabili ratione, non fallente. Argenti duæ differentiæ. Batillis ferreis candentibus ramento impoſito, quod candidum permaneat, probatur. Proxima bonitas ruſſo, nulla nigro. Sed experimento quoque fraus interuenit: ſeruatis in uiſorum

Dd 2 urina

urina batillis, inficitur ita ramentum obiter dum uritur, cādoresq; mentitur. Est aliud experimentum politi, & in halitu hominis, si sudet protinus, nubemq; discutiat.

De speculis & Ægyptio argento.

Cap. ix

LAminas duci, & specula fieri non nisi ex optimo posse creditum fuerat. Id quoq; iam fraude corrūpitur. Sed natura mira est imagines reddēdi, quod repercussio aëre, atq; in oculos regeſto fieri conuenit. Eadem ui in speculis usu polita crassitudine, paulumq; propulsa dilatur in immensum magnitudo imaginum. Tantum interest, repercussum illum respuat, an accipiat. Quinetiam pocula ita figurantur, expulsi intus crebris seu speculis, ut uel uno intuente, populus totidem imaginum fiat. Excogitantur & monstrifica, ut in templo Smyrnæ dicata. Id euenit figura materiæ. Plurimumq; refert concava sint & poculi modo, an media depressa, an elata, an auersa, an obliqua, supina, an recta, qualitate excipientis figuræ torquente uenientes umbras. Nec enim est aliud illa imago quam digesta claritas materiæ excipientis umbram. Atq; ut omnia de speculis peragantur hoc loco, optima apud maiores fuerant Brundisina, stanno & ære mixtis. Prælatæ sunt argentea. Primus fecit Praxiteles Mag. Pompeij ætate, Nuperq; credi cœptum, certiores imaginem reddi, auro apposito auersis. Tingit & Ægyptus argentum, ut in uasis Anubem suum spectet, pingitq; non cælat argentum. Transiit inde materia & ad triumphales statuas, mirumq; crescit pretium fulgoris excæcati. Id autem fit hoc modo. Miscetur argento tertia pars æris Cyprij tenuissimi, quod coronarium uocāt, & sulphuris uiui quantum argenti. Conſtitur ita in fictili circūlito argilla. Modus coquēdi donec seipsa opercula aperiant. Nigrescit & oui indurati luteo, ut tamen aceto & creta deteratur. Miscuit denario triumphauit Antonius ferrum. Miscuit æri falsæ monetæ. Alij ē pōdere subtra hūit, cum sit iustum LXXXIII ē libris signari. Igitur ars facta denarios probare, tā iucūda lege plebi, ut Mario Gratiadiano uicatim totas statuas dicauerit. Mirumq;, in hac artium sola uita discuntur, & falsi denarij spectatur exemplar, pluribusq; ueris denarijs adulterinus emitur.

De immodica pecunia, & quorum maximæ opes fuerint, & quando primum populus Ro. stipem sparserit.

Cap. x

NON erat apud antiquos numerus ultra centum milia, itaq; & hodie multiplicantur hæc, ut decies centena milia, aut sæpius dicantur. Fœnus hoc fecit nummusq; percussus, & sic quoq; æs alicnum etiamnum appellatur. Postea Diuites cognominati, dum modo notū sit, eum qui primus acceperit hoc cognomen, decoxisse creditoribus suis. Ex eadē gēte M. Crassus negabat locuplerem esse, nisi qui redditu annuo legionē tueri possit. In agris suis sesteritium MM possedit, quiritium post Syllam ditissimus. Nec fuit satis, nisi totum Parthorum esurisset aurum: atque ut nomen quidem opimi occupauerit (iuuat enim insectari inexplabilem istam habendi cupidinem) multos postea cognouimus seruitute liberatos opulentiores, pariterq; tres Claudij principatu, Pallantem, Callistum, & Narcissum. Atque ut hi omittantur, tanquam adhuc rerū potantur, C. Asinio Gallo, C. Marcio Censorino c o s. ad v i. kal. Feb. C. Cæcilius Claudius Isidorus testamento suo edixit, quāuis multa ciuili bello perdidisset, tamē relinquere seruorum quatuor milia centum xvi. iuga bouum tria milia sexcenta, reliqui pecoris c c quinquaginta septem milia. in 40 numerato h—s. D. C. Funerari se iussit h—s x i. Congrant excedentes numerum opes, quota tamen portio erunt Ptolemæi? quem Varrō tradit Pompeio res gerente circa ludæam, octona milia equitum sua pecunia tolerauisse: mille conuiuas, totidem aureis portorijs mutantem uasa cum ferculis, saginasse. Quota uero ille ipse (neque enim de regibus loquor) portio fuit Pythij Bithyni, qui platanū auream, uitemq; nobile illam Dario regi donauit: Xerxis copias, hoc est septies centena LXXXVIII milia hominum excepit epulo, stipendium quinq; mensium frumentumq; pollicitus, ut ē quinq; liberis senectuti suæ in delectu unus saltem cōcederetur. Hunc quoq; ipsum aliquis cōparet Cræso regi. Quæ (malum) amentia est id in uita cupere, quod aut etiam seruis contigerit, aut ne in regibus quidem

quidem inuenerit finē: Populus Ro. stipem spargere cœpit. Sp. Posthumio Q. Marcio c o s s. tanta abundantia pecuniæ erat, ut eam conferret L. Scipioni, ex qua is ludos fecit. Nam quod Agrippæ Menenio sextantes æris in funus contulit, honoris id necessitatiscq; propter paupertatem Agrippæ, non largitionis esse dixerim.

De luxuria & frugalitate in uasis, & lectis argenteis, & quando
lances immodicæ factæ.

Cap. XI

Vasa ex argento mira incōstantia humani ingetij uariat, nullum genus officinæ diu probando, nunc furniana, nūc clodiana, nūc gratiana (etenim tabernas mensis adoptauimus) nunc anaglypta, in asperitatemque excisa, circa linearum picturas quærimus. 10 Iam uero & mensas repositorijs imponimus, & ad sustinenda obsonia interradimus latera, & interest quamplurimum limæ perdidit. Vasa coquinaria ex argēto Caluus orator fieri queritur: At nos carrucas ex argento cælare inuenimus. Nostraq; ætate Poppea coniunx Neronis principis delicatoribus iumētis suis soleas ex auro quoq; induere solebat. Libras xxxxi argēti Africanus sequens hæredi reliquit. Idemq; cum de Penis triūpharet, quater milies cccc.lxx.x. pondo transtulit. Hoc argenti tota Carthago habuit, illa terrarum æmula, quod nunc in mensarum est apparatus. Postea uicta Numantia & deleta, idem Africanus in triumpho militibus x vii. milia pondo dedit. O uiros illo imperatore dignos, quibus hoc satis fuit. Frater eius Allobrogicus primus omnium mille pondo habuit. At Liuius Drusus in tribunatu plebis xi milia. Nam propter quinque pondo notatum à censoribus triumphalem senem, fabulosum iam uidetur. Item Catū Ælium cum legati Ætolorum in consulatu prandentem in fistilibus adissent, missa ab his uasa argentea non accepisse, neq; aliud habuisse argēti ad supremum uitæ diem q̃ duo pocula, quæ L. Paulus focer ei ob uirtutem deuictō Perseo rege donasset. Inuenimus legatos Carthaginiensium dixisse, nullos hominū inter sese benignius uiuere q̃ Romanos. Eodem enim argento apud omnes cœnitauisse ipsos. At Hercules Pompeiū Paulinū Arelatenis equitis Ro. filiū, paterna quoq; gente pulsum, quod xii. pōdo argēti habuisset apud exercitū, ferocissimis gentibus oppositum scimus. Lectos uero mulierum iam pridem totos operiri argento, & triclinia quædam, quibus argentū addidisse primus traditur Caruilius Pollio eques Romanus, nō ut operiret, aut Deliaica specie faceret, sed Punica. Idem & aureos 30 fecit. Nec multo post argētei Deliacos imitati sunt: Quæ omnia expiauit bellū ciuile Syllanum. Paulo enim ante hæc facta sunt, lancesq; è centenis libris argenti, quas tunc super quingentas numero Romæ fuisse constat, multosq; ob eas proscriptos dolo concupiscen tū. Erubescant annales, qui bellū ciuile illud talibus uitijs imputauere. Nostra ætas fortior fuit Claudij principatu, seruus eius Drusillanus nomine Rotundus, dispensator Hispaniæ citerioris quingenariam lancem habuit, cui fabricandæ officina prius ex ædificata fuerat: & comites eius octingentas quinquaginta octo librarum: quæso ut quàm multi eas conserui eius inferret, aut quibus cœnatibus? Cornelius Nepos tradit ante Syllæ uictoriam duo tantum triclinia Romæ fuisse argentea. Repositorijs argentū addi sua memoria cœptum Feneftella dicit, qui obiit nouissimo Tiberij Cæsaris principatu. Sed & testudinea 40 tum in usum uenisse. Ante se aut paulo lignea rotunda solida, nec multo maiora q̃ mensas fuisse. Se quidem puero, quadrata & cōpacta, aut acere operta, aut citro cœpisse. Mox additum argentum in angulis lineasq; per commissuras. Tympana uero se iuue ap pellata stateras, & lances quas antiqui magidas appellauerant. Nec copia tantum argenti fuerat uitæ, sed ualidius penē manus pretium, idq; iam pridem, ut ignoscamus nobis. Delphinos quinis milibus sestertijs in libras emptos C. Gracchus habuit. L. uero Crassus orator duos scyphos Mentoris artificis manu cælatos sestertijs c. Cōfessus tamen est nunquam se his uti propter uerecundiam ausum: Constat eundem vii milibus sestertijs in singulas libras uasa emptā habuisse. Asia primum deuicta luxuria misit in Italiam. Siquidem L. Scipio transtulit in triumpho argenti cælati pondo milia quadringenta l.

. Dd 3 Et uar

Et uasorum aureorum pondo c milia, anno cōditæ urbis quingentesimo sexagesimo quinto. Eadem Asia donata multo etiam grauius afflixit mores, in utiliorq; uictoria illa hæreditas Attalo rege mortuo fuit. Tum enim hæc emendi Romæ in auctionibus regis uercundia exempta est, urbis anno DCXXVI medijs LVI annis erudita ciuitate amare etiam non solum admirari opulentiam externam: immenso & Achaicæ uictoriæ momento ad impellendos mores, quæ & ipsa hoc interuallo, anno urbis DCVIIII parta, signa & tabulas pictas inuexit, ne quid deesset. Pariterq; luxuria nata est, & Carthago sublata, ita congruentibus fatis, ut liberet amplecti uitia, & liceret peccare, & dignatione hinc alicui ueterum. C. Marius post uictoriam Cimbricam cantharis potasse Liberi patris exemplo traditur, ille arator Arpinas, & manipularis imperator.

De statuâ argenteis, & cælatura argenti, & cæteris quibusdam.

Cap. XII

Argenti usum in statuas primum ad honorem diui Augusti in adulationem temporum trāsisse falsò existimatur. Iam enim triūpho Mag. Pompei reperimus translatam Pharnacis, qui primus regnauit in Ponto, argenteam statuam. Item Mithridatis Eupatoris & currus aureos argenteosq;. Argētum succedit ex reliquando & auro, luxu facinarū plebis cōpedes sibi ex eo faciētium, quas induere aureas mos tristior uetat. Videretur & ipsi Arelliū Fuscū motū equestri ordine ob insignē calūniā, cū celebritate affecta rētur adulescentiū scholæ, ex argento anulos habentē. Et quid hæc attinet colligere, cum capuli militum ebore etiam fastidito, cælentur argēto, uaginæ batillis, balthei laminis ceperpent. Iam uero pædagogia ad transitū uiriliter custodiantur argento, sceminæ lauentur, & nisi argentea solia fastidiant, eadem materia & cibus & probis seruiat. Videret hæc Fabricius, & stratas argento mulierū balineas, ita ut uestigio locus non sit, cū uiris lauantium: Fabricius inquam, qui bellicosos imperatores plus q; patrem & salinum ex argento habere uetabat. Videret hinc dona fortium fieri, aut in hæc frangi. Heu mores, Fabricij nos pudet. Mirū in auro cælando inclauisse neminem, argento multos. Maxime tamen laudatus est Mentor, de quo supra diximus. Quatuor paria deniq; ab eo omnino facta sunt: ac iam nullum extare dicitur. Ephesiæ Dianæ templum iacet: Capitulum incendij, Varro & ærē signū eius habuisse scripsit. Proximi ab eo in admiratione Acragas, & Boëthus, & Mys fuere. Extāt hodie omnium opera in insula Rhodiorum: Boëthi apud Lyncdiam Mineruam, Acragantis in templo Liberi patris in ipsa Rhodo, Bacchæ Centauriq; cælati in scyphis. Myos in eadem æde & Silenus, & Cupido. Acragatis & uenatio in scyphis magnā famā habuit. post hos celebratus est Calamis & Antipater, quicq; satyrū in phiala grauātū somno collocauisse uerius q; cælasse dictus est Stratonicus. Mox Cyzicenus Tauriscus. Item Ariston & Eunici Mitylenæi laudantur. Et Hecateus, & circa magni Pompei ætatem Praxiteles, Posidonius Ephesius, Lædus Stratiates, qui prælia armatosq; cælauit. Zopyrus qui Areopagitas & iudiciū Orestis in duobus scyphis H—s XII æstimatis. Fuit dein Pytheas, cuius binæ uncie uiginti uenierūt. Vlixes & Diomedes erāt in phialæ emblemate, Palladium surripientes. Fecit idem & cocos magistris appellatos, paruulis potorijs, sed è quibus ne exemplaria quidē liceret exprimere. Tam oportuna iniuriæ subtilitas erat. Habuit & Teucer crustarius famam. Subitoq; ars hæc ita exoleuit, ut sola iam uetustate censeatur, usq; adeo attritis cælaturis, ne figura discerni possit, autoritas constet. Argētum medicatis aquis inficitur, atq; etiam afflatu falso, sicut in mediterraneis Hispaniæ. In argenti & auri metallis nascuntur etiamnum pigmenta fil & ceruleum. Sil proprie limus est. Optimum ex eo quod Atticum uocatur. Pretiū in libras XXXI. Proximum marmorosum sub dimidiō Attici pretio. Tertiū genus est pressum, quod alij scyricum uocant ex insula Scyro. Iam quidem & ex Achaia, quo utūtur ad picturæ umbras. Pretium in libras huius H—s bini. Dipondijs uero detractis, quod lucidum uocant, è Gallia ueniens. Hoc autē & Attico ad lumina utuntur. Ad abacos non nisi marmoroso, quoniam marmor in eo resistit amaritudini calcis. Effoditur & ad XXX ab urbe lapidē in montibus

tibus. Postea uritur, pressum appellantibus qui adulterant. Sed esse falsum adustumque amaritudine apparet, quoniam resolutum in puluerem est.

De file, & ceruleo, & nestoriano: & cilono, & quod non omni anno æqualiter species uendantur.

Cap. XIII

Ille pingere instituire primi Polygnotus & Mycon, Attico duntaxat. Hoc secuta ætas. Ad lumina usa est. Ad umbras autem Scyrico & Lydio. Lydium Sardibus emebatur, quod nunc obmutuit. Ceruleum harena est. Huius genera tria fuere antiquitus: Ægyptium quod maxime probatur: Scythicum, hoc diluitur facile: cumque teritur, in multis colores mutatur, candidiorem nigrioremque, crassiorem tenuioremque. Præfertur huic etiamnum Cyprum, Accessit his Puteolanum & Hispaniense, harena ibi confici cepta. Tinguuntur autem omne, & in sua conquirunt herba, bibitisque succum. Reliqua confectura eademque chrysocolia. Ex ceruleo fit quod uocatur lomentum: perficitur id lauando terendoque, & hoc est ceruleo candidius, pretia eius, xxxiii in libras, cerulei xviii. Vfus in creta calcis impatiens. Nuper accessit & Nestorianum ab autore appellatum. Fit ex Ægyptii leuissima parte, pretium eius xl in libras. Idem & Puteolani usus, præterquam ad fenestras: Vocant cælon. Non pridem apportari & Indicum est coeptum, cuius pretium xvii in libras. Ratio in pictura ad incisuras, hoc est, umbras diuidendas ab lumine. Est & subtilissimum genus lomenti, quidam tritum uocant, quoniam assibus estimatum. Cerulei sinceri experimentum in carbone ut flagret: Fraus uiola arida decocta in aqua, succoque per linteum expresso in cretam Eretriam. Vis eius in medicina ut purget ulcera. Itaque & emplastris adiungunt: Item causticis. Teritur difficillime sil. In medendo leuiter mordet, astringitque & explet ulcera. Vritur in fistilibus ut proffit. Pretia rerum quæ usquam posuimus, non ignoramus alia in alijs locis esse, & omnibus penè annis mutari, prout nauigationes constiterint, aut ut quisque mercatus sit, aut aliquis præualens manceps annonam flagellet, non obliui Demetrium à tota Sephasia Neronis principatu accusatum apud cæsulem: poni tamen necessarium fuit, quæ plerumque erant Romæ, ut exprimeretur autoritas rerum.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER XXXIII

PROOEMIUM.

Æris metalla.

Caput I

PROXIME dicantur æris metalla, cui & in usu proximum est pretium, imò uero ante argentum ac pene etiam ante aurum, Corinthio. Stipis quoque autoritas, ut diximus. Hinc æra militum, tribuni ærarij, & ærarium, & obærat ab ære dicti. Docuimus quandiu po. Ro. ære tantum signato usus esset, & alia, quæ uelustas tradidit, cum æqualem urbi auctoritatem eius declararet, à rege Numa collegio tertio ærariorum fabricum instituto. Vena quo dictum est modo effoditur, ignique perficitur. Fit & è lapide aroso, quæ uocat Cadmiæ: celebritas in Asia, & quon-

dam in Campania, nunc in Bergomatium agro, extrema parte Italiæ. Feruntque nuper etiam in Germania prouincia repertum.

Genera æris, quæ Corinthia, quæ Delia, quæ Æginetica.

Cap. II

Fit & ex alio lapide, quæ chalcitem uocant in Cypro, ubi prima fuit æris inuentio. Mox utilitas præcipua, reperto in alijs terris præstantiore, maxime aurichalco, quod præcipuam bonitatem admirationemque diu obtinuit. Nec reperitur lingo iam tempore effæta tellure. Proximam bonitatem fuit Sallustianam in Ceutronum alpino tractu, non longi & ipsum æui. Successitque ei Liuianum in Gallia. Vtrumque à metallorum dominis appellatum, illud ab amico diui Augusti, hoc à coniuge, uelocis defectus. Liuianum quoque certe admodum exiguum

Dd 4 inuenitur

inuenitur. Summa gloria nunc in Marianum cōuersa, quod & Cordubense dicitur. Hoc à Lūiano cadmiā maxime sorbet, & aurichalci bonitatem imitatur in sestertijs dupondiarisq; Cyprio suo assibus cōtētis. Et hactenus nobilitas in aere naturalis se habet. Reliqua genera artificio constant, quæ suis locis reddentur, summa claritate ante omnia indicata. Quondam æs cōfūsum auro argentoq; miscbatur, & tamē ars pretiosior erat. Nūc incertum est peior hæc sit, an materia. Mirumq; cum ad infinitum operum pretia creuerint, autoritas artis extincta est. Quæstus causa enim (ut omnia) exercei cōcepta est, quæ gloriæ solebat. Ideo etiā deorū adscripta operi, cū proceres gentium claritatem & hac uia quærerent: adeoq; exoleuit fundendi æris pretiosi ratio, ut iam diu ne fortuna quidem in aere ius artis habeat. Ex illa autem antiqua gloria Corinthium maxime laudatur: hoc casus miscuit, Corintho cū caperetur incensa, mireq; circa id multorū affectatio fuit. Quippe cū tradatur non alia de causa Verrē, quē Cicero dānauerat, proscriptū cum eo ab Antonio, q; quod Corinthiis se ei cessurū negauisset. At mihi maior pars eorū simulare eam scientiā uidetur, ad segregādos se à ceteris, magis q; intelligere aliquid ibi subtilius: & hoc paucis docebo. Corinthus capta est Olympiadis c. lvi anno tertio, nostræ urbis dcviii cum ante seculo fictores nobiles esse desissent, quorum isti omnia signa hodie Corinthia appellant. Quapropter ad coarguendos eos, ponemus artificum ætates. Nam urbis nostræ annos ex supradicta cōparatione olympiadū, colligere facile erit. Sunt ergo uasa tantum Corinthia, quæ isti elegantiores nunc æs sculpēdo transferūt modo in lucernas, modo in trullas, nullo munditiarum respectu. Eius tria genera: Candidum, argento nitore q; proxime accedens, in quo illa mixtura præualuit. Alterum, in quo auri fulua natura: Tertium in quo æqualis omnium temperies fuit. Præter hæc est, cuius ratio nō potest reddi, quanquam hominis manu facta dederit fortuna temperamentum simulacro signisq; illud suo colore pretiosum ad iocineris imaginem uergens, quod ideo hepatizon appellat, procul à Corinthio: longe tamen ante Aegineticū atq; Deliacum, quæ diu obtinere principatū. Antiquissima æris gloria Deliaci fuit, mercatus in Delo cōcelebrāte toto orbe, & ideo cura officinæ tridliniorum pedibus fulcrisq;. Ibi prima nobilitas æris. Peruenit deinde ad deū simulacra, effigiemq; hominum, & aliorum animalium. Proxima laus Aeginetico fuit. Insula & ipsa, nec æs gignens, sed officinarum tēperatura nobilitata. Bos æreus inde captus in foro boario est Romæ. Hic est exemplar Aeginetici æris. Deliaci autem Iupiter in Capitolio in Iouis tonantis æde: illoq; ære Myron usus est, hoc Polycletus, æquales atque condiscipuli. Accumulatio autem & in materia fuit.

De candelabris, & templorum ornamentis.

Cap. III

Priuatim Aegina candelabrorum superficiem duntaxat elaborauit, sicut Tarentum scapos, in his ergo iuncta commendatio officinarum est. Nec pudet tribunorum militarium salarijs emere, cum ipsum nomen à candelarum lumine impositum appareat. Accessio candelabri talis fuit, Theonis iussu præconis Clesippus fullo, gibbere præterea & alio foedus aspectu, emente id Gegania sestertijs l. eademq; ostentante conuiuio emptum ludibrii causa nudatus, atque impotentia libidinis receptus in thorum, mox in testamentum, prædiues numinum uice illud candelabrum coluit, & hanc Corinthijs fabulam adiecit: uindicatis tamen moribus nobili sepulchro, per quod æterna suppetras Geganiæ dedecoris memoria duraret. Sed cum esse nulla Corinthia candelabra constet, nomen id præcipue in his celebratur, quoniam Mummij uictoria Corinthum quidem diruit, sed compluribus Achaïæ oppidis simul æra dispersit. Prisci limina etiā ac uas ex ære in templis factitauere. Inuenio & à Cn. Octauio, qui de Perso rege naualem triumphum egit, factam porticū duplicem ad circum Flaminiū, quæ Corinthia sit appellata à capitulis æreis columnarum. Vestæ quoq; ædem ipsam Syracusana superficie regi placuisse. Syracusana sunt in Pantheo capita columnarum à M. Agrippa posita. Quinetiam priuata opulētia eo modo usurpata est. Camillo inter crimina obiecit Sp. Caruillus questor

quaestor, quod aetata ostia haberet in domo. Nam triclinia aetata abacosq; & monopodia Cn. Manlius Asia deuicta primum inuexisse triumpho suo, quem duxit urbis anno cccclxvii. L. Piso autor est. Antias quidem L. Crassum heredem L. Crassi oratoris, multa etiam triclinia aetata uendidisse. Ex aere factitauere & cortinas tripodum nomine Delphicas, quoniam donis maxime Apollinis Delphici dicebantur. Placere & lychnu, chipensiles in delubris, aut arboru modo mala ferentiu lucetes. Quale est in templo Apollinis Palatini, quod Alexander Thebarum expugnatione captum in Cyme dicauerat ei, dem deo. Transijt deinde ars ubiq; uulgo ad effigies deorum.

Quando primum simulacrum Romae factum, & de origine statuarum, &

honore statuarum, & generibus, & figuris.

Cap. IIII

Romae simulacrum ex aere factum Cereri primu reperio ex peculio Sp. Cassij, quem regnum affectantem pater ipse interemerat. Transijt & ab dijs ad hominum statuas atq; imagines multis modis. Antiqui pingebant eas bitumine, quo magis mirum est placuisse auro integere. Hoc nescio an Romanum fuit inuentum: certe etiam Romae non habet uetustatem. Effigies hominum non solebant exprimi, nisi aliqua illustri causa perpetuitatem merentium, primo sacrorum certaminu uictoria, maximeq; Olympiae: ubi omnium qui uicissent, statuas dicari mos erat. Eorum uero qui ter ibi superauissent, ex membris ipsorum similitudine expressa, quas iconicas uocat. Athenienses nescio an primi omniu Harmodio & Aristogitoni tyrannicidis publice posuerint statuas. Hoc actum est eodem anno, quo & reges Romae puls. Excepta deinde res est a toto orbe terraru humanissima ambitione. Et iam omnium municipiorum foris statuae ornamentum esse cecere, prorogariq; memoria hominum, & honores legedi aeo basibus inscribi, ne in sepulchris tantum legerentur. Mox forum & in domibus priuatis factum atq; in atrijs. Honos clientum instituit sic colere patronos.

De statuis togatis, & quibusdam alijs, & quibus primum in columna, & quando primum publice, & quae primum statuae Romae.

Cap. V

Togatae effigies antiquitus ita dicebantur. Placere & nudae tenentes hastam, ab ephororum & gymnasijs exemplaribus, quas achilleas uocant. Graeca res est, nihil uelare. At contra Romana ac militaris, thoracas addere. Caesar quidem dictator lorica tam sibi dicari in foro suo passus est. Nam supercoru habitu factae, tam nouitiae sunt, q; quae nuper prodire penulis indutae. Mancinus eodem habitu sibi statuit, quo deditus est. Noratum ab autoribus, & L. Actium poetam in camenaru aede maxima forma statuam sibi posuisse, cum breuis admodum fuisset. Equestres utiq; statuae Romanam celebrationem habent, otto sine dubio a Graecis exeplo. Sed illi celetas tantu dicebant in sacris uictores. Postea uero & qui bigis uel quadrigis uicissent. Vnde & nostris currus in his qui triumphauissent. Serum hoc, & in his no nisi a diuo Augusto seiuges, sicut & elephantu. Non uetus & bigaru celebratio in his qui praetura functi curru uecti essent per circum. Antiquior colunaru, sicut C. Maenio, qui deuicerat priuos Latinos, quibus ex foedere tertias praedae po. Ro. praestabat, eodemq; in consulatu in suggestu rostra deuictis Antiatribus fixerat, 4o anno urbis ccccxvi. Item C. Duellio, qui primus naualem triumphum egit de Poenis, quae est etiam nuc in foro. Item P. Minucio praefecto annonae extra portam trigeminam uncitaria stipe collata, nescio an primo honore tali a populo, antea enim a senatu erat: praecleara res, nisi friuolis coepisset initijs. Nanq; & Actij Nauij statua fuit ante curiam, cuius basis conflagrauit curia incensa P. Clodij funere. Fuit & Hermodori Ephesii in comitio, legum, quas deueniuit scribebant, interpretis, publice dicata. Alia causa & alia autoritas maior in Oratij Coditis statua, quae durat hodieq; cu hostes a pote Sublicio solus arcuisset. Equide & Sibyllae iuxta rostra esse no miror, tres sint licet. Vna, qua Sex. Pacuuius Taurus adilis plebis restituit: Duae, quas M. Messala. Primas putare has, & Actij Nauij, postas aetate Tarquinij Prisci, nisi regum antecedentium essent in Capitolio.

De statuis

De statuīs sine tunicis, & quibusdam alijs, & quæ primæ Romæ statua equestris, & quando omnes statuae priuatim & publice sublatae, & quibus Romæ mulieribus, quæ primæ ab exteris publice posita.

Cap. VI

EX his Romuli est sine tunica, sicut & Camilli in Rostris, & ante ædem Castorū fuit Q. Marcij Tremuli equestris togata, qui Sānites bis deuicerat, captaq; Anagnia, populum stipendio liberauerat. Inter antiquissimas sunt & Tulli Celsij, L. Roscij, Sp. Nautij C. Fulcinij in rostris, à Fidenatibus in legatione interfectorum. Hoc à Ro. populo tribui solebat iniuria cæsis, sicut & P. Iunio & T. Coruncano, qui ab Teuca Illyricorū regina interfecti erāt. Nō omittēdū uidetur quod annales annotauere, tripedaneas his statuas in foro statutas. Hæc uidelicet mēsurā honorata tūc erat. Non præteribo C. Octauium ob unum uerbum: hic regem Antiochum, daturum se responsum dicētem, uirga quam tenebat forte circumscripsit, & prius q̃ egrederetur circulo illo, responsum dare coegit. In qua legatione interfecto, senatus statuam poni iussit quā oculatissimo loco in Rostris. Inuenitur statua decreta & Taraciæ Caiæ siue Suffetiae uirgini Vestali, ut poneretur ubi uellet: quod adiectum non minus honoris habet, quā scēminæ esse decretam. Meritum eius in ipsis ponam annalium uerbis: Quod campum Tiberinum gratificata esset ea populo. Inuenio & Pythagoræ & Alcibiadi in cornibus comitij positas, cum bello Samniti Apollo Pithius fortissimo Græcorum gentis iussisset, & alteri sapiētissimo, simulacra celebri loco dicari, donec Sylla dictator ibi curiā faceret. Mirumq; est illos patres, Socrati cunctis ab eodem deo sapientia prælato Pythagoram prætulisse, aut tot alijs uirtute Alcibiadem, aut quenquam utroque Themistocli. Columnarum ratio erat, attolli supra cæteros mortales, quod & arcus significant nouitio inuento. Primus tamen honos cepit à Græcis. Nulliq; arbitror plures statuas dicatas quā Phalereo Demetrio Athenis. Si quidem c c l x statuere, quas mox lacerauerunt, nondū anno hunc numerum dierum excedente. Statuerant Romæ etiā in omnibus uicis C. Mario Gratidiano tribus, ut diximus, easdemq; subuertēre Syllæ introitu. Pedestres sine dubio Romæ fuere in auctoritate longo tempore. Equestrium tamen origo perquam uetus est, cum scēminis etiā honore communicato. Clœliæ enim statua est equestris, ceu parum esset toga eam cingi: cum nec Lucretiæ, nec Bruto qui expulerant reges, propter quos Clœlia inter obsides fuerat, decerneretur. Hæc primam & Oratij Coclitis publice dicatā crediderim: antequam sibi ac Sibyllæ Tarquinium, & reges sibi ipsos posuisse uetisimile est: nisi Clœliæ Piso traideret ab his positam qui unā obsides fuerant, redditis à Porſena in honorē eius. E diuerso Annij Fecialis, equestrem quæ fuerit contra Iouis Statoris ædem in uestibulo Superbi domus, Valeriæ fuisse Publicolæ consulis filiæ: eamq; solam refugisse, Tiberimque tranauisse, cæteris obsidibus, quæ Porſenæ mittebantur, interemptis Tarquinij insidijs. L. Piso prodidit, M. Æmilio C. Popilio II. c o s s. à censoribus P. Cornelio Scipione, M. Popilio, statuas circa forum eorum qui magistratum gesserunt, sublatas omnes, præter eas quæ populi aut senatus sententia statuarē essent. Eam uero, quā apud ædem Telluris statuisset sibi Sp. Cassius qui regnum affectauerat, etiā cōflatam à censoribus. Nimirum in ea quoque re ambitioni prouidebant illi uiri. Extant Catonis in censura uociferationes, mulieribus Romanis in prouincijs statuas poni. Nec tamen potuit inhibere quo minus Romæ quoque poneretur, sicuti Cornelie Gracchorum matri, quæ fuit Africani prioris filia. Sedens huic posita, soleisq; sine amento insignis in Metelli publica porticu, quæ statua nunc est in Octauiae operibus. Publice autem ab exteris posita est Romæ C. Ælio tribuno plebis, lege perlata in Stennium Statilium Lucanum, qui Thurinos bis infestauerat, ob id Ælium Thurini statua & corona aurea donauerunt. Iidem postea Fabricium donauere statua, liberati obsidione. Passimq; clientes in clientelas ita recepti: & adeo discrimen omne sublatum, ut Annibalis etiā statua tribus locis uisantur in urbe, cuius intra muros solus hostium emisit hastam.

De

De antiquis statuarijs, & pretijs signorum immodicis, & colossis in urbe celeberrimis.

Cap. VII

Fuisse autem statuariam artem familiarem Italiae quoque & uetustam, indicant, Hercules ab Euandro sacratus, ut ferunt, in foro boario, qui triumphalis uocatur, atque per triumphos uestitur habitu triumphali: praeterea Ianus geminus à Numa rege dicatus, qui pacis bellique argumento colitur, digitis ita figuratis, ut trecentorum quinquagintaquinque dierum nota, per significationem anni temporis & æui se deum indicaret. Signa quoque Thuscanica per terras dispersa, quæ in Hetruria factitata non est dubium. Deorum tantum putarem ea fuisse, ni Metrodorus Scepsius, cui cognomen à Romanis nominis odio inditum est, propter non milia statuarum Vulsinius expugnatos obijceret. Mirumque mihi uidetur, cum statuarum origo tam uetus in Italia sit, lignea potius aut fictilia deorum simulacra in delubris dicata, usque ad deuictam Asiam, unde luxuria. Similitudines exprimendi quæ prima fuerit origo, in ea quam plasticen Græci uocant, dici conuenientius erit: etenim prior quam statuaria fuit. Sed hæc ad infinitum effloruit multorum uoluminum opere, si quis plura persequi uelit: omnia enim quis possit? In M. Scauri ædilitate tria milia signorum in scena tantum fuerit temporario theatro. Mummus deuicta Achaia repleuit urbem. Ipse excessit non relicturus filiae dotem. Cur enim non cum exultatione ponatur? Multa & Luculli inuexere. Rhodi etiam num 111 milia signorum esse, Mutianus ter consul prodidit, nec pauciora Athenis, Olympie, Delphis superesse creduntur. Quis ista mortalium persequi possit? aut quis usus noscendi intelligatur? Insignia tamen maxime & aliqua de causa notata, uoluptarium sit attigisse, artificesque celebratos nominauisse, singulorum quoque inexplicabili multitudine, cum Lyfippus ad sexcenta opera fecisse prodatur, tantæ omnia artis, ut claritate possent dare uel singula, Numerus apparuisse defuncto eo, cum thesaurum effregisset hæres: solum enim ex manupretio cuiusque signi denarios seponere aureos singulos. Euecta supra humanam fidem ars est successu, mox & audacia. In argumentum successus unum exemplum afferam, nec deorum nec hominum similitudinis expressæ. Ætas nostra uidit in Capitolio, prius quam id nouissime conflagrauit à Vitellianis incensum, in cella Iunonis, canem ex ære, uulnus suum lambentem: cuius eximium miraculum & indiscrcta ueri similitudo, non eo solum intelligitur, quod ibi dicata fuerat, uerum & noua satisfactione: nam summa nulla par uidebatur, capite tutelarios cauere pro ea instituti publici fuit. Audaciæ innumera sunt exempla. Moles quippe excogitatas uidemus statuarum, quas colossos uocant, turribus pares. Talis est in Capitolio Apollo, translatus à M. Lucullo ex Apollonia Poti urbe xxx cubitorum, et talentis factus: Talis in capto Martio Iupiter, à Claudio Cæsare dicatus, qui uocatur Pompeianus, à uicinitate theatri. Talis & Tarenti factus à Lyfippo x cubitorum. Mirum in eo, quod manu ut ferunt mobilis, ea ratio libramenti est, nullis conuellatur procellis. Id quidem prouidisse & artifex dicitur, modico interuallo, unde maxime flatu opus erat frangi, opposita columna. Itaque propter magnitudinem difficultatemque molendi, non attigit eum Fabius Verrucosus, cum Hercule qui est in Capitolio, inde transferret. Ante omnes autem in admiratione fuit Solis colossus Rhodi, quem fecerat Chares Lyndius, Lyfippi supradicti discipulus. Septuaginta cubitorum altitudinis fuit. Hoc simulacrum post quinquagesimum sextum annum terræmotu prostratum, sed iacens quoque miraculo est. Pauci pollicem eius amplectuntur. Maiores sunt digitum quam plerumque statuarum. Vasti specus hiant de fractis membris. Spectantur intus magnæ molis saxa, quorum pondere stabiliuerat constituens. Duodecim annis tradunt effectum ceteris talentis, quæ contulerant ex apparatu regis Demetrii, relicto moræ tædio. Sunt alij minores hoc in eadem urbe colossi centum numero, sed ubicunque singuli fuissent nobilitaturi locum. Præterque hos deorum quinque, quos fecit Bryaxis. Factitauit colossos & Italia, uidemus certe Apollinem in bibliotheca templi Augusti Thuscanicum l. pedum à pollice, dubium ære mirabiliorē an pulchritudine. Fecit & Sp. Caruilius Iouē qui est in Capitolio, uictis Samnitibus

bus sacrata lege pugnantis, è pectoralibus eorum ocreisq; & galeis. Amplitudo tanta est, ut conspiciatur à Latiarlo Ioue. Reliquijs limæ suam statuum fecit, quæ est ante pedes simulacri eius. Habent in eodem Capitolio admirationem & capita duo, quæ P. Lentulus consul dicauit: alterum à Charete supradictò factum: alterum fecit Decius, comparatione in tantum uictus, ut artificium minime probabilis artificis uideatur. Verum omnem amplitudinem statuarum eius generis uicit ætate nostra Zenodorus, Mercurio factò in ciuitate Galliæ Aruernis, per annos decem, H—s c c c c. manipretio. postquam satis ibi arte approbauerat, Romam accitus est à Nerone, ubi destinatum illius principis simulachrum colossum fecit c. xx. pedum longitudine, qui dicatur Solis uenerationi est, damnatis sceleribus illius principis. Mirabamur in officina non modo ex argilla similitudinem insignè, uerum & ex paruis admodum surculis, quod primum operis instar fuit. Ea statua indicauit interisse fundendi æris scientiã, cum & Nero largiri aurum argentumq; paratus esset, & Zenodorus scientia fingendi celandiq; nulli ueterum postponeretur. Statuam Aruernorum cum faceret, prouinciæ Vibio Auito præsidente, duo pocula Calamidis manu cælata, quæ Calsio Syllano auunculo eius præceptoris suo Germanicus Cæsar adamata donauerat, æmulatus est, ut uix ulla differentia esset artis. Quantoq; maior in Zenodoro præstantia fuit, tanto magis deprehendi æris obliteratio potest.

Nobilitates ex ære operum & artificum c c c l xvi. Cap. viii

Signis quæ uocant Corinthia, pleriq; in tantum capiuntur, ut secum circumferant, sicut Hortensius orator sphingem Verri tuo ablatam. Propter quam Cicero illo iudicio in altercatione neganti eis se ænigmata intelligere, respondit debere, quoniam sphingem domi haberet. Circumtulit & Nero princeps Amazonem, de qua dicemus: Et paulo ante C. Cestius consularis signum, quod secum etiã in prælio habuit. Alexandri quoq; Magni tabernaculum sustinere traduntur solitæ statuæ, ex quibus 11 ante Martis ultoris ædem dicatæ sunt, totidem ante regiam. Minoribus simulachris signisq; innumera propè artificum multitudo nobilitata est. Ante omnes tamen Phidias Atheniensis, Ioue Olympiæ factò, ex ebore quidem: sed & ex ære signa fecit. Floruit autem olympiade lxxxiii circiter c c c nostræ urbis anno. Quo eodẽ tempore æmuli eius fuere Alcámenes, Critias, Nestocles, Hegeas. Et deinde olympiade lxxxvii. Agelades, Callon, Polycleus, Phragmon, Gorgias, Lacon, Mycon, Pythagoras, Scopas, Perelius. Ex his Polycleus, discipulos habuit Argium, Asopodorum, Alexim, Aristidem, Phrynonem, Dinonem, Athenodorũ, Dæamea Clitoriũ, Myronẽ Lycium. Nonagesima quinta olympiade floruerunt Naucydes, Dinomedes, Canachus, Patrocles. Centesima secunda Polycles, Cephisodotus, Leochares, Hypatodorus. Cetera quarta Praxiteles, Euphranor. Centesima septima Echion, Therimachus. Centesima quartadecima Lysippus fuit, & cum eo Alexander Magnus. Item Lysistratus & frater eius Sthenis, Euphronides, Sostratus, Ion, Silanion. In hoc mirabile, quod nullo doctore nobilis fuit ipse. Discipulos habuit Zeuxim & Iadem. Centesima uicesima Eutychides, Eutycrates, Lahippus, Cephisodotus, Timarchus, Pyromachus. Cessauit deinde ars, ac rursus olympiade ceterima quinquagesima quinta reuixit, cum fuere longe quidem infra prædictos, probati tamen, Antheus, Callistratus, Polydes, Athenæus, Callixenus, Pythocles, Pythias, Timocles. Ita distinctis celeberrimorũ ætatibus insignes raptim transcurram, reliqua multitudine passim dispersa. Venere autem & in certamen laudatissimi, quantq; diuersis ætatibus geniti, quoniam fecerant Amazonas: quæ cum in templo Ephesiæ Dianæ dicarentur, placuit eligi probatissimam ipsorum artificum qui præsentibus erant iudicio, cum apparuit eam esse, quam omnes secundã à sua quisq; iudicassent: Hæc est Polycleti, proxima ab ea Phidias, tertia Cresila, quarta Cydonis, quinta Phragmonis. Phidias, præter Iouem Olympium, quem nemo æmulatur, fecit & ex ebore æque Mineruam Athenis, quæ est in Parthenone astant. Ex ære uero, præter Amazonem supradictam, Mineruã tam eximie pulchritudinis, ut à for

ma cognomen acceperit. Fecit & Cliduchum & aliam Mineruam, quam Romæ Æmilii Paulus ad ædem Fortunæ dedicauit. Item duo signa quæ Catulus in eadem æde posuit palliata. Et alterū colossicon nudū, primusq; artē toreuticen aperuisse atq; demonstrasse merito iudicatur. Polycletus Sicyonius Ageladis discipulus, Diadumenum fecit molliter iuuenem c talentis nobilitatum. Idem & Doryphorū uiriliter puerum. Fecit & quem canones artifices uocant, lineamenta artis ex eo petentes uelut à lege quadam: solusq; hominum artem ipse fecisse, artis opere iudicatur. Fecit & distringentē se, & nudū talo incessentem. Duosq; pueros, item talis nudos ludentes, qui uocantur Astragalizontes, & sunt in Titī imperatoris atrio, quo opere nullum absolutius pleriq; iudicant. Item Mercuriū qui fuit Lysimachia: Herculem qui Romæ, Anteuum à terra sustinentem: Artemona, qui Periphoretos appellatus est. Hic consummasse hanc scientiam iudicatur, & toreuticen sic erudisse, ut Phidias aperuisse. Proprium eiusdem, ut uno cretre insisterent signa, excogitasse: quadrata tamen ea esse tradit Varro, & penè ad unum exemplū. Myronē Eleutheris natum, & ipsum Ageladis discipulum, bucula maxime nobilitauit, celebratis uersibus laudata, quando alieno pleriq; ingenio magis quàm suo cōmendantur. Fecit & canem, & discobolon, & Persea, & Pristas, & Satyrum admiratē tibias, & Mineruam, Delphicos pancratiolos, Pancratiastas, Herculem etiā, qui est apud circum maximū in æde Pompeij Magni. Fecisse & cicadæ monumentum ac locustæ, carminibus suis Erinna significat. Fecit & Apollinem, quem à triumuiro Antonio sublatum restituit Ephesius diuus Augustus, admonitus in quiete. Primus hic multiplicasse uarietatem uidetur, numerosior in arte quàm Polycletus, & symmetria diligentior: & ipse tamen corporum tenuis curiosus, animi sensus non expressisse, capillum quoq; & pubem non emendatius fecisse, quàm rudis antiquitas instituisse. Fecit eum Pythagoras Rheginus ex Italia, Pancratiaste Delphis posito. Eundem uicit & Leontius, qui fecit stadiodromon Astylon, qui Olympiæ ostēditur, & Libyn puerum tenentē tabellā eodē loco, & mala ferentem nudum. Syracusis autem claudicantem cuius ulceris dolorem sentire etiam spectantes uidētur. Item Apollinē citharædum, serpentemq; eius sagittis confici, qui Dicaeus appellatus est, quod cum Thebæ ab Alexandro caperentur, aurum à fugiente conditū, sinu eius celatum esset. Hic primus neruos & uenas expressit, capillumq; diligentius. Fuit & alius Pythagoras Samius, initio pictor, cuius signa ad ædem Fortunæ huiusce deæ sunt seminuda, unde & laudata sunt. Hic su pradiō facie quoque indifcreta similis fuisse traditur: Rhegini autem discipulus & filius sororis fuisse Sōstratus. Lysippum Sicyonium Duris negat, Tullius fuisse discipulū affirmat, sed primo ærarium fabrum, audendi rationem cepisse pictoris Eupompi responso. Eum enim interrogatum, quem sequeretur antecedentium, dixisse demonstrata hominum multitudine, naturam ipsam imitandam esse, non artificem. Plurima ex omnibus signa fecit, ut diximus fecundissimæ artis, inter quæ distringentem se, quem M. Agrippa ante thermas suas dicauit, mire gratum Tiberio principi: qui non quīuit temperare sibi in eo, quanquam imperiosus sui inter initia principatus, transtulitq; in cubiculum, alio ibi signo substituto: cum quidem tanta pop. Romani contumacia fuit, ut magnis theatris clamoribus reponi Apoxyomenon flagitauerit, princepsq; quanquam adamatū repositauerit. Nobilitatur Lysippus & temulenta tibicina, & canibus ac uenatione. In primis uero quadriga cum sole Rhodiorum. Fecit & Alexandrum Magnum multis operibus, à pueritia eius orsus. Quam statuam inaurari iussit Nero princeps delectatus admodum illa. Dein cum pretio perisset gratia artis, detractum est aurum: pretiosiorq; talis existimatur, etiam cicatricibus operis atque confissuris, in quibus aurum hæserat, remanentibus. Idem fecit Hephæstionem Alexandri Magni amicū, quem quidam Polydeto ascribunt, cum is centum propè annis ante fuerit. Idem Alexandri uenationem, quæ Delphis sacra est, Athenis Satyrorum turmā. Alexandrū amicorumq; eius imagines summa omniū similitudine expressit. Has Metellus Macedonia subacta transtulit Romam.

Ee Fecit

Fecit & quadrigas multorum generum. Statuariæ arti plurimum traditur cōtulisse capillum exprimendo, capita minora faciēdo quā antiqui, corpora graciliora siccioraq; per quæ proceritas signorum maior uidetur. Non habet Latinum nomen symmetria, quam diligentissime custodiuit, noua intactaq; ratione quadratas ueterum staturas permutando: uulgoq; dicebat, ab illis factos quales essent homines, à se quales uiderētur esse. Propriæ huius uidentur esse argutiæ operum, custoditæ in minimis quoq; rebus. Filios & discipulos reliquit laudatos artifices, Lahippum & Bedam, sed ante omnes Euthycratem: quanquam is constantiam patris potius æmulatus quā elegantiam, auctero maluit genere quā iucundo placere. Itaq; optime expressit Herculem Delphis & Alexandrum, Thespin uenatorem & Thespiadas: prælium equestre, ad Trophonij oraculum. Quadrigas Medæ complures. Equum cum fiscinis. Canes uenantium. Huius porro discipulus fuit Thyrsicrates, & ipse Sicyonius, sed Lysippi sectæ propior, ut uix discernantur complura signa, ceu senex Thebanus, Demetrius rex, Peucestes Alexandri Magni seruator, dignus tanta gloria. Artifices qui compositis uoluminibus condidere hæc, mitris laudibus celebrant & Telephanem Phocæum, ignotum aliàs, quoniam in Thessalia ubi habitauerat, latuerint opera eius: alioquin suffragijs ipsorum æquatur Polycleto, Myroni, Pythagoræ. Laudant eius Larissam, & Spinaram pentathlon, & Apollinem. Alij non hanc ignobilitatis fuisse causam, sed quoniā se regum Xerxis atq; Darei officinis dederint, existimant. Praxiteles quoq; marmore felicior: ideo clarior fuit. Fecit tamen & ære pulcherrima opera: Proserpinæ raptum. Item Catagufam & Ebrietatem, & Liberum patrem, nobilem q; una Satyrum, quem Græci periboëton cognominant. Signa etiam quæ ante Felicitatis ædem fuere, Venerēq; quæ cum ipsa æde incendio cremata est Claudij principatu, marmoreæ illi suæ per terras indytæ patem. Itē Stephusam, Spilumenem, Oenophorum, Harmodium & Aristogitonem tyrannicidas, quos à Xerxe Persarū rege captos uicta Perside Atheniensibus remisit Magnus Alexander. Fecit & puberem subrepenti læcæ cominus sagitta insidiantem, quem Sautoctonon uocant. Spectantur & duo signa eius diuersos affectus exprimentia, flentis matronæ & meretricis gaudentis. Hanc putant Phrynen fuisse, deprehenduntq; in ea amorem artificis, & mercedem in uultu meretricis. Habet simulacrum & benignitas eius. Calamidis enim quadrigæ aurigam suum imposuit, ne melior in equorum effigie, defecisse in homine crederetur. Ipse Calamis & alias quadrigas bigasq; fecit, equis semper sine æmulo expressis. Sed ne uideatur in hominum effigie inferior, Alcmena nullius est nobilior. Alcámenes Phidie discipulus & marmoreæ fecit, & æreum pentathlon, qui uocatur encrinomenos. At Polycleti discipulus Aristides quadrigas & bigas. Et Iphicratis læna laudatur. Scortum hæc lyre cantu familiare Harmodio & Aristogitoni, consilia eorum de tyrannicidio, usq; ad mortem excruciatam, tyrannidis non prodidit. Quamobrem Athenienses & honorem habere ei uolentes, nec tamen scortum celebrasse, animal nominis eius fecere: atq; ut intelligeretur causa honoris, in opere linguam addi ab artifice uetuerunt. Briaxis Æsculapium & Seleucum fecit. Bedas adorantem Batton Apollinem, & Iunonem, qui sunt Romæ in Concordiæ templo. Cresilas uulneratam deficientem, in quo possit intelligi quantum restet animæ: & Olympium Periclem dignum cognomine. Mirumq; in hac arte est, quod nobiles uiros nobiliores fecit. Cephisodorus Mineruam mirabilem in portu Atheniensium, & aram ad templum Iouis Seruatoris in eodem portu, cui pauca comparantur. Canachus Apollinē nudum, qui Philesius cognominatur in didymæo Aeginetica æris temperatura. Ceruumq; unā ita uestigijs suspendit, ut linum subter pedes trahatur, alterno morsu digitis calceq; retinentibus solum, ita uertebrato dente utrisque in partibus, ut à repulso per uices resiliat. Idem Celetizontas pueros fecit. Chæreas Alexandrum Magnum & Philippum patrem eius fecit. Ctesilaus doryphoron, & Amazonem uulneratam. Demetrius Lysimachen, quæ scærdos Mineruæ fuit annis LXXIII. Idem & Mineruam quæ musica appellatur, quoniam dracones

dracones in Gorgone eius adiectus citharæ tinnitu resonant. Idem equitem Sarmenem qui primus de equitatu scripsit. Dædalus & ipse inter fictores laudatus, pueros duos distringentes se fecit. Dinomenes Protefilaum & Pythodemum luctatorem. Euphranoris Alexander Paris est, in quo laudatur quod omnia simul intelligatur, iudex dearum, amator Helenæ, & tamē Achillis interfector. Huius est Minerva Romæ, quæ dicitur Catuliana, infra Capitolium à Q. Lutatius Catulo dicata: & simulacrū boni euentus, dextra paterā, sinistra spicam ac papauer tenens. Item Latona puerpera Apollinem & Dianam infantes sustinens in æde Concordiæ. Fecit & quadrigas bigasq; & Cliduchon eximia formā: Et Virtutē & Gratiā, utraq; colosceas: Mulierem ministrantem & adorantē. Item Alexander & Philippum in quadrigis. Eutychedes Eurotam, in quo artem ipso amne liquidiorē plurimi dixerē. Hegiæ Minerva, Pyrrhusq; rex laudatur, & celetizantes pueri. & Castor ac Pollux ante ædem Iouis tonantis. In Paro colonia Hercules Isidori. Buthyreus Lycius Myronis discipulus fuit, qui fecit dignum præceptore puerum sufflatem languidos ignes, & argonautas. Leocras aquilam, sentientem quid rapiat in Ganymede & cuperat, parcetē unguibus etiā per uestem. Puerum Autolycon pancratiō victorē, propter quem Xenophon symposium scripsit: Iouemq; illū tonantē in Capitolio ante cuncta laudabilem. Item Apollinem diadematum. Lyciscus Lagonem puerū subdolæ ac fucatae uernilitatis. Lycus & ipse puerum suffitorem. Menæchmi uitulus genu premitur, replicata ceruice: ipseq; Menæchmus scripsit de sua arte. Naucydes Mercurio & Disobolo
 20 & immolante arietē censetur. Naucerus luctatorem anhelantem fecit. Niceratus Æsculapium & Hygiā, qui sunt in Concordiæ tēplo Romæ. Phyromachi quadriga regitur ab Alcibiade. Policles Hermaphroditum nobilē fecit. Pyrrhus Hygiā & Minervā, Phœnix Lyppi discipulus Epithersē. Stipax Cyprius uno celebratur signo, Splanchnopte, Periclis olympij uernula. Hic fuit exta torrēs, ignem oris pleni spiritu accendēs. Sillanion Apollodorum fecit, fictorem & ipsum, sed inter cunctos diligentissimū artis, & inimicum sui iudicem, crebro perfecta signa frangentem, dum satiare cupiditatē nequit artis, & ideo infanum cognominatum. Hoc in eo expressit, neq; hominem ex ære fecit, sed iracundiā: & Achillem nobilem. Item Epistatem exercetē athletas. Strongylion Amazonem, quam ab excellētia crurum Eucnemon appellant, ob id in comitatu Neronis principis circumla-
 30 tam. Item fecit puerū, quem amādo Brutus Philippēsis cognomine suo illustrauit. Theodorus qui labyrinthum fecit Sami, ipse se ex ære fudit, præter similitudinem mirabilem fama magnæ subtilitatis celebratus. Dextra limam tenet, læua tribus digitis quadrigulā tenuit translatam Præneste, tantæ paruitatis, ut totam eam currumq; & aurigam integeret alis simul facta musca. Xenocrates Tificratis discipulus, aut, ut alij, Euthycratis, uicē utroque copia signorū, & de sua arte composuit uolumina. Plures artifices fecere Attali & Eumenis aduersus Gallos prælia, Ifigonus, Phyromachus, Stratonicus, Antigonus, qui condidit uolumina de sua arte. Boethi, quanquam argento melioris, infans eximie anserem strangulat. Atque ex omnibus quæ retuli, clarissima quæq; in urbe iā sunt dicata à Vespasiano principe in tēplo Pacis, alijsq; eius operibus, uiolentia Neronis in urbē conuecta, &
 40 in sellarijs domus aureæ disposita. Præterea sunt æqualitate celebrati artifices, sed nullis operum suorū præcipui. Ariston qui & argentū cælare solitus est, Callias, Clesias, Cātharus Sicyonius, Dionysodorus Critiæ discipulus, Deliades, Euphoriō, Eunici, & Hecataus. Argenti cælatores, Lesbocles, Proditor, Pythodicus, Polygnatus. Iidē pictores nobilissimi. Item ex cælatoribus Stratonicus, Scymnus qui fuit Critiæ discipulus. Nunc persequor eos, qui eiusdem generis opera fecerunt, ut Apollodorus, Androbolus, Asclepiodorus, Aleuas philosophos: Apellas & adorātes scēminas, Antigonus & Perixyomenon tyrannidasq; supradictos. Antimachus, Athenodorus scēminas nobiles: Aristodemus & luctatores bigasq; cum auriga, philosophos, anus, Seleucum regem. Habet gratiam suam huius quoque Doryphorus. Cephisfodori duo fuere: Prioris est Mercurius, Li-

berum patrem in infantia nutriens. Fecit & concionantem manu elata: persona in incerto est. Sequens philosophos fecit. Colotas, qui cū Phidia Iouem olympium fecerat, philosophos. Item Cleon & Cenchramis, & Calicles, & Cephis: Chalcoſthenes & comcedos & athletas. Dahippus Perixyomenon. Daiphron, & Democritus, & Demophilosophos. Epigonus omnia ferè prædicta imitatus præceſſit in tubicine, & matri interfectæ infante miſerabiliter blandiente. Eubolidis digitis computans, Mycon athletis ſpectatus. Menogenes quadrigis. Nec minus Niceratus omnia quæ cæteri aggreſſus, repræſentauit Alcibiadem, lampadeſq; accenſa matrem eius Demareten ſacrificantem. Piſicrates bigæ Pitho mulierem impoſuit. Idemq; fecit Martem & Mercurium qui ſunt in Concordiæ templo Romæ. Perillum nemo laudat ſæuiorem Phalaride tyranno, cui taurum fecit, mugitus hominis pollicitus igne ſubdito, & primus eum expertus cruciatum iuſtiore ſæuitia. In hoc à ſimulacris deū hominumq; deuocauit humaniſſimam artem. Ideoq; tot conditores eius elaborauerant, ut ex ea tormēta fierent. Itaq; una de cauſa ſeruantur opera eius, ut quiſquis illa uideat, oderit manus. Sthenis Cererem, Iouem, Mineruam fecit, qui ſunt Romæ in Concordiæ templo. Idem flentes matronas, & adorantes ſacrificantesq; ſimulacra. Simon canē & ſagittariū fecit. Stratonicus cælator ille philoſophos. Scopas uterque. Athletas autem & armatos, & uenatores, ſacrificantesq; Batton, Euchir, Glaucides, Heliodorus, Hicanus, Lopho, Lyſon, Leon, Menodorus, Myagrus, Polycrates, Polydorus, Pythocritus, Protogenes idē pictura clariſſimus, ut dicemus, Patrocles, Polis, Poſidonius, qui & argentum cælauit nobiliter natione Ephēſius, Periclymenus, Philon, Simeon. Timotheus, Theomeſtus, Timarchides, Timon, Thyſias, Thraſon. Ex omnibus autē maxime cognomine inſignis eſt Callimachus, ſemper calumniator ſui, nec finem habens diligentia, ob id Cacizotechnos appellatus, memorabilis exemplo adhibendi curæ modum. Huius ſunt ſaltantes Lacanæ emendatū opus, ſed in quo gratiam omnem diligentia abſtulit. Hunc quidam & pictorem fuiſſe tradunt. Nō ære captus nec arte unam ſolummodo Zenonis ſtatuum Cypria in expeditione non uendit Cato, ſed quia philoſophi erat, ut obiter hoc quoq; noſcatur tam inane exemplum. In mentione ſtatuarum eſt & una non prætereunda, licet autoris incerti, iuxta roſtra Herculis tunicati, eleo habitu Romæ, torua facie ſentienteq; ſuprema in tunica. In hac tres ſunt tituli. L. Luculli imperatoris, de manubijs. Alter pupillū Luculli filium ex S. C. dediciſſe. Tertius, T. Septimium Sabinum ædilem curulem ex priuato in publicum reſtitiſſe. Tot certaminum tantæq; dignationis ſimulacrum id fuit. Nunc reuertemur ad differentias æris & mixturas. In Cyprio coronarium & regulare eſt, utrūq; ductile. Coronarium tenuatur in laminas, taurorumq; felle tinctū, ſpeciem auri in coronis hiſtrionū præbet. Idemq; in uncias additis auri ſcrupulis ſenis, prætenui pyropi bractea igneſcit. Regulare & in alijs ſit metallis, itemq; caldarium. Differentia, quod caldarium funditur tantum, malleis fragile, quibus regulare obſequitur, ab alijs ductile appellatū, quale omne Cypriū eſt. Sed & in cæteris metallis, cura diſtat à caldario. Omne enim purgatis diligētius igni uitis, excoctisq; regulare eſt. In reliquis generibus palma Campano. Simile in multis partibus Italiæ prouincijsq; ſimile. Sed octonas plumbi libras addunt, & lene recoquunt propter inopiam ligni. Quantum ea res differentia afferat, in Gallia maxime ſentitur, ubi inter lapides candefactos funditur. Exurente enim coctura, nigrum atq; fragile conficitur. Præterea ſemel recoquūt, quod ſapius feciſſe, bonitati plurimum conſert.

Differentiæ æris & mixturæ, & de ſeruando ære.

Cap. IX

Id quoq; notaſſe nō ab re eſt, æs omne frigore magno melius fundi. Sequēs tēperatura ſtatuarum eſt, eadēq; tabularis hoc modo. Maſſa proſlat in primis, mox in proſlatū additur tertia portio æris collectanei, hoc eſt, ex uſu coempti. Peculiare in eo cōdimentū atritu domiti, & cōſuetudine nitoris ueluti manſuefacti. Miſcētur & plumbi argētarij pondus duodena ac ſelibra, centenis proſlati. Appellatur etiānum & formalis tēperatura æris tēnerimi

tenerissimi, quoniam nigri plumbi decima portio additur, & argentarii uigesima, maximeque ita colore b. bit, quæ Græcanicū uocat. Nouissima est quæ uocatur ollaria, uase nomē hoc dante, ternis aut quaternis libris plūbi argentarii in centenas æris additis. Cyprio si addatur plumbū, colos purpuræ fit in statu arū prectextis. Æra extensa rubiginē celerius trahūt quæ neglecta, nisi olco perungatur. Seruari ea optime in liquida pice tradunt. Vfus æris ad perpetuitatem monumentorum iam pridem translatus est, tabulis æreis, in quibus publicæ constitutiones inciduntur.

De cadmia medicina:

Cap. x

Metalla æris multis modis instruunt medicinam, ut pote cum ulcera omnia ibi ocyssime fanentur. Maxime tamen prodest cadmia. Fit sine dubio hæc in argenti fornacibus, candidior ac minus ponderosa, sed nequaquam comparanda ærariæ. Plura autem genera sunt. Namque ipse lapis, ex quo fit æs, cadmia uocatur, fusuris necessarius, medicinæ inuulilis. Sic rursus in fornacibus existit, aliamque nominis sui originem recipit. Fit autē egesta flānis atque flatu tenuissima parte materiæ, & cameris lateribus seu fornaciū pro quantitate leuitatis applicata. Tenuissima est in ipso fornaciū ore, qua flammæ eluantur, apellata capnitis, exusta, & nimia leuitate similis fauillæ. Interior optima cameris pendens, & ab eo argumentū botrytis cognominata: ponderosior hæc priore, leuior porro fecuturis. Duo eius colores: Deterior cinereus, puniceus melior, friabilis, oculorumque medicamentis utilissima. Tertia est in lateribus fornaciū, quæ propter grauitatem ad cameras peruenire non potuit. Hæc dicitur placitis, & ipsa ab argumento, crusta uerius, quam pumex, intus uaria, ad psoras utilior, & ad cicatrices trahendas. Fluant ex eo duo alia genera: Onychitis extra penē cerula, intus onychis maculis similis. Ostracitis tota nigra, & cætera rum sordidissima, uulneribus maxime utilis. Omnis autem cadmia in Cypri fornacibus optima, iterumque ad medicis coquitur carbone puro, atque ubi in cinerem redijt, extinguitur uino aminæo, quæ ad emplastra præparatur, quæ uero ad psoras, aceto. Quidā in ollis fictilibus tusam urunt, ac lauant in mortarijs, postea siccant. Nymphodorus lapidē ipsum quæ grauissimū spississimūque urit pruna, & exustū Chio uino restinguit tunditque, mox lintheo cribrat, atque in mortario terit, mox aqua pluuia macerat, iterumque terit quod subfidit, donec cerussæ similis fiat nulla dentium offensa. Eadem Iollæ actio, sed quā purissimū lapidem eligit. Cadmiæ effectus, siccare, sanare, sistere fluxiones, pterygia & sordes oculorum purgare, scabriciem extenuare, & quicquid in plumbi effectu dicemus. Et æs ipsum ad omnia eadem uritur, præterque albugines oculorum & cicatrices. Vlcera quoque oculorum cum lacte sanat, idque Ægyptij collirij modo terunt in coticulis. Facit & uomitiones è melle sumptum. Vritur autem Cyprium in fictilibus crudis cum sulphuris pari pondere, circumlito spiramento in caminis donec uasa ipsa percoquantur. Quidam & salem addunt, alij alumen pro sulphure, alij nihil: sed aceto tantum aspergunt. Vltum teritur mortario Thebaico, aqua pluuia lauatur, minore effectū, iterumque adiecta largiore teritur, & dum constat relinquitur, hoc sæpius, donec ad speciem minij redeat. Tunc siccatur in sole, in area pyxide seruatur.

De scoria, & flore, & squama æris, & stomomate, & arugine, & hieracio.

Cap. xi

Et scoria æris simili modo lauatur, minore effectū quā æs ipsum. Sed & æris flos medicinæ utilis est. Fit ære fuso, & in alias fornaces translato: ibi flatu crebriore excutiantur uelut milij squamæ, quas uocant florē. Cadunt autem, cū panes æris aqua refrigerantur rubentque. Similiter ex eis fit, quam uocant lepida, & sic adulteratur flos, ut squama ueniat pro eo. Est autē squama hæc decussa ui clauis, per quos panes ærei ferrum inantur. In Cyprijs maxime officinis omnia. Differentia hæc est, quod squama excutitur scabibus ipsæ panibus, flos cadit sponte. Squamæ est alterū genus subtilius, ex summa scilicet lanugine decussum, quod uocat stomoma. Atque hæc omnia medici, quod pace eorū dixisse liceat, ignorat, pars maior & nominibus, in tantū à cōficiendis his medicaminibus absunt, quod

Ee 3 esse

esse proprium medicinæ solebat. Nunc quotiens incidere in libellos, componere ex his uolentes aliqua, hoc est, impedio miserorum experiri commentaria, credunt seplasia, ea omnibus quidem fraudibus corruptenti, factaque iam pridem emplastra & collyria mercantur, tabesque mercium. Fraus seplasia sic exterritur. Et squama autem & flos uritur in patinis fistilibus aut æreis, deinde lauatur, ut supra, ad eosdē usus. Et amplius ad narium cartosa uitia, itemque sedis & grauitates aurium, per fistulas in eas flatu impulsæ, & ulcera oris farina admota. Tolle & cossillas cum melle. Fit & ex cado ære squama, Cypria longe inefficacior. Necnō urina pueri prius macerant clauos panesque. Quidam uero excussam squamam terunt, & aqua pluvia lauant. Dant & hydropicis eam duabus drachmis in multis hemina, & illinunt cum polline. Et ruginis quoque magnus usus. Sed pluribus fit ea modis. Namque & e lapide ex quo coquitur asperaderatur, & ære cado perforato, atque in cadis super acetum suspensio, æreo obrutis operculo, multo probatore quam si hoc idem squamis fiat. Quidam uasa ipsa cadi æris fistilibus condunt in aceto, raduntque x die. Alij uinaceis contegunt, totidem post dies radunt. Alij delimatam æris scobem aceto spargunt, uersantque spathis sæpius die, donec absumatur. Eandemque scobem alij terere in mortarijs æreis ex aceto malunt. Ocyssime uero contrahit coronarium æruginem, rescimentis in acetum additis. Adulterant marmore trito maxime Rhodiam æruginem. Alij pumice aut gummi. Præcipue autem fallit atramento sutorio adulterata. Cetera enim dente deprehenduntur, stridentia in frendendo. Experimentum in batillo ferreo. Nam quæ sincera est, suum colorem retinet: quæ mixta atramento, rubescit. Deprehenditur & papyro, galla prius macerato: Nigrescit enim statim æruginē illita. Deprehenditur & uisu, maligne uirens. Sed siue sincera siue adultera, aptissimum est siccatam in patina noua uri & uersari, donec ut fauillæ fiat: postea teritur & reconditur. Aliqui in crudis fistilibus urunt, donec figlinum percoquatur. Nonnulli & thus masculum admiscunt. Lauatur autem ærugo sicut cadmia. Vis eius collyrijs oculorum aptissima, & delachrymationibus mordendo proficiens. Sed ablui necessarium penicillis calidis donec rodere desinat. Hieracium uocatur collyrium, quod ita maxime constat: Temperatur autem idem ammoniaci uncis quatuor, æruginis Cypriæ duabus, atramenti sutorij, quod chalcanthum uocant, totidem, misyos uero una, croci sex. Hæc omnia trita aceto Thasio colliguntur in pilulas, excellentis remedij contra glaucomatum initia & suffusionum, contra caligines & scabrias & albugines ac genarum uitia. Cruda autem ærugo uulnerarijs emplastris miscetur. Oris etiam gingiuarumque exulcerationem mirifice emendat, & labiorum ulcera cum oleo. Quod si & cera addatur purgat, & ad cicatricem perducit. Ærugo & callum fistularum erodit, uitiorumque quæ circa sedem, siue per se, siue cum ammoniaco illita, uel collyrij modo in fistulas adacta. Eademque cum resinæ terebinthinæ tertia parte subacta, lepras tollit.

De scolecia, & chalciti, & misy, & sory, & chalcantho.

Cap. xii

Est & alterum genus æruginis, quam uocant scoleciam, in Cyprio ære, hoc trito aluminis & sale, aut nitro pari pondere cum aceto albo quam acerrimo. Non fit hoc nisi æstuoissimis diebus circa canis ortum. Teritur autem donec uiride fiat, contrahatque se in uermiculorum speciem, unde & nomen. Quod uitium ut emendetur, duæ partes quæ fuere acciti, miscuntur urina pueri impubis. Idem autem in medicamentis & lanterna efficit, qua diu ximius aurum ferruminari, ususque utriusque qui æruginis. Scolecia fit & per se rasa ab arario lapide, de quo nunc dicemus. Chalcitim uocant lapidem ex quo & ipsum æs coquitur. Distat a cadmia, quod illa super terram ex subdialibus petris creditur, hæc ex obrutis. Item, quod chalcitis friat se statim mollis natura, ut uideatur lanugo concreta. Est & alia distinctio, quod chalcitis tria genera continet, æris, & misyos, & soryos, de quibus singulis dicemus suis locis. Habet autem æris uenas oblongas. Probatur mellei coloris, gracili uenarum discursu, friabilis, nec lapidosa. Putant & recentem utiliore esse, quoniam inueterata sory fiat. Vis eius ad excrecentia in ulceribus, sanguinem sistere, gingiuas, uiam, tonfillas farinam compescere. Vulnæ quoque uitij in uellere imponitur. Cum succo uero porri, ueredorum additur

additur emplastris. Maceratur aut in fictili ex aceto circūlito fimo diebus x l. & colore croci trahit. Tūc admixto cadmiæ pari pōdere, medicamentū efficit, p̄sonicon dictū. Quod si duæ partes chalcitidis tertiæ cadmiæ temperentur, acrius hoc idē fiet. Acrius etiānum & uehementius, si aceto quā uino temperentur. Tosta uero efficacior fit ad eadem omnia. Sory Ægyptium maxime laudatur, multum superato Cyprio, Hispanienſi & Africo, quāq; oculorum quoq; curationi quidam utilius Cyprium putant. Sed in quacunq; natione optimum, cui maximū uirus olfactu, trituq; pinguius nigrescēs, & spongiosum. Stomacho res cōtraria in tantū, ut quibusdā olfactu modo uomitiones moueat, & Ægyptium quidē tale. Alterius nationis cōtritum splendescit. Et misy est lapidosus. Prodest autē & dētiū dolori, si cōtineatur atq; colluatur: & oris ulceribus grauib; quēq; serpunt. Vritur carbonibus, ut chalcitis. Misy aliqui tradiderūt fieri exusto lapide in scrobibus, flo-
 re eius luteo miscente se ligni pinci fauilla. Reuera autē & supradictō fit lapide, concretū natura discretumq; & optimum in Cypriorum officinis: cuius notæ sunt friati aureæ scintillæ, & cū teratur harenosa natura, siue terra chalcitidi similis. Hoc admiscet qui aurū purgant. Utilitas autē eius infusi cum rosaceo auribus purulentis, & lana impositi capitis ulceribus, Extenuat etiā scabricias oculorum inueteratas. Præcipue utile tōsillis, cōtraq; anginas & suppurata. Ratio, ut x v i drachmæ in hemina aceti coquātur addito melle, donec lētescat. Sic ad supradicta utile est. Quoties opus sit molliri uim eius, mel aspergitur. Erodit & callū fistularū ex aceto fouentiū, & collyrijs additur. Siftit & sanguinē, ulceraq; quę
 20 serpent, quæue putrescant. Absumit & excreſcentes carnes. Peculiariter uirilicatis uitrijs utile, & fœminarum profluuiū sistit. Græci cognationem aris fecerūt nomine & atramento futuro. Appellant enim chalcanthū. Nec ullius æque mira natura est. Fit & in Hispania ē puteis stagnisq; habentibus id genus aquæ. Decoquitur ea, admixta dulci pari mensura, & in piscinas ligneas funditur. Immobiles super has transtris dependent testes lapillis extentæ, quibus adhærescens limus uitreis acinis imaginem quandā uuæ reddit. Exemptū ita siccatur diebus xxx. Color est ceruleus perquā spectabili nitore, uitrūq; esse creditur. Diluendo fit atramētum tinguendis corijs. Fit & pluribus modis, genere eo in scrobibus cauato: quarum ē lateribus distillātes hyberno gelu stirias, stalagmias uocāt, neq; est purius aliud. Sed ex eo candidum colorem sentientem uiolam, leucoion appellāt. Fit & in
 30 saxorum catinis, pluuia aqua corruato limo gelante. Fit & salis modo, flagrantissimo sole admissas dulces aquas cogente. Ideo duplici quidam differentia, fossile aut factitium appellant. Hoc pallidius: & quantum colore, tantum bonitate deterius. Probāt maxime Cyprium in medicinæ usu. Sumitur ad depellenda uentris animalia drachmæ pondere cum melle. Purgat & caput dilutum, ac naribus instillatum. Item stomachum, cum melie aut aqua multa sumptum. Medetur & oculorum scabricici doloriq; necnon & caligini, & oris ulceribus. Siftit & sanguinem narium. Item hæmorrhoidū. Extrahit ossa fracta cū semine hyoscyami. Suspendit epiphoras, penicillo fronti impositum. Efficax & in emplastris ad purganda uulnera, & excreſcētia ulcerum. Tollit & uuas, uel si decocto tangātur. Cum lini quoq; semine superponitur emplastris ad dolores tollendos: quodq; ex eo cādicat, in
 40 eo usu præfertur uiolaceis, & grauitati aurium per fistulas inspiratur. Vulnera etiā per se illitum sanat, sed stringit cicatrices. Nuperq; inuētum, urforum in harena & leonum ora aspergere illo: tantaq; est uis in alstringendo, ut non queant mordere.

De pompholyge, & spodo, & antispodo, & diphryge, & triente. Serulio.

Cap. XIII

ETiamnum in ararijs reperiantur quæ uocant pompholygē & spodon. Differentia, quod pompholyx lotura paratur, spodos illota est. Aliqui id quod sit cādidū leuissimumq; pompholygem dixere, & esse aris & cadmiæ fauillam. Spodon nigriorē ponderosoremq; esse, deraſam parietibus fornacium, mixtis scintillis, aliquando & carbonibus. Hæc aceto accepto odorem aris præstat, & si tangatur lingua saporem horridum. Conue-

Et 4 nitq;

nitq; oculorum medicamentis, quibusq; uitij occurrens, & ad omnia quæ spodos. Hoc solum distat, quod huius elutior uis est. Additur & in emplastra, quibus lenis queritur refrigeratio & siccatio. Vtilior ad omnia quæ uino lota est. Spodos Cypria optima. Fit autem liquefactibus cadmia & ærario lapide. Leuissime hæc efflat & ocyus, euolatq; è fornacibus & testis adhærescit, à fuligine distans cādore. Quod minus cādum ex ea, immaturæ fornacis argumentum est, hoc quidam pompholygem uocant. Quod uero rubicundius ex ijs inuenitur, acriorem uim habet, exulceratq; adeo, ut cum lauatur si oculos attingat, excæcet. Est & mellei coloris spodos, in qua plurimū æris intelligitur. Sed quodcunq; genus lauādo fit utilius. Purgatur ante pinna, dein crassiore lotura. Digitis scabrie exte-
runt. Media uis eius est, quæ uino lauatur. Est aliqua & in genere uini differentia. Leni enim lota collirij oculorum nimium uigilijs fatigatorum apta putatur. Eadem efficacior ulceribus quæ manant, uel oris quæ madent, & omnibus medicamentis quæ parantur contra gangrenas. Fit & in argenti fornacibus spodos, quam uocant lauriotin. Vtilissima autem oculis affirmatur, quæ fiat in aurarijs, nec in alia parte magis est uitæ ingenia mirari. Quippe ne inquirenda essent metalla, uilissimis rebus utilitates easdem excogitauit. Antispodon uocant cinerem fici arboris uel caprifici, uel myrti foliorum cum tenerimis ramorum partibus, uel oleastri uel cydonij mali uel lentisci. Item ex moris immaturis, id est candidis, in sole arefactis, uel è buxi coma, uel pseudocyperi, aut rubi, aut terebinthi, uel cenanthes. Taurini quoq; glutinis, aut linteorū cinerē, similiter pollere inuētum est. Vrantur omnia ea crudo scitili in fornacibus, donec siglina percoquātur. In ærarijs officinis & smegma fit, iam liquato ære atq; percocto, additis etiamnum carbonibus, paulatimq; accensis, ac repente uehementiori flatu expuitur æris palea quædam. Solum quo excipiatu sitatū esse debet. Facile ab ea discernitur quā in ijsdem officinis diphrygē uocant Græci, ab eo quod bis torreatur. Cuius origo triplex. Fieri enim traditur ex lapide pyrite cremato in caminis, donec excoquatur in rubricā. Fit & in Cypro ex luto cuiusdā speciei arefacto prius, mox paulatim circumdatis sarmentis. Tertio fit modo in fornacibus æris fece subside. Differentia est quidem, quod æs ipsum in catino defluit, scoria extra fornaces, flos supernatat, diphryges remanet. Quidam tradūt in fornacibus globos lapidis qui coquantur, ferrumi nari, circa hunc æs feruere, ipsum uero nō percoqui, nisi translātū in alias fornaces, & esse nodum quandam materiæ. Id quod excocto supersit, diphrygē uocari. Ratio eius in medicina similis supradictis, siccare & excresecitā cōsumere, & perpurgate: probatur lingua, ut eam siccet tactu statim, saporemq; æris reddat. Vnum etiamnum æris miraculum non omittemus. Seruilia familia illustris in fastis, trientem æreum pascit auro & argēto, confu mentem utrunq;. Origo atq; natura eius incōperta est mihi. Verba ipsa de ea re Messalæ senis ponam. Seruiliorum familia habet trientem sacrum, cui summa cum cura magnificentiāq; sacra quotānis faciunt: quem ferunt aliās creuisse, aliās decreuisse uideri, & ex eo aut diminutionem, aut honorem familiæ significari.

De ferro & ferreis metallis, & differentia ferri.

Cap. XLIII

Proxime indicari debent metalla ferri, optimo pefsimoq; uitæ instrumēto. Siquidem hoc tellurem scindimus, ferimus arbuta, ponimus pomaria, uites squalore deciso an-
nis omnibus cogimus iuuenescere. Hoc extruimus testā, cādumus saxa, omnesq; ad alios usus ferro utimur. Sed eodē ad bella, cædes, latrocinia, non cominus solum, sed etiā missili uolucrisq;, nunc tormentis excusso, nunc lacertis, nūc uero pēnato, quam sceleratissimā humani ingenij fraudē arbitror. Siquidē, ut ocyus mors perueniret ad hominē, alitem illam fecimus, pennasq; ferro dedimus. Quamobrem culpa eius non naturæ fiat accepta. Aliquot experimentis probatum est, posse innocens esse ferrum. In fœdere quod expulsi regibus populo Ro. dedit Porfena nominatim comprehensum inuenimus, ne ferro nisi in agricultura uterentur. Et stilo scribere intutum est, ut uetustissimi autores prodiderunt. Magni Pōpei in tertio consulatū extat edictum, in tumultu necis Clodianæ, prohibentis
ullum

illum telum esse in urbe. Et tamen uita ipsa non desistit honorem mitiorem habere ferro quoque: Aristonidas artifex cum exprimere uellet Athamantis furorem Learchio filio præcipitato residentem, pœnitentiamq; ferrū & æs miscuit: ut rubigine eius per nitorem aris relucens, exprimeretur uerecundiæ rubor. Hoc signū extat Thebis hodie. Est in eadem urbe & ferreus Hercules, quem fecit Alcon, laborum dei patientia inductus. Videmus & Romæ scyphos è ferro dicatos in templo Martis Ultoris. Obstitit eadem naturę benignitas, exigentis à ferro ipso pœnas rubigine, eademq; prouidentia nihil in rebus mortalius faciente quàm quod infestissimum mortalitati. Ferri metalla ubique prope modum reperiuntur, quippe insula etiam Italiæ Illua gignente, minimaq; difficultate cognoscuntur ipso colore terræ manifesto. Sed ratio eadem excoquendis uenis. In Cappadocia tantum quæstio est, aquæ an terræ fiat acceptum, quoniam persusa certo fluuiio terra, neque aliter ferrum è fornacibus reddit. Differentia ferri numerosa. Prima in genere terræ celsit. Aliæ molle tantum, plumboq; uicinijs subministrant: aliæ fragile & ærosum, rotarumq; uisibus & clauis maxime fugiendum, cui prior ratio conuenit aliud breuitate sola placet, clauisq; caligarijs: aliud rubiginem celerius sentit: stricturæq; uocantur eæ omnes, quod non in alijs metallis, à stringēda acie uocabulo imposito. Et fornaciū maxima differentia est. In ijs quidem nucleus ferri excoquitur ad indurandam aciem, alioq; modo ad densandas incudes malleorumq; rostra. Summa autem differentia in aqua est, cui subinde candens immergitur. Hæc alibi atque alibi utilior nobilitauit loca gloria ferri, sicuti Bilbilin in Hispania, & Turiaffonem, Comum in Italia, cum ferraria metalla in his locis non sint. Ex omnibus autem generibus palma Serico ferro est, Seres hoc cum uestibus suis pellibusq; mittunt. Secunda Parthico: neque alia genera ferri ex mera acie temperantur, cæteris enim admiscetur. Mollior complexus in nostro orbe. Aliubi uero bonitatem hanc præstat, ut in Noricis: aliubi factura, ut Sultone aqua, uti diximus. Quippe cum in exacuendo oleares cotes, & aquaræ æque differant, & oleo delicatior fiat acies. Mirumq; cū excoquatur uena, aquæ modo liquari ferrum, postea in spongas frangi. Tenuiora ferramenta oleo restingui mos est, ne aqua in fragilitatem durentur. A ferro sanguis humanus se uel discitur. Contactum nanque eo celerius subinde rubiginem trahit. De magnete lapide suo loco dicemus, concordiaq; quam cum ferro habet. Sola hæc materia uires ab eo lapide accipit, retinetq; longo tempore, aliud apprehendēs ferrū, ut anulorum catena spectetur interdum, quod imperitum uulgus appellat ferrum uiuum, uulne raq; tali asperiora sunt. Lapis hic & in Cantabria nascitur, non ille magnes uerus caute continua, sed sparsa bubbatone, ita appellant, nescio an uitro fundendo perinde utilis, nondum enim expertus est quisquam, ferri utique insicit aciem, ut magnes. Eodem lapide Dinocrates architectus Alexandriæ Arsinoës templum concamerare inchoauerat, ut in eo simulacrum eius è ferro pendere in aere uideretur. Intercessit mors, & ipsius & Ptolemæi, qui id forori suæ iusserat fieri. Metallorum omnium uena ferri largissima est. Cantabriæ maritimæ parte, quam oceanus alluit, mons prærupte altus, incredibile dictu, totus ex ea materie est, ut in ambitu oceani diximus.

De temperatura ferri, & medicinæ ex ferro, & æruginē, & rubiginē, & squama ferri, & hygremplastro.

Cap. xv

Ferrum accensum igni, nisi duretur ictibus, corrūpitur. Rubens non est habile tundendo, neq; antequàm albescere incipiat. Aceto aut alumine illitū sit æri simile. A rubigine uindicatur cerussa & gypso, & liquida pice. Hæc est tēperatura à Græcis antipathia dicta. Ferunt quidam & religione quadam id fieri. Et extare ferreā catenam apud Euphraten amnem, in urbe quæ Zeugma appellatur, qua Alexander Magnus ibi uinxerat pontē, cuius anulos qui resecti sunt rubigine infestari, carentibus ea prioribus. Medicina è ferro est & alia quàm secandi. Nanq; circūscribi circulo, teruē circūlato mucrone, & adultis & infantibus prodest contra noxia medicamēta: & præfixisse in limine è sepulchro euulsos clauos

clauos, aduersus nocturnas lymphationes. Pungiq; leuiter mucrone quo percussus homo sit, contra dolores laterum pectorumq; subitos qui punctiōem afferant. Quædam uisione sanantur: priuatim uero canis rabidi morsus. Quippe etiã praualente morbo, expauescentesq; potum, uista plaga ilico liberantur. Calefit etiã ferro candente aqua, in multis uitijs, priuatimq; dysentericis. Est & rubigo ipsa in remedijs, & sic Telephum proditur sanasse Achilles, siue id ærea, siue ferrea cuspidē fecit. Ita certe depingitur eã decutiens gladio. Sed rubigo ferri detrahitur humido ferro clauis ueteribus. Vis eius ligare, siccare, restringere. Emendat alopecias illita. Vtuntur & ad scabrias genarũ pustulasq; totius corporis, cum cera & oleo myrteo. Ad ignes uero sacros ex acero. Item ad scabiem: Paronychia digitorum & pterygia in linteolis. Sistit & fœminarũ profusiuia imposita uelleribus. Plagis quoq; recentibus uino diluta, & cū myrrha subacta. Et cōdylomatis ex aceto prodest. Podagras quoq; illita lenit. Squama quoq; ferri in usu est ex acie aut mucronibus, maxime simili, sed acriore ui quã rubigo, quã obrem & contra epiphoras oculorũ affluitur. Sanguinemq; sistit, cum uulnera maxime ferro fiant. Sistit & fœminarum profusiuia. Imponitur & contra lienum uitia. Hæmorrhoidas compescit, ulcerumq; serpentiã. Et genis prodest, farinã modo aspersa paulisper: præcipua tamen commendatio eius in hygremplastro ad purganda uulnera fistulasq;, & omnem callum erodendum, & rasis ossibus carnes recreandas. Cōponitur hoc modo: Obolis ex cimolia creta duobus, drachmis sex ex ære, totidem ex squama ferri, totidē ceræ, ex olei sextario. His adijcitur, cum sunt repurganda uulnera aut replenda, ceratum.

De plumbi metallis, & albo plumbo, & nigro.

Cap. xvi

Sequitur natura plumbi. Cuius duo genera, nigrũ atq; candidũ, Pretiosissimum candidũ à Græcis appellatum cassiteron, fabuloseq; narratum in insulas Atlantici maris peti, uicilibusq; nauigijs circumfusus corio aduehi. Nunc certũ est in Lusitania gigni & in Gallecia, summa tellure harenosa, & coloris nigri: Pondere tantum ea deprehenditur. Interueniunt & minuti calculi, maxime torrentibus siccatis. Lauant eas harenas metallici, & quod subsidit coquunt in fornacibus. Inuenitur & in aurarijs metallis (quæ elutia uocant) aqua immissa eluente calculos nigros paulũ candore uariatos, quibus eadem grauitas quæ auro. Et ideo in calathis in quibus aurum colligitur, remanent cū eo, postea caminis separantur, conflatiq; in album plumbũ resoluuntur. Non fit in Gallecia nigrũ, cū uicina Cantabria nigro tantum abundet. Nec ex albo argētum, cum fiat ex nigro. Iungi inter se plumbum nigrum sine albo non potest, nec hoc ei sine oleo. Ac ne album quidē se cum sine nigro. Album habuit auctoritatem & Iliacis temporibus, teste Homero, cassiteron ab illo dictum. Plumbi nigri origo duplex est: Aut enim sua prouenit uena, nec quicquam aliud ex se parit: aut cum argento nascitur, mixtisq; uenis conflatur. Eius qui primus fuit in fornacibus liquor, stannũ appellatur: qui secundus argeatum, quod remanet in fornacibus, galena, quæ portio est tertia addita uenæ. Hæc rursus conflata, dat nigrum plumbum, deductis partibus duabus.

De stanno, plumbo argentario, & quibusdam alijs.

Cap. xvii

Stannum illitum æneis uasis, saporem gratiorem facit, & compescit æruginis uirus: mihi & strumq; pondus non auget. Specula quoq; ex eo laudatissima, ut diximus, Brundisij tēperabantur, donec argenteis uti cōpere & ancillę. Nunc adulteratur stannũ addita æris tertia portione candidi in plumbum album. Fit & alio modo mixtis albi plumbi nigriq; libris. Hoc nunc aliqui argentarium appellant. Idem & tertiarium uocant, in quo duæ nigri portiones sunt, & tertia albi. Pretium eius in libras xxx. Et hoc fistulæ solidantur. Improbiores ad tertiarium additis æquis partibus albi, argentarium uocāt, & eo quæ uolunt incoquunt. Pretia huius faciunt in pondo cxxx. In libras, albo per se syncero pretia sunt xxx. nigro xvi. Albi natura plus aridi habet. Cōtraq;, nigri tota humida est. Ideo albũ nulli rei sine mixtura utile est. Neq; argentum ex eo plumbatur, quoniã prius liquefcit argentum

gentum. Album incoquitur æreis operibus Galliarum inuento, ita ut uix discerni queat ab argento, eaq; incoctilia uocant. Deinde & argentarium incoquere simili modo coepere, eorum maxime ornamentis, iumentorumq; iugis in Alexia oppido, reliqua gloria Biturigum fuit. Coepere deinde & effeda, & uehicular, & petorita exornare. Similiter modo ad aurea quoque & argentea stacula inanis luxuria peruenit: quæq; in scyphis cerni prodigium erat, hæc in uehiculis atteri, cultus uocatur. Plumbi albi experimentum in charta est, ut liquefactum pondere uideatur non calore rupisse. India neque æs, neq; plumbum habet, gemmisq; suis ac margaritis hæc permutat. Nigro plumbo ad fistulas laminasque utimur, laboriosius in Hispania eruto, totasq; per Gallias: sed in Britannia summo terræ corio adeo large, ut lex ultro dicatur, ne plus certo modo fiat. Nigri generibus hæc sunt nomina: Iouetanum, Caprariense, Oleastrense. Nec differentia ulla scoriarum, modo sit exacta diligenter. Mirumq; in his solis metallis, quod derelicta fertilius reuiuiscunt. Hoc uidetur facere relaxatis spiramentis ad satietatem infusus aer, æque ut feminas quasdam fecundiores abortus facere. Nuper id compertum in Batica Santarenfi metallo, quod locari solitum x libris per c c ante annos, postq; obliteratum erat lv locatum est. Simili modo Antonianum in eadem provincia pari locatione peruenit ad pondus c c c uectigalis. Et mirum, aqua addita non liquefcere uasa è plumbo constat. Eadem in aqua calculus arcusue quadrans si addatur, uas peruri.

Medicinæ de plumbo, & scoriam plumbi, de molybdæna siue galena, de psimythio, & sandaracha.

Cap. xviii

IN medicina per se plumbi usus est cicatrices reprimere: ad alligatisq; lumborum & reum parti laminis frigidioris natura inhibere impetus Veneris. Viscum in quiete Veneris sponte naturæ erumpentia usq; in morbi genus, his laminis Caluus orator cohibuisse traditur, uiresque corporis studiolorum labori custodisse. Nero (quoniam ita diis placuit) princeps lamina pectori imposita sub ea cantica exclamans, alendis uocibus demonstrauit rationem. Coquitur ad medicinæ usus patinis fictilibus substrato sulphure minuto, laminis impositis tenuibus, opertisq; sulphure & ferro mixtis. Cum coquitur, munienda in eo opere foramina spiritus conuenit, alioquin plumbi è fornacibus halitus noxius sentitur & pestilens, & canibus ocysime: omnium uero metallorum, muscis & culicibus. Quam obrem non sunt ea tædia in metallis. Quidam in coquendo scobem plumbi lima quassatam sulphuri miscunt. Alij cerusam potius quam sulphur. Fit & lotura plurimi usus in medicina, cum scipso teritur in mortarijs plumbis addita aqua celesti, donec crassescat. Postea supernatans aqua tollitur spogij: quod crassissimum fuit, siccatum diuiditur in pastillos. Quidam limatum plumbum sic terunt. Quidam etiam plumbaginem admiscunt, Alij uero acetum, alij uinum, alij adipem, alij rosam. Quidam in mortario lapideo, & maxime Thebaico, plumbeo pistillo terere malunt, candidiusq; fit ita medicamentum. Id autem quod ustum est plumbum, lauatur, ut stibi & cadmia. Potest astringere, sistere, contrahere cicatrices. Vsus enim ex eodem & in oculorum medicamentis, & maxime contra proidentiam eorum & inanitatem, & ulcerum excrementa, rimasq; sedis aut hæmorrhoidas & condylomata. Ad hæc maxime lotura plumbi facit. Cinis autem usti ad ulceram serpentia aut sordida. Eademq; quæ chartis ratio profectus. Vritur autem in patinis per laminas minutas cum sulphure uersatum rudibus ferreis aut ferulaceis, donec liquor mutetur in cinerem. Dein refrigeratum teritur in farinam. Alij elimatam scobem in fictili crudo coquunt in caminis, donec percoquatur siglinum. Aliqui cerusam miscunt pari mentura, aut hordeum, teruntq; ut in crudo dictum est, & præferunt sic tritum plumbum spodio Cyprio. Scoriam quoq; plumbi in usu est, optimaq; quæ ad luteum maxime colorem accedit sine plumbi reliquijs aut sulphuris specie & terra carens. Lauatur hæc in mortarijs minutim fracta, donec aqua luteum colorem trahat, & transfunditur in uas purum, idq; sæpius usq; dum subsidat, quod utilissimum est: coldæq; effectus habet quos plumbum, sed aciores.

Mirari

Mirari succurrit experiētiā uitæ, ne fece quidem rerum excrementorūq; fœditate integrata tot modis. Fit & spodiū ex plumbo eodem modo, quo ex Cyprio ære diximus. Lauatur in linteis raris in aqua cœlesti, separaturq; terrenum trāsfulsione, cribratūq; teritur. Quidam puluerem pennis detergere maluit, ac terere in uino odorato. Est & molybdena, quam alibi galenam uocauimus, plumbi & argenti. uena cōmunis. Melior hæc, quanto magis aurei coloris, quantoq; minus plumbosa, friabilis & modice grauis. Cocta cum oleo, iocineris colorem trahit. Adhærescit & auri & argēti fornacibus. Et hanc metallicam uocant. Laudatissima quæ in Zephyrio fiat. Probantur minime terrenæ, minimeq; lapidosæ, coquuntur lauanturq; scorix modo. Vfus in liparas ad leniēda refrigerandaq; ulcera. Emplastrisq; quæ non alligantur, sed illita ad cicatricem perducūt, in teneris corporibus mollissimisq; partibus. Compositio eius est libris tribus, & ceræ libra una, olei tribus heminis, quod in senili corpore cū fracibus additur. Tēperatur & cū spuma argenti, & scorix plūbi, ad dysenterix & tenasmū fouēdo calida. Psimmythiū quoq; hoc est, cerussam, plumbariæ dāt officinæ. Laudatissimū in Rhodo. Fit aut ramentis plumbi tenuissimis super uas acetī asperrimi impositis, atq; ita distillatibus. Quod ex eo cecidit in ipsū acetū, arefactū molitur & cribratur, iterūq; aceto mixto in pastillos diuiditur, & in sole siccatur æstate. Fit & alio modo, addito in urceos acetō, plūbo obturatos per dies x derafoq; ceu situ, ac rursus deiecto donec deficiat materia. Quod derafum est teritur & cribratur, & coquit in patinis, misceturq; rudiculis donēc ruffescat, & simile sandarachæ fiat. Dein lauat dulci aqua, donec nubeculæ omnes eluantur. Siccatur similiter postea, & in pastillos diuiditur. Vis eius eadem quæ supradictis, leuissima tantum ex omnibus: præterque ad canidorem fœminatum. Est autem letalis potus, sicut spuma argenti. Postea cerussa ipsa si coquatur ruffescit. Sādarachæ quoq; propemodum dicta natura est. Inuenitur autem & in auratijs & in argentarijs metallis, melior quo magis ruffa, quoq; magis uirus redolēs, ac pura friabilisq;. Valet purgare, sistere, excalfacere, perrodere. Summa eius dos septica. Explet alopecias ex acetō illita. Additur oculorum medicamētis. Fauces purgat cum melle sumpta, Vocem lympidam ac canoram facit. Suspiriosis tussientibusq; iucunde medetur, cū resina terebinthina in cibo sumpta. Suffita quoq; cum cedro, ipso nidore itidē medet. Et arsenicū ex eadē est materia. Quod optimū, coloris etiā in auro, excellētius. Quod uero pallidius aut sandarachæ similis est, deterius existimatur. Est & tertium genus, quoq; miscetur aureus color sandarachæ. Vtraq; hæc squamosa. Illud uero siccum purumq; gracili uenarum discursu fissile. Vis eadem quæ suprà, sed acrior. Itaq; & causticis additur, & psilothris. Tollit & pterygia digitorum, carnesq; narium, & cōdylomata, & quicquid excrescit. Torretur ut ualidius prosit in noua testa, donec mutet colorem.

C. PLINII SECVNDI NATURALIS
HISTORIAE LIBER XXXV

PROOEMIUM.

Etallorum quibus opes constant, adnascētiū quoq; eis natura indicata propemodum est, ita cōnexis rebus, ut immenſa medicinæ sylua, & officinarū tenebræ, & morosa cælandi pinguediſq; ac tingendi subtilitas simul dicerentur. Restant terræ ipsius genera lapidūq; uel numerosiore serie, plurimis singula à Graecis præcipue uoluminibus tractata. Nos in ijs breuitatem sequemur utilem instituti modo, nihil necessarium aut naturale omit-

Honos picturæ.

Caput I

Primumq; dicemus quæ restant de pictura, arte quōdam nobili, tunc cū expeteretur à regibus populisq;, & illos nobilitante, quos esset dignata posteris tradere: nunc uel

ro in tantum marmoribus pulsa, iam quidem & auro: nec tantum ut parietes toti operiantur, uerum & interrasso marmore, uermiculatisq; ad effigies rerum & animalium crustis. Non placent iam abaci, nec spacia montis in cubiculo delitentiā: Cœpimus & lapidem pingere. Hoc Claudij principatu inuētum. Neronis uero, maculas quæ non essent, in crustis inferendo unitatē uariare, ut ouatus esset Numidicus, ut purpura distingueretur Sinadicus, qualiter illos nasci optarent delitiæ. Montium hæc subsidia deficientium: nec cessat luxuria id agere, ut quàm plurimum incendijs perdat.

Honos imaginum.

Cap. 11

Imaginum quidem pictura, q̄ maxime similes in æuū propagabantur figuræ, quod
 10 in totum exoleuit. Erei ponuntur clypei, argenteæ facies surdo figurarum discrimine, statuarum capita permutantur, uulgatis iam pridem salibus etiam carminum. Adeo materiam maluit cōspici omnes q̄ se nosci. Et inter hæc pinacothecas ueteribus tabulis con-
 suunt, alienasq; effigies colunt, ipsi honorem non nisi in pretio ducentes, ut frāgat hæres, furis detrahat laqueus. Itaq; nullius effigie uiuēte, imagines pecuniæ non suas relinquunt. Iidem palestras athletarum imaginibus, & ceromata sua exornant, & uultus Epicuri per cubacula gestant, ac circumferūt secum. Natali eius uicesima luna sacrificant, feriasq; omni
 mense custodiunt, quas icadas uocant, hi maxime qui se ne uiuētes quidem nosci uolunt. Ita est profecto, artes desidia perdidit: & quoniā animorū imagines nō sunt, negliguntur
 etiam corporum. Aliter apud maiores in atrijs hæ erant, quæ spectarentur nō signa exter-
 20 norum artificū, nec æra aut marmora. Expressi cera uultus singulis disponebantur arma-
 rijs, ut essent imagines, quæ comitarentur gentilicia funera: semperque defuncto aliquo, totus aderat familiæ eius qui unq̄ fuerat populus. Stemmata uero lineis discurrebant ad
 imagines pictas. Tablina codicibus implebantur, & monumētis rerum in magistratuge-
 starum. Aliæ foris & circa limina animorum ingentium imagines erant, affixis hostium
 spolijs, quæ nec emptori refringere liceret, triumphabantq; etiam dominis mutatis ipsæ
 domus: & erat hæc stimulatō ingens, exprobrātibus tectis, quotidie imbellem dominum
 intrare in alienum triumphum. Extat Messalæ oratoris indignatio, qua prohibuit inseri
 genti suæ Leuinorum alienā imaginē. Similis causa Messalæ seni expressit uolumina illa
 quæ de familijs condidit, cum Scipionis Africani transisset atrium, uidissetq; adoptione
 30 testamentaria Salutiōis, hoc enim ei fuerat cognomen, Africanorum dedecore notam
 itrepentem Scipionum nomini. Sed pace Messalarum dixisse liceat, etiam mentiri claror-
 um imagines, erat aliquis uirtutum amor: multoq; honestius quàm mereri, ne quis suas
 expeteret. Non est prætereundum & nouitium inuentum. Siquidem non solum ex auro
 argentœue, aut certe ex ære in bibliothecis dicantur illi, quorum immortales animæ in his-
 dem locis ibi loquuntur, quinimo etiam quæ non sunt finguntur, pariuntq; desideria non
 traditi uultus, sicut in Homero euenit: Quo maius (ut equidem arbitror) nullum est felici-
 tatis specimē, quàm semper omnes scire cupere qualis fuerit aliquis. Afriq; Pollionis hoc
 Romæ inuētum, qui primus bibliothecam dicando, ingenia hominum rem publicam fe-
 cit. An priores cœperint Alexādræ & Pergami reges qui bibliothecas magno certamine
 40 instituere, non facile dixerim. Imaginum amorem flagrasse quondam testes sunt, & Atti-
 cus ille Ciceronis, ædido de his uolumine, & M. Varro benignissimo inuento insertis uolu-
 minum suorū fecunditati, non nominibus tantū septingentorum illustrium, sed & aliquo
 modo imaginibus, nō passus intercidere figuras, aut uetustatē æui cōtra homines ualere,
 inuentione muneris etiam dijs inuidiosus, quando immortalitatem non solum dedit, uer-
 tum etiam in omnes terras misit, ut præsentēs esse ubiq; & claudi possent.

Quando primū clypei imaginū publice, quādo in domibus positi, & de picturæ initijs,
 & monochromato, & primis pictoribus, & antiquitate pictorum in Italia. Cap. 111

Et hoc quidem alienis ille præstitit. Suorum uero clypeos in sacro uel publico priuæ
 Etim dicare primus instituit (ut reperio) Ap. Claudius, qui consul cum Seruilio fuit an-

mo urbis cclix. Posuit enim in Bellonæ æde maiores suos, placuitq; in excelsio spectari, & titulos honorum legi. Decora res, utiq; si liberorum turba paruulis imaginibus eundem aliquem sobolis pariter ostēdat: quales clypeos nemo nō gaudens fauensq; aspicit. Post eum M. Æmilius, collega in consulatu Q. Lutatij, non in basilica modo Æmilia, uerum & domi suæ posuit, id quoque Martio exemplo. Scutis enim, qualibus apud Troiam pugnatum est, continebantur imagines. Vnde & nomen habuere clypeorum, non ut peruerſa grammaticorum subtilitas uoluit, à cluendo. Origo plena uirtutis, faciem reddi in scuto cuiusque qui fuerit usus illo. Pœni ex auro factitauerunt & clypeos & imagines, secumq; in castris tulere. Certe captis eis talem Hasdrubalis inuenit Q. Martius, Scipionū in Hispania uictorisq; clypeus supra fores Capitolinæ ædis usque ad incendium primum fuit. Maiorum quidē nostrorū tanta securitas in ea re annotatur, ut L. Manlio, Q. Fuluio c o s s. anno urbis quingentesimo l x x v. M. Aufidius tutelæ Capitolij redemptor, docuerit patres argenteos esse clypeos, qui pro æreis per aliquot iam lustra assignabantur. De picturâ inijs incerta, nec instituti operis quæstio est. Ægyptij sex milibus angorum apud ipsos inuentam, priusquam in Græciam transiret, affirmant, uana prædicatione, ut palam est. Græci autem alij Sicyone, alij apud Corinthios repertam, omnes umbra hominis lineis circumducta. Itaque talem primam fuisse: secundam singulis coloribus & monochromaton dictam, postquam operosior inuenta erat: duratq; talis etiam nunc. Inuentam linearem dicunt à Philocle Ægyptio, uel Cleanthe Corinthio. Primi exercere Antidices Corinthius & Telephanes Sicyonius, sine ullo etiamnum colore, iam tamen spargentes lineas intus. Ideo & quos pingerent ascribere institutum. Primus inuenit eas colorare, testa (ut ferunt) trita, Cleophantus Corinthius, Hunc aut eodem nomine alium fuisse, quem tradit Cornelius Nepos secutum in Italiam Demaratum, Tarquinij Prisci Romani regis patrem, fugientem à Corintho iniurias Cypseli tyranni, mox docebitur. Iam enim absoluta erat pictura etiam in Italia. Extant certe hodieq; antiquiores urbe picturæ Ardeæ in ædibus sacris, quibus equidem nullas æque demiror, tam longo æuo durantes in orbitate tacti, ueluti recentes. Similiter Lanuuij, ubi Atalanta & Helena cominus pictæ sunt nudæ ab eodem artifice, utraq; excellentissima forma, sed altera ut uirgo, ne ruinis quidem templi concussæ. Pontius legatus Cæsij principis eas tollere conatus est libidine accensus, si tectorij natura permisisset. Durant & Cære, antiquiores & ipsæ. Fatebiturq; quisquis eas diligenter æstimauerit, nullam artium celerius consummatam, cum Ilici temporibus non fuisse eam appareat.

De pictoribus Romanis, & quando primum dignitas picturæ, & qui uictorias suas pictura proposuerunt, & quando externis picturis dignitas Romæ. Cap. llll

A Pud Romanos quoq; honos mature huic arti cōtigit. Siquidem cognomina ex ea pictorum traxerunt Fabij clarissima gētis, princepsq; eius cognominis ipse ædem Salutis pinxit anno urbis conditæ ccccl, quæ pictura durauit ad nostram memoriam, æde Claudij principatu exusta. Proxime celebrata est in foro boario æde Herculis Pacuuij poetæ pictura. Ennii sorore genitus hic fuit: clarioremq; eam artem Romæ fecit gloria scenæ: Postea non est spectata honestis manibus, nisi forte quis Turpilium equitem Romanum è Venetia nostræ ætatis uelit referre, hodieq; pulchris eius operibus Veronæ extantibus. Læua is manu pinxit, quod de nullo antè memoratur. Paruis gloriabatur tabellis, extinctus nuper in longa senectâ, Aterius Labeo prætorius, etiam proconsulatu prouinciæ Narbonensis functus. Sed ea res in risu & iam contumelia erat. Fuit & principum uirorum non omittendum de pictura celebre consilium. Q. Pedius, nepos Q. Pedij consularis triumphalisq;, à Cæsare dictatore cohæredis Augusto dati, cum natura mutus esset, eum Messala orator, ex cuius familia pueri auia erat, picturam docēdum censuit, idq; etiā diuus Augustus cōprobauit. Puer magni profectus in ea arte obiit. Dignatio autem præcipua Romę increuit (ut existimo) à M. Valerio Maximo Messala, qui princeps tabulam

lam picturæ prælii, quo Carthaginenses & Hieronem in Sicilia deuicerat, proposuit in latere curiæ Hostiliæ, anno ab urbe condita quadringentesimononagesimo. Fecit hoc quidem & L. Scipio, tabulamque uictoriæ suæ Asiaticæ in Capitolio posuit. Idque ægre tulisse fratrem Africanum tradunt, iratum haud immerito, quoniā filius eius in illo prælio captus fuerat. Non dissimilem offensionē & Æmiliani subiit L. Hostilius Mancinus, qui primus Carthaginē intruperat, situm eius expugnationesque depictas proponendo in foro, & ipse assistens populo spectanti singula enarrando: qua comitate proximis comitijs consulum adeptus est. Habuit & scena ludis Claudij Pulchri magnam admirationem picturæ, cum ad tegularum similitudinem corui decepti imagine aduolarent. Tabulis autem externis autoritatē Romæ publicæ fecit primus omnium L. Mummius, cui cognomen Achæici uictoria dedit. Nam cum in præda uendenda rex Attalus v. i. m. sestertium emisset Aristidis tabulā, Liberum patrem continentē, pretium miratus, suspicatusque aliquid in ea uirtutis quod ipse nesciret, reuocauit tabulam Attalo multum querente, & in Cereris delubro posuit, quam primam arbitror picturam externam Romæ publicatam. Deinde uideo & in foro positas uulgo. Hinc enim ille Crassi oratoris lepos agētis sub ueteribus, cum testis compellatur instare: Dic ergo Crasse qualē me reris? Talem, inquit, ostendens in tabula pictum inficeretissime Gallum exeretem linguā. In foro fuit & illa pastoris senis cū baculo, de qua Teutonorum legatus interrogatus, quanti eum æstimaret, respondit, sibi donari nolle talem uiuum uerumque. Sed præcipuam autoritatem fecit publice tabulis Cæsar dictator, Aiace & Medea ante Veneris genitricis ædem dicatis. Post eum M. Agrippa uir rusticitati quā delictis propior. Extat certe eius oratio magnifica, & maximo ciuium digna de tabulis omnibus signisque publicandis: quod fieri satius fuisset, quā in uillarū exilia pelli. Verum eadē illa toruitas tabulas duas Aiace & Veneris mercata est à Cyzicenis h. s. x. i. i. m. In thermarum quoque calidissima parte marmoribus incluserat paruas tabellas, paulo ante cum reficerentur sublatas. Super omnes diuus Augustus in foro suo in celeberrima parte posuit duas tabulas, quæ belli pictam faciem habent & triumphum, Idem Castores ac uictoriam posuit, & quas dicemus sub artificum mentione in templo Cæsaris patris. Idem in curia quoque, quam in comitio consecrabat, duas tabulas impressit parieti: Nemeam sedentem supra leonem, palmigeram ipsam, astante cum baculo sene, cuius supra caput tabula bigæ dependet: Niceas scripsit se inuississe, tali enim usus est uerbo. Alterius tabulæ admiratio est, puberem filium seni patri similem esse, salua ætatis differētia, superuolante aquila draconem complexa. Philochares hoc suum opus esse testatus est. Immensa, uel unā si quis tantum hanc tabulam æstimet, potētia artis, cum propter Philocharem ignobilissimos alioquin Glauconem filiumque eius Aristippum, senatus populusque Romanus tot seculis spectet. Posuit & Tiberius Cæsar minime comis imperator, in templo ipsius Augusti, quas mox indicabimus.

Ratio pingendi, de pigmentis.

Cap. v

HAtenus dictum sit de dignitate artis morientis. Quibus coloribus singulis primi pinxissent, diximus, cum de pigmentis traderemus in metallis. Qui monochromateæ genera picturæ uocauerint, qui deinde, & quæ & quibus temporibus inuenerint, dicemus in mentione artificum, quoniam in indicare naturas colorum, causa instituti operis prior est. Tandem se ars ipsa distinxit, & inuenit lumen atque umbras, differētia colorum alterna uice sese excitante. Deinde adiectus est splendor, alius hic que lumen: quem quia inter hoc & umbram esset, appellauerunt tonon: commissuras uero colorum & transitus, armozgen.

De coloribus natiuis, & factitijs.

Cap. vi

SUnt autem colores austeri aut floridi. Virūque natura aut mixtura euenit. Floridi sunt quos dominus pingēti præstat, minium, armenium, cinnabaris, chrysocolia, Indicum, purpurissum. Cæteri austeri. Ex omnibus alij nascuntur, alij fiunt. Nascuntur sinopis, ru-

Ff 2 brica

brica, paratonium, melinum, eretria, auripigmentum. Ceteri finguntur, primumque quos in metallis diximus. Præterea è uilioribus ochra; cerussa usta, sandarachæ, sandix, syricum, atramentum. Sinopsis inuenta est primum in Ponto, inde nomen, à Sinope urbe. Nasçitur & in Aegypto, Balearibus, Africa: sed optima in Lemno & in Cappadocia, est fossa è speluicis. Quæ saxis adhæsit, excellit. Glebis suis colos, extra maculosus. Hacque usi sunt ueteres ad splendorem. Species sinopidis tres, rubra, & minus rubens, & inter has media. Pretium optimæ in libras xiiii denarij. Vfus ad penicillû, aut si lignû colorare libeat. Eius quæ ex Africa uenit, octoni asses: cicerculum appellant. Quæ magis cæteris rubet, utilior abacis. Idem pretium eius, quæ pressior uocatur, & est maxime fusca. Vfus eius ad bases abacorum. In medicina uero blandus, emplastrisque & malagmatis siue sicca compositione eius, siue liquida facilis, contra ulcera in humore sita, ueluti oris, sedis. Aluum sistit infusa: Fœminarum profluvia, pota denarij pondere. Eadem adusta, siccatur scabietias oculorum, è uino maxime. Rubricæ genus in ea uoluere intelligi quidam secunda authoritatis. Palmam enim lemnæ dabant, minio proximam. Hæc est multû antiquis celebrata, cum infusa in qua nascitur. Nec nisi signata uenundabatur, unde & sphragidem appellauere. Hac minium sublinunt, adulterantque. In medicina præclara res habetur: Epiphoras enim oculorum mitigat, & dolores circumlita. Agilopas manare prohibet. Sanguinem resciendibus ex aceto datur bibenda. Bibitur & contra lienum renumque uitia, & purgationes fœminarum. Item & contra uenena, & serpētium ictus terrestrium marinorumque, omnibus ideo antidotis familiaris. Ex reliquis rubricæ generibus, fabris utilissima Aegyptia & Africana, quoniam maxime sorbentur. Picturis autem apta nascitur & in ferrarijs metallis. Ex ea fit ochra, exusta rubrica in ollis nouis luto circumlitis. Quo magis arsit in caminis, hoc melior. Omnis autem rubrica siccatur, ideoque & emplastris cōuenit, igni etiam sacro. Sinopidis Ponticæ selibra, silis lucidi libris x & melini græcensis duabus mixtis, tritisque unâ per dies xii leucophorum fit, hoc est, glutinum auri, cū inducitur ligno. Paratonium nomen loci habet ex Aegypto, spumam maris esse dicunt solidatam cum limo, & ideo conchæ minutæ inueniuntur in eo. Fit & in Creta insula atque Cyrenis. Adulteratur Romæ creta cimolia decocta conspissataque. Pretium optimo in pōdo sex x. E cadidis coloribus pinguisimum, & testorijs tanacissimum propter leuorem. Melinum candidum & ipsum est, optimum in Melo insula. In Samo quoque nascitur. Sed eo non utuntur pictores propter nimiam pinguedinem. Accubantes effodiunt ibi inter saxa uenas scrutantes. In medicina eundem usum habet quem eretria creta. Præterea linguam tactu siccatur. Pilos detrahit & mitigat. Pretiû in libras sestertij singuli. Est & colos tertius è candidis cerussæ, cuius rationem in plumbi metallis diximus. Fuit & terra per se in Theodoti fundo inuenta Smyrnæ, qua ueteres ad nauium picturas utebantur. Nunc omnis ex plumbo & aceto fit ut diximus. Vita casu reperta incendio Piræi, cerussa in orcis cremata. Hac primus usus est Nicias supradictus. Optima nunc Asiatica habetur, quæ & purpuræ appellatur. Pretiû eius in libras æris v. Fit & Romæ cremato sile marmoroso & restincto aceto. Sine usta non sunt umbræ. Eretria terræ suæ habet nomen. Hac Nicomachus & Parasius usi. Refrigerat emollitque, Explet uulnera si coquatur, ad siccanda præcipue utilis, & capitis doloribus, & ad deprehendenda pura. Subesse enim ea intelligitur, si ex aqua illita non areseat. Sandaracham & Ochram Iuba tradit in insula rubri maris Topazio nasci. Sed inde non peruehuntur ad nos. Sandarachæ quomodo fieret diximus. Fit adulterina & ex cerussa non in fornace cocta. Colos esse debet flammeus. Pretium in libras asses quinti. Hac si torreatur, æqua parte rubrica admixta sandycem facit. Quanquam animaduerto Virgilium existimasse herbam id esse, illo uersu.

Sponse sua sandix pascens uestiet agnos.

Pretium in libras dimidium eius quod sandarachæ. Nec sunt alij colores maioris ponderis. Inter factitios est & syricum, quo minium sublini diximus. Fit autem sinopide & sandycem

dyce mixtis. Atramentum quoque inter factitios erit, quanquam est & terra geminae originis. Aut enim saluginis modo emanat, aut terra ipsa sulphurei coloris ad hoc probatur. Inuenti sunt pictores, qui è sepulchris carbones infectos effoderent. Sed importuna hæc omnia ac nouitia. Fit enim & fuligine pluribus modis, resina uel pice exustis. Propter quod officinas etiam ædificauere, fumum eum non emittentes. Laudatissimum eodem modo fit è tædis. Adulteratur fornacium balinearumque fuligine, quo ad uolumina scribenda utuntur. Sunt qui & uini fecem siccata excoquant: affirmantque, si ex bono uino fex fuerit, Indici speciem id atramentum præbere. Polygnotus & Mycon celeberrimi pictores Athenis, è uinaceis fecere, tryginon appellat. Apelles comentus est ex ebore combusto facere, quod elephantinum uocant. Apportatur & Indicum ex India, inexploratæ adhuc inuentionis mihi. Fit etiam apud infectores ex flore nigro, qui adhærescit æreis cortinis. Fit & è tædis ligno combusto, tritisque in mortario carbonibus. Mira in hoc sepiarum natura, sed ex his non fit. Omne aut atramentum sole perficitur, librarium gummi, testorium glutinum admixto. Quod autem aceto liquefactum est, ægre eluitur. E reliquis coloribus quos à dominis dari diximus propter magnitudinem pretij, ante omnes est purpurissimum è creta argentaria: cum purpuris pariter tingitur, bibitque eum colorem celerius lanis. Præcipuum est primum, feruenti aheni rudibus medicamentis inebriatum. Proximum egest eo addita creta in ius idè. Et quoties id factum est, leuatur bonitas pro numero dilutiore sanie. Quare Putolanum potius laudatur quam Tyrium aut Getulicum, uel Laconicum, unde preciosissimæ purpuræ. Causa est, quod hyfgino maxime inficitur, rubiamque cogitur sorbere. Vilissimum à Canusio. Pretium huic à singulis denarijs in libras ad x x x. Pingentes sandyce sublita mox ouo inducentes purpurissimum, fulgorem minij faciunt. Si purpuram facere maluit, ceruleum sublinunt, mox purpurissimum ex ouo inducunt. Ab hoc maxima autoritas Indico. Ex India uenit harudinum spuma adhærescente limo, cum teritur nigrum. At in diluendo mixtura purpuræ ceruleique mirabile reddit. Alterum genus eius est in purpurarijs officinis innatans cortinis, & est purpuræ spuma. Qui adulterant uero Indicum, stercora columbina aut cretam Selinusiam, uel anulariam uitro inficiunt: Probatur carbone. Reddit enim quod syncerum est flammam excellentis purpure, & dum fumat odorem maris olet. Ob id quidam è scopulis id colligi putant. Pretium indico denarij uiginti in libras. In medicina Indicum rigores & impetus sedat. Siccatur oris ulcera. Armenia mittit quod eius nomine appellatur. Lapis est hic quoque chryfocollæ modo infectus. Optimumque est quod maxime uiride est, communicato colore cum ceruleo. Solebat libra eius trecentis nummis taxari. Inuenta per Hispanias harena est, similem curam recipiens. Itaque ad denarios senos uilitas redijt. Distat à ceruleo candore modico, qui teneriorem hunc efficit colorem. Vsum in medicina ad pilos tantum alendos habet, maximeque in palpebris. Sunt etiamnum nouitj duo colores è uilissimis, uiride quod Appianum uocatur, & quod chryfocollam luteam mentitur, ceu parum multa sint mendacia eius. Fit ex creta uiridi æstimatum sestertij in libras. Anulare quod uocant, candidum est, quo muliebres picturæ illuminantur. Fit & ipsum ex creta admixtis uitreis gemmis ex uulgi anulis, unde & anulare dictum.

Qui colores udo non inducantur, & quibus coloribus antiqui pinxerunt, & quando primum gladiatorum pugnae propositæ sunt.

Cap. VII

EX omnibus coloribus cretulam amare, udoque illini recusant purpurissimum, Indicum, ceruleum, melinum, auripigmentum, appianum, cerussa. Cerae tinguntur quidem his coloribus ad eas picturas que inuruntur, alieno parietibus genere, sed classibus familiari, iam uero & onerarijs nauibus: quoniam & pericula expingimus, ne quis miretur & rogos pingi. Luuatque pugnaturus ad mortem, aut certe cædem, speciose uehi. Qua contemplatione tot colorum tanta uarietate subit antiquitatem mirari. Quatuor coloribus solis immortalia opera illa fecere, ex albis melino, ex glaceis Attico, ex rubris sinopide Pontica, ex nigris

Eff 3 atramento

atramento, Apelles, Echion, Melanthius, Nicomachus, clarissimi pictores, cū tabulæ eorum singulæ oppidorum uenirent opibus. Nunc & purpuris in parietes migrantibus, & India conferēte fluminum suorū limum, & draconum & elephantorū saniem, nulla nobilis pictura est. Omnia ergo meliora tunc fuere, cum minor copia. Ita est, quoniam, ut supra diximus, rerū non animi pretijs excubatur. Et nostræ ætatis insaniam ex pictura non omitam. Nero princeps iusserat colosseum se pingi cxx pedum in linteo, incognitū ad hoc tempus. Ea pictura cum peracta esset in Marianis hortis, accensa fulmine cū optima hortorum parte conflagrauit. Libertus eius cū daret Antij munus gladiatorum, publicas porticus inuestiuit pictura, ut constat, gladiatorum ministrorumque omnium ueris imaginibus redditis. Hic multis iam seculis summus animus in pictura. Pingi autem gladiatoria munera atque in publico exponi cœpta à C. Terentio Lucano. Is auo suo à quo adoptatus fuerat, triginta paria in foro per triduum dedit, tabulamque pictam in nemo re Dianæ posuit.

De ætate picturæ, operum & artificū indicatura, nobilitates cccv. Cap. viii
Nunc celebres in ea arte quā maxima breuitate percurrā, neque enim institui operis est talis executio. Itaque quosdam uel in transcurso, & in aliorum mentione obiter nominasse satis erit, exceptis operum claritatibus, quæ & ipsa conueniet attingi, siue extant, siue intercidere. Non constat sibi in hac parte Græcorum diligentia, tam multas post olympiadas celebrādo pictores quā statuarios autores. Primumque olympiade nonagesima, cum & Phidiam ipsum initio pictorem fuisse tradatur, clypeumque Athenis ab eo pictum. Preterea in confesso sit, octogesimatertia fuisse Panæum fratrem eius, qui clypeum intus pinxit in Ægide Mineræ quam fecerat Colotes Phidiæ discipulus, & in faciendo Ioue Olympio adiutor. Quid quod in confesso perinde est, Bularchi pictoris tabulam, in qua erat Magnetum prælium, à Candaule rege Lydiæ Heradidarū nouissimmo, qui & Myrsilus uocatus est, repēsā auro. Tanta iam dignatio picturæ erat. Idcirco ætatē Romulī acciderit necesse est, duo enim deicesima olympiade interijt Candaules, aut (ut quidam tradunt) eodem anno quo Romulus, nisi fallor, manifesta iam tum claritate artis atque absolutione. Quod si recipi necesse est, simul apparet multo uetustiora principia esse, eosque qui monochromatis pinxerint, quorum ætas non traditur, aliquanto antē fuisse, Hygiænontem, Diniam, Charman, & qui primus in pictura marem & feminamque discreuit, Eumatum Atheniensem figuras omnes imitari ausum, qui que inuenta eius excoluerit, Cimonem Cleoneū. Hic catagrapha inuenit, hoc est obliquas imagines, & uarie formare uultus, respicientes, suspicientesue & despicientes. Articulis etiam membra distinxit. Venas protulit, præterque in ueste & rugas & sinus inuenit. Panæus quidem frater Phidiæ, etiam prælium Atheniensium aduersus Persas apud Marathōnem factum pinxit. Adeo iam colorum usus percrebuerat, adeoque ars perfecta erat, ut in eo prælio iconicos duces pinxisse tradatur, Atheniensem, Milciadem, Callimachum, Cynegyrum, Barbarorum Darium, Tissaphernem.

Primum picturæ certamen, & qui primi penicillo pinxerunt. Cap. ix
Quinimo certamen picturæ etiam floreante eo institutum est Corinthi ac Delphis: 40
 primusque omnium certauit cum Timagora Chalcidense, superatusque est ab eo Pythis, quod & ipsius Timagora carmine uetusto apparet, chronicorum errore non dubio. Alij quoque post hos clari fuere ante nonagesimā olympiadē, sicut Polygnotus Thafius, qui primus mulieres lucida ueste pinxit, capita earum mitris uersicoloribus operuit, plurimumque picturæ primus cōtulit. Siquidē instituit os adaperire, dentes ostendere, uultū ab antiquo rigore uariare. Huius est tabula in porticu Pompeij, quæ ante curiam eius fuerat in qua dubitatur, ascēdentem cum dypeo pinxerit, an descendentem. Hic Delphis ædem pinxit. Hic & Athenis porticum quæ Pœcile uocatur, gratuito, cum partem eius Mycon mercede pingeret, unde maior huic autoritas. Siquidem Amphictyones, quod est publicum

cum Græciæ cōcilium, hospitia ei gratuita decreuere. Fuit & alius Mycon, qui minoris cognomine distinguitur, cuius filia Timarete & ipsa pinxit. Nonagesima autem olympiade fuit Aglaophon, Cephisodorus, Phrylus, Euenor pater Parasi & præceptor maximi pictoris, de quo suis annis dicemus: omnes iam illustres, non tamen in quibus hæere expositio debeat, festinans ad lumina artis, in quibus primus refulsit Apollodorus Atheniensis nonagesimatertia olympiade. Hic primus species exprimere instituit, primusq; gloriā penicillo iure cōtulit. Eius est sacerdos adorans, & Ajax fulmine incēsus, qui Pergami spectatur hodie. Neq; ante eum tabula ullius ostenditur, quæ teneat oculos. Ab hoc artis fores apertas Zeuxis Heracleotes intrauit, olympiadis nonagesimæ quintæ anno quarto, ¹⁰ audentemq; iam aliquid penicillum (de hoc enim adhuc loquimur) ad magnam gloriam perduxit, à quibusdā falso in octogesima nona olympiade positus, cum fuisse necesse est Demophilum Himeræum, & Neseam Thasium, quoniam utrius eorū discipulus fuerit ambigitur. In eum Apollodorus supradictus uersus fecit, artem ipsis ablata Zeuxin ferre secum. Opes quoq; tantas acquisiuit, ut in ostentatione earum, Olympiæ aureis literis in palliorum tesseris intextū nomen suū ostentaret. Postea donare opera sua instituit, quod ea nullo satis digno pretio permutari posse diceret, sicuti Alcmena Agrigētinis, Pana Archelao. Fecit & Penelopē, in qua pinxisse mores uidetur, & athletā. Adeoq; sibi in illo placuit, ut uersum subscriberet, celebrem ex eo, inuisurū aliquē facilius quam imitaturū. Magnificus est Iupiter eius in throno astantibus dijs: Et Hercules infans dracones strāgulans. ²⁰ Alcmena matre corā pauente & Amphitryone. Deprehēditur tamē Zeuxis grandior in capitibus articulisq; alioquin tantus diligentia, ut Agrigentinis facturus tabulam, quā in tēplo Iunonis Lacinia publice dicarent, inspexerit uirgines eorū nudas, & quinque elegerit, ut quod in quaq; laudatissimū esset, pictura redderet. Pinxit & monochromata ex albo. Aequales eius & æmuli fuisse Timanthes, Androcydes, Eupompus, Parasius.

De auius per picturam deceptis, & quid difficillimū in pictura. Cap. x
Descendisse hic cum Zeuxide in certamen traditur. Et cum ille detulisset uas pictas tanto successu, ut in scenam aues aduolarent, ipse detulisset linteum pictum traditur, ita ueritate repræsentata, ut Zeuxis alitum iudicio tumens, flagitaret tandem remoto linteo ostendi picturam, atque intellecto errore concederet palmam ingenuo pudore, quoniam ipse aues fessellisset, Parasius autem se artificē. Fertur & postea Zeuxis pinxisse puerum uas ferentem, ad quas cum aduolarent aues, eadem ingenuitate processit iratus operi, & dixit, uas melius pinxi quam puerum. nam si & hoc consummassem, aues timere debuerant. Fecit & siglina opera, quæ sola in Ambracia relicta sunt, cum inde mûsas Fuluius Nobilior Romā transferret. Zeuxidis manu Romæ Helena est in Philippi porticibus: Et in Concordiæ delubro Marsyas religatus. Parasius Ephesi natus, & ipse multa cōstituit. Primus symmetriam picturæ dedit, primus argutias uultus, elegantiam capilli, uenustatem oris, confessione artificum in lineis extremis palmam adeptus. Hæc est in pictura summa subtilitas, Corpora enim pingere & mediā rerum, est quidem magni operis, sed in quo multi gloriam tulerint. Extrema corporum facere, & desinentis picturæ modū ⁴⁰ includere, rarū in successu artis inuenitur. Ambire enim debet se extremitas ipsa, & sic desinere, ut promittat alia post se, ostendatq; etiam quæ occultat. Hanc ei gloriā concessisse Antigonus & Xenocrates, qui de pictura scribere, prædicantes quoq; non solum confitentes. Alia multa graphidis uestigia extāt in tabulis ac membranis eius, ex quibus proficere dicuntur artifices. Minor tamen uidetur sibi comparatus in medijs corporibus exprimendis. Pinxit & Demon Atheniensium, argumento quoq; ingenioso. Volebat namque uarium, iracundum, iniustum, inconstantem: eundem exorabilem, clementem, misericordem: excelsum, gloriosum, humilem, ferocem, fugacemq;, & omnia pariter ostendere. Idem pinxit & Thesa qui Romæ in Capitolio fuit: & Nauarchum thoracatum. Et in una tabula quæ est Rhodi, Meleagrū, Hercule, Persea. Hæc ibiter fulmine ambausta, neq;

obliterata, hoc ipso miraculum auget. Pinxit & Archigallum, quam picturam amauit Tiberius princeps: atq; ut autor est Decius Ecleo L X festerijs æstimatā, cubiculo suo includit. Pinxit & Cressam nutricem, infantemq; in manibus eius. Et Philiscum & Liberum patrem astante Virtute, & pueros duos, in quibus spectatur securitas & simplicitas ætatis: Item sacerdotem, astante puero cum acerra & corona. Sunt & duæ picturæ eius nobilissimæ, Hoplitides: alter in certamine ita decurrēs, ut sudare uideatur: alter arma deponens, ut anhelare sentiat. Laudatur & Æneas Castorq; ac Pollux in eadem tabula: Item Telephus, Achilles, Agamemnon, Vlixes. Fœcundus artifex, sed quo nemo insolentius & arrogantiùs sit usus gloria artis. Nanq; & cognomina usurpauit Abrodiæ tum se appellando alijsq; uerbis principem artis, & eam ab se consummatam. Super omnia Apollinis se radicem ortum: & Herculem, qui Lyndi est, talem à se pictum, qualem sæpe in quiete uidisset. Ergo magnis suffragijs superatus à Timanthe Sami in Aiace armorumq; iudicio, herois nomine se moleste ferre dicebat, quod iterum ab indigno uictus esset. Pinxit & minoribus tabellis libidines, eo genere petulantis ioci se reficiens. Nam Timanthi uel plurimum affuit ingenij. Eius enim est Iphigenia, oratorum laudibus celebrata, qua stante ad aras peritura, cum mœstos pinxisset omnes, præcipue patruū, cum tristitia omnem imaginem consumpisset, patris ipsius uultum uelauit, quem digne non poterat ostendere. Sunt & alia ingenij eius exemplaria, ueluti Cyclops dormiens in paruula tabella: cuius & sic magnitudinē exprimere cupiens, pinxit iuxta Satyros, thyro pollicem eius merientes: atq; in omnibus eius operibus intelligitur plus semper quàm pingitur, & cum ars summa sit, ingenij tamē ultra artē est. Pinxit & Heroa absolutissimi operis, artē ipsā cōplexus uiros pingēdi, quod opus nūc Romæ in templo Pacis est. Euxenidas hac ætate docuit Aristidē præclarum artificē, Eupompus Pamphilū Apellis præceptorē. Est Eupōpi uictor certamine gymnico palmam tenēs. Ipsius autoritas tanta fuit, ut diuiserit picturam in genera tria, quæ ante eum duo fuere, Hælladicū & quod Asiaticū appellabant. Propter hunc qui erat Sicyonius, diuiso Hælladico tria facta sunt, Ionicum, Sicyonium, Atticum. Pamphilī pictura est cognatio, & præliū ad Philiuntē, & uictoria Atheniensū. Item Vlixes in rate. Ipse Macedo natione, sed primus in pictura, omnibus literis eruditus, præcipue arithmetice & geometricæ, sine quibus negabat artem perfici posse: docuit neminem minoris talento annis decē, quā mercedē & Apelles & Melæthius ei dedere. Et huius autoritate effectū est Sicyone primū, deinde & in tota Græcia, ut pueri ingenui ante omnia diagraphicen, hoc est picturā in buxo, docerent, recipereturq; ars ea in primū gradū liberaliū. Sēper quidē honos ei fuit, ut ingenui eā exercerēt, mox ut honesti, perpetuo interdicto, ne seruitia docerētur. Ideo neq; in hac neq; in toreutice, ullius q; seruerit opera celebrātur. Clari etiā ceteris maseptima olympiade extitere, Echion & Therimachus. Echionis sunt nobiles picturæ Liber pater, itē Tragœdia & Comœdia, Semiramis ex ancilla adipsens regnū, anus lāpadas præferens, & noua nupta uerecundia notabilis. Verum omnes prius genitos futurosq; postea superauit Apelles, eousq; olympiade centesima xxi in pictura prouectus, ut plura solus propē q̃ ceteri omnes contulerit, uoluminibus etiā æditis quæ doctrinā eam cōtinent. Præcipua eius in arte uenustas fuit, cū eadē ætate maximi pictores essent: quorū opera cū admiraretur, collaudatis omnibus, deesse ijs unā illam Vererem dicebat, quā Græci charita uocant, cætera omnia contigisse, sed hac soli sibi neminem parē. Et aliā gloriā usurpauit, cū Protogenis opus immensū laboris ac curæ supra modum anxie miraretur. Dixit enim omnia sibi cū illo paria esse, aut illi meliora, sed uno se præstare, quod manū ille de tabula nesciret tollere, memorabili præcepto, nocere sæpe nimiam diligentia. Fuit autē nō minoris simplicitatis q̃ artis. Nā cedebat Amphioni de dispositione, Asclepiodoro de mensuris, hoc est, quanto quid à quo distare deberet. Scitum est, inter Protogenem & eum quod accidit: Ille Rhodi uiuebat: quod cum Apelles ad nauigasset, audis cognoscendi opera eius, fama tantum sibi cogniti, cōtinuo officinam petijt.

Aberat

Ab erat ipse, sed tabulam magnæ amplitudinis in machina aptatâ picturæ, anus una custodiebat. Hæc Protogenem foris esse respondit, interrogauitq; à quo quantum diceret: Ab hoc, inquit Apelles: arreptoq; peniculo lineam ex colore duxit summæ tenuitatis per tabulam. Reuerso Protogeni quæ gesta erant anus indicauit. Ferunt artificē protinus con-
templatum subtilitatem, dixisse Apellem uenisse: non enim cadere in alium tam absolu-
tum opus. Ipsum tunc alio colore tenuiorem lineam in ipsa illa duxisse, præcepisseq; abe-
rentem si redisset ille, ostenderet, adijceretq; hunc esse quem quæreret, atq; ita euenit. Re-
uertitur enim Apelles, sed uinci erubescens, tertio colore lineas secuit, nullum relinquens
amplius subtilitati locum. At Protogenes uictum se cōfessus in portum deuolauit, hospiti-
um quærens. Placuit quæ sic eam tabulam posteris tradi, omnium quidem, sed artificum
præcipuo miraculo. Consumptam eam constat priore incendio domus Cæsaris in pala-
tio, auide ante à nobis spectatam, spatiosiore amplitudine nihil aliud continentem quàm
lineas uisum effugientes, inter egregia multorum opera inani similem, & eo ipso allici-
entem, orniq; opere nobiliorem. Apelli fuit alioquin perpetua consuetudo, nunquam tam
occupatam diem agendi, ut non lineam ducendo exerceret artem, quod ab eo in prouer-
bium uenit. Idem perfectæ opera proponebat in pergula trāsuentibus, atq; post ipsam ta-
bulam latens, uitia quæ notarentur auscultabat, uulgū diligentiorē iudicem quàm se præ-
ferens. Feruntq; à sutore reprehensum, quod in crepidis una intus pauciores fecisset ansas,
eodem postero die superbo emendatione pristinæ admonitionis cauillante circa crus, in-
dignatum prospexisse denunciantem ne supra crepidam sutor iudicaret: quod & ipsum
in prouerbiū uenit. Fuit enim & comitas illi, propter quam gratior Alexandro Magna
erat, frequenter in officinam uenitanti: nam ut diximus, ab alio pingi se uetuit edicto. Sed
& in officina imperite multa differenti silentiū comiter suadebat, rideri eum dicens à pue-
ris qui colores tererent. Tantum erat auctoritati iuris in regem, alioquin iracundum: quan-
quam Alexander ei honorem clarissimo præbuit exemplo. Namq; cum dilectam sibi ex
pallacis suis præcipue nomine Campaspen nudā pingi ob admirationē formæ ab Apel-
le iussisset, eumq; tum pari captum amore sensisset, dono dedit eam. Magnus animo, ma-
ior imperio sui, nec minor hoc facto quàm uictoria aliqua. Quippe se uicit, nec thorū tan-
tum suum, sed etiam affectum donauit artifice: ne dilectæ quidem respectu motus, ut quæ
modo regis fuisset, modo pictoris esset. Sunt qui Venere Anadyomenen illo pictā ex-
plari putant. Apelles & in æmulis benignus, Protogeni dignationem primus Rhodi con-
stituit. Sordebat ille suis, ut plerūq; domestica: percontantiq; quāti licitaretur opera effe-
cta, paruum nescio quid dixerat: at ille quinquagenis talētis poposcit, famamq; disperisit
se emere, ut pro suis uenderet. Ea res concitauit Rhodios ad intelligēdum artificē, nec nisi
augētibus pretiū cessit. Imagines adeo similitudinis indistrete pinxit, ut incredibile dictū
Apion grāmaticus scriptum reliquerit, quendā ex facie hominū addiuinantē (quos meto-
poscopos uocant) ex ijs dixisse aut futuræ mortis annos aut præteritæ. Non fuerat ei gra-
tia in comitatu Alexandri cum Ptolemæo, quo regnante Alexandriā uī tēpestatis expul-
sus, subornato fraude æmuloꝝ plano regio inuitatus, ad regis coenam uenit. Indignatūq;
Ptolemæo, & uocatores suos ostēdētī, ut diceret à quo eorū inuitatus esset, arrepto carbo-
ne extincto è foculo, imaginē in pariete deliniauit, agnoscente uultū plani rege ex inchoa-
to protinus. Pinxit & Anigoni regis imaginem altero lumine orbam, primus excogitata
ratione uitia condendi: obliquam namq; fecit, ut quod corpori deerat, picturæ potius de-
esse uideretur: tantūq; ea in parte è facie ostendit, quam totam poterat ostendere. Sunt
inter opera eius & expirantiū imagines. Quæ autē nobilissima sint, nō est facile dictū. Ve-
nerem exētem è mari diuus Augustus dicauit in delubro patris Cæsaris, quæ Anadyo-
mene uocatur, uersibus Græcis tali opere, dū laudatur, uicto, sed illustrato: Cuius inferio-
rem partem corruptam qui reficeret, non potuit reperiri. Verum ipsa iniuria cessit in glo-
riam artificis. Consenuit hæc tabula carie: aliamq; pro ea Nero principatu substituit suo

Manipretium
nunc uulgo
pro manifesta
sentia.

Dorothei manu. Apelles inchoauerat alia Venerem Cois, superaturus etiam suam illam priorem. Inuidit mors peracta parte, nec qui succederet operi ad praescripta lineamenta inuentus est. Pinxit & Alexandrum Magnum, fulmen tenentem in templo Ephesiae Dianae x x talentis auri. Digiti eminere uidentur, & fulmen extra tabulam esse. Sed legentes meminerint, omnia ea quatuor coloribus facta: manipretium eius tabulae in nummo aureo mensura accepit non numero. Pinxit & Megabyzi sacerdotis Dianae Ephesiae pompam, Clytium equo ad bellum festinantem, & ei galeam poscenti armigerum porrigentem. Alexandrum & Philippum quoties pinxerit, enumerare superuacuum est. Mirantur eius Abronem Samii, & Menandrum regem Cariae Rhodij. Item Ancaum: Alexandriae Gorgosthenem tragcedum: Romae Castorem & Pollucem cum uictoria & Alexandro Magno. Item belli imaginem, restrictis a tergo manibus, Alexandro in curtu triumphante: Quas utraque tabulas diuus Augustus in fori sui partibus celeberrimis dicauerat simplicitate moderata. Diuus Claudius pluris existimauit, in utrisque excisa facie Alexandri diui Augusti imaginem subdere. Eiusdem arbitrantur manu esse & in Antoniae templo Herculem auersum, ut (quod est difficillimum) faciem eius ostendat uerius pictura quam promittat. Pinxit & heros nudum, eaque pictura naturam ipsam prouocauit. Est & equus eius, siue fuit, pictus in certamine, quod iudicium ad mutas quadrupedes prouocauit ab hominibus: Namque ambitu aemulos praeualere sentiens, singulorum picturas inductis equis ostendit. Apellis tantum equo abhinniuere, idque postea semper illius experimentum artis ostentatur. Fecit & Neoptolemum ex equo aduersus Persas, Archelaum cum uxore & filia, Antigonom thoracatum cum equo incedentem. Peritiores artis praerunt omnibus eius operibus eundem regem sedentem in equo: Dianam sacrificatium virginum choro mixtam, quibus uicisse Homeri uersus uidetur idipsum describentis. Pinxit & quae pingi non possunt, tonitrua, fulgetra, fulguraque: Brontem, Astrapen, Ceraunobolon appellant. Inuenta eius & ceteris profuere in arte. Unum imitari nemo potuit, quod absoluta opera atramento illinebat ita tenui, ut idipsum percussu claritates colorum excitaret, custodiretque a puluere & fordibus, ad manu intuenti demum appareret. Sed & tum ratione magna, ne colorum claritas oculorum aciem offenderet, ueluti per lapidem specularem intuitibus est longinquo: & eadem res nimis floridis coloribus austeritate occulte daret. Aequalis eius fuit Aristides Thebanus: Is omnium primus animum pinxit, & sensus omnes expressit, quos uocant Graeci ethe: Item perturbationes, durior paulo in coloribus. Huius pictura est, oppido capto ad matris morientis ex uulnere mammam adrepens infans, intelligiturque sentire mater, & timere ne emortuo lacte sanguine infans lambat: Quam tabulam Alexander Magnus transtulerat Pellam in patriam suam. Idem pinxit praedium cum Persis, & homines ea tabula complexus, pactusque in singulos minas denas a tyranno Elatensium Mnafone. Pinxit & currentes quadrigas, & supplicantem penes cum uoce. Et uenatores cum captura. Et Leontionem pictorem. Et Anapauomenen propter fratris amorem morientem. Item Liberum patrem & Ariadnem, spectatos Romae in aede Cereris: Tragcedum & puerum, in Apollinis, cuius tabulae gratia interijt pictoris inscitia, cui tergendam eam mandauerat M. Iunius praetor sub die ludorum Apollinariu. Spectata est in aede Fidei in Capitolio imago senis cum lyra puerum docentis. Pinxit & agrum sine fine laudatum. Qua in arte tantum ualuit, ut Attalus rex unam tabulam eius c talentis emisse tradatur. Simul ut dictum est, & Protagenes floruit, patria ei Caunus, gentis Rhodij subiectae. Summa eius paupertas initio, artisque summa intentio, & ideo minor fertilitas. Quis cum docuerit, non putant constare. Quidam & naues pinxisse usque ad annum L argumentum esse, quod cum Athenis celeberrimo loco Mineruae delubro propylaeon pingeret, ubi fecit nobilem Paralum & Hermonida, quam quidam Nauscam uocant, adiecerit paruulas naues longas in ipsis, quae pictores parerga appellant, ut appareret a quibus initijs ad arceim ostentationis opera sua peruenissent. Palmam habet tabularum eius Ialysus, qui est Romae, dicatus in tem-

plo Pacis:quem cum pingeret,traditur madidis lupinis uixisse,quoniam simul famem sustineret & sitim,ne sensus nimia dulcedine obstrueret.Huic picturæ quater colore induxit subsidio iniuriæ & uetustatis,ut decedente superiore inferior succederet.Est in ea canis mire factus,ut quem pariter casus & ars pinxerit. Non iudicabat se exprimere in eo spumam anhelantis posse, cum in reliqua omni parte(quod difficillimum erat) sibi ipse satis fecisset.Displicebat autem ars ipsa,nec minui poterat,& uidebatur nimia ac longius à ueritate discedere,spumaq; illa pingi non ex ore nasci,anxio animi cruciatus,cum in pictura uerum esse non uerisimile uellet,absteraserat sæpius mutaueratq; penicillum, nullo modo sibi approbans. Postremo iratus arti quod intelligeretur,spongiam eam impexit inuiso loco
10 co tabulæ,& illa reposuit ablatos colores,qualiter cura optauerat,fecitq; in pictura fortuna naturam.Hoc exemplo similis & Nealcem successus in spuma equi similiter spongia impacta securus dicitur,cum pingeret popyzonta retinentem equum. Canem ita Protogenes monstrauit & fortuna.Propter hunc lalysum,ne cremaret tabulas Demetrius rex,cum ab ea parte sola posset Rhodum capere,non incendit,parcetemq; picturæ fugit occaso uictoriæ.Erat tunc Protogenes in suburbano hortulo suo,hoc est Demetrii castris.Neq; interpellatus prelijs inchoata opera intermisit omnino,sed accitus à rege interrogatusq; qua fiducia extra muros ageret,respondit,scire se illi cum Rhodijs bellam esse,non cum artibus.Disposuit ergo rex in tutelam eius stationes,gaudens,quod posset manus sei uare quibus iam pepercerat:& ne sæpius auocaret,ultra ad eum uenit hostis.Relictisq; uictoriae suæ uotis, inter arma & murorum ictus spectauit artificem. Sequiturq; tabulam eius tēporis hæc fama,quod eam Protogenes sub gladio pinxerit. Satyrus hic est,quem Anapauomenon uocant,ne quid desit temporis eius securitati,tibias tenens.Fecit & Cydippen, Tlepolemon, Cyliscum tragoediarum scriptorem meditantem, & athletam & Antigonum regem,& imaginem matris Aristotelis philosophi: qui ei etiam suadebat,ut Alexandri Magni opera pingeret, propter æternitatem rerum. Impetus animi & quædam artis libido in hæc potius eum tuleret. Nouissime pinxit Alexandrum ac Pana.Fecit & signa ex ære,ut diximus.Eadem ætate fuit Asclepiodorus, quem in symmetria mirabatur Apelles.Huic Mnason tyrānus pro duodecim dijs dedit in singulos mnas trecentas:Idemq; Theomnesto in singulos heroas mnas centenas.His annumerari debet Nicomachus,Aristodemi filius ac discipulus.Pinxit hic raptum Proserpinæ:quæ tabula fuit in Capitolio in Mineræ delubro supra adiculam Iuuentutis. Et in eodem Capitolio alia quam Plancus imperator posuerat,uictoria,quadrigam in sublime rapiens. Hic prius Vlixæ addidit pileum.Pinxit & Apollinem & Dianam, deumq; matrem in leone sedentem:item nobiles Bacchas arreptantibus Satyris, Scyllamq; quæ nunc est Romæ in templo pacis. Nec fuit alius in ea arte uelocior. Tradunt nanque conduxisse pingendum ab Aristrato Sicyoniorum tyranno quod is faciebat Telesti poetæ monumentum, præsinio die intra quem perageretur, nec multo ante uenisse, accenso in pœnam tyranno,paucisq; diebus absoluisse celeritate & arte mira.Discipulos habuit Aristidem fratrē, & Aristoclem filium, & Philoxenum Eretrium, cuius tabula nullis postferenda Cassandro regi picta,continuit Alexandri prælium cum Dario.Idem pinxit & Lasciuia, in qua tres Sileni comessantur.Hic celeritatem præceptoris secutus, breuiores etiamnum quædam picturæ uas & compendiarias inuenit. Annumeratur his & Nicophanes elegans & concinnus,ita ut uetusta opera pingeret propter æternitatem rerum, impetuousi animi, & cui pauci comparentur. Cothurnus ei & grauitas artis. Multum à Zeuxide & Apelle abest Apellis discipulus Perseus,ad quæ de hac arte scripsit,qui huius fuit ætatis.Aristidis Thebani discipuli fuerunt & filij,Niceros & Aristippus,cuius est Satyrus cum scypho coronatus.Discipuli eius fuerunt Antorides & Euphranor, de quibus mox dicemus. Nanque subtexi par est minoris picturæ celebres in penicillo, è quibus fuit Pyreicus arte paucis postferendus.Proposito nescio an destruxerit se,quoniam humilia quidem securus,humilitatis

militatis tamen summam adeptus est gloriam. Tonstrinas sutrinascq; pinxit, & asellos & obsonia ac similia, ob hoc cognominatus Rhyparographos, in ijs consummata uoluptatis. Quippe ea pluris uenire quàm maximæ multorū. E diuerso meniana, inquit Varro, omnia operiebat Serapionis tabula sub ueteribus. Hic scenas optime pinxit, sed hominē pingere nō potuit. Contrā Dionysius nihil aliud quàm homines pinxit, ob hoc Anthro-
pographus cognominatus. Parua & Callides fecit. Item Calaces comicis tabellis. Vtraq; Antiphilus. Nam & Hesionam nobilem pinxit, & Alexandrum ac Philippum cum Minerva, qui sunt in schola in Octauia porticibus: & in Philippi Liberum patrē, Alexandrū puerū, Hippolytū tauro emissō expauescētē: In Pompeia uero Cadmum & Europen. Idem iocoso nomine Gryllum ridiculi habitus pinxit. Vnde hoc genus picturæ gryllus¹⁰ uocatur. Ipse in Ægypto natus didicit à Ctesidemo. Decet nō sileri & Ardeatis templi pictorem, præsertim ciuitate donatum ibi & carmine, quod est in ipsa pictura his uersibus.

Dignis digna loca picturis condecorauit,

Reginæ Iunonis supremæ coniugis templum,

Marcus Ludius Elotas Ætolia oriundus,

Quem nunc & post semper ob artem hanc Ardea laudat.

Ea sunt scripta antiquis literis Latinis: non fraudando & Ludio diui Augusti ætate, qui primus instituit amcenissimam parietū picturam, uillas, & porticus, ac topiaria opera, lucos, nemora, colles, piscinas, euripos, amnes, littora, qualia quis operat, uarias ibi obambulantium species, aut nauigantium, terraquē uillas adeuntium aellis aut uehiculis. Iam²⁰ piscantes, aucupantesq; aut uenantes, aut etiam uindemiātes. Sunt in eius exemplaribus nobiles palustri accessu uillæ, succollantium specie mulieres labentes trepidæq; feruntur: plurimæ præterea tales argutiæ, facetissimi sales. Idemq; subdialibus maritimas urbes pingere instituit, blandissimo aspectu minimoq; impendio. Sed nulla gloria artificis est, nisi eorum qui tabulas pinxere, eoq; uenerabilior apparet antiquitas. Nō enim parietes excolebant dominis tantū, nec domos uno in loco māsuras, quæ ex incēdijs rapi non possent. Casula Protogenes cōtentus erat in hortulo suo. Nulla in Apellis tectorijs pictura erat. Nondum libebat parietes totos pingere. Omnis eorum ars urbibus excubabat, pictorq; res cōmunis terrarum erat. Fuit & Arelius Romæ celeberrimus, paulo ante diuum Augustum, nisi flagitio insigni corrupisset artem, semper alicuius amore fœminæ flagrans, & ob id³⁰ deas pingens, sed dilectarum imagine. Itaq; in pictura eius scorta numerabantur. Fuit & nuper grauis ac seuerus, idemq; floridus, humilis rei pictor Amulius. Huius erat Minerua spectantem aspectans quacunq; aspiceretur. Paucis diei horis pingebat, id quoq; cum grauitate, quod semper togatus quanq; in machinis. Carcer eius artis domus aurea fuit, & ideo non extant exempla alia magnopere. Post eum fuisse in autoritate Cornelius Pinus & Actius Priscus, qui Honoris & Virtutis ædes imperatori Vespasiano Augusto reconstituenti pinxerunt: sed Priscus antiquis similior.

De auium cantu compescendo, & quis encausto & penicillo primus lacunaria & cameras pinxerit, sparsimq; precia mirabilia picturarum. Cap. x

NON est omittenda in picturæ mentione celebris circa Lepidum fabula. Siquidem in⁴⁰ atrium uiratu quodam loco deductus à magistratibus in nemorosum hospitium, minaciter cum ijs postero die expostulauit, somnum ademptum sibi uolucrum cōcentu. At illi draconem in longissima membrana depictum circumdedere loco. Eoq; terrore auctū siluisse narrātur, & postea cognitum est ita posse compesci. Ceris pingere ac picturam inurere quis primus excogitauerit, non constat. Quidā Aristidis inuētum putant, postea consummatum à Praxitele. Sed aliquanto uetustiores encausticæ picturæ extitere, ut Polygnori & Nicanoris & Archesilai Pariorum. Lysippus quoq; Æginæ picturæ suæ inscripsit encausen, quod profecto nō fecisset, nisi encaustica inuēta. Pamphilus quoq; Apellis præceptor non pinxisse tātum encaustica, sed etiā docuisse traditur Pauliam Sicyonium primum

cedoni. Initio naues pinxit: captoq; rege Perseo Athenas commigrauit, ubi eodem tempore erat Metrodorus pictor idemq; philosophus, magnæ in utraque scientia autoritatis. Itaque cum L. Paulus deuictio Perseo petisset ab Atheniensibus ut sibi quàm probatissimum philosophum mitterent ad erudiendos liberos, itemq; pictorem ad triumphum excolendum, Athenienses Metrodorum elegerunt, professi eundem in utroque desiderio præstantissimum, quod edicto quoq; Paulus indicauit. Timomachus Byzantius Cæsaris dictatoris ætate Aiacei ei pinxit & Medea, ab eo in Veneris genitricis æde posita, octoginta talentis uenundata. Talentum Atticum xvi taxat M. Varro. Timomachiaque laudantur Orestes, Iphigenia in tauris, Lecythion agilitatis exercitator, cognatio nobilium, palliati, quos dicturos pinxit, alterum stantem, alterum sedentem: præcipue tamen ars ei fauisse in Gorgone uisa est. Pausia filius & discipulus Aristolaus è seuerissimis pictoribus fuit, cuius sunt Epaminondas, Pericles, Medea, Virtus, Theus: imago Atticæ plebis, bouum immolatio. Sunt quibus & Mechopanes eiusdem Pausiæ discipulus placeat diligentia, quam intelligant soli artifices, aliàs durus in coloribus, sed & multis. Nam Socrates iure omnibus placet. Talesq; sunt eius picturæ: Cum Æsculapio filia Hygia, Ægle, Panacea, Iaso, & piger qui appellatur Ocnos spartum torquens, quod asellus arrodit. Hactenus indicatis in genere utroq; proceribus, non silebuntur & primis proximi. Aristoclidès, qui pinxit ædem Apollinis Delphis. Antiphilus puero ignem cõstante laudatur, ac pulchra aliàs domo splêdescète, ipsiusq; pueri ore. Itê lanificio, in quo properant omniũ mulierũ pensa, Ptolemæo uenâte. Sed & nobilissimo Satyro cū pelle pantherina, quem Apocoponta appellant. Aristophon Anæo uulnerato ab apro cum focia doloris Altipale: numerosaque tabula, in qua sunt Priamus, Helena, Credulitas, Vlixes, Deiphobus, Dolon. Androbios pinxit Scyllin anchoras Persicæ classis præcidentem, Artemon Danaën mirantibus eam prædonibus, reginam Stratonicen, Herculem & Deianiram. Nobilissimas autem que sunt in porticibus Octauia operibus, Herculem ab Oeta monte Doridos exuta mortalitate consensu deorũ in cælum euntem, Laomedontis citæ Herculem & Neptunum historiam. Alcimachus Dioxippum, qui pancratio Olympie citra pulueris iactum (quod uocant aconiti) uicit: coniti Nemea. Ctesilochus Apellis discipulus petulanti pictura innotuit, Ioue Liberũ parturiente depicto mitrato, & muliebriter ingemiscente inter obstetrices & dearum clamorẽ. Ctesidemus Oethalia expugnatione & Laodamia. Clefides reginæ Stratonices iniuria. Nullo em̃ honore exceptus ab ea, pinxit uolutantem cum piscatore, quem reginam amare sermo erat. Eamq; tabulam in portu Ephesi proposuit, ipse uelis raptus est. Regina tolli uetuit, utriusque similitudine mire expressa. Cratinus comædos Athenis in Pompio pinxit. Eutychides bigam: regit Victoria. Eudorus scena spectatur, idẽ & ex ære signa fecit. Iphis Neptuno & Victoria. Habron amicitiam & cõcordiam pinxit, & deorum simulacra. Leontiscus Aratum uictorem cum trophæo, psaltriam. Leon Sappho. Nicearchus Venerem inter Gratias & Cupidines, Herculem tristem insanix poenitentia. Nealces Venerem, ingeniosus & solers in arte. Siquidem cum prælium nauale Egyptiorum & Persarum pinxisset, quod in Nilo, cuius aqua est mari similis, factum uolebat intelligi, argumento declarauit, quod arte non poterat. Asellum enim in litore bibentem pinxit, & crocodilum insidiantem ei. Oenias Syngenicon. Philiscus officinam pictoris, ignem cõstante puero. Phalerion Scyllã, Simonides Agatharchum & Mnemosynen. Simus iuuenem requiescentẽ in officina sulionis, quinquatrus celebrantem, idemq; Nemesin egregiam. Theodorus uero emungentem: Idem ab Oreste matrem & Ægistũ interfici, bellumq; Iliacũ pluribus tabulis, quod est Romæ in Philippi porticibus, & Cassandram quæ est in Concordiæ delubro: Leontium Epicuri cogitantem, Demetrium regem. Theon Orestis insaniam, Thamyra citharædum. Tauriscus Discobolum, Clytemnestrã, Paniscum, Polyncen regnũ repentem, & Capanea. Non omittetur inter hos insigne exemplũ. Nanq; Erigonus tricolor colorum

Nealæ pictoris in tantum ipse profecit, ut celebrem etiam discipulum reliquerit Pasiā, fratrem Æginetæ fictoris. Illud uero perquam rarum ac memoria dignum, etiam superma opera artificum imperfectasq; tabulas, sicut Irin Aristidis, Tyndaridas Nicomachi, Medea Timomachi, & quā diximus Venerem Apellis, in maiori admiratione esse quā perfecta. Quippe in ijs liniamenta reliqua, ipsaq; cogitationes artificum spectantur, atq; in lenocinio cōmendationis dolor est. Manus cum id agerent extinctæ desiderantur. Sūt etiānum nō ignobiles quidem, in transcurso tamen dicendī, Aristonides, Anaxāder, Aristobulus Syrus, Archeſilas Tisicratis filius, Coribas Nicomachi discipulus. Carmanides Euphranoris, Dionysodorus Colophonius, Diogenes qui cum Demetrio rege uixit, Eutymedes, Heraclides Macedo, Mydō Soleus Pyromachi statuarij discipulus, Mnastichus Sicyonius, Mnastimus Aristonidis filius & discipulus, Nessus Habronis filius, Polemon Alexadrinus, Theodorus Samius & Stadias Nicoſthenis discipuli, Xenō Neoclis discipulus Sicyonius. Pinxere & mulieres, Timarete Niconis filia Dianā in tabula, quæ Ephesi est antiquissimæ picturæ. Irene Cratini pictoris filia & discipula, puellam quæ est Eleusine. Calypso senem & præstigiatores Theodorum, Alcistene saltatorem. Aristareute Nearchi filia & discipula Æsculapium. Lala Cyzicena perpetua uirgo M. Varronis iuuenta Romæ & penicillo pinxit, & cestro in ebore imagines mulierum maxime, & Neapolitanum in grandi tabula, suam quoque imaginem ad speculum. Nec ullius uelocior in pictura manus fuit: artis uero tantum, ut multum manipretio antecederet celeberrimos eadem ætate imaginum pictores Sopylon & Dionysium, quorum tabulæ pinacothecas implent. Pinxit & quædam Olympias, de qua hoc solum memoratur, discipulū eius fuisse Autobolum. Encausto pingendi duo fuisse antiquitus genera constat, cera, & in ebore cestro, id est uiriculo, donec classes pingi cœpere. Hoc tertium accessit, resolutis igni ceris penicillo utendi, quæ pictura in nauibus, nec sole nec sale uentisq; corrumpitur. Pingunt & uestes in Aegypto inter pauca mirabili genere, candida uela postquā attriuere illinētes non coloribus, sed colorem sorbentibus medicamentis. Hoc cum fecere, non apparet in uelis, sed in cortinam pigmenti seruientis merſa, post momentum extrahuntur picta. Mirumq; cum sit unus in cortina colos, ex illo alius atq; alius sit in ueste, accipientis medicamenti qualitate mutatus. Nec postea ablui potest, ita cortina nō dubie confusura colores si pictos acciperet. Digerit eos ex uino, pingitq; dum coquit. Et adustæ uestes firmiores fiunt, quā si non urerentur.

Plasticæ primi inuentores, de simulacris, & uasis fictilibus, & pretio eorū. Cap. xii
DE pictura satis superq;, contextuisse his & plasticen conueniat. Eiusdem opere terræ fingere ex argilla similitudines, Dibutades Sicyonius figulus primus inuenit Corinthi filia opera: quæ capta amore iuuenis, illo abeūte peregre, umbrā ex facie eius ad lucernam in pariete lineis circūscripsit, quibus pater eius impressa argilla typum fecit, & cū cæteris fictilibus induratum igni proposuit, eumq; seruatum in nymphæo donec Corinthum Mummius euerteret tradunt. Sunt qui in Samo primos omnium plasticen inuenisse Rhæcum & Theodorum tradant, multo ante Battiadas Corintho pulsos. Demaratum uero ex eadem urbe profugum, qui in Hetruria Tarquinium Priscum regem populi Romani genuit, comitatos fictores Euchira & Eugrammum, ab ijs Italiæ traditā plasticen. Dibutadis inuentum est, rubricam addere, aut ex rubrica cretam fingere. Primusq; personas regularū extremis imbricibus imposuit, quæ inter initia protypa uocauit. Post ea idem ectypa fecit. Hinc & fastigia templorum orta, propter hunc plasticæ appellati. Hominis autem imaginem gypso è facie ipsa primus omnium expressit, ceraq; in eam formā gypsi infusa emēdare instituit Lyſistratus Sicyonius frater Lyſippi, de quo diximus. Hic & similitudinem reddere instituit, ante eū quā pulcherrimas facere studebāt. Idem & de signis effigiem exprimere inuenit. Creuitq; res in tātum, ut nulla signa statuarū sine argilla fierent. Quo apparet antiquiorem hanc fuisse scientiam, q̃ fundendi æris. Pla-

Ita laudatissimi fuere Damophilus & Gorgasus, ijdeq; pictores: qui Cereris ædem Romæ ad circum maximum utroque genere artis suæ excoluerunt, uerbis inscriptis græce, quibus significarūt, à dextra opera Damophili esse, à parte læua Gorgasii. Ante hæc ad Thufcanica omnia in ædibus fuisse, autor est M. Varro. Ex hac cum resciceretur, crustas parietum excisas tabulis marginatis inclusas esse. Item signa ex fastigijs dispersa. Fecit & Chalcosthenes cruda opera Athenis, qui locus ab officina eius Ceramicos appellat. M. Varro tradit sibi cognitum Romæ Posim nomine, à quo factas Romę uuas, item pisces, ita ut non sit aspectu discernere à ueris. Idem magnificat Archesilaum L. Luculli familiarem, cuius proplasmata plurtis uenire solita artificibus ipsis, quàm aliorum opera. Ab hoc factam Venerem genitricem in foro Cæsaris, & priusquam absolveretur, festinatio¹² ne dedicandi positam. Deinde ei à Lucullo H—S. LX signum Felicitatis locatum, cui mors utriusque inuiderit. Octauio equiti Romano cratera facere uolenti, exemplar è gy¹³ pso factum talento. Laudat & Pasitelem, qui plastice matrem statuariae sculpturæq; & cælaturæ esse dixit, & cum esset in omnibus his summus, nihil unquam fecit antequam finxit. Præterea elaboratam hanc artem Italiæ & maxime Hetruriæ: Turianumq; à Fregellis accitum, cui locaret Tarquinius Priscus effigiem Iouis in Capitolio dicendam. Fictilem eum fuisse, & ideo miniari solitū. Fictiles in fastigio templi eius quadrigas, de quibus sæpe diximus. Ab hoc eodem factum Herculem, qui hodieq; materiæ nomen in urbe retinet. Hæ enim tum effigies deū erant laudatissimæ. Nec pœnitet nos illorum qui tales coluere. Aurum enim & argentum ne dijs quidem consiciebant. Durant etiam nunc pleris²⁰ que in locis talia simulacra. Fastigia quidem templorum etiam in urbe crebra & municipijs mira cælatura, & arte firmitateq; æui sanctiora auro, certe innocentiora. In sacris quidem etiam inter has opes nō murrhinis crystallinisq; sed fictilibus probatur simplicijs: inenarrabili terræ benignitate, si quis singula æstimet, etiam ut omittantur in frugum, uini, pomorum, herbarum, fruticum, medicamentorum, metallorū generibus, beneficia eius quæq; adhuc diximus, uel quæ assiduitate satiant figlinarū opera, imbricibus, tubulis, tegulisq; ad balineas hamatis, uel ad tecta costilibus laterculis frontatisq;, aut quæ rota fiunt, etiam fictilibus dolijs ad uina excogitatis, & ad aquas. Propter quæ Numa rex septimum collegiū figulorū instituit. Quin & defunctos sese multi fictilibus dolijs cōdi maluerunt, sicut M. Varro, Pythagorico modo in myrti & oleæ atq; populi nigre folijs. Maior⁵⁰ quoq; pars hominum terrenis utitur uasis. Samia etiamnum in esculentis laudantur. Retinet hanc nobilitatem & Arretij in Italia: & calicū tantū Surrentū, Asta, Pollentia in Hispania Saguntum, in Asia Pergamum. Habent & Tralleis opera sua, & Mutina in Italia, quoniam & sic gentes nobilitantur. Hæc quoq; per maria terrasq; ultro citroq; portantur, insignibus rotæ officinis Erythris. Hodieq; in tēplo ostenduntur amphoræ duæ propter tenuitatem consecratæ, discipuli magistrisq; certamine, uter tenuiorem humum duceret. Cois laus maxima, Hadrianis firmitas, nonnullis circa hoc seueritatis quoque exemplis: Q. Coponium inuenimus ambitus damnatum, quia uini amphoram dedisset dono ei, cuius suffragij latio erat. Atque ut luxu quoque aliqua contingat autoritas figlinis, tripatinum, inquit Fenestella, appellabatur summa cœnarum lautitia. Vna erat murenarum, 40 altera luporum, tertia myxonis piscis, inclinatis iam scilicet moribus, ut tamen eos præferre Græciæ etiam philosophis possimus. Siquidem in Aristotelis hæredum auctione LX patinas uenisse traditur. Nam nos cum unam Aesopi tragicædiarum histrionis in natura auium diceremus sesterijs D c stertisse, non dubito indignatos legentes. At Hercules, Vitellius in principatu suo C c sesterijs condidit patinam, cui faciendæ fornax in campis exædificata erat: quoniam eò peruenit luxuria, ut etiam fictilia pluris constent, quàm murrhina. Propter hanc Mutianus altero consulatu suo in conquisitione exprobrauit patinarum paludes Vitellij memoriæ, non illa foedior, cuius ueneno Asprenati reo Calpurnius Seuerus accusator obieciebat interisse CXXX cōuiuas. Nobilitantur ijs oppida quoque

que, ut Rhegium, & Cumæ. Samia testa matris deum sacerdotes qui galli uocantur, uiri-
litatem amputant, nec aliter citra perniciem, si M. Cælio credamus, qui linguam sic amputan-
dam obiecit graui probro, tanquam & ipse iam tunc eidem Vitellio malediceret. Quid non
excogitauit ars? fractis etiam testis utendo sic, ut firmitus durent tuis calce addita, quæ uo-
cant signina. Quo genere etiam pauimenta excogitauit.

Terræ uarietates, & de puluere Puteolano, & alijs terræ generibus quæ in
lapidem uertuntur. Cap. XIII

Verum & ipsius terræ sunt alia segmenta. Quis enim satis miretur pessimam eius par-
tem, ideoque puluerem appellatum in Puteolanis collibus, opponi maris fluctibus,
10 mersumque protinus fieri lapidem unum inexpugnabilem undis, & fortiolem quotidie,
utique si cumano misceatur cemento. Eadem est terræ natura in Cyzicena regione, sed ibi
non puluis, uerum ipsa terra qualibet magnitudine excisa & demersa in mare lapidea ex-
trahitur. Hoc idem circa Caslandriam produnt fieri. Et in fonte Cnidio dulci intra octo
menses terram lapidescere. Ab Oropo quidē Aulidem usque quicquid terræ attingitur ma-
ri mutatur in saxa. Non multum puluere Puteolano distat ē Nilo harena tenuissima sui
parte, nō ad sustinenda maria fluctusque frangendos, sed ad debellanda corpora palæstræ
studij. Inde certe Patrobio, Neronis principis liberto, aduehebatur. Quin & Leonato &
Cratero ac Meleagro Alexandri Magni ducibus sabulum hoc portari cū reliquis milita-
ribus commercijs reperio. Plura de hac parte non sum dicturus, nō Hercules magis quā de
20 terræ usu in ceromatis, quibus exercendo iuuetis nostra corpora, uires animorum perdidit.

De parietibus fornaceis, & lateritijs, & eorum ratione. Cap. XIII

Quid? non in Africa Hispaniaque ex terra parietes, quos appellant fornaceos, quo-
niam fornacum modo circumdati utrinque duabus tabulis infarciuntur uerius quam
instruuntur, æuis durant, in corrupti imbris, uentis, ignibus, omniisque cemento firmiores?
Spectat etiam nunc speculas Annibalis Hispania, terrenasque tutres iugis montium im-
positas. Hinc & cæspitum natura, castrorum uallis accommodata, contra fluminum im-
petus aggeribus. Illini quidem crates parietum luto, & lateribus crudis extrui quis igno-
rat? Lateres non sunt ē sabuloso, neque harenoso, multoque minus calculoso ducendi so-
lo, sed ē cretoso & albicante, aut ex rubrica, uel si iam ex sabulo, ē masculo certe. Fingun-
30 tur optime uere, Nam solstitio rimosi fiunt, quos ædificijs non idoneos probant. Quin &
intritum ipsum eorum prius quam fingantur, macerari oportet. Genera eorum tria, Dido-
ron quo utimur, longum sesquipede, latum pede, alterum tetradoron. Tertium penta-
doron. Græci enim antiqui doron palmum uocabant, & ideo dora munera, quia manu
darentur. Ergo à quatuor & quinque palmis, prout sunt, nominantur. Eadē est latitudo. Mi-
nore in priuatis operibus, maiore in publicis utuntur in Græcia. Pitane in Asia, & in ulte-
rioris Hispaniæ ciuitatibus Massia & Calento fiunt lateres, qui siccati non merguntur in
aqua. Sunt enim ē terra pumicosa, cum subigi potest utilissima. Græci, præterquam ubi ē
silice fieri poterat structura, parietes lateritios prætulere. Sunt enim æterni, si ad perpendi-
culam fiant, ideo & ad publica opera & regias domos adduntur. Sic extruxere murum Athe-
40 nis, qui ad montem Hymettum spectat. Sic Patris ædes Iouis & Herculis, quamuis lapideas
columnas & epistylia circumdarent. Domum regiam Attali Tralibus. Itē Sardibus
Cræsi, quam gerusian fecere. Halicarnassi mausolea, quæ etiam nunc durant. Lacedæmo-
ne quidem excisum lateritijs parietibus opus tectorium propter excellentiam picturæ li-
gneis formis indusum, Romam deportauere in ædilitate ad comitium exornandum Mu-
rena & Varro. Quod opus cum per se mirum esset, translatum tamen magis mirabantur.
In Italia quoque lateritij murus Aretij & Meuanie est. Romæ non fiunt talia ædificia,
quia sesquipedalis paries non plus quam unam cognitionem tolerat. Cautumque est ne
communis crassior fiat, nec intergerinorum ratio patitur.

De sulphure, alumine, & generibus eorum, & medicinar.

Cap. xv

HÆc sunt dicta de lateribus. In terræ autem reliquis generibus uel maxime mira natura est sulphuris, quo plurima domantur. Nasctur in insulis Æolijs inter Siciliam & Italiam, quas ardere diximus. Sed nobilissimum in Melo insula. In Italia quoque inuenitur in Neapolitano Campanoq; agro, collibus qui uocantur leucogæi: quod est cuniculis effossum perficitur igni. Genera quatuor: Viuum, quod Græci apyron uocant, nascitur solidum, hoc glebosum. Eo solo ex omnibus generibus medici utuntur. Cetera enim liquore constant, & conficiuntur oleo incocta, Viuum autē effoditur, translucetq; & uret. Alterum genus appellant glebam, fullonum tantum officinis familiare. Tercio quoq; generi unus tantum est usus ad suffiendas lanas, quoniam candorem tantum molliemq; confert. Egula uocatur hoc genus. Quarto autē ad ellychnia maxime cōficienda. Cetero tanta uis est, ut morbos comitiales deprehēdat nidore, impositū igni. Lusit & Anaxilaus eo, candelas in calice nouo, prunaq; subdita circūferens, exardescētis repercussu pallorem ditū uelut defunctorijs, offundente conuiuijs. Natura eius calfacit, concoquit, sed & discutit collectiones corporum, ob hoc talibus emplastris malagmatibusq; miscetur. Renibus quoque & lumbis in dolore cū adipe, mire prodest impositum. Aufert & lichenas à facie cum terebinthi resina, & lepras. Harpacticon uocatur à celeritate auellēdi, auelli enim subinde debet. Prodest & suspiciosi linctum. Purulenta quoq; extussientibus, & contra scorpiorum ictus. Vitilignes uiuum nitro mixtum, atq; ex aceto tritum & illitum tollit. Item leades in palpebris, aceto sandarachato admixto. Habet & in religionibus locum ad expiandas suffitu domos. Sentitur uis eius & in aquis feruentibus. Neq; alia res facilius accenditur, quod apparet, ignium uim magnam etiam ei inesse. Fulmina & fulgura quoq; sulphuris odorem habent, ac lux ipsa eorum sulphurea est. Et bituminis uicina est natura, alibi limus, alibi terra. Limus è Iudæ lacu, ut diximus, emergens: Terra in Syria circa Sidonem oppidum maritimum. Spissantur hæc utraq; & in densitatem coeunt. Est uero liquidum bitumen, sicut Zacynthium, & quod à Babylone inuehitur. Ibi quidem & candidū gignitur. Liquidum est & apolloniaticum, quæ omnia Græci pissasphalon appellant ex argumento picis & bituminis. Gignitur & pingue liquorisq; sic oleacei in Sicilia, Atragantino fonte inficiens riuum. Incolæ id harundinum panniculis colligunt, citissime sic adhærescens. Utantur eo ad lucernarum lumina olei uice: Item ad scabiem iumentorum. Sunt qui & naphthen de qua in secundo diximus uolumine, bituminis generi ascribant. Verum ardēs eius uis ignium naturæ cognata, procul ab omni usu abest. Bituminis probatio, ut quam maxime splendeat, sitq; ponderosum ac graue. Leue autem modice, quoniam adulteratur pice. Vis bituminis quæ sulphuris, sistit, discutit, contrahit, glutinat. Serpentes nidore fugat accensum. Ad suffusiones oculorum & albugines Babyloniu efficax traditur, item ad lepras, lichenas, pruritusq; corporum. Illinitur & podagris. Omnia autem eius genera incommodos oculorum pilos replicant. Dentium doloribus medentur simul cum nitro illita. Tussim ueterem & anhelitus cum uino potum emendat. Dyfentericis etiam datur eodem modo, sistitq; aluum. Cum aceto uero potum discutit concretum sanguinem, & detrahit. Mitigat lumborum dolores, item articularum. Cum farina hordeacea impositum, emplastrum peculiare facit sui nominis. Sanguinem sistit. Vulnera colligat. Glutinat nervos. Utuntur etiam ad quartanas bituminis drachma, & hedyosmi pari pondere cum myrrhæ obolo subacti. Comitiales morbos ustum deprehendit. Vulnarum strangulationes olfactum discutit cum uino & castoreo. Procidētia sedis suffitu reprimunt. Purgationes fœminarum in uino potum elicit. In reliquo usu aramentis illinitur, firmatq; ea cōtra ignes. Diximus & tingi solitas ex eo statuas & illini. Calcis quoq; usum præbuit, ita ferruminatis Babylonis muris. Placet in ferratijs fabrorum officinis tingendo ferro, clauorumq; capitibus, & multis alijs usibus. Nec minor aut ab eo dissimilis est aluminis opera, quod intelligitur fassugo terræ. Plura & eius genera. In Cypro candidum

& nigrum, exigua coloris differentia, cum sit usus magna: quoniam inficiendis claro colore lanis candidū liquidumq̃ utilisimū est, contraq̃ fuscis aut obscuris nigrum. Et autum nigro purgatur. Fit autem omne ex aqua limoq̃, hoc est terræ exudātis natura. Corriuatum hyeme æstiuis solibus maturatur. Quod fuerit ex eo præcox, candidum sit: gignitur autem in Hispania, Ægypto, Armenia, Macedonia, Ponto, Africa: in insulis Sardinia, Melos, Lipara, Strongyle. Laudatissimū in Ægypto, proximum in Melo. Huius quoq̃ duæ species, liquidum spissumq̃. Liquidī probatio, ut sit lymphidū lacteumq̃, sine offensis sit cantium, cum quodam igniculo caloris. Hoc phorimon uocant. An sit adulteratū, deprehenditur succo punici mali. Syncerum enim mixtura ea nigrescit. Alterum genus est palli-
 10 dæ & scabræ naturæ, & quod inficitur galla. Ideoq̃ hoc uocant paraphoron. Vis liquidī aluminis astringere, indurare, rodere. Melle admixto sanat oris ulcera, papulas, pruritusq̃. Hæc curatio fit in balineis duabus mellis partibus, tertia aluminis. Virus alarum sudoresq̃ sedat. Sumitur pilulis cōtra lienis uitia, pellendumq̃ pruritū ac per urinam sanguinem. Emendat & scabiem nitro ac melanthio admixtis. Concreti aluminis unum genus schiston appellant Græci, in capillamēta quædā canescentia dehiscens. Vnde quidā trichitū potius appellauere. Hoc fit è lapide, ex quo & chalcitū uocant, ut sit sudor quidam eius lapidis in spumam coagulati. Hoc genus aluminis siccatur, minusq̃e sistit humorem inutilem corporibus. Sed auribus magnopere prodest infusum, uel illitum, uel oris ulceribus, dentibusq̃, si salua cum eo contineatur. Et oculorum medicamentis inseritur apte, uen-
 20 tendisq̃ utriusque sexus. Coquitur in patinis, donec liquari desinat. Inertioris est alterum generis, quod strongylen uocant. Duæ eius species, fungosum atque omni humore dilui facile, quod in totum damnatur. Melius pumicosum, & foraminum fistulis spongiæ simile, rotundumq̃ natura, candido propius, cum quadam pinguedine sine harenis friabile, nec inficiens nigritia. Hoc coquitur per se carbonibus puris, donec cinis fiat. Optimum ex omnibus quod melinum uocāt; ab insula Melo, ut diximus. Nulli uis maior neque astringendi, neque denigrandi, neq̃ indurandi. Nullum spissius. Oculorum scabrias extenuat, combustum utilius epiphoris inhibendis. Sic & ad pruritus corporis. Sanguinem quoq̃ sistit in totum foris illitum. Vulsis pilis ex aceto illitum, renascentem molle lanuginē summam. Omnium generum uis in astringendo. Vnde nomen Græcis, Ob id oculorū uitij aptissima sunt. Sanguinis fluxiones inhibet cum adipe. Sic & infantium ulcera. Putrescentia ulcerū compescit cū adipe, & hydropicorum eruptiones siccatur. Et aurium uitia cū succo punici mali. Et unguium scabritias, cicatricūq̃ durities & pterygia, perniones. Phagedænas ulcerū ex aceto, aut cum galla pari pondere cremata. Lepras cum succo olerum. Cum salis uero duabus partibus uitia quæ serpunt. Lendes & alia capillorum animalia permixtum aque. Sic & ambustis prodest, & fursutibus corporum cum sero & picē. Infunditur & dysentericis. Vuam quoque in ore comprimit, ac tonsillas. Ad omnia quæ in cæteris generibus diximus, efficacius intelligitur ex Melo aduectum. Nam ad reliquos usus uitæ in corijs lanisq̃ perficiendis, quanti sit momenti, significatū est. Ab his per se omnia ad medicinas pertinentia terræ genera tractabimus.

De terra Samia, & Eretria, & Chia, & Selinusia, & Pigniti, & Ampeliti medicinae.

Cap. xvi

SAMIA duæ sunt, quæ syropicon, & quæ aster appellatur. Prioris laus, ut recens sit & leuis, linguæq̃ glutinosa. Altera glebosior, candida. Vtraque uritur, ac lauatur. Sunt qui præferant priorem. Profunt sanguinem expuentibus. Emplastisque quæ sic candi causa componuntur, oculorum quoque medicamentis miscentur. Eretria totidem differentias habet. Nancq̃ & alba est, & cinerea, quæ præfertur in medicina. Probatur molitie, & quod si æra præducatur uiolaceum reddit colorē. Vis & ratio eius in medendo dicta est inter pigmēta. Lauatur omnis terra (in hoc enim loco dicemus) perfusa aqua sicca.

Gg 4 taq̃

taq; solibus, iterū ex aqua trita ac reposita, donec confidat, & digeri possit in pastillos. Coquitur in calicibus crebro cōcussu. Est in medicaminibus & Chia terra candicans, effectus eius qui Samiæ. Vsus ad mulierum maxime cutem. Idem & Selinusia. Lactei coloris est hæc, & aqua dilui celerrima. Eademq; lacte diluta, & rectoriorum albaria interpolantur. Pignitis Eretriæ simillima est, grandioribus tantum glebis & glutinosa, cui effectus idem qui cimoliæ, infirmior tamen. Bitumini simillima est ampelitis. Experimentum eius, si ceræ modo accepto oleo liquefat, & si nigricās colos maneat tostæ. Vsus ad molliendum discutiendumq;. Ad hæc medicamētis additur, præcipuēque in calliblepharis & inficiendis capillis.

Cretæ genera ad uestiū usus, cimolia, Sarda, Vmbrica, saxū, argætaria. Cap. xviii
CRetæ plura genera. Ex ijs cimoliæ duo ad medicos pertinentia, candidum, & ad purpurissum inclinās. Vis utrique ad discutiendos tumores, & sistendas fluxiones accepto assumpto. Panos quoque & parotidas cohibet. Et lichenas illita, pustulasq;. Si uero aphonitrum & nitrum adijciatur, & acetum, pedum tumores sanat, ita ut in sole curatio hæc fiat, & post sex horas aqua salsa abluatur. Testiū uero tumoribus Cypria ceræ addita prodest. Et refrigerandi quoque natura cretæ est, sudoresq; immodicos sistit illita. Atque ita papulas cohibet ex uino sumpta in balineis. Laudatur maxime Thessalica. Nasctur & in Lycia circa Bubonem. Est & alius cimoliæ usus in uestibus. Nam Sarda quæ affertur è Sardinia, candidis tantum assumitur inutilis uersicoloribus, & est uilissima omnium cimoliæ generum: preciosior Vmbrica, & quam uocant saxum. Proprietasq; saxi, quod crescit in macerando, atque pondere emitur, illa mensura. Vmbrica non nisi poliendis uestibus assumitur. Neque enim pigebit hanc quoque partem attingere, cum lex Metella extet sullonibus dicta, quam C. Flaminius & L. Æmilius censores dedere ad populum ferendam. Adeo omnia maioribus curæ fuere. Ergo ordo hic est: Primum abluatur uestis Sarda, dein sulphure sufficitur, mox desquamatur cimolia, quæ est coloris ueri. Fucatus enim deprehenditur, nigrescitq;, & effunditur sulphure. Veros autem & preciosos colores emollit cimolia, & quodam nitore exhilarat contristatos sulphure: cādidi uestibus saxum utilius à sulphure, inimicum coloribus. Græcia pro cimolia tymphaico utitur gypso. Alia creta argentaria appellatur, nitorem argento reddens. Est & uilissima quæ circum præducere ad uictoriæ notam, pedesq; uenaliū trans mare aduektorū denotare instituerūt maiores. Talemq; Plotium mimicæ scenæ conditorem: & astrologiæ consobrinum eius Manlium Antiochum, item granmaticæ Taberium Erotem, eadem naue aduectos uidere proauī.

Qui & quorum liberti præpotentes.

Cap. xix

Sed quid hos refero aliquo literarum honore commendatos? Talem in catasta uidere Schryfagonum Syllæ, Amphionem Q. Catuli. Heronem L. Luculli, Demetriū Pompeij, Augenq; Demetrii, quanquam & ipsa Pompeij credita est: Hipparchum M. Antonij, Menam & Menecratem Sex. Pompeij, aliosq; deinceps, quos enumerare iam nō est, è sanguine quiritiū & proscriptionum licentia ditatos. Hoc est insigne uenalijs gregibus, opprobriumq; insolentis fortunæ: quod & nos adeo potiri rerum uidimus, ut prætoriam quoq; ornamenta decerni à senatu iubente Agrippina Cl. Cæsaris uiderimus libertis: tantumq; non cum laureatis fascibus remitti illō, unde cretatis pedibus aduenissent.

De terra ex Galata, terra Clupea, terra Balearica, terra Ebusitana, Cap. xix

Praterea sunt genera terræ proprietatis suæ de quibus iam diximus, sed & hoc loco reddēda natura: Ex Galata insula, & circa Clupeam Africæ, scorpiones necat, Balearis & Ebusitana serpentes.

C. Plinij

Naturæ lapidum, ac marmorum luxuria.

Caput I.

10

20

Apidum natura restat, hoc est, præcipua morum infania, etiam ut gemmæ cum succinis atq; crysalli cum murthinis fileantur. Omnia nanq; quæ usque ad hoc uolumen tractauimus, hominî aliqua ex causa genita uideri possunt. Motes natura sibi fecerat ad quasdâ compages telluris uisceribus densandis, simul ad impetus fluminû domâdos, fluctusq; frangêdos, ac minime quiescentes partes coercêdas durissîma sui materia. Cædimus hos, trahimusq; nulla alia q̃ delictiarû causa, quos transcendisse quoq; mirum fuit. In portento propè habuere maiores Alpeis ab Annibale exuperatas, & postea à Cimbris, nunc ipsæ cæduntur in mille genera marmorû: promontoria aperiuntur mari, & rerum natura agitur in planû. Euehimus ea quæ separandis gentibus pro terminis constituta erant, nauesq; marmorû causa fiunt, ac per fluctus scæuissimam rerum naturæ partem, huc illucq; portantur iuga montium maiore etiamnum uestigia, quàm cum ad frigidus potus uas petitur in nubila cœloq; proximæ rupes cauâtur, ut bibatur glacie. Secum quiscq; cogitet quæ precia horû audiat, quas uehî trahiç moles uideat. Sed & q̃ sine his multorû fuerit beator uita, ad quâq; multorû necesse sit necesse ista facere, imò uerius patî mortales, quos ad usus, quasue ad uoluptates alias, nisi ut inter maculas lapidum iaceâr, ceu uero nō tenebris noctiû dimidiæ parti uitæ cuiusq; gaudia hæc auferêtibis. Ingês ista reputantê subit etiâ antiquitatis rubor. Extât cësoriæ leges, glâdia in cœnis gliresq; & alia dictu minora apponi uetates. Marmora inuehi, & maria huius rei causa trâsiri, quæ uetaret lex nulla lata est.

Quis primus in publicis operibus ostêderit. Cap. II.

Dicit fortassis aliquis: Non enim inuehebâtur. Id quidê falso. Trecentas 12. columnas M. Scauri ædilitate ad scenâ theatri tēporarij, & uix uno mēse futuri in usu, uiderūt portari silentio legû. Sed publicis nimirū indulgentes uoluptatibus. Id ipsum cur? aut quæ magis uia irrepit uitia q̃ publica? Enim uero non alio modo in priuatos usus illa uenire, eboræ, aurû, gemmæ, aut quid omnino dijs reliquimus? Verum esto indulerint publicis uoluptatibus, etiâ ne tacuerūt maximas earû atq; adeo duodequadragenû pedû, Luculei marmoris in atrio Scauri collocari: nec clâm illud occulteç factû est Satisfdari sibi damni infecti egit redēptor cloacarû, cum in palatium extraherêtur. Non ergo in tam malo exemplo moribus cauere utilius fuerat, q̃ tacere tantas moles in priuatam domum trahi præter scitilia deorum fastigia?

Quis primus peregrino marmore columnas habuerit Romæ. Cap. III.

Nec potest uideri Scaurus rudi & huius mali improuidæ ciuitati obrepisse quodâ uitæ rudimento. Iam enim L. Crassum oratorem illum, qui primus peregrini marmoris columnas habuit in eodem atrio, Hymettias tamen nec plures sex aut longiores duodenû pedum, M. Brutus in iurgijs ob id Venerem palatinam appellauerat. Nimirum ista omisere moribus uictis: frustraç interdîcta quæ uetuerant cernêres, nullas potius q̃ irritas esse leges maluerunt. Qui nos sequentur meliores nos esse probabunt. Quis enim tantarum hodie columnarum atrium habet? Sed prius q̃ de marmoribus dicamus, hoc minum in ijs præferenda iudicamus pretia. Antè igitur artifices per censēbimus.

Qui primû laudati in marmore scalpendo, & quibus tēporibus. Cap. IIII.

Marmore scalpendo primi omnium inclaruerunt Dipœnus & Scyllis geniti in Creta insula, etiamnum Medis Imperantibus, priusquæ quàm Cyrus in Persis regnare inciperet, hoc est, olympiade circiter L. II Sicyonem se contulere, quæ diu fuit officinarum

cinatum omnium metallorum patria. Deorum quorundam simulacra publice locauerāt Sicyonijs, quæ prius quæ abfoluerentur, artifices iniuriam quæsti abierunt in Ætolos, Protinus Sicyonios fames inuasit ac sterilitas, mororq; dirus. Remedium petentibus Apollo Pythius affuturum respondit, si Dipœnus & Scyllis deorū simulacra perfecissent. Quod magnis mercedibus obsequijsq; impetratū est. Fuere autem simulacra ea Apollinis, Dianæ, Herculis, Mineræ, quod è cælo postea tactum est.

Nobilitates operū & artificū in marmore cxxvi. de marmore Pario & Mausoleo. C.v
Cum ij essent, iam fuerant in Chio insula Malas sculptor, dein filius eius Micciades, ac deinde nepos Anthermus Chius, cuius filij Bupalus & Anthermus clarissimi in ea sciētia fuere, Hipponactis poetæ ætate, quem certū est lxx olympiade fuisse. Quod si quis horum familiam ad proauum usq; retro agat, inueniet artis eius originem cū olympiadum origine cœpisse. Hipponacti notabilis fœditas uultus erat, quamobrem imaginem eius lasciuia iocorum ij proposuere ridendum circulis. Quod Hipponax indignatus amaritudinem carminum distinxit in tantum, ut credatur aliquibus ad laqueum eos compulisse, quod falsum est. Cōplura enim in finitimis insulis simulacra postea fecere, sicut in Delo, quibus subiecerūt carmen, nō uitibus tantum censerī Chium, sed & operibus Anthermi filiorum. Ostendunt & Iasij Dianā manibus eorū factā. Et in ipsa Chio narrata est operis eorum Dianæ facies in sublimi posita, cuius uultū intrantes tristē, exeuntes exhilaratū putant. Romę signa eorum sunt in Palatina æde Apollinis in fastigio, & in omnibus ferē quę diuus Augustus fecit. Patris quoq; eorū & Deli fuere opera, & in Lesbos insula. Dipœni quidē Ambracia, Argos, Cleone, operibus refertæ fuere. Omnes aut tantum cādido marmore usi sunt è Pario insula, quem lapidem cœpere lychnitem appellare, quoniā ad lucernas in cuniculis caderetur, ut autor est Varro, multis postea cādidiōribus repertis. Nuper etiā in Lunensiu lapidicinis. Sed in Pariorū mirabile prodit, gleba lapidis unius cuneis diuidentium soluta imaginē Sileni intus extitisse. Non omitēdum hanc artem tanto uetustiore fuisse quā picturā aut statuariā, quarū utraq; cum Phidia cœpit lxxxiii olympiade, post annos circiter cccxxxii. Et ipsum Phidiam tradunt scalpisse marmora, Venerēq; eius esse Romæ in Octauię operibus eximie pulchritudinis. Alcamenem Atheniensem (quod certum est) docuit in primis nobilem, cuius sunt opera Athenis complura in ædibus sacris, præclaræque Venus extra muros, quæ appellatur Aphrodite ἡ κούρις. Huic summam manum ipse Phidias imposuisse dicitur. Eiusdem discipulus fuit Agoracritus Parius, ei ætate gratus. Itaque è suis operibus pleraque nomini eius donasse fertur. Certauere autem inter se ambo discipuli in Venere faciēda. Vicitq; Alcamenes nō opere, sed ciuitatis suffragijs, cōtra peregrinum suo fauentis. Quare Agoracritus ea lege signū suū uendidisse traditur, ne Athenis esset, & appellasse Nemesim. Id positū est Rhamnūte pago Atticæ, quod M. Varro omnibus signis prætulit. Est & in matris magnæ delubro in eadē ciuitate Agoracriti opus. Phidiam clarissimū esse per omnes gentes quæ Iouis olympij famā intelligunt, nemo dubitat: sed ut & merito laudari sciant etiā qui opera eius nō uiderūt, proferemus argumēta parua & ingenij tātū. Neq; ad hoc Iouis Olympij pulchritudine utemur, nō Mineræ Athenis factæ amplitudine, cū sit ea cubitorū xxvii: rebore hæc & auro constar: sed scuto eius, in quo Amazonum prælium lauī intumescēte ambitu parmæ, eiusdem concava parte deorū & gigantum dimicationem, in soleis uero Lapitharū & Centaurorū: adeo momētā omnia compacta artis illius fuere. In base autē quod calatum est, Pandoras genesis appellauit. Ibi dij sunt xxx numero nascentes, Victoria præcipue mirabili. Periti mirantur & serpentem, & sub ipsa cuspi de æream sphingem. Hæc sint obiter dicta de artifice nunquam satis laudato, simul ut noscatur illam magnificentiam æqualem fuisse & in paruis. Praxitelis ætatem inter statuarios diximus, qui marmoris gloria superauit etiā semet. Opera eius sunt Athenis in Ceramico, sed ante omnia & non solum Praxitelis, uerum & in toto orbe terrarum

rum Venus, quam ut uiderent multi, nauigauerunt Guidum. Duas fecerat, simulq; uen-
debat, alteram uelata specie, quam ob id quidē prætulerunt optiōe, quorū conditio erat
Coi, cum alteram etiā eodem pretio detulisset, seuērum id ac pudicum arbitantes: Re-
iectam Gnidij emerunt, immensa differentia famæ. Voluit eam postea à Gnidij mercæ-
ri rex Nicomedes, totum æs ciuitatis alienum, quod erat ingens, dissolutorum repromit-
tens. Omnia perpeti maluere, nec immerito. Illo enim signo Praxiteles nobilitauit Gni-
dum. Ædícula eius tota aperitur, ut conspici possit undique effigies deæ, fauente ipsa ut
creditur factō. Nec minor ex quacunque parte admiratio est. Ferūt amore captum quen-
dam, cum delituisse noctu simulacri cohæsisse, eiusq; cupiditatis esse indicem maculam.
10 Sunt in Gnido & alia signa marmorea illustriū artificum. Liber pater Bryaxidis, & alter
Scopæ & Mineræ. Nec maius aliud Veneris Praxitelicæ specimen, q̃ quod inter hec so-
la memoratur. Eiusdem est Cupido obiectus à Cicerone Verri, ille propter quem The-
spiz uisebantur, nunc in Octauiz scholis positus. Eiusdem & alter nudus in Pario colo-
nia Propontidis, par Veneri Gnidiz nobilitate & iniuria. Adamauit enim eum Alchi-
das Rhodius, atq; in eo quoque simile amoris uestigium reliquit. Romæ Praxitelis ope-
ra sunt, Flora, Triptolemus, Ceres in hortis Seruilianis, boni Euentus & bonæ Fortunæ
simulacra in Capitolio: Item & Mænades, & quas Thyadas uocāt, & Caryatidas, & Sile-
ni in Asinij Pollionis monumentis, & Apollo & Neptunus. Praxitelis filius Cephisodo-
rus rei & artis hæres fuit. Cuius laudatum est Pergami symplegma signum nobile, digi-
20 tis corpori uerius quā marmori impressis. Romæ eius opera sunt Latona in palatij de-
lubro. Venus in Asinij Pollionis monumentis, & intra Octauiz porticus in Iunonis æde
Æsculapius ac Diana. Scopæ laus cū his certat. Is fecit Venerē & Pothon & Phæthontem,
qui Samothraciz sanctissimis ceremonijs coluntur. Item Apollinem Palatinum, Ve-
stem sedentem laudatam in Seruilianis hortis, duasq; chamæteras circa eam, quarū pa-
res in Asinij monumentis sunt, ubi & Canephorus eiusdem. Sed in maxima dignatione
Cn. Domitij delubro in circo Flaminio Neptunus ipse & Thetis atque Achilles, Nerei-
des supra Delphinos & cete & hippocampos sedentes. Item tritones, chorusq; Phorci
& priestes, ac multa alia marina, eiusdem manus omnia, magnum & præclarum opus etiā
si totius uitæ fuisset. Nūc uero præter supradicta, quæque nescimus, Mars est etiamnum
10 sedēs colosseus eiusdem in templo Bruti Callaici apud circum eundem ad laucanam por-
tam eunti. Præterea Venus in eodem loco nuda Praxitelicā illam Gnidiam antecedens,
& quemcunque alium locum nobilitatura. Romæ quidem magnitudo operum eam ob-
litterat, ac magni officiorum negotiorumq; acerui, omnes à contemplatione talium ab-
ducunt, quoniam ociosorum, & in magno loci silentio apta admiratio talis est. Qua de
causa ignoratur artifex eius quoque Veneris, quam Vespasianus imperator in operibus
Pacis suæ dicauit, antiquorum dignam fama. Par hæsitatio est in templo Apollinis So-
siani, Nioben cum liberis morientem, Scopas an Praxiteles fecerit: Item Ianus pater in
suo templo dicatus ab Augusto ex Ægypto aduectus, utrius manu sit, iam quidem &
auro occultatus: Similiter in curia Octauiz quæritur de Cupidine fulmen tenente. Id de-
40 mum affirmatur, Alcibiadem esse principem forma in ea ætate. Multa in eadem schola si-
ne authoribus placent. Satyri quatuor, ex quibus unus Liberum patrem palla uelatum
humeris præfert: & alter Liberum similiter, tertius ploratum infantis cohibet: quartus cra-
tere alterius sitim sedat: duæq; nymphæ uelificantes sua ueste. Nec minor quæstio est in
septis, Olympum & Pana Chironemq; cum Achille qui fecerint, præsertim cum capitali
satis datione fama iudicet dignos. Scopas habuit æmulos eadem ætate Bryaxin & Ti-
motheum, & Leocharem, de quibus simul dicendum est, quoniam pariter cælaturæ
Mausoleum, hoc est sepulchrū ab uxore Artemisia factum Mausolo Cariz regulo qui
obijt olympiadis centesimæ anno 11. Opus id ut esset inter v 11 miracula ij maxime arti-
fices fecere: pater ab austro & septentrione sexagenos ternos pedes, breuius à frontibus,

toto circuitu pedes quadringentos x. attollitur in altitudinem xxv cubitis: cingitur columnis xxxvi. Ab oriente cœlavit Scopas, à septentrione Bryaxis, à meridie Timotheus, ab occasu Leochares, Priusq; q̃ perageret, regina Artemisia, quæ mariti memoriam id opus extrui iusserat, obiit. Non tam recesserunt, nisi absoluto iam, id gloriæ ipsorum atq; monumentum iudicantes, hodieq; certant manus. Accessit & quintus artifex. Nāq; supra pteron pyramis altitudine inferiorē æquavit, xiiii gradibus in metæ cacumen se contrahens. In summo est quadriga marmorea, quam fecit Pythis. Hæc adiecta cœlipedū altitudine totū opus includit. Timothei manu Diana Romæ est in palatio Apollinis delubro, cui signo caput reposuit Aulanius Euander. In magna admiratione est & Hercules Menestrati: Et Hecate Ephesi in templo Dianæ post ædem, in cuius contemplatione admonent æditi parere oculis, tanta marmoris radiatio est. Non postferuntur & Charites in propylæis Atheniensium, quas Socrates fecit, alius ille q̃ pictor, idem ut aliqui putat. Nā Myronis illius, qui ære laudatur, anus ebria est Smyrnæ in primis incluta. Pollio Asinius ut fuit acris uehementiæ, sic quoq; spectari monumenta sua uoluit. In his sunt centaury nymphas gerentes Archelita, Thespiades Cleomenis, Oceanus & Iupiter Entochi, Hippiades Stephani, Hermerotes Taurisci non cœlatoris illius, sed Tralliani. Iupiter hospitalis Paphili Praxitelis discipuli. Zetus & Amphio & Dirce & taurus, uinculūq; ex eodē lapide, à Rhodo aduecta opera Apolloni & Taurisci. Parētūq; certamē de se fecerunt, Menecraten uideri professi, sed esse naturale Artemidorū. Eodē loco Liber pater Euty chidis laudatur, ad Octauiae uero porticum Apollo Philisci Rhodij in delubro suo. Item 29 Latona & Diana, & musæ nouem, & alter Apollo nudus. Eum qui citharam in eodem tēplo tenet, Timarchides fecit. Intra Octauiae uero porticus in æde Iunonis ipsam deam Dionysius & Polycles: aliam Venerē eodē loco Philiscus. Cetera signa Praxiteles. Item Polycles & Dionysius Timarchidis filij Iouem, qui est in proxima æde fecerunt. Pana & Olympū luctantes, eodem loco Heliodorus, quod est alterū in terris symplegma nobile, Venerem lauante se. Dædalum astantē Polycharmus. Ex honore apparet in magna autoritate habitum Lysiae opus, quod in palatio super arcum diuus Augustus honori Octauij patris sui dicauit in ædícula colūnis adornata. Id est quadriga curusq; & Apollo ac Diana ex uno lapide. In hortis Seruilianis reperi laudatos, Calamidis Apollinē illius cœlatoris, Dactylidis Pythias, Amphistrati Callisthenē historiārū scriptorē. Dein 30 de multorū obsecrorū fama est, quorundam claritati in operibus eximij obstante numero artificū, quoniam nec unus occupat gloriam, nec plures pariter nuncupari possunt, sicut in Laocoonte qui est in Titi imperatoris domo, opus omnibus & picturæ & statuariæ artis præferendū. Ex uno lapide cū & liberos draconūq; mirabiles nexus de consilij sententia fecere summi artifices Agelander & Polydorus, & Athenodorus Rhodij. Similiter palatinas domos Cæsarū repleuere, pbatissimis signis Craterus cū Pythodoro, Polydeces cum Hermolao, Pythodorus alius cū Artemone, & singularis Aphrodisius Trallianus. Agrippæ Pantheū decorauit Diogenes Atheniēsis, & Caryatides in columnis tēpli eius probantur inter pauca operū: sicut in fastigio posita signa, sed propter altitudinē loci minus celebrata. In honore est & in tēplo illo Hercules, ad quē Pœni omnibus annis huma 40 na sacrificauerunt uictima, humi stans, ante aditū porticus agnationes sitæ. Fuere & Thespiades ad ædē Felicitatis, quarū unā adamauit eques Romanus Iunius Pisciculus, ut tradit Varro: admiratur & Pasiteles, qui etiam quinq; scripsit uolumina nobilium operum in toto orbe. Natus hic in Græcia Italię ora, & ciuitate Romana donatus cū his oppidis, Iouē fecit eburneum in Metelli æde, quā campus petitur. Accidit ei cum in naualibus uis feræ Africanæ erant, per caueam intuens leonem cœlaret, ut ex alia cauea panthera erumperet non leui periculo diligentissimi artificis. Fecisse opera complura dicitur, sed quæ fecerit nominatim non refertur. Archetilaum quoque magnificat Varro, cuius se marmoream habuisse lænam tradit, aligerosq; ludentes cum ea Cupidines, quorum alij religatam tene

rent, alij è cornu cogerent bibere, alij calciarent foccis, omnes ex uno lapide. Idem & à C^oponio XIII nationes, quæ sunt circa Pompeium, factas auctor est. Inuenio & Canachum laudatum inter statuarios, fecisse marmorea. Nec Sauron atque Batrachum oblitterari conuenit, qui fecere templa Octauiae porticibus inclusa, natione & ipsi Lacones. Quidam & opibus præpotentes fuisse eos putant, ac sua impensa construxisse, inscriptionem sperantes. Qua negata, hoc tamen alio loco & modo usurpasse. Sunt certe etiamnum in columnatum spiris insculpta nomina eorum argumenta, rana atque lacerta. In Iouis æde extitisse picturam cultusque reliquos omnes fœmineis argumentis constat. Etenim facta Iunonis æde cum inferrentur signa, permutasse geruli tradunt, & id religione
 10 custoditum, uelut ipsis dijs sedem ita partitis. Ergo & in Iunonis æde cultus est, qui Iouis esse debuit. Sunt & in paruis marmoreis famam cōsecuti, Myrmecides, cuius quadrigam cum agitatore cooperuit alis musca, & Callicrates cuius fornicarum pedes atque alia membra peruidere non est.

Quando primum marmorum in ædificijs usus, & quis primus Romæ crustauerit parietes, & quibus ætatibus quæque marmora in usum uenerint, & quis primus marmora fecuerit, & ratio secandi de harena. Cap. VI

HÆc sunt dicta de marmorum sculptoribus, summaque claritate artificum, quo in statu subit mentem non fuisse tum auctoritatem maculoso marmori: fecere è Thasio, Cycladum insularum, æque & è Lesbio: liuidius hoc paulo. Versicolores quidem
 20 maculas, & in totum marmorum apparatus Menander etiam diligentissimum luxuriæ interpret primus & raro attingit. Columnis demum utebantur in templis, nec lautitiæ causa (nondum enim ista intelligebantur) sed quia firmiores aliter statui non poterant. Sic est inchoatum Athenis templum Iouis Olympij, ex quo Sylla capitolinis ædibus aduerat columnas. Fuit tamen inter lapidem atque marmor differentia iam & apud Homerum, dicit enim Paridis os marmore saxo percussum, sed hætenus regias quoque domos cum laudatissime præter æs, aurum, electrum, argentum, ebore tantum adornas. Primum (ut arbitror) uersicolores istas maculas Chiorum lapidicinæ ostenderunt, cum extruerent muros, facero in id M. Ciceronis sale, omnibus enim ostentabant ut magnificum. Multo, inquit, magis mirarer, si Tiburtino lapide fecissetis. Et Hercules non fuisset picturæ
 30 nos ullus, non modo tantus, in aliqua marmorum auctoritate. Secandi marmor in crustas nescio an Cariae fuerit inuentum. Antiquissima, quod equidem inueniam, Halicarnassi Mausoli domus Proconnesio marmore exulta est, lateritijs parietibus. Is obiit olympiadis C anno II, urbis Romæ anno CC C II. Primum Romæ parietes crusta marmoris operuisse totius domus suæ in Cælio monte Cornelius Nepos tradidit Mamurram Formijs natum, equitè Romanū, præfectū fabrorum C. Cæsaris in Gallia. Neque indignatio sit tali autore inuenta re. Hic namque est Mamurra Catulli Veronensis carminibus profectus, quæ ut res est, domus ipsius clarius quæ Catullus dixit habere, quicquid habuisset comata Gallia. Namque adiecit idē Nepos, eū primū totis ædibus nullā nisi è marmore columnam habuisse, omnes solidas è Carystio aut Lunensi. Denique M. Lepidus Catuli in consulatu
 40 collega, primum omnium limina ex Numidico marmore in domo posuit magna reprehensione. Is fuit consul anno urbis D C L X V I. hoc primū inuecti Numidici marmoris uestigium inuenio, non in columnis tantū crustisue, ut Mamurra carystium posuit, sed in massa & uisissimum liminum usu. Post hunc Lepidū ferme quadriennio L. Lucullus consul fuit, qui nomen (ut apparet ex re) Luculleo marmori dedit, admodum delectatus illo, primusque Romam inuexit, atrum alioqui, cum cetera maculis aut coloribus cōmenduntur. Nascitur autē in Nili insula, solumque penē horum marmorū ab amatore nomen accepit. Inter hos primū (ut arbitror) marmoreos parietes habuit scena M. Scauri, non facile dixerim sectos an solidis glebis positos, sicuti est hodie Iouis tonantis ædes in Capitolio. Nondum enim secti marmoris uestigia inuenerat Italia. Sed quisquis primum iuuenit secare luxuriamque

Hh diu

diuidere, importuni ingenij fuit. Harena hoc fit, & ferro uidet fieri, serra in prærenui linea premēte harenas uersando, tractuq; ipso secāte. Æthiopica hæc maxime probatur. Nam id quoq; accessit, ut ad Æthiopas usq; peteretur quod faceret marmora, imò uero etiam in Indos, unde margaritas quoque peti seueris moribus indignum erat: hæc proxime laudatur. Mollior tamen quæ ex Æthiopia. Illa nulla scabricie secat. Indica non æque leuigat, sed ea combusta polientes marmora fricare iubentur. Simile & Naxiæ uitium est & copridi, quæ uocatur Ægyptia. Hæc fuere antiqua genera marmoribus secandis. Postea reperta est harena nō minus probanda, ex quodam Adriatici maris uado, æstu nudante obseruatione non facili. Iam quid ē quacūq; harena secare ē fluuijs omnibus fraus artificū ausa est, quod dispendium admodum pauci intelligunt. Crassior enim harena laxioribus segmētis terit, & plus erodit marmoris, maiusq; opus scabricia politure relinquit. Ita sectæ attenuatur crustæ. Rursusq; Thebaica polituris accommodatur, & quæ sit ē poro lapide aut ē pumice.

De Naxio, & Armenio, & de generibus marmorū. Cap. VII
S Ignis ē marmore poliēdis, gemmisq; etiam scalpendis atq; limandis Naxium diu pla-
Scuit ante alia, ita uocantur cotes in insula Cypro genitæ. Vicere postea ex Armenia ue-
tæ. Marmorum genera & colores nō attinet dicere in tanta noticia, nec facile est enume-
rare in tanta multitudine. Quoto enim quoque loco non suum marmor inuenitur? Et ta-
men celeberrimi generis dicta sunt in ambitu terrarum cum gentibus suis. Non omnia ta-
men in lapidicinis gignuntur, sed multa & sub terra sparsa. Preciosissimi quidem generis
Lacedæmonium uiride, cunctisq; hilarius. Sic & Augustum, ac deinde Tiberiū, in Aegy-
pto Augusti ac Tiberij primum principatu reperta. Differentiaq; eorum est ab ophite,
cum sit illud serpentium maculis simile, unde & nomen accepit, quod hæc maculas diuer-
so modo colligunt: Augustum undatim crispum in uertices: Tiberium sparsim conuoluta
canicie. Neque ex ophite columnæ, nisi paræ admodum inueniuntur. Duo eius genera,
molle candidum, nigricans durum. Dicuntur ambo capitis dolores sedare adalligati, &
serpentium ictus. Quidam phreneticis ac lethargicis adalligari iubent candicantem. Con-
tra serpentes autem à quibusdam laudatur præcipue ex his, quem tephriam appellant, à
colore cineris. Vocatur & Memphites à loco, gemmantis naturæ: cuius usus conuenit ijs,
quæ urenda aut secanda sunt, ex aceto illitus. Obstupescit enim ita corpus, ut non sentiat
cruciatum. Rubet porphyrites in eadem Ægypto, ex eo candidis interuenientibus pun-
ctis, leucostictos uocatur. Quantislibet molibus cædendis sufficiūt lapidicinæ. Statuas ex
eo Cl. Cæsari procurator eius in urbem ex Ægypto aduexit Triarius Pollio, nō admo-
dum probata nouitate. Nemo postea certe imitatus est. Inuenit eadem Ægyptus in
Æthiopia, quem uocant basalten, ferrei coloris atque duritiæ. Vnde & nomen ei dedit.
Nunquam hic maior repertus est, quam in templo Pacis ab imperatore Vespasiano Au-
gusto dicatus: argumento Nili xvi liberis circà ludētibus, per quos totidem cubiti summi
incrementi augentis se amnis eius intelliguntur. Non ab similibus illi narratur in Thebis de-
lubro Serapis, ut putant Memnonis statua dicatus: quem quotidiano solis ortu cōtactū
radijs, crepare dicunt. Onychem etiam tum in Arabiæ montibus, nec usquam alibi nasci
putauere nostri ueteres: Sed in Germania potioris uasis inde factis primum, dein pedibus
lectorum sellisq;, Cornelius Nepos tradit magno fuisse miraculo, cum P. Lentulus
Spinter amphoras ex eo & urceos magnitudine cadorum ostendisset: post quinquenniū
deinde, triginta duorum pedum longitudine columnas uidisse se. Variatum in hoc lapi-
de postea est. Nanque pro miraculo insigni, quatuor modicas in theatro suo Cornelius
Balbus posuit. Nos ampliores triginta uidimus in cœnatione, quam Callistus Cæsaris
Claudij libertorum potentia notus sibi ex ædificauerat.

De alabastrite, & lygdino, & alabandico.

Cap. VIII

H Vnc aliqui lapidem alabastriten uocant, quem cauant ad uasa unguentaria, quo-
niam optime seruari incorrupta dicitur. Idem & ustus emplastris conuenit. Na-
scitur

scitur circa Thebas Ægyptias, & Damascum Syriæ. Hic cæteris cãdiior. Probatissimus uero in Carmania, mox in India: Iam quidem & in Syria Asiãq;. Vilissimus autẽ & sine ullo nitore in Cappadocia. Probatur quãmaxime mellei coloris, in uertice maculosi atq; non translucidi. Vitia in ijs corneus color aut candidus, & quicquid simile uitro est. Paulum distare ab eo in unguetorum fide multi existimant lygdinos in Tauro repertos, amplitudine qua lances craterasq; non excedãt, antea ex Arabia tantum aduehi solitos, candoris eximij. Magnus & duobus cõtrariæ inter se naturæ honos: Corallitico in Asia reperito, mensuræ nõ ultra bina cubita, candore proximo ebori & quadã similitudine. E diuerso niger est Alabandicus terræ suæ nomine, quantq; & Mileti nascens, ad purpuram tamen
 10 magis aspectu declinante. Idemq; liquatur igni, ac funditur ad usum uitri. Thebaicus intertinctus aureis guttis, inuenitur in Æfricæ parte Ægypto adscriptæ, coticulis ad terenda collyria quadã utilitate naturali cõueniẽs. Circa Syenem uero Thebaidis syenites, quem antè pyrrhopocilon uocabãt. Trabes ex eo fecere reges quodam certamine obeliscos uocantes, Solis numini sacros. Radiorum eius argumẽtum in effigie est, & ita significatur nomine Ægyptio. Primus omniũ id instituit Mitres, qui in Solis urbe regnabat, somnio iussus, & hoc ipsum inscriptum est in eo. Etenim sculpturæ illæ effigiesq; quas uidemus, Ægyptiæ sunt literæ. Postea & alij regum in supradicta urbe, Sochis quatuor numero, quadragenorũ & octonũ cubitorum longitudine: Ramises autẽ is, quo regnante Ilium captum est, quadraginta cubitorum. Idemq; digressus inde, ubi fuit Mneuidis regia, po-
 20 suit alium, longitudine undecenis pedibus per latera cubitis quatuor.

De obelisco Thebaico & Alexandrino, & de illo qui est in circo magno. Cap. 1 x

Opus id fecisse dicuntur xx m hominum. Ipse rex cum subrecturus esset, uerereturq; ne machinæ ponderi non sufficerent, quò maius periculum curæ artificum denunciatet, filium suum adalligauit cacumini, ut salus eius apud molientes prodesset lapidi. Hac admiratione operis effectũ est, ut cũ oppidum id expugnaret Cambyfes rex, uentumq; esset incendio ad crepidines obelisci, extingui ignem iuberet molis reuerẽtia, quĩ urbis nullam habuerat. Sũt & alij duo, unus à Smarre positus alter ab Eraphio sine notis, quadragenũ octonũ cubitorũ. Alexandria statuit unũ octoginta cubitorũ Ptolemæus Philadelphus, quẽ exciderat Nectabis rex purum: maiusq; opus fuit in deuehendo statuen-
 30 dũe multo quàm in excidẽdo. A Satyro architecto aliqui deuectũ tradunt rate, Callixenus à Phœnice, fossa perducta usq; ad iacentem obeliscum è Nilo. Nauesq; duas in latitudinem patulas, pedalibus ex eodem lapide ad rationem geminati per duplicem mensuram ponderis oneratos, ita ut subirent obeliscum pendentem extremitatibus suis in ripis utrinq;: postea egestis laterculis alleuatas naues excepiße onus statutum. Excisos autem sex tales in môte eodẽ, & artificem donatum talentis quinquaginta. Hic autem obeliscus fuit in Arsinoẽ positus à rege supradictõ, munus amoris in cõiuge, eademq; sorore Arsinoẽ. Inde eũ naualibus incõmodum Maximus quidam præfectus Ægypti trãstulit in forum, reciso cacumine, dum uult fastigiũ addere auratum, quod postea omisit. Er alij duo sunt Alexandria: in portu ad Cæsaris templum, quos excidit Mesphees rex quadra-
 40 genũ binũ cubitorum. Super omnia accessit difficultas mari Romam deuehendi, spectatis admodum nauibus. Diuus Augustus priorem aduexerat, miraculicq; gratia puteolis naualibus perpetuis dicauerat, sed incendio consumpta est. Diuus Claudius aliquot per annos afferuatã, quæ Caius Cæsar importauerat, omnibus quæ unquam in mari uisa sunt mirabiliorem, turribus Puteolano ex puluere ædificatis perductam Ostiam, portus gratia merisit, alia ex hoc cura nauium quæ Tiberi subuehant. Quo experimento palam fuit, non minus aquarum huic amni esse quàm Nilo. Is autem obeliscus, quem diuus Augustus in circo magno statuit, excisus est à rege Semnesertheo, quo regnate Pythagoras in Ægypto fuit, centum uiginti quinq; pedum, & dodrantis, præter basim eiusdem lapidis: is uero qui est in campo Martio, nouem pedum minor, à Sesostride. Inscripti

ambo rerum naturæ interpretationem Ægyptiorum opera philosophiæ continent.

De illo qui est in campo Martio pro gnomone.

Cap. x

EI qui est in campo, diuus Augustus addidit mirabilem usum ad deprehendendas solis umbras, dierumq; ac noctium magnitudines, strato lapide ad obelisci magnitudinem, cui par fieret umbra Romæ confecto die sexta hora, paulatimq; per regulas (quæ sunt ex ære inclusæ) singulis diebus decrederet, ac rursus aufereret, digna cognitur & ingenio fecundo. Manlius mathematicus apici auratâ pilâ addidit, cuius uertice umbra colligeretur in semetipsam, alia atq; alia incrementa iaculantem apice, ratione (ut ferunt) à capite hominis intellecta. Hæc obseruatio triginta iam ferè annis non congruit, siue solis ipsius dissono cursu, & cæli aliqua ratione mutato, siue uniuersa tellure aliquid à centro suo dimota, ut deprehendi & in alijs locis accipio, siue urbis tremoribus, ibi tantum gnomone intorto, siue inundationibus Tiberis sedimèto molis factò: quanquam ad altitudinem impositæ rei, in terram quoq; dicantur iacta fundamenta.

De tertio obelisco Romæ in Vaticano.

Cap. xi

Tertius Romæ in Vaticano, Caij & Neronis principū circo, ex omnibus unus omnino fractus est in molitione, quem fecerat Sesostridis filius Nuncoreus. Eiusdè remanet & alius cubitorum, quem post cæcitatem uisû reddito ex oraculo Soli sacrauit.

De pyramidibus Ægyptijs & sphinge.

Cap. xii

Dicantur obiter & pyramides in eadem Ægypto, regū pecuniæ ociosa ac stulta ostentatio. Quippe cum faciendi eas causa à pleriq; traditur, ne pecuniam successoribus aut æmulis insidiantibus præberent, aut ne plebs esset ociosa. Multa circa hoc uanitas illorum hominum fuit, uestigiaq; complurium inchoatarum extant. Vna est in Arsinoite nomo, duæ in Memphis, nō procul labyrintho, de quo & ipso dicemus. Totidem ubi fuit Moeridis lacus: hoc est fossa grandis. Sed Ægyptus inter mira ac memoranda narrat harum cacumina extrema, quæ eminere dicuntur. Reliquæ tres, quæ orbem terrarum impleuere fama, sanè conspicuæ undiq; annauigantibus, sitæ sunt in parte Africæ monte saxeo steriliq; inter Memphim oppidum, & quod appellari diximus Delta, à Nilo minus quatuor millia passuū, à Memphi sex, uico appposito quem uocant Busirin, in quo sunt alij ueti scandere illas. Ante has est sphinx, uel magis miranda, qua syluestria sunt accolentium. Amasin regem putant in ea conditum, & uolunt inuectam uideri. Est autem saxo naturali elaborata, & lubrica. Capitis monstri ambitus per frontem centum duos pedes colligit, longitudo pedum cxxlii est, altitudo à uentre ad summum apicem in capite lxxii. Sed pyramis amplissima ex Arabicis lapidicinis constat. Trecenta lxx hominum milia annis lxx eam cōstruxisse prodūtur. Tres uero factæ annis lxxviii, & mensibus iiii. Qui de ijs scripserint, sunt Herodotus, Euhemerus, Duris Samius, Aristagoras, Dionysius, Artemidorus, Alexander Polyhistor, Butorides, Antisthenes, Demetrius, Demoteles, Apion. Inter omnes eos non constat à quibus factæ sint, iustissimo casu oblitteratis tantæ uanitatis autoribus. Aliqui ex his prodiderūt, in raphanos, & allium ac cepas mille octingenta talenta erogata. Amplissima octo iugera obtinet soli, quatuor angulorum paribus interuallis, per octingentos octogintatres pedes singulorū laterum, altitudo à cacumine pedes xxv. Alterius interualla singula per quatuor angulos pares dccxxvii cōprehendunt. Tertia minor prædictis, sed multo spectatior, Æthiopici lapidibus asurgit ccc lxxiii pedibus inter angulos. Vestigia ædificationum nulla extant. Harena late pura circum, lentis similitudine, qualis in maiori parte Africæ. Quæstionum summa est, quam ratione in tantam altitudinem subuecta sint cementa. Alij enim nitro ac sale adaggeratis cū crescēte opere, ac peracto fluminis irrigatione dilutis: alij lateribus è luto factis extructos pontes, peracto opere in priuatas domos distributos: Nilū enim nō putāt rigare potuisse multo humiliore. In pyramide maxima est intus puteus octoginta sex cubitorum, flumen illò admissum arbitratur. Mensuram altitudinis earum omniumq; similium

liumprehendere, inuenit Thales Milesius umbram metiendo, qua hora par esse corpori solet. Hæc sunt pyramidum miracula: Supremumq; illud, ne quis regum opes miretur, minimam extitisse laudatissimam, à Rhodope meretricula factam. Æsopi fabularum philosophi conferua quondã & contubernalis hæc fuit, maiore miraculo tantas opes meretriciõ esse conquisitas quæstu. Magnificatur & alia turris, à rege facta in insula Pharo, portum obtinente Alexandria, quã constitisse dccc talentis tradunt: magno animo, ne quid omitamus, Ptolemæi regis, quod in ea permiserit Softrati Gnidij architecti structuræ ipsius nomen inscribi, Vnus eius, nocturno nauium cursui ignes ostendere, ad prænuncianda uada, portusq; introitum: sicut iam tales compluribus locis flagrant, ut Puteolis ac Rauēnæ. Periculum in corruitione ignium ne sidus existimetur, quoniam è longinquo similis flammaram aspectus est. Hic idem architectus primus omniũ pensilem ambulationem Gnidi fecisse traditur.

De labyrinthis, Ægyptio, Lemnio, & Italico.

Cap. XIII

Dicamus & labyrinthos, uel portentosissimũ humani ingenij opus, sed non ut existimari potest falsum. Durat etiam nunc in Ægypto in Heracleopolite nomo qui prius factus est ante annos, ut tradunt, III MDC à Petesuco rege, siue Tithoẽ. Quanquã Herodotus totum opus regum esse dicit, nouissimeq; Psammetichi. Causam faciendi uarie interpretantur. Demoteles regiam Motherudis fuisse, Lycias sepulchrum Mæridis, plures soli sacrum id extructum, quod maxime creditur. Hinc utiq; sumpsisse Dædalum
 10 exemplar eius labyrinthi, quem fecit in Creta, non est dubium, sed centesimam tantũ portionem eius imitatum, quæ itinerum ambages occursumq; ac recursus inexplicabiles continet: non (ut in pauimentis puerorum siue ludicris campestribus uidemus) breui lacinia milia pass. plura ambulationis cõtinentem, sed crebris foribus inditis ad fallendos occursum, redeundumq; in errores eisdem. Secundus hic fuit ab Ægyptio labyrinthus: tertius in Lemno: quartus in Italia. Omnes lapide polito fornicibus tecti. Ægyptius, quod miror equidem, introitu columnisq; reliquis è molibus compositis, quas dissoluere ne secula quidem possint, adiuuantibus Heracleopolitis, qui id opus inuisum mire infestauere. Positionem operis eius singulasq; partes enarrare non est, cum sit in regiones diuisum atque in præfecturas (quas uocant nomos) sedecim, nominibus earum totidem uastis domibus attributis: præterea templa omnium Ægypti deorum contineat, superq; Nemeses quindecim ædiculis incluserit pyramides complures quadragenarum ulnarum, senos radice muros obtinentes. Fessi iam eundo perueniunt ad uiarũ illum inexplicabilem errorem. Quin & coenacula prius excelsa, porticusq; ascēduntur nonagenis gradibus omnes: intus columnæ de porphyrite lapide, deorum simulacra, regum statua, monstrificæ effigies. Quarundam autem domorum talis est situs, ut adaperientibus fores, tonitruum intus terribile existat. Maiore autem in parte transitus est per tenebras: aliæq; rursus extramurum labyrinthi ædificiorum moles, pteron appellat. Inde aliæ per fossis cuniculis subterraneæ domus. Refecit unus omnino pauca ibi Circummon spado Nectabis regis, ante Alexandrũ Magnũ annis quingētis. Id quoq; traditur, fulsisse trabibus spinæ oleo in
 40 coctæ, dum fornices quadrati lapidis assurgerent. De Ægyptio & Cretico labyrinthis, factis dictum est. Lemnius similis illis, columnis tantum cētum quadraginta mirabilior fuit: quarum in officina turbines ita librati pependerunt, ut puero circumagente tornarentur. Architecti illum fecere Zmilus & Rholus, & Theodorus indigena. Extantq; adhuc reliquiae eius, cum Cretici Italiciq; nulla uestigia extent. Nanq; & Italicũ dici conuenit, quem fecit sibi Porfena rex Hetruriæ sepulchri causa, simul ut eternorum regũ uanitas quoque ab Italis superaretur. Sed cum excedat omnia fabulositas utemur ipsius M. Varronis in expositione eius uerbis: Sepultus est, inquit, sub urbe Clusio, in quo loco monumentum reliquit lapide quadrato: singula latera pedum lata tricenũ, alta quinquagenũ: inq; basi quadrata intus labyrinthum inextricabilem: quod si quis impropere sine glomere li-

Hh 3 ni

ni, exitū inuenire nequeat. Supra id quadratū pyramides stant quinque, quatuor in angulis, & in medio una, in imo latæ pedum septuagenū quinquē, altæ centum quinquagenū ita fastigiatae, ut in summo orbis æneus & petasus unus omnibus sit impositus, ex quo pendēat excepta catenis tintinnabula, quæ uēto agitata, lōge sonitus referāt, ut Dodonæ olim factū. Supra quē orbē quatuor pyramides insuper singulae extāt altæ pedū cētēnū. Supra quas uno solo quinque pyramides, quarū altitudine Varronē puduit adijcere. Fabulæ Hetruscæ tradūt eandē fuisse, quā totius operis: adeo uesana demētia quæsisse gloriā, impendio nulli profuturo. Præterea fatigasse regni uires, ut tamē laus maior artificis esset.

De pensili horto & oppido, & templo Dianæ Ephesiæ.

Cap. xiiii

Leguntur & pensiles hortos, imò uero totū oppidum fecisse Ægyptiæ Thebæ, exerdito
tus armatos subito educere solitis regibus, nullo oppidanorum sentiente. Etiamnum hoc minus mirum, quā quod flumine medium oppidū interfluente. Quæ si fuissent, nō dubium est dicturum Homerū fuisse, cum centum portas ibi prædicaret. Magnificentia uera admiratio extat templum Ephesiæ Dianæ ducentis uiginti annis factum à tota Asia. In solo id palustri fecere, ne terramotus sentiret, aut hīatus timeret. Rursus ne in lubrico atque instabili fundamenta tantæ molis locarentur, antè calcatis ea substrauere carbonibus, dein uelleribus lanæ. Vniuerso templo lōgitudo est cccxxv pedum, latitudo ducentorū uiginti, columnæ centum uiginti septem à singulis regibus factæ, lxx pedum altitudine: ex ijs xxxvi celatæ, una à Scopā. Operi præfuit Ctesiphon architectus. Sūma miracula, epistylia tantæ molis attolli potuisse. Id consecutus est ille peronibus harena plenīs, molli puluino super capita columnarum exaggerato, paulatim exinaniens ab imo, ut sensim totum in cubili sideret. Difficillime hoc contigit in limine ipso, quod foribus imponebat. Etenim ea maxima moles fuit, nec sedit in cubili, anxio artificis mortis destinatione suprema. Traduntque in ea cogitatione fessum nocturno tempore in quiete uidisse præsentem deam, cui templum fiebat, hortantē ut uiueret, se composuisse lapidem: atque ita postero die apparuit, pondereque ipso correctus uidebatur. Cætera eius operis ornamenta plurium librorum instar obtinent, nihil ad specimen naturæ pertinentia.

De delubro Cyzici, & lapide fugitiuo, & de echo septies resonante, & de ædificio sine clauo, & mirabilia ædificiorum Romæ.

Cap. xv

Dixit artifex, eburneum Iouem dicaturus intus, coronāte eum marmore Apolline. Tralucet ergo iuncturæ tenuissimis capillamētis, lenique afflata simulacra resouēte, præter ingenium artificis ipsa materia quāuis occulta in pretio operis intelligitur. Eodem in oppido est lapis, fugitiuus appellatus: Argonautæ eo pro ancora usi, ibi reliquerant. Hunc è Prytaneo (ita uocatur locus) sepe profugum fixere plumbo. Eadem in urbe iuxta portam quæ Thracia uocatur, turres vii acceptas uoces numerosiore percussu multiplicant: nomenque huic miraculo Echo est à Græcis datū. Et hoc quidem natura locorū euenit, & plerumque conuallium, ibi casu accidit. Olympiæ autem arte mirabili modo in porticu quam oppidani heptaphonon appellāt, quoniam septies eadem uox redditur. Cyzici & buleuterion uocāt ædificium amplum sine ferreo clauo, ita disposita contignatione, ut eximan-
tur trabes sine fulturis ac reponantur. Quod item Romæ in ponte sublicio religiosum est,
posteaque Codite Horatio defendente ægre reuulsus est. Verū & ad urbis nostræ miracula transire conueniat, nongentorumque annorū dociles scrutari uires, & sic quoque terrarum orbem uisum ostendere: quod accidisse toties penè, quot referētur miracula, apparebit. Vniuersitate uero aceruata, & in quendam unum cumulum coniecta, nō alia magnitudo exurget, quā si mundus alius quidam in uno loco narretur. Nam ut circum maximum à Cæsare dictatore extructum longitudine stadiorum trium, latitudine unius, sed cū ædificijs iugerum quaternū, ad sedem cclxx milium inter magna opera dicamus, nōne inter magnifica basilicam Pauli columnis è Phrygibus mirabilem, forumque diui Augu-
stus, tem

sti, templum Pacis diui Vespasiani imperatoris Augusti, pulcherrima operum quæ unquam:
 Pantheon Ioui ultori ab Agrippa factum, cum theatrum ante texerit Romæ Valerius Ostien/
 sis architectus ludis Libonis: Pyramidas regum miramur opera, cum solum tantum foro ex/
 truendo h—s mille ducentis Cæsar dictator emerit: Et si quidē impensæ mouent captos
 auaritia animos, P. Clodius quē Milo occidit, festertium ceteris & quadragies octies do/
 mo emptā habitauerit: quod equidem non secus ac regum insaniam miror. Itaque & ipsum
 Milonē festertium septingentes æris alieni debuisse, inter prodigia animi humani duco. Sed
 tunc senes aggeris vastum spatium, & substructiones insanas Capitolij mirabantur: præ/
 terea cloacas, operum omnium dictum maximū suffossis montibus, atque (ut paulo antè re/
 10 tulimus) urbe pensili, subterque nauigata, à M. Agrippa in ædilitate post consulatum, per
 meatus corruuati vix amnes, cursuque præcipiti torrentium modo rapere atque auferre o/
 mnia coacti, insuper mole imbrum concitati uada ac latera quatunt: aliquando Tiberis
 retro infusus recipiunt fluctus, pugnantque diuersi aquarum impetus intus, & tamen obni/
 xa firmitas resistit: trahuntur moles internæ tantæ, non succumbentibus causis operis:
 pulsant ruinæ sponte præcipientes, aut impactæ incendijs, quatitur solum terræ motibus: du/
 rant tamen à Tarquinio Prisco annis dcc prope inexpugnabiles: non omittendo me/
 morabili exemplo, uel eo magis, quoniam celeberrimis rerum conditoribus omissum est:
 cum id opus Tarquinius Priscus plebis manibus faceret, essetque labor incertum longior
 an periculosior, passim conscita nece quiritis ædium fugientibus, nouum & inexcogi/
 20 tatum antea posteaque remedium inuenit ille rex, ut omnium ita defunctorum figeret cru/
 cibus corpora spectanda ciuibus, simul & feris uolucrisque laceranda. Quamobrem pu/
 dor Ro. nominis proprius, qui sæpe res perditas seruauit in prelijs, tunc quoque subuenit.
 Sed illo tempore imposuit iam erubescens, cum puderet uiuos, tanquam puditorum esset ex/
 tinctos. Amplitudinem cauis eam fecisse proditur, ut uehem. fœni large onustam transmit/
 teret. Parua sunt cuncta quæ diximus, & omnia uni comparanda miraculo, antequam noua
 attingam, M. Lepido, Q. Catulo consulibus, ut constat inter diligentissimos auctores, do/
 mus pulchrior non fuit Romæ, quam Lepidi ipsius. At hercule intra annos xxxv eadem
 centesimum locum non obtinuit. Computet in hac æstimatione, qui uolet, marmorum mo/
 30 lem, opera pictorum, impendia regalia, & cum pulcherrima laudatissimaque certantes cen/
 tum domos, posteaque eas ab innumerabilibus alijs in hunc diem uictas. Profecto incen/
 dia puniunt luxum: nec tamen effici potest, ut mores aliquid ipso homine mortalius intel/
 ligant. Sed eas omnes duæ domus uicerunt. Bis uidimus urbem totam cingi domibus
 principum, Cæsij & Neronis, & huius quidem (ne quid deesset) aurea. Nimirum sic ha/
 bitarunt illi qui hoc imperium fecere, tantas ad uincendas gentes triumphosque referen/
 dos ab aratro aut foco exeuntes, quorum agri quoque minorem modum obtinere quam
 cellaria istorum. Subit uero cogitatio, quota portio harum fuerint aræ illæ, quas inuictis
 imperatoribus decernebant publice ad exedificandas domos: Summusque illarum ho/
 nos erat, sicut in L. Valerio Publicola, qui primus consul fuit cum L. Bruto, post tot meri/
 40 ta, & fratre eius, qui bis in eodem magistratu Sabinos deuicerat, adijci decreto, ut domus
 eorum fores extrâ aperirentur, & ianua in publicum reijceretur. Hoc erat clarissimum in/
 signe inter triumphales quoque domos. Non patiemur duos Caios uel duos Neronēs
 ne hac quidem gloria famæ frui, docebimusque etiam insaniam eorum uictam priuatis
 operibus M. Scauri, cuius nescio an ædilitas maxime prostrauerit mores ciuiles, maiusque
 sit Syllæ malum tanta priuigni potentia, quam proscripcio tot milium. Hic fecit in ædilita/
 te sua opus maximum omnium, quæ unquam fuere humana manu facta, non tempora
 ria mora, uerum etiam æternitatis destinatione: Theatrum hoc fuit. Scenæ triplex altitu/
 dine ccc. lxx columnarum, in ea ciuitate, quæ sex hymettias non tulerat sine probro ciuis
 amplissimi. Ima pars scenæ è marmore fuit, mediæ uero, inaudito etiā postea quæ luxu/
 riaræ, Summæ tabulis inauratis columnæ, ut diximus: imæ duodequadragentum pedum.

Signa ærea inter columnas, ut indicauimus, fuerunt tria milia numero. Cauea ipsa cepit hominum $L \times x \times$ milia, cum Pompeij amphitheatritoties multiplicata urbe, tantòque maiore populo, sufficiat large xL M. Sed & reliquus apparatus tantus Attalica ueste, tabulis pictis, cæteròque choragio fuit, ut in Tusculanam uillam reportatis quæ superfluebant quotidiani usus delictijs, incensa uilla ab iratis seruis, concremaretur ad $h-s$ M. Aufferit animum, & à destinato itinere digredi cogit contèplatio tam prodigæ mètis, aliamq; connecti maiorè insaniam è ligno. C. Curio, qui bello ciuili in Cæsarianis partibus obiit, funebri patris munere, cum opibus apparatuq; non posset superare Scaurum: unde enim illi uirtricus Sylla, & Metella mater proscriptionum sectrix: unde M. Scaurus pater, toties princeps ciuitatis, & Marianis sodalictijs rapinarum prouincialium sinus: cum iam ne ipse quidem Scaurus comparari sibi posset, quando hoc certe incendij illius præmium habuit, conuectis ex orbe terrarum rebus, ut nemo postea par esset insanæ illi: ingenio ergo utendum fuit: operæpretium est scire quid inuenerit, & gaudere moribus nostris, ac nostro modo nos uocare maiores: Theatra duo iuxta fecit amplissima è ligno, cardinum singulorum uersatili suspensa libramento: in quibus utrisque antemeridiano ludorum spectaculo ædito inter sese auersis, ne inuicem obstreperent scenæ, & repente circumactis ut contrà starent, postremo iam die descendentibus tabulis, & cornibus inter se coeuntibus, faciebat amphitheatrum, & gladiatorum spectacula ædebat, ipsum magis autoratum populum Romanū circumferens. Quid enim miretur quisque in hoc primum? inuentorem an inuentum? artificem an autorem? ausum aliquem hoc excogitare an suscipere? parère an iubere? Super omnia erit populi furor, sedere ausi tam infida instabilisq; sede. En hic est ille terrarum uictor, & totius domitor orbis, qui gentes & regna diribet, iura externis mittit, deorum quædam immortalium generi humano portio, in machina pendens, & ad periculū suum plaudens. Quæ uilitas animarum ista? aut quæ querela de Cannis? quantum mali potuit accidere? Hauriri urbes terræ hiatibus, publicus mortalium dolor est. Ecce populus Romanus uniuersus uelut duobus nauigijs impositus, binis cardinibus sustinetur, & seipsum depugnantem spectat, periturus momento aliquo luxatis machinis: & per hoc quæritur tribunitijs concionibus gratia, ut pensiles tribus faceret. Qualis hic in rostris? Quid non ausurus apud eos, quibus hoc persuaserit? Vera nanque consentientibus populus Romanus funebri munere ad tumulum patris eius depugnaui uniuersus. Variauit hanc magnificentiam suam fessis turbatisque cardinibus, & amphitheatri forma custodita, nouissimo die duabus per medium scenis altetas ædedit, raptisq; è contrario repente pulpitis eodem die uictores è gladiatoribus suis produxit. Nec fuit rex Curio aut gentium imperator, non opibus insignis, uti qui nihil in censu habuerit præter discordiam principum. Sed dicantur uera æstimatione inuicta miracula, quæ Q. Marcius Rex fecit. Is iussus à senatu aquarum Appiæ & Anienis regula ductus reficere, nouam à nomine suo appellatam cuniculæ: per montes actis intra præturæ suæ tempus adduxit. Agrippa uero in ædilitate sua, adiecta Virgine aqua catebris corruatis atque emendatis, lacus DCC fecit: præterea salientes CV castella CXXX complura etiam cultu magnifica: operibus ijs signa CCC ærea aut marmorea imposuit, columnas ex marmore CCC, eaq; omnia annuo spatio. Adijcit ipse in ædilitatis suæ commemoratione, & ludos unde sexaginta diebus factos, & gratuita præbita balinea CLXX, quæ nunc Romæ ad infinitum auxere numerum. Vicit antecessores aquarum ductus nouissimum impendium operis inchoati à C. Cæsare, & peracti à Claudio, quippe à lapide quadragesimo ad eam excelsum, ut in omnes urbis montes leuantur, influxere Curatius atq; Ceruleus fontes. Erogata in id opus sestertia quingenta LV M. Quod si quis diligentius æstimauerit aquarum abundantiam in publico, balineis, piscinis, domibus, curiis, hortis, suburbanis, uillis, spatioq; aduenientis extractos arcus, montes perfoscos, cõuales æquatas, fatebitur nihil magis mirandū fuisse in toto orbe terrarum. Eiusdè Claudij inter

maxima

Vide Budæū
in si. lib. 3.

maxima equidem ac memoranda duxerim, quamuis destitutum successoris odio, mon-
tem perfossum ad lacum Fucinum emittendum, inenarrabili profecto impendio, & ope-
rarum multitudine per tot annos: cum aut corruatio aquarum, qua terrenus mons erat,
egereretur in uertice machinis, aut flecti caderetur, omniaq; intus in tenebris fierent, quæ
neq; concipi animo, nisi ab ijs qui uidere, neq; humano sermone enarrari possunt. Nam
portus Ostiensis opus prætereo. item uias inter montes excisas, mare Tyrrhenum à Lucri-
no molibus seclusum, tot pontes tantis impendijs factos. Et inter plurima alia Italiæ mira-
cula, ipsa marmora in lapidicinis crescere autor est Papyrius Fabianus, naturæ rerum peri-
tissimus: exemptores quoque affirmant compleri sponte illa montium ulcera. Quæ si ue-
ra sunt, spes est nunquam defuturam luxuriam.

De magnetis generibus & medicinis.

Cap. xvi

A Marmoribus digredienti ad reliquorum lapidum insignes naturas, quis dubitet in
primis magnetem occurrere? quid enim mirabilius? aut qua in parte naturæ maior im-
probitas? Dederat uocem saxi, ut diximus, respondentem homini, imò aëro & obloquen-
tem. Quid lapidis rigore pigrius? Ecce sensus manusque tribuit illi. Quid ferri duritia
pugnacius? Sed cedit & patitur mores: trahitur nanque à magnete lapide, domitrixq; illa
rerum omnium materia ad inane nescio quid currit: atque ut propius uenit, assistit, tene-
turque, & complexu hæret. Sideritum ob hoc alio nomine appellant, quidam Heracleon.
Magnes appellatus est ab inuatore (ut autor est Nicander) in Ida repertus. Nanque &
palsim inuenitur, ut in Hispania quoque. Inuenisse autem fertur, clauis crepidarum & bacu-
li cuspide hærentibus, cum armenta pasceret. Quinq; genera magnetis Soracus demon-
strat. Aethiopicum, è Magnesia Macedoniæ contermina Boebeià lacum petentibus dex-
tra, tertium in Echio Boeotiæ, quartum circa Alexandriam Troadem, quintum in Ma-
gnesia Asiæ. Differentia prima, mas sit an fœmina: proxima in colore. Nam qui in Mac-
donia & Magnesia reperiuntur, rufi nigriq; sunt. Boeotius uero rufi coloris plus habet
quam nigri. Is qui in Troade inuenitur, niger est & fœminei sexus, idèque sine uiribus.
Deterrimus autem in Magnesia Asiæ, candidus, neque attrahens ferrum, similisq; pumi-
ci: Compertum tanto meliores esse quanto sunt magis cerulei. Aethiopicis laus summa
datur, pondusq; argento repeditur. Inuenitur hic in Aethiopia Zimiri: ita uocatur regio
harenosa. Ibi & hæmatites magnes sanguinei coloris, sanguinemq; reddens si teratur, sed
& crocum. In attrahendo ferro non eadem quæ magneti hæmatitæ natura. Aethiopicus ar-
gumentum est, quod magnetem quoque alium ad se trahit. Omnes autem ij oculorum medica-
mentis profunt ad suam quisque portionem, maximeq; epiphoras sistunt. Sanant & adu-
sta cremati triticiq;. Alius rufus in eadem Aethiopia non procul mons gignit lapidem thea-
meden, qui ferrum omne abigit, respuitq;. De utraque natura sæpius diximus

De lapidibus qui cito absumunt corpora in ea condita, & de his qui diu ser-
uant, & de alio lapide & medicinis eius.

Cap. xvii

Lapidem è Scyro insula integrum fluctuari tradunt, eundem comminutum mergi. In
Asso Troadis sarcophagus lapis fissili uena scinditur. Corpora defunctorum condi-
ta in eo, absumi constat intra xl diem, exceptis dentibus. Mutianus specula quoque &
strigiles & uestes & calciamenta illata omnia lapidea fieri autor est. Eius generis & in
Lycia saxa sunt & in oriente, quæ uiuentibus quoque adalligata, erodunt corpora. Mitior
est autem seruandis corporibus nec absumendis chernites, ebori similissimus, in quo Da-
rium conditum ferunt. Pariusq; similis candore & duritia, minus tamen ponderosus, qui
porus uocatur. Theophrastus autor est & traslucidos lapides in Aegypto inueniri, quos
ophitæ similes ait, quod fortassis tunc fuerit, quoniam & ij desinunt & noui reperiuntur.
Alius gustu falsus podagras lenit, pedibus in uase ex eo cauato inditis. Præterea omnia
crurum uitia in ijs lapidicinis sanantur, cum in metallis omnibus crura uitentur. Eiusdem
lapidis flos appellatur, in farinam mollis, ad quædam perinde efficax. Est autem similis
pumici

pumici ruffo. Admixtus æri Cyprio mammarum uitia emēdat: pici autem resinæ ſtrumas & panos diſcutit. Prodeſt & phthiſicis linctū. Cum melle uetera ulcera ad cicatricē perducit, excreſcētia erodit. Et ad beſtiarum morſus utilis. Repugnantia curationi ac ſuppurata ſiccāt. Fit cataplaſma ex eo podagris, mixto fabæ lomento.

De ebore foſſili & lapidibus oſſeis & palmatis & aliorum generibus. Cap. xviii
Idem Theophraſtus & Mutianus, eſſe aliquos lapides qui pariā, credunt. Theophrastus autor eſt & ebur foſſile candido & nigro colore inueniri, & oſſa è terra naſci, inueniriq; lapides oſſeos. Palmati circa Mundam in Hiſpania, ubi Cæſar dictator Pompeiū uicit, reperiūtur, idq; quoties fregeris. Sunt & nigri, quorum autoritas uenit in marmora, ſicut Tænarius. Varro nigros ex Africa firmiores eſſe tradit, q̃ in Italia. E diuerſo albos coranos duriores, quām parios. Idem Lunenſem ſilicem ſerra ſecari, at Tuſculanum diſſilire igni. Sabinum fuſcum addito oleo etiā lucere. Idem molas uerſatiles Voſſinijs inueniſas, aliquas & ſponte motas inuenimus in prodigijs. Nuſquam hic utilior quā in Italia gignitur, lapidē non ſaxum eſt. In quibuſdam uero prouincijs omnino non inuenitur. Sunt quidam in eo genere molliores, qui & cote leuigantur, ut procul intuentibus ophitæ uideri poſſint. Neq; eſt alius firmior, quando & lapidis natura, ut lignū, ſimiliter imbres ſolesq; aut hyemes non patitur, in alijs atq; alijs generibus. Sunt qui & lunam non tolerant, & qui uetuftate rubiginem trahant, coloremq; candidum oleo mutant.

De curalio uel pyrite, & medicinis eius, & oſtracite, de amianto lapide & medicinis eius, de ſpongijſ, de phrygio lapide & natura eius. Cap. xix

Molarem quidā pyriten uocāt, quoniā ſit plurimus ignis illi: ſed eſt alius etiamnum pyrites ſimilitudine æris. In Cypro eum reperi uolūt, & in metallis quæ ſunt circa Acarnaniam, unum argenteo colore, alterum aureo. Coquuntur uarie. Ab alijs iterum tertioq; in melle, donec conſumatur liquor. Ab alijs pruna prius, dein melle, & poſtea lauātur ut æs. Uſusq; eorum in medicina excaſſare, ſiccare, diſcutere, humorem extenuare, & duritias nimias mollire. Vtuntur & crudis tuſiſq; ad ſtrumas atque furunculos. Pyritarum etiamnum aliqui genus unum faciunt, plurimum habens ignis, quos uiuos appellamus, & ponderoſiſſimi ſunt. Hi exploratoribus caſtrorum maxime neceſſarii, qui clauo uel altero lapide percuſſi, ſcintillas edunt: quæ exceptæ ſulphuratis aut fungis aridis uel ſolijs, dicto celerius ignem trahunt. Oſtracitæ ſimilitudinem teſtæ habent. Uſus eorum pro pumice ad leuigandam cutem. Poti ſanguinem ſiſtunt, & illiti cum melle ulcera doloresq; mammarum ſanant. Amiantus alumini ſimilis, nihil igni deperdit. Hic ueneficijs reſiſtit omnibus, priuatim magorum. Gæoden ex argumento appellant, quoniam amplexus eſt terram, oculorum medicamentis utiliſſimum: item mammarum & teſtium uitijſ. Melitites lapis ſuccum remittit dulcem mellitumq; tuſus. Et ceræ mixtus eruptionibus pituitæ maculiſq; corporis medetur, & faucium exulcerationi. Epinyctidas tollit, & uuluarū dolores impoſitus uelleri. Gagates lapis nomen habet loci & amnis Gagis Lyciæ. Aiunt & in Leucola expelli mari, atque infra xxi ſtadia colligi. Niger eſt, planus, pumicoſus non multum à ligno differens, leuis, fragilis, odore ſi teratur grauis. Fiſtilia ex eo inſcripta non delentur. Cum uritur, odorem ſulphureū reddit. Mirumq; accēditur aqua, oleo reſtinguitur. Fugat ſerpentes ita, recreatq; uulvæ ſtrangulationes. Deprehendit fonticum morbum & uirginitatem ſuffitus. Idem ex uino decoctus, dentibus medetur. Strumisq; ceræ permixtus. Hoc dicuntur uti magi in ea quam uocant axinomantiam, & peturi negant, ſi euenturum ſit, quod aliquis optet. Spongiæ lapides inueniuntur in ſpongijſ, & ſunt natiui. Quidam eos ticolithos uocant, quoniā uetiſſiæ medentur, calculos rumpunt in uino poti. Phrygius lapis gentis nomen habet. Eſt autem gleba pumicoſa. Vritur antè uino perſuſus, naturq; ſollibus, donec ruſſeſcat, ac ruruſus dulci uino reſtinguitur, & hoc trinis uicibus, tingendis uestibus tantum utilis.

De hæmatite & quinque generibus eius, & schisto.

Cap. xxx

Schistos & hæmatites cognatione habent. Hæmatites inuenitur in metallis. Vetus mi-
 nij colorem imitatur. Vtitur ut Phrygius, sed non restringitur uino. Adulceratur schi-
 sto. Hæmatiten discernunt uenæ rubentes, & friabilis est natura. Oculis cruore suffusis mi-
 re conuenit. Sistit profluium mulierum potus. Bibunt eum & qui sanguinem reiecerunt,
 cum succo punici mali. Et in uesciæ uitæ efficac. Bibitur & in uino contra serpentium ictus.
 Inferior ad omnia hæc eadem est, quem schiston appellant. Sed in ijs commodior cro-
 co similis, peculiariter splendet. Prodest oculorum lachrymis in lacte muliebris: proci dentesque
 oculos præclare cohibet. Hæc est sententia eorum qui nuperrime scripserunt. Sed Soracus est ue-
 10 tustissimis autoribus, quinque genera hæmatitarum tradit præter magnetem: principatum
 dat ex ijs Æthiopico, oculorum medicamentis utilissimo, & ijs quæ panchresta appellant.
 item ambustis. Alterum androdamanta dicit uocari, colore nigro, pondere ac durtia in si-
 gnem, & inde nomen traxisse, præcipueque in Africa repertum. Trahere autem se argenti,
 æs, ferrum. Experimentum eius esse in cote ex lapide basanite. Reddere enim succum san-
 guineum, & esse ad iocineris uitia præcipui remedij. Tertium genus Arabici facit, simili du-
 ritie, uix reddentis succum ad cotem aquariam, aliquando croco similem. Quarti generis
 elatiten uocari, quandiu crudus sit: coctum uero militem, utilem ambustis, ad omnia utilio-
 rem rubrica. Quinti generis schiston hæmorrhoidas repræsentat. In totum autem hæmatitas
 omnes tritos in oleo trium drachmarum pondere à ieiunio sumendos, ad uitia sanguinis.
 20 Idem autor schiston alterius generis quam hæmatiten tradit, quem uocant anthraciten.
 Nasci in Africa nigrum, attritum aquarum cotibus reddere ab ea parte quæ fuerit ab radi-
 ce nigrum colorem, ab altera parte croci. Ipsum utilem esse oculorum medicamentis.

De quatuor generibus ætitis & calamo, & samio, & arabo, & pumicibus. Cap. xxxi

Aetites lapis ex argumento nominis magnam famam habet. Repetitur in nidis aquila-
 rum, sicuti in decimo uolumine diximus. Ait binos inueniri, marem & feminam.
 Nec sine ijs parere quas diximus aquilas, & ideo binos tantum. Genera eorum quatuor. In
 Africa nascentem pusillum & molle, intra se ac ueluti in aluo habentem argillam suauem, can-
 didam, ipsum friabile, quem femine sexus putat. Marem autem qui in Arabia nascitur, du-
 rum gallæ simile, aut subrutile, in aluo habentem durum lapide. Tertius in Cypro inuenitur,
 30 colore illis in Africa nascentibus similis, amplior tamē atque dilatatus, ceteris enim globosa fa-
 cies. Habet in aluo harenam iucundam & lapillos, ipse tam mollis ut etiam digitis frictur. Quarti
 generis taphiusus appellatur, nascens iuxta Leucadem in Taphiussa, qui locus est dextra na-
 uigantibus ex hac ad Leucadem. Inuenitur in fluminibus candidus & rotundus. Huic est in al-
 uo lapis, qui uocatur callimus, nec quicquam tenerius. Aetites omnes grauidis ad alligati mulie-
 ribus uel quadrupedibus in pelliculis, scarificati uteri animalium continent partus, non nisi
 parturiant remouendi, alioqui uulua excidit. Sed nisi parturiētibus auferantur, omnino non
 pariunt. Est & lapis Samius in eadem insula, ubi terram laudauimus, polito auro utilis. Vti-
 lis & in medicina oculorum ulceribus cum lacte, quo supradictum est modo, contra ueteres la-
 chrymatōes. Prodest & contra uitia stomachi potus, uertigines sedat, mensesque comotas re-
 40 stituit. Quidam & morbis comitialibus utiliter dari putant, & ad urinæ difficultates, Acopis
 etiam miscetur. Probat grauitate & calore. Vulus & partus contineri ad alligato eo tradit.

Arabus lapis ebori similis, detritusque accommodatur crematus. Priuatim hæmorrhoidas
 sanat cum lanugine linteorum, linteolis insuper impositis. Non prætermittenda est & pumi-
 cum natura, appellantur quidē ita & cetera saxa erosa annis: in ædificijs musea uocant, de-
 pendentia ad imaginem specus arte reddendam. Sed & ij pumices qui sunt in usu copiorum le-
 uigandorum feminis, iam quidem & uiris, atque (ut ait Catullus) libris, laudatissimi sunt in
 Melo, Scyro, Æolis insulis. Probatio in candore & in minimo pondere, & ut quammaxi-
 me spongiosi aridique sint, ac teri faciles, nec harenosi in fricando. Vis eorum in medici-
 na, extenuare, siccare. In ustrina ter siccantur, ita ut torreantur carbone puro, ac toties uino
 restin-

reſtinguantur albo. Lauantur deinde ut cadmia, & ſiccati conduntur quamminimū ulgiſoſo loco. Vſus farinæ eius oculorum maxime medicamentis. Vlcerā purgat eorum leuiter, expletq; cicatrices & emendat. Quidam tertia uſtione refrigeratos potius quā reſtinctos, terere malunt ex uiuo. Adduntur etiam ad malagmata capitum uerendorūq; ulceribus. Vtiliſſima ſunt ex his dentiſſicia. Theophraſtus autor eſt, potiores in certamine bibendi præſumere farinam eius, ſed niſi immēſo potui impleātur periclitari: tantūq; refrigerandi naturam eſſe, ut muſta feruere deſinant pumice addito.

De lapidibus mortariorum medicinalium, & mollibus lapidibus, & ſpeculari lapide, & ſilicibus, & phengite, & coribus, & reliquis ad ſtructuram lapidibus, igni & tempeſtatibus reſiſtentibus.

Cap. XXII 10

Autoribus curæ fuere lapides mortariorum quoque, nec medicinalium tantum aut ad pigmenta pertinentium. Ephreſiumq; lapidem in ijs prætulere cæteris, mox & Thebaicum, quem pyrrhopœcilon appellauimus. Aliqui plaronium uocant. Tertium ex chalazio chryſiten. Medici autē & baſaniten. Hic enim lapis nihil ex ſeſe remittit. Li autem lapides qui ſuccum reddunt, oculorum medicamentis utiles exiſtimantur, ideoq; Ethio- pici maxime ad ea probantur. Tænarium uero lapidem & Pœnicum, & hæmatiten ijs medicamentis prodeſſe tradunt, quæ ex croco componantur. Ex alio Tænario qui niger eſt, & ex Pario lapide nō æque medicis utilem. Potiorem ex lapide alabaſtre Agyptio, uel ex ophite albo. Eſt enim hoc genus ophitis ex quo uafa & etiam cados faciunt. In Siphno lapis eſt qui cauatur, tornaturq; in uafa coquendis cibis utilia, uel ad eſculentorū 20 uſus, quod in Comenſi Italiæ lapide accidere ſciſus. Sed in Siphno ſingulare, quod ex calfactus oleo nigreſcit dureſcitq; natura molliſſimus: Tanta qualitatū differentia eſt. Nam mollitiæ & trans Alpes præcipua ſunt exempla. In Belgicā prouincia candidum lapidem ſerra, qua lignum, faciliusq; etiam, ſecant ad tegularum & imbricum uicem: uel ſi libeat ad quæ uocant pauonacea tegendi genera: & hi quidem ſectiles ſunt. Specularis uero (quoniam & hic lapis nomen obtinet) faciliore multo natura ſinditur in quamlibet tenuis cruſtas. Hiſpania hunc olim citerior tantum dabat, nec tota, ſed intra centum milia paſſuum circa Segobricam urbem. Iam & Cypros, & Cappadocia, & Sicilia, & nuper inuentum Africa. Poſtferendos omnes tamen Hiſpaniæ, & Cappadociæ molliſſimis & ampliſſimæ magnitudinis, ſed obſcuris. Sunt & in Bononiēſi Italiæ parte breues, macu- 30 loſi, complexu ſilicis alligati, quorum tamen appareat natura ſimilis eis qui in Hiſpania puteis effodiuntur profunda altitudine. Necnon & ſaxo inclufus ſub terra inuenitur, extrahiturq; aut exciditur. Sed maiori parte foſſili natura, abſolutus ſegmētī modo, nunq; adhuc quinque pedum longitudine amplior. Humorem hunc terræ, quidam autumant cryſtalli modo glaciari. Et in lapidē concreſcere manifeſto apparet, quod cū ſeræ decidere in puteos tales, & medullæ ex offibus earum in eandem lapidis naturam poſt unam hyemem figurantur. Inuenitur & niger aliquando. Sed candido natura mira, cum ſit mollitia nota perpetiendi ſolis rigorisq; nec ſeneſcit, ſi modo iniuria abſit, cum hoc etiā in cemen- tis multorum generum accidat. Inuenere & alium uſum in ramentis quoque circum maxi- 40 mum ludis circenſibus ſternendi, ut ſit in commendatione candor. Nerone principe in Cappadocia repertus eſt lapis duriſſima marmoris, candidus atque translucens, etiam qua parte fuluæ inciderant uenæ, ex argumēto phengites appellatus. Hoc cōſtruxerat ædem Fortunæ, quam Seiam appellat à Seruio rege ſacratam, aurea domo complexus. Quare etiā foribus opertis interdū claritas ibi diurna erat, haud alio quā ſpeculatiū modo, tanq; incluſa luce non tranſmiſſa. In Arabia quoq; eſſe lapidē uitri modo translucidum, quo utuntur pro ſpecularibus, Iuba autor eſt. Nunc ad operarios lapides tranſſiſſe conueniat, primumq; cotes ferro acuendo. Multa earum genera: Creticæ diu maximā laudem habuere, ſecundam Laconicæ ex Taygeto monte, utræq; oleo indigentes. Inter aquarias Naxiæ laus maxima fuit, mox Armeniæ, de quibus diximus. Ex oleo & aqua Ciliciæ 10 pollet

pollēt, ex aqua Arſinoetica. Reperte ſunt & in Italia aqua trahētes aciē acerrimo effectu. Necnon & trans Alpes, quas paſſernices uocāt. Quarta ratio eſt ſalia hominis proficien-
tium in conſtrinarum officinis, inutilis fragili mollitia. Flaminitanæ ex Hiſpania citeriore
in eo genere præcipuæ. Reliqua multitudo lapidum in totum ædificiis inutilis eſt mortali-
tate mollitiæ. Quædā tamen loca non alium habent, ſicut Carthago in Africa: exercetur
halitu maris, fricatur uento, & ueberatur imbrī. Sed cura tumentur picādo parietes, quoniā
& tectorij calce roditur. Sciteſq; dictum eſt, ad tecta eos pice, ad uinum calce uti; quoniā
ſic muſta condiunt. Alia mollitia circa Romam Fidenati & Albano. In Liguria quoque,
Vmbria, & Venetiā, albus lapis dētata ſerra ſecatur. Hi tractabiles in opere, laborē quo-
que tolerant, ſub tecto duntaxat. Aſpergine & gelu pruinisq; rumpūtur in teſtas, nec con-
tra humores & aurā maris robuſti. Tiburtini ad reliqua fortes, uapore diſſiliūt. Nigri ſili-
ces optimi, quibusdā in locis & rubentes. Nonnuſquā uero & albi, ſicut in Tarquinienſi
Anitanis lapidicinis circa lacum Volſiniēſem. Et in Statonienſi ſunt, quibus ne ignis qui-
dem nocet. Idem & in monumenta ſcalpti, contra uetuſtatem quoq; incorrupti perma-
nent: ex ijs formæ ſiunt, in quibus æra funduntur. Eſt & uiridis lapis, uehementer igni re-
ſiſtens, ſed nuſquam copioſus. Et ubi inuenitur, lapis, non ſaxum eſt. E reliquis pallidus, in
cemento raro utilis. Globoſus, contra iniurias fortis, ſed ad ſtructuram infidelis, niſi mul-
ta ſuffrenatione deuinctus. Nec certior fluuiatilis, ſemper ueluti madens. Remediū eſt in
lapide dubio, æſtate eū eximere, nec ante biennium eum inſerere tecto, domitum tempe-
ſtatibus. Quæ ex eo leſa fuerint, in ſubterranea ſtructurā aptātur utiliſus. Quæ reſtiterint,
tutum eſt uel cælo committere. Græci è lapide duro ac ſilice æquato cōſtruiūt ueluti lateri-
tios parietes. Cum ita fecerint, iſo domon uocant genus ſtructuræ. At cum inæquali craſſi-
tudine ſtructa ſunt, pſeudiſodomon. Tertium eſt emplecton, tantummodo frontibus po-
litis. Reliqua fortuito collocant. Alternas coagmentationes fieri, ut cōmiſſuras anteceden-
tium in medijs lapides obtineāt, neceſſarium eſt. In medio quoq; pariete, ſi res patiatur: ſi mi-
nus, utiq; à lateribus. Medios parietes farcire fractis cements. Dictyotheton uocant reti-
culatam ſtructuram, quam frequentiffime Romæ ſtruunt, rimis opportunā. ſtructuram
ad normam & libellam fieri, & ad perpendicularum reſpondere oportet.

De ciſternis & calce, & harenæ generibus, & mixtura calcis & harenæ, & ui-
tijs ſtructuræ, & tectorijs & columnis. Cap. XXXIII

ET ciſternas harenæ puræ & aſperæ quinque partibus, calcis quā uehemētiffimæ dua-
bus conſtrui conuenit, fragmētis ſilicis non excedentibus libras. Ita ferratis ueſtibus
calcare ſolū parietesq; ſimiliter. Vtilius geminas eſſe ut in priore uitia cōſidant aquæ, atq;
per colum in proximam tranſeat maxime pura aqua. Calcem è uario lapide Cato cenſo-
rius improbat. Ex albo melior quā ex duro, & ſtructuræ utilior. Quæ ex fiſtuloſo, tecto-
rijs. Ad utrunq; damnatur ex ſilice. Vtilior eadem ex effoſſo lapide quā ex ripis flumi-
num collecto. Vtilior è molari, quia eſt quædam pinguior natura eius. Mirum, aliquid
poſtquam arſerit, accēdi aquis. Harenæ tria genera. Foſſitia, cui quarta pars calcis addi de-
bet. Fluuiatili aut marinæ tertia. Si & teſtæ tuſæ tertia pars addatur, melior materia erit.
Ab Apennino ad Padum nō inuenitur foſſitia, nec marina. Ruinarum urbis ea maxima
cauſa, quod furto calcis ſine ferramine ſuo cementa cōponuntur. Inſtrita quoq; quo uetu-
ſtior eo melior. In antiquarum ædium legibus inuenitur, ne recentiore trima ueretur re-
demptor. Ideo nulla tectoria eorum rimæ ſcēdauere. Tectoriumq; niſi ter harenato, &
bis marmorato inductum eſt, non ſatis ſplendoris habet. Viginofa & ubi ſallugo uitiat,
teſtaceo ſublini utiliſus. In Græciā tectorijs etiam harenatum quod inducturi ſunt, prius
in mortario ligneis ueſtibus ſubigunt. Experimentum marmorati eſt in ſubigendo, do-
nec rutro non cohæreat. Contra in albario opere, ut macerata calx ceu glutinum hæ-
reat. Sed macerari non niſi à gleba oportet. In Elide ædes eſt Mineræ, in qua frater
Phidiæ Pannæus tectorium induxit lacte & croco ſubactum, ut ſeruet: ideoq; ſi teratur in

Li ea ho

ea hodie & salua pollice, odorē croci saporemque reddere traditur. Columnæ in æde den-
sius positæ, crassiores uidentur. Genera earum quatuor. Quæ sextā partem altitudinis in
crassitudine ima habent, Doricæ uocantur: quæ nonam, Ionicæ: quæ septimam, Thuscani-
cæ. Corinthijs eadem ratio quæ Ionicis. Et differentia, quoniam capitulis Corinthiarum
eadem est altitudo quæ colligitur crassitudine ima, ideoque graciliores uidentur. Ionici enim
capituli altitudo tertia pars est crassitudinis. Antiqua ratio erat columnarum altitudinis,
tertia pars latitudinum delubri. In Ephesiæ Dianæ æde, de qua prius fuit sermo, primum
columnis spiræ subditæ, & capitella addita. Placuitque altitudinis octauia pars in crassitudi-
ne, & ut spiræ haberent crassitudinis dimidiū, septimæque partes detraherentur summorum
crassitudini. Præter has sunt quæ uocantur Atticæ columnæ, quaternis angulis, parti late-
rum interuallo.

De medicinis calcis, & maltha, & gypso.

Cap. xxiiii

Calcis & in medicina magnus usus. Eligitur recens, nec aspersa aquis, utit, discutit, ex-
trahit, incipientesque serpere ulcerum impetus coercet. Aceto & rosaceo temperata per-
ducit ad cicatricem. Luxatis quoque cum adipe suillo aut liquida resina ex melle medetur.
Eadē cōpositione & strumis. Maltha è calce fit recentī, gleba uino restinguitur. Mox tun-
ditur cum adipe suillo & ficu, duplici linamento: quæ res omnium tenacissima, & duritiā
lapidis antecedēs. Quod malthatur, oleo perfricatur antè. Cognata calci res gypsum est.
Plura eius genera. Nā è lapide coquitur, ut in Syria ac Thurijs, & è terra foditur, ut in Cy-
pro ac Perhæbis: è summa tellure & Tymphaicum est. Qui coquitur lapis, non dissimilis
alabastritæ esse debet, aut marmoroso. In Syria durissimos ad id eligunt, coquantque fumo
bubulo, ut celerius urantur. Omnium autem optimum fieri compertum est è lapide spe-
culari, squamam uē talem habente. Gypso madido statim utendū est, quoniam celerrime
coit, ac siccatur: tamen rursus tundi & in farinā resolui patitur. Vfus gypsi in albarijs, sigil-
lis ædificiorum & coronis gratissimus. Exemplum illustre C. Proculium Augusti Cæsar-
is familiarem in maximo stomachi dolore gypso potō, consciuisse sibi mortem.

De pauimentis & quando primum Romæ, & subdialibus pauimentis,
& Græcanicis, & quando primum camera.

Cap. xxv

Pauimenta originē apud Græcos habent elaborata arte, picturæ ratione, donec litho-
strata expulere eam. Celeberrimus fuit in hoc genere Sosos, qui Pergami strauit, 30
quem uocant a saroton cæcon, quoniam purgamenta cœnæ in pauimento, quæque euer-
ri solent, ueluti relicta fecerat paruis è testulis tinctisque in uarios colores. Mirabilis ibi co-
lumba bibens, & aquam umbra capitis infuscans. Apricantur alix scabètes sese in cantaba-
ri labro. Pauimenta credo primum facta, quæ nunc reuocamus barbarica, atque sub-
tegulanea, in Italia fistucis pauita: hoc certe ex nomine ipso intelligi potest. Romæ scalptu-
ratum in Iouis capitolini æde primum factum est post tertium Punicum bellum initum.
Frequentata uero pauimenta ante Cimbricum magna gratia animorum, indicio est Lu-
cilianus ille uersus: Ante pauimenta atque emblemata uermiculata. Subdialia Græci in-
uenere, talibus domos contegentes: facile tractu tepente, sed fallax ubicunque imbres
gelant. Necessarium binas per diuersum coassationes substerni, capita earum præfigi ne 40
torqueantur, & ruderi nouo tertiam partem testæ tussæ addi. Deinde rudus, in quo duæ
quintæ calcis misceantur, pedali crassitudine festucari. Tunc nucleo crasso sex digitos in-
duci, & ex tessera grandi non minus alta duos digitos strui. Fastigium uero seruari in pe-
des denos sesquicentem, ac diligenter cote despumare, quernisque axibus cōtabulare. Quæ
torquentur, inutilia putant. Imò & silice aut palea substerni melius esse, quo minor uis cal-
cis perueniat. Necessarium & globosum lapidem subijci. Similiter sunt spicata testacea.
Non negligendum etiamnum unum genus græcanicum. Solo festucato inficitur ru-
dus, aut testaceum pauimentum. Dein spisse calcatis carbonibus inducitur sabulo cal-
ce ac fauilla mixtis, materia crassitudine semipedali ad regulam & libellam exigitur, &
est forma

est forma terrena. Si uero cote depoliturum est, nigri pauimenti usum obtinet. Lithostrota ceptauere iam sub Sylla paruulis certe crustis, extatq; hodie quod in Fortunæ delubro Præneste fecit. Pulsa deinde ex humo pauimenta in cameras trāsire è uitro: nouitium & hoc inuētum. Agrippa certe in thermis quas Romæ fecit, siglinum opus encausto pinxit, in reliquis albaria adornauit: non dubie uitreas facturus cameras, si prius id inuētum fuisset, aut à parietibus scenæ, ut diximus, Scauri peruenisset in cameras. Quamobrem & uitri natura indicanda est.

De origine uitri, & ratione faciendi, & de obsidiano uitro, & generibus multiformibus uitri. Cap. XXVI

Pars est Syriæ, quæ Phœnice uocatur, finitima Iudææ, intra montis Carmeli radices paludē habens, quæ uocatur Candebœa. Ex ea creditur nasci Belus annis quinq; M. p. spatio in mare perfluens iuxta Ptolemaïdem coloniam. Lentus hic currit, in salubris portu, sed ceremonijs sacer, limosus, uado profundus. Non nisi refuso mari harenas fatef. Fluctibus enim uolutatæ nitescunt, detritis sordibus. Nūc & à marino credūtur astringi morfu, non prius utiles. Quingentorum est passuum non amplius littoris spatium. Idēq; tantum multa per secula gignendo fuit uitro. Fama est appulsa naue mercatorum nitri, cum sparsi per litus epulas pararet, nec esset cortinis attollendis lapidum occasio, glebas nitri ē naue subdidisse. Quibus accensis permixta harena littoris, trāslucentes nobilis liquoris fluxisse riuos, & hanc fuisse originem uitri. Mox, ut est astuta & ingeniosa solertia, nō fuit contenta nitrum miscuisse, ceptus addi & magnes lapis: quoniam in se liquore uitri quoque ut ferrum trahere creditur. Simili modo & calculi splendētes multifariā cepti urī, deinde conchæ & fossiles harenæ. Autores sunt, in India ē crystallo fracta fieri, & ob id nulum cōparari Indico. Leuibus autem aridisq; lignis coquitur, addito cyprio ac nitro, maxime ophirjo. Cōtinuis fornacibus ut æs liquatur, massæq; fiunt colore pingui nigricantes. Acies tanta est quacunq; ut citra ullum sensum ad ossa cōsecet quicquid afflauerit corporis. Ex massis rursus funditur in officinis, tingiturq;. Et aliud flatu figuratur, aliud torno teritur, aliud argenti modo cælatur. Sidone quōdam rīs officinis nobili, siquidem etiam specula excogitauerāt. Hæc fuit antiqua ratio uitri. Iam uero & in uulturno mari Italiæ harena alba nascens, sex M. p. littore inter Cumas atq; Luctinum, quæ mollissima est, pila molatq; teritur. Dein miscetur tribus partibus nitri pōdere uel mensura, ac liquata in alias fornaces transfunditur. Ibi fit massa quæ uocatur ammonitrum: atq; hæc recoquitur, & fit uitrum purum, ac massa uitri candidi. Iam uero & per Gallias Hispaniasq; simili modo harenæ temperantur. Ferunt Tiberio principe excogitatum uitri temperamentum, ut flexibile esset: & totā officinam artificis eius abolitam, ne æris, argenti, auri metallis precia detraherentur: eaq; fama crebrior diu quā certior fuit. Sed quid refert, Neronis principatu reperta uitri arte, quæ modicos calices duos, quos appellabant pterotos. H—s. sex milibus uēderet. In genere uitri & obsidiana numerant, ad similitudinē lapidis quē in Æthiopia inuenit Obsidius, nigerrimi coloris, aliquando & translucidi, crassiore uisu, atq; in speculis parietum pro imagine umbras reddente. Gemmas multi ex eo faciunt. Videmusq; & solidas imagines diui Augusti, capti materia huius crassitudinis. Diciturq; ipse pro miraculo in templo Concordiæ obsidianos quatuor elefantos. Remisitq; Tiberius Cæsar Heliopolitarum ceremonijs repertam ibi in hæreditate eius qui præfuerat Ægypto, obsidianam imaginem Menelai. Ex quo apparet antiquior materiæ origo, nunc uitri similitudine interpolata. Xenocrates obsidianū lapidem in India & in Samio Italiæ & ad Oceanum in Hispania nasci tradit. Fit & tincturæ genere obsidianū, ad escaria uasa & totum rubens uitrum, atq; non translucens, hæmatiton appellatum. Fit & album & murrinū, aut hyacinthos sapphirosq; imitatum, & omnibus alijs coloribus. Nec est alia nūc materia sequacior, aut etiam picturæ accommodatior. Maximus tamē honos in candido translucentibus, quā proxima crystalli similitudine. Vfus uero ad potandum argēti metalla &

auti propulit. Est autem caloris impatiens, ni præcedat frigidus liquor: cum addita aqua vitæ pilæ sole aduerso, in tantū excalescant, ut uestes exurant. Fragmenta teporata agglutinantur tantum, rursus affundi non queunt, præterquam abrupta sibi met: ueluti cum calculi sunt, quos quidā abaculos appellant, aliquos etiam pluribus modis uersicolores. Vitrum sulphuri concoctū ferruminatur in lapidem. At peractis omnibus quæ constant ingenio, artem natura faciente, succurrit mirari, nihil penè non igni perfici.

Ignium miracula, & medicinæ, & prodigia.

Cap. XXVII

Ignis accipit harenas, ex quibus alibi uitrum, alibi argentum, alibi minium, alibi plumbi genera, alibi pigmenta, alibi medicamenta fundit. Igne lapides in æs solvuntur, igne ferum gignitur, ac domatur, igne cremato lapide cements in tectis alligatur. Alia sæpius uritur prodest. Eadēq; materia aliud gignitur primis ignibus, aliud secundis, aliud tertijs. Quando ipse carbo uires habere incipit restinctus, atque interiisse creditus, maioris sit uitæ. Immensa & improba rerū naturæ portio: & in qua dubiū sit plura absumat, an pariat. Est & ipsis ignibus medica uis. Pestilentia quæ solis obscuracione cōtrahitur, ignis suffitu multiformiter auxiliari certum est. Empedocles & Hippocrates id monstrauere diuersis locis. Ad cōuulsa uiscera aut cōtusa, ut M. Varro autor est: Ipsis enim uerbis eius utar: Lix cinis est inquit foci. Inde enim cinis luxatis potus medetur: ut licet uidere gladiatores cum delusserint, hac iuuari portione. Quin & carbunculum genus morbi, quo duos cōsulares nuper absumptos indicauimus, quærneus carbo tritus cum melle sanat. Adeo in rebus damatis quoque ac iam nullis, sunt aliqua remedia, ut in carbone ecce & cinere. Non præteribo & unum foci exemplū, Romanis literis clarū: Tarquinio Prisco regnante tradunt repente in foco eius apparuisse genitale è cinere masculini sexus: eāq; quæ insederat ibi, Tanaquilis reginæ ancillam Ocrisiam captiuam, consurrexisse grauidam. Ita Seruium Tullū natum, qui regno successit. Inde & in regia cubanti puero caput arsisse uisum, creditumq; Laris familiaris filium. Ob id compitalia & ludos Laribus primum instituisse.

C. PLINII SECVNDI NATURALIS

HISTORIAE LIBER XXXVII.

PRO OE M I V M.

50

T nihil instituto operi desit, gemmæ super sunt, & in arcu cœta rerū naturæ maiestas, multis nulla sui parte mirabilior. Tantum tribuit uarietati, coloribus, materiæ, decori, uiolari etiam ignis gemmas nefas ducentes. Aliquas uero extra precia ulla taxationemq; humanarum opum arbitantes, ut plerisq; ad summam absolutamq; rerum naturæ cōtemplationem satis sit una aliqua gemma. Quæ fuerit origo gemmarum, & quibus initijs in tantum hæc admiratio exarserit, diximus quadatenus in mentione auri anulorumq;. Fabulæ primordium à rupe Caucaſea tradunt, Promethei uinculorum interpretatione fatali: primumq; saxi fragmentum inclusum ferro ac digito circumdatum, hoc fuisse anulum, & hoc gemmam.

De gemma Polycratis tyranni & Pyrrhi regis, & qui sculptores optimi, & nobilitates artificum, & qui primus dactylithecam Romæ habuit.

Cap. I

His initijs cepit autoritas, in tantū amorē elata, ut Polycrati Samio seuero insularum ac littorū tyrāno felicitatis suæ, quā nimīā fatebatur etiā ipse, satis piamenti in unius gemmæ uolūtario dāno uideret, si cū fortunæ uolubilitate paria faceret: planeq; ab inuidia eius abūde se redimi putaret, si hoc unū doluisset. Afsiduo ergo gaudio lassus, prouectus nanigio

naugio in altum, anulum merfit. At illum piscis eximia magnitudine regi natus, escæ uice raptum, ut faceret ostentum, in culinam domini rursus fortunæ insidiantis manu reddit. Sardonychem eam gemmam fuisse constat: ostēduntq; Romæ, si credimus, in Concordiæ delubro, cornu aureo Augustæ dono inclusam, & nouissimū propē locū tot prælati obtinentem. Post hunc anulum regia fama est gemmæ Pyrrhi illius, qui aduersus Romanos bellum gessit. Nanq; habuisse traditur achaten, in qua 1 x Musæ & Apollo citharam tenens spectarētur, non arte, sed spōte naturæ ita discurrentibus maculis, ut musis quoque singulis sua redderētur insignia. Nec deinde alia quæ tradatur magnopere gemmarū claritas extat apud autores, præterquam Ismeniam choraulem, multis fulgentibusq; uti
 10 solitum, comitāte fabula uanitatem eius, indicato in Cypro sex aureis denarijs smaragdo in qua fuerat sculpta Amymone, iussisse numerari. Et cū duo relati essent, immينو preuidet, male me Hercules curatum, dixisse. Multum enim detractum gemmæ dignitati. Hic uidetur instituisse, ut omnes musicæ artis hac quoq; ostentatione conferrentur, ueluti Dionysodorus æqualis eius & æmulus, ut sic quoq; par uideretur. Tertius qui eodem tempore fuit inter musicos, Nicomachus, multas gemmas habuisse traditur, sed nulla peritiā electas: forte quadā his exemplis initio uoluminis oblatis aduersus istos, qui sibi hanc ostentationem arrogant, ut palam sit eos tibicinum gloria tumere. Polycratis gemma quæ demonstratur, illibata intactaq; est. Ismeniæ ætate multos post annos, apparet scalpi etiam smaragdos solitos. Cōfirmat hanc eandem opinionem edictum Alexandri Magni, quo
 20 uetuit in gemma se ab alio scalpi quā a Pyrgotele, non dubie clarissimo artis eius. Post eum Apollonides & Cronius in gloria fuere, quicq; diui Augusti imaginem similem expressit, qua postea principes signabāt, Dioscorides. Sylla dictator traditione Iugurte semper signauit. Est apud autores & Intercatiēsem illum, cuius patrem Scipio Æmilianus ex prouocatione interfecerat, pugnæ eius effigie signasse, uulgato Stilonis Præconini sale, quid nam fuisse facturū eū, si Scipio a patre eius interēptus esset. Diuus Augustus inter initia sphinge signauit. Duas in matris anulis iā indiscretæ similitudinis inuenerat. Altera per bella ciuilia, absente eo, amici signauere epistolas & edicta, quæ ratio temporū nominis eius reddi postulabat, non infaceto lepore accipientium, ænigmata afferre eam sphingem. Quinetiam Mœcenatis rana, per collationem pecuniarū in magno terrore erat. Augustus postea ad euitanda conuicia sphingis, Alexandri Magni imagine signauit. Gemmas plures, quod peregrino appellāt nomine dactyliothecam, primus omniū habuit Romanæ priuignus Syllæ Scaurus. Diuq; nulla alia fuit, donec Pompeius Magnus eam quæ Mithridatis regis fuerat, inter dona in Capitolio dicaret, ut M. Varro aliq; eiusdē ætatis
 30 autores cōfirmant, multū prælatam Scauri. Hoc exēplo Cæsar dictator sex dactyliothecas in Veneris genitricis consecrauit. Marcellus Octauia genitus in Palatina Apollinis æde unam. Victoria tamen illa Pompeij primum ad margaritas gemmasq; mores inclinauit: sicut L. Scipionis & Cn. Manlij ad cælatum argentum, & uestes Attalicas, & tridinia ærata: sicut L. Mummi ad Corinthia & tabulas pictas.

De gemmis translatis in triumpho Pompeij, & natura crystalli & medicinis, & luxuria circa ea, & quando primū inuenta myrrhina, & luxuria circa ea, & natura myrrhinorum, & quæ mentiti sunt autores de succino. Cap. II

Id uti planius noscatur, uerba ex ipsis Pompeij triumphorum actis subiiciam. Ergo tertio triumpho quem de piratis, Asia, Ponto, gētibusq; & regibus in septimo operis huius uolumine indicatis, M. Pisone, M. Messala consulibus, pridie calend. Octobris, die natalis sui egit, transtulit alueum cum tesseris lusorium ē gemmis duabus, latum pedes tres, longum pedes quatuor: & ne quis de ea re dubitet, nulla gemmarum magnitudine hodie prope ad hanc amplitudinē accedente, in eo fuit luna aurea pondo xxx: lectos tricliniarum tres: uasa ex auro & gemmis abacorum nouem. Signa aurea tria, Mineruæ, Martis, & Apollinis. Coronas ex margaritis trigintatres. Montem aureum quadratum cum cer-

uis & leonibus, & pomis omnis generis, circumdata uite aurea. Museum ex margaritis, in cuius fastigio horologium erat. Imago Cn. Pompeij è margaritis, illa regio honore grata, illius probi oris uenerandiq; per cunctas gentes, illa inquam ex margaritis, seueritate uicta & ueriores luxurie triumpho. Quàm profecto inter illos uiros durasset cognomen Magni, si prima uictoria sic triumphasset. E margaritis Magne, tam prodiga re, & fortis reperta, quam gerere te fas non sit, hinc fieri tuos uultus: sic te preciosum uideri: Nonne illa similior tui est imago, quam Pyrenæi iugis imposuisti? Graue profecto scèdumq; probum erat, ni uerius ita deorum ostentum credi oporteret: clareq; intelligi posset, iam tum illud caput orientis opibus sine reliquo corpore ostentatum. Cætera triumphii eiusdem quàm uirilia. Reipublicæ datum mille talentum, legatis & quæstoribus, qui oras maris defendissent, ~~h~~—s. bina milia, commilitibus singulis quinquaginta. Tolerabiliorem tamen fecit causam Caij principis, qui super omnia muliebria foculos induebat è margaritis: & Neronis principis, qui sceptrum, & personas, & cubacula uiatoria unionibus construebat. Quinimò etiam ius uidemur perdidisse corripiendi gemmata potiora, & uaria supellectilis genera, anulos transeuntes. Quæ enim non luxuria innocetior existimari possit? Eadem uictoria primum in urbem murthina induxit. Primusq; Pompeius sex potula ex eo triumpho Capitolino Ioui dicauit: quæ protinus ad hominum usum transiere, abacis etiam escariisq; uasis inde expetitis. Excrescitq; indies eius rei luxus, murthino ~~lxxx~~ festitijs empto, capaci planè ad sextarios tres calice. Potauit ex eo ante hos annos consularis, ob amorem obroso eius margine, ut tamen iniuria illa precij augeret: neq; est hodie murthini alterius præstantior indicatura. Idem in reliquis generis eius quantum uorauerit, licet æstimare ex multitudine: quæ tanta fuit, ut auferente liberis eius Nerone Domitio theatrum peculiare trans Tiberim hortis exposita occuparent: quod à populo impleri canente se, dum Pompeianum præludit, etiam Neroni satis erat, qui uidit tunc annu merari unius scyphi fracta membra, quæ in dolore credo seculi inuidiamq; fortunæ, tanquam Alexandri Magni corpus in conditorio seruari ut ostentarentur, placebat. T. Petronius consularis moriturus, inuidia Neronis principis, ut mensam eius exhæredaret, trullam murthinam ~~c c c~~ festitijs emptam fregit. Sed Nero, ut par erat principem, uicit omnes, ~~c c c~~ festitijs capidem unam parando. Memoranda res, tanti imperatoris patremq; patriæ bibisse. Oriens murthina mittit. Inueniuntur enim ibi in pluribus locis, nec insignibus, maxime Parthici regni: præcipue tamen in Carmania. Humorem putat sub terra calore densari. Amplitudine nusquam paruos excedunt abacos. Crassitudine raro, quantadictum est uasi potorio. Splendor his sine uiribus, nitorq; uerius quàm splendor. Sed in precio uarietas colorum, subinde circumagentibus se maculis in purpuram candoremq; & tertium ex utroq; ignescentem, uelut per transitum coloris pupura rubescente, aut lacte candescente. Sunt qui maxime in ijs laudent extremitates, & quosdam colorum reperculsus, quales in cœlesti arquo spectantur. His macule pingues placet, translucere quicq; aut pallere uitium est. Item sales uerrucæq; non eminentes, sed ut in corpore etià plerumq; lesiles. Aliqua & in odore commendatio est. Contraria huic causa crystallum facit, gelu uehementiore concreto. Non aliubi certe reperitur, quàm ubi maxime hybernæ niues rigent: 4? glaciemq; esse certum est, unde & nomē Græci dedere. Oriēs & hanc mittit, sed Indicæ nulla præfertur. Nascitur & in Asia, uilissima circa Alabandā & Orthosiam, finitimisq; montibus, item in Cypro. Sed laudata in Europæ Alpium iugis. Iuba autor est, & in quadā insula rubri maris ante Arabiam sita nasci, quæ Neron uocetur. Et in ea quæ iuxta gemmatopazion ferat, cubitalemq; effossam à Pythagora Ptolemæi regis præfecto. Cornelius Bocchus & in Lusitania nasci per quàm mirādi ponderis, immēsis iugis depressis ad libramentum aquæ puteis. Mirum & quod Xenocrates tradit Ephesius, aratro in Asia & Cypro excitari. Non enim inueniri in terreno, nec nisi inter cautes creditum fuerat. Similius uero est, quod idem Xenocrates tradit, torrentibus sæpe deportari. Sudines uero negat nisi ad me-

ad meridiem spectantibus locis nasci, quod certū est: non enim reperitur in aquis, quam in regione prægelida, uel si ad uada usq; glaciētur amnes. Cælesti humore paruāque niue id fieri necesse est: ideo caloris impatiēs, nisi in frigido potu abdicatur. Quare sexangulis nascatur lateribus, nō facile ratio inueniri potest, eo magis quod neq; mucronibus eadem species est, & ita absolutus est laterum leuor, ut nulla id arte possit æquari. Magnitudo amplissima adhuc uisa nobis erat, quam in Capitolio Liua Augusta dicauerat, librarum circiter L. Idem Xenocrates autor est, uas amphorale uisum, & aliqui ex India crystallum sextariorum quatuor. Nos liquido affirmare possumus, in cauitibus Alpium nasci adeo inuijs, ut plerumque fune pendentes eam extrahant. Peritis signa & indicia nota sunt. Infestantur plurimis uitijs, scabro, ferrugine, maculosa nube, occulta aliquādo uo-
 mica, prædure fragiliq; centro & sale appellato. Est & ruffa aliquibus rubigo. Alijs capil-
 lamentum rimæ simile. Hoc artifices litura occultant. Quæ uero sine uitio sunt, puras esse
 malunt, acenteta appellantes, nec spumei coloris lymphae aquæ. Postrema autoritas in
 pondere est. Inuenio medicos, quæ sunt urenda corporum, non aliter utilius id fieri putare
 quàm crystallina pila aduersis posita solis radijs. Alius hic furor, H—s C L M trullam
 unam non ante multos annos mercatam à matrefamiliās, nec diuite. Item Nero amissay
 rum rerum nuncio accepto, duos calices crystallinos in suprema ira fregit illisos. Hæc fuit
 ratio seculum suum punientis, ne quis alius ex his biberet. Fragmenta sarciri nullo mo-
 do queunt. Mire ad similitudinem accessere uitrea, sed prodigij modo, ut suum precium
 20 auxerint crystalli, non diminuerint. Proximum locum in delictijs fœminarum tamen ad-
 huc tantum, succina obtinent, eandem omnia hæc quam gemmæ autoritatem, sane maio-
 rem aliquibus de causis crystallina & murrhina, rigidi potus utraque. In succinis causam
 ne deliciæ quidem adhuc excogitauerunt. Occasio est uanitas Græcorum diligentia. Le-
 gentes modo æque perpetiantur me de ortu eorum, cum hoc quoq; intersit uitæ, scire poi-
 steris quicquid illi prodidere mirandum. Phaëthontis fulmine icti sorores fletu mutatas
 in arbores populos, lachrymis electrū omnibus annis fundere iuxta Eridanum amnem,
 quem Padum uocamus: & electrū appellatum, quoniam sol uocitatus sit elector, pluri-
 mi poëtæ dixerunt, primi q; ut arbitror, Aeschylus, Philoxenus, Nicander, Euripides, Saty-
 rus. Quod esse falsum Italiæ testimonio patet. Diligentiores eorum, Electridas in insulas in
 30 mari Adriatico esse dixerunt, ad quas dilaberetur Padus. Qua appellatione nullas un-
 quam ibi fuisse certum est. Nec uero ulla ibi appositæ esse, in quas quicquā cursu Padi
 deuehi possit. Nam quod Aeschylus in Iberia, hoc est in Hispania, Eridanum esse dixit,
 eundemq; appellari Rhodanum, Euripides rursus & Apollonius in Adriatico littore con-
 fluere Rhodanum & Padum, faciliorem ueniam facit ignorari succini, in tanta orbis igno-
 rantia. Modestiores sed æque falsum prodidere, in extremis Adriatici sinus rupibus inuijs
 arbores stare, quæ canis ortu hoc effunderent gummi. Theophrastus in Liguria effodi
 dixit. Phaëthontem in Aethiopia Ammonis obisse, ob id delubrum ibi esse atque ora-
 culum, electrūq; gigni. Philemon fossile esse, & in Scythia erui duobus locis. Candi-
 dum atque cerei coloris quod uocaretur electrū: in alio loco fuluum, quod appellaretur
 40 fualternicum. Demonstratus lyncurion id uocat, & fieri ex urina lyncum bestiarum. E mar-
 ribus fuluum & igneum, è fœminis languidius atque candidum. Alij dixerunt langurium,
 & esse in Italia bestias langurias. Zenothemis langas uocat easdem, & circa Padum ijs
 uitam affirmat. Sudines arborem quæ gignat in Liguria, In eadem sententia & Metrodo-
 tus fuit. Sotacus credidit in Britannia arboribus effluere, quas electridas uocauit. Pythe-
 as Guttonibus Germaniæ genti accoli æstuarium oceanī Mentonomon nomine, spa-
 tio stadiorum sex milium. Ab hoc diei nauigatione insulam abesse Abalum. Illud ue-
 re fluctibus aduehi, & esse concreti maris purgamentum. Incolas pro ligno ad ignem uti
 eo, proximisq; Teutonibus uendere. Huic & Timæus credidit, sed insulam Baltham uoca-
 uit. Philemon negauit flammam ab electo reddi. Nicias solis radiorum succum intelligi

uoluit. Hos circa occasum credit uehementiores in terram actos, pinguem sudorem in ea parte oceani relinquere, deinde æstatibus in Germanorum littora eijci. Et in Ægypto nasci simili modo, & uocari Sacal. Item in India, gratiusq; thure esse Indis. In Syria quoque fœminas uerticillos inde facere, & uocare harpaga, quia folia & paleas uestiūq; fimbrias rapiat. Theophrastus oceano id exæstuante ad pyrenæi promontoriū eijci, quod & Xenocrates credidit, qui de ijs nuperrime scripsit. Viuit adhuc Asarubas, qui tradidit iuxta Atlanticū mare esse lacum Cephisida, quē Mauri uocāt electrū. Hunc sole excofactū ē li-
mo dare electrū fluitans. Mnestias Africæ locum Sycionem appellatum, & Cratin am-
nem in oceanum effluentem ē lacu, in quo aues quas meleagridas & penelōpas uocat ui-
uere. Ibi nasci ratione eadem qua supra dictum est de electride lacu. Theomenes dicit, iux-
ta Syrtim magnam hortum hesperidum esse, ex quo in stagnū cadat, colligi uero à ui-
ginibus Hesperidum. Ctesias Indis flumen esse Hypobarum, quo uocabulo significetur
omnia uasa ferre bona, fluere à septentrione in exortium Oceanū iuxta montem sylue-
strem arboribus electrū ferentibus. Arbores eas aphytaoras uocari, qua appellatione
significetur prædulcis suauitas. Mithridates in Germaniæ litoribus esse insulam, uocariq;
eam Oserictā, cedri genere syluosam, inde defluere in petras. Xenocrates nō succinū tan-
tum in Italia, uerū etiam thieum uocari, à Scythiis uero sacriū, quoniā & ibi nascatur. Alios
putare in Numidia gigni. Super omnes est Sophocles Tragicus poëta, quod equidē mi-
ror tāta grauitate cothurni, & præterea uitæ fama, aliās principe loco genitus Athenis, re-
bus gestis, exercitu ducto. Hic ultra Indiam fieri dixit ē lachrymis meleagridū auiū Me-
leagrū deflentium. Quod & credidisse eum, uel sperasse alijs persuaderi posse, quis nō mi-
retur? quam uic puericiam tam imperitam posse reperiri, quæ auium ploratus annuos cre-
dat, lachrymæ sue tam grandes, auesq; ē Græcia, ubi Meleager perijt, ploratum isse in In-
dos? Quid ergo? nō multa æque fabulosa prodūt poëtæ? Sed hoc ea in re quæ quotidie
inuehatur atq; abundet, & hoc mendacium coarguat, serio quenquam dixisse, summa ho-
minum contemptio est, & intoleranda medaciorum impunitas.

De ortu & medicinis & generibus & luxuria succinorum, & lyn-
curio & medicinæ.

Cap. III

Certum est gigni in insulis septentrionalis oceani, & à Germanis appellari glessum, ita-
que & à nostris unam insularū ob id glessariam appellatam, Germanico Cæsare ibi
classibus rem gerente, Austraiam à barbaris dictam. Nascitur autem defluente medulla
pinei generis arboribus, ut gummi in cerasis, resina pineis. Erumpit humoris abundantia.
Densatur rigore uel tepore autumnali. Cum intumescens æstus rapuit ex insulis, certe in
littora expellitur, ita uolubile, ut pēdere uideatur atq; cōsidere in uado: quod arboris suc-
cum esse præsci nostri credidere, ob id succinum appellantes. Pineæ autem arboris esse in-
dicio est pineus in attritu odor, & quod accensum tedæ modo ac nidore flagret. Affertur
à Germanis in Pannoniam maxime prouinciā. Inde Veneti primū, quos Græci Hene-
tos uocant, rei famam fecere, proximi Pannoniæ, id accipientes circa mare Adriaticū. Pa-
do uero annexa fabulæ uidetur causa, hodieq; transpadanarum agrestibus fœminis, mo-
niliū uice succina gestantibus, maxime decoris gratia: sed & medicinæ: quando tonsillis
creditur resistere, & faucium uitijs, uario genere aquarum iuxta illos infestare guttura ac
uicinas carnes. De ferē x passuum à Carnūto Pannoniæ, abest litus Germaniæ ex quo
inuehitur, percognitum nuper. Vidit enim eques Romanus, missus ad id comparandum
à Iuliano curante gladiatorium munus Neronis principis, qui hæc commercia & littora
pera grauit, tanta copia inuecta, ut retia arcendis feris podium protegentia succinis nota-
rentur, arma uero & libitina totusq; unius diei apparatus esset ē succino. Maximum poi-
dus is glebæ attulit xii librarum. Nasci & in India certum est. Archelaus qui regnauit in
Cappadocia, illinc cortice in hærente tradit aduehi rude, poliriq; adipe suis lactentis inco-
ctum. Liquidum primo destillare, argumento sunt quædam intus translucencia, ut forml

æ aut

cæ aut culices, lacertæq; quas adhæsisse musteo non est dubiū & inclusas indurescēti. Genera eius plura. Candida odoris præstantissimi. Sed nec his nec cereis præciū. Fulvis maior autoritas. Ex ijs etiamnum amplior translucentibus, præterquàm si nimio ardore flagent, imaginemq; igneam inesse, non ignem, placet. Sūma laus salernis à uini colore dictis, molli fulgore perspicuis. Sunt & in quibus decocti mellis lenitas placeat. Verum hoc quoq; notum fieri oportet, quocunq; modo tingui libeat, hæc odorū sæuo & anchusæ radice, quippe etiam conchylio inficiuntur. Cæterum attritu digitorū accepta ui caloris attrahunt in se paleas & folia arida, ut magnes lapis ferrum. Ramēta quoq; succini oleo addito flagrant dilucidius diutiusq; quàm lini medulla. Taxatio in delicijs tanta, ut hominis
 10 quamuis parua effigies, uiuorum hominum uigentiumq; præcia superet, prorsus ut castigatio una non sit satis. In Corinthijs æs placet auro argentoq; mixtū, in cælaris ars & ingenia. Murrinorum & crystallinorum diximus gratiæ uniones, quod capite circūferuntur, gemmæ digitis, in omnibus deniq; alijs uitijs ostentatio aut usus placet, in succinis deliciarum tantum conscientia. Domitius Nero in cæteris uitæ suæ portētis, capillos quoq; coniugis suæ Poppæ in hoc nomen adoptauerat, quodā etiam carmine succinos appellando. Et quoniam nullis uitijs desunt præciosa nomina, ex eo tertius hic quidē colos cæpit expeti à matronis Vlus tamen succinorum inuenitur aliquis in medicina, sed non ob hoc fœminis placent. Infantibus alligari amuleti ratione prodest. Callistratus & cuiusq; ætati cōtra lymphationes prodesse tradit. Et urinæ difficultatibus potū, alligatumq;. Hic
 20 & differentiam nouam attulit appellando chrysolectrum quasi coloris aurei, & matutino gratissimi aspectus, rapacissimum ignium, & si iuxta fuerint, celerrime ardescens. Hoc collo adalligatū, mederi febribus & morbis: Tritū cum melle ac rosaceo auriū uitijs. Et si cū melle attico cōteratur, oculorū quoq; obscuritatibus. Stomachi etiā uitijs uel per se farina eius sumpta, uel cum mastice ex aqua pota. Succina etiā gēmis, quæ sunt traslucidæ, adulterandis magnū habent locū, maxime amethystis, cū omni, ut diximus, colore tingantur. Delyncurio proxime loci cogit auroꝝ pertinacia. Quippe etiam si non electrū id esset, lyncuriū tamen gemmā esse cōtendunt. Fieri autē ex urina quidem lyncis, sed egestam terra protinus bestia operiente eam, quoniā inuideat hominū usui. Esse autē qualem in igneis succinis colorem, scalpīq;. Nec folia tantū aut stramenta ad se rapere, sed æris etiā ac ferri
 30 laminas, quod Diocles quidē & Theophrastus credidit. Ego falsū id totū arbitror, nec uisam in æuo nostro gēmam ullam ea appellatione, & quod de medicina simul proditur, calculos uescere eo poto elidi, & morbo regio occurrī, si ex uino bibatur, aut si portetur. Et tamen nunc gemmarum confessa dicemus à laudatissimis orsi. Nec uero id solū agemus, sed ad maiorem utilitatem uitæ obiter coarguetur magorū infanda uanitas, quando illi uel plurima prodidere de gemmis, medicinæ ex his species blando prodigio transgressi.

De adamantis generibus & medicinis, & margaritis.

Cap. IIII

Maximum in rebus humanis, non solum inter gemmas, præcium habet adamas, diu
 non nisi regibus & ijs admodum paucis cognitus, unus modo in metallis repertus. perquàm raro comes auri, nec nisi in auro nasci uidebatur. Veteres eum in Æthiopū tan
 40 tum metallis inueniri existimauere, inter delubrum Mercurij atq; insulam Meroē, dixeruntq; non ampliorem cucumeris semine, aut colore dissimilē inueniri. Nunc genera eius sex noscuntur. Indici non in auro nascentis, sed quadam cristalli cognatione. Siquidem & colore translucido non differt, & laterum sexangulo leuore turbinatus in mucronem, aut duabus cōtrarijs partibus, quo magis miremur, ut si duo turbines latissimis suis partibus iungantur, magnitudine uero etiam auellanae nuclei. Similis est huic quidem arabicus, minor tantum, similiter & nascentis, cæterum pallore gentis, & in auro non nisi excellētissimo natalis. Incudibus hi deprehenduntur, ita respuentes ictum, ut ferrum utrinque dissulcet, incudesq; etiam ipsæ dissiliant. Quippe duritia inenarrabilis est, simulq; ignium uictrix natura, & nunquam incallescens. Vnde & nomen indomita uis Græca interpretatione
 accepit

accepit. Vnum ex ijs uocant cenchron, quod est milij magnitudine. Alterū macedonicū in Philippico auro repertū, & hic est cucumis semini par. Post hos Cyprius uocatur in Cyprio repertus, uergens in æreum colorem, sed in medicina ut dicemus efficacissimus. Post hunc est siderites ferrei splēdis, pondere ante ceteros, sed natura dissimilis. Nam & istibus frangitur, & alio adamante perforari potest, quod & Cyprio euenit, breuiterq; ut de genere nominis tātum auctoritatem habent. Idēq; quod totis uoluminibus his docere & mandare conari sumus, de discordia rerum concordiaq; quam antipathiā ac sympathiā appellauere Græci, nō aliter clarius intelligi potest. Siquidem illa inuicta uis duarum uiolentissimæ naturæ rerum ferri ignisq; contemptrix, hircino rumpitur sanguine, nec aliter quā recentialidoq; macerata, & sic quoq; multis ictibus, tunc etiam præterquā eximias incudes malleosq; ferreos frangens. Cuius hoc ingenio inuentū quoue casu repertum? aut quæ fuit coniectura experiēdi rem immensi secreti, & in foedissimo animalium? Numinum profecto muneris talis inuentio omnis est. Nec quærenda in ulla parte naturæ ratio, sed uoluntas. Et cum feliciter rumpere cōtingit, in tam paruas frangitur crustas, ut cerni uix possint. Expetuntur à scalptoribus, ferroq; includuntur, nullam non duritiā ex facili cauantes. Adamas dissidet cum magnete lapide in tantum, ut iuxta positus ferrū nō patiatuŕ abstrahi: aut si admotus magnes apprehēderit, rapiat, atq; auferat. Adamas & uenena irrita facit, & lymphationes abigit, metusq; uanos expellit à mēte, & ob id quidam eū anachiten uocauere. Metrodorus Scepsius, in eadem Germania in Baltia insula nasci, in qua & succinū, quod equidē legerim, solus dicit, & præfert Arabicis: quod falsū esse quis dubitet? Proximum apud nos Indicis Arabicisq; margaritis precium est, de quibus in nono diximus uolumine inter res marinas.

De smaragdi generibus: & gemmis uiridibus & translucidis. Cap. v

Tertia auctoritas smaragdis perhibetur pluribus de causis. Nullius coloris aspectus iucundior est. Nam herbas quoque uirentes frondesq; auide spectamus. Smaragdos uero tanto libentius, quoniam nihil omnino uiridius comparatum illis uiret. Præterea soli gemmarum contuitu oculis implent nec satiant. Quin & ab intentione alia obscurata, aspectu smaragdi recreatur acies. Scalpentibusq; gemmas non alia gratior oculorum refectio est, ita uiridi lenitate lassitudinem mulcent. Præterea longinquo amplificatur uisu, insufficientes circa se percussus aëra, non sole mutati, non umbra, non lucernis, semperq; sensim radiant, & uisum admittentes, ad crassitudinem sui facilitate translucida: quod etiam in aquis non fit. Idem plerunque & concaui, ut uisum colligant. Quapropter decreto hominum ijs parcutur scalpi uetitis. Quanquam Scythicorum Aegyptiorumq; tanta durities est, ut nequeant uulnerari. Quorum uero corpus extensum est, eadem qua specula ratione supini imagines rerum reddunt. Nero princeps gladiatorum pugnas spectabat smaragdo. Genera eorum duo decim: Nobilissimi Scythici, ab ea gente in qua reperiuntur appellati. Nullis maior austeritas, nec minus uirtus. Et quantum smaragdi gemmis distant, tantum Scythici à cæteris smaragdis. Proximam laudem habent, sicut & sedem, Bactriani, quos in cōmissuris saxorū colligere dicuntur eteſis flantibus. Tunc enim tellure internitent, quia ijs uētis maxime harenæ mouentur. Sed hos minores multo Scythicis esse tradunt. Tertium locum Aegyptij habent, qui eruuntur circa Copton oppidum Thebaidis in collibus & cautibus. Reliqua genera in metallis ærarijs inueniuntur. Quapropter principatum ex ijs Cyprij obtinent, dosq; eorum est nec in colore liquido nec diluto, uerum ex humido pinguiq; quāq; perspicitur imitante translucidum mare: pariterq; translucet & nitet, hoc est colorem expellit, & aciem recipit. Ferunt in ea insula tumulo reguli Hermiæ iuxta cetarias marmoreo leoni fuisse inditos oculos ex smaragdis, ita radiantibus etiam in gurgitem, ut territi instrumenta refugerent thynni, diu mirantibus nouitatem piscatoribus, donec mutauere oculis gemmas. Sed & uitia demonstrari oportet reperta. Sunt quidē omnium eadem. Quædam tamen nationū peculiaria, sicut

sicut in homine. Ergo Cyprij uarie glauci, magisq; ac minus in eodē smaragdo alijs par-
 tibus tenorem illum Scythicae austeritatis non semper custodiūt. Ad hoc quibusdam in-
 tercurrit umbra, surdusq; sit colos, qui improbatur etiam dilutior. Hincq; genera distin-
 guuntur. Et sunt aliqui obscuri, quos uocant cecos, alij densi nec ē liquido translucidi: qui-
 dam uaria nubecula improbat. Aliud est hoc quā umbra de qua diximus. Nubecula
 enim albicantis est uitium, cum uiridis non pertransit aspectus, sed aut intus occurrit, aut
 excipit in fine uisum candor. Hæc coloris uitia: illa corporis, capillamētum, sal, plumbago.
 Ab ijs Æthiopici laudantur à Copto dierū trium itinere, ut autor est Iuba, acriter uirides,
 sed non facile puri aut concolores. Democritus in hoc genere posuit Hermineos & Persi-
 10 cos. Illos extumescences pinguius. Persicos uero non translucidos, sed iucundi tenoris, ui-
 sum implere, quem non admittant, felium pantherarumq; oculis similes. Nanque & illos
 radiare nec perspicere. Eosdē in sole hebetari, umbris refulgere, & lōgius quā ceteros nite-
 re. Omnium horum etiamnum uitium, quod fellis colorem aut aëris habēt. In sole diluci-
 di quidem ac liquidi, sed non uirides. Hæc uitia & Atticis maxime sentiūtur in argentarijs
 metallis repertis, in loco qui Thoricos uocatur, semper minus pingues, & ē lōginquo spe-
 ciosiores. Frequēs & ijs plumbago, hoc est, ut in sole plumbei uideātur. Illudq; peculiare,
 quod quidam ex ijs senescunt, paulatim uiriditate euanida, & sole lædūtur. Post hos Me-
 dici plurimum uiriditatis habent, interdum & ē sapphiro. Ii sunt fluctuosi, & rerum ima-
 gines complexi, ut uerbi gratia papauerum aut auium, pinnarumq; uel catulorū aut simi-
 20 lium. Qui non omnino uirides nascuntur, uino & oleo meliores fiunt, neq; est aliorū ma-
 gnitudo amplior. Carchedonij nescio an in totū exoleuerint, postquam metalla æris ibi
 defecerunt, & semper tamē uilissimi fuere minimiq;. Iidem fragiles sed colore incerti, & ui-
 rētium in caudis pauonum columbarumq; collo plumis similes, ad inclinationem magis
 aut minus lucidi, uenosi quidem squamosiq;. Peculiare erat in his uitium sarcion appel-
 latum, hoc est quædam gemmæ caro. Mons iuxta Carchedonē in quo legebātur, smara-
 gdites uocatus est. Iuba est autor smaragdum quem cholani uocant, in Arabia ædificiorū
 ornamentis includi, & lapidē, quem alabastriten Ægyptij uocant. Complures uero ē pro-
 ximis Laconicos in Taygeto monte erui Medicis similes, & alios in Sicilia. Inferitur sma-
 ragdis & quæ uocatur tanos, ē Persis ueniens gēma, ingrate uiridis, atq; intus sordida. Itē
 30 chalcosmaragdos ē Cyprio turbida æreis uenis. Theophrastus tradit in Ægyptiorū com-
 mētarijs reperiri, regi eorū a rege Babylonio missum smaragdū munere III cubitorū lon-
 gitudine, & trium latitudine. Et fuisse apud eos in Iouis delubro obeliscum ē IIII smara-
 gdis XL cubitorū longitudine, latitudine uero in una parte quatuor, & in altera duorum.
 Se autem scribente esse in Tyro Herculis templo stantem pilam ē smaragdo, nisi potius
 pseudosmaragdus sit. Nam & hoc genus reperiri, & in Cyprio inuētum ex dimidia parte
 smaragdum, ex dimidia iaspidem, nondum humore in totum transfigurato. Apion co-
 gnominatus Plistonices, paulo antē scriptum reliquit, esse etiam nūc in labyrintho Ægy-
 pti colosseum Serapin ē smaragdo nouem cubitorum. Eandem multis naturam aut certe
 similem habere berylli uidentur, in India originem habentes, raro alibi reperti. Poliuntur
 40 omnes sexangula figura artificum ingenijs, quoniā hebescent, ni color surdus repercussu
 angularum excitetur. Aliter enim politi non habent fulgorem eūdem. Probatissimi sunt
 ex ijs qui uiriditatem puri maris imitantur. Proximi qui uocantur chryfoberylli, & sunt
 paulo pallidiores, sed in aureum colorem exeunte fulgore. Vicinum genus huic est palli-
 dius, & à quibusdam proprii generis existimatur, uocaturq; chryfoprasus. Quarto loco
 numerantur hyacinthizontes. Quinto quos æroides uocant. Post eos autē cerini. Ac de-
 inde oleagini, hoc est colore olei. Postremi crystallis ferē similes. Hi capillamēta habent,
 fordesq;, alioquin euanidi, quæ sunt omnium uitia. Indi mire gaudent longitudine eorū, so-
 losq; gemmarum esse prædicant, qui carere auro malint, & ob id perforatos elephantorū
 fetis religant: & alios cōuenit nō oportere perforari, quorū sit absoluta bonitas, umbilicus
 statim

statim ex auro capita comprehendentibus. Ideoq; cylindros ex ijs facere malunt, quàm gemmas, quoniam est summa commendatio in longitudine. Quidam & angulosos putant statim nasci, & perforatos gratiores fieri medulla candoris exempta, additoq; auro repercussa aut omnino castigata causa perspicuitatis ad crassitudinem. Vitia præteriam dicta eadem ferè quæ in smaragdis, & pterygia. In nostro orbe aliquando circa Pontum inueniri putantur. Indi & alias quidem gemmas crystallo inuento adulterare repperunt, sed præcipue beryllos.

De opali generibus, & uitij & experimentis, & uarijs gemmis. Cap. VI

Minimum, idemq; plurimum ab ijs differunt opali, smaragdis tantum cedentes. India sola & horum est mater. Atq; ideo eis preciosissimâ gloriâ cõpositores gemmarum & maxime inenarrabilem difficultatē dederūt. Est enim in ijs carbunculi tenuior ignis, est amethysti fulgens purpura, est smaragdi uirens mare, & cuncta pariter incredibili mixtura lucentia. Alij summo fulgoris argumento colores pigmentorum æquauere. Alij sulphuris ardentem flammam, aut etiam ignis oleo accensi. Magnitudo nucem aulaniam æquat, insigni apud nos historia. Siquidem extat hoc dieq; huius generis gemma, propter quâ ab Antonio proscriptus Nonius senator est, filius Strumæ Nonij eius, quem Catullus poëta in sella curuli uisum indigne tulit, auusq; Seruiliij Noniani quē consulem uidimus: illeq; proscriptus fugiens, hunc è fortunis suis omnibus anulum abstulit secum, quem certum est sestertijs uiginti milibus æstimatū. Sed mira Antonij feritas atq; luxuria, propter gemmam proscribētis. Nec minor Nonij contumacia, proscriptionem suam amantis: cum etiam feræ abrosas partes corporis relinquant, propter quas se periclitari sciunt. Vitia opali, si color in florem herbæ, quæ uocatur heliotropium, exeat, aut crystallum, aut grandinem: si sal interueniat aut scabritia, aut puncta oculis occurrantia, nullosq; magis India similitudine indiscreta uitro adulterat. Experimentum in sole tantum. Falsis enim contra radios libratīs digito ac pollice, unus atque idem translucet colos in se consumptus. Veri fulgor subinde uariat, & plus huc illucq; spargit, & fulgor lucis in digitos funditur. Hanc gemmâ propter eximiâ gratiâ pleriq; appellauerunt pæderota. Sunt & qui priuatum eius genus faciunt, sangnonq; ab Indis uocari dicunt. Traduntur nasci & in Ægypto, & in Arabia, & uisissimi in Ponto. Item in Galatia ac Thaso & Cypro. Quippe opali gratiam habet: sed mollius nitet, raro non scaber. Sūma coloris ex aere & purpura constat, uiriditas smaragdi deest. Constatq; melior ille color, cuius fulgor uini colore fuscat, quàm qui diluitur aqua. Hactenus de principatu conuenit, mulierū maxime senatusconsulto. Minus certa sunt de quibus & uiri iudicant. Singulorum enim libidō singulis precia facit, & præcipue regū. Claudius Cæsar smaragdōs induebat & sardonychas. Primus autem Romanorum sardoniche usus est prior Africanus, ut tradit Demostratus, & inde Romanis hanc gemmam fuisse celeberrimam. Quamobrem proximum ei dabimus locum. Sardonyches olim ut ex nomine ipso apparet, intelligebantur candore in Sardas, hoc est uelut carnibus ungue hominis imposito, & utroq; translucido. Talesq; esse Indicas tradunt, Ismenias, Demostratus, Zenothemis, Sotacus: hi quidē duo reliquas omnes quæ non traluceant, cæcas appellantes, quæ nūc nomen abstulere. Nullo sardarum uestigio Arabicæ sunt, ceperūtq; pluribus hæ gemmæ coloribus intelligi, radice nigra, aut ceruleum imitātē, & unguem: creditum enim candido pingi, nec sine quadam spe purpuræ candore in minimum transeunte. Has Indis nō habitas in honore Zenothemis scribit: tantæ aliās magnitudinis, ut inde capulos factitarent. Etenim constat ibi torrentibus detegi. Et placuisse in nostro orbe initio, quoniam solæ propè gemmarum scalptra, ceram nō auferrent. Persuasi mus deinde & Indis, ut ipsi quoq; ijs gauderent. Utiturq; perforatis utiq; uulgus tantum in collo. Et hoc est nunc Indicarum argumētum. Arabicæ excellūt candore circuli prælucido atq; non gracili, neq; in recessu gemmæ aut in deiectu renitētē, sed in ipsis umbonibus nitētē, præterea substrato nigerrimi coloris. Et hoc in Indicis ceruū aut

corneum

corneum inuenitur, etiā circuli albi: quā dā in ijs cælestis arcus anhelatio est. Superficies uero locustarum maris crustis rubentior. Iam melleæ aut feculentæ (hoc enim nomen est uitio) improbantur, & si zona alba fundat se, non colligat. Simili modo, si ex alio colore in se admittat aliquid enormiter. Nihil enim in sua sede alieno interpellari placet. Sunt & Armeniæ ut cæteræ improbæ, sed pallida zona. Exponenda est & onychis ipsius natura propter nominis societatem: hoc in gemmam transiit, & à lapide ex Carmania. Suides dicit in gemma esse candorem unguis humani similitudine. Item chrysolithi colorem & sardæ & iaspidis. Zenothemis Indicā onychem plures habere uarietates, igneā, ni gram, corneam, cingētibus candidis uenis oculi modo, interuenientibus quarundā oculis obliquis uenis. Soracus & Arabicā onychem tradit. Sed eam à cæteris distare, quod Indica igniculos habeat albis cingentibus zonis singulis pluribusue, aliter q̃ in Sardonyche Indica. Illic enim momentum esse, hic circulum. Arabicas onychas nigras inueniri candidis zonis. Satyrus carnosas esse Indicas, parte carbunculi, parte chrysolithi & amethysti, totumq̃ id genus abdicat. Veram autē onychem plurimas uariasq̃ cū lacteis zonis habere uenas, omnium in transitu colore inenarrabili, & in unum redeunte concentum suauitate grata. Nec sardæ natura differenda est, diuiduæ ex eodem nomine. Quapropter omnium obiter gemmarum ardentium natura indicanda.

De generibus carbunculorum, & uitijs, & experimentis, & gemmis ardentibus. Cap. VII

Pincipatum habent carbunculi, à similitudine ignium appellati, cum ipsi non sentiant ignes, ob id à quibusdam apyroti uocati. Horum genera, Indici & Garamatici, quos & carchedonios uocauere, propter opulentia Carthaginis magnæ. Adijciūt Æthiopicos & Alabandicos in Orthosia caute nascentes, sed qui periciantur Alabandis. Præterea in omni genere masculi appellantur actiores, at fœminæ languidius resurgentes. In masculis quoq̃ obseruant liquidioris alios flammæ, nigrioris alios, & quosdam lucidius, ac magis cæteris in sole flagrantes. Optimos uero amethystizontas, hoc est, quorum extremus igniculus in amethysti uiolam exeat: proximos illis, quos uocant syrtitas, pinnato fulgore radiantes. Inueniri autem ubicunque, maxime solis percussu. Satyrus Indicos non esse claros dicit, ac plerūque sordidos, ac semper fulgoris retorridi: Æthiopicos pingues, lucemq̃ non emittētes, sed conuoluto igne flagrare. Callistratus fulgorem carbunculi debere candidū esse posuit, extremo uisu nubilantem: & si ita attollatur, exardescentem, ob id à plerisq̃ hunc carbūculum candidum uocari. Qui languidius & liuidius ex Indicis lucent, lithizontas appellari. Carchedonios multo minores esse. Indicos etiam minus sextarii unius mensura cauari. Archelaus carchedonios nigrioris aspectus esse, sed igne, uel sole, & inclinatione acrius q̃ cæteros excitari. Eosdē umbrante tecto purpureos uideri, sub cælo flammæ, contra radios solis & scintillare, ceras signantibus his liquescere quamuis in opaco. Multi indicos carchedonijs candidiores esse, & è diuerso inclinatione hebetari scripsere, etiamnum in carchedonijs maribus stellas intus ardere, fœminas uniuersum fulgorē fundere extra se, alabandicos cæteris nigriores esse scabrosq̃. Nascūtur & in Thracia coloris eiusdem, ignem minime sentientes. Theophrastus autor est & in Orchomeno Arcadiæ inueniri, & in Chio. Illos nigriores, è quibus & specula fieri. Esse & Træzenios uarios interuenientibus maculis albis. Item Corinthios ex pallidiorē cādidos. Massilia quoq̃ importari Bocchus & Olyssippone scripsit magno labore ob argillam sole adustis salibus. Nec est aliud difficilius, quā am discernere hæc genera, tanta est in eis occasio artis, subditis per quæ translucere cogantur. Aiunt ab Æthiopicis hebetiores in aceto maceratos quatuordecim diebus nitescere, totidem mensibus durante fulgore. Adulterantur uitro similimæ, sed cote deprehenduntur, sicut aliæ gemæ factitiæ: mollior enim materia & fragilis: & centrosa scobe deprehenduntur & pondere, quod minus est uitreis, aliquando & puluululis argenti modo relucetibus. Est & anthracitis appellata, in Thesprotia fossilis, carbō

Kk nibus

nibus similis. Falsum arbitror quod & in Liguria nasci tradiderūt, nisi forte tunc nascebantur. Esse in ijs & præcinctæ candida uena traduntur, harumq; igneus color ut superiorum est. Peculiare quidē quod iactati in ignem uelut intermortui extinguuntur. Contra aquis perfusæ exardescūt. Cognata est huic sandastros, quā aliqui garamantiten uocāt, nascitur in India loco eiusdē nominis. Gignitur & in Arabia ad meridiē uersa. Cōmendatio summa, quod uelut in translucido stellantes intus fulgēt aureæ guttæ, semper in corpore, nunquam in cute. Accedit religio narrata à siderum cognatione ab inspectoribus, quoniā ferè stellarū hyadū & numero & dispositione stellantur, ob id Chaldaeis in ceremonijs habita. Et hic mares austerius distinguit, quodam uigore apposta tingens. Indicæ quidem etiam hebetare uisus dicuntur. Blandior fœminis flamma, alliciens magis q̃ accendens.¹⁰ Sunt qui præferant Arabicas Indicis, fumidæq; chrysolitho illas similes dicunt. Ismenias uero negat politri sandastros propter teneritatem, & ob id in magno errore sunt, qui sandareson uocāt. Inter omnes constat, quantū numero stellarū accedat, tantū & precio accedere. Affert errorem aliquando similitudo nominis, sandaser, quod Nicanor sandaserion uocauit, alij sandaseron. Quidā uero hanc sandastron, illā sandareson, in India nascentem illam quoq; & loci nomen custodientem: mali colore aut olei uiridis, omnibus improbatam. Ex eodē genere ardentius lychnites appellata à lucernarū accensarū præcipua gratia. Nascitur circa Orthosiam, totaq; Caria ac uicinis locis, sed probatissima in Indis, quam quidam remissiorē carbunculum esse dixerūt. Secūda bonitate similis est Ionis appellata à prælatis floribus. Et alias inuenio differentias. Vnam quæ purpura radiet, alteram quæ¹¹ cocco: à sole excalfactas, aut digitorum attritu, paleas & chartarum fila ad se rapere. Hoc idē & Carchedonius facere dicitur, quanquā multo uilior predictis. Nascitur apud Nafamonas in mōtibz, ut incolæ putant, imbre diuino. Inuenitur ad reperculsum lunæ, maxime plenæ. Carthaginē quōdam deportabatur. Archelaus & in Ægypto circa Thebas nasci tradidit, fragiles, uenofas, morienti carboni similes. Potoria uasa & ex hoc lapide & ex lychnite factitata inuenio. Omnia autem hæc genera sculpturæ contumaciter resistūt, partemq; ceræ in signo tenent. E diuerso ad hæc sarda utilissima, quæ nomen cum sardoniche cōmunicauit. Ipsa gemma uulgaris, & primū Sardibus reperta. Sed laudatissima circa Babyloniam cum lapidicinæ quædā aperirētur, hærens in saxi corde. Hocq; modo metallum apud Persas defecisse traditur. Sed inueniuntur compluribus alijs locis, sicut in¹² Ephrya & Asso. In India trium generū, rubrum, & quod demum uocant à pinguedine, tertiu quod argenteis bracteis sublinitur. Indicæ perlucet, crassiores sunt Arabicæ, Inueniuntur & circa Leucada Epiri, & circa Ægyptum, quæ bractea aurea sublinūt. Etia his autem mares excitatius fulgent. Fœminæ pinguiore sunt, & crassius nitent. Nec fuit alia gemma apud antiquos usu frequentior. Hæc certe apud Menandrum & Philemonem fabulæ superbiunt. Nec ullæ translucentium tardius suffuso humore hebetātur, oleoq; magis q̃ alio liquore. Damnantur ex ijs melleæ & ualidius testaceæ.

De generibus topazij, & callaide, & de gēmis uiridibus nō translucētibus. Cap. VIII
Egregia etiānum topazio gloria est, suo uirēti genere, & cū reperta est prælatæ omnibus. Id accidit in Arabiæ insula, quæ Chitis uocatur: in qua Troglodytæ prædones,⁴⁹ cum diutius fame & tempestate pressi herbas radicesque effoderent, eruerunt topazion. Hæc Archelai sententia est. Iuba topazion insulā in rubro mari à continente stadijs ccc abesse tradit, nebulosam, & ideo quæsitā sæpe à nauigantibus, ex ea causa nomen accepisse. Topazin enim Troglodytarum lingua significationē habere quærendi. Ex hac primum importatam Berenicæ reginæ, quæ fuit mater sequētis Ptolemæi, à Philemone præfecto regis, ac mire placuisse, & inde factam statuā Arsinoæ Ptolemæi Philadelphi uxori quatuor cubitorum, sacratam in delabro, quod aureum cognominabatur. Recentissimi auctores & circa Thebaidis Alabastrum oppidum nasci dicunt. Et duo eius genera faciunt, præsoidem atq; chrysopteron similem chrysoprasio. Eius enim tota similitudo ad succū porri dirigitur

dirigitur. Est autem amplissima gemmarum. Eadem sola nobilium limam sentit, cæteræ saxo & core poliuntur. Hæc & usu atteritur. Comitatur eam similitudine propior quæ aut ritate callais uiride pallens. Nascitur post auerſa Indiæ apud incolas Caucaſi montis Phæaros ac Aſdathas amplitudine conſpicua, ſed fiſtuloſa ac fordiū plena. Syncerior multo præſtantiorquæ in Carmania. Vtrobiquæ autem in rupibus inuiſis & gelidis, oculi figura extuberans, leuiterquæ adherens, nec ut agnata petris, ſed ut appoſita. Quapropter ſcandere ad eam pigrity pedū equeſtres populos tædet, ſimul & periculum terret. Ergo fundis è longinquo inceſſunt, & cū toto muſco excutunt. Hoc uectigal hocquæ geſtamen diuites in ceruice gratiſſimum norunt. Is cenſus, hæc gloria à pueritia deiectorum numerum prædicantium, in quo uaria fortuna. Quidam icctu primo cepere præclaras, multi inſectâdo nullas. Et uenatus quidẽ callaidis talis: ſectura formâtur, aliâs fragiles. Optimus color ſmaragdi: ut tamen apparet, ex alieno eſt quod placeant. Incluſæ decorantur auro, aurumquæ nullæ magis decent. Quæ ſunt earum pulchriorẽs, oleo, unguento, & mero colorem deperdunt. Viliores conſtantius repræſentant, nequæ eſt imitabilior alia mēdacio uiri. Sunt qui in Arabia inueniri eas dicunt in nidis auium quas melancoryphos uocant. Viridantium & alia plura ſunt genera. Vilioris eſt turbæ præſius, cuius alterū genus, ſanguineis pūctis obhorret. Tertium uirgulis tribus diſtinctum eſt candidum. Præfertur iſ chryſopraſius, porri ſuccum & ipſa referente, ſed hæc paulū declinans à topazio in aurum. Huic & amplitudo ea eſt, ut cymbia etiam ex ea ſiant. Cylindri quidem celerrime. India & has generat, & nīlion, fulgore hebeti aut breui, & cum intueare fallaci. Sudines uero dicit & in Syuero Atticæ flumine naſci. Eſt autem color fumidæ topazij, aut aliquando melleæ. Iuba in Æthiopia gigni tradit, & in litoribus amnis quẽ Nilum uocamus, & inde nomen trahere. Non tranſlucet molochites ſpiſſius uirens, à colore maluæ nomine accepto, reddendis laudata ſignis, & infantium cuſtodia quadam innato contra pericula ipſorum medicamine. Virer, & ſæpe tranſlucet iaſpis, etiam ſi uictus à multis, antiquitatis tamen gloriam retinens. Plurimæ ferunt eam gentes, ſmaragdo ſimilem Indi: Cypros duram glaucoquæ pingui. Perſæ aëri ſimilem, ob id uocatur aërizuſa. Talis & Caſpia eſt, cerulea circa Thermodoontem amnem, in Phrygia purpurea, in Cappadocia ex purpura cerulea, atque non refulgens. Thracia Indiæ ſimilem mittit, Chalcidia turbidam. Sed minus reſert nationes quæ bonitates diſtinguere. Optima ergo quæ purpuræ quicquā habet, ſecunda quæ roſæ, tertiā quæ ſmaragdi. Singulis autẽ Græci nomina ex argumento dedere. Quarta apud eos uocatur borea, cælo autumnali matutino ſimilis, & hæc erit illa quæ uocatur aërizuſa. Similis eſt & Sardæ, imitata & uiolas. Non minus multæ ſpecies reliquæ, ſed omnes in uitio ceruleæ aut cryſtallo ſimiles, aut myxis. Item terebinthizuſa, improprio (ut arbitror) cognomine, uelut è multis eiufdẽ generis cōpoſita gēmis. Quamobrẽ præſtatiores funda clauduntur, id eſt patentes, nec præterquæ margines auro amplectente. Vitium eſt & breuis in iſ nitor, & longe ſplendens, & ſal, & omnia quæ in cæteris. Et uitro adulterâtur, quod manifeſtum ſit, cum extra fulgorem ſpargunt, atque non in ſe continent: nec diuerſæ quas ſphragidas uocant, publico gemmarum dominio iſs tantum dato, quoniam optime ſignent.

De iaſpidum generibus.

Cap. Ix

Totus uero oriẽs pro amuletis traditur geſtare eam, quæ ex iſs ſmaragdo ſimilis eſt. & per tranuerſum lineā alba præcingitur, & grammatias uocatur: quæ pluribus, polygrammos. Libet obiter uanitatẽ magicam hic quoque coarguere, quoniam hanc conſonantibus utilem eſſe prodiderunt. Eſt & onychipuncta, quæ iaſponyx uocatur, & nubem complexa, & niues imitata, quæ ſtellata rutilis punctis eſt, & ſali Megarico ſimilis, & uelut fumo infecta, quæ capniâs uocatur. Magnitudinem iaſpidis x i unciarum uidimus, formatamquæ inde effigiem Neronis thoracatam. Reddetur & per ſe cyanos, accommodato paulo ante iaſpidis nomine, colore ceruleo. Optima Scythica, dein Cypria, poſtremo Ægyptia. Adulteratur maxime tinctura, idquæ in gloria regis Ægyptij aſcribitur,

Kk 2 qui

qui primus eam tinxit. Diuiditur autem hæc in mares fœminasq̃. Inest aliquando & aureus pulvis nō qualis in sapphirinis. Sapphirus enim & aureis punctis collucet. Ceruleæ & sapphiri, raroq̃ cum purpura. Optimæ apud Medos, nusquā tamen perlucidæ. Præterea iuuitiles scalpturne interuenientibus crystallinis centris. Quæ uero sunt ex his cyanei coloris, mares existimantur. Alius ex hoc ordo purpureis dabitur, & ab illis descendentibus. Principatum amethysti Indicæ tenent. Sed in Arabiæ quoque parte quæ finitima Syriæ Petrea uocatur, & in Armenia minore, & in Ægypto, & in Galatia reperiuntur. Sordidissimæ autē atque uilissimæ in Thaso & Cypro. Causam nominis afferunt, quod usque ad uini colorem accedens, prius quàm eum degustet, in uiolam definit. Fulgorq̃ quidam in illa purpuræ nō ex toto igneus, sed in uini colorem deficiens. Perlucent autem omnes uiolaceo colore, scalpturnis faciles. Indicæ absolutum purpuræ colorem habent. Ad hancq̃ tingentium officinæ dirigunt uota. Fundit autē eum aspectu leuiter blādum, neque in oculos ut carbunculi uibrat. Alterum earum genus descendit ad hyacinthos. Hunc colorem Indi saccon uocant, talē gemmam sacodion. Dilutior uero ex eodē sapinos uocatur. Eadem & paranites in contermino Arabiæ, gentis nomine. Quartū genus colorem uini habet. Quintum ad uiciniam crystalli descendit albicātē purpuræ defectione. Hoc & minime probatur, quando præcellens debet esse in suspensū uelut ex carbunculo refulgens quidam in purpura leuiter roseus nitor. Tales aliqui malunt pæderotas uocari, alij anterotas, multi Veneris gemmā, quod maxime uidetur decere & specie & colore extremo gemmæ. Magorū uanitas resistere ebrietati eas promittit, & inde appellatas. Et præterea si lunæ nomen ac solis scribatur in ijs, atque ita suspendantur collo ē capillis cynoccephali uel plumis hirundinis, resistere ueneficijs. Iam uero quoquo modo adesse reges adituris. Grandinem quoque auertere ac similia, & locustas, precatione addita, quam demonstrant. Nā ē smaragdis quoque similia promissere, si aquilæ scalperētur, aut scarabei. Quæ quidem scripsisse eos non sine cōtemptu & irrisu generis humani arbitror. Multū ab ea distat hyacinthos, tamen ē uicino descendens. Differentia hæc, quod ille emicans in amethysto fulgor uiolaceus, dilutus est in hyacintho. Primo quoque aspectu gratus, euanescit anteq̃ satiet, adeoq̃ non implet oculos, ut penē non attingat, marcescens celerius nominis sui flore. Hyacinthos Æthiopia mittit & chrysolithos, aureo colore translucentes. Præferuntur ijs Indicæ. Et si uariæ nō sint, Bactrianæ. Deterrimæ autē Arabiæ, quoniam turbidæ sunt & uariæ, & fulgoris interpellati nubilo maculari, etiam quæ lymphidæ contingere, ueluti scobe sua refertæ. Optimæ uero sunt quæ in collatione aurum albi care quadam argenti facie cogunt. Funda includuntur perspicuæ. Cæteris subiicitur aurichalcum. Tamen si iam expertes gemmarum usu appellantur aliqui & chryselestri, in colorem electri declinantes, matutinus aspectus iucundior. Ponticas deprehendit leuitas. Quædam in ijs duræ sunt ruffæq̃, quædam molles & sordidæ. Bocchus autor est, & in Hispania repertas, quo in loco crystallum dicit ad librametum aquæ puteis defossis inde erutam. Et chrysolithon xii pondo à se uisam. Fiunt & leucodrysi, interueniēte candida uena. Sūt in hoc genere capniæ. Sūt & uitreis similes, ueluti croco refulgētes. Vitreæ uero ut uisu discerni non possint. Tactus autē deprehēditur tepidior in uitreis. In eodē genere sunt melichrysi, ueluti per aurum syncero melle translucēte, quas India mittit, quanq̃ ad iniuriam fragiles. Eadem & xyllion parit, plebeiam ibi gemmam. Candidarū dux est pæderos, quamquam potest quæri, an in colore numerari debeat toties iactati per alienas pulchritudines nominis, adeo decoris prærogatiua in uocabulo facta est. Est & suum genus expectatione tanta dignum. Coeunt in translucidam crystallum uiridis suo modo aer simulq̃ purpura, & quidam uini aureus nitor, semper extremus in uisu, sed purpura coronatus madere singulis uidetur his & pariter omnibus. Nec gemmarū ulla est liquidior, capiti iucunda, suauis & oculis. Laudatissima est in Indis, apud quos argenon uocatur. Proxima apud Ægyptios, ubi fenites. Tertia in Arabia, uerum scabra. Mollius radiat Pōrica

& Asiatica. Ipsę uero molliores sunt, Galatica & Thracia, & Cypria. Vitia earum langor, aut alienis turbari coloribus, & quę cæterarum. Proxima candicantium est Asteria, principatum habens proprietate naturę, quod inclusam lucem pupillę modo quandam continet, ac transfundit cum inclinatione, uelut intus ambulanti ex alio atq; alio reddens, eademq; cõtraria soli regerens candicantis radios, unde nomen inuenit, difficilis ad cælum dom. Indicę præfertur in Carmania nata. Similiter cãdida est quę uocatur astrios, crystallum propinquas, in India nascēs, & in Pallenēs litoribus: intus à cẽtro ceu stella lucet fulgore lunę plenę. Quidã causam nominis reddūt, quod astris opposita fulgorē rapiat, ac regerat. Optimã in Carmania gigni, nullamq; minus obnoxia uitio. Cerauniã enim uocari quę sit deterior. Pessimã lucernarũ luminĩ similem. Celebrat & astroiten, mirasq; laudes eius in magicis Zoroastrę cecinisse. Quidã diligētius de ea prodūt. Astrobolon Sudines dicit oculis pisciũ simile esse, & radiare candido ut solē. Est & inter candidas, & quę ceraunia uocatur, fulgorē siderũ rapiens. Ipsa crystallina splendoris cetule in Carmania nascēs, Albã esse Zenothemis fateatur, sed habere intus stellã cõcurrentē. Fieri & hebetes ceraunias quas nitro & aceto per aliquot dies maceratas cõcipere stellam eam, quę post totidē mēses relanguescat. Sotacus & aliã duo genera fecit cerauniã, nigras rubetēsq;, ac similes eas esse securibus: per illas quę nigrę sunt & rotundę, urbes expugnari & classes, easq; belulos uocari: quę uero longę sunt, ceraunias. Faciūt & aliã rarã admodũ, & Parthorũ magis quęsitã, quoniã nō aliubi inueniatur, q; in loco fulmine ictõ. Proximũ cerauniã nomē apud eos habet, quę appellatur iris. Effoditur in quadam insula rubri maris, quę distat à Berenice urbe LXX m pass. cetera sui parte crystallus. Itaq; quidã radicē crystalli esse dixerunt. Vocatur ex argumẽto iris. Nam sub tecto percussa sole, species & colores arqus cælestis in proximos parietes eiacularur, subinde mutas magnasq; uarietate admirationē sui augens. Sexangulam esse ut crystallum constat. Sed esse aliquas scabris lateribus & angulis inæqualibus dicunt, in sole aperto proiectas, radios in se cadētes discutere: Aliquas uero ante se proiecto nitore adiacentia illustrare. Colores uero non nisi ex opaco reddunt, nec ut ipsę habeant, sed ut repercussu parietum elidat, optimasq; quę maximos arqus facit similimosq; cælestibus. Est & aliã iris cerę similis & prædura: quam Horus crematam tusamq; ad ichneumonum morfus remedio esse, nasci autem in Perside tradit. Similis est aspectu, sed non eiusdem effectus quę uocatur zeros, alba nigraq; macula in trãuersum distinguente crystallum. Expositis per genera colorum principalium gemmis, reliquas litterarum ordine explicabimus.

De quibusdam gemmis per alphabeti ordinem.

Cap. x

A Chates in magna fuit autoritate, nũc in nulla est: reperta primũ in Sicilia iuxta flumen eiusdem nominis, postea plurimis locis, excedens amplitudine, numerosa uarietatibus diuersis mutantibus cognomina eius. Vocatur enim phasachates, cerachates, sardachates, hæmachates, leucachates, dendrachates, uelut arbuscula insignis, antachates cũ uritur myrrhã redolēs, coralloachates guttis aureis sapphiri modo distincta, qualis copiosissima in Creta, sacra appellata. Putant eam contra araneorum & scorpionum ictus prodesse. Quod in Siculis utiq; crediderim, quoniã primum eius prouincię afflatu scorpionum pestis extinguitur. Et in India inuentę contra eadem pollent, & alijs magnis miraculis. Reddunt enim species fluminum, nemorum & iumentorum, etiam esseda & statricula, & equorum ornamenta. Medici coticulas inde faciunt. Spectasse etiam prodest oculis. Sitimq; sedant in os additę. Phrygię uires non habent. Thebis Aegyptijs repertę carent rubentibus uenis & albis. Et hæ quoque contra scorpiones ualidę. Eademq; autoritas & Cyprijs est. Sunt etiam qui maxime probent uitream perspicuitatem in his. Reperiūtur & in Thracia, circa Oetam, & in Parnaso, & in Lesbo ac Messene, similes limitũ floribus, & Rhodo. Alię apud magos differentię. Leoninę pelli similes, potentiam habere contra scorpiones dicūtur. In Persis uero suffitu earum tempestates auerti, & præter

Kk 3 rea

rea flumina sisti. Argumentum esse si in feruentes cortinas additæ refrigerent, sed ut pro-
 sint leoninis iubis alligandas: nam hyænæ pelli similem abominantur, discordialem do-
 mibus. Eam uero quæ unius coloris sit, inuictam athletis esse. Argumentum eius, quod
 in olla plena olei cocta cum pigmentis, & intra duas horas subferuefacta, unum colorem
 ex omnibus facit minij. Acopis nitro similis est, pumicofa, aureis guttis stellata. Cum hac
 oleum subferuefactum perunctis lassitudinem (si credimus) soluit. Alabastrites nascitur
 in alabaistro Aegypti, & in Syriæ Damasco, candore inter cincto uarijs coloribus, quæ cre-
 mata cum fossili sale ac trita, grauitates oris & dentium extenuare dicitur. Alecatorias uo-
 cant in uentriculis gallinaceorum inuentas crystallina specie, magnitudine fabar: quibus
 Milonem Crotoniensem usum in certaminibus, inuictum fuisse uideri uolunt. Andro-
 damas argenti nitorem habet ut adamas, quadrata, & semper tessellis similis: magi pu-
 tant nomen impositum ab eo, quod impetus hominum, & iracundias domet. Eadem
 sit an alia argyrodamas, autores non explicant. Antiparthes nigra non translucet. Ex-
 perimentum eius si coquatur in lacte, facit enim hoc myrræ simile immissa. Eamque
 contra effascinationes auxiliari magi uolunt. Arabica ebori simillima est, & hoc uide-
 retur, nisi abnueret duritia: putant contra dolores neruorum prodesse habentibus. Aro-
 matites & ipsa in Arabia traditur gigni, sed & in Aegypto circa Pisas ubique lapidosa, &
 myrrhæ coloris & odoris, ob hoc reginis frequentata. Asbestos in Arcadia monti-
 bus nascitur, coloris ferrei. Aspilatem Democritus in Arabia gigni tradit ignei coloris.
 Eam oportere cameli pilo splenicis alligari, inueniri que in nido Arabicarum alitum.²⁰
 Et aliam eodem nomine ibi in leucopetra nasci argentei coloris, contra lymphatum ha-
 bendam. Atizoën in India & in Perside ac Ida monte nasci tradit, argenteo nitore ful-
 gentem, magnitudine trium digitorum, ad lenticulæ figuram, o doris iucundi, necessariam
 magis regem constituentibus. Augites multis non alia uidetur esse quam quæ calais.
 Amphitane alio nomine appellatur chrysocolia, in Indiæ parte, ubi formicæ erunt au-
 rum, in qua inuenitur auro similis quadrata figura: affirmaturque natura eius quæ ma-
 gnetis, nisi quod trahere quoque aurum traditur. Aphrodisiæ ex candida ruffa est. Ap-
 syctos septenis diebus calore tenet excalfacta igni, nigra ac ponderosa, distinguētibus eā
 uenis rubentibus. Putant prodesse contra frigora. Agyptillam Iacchus intelligit, per al-
 bum sarda nigræque uena transeunte: uulgus autem in nigra radice ceruleam facit. Ba-
 lanitæ genera duo habent, subuitrides, & Corinthij æris similitudine. Illa à Copto, hæc
 ex Trogloodytica regione ueniunt, medias secante flammea uena. Batrachitis mittit &
 Coptos. Vnam ranæ similem colore, alteram ebori, tertiam rubentis è nigro. Baptes
 mollis alioquin odore excellit. Beli oculus albicans pupillam pingit nigram è medio au-
 reo fulgore lucentem. Hæc propter suam speciem sacratissimo Assyriorum deo dicitur.
 Aliam autem quam Belum uocant, in Arbēlis nasci Democritus tradit, nucis iuglandis
 magnitudine, uitrea specie. Baroptenus siue boryptes nigra, sanguineis & albis nodis al-
 ligata dicitur, uelut portentosa. Botrytes alia nigra est, alia pampinea, incipienti uuæ
 similis. Bostrychiten Zoroastres uocat crinibus mulierum similiorem. Bucardia bubu-
 lo cordi similis, Babylone tantum nascitur. Brontia capitibus testudinum similis, & cum
 tonitruis cadit (ut putant) & fulmine tacta restinguit, si credimus. Boleniæ nimbo inne-
 niuntur glebæ similitudine. Cheramydes eadem esset quam ostracitem uocāt, nisi quod
 hanc ceruleæ interdum bullæ cingunt. Calais sapphirum imitatur, candidior, & litoro-
 so mari similis. Capnites quibusdam uidetur suum genus habere plurimis spiris fumi-
 da, ut suo loco diximus: in Cappadocia & in Phrygia nascitur ebori similis. Calamites à
 calamo, feruntque plures simul coniunctos inueniri. Carochites Corsicæ lapis est cate-
 ris maior, mirabilis, si uera traduntur, impositam manum ueluti gummi retinens. Caro-
 pyrites in Cappadocia provenit. Cepites siue cepocapites candida est, uenarum nodis
 coëuntibus candore imaginem regerens. Ceramites testæ colorē habet. Cinædiæ in-
 ueniuntur

veniuntur in cerebro piscis eiusdem nominis, candida & oblonga, euentusq; miranda, si
 modo est fides, praesagire eas habitum maris nubilo colore aut tranquillitate. Cerites ce-
 ra similis est: Circo piris: Corfoides caniciei hominis: Coralloachates corallo aureis gut-
 tis distincta. Corallis minio, gigniturq; in India & Syene. Craterites inter chrysolithum
 & electrum colorem habet praeduræ naturæ, Crocallis cerasum representat. Cissites circa
 Copton nascitur candida, & uidetur intus habere partum, qui sentitur etiam strepitu.
 Chalcophonos nigra est, sed illius æris tinnitum reddit, tragædis ut suadent gestanda. Che-
 lidonia duorum sunt generum, hirundinum colore, & alia parte purpurea, nigris interpel-
 lantibus maculis. Chelonia oculus est Indicæ testudinis, uel portentosissima magorum
 mendacis. Melle enim colluto ore impositam linguæ, futurorum diuinationem præsta-
 re promittunt quintadecima luna & silente tota die, decrecente uero ante solis ortum, ca-
 teris diebus à prima in sextam horam. Sunt & chelonitides testudinum similes, ex quibus
 ad tempestates sedandas multa uaticinantur. Eam uero quæ sit aureis guttis, cum scarabeo
 delectam in aquam feruentem tempestates tueri. Chlorites herbacei coloris est, quæ dicitur
 magi inueniri in scyllæ auis uentre congenitam ei, ferroq; includi iubent ad quædam pro-
 digiosa moris sui. Choaspites à flumine dicta est uiridis fulgoris aurei. Chrysolampis in
 Æthiopia nascitur pallidi coloris die, & noctu ignei. Chrysophis aurum uidetur esse.
 Cepionida in Æolide Atarne, nunc pago quondam oppido, nascitur, multis coloribus
 translucens, aliàs uitrea, aliàs crystallina, aliàs iaspideæ. Sed & sordidis tantus est nitor,
 ut imagines reddant ceu specula. Daphniam Zoroastres morbis comitalibus demon-
 strat. Diadochos beryllo similis est. Diphris duplex, candida ac nigra, mas ac foemina,
 genitale utriusque sexus distinguente linea. Dionysias nigra ac dura mixtis rubentibus
 maculis: quæ ex aqua trita saporem uini facit, & ebrietati resistere putatur. Draco-
 nites siue draconitias è cerebro fit draconum, sed nisi uiuentibus abscisso nunquam gem-
 mescit, inuidia animalis mori se sentientis. Igitur mos est, ut dormientibus animalibus ca-
 put amputent. Soracus qui uisam eam gemmam sibi apud regem scripsit, bigis uehi que-
 rentes tradit, & uiso dracone spargere somnifica medicamenta, atque ita præcidere. Esse
 autem candore translucido, nec postea poliri, aut artem admittere. Encardia cognomi-
 natur & cardisce: Una, in qua nigra effigies cordis eminet: Altera, eodem nomine ui-
 ridi colore, cordis speciem representat. Tertia nigrum cor ostendit, reliqua sui parte
 candida. Enorchis candida est, diuisaque fragmentis testium effigiem representat.
 Exhebenum Zoroastres speciosam & candidam tradit, qua aurifices aurum poliunt. Eri-
 stalis cum sit candida, ad inclinationes rubescere uidetur. Erotolos eadem quæ mepico-
 ros & hieromnemon, à Democrito laudatur in argumentis diuinationum. Eumetris in
 Baetris nascitur, siliici similis, & capiti supposita uisa nocturna oraculi modo reddit. Eu-
 metren Beli gemmam, sanctissimi deorum sibi, Assyrij appellat, porracei coloris, supersti-
 tionibus gratam. Eupetalos quatuor colores habet, ceruleum, igneum, minij, mali. Eu-
 reos nucleo oliuæ similis est, striata concharum modo, non adeo candida. Eurotias situ
 uidetur operire nigrætiæ. Eusebes ex eo lapide est, ex quo traditur Tyri in Herculis tem-
 plo facta sedes, ex qua dii facile surgebant. Epimelas fit cum in candida gemma superne
 nigricat colos. Galaxiam aliqui galactiten uocant, similem proxime dictis, sed intercur-
 rentibus sanguineis aut candidis uenis. Galactites ex uno colore lactis est. Eandem dicitur
 leucogeam, & leucographiā appellant, & synnephten, lactis succo ac sapore notabilem.
 In educatione nutricibus lactis fecunditatem, infantium quoque alligata collo saluam
 facere dicitur, in ore autem liquefcere. Eandem memoriam adimere dicunt. Mittit eam &
 Achelous amnis. Sunt qui smaragdum albis uenis circumligatum galactiten uocent. Ga-
 laicos argyrodamanti similis est, paulo sordidior. Inueniuntur autem binæ uel ternæ. Ga-
 sidanem Medi mittunt coloris olorini ueluti floribus sparsam. Nascitur & in Arbellis.
 Hæc quoque gemma concipere dicitur & intra se partum fateri concussa, concipere autem

trimestri spatio. Glossopetra linguæ similis humanæ in terra nõ nascitur, sed deficiente luna cælo decidere, & lenocinanti necessaria creditur. Quod ne credamus, promissi quoque uanitas facit. Ventos enim ea comprimi narrant. Gorgonia nihil aliud est quàm corallium, nominis causa, quod in duritiam lapidis mutatur: emollit maria, fulminibus & typhoni resistere affirmant. Geniænen eadem uanitate inimicorum pœnas efficere promittunt. Heliotropium nascitur in Aethiopia, Africa, Cypro, porracei coloris, sanguineis uenis distincta. Causa nominis, quoniam delecta in uas aquæ fulgorem solis accedentem percussu sanguineo mutat, maxime Aethiopica, eadem extra aquam speculi modo solem accipit, deprehenditq; defectus, subeuntem lunam ostendens. Magorum impudentiæ uel manifestissimum hoc quoque exemplum est, quoniam admixta herba heliotropio, quibusdam quoque additis precationibus, gerentem conspici negent. Hephaestites quoque speculi naturam habet in reddendis imaginibus, quanquam rutila. Experimentum est, si feruentem aquam addita statim refrigeret, aut si in solem addita aridam materiam accendat. Nascitur in Coryco. Horminodes, ex argumero uiriditatis in candida gemma uel nigra, & aliquando pallida, ambiente circulo aurei coloris, appellatur. Hexegetalithos in parua magnitudine multicolor, hoc sibi nomen adoptauit. Reperitur in Troglodyrica regione. Hieracites alternat tota, miluinis nigricans ueluti plumis. Hammites ouis piscium similis est, & alia uelut nitro composita, prædura alioquin. Hammonis cornu inter sacratissimas Aethiopiæ gemmas, aureo colore, arietini cornus effigiem reddens promittitur prædiuina somnia representare. Hormesion inter gratissimas aspicitur, ex igneo colore radians auro, portante secum in extremitatibus candidam lucem. Hyæniæ ex oculis hyenæ, & ob id in uase inueniri dicuntur: & si credimus, linguæ hominis subditæ futura prædicere. Hamatites in Aethiopia quidem principalis, sed & in Arabia & Africa inuenitur, sanguineo colore, non omittenda promissis ad coarguendas barbarorum insidias. Zachalias Babylonius in his libris quos scripsit ad regem Mithridatem, humana gemmis attribuit fata: has non contentus oculorum & iocinerum medicina decorasse, à rege etiam aliquid petitis dedit, & litibus iudicijq; interpoluit: in prælijs etiam eas salutare pronunciauit. Elc & alia eiusdem generis, quæ uocatur henui ab Indis, xanthos appellata Græcis, è fuluo candicans. Idæi dactyli in Crera, ferreo colore pollicem humanum exprimunt. Icterias aliti lurido similis, ideo existimatur salubris contra regios morbos. Est & alia eodem nomine liquidior. Tertia folio uiridi similis, latior prioribus, penè sine pondere uenis luridis. Quartum genus in eodem colore nigris uenis descendentibus. Iouis gemma candida est, non ponderosa, tenera. Indica gentium suarum habet nomen, subruffo colore, in attritu sudorem purpureum emanat. Alia eodem nomine candida, puluereo aspectu. Ion apud Indos uiolacea est, sed raro saturo colore lucet. Lepidotes squamas piscium uarijs coloribus imitatur. Lesbias Lesbi patriæ nomen habens, inuenitur & in India. Leucophthalmos rutila aliàs, oculi speciem candidam nigramq; continet. Leucopetalos candorem niuis ex auro distinguit. Libanochros thuris similitudinem ostendit, sed succum mellis. Limoniates eadè uidetur quæ smaragdus. De lipare hoc tantum traditur, suffusa ea omnes bestias euocari. Lysimachus Rhodio marmori similis est aureis uenis, politur ex marmore, amplitudine in angustias coeunte, ut inutilia exterrantur. Leucochrysos fit chrysolitho interalbicante. Memnonia qualis sit nõ traditur. Medea nigra est, à Medea illa fabulosa inueta, habet uenas aurei coloris, sudorè reddit croci, saporè autem uini. Meconites papauera exprimit. Mitrax à Persis accepta est & rubri maris montibus multicolor, contra solè uarie refulgens. Meroctes porracea lacte sudat. Morion Indica quæ nigerrimo colore translucet, uocatur pramnion, in qua miscetur & carbuculi colos Alexandrinum, ubi Sardiæ Cyprii. Nascitur & in Tyro & in Galatia. Xenocrates & sub Alpibus nasci tradit. Hæc sunt gemmæ quæ ad ætypas scalpturnas aptantur. Myrrhites myrrhæ colorè habet, faciemq; minime gemmæ, ungenti odorem, attrita etiam

etiam nardi. Myrmeceas nigra habet eminentias similes uerrucis. Myrsinites melleum colorem habet, myrti odorem. Mesoleucos est, mediam gemmam candida distinguente linea: Mesomelas, nigra uena quemlibet colorem secante per medium. Nasamonites est sanguinea, nigris uenis. Nebrites Libero patri sacra, nomen traxit à nebridum eius similitudine. Sunt & aliae nigrae generis eiusdem. Nympharena urbis & gentis Persicae nomen habet, similis hippopotami dentibus. Orca barbari nominis, è nigro fuluoque ac uiridi & candido placet. Ombria, quam aliqui notiam uocant, sicut ceraunia & brontia, cadere cum imbris & fulminibus dicitur, eundemque effectum habere quem brontia, narratur. Præterea in aras addita ea, traditur libamēta non amburi. Orites globosa specie, à quibusdam & siderites uocatur, ignem non sentiens. Ostracias siue ostracites est testacea durior, altera achatae similis, nisi quod achates politura pinguescit: duriori tanta inest uis, ut aliae gemmae scalpantur fragmentis eius. Ostraciti ostraea nomen & similitudinem dedere. Ophicardelon Barbari uocant nigrum colorem, binis lineis albis includentibus.

De obsidiano lapide diximus superiore libro. Inueniuntur & gemmae eodem nomine ac colore, non solum in Æthiopia Indiaque, sed etiam in Samo, ut aliqui putant, & in littribus Hispaniensi oceanis. Panchros fere ex omnibus coloribus constat. Pangonius non longior digito, ne crystallus uideatur, numero plurium angulorum cauetur. Paneros qualis sit, à Metrodoro non dicitur, sed carmen Timaridis reginae in eadem dicatum Veneri non ineq̃ualis ponit, ex quo intelligitur addictam ei fecunditatem. Quidam hanc
 20 pansebaston uocant. Ponticarum plura sunt genera. Est stellata nunc sanguineis, nunc auris guttis, quæ inter sacras habetur. Alia pro stellis eiusdem coloris lineas habet, alia montium conualliumque effigies. Philoginos, quem & chrysitē uocant, ostrae Atticae as simulata inuenitur in Ægypto. Phœnicites ex balani similitudine appellatur: Phycites, alga. Perileucos, filo ab ore gemmae ad radicem usque candido descendente. Pæantides, quas quidam gemonidas uocant, prægnantes fieri & parere dicuntur, meretricum parturientibus. Nam tales in Macedonia iuxta monumentum Tiresiae inueniuntur, speciesque est eis aquae glaciata. Solis gemma candida est, & ad speciem sideris in orbem fulgentes spargit radios. Sagdam Chaldaei adhærescentem nauibus habent: Inuenitur præsini coloris. Samothracia insula eiusdem nominis gemma dat nigram, ac sine pondere, ligno
 30 similem. Sauriten in uentre uiridis lacerti harundine dissecti tradunt inueniri. Sarcites bubulas carnes præsentat. Selenites ex candido translucet melleo fulgore, imaginem lunæ continens, redditque eam in dies singulos crescentis minuentisque numero, natique putatur in Arabia. Siderites ferro similis, & litigio illata discordias facit, quæque nascitur in Æthiopia Sideropœcilos ex ea fit uariantibus guttis. Spongites spongiae nomen res præsentat. Synodontites è cerebro piscium est, qui synodontes uocantur. Syrtitæ in litro re Syrtium, iam quidè & in Lucania inueniuntur è melleo colore croco refulgentes, intus autem stellas continent languidas. Syringites stipulae internodio similis, perpetua fistula cauatur. Trichrus ex Africa niger est, sed tres succos reddit, à radice nigrum, medio sanguineum, summo candidum. Telirrhizos cinerei coloris aut rufi, candidis radicibus spectatur. Telicardios colore cordis, Persas, apud quos gignitur, magnopere delectat, maculamque appellant. Thracia trium generum est, uiridis, aut pallidior, tertia sanguineis guttis. Tephritis nouae lunae speciem habet curuata in cornua, quauis cinerei coloris. Tocolithos oleae nucleo similis uidetur, neque est gemmae honos, sed lingentium calculos frangit, pellitque. Veneris crines nigerrimi nitoris continent in se speciem rufi crinis. Vientana Italica gemma est, Veijs reperta, nigram materiā distinguente limite albo. Zanthenem in Media nasci Democritus tradit, electri colore, & si quis terat in uino palmeo & croco, ceræ modo lentescere, odore magnae suauitatis. Zmilaces in Euphrate nascitur, Proconesio marmori similis, medio colore glauco. Zoronissos in Indo flumine nascitur
 magorum

magorum gemma esse narratur, neque aliud amplius de ea.

De gemmis quæ à membris hominum cognominantur, & quæ ab animalibus, & de ijs quæ à cæteris rebus. Cap. XI

Est etiamnum alia distinctio, quam equidē fecerim, subinde uariata expositione. Si quidem à membris corporis habēt nomina, Hepatites à iocinere, Steatites singulorum animalum adipe numerosa, Adadunephros eiusdem oculus dicitur: deus & hic colitur Syris. Triophthalmos Ionace nascitur, tres hominis simul oculos exprimens. Ab animalibus cognominantur carcinias marini cancri colore, echites uiperæ, scorpites scorpionis aut colore aut effigie, scarites scarī piscis, triglites mulli, ægophthalmos, caprino oculo: Itē alia suillo: Et à gruis collo geranites, hieracites accipitris. Aëtites à colore aquilę cādicāte cauda. Myrmecites innatam repētis formicæ effigiem habet: scarabeorum cantharias. Lycophthalmos quatuor est colorū ex rutilo & sanguineo, in medio nigrum candido cingitur, ut luporum oculi, illis per omnia similis. Taos pauoni est similis, item aspidi quam uocari chelidoniā inuenio. Arenarū similitudo est in ammochryso, uelut auro harenis mixto. Cenchrites miliij granis uelut sparsis. Dryites ē truncis arborū, hæc & ligni modo ardet. Cissites in candido collucet ederæ folijs, quæ totam tenent. Narcissites uenis etiam ederæ distinguitur. Cyamea nigra est, sed fracta ex se fabæ similitudinem parit.

Pyrene ab oliuæ nucleo dicta est, huic aliquando inesse piscium spinæ uidentur. Chylazias grandinum & colorem & figuram habet, adamantinæ duritiæ. Narrant etiam in ignem additæ manere suū frigus. Pyrites nigra quidē, sed attritu digitos adurit. Polyzonon nigra multis zonis candicat. Astrapiæ in candido aut cyaneo discurrent ē medio fulminis radij. In Phlegontide intus ardere quædam uidetur flamma quæ non exeat.

In Anthracitide scintillæ discurrere aliquando uidētur. Enhydros semper rotunditatis absolutæ, in candore est leuis, sed ad motum fluctuat intus in ea uelut in ouis liquor. Polytrix in uiridi capillatur, sed defluuia comarum facere dicitur. Sunt & à leonis pelle & pantheræ nominatæ, leontios, pardalios. Colos appellauit chrysolithum aureus, chrysoprasmus herbaceus, melleus melichrota, quamuis plura eius genera sint. Melichloron est geminus, parte flauus, parte melleus. Crocian croci. Polia caniciem quandā sparti indicat, eandem duriorem, nigra spartopolios. Rhodites à rosa est. Melites mali coloris, Chalcites æris, Sycites fici. Ratio nominum non est in borsfycite, in nigro ramosa, cādidis aut sanguineis frondibus: nec gemite, uelut in petra cādidis manibus inter se cōplexis. Ananchitide in hydromantia dicunt euocari imagines deorum: Synochitide umbras inferorū euocatas teneri. Dendritide alba defossa sub arbore quæ cædatur, securis aciem non habetari. Et sunt multo plures magisq; monstrificæ, quibus Barbari dedere nomina, cōfessi lapides esse. Nobis satis erit in his coarguisse dira mendacia.

De gemmis nascentibus & factitijs, & figuris gemmarum. Cap. XII

Gemma nascentur & repente nouæ ac sine nominibus: ut Lampfaci in metallis aura grijs una inuenta, quæ propter pulchritudinem Alexandro regi missa fuit, ut autor est Theophrastus. Cochlites quoque nunc uulgarissimæ fiunt uerius quàm nascuntur, in Arabia repertis ingentibus glebis melle excoqui tradūt septenis diebus noctibusq; sine intermissione: ita omni terreno uitiosoq; decusso, purgatam glebam artificum ingenio uarie distribui in uenas, ductusq; macularum quāmaxime uendibili ratione sectantium: quondamq; tantæ magnitudinis fecere, ut equis regum in oriente frontalia atq; prophylis pensilia facerent. Et aliæ omnes gemmæ mellis decoctu nitescunt, præcipue Corsicæ, in omni alio usu acriora abhorrētes. Quæ uariæ sunt, & ad nouitatem accedere calliditate ingeniorum cōtigit, ut nomen usitatum nō habeāt, Physes appellant, uelut ipsius naturæ admirationē in ijs uenditātes, cum finis nominū non sit, quæ persequi non equidē cogito, innumera ex græca uanitate cōficta. Indicatis nobilibus gemis, etiā plebeis rarorum gene-

rum, dictu dignas distinxisse satis erat. Illud modo meminisse cōueniet, incrementibus uarie maculis ac uerrucis: linearumq; interueniente multiplici ductu & colore, mutata sepius nomina in eadem plerumque materia. Nunc communiter ad omnium gemmarum obseruationem pertinentia dicemus, opiniones secuti autorum. Cauæ aut extuberantes uiliores uidetur æqualibus. Figura oblonga maxime probatur, deinde quæ uocatur lenticula, postea clypeidos & rotunda, angulosis minima gratia. Veras à falsis discernendi magna difficultas: quippe cum inuentū sit, ex ueris gemmis in alterius generis falsas traducere. Sardonyches è ceraunij glutinantur gemmis, ita ut deprehēdi ars non possit, aliunde nigro, aliunde candido, aliunde minio sumptis, omnibus in suo genere probatissimis: Quinimo etiam extant commentarij autorum, quos non equidem demonstrarim, quibus modis ex crystallo tingantur smaragdi, aliæq; translucētes, sardonyx è sarda, item cæteræ ex alijs. Neq; est ulla fraus uitæ lucrosior.

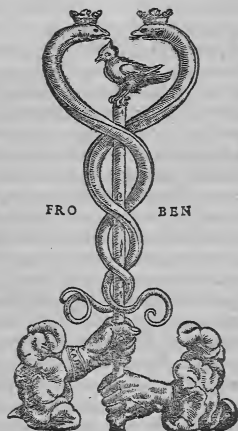
De ratione probandarum gemmarum.

Cap. XIII

NOS contra rationem deprehendendi falsas demonstrabimus, quando etiam luxuriam aduersus fraudem muniri decet, præter illa quæ in principalibus quibusque generibus priuatim diximus. Translucētes matutino probari censent: aut si necesse est, in quartam horam, postea uetant. Experimenta pluribus modis constant. Primum ponderē, si grauiores sentiuntur, post hæc corpore. Fictitijs pustulæ in profundo apparēt scabritia in cute, in capillamento, fulgoris incōstantia, prius quàm ad oculos perueniat definens nitor. Decussi fragmenti paulum, quod in lamina ferrea teratur, efficacissimū experimento excusant mangones gemmarū. Recusant similiter & lima probationē. Obsidianæ fragmenta ueras gemmas nō scarificant. Fictitiæ scarificationis candicantiam fugiunt. Tantæq; differentia est, ut aliæ ferro scalpi non possint, aliæ non nisi retuso, uerum omnes adamante. Plurimum autem in his terebrarum proficit feruor. Gemmiferi amnes sunt Acesinus & Ganges: terrarum autem omnium maxime India. Et iam peractis omnibus naturæ operibus, discrimen quoddā rerum ipsarū atq; terrarū facere conueniat. Ergo in toto orbe & quacunque cæli conuexitas uergit, pulcherrima est omniū, resq; merito principatum naturæ obtinens, Italia, rectrix parensq; mundi altera, uiris, foeminis, ducibus, militibus, seruitijs, artium præstantia, ingeniorum claritatibus, iam situ ac salubritate cæli atq; temperie, accessu cunctarum gentium facili, littoribus portuosiss, benigno uentorum afflatu. Etenim cōtingit recurrentis positio in partem utilissimam, & inter ortus occasusq; mediam, aquarum copia, nemorum salubritate, montium articulis, ferorum animalium innocentia, soli fertilitate, pabuli ubertate. Quicquid est quo carere uita non debeat, nusquam est præstantius. fruges, uinum, olea, uellera, lina, uestes, iuueni. Ne equos quidem in trigarijs præferri ullos uernaculis animaduerto. Metallis auri, argenti, æris, ferri, quandiu libuit exercere, nullis cessit. Et ijs nunc in se grauida pro omni dote uarios succos, & frugum pomorumq; sapores fundit. Ab ea, exceptis Indiæ fabulosis, proxime quidem duxerim Hispaniam, quacunq; ambitur mari.

C. PLINII NATVRALIS HISTORIAE, FINIS.

BASILEAE PER HIERONYMVM FROBENIVM, ET
Nicolaum Episcopium, Mense Augusto, Anno M. D. XXXIX.

CLARISS. VIRO DOMINO DAMIANO

A GOES SIGISMVNDVS GELENIVS S. P. D.

Aud facile erat Damiane optime post Hermolaum super historia Pliniana annotanti, impudentiæ arrogantiae ue opinionem euadere, si primus tale aliquid attentassem, Nunc posteaq; eruditorum aliquot in hoc genere lucubrationes magno applausu exceptas uideo, nō opinor ullis apologijs opus, quod quæ pro parte uisui animaduerti ipse quoq; studiosis communico. Et tamen etiam si alius nemo post illum annotasset, dicere poteram: manere illi manuscriptam suam gratiam, quod labore suo nos maxima parte laboris leuauit: qui ut primus hanc uiam ingredientibus munivit: ita neminem quo minus eiusdem industriæ successione capesseret ueruit, modo suis uestigijs insisteret: & fortassis quædā quæ uir ille restituit, post eius obitum à librarijs denuo uitriata sunt. Quin & gloria illi manet illibata per nos quorū quod aliquid castigationibus Plinianis adiecit: neq; enim itarum doctor est qui posterior aliquidprehendit, sed sapenumero felicior. Equidē quamuis cupide arripuerim conferendi exemplaria munus, quod partim iam expertus essem, id publico studiosorū comodo me facturum: annotationes tamen inuitus adieci, nec nisi doctissimorum amicorū autoritate compulsus: quibus neq; quicquā pernegari decebat, & illis scībam consilij sui rationē constare. Nec hæc dico quod hoc modo uelim culpam in illos translatam, imò nō deprecor arrogantiae crimē, nisi in his annotationibus euicero, me nihil temere, nihil superuacane mutasse, sed tamen libentius Persiorum quàm Lætorum iudicio staturus, quantumuis diuersam ipse Plinius iudicium reiectionem habeat: idq; non sine causa. Nam ille sua per modestiam extenuare maluit: nos non nostra in medium proponimus, sed Pliniana ex uetustissimis archetypis reuocata adferimus. Namq; eam castigationem rationem secutus sum, quam omnium certissimā usu comperi. Quid enim certius, quàm duo peruetusta exemplaria inter se consentientia sequi: alterum longe integerrimum, deprauatius alterum, ita tamen ut sincerioris lectionis manifestia etiam nunc uestigia reuineat: maxime si phrasin quoq; Plinianam diligēter obserues. Me certe hic oculatorem fecit cum diuturna in ceteris Latinis scriptoribus exercitatio, dum eo attentius in his uersor, quod nō mihi solum caueo, sed & his qui Frobenianos codices euoluunt prospectum cupio: tum hic ipse auctor plus minus decies non oscitanter perlustratus ac proinde tam familiarior. Et in prima quidem editione quædam non exigui momenti restitui, parcius tamen, quia ultro & à nemine dum demandata ea prouincia: ita in secunda accuratius idem egimus, sed tum quoq; ob angustiam temporis saluatim duntaxat, prout ad singulos scrupulos res poscere uidebatur, exemplaria consulendo.

Nunc postremo nactus plusculum oculi, à capite usq; ad calcem totum opus contuli: tantumq; errorum sublātū est, quantum superesse non eram crediturus, ni ipse periculū fecissem: nec solum eius generis quæ sensum uitiant: sed etiam quæ orationis uenustatem deformant, maiora pleraq; quàm pro literarum numero. Dicet aliquis: Tu ne igitur postulas, ut quicquid quodcumq; mutasti, pro sincera lectione recipiamus, quod nemo ante te postulauit, quantumuis doctor. Hic quisquis est nō aliud responsum feret, quàm diuersam esse meā atq; illorum castigandi rationem. Illi homines ingeniosi, etiam si cūde se non satis explicabant, uel ex auctorum quos citat Plinius collatione uel alioqui coniecturis probabilibus, interdum uarijs, adiutare lectionē pro sua benignitate conati sunt. Ego secutus cōsensum probatæ fidei codicum, quoties inueni manifestō ueriores lectionē, eam in contextum reposui. sicubi hæsi, quod sanè præterq; in nomenclatura herbarum, perrarò incidit in tanto archetyporum presidio: locum alijs disquirendum relinquere malui quàm frustra uexare. Quoniā uero ingenuè fatendum erat nōnulla hodieq; deprauata manere, si quis eis quæque restituendis operam impendere uolet, aut etiam à nobis attracta retrahere, unum orabitur, à diuinationibus non semper feliciter cadentibus abstineat, & ea demum adferat, quæ non solum speciē sinceritatis præ se ferant, uerum etiam alicuius ex tam multis manu scriptis codicibus testimoniū fulciri possint. Meam uero opellam ideo tibi uir integerrime dedicauit, quod & te hoc genus studijs cum primis delectari animaduerti, & affectionis erga te meæ, quæ degustata tua humanitas excitauit, pignus aliquod esse uolui, simul ut per te hic meus conatus innotescat Italis quoq; apud quos nunc uiuis, quorumq; exacta iudicia de miror, & candorem exosculor. Vale. Basilæ calendis Ianuarij, Anno. M. D. X X X V.

Ar culorum quoq; cœli ratio in terræ mentione aptius dicitur, quando ad eam pertinet tota signiferi modulatio, inuentionibus non dilatis.) Si hoc modo legamus, quo referentur hæc uerba, inuentionibus non dilatis: Non ad circulos, de quorum inuentione hic nihil. ut iam demus signiferi modulationem hic recte posse dici. Veteres codices habent: quando ad eam tota pertinet, signiferi modo inuentionibus non dilatis,

Vt tota referatur ad ratio, non ad modulatio, quæ uox in manuscriptis nō est: & sensus sit de uno signifero circulo hic se dicturum, quid circa eum primi Anaximander & Cleostratus obseruauerint: cæterorum circulorum mentionem cū mentione terræ aptius coniungendam: quod facit in fine libri. Minutiora annotare non uidetur necesse. satis est in eis quæ maioris sunt momenti si dem codicum quos sequimur approbare. Tertiū Martis, quod quidam Herculis uocant, ignea ardentis solis uicinitate, binis fere annis conuersi.) Vetus lectio, ignea ardentis à solis uicinitate: quemadmodum & Lilius sapeloquitur. Causam reddit non cur biennio circulum absoluat, sed cur ardens sit & igneus. Temperari Iouem, salutaremq; fieri deum.) De sydere loquitur, non de deo. Scriba proxime sequentem particulā Deinde, deprauit in deum Inde. Vt temporis ratio facilius solis itinere congruat.) Facilius redundat. Circa finem capituli pro Ctesias & Sosigenes, legitur, hic idem & Sosigenes, magno manuscriptorum codicum consensu, refertur autem ad Timæum. quā & in Catalogo mox post Timæum Sosigenes subiicitur. Eodem uersu in utroq; exemplari est peculiaris syderum ratio non statio. Cap. IX. Quæ mensis exitu latet, cum laborare iam creditur.) Antiquorum atq; emendatorum codicū lectio est: cū laborare non creditur, id est, interquiescere creditur, eo quod tūc lucere desinat. Vnde quod interlunio sit, aliquoties Plinio silente luna fieri dicitur. Vnum locum adscribam qui primus occurrit lib. 28. cap. 7. non signius silente luna, coitusq; tum maribus exitiales esse. Tale est & illud apud Maronē: A Tenedo racitæ per amica silentia lunę, ubi interlunium significat, noctisq; obscuritatem, Græcorū insidijs accōmodam. Reperiuntur quidem apud poetas solis labores, & luna laborans, uerum illi tum de eclipsibus loquuntur, reliqui tamen uulgatā lectionem, contentus diuersam indicasse, mutaturus alioqui nisi mature animaduertissem, esse quibus & illa nō displiceat. Tertiū inde uersu illic legitur de Endymione: & ob id amore eius famæ raditus. Arbitrium sit penes eruditum lectorem.

Dein remorata in coitu.) Scripsi morata. Remorari enim actiuam significationem habet unde remora piscis, quod naues remoretur. Omnium quæ in cœlo prenoscī potuerūt magistra.) Lēgo pernoscī, ut intelligas certam & absolutam cognitionem. de præfagijs Plinium hic non loqui indicant quæ mox subsequuntur: in duodecim mensum spacia, &c. Sequenti uersu lege: ipsa toties solem: non ipsum. Cap. XI. Immensum esse constat, quia arborum &c.) Verbum constat, redundat. refertur enim hæc tota oratio ad præcedens uerbum aperitur, & qui arborum, habent ueteres codices, non quia. Scriba a literam geminauit. Cap. XVI. Hoc uno protinus intelligi potest uisū.) Lege: hoc non protinus. Cap. XVII. In triquetro semitambitur orbe.) Legendū, seminant ambitur orbe. Cap. XXV. Fiant & hirci, uislorū specie.) Scribo, hirci. Item uersu à fine pag. 6. spiræ modo, non spinæ. Pag. sequentis uersu undecimo: Eo fidere significari, non eo signo. Cap. XXVI. Non modo an obirent nascerenturq;, sed omnino aliqua transirent.) Melius: non modo an obirent nascerenturq;, sed an om. &c.

Cap. XXVII. Atqui hæc ego raris temporibus.) Rectius: Atq; hæc ego statis temporibus.

Cap. XXIX. Semel in meridie.) Vetus lectio. Semel & meridie. Exemplaria consentiunt. Mox post singula paria consulum adiecimus conjunctionem, quo euidētius anni ab inuicem se cernerentur. Cap. XXXII. Alter consul est C. Fannius, non L. Annius.

Cap. XXXV. Postq; in lunæ magnitudinem facta sit.) Miror cur hic hebraismus placuerit. Sic enim illi loquuntur: Factus est mihi deus in protectorem, & in locum refugij. Noltri codices habent, lunæ magnitudine. Cap. XXXVIII. Infra lunam hæc sedes multoq; inferior (ut animaduerto propemodū constare infinitum) ex superiore natura aeris, & terreni halitus miscens utraq; sorte confunditur.) Planior lectio: Infra lunam hæc sedes multoq; inferior (ut animaduerto propemodū constare) infinitum ex superiore natura aeris, in finitū & terreni halitus miscens, utraq; sorte confunditur. Antestantur ambo exemplaria. Cap. XLVII. Veteres quatuor omnino seruauere per totidem mundi partes: ideo nec Homerus plures nominat. Hebraicus mox iudicatū id est. Secura æras octo addidit, ratione nimis subtili & concisa. Proximis inter utraq; media placuit.) Est quidem sensus idem in antiqua lectione: mirum tamen quantum sibi hic indulerit castigator nescio quis, dictiones alias addendo, alias transponendo, alias diuisas componendo, unamq; continuam orationem in plures minutas inepte concidendo. Talem audaciam ardelionum probare non possum. Hermolaus extra culpam est: Aleriensis fortasse non est. Nunc uide sinceriores lectionem. Veteres quatuor omnino seruauere, per totidē mundi partes, (ideo

hec Homerus plures nominat) hebeti ut mox iudicatum est ratione: secuta atas oſio addidit, niſi ſubtili & concifa: proximiſ inter utraq; media placuit. Quod ſi quis contentat noſtram lectionem ſcribarum temeritate inueclā: primū exemplaria conſentiunt: deinde ſcribæ non ſolent tam feliciter errare. Caſtigatorem hæc ſolertia eſt, deprauationiſ uſ ſpeciem aliquam ſinceritatis aſſingere, quorū impudentia ſapius quā uellem anſam deſtomachandi præbet. Argenteſ in telligit & Cæciam.) Diſtingue ut Cæcias ſequentibus cohæreat. & Cæciam aliqui uocant Helſeponſiā. Saluberrimus autem omnium aquilo, quia ſiccus & frigidiôr. noxiuſ auſter, fortalſe quia magis humiduſ. Non uideo cur hic quoq; libuerit caſtigatoriſ tantū uerborum tranſponere, fortiter contempta fide archetyporum. Auſter qui Græciſ Notuſ, ſapiuſ quidē imbrifer, in terdū tamen ſerenificuſ eſt, uel Horatio teſte: Albuſ ut obſcuro dertegit nubila cœlo Sæpe Notuſ, neq; ſemper imbreſ adfert utroq; modo noxiuſ, atq; etiam magiſ quotiſ eſt ſiccus; quod tūc etiam ætuoſuſ ſit. Id an non ſatiſ Latine Pliniuſ expreſſit hiſ uerbiſ? Saluberrimuſ autē aquilo. Noxiuſ auſter: & magiſ ſiccus, fortaliſ quia humiduſ frigidiôr eſt. Sequenti uerſu in ambobuſ legitur: Eteſæ noctū deſinunt fere, non flare. & quoruſ attinebat ſupponere flare: cum æque perfectæ locutio ſit: Eteſæ noctū deſinunt. Nec male noſtri in ſequenti uerſu: cum uocantur orniſiæ, pro quo in uulgatiſ eſt: qui uocantur. Nam & ornithiæ ſunt Eteſæ, æque ſtati.

Cap. XLVIIII. Ruſuſq; deiecti in terram, obducta nubium cute.) Antiqua ſcriptura ruſuſq; deiecti, interim obducta. Quod ſi maiore depreſſæ nubis eruperit ſpecuſ, ſed minus alto quā procella.) Scribo lato, non alto. Superiuſ enim dixerat ſi late ſiccā ruperit nubem, procella gignunt. Cap. XLIX. Quod ſi ſimul rupit nubem, exarſitq; & ignem habuit, aut poſtea concepit, fulmen eſt.) Lego, non poſtea concepit. Id addit ad differentiam præteritſ quem in fine præcedentiſ capitiſ dixit, rupta nube demum dum furit accendi. Vortex autem hoc me ando diſtat à turbine, quo ſtridor à fragore.) Nō diſplicet quod habent noſtra exemplaria: vortex autem remeando diſtat à turbine, & quo ſtridor à fragore. Quæ à ſeptentrione deſcendunt ad teporem, qualiſ eſt omniſ campaniæ tractuſ.) Ruſuſ in ambobuſ eſt: quæ à ſeptentrione diſcedunt ad teporem, qualiſ eſt Vrbis & Campaniæ tractuſ. Cap. LI. Saturniæ ſidere proſiciſci.) De eſt præpoſitio: à Saturni ſidere. Cap. LIII. Impetratum Vuliſiniſ & urbe & agriſ depopulatiſ ſubeunte monſtro quod uocauere Olta.) Sincera lectio: Impetratum Voſſiſ nioſ urbem agriſ depopulatiſ ſubeunte monſtro, quod uocauerat Volta. Alioqui ſerum erat Io uiſ Tonantiſ auxilium, ſam depopulata urbe. Quod autem ad monſtri nomen attinet, Tuſci ter ram uocabant uola.) Inde Volta, terrigena belua. Cap. LV. Quia nonnullæ earum ſunt fulmine dirutæ.) Magiſ idonea cauſa eſt in manuſcriptiſ uoluminiſ: nulla non earum fulmine diruta. Cap. LXIII. Cuiuſ numen ultimū ſam nulliſ imprecamur, rati graue.) Quid eſt imprecari numen: Imprecamur mala. Numen niſi aliquid addaſ, niſi mali eſt. Tranſpoſuit unam ſyllabam neſcio quiſ, imprecamur rati ſcribendo, pro precamur irati. Dicebant enim male precanteſ: ſi tibi terra grauiſ. Sicut contrā benè precanteſ: Si tibi terra leuiſ: Ve eſt uidere in epi taphiſ. Irati precamur deſunctiſ terram grauē, cupienteſ & ipſam eiſ iratā, quaſi neſciāmuſ ſolā nunq; hominiſ irāſci. Cap. LXVIII. Iam primū in dimidio cōputari mihi uidetur, tanq; nullo portio ipſi decedat oceano.) Mihi redundat, nam ipſe improbat eam opinioē. & pro decedat decidatur legendum, portio terre deciditur oceano, eiq; accedit non decedit. Europam Aſiamq; diſpartit.) In noſtriſ exemplariſ pro diſperſit legitur diſpeſcit. Cap. LXX. Neq; enim (ut dixere aliqui) munduſ hic polo excelliore ſe attollit, ut undiq; non cernantur hæc ſidera.) Pri mum non munduſ hic, ſed hoc polo, legendum: deinde aut undiq; cernerentur hæc ſidera. aut, id eſt, alioqui, nam & hoc ſignificatu apud probōſ autoreſ reperitur hæc particula. Sic lib. 19. cap. 5. Effodiuntur bulbi ante uer, aut deterioreſ ilico ſiunt. Cap. LXXI. Eundemq; remeant obuiū cōtrario præuertebat occurſu.) Malui quod eſt in ſcriptiſ exemplariſ, præuertebat, præuertimuſ enim ad eandem metam nobiſcum tendenteſ, non obuioſ. Et æque integra locutio eſt ſq; conſiſtione que. Cap. LXXVIII. Ipſoq; criniū argumentu.) Meliuſ crinum quā criniū. Cap. LXXXVIII. In eadem & oppidū haultuſ profundo: alioq; motu terre ſtatinaſ emeriſſe: & alio, prouolutiſ montibuſ inſulam extitiſſe Prochyram.) Veteres codiceſ pro ſtatinaſ habēt ſtagnum, ut intelligaſ omnia in una inſula accidiſſe, oppidū hiatuſ haultuſ, ſtagnum emeriſſe, monteſ prouolutoſ, non eodem tamen terræ motu, ſed alio poſt alium.

Cap. LXXXIX. Domiſon & Prieneſ Mileto, Artemiſiaſ Parthenioſ promōtorio.) Illiſ uerūſ legitur Dromiſcon & Pernen Mileto, Narthecuaſ Parthenioſ promōtorio.

Cap. XCIII. Similiſter in Reatino.) Hæ treſ uoceſ cum fine huiuſ capitiſ cohærent, non cum ſequentiſ initio. Cap. XCVIII. Hiſ adde, ut niſi quod equidem nouerim præ teream, Ariſtoleſ.) Legendum, addit, & ſequenti uerſu redundat, affirmat. Cap. CIII. In Falifico C'itumniſ amniſ aqua potata candidoſ boueſ facit.) Homineſ peritūſ regionuſ qui tã leuiſ momento Clitumnuſ ex Vmbria in Hetruriā traduxit. Veteſ lectio: In Falifico omniſ aqua

potata candidos boues facit. In Ponto fluuius Astaces irrigat cāpos, in quibus pastæ oues nigro lacte æque gentes alunt. Cui absurdū uisum est Scythicā gentē equino lacte ali, is multo uaniora credidisset, quæ Pausanias de uicinis ex hoc armēto tradit, & sacras quoq; dapes apud illos equinis uisceribus cōstare. Certe apud Maronem legisse debuerat: Et lac cōcretū cum sanguine potat equino. Quare nō erat cur mutaretur uetus lectio: in quibus pastæ nigro lacte equæ gentē alunt.

Cap. c v i. In medio mari Hiera insula ardet. Aeolia insula iuxta Italiam cum ipso mari arsit. Nulla insula proprie uocatur Aeolia, sed ex septē Aeolijs unī nomen est Hiera. Proinde magis placet antiqua lectio: In medio mari Hiera insula iuxta Italiā &c. Cap. c v i i. Quid quod innumerabiles partus, sed naturales scitent? Pro partus illic legitur parui, naturales dixit propter præcedentem speculorum mentionem: parui, quia hæcenus de magnis loquutus est.

Cap. c v i i i. Quæ mensura Artemidoro attestante efficit. Melius: Artemidori ratione efficit.

EX LIBRO TERTIO.

Cap. I

Libida quæ Clausa, Strici quod Iulienfes. Antiqui codices uerius: Ilipula quæ Laus. Astigūd Iulienfes, ac mox pro Auia Ecdanum, Arialdunū; pro Hebura, Vbeda; pro Ipho, Hippo; pro

Tuatī, Tucci, & subiicit: oīa Bastetaniæ: quod aliquis in Obuia deprauauit. Obulco, quod Botifcense. Lege Pontificense. Fere enim barbaris oppidorū in hoc tractū nominibus latina cognomina adiungit. mox, Ilipa cognomine magna, Italica, magna redundat. Ab ora uentī prope Menobam, uenienti lege non uenti.

Cap. i i i. Oppida ora prima, Vrci. Lege, ora proxima. Qui Phocenium fuere soboles. Scribo Phocensium, à Phocæa Ioniæ, non à Phocide Helladis. Oscenses regionis Bastetaniæ. Rectius Vescitaniæ. Hæc mediterranea est regio, illa maritima: quamuis & illa suam habeat Oscam, ab hac diuersam. ac mox pro Carcenses, Cinnenfes, Cortenses: illic legitur, Carenses, Cincenses, Cortonenses. In ijs sunt Gyri. Legendum Gīguri, attestante Ptolemæo.

Cap. i i i i. Amnis Cema. Cum omnes geographi Varum in hac ora Galliæ finem faciant, miror cur castigatōribus libuerit Cepam pro Varo supponere, reclamantibus manuscriptis codicibus.

Cap. v. A Corsica minus Lxx. Est quidē huic sermē par interuallum & inter Corsicam, magis tamē placet Corcyram legi quàm Corsicā, quem admodum habent uetusti codices. alioqui Corsica ante Sardiniam non ante Ißam ponenda erat. eo uidelicet ordine, quo ipsæ insule sitæ sunt. Fluuius Padus. Pado est in nostris exemplaribus, ad differentiam Eridani. Oppido Vendiatorum, ciuitas Cemelio. Melior uetus lectio: oppidū Vedianiorum ciuitatis Cemelion. Cæsar Līuius & Plinius solent gentes Hispanas atq; Gallicas in ciuitates diuidere: cuiusmodi nunc imperitum uulgo communitates uocat. Sic inter Belgarū ciuitates numerantur, Remi, Treuiri, Eburones, Neruij, Morini, atq; alij. singulæ ciuitates plura habebāt oppida, pro suis quæq; opibus: quædam exiguæ non plus uno. Ita hoc loco Vedianiorū ciuitatis oppidum Cemelion recensetur non longe ab ora. Et Vedianij dicitur ea forma, qua in eisdem alpihus Ebroduntij, qui hodie sunt Ebrodunenses. Venidates diuersi sunt ab his trans Padum uicini Carnis. Atentanis græca gente. Scribo Atintanis à recto Atintan, sicut Acarnan.

Fluentini præfluenti Arno appositi. Non mutauit lectionem: omnes tamen quotquot uidi manuscripti codices, Florentinos habent. Ibi fuere Amyclæ. Antiqua lectio: & ubi fuere Amy, mox Dein lacus Fundanus: lege addendo iuxta fidem ueterum codicum Dein locus Speluncæ, lacus Fundanus. Meminerunt huius loci Tacitus & Tranquillus. Item sequenti uersu pro, oppidum Formiæ antiq. Læst. sedes: oppidum Formiæ. Hormiæ dictum, ut existimauiere, antiqua Læstrigonum sedes. Navigatione à Circeijs. Lege, nauigatio. & pro, Capua ab xi campo dicta: illic est tantum, Capua ab campo dicta. nec multo post Verulani pro Nerulanis. Compita eorum c d x v. pass. Sincera lectio: compita larum c c l x v. attestatur Ouidianus uersiculus: Compita grata lari, compita gtata cani. nam in compitis sacrum anniuersariū larsibus fiebat. unde compitalia dicta, dies ei sacrificio status. & uerba quæ subiiciuntur intelligenda sunt de paribus inter se à miliario ad omnes portas spatijs. Quod si quis altitudinem. Melius, Quod si quis. Paulo post pro Ficulnea ueteres habent Ficana. & pro Aeneipolis cōstanter habent Antipolis. Veri simileq; est Pelagos aut Arcadas qui cum Aboriginibus Saturnij tenebāt, hoc nomē laniculo indidisse, quod id oppidulum sibi ex aduerso sitū esset. Ibi quod Antemnas pluratium numero malui scribere, Virgilium quoq; secutus sum non solū libros manu descriptos. Mutucumenfes Olliculani. Nostra exemplaria, Mutucumenfes, Munienfes, Numinienfes, Olliculani. Atq; ita confit L i i i populorum numerus. In antiquo Latio L i i i populi. Sincera lectio: Ita ex antiquo Latio. Pæstum à Græcis Posidonia appellatum. Prapositionem castigatores de suo adiecerūt. Idem factum & alijs locis plurimis. Cratis fluuius pater, ut dixerē, Scylla. Alius est Cratis, nō in hac ora sed in fronte Italiæ circa Thurios. Legendum igitur, Cratæis fluuius mater, ut dixerē, Scylla: testantibus Homero simul & emendatis exemplarijs Plinianis. Oppida habet ciuitum Romanorum Palmam & Pollentiam, latina Cinsum & Cunici, quod fœderatum Bochorū fuit. Quis hic sentit erratum? est tamen non leue. Legendum enim: & fœderatum Bochorum fuit.

Sensūs

Sensus est: olim v in ea insula oppida fuisse, duo ius ciuitatis habuisse, duo ius Latij, quintum feceraturum Romanorum fuisse, idq; intercidisse, qui lectionem mutauit, somniauit Bochos reges, & paternum casum pro recto: neq; sensit eodem propè modo dictum, Fuit, quo illud, Fuit illium.

Iamnonem & Magonem.) Scio Strabonem has solas enumerare, fieri tamen potuit ut tertiam Saniferam aut ignorauerit, aut prudens tanquam minus nobilem praterierit. Verisimile est autem eam solà indigenarum fuisse, reliquas duas à Pœnis colonias deductas, & à deductoribus denominatas uocabula punica indicant. Sequenti uersu pro Meraria legendum Menaria, à menis piscibus falsamente aptis. Cap. vi. Et Barpona, Menaria, Colubraria, Venaria.) Barpona

uox est nihil & sicilia, Lege & paruz, Men. Col. Ven. Cap. viii. Inter se autem hæc promontoria late distant his spatijs. Antiqui codices: Inter se autem hæc promontoria a clatera distant his spatijs. Cephalædis, Aleuntium, Agathyrsum.) Vera lectio. Cephalœdis, Aleuntium, Agathirna. hanc & Liuius sic nominat. Cephalœdis hodieq; nomen retinet. Cap. ix. Cui successit Aeolus.) Lege: qui successit Aeolo, & Mongonis uox est deprauata, nam Milogonis sive Melogonis scribendum est, à prouentu ouium, *μυλογοῦντος*, Cap. xii. Succentes, Lucen tes.) Scribo Fucentes, Lucenes. Fucentes à Fucino lacu, Lucenses à Lucio quopiam, & pro Mutustais Mutuscaos. Virg. Oliuiferæq; Mutusca. & Aequiculos, non Aequicolas. Est enim dimi nutium. Cap. xiiii. Aestini, Sentinates.) Pelestini non Aestini. Supra Interamnant.)

Lego, supra Interamnam, cohærent enim hæc duæ uoces cum præcedentib. Cap. xv. Regates, Vrbinate.) Imò Vmbrantes, nam Vrbinate in vi regione censetur. Cap. xvi.

Finibus Ligurum Gabiennorum, Lege Vagiennorum, quorum oppidū Augusta, nō longe à fonte Padī. Cap. xvii. Transpadana appellatur ab eo regio nona.) Quia mox cap. is. sequitur, Venetia decima regio, castigat pro sua sapientia hic exundecima fecit nonam, oblitus suprà Liguriam ex descriptione D. Augusti dici nonam regionem. is totā Italiam diuisit in regiones undecim. Quod si hæc nona est, quænam erit undecima? Sequenti uersu non est fluctuoso al ueo, sed fructuoso, uidelicet ob importationem uariarum mercium, Cap. xix. Pola quæ nunc Iulia pietas.) Rectius Pietas Iulia. Solet enim fere in talibus oppidorum nominibus substantiuum adiectiuo preponi. Sic in Hispania, Fama Iulia, Concordia Iulia, Constantia Iulia. Similiter in Italia Laus Pompeia. In mediterraneo regionis decimæ, Colonia, Cremona; Brixia, Ceno manorum agro: Venetorum autem Natri Ateste.) Antiqua & sincera lectio: In mediterraneo regionis decimæ Colonia, Cremona Brixia Cenomanorum agro, Venetorum autē Ateste. Error est non simplex, primum sola Cremona Colonia uocatur, quasi non & Brixia & Ateste coloniae fuerint: deinde Natri coloniarū enumerationi inseritur, quo nomine nulla usquā colonia legitur, paulo post Fertini legendum non Feltrini, nam hoc posterius nomen recēs est, & ex illo altero uetere deprauatum. Cap. xxi. Petunt in ea iura iuribus descriptis in decurias.) Legendum, Petunt in ea iura descripti in decurias. Cap. xxvi. Elestridas uocauere, in qui bus prouenit & succinum.) Scribo, proueniret succinū. Adeo ut ijs quæ earū designent, haud unquam confiterit.) Particula ijs redundat: quemadmodum sequenti uersu hæc dictio, Trucones: si credimus uetustis iuxta atq; emendatis codicibus.

EX LIBRO QVARTO.

Cap. v

Intus autem ipsa Messene, Ithome, Oechalia, Arene, Pteleon, Thryon, Dorion, Thamyra ualida dara temporibus.) Lege, Dorion, Zancle, uarijs clara tēporibus. Sensus est, hæc oppida nō simul claruisse, sed diuersis temporibus aliud post aliud effloruisse, pleraq; heroicis tēporibus nobilia fuere, inter quæ post Zancle eminuist, cæteraq; obscurauit, & ad ultimū Zanclem Messene, aliquanto post Peloponnesiacum bellum opera Thebanorū condita. Locus Thyra, Gerania.) Thyrea est in uetustis exemplaribus: & sic Herodotus quoq; nominat. Apesas, Antes.) Pro his duobus nominibus unum reposuimus, Apesantus, ex fide eorundem codicum. Sic enim Apesas dicitur Apesantus latina terminatione, sicut elephas elephantus Cap. vii. Oppida, Sidus, Cremo.) Sidus incuria scribarum omissum fuerat. Cap. xii. In quem mutatum Vlyssis nauem.) Neminem offendat quod ubiq; Vlixem scripsi, sequutus antiqua exemplaria. Fui & ipse quondam in ea opinione ut putarem barbare dici Vlixem. Postea reperi apud Plutarchum *ὁδῶν* Romanos Vlixem sua lingua appellare. Sed hæc leuiora passim consediari non est propositum, duntaxat in annotationibus: in contextu & taliū est habita ratio. Paulō post pro Arnoxia Oxia scribendū, attestantibus Gracis geographis. Ophiusa, Buto, Aranus.) Scribo ad fidem codicum quos sequor, Butoa, Rhamnūs. & sequenti uersu pro Plachia Placia, rursus huic proximo pro Lycades Lichades, à Licha in hoc mare ab Hercule projecto, cuius Naso meminit in sua Metamorph. Eodem uersu pro Phocasia Phocaria, à Phocis, hoc est uiculis marinis. Mesatia, Eantiron.) Lege, Mesate, Aeantion: quasi dicas Atacis sanum, aliquāto post montis Abnobæ non Arnobæ. In ora Carcinite.) Scribo, In ora à Carcinite. Cap. xiii. Circa lstrum Apolloniatarum una.) Lege, circa lstrum, aliquanto post: corpora prægrandes ipsorum aures tota

contingant, non integant. Cap. xviii. Sed peninsulam spectatiorem excurrentem in oceanum, à fine Olisimiorum circuitu DCXXVM. p. longitudine. In latitudine CXXVM.) Vera lectio: circuitu DCXXVM. p. ceruicem in latitudinem CXXVM. Ceruicem uocat Isthmum, quia insula ceu caput, continenti ceu corpori cohaeret, Sequenti uersu pro Gauratani lege Carantani ac mox Secusiani liberi, pro Secusij, Albij liberi. Cap. xix. In primo uersu, Bivirigis liberi redundat, nam hoc ipso capite post aliquot uersus horum facit mentionē. Bergebi, Tarbeli quatuor, Signani, Cocossates, Sexagnani.) Veteres codices: Begerri, Tarbeli quatuor signani, Cocossates sexsignani: In fine capitis deerat nomen insulae: & in Aequitanico sinu Vliarus

Cap. xx. Ipsa Pyrenaei iuga ab ortu aequinoctiali in occasum brumalem.) Deest una dictio, ab ortu aequ. fusa in oc. br. Eodem capite Pefici scribendum, non Pifici, & pro Gronijs Grauij, quasi Graij. Cap. xxi. Oppidum & flumen Eumenium.) Lege Minium.

Cap. xxii. Nostri Tartesson appellant, quam Poeni quondam Gadira: nam Gadira punica lingua septum significant.) Antiqui codices: nostri Tartesson appellant, Poeni Gadir, ita punica lingua sepein significante.

EX LIBRO QVINTO.

Cap. ix

CAesarea in Theseo dicitur, Quid Mauris cum Theseo? Antiqua lectio, in Iseo, hoc est in Isidis sano: cuius numē, initio ab Aegyptijs orto, tota Africa religiose colebat. Infra quod Abydus, Memnonis regia & Osiris templo inclytum, septem dierum itinere in Libyam remotū à flumine.) O crassum erratum. Quomodo enim Abydus infra Tentyra in Aegyptio atq; adeo inter ripenses urbes recensetur, si tantum spatij inter eam & flumen interest? Itaq; reposuimus ex manuscriptis: VII MD p. in L. r. à. s. Cap. x. xv m. p. laxitate inserta.) In Iseo non inserta. paulo post XI enim reperiuntur, super quae IIII. lege superq;

Cap. xii. Qui subtilius diuidunt, circum Euphraten Syriam, Phoenicen uolunt esse oram maritimam Syriæ, cuius pars sit Idumæa & Iudæa; deinde Phoenicen, deinde Syriam.) Mollius erat, circa Euphratem. Sed praestat ab exemplaribus non discedere, quæ sic habent: Qui subtilius diuidunt, circumfundunt Syriam Phoenicen uolunt, & esse oram maritimam Syriæ, cuius pars sit Idumæa & Iudæa, deinde phoenice, deinde Syriam. Hic nulla mētio Euphratis. Syriam Phoenicen à lateribus, & à tergo ample citur: frontem mare alluit. eius orae partes sunt Idumæa & Iudæa, Phoenice & Syriam Antiochena.

Cap. xiii. Iamnes duæ, altera uicus.) Scribo, altera intus. Cap. xiiii. Pars enim Syriæ iuncta.) Vetus, Pars eius Syriæ iuncta. Et inter toparchias est Gophnitica non Zo/phanitica, attestatur Iosephus. Nomen Iudææ modo Herodidum.) Portentosa deprauatio, Legendum ut cohaereat cum praecedentibus: Hierosolyma longe clarissima urbium orientis, non Iudææ modo: Herodidum cum oppido. Est autem Herodidum arcis nomen. Cap. xvii. Haud procul ab Asphaltite.) Vetus lectio, haud procul Asphaltite

Cap. xvii. Amari relata, ubi uocabatur Olmia.) Legendum Hormia, à portu. Oronda, Sagaleffos.) Oroanda est in codicibus manuscriptis, & apud Liuium. Edigis Paropamissus, Circius.) Scribo, Emodus Paropamissus, Cirtius. In proxima ora Caria est, mox Ionía, ultra eam Aeolis, media Doride, circumfunditur mari utroq; latere ambiente.) Hominem geographiae peritum, quisquis Doridam Ioniam inter & Aeolidem collocauit. Quid autem est liberos deprauare, si hoc non est? Sincera lectio manet etiam nunc in antiquis exemplaribus. In proxima ora Caria est, mox Ionía, ultra eam Aeolis. Caria mediae Doridi circumfunditur, ad mare utroq; latere ambiens. Sic superius cap. 12. dixerat Syriam Phoenicen circumfundit. Nec dubiū est utrunq; locū ab uno castigatore data opera tam belle deprauatum. Cap. xviii. Amnis Ninus.) Hermolao placet Ninus, de quo tamen subdubitat: manuscripti libri, tum etiam typis excusi quidam Indum habent. Et sunt nonnulli amnes binomines, atq; haud scio an huic ipsi nomen mutatum nartet Liuius, posteaquam in eum Indus belluae rector ab elephanto prolapsus est

Cap. xxix. Fuit in ora eius oppidum Temnos, nūc in extremo sinu Smyrnae Cheseopolis promontorium. Leuce dein oppidū, quod insula fuit finisq; Ioniae.) Sincera lectio: Fuit in ore eius oppidum Tēnos; nunc in extremo sinu Myrmece scopuli, oppidum Leuce in promontorio quod fuit insula, finisq; Ioniae Phocæa.

Cap. xxxi. Elysia, Nymphalis, Moeris.) Lege: Lasia, Nymphalis, Macris. Præter has citra Rhodum Cyclopias, Tergamon.) Verius: præter has circa Rhodū, Cyclopias, Teganon, posteriorem à similitudine patellæ dictam apparet, ac mox: Ciserussa, Therion, Archia.) Legendum Ciserussa, Therionare, hæc inde dicta, quod in ea uenenatæ bestiolæ obtorpefunt. Argie numero uiginti Ethecusa.) Lego, & Hyetussa: quasi dicas Pluuialis Cap. xxxii. In quo portus Azari.) Amyci non Azari. Is fuit Bebricum rex, pugil eximius, à Polluce in eo certamine uictus & occisus, cum Argonautas hospitio prohiberet.

EX LIBRO SEXTO.

Cap. i

CAlpeq; Africae auulsa multo maiora absorbuisse quàm reliquerit spatia.) Antiqui codices habent: tanto maiora; non, multo maiora. Cap. ii. Carambis iadoso excursu.) Lege, ualio

uasto excursu paulo post: colonia Sinope Pteria. Pteria redundat. Cap. III. Megapolin, Zelam.) Scribe: Magnopolin, Zelam. & in fine capituli: Sortira, Amasia, Comana: Lege addendo: Sortira, Amasia. Comana, nunc manteum. hoc est oraculum. Testis est Strabo. Cap. IIII.

Nunc manteum Genetarum, Chalybum.) In antiquis uoluminibus hoc caput sic incipit: Genetes, Genetarum, Chalybum. Mox est Pharnacea op. non Pharnaces: & Pyxites flu. non Pyxites.

Cap. VII. Iaxamatae Medorum (ut ferunt) soboles, & ipsi in multa genera diuisi.) Legendum Sarmatae. Nam Iaxamatarum gens non erat tam ampla, ut in multa genera diuidi posset, & mox subiicit, Primo Sauromatae Gynæcocrateni. Paulo post est: saltuosus conuallibus asper: non saxosis. Cap. IX. Adiabenen Tigris & montes in VII. m. p. cingunt. Verale scilicet: Adiabenen Tigris & montium sinus cingunt. Cap. XV. Adiabenen connectitur

Cadurci quondam dicti, nunc Gordieni, præfluente Tigri, Hyspiratitæ Paredoni appellati.) Virescentes codices: Adiabenis connectuntur Carduchi, nunc Cordueni, præfluente Tigri: his Pratitæ Paredoni appellati. Cadurci Gallie sunt prouinciæ, non Parthorum regni. Et Carduchorum appellationem Macedones postea in mollis deflexerunt, Corduenos uocantes. Pratitarum metio sit & s. capite. Circa finem huius capituli legendum: stadia 15680. prodeundo non, procedendo.

Cap. XV. Fertilitatis inclytæ locus Dariæum mons, gentes Tapyri, Auatraci.) Lege & distingue sic: locus Dariæum. mox gentes. Tapyri. Anariaci. aliquanto post est: auerfa montis Paropamissi: rectius quàm, aduerfa. Item pro Demodamante Demonax dux: cuius nominis fuit & philosophus Luciani ætate non incelebris. Cap. XX. Pagungæ, Ialij. hî monti qui per

petuo tractu oceanî oram tenent incolæ.) Manuscripti codices, Pagungæ: iam hî montium &c. Elegans uero quod mox nescio quis xx elephantorum posuit pro x elephantis. Mutani super hos Caucaſo subiecit, Soleadæ, Sondræ.) Lege Montani super hos, quibus enumeratis subiicit Taxilas iam in plana demisso tractu. Cap. XXII. Patrem Mabacim commesse eò.)

In uersis codicibus est: patrem Rachie com. eò. nam id fuit legato nomen. Scribam seſellit si multitudo literarum. Cap. XXIII. Hæc regio est ex aduerso Baciranorum. Deinde eius

oppidum Alexandria. Lege & distingue sic. Hæc regio est ex aduerso. Baciranorum deinde, cuius oppidum Alexandria. Ariane partim esse Dararin aliqui uolunt. Pro Dararin scribo Daritin. Circumuectus in mediterranea Persidis & Indiæ.) Ex India, non & Indiæ. Mille millibus passi ab Alexandria abest oppidum Heliopolis.) Scribendum: duo m. p. Scriptum erat hoc modo. m. m. id typographi uerterunt in mille milia. adeo nulla ratio habita est numerorum, perinde ac si minimi referat: deinde ex Iulio polii fecerunt Heliopolim, quæ alibi sita est. Ibi regnat Paridion. Lego, Pandion. Aut Mechiris Aegypti intra diem sextum.) Lege addendo: aut uicq Mechiris. Cap. XXVI. Habet ipsa ab ortu Caspios.) Adde coniunctionem: Haber ergo ipsa. Antiochiam quæ à præfecto Mesopotamiæ Nicatore condita, Nicatoris uel Arbelis uocatur.) Nostra exemplaria habent: Antiochiam quæ à præfecto Mesopotamiæ Nicanore condita; Arabis uocatur. Arabis cognominata est ad differentiâ aliarum, ideo quod esset inter Arabas sita. Nicator uero regis est cognomen, non Præfecti nomen. Supra Sicilassi tria milia passuum, per quos Lycus &c. Illi tantum legitur: Supra Silci, Classiæ, per quos Lycus &c. pauloq; post Gobaras, non Cobares. Feruntur ei plebes urbanæ d. c. esse.) Et hic uisus est numerus. legendum est: Ferunt ei plebis urbanæ d. c. m. esse. alioqui male coherent sequentes accusatiui situm & agrum.

Cum Persæ quocq; schoenos & paraſangas alia mensura determinent.) Lege addendo: alij alia mensura determinent. Sensus est, nõ debere cuiquam mirum uideri quod inter autores descripti earum regionum parum constet, cum apud ipsos Persas locorum indigenas alibi magis alibi minus prolixa sint paraſangæ: quod idem apud Germanos quoque in miliarijs accidit.

Cap. XXVII. Alterum deinde transit lacu, qui Tesbites appellatur.) Thospites nõ Tesbites. aliquanto post est, Zagrus mons non Sagrus. Susanis ab oriente sunt Chosiei.) Adde unam dictionem: ab oriente proximi sunt. Sunt enim his ab oriente & aliæ gentes, sed nulla æque propinqua ac Chosiei. Circuit arcem Susarum ac Dianæ templum augustissimum cum illis gentibus & ipse in magna ceremonia sit (Vetusta exemplaria. Circuit arcem Susorum ac Dianæ templum augustissimum illis gentibus, & ipse in magna ceremonia. Præter asylum Persarum uenientem, & unum ex Susanis, uidelicet asyris. Oppidum iuxta eum Magoa. Pafiones Sogdonaci filius.)

Pafines est in antiquis exemplaribus: & sic Græci geographi uocant *paris* *parangæ*.

Cap. XXVIII. Suelenti, Sarraceni, Arrareni. Oppidum in quo &c.) Scribendum: Suelenti, Sarraceni. Arra oppidum. Amyelome colonia Mileſiorum.) Mileſij coloniis suis, uel in barbarissimas gentes deductis, græca tamen solebant imponere nomina, quæ admodum uidere licet in tot eorum coloniis per oram Ponticam dispersis. Proinde magis placet Ampelone, quæ uinetis, quæ appellatio est in manuscriptis exemplaribus, quàm Amyelome uox Græcis nihil significans.

Cap. XXIX. A Troglodytico uero.) à præposito redundat. præcedit enim in fine pro

ximi capitulis, Arabia latere, absque præpositione. Fuit & Cambiso.) Scribo Cabyssu paterno casu & græca inflexione. Sicenim plerique in eo tractu oppida nominantur, ἰσθμὸν πελίας, καὶ ἐν ὄρεσι πελίας. Insula Stenæ diræ aliquot, Halonneses non pauciores, Cardamin, Topazos.) Legō Halonesi non pauciores, Cardamine, Topazos. Et Stenæ diræ græcæ sunt uoces στυὰ δῖρα:

Insula ibi Cytis, topazium ferens. & ipsa ultra sylvas, ubi Ptolemæis.) Lege & distingue: topazium ferens & ipsa. ultra sylvarum. ut intelligas non in sola Topazo insula gemmam ipsius cognominem inueniri, deinde Ptolemæidis cognomen non est Epithiræ sed ἑπὶ θῖρας, quemadmodum Antiochia ἑπὶ δ' ἄφρων. Horarum sex consumuntur umbræ.) Non leue & hoc mendum. Castigauimus sic: hora sexta consumuntur umbræ, hoc est meridie, iuxta Romanam supputationem

Insula Castis.) Vetusita exēplaria, Colocalitis. Dictam apparet à prouentu copioso colocalitæ Celem testudinum.) Eadem exemplaria habent celsum: & sic Græci quoque hoc genus uocant, κελσιν. Animal sphingion.) Scribo, sphingion. Diminutium est à sphinge, & simiarum generis est hoc animal. Herbas circa Meroen demum uiridiores sylvarumque aliquid aperuisse rhinocerotum elephantorumque uestigia.) Scio uerbum hoc aperire, interdum perquam eleganter dici de nauigantibus, maxime quoties oram aliquam sinuosam legunt: mihi tamen uidetur hic non habere locum. proinde malui & hic manuscripta sequi exemplaria. quæ hanc lectionem habent: Herbas circa Meroen demum uiridiores sylvarumque aliquid apparuisse, & rhinocerotū elephantorumque uestigia. Aliam insulam tractu dextro subeuntibus alueo.) Legendum non tractu, sed Tatu. est enim genitiuus græcus. & insulæ nomen τὰς νῆσους, & dextro, ad alueum refertur.

Delubrum Ammonis est ibi religiosum.) Melius legitur, & ibi. Dicit enim in Meroe quoque Ammonis delubrum esse, diuersum ab illo Libyco, in quo oracula reddebantur, & quod Alexander adiit Ammonem patrem, ut credi uolebat, salutaturus. Cap. x x x. Inde Paropas op/potū, Nauos, Modundæ, Mandadini, Secanduni, Colligari, Secandæ, Nauestabæ, Cumi, Agrosipi, Aegipani, Candrogari, Arabum summorum.) Hic nostra exemplaria quæ sequimur discrepant a uulgaris editionibus, inter se uero cōsentunt: ubi sic legitur. Inde per ripas oppida, Nauos, Modundam, Andatim, Setundum, Colligat, Secandæ, Nauestabæ, Cumi, Agrosipi, Aegipam, Candrogari, Arabam, Summaram. Per ripas dicit ideo, quia superius ex Bionis cōmentarijs relata, in insulis Nili sita sunt. Sunt autem appellationis barbaricæ, & acculatio casu posita. Meridiana parte imminens mari mons.) Illic legitur: à media eius parte im. m. m. Cap. x x x i.

Contra hoc promontorium Gorgones insulæ narrantur.) Lege Gorgades, quod est denominatum à Gorgon. Cap. x x x i i i. Agrippa hoc idem interuallum à freto Gaditano ad sinum Persicum.) Legendum est, ad sinum Issicum. Cap. x x x i i i i. Bessicam Thraciam, Mædiam.) Est quidem Mædia Thraciæ pars sicut & Bessica, magis tamen placet ita additum mediam, quemadmodum superius dixit Hispaniā mediam: itemque septentrionalia Sicilia, Narbonensis Galliæ exortia: quod hæc prouinciæ longe lateque pateant, huc accedit quod in manuscriptis non est diphthongus. paulo post pro Galliam, Aquitaniam, lege coniunctum Galliam Aquitanicam. & uersu sequenti, in parte Venetiæ, non in partem.

EX LIBRO SEPTIMO.

Cap. x i

Sed ubi paululum temporis inter duos conceptus intercessit, uterque est perfectus.) Lege, uterque sperferus. Cap. x v i. Quod alij Orionis, alij Etionis, fuisse tradunt.) Vetus lectio: quod alij Orionis, alij Oti fuisse arbitrantur. Hunc Otum tam uasto corpore tantisque uiribus præditum fuisse poetæ narrant, ut socio Ephialte fratre, Martem ipsum ex insidijs aggredi sit ausus, hos Maro Æneidos sexto Aloidas uocat. sequenti uersu illic legitur, monumentis creditur, non, traditur, & recte, mea sententia: quod hoc posterius ab historicis memoriæ proditum sit, non à poetis. Salaminem Euthimenis filium.) Scribo, Salamine. Quid enim attinebat nominare puerum?

Sic mox in filio, inquit Cornelij Taciti Cap. x v i i. Id esse sparsis manibus.) Rectius est, passis manibus, Sequenti uersu hæc uox, quibusdam, priore loco redundat: neque in nostris archetypis geminatur. Cap. x x.

Obnixo contra nitentibus iumentis.) Legō, obnixus, ac mox: & ducenaria duo humeris, non, duobus, & sequenti uersu, quingenario thorace, nō quin quagenario. Cap. x x i i i. Leænæ meretricis exemplum.) Exemplū redundat. Sequenti uersu est, Anaxarchi, non Anaxarchus. Cap. x x i i i i. Sui uero nominis oblitus Melsala Coruinus.) Et hic oblitus redundat. Cap. x x v i. Belloque ciuili, quod omnia concutiebant externa.) Quid opus erat hic conciebat, mutare in concutiebant? quasi non recte dictum esset, externos hostes, Mithridatē aliosque, intestinis Romanorum bellis excitos fuisse, ratos inuictos alioque populo inferendi bellum nullum aliud tempus opportunitus fore. Cap. x x v i i i.

L. Sicinius Dentatus.) Sicinium uocant manuscripti codices, atque etiam Linius & Dionysius Halicarnassæus. Ante xxij annos bina coeperat spolia.) Verior antiqua lectio: ante decimum septimum annum, nam ab hoc anno militaris ætas incipiebat. at hoc idem ante uigesimalium secundum in tam insigni uiro mirum uideri non debuerat. Quas Trebia Ticinusque aut Trasymenusque

vicas coronas dederet.) Coronas aliquis interpretans primo in spatio quod uersus dirimit, adscripsit: ea uox deinde in cōtextum irrepfit; alioqui elegantius subintelligitur, quæadmodū in laurea.

Cap. xxx. Ille semper alioquin exitiali appellans nomine uniuersos ex Italia pellendos censuit Græcos.) hæc tria uerba, exitiali appellans nomine, nec in uetustis habentur exemplaribus, nec Plinium admodum sapiunt, & alioqui etiam absque eis integra est sententia. Quibus de causis haud illibenter ea ommissimus, maxime cum similem superuacanea uerbula infulcendi licentiā sapius & alibi, & in hoc ipso capite deprehēderimus. Quo potius quā uniuersi populi & illius gentis amplissimo testimonio, & in tota uita tua, & ad cōsulatum tantū operibus electis; Nostorum codicum lectio melior: quo potius quā uniuersi populi illius gentis amplissimi testimonio, & tota uita tua cōsulatus tantum operibus electis. Roscio theatralis seditionis auctori leges ignouerunt, notatasq; sedes ignominia discrimine æquo animo tulerunt.) Et hoc indidem restituius ad hunc modum: Roscio theatralis auctori legis ignouerunt, notatasq; se discrimine se disce. a. t.

Cap. xxxvii. Cui ob meritum honores illos, quos Herculi, decreuit Græcia.) Sensus utcumq; manet, ut uerbis Plinij discessum est. Legendum: quod ob meritum honores illi, quos Herculi, decreuit Græcia. Ibidem Cleombrotus Ceus legitur, nō Theombrotus hic mendicus fuit, alter Ambraciotes patria, professione philosophus. Relato ē funere homine & cōseruato.) Lege, seruato. Laudatus Ctesiphon.) Lege addendo: Laudatus est & Ctesiphon.

Cap. xxxix. Sed hoc pretium belli non hominis fuit: tam Hercule, quā libidinis non fortunæ Peronetomi spadonis, Seiano iii. m. d. mercante à Sutorio Prisco.) Hic locus multum torfit eruditos, multa frustra diuinantes. Atqui expedire illos potuerat ex hac difficultate exemplaria uetusta: quæ nobis certe cum hic, tum alibi sæpe egregie succurrerunt. Ea sic habent: tam Hercule, quā libidinis non fortunæ Peronetomi spadonis, Seiano iii. m. d. mercante Sutorio Prisco. Nomen conuenit homini probroso, quale est Comazon, quem Heliogabalus Imp. in delicijs habitum ad cōsulatum usq; euexit, Porro participia interdum uerti in propria nomina, non uideri nō debet, cum etiā passua forma quædam in hoc genere reperiantur. ut Sozomenus, is fuit ecclesiastica historia scriptor.

Cap. xl. Numerus dierum cōputatur, ubi quæritur pondus.) Non erat mutanda uetus lectio: numerus dierum comparatur: hoc est, numeri dierum felicius in feliciusq; inter se cōferuntur, uter maior sit.

Cap. xli. Lampido Lacedæmonia refertur.) Reperitur melius, q̄ refertur. Et Ambusti filius Rullianus est non Rutilianus, in Liuianis æque ac Pliniani uetustis exemplaribus. Cap. xlii. Sed accusatus, atq; de iure uirgarū in iudiciū cōsiliū missus.) Plenior ac planior est antiqua lectio: sed accusatus, atq; de iure uirgarum in eū, iudiciū in cōsiliū missus. Neq; em̄ in omnes passim ius uirgarum magistratus habebat, sed in tergum ciuis Ro. nihil illi licebat, paulo post legendū supremo somnio, nō somno.

Cap. xliiii. Quod superest, nescio maior gloriæ an indignationi dolor accedat, inter tot Metellos tam sceleratā Catinij audaciā semper fuisse inultā.) Codices antiqui habent: nescio morū gloriæ an indignationis dolori accedat. Subindicat Plinius, maiorem ulciscendi libidinē arate sua regnasse, q̄ Metellorū de quibus loquitur tēpore, cum mores P. R. adhuc minus corrupti essent.

Cap. xlv. Proscriptionis inuidia in collegam.) In collegam redundat. Sollicitudo martis Aſtiaci, Pannoniciq; belli, ruina pontis.) In exemplaribus nostris cōstanter legitur: sollicitudo martis Aſtiaci, Pannonici belli ruina ē turri. Videtur aliquis data opera lectiōē mutasse ex Trāquillo. Hærede hostis sui non suo filio excessit.) Nihil opus erat addere duas uoces: satis plena erat uetus lectio, nempe hæc: hærede hostis sui filio excessit. Sed hic quoq; glossula interpretis irrepfit in contextum.

Cap. l. Hebescent sensus, membra torquentur.) Torpent, non torquentur.

Cap. li. Nam Cælium Tuberonem.) Scribo C. Aelium Tuberonem. Tuberonem enim familia Aelia gentis est. mox est Hermotimus nō Hermotinus. Se enim ab inferis remissum, habereq; quod nunciaret.) Vetus, habere quæ nunciaret. Cap. lii. Duo Cæsares, prætor & prætura populi Ro. functus.) Legendum, prætor & prætura perfunctus. Cum populo admodum placuisset.) Adde is, Is cum p. a. p.

Cap. liiii. Et tamen multifarie prius seruauere ritus: sicut in Cornelia domo nemo ante Syllā dictatorem traditur esse crematus.) Lege: Et tamē multæ familiaris prius seruauere ritus: sicut in Cornelia nemo ante Syllā dictatorem traditur crematus. Cap. lvi. Vtiq; in Græciā attulisse ē Phœnice Cadmū xvi numero.) Legēdū, intulisse. Hic nescio quis subiecit latina elementa, cū Pl. de græcis literis loquatur. quare sustulimus ea: nec enim sunt in archetypis. Doxius Cælij filius.) Cæli, non Cælij. Phœnices, ut Theophrastus.) Tirythij non Phœnices, teste Pausania. paulo post est Aeacus inuentor argenti, non Ceacus. Bouē & aratrum Briges Atheniensis.) Scribo, Buzzyges. ex re nomen habet.

Citharæ edita carmina composuit Terpander.) Lege Citharæ dica car. Profaicam orationē.) Apage profaica: Scribo, profam orationem.

Cap. l. Nasica collega Lanati.) Lanatis legi debet.

EX LIBRO OCTAVO.

Cap. i

Q Vippe intellectus illis sermonis patrij, & in primis obedientia.) Rectius legitur in manu scriptis, & imperiorū obediētia. Indicis Arabici minores.) Veteres codices: Indis arāt maiores

hiores. Supra quoq; libri sexti cap. 19. de elephantorum apud Indos usu dixit: Iis arant, hys inuehuntur. Ad hoc cap. huius lib. ii. docens ubi nascantur, Arabiæ non meminit. Cap. ii. Lēcticas etiam ferentes quaterni singulas, puerperas imitantes.) Nec lēctica puerperas imitabantur nec elephanti lēcticarij. quia propter sic scriptimus: lēcticis etiam ferentes quaterni singulos, puerperas imitantes. Cap. iii. Circa hos bellī cura summa.) Veteres rectius: circa hos beluis summa cura. Cap. vii. Et illum dimitti pacius sinitteremisset. Solus ergo in harena congressus, imago Pœnorum dolore cōfecit.) Scribo ex fide nostrorum exemplarium: & ille, dimitti pacius sinitteremisset, solus in harena congressus, m. p. d. c. Et non longe à fine huius capitis: pari equitum ex aduerso dimicante: non ē diuerso. Cap. viii. Antea domitandi gratia greges, equitatu cōgebant in conuallem.) Distinguendum: domitandi gratia, greges equo. co.

Cap. xv. Cuius contactus sequentes, ut ignis aliquis, comburat.) Nīmium est, comburat. amburat, satis erat. Cap. xvi. Non tanq; periculo coactus, sed tanq; amentia iratus.) Amentia, legi debet. Velut deputans absconzione turpitudinem.) Noua elegantia, digniora men Apuleianis istis quam Plinio. Simplicior est uetus lēctio: uelut abscondente turpitudinem loco. Leonum simul pugnam plurimum.) Turbatus est ordo: restituitur sic. Leonum simul plurimum pugnam. Non sine ostento quodam, tempore illo generosos spiritus iugum subire prodigio significante.) Et hic ueram lēctionem cōmonstrant archetypa, nempe hanc: non sine ostento quodam temporum, generosos spiritus iugum subire illo prodigio significante. Quod ab eo factum Græci *οὐκ ἔστιν*, id est, saluatoris templum Dionysij appellauere, Antiqui codices: quod ab eo factio Græci *κατασκευασθέντος* appellauere, ab ea factio scilicet ab hiatu leonis. Cap. xxi.

Nec flexu multiplici, nec ut reliquæ, corpus impellit.) Posterius nec redundat. Interficiunt eos, cauernis facile cognitis sola tabe, necant illi simul odore, moriunturq;.) Verba quæ proximo uersu præcedunt, faciunt ut magis probem ueterem lēctionem, uidelicet hæc: sæpe enim enecum concupiuerē reges uidere, proinde sic lego: Inijciunt eas cauernis, facile cognitis sola tabe, necant illæ simul odore, moriunturq;. Inijciūt eas, mustelas scilicet, regie cupiditatis mercenarij ministri, alioqui mihi non fit uerisimile, mustelam esse adeo nocendi auidam, ut ultrò latebras basiliscis peruestiger, & uel cum certa sua perniciē tam dirum monstrum lacessere non dubitet. Non dissimile est quod de uiueris in cuniculorum uenatu narrat infra cap. 55. Inijciūt eas, inquit, in specus, qui sunt multifores in terra. Cap. xxii. Itaq; Copas qui olympionicas scripsit, Antiqui codices, Agriopas. Nomen est Doricum, quale Gorgopas. Et in lupum se conuertisse.) Conuertisse dixit, pro conuersum esse. itaq; se redundat. Sic uertere quoq; sæpe est apud Liliū remperire: id consilium in caput aurores uertit: & similes locutiones. Sequitur: Eundem x anno restitutum, athletice restituisse in pugilatu, uictoremq; uictoria olympia reuersum. Verus potior: eundem decimo anno restitutum athleticæ, certasse in pugilatu, uictoremq; olympia reuersum. Sic Horatius: Magna coronari quis uictor olympia. & athleticæ est *ἀθλητικῆς*, sicut arithmetice dicimus.

Cap. xxiii. Nec pedibus pauendas tantum serpētes.) Restitue luxatum ordinem. Nec pedibus tantum. Eosq; non in fronte aut ex aduerso cernere.) aut redundat. Cap. xxvii. Iaculando ea perendoq; deficiat.) Quanto melior antiqua lēctio: iaculando se appetendoq; deficiat. Cap. xxx. Alternis annis esse marem, alternis fœminam fieri.) Germana lēctio: alternis annis mares alternis fœminas fieri. Cap. xxxi. Theophrastus auctor est; angues eo modo & stellionis senectutem exuere, eamq; protinus deuorare, Quo nam referendum est illud, eo modo: nihil enim præcedit, quò referri possit. & exuuias deuorari, ut de stellionibus uerum esse ipse Plinius lib. 30. cap. 10. testatur, ita de anguib; manifestò falsum est, cum ea passim reperiantur. Legendū itaq; anguis modo: non, angues eo modo. Eosdē pestiferos ferunt in Græcia, innocuos esse in Sicilia.) Hoc quoq; sicut id quod præcedit, ex auctoritate Theophrasti refertur. Quid igitur attinebat ueterem lēctionem mutare: Eosdē pestiferi morsus in Græcia, innocuos esse in Sicilia. Cap. xxxii. A partu duas habent herbas, quæ aros & felis appellantur: pasta redeunt ad fœtum: illos imbuti lactis primo nolunt succo, illis, uidelicet aro & felis, quod longe aliter scripsit Plinius: illis imbuti lactis primos uolūt succos, illis, uidelicet aro & felis, quod intelligant eis occulta quandam uim inesse, fœtui suo salutem. Cap. xxxvi.

Sæpe in harena colaphis inflicis exanimantur.) Rursus data opera uitata lēctio. Opinor parum latinum doctulis istis uidebatur, inflecto colapho exanimantur, o industria colapho dignam. Arborem auersi diripiunt.) Bellum & hoc, sed quis unq; uidisti saltem scriptum aut pictum? Legendum igitur quemadmodum habent magno consensu uetusti codices: arborem auersi deripiunt: hoc est nō proni, sed posterioribus primum pedibus, anterioribus interim molem corporis sustentantes ne ruant: id quod notum est omnibus, qui modo uel semel ursum ab arbore descendem uiderunt. atq; in hoc quoq; hominem imitantur, præter morē quadrupedū, quam ob rem pulchre cohæret cum eo quod proxime præcedit: Ingrediuntur & bipedes. Cap. xxxvii.

Sunt his pares & in Aegypto: similiter resident in clunes.) Lege similiterq; resident in clunes. Aliquanto post, maleficio eo, aliquis de industria mutauit in maleficio illo, nimirum quo minus esset

esset uocalium. Grande uero operæ pretiū. Cap. XXVIII. Sufflata cute distenta (scūs hominum & morsus canū arcent.) Manente sensu, uerba tantūmodo mutata sunt. Sed quid opus erat? Nostri codices habent, sufflata cutis distenta. Cap. XXIX. Vel annua fame edurant.) Rectius, durant. Scriba dormitans e litteram geminauit. Cap. XL. Canes defendere Cimbro casis dominis eorum plaustris impositi.) Legendū, Canes defendere Cimbris cēsis domus eorū plaustris impositas. Cui nomē Hyrcani reddidit Durides.) Duris lege quemadmodū primo libro in catalogo, Samius is fuit, Alexandri rerū scriptor. Et reginā Bithyniæ Cōsingen uocant ueteres codices, nō Confyngen. Scrutatur uestigia atq; persequitur, comitantē ad feram inquisitorē loro retrahens, quamuis aquā transiliens se occultasset, quā significans demonstratio est, cauda primū deinde rostro.) Hæc oratio mediā sui parte male facta est. Cōsulamus archetypa: Illic reperio sic scriptū. Scrutatur uestigia atq; persequitur, comitantem ad ferā inquisitorem loro trahens: qua uisa, quā silens & occultæ, q̄ sig. dem. &c, qua scilicet fera à cane uisa. Vides nimirū lector, quantum interfit. Cap. XLII. In fine capitis legendū: præterq; uesticæ conuersio: nō, præterq;, est enim is morbus iumentorum proprius non hominum. Simile mendū & alibi aliquoties in hoc autore occurrit. Cap. XLIII. Notum est, in Celtiberia singulas quadragenas millibus nummorum emi.) Lege, quadragenis millibus enixas, cum enim dixisset, quæstus ex ijs opima prædia exsuperare, qui ferē ex fortura solet fieri uberrimus, hoc subiecit exemplum.

Cap. XLV. Sunt autores, ipsa complente decimum mensem duos parere, nunc raro geminos.) Hæc lectio nihili est, Plinius longe aliud scripsit. Sunt autores, ipso complente decimū mensem die parere. Gignunt raro geminos. Cap. XLVII. Hispania nigri uelleris præcipuas habet: Polentia iuxta alpes, Canuslia rutili, quas Erythras uocāt; item Bætica ut Canuslia: furas Tarētum ac pulliginis fux, & succidis omnibus usus medicatum.) Facile agnoscas & hic eundem castigatorem. Sincera lectio est hæc. Hispania nigri uelleris præcipuas habet: Polentia iuxta alpes cant; Asia rutili, quas Erythreas uocant; item Bætica: Canusium fului, Tarentum & fux pulliginis. Succidis omnibus usus medicatus. Quippe ahenis coquentium extractæ, indumentis usu ueniunt.) Et hinc se explicare nequiuērunt, etiam doctissimi uiri. Vetus ac sincera lectio: quippe ahenis polentium extractæ, in tomenti usum ueniunt. Loquitur de lanarum purgamentis. est autem tomentum, culcitæ fartum. Martialis: Culcitæ tomento quā uiduata suo, & de tomento non de indumento accipiendum, alioqui satis indicant quæ sequuntur. Antiquis enim torus & stramento erat. Sicut uillola, & etiam uentralia.) Coniunctio & superfluit. In templo M. Anci durasse.) Quid tibi uult hic M. Anci templum? aut quisnam fuit iste suppositicius M. Ancus? Certo scio in Ro. historia neminē hominū aut deorum esse hoc nomine. Dicer aliquis, de Anco Marcio accipiendum, at ex omni regum Ro. numero solum Romulum consecratū legimus. Sed quid ego his lectorem remoror, cum in promptu sit in archetypis uerum nomen in templo Sangi. Equidem demiror quod hic Sangus tantopere ignotus fuerit recentioribus grāmaticis ut etiam in Liuiana historia uno atq; altero loco in Ianum sit demutatus. & est quidem unius nūminis utrunque nomen, sed hæc Romana appellatio est, illa altera Sabina. Vehementer suspicor pro talibus castigationibus Aleriensis nos malam grāmiam debere: nam huius primi opera typographi Ro. sunt usi. Vndulata uestis primo lautissimis fuit.) Lege, è lautissimis, ac mox: Acu facere Idæi Phryges inueniunt. Quid significat acu facere, latine scientibus: Lego: Acu facere id (hoc est pingere: nam pictæ uestis mentio præcessit) Phryges inueniunt. Et sic habent antiqua exemplaria. Cap. L. Mares quā maxime simos, longis auriculis, infractisq; armis quā uillosissimos probant.) Lege & distingue: Mares quā maxime simos, lōgis auribus infractisq;, armis quā uillosissimis, probant. Cap. LIII. Mīra solertia, uisco inungunt oculos, calceariq; imitatione uenantium tradunt.) Vetus codices: uisco inungi, laqueisq; calceari. nam utroque modo capiuntur. Sequenti uersu Cornelius superflue adiectus est. nam & hoc ex autoritate Mutiani narrat, quod nescio quis ad Cornelium autorem retulit. alioqui cum duo sint in indice Cornelij, Valerianus & Celsus, Plinius cognomen adieciisset. Item sequenti lege, nouā exultatio neodorare, non noua exultationem adoriri. Cap. LV. Vltima huius capitis dictio diabolus est, non labili. Cap. LVI. Damæ mansuecunt raro, cum feræ iure dici non possint.) Cum Plinius hic perquam elegantem transitionem faciat ad reliqua animantia, ut uidere licet in manuscriptis, hoc modo: Hi (nempe lepores) mansuecunt raro, cum feri dici non possint. Complura namq; sunt nec placida nec fera &c. demiror quibus intemperijs agitatus deprauator lectionem mutandam putarit, ac damas hic inferendas, quamuis iam ante in alio genere recensitas, nec hic ullo modo quadrantes. Et quasi hoc parum esset, titulum quoq; quē Plinius fecit De semiferis, ipse uertit De damis, Sic nobis hic uere literarius porcus bonos autores castigat. Et talia dissimulat transilī Hermolaus, dum Aristotē, dum Theophrastū, dum id genus alios consiliat, dum Ro. editionem cum Veneta confert, non paucis locis utraq; ex equo uisitāt, securus: interim quid in ipsis Plinianis habeatur archetypis, quod tamen in primis curandum erat quod non illius insectandi causa dictum accipi uelim, cui perpauci in literis conferri possunt, præterit fortassis

fortassis nemo: sed ut appareat, hanc uiam succurrendi ueterum monumentis, quam nos ingredi mur, esse longe certissimam, si modo uiri docti negotium id qua par est cura ac religione tractan dum suscipere non grauentur. Cap. LVII. Quos censoria legis principes, Q. Scaurus & M. in consulari non alio modo censis ademere quam conchyliis. Vbi nam legitur istuc consulum partim ubi Q. Scaurus & deinde ubi sic loquuntur latini scriptores, Q. Scaurus & M. & non potius, Q. & M. Scauri? Fatendum est & hic corruptam esse lectionem. Integra sic habet: quos censoria leges, princepsq; M. Scaurus in consulari: hoc est censes, & ante eos Scaurus consul, cce. ad. Sic enim dictum est hic princeps, quomodo apud Poetam: Princeps ætata Tarchon secat æquora prora, id est, primus. Librarij fere non aliter scribebant quæ coniunctionem quam primæ literæ puncto postposito, id lector imperitus prænomen putauit: unde deprauandi occasio.

EX LIBRO NONO.

Cap. VIII.

Delphinus non tantum hominis amicum animal, uerum & musica arte mulcet, symphonie cantu. Rectius: non homini tantum amicum animal uerum & musica arti, m. sc. Ex hoc minum manibus uescens, ferensq; se tractandum. Lege, præbēsq; se tractandū. Paulo post Ampliocli scribendum, non Ampliocli, *ἀμφοκλίου*. Sunt autem in Epiro. Cap. XLII.

Ipsius in somno mugitus, unde nomen uituli accipit. Tenent disciplinam. Lege & distingue: unde nomen uituli. Accipiunt tamen disciplinam. Cap. XV.

Silurus graffatur ubique est omne animal appetens, equos innatantes saepe demergēs, præcipue in Mœno Germaniæ am ne pro Lisboum & in Danubio. Mari extrahitur porculus marino simillimus. Hoc loco nom natim recentetur pisces magnitudine insignes, non marini, sed flumini, Nili, Rheni, Padi, Danubij, Boristhenis, Gangis, horum medio catalogo non satis apte inseritur marinus quidam piscis innominatus. sequenda igitur antiquorum codicum lectio, ut post Lisboum nouæ orationis initium faciamus. Et in Danubio mario extrahitur, porculus marino simillimus. Is uulgo Italorū etiam nunc semilatio nomine moro appellatur, ob falsam etiā illis notus, gustu aspectuq; porcinam salitam nonnihil referētia, Germanis barbarico uocabulo Husio dictus. Cap. XVI. Sunt & piscibus præfita in hac parte auguria. Nostri codices melius: Sunt & in hac parte naturæ auguria, sunt & piscibus præfita. Cap. XVII.

Inde aduectus Tib. Claudio principe Optatus Elipertius præf. classis, inter Ostiensem & Campaniæ oram sparfos disseminauit. Lego: Optatus est libertis, scilicet ipsius principis. notum est autem ex Tranquillo & Tacito quanta fuerint potentia liberti Caesarum. Cap. XVIIII. His aquam acceptam ore remittunt. Quisquis hic ordinem mutauit, fecit sermonem *ἀμφιβολος*, Vetus ordo est hic: his aquam emittunt, acceptā ore. Cap. XIX.

Miratur Arcadia suum exocortum. Deest coniunctio & Commemoro ratio enim Verbani & Larij piscium miraculo, subiicit, Miratur & Arcadia. Cap. XXVII.

Item milius subit in summa maria. Has uoces, item milius, adiunximus finī præcedentis capitū, quas inde relectas nescio quis hic non suo loco assuit. Attollit cornua ē mari sesquipedalia fere, cornua, quæ ab his nomen traxit. Diuersa lectio antiquior, quam secuti sumus: Attollit ē mari sesquipedanea fere cornua, quæ ab his nomen traxit, ut periphrasi utatur, de uulgo nota loquens, alioqui superuacaneum uideri potest, de etymologia admonere in re tam clara, Si quis ramen illam alteram lectionem mauult, fruatur. Cap. XXIX.

Terreni maiores quam pelagici. Lege, pelagij, *πελάγιοι*. Sic Græci λόγε à littoribus dissita uocant: nostri *πέρανος*, altum. In fine capitis liburnicarum ludēs imagine scribendum ex fide archetyporum, pro liburnicarum gaudens imagine. Cap. XXX. Simulq; eam descendere in duo sensu carentia, nisi forte tristi. Id enim ubi constat rumore nauigantium humana calamitas in causa est, Antiquior lectio: nisi forte tristi (id enim constat) omine nauigantium, humana calamitas in causa est.

Cap. XXXII. Nauigant ex his neritæ, præbentesq; concauam sibi partem, & alteram auræ opposites, per summa æquorum uelificant. Primum rectius legitur ueneriæ. Sunt enim conchæ non gratæ modo Veneri, sed etiam cognatæ, ob cōmunem ē mari originem: celebrisq; est eius deæ effigies, concham, atq; haud scio an ex hoc ipso genere, pede premens. deinde mirum quod non concauam partem auræ præbeat concha, sed diuersam, cum concaua sit uelificanti aprior. Sequenda igitur & hic uetera exemplaria. Nauigant ex his ueneriæ, præbentesq; concauā sui partem & auræ opposites, p. f. æ. u. Castigator non intelligens quid Latinis significet præbere se & hunc locum corruptit, & supra præbens se tractandū, in ferens se tract. deprauauit, quæ admodum illic annotauimus. Cap. XXXV.

Animæ hominis periculo quæ sita maxime placeant. Idem castigatorem nec hic sensu quæ sita positum pro acquisita, proinde uitauit ueterem lectionem: anima hominis quæ sita m. p. ac mox: Et tantis solis ardoribus, atque Indiciis quoq; insulis petunt, & admodum paucis. Sincera lectio: atq; Indis quoq; in insulas petuntur, & admodum paucas. Nec aliter fere Plinius hoc uerbo utitur, quamuis ubiq; studium fuit literarum nescio cui syntaxis temere mutare. Speciem uero inani inflatam. Vetus lectio, speciem modo inani inflatam, modo, id est, tantū modo, frequēs apud hunc scriptorem, Præcipuū cultio diunt

diunt, pelago altius mersæ, quam ut penetrarent radij. Tu scribe: quare præcipuum custodit pelsæ, altius mersæ quam ut penetrarent radij. De pelagijs piscibus supra monui. Nam apud Græcos non est, nec apud barbaros inuentores eius aliud quàm margaritæ. Lege addendo: Nam apud Græcos id non est, ne apud barbaros quidem inuentores eius aliud quam margaritæ. mox est, squamas assimilât: non assimilât, quod Gallicū idioma sapit. Enormes & feri coloris quæ marmoræ. Vetus lectio: enormes ferè c. q. m. Lauciciam eius omnem apparatus quæ detractans. Imò obtrectans. Gerebat, auribus tum maxime. Scribe: Gerebat cum maxime. In primis elegans locutio, sed persæpe apud bonos autores scribarum uel oscitantia uel peruersitate mutata. Vni ones conuiui ad forbendum dedit. Melius absorbendos dedit. Cap. xxxvi. Frauda tam se proptinus luxuria credat, nos indiligentiæ damnet. Magis placet uetus lectio: fraudatam profecto se luxuria credat, nos quæ indiligentiæ damnet. Cap. xxxvii. Capisunt autem purpuræ paruulis rariss quæ conchis textu, uel uti nassis in alto factis. Inest ijs esca clusiles morz daces quæ concharum, quales uidemus has semineces, sed redditas mari auido hiatu reuiuiscences. appetunt eas purpuræ. Et hic locus pessime est à castigatioribus acceptus. Deprauationibus singillatim cōmonstrandis prolixior esse nolo: collatio eas satis indicabit. Scribi debet iuxta fidem archetyporum sic: Capisunt autem purpuræ paruulis rariss quæ textu uel uti nassis in alto factis. Inest ijs esca, clusiles mordaces quæ conchæ, ceu mītulos uidemus. has semineces, sed redditas mari auido hiatu reuiuiscences appetunt purpuræ. Cap. xxxix. In conchyliata ueste cætera eadem sine buccino, præter quæ ius temperaturæ. Aequè pro indiuiso humani potus excremento dimidia & medicamina addunt. Hæc perobscura sunt, nec mirum cum sint deprauata. Legendū: præter quæ ius temperaturæ pro inuiso humani potus excremento: dimidia & medicamina adduntur. Hoc est, præter quæ quod buccinū detrahitur, etiam hoc interest, quod hic ius pro lotio aqua temperatur, & ex medicaminibus dimidiū inditur eius, quod in purpuræ tinctura inditur solet. Præter Plinius utitur pro præterea. id ubique fefellit castigatorem, qui exceptionem esse putabat.

Cap. xl. Sed alia sunt, nec habent finem uitæ: iuuat quæ ludere impendio, & lusus geminas remittendo iterum, & ipsa adulterare adulterii naturæ. Sincerior lectio: Sed alia sunt è fine initia: quod pulchre quadrat cum his uerbis, lusus geminare miscendo iterum. Cap. l. Plani piscium quibus cauda non obest aculei, ut testudines & ratæ, in coitu superueniunt. Ita ne testudines inter planos pisces numerantur: Rectius: Plani piscium quibus cauda non est, aculei quæ, ut testudines in coitu superueniunt, id est, testudinum modo. Spari, torpedo, squali. Sargi, non spari. Circa finem capitis est coalescit uulnus, non callescit. Cap. lvi. In cauernis aquas hebetes remanere. Vetus lectio, in cauernis aquas habentibus remanere.

EX LIBRO DECIMO.

Cap. iiii

Ingenitum est ei, testudines raptas frangere. Legendum: ingentum est ei, id est, natura.

Quartū generis est percnopterus, eadem moratur per lacus. Vetus exemplaria: percnopterus, eadem oripelargus. Sequenti uersus: ut quam uerberet coruus: nihil erat necesse mutare in, utpote quam. Cap. viii. Traditū est, missas in sublime ibi excipere eos. Melius, missas in sublime sibi. Cap. ix. Acrisū columbis potius. Vetus lectio: ac uisū colūbi potius: ut intelligamus eam & leguminibus uesci præter reliquorū accipitrū morē. ad hoc ricium uix puto inueniri de ullis auibus, nedum de columbis. Cap. xix. Vncos ungues habentes omnino non congregantur, & sibi quoque prædantur. Lege: & sibi quæque prædantur. Cap. xxi.

Scipio an Metellus uir consularis, ac M. Sextius. Prius an superfluit. Is Scipio Metellus Pompeij Magni socer fuisse fertur. Cap. xxviii. Et Cyrenaci Achorem. Legendum, & Elei Myiagron. Attestatur nostris exemplaribus & Pausanias. ibidem, qua litatum est illi die, non postquam litatum est illi deo. Cap. xxxiii. Madefactum multa aqua pennis puluere spargunt. Lege madefactæ multa aqua. In genere item ripariarum est. Antiqua lectio: In genere parrarum est. Parrarum & Horatius meminit, tanquam inauspicatarum Impios parræ recinētis omen Ducat. Eadem iam pauore libera, ac materna uocante cura. Rectius: Eadem in pauore libera ac materna uacās cura. Non enim narrat quid perdix facere soleat abducto per dolum à nidis aucupe, (nam tunc uolatu se proripit) sed quo ingenio aduersus illū alioqui utatur, cum aut non habet pullos, aut longe alio loco habet. Cap. xl. Caprimulgi appellantur grandiores merulæ aspectu. Lege grandioris. Hæc minutiora pigeret annotare, nisi animaduertissem omnibus inoleuisse editionibus. Cap. xlii. Super omnia humanas uoces reddunt psittaci, & quidem sermocinantes. India autem hanc mittit. Psittacem uocant. Legendū, psittaci quidem etiam sermocinantes. nam hæc uerba, super omnia humanas uoces reddunt, ad præcedentia referuntur. præterea legendum, sittacen uocat. & ita adhuc nonnullis barbaris nominatur. nam quod ad terminationes attinet, altera græca est, latina altera, neuira barbara. Vltimorum hoc capite uerborū uera lectio est, ac cibis blandiente, non ad ciues. sensus est apertus. Quin & proxime sequentis cap. extrema uerba deprauate leguntur: quæ poturo sufficeret: pro, quantum poturo suff.

Cap. XLIX. Venerunt in Italiam Bebriacenses bellis ciuilibus trans Padum externa & noua aues (ita enim ad huc uocantur) turdorum (specie.) Quibus nam bellis ciuilibus nam plura fuerunt diuersis temporibus. Deinde si Bebriacenses uocabantur, uerba per parenthesim interiecta, post hanc uocem Bebriacenses statim subiici debuerant. Præclare adiuerunt hic quoque nostra exemplaria, ubi sic legitur. Venere in Italiam Bebriacensibus bellis ciuilibus trans Padum & noua aues (ita enim ad huc uocantur) turdorum (specie, &c.) Loquitur de bello ciuili Otroniano, quod ob cladem ad Bebricum Gallia Cisalpina oppidum acceptam, Bebriacense nominat, & externa uerbum est superuacaneum, in scitia castigatoris adiectum. is quisquis fuit, non sentiens & pro eadem dictum, putauit aliquid deesse. Cæterum aues ipsæ nouæ appellatæ sunt cum recens aduenissent, ac deinde ea appellatio mansit, etiam post multos annos ab eorum aduentu: id quod satis indicare poterat uel titulus capitis, De nouis ausibus. Sic enim & hic & in primo libro constanter habetur in manuscrip. uolumini. Cap. L. Gallinaceos quoque pascendi lacte addito cibis.) Non multum fortasse refert, attamen antiqua scriptura est, lacte madidis cibis. Cap. LV. Livia Augusta.) Vetus lectio, Iulia Augusta. Nec erat mutanda, nam tamen si hæc ipsa gentilicio nomine Livia primum dicta est, tamen iam natu grandior, ut marito tam honorifica appellatione æquaretur, Augusta consalutata, & peræque honoris gratia in genere Iulia affecta, Iulia Augusta uocari coepit, relicto priore nomine, quemadmodum ex Tacito discere licet. Nec aliter legitur in omnibus emendatis autorum monumentis, dumtaxat quoties Augustæ cognomen additur.

Cap. LX. Nec aliâs in pluribus tanta fecunditas, maior tamen paruis.) Legendum; nec aliâ plures. scilicet parit quam melancoryphus. Tanto fecunditas maior paruis. Cap. LXI. Cui membrana ceu pennæ.) Melius, cui & membranae pinnæ uni. Cap. LXII. Vicisse Olympiæ prægnantem equam Hecratidis Thessali inuenimus.) Scribo, prægnantem Hecratidis. Cap. LXIII. Ex omnibus quæ perfectos fœtus, uel tantos & innumerosos ædunt.) Lege; Ex omnibus quæ perfectos fœtus, suos tantum & numerosos ædunt.

Cap. LXX. Qui ob id coguntur in nassas.) Lege, quæ ideo conficiuntur in nassas. Cap. LXXIII. Orygem perpetuo sitientem Africa generat, ex natura loci potu carentem cum mirabili modo ad remedia sitientium.) Germana lectio: Orygem perpetuo sitientia Africa generant, & natura loci potu carentem, mirabili modo ad rem. sit. Sequenti uersu ubi legitur, saluberrimi liquoris haustu uescis; dele haustu. Cap. LXXIII. Vulpes & mustelæ angues & mustelæ & sues.) Codices antiqui melius. Vulpes & Nili angues; mustelæ & sues. Componit enim animalium paria inter se dissidentium. De aspidemiraculum à Philarcho traditur; is enim autor est, &c.) Vetus lectio: De Aspidemiraculum Philarcho reddatur, Vult enim Plinius fidem rei quam narrat penes autorem Philarchum esse. Id cum non intelligeret castigator, homo crasse Mineræ, more suo castigauit, hoc est, mutauit in deterius.

EX LIBRO VNDECIMO

Cap. VII

Nigra crusta est prima, saporis amari.) Lege, Comosis crusta est prima. Explanat enim hæc uoces, comosin, pissoceron, propolin, ac primo comosin. Cap. X. Apprehensis pondusculo lapillis se librant.) Melius, apprehensi pondusculo lapilli se librant. Cap. XI. Fucus adempis alis in alueum traiectus.) Scribo, reiectus. Cap. XII. Itaque cum prima.) Legopro cum, tum, hoc est, uigiliarium exortu. Cap. XIII. Quæ feruoris ipsius spuma concreuit.) Scribe quæ, uidelicet membrana. nam si spuma nominatiuus non ablatiuus esset, inquam dixisset, potius quam qua. Cap. XIII. Contra copia ignauiam affert. Maciem melle non erithace pascunt.) Non leue erratum. Lege, ac iam melle non erithace pascuntur: ut sit sensus, si copia mellis adsit, fastidiri erithacen in cibo ab apibus. Et mox error errore peperit. Quia deprauato, ac iam, in Maciem non belle cohæret. Ergo diligentiores: pro una uoce Ergo, suppositæ sunt tres, Qui autem sunt. Mox, Dies status inchoandi; melius quam, statutus. In fine capitis pro non alia suauitas ususque, reposuimus, non alia suauitas uisusque. Cap. XV. Aptissimum in æstimatione è thymo.) Vetus lectio, Aprissimum existimatur è thymo. & sequitur uersu pro, cum sit, quod sit. Sequens probatio ut sit odoratum & dulce, reglutinosum.) Quid hoc uerbi est reglutinosum? Restituimus: odoratum, ex dulci acre, glutinosum. Cap. XVI. Aequitas etiam in eis obstringitur.) Lege addendo uoculam, Aequitas quidem etiam in eis obstringitur. nec ca rei sua elegantia particula quidem. Sicut sequenti uersu temerarie fecit qui detraxit uocem Ergo, scribens in primis præcipitur, pro in primis ergo præ. Nam ubi incubauere, fauos liuidos faciunt.) Antiqui codices, Nam nisi incubauere. ut quod præcedit ad opera, non de mellificio sed de prolificatione intelligatur, quæ incubatu fit. Tertiò inde uersu addæ uerbum existimatur: uulceribus aptissimum existimatur, Cap. XVII. Cum procedit, unâ est: totum examen circum conglobatur.) In ueruis codicibus aliter legitur ac distinguitur. Cum procedit, unâ est totum examen, circaque cum conglobatur. Bellum uero quod mox assiduè custodes autoritatis, nescio quis deprauauit in, assidua custodientes autoritate. Apparatus indicio diem tempestiuè eligenti.)

Legopro

Lego, apparatus índice, nempe murmure, quod nomen proxime præcessit. Si quæ lassata deficiat, aut forte aberrauit, odore prosequuntur.) Verior lectio: Si quæ lassata def. a. f. a. odore persequitur. nam lassari & aberrare in regem competere non potest. Sedere in castris ducis Drusi Imperatoris, tunc prosperissime pugnam.) Lege: in castris Drusi Imp. cū prof. pug. & circa finem cap. alterutra pars, quæ suis: non, quem suis. & sequenti uersu: maxime rixa in conuehendis floribus exorta: non, Maxima rixa & in c. f. e. Cap. xviii. Aliqui non nisi in tantum ad cō, ut intestinum sæpe assequatur.) Vetus lectio: ut intestini quippiam sequatur. sequenti uersu redundabat, dein. Adrepentesq; foribus operas fufilant: ab hoc (spatio prouolat.) Restitutum ex fide ueterum codicū: adrepentesq; foribus per eas fufilant: ad hoc prouolant. hoc est: ad statū ranarum prouolant apes. Cap. xix. Papilio etiam ignauus & inhonoratus, luminibus accensit aduolās.) Adde uoculam hic, papilio etiam hic, quod non de quouis papilione loquatur: & aduolitans frequentatiua forma legendum. sed grauius erratum mox sequitur, utpote nō simplex. Filis etiam araneus, quacuncq; incesferit, alarum maxime lanugines obtexit. non enim de araneo loquitur, sed tertium nocendi modum papilionis narrat: filis etiam araneosa, quacuncq; incesferit, alarum maxime lanugine obtexit. Cap. xxii. Prima eas retorquere rursusq; texere inuenit.) Veteres codices: redordiri rursusq; texere. Cap. xxiii. Hanc ab his quoq; cogi subigiq;.) Quoq; redundat. sicut antepenultimo uersu duæ dictiones, more ceræ: quæ cera ex postremis syllabis uerbi lentescere nata est. Et primam dictionem huius capitis quæ est Bombyces, mutatis postremis literis perperam assuerunt fini uigessimisecondi capitis, cum ibi non minus grauiusq; argute dictum sit, ut denudet foeminas uestis: ac si dicat nihil absurdum fieri posse, quam cum uestis ad tegendum partes quibus pudor debetur inuenta, eadem ad nudandum eas adhibeatur pellucida: quæ arguta perit si dicas uestis bombycina, ac non simpliciter uestis. Nec puduit has uestes etiam uiros leuitate usurpare, propter onera æstiuā.) Ita ne heuestes propter onera usurpantur, ac non magis propter leuitatem: Verior lectio: Nec puduit has uestes usurpare etiam uiros, leuitatem propter æstiuam. Primum foeminarū lasciuia his usa est, quæ gauderent nuditatem suam per eas spectari. Deinde uiri quoq; usurpare cœperunt, ob delicatam leuitatem æstati conuenientem. Cap. xxiiii. Circinato adnectens.) Hoc adiectiuum nomen substantiuū poscit: & habetur sanè in manuscriptis: circinato orbe adnectens. circinata uocat tam absolutum, ut circino ductus uideri possit. Derelicto laxo prætenti summa parte.) In his uerbis equidē nullum commodum sensum uideo. Quod si legas ut in nostris archetypis habetur: derelicta lassio prætenti summa parte: sensus erit: prætente relæ summam partem imperfectam prælassitudine ab araneo derelicta, ubi arbitrari licet, legendum est, non liceat. Pariunt autem oua ea in telas expanfa, quia saluunt.) Pro expanfa lege, & sparfa. Ideo sparfa, quia saluunt. Pariunt autem trecentos.) Reposui mus: pariunt autem & tricenos. Cap. xxvii. In Thraciæ partibus iuxta Olynthum.) Vetus lectio, in Thraciā iuxta Olynthum. Quod in hoc annotauī, ne indocti qui sic loqui solent, exemplum apud Plinium inueniri facient. Cap. xxix. Idem quippe noctibus non uolare eas propter frigora tradiderunt, ignari etiam longinqua maria ab ijs transiri, continuata plurium dierum profectioe.) Quod maxime miremur, famem quoq; quam propter externa pabula petiere, sciunt imminere.) Non obsecrum erit ex collatione, quāto & hic antiqua lectio sit incorruptior. Idem quippe nec uolare eas noctibus propter frigora tradiderunt, ignari etiam longinqua maria ab ijs transiri, continuata plurium dierum (quod maxime miremur) fame quoq; quam propter externa pabula petere sciunt. Italiam ex Africa magna cohorte infestant.) Scribo, Italiam ex Africa maxime coortæ infestant. Cap. xxxii. Multa autem insecta & aliter nascuntur, atq; asilus in primis ex rore.) Asilus nec est in emendatis exemplaribus, nec alioqui hic locum habere potest, ubi de papilionibus sit mentio, non de asilis. Sequenti uersu est inde porrigitur uermiculus, non oritur. Cap. xxxvii. Oculis unicolores nulli, cum candore omnibus mediufculo differentes.) Vetus lectio melior: Oculi unicolor nulli, cum candore omnibus mediufculo differens. Ardenti, intenduntur, humectantur, cohibentur.) Legi debet: humectant, conuiuent. Ab iisdem qui altero lumine orbinaferentur, Coclites uocantur: quis paruū utrinq; ocelli, Lucini iniuriæ cognomen habuere.) Locus est fœde corruptus. Exemplaria manuscripta habent: Ab iisdem qui altero lumine orbinaferentur, Coclites uocabantur: qui paruū utrinq; Ocellæ, Lucini iniuriæ cognomen habuere. Vt hoc intersit inter Luscinum & Coclitem, quod hic sit unoculus natus, ille per uim eluscat, Porro Coclitem eo modo opici ex Cyclope detorsit, quo ex Ganymede Catamitum. Fuerunt autē Coclites Horatorū gentis, sicut Seruiliorū Ocellæ, Fabriciorū Luscini, Pompeiorū Strabones, Papiriorū atq; Acliorū Peti.

Setis intus os hirtum, & linguam etiam appellatam.) Lege, & linguam etiam ac palatum. Cap. xxxix. Quæ uero ratio crocodilis, si non cruori, sed duritiæ tergoris tribuatur & solertia.) Lectio sanè inepta, castiganda ad exemplaria uetera sic: Ceu uero non crocodilis duritiæ tergoris tribuatur & solertia. Coarguit enim hoc exemplo quorundam opinionem, qui subtiliter

tem animi constare cute operimentisq; corporum putabant. Velut languidiore cū mensuri curfus steteret.) Legendum, ut & lanugines oris, c. m. c. f. Cap. XL. Primogeniti in quacq; parte sues primas premunt. & si eae sunt faucibus proximae.) Prodigiōsa deprauatio, cū à Plinio scriptum sit: Primis genitis in quocq; partu sues primas praebeant: eae sunt faucibus proximae, scilicet mammae. Cap. XLI. Tenuissimum camelis, mox equabus.) Manuscripti codices habent equis, nusquā obseruant recentiorum exceptionem de ablatiuo in filibus, equabus, asinibus. Sicut & supra 40. cap. Asinis à foetu dolent, non Asini. Idem animaduerti & in Liuianis exemplaribus. Cap. XLII. Duobus alpes generibus pabula sua approbant, Dalmatiae Docleatē mittunt, Centronum terrę Narusicum.) Vetus lectio: Dalmaticae Docleatē mittunt, Centronicae Vasticum. Dalmaticas uocat iuga à Carnis ad Dalmaras usque pertinentia.

Cap. XLV. Sunt autem crura his obliqua, humani poplitis modo.) Pollicis non poplitis. Qua perfolia, ceu uinculis, spiritus fugit.) Legendum, ceu iugulo scilicet perfolio.

Cap. XLVI. Leo etiamnum tortuosos.) Scribo tortuosius. Cap. XLVII. Confirmant & apodas habere, nycterin & drepanin, in eis quae rarissime apparēt.) Nycterin pro rara non agnosco, quae Graecis uespertilionem sonat, uolucrum potius quā auem, rarae autem rarum non magis conuenit, quemadmodum habet antiqua scriptura, & apodas habere, & oen & drepanin. Cap. LIII. Qui uenena serpentium sucu ē corporibus exigent.) Melius corporibus eximerent. Scythae sagittarū ungunt aciem.) Vetus lectio, Scythae sagittas ungunt.

EX LIBRO DVODECIMO.

Cap. IIII

V Nam quam peculiariter Virgilius celebrauit ebum.) Rectius manduē scripta uolumina: Vnam ē peculiariter Indiae Virg. celebrauit ebum. Cap. V. Quo sapientiores Indorum uiuunt.) Lege, sapientes, id est, philosophi. Cap. IX. Facilius hoc & crustosius amariūq; & gummosum.) Lege addendo iuxta fidem ueterum codicum: Facilius hoc & crustosius amariūq;, at Indiciū humidius & gummosum. Ibidem legitur, in libras x terni, non x tantū.

Cap. XIII. Vt alij existimauere frutice uenoso.) Exemplaria nostra quae ob ueritatē sequimur, habent, frutice myrtillo. Quod nescio cur debuerit magis absurdū uideri, quā gummosus & similes Plinianae uoces. Cap. XVI. Facillime autem adulteratur Indica myrrha.) Scribo, fallacissime autem adult.

Cap. XVIII. Periti rerum astruxerunt.) asseuerant, non astruxerunt. Cap. XIX. Reuehant uitrea & aenea.) Melius, & athena. Steriliorimbre, ceu dirae naturae.) Vetus codices: steriliorimbre, caeduae naturae. & mox illic legitur, uenia caedendi, non metendi. Deinde sorte germina discerni.) Cremia, non germina: quae uox uel ex psalmographo nota esse poterat.

Cap. XX. Per Nabathaeos Troglodytasq; cōfines, qui considerē ex Nabathaeis. Vetus lectio: per Nabathaeos Troglodytas, qui considerē ex Nabathaeis. Vt intelligamus coloniam à Nabathaeis negociatoribus in Troglodytice deducam.

Cap. XXIII. Eandem quaecūq; sit aspalatho.) Lege, eandem quae sit aspalatho.

Cap. XXV. Maxime probatur quod ante semel fluxit.) Melius uetus exemplar, Maxime probatur quod ante semen fluxit, id est, ante q̄ semen prolatum sit. Paulopost illic legitur: Exit & in Pamphylia, sed aridior, non, acrior.

EX LIBRO DECIMOTERTIO.

Cap. I

PRimumq; id scire conuenit, mutata auctoritate ad peius transisse gloriam.) Sincera lectio: mutata auctoritate, & sapientis transisse gloriam. Cap. III. Vestes prorogant tempus.) Antiqui codices: Vestes prorogant tempus. Summa commendatio eorum, ut transeuntē foeminam odor inuitet, etiam aliud agentem.) Magis placet quod in iisdem codicibus habetur: ut transeunte foemina odor inuitet etiam aliud agentes. Neq; enim usque adeo corrupti fuerunt Romanorū mores, ut frequentior esset uiris quā foeminis unguentorū usus, ac mox: Sed quosdam crassitudo maxime delectat, id ipsum approbantes.) Illic est, spissum appellantes, nō id ipsum approbantes. Atq; Cauium principem solitum lauari.) Lege, atq; Cauium principem solita temperrari, scilicet iussile. Vtinamq; dicere possemus, quis primus instituit ista, nimirum hac mercede orbem terrarum corruptae deuicere aquilae.) Duas uoculas, ita est, quibus perquā eleganter Plinius utitur, scribarū siue potius castigatorū temeritas deprauauit in, ista. Sic enim scribitur ac distinguunt in emēdatis uoluminibus. Vtināq; dicere possemus, quis primus instituit ista. Ita est, nimirum hac mercede corruptae terrarum orbem deuicere aquilae. Sic lib. 7. cap. 40. dixit, ita est profectio, alius de alio iudicat dies. Item lib. 18, cap. 6. Itaq; est profectio, opera nō impensa cultura constat. Præterea lib. 24. cap. 1. Ita est profectio, magnitudo populi Ro. perdidit ritus, uincendoq; uicti sumus. Cap. IIII. Genera earum plurima: & prima fruticem non excedenti sterilem hanc, alibi & ipsam sterilem, breuemq; ramis obitū umbra foliorum.) Emendata lectio: sterilem hunc, alibi & ipsam fertilem, breuiq; ramorum orbe foliosum. qui error tam crassus est, ut mirum sit à nemine deprehensum. Præterea caesum à dorso puluinato, & in aluo media fissura pleriq; umbilicatum.) Reposuius ex manuscriptis: Præterea caesum à dorso puluinata fissura.

& in aluo

& in aluo media pleriq; umbilicatum. Quod erat prius, pomis refertam.) Pro his uerbis longe alia sunt in antiquis uoluminibus, nempe hæc: eratq; cum hæc proderem fertilis. Cap. vii.

Certoq; eam fugit alienus humor, qui aluum omnem rigat.) Lege: qui aliam omnem rigat.

Cap. xi. Neq; ad alios usus illis, quam funibus. Rex Antigonus in naualibus usus est rebus, non dum sparto communicato.) Sincera lectio: Nec alijs usus est quam inde funibus rex Antigonus in naualibus rebus, n. f. c. Cap. xii. Minus forbet. Politur & charta magis, ut splendeat.) Lege & distingue: Minus forbet politura charta, magis splendet. Deprehenditur & lenigo oculis, sed medijs inserta glutinamētis ceu tenia (funco papyri bibulo, sibi uix litera fundente se.) Voluminum ueterum emendatior lectio: sed inserta medijs glutinamentis tenia, fungo papyri bibula, uix nisi litera fundente se. Nam fabrilis à gummi commissuræ fragiles sunt.) In eisdem codicibus melius est: Nam fabrilis gummisq; fragilia sunt. Fabrilis uidelicet glutinū. & gummis genitiuus est à gummi, *ῥαυμὸν λίμνον*. Minimum hunc modum intergerit.) Lege, minimum hoc modo intergerit. Cap. xiii. Quodeo magis miror, si etiamnum Homero condente Aegyptum non erat. At cur si iam hic erat usus, in plumbeis lintesq; uoluminibus scripturæ confister? Cur & Homerus in ipsa illa Lycia Bellerophonē, codicillos datos non Epistolas prodidit? Hic tenebrio nescio quis aliquot uoces ex xi. cap. repetitas, sed deprauate, insulcire ausus est. nā uetusta exēplaria omnia tantū habent: Q. e. m. m. f. e. H. c. A. e. non erat; aut cur si iam hic erat usus in ipsa illa L. B. & c. Agnoscis erudite lector Plinianum orationis fluxum, nullā interpolatoris operam desiderantem. o impudētiam. Cap. xv. Interijt nuper incendio quam Cethegus decedens libris xiiij. permurauerat.) Verus lectio: Interijt nuper incendio à Cethegis descendēs, h. s. xiiij. permurata. A Nomio Tiberij Cæsaris liberto.) Lege addendo: Item à Nomio, nam duas recēset amplissimas, Ptolemæi unam, alteram Nomij. Operimento conchylij & laminæ per mediam uestitam fuisse.) Pro pessima opera malam gratiam meritus est, qui quisq; hic Pliniana uerba, alio quot de suo additis, interpolare non est ueritus. Nam sincera scriptura tantum habet: operimento laminæ uestitam fuisse: sensu sanè manifeste, ut intelligatur mensa nō solida ex cedro, sed ita fermē lamina uestita, quemadmodum laterij parietes ornatus causa marmoreis crustis uestiuntur.

Nutriuntur optime splendescuntq; manuq; sicca fricantur ab alienis maxime: nec ab aculis tēduntur, ut in his genitæ.) Obelle tractatum Pliniū. Vide obsecro lectorem, quātum hæc à germana lectione discrepent, quæ talis est. Nutriuntur optime splendescuntq; manu sicca fricatæ à balineis maxime: nec à uinis læduntur, uti his genitæ. Cap. xviii. Totumq; abire in lacum.) In altū, non in lacum. Cap. xix. Punicum malū cognomen sibi uendicat.) Lege, cognomine sibi uendicat. Cap. xxi. Semine colore & specie foris.) Farris, non foris. Cap. xxiii. Vtilitas herbosa ergo, & eo letior satietas, quod perquam modico pinguescunt & quadrupedā.) Exemplaria uetera; Vtilitas quæ eruo, sed ocyor satietas, perquam modico pinguescente quadrupede. Obiterq; inter ordines allium capessere fertile est.) Lege: allium & cepe feri fertile est.

Cap. xxv. Vix ut respicere è nauitutum sit.) Prospicere, non respicere.

EX LIBRO DECIMOQUARTO.

Cap. ii

Va tam parua, ut nisi pinguiſſimo solo coalere non possit.) Rectius, colere non proſit. In neglecto solo morosa, pingui putrescit, gracili omnino non prouenit.) Legendum, In eligēdo solo morosa. Morosam in eligendo ideo dicit, quod ei nec pingue nec gracile satis conueniat. Mœrica contra omnes ictus ſiſſiſſima.) Veteres libri, contra omne ſidus fir. Cap. iij. Et coronaria naturæ lusu ſtephanitis.) Scribo, coronario naturæ lusu. Cap. iiii. Cſ C. Gracchus tribunus plebis ſeditionibus agitatis interemptus.) Latinius noſtra exemplaria, plebē ſeditionibus agitās. Raro quippe ad huc fuere, nec niſi importatis ſingulis teſtis miſia nūmūm.) Verus lectio, nec niſi in nepotatu. Cap. vi. Pucino retuli acceptos non aquoſo.) Lege pucino retuli acceptos, nō alio uſa. Cæſarē non aliud potaturū.) Scribo, poturū. Cap. xiii. Aromaticis delectatos.) Lege Aromatite. id enim eſt quod nūc Hippocratis uocat, cuius inuentū uideri uolunt. Cap. xiiii. Sic quoq; diu tranſmarina fuerunt in autoritate ad arauos uſq; noſtros, etiam ſalerno iam reperto, ſicut apparet ex illo comico uerſu Anaxipolis Thafſij: Quinq; Thafſij uini inde de promā, ſalerni bina.) Quid ego audio, Anaxipolim Thafſium Latinos uerſus ſcriptuſſe? an forte graece quidē ſcripſit, ſed togatas fabulas. alioquin inepte citatur teſtis, ubi agitur de autoritate quæ ſit uinis in Vrbe atq; Italia. Subijctā & hic uetere lectionē quo magis appareat deprauatio. Sic quoq; poſtea diu tranſmarina in autoritate fuerunt, & ad auos uſq; noſtros: quin & ſalerno ſā reperto, ſicut apparet ex illo comico uerſu: Quinq; Thafſij & c. Neque enim ratio temporū patitur ut legamus ad arauos, de uinis quæ poſt Opimium conſulē in precio fuerūt.

Milia cadorum congiurum.) Lege, cadorum congiariorum. i. qui congiung caperent. Sequenti uerſu eſt C. Senſius, non Cenſius. Hortenſius ſuper decem cados hæredi reliquit.) Non uideo cur hoc magnum uideri debeat, cum Lucullo eiſdem uini pluſq; c. m. cadorum fuiſſe ſupra in hoc ipſo capite ſcriptū ſit. uerior eſt dubio procul manuſcripta lectio x. m. cadorum, quod ſcribæ

bbb ; hœc

hoc modo scribere solent X. inde lapsus occasio. Cap. xv. Quid nī? Et Cæsar dicta-
tor triumphī sui coena uini salerni amphoras c. Chij cados c. in conuiuia distribuit.) Conuiuia
hic uocat certum conuiuiarum numerum unā discumbentiū, qui fere intra Musarum numerū cō-
sistebat, iuxta tritum illud prouerbiū: Septē conuiuium, nouem conuiuium. Quare nīto plus
essent centum cadi uel Cyclopum conuiuio. Itaq; malui antiquam scripturam sequi. Quid, non
& C. d. t. f. c. u. f. amphoras, Chij cados, in conuiuia distribuit. i. in singula conuiuia singulos cados
singulasq; amphoras. Cap. xvi. Myrtē Cato quemadmodum fecerit, hoc paulo post
indicabimus.) Melius, Myrtē Cato quemadmodum fieri docuerit, mox paulo indicabimus.)

Ex cæteris herbis colatis.) colatis redundat. Qualem & redolent salicum Patavinorum in pa-
lustris uindemia.) Lege, qualem & salicum redolent Patavinorum in p. u. Cap. xviii.

Aspendios, damnata à feris.) Damnata aris, lege, *αργύρεα* enim libare significat. Aegyptus
& ecbolinam habet abortiuos facientem.) Vetus, Aeg. & ecbolada habet, abortus facientem.

Sic & maris nauigio.) Rectius, mari nauigato. Cap. xix. Præcepta tradiderint.)
Præcepta condiderint, est in ueteribus, idq; non ineleganter, ut nihil opus fuerit mutare. Anni
prioris uina nonnūq; fece acetoue coniunt.) Verus lectio: Nonnūq; prioris uini fece acetoue
coniunt. Cap. xx. Iterum spōte feruere; qua calamitate cum deferbuit deperit (sapor.)

Cum deferbuit uoces sunt superuacaneæ, & ab interprete primum adiectæ. Acor aut sumidū
uirus, aut picis adfuit.) Lege, picis aurem adfuitio nam superiora resina uicia sunt, hoc picis. Asia
picem Indicā maxime probat. Græcia Ptericam.) Nō Indicā, quod absurdum erat. sed Idem ab
Ida cantatissimo Troadis monte, attestante etiā Theophrasto. Cap. xxii. Cum priorem
diē quotidie perdāt, imō uero & uenientē.) Nihilō deterior erat uetus lectio: illi uero & uenientē.

EX LIBRO DECIMO QUINTO.

Cap. i.

M Seruius T. F. adilis curulis.) Antiqua scriptura, M. Seius L. F. Certe Seruius prænomen
est, non nomen. Cap. iii. Has enim ocissime occupat æstas, quia sunt tenerringi,

& amura cogit decidere.) Vera lectio: has enim ocissime occupatas, quia sunt tenerringi, amor
ca cogit decidere. Cum omni hora oleum decrescat.) Lege, omni mora. Cap. vi. Præ-
terea conchas & plūbeas cortinas aere uitari.) Vitata lectio est restitutum iuxta fidem archety-
porum sic: præterea in conchas & plumbeas cortinas: aere uitari. refertur enim ad decapuladū
quod præcessit. Cap. xi. Estrutheis odoratissima.) Lege à strutheis. i. post strutha.

Cap. xiiii. Tamen peculiare nomen dedit.) Lege addendo: his tamen peculiare, his f.
lanatis, quorum mentio præcessit. A conditioe castrati feminis, quæ spadonia appellant. Bel-
gemela à folijs. folium enim unum, aliquando & geminum erumpit e latere medio.) Mira uero
denominatio à gemino folio belgemela. sed cur potius à gemino, cum sapius unicum erumpat?
Antiqua exemplaria aliter habent: quæ spadonia appellant Belgæ. Melosolijs folium unum, ali-
quando & geminum, erumpit. Mirum autem uideri non debet si Belgæ spadonia uocabant. Ro-
mano & non Gallico uocabulo ut qui prouincialis id temporis essent: apud quos ipse Plinius al-
quando uixit, unde hoc pomum in eius noticiam uenit, urbanis alioqui non admodum notum.

Melosolium uero dictio est ex græca ac latina composita, quasi *μελοφυλλον*. Cap. xv. Con-
duntur uero pira ut uuæ, e totidem modis, non aliter quàm in cadis. Præterea quæ pomis pro-
prietas piris quo quini, similiter ijs agris medentes in escam dant.) Vera lectio: Conduuntur uero
pira ut uuæ, ac totidem modis, nec aliud in cadis præterq; pruna. Pomis proprietatis pirisq; utini:
similiterq; in agris medentes cauent. Cap. xvii. Olei aspergi ex ore, ut de palmis dixi-
mus.) Hoc nusquam dictum est, sed particula, ut redundat. mox legendum, De palmis diximus,
ut sit transitus ad reliqua. Ac si dicat, nisi inter peregrinas arbores de palmis dictum esset, potuissē
hic inter secundas mensas de earum fructu dici. nunc de ficis proximè dicendū. Cap. xviii.

Ad nos ex alijs transire gentibus Chalcidicæ, quarum plura genera. siquidem & Lydia quæ
sunt purpureæ, & mamillanæ similitudinem mammarum habent.) Legendum ex fide ueterū ex-
emplariorum: Ad nos ex alijs trāsire gentibus, Chalcide, Chio, quarū plura genera. siquidem &
Lydiæ quæ sunt purpureæ, & mamillanæ similitudinem earum habent. Alioqui Plinius omiserat
Chias Romæ non incelebres, & Martialis in primis amaras. Nam Alexandrinæ enixiores. Can-
dicans terina, cognomine delicata.) Eadem exemplaria uerā, etiā nūc, lectionem retinent. Nam
Alexandrina & nigris est, candicante rima, cognomine delicata. Alioqui nō bene coheret, quod
mox subsequitur, Nigra & Rhodia est. Tanto propius Carthaginem pomo Cato admonuit.)
Elegantior uetus lectio: Tanto propius Carthaginem pomo Cato admonuit. Cap. xix.

Ergo culices partim fraudati alimento in matre, hoc est putri eius tabe, ex qua nati ad cognatū
uolant.) Antiquior lectio & melior. Ergo culices parit: hi fraudati alimento in matre, putri eius
tabe, ad cognatū uolant. Cap. xx. Setanix tamen maius pomum est.) Tamen super-
uacuum est dictum, nam ex proximis syllabis tante, nec ad sensum quidquam facit. Cap. xxii.

Hæc obnoxia acri odore, nec suauitate iucunda.) Cuiam obnoxia? Sincera lectio: hæc ob-
noxia acri odore & suauitate rotunda præcellunt. cæteris uini sapor. Cap. xxv. Mi-
nus quinquenio est.) Satis latine dixerat Plinius, minus quinquenniū est: nec erat cur mutaretur.

Cap. xxviii. Aliquorū lignum ipsum in usum & pomi uicem, ut grana mōxīs, quas in Aegypto gigni diximus.) Vetus lectio: Aliquorū lignum ipsum in usu & pomi uice, ut generē amygdalæ, quam in Aegypto gigni diximus. Dixit autem his uerbis: Pomum longius piro, inclitum amygdalæ putamine & corio, colore herbido. Cap. xxix. Cluere enim antiqui pugnare dicebant.) Præstat ex autoritate ueterū codicum legere, purgare dicebant, ea lectio ad proximè precedentē uersum pulchre quadrabit, nō enim pugnasse eos, sed dimicare uoluisse dicit, ut intelligamus non eādem ut nondū perpetrata, sed animos paritales quos generi ac socii in se inuicem sumpserant, expiatione opus habuisse, quo facilius firmitusq; mutua beneuolētia coalescerent. Et Venus non pugnis, sed coniungendis cum corporibus tū animis præest. Attestatur nobis etymologia uocis ē Græco deducta. κλύω illi dicitur, eo quod aqua lustrationi tali adhiberetur nunc fontana nunc fluuialis, nonnunq; & marina. Notū est illud Euripidis: κλύω θάλασσαν πότιν & ἀνδράσιν κακίαν. In presenti purgatione apparet uerbenā myrteam adhibitam exercitiis aspergēdis, quemadmodum apud Virg. & Iuuen. laurea in similem usum adhibetur. Quin apud Christū nos quoq; & leuiora commissa sacrata aquæ inspersu expiari creditur, & recens ad religionem ascitū, a quo omnia acta uitæ scelera eluunt, cuius rei typus apud Heb. in cataclysmo iam olim præcellerat. Ex eadem origine uenit & cloacarū uocabulum, quod hæc subterraneis cuniculis oppidorum fordes purgant. At cluere pro pugnare nondū inueni, nisi forte apud unum alterum uē nō stri seculi eruditum: qui contenti excusis libris, oīa inde alba quod aiunt amissi in suum usum conuertunt, nec raro supercredulitatis poenā dāt, in luculētos errores hoc modo pertractā. Quid quod eas uoces perperam intellexit lexici aut nouis inferere audet, aut in uetustis pro recta scriptura supponeret; idq; ex nullius latini scriptoris autoritate. nā de presenti loco doctos admonitos facile ueterum exemplariū fidei accessuros nondubito. Quin & uirgæ anulī.) Lege, uirgei anulī. Papyrum Nasonem.) Massonē nō Nasonem, attestante Lūio. Cap. xxx. Et postea accessere genera eius. Hanc syluestrem &c.) Quam hanc Libri uetusti: Postea accessere genera: tinus, hanc syluestrem &c. Alio qui male cohæret, accessit & regia, nisi tinus præcedat. Folio crispo ac breui, quæ inuenitur rara.) Lege, inuenitur rara. Præferenda utiq; myrto & oleæ est.) Vetus lectio: præferenda ei utroq; olea.

EX LIBRO DECIMO SEXTO.

Cap. i.

Nauigantibus similes, cū integant aquæ circumdata naufragijs. Cum uero recesserint, fugiētes cum mari pisces circa tuguria uenantur.) Vera lectio: nauigantibus similes cū integant aquæ circumdata, naufragis uero cū recesserint: fugientesq; cum mari &c. Nō pecudes hos habere, non lacte ali ut finitimis. Ne cum feris quidē dimicare contingit.) Melius: Nō pecudē habere, non lacte ali ut finitimis, ne cū feris quidem dim. con. Potus non nisi ex imbre.) Legendum addendo, Potus ijs. & sequenti uersu, Et hę gentes certe. Certe, superfluit. Cap. ii. Roborū uasitas intacta.) Et hic adde unam dictionē: æuis roborū uasitas intacta. Cap. iii. Velut po. Ripa corona imposita. Ipsi, nō ipsa. Longū est nec ex institutionē operis.) Vetus lectio nec instituti operis. Cap. iiii. Quicq; patriæ muros primus scandens, audentē irrumpere occidit. Quicq; ciuē maluit seruare quā hostē occidere.) An nō hęc inter se pugnant: sicut nec id apte coheret, quod mox subiicit, Vtq; eū locū in quo sit actū, obtineret hostis eo die. Ostrenue nauatā de prauatore operat, & cui nulla ex his que hic memoratur, corona dignū sit præmiū. Restituimus ex fide manu descriptorū hoc modo: quæ sub ipso Ioue datur, cuiq; muros patriæ gaudēs rūpīt. Confer. n. leges Romanas de ciuica, cū illa Græcorū de Hieronicis, hoc est sacrorū certaminū uictorijs, in quorū honorē patriæ cuiq; sua redeunt mūrū partē diruebat, quā oppidū intraret: tanquam nihil opus esset mōnibus ciuitatū, quę tales uiros gigneret, mox subijciuntur capita legum Ciuem seruare. Hostem occidere. Vtq; eum locum in quo sit actū, hostis obtineat eo die. Cap. v.

Nec non & in copia frugum.) Veteres codices: nec non & inopia frugum. Distinguemus ergo proprietate naturæ, & ubi res coget, etiam græcis nominibus utendum.) Vtendū superfluit, nam omnia referuntur ad uerbum Distinguemus. Cap. vii. Gignunt & alæ ramorū eius pilulas corpori non pedicula adherentes.) Legendum, Gignunt & alæ ramorū eius pilulas, corpore non ped. adh. Item circa finem capitū: & in folio rubente aquosos nucleos candicantes, non rubentes, quod nescio quis ad pilulas præcedentes referendum putauit. Cap. viii.

Granum hoc, primoq; ceu species fructus paruæ aquifoliæ ilicis, quicquid uocant.) Sincera lectio: primoq; ceu scapus fructus paruæ aquifoliæ ilicis. cusculium uocant. Est enim Hispanum uocabulum nō Romanum. Signum hoc eius, quod in tenebris decerpitur.) Quo, non quod.

Græci cortices arborum appellant.) Vetus, corticis arborem. Cap. xviii. Tingendi causa ad seruorum uestes. Illic legitur, ad seruitorū uestes. Cap. xxi. Et apud nos uere palmæ à matre integræ decerpuntur, meliores enim sunt, quæ non diuise fuerint.) Integra lectio: Et apud nos fere palmis à messe decerpuntur, ex his meliora, quæ sese non diuiserint. Loquit de folijs. Decidua à populo quernaq;.) Rectius, decidua populea quernaq;. Cap. xxv.

Cætere uere concepto.) Vetus lectio: cæteræ uero cepturo. Sic fit, ut dum prima cacumina impelluntur, se cutis aperiat, geniculato incremento.) Et hic diuersa lectio, ut prima cacumina im-

pellisecutis appareat. Cap. xxvi. Cedri & iuniperus & ilex annua ferè habentur, nouusq; fructus in ijs cum autumnò pendet. Nostra exemplaria: Cedrus & iuniperus & ilex annua habentur, nouusq; fructus in his cum annorino pendet. Cap. xxix. Quoniã omnis infirmitas cælo magis accidit. Lege, cælo magis obnoxia est. Cap. xxxii. Fastidio balsamum alibi nasci natura quàm in Syria noluit ferè: Nec non & palmam nasci ubiq; aut natam parere. Si dixisset alibi quàm in Iudæa, uerisimilius erat. neq; enim in tota Syria nascitur, aut ulla alia eius parte præterquàm Iudæa. Antiquior ac uerior lectio hæc. Fastidit balsamum alibi nasci, Assyria malus alibi ferre; nec non & palma nasci ubiq; aut nata parere. Cælum nullo modo quit flecti. quit redundat. Mutari naturam in ijsdem locis, atq; improuiso ualere. Exempla uetera: atq; pro indiuiso ualere. At in Lycijs frigidisq; montibus nascitur. Lege, in Lycijs Phrygijsq; m.n. Cap. xxxvi. Durantq; eius alta recta. Eius non est quore feratur. Lego, Durantq; æuis. Sic supra: æuis roborum uastitas intacta. Et canore tibie ipso educendæ. Melius: & canere tibie ipse docendæ: nec aliter est in emendatis exemplaribus.

Cap. xxxvii. Licet populi uitisque placeant, & cacubum ducant. Lege, & cacuba educant. Sequacis ad iuncturas lenticie. Rectius, ad uincturas. Mollioribus uasis quàm uiscorio fiant. Vilioribus, non mollioribus. Decidua salici fertilitas. Legi debet: Cædua salici fertilitas. Cap. xxxviii. Iq; ab altero capite uel grauis sentiat. Atqui magis conueniebat uel leuissimum. Legendum itaq; uel graphij, non uel grauis. est autè graphium, ut uulgo etiam notum est, stilus ferreus, quo in ceratis tabellis quicquid libuerit exarare solemus. Fagis peciñes transuersi in pulpa apud antiquos. Inde & uasis honos. Distingue. Apud antiquos inde & uasis honos. Cap. xl. cxx modij tunc lentis pro saburra ei fuere. Pudendum eratum, cum tam modica saburra uix mediocri nauigio sufficiat, nedum illi usq; ad miraculum ingenti. *ἡ μάστιξ ὡς τοῦ ἰσχυροῦ ὡς τοῦ ἰσχυροῦ ἰσχυροῦ ἰσχυροῦ ἰσχυροῦ*, modo sensus sit ut uincq; grammaticus. Vera lectio est, cxxm. modium lentis. Quas & ipsas esse modicas admodum miror. Lege: quas & ipsas esse modico admodum miror. modico. s. simulacro. Id miratur, quod alioqui iunctura ferè nulla sint, nisi in grandibus simulacris. Nōne simulacrum Iouis in arce è cupresso durat. Veteres co-dices, simulacrum Veiovis. Cap. xliiii. Quod notatur & in spina fullonia. Scribo: quod uero in spina fullonia, pendet enim à præcedente uerbo gignatur. Edendi ratio ætatis qua dragenis diebus. Rectius, Ea emendandi ratio ætatis q.d.

EX LIBRO DECIMO SEPTIMO.

Cap. iii

In aquilonem obseruare uites & arbores poni sua fere. Lege, in aquilonem aduersas uites.

Cap. iiii. Sed idem solum ubiq; arduum opere, difficile cultu, bonis suis acris penè pascit quàm uitij. Affligit agricolam & carbunculus terræ, quæ ita uocatur. Emendari uitem hac terra putatur. Longe emendatior ac planior uetus lectio, id quod uel absq; cōmonstratore cuius latine scienti perspicuum esse potest. Est autè hæc. Sed idem solum ubiq; arduum opere, difficile cultu, bonis suis acris penè quàm uitij possit, affligit agricolam. Et carbunculus terra quæ ita uocatur, emendari uitē macra putatur. Hæc lectio belle quadrat & ad præcētia & ad sequētia.

Cap. vii. Harenacea utuntur, si aliqua non sit, in uliginosis uerticibus & si alia sit ubi hos gentium solos nouimus &c.) Emendatior lectio: Harenacea utuntur, si alia non sit in uliginosis uero & si alia sit. Vbios gentium solos nouimus, & reliqua. Vbi germanica gens erat, sed ingallicam ripam à Romanis traducta, quo loco nunc est celeberrima Agrippinensis colonia.

Cap. x. Amygdalæ in argilla molli meridiem secanti feri iubentur. Amygdala legi debet, & iubet non iubentur. Præcedit enim proximo uersu Mago, cuius hoc est præceptū. ac mox eodem uersu, Gaudere & dura: non Gaudere eas in dura. Quo in genere & cum parui sunt aueluntur. Vetusti codices magno consensu habent, & cum perna sua auelluntur: & ita melius cohæret cum his quæ sequuntur. Non omittendū naturæ miraculum, ex tā paruo gigni arbores. Magis placet uetus lectio: non omittendo naturæ miraculo. Sic enim sæpe Plinius loquitur.

Cap. xi. Cato crassio rem quinq; digitis non omisit. Idem ait attingere meridianam cæli partem signari in cortice. Scribo & distinguo: Cato crassio rem quinq; digitis. nō omisit idem, attingere &c. Cato referri debet ad præcedēs uerbum, præcipiunt. Et non omisit elegantius eclipsidicū est, ac si dicat ideo à Catone omisum præceptum hoc, quia nullius sit momenti.

Cap. xii. Illam inscitiam pudendā esse conueniet, & adultas inter sese luctari iusto plus. Pudendā sñe inscitia locū hunc deprauatū apparet, cum in antiquis uoluminibus recte legatur: adultas interlucare iusto plus. Interlucari autem arbores dicuntur, quoties adempta ramorū parte, quantum opacitati earum detrahatur, tantum luci accedit: unde & interlucare dictum.

Cap. xiii. Ne excutiat in uento, ne cortex à ligno decidat alterutri. Vetus lectio: ne exacuatur in uento, ne cortex à ligno decedat alterutri. præcessit enim: calami exacutio medullam ne nudet.

Cap. xv. Atque ut gemmascere incipiens ligetur calamus. Legendum pro ligetur legatur.

Cap. xviii. Autumno ablaqueato, & stercore adijcito. Lege ad dito, non

ditio, non adijcitur. Sic enim Caro loqui solet. Vt eadem oliueta consent. Integra lectio est: ut
 ævis eadem oliueta consent. Sic supra lib. 16. cap. 2. ævis roborū uastitas intacta. Eiusdem cap. 36.
 Durantiæ ævis recta alta. Mirumq; quæ Pallas castigatori hanc mentem dederit, ut eam uocem
 ubiq; aut omitteret aut deprauaret. Confessa enim de tempore serendi æque ratio est uere &
 autumnus. Id ex magna parte fieri decreuere. Rectius in archetypis legitur & distinguitur hoc mo-
 do: Connexa enim de tempore serendi; æque ratio est. Vere & autumnus id ex magna parte fieri
 decreuere. Ideo faciles corticum esse amplexus. Illic habetur, complexus. Cap. xxi.

Et prædictis uelut armamentis uinearum. Hæc uerba quæ nescio quis fini præcedentis perperā
 affluerat, huius capituli initio adposuimus, melius hic coherrentia. Id enim cum decisi nec in torti
 trigemmes. Lege, idem cum decisi. Paulo post pro marra deprauate legebatur, in area: ut alia le-
 uiora taceam. Cap. xxii. Sulco latitudo palæ est. Lege addendo: sulco latitudo palæ
 satis est. Intra biennium autem fructus. Malui ueterem lectionem: Interest autem biennium
 fructus, quo tardius in satro prouenit quam in translatio. Ideo utriusq; fructum tardū, præterea
 retortidum & nodosum puluinosumq; reddi incremento. Alia lectio antiquior, in quam exem-
 plaria cōsentiant, sic habet. Id utriusq; fructum tardum, præterea retortidum & nodosum reddit,
 pumilionum incremento. Operarum ista cōputatio est. In latifundijs uero legitima natura fe-
 stinatio. Vetus lectio: operarum ista computatio est in latifundijs, non legitima nat. fest.

Cap. xxiii. Et ulmus detruncata à media inter ramorum scamna digeritur. Legendū,
 in ramorum scamna. Meridianum solem speciare palmites debent. Non male est in manuscrip-
 tis, speciare palmæ debent. nam sequitur mox: trami à proiectu digitorum modo subrigi. nec de
 uitibus loquitur, sed de arboribus, quæ uitibus maritatur. Traduces gallica cultura binis utrinq;
 lateribus, si pedum quadrageno distent spatio, quaternis uiceno, inter se obuī miscentur alligan-
 turq; uno conciliati, uirgultorū comitatu obiter ligati qua deficiant. Aut si breuitas non paratur
 ipsorum, adalligato protenduntur in uiduam arborem inunco. Repraesentabimus & hic ueterē le-
 ctionem, quam ueriores esse certe illi facile iudicabunt, quibus uel culturae genus uisū cognitum
 est, etiam hodie in ea Italæ parte frequēs. Nam de cisalpina Gallia loquitur. Est autem talis. Tra-
 duces gallica cultura bini utrinq; lateribus, si pes quadrageno distet spatium, quaterni si uiceno, in-
 ter se miscentur alliganturq; una conciliati, uirgultorū comitatu obiter rigorati quæ deficiant: aut
 si breuitas non paratur ipsorū, adalligato protenduntur in uiduam arborem inunco. Sed quia uili-
 tate redditus impendia exuperent. Reditum non redituum. Vilitas enim de uino intelligi debet.

Cariosasq; tantum uitis incipientes marcescere deputado. Antiqua scriptura, incipien-
 tes inarescere. Quoniam certa latera est facilius abscondere, quam detorquere quo uelis. Plagas
 in arborum tonsura supinare, uelut calices faciendi. Satis apparet deprauatorē hūc neq; literaturā
 ram calluisse nec agriculturā. Reponēda igitur ex uetustis exemplaribus incorrupta lectio, & hoc
 modo distinguendum: quā detorquere quod uelis plagas. In arborum tonsura supiniore uelut ca-
 lices faciendi, ne consistat humor. Cap. xxiiii. Itaq; per hyemes cæli rigorem proba-
 mus. Non enim solum infirmissime arbores gelu periclitantur, sed maximæ. Verior lectio, & cum
 proxime præcedentibus Plinij uerbis melius coherens, est hæc. Itaq; per hyemes cæli rigore pro-
 bamus, non soli. Nec infirmissime arbores gelu periclitantur, sed maximæ. Vnde partium ad-
 hibita societas, nominū quoq; cum hominū miserijs. Castigauimus ex fide manu descriptorū,
 Vnde partium debilitas, societas nominū quoq; cum hominū miserijs. Idq; aues corticis sono
 experiuntur. Adde caui. aues caui corticis so. exp. Quapropter & grando in ijs causis intelligi
 debet, & carbunculario, quod pruinarum iniuria euenit. Deest coniunctio &. & quod pruinarum
 iniuria euenit. Sunt enim tria diuersa mala. Nascitur hoc malum tempore humido & lento. Lege,
 tepore humido. Quod araneum uocant. quod particulam scriba de suo adiecit. Legetur
 dum (araneum uocant) per parenthesis. Idem peccatum scribarū & alijs locis, nec in hoc solo au-
 tore, deprehendere licet. Ibi autem & in reliquis partibus. Male detracta est coniunctio, cum
 scriptum sit: Et ibi autem & in reliquis partibus. Intereunt pleraq; excisa sitpe. Lego, & fissa
 sitpe. Olfactrix enim intelligitur, & tangi eam odore mirum in modum. Vetus scriptura mol-
 lius, Olfactrix enim intelligitur, & tangi odore mirum in modum. Cap. xxv. Inter
 uitia arborum est & prodigijs locus. Et hic nescio quis tres primas huius capituli uoces fini præce-
 dentes affluerat. Cap. xxvi. Caterum maiore in parte orbis etiam pluuia aut omni aqua
 feri & arari non conuenit. Antiqua lectio manuscriptorum uoluminum: etiam pluuia autumnū
 aquas eruari cōuenit, quod sane aptius ad præcedentia de Hispanorū uindemijs uerba quadrat.

Tanto magis si nives scateant. Quis unquam uel uidit uel legit nives scatere? Vsq; adeo nihil
 referre putant isti quem sermonem etiam facundissimis autoribus affingant. Scribi debet, si nives
 taceant. Cap. xxvii. Et ab ima parte circūforato defluens pituita abstrahatur. Ab-
 strahatur, non abstrahatur. Similis stercoratio. Gaudet ea &c.) Melius, Similis fimi ratio.
 Gaudet ea, & reliqua. Eo anno uiolenta, proximo dulcia futura. Lege uiolenta. De punicis
 loquitur

loquitur. Cap. XXVIII. Multi & talpas amurca necant.) Lege addendo. Multi & has & talpas. & has. s. formicas, quatum mentio proxime præcedit.

EX LIBRO DECIMOCTAVO,

Cap. I

Tenebris quoque & ipsarum noctium quieti invidentium gemitu.) Nescio quis detraxit unum uerbum minime hoc loco superuacaneum. Legendum enim Tenebris quoque suis &c.

Cap. II. Pilumni qui pilum pistrinis inuenerunt.) Lego, inuenerat. est enim paternus casus Pilumni, sicut mox Pisonis. Et unus tantum apud autores Latinos memoratur Pilumnus, qui ob hoc ipsum inuentum suum a priscis consecratum est. Ludos bouum causa celebrantes, bupetios uocabant.) Vetus scriptura, bubetios. Noxam uero duplicationem uide decerni. Antiqui codices, noxiam uero. Et quidem ut tradit Norbanus nudo.) In huius libri indice, ubi recenset Plinius quos autores sequatur, nullus est Norbanus; & in manuscriptis exemplaribus tantum est: & quidem ut traditur nudo, nulla omnino Norbani in hoc loco mentione. D. Syllanus sapientiae copiosissimae. Quos sequeremur prætenuimus in hoc uolumine.) Hæc duo uerba sapientiae copiosissimae neque apte coherent Syllano, & alioqui sunt deprauata. Incorrupta lectio est hæc. Sapientes uero complures, quos sequentes prætenuimus in hoc uolumine. Aliquot inquit reges & duces scripserunt de agricultura, sapientes uero. i. philosophi complures. Cap. VI. Nouissimus uillam in Misenen si posuit C. Marius septies consul, sed peritiam castrametandi, sicut comparatus ei in ca-

teris etiam Sylla felix, quos cæcos fuisse dicere conuenit. Nec iuxta paludes ponendam esse, neque aduerso amne.) Næ hic castigator noster magno conatu magnas nugas attulit. Nunc uide germa- nam lectionem, sic ut comparatos ei cæteros etiam Sylla Felix cæcos fuisse diceret. Cæcos ideo, quod cum Marius nouissimus in Misenen si uillam ædificaret, tamen commodissimo eam situ posuit, quem alij præoccupare neglexissent ob imperitiam eligendi. Id testimonium eo grauius fuit, quia ab inimico prolatum. postea sequitur, Conuenit nec iuxta pal. &c. Non fraudabo magnitudine hac quoque sua Cn. Pompeium.) Vera lectio: non fraudando magnitudine hac quoque sua Cn. Pompeio. Quia locutione per septimum casum cum saepe Plinius utatur, tamen castigatores ferè semper mutare eam ausi sunt. Omnium sententij absolutus itaque est. Profectio opera non impensa cultura constat.) Distinguendum aliter hoc modo. Omnium sententij absolutus. Itaque est profectio, opera non impensa cultura constat. Fruteta igni optime tolluntur.) Lego fruticia. Sic enim à frutice fructuum denominatur, sicut à carice caretum. Cap. VII. Arcom- munis quadrupedum hominumque usus lupinus.) Commune lupinum, neutro genere, legi debet.

Sed nullum frumento ponderosius.) Lege: Sed nullum frumentum ponderosius est. nam Plinius milium quoque frumenti genus facit, ut ex quo tum panem rustica plebs conficeret, cum hodie in pulite sit eius usus, in panificio perraro. Et fortunatam Italiam frumento canescere candido.) Magis conuenit canere quam canescere inchoatiua forma: nec habent inchoatiuum uetera exemplaria. Sequenti uerbo lege, peculiaris hodieque. Adiecit Sardinum sex libras.) Vetus lectio: adiecit Sardum selibras: quod uerisimilius est, cum sequatur: Bæoticum totam librâ addit. porro selibras distribuit dicit. Lex naturæ certa est in quocunque genere. Pani militari tertia portio ad granum pondus accedit. Sicut optimū esse frumentum quod in subactu congiū aquæ capiat.) Emenda- ta lectio: Lex certa naturæ, ut in quocunque genere pani militari tertia portio ad granum pondus accedat: sicut optimū frumentum esse, quod in s. c. a. c. Quibusdam in permixtis, ut Cyprio & Alexandrino.) Rectius, Quibusdam in binis mixtis. Quod quadragesimo die quo satum est maturefcit.) Lege, quam satum est. Proximum trimestri, quod est minime pōderosum, tritico.) Scribo: Proximum è trimestri quodam minime ponderoso tritico. Probatum autem leuitate & leuore, atque ut recens sit, iam & Catonis dictum, apud nos hordei farina ad medendum utuntur.) Verior antiqua lectio: atque ut recens sit, iam & Catoni dictum. Apud nos hordei farina & ad medendum utuntur. Significat autem amyli tamen si rem exoticam, tamen iam tum ætate Catonis Romæ fuisse notum. Ignibus durato, ac postea emollito.) Molito, non emollito. Ita sapientia agricolæ triticum cibarij tantum ferunt.) Legendum, Itaque sapientes. Quod in Hispania & Carthagine Aprilis mense collectum est.) Lego in Hispaniæ Carthagine. Ea est Carthaginensium colonia, ab aliquibus Noua, alijs Spartaria cognominata. Cap. VIII. Aegyptus similaginem conficit è tritico suo, nequaquam Italiam parem.) Scribo Italiam. Obsidionis famem describit.) famem exprimens est in emendatis codicibus. Cap. X. Tritico nihil est fertilius: hoc enim natura ei attribuit.) Vetus lectio: hoc ei natura tribuit, Sequenti uerbo est Byzacio Africa campo, non Byzantio. Triticum ante perfundi aqua multa iubet, postea euelli, deinde sole siccatum pilo repeti.) Euelli hic male conuenit, ubi de pistrinis sermo est. Magis placet quod habent uetera exemplaria, eualli. Sicut paulo post iterum eodem uerbo utitur Plinius. Et ipsa autem, inquit, quæ eualluntur uariam pistrinarum rationem habent. Acus uocatur cum per se pistris spica. Eualli frumentum intelligo, dum repurgatur modo, non etiam frangitur. Id Basilienfes molitores uernaacula sua lingua renlen dicunt: quomodo alij uocent nescio, Cap. XI. Vulgo uero nec suffrues-

re faciunt

re faciunt.) Lege, sufferue faciunt, composita dictione. Cum apud ueteres ponderosissimo cuiq; præcipuo tritico salubritas perhibita sit.) Crassum hercle erratū, pro ponderosissimo cuiq; tritico præcipua salubritas. A festinatione, ut speusici.) Imo speusici. Non prstem etiam è Parthis aduectū.) Lege è Parthis inuectio, aliàs oratio erit parum congrua. Durat sua Piceno in panis inuentione gratia, ex alicæ materia: cum nouem diebus macerata, decimo ad speciem tracta, & subacta uix passæ succo est. Ibi postea in furnis, ollis indita quæ rumpantur ibi, torrent.) Admetiar & hic totidem uerbis ueterem lectionem: ea per se satis coarguet istam suppositiciam, cum nouem diebus macerant, decimo ad speciem tracta subigunt uix passæ succo: postea in furnis, ollis inditum quæ rumpantur ibi, torrent. Vtitur tracta uocabulo & Cato cap. lxxvi. Gallia fetis equorum inuenere, Hispania lino.) Scribe, Galli è fetis, Hispani è lino. Sed inter hæc dicatur prima & alicæ ratio.) Melius manu descripti libri. Sed inter prima dicatur & alicæ ratio. Inter prima, sicut in primis. In Campania tamen laudatissimus campus est montibus subiaccens.) Lego, laudatissima, & aliter distinguo: sicut Veronensi Pisanoc; agro, in Campania tamen laudatissima. Deinde est nouæ orationis initium. Campus est montibus subiaccens. Alica adulterina fit maxime è Zea.) Rectius, Alica adulterina fit, maxime quidem è Zea. Cap. xii. Ob hoc Pythagorica sententia damnata: uel, ut alij tradidere, quoniam mortuorum animæ sunt in ea.) Vetus lectio: Ob hæc Pythagorica sententia damnata: ut alij tradidere, quoniam mortuorum animæ sunt in ea.

Est enim arietino capiti simile, unde ita appellatur. Album nigrumq; est & columbinum, quod alij uenerium uocant, candidum, rotundum, leue. Arietino minus, quod religio peruigilij adhabet. Est & cicercula minuti ciceris, inæquales angulos habens, ueluti pisum.) Hæc partim sunt de præuata, partim (quod non leuius est crimen) perperam distincta: quamobrem totam orationem retexam, Est enim arietino capiti simile, unde ita appellatur, album nigrumq; est & columbinum, quod alij uenerium uocant, candidum, rotundum, leue, arietino minus, quod religio peruigilij adhabet, est & cicercula minuti ciceris, inæqualis, angulosi, ueluti pisum. Siliquæ rotundæ ciceri, cæterisq; leguminum longæ) que redundat. Cap. xiii. In transcurso eas attingere nostri.)

Scribo ea. Sunt enim rapa Plinio ubiq; neutri generis, sicut mox, Quadrupedes & fronde eorum gaudent; non earum. Masculinum foemininumq;) Antiqua scriptura: masculum foemininumq;, acursum dūis dū rapam lætiorum, pro eo quod recte erat. Rapa lætiora. Cap. xi. Degeneratq; ex leguminibus cracca.) Lege: degeneransq; nam & hæc pabulum est. Marris à solo radi.) Melius ad solum, quemadmodum dicimus ad uiuum radi. Cap. xxi. At in Bacris, Africa, Cyrene, omnia hæc superflua: que fecit indulgentia cæli.) Sincera lectio: omnia hæc superuacua fecit indulgentia cæli. Cap. xxii. Ut uersis capitibus totis eas quærant uiribus.)

Viribus abundat. Satis est, his male capitibus totis, & attestantur antiqui codices.

Cap. xxiii. Nisi hic male substrauiße pecori colonum appareat.) Integra lectio: nisi hoc contingat, male substrauiße pec. col. appareat. Cap. xxiiii. Id enim optimum, quoniam grauißimum: neq; alio modo utilius dispergitur.) Antiqua scriptura: utilius discernitur,

Nihilq; in contrarium præterire quadam falsa diligentia.) Hæc uerba neq; coherent cum superioribus, neq; sensum habent probum. Germana lectio est idq; in contrarium præcere quiddam falsa diligentia. Spes ardua & immensa, misceri posse cælestem diuinitatem imperitiæ, sed contemplanda tamen, grandi uitæ emolumento.) Posteriora uerba aliter leguntur in uersutis exemplaribus nempe sic: sed tentanda tam grandi uitæ emol. Cap. xxvi. Foueas aperire, aquam de agro pellere.) Vetus lectio: Incilia aperire, aquam de a. p. Cap. xxvii. Dedi ecce tibi herbas horarum indices, & ut ne sic quidem oculos tuos à terra reuoces. Heliotropiū ac lupinum circumaguntur cum sole.) Antiqua scriptura melius: & ut ne sole quidem oculos tuos à terra auoces, heliotropium ac lupinum circumaguntur cum illo. Cap. xxviii. Ex hoc usq; ad brumam decrescunt dies, qui creuerunt sex mensibus. At sol ipse ad aquilonem scandens, asper, ardua emensus ab ea mera incipit flecti.) Hæc lectio aliquot manifesta errata habet, in uetere nihil est offensu. In hoc usq; à bruma dies creuerunt sex mensibus. Sol ipse ad aquilonem scandens, ac per ardua enisus, ab ea m. i. f. Et huius ueterinorū pabulo uersa folia stringis, stringis autem deputas.) Sincera lectio: & huius uertam. pabulo folia eius stringis, uitam deputas. Hæc lectio collata ad præcedentia, quæq; mox sequuntur, magis etiam probabitur, euidentius ueritate eius elucente, nos breuitati studemus. Transisse solstitium cantu ne putes.) Emendati codices: Transisse solstitium caueto putes. Nec quæq; unquam annonæ intulere caritatem.) Lege quæq; nunq; an. in. ca. Cap. xxx. Ritus diuersitatem magnitudo facit messium, & raritas operatorum.) Elegantius est, & caritas operatorum. Alij omnino pendunt, & ab afflatu extenuari granum arbitrantur.) Quid est, omnino pendunt? Legendum, alij omnino pendente tabulato extenuari gra. arb. Cap. xxxi. Vindemiator Aegypti non exoritur.) Scribo, Vind. Aeg. nonis exoritur. & paulopost, Arcturus uero medius, non Medis. Sed iam & calendi Ianuarij defectu uisum uindemiantes uites uidē. uites superfluit. Cap. xxxv.

Cum repente stellarum fulgor obumbratur, uti neq; nubilo neq; caligine fluuans, graues densi-
ciantur tempestates. Nostra exemplaria rectius. Cum repente stellarum fulgor obscuratur, idq;
neq; nubilo neq; caligine, pluuia aut graues denunciantur tempestates. Cum à septentrione,
uentum.) Illic legitur, uentum eum. s. aquilonem. Sole occidente, si ex utraq; parte eius cælum
patet, tempestatem significabunt.) Cælum petent. s. nubes. Nisi ita legas, non est quo referas uer-
bum significabunt. Delphini tranquillo mari lasciuientes, flatum, ex qua ueniunt parte: item
spargentes aquam, item turbantes tranquillitatē.) Posterior pars castiganda sic: item spargentes
aquam turbato, tranquillitatem. Sed lambentes contra pluuiam.) Lege, contra pilum. For-
micæ absconditæ concursantes.) Addenda particula uel absconditæ, uel concursantes.

EX LIBRO DECIMONO

Cap. I

TEstumq; rursus tunditur clauis. Lego, textumq; ut de tela intelligatur. Quaternis dena-
rijs stipula eius permutata quondam ut auri.) Equidem stipulas auri nusquam antea reperi.
In manuscriptis exemplaribus legitur, scripula. id ponderis genus est. Ad clium usq; in Cap-
itolium.) Rectius, ad clium usq; capitolinum Cap. II. In sicco præferunt è canabi funes,
Et spartū alitur etiā demessum, ueluti natalium sit impensa.) Germana lectio. at spartū alitur etiā
demersum, ueluti natalium sitim pensans. Superius enim dixerat, iuncum esse aridi foli. Distin-
guuntur & colore, ruffo nigroq; & intus candido. Laudatissima sunt quæ Africæ crescunt. Anne
uitium id terræ, neq; enim aliud intelligi potest, malum ne id ea protinus globetur magnitudine
qua futurum est, & uiuat ne, an non, haud facile arbitror intelligi posse.) Ita quidem legitur in uul-
gatis editionibus, sed longe aliud est in emendatis exēplaribus manu descriptis. Distinguntur &
colore, ruffo nigroq; & intus candido, laudatissimæ Africæ. Crescant, an ne uitium id terræ (neq;
enim aliud intelligi potest) ea protinus globetur magnitudine qua futurum est: & uiuat ne, an nō,
haud facile arbitror intelligi posse. Cap. III. Diuq; iam non aliud ad nos inuehitur, quàm
quod in Perside aut Mediæ & Armeniæ nascitur laser, multo infra Cyrenaicū. Id quoq; adultera-
tur gummi.) Vetus lectio, quàm quod in Perside aut Mediæ & Armeniæ nascitur large, sed multo
infra Cyrenaicū; id quoq; adulteratum gummi. Mirum quantū conferens cādori mollitiæq;
Aequæ nascitur satia ubiq;. In uetustis codicibus tantum est, Nascitur satia ubiq;. Aequæ Echo
opinor addidit, quod præcedens oratio in eas syllabas exeat. Cap. IIII. Alias in Numidia
atq; Aethiopia in sepulchris aucupari, aut pugnare cum feris mandī ab eo cupientem quod man-
dat alius.) Castigauimus ex fide archetyporum hoc modo: alias in Numidiā atq; Aethiopiæ se-
pulchra: aut pugnare cum feris, mandiq; capientem quod mandat alius. In Numidiā peti, quod
uerbum eodē uersu præcedit: non in Numidia aucupari, cum nullum sit aucupium numidicarū,
quæ cicures sunt gallinaciq; generis. de his enim accipiendum est. B frugibus quoq; quoddam
alimentum excogitasse luxuriā.) Lego addendo, excogitasse sibi luxuriā. ac mox, alio pane pro-
cerum, alio uulgi, non alios. Et quæ minime accederent ad desiderium panis.) Vitia uel elegan-
tiam sermonis, quicquid hic ad propositionem de suo addidit. Scribendum erat, accēderent des-
ac mox, iam quoq; in fenestris, quoq; superuacaneum est, nec habetur in emendatis codicibus.

Et contingat aliqua gratia operi curæq; nostræ.) Mollior est antiqua lectio, operæ curæq; no-
stræ. Cap. V. Viuunt hausti in stomacho in posterū diem, nec perfici queunt, in cibis nō
insalubres, tamen plurimum natant. Oleum odere mire.) Aliter legitur in nostris exemplaribus
ad hunc modum: nec perfici queunt in cibis, nō insalubres tamen plurimum. Natura oleū odere
mire. Quod de semine eius faciunt.) Lego, quod de semine eius faciunt. Nostri armoracion.)
Imò armoraciā. est enim latinum nomen. Adeo cæteris cibis prælatus raphanus, ut ex auro
dicaretur raphanus.) battologiā. quid opus erat repetere raphanus? Scripsit & Morchion
Græcus.) Mochion non Morchion. Fuit eius nominis medicus, cuius libellum latine uersum ui-
dimus, nondum publicatū. Inest longitudine neruus, qui in decoctis extrahitur.) In præpositio-
ne redundat. Lege, qui decoctis extrahitur. Sifer his feritur mensibus, Februario, Martio, Aprili.)
Vetus lectio, Siferis satus mensibus, Febr., &c. mox est, Pluribus modis austeritate uicta, non Plu-
rimis. Sed hoc genus leuiora non semper annotamus, ob euitandum lectoris tediū. quale est mox
melle uisq; passis, cum scribendum sit, uisū ē, & aliquanto post, folia quæ sunt in eis ampla, pro
quæ sunt his. Effodiuntur bulbi ante uer. At deteriores bulbi fiunt, si finduntur.) Si finduntur, su-
perfluit. Sic enim est in uetustis uoluminibus. Effodiuntur bulbi ante uer, aut de. i. fiunt, aut. i. alio/
qui. Sic lib. 2. cap. 70. aut undiq; cernerentur hæc sidera. Cap. VI. Secitui duo genera,
hoc herbaceum folio.) hoc redundat. Sunt qui & allium & ulpicum inter opalia ac saturnalia
feri aptissime putent.) Veteres codices, inter Compitalia ac Saturnalia. Pulchriusq; exilitima/
tur tale.) Antiqua lectio: pulchriusq; tale existimant quidam. Sed hoc ad sensum nihil refert.

Cap. VII. Mirum in betæ semine: non enim totum eo anno gignitur.) Non male antiqua
scriptura: non enim totum eodem anno gignit. Nil ocimo fecundius, cum maledictis ac pro-
bris serendum præcipiunt, lætius proueniet. Satum etiam pauit trera adacta cuminum, & qui
ferunt

ferunt precantur ne exeant.) Sincera lectio: cum maledictis ac probris ferendum præcipiunt, ut lætius proveniat. sato pavitur terra. Et cunctum qui ferunt precantur ne exeant. Attestantur vetustissimi codices manuscripti. Cap. viii. Est autem satius differentia in folio.) Legendum: Et satius autem differentia in folio. Alij coloris & temporis satus genera discrevere.) Scribo, Alij colore, & tempore satus, genera discrevere. Cappadocas, Græcas. Longiora his folia, caulesq; lati.) Sine causa mutata est vetus lectio. Cappadocas, Græcas, longioris has folij, caulisque lati. Tameñ ad sensum perparum refert. Medici innocentiorē quā olus esse iudicaverunt.) Verba quæ sequuntur postulat ut legamus nocentiorē, quemadmodum legitur in antiquis voluminibus. Errori occasione præbuit postrema litera præcedētis dictionis. Sequenti versu: utq; ualidis potius in cibo sint: que redundat. Sed teneritas in dote sit. Frigora non tolerat.) Antiqua scriptura rectius: sed teneritas in dote, si frigora non tolerat. Est etiam sua gratia nonnunq; plantæ habitum excellentibus, halmiyridia uocant.) Vera lectio ueterum exemplarium: nunq; plantæ habitū excellentibus. Intelligendum est enim de plantis brassicæ. huc facit diminutiva uox, *ἀλμυρδία*. Viret thyrsio primum emicante: qui caulem educēs, tempore ipso quo fastigiatus est in toros stringitur.) Dux uoculæ quo & est redundante. Nullum grātius his solum quā Rauennatiū. Hortorum indicatim corradam. Hunc intelligimus syluestrem asparagum, quem Græci orminum aut myacanthon uocant.) Distingue, quā Rauennatiū hortorū. Indicauimus & corradam. Hunc enim intelligimus syluestrem asparagum. Apricis gaudet & siccis, terra quā maxime latericia.) Lego, lateraria. Latericios parietes dicimus, ex lateribus constructos. Laterariā terram, quæ apta sit singendis lateribus. A Cornelio Cethego in consulari collega Q. Flamini.) Quintius Flaminius est ueterum nomen. Sinapi nulla cultura, melius tamen planta relata.) Legendum, planatralata. Cap. x. Nanq; & ocimum se necat, degeneratq; rite in serpyllum.) Vera lectio, Nanq; & ocimum senecta degenerat in serpyllum. Item contra formicas.) Lege, Idem ac mox: remedium monstrauit limum marinum aut cinerem obturatis earum foraminibus. pro eo quod uulgo deprauate legitur, limo marino aut cinere obturatis. Naporum medicinae sunt.) Scribo, medicina est. & proxime sequenti uersu, Quo si amisso, non Quæ. Cap. xii. Solum modo ex omnibus lapathū syluestre melius. Hoc insatiūm rumex uocatur, nasciturq; fortissimū. Traditur semel satum durare, nec unquā uitari terra.) Demisor quam ob rem castigatioribus usum sit ab archetypo hic discedere. Vetera exemplaria habent sic: Solum uero ex omnibus lapathum syluestre melius. hoc in satius rumex uocatur, nasciturq; fortissimū. traditur certe semel satum durare, nec uinci unq; a terra. Quæ sunt syluestria.) Atqui non de syluestribus sermo est, sed de hortensibus. Legendum igitur, Quæ sunt & syluestria. Alioquin extra insidit pulueris modo.) Vetus lectio: aliquando extra insidit. Sed perparū refert utro modo legas. Apio eximī in coctis obsonijs aceto, in eodem cellario in saccis odorem uino grauem.) Quis intelliget hæc? Sincera lectio: Apio eximunt coqui obsonijs acetū, eodem cellarij in saccis odorem uino grauent. Vera aut̃ uniussuiusq; natura nō nisi medico effectū prænosci potest.) Pernosci, non prænosci.

EX LIBRO VIGESIMO,

Cap. i

Suscipitur aqua coelestis, atq; subsidet. Deinde in sole cogitur in pastillos.) Legendum, atq; subsidet. deinde sole cogitur. Idq; melius quo uetustius erit, quod iam c c annis seruatum esse, autor est Theophrastus.) Nec hic uideo cur mutanda fuerit uetus lectio, nisi quod castigatores, dum archetypa legere nesciunt, nihil non corrumpunt. Atqui non satis est solum sensum utcutiq; reddere, uerba etiam ipsa autoris optima fide annumeranda sunt. Reposuimus igitur uetera hoc modo. Melius quo uetustius: fuitq; iam c c annis seruatum. ut autor est Theophrastus. Partus uero, si in arietis lana alligatum insciētis lumbis fuerit, ita ut protinus ab ea eximatur, & rapiatur extra domum ipsam.) Vtrum tandem subet eximī, partum ne ipsam, an semen adalligatū: atqui neutrum quadrat. Sequamur & hic antiquam scripturam: ita ut protinus ab exitu rapiatur extra domum. Iam euidens est, de semine accipiendum, quod raptim ab exitu foetus efferri domo uult, quod omnis mors periculosa sit. Tanta uis educendi inest. Superest una uox, ipsam. Lege ipsam, ut cum sequentibus cohæreat. Ipsum cucumim, & reliqua: nam hæcenus de succo & semine eius loquutus est. Cap. ii. Sanar & humores subitos.) Tumores, non humores. Radix sanar ulcera concreta in modum faui, quem cerion uocant.) Scribo, quæ ceriō uocant, nam melius ad ulcera refertur. nec aliter legitur in emendatis codicibus. Item millepedem: sepa Græci uocant.) Lege, millepedæ. s. morsus. Et putrescit locus ipse. Cucumim odore defectum animi.) Distingue. Ipse cucumim. Idem erratum & proximo capite annotauimus. o castigatores peruerse grammaticos. legendi scribendiq; ex æquo imperitos. Cap. iii. Non nisi faxosis nascens.) Adde præpositionem in faxosis. In morbo uero regio utiliter semina eius insuntunt.) Legendum, In morbo regio utiliter semina eius sumuntur. Item spinæ & lumborum ac cōxarum dolores.) Lege, coxendicum. Et ardores capitis, & maxime infantium.) Verus: & ardores capitis, infantum maxime. Democritus in torum ipsum abdicauit in cibis.) Rectius in totum ea abdicauit. ea. s. rapa. & sequenti uersu ab eis, non ab eo. ibidem condirentur, non condiretur. item prodesse non prodest, ut ex autoritate Dionysij dictum accipiamus: & iam antea monui de rapo

netum generis, quod perpetuo raparius iste castigator in rapam transmutauit, quod uulgus ita loquatur. Hoc ad albicandam cutem.) Albicare latinum non est, hoc significatu ad leuigandam legi debet, non albicandam ac mox. Nam ut supra diximus, erui, hordei, tritici, & lupini radix ad omnia inutilis.) Hoc nusquam superius dictum est, & primæ quatuor uoces non habentur in uetustis codicibus, quamobrem & nos deleuimus. Cap. III.

Quancq; & alibi nascitur, utilior urinæ duntaxat efficienda.) Cienda, non efficienda. In aqua solijs eius decoctis bibere uel succum ipsius cyathis binis. Contra phlegmoni ipsos illinire tufo utile. In choantibus uero recentem corticem cum melle.) Hoc fœdissimam deprauationē sustulimus, adiuti exemplaribus antiquis. Legendum enim, Aquam solijs eius decoctis bibere, uel succum ipsius cyathis binis contra phthiriasas. Phlegmoni ipsos illinire tufo, liuori uero recenti corticem cum melle. Nec est necesse addere hanc dictionem, utile. pendet enim oratio à precedenti uerbo Prodest. Ceterum cerasus scorpionibus aduersatur, uel ipso semine insectis manibus impune tractantibus. Imposito raphano scorpionibus, moriuntur.) Nō multo mitius hunc locum deprauator tractauit. Castigauius unde & priorē hoc modo. Cætero scorpionibus aduersatur: uel ipso uel semine insectis manibus impune tractabis: impositoq; raphano scorpiones moriuntur. Hydropicis quoq; & aceto & linapi sumpti.) Scribo, ex aceto aut sinapi sumpti. Hippocrates capillis mulierum defluuiā fricari raphanis.) Verus lectio: capitis mulierum defluuiā fricari. Cap. V.

Et Phagedænas ulcerum silitit recens cum melle impositum. Vel aridæ farinæ inspersam radicem eius Dieuches &c.) Lege & distingue sic. & phagedænas ulcerum silitit recens cum melle impositum, uel aridum farina inspersum. Radicem eius Dieu. &c. Inde quoq; est prouerbiū. Mellus: Inde q; est prouerbiū. Similimam staphylino herbam serit, quam alij gingidion uocant. Tenuius tamen & amariū, eiusdemq; effectus est coctum crudumq; stomachi magna utilitate.) Ex his uerbis intelligitur gingidion coctum eiusdem effectus esse cuius crudum. Atqui Plinius aliud dicit, uidelicet gingidij eundem esse effectum, quem staphylini. Sed nihil mirum si deprauatis uerbis & perperam distictis etiam sensus uitatus est. Proinde rectius legetur hoc modo: quam alij gingidion uocant, tenuius tantum & amariū, eiusdemq; effectus. Estur coctum crudumq; stomachi magna utilitate. Fastidium abstergit.) Absterget grammatisa nescio quis mutauit in abstergit, quasi uero alterū parum latine dicatur. In eadem sententia est Diocles.) Lege addendo, In eadem sententia est & Diocles. Heraclides contra argentum uiuū dedit, & Veneri subinde offerantem. agrisq; se recolligentibus. Hunc Hicelius ideo stomacho utilem uideri dixit, quoniā nemo tres sileses edendo continuaret; esse tamen utilem conualescentibus & ad uitam transeuntibus.) Primum offendant legendū pro offendantē deinde particula hunc superfluit, præterea uile bis mutatum est in utilem, non recte. Apparet enim sifer inter illa nomina cōnumerari, quæ genus cum numero mutant. Superius enim dixerat, Sifer erraticū satiuo simile est. Sed grauius est erraticum, quod nescio quis pro ad uitam transeuntibus, scripsit ad uitā transeuntibus, non sentiens uerba hæc de hydroposia agrorum & cœnoposia intelligenda. Et quoniā plerosq; similitudo nominum Græcorum cōfudit, contexamus & de selesi.) Vetust lectio hic & in indice de fili. nec erat necesse græcā uocem pro latina supponere, quod enim græci medici *ἰσχυρὴ μαλακία* uocant, apud Marcellum qui sub Theodosio floruit, sit Massiliensē legitur, qui mutauit lectionē, putabat fil, pigmētū tantum nomē esse, cū sit uox polysēma. Boi morbis medetur uel contritū infunditur.) Satis erat: Boi morbis tritū infunditur: nec egebant Pliniana uerba talī interpolatore. Siccata autē in umbra farina tusa & conuulsis & inflationibus & arterijs medetur.) Legendum: Siccata autem in umbra farina tussa & conuulsis &c. Satiuæ olfactu ipso & delachrymationi & caligini medentur, magis uero succi infusione.) Caligini tantum his uerbis remedia traduntur, si legamus ita ut Plinius scriptum reliquit, nempe sic: olfactu ipso & delachrymatione caligini medentur. Significat delachrymationem acrimonia ceparum excitam oculorum caligini prodesse. Purgamenta quoq; earum cremata in cinerem illinentes ex aceto serpentium moribus, inter ipsasq; multipedes ex aceto.) Dele inter, & pro multipedes reponere multipedæ. smoribus. Ipsasq; uidelicet cepas. Et si succum ieiuni quotidie edant.) Succum superuacanea dictio est. Stomacho utilia esse, ac spiritus agitationi.) Lege, stomacho utilia esse spiritus agitatione. Apparet eundem castigatorē supra in hoc ipso capite ex delachrymatione fecisse delachrymationi. Cap. VI.

Porro sectiuo profluuiā sanguinis siliti in naribus, contrito eo obturatis.) Scribo, Porrum sectiuum profluuiā sanguinis siliti, naribus contrito eo obturatis. Neque enim hoc ita ut superius ex autoritate Varronis refert, sed transitum facit ad aliam speciem: quemadmodum est uidere in emendatis exemplaribus. Vlcus aciem hebetans, & in angulo oculi perpetuum mor emanans.) Lege, perpetuo humore manans. Epinyctidis est descriptio. Sanguinem reijcet entibus succus eius cum caule aut thuris farina uel acacia datur.) Scribendum cum gallæ aut thuris farina. Allio magna uis, imaginæ etiam utilitates, contra aquarum & quorumlibet locorum mutationes.) In uersatis uoluminibus nec Etiam est, nec Quorumlibet. Aconitum, quod alio nomine pardalianches uocatur, depellit: item hyoscyamum: contra canum morsus. Inq; uulnēra cum melle imponitur.) Verus & sincerior lectio: A. q. a. n. p. uocatur, debellat: item hyoscyamum

amum, canum morsus, in quæ u. &c. Autritisq; corporum partibus, uel si uescia intumuerint.) Scribendum, uel si in uescias intumuerint. hoc est, etiam si uescias produxerint attritæ partes.

Veli decocta aqua colluantur.) Decocti, non decocta. Porro si indicare pergam quotiescunq; in distinguendo peccatum est, uerlor ne lectori tediosum sit. Sic & uoci plus confert.) Plus redundat. Aut si sanguis etiam excreetur uel purulenta sint. Et pituita sub pruna coctum, potum, & cum mellis pari modo sumptum.) In antiquis uoluminibus tantum est: Aut si sanguis excreetur purulenta, sub pruna coctum, & cum mellis pari modo sumptum. Cætera uerba satis apparet esse nugatoris alicuius additamenta. Quartanas quoq; excutere potum caput unum cum laserpitiæ obolo. In uino austero tussim, & alio modo acceptum. Suppurationes quantaslibet sanar, fractæ incoctum fabæ, atq; ita in cibo sumptum.) Omnia hic confusa ac uisitata; distinguenda emendandaq; in hunc modum, idq; ex fide archetyporum, ut reliqua. Quartanas quoq; excutere potum caput unum cum laserpitiæ obolo in uino austero. Tussim & alio modo ac pectorum suppurationes quantaslibet sanar, fractæ &c. Sensus est, tussim & hoc modo sanari, & illud altero remedio iam contra quartanas dicto. Iumentis urinam reddere, atq; non torqueri tradunt.) Iumenta, non iumentis. Cap. vii. Huius lac expillatum.) Scribe, spissatum.

Thyrso & folijs scabritia.) Vetus lectio: & ipso & folijs scabritia. & ipso. s. caule, quod nomen proxime præcedit. Quidâ & è fatiuis colligunt, succo minus efficaci.) Melius legetur, Quidâ & è fatiuis colligunt succum minus efficacem. & tertio inde uersu: nunc non paucae restant, nunc superfluit. Nec ulla res maiorem in cibis auiditatem incitat inhihetq;. Eadem in causa alterutrinq; modus.) Lege & distingue: Nec ulla res in cibis auiditatem incitat inhihetq; eadem in causa alterutraq; modus est. Nunc pulchre cohærebit quod sequitur: Sic & alium copiosiores soluiunt, modicæ sistunt. Cap. viii. Nigræ radices ita in aqua coctæ, pruriginem tollunt.) Lege, porriginem tollunt. Cap. ix. Ergo uel cum uino tritam forbendam, uel ex olei intinctu sumendam.) In corruptior lectio, Ergo uel cum his tritam forbendam, uel ex hoc intinctu sumendam, pendet enim hæc oratio à præcedente. Et alij compefcere mala corporis.) Lege addendo: & alij uero. Semen eius tostum auxiliatur contra serpentes, fungorumq; uenena. In tauri sanguine solta cocta spleneticisq; in cibo data, & cruda illita cum sulphure & nitro, profunt.) de bellum medicum: hic nimirum tauri sanguinem etiam pro antidoto præberet, germana lectio est hæc: contra serpentes, fungorumq; uenena, & tauri sanguinem. Folia cocta spleneticis in cibo data, &c. Neruis utiles: ideo & paralyticis dantur iuxta in pedibus. Qui sunt ruffi ex his citissime sanant.) Lege & distingue: ideo & paralyticis dantur. Luxata in pedibus qui sunt ruffi &c. Elixos assis minus utiles esse adiiciunt.) Scribo adiicit. s. Diodes.

Cap. x. Vesicæ quoq; nisi coctum aqua. Si canibus detur, occidi eos.) Distingue & castiga sic: Vesicæ quoq; nisi decoctum quæ aqua si canibus detur, occidi eos. Alio qui canes non uescuntur asparagis. Cap. xi. Verum apud eruditos non aliud erutum terra in maiore sentiantur autoritate est.) Varietate, non autoritate. Nam id defunctiorum epulis feralibus dicatum existimatur. Ipsius quoq; uisus claritati inimicum.) Lego, epulis feralibus dicatum esse, uisus quoq; claritati inimicum. Nam hoc ex Chryssippi & Dionysij autoritate refertur: ideoq; melius per infinitum legitur absq; uerbo existimatur. Semē datur ex tribus cyathis ex uino albo.) Antiqua scriptura potior: Semen datur & arquatis ex uino albo. arquatis. i. ictericis. Cap. xii. Ocimum quoq; Chryssippus grauiter increpuit, inutile esse dicens stomacho, urinæ, oculorum quoq; claritati.) Duo uerba esse dicens, aliquis de suo adiecit, mirum ni elegantiae causa. Alij uero si eo die feriatur quispiam à scorpione qui ederit ocimum, sanari non posse.) Vera lectio: Asti uero, si eo die feriatur quispiam à scorpione, quo ederit ocimum, seruari non posse. Secura aras alacriter defendit.) Rectius, acriter defendit. Cap. xiii. Sestius adiicit, hoc serpentes fugare.) Vetus lectio: Sextius adiicit, uisum serpentes fugare. Multi succo eius cum melle attrito inuncti.) Lege, cum melle attrito. Dederunt & cum bitumine instrictam.) Instrictam, non instrictam. Item uisilignes uel rugas, strumas, & similia cum hircino & adipe suillo.) Codices ueteres. Itē uisilignes, uerucas, strumas, & similia, cum strychno & adipe suillo. Cap. xiiii. Iis commanducatis & impositis sanari elephantiam, sicut Magni Pompeij etate, fortuito cuiusdā experimēto, propter pudorem facie illita compertū est.) Elephantiasin, non elephantia hūc morbum Plinius uocare solet. Legendū igitur pro Elephantia sicut, elephantiasin, & bene habebit tota oratio. Mentæ ipsius odor animum excitat, & sapor auiditatem in cibis: ideo in mammarū mixtura familiares ipsæ accessere, ut coire densereq; lac non pantantur.) Tota uia aberratū est. Vera lectio est hæc, ideo embammatarū mixturæ familiaris. Ipsa acessere ac coire denseriq; lac non patitur. Embammata græce uocantur intinctus, ad excitandam orexim inuenti. Recentis succus narium uitia spiritu subducto emendat.) Scribo, spiritu subductus. Impetigines quoq; uel si teneratur tantum, prohibet.) Inter trigines legendum, quemadmodū est in archetypis. Morbo regio in uino albo ab alienis datur.) Lego, à balineis datur. Cap. xv. Propter colum quoq; bibit, illiniturq; uel penicillis feruens, uel astringitur fascijs.) Vetus lectio: Propter colum quoq; bibitur illiniturq;, uel penicillis feruens apprimitur fascijs. Sunt & quidam qui cunilam bubu-

lam appellauerint.) Quidam superuacanea uox est hoc loco. Cap. xvi. Trita mellis odo rem habet, digitis tactu eius cohaerentibus.) Melius cohaerentibus. Cap. xvii. Luxata & contusa in aceto.) Archetypa, Luxata & incussa. Vrinam & menstrua ciet.) Plinius scripsit urinam & menses ciet. sicut paulo post, Pythagoræ inter pauca laudatum, non à Pythagora: quod genus deprauationis frequens est in hoc opere. Epiphoris oculorum radicem eius tusam imponit follas.) Lege addendo, è uino rad. e. Dysentericis & tenasimis datur.) Rectius, dysentericis & in tenasmo. Semen hydropicis & coeliacis dedit tritum cum menta. Verù & radicem ad renes.) Castigauiumus ad exemplaria hoc modo: tritum cum menta è uino: radicem & ad renes. Pythagoras quidem non corripit uitio comitiali in manu habentes.) Legendù, Pythagoras quidè negat corripit. Cap. xviii. Sed fatui albi calyx ipse teritur, & bibitur somni causa. Semen elephantijs medetur.) Scribendù erat, & è uino bibitur. Item, elephantiasis, nō elephantijs. Succus & hic, & herbæ cuiusq.) Lege cuiuscunq. Sequenti uersu, ut lactu cis, non aut. Prætorij uiri patre in Hispania basili.) Basili matim, ut sit loci nomen, quemadmodum dicimus Bilibi, Sacili. Cum his aurium dolori infillatur.) Melius: cum hoc & aurium dolori. cū hoc f. rosaceo. Sic & folijs ipsis utuntur ad sacros ignes. Item uulnera cum aceto.) Si sic legamus, & podagre unū remedium peribit, nec facto igni suū ut oportet adhibebitur. Sincerā lectionē etiā nū retinent antiqui codices. Sic & folijs ipsis utuntur. Item ad sacros ignes & uulnera ex aceto. Experimentū opij est primum odore: sincerum enim perpeti nō mos est. Dein in lucernis.) Indidem castigauiumus & hæc. Sincerū enim perpeti non est. mox in lucernis. Sed hic latinitatis grauior iactura est quā sensus. Fœdiore mendo mox pro in pustulas coit, scriptū est, in posca coit: cum tamen experimentū fiat in aqua, non in posca. Cap. xix. Inter fatiua est & syluestria medium genus, quod nisi in aruis esset sponte nasceretur, rhœa uocauimus & erraticū.) Lectio uetus magis Pliniū sapit: Inter fatiua & syluestria mediū genus, quonā in aruis sed spōte nasceretur, r. u. & e. Alterum est in syluestribus generibus heraclion, uocatur ab alijs a phron.) Elegantior est uetus lectio. Alterū è syluestribus genus heraclion uocatur, ab alijs aphron. Cap. xx. Dysentericæ & uomis datur ex aceto.) Nostra exemplaria habet, estur ex aceto. Caput inde liltum distillationē toto anno non sentire.) Illic legitur: caput illitum eā distillationē in anno toto non sentire. Aliquāto post pro Coquitur difficillime reposuimus, coqueretur. refertur enim ad præcedentem particulā Tanq̃.

Hippocrates uuluarū uitij id infundi.) Lege, infundit. Duritas omnes uel coctio uel crudo uiliter illini putant.) Scribo, putauit. f. Lycus. Coctio aut per se; aut cum malua, aut lenticula.) Rectius, uel per se, uel cum malua aut lenticula. Cap. xxi. Aculeos omnis extrahunt illitæ crudæ, aut cum anetho potæ. Decoctæ uero cum radice sua leporis marini uenena restitunt gunt.) In corrupta scriptura aliter habet illitæ crudæ cum nitro. potæ uero decoctæ cum & c. Nec lapathum dissimiles effectus habet. Est autem syluestre.) Non hoc dicit, lapathum herbam esse syluestrem, sed præter fatium esse etiā aliud lapathi genus syluestre. Quare melius legitur adiecto & c. Est autem & syluestre. Folijs aquosis.) Rectius acutis, ut est in ueteribus uoluminibus. Vnde etiam oxalidem appellatū uideri potest. Oxylapati semen lotum in aqua celestis, sanguinem prodest reicientibus, adiecta acacia lentis magnitudine, prodest.) Prius prodest redidat. Radicis tantum altitudine differēs, & erga dysentericos efficacis effectus, potum ex uino.) Veteres codices habent: & erga dysentericos efficaci effectus, potu ex uino. Vt intelligamus hoc quoq; differre à reliquis lapathi generibus, quod peculiarem uim contra dysenteriam habeat.

Cap. xxii. Sensus atq; sternutamenta capitis purgat.) Lege, sternutamenti caput purgat. Et uuluarum conuersionem sufficit excitat odore.) Melius, Et uuluarū conuersione suffocatas excitat odore. Addito exiguo oleo & salis.) Scribo, olei & salis. Ruptis, conuulsis, spasmatum neruis salutare.) Spasmodicis neruis, non spasmatum. In ouum inane succum adijcit is.) Rectius ad dit, quā adijcit. Fugat & odore, cominus si utatur.) Legendum fugat & odore omnes, si utatur. omnes. f. serpentes. Stomachi dissolutiones cohibet siue in cibo sumptum, siue in succo potum.) Lego, siue succo potum. Epiphoras cum thure & aqua, aut cum myrrha. Cum uino sedat parotidas. Cum melle aut adipe aut cera stomachi solutiones inspersum polentæ modo.) Aliiter legitur & distinguitur in uetustis codicibus. Epiphoras cum thure & aqua, aut cū myrrha ac uino sedat: parotidas cum melle aut adipe, aut cera: stom. f. i. p. m. Ad iocineris dolores estur cum uua passa, & ad phthisim utilissime. Semine sunt & ecligmata.) Nimis sæpe in distinguendo percatum est, maxime in his medicinalibus libris, aliquando non uno loco in eodem capite, ut in hoc ipso. Distinguendum ad hunc modū. Ad iocineris dolores estur cum uua passa. Ad phthisim utilissime è semine f. e. Cap. xxiii. Prodest uesicæ cum uino leui, & foeminarū menstruis.) Lege addendo, P. u. e. u. leni, & fœ. menstruis hærentibus. Cap. xxiiii. Sed ante discessum ab horrentibus.) Elegantius, Sed discessuri ab horrentibus, unam compositionē ex his clarissimā subteximus.

EX LIBRO VIGESIMO PRIMO.

Cap. II

Q Vin & uocabulum ipsum tarde inde communicatum est.) Inde superfluit. Cap. iii. Calare eos primum instituit P. Claudius.) Malo ueterem scripturam: primum instituit. Qui

Qui coronā parit, ipse pecuniā eius, uirtutis ergo arguitur, quam serui equiue meruissent. Pecuniā partā lege dicit, nemo dubitauit. Verba Plinii quibus duodecim tabularum legē interpretatur, restitimus ex fide archetyporum. Quam serui equiue meruissent, pecuniā partā lege dicit, nemo dubitauit. Videlicet quia serui ipsi & equi pecunia parantur. Ingensq; & his seueritas. hinc, non his. P. Mutianus, cum deptam Marisae. Munarius scribi debet. Cuius luxuria noctibus coronatū Marisam, litera illius describunt. Antiqua exemplaria habent: litera illius det gemunt. Apparet ironiam esse. Florum quidem P. R. honorem Scipioni tantum adhibuit. Suario cognominabatur, propter similitudinem suari cuiusdā negotiatoris. Pro adhibuit lege habuit, pro Suario Serapio. nam idem nomen fuit negotiatoris. Huius fit mentio & libri 7. cap. 12. Nec ei fuit in bonis funeris impensa. Vetus lectio, Nec erat in bonis. Leuius hoc, fa-teor, sed cum uideam in hoc capite tam multa de industria mutata, nihil dubito quin hoc quoque mendum eidem debeamus cui cetera. Sequenti uersu est, quāq; praeferebatur: nō quāq; parte fer. Et aliquanto post pro quod non cerent capiti, legendum quā nocent. Quoniam & in hoc est alia qua ualitudinis portio, in potu atq; hilaritate praecipue, odorū uī surripiente fallaciter solertia. Namq; scelerata Cleopatra, apparatu belli Aetiāci gratificationē ipsius reginā Antonio timente, nec nisi praegustatos cibos sument, fertur ab ore eius lussile extremis coronā floribus: ueneno illi-tis. Ipsaq; capiti imposita, &c. Egregie hoc loco adiuuerunt nostra exemplaria, in quibus ita le-gitur. in potu atq; hilaritate praecipue odorū uī surripiente fallaciter, scelerata Cleopatra solertia. Namq; apparatu belli Aetiāci gratificationē ipsius reginā Antonio timente, nec nisi praegustatos cibos sument, fertur pauore eius lussile, extremis coronā floribus ueneno illitit, ipsaq; capiti imposita. Est autē perquam familiare Plinio, septimo casu orationem claudere. Quis istas timeret insidias? Nihil peior erat uetus lectio, Quis ita t. i. Adeo mihi, si possum sine te uiuere, occasio & ratio adeit. Rectius ironica, occasio aut ratio deest. Cap. iiii. Contra genera eius nostri fecere. Contra redundat. Viliissimam uero plurimis, sed minutissimis, spermoniam. Pro spermonia emendati codices habent spineolam, à spinis denominatā, quemadmodū in alio genere coroneolā à coronis nomen traxit. Pangaeus namq; mons in uicino ferē est. Lege, Pangaeus mons in uicino fert. Negauit centifoliam in coronis addi. Antiquior lectio est, in coronas addi. Quae gracula altera est. Vetus lectio, Quae ē graecis altera est. Cap. v. Nec ullis florū excellitis maior. Melius, nec ulli. Ita odor colorq; duplex, ut alius calicis, alius staminis. Non male uetus, & alius calicis, alius staminis. nam ita ad praecedentia refertur. Inuenta est in his & ratio inferendi. Rectius, Inuenta est & in his. Mense Martio macerantur, ut colorē accipiant. Magis placet, percipiant. ac si dicat, ut colorem perhibant. Cap. vi. Calathiana munus autumnii, ceteris ueris. Scribo, cetera ueris. Vincit numero florū in marinam quinq; folia non excedentem. Quid opus repetere folia: satis erat, quinq; non excedentem. Foliorum exilitate usque in fila extenuata. In antiquis uoluminibus legitur, attenuata. Prima nobilitas Cilicio croco. Croco aut scriba addidit, aut interpres aliquis inter praegendū. Sicut paulopost: gaudet a caris & atteri pede. Pede non est in manu scriptis. Cap. vii. Troianis temporibus ei iam erat honos. Et hos certe flores Homerus treis laudat, loton, crocon, hyacinthum. Rectior lectio: Troianis tēporibus iam erat honos ei. hos certe flores &c. Dicit aliquis, leuicula sunt ista, nec annotata digna. Hūc ego rogabo, ipse aequo ne animo ferret huiusmodi leuicula in suis scriptis à librariis deprauari. At multo plus religionis debetur ueterū monumentis. Omnis autem uerno tēpore acrior, & matutinis: Quicquid ad meridianas horas diei uergit, hebetatur. Verior lectio uetus: quicquid ad meridianas horas dies uergit. Animalium nullū odoratū, nisi de pantheris quicquid dictum est, si credimus. Vetus lectio: nisi de pantheris quod dictum est credimus. Dixit autem hoc lib. 8. cap. 17. tamen si quidam illic odorem in colorem deprauauerant. Ut trināq; saluicā, & quāq; nobilissimū sit odoris utraq;. Lego, quāq; nobilissimū odoris utraq;. Proxima in Macedonia, longissima haec & candicans. Et ex illis tertium locū habet Africana. Lege & distingue: longissima haec & candicans & exilis. Tertium l. h. Pannonia hanc gignit & Norica. Scribo Norici, alioqui Noricum dicendū erat, sicut Illyricū. Superq; cetera ad famam etiam dignitatis. Legendum ad famam etiam ac dignitates. Cap. viii. In quibus unguenta uicisse naturam gaudet. Luxuria uestibus quoq; prouocauit eos flores, qui colore cōmendantur. Haec uerba non deprauauerunt modo homines insulsi, uerū etiam partē eorum hinc reuulsa praecedentis capitis fini assuerunt. Scribendū, In quibus unguento uicisse naturā gaudens luxuria, uestibus quoq; &c. Paria nunc componuntur, & natura atq; luxuria depugnāt. Lege, depugnant. Cap. ix. Folia simlacis & ederae in coronamenta se dedere, coronāq; earū obtinet principatum. Hanc tam ingeniosam deprauationē mirum nō professor aliquis excogita-uit, dum diuinare mauult, quā ad archetypa recurrere. Vera lectio aliud sonat. Folia in corona-mentis simlacis & edere corymbiq; earum obtinent principatum. Quia nostris maiore ex parte nomen dare ipsi desuit cura. Non minor priore hic error, ut quāq; sensus manet. Plinius enim lon-ge a ijs uerbis usus est: quia nostris maiore ex parte huius nomenclaturae desuit cura. Cap. x.

Non durante attico thymo nisi in assilatu maris seratur. Seratur superuacaneū uerbum est, na-

etiam ex ultima litera maris, & prima dictione sequentis orationis Erat. Abrotonum iucundioris est & grauis. Floret aestate. Elegantiuss, Abrotonū odore iucunde graui, floret aestate. Alioquin enim admodum sunt, & sole nimio laeduntur. Hic particulā necessariā, per incuriam librariorū omīssā, denuo adieciūmus: & sole tamen ni. lae. Cap. x. i. Eruiat post equinoctium uerum radicitus, siccaturq; ad lunam xxx. diebus, ita lucens noctibus. Lege, Erui sicari. lucere: quid hanc omnia ex cōmentarijs Democriti referantur. Sequitur enim Magos Parthorumq; reges uti hac. Et in Italia quidem, ut diximus post rosant. Satis erat, in Italia quidem. Coniunctio hīc ad dita uisitat sermonē. Ceterum hyacinthi maxime durat. Lege, e ceteris hyac. m. d. Sed hanc ita, si de uulsa crebro prohibeatur in feminibus. Legendū prohibeatur in semen abire. attestatur uetera exemplaria: & alio qui ex illis uerbis nullus sensus elici potest. Alterū candidius, qui ferē nascitur ad tumulos. Rectius, in tumulis. Cap. xii. Hostilia uicis abluatur Pado. Melius, alluitur. Cap. xiii. Nos tamen trademus quē cōperimus. Herba est alba, uexatio quidem iumentorum est, sed praeipue caprarū, appellata a golethron. Antiqua scriptura porciot. Nos trademus quā comperimus. Herba est ab exitio & iumentorū quidē, sed praeipue caprarū, appellata a golethron. Huius flores concipiūt noxiū uirus, aquoso uide marcescēte. Lege, marcescētes. Aliud genus in eodē Ponto situ uiget, ex annona mellis. Codices uetusti lōge aliud habent. Aliud genus in eodē Ponto gente Sannorū mellis: quod ab infania quam gignit, maxime non appellant. Hi sunt quos posterior etas Zanos uocauit, La zis conterminos. Vtrāq; Colchica gens fuit in clientela fideq; Constantinopolitani Imperatoris. Et in Mauritania Caesariensis, Gerulā contermina Massylis. Emendatio lectio: & in Mauritania Caesariensis Gerulia contermina Massylis. Nam & Geruli & Masæuli hanc prouinciā incolebant, quod ipse Plinius supra docuit. Remedium aduersus has utiq; non differendū. Lege remedio, non remedii. De quo loquendi modo iam supra capite tertio monui. Cap. xiiii. Circumlini aluearia simo bubulo utilissimū. Operculū a tergo esse ambulatoriū, ut propter utus intus sit prosper. Si magnus sit uterus aluearijs, proventus autem sterilis, ne operandi desperatione curam abijciant, id paulatim reduci oportet, fallente operis incremento. Huius lectiois absurditas magis detegitur, collata ad germanā lectioē, quam ex fide ueterum codicū restituiūmus ad hūc modū. Circumlini alueos simo bubulo utilissimū. operculū a tergo esse ambulatoriū, ut proferatur intus si magnus sit alueus, aut operatio sterilis, ne desperatione curā abijciant: id paulatim reduci, fallēte operis incremento

Post has Corfica, quoniam ex buxo fit, & habere aliquantū uim medicaminis putatur. Lege: quoniā ex buxo fit, habere quandam uim m. p. Inde ligulis eligunt florem. I. candidissima quēq; transfunduntq; in uas, quod exiguum marinā habeat frigida. Toties expertus fidem ueterū dīcum, ne hīc quidem ausus sum ab eis discedere. Illi pro eligunt habent hauriunt. Item, quod exiguum frigida habeat. Siccant sole, lunaq; hoc enim candorem facit, si sic siccantur. Et ne liquesciant, protegunt tenui linteō. Mellor uetus lectio: Siccant sole lunaq; hac enim candorem facit, siccantes, ne liquesciant, p. t. l. Cap. xv. Maximeq; Aegyptus, frugum fertilissima, sed ut sola ijs carere possit. Non parum detraxit elegantiae, quisquis hic particulam quidē detraxit. Legendum enim frugum quidē fertilissima. Hanc à Nilo metunt. Scribo, e Nilo. Folij la uillimis, etiam si arbores cōparentur. Rectius, arboreis. Scandix, come. ab alijs tragopogon. Vetur lectio: scandix quā ab alijs tragopogon uocatur. Syluestriū duae species. Vna minor est simili caule, tamen rigido, itaq; & colu antiquae mulieres utebantur, exilis, quā quidā atracylida uocant. Legendum itaq; & colu antiquae mulieres utebantur ex illis, quare q. a. u. Cap. xvi. Et ex diuerso stans anchusa, inficiendo ligno cerisq; apta. Est autē minor ijs anthemis, & phyllanthēs, anemone, & aphace. Lege: E diuerso stant, anchusa inficiendo ligno cerisq; radice apta, & e minoribus anthemis, & phyllanthēs, & anemone, & aphace. Sic enim melius quadrabit ad precedentiā. Cap. xvii. Perdicio, quam & Aeolix & Aegyptij edunt, nomen dedit auis. Verior lectio: Perdicū & alix gentes quā Aegyptij edunt. Supra dixerat, Aegyptios praeter gentibus herbis uescit: nunc dicit, perdicium herbam etiam aliarum gentiū cibum esse. Iulio mense secari iubet. Lege addendo: Iulio mense toto secari iubet. Cap. xviii. Iunio mense eximi, ante Iulium medium praeciens. Melius, Iunio mense eximi ad Iul. m. p. Vius ad nassas marinas, utilissimum nexus elegantium. In antiquis codicibus tantum est, utilissimum elegantia.

Quantū professus efficacissimū esse aduersus calculosos. Eo fortas scēminas quidem abortus facere nō dubitat. Sincera lectio: quantū professus efficacissimū esse aduersus calculosos, eo fouet. Scēminas quidem abortus facere non dubitat. Largiori tanta uis expellit eas. Legendum, Largiori tanta uis, ut expellat eas. Laudatissimus ex Nabatae iuncus. Non erat opus hic repetere, iuncus. Cap. xix. Ita ut a balineis inarescant corpora. Scribo, inarescant corpori. Lieniq; & ruptis uuluis profunt. Et mēstruis scēminarū in uino decoctae: Impositaeq; cum melle neruis praecis medentur. Contra lichenas & lepras, & furfures in facie emendant. Lege & distinguē: Lieniq; & ruptis uuluis profunt & mēstruis scēminarū. In uino uero decoctae, impositaeq; cum melle, neruis praecis medentur. Lichenas. Cap. xx. In hunc locū dilata cum dīsputarem de peregrinis arboribus. Vetus exemplaria tantum habent, dilata in peregrinis arboribus

ribus. In mentione peregrinarum arborum. Siftit purgationes mulierū. Nardi uero eius quamphu eodem loco appellauimus &c.) Antiqua scriptura melius. Siftit purgationē mulierum impieus. Eius uero quod phu eodem loco appellauimus, & reliqua. Crocum cum melle nō soluitur.) Cum redundat. Sequenti uersu pro uino & aqua, lege, uino aut aqua. Collyrio uni nomen dedit.) Lege addendo, Collyrio uni etiam nomen dedit: Dentitibus præcipua est, & tussitibus.) Scribo, dentitibus præcipue. Partem eius seruantiū, & quarundā aliarū herbarū, sicuti plantaginis, substituentiū, si parum mercedis tulisse sese arbitrantur. Rursusq; ut plus operis acquirat, p. e. q. f. e. l. i.) In corrupta lectio etiamnum durat in uetustis codicibus manu descriptis. Partem eius seruant, & quarundam aliarum herbarum, sicuti plantaginis: si parum mercedis tulisse se arbitrantur, rursusq; opus querunt, partem eam quam seruauere, eodem loco infodiunt: credo, ut uitia quæ sanauerint, faciant rebellare. Cap. xxi. Ciet menstura: & si cruda detur, hydropicorum aquam sistit.) Siftit uerbum superfluit, nam ciet ad utrumq; refertur. Coxendicibus imponitur uino. Articulis, morbis trium obolorum pondere &c.) Lege addendo non pauca uerba: Coxendicibus imponitur et articulis morbis & luxatis tritū ac lanæ inspersum ex oleo. Dant & potionem articulis morbis. o. p. Præterea putant uis eius quam undam datam gratiam ijs ueneremq; conciliari.) Hæc dictio datam superflua est. Coquitur panis cum farina hordeacea.) Lege, Concoquit panos. Cap. xxii. Mouet & narium sternutamenta.) Aridum non narium. Cap. xxiii. Imposita ulcerum facit stipiticam uis.) Scribe, alius facit septicam uis, corrosua. Cap. xxxi. Vtradicē eius propius adnota soporentur, illam sopore necante uim earum.) Sic scilicet Plinius loqui solet. Scribo, soporetur illa sopore enecans uis earum. Cap. xxxii. Nec de cnico siue atractylide uerbosius disputetur. Aegyptia herba est, & magnum contra uenenata animalia præbet auxilium.) Hanc sententiam Plinius alijs extulit uerbis, quàm quæ uulgatis leguntur editionibus. Nec de cnico siue atractylide uerbosius dici pareffet, Aegyptia herba, nī magnum contra uenenata animalia præbet auxilium.

EX LIBRO VIGESIMO SECVNDO.

Cap. II

Ita uero infici uestes scimus admirabili succo.) Fūco non succo. Stans & in siccō capitis, quo strugi mundos exculpat usu alioquin fulgentis. Instrui luxuria poterat certe innocentibus.) Pro usu alioquin fulgētis, antiqua scriptura habet: His alioqui fulgentibus instrui poterat luxuria, cerce innocentibus. Et in sacris legationibus quàm uerbenæ, quàm redundat. Cap. v. Donatus esse L. Sciniū.) L. Scicius legendum, etiam supra libro octauo monuimus. Hic Decius postea consul, & imperio & collegio se pro uictoria deuouit.) Lege: Hic Decius postea se consul, imperioso collega, pro uictoria deuouit. Intelligendum de Manlio Imperioso. Cap. vi. Ipse tamen obfessus in toto orbe proscriptus. Hæc corona Sertorio etiam celsit.) Vera lectio: Ipse tamen obfessus in toto orbe proscriptus, hæc corona Sertorio cessit. Notum est ciuile bellum Sertorianum, in quo præcipua fuit opera proscriptorū Sylla. Cohortibus seruatis, totidemq; ad eas seruandas deductis.) Lege addendo, tribus coh. ser. Quod & statum eius in foro suo D. Augustus scripsit.) Adscripsit non scripsit. Addidere uiuendi pretia deliciae luxusq;.) Pretio non pretia. Altorum hanc operam esse credimus.) Verus lectio: Altorū hanc operæ credimus. In quibus ipsius prouidentiam naturæ.) Melius in quibus ipsis. saculeatis. Cap. xi. Hæmorrhoidæ quoq; & dysentericæ infusa.) Scribo, hæmorrhagicæ. Cap. xxi. Imposita uero herba, aut inde omnino respersum, protinus mori.) Antiqua scriptura: aut uia omnino respersum. Sequenti uersu lege addendo: uel si herba ipsa. Infantes quoq; ulcerati.) Lege, exulcerati.

Cap. xxii. Constat bulbos eius cum ptisana decoctis aptissime mederi.) Scribo, aptissime dari. Folij in quocunq; morbo decoctis magis medici uiuntur.) Legendum, Ferē in quocunq; de bulbis enim accipi debet, non de folijs. Virtus prodesse dysentericis & exulceratis.) Melius, etiam exulceratis. hoc est, etiam si sit dysenteria, cum exulceratione intestinorū, quod sanē periculosius est. Contra sanguinē tauri demonstrant succo eius uiri.) Paulo elegantius uidetur demonstrat succum eius. Optimus quidem ex ijs cibus.) Verus lectio magis placet: optimi quidem hos cibū, cum præcedentibus cohæreat. Si enim caligatis clauus, si ferri uel chalybis aliqua rubigo.) In ueteribus tantum est, ferri uel aliqua rubigo. Cap. xxiii. Communes in omni eorum genere obseruationes.) Illic legitur, in omni eo genere. Item hyeme quàm æstate uilius, ueruntamen aquam bibentibus.) Scriptura uetus. Item hyeme quàm æstate uilius, & tum aquam bibentibus. Atq; ex aceto his qui coagulū lacis sorbuerint.) Lege, æque ex aceto. Quise eadem causa præcipitauit.) Scribe, ea de causa. Mox est coniecturam sapientis fallacem: non, sapie.

Cap. xxxiii. Calefacta incitat uomitiones.) Rectius, inuitat. Quem centesimum annum excedentem cum D. Augustus hospes interrogaret, quam ratione maxime uigorem illum animi corporisq; custodisset, ille respondit, Intus mulsio, foris oleo.) Ad sensum quidē nihil refert, libet tamen reponere ueterem lectionem, ab audaculis temere mutatā. Centesimum annum excedentem eum D. Augustus hospes interrogauit, quam r. m. u. i. a. corporisq; custodisset, at ille respondit. Cap. xxv. Leuatusq; siccatis pedibus mirabili modo.) Et hic nihil peius erat agere, mirabilem in modum, Quæ a farina hordei distat, eo quod torretur. Ad stomachum

utlis.) Antiqui codices, à farina hordei distat eo quod torretur, ob id stomacho utilis. Datur tepida sorbenda, efficaciter prodest.) Lege: datur tepida sorbenda efficaciter. Peculiariter tamen longo morbo ad tabitudinem redactis.) Emendata exemplaria habent, ad habitudinem redactis, ut de hecicis intelligatur. Nervorum doloribus & alijs feruens in sacco ponitur.) Scribendū imponitur. Amplius hoc oculis imponitur.) Melius est: hoc amplius oculis imponitur. Et per se drachmæ pondera exinaniant.) Lego, exinanit .i. granum. Quoniam in aluo non tumesceret.) Vetus, intumesceret. Semuncia amyli cum ovo & passis tribus.) Antiqua lectio, cum ovo & passis tribus ovis. Mox est auenacea farina, non auenæ farina. Sitanis, hoc est trimestris.) Scribe, hoc est trimestri .i. frumento. Et uini, in saccis additus.) Rectius, in saccos additus.

Sed si largius sumatur, aluus soluitur.) Sed superfluit. Horrorem tertianæ & quartanæ minuire traditur.) Vetus lectio: minuire creditur. Refertur enim hoc ex vulgi opinione, non ex auctoritate medicorum. Maculas ex toto corpore emēdat.) Particula ex superuacanea est. Aqua decoctum perniones & pruritus sanat.) Decocti non decoctum. Si uero ad mellis crassitudinem decoquantur satius.) Adde necessariam particulā uel decoquantur uel faciat. Supra enim dixit syluestres efficaciores esse. Si uero caelestia decoquantur, succus ille smegma fit.) Discoquant non decoquantur. Sequenti uersu uerbum solent redundat. Item fistulis, cum axungia ueteri, ne intus addat.) Lege addendo, ita ne intus addatur. Nascitur inter uicia fegetis auenæ græcæ genere,) græcæ superfluit. Estur & per se, & in patinis cum tenera est decocta.) Posterius & redundat.

EX LIBRO VIGESIMOTERTIO.

Cap. I

ET ad expiationē sanguinis quoque adhibent, non ultra gargarizationes.) Quid faciunt gargarizationes in expiatione? Legendum igitur, ad expuitionē sanguinis, qua laborantes hæmoproicos Græci nocant. Ideo & purgationibus accipiant temperant.) putant non temperat. Error natus est ex geminatione præcedentis syllabæ. Huius enim colorem nigrū esse diximus, cuius asparagos similes Diocles prætulit ueris asparagis.) Vetus lectio: huius enim nigrum esse diximus. Asparagos eius Diocles p.u.a. Ossā infractā efficacius extrahit quā supradictā.) Plinius scripsit, uel efficacius .i. efficacius etiam. Aiunt si quis in uilla eam extruxerit, fugere accipitres, tutasque fieri aues uillaticas. Aliter eadem in iumento homineque flegma aut sanguinem qui fereatur, talos circumligata sanat.) Hostibus eueniat ita tractari, ut hic Plinius tractatus est. Equidem per uelim discere quam ratione radices exstuantur apud istos deprauatores, ut ne cætera portenta exagitem, præstat enim sinceram indicare lectionem, ex archetypis eruat.) Aiunt si quis uillam ea tinxerit, fugere accipitres, tutasque fieri uillaticas alites. Eadem in iumento homineque phlegma aut sanguinem qui se ad talos deiecerit, circumligata sanat. Quod sunt candida, aut nigra, aut inter utrunque alia ex alijs, in quibus uinum fiat, alia ex quibus passum.) Emendata lectio: aut inter utrunque, aliaque ex quibus uinum fiat, alia ex quibus passum. Albana neruis utiliora. Stomachominus quæ sunt dulcia, uel austera Falerna utiliora.) Lege, austera uel Falerno utiliora.

In sanguinis fluxione post excisos calculos, & omnes alias rosiones foris in spongia impositū.) Legendum, In sanguinis fluxione post excisos calculos, & omni alia, foris in spongia impositum, omni alia .i. sanguinis fluxione.

Cap. II.

Quandiu extinguitur descensionis periculum denunciāns.) descensionis superfluit. Cap. III. Succus eorum carbunculantibus excrefcentibus circa oculos ulceribus.) Dele excrefcentibus. Nam lachrymam quæ ab arbore ipsa distillat, æthiopice maxime oleæ, mirari satis non est. Reperti sunt qui dentium dolores illinendos censerent, uenenū esse prædicantes.) Hic una oratio, praua nescio cuius industria, in duas dissecta est. Legendum enim coniunctim, Nam lachryma quæ ex arbore ipsa distillat, æthiopice maxime oleæ, mirari satis non est repertos qui dentium dolores illinendos censerent. Non enim lachrymā ipsam miratur, sed eorum potius temeritatem qui tam accipiti remedio uti non dubitarent, cum etiam ipsi uenenum faterentur.

Cap. IIII.

Fauces exasperat, & uenena omnia cohibet hebetatque.) Emendatio lectio: & uenena omnia hebetat: absque uerbo cohibet. Cum pari portione mellis ac opij.) Lege, mellis acapni. Cæterum iners & graue sapore corpori.) Dele superfluum uocem, corpori. Cap. VI. Expeditur in grauidarum malacia, & quoniam gustatu moueat infantem.) Lego Expeditur grauidarum malaciæ, quoniam g. m. i. Cytinus uocatur à græcis.) Satis erat, uocatur græcis. Tales præpositiones sexcentas de suo adiecerunt castigatores.

Cap. VII

Quoniam sudantia huius cibi opera corpora refrigerant.) Scribendū, perfrigescunt. Folia eius trita illita hæmorrhoidiam sistunt.) Lege, hæmorrhagiam. Post additur omphacij aridi pondus sextartiorum duorum, aut myrrhæ sextarii unius, croci unius. Sed hæc simul mixta uel trita, miscuntur decocto.) Hic sextarii pro denarijs sunt suppositi, ut indicant uetus exemplaria, in quibus sic legitur. post additur omphacij aridi pondus x duorum: aut myrrhæ x unius, croci x unius. hæc simul trita miscuntur decocto. Cap. XIX. Lenius succo oleum est ex eadem myrrō, & uinum quo nunquam inebriatur.) Lege addendo, lenius & uinum. Et folijs cre-

matīs utuntur & succo decocto.) Lege, & succo & decocto,

Similis uis Rhodigæ Cretæ, & argillæ nostratis concordia ualentium. Pix oleo extrahitur. Hęc dictio concordia, nouam orationem incipit, hoc modo. Concordia ualent, cum pix oleo extrahitur, quando utrunq; pignus naturæ est. Cap. IIII. Emollit, discuit, humore siccatur strumas. Lege, Emollit, discuit tumores, siccatur strumas. Vlcera cōmanducato imposituq; optime sanari. Scribo, cōmanducato impositoq;.

Cap. V. Defuncta corpora incorrupta conseruat. Vera lectio: incorrupta æuis feruat. De hac loquutione & supra lib. xvi. monui. Cap. VI.

Chamaepitys latine aiuga appellatur, diciturq; propter abortus. Vetus & sincera lectio, Chamaepitys latine abiga uocatur propter abortus. Abiga ab abigendo parui, aiuge cum abortu nihil est commune. Cap. VIII. Ita ut puero quinq; folia tribus cyathis dentur. Rectius diluantur quàm dentur. Aceris radix contusa iocineris doloribus utilissime imponitur. Lege, efficacissime imponitur. Cap. IX. Grauis quidam autor in medicina, uirgam ex ea defractam, ac mox; Vulgus infelicem arborem eam appellat, non infelicem eam arborem. Cap. XI. Erythrodanus, quam aliqui ereuthodanum uocant. Lege addendo, Alia est erythrodanus. Tingenibus & tadicula ramos præparat. Lanæ non ramos. Gummi genera diximus. Lege, Gummius.

Cap. XIII. Sed & frutex humilior atq; spinosus in Nisyro. Scribo, æque spinosus, non atq;. Calculorum uel ex uino decoctum, uel præsentaneum remedium est. Nisi legas, Cauliculorum ex uino decoctum, neq; præcedentia cohærebunt apte, neq; sequentia. Vel efficaciorum stomachicæ præbuere. Rectius, præbuerint. Cap. XIII. His subnectemus ea, quæ Greci &c. Non male uetus scriptura, His subtexemus. Cap. XV. Atq; is nidor per infundibulum imbibitur in uetere tussi. Antiqui codices habent, per infundibulum. Cap. XVII.

Pythagoræ uere esse pertinax fama antiquitatis uindictant. Duæ uoces, uero esse, redundant. Quod fecisse Clemporū cum & alia suo & nomine ederet, quis credet? Vetus lectio: quod fecisse Clemporum cum alia suo & nomine ederet, quis credat? Achemenidō colore est electrisine folio nascēs in Tardastilis. Legendū, Archemenidōn colore electri sine folio, nasci in Tardastilis. nam & hoc Democritus tradit. Alio de his aptiore dicturus loco. Lege dicturis, abunde sit dicturis. Cap. XVIII. Celebratur autem à Grecis stratiotes. Est ea in Aegypto tantum, & inundatione Nili nascitur. Melior antiqua lectio: Celebratur autem & à Grecis stratiotes, sed ea in Aegypto tantum & inundatione Nili nascitur. Cap. XIX. Qui perunctus est, si despuat ad suam dexterā ter. Lege: qui perunctus est, despuat ad s. d. t. Tueturq; & ab inflammationibus placat. Scribo: tueturq; ab inflammationibus plagas. Decoctum ex uino gramen ad dimidias & balneis bibi iubent. a balneis, non è balneis. Et cum caro unguibus excreuerit, Increuit, non excreuerit. Diocles difficile parientibus semen eius dedit acetabuli mensura tritum in nouem cyathis sape ad tertias partes bibere, ut qui biberint in calida lauarentur. & gramaticum deprauator, cui parientes masculini sunt generis. Emendata lectio hæc est. Diocles difficile parientibus semen eius dedit, acetabuli mensura tritum in nouem cyathis sape: ut cum tertias partes biberint, calida lauarentur: & in balneo sudantibus dimidium ex relicto iterū dedit: mox a balneo reliquum, pro summo auxilio.

Ipsa quæ nunc dicitur herbarum claritas, medicinæ tantū gratia gignente eas telluræ. Satis erat dixisse, medicinæ tantum gignente eas telluræ. Gratia, dōctulus quispiam de suo adiecit. Tantum ab excogitandis nouis, ac adiuuanda uita mores absunt: summumq; opus ingeniorum diu in hoc fuit, &c. Codices uetusti iuuanda habent non adiuuanda: & diu iam hoc, non diu in hoc.

Omniumq; uitam clariorem fecere cognominibus herbarum. Illic legitur, omnium utiq; uitā.

Cap. II. Pompeius Lenæus, Magni Pompeij libertus. Pompeij non additur in emendatis exemplaribus, nec refert addidisse: satis est, Magni libertus. Atq; subscribere effectus. Deest una particula necessaria. Legendum, atq; ita sub.e. Verum & pictura fallax est ex coloribus tam numerosis, præsertim in emulatione naturæ, multumq; degenerat transcribentium fors uaria. Rectior est antiqua scriptura. Verum & pictura fallax est, & coloribus tam numerosis, præsertim in emulatione naturæ, multum degenerat transcribentium fors uaria. Atq; effigie quidem indicata, & nudis quidem plerumq; nominibus defuncti. Scribo: aliqui ne effigie quidē indicata, & nudis plerumq; nominibus defuncti. Durat tamen tradita persuasio in magna parte uulgis, ueneficis & herbis id cogi. In eo nanq; fœminarū scientiam præualere. Malo ueterem lectionem: ueneficis & herbis id cogi, eamq; num fœminarū scientiā præualere. Sic enim interdū hac parclitica particula Plinius utitur, ut supra xxij. libro, xxiij. capitis initio: Eam quoq; num, quam lamium inter generā earū appellauimus. Sic enim eo loco legendū indicauimus. Vulsus castigatōrū quicquid rari est pro deprauato damnat, suoq; mox arbitrato mutare sibi permittit. Ea deinde lectio passim recipitur, etiam summatis in literis uiris talia ut minutiora dissimulantibus. Hinc fit, ut sexcentis locis apud autores Latinos etiam nunc suppositum sit pro etiam nū, aduerbiū pro cōiunctione: quamuis hoc ipsum etiam nunc, latine dicatur, sicut hodieq; sed per se per se non suo loco positum res

peritur, idq; deprauatorum (ut dixi) opera. Multiq; Circeios agros, ubi habitauit illa, agros re-
dundat, nec est in antiquis exēplaribus. Sunt enim Circei oppidū in Latio maritimū, & antiqui
Latij finis. Tum etiam cum rigaretur Aegyptus illa, non autem esset, post ea fluminis limo in-
uecta.) In corruptor est uetus lectio: cum etiam quæ rigatur Aegyptus illa non esset, postea flu-
minis limo inuecta. Tantum enim Aegypto, aggerente Nilo, accessit, ut Pharos insula, quam Ho-
merus ætate sua unius diei cursu à continēte abesse scribit, postea litorali urbi Alexandriæ ponte
iungeretur. Inde & plerofq; uideo existimare.) Lege addendo, ita uideo existimare. Sed quare
nunc non plures noscantur causæ, nisi quod eas agrestes literarūq; ignari experiuntur, utpote qui
soli inter illas uiuant.) Et hic uetus potior. Sed quare non plures noscantur, causā est quod eas a-
grestes literarumq; ignari experiuntur, ut qui soli inter illas uiuant. Ut radicem syluestris rose,
quam cynorhodon uocant, e blanditā sibi aspectu pridie in fruteto, mitteret filio bibendā in lacte.
In Lusitania res gerebatur, Hispaniæ proxima parte.) Atqui Lusitania remotissima est à Roma nō
proxima. Recurrēdum est ad archetypa, ubi sic legitur: ut radicem syluestris rosæ, quam cynorho-
don uocant, blanditā sibi aspectu pridie in frutecto, mitteret filio bibendam. In Lacetania res gere-
batur, &c. Nunc probe quadrant omnia. Est enim Lacetania regio Pyrenæo uicina, in ea citerio-
ris Hispaniæ parte, quæ prima se Roma uenientibus offert. Deprauator ex In Lacetania fecit in
lacte, idq; præcedentibus uerbis pro sua sapientia attexit. ea dem autoritate regioni nomē aliud,
quod tum libitum est, finxit, nec religione ulla erga ueterū monumēta, nec lectorū respectu, quos
opinor omnes pro fungis habuit. Et talium operam typographi nonnunq; ampla mercede condus-
cunt, ne non habeant similes labra laticas. Alius est quem nos in priori uolumine eiusdem no-
minis diximus.) Legendum, Alius est quā quos in p. u. Tria enim dragunculi genera mōstrauit
cap. 16. Aliudq; miraculum exeuntis ē terra.) o temeritatem, quorū attinebat priorē lectiōē
mutare, exerentis se terra. Sed belle pensatum est damnum scilicet, mox scribendo, in terram se con-
dentis, pro in terram condentis. Cap. III. Stomacacen medici uocabant, & sceletyrben.
Ei malo reperta auxilio est herba.) Haud multo minus detrimenti accepisse bonos libros, dum cō-
funditur lectio inepis distinctionibus, quā dum deprauatur, cū alijs innumeris hic quoq; locus
& qui proxime sequetur testes esse possunt. Nō solū enim sensus obscuratur, quoties aliquid per-
peram distinctum est, sed etia deprauandi occasio uix aliunde sæpius contingit. Veterū codicum
lectio talis est. Stomacacen medici uocabant & sceletyrben ea mala. Reperta &c. Miror quidem
quæ nominis esset causa, nisi forte confini oceano Britannia uelut propinquā dicauer. Non em
inde appellatam eam, quoniam ibi plurima nasceretur, certum est. Etiam tum libera Britannia fuit
quidem: & hic quondam ambitus, nominibus suis eas adoptādi.) Sequamur & hic archetypa ue-
tera, & statim multum lucis accedet. Mirorq; nominis causam, nisi forte confines oceano Britan-
niæ uelut propinquā dicauer. Non enim inde appellatā eam, quoniam ibi plurima nasceretur, cer-
tum est, etiam tum Britannia libera. Fuit quidem & hic &c. Non fortassis crederet aliquis cum
hæc nostra friuola quoq; existimetur.) Vetus lectio melior: nunc fortassis aliquibus curam nos-
tram friuolam quoq; existimaturis. Cap. IIII. Laudatissima herbarū est Homero teste,
quā uocari à dijs putant moly. Ast inuentionem eius Mercurio assignat.) In corruptor lectio: Lau-
datissima herbarū est Homero quam uocari à dijs putat moly, & inuen. e. M. a. Versu penultimo
lege, Mireq; ut contra uenenum, non Mireq; contra uenenum. Cap. v. Cum exta super
eam profecta essent, fertur adhæsisse lieni.) Fertur redundat: pendente enim hæc præcedenti uer-
bo, constat. Cui ante omnes plebs astans plausit.) Stans non astans. Is fuit nō uulgaris honor:
nam sedens in theatro plebs plurimis & ante Drusum plausit. Antiqui radicem, cortices quā
carnosissimos eligebant.) Melius, radicem cortice quā carnosissimo seligebant. Turgescen-
temq; in longitudinem sindebant.) Lege addendo: turgescētēq; acu in lon. fin. Nunc ramulos
ipsos ab radice sui grauissimi corticis, ita dantes.) Vetus lectio: Nunc ramulos ipsos ab radice q;
grauissimi corticis ita dant. Cap. vi. Alteram lenem, scordion siue scordion, ipsius manu adscriv-
ptam. Atq; in alpinis, pluribusq; locis in Lycia.) Emēdatores codices: & in alpinis uero, pluri-
misq; alijs locis. Medetur & omniū morbis decoctæ succus.) ouium non omniū. Cap. VII

Sunt qui ab Artemide artemisiam cognominatā putent, quoniam priuatim medicatur scem/-
narū malis.) Antiqui codices melius, Sunt qui ab Artemide lithyia cognominatā putent, quoniam
priuatim medeatur sceminarū malis. Solenne autē erat Græcis sceminis in partu Artemidem lithy-
thiam inuocare, quemadmodum Romanæ Iunonem Lucinā implorabāt. Intelligendū igitur ab
obstetrice Artemide hoc est Diana denominatam herbam, nō à uenatrice. Vis tanta est, ut uel
longinquo succus excipiat in cistis conto. Suscipitur excipulis uentriculo hœdino. Humor lactis
uidetur effluere. Siccatur conto. Sic thuris effigiem habet.) Nō paulo sincerior est antiquorum uo-
luminū lectio. Vis tanta est ut è longinquo succus excipiat. incise conto subditur excipulis uē-
triculo hœdino. humor lactis uidetur effluere: siccatus cum coit, thuris ef. ha. Cap. VIII.

Aliam quoq; amplissimā, quam spartaniam uocāt. Magna & ea cōmendatio, quod in ore eam
habentes famem sitimq; non sentiant.) Cum dicit, magna & ea cōmendatio, laus apparet quod &
aliū

aliū eius usum indicauit Plinius: alioqui & non habet quod coniungat. Quo fit ut libenter accedam archetypis quæ sic habent: Aliā utilissimā ad ea quæ spasmata uocant. Aliam. i. Scythicā. Certe in indice spartanica nulla sit mentio, ut iam nihil dubitem, diuinicatoris cuiuspiā opera nouā herbam hic subito enatam, Plinio ipsi ne per somnium quidem cognitā. Vt in quibus etiā nūm hodie in uirorū latiore conuictu.) Emendata exēplaria habent, in numerofo & latiore conuictu.

Seruilis Democrates primus medentiū.) Rectius, ē primis medentium. Leuius & quod paulo post ut dein in balneum descendatur in calidam, scriptū est pro, ut deinde in balineis descendatur in calidam. Imponitur in ipsa inflammatione, sed immixta.) Vetus lectio, non in ipsa infli.

Cap. ix. Serpentes necat, cuiusq; admota fuerit: & his torporem adfert.) Exemplaria uetusta: cuiusq; admota fuerit feræ & hæc torporem affert. Senfus est, eam uim huic quoque therionarum inesse, quam magicæ illi supra memoratæ: unde & nomen utrius commune, *therionarum*, ac si dicas feræ torpor. Cap. xiii. Quamq; mala in alijs terris mandatur.) Manuscripti codices habent, in aliquibus terris. Hæc cōmanducata, si oculis subinde religitur, plumbū quod est genus uitæ, ex oculis tollit: Sincera lectio: Hæc cōmanducata si oculus subinde liniatur, p. q. e. g. u. i. j. ex oculo tollitur.

EX LIBRO VIGESIMO SECTO.

Cap. i

Sine dolore quidem ullo, aut sine perniciē uitæ.) Elegantius: sine dolore quidē illos, ac sine perniciē uitæ. Nec nisi usq; in ossa corpus exustum esset, non rebellante tadio.) Et hoc mollius est in manu scriptis codicibus: ni usq; in ossa corpus exustum esset, rebellante tadio.) H. s. c. e. elocasse in eo morbo ad curandum sese.) ad redundat. Duricia rubens uarijs modis.) Vetus lectio, uaricis modo. Ad posterum uero nigrescente.) Lege ad postremum. Quid hoc esse dicemus.) Rectius, dicamus. Parum enim erant homini cetera morborum genera, cum supra c. c. e. essent, nisi etiā noua timerentur. Neq; ipsi homines pauciora sibi opere suo negocia important.) In emendatis exemplaribus legitur certa morborum genera, nō cetera. deinde neq; ipsi autē, coniunctione adiecta, præterea, opera sua, non opere suo. Cap. ii. Sedere nanq; in his scholis

auditioni occupatum gratius erat.) Malim uetere lectionem, auditioni operatos. i. operam dantes. Sic apud Nasonem, Studijs operata Mineræ. Cap. iii. Asclepiades ætate Magni Pompeij rhetoricæ magister, nec satis in ea arte quæstuosus.) Nihilō deterior est antiqua scriptura: orandi magister, nec satis in arte ea quæstuosus. Ambulationem, gestationesq; cum unusquisq;

semetipsum sibi præstare possit intelligere. Fauentibus cunctis ut e. lent uera quæ faciliā erant, uniuersum prope humanū genus circūegit in se.) Sincera lectio ex antiquis exēplaribus repetita est hæc ambulationē, gestationes: quæ cum unusquisq; semetipsum sibi præstare possit intelligere, ret, fauentibus cunctis ut essent uera quæ &c. Cap. iii. Siccentur athiopide Pontinæ paludes.) Adde aduerbium hodie. Siccentur hodie athiopide. Transsit enim à præcis rēporibus ad sua. Castigator delicatulus hiatu offensus submouit aduerbium, ut illi quidē uidebatur, superuancum. Nanq; apud eundem Democritum inuenitur cōpositio medicamenti, quo pulchri boniq; fortunati gignantur liberi. Cur nunq; Perfarum regi talis est dedita? Præclare sane de Plinio merentur, qui illi talem sermonē affingunt, qualis uix hoc seculo in aliquo uel mediocriter eruditio ferri possit. Quid enim sibi uolunt hæc uerba, cur nunq; Perfarum regi talis est dedita? Scribendum iuxta archetyporum fidem: Nani quæ a. e. d. i. c. medicamenti, q. p. b. q. & f. g. liberi, cur nunq; Perfarū regi tales dedit: hoc est pulchros bonos & fortunatos. atq; ita melius tam hæc oratio ad præcedētia quadrabit. Igitur demonstratarum priore libro herbarū reliquos effectus dicemus, adiciemusq; quas ratio distauerit.) Elegantius: reliquos effectus reddemus: adiciemus ut quasq; ratio distauerit. Et rumicis radix trita ex aceto illinitur.) Parum uerū ad sensum refert, malo tamē & in talibus probatorū exemplariū fidē sequi, ubi sic legitur ut r. r. t. ex aceto illinatur.

Petris tantum adhærens ut muscus.) Lege totū adhærens. Nam & muscus petris torus adheret.

Proserpinaca cum muria & ex oleo trita.) Vetus lectio, cum muria ex incnis & oleo trita. Vt nō ex quouis falsamento muria adhibenda sit, sed ē solis menis. Cap. v. Cōdurdon herba foliis albis, flore rubro, suspensa in collo, comprimere dicitur strumas: Item uerbenaca cum plantagine, digitorū utriusq; omnibus, & priuatim pterygijs. Quinq; foliū medetur pectoris utriusq;. Vel quod grauissimū est tussis, huic medetur panacis radix in uino dulci.) In medicinalibus his libris grauiore periculo peccatur, qui tamen nihilo maiore religione tractati sunt quā ceteri. Vel hic locus quot mendis scatet: itaq; totum retexemus, nostra exemplaria sequendo. Cōdur dū b. f. f. r. i. c. e. d. strumasi. u. e. p. Digitorum utriusq; omnibus, & priuatim pterygijs quinquefoliū medetur. In pectoris utriusq; uel grauissimū est tussis &c. Cap. vii. Plantago autem per se sumpta in cibo cum lente alicæ ue forbitione.) Legendū, aut per se sumpta in cibo, aut cū lente alicæ ue forb.

Capitio herbarum qui edere, bilem per urinam trahunt.) Vetus lectio melior, Capnon herbam qui edere, bilem per urinam reddunt. Radix uero consiliginis quam nuper inuentam diximus, suum & pecorū omnium remedium præfens est. Pulmonū uitio uel traicta tantū in auricula.) Et hic uetus porior. Radix herbarum consiliginis quā nuper inuentā diximus, suum quidem & pecorū omnis remedium præfens est: pulmonū uitio, uel t. t. i. a. Tripolium in maritimis nascitur faxis, ubi allidie

ubi allidit unda.) Alludit, non allidit. Cacuminibus thymo, dulcis, & sitim sedat.) Mollius est, dulcis & sitim sedans. Cap. VIII. Psyllium in aqua cum radicibus decoctum.) Antiqua scriptura, Psyllium in aqua: Acori radicis decoctum. Vtrobique subintelligitur uerbum bibitur, ibidem præcedens. Natura ei, molliendi, siccandi, coquendi.) Rectius, concoquendi. Cochlearibus quinque additis in cyathis tribus uini.) Latinius est, in cyathos tres, Sicut mox, in aquam multam addito pondere xij. Sumitur & ecligmate ad pectoris uitia.) Vitia, non uitalia. Bibi ex aqua acetabuli mensura: dimidia detrahenda pituitam.) Legendum: bibi ex aqua acetabuli parte dimidia, detrahenda pituitam. Radix eius in aqua multa xij pondere denariorum.) Nimum sane pondus esse uel cæco appareat. Lego xij. pondere. Errori occasione dedit non denarij. Scammonium quoque dissolutionem facit.) Lege addendo, dissolutionem stomachi facit. Virus redolens, fumosum, lingua tactu lactescens.) Scribo, gummosum, linguæ tactu lact. Quod sit herbarum farina & tithymali marini succo.) Lege, erui farina. A radice folijs pendet.) Legendum, folijs pendulis. Farina erui, aut fici.) Ficus, non fici. Folijs tulsis priore minus efficax.) Lege addendo: Fit & e folijs tulsis. Semen & dentiū cauis cera includitur. Colluuntur & dentes succo radicis decoctæ in uino.) Vetus lectio: colluuntur & radicis decocto in uino. Dentes repetere si ueruacaneū est: & decocti significatio satis nota. Et ipsū etiam in asperis nascens.) etiam res duntaxat. Ita ut sit totum acetabuli modus.) Rectius, acetabuli modus. Datur in somnum euntibus, addito nitro seu polenta. Simul si post cibū datur.) Vera lectio: datur & in somnū euntibus addito nitro uel polenta, si multo post cibum datur. In uino & Ericis radi atq; silini, utilissimū est.) Antiqui codices: hoc in uino enterocelicis dari. Et enterocelariū remedium huic loco magis apposite conuenit, sequūdum ordinē membrorum. Itemq; genitaliū inflammationem.) Adde omnē: inflammationem omnem. Symphyti radix illa enterocelas cohibet. Aufert & genitaliū nomas hypocisthis alba.) Legendum, S. r. i. e. cohibet, genitaliū n. h. a. Nam cohibet tam ad nomas referretur quam ad enterocelas. Præcipueq; eius usus ad stranguariam.) Elegantius absq; coniunctione præcipui usus. Vesicæ autem callitrichon trita, similis cumino, medetur, & data ex uino albo.) Vetus lectio: trita simul cum cumino, & d. ex u. a. Nec est necesse repetere uerbum medetur, eodem uersu præcedens. Paruis e radice folijs quinis.) Melius, a radice. Cap. IX. Plurimum remedium esse si uirgo imponat.) Lege, plurimum referre si uirgo imponat. Cap. X. Quæ talis est, mollugo uocatur. Similis & asperioribus folijs asparago.) Scribendum: quæ talis est mollugo uocatur: similis, sed asperioribus folijs, asperugo. Vt intelligas duo lappaginis genera, utrunq; à peculiari qualitate denominatum. Cap. XI. Ramosum & interuallis binum palmarū.) Rectius, Ramosam ex interuallis, ut binum palmarū interualla interramos intelligant. Phthisin sanat, & plantaginis succus, si bibatur. Et ipsa decocta in uino cū sale & oleo, à somno matutino refrigerat.) Magis placet quod in uetustis habetur codicibus. Phthisin sanat, & plantaginis succus, si bibatur, & ipsa decocta. In cibo cū sale & oleo à somno matutino refrigerat. Certe hæc lectio magis Plinium respicit: nec medicos dissensuros puto, ad quorū tribunal hunc locū reijcio, sicut & eum qui mox subtexitur. Quinquefolij contrita folia ex uino sumpta diebus xxx in betonica faring pondo denariorum xij, cum aceti scillitici cyatho.) In iisdem codicibus longe aliud legitur, & quidē rectius, quantum ego uideo. Quinquefolij contrita folia ex uino pota diebus xxx: betonica farina pondere x iij cum aceti scillitici cyatho. E diuerso lathargicos excitari labor est. Hoc præstat euphorbium (ut perhibent) ex aceto naribus tactis peucedani succo.) Agnosco eundem, quem prioribus duobus locis, castigatōrē: quem si offendeat soporifera uis in peucedano, eadem opera poterat id omnino tollere, contentus euphorbio suo: nunc manet idem seruulus, neq; docet quomodo sit euphorbium adhibendum. Sincera lectio in nostris exēplaribus est hæc, hoc præstante (ut perhibent) ex aceto naribus tactis peucedani succo. Eruptiones pituitasq; emendat plantago.) Scribo, Eruptiones pituitæ emendat, plantago, cyclamini radix.

Cap. XIII. Et ad hoc amplius addo, locineris aut lateris cōtorfionibus.) Legendū & hoc amplius à uocis aut lateris contentionibus. Erifithale est flore luteo.) Lege, Erifithales. Cap. XIII. Spicula sagittariorum extrahit.) Sagittarum, & nō sagittariorū. Psilothrum nos quidem in muliebris medicamentis tractamus, uerum etiam uiris in usu est.) Antiqua scriptura: uerum iam & uiris est in usu. Cum dicit iam, significat nouum eius usum apud uiros esse, postq; mores degenerare cœperunt. Quadrupedum scabiem sanat hyssopum ex oleo totum. Anginas peculiariter sidentis.) Satis apparet inepte dici, hyssopum ex oleo, totum. In nostris exēplaribus durat sincera lectio. Quadrupedum scabiem sanat hyssopū ex oleo, suum anginas peculiariter sidentis. EX LIBRO VIGECIMO SEPTIMO. Cap. I.

Crescit apud me certe tractatu ipso admiratio antiquitatis.) Libens audirem quidnā moueret castigatōrē, ut unam particulam in ipso statim initio detraheret, idq; contra fidem archetyporū, quæ sic habent. Crescit profecto, apud me certe, t. i. a. a. Nunc uero deorum fuisse eam apparet, aut certe diuinā etiam cum homo inuenerit: eandemq; omnium parentem genuisse hæc & ostendisse.) In emendatis codicibus est, cum homo inueniret. Ibidem cōiunctio geminatur, & genuisse hæc & ostendisse. Verū etiam montes, & excedentia in nubibus iuga, passusq; pecorum

rum & herbas quoque intus ostentant.) Hic quoque ueteres codices a uulgatis editionibus differant: sic enim in eis legitur: Verum etiam montes, & excedentia in nubes iuga, partusque eorum & herbas quoque intus ostentant. (Romanæ pacis maiestate. Cap. II. Hoc quoque tamen in usus humanæ salutis uertere, scorpionum ictibus aduersari experiendo aconitum.) Cum hæ par ticulæ, hoc quoque, nihil aliud quam aconitum referant, non erat opus repetere. Sed talia permuta passim ex interpretum glossulis in contextum irreperunt. Cap. III. Omnia animalia quæ sunt salutaria ipsis nosse ipsi, præter hominem.) Ipsa non est in emendatis exemplaribus, sensu nihilominus absoluto. Fas ergo nobis erit, qui nulla diximus uenenata, nunc demonstrare quale sit aconitum.) Rursus illic minus est uerborum ac syllabarum, nullo tamen sensus detrimento, hoc modo. F. e. n. e. q. n. d. uenena, monstrare q. s. a. Poterant uideri casu aliquot literæ omissæ, nisi toties deprehensa esset, quidlibet in quidiuis mutandi temeritas, etiam gratis nullaque occasione inuitante.

Cap. IIII. Præterea in Aethiopia nascuntur & in Ida.) Lege, præter Aethiopiam nasci & in Ida. Huius uetustæ nidor urinæ cit.) Scribo, Huius uetustæ nidor urinam ciet. Radice una; ceu palo in terra dimissa.) Rectius in terram demissa. Vfus in multis & principalis aluum soluere, cum penes sit sola medicamentorum quæ per se id præstât. Confirmat etiam stomachum, adeo ut non infestet ulla uis contraria.) O hominem (ne quid durius dicam) male feriat, qui quis hunc locum suo more interpolauit, pro elegantissima Plinii locutione suas nugæ substituens. Germana lectio hæc est. Vfus in multis, sed principalis aluum soluere, cum penes sola medicamentorum quæ id præstant, confirmet etiam stomachum, adeo non infestet ulla uis contraria. Vfus eius ad collectiones inflammationesque: quin emendat omnia quæ helixine.) Pro quin emendat omnia, ueteres codices habent, & in eadem omnia. Ambrosia uagi nominis est, & circa alias herbas fluctuans, fruticem unum habens densum.) Pro fluctuans lege fluctuari. s. nominis: pro habens, habet. Anonymus à non inueniendo no mine nomen inuenit.) Argutior est uetus lectio, Anonymos non inueniendo nomen inuenit. Item aristogeton, in uulneribus præclara.) Hic stupidius aliquis conatus est noua metamorphosi ex medico herbam facere, eique uirtutes quæ sunt anonymi attribuire, cum sit legendum Aristogiton, & subintelligendum præcedens participium celebrata. Quin & in indice Aristogiton inter externos autores connumeratur. Cap. V. Arction aliqui potius arcturum uocant.) potius redundat. Sed ascyron maiores habet ramos qui ascyroides uocant.) Dele hæc duas uoces, sed ascyron atque ita lege: maiores habet ramos quod ascyroides uocatur. Sic enim legitur in emendatis exemplaribus, & sic magis lectio quam dabit: quod ascyroides herbe non mensit, non ramorum. Comæ tritæ ueluti cruentatæ.) Rectius, cruentant: hoc est cruorem reddunt. Cap. VII. Actæa graui foliorum odore, caulibus anfractu geniculatis.) Vetus lectio, caulibus asperis geniculatis. Cap. VIII. Trahit eadem potione secundas semine, Lac minuitur in uino, aut mulla aqua pota.) Lege & distingue hoc modo. Trahit eadem potio & secundas. Semine lac minuitur, in uino aut mulla aqua pota. Cynoforchin aliqui orchin uocant, folijs oleæ mollibus, ternis, paruisque, semipedis longitudinis, in terra stratis.) Antiqua scriptura: folijs oleæ, mollibus, ternis, per semipedem longitudinis in terra stratis. Cap. XI. Hippoglossa folia habet figura syluestris myrti.) Non Hippoglossa, sed Hypoglossa. Non enim ab equinæ linguæ similitudine dicitur, sed quod paruum folium ceu lingua de folio eius exeat. Aliqui ægonichon uocant, alij dios pyron, alij heracleon.) Vetus exemplaria pro heracleon habent heracleos, ut sit genitiuus quemadmodum dios, & sub audias pyron: ac si latine dicas Iouis Herculisue triticum.

Quod & magis miror, quoniam utilis prodatur sanguinem excreantibus.) Legendum, Quod eo magis miror. Cap. XII. Vis ei styptica & exulceratrix.) Scribo septicæ. i. corrosiua, ut nunc medici uocant. Sequenti uersu scribo: in Augustum mensem incurrente, non in Augusto mense. Ergo species lymphantium hoc modo animorum esse credimus.) Vera lectio: ego species lymphantium hoc modo animorum esse crediderim. Folijs rutæ, similis graminis.) Antiqua lectio: folijs rutæ, semine graminis. De Polygono siue sanguinaria loquitur. Mares autem semine tantum differunt, quod est incipiente oliua.) In corruptiores codices hanc lectionem habet. Mares autem semine tantum differens, quod est incipientis oliuæ. Mares autem. s. partus facit: quod hic quoque subintelligi debet. Cap. XIII. Folijs lenticule densis, amaris, aduersis in se.) Lege, aduersis inter se. Detrichomane loquitur. Tragonis, siue tragion, nascitur in Creta tantum insula, in maritimis.) Paulo elegantius est: nascitur in Cretæ tantum insulæ maritimis.

EX LIBRO VIGESIMO OCTAVO.

Cap. I

Quamquam & ipsi consensu proprii iudicii ita eligere laborauimus, potiusque curæ rerum quam copiarum institutus.) Antiqui codices multo melius, Quamquam & ipsi consensu prope iudicata eligere laborauimus. Quod Plinius hic de se prædicat, id non minus uere ipse quoque usurpare possem, ut qui nihil magis dum hæc tracto præ oculis habuerim quam ueterum iuxta atque emendatorum exemplorum inter se consensum: cuius propositi nec dum pœnitet, & bona quedam spes pollicet, candidos quosque qui Musarum fores pulsant hanc nostram opellam non omnino fastidituros: fierique potest ut & illis qui iam intra adyta penetrarunt, non nihil conferat: de ijs duntaxat loquor qui Plinianæ lectionis auidi non semper uetera exemplaria ad manus habent, quod recurrere possint, quotiescunque scrupulus ali-

ddd

quis

quis incidere. Sanguinem quidem gladiatorum bibunt, ut bibentibus populis procul sint committales morbi. Quanto melior uetus lectio: Sanguinem quoque gladiatorum bibunt, ut uiuentibus poculis, committales morbi. Cum è plagis hunc ne ferarum quidem ad moueri ora fas sit humano. Scribi iuxta fidem nostrorum exemplarum: cum plagis ne ferarum quidem ad moueri ora fas sit humana. Idque magis ad precedenda quadrat. Quasi uero sanitas uideri possit, feram ex homine fieri, morboque dignum in ipsa medicina, egregia hercule frustratione si non proficit. Aspicere humana extane fas habetur, quanto magis mandari. Et hic locus est unus è pulchre cõminatis. Resistimus, unde cetera, sic: quasi uero sanitas uideri possit, feram ex homine fieri, morboque dignum in ipsa medicina, egregia hercule frustratione si non proficit. Aspicere humana extane fas habetur, quid mandari? Sequitur uersu Fecisti redundat. Vitam quidem non adeo extendendam censemus, ut quoquomodo pertrahenda sit. Sincera lectio. Vitam quidem non adeo expectendam censemus, ut quoquo modo trahenda sit. Vel ex hoc capite abunde perspicuum esse potest, & nostrum laborè minime superuacuum esse, & illos persequi falli, qui librorum typis excusorum fiducia de ueteribus manuscriptis uix unquam cogitant, ignari quantum sibi in priscorum monumētis cõspurcandis sacrilega publicoque odio digna quorundam non dico amosorum sed plane asinorum audacia permiserit: cum non raro fiat ut tenebris quibus ipsa plus mendarum in unum aliquid boni autoris opus exputido uero cerebro inuehat, quam quantum septem alij docti uiri, omni conatu adnisi, perpurpare sufficiant. Cap. vii. Extat Tuccia Vestalis incesta precatio. Atqui incesti crimen falsum erat: legendum igitur, incesti deprecatio ac mox sequenti uersu, anno Urbis, non anno urbis Romae. Nam Romae nugator aliquis addidit contra oim doctorum consuetudinem. Sic dicimus anno ab Urbe condita, non ab urbe Ro. Et omnia approbatibus DCCCXXX annorum euentibus. Lege, ea omnia. Mancipia fugitiua retinere in loco precatio. Precatione non precatio. Et quod ibi statim subtextitur, Quod si semel recipiatur, in antiquis uoluminibus non male legitur: cum si semel recipiatur. Neque diras aues, neque ulla auspicia pertinere ad eos, qui quamque rem ingredientibus obseruare se ea negauerint. In emendatis codicibus non additur aues: quibus eo libentius accedo quod supra in hoc ipso capite sic legatur quoties ipsae dirae obstrepenes nocuerint. Et solent plerumque uoculas tales affluere glossularum, sive interdum à scopo aberrantes, quod & hic factum equidem non dubito. Quinetiam & legum ipsarum in xij tabulis uerba sunt. Rectius antiqua scriptura: Quid non & legum &c. Ineptum enim simul ponuntur etiam &c. Non pauci etiam serpentes ipsas recantari, & hunc unum esse ipsius intellectum. Aliquanto mollior est uetus lectio: & hunc unum illis esse intellectum: quod si repetatur, ipsos, ipsi. Incendio inter epulas nominato, aquam sub mensa profundi abominamur. Quem non offendat huius lectionis absurditas: aut eos, qui non sentiat, altera esse sinceram, quae in impressis etiam quibusdam codicibus habetur: incensa inter epulas nominata aquis sub mensas profusis abominamur. Aqua profusa pulchre conuenit incendiis abominatibus: at quid causae uel comminisci possumus, cur ad incendiis non minatur aquae effusione abominari debeamus: aut cur aquam effundi potius abominemur, quam incendij mentionem? Priusque eam ipsam nominaret, alius uel ei praeiceret. Lege: priusque ipse eam nominat. Nam ipse & alius, sibi inuicem opponitur. Carmina quaedam extant contra grandines, contraque morborum genera, contra ambusta. Quaedam etiam in partus. Sed in prodendo obstat ingens uerecundia. Antiqua exemplaria hoc loco non parum discrepant à uulgatis editionibus: contraque morborum genera, contraque ambusta quaedam etiam experta sed prodendo obstat ingens uerecundia, ut de experimentis intelligatur non de partibus. Cap. iii. Hominum monstrificas naturas & ueneficos aspectus plenius diximus in portentis gentium. Plenius superfluit. Nam in insula Nili Tentyris. Tentyra potius quam Tentyris. Cap. iii. Sed & alios efficaces eius usus recognoscat uita. Ita despuimus committales morbos, hoc est, contagia regerimus. Simili modo & fascinationes repercutimus, sinistrae dextraeque clauditaris occursum. Primum ita redundat, natum ex peccati ditione uita. deinde sinistrae similiter superfluit. Legendum enim, fascinationes repercutimus dextraeque clauditaris occursum. quae postrema uox cum finale littera casu aliquo amississet, nec iam compareret alter accusati uorum, castigatore ne nihil ageret cum iunctio, de suo adiecit sinistrae: itaque error errore peperit: ut ferè fit quoties absque archetyporum praesidio, ex nobis ipsis sinceram lectionem addiuinare conamur, iustissima hercule frustratione, sed graui studio foris incõmodo, quibus ad huc modum nimis saepe os sublinunt. Veniam quoque à deis ipse alicuius audacioris petimus in sinum spuendo. Etiam eadem ratione terna &c. Etiam aptius praecedentibus cohaeret, in sinum spuendo etiam. Sequentibus adiunctum ociosum est. Sensus est: non simpliciter spuendo, sed in sinum etiam proprium. Nunc mirum dicemus, sed experimento facile. Dele nunc. Sic enim magis aures ferit, atque ad attentionem excitat, Mirum dicemus: & sic ferè Plinius loqui solet, nec aliter habet probae fidei exemplaria: quod dissimulasse, ni studiis esset non sensus modo suos reddere Plinio, sed uerba etiam ipsa, quantum fieri potest, annumerare. Leprasque ieiuno illitu arceri. Ieiunam, non ieiuno. ac mox, Marcion, non Martion. Eae sunt abstinere à cibo nimio. Scribe tantum, Abstinere cibo nimio: cetera redundant: alioqui non congruet quod sequitur, in praesentis remedijs habetur.

Notandum, nullum animal aliud praeter hominem calidos potus sequi. Et hic duae ditiones superfluae, praeter hominem, hominis uidelicet alicuius maleferti assumentum. Ite posca oculos contra

lippitudines, certa experimenta sunt.) Sic enim claudendū hoc caput, ut sequētis initium sit, Sicut totius corporis, contra quā in uulgatis editionibus hæc capita distinguuntur. Cap. v. Vlti-
moq; probro maius in cistis triumphalibus sedēti dicebatur, uel in capitolio epulanti.) Tota hic ab-
errat est uia: in eam reducunt nos archetypa, in quibus ita scriptū est: ultimoq; probro manus in
cibis triumphaliter deducebatur, uel in capitolio epulanti. Sensus est ita planus, qui antehac erat
obscurissimus. Cap. vi. Digitis pectinatum inter se amplexis, Magis placet antiqua scri-
ptura: digitis pectinatum inter se amplexis. Nam e diuerso scandentesq;.) Lege, Nam euerfos
scandentesq;. Atq; etiam quotidiani cinctus tali modo.) Rectius, Tali nodo. Auguriū ex ho-
mine ipso non est timendi mortē in ægritudine.) Scribendū, Auguriū ex homine ipso est non tim-
m. in æ. Contra aurium pituitas uermiculosq;.) Lego, aurium pura, laures suppuratas. Vlcera
capitū, prurigines, nomas.) Pro prurigines malim porriginē, quod est in antiquis exemplaribus.

Cap. vii. Alij cum hyso et adipe aserino.) æsippo, non hyso. Est autē æsippus, ut Na-
sonis uerbis utar, succus ab immundē uellere raptus ouis. Pulmonum quoq; incōmoda laciē teru-
lieris sanātur, cui admisceatur in pubis pueri urina & mel atticum, oīa singulorum cochleariū mē-
sura. Murrina quoq; aurium ejici inuenio.) Confusa sunt remedia, hoc modo distinguenda. Pul-
monū quoq; i. l. m. sanantur, cui si admisceatur i. p. u. & m. a. o. f. i. mensura, m. q. a. e. l. Anguli o-
culorū subinde madeficiuntur.) Madefiant, non madificentur. Non segnius & in silente luna coitus
suos maribus exitiales esse.) Legendū: non segnius & silente luna, coitusq; cum maribus exitiales
esse, non segnius ad præcedentia refertur. Metrodorus Scepsius in Cappadocia inuentū prodit,
ob multitudine cantharidū ire illos per media arua, reiectis super cūnes uestibus.) Veralechio, ob
multitudinem cantharidū. Ire ergo per m. &c. Item nouella uitis eius ita dū in perpetuum lædit.
Ut ad noxiam res medicatissima trāsferat, rutam & edera silico mori.) Lege, Item nouellas uites
eius ita dū in perpetuū lædit: rutam & edera res medicatissimas ilico mori, Suffragantur & hic quē
admodū in cæteris uetus ita exemplaria. Aciem in cultris tonsorum hebetari, ac contactū graue
uiris odoris accipere.) Scribo, hebetescere. & odoris redundat. Nam bitumen in Iudæa nascens,
sola hac ui sponte superari. Et sila uestis contacta, ut docuimus, ne igne quidē uincuntur quo cun-
ctia. Cinisq; etiam ille, si quis aspergat cum lauandis uestibus, purpuras mutat, floribus colorem ad-
mit, ne ipsi quidem scemini malo suo immuniū.) Alter in nostris exemplaribus legitur, & qui
dem non paulo melius: itaq; retexemus totum, illaq; sequemur. Nam bitumen in Iudæa nascens,
sola hac ui superari, filo uestis contacta, docuimus, Ne igne quidem uincitur quo cunctia: cinisq;
etiam ille si quis aspergat lauandis uestibus, purpuras mutat, florem coloribus admittit, ne ipsi qui
dem scemini malo suo inter se immuniū. De bitumine Iudæa meminit supra lib. 7. cap. 15.

Quæ Lais & Cleophrant inter se contraria prodidere.) Scribendū Lais & Elephantis. Fuit au-
tem utraq; meretrix, et utraq; de rebus muliebribus scriptis, posterior etiā de concubitis schemati-
bus, cuius & Martialis meminit, & Politianus. Legendū itaq; mox: aut inter ipsas pugnantia, cum
hæc fecunditatem fieri ipsdē modis quibus illa sterilitatē pronunciaret. Catalogus quoq; auctorū
quos Plinius hoc libro sequitur Laïda & Elephantida cōiungit. Cæterum pro radice brassicæ uel
myricæ, in manuscriptis est brassicæ uel myrti. Bythus Dyrrhachinus hebetata aspectū specula recipere nitore tradit,
ipsdē auersa rursus contuentibus, omnem ita uim resoluī, si nullum piscem
habeant secum.) Bonam hercule operam deprauator hic nauauit, cuius premium equidē nō aliud
darem quā magnum aliquod malum, iam sexcentis pro merito. Sincerā lectiōē archetypa cō-
monstrant, nempe hanc. Bythus Dyrrhachinus hebetata aspectū specula recipere nitore tradit,
ipsdē auersa rursus contuentibus: omnemq; uim talem resoluī, si nullum piscem secum habeat.

Vestis omnino ita infectæ portiuncula, acu uel licio, brachiali inserta.) Lege, ac uel licio, quasi
dicat, uel unico filo. Sic & comitiales excitari, morbosq; sanari.) morbosq; sanari de suo aliquis
attexit, contra ueterū archetyporum fidē. Supposita itaq; calici laciniā mensuro tincta tali.)
Satis erat: supposita tantū calici laciniā tali: idq; Plinii ciuilitatē magis decebat, cætera haud dubij
quin glossularius aliquis, ut solent, adiecerit. Corruptam subnecti collo: & ita discuti morbum.)

Dele &c. Cap. viii. Proboscidis tactu capitis dolor leuatur efficacius si & sternuat. Re-
ctius, si & sternuat. Sanguis & ischiadicis prodest.) Syntectidis, non ischiadicis, si ueteribus ac
emendatis uoluminibus credere libet. Mox ne nihil ageret castigator Leonis adipes quod dicitur, in
adeptu custodit mutauit: & magorū uanitas promittit, in uanitates promittit. Similiter dentis.)
Lege, similia, s. promissa. Setas & cauda conortas, & sinistro brachio illigatas.) Scribo adalliga-
tas. Permutationis sexus ex his annua uice diximus, cæteraq; de mōstrifica naturæ eius.) Antiqua
scriptura, De permutationis sexus annua uice diximus, cæteraq; de mōstrifica naturæ eius. Præ-
cipue pantheris esse in metu hyenæ dicuntur.) Germane latina lectio hæc est. Præcipue pantheris
terrori esse traduntur, nam hyenā hic repetere quorsum attinebat. Facilius autē capi, si cinctus
suos uenator, flagellumq; & ipso equos septenis alligauerit nodis.) Elegantior simul et uerior est
uetus lectio, flagellūq; imperitans equo septenis alligauerit nodis. Febribus quartanis incur
gustatum ante accessiones.) Lege, degustatū ter, quod nō parum referre putatur in eiusmodi re
medijs. Promisso in tridū conceptu.) Melius, intra triduum. In triduum aliud significatur cum

dicimus, assumpto in triduum cōmeatu. i. quantum tribus diebus sufficiat. Mulieri pręgnantı pectore hyenę caro, & pili septem & genitale, a ceruice si alligentur dorcadis pelle colla suspensa, contineri partus promittunt. Repreſentabit & hic uetus lectio, uel quo ex collatione ueritas facilius eluceat. Mulieri candida a pectore hyenę caro, & pili septem, & genitale cerui, si illigetur dorcadis pelle, collo suspensa continere partus promittunt. ut suspensa neutri generis sit, calus accusa tiui, & omnia supra dicta referat. Eodem genitali & articulo spinę cum adhærente corio conser uatis,) adseruatis, non conseruatis. Eodem suffitu mulieribus menstrua euocari.) Scribo, mulie rum menses: quod Plinio est uſitatus. Membranā quę fel contineret, a cardiacis potam.) Co, dices uetusti, quę fel contineat, cardiacis potam. Quę autem in uesica inuenta sit urina, additis oleo ex felsamo, & melle asiano haustam prodesse acrimonię ueteri.) Deprauator quantum uideo non leui brachio caput hoc attigit. Quę sequimur exēplaria non addunt asiano, neq; medici inter mellis genera asiaticum celebrant. & pro acrimonię, habent agrimonıa. Siue lucernis, siue uisui, siue peluib.) Illic legitur, siue lucernis, siue pelui. Nec uideo quid hic siue uisui faciat. Fimum qui in intestinis inuentus sit.) Scribo, quod in int. inuentum sit, nam neutro genere Plinius hoc no men usurpat. A cane uero morsis adipem illitum, & corium si sit subſtratum.) Aque pleno sen ſu scriptum erat, & corium subſtratum. Quid sibi uolunt in Plinianā purpura tā crebra pannorū assumenta, aut qualis gratia debetur prauis istis sartoribus? Perunctos omnibus odio euenire,) uenire, non euenire. Contra ducum ac potestati iniquitates cōministrant.) Quid malum cōmi nistrant, commonſtrant legi debet. Si omnino aliquantulū quis secum habeat.) Non male uetus lectio: si omnino tantum aliquis secum habeat. Plinius ait sufficere si tantum habeas tecum eam si stulam; alius mutauit sensum, docens satis esse quantulamcunq; eius partem. Canini eius den tes febres stas arcent repleti, sunt enim caui.) Lege addendo, thure repleti. Adulterant amylo aut cimolia, sed maxime sturni, quos captos oryza tantum pascunt.) Conſector multū aberrauit a scopo. Vera lectio est hæc: sed maxime qui captos oryza tantū pascunt. Sentit em Plinius, croco dilex ex captiuis adulterinā esse, ut pote longe deteriore, nimirū mutato animalis uisui. Pręterq; in risu coarguentiū.) Lego, pręterq; ubi in risu coarguendum. Eundē salutarem esse parturienti bus circa domū. Sin uero domibus inferatur pernicioſissimū.) Egrege deprauatū & hoc, non mi nus quam superiora. Restituetur in integrum hoc modo. Eundem salutarem esse parientibus, si sit domi: si uero inferatur, pernicioſissimū. Est enim uerus sensus longe alius quā ille prior: est autē hic. Chamæleontem salutarem esse, si multo ante parturitionem illatus sit: sin idem parienti tam superueniat, pernicioſissimū esse. Suffragatur ubiq; uetusti codices. Capitis dolores, in perſo ui no, in quo latus alterutrum maceratū sit, sanari fœminis.) Mirum uero si hoc remedium in solis fœ minis uim suam exerit, in maribus non item. Distinctio praua sensum deprauat, nam fœminis pa tternus casus est & sequentis orationis initium hoc modo. Fœminis sinistri uel pedis cineri si mi ſceatur &c. Quibus in uerbis uel detractum erat, si transpositi. Serpentes fugaritene instillato.) At quonam instillandus est, aut quomodo? Lege, Serpentes fugari ignibus instillato. Nam & hoc experimentū & duo proxime sequentia, de felle non deliene accipi debent, iuxta fidem emenda torum codicum. Illita inimicorū immane odium & omnium hominum his cōciliare.) Certe ad inimicorum odium nullo opus est uenificio, ut qui ultro & exosi sunt & oderunt uicissim. Verior igitur uetus lectio: illita inimicorū sanuę odium om. h. h. c. Prodest contra sagittas uenenatas, ut Apelles tradit, postea sumptus.) Verus lectio: Prodest & contra sagittarū uenena, ut Apelles tra dit, ante posteaq; sumptus. Vt intelligamus eum preseruatiū etiam uim habere. Præterea eius dem decoctum cum melle sumptum uenerē inhibere.) Paulo melius legetur, eiusdem decocti cum melle. Est crocodilo cognatio quædam affinitasq;.) Affinitas superuacua est. Sequenti uer ſu lege detrahendi sanguinis, nō trahendi. Plurimi autem super Saiticam inter Aegypti præfe cturas.) Lege, super Saiticam præfecturam, ac rursus. Item simum suscitū, non simus, & dentes e parte laua, addita præpositione. Tandem finem fecit deprauator, duntaxat in hoc capite, sed non nisi proximum capitis fini. Porro uel hoc caput argumento est, quod tot mendis referatū hactenus Plinium (ut ceteros autores taceam) habuerimus, non tam librorum oscitantia in culpa esse, q; male literatos istos castigatores, iustius diuinatores aut conſectores appellandos: qui tamen alibi plus alibi minus, prout collibitū est, se exercuerunt. ceterū scribe incertia labi solent, nō temeritate: errataq; eorū nō magni negotij sit deprehendere, maxime cordato & erudito lectori. illi cōtra ho mines nefarij, maiore periculo, nec tam facili remedio, & in maioris momenti rebus peccat, nulla religione nihil non contaminantes, planeq; iuxta Flacci dictū, mutat quadrata rotundis. Dicas eos manibus se deuouisse, nisi omnes quotquot possunt bonos autores suis uenenis infecerint, suisq; fœtoribus conspurcauerint. Sed desinat stomachatio, & si nimio quā uellem iustior, & ad præ ſens potius negotium redeamus. Cap. i. x. Sicuti ē lacūs usu, utilissimū cuiq; maternum, nutriticis exitiosum est.) Vt in ipso statim portu impegit egregius gubernator; nam quid ego au dio, nutriticis lac infantibus exitiosum esse? Cur igitur tātum ubiq; nutriticum numerum uidemus, infantum tamen exitia nihilo crebriora, quā inter eos qui maternis uberibus aluntur? Lego, Si cuti de lacūs usu. Quę uerba a prioris capitis sine pendent. Deinde. Utilissimū cuiq; maternum.

Alloqui

Alioquin iuxta priorem lectionem non utilissimum erat, sed plane necessarium. Sequitur, Concipere nutrices exitiosum est. Sic enim quæ sequuntur nunc demum probe quadrabunt. Minus inflat quodcumque decoctum. Sanat uias, lichenas. Ad omnia utile contusa aut luxata, maxime renes, uesciam, interanea, fauces, pulmones. Obsecro quid commune licheni cum uisibus aut quis unquam audiuit, luxatos, renes, uesciam, interanea, fauces, pulmones, uel uesciam contusam, interanea, aut pulmonem. Quid igitur præsidij reliquum est nisi in archetypis ita sic habent. Minus inflat quodcumque decoctum. Vius lacticis ad omnia intus exulcerata, maxime renes &c. Nam ut in Achaia bubulum biberent phthisici syntectici & cachectici, diximus in ratione herbarum. In Arcadia, non Achaia. Dixit autem hoc lib. 25. cap. 8. Quod est maxime coactum, in summo fluit. At id exemplum addito sale, oxygala appellant. Sic nobis transcribunt uetera exemplaria, qui nec legere sciunt nec scribere. Lege, in summo fluitat. id exemptum, &c. Quod magis uirus respuit, hoc præstantius iudicatur. Quid est, uirus respuit? Lege, respicit. Præstantius autem medicina, opinor, non est his. Oxygala fit & alio modo, acido lacte addito in recens, quod dum acescit utilissimum est stomacho. Legendum in recens quod uelis acescere, utilissimum stomacho. Proxima in communibus laus est adipi, sed maxime suillo. Apud antiquos etiam religiosus erat. Elegantiior lectio, Proximam in communibus adipis laus est, sed maxime suilli, apud antiquos etiam religiosi. Medicorum aliqui admixto anseris adipi, taurorumque seuo & hyssopo. Rursus cespium deprauatum in hyssopo. Vbi notandum sympathiam quandam esse cespium cum adipe anserino, quâdoquidem & supra cap. 7. ad podagras ad uulnæ dolores eadem species miscuntur. Omnino enim non nisi ad ea quæ purganda sunt, aut quæ non sint exulcerata & calida recipitur. Legendum, aut quæ non sint exulcerata, falsa petitur. saxungia. Iamque probe quadrabit, quod hactenus ad præcedentia non congruebat. Mox sequenti uersu contra phthises lege, non contra tussim. Sic enim in probata fidei uoluminibus scriptum est, & aliâs non bene cõueniet quod mox sequitur, scapulis eorum qui phthisin sentiunt. Parotidas admixta farina e falsamentaria testa: quo genere proficit ad strumas. Pruritus ad papulas in balneo perunctus tollit. Scribo, Parotidas admixta farina falsamentaria testæ: quo genere proficit & ad strumas. Pruritus & papulas in balneo perunctus tollit. nam et hæc uox balnei uisiofa est, cum uterque Plinius balineum appellet. Quin & græcis quadrisyllabum est βαλέριον. Multi priuatim sic taurorum, leonum, pantherarum ac camelorum pinguiâ curant iubent. Elephantius est, taurorum leonumque ac pantherarum & camelorum. ut quædâ coniunctionum ceu catena neclatur. Item equarum præterquam uirginum erodit, emarginat, ulcerat. Lege, emarginat ulcera.

Tantum potest sympathia illa de qua loquimur. Loquimur, non loquuntur. Hircorum sanguini tanta uis est, ut ferramentorum subtilitas non aliter acutur aut induretur, aut scabritia soluitur, uehementiusque quam lima. Antiqua lectio: ut ferramentorum subtilitas non aliter acutius induitur, scabritia tollitur uehementius quam lima. Et ideo suis quæque dicuntur effectibus. Lego, quicquid suis dicitur. nam de sanguine tantum loquitur. Vt si quæ sunt, extractas cauernas mandant. Scribo, mandentes. Nam ut pro utpote ponitur hoc loco. Fugiant & omnino aliquid cerui habentes. Vetus lectio, omnino dentem cerui habentes. nam omnino ad habentes refertur. Sic supra cap. 8. si omnino tantum aliquis secum habeat. Aut medulla perunctus seuoue cerui aut uisuli. Huiuslei, non uisuli. Cap. x. Item lactis haustus cum uia aminæ. Taminia, non aminæ, cuius usus in medicina nullus est. Canis rabidi morfu facta uulnera circûcidunt ad uias usque carnes. Quidam carnem uisuli admovent. Lege & distingue. C. r. m. f. u. c. ad uias usque partes quidam, carnemque uisuli admovent. Hoc idem præstare & pellis e ceruice solida existimatur: quippe tanta uis est animalis. Præter ea quæ retulimus, & uestigia eius calcata equis afferunt torporem. Similis error priori. Legendum: quippe tanta uis est animalis, præter ea quæ retulimus, ut uestigia eius calcata equis afferant torporem. Veruntamen fortiora eadem quam in equis intelligi debet. Scribo, fortiora omnia eadem. Et toxica expurgantur. Exemplaria uetusta habent, expugnantur, ut hoc de antipathia intelligatur. Omnia sesami quoque iure potio. Vera lectio, Omnia quoque iure. Neque enim ex frugibus remedia in hoc libro traduntur, sed ex animalibus. Ius omali & 12. cap. est inter remedia. Cap. xv. Cum succo oleis, ita ut unctio inarescat. Codices ueteres, ita ut unctio inarescat. Sed & corruptos dentes confirmari. Idem codices pro corruptos, habent combustis. fossibus. Asinæ quoque lacte percussu uexatos. Manuscripti codices, Asinino quoque lacte. Castigator uerius, ne forte quis de maris asini lacte id acciperet, scripta asinæ. o solertia asinam. Cap. xii. Poppeaque hoc uxor Neronis principis instituit. In uetustis exemplaribus tantum est, Poppea hoc Neronis principis instituit. Sicut diximus, Cornelia Gracchi, Terentia Ciceronis. Friuolum licet uideatur, non tamen omittendum. Eadem exemplaria non addunt licet: tantum est. Friuolum uideatur, *στυγνός*. Aestates, & quæ discolorum faciunt cutem. Decolorem non discolorum. Hirci fel & lentiginem tollit, admixto caseo & uino, sulphure spongiæque cinere. Lege, & uiuo sulphure, spongiæque cinere. Laborum scissuris cum adipe anserino, si scissuris, non scissuris. Et bouis ungulæ cinis ex aqua: Fimum quoque feruens ex aceto decoctum, testesque uulpini. Lege addendo, Et bouis ungulæ cinis ex aqua: Fimum quoque feruens ex aceto. Item seuum caprinum cum calce, aut fimum ex aceto decoctum, testesque uulpini.

Prodest & sapo: Gallorum hoc inuentū rutilādīs capillis, ex seuo & cinere. Optimus sagino & caprino. Optimus non ad cinerem refertur, sed ad saponē, sed his duabus uocibus seuo & cinere, redditur alia duae, sagino & caprino, quod posterius in caprino deprauatū est. Vngues con-
tulos fel uniuscuiusq; animalis circumligatum.) Scribo, fel cuiuscunq; an. cir. Cap. xiiii.

Vtuntur ad utrumq; uitium & coagulo hādi in uino myrteo, magnitudine fabę poto: & sanguine, & eiusdē in cibo formato, quem sanguiculum uocant.) Lege: & sanguine eius in cibū formato. Item in uino myrte, non myrteo. Cornus ceruini teneri cinis, cochleis africanis cum testis suis mixtis, in uini portione.) Melius, cochleis africanis cū testa sua tulsis mixtus. Cap. xv. Calculos expellunt lienes equini.) Legendum lichenes equini: itaq; scriptum uisitur in uetustissimis exemplaribus, alioqui satis erat dicere, lienes equinus. Demonstrant urinam facere in canis cubiculo, ac uerba adficere, ne ipse urinam faciat ut canis in suo cubiculo.) Vtrobq; cubili legendum: nam canis cubiculū nemo unq; Latinus dixit. Quem dicunt cum interficiatur reddere urinam liquidiorē in initio, sed in terra spissantem se.) Quem, calculū non onagram. Proinde rector est antiqua scriptura, Quem dicitur cum interficiatur reddere urinā liquidiorē initio sed in terra spissantem se. Cap. xvi. Perniones ursinus adeps, rimasq; pedum omnes arcet.) Sarcinē non arcet. Iniuriās a calceatu.) Vetus lectio, ē calceatu. Potum uero sublime ex aqua. Hæc uerba male in uulgatis editionibus distrahuntur a precedentiibus: & sub limine scribendā, pro sublime, nam hoc ad magicam superstitionem attinet: & remediū ex magorum auctoritate præscribitur.

Quis hoc quæso inuenire potuit. Quæ est ista mixtura? Cur digitus bubonis potissimū electus est? Et hic uetus lectio paulo melior. Quis hoc quæso inuenire potuit? quæ uero est ista mixtura? cur digitus potissimū bubonis electus est. Cap. xvii. Lupi & capræ seui cyatho, uel lactis pari mensura; deploratū phthiſicum conualuisse certus autor affirmat.) Mira uero mixtura, si credere dignum est. Equidem malim ueterem lectionem, ut uersimiliorem. Rupicapræ seui cyatho; & lactis &c. Ramenta pellis ceruinæ defecta pumice.) Imò defecta, pumex enim non secat. Sequenti uersu pro Ruborē lege Rubori, pendet enim & hoc a uerbo allinitur. Sunt qui id coxisse acetos, utilius putent.) Rectius, sunt qui incoxisse aceto utilius putent. Cap. xviii. Aur cum musci pari pondere, aut cum propoli, uisci, non musci, attestantibus uetustis exemplaribus.

Cap. xix. Tædium ueneris fieri dicit Aeschines.) Legendum, Osthanes. Is fuit uir Persæ, professione magus. Et testiculi equini aridi, ut potioni interferi possint.) Interi, non interferi.

Cap. xx. Insuper pedes boū, si prius cornua pice liquida perungant.) Emendati codices, Non subteri pedes boum, si &c.

EX LIBRO VIGESIMONO NONO Cap. i

Quamquam non ignarus sum, nullis ante hæc Latino sermone condita, ancepsq; ac lubricū esse rerum omnium nouarum principiū, nec aliud utiq; gratiæ q̃ sterilis difficultas in promendo.) Quis obsecro in his postremis uerbis micam Plinianæ elegantia agnoscat? In uetustissimo codice scriptū repperi, Quāq; non ignarus sim, nullis ante hæc Latino sermone condita, ancepsq; lubricū esse rerū omnium nouarū, raliū utiq; q̃ steriles gratiæ difficultates in promēdo, Ceterū lubricum hic substantiuum nomen est, idq; sefellit eum qui principiū adiecit. Mirumq; & indignū protinus subit, nullā artium inconstantiorē fuisse, & etiānum sepius mutari cōtigerit.) contigerit redundat. Scribere in templo eius dei qui auxiliatus esset.) Scribo, quid auxiliatum esset: & eius dei, ad Aesculapiū refertur. A Creonte Agrigentino.) Legendū, Acrone Agrigentino, septimo casu, In eum Acronem Empedocles cuius eius & amicus, hoc lusu epitaphio.

ἀκρον ἱατροῦ ἀκρον, ἀκραγυτινοῦ πατρός ἀκρε,
πρὸς τὸν ἱερμενὸς ἀκρὸ πατρίδος ἀκροτύτου.

In muscos pedes uenarū pulsu discreto.) Rectius descripto. Censuscq; quāq; exhaustis opibus Neapoli exornata ut hæredi h. s. c. c. relinqueret, quadragena id est Aruntius solus.) In manuscriptis reperio: censusq; quāq; exhausti opibus Neapoli exornata, hæredi h. s. c. c. c. relinqueret, quantū ad eam ætatē Aruntius solus. ut hæc uerba de ambobus fratribus accipiant. Nullius histrionū par, ex quo de trigario comitatu regressus in publico erat.) Verusta scriptura, Nullius histrionum equarumq; trigarij comitatu egressus in publico erat. Vult enim auctoritatē eius demonstrare per turbas in honorē eius affectantiū, qua in re cōfert eum gratiosissimū tum apud plebem, sed histrionibus aurigisq; qui Circensibus trigas equarū agitarent, qua exercitatione Nero quoq; ipse eius tēporis Romanorum princeps in primis delectabatur. Iamq; pulchre cōgruet quod mox subiungit: cum Crinas Massiliensis &c. Nullo idem cōfente, ne uideatur assertio alterius.) Melius, accessio alterius. itaq; legitur in incorruptioribus exēplaribus. Iis ipsis scilicet quæ nunc nos trademus, tractamus non trademus. Intelligendū enim etiā de iam dictis. Quæ nos per genera usus sui differimus Rectius quem. s. cōmentarium. Quinimo transit in cōuicium.) Legē, transit cōuicium, nam hoc est quod mox dicat, ultroq; qui perire arguuntur. At de iudice ipso quales in consiliū eunt, statim occisuri.) occisuri, non occisuri. crassum sanē erratū, quod tamen non unā æditiōnē occupauit. Non sunt artis ista, sed hominū.) Paruulū erratū, sed non leuis momenti. Legendū enim, Non sint artis ista, sed hominū. Archontio uulnerum medico.) Reposuit mus ex uetusto codice, Alconti. Huius & Martialis meminit; Ostendit digitū sed impudicum,

Alconti

Alconit Dassoꝝ Symmachoꝝ. Et ab iisdem deficientibus cibo sepius die ingesto.) Ciboꝝ ingestos lege, ut cum præcedentibus cohæreat. Illa prodiderit imperij mores.) Scribo, perdidere.

Nec em̃ dubitauerim aliquibus fastidio futura quæ dicunt animalia, at nō Virgilio nefas fuit) nefas superuacuum est. Subintelligitur enim fastidio. Ordinem aut̃ a confessis, hoc est lanis ouibusqꝫ.) Lege, lanis ouisqꝫ, de quibus secundo & tertio capitibus. Nec deesset materiæ pompa.) Elegantius, Nec deerat Cap. II Sanguinē in naribus sistit cum oleo rosaceo & allio, indita auribus obturatis modico spissius.) Legendū: & alio modo indita auribus obturatis spissius, atqꝫ ita legē in probatis exemplarib. Vulnera ex uino, uel aceto, uel aqua frigida & oleo aspersa sanat.) Illic legitur expressa, nō aspersa. Sordes quoqꝫ caudarū concretę in pilulis, ac siccatæ per se tuseqꝫ farina, & illitæ dentibus mire profunt, etiā labentibus.) Legē, tuseqꝫ in farina. Item pro labentibus labantibus, i. uacillantibus. Cap. III. Sic & illita lienicis.) Illita redundat. Cibus quorū modis iuuent notū est, cum trāsmittant fauciuū tumorē.) Vetus lectio, Cibo, quorū modis iuuent notū est, cum transineat fr. ac mox simulqꝫ uim potus & cibi habeat, nō uini usum. Quo fuerint ea excellētiore, hoc præsentiaurē remediū erit.) Scribo, hoc præsentius. Equitē Romanum euocatū.) Pro euocatū legi debet Vocontijs, nā Vocontij Gallię ciuitas est, & ouorum genus, de quo loquitur, Gallis peculiare: atqꝫ ita habent uetusta exemplaria. Multa præterea remedia sunt ex anserē, quod miror æque qꝫ in in coruis.) Atqꝫ coruis non admodū multa remedia tradidit. Vetus coꝫ dices habent, æque qꝫ in capris. & recte, namqꝫ id miratur Plinius, quod ex animalibus morbo obnoxijis tanta sit remediōrū copia, anserē uidelicet & capra. Huc facit quod libri præcedētis cap. 10. mox circa initiuū enumeratis eliquot ē capra remedijs subijcit, quod quidē miror, cum febris negetur carere. Verū errori occasione præbuit, quod & coruus aliquot mensibus singulis annis ægrotare dicatur, æque qꝫ anser Cap. IIII. Præcipue in ascensu siderū.) assensu, non ascensu. alioqui male quadrat quod sequitur: cum lūmine lunæ librarū numero crescente ac decrecente. ac mox, serpentes persequitur, legendū nō prosequitur. Demustela. Tribuunt ei & successus petitionū & potestatis, & ad dijs etiā precum, morborū remedia beneficiorum munere.) Vera lectio, morborum remedia, ueneficiorum amuleta. Propitiatis oratione dijs, fortunatā domum facere promittunt.) adoratione, non oratione. Item si quis eā ipsam in uapore haculo sustineat, aiunt eum futura præcinere.) Legendū, aiunt em̃ præcauere: attestantibus emendatis codicibus. alioquin nec præcedentia cōgruunt, nec sequentia. Democritus quidē monstrat quædā ex his confici.) Ger, manior lectio, Democritus quidē mōstra quædā ex his conficit. Vnde mōstrificæ dicuntur fæges, quales Medea & Circe fuisse feruntur. Quidā oleo illo spumā argentēam decoquunt ad emplastrigenus, atqꝫ illa illiunt.) Lege, atqꝫ ita illiunt Cap. V. Oportet igne cōburi omnia, modo ut semel diximus.) Sincera lectio, Oportet autem cōburi omnia eodē modo, ut semel dicamus.

Cap. VI. Alij lacie mulserum cum brassica cinerem mulsarū subijciunt, quidā mel tantū.) Subijciunt lege non subijciunt & melle, non mel. Additis duabus sextus denarij sextiui, ut omnia æsypo illinantur.) Je sibi, non sextiui. Porro sibi quid sit, ipse Plinius docet in metallorum tractatione. Cinis lacerta uiridis, uel in uino albo sole coactus.) Venusti codices, Lacerta uiridis fel in uino albo sole coactum. Quibus pluma aurisū modo eminet.) Illic legitur, aurium modo emicat.

Apollonius Tyaneus.) Lege, Pitaneus. Est autem Pitane Aëolis oppidum in Asia. Nam ut Tyaneū testimonio Plinius utatur, temporū ratio uix patitur: ad hoc nō memoratū ulla Apollonij Tyaneū in hoc genere scripta. Et præcipue spelunca ipsa imposita fronti ad duo tempora.) Antiqua scriptura: imposita per frontem ad duo tempora. Veniatur eum formicæ circumligatæ capillo in cauernā eius coniecta, efflato prius puluere ne sese cōdat: & ita formicæ cōplexu extrahitur.) Antiquior lectio: Veniatur eum formicæ circumligatæ capillo in cauernā eius coniecta, efflato prius puluere ne sese cōdat: ita formicæ cōplexu extrahitur. At Hercule Diodorus & morbo regio & orthopnoicis restituisse tradit.) Rectius: At Hercule Diodorus & in morbo regio & orthopnoicis se id dedisse tradit.

EX LIBRO TRIGESIMO Cap. I

Istos enim quisqꝫ cōmuni auditu saltem cognitos habet.) Melius quadrat uetus lectio: Quotius lenim quisqꝫ auditu saltem cognitos habet. Siquidem Protea & Sirenū cantus apud eum non aliter intelligi uolunt: Circe utiqꝫ et inferorum euocationē solum hac agi.) Quāto elegantior antiqua lectio: Circe utiqꝫ & inferorū euocatione hoc solum agi. Troianis itaqꝫ tēporibus quum Chironis medicinis cōtenta esset solo Marte fulminante, miror equidē illis populis famā eius in tantum adhæsisse, ut Menander quoqꝫ literarum subtilitatibus peritus, in eadē Tellesio genitus Thēssalā cognominari fabulā, complexam ambages fœminarū detrahentium lunā.) Non dubito quin & hic uetus lectio, tanto sit uerior, quanto tum simplicior est tum planior, si ce enim habet. Troianis itaqꝫ temporibus, Chironis medicinis cōtenta, & solo Marte fulminante, miror equidē Achillis populis famam eius in tantum adhæsisse, ut Menāder quoqꝫ literarum subtilitati genitus, Thest. &c. Orpheæ putarem ē propinquo primū intrulisse, ad uicinas usqꝫ superstitiones ac medicinā profectum: si non ex Persis effect uis tota, in Thraciāqꝫ magicę delatā fuisset.) Hic quoqꝫ temere discessum est ab archetypis, in quibus sic legitur: si non expers sedes eius tota Thracē magices fuisset. Voluminibus Dardaniē sepulchro eius peritis.) germana Plinij uerba sunt, in sepulchro

chrum eius pectus. ac mox cetera in uiro illo probant: non, de uiro. Est & alia magis factio, à Mose etiamnum & Iochabe ludæis pendēs.) Modo dixit, Est & alia. i. etiam alia: quid igitur opus repetere etiamnum? Emendari certe codices aliud habent, nempe sic: à Mose & Iamne & Iota pe ludæis pendens. Is Iamnes in thaumaturgia antagonista Mosi fuit coram Pharaone, quod in Paulinis epistolis legimus, magus insignis, quo factū opinor ut Plinius Mosen quoq; similiter magum fuisse putauerit. Castigatorum sefellit similitudo scripturæ, dum pro & iamne legit etiamnū; tertium nomen etiā typis excusa quādā exemplaria habent, recte quidem mea sententiā, cum Hebraum sit & apud Hebræos autores reperiatur. Palamq; in tempus siluit sacri prodigiosi celebratio.) Lege, palamq; in tempus illud sacra prodigiosa celebrata. Quid ipse ego hanc memor rem artem oceanū quoq; transgressam, & ad naturæ inane peruectā in Britannia, quæ hodie eam attonite celebrat.) Elegantior & germanior lectio: Sed quid ego hæc commemorē in arte oceanū quoq; transgressā, & ad naturæ inane peruectā Britannia hodieq; eam att. cel. Cap. III. At in superiore dolore duos superiores adalligāt.) Legō, At in superiorū dolore. Fit eodem modo & dentifricium ē caninis dentibus. Cinis ē murino fimo inditur.) Lege & distingue. Fit eodem modo & dentifriciū. Cavis dentibus cinis ē murino fimo inditur. Vanū esse arbitror, canis ortu angues cauda membranā exuere, quoniā neutrum in Italia uisum est.) Antiqua scriptura, uanum arbitror esse, canis ortu angues candidos membranā exuere, quoniā nec in Italia uisum est. Pruritū quidē intolerabilem facit: & ideo utilius est.) Vetus lectio: & ideo tolerabilius est. Cap. IIII.

Hæc cū hircino seuo lichenas illita ex facie tollit smectica ui.) Scribo, Hæc cū hircino seuo illita lichenas ex facie tollit septica ui. Sequēti uersu lege, cōtectusq; brassica: nō, cōtentusq;. Cap. VI. lurre pecudū stomachus recreat. perdicū non pecudū. Item uiperæ porcelli modo inasata.) Viueria non uipera. Caninus si uiuenti exprimitur.) Lege, eximatur. Eliberat & lacerta uiridis eo dolore uiua, in olla ante cubiculū dormitoriū eius cui medetur suspensa.) Emendati codices, Eo liberat & lacerta uiridis, uiua in olla ante cubiculū dormitoriū eius cui medetur suspensa.

Cap. VII. Resistit & cochlea sicut diximus in sulphuris temperata.) Nisi legas, resistit alui & cochlea, quemadmodū est in uetustis iuxta atq; in corruptis exemplaribus, non quadrabit quod paulopost sequitur. Sistit & anatium masculari sanguis. Cap. VIII. Alui cit & gallinaceorum decoctū ius.) Legendum, Alui ciet & gallinaceorum discocctorū ius. Cochleas africanas cum sua carne & testa crematas pro cinere.) Scribo, iuxta fidem archetyporum, pote cinere: non, pro cinere. Cap. IX. Fel arietis cum seuo muris dissecti impositi.) Quis unq; uidit seuum muris: Legō & distinguo, Fel arietis cum seuo. Mures dissecti impositi. Quod si putrida uiscera, cera ad cicatricem perducunt.) Lege, cera addita ad c.p. Cap. X. Nunc autem reuertemur ad ea quæ totis corporibus medenda sunt.) Antiqua lectio, Nunc reuertemur ad ea quæ totis corporibus metuēda sunt. Sed dexter pes circūscribitur, ac uestigiū id defodiatur.) Effodiā, non defodiatur. Itam fel cum melle præcipue anguinū.) aguinū, non anguinū. Ibidem, Lichen mular, non lien. Eadē omnia prædicantur ex uipera.) Rursus uiueria in uiperam est deprauata.

Vult enim eadem esse remedia ē syluestri multela, uiueria appellata, quæ iam ē domestica composita uel Et sequenti uersu abstergeant, Plinianū erat nō abstergant: quod tamen semper mutatum est, sicut ciet in cit, & ciet in ciunt. balineum in balneum, aqua calda in caldā, & alia id genus non pauca. Cap. XI. Bubonis quidem oculorum cinerem.) Nō male antiqua lectio, Bubonis certe oculorum. Si luna, rasis barbis eorum.) Vetus lectio, radijs barbīs q; eorū. Quoniā eius erit copia spei de tecto.) Argutius est: quoniam miseria spei deleat: suffragantibus uetustis exemplaribus. Cap. XIII. Cinis cochlearū terrenarum: sed & ipsæ extractæ testis.) In emendatis exemplaribus non est mentio cineris. tantū est, Cochlearū terrenarum: sed & ipsæ extractæ testis. Sicut paulopost, Eadē ratione & terrena cochlearum profunt: totaq; exemptæ tula & impositæ, recentia uulnera sistunt. Quanq; & hic posterior locus in uulgatis editionibus deprauat legitur, nimirū eiusdē opera, cuius & superior. Fimo quoq; ipso ouium sub testa calefacto.) Sub testis, non sub testa. Est aut testum uas testaceū sub quo placētē coquuntur. Vturi hac uoce Cato q; cap. lxxvi. Adeo ad neruos quoq; abscissos illitis solidari infra septimum diem Democritus per sua fericitatq; in melle seruandos censet.) Antiqua scriptura: adeo ut neruos quoq; abscissos illitis solidari infra septimum diē peruersum sit itaq; in melle seruandos censet. Bubonis cerebro cum adipe anserino mire uulnera dicuntur glutinari, quæ uocātur cacoethe. Cinis etiā feminum arietis cum lacte muliebri diligenter prius elutus linteolis sanat. Vlula quoq; auis cocta in oleo, cui liquato miscetur butyrum ouillum & mel, ad ulcera sananda ualet.) Operæ pretiū est & hic conferendi causa ueterem adscribere lectionē. Bubonis cerebrum cū adipe anserino mire uulnera dicitur glutinare: quæ uero uocantur cacoethe, cinis feminū arietis cum lacte muliebri, diligēt prius elutus linteolis: ulula auis cocta in oleo, cui liquato miscetur butyrum ouillum & mel. Vides lector totam hanc orationē pendere ab illis uerbis, dicitur glutinare: nihilq; opus esse tam multis adiectis, ut itaq; mutata ac perperam distincta taceam. Cap. XIIIII. Muliebris malis membranæ a paruouium proficiunt.) Legō, In muliebris malis. Alio modo africanæ binæ cum fenograeco quibus digitis capiatur, additis melle cochlearibus quatuor. Illinuntur alui, prius itino succo per-

undat.) Lege addendo, distinctione quoque mutata, hoc modo: Alio modo africanae binæ tritæ cum foenigræci quod tribus digitis capiat, additis mellis cochlearibus quantum, illinuntur &c. Misen tur lomento æquis portionibus.) Verus, æquis partibus. Putat & terciridatas. nō inclinari.) Circūductas, non circūdadas. Cap. xv Infantibus qui lacte concreto uexantur, praesidium est anguinū coagulum.) Quis unquam uidit anguinum coagulum? Scribo: praesidium est agninum coagulum. Cogunt cōcipere inuitas setæ ex cauda mulæ illinuntis inter se colligunt in coitu.) Antiqua lectio: si iunctis euellantur, inter se colligatæ in coitu. Bytuos uocari, qui uites in Campania ledant.) Scribo, erodant.

EX LIBRO TRIGESIMO PRIMO.

Cap. i

Quæ causa fulmina edidit, jēdidit, non edidit. Cap. ii. Alibi frigida, alibi calida, alibi inuncta.) Lege, alibi tincta. i. una cum calidis frigide eodem in loco. Seltias in Narbonensi prouincia.) Mellis, Sextias. Ibi cōpositis uoluminibus eisdem nominibus.) Scribo: uoluminibus eiusdē nominis. Lacus Amphion utiliginis collit.) Imo Alphon: nam ab hoc effectu etiam nomen inuenit. uiligo enim & ἄλφι grecis dicitur. Tungriciuitas Gallia fontem habet illi signem, plurimis bullis stillantē.) Rectius, bullis stillantē: quod in emendatis exemplaribus legitur.

Eudicus in Hestia Euthice.) Scribendū, in Hestigode. At in Lusis Arcadia quodam fonte mures terrestres bibere & cōuersari.) Viuere, non bibere. Mirum quoque & quod cum piscibus transit.) Vetus lectio: mirūque cum piscibus transit. Leue hoc uideri poterat, nisi hæc ipsa menda nō uno loco occurreret. Non procul ab Euripidis poetæ sepulchro.) ab redundat. Sic enim Plinius loqui solet: nō procul sepulchro. Item calidæ aquæ in Eubœa. In Lebedo nāmas alluicritius, in quo saxa in altitudine cresunt.) Antiqui codices, Item calidæ aquæ in Eubœa. Delio: nam quæ alluicritius saxa in altitudine cresunt.

Cap. iii. Cursu enim percussūque ipso. Et ut sæpe ad uicina lactis accedens.) Scribo, ad uiciniam lactis. Quædam aquæ uere statim incipiente frigidiore sunt, quarū non in alto origo est, hybernus enim constat imbribus: quædam canis ortu, sicut in Macedonia apparet. Vtrūque ante oppidum Pellam: Incipiente enim æstate frigida est palustris, dein maximo æstu in excelsioribus oppidi riget.) Malui uereres codices sequi, in quibus sic legitur: quædam canis ortu, sicut in Macedonia Pellæ utriusque. Ante oppidum enim incipiente æstate frigida est palustris, &c. Cap. v

Illamutatio mirabilis nulla euidente causa apparet.) Vera lectio: Illa mutatio mira, ubi nulla euidentis causa apparet.

Cap. vi.

Cum aliqui lauari calida frequenter indicant.) Induceret, non indicat. Idem ad corpora siccanda. Quæ de causa & frigidi mari utuntur. Præterea est alius usus simplex.) Scribo iuxta fidem emendatorum codicum. Item corpora siccant, quæ de causa & frigido mari utuntur. Præterea est alius usus multiplex. Difficilius perfrigescunt marina calefacta.) calefacti, non calefacta. Ibidem pro mammas rigentes, uetus codices habent mōmas forficantes: nec dubito quin rectius, quando quidem hoc uocabulo præter alios etiam Politanus utitur.

Cap. vii. Et in Cappadocia puteis ac fonte quem in salinas egerunt.) Congruenter erit lectio si legas, Et in Cappadocia è puteis ac fonte aquā in salinas ingerunt. Quicunque ligno conficitur, sal niger est.) Vetus lectio, Quicunque ligno conficit sal. At è stagnis Tarentinus, ac eriguis Phrygius.) In uetustis exemplaribus tantū est, At è stagnis Tarentinus ac Phrygius. Salinarum sinceritas summā fecit suam differentiam. Quædam enim fauilla salis, quæ leuissima ex eo est & candidissima, flos salis appellatur. Et flos quidem salis in totum diuersa res.) Verbo si hoc hæc lectio est, at uetus multo elegantior simul & uerior. Salinarum sinceritas summā fecit suam differentiam, quædam fauilla salis, quæ leuissima ex eo est & candidissima: appellatur flos salis, in totum diuersa res.

Cap. viii. Nunc è scembro pisce laudatissimum in finibus Carthagini spartariæ & cetariis, sociorū appellatur.) Antiqui codices melius: laudatissimū in Carthagini spartariæ cetariis, sociorū id appellatur. Laudatur & Clazomene garo.) Illic legitur, Laudantur & Clazomene: ac mox: sicut maria Antipolis ac Thurij, ita uero & Dalmatia. Quod prius non recte legebatur Antipolis ac Thuria. Iam uero in Dalmatia

Cap. ix.

Defuncta autem ac putrescentia ita uendicans, ut durent ea per secula.) Sincera lectio: defuncta etiam ac putrescendo uendicans, ut durent ita per secula. Ad hoc maxime probatur Tragaesus aut Caunites.) In uetustis codicibus pro Tragaeso Tarteus legitur. Is in Phrygia consciebatur.

Cap. x. Podagricis in balneis uti solio nitri prodest.) Vetus lectio, Podagricis in balneis uti solio nitri prodest. Cap. xi. Item abstergenda lippitudini utilissimi. Eam quæ tenuissima est, mollissimam quoque esse oportet. Rectius lidem abstergenda lippitudini utilissimi, eosque tenuissimos & mollissimos esse oportet. Imponuntur & integris partibus, & fluxione occulta laborantibus, quæ discutienda sunt.) Vetus lectio, sed fluctuatione occulta laborantibus, quæ discutienda sit. Sed spleneticæ est posca, signibus sacris ex aceto. Efficaciores quando aliud imponi oportet, sic ut sanas quoque partes spanole operiant.) Lege & distingue: S. s. e. p. i. s. ex aceto, efficacius quam alium. Imponi oportet sic, &c.

EX LIBRO TRIGESIMO SECVNDO.

Cap. i

Vitulos marinos ternas heminas capere.) Absurda hercle lectio. Legi debet, vitulos ternas heminas capere. Id cōchæ genus est.

Cap. ii. Nouacula & ferrū quæ pisce tacta sunt,

ddd 5 olent

olent.) Codices antiqui, Nouacula pisce quæ tacta sunt, ferrû olent. Item in Labra Gnidij Iouis fonte.) Legendum, Item in Labradij Iouis fonte. Nam in Lyciæ Limyra fonte Apollinis, quem Dinum appellant,) Dissentiunt ab hac lectione uetera exemplaria, quæ sic habent. Nam in Lyciæ Myris, fonte Apollinis quem Curîum appellant. Et Curîus Apollinis est cognomen, nō fontis nomen. Cap. iiii. Vinâ earum aliter quàm in uesica dissectari, inueniri posse nō arbitrari; & intra eam esse. Hæc quoq; portentosa à magis demonstratur, aduersus aspidum ictus singulare remedium. Efficacior est tamen ut aiunt cimicibus admixtis.) Emendati codices: & inter ea hoc quoq; esse, quæ portentosa magi demōstrent, aduersus aspidum ictus singulare, efficacior tamen ut aiunt cimicibus admixtis. Cap. v. Sæpius uero quantū ueneficîû præstaret mēstris mulierum.) Præstaret redundat. Adinueniri oblecta rana formicis.) Lege, Id inueniri. Cinis eorum seruatus prodest pauidi, Prodest periclitantibus ex canis rabiosi moribus,) Germana lectio, C. e. f. prodest pauore potus periclitantibus ex c. r. m. Cap. vii. Huius corporis humorem penicillis derafum claritatem oculis inunctis narrant asferre.) Scribo iuxta fidē ueterum codicū, specillis derafum. Est autem specillum instrumentū inungēdis oculis aptum; quemadmodum legimus lib. 7. cap. 53. C. Iulius medicus dum inungit, specillum per oculum trahens. In calice nouo lenta pruna decoquere, deinde spuma pennis deterfa.) Subinde, non deinde. Cap. ix. Pisciculi minuti ex uentre eius quos deuorauerit exempti.) Lego, Qui deuorauerit. Morbos abigit ius mitulorū.) Hoc ius præcellit uis Casareo pariter ac Pontificio, si uerū est quod hic legitur. Sed extra locum, pro morbos abigit, legi debet, Corpus auget. Cap. x. Secari harundinet ferro enim intingi, uitiumq; trahere natura deserere.) Ferro enim infici, legendū; & delinente prodeserente, attestantibus uetustis codicib. Ita pueros pubescere negauit mango salpe obstetrice.) Vera lectio, Ita pueros mangonizauit Salpe obstetrice. Iecur ranæ dryophytes & calamitæ.) In corruptiores codices: Iecur rangē diopetis uel calamitæ. Vidi equidem certis locis tantum numerū ranunculorū, ut cum imbre delapsæ, uel certe ex imbre prouenisse uideri possent. hos opinor hic diopetes uocari, quod Græci *διόπτες* nomen quicquid est ex aere delapsum, quasi a Ioue demissum. Legitur hoc uocabulum & supra. Pulmone marino si confricetur lignum, ardere uidetur, adeo ut faculam ita præluceat.) Malo quod in uetustis est codicibus, adeo ut baculum ita præluceat. baculum autem neutro genere dixit. quemadmodum Græci *βάκτρον*.

EX LIBRO TRIGESIMOTERTIO.

Cap. i

ET in sedemaniū opes querimus, tanq; parum benigna fertilitq; qua secetur.) Pro qua secetur, melius leges quaquā calcatur, ut est in probatæ fidei uoluminibus. Cui enim fodiendi causa medicina est? Nostra exemplaria elegantius, Quoto enim cuiq; fodiendi causa medicina est?

Quam innocens, quam beata, imo uero & delicata esset uitæ, si nihil aliud de ea, nisi quod supra terras concupisceret, haberetq; non nisi quod secum est? Verus lectio nō nihil uariat: ea ex uetustis exemplaribus toride uerbis adscribetur. Q. i. q. b. i. u. & d. e. u. si nihil aliud q; supra terras concupisceret, breuiterq; nisi quod secum est? Parum enim erat naturæ unā inuenisse uitæ pestem, nisi in pretio etiam esset sanies auri.) Illic legitur: Parum enim erat unam uitæ inuenisse pestem, nisi in pretio esset auri etiam sanies. Cap. i. Manus & prorsus sinistrae maximam auctoritatem conciliauere auro, non quidem Romani, quorū more ferendum erat bellicæ uirtutis insigne.)

Quanto melius nostri codices: nō quidem Romanæ, quorū more ferretū erat id & bellicæ uirtutis insigne. Nec præter Numæ Seruicij, Tullij alia, nec L. quidem Bruti.) Lege, ac ne L. quidem B.

Quantū & de nomine ipso ambigitur, id Græci à digitis appellauere.) Posior lectio, Quāq; & de nomine ipso ambigi uideo. Græci à digitis appellauere. Aequa fortuna triūphantis & serui coronā sustinentis.) Antiqua scriptura magis aridet: æque triumphantis & serui fortasse coronā sustinentis. Et conditas artes uestes ac uasa aurea.) Alius pro artes scripsit arte, atq; ita locū belle castigatū putauit, cum legi debeat, & conditas arcis uestes. Inter Cepionē quoq; & Drusum ex anulo in auctione nauali inimicitie cepere.) Venali, non nauali. Multi prætura functi in ferro consenuerint.) Lege addendo: multi prætura quoq; functi L. Fusidium illum, quem Scaurus in uita sua scribit.) Antiqui codices, ad quem Scaurus de uita sua scripsit. Nullosq; omnino anulos maior pars gentium hominumq; etiam qui sub imperio nostro degunt, hodie habent.) Lego, hodieq; habet. Alij uero & huic unum tantū, quo signāda signent. Conditurq; ille ut res rara, & ad iniuriæ usus indigna, uelut & sacratio promitur.) Præteritum & hic ueterem lectionē. A. u. & h. u. quo signātem signent. Conditus ille ut res rara, & iniuriæ usus indigna, uelut & sacratio promitur. Porro, quo signātem signent, sic dictū est, quemadmodum illud apud Stryciū: sed quis custodiat ipsos custodes. Alij bractæas inferunt leuiore materia, & propter casum gemmarū tor sollicitudinē putat.) Quis hæc uerba obsecro pro Plinianis agnoscat, cui modo Plinius uel mediocriter cognitus sit. Imo quis non statim ineptam orationē & uitiosam esse sentiat? In nostris exemplaribus legitur sic. Alij bractæas infarcire leuiore materia, tutius propter casum gemmarū sollicitudinē putant. Demumq; uel plurimū opum, ita scelera anulis fiunt.) Bene exerceuit castigatōrē & hoc caput, ut uideo, q; uis nō bonam gratiā meritum, germana lectio est. Denique plurimum opum scelera anulis fiūt. Hoc profecere mancipiorū legiones, & in domo turba externa acta. Seruorū quoq;

quoque causa nomenclator adhibendus. Sed aliter apud antiquos. Singuli Marci pores &c. Quid est in domo turba externa acta? Sincera lectio, & in domo turba externa, ac seruiorū quoque causa nomenclator adhibendus. Aliter apud antiquos, singuli &c. Nunc rapiendæ cōparantur epule, pariterque qui rapiant eas. Sed & clausæ quoque ipsas signare non est satis. Elegantiū abscq; coniūctiōe sed. Nunc r. c. e. p. q. r. eas: & c. i. n. e. f. Et hoc est quod supra dixi: quo signantem signent.

Celebratiorem quidem usum cum sœnore cœpisse, argumento est consuetudo uulgi, ad ipsos etiam namculo exiliente, ab eo tēpore quo nōdum erat arra uelocior. Nec hic uideo cur mutare libuerit ueterē lectionem: ea sic habet. Celebratio quidē usus cum sœnore cœpisse debet: argumentū est c. u. ad f. e. a. exiliente, tracta ab &c. Eadem loquendū forma lib. 9. cap. 41. dixit. Pœnitentiā hoc primū debet inuenisse. Seruatūque in hodiernum diē est. Diem elegantius subintel- ligitur quā exprimitur. Cap. 11. Propter hoc etiā nūm Nongenti uocabantur ex nominibus selectis, ad custodiendā suffragiorum scita in comitijs. Plebiscita passim legimus apud bonos latine linguæ autores, at suffragiorum scita equidē nūquā legere memini. præstiterit igitur & hic ueterum codicum fide sequi, toties iam experta. Præter hos etiā nūm Nongenti uocabantur ex omnibus selectis ad custodiendās suffragiorū cistas in comitijs. Cum C. Sulpicius Galba iuuenalem famam apud principē popinārū pœnis aucuparetur, occupatusque in his esset, questus in senatu, uulgo inſitores eius culpæ defendi aulicis. O bellum castigatorē, at quid erit corrumpere ueterū monumenta, si hoc castigare dicitur. An illi parum integra uidebat hęc uetus lectio: Cum C. Sulpicius Galba, dum iuuenalem famam apud principē popinārū pœnis aucupatur, questus esset in senatu &c. Quod ad equestrem ordinem pertinet. Rectius, attinet. Cap. 111. Antoinius Sopus in contumeliā naturæ utilitatē auro fecit, opus proſcriptione dignū. Sopus redundat, nam de trifido intelligendū est, ad cuius tabulas proſcriptiores alluditur. Cap. 1111. Tum maxime Augustum de cruce eius cœnare. Aliæ aditiōes, de cruce eius. Vtraque dictio uitiosa. Legendū, de cruce eius. Vt intelligamus huic in direptione fractæ statuae crus obtigisse, cuius partem in hospitalem cœnā insumpserit. Cap. v. Hęc sunt tenacia eius in colore blanda. Melius, & color blanda. Cap. vi. Lineas ex argento nigras fieri produciq; miramur. Vetus lectio: Lineas ex argento nigras produci pleriq; mirantur. Namque ideo etiā platyophthalmion id appellauere, quoniam in collyrijs mulierumque epiphoris dilatet oculos, & fluxiones inhibeat oculorum. Tutius & hic uetusta exemplaria sequemur, quæ sic habent. Namque ideo etiam plerique platyophthalmion id appellauere, quoniam in callibepharris mulierū dilatet oculos. Et fluxiones inhibeat oculorū &c. Porro callibephari appellatiōe fucus palpebrarū intelligitur. Quareq; subsedit in mortario abigiturque. Lege, abiciturque. Alij tritum in aqua triplici linteō siccant, fecemque abijciunt. Saccant, nō siccant. Contraſtis tubulis ad magnitudinem auellanarū. anulorum melius quadrat quā auellanarū: atque ita legitur in emendatis exemplaribus. Temperare, purgare, explere, ulcerē tumores lenire. Itemque perniones cum myrto & cera & abdomine. In exemplaribus quorū fidem sequimur, tantū est cum myrtis & cera, abdominis nulla mentione. Cap. vii. Minium quoque, & nunc inter pigmenta magnæ autoritatis, & quondā apud Romanos nō solum maxime, sed etiam sacre religionis, ut auctor est Verrius, & cuius sit necesse credere auctoritati. Iouis ipsius simulachri faciem diebus festis minio illini solitā. Codices nostri longe melius distinguūt, ubi sic legitur: & quondam apud Romanos non solum maximæ sed etiam sacre. Enumerat auctores Verrius, quibus credere sit necesse, Iouis ipsius simulachri &c. Cap. viii. Dum ne quid prætereant in uiscera, ac uulnus attingat. Legō, dum ne quid penetret. Cap. ix. Quin etiam pocula ita figurantur, excultis intus crebris ceu speculis. Alius excultis mutauit in exculpis, atque ita rem acule attigisse putauit, cum legendū esse expulsis, uetusta exemplaria nobis indicent. Optima apud maiores fiebant brundisina. Fuerant, nō fiebant: atque ita legitur in emendationibus uoluminibus.

Conſatur in fictili circūſito argilla. Lege addendo, Conſtantur ita in fictili. Et falsum denarij spectatur exemplar. Falsi rectius quē falsum. Cap. x. Eum qui primus acceperit hoc nomen, decoxisse. Cognomen, non nomen. M. Crassus negabat diuitem esse, nisi qui redditu annuo legione tueri posset. Nec hic uideo cur diuitem nescio quis maluerit quē locupletē, quātumuis reclamantibus probata fide exemplaribus. Iuuat enim inſectari inexplabilem istā habendī cupiditatem. Nihilominus elegans est, habendī cupidinē, quod in nostris legitur exemplaribus. C. Asinio Gallo, C. Marcio Cyrino coss. Censorino, nō Cyrino. Cap. xi. Nec copia tantū argenti fuerat uitæ, sed ualidius pœne metu pretium. Antiqua scriptura melius, sed ualidius penē manus pretij. Alioquin ex uulgata lectione quis sensus cōmodus elici possit, equidē non intelligo. Parthica signa & tabulas pictas inuexit. Demiror quid sibi uelit hic parthica signa per Achacā uictoriā Romam inuecta, nisi forte castigatores iste Achacā, ex qua hæc spolia erāt, Parthorum prouinciā fuisse existimauit. Certe manu descripti codices pro parthica habēt parat. uictoria. quam lectionē recipimus, nihil supererit scrupuli. Vt liberet amplecti uitā, & liceret peccare ex dignatione. Hinc aliqui ueterum, ut C. Marius. Lege & distinguē sic, ut liberet amplecti uitā & liceret peccare, & dignatione hinc alicui ueterum. C. Marius &c. atque ita legitur in emendatis codicibus.

Cap. xii Vidimus & ipsi Valerium Fusculum.) Arellium, non Valerium, suffragatibus uersis uoluminibus. Hunc Seneca inter claros sui temporis oratores annumerat. Boethi apud Lyndiam Mineruam in templo superfluit. Myos in eadem æde & Silenus & Cupido & uenatio in scyphis. Magna fama post hos celebratus est Antipater.) Exemplaria incorruptiora aliter hic habent ad hunc modum. Myos in eadem æde & Silenus & Cupido. Acragantis et uenatio in scyphis magnam famam habuit. Post hos celebratus est Calamis, & Antipater, quique &c. Nec dubito quin & hæc data opera deprauata sint. Mox Cyzicenus Tauricus. Idem Aristoteli & Onychus Mitylene laudatur.) Legendum, Mox Cyzicenus Tauriscus, item Aristoteli & Eunicus Mitylene laudantur. Cap. xiii. Non oblitus Demetrium tota Hellade Neronis principatu accusatum.) Sincera lectio. Demetrius à tota seplasia Neronis principatu accusatum: attestatibus bonæ fidei exemplaribus. Cæterum Seplasia nomine pigmentorum atque aromaticarum specierum negotiatores significantur, origine uocabuli à Capanis deducta, quorum uicus erat Seplasia, huiusmodi mercibus attributus

EX LIBRO TRIGESIMO QUARTO.

Cap. I

I Mo uero ante argentum ac penes etiam ante aurum, Corinthium.) Lege, Corinthium. I. pretium est. Docuimus quandiu P. R. ære signato tantum usus esset. Scribo, ære tantum signato. Cap. II. Quippe cum tradatur non alia de causa Verrem, quem Cicero damnauerat, proscriptum esse ab Antonio, quam quod Corinthiis se ei cessurum negauisset.) Vetus lectio: proscriptum esse eo ab Antonio: hoc est, cum Cicerone. Cum ante in seculo fidei nobiles esse desissent.) Rectius, cum ante seculo, id est, ante centum annos. Insula ipsa est, nec gignens, sed officinarum temperatura nobilitata.) Vetus lectio melius quadrat. Insula & ipsa, nec ære gignens, sed officinarum temperatura nobilitata. Cap. III.

Accessio candelabri talis fuit, ut auctor est Dion. Iussu præconis Cleippus fullo gibbere & præterea alio foedus aspectu fabricatus est, emente id Gegania festerijs L. eodemque ostentante in conuiuium emptum, ludibrij causa nudatus, atque impudentia libidinis receptus in thorum, mox in testamentum, prædiues numinum uice illud candelabrum coluit.) Quis intelliget hæc? Nunc uide quantum præstent uetera exemplaria, in quibus ad hunc modum legitur. Accessio candelabri talis fuit Theonis iussu præconis Cleippus fullo, gibbere præterea & alio foedus aspectu, emente id Gegania festerijs L. eademque ostentante conuiuium emptum ludibrij causa nudatus, atque impotentia libidinis receptus in thorum, m. i. t. p. n. u. i. e. c. Quid nunc dici potuit planius? Camillo enim crimini obiecit Sp. Carvilius.) Legendum, Camillo inter crimina obiecit Sp. Carvilius. Cap. IIII. Et iam omnium municipiorum & fori statuarum ornamentum esse coepere, prorogarique memoria hominum, & honores legationis & basibus inscribi.) Aliquanto melior est antiqua lectio: & iam omnium municipiorum foris sit. o. e. c. p. q. m. h. & honores legendi æuo basibus inscribi. Cap. V. Togata effigies antiquitas statuarum dicabatur.) Codices ueteres uerbis uariant, si non sensu. Togata effigies antiquitas ita dicabatur. Et sequenti uersu pro, ab epheborum gymniciis exemplaribus, illic legitur, ab epheborum è gymnasijs exemplaribus.) Mancinus eodem habitu sibi instituit, quo deditus est.) statuit, non instituit. Vnde & nostri currus nati in his qui triumphauissent.) In uetustis codicibus tantum est. Vnde & nostri currus in his qui triumphauissent. Nescio an primo honor talis à populo.) Rectius, nescio an primo honore talis à populo. Equidem & Sibyllæ tres iuxta rostra sunt, minores sint licet, una quam Pacuius Taurus ædilis plebis instituit, duæ quas M. Messala.) Magis placet uetus scriptura. Equidem & Sibyllæ iuxta rostra esse non miror, tres sint licet, una quam Sex. Pacuius Taurus &c. Cap. VI. Et ante ædem Castorum fuit M. Tremelii.) Lego, Q. Marcij Tremuli. Qui regem Antiochum, dilaturum se responsum dicentem.) Nostri codices, hic regem Antiochum, daturum se responsum dicentem, &c. Habuit è diuerso Annii Fœcialis. Equestrem statuam contra Iouis Statoris ædem in uestibulo superiore domus Valeriæ fuisse Publicolæ consulis filia, eamque solam fugisse, Tiberimque transfrauisse.) Sincera lectio ex antiquis exemplaribus reposita est hæc. E diuerso Annii Fœcialis, equestrem quæ fuerit contra Iouis Statoris ædem in uestibulo Superbi domus, Valeriæ fuisse Publicolæ consulis filia: eamque solam refugisse, Tiberimque transfrauisse. Passimque statuarum in clientelas sunt receptæ.) Deprauata lectio hæc modo ex fide archetyporum restituiimus, Passimque clientes in clientelas ita sunt recepti. Cap. VII. Deorum tantum putare esse, nisi Metrodorus Scepsius, cui cognomen Romani nominis odio inditum est, Volusinius pulsatos propter centum & decem statuarum signa obijceret.) Emendati codices: Deorum tantum putare ea fuisse, nisi Metrodorus Scepsius, cui cognomen à Romano nominis odio inditum est, propter duo milia statuarum Volusinius expugnatos obijceret. Signorum quoque inexplicabili multitudine, cum Lysippus ad sexcenta x. opera fecisse tradatur, ante omnia, ut arui claritatem possent dare uel singula.) Illic legitur, singulorum quoque inexplicabili multitudine, cum Lysippus ad sexcenta x. opera fecisse prodatur, tante omnia artis, ut claritatem possent dare uel singula. Soliti enim ex immani pretio cuiusque signi.) Lege, ex manus pretio, quod nunc uulgus illiteratum manufacturæ pretium uocat. Cap. VIII. Cephisiodotus, Leochares, Epatodorus.) Scribo, Cephisiodotus, Leochares, Hypatodorus, & paulo post pro Tymoles Timocles, attestatibus uetustis exemplaribus.

Proprium eiusdem, ut uno crure insisterent signa excogitasse, ut ait Varro.) Plus uerborum habent uetusta exemplaria. P. e. u. u. c. i. s. excogitasse: quadrata tamen ea esse tradit Varro, & pene ad unum exemplum. Quamobrem Athenienses eam honore habere uolentes, ne tamen scortis celebrasse

uiderentur, animal nominis eius fecere.) Antiqua lectio melior. Quam ob rem Athenienses & hō norem ei habere uolentes, nec tamen scortum celebrasse, animal nominis eius fecere. Canachus Apollinē nudum, qui Philestus cognominatur in Didymæo Aeginetici eris tēperatū. Lege, agnetica æris temperatura. Et uirtutem egregiā, utraq; colosseas. Scribo, Et uirtutē & Graciā, utraq; colosseas. Alioquin non est quod referat hæc dictio utraq;. Eutyctides Eurotam fecit, in quo artem ipsam amne liquidiore plurimū dixere. Nostra exemplaria: Eutyctides Eurotā in quo artem ipso amne liquidiore plurimū dixere. Leocras aquila sententiam quid rapiat in Ganymede & quid ferat. Lego, & cui ferat. Boethi quantū argento melior. Melioris rectius q̄ melior. Habet quoq; huius gratiam doryphorus. Elegantiū. Habet gratiā suam huius quoq; doryphorus. Vnā solummodo Zenonis Cypriam statuum in expeditione nō uendit Cato.) Scribendum, Vnam solummodo Zenonis statuum Cypria in expeditione nō uendit Cato.

Cap. x.iii. Aristonidas artifex cum exprimere uellet Athamantis furorem, Clearchum filium præcipitare uolentis, & præcipitato illo residentis penitentia, ferrum & æs miscuit. In corrupta manuscriptorū codicū lectio hæc est, Aristonidas artifex cum exprimere uellet Athamantis furorem, Learcho filio præcipitato residentem, penitentiamq; ferrum & æs miscuit.

EX LIBRO TRIGESIMO QUINTO

Cap. II

QUæ etiam dominis mutatis domus ornamenta erant. Argutius est quod in uetustis simulacemendatis codicibus legitur hoc modo: triūphabantq; etiā dominis mutatis ipsæ domus.

Cap. iiii. Omnes ab umbra hominis lineis circumducta. Ab præpositio redundat. Primus in uenit eos colores, teste (ut ferunt) Arato, Cleophātus Corinthius. Quos nam colores, cū modo dixerit, sine ullo etiā colore. Deinde quoties ita loquimur, ut ferunt, rumori nos credere signū ficamur, non certo alicuius testimonio: quid igitur hic facit Aratus? qui tamen nō est in enumeratione scriptorū quos in hoc libro Plinius sequitur. Quo fit ut facile hic uetustis codicibus assentiat ubi sic legitur. Primus inuenit eas colorare testa, ut ferunt, tria Cleophātus Corinthius. Nimirū simplicissimus color conueniebat rudimētis artis, quandoquidē absolutissimi etiā artifices, Apelles & eius ætatis alij, non nisi quatuor coloribus pinxisse leguntur. Durauere & cætera, antiquiores & ipsæ. Satis apparet hanc dictionem cætera hic locum non habere. Antiqui codices habent, Durauere & Care. Ea urbs est Hetruria, olim Agilla a Pelagis cultoribus uocata. Nisi forte quis Turpillum equitem Ro. è Venetiā nostræ ætatis belle referat. Velit referre melius q̄ belle referat, suffragantibus antiquis exēplaribus. Paulo ante cum restingeretur sublatas. Lege, cū resisterentur. i. thermæ. Cap. ix. Fecit & Penelopen, in qua amores pinxisse uidetur. Vetus lectio est, in qua pinxisse mores uidetur. Cap. x. Ipsius autoritas tanta fuit, ut diuiserit p̄ciurā in genera tria, quæ ante eum duo fuere, Hælladicū & Asiaticū. Asiaticū appellabāt propter hunc qui erat Sicyonius. Dimisso Hælladico tria facta sunt, Ionicū, Sicyonium, Atticū. Vitiatam lectionē castigauimus ex fide ueterū codicum in hunc modū: quæ ante duo fuere, Hælladicū, & quod Asiaticū appellabāt. Propter hunc qui erat Sicyonius, diuisio Hælladico tria facta sunt. Ionica Græcorum fuit colonia in Asia deducta: Athenæ autē caput erant uerq; Hælladis, in qua est & Sicyon, altera post Athenas picturæ patria, unde mox generibus ipsis cognomina sunt facta, Atticum, Sicyonium, & Ionicum olim Asiaticum appellatū. Vt pueri ingenui ante omnia graphicē hoc est picturam, in buxo docerentur. Secutus archetypa nostra lego & distinguo: diagraphicē, hoc est picturā in buxo, docerentur. ut ea uoce rudimenta picturæ intelligamus. neq; enim omnes pueri in absolutos artifices euadebant. est autē *δισγραφία*, unde diagraphicē deductur, tabella buxea in qua pueri scribere uel pingere meditabātur, subinde errata emendantes, quod Græci *δισγραφία* uocant. & diagrammata proprie dicuntur descriptiones mathematicæ, deformationes uē architectonicæ. cæterum buxus ad id potissimum electa est propter materiæ leuorem simul & destitatem, quod minime colores biberet, nec lineas fluidas redderet. Voluminibus editis, quæ doctrinā eā continent. Lege addendo, uoluminibus etiā editis. Vnde ut ita diximus ab alio pingi se ueruit in ueterato edicto. Melius aliquatō cohererebit oratio, si iuxta ueterē scripturā legamus hoc modo: nam ut diximus, ab alio pingi se ueruit edicto. portō hæc dictio in ueterato, haud dubie nota est ex uerbi ueruit literis aliquot ab oscitate scriba repetitis, ac mox a castigatore q̄piā quod ei tum uisum est detortis. Imaginum ille simililitudines adeo indifferere pinxit. Rectius, imagines adeo similitudinibus indifferere pinxit. Sed legentes meminerint, omnia ea cōstare quatuor coloribus: Immanie tabulæ pretium accepit aureos mensura, non numero. Cui hic suboleret mendum? Est tamen nō simplex. Nam uetus ac sincera lectio habet sic: Sed legentes meminerint, omnia ea quatuor coloribus facta: manus pretium eius tabulæ in auro mensura accepit non numero. Vt intelligamus, in opere artē fuisse pretiosam non colores. Est & equus eius sine fine ductus in certamine. Apertius quadrabit ad sequētia, si legas, Est & equus eius fuit, p̄cius ductus in certamine. Vicisse Homo meri uersus uidetur id ipsum scribētis. Melius, describētis. Vt id ipsum percussu claritates oculorū excitaret. Colorum, nō oculorū. Ex illaq; reposuit ablatos colores. Vetus lectio melius: illa reposuit. c. Impetus animi & libido in hæc quædam artis est potius tulere. Melior ordo, Impetus animi & quædam artis libido in hæc potius est tulere. Tradunt nāq; condictum eum ab

Aristrato

Aristrato Sicyoniorū tyranno ad pingendum quod is faciebat Telesti poetę monumentū.) Vera lectio, Tradunt namq; conduxisse pingendum ab Aristrato Sicyoniorū tyranno quod is faciebat Telesti poetę monumentum. Aristratu locauit pingendū, Nicomachus cōduxit. Plurimę pręterea faciles argutię. Legendum: plurimę pręterea tales argutię. Quamobrem daturus celeritatis famam, ab soluit uno die tabellam.) Lege addēdo, Quamobrem arti daturus & celeritatis famam. Quę nobilissima tabula appellata est stephanoplocos.) Scribo: quę ē nobilissimis eius tabula appellata est steph. Quoniam Glycera coronas uenditādo sustinuerat paupertatem.) Vetus lectio: quoniam Glycera uenditādo coronas sustentauerat paupertatem. Cap. xi. Hic prius uidetur & expressisse dignitates, insignia heroum, & usurpasse symmetriam.) In emendatis exemplaribus tantum est, Hic primus uidetur expressisse dignitates heroum, & usurpasse symmetriam. Nobilis eius est tabula Ephesi, Vlixes simulata uesania bouem cum equo iungens, & Palamedes dux fasce gladiū condēs.) Antiqua scriptura uerior, Nobiles eius tabulę Ephesi, Vlixes simulata insania bouem cum equo iungens, & palliati cogitantes, dux gladium condens. Non satis discernitur alius eodem nomine. At hunc eundem quidam faciunt olympiade c. xii.) Lege & distinguere sic. Non satis discerniū alium eodem nomine, an hunc eundem quidam faciūt ol. cxij.

Neales Venerę, solers hic arte ingenioso operi superpinxit. Siquidem cum pręlium & c.) Castrigauimus ex manuscripto exemplari ad hunc modum. Neales Venerem, ingeniosus & solers in arte, siquidem cum pręlium nauale, & reliqua. Theontius Epicurum cogitantem.) Vetera exemplaria, Leontium Epicuri cogitantem, ut sit picturę nomenclatura non pictoris, & tabula hæc Theodori operibus annumeretur. Fuit autē Leontium Epicuri concubina, philosopha & ipsa nimirum ex amatoris domestica consuetudine, in tantū ut libros quoq; cōtra Aristotelem scripserit, quemadmodum legitur in præfatione ad Vespasianū Imperatorē, à Plinio in operis huius frontispicio præfixa. Mydon solus.) Lego, Mydon Soleus. i. Solensis. Sunt enim ὁλοί Cilicię oppidū, & alterū eiusdē nominis in Cypro. ac mox: Stadius nō Tadius. Diam in tabula, quę Ephesi est in antiquissimis picturę.) Melius, antiquissimę picturę. Discipulū eius fuisse Anrobolum.) Scribe, Autobulū. Hoc cum fecere non apparet in uelis sed in cortina pingi. In feruentis aquas mersa post momentū extrahuntur picta.) In corruptiora exemplaria aliter distinguunt, mutata nō nihil etiam lesione. Hæc cum fecere non apparet in uelis, sed in cortinā pigmenti feruentis mersa post momentum extrahuntur picta. Cap. xii. M. Varro tradit sibi cognitū Romę Possumium nomine, à quo factas Romę tubas. Itē pisces, quos aspectū discernere à ueris uix posses.) Crediderim nostros potius codices germanā habere lectionē hoc modo. M. Varro tradit sibi cognitū Romę Posim nomine, à quo factas Romę uuas, itē pisces, ita ut nō sit aspectū discernere à ueris. Cuius proplasteren pluris uenire solitā ab artificibus ipsis, q̃ aliorum opera.) Illic legitur: cuius proplasma pluris uenire solita artific. i. q. a. o. Fictilem eam fuisse, & ideo mirari solere.) Vetus lectio: Fictilem eum fuisse, & ideo minari solitum. Sed fictilibus prohibatur sympulsi.) Antiqui codices pro sympulis habent simpuijs, quod uocabulum & apud Satyricū in eodem significatu reperit. Quis auit Simpuiū ridere Numę, priscumq; catinum. Vter tenuiorem humi circumduceret.) Melius duceret, hoc quidem in loco, assentientibus uetustę scripture uoluminib.

Exprobrauit patinarū paludes Vitellio, memoria nō ulla fecdiore, cuius ueneno Asprenati reo Cassius Seuerus accusator obiebat interisse c. x. x. x. conuiuius.) Hęc lectio nullo modo consistit, cum neq; Asprenas neq; Cassius usq; ad Vitellij principatū uixerit. Emendati codices aliter habent. Exprobrauit patinarū paludes Vitellij memoria, q̃ illa fecdiore, cuius ueneno & c. Vitellij memoria dicit non Vitellio, quia tum ita supplicium dederat Vitellius, ut sit sensus fecdiore fuisse in Vitellio principe ita immanem profusionem, q̃ in Asprenate priuato ueneficium. Cap. xv.

Fungosum atq; omnium ore dilui facile.) Legendum, omni humore dilui facile.

EX LIBRO TIGESIMO SEXTO.

Cap. III

Q Vem M. Brutus in iurgijs ob id Venerem palatinā appellauerat.) Quem redundat. Ante igitur artifices censebimus.) Melius, per censebimus. Cap. v. Quod Hipponax indignatus, amaritudinē carminū distinxit eos in tantū, ut credat aliquos ex ijs ad laqueū cōpulisse.) Melius, amaritudinem carminū distinxit in tantum, ut credatur aliquibus ad laqueum eos cōpulisse. Quemadmodū em gladium distingimus petitori hostem, ita hic Hipponax metaphorice dicit amaritudinē carminis, quę illi pro telo fuit, in inimicos distinxisse. Cuius opera Athenienses complura in ædibus sacris posuere, præclarāq; Veneris imaginem extra muros, quę appellat Aphrodite exopolis.) Et hic uetus lectio est incorrupta. Cuius sunt opera Athenis cōplura in ædibus sacris, præclarāq; Venus extra muros, quę appellat Aphrodite ἡ ἑκπῶλις. ἐν ἀθῆναις legē dum pro exopolis, Pausanias quoq; in Atticis attestat. Proferemus argumēto paruo & ingenij tantum.) Argumenta parua, non argumēto paruo. Scope uero laus cum his certantis. Fecit Venerem.) Legendū, Scope laus cum his certat. Is fecit Venerem. Et quęcumq; alium locum nobilitant.) Scribo & quęcumq; alium locum nobilitatura. neq; aliter legi cōmode potest. Romę quidem magnitudo operū est iam obliterata à magnis officiorū negociorūq; accruis, quę omnes à contemplatione talium abducunt.) Aequę fœdum & hoc mendum sustulimus ex fide ueterum codicum

eadem hoc pacto. Romę quidem magnitudo operum eam obliterat, ac magni officiorum negotiorumque acervi omnes à c. t. a. Sinceritas lectionis evidentiſſe in contextu apparebit, collatis præcedentibus ac ſequentibus. Ex quibus unus Liberum patrem palla uelatum Veneris præfert.) Vetusſti codices pro Veneris habent humeris. Hippiades & Hermerotes Tauriſci.) Vetus lectio Hippiades Stephanus, Hermerotes Tauriſci. Eodem loco Liber pater Eutyclidis manu laudatur.) Manu ſupereſt, nec habetur in probata fidei exemplaribus. Ex quo apparet in magni honoris autoritate habitum Lyſiae opus.) Melius uetus ſcriptura. Ex honore apparet in magna autoritate h. l. o. & ſic rectius quadrabunt quę ſequentur. Quatum unam amavit eques Ro. Iunius Piſciculus.) Scribendum, adamavit. Alij calciarēt ſoccos, & omnes ex uno lapide.) Legō aſij calcearent ſoccos, omnes ex uno lapide. Nec minus Sauron atque Barrachum obliterari conuenit.) Vox hæc, minus, delenda eſt ut hoc loco planè ſuperuacanea. Cap. vii. Argumento xvi libris circa ludentibus, per quos totidem cubiti ſummi incrementi arguentes annos eius intelligitur.) Emendata lectio. argumēto Nili xvi liberis circa ludentibus, per quos totidem cubiti ſummi incrementi augentiſe ſe amnis intelliguntur. Nos ampliōres triginta uidimus in ſcena, quam Caluſtus Cæſaris Claudij libertorū potentiſſimus exædificauerat.) Magis placet uetus lectio: N. a. r. u. in conenatione, quam Caluſtus Cæſaris Claudij libertorum potentia notis exædificauerat.

Cap. viii. Ad terenda collyria quadam utilitate naturæ aliā cōueniens.) Legō, quadā utilitate naturali cōueniens. Cap. ix. Hac admiratione opus effectum eſt ut cum op. id ex. Cambyſes &c.) Scribo, Hac admiratione operis, non opus. Pedalibus ſpatiis ex eodem lapide.) ſpatiis redundat. Poſtea egeſtis laterculis alleuata naue.) Scribo alleuatas naues. Et alij duo ſunt Alexandrię ad portum in Cæſaris templo.) Lege, in portu ad Cæſaris templū. Cap. xj.

Tertius eſt in Vaticano.) Rectius, Tertius Romę in Vaticano. Nam ſequenti uerſu in emendatis codicibus legitur: fractus eſt in molitione non, fractus in moltitudine eius. Cap. xii.

Alij lateribus è luto factis extractio cōtis in priuatas domos diſtributo.) Vera lectio: alij lateribus è luto factis extructos pontes, peractio opere in priuatas domos diſtributos. Cap. xiii.

Refecit unus omnino pauca ibi ex monte Phado Thebis rex.) Longe aliter legitur in manu ſcriptis uoluminibus: Refecit unus omnino pauca ibi Circiſmon ſpado Neſtābis regis. Cap. xv.

Id M. Agrippa fecit in ædilitate poſt conſulatū, per meatus corruatis ſeptem annibus, curſu præcipiti torrentiū modo rapere atque auferre omnia coactis. Inſuper mole imbrim cōcitati uada ac littoſa quantū.) Melius quadrat, mea quidem ſententiā, uetus lectio. à M. Agrippa in ædilitate poſt conſulatū, per meatus corruati ſeptem annes, curſuque præcipiti torrentiū modo rapere atque auferre omnia coacti, inſuper mole imbrim concitati uada ac latera quantū: & reliqua. Inenarrabili proſpecto impendit & operariorum multitudine.) Elegantiſſus, & operarum multitudinē.

Cap. xvi. Et Magnetiacti è Macedonia ei cōtermina.) Legendum, è Magneti Macedonia cōtermina. Cap. xvii. Et ueſtes & calciamenta illita mortuis lapidea fieri.) Prodigioſa ſane lectio, & à uetere multū degeneraſſe, quę ſic habet: & ueſtes & calciamenta illata, omnia lapidea fieri. Cap. xviii. Graci è lapide duro ac ſilice æquo.) Melius ſilice æquato, Cap. xix.

Et ciſternas harena pura & aſpera quinq; partibus.) In antiquis exemplaribus eſt, Et ciſternas harenę purę aſperę quinq; partibus. Cap. xxiii. E lapide ſpeculari, ſquamā uitalem habente.) Legendum, ſquamam uitalem habente. Quod malitatur, oleo perficitur ante.) Perficitur non perficitur. Cap. xxv. In Italia è ſeſtucis cannea: hoc aperte ex nomine ipſo intelligi poteſt.) Niſi ſimile eſt in uetuiſtis uoluminibus, ubi ſic legitur: in Italia fiſtucis pauita: hoc certe ex n. i. p. Pulſa deinde ex humo pauimenta in cameras tranſiere, ut pronum uitium. Et hoc certe inuentum ab Agrippa in thermis quas Romę fecit. Figlinū opus encauſto pinxit.) Et hic uetus lectio magis arriſet. Pulſa deinde ex humo pauimenta in cameras tranſiere è uitro: nouitium & hoc inuentū. Agrippa certe in thermis quas Romę fecit, figlinū opus encauſto pinxit. Cap. xxvi.

Sex M. p. à litore inter Cumas atque Lucrinū.) à præpoſitio redundat, nō otioſa modo ſed & ſenſum uitias. Fit & tintinurę genere obſidianum, ad eſcaria uafa totū rubens uitrum, atque non tranſlucēs, hæmatinon appellatū.) Legi debet: Fit & tintinurę genere obſidianū ad eſcaria uafa, & totū rubens uitrum atque nō tranſlucens, hæmatinon appellatū. Nā alterū & neceſſario addendū, cum diuerſa genera ſint obſidianū & hæmatinon, hoc rubēs, illud uero nigricās. Cap. xxvii.

Repente in foco comparuiſſe genitale.) Lege addendo: repente in foco eius comp.

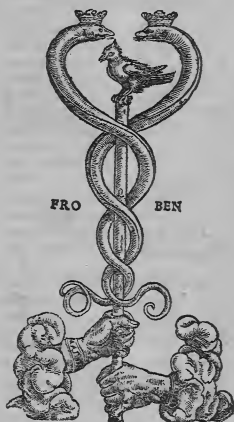
EX LIBRO TRIGESIMO SEPTIMO Cap. i

M Vitum enim dextratum erat gemmę dignitati.) Erat redundat. ſunt enim uerba Iſmenię choralę. Ut ſibi quoque par uideretur.) Legendū, ut ſic quoque par uideretur. Sed nulla perita electas, ſed forte quadā. His exemplis initio uoluminis oblati.) Lege & diſtingue ſic. ſed nulla perita electas: forte quadā his exemplis, & reliqua. Hoc in Polycratis gemma, quę demōſtratur illibata intacta; ab Iſmenię ætate poſt multos annos, apparet ſcalpi etiā ſmaragdos ſolitos.) Melior uetus lectio. Polycratis gemma quę demōſtratur, illibata intacta; eſt. Iſmenię ætate multos poſt annos. a. ſ. e. ſ. f. Quicquid diui Auguſti imaginem ſimilem expreſſit, qua poſtea principes ſignabant.) Adde nomen artiſcis: quicquid d. A. i. ſ. e. q. p. p. ſ. Dioſcorides. Quidnā fuiſſe acturum

eum ſi

eum si Scipio à patre eius interemptus esset.) Faciurum non acturum. Vitium enim est latinitas hoc loco, grauius quàm prima fronte uidetur. Cap. II. Severitate uicta & uerore luxuria quàm triumpho.) Antiqua scriptura: & uerore luxuriæ triumpho. quasi luxuria tunc uerius triumphauerit quàm Pompeius. Ni uerius sit eum deorum ostentū credi oportere. Qui sceptrā personis histrionū, & cubicula uiatoria unionibus consternebat.) Scribo iuxta fidem ueterum codicum: qui sceptrā, & per sonas histrionum, & cubicula uiatoria unionibus construebat. Dum Poppeanis præludit.) Nō Poppeanis, sed Pompeiano. s. theatro. ut intelligamus theatrum hoc transyberinū Pompeiani fuisse præludium. Nam Nero priusquā probe perficuiisset frontē minoribus se ostentauit theatris, postremo in Pompeij theatro in conspectu totius populi Ro. ineptire non erubuit. Guttonibus Germaniæ genti accolis æstuarium Mentonomon nomine, ab oceano spatio stadiorū sex milia. Sincera lectio antiquorū uoluminū est hæc. Guttonibus Germaniæ genti accolis æstuarii oceanū Mentonomon nomine, spatio stadiorum sex milia. Centum ferè M. p. abest à Carnunto litus Pannoniæ, quod id à Germania inuehitur.) In emendatis codicibus legitur sic. p. c. ferè M. p. à Carnunto Pannoniæ abest litus id Germaniæ ex quo inuehitur. Cap. III. Omnī profecto muneris talis inuentio hominis est.) Scribo, Numinum profecto numeris talis inuentio omnis est. Cap. V. Quapropter principatum ex ijs Aegyptij obtrinent.) Nisi legas Cyprij, ut est in uetustis exemplaribus, nec præcedentia quadrabunt, nec sequentia. Mox iuxta Carchedonē in qua legebatur smaragdites dictus est.) Legō, Mons in quo legebatur iuxta Carchedonē smaragdites dictus est. Cap. VIII. Ergo euntes è longinquo incessunt: & cum toto mulco excutunt.) Pro euntes scribo fundis, ergo fundis è longinquo incessunt. Hoc uestigal hocq; gestamen diutius in ceruice gratissimum norunt.) Diuites, nō diutius. Quidam isciū primo cepere præclaras, multi in secundo nullas.) Non in secundo, sed insecundo. Et quidem callaides tali sectura formantur. Qualinam sectura? Nihil enim præcessit quò referatur. Incorruptiores codices habent: Et uenatus quidē callaidis talis. Sectura formantur, & c. Et uenatum apte nominat propter funditores. Neq; est mutabilior alia aut mendacior uitri.) Reposuimus sincerā lectionem hoc modo. Neq; est imitabilior alia mendacio uitri. Et nilion, fulgoris si ante habeas breuis, & cum intueare fallacis.) Antiqua scriptura: fulgore hebeti, aut breui & cum intueari fallaci. Smaragdo similē indicæ. Cyprij dicunt glaucum pinguemq;. Melius quadrat uetus lectio, siue præcedentia conluderet siue sequentia. Est autem hæc smaragdo similis Indi, Cypros duram glaucosq; pingui. Et sequenti uersu, pro talis & iaspis est. Scribo, Talis & Caspia est. Cap. IX. Quæ ex ijs smaragdo similis est, & per transuersum linea alba præcingitur.) Legendum, smaragdo similis est, & per transuersum & c. Cap. X. In India & Persidis Acidæ monte.) Scribo, & Perside ac Ida monte. Ad Dardanum nunc pagum quondam oppidum.) Vetus lectio, Atarne nunc pago quondam oppido. Cap. XI. Adunephros eiusdem Theudactylus hic & à Syris colitur.) Quis intelliget hæc? Sincera lectio: Adadunephros eiusdem oculus dicitur. deus & hic colitur Syris, ac si dicat, gemma hæc ab alijs Adadi ren, ab alijs Adadi oculus nominatur. Fuit autē Adadus unus è priscis illis Syrorum regibus, cuius est sacra Hebræorū hystoria meminit. hunc Syri ob merita consecratū in cœlitū numerū retulerunt, diuinisq; honoribus ceu peculiare suę gentis nomen usq; ad Plinij tempora colere perseverauerunt. Cap. XIII. Gemmiferi amnes sunt, Oaxis, Mater, Ganges, Malim uererem lectionem, Gemmiferi amnes sunt Acefines & Ganges.

INDEX IN C. PLINII
SECUNDI NATURALEM HISTORIAM AD
EXEMPLVM IO. CAMERTIS, MUTATIS QVIBVS DAM
quæ ad hanc additionem non congruebant,
nonnullis etiam adiectis.

[Faint, illegible text from reverse side of page]

[illegible]

ELENCHVS IN XXXVII

PLINIANAE HISTORIAE LIBROS, IN QVO CVMVIS ANIMANTIS, PLANTAE, AUT METALLICAE SPECIEI NATURAE AC VIRES MEDICAS, & SI QUID PRÆTEREA COGNITUM UTILE IUCUNDUMVE, PER ORDINEM ALPHABETI NOTASQUE ARITHMETICAS, PVPINO PAGINAS MOX VERSUS INDICANTES, FACILE REPERIAS.

BACVLI quid par-
gina 652. versu 4
Abdomem duid 209
41
Abdomina suum lege
interdicta 149.9
inde

abellina, nunc Auellane 261.21
abietis consideratio 270.33
abies Cachryn pillulam gignit 269.34
abietis cortex ad quem usum 270.8
abies apta nauigij ibidem
abies que loca amet 273.21
abietis filia non decidunt 274.4
abietis folia petinum modo ibidem 49
abietis germinatio qualis 275.42
abietis flores quales
quando semen reddit
276.23
abietis rami quales 277.46
abies decisis cacuminibus moritur ibidem 48
abies palma, uiræ genus 228.34
abies arbor altissima
antennis utilis
274.5.34
abietis quibus in locis optime ibidem 14
abietis ubi pefsimæ ibidem 15
abies ualide pondus sustinet 286.26
abies quibus apta operibus ibidem 34
abietis umbra noxia satis omnibus 297.28
abortus causa, lucernarum odor 110.3
abortum facit 365.10
381.35
399.39
399.23
437.4
448.24
463
38
483.26
491.37
494.20
505.29
550.11
577.27
565.48
251.4
inde
abortus remedia 369.8
abrodietus quis cognominatus 620.9
abronis samij pictura 622.8
abrotoni herbe consideratio 391.11
abrotoni genera, sexus, natura, medicina
400.30
inde
abrotonum ubi optimum ibidem 32
absentum sermones aurium tinnitu presen-
tium 500.3
abides stellarum que 710.16
83.14
15.16
abides que altissime breuissimæque 716
inde
absinthij herbe consideratio, natura, gene-
ra loca, usus, medicina 488.34
absinthium quod medicina aptissimum 219.26
absinthium contra uermes hortorum & ole-
rum 361.11
absinthium in sacris Romanorum 488.37
absinthij medicina 489.17
inde
absinthium marinum quale 489.22

574.25
absinthio pontico uicentia, felle carent
208.12
absinthites unum quomodo conficitur 250
25
absyrtus Medee frater ubi interfecit 49
27
abstinentie exemplum 623.1
132.45
135.2
abstinentia optima medicina 502.43
inde
acacie spinæ medicina 445.14
acanthi herbe descriptio 410.40
acanthi spinæ medicina 445.11
acanthicæ mastix 395.6
acanthis auis generatio 186.39
acanthis auis cui inimica 189.46
acaphnæ mellis genus 194.39
acarne piscis 578.36
acaron arbor 256.32
acca Laurentia Romuli nutrix 314.24
accendi que arbor nequit 218.23
acciaci belli mirum 565.22
accipitrū consideratio, genera
70.172.7
accipitrum ubi cum hominibus societas ibi-
dem 16
accipitres auium non edunt corda ibidem 21
accipitres ne aues capiant 422.10
accipitrum generi contraria 508.34
accipitres quo oculos suos sanant 367.28
acceteta quid 655.13
aceratæ Coclee que 542.19
aceris arboris consideratio
eiusdem gene-
ra decem 273.33
inde
aceris arboris nobilitas ibidem
aceris arboris medicina 439.48
acer quando germinet 275.35
acer quo tempore semen efficit 276.26
acesis, Chrysocolle genus 588.36
acetabuli mensura genus 405.8
acetaria que
unde dicta 350.44
aceti consideratio 251.47
acetū cū melle mixtū, oxymel fit 250.44
acetum quomodo ex aqua fiat 393.30
aceti natura
medicina 414.31
inde
aceto saxa rumpi ibidem 48
aceti Scyllini natura
medicina 425.7
inde
aceti fecis natura
medicina ibidem 35
aceto facile genus eluitur 435.30
aceto margaritas resoluunt 163.14
aceti uis in murenis 158.35
achaia unum abortum faciens 251.35
achaia uisita, Romanos corrupti 594.65
achanon herba qualis 405.33

achantis herba qualis 468.22
achates gemma
eius nomina 665.34
inde
achates lapis qualis 655.6
achates
annulus Pyrrhi qualis ibidem
achates politura pinguescit 659.11
achemenidon herba qualis 449.45
achete cicadarum genus 199.6
achilles quo Telephum sanat 456.46
610.5
achilles quam reperit herbam, quæque uulnera sanat 466.46
457.2
inde
achillis hasta ex fraxino 242.14
achillis simulacrum 603.28
635.17.44
achillis pictura 620.8
achillis uirginis habitu occultati, Vlisse des-
prehendente, pictura 625.47
achilleæ herbe medicina 474.12
481.22
483.17
achilleos herba unde dicta 455.46
achilleum spongiarum genus 166.4
achemenidis herbe uis 470.46
achor muscarum deus 177.15
acidula pira 259.11
acidula aqua 553.17
acilius Sihenelus quid circa uineas 245
6.11
acilius M. consul 11.49
18.20
acinos herba 394.17
acinorum consideratio 263.5.17
acipenser piscis 157.6
578.36
aceton mellis genus 194.11
aconiti quid 616.28
aconiti consideratio, natura, effectus 485.2
26
inde
aconiti sumpti remedia 405.14
485.8
428.4
568.5
513.18
539
46
aconiti descriptio 485.28
aconiti nomina plura ibidem 30
aconitum unde dictum ibidem 33
aconitū pateras perimit 138.13
485.17
aconitum cerberi spumæ ortum ibidem 6
aconitum quos occidit ibidem 9
aconitia comitis genus 101.6
acopis gemma 666.5
acopos herba qualis 487.15
acorna herba 394.47
acoros herba qualis 467.21
acori herbe medicina 471.45
472.32
476.5.29
477.30
481.5
482.4
484.2
acragasculptor 594.28
acrocorion, bulbi genus 354.7
acros agrios herba 467.27

asie herba qualis 480.17
 asie herbe descriptio 488.16
 asionis cornua fabulosa 202.5
 astia cerasa qualis 263.30
 astion, siue Arction herba qualis 487.33
 astius Priscus pictor 624.35
 astius poeta sibijpsi statua posuit 595.32
 astij Neuij statua ibidem 43.48
 astus, terre spaciū quot pedes habet 314.37
 aculeata animalia quos non feriāt 381.22
 aculeatorum ieiunium remedia ibidem 385.34
 411.9 424.37 430.21 433.37.49 inde
 aculeorum insectorum consideratio 199.43
 inde
 aculeos extrahentia 381.25 443.30
 asylon arbor que 268.36
 acus piscis qualis 167.46
 adamantis lapidis consideratio 657.37
 per totum
 adamas uenena irrita facit 658.18
 adamas unde dictus 657.49
 adamas sanguine hirci frangitur 262.26. 658.9
 adamas a sculptoribus expetitur 658.15
 adamantis genera sex 657.41
 adamantis duritia nulli cedit ibidem 47
 adamantis magnitudo 657.45 658.1
 adamantis cum magnete discordia 658.16
 adamante sculpuntur gemmae omnes 671.23
 adamantis herba qualis 450.2
 adarcha arundinis aliquid 291.33
 adarcha quid 578.12
 adarcha herba eius effectus 383.4
 addax animal 102.12
 adelphides palmarum species 231.30
 adeps religiosus in nuptij habitus 510.44
 adipis consider. usus, medicinae ibidem
 adipem minuentia 574.10
 adipe que animalia pinguescant 209.43
 adiantu herba ex ea medicina 409.21
 adianto herbe eterna folia 395.27
 aditales coene quales 529.38 174.24
 adynamon uini fictitij genus 249.45
 adipsatheon arbor 445.32
 adipos palme genus 226.9
 adipos herba que 405.42
 adonis piscis 157.49
 adonis hortus nobilis 350.4
 adonium herba qualis 391.18
 adorationis mos 500.9
 adorem, ante far dicebatur 321.4
 adorem ubi ferendum 328.1
 adorea quid unde dicta 315.11
 adrachne herba 239.2
 adrachne arbor qualis ibidem 4 310.25
 adrachne arbor semper frondens 274.5
 adramytem oppidū unguentis delectatum 228.15
 adriana uina optima 246.43
 adueniens nocentia animalia 151.4

adulterini filij quomodo deprehenduntur 107.7 171.10
 adulteratio odorum quibus fiat modis 219.48
 adulterio quidam nobilitati sunt 524.45
 adulterij euitandi exemplū 129.21 132.28 171.10
 adulteros faminae ne diligant 569.44
 adunephros gemma 670.6
 aduersionis remedia 269.22. 27 408.7
 Quere Ambustorum
 AED ES qua barena consruuntur 649.41
 adium construendum leges ibidem
 edificia Romae que nobilissima 642.42
 unde per totum
 edificium sine ferro clauo 642.40
 adilitas Caesaris mira 585.6
 ademonem libertū, Caesar ulscitur 65.33
 Aegiminij senectus 121.13
 Aegineta fictor 627.2
 aeglopi herba necans hordeum 327.11
 aegylops glandis genus 268.48 269.48
 aegylops bulbi genus 354.7
 aegylopha herba eius nominis morbus 466.24
 aegylopi morbi remedia 375.40 388.19
 434.26 466.24 494.3 535.47 616.17
 Aegyptus accommodatissima unguentis 231.2
 Aegyptus qualis Alexandri tempore 234.35
 Aegypti uina qualia 247.23
 Aegypti oliua quales 255.25
 Aegypti facticum oleum 256.45
 Aegyptus non gerit cerasos 203.29
 Aegypti myrtus odoratissima 265.19
 Aegypti arbores ubi nulla folia nunquam dimittant 274.10
 Aegyptus aestibus fertilis frugū fit 291.49
 322.7
 Aegypti legumina die tertio nascuntur 318.20
 Aegypti fruges cito maturescunt 319.9
 Aegypti amyllum 320.36
 Aegyptus simlaginem qualem conficit 321.6
 Aegypti ob Nili incrementum fertilitas 328.18
 Aegyptum septē diebus a Sicilia nauigatur 345.48
 Aegypti linum quale 346.47
 Aegyptus nebulosa 389.6
 Aegypti flores sine odore ibidem 392.13
 Aegyptus Aethiopiam quondam expugnauit 101.8 417.10
 Aegyptus frugum fertilissima 393.49
 Aegyptus colocasiam nobilissimam habet 394.3
 Aegyptus herbis nobilis 453.44
 Aegypti nitrum quale 572.37

Aegypti oua sine incubitu excluduntur 184.
 Aegyptia ficus 233.26 42.39
 Aegyptia persicus ibidem 48
 Aegyptia prunus 234.17
 Aegyptia spina 234.11 24
 Aegyptiae coronae 385.49
 Aegyptium cuminum 376.16
 Aegyptij unguentis delectati 229.15
 Aegyptiae mulieres septem uisio parturiant 109.6
 Aegyptij quo corpora defunctorum ferunt 271.25
 Aegyptus quando sicorum copiam habet 275.41
 Aegypti calami quales 282.42
 Aegyptij omni mense ferunt 301.29
 Aegyptij cur singula milia annorum nulli prodantur 121.20
 Aegyptiorum sacerdotum lineae uestes quales 347.3
 Aegyptij Raphanum mire celebrant 350.18 355.11
 Aegyptij cepas, alliumque inter deos habent 354.30
 Aegyptij non edunt brassicam 370.8
 Aegyptij medici quales 466.29
 Aegyptiae spinae differentiae, et medicinae 445.44
 Aegyptiae litere 619.16
 Aegyptium argenteum quale 591.16
 Aegyptij picturae inuentores 614.14
 Aegyptiorum et Persarum praetium 618.39
 Aegyptij crocodilli adipe egrotos ungunt 508.11
 Aegyptij nummis uicem Apim bonum calu 146.30 per totum
 Aegyptij cadauera asseruant 207.10
 Aegyptij que inueniunt 125.21 354.49 42 126.11. 13.30. 43
 Aegyptij quibus herbis utantur in cibo 393.48
 Aegyptiorum quis morbus peculiaris 449.48
 Aegyptiorum regum in gestis pecunie 640.19 417.10
 Reliqua quere parte secunda
 aegyre sacerdotis in uaticinio mos 512.1
 aegyris ab Oreste perimitur 626.45
 aegyris cuius inimica 189.41.47
 aegle Aesculapij filia ibidem 16
 aegocerae herbe 452.7
 aegoccephalus anis qualis 209.11
 aegophthalmos gemma 670.9
 aegritudo apud quos nulla 60.21
 elius Gallus primus Arabiam subigit Romani 89.46
 elius P. quo anno consul 328.15
 elius stylo scriptor 163.29
 Aelius Catus consul et eius parsimonia 593.20
 Aemilij lepidi interitus 124.13
 Aemilii

Aemilius Lucius censor 612.23
 Aemilius L. consul quando 525.18
 Aemilius M. consul. 598.36
 Aelij C. trib. pleb. statua ibidem 45
 Aelius C. statua & aurea corona donatus
 ibidem 46
 Aemilius M. quando consul 614.4
 emilia Basilia ibidem
 Aeneae nutrix 41.27
 Aeneae pictura 620.7
 Aeolus quis 126.31
 Aeoli inuenta ibidem
 equinoctialis circulus 23.30
 equinoctij ratio & quando fiat 9.18
 equinoctiorum initia 37.13 & 335.13
 es ubi primum repertum 57.7 & 595.44
 & 51.37
 es à Servio rege primo signatum 584.11 &
 315.2
 es signatum nota pecudum ibidem
 es coronarium quod & quale 592.19 &
 604.33
 es alienum quod & unde dictum 592.30
 es alienum ingens 643.7
 es ubi optimum 595.40
 es Corinthium quale 596.10 & inde
 es regulare quod 604.33
 es ubi nobile ibidem & inde
 es trahentia ad se 647.13 & 657.29
 es quo eruginem accipit 505.23
 es in massa mergitur, dilatatum fluitat
 30.16
 eris metallorum consideratio 595.32.44
 eris effigies quae apud veteres 315.2 &
 584.11
 eris poena grauis 584.7
 eris nota, Ianus geminus ibidem 17
 eris inauratum quomodo 568.2
 eris effusio 595.36
 eris prima nobilitas 596.27
 eris differentie 604.32 & inde & 604.45
 & inde
 eris seruandi ratio 605.5
 eris mixtura 604.48
 eris usus 604.5
 eris floris consideratio 605.41 & inde
 eris squamæ quae ibidem 44
 eris alieni comitem esse miseriam 117.25
 eris eruginis facienda ratio, ac eius usus 606
 10 & 606.36 & inde
 eris metalli à Cynira reperta 125.37
 eris consilare & temperare à quo repertum
 ibidem 45
 eris militum 595.34
 eris limina aduocæ templorum sunt 596.44
 eris quæ sunt ibidem 34 & inde
 eris publicæ constitutione incidunt 605.6
 erarium unde 595.35
 eraria fabrica à quibus reperta 125.47
 eraria officina polline utuntur 321.35
 erarij tribuni 595.35
 eroides gemma 559.46
 ericifera gemma 663.27.32

esalon accipitrum genus 172.10
 Aeschines quid de Demosthene 116.32
 Aeschines exilium ibidem 33
 Aeschylus poeta testudinis casu interijt 170
 45
 Aesculapius de uita hominum 122.3
 Aesculapius cur fulmine iussus 524.20
 Aesculapius Tyn daridam renouauit ad uitã
 ibidem 11
 Aesculapij filia plures 92.6.16
 Aesculapij ædes habet theriacæ compositio
 nem sculptam 385.17
 Aesculapij simulacrum 602.38 & 603.20
 Aesculapij pictura 62.6.15
 Aesculapij ædes cur extra urbem 525.36
 Aesculapij inuentum 544.25
 Aesculapij & Dianæ simulacrum 635.22
 Aesculapio cur dicitur anguis 531.5
 Aesculapij anguis Romam aduectus & qua
 lis sit ibidem 6
 Aesopi historionis patina ingentis precij
 183.34
 Aesopi filius quis & eius luxur, ibidem 38
 Aesopi historionis luxur 618.43
 Aesopi fabularum philosophi conserua 641.5
 æstatis tempestates 13.2 per totum
 æstates ubi binæ anno uno 88.13
 æstiuæ flores qui 392.1
 æstus aquarum cause 27.39 per totum &
 28.13 per totum
 etas in rebus differentie causa 277.20
 etates longissime quorundam 121.8.49
 etatis humane ratio 207.19
 Aethiopia nō habet æstiuos hyemes 301.30
 Aethiopia miraculis scatet 107.36
 Aethiopiã quando Romanæ intrare arma
 1101.3
 Aethiopiæ arbores 236.35
 Aethiopiæ gēne 661.22 & 663.21 & 664.
 29 & 668.5.18.22 & 669.15.35
 Reliqua ad hoc quære parte secunda
 Aethiopicum Sifer optimum 365.26
 Aethiopica lana ex quibus 34.7.6
 Aethiopes nō aliam frugem quàm milij hori
 deij, nouere 322.29
 Aethiopes quomodo astantes omnes uidean
 tur 578.18
 Aethiops Vulcani filius 101.31
 Aethiopidis herbe inuentio 484.45
 Aethiopidis herbe uis 470.45
 Aethiopidis herbe descriptio 485.40
 & inde & 450.7
 ætitis lapidis consideratio, natura, genera, lo
 cus 647.24 & inde
 ætitis lapidis in medicinis usus 550.20 &
 171.15
 ætites lapis in aquarum nidis reperitur
 647.24 & 670.10 & 550.20 & 171.15
 ætis elementis consideratio 2.3 & 11.32
 per totum
 ær purus ubi 9.48
 ær inanis similis 35.12
 ære in ipso quæ sunt ibidem 35

ær sine sapore, odore, succo 264.5
 ære solo pascitur Chamæleon 140.25
 affectuum hominis indicia, maxime in oculis
 203.47
 afranius C. consul 21.35
 africa quomodo uina condit 251.11
 africa ubi sita, & in ea uinearum situs qualis
 esse debet 296.45
 africa æstibus fertilis 291.4.9
 africa inobseruatrice astrologie 332.36
 africa unius diei nauigatione à Roma
 346.3
 africa quomodo elephantes capit 150.26
 africa semper aliquid noui offert, prouertib
 152.27
 africa ceruos non gignit 140.18
 africa arbores capitibus 15.16.17.19
 libri 13
 africa ficus qualis 260.38.45
 africa campus apud Bizantiã fertilissimus
 292.41
 africa oleæ maxime fertiles 297.34
 africa oleæ quem locum ament 301.9
 africa triticum optimum 319.25
 africa arua ubi fertilissima 330.8 & inde
 africa tubera optima 348.38
 africa scorpiones, dirum animal 68.47
 africa animalia qualia 189.25 & inde
 africa noctes rosidae 19.17
 africanam præstatur qui in Africa aliquid desit
 nat 500.5
 africa tota subacta 115.7
 Reliqua quære parte secunda
 africanus uentus quem Græci liba dicunt quas
 lis 15.2.7 & 343.5
 africanus uentus foeminas facit concipere
 343.6
 africanis cumini natura & medicine 376.6
 africanis maternus auus M. Valerius 265.35
 agamemnonis pictura 620.8
 agamemnonis Delphicae platanus 287.39
 agaricum fungi genus 259.46
 agarici herbe consideratio 462.35
 agarici herbe medicine 472.19.24.27.44
 & 473.14 & 476.9.21.13 & 477.28
 24 & 479.22.30.42.49 & 480.15.38
 & 481.49 & 483.51.47
 agatarchi pictura 616.43
 aglades statuarius 600.29
 aglasmus quis dicatur 115.25
 agrati descriptio 485.46
 ager quis & ubi optimus 292.20
 ager qualis esse debeat 316.11 & inde
 agri colendi ratio ibidem 44 & inde
 agri prius culti quam uineæ ibidem 2
 agri imperatorum manibus colebantur 315
 29
 agri pinguis signa 316.36 & inde per totum
 agrum male colere censorium probum
 314.44
 agrum optime colere nō expedit 317.11.15
 agrorum limitatio 342.34
 agraria lex à quo promulgata 149.34
 63 agraria

agraria lex qualis & à quo sublata 117.11
agricola quo die vocetur ad munia 34.32
agricole non afficiant stellas, sed signa habent alia 335.39
agricole milites fortissimi 316.11
agricolis quid fecidissimum 297.39
agricolis tempus uegetissimum 354.31
agricultore, oraculorum dicta 317.24
agricultore laus abunde 314.37 per totum
& 316.11 per totum
agricultore que sint necessaria 316.2.11
agricultore celestium scientia necessaria 331.36 & inde
agricultore totius brevis replicatio 333.48 per totum
alexander statuarius 636.35
agryphus pictor 619.3
aglaophotis herba qualis 449.42
aglaus felix ab Apolline iudicatus 120.46
agnon arbor qualis 4.41.4
agnoscastrandi tempus 148.4
agoze quid 587.8
agonax Zoroastri preceptor 538.11
agonis Teij Alexandri presceltiluxus 584.41
agoracrii sculptoris opera 634.32
agria uine genus 421.12
agrimon quid Grecis 352.49
agrios Crethmos herba qualis 457.12
agrippa M. aceto pedes sanat 425.2
agrippa M. temulentus aliquando 253.32
agrippa ab Augusto bello Siculo corona donatus 267.33
agrippa Marcus Pantheum edificat 596.48 & 636.37.38
agrippa M. rusticitati quam delicijs propter 615.20
agrippa M. picturis delectatus ibidem
agrippa M. Therme quales ibidem 24 & 601.37 & 651.4
agrippa M. ingentia opera 643.2.10 & 644.38
agrippa aque ductus 556.9.10
agrippa Minenij paupertas 593.3
agrippa M. qualis 110.12
agrippa quo anno mortuus ibidem 17
agrippa unde dicti ibidem 11 & deinde
agrippa filie que ibidem 15
agrippina Neronis mater & eius maritus 113.7 & 188.10
agrippina uxor Tiberium boletum perimit 412.18
agrippina Claudij imperatoris coniunx ibi. & 178.5 & 181.31 & 632.41
agrippina Claudij mirum paludamentum 585.47
agrippina quoties peperit 111.27
agrippina Neronis mater 112.37 & 188.10 & inde
agrippina due 110.15
arum nardi species 220.43
agrium nitri genus 562.38

aiacis cruore, biacynthus flos natus 391.45
46
aiacis picturam Caesar Veneri dicit 615.20
& 619.7 & 620.12 & 626.7
aigleues uinum quod 248.9
airoi herba consideratio nomina natura, usus
medicinae 467.33 & inde
airoon herba ad quid 327.29
airoi succus uermes horticulorum uocat 361.12
airoi herbe medicinae 472.21 & 473.31
32 & 478.51 & 479.26 & 480.22
28 & 491.5.12.22 & 482.2.27 &
484.17
alabandica rosa qualis 387.11
alabandicus lapis qualis 639.9 & inde
alabandici gemma 661.39
alabastrum aptissimum unguentis seruandis
230.25 & 638.48
alabastri lapis consideratio, usus, locus,
638.48 & inde & 648.18 & 659.27
alabastris bonitas uitiumque 639.1 & inde
alabastris gemma 666.6
alabete pisces 70.5
alarum odoris remedia 396.9 & 411.41 &
inde ite 452.23 & 565.46 & 631.12
alaternus arbor nullum semet aut fructum fert
276.31
alaterni arboris folia qualia ibidem
al. suda auis 201.48
albe spine medicinae 445.10
albanae ficus unde & à quo 261.42
albanum uinum 243.31 & 246.27
albicanda cutis remedia 364.5
albicrata ficus 260.31
albinus censor quando 121.27
albinus rex sacrorum 207.27
albi Spurij curulis circa Furium historia
117.32
albo in hoc non eras, prouerbum prologo
libri uersu 25
albuco herba qualis 396.8
albuclis uia 243.32
albule aque quales 553.22
alcamenis statuarij opera 600.28 & 602.
32 & 634.2.5.4
alcamenis & Agoracrii certamen 534.35
alec fera 132.11
alece herbe consideratio 486.29 & inde
alece herbe medicinae 473.35 & 481.10.17
& 471.35
alcibiades Rhodius 635.14
alcibiadis statua Rome 598.17
alcibiadis simulacrum & eius mater 604.6
alcibiades gloria in bibendo meruit 253.21
alcibion herba que 488.6
alcimachi pictoris opera 626.27
alcioni hortus nobilis 350.5
alcibi bene pictrix 617.15
alcippe mulier elephantem peperit 109.11
alcina pediculari morbo consumptus 201.10
alcmena pictura 619.16.20
alcem qualem excogitauit M. Apicius
157.51

alec floribus gemma 666.8
alec florulophos herba que 488.9
alex pisces 561.4
alexander ubi equitatu penetratus est 119.
36
alexander contra Iudeos 227.16
alexander primum Darij castris expugnatis cepit scrinium unguentorum 119.4
alexander in Gedrosia 132.49
alexander Persica arbore coronari uisum
noluit 158.15
alexander hedera exercitum expleto Persis
coronat 275.45
alexander tinctis uelis nauium utebatur
347.33
alexander magnus apud Priapum oppidum
58.27
alexander ubi planiciem intercedi iussit 77.
33.37
alexander quosdam netuit piscibus minere
92.19
alexander ubi inuitiles milites reliquit 963.
35
alexander magnus Thebas cepit 601.27
alexander à quo seruatus 602.13
alexander magnus Campaspen amicae Apelli
dono dedit 621.26
alexander à quo in gemma sculpi noluit 59.
19 & 118.19
alexander nenem obijt 652.10
alexander Lysimachum cum leone induit
135.37
alexander quem Neptuni sacerdotio presu-
cit 153.44
alexander magnus Apellis amicis, à quo
tantum pingi uoluit 118.19 & 611.10
inde
alexander quibus usus nauibus 117.5
alexander quid cum scrinio Darij regni
116.17
alexandri nauigatio qualis 112.7
alexandri apud Arbelam uisoria 22.48
alexander Homeri, Pindari, Aristotelis
101.16.15 per totum
alexandri terminus 218.42
alexandri pedagogus leonides 222.11
alexander puer sine parsimonia arii thuri
ingerit ibidem
alexandri milites palmis stragulati 132.49
alexandri milites qd de Indico mari 140.31
alexander seipsum uiuente consuevit 621.18
alexandri crudelitas 133.37
alexandri intemperantia arguitur 145.4
alexandri à auus Perses fuit 158.15
alexandri milites quid de Tylo insula
286.19
alexandri tempore Grecis felicissima 319.31
alexandri magni apud Tyrum gesta 731.10
alexandri pictura 612.25
alexandri magni cerui cum torquibus antea
104.11
alexandri equus mirus & in eius honorem
condita urbs 143.33 & 90.33
alexandri

alexandri classis Thyinnorum multitudine
infestata 151.35
alexandri magni simulacrum 601.42.46
⊖ inde, 602.47 ⊖ 603.10 ⊖ 622.3
⊖ inde
alexandro canes dono dati quales 143.7
alexandrum milita fordidum tedeat un-
guenti 116.20
Reliqua quere parte secunda
alexandriam ex Sicilia septem diebus nau-
gatur 345.49
alexandrina laurus qualis 266.4 ⊖ 434.
14
alexandrina uua 244.35
alexandrina pyra 259.8
alexandrina ficus 260.21.28
alexandrina uestes quales 147.45
alexandrinus panis qualis 376.19
alexipharmacum unguentum quod 399.
22
alexis statuarius 500.31
alge herbe descriptio 488.26
alge herbe consideratio, natura, genera,
usus bonitas 471.17 ⊖ 156.49
alge herbe medicina 240.15
algidense Raphanum quale 352.45
alige consideratio, ⊖ bonitas 323.16
alige genera tria ibidem 32
alimis magis quàm nostris utimur 526.1
alienarum rerum hominibus summa cupidi-
tas, facietas suarum 224.2
alimon iusei genus 311.5
alypon herba qualis 486.33
alyssina herba qualis 464.28
alysson herba, ⊖ eius medicina 444.11.
alites aues quæ 174.13
allij consideratio 355.22 ⊖ inde
allium Aegyptij pro deo colunt 354.30
allium colium utilius crudo 366.47
allium semine etiam provenire 355.36
allium quomodo diutius seruari potest ibi-
dem 39.43
allium in arvis sponte nascens ibidem 43
allium Magneti contrarium 362.25
allium, ⊖ Helleborem contraria 457.32
allium quæ animalia fugiunt 531.33
allij medicamenta ruris plura 355.22
allij medicinis 366.28 ⊖ inde
allij utia 367.11 ⊖ inde
allij genera ibidem 25
allij fetor quomodo tollitur ibidē 33 ⊖ inde
allij satio, ⊖ cura ibidem 29 ⊖ inde
allij decoctis nullus fetor ibidem 34 ⊖
inde
alus arbor nullum semen, aut fructum fert
276.31
alni arboris utilitas 282.11
alni umbra qualis 297.24
alni aquosis gaudent 273.34
alno folia crassissima 274.48
aloes consideratio, natura, usus, loca 485.
49 ⊖ inde
aloe in uino 246.49

alopecias uua 244.34 ⊖ 247.23
alopecias piscis 578.36
alopeconefus op ubi Tuberia plura 349.5
alopecurus herba qualis 395.28.30
alopecie, id est, humani capitis, barbae
morbi medicina 365.45 ⊖ 268.13 ⊖
373.15 ⊖ 382.43 ⊖ 385.10 ⊖ 397.39
⊖ 410.13 ⊖ 401.45 ⊖ 409.34 ⊖
427.34 ⊖ 430.15 ⊖ 433.17 ⊖ 436
28.35.4 ⊖ 439.10 ⊖ 443.29 ⊖
446.27 ⊖ 411.2 ⊖ 465.7 ⊖ 468
43 ⊖ 496.46 ⊖ 571.21 ⊖ 601.8 ⊖
612.26 ⊖ 509.27 ⊖ 513.30.35.44.
⊖ 534.13 ⊖ inde ⊖ 578.16
alporum uel Alporum, id est, frigescen-
tis naturæ, remedia 374.2
alpini quomodo uina condunt 252.22
alpium fere quales 140.35.47
alpium arbores optime 284.13 ⊖ 272.
36
alpis Annibal exuperat 631.14
Reliqua quere parte secunda
alsinus herbe consideratio 486.36
alsiosus quæ profuit 374.2 ⊖ 414.14
altani uenti qui 14.13
altercangenum herba 456.8
altercum herba quæ ibidem
althæa malus genus 371.21.49 ⊖ inde
althæa herbe medicina 476.45 ⊖ 483
47 ⊖ 381.49
alucariorum consideratio situs, materia
393.15
alum, id est, Allium sponte nascens 395.
44
alum herba qualis 488.15 ⊖ inde
aluminis consideratio, genera, usus natura
630.48 ⊖ inde
alumen quid ibidem 49
alumen ubi provenit ibidem ⊖ inde
alumen quomodo fiat 631.3
aluminis usus in lenis, ibidem 2
aluminis species due ibidem 6
aluminis probatio ibidem 7
aluminis effectus ibidem 10.25
alumen aurum purgat ibidem 2
alutatio quid 586.18
alutinis uel Aluis morbo utilia 401.48
aluum turbantia 418.16
alui materia qualis 208.29.39
aluis pluvium negocij exhibet 473.18
aluum laxantia 351.45
Vide, Venter
alui tumentis remedia 365.24 ⊖ 367.33
37.44
alum firmantia, sistentiæ 365.31 ⊖ 366
27 ⊖ 368.4 ⊖ 369.28 ⊖ 372.34 ⊖
379.3 ⊖ 382.1.24 ⊖ 383.45 ⊖ 384
49 ⊖ 397.5 ⊖ 400.12 ⊖ 408.11 ⊖
409.33 ⊖ 411.13.412.14.414.30
⊖ 415.29 ⊖ 416.1.5.11.37.47.⊖
417.11.13 ⊖ 420.23.39 ⊖ 421.39
45.⊖ 423.18 ⊖ 424.42 ⊖ 426.46
⊖ 428.30 ⊖ 429.16.35.49 ⊖ 430.

214.47 ⊖ 431.44 ⊖ 432.6.30.33
⊖ 435.30 ⊖ 434.28.30 ⊖ 435.42
⊖ 437.11 ⊖ 438.4 ⊖ 439.22 ⊖
440.35 ⊖ 441.11 ⊖ 443.10 ⊖ 444
10 ⊖ 445.37.45.45 ⊖ 446.12.29
⊖ 448.2 ⊖ 449.34 ⊖ 451.41 ⊖
473.24.31.37.40.49 ⊖ 474.2.12.15
17 ⊖ 476.44 ⊖ 477.4 ⊖ 478.4
⊖ 471.35 ⊖ 483.39 ⊖ 488.2 ⊖ 22
⊖ 490.33.49 ⊖ 492.21 ⊖ 493.1 ⊖
494.21.25 ⊖ 574.29 ⊖ 616.11 ⊖
630.29 ⊖ 505.2 ⊖ 510.29 ⊖ 496.29
alui doloris remedia 442.42 ⊖ 456.40
aluum mollientia purgantiæ 323.16.39
⊖ 364.43 ⊖ 369.8 ⊖ 370.22.28 ⊖
377.30 ⊖ 382.36 ⊖ 383.15 ⊖ 398.49
⊖ 401.36.46 ⊖ 406.40 ⊖ 366.38
⊖ 369.28 ⊖ 381.15 ⊖ 382.24 ⊖ 396.
43 ⊖ 398.25 ⊖ 251.10 ⊖ 357.35 ⊖
352.43 ⊖ 409.1.46 ⊖ 414.30.37 ⊖
417.13.45.44 ⊖ 421.26.36 ⊖ 429
18 ⊖ 437.9 ⊖ 428.18 ⊖ 430.21 ⊖
431.14 ⊖ 423.2.4 ⊖ 29 ⊖ inde, ⊖
473.29.30 ⊖ 434.17 ⊖ 437.30.36
41 ⊖ 438.17 ⊖ 439.4 ⊖ 440.9.20
27.31 ⊖ 441.18 ⊖ 442.42 ⊖ 443
15 ⊖ 444.4.17 ⊖ 445.39 ⊖ 447
27 ⊖ 448.7.38 ⊖ 456.39.40.43
⊖ 457.49 ⊖ 474.21.17.31.34.47
43 ⊖ 475.22.43.41.48.11.34.35 ⊖
481.1 ⊖ 488.2.32 ⊖ 480.1.24.38
⊖ 491.34 ⊖ 492.19.41 ⊖ 494.37
⊖ 495.5.13.25 ⊖ 571.10 ⊖ 506.28
31 ⊖ 574.1.2.6.21.26 ⊖ inde, ⊖ 588
3 ⊖ 509.46 ⊖ 513.34 ⊖ 561.1
amaras non sunt eadem omnibus 414.17
amaraci consideratio, nomina, satio 392.3
⊖ 392.2
amaracus idem quiddam sampsucus 391.24 ⊖
400.44
amaracus ubi optimus, ⊖ ex eo medicina.
400.44 ⊖ inde
amaraci odor qualis 389.10
amaracinum unguentum 229.15
amaracinum oleum, ⊖ ex eo medicina
400.48
amaranthum unde dictum 390.6
amaranthi floris consideratio ibidem 2
amatorum, quere amor
amasis regis mirus thorax 276.41
amasis egypti rex 640.30
amazonum prelij celatura à quo 654.
41
amazonum simulacra in Ephesie diane tem-
plo 600.44 ⊖ 602.48
amazonum conuivia unde 38.46
ambrosiote uinum 247.31
ambrosiaca uua 244.21
ambrosie herbe descriptio 487.6 ⊖ 489
36
ambrosia herba qualis 459.44 ⊖ 467.
36
ambrosia diuersa nomina 487.9

ambrosioni herbe odor qualis 389. 10
ambugia, id est, intubi genus 368. 31
ambustorum remedia 380. 47 & 381. 45
    & 385. 44 & 368. 3 & 401. 27 &
    410. 14 & 410. 14 & 415. 41 & 416
    13 & 417. 29 & 420. 4 & 427. 17
    31. 46 & 430. 45 & 431. 5 & 434
    33. 39. 41 & 436. 16 & 438. 4 & 439
    37. 42 & 440. 10 & 442. 41. 45 &
    443. 2 & 445. 1 & 448. 37 & 449
    7 & 481. 10 & 487. 5. 35 & 488. 2
    & 571. 15 & 589. 35 & 651. 36 & 645
    31 & 647. 12. 17 & 506. 19 & 511. 4
    & 511. 1 & 523. 24 & 563. 29
amentia quo inuictur 375. 10
amerimon herba 467. 35
amerina pyra 259. 29
amerine arboris medicinae 441. 1
amerine scopae quales ibidem 36
amethystus gemma qualis 664. 6 & inde
amethystus color 389. 44
amethysti color qualis 164. 31 & inde &
    389. 44 & 660. 12
amethystizontes gemme 661. 26
amia piscis 156. 1
amianti lapidis consideratio 647. 33
amica res inter se 173. 11 & 359. 20 & 361
    19 & inde, & 408. 45 & 435. 16 &
    deinde & 523. 27 & deinde & 173. 44
    & 180. 18 & 596. 14 & deinde & 117.
    38 & deinde & 189. 34 per totum
amicitia summe exempla plura 117. 38. &
    deinde & 621. 25
amicitia pictura 262. 32. 37
amicitias conciliantia 463. 3
amicitia & inimicitia aquatilium 169. 44
    & inde
amyclanum uinum interdistisse 446. 18
amycus Bebrycum rex ubi interfecit 287.
    56
amygdales medicinae. 432. 43 & inde.
amygdales primo floret 276. 5
amygdales facile fructum perdit 276. 36. 38
    & 396. 7
amygdales quando ferenda 301. 19
amygdales amare quod dulces fiant 312. 17
amygdales consideratio 262. 25
amygdales quae dicantur 258. 1
amygdales oleum 256. 25
amygdales olei natura, & ex eo medicinae
    427. 22 & inde
amygdales herbe quae 475. 42
amylon, & ex eo medicinae 416. 37
amylon quomodo fiat, & quid sit 320. 13
amylon ubi optimum ibidem & inde
amymones mulieres sculptura 653. 11
amynes uua 241. 41 & 244. 29 &
    245. 3
amytterna uua 244. 11
ammi in Tberiaca 385. 19
ammi Cyprii genus, & ex eo medicinae
    396. 16
ammochrysus gemma 670. 14.

amomi fruticis consideratio 221. 8 & inde
amomis herbe consideratio ibidem 14
amomon herba 472. 28
ammonis cornu gemma 668. 18
ammonitum quid 651. 31
amorinuentiois causa 385. 46
amorem mitigantia, tollentiaue 552. 3 &
    554. 10
amorem concitantia 560. 5
amorem inbibentia ibidem 7
amores qua herba redeant 450. 30
amabilis qua ratione quis fiat 405. 23
amatoria dissoluentia 509. 5
amatorij efficacia 240. 44 & 507. 27 &
    508. 4 & 158. 48 & 365. 9. & 467. 34
    & 489. 44 & 495. 38 & 501. 8 &
    551. 21 & 136. 25
amconites studiorum querimus, prologo
    libri i. uersu 51
ampelitis terrae medicinae 632. 6
ampelodesme herba quae 308. 18
ampeloprasos herba, & ex ea medicinae
    447. 41
ampeloleuca uua genus 421. 32
ampelos agria herba quae 488. 28
ampelos agria quid 421. 23
ampelos herba à quo reperta 456. 6
amphiarus quando, & ubi obierit 287.
    38
amphistynes quid 118. 5 & 618. 49
amphimalla quae, & quando 147. 30
amphimeron febris genus, & eiusdem rei
    medium 520. 7
amphion Catuli Q. intersector 631. 36
amphion pictor 610. 46
amphionis simulacrum 636. 17
amphion quae inuenerit 126. 31. 33. 34
amphisbene serpentis descriptio 136. 35
amphisbene morsus remedia 380. 40 &
    548. 18 & 550. 12
amphistratistatuarij opera 636. 30
amphitheatrum Rome quale, & à quo
    644. 2
amphitane gemma 666. 24
amphiteatrica charta unde 235. 12
amphitus Castoris, & pollucis auriga 83
    25
amphore mire lentili 638. 42
amphore due consecratae 628. 35
amplitudo rerum damno interdum est 241.
    25
amplacca pyra 259. 11
amuletum herba 463. 35
amuletum, remedij genus 657. 18
amulius pictor 624. 32
amurce olei consideratio 257. 6
amurca oliuae quid 254. 45. & 255. 17
amurca semina persundenda 327. 22
amurce in arborum medicaminibus 513. 17
    & inde
amurce medicinae 426. 25 & inde
anabasis herba quae 472. 33 & 418. 31
anagallis herba 474. 28

anacampteroles herba, qualis 450. 19
anachites, id est, Adamas 658. 19
anacronitis poete mors 110. 7
anadyomenen uenit à quo piscis 412. 30. 46
anaitidis dea templum 587. 36
anagallidum herbarum medicinae 472. 31
    & 476. 19 & 477. 18 & 480. 7. 14
    & 474. 28
anagallis herbe consideratio 466. 11
anagryos herba qualis 487. 14
anaglypha quae 593. 9
anagnia capta Romanus populus sumpendo
    liberatur 598. 5
ananchitis gemma 670. 32
anapaomenos ob amorem fratris moriens
    612. 37 & 613. 22
anaphore quae 122. 2
anarrhinos herba qualis 464. 44
anataria aequilum genus 170. 49
anatum incubatio mira 185. 1
anatum uolatus qualis 180. 59
anates quo sese purgant 138. 22
anates ex gallina nate, mox aquam repe-
    runt 185. 1
anates futura praesagiunt 345. 17
anates Pontica ueneno uiuunt 453. 15
anatum in medicinae usus 554. 6 & 555. 149
anaxagoras quando, & quid ab eo preli-
    cium 183. 4 & inde
anaxagore de sole opinio ibidem 39
anaxander pictor 627. 7
anaxarchi patientia, constantia 141. 11
anaxilaus medicus 630. 12
anaximander primus de caelo scriptor 543
anaximander quando ibidem
anaximander terrae motum praedixit 14. 19
anaxipolis poete carmen 249. 21
anaxilaus scriptor 347. 27
anaximenes gnomonices inuentor 244
ancei pictura 622. 9
ancora nauis à quo reperta 127. 15
anchuse herbe consideratio, medicinae
    408. 5. 19
anchusa herba quae 490. 1
anchusa herba qualis 229. 22 & 393. 41
    & 395. 19
ancone uinum quale 246. 40
ancus Martius rex aqua in urbe ductus 556. 9
ancus rex quod salis modia populo dedit
    560. 37
anci Marcij templum 147. 34
andrachne herba 239. 3
andrachne agria herba 467. 45
andreas medicus 413. 18 & 583. 22 & 579
    22
androbij pictoris opera 626. 25
androbulus sculptor 603. 45
androclydis ad Alexandram epistola de ui-
    no 246. 3
androclydes medicus contra ebrietatem 318
androclydes pictor 619. 24
androdamas gemma unde dicta 666. 10 &
    647. 12

androgyni, id est, utriusque sexus homines

107.15 et 190.8

andromeda pictura 625.39

andromeda Cepheus pater ubi regnavit

101.10

andromeda ubi belus obiecta 79.3 et 152

16

andromeda liberta Iulie Auguste 113.14

androfacis herbe consideratio 486.43

androfemi herbe consideratio ibidem 46

androfemon herba que 488.1

anemones herba 391.41 et 395.20 et 494.

16

anemones herbe medicine 401.3 per totum

anemona unde dicta ibidem 7

anethum culinis et medicis nascitur 369.10

anethum in Tyriaca 385.19

anethi natura, medicineque 379.3 et inde

angerone de e historia 39.49

angine remedia 365.3 et 366.4 et 42

475.42 et 378.17 et 383.30.44 et

398.11 et 413.33 et 414.2 et 420.18

et 425.18.38 et 433.12 et 439.2.15

et 446.6 et 451.4.15 et 454.43

et 457.8 et 471.22 et 484.27 et

489.15 et 484.49 et 495.47 et

502.14 et 506.27 et 516.4 et 541

9 et 568.39 et 573.33.35 et 588.34

et 607.16

anguillarum consideratio 158.17 et 169

2 per totum

anguillis binæ pinnae ibidem 11

anguilla e manu uescentes 566.36 et inde

anguillarum, nulla sexum differentia 188.12

anguillarum tergore pratextati uerbera-

bantur 158.36

anguillarum procreatio 167.14

anguille mire magnitudinis 151.32

anguium consideratio, natura, medicine

531.2 et inde et 541.29 et 545.27

anguis quando sine veneno 531.2 et inde

anguis cur Aesculapio dicatus ibidem 5

anguis quando membranam exiit et quo

modo ibidem 15 et 138.9 et 139.19

anguis ex spina hominis gigni 188.2

anguis ubi non noceat 151.5

anguis nascitur in edibus Rome 531.6

anguium genus paucissimum ibidem 8

anguis insunt multa remedia ibidem 4

anguis qui herba oculis iecerat 138.12

anguis et mustela et fues disident 189

44

anguine membrane medicina 540.13

anguinum ouum quod 529.8 et inde

anguini cucumeris consideratio 563.6 per

totum

anellatorum remedia 413.33

anectum, id est, Anisum 378.12

animum nullo cibo uiuens 509.7

animal clarissime omnium euens ibid. 28

animal per diem tantum uiuens 201.38

animal quis prius occidit 127.15

animal carens sexum differentia 188.12

et inde

animali quolibet ubi uescantur 81.30

animalium nullus odoratus nisi panthera

389.17

animalium feritas quo mitigatur 450.28

animalia quam materiam non attingat 272

23.31 et 273.8.32 et 280.26 et 313

32 et 312.13 et 325.32 et 427.19 et

451.14

animalium solertia 131.27 per totum et 178

40 et 373.27

animalia sapientissima que 415.8

animalia omnia noscunt sibi salutaria præ-

ter hominem 485.25

animalia deus cur fecerit 497.33

animalium peregrinorum in medicina usus

506.12 per totum

animalium pauidissimum omnium 508.32

animalium ferre omnium in medicinis usus

512.23 per totum et 519.36 per totum

animalium inimicitie, amicitieque 131.22 per

totum, et 180.18 et 189.34 per totum

animalium miracula 551.49 per totum

animalium terrestrium consideratio, libro

8 per totum

animalium anima index 135.9

animalia iusu homines necantia 135.47

et inde

animalia queque commoda, aduersaque natu-

ra norant 137.20

animalium pronostica 138.25

animalia futura præsignificia 345.13 et inde

et 142.7 et 138.25

animalium prodigia 143.30

animalia que uictima aptissima 146.12

et inde

animalia que sacrificijs apta ibidem 46

animalium que stultissima 148.9

et 149.1

animalia semifera que ibidem 26 per totum

animalia media inter placida, feraque 150.13

et 192.41

animalia que quibus in locis non sint 150

34

animalia aduenis nocetia indigenis innoxia

151.4 et inde

animalia que minima 151.16.20

animalia maris cur maxima ibidem 20 per

totum et 151.46 per totum

animalia putrefactione genita 167.17 et

inde, et 188.10 per totum

animalia que nihil discunt 182.14 per totum

animalia gula carcere coercere capit 183

31

animalia in pedes nasci contra naturam 184

24 et 110.11

animalium diuersus eorundem modus 186.28

et inde

animalia que singulos gignunt ibidem 38

animalia cecos fetus parientia ibidem 46

animalium uaria generatio 187.29 per totum

animalium in utero situs ibidem per totum

animalium astus 131.27 per totum caput,

et 136.48 et 137.14 et inde et 138

46 et 139.33 et 141.27 et 142.5 et

inde et 143.1 et inde et 148.19 et

inde et 149.1 et 195.26 et 160.49

et inde et 162.14 et 165.17 per totum

165.33 per totum et 179.12 et 566.13

per totum

animalium quorundam soliditas 170.15 et

148.9

animalium sensus 188.20 per totum, et 189

34. et inde

animalia terra uiuentia 189.7 et inde

animalia in igne uiuentia 201.36

animalium quorundam cibis et potus 189

16 per totum

animalia ubi tota estate non bibunt ibid. 25

animalia que dissident conueniuntque inter

se ibidem 34. per totum

animalium somni descriptio 190.12 per totum

caput

animalia quibus cibi exitus non est 201.18

per totum

animalium membrorum omnium descriptio

201.44 per totum

animalium in pilis differentia 211.3 per totum

tum

animalium per mammas differentia ibidem

24. per totum

animalia omnia à dextris partibus incedunt

sinistris incubant 213.24

per totum

animalia perfectiora ceteris mundi parti-

bus 105.25

animalia cetera cur in suo genere similia

111.1

anima carens, nihil uiuit 216.33

anime post mortem consideratio secundum

Phylum 124.47 per totum

animam cum corpore interire secundum

Phylum ibidem per totum

animas humanas partem celi secundum Hippa-

parchum 11.20

animas quorundam relicto corpore errasse

diu 113.21 et inde

animantia cetera, homine feliciora, ac eorum

cura qualis 3.19 et prologo libri 7

per totum

animi impetus cibo molitur 414.20

animi tristitia quomodo tollitur 437.36

animi pictura à quo primum 612.30

animi maxima indicia in oculis 203.47 et

inde

animus in oculis inhabitat 204.1

animus in corde 207.9

animi subtilitas in sanguine 211.3

animi sollicitudo quo propiciatur 500.8

animos mitigantia 414.14 et inde

anisi consideratio, natura, usus, medicina

378.4

aniseum ubi laudatissimum ibidem 12

aniseum in Tyriaca 385.19

aniso

aniso panis conditur 378.7
 antitiona pyra 259.6
 antiane lapidicæ 649.13
 antius Q. ædilis curulis 581.29
 anneus Serenus fungis peremptus 412.40
 anniam Roscius ingenti emit precio 118
 34
 annibal Alpeis exuperat 633.14 Vide Han-
 nibal
 annius L. consul 12.12
 annij Plocami libertus 91.7
 annij socialis statua 598.33
 annone caritas unde 337.29
 annorum differentia apud uarios 121.18
 & inde
 anni diem primum letis precationibus inui-
 cem fasum omniatur 499.43
 anni observatio, ratioq; 4.11 & inde, &
 121.18 & inde
 annus ex quot diebus confect 331.48
 anni intercalares ibidem
 anni partes quatuor, & earum initia 335.8
 & inde
 annorum effectus 449.4
 annulorum consideratio 580.27 & inde
 per totum
 annulus a quo repertus fuerit ignoratur
 ibidem
 annulus cur sinistra manu gestatur ibid. 31
 annulus antea ungulum dicebatur ibid. 40
 annulus ingentis precij 660.18
 annuli ferrei usus 580.29.36 & 652.42
 annuli in quibus digitis gestabantur 581.8
 annuli ex personarum conditione distincti
 582.32 & inde
 annulus quidam uenena cludunt ibidem 17
 annulus qui literas signant 581.48
 annulorum gemme uarie ibidem 49 &
 inde
 annulorum auctoritati forma quando consti-
 tuta 581.48
 annulorum Romanorum tria modia 581
 41
 annulus maior pars gentium non habet ibi-
 dem 47
 anonymos arbor 258.45
 anonymos herba qualis 417.20
 anonis herbe descriptio ibidem 10
 anserum consideratio 175.3 per totum, &
 185.33 & inde
 anseres quo sese purgant 138.22
 anserum cura ob capitulum defensum 175.3
 & 529.30
 anseribus, cibaria censores locant 175.4
 anseris cum puero, puellæq; amor ibidem 5
 & inde
 anserum icoris bonitas ibidem 8
 anseres in germania optimi ibid. 17
 anserum abscessus 176.5
 anserum uolantium figura ibidem 6
 anserum pullis urtica mortifera 185.38.40
 anserum in gens auditis ibidem 38
 anseres futura presagiunt 345.24

anseris adipis medicina 363.41 & 365
 43
 anseres quam herbam expanseant 391.31
 anserum ouorum utilitates 529.21
 anseres quo maxime egrotant tempore ibid.
 29
 anserum propter Gallos pulsos à Romanis
 honor ibidem 30 & 175.3
 anserum in medicinis usus 529.20 & inde
 533.34 & 534.1 & 535.48 & 536.36.4
 544.46
 antei, & Herculis certamen ubi 64.36
 antebates gemma 665.37
 antandri balneæ 286.31
 antandri op. portentum in Platano 278.46
 antelucanis quid agendum 534.24
 antennæ nauium ex abiete 284.6
 antennæ nauis repertor 12.7.11
 anterotes gemme 664.19
 anthadium herba & eius usus 394.10
 anthali herba medicina 402.2
 antedon Messilorum genus 261.46
 antemisi herba 395.19.36 et 477.13
 anthera medicamentum 444.147
 anthericon herba 410.2
 anthermus sculptor 634.9
 antheus statuarius 600.40
 antheus medicus 498.27
 anthia piscis consideratio 169.15 per totum
 anthilis herba quæ 476.48
 anthyllion herba, & eius medicina ibidem
 47
 anthyllon herba 402.2
 anthologicon libri 386.45
 anthracitis lapis qualis 647.20 & 661.49
 & inde, & 670.23
 anthriscum herba 394.15 & 411.16
 antropographus quis dictus 624.5
 antropophagi qui, & ubi 102.24 & 106
 41.45
 antus auis 181.16
 anticellum herba 402.3
 anticyricon quid 416.19
 antidoti compositio 440.35 & 495.23
 antidoti Mithridatis compositio 433.21
 antidotum Mithridaticum 453.14 & 516
 24
 antidotum ingredientia 433.21 & 434.40
 & 458.46 & 471.45 & 496.17
 & 568.9 & 590.47 & 716.20 & 509
 20 & 526.24 & 535.27 & 569.19 &
 574.16
 antidoti pictoris præceptor ac opera 625
 30
 antigenes Tibicen. 281.45
 antigenus scriptor 619.42
 antigenus ad quid usus papyri 235.1
 antigenus statuarius 603.36
 antigeni regis pictura 621.42 & 622.20
 & 611.24
 antyllides ad quid 484.3
 antimachus sculptor 630.47
 antiochus rex cui similis 114.2

antiochi uxor ibidem 3
 antiochi regis dux quis 87.10 & 88.16
 antiocho precepto quid actum 11.2
 antiochus quo usus contra uenena 385.22
 antiochus quintus regum 96.41
 antiochi gesta in India 88.16
 antiochie liliam 388.3
 antiochus rex à quo, & quo precio seru-
 tus 524.31
 antiochi regis Elephantes 129.11
 antiochi regis interitus 144.4
 antiochus rex quoque urbis anno uictus 130
 45
 antiochi mater Apamia 96.7
 antiochus ab Octauio, antequam circum-
 egrediretur respondere cogitur 598.10
 & inde
 antiochus Theombroto seruatus 118.8
 antiochus seruus quidam 631.32
 antipater sculptor, & eius opera 594.31
 antipater poeta, ac eius morbus 123.8
 antipater gemma 666.13
 antipathia quid 567.27 & 658.7
 antipathia id est ferri temperatura 609
 44
 antiphilus pictor 624.7 & 626.18
 antipodum consideratio 20.31 per totum, &
 213.7 & inde & 90.42
 antiquorum usus in uino 248.42 per totum
 antiquorum mira diligentia 429.43 & 48
 36 & inde, & 484.35
 antirrhinon herba qualis 464.44 & 46
 32
 antiscorodon Allij genus 355.27
 antispodij consideratio 608.15
 antistius Caius quando consul 582.49
 antobalus pictor 627.22
 antoniam Drusi nunquam spuisse 633.32
 antonie Drusi erga murenam amor 108
 31
 antonius M. patrem interfecit 253.34
 antonius M. librum edidit de sua christate
 ibidem & inde
 antonius M. per temulentiam plurima obli-
 mala intulit ibidem 36
 antonius M. sanguine ciuium ebrius, ibidem
 38
 antonius M. uelo purpureo usus 347.36
 antonius M. denario ferrum miscuit 59
 22
 antonius M. Nonium senatorem cur profecti-
 psit 660.16
 antonius M. quando consul 130.1 & 316.23
 & 12.19
 antonius M. iugo primus leones subdidit 19
 37
 antonij M. cum Cleopatra epule fertillissi-
 ma 163.5 & inde
 antonij M. de pueris similibus emptis bitu-
 ria 111.16
 antonij M. nauis Acciaco bello Echentide
 pisciculu retenta est 555.23
 antonij M. bello que signa facta 123.3

antonij M. quid erga Cleopatram in cena
necnum timentis historia 386.36
antonij M. luxus 584.38 & 660.19
antonij M. feritas, atq; luxuria 660.19
antonius Catus in consulatu Cicronis col-
lega 14.9.27
antonius Sopus, & eius luxus 584.42
antonius Musa Augusti medicus 524.38 &
549.10
antonij Castoris laus, & historia 453.33
antonij Caij ludi 585. 9
antoides pictor 623.47
anubis in argento ab Aegyptijs pingitur
591.16
anulare color 617. 27. 38
apamia Antiochi mater 96.7
apamenum vinum 247.26
apartias uentus 15.4
aparine herba, qualis 487.27
apate herba 395.20
apathes qui dicantur 113.28
apeliotes uentus 15.1
apeliotem id est Subsolanum quæ spectare
debent 343.8
apelles pictor quo usus colore 617. 9 &
618.1
apelles magno precio didicit 620.30
apelles quando, & eius excellentia ibidem
38 & inde sepe
apelles quid erga Protogenem egerit, ibi-
dem 48 & inde & 621.31
apelles die quolibet lineam saltem dicebat
621.14
apelles expositis picturis, uitia quæ notaren-
tur in eisdem auscultabat ibidem 16
apelles pinxit quæ pingi non possunt 622
25
apelles & in æmulis benignus 621.31
apellis præceptor quis 621. 23 & 624
48
apellis nulla in tectorijs pictura 624.27
apellis astus, prologo 100
apellis mors uenere inexplata 622.1 &
627.4
apelli tantum permissum Alexandrum pin-
gere 621.21 & inde & 118.19
apelli Campaspe Alexandri amica dono da-
ta 621.26
apenninus mons Cotinum arborem habet
273.20
apenninus mons optimas habet arbores
284.14
Reliqua quere parte secunda.
aper hedera scipsum curat 137.8
aper & quo in epulis solidus positus 149
13
aperis indicis dentes cubitales ibidem 23
aperi in medicinis usus 516.41 & 517.26 &
517.17.27.34 & 520.29
aperi ubi non sunt 151.12
aperi ubi muti 215.1
aperpera 214.46
aperis sel non esse 208.2

aperi contra serpentes 512.23 & inde
apro sua urina grauissima est 517.21
aporum sapor commendatur 264.48
apes quos flores non attingunt 239.48 &
273.32 & 392.23 & inde
apum consideratio plena capite quinto &
sequentibus libri undecimi
apes quos non pungant 371.30
apes quibus herbis deficiuntur 392.18 per
totum
apes præcipui quæstus ibidem
apes olea flores non attingunt ibidem 23
apes egrotæ, quibus inueniuntur ibidem 26
apes ne fugiant 195.29.36 & 399.32
apes quo flore maxime gaudent 399.32
apes Propolin ex quo faciunt 440.6
apes Crabronesq; quos non ferunt 500
48
apes quo sugantur 505.22
apes ne quempiam attingant 551.2
apes sparsæ quomodo in aluearia reuertan-
tur ibidem 6
apes præcipuæ inter insecta 191.37
apes hominum causa genite ibidem
apes rempublicam consilia, duces, moresq;
habent ibidem 40 & inde
apes sanguinem habent ibidem 45
apes quando conduntur ibidem 47 per
totum
apes unde melligenem sumant 192.5
apes nullis floribus nocent ibidem 24
apes quot diebus operantur ibidem 25
apes prædiciunt futura ibidem 33
apes castra initantur ibidem 31 & 193.7
apes quæ oderunt 194.35
apes quomodo factus progenerent ibidem
40 & inde
apes quot diebus peragunt factus 195.8
apum morfus remedia 364.43 & 399.33
& 373.28
apum cibis, cum mel deficit 393.25
apum exercitia, & operaq; 191.39 & inde
& 192.2 & inde
apum operis uocabula 191. 10 per totum
apum amatores ibidem 27 per totum
apum in opere, ratio, curaq; ibidem 13 per
totum
apum prudentia ibid. per totum
apum reges, imperatoresq; 195.17 & 195
11 & inde
apum cellæ omnes sexangule 193.19
apum somnus quando 194.29
apum coitus usus est nunquam ibid.41
apum incubatio, factusq; primus ibidem
49
apum abortus quis 195.10
apum mirum 392.28
apibus qui non uermes 393.22
apes furto detractæ male fructificant 396
33
apum regis descriptio 195.11.20
apum ostentum ibidem 32
apum uua dependens ibidem

apes in ore Platonis infantis ibid. 33
apes sine rege esse non possunt ibidem 37
apum inter se pugna ibidem 49 & inde
apum genera plura 196.2 & inde
apes rustice, urbanaq; ibidem
apes quæ optimæ ibidem 3
apes ubi albæ ibidem 5
apibus cur datus aculeus ibidem 7 &
inde
apum inimica ibidem 10.26 & inde & 392
23
apum morbi 196.19. 26 per totum
apes defunctas, aliæ sepeliunt ibidem 20
apum continendarum ratio ibidem 41 per
totum
apibus auditum inesse ibidem
apes eris tinnitu gaudent ibidem
apum quæ uita longissima ibidem 44
apes qua arte reuiuiscant ibidem 45 &
inde
apes quomodo reparentur ibidem, & in-
de
apes iuueniorum corpore reparantur ibidē
27
apes nullum cadaver attingunt 197.9
apum lingua qualis 206.23
apex quibus inest animalibus 201.46 &
inde
aphace herba qualis 394.17.18 & 395.20
25.41 & 488.2
aphye pisces 561.15 & 578.36
aphytacores arbores 656.14
aphrodes herba 495.10
aphrodisiæ gemma 666.27
aphrodisius statarius 636.37
aphrodite Venus appellata 634.31
aphron herba quæ 379.49
aphronitri consideratio 563.4
aphronitrum quid 632.14
apiaria quam partem spectare debent 345
15
apiastri arboris descriptio & medicina
372.8
apiastrum ubi uenenum ibidem
apiastro herba 390.30
apiastro herba, Apes deficiantur 392.19
apiate mense Citrea 237.6
apice quid 148.6
apicij M. luxuria 357.6 & 157.30
apicij Marci inuentum 149.6 & 157.30 &
181.45
apilascude aurum 586.25
apiosifchas herba quæ 475.46
apyrina punica qualis 429.14
apyrinon punici mali species 238.17 &
429.14
apyron unguentum quale 392.48
apyron quid 630.6
apyroti, gemma 661.21
apis bouis consideratio 146.30 per to-
tum
apis bos pro deo ab Aegyptijs colitur ibi-
dem

apis bonis delubra ibidem 35
 apis bos, responsa priuatis dat ibidem 46
 apis bonis natalis festa ibidem 43
 apistos gemma 666.27
 apij herbe consideratio & medicine 359.
 26 & inde, & 371.40. per totum
 apij mirum ibidem
 apium tardissime nascitur 366.7
 apij femine uinum conficiant 250.13
 apij usus, & natura 362.4
 apij latio, cura, usus & 359.26 & inde
 apij corona, coronantur uictores Nemeæ
 ibidem 23
 apij summa auctoritas 371.44
 apij sexuum differentia ibidem 45
 apij usus in cibis nefas ibidem 47
 apium mensis feralibus defunctorum dica-
 tum ibidem
 apij documenta ibidem
 apium cur non inter nefastos frutices 372.2
 apium in Tyriaca 385.19
 aplysiæ spongiorum genus 166.15
 apocyni frutex qualis 444.23
 apocynon quid 570.4
 apodum diuini consideratio 180. 47 per
 totum & 213.48
 apo dis auis in medicina usus 543.38
 apographon pictura 625.11
 apolactus piscis 579.9
 apollinaris herba quæ 456.8 & 482.13
 apollinaris herbe medicine 482.45
 apollinis simulacrum ab Antonio Ephesijs
 sublatum, & ab Augusto restitutum
 601.18
 apollinis simulacrum 602.17.25.39.43 &
 603.17 & 634.5 & 636.20.21
 apollini laurus sacra 217.7
 apollini grata laurus 266.15
 apollinis templum Vtice ex qua materia
 285.45
 apollinis cum maris certamen 187.89
 apollini Hyacinthus dilectus 391.45
 apollinis & Neptuni simulacrum 635.18
 apollinis & Diane simulacrum 636.28
 apollo Archilochi poete interfectores ar-
 guit 116.24
 apollinis Delphici cortina 597.5
 apollo Delius ubi precipue colitur 602.9
 apollinem Capitolinū Lucullus M. unde
 Romam aduexit ibidem 41
 apollinis Palatini templum 597.6
 apollinis Citharedi, serpentemq; perimen-
 tis simulacrum 601.26
 apollinis marmoreum simulacrum à quo
 634.5
 apollinis Palatina des ibid. 19 & 653.35
 apollinis filia Phæmonoe 170.40
 apollinis filius Arabus 125.45
 apollinis colossus unde Lucullo translatus
 Romam 599.32
 apollinis palatini simulacrum 635.23
 apollinis fons, & in eo mirum 566.39
 apollinis oraculo, Socrates prelatum cun-

dis 117.21.32
 apollinis oraculum 110. 44 per totum
 apollo Eboreus ubi 124.21
 apolloniatarum pix fossilis 272.1
 apollo Dinus qui 566.40
 apollodorus medicus quid de uino 247.29
 apollodorus sculptor 603.25
 apollodorus pictor quando 619.5.13
 apollo dori medici duo 364.27
 apollo dori in grāmatica excellentia 118.4
 apollonides gemmatarum sculptor 655.21
 apollonij pictoris opera 636.18
 apollophanes medicus 409.5
 apostematum remedia 541.36.46 & 564.
 24
 aposcopenon quid 626.21
 A. Postumius dictator quid apud Regillum
 lacum 583.30
 apothecæ uinarie 249.17
 apoxyomenos quid 601.40
 appendix spina qualis 445.37
 appendices quid ibidem 38
 appetitū in cibis 377.7 & 378.10 & 400.
 21 & 418.26 & 420.44 & 423.1 &
 432.44 & 445.5 & 449.20
 appetentiā cibori quæ reslingunt 414.30
 appiana Brasica 557.39
 appiana Colonia 258.31
 appiane uue unde 243.2 & 248.5
 appianum coloris genus 618.36.44
 appie aquæ cur diste 644.36
 appius Iunius consul 142.38
 appius Claudi, Cæcinepos quando consul
 254.11
 appion Cymbalum mundi appellatus pro-
 logo 95
 appion grammaticus 621.36 & 659.36
 appluda quid 322.26
 apronia herba & eius medicine 422.6
 aproniana cerasa qualia 263.29
 apronius Lucius 209.49
 aproxis herba qualis 449.34
 aprugni quid 149.15
 apua piscis 561.15
 apuleia M. Lepidi axor 117.47
 apulie Atabulus uentus contrarius 310.25
 apuscorus magus 538.14
 aqua quo mox refrigeratur, nec seruet por-
 stea 570.26
 aqua quo feruere uidetur ibidem 4
 aquæ proprietates 19.29
 aquam rotundam esse 20.36 & inde
 aquarum motus causam, lunam esse 27.39
 per totum
 aquarum miracula 30.26 per totum & 552.
 18 per totum
 aquæ colores mutantes 29.48 & inde, &
 553.23 & inde
 aqua inebrians ubi 30.4
 aquæ pote perimentes ubi ibidem 7
 aquam ex uentre perientia 400.23
 aquæ potus saluberrimus 252.45
 aquæ potu cuncta uiuantur animalia præter

hominem ibidem
 aquæ nullus sapor, succusq; 244.14
 aquas quæ arbores odere 273.31
 aquas quæ arbores amant ibidem 34
 aqua suffusa quæ ligna diu durent 186.3
 & inde, & 31. ibidem
 aqua quæ ligna cito marcescant ibidem 7
 aqua quomodo ex uino extrahi possit 189.
 38
 aquarum differentia magna 330.16
 aquarum futurorum presagia 345.5 &
 inde
 aquas omnes, non omnibus licet habere 550.
 38
 aquæ quæ optime ad satia irriganda 362.4
 & inde
 aquæ in salubres potus quo purgantur 375.
 21
 aqua quomodo addensetur, atq; lactesca
 382 & inde
 aqua mire nature in quæ scilicet nihil ui-
 gitur 72.31.32 & 9530 & 554.17 &
 inde
 aqua pluuia tantū utitur 102.11 & 103.18
 aqua pondus sustinens omne 55.30 & 554.
 17 & inde
 aquam, quam reges Parthorum bibunt 56.
 22
 aquis herba nascens Sion dicitur 411.28
 aquæ amare quomodo dulces fiant 435.
 26
 aqua quo glaciatur 445.47 & 445.29
 aquæ melle consideratio & medicina 444.
 10
 aqua dentes decidere faciens 454.41
 aquæ inueniende signum 474.4
 aqua, quæ accenduntur 646.41 & 663.
 & 588.46
 aquarum impetus quo constitit 509.8
 aquarum uis maxima 552.20 & inde
 aquarum beneficia ibidem 27 & inde
 aquarum differentie, diuersitatesq; pluri-
 ibidem 34 per totum
 aquæ hominibus salubres ibid. 38 & inde
 aquæ calide, balneisq; apte ibidem 34 &
 inde
 aquarum medicina ibidem per totum
 aquæ uini usum adimentes, quæq; stetit
 tem inducant 553.47 & inde
 aquæ quæ utilissime 555.4 & inde
 aquarum leuitas ibidem 7 & inde
 aquæ quæ salubres, uel contra ibidem 4
 per totum
 aquarum toto orbe saluberrima quæ 556.4
 aqua nigro Rome ibidem 10 & inde
 aquas quæ erendi ratio ibidem 14 & inde
 aquarum subterranearum signa ibidem 15
 aquarum nascentium, aut de fœtationem tem-
 pus 557.5 per totum
 aqua quando dulcior ibidem 11 & inde
 aquæ tales, quales terre per quæ fluunt
 ibidem 13
 aquarum mira mutatio ibidem 25 per totum
 aquarum

agrarum calidarum usus & medicine ibide
49 & inde
aque marine in medicinis usus 559.5
& inde
aquas datus consideratio ad idq; instrumenta
557.40 & inde
aque datus Rome à quo 644.43
agrarum ductus ex quibus lignis 286.32
aquatica quæcumq; frigidissima 285.17
equaticum quomodo latine dicatur 248
24
aquaticorum fruticum & calamorum consi-
deratio 280.39 per totum
aquatiliam consideratio libro 9 per totum
aquatiliam tegmenta plura 155.10 & inde
aquatiliam sensus 165.22
aquatilia inter initia uisui carent 168.3
aquatiliu inimicitie & amicitie 169.44
& inde
aquatilia pauca pulmonem habent 207.36
aqueleges qui 472.4
aquatiliam medicine 32 libro per totum
aquifolij arboris Baceæ 263.23 & 273.19
aquifolio arbori non decidunt folia 274.5
aquifolio folia aculeata ibid. 47 & 275.2
aquifolius quando germinet 275.34
aquifolie arboris medicine 445.47
aquifolia arbor quæ 490.20
aquilarum consideratio, natura, genera ca-
pit 3 & duobus sequentibus libri 10
aquile mirum 266.27
aquilariu nidis ætites lapis reperitur 171.15
& 647.24
aquilas non parere sine ætite lapide 647
26
aquila pullos ad contuendum solem cogit 122
9 & 535.36
aquile in medicinis usus ibidem 37
aquile fetus suos non alunt, sed fugant 170
37 & 171.18
aquile quo ingenio testudines frangunt 170
42
aquile ubi nidificant, quotq; oua pariant
171.17
aquilarum penna, mixtas reliquarum auu
pennas denorat ibid. 28
aquila non fulminatur ideo Iouis armiger
credita est 18.16 & 171.29
aquila in Romanis legionibus 171.31
per totum
aquilarum prælia cum quibus ibidem 36
aquilarum cum dracone pugna ibi 38
aquile cum uirgine mirum ibidem 41
per totum
aquila Ioui sacra ibidem 44
aquilarum oua quæ auis frangat 173.34
aquila in Rodo nulla 177.22
aquilarum incubatio, quotq; pariat 185.44
& inde
aquila & olor inimici 189.36
aquile pisces 158.4
aquile signi ortus 336.9 & 357.22 & 338
24

aquile signi occasus 146.49 & 334.17
aquilij C. equitis Romani ac iurisperiti do-
mus 289.16
aquilij ducis capti, aurum in os Mithridates
infudit 584.34
aquilo uentus interdum Etesias uocatur
343.2
aquilo salubris 291.13 & 15.46
aquilo uentus 15.4.43.46.49
aquilone flante quæ agenda & quæ nō. 342
45 & inde
aquilone quæ gaudent 290.2 & 342.44
& inde
aquilonem uites & arbores spectare debent
291.9 & 343.4
arabiam Romanorum quis primus subegit
89.46 & 101.3 & 221.38
arabia Alexandro uicta 222.22
arabia felix cur dicta 224.20 per totum
arabie pecuaria 223.49
arabia suisbus caret 149.24
arabie gemma 661.10.12 & 662.5 & 663
14 & 664.49 & 666.17.19 & 669.33
& 670.41
Reliqua quære parte secunda
arabica resina qualis 251.35
arabica gemma qualis 66.15
arabice arbores ex quibus nestes sunt
220.19
arabice spine medicine 445.8
arabicus adamas 657.45
arabicum linum ex quibus 347.6
arabici maris fertilitas lapidum 224.27
arabice alites quæ 666.20
arabus lapis qualis 647.42
arabus Babylonis & Apollinis filius 125
43
aracina herba 394.13
aracos herba ibidem
arachnes mulieris inuentu 125.42
araneorum consideratio, natura, genera 197
43 per totum
araneorum in texendis telis fertilitas ibidem
49 & inde
araneus uermis infestus oliuis, uitibusq;
310.15
aranci muscarii in medicinis usus 536.26 &
557.8
araneus adiam ruinas præsentit 138.29
aranci mures ubi uenenati 150.45
araneus serpentibus inimicus 189.49
araneorum pedes quales 214.4
araneorum tele mirum artificium 198
& inde
araneorum cum lacertis pugna ibidem 16
araneorum futuri præcognitio ibi. 18
araneorum partus qualis ibidem 20
araneus Lycus 542.48. & 547.4
araneus Phalangius parentes consumit
198.23
araneus pæstiferum animal 166.44
araneorum morsus remedia 366.32 & 370
1 & 372.16 & 373.28 & 377.17.44 &

381.23 & 397.7 & 399.134 & 401.3
& 409.32 & 432.2 & 434.2 & 448
14 & 442.6 & 446.16 & 568.19 &
569.26 & 675.39
araneus piscis 578.37 & 166.44
arandi tempus quod 292.36 & inde & 354
47 & 328.45 per totum
arandi disciplina 328.15 & inde per totum
arandum quantum uno pare boum die una
339.11
arandus quoties ager sit 328.47 & inde
arare minus quam uerrere celsoria castigatio
316.38
arationis instrumenta plura 328.33
arator incurus arare debet 229.17
aratoris prouerbium ibidem
aratrare & arare quid ibidem 33
aratum à quo repletum 116.10
arbela celebris Alexandri uictoria 22.48
arbores pisces 151.48 & 578.30
arborum cultura à quo repleta 126.9
arborum ramis antea coronabatur in sacris
385.43
arbores inter se amice 373.11
arbores summum munus homini datum olim
credutum 216.37
arborum usus uarius ibidem 38.47 & inde
per totum
arbores numinum templa ibidem 47 &
217.7
arbores numinibus dicatæ 216.48
arbores decorum simulacra ibidem
arbores primum boninum alimentu ibidem
38 & 217.3
arbor unum portat 217.21
arborum abortus quomodo ibidem 43
arborum pumiliones quomodo ibid. 44
arborum magnitudo mira 218.12.31 & 334
20 & 267.15 & inde, & 274.13 per
totum
arbores Indice quales 218.12 & 107.38
arbor quæ incendi nequit 218.23
arbores lanificæ ubi 220.13
arboribus folia ubi non decidunt ibid. 24 &
274.11
arboribus sexum inesse 231.23 & 276.47
arbores auspicate 238.45
arbor pestem denuncians & animalibus les-
talis ibidem 47
arbores neq; aqua, neq; igne corruptibiles
239.1
arbores in mari 240.13 & deinde
arbores indociles quæ dicantur 242.6
arborum liquores qui præcipui 233.46
arborum fructus uix numerari possunt
257.17
arbores parue post autumnum simo conte-
guntur & quare 260.41
arborum succi consideratio 264.8
per totum
arbores pomiferae quales 266.42

- arboribus sine, qualis esset hominis uita ibi
 dem 49
 arbores ubi nullæ 267.2
 arborum fertilitas ferè alternat 268.30
 arbores boletos ferentes 269.38
 arbores panos ferentes ibidem 48
 arborum quarum sint in usu cortices 270.8
 per totum
 arbores cur à natura genitæ 272.15
 arborum tuler ibidem 43 & inde
 arbores quos situs & loca ament 273.18
 per totum
 arborum diuisio per genera ibidem 40
 per totum
 arbores quarum folia decidunt, & quarum nō
 ibidem & 46 ibid. per totum
 arbores syluestres urbanasq; ibid. 42
 arbores urbanae cur distæ ibidem 43
 arbor non germinans ante mediam æstatem
 274.8
 arboribus nullis ubi nunquam decidunt folia
 ibidem 11
 arborum foliorum natura tempus & cæli.15
 per totum
 arborum cōceptus, partus, educatio 275.17
 & inde
 arborum gaudium flos est ibidem 21
 arbores quædam non florent ibid.23
 arbores cito tardeq; germinantes ibidem 13
 per totum
 arbores quo tempore fructus ferant 276.20
 & inde
 arbores semper fructum habentes ibidem 25
 arbores quæ nullum semen aut fructum ferūt
 ibidem 30
 arbores quæ & quare infelices dicantur ibi.
 32 & 44.43
 arbores quæ religione damnatæ 276.32
 arbores nouellæ quamdiu fructum non ferūt
 ibidem 35
 arbores quæ facillime fructum perdant
 ibidem
 arbores infructuosæ interdum loci uitio
 ibidem 45
 arborum rami uarij 278.14
 arbores biferae, triferae; 277.8 per totum
 & 330.14
 arborum partes uariae fructum gerunt
 277.16
 arbores quæ maturius ferant ibidem 18
 arboris corticis cōsideratio 278.14
 per totum
 arborum radicum cōsideratio ibi.19
 arbores prodigiosæ ibid.40 per totum
 arbores collapsas sua sponte resurrexisse
 ibidem
 arbores quibus nascantur modis ibid. 47 &
 294.30
 arborum partes similes partibus animalium
 282.48 & inde & 309.14
 arborum cædendarum tempus 283.27
 & inde
 arborum altissima Larix, abiesq; 294.5
 arbores robustæ & deteriores quibus locis
 ibidem 11
 arbores quas & cur teredines non attingāt
 286.13 & inde
 arborum centra, id est durities clauo similis
 inimica ferris 284.20
 arbor amplissima ubi usæ ibidem 28
 arbores spisse, graues, lenes ibidem 46 &
 inde
 arbores non fluitantes in aquis ibi.47
 arbores duriores & earum usus 285.4
 arbores calidissime & ex quibus ignis excu-
 tiatur ibidem 13
 arbores sicca & earum usus ibidem 22
 arbores molles fragilesq; ibidem 25
 arbores cariem uel uetustatem non sentiētes
 ibidem 28. & inde
 arbores æternæ quæ putentur ibid.30
 arbores infestatum genera quatuor 276.13
 per totum
 arbor arbore integitur luxur causa 287.14
 arborum ætates & quæ arbores minime di-
 rent ibid.24 per totum
 arborum quarundam uita immensa ibidem
 inde
 arborum miraculum ibi. 40 & 311.44 &
 inde & 25.34
 arborum uita breuissima 288.3
 arbores quæ in terra gigni non possunt
 ibidem 15
 arborum pretia mirabilia 289.34
 arborum leges ibidem 39
 arbores quod cælum naturaliter affectent
 290.2 per totum
 arborum situs & quas in oras spectare de-
 bent ibidem 41
 arborum cum cælo & terra societas 291.5
 per totum
 arbores quibus modis proueniunt 294.30
 arbores quibus modis ferantur ibidem
 per totum
 arbores qualiter disponendæ sint 296.13 &
 inde
 arborum scrobes qualiter faciendæ ibid.19
 arborum transferendarum cōsideratio ibid.
 2 per totum
 arbores quæ ætate transferendæ ibi.36
 arbores translate eundem quæ ante habebāt
 situm feruent ibi.38
 arborum quæ umbræ noxiæ & quæ utiles
 297.16
 arborum plantandarum ratio ibid.11
 per totum
 arborum inter se distantia atq; intervalla ibi
 dem per totum
 arbores quæ tarde quæq; celeriter crescant
 ibidem 42 per totum
 arborum sationis cōsideratio 298.16 per
 totum
 arbor una in alia ibidem 18
 arborum inoculatio quomodo reperta ibi-
 dem 21
 arborum instilio quomodo reperta ibid.25
 arbor omni genere pomorum onusta 300.15
 arborum ferendarum tempora tria 301.1
 arbores quæ societate gaudent ibid.47
 & inde
 arborum morbi 309.6 & inde
 arbores quibus & quando profunt frigora
 ibid.9 & 290.4.30
 arbores hominibus similes 309.15 & inde
 arbores quæ uermibus infestantur ibi
 dem 13
 arboribus infesta 310.11 & circa
 arbores quibus cortex detractus moriantur
 & quæ non ibidem 34
 arborum ultima uenena 311.11
 arborum prodigia ibidem 14 per totum &
 25.34
 arbores speciem mutantes, scilicet in alia uer-
 tentes 311.17
 arbores loquax interdum ibidem 24
 arbores in statu aris, uel in alijs natæ pro-
 digij loco ibidem 27
 arborum morbi remedia ibi.37 per totum &
 312.12 & inde
 arbores steriles quomodo inuentur in fructu
 ferant ibidem 21
 arborum medicamentæ 313.6 per totum
 arbores religiosæ qualiter succidi possunt
 ibidem 36
 arbores ubi sub se uincunt 330.10 & inde
 arbores quo cadent de tempore 341.45
 arborum mira altitudo 103.19 & 107.18
 arbores potum ferentes 103.23
 arborum utilitas 419.32 & inde
 arborum fructus, primus cibis hominum ibi
 dem 34
 arborum & ad arbores attinentiū medicina
 428.39 per totum
 arborum urbanarum medicina libro 33
 per totum
 arborum syluestrium medicina libro 14
 per totum
 arbores quomodo difficilis caduntur cle-
 riusq; crescant 435.21
 arborum cōsideratio & eorū ratio 307
 17 per totum
 arborum qualiter disponendum 296.14
 arborum putatio quando & qualiter
 307.24
 arboribus conuenientes arbores ibidem 21
 & inde
 arbutus id est unedo arbor 263.16 &
 433.34
 arca uia species 245.36
 arcadia non gignit thymum 391.1
 arcadiæ uinum mirum 251.3
 arcadum anni trimestres 121.19
 Reliqua quære parteseunda
 archelaus Cappadocia rex 656.47
 archelaus circa agros colendos intentus
 315.42
 archelai pictura 622.20
 archefilas pictor 627.8
 archefilas pictor Luculli familiaris 623

80 624.47

archefilai statuarij opera 636.48 & inde
archefite simulacrum 636.15
archepofis quid 421.35
archepofis herba que qualisq; 479.35 &
484.28
archibellon herba que 408.19
archibius fcriptor 339.21
archigalli pictura 620.1
archilochi poeta interfectores Apollo ar-
guit 116.24
archimedis laus interitusq; 118.14
architecti materie idonee 286.25 & inde
arcios perfonata herba que 462.41 &
463.29
archion herba qualis 487.32
archio herba 463.29
archuri exortus 15.32
archuri occafus quando 336.7.10 & 337.25
& 341.2 & 146.49
archuri exortu tempeftates fieri 338.6
atituri fudus procellofum 13.14
atituum herba qualis 487.32
arcus coeleftis confideratio 18.4.5 per totum
arcus coeleftis circa folem ufus aliquando
11.49
arcus coeleftis quando aliquid portendit &
quando non 18.4.5 per totum
arcus coeleftis quid ibidem 46
arcus coeleftis quando fiat & quando non
ibidem 49 & inde
arcus coeleftis ubi quotidie apparet 19.28
arcus coeleftis tacha terra halitum mirum emit-
tit 129.33
arcus coeleftis duplex, pluuiam fignat 344.
32
arcus coeleftis mirum 226.40
arcus coeleftis uini 445.34
arcus quo utimur à quo repertus 126.15
arcus ex genitalibus camelorum ubi 214.27
ardetia fempet loca 30.36 per totum & 31.6
per totum
ardea auis futura praefagit 345.25
ardeolarum confideratio 185.42 & inde, &
389.40 & 203.28 & inde
ardeolarum quando optimum augurium
203.29
ardeole amice cornici 190.4
ardeole auiq; in medicina ufus 551.18
ardices piftor 614.19
arce difpofitio qualiter 339.25
arce mefium amurca fubiguntur 257.4
arcellus piftor 624.29
arcepagitarum fculptura 504.36
arcon ex femina uinas 109.20
arceufa mulier in marem uerfa ibidem
arceji oppidi uua qualis 244.6
artia uafa 628.32
arum oleum ad quid 448.44
arganthonij regis fenectus 121.12.21
argathylis auis qualis 179.9
argematis morbi remedia 535.39
argeme morbi remedia 379.45

argemon Minerue herba 451.26
argemone herba 401.9
argemonie herbe confideratio 462.30
& inde
argemonie herbe medicine 471.23 & 476.
13 & 477.34 & 478.32 & 479.34 &
481.13 & 482.44 & 483.6
argenos gemma 674.48
argenti confideratio 589.3 & inde
argentum à quo repertum primo 125.47
argenti copia ubi 89.23 & 90.7 & 589.7
& 92.32
argentum quando primum fignatum Rome
684.13.22
argento à quo & quando es immixtum
ibidem 24
argentum ubi maxime reperitur 589.7
& inde
argentum à quo habendū inhibitu 184.37
argentum fempet in auro reperiri 587.25
argentum quod optimum 589.3 & inde
argento nigra fiunt lineae ibidem
argenti fume confideratio 590.1 & inde
argenti quomodo in auro 591.39
argenti differentie due ibidem 47
argenti bonitas ibidem 48
argenti probatio ibidem
argentum Aegyptium quale 592.16
argentum in quibus ornamentis 594.20
per totum
argenti coelandi ars ibidem 25
argentum quid 610.36
argentum in fe trahentia 677.13
argentum celatum à quo Rome 653.37
argenti uini confideratio 589.19 & inde
argenti uinum omnium rerū uenenū ibidem
argentea Creta qualis 293.15 & 632.29
argentea corona à quo primum 386.6
argenteus nummus quādo Rome 584.27
argentei denarii nota que ibidem 17 & inde
argenteorū uaforū luxuria 593.7 & inde
argentei mulierum lecti ibidem 27
argenteae lances centum librarum ibidem 31
argentearū ftatuarum ufus 594.13 per totū
argentei currus ibidem 15
argenteae feminarum compedes ibidem
argentojum aurum quale 588.40
argylla alba confideratio 292.2 per totum
argylla uina condit Graecia 251.22
argylla terra uineis utilisfima 291.21
argylla ex qua imagines fiunt 627.49
argyritis quid 590.2 & inde
argyrodamas gemma 666.11 & 667.46
argius ftatuarius 600.31
argonaus ex eone arbore fafta 238.49
argonauta in Italia 46.37
argonautarum simulacrum 603.14
argonautarum pictura 625.28
argonautarū lapis Cizici relictus 642.34
ariadnes pictura 522.38
ariana gens, & in ea lachrymarum fpina
119.34
arianis herba qualis 450.4

aricie uitis maxima 144.6
aricine ualles 358.10
ariana pomum 218.42
aries quomodo focinas uel mares generet
147.5
arietis ferocia quo cohibetur ibidem 5
arietis cornua defiffa, afparagum gignunt
359.1
arietis mirum 552.7
arietis in medicina ufus 545.8.28 &
546.13
arieti naturale agnas fufidire 147.4
arietum optimorum forma ibidem 8
aries machina bellica 12.6.21
arietis pifeis confideratio 152.13 & 165.38
per totum & 578.32
arinea frumenti genus in Gallia 321.5
arinea & ex ea medicina 415.18
arion Cytharedus à Delphino praefectus
154.1
aris herbe descriptio & ex ea medicina
449.5
arifaltea maluae genus 381.21
ariflandri de oftentis liber 311.23
arifarette piftrix 627.15
arifteus primus mel cum uino mifcuit 145.
28
arifcei anima uifa 125.23
ariflida herba qualis 492.34
ariflides ftatuarius 600.31
ariflidis ftatuarij opera 602.33
ariflidis piftoris opera 622.29 & 623.38
ariflides iris imperfecta 617.3
ariflidis inuentum 624.45
ariflidis praceptor 620.23
ariflidis tabula ingenti empti precio 118.22.
615.11
ariflippus Philocharis filius 615.36
ariflippi piftoris opera 623.46
ariflobulus piftor 627.7
ariftoles piftor 623.39
ariftoclides piftor 626.18
ariflodemus ftatuarius 603.48
ariflodemus piftor 623.30
ariflogeton medicus 487.22
arifloglion tyrannicida 114.21 & 597.19
& 602.24.35
arifloglioni ftatua pofita 597.10 & 602.
24.35
ariflobulus piftor 626.12
ariflolochie herbe confideratio 461.42.43
& 462.22
ariflolochie herbe etas 497.22
ariflolochie herbe medicine 472.18.24 &
473.8 & 476.13 & 479.25 & 480.6
& 481.2.49 & 483.28
ariftomachus apum amator 192.28
ariftomachus fcriptor 239.42 & 251.21
arifstomenis fortitudo 207.11
arifstomenis cor biftutum ibidem
arifton fculptor 594.34 & 603.43
ariftonidas ftatuarius 609.2
ariftonides piftor 627.7

- aristophanes poeta 388.23
 aristophanes Euripidi quid obijcit 411.15
 aristophanis grammatici amica 129.24
 aristophan Anchalo ab apro vulneratur 626.21
 aristotelis laus et eius quinquaginta de animalibus libri 132.50 et inde
 aristotelem imitatus Plinius ibidem
 aristotelis patria ab Alexandro resilituta 116.23
 aristoteles conficius Alexandri mortis 552.11
 aristoteles nix mire subtilitatis 342.48
 aristotelis mater 623.24
 aristotelis heres 628.32
 aristotelis filia 524.31
 aristoteli tyrannus 623.36
 armenica pruna que 257.45
 armeniaca arbor quando floret 276.6
 armenium color 615.48 et 617.30
 armillæ quibus dabantur 583.28
 armillæ feminarum ibidem 44
 armo ge color quis 615.45
 armon, id est Armorata herba 352.49
 armoratie consideratio ibidem et inde
 armoratie medicinæ 364.18
 armorum crepitus quando ex cælo auditus 18.29
 armorum plurium genera, ac eorundem reperi-
 tores 126.13 et inde
 aromates vinum 250.18
 aromates gemma 666.17
 aron bulbi genus 354.10
 aros herba et eius medicinæ 448.14 et inde
 et 141.11
 arretina uasa qualia 628.32
 arrogantia exemplum 620.8 et inde
 arrugine quid 586.30 et 587.11
 arsen mandragoræ semen 446.32
 arsenogonon herba qualis 484.15.15
 arsinoe Ptolomei uxor 639.37 et 662.46
 arsinoe regina quæ 609.35 et inde et 639
 37
 arte immortalitatem efficiunt 241.23
 artes unde liberales dicte ibidem 29
 artes, desidia perdidit 615.18
 artium laus et inuentio quomodo 241.23
 artium inuentores dii habiti 293.40.41
 artium una medicina imperatoribus imperat
 435.38
 artium plurimarum excellentia 118.2 per totum
 et 22 per totum ibidem
 artificum mira opera 118.22 per totum et
 600.19 per totum
 artemisia uxor Mausoli regis 459.38 et
 635.47 et inde
 artemisia herba qualis 459.38.39
 artemisia herba medicinæ 464.48 et 471
 29.32.35 et 476.34 et 483.31.47
 artemon medicus 498.25
 artemon pictor 626.24
 artemon suppositivus Antiochus 111.2
 artemonis simulacrum 601.10 et 636.57
 arterie consideratio 206.33 et inde et 210
 18.20 et inde et 109.27
 articularum morbi remedium 363.3 et 365.35
 et 366.25 et 374.46 et 377.52 et 381
 13 et 406.38 et 413.11 et 415.31 et 416
 36 et 411.7 et 432.11 et 496.10
 arteriæ medicamentum 432.8
 articularis morbi remedia 414.37 et 418
 44 et 419.45 et 421.9 et 426.19 et
 427.16 et 434.36 et 437.15.30 et 442
 18 et 445.23.44 et 448.39 et 452.21
 25 et 457.48 et 461.9 et 478.4.7.49
 et 481.12 et 510.10 et 519.17 et 545
 21 et 549.18 et 596.1 et 574.11 et 630
 40 et 369.15 et 378.44 et 399.36 et
 400.20 et 406.35
 articulorum consideratio 210.16
 articulorum remedia 371.9 et 384.43 et
 479.2
 artopta panis genus 323.11
 artrare quid 329.33
 arua alternis annis cessare cupiunt, quod si
 ruris spacia non patiantur, quid agendum
 330.2
 arua fertilissima ubi ibidem 8 per totum
 aruis, stipule incense in eis mire profant
 339.46
 aruorum stercorendorum ratio 330.21 per to-
 tum
 aruales sacerdotes à Romulo instituti 314
 23
 aruermorum status 600.14
 aruistum uinum, id est Chium 247.17
 aruile quid 296.11
 aruncus caprarum quid 148.31
 arundinum consideratio 280.39 per totum
 et 302.27 et inde
 arundinum usus uariis 280.40 et inde
 arundines in delicijs gratæ ibidem
 arundinibus domus ubi teguntur ibidem 41
 arundines Indie maxime 281.11 et 107.40
 arundinum in sexu differentia 281.12
 arundines nauigiorum uicem præstant 107
 40 et 281.13
 arundinis natura et medicinæ 443.21
 arundines quando ferende 343.29
 arundinum radix qualis 281.15 et 302.28
 arundinum genera plura 281.20 et 443.21
 arundinum usus ad uineas maxime 281.5
 et 302.36
 arundines in humidis agris ferende 282.5
 et inde
 arundo apta ligaminibus ibidem 22
 arundinum cædendarum tempus 302.36
 arundo contraria silici 317.48
 arundinis stirps quo ex corpore trahitur
 441.23
 arundo odorata ubi ibidem 24
 arundinis Cypriæ medicinæ ibidem 29
 arundo extractoriam uim habet ibidem 30
 arundines quâuis in palude non tamen sine
 hymbre adolescunt 156.39
 arundines ubi maxime 107.40 et 281.11
 arundineti consideratio 302.27 et inde
 arundinis filia longa 274.48
 aruspicium à quo inuentum 126.28
 asaron herba que et unde dicta 398
 28.19
 asarum herba nardi uim habet 222.3
 asari medicinæ 398.24
 asarota quid 650.31
 asbestum linum 347.17
 asbestos gemma 666.18
 ascalabotes color 532.35
 ascalia herba 395.11
 ascalonia consideratio 364.37
 ascalonia coepe unde dicta ibidem 51
 ascalonia quando ferenda 355.7
 ascia à quo reperia 126.4
 ascia, id est loca umbra carentia 23.39
 ascyroides herba qualis 487.47
 ascyron herba que ibidem et 486.46
 asclepias herba qualis 487.40
 asclepiadis laus, excellentia, interitus
 118.10
 asclepiadis medici atas, asusque 470.18
 per totum
 asclepiodorus sculptor 603.45
 asclepiodorus pictor 610.47
 asclepiodori opera 623.27
 asclepionis, Panacie patris inuicem 455.38
 asconius Pedianus 111.38
 asarubalis clypeus qualis 614.9
 asellorum piscium consideratio, natura, uis
 et 157.10 et 575.38
 aselli quando latenti 156.46
 aselli stelle quales 344.29
 asia quo anno à Romanis uicta 330.45 et
 597.2
 asia picem habet optimam 151.31 et 159.9
 asia frutices quales 238.24
 asia refectam habet 251.37
 asia hedera 279.43
 asia calami 280.45
 asia silices quales 282.26
 asia ferendi tempus 318.12
 asia et genista lina facit 347.5
 asia deuicia luxuriam miscit in Italia 593.48
 et 599.12
 asia duodecim urbes quâdo terremotu meti-
 ta 25.40
 asatica persica 257.38
 asatica creta 616.37
 Reliqua quæ re parte secunda
 asyla herba qualis 466.19
 asylus uermis 199.43 et 201.2
 asili quo fugantur 566.10
 asinius Pollio consul quando 582.49
 asinius Pollio Cl. Cesaris procurator
 638.32
 asinius Pollio primus bibliothecam Romæ
 dicauit 613.37 et 117.4
 Vide Pollio
 asinius Gallus consul 592.37
 asinius Celer 157.32
 asinio Polioni Plancus quid respondit
 prologo 120
 asinorum consideratio 144.46 per totum

aleus ingentis precij ibid. 145.15
alini optimi ibidem 48
alinus nature frigide ibid. 49
alini ubi non generantur ibidem
alinus inter pilos habentia, tantum pediculis
immunis 201.12
alinus ubi cornutus 202.27
alisorum dentes quales 206.4
alinus Indicus qualis 213.36
alini sylvestres ubi 399.2
alini admissuræ tempore quid dan dū 372.41
alini ferule gratissime. 455.23
alini rabie inflammantur 461.42
alini crepitus quo faciunt 494.26
alisorum partus 145.2 *in de*
alini quid timeant ibidem 7
alisorum pullorum in epulis usus ibid. 15
alinus ferus 132.10
alino anni iunctio Afri arant 292.42
alinus Baccho cur assignatur 435.24
alisorum corpore scarabæos gigni 196.48
alini quot annis uiuant 145.5
alini cor maximum 207.15
alini scilicet non habent 208.2
alinus ex eo medicine 515.18.41 *in de* 516.9
in de 519.38 *in de*
alini lac efficacissimus 509.42
alini lacis remedia 513.2 *in de* 515
15. 517.28 518.10 610.2.16.19
in de 178.40
alini ossa contra uenena dantur 513.6
alini urina ad quid prosit 515.41 *in de* 518.49
519.48
alini renes uesicæ medentur 518.23.36
alini seui medicine 155.44 *in de* 519.22
alini pulli sanguis 519.22
alini finis quibus prosit
619.49 in de
alini carnes phibiscis medentur 520.21
alini pellicis impavidus infantes facit 513.6
alini mamme a foetu dolent 211.34
alinarum lac quale 212.3 *in de*
alina quo sterilescat 505.31
alinarum lac quale 212.3
alini lac in archanis 610.20
alini a pruna que 157.45
alini uia 244.34
alio motus genus 535.12
alio aui qualis 176.27
alio Quintus 144.46
alio qualis 665.46
alimatis utilia 382.6 *in de* 47.2.16
alopodorus statuarius 600.31
alplatum spine genus 445.29
alplato oleum faciunt 256.42
alplato arbor 226.39
alparagi cōsideratio 358.25 *in de*
alparagi sylvestris qui corru da dicitur ibi.
27.49 371.30 282.7
alparago uinum consiciunt 250.13
alparagus sylvester 358.27.49
alparagus trium librarum 350.27
alparagorum satio cura 371.29 in de
alparagum ex arietis cornibus nasci 359.1

alparagus Gallicus quis 394.2
alparagi spine ibidem 26
alparagorum medicine 371.22
alplation quid 390.35
alplationis lacus de bitumine mirum 112.8
Quere alia parte secunda
alplodelus herba 409.47 *in de* 396.1 *in de*
alplodeli herbe medicine 499.47 *in de*
per totum 482.44
alplodeli radix 219.26
alplides serpentes quō mitigantur 399.27
alplides serpentes quō sopiantur 402.42
alplidis serpentis descriptio 136.38
alplidis cum ichneumone pugna ibidem 47
alplides quomodo fugantur 442.43
alplidis mirum 190.7
alplidum ueneno contraria 378.45
alplidum morsus remedia 418.22 *et* 424.45
448.14 504.4 529.46 530
6.23 568.26
alplis gemma 666.18
alplenium herba qualis 847.36
alplinus deus 225.2
alplidus omnis fistidum parit 224.17
alpliria malus qualis 218.1
alpliria literas semper fuisse 125.21
Reliqua quere parte secunda
alplis nummi consideratio 584.7.12 *et circa*
alplati cancorum genus 160.43
alplæ urbis qualia uasa fuerint 629.32
alplaphis agria uue genus 421.12
alplæ herba qualis 487.45
alplæ terra qualis 631.43
alplæ gemma 665.2 *in de*
alplæ ardeolarum genus 185.42
alplæ medicamentum quale 280.4
alplæ herba qualis 407.23
alplæ uermis 532.16
alplæ laetæ genus 357.4
alplæ simulacrum 601.24
alplæ fœmina 626.22
alplæ herbe descriptio 473.34
alplæ herbe medicine 481.22 *et* 482
38.45
alplæ rizontes simulacra 601.8
alplæ pictura 622.24
alplæ gemma 670.21
alplæ gentia 425.47
alplæ gemma 665.6
alplæ gemma 665.10
alplæ gemma 665.11
alplæ logie inuentor quis 116.29
alplæ logie scite quatuor 332.17 *in de*
alplæ logie utilitas 337.31 *in de*
alplæ logorum inter se discordantia 332.25
alplæ logie excellencia 118.3
alplæ logorum inconstantia 122.8 *in de*
alplæ scientia occultissima 331.48
in de
alplæ obseruandorum triplex ratio 332
43 in de
alplæ non cogunt hominum mores 122.29
in de

alplis ruenus assignantur, nascendi leges
3.12 121.45 per totum
alplis ruenus equi quales 144.42
alplis animalium exempla 165.17 *per totum*
165.33 per totum 566.13 per totum
Vide Animalium alplis
alplis Cleopatre 386.36 *in de*
atplatus uentus Apulie contrarius
310.25
atagen aui 182.45
atalante pictura 614.27
aterammum herba ubi fabam necat 327.13
aterius Labeo pretorius 614.43
atbamantis furor 609.2
atbamus medicus 384.12
atbanati fortitudo 113.45
atbata medicamentum 415.18
atbata Statuarius 600.41
atbenis ingens signorum copia 599.19
atbene quo unguento delectat 229.18
atbeniensium infusum prelium ubi et quo
omine 281.39
atbeniensium coronæ oleæ usus 255.41
atbeniensium pena cicuta iniussa 466.46
atbeniensium contra Persas prelij pictura
618.34
atbeniensium demonis pictura 619.45
atbeniensis iuuenes coronati comessabant
ac spæcentu conuentus frequentabant
386.20
atbeniensium naufragium 6.7
atbeniensium ad Romanos legati 116.42
atbeniensium armamentarii quale 118.17
Reliqua quere parte secunda
atbenionis pictoris opera 625.45
atbenodorus statuarius 600.31 *et* 636.35
athleta quo cibo pascantur 430.38.39
athleta cibos ambulatione perficiunt 216.17
atlantis montis arbores quales 236.32
atlas spæram primus reperit 3.45 *et*
126.29
Reliqua quere parte secunda
atiroes gemma 666.22
atiræstilis herba 394.22.47 *et* 402.47
atiræstilis species 260.38
atiramentum color 616.3 *et* 617.13
atiramentum omne sole perficitur 617.13
atiræstilis herba et eius satio 360.22
atiræstilis herbe semen quale 361.21
atiræstilis herbe uitia 381.13
atiræstilis natura et medicine ibidem
atrophæ que 418.11
attages ubi non sint 151.1
attalus medicus 575.33
attalus de scorpione quid 500.3
attalus circa agros colendos quid 315.42
attalus centum talentis Aristidis tabulam li-
citatus est 118.22
attali regis inuentum 147.43
attali regis domus ex qua materia 629.41
attali aduersus Gallos prelia 603.35
attali mori quando 594.3
attalus sex milibus sestertii picturam emit
6 3 618

aristophanes poet. 1388.13
 aristophanes Euripidi quid obijcit 411.15
 aristophanis grammaticus amica 129.24
 aristophon Anachlo ab apro vulneratur 616.21
 aristoteles laus et eius quinquaginta de animalibus libri 132.30 et inde
 aristotelem imitatus Plinius ibidem
 aristotelis patria ab Alexandro resituta 116.23
 aristoteles conscius Alexandri mortis 552.11
 aristoteles uir mirae subtilitatis 342.48
 aristotelis mater 623.24
 aristotelis heres 628.32
 aristotelis filia 524.31
 aristoteli tyrannus 623.36
 armenia pruna quae 257.45
 armeniaca arbor quando floret 276.6
 armenium color 615.48 et 617.30
 armille quibus dabantur 583.28
 armille foeminarum ibidem 44
 armoge color quis 615.45
 armon, id est Armorata herba 352.49
 armoratie consideratio ibidem et inde
 armoratie medicinae 364.18
 armorum crepitus quando, et caelo auditus 18.29
 armorum plurium genera, ac eorum reperitores 126.15 et inde
 aromates uinum 250.18
 aromates gemma 666.17
 aron bulbi genus 354.10
 aros herba et eius medicinae 448.14 et inde et 141.11
 arretina uasa qualia 618.32
 arrogantiae exemplum 620.8 et inde
 arrugie quid 586.30 et 587.11
 arsen mandragora semen 446.32
 arsenogonon herba qualis 484.15.15
 arsinoc Ptolomei uxor 639.37 et 662.46
 arsinoc regina quae 609.35 et inde et 639.37
 arte immortalitatem efficiunt 24.1.23
 artes unde liberales dicuntur ibidem 29
 artes, desidia perdidit 615.18
 artium laus et inuentio quomodo 241.23
 artium inuentores dii habiti 293.40.41
 artium una medicina imperatoribus imperat 435.38
 artium plurimarum excellentia 118.2 per totum et 22 per totum ibidem
 artificum mira opera 118.22 per totum et 600.19 per totum
 artemisia uxor Mausoli regis 459.38 et 635.47 et inde
 artemisia herba qualis 459.38.39
 artemisia herbae medicinae 464.48 et 471.29.32.35 et 476.34 et 483.13.47
 artemon medicus 498.25
 artemon pictor 626.24
 artemon supposititiis Antiochus 111.2
 artemonis simulacrum 601.10 et 656.37
 arteriae consideratio 206.33 et inde et 210

18.20 et inde et 209.27
 arteriarum morbi remedium 363.5 et 365.35 et 366.25 et 374.46 et 377.32 et 381.13 et 406.38 et 413.11 et 415.31 et 416.36 et 421.7 et 432.11 et 496.10
 arteriace medicamentum 432.8
 articularis morbi remedia 414.37 et 418.44 et 419.45 et 421.9 et 426.29 et 427.16 et 434.36 et 437.15.30 et 442.18 et 445.25.44 et 448.39 et 452.21.25 et 457.48 et 461.9 et 478.47.49 et 481.12 et 510.10 et 519.17 et 545.21 et 549.18 et 596.1 et 574.11 et 630.40 et 369.15 et 378.44 et 399.36 et 400.20 et 406.35
 articuloorum consideratio 110.16
 articuloorum remedia 371.9 et 384.43 et 479.2
 artopta panis genus 323.11
 artrare quid 329.33
 arua alteris annis cessare cupiunt, quod si ruris spacia non patiantur, quid agendum 330.2
 arua fertilissima ubi ibidem 8 per totum
 aruis, stipule incense in eis mire profunt 339.46
 aruorum stercore aruorum ratio 330.21 per totum
 aruales sacerdotes et Romulo instituti 314.25
 aruernorum statua 600.14
 aruifium uinum, id est Cibium 247.17
 arule quid 296.11
 aruncus caprarum quid 148.31
 arundinum consideratio 280.39 per totum et 302.27 et inde
 arundinum usus uarius 280.40 et inde
 arundines in deliciis grate ibidem
 arundinibus domus ubi teguntur ibidem 41
 arundines Indiae maxime 281.11 et 107.40
 arundinum in sexu differentia 281.12
 arundines nauigiorum uicem praestant 107.40 et 281.13
 arundinis natura et medicinae 443.21
 arundines quando ferenda 343.29
 arundinum radix qualis 281.15 et 302.28
 arundinum genera plura 281.20 et 443.21
 arundinum usus ad uineas maxime 281.5 et 302.36
 arundines in humidis agris ferenda 282.5 et inde
 arundo apta ligaminibus ibidem 22
 arundinum cadendarum tempus 302.36
 arundo contraria silici 317.48
 arundinis stirps quo ex corpore trahitur 441.23
 arundo odorata ubi ibidem 24
 arundinis Cypriae medicinae ibidem 29
 arundo extractoria uim habet ibidem 30
 arundines quauis in palude non tamen sine hymbre adolefcunt 156.39
 arundines ubi maxime 107.40 et 281.11
 arundineti consideratio 302.27 et inde
 arundinis folia longa 274.48
 aruspicius a quo inuentum 116.28
 asaron herba quae et unde dicta 388.28.29
 asarum herba nardi uim habet 222.3
 asari medicinae 398.24
 asarota quid 650.31
 asbestinum linum 347.17
 asbestos gemma 668.18
 ascalabotes color 532.35
 ascalia herba 395.11
 ascaloniarum consideratio 364.37
 ascalonia caepe unde dicta ibidem 31
 ascalonia quando ferenda 355.7
 ascalia a quo reperta 126.4
 ascia, id est loca umbra carentia 13.39
 ascyroides herba qualis 487.47
 ascyron herba quae ibidem et 486.46
 asclepias herba qualis 487.40
 asclepiadis laus, excellentia, interitus 118.10
 asclepiadis medici etas, asusque 470.18 per totum
 asclepiodorus sculptor 603.45
 asclepiodorus pictor 620.47
 asclepiodori opera 623.27
 asclepionis, Panacae patris inuentum 455.38
 asconius Pedianus 11.38
 ascorubalis clypeus qualis 614.9
 asellorum piscium consideratio, natura, genera 157.10 et 575.38
 aselli quando latent 156.46
 aselli stellas quales 344.29
 asia quo anno a Romanis uicta 230.45 et 597.2
 asia picem habet optimam 151.31 et 18.9
 asiae frutices quales 238.24
 asiae resina habet 251.37
 asiae haedera 279.43
 asiae calamit 280.45
 asiae silices quales 281.26
 asiae ferendi tempus 318.12
 asiae et genifia linea facit 347.5
 asia deicienda luxuriam misit in Italia 591.48 et 599.12
 asiae duo decim urbes quado terremoti moti sunt 25.40
 asiatica persica 257.38
 asiatica creta 616.37
 Reliqua quae parte secunda
 asyla herba qualis 466.19
 asilus uermis 199.43 et 201.2
 asili quo fugantur 566.10
 asinius Pollio consul quando 582.49
 asinius Pollio Cl. Caesaris procurator 638.32
 asinius Pollio primus bibliothecam Romae dicauit 613.37 et 117.4
 Vide Pollio
 asinius Gallus consul 592.37
 asinius Celer 157.32
 asinio Polioni Plancus quid responderet prologo 120
 asinorum consideratio 144.46 per totum

afinus ingentis precij ibid. 145.15
 afini ubi optimi ibidem 4.8
 afinus nature frigide ibid. 4.9
 afini ubi non generantur ibidem
 afinus inter pilos habentia, tantum pediculis
 immuni 20.12
 afinus ubi cornutus 202.27
 afinorum dentes quales 206.4
 afinus in diebus qualis 213.36
 afini sylvestres ubi 139.6
 afinis admiffura tempore quid dandū 372.41
 afinis ferule gratiffime. 435.23
 afini rabie inflammantur 461.42
 afini crepitus quo faciunt 494.26
 afinorum partus 145.2 7 inde
 afini quid timeant ibidem 7
 afinorum pullos in epulis ufus ibid. 15
 afinus ferus 132.10
 afino anui iunctio Afri arant 292.42
 afinus Baccho cur affigantur 435.24
 afinorum corpore fcarabæos gigni 196.48
 afini quot annis uiuant 145.5
 afinis cor maximum 207.15
 afinifel non habent 208.2
 afinus ex eo medicinz 515.18.41 7 516.9
 7 519.38 7 inde
 afinum lac effiaciffimum 509.42
 afini lacis remedia 513.2 7 inde 7 515
 25. 7 517.28 7 518.10 7 610.2.16.19
 7 378.40
 afinina offia contra uenena dantur 515.6
 afini urina ad quid proficit 515.41 7 518.49
 519.48
 afini renes uesciæ medentur 518.23.36
 afini feui medicinz 155.4.4 7 519.22
 afini pulli sanguis 7 finus quibus proficit
 619.49 7 inde
 afinina carnes phthifis medentur 520.21
 afinina pellis impavidos infantes facit 523.6
 afinina mamma ad foetu dolent 211.34
 afinarum lac quale 212.3 7 inde
 afina quo sterilefcit 505.31
 afinarum lac quale 212.3
 afinum lac in archanis 610.20
 afinina pruna que 257.45
 afinifca uua 244.34
 afion noctua genus 535.12
 afio quis qualis 176.27
 afius Quintus 144.46
 afius lapis qualis 645.46
 afmaticis utilia 382.6 7 472.26
 afopodorus ftatuarius 600.31
 afpalathum fpine genus 445.29
 afpalath oleum faciunt 256.42
 afpalathos arbor 226.39
 afparagi cōfideratio 358.25 7 inde
 afparagus fylueftris qui corruda dicitur ibi.
 27.49 7 371.30 7 282.7
 afparago uinum conficiunt 250.13
 afparagus fyluefter 358.27.49
 afparagus trium libarum 350.27
 afparagorum fatio. cura 7 c. ibi. 29 7 inde
 afparagum ex arietis cornibus nafci 359.1

afparagus Gallicus quis 394.2
 afparagi fpine ibidem 26
 afparagorum medicinz 371.22
 afphalition quid 390.35
 afphalitis lacus de bitumine mirum 112.8
 Quere alia parte fecunda
 afphodelus herba 409.47 7 396.1 7 inde
 afphodeli herbe medicinz 499.47 7 inde
 per totum 7 482.44
 afphodeli radix 219.26
 afpides serpentes quō mitigantur 399.27
 afpides serpentes quō fopiantur 402.42
 afpidis serpentis defcriptio 366.38
 afpidis cum ichneumone pugna ibidem 47
 afpides quomodo fugantur 442.43
 afpidiz mirum 190.7
 afpidum ueneno contraria 378.45
 afpidum morfus remedia 418.22 et 424.45
 7 448.14 7 504.4 7 529.46 7 530
 623 7 568.26
 afplias gemma 666.18
 afplenum herba qualis 847.36
 afplatinus deus 225.2
 afpuiditas omnis ftidium parit 214.17
 afpyria malus qualis 218.1
 afpyrias literas femper fuiſſe 125.21
 Reliqua quere parte fecunda
 afpis nummi confideratio 584.7.22 7 circa
 afpice cancerorum genus 160.43
 afpice urbis qualis uſa fuerint 619.32
 afpaphis agria uue genus 421.12
 afper herba qualis 487.43
 afper terra qualis 631.43
 afperia gemma 665.2 7 inde
 afperia ardeolarum genus 185.42
 afperiac medicamentum quale 280.4
 afpericum herba qualis 407.23
 afperioris uermis 532.16
 afpylis lactuce genus 357.4
 afpylon ſimulacrum 602.24
 afpyale femina 626.22
 aftragali herbe defcriptio 473.34
 aftragali herbe medicinz 481.22 7 482
 38.45
 aftragalizontes ſimulacra 601.8
 aftrapes pictura 612.24
 aftrapia gemma 670.21
 aftrin gentia 425.47
 aftrios gemma 665.6
 aftroites gemma 665.10
 aftrobolos gemma 665.11
 afstrologie inuentor quis 116.29
 afstrologie ſectæ quatuor 331.17 7 inde
 afstrologia utilitas 337.31 7 inde
 afstrologorum inter ſe diſcordantia 332.25
 afstrologie excellentia 118.3
 afstrologorum inconſtantia 122.8 7 inde
 afstrorum ſcientia occultiffima 351.48
 7 inde
 afstrorum obſeruandorum triplex ratio 332
 43 7 inde
 aftra non cogunt hominum mores 122.20
 7 inde

aftris euentus affignantur, 7 naſcendi leges
 312. 7 121.45 per totum
 aftricones qui quales 144.4.42
 afus animalium exempla 165.17 per totum
 7 165.33 per totum 7 566.33 per totum
 Vide Animalium afus
 afus Cleopatre 386.36 7 inde
 atabulus uentus Apulie contrarius
 310.25
 atagen aſus 182.45
 atalante pictura 614.27
 aterammum herba ubi ſubam necat 327.13
 aterius Labeo pretorius 614.43
 athamantis furor 609.2
 athamas medicus 384.12
 atbanati fortitudo 113.45
 athra medicamentum 415.18
 athenarus ftatuarius 600.41
 athenis ingens ftignoris copia 599.19
 athenæ quo unguento deſectate 229.18
 atbenienſium infaſtum prælum ubi 7 quo
 omne 281.39
 atbenienſium corone oleæ uſus 255.41
 atbenienſium pena cicutæ inuſa 466.46
 atbenienſium contra Perſas prælum pictura
 618.34
 atbenienſium demonis pictura 619.45
 atbenienſis iuuenes coronati comellabant
 æ ſapientum conuentus frequentabant
 386.20
 atbenienſium naufragium 6.7
 atbenienſium ad Romanos legati 116.42
 atbenienſium armamentarum quale 118.17
 Reliqua quere parte ſecunda
 atbenionis pictoris opera 625.45
 atbenodorus ftatuarius 600.31 7 636.35
 athlete quo cibo paſcebantur 430.38.39
 athlete cibos abſolutione perſcunt 216.17
 atlantis montis arbores quales 236.32
 atlas ſphæram primus reperit 3.45 7
 126.29
 Reliqua quere parte ſecunda
 atizocles gemma 666.22
 atracylis herba 394.22.47 7 402.47
 atra ſci ſpecies 260.38
 atramentum color 616.3 7 617.115
 atramentum omne ſole perſcitur 617.13
 atriplex herba 7 eius ſatio 360.22
 atriplicis herbe ſemen quale 361.21
 atriplicis herbe utilia 381.15
 atriplicis natura 7 medicinz ibidem
 atropa que 428.11
 attagenes ubi non ſunt 151.1
 attalus medicus 573.23
 attalus de ſcorpione quid 500.3
 attalus circa agros colendos quid 315.42
 attalus centum talentis Ariſtidis tabulam lit
 citatus eſt 118.22
 attali regis inuentum 147.43
 attali regis domus ex qua materia 629.41
 attali aduerſus Gallos prælia 603.35
 attali mors quando 594.5
 attalus ſex milibus ſeſtertijs picturam emiſit

615.11 & 622.42 & 118.22.
attalica uestis 644.3
attalica uestes à quo Romam aduectæ 147
42 & 653.37
attelabi locustarum genus 552.45
atticum thymum quale 390.49
attici liber de uiris illustribus 613.40
atilius regulus bis consul de agro 316.16
atiliij reguli consulatus 117.43
atiliij reguli cum serpente pugna 131.49
atilius Padi piscis qualis 155.31
atilus captus nō nisi boum iugis extrahitur
ibidem 32
attinea arbor ulmi genus 273.12.15
attinia arbor nullum semen aut fructum fert
176.3
attinia uitis minus apta 307.22
auaritie causa artes coluntur
241.21
auaritie mala ibidem
auaritie uis 32.48 & 633.6 per totum
auaritie redargutio 579.39 per totum &
335.14 & 584.30 & 591.33 & inde &
49 ibidem
auaritie origo 584.30
auaritia sequuta est auri fames ibidem 31
auaritie causa que sunt 533.6 per totum
auaritie exemplum 150.22
auaritia ad ima penetrat. 79.47
audacie exemplum 137.14 & 166.22
audacie signum in oculis 203.47
auditus mirabile exemplum 114.15
auditus quid obuiat 443.34
auditus cui negatur, negatur & sermonis
usus 188.23
auellane Iuli inutiles 277.37
auellana rum nucum consideratio 261.22
auellane Græce quo serenda tēpore 301.45
auellane nucis natura & medicina 433.24
auenta Græca cui non cadit semen 326.14
auenta frumenti primum uitrum ibidem 37
auenta Germani pro pulte uescuntur ibid. 38
auenta sponte proueniens & ea tantū uescen-
tes 101.36 & 61.8
auenta cibus quibus utilis 416.40
auenta panis utilissimus ibidem 41
aueuis uiuentes 61.8 & 181.36
auctinus mons in quem plebs Romana se-
cessit 550.32
auesia aqua ubi 556.6
ausidius Cn. tribunus plebis 134.34
ausidij Cinteritis 124.14
ausidius Marcus Lurco quis 174.26
ausidius Marcus quis 614.12
ausidius scriptor 84.35
auge Demetrii serua 632.37
augas rex, fimi usus repertor 293.39
augas corpus 423.17 & 428.12 & 433
25 & 438.38 & 216.21
augites gemma 666.14
auguria à quibus reperta & cur caria appel-
lata 126.27
auguria onorum 182.43 per totum

augurium quando optimum 203.28
auguriorum materia 156.30 & inde &
498.37 per totum
augurum collegium Romæ 138.30
augures plures 171.48 & 172.35 & 173.38
per totum
augurum disciplina qualis 499.21
auguriorum quæ aues apte 172.7
augustus imperator contra Aethiopes 101.3
augusti apud Asium uictoria 208.18
augusti statua qualis 404.38
augustus decurias qualiter ordinat 581.37
augusto argenteæ statuae tributa 594.12
augusti somnium 601.16
augusti forum & in eo picture 615.25
augusti imperatoris templum ibidem 36
augustus hyacinthi pueri pictura delectatus
615.35
augusti pater quis 636.28
augusti marmor 638.20 & deinde
augusti forum quale 642.49
augusti imagines in cōcordiæ tēplo 651.40
augustus qua gemma signabat 653.26.30
augusto sacrificanti replicata iocinera sunt
207.44 & inde
augusti imperatoris templum factum à cōi-
ge 225.20
augusti charta quæ 235.11.28
augusti manu scriptus liber Plynij tempore
extabat ibidem 46
augusti de calceo augurium 3.16
augustus militari seditione prope afflic-
tus ibidem 17
augustus contra Antonium apud Asium
565.23
augustij filius quis 166.7 & 98.47 &
21.28
augusti tempore cometes uisus qui & coli
cum iussit 11.5
augusto principatum ineunte quæ stella ui-
sa ibidem 44
augusti auspicijs quæ maria nauigata 21.17
augusti principatu fames ingens 109.4
augustus neptis suæ nepotem uidit 111.29
augusti duodecimus consulatus ibidem 34
augustus Virgilij carmina cremari uetuit
117.1
augustus imperatoris gesta compēdio 120.24
per totum
augusti aduersa plura ibidem & inde
augusti notuiliadi quando celebrati 121.35
augusti in radem consuetudo 127.26
augustus quod uinum cunctis pretulit 246.15
augusti libertus, uini optimus censor 247.11
augusto laurus ē celo missa 265.49
augusti tempore mirum de lauro, aquila,
gallina 266.27
augusti uxoris de lauro mirum ibidem
augusti uxoris Siculum bellum 267.33
augustus ciuicam coronam ab humano gene-
re accepit ibidem 57
augustus quid erga Neapolitanos cum Ali-
ca 315.56

augustus Colonia Capuam deducta 37
augustus eruo legumine curatus 315.47
augusti epistole ibidem
augusti undecimus consulatus 347.42
augusti laticia in egritudine seruatus
357.6
augusti medicus Bassi ibidem 7 & 460.3
augusti error 34.34
augusti filie descriptio, ac in undecim
giones diuisio 37.45
augusti trophæum in Alpibus 47.36
augusto Alpini subacti ibidem
augusti filie luxuria 386.22
augusti ex pisce angurium 156.30
augusti oculi quales 204.40
augusta laurus 165.45
auiaria Turdorum apud ueteres 193.41
auiaria quis primus instituit 183.31
auiditate in cibis facientia 377.7 & 370.6
Vide Appetentia
auiola quidam in rogo reuixit 123.16
auium consideratio libro 10 per totum
aulianus Euan der statuarius 65.9
aues picta uia decepte 619.26 & inde
aues ne milium panicum tangant 317.31
aues quomodo manu capipossunt 355.45
aues ubi cum hominibus pugnant 85.20 &
106.38 & 177.8 & 182.19.20
aues cursum nauium dirigentes 91.4
aues uilaticæ quo tute fiant 422.8
aues ne strangulentur 451.17
aues animalium minime 151.17.20
aues nocte lucentes 185.39
aues nouæ fabuloseq; 193.5 per totum
aues quo ordine ex ouo generentur 184.7
aues omnes in pedes nascuntur ibidem 14
aues quot diebus incubent 185.44 & inde
aues que animal pariunt 186.8 per totum
aues pleræque cur oculos appetant 204.15
aues omnes præter uespertilionem dentibus
carent 205.30
aues que sine pedibus 235.48
aues que & quando loquaces 125.1
aues uncas habentes ac nocturne quæ 173
10 & 134.10 per totum
aues incognite 173.35 per totum
aues à cauda de oyo exientes & quare
ibidem 39
aues auspicijs apte ibidem 46
aues que in coenis prohibite 150.38
aues geminos sinus habentes 208.41
aues que quibus in locis non sint 177.39
aues colores mutantes ac in alias uerse
ibidem 55
aues dentate 182.13
aues que omnium maxima 170.8 & 175.28
aues que sola à suo genere interimitur 173
29
auium cantus quo compepsi posuit 624.49
auium diuersarum in medicinis usus 540.10
auium rex 137.11
auium multarum nomina naturæ 181.45
per totum

Animus sermones quomodo intelligi possint
 53.6 et 185.14
 animus generatio 183.42 per totum
 animus oia qualia, ibidem per totum
 animus coitus qualis, ibidem 46 et inde
 animus generationis incubatus, coitus, tem-
 pus 184.9 per totum
 animus quod membrum primum gignitur
 ibidem 18
 animus conceptus, et factum munus 185
 16 per totum
 animus pedum differentie 213.42 per totum
 animus ungues quasles, ibidem 45 et inde
 animus digestio per genera 172.47 per
 totum
 animus inauspicatarum consideratio 173.2.27
 per totum
 animus ex his que uncos ungues non habent
 hirundo sola carne uestitur 176.37
 animus temporis differentia magna 177.2
 per totum
 animus que perennes, que semetipsas ibidem
 animus mira 176.5 per totum et 182.12
 per totum
 animus cantus qui suauissimus 177.39 et inde
 animus genturie quando 178.22
 animus ingens ibidem 32.40 et inde per
 totum et 171.11
 animus uolatus in celsus 180.32 per totum
 animus loquentium consideratio 181.14 per
 totum et 38 ibidem per totum
 animus loquentium lingua qualis ibidem 30
 animus potus 182.27 per totum
 auleicon calami genus 281.23.37
 auleicon piscis 579.15 et 574.4.4
 aurata piscis 578.36 et 156.4.6
 aurate piscis medicina 569.17
 aureus l. consilium quando 585.15
 auricularium consideratio 203.11
 auricularium indicia 215.37
 auricularium remedia 371.8 et 377.5 et
 514.40
 aures animalium animi index 133.10
 aures inuentorum indicia 203.17 et inde
 aures memorie locus 213.19
 aures dextra Nemesi sacra ibidem 20
 aures tan gentes attestantur ibidem 19
 aurium animalium descriptio 203.8 et inde
 aurium mulierum ornamenta ibidem 9
 auribus uniones desistantur 162.15 et 163.15
 auribus homines corpora tota integentes
 6110 et 106.38
 auribus ubi quadrupes omnes carent
 101.6
 auribus lignum sonans 443.13
 aureum animalia ingredientia quo extrahun-
 tur 501.15 et 536.40
 aurum fordes medentur morfu hominis
 501.36
 auribus contraria 439.42 et 443.34
 aurum medicina 363.37 et 364.39.366
 12.44 et 369.25 et 373.46 et 375.6
 et 376.30 et 377.28 et 278.17 et 379

25 et 380.46 et 397.26 et 398.7 et
 399.40 et 401.42 et 406.7 et 412.5
 et 414.5.24 et 416.13.16 et 421.19
 et 425.10.19 et 426.26.42 et 427.
 30.37 et 428.3.13 et 429.26.13 et 431
 37.49 et 433.19.48 et 434.11 et 436.
 15 et 437.44 et 439.13 et 440.1.47
 et 443.4 et 446.10 et 448.31.48 et
 467.49 et inde per totum et 473.47
 et 479.18 et 486.42 et 487.31 et 489
 12 et 504.45 et 509.32 et 514.49 et
 540.14 et 569.7.31 et 572.18.21.25 et
 inde et 631.18.31 et 657.22
 aurum medicina multiplex 514.25 et inde
 et 536.35 et inde
 Aurum iudicium medicina 362.38. et 456.39
 aurum uermiculos necantia 374.37 et 384
 25.41 et 417.41 et 504.6
 auribus ambustus quid prosit 427.17 et
 455.15
 aures purulentas sanantia 454.49 et 437
 16.42 et 439.3 et 442.31 et 443
 49 et 446.46 et 49.4.39 et 563.26
 568.41 et 607.15
 aurum grauitatem emendantia 372.4 et
 373.13 et 401.14 et 427.25 et 514.42
 et 606.6 et 607.40
 aurum sonitus sedantia 365.42 et 368.18
 376.14 et 457.37 et 507.6
 auribus infantium medicina 372.38
 aurum qui hominum soli oderunt 96.12
 aurum quo politur 647.37 et 667.32
 aurum ubi et formicis eruitur custoditur
 200.44 et 666.20
 aurum quo consumitur, acies uenenum
 531.40 et inde
 aurum implexum crinibus 581.8
 aurum exiguum apud Romanos ibidem 9
 aurum mulieres pedibus gestabat 583.4.1.47
 aurum cuius in os missum 584.32 et inde
 aurum habere Spartacus uenit ibidem 37
 aurum igne proficit 585.31 et inde
 aurum cur tanti precij ibidem 33 et inde
 aurum tribus modis inueniri 589.11 et inde
 aurum fluminum optimum ibidem 12
 aurum quibus in locis reperitur ibidem 10
 per totum
 aurum quanto labore effoditur ibidem 28
 et deinde per totum
 aurum quo conglutinetur 588.45 et
 inde
 aurum quod optimum 589.17
 aurum argento uiuo purgatur ibidem 29
 et inde
 aurum quo ligno inducitur 616.25
 aurum alumine purgari 631.2
 aurum uesibus intexere et quibus 147.43
 auri ingens copia ubi 75.10 et 89.23 et 90
 6 et 92.31 et 101.42 et 102.41 et 585
 2.592.28 per totum
 auri consuetudinem quis reperit 125.47
 auri sacra fames, quid mali hominibus affe-
 rat 580.20 et inde

auri usus qualis 583.38 et inde
 auri abusus 584.38
 auri igne nihil deperit 585.30
 auri bonitas quo cognoscitur ibidem 31 et
 inde
 auri percussio in bracteis subtilissimas ibi-
 dem 37 et inde
 auri proprietates ibidem 30 et inde
 auri naturalis inuentio ibidem 43
 auri purgatio 607.14
 auro signare literas quando receptum
 582.6
 auro repensum caput 584.32
 auro cuilibet, argentum inesse 587.25
 aureum delubrum ubi 602.47
 aureum nummus quando Rome percussus
 584.26
 aurea corona septem pondo 585.11
 aurearum Bractearum differentia ibidem
 37 et inde
 aurea statua prima que 597.24.41
 auri curus 594.15
 auree compedes ibidem 16
 aurea felis ubi pro deo colitur 109.36
 aurea corona que 403.48 et 267.31
 aureum poculum quid apud medicos
 444.17
 aurichalci consideratio 595.45
 auripigmentum quid 587.24 et 616.1 et
 617.4.4
 auspicia et quo reperta 126.28
 auspiciorum materia 150.25 et 173.17
 auster uentus qualis 342.25 et inde et 15.3
 32.4.1.44.46
 astri uenti quibus nocent 290.3 et inde
 et 342.13
 austro uento rupes sacra ubi 14.21
 austrinus vertex 21.49
 autolyci simulacrum 603.15
 autopyros quid 416.45
 autorum nomina non supprimenda prolo-
 go 80
 autor grauis falsae rei, lapsus fidei parit in
 gentem 65.38
 autores in dubijs citandi 106.19 et 498.4
 autores in eadem scientia sepe dissident
 352.25
 autorem quem sequi debemus 32.48
 autoritas in quo summa 117.25
 autumnus an serenus futurus sit 344.24
 autumnus initium quando 337.49 et inde
 et 338.20 et 340.31 et inde
 auxiliares milites torquibus aureis donaban-
 tur 585.27
 axinomania magica species 646.44
 axin fera 8.21.16
 axingie consideratio, usus etc 289.50
 et inde

Able uinum quale 247.11
 BABILLIUS praefectus
 Romanus 345.49
 Babylonis spina qualis 239

- babylonis palma 294. 31
 babylonis fertilitas 327. 40. & 32. 8. 29
 babylonij quomodo segetes curât, & earum fertilitas 327. 40
 babylonij de terremotu quid 24. 26
 babylonij syderum obseruationis repertores 125. 29
 babylonica terra nō gignit herbas 327. 44
 babylonice uestes quales 147. 44
 Reliqua quere parte secunda
 baccalia laurus 265. 47
 baccar, & ex eo unguentum 388. 22
 baccar rusticum quid ibidem 26. 27
 baccaris medicine 398. 17. 479. 36
 baccaris qd est, nardus rusticus 220. 44
 baccarū, & pomorū natura eadē 264. 20
 baccarum consideratio 263. 22. 24. & 264. 19
 baccus ubi educatus 224. 33
 baccus primo coronam hederæ sibi imposuit 267. 40
 baccus qd̄iū ante Alexandrū magnū 88. 23
 baccus cur ex femine louis natus creditur 90. 31
 baccus, Cantaris usus 594. 9
 baccus à Mercurio nutritus 603. 49
 baccus cū elephan̄tis triūphū ducit 128. 20
 baccus quæ reperit 125. 18
 baccii comites qui 635. 41. & inde
 baccii templum in Samo 134. 7
 baccij Thyrsos, galeas, scuta, hederæ ornāt 279. 46
 baccii sacra cum hederæ ibidem
 baccii patria quæ 52. 32
 baccij, Nysa nutritrix ubi sepulta 72. 48
 baccii simulacrum 602. 20. & 653. 10. 41 & 636. 19
 baccii mira pictura 615. 12. & 620. 3. 36. & 624. 9. & 622. 37. & 625. 34
 baccio Aſinus cur assignatur 435. 24
 baccio ferule sacre ibidem 23
 bacciarum effigies sculptæ 594. 30
 baccica hederæ 280. 7
 baccij pisces 157. 10
 baccis genera tritici ingentia 320. 9
 baculus rusticorū qualis esse debet 442. 16
 bagoid est, Spadones 232. 14
 baiana fossa à Nerone facta 264. 19
 baiane aque quales 552. 39
 balaninū oleū quale 229. 25. 26. & 427. 42
 balanus piscis 578. 37
 balani arbores 231. 42
 balani Sardiani quid 262. 42
 balanitis castaneæ genus ibidem 44
 balanita gemma 666. 30
 balatum pecori quid concitat 376. 29
 balauſina uestes unde dictæ 238. 21
 balauſtium punci mali flos, ibidem
 balauſtium quid 433. 45
 balbus L. consul 26. 13
 Balbus, Cornelius quis, & eius consulatus 119. 21
 balbus Cornelius Garamantes supat 68. 14
 balcarica uina 247. 10
 balenarum pisciū consideratio, natura, magnitudo, loca 151. 30. 46. & inde, & 152. 20. & inde
 balenis branchiæ non sunt 153. 5
 balene pilo uestiuntur 155. 15
 balena piscis 578. 31
 balene in medicinis usus 576. 1
 balenarum cū Orcis pugna 152. 22. & inde
 balenarum ora in frontibus ibidem 37
 balene summa aqua annantes in sublime nimbos efflant, ibidem
 balene qualiter spirent 153. 6
 balene cum musculo amicitia 169. 49
 balene musculus piscis iter dirigit ibidem & inde
 balincium mulsi genus 247. 47
 balis herba qualis 454. 7
 ballista à quo reperta 126. 20
 ballotis herbe consideratio 489. 31
 balnearum plurium consideratio 552. 34
 per totum, & 557. 49. & inde
 balnearum ætus quo arceat 556. 46
 balnearum plurium usus, & medicine quādo 537. 49. & inde
 balnearum pensilium usus quando 268. 13
 balnearum damnatio 52. 7
 balnea Agrippæ 370. 644. 43
 balsami consideratio 226. 46
 balsamum uni terrarum Iudæ concessum ibidem & 279. 3
 balsami olei natura & medicine 256. 42 & 428. 1
 balsampides arbor 225. 32
 balux quid 587. 14
 branchus piscis 578. 37
 branchi piscis medicine 572. 19
 bannanica uina 244. 11
 baptes gemma 666. 33
 barba ne nascatur quomodo 401. 31. & 541. 48. 577. 36
 barba louis arboris genus 273. 33
 barbata Aquilarum genus 171. 14
 barbari faciem forme gratia pingunt 403. 25. per totum
 barbarica pyra 259. 12
 barbarica quid 388. 24
 baroptenus gemma 666. 37
 basaltis marmor 638. 34
 basanitis lapis 648. 14
 basilicon nucis genus 262. 15
 Basilicum quere Ocimum
 basilica uina 243. 24
 basilici serpentis descriptio 135. 48
 basilici usu uisa necant 530. 24
 Bassus Licanus quis 469. 38
 batis herba qualis 394. 1. & 402. 46
 batis herbe medicine 401. 46
 batis piscis 578. 37
 batis piscis medicine 572. 18
 batos Cynos arbor 446. 25
 batrachus piscis 578. 37
 batrachi statuarij opera 637. 3
 batrachion herba quæ 494. 28. & 468. 38
 batrachij herbe medicine 483. 39
 batrachia gemma 666. 32
 bati simulacrum 602. 39. & 604. 17
 battiades qui 627. 39
 BEATISSIMI qui à Dijs indicati 120. 44. per totum, & 121. 2. per totum
 bebius M. consul 236. 3
 bebij Pamphili interitus 124. 16. 19
 bechion herba quæ 472. 6
 bedas statuarius 602. 7. 39
 bedellium arbor 219. 42
 belgarum ex calamis usus 180. 48. & 181. 9
 bellone ades 614. 1
 belli inuentoras 72. 2
 bellicorum instrumentorum inuentores 126. 13. & inde
 bellorum expertes homines 69. 13
 belone pisces 578. 37
 belone partus 167. 46
 belus rex syderalis scientie inuentor 952. & 666. 35
 beli oculus gemma 666. 34. & 667. 35
 belæ marine maxime 152. 34. 40. & inde & 152. 3. per totum
 belæ marine in terra pascens 151. 43
 beneficium deus secundum Democritū. 16
 beneficiorum gratitudo 315. 17. 19
 berenices crinis stella 22. 33
 berenice regine lapis 661. 45
 beryllorum lapidum consideratio 659. 39
 berytium uinum 247. 22
 berytia uina quomodo seruetur 206. 12
 beroſi astrologi laus statuq; 118. 3
 bestie hominibus interdum prudentiores 660. 21
 bestie quo fugantur 506. 25
 bestie qualiter hominem fugiant 530. 49
 bestie ne occant 464. 35
 bestias euocantia 668. 39
 bestiole corpori innascentes quomodo necentur 372. 45
 bete consideratio, genera, natura, & 377. 23. & inde
 bete genera, natura, medicine 368. 14. per totum
 betæ syluestris, & ex ea medicine ibidem 15
 betæ semina non tota simul nasci 356. 10
 betæ satio, cura, usus & 357. 12. & inde
 betæ folij uini sapor restituitur ibid. 36
 betæ semen quale 561. 20
 betæ aquæ salsæ profunt, ibidem 23. & inde
 betam appositam nō degustaſſe religio est 357. 30
 beterrarum uina 246. 46
 betica regio tritici fertilissima 322. 7
 betice oleum quale 254. 37
 betice olea maxima 297. 34
 betica uberimas menses inter olea metū ibidem 37
 Reliqua quere parte secunda
 betonica mira her. consideratio 460. 41. & 462. 19

hetonica mirans contra serpentes 462.20
hetonica contra bestiarum morsus 464.35
hetonica contra mala medicamenta ibid. 40
hetonica medicina 471.42. 472.1517
35.29.44. 473.37.15.29. 474.
23. 476.4.12.20.23.25. 478.48
479.11.21.31.54.48. 480.4.9.12
38. 481.44.48. 485.5.16. 484.
13

heruli gemma 665.33

herula arbor qualis, quemq; locum amet
273.16

herula apta sentis 285.19

herula uirge magistratu sunt 273.27

herula ligaminibus apta 282.22

BLAEON uinum, 7 eius septem genera
147.34 per totum

bison uinum 7 ex eo medicina 424.27

ibendi causa que fiant 152.48

ibendi causa quaedam presumentur ibidem

ibendi gratia niues, 7 glacies seruant
350.29

ibendo quidā gloriam querunt 253.20. 7
558.8. 7 inde

ibere quedam ne mors incidat, cogunt
251.49

ibere ante cibum quando institutum ibidem
7 253.19

ibum homines non stientes 423.25

ibibliotheca que in orbe nobilissima 117.3
7 613.39

ibibliotheca Rome à quo dicata 613.37

ibibliothecae plures ubi ibidem

ibibliothecis imagines illustrium uirorum po
nuntur ibidem 34

ibibliotheca Pollionis Afinit Rome 117
4

ibifera arbores 277.8. per totum, 7 330
14

ibigas quis primus inuixit 126.24

ibige in nummis signatae 584.22

ibigati nummi ibidem

ibilis morbus unde 208.9

ibidem augmentia 414.6

ibilis remedia 354.16. 7 369.22.28. 7 373
4. 7 383.17. 7 397.13. 7 401.36. 7

401.12. 7 406.12. 7 408.9.35. 7 411
25. 7 416.17. 7 428.18. 7 432.4.0. 7

438.20. 7 440.25. 7 447.28. 7 456
44. 7 457.48. 7 472.32. 7 473.6

7 474.15.22.27.34.37.39.45. 7 475
22.32. 7 476.3. 7 487.2. 7 488.2

48. 7 491.16.35. 7 493.9. 7 495.13
7 497.3. 7 558.15. 7 574.6

ibimammie uis quales 244.4.42

ibiremi quis primus usus est 127.2

ibifontes bestiae quales 132.8

ibifontis fere in medicinis usus 515.10

ibysium linum, 7 eius ingens precium
347.29

ibysini tingendi ratio 165.6 per totum

ibysinia fungos uenales mittit 412.46

Reliqua quare parte secunda

bituminis consideratio 30.23 7 inde

bitumen calcis usum prebet ibidem 46

bitumen ad lucernarum lumina ibidem 30

bitumen iudae quale 505.26. 7 112.7

bituminis fons ubi 100.39

bituminis probatio 650.32 7 inde

bituminis effectus, ac uis ibidem 34. 7 inde,

bitumine statuæ tinguntur ibidem 46

bitumine ferrum clauisq; tinguntur ibidem

47

bitumen quibus in locis provenit ibidem 24

bituri animalia 551.46

byzantij Africa campus fertilissimus 292

41. 7 322.3

BLAPSIGONIA apum morbus
196.26

blattaria herba qualis 463.9

blatte qua arte conueniant omnes 376.49

blatte quomodo contrahuntur 463.9

blatte uermis consideratio, natura, genera

537.14. 7 inde, 7 198.38

blatte in medicinis usus 537.14. 7 inde

blechnon herba 491.26

blechnon quid 37.30

bliti natura, uitia, medicine, conuitia

384.8

BOA serpens unde dicta 132.4

boa morbus unde dictus 125.39

boa morbus 7 eius curatio 400.30

boa morbus quis 480.21. 7 512.39

boæ serpentes 131.2

boarium forum 599.4

boario in foro statua fuit Herculis ibidem 3

boario in foro mirum 498.49

boarium forum Rome à boue ereo dictum
596.30

boechus historicus 285.46

bocchi regis seuitia 129.30

boeticorum aduersus Lacedemonios uictor
ria 174.44

boetus sculptor 594.29. 7 603.37

bolbiton quid 520.31

bolenie gemma 666.41

boleti natura, uenenumq; 412.17

boleti arboris 269.38

boleti ueneni remedia Quare fungorū uene
ni remedia

boletus unde uenenum trahit 412.29

boletorum etas dicrum septem ibidem 34

bolides cæli faces 11.31

bolite radix que 401.38

bombix Coa qualis 197.31 per totum

bombycinum uermium consideratio, ibidem
23. 7 inde

bombicina uestis à qua reperta ibidem 28

7 inde

bombycine arundines 281.41

bombylis uermis qualis 197.27

bona presentia multos perdunt 119.2

bona, malis paria non sunt ibidem 4

bonafus fera 132.16

Bononie fluius Rhenus Calamis abundat

281.8

bootes cæli signum 13.37

bopyrus piscis 579.20

boreca uento flante quid agendum, 7 à quo
cauendum 242.44. 7 inde

boreas uentus 15.4

borea gemma 663.32

borfycites gemma 670.30

bostrychites gemma 666.38

botanifmon quid 328.26

botryites cadmie genus 695.16

botryon medicamentum 502.5

botrytes gemma 666.37

botrys herba que 487.9. 7 489.35. 7
459.44

botrytes gemma 777.38

boum consideratio, natura, diuersitas, pre
cium 144.49 per totum

bouis capiti mirum lapillum inesse 551.10

boum honor apud ueteres 314.49

boum effigies in ere habebatur 315.2

boues aratri quomodo iungendi 329.7

boues quas herbas maxime expetunt 330
18

boues futura praesagiunt 345.27

boum finum utile aluearijs 593.18.21

boum scabies quomodo curetur 402.45

boum medicine 449.14

boum cornua quomodo curantur 202.23

bobus bis mutantur dentes 206.5

boues grauidæ ubi ferant partum 209.35

boum uenenum 411.2

bouum morbi remedia 365.32. 7 444.47

7 552.5

bouis lac quale 509.44. 7 510.12.15. 7
513.12

boues luce que 129.34

boues indicis quales 135.24.32.39. 7 145
41

boues retro pascentes 146.3

boum etas ibidem 4

boues quo pinguescunt ibidem 5

boum domitura ibidem 11

boum apud priscos cura ibidem 13

boues occidere à priscis prohibitum ibid
dem

bouem locutum aliquando ibidem 27

bouis apus consideratio ibidem 30. per tot
um

bouem quis primus occidit 127.15

boue arare à quo 125.10

bubus que filia utilia 275.8. 7 418.17
7 427.10

bouis in medicinis usus 515.8. 7 516.9. 7
517.18. 7 519.12. 7 551.10

boues pisces 158.4

box pisces 578.37

BRABILA que 489.37

brachiorum consideratio 112.40

brance Gallie far 319.19

branchie quibus piscibus insunt 152.41. 7
153.5. 7 157.42

brassica corruptitur in dolio nini sapor
357.36

brassica consideratio, laus, genera & c. ibi-
dem 38. & inde
brassica toto feritur, ac metitur anno ibidem
40
brassica translatio, ibidem 41
brassica cyme que, qualesq; ibidem 42
brassica genera plura 354.2. & inde
brassica in rapam uertitur 360.49
brassica laus & de cascriptores plures, de
ex ea medicina 369.3. per totum
brassica species tres ibidem 6
brassica inimica uino uitibusq; ibidem 29
370.11
brassica usus ibidem 22. & inde
brassica stirpis usus 370.4
brassica documenta ibidem 7
brassica ubi non editur ibidem 8
brassica syluestris medicina, ibidem 9
brassica uires mire ibidem 13. & inde 23
brassica marina qualis ibidem 27
brassica & uitis inimica, ibidem 20
brassica, & Cyclaminum inimica ibidem
brathy, id est, Sabina herba 444.35
brechmasis quid 219.7
breuis uita homines 102.28
breuitate uita nihil melius 122.37. & inde
brya frutex 238.37
brianea arbor que & eius usus 441.45. &
inde
bryaxis statuarius 599.4.7. & 602.38. &
655.10.45
bryoniae herbe descriptio & medicina 421
44. & 422.5
bryon ex quo oleum fit in unguentorum usu
220.25
bryon & ex eo medicina 437.46
bryon herba qualis 489.38
britannia quam terram amat 292.4.7. &
293.4.17
britannia quo digito gestat annulos 582.10
britanni glasto suas coinges pingunt 403.28
britannia electrum 655.44
britannia magicâ exercere consueta 539.4
britannica herba qualis 454.43. & 462.33
britannicae herbe inuentio 484.44
bromos filiginis genus 321.48
bromos herba que & ex ea medicina 419.9
bronchi unde dicti 205.5
brontia gemma 666.40. & 669.7.8
brontis fibri pictura 622.24
brumale tempus quale 15.36
brumalis circulus 22.28
brumales dies, hyemē futurâ ostendunt 334.3
brume initium quando 333.8
brume tpe qd agricolae facere debet 334.8
bruscum Tuber 272.43
bruta arbor 214.2
bruta pix optima 257.1
bruta pix que 271.27
bruta sunt quibus cor durum riget 207.13
brutorum arma 314.4
brutorum animalium remedia 374.24

brutis tempus parienti statutum 109.28
Brutus L. Consul primus 643.38
brutus L. apud Delphos terram exocular-
tur ex oraculi responso 266.17
brutus L. publ. meruit libertatem, ibidem
bruti epistole ex auro 583.40
bruti Philipensis erga puerū amor 603.30
bruti & Crassi oratoris iurgia 633.39. &
inde
bruti Callaici templum 635.30
bruto qui reges expulsi nulla decreta statua-
598.29
B V B A L I animalia 135.9
bulbatio quid 609.33
bubonion herba que 487.43
bubonis auis consideratio 173.20
bubonis in medicinis usus 531.43. & inde, et
536.8. & 542.4.7. & 574.2
bubonum aures quales 203.16
bubonis cordis mirum 531.45
bubule Cumile her. medicina 462.14
bubalo qualis pulmo 209.3
bubule carnes quomodo facile percoquun-
tur 431.18
bulbulum femur herba que 491.41
bulbulum fel quid 219.26
bulbule linguae herbe usus 299.25
bucardia gemma 666.39
bucca quid in homine 205.2
buccinum purpurarū genus 164.3. & inde
bucephalos Alexandri Magni equus 143.33
& 90.23
buccere herbe 452.7
buccros, id est, saxum graecum 389.8
buccolicon herba que 455.42
buccinates aures quales 244.17
buglossos, id est, lingua bonis her. 460.26
buglossi medicina 479.46
buglaphon herba & ex ea medicina 382
25
bularchi pictoris mira tabula 118.24. et 618
33
bulbinae herbe descriptio, & ex ea medici-
nae 371.18
bulbinae bulbi genus 354.7
bulborum medicina 371.1. & inde
bulborum syluestrium consideratio 391.39
bulborum syluestrium medicina 371.14
bulborum consideratio, & genera plura
353.45 & inde
bulborum floris medicina 371.16
bulborū effusio & maturitas quando 354.11
bulbus Vomitorius cur 371.20
bulbus non nisi ex semine provenit, & ubi
sponte 354.14
bulbi genus ex quo mapalia, & uestes fiunt
248.24
bulenterion quid 642.39
bulla aurea cui primum donata 580.37
bulla aurea cui dabatur, ibidem 2
bumasti uina qualis 244.30
bumelia fraxinus 272.17
bunion Napi genus 364.10.12

bupalus sculptor 634.9
bupetij qui, & unde dicti 315.2
buphthalmos herba 460.31. & 467.33
bupleurum herba que 489.42
bupleuron herba 410.45
buprestis herbe consideratio & medicina
ibidem 49
buprestis uermis qualis & unde dicta 540
42.43
buprestis remedia 422.18. & 435.11. &
427.6.34. & 504.49. & 510.14. & 510
39. & 540.44
buselini herbe medicina 372.20
butcones aues 214.25
buteo accipitris genus, & familia ab eo co-
gnominata 172.9. & 183.7
buthyri statuarij opera 603.12
butyri consideratio, usus, medicina 510.35
& inde & 512.25. per totum
butyri natura 510.42
butyri effectus ibidem 43
butyrum unde dictum ibidem 36
butyrum quomodo fiat ibidem
butyrum quid 212.14
butyrum olei uim habere ibidem 16
buxus ubi plurima 273.6
buxi arboris consideratio, & generatio
ibidem 1
buxus montes amat ibidem 19
buxo non decidunt folia 274.6
buxo folia qualia 273.6
buxi semen Caribegon dicitur 277.39
buxus grauisima, & spississima arborum
284.46
buxus non sentit cariē, neq; uetustatem 185
28.30

AB V R A E fontis mirum
266.39
calacie herbe medicina
484.21
calacie herbe usus 465.16. & 473.1
cachla herba 460.33
cachrys quid 476.40
cachrys pillula in medicina 269.34
cacoethe morbi remedia 433.14. & 435
48. & 442.40. & 482.42. & 496.4
& 521.35. & 549.13. & 576.47
cacoethe morbus 416.15. & 417.48
caelios herba 395.7.8
cadavera qualiter in aquis sese habent 30
18. & 113.17
cadavera ubi medicata aservantur 107.10
cadylas herba in Syria qualis 388.17
cadmia quid 595.40
cadmie medicina 605.8. per totum
cadmie genera ibidem 10
cadmie facienda ratio ibidem 9. & inde
cadmia ubi optima ibidem 22
cadmie effectus qui, ibidem 29
cadmus solute orationis inuentor 77.11
& 114.40.41
cadmus in graeciā quas literas attulit 125.39
cadmus que reperit ibid. 39.48. & 114.41
cadmi

Cadmi patria 77. 10
cadmi pictura 62. 4. 9
caduceum cur cum serpente 529. 19
cadurci populi ex lino uela texunt 346. 2
caecus uentus 15. 9. 4. 2
caecus alites 573. 16
caecitas quo tolli potest 138. 5. & 204. 17. &
inde
caecitate quidam post longum tempus libera-
ti 204. 17. & inde
caecilia Caia que 147. 33
caeciliana lactuca genus 357. 3
caecilius cerasa qualia 263. 50
caecilius uilla 15. 9. 4. 2
caecilius C. consul 11. 14
caecilius T. fortitudo 11. 5. 36
caecilius uini generositas 246. 17
caecum uinum quale 422. 43
cadente quando arbores 282. 4. 5. per totū
& 283. 23 per totum
cadente materie tempus 341. 4. 5
cadue arbores que 305. 2 & circa
caecilius uilla, quare Coliacorum remedia
celatores imaginum clari recensentur 600
19 per totum
celature mirabiles describuntur 594. 12 &
inde
celius Tubero a rogo reuixit 123. 18
Celius senator 142. 36
celius Marcus 619. 2
Celius Rufus orator 122. 22
celum nullo modo quis flectit 279. 9
celi consideratio, magnitudo, eternitas, con-
tinentia, mensura & c. 1. 7. per totum
celi firmam globatam esse ibidem 25. per
totum
celorum motus qualis ibid. 32. per totum
celorum ob motum sonitus concensusq; ibi.
34. & inde
celum a quo primum descriptū 3. 43. & inde
celo animalium omnium in pressas effigies, 1.
38. & inde
celorum omnium semina inesse, ibid. 40
celum unde dictum ibid. 45
celo que nobiscum societas 3. 35
celi noticiam quis primo habuit ibid. 33
celi signa duodecim a quo primum ibi. 44
celi species quales 11. 27
celi colores ibidem 35. per totum
celi species sanguinei coloris uisa 10. 24
celi flammæ 11. 43
celi coronæ circa Solem & Lunam quando
ibidem & 48. ibidem
celi repentini circuli 12. 2
celi opertum ibid. 18. per totum
celi scintilla quando cadere uisa ibidem
celum pro aere ibidem 32
celi in terris influxus 13. 25. & inde. & 14.
26. per totum
celi animalium effigies quot habeat 13. 34
celum in partes sedecim diuiditur 17. 44
celum ardere sepe uisum 18. 32
celi proprietates in locis 19. 17 per totum

celo omnis infirmitas accidit 277. 35
celi natura ad arbores 290. 2 per totum
celū quod arbuta spectare debeant ibid. 42
celi ad arbores societas 290. 5 per totum
celum terræ parcere quidam cogit ibidem
celo consistat operis facultas 292. 39
celo maxime agriculturā consistare 331. 41
celi cum terra societas 337. 32
celum spectare quomodo inducitur homines.
419. 35
celi uolentia quo tollitur 505. 11
celum que aues crebro aspiciunt 174. 35
celestis iniurie duo genera 338. 3
celestium obseruationes a quibus 543 per
totum
celestium corporū motus cur diffimiles 7. 4
celestibus natura æterna 3. 38
celestium ad terram potentia, ibidem 39
celestium distantia nō uestiganda 10. 2. & inde
celestium cognitio obscurissima 331. 48. &
inde
celestium cognitio ex multis haberi potest
337. 10. & inde
cesaris ciuile bellum, que prodigia præcesse
runt 311. 25. 29
cesar quo anno censor 230. 46
cesaris Iulij de uino sententia 246. 37
cesar L. censor quando, & quid censuit
249. 22
cesaris Iulij munus gladiatorium 261. 18
cesaris domus laurum habuit 265. 37
cesaris uilla ubi 166. 30
cesar ex qua lauro triumphare solitus, &
cur ibidem 31
cesaris forum Rome 287. 33. & 347. 39
cesar annū ad Solis cursum redegit 322. 18
cesaris sydus quando oriatur, & occidat
334. 15. & inde
cesar I. dus Martia ferale sibi annotauit
ibidem 25
cesar forum Rome totum textit, ac sacrum ui-
am, & eius gladiatorium munus 347. 39
cesaris carmen de olere 358. 23. & inde
cesar lapsa apud Dyrrachium uixit
ibidem 24
cesar dictator Peloponnesum insulam tenta-
uit efficere 51. 3
cesar Ptolemeum perimit 65. 32
cesar Aedemonē libertum ulciscitur ibid. 33
cesar C. Triarium ubi superat 82. 41
cesar Caius Aug. filius 98. 46. & 21. 28
& 221. 43. & 566. 7
cesaris exercitus in pharsalia famem sensit
471. 2
cesaris edilitas, & ingentes diuitie 585. 6
cesar C. erarium spoliatur ibid. 18
cesaris lorica cui dicata 597. 29
cesar Alacem & Medeam Veneri dicat
615. 19. & 118. 23
cesaris Iulij templū & curia 615. 27. 621. 46
cesaris domus incensa 621. 11
cesaris statue marmoræ 639. 31
cesaris in Alexandria templum 638. 39

cesar circum maximum extruit 641. 46
& 643. 314
cesaris aqueductus ibid. 644. 44
cesar ubi Pompeium uicit 646. 8
cesar sex dactylotheas Veneri genitrici
consecrat 653. 34
cesaris dictatoris spectacula 130. 9
cesaris tertius consulatus ibid. 15
cesaris dictatoris mirus equus 145. 39
cesaris thorax ex margaritis dicatus Veneri
162. 41
cesaris piscine 168. 6. & 188. 30
cesaris triumphalis canes 168. 27
cesari sacrificanti bis in exitis desuit cor
207. 18
cesaris inimicorum literas nec lectas. contere-
mabat 115. 1
cesar Ciceronis hostis 116. 16
cesaris pater qua morte extinctus 124. 10
cesaris ex ueliculo casus, & eius ne iterum
caderet incantatio 499. 40
cesaris uillis pisces manu hominis uescuntur
566. 35
cesaris ciuili bello cometes uisus 104. 5. &
inde
cesaris anima in æorum numero recepta
ibid. 11. 11
cesaris crinita stella quando uisa ibidem
cesare occiso anno toto sol palluit 12. 3
cesaris thronos stella 22. 34
cesar unde dictus 110. 23
cesaris gesta omnia breui compendio 114
36. per totum & 115. 26
cesaris ingenij omnium capax 114. 38
cesar simul scribere, legere, dicare, audire
solitus ibid. 39
cesar quaternas, septenasq; epistolas simul
dicebat ibid. 40
cesar signis collatis quinquagies dimicant
ibidem 41
cesaris ductu quot hominum milia occisa
ibidem 43
cesari fuit clementia peculiaris ibid. 46
cesaris magnanimitas ibidem 47
cesones unde dicti 116. 23
cesonia C. Imp. uxor 109. 36
caia Cecilia que 147. 33
caia uestalis statua 598. 14
caius V. alerius consul 349. 13
caius Censur. pretor 249. 27
C. Portius consul 18. 21
caius Africanus consul 21. 35
caius Imp. obeliscum in circo Vaticano sta-
uit 284. 55
caij principis luxur in unguentis 230. 39
caij luxur in edificijs 643. 33
caij principis mirum de Platano 217. 31
caius Imp. Peloponnesum insulam tentauit
efficere 51. 3
caius Caesar Augusti filius 98. 46
Quare Caesar Caius
caius princeps decuria quintā adiecit 583. 6
caij principis ludus 585. 9

- cāius princeps auri audissimus 587.12
 cāius princeps super omnia muliebri socu-
 los inducat ē margaritis. 654.12
 cāij imperatoris matrona 161.43
 cāij imp. oculi quales 204.42
 cāij imp. gladiatores quales, ibidem 43
 cāio imp. immolanti iecur defuit in extis
 207.42
 cāij imp. consulatus, & interitus ibidem
 cāij Oratij filie Sedigite appellate 212.33
 cāij imp. nāvis, Echeneide piscis retenta, &
 eiusdem Cāij in urbe interitus 565.26
 cāius princeps quando interfecit 207.43
 cāij imp. uxor 109.36.
 cāij imp. mater 110.15
 cāius imp. generis humani fax, ibidem 16
 calaces pictor 624.6
 calais gemma 666.42.43
 calamidis statuarij opera 600.15. & 602.30
 & 656.29
 calamites gemma 666.45
 calamite rane genus 576.25. & 578.7
 & 571.40
 calamochnus quid 578.12
 calamus odoratus 226.12. & 235.2
 calami oleum 256.42
 calami in medicinis usus 578.14
 calamo ubi folia non decidunt 274.7
 calamorum aquaticorum consideratio 280
 39. per totum
 calamorum Aegyptiorum usus ibidem 42
 calamorum come pro pluma, ibidem 47
 calamis orientis populi bella conficiunt,
 ibidem 49
 calamorum armis quae gentes uicte 281.6
 calamus Italiae sagittis aptissimus ibidem
 72.7
 calamorum differentia plures, & qui apti
 fistulis ibidem 20. & inde
 calathiana uiola qualis 388.19
 calcas contra Lucanos 43.44
 calciamenta quibus uertantur in lapides
 645.41
 calciantes se quidam repente mortui 124.9
 calcisfraga herba quae 491.14
 calcosibenes imaginum fisor 618.6
 calculli cōsideratio 259.29
 calculorum cruciatus asperimus 453.8
 calculorum remedia 364.19. & 371.27. &
 372.7.12. & 378.24. & 381.44. & 382
 48. & 383.40. & 384.52.36. & 397.3.
 & 398.21. & 401.43. & 402.12.20. &
 405.46. & 406.2.43. & 408.34.36.
 & 409.8.30. & 411.2431.47. & 418
 2. & 433.11.42. & 435.3. & 436.34. &
 444.19. & 445.41. & 446.10.20
 & 451.40. & 476.21.14.31.35. &
 477.5.11.13.16. & 487.13. & 491.18
 & 493.25. & 495.42.43. & 567.22
 & 574.30. & 646.46. & 657.32. &
 669.45. & 607.28. & 518.17. & 528.9
 & 544.6.11.13.17. & 553.33
 calculis notare diem 28.48
 calena uina 246.34
 calenus uates 499.12
 caligo unde causetur 13.40
 caligines oculorum quo tollantur 573.37
 calippus scriptor 340.44
 calypso pictrix 625.39. & 627.15
 calisti liberti Cesaris scena 636.3. & inde
 callarias piscis 578.38. & 157.10
 callases statuarius 603.41
 calle herbe descriptio 489.46
 callias Atheniensis 590.36
 callicles statuarius 694.3
 callicles pictor 624.6
 calliterates statuarius 637.12. & 114.11
 calliblepharis utilia 632.8. & 514.4
 calliblephara 428.27
 calliblepharum unguentum 397.28
 callicia herba qualis 449.29
 calligonon herba 494.33
 callimachus pictor 604.28
 callimachus medicus 386.33
 callimachus dux 618.37
 callimus lapis 647.34
 callion herba quae 402.19
 callionymus piscis 578.42
 callionymi piscis medicinae 571.32. & 572
 19
 callisthenes historicus 636.30
 callistratus statuarius 600.40
 callistruibae ficus quales 260.26
 callistus seruus ditissimus 692.36. & 638
 45
 callitricha herba 465.8
 callitriches ferae quales 149.44
 callitrichon herba qualis 477.9
 callitrichon herba & ex ea medicinae 409
 23
 callitrix herba qualis 482.46
 callixenus statuarius 600.41
 callon statuarius ibidem 29
 callorum corporis remedia 400.19. & 415
 43. & 416.46. & 440.41. & 443.37
 & 527.33. & 567.49. & 610.17. & 607
 19
 calor olei causa est 255.2
 calorem inducentia facientia; 427.28.43.
 & 431.4. & 433.35. & 440.32. &
 480.5
 calorem sedantia, tollentia; 375.13. & 424
 31
 calpurnius Bestia aconito uxores peremit
 485.4
 calpurnij flamme in Sicilia gesta, & qua
 corona donatus 404.25
 calpurnij anulus 581.44
 calba uiole genus 388.19
 calua quaedam animalium naturaliter 202
 38
 caluitium homini proprium ibidem 40
 caluus orator 595.11
 caluus orator quo nocturnam pollutionem
 sustulit 612.25
 calx aqua accenditur 188.46. & 649.38
 calcis cōsideratio 649.34. & inde
 calcis & arene mixtura ibidem 38
 calx quibus utilis 293.16
 calce uina condiunt Afri 251.12. & 649.7
 calce ubi agros fertiles reddunt 293.24
 calcis in medicina magnus usus 650.13. &
 inde
 calcis natura qualis ibidem
 calci oleum solum misceatur 435.19
 cambys rex obelisco pepercit, qui anti 68
 pepercerat 659.25
 camelopardalis animal quando primū
 ma 135.8
 camelorum cōsideratio 134.44. & inde
 & 205.30
 camelorum usus in praelijs, ibidem 49
 cameli partium in medicinis usus 506.16. &
 inde
 cameli quot annis uiuant 135.4
 cameli quot mensibus ferant uterum 187
 11
 cameli lac quale 231.49. & 509.41
 camelinum lac dulcissimum 509.41
 camelorum cum equis inimicitia 135.2
 camelos ne affli, id est, Tabani ledant 506
 10
 cameli fel non habent 208.1
 camerae quando primum 651.3. & inde
 camerae à quo primum piae 625.4
 camerina poma 258.35
 camillus quo die Vrius cepit. 46.24
 camillus aurum Ioni Capitolino donat 51
 12
 camillus minio illitus triumphauit 590.30
 camillo quid crimini Caruili obicit 196
 4
 camilli domus qualis ibidem
 camilli statua 598.4
 cammaron herba unde 18.3
 cammarus piscis 578.47
 camenarum edes 597.52
 campaniae castaneae 261.48
 campaniae uitiū magnitudo 241.48
 campaniae uua qualis 244.10. & 247.1
 campaniae cerasa 265.32
 campaniae filigo 321.3. & inde
 campaniae ex milio usus 322.25
 campaniae campus lau datissimus 323.19
 campaniae fertilitas 322.36. per totum. &
 37.18. & 39.19. & 181.35
 campaniae terra pulla 291.20
 campana rosa 383.9.14.30
 Reliqua quere parte secunda
 campasse Alexandri amica Apelli data
 611.16
 canabis cōsideratio, & medicinae ex ea 384
 40
 cannabis ubi primum nata, ibidem
 cannabis genituram uirorum extinguit,
 ibidem
 cannabis aquam coagulat, ibidem 42
 cannabis, natura, usus, satio, eiusque 360.16
 canis

canabis ingens magnitudo. ibidem 41

351.2

canachus statuarius 600.33 & 602.43

canachi statuarij opera 637.2

canaditium, uel Canalicen aurum quod 586.20

canaria herba que 541.23 & 461.20

canarij Augustij festa 315.12

canecum arbor 225.39

canebrys rosmarini semens 444.26

inde

canebrys genera plura. ibidem 33

canerorum consideratio 160.40 per totum

caneris uita longa. ibidem 44

caneris omnibus ostioni pedes. ibidem 45

canerorum faciem à maribus differentia.

ibidem

canerorum multitudo. ibidem 7

caneris retrorsum inceps 161.2

canerorum coitus 167.14

canerorum oculi quales 204.30

canerit tergora exuunt 160.33

canerorum genera. ibidem 44 & 578.43

canerorum inter se pugna 161.2

canerit contra serpentum ictus medentur. ibi

dem 3

dem 3 & 138.4

caneros in scorpiones transfigurari 161.4

canerorum in medicinis usus 575.44

& 576.9.12.13. 14.40.45 & 577.10.16

& 570.11 & 572.26 & 573.22.27

canerit oculi ad quid utiles 572.8

canes regina ubi regnavit 101.26

canes rex ingenti precio picturâ merca

tus est 118.24

canes quando obiit 618.26

canes regis prelium 618.24

canes laborum consideratio 596.34 per

totum

canes laborum pretia. ibidem 37

canis urticae genus 394.33

canities homini, & equo tantum conuenit.

201.40

cani à quo inficiuntur 336.28

cani à pueritia ubi 106.48

canes prepostera 108.30

canicula stella procyon Græce dicitur

337.13

caniculae stelle exortu que in terris fiant

13.16

& 15.27 & 251.11

canis stelle ortu uita mutantur 251.11

canis stelle ortu, scindenda ligna 245.40

canis stelle occasus quando 335.25.26 &

338.33

canis signi exortus 337.18 & 15.16

canis signi exortu que quæ immutantur 337

20

& 156.48

canis signi ueneratio 337.21

canicularum piscium consideratio 166.17

per totum

canes piscis 578.34

canicularum piscium ingens copia ubi 240

30

& 166.17

canicularum cū natantibus dimicatio 166.

17 & inde

canicule pauent hominem æque ac terrent

ibidem 23

canicule piscis medicina 572.29

canum piscium generatio 167.14

canis lingua herba qualis 460.28

canum descriptio natura, & erga dominos

fides 142.22 per totum, & 186.47

inde

canes homini inter omnia fidelissimi.

142.22

canis cum elephāto pugna 143.13 & inde

canes pro dominis pugnant aliquando. ibi

dem 23

canum miracula plura. ibidem per totum

canum in bellis usus ubi. ibidem 27 & inde

canes soli dominos nouere. ibidem 43

canes soli nominantur sua. ibidem 44

canum leuita quo mitigatur. ibidem 46

& 570.5

canes ex tigris concipiunt 143.2

canes & lupis concipere. ibidem.4

canes domo Alexandro dati quales fuerint.

ibidem 7

canum partus, & generatio. ibidem 17

inde

canum rabies quando pestifera. ibid.25

canem locutum aliquando. ibidem 30

canes Melici quales 49.33

canes que loca non intrant 98.24 &

177.32

canes ubi pro regibus habentur 102.10

canum magnorum copia ubi 103.28

canes indici ceteris grandiores 107.37

canes quasdam ædes non ingrediuntur

177.31

canum genera plura 186.47 & inde

canum generatio. ibidem

canum prodigia 187.3

canes quando uiuant ibidem 6

canes quibus infestentur 201.22

canes degeneres sub Aluum caudas reflex

stunt 214.36

canum impetus quo cohibetur 570.5

canes quando maxime in rabiem aguntur.

13.19

canis mordens lapidem, Prouerbiū 533.43

canis morsus remedium quomodo repertū

454.23

canis morsus, que pauet. ibidem

canes quæ herba sepe purgant. 461.20

canis malignitas, & inuidia. ibidem 22

canibus ne cauda crescat 143.30

canes quos non latrent 464.37 & 507.

23 & 533.26

& 551.48

canis dente lesus, uulnera agrauat uulnera

ti 500.44

canis mira pictura 623.3

canes quo rabidi fiant 112.6

canes ne rabidi fiant 505.5 & 533.32 &

143.30

& 444.13

canum scabiei remedia 521.39

canum annua apud Romanos supplicia.

529.34

canis in cibum usus. ibidem 36

canis in placandis numinibus pro hostia im

molabatur. ibidem

canes fugantia 533.26 & 545.40

canes quo cibo necentur 370.19 & 371.17

& 444.24 & 407.40

canibus maxime inimicum 589.17

canis urina in cespite perfusa herba ibi na

ta ad quid utilis 451.4

canum uermes, id est, Ricini quo necentur

407.46

canis mirum simulacrum 599.28

canis in medicinis usus 529.39 & 533.22

& inde, & 539.45 & 542.43 & 544.

24 & 545.39 & 547.46 & 550.38 &

457.42

canis rabidi morsus remedia 143.24.27

& 365.22 & 369.39 & 366.33 & 370.19

& 371.2 & 372.13 & 373.29 & 383.23

& 384.35 & 399.3.37 & 406.24 &

412.49 & 413.25 & 420.11 & 424.

37 & 425.40 & 430.27 & 431.21 &

432.48 & 433.15.23 & 440.21 &

447.44 & 454.23 & 464.33 &

499.33 & 498.27 & 501.40 & 504.

16 & 505.38 & 507.43 & 512.41 &

527.13 & 533.21 & inde, & 569.33 &

570.16.26 & 574.14.31 & 589.35 &

610.3

canephorus ubi 635.25

canina capita habentes homines 101.25

canistij uelocitas 113.49

cannensis clades Romanorum 261.6

canon simulacrum 201.5

canopus Menelai gubernator 78.47

canopus sydas quale 22.33 & inde

cātribrica herba unde 460.46 & 462.22

cantharias gemmæ 670.11

cantharidum uermium consideratio 532.

48 & inde

cantharides Catoni obiecte sunt quod eas

uendidisset 533.14

cantharides quo sugantur 505.18

cantharides ex quā gignantur materia.

201.28

cantharidum in medicinis usus 534.34 &

545.3

cantharidum ueneni remedia 201.29 &

381.9 & 375.18 & 422.16 & 425.21

& 427.6.34 & 510.14 & 513.13.19 &

531.23

cantharite uinum 247.24

cantharoletus uermis 199.41

cantharus statuarius 603.41

cantharus piscis 578.42

cantherium lapathum herba 382.9

cantharis Bacchus, & Marius C. uisunt

594.9

cantharis uermis frumenta erodens

326.48

capanei ducis pictura 626.49

capelle celestis signi ortus quando 335.25

c

& 340

340.45
 capillatæ deæ ara quare dicatur 287.30
 capillus uirginum uestalium quo deferebat
 tur. ibidem 31
 capillus ubi probro existimatur 85.31
 capillorum consideratio 202.33 & inde
 per totum
 capilli quæ gens careat. ibidem 36
 capillorum defluuium quibus inest. ibid. 39
 capillus puerorum primus contra podagri
 501.38 & inde
 capillus uirorū cōtra canis morsus 501.40
 capilli mulieris quibus utiles 504.30 &
 inde
 capilli ne canescant 550.41
 capillorum animalia, perimentia 631.34 &
 558.33 & 563.25
 capilli, quo crispī fiant 409.4 & 410.24
 & 531.49 & 506.28 & 437.45
 capillum ad lunæ dies contrectari 500.24
 capilli quando tondendi 284.44
 capilli quo uario colore inficiuntur 366.18
 & 381.14 & 409.24 & 432.3 & 439.
 24 & 440.23 & 444.11 & 445.22
 & 446.28 & 484.4 & 632.8 & 281.
 42
 capillos denigrantia 418.19 & 428.35 &
 434.29.46 & 436.18.37 & 442.43
 & 484.23 & 499.21 & 534.31 &
 571.25
 capillus quo ruffatur 262.17 & 425.41
 & 427.46
 capillum flauum quid faciat 484.22 &
 24.17
 capillum color unde 24.17 & inde
 capilli ne cadant, uel defluant 364.34 &
 369.47 & 409.25 & 434.33 & 435.
 43 & 465.9 & 473.46 & 486.16 &
 496.46 & 500.24 & 511.16 & 513.29
 & 514.46 & 534.27 & 141.4
 capillos nutrientia 411.22 & 427.18 &
 433.16 & 448.11 & 465.9 & 496.
 46
 capistrari quid 329.9
 capito Oppii quis 112.1
 capitolium obfessum à Gallis seruatur à M^a
 lio Capitolino 115.48
 capitolium cura Anserum defensum 175.3
 & 529.30.34
 capitolij ornamentum 585.22 & inde
 capitolium à Vitellianis incensum 599.27
 capitolium quando incensum 614.10 &
 236.17
 capitolij mira edificia 643.8
 capitolij ædium columnæ unde 637.23
 capitolij dedicatio à quo 34.7.38
 capitolinæ ædis incendium 581.21
 capitolinus Manlius quoties corona donat^{us}
 268.10
 capitolinus Manlius regnum affectat
 115.49
 capitolini Manlij fortitudo, ac gesta 115.45
 & inde

capitolini Iouis ades ex quo Acre 596.31
 capitulum 479.15
 capnias gemma 663.46 & 664.39
 capniæ uis quales 244.17
 capnites gemma 666.44
 capnitis Cadmie genus 605.15
 capni herbe medicina 471.32
 capnos herba illis 467.16.18 & 474.38
 capnumargos argyllæ genus 295.9
 cappadoces qua herba coronantur 487.10
 cappadocie oleum quale 256.47
 Reliqua quære parte secunda
 capparis herbe consideratio 359.44
 & inde
 capparis excellentia ubi. ibidem 49
 capparis fruticis consideratio 239.32 &
 264.41
 capparis stomacho inutilis 367.33
 capparis natura, & medicina eius. ibidem
 24 & inde
 capra oleæ inimica 257.14
 caprarum consideratio, natura, generatio
 148.13 per totum
 capre pinguedine sterilesunt, ibidem 14
 capre quaternos adunt, ibidem 15
 capre adubc lactantes generant, ibidem 15
 capre pariunt octonis annis. ibidem 18
 capris cornua non omnibus, & in his indi-
 cia annorum. ibidem 24
 capris mutilis lactis maior ubertas. ibid. 25
 caprarum solertia. ibidem 19
 caprarum generositatis signum, ibidem 23
 capre auribus spirant, non naribus ibid. 25
 capras febri nunquam carere, ibidem 26 &
 52.29
 capre noctu ut interdū cernunt 148.27 et
 514.13 & 104.17
 caprarum morsus exitialis arbori 148.33
 capra cur Mineræ immolatur, ibidem 34
 caprarum genera plura 149.30 & inde
 capre masculicum frondibus animal quid er-
 ga Ladanium 223.26
 capras ocium aspernari 372.23.29
 caprarum balatus quo concitatur 375.19
 capra quo necatur 443.44
 caprarum cornu serpentes fugantur
 512.26 & inde
 capre cur non lippiant, ibidem 514.1
 caprarum in medicinis usus 512.28 & inde
 per totum
 caprinus Caseus in medicinis. ibidem 28 &
 46 & 510.36.38
 caprinus sanguis in medicina 513.30 &
 520.34
 caprinum fel in medicina 514.17
 capre fel non habent secundum quosdam
 208.2
 caprinum seum in medicina. 518.5 &
 520.24
 caprinum caput in medicina 518.8
 caprini fellis cinis calculus expellit, & ca-
 prarum simus. ibidem 26
 caprarum simus in medicina. ibidem, &

519.16
 caprarum urina in medicina 519.3
 caprinum cornu uulnus utile 512.41
 caprinū lac stomacho utile 509.43 & 510.
 2 & 518.4
 caprinum iccur quibus prodest 148.18
 capriariense plumbi genus 61.11
 caprea fera ueneno uiuit 189.2
 caprea ubi non sint 151.2
 caprificalis dies Vulcano sacer 194.19
 caprificalis arborum consideratio 16.11
 per totum
 caprifisci arboris consideratio. ibidem per
 totum
 caprifiscus nunquam floret 175.25
 caprifiscus ubi trifera 277.8
 caprifisci quibus infestentur 312.17
 caprifisci qui laudantur. ibidem 34
 caprifisci natura, & ex eo medicina 431.11
 & inde
 caprifiscus taurorum ferociam mitiga-
 ibidem 32
 caprimulgi aues quales 181.4. per totum
 caprimulgi nocturni fures. ibidem
 caprimulgi interdū uisū carent. ibidem
 capris quæ apta materia 287.2
 capua uinguentis deletata 229.14
 capuam à quo. colonia du dia 323.7
 capuli, id est, gladiatorum manubria etiam,
 & argento ornantur 534.19
 caput hominis inuentum in Tarpeio celo
 bro 459.11
 capitis animalium consideratio 201.44
 & inde
 caput animalium Apices, ibidem 45
 capitis quæ animalia carent 205.31 &
 69.19
 caput ossium differentie 202.42
 capita piscium considerata. ibidem 31
 capita hominum in celo uisa 11.29
 capita precipis repressi aliquando 120.55
 capitis iudicium ubi primum adsumit. 12.63
 capitis carentes homines 69.19
 capitis dolor qualis 455.9
 capita aperiri aspectu magis trahi carni
 tutum 503.28
 capitis dolorem facientia 324.47 &
 398.2
 capiti contraria 417.26 & 418.16 &
 420.38.47 & 422.17 & 426.38 &
 433.11.24 & 436.48 & 416.11.55 &
 462.38 & 510.24
 capitis doloris remedia 366.13 & 367.17
 30 & 369.11.37.31 & 373.6.12.38 &
 374.39 & 375.4.5.17.33.40 & 377.
 44 & 378.14.16 & 379.14 & 380.
 19 & 383.28.35 & 397.27 & 398.9.8
 & 399.40 & 401.11 & 409.2.31 &
 412.49 & 415.36.40 & 419.44 &
 420.21.22 & 422.18 & 426.44 &
 427.15.25.29.37.47 & 428.4 & 430.
 42.49 & 432.45 & 433.19 & 434.
 8.26 & 435.3 & 436.36 & 437.39 &

438. 1. 439. 26 441. 17 442. 15. 24 445. 10 447. 24 450. 47 451. 23. 47 465. 12. 31. 33 467. 47 486. 17 490. 37 492. 48 495. 1 496. 12 502. 28 505. 9. 48 506. 16. 43 508. 48 513. 45 517. 18 534. 39 569. 7 616. 40 638. 25 664. 48
capitis ulcerum remedia 366. 36 368. 22. 23 370. 46 377. 29 381. 29 398. 16. 48 417. 44 427. 45 437. 16 444. 6 449. 21 463. 15 515. 37. 40 568. 30 569. 9 et 571. 14 607. 15 648. 4
caput purgantia 368. 22 375. 33 399. 5 421. 12 442. 22. 30 465. 43 466. 17 607. 34
capitis ardores refrigerantia 361. 42
caput si à sole doleat, quid imponendum 436. 36
capitis vulneribus quid medetur 438. 43 465. 41
capitis dolorem ex ebrietate sedantia 441. 16
capitis ossa fracta extrahentia 465. 30. 42
carabii cancerorum genus 160. 43
carbasa ubi reperta 346. 35
carbasa uela 347. 38
carbilius Pollio 155. 7
carbones faciendi ratio 268. 49 4 inde carbonibus apta materia. ibidem
carbonis natura, 4 uis 588. 48
carbonis in medicinis usus 652. 19 4 inde carbō Cnētus consul. 121. 26 4 122. 21
carbō L. cum Pompeio consul. 40. 22
carboni l. m. ostentum 150. 18
carbunculi morbi descriptio 469. 36 4 inde
carbunculus Narbonensis peculiare malum ibidem
carbunculus morbus quando primum in Italiam uenit. ibidem
carbuncolorum gemmarum consideratio, genera 661. 20 4 inde
carbunculi gemme ubi 687
carbunculi unde dicti 661. 20
carbunculi frugum morbi remedium 337. 30
carbunculi uitibus unde accidant, ibidē 40
carbunculus quis in floribus esse dicatur. ibidem 28
carbunculi ne uitibus noceant, ibid. 4 inde 359. 18
carbunculus terre genus 291. 36
carbunculatio qualis morbus 309. 28 337. 28
carbuncolorum remedia 373. 15 374. 14 379. 46 380. 46 413. 24 421. 9 426. 40. 46 428. 45 430. 48 433. 28 439. 5 444. 4 445. 35 480. 9 652. 18 521. 35 548. 3 577. 2 441. 10

carchedonij gemma 661. 22
carcinetron herba 494. 34
carcinitas gemma 670. 8
carcinoma, id est, cancer morbus quo tantum sanari potest 369. 17 373. 11
carcinomatosis morbi remedia 399. 43 406. 25 418. 43 430. 49 439. 38 441. 37 448. 37 451. 24 452. 27 483. 5 491. 44 495. 36 501. 23 502. 5 517. 39 574. 13 576. 43
cardamomi consideratio 221. 16
cardamomi medicīne. ibidem
cardamomi oleum 256. 42
cardiacorum remedium 368. 45 369. 38 374. 5 424. 14 434. 25 445. 8 507. 17
cardiscē gemma 667. 29
cardo temporum quadripartita distinctio 333. 3
carduces imperata faciunt 181. 4
carduelis auis consideratio, ibidem 4 inde
carduus herba qualis 394. 27. 42
cardui in cibis, 4 ingens precium 359. 3
carduorum satio, cultura, usus. 4. ibid. dem 6
carduorum medicīne 385. 5
carduorum syluestrium genera duo. ibid. dem 6
carduus frugibus inimicus 327. 4
carduis uesci plebeis non licet 350. 28
caryatidum simulacrum 635. 17
caryatides statuarii 636. 38
carice ficus 233. 4 261. 40
caries quae arbores non sentiant 285. 28 4 291. 16
cariam impediētia 257. 4
carynum oleum quid 427. 36 4 256. 34
caryte herba quae 475. 25
caryon nucis genus unde 262. 16
caryopum, id est, nucis succus 228. 37
cariosa terra pessima 292. 14
cariotarum medicīne 428. 25
caryota ubi 264. 38
caritatem annonae inferentia 337. 29
carmantides pictor 627. 8
carmina incantantium an aliquid ualeant 498. 37 per totum
carmina talia uim habere, ibidem per totum
carmina haec contra morbos 500. 31 504. 26
carmina contra grandines 500. 31
carmen heroicū à quo repertum 126. 38
carneadis eloquentia, 4 quid erga eundem actum Romae 116. 43
carneades xenonis libris responsurus Helleborum iumpsit 457. 36
caro quo estate incorrupta seruetur 381. 3
caro quo tenerior in coquendo fiat 394. 39 431. 18

caro ab ossibus recedens, quibus inuictur 415. 27 416. 24 426. 44 452. 25
carnis defectus remedia 426. 36
carne humana uescientes 102. 26
Quere humana carne
carnes Bubulae quomodo facile percoquantur 431. 18
carnes suauiores facientia 444. 4
carnes quo absumantur in ollis 458. 15
carnes cum coquantur conglutinantia 488. 25 492. 39
carnes alentia 433. 30
carpathij maris Echini quales 570. 32
carphotum thuris genus 222. 12
carphos, id est, scannum Graecum 452. 7
carpinus arbor 272. 41
carpinus, montes amat. 273. 20. 25
carpino nuptiales faces faciunt. ibidem 29
carpopylon Lauri genus 266. 4
carruca ex argento 593. 12
carthago uicta quantum, 4 quid Romanis soluere coacta 584. 43 4 inde
carthago cum deleta fuit quantum argentum habuit 593. 15
carthago quando capta 244. 45 260. 45 4 inde
carthago quot annis Romae emula. 251. 5
carthago sici argumento deleta 260. 47
carthaginem quis primus irrupit 115. 6 110. 24
carthaginense bellum tertium quomodo sumptum 261. 1
carthaginem sum cōtra Romanos uictorie, ibidem 6
carthaginensium in Sicilia uictorum pictura 615. 16
carthaginenses Herculi humana hostia sacrificabant 656. 40
carthanis Hispaniae rose quales 587. 26
carthegon buxi semen 277. 39
cartilaginei pisces 158. 43 210. 9 4 inde
carthilago rupta non solidescit 210. 11
carulius Samnites superat 599. 49
carulij pollionis repertum 593. 28
carulius Sp. quae flos contra Camillum 596. 49
carulius Sp. Iouem in Capitolio fecit 599. 49
casorum consideratio, diuersitasque 212. 5 4 17. ibidem per totum
casorum genera, usus, bonitas, medicīne 510. 27 4 inde
casum seruandi ratio 448. 45
casus ne corruptatur, aut ne à muribus attingatur 551. 35
casti ubi optimi 212. 17 per totum
caste fructus consideratio 224. 34 225. 22
casta in Septentrione uiuit 279. 9
casta apes delictari 392. 20

casigneticus herba qualis 440.17
 cassander Gallos obsidet 557.18
 cassandrus rex 623.40
 cassandre pictura 616.46
 castiteron, id est, candidum plumbum
 610.23.35
 casius longinus consul 109.18
 casius orator 111.15
 casius Severus 628.48
 casius Parmensis 553.29
 casius hemina auctor vetustissimus
 235.49
 casius Syllanus 600.15
 casius Spurius regni affectator à patre per
 mittere 597.11 & 598.39
 casius Syllanus 600.15
 cassij C. censura, & in ea prodigium
 311.32
 castitatis exemplum 72.38 & 117.34 per
 totum & 135.5 & 145.4 & 221.35 &
 441.4 & 459.46
 castitatem seruantia 441.4 & 459.46
 castor Romanorum uictoria nunciu
 114.16
 castoris aurige qui 83.26
 castorum ædes Rome 598.4
 castoris pictura ubi 615.27
 castoris & Pollucis pictura 622.10
 castoris & Pollucis simulacrum 603.12
 castor cur à nautis inuocatur 12.29
 castores stelle quales. ibidem 23. per
 totum
 castor medicus 377.12 & 383.20
 castores pisces 567.35 & inde
 castores an testiculos sibi amputent. ibidem
 & inde, & 139.9
 castoreæ, id est, Fibrorum testes quo seruen
 tur optime 567.39 & 568.9
 castoreæ quæ 567.35 & inde, & 139.10
 castoreorum medicinæ 567.43 & 571.30
 & 577.25.26.44 & 573.31 & 574.21
 castrata frumenti genus 321.24
 castratio, quibus faciendæ diebus
 341.41
 castrorum uallus ex cespitibus 629.26
 catagrapha à quo inuenta 618.32
 cataguse simulacrum 602.20
 catanance herba quæ 489.45
 cataplastum, id est emplastri genus, reme
 dia 419.12
 catapulta à quo inuenta 126.19
 cataractæ aues 182.13
 cati corculi dicti 117.20
 catienus P. quid erga philotimum seruum
 117.48
 catilina ciceronis ingenium fugit 117.14
 catilina prodigia 17.7
 catilinae proauus quis 116.2
 catinini Labeo trib. pleb. quid erga Metel
 lum 120.3.22
 catoblepas fera 135.45
 catochites gemma 666.46
 catopyrites gemma, ibidem 47

cato primus, quoties accusatus causam di
 xit, & absolutus est. 15.32
 catonis primi laus. ibidem 29. per totum
 & 244.40
 cato primus, optimus orator, optimus imper
 rator, optimus senator 115.29
 catonis primi triumphus, censura, scientia
 244.40
 cato primus quando mortuus. ibidem 45
 catonis de uitibus, uisq; sententia
 244.47
 cato eodem uino usus quo remiges
 249.1
 catonis ex Hispania triumphus, ibidem
 cato de uino condendo 252.11
 catonis de oliuæ præcepta 255.43 per totum
 & 256.1 per totum
 cato de amurca quid 257.6 per totum
 cato nil de Prunis syluestribus locutus
 258.9
 cato de fidei serendis 260.36
 cato, fidei argumento usus in delenda Cartha
 gine, ibidem 47
 cato Carthaginis inimicus, ibidem
 cato de Myrti generibus 265.14.19
 cato de lauro. ibidem 38
 cato de cupressu 279.23.33
 cato summus in omni usu 283.46
 cato de terre uitij atque optimo agro
 292.14.20
 cato de plantandis arboribus, ac ferobibus
 faciendis 296.27
 catonis præcepta de institutione arborum
 299.17
 cato de uite inferenda ibidem 35
 cato de olearum satione 300.39 &
 inde
 catonis de agricultura præcepta 316.11
 per totum
 catonis præcepta ubi unumquodq; frumen
 tum sit ferendum 327.47
 catonis præcepta de arandi tempore 328
 45 & inde
 catonis Censorij censura 347.43
 cato de Brasica 357.38 & 369.5
 cato Vite se perimit 66.48
 catonis M. laus 453.5
 cato M. de herbis, ibidem
 cato quid erga Zenonis statum
 604.26
 cato contra Græcos 525.21 & inde
 cato contra medicos, ibidem 25 &
 inde
 cato quando obiit, & eius ætas, ibidem 29
 catoni cantharides obiectæ sunt quod eas
 uendidisset 535.14
 cato Censorius octuagesimo anno filium ge
 nuit 111.41
 catonis duplex propago, ibidem 42
 cato censorius quid de legatione Athenien
 sium 116.42
 cato Græcorum hostis, ibidem 45 & 525.
 22 & inde

cato Vticensis pronepos Catonis primi
 116.46
 cato Vticensis Græcorum amicus, ibidem
 cato ambitus hostis, ac repulsis gaudens.
 prologo 1.33
 catonem rem improbam nemo audeat petere,
 ibidem 36
 cati, catones, & corculi qui dicti 117.20
 catus Aelius consul, & eius parsimonia
 573.20
 catuliana Minerva cur dicta 603.5
 catulitio quid 275.16
 catulus Q. consul 174.48
 catulus Q. consul quando 637.39 & inde
 & 643.26
 catulus Q. qui Cimbro natus & eius nobis
 lis domus 289.15
 catulus Q. Capitolium dedicat, & eius in
 uentum 347.38
 catulus Luciacus Minervæ simulacrum
 dicat 603.6
 catulus tegulas Capitolij inaurat
 585.24
 catullus Veronensis poeta contra quem
 637.36
 catullus poeta quid erga strumam Noniam
 660.17
 catuli incantationes 499.31
 cauatice cocleæ 542.15 & 142.14
 caualis herba 339.4.15
 cauchorum uita 267.33 & inde
 caucum herba 472.33
 caudarum animalium consideratio 124.19
 per totum
 caudarum animalium diuersitas, ibidem per
 totum
 caudæ quibus amputata renascuntur
 ibidem 31
 caudæ præter hominem, ac Simias omni
 bus fere in animalibus ibidem
 29
 cauda uillosa ubi in homine
 198.37
 cauda animalium, animi index
 135.11
 caulias quid 349.25
 caulina uina 247.4
 caulis leguminum qualis 318.46 &
 inde
 caulis herbarum differentie
 356.41
 caulis pro Brasica, ibidem 42
 caule recto quæ regerminant
 356.27
 caulodis Brasicæ genus 369.8
 caueæ pomorum genus 261.41
 caupona piscis 166.37
 caule rerum omnium, afferri non possunt
 10.11
 cause quorundam nosci non possunt
 27.9 & inde
 CE A few Coactis qualis 197.28 &
 31 ibidem per totum

cedrina pater, opio perijē 176.38 &
379.19
cedreleone oleum 256.34
cedrelates cedri semen.233.11
cedrelateme uocant cedrum magnam
436.46
cedri usui in sacris 228.49
cedrus minor, & eius genera 233.7
cedri maioris genera. ibidem 9
cedro cur simalacra deorum fiant. ibi. 12
cedrus libros à tinea conservat 236.9
cedrus picem fundit 251.33
cedrus montes amat 273.19 & 279.12
cedrus filium non decidunt 274.4
cedrus solia capillata. ibidem 46 &
275.2
cedrus quo tempore semen gerat 276.25
cedri ubi optime 284.16
cedri oleo peruncta non sentiunt cariem,
aut tinea. ibidem 17
cedri usui ad classes in egypto, syriaq;
ibidem 42
cedrus non tenet clauum 285.10
cedrus non sentit cariem, neq; uetustatem
ibidem 28
cedri magne natura, & medicina
436.45
cedria picis genus. ibidem 46
cedrium quid, & quomodo fiat 271.25
cedrides, id est, cedri fructus, ad quid utilis
437.10
cedrina mense nobilissime 236.33
cedreobras rex 93.21
cedres equites à Romulo instituti
563.20
cedrentes pueri 602.47 & 603.11
cedrum iesuadinis genus 155.2
celle uinariae quales esse debeant 252.22
per totum
cellaria agris maiora 643.36
cella potus genus 419.18
celocem nauem Rhodij inuenerunt
127.9
celtis arbor, id est, lotos 237.33
cemento qua ratione componant. 649.41
cemos herba 489.46
cencramis statuarius 604.3
cencris serpentis morsus remedium
381.26
cencridis accipitris, in medicinis usus
516.10
cencrites gemma 670.15
cencron Adamantis genus 658.1
censius C. praetor 249.27
censorius Piso historicus 237.11
censoria notatur, qui quinque pondo argen-
ti possidet 593.19
censorum officium circa quid 314.45 &
316.38
censu Senator quando legi ceptus
241.26
census moribus, & uirtutibus inimicus
ibidem

censu magistratus omnis exornatus
ibidem
centareus quis 14.43
centaurae herba consideratio 459.3 &
462.16
centaurij herbae etas 497.21
centaurium maius & minus 483.2122
centaurij medicinae 471.41 & 472.16, 23
& 473.9 & 474.21 & 478.48 &
479.23 & 489.38 & 481.47 & 482.
15 & 483.2122
centaurion herba unde 455.49
centaurion leption herba 459.12.16
centaurium herba contra quae 464.39 &
465.46
centaurorum simulacra 634.43 &
636.15
centifolia rosa 387.13.18
centipedes pisces 165.33
centipelliones quid 512.14
centum capite herbae descriptio, & ex ea
medicinae, 405.20 per totum
centunculum herba qualis 448.1
centunculi herbae medicinae. ibidem
centurionum insigne, uitis erat 242.33
centuripinum crocum quale 388.34
ceparum colores plures 354.41
cepas Aegyptij pro deo colunt. ibidem 30
cape genera plura. ibidem & 41
cape per omnibus odor lachrymosus. ibidem
32
ceparum saporis uarij. ibidem 43
ceparum bonitas. ibidem 47
cape quo tempore ferantur. ibidem 45
cape ubi optime feruntur 355.3
cape qualiter feri debent. ibidem 4
ceparum semen quando colligi debet.
ibidem 7
cape quomodo diutius feruari possunt
ibidem 39
cepas syluestres non esse. 365.36
ceparum remedia. ibidem 37
cape somnum faciunt. ibidem 38
ceparum nocumenta. ibidem 48
cepis nuces aduersantur 433.13
cephenes Apum genus 195.3
cephene Andromeda pater ubi regnauerit
101.10
cephis statuarius 604.3
cephisiodorus statuarius 600.33.38
cephisiodori duo 605.48
cephisiodorus statuarius Praxitelis filius
635.18 & 602.42
cephisiodorus pictor 619.3
cephus animal quale 155.13
cepio scriptor 387.18
cepionis & Druis inimicitiae quando 581.
41 & 512.4
cepionides gemma 667.17
cepites gemma 666.48
cepocapites gemma. ibidem
cera quomodo fiat 393.30 & inde
cera quae optima. ibidem 33 & inde

cera quomodo alba fiat. ibidem 42.42
cere usui ad quid. ibidem 44
ceras ex quibus floribus apes conungunt
102.21
cere imagines à quo repperit 627.45
ceris pingere consuetudo 614.44
cerachates gemma 665.36
ceramicos locus 628.6 & 634.49
ceramites gemma 666.49
ceras Amalthae, librorum titulus. Prolo-
go 89.
cerastes, id est, uermes sicut insistentes
309.25
cerastes ne noceant 364.24
cerastis serpentis descriptio 136.55
cerastis cornu quadrigenum. ibidem
& 102.18
cerastis scorpionibus aduersatur 364.24
cerastis serpentis morsus remedia 376.22
& 439.2 & 561.35 & 568.5 & 569.30
cerasus peregrina arbor 217.48
cerasorum consideratio 163.27 per
totum
cerasorum Bacca. ibidem 23
cerasi quando, & unde primum in Italiam
ibidem 27
cerasi ubi non proueniunt. ibidem 29
cerasorum nomina plura. ibidem 27 per
totum
cerasus in lauro inferitur. ibidem 34
cerasi succus qualis 264.10
cerasa quibus consent. ibidem 25
cerasus quae loca amet 273.23
cerasus rami mirae magnitudinis 278.12
cerasi in sitio quomodo fiat 299.13
cerasi quomodo praecoces fiant 313.2
ceratiae herbae medicinae 474.15
ceratias cometis genus 10.31
ceratilis herba quae 379.42
ceratilis medicinae. ibidem
ceraunia gemma 665.9.12 & inde, &
669.7
ceraunia siliqua 233.40 per totum
ceraunij montes ubi Marsus primum uisa
265.1
ceraunium genus Tuberis 348.47
ceraunobolon quid 622.24
cerberum Hercules ubi extraxit ab inferis
485.6
cerberi spumis aconitum ortum. ibidem
cercoptithecifere descriptio 135.25
cercuron Cyprij inuenerunt 127.9
cerebri consideratio 102.45 & inde
cerebrum quibus insit. ibidem
cerebrum hominis portione maximum hu-
midissimumq; ibidem 47
cerebri materia qualis. ibidem 47 &
inde
cerebrum sensuum arx 203.3
cerebrum uenarum terminus, ibidem
cerebro propria. ibidem, & inde
cerebrum mentis regimen. ibidem 4
cerebrum somni causas. ibidem 5

- cerebro carentia non dormiunt. ibidem 6
 cerebri secundo loco formatur in corpore 207.5
 cerebri medicine 440.22 & 442.24
 cerephyllon herba, & eius natura 360.23
 ceres quae prima reperit 125.19
 ceres cur dea iudicata, ibidem 20
 cereris ades Romae ubi, & à quo exulta 628.1
 eereris sacra à castis solum 441.4
 cereris simulacrum ex peculo Casij Sp. fastum Romae 597.11
 cereris simulacrum 604.14 & 635.16
 ceria potus genus 419.18
 cerini gemma 659.45
 cerinthe herba qualis 218.23
 cerinthe Apes delectantur, ibidem
 cerintum quid 192.16
 cerion quid 563.8
 cerion libri titulus. Prologo 88
 cerites gemma 667.2
 cerosstrata cornua 202.22
 cerulci pigmenti consideratio 594.43 & 595.7
 ceruleus fons Romae 644.46
 cerri glans qualis 268.38 & 269.13
 cerrus arbor 468.24.32
 certaminum sacrorum uictores, coronabantur 267.43
 certaminum sacrorum coronae 368.11
 certi nihil esse, certissimum est 3.18
 ceruarius lupi quales 136.28
 ceruarium uenenum quid 493.31
 ceruisia quando, à quibus, & ex qua materia 253.40
 ceruisia qua arte uictusatem ferat, ibidem 42
 ceruisia mera non diluta bibitur, ibidem 44
 ceruisia uti uinum inebriare homines 14.22.45
 eeruisia potus genus 419.18
 ceruisia usus ubi, & ex ea medicinae ibidem 19
 ceruix quae corporis pars 206.38
 ceruicis descriptio. ibidem & inde
 ceruicis remedia 385.47 & 405.31 & 422.10 & 471.34 & 503.33 & 516.12 & 528.23 & 573.51
 ceruorum consideratio 159.23 per totum
 cerui canibus urgentibus ab hominem ultro confugiunt, ibidem
 cerui aegroti quo se iuuant 138.2.20
 ceruorum conceptus quando 139.25
 ceruae quae herba se post partum purgant ibidem 28
 cerui quid agant depositis cornibus, ibidem 42 & inde
 ceruorum cornua ad quid utilia, ibid. 46
 ceruua Scythiorum qualis 140.7
 ceruorum uita longa 140.11 & 121.11
 cerui febres non sentiunt 140.12
 ceruus Africa non gignit. ibidem 18
 cerui serpentes mandant 512.8 & 140.8
 cerui ubi non sint 150.37.49 & 151.2 & 140.18
 cerui ubi fissis auribus 150.38
 ceruorum coitus qualis 186.36
 ceruae parituae quo pascantur 365.30
 cerui Cicurati raro concipiunt 187.25
 ceruorum cornua qualia 202.7.23.30
 ceruorum capiti, uermiculi insunt 203.6
 ceruorum anima serpentes urit 215.49
 cerui quae herba serpentibus resistunt 411.10
 ceruorum aetas discerni non potest 139.43
 ceruis cor maximum 207.15
 ceruo fel esse in cauda. ibidem 5
 ceruis ubi quaterni uenes 209.16
 ceruorum, & serpentum inimicitiae 138.20 & 188.38 & 512.8
 ceruorum tum serpente pugna 140.8
 ceruino sanguine contrahi serpentes 512.16
 ceruini cornus odore serp. sugantur 188.18
 ceruini cornus in medicinis usus 513.47.48 & 515.1.43 & 517.15 & 518.10.13 & 520.39
 ceruinus pulmo in medicina 516.19 & 520.28
 ceruinus sanguis aluum fissit 517.15
 ceruorum coagulatum intestinis utile 518.3
 ceruinus finus in medicina 520.30
 ceruae cum senserint se grauidas lapillum deuorant 521.49
 ceruis dictamum herbam monstrantur primum 138.1 & 461.25
 cerussa color 616.233 & 617.44 & inde
 ceselij iuris periti praeceptor 142.34
 cesenatia uina 246.42
 cestius C. consul 181.3
 cestij C. Corinthium signum 600.23
 cestros herba qualis 460.42
 cetibegus consul quando 236.3
 cethegi mensa nobilis 236.37
 ceti piscis magnitudo 566.8
 CHALASTRICVM nitri genus 561.30
 chalastricum nitrum uice salis 563.16
 chalazias gemma 670.18
 chalceos herba 364.42
 chalcei herba medicinae 473.2
 chalceanti aris consideratio 607.22 & inde
 chalceides serpentes 568.5
 choleidica ficus quales 260.2.4.35
 chalci pondus 403.3
 chalcei piscis 578.38
 chalcis ter anno parit 167.29
 chalceitis lapidis consideratio 595.44 & 606.42 & inde, & 670.30
 chalceitis aluminis species 631.16
 chalcophonos gemma 667.6
 chalcosmaragdos gemma 659.30
 calcosithenes statuarius 604.3
 calcosithenes imaginum fisor 618.4
 chaldeorum doctrina 95.10.12
 chaldeorum gemma 669.28
 chamaeaste herba medicinae 480.19
 chamaeaste Sambuci genus 440.19
 chamaecissi herba descriptio, & ex ea medicinae 447.34
 chamaecissos arbor, & ex ea medicinae 443.5
 chamaecissos hederæ species 180.18
 chamaecissos herba 465.42
 chamaedaphnes medicinae 401.40 per totum
 chamaedaphnes herba descriptio, & medicinae ex ea 447.13
 chamaedaphne laurus 266.3
 chamaedapne herba quae 392.10
 chamaelea herba qualis 460.12
 chamaelea herba descriptio, & medicinae 447.27
 chamaeleuces herba descriptio, & ex medicinae, ibidem 37
 chamaeleuce herba quae 472.6
 chamaemilon herba 408.29
 chamaemili medicinae, ibidem 35
 chamaemyrsine herba 256.32
 chamaemyrsine quid, & ex ea medicinae 434.48
 chamaemyrsine olei natura, & ex eo medicinae 427.35
 chamaepuces herba descriptio, & medicinae 427.39
 chamaepitys herba medicinae 438.8
 chamaesyces herba descriptio, & medicinae ex ea 447.51
 chamaecyphi consideratio 263.36
 chamaecyparissos herba, & ex ea medicinae 447.40
 chamaedrys herba descriptio, & ex ea medicinae, ibidem 14 & inde
 chamaedropis herba descriptio, & medicinae ex ea, ibidem
 chamaedra frutex 238.30
 chamaelea arbor, & ex ea sacrificium olum 256.19
 chamaeleon herba unde dicta 407.36
 chamaeleon herba quae 394.43 & 508.44
 chamaeleonis herbae consideratio, genera medicinae 407.32 per totum
 chamaeleonis herbae aetas 497.11
 chamaeleonis oculi quales 204.30
 chamaeleon pulmo maximus 204.40
 chamaeleontis fere consideratio & ex medicinae 508.29
 chamaeleontis fere miracula, ibidem & inde
 chamaeleontis bestiae uenerum 138.19
 chamaeleontis animalis descriptio 140.19 & inde
 chamaeleon solo aere pascitur, ibidem 35
 chamaeleon multicolor ibid. 26 & 508.31
 chere

chamelcontis ona qualis 183.43
 chameleone piscis 578.43
 champepitys herba 402.4
 champepitys herba 479.49 O 477.2
 chamerops herba 473.15 O 481.5
 chamerum simulacrum 652.4
 chametrachas piscis 578.43
 chamazelos herba 463.12
 chamazelon herba qualis 492.25
 chane piscis utilis habent 168.2
 channe piscis 579.12
 characia arundinis genus 281.35
 characias tibhymali genus 475.11 O
 482.41
 chares statuarii 599.40 O 600.4
 charitatis exempla 44.26 O 171.21 et 172.
 16 O inde O 173.6 O 196.20 et 197.14.
 O inde O 566.14 O inde
 charitoblepharon futeus 240.44
 charitum simulacrum 656.12
 charmis ingens memoria 114.28
 charmis medicus qualis 525.6 O 526.14
 choronea scrobes 27.6
 chartarum confidatio 234.32 O 235.10
 per totum O 48 ibidem per totum
 chartarum usus maxime necessarius 234.32
 charta quando reperia ibidem O 236.18
 charte quomodo ex papyro preparentur
 235.5
 chartarum genera plura, O quomodo fiant
 ibidem 10 per totum
 charta religiosi uoluminibus apta ibid. 11
 charta Augusti cur dicta ibidem O 28
 charte bonitas in quibus ibidem 27
 charte glutinum quale esse debet ibidem 39
 O 32.35 O 415.45
 chartarum firmitas, O ex eis medicinae
 415.45
 chartariae officinae polline utuntur 321.36
 chosma quid 11.33
 chrus animal quale 135.12
 chelidonia fucus 260.33
 chelidoniae herbae medicinae 471.28 O 483.
 22 O 483.19 O 462.19
 chelidonia oculis utilis 465.48
 chelidonia uisui saluberrima 138.5
 chelidonium herbam hirundines inuenere
 461.13 O 138.5
 chelidonia collyria quare 462.20
 chelidonia a. i. zephyrus uentus 15.25
 chelidoniae gemma 667.7 O 670.14
 chelidonium lapilli 209.5
 chelidoniae gemma 667.9
 chelonitides gemma ibidem 12
 chenalopeces aues 175.24
 chenomys chon herba 391.31
 chenopodis herba 192.21
 cheranides gemma 666.42
 cherias medicus 385.12
 cherias statuarii O eius opera 602.47
 chermites lapis 645.45
 chersine genus testudinum 155.4
 chie terre medicinae 632.2

chir insulae uuae quales 243.7
 chios insula optimū amyllum habet 320.31
 chinum uinum quale 247.17 O 249.28
 chinum oppidum obfessum glandibus darauit
 268.21
 Reliqua quere parte secunda
 chydias quid dicant 250.3
 chiliodynamia herba 458.47
 chilon philo. sophus gaudii obijt 117.26 O
 114.5
 chilonis laus, auctoritas, dicta, mors 117.23.
 per totum
 chinagre morbi remedia 510.2 O 452.25
 chirocineta Democriti liber 449.41
 chironi herculis sagittis uulneratus O quia
 sanatus herba 459.3
 chironis parentes O eius inuenta 125.44
 chironis simulacrum 635.44
 chironcon herba 455.46
 chironis herba centaurion ibidem 49
 chironis medicina Troianis temporibus
 538.22
 chironia herba 456.6 O 461.14
 chironis herba O medicinae ex ea 422.5 et
 482.10
 chironia Pyxanthos spina 446.40
 chironium pyxanthum quid 219.28
 chironium Panaces herbae genus 455.46
 O 453.4
 chironium contra cicutam 465.4
 chloelae uirginis statua qualis 598.28.31
 chloelae statua quare posita ibidem
 chlorei aui cum corio inimicitia 189.35
 chlorion aui 178.17
 chlorites gemma 667.14
 choasphites gemma 667.16
 cholani quid 659.26
 cholerae remedia 368.4.37.2.35 O 428.42
 O 445.45 O 446.16 O 494.41
 chondris herba 461.30
 chondris herbae medicinae 473.49
 chortinon oleum 256.45
 choros uentus qualis O quibus nocuus 345.
 16
 Quere Cornu
 chresille statuarij opera 600.46
 chreston, id est cicorium herba 368.38
 chrysalis uermis qualis 201.5.29
 chrysanthemi herbae medicinae 477.13
 chrysermus medicus 410.17
 chrysippe herbae medicinae 477.42
 chrysippi garrulitas 524.30
 chrysippi medici laus, etasq. 470.10
 chrysippi de Brasica liber 369.3
 chrysis lapis 648.14 O 669.22
 chrysis quid 590.2.4
 chrysis flos 390.15
 chrysoberylli gemma 659.42
 chrysocarpum hedere species 280.9
 chrysocolle consideratio 588.7 per totum
 chrysocolle unde dicta 580.6 O 588.36
 chrysocolle ubi optima 588.8 O inde
 chrysocola quid ibidem 12 O 615.48 O
 666.25

chrysocolle in speculaculis usus 588.24
 chrysocolle genera tria ibidem 26
 chrysocolle herbae ibidem 27
 chrysocolle medicinae ibidem 32
 chrysocomes herbae medicinae 399.29
 chrysocomes flos qualis 300.15
 chrysois serpentibus contraria 405.14
 chrysogonus Sylleferuus 632.36
 chrysolachanum herba quae 490.28
 chrysolampis gemma 667.16
 chrysosoltrum quid 657.20 O 664.34
 chrysosolus gemma 664.29.30 O 670.26
 chrysosolacotonea pomia 256.28
 chrysopsis gemma 667.17
 chrysoprasus gemma 659.44 O 962.49
 O 663.17 O 670.27
 chrysopteros Topazij genus 662.49
 chrysothales herba 467.37
 chrysois piscis 579.21
 chromiori piscis 578.38
 chromis piscis 156.34 O 579.24
 cyanea, id est fabaria gemma 670.17
 cyamon herba 394.4
 cyaneus color 664.4 O 680.21 O 420.21
 cyanus gemma 663.47
 cyani flores 390.7 O 392.8
 cyathus pondus quale 403.8
 cybele quo anno Romam aduecta 315.20
 cybeles in leone sedentis pictura 623.33
 cybeles sacerdotes quo uiriliter amputat
 629.1
 cybeles specus mirus 27.8
 cybele a Claudia inducitur Romam 117.36
 cybii quid 155.49 O 578.40 O 579.17.
 O inde
 cybii piscis medicinae 569.35
 cybium medicinae 572.22 O 754.5
 cybis simplex utilissimus 216.12
 cibi qui audiores 208.40
 ciborum luxuria multiplex 350.14
 cibi quorundam miri 267.11
 cibo quod animal nunquam uescitur 140.25.
 cibos alios, alia appetunt 188.43 O inde
 cibos uarie ab animalibus peti ibid. O inde
 cibo ultra undecimum diē pleriq. caruisse.
 216.23
 ciborum appetentia quomodo fiat. Quere
 Appetentia in cibis
 cibis interdum uitantur morbi 408.43
 cibo homo maxime perit 473.20
 ciborum temperantia utilissima 503.13
 cibum somno concoquere, corpulentie pro
 dest, non uiribus 216.16
 cibi ambulatione perficiuntur ibidem 17
 cibi priuilegio uiuuntur ibidem
 cicadaru consideratio 199.3 O inde, O 199
 19 per totum O 206.23
 cicadarum in medicinis usus 544.21
 cicadarum cantus quando acerrimus
 411.39
 cicadae quae muta, quaeq. canunt 199.5 O
 inde
 cicadis uescentes homines ibidem 7

cicade ore & excrementorum foramine ca-
rent ibidem 11.15

cicade ubi non proveniāt 199.10 per totum

cicade ubi mute, & ubi canoræ ibidem 22

cicadas oculis carere 203.30

cicatrici quibus color reddit 364.35 & 372.
46 & 418.32 & 442.31 & 447.33 &
483.8 & 494.8.17 & 504.5 & 511.15

& 521.42 & 567.27 & 568.38 & 588.
35 & 731.32 & 649.3

cicatricum ulcera quid tollat 377.40 &
494.28

cicatrices oculorum tollentia 588.35

cicatricum remedia 367.31 & 374.19 &
375.36 & 420.16 & 421.20.41 &
437.22 & 506.47 & 514.19 & 611.21

& inde

cicatrices reducant 370.16 & 426.37 &
428.32 & 433.6 & 432.24 & 689.47

& 605.20 & 650.15

cycæ quid ē palma factum 231.38

ciceris consideratio, & ex eo medicinæ
417.42

cicer quando seritur 324.31

ciceris differentia, natura & ibidem

cicer in religionis usu ibidem 34

ciceri tantum, nullæ bestiole in horreis inna-
scuntur. 34.24

cicer uermibus inimicum 361.11

ciceris radix qualis 318.18

cicerula descriptio 324.24

cicerulum quid 616.8

cicero quando consul 64.42

ciceronis academia ubi. 552.48

cicero extra omnem ingenij aleam prolor-
go 27

ciceronis laus ingens 117.9 & inde
553.6

ciceronis aetia 117.9 & inde

ciceronis uxor centumdesepsem uixit annis
121.32

cicero fatetur semper quos sequatur autores
prologo 84

ciceronis libri de officiis, quales ibidem 85

cicero de unguentis 230.33 & 292.28

ciceronis manu scriptus liber Plinij tempo-
re exabat 235.47

ciceronis cedrina mensæ nobiles 263.54 &
237.29

ciceronē potatorem maximum, Tergilla ar-
guit 253.32.54

cicero lux doctrinarum 262.28

cicerones unde dicti 314.42

ciceronis uersus de lenisco 333.37

ciceronis Tusculana uilla cuius 404.31
& inde

ciceronis filij consulatus ibid. 39

ciceronis hostis Caesar dictator 117.16 &
inde

cicero equestre nomen stabilivit 585.15
& inde

ciceronis consulatus ibidem

ciceronis dictum de Spbinge 600.20

cicero Verri simulacrum Cupidinis obicit
635.12

ciceronis facietum dictum 637.8

ciceronis consulatus & eius collega 149.14
27 & 164.42

ciceroniana aquæ uillaq; 552.45

cichorium herba quæ 357.14

cichorion herba qualiter frondet 395.32

cichorium quod ē intubum erraticum
394.9

cichorium & eius usus ibidem & 368.32 &
inde

cichramus auis quæ 176.21 & inde

cicindela uermes noctu lucentes 335.35
41.42

cicini olei natura & medicinæ 427.15 &
inde

cicis arboris facietum oleum 256.20

cyclamini herbe consideratio 390.23

cyclaminum brasiæ inimicū 455.20

cyclaminos herba quæ 463.31.38.42 &
464.33 & 465.18.15 & 466.6

cyclamini herbe medicinæ 474.25 &
477.28 & 478.29 & 480.20.40 &
481.2.19 & 482.32 & 473.4 & 484.
12.21

cyclonis statuarius 600.47

cyclopis pictura 620.18

cyclopes populi 106.54

cycloporum reperta 325.41.47 & 126.3

ciconiarum consideratio 165.43 & inde

ciconie unde ad nos ueniant, ignoratur ibi-
dem 44

ciconie ætatis aduenæ ibidem 46

ciconie ceu lege prædicta die recedunt ibi-
dem 48

ciconiarum descendentiū agmen nemo uis-
dit ibidem

ciconias non uenire sed uenisse cernimus ibi-
dem 49

ciconie nouissime uenientem lacerant
176.3

ciconijs non inesse linguas ibidem 4

ciconie serpentum exitium ibidem 4

ciconias occidisse ubi capitale ibidem 5

ciconie nidos eosdem repetunt ibidem 9

ciconie ubi non sunt 177.30

ciconia quomodo cum serpentibus dimicat
137.7

ciconiarum uentriculus in medicina 534.6
& 548.11

cicutæ herbe consideratio, usus & ex ea me-
dicinæ 466.45

cicutæ ubiuis maxima 467.11

cicuta homini uenenum 246.5

cicuta sumpta, bibere cogit sumentem
252.49

cicutam presumunt qui multum bibere cu-
piunt ibidem 48

cicuta ruta contraria 373.23

cicuta contrariū 406.20

cicuta inuisa Atheniensium pœna 466.45
& inde

cicutæ herbe medicinæ 422.19 & 423.26
& 437.38 & 465.3 & 489.10 & 490.
48 & 510.15 & 513.3

cicuta quibus profit 478.30 & 480.11.34
& 481.21.45 & 481.37 & 505.1

cydias pistor & eius opera ibidem

cydippes pictura 623.23

cydonea poma quæ 257.26

cygni auis in medicinis usus 544.26.31

Quere Olorum consideratio

cilicia lactuca 357.11

cilicium Irinum optimum 389.31

cilicium crocum optimum 388.33

cylindri lapides 660.1 & 663.19

cylisci tragœdi pictura 623.23

cilium quid 204.47

cimbam nauem quis reperit 127.9

cymbia uasa ex qua materia 663.19

cimbri à quibus uicti 289.15

cimbricis bellis portum 278.41

cymbrica uictoria 114.16

cymbricæ pugne ululatus 470.48

cyme in Bractijs quæ & earum usus 357.48
& inde, & 370.2

cimicis animalis in medicinis usus 330.3

cimices necantia 491.39 & 576.37 &
577.44

cyminidis acipitrum genus 172.12

cymini consideratio, natura, satio & 319.
35 & inde

cyminum condimentum fastidium ibidem

cyminum flustre, siue rusticum ibidem 37

cyminum stomachi dolorem expellit
ibidem 38

cyminum ubi optimum ibidem

cymini medicinæ 473.6

cymini radix & eius herbe degeneratio
360.49

cymini morbus scabies 361.2

cimmerius Bosphorus lautum non uinit
279.14

cimmerius Bosphorus quibus arboribus
det ibidem

cimolia creta 616.27 & 632.6.11 & inde

cimolia terra uesles tinguntur 631.18 &
inde

cimolia terre usus ibidem

cimolia terre medicinæ 632.6.11

cimon pistor 618.31

cinabaris color 615.48

cinaedi pisces 578.42

cinaetomii consideratio 224.32

cinnamomum idemq; cinnamum ibidem 7

cinnamomum ubi colligitur ibi. & 128.37 &
279.5

cinnamomum quo deiechitur 100.15

cinnamomi duo genera 925.11

cinnamomi corona à quo primum ibid. 18

cinnamologus auis 179.15

cinnamum quomodo ē nidis decantum ibi-
dem 14

cinami oleum 256.43

cinare herba cernuus uenenatis pabulis refi-
cit

pit. 138.20
 cinematus arans dictator factus 315.34
 cynedia gemma 666.49
 cyne legati ingens memoria 114.26
 cyne Pyrrhi legati in uitem facietum dictū
 142.6
 cynegirus dux 618.37
 cinerea uita qualis 244.34
 cyne arbores 220.20
 cinis in medicamentis 652.20
 cinis immobilis uento 311.18
 cinis fucus medicinae 431.1
 cineris usus 293.23 per totum
 cineres loco fini ubi ibidem 315.7
 cintribus semina ante sationem aspergenda
 317.20
 cyniras tegularum inuencor 125.36
 cynire senectus 121.13
 cinabaris pigmenti consideratio 590.44
 & inde
 cinabaris in unguentis 229.22
 cynocephalia herba 539.30
 cynocephali fere natura 149.43
 cynoglossos herba que 460.28
 cynoides herba qualis 465.34
 cynomyia herba qualis ibidem 35
 cynomorian herba, & ex ea medicinae
 419.13
 cynops herba 35.28
 cynopus piscis 578.47
 cynorhodos 388.2
 cynorhodos, id est rosa syluestris ad quid
 454.29 & 143.28 per totum
 cynorhodos ad canis morsus 464.34 &
 143.27 per totum
 cynosbaton arbor, & ex eo medicinae 446
 23 & inde
 cynosbatos frutex quid 239.35
 cynosdectia piscis 578.47
 cynosorchis herba 490.22
 cynosstaphis arbor & eius medicinae 446.23
 & inde
 cynosura oua que 186.5
 cynozolon herba que 407.47
 cynosstias herba que 475.40
 cyperos quid 396.37.42
 cypirus arbor omnium ocysima 297.45
 cypirus herba que 395.46 & 396.33.32
 & inde
 cippi Romani cornua fabulosa esse 102.5
 cyprinus piscis 156.48
 cyprinus sexies anno parit 167.29
 cyprinum oleum 256.35
 cyprinum unguentum 229.16.38
 cypru unguentis delectati ibidem 14.
 cypria ficus 233.35 & 250.5
 cyprie uites maxime 341.4.4
 cyprum uinum 247.22
 cypria resina optima 251.35
 cypria laurus 265.42
 cyprisamfucus uel amaracus optimus
 400.45
 cypros herba & ex ea oleum ad quid 427.42

cypria arundinis medicinae 443.29
 cyprum quid 632.14
 cyprus arbor 226.35
 Reliqua quare parte secunda
 cypsilius tyrannus 614.24
 cypseli aues 180.47
 circea herba qualis 490.3
 circe herbarum perita 453.44
 circeti agri quales ibidem 41
 circetensis ager magnas lactucas habet
 357.33
 circium, id est mandragora 466.29
 circos odoramenta 237.21
 circenses ludos, myrto coronati spectabant
 265.34
 circenflus ludis, circus quo sternitur
 648.40
 circius uentus uti utilis, & contra. 291.2
 circius uentus ubi uiolentus ibidem 3
 circius uentus qualis 15.14
 circos gemma 667.3
 circos accipitrum genus 172.7
 cirri Maximi Rome descriptio 742.46
 cyrenica prouincia Bisy habet 348.46
 cyrenica prouincia Basiliscum serpentem
 gignit 135.48
 cyrenicae regionis Lasserpitium 279.40
 cyrene oppidum quando conditum 349.17
 cyrenaice arbores 238.12
 cyrenis rose atque unguentum 387.26
 cyrenis crocum quale 388.32
 Reliqua quare parte secunda
 cyrus quando regnare in Persis cepit
 633.48
 cyri post uisam Asiam ingentes diuitiae
 384.46
 cyri ingens memoria 114.25
 cirri auium descriptio 201.47 & inde
 cirion herba qualis 490.7
 cisalpine uinea fertilissima 290.49
 cisibillites musti genus 247.47
 cyssanthemos herba 463.38
 cyssanthemi herba medicinae 472.35 &
 483.35 & 484.12 & 476.15
 cissites gemma 667.6 & 670.16
 cissos arbor & ex ea medicinae 443.3
 cissos haderae species ibi. & 280.27
 cissarum materia que 285.20
 cisteolithi lapides quales 646.46
 cistermarum construedarum ratio 649.31
 cistermarum aqua qualis 555.6 & inde
 cisthos arbor & eius natura, genera, medici
 ne 442.48 & inde
 cithara & eius cordarū repertores 126.34
 citharus piscis 578.38
 cytheris minima 133.40
 citicis medicus 364.27
 cytinus, i. primus Punici mali flos 429.35
 cythi fructus consideratio 239.42
 cythi folia qualia 275.7
 cythi color 284.49
 cythus herba uel legumen 326.19
 cytho herba apes delectantur 392.20

citori montis duxus 273.6
 citra pulueris iactum, prouerbum 626.28
 citrea quomodo ferantur 295.8
 citreorum odor, & sapor qualis 264.15
 citreorum malorum medicinae 429.10
 citreum oleum quale 427.36
 citrus arbor à Græcis medica dicitur 251.19
 & inde
 citri usus in sacris 228.48
 citrinum oleum 256.35
 ciuem seruare melius quàm hostem occidere
 268.4
 ciuem seruantis priuilegia ibidem 8
 ciuium fortium que dona maxima apud ueto
 res 314.29
 ciuile bellum Pompeij magni ostento prædi
 ctum 311.25.39
 ciuice coronæ consideratio 267.29 p totū
 ciuica corona que 403.48
 ciuica corona cui dabatur 404.5
 ciuitatem regiam Aegyptij inuenerunt
 116.11
 ciuitatem popularem Attici inuenerunt
 ibidem
 ciuitates ab animalibus deletæ 138.36
 cyzicena terra qualis 629.11
 cyziceni unguentis delectati aliquando
 229.13
 cyzici obsidionem quod prodigium preces
 sit 311.28
 clamatoria quis 173.32
 clarigare quid 403.44
 clausis prima Rome 584.15
 claudiana struthia 258.31.32
 claudie pudicitia inducta in urbem Cybele
 117.36
 claudius imperator in Sicum oppidum ueter
 ranos misit 48.17
 claudij imperatoris colonia ibid. 46
 claudij imperatoris è Britannia triumphus
 & eius insignis nauis 45.40
 claudij imperatoris in Africa bellum 66.31
 & 66.27
 claudij imperatoris oculi quales 204.41
 claudij imperatoris de Britannia triumphus
 & eius ludi 585.10
 claudij imperatoris aqua ductus 644.4
 claudius imp. smaragdus inducat & sacro
 nicas 650.34
 claudius im. quid cum orca piscis 152.30
 claudius imp. scaro piscis delectatus 157.12
 claudius imp. quando censor 170.33
 claudij imp. Messalina uxor 185.23
 claudij principatu lapides pingere inueniunt
 est 613.4
 claudij principis institutio 584.1
 claudij prin. colatu plures soles uisi 12.10
 cladij Caesaris historie 224.4
 claudij charta 235.35
 claudij Caesaris ludi 14.4.11 & 585.10
 claudius Appius quando consul 613.49
 claudius Appius primus elypeos in sacro di
 cavit ibidem

- claudij pulchri scena qualis 615.8
 claudij Pulchri edilitas 130.1
 claudij Isidori testamentum 592.38
 claudij Agrippina uxor 632.41 O 181.31
 O 178.5 O 411.18
 claudij libertus potitissimus 638.45
 claudij imperatoris serui tres ditissimi
 592.36
 claudius piscem octo milibus nummum mer-
 catus 157.33
 claudio immolanti, in extis iecur defuit
 207.44
 clauicula uitium quæ 420.8
 clauis inuentor 126.6
 clauorum pedum remedia 397.41
 Quere Pedum clauorum
 clausa omnia, cuius tactu aperiantur
 470.45
 clauus, id est morbus arborum 509.34
 clauus latus ab Hostilio rege repertus
 164.37
 clauorum remedia 437.31 O 440.41 O
 479.6 O 502.26 O 511.20 O 519.23
 O 561.9
 clazomenium uinum 247.19
 cleantes pictura inuentor 614
 clearchi precipitatio à patre 609.2
 cleoporus medicus 449.38.40 O 412.6
 clema herba 494.34
 clematidis herba 465.47
 clematis hedera genus 443.14
 clematis herba qualis 448.2.12
 clementia dea 2.25
 clementie exemplum 128.45 per totum O
 133.3.44 O 114.46
 cleomenis simulacrum 636.15
 cleon statuarius 604.3
 eleonicion herba 447.46
 cleopatra capta Romam ducitur 103.19
 cleopatre uniones, ac cum Antonio epulæ
 ibidem 5 O inde
 cleopatre historia de cæna O ueneno erga
 M. Antonium 386.36 O inde
 cleopatre astus ibidem, O inde
 cleophrantus medicus 448.30 O 470.28 et
 365.6
 cleophrantus pictor 614.22
 cleostratus primus de signis cæli 3.44
 clerus cere portio 195.9 O 196.26
 clestas statuarius 603.41
 clesides pictor 626.31
 clestippus sullo 596.37
 cliidium quid 155.44
 cliiduchi statua simulacrumq; 601.1
 cliiduchi simulacrum 603.8
 climactere leges 122.7
 clymenus rex 459.25
 clymenus herba unde dicta ibidem
 clymeni herbe medicina 476.19
 clinice medicina 524.27 O 458.20
 clinopodij herbe descriptio 447.46
 clypeus ardens quando in celo uisus 12.16
 clypei in sacro dicebantur 613.48
 clypei unde dicti 614.6
 clypei ex auro ibidem 8
 clypei à quibus inuenti 126.14
 clypeus Hædrubalis 614.9
 clyster inuentum ibidis 137.48
 clytarebus quando fuerit 102.41
 clytemnestre pictura 626
 clyti Alexandri amici pictura 622.7
 clitorius statuarius 600.32
 cliuina auis 173.32
 clouacarum Romæ descriptio 643.9
 clodie Ofellisenectus 121.32
 clodia lex 584.24
 clodiana uasa 593.8
 clodius Aescopi filius, O eius luxur 163.22
 clodij Aescopi preciosa patina 183.34
 clodij Serui dolor 455.14
 clodij interitus edictum 608.49
 clodij P. domus qualis, ac eius interitus
 643.5
 closter iusos inuenit 125.41
 cluacina Venus ubi Romæ 265.5
 cluere quid ibidem
 clupea piscis 155.33
 clusinae uas quales 244.12
 cnecinum oleum 256.49
 cneoron herba O corona ex ea 390.29.39
 cneoron, siue cnestron quid 128.1
 eneus Domitius quid de muliere ebria
 248.47
 eneus Terentius scriba quis 236.1
 enicon herba O eius usus 394.19
 enicum herba qualis 402.47
 enide piscis 578.42
 enidij oleum quale 427.39
 enidos herba 394.43.45
 eoa uasa quomodo seruetur 260.12
 eoa uasa qualia 528.37
 eoa bombyx qualis 197.31 per totum
 eoa uestis. Quere Cea
 eoaguli lactis materia 282.46 O 212.9
 eoagulum lactis quando uenenum 5.3.4
 eoaspites gemma 667.16
 eobaris præfæci opere, Euphrates fluius
 deductus 94.43
 eobio piscis 578.38
 eobion herba 475.44
 eoeci herbe O consideratio, natura, medicina
 49.0.47
 coeci tingendi ratio 165.6 per totum
 coeco imperatorum paludamenta tinguntur
 403.32
 coecum quid 165.11.12
 coecus arboris quid 269.41
 coccineus color 349.43 O 402.19
 coccycis auis consideratio 172.25 per totum
 cocles Oratius. Quere Oratius
 coclites unde dicti 204.15
 coelærum consideratio 145.13 O inde O
 161.12 per totum
 coelæ quæ optime 542.13
 coelæ in se equorum capita habent 151.28
 coelærum dentes 205.32
 coelærum differentia plures 168.34
 per totum
 coelæ atiles ibidem 38
 coelæ quando nascuntur 167.41
 coelærum uinaria 158.34 per totum
 coelæ quam herbam persequuntur 410.4
 coelæis cur datur cornu 202.17 et 203.30
 coelærum in medicinis usus 518.13 O 514
 39 O 536.9 O 537.3 O 540.11.39 O
 541.3.4 O 542.9.22.28 O 543.14.17
 O 545.13 O 550.2.48 O inde O 570
 22 O inde O 576.3
 cochlites gemmæ 670.40
 cocolobis uasa 243.28
 coctiue cassanea 262.47
 cocorum luxur pictura notatur 157.35
 cocis suis Parthi mores dederunt 185.30
 coci summe quibusdam gratis 1735
 coci quando non erant in seruitutis, sed ex ma-
 cella conducuntur 313.14
 codiamini herbe consideratio 391.37
 coele Syria incunum odoratum habet 397.9
 coeliace quæ 379.27
 coeliacorum remedia 367.48 O 369.31 O
 372.36 O 374.44 O 378.11.29 O 380
 21 O 383.45 O 399.37 O 403.8
 418.42 O 420.11.48 O 421.2 O 428
 42 O 429.3.24 O 431.4 O 434.3
 436.12 O 441.4.9 O 443.48 O 445
 45 O 446.46 O 443.49 O 474.7
 14 O 493.40 O 495.16 O 504.36 O
 510.33 O 517.2.4.42 O 528.15.41 O
 543.34 O 563.48
 coelon quid 595.15
 colum. Quere Calum
 cœna lautissima 163.4 O inde
 cenarum lex 567.6
 cenarum summa lautissima 628.40
 cenarum censoria leges 631.24 O 149.8
 150.27 O 183.21
 coenudo quæ cohæreat 186.32
 coegregia arbor 239.6
 cogitatio quid faciat 115.47
 cogitationum uelocitas ibidem
 cognomina prima unde sumpta 314.41
 coitus concitantia 187.34 O 400.41 O
 447.45 per totum
 coitu primo, morbi multi soluntur 525.5
 coitus animalium differentia 186.28 et inde
 coitus aduersus quibusdam est ibidem
 coire non potentium remedia 400.41
 O inde
 coitus quando remissus 411.39.40
 coitu septuageno quo libido duret 478.12
 colchicon uenenum 510.15
 colchici in Italia 46.46
 Reliqua quare partes secundæ
 colere remedia. V. de Cholere
 collycia conchiliorum genus 573.6
 collyrium medicamentum 398.44 O
 428.27
 colicorum remedia 364.30
 colymbades ad quid utiles 426.10

collectionum remedia 415.20 & 416.42
 & 417.14 & 426.40 & 427.45 &
 431.19.48 & 431.28 & 434.36 &
 436.28 & 437.12.49 & 438.23. &
 439.20.40 & 440.10.45 & 442.1 &
 443.31 & 444.10.38 & 445.23.42
 & 446.39 & 448.40 & 451.9 &
 465.40 & 431.20 & 481.10 & 486
 40 & 489.40 & 490.18 & 494.22
 & 496.2.14.29
 collina tribus Rome 315.8
 collie, ncl collectitie id est sulci maiores in
 agris 329.21
 colli descriptio 206.33 & inde
 colossia herba que 394.4
 colosse medicine 401.49
 colorynthi, id est cucurbita genus & eius
 medicine 363.28
 colos quid 208.49
 colonus bonus maxime laudabatur 134.45
 & inde
 coloponia resina qualis 251.36
 colophonius Dionysio Iorus 627.9
 colosicon 601.3
 coloris consideratio, nomina, genera, usus
 615.47 per totum
 color quilibet quid amet, quidue refuset 617
 43 & inde
 colores precipui tres 389.42 & inde
 colores animalium mutantia 140.26.32
 34 & 555.36 & inde
 colorum naturalis quidam, facilius alij 615
 47 per totum
 coloribus quatuor usi ueteres 617.48
 colorem inducentia reducentiaq; 367.6.10
 & 371.5 & 372.15 & 398.6 & 409.19
 & 411.1 & 418.15.21.31 & 422.2 &
 425.10 & 427.38.22 & 432.44 &
 445.5 & 476.43 & 479.11 & 550.10
 & 515.25 per totum ferè
 colos quid 616.32.44
 colossi statue quales 599.35
 colossi mira magnitudo ibid. 37
 colosorum plurium descriptio ibidem 35
 & inde
 colostru, colostratig; infantes qui 509.39 &
 inde
 colostratio quid 212.5
 colotes pictor 618.22
 colotos color 532.35
 colotus uermis 159.4
 coluber in aqua uiuens ad quid 570.9
 columbarum consideratio 179.43
 columbarum pudicitia ibidem
 columbe quo se sepurgant 138.22
 columbe quot annis uiuant 180.8
 columbarum gloria in quo ibidem 12
 columbe ne se des mutent ibidem 21
 columbe interdum internuncie epistolae fer
 rendo suere ibidem 34
 columbarum ingens precium ibidem 28
 columbe ubi optime ibidem 29
 columbe quoties anno pariant 184.8

columbis cibis quis gratissimus 326.10
 columbis que herba familiaris 464.36
 columbis gratissimum semen 475.37
 columbarum in medicina usus 531.43
 columbarum simus in medicina 535.47 &
 535.8
 columbarum simus optimus 295.44
 columbe se se osculantur ante coitum, quotq;
 oua pariant 165.16
 columbe pannonibus amice 190.3
 columbarum sœtus quid necet 206.8
 columbina creta 295.21
 columbine uuae 244.24
 colum morbus 470.3
 coli morbi remedia 371.23 & 372.36 &
 376.12 & 435.2 & 510.13 & 543.41
 48
 columellares dentes quales 206.2
 columellaru consideratio 650.1 & inde, &
 633.27
 comagena galla optima 436.11
 comagenum medicamen 175.11 & 629.31
 & inde
 comagine herba qualis 519.13
 comaron unedonis species 263.16
 combrei herbe consideratio, natura, medi
 cine 388.26 & 398.23
 combustorum remedia 363.44 & 417.8
 & inde
 Quere Ambustorum remedia
 come herba 394.16 & 497.17
 cometarum consideratio, natura, genera &c.
 10.24 per totum
 comete Græce, Latine Crinitæ ibidem
 cometes quid portendant ibidem 21
 cometes ubi colitur 11.5
 cometarum materia que ibidem 16
 comitalem morbum, quem cadacum nostra
 tes uocant, inducentia 371.49
 comitalem morbum præter hominem, sole
 coturnices sentiunt 176.32
 comitalis morbus quos non corripit 378.33
 & inde
 comitalis morbus quo deprehenditur
 139.46
 comitalem morbum habentes apertis etiam
 oculis nihil cernunt 204.6
 comitalis morbi clauus ferreus absolutoriu
 503.42
 comitales morbi calus intersecti quomodo
 curati 498.26
 comitalis morbi remedium 139.18 & inde
 & 288.21 & 365.8 & 357.7 & 369.39
 & 374.1 & 375.21 & 377.12 & 380.2
 30 & 381.44 & 382.35.37 & 385.3
 398.11 & 400.15 & 402.7 & 405.27
 & 413.15 & 416.22 & 417.45 & 421
 42 & 425.11 & 430.40 & 432.47
 & 435.43 & 436.56 & 437.17.40 et
 440.3 & 457.38 & 458.27 & 468
 29 & 479.33 & 487.14 & 492.42
 & 498.10 & 501.9.14 & 502.1.7 &
 505.42 & 506.18.33.27.29 & 507.13

& 508.16 & 510.9 & 519.3.44 & 523
 11 & 541.16 & 545.25 & 567.49 &
 568.31.35.40 & 630.12.43 & 647.40
 & 667.20
 comitia quando habere non licebat 315.9 &
 inde
 comitoru Romanoru consuetudo 582.46
 comitij Romani mirum 261.12
 compitalia festa à quo & quibus primum in
 stituta 652.25
 complexu sata necantes herbe 327.9 &
 inde
 conceptus inuatiia 365.11 & 411.26 & 484
 15 & 362.44
 conceptionis tempus in satis 275.17
 conceptus & generationis hominum conse
 deratio 110.2 & 112.17
 conceptum que signa sequantur 109.42
 per totum
 concipere fœmina qua ratione possit 490
 26 & 667.49 & 669.25 & 376.23
 concipere etiam inuitas cogentia 551.28
 concharum consideratio 161.27
 conche populatio morum ibidem 27
 concha uelutur & uelutur ibid. 35
 conche origo ibidem 42
 concharum partis margarite ibidem 44
 conche silicum duricia teguntur 155.11 &
 inde
 concharum abortus 162.1
 concha comprimit se manum uidens, eamq;
 præueniens abscondit ibidem 10
 conche comitantur marinis canibus, duces
 habent ut apes ibidem 12.13
 conche coluntur apud Gnydiam Venerem
 159.6
 conchas fulgure minui 161.48
 conche Arabice quales 162.33 & inde
 concharum genera plura 578.45 &
 164.5
 conche maris tempestatem prædicunt
 34.5.15
 conche pisces, lune uarietate uiuantur
 15.29 & 28.39
 concharum consideratio, genera, uarietas
 &c. 161.17 & inde & 161.32 per totum
 concha pisces quando canens uisa 152.4 &
 inde
 concharum luxus 161.28 per totum
 conchilij color 389.46
 conchiliorum copia 130.40
 conchiliorum medicina 572.21 &
 573.4
 conchilia luna augeri 28.39
 conchilia in canis prohibita 150.27 per
 totum
 conchiliorum luxus 161.31 & inde
 continuari uerbum apud Catonem 252.18
 conconantibus utile 663.44
 conconationi utilia 365.31 & 377.6 & 412
 16 & 415.18 & 415.25 & 479.20 &
 486.25 & 489.3 & 496.37 & 503 &
 inde

concordia dea 2.25
 concordia pictura 626.36
 concordia domesticorum qua ratione haberi possit 507.16
 concordia edes Rome à quo 581.35 et 602.39 et 603.8.21 et 604.9.15 et 619.35 et 651.41 et 653.3
 concubitus quis 146.14
 condilomatus utilia 420.4 et 426.43 et 446.19
 condilomatium, id est tuberculorum ex inflammatione nascentium, remedia 399.10 et 405.44 et 415.44 et 420.4 et 426.6.43 et 427.27.33.46 et 429.1 et 421.46 et 433.7 et 434.38 et 444.27 et 446.10 et 477.28 et 486.23 et 489.34 et 527.37 et 528.24 et 544.29 et 575.1 et 610.11 et 611.40 et 611.35
 condryllon, siue condrilla herba qualis 412.9
 condrylla herba 394.15 et 395.41
 condurdi herbe medicina 471.36
 confiteri scelus noxii quomodo cogantur 449.47 et 531.45
 conger piscis 156.44
 conger piscis longus 158.8
 congris pinnae vine ibidem 11
 conger locustum lacerat 169.46
 conger et murena inuicem inimici 169.45
 comadescriptor 251.21
 conitus pictor 626.28
 conize herbe consideratio, genera, sexus usus 391.6
 conize in coronis usus ibidem
 conyza herba 390.30
 conyza herba apes delectantur 392.20
 conyza herbe medicina 484.2
 conuiuere quibus animalibus cōueniat 204.44 et inde
 Et quibus non 203.45
 cononscriptor 340.44
 conopas nanus 113.3
 confemina uina 244.6
 consensus gentium plures 127.17.23
 confidie Seruili M. filie curatio 439.31
 consiliginis herbe medicina 472.41
 consynge Nicomedis regis uxor à cane perempta 142.35
 consilio herba quae 461.3
 constantie exempla 113.25 per totum
 constitutiones publicae are inciduntur 605.6
 consuetudinis usus 113.20 et inde
 consul Romanorum quis primus exterriorum 119.22
 consulatus Latio quoque negatus ibidem 23
 consules purpura utebantur 163.42
 consule intraturo domum quampiam fores à liſtore percutiebantur 116.41
 consules primi Romani qui 643.38
 consules Romanorum, quorum habet Ply-

nus mentionem 5.44 et 10.46 et 11.48 et 12.2.8.11.14.16.20 et 18.5.21.25.30 et 21.35 et 23.1 et 25.19 et 26.13 et 40.22 et 47.46 et 65.46 et 109.18 et 111.10.34.44.45 et 114.2 et 115.20 et 117.43 et 119.21 et 121.34.36 et 122.21 et 124.11.18 et 125.20 et 127.38.42 et 44 et 130.1.15 et 134.36.37 et 141.20 et 142.38 et 149.27 et 150.27 et 160.1 et 164.42 et 170.31.32 et 173.25 et 18 et 174.48 et 182.3 et 183.24 et 207.1 et 210.40 et 213.22 et 230.48 et 236.3 et 245.36 et 249.22 et 254.4 et 258.21 et 267.49 et 288.10 et 316.16.39 et 317.11 et 328.15 et 346.4 et 347.42 et 349.13 et 359.19 et 404.29.36.38 et 525.18 et 535.49 et 581.11.12.29.35 et 582.49 et 583.32 et 584.13 et 585.15 et 592.37 et 593.2.20 et 597.39 et 598.36 et 600.4 et 608.49 et 613.49 et 614.45.49 et 615.5 et inde et 628.47 et 637.39.43 et 643.26.38 et 653.44
 contreraneū casirense keritum prologo 1.6
 contractionum membrorum remedia 375.23 et 409.6 et 413.32 et 420.10
 contraria inter se 373.22 et 435.16 et inde
 contusorum remedia 406.48 et 431.2 et 444.5 et 462.10 et 496.7 et 527.6
 conuersio rerum in alias 240.13 per totum et 645.40 et inde
 conuiuarum consuetudo 500.11.12
 conuina plures fungis perempti 412.40
 consulululus flos qualis 187.47
 conuulſorum remedia 365.27 et 368.2 et 369.48 et 371.11 et 374.49 et 376.34 et 377.26 et 379.7 et 382.5 et 383.14 et 384.31 et 398.20 et 400.33 et 407.13 et 410.31.44 et 411.8 et 431.3 et 437.11.14 et 443.25 et 444.31 et 447.18.48 et 462.10 et 481.47 et 486.33 et 488.21 et 492.38 et 496.7.34 et 652.16
 copia rerum quid mali afferat 615.4
 coponius Quintus cur damnatus 628.38
 coponius statuarius 637.2
 coquinaria uasa ex argento 593.11
 cor primum in omni animali gignitur 184.18 et 207.3 et inde
 cordis consideratio 207.3 et inde
 cor nouissime moritur ibidem 6
 cor per singulos annos augeri in homine ibidem 17
 cor aliquando in hostijs defuisse ibidem 28 et inde
 cordis bubonis mirum 531.45
 cor caninū habentem fugiunt canes 533.26
 cordis talpe mirum 539.38 et inde
 cor animi et sanguinis sedes 207.9 et inde
 cor paruū audacie signum ibidem 14
 cor maximum habentia ibidem 15
 cor duplex in perdicibus ubi ibidem 16
 cor birsutum habentes, fortissimi sunt ibi-

dem 20 et inde
 cor quādo in exitis officii ceptum ibidem 23
 cor an sit necessarium uiuentibus ibidem 30
 cor in quibus cremari non potest ibidem 31
 cordi proficua 165.19 et 378.24 et 405.25 et 411.23 et 468.25 et 472.30
 corculi qui distici à Romanis 117.10
 coracini pisces 70.5 et 156.41.43 et 579.23 et inde
 coracini piscis in medicinis usus 577.24 et 570.24
 coracinus ubi optimus 157.7.40
 coracini marini 578.35
 coraliticus lapis qualis 639.7
 corallij consideratio, natura, precipium, loca, bonitas 567.9 et inde et 646.21 et inde et 668.3
 corallij gestamen religiosum 567.19
 corallium ubi provenit 646.22 et inde
 corallij usus et medicinae ibidem 26 et inde et 567.22
 corallij effectus 646.26
 corallij gemma 667.4
 coralloachates gemma 665.38 et 667.3
 corbulo Domitius contra Armenos 14.16 et 86.9
 corbulo dux 23.2
 corbulo consul 109.35
 corchorus herba 394.16 et 466.11
 corchori natura et medicina 402.44
 cordilla pisces 578.41 et 155.43
 cordum, id est secundarium fanum 316.41
 cordi animalia quae 147.1
 cordubense es 596.1
 corelij equitis Romani castanea infusio 300.25
 corelliana castanea ibidem, et 162.46
 corfidius funere locato reuixit 123.33
 coriaceſta herba qualis 449.29
 coriandri natura et medicina 380.31 et inde
 coriandri ratio 360.22
 coriandri semen quale 361.20
 corias pisces 578.39
 coriantia quid 204.7
 coribus pisci 627.8
 corici montis crocum quale 388.33
 corion herba qualis 477
 corylus arbor quae loca amet 273.24
 corylo nuptiales faces faciunt ibidem 50
 corymbi de bere famina uel eius acini 280.5
 corymbi quid 360.44
 corymbia herba ibidem
 corymborum hederæ medicina 441.18
 corymbicae coronae 390.37
 corymbina herba quae 475.42
 corinthas herba qualis 449.31
 corinthus quādo à Romanis cepta 144.45 et 596.15
 corinthus incensa 596.11
 corinthia uasa qualia ibidem 10
 corinthia signa quae 600.19

corinthus Mummius diruit. 596.43. C
627.37
corinthus es quale. 596. C inde
corinthis unguentis delecti abantur. 229.12
coriolana pyra. 259.11
corion herba que. 477.3 C 484.23 C
481.12
coris herba. 477.5 C 480.17
coriobis conchiliorum genus. 573.6
corij in medicinis usus. 519.26 C 545.28
cornelia sexagesimo secundo anno genuit.
111.44
cornelia Gracchorum matris statua. 598. 42
cornelia Gracchorum mater qualis 111.44 C
11.26 C 117.45 C inde
cornelius Bocchus 655. 45
cornelius Cn. quo anno consul 136.3
cornelius P. consul 236. 3
cornelii Balbi theatrum 638.44
cornelius Balbus quis. C eius consulatus
119.21
cornelius Balbus Garamantes superat
68.14
cornelius M. consul 170.31
cornelius Orfitus consul 12.10
cornelius Nepos quando obierit 164.38
cornelius Tacitus eques Romanus Belgice
procurator. C eius filius 113.10
cornelius Calvus orator 122.22
cornelii Galli interitus 124. 26
cornelius Pinus pictor 624.35
cornelius Cossus consul à quo servatus.
167.48
cornelius Rufus dormiens excecatus
112.26
cornelius Cetbegus consul rutatum munus
dedit 359.19
cornelius Nepos Padis accolat 46.35
cornelios mercedis corona donatus 583.32
cornelii consideratio. astusq; 173. 3
cornix interius auspiciat as aves ibidem 4
cornix mire loquacitatis 182. 4
cornicis cum noctua inimicitia 109.37
cornix Ardeole amica 190.4
cornicis in medicinis usus 534.45 C 535
4 C 547.38
cornix futura presagit 345.23
cornices vite longissime 121.10
cornuum animalium consideratio 101.3
 C inde
cornuum animalium diuersitas ibidem 6
 C inde
cornuum animalium usus ibidem 9 C inde
cornibus carentia ibidem 32
cornua pro manibus ad scabendum corpus
ibidem 17
cornua boum quomodo curantur ibidem 23
cornua quomodo cera flectantur ibidem
24 C inde
cornua ceruorum cuti enascuntur ibidem 30
cornua ceruorum C eorum usus 139.42
 C inde
cornu unum asino Indico 202.27

cornua bina que habent ibidem 28
cornigera animalia que seu pinguefcant
209.42
cornua animalium tingi solita 287.16
corni homines quales 113.33
cornuti Manlij morbus qualis 469.31
cornucopiae. librorum inscriptiones prolo
go 189
corni arboris consideratio 263.39 C 276
17 C inde
cornus arbor apes perimit 392.25
corni bacca 263.22
corni succus qualis 264.10
cornus arbor montes amat 275.20.22.24
cornus primo Fauonio germinat 275.32
cornus nullam habet medullam 276.8
cornus fiffilissima arborum 285.5
corni ligni usus ad quid ibidem
corni arboris medicine 433.33
corolla C corollarij unde dicti 386. 23
corolla argentea à quo primum ibidem 7
corolle Hieruse quales ibidem 8
corollarius Lollie Pauline 163.12
corone astri exortus quando 340.46
corone astri exortu que fiant ibidem
corona quando occidit 337.16
corona ciuica qui donati 257. 29 per totum
coronarum militarium species plures ibidem
corona non nisi deo olim dabatur ibidem 39
corona Bacchus primus usus ex hedera ibi.
corone usus apud ueteres 385.40
corone usus in sacris ibidem 14.44
coronarum denominatio ibidem 42 C inde
corona ex odoratis floribus à quo primum.
ibidem 45
corona Aegypti atq; hyberna 386.1
coronarum lex duodecim tabularum ibid.12
coronas mortuis imponebant ibidem 14.28
coronis seueritas seruata ibidem. 16 C inde
corone deorum. larium. manium. sepulchro
rumq; ibidem 27
corona pacilis C sutillis honor ibidem 29
 C inde
corone rosarie gratia ibidem 30
corone ab Indis petite ibidem 31
corona ex nardo laudatissima ibidem
coronarum scriptores ibidem 33. 42. 43
corone que capiti noceant ibidem 34
coronas bibendi usus ibidem 38
coronas scribere friuolum esse ibidem 45
coronarum honor. genera. materia 390.20
corone que principatum obtinent ibid. 25
corone nominibus Grecis nuncupate ibi.26
coronarum plurium nomina ususq; 403.31
per totum
coronarum materia 234. 13 C 244.32 C
257.24 C 258.16 C 265.30. C inde 41
 C 267. 29 per totum. C 272. 31 C 280
2 C 288.1 C 314.24 per totum. C 359
28 C 375. 11 C 383.33 C libro 21 capi
tibus 23.49 per totum. C 390.6 C 391
10 C inde. C 398.42 C 401.25.46 C
402.17 C 403.47 C inde. C 408.32

C 443.8 C 445.10 C 451.23 C 487
10 C 492.48 C 604.34 C 650.25 C
652.49
coronamenta in hortis serenda 385.27
coronarium es quale 592.19 C 604.33
coroncola rosa 387.25
coronopos herba 395.18
coronopos herba C ex ea medicine 804. 2
corpus augentia 210. 21 C 423. 17 C 428
22 C 438.39 C 433.25
corpus obstupefcientia 638.29 C 429.43
corporum insignia 113.13
corporis totius historia 201.44 per totum
corporis magnitudo unde accidit 24.20
corpora signantes notis populi 82.46
corpora cremare quando ceptum. Rome
124.41
corporis nitor quo fiat 410.37
corpora defunctorum incorrupta conser
uans 346.48
corpora tota tingentes homines 101.47
corporis humani magnitudinis consideratio
112.41 C inde
corpus quadraginta sex cubitorum inuen
tum ibidem 44
corporis totius morborum remedia 465.6
 C inde
corpora defunctorum quibus lapidibus cito
assumuntur 645.38 per totum
corpori infixata extrahentia 398.4 C 400
40 C 405.28. C 407.4
QBERE Infixa corpori
corpulentia quibus augetur minuiturq; 216
21 per totum
corru da unde asparagi fiunt 282.7
corru da. id est. asparagus syluestris 371.30
 C 358.27.40
corrugi unde dicti 486.48
corru da quo Romanorum primum uicti. C
de eis primus triumphus 265.34
corfica laurum non habuit 266.11
corfica buxo abundat 273.7
corficum mel cur inuisum ibidem
corficacera qualis 393.36
Reliqua quere parte secunda
corfoides gemma.666.3
corticum arborum consideratio C differen
tie.278.14 per totum. C 310.34
cortices qui detracti necent arbores.310.34
cortices que arbores mittant. ibidem
corticum arborum usus.270. per totum
cortina caldarij genus.271.27 C 627.27
cortine tripodum.597.4
cortina quid.617.26
coruncanij legatus perimitur C eius sta
tua.598.8
corus uentus.15.33.43.44
corus uentus qualis C quibus nocuus.343
16 C inde
coruus quo tempore morbis afficitur
529.29
coruus quo sese purgat.138.23
coruorum uita longa.121.11

cornuorum consideratio. natur. 1. 73. 8
 & inde. 181. 38 per totum
 cornu & clorae auis inimicitia. 189. 36. 44
 cornu factus suos fugant. 173. 9
 cornu ore concipere à quibusdam crediti.
 ibidem 13
 cornuorum ouum contra grauidas foeminas.
 ibidem 14
 cornuorum auguria, auspicijsq. ibidem 16
 cornuorum intelligentia. 181. 38 per totum
 cornu imperatores nominatim salutantes
 ibidem 42
 cornu exequile celebrata. ibidem 46
 cornuorū incubatio, quotq. pariant. 185. 49
 cornu aquatici natura calcent. 202. 38
 cornu fuma praefigunt. 345. 19
 cornus piscis. 578. 38
 cossi uermes in medicinis. 548. 48
 cossi uermes ex ligno gignuntur. 201. 7
 cossi uermes in cibo. 309. 12
 cossus Cornelius consul à quo seruatus.
 267. 49
 cossini Romani historia. 531. 49 & inde
 cossarum consideratio. 209. 14 & inde
 cossae homini tantum ostone. ibidem
 cossarum fracturam remedia. 520. 4
 cossi arboris consideratio. 220. 28
 cossu dijs supplicat. 415. 3
 coticle lapidis consideratio. 591. 42
 cotyledon herba qualis. 467. 28 & 468. 2
 cotiledonis herbe medicinae 472. 20 &
 476. 31 & 477. 29 & 479. 6 & 480.
 14. 17. & 481. 1
 cotinus arbor qualis & ubi. 273. 21
 cotis agriculturalum consideratio. 336. 32. &
 inde. 648. 37 & inde
 cotes insulae Cypri quales. 658. 15
 cotes Armenia. ibidem 16
 cotium genera plura. 648. 47
 cotes ubi optime. ibidem
 cotonei mali consideratio. 257. 25 per totum
 & 259. 31 per totum
 cotoneorum pomorum sapor & odor qua-
 lis. 264. 16
 cotonei serendit tempus. 301. 42
 cotoneorum natura & medicinae ex eis
 428. 41 & inde
 cotonea poma in cubilibus saluatorijs ser-
 uabuntur. 257. 32
 cotonea quomodo condiantur seruenturq.
 259. 31 & 428. 41 & inde
 cotonea herba. 473. 10
 cottana. id est. scarice. 235. 5 & 261. 40
 coturnicis auis consideratio. 176. 14
 coturnices cur damnae mensis. ibidem 31
 coturnices conituali morbo infestantur. ibid.
 coturnicibus uenenum pro cibo gratissimu.
 176. 31 & inde. 189. 2
 coum uinum in Italia fieri. 247. 41
 coxae doloris remedia. 363. 35
 coxendicium morbi remedia. 370. 4 & 373.
 16. & 382. 40 & 383. 5 & 399. 4 & 400.
 20. & 413. 35 & 417. 9 & 418. 29 &

421. 24. & 445. 4 & 461. 8. & 487.
 46 & 491. 33
 CRABRONVM uermium considerati-
 tio. 197. 1 & inde
 crabronum ictus qualis. ibidem 10. & inde
 crabronum ictus remedia. 364. 43 & inde
 & 561. 37
 crabrones quos non ferunt. 500. 48
 crabrones equorum corpore nasci. 196. 48
 cracca frumenti genus columbis gratissima
 326. 10
 crambe brassicae genus. 369. 9
 crapula ne accidat qua arte. 251. 42
 crapula unde dista. 423. 43
 crapulam inbibentia tollentiaq. 369. 30 &
 373. 44 & 398. 10. 41 & 399. 6 & 405.
 30 & 442. 38 & 479. 30
 crassiuenum acris arboris genus. 272. 38
 crassi Romani auis nunquam risti. 113. 25
 crassus diues primus coronas ex argento re-
 perit. 386. 7
 crassi in Parthos tendentis omen malum.
 261. 41
 crassus contra fugitiuos, & Spartacum &
 eius ouatio. 365. 31
 crassus apud Carras peremptus. 74. 18
 crassum Oroses ubi superat. 87. 4
 crassi oratoris scyphi quales. 593. 45
 crassi oratoris diuitia. ibidem & inde
 crassus nobilis orator & eius nobilis do-
 mus. 289. 13. 31
 crassi oratoris aerea triclinia & eius heres.
 597. 3
 crassi oratoris pictura. 615. 15
 crassi L. oratoris columnae quales. 633. 39
 crassus Licinius quo anno censor. 250. 46
 crassi Licinij aquae. 552. 44
 crassus Licinius consul. 109. 17
 crassi L. & Domitij Aenobarbi inimicitia
 289. 18. 20
 Crassus L. quando censor. ibidem
 crassus L. quando consul. 538. 49 & 172. 28
 crassi M. prodigium ac interitus & eius mi-
 lites. 18. 33
 crassi. M. Laureae. 265. 31
 crassus L. orator quando. 168. 11
 crassus M. consul aurum ex capitolio rapit.
 581. 11
 crassus M. quem esse diuitem dicebat. 592. 32
 cratagonon herba qualis. 490. 11. 19
 crategis herba qualis. 478. 19
 crataea herba. 360. 2
 crataeus medicus 367. 38
 crataeus scriptor 410. 38
 craterus Alexandri magni dux. 523. 18
 crateris gemma. 667. 4
 crateris statuarius. 636. 36
 cratinus pictor. 626. 34 & 627. 14
 credulitatis pictura. 616. 12
 credulitas Graeca. 136. 20
 creditur optime experimentis. 291. 18
 cremare corpora quando coepta Roma.
 124. 41

crematus scriptor 276. 33
 crepis herba 395. 20
 crepitus asini quo sciunt 494. 11
 cretulae statuarij opera 601. 40
 crete terre consideratio, genera & 61.
 31 & inde
 creta terra apta uineis 291. 21
 creta cimolia 632. 11 & inde 616. 27
 creta cretrea 616. 1. 32. 39
 creta selinusia 617. 27
 creta annularia ibidem
 creta argentea 293. 15 & 632. 19
 creta quae genus terra est, genera plura
 632. 11 & inde
 crete terre usus in uictoria ibidem 30
 creta tragion gignit contra sagittarum
 ictus 258. 32
 crete cupressus plurima 279. 33
 crete montes Ida, & quos Albos uocant
 ibidem 36
 creta terra seruorum pedes dealbantur
 632. 30
 cretenses in bellis calamis utuntur 2815
 10. 17
 cretensis calamus qualis 281. 27
 cretenses quo uictum tingerant 478. 40
 cretica terra qualis 395. 35
 creticum amyllum 320. 36
 creticum sifer optimum 365. 16
 creticum Heraclium optimum 377. 14
 creticum anisum optimum 378. 13
 cretica cera qualis 395. 35
 cretica cupressus quae 444. 4. 37
 Reliqua quare parte secunda
 crethmos herba qualis 484. 3
 crethmos agrios herba quae 467. 11 &
 477. 49
 crethmi herbe medicinae ibidem
 crethrorum instrumentorum consideratio
 323. 14
 crinite stella. id est, cometes 10. 24 & inde
 crinson, id est, rubens lilium 388. 2
 crispa omnia fragilia 285. 26
 crispinus Hylarius ingentem posterorum
 numerum posse reliquit 11. 35
 crispus Passienus bis consul qualis 283. 19
 crispus Vibius consul prologo 34. 64
 crysallus herba qualis 495. 35
 crysalli gemmae consideratio, naturae
 loca 654. 39 & inde
 crysallum quid ibidem 41 & inde
 crysallus mire magnitudinis 655. 6
 crysallus contrarius 655. 10 & inde
 crysallina uasa 580. 15
 crispa herba quae 488. 9
 cristas galearum quis reperit 116. 15
 cristarum auium descriptio 201. 49 & inde
 critias statuarius 600. 18
 critobolus P. philippi Maced. cecitatem deinde
 curat 118. 9
 criton scriptor 340. 45
 crocallis gemma 667. 18
 crocia gemma 670. 18

crocinum unguentum ibidem 229.14.32
 crocinum collirium 298.44
 croci herba qualis 450.27
 crocodile quid 508.13 et inde
 crocodilion herba qualis 490.20
 crocodili descriptio 137.3 et inde
 crocodili ubi et quas fibas timent 324.21
 crocodili ubi gignuntur 65.25.28
 crocodili humani corporis audisissimi 90.9
 crocodilis Teniritæ populi terrori sunt
 137.13 et 500.42
 crocodili marini 578.35
 crocodilorum genera duo et eorum in me-
 dicinis usus 508.6 et inde, et 578.8
 crocodilos uenantes quo utantur 474.12
 et 570.9
 crocodili quibus non nocent 570.10
 crocodilorum magnitudo, partusq; 137.5
 crocodili ichneumone perimuntur ibidem 13
 crocodilorum cum delphinis inimicitia pa-
 gnâq; ibidem 17
 crocodili quâdo Romam aduecti ibidem 40
 crocodilorum mirum 146.4.4
 crocodilus tantum maxillas superiores mo-
 ut 205.10
 crocodilorum morsus remedia 418.7 et
 435.40 et 474.11 et 560.32 et 570.
 9 et 561.25 et 562.16
 crocomagma unguentum 398.44
 crocō consideratio, natura, genera 388.30
 crocum cum dulci non soluitur 398.36
 croci medicina ibidem 38 et inde
 crocus quo optime seruetur ibidem 37
 crocum quod pessimum 388.36
 croci usus nunquam in coronis ibidem 41
 croci usus in uino theatri ibidem 42
 croci florum laus ibidem 47
 crocum ubi optimum ibidem 33 et inde
 croci adulteratio ibidem 34
 croci probatio an bonum sit ibid. 35 et inde
 crocum quod optimum ibidem 38
 crocum quando et ubi odoratus 389.4.5
 crocum prius floret, quâm frondeat ibidem
 croci coronæ 398.42
 crocum optimum quo noscitur ibidem 46
 croci inuenis fabula 280.34
 crocute feræ descriptio 135.24 et 139.2
 croci filius semelstris loquutus. 215.8
 croci regnum quo prodigio concidit ibidem
 croci auri copia 584.46 et 592.48
 croci domus ex qua materia 629.42
 cromis gemmarum sculptor 653.21
 crodia quæ 162.16
 croton arbor 256.20 et 274.26.30
 crociatus asperriimi qui 455.8
 crudaria argenti uena 589.15
 crudelitatis exemplum 54.30 et 55.7 et
 539.1 et inde, et 498.17 et inde
 crudelitatis pictura 62.6.22
 crudelitatis remedia 373.40 et 379.5 et
 380.25 et 472.38 et 479.29
 cura animalium qualis 213.11.22
 cura et ab his cognomina ibidem 27

cruribus utilia 645.4.7 et 474.9
 crustumina pyra 258.49
 crucibus corpora defunctorum affixa 643.20
 C T E S I B I I inuentum 118.16
 ctesidemus pictor 624.11 et 626.30
 ctesilai statuarij opera 602.48
 ctesilochi pictoris opera 626.28
 ctesiphon architecton 642.19
 ctesiphon Ephesie Diane adem edificat
 ibidem et 118.16
 C V B I T V S qualiter habendus 502.49
 cubitorum octonum homines 101.49
 cubulum herba qualis 490.34
 cuculi auis consideratio 172.26 per totum
 cuculi auis mirum 146.6
 cuculi in medicinis usus 551.17
 cuculi prouerbium 335.30
 cuculus auis temporaria ibidem
 cucumerum genera tria 351.44
 cucumeres quomodo toto anno seruentur
 ibidem 43
 cucumeres ut sine semine nascantur ibid. 46
 cucumeris anguini, siue erratici consideratio
 et medicina ex eo 363.6 per totum
 cucumis consideratio 351.24 et 362.29
 cucumis oleum natura odit 351.32
 cucumis qua arte diu cibis seruatur 352.15
 cucumis semen quale 361.34
 cucumis medicina 362.29 per totum
 cucumis syluestris medicina ibidem
 cucumis seminis, succi, radicisq; medicina
 ibidem 32 et inde
 cucumis ubi optimus ibidem 46
 cucumis piscis 578.47
 cucurbitæ, id est, sanguinem extrahendi in-
 strumenta 576.30
 cucurbitana pyra 259.11
 cucurbitarum Hortensij consideratio 351.46
 cucurbitarum genera, cultus, magnitudo,
 et ibidem et inde
 cucurbitarum usus in cibis 352.31 et inde
 cucurbitæ quomodo diu seruentur ibidem 21
 cucurbitæ syluestres et carui mædela ibi. 22
 cucurbitæ semen quale 361.21
 cucurbitæ syluestris consideratio et ex ea
 medicina 363.26 per totum
 cucurbitæ quam syluestrem uocant, descri-
 ptio et ex ea medicina. 463.29. et inde.
 cucurbita syluestris, id est, persolata, ibidem.
 culcus mensuræ genus. 245.23.24
 culices uespertilionis gratissimi. 286.10
 culices acida petunt. 188.40
 culicis mira subtilitas. 190.47. et inde
 culices quibus molesti sint satir. 310.21
 culices quo pelluntur ab hortis. 361.17
 culices quo necantur, fugantur. 378.4. et
 418.38. et 430.6. et 489.20
 culices ex qua materia gignantur. 201.28
 et inde, et 167.21
 culicum mirum in caprisco. 261.23
 culix herba et eius affectus. 351.45
 culmus leguminum qualis. 518.43. et inde
 culter arandi instrumentum. 328.33

cultura terre consideratio. 319.39. per tot.
 cumamum linum quale. 346.35.37
 cumini consideratio et medic. ex eo. 375.43
 cuminum pallorem sumentibus inducit. ibi-
 dem 46. et 376.22
 cuminum syluestre et ex eo medic. 376.10
 cumini species plures. ibidem 6. et inde
 cumini Aethiopici et Africani natura et
 medicina. 376. et inde
 cuniculorum animalium consideratio. 149.49
 cuniculus unde dictus 150.5
 cuniculi ubi gignuntur et ubi non 41.11
 cuniculorum ubi extabita 208.10
 cuniculi interdum oppida suffodiunt 138.36
 et 150.3
 cuniculi ubi non sint 150.42
 cunila herba quæ 360.2
 cunila ferro tangi non uult 361.6
 cunile semen quale ibidem 20.23.24
 cunile succus ibidem 35
 cunile natura, genera, medicina. 376.38
 cunila bubula qualis ibidem et 138.9
 cunile gallinaceæ medicina 276.43
 cunila id est origanum Heracleoticum secu-
 dum Græcos ibidem 44
 cunile genera plura ibidem 38 per totum
 cunilago herba et ex ea medicina ibid. 46
 cunila mascula quæ ibidem 46
 cunile bubule herbe medicina 462.14
 cunila apes delectantur 392.20
 cunilago herba quæ 360.3
 cunizamis herba 360.3
 cupidinis simulacrum Verri à Cicerone
 obiectum 635.12.36
 cupressi consideratio plena 279.22 per totum
 cupressi picem fundunt 251.32
 cupressi oleum 256.35
 cupressus aquas odit 263.31
 cupressi non decidunt folia ibidem 46
 cupressi folia carnosa 274.47
 cupressus trisera 277.14
 cupressus Diti sacra 279.25
 cupressi ante domum defuncti ponti solita ibi.
 cupressus masculinaq; ibidem 29
 cupressus ubi succisa regerminet ibidem 34
 cupressi ubi maxime proueniunt ibidem 33
 cupressus in tempore prouenit ibidem 37
 cupressus non sentit cariem aut uetustatem
 285.28.30 et 286.30
 cupressus semper nitorem seruat 285.40
 cupressi semper paruisimum 295.33.40
 cupressi semen formicis maxime expetitur
 ibidem 40
 cupressus quomodo et quando seratur ibi-
 dem 45
 cupressus quæ odiat 311.43
 cupressi folia tusa semina à uermiculis ser-
 uant 327.24
 cupressus Cretica quæ 444.37
 cupressinum oleum, ex eoq; medici 427.39
 cura fertilitatem affert 277.33 et 315.31
 et 317.25 et inde
 cure et diligentie exemplum nobile 317.28
 et 2 curallium

curallium, pro corallo 567.16
curiatij tergemini 109.2
curius M. non nisi guttum faginum ex præ/
da attigit 283.15
curij M. parsimonia & dictum nobile 315.26
curius M. imperator rapum torrens aurum
repudiat 353.19
curius M. cur dentatus dictus 112.22
curionum familia & in ea oratores 119.10
curio C. bello civili obiit 644.7 & inde
curionis Caij patris funebre munus quale
ibidem
currus rote axungia inunguntur 511.26
currus abies apta materia 286.37 &
287.4
currus ite parvus ut musca alis contereget
603.33 & 637.12 & 114.13
currum ornamenta ex quibus 611.4
cursores uelocissimi 123.48 & inde
cursum peculiare impedimentum 209.12
curtius fons Romæ 644.46
curuli in sella quis semel & uicies sedit
111.30
cuspides in præliis quo tingebantur 402.27
custos in uite quid dicatur 306.40.45
cutem fœminarum in facie nutriens 419.19
cutem leuigantia 364.5
cutis sensu caret 211.10
cutem emendantia 377.39 & 397.45 &
411.32 & 421.41 & 422.2 & 427.23
& 428.13 & 432.43.48 & 433.48 &
439.38.45 & 440.11.42 & 484.20
21 & 488.32 & 511.12 & 515.35 &
inde, & 540.27 & 571.14.22 & 673.8
& 632.3

ABVLA palme genus 331
36
Daca poma uisissima 258.45
Daci faciem suam pingunt
403.28
Reliqua quare parte secunda
dactylides uiae 244.23
dactylidis statuarij opera 636.30
dactylos herba qualis 451.48
dactylobecam quis primus Romæ habuit
633.31 & inde
dactylos pisces & miracula eius 169.39
per totum, & 579.15
dedalus in Creta Labyrinthū fecit 641.19
dedalo reperta plura 126.4 & inde
dedali filius 433.7
dedali statuarij opera 603.2
demonis pictura 619.45
dabippi statuarij opera 604.4
dalion herbarius 378.30
damascena pruna 235.5 & 258.4
dadalī simulacrum. 636.26
damasi Democriti fratris uaticinatio
343.27
damasij herbe medicinae. 477.36 & 482.
30 & 471.32
damasios herba qualis 464.28
dama animalia 149.35. & 150.15

dameas statuarius 600.32
damon medicus 371.8
danas puteorum repertor 125.38
dandonis senectus 121.16
danais pictura 616.24
daphne laurus 266.4
daphnias gemma 667.20
daphnids serui precij in gens 118.32
daphnoides arbor 225.35
daphnoides lauri genus 266.7
daphnoidis lauri natura & medic. 434.16
daphnoides herba qualis 448.12
dardanium aurum 583.43
darius Xerxis pater per Bosphorum Thra-
cium duxit exercitum 58.30
darius ubi ab Alexandro magno uictus
86.18
darij Hystaspis pater 96.9
darius in quo lapide sepultus 645.43
dario regi platanus & uitis aurea dono
dantur 592.45
darij ab Alexandro uicti spolia 116.18
darij uicti ab Alexandro pictura 623.40
dæsus animal 150.9
dæspodes bestia omni mense pariunt super/
stantq; 187.9.27
dathiatum thuris genus 222.12
dauci herba descriptio 463.15 & 464.10
& 465.14
dauci herbe medicinae 471.45 & 473.32
& 476.5.46 & 477.18.22 & 481.7
& 482.5 & 483.41
daucon pastinace genus 353.30
DECAPOLIS Syriæ oliua qualis
255.24
decima deo dicanda 222.25 & 225.4
decimianus tractus qualis 259.3
decius P. ab exercitu corona donatus
267.47
deciorum deuotionis carmen 498.47
decij P. Muris honores 404.14
decius P. quoties graminea corona donatus
& eius pro uictoria deuotio ibid. & inde
decumana pyra 259.2
decumanus limes quis 342.26 & 343.7
decumi populi à Romulo uicti 287.32
decuriarum ab Augusto ordinatio 582.57
decuriarum nomina & differentie ibidem
44 & inde
deflorandi tempus 276.11
defrutum quo tempore fieri debet 252.39
& 341.24
defrutum quomodo fiat 247.46 & 252.
39 & 341.24
defunctorum corpora quomodo seruantur
271.25
defunctorum mensis feralibus dicatum api/
um 371.47
defunctorum corpora incorrupta conser-
uans 436.48
defunctorum mentio cur 499.47
defunctorum corpora in scissilibus condi-
bantur 628.29

defunctorum corpora in quibus con-
dita cito absuntur 645.39
defuncti puli cresunt 211.25
defunctis ungues cresunt 213.3
defunctorum corpora ponderosiora uiu-
tium. 113.16
defunctorum corpora crucibus affixa 644.20
deianire formine pictura 616.34
delphobii pictura. ibidem 31
deliades statuarius. 603.42
delicia ciborum exquisite taxantur 350.14
& inde
deliciae quanti constant. 224.29
deliratio unde dicta 329.29
deli infule palma utuississima. 288.1
delius Apollo ubi præcipue colitur. 602.9
delphica laurus qualis. 265.39.40
delphica platanus Agamemnonis manu seu
287.39
delphico templo Rapharus aureus dicatur
353.17
delphicum templum à quo piscum. 628.47
& 616.18
delphice cortis & cur dictæ. 597.5
delphice lauri medicinae. 434.9 & inde
delphorum in gens signorum copia. 599.19
delphini astri occasus. 334.17 & 340.3
delphis uictores lauro coronabantur. 451.41
delphinorum piscium consuetudo, natura
& 153.9 per totum
delphini pisces, maris tempestates præ-
giunt. 345.13
delphini piscis medicinae. 573.2 & inde
delphinus animalium omnium uelocissimus
153.9
delphinorum coniugia. ibidem 15
delphinorum partus. ibidem & 167.3
delphini quamdiu uiuant. ibidem 18
delphini forme descriptio. ibidem 11
delphini Simonis nomine appellari optant
ibidem 24. & 154.11
delphini Musica delectantur. ibidem 15. &
145.1 & inde, & 203.14
delphinus hominum amicus. ibidem
delphinorum erga pueros amor. ibidem 27
& inde
delphini cum hominibus piscantur. 154.5
delphini uinum appetunt. ibidem 32
delphinorum auditus qualis. 203.13 & inde
delphinorum charitas erga partum. 155.17
delphini tellure tacta statim moriuntur. ibi-
dem 21
delphius ex hominum manibus uescitur. ibi-
dem 39. & inde
delphini corio teguntur. 155.11.25
delphinorum olfactus. 203.15
delphini sel non habent secundum quosdam
208.3
delphini in genti empti precio. 159.45
delphinorum in medicinis usus. 573.38 &
576.6 & 577.11.46
delphinorum cum crocodilis pugna. 37.47
& inde

demetrius in lupum conuersus. 135.21
demetrius Targuinij Prisci pater. 614. 23
627.39
demetrius exul in Etruriam profugit
627.39
demetrius Alcibiadis mater. 604.8
demetrius rex propter Protopenis picturā
Rhodijs paruit. 623.13 628.25
demetrius rex Peloponnesum insulam tenta-
uit efficeret. 51.3
demetrius cur accusatus. 595.24
demetrius Pomp. seruus. 632.36
demetrijs pictura. 616.47
demetrijs Phalerij statuae plures. 597.13
demetrijs simulacrum. 602.13
demetrijs statuarij opera. ibidem 48
demetrijs arbor maxima. 284.43
democrates Serullius medicus. 461.4
democritus de herbis. 454.4 471.5
democriti frater Damasus & historia eorum
de segete. 342.27
democritus quid de Rapo. 364.1
democritus euncta sibi Graecia cognita
professus. 242.37
democritus de empto toto oleo historia.
337.31
democritus medicus. 439.50
democritus primus magicam in nostro orbe
celebrauit. 449.28 639.34
democriti Chirocincta. 449.41
democriti peregrinatio. 454.4 638.34
democriti uolumen de quaternario numero
503.47
democritum cur Plinius arguit. 509.10
democriti mirae commentationes. 498.22
democritus futuram posuit resurrectionem
115.10
demodamas dux. 87.19
demophilus pictor. 619.12
demostenes uenenum sub annulo portat.
582.17
demostenis ab hoste laus. 116.33
denarius argenteus quanti ponderis apud
Romanos. 403.6
denarij aurei consideratio. 584.5
denarij prima signatio ignota. ibidem
denariorum probandum lex. 592.23
denarobates gemma. 665.37
dendritis gemma. 670.33
dendroides herba. 475.44
dentium consideratio. 112.20 205.11
dentium deciden dorum tempus. 112.21
dentes quibusdam inesse cum nascuntur. ibidem.
dentium uice quidam continuo osse gignuntur. ibidem 27
dentes inuicibilis ignibus. ibidem 28
dentium necessitas. ibidem 31
dentes primores sermonem regunt. ibidem
dentium auguria. ibidem 33
dentes quot unicuique insint. ibidem 34
dentes canini quales. ibidem 36. 205.15
40.47
dentibus nondum genitis. homo non crematur

tur 112.37
dentium genera ac usus 205.15 6 inde
dentes quibus mutantur. ibidem 39
dentes genuini qui ibidem 41
dentes multis octagesimo anno renascuntur
ibidem 42
dentes plures maribus quam foeminis ibi. 45
dentes quando homini nascuntur ibidem 38
dentibus ueterinorum etas indicatur ibi. 49
dentes nulli uoluerum. prater uespertilior
nem 205.30
dentium tria genera. serrati. continui. exervi.
ti ibidem 11
dentes in palato nasci ibidem 47
dentibus hominum uirus quoddam inesse
206.8
dantis puerorum mirum 501.42 6 inde
dentium candor quomodo fiat 397.31 6
410.37 6 415.17 6 416.26 6 427.1
dentes ut cito nascantur 550.44 6 551.1
dentes trium inter se ordinum 135.36 6
139.4
dentes ledentia 370.8 6 444.49
dentes pullini qui 145.25
dentes corruptos quid confirmet 515.11
dentes quomodo firmentur 363.34.39 6
365.35 6 380.25 6 381.30 6 382.23 6
402.37 6 407.45 6 424.44 6 425
9 6 426.22.29 6 429.22.40. 6 446
12 6 458.11.33 6 514.49 6 515.8 6
572.41
dentes extrahentia. 426.30 6 436.47 6
442.46 6 540.6 6 572.31
dentes aqua decidere faciens 454.41
dens causus quomodo inuiriunt 433.15
dentium doloris remedia 234.27 6 362
36 6 363.34.39 6 365.13 6 362.44
6 366.41 6 367.20 6 368.19 6 370
37 6 371.38 6 373.14 6 373.46 6
376.39 6 377.14.31.40. 46 6 380.24
6 372.14.33.46 6 397.32 6 401.13
6 407.12 6 410.15 6 413.39 6 421
19 6 426.17.26.39 6 427.31 6 429
40 6 431.6.16.27 6 432.26.28. 6
436.16.46 6 437.25.29. 6 438.3 6
439.21.23.40 6 442.4.37.46 6 448
11 6 449.13 6 451.39 6 468.6 6
inde per totum. 6 32 ibidem. 6 inde. 6
475.19 6 487.13.34 6 492.31 6
494.14 6 498.24 6 502.11 6 inde.
6 503.9 6 506.48 6 509.25 6 514
49 6 inde. 6 527.39 6 540.6.11.18
20 6 561.46 6 562.18 6 563.24 6
568.7.36 6 572.28 6 inde. 6 574.15
6 607.10 6 630.37 6 631.19 6 646
43 6 inde
dentatos nasci homines 112.11
dentate natae foeminae inauspicatissime
ibidem 23
dentientes tarde pueros iuuantia 540.1
dentificia ex qua materia 540.2 6 647
42 6 648.5
dentitionem facilem redditia 550.44

deprecationum uis 498.37 per totum
decreto dea ubi 83.40
desidia artes perdidit 613.18
dei consideratio. 222 per totum
dei formam quare imbecillitatis est ibidem
deus quid ibidem 23
deus est quicquid est ibidem
dij innumeri ibidem 24
dij ex uirtutibus uitijque. numerantur ibi. 25
deorum plurimum nomina ibidem. 6 inde
per totum
deorum pluralitatem deridet Plinius 222
per totum
deorum multitudo cur credita ibidem 24
6 inde
dij inferi ibidem 29
deorum populus maior quam hominum
ibidem 32
deorum loco. animalia obsecra cibique. colum-
tur ibidem 34
deorum matrimonia ibidem 35
deorum alij iuuenes. senes alij. alati. claudi.
6 ibidem 36
deorum adulteria. odia. bella. 6 ibidem 39
deus est mortali iuuare mortalem. prouert-
bium ibidem 40
deorum deliramenta ibidem 35 6 inde
dij curam mortalium an agant ibidem 45
6 5.21
deorum in terris nullus respectus 2.48
deorum uaria hominum opinio ibidem 22
per totum
dij maleficijs penas tribuunt 3.22
dij cur tarde puniunt delinquentes ibidem
deos non omnia posse ibidem 24 6 inde
dij quod ius habeant in praeiudiciis ibidem 27
deus & natura idem ibidem 20 6 485.13
dij lacte & mola salsa sacrificant prologo
1.42
dij dicata preciosis uidentur ibidem 74
deorum simulacra ex arboribus olim
216.47
dij sine parsimonia sacrificandum 222.11
dij decima dicata 222.25 6 225.4
dij paruis supplicationibus placatiores
sunt 224.26
dij flore papyri coronabantur 234.46
deorum simulacra cur ex cedro arbore
233.12
deo tantum ueteres coronam dabant
267.38
dij quibus libant 251.8 6 15 ibidem
per totum
dij quibus uti fas non sit ibi. 15 per totum
dij fruge. mola salsa. farr'ue colebantur
314.29
deorum corona ex qua materia 401.25
deorum beneficia plura 406.15 6 484.40
deus rerum inuentor 484.38 6 485.22
deorum euocandorum a magis ratio
449.45
dij inueneres rerum habiti sunt 451.44
deus animalia cur fecerit 497.33

dij an preces exaudiant. 499.5 & 500.16
 & inde
 deorum euocatio. 499.27
 dij omnibus intersunt negotijs. 500.16
 deorum fabricæ cultus. 581.5
 deorum simulacra cur in annulis. 582.10
 deorum sacra & in eis hostia qualis. 583.38
 & 146.22
 deorum simulacra minio ubi picta. 590.33
 deorum simulacra ex ære. 596.30
 deorum simulacra lignea aut scitilia quam
 diu. 599.11
 deorum duodecim pictura. 632.30
 deorum effigies scitiles. 628.16 & inde
 deorum offensorum uindicta. 634.1 & inde
 deorum imagines quibus euocantur.
 670.32
 dij quibus modis euocantur. 507.41
 deorum cœnis catulus apponebatur. 529.37
 deorum reuerentia exempla. 27. per totum
 & 107.30 & 504.24 & 148.42 &
 172.42 & 177.31
 deorum mater. *Quere* Cybele
 deuterium uinum. 248.24
 dextræ hominis deligionem inesse. 213.18
 dextræ uires maiores. 113.14
 dextrum etiam in arboribus. 303.19
 diacheton arbor. 445.32
 DIACHYTON uinum. 248.15
 diacodion medicamentum. 376.23 &
 380.4
 diadema regum Bacchus primus inuenit.
 125.18
 diadochos gemma. 667.22
 diadumeni iuuenis simulacrum. 601.4
 diaglasion collirium. 492.8
 dialutense purpure genus. 164.13
 dialecon crocum. 388.37
 diane templum in Hispania uetustissimum.
 285.45
 diane ædes in Aulide uetustissima. ibidem
 48
 diane lucus in Latio & in eo uetustæ arbo-
 res. 288.8
 diane pictura. 622.22 & 627.13 & 627.33
 & inde
 diane simulacrum marmoreum à quibus.
 634.5
 diane simulacrum à quibus. ibidem. 17.18
 & 636.8
 diane Ephesie templi descriptio. 642.14
 & inde
 diane Ephesie templum quale. 241.44 &
 285.31 & 636.10
 diane Ephesie templum à quibus & ex qua
 materia. 85.31
 diane Ephesie templi columna. 650.7
 diane Ephesie ædis mirum. 26.2
 diapasmata quæ. 230.21
 diapason quid. 9.41
 diaxylon arbor. 445.32
 diabapha purpura. 164.40.43
 diatades plastices inuentor. 627.34.42

dicæus Apollo cur dictus. 602.27
 dictamum à ceruis repertum. 138.1 &
 461.25
 dictamum sine flore & semine. 461.27
 dictamum tantum in Creta insula. ibidem
 dictami medicina. 461.21 & 479.26 &
 482.23 & 483.24 & 484.10
 dictyotheton quid. 649.26
 didoron laterum genus. 629.31
 diei lux quando uocæ uisa. 12.14
 dierum inequalitas unde. 23.8.18 & 24.10
 diei lucis ratio. 23.8 per totum
 dies ubi longissimus breuissimusq. ibidem
 44. per totum
 dies sex mensium. ibidem. 48. & 60.19
 diei obseruatio apud diuerfos. 24.8 per tot.
 diei initium finisq. quomodo accipitur. ibid.
 dies aliud de alio iudicat. 119.3
 diebus nullis credendum. ibidem 4
 dierum numerus computatur. ibidem 6
 dierum omnium anni in explicabilis ratio.
 331.48
 diebus trecentis sexaginta quinque & quadrā
 te annum constare. ibidem 49
 dierum unde augmenta & decrementa. 331.
 3 & inde. & 336.45
 dies longissima totius anni quando. 336.13
 dies ubi nullus aliquando. 62.6
 dierum diuersitas. 104.22 & inde
 dierum magnitudo quomodo deprehenditur.
 640.3 & inde
 dieuchæ medicus. 365.5 & 369.4
 digestionis facilis quæ sint. 416.35
 digestionis utilia. *Quere* Concoctioni
 digitellum herba ad quid. 32.7.29 & 467.
 36 & inde
 digito uno, quosdam hostem superasse.
 113.38
 digitorum consideratio. 212.32 & inde. &
 213.4
 digiti quibusdam in manu una sex. 212.32
 digitorum articuli quot. ibidem 34. & inde
 digitorum morbi remedia. 421.48 & 486.
 27 & 612.33
 dignitatis fama qualiter acquiri potest.
 389.36
 dij. *Quere* Deus
 diligentie exemplum nobile. 3.7.28 &
 inde
 diligentia antiquorum mira. 429.43
 diligentiam nimiam sepe nocere. 620.45
 dilutum quid. 448.43
 dimorphilus pictor. 628.1
 dino statuarius. 600.31
 dinocrates architectus. 71.20 & 118.18 &
 605.35
 dionomenis statuarij opera. 603.3
 dinus Apollo qui. 569.40
 diocles quid de rapo senferit. 364.2
 diocles medicus. 365.19 & 391.23
 dioclis medici laus etasq. 470.10. per
 totum
 dioctus Petronius medicus. 363.47

diodori bibliotheca. prologo. 1.97.7
 diodori philosophi mira mors. 124.7
 diogenes cynicus qualis. 113.30
 diogenes statuarius. 936.38
 diogenes pictor. 628.9
 diomedæ aues quales. 182.13 per totum
 diomedis & Glauci armorum commutatio.
 680.86
 diomedis focer. 435.36
 diomedis Palladium surripientis effigies
 594.37
 diomedis delubrum. 182.19
 dionedis socij in aues uersi cur scilicet. ibi-
 dem 22
 Reliqua quere parte secunda
 dionysias gemma. 667.22
 dionysiodorus statuarius. 603.42
 dionysiodorus pictor. 627.9
 dionysiodori de inferis epistola. 32.3 per
 totum
 dionysinymphas herba qualis. 450.18
 dionysius tyrannus gaudij obijit. 124.6
 dionysio tyranno pulso, dulce fuit mor-
 28.48
 dionysius quid arga Platonem. 116.30
 dionysius pictor. 627.20
 dionysius statuarius. 616.32.4
 dionysij ostentum atq. tyrannus. 144.8
 dionysius Salustius medicus. 572.36
 dionysius scriptor in India. 88.18
 dionysius quid de Rapo. 364.2
 dionysius prior Sicilie tyrannus & cum de-
 mus. 217.17
 dionysius medicus. 371.46
 dionysius geographus ubi natus. 69.48
 dionysius geographus Augusti temporis
 in orientem missus. ibidem
 dionysius pictor non nisi hominem pingere
 potuit. 624.5
 dioptre quid. 22.12.
 discoboli pictura. 626.48
 diospyron herba qualis. 493.17
 diocippi pictura. 626.27
 diphriges quid. 608.23 & inde
 diphris gemma. 667.21
 diphris marmorarius. 633.47 & 64
 4.21
 diponius, id est, asis. 584.7
 displacon quid. 445.32
 displacos herba qualis. 490.49
 displadis serpentis morsus remedia. 438.37
 & 569.30
 directæ scemine simulacrum historiisq.
 636.17
 discens sine magistro. 600.37
 discobolon simulacrum. 601.15
 discoboli pictura. 626.48
 discordias facit Siderites gemma. 669.33
 discordia ubi ignota. 60.21
 dyspnoea morbus. 428.2
 dyspnoeicis utilia. ibidem, & 437.29 &
 472.22
 dysentericis utile. 119.31

dyſenteria ne inſeſcet 408.43
 dyſentericorum remedia 365.14 & 364.11
 & 365.6.46 & 367. 49 & 368. 18.28
 40 & 369.33 & 371.10 & 372.36 &
 374.8 & 378. 27 & 380. 29 & 382.6
 16.21.26 & 383.45 et 397.21 & 399.37
 & 406.8.408.43 & 410. 33 & 414
 40 & 416.10 & 417.23.37 & 419.46
 & 420.17.21.48 & 421.2.10 & 427
 31 & 428. 42 & 429. 49 & 431.4
 48 & 433.19 & 434.24.36 & 435
 43.45 & 436.1.3.13 & 442. 41 &
 443.1 & 445.4.5 & 446. 13 & 447
 6 & 448.7 & 450.2 & 475.25.32
 38 & 474.4.7.14.19 & 481.35 &
 486.25.32 & 491.14 & 492.27 &
 494.41 & 496.5 & 497.16 & 506
 28 & 507.47 & 510.11.13.26 & 517
 28.41.42 & 528.15.27 45 & 543.11 et
 574.35 & 589.48 & 610.5 & 630.38
 & 631.36
 diſſillationum remedia 366.45 & 416.44
 & 433.26 & 439.3 & 445.8 & 501.45
 & 541.6 & 571.12
 diſſillationibus infantum medicina
 409.6
 diſſillationum capitis remedia 372.39 &
 380.38
 diſſillationi ventris utilia 406.39
 diſſillationes ſtomachi inbibentia 372.35
 diuinationis ſpecies 126.27 & inde
 diuinationi dediti 3.12
 diuinationis artis periti 457.15
 diuinatio qua ratione haberi poteſt 667.10
 34.35 & 668.9.21 & 539.38
 diuinitas in quibusdam 117.28 per totum
 diuitie multos perdunt 119.2
 diuitie ingeſtes & qui diues eſſe dicatur 592
 28 per totum & 648.11 per totum
 Q̄ere Locorum uis
 diuitiarum exprobratio 592.48 & 22.11
 & circa
 docid. iſt eſt cali ſices 11.32
 docilitatis exemplum 128.27 per totum
 doceat theon herba qualis 455.29 &
 479.9
 dolychos herba qualis 288.19
 dolobella P.conſul 12.9
 dolobelliana pyra 259.3
 dolores pellentia 375.15
 dolores aſperirmi qui 455.8
 dominiſons plus prodeſt quàm occipitium
 Prouerbiũ 316.34
 domini oculus fertiliffimus Prouerbiũ
 317.38
 domitius Cn.conſul 12.12
 domitius Cn. quere Cneus Domitius
 domitij Cn.delubrum 655.26
 domitij L.interitus 124.33
 domitius Nero Peloponneſum inſulam tenta
 uit eſſere 51.4
 domitius Nero Achaiam libertate donat
 52.12

domitius Corbulo contra Armenos 84.16
 & 86.9
 domitius Romanus 581.29
 domitius Aenobarbus adilis curulis
 141.20
 domitij Aenob. conſulatus cenſura & eius cum
 Craſſo inimicitie 289.12 & inde
 domitius Aenobarbus quo anno Cenſor
 ibidem 18
 domitij Aenobarbi ſex Loti ingentis precij
 ibidem 26
 domus Sale ubi conſtruuntur 68.5
 domibus carentes homines 69.16
 domus lateritia à quibus reperta
 125.32
 domus teſtudinibus piſcibus conteſta
 154.34
 domus ubi teſta ſcandulis 270.14
 domus ubi teſta ſcirpis 282.30.33
 domus plures nobiles Romæ 289.14
 & inde
 domus quomodo purgantur, luſtranturq;
 462.46
 domus que pulcherrima Roma
 643.19
 domus arundinibus ubi teſta 280.41
 domus regie lautiffime adornate
 637.26
 dona maxima imperatorum, de fortium ciuiũ
 que 314.39
 donax piſcis 579.15
 donax Calami genus 281.26 & 578.16
 donax, id eſt Cypria Arundo 443.29
 dorcadum animalium mirum 514.12
 dorcadis in medicinis uſus 535.49
 dorcades ubi non ſint 150.36
 dorycnium uenenum 513.4
 dorycnij ueneni remedia 570.32.33 & 574
 15 & 510.15
 dorycnion uenenum 402.27
 doripetron herba 474.14
 doriphori ſimulacrum 601.5 & 602.48
 & 603.49
 doris herba que 408.12
 dorus tonus 9.42
 dorij moduli à quo reperti 126.33
 doron quid 629.33
 dora, iſt eſt munera ibidem
 dormiendi regula 502.48 & inde
 dormiſſe quandam annos ſeptem & quinquaginta 123.25
 dorothus medicus 412.15
 dorothus piſtor 621.1
 doſſennus Fabius poeta 249.6
 doſ filiarum plantaria 279.32
 doſiades ſcriptor 56.17
 doſitheus ſcriptor 340.44
 draſhma quid continet 403.6
 draſco ſine ueneno & eius in medicinis uſus
 530.28 & 536.12
 draconis mira 530.28 & inde
 draſco mortuus ad uitam reuocatus
 454.8

draſco quoſe agrotum ſanat 138.13
 draſco hominem ſeruans 190.7
 draconum cum elephantibus diſcordia
 131.24
 draconum mira magnitudo ibidem 24.28
 39 & 131.42 per totum
 dracones ubi proueniunt 131.42
 per totum
 draconum criſte 202.3
 dracones ſerpentum oua hauriant 189.3
 & inde
 draconis morſus remedia 451.42 & 472
 10 & 489.11 & 569.22.35
 dracones ſopientia 667.25
 draſco palmitis genus 307.48
 draſco piſcis 578.47 & 159.16
 draconis marini medicina 572.28
 draconis gemma 667.23
 dracontias gemma ibidem 24
 dracontium herba 448.17
 draſcunculus herba & ex eis medicina
 ibidem & inde & 454.31
 draſcunculus herba quando effoditur
 448.46
 drepanis auis qualis 213.49
 dryites gemma 670.15
 dryos hyphbear uifci genus 288.24
 dryophytes Rane genus 578.7 &
 571.40
 dryophonon herba que 491.8
 dryopteris herba qualis ibidem 5
 drypetæ que 254.27
 dromones piſces 578.34
 druidas cur Romani ſuſtulerint
 539.3
 druidæ qui, & qualiter uifco utantur
 288.37
 druide unde diſti ibidem 40
 druidarum religio, obſeruationi, ſacrificiumq;
 ibidem per totum
 druidarum ſuperſtitio 444.44 & inde &
 519.10
 drupa quid 228.19 & 254.27 &
 256.26
 druſillanus ſeruus diſtiſſimus 593.34
 druſille Linie Auguſti uxoris mirum
 266.26
 druſi imperatoris caſtris, apes ſedere
 195.34
 druſi imperatoris proſperiffima uictoria
 ibidem
 druſus imperator uiuoſus ut pater 293.26
 druſi uxor Antonia 168.31
 druſus Tyberij filius 357.43
 druſus de Braſſice Cyma ibidem 42
 druſi primi laus & eius à morbo liberatio
 467.36
 druſi, & Cepionis inimicitie quando
 581.42
 druſus quid in tribunatu ſuo cum nummiſ
 584.23
 druſi Linij tribunatus & eius argentum
 593.19

arūsus Trib. pleb. cur caprinum sanguinem
biberit 512.3

dabijis fidem dare res ardua prologo
1. 55

duillij Imp. Classis sexaginta diebus parata
383.43

duillij C. triumphus & eiusdem statua
697.4

dulcis vini natura 247.45

dulcia odore carere 264.15

dulcibus rarum odor 387.49

dulcia non sunt eadem omnibus 414.17

duodecim tabule à quo scriptae 34.5.16

duodecim Tabularum leges 268.17. & 289
39 & 204.49 & inde

duodecim Tabula nullam mentionem de uilla
habent 350.7

duracina uua unde dicta 242.18 &
244.22

duracina cerasa 263.31

duriciarij corp. remedia 415.25 & 416.42
381.10 & 413 & 427.12 & 428.3.42 &
417.27 & 48 & 437.32.35 & 430.12

& 45 & 474.11 & 481.3.440.34 &
458.36.30 & 520.42 & 491.44 &
49

duritia corporis quomodo tollitur 398.6 &
399.9 & 401.27

duris Samius historicus 64.36 & 142.31

duris scriptor 602.32

durij L. medicij interitus 124.23

durisatij Myrrha 223.8

dux qualis esse debet 458.18

ducis eligen di exemplum 175.34 & inde

ALB fera qualis 135.29

Ebrietas uitada omnino 262.43
per totum

Ebrietatis mala ibidem per totum

ebrietatis effectus ibid. 46 & 253.1.10.14

ebrietas uitae premium apud quosdam

252.47

ebrij post uomitum sepe bibunt 255.4

ebrietas multis mortis causa ibidem 12

ebriosorum opera 253.10.33.40

ebrietas nulla in parte mundi cessat ibid. 45

ebrietatem etiam aqua quaedam inducit

ibidem 45

ebrietatis simulacrum 602.20

ebrietatem facientia 463.36

ebrietas quomodo non sentiat 433.3 et 441
16 & 551.38 & inde

ebrietatem discit facientia 366.19 & 369.29.30
& 398.41 & 664.20 et 667.23 & 449

43 & 523.24

ebuli herbae medicinae 464.7 & 476.32 &
480.17.21

ebur quid 128.36

eboris excogitatio prima 217.9

ebore quae fiant ibidem & 131.15 & inde

eboris fecatio luxur causa 287.16 & 131.15

eboris suffilis consideratio 646.7

& inde

ecbolina uua mira 151.12

echeneidis piscis consideratio 158.47

per totum

echeneidis piscis in medicinis usus 578.4

echeneis pisciculus nauem retinet 566.17.36
& 158.47

echini herbae consideratio 462.39

echinometrae pisces 161.6

echinorum piscium consideratio ibidem 5

echini, maris seuitiam praesagium ibid. 9 &
345.15

echinus animal in mari 579.1

echini quando pariunt 167.40

echini piscis in medicinis usus 577.15

echini medicinae 570.32 & 571.23.46 &
573.26

echini Carpathij maris quales 570.32

echini crustis & spinis teguntur 155.12

echinorum dentes 205.33

echinophore pisces 578.46

echion statuarius 600.35

echion pictor quibus usus coloribus 618.1

echion pictor quando 620.35

echionis pictoris opera ibidem

echion medicamentum 525.24

echite herba qualis 448.5

echites gemma 670.8

echo quid, & qua ratione reddatur 14.15
per totum & 642.37

ecliptica in zodiaco quae 7.40

eclipsium solis & Lunae consideratio 5.9
per totum & 6.15 per totum & 22.46

& inde

eclipses etiam quadrupedes pauent 149
40

ecnephas quid 16.23.33

ectypa quae 627.44 & 668.48

ectrapeli qui 113.11

ectromatium unum 250.32

ederae consideratio. Vide Hedera

edypnosus genus Intubi 368.39

educationis puerorum exemplum 154.28

effascinantur homines ubi 107.17

& inde

effascinationes prohibet Antipatres

656.15

effigies hominum mira 101.31 per totum
& 106.17 per totum & 32 ibidem per

totum

effigies hominum cur exprimebantur

597.15

egelas sal Hispaniae 559.45

egilai in uineis colendis laus 245.8

egyplos. Vide Aegyptios

egnatus caluinus praefectus 183.3

egnati Maccenij uxor 248.42

egula sulphuris genus 630.11

electicia quid 209.36.40

elaphoboscum herba, & ex ea medicinae 411

5 & 461.24

elapis serpentis morsus remedia 569.30

elate arbor 228.34

elaterium medicamentum & eius usus 362.30

& inde & 363.10

elaterium diu durat 497.20

elatine herba qualis 491.11

elatites lapis 647.17

elleborine frutex 238.24 & 491.19

electri consideratio 655.26

& inde

electrides insula ibidem 30

electrum ubi prouenit 612 & 625

electrum quid & quale 587.28 & inde
& 655.21 & inde

electri usus 587.32

electrum Corinthium quale 657.11

electrides arbores ubi 655.44

elegia arundinis genus 281.33

eleliphacae herba 464.14 & 481.19

eleliphacae herba et ex ea medicinae 471.15
40

elementorum consideratio, numerus, nomina,
situs, natura & c. 22 per totum

elementa tria sine sapore, odore, succo;
264.4

elementorum nexum 2.5 & inde & 20.23

elementi sedes non nisi in elemento est
20.28

elementorum figura qualis ibidem 29

& inde

elenchi unionis genus 162.13

eleomeli olei usus 428.17 & 571.1

& inde

eleomeli oleum ubi 257.2

elephantiasis morbi descriptio 449.44

elephantiasis morbi remedia 371.23 & 374.31
& 379.12 & 437.6 & 458.18 & 510.10

& 515.40 & 549.16

elephantorum consideratio libri octauij capiti-
tibus duodecim primis

elephantorum uenatores, domito reij 39.15

elephas animalium terrestrium maximum
128.4

elephantis intellectus ibidem 5.129.9

per totum

elephas in quibus homini similis 128.4

per totum

elephantes, Lunam adorant ibidem 9

& inde

elephantes quando primum in Italiae Rome

128.18

elephantum ubi hominum certamen 129.44
per totum

elephantes per funes incedunt 128.24.18

elephantum docilitas ibidem 27 per totum

elephantes scribere discunt ibidem 30

elephantum cornua qualia ibidem 34

elephantum ossum usus ibidem 35

elephantum dentes ibidem & inde & 205.34
& 131.15

elephantum elementa 128.44 per totum

& 130.18

elephantum memoria 129.9 per totum

elephantes quibus gaudet ibidem 16 & 131
1 & inde

elephantum pudor 129.18

elephantum amor ibidem 12 & inde

delect

elephantes quādo primū in Italia uisī 119.34
per totum
elephantum pugna ibidem 4.4. per totum
elephantes hordei succo celerrime mitigantur 130.22
elephantes quomodo capiuntur 130.24
elephantes femine maribus pauidiores ibidem 38
elephantes quomodo domantur ibidem 40
inde
elephantes Indi, Africī, quales ibidem 46
128.17
elephantum partus, et reliqua natura 130.48 per totum
elephantes quot annis uiuant ibidem 49
elephantes quae pati non possunt 131.2
elephantum manus quae ibidem 8
elephantum cutis qualis ibidem 13. et inde
elephantum dentium magnitudo ibidem 18
elephantes ubi nascantur 131.22 per totum
elephantum cum draconibus discordia 13 ibidem
elephantum sanguis frigidissimus ibidem 35
elephantum cum Rhinocrote belua inimicia 135.16
elephas chameleonte deuorato, Oleastro sibi occurrit 138.19
elephantes iussa faciunt 182.25
elephantum partus 186.38 et 187.10
elephantum uenter qualis 209.3
elephantum digiti quales 213.5 et inde
elephantum somus qualis 215.4
elephantum anima serpentes extrahit ibidem 49
elephantem mulier quaedam peperit 109.11
elephātes quis primus Romam in triumphū duxit 118.36
elephantes ubi nobiles 90.44
elephantes uescentes homines 101.44 et 101.7
elephantum uenatus ubi 99.45
elephantes Africi ubi incipiunt 100.48
elephanto lingua qualis 206.25
elephantum, et ad eum pertinentium in medicinis usus 506.14 et inde
elephantum color ex quo 617.9
elephantum usus in bellis 89.16
elephantes in arbores cornua exarunt 314.4
elephantum in Africa multitudo 67.13
elephanti pisces 578.31 et 579.1 et 152.18
elephantis Thebaidis op. ubi nulli arbori decidunt folia 127.4.10
eleusine deae templum 626.46 et 627.15
elidis Irimum optimum 389.30
elipertis Claudij Imp. praefectus 157.14
elico fiber 217.11
elychnia quae et ex ea medicinae 427.19 et 630.11
elops piscis 157.8
elops ubi optimus 168.15
elopsis serpentis morsus remedia 559.30
eloquentie uis 116.36

elpenoris tumulus ubi Myrtus uisa primum 265.1
elucia quid 610.27
emere Liber pater primus instituit 125.18
emptum male semper penitet 316.13
emyda testudines 568.15
empedocles magus, et eius peregrinatio 538.34
empetron herba qualis 491.14
empirice medicina à quo et ubi 524.33
emplastris conuenientia 638.49
emplastrationis consideratio 300.2 per totum
emplastri ratio unde nata ibidem 2
emplastra quae arbores non recipiunt ibidem 18
emplastratio omnium fertilissima ibidem 20
empletion quid 649.23
encardā gemma 667.28
encaustica Pamphilus pingere docuit 624.48
encaustice picturae duo genera 627.22
encaustum picturae genus 624.44
inde
enthridia librorum inscriptiones prologo 1.90
enchusa herba quae 408.12.20
encyclopediae quae dicantur prologo 1.53
encrinomenos simulacrum 602.33
eneate uinum 247.30
endymionis fabula de Luna 4.39
enguini quod oleum uendunt 428.17
enhemon medicamentum 223.47
enhydros gemma 670.23
enhydridis serpens 539.46
enhydridis, id est coluber in aquis uiuens ad quid ibidem et 574.38
enneaphyllon herba quae 491.23
ennius uates antiquissimus de offa 321.14
ennij statua in Scipionis sepulchro 116.49
enochis gemma 667.31
enteroclearum, id est intestinorum dilabentium remedia 364.32 et 476.28.34 et 477.8 et 481.37 et 494.27
entochij simulacrum 636.15
entomon herba quae 457.33
eone arbor, ex qua Argonaeis facta 238.49
epaminunde ducis pictura 116
12
epaticorum remedia 575.32 et 472.47 et 496.9 et 510.24
epatizon quid 596.24
epatodorus statuarius 600.34
ephedra herba 472.33
ephedrus herba qualis 480.47
ephemeron herba 468.31
ephemeris herbae medicinae 480.34
ephesiae Diane templi descriptio 642.14
ephesiae Diane simulacrum à Mentore factum 118.19
ephesiae Diane templum quale 241.44

et 285.32 et 636.10
ephesiae Diane simulacra ex qua materia 285.33
ephesiae Diane simulacrum à Canetia factum ibidem 35
ephesiae Diane templū quando constructum ibidem 32.39
ephesiae Diane templum à quibus, et ex qua materia ibi. 31 et 118.16
ephestion Alexandri amicus 601.46
epbydros herba qualis 481.31
epicharmus quas literas reperit 125.26
epichemasis quid 332.3
epicurus hororum magister 350.12
epicuri uultus per cubicula gestat 613.15
epicuri natali quando sacrificant ibidem 16
epicuri pictura 626.47
epidij C. commentaria 321.24
epiglossis quid 206.32 et inde
epimedian herba qualis 491.20
epimelas gemma 667.40
epimenidis senectus 121.13
epimenidis anima uisa post mortem 113.25
epimenidium Scyllae genus 553.48
epinyctis morbus quis 66.9
epinyctidis morbi sanantia 363.22
epinyctidis morbi remedia 366.9 et 369.44
et 374.15 et 377.35 et 380.41 et 383.36 et 411.10 et 426.7.43 et 431.21 et 432.47 et 333.47 et 434.38 et 442.3 et 458.15 et 514.1 et 548.43 et 571.48 et 646.37
epipactis frutex 238.24
epipactis herba quae 491.19
epipetron herba 394.17
epiphore remedia 363.17 et 365.40 et 367.32 et 368.21.31 et 371.5.42 et 372.33 et 373.38 et 375.5 et 376.2.20 et 377.45 et 378.14 et 379.3 et 380.12.21.46 et 381.19 et 383.36.42 et 397.29.34 et 398.9.19 et 399.22.28 et 400.23.47 et 401.13 et 410.8 et 415.9 et 416.37 et 417.15 et 427.21 et 429.31 et 431.35 et 436.7 et 440.36 et 446.33 et 448.8.28 et 451.39 et 456.40 et 465.49 et 466.1.4.5.7 et 467.7.8.45 et 468.30 et 486.41 et 489.12 et 492.7 et 495.1 et 496.5 et 504.39 et 505.8.37 et 513.47 et 514.10.22 et 427.45.47 et 535.19 et 607.37 et 610.13 et 616.16 et 631.27 et 645.33
epiphoris testium medicina 397.46
epiphoras uteri quid leniat 484.8 et 517.40
epitroica poma 258.39
epitherses simulacrum 603.23
epithymon thymi flos. 474.29.32
epithymi herbae medicinae 479.6 et 481.15
epodes pisces 579.22
epoptidum, libri Sorani scriptio, prologo 111 sine
epulas

epulas inter incendio nominato quid sit

500.11

epulantium consuetudo ibidem & inde

equisetum herba qualis 481.26

equisetis herba qualis 336.28

equestris ordinis cōsideratio 582.44

per totum

equestris ordo cur dictus 581.32 & inde

equestres quando in unitatem veniit

582.48

equestris ordinis quis esse poterat 583.3

equestres statues quales 597.33

equorum cōsideratio 145.33 per totum

equorum plurimum sepulchra ibidem 39

& inde

equorum erga dominos amor ibidem

per totum

equorum intellectus ibidem 48 & 144.10

equorum docilitas ibid. 143.49

equi quot annis uiuant 144.10 & inde

equorum forma qualis esse debeat ibidem 21

equorum conceptus quando 187.12

equum equitare quis primus reperit

126.22

equorum ornamenta quis reperit ibidem

equum qui aries appellatur in muralibus

quis reperit 116.21

equo pugnare a quo repertum ibi. 23

equae pregnantēs cocunt 187.27

equorum corpore uespae nascuntur, atq; Cra

brones 196.48

equorum dentes quales 205.13.48 & inde

equae caput affixum palo, erucas fugat

361.14

equae fauonio uento concipiunt 275.15 &

63.34 & 144.39

equarum lacte, uel sanguine pulcem Sarma-

te faciunt 322.12

equis admixtura tempore quid dandum

372.41

equi uestigium qualiter singultum tollat

523.17

equi, uestigia luporum sub equite sequentes,

rumpuntur ibidem 29

equorum coitus, partusq; 144.124

equarum libido quo extinguitur ibidem 30

equarum Hippomanes quid ibidem 33

equi quo in cursu infatigabiles fiant 523.3

equi feri ubi 132.10

equo fere qui homini morbi 144.44

equi sel non habent secundum quosdam

208.2

equo sel esse in aluo ibidem 4

equos saginantis 406.3

equi ubi rabie inflammantur 461.41

equi coire non potentes, quo inueniuntur

478.17

equorum ornamenta ex quo 611.3

equae grauidae, quo abortum patiuntur

505.14

equus publicis sacris immolabatur 511.48

equorum cum Camelis odium 135.2

equi alati, cornutiq; ibidem 23

equi stuuatilis descriptio 137.26

equorum scabiem tollentia 578.9 &

135.29

equi homini fidelissimi 142.23

equi quos gradarios dicimus 144.42

& inde

equae ubi uento concipiunt ibidem 39

equinos pedes homines habentes 61.8

equina species qualiter in hominibus mōstri-

fice uideatur 515.17

equi, & ad equum attinentium in medicinis

usus 433

equi lingua 517.4

equini fini cinis in medicina ibidem 18.30

equi coagulum in medicina ibidem 18.30

equini lichenes calculos pellunt 518.24

equae ungule cinis in medicina ibi. 15.49 &

520.37

equi sanguis in medicina 519.1

equi spuma, setae, dentes, in medicina ibid. 5.6

20 & 520.37

equi signi caelestis ortus 340.33

equi signi caelestis occasus 334.30

equites qui didi 582.38

equitum nomen sepe uariatum 583.19

equites flexumines ibidem 20

equitatio stomacho utilis & coxis 502.47

equitatis artem quis primus scripsit 603.1

equitanibus utile 519.4 & inde

eranthemon herba 408.28.37

eraphius rex 639.27

erasistratus nobilis medicus quando 247.18

& 470.10 per totum

erasistratus medicus 369.32 & 524.31

erasistrati medici laus, etasq; 470.10

per totum

eratothesius laus 32.16

ere herbae granum uertiginem facit cum in

pane est 327.15

eretria creta 616.1.32.39

eretria terra qualis 631.46

ereutibodanus herba 444.7

erice herba 194.22.25

ericis fruticis medicinae 441.24

erigeron herba qualis 468.16 & 476.33 &

481.14

erigonus pictor 626.48

erinna poeta 601.18

erincion herba & ex ea medicinae 431.33

& inde

eringes herbae medicinae 405.11.34

eryngion herba qualis 394.27.405.11 &

inde & 33 ibidem

eriophoron lini genus 348.27

eripbia herba qualis 450.33

erysimon frugis genus 418.39

erysimonis herbae medicinae 483.44

erysimum triticum quale 322.11

erysiscpectrum arbor qualis 226.42 &

445.32

erythrae herba qualis 482.3

erythrae gemma 667.32

erythrae quid 192.15

erythrae auis 178.14

erythrae herba 467.36

erythribus piscis 578.48 & 156.34 &

169.2

erythribus piscis medicinae 574.33

erythrani Cissi 443

erythrodanus herba, medicinae quae ex ea

444.7 & 477.35

erythracon herba 478.13

erythrocomis Punicimali species 338.20

erythrodani herbae medicinae 444.7

erythron quid 402.29

erythros Rhus qualis 444.2 & 447.8

erophilus medicus quid 524.35

erotylos gemma 667.33

eruce herbae natura 359.11

eruce mensurio facinus, fugantur 333.31

eruca concitatrix ueneris 359.12 & 187.15

373.2

eruce herbae semen quale 361.20

eruce syluestris medicinae 372.45

eruce uermes pessimi 310.11

eruce unde & quando nascantur ibidem 3

eruce ne fata ledant 313.31 & 361.14

eruca uermis quomodo nascitur 101.1

per totum

eruditum reiectio prologo 116

erugo in medicinis 456.46

erugo quo comestitur 610.40

eruginis faciendae ratio, usus, & medicinae ex

ea 606.9.36 & inde

erulia herba filium quale 319.1

erulia pisendi ratio 312.20

erulia apes delectantur 392.20

eruptionum remedia 427.32

erui leguminis cōsideratio, natura, medi-

cinae 325.46

erno legumine Caesar Augustus curatus

ibidem 47

erui leguminis medicinae 418.6

erum legumen uermes necantes 377.19

erum in Tyriaca 385.20

esalon auis cui inimica 189.44

escariae uiarum genus 244.30

escbyronem herba qualis 450.27

esculus ab Esca dictam putant, idcirco sine

diptongo scribere libuit

esculus arbor Ioui sacra 217.1 & 167.49

esculi arboris corona 267.49

esculus glandes ferit 268.31

esculus quo tempore semen efficit

276.22

esculi radices profundissime 278.22

esculeti dispositio qualiter 302.2

& inde

esernini Marcelli libertus ditissimus

217.39

esopon lactuca genus 367.20

esoponis medicinae ibidem 21 & inde

esops piscis Rhemingen 155.33

esubops Colchorum rex 685.1

etesiarum uentorum initium 37.22

etesiarum desitio 340.36.42

etſe uenti ſiſdem quod A quilo 347.2
etſe uenti maxime Harene mouentur
698.39
etſe uenti quales 15.30.47 & 88.15
& inde
etſe ſaca una 244.6
etſe quid 621.31
etſe lapſ 648.12
etſe gigantis corpus 112.45
etſe Auſturiarius 636.9
etſe ſcripſor 136.14
etſe Abietes peſſimas habet 284.15
etſe Olimpias uentus peculiaris 310.26
Reliqua quere parte ſecunda
etſe ſtatuarius 604.17
etſe ſcripſor 617.41
etſe nomen quid 603.29
etſe dorus piſtor, ſtatuariusq; 52.635
etſe Lathyrum regem fugiens 21.32
etſe piſtor 619.3
etſe aſtris aſſignantur 3.12
etſe boni ſimulacrum quale Romæ 603
6 & 635.16
etſe lacton herba 491.46
etſe uenæ genus 243.9
etſe ſcripſor 627.41
etſe ſcripſor 540.35
etſe piſtor 618.30
etſe Baſami genus 227.9
etſe cum Ptolomeo emulatio 234.40
etſe aduerſus Gallos prelia 603.35
etſe gemma 667.34
etſe ſtatuarius 603.42
etſe in Perſide regnare ſoliti 232.14
etſe lactuce genus 357.4
etſe aſtorum deorum à Magis ratio 449
45
etſe herba qualis 458.49
etſe curruſ aurei, argenteiq; 594.14
etſe lauri genus 166.8
etſe gemma 667.37
etſe herbe conſideratio 460.3
etſe herbe inuentio 484.43
etſe ex ea medicina 66.9
etſe medicina 466.2 & 474.23 &
480.8
etſe medicus 460.3
etſe ſtatuarius 605.42
etſe ſtatuarius & eius opera 600.34
& 603.3
etſe piſtor 613.47 & 615.20
etſe piſtoris opera plura 615.20
& inde
etſe ſtatuarius Papyrum gignit 235.4
etſe ſtatuarius de loti ſcapo mirum 238.4
etſe non inuehit linum ut Nilus
327.43
etſe ſtatuarius reſtagnatio & fertilitas
328.30
etſe ſtatuarius Cobaris præſeſti opere dedu-
ſus 94.43
Reliqua quere parte ſecunda
etſe ſtatuarius 600.36

euphronius ſcripſor de uino condendo
252.21
euphroſinum herba 460.27
euplea herba qualis 464.47
eupompus piſtor 619.24 & 620.23
euryclides piſtor 616.34
eureos gemma 667.37
euriſidi quid obicit Ariſtophanes 411.15
euriſidis mater qualis 411.15
euriſidis poetæ ſepulchrum ubi 554.42
euriſidis. Quere parte ſecunda
euronotus uentus 15.10
europa ubi primum cum Ioue concubuit
217.36
europa piſtura 614.10
Reliqua quere parte ſecunda
eurotas gemma 667.38
euſus uentus 15.1
euſes gemma 667.39
eutheriſon Baſami genus 227.8.10
euthirius beatiſſimus à Dijs iudicatus 121.5
per totum
eutychedes ſtatuarius 600.38 & 603.10 &
636.19
eutychedes piſtor 625.34
eutyche ſcæmina 109.10
euthyſtratus ſtatuarius 600.38 & 602.7
eutyſmedes piſtor 627.9
euzimidas piſtor 620.22
euzomon quid 372.49
exacon herba quæ 459.17
exaluminati Vniones 161.23
exalburnatum quid 284.48
ex carſificatio arborum quid 312.13
excretiones peſtoris adiuantia 379.8 &
439.4.15
excretiones ſanguinis ſanantia 446.46
excretionis purulente remedia 374.7 &
383.31
excreſcentium in corpore remedia 370.16 et
399.10 & 426.36 & 429.40 & 430
29 & 436.11 & 646.3
excreſcentibus circa ſedem medicina 409.17
413.25
exedum herba qualis 451.20
exequia pompoſiſſime 119.48 per totum
exercitatio optima medicina 502.45
exercitationis exemplum 621.14
exercitiæ ordinem quis priuſ reperiit
126.25
exebenſis gemma 667.31
exillij conſuetudo 525.49 & inde
exiſtimantibus nihil incredibile 208.24
exoceti piſcis conſideratio 157.48
per totum
exoceto nullæ branchiæ ibidem 49
expenſa quæ 584.8
experimentis optime creditur 291.18
expentium purulente remedia 365.15
expuit nunquam Antonia Druſi 113.32
expuere ubi nemo ſolet 107.42
exquilina tribus Rome 315.8
extorum conſideratio animalium 207.43

& inde & 108.22
exta non prandentium celeriter ſenſcunt
503.12
exta quibus bina animalibus 207.42
& inde
extorum caput ibidem 41.47
extis quando capita uel corda adimuntur, uel
geminantur 498.46
extenuandi uim habentia 647.49
extrahentia affixa corpori 383.49
F A B A E conſideratio 324.2
& inde
Faba quomodo ſerenda 329.39
Fabis cauatis ſemina incluſa ſi ſe-
rantur mire proueniunt 361.39
fabant diu duret 340.21
fabæ maxime 324.22
faba ubi ſponte ſua naſcitur ibidem 18 &
61.20
fabæ ſerendæ cura 327.22
faba ubi ſerenda 238.2
faba quando metitur 336.36
fabæ ſcapus unus, centi fabis onuſtus 322.8
fabam quidam omni pani addunt ibidem 30
fabæ maximus honor 324.2
fabæ in ſacris apud ueteres habent 6
fabæ contra ſenſus quæ & ſomnia facit
ibidem 7
faba à Pythagora cur damnata ibidem 8
fabæ animas mortuorum in ſeſe ibidem
faba ſtamen non uſcitur ibidem 9
faba cur reſcina diſta ibidem 11
faba ſatio quando ibidem 15. & 333.33 & 334
42
fabæ radix qualis 318.17
faba quota die naſcitur poſt ſatum ibidem 20
fabæ augmentum qualiter ibidem 43
fabæ cauſis qualis ibidem 46
fabæ ſilia qualia 319.1
fabæ quot diebus ſtorent ibidem 3
faba apes deſcendant 392.20
faba & ex ea medicina 417.4
& inde
faba Græca arbor qualis 278.2
faba Græca & ex ea medicina 435.42
fabianus de Olæ natura 254.18
fabianus ager 312.7
fabianus nature rerum peritiſſimus 645.8
fabij conſulatu quæ ſigna ſigna fuerint
11.49
fabiorum familia, & in ea tres continui prin-
cipales ſenatus 119.10
fabij plures Ambuſtus, Rutilianus, Gurgæ-
ibidem
fabius Q. M. ſexaginta tribus annis Auguſ-
ſuit 121.23
fabij cum Alibrogum gîte prælium
112.19
fabius Max. quo febre liberatus ibidem
fabij Q. mors qualis 124.10 & 110.18
fabius Doſſennus poeta 249.6
fabij unde diſti 314.42
fabij cunctatoris honores 404.19 & inde
fabius

- Fabius rem Romanā non pugnando restituit**
ibidem
- Fabius quando, & a quibus pater patrie dictus** ibidem 21
- Fabij Qu. consulatus quando** 584.13
- Fabius Qu. dictator ibidem** 19
- Fabius pictor quando edes salutis pinxit**
614.36
- Fabie familie princeps ibidem**
- Fabius Max. consul** 134.37
- Fabij Senatoris mors** 110.8
- Fabius Verrucosus Herculem Romam transfert** 599.38
- Fabricius obsidione liberās exercitum statua donatur** 598.47
- Fabricius quantum unicuique argenti cōcedebat**
694.25
- Fabricij parsimonia ibidem**
- Fabrij pisces** 579.2 & 157.40
- Fabricam ferrariā inuenere cyclopes** 126.2
- fabricam materiariam Dedalus reperit**
ibidem 4
- fabulæ eadem ubiq; reperitur** 247.11
- facies nuptiarum ex qua materia** 273.39.30
- facies non nisi homini inest** 203.10
- faciei loco, ceteris ab homine, os & rostra**
ibidem
- facies ne Sole uratur** 518.2
- faciei cutis quo seruetur** 400.6
- faciem suam pingentes, forme gratia** 405.25
per totum
- faciei morbiuales** 469.15 & inde
- faciei albicande remedium** 364.5
- faciei macule quo tollantur** 363.11
- faciei morbi remedia** 371.6 & 371.46 et 377
38 & 383.37.42 & 400.6 & 410.13 &
411.32 & 412.48 & 421.24 & 427.10
22 & 418.13 & 440.11.42 & 446.45
& 449.21 & 469.5 & 13 ibid. ferè per
totum & 484.20.22 & 488.32 & 505
3 & 506.15 & 508.15 & 515.25.29 &
540.34.39 & 573.4
- facticia uina que** 249.37 per totum
- factus quid** 256.13
- fagea glandis genus** 268.17 & 269.10
- fageus lucius, loui italo dicatus & ubi fuerit**
270.16
- fagine glandis consideratio** 268.27
- fagi glans dulcissima ibidem** 21
- fagi cortex ad quid ualet** 270.8.11
- fagi reuerentia ibidem** 16
- fagus que loca amet** 273.24
- fago uasa faciunt honorata** 283.14
- fagi Vas in sacrificijs** 283.14
- fabus quibus apta operibus** 287.1
- fagi arboris medicina** 436.34 & inde
- falcium agricolarum consideratio** 336.34
& inde
- falernæ uine quales** 244.15 & 246.20
- falerni uini nobilitas** 246.20
- falerna pyra cur dicta** 258.49
- falernum uinum quale** 422.30
- fama qua ratione homini acquiri potest**
389.36 & 464.48
- famam ex malo querunt aliqui** 498.18
- famem sedantia** 216.25 & 406.42 &
460.35
- famem portendit prodigiosus panus**
109.4
- famem cuniculi afferentes** 150.1
- famem medicina** 416.34
- familie ne male sint, laborandum est**
317.42
- fannij officina qualis** 235.13.25
- fannius C. consul** 183.24
- farsugium herba qualis** 447.37
- fars adorum antea dicebatur** 321.4
- fars durissimum, & frigorū patiens**
ibidem 11
- fars in Latio, antiquus cibus ibidem** 12
- fars sine arista in Aegypto est ibidem** 47
- fars ubi ferendum** 328.10 & 329.39
- fars quando ferendum** 331.25.38
- farris usus in sacris** 314.4.44
- farris uoue nupte preserebant ibidem**
- farris torrendi serias Numa instituit**
ibidem 31
- farris honor apud ueteres** 315.10
- farris modus asseueniunt ibidem** 22
- fars quomodo differt ab alio frumento**
321.10
- farris genicula sena** 318.39
- fars tantum pro pane Romani diuusi sunt**
319.21
- farris mirus uermiculus** 415.16
- farine tritici quibus profuit ibidem** 10
- farina & ex ea medicina ibidem** 41
- farine chartarum & ex eis medicina ibidem**
45
- farina à Farre dicta** 321.50
- farraginis consideratio** 325.48
- farrago tritici genus** 318.15
- farranum herba qualis** 447.37
- fascies Romanorum Imp. Lauro coronabatur**
266.13
- fascies Romanorum ex quibus uirgis**
273.27
- fascies consulum purpura ornabantur**
163.41
- fascinationibus quomodo occurrunt** 499
45
- fascinationis remedium** 232.10 & 507.25
- fascinis utilia** 478.8 & 501.14
- fascolorum leguminum descriptio** 324.37
- fascoli legumina quando ferendi** 331.26
- fascolorum folia qualia** 319.2
- fastidis gratiam dare, res ardua prologo**
1.55
- fastorum Rome prima publicatio** 181.25
- fastigationis remedia** 434.3 & 436.29 &
437.33 & 479.16 & 483.15
- Vide lassitudo**
- fastuorum remedia** 494.9
- fauces ledētia** 421.17 & 425.11 & 431.40
& 574.12
- faucium morbi remedia** 333.45 & 382.47
- et** 400.10 & 405.41 & 413.31 & 414
1 & 415.11 & 430.36 & 437.35 & 471
26. & 488.19 & 509.48 & 501.17 &
616.6 & 528.13 & 541.4 & 611.26. &
646.37. & 656.41
- fauentinum linum optimum** 346.28
- faure linguis quid** 498.44
- Fauni Dii** 217.2
- Faunorum Demonum ludibrij remedia**
455.35
- faonius uentus** 15.2.44
- faonius uentus quando flare incipit** ibi.44
& 334.32 & 335.14
- faonio uento maritantur nivescentie de ter**
ra 275.15.14
- faonio uento eque concipiunt** 275.15 &
633.4
- faonij status quando** 255.14 & 275.15
- faonius satorum pater** 275.13 & inde &
343.6
- faonio incipiente quid agendum** 334.15
& inde
- faonius an frumento conferat** 340.6
- faonij uenti effectus** 343.10
- faonius unde dictus** 275.15
- faoniana pyra** 259.5
- fauorabiles nobis, quibus rebus homines sit**
368.37
- fauorum A pium stabilimentum** 192.16
- fausta mulier quatuor uno parit peperit**
109.4
- faustianus uicus** 246.23.26
- febre quedam animalia manquam erant**
512.29
- febris cerui non sentiunt** 140.11
- febris De sanum ubi Roma** 2.31
- februm leges** 122.45 & 123.12
- februm uices & tempora** 122.45
- febris omni anno die natalis Anipatri**
123.13
- febris quibusdam perpetua ibidem** 12
- februm incitantia** 420.34
- febricitantibus nociua ibidem** 43
- febricitantibus si uinum dandum** 424.3
- februm omnium remedia** 140.12 & 193.36
44 & 369.49 & 380.28 & 397.18 &
405.13 & 408.8 & 414.2.37 & 415.19
& 418.24 & 427.14 & 428.5.43 &
432.45 & 434.11.32 & 441.8 & 445
27 & 456.17 & 41 & 463.3 & 479
43 & inde, & 496.12 & 504.36.37 &
506.3 & inde & 508.10 & 510.18 & 510
5 & 530.17 & 531.34 & 547.3 & 564
31 & 575.36 per totum
- febris tertiana remedia** 375.26 & 380.43
& 450.49 & 494.40 & 505.40 &
506.3
- febris quartana remedia** 301.41 & 310.1
12 & 506.3 & inde & 25 ibidem
- febres stas arent** 508.8
- februm genus Amphimerium & eius modus**
cina 520.7
- felis, id est Catta animalis in medicina** 518

510.8.31

felis aurea ubi pro Deo colitur 100.36
felibus lingua qualis 206.16
felis cinere mures abigitur 327.25
felium oculi quales 294.26 & 659.11
felium coitus qualis 186.24 & 187.8
felium in capientiis auius, ceterisq; auius
189.20 & inde
felis cur excrementa sua fodiunt ibidem.31
felix mortalius nemo est 118.20 per
totum
felicio cognomen solus feli Sylla Ro. asse-
ruit 119.26
felices qui à dijs iudicati 120.20 per totum
felicitus quis Romæ creditus 119.37
felicitas, res decem exigit ibidem & inde
felicitas solida non est, quam contumelia
ulla rumpit 120.20
felicitatis ades Romæ 602.21 & 636.42
felicitatis simulacrum à quo factum
618.11
felicitatis exempla 111.30 & inde, & 119
8 per totum, & 119.33 & inde, & 119
48 & inde, & 120.44 per totum, &
122.40
fel terra herba quare dicta 459.16
felis animalium consideratio 207.49
& inde, & 511.43 & inde
felle bubulo tinâ semina mures non tan-
gunt 327.36
felis in medicinis usus 514.21.23 & inde
fel ubi nulli animali inest 208.1 & inde
fel ubi geminum ibidem 2
fel quid ibidem 6
felis virus maximum ibidem 9
fel ubi animalia caret omnia, ibidem 12
felis optuno dicatur ibidem 17
felle iussorum remedia 409.36 &
410.11
felis natura, ususq; 511.43 & inde
felli contraria 417.26
felli remedia 413.30 & 574.11
ferax bubulus herba quæ 491.41
fenesella de olea, siue oliua 254.7
fenesella historicus 581.45
fenesella quando obijt 595.39
ferarum impetus quo fugitur 531.30
feras pascere quis prius instituit
149.18
feræ mitigatæ non concipiunt 157.25
feras mitigantia 479.28
feras mulieri alloquitur 132.8
ferijs latinis quæ fiant Romæ 488.38
ferina earne Nomades uiuunt 99.1
feritas animalium quo mitigatur 450.28
& 479.28
fermentorum cõsideratio, differentiæq;
312.26 & inde
fermenta ex qua materia fiant, ibidem
fermentatus panis magis alit ibidem 47
feronia Deæ ades 18.17
ferri cõsideratio usus, commoditas, &
608.39 per totum

ferri mala plura, ibidem 42
ferro quæ fiant, ibidem 609.9
ferrum ubiq; reperiri, ibidem 8
ferri differentiæ, ibidem 12 & inde
ferri temperatio, ibidem 21 & 42 ibidem
per totum
ferrum ubi optimum ibidem 24
ferrum mox humano sanguine rubiginem
trahit ibidem 28
ferri & Magnetis concordia ibidem 29
& 645.15 et 362.25
ferrum uiuum quod 609.31
ferri uenâ largissima metallorum omnium
ibidem 37
ferrum quo à rubigine uindicatur
ibidem 43
ferri medicina ibidem 47 & inde
ferri rubiginis medicina 610.5
ferri squammæ usus, ibidem 12
ferrum uis domitrix rerum omnium
645.16
ferrum, lapis Theamedes abigit ibidem 34
ferrum ad se trahentia ibidem 12. & inde
& 647.14 & 362.24 & 65.29
ferro quæ herba tangi uolunt 361.6 &
inde
ferrum Magnes ad se trahit 362.25 &
645.15 & inde
ferrum quo temperatur 474.20
ferrum ubi monti hæret, abigiturq;
27.31
ferrum à quo repectum 125.46
ferruminandi herba 487.34
fertilia loca 322.2 & inde, & 317.49 &
330.8 per totum, & 39.19 & inde
Quere locorum uis
fertilitas arborum, fere alternat 268.30
fertilitatis causa, cura est 277.35 & 315
29 & inde
fertilitas senectutem affert 277.33
fertilitas nimia sepe nocet 327.8
fertilitatis fructuum causa quæ 338.19 &
inde
fertilissimus locus 673. & 268.14
ferule arboris cõsideratio 339.9 & 264
40 & 305.12 & inde, & 360.42
ferule herba cõsideratio, & medicina ex
ea 384.45 & inde
ferula Murenis infestissima 385.4
ferule coronæ 390.37
ferula asinis gratissima 435.33
ferule iumentis uenerum, ibidem
ferula Baccho sacra ibidem 34
ferula sanguinem sistit 481.42
feruorum, calorūq; remedia 451.9
ferus oculus herba qualis 466.20
fescennine nuptiæ qualiter 262.10
fecatum uinum quid 248.29
fecis uini cõsideratio 252.10
fecis acetæ natura, & medicina ex ea
425.35
fiber id est, Castor piscis 567.34 &
578.33

fiber prægnantibus abortus causa
577.26
fibri fere descriptio 139.10 & inde
fibri periculi causa se ipsos castrant
ibidem
fibri ingenium ibidem 17
fibri animalis in medicinis usus 576.38
ficedule aui cõsideratio, 178.12 &
inde
ficorum cõsideratio, & earum genera
260.19 per totum
ficorum laetis medicina 430.21
ficus Aegyptia, Cypriaq; 133.26 per totum
& 260.20
ficus Cypria 233.26 per totum & 250.9
ficus miræ fertilitatis 260.23
ficus quo præcoces fiant ibidem 41
ficus ubi Romæ colitur ibidem 261.9
ficus ubi Romulus, Rhemusq; nutriti
ibidem 10
ficus uini Romæ mirum ibidem 11
fici quæ in se habent ibidem 33
ficus quando primum in Galliam allata
217.10 & inde
ficus Indica qualis 218.28 & 107.39
ficus miræ magnitudo 218.33
ficus ubi optime 261.35
ficorum seruiatio, & earum usus ibidem 39
& inde
ficorum succus qualis 264.9
ficus nullus odor, ibidem 16
fici argumentum Carthago deleta est
260.47
fico filia latissima 274.46
ficus non floret 275.25
ficus abortus, ibidem 26
ficus quando, & ubi plurima exeat
ibidem 40
ficus facile fructum perdit 276.37
ficus pomum qualiter gerat 277.3
fici mirum in Cilicia, Cypro, Hellade
ibidem 5
ficus ubi maxima ibidem 6
ficus, parte inferiori fertilior ibidem 17
ficus sola omnium arborum sætu maturita-
tis causam eductur ibidem 25
ficus succus laetens quo pro coagulo uti-
mur 282.44
ficus apta scuti 285.17
fico uita brevis 288.3 & 297.45
fici in stio in omni genere 300.18
ficus omnibus modis nascens ibidem 28
ficus quæ apta uitis 307.23
ficorum uermes, qui Cerasies dicantur
309.24
fico, uermiculatio mire nocet ibidem 33
ficorum morbi ibidem 45
fici qua arte ferotina fiant 312.24
ficos infestantia, & earum remedium
ibidem 31
ficorum ubertas qua arte fiat ibidem 35
ficorum, & ad eas attinentium natura, ac
medicina 430.17 & inde

ficus Cineris medicinae 431.1
 ficus ne putrescant 464.17
 ficulnei caules quales 164.41
 ficulnei caulis medicinae 471.14
 fide carent plurima priusquam facta, uel
 uisa sint 106.21
 fidei ades in Capitolio 611.40
 fidei lapsus ingens ubi falsi reigrauis au-
 flor exiit 65.38
 fidem dare dubijs res ardua, prologo 1.55
 fides Dea 2.62
 fiducia aliena uiuere 404.47
 feducia mira 118.12
 fidenates ciues Legatos Romanorum peri-
 munt 598.7
 fidicule signi exortus 334.18.21 & 335
 24. & 336.8
 fidicule signi occasus 333.12 & 337.25
 & 338.49
 fidicule occasus, initium Autumni 339.20
 fidustius M. cur proscriptus à Sylla
 119.16
 fieri quedam nequeunt 3.24
 figlinarum opera quo franguntur
 618.2.38
 figlinarum operum usus 619.26
 figulina ars à quo reperta 126.3
 figulorum collegium à quo Roma
 628.29
 figurae quae perfectissimae 1.25 per totum
 filij parentibus interdum similes 110
 33.40 per totum
 filij patribus raro proceriores 112.42
 filij pulchri boniq; qua ratione generantur
 450.22 & inde
 filij qua ratione nascuntur an legitimi sint
 107.7. & 171.10
 filij quo pulchri, boni, fortunatiq; gignan-
 tur 471.6
 filiorum erga genitores obligatio 150.39
 & 173.10 & 176.10 & 179.21 & 197
 14 & inde
 filia una erga matrem gratissima 117.38
 & inde
 filiae Melampodis quo senate 457.17
 filicis herbae consideratio, genera, nomina
 491.25
 filix herba qua ratione interit 317.45
 filicis semen nullum, ibidem
 filicis stirps quomodo ex corpore extrahi-
 tur 443.23
 filicula herba qualis 474.39
 fimeta supra nascens herba ad quid utilis
 451.3
 fimi consideratio, generatus, & 293.38
 & inde
 fimi usus ab Augere rege repertus
 ibidem 39
 fimi bonitas, ibidem 41 & inde
 fimi stercus unde esse fieriq; debet 294.10
 & inde
 fimus quando ponendus in agris 330.28
 & inde

fistularum musicalium materiae quae 281
 22 & inde
 fistulam Pan deus reperit 126.31
 fistularum morbi remedia 367.4 & 369
 19 & 411.10 & 418.45 & 420.9 &
 426.15.28 & 437.44 & 440.13 &
 443.35 & 449.8 & 458.3 & 480.
 47 copiose. & 491.3 & 493.35 & 496
 43 & 527.20 & 530.15 & 588.10
 606.32 & 610.17
 FLACCUS Vibij Crispi legatus
 346.4
 Flaccus Pompeius in Hispania 262.34
 Flaccus censor quando 112.27
 flaccorum familia unde dicta 203.8
 Flaminius circus Romae 596.46
 Flaminius Caius censor 632.30
 Flaminij Q. consulatus 359.10
 Flaminij sacerdoti sube usus interdictus
 324.9
 Flaminij equinum sel tangere non licet
 511.47
 flammæ presagia 345.12
 flatus repentini 16.18 per totum
 Flavianus Africae proconsul 153.38
 Flavianus Cn. Annij filius, sistorum primus Po.
 publicat 581.25
 Flavius Cn. tribunus plebis, ibidem 30
 Flavius Cn. cum patribus indignatio
 ibidem 31
 Flavius eadem Concordiae uouit, ibidem 35
 Flavius Proculus 485.10
 flegmatici morbi remedia 422.11
 flegme quosdam nunquam 113.26
 flexumines equites 583.20
 floralia festa cur, à quo, & quando insit-
 iuta 338.35
 Florae Deae simulacrum 635.16
 Florentiae urbis uis 244.5
 flos arborum gaudium est 275.11
 floribus unum quomodo conficiunt
 250.38
 florum Hortensium differentia 354.28
 flores cotidie signi 385.31
 flores hominem moris admonent
 ibidem 31
 Flores, qui Troiano tempore laudentur
 388.47
 florum odoris differentia ibidem
 per totum
 flores in funere uiuorum illustrari
 368.27
 flores ubi sine odore 389.6
 florum colores precipui tres ibidem 42
 flos primus, uer nunciatus 391.35
 flores maxime durantes, ibidem 42
 flores uerni qui 291.49 & circa
 flores trans maria ibidem 7 & circa
 florum inter se in nascendo ordo ibidem
 florum olearum medicinae 426.7 &
 inde
 florescenti satiorum tempus, & differentia
 275.13 per totum

florescenti, deflorescenti, tempus
 276.11
 florescentibus inimici hyemem 310.19
 florescentibus satis quando uenientior
 319.44
 florescenti Hortensium tempus 354.25
 & inde
 florescentia speciosissima, celerissime marces-
 cunt 385.53
 flouiorum miracula 29.12 per totum, &
 552.34 per totum
 flumina, res in lapidem uertentia 29.27
 & inde, & 554.47 & inde
 flumina retrofluentia 30.14
 fluminum erumpentium remedium
 181.11
 fluminum afflatus qualitas 291.15
 flumina iuxta non scentes herbae ad quid
 utiles 450.47
 flumina quo mox siccantur 470.45
 flumina incantationibus sibi possunt
 509.8 & 666.1
 Reliqua quare parte secunda
 fluxiones quae 407.42
 fluxiones alui remedia 412.46 & 447
 3 & 480.15 & 631.11
 QUARE ALIUM
 fluxus, refluxus qu; marium consideratio,
 27.39 per totum
 FO CI consideratio 652.17 & inde
 focco comparuit genitalis in cinere ibidem 11
 sicca minis, quae maiora sunt corpore
 186.38
 fecunditas rerum 388.1
 fecunditas senectutem, ac interitum ostendit
 277.27 & 285.17 & 305.12
 fecunditatis remedia 288.48 & 595.33
 & 507.31 & 521.11 & 550.33.28
 foedera Tiberis reperit 126.26
 foeminae quanti uiris constant 224.48
 foeminarum erga mores in quibusdam
 amor 231.37
 foeminis uni usus interdictus 248.42
 foeminae osculabantur olim, an temeris olo-
 rent 248.45
 foemina mulcata ob uini potum ibidem 47
 foeminae quo grauidae, & secunda sunt 51
 34 & 276.42
 foeminae quo steriles fiant 251.45
 foeminae cur cortices arborum Graecis ap-
 pant 270.4
 foeminae conciti mensis qualiter Erucis uer-
 mes fugat 313.31
 foeminae qua ratione concipiuntur 342.32
 & 342.6
 foeminarum purgationibus utilis 364
 10.31
 foeminae duplices pupillas habentes, ubiq;
 uisus nocent 107.21
 foeminae Dithyae fascinatrices ibidem 11
 foeminae semel tantum in uita parientes
 ibidem 49 & 108.31
 foeminae ubi paritissima, ibidem 9

femine septimo anno parientes ibidem.
 33. 37
 feminas mutari in mares non est fabulosum
 109. 17
 feminæ celerius senescunt quàm mar. ibi. 34
 feminæ celerius gignuntur, uti et senescunt
 celerius, ibidem
 feminas in uteri sinistra parte moueri, ma-
 res in dextra, ibidem
 feminarum partum gestantiū signa ibidem
 42. per totum
 femine nunquam sinistra sunt 113. 15
 feminarum quarundam felicitas 119. 8
 per totum
 feminarum plurium longa senectus 121. 31
 et inde, et 122. 13
 feminas mortuas sepe reuiuiscere 123. 28
 feminarum fecunditas quomodo fiat
 366. 23. 42
 feminarum Venus quo maxime accenditur
 381. 40. et inde
 feminarum concutia 384. 5
 feminis in nuptijs quis concessus color
 389. 49
 feminæ ubi communes omnibus 69. 17
 feminis ubi uiri carent 72. 38
 feminæ ubi regnant 101. 26. et 102. 13
 femine quando libidinis audissimæ
 411. 39
 femine quomodo decorem seruare possint
 419. 19
 femine herbarum uiris peritiores 453. 38
 feminarum auri usus qualis 583. 44. et
 inde
 feminarum luxur 594. 15. 20
 feminis statuæ etiam dicabantur 598. 27
 42
 femine fecundiores abortu fiunt 611. 13
 feminis candor quo inducitur 612. 21
 feminarum libidines quo inhihentur 508.
 30
 feminarum secreta quo sciri possunt 531. 45
 et 569. 41
 femine ne concipiant 532. 12
 femina ex seipsa concipiens 579. 22. et 158
 45. et 150. 8. et 187. 32. et inde, et 39
 ibidem
 feminarum causa prælia pernicialia fieri
 129. 21
 femina estate Veneris audior, uir hyeme
 186. 27
 feminis interdictum ne malas raderent
 205. 1
 femine adulteros ne diligant 569. 44
 femine qua ratione gigni possunt 456. 32
 et 478. 13. et 490. 29. et 495. 39. et
 147. 5
 femine ubi quin quennes concipiunt 109. 36
 feminas octauum annum non excedere
 ibidem
 femina peperit simul duos mares, totidēq;
 feminas 109. 4
 femine respiratio partū impedit ibid. 49

femine oscitatio in enixu letalis ibidem
 femine sternutatio à coitu abortus causa
 ibidem
 femine à lucernarum extinctu abortiuntur
 110. 3
 feminarum hirta corpora 103. 8
 feminis eandem 491. 22. 37. et 497. 5
 feminarum purgationes 364. 10. et 368. 9
 et 369. 35. et 372. 16. et 374. 3. 43. et
 377. 38. et 380. 31. et 381. 36. et 399. 36
 et 398. 12. 34. et 399. 36. et 630. 45
 feminarum remedia 382. 48. et 397. 14. 19
 et 411. 25. et 412. 11. 48. et 413. 5. et
 414. 38. et 430. 44. et 444. 6. et 447.
 43. et 452. 9. et 456. 36. et inde, et
 459. 40. et 483. per totum, et 488. 28
 et 493. 40. 48. et 496. 36. et 522. 6. et
 inde, et 549. 38. per totum, et 590. 21
 et 632. 3
 feminum morbi remedia 410. 24. et 437
 47
 faciculi herbe consideratio 360. 34. et
 inde
 faciculus serpentibus gratissimus ibidem
 faciculum in tyriaca 385. 19
 faciculo serpentes senectam exuunt 384. 17
 et 138. 9
 faciculum mobilitate serpentes ibidem
 faciculos colligendi tempus 384. 19
 faciculus ubi optimus, ibidem 20
 faciculus sylvestris, ibidem 20
 faciculorum usus, ibidem 24. et inde
 facioris exco gitatio 584. 30
 facnum quo secandum tempore 336. 22. 36
 facnigæci consideratio, et medicina ex eo
 452. 6. et 526. 2. et inde
 factor quo tollitur 378. 8
 FOLIA quibus decidunt arboribus, et qui
 bus non 273. 2. et 45. ibidem, per totum,
 et 274. 4. per totum
 foliorum cadentium natura, ac eorundem
 colores uarij 274. 15. per totum
 folia arborum quando cadunt ibidem 16
 et inde
 foliorum figure mutatio ibidem 31
 folia quo tempore circumaguntur ibidem 34
 foliorum differentie diuersæ 38. per totum
 foliorum dispositio ibidem 38. per totum
 foliorum uarij colores ibidem
 folia omnium ad solem oscitant ibidem 41
 foliorum lanugo ibidem 42
 folia latissima, et angustissima quibus ibi-
 dem 46
 folia ad quid data plantis 277. 2. et inde
 folia quando uertuntur 377. 2
 foliorum herbarum differentie 395. 16. et
 inde, et 392. 21. et inde
 foliatum unguentum quale 230. 4
 fons debris miræ naturæ 68. 12
 fontes miræ naturæ plures 28. 26. et inde
 et 29. 30. et inde per totum, et 330. 10. 1
 et 552. 34. per totum, et 68. 12
 fontes estate et hyeme frigidiore 30. 15

fontes exiliunt cum omnis aqua deorsum fer-
 ratur ibidem 23
 fontes potui inutiles 555. 31
 fons iucundissime aque in toto orbe
 ibidem 36
 fontes quando nascuntur 557. 17
 Reliqua quere parte secunda
 Fonticus consul 23. 1 et 114. 2
 foreps à quo primus repertus 125. 37
 forenses uuarum genus 244. 33
 forme faueria 400. 24
 formicarum nostratum consideratio 200
 31 per totum
 formicarum Indicarum consideratio 200
 44 per totum
 formicarum uires ibidem 33
 formicarum reipub. ratio, memoria cura
 ibidem 34
 formice lingua qualis 206. 24
 formice quid non attingant in rubetis
 208. 21
 formice pestes arborum 313. 28
 formice ne arbores ledant 313. 31 et inde
 et 361. 7
 formice quo tempore quiescant 359. 10 et
 345. 28
 formice futura præsagiunt 345. 28
 formice hortorum exitium, et contra eas
 remedium 361. 7
 formice quibus necentur, ibidem per totum
 formice sculptæ miræ paruitatis 637. 13. 12
 et 114. 11
 formice ubi aurum erunt 666. 25
 formice uenenatæ ubi 532. 46
 formicarum in medicinis usus 536. 35 et
 550. 40 et 138. 20
 formice in annu cibum condunt 189. 14
 formice se inuicem sepeliunt 200. 42
 formice Herculeæ quales 540. 41
 formice Indice cornute 200. 44
 formice Indice urum et cauernis egerunt
 ibidem 666. 25
 formicarum Indicarum mira magnitudo
 200. 46
 formice interitum sentiunt 13. 31
 fornacalorum festorum à Numa rege insti-
 tutio, et quæ serie 314. 31
 fornaci parietes quales 619. 21
 fornix à quo reperta 126. 5
 fortitudinis consideratio, et exempla 113
 35 et 115. 35 per totum et 404. 12 per
 totum et 25 ibidem, et 137. 23
 fortitudo quibus maxime inest 207. 14
 fortune potentia 119. 16 per totum, et 120
 24 per totum
 fortuna multis in poenam parit 267. 14
 fortune edes Rome 601. 2. 30
 fortune edes à quo, et quibus lapidibus
 facta 648. 42 et 651. 2 et 147. 35
 fortune Bone simulacrum Rome 635. 16
 fortune gaudia ex malis, et contra 119. 13
 per totum
 fortune male templum Rome 2. 32

fulmen quid 9.25
fulmina omnia fortuita 14.6
fulminibus resistentia 668.4
fulmina herba qualis 477.19
Fulvius L. cur in carcerem adductus
386.16
Fulvius L. quis, & eius consulatus 119.42
Fulvius Q., quando consul 614.11
Fulvius Nobilior pictura ex Ambracia Ro-
mam transfert 618.34
Fulvii Hirpini iniunctum 149.18
Fulvius Lupinus quis 168.34
Fulvii Flacci uxor 117.35
funda à quo reperta 126.20
fundana uina 246.34
funerum ad usum Picea arbor 270.28
funera quo feruntur ne putrescant 271.25
funera cum scirporum luminibus effereban-
tur 282.31
funera imagines comitabantur 613.21
funerum secula 172.41
funerum precia quanta sabeiis 224.21
inde
funerationis exemplum 196.20 &
200.42
functi autium que 305.5
functi arborum qualis 269.38.46
fungus arborum morbus 309.34
fungorum remedia cum nocuerint 364.26
fungorum natura, genera, usus 412.37
per totum & 349.3
fungorum origo que ibidem & 413.6
fungi qui tutissimi 412.38 & 413.4
fungi in quibus arboribus 412.41
fungi familias interemere ibidem 40
fungi quomodo siccantur ibidem 45
fungorum coquendo observationes
47.1
fungi noxii, innoxij ibid 3
fungi quo iutores fiant ibidem 5
fungi ne noceant ibidem
fungorum ueneni remedia 364.26 & 366
19 & 369.36 & 370.20 & 373.26 &
382.31 & 397.41 & 402.48 & 406
21 & 414.4 & 423.28 & 324.32 &
430.12.15 & 434.22.35 & 465.4 &
489.10 & 533.48 & 563.36 & 568.25
funium Cordarumq; materia multiplex
348.22
furfurum capitis remedia 370.45. & 381
30 & 397.45 & 409.35 & 415.11.33
& 424.36 & 425.31 & 426.10 & 427
26.33 & 431.21 & 432.48 & 433.
48 & 434.33 & 438.22 & 440.49 et
443.26 & 452.10.54 & 473.47 &
515.43 & 651.35
furorem inducentia 402.39
furi Cresini de agro ab eo culto historia
mobilis 317.37
furniana uasa 593.8
furentes, ut uaticinari uideantur quo utun-
tur 402.39
furandi quedam cupidissima 150.25

Furti exemplum 177.25 & 181.4 &
356.22
Furti miraculum 581.17
Furto deprehendi infelicis ingenij est, pro-
logo 187
Furto sublata quedam fertilius proueniunt
356.32
Furto sublata apes malefructificant
ibidem 33
Furem apes odere 194.35
Furum nocturnorum, qui fruges subdolis-
sent pœna 315.3
Furunculo morbi remedia 373.15 &
377.36 & 381.10 & 416.27 & 417.6
& 419.1 & 427.26.42 & 437.15 &
442.6 & 480.45 & 505.37 & 511.19
& 520.44 & 548.8 & 561.47 & 563
28 & 646.27
Fusidius quis 581.45
Fusij salui fortitudo 113.43
Fusos torquere mulieres per itinera non
debent 500.25
Fusos in lanificio Closter reperit 125.41
Futura presagientia 138.30 & 141.32 &
161.9 & 192.33 & 198.18
Futurae tempestatis presagia 543
31 & 344.1 & inde per totum
Futurorum precognitio 17.33 & 192.35 &
197.18 & 200.14 & 503.40 & 646
45 & 667.10.35 & 668.22
Futurorum precognitio ex astris desumitur
5.12
Futurorum curam habentia 191.19

ABALIVM Aroma
225.43
Gabata Gigas 112.49
Gabiens mira historia 123.41
inde

Geodes lapis qualis 646.34
Gegates lapis qualis ibidem 38 & 171.15
Gegates lapis unde dictus 646.38
Galaçites gemma 667.41.42.46
Galaicos gemma ibidem 46
Galaxia gemma ibidem 40
Galatie spinae medicina 445.15
Galbanum quid, & ubi 227.48
Galbani natura & ex eo medicina 437.13
Galbano accenso culices fugantur 361.17
Galea capitis à quo reperta 126.15
Galedragon herba qualis 491.28
Galena quid 589.5 & 610.37 & 612.5
Galeobdolon herba que 491.42
Galeopsis herba ibidem
Galeos piscis 589.3 & 567.29
Galeotes color 532.35
Galerij uilla 174.49
Galerius praefectus Ro. 34.5.48
Galeriae auis in medicinae usus 543.41
Galeria auis qualis 201.48
Galgulus auis qualis 546.48 & 177.3 &
179.11
Galle Quercuum fructus consideratio
269.19

Gallam que arbores procreant 269.15
Galla ubi optima ibidem 22
Galle genera, medicinae q; 436.10 & inde
Gallion herba que 491.42
Gallio Anneus consul 558.19
Gallia conata medicinae 202.35
Gallia Betulla arbore abudat 275.27
Galliae qualiter panes faciant 319.47
Galli populi Capitolium obsecant 115.49
Gallississime à Romanis superati 116.8
Gallorum ex corallij usus 567.20
Galli qua moti causa primum Italiam inua-
serunt 217.10
Galli quando primum ficum, uinum & uinum
habuerunt ibidem 12
Galli quam terram ament 231.47 &
293.4
Gallos Astrologiam minime obseruasse
332.36
Gallorum messis qualis 339.28
Gallilini maxime serunt 356.20.22
Gallorum in Italia tumultus 47.46
Galli quibus uestes tingant 403.32
Galli diuinandi arte utuntur & ad quid uer-
benaca utantur 465.1
Galli quo in uenatu sagittas tingunt 493.50
Galli cum auro pugnant 581.10
Galli quo digito gestant annulos 582.10
Galli asserunt clangore à Capitolio reiecti
529.30.34 & 175.3
Galli hominem immolare facti 539.1 &
106.34
Galli à Cassandro ubi obsessi 557.18
Gallorum inuentum 147.27
Gallorum uestes quales ibidem 45
Reliqua quere partes cuncta
Galli sacerdotes genit alia sibi amputant
214.18 & 619.1
Galli Cornelij interitui 124.26
Galli Pollionis cedrinae mense 236.35
Gallica uua in Italia placet 244.19
Gallica Persica 257.38
Galliarum Glandiferae arbores quid ferant
269.45
Gallicum Buxum 273.5
Gallica ulmus ibidem 13
Gallicum far quid 319.19
Gallica terebra qualis 299.40
Gallica genus pastinacae 355.29
Gallicum Asparagum quid uocent 394.2
Gallici, uel ei similes morbi descriptio 499
13 & inde
Gallinae mirum 266.27
Gallinarum finis optimus 295.44
Gallinis quando & quot ouas supponenda
334.2
Gallinarum incubitus quo uiciatur 500.45
Gallina ne ab Aspide perimatur 539.5
Gallinarum in medicinae usus 531.31 & inde
& 535.41
Gallinarum finis in medicina 533.48 &
535.43
Gallinis religionem inesse 281.11

Galline quando saginari cepte 183.22
 Gallina coenis interdista lege ibidem 23
 Galline omni tempore coeunt 184.9
 Gallinarum fecunditas ibidem 45 & inde
 184.11 & inde
 Galline uexate penna euulsa sanantur
 184.16
 Gallina quot oua incubare debet ibidem 26
 Galline que et ubi optime 185.5 per
 totum
 Galline ad rem diuinam quales ibidem 7
 Gallinarum pumiliones ibidem 8
 Gallinarum pituita inimicissima ibidem 11
 Gallinarum morbi & remedia ibidem
 per totum
 Galline pituitam sanantia 367.13
 Gallinaceorum in medicinis usus 513.30 &
 inde 555.40 & 537.12 & 541.20
 Gallinacci Galli quas gemmas in uentricu-
 lis habent 666.9
 Gallinacci pedes herbe genus 467.16
 Gallinacci lactis bauflus, prouerbium pro-
 logo 1.89
 Gallinacci qualiter Vulpibus non attingun-
 tur 533.39
 Gallinacci quomodo sese purgant 138.22
 Gallinaceorum insigne peculiare 202.2
 Gallinaceorum Gallorum pituita quomodo
 sanetur 441.20 & 444.40 & 367.13
 & 477.20
 Gallorum alitum consideratio, natura, con-
 suetudo &c 174.27 per totum
 Galli Gallinacci quo pugnaciores fiant
 409.40
 Gallus ne cantet unquam 531.42
 Galli alites cur natura geniti 174.28
 Galli alites sydera, ac tempus norunt
 ibidem
 Gallorum alitum inter se dimicatio
 ibidem 32
 Galli Leonibus terrori sunt ibidem 36. &
 133.26
 Galli ubi nobiles 174.37
 Gallorum alitum apud Ro. autoritas
 ibidem 30
 Gallorum alitum castratio, qualiter
 ibidem 45
 Galli castrati desinunt canere ibidem
 Gallorum alitum ubi annis omnibus specta-
 culum ibidem 47
 Gallus Gallinaceus quando locutus ibid. 49
 Gallus cibis lacte addito pascitur 183.26
 Galli mortua Gallina oua fouent 184.49
 Gallorum crista ex qua materia 202.1
 Gangrenae morbi remedia 183.17 & 38.4
 2 & 415.35 & 416.20 & 417.47 &
 418.34 & 421.10.37 & 430.29 & 433
 18 & 434.3 & 442.2 & 482.41 &
 491.46 & 512.27 & 608.32
 Ganymedæ rapti simulacrum 603.14
 Ganze Germanorum lingua, anseres
 175.17
 Garamantum regem, canes ab exilio redu-

xerunt 142.26
 Reliqua quare parte secunda
 Garamantites gemma 662.4
 Garyophylon 219.11
 Garon quid 561.46.9 & 157.30
 Garus piscis 579.3
 Gari piscis medicinae 571.22 & 573.36
 Gsidanes gemma 667.47
 Gaudium asserentia hominibus 400.26
 & 460.27 & 479.27
 Gaudium interdum mortis causa 117.27
 124.5 & inde
 Gaue aues quae 177.36 & 189.40
 Gaurane uuae ubi 244.15 & 246.26
 Gausape quid 147.30.31
 Gegania quae 596.38
 Gei herbe medicinae 472.37
 Gellianus scriptor 44.11
 Gelotophyllis herba qualis 450.14
 Gemella mala unde dicta 258.36
 Gemitas gemma 670.31
 Gemma uitium quid sit 305.17
 Gemmarum consideratio lib. 37 per totum
 Gemmarum poobandarum ratio 671.14
 per totum
 Gemmifera flumina quae ibidem 24
 Gemma pocula 580.15
 Gemmarum origo 652.32
 Gemmas signis uiolari nefas dacebant
 ibidem 34
 Gemmarum auctoritas quādo cepit
 ibidem 46
 Gemma in qua Apollo cum nouem musis
 natura impressus 653.6
 Gemmarum sculptores nobiles plures
 ibidem 51 & inde
 Gemma succino facile adulterantur
 657.24
 Gemmae quibus poliuntur 662.2
 Gemmarum utridium consideratio 662.39
 & inde
 Gemmarum genera plurima per Alphabeti
 ordinem 665.34 per totum
 Gemmae a membris hominum cognomi-
 nae 670.4 per totum
 Gemmae quae a Syris colitur ibidem 6
 Gemmae repente nate ibidem 38
 Gemmae mellis decocto nitefcunt ibidem. 45
 Gemmarum quae figura probetur 671.5
 & inde
 Gemmae uerae a falsis quo discernantur
 ibidem 6
 Gemmata corona quae 403.48
 Gemonides gemmae 669.25
 Gemonij gradus 142.40
 Gemurfa morbus 470.1
 Genarum descriptio 204.43.49
 Gene quibus non sint ibidem 35.
 & inde
 Genas a fecminis radi interdiciū 205.1
 Gene pudoris sedes ibidem
 Genarum morbi remedia 416.38 & 426
 4 & 514.8 & 517.25.35 & 563.21 &

54.41 & 571.42 & 606.19 & 619.
 8.16 & 362.34 & 381.44 & 410.15
 24 & 486.19
 Generationis causa Veneri tribuitur
 4.20
 Generationis ratio nr. 25 per totum
 Generationem iuuantia 450.22
 Generatio quo impeditur 374.22
 Genianes gemma 668.3
 Genista fructus grata apibus 392.27 &
 393.29
 Geniste natura, usus medicinae 441.26.35
 Geniste tingendis uestibus apte 271.16
 Geniste ligandis rebus utiles 282.22
 Geniste ex quibus linum fit 347.5
 Geniste florum coronae 390.21
 Genitali concreto quisdam nasci fatum
 insuaso omine 112.26
 Genitale non continentium remedia
 381.39
 Genitalium animalium consideratio 214.
 14 per totum
 Genitale masculini sexus & cinere compo-
 nisse 652.22
 Genitalia quibusdam ossa sunt
 ibidem 15
 Genitalium morbi remedia 365.41 & 369
 47 & 377.37 & 381.14 & 396.49 &
 401.45 & 405.44 & 414.14 &
 415.25 & 417.7.17 & 410.14 &
 425.34 & 426.27 & 429.16.30.48
 & 438.43 & 439.30 & 443.15.35
 & 446.2.30.47 & 447.2.43 & 448
 25 & 474.18 & 476.31.34 & 477
 20 & 486.23.42 & 504.14 & 506.33
 & 518.26 & 519.5 & 527.36.40 &
 528.57. & 544.34 & 545.4 & 567
 20 & 631.20
 Geniturae effluentis memedia 368
 41.47
 Genituram augentia 384.32
 Geniturae uirorum medicinae 411.16
 Geniturae contraria 379.5 & 389.9
 Genituram uirorum extinguentia 384.40
 & 412.16
 Gentiana herba a quo reperta 459.30
 Gentiane herbe medicinae 462.17 & 466
 1 & 471.49 & 482.36. & 476.6 &
 418.47 & 481.17 & 484.10
 Gentilium de Dios opinionones 2.22
 per totum
 Gentium differentie pro colli diuersae
 24.14 per totum
 Gentium, Romana praestantissima 115.40
 per totum
 Gentium consensus plures 127
 17.22
 Gentius Illiricorum rex 459.30
 Genue uina optima 246.44
 Genuum consideratio, 213.8 &
 inde
 Genibus hominis religionem inesse ibidem
 13 & inde

gemma grauantia 418.17 & 454.41
 genibus utilia 437.47
 geometrie excellentia 118.14
 geranii herbe medicine 483.45
 geranium herba qualis 479.12
 geranites gemma 670.10
 Germania miracula 267.14
 Germanie prædonū naues magne ex ligno
 anno 284.45
 Germanie pabula laudatissima 291.27
 Germanie terra barensa ibidem 28
 Germanie raphani magnitudo mira 353.3
 Germania asparagis & corruda abundat
 358.27
 Germanie asneres quales 175.17
 Germania hyeme turdorum copiam cernit
 176.45
 Germanie mella qualia 195.40
 Germani auena pulte uiuunt 316.38
 Germani sub terra linum preparant
 346.45
 Germanorum uictorum mos 404.10
 Germani ex qua materia potiora uasa faciūt
 638.40
 Reliqua quere parte secunda
 Germanici Caesaris trans Rhenum castra
 454.40
 Germanici Caesaris carmen 145.42
 Germanici Caesaris cor cur cremari non pot
 uit 1207.34
 Germanici Caesaris ludi 112.8
 Germanici Caesaris tempore faces cœli uise
 ibidem
 germinationes præcoces sæpe frigorebus exu
 runt 290.29
 germinationis differentie 275.50
 germinatio cur dicatur ibidem 19
 germinationis satorum tempus ibidem 36
 germinatio quibusdam geminatur ibidem 35
 germinatio nimia elasscescit ibidem 37
 germinans non ante ætatem mediam arbor
 ubi 274.8
 gerres pisces 579.3
 gersia que 629.42
 Gestiū Romanus quis 258.30
 geibion capæ genus 354.44 & 355.3
 & inde
 geibysen quale 361.22
 gibberum gallinarum genus 177.8
 Gigantes miræ magnitudinis 112.43
 & inde
 Gigantum prælii sculptura 634.42
 Gyges rex oraculum consulit 120.46
 gigidion herba & ex ea medicine 365.15
 & inde
 gymnasia oleo utuntur 255.39
 gymnastorum oleum quale 256.41
 gymnosophiste philosophi quo uescantur ci
 bo 213.39
 gymnosophiste philosophi quales 107.43
 & inde
 gymchantis herba 422.5
 ginger aroma 219.10

gingidion herba qualis 365.15
 Gingiuarū morbi remedia 370.37 & 377
 14 & 380.23 & 397.27 & 425.9.49 &
 426.22 & 477.131.42 & 429.40 &
 436.11.34 & 439.23 & 446.2.46 &
 468.10 & 473.39 & 486.20 & 494
 47 & 523.13 & 517.39 & 561.45 &
 574.15 & 577.46 & 606.30.48
 & inde
 gingius sanari dēte hominis occisi 498.24
 & inde
 gingius ledentia 429.15
 gypse imagines à quo primum 617.45
 gypsi consideratio, genera, usus 650.18
 & inde
 gypsi uenenum quo extinguitur 377.29
 & inde
 gypsi ueneni remedia 427.5 & 510.16
 gypsi usus 632.29
 gypsum ubi ē terra sōditur 650.19
 gypso uina condit Africa 251.21
 Gyri nidi est ranarum partus 167.16
 gyth herba difficillime nascitur 356.20
 gyth & eius usus 360.10.15
 glaciandi aquam ratio 445.47 & 449.29
 & inde
 glacies quidam potant 350.29
 Gladiatores cur hordearij disti 320.16
 Gladiatores hordeo uesciebantur ibidem
 Gladiatum munus quando Rome
 251.18
 Gladiatum sanguis cur bibitur 498.9
 Gladiatores pisti uehebantur 617.47 &
 618.10
 Gladiatoria munera à quo pista exponi cœ
 pta sunt 618.10
 Gladiatores cum deluserint qua potione iu
 uantur 652.17
 Gladiatores cur hominum sanguinem bibūt
 498.11 & inde
 gladij syderis exortus 541.2 & 236.11
 gladij signi occasus 335.16 & 336.9.12
 gladij pisces 566.33 & 578.34 & 156.26
 gladius à quo repertus 126.15
 gladiolus herba 391.41 & 395.46
 glani piscis cōsideratio astusq; 165.35
 glani piscis in medicinis usus 577.5 &
 579.2
 glans optima 268.37 & 269.10
 glans in secundis mensis apud Hispanos
 268.16
 glans medicine 435.48 per totum
 glandium color 268.44
 glandes quando germinant 275.34
 glandium lignum quid fortius 268.47
 glandium excelssima Aeglops ibidem
 48
 glandium tegumenta 264.24
 glandes non esse inter poma numerandas
 263.3
 glandibus primo homines uesciebantur 266
 47 & 125.19
 glandium genera tredecim 268.14 per totū

glandibus modo etiam panem fieri ibidem
 glandem quā licet colligere lege duodecim
 tabularum ibidem 16
 glandium differentie unde sumpte ibidem
 18
 glandem quæ arbores proprie ferant
 ibidem 31
 glandium folia qualia ibidem 34
 glandium figura ibidem 43
 glandifera quo tempore semen edant
 276.21
 glādisere in summo honore apud Romanos
 267.27
 glandula in sue quæ 206.30
 glareosum solum quibus aptissimum & ubi
 292.2
 glastum herba quo Britanni corpora pingūt
 in sacris quibusdam 403.18
 glastum lactuca genus & ex eo medicina
 367.23
 Glaucias medicus 385.12
 Glaucides statusarius 604.17
 Glaucus quis 615.36
 glaucion herba quæ 379.47 & 492.5
 & inde
 glauciscus piscis 577.8 & 579.2
 glaucomatū morbi remedia 506.47 & 508
 2 & 514.19 & 535.11 & 568.21
 glaux herba qualis 491.46
 glaucus piscis 579.23 & 116.46
 glauci & Diomedis armorum commutatio
 690.25
 glesum quid 656.29
 gleucinum oleum quale 427.49
 gleucino mustum incoquitur 256.38
 glycere coronarie inuentum 385.46 &
 625.7
 glycimerides pisces 578.44
 glycyrrhiza herba 405.35
 glycyrrhizon herba 394.27
 glycyrrhizon herba samentum sicutq; sedat edē
 tis 216.25
 glycyssis herba quæ 455.32
 glycysside herba qualis 492.9 & inde
 glinon aceris arboris genus 272.39
 glirium animalium cōsideratio 150.26
 glires non congregantur nisi eiusdem syluæ
 ibidem 29
 glires dimicantes contra alienigenas
 ibidem 30
 glirium pietas in genitores ibidem 31
 glires ætate iuuescunt ibidem 32
 glires ubi non reperiuntur ibidem 35
 gliris animalis in medicinis usus 536.42
 glires in cœnis prohibiti 633.24 & 150.26
 gliribus gratissimus cibus quis 268.29
 glisbromargos Crete genus 293.18
 globata figura qualis 125 per totum
 gloriam appetentia 174.16 & inde & 27
 ibidem & 180.12
 glorie eternæ uia quæ 2.40
 glorie humanæ quā angustus locus
 12.12

gloria qua ratione homini acquiri potest 391
 49 399.17 400.25
 glossopetra gemma 669.1
 glottis auis consideratio 176.21
 glutinande materie consideratio 286.40
 per totum
 glutinandi ratio 588.37 7 inde
 glutinum chartae quale esse debet 235.37
 glutinum praestantissimum ex quo 520.49
 7 inde
 glutini in medicinis usus 521.2.38
 glutinum à quo repertum 126.5
 gnaphalio herba qualis 492
 25
 gnesios aquilarum genus 170.48
 gnidium uinum 247.24
 gnidium oleum 256.34
 gnidi calami 280.43
 gnidius fons 629.13
 gnomica dici ratio 25.18 per totum
 gnomon quid ibidem per totum 7 24.4
 gnomonice inuentor quis 24.4
 gnomonis umbræ pro loci diuersitate uaria-
 tio 23.18 per totum
 gnomon obeliscus 640.3 7 inde
 gobiones pisces 169.4
 gonger piscis 579.2
 gorgæus statuaris pictorq; 628.1
 gorgias orator quando floruit 587.42
 Gorgias in templo Delphico statuâ aureâ si-
 bi posuit ibidem
 Gorgias statuaris 600.30
 Gorgias senectus 121.23
 gorgonia gemma 668.3
 gorgonis monstri pictura 526.11
 gorgosthenis pictura 622.9
 gortyna mira platanus 217.33
 gossampinus arbor ubi 220.18
 gossipion lini genus 347.1
 græcanus Iunius historicus
 583.25
 græchorum mater duo decies peperit
 111.27
 græchorum mater concreto genitali nata
 111.26
 græchi erga Corneliam repertis anguib;,
 2 pietas 117.44
 græchorum matris statua 598.42
 græchorum mater Africani prioris filia
 ibidem
 græchorum manu scripta, Plynij tempore
 extabant 235.44
 græchi C. interitui uini bonitas fuit 245.36
 græchus C. quo anno interemptus ibidem
 græchi C. caput repensum auro 584.31
 græchi C. Delphini quales 593.45
 græculi lauro sese purgant 158.21
 Græcula Turannius scriptor 33.4
 græculi aues futura præagiunt 345.21
 græculi aues ubi 7 quando pro deo colum-
 tur 200.24
 græcanicus color 605.2
 Græcinus scriptor qualis 243.40 7 288.5

græcia à Philippo infestata 11.36
 græcia frutices quales 238.24
 græcia uinum clarissimum quod 247.34
 græcus rex, à quo Græcia dicta est 52.49
 græcia serendi tempus 318.12
 græcia Alexandri magni tempore felicissima
 potentissimaq; 319.31
 græcia uanitas 32.23 per totum 7 508.31
 græcia uina in Italiâ afferre quando uetitum
 429.33
 græcia uina non apta sacrificijs 351.18
 græcia pyra qualis 259.9
 græcia faba qualis arbor 278.2
 græcia auena cui non cadit semen 326.14
 græce nucis natura 7 ex ea medicina
 435.6
 græca res est nihil uelare 597.28
 græca credulitas 136.20
 græce literæ ueteres, Latinis literis similes
 127.19 per totum
 græce literæ à quo reperte 126.22 7 inde
 græcia uina ubi gratissima 549.23 7 inde
 græci qualiter libros suos inscribunt prolo-
 go 188
 græcorum diligentia 106.30
 græcorum præcepta de uino condendo
 251.19
 græcorum quis in bibendo gloriam meruit
 253.25
 græci uitiorum omnium genitores 255.38
 græci oleastri corona utuntur olympie
 ibidem 42
 græci quomodo uinas feruant 261.11
 græci utendum nominibus ubi res cogit 268
 25 7 390.9 7 403.5 per totum
 græcorum doctrina quibusq; nihil intentatū
 esse 285.2
 græcis puls ignota 321.16
 græci fœni consideratio 7 ex eo medicina
 452.6
 græcum fœnum 326.2
 græci herbarum scriptores 453.24
 7 inde
 græcos ex Italia pellendos Cato censuit
 116.45
 græcorum literæ inspiciendæ non perdiscen-
 de 515.24
 græcorum gens quandocunq; suas literas da-
 bit omnia corrumperet ibidem 36
 græci in supplicando mentum tangunt
 213.18
 Reliqua quare parte secunda
 græcostis locus Romæ 127.31 7 581.37
 græcula poma 258.26
 gratia qua ratione alicui acquiri potest 291
 49 7 399.17 7 400.26 7 506.20
 gratiana uasa 593.8
 gramen herba qualis 451.31
 graminea corona nobilissima 1403.47
 per totum
 graminea corona cui datur 404.3
 per totum
 graminea coromæ ex qua materia ibidem

8.40 7 inde
 graminea corona cui 7 à quo datur
 ibidem 5
 graminea corona qui donati sint ibidem 11
 per totum 7 25 ibidem 7 inde
 grammaticæ excellentia 118.4
 grammaticas gemmæ 661.42
 granaria qualia esse debent 340.14
 7 inde
 granatum malum quod punicum 236.6
 grandinis consideratio 19.9 7 inde
 grandines carmine auerti 333.34 7 664.13
 7 500.31 7 505.10
 grandines quæ carmina tollant 500.31
 grandines unde decidunt 1136.39
 graphice quid 620.31
 gratitudinis exemplum 134.6.12 7 inde
 7 171.41 per totum 7 190.8
 graue quodlibet minus utilissimum est
 216.27
 grauidis à quo cauendum 109.49 7
 433.41
 grauidis proficua 451.3
 grauida pauca præter mulierem noscenti-
 tum 110.29
 grauidis fluxisse menstrua letale est 114
 7 inde
 grauidiana uina 246.43
 gryllus pictura genus 624.10
 grylli uermis in medicinis usus 571.9 7 in-
 de 7 541.8
 gryphorum serarum descriptio 106.38 7
 183.9
 gromphena auis qualis 551.42
 grossi scorum medicina 431.9.19.22
 gruum alitum consideratio 1753.3 7 inde
 grues unde ad nos uolent ibidem 33
 grues futura præagiunt 348.18
 gruis alitis mirum 552.8
 grues quo sese purgant 138.23
 gruum cum pygmæis certantes 108.117
 54.43
 gula quæ animalis pars 206.35 7 inde 7
 46 ibidem
 gula gratia quæ fiant 157.17 7 263.39 per
 totum 7 350.13 7 inde
 gula proceres 167.29
 gula exemplum 164.16
 gula redargutio 263.39 per totum 7 310.13
 7 163.27 per totum 7 173.36 7 175.9
 7 inde 7 183.22 7 inde 7 34 ibidem 7
 561 per totum
 gula exprobratio 219.15
 gulam leges coercentes 633.24
 gulam la dentia 4.6.37
 gummi consideratio 234.24 7 276.34 7
 655.32
 gummi usus in unguentis 229.33
 gummi oleum 256.48
 gummi medicina 444.48 7 inde
 gummi bonitas ex quibus arboribus
 445.3
 gumphenæ herbe medicina 471.49

gurgalis uernis 34.5
gustus cunctis communis animalibus
181.45
gustus in lingua aut palato est 206.30
gutturis descriptio ibidem 45
gutturis morbi remedia 417.30 & 425.19
& 430.16 & 407.20

ABRON pictor 626
36
Hadriana uasa qualia
628.37
Hadrobolum quid 219.44
hadrosperam quid 220.39
hedorum fidus quales 3.14
hedorum signi exortus 340.46
hedorum syderis tempore, tempestates fieri
338.6
hedorum animalium in medicinis usus 517

12 & 517.48 & 518.35 & 522.46 &
inde
hemachates gemma 665.37
hematiron uitri genus 651.46
hematites lapis qualis 645.30 & 647.2
inde
hematites lapidis medicinae 648.16
hematites gemma 668.22
hemantopodis auis descriptio 182.32
hemorrhoidum remedia 366.3.31 & 380.16
& 406.8 & 421.7 & 422.17 & 423
28 & 431.42 & 434.37 & 444.27
& 446.3 & 448.10.29 & 477.30
& 486.24 & 628.13 & 544.31 & 588
1 & 607.36 & 610.15 & 611.39 & 647
18.42

halecyonem medicamentum, quotquot eius ger
nera & ad quid 573.15 & inde
halecyonem milesum quid ibidem 19
halecyoni medicinae ibidem 15
halecyonum auium consideratio 178.25 per to
tum & 573.16
halecyonum auium sectura quando & eius
effectus 15.37 & 334.6
halecyonides dies 178.32.
halieetus aquilarum genus 170.49
halieetus pullos suos solem intrusi compellit
171.8

hali herbe medicinae 473.10
hali frumenti genus 318.14
halica res Romana & ex ea medicinae 415
46 & 416.31
halicatabo herbe contraria 414.24 &
inde
halicacabon herba qualis 401.19
halicacabum saporiferum ibidem 30
halienticon Ouidii liber 566.13
halimon herba que 410.28
halionis linum 346.27
halipleumon piscis 579.3
halitus oris remedia 399.8
halitus quibus grauis pestilensq; 215.41 &
inde
halitus hominis pluribus modis infectus
ibidem 42

halex piscis & eius in medicinis usus
577.6
halmirhaga quid 562.27
halmiritida que 358.15
hammitis gemma 668.17
hammocyrtos gemma ibidem
hammoni ac arboris natura, proprietates, me
dicinae 437.7 & inde
hammoniacum lachryma ubi 226.24
hammonis cornu gemma 669.18
hannibal que & quantal contra Romanos
egerit 116.4 & inde
Hannibal Alpes exuperat 635.14
Hannibal captiuos Romanos inter se, &
cum elephante pugnare cogit 129.4.44
& inde
Hannibal eo anno quo superatus est quod
ostentum usum 328.15
Hannibal ad tertium Rome lapidem perue
nit 261.7
Hannibal Hispanie Diane templo pepercit
285.4.7
Hannibalis tumulus ubi 81.16
Hannibalis in Hispania fodinae 589.10
Hannibalis Rome statua tres 598.4.8
Hannibal intra muros urbis solus hostium
emisit hastam ibidem 49
Hanno dux Carthaginiensium primus leones
mansuefecit 133.42
Hanno cur & Carthaginiensibus damnatus
ibidem
Hannonis Carthagenensis commentaria
65.14
harennacea Creta 293.23
harene consideratio, genera, usus 649.38
& inde
harene faciente ratio 638.1 & inde
harena Aethiopica ibidem
harene renum morbi remedia 411.24
Quere Calculorum remedia

harmonij tyrannicide historia 114.20 &
597.19 & 602.24.34
harmodio tyrannicide statua posita ibidem
& inde
harmonia quid 9.41
harpa auis quibus inimica 189.40 &
190.5
harundinum consideratio. Vide Arundo
harpagones, id est adunca ex ferro instrum
ta & quo reperte 127.13
Harpalus rex quid circa hederam egerit
279.44
harpax quid 656.4
harpacticon quid 630.17
hasdrubalis clypeus qualis 614.9
hasta qua homo, aper, ursus interfecti sint ad
quid 501.5 & inde
hasta & quo reperta 126.16
hastae uelutares quis inuenerit ibidem 18
286.48
hastula quid 271.33.44
hastula regia herba 596.7

hebenus arbor ubi & qualis 218.12
hebenus quando Rome ibidem 22
hebenus arbor spississima grauisimaq;
284.46
hebenus non sentit cariem neq; uetustatem
285.28
hebeni copia ubi 102.34
hebeni medicinae 445.38 & inde
hecale anus Thesco quam herbam apponit
411.44
hecale rustica 476.38
hecales simulacrum 636.10
hecateus sculptor 594.34 & 603.42
hecheratidis Thessali equa 187.19
hector & Polydamas eadem nocte nati
122.20
hedere consideratio plena 279.43
per totum
hedere Acini quales 263.19
hedere corona prima reperta 267.40
hedere non decidunt folia 273.46
hedere folia qualia 274.40.49
hedera Baccho sacra 279.46
hedere Bacchi Thyrsos, galeas, scuta ornata
ibidem
hedera quibus inimica & amica ibidem 47
& 280.18
hedera amica serpentum frigori 279.48
& inde
hedera mas, foeminaq; ibidem
hedere differentie tres 280.2
hedere corymbi ibidem 5
hedera qua coronantur poete qualis
ibidem 6
hedere magnitudo ibidem 20
hedera arbores necat ibidem 18.25 &
288.13
hedera fructus quales 280.25
hedere symiacis uel symiacis consideratio
280.30 per totum
hedera uina experiuntur sint ne diluta aqua
ibidem 38
hedera cum lauro ignem excutit 285.15
hedera scipsam propagat 298.2
hedere quid noxium & exitiale 335.10
hedere in coronis usus 390.24
hedera contra apum morsus 395.7
hedere corymborum medicinae 442.28
hedere chrysocarpi medicinae ibidem 34
hedere natura, genera, effectus medicinae
ibidem 21 & inde
hedypnois genus intubi 368.39
hedysmata que 229.21
hedui populi calce agros uberimos faciunt
293.26
hegie statuarij opera 603.11
hegles statuarius 600.29
hegonychon herba qualis 493.17
helacathenes pisces 579.4
helcysma id est scorja 589.46
helene calix ex electro 587.31
helene pictura qualis 614.27 & 618.34 &
626.22
helena

- helene stella qualis 12.28
 helenij herba plenum 256.42
 helenium herba ex lachrymis Helena, & ex eo medicina 400.24
 helenium herba que & unde 391.11
 heliathe herba qualis 256.19
 heliorallis herba qualis ibidem 21
 heliocyrtis herba natura, medicinaeque 401.23
 heliocyrtos herba 391.40.47
 heliodorus statuarius 656.25 & 604.18
 helion sambuci genus 440.19
 heliofelini medicina 372.15
 heliofelinum herba 356.38
 heliotropium herba 408.47
 heliotropium qualiter floreat 554.28
 heliotropion herba formicas necat 561.9 & inde
 heliotropium herba semper se ad solē uertit 339.45 & 408.44 & 13.28
 heliotropij florescendi causa 395.23
 heliotropio folia aeterna ibidem 27
 heliotropij consideratio, natura, genera, medicinae 408.44 & inde
 heliotropium gemma 669.5
 heliocopion herba qualis 475.36
 Helius L. quis 582.34
 helix badere species 280.3.9 & 282.29 & inde
 hellebore herba 491.19
 hellebories uinum quomodo conficitur 250.29
 helleborei natura, usus, genera, loca, medicinae 457.16 & inde
 helleborus qualiter dandus 458.18 & inde
 helleborus quibus non dandus ibidem 35
 helleborus studiorum gratia sumitur 457.35 & inde
 helleborus duci fortissimo comparatur 458.18
 hellebore uenatores sagittas tingunt ibidem 35
 helleborei usus 466.45
 helleboreum Oeta mons habet 457.54
 helleborus & allium contraria inter se ibidem 32
 helleborei medicinae 485.14 & 568.6 473.3
 hellespontios uentus 15.13
 helops piscis 579.24
 helpsimius quid cum leone 135.48
 helixine herba qualis 138.22 & 395.4 & 407.15
 hemerocalles herba & ex ea medicinae 400.21
 hemeris glandis genus 269.15
 hemeristot pictura 625.7
 hemerobios uermis qualis 201.39
 hemerocalles herba 391.10
 hemina quid 403.9
 Hemina Cassius histioricus uetustissimus 235.49
- hemionios herba qualis 487.36
 hemionij herbae medicinae 475.8
 hemiochi astri occasus 340.47
 henui gemma 668.17
 hepar piscis 579.3
 hepatocorum remedia. Vide Epaticorum & locinoris morbi remedia
 hepatitis gemma 670.4
 hepatizon quid 596.24
 Hephestion Alexandri amicus 601.46
 hephaestites gemma 668.11
 hepsima uinum 247.48
 heptapleuros herba que 460.23
 heraclion herba & ex ea medicinae 482.13
 heraclion Herculis herba 455.44 & 419.45
 heraclion siderion herba 456.3
 heracleon, id est magnes 645.18
 heracles herba qualis 493.18
 heraclij herbae genera, natura, medicinae & 377.21 & inde & 379.48
 heraclium ubi optimum 377.23
 Heracleoticum origanum quod 455.45
 heracleotici cancerorum genus 160.43
 Heracles pictor 625.40 & 627.10
 Heraclicidis pictoris opera 625.49
 Heraclicus Physicus qualis 113.30
 herbacea Chrysocollae genus 588.27
 herbaccum oleum quod & ad quid utile 426.16
 herbarum sponte nascentium descriptio 393.48 per totum & 452.34 per totum
 herbae in aqua nascentes, non tamen aluntur nisi in tribus 330.19
 herbae Hortenses quando floreat 354.25 & inde
 herbae quae in hortis sate cito nascantur 356.3 & inde
 herbarum quaedam semine, quaedam aut uulso, ne nascuntur ibidem 23
 herbae quae ubique, & quae bonae ibidem 32
 herbae quae ferro tangi non uolunt 361.6
 herbarum seminum differentiae 356.13 & 361.19 per totum
 herbis quibus proposita translatio 361.32 & inde
 herbarum hortorum succi & saporis ibidem 41 & inde
 herbae uinis conficiendis aptae 250.12 & inde per totum
 herbae se satis circumligans sataque necans 327.10 & inde
 herbarum semina quibus iuuantur ante sationes ibidem 19
 herbae sepe colorem mutant 389.37
 herba nocte lucens 391.30.32
 herborum differentiae plures 394.19 & inde
 herbae spinosae ibidem 25 & 42 per totum
 herbarum differentiae in quibus 388.48
 herbae Sabinae consideratio & medicinae ex ea 444.35
- herbarum penes caules differentiae 394.42 per totum
 herba aestate tota florescens 395.3
 herbarum per filia differentiae ibidem 207.27 ibidem per totum
 herbis quibus aeterna folia 365.27
 herbae quo ordine floreat 395.27
 herbarum succis quidam faciem illunt 493.25 per totum
 herbis uestes infici ibidem 31 per totum
 herbarum latini scriptores 493.4 per totum
 herbarum Graeci scriptores ibidem 24 & inde
 herbarum picturae à quibus ibidem 26
 herbarum pictura fallax ibidem 27
 herbarum uis ibidem 37 & inde per totum
 herbarum foemina uiris peritiores ibidem 38 & inde
 herbae à uarijs gentibus reperta 460.42 & inde
 herba ab animalibus reperta 138.1 & inde 461.13 & inde
 herbae magicae plures 449.27 per totum
 herbis Aegyptus nobilis 453.44
 herba inter omnes mirabilior 493.17
 herba lapillos generans ibidem 19
 herbarum aetates 497.20
 herbae quando colligenda ibidem 14 & inde
 herba ubi meliores ibidem 27
 herbae quibus ueneficia tolluntur 539.9
 herba cuneos extrahens 173.49
 herbaria ars à chiron reperta 125.43
 herbariorum scelus 399.12
 hercyniae syluae arbores mirae magnitudinis 267.22
 herculanae ficus 260.31.38
 herculus sydus quod 47
 herculus delubrum iuxta Gades 18.26
 Hercules eodem cum Iphiclo natus inter 110.32
 Hercules Ruticellus qualis 113.41
 herculus dicata arbor populus 127.1
 herculus manus sate querens ubi 127.45
 Hercules quo oleastro primo coronatus est 288.1
 hercules stercorendi artem in Italia diuulgauit 293.40
 herculus patria 52.32
 hercules unde boues abduxerit 64.12
 herculus & Antei certamen ubi ibidem 40
 herculus ara apud hortos Hesperidum ibidem 43 & 69.22
 hercules in Atlante monte 65.14
 herculus pictura 610.11 & 622.14
 herculus filia 90.14
 hercules apud Taprobanam insula colitur 91.36
 herculus Heraclion herba 455.44 & 456.37
 herculus zelotypia nympha mortua 459.45

herculus sagittis Chiron vulneratus & qua
sanatus herba ibidem 3
hercules cerberum ubi extraxit ab inferis
485.6
herculus edes & statua in foro Boario 599.3
8 614.38 & 177.31
herculus simulacrum in capitolio 599.38
herculus & Antaei luctus simulacrum 601.10
herculus simulacrum aliud ibidem 17 & 602.
8 603.12 & 609.5 & 628.18 & 636.
10
herculus statua ubi Romae 604.28
herculus dracones strangulantis pictura
619.19
herculus in Oeta monte exustio 626.25
herculus in celum tralatio ibidem
herculus cum laomedonte historia ibidem 26
herculus tristis in sania poenitentia pictura
ibidem 38
herculus edes ex qua materia 619.40
herculus marmoreum simulacrum à quibus
614.6
herculus templum in Tyro & ex qua mate
ria 659.34 & 667.39
herculus simulacrum cui Pœni humana hor
fis sacrificabant 636.40
herculus nodus 503.45
herculus cinctus qualis ibidem
herculus ædem in foro Boario, nulla musca
aut canis ingreditur 177.31
herculus in Erythris edes 200.44
herculeæ urticae genus 394.33
herculeæ riuus ubi 556.11
heredicius C. Romanus 109.33
herennius M. consul 349.13
herennius M. fereno die idus fulmine 17.8
herices frutices contra serpentes 238.25
herina herba medicina 415.34
herinaecorum cõsideratio 141.30 & inde
herinaecorum præfagia ibidem 32
herinaecorum cutis usus ibidem 43
herinaeci ubi non sint 151.1
herinaeci caro quo sit iucundior 544.6
herinaeci in medicinis usus 534.21 &
535.8
hermaproditii simulacrum 109.7 & inde
& 603.12
hermaproditii quales 214.19
hermaproditii in quadrupedũ genere quan
do usi ibidem 20
hermerotes simulacrum 636.16
hermesias herba qualis 450.22
hermie reguli tumulus 658.46
hermian puerum delphinus adamauit
153.46
hermion herba quodis 457.9
hermodori duodecim tabularum interpretis
statua 597.44
hermolaus statuarius 616.37
hermotimi anima relicto corpore diu erra
uit 125.30
hermapoa herba que 456.25
heroseruus, Luculli interfectior 632.36

Herodotus quando & ubi scripsit 218.17
Herodotus Padum non esse dicit 219.18
Herodotus fabulator 214.32
Herodotus quid de casia & cynamomo
ibidem
heroides gemme 659.45
heroion herba qualis 409.47
Herophilus medicus 210.13 & 454.13 &
524.35
Herophili medici laus etasq; 470.12
herpes animal & eius in medicina usus
549.5
Hesiodus de animalium uite spacijs 121.9
Hesiodus præcepta agricolis pandere orsus
primus 241.17 & 254.15
Hesiodus de cultu & tarditate oliue
254.15
Hesiodus princeps omnium de Agricultura
331.21
Hesiodus ubi scripsit ibidem 22
Hesiodus de herbis 454.1
Hestione pictura 624.7
hesperidum horti 350.4 & 351.18 &
656.11
Herc Hercules
hesperis herba qualis & unde dicta 389.16
heturice pictura qualis 321.14
heturice uates 499.12
heturice uina que optima 246.44
heturice coronæ quales 386.8
heturici unde dicti 38.18
heturiscorum uatum affus 499.11 & inde
Reliqua quere partesecunda
hexagon legatus 500.39
hexecontalibos gemma 668.15
hyacinthi floris laus 388.48 &
389.45
hyacinthi florem maxime durare
391.42
Hyacinthus puer Apollini dilectus ibid. 45
Hyacinthi pueri pictura Augustus delecta
tus 616.35
Hyacinthi pueri fabula duplex 391.45
hyacinthus flos ex Alaciæ cruore editus
ibidem 46
hyacinthi floris litera ibidem
hyacinthi floris natura & medicina ex eo
401.31
hyacinthi gemme cõsideratio 664.13
& inde
hyacinthi gemme quibus proueniunt locis
ibidem 15.19
hyacinthibzontes gemme 659.45
hyades stelle unde dictæ 335.20
hyadum sydus quale 15.13
hiberis herba que 461.5
hiberis herba medicina 465.13 & 466.5 &
473.30 & 478.28 & 479.21
hyberna frumenta que 318.10
hybernae ficus 260.38.40
hybernium tempus quando 290.39
hibiscum herba que 353.28
hibisci herba medicina 364.41 & 471.

14 & inde
hibride fues que 49.26 149.26
Hyacantus statuarius 604.18
Hicetus scriptor 251.21
Hicetus medicus 365.21 & 407.12 &
487.21
hydrargyri pigmenti cõsideratio 592.32
per totum
hydranlica organa à quo reperia 118.18
hydri maximi ubi 92.36
hydris serpentes quales 531.8
hydroclitorum remedia 544.43
hydrolipathon herba 382.12
hydromeli quid 548.48
hydromelis cõsideratio 250.40
hydropisum inducentia 381.4
hydropomus ne quis fiat 553.28
hydropici ne sitim sentiant 370.39 &
405.43
hydropicorum remedia 363.3 & 364.28 &
365.7 & 366.3.17.37 & 367.18 & 370.
42 & 371.35 & 372.35 & 373.41 & 377.
27 & 378.10 & 382.36 & 384.51 &
397.5 & 398.12.33 & 399.20.31 & 400.
48 & 401.40 & 405.27 & 406.13 &
407.37 & 409.36 & 410.21 & 413.
30 & 417.47 & 421.26 & 418.49 &
430.40.46 & 434.37 & 437.49 &
438.17 & 440.26 & 441.11 & 443.
26 & 444.1 & 447.19 & 457.48
& 458.4.18 & 476.2 & 480.11et 486
44 & 488.32 & 491.42 & 493.8 &
495.5 & 496.37 & 520.26 & 533.14
& 547.43 & 561.13 & 574.10 & 606.
9 & 631.31
hyeme rara sunt fulmina 16.41
hyeme ubi uiola prouenit 391.35
hyemis initium quando 240.32 & 343.14
& 15.35
hyemem pisces omnes sentiunt 156.40
& inde
hyena pifeis 679.31
hyena fera ubi plurime 139.5
hyena oculi quales 204.27 & 138.49
& inde
hyena fera cõsideratio 568.21 &
138.43
hyena fera in magica usus 506.32
hyena fera sexum mutat ibidem 34 & 138.
43
hyena usus in medicinis 506.43 & inde
multa superstitio
hyanis cor maximum 207.16
hyenie gemme que 668.21
hierobotane herba que 462.44
heracites gemma 668.15 & 670.10
& inde
hieratia lactuca genus 367.28
hieracium collitrium 606.25
hierox rex quid circa agriculturam 315.42
hieronem regem Romanum superant
389.45
hieronis regis canis qualis 242.32
hieronis

hieronis uicti pictura 615.1
 hieronnemon gemma 667.33
 hygia Aesculapii filia 626.16
 hygie simulacrum 603.21.22
 hygienum monochroma 618.29
 hygremplastrum 610.16
 hilaritatem afferentia 400.26
   Vide Gaudium
 hilaritatis sedes ubi 208.30
 hilaritatem inducentia 450.16 & 479.27
 hylicus apum amator 192.29
 himantopodes loripedes 69.21
 hymbes quorum cibus 290.14
 hymbres quando expetendi ibid. 12.18
   & inde
 hymbres quando nocent ibidem 618 & 310
   10 & 324.17
 hymbres nocturni utiliores diurnis 290.41
 hymbres aestiu ubi nulli 301.30
 hymbribus aluntur quaedam in aqua nascen-
   tia 330.19
 hymbres precipue sata alunt 361.27
 hymbres qua arte fieri possint 508.35
 hymbres unde decidunt 1236.39 & 13.29
 bymetium marmor quando primum Rome
   289.32
 bymetie columnæ 633.40
 himali mulorum genus 145.27
 binus muli genus ibidem 33
 byofeyami herba 456.8
 byofeyami oleum 256.44
 byofeyami oleum ad quid utile 428.10
 byofeyamo contraria 406.22 & 414.23
 byofeyami herbe ueneni remedia 364.26 &
   366.33 & 461.43 & 465.49 & 471.39
   & 477.20 & 478.28 & 479.5 & 483
   16 & 505.1 & 513.2
 byofeyir herba qualis 492.34
 hypagum Salaminij inuenerunt 127.11
 hypelates lauri genus 266.4
 hyperbius Martis filius primus animal occi-
   dit 127.15
 hypericon herba qualis 477.2.5.27 &
   480.17 & 481.12.16 & 483.43 &
   484.23
 hypobar arbor 277.40 & 288.22.25
 hypocæris herba 394.15
 hypocistibos arbor 443.3
 hypocistibis herba quæ 475.40
 hypocistibis herbae medicinae 477.24 &
   482.39 & 484.5
 hypicon herba qualis 493.49
 hypogesos herba quæ 467.34
 hypoglossa herba qualis 492.47
 hypenemia oua qualia 185.26.49
 hippopheon quid 474.29
 hippopheon herba qualis 492.39
 hippocæ famem stimulat 216.15
 hippacem quid uocent 510.29 & 517.30
 hipparchus Antonij seruus 632.37
 hipparchus de eclipsibus 6.1
 hipparchi laus & de anima opinio 11.19
 hippens cometis genus 10.32

hippiades sculptura 636.16
 hippice herba quæ 460.37
 hippocampi pisces 635.27 & 579.3
 hippocampi pisces in medicinis usus 570.31
   573.48 & 575.36
 hippocentaurus ubi & quando uisus 109.13
 hippocratis liber de laudib. pitane 320.26
 hippocratis medici laus etasq. 470.10
   per totum & 524.24
 hippocrates princeps medicinae 123.7
 hippocrates pestilentiam preuidit & ei ob
   hoc collati honores 118.5
 hippodamantium uinum 247.24
 hippocæ cancrorum genus 160.44
 hippoglotton lauri genus 266.4
 hippolapati herbae natura & ex eo medici
   na 382.12 & inde
 hippoliti iuuenis pictura 624.9
 hippomanes equarum uirus quale 144.33 et
   515.18
 hippomarathon, id est syluestre sceniculum
   384.21.25.36.39
 hippomathrum herba 390.37
 hipponax poeta quando 634.10 & inde
 hippopæ herbae medicinae 406.10
 hippopheston herba qualis 288.20
 hippophies herba 394.29
 hippophies herbae medicinae 406.10 per to.
 hippophornas herba quæ 449.43
 hypoplomon mandragore semen 466.33
 hippopotami animalis cõsideratio 137.33
 hippopotami quando Romam aduecti ibidē
   40
 hippopotami qualiter sibi sanguinem extra-
   hant ibidem 44
 hippopotami ubi plurimi 509.23
 hippopotami animalis medicina ibidem &
   578.4
 hippopotami pisces 578.35
 hippopotami pillis teguntur 155.10
 hippotelinum herba 356.39 & 359.42
 hippofelini herbae satio curaq. ibidem
 hippofelini herbae medicinae 372.10
 hippuris herba & medicinae ex ea 481.26
   37. & 483.46
 hippurus piscis 156.43 & 579.3
 hippus piscis ibidem
 hircanie arbores quales 219.40
 hircanie ficus qualis 260.23
 hircanus canis 142.31
   Reliqua quere parte secunda
 hircorum rabies mitigatur si eorum mulcea-
   tur barba 516.42
 hircorum sanguinis uis 512.5 & inde
 hircino sanguine adamas frangitur 658.9
   & 562.26
 hircorum in medicinis usus 516.36 42 & in-
   de & 517.19 & 519.3.11.15 & 520.34 &
   521.18.24 & 540.47
 hirculus herba quæ 220.49
 hirus Caius quis 168.26
 hirudinis, id est sanguisugæ in medicinis
   usus 576.29

hirundinum generatio 167.25
 hirundinum auium cõsideratio 176.35 &
   inde & 178.41 & inde
 hirundines quo hinc abeunt descendunt 176
   36
 hirundines cur Thebarum tecta non subeant
   ibidem 37
 hirundines uictoriarum nuntia mittuntur
   interdum ibidem 39 & inde
 hirundinum uolatus qualis ibidem 47
 hirundines ceterarum alitum rapine nõ ob
   noxie ibidem 48
 hirundinum nidi quales 178.41
 hirundines quid in ripis fluminum ibidē 48
   & inde
 hirundines omnino indociles 152.14
 hirundines bis anno parunt 184.14
 hirundinum lapilli 209.4
 hirundinum prima apparitio 234.16
 hirundinum à nobis recessus quado 340.40
 hirundines futuram tempestatem presigunt
   345.23
 hirundines quæ loca odiunt 55.7
 hirundinum aduentus 15.23 & 33.26
 hirundines ex cæcis earum pullis uisum
   sitiunt 536.14 & 158.5 & 204.33
 hirundines riparie quæ 542.12
 hirundines chelidoniam herbam intrare
   461.13 & 138.5
 hirundinum in medicinis usus 531.43 538.38
   & 535.10 & 536.14 & 540.31 & 542.3
   16 & 544.23 & 546.31.33
 hirundinum genus alterum 178.45
 hirundo piscis 579.3 & 169.12
 hyssiginum quid 617.20
 hyssopites uinum quomodo conficitur
   250.27
 hyssopi herba cõsideratio & ex eo medici-
   nae 471.23 & 472.21.25 & 478.10
   474.25 & 476.17 & 479.38 & 480
   43 & 485.4 & 482.33 & 484.5
   27
 hispana uua qualis 244.29 & 247.9
 hispania quando primum pistata bidet
   262.34
 hispani glandibus in secundis mensis usum
   tur 268.16
 hispania uastis iuniperis habet 284.18
 hispania Diane templum uetusissimum habet
   285.45
 hispanie olea maxima 297.34
 hispanie panis qualiter fiat 319.47
 hispania feracissima 322.7 & 671.37
 hispania astrologie in obseruatrix 331.36
 hispania quot dierum navigatione à Roma
   346.3
 hispanie linum optimum 346.31
 hispanie gemme 664.36 & 669.16
 hispani herbarum repertores 460.45
   & inde
 Reliqua quere parte secunda
 hispaspis Darij pater 96.9
 historie repertor primus 116.41

histris animalis consideratio 140. 41. per totum
 histris in medicina usus 54.9.41
 histrionum luxus et eorum diuitie 163.21
 ¶ inde, et 183.34 per totum
 bolcus herba qualis 491.32
 bolobrysi herbe medicine 399.28
 bolobrysi herbe flos 390.7
 boloschenos lunci genus 396.24.25
 boloschani herbe medicine 397.
 bolosphyraton quid 587.36
 boloscon herba qualis 492.35
 boloturijs pisces 166.36
 bomeromastix qu. prologo 1107
 bomerus quid de sole 120
 bomerus quatuor tantum uentos posuit 14.46
 bomerus, quam diu ante Plinium 112.46
 bomeri illas in nuce contenta 114.7
 bomero nemo felicitur extitit 116.16.21
 bomeri libri ubi ab Alexandro seruati ibidem 18 ¶ inde
 bomerus quid de marone uino 245.27.30
 bomerus que uina celebrat 274.16
 bomerus de militarijs coronis quid 267.39
 bomerus ingeniorum fons, et quid de armis Achillis 292.25
 bomerus quos flores laudet 388.47
 bomeri laus 433.43 ¶ 116.16.21
 bomerus de auro et annulis 580.23 ¶ 581.1
 bomeri necromantie pictura 615.37
 bomeri magia 538.17
 bomerus unde et ex quibus parentibus 539.32
 bomerus calidorum fontium non meminit ¶ 557.49
 bomerus consideratio, libro 7 per totum
 hominum partium medicine 498.8 ¶ inde
 hominum sanguinem quidam bibunt ibidem 9
 hominum carnis uescentes. 102.25 ¶ 106.32 ¶ 409.11 ¶ inde
 hominis noxij dens ad quid 498.23
 hominis fel ad quid ibidem 25
 homine nihil miserius, nilq. superbius 318
 ¶ prologo libri 7 per totum et cap. 50 libri 7 per totum
 homini quid datum optimi 3.25 ¶ 122.37
 homo quibus uenenum est 566.5
 homo non semper fulmine extinguitur, et tertia illico 18.6
 hominis causa natura cuncta genuit 105.38 ¶ 365.11 ¶ 403.18
 homo tantum cunctorum animalium uinum bibit 252.43
 hominis miseria 105.41 ¶ inde 110.2 per totum, et 122.26 per totum, et 455.11
 homo cunctis rebus inferior ibidem
 homo ad lachrymas natus prologo libri 7 per totum
 homini non inesse risum ante quadagesim

um diem 105.46
 homini non nasci, aut cito mori, optimum 106.8
 homini plurima ex homine sunt mala ibidem 15
 hominum mores tot, quot hominum coctus ibidem 18
 hominum in membris inter se differentie ibidem 27
 homo ubi imolatur ibidem 35 ¶ 636.40 ¶ 559.1
 hominum mirabiles figure ritusq. 106.32
 ¶ inde per totum caput
 homines syluestres ubi 106.42 ¶ 108.7 ¶ 149.29
 hominum capita ubi pro poenulis 106.47
 homines statim eani ibidem 48
 homines nocte cernentes ibidem 49
 homines quos serpentes fugiunt 107.2 ¶ inde
 homines utriusq. sexus ubi 107.15 ¶ inde ¶ 109.7
 hominem habere quicquid mali in orbe est 107.30 ¶ inde
 hominum mire nature 106.32 per totum caput
 homines canina capita habentes 107.47
 homines monstrosi plurimi 106.32 per totum caput
 homines ubi maximi 107.41 ¶ 108.9.26 ¶ 41 ¶ 112.43 ¶ inde
 homines nullo utentes cibo 108.13
 homines longissime uite ubi ibidem 23.27 ¶ 35 ¶ 121.8 ¶ inde per totum
 homines uite breuissime ubi 108.37
 homines cum feris eocentes ibidem 36
 homines semiferi ibidem
 homines caudam habentes ibidem 37
 homines ubi uelocissimi ibidem 38.41
 homines bipalmes ibidem
 homines momento euanescentes ubi ibi.46
 homo toto gignitur anno et incerto spacio 109.28
 homo quot mensibus gestatur in utero ibidem per totum caput
 hominis conceptus miserabilis 110.2 per totum caput
 homo ritum nature capite gignitur pedibus effertur ibidem 26
 homines cur inter se minus similes ceteris animalibus ibidem 48
 homini generando materia 112.13
 homini quando dimidia mensura inest ibidem 40.41
 homines in dies minores fieri ibidem 42
 homines mire magnitudinis ibidem 43 ¶ inde, et 101.49 Vide supra Homines ubi maximi
 homines mire paruitatis 113.3 ¶ inde
 hominis mensuratio quomodo ibidem 13
 hominum à natura munera incerta 112.31
 hominis salutis securitatisq. signa nulla 113.8

hominum plurimum repentine mortes 114.3 per totum caput
 hominis uite dicta secundum Aristotelem 215.20 per totum
 hominis audacia 224.42.44
 homini diuersi affectus 241.21
 hominis uentri nata omnia 263.39
 homines primi glandibus uescantur 266.46
 homines ubi miserrimi 267.6
 hominem seruare summa laus 368.11
 hominem seruare lucri causa, nefas est ibidem 12
 hominum natura nouitatis, ac peregrinitatis auida 129.16
 hominum malicia 314.2 ¶ inde
 homines pedes equinos habentes 61.8
 homines auribus corpora tota integentes ibidem 10
 hominum uita floribus comparatur 285.32
 hominibus nil intentatum 390.48
 hominis urina apes medentur 382.26
 homines facies suas tingentes forme gratia 405.25 per totum
 hominis causa cuncta excogitata 405.9
 homines à ritu humano degeneres 69.15 ¶ inde 106.32 per totum
 homines mire figure 69.15 per totum et libro 7 capite 1 et 2 per totum
 hominum asperi cultus ubi 85.30
 homines toto, præter capita, hirti corpore 93.44
 hominum effigies mire 101.31 per totum et 69.12 et libro 7 capite 1 et 2 per totum
 homines bibunt non sitientes tamen 433.25
 hominum luxus redarguitur 414.44
 homo cibo maxime perit 472.20
 hominis excrementi medicine 485.18
 hominum effigies cur antea exprimebantur 597.15
 hominis causa que natura genuit 633.8 ¶ inde
 hominem Pæni sacrificabant 636.40
 hominis morsus inter asperissimos 501.35
 homines ut equi appareant 515.17
 hominem immolari quando uetitum 538.49
 hominis sanguine que animalia nascuntur 481.5
 homines in lupos uerti 136.11
 homini ante omnia canes fidelissimi 142.21
 homo inter bipeda solus, animal gignit 186.20
 homini tantum primi coitus penitentia ibidem
 hominis origo à penitentia incipit ibidem et 105.48 ¶ inde
 hominis concubitus tempore omni 119.18 et 186.22
 hominum in ueneris diuerticula 186.26
 hominis affectuum in indicia 303.47 ¶ inde
 hominis oculorum differentie ibidem 33 ¶ inde
 hominis lingua qualis 206.15

- homo cur ultra centesimum annum non uiuat 207.19
 homo crevit in longitudinem ad annos usque ter septenos 210.12
 hominis membrorum à cæteris differentia 212.31 per totum
 homo terrestrum solus bipes ibidem
 hominis paribus quibusdam religionem inesse 213.13 & inde
 homo marinus ubi & quando uisus 152.9
 hominis sanguinem gladiatores bibunt 408.9 & inde
 hominem hasta uulnerans ad quid 501.6
 hominum uita longissima 121.8 per totum & ibidem 46 per totum
 hominum morsus remedia 418.8 & 433.15 & 512.46
 homines pisces 578.31
 homines marini 151.9
 Humana. Vide infra
 honor deus apud ueteres 125
 honoris dei edes Romana à quo picta 624.36
 honor premium dignum uirtutis, non aurum 258.11
 hoplides pugiles 620.6
 hora diei, quo nubilo etiam tempore digno, sciri potest 325.22
 horæ æquinoctiales quæ 335.6
 horarum uarietas ibidem
 horologij inuentio, usus, &c. 24.4 & 127.18 per totum
 horologij usus quando Romæ 127.19
 horatius cocles sublicio hostes arcuit 597.45 & 642.42
 horatij coclitis statua 597.46 & 598.30
 horatij tergemini 109.2
 horatij Flacci de ouis sententia 194.5
 horconia uia quæ 243.49
 hordearia pruna cur dicta 157.44
 hordeaceus panis ex quo fermento conficitur 322.43
 hordei pinsendi ratio 322.18
 hordeum tantum & milium Aethiopes habent ibidem 29
 hordeum frugum molissimum 320.42
 hordei stramentum optimum ibidem 44
 hordeum minime calamitosum ibidem
 hordeum bis anno nascitur ibidem 46
 hordeum quæ herba necat 327.11
 hordeum ubi serendum 328.4 & 329.39
 hordei quantum feri debet uno iugero 331.7
 hordeum quando serendum ibidem 25
 hordeum optimum & ex eo medicina 416.21 & inde
 hordeum quot diebus nascitur 318.19.20
 hordei spica qualis ibidem 35
 hordei genicula octo ibidem 39
 hordei usus in cibis apud quos 320.15.27
 hordei differentie ibidem 40
 hordei palearum medicina 415.15
 hordei farinæ remedia ibidem 19
 hordeum Murinum & ex eo medicina 416.21
 416.29
 boreum mellis genus 194.2
 bormesio gemma 668.19
 borminodes gemina cur dicta ibidem 13
 borminum frumenti genus quâdo serendum 318.12
 borminum triticum quale 322.12
 borminij herbe medicina 371.31
 Horologium Quære Hora
 horrea qualia esse debent 339.48 & inde
 horrores frigidos tollentia 373.43
 horroscopa uasa quæ & ad quid 32.18
 hortensius Quintus dictator legem in Aesculeto ad plebem tulit 270.17
 hortensius quot cados uini heredi reliquit 249.29
 hortensius orator Sphingem Verris rei habuit 600.20
 hortensij & Ciceronis altercatio de Verris Sphinge ibidem
 hortensius orator Argonautarum piscuram quanti emit, ac eius Tufculanum 615.29
 hortensij uiuarium piscium 168.20
 hortensij oratoris piscina ubi ibidem 30
 hortensius primus pauonem Romæ occidit 174.23
 hortensia quæ odoratissima 389.11
 hortensia quæ maxime laudentur 362.5
 hortensium herbarum consideratio 354.18 per totum
 hortensium florescendi tempus 25 & inde
 hortensium succi consideratio 361.41 & inde
 hortensium medicina libro 20 per totum
 hortensium herbarum quæ cito, quæq; tarde nascuntur 356.3 per totum
 hortensia quibus delectentur et eorum cura 357.19
 hortensium morbi atq; remedia 390.47 per totum
 hortensibus quibus translatio prodest 361.32 & deinde
 hortorum consideratio 550.5 per totum
 hortos quos sit mirata antiquitas ibidem 4
 hortos à regibus soli solitos ibidem 6
 horti nobilissimi ibidem 3 & deinde
 horti quo à fascinatione tutantur ibidem 9
 hortos in Veneris tutela esse ibidem 11
 horti quando primum in urbibus ibidem
 horti cur maxime quondam placebant ibidem 42
 horti in senectutis habebantur ibidem 47
 horti quibusdam dedere cognomina ibidem 49 & inde
 hortorum situs & eorum cura 351.3
 hortis maxime apes conueniunt 392.18
 horus Assyriorum rex & eius inuentum 551.41
 hostes mox in fugam uertēs herba 470.46
 hostes qualiter uinci possint ibidem & 508.46
 hostie cornua deaurabantur 583.38
 hostie opime ibidem
 hostilius Tullus cur fulmine ictus 1729.5 & 499.8
 hostij Tulli regis auius 167.47
 hostilius Tullus latum clauum Romanum transtulit 164.37
 hostilius L. Mancinus primus Cartheginum irrupit 615.5
 hostilius L. Mancinus quæ arte consilij factus ibidem 7
 hostis Hostilius à Romulo coronatus 167.46
 Humana carne uescientes homines 101.24 & 87.36 & 136.22 & 106.31 & 107.28
 humana hostia sacrificantes 106.35 & 636.40
 humana sanguine quidam medicum temperant 469.49
 humana miserie exempla 138.35 per totum
 Humanæ 47 per totum & 118.40 per totum & 120.24 per totum & 122.16 per totum & 124.3 per totum
 humane miserie consideratio prologi libri 7 per totum & pag. 110. scripto.
 humanum sermonem ferre quedam diffusi lani 138.46 & 139.3
 humani corporis magnitudinis consideratio 112.40 & inde
 humanitatis exemplum 159.38 & 143.21 per totum
 humatus quis intelligitur 124.46
 humerorum remedia 382.4 & 477.15
 humor & succus arborum sanguis est 282.45
 humorum arborum consideratio ibidem per totum
 humorum malorum medicina 365.9
 humor stellarum alimentum est 336.55
 A uiole speciei 388.17 & 399.45
 Iaculum ne seriendo erret 140.21
 Iaculum serpens 136.36
 iaculum cum ameto à quo reperitur 126.17
 iades statuarius 600.38
 ianiculus mons in quem plebs Romana cecidit irata 270.13
 ianthina uestis unde dicta 388.17 & 389.45 & inde
 ianus in pacis bellisq; argumentum collitur 599.4
 ianus anni dies ibidem 7
 iani gewini statua in foro Boario ibidem 5
 iani statua ita figurata ut in digitis trecentorum quin quaginta quinque dierum tota esset ibidem 6
 iani simulacrum 635.38
 iasione herba 411.18
 iasione unum folium habet 395.40
 iason primus longa naue nauigauit 127.1
 iasonis canis mirus erga dominum 142.30
 iasio Aesculapij filia 624.16

ispidis gemmae consideratio 663.27 et inde.
 ispidum genera ibidem 41 et inde
 ispidus mira magnitudinis ibide 46
 isphonix gemma ibidem 44
 israleptice medicina 524.29
 isris herba Quere Hiberis
 isries caprarum genus 149.31
 isis auis qualis 173.15 et 177.15
 isis auis elystrum reperit 137.48
 isis sibi rostro uentrem purgat ibidem
 isis contra serpentes inuocatur 177.15 per
 totum
 isium cineres in medicinis 551.25 et 54
 25
 isis ubi nigra candidaq; 178.19
 isides serie que 613.17
 ichneumonis serpentis consideratio et eius
 cum aspidem pugna 136.47 per totum et
 187.8
 ichneumon crocodilum perimit 137.13
 ichneumonis morsus remedia 665.29 et
 530.38
 ichneumon cui inimicus 189.39
 Reliqua quere parte secunda
 ichthyophagi ex piscibus oleu faciunt 256.37
 ichthyocolla piscis qualis 571.48 et 575.7
 ichthyocolla a quo reperta 126.5
 icones quid 597.18
 ideri auis medicina 546.47
 ideris gemma 668.29
 idericorum remedia 579.40
 idides Græcæ, Latine mustele 529.46
 Ida Troadis mons Larice abundat 271.5
 Ida Troadis mons qualem habet fraxinum
 271.15
 ida Crete cupressis abundat 279.34
 idea ficus qualis 260.20
 idea laurus 266.47 et 343.14
 idea herba qualis 492.49
 ideidactyli gemmae 698.28
 ideoris animalis consideratio 207.40
 et inde
 ideur deesse in extis immolanti letale signu
 ibidem 41 et inde
 ideur quibus non sit 208.6
 ideur utustatis maxime patiens ibidem 21
 ideur caprinum quibus profuit 148.28
 ideur rane geminum 569.45
 Vide Iocinera
 iduini salina ad quid 501.12 et inde per
 totum
 ignis qui aqua accenditur, extinguitur ter
 7430.39.27 et 31.13
 ignis elementis situs 2.2 et 30.26
 ignis stellarum materia ibidem
 igni cum quibus magna cognatio 30.33
 ignis miracula ibidem 26 per totum
 ignis secunditas ingensq; incrementum
 31.6 per totum
 ignis optime seruatur ferulis 239.30
 igne ambulantes Hirpie, non aduruntur
 107.32
 ignis sine sapore, odore succoq; 264.5

igne que ligna non exurantur 273.9 et
 529.5
 ignis ex quibus excutitur lignis 285.13.14
 ignes in terra apparentes quid significant
 344.48
 ignis prasagia 345. et inde
 igne quod linum non comburitur 347.21
 ignis ubi primum repertus 57.21 et 126.7
 igne sacre macule quo tollantur 371.17
 ignis actiuitas quanta 102.33
 ignis quibusdam ignotus diu ibidem 38
 ignem et longinquo concipientia 449.34
 ignis sacri morbi genera plura 480.25
 ignis quo maxime resinguitur 588.47
 ignis miracula, medicine prodigia 652.8
 per totum
 ignis actiuitas atq; uis ibidem et inde
 ignem rapacissime atrahentia 657.21
 igne que non calefiant 670.19
 ignem quod animal extinguit 531.24
 ignis leonibus terrorem affert 133.26
 igne actites lapis nihil deperdit 171.16
 ignem salamandra tactu extinguit 188.6
 igne quedam animalia uiuunt 201.36
 ignem quis primus et silice excessit 126.7
 ignem asseruare in ferula Prometheus repe
 rit ibidem
 ignis sacri plura genera 480.25
 ignis sacri morbi remedia 363.42 et 565
 30 et 367.5.25 et 368.2.21 et 374.14
 et 379.26 et 380.23 et 381.11.45 et
 397.33.47 et 398.18.43 et 401.13 et
 406.49 et 407.19.20 et 416.18 et
 417.26 et 420.5 et 425.38 et 426.6
 22 et 427.20 et 434.31 et 439.23 et
 443.30 et 444.40 et 445.23 et
 446.33 et 450.40 et 480.22.35 et
 490.22 et 493.16 et 494.39 et 504
 34 et 505.37 et 520.34 et 527.49 et
 528.8 et 562.10 et 569.9 et 576.15 et
 590.13 et 610.9 et 616.23
 ignisficia diuinatio a quo reperta 126.28
 ignorantie pudore, mentiri non piget 65
 37
 ignorans semibilibi scire potest 1.23
 ilei morbi, id est gracilioris intestini reme
 dia 374.6 et 375.3 et 543.28
 ileos pellentia 574.31
 ile quid 208.48
 ile uentriculus in uentre 208.39
 iligne glandis figura 268.18
 iligna glandis suam angustiam facit 269.11
 ilibus utilia 365.5 et 479.19 et 489.17
 ilex arbor, glandem fert 268.32.36
 iliofis quid dandum 164.29
 illum consideratio 209.28
 ilex pro subere quibus 275.5
 ilicis genera duo 268.34
 ilicis folia non decidunt 274.4
 ilicis folia aculeata 274.47
 ilici pediculus breuis 275.2
 ilex non floret 275.24
 ilex quo tempore semen ferat 276.25

ilex Rome uetustissima et qualis 287.35
 ilex ingens Rome 288.12
 ilicis cocci medicina 436.7 et inde
 iligne corona 267.49
 ili regis tumulus et quercus in eo 387.43
 ilium quando Troia uocari coepit ibidem
 ilium quando captum Vide Troia
 ilias Homeri in nuce contenta 114.7
 illecebra herba qualis 367.43
 illusiones specierum inducentia 449.27
 per totum
 illustrium uiuorum libros qui scripserint
 63.42
 I M A G I num honor apud ueteres 613.9
 per totum
 imagines in funcribus comitabantur ibi. 21
 imagines illustrium uiuorum in bibliothecis
 ponebantur ibidem 34
 imagines quibus ponebantur et quare ibid.
 imagines que preter specula reddunt 668.8
 imagines animorum nulle 613.18
 imagines ex qua materia ibidem 34
 imantopodes loripedes 69.21
 Imber Vide Hymber
 innumulus aus qualis 171.2 per totum
 impares numeri uehementiores 499.48
 impendia que 584.8
 imperatores Romani post uictoriam lau
 rum in Iouis gremio ponebant 266.12
 et inde
 imperatorum fortium apud ueteres dona
 314.39
 imperatorum manibus agri colebantur
 315.39
 imperatorum fascies lauro decorabantur
 266.12
 imperatores graminea corona donati 404
 12 per totum
 imperatoribus artium una imperat 455.38
 imperia accepta quam multos affligere 119.2
 imperitie celestem diuinitatem misceri spes
 ardua 331.42
 impetiginis morbi remedia 369.16 et 375
 6 et 418.13 et 419.4 et 420.3 et 431
 28 et 495.29
 impetrandi que uolucris ratio 463.2
 impetrare hominum fauorem qua arte pos
 sumus 368.37
 impetris regis senectia 121.17
 impia herba qualis et cursu dicta 451.12
 impressores quo atramento utantur 617.4
 et inde
 INCANTAMENTA an aliquid na
 leant 498.37
 incantamenta uim habere ibidem per totum
 incantamentis qui et in quibus usi sunt ibi.
 incantationes impediencia 471.31
 incantationes tollendi ars 370.49
 incantationes quibus tolluntur 464.38.46
 et 471.31 et 504.25
 incantatorum pena 499.23
 incendia quo facilius extrahuntur 523.31
 incendiaria auis qualis 173.27 per totum

incendio nominato inter epulas quid sit
500.11
incendiorum deprecatio 499.34
incendijs contraria 531.24
incendia puniunt luxum 643.30
incontinentie exemplum 186.22. et inde
ineubantium uitia et eorum remedia 184.
35 et inde
incus à quo reperta 125.38
ineudibus adamas deprehenditur 657.47
india terrarum omnium maxime gemmifer-
ra 671.15
india miraculis scatet 107.37 et inde
indie omnia ferè magna ibidem et inde
indie animalia arboresq; maxime ibidem
indie aghores quales 218.12.27 et 39 ibi-
dem per totum et 107.38 et inde
indie lineata nobilissima 220.20
indie odoramenta ibidem 28
india non habet æstiuos hymbres 301.29
india an hederam nutriat 279.45
indie milium in Italiam aduectum 318.35
indie arundo qualis 445.23 et 107.40
et 281.10
indie adamas 657.42
india quomodo elephantes capit 130.24.41
et 131.24
indie miræ magnitudinis serpentes 131.46
indie mira animalia 135.22 per totum
indie gemme 661.12.21 et 662.4.9.18 et
663.3.19.26 et 664.6.11.30.41.48 et
665.5.6.41 et 666.22.25 et 667.4 et
668.28.32.34 et 669.15.48
indi quo utantur uino 250.2
indi ex cassaneis oleum faciunt 256.35
indos sue arbores uestiunt 220.20
indorum calami hastarum uice 281.11
indorum regum potentia 89.9 per totum
et 37 ibidem per totum
Reliqua quære parie secunda
indici bonæ quales 135.2.4.30.39 et 145
41 et inde
indica pix optima 252.8
indica ficus spinag; 218.27.28
indica gemma qualis 668.32
indici apri quales 149.23
indici maris beluæ quales 151.30 per totum
indica testudines maxime 154.34
indici oceani margaritarum copia 161.37
inducie coloris genus 615.48 et 617.7.10
inducie à quo reperit 126.26
inedia homini ante diem septimum letalis
non est 216.23
inerticula una 245.35
infans reuersus in uterum aliquando 109.15
infantes quod tempus infestet ibidem 47
infantes quando unguibus carent ibide 48
infantes ferarum lacte nutriti aliquando
134.23
infantium ulcera in capite quomodo sanen-
tur 374.46
infantium ægrotantium remedia 376.2
infantibus comitalem patientibus utilia

378.32 et 523.5
infantium custos quis deus creditus 501.32
infantium fascinatio ibidem 31
infantium ulcerum remedium 234.26 et
651.30
infantium auribus utilissimum 372.28
infantes colostrati 509.38
infantium quæ profint ad dentitionem et
gingiuis et oris ulcera 523.1 et 550
44 et inde
infantium morbi remedia 380.20 et 398
47. et 409.5.38 et 415.19 et 418.43
et 426.23 et 440.17 et 492.25 et
504.11 et inde et 33 ibidem et 523.1
et inde et 528.6 et 550.42 et inde plu-
ra et 587.44 et 657.18 et 663.24
infantibus urinam mouentia 384.16
infantium lichenas sanantia 445.4
infantes impauidos quid faciat 523.26
infantibus contra lippitudines remedium
527.48
infantes si lacte concreto uexentur 550.42
infantium pericula prohibens lapis 663.24
infantibus saluam facientia 667.44
infelicia ligna quæ 238.38
inferos non esse secundum quosdam 20.4
inferos tantum colentes homines 69.18
inferi quibus euocantur ad nos 607.33
infirmitas omnis cælo accidit 277.35
infirmitas apud quos nulla 60.21
infixa corpori extrahetia 413.49 et 445
45 et 451.19 et 481.6 et 482.23.26
et 578.16
inflammationis corporum remedia 372.32
et 398.8.38.40 et 401.11.27.49 et
415.26 et 418.28 et 419.44 et 425
28.49 et 426.36 et 437.21 et 431.33
et 437.12 et 439.27 et 440.21 et
451.37 et 458.50 et 461.12 et 465
40 et 474.30 et 481.31 et 486.40 et
489.41 et 496.2 et 511.25 et 519.28
et 533.49
inflationis corporum remedia 565.35 et
397.41 et 370.13 et 372.33 et 373.40
et 375.33.44 et 376.20.34 et 381.44
et 397.13 et 400.18 et 405.25 et 408
34 et 411.9 et 489.8 et 496.11 et
507.34 et 567.49 et 574.11.31
inflationes corporibus facientia 367.12 et
413.12.18 et 414.36 et 417.43 et 418
11 et 429.15 et 440.34 et 445.25 et
446.26 et 479.18
ingenium ultra artem esse 620.21
ingeniorum laudes 116.21
ingenium humanum nescit modum 471.7
ingenium humani omnia exquirat 250.49
ingenii pudoris est fieri per quos prosee-
ris prologo 81
inguiarie herbe medicinae 477.34
inguinis morbi remedia 414.42 et 477
35.35 et 487.43.45 et 489.18 et 497
7 et 501.44 et 502.12 et 599.6 et
545.4 et 568.11 et 266.27

ingrati tudinis exemplum 186.16 et 193.13
27.46 et 117.30 per totum
inimice res inter se 131.8.23 et 135.2.16 et
136.5 et 47 ibidem per totum et 142
18 et 152.20 per totum et 156.17 et 169
44 per totum et 171.38 et 172.21 et
180.18 et 189.34 et inde et 272.22 et
279.47 et 280.19 et 262.19 et inde et
435.13 et inde per totum et 566.35 et
508.33 et 523.27 per totum et 531.31
43 et 567.37 et inde
inimici quæ ratione pena affici possint 665.9
inimicitiam iumentorum tollentia 459.36
et inde et 508.7
inimicorum odium quo concilietur 529.7
inoculationem quæ arbores non recipiant
300 per totum
inoculatio omnium fertilissima ibidem 20
inoculatio arborum seminumq; quomodo
reperita 298.20
inopia inopes sepe cogit 256.37
insaniam inducentia 372.23 et 401.33.39
et 456.11 et 553.47
insania quomodo tollitur 375.10 et 381.43
et 400.14 et 444.13 et 457.47 et
458.28 et 480.6 et 504.49 et 553
16 et 371.16
insania aliquando uti optimum est 363.2
insanientium remedia 371.16
insatiabilia quæ sint animalia 209.1
inscitia quæ maxime pudenda 237.37
insectorum animalium consideratio libro 11
per totum
insectorum animalium differentie 190.37
per totum
insecta unde dicta ibidem 39
insectorum subtilitas ibidem 54. per totum
insecta an spiritent habentq; sanguinem 191
10 per totum
insectorum corpus quale ibidem 27 per totum
insectorum aculeorum consideratio 194
43 et inde
insecta omnia oleo exanimantur 136.13 et
216.2
insectorum pennarum consideratio 195.15
insectorum pedes quales ibidem 47
insectorum diuersitas 201.2 per totum
insectorum oculi quales 204.33
insectorum pedum diuersitas 214.2 per totum
infectionis consideratio, inuentio, et 398.14
infectionis ratio duplex ibidem 18
infectionis observationes ibidem 33 et inde
infectionis tempus 299.19 et inde
insectorum consideratio 259.15
insectorum quæ arbores capacissima 301.17
insolatio quod 395.42
insomnia quibus tollantur 369.10 et 378
10 et 477.46 et 458.9
insomnia non uidentes homines 69.15
intentio in omni actione expetitur 506.6
intentum homini nihil in uitâ 550.49
interaneorum animalium remedia 407.38
interaneorum morbi remedia 372.14 et
415.7

443.37. 448.27. 476.6. 479
10. 488.21. 543.49. 544.33.
551.2. 575.2
interlucatio arborum qualiter. 312.36
interlunio fata non leduntur uermibus
327.25
interlunium quid. 283.36. 342.2
interlunio quid agendum. 341.43
interrogata omnia quomodo sciri possunt
569.42
intertrigo. id est, membrorum inter se frica
tio, quomodo tollitur. 396.41. 436.16
438.4. 440.2. 441.24. 442.19. 447.31
intrualla plantarum arborumque, qualia esse
debent. 297.11. per totum
intestinorum animalia quomodo pelluntur
364.32. 373.8. 406.34
intestinorum remedia. 363.30. et 370.47. et
371.24. 375.18. 45. 378.26. 38. 380.47. 381.47. 384.4. 415.26
428.25. 429.42. 434.13. 481.37. 510.12. 518.27
intestinorum ulcera sanantia. 364.30
intestinorum torminum remedia. 378.21
intubi herbe consideratio. 357.12. 4 inde
358.29. 4 inde
intubi herbe medicina. 368.29. 4 inde
intubum erraticum. id est, ambigua. ibidem. 31
inuentio rerum dijs tribuitur. 484.39. 48
inventionis causa amor. 385.46
inuentores rerum dii habiti sunt. 451.44
inuentores uariarum rerum. 125.17. per tot.
inuide redargutio. 452.39. 4 inde. 4
454.20
inuidia citra iudicium esse debet. 116.17
inuidia exemplum. 139.18. 4 inde. 42
ibidem. 141.35. 142.5. 546.20
657.27. 667.25
inule herbe consideratio, usus, &c. 353.36.
4 inde. 365.33
inule herbe medicina. 365.33. 4 inde
IOCHABELLA ludeus magus. 58.44
lecineris consideratio. 207.40. 4 inde. 4
piose
lecinora ubi bina leporibus. ibidem 48
Videicur
locinoris morbi remedia. 363.15. 364.28
368.30. 34. 373.45. 374.45. 376.7. 32. 44. 379.49. 383.31. 45
384.28. 398.24. 33. 39. 399.30
et 405.26. 42. 408.9. 24. 34. et 409
36. 411.14. 24. 415.21. 417.45
418.10. 420.21. 422.18. 428
32. 429.3. 430.38. 431.48. 433.2. 42. 434.3. 437.40. 45. 438.5. 13. 438.44. 49. 442.28. 443.26. 444.21. 452.11. 468
45. 472.26. 28. 30. 31. 32. 40. 49. 481.48. 489.8. 490.21. 516.34
542.24. 573.29. 46. 574.12
612.7. 647.15
lo ubi in uaccam mutata. 287.44

io ad quam quercum ab Argo ligata ibidem
io pictura 625.39
iollas medicus 378.14 379.13
ion scriptor 340.45
ion statuarius 600.36
ion gemma 668.34
ionum literis uti conspirant omnes 127.17
ionetanum genus plumbi 611.11
iovis Quere Iupiter
IP H I clus Herculis frater 110.32
ipbieratis leene simulacrum 602.34
ipbigenie ad aras stantis pictura 620.15 626.9
ipbis pictor 626.35
iracundie causa 110.32
iracundias hominum domat androdamas la
pis 666.22
iram cuius inesse, 4 quando ad iracundiam
prioriores 414.17 4 inde
irene pictrix 627.14
irinum optimum ubi 389.30
irio quando ferenda 318.12
irionis folia qualia 319.2
irionis fugis medicine 418.59
irionis tritici natura 322.11
iris pictura imperfecta 667.3
iris gemma 665.20 4 inde
iris oleum 256.42
iris herba odoratissima 389.19 4 inde
iris ubi optima ibidem 24 4 inde
iris genera duo ibidem 23 4 inde
iris cur dicta ibidem 45
iris herba que optima 4 ex ea medicina
398.46
irium unguentum quibus gratum 229.12 258.42 322.11
irtiola uua ubi peculiaris 544.10
IS A tis lactuca genus 4 ex ea medicina
367.22
ischemon herba qualis 460.38 481.22
ischias herba que 404.11
ischiadiciis utilia 424.19 427.29 437.14. 30 440.1. 37 441.33. 34
444.9 447.36 458.29 468.25 573.14 477.23. 26 481.38 487.25 488.13 493
13 496.34 497.4. 6 499.39
596.18 508.20 516.48 510
16 543.9 562.15 567.47 573.48
isla frumenti genus secundum quosdam
321.49
isilaci sacerdotes quid in sacris 489.13
isilacydus quod 420
isidis simulacrum quando sublatum Romae
261.14
isidis plocam 240.42
isidomos quid 649.22
isigonis statuarius 603.36
ismenias musicus 653.9
isocynamum arbor 225.35
isocrates uiginti talentis unam orationem
nendit 116.32

isocetes herba 467.37
isopyron herba qualis 493.3
isthmica corona ex pino 257.24
istria oleum optimum 254.37
Reliqua quere parte secunda
ITALIAE quae pars fulminibus obnoxia
18.17
italie gentes diu uiuere 112.1 4 inde
italie laus, temperantia, rerum copia 671.27 4 inde
italia que non gignat 230.18
italia steriles palmas habet 231.6 279.4
italia peculiaris arborum parens 241.8
italia principatus in uitibus ibidem 37
italia quas uices amat 243.39
italie que uua placeat 244.19 4
italie generosa uina que 248.32
italia quomodo uina condit 251.23
italia quando primum oleum habuit 254.5
italie oleum optimum ibidem 35
italie locis piperis arbor uiuit 279.9
italie calamus sagittis aptissimus 281.7
italie stus optimus 292.11
italie terram quidam iam lassam esse dixer
unt ibidem 39
italia infestata sepe locustis 200.20
italia a quo fini usum accepit 293.40
italie rex in distributione temporis quo se
renda arbores sint 301.40
italie cultores deni in centena iugera uinea
rum 309.5
italiam latifundia perdidit 317.2
italie triticum optimum 319.24. 32
italia ex quibus prouincijs triticum recipit
ibidem 36
italie pinendi modus 322.16
italie arandi consuetudo 328.31 328.29
italia luxuria Asia corrupta est 593.48
italia quando primum elephantes uidit 129
34 per totum
Reliqua quere parte secunda
itali a Pelasgis literas receperunt 125.31
ithacorum statuarum uetusas 599.310
ithacamelis uinum 250.35
ithacea arbor uinculis utilis 292.22
IUBA cui librum suum inscripsit 221.43
4 97.4
iube librid Claudium Cesarem scripti ibid.
iube Mauritanie regis primi laus 667
iudaica resina qualis 251.34
iudea tantum balsamum habet 226.46 279.3
iudea Romanis seruit 4 tributa pendit
226.49
iudea ab Alexandro magno uicta 227.16
iudea palmis inclyta 231.5
iudea gens contumelia numinum insignis
232.33
iudea flusius qui sabbatis omnibus siccatur
554.24
Reliqua quere parte secunda
iudei in uitam suam se uicunt 227.5
iudeorum magica 518.44
f 3 iudeorum

iudeorum superstitio. 561.19
iudeis dicatus piscis. ibidem
iudicem quis sortiatur, an eligat refert plurimum. prologo. 1.31
iudicium decurie. 581.45. & inde
iudicium capitis ubi primum actum. 126.13
iugerum quid. 314.37
iugera duo uni olim tantum concessa. ibi. 26
iuglans & quercus inter se inimice. 435.18
iuglandis nucis consideratio. 262.9. per tot.
iuglans que loca amet. 273.23
iuglandes aquas oderit. ibidem 31
iuglans inferiore parte fertilior. 277.17
iuglans non facile sentit cariem aut vetustatem. 285.30
iuglandes nuces quomodo ferantur. 285.6
iuglandi umbræ cunctis noxiæ. 297.16
iuglandes nuces quo ferenda tempore. 301.43
iuglandis nucis oleum ad quid. 427.36
iuglandes nuces unde disticæ, & earum naturæ, ac medicinæ. 433.8. & inde
iuglandium nucum nocumenta plura ibid.
& inde
Iulia Augusta quotidie insula uestiebatur. 353.41
Iulia Augusti neptis. 133.4
Iulia lex theatralis. 583.5
Iuliana cerasa qualis. 265.30
Iulianus Neronis curator. 656.44
Iulius index quid erga Neronem. 375.48
Iulij imperatoris carmen de oleris. 358.23
Iulius Viator eques Romanus. 113.31
Iulius Lupus præfectus. 346.40
Iulij Rasi mors qualis. 469.38
Iulius Sex. consul. 585.17. & 25.29
Iulius L. consul. 12.2
Iulij medici interitus. 124.22
Iulus quid. 277.37
iumentis ferule venenum sunt. 435.23
iumentis poma quomodo portata facilia ibidem. 12
iumentis utilia. 418.18
iumentorum ungulas indurantia. 553.35
iumentorum urinam mouentia. 567.13
iumentorum morbi medicinæ. 491.38. &
493.32. & 551.36. & inde
iumentorum ulcera sanantia. 410.26. &
505.46
iumentorum oculis salutaria. 447.31
iumentorum in pituita & stranguria remedia. 458.5. & 476.47
iumenta discordantia quid cohibeat. 459.37
iumentorum febribus medicinæ. 480.2
iunci consideratio, generatio, usus, nominatio. 396.19 per totum
iunco funes faciunt. 348.22
iuncus odoratus ubi. 226.15.21. & 396.47
& 397.9
iunci usus. 396. & inde
iunci copia ubi ibidem. 34
iunci medicinæ ibidem. 36 & inde
iuncinum oleum. 256.44
iuniperi arboris consideratio. 275.16

iuniperus non sentit cariem neque vetustatem. 285.29.47
iuniperus quo tempore semen ferat. 276.25
iunipero eadem uirtus que cedro. 284.17
iuniperus ubi maxima ibidem. 18
iuniperi natura, genera, medicinæ. 440.32
iuniperus montes amat. 273.20
iunipero non decidunt folia. 274.4
iunipero spina pro folio ibidem. 47
iuniperus non floret. 275.26
iunior quo quis effici possit. 378.9
iuniora fertiliora sed tardius fructum ferunt. 277.22
Iunius Pisciculus eques Romanus. 636.42
Iunius Appius consul. 142.38
Iunius L. quando consul. 254.11
Iunius Græcanus historicus. 583.22
Iunius P. legatus perimitur. 598.8
Iunij Valentis fortitudo. 113.39
Iunius M. prætor. 622.39
Iunius Syllanus consul. 26.13
Iunonis Idus quod. 4.19
Iunonis ædes Romæ fulmine icta. 18.5
Iunonis templum Metaponti quale. 241.45
Iunonis lucus Nucerie & in eo portentum. 278.42
Iunonis cella in Capitolio. 599.27
Iunonis simulacrum. 602.39
Iunonis Lacinie templum. 519.22
Iunonis Lacinie mirum. 31.18
Iunonis Ardeæ templum. 624.14
Iuno quo fonte perfusa. 555.37
Iuppiter hospitalis. 636.16
Iuppiter ubi cum Europa primum concubuit. 217.35
Iouis circuli Syderisque consideratio. 4.6
Iouis stellæ per zodiacum motus. 7.34
Iouis stellæ color qualis. 9.8
Ioui cur fulmina assignantur ibidem. 27
Ioui que fulmina tributa. 17.10
Iouis cognomina ibidem. 30
Iouis simulacrum ex uite. 241.48
Ioui esculus sacra. 116.49
Iouis in gremio Romani imperatores laurum ponunt. 266.13
Iouis barba arbor. 273.33
Iouis spelunca in Creta insula, & circa eam mirum. 276.44
Iouis simulacrum Romæ ex qua materia & quando dicatum. 285.42. & 118.28
Iouis glandes. 262.32
Iouis mensa uerberacea uerritur. 462.45
Iouem cælo deuocare conabantur. 499.9
Iouis simulacrum minio pingitur. 590.39.30
Iouis Statoris ædes Romæ ubi. 598.33
Iouis colossus à Claudio imperatore dicatus. 599.33
Iouis flamma flos. 488.30
Iouis Olympij simulacrum à quo. 600.26.47
& 604.21. & 118.28. & 634.38. & inde
Iouis Seruatoris templum. 602.45
Iouis Tonantis ædes. 603.11. & 637.48
Iouis Tonantis simulacrum. 603.16

Iouis simulacrum. 604.14. & 636.14.44
Iouis pictura. 610.19
Iouis Liberum parturientis pictura. 616.19
Iouis effigies in Capitolio qualis & à quo. 628.16
Iouis ædes ex qua materia. 629.40
Iouis Olympij templum Athenis. 637.33
Iouis Vltoris templum, id est, Pantheon. 643.2
Iouis gemma. 668.32
Ioui Lycoæ humana hostia sacrificata. 136.13
Iouis armerigæ aquila credita. 18.16. &
371.29
Ioui aquilla sacra. 171.44
Iouis labradæ feni & eius mirum. 566.37
Iuppiter eburneus. 642.31
Iuppiter quare caprino lacte nutritus pingitur. 509.41
Iuppiter Stratis, id est, militaris, ubi & esset dictus. 287.45
Iurandi mos per res sanctissimas. 235
Iurgia concitantia. 570.5
Iuuenecorum corpore exanimato, æque signi. 186.48
Iuuenis faciemini generis contra quosdam. 117.45
Iuuentutis deæ ædícula in Capitolio. 628.31
Iuuentutis ædes. 529.34
Iuuentius M. consul ac eius interitus. 114.13
Ixia herba que. 407.31.35

ΚΟΣΜΟΣ Græcè, Latine
namentum. 1.44

LABEONES unde dicti. 205.6
Labeo Aterius prætoris. 624.45
Labyrinthorum consideratio. 641.14. per totum
Labyrinthus Aegyptius ibidem. 15
Labyrinthi plures ubi & quales ibidem
Labyrinthus Samius à quo. 603.31
Labiolorum morbi remedia. 436.34. & 540.30. & 606.31
Laborinus Campanie campus fertilissimus. 291.34
Labradæ Iouis feni & ibidem mirum. 566.37
Labrus piscis. 579.22
Labrum uenerum herba qualis. 468.38
Labrorum consideratio. 205.6
Labrorum scissuræ remedia. 515.48
Labro carentes homines. 10135. & inde
Labruscæ uia Oenanthe dicitur. 228.18
Labruscæ uis consideratio & medicinæ. 64.421.22
Laburnum arbor, aquas odit. 273.31
Lac ubi nigrum. 30.1
Lactæ asinino cutis pulchra redditur. 211.7
Lactæ quando pluit. 18.20
Lactis uibertas intermissa restituitur. 492.8
Lactis copiam facientia. 384.19. & 421.39

441.11 444.3235 448.10
 484.18 491.49 et 495.25 497.13
 522.21 577.7.22
 lactis abundantia ouibus facientia 450.35
 lactis copia ex qua materia 239.45
 lactis sapor qualis 263.49
 lactis gallinacei haustus pronerbium prolo.
 1.88
 lac ne coaguletur 374.41
 lactis ubertatem puerperis facientia 364.34
 369.34 522.16
 lactis mulierum copia quomodo fiat 377.48
 401.12 411.21 412.1 577.7
 667.44
 lacte uiuentes homines 101.48 146.1
 lac coagulantia 431.12
 lac optimum medicamentum 461.38
 lac vaccarum cur optimum ibidem 39
 lactis fletum in medicinis usus 430.21
 lactis materni usus utilissimus, exitiosus uer
 ro post conceptum 509.38
 lac quod maxime nutrit ibidem 40
 lactis consideratio 211.48 7 inde
 lactis bonitas 212.1 7 inde
 lac mulierum saluberrimum 510.26
 lactis coagulum quando uenenum 513.4
 lactis mulierum medicinae 365.42 504
 35 7 inde
 lactis contraria idq; extinguentia 414.41 et
 412.19 457.7 490.7
 lactes qui in homine dicantur 208.38
 lacredemonas quo annulo utebantur 580.36
 lacredemonis tectorium opus 629.42
 lacredemonij quando imperium amiserunt
 7 quod tunc portentum usum 11.32
 lacertarum magnarum copia 103.26
 lacerte descriptio 141.18
 lacerte natura qualis 131.13
 lacerti ubi maximi 142.19
 lacerti uiridis gemma 669.30
 lacertis lingua qualis 206.13
 lacertarum etas 142.19
 lacerti Arabiae cubitales ibidem
 lacerte Indiae uiginti quatuor pedum ibid.
 lacertorum color ibidem 20
 lacertarum onia 183.43
 lacertorum piscium genera 579.4
 lacerta ore parere vulgo creditur 187.47
 lacertis nulla memoria neq; incubant ibid.
 lacertarum in medicinis usus 534.25 535
 9 536.18 7 inde et 541.26 541.46
 547.17
 lacryma uitae qualis 7 ex ea medicinae
 419.47
 lacryma miserie indices 204.2 7 inde
 lacrymarum remedia 426.4
 lacryma herba consideratio 359.40
 lacrydi philosopho asser perpetuus comes
 175.5
 lacon statuarii 600.30
 laconica purpura 389.44 7 617.39
 laconica arundo qualis 282.29
 laconicae carnes quales 186.47

laconico agro ficus maxime 277.6
 lactia herba 125.31
 lacteus in colo circulus 7 eius effectus 338
 15 7 inde
 lacteus circulus cur diffusus ibidem
 lactoris herba qualis 450.35
 lactucini quidam Romani nominati 7 qua
 re 351.1
 lactuca genera tria 356.42 7 inde
 lactuca somnum inducit 357.1
 lactuce unde dicta ibidem 2
 lactuca omnis refrigerans 7 eius in cibis
 usus ibidem 5
 lactuca Angustus seruatus 7 causa medico
 ibidem 6
 lactucam meteres religiois causa non coman
 ducabant ibidem 7
 lactuca quomodo seruetur in omnes menses
 ibidem 8
 lactuca sanguinem augere creditur ibid. 9
 lactuca caprina ibidem 7 357.16
 lactuce toto anno seruntur 357.17
 lactuce qua arte ample fiant ibidem 20
 lactuce satio translatioq; ibidem
 lactuce genera 7 medicinae 362.16
 lactuce sponte nascentis descriptio ibi.
 lactuce succi usus ibidem 28
 lactuce peculiaries uires ibidem 39
 lacunarum 7 quo primum picta 625.3
 lacuturres Brasiliae quales 258.9
 lada herba 223.37 7 473.41
 ladani consideratio 223.25
 ladani herbae medicinae 473.40 7 476.5
 7 479.43 7 480.49 7 483.9.41
 Lelius Strabo quis 185.31
 latius decimus prologo 1.28
 latitia nec ullo minimo morore pensanda
 119.5
 latitium offerentia 460.27
 lagarina uua 247.2
 lagee uue 244.29
 laginis herba descriptio 448.5
 lagonis pueri simulacrum 603.17
 lagopus auis 182.48
 lagopi herbae medicinae 474.17
 lagonoponos morbus 7 eius remedium
 264.21
 lahippus statuarii 600.38 7 602.7
 lais medica 505.30
 lala mulier pictrix 617.16
 laetana uina 247.9
 lalizaciones onagrorum genus 145.36
 lamia quidam in rogo reuixit 123.17
 lamie pisces 558.40
 lamium urticae genus 394.39
 lamij herbae consideratio 7 medicinae ex eo
 406.47 per totum
 lamirus piscis 579.4
 lampades cometae 1030 7 1129
 lampaci gemmae 670.38
 lampido felix femina credita 119.8
 lampyrides uermes ignium modo notum lu
 centes 199.35 7 335.36.43

lana quando pluit 18.25
 lanis tingendis apta 571.19
 lanarum colorum genera plura 147.16
 lanarum genera ibid. 19 per totum
 lanas tingendi usus ibi. 23 7 inde
 lane nigrae nullum colorem bibunt ibid. 31
 lanas inficere. Lydorum repertum 115.42
 lane medicinae 527.2 per totum
 lane usus in nuptijs ibidem
 lane ubi optime 147.11.19 7 inde
 lana in folijs arborum 274.42
 lane quibus tinguntur 444.7 7 407.19
 7 408.6 7 617.16
 lanaria herba qualis 450.35
 lanatae uue ubi 242.46
 lanata arbor cur dicta 7 ubi inuenta 258.25
 lanati dicuntur lupi pisces 157.10
 lancea 7 quibus reperta 126.17
 lanigere arbores ubi 210.13.19
 lange bestiae 655.42
 langoris remedia 440.34
 langurium quid 655.41
 langurie bestiae ibidem 42
 laocontis 7 filiorum 7 draconibus innox
 rum statua 636.33
 laodamiae mulieris pictura 626.31
 laodice uxor Antiochi 111.3
 laodice lilium quale 388.5
 lapati herbae natura genera medicinae
 382.7
 lapati consideratio ibidem 7 inde
 lapatum quod 7 rumex dicitur ibid. 36 7
 382.9
 lapati radix maxima 354.10
 lapati satio quando 360.23
 lapatum syluestre melius reliquo 361.35
 lapati usus 7 ex eo medicinae ibid. 37.38
 lapidum consideratio 633.6 per totum
 lapides intra arbores reperti ad quid pro
 sint 284.21
 lapis fugitiuus ubi 642.34
 lapides uina corpora erodentes 645.42
 lapides ubi traslucidi sint ibidem 645 7 648
 41.45 7 651.38
 lapidis flos qualis 645.48
 lapides quosdam parere alios 646.6
 lapides offerebiles 8
 lapides palmati quales 7 ubi ibid. 9
 lapidum differentie plures ibidem 6
 lapides 7 pulvere 629.10 7 inde
 lapidesecre terram ubi ibidem
 lapidem integrum fluere, comminutum
 mergi 645.38
 lapides uini quales 646.28
 lapidum mortuorum consideratio 648.18
 lapides qui secari possunt ibi. 25 7 649.9
 lapides monumentis apti ibidem 649.14
 lapis uiridis qualis ibidem 15
 lapides qui 7 discipuli apti 7 qui non ibid. 4
 lapides 7 celo cadentes 18.34
 lapides herbis tingi 405.38
 lapides pingere quando inuentum 613.3
 lapides cur pluant 12.49 7 183.4 per totu
 f 4 lapides

- lapides statim confantes corpora 27.29
 et 64.5.39 per totum
 lapis ubi crescat 29.27 et 64.6.7
 lapidea quedam fieri solo tactu 64.5.41
 lapidicina et Cadmo reperte 125.39
 lapilli et sete in uescis 209.28.29
 lapillos herba generans 493.20
 lapillo Thracis dies quales sint computant
 118.49
 lapitharum simulacrum 634.45
 lappa Boaria herba ad quid 479.4
 lappa frugibus inimica 327.5
 lappa flores quales 395.37
 lappa go herba qualis 478.33
 lappane Brasice descriptio et ex ea medici
 ne 270.26 et inde
 lapporum remedia 374.10 et 407.26 et
 409.49
 laquearia ubi auro interfecta 585.21
 larbason quid 589.29
 laribus compitalis cur instituta 652.25
 largitionis exemplum 390.4
 larix que non repullulat 270.48
 laricis arboris medicina 438.3
 larix montes amat 273.19
 laricis arboris consideratio 270.37
 laricem non ardere ibidem 43
 larici non decidunt folia 274.4
 larici folia qualia 275.2
 larix non floret ibidem 24
 laricis germinatio qualis ibidem 43
 laricis arboris natura qualis 283.23
 larix arbor altissima 284.5.30
 larix neque cariem neque uictusatem sentit 285
 29
 larix ualide pondus sustinet 286.28
 lartius Licinius legatus 554.26
 lartio Licinio quid circa tubera accidit 348
 40
 laser quid 349.6 et inde
 laserpitii consideratio ibidem 5
 laseris medicina 369.15
 laser piscis 567.32
 lassorum remedia 377.35 et 378.36 et
 406.29
 lassitudinem quis sentiat 406.29 et 427
 7 et 436.29 et 437.33 et 441.9 et
 482.13 et 495.47 et 496.13 et 511.5
 et 663.34
 lateaces herbe 470.47
 lateriana pyra 259.5
 lateribus que conueniens materia 629.28
 lateres quando fugiendi ibidem 29
 laterarias domos qui innenerint 125.32
 lateribus quando pluit 18.37
 laterum genera tria 629.31
 lathyrum regem, eudoxus fugit 21.32
 lathyrus Ptolomeus rex 101.38
 lathyrus herba qualis 493.5
 latianus Iuppiter 660.2
 lati clauis tunica que 147.31
 latifolia quercus genus 268.40.49 et
 269.26
 latinis literis Græcæ literæ ueteres similes
 127.19 per totum
 latinis feriis que sunt Romæ 488.35
 latini prisce à quo uicti 597.38
 latine literæ antiquæ 624.17
 latina lingue nouitas 245.3
 latini primi Italorum uinum habuerunt
 248.40
 latini herbarum scriptores 453.4 per totum
 latinorum castra à quo capta 583.30
 latinienfis uina 246.43
 latium farre pro cibo utebatur 321.12
 latone puerperæ simulacrum 603.7
 latone statua 635.20
 latone et Diane simulacrum 636.21
 latrocinij contraria 508.42
 latronum impetus quo uitari potest 331.30
 lateris uocis cōtentione læsi remedium 488
 48
 laterum doloris remedia 370.35 et 372.12
 et 373.42 et 376.45 et 377.37 et
 379.7 et 383.7 et 398.22.35 et 400.13
 406.31 et 407.12 et 410.16 et 411.8
 et 415.26 et 421.47 et 434.11 et 437
 14 et 439.44 et 440.33 et 444.23
 et 447.18 et 449.17 et 472.9.15.26
 38.39 et 473.11.12 et 481.48 et 488
 18 et 495.8 et 542.49 et 573.47 et
 610.3
 lauer herba et ex eo medicina 474.6
 lauciana Romana porta 635.31
 laurea pyra 259.10
 laurea cerasa 263.34
 laurea id est lauri folia 266.35
 lauretum ubi Romæ ibidem 36
 laurentina uina que 244.15
 laurinum oleum 256.26.28 et 427.28
 laurices quid 150.3
 lauriotis quid 608.13
 lauri arboris cōsideratio et eius genera 265
 37 per totum
 lauri bacca 263.22
 laurus Apollini sacra 217.1
 laurus optima que 256.28
 lauri succus qualis 264.9
 lauri in triumphis usus 265.37 et inde
 laurus ante Cesarum et pontificum domum
 Romæ ibidem
 laurus Delphica que ibidem 39
 lauro coronabantur triumphantes Romæ
 ibidem 41
 laurus cypria qualis ibidem 39.42
 laurus syluestris qualis ibidem 43
 laurus regia que ibidem 44
 laurus Augusta ibidem 45
 laurus ex cælo missa ibidem 49
 laurus pacifera 266.11
 laurus inter armatos hostes quietis indicium
 ibidem
 lauri usus in militia apud Romanos ibidem 12
 laurus in gremio Iouis Romani imperatores
 ponunt ibidem 13
 laurus spectatissima in monte Parnaso ibidem 15
 laurus Romani Apollini Delphico Iono
 mittebant et quare ibidem 16
 laurus fulmine non ictus ibidem 25 et
 18.13
 laurus, sustinimentum cædis hostium atque pur
 gatio 266.29
 laurus in profanis usus pollui fas non est
 ibidem 21
 laurus non incenditur in sacris ibidem 12
 laurus inimica igni ibidem et inde
 laurus ad gallinas ubi et quare ibidem 31
 lauri nomen ad uiros transferri ibidem 54
 et inde
 laurus purificationibus adhibetur ibidem 47
 laurus ramo quoque feri potest ibidem
 laurus que loca amet 273.25
 lauro non decidunt folia 273.46
 laurus primo Faunio germinat 275.32
 laurus cur mas existimetur 277.36
 lauro frigus inimicum 279.13
 laurus plurima in Olympo monte ibidem
 laurus in sacris ibidem 25
 laurus cum hedera ignem excutit 285.35
 laurus insana ubi et quare sic dicta
 287.46
 laurus quibus modis feritur 294.39
 laurus quando ferenda 301.22
 laurus contra rubiginem satorum 327.67
 lauri Daphnoidis natura et ex ea medicina
 454.17
 lauri natura et medicina ex ea 435.35
 et inde
 lauri Delphice medicina 434.9 et inde
 laurus idea et Alexandrina qualis ibi
 dem 14
 lauro aures que dam sese purgant 138.21
 et inde
 lea brasice genus 369.8
 leæne meretricis patientia 114.20
 leæna quot uno saturo pariat 131.38
 lebadie prodigium 281.40
 lecanius Bassus quis 469.38
 lecythion agilitatis exercitator 624.9
 lestiphagites uinum 250.35
 lectis argentum addere Carvilius tradidit
 693.28
 legati Romanorum sagmina portabunt 49
 42 et inde et 462.45
 legatorum Romanorum mos 403.45
 legati Romanorum uerbencam ad hostes
 portant 462.45
 legati Romanorum perimuntur 598.7 et
 inde
 legatorum quorundam audacia ibidem 10
 leges. Quære lex
 legumina que herba necat 419.13
 leguminibus que bestiole inuascuntur ibi
 dem 15
 leguminum radix qualis 318.17
 legumina quata die statua nascantur ibidem
 19
 leguminum culmus qualis ibidem 44
 leguminum caulis qualis ibidem et inde
 legumind

legumina diutius florent 519.3
 legumina quando filigientur ibid. 5
 legumina quot diebus maturefcunt ibid. 6
 leguminum confideratio 324.2 per totum
 legumitum fatio ibi. 26 et 328.5 et inde
 legumen unde dictum 328.7
 legumina quomodo diu feruentur 340.21
 leguminum occatio, farratio, runcatio etc.
 329.39 per totum
 leguminibus ne malefcia iunfcantur ibid.
 35 et inde et 360.47 per totum
 lembus nauis à quo reperitur 127.9
 lemnisci in coronis 386.8
 lemonium herba qualis 463.9
 leudes bestie quibus perimuntur 414.5 et
 442.7 et 515.39.43 et 534.37 et 538.37
 et 559.32 et 630.19 et 631.34
 lenæus medicus 441.36
 lenæus Pompeius quis 265.39 et 453.9
 lenæi Pompeij liber 453.9.22
 lens legumen quando ferenda 331.26
 333.34
 lens ubi ferenda 328.5
 lentem pinfendi ratio 322.19
 lens quando feritur et eiusdem genera plu-
 ra 324.26 et inde
 lente uescentes et quauines fiunt ibi. 28
 lentem necans herba fecuridaca 327.12
 lentis natura, et medicine ex ea 417.11
 lens palustris et per se nascentis ibidem 30
 lentiscus arbor picem fundit 201.32
 lentisici oleum 256.25 et 427.39
 lentisici bacce 263.22 et 263.30
 lentiscus qua ratione femper uiridis et ferti-
 lis secundum Ciceronem 333.36
 lentisici medicine 439.21
 lentiginis macule quo tollantur 363.11
 lentiginis facientia 381.7
 lentiginis macule remedia 367.5 et 371.7
 et 372.46 et 376.15 et 377.47 et 402.
 45 et 408.9.25 et 411.32 et 412.48
 et 415.30 et 418.30 et 421.41 et 427.
 42 et 431.15 et 433.47 et 434.28.46
 et 439.38 et 441.20 et 444.30 et
 448.29 et 452.16 et 492.42 et 508.
 16 et 515.45 et 73.11.21 et 574.14.
 19
 lentili unde dicti 314.42
 lentulus Spinter quid in theatro et ludis
 347.39
 lentuli Spinteris mire amphore urceiq; 638.
 41
 lentulus Cornelius quando consul 538.49
 lentuli Spinteris Diabaphæ et ob hoc reprehē-
 fio 164.40 et inde
 lentulus L. consul contra Samnites 585.32
 lentulus P. consul 600.4
 lentulus consul 111.10
 leocbarēs statuarius 600.34
 leocbarēs statuarius 635.46 et inde
 leocbarēs statuarius ac eius opera 603.14
 leonatus Alex. andri dux 92.27 et 629.17
 leones cancrorum genus 160.43

leonum feritas inter se non dimicat 106.14
 leones iugum subeunt 182.25
 leonibus lingua qualis 206.15
 leones et thoes inimici 189.48
 leonum pugnam quis Romæ dederit 133.28
 et inde
 leones quomodo capifacile possint ibidem 32
 et inde
 leonem qui primus manu tractare ausus, ac
 mansuetum offendere 133.41
 leones quis primus iugo subdidit ibidem 37
 leo Iesus ab homine medela petit ibidem 45
 et inde
 leones ubi nigri 134.27
 leonis caput fortissimum 141.14
 leonis adipis aliarumq; partium in medicinis
 usus 506.18 et inde
 leonum dentis usus ibidem 22
 leones quos non attingant 531.33
 leones qua arte ungues custodiant 131.19
 leonis confideratio ibidem 22 per totum
 leones quibus in locis reperiuntur ibid. 41
 leonum genera duo ibidem 42
 leonum natura consuetudoq; ibidem 43
 leones quando hominem appetunt ibid. 49
 leonum clementia 133.3.44
 leonis irati signa ibidem 11
 leonis generofitas quo deprehenditur ibi. 14
 leo limis oculis nō inuictetur ibidem 23
 leo que timeat ibidem 25
 leones ne mordeant 607.41
 leonibus que herba contraria 450.3
 leonis anime uirus graue 215.41
 leonum carnibus utentes homines 102.24
 leo piscis 579.5
 leones cancrorum genus 165.43
 leon statuarius 604.18
 leonides Alex. andri pedagogus 222.22
 leontice herba qualis 465.16
 leōtij statuarij opera 601.23
 leontion pictor 622.36
 leontios gemma 670.26
 leontisici pictura 626.36
 leontopetalon herba qualis 493.10
 leōtophoni confideratio 141.47 per totum
 leontopodion herba qualis 474.14
 leontopodij herbe medicine 481.7 et 482.
 39
 leopardus à leone gignitur 132.22.17
 lepidij confideratio 360.6 et inde
 lepidij herba natura et medicine 377.38
 lepidotes gemma 668.35
 lepidus M. consul et eius domus 637.39 et
 inde et 643.26 et 174.48
 lepidi M. interitus 124.38
 lepidi Acemilij interitus ibidem 13
 lepidus M. ob caritatem Apuleie coniugis
 obiit 117.47
 lepidio quid in triumphu ratu accidit 624.40
 lepidorum familia 110.40
 lepræ morbi remedia 367.4 et 369.46 et
 370.18 et 374.12 et 377.39.47 et 382.
 20.43 et 397.45 et 406.44 et 408

9.25 et 411.38 et 415.35 et 418.51 et
 419.47 et 421.39 et 424.36 et 425.32
 et 431.15 et 440.8 et 443.14 et 444.
 19 et 452.16.18 et 458.28 et 468.42
 et 475.7 et 501.22 et 510.10 et 515.39
 et 533.13 et 563.49 et 573.21.22 et 574.
 14.18 et 606.34 et 630.17.36 et 63.
 33
 lepton centaurion herba 459.12.16
 leptophyllon herba 475.45
 leptoragæ uue 242.22
 lepus marinus qualis 565.46
 leporis marini confideratio uenenumq; 168.
 41
 leporinis marini uenenis et eius remedia 381.
 26 et 423.27 et 437.5.11 et 484.32 et
 504.48 et 510.15 et 533.37.9
 leporis marini in medicinis usus 577.37 et
 573.26
 lepus piscis 579.4 et 565.46
 leporum terrestrium confideratio 149.47
 per totum
 lepores candidi et niue uescentes ibidem
 lepores omnium præde nascentis 150.9
 lepus superfcietat ibidem
 lepores in libacam insulam illati moriuntur
 150.32
 lepores ubi uiuere nequeunt ibidem
 lepores apertis oculis dormiunt 204.7
 lepores omni mense pariant 187.9.27
 leporibus cor maximum 207.15
 lepores ubi bina iocinera habent 207.48
 lepores non pinguefcunt 209.46
 lepus furdus facilius pinguefcit 523.34
 lepus animalum uelocissimus 211.18
 leporis membra contra serpentes et eiusdem
 in medicinis usus 513.45 et 516.22.49
 et 517.1.18 et 518.3.7.12.35 et 519.18
 et 522.6 et 523.13
 leporis coagulatum in medicina 512.37 et 514.
 44 et 515.4 et 515.21 et 517.38 et
 523.4
 lepores in cibo sumpti somniosos faciunt
 523.14
 leporis carnes edēs firmosus fit 523.14
 leporine pelles pro uestibus 150.11
 lestias gemma 668.55
 lestium uinum quale 247.18.19
 lestiodes pictor 603.43
 lethargicum morbum facientia 372.23 et
 420.35
 lethargicorum remedia 364.29 et 366.4 et
 372.31 et 374.1 et 381.38.39 et 383.29 et
 406.13 et 427.11 et 432.46 et 437.39
 439.9 et 441.23 et 480.7 et 508.49
 et 520.18 et 530.13 et 547.9 et 567.45
 et 576.120 et 638.26
 leucacanthos herba 387.42
 leucacantha herba 495.33
 leucacabates gemma 665.37
 leucadisi Irimum optimum 389.30
 leucadium uinum 247.30
 leucanthæ herba 402.9

leucacantha herba & ex ea medicina 407
 11 per totum
 leucanthemis herba 408.28
 leucanthemum ibidem
 leucantemon herba 485.32
 leucargyllion quid 293.2
 leucanthemum herba 391.19
 leucanthemi herbe medicinae 400.44
 leuce, id est armoratia 352.49
 leucoron herba qualis 474.14
 leucochrysis gemma 664.38 & 668.41
 leuco comis punici mali species 238.20
 leucochrum uinum 247.39
 leucenium uinum ibi, secundum quosdam
 leucogea gemma 667.42
 leucographia gemma ibidem 43
 leucographis herba 493.38
 leuco geus collis ubi 313.36
 leucocion quid 607.29
 leucon arbor 283.26 secundum quosdam
 leucon ardeolatum genus 185.42
 leuci aues altero carent oculo 203.28
 leucopetalos gemma 668.37
 leucophaeus pannus 575.44
 leucophoron quid 616.25
 leucophthalmos gemma 668.36
 leucostyctos marmor 638.31
 leucocrute fere descriptio 135.26
 leufon arbor 283.25
 lex à Cerere primum reperta 125.20
 leges plures de sacris fiendis 248.55
 per totum
 leges plures ad res uarias 149.8 & 183.24
 & 200.21 & 255.5 & 270.18 et 314.49
 & inde, & 500.25 & 587.28 & 591.9
 & 592.23 & 597.44 & 629.47 &
 549.42
 legis censorie principes 150.27
 leges censorie cœnarum ibidem & 149.8 et
 150.27 & 183.23 & 633.24
 leges duodecim tabularum 204.49 & inde
 & 268.17 & 289.39 & 316.4 & 386.12
 & 499.23 & 538.48
 leges agrarie 117.11 & 149.14
 lex Papyriana 584.23
 lex Clodiana ibidem 24
 lex Metella 652.23
 lexipyrctæ que 379.27
 libadion herba que 459.12
 libaneos quo dijs libant 161.8
 libanochros gemma 668.38
 libis uentus 152.7 & 343.5
 libonotos uentus 15.8
 libanotis herbe consideratio 361.7 & inde
 libanotis herbe usus ibidem 8
 libanotis que & rosamarinus dicitur 362.1
 libanotis herbe consideratio medicinarum
 ex ea 377.5 & 391.9
 libella instrumentum à quo reperta 126.5
 libella quid 584.8
 liber pater. Quære Bacchum
 libera Bacchi amica 635.42
 liberales artes seruitia discere non poterant

620.32 & inde
 liberalium artium prima ibidem
 liberales artes unde dicte 241.29
 liberi, pulchri, bonique qua ratione generantur
 450.22 & inde
 liberi quo pulchri boni fortunati gignantur
 471.6
 libri pumice poliuntur 647.45
 librorum superbas inscriptiones arguit pro.
 1.88 & inde
 libros thesauros esse prolo. 1.65
 libycum asparagi genus & ex eo medicinae
 371.30
 libido in somno quo compefcitur 368.10
 libidinem in poculis celari 580.11
 libidinum tabelle à quo pisee 620.14
 libidinis impatientia 179.25 & inde &
 180.10
 libidinis que causa sit 211.17
 libidinis intemperantiam coercencia 440.
 49 & 441.15 & 442.9
 lybis pueri simulacrum 601.24
 libonis ludæ 643.3
 libra celestis signi occasus 335.16
 libralia pyra que 257.36
 libripendes unde dicti 684.9
 lybs uentus 15.2
 liburnice naues 152.24 & 159.45
 liburnice naues ex qua materia 270.27
 lycaonis fere consideratio 140.32
 lycæonum gentis inuenta 550.25
 lyceo Ioui humana hostia sacrificant 136.22
 liceriana pyra 259.4
 liche arbor & ex ea medicinae 431.45
 lichen morbus qui 362.37
 lichene morbi descriptio 469.13 per totum
 lichene morbus nouus, Latine mentagra
 ibidem 19
 lichene morbus que stuosus medicis ibid. 30
 lichenis morbi remedia multa 471.12
 & inde
 lichenis herbe descriptio, genera & unde di
 cta 471.16.19 & 480.43
 lichene morbi, id est mentagra remedia 363
 37 & 367.4 & 371.4 & 373.17 & 381
 29 & 383.14 & 397.45 & 399.29 &
 407.44 & 410.6.22 & 411.38 & 415
 35 & 417.49 & 419.47 & 424.42 et
 425.31 & 426.10 & 430.21.25 & 431
 15 & 433.19.34 & 435.49.2.439.4 &
 442.10 & 444.9 & 445.4 & 469
 13. fere per totum & 471.12.16.22 & 499
 11 & 501.22 & 515.37 & 540.37 & 561
 47 & 572.49 & 597.49 & 630.16.36
 & 632.13
 lichen quid in equo 515.12
 lychnis rose genus 387.20
 lychnis agria herba qualis 464.45
 lychnis flos 392.1
 lychni pensiles erei 597.5
 lychnitis herba 464.15
 lychnites marmor quale 634.22
 lychnites gemma 662.17 & inde

lychnite gemma uasa potiora sunt 662.18
 lycie mira platanus 217.23
 lycia cœdram habet 279.12
 lycie narcissus qualis 388.6
 lycij montis crocum optimum ibid. 35
 lycij croci cura qualis ibidem 40
 Reliqua quære parte secunda
 lycium medicamentum 446.37
 lycium quod medicine aptissimum ibi. 449.1
 219.26
 lycion medicamentum ibidem
 lycij statuarij opera 663.18
 licinianum oleum optimum 254.34
 licinius Lartius 348.40
 licinius Publius quando consul 532.49 &
 170.31 & 249.22
 licinij inuenta 168.20
 liciniana propago Catonis 111.42
 lycophthalmos gemma 670.11
 lycopis herba qualis 493.14
 liciores, fores percutiebant cum consul da
 mum aliquam intraturus erat 1143
 lycos aranci genus 542.48 & 547.4
 lycus medicus 381.9
 lydi Pelasgos pellunt 38.17
 lydie ficus qualis 260.25
 lydie thus 279.10
 lydios modulos quis inuenit 126.33
 lydius lapis, qui & Heraculus 591.43
 Reliqua quære parte secunda
 lien quibus hominibus nullus 102.37
 lien quomodo totus amittitur 376.18
 lienis in medicinis usus 517.44 & 518.14
 lienis consideratio 209.8
 lien in sinistra aduersus iccur ibidem
 lien quibus inst animalibus ibidem 9
 lien peculiare cursus impedimentum ibi. 11
 lien per uulnus exemptus non admittit autem
 ibidem 13
 lienis magnitudo risus iocij, intemperanti
 parit ibidem 14
 liene adempto, risus admittit ibidem
 lienos ubi 202.37
 liene carent fies aliquando 441.45 &
 457.12
 lienis morbi remedia 209.15 & 365.50
 367.26 & 373.6.11 & 375.7.33 & 376
 26 & 377.33 & 379.9 & 382.11 & 383
 31 & 384.7 & 397.43 & 388.15 & 399
 38 & 405.29 & 406.31.36 & 408.9
 & 409.36 & 410.25 & 411.4.19 &
 418.35 & 420.4.6 & 418.49 & 450
 38 & 434.3 & 437.30.32 & 441.11.38
 & 444.21 & 452.26 & 476.10.46
 & 488.15.21 & 489.9 & 495.19 &
 496.33 & 510.12 & 517.7 & 518.10
 & 574.35 & 610.15 & 616.18 & 630
 13
 lienes lienibus mederi 507.19 & 517.3
 523.8
 lienum curan dorum magica præcepta 542
 40 & inde
 lienem curforum extinguenda 482.27

- liem que extenuant 164.18 & 338.15 &
inde
- liem abfumentia 396.40 & 418.8 & 436
17 & 441.38 & inde & 447.18 & 457
11.12 & 476.16.18 & 490.22 & 567.25
& 568.18
- lien quo abfumatur per quadraginta dies
476.16 & 487.36
- liem emitti totū per alium trigintaquing
diebus 376.28
- lienes ut triduo abfumantur 497.10
- ligaminum materia apta 282.10 per
totum
- ligamina confuso ligno fiunt ibidem 24
& inde
- ligaturis utilia ac materia 282.10
per totum
- lygatus lapis qualis 659.5 & inde
- lignum ouo perfufum non ardet 529.5 &
inde
- ligna offea que 283.19
- ligna duriffima ibidem & 23 ibidem
& inde
- ligna quo cedi debent tempore ibidem 27
& inde
- ligna que in aqua terrae diu durent 286.2
& inde
- ligna cur teredines uermesq; non attingant
ibidem 13 & inde
- ligna lignis integuntur ut preciofiora fiant
287.14
- ligni bractea ibidem 16
- lignum auribus Jonans 443.13
- ligna quomodo fine igne accendi poffunt
450.5
- lignum que procreet animalia 201.7
per totum
- ligna nocte lucentia 207.28.29
- lygon arbor qualis 441.4
- lygarie multae utilitas quo nofcitur 251.43
& inde
- lygarie uina nobiliffima 246.44 &
260.9
- Reliqua quare parte fecunda
- lygustici herbe natura & medicina ex eo
396.34 & 378.15
- lygusticam quidam panacem dicunt 359.49
& 379.37
- lygustrum arbor 226.58 & 275.34
- lygustri arboris natura & ex eo medicina
442.17
- lyli confideratio, natura, genera 387.40
per totum
- lylium rofa nobilitate proximum ibidem
& inde
- lyli mira magnitudo ibidem 42
- lyli forma descriptio ibidem 43
- lyliunguentum ac ex eo oleum ibid. 46 &
inde
- lyliorum satio ibidem 49
- lyli fecunditas 388.1
- lylium rubens ibidem
- lylium ubi lau datiffimum ibidem 2
- lylia purpurea qualia ibidem 4
- lyliorum florescendi tempus ibid. 7
- lyli ferendi ratio & tempus ibid. 8
- lyliorum tingendorum ratio ibid. 10
- lyli genera plura 391.38 & 392.15
- lylio apes delectari 382.20
- lyliorum medicina 397.40
- lyli oleum 256.46 & 387.49.46
- lyli olei medicina 428.14
- lylimes ne fata ledant 333.35
- lymaces lapillus ad quid 551.13
- lymaces generatio 167.27
- lymaces officulum ad quid ualeat 534.46
Quare Coelea
- lymeum herba qualis 493.30
- lymiae fontis mirum 566.39
- lymon librorum infcriptiones prologo
1.90
- lymonia herba 381.41
- lymoniatas gemma 668.38
- lymonion, id est beta herba 368.26
- lymphationes nocturnae quo tolluntur
610.1
- lymphatici quo homines fiant 450.22
- lymphaticorum remedia 458.28 & 519
44 & 545.49 & 657.19 & 698.18
& inde
- lymus arbor & ex ea medicina 436.45
- lyncei fabula cernendi unde sumpta
8.47
- lyncei confideratio 142.3 & inde
- lynx animal quale 213.44
- lynceus bestia 657.27 & 655.4
- lyncei bestie medicina 509.28 & inde
- lyncei fera descriptio 135.22 & 142.3
- lynceiij genera confideratio 657.26
& inde
- lynceurion gemma quid 655.40
- lynceurium quid 142.4
- linguarum animalium confideratio 10 611
& inde
- linguarum animalium diuerfitas ibid.
- lingua inexplanata ibidem 26
- linguae morbi remedia 444.4.5 & 516.3 &
561.46
- linguae diffimiles trecentae 83.24
- lingua carentes homines 101.35 & inde
- lingua quod animal careat 137.4
- lingua, gustus sedes 206.30
- linguarum toto orbe diuerfitas 216.16
- linguis fauere quid 498.44
- linguae bubulae herbae usus 299.24
- lingua herba qualis 450.49
- lingulae herbe medicina 465.9
- lincarum uestium usus 346.23 & inde
- lini herbe confideratio 345.47 &
346.18
- linum agrum sterilem facit 346.14
- linum quas gentes praecipue ferant ibid. 19
& inde
- linum ubi optimum ibidem 27
- linum in facris 347.11
- lini maturitas ibidem 7
- lini medicina ibidem 10
- linum quo ferendum tempore 331.36
- lini maceratio ibidem 13
- linum nere uiridis decorum ibidem 18
- linum non ardens quo a uiuum uocatur ibi
dem 22
- lini cui principatus tribuitur ibidem 29 &
inde
- linum ubi ferendum 346.18 & 328.9
- lina quo fiant estate splendida 389.32
- lini feminis medicina 383.41
- lina quo nigrefcunt 505.22
- linum Aracinae mulier reperit 12.5.41
- liniferae arbores ubi 236.25
- linostrophon, id est Marrubium 385.6 &
inde
- linozofis herba que 456.25 480.28.42 &
483.7
- linterum rus Scipionis exilium 245.3 &
287.25
- liothafum Napi genus 352.29
- lipare medicamenta 454.34 & 589
49
- liparis gemma 669.39
- liparis pisces 579.4
- lippitudinis remedia 371.5 & 434.25 &
466.3.22 & 464.5 & 500.28.30 & 501
23.45 & 503.10.48 & 506.44 & 507
34 & 510.22 & 514.10 & 536.7 per totū
& 572.8
- lippitudo infantium quo tollitur 527.48
& inde
- liare quid 329.26
- liarum unguentum, fuae oleum & eius medi
cina 387.40 & 428.14
- lyros herba qualis 464.28
- lyfandri regis fomnia 116.26
- lyfie ftatuarii opera 636.27
- lyfimaches sacerdotis fimulacrum 602
48
- lyfimachiam herbam Lyfimachus rex repe
rit 459.34 & 462.18
- lyfimachus gemma 668.40
- lyfimachie herbe medicina 481.10 & 482
19.17 & 484.22
- lyfimachi regis canis qualis 142.21
- lyfimachus cum leone inclusus 133.36
- lyfippi pifcor 624.47 & 627.46
- lyfippi ftatuarii opera 599.22.34.40 &
600.35 & 601.23.41 & 118.20
- lyfistratus ftatuarius 600.36 & 627.46
& inde
- lyfon ftatuarius 604.18
- litis comitem effe miferiam 117.25
- lis qualiter tollitur 629.16
- literarum inuentores 721.1 & 125.21 &
inde
- literarum ufus eternus 125.31
- literae quo a mufculis mutantur 489.2 &
inde
- litera adulterata que non femper legi pof
funt ex quo iucco 479.9
- litera Aegyptiae 639.17

- lithanici morbi remedia 382.45
 lithizontes gemmæ 661.32
 lithopermum herba mira 493.17
 lithostrata quæ 650.29 & 651.1
 lytta uermis qualis 533.31
 liuium es unde 595.48
 liuia Augusta 655.6
 liuia Augusta cristallum in capitolio dicauit
 ibidem
 liuiæ Augusti uxoris de gallina mirum 266
 26
 liuiæ Augustæ ex ouo augurium 184.43
 liuiæ charta 235.12
 liuia secunda antea cum Augusto sterilis
 11.26
 liuiæ porticus, & in ea uitis maxima 242.4
 & inde
 liuiæ ficus qualis 260.30
 liuiæ Rutilij senectus 121.31
 liuius M. consul quando 525.18
 liuium historicum taxat prologo 1.59
 liuoris remedia 383.1 & 417.8 & 418.28
 lix quid 652.16
 L O B A E fruges quales 318.36
 locorum muliebrium consideratio 209.32
 locorum mutatio utilis longo morbo 502.49
 loca naturam interdum mutant 279.8
 loci mutatio plerumque prodest 295.15
 locorum uis 274.10 & 275.30 & 276.45
 & 227.14 & 279.18 & inde, & 286.1
 & inde, & 290.44 & 291.5 per totum
 & 12 ibid. per totum & 309.37 & 319.9
 & 322.3 & inde, & 327.40 & inde &
 530.8 per totum & 392.13 & 552.34 per
 totum & 570.37 & inde, & 24.14 per
 totum & 27.46 & inde per totum et 29
 12 per totum & 31.6 per totum & 39.19
 & 60.15 & inde
 locares statuarius 635.46
 locupletes qui & unde 314.46 & 592.28
 & per totum
 locustarum terrestrium consideratio 200.2
 per totum
 locustæ moriuntur cum pepererint ibid. 6.11
 locustæ serpentes interimunt ibidem 8
 locustæ ubi nascantur ibidem 9
 locustæ ubi maxime ibidem
 locustæ ternum pedum in India ibidem
 locustæ ferrarum usum præbent cum inarue
 rint ibidem 10
 locustæ Italianæ ex Africa sepe infestant
 ibidem 20
 locustæ quot orbis partibus uagantur ibidem
 25
 locustæ Parthis in cibo ibidem
 locustarum coitus qualis ibidem 28
 locustæ uisu carent 203.30
 locustarum oculi quales 204.31
 locustarum infestatione oppida derelicta 138
 38
 locustæ miræ magnitudinis 151.31
 locustarum cibo tantum uiuentes homines
 202.27 & 108.32
 locustas auertentia 664.25
 locustarum piscium consideratio 160.31 & inde
 & 167.36
 locusta Polypo inimica 169.45
 locustæ pisces 579.4
 locustæ aquatiles crustis teguntur 155.12
 locustæ senectutem exuunt 160.34
 locustarum coitus 167.14
 locustæ quaternorum cubitorum 151.31
 loligo piscis uolitans 559.25 & 599.4 &
 345.15
 loligo piscis tempestatem prædicit 345.15
 loliginis magnitudo 160.24
 loliginis coitus & partus 167.12.39
 loligines pisces quales 566.34 & 156.17
 & 159.11
 lolium frugibus inimicum 327.4
 lolium infelix & ex eo medicina 419.3
 lollia Paulina Cæii imperatoris matrona æ
 cius ornatus 162.42
 lollius cur infamatus ibidem 48
 lomentum & ex eo medicina 427.7
 lomentum ad pingendum aptum 595.12
 lomentum ex ceruleo fit ibidem
 lonchitis herba quæ 465.23 & 470.17.20
 & 480.13
 longe uitæ homines 60.16 & 108.35
 lophon statuarius 604.18
 loquela carentes homines 101.37
 lora unum quomodo fiat 248.24
 lorica à quo reperta 126.15
 loti arboris consideratio 237.33 per totum
 lotos herba ibidem 45 & 435.41
 lotos & ex ea medicina 435.41 per totum
 lotos herba & ex ea medicina 408.38 &
 483.18
 loti scapus radixque 238.4 per totum
 loti herba quæ sunt 250.1
 loti arboris bacca 263.22
 lotos quæ saba Græca dicitur 278.1
 lotos non sentit cariem aut uetustatem
 285.28
 lotos uetustissima Romæ 287.27.31
 lotis sex ingentis precij & ætatis Romæ
 289.26
 loti arboris floris laus 388.47
 lotometra herba qualis 408.40
 lucana uina 247.1
 lucani Sarracorum genus 190.32
 luce boues cur dicti 129.34
 lucernarum fungi quid præstent 345.1
 lucernarum luminibus apta 464.16
 lucernarum odor, abortus causa 110.3
 lucerne pisces 159.14 & 570.4
 lucetia Mime senectus 33
 lucifer stella qualis 4.14
 lucilius primus condidit styli nasum prolo.
 12.9
 lucilli de pauimentis uersus 650.38
 lucina dea unde dicta 287.29
 lucina deæ aræ Romæ quando condita
 287.27
 lucos religiosos succidi qualiter permissum
 315.36 & inde
 lucini unde dicti 204.15
 lucinius Calvus orator 121.22
 lucius Portius consul 11.49
 lucius Iunius quando consul 254.11
 lucius Piso potator maximus 253.25
 Q uere Piso
 L. Sicinius dentatus. Q uere Sicinius
 L. Papyrii prætoris sententia lata promul
 res, quæ in decimo quarto mense post obitum
 mariti peperit 109.38
 Vide Papyrius
 lucius Cæsar censor quando & quid censuit
 249.22
 lucius Plocius proscriptus unguentis odore
 proditus 230.48
 lucius Plocius bis consul censorque ibidem
 Q uere Plocius
 lucius Balbus consul 26.15
 lucifæ statuarij opera 603.17
 lucorum quorundam uerentia 16.48
 lucretie nulla decreta statuta 598.29
 lucilius Q. C. Cyprios ubi dicunt 614.4
 lucilius Q. Minervam dicat 603.6
 lucius tristitia cuique esse 414.18
 lucullo quid Samosatam oppugnanti auxilium
 30.29
 lucullus L. Hercules statum dicit 604.19
 luculli uilla sine agro 316.38
 lucullus L. primum cersum in Italiam uenit
 263.27
 lucilli contra Mithridatem uictoria quæ
 ibidem
 lucullus quot cadorum nini Græci diuisti
 249.16
 lucullus M. Apollinæ capitolium unde Ro
 mam aduexit 60.41
 lucullus imperator amatorio perijt 435.15
 lucilli uictoria 470.49
 lucullus signa multa Romam inuexit 139.11
 & inde
 lucullus ex Apollonia oppido Appollinem
 transfert ibidem 32 & inde
 lucullus L. duobus talentis piscium emit
 625.11
 lucullus L. signum felicitatis locat 628.11
 luculli mira marmoris columna 632.32
 lucullus L. consul quando 637.43
 lucullus seruo quid de tempestatia desiderat
 503.13 & inde
 lucullus L. quid de polypo 162.1
 lucullus Xerxes togatus appellatus 168.13
 luculleum marmor cur dictum 637.44
 ludius pictor 614.15 & inde
 ludos spectandi consuetudo 642.46 & inde
 ludorum gymnicorum reperiuntur 126.41
 ludos funebres quis inueniet ibidem
 ludorum sacrorum uictores corenabantur
 267.41 & inde
 ludorum sacrorum in circo consuetudo
 386.11
 ludorum genera plura & eorum reperiuntur
 216.41 & inde

Lumborum morbi remedia 363. 8. 364.
28. 365. 5. 36. 46. 366. 15. 370.
48. 371. 25. 27. 372. 3. 12. 373. 16
43. 374. 37. 376. 28. 378. 28.
379. 9. 46. 392. 4. 0. 383. 3. 399. 4
400. 33. 401. 28. 405. 27. 407.
13. 409. 17. 413. 35. 418
29. 42. 421. 25. 438. 18. 443
4. 447. 40. 478. 49. 490. 37
491. 25. 503. 44. 507. 8. 26. 508.
26. 516. 49. 527. 15. 543. 1
611. 21. 630. 16. 40
lambri omnes oculisarent 203. 11
lambri pinne vine 158. 11
lambri quibus sunt nationibus 497. 29
lambri rationis consideratio 341. 36. per to.
lambri annus apud Aegyptios qualis 121
20
lunaris ratio in infinitum refert 283. 35
lune consideratio, natura, motus, effectus;
miracula 4. 31. per totum
lune infinite secundum quodam 1. 18
lune amore Endymion cur captus fingitur
439
lunam à sole lucem accipere ibidem 48
lune macula quid 5. 6
lune eclipsis causa que ibidem 9. 7. inde
luna cur non certo temporis spatio obscurer
tur ibidem 9.
lunam super omnia pura luce; plena ib. 18
lunam minorem esse quam terram ibidem
2539
lune defectus inuentor ibidem 43
luna obscurante cur era pulsant 6. 6
lune defectus quando fiunt ibidem 15
lune coitus quid ibidem 16
lune eclipsis aliquando ipsa 7. sole super
terram existentibus ibidem 24
lunam minorem esse alijs stellis errantibus
ibidem 31
luna motus, augmentum decrementum; 6
28. per totum, 9. 13
luna quomodo solem spectet 6. 28
luna intra quatuordecim partes solis sem
per occulta est. ibidem 39
luna in zodiaco motus 7. 30
luna tantum in geminis bis coitum facit
5. 45
luna prima 7. noua quo in signo eodem die
uidetur ibidem 46
lune color qualis 9. 9
lune plures quando simul uise 12. 12. per to.
lune in terris influxus 13. 30
lune augmenti decrementi causa in con
chis ibidem 29. 28. 39
luna motus marium causa 27. 39. per totum
luna potestas in rebus 28. 37. per totum 7
29. 21. per totum
lune observatio 417. 48. 432. 16. 436
25. 500. 25. 519. 42. 569. 56. 667. 11
lune syduis verum esse spiritum 28. 37
lune uita que sentiuntur ibidem 39. 29. 2

luna femineum syduis 29. 2
luna sub terra existente, sata allia non ferent
355. 33. 7. inde
luna crescentis, frumenta grandescunt 340
281. 341. 36. per totum
luna silente que ferenda sunt 341. 6
luna decresciente que agenda ibidem 39
luna ad opera peragenda leges. ibidem
luna crescens, decrescens plenag; quomodo
cognoscitur. ibidem 46. 7. inde
lune presagia quo ad temporis dispositio
nem 344. 1. 7. inde
lune dierum observatio à quibus 288. 42
7. inde, 344. 1. 7. inde
lune silentis tempus ad quid 283. 35. et inde
luna decrescit stercoreandi agri 294. 7.
7. inde, 341. 40
lune observatio in institutione, religionis cau
sa 299. 5
lune observatio in satione raparum 325. 16
lune observatio in seminando 331. 17
lune interlunio ac plenilunio que fiunt
337. 43
lune plene tempore que fiant. ibidem
lune status quando nocuus 339. 13
luna ubi raro uidetur 9. 12. 2
lunam contra non mingendum 504. 2. 4
luna conche augescunt 153. 2
luna cancri pinguescunt 160. 41
lune gemma 669. 31
lupercorum sacerdotum habitus 597. 30
lupini le guminis consideratio 325. 20. per t.
lupinus semper se ad solem uertit. ibidem 22
335. 45
lupini usus communis quadrupedum 7. hor
minum 318. 16
lupini caulis qualis. ibidem 46
lupino folia decidunt ibidem 319. 3
lupini sinus optimus 294. 10. 7. 311. 49. et
325. 25. 7. inde
lupini medicamine formice auertuntur
313. 20
lupinus quo maceratur ut homini in cibo
sit 325. 32
lupinus puerorum remedium in uentribus
ibidem 37
lupinus ubi ferendus 327. 49
lupinorum oleum 256. 44
lupini medicine 418. 19
lupini syluestris medicine ibidem
lupinorum therminum oleum ad quid
428. 11
lupinorum consideratio 136. 9. per totum
luporum oculis splendentes 204. 27
lupi dexter caninus dens ad quid 205. 40
lupus contra ueneficia 511. 47. 7. inde
luporum capita cur portis prefiguntur
ibidem 48
luporum uestigijs calcatis torpescunt equi
513. 3
lupi in medicina usus 513. 49. 7. 514. 23. 7
515. 3. 7. 517. 21. 7. 518. 11. 7. 519. 14. 7
520. 6. 20. 7. 522. 4. 7. 522. 2. 3

lupi ubi non sint 150. 47
luporum iecur, equine ungula simile 523. 39
luporum uestigijs equi rumpuntur ibidem
lupi ne in agrum accedant ibidem 42
lupus ne alicui animali noceat ibidem 45
lupi homini uiso uocem adimant 156. 9
lupi ubi maxime proueniunt ibidem 10
lupi in quos uertuntur homines ibidem 15
7. inde
lupi caude amatorum inesse ibidem 24
lupi quo cocant tempore ibidem 26
lupi in fame terra uescuntur. ibidem
luporum augurijs ibidem 27
lupi ceruarij quales ibidem 28
lupi ceruarij insatiabiles 209. 2
luporum lapilli in uescia ibid. 28
luporum ubi cum hominibus societas
172. 20
lupi piscis astus 565. 17. 22
lupi piscis cum mugili inimicitia 169. 44
luporum piscium consideratio, natura, 7. 6.
157. 8. 7. inde
lupus piscis 561. 17
lupus piscis bis anno parit 167. 28
lupi pisces, lanati appellati 157. 10
lupus piscis ubi optimus 168. 15
lupus herba que 394. 3
lupi araneorum genus 197. 46
luscioforum remedia 451. 5. 7. 514. 14
luscinie auis consideratio, natura, cantus
177. 39. 7. inde
luscinie aues Græce Latineq; loquentes
181. 33
luscinia candida 178. 4
lustana cerasa 265. 32
Reliqua quere parte secunda
lustri publici consuetudo 499. 44
lustus color in nuptijs 389. 49
luteæ uiole descriptio 388. 17
lutea herba qualis 588. 13
lutei edificij repertor 125. 33
lutre 578. 32. 7. 139. 22
lux sonitu uelocior 17. 39
luxatis, id est, membra à suo loco amota ha
bentibus, ut illa 368. 2. 7. 377. 8. 17. 7. 382.
5. 7. 398. 4. 7. 401. 1. et 406. 25. 7. 408
10. 7. 410. 35. 44. 7. 414. 25. 7. 416. 45
7. 420. 4. 7. 426. 27. 7. 427. 33. 46. et
433. 14. 7. 441. 21. 7. 443. 32. 7. 445
46. 7. 448. 38. 7. 451. 5. 7. 452. 26. 7
480. 32. 7. inde, 7. 488. 20. 7. 449. 39
7. 509. 48. 7. 511. 20. 7. 520. 39. 7. 527.
56. 7. 562. 17. 7. 650. 15. 7. 652. 17
luxuria aduersus fraudem muniri decet
671. 14
luxurie uis maxima quādo sentitur 56. 40
luxuria mater quid pariat 163. 32
luxurie exemplum 385. 22
luxuria maxima in auro 7. argento 593. 7
luxuriam Asia misit in Italiam ibidem 48
7. inde
luxuria multa uariatur 581. 49
luxus exprobratio 65. 40. 7. inde, 7. 116
8. 40. 7

40. C 217.12. C inde. C 230. 28. per t.
luxus materia 287.14
luxus caulæ que sunt ibidem C inde C
593.11
luxu omni deditissimus M. Apicius 157. 30
Vide Apicius
luxus luxuriæq; reprehensio 187.14. C
inde C 571.10
luxus reprehensio 403. per totum
luxus hominum redargutio 414. 44
luxus redargutio 157.30. C inde C 161.32
per totum C 162.15. C inde C 164.49
 C 579.40. per totum C 584. 35. C
inde. C 593.7. C inde 633.6. per totum
 C 643.3

MACEDONIA quando fico
rum habet copiam 275.41
macedonia pix qualis 271. 49
macedonia adamas 658. 1
macedonia gemma 669. 26
macedonia cersa 263.35
macedonica salinca qualis 389. 21
macelli uctigal maximum Romæ 350. 34
macir arbor 219.30
machlin fera 132.12
maciem inducentia 216. 21. C 439.45
macula; id est; telicardios gemma 669. 40
macule corporis quomodo tollantur 373. 10
 C 374.19. C 418.16. C 429. 31. et 484
21. C 508.16. C 510.34. C 646.37
maculas è facie tollentia 363.11. C 515.41 et
540.33
madon utilis genus 421.33
madon herba que 459. 27
madonum simulacrum 635.17
manemonon mel quod 392.47
magica fraudulentissima artium omnium
557.44
magice auctoritas maxima ibidem 46
magice prima origo ex medicina ibid. 48
magica ferè in orbe toto 538.3. C inde
magica in Perside orta creditur ibidem 5
magice species plures 539.10 per totum
magica ars à quibus in nostro orbe 449. 28
magice herba plures ibidem 27 per totum
magis nihil mirabilis ibidem
magice uis 470. 44. C inde C 507. 41.
 C 665.49
magice artis derisio 470. 44. per totum
 C 520.11
magice artes quibus impediuntur 464. 38
 C 507.46
magice uenitatis redargutio 663. 43. C
664.20. C 667.9.14. C 668.9. C 506
20.32. C 351.44. C inde
magi quibus utantur herbis 391. 30. 48. C
464.46. C inde
magi qua herba pota diuinent 450. 13
magi qua herba perunguntur ibidem 21
magorum ueneficij quo resistunt 646.34
 C 506.12
magorum superstitio 409.19
magorum circa uerbendam infania 463.2

magi quibus in Axinomantia utantur
646.44
magorum astus 519.13
magi plures uetustissimi 537. 41. per totum
magides que 593.45
magydaris herba 349.30.34
magydaris ubi maxime nascitur ibidem 34.
magisicia que 594.38
magnata unguenti seces 230.22
magnanimitatis exemplum 114.47
magnetis lapidis consideratio. genera. mira
cula. medicina 645.12 per totum
magnes unde dictus C ubi reperitur primū
ibidem 10
magnetis nomina plura ibidem 18. C inde
magnes quibus in locis reperitur ibidem 19
 C inde
magnes ferrum ad se trahit 362. 25. C 645
15. C 657.8
magneti allium contrarium 362. 25
magnetis C ferri concordia 609.29
magnetis cum ferro mirum ibidem 30
magnes ubi nascitur ibidem 32
magnes in se uitri liquorem ut ferrum tra
hit 651.20
magnetis cum adamante discordia 658.16
magnes adamante presente ferrum non at
trahit ibidem
magnetis exemplum 609.34
magnete simulacrum Arfinoes in aere pen
dere uidetur ibidem 35
magnitudinis homines mire 101.49
magnitudinis corporum causa 24.20
magnitudinis humani corporis considera
tio 112.42. C inde
magistratus Romanorum betulla arbore nir
gas faciunt 273. 27
magistratibus quo anno Roma caruit
287. 27
magistratum aspectu capita aperiri cur in
stitutum 503.28
male cancrorum genus 160.43
maiora in quibus precocia portenti loco
227.16
malache malus genus 381.20
malachra arbor 219. 44
malagmatum, id est; fimentorum dura mol
lientium usus 440.4. C 441.22. et 444
10
malas sculptor 634.8
maldacon 219. 44
malicorium quid 429.21
malina que dicatur 258.2
malicolum uitium quid C unde dictus
303.27
malobabtri arboris consideratio 228.11
malobabtri arboris medicina 428. 6
malope malus genus 381.19
maltha qualiter sit 650.16. C inde
malche mirum 30.26. per totum
maluacci caulis rosa 387.23
malua herba ubi arboreseat 351.16
malus mira magnitudo ibidem C inde

malus satio quando 360.23
malus herbe consideratio. genera. medicina
281.18. per totum
malus terram pinguem facient ibidem 21
malus succus contra apium morsus 393. 7
male nulli preter hominem 205.10
male animalis membri descriptio 240.49
 C inde
malorum arborum consideratio 258. 19 per
totum
malorum arborum uaria denominatio ibi
dem per totum
mali cotonei consideratio 257.16. C inde
mala que proprie dicantur fructus obtinē
ibidem 33
malus Assyria qualis 218.1
malus medica ibidem
malorum omni genere uinum faciant 351
20. C inde
mali punici consideratio 238.16
mala poma quomodo seruantur 358.16. 48
 C 260.4
malorum succus qualis 274.11
malorum odor ibidem 12
malus que loca amet 273.15
malo folia mucronata 274.49
malus quando germinet 275.35
malus quo tempore semen efficit 276.38
malus facile fructum perdit ibidem
malus que bifera 277.10
malus celerrime senescit, tuncq; detritum
fructum fert ibidem 22
malo arbori uita breuis 288.3. C 287.43
mali insitio quando 299.21
malus quo plantanda uel ferenda tempore
301.41
mala ferentium medicina 428.29 per totum
mala que bona malaxe sint ibidem
malorum genera plura C ex eis medicina
429.7. C inde
mali punici genera C ex eis medicina ibi
15. C inde
malum terra herba 451.43
malum nullum sine aliquo bono 485.37
malis, bona paria non esse 119.5
malus nauis à Dædalo reperi 107.11
mala non monstranda alij 455.10 C inde
mammarum consideratio 211.28. C inde
 C 34. ibidem per totum
mammas homo solus in maribus habet
211.28
mamme ne femina quidem omni ibi 19
mammas uolucrum uespertilio tantum ha
bet ibidem 31
mamme binæ quibus ungula solida ibi 35
mammas boues quaternas, oues capræq; tri
nas habet ibidem 37
mammas fies toto uentre duplici ordine
ibidem 38
mamme ut uirgini perpetuo stem 521.12. C
467.9
mammas uirginum cobibentia 491.23
mammatæ mulcturæ ne crescant 468.9 C
521.17

522.17. & 577. 11
 mammam uirilem & muliebrem habentes
 107.16
 mammarum mulierum remedia 374.40 &
 375.3. & 480.26. & 381.33. et 415.34. et
 417.27. & 418.19. & 427.21. & 428
 49. & 433.14. & 438.32. & 439.10. &
 483.18.19. & 484.17. & inde, & 487
 24. & 490.19. & 497.13. & 504.39. &
 577.9. & 646.133.35
 mammarum duritiam emollientia 370.22
 & 372.2. & 511.19. & 571.14
 mammas turgentibus medicina 374.16. &
 421.1
 mammarum inflammationes toilentia 382
 2. & 410.17. & 425.28
 mammarum doloribus post partum remedia
 398.19. & 400.13
 mammas lactis sui impatientes extinguunt
 435.38
 Vide lac
 mammillanae ficus unde dicta 269.25
 mammosa pyra 259.4
 Manurra Romanus quis. & eius domus
 697.34. & inde
 mandragora herbe consideratio 466.29
 & inde per totum
 mandragora usque & medicina 466.38. &
 471.29. & 477.41. & 478.43. et 479
 1. & 480.22. & 482.36. & 483.37
 manigones quo pubertatem iuuenum inhibe
 bent 401.31. & 541.48. & 577.36
 mangones gemmarum 671.21
 mangonium cura 438.37
 manicon quid 402.28
 Manlij Cornuti morbus qualis 469.30
 manlij Marij legatus 581.44
 manlij mathematicus quis 640.7
 manlij senator 170.23.29
 manlij Cn. ex Asia triumphus 597.2
 manius eque Romanus brevis statuæ ho
 mo 113.5
 Manlius Romanus 158.30
 manlius consul quando 404.36. & 614.11
 manlius seruus 632.32
 manlius mathematicus 640.7
 manlius quid Romam attulit 653.37
 manlius natus casa matre 110.24
 Manlius primus Carthaginem ingressus
 ibidem
 manlij Capitolini sortitudo & gesta eius
 115.45 & inde
 manlius Capitolinus regnū affectat
 ibidem 49
 manlij Torquati interitus 124.23
 Manius Marius edilis plebis frumentum po
 pulo primus donat 315.15
 manos piscis genus 166.4
 mantichore fere descriptio 135.36. &
 139.5
 manubria rusticorum ex qua materia
 287.9
 manus animalis consideratio 212.31

manuum morbi remedia 399.40
 mapalia scirpis tegi 282.33
 mappae lineae non ardentes 347.22
 marathrum herba 390.37. & 138.12
 Marcellus consul 5.44
 Marcellus M. quoties dimicauerit 114.41
 Marcelli theatrum ubi Romae 117.43
 Marcellus quid erga Archimede mathem
 ticum 118.15
 Marcello M. cum perijt iecur in extis defuit
 207.41
 marcellus Syracusas urbem capit 118.15
 Marcelli uelrij prodigium 311.34
 Marcellus Augusti nepos & eius a dilitas
 547.41
 marcellus Octauiae filius quid Apollini con
 secrat 653.35
 Marcelli theatri dedicatio 134.37
 Marcus Agrippa temulentus aliquando
 253.32
 Quere Agrippa
 marcus Acilius consul 18.20
 marcus Seruius quando edilis 254.13
 Marcus Curius. Vide Curius
 marcus Valerius 265.35
 marci Cressii laurea ibidem 31
 M. Tullij equitis Rom. statua 113.5
 Marcus Herennius consul 349.13
 marcus Ant. Quere Antonius
 marcus Ludius pictor 624.15
 marci Othonis inuentum 230.37
 marculi repertor 125.27
 marotidae uue 244.20
 mare concussum sedantia 668.4
 mare quid esse pellit 646.36
 maris nausea quomodo arceatur 489.18
 maris afflatus quibus locis noxiis 291.15
 maris tempestatum signa plura 344.8. &
 345.5
 maris navigatio mortis causa 346.8
 maris dij plures 635.26
 maris aqua salubris 558.22. & inde
 maris aqua uina condunt aliqui 251.22
 maris fruticum consideratio 240.13. per
 totum
 maris mira 565.6. per totum
 mari nihil uiolentium ibidem 40
 mare quando Halcyonum fectura sternitur
 15.37
 mare nauigare coegit auaritia ibidem 40
 mare cur non crescat accessu tot fluminum
 21.10
 mare terram undiq; circumdat ibidem 12
 maris nauigatio ibidem 15. per totum
 mare quoq; terrae motum sentit 25.9
 maris quibus locis recesserint ibidem 49
 per totum
 mare fuisse ubi nunc terra est ibidem
 maria quas terras irruperint 26.15. per
 totum
 mari quae terrae sublatæ sunt ibidem 30. per
 totum
 maris accessus recessusq; qua ratione fiant

27.39. per totum
 maris fluxus & refluxus quando maiores
 uel minores 28.4. & inde
 maria quae maxime intumescant ibidem 14.
 & inde
 maris miracula plura ibidem 32. per totum
 marium purgatio ibidem per totum
 mare cur salum ibidem 44. per totum
 mare quo tempore dulce usum ibidem 49
 mare ubi altissimum 29.8. per totum
 maris aqua grauior dulci ibidem 13. & inde
 mare subeuntia flumina ibidem 18. & inde
 maris aqua dulcis locis pluribus ibidem 32
 mare oleo tranquillatur 30.21
 mari urinantium consuetudo ibidem 22
 mari in alto non cadunt nives ibidem
 maris animalia maxima 151.20. per totum
 maro habet quicquid in natura reperitur
 ibidem 25. & 166.37
 maria canis exortum maxime sentiunt
 156.48
 maris seuitiam praesagientia 161.9. & 344.
 8. & 345.5. & inde
 marinae diuitie 161.27. per totum, & 31. ibi
 dem & inde
 mare uentri damnosissimum ibidem 29
 mare quando tranquillum 178.31
 maritima terrestribus notiora 578.24
 marinae aquae proprietates plures 30.20
 marina animalia uenenata 166.41. per tot.
 marini homines 152.9. & 578.31
 marina praelia inter beluas 252.27
 mar norum ueneni remedia 431.18
 marinum olus 574.1
 marinus utulus qualis 125.15
 margae terre genus & qualis sit 292.47. et
 293.37
 margaritarum consideratio, luxur, precia
 & c. 161.31. & inde
 margaritarum copia ubi 93.47. & 161.37
 margaritarum insula Tylos 97.34
 margarite in herbis quibusdam 493.20
 margaritarum ingentia precia 163.37
 margaritarum origo qualis ibidem 41
 margarite ubi optime ibidem 41 & inde
 & 658.21
 margaritas aceto resolui 163.14
 margaritarum luxur notatur 161.31. & inde
 & 162.25. & inde
 margaritas Indicus maxime mittit Oceanus
 161.37
 margarite Indice 638.4
 margarite Britannicae 162.40. & inde
 margarite partus concharum 161.44
 margaritis oculi maior societas quam maris
 ibidem 46
 margarite colorem quomodo perdunt 162
 3. & inde, & 17 ibidem
 margarite partus fenescit ibidem 6
 margaritas urinantium cura peti ibidem 15
 margaritas fenescere dicunt ibidem 36
 margarite pedibus calcantur ibidem 28.29
 margariti fere conche 578.45
 g 2 Marianum

marianum es 596.1
 Marianus Valerius praetor 346.1
 mariani horti 618.7
 mariana sodalitia 644.10
 maria referta syluis quae 240.13. per totum
 marisca ficus 260.37. et 277.7
 mariscus iunci genus 396.19
 maritorum et ga coniuges suas scitu dignum
 569.41
 Mario Gratidiano dicatae statuæ 552.25. et
 598.25
 Marius C. Varicem frans sibi extrahi passus
 est. 113.22
 marij C. septies consulis uilla ubi 316.39
 marium C. acum dicere conuenit ibid. 40
 marij C. ex Rhodano fossa 36.32
 marij C. de lugurtha triumphus 580.46
 marius filius aurum è Roma Praeneste detul-
 lit 581.22
 marij C. cadaver erutum 124.44
 marij C. Cimbrica uictoria et usus cantha-
 rorum 594.9
 marius primus aquilam legionibus Roma-
 nis dicitur 171.31
 marius C. consul 173.18. et 12.16. et 111.36
 et 122.21
 mario C. cum immolaret iecur defuit in ex-
 tis 297.42
 marius septies consul 113.22
 marmaridius magnus 538.15
 marmaritis herba qualis 449.44
 marmor Numidicum Sinu adicumq. 613.5
 et 637.40
 marmoris causa quae fiant 633.17. per totum
 marmoris mira edifica 633.27. per totum
 et 633.38. per totum
 marmor quis primus Rome in publicis oper-
 bus ostenderit 633.27. per totum et 633
 38. per totum
 marmore scalpendo qui primo inclauerunt
 ibidem 47. per totum
 marmor ubi nobile 634.22. et inde
 marmor sculpi ante picturam ac statuariam
 repertum ibidem 26
 marmoris artifices nobiles plures 633.47
 et 634.8. per totum
 marmoris statuæ plures ibidem
 marmoris columnæ in templis 637.21
 marmoris secandi in crustas ubi inuentum
 ibidem 637.36.49
 marmoris genera et colores 637.18. et 638
 16.351.22. et inde
 marmore quidam uina condunt 251.22
 marmor in lapideis crescere 645.8
 marmoris unum nobilissimum 245.27
 marrubij herbe consideratio, natura, medici-
 nae 383.5
 marrubij uaria nomina ibidem
 marrubij genera duo ibidem 20
 marrubio uina conficiunt 250.15
 marrucinæ ficus nobiles 261.36
 marrucini agri prodigium Neronis tempo-
 re. 311.35

masysas Lydorum dux 44.12
 masysa religati pictura 619.35
 masysa ubi et in qua arbore suspensus
 287.47
 masysa cum Apolline certamen ibid. 49
 masysa adempta corona 386.18
 masysa belli signum et omen 265.12. et
 350.17
 masysa belli causa 457.38
 masysa belli portentum 19.12
 masorum contra serpentes uis 395.10.499
 33. et 500.38
 martia Ro. aqua qualis 556.5
 martia istia fulmine 17.6
 martis circuli siderisq. consideratio 4.6
 martis stella motus, exortus, occultatio
 6.42
 martis stella per zodiacum motus 7.34
 martis stella cursus maxime obseruabilis 8
 39
 martis stella color qualis 9.8
 martis simulacrum 604.9. et 635.30
 martis altoris templum 609.6
 martis filius 12.6.18. et 127.15
 martion medicus 501.27
 martius Picus quid cum Paxonia herba
 455.36
 martij Pici de herba quadam mirum 492.15
 Vide Picus Martius
 Martij Qu. censura 469.35
 martius Qu. Scipionum ultor 614.9
 martij campi obeliscus 640.3. et inde
 Martius Qu. Appias aquas Romæ ducit
 644.36. et inde
 martius Qu. rex praetor 556.9
 martius Qu. consul 12.8
 martius consul 18.30
 martius L. consul 25.29
 martij L. caput arsit 31.21
 martij diuinitas 117.29
 martius Philippus censor 127.43
 marum arbor qualis 226.43
 maris sceminis fortiores præterquam in pan-
 theris et ursis 214.27
 mares in quibus animalibus non reperiu-
 tur 156.34
 mares præstant pondere 113.15
 marium cadauera supina fluitant sceminas
 rumq. prona ibidem 17
 mares quæ ratione concipi possunt 343.4
 et 456.31. et 462.6. et 478.13. et 484
 16. et 490.13.25. et 495.39. et 522.9.38
 masaris una quæ 228.33
 masinisse regnum 66.36
 masinissa post octuaginta sex annos genuit
 111.40
 masinisse filius matymatbnus ibidem
 masinissa quot annis regnauit 121.22
 maspetum quid 349.20
 massaris herba 420.27
 massica uina nobilissima 246.31
 massylia patera ex uite 241.42
 massylia uina ibidem 44

masiliensis sifer optimum 365.15
 masurus angur 172.3
 mastice herbe consideratio 228.10
 mastix lentiscum quidam uocant 251.31
 mastix nigra ubi 172.3
 mastos herba qualis 484.19
 masurus scriptor 109.38. et 273.30
 materia quo cadenda tempore 341.45
 maternæ reuerentie exemplum 143.44
 materni amoris exemplum 134.42. et inde
 et 341.44. et 144.32.34. et 145.6. et
 149.41. et 150.30. et 151.15. et inde et
 173.6. et 179.37. et inde
 matius Cn. eques Romanus 217.45
 matius Romanus 258.30
 matricis remedia 492.20
 matrimonij fidei exemplum 129.21. et 136
 40. et 139.7. et 153.15. et 171.10. et 179
 43. et inde. et 107.7. et 117.34. prio-
 tum. et 44 ibidem et inde
 matrimonium uidentes homines 69.17
 mausolas Caria rex et eius sepulchrum
 635.48
 mausolia rex quo anno obiit ibid. 637.31
 mausoli regis Artemisia uxor 459.38. et
 625.47
 mausoli domus qualis 637.31
 mausoleæ ex qua materia 619.42
 mausoleon sepulchrum à quibus factum 635
 46. et inde
 maxillarum morbi remedia 399.39. et 415
 44. et 430.43
 maxillarum consideratio 205.10
 maxillares dentes ibidem 41
 Maximus pictor 619.3
 MECOENATIAN A uina 246.43
 mechopanes pisor 616.13
 meconium quid 501.40
 meconis lactucae genus 357.1
 meconia, id est papaueris succus 389.31
 mecon herba et ea medicamina 310.9
 meconion herba 495.10
 meconij remedia 422.19. et 433.16. et 435
 18. et 427.5
 meconites gemma 668.43
 medea herbarum perita 455.39
 medea frater ubi interfectus 48.27
 medee quadratura simulacrum 602.11
 medea picturam Caesar Veneri dicit 615.19
 et 616.7
 medea pictura imperfecta 617.4
 medea quibus pellicem caussit 30.34
 medea gemma à Medea perperita 668.43
 medica malus unde 213.1. et 158.19
 medica herba unde adueta 326.16
 medica res parata natura sunt 435.31
 medicamenta mala quo tollantur 370.49
 medicamenta mala quibus nocere non possunt
 463.35. et 464.38.42.46. et 569.33
 medicamenta siferte in mensis ponantur non
 prodesse 500.22
 medicamenta noxia ne noceant 507.48. et
 545.40. et 609.49

medicamentaria à Chirone reperta

125.44

medicamina ubi querenda 415.1 & inde

medicaminibus non utendum 461.38

medicina unde nata 435.31 & inde

medicinam non tam prebentes quàm reperi-
entes profunt 498.6

mediciné usus, & ex quibus esse debent

414.43 & inde

medicina qualiter fiat utilis 435.36

medicina ex fraudibus hominum ibidem 32

medicina imperat imperatoribus ibidem 38

medicina aera in cœnis quotidianis
ibidem 36

medicina antiqua quæ 454.16

medicina nullam artium inconstantiorem

esse 514.19

medicina noua 470.28 & inde

medicina auxilia communia quæ ibidem 23

medicina, abstinentia & fames ibidem &

502.42 & 416.34

medicina ab animo hominis pendentes non
omitte dæ 502.42

medicina ab oculis petitur 425.20

medicinarum optima quæ 502.43 & inde

mediciné à Dijs inuenta 524.19 & inde

mediciné premia ingentia ibidem 31 &

inde

mediciné origo atq; inuentio ibidem 10

per totum

medicina ex qua magica nata est 537.47

medicina & magia pariter effloruerunt

538.41

mediciné plures ab animalibus repertæ

137.48 per totum

mediciné animalium ex membris 497.24

per totum

medicina à quo reperta 125.42 & 126.1

medicinam Romani damnauerunt 525.16

medicem rem prisci non damnabant, sed

artem ibidem 35

medicina lucem morum induxit 526.35

mediciné Græci autores recensentur

543.24

mediciné fidem fieri abrogasset magica

uauitas 470.44

mediciné longæ uascentia non placent

415.1

mediciné prodigia 652.8 & inde

medicina an ualeat per incantamenta

498.37

medicorum crudelitas ibidem 17

medicorum literæ inspiciendæ non perdis-
cendæ 525.24

medicina pollens Hippocrates, quomodo

honoratus 118.5

medicus omnium clariss, Asclepiades, &

miræ buius fiducia ibidem 10

medicorum studium non in uerbis & garru-
litate 470.14

medicorum priscorum diligentia 429.43

medici excellentes plures 118.5 & inde

medicos arguit 605.48 & inde

medici ueteres plures 524.10 per totum

medici periculis nostris discunt, & homi-
nem occidisse summa impunitas 525.45

& inde

medico cuiq; statim creditur ibidem 42

medicis milia gentium carent ibidem 14

medicorum turba se perisse monumenti in-
scriptio ibidem 11

medicorum plurimum laus 470.10 per totum

& 118.5 & inde

medici Aegyptij quales 469.29

medici cuiq; uenalem uitam promittunt

435.32

medicorum astus ibidem 32

medicorum inter se contrarietas 368.48

& 572.28 & 470.10 per totum &

18 ibidem per totum

medicorum consuetudo arguitur 414.43

& inde

medion herba qualis 493.45 et inde

medullæ cõsideratio, usus mediciné 511

40 & inde

medullæ arborum 276.7 & 303.13

medullæ effectus, & ex quibus optima

ibidem & inde

medullæ in medicinis usus 515.36 & 517.36

medullæ cõsideratio 210.1 & inde

medulla quæ careant, ibidem & 113.19

megabizi sacerdotis pictura 622.6 &

635.36

megalion unguentum 229.45

megaris excidium prædictum oraculo

284.22

megasthenes scriptor in India 88.17

meget quis 572.14

mel corpora conseruat 109.14

melis probatio 194.10 per totum

mel qua ratio extrahitur ibidem 32

& inde

mel quod auribus utilissimum 537.29

melis in quo sunt Apes immortuæ in medici-
nis usus 543.40 & 544.49

melis natura qualis & unde 193.22 per tot.

mel ex apum uomitu ibidem 29

mel optimum ex quibus folijs ibidem 24 &

149.12

melis genera, & diuersitas 193.38 per to-

tum, & 194.21 per totum

mella etiam ex sparto & oleis carpuntur

192.22

mel ut mustum se purgat 193.54

mel uicesimo die crassefcit ibidem

mel quomodo sorbetur ibidem 35

mel uernu cur anthinum uocant ibidem 42

mel æstiuum, horarum uocatur 194.1

melis in medicinis usus ibidem 6 & 40

& 414 & inde

melis medicamenta, dona celestia 194.6

mel quando uberius, & pinguius capitur

ibidem 10

melis tertium genus, Eriætu uocant ibid.

12

mella à puris eximenda ibidem 35

mella furem, & menses odere ibidem

mella unde ardescunt ibidem 38

mel uenenatum ubi nascitur, & eius reme-
dia 569.17

mel qui primus cum uino miscuit 24.5.28

mel cum aceto mixtum Oximel 250.44

mel uenenatum unde 392.34 per totum

melis uenenati signa ibidem 39

melis uenenati remedia ibidem 42 & 533.19

mel insanum quod 392.47

mel quod muscæ nō attingunt 393.13

mel, id est, succus florum lilij 398.47

mel à putredine seruat 413.49

melis natura qualis ibidem & inde per to.

mel quibus nocet 414.6 & inde

melis diffumati utilitas in medicina ibidem

& 11

mella à quo reperta 126.10

mella quæ optima 193.32 per totum, & 193

38 per totum

melis copia signum ibidem 39

mella quomodo probentur 194.10 per tot.

mella equestris ordinis uir qualiter, & quo

se perimit 355.19

melampyllum herba 410.43

melampodis diuinatio, atq; inuentum 457

15 & 117.29

melampodis filio quo sanata 457.17

melampodion herba ibidem 16

melampsythium passi genus 247.46

melancholicorum remedia 357.48 & 370

13 & 381.42 & 400.15 & 425.11 &

509.5 & 510.9 & 520.18 et 458.27 &

496.12

melancholie insane remedia 416.21

melancoryphi aues 667.15 & 178.13 &

185.47

melancranis iunci genus 396.23.24

melandrya pisces 155.46

melandri herbe mediciné 462.49

melania herba 485.5

melanarium remedia 439.39

melanion herba 391.40

melanthemon herba 408.29

melanthion, id est, Gith 377.41

melanthius piscor quibus usus coloribus

618.1

melanthius ingenti precio didicit 620.30

melanurus piscis 579.6

melippia poma 258.37

melaspermion, id est, Gith 377.41

melaezer Alexandri dux 629.18

melaeagri pictura 619.49

melaeagri tumulus 656.33

melaeagri dæ aues 656.9.20 & 177.8

melanetos aquilarum genus 170.35

melisrum panici genus 416.10

melicembales pisces 578.46

melicridum morbi remedia 382.20 &

399.44

melichlores gemma 670.17

melichrysus gemma 664.41

melichrota gemma 670.27

meliloti herbe mediciné 399.39

g 3 melilo

- meliloton herba 390.30
 melilotto apes delectantur 392.20
 melilotos herba qualis 391.33 & inde
 melimela unde 258.38 & 259.29
 melimela poma in medicinis 429.7
 melinū color 616.1.19 & inde, & 617.44
 melinum oleum ad quā uile 429.4
 melinum unguentum 229.16.37
 melis animalis consideratio, 142.6 & inde
 melissophyllon herba 380.30
 melissophyllon, id est, Apiastrum, & ex eo
 medicina 372.8
 melissophyllo aluearia illinuntur 393.28
 melissophyllo apes delectantur 392.21 &
 399.31
 melissophylli medicina 399.21
 melitae canes 49.33
 melitena herba qualis ibidem
 melites gemma 670.29
 melittes unum quo fiat modo 248.18
 melittes uinum, & ex eo medicina 414
 36 & inde
 melittis lapis quales 646.36
 melius Sp.ā quo argutus 315.16
 meligo unde ab Apibus sumatur 192.5
 meliloti oleum 256.42
 melopepones quales 351.38
 melothron corona 390.29
 melothros quid 421.32
 membranarum animalium genera plura
 209.29 & inde
 membrana ubi reperta 234.41
 membranarū maculae quo tolluntur 368.29
 membrorum fractorum remedia 374.18
 membrorum singulorum animalis descri-
 ptio 201.4.4 per totum
 memecylon unedonis species 263.16
 memnon Aethiopiae rex 101.9
 memnonis regia 7.11
 memnonis statue mirum 638.38
 memnonis in Aethiopia regia 177.6
 memnonis sepulchrum, & ibidem de aubus
 mirum ibidem 5
 memnonides aues ibidem 6
 memnonia gemma 668.42
 memoriae consideratio exēpla 114.34 per tot.
 memoria excellentes plures ibidem
 memoriae ars a quib. reperta ibid. 29 & inde
 memoria fragilissima ibidem 31
 memoria quibus modis amittitur ibidem
 memoria adimentia 667.45
 memoria aqua auferrens 5.3.45
 memphim circa, mira arbores 234.20
 memphis arbores nunguam perdunt folia
 menaserus 632.38 (274.10)
 menais herba qualis 449.30
 menander quid de Ally fectore 355.34
 menander diligentissimus luxurie inter-
 pres 637.20
 menandri synaristuse 434.23
 menandri regis pictura 622.9
 menandri fabula quales 538.24
 menandri honor 116.37
 mens animal marinum 579.6
 mensa pisces colorem mutant 159.10
 menarum piscium in medicinis usus 577.5
 11 & 573.33 & 574.28
 mendatum nullum teste caret 13.6.20
 menacchi statuarij uiculus 603.18
 menecrates seruus 632.38
 menelai canopus gubernator 78.47
 menelai domus ex quibus 587.30
 menelai imgo 651.43
 menenij Agrippae paupertas 593.3
 menestrati simulacrum 636.10
 menius C. latinos deuicit 597.38
 menius C. quando consul, ibidem 39
 menodoros statuarius 604.6
 menogenes cocus 111.6
 menon quas literas reperit 125.27
 mensarum praeiosarū insania 236.32 per to.
 mensae cedrine ibidem 33
 mensarum ingens praeium ibidem 34
 mensa Ptolomei regis mauritan. ibidem 39
 mensa Tiberij principis ibidem 43
 mensarum doles praecipue 237.2
 mense pantherinae, & apiae ibid. 4 & inde
 mensa in una plura uitia iuuant ibidem 8
 mensa quam obrem non linguēda 500.12
 mensis seruate auguria & superstitiones
 ibidem & inde
 mense secundae arborum fructus 217.4
 mensura muliebria hort. mire nocet 561.5
 mensuri consideratio, natura, tempus, effe-
 ctus 111.47 per totum
 mensura non nisi mulieri conuenit ibid. 34
 menstruum quādo in muliere cessat ibid. 39
 menstruum in uiris scirron 112.1
 menstruo mulierum nihil magis monstri-
 ficum ibidem 2
 menstruorū miri, & pernitiosi effectus ibi.3
 menstrui quando & quā diu in muliere ibi. 15
 menstrui generando homini materia ibi. 15
 menstrui grauidarum fluxus inuadidos red-
 dit partus ibidem 14
 menstruo primo foeminarum plures morbi
 sanantur 502.5
 menstrua mulieris mira perficiunt 505.10
 menstrua mulier denudata tempestates
 abigit ibidem
 menstrui portentosa mala ibid. 12 & inde
 menstrua coeuntibus maribus nonnunquam
 pessifera ibidem 14
 menstruo purpuram polui ibidem 15
 menstruum quando segetibus nocet. 19
 menstrui tactu uitis leditur 20
 menstruum bitumē Iudae superat 16
 menstruo nitorem speculorum hebetari 34
 menstruorum mulierum in medicinae usus
 ibidem 36 & inde per totum
 menstruo tactis postibus irritas magorum
 artes 506.1
 menstrui mulierum quale ueneficū, & con-
 tra id remedia 569.20
 menstrui continendi mira ratio 381.1
 menstruum remedia 375.19.18 & 384.8
 36 & 397.43 & 398.13 & 400.46 &
 405.27 & 406.40 & 408.34 & 410
 15 & 411.29 & 415.35 & 434.44 &
 425.37 & 426.5 & 428.30 & 439.2
 & 439.45 & 432.17 & 433.38.43 &
 434.16 & 435.45 & 436.17 & 440
 17 & 442.49 & 442.8 & 444.6.10
 & 445.9.24.44 & 446.40 & 448
 10 & 453.17.33 & inde, & 484.5
 489.48 & 492.18.27 & 493.1.47
 48 & 497.17 & 522.24 & 527.13
 528.21.31.43 & 607.21 & 610.10.47
 6.612.18 & 647.5.18.43
 menses ciantia 372.4.15 & 376.2 & 381
 36 & 383.15 & 599.31 & 400.17 &
 401.12.16.48 & 409.37 & 411.35 &
 413.16 & 416.29 & 417.36.37.45 &
 421.46 & 430.19 & 431.14 & 432.43
 & 436.45 & 437.39 & 441.10 &
 442.29 & 443.25 & 444.10 & 447
 29.25 & 448.40.47 & 449.19 &
 451.29 & 452.19 & 456.38 & 483.15
 22.14.27.28.30.34.35 & inde, & 487
 18 & 489.13 & 494.11 & 495.10 &
 496.17.19 & 497.5 & 502.34 & 504
 7 & 505.3 & 507.10 & 508.17 & 513
 13 & 567.46
 mensurarum nomina 403.5
 mensurarum inuolentes 126.6
 mens Dea 2.25
 mentis sedes in homine ubi 107.10
 mentis subtilitas unde 208.29
 mens in omni actione 500.6
 mentes commotas sedantia 373.6
 mentis alienatio quo iuuatur 400.14
 mentis instabilitas 450.1
 mentem turbantia 442.21 & 456.11.7
 18 & 506.39
 mente commotis utilia 421.42 & 457.18
 & 492.21 & 503.23 & 507.12 & 513
 16 & 647.39 & 400.14
 mente natura, ratio, & 359.28 & inde
 menta herba unde dicta ibidem 31
 menta ante mintha dicta ibidem
 menta ferro tangi non uult 361.6
 mēta consideratio, natura, medicina 374.33
 menta generationi contraria ibidem 42
 menta stri herbe consideratio, & medicina
 374.29 & inde
 mentastrum Glysteris paleum ibidem 39
 menta stri natura, ratio & 359.30 & inde
 menta stri uinum conuenit 250.43
 menta gra morbus 469.11
 mentri pudore ignorantie 65.37
 mentor sculptor 539.46 & 594.26
 mentoris mirum opus 138.29
 mentor Syraculanus quid cū Leone 13.45
 menti consideratio 205.9 & inde
 mentum nulli preter hominē ibidem
 mentū in supplicio tangit Graci 13.39
 mepicoros gamma 667.33
 mercatura a quibus reperta 126.8

mercurialis herbe consideratio 456.26
 mercurij syderis consideratio 4.24 & inde
 7.3
 mercurij stelle per zodiacum motus 7.31
 mercurij stella quantum à sole elöatur 8.13
 & inde
 mercurij stelle color qualis 9.8
 mercurius quam herbam reperit 456.25
 mercurij simulacrum 601.9 & 604.9
 mercurius Bacchi nutritor 603.49
 mercurij delubrum ubi 657.40
 mercurius literarum inventor 115.22
 meretrix quæ ditissima 641.3
 meretricis constantia ac fides 114.28 & 602
 34
 meretrici cui honor tributus 602.34
 mergi aues insatiabiles 209.2
 mergi aues futura presagiunt 345.16.18 et
 178.37 & 182.35
 meridiem que spectare non debent 308.43
 meryx piscis 579.6
 merostes gemma 568.45
 merois herba que qualisq; 450.7
 merops avis qualis 170.20
 merule auis consideratio 177.37 & inde
 merule in medicinis usus 543.27
 merula auis hyeme abit 176.43
 merule ubi albæ 178.19
 merule bis anno pariunt 184.14
 merula amica turdo 190.4
 merule lavo sese purgant 138.21
 merula piscis 579.5 & 556.18
 meses ventus 15.9
 mesogite vinum quale 247.25
 mesoleuca herba que 493.34
 mesoleucos gemma 669.2
 mesomelas gemma ibidem 3
 mesoptherum quid 220.40
 mesopthes rex 639.39
 mespilorum consideratio genera & 261.45
 per totum
 mespilus quando primum in Italiam ibid. 48
 mespilus vermibus infestatur 309.26
 mespilorum putamen quale 264.23
 mespilorum natura medicinaq; 431.32
 mespiline adulterium 524.45
 mespiline mira libido 186.23
 mespilinus consularis quo peremptus 576
 35
 messala Val. consul 127.39
 messala orator sui nominis oblitus 114.34
 messala quid prohibuit genti sue 613.27
 messala consul quando & quid de pictura
 Caribaginis uicte 614.49.47
 messala M. consul quando 653.44 & 141
 20 & 115.20
 messala Marcus Sybillis statuas instituit
 597.48
 messala quo uino usus 247.2
 messala M. censura & in ea prodigium 311
 31
 messala orator de M. Anto. quid 584.38
 messis consideratio 339.28 & inde

messis trituratio ibidem 35
 messes ubi bine anno uno 86.12
 metallorum consideratio 579.39 per totum
 metallum unde dictum 589.10
 metalli opes constant 612.39
 metallorum eris consideratio 595.32 per to-
 tum & 44 ibidem per totum
 metalli eris quis inuenerit 115.37
 metapontii Iunonis templum quale 241.43
 mete figura qualis 5.14
 metella Syllæ mater 644.9
 metellus Quintus trielinaris Scipioni uendi-
 dit 147.45
 metellus consul 11.10
 metellus Q. Celer consul 21.35
 metelli L. de Pænis triumphus 129.37
 metellus pontifex lingua impeditus 206.26
 metellus Macedoniam uicit 601.49
 metelli L. triumphus 315.22
 metelli ades ubi 636.45
 metellus Q. quot filios nepotesq; reliquit
 111.52 & 119.34 & inde
 metelli Q. gesta, honores, ac felicitas 119
 34.48 & inde
 metellus Q. cæcus factus cum Palladium ex
 incendio rapere ibidem 43
 metellus unus Rom. curru uehebatur ad eu-
 riam ibidem 46
 metelli Macedonici felicitas, gesta, mori &c.
 ibidem 48 & inde
 metellus Macedonicus Scipionis inimicus
 120.10
 metello Maced. à Catinio illata iniuria ibid. 3
 & inde
 metelli pontificis senectus 121.30
 metendi diuersitas 339.30
 metendi tempus ibidem 36
 metetra castanea 262.46
 metymathus Masinisse filius 111.48
 metopion arbor 226.25 & 256.25
 metopion scittium oleum 256.25
 metoposeopi qui 621.36
 metrodorus medicus 380.34
 metrodori cognomen 599.9
 metrodorus pictor philosophusq; 616.2
 metrodorus de memoria arte 114.30
 metuentii nocte remedia 376.39 & 410.3
 metus felicitatem adimit 118.45
 metus uanos expellit à mente adamas
 658.18
 meu herbe consideratio, genera, natura, me-
 dicine inventor 384.11 & inde
 meuan atis uia qualis 244.10
 mezentius rex cur contra Latinos 248.40
 myacanthon quid 359.1
 myaces pisces quales & ex eis medicina
 574.6
 myagros herba qualis 494.5
 myagri herbe oleum ibidem 6
 myagrus statuarius 604.18
 micciades sculptor 634.8
 myconij qui 202.36
 myconium uinum 247.25

mycon medicus 384.38
 mycon pictor 595.5 & 617.8 & 618.48
 & 619.1
 mycon statuarius 600.30 & 604.6
 myconis lactuca genus 368.6
 micropsychi qui 414.15
 micropterum quid 220.40
 mide annulus mirus 580.30
 mide auri copia 684.46
 mydon pictor 627.10
 mye concharum genus 162.31
 mysee pisces quales 574.17
 mileiades dux 618.37
 mileiata rosa 879.30
 mileti Erice olius erodunt 310.12
 miletus medicus 498.24
 miliarie oleæ cur diffæ 297.34
 militaris panis qualis 319.41
 militaris herba 450.57
 militariibus signis argenteus color familia-
 rior 584.21 & inde
 milites fortissimi ex agricolis 316.11
 militiæ præmia nauis 115.40 & inde et 404
 12 & 585.27
 milium quando ferendum 318.14
 milijfica qualis ibidem
 milij panis ibidem 32 & inde
 milium ex India quando in Italiã aduectum
 ibidem 34
 milij usus apud diuersos & ex eo puls 322
 26
 milij farina cum lacte apud Sarmatas
 ibidem 27
 milium tantum & hordeum Aethiopes ha-
 bent 322.29
 mil'um ubi ferinon debet ibidem 32
 milium quomodo seruetur ab auius ac uer-
 mibus 327.25.32
 milium ubi ferendum ibidem 48
 milium quando & ubi ferendum 335.33
 milij semine quod uinum fiat 245.48
 milium in Tyriaca 385.18
 milefolij herbe consideratio & medicina
 449.10 & inde
 millefolia herba que 456.49
 millefolij medicina 476.25
 millepeda in medicina 541.17
 millespes animal & contra eius uenenum re-
 media 263.22 & 556.48
 mylocon blattæ genus 537.20
 mylus piscis 579.6
 milo Crotoniatæ qua gemma usus 666.10
 milonis Crotoniatæ fortitudo 113.47
 milo Clodium perimit & summa eius eris at-
 lenti 643.5.7
 milonis interitus 18.26
 milon, id est minium 590.44
 militis lapis 647.17
 milago piscis qualis 568.31
 milorum consideratio 170.40 per totum
 milui in medicinis usus 535.47 & 545.16
 miluus ex funerum ferculis, aut Olympic
 ara nihil repti ibidem 41

miluus cui inimicus 189.37.44 & 190.5
milui signi celestis exortus 334.29.30
milui pisces 159.14
minimus herba 336.27
mina pondus qualis 4.3.10
minerua edis mirum 27.26
minerua & Neptuni certamen & olea pri-
ma eius 288.3
minerua templum in Lindo 587.30
minerua simulacrum 600.48.49 & 601.16
& 602.42.49 & 603.5.11 & 504.14 &
634.40 & 615.11
minerua musca cur dicta 601.49
minerua Gorgonis simulacrum ibidem
minerua delubrum in Capitolio 613.31
minerua pictura à quo 624.32
minerua simulacrum è celo tactum 634.6
minerua ades in elide qualis 49.48
minerua cur immolatur capra 148.34
minerua sacra olea 217.1
minerua quae herba sacra 407.28
minerua argemon herba 451.27
minerua herba 456.7
minjantes quid 390.35 & 399.49
minj consideratio 590.27 & inde
minj in sacris usus ibidem
minium à quo inuentum ibidem 35
minium quibus reperitur locis ibidem 37
minj preparatio ibidem 41
minium ad libros scribendos 591.28
minj color 615.48
minium uenenum esse 526.28
minora expressius nature uim indicant
191.6
minos principes classe depugnauit 127.14
mintha id est menta 359.31
minutius Augurinus quid contra Sp. Mellum
& eius statua 315.16
minutius Q. consul 12.8
minutio P. stipes collata 597.41
myosoton herba 485.32
myodes muscarum deus 534.20
myophonum herba 390.37
myosota herba qualis 493.48
myosotis herba quae ibidem 49
myosoton herba quae 486.36
Miracula orbis septem
babylonie muri 94.46
Diane Ephesia templum
Quere Ephesia Diane
Iouis Olympici simulacrum
Quere Olympij Iouis simulacrum
pyramides Aegyptiae 640.19 per totum
solis colossus Rhodi 599.39
maris foliis pulchrum 655.48
cyri Medorum regis domus, quae à Menno-
re illigatis auro lapidibus fabricata dicitur,
cuius Plinius non meminit
alij aliter haec orbis miracula
enumerant
miracula fulgurum 17.2 per totum
miracula montium inter se concurrentium
25.28

miracula terrarum uaria 26.45 per totum
& 27.25 per totum
miracula insularum semper fluitantium 27.16
per totum
miracula multa in aquis 554.14 & per totum
caput
miracula inuisita Q. B. Martij regis 644.36
miracula aquarum fontium et fluminum 29.12
per totum
miracula uariarum gentium 106.33 per totum
miraculum de auditu 114.15
miracula de his qui elati renixerunt 123.16
per totum
miracula animalium quae aduenas interimunt
& c. 152.4 per totum
miracula Delphinorum 133.26 & inde
miracula de Echinde 158.47 per totum
miracula de Phoenice 170.19 per totum
miracula de Diomedes ausibus 182.13
miraculum de aspidem 190.7
miracula de apibus 195.32 & inde
miracula in uino 251.31 per totum & 252.3
miracula de prodigijs arboribus 278.4
& inde & 311.14 per totum
miraculum de caprifico arbore 431.40
miraculum mellis 393.8.13
miracula herbarum 449.27 per totum &
470.44 & inde
miracula serpentum 462.10 & 464.25
mirum in panis sanandis 477.38 & inde
miracula prodigiosa circa Venerem 477
45 per totum
miracula circa preces, incantamenta
& sortilegia 498.42 & inde per totum &
501.2 per totum
mirum doreadum animalium 514.12
miracula in eisdem animalibus 523.27
miracula quarundam bestiarum 551.48
miracula rubri maris 565.16 per totum
miracula piscium 566.13 per totum
miracula ignium & medicinae prodigia 652
8 per totum
miracula natura alia in Plinio 12.22 per totum
& 32 ibidem per totum, & 20.3 &
60.13 & inde, & 65.5 & inde, & 71.31
& 101.31 per totum & 111.2 & inde, &
117.7 & inde, & 159.41 & 167.17 &
173.30 & 237.49 & 238.4 & 239.40
& 240.27.31 & inde, & 244.19 &
261.11 & 266.28 & 272.23 & 295.34
& inde & 312.8 & 330.9 per totum, &
332.9 & 339.18 & inde, & 347.21 &
348.30 & 351.34 & 376.48 & 381.6
& 389.36 & 393.8 & 407.26 & inde,
& 409.11 & 420.45 & 435.10.31 &
inde & 44 ibidem & 436.48 & 440
2.4 & 441.24.39 & 442.10 & 443
39 & 444.14 & 445.46.47 & 449
9 & 454.20.35 & 455.40 & 456.31
& 457.22 & 459.19.37 & 460.35 &
461.14 & 462.7.20 & 563.2.3 & 485
11 & 488.23 & 492.15 & 498.42 &
inde per totum, & 506.34 & 508.34 &

515.16 & inde, & 579.44 & 581.29.45
& 582.42 & 589.11.40.43 & 570.12
18 & 677.17 & 578.18 & 610.40 &
634.6 & inde & 638.37 & 639.12 per
totum, & 640.18 per totum & 642.10
per totum, & 645.12 per totum, & 40
ibidem & 646.41 & 651.60 & inde &
662.3 & 665.41.49 et 667.10.35 et 668
1 & 670.19 & 169.11 & inde & 134 ibi-
dem per totum 39 ibidem & inde & 44
ibidem
myrtice frutex 138.36
myrtis medicina 441.36
myrtis piscis 158.29
myrtiologia herba & ex eo medicina 449
10 & inde
myrmecides statuarius 114.12
myrmecidis statuaria opera 637.11
myrmecites gemma 970.11
myrmecias gemma 669.1
myrmecion nermis 632.19
myrobolanum artem. 225.45 & 226.11
myrobolanum medicina 428.29
myron sculptor quo arentus 596.31 & 600
32 & 616.13
myronis opera 601.13 & inde
myronis bucula ibidem 14
myrrhaphia pyra 259.10
myrrhe consideratio 122.39 per totum &
223.5 per totum
myrrhe genera, natura, pretium 223.5
per totum
myrrha quibus nascitur locis ibidem
myrrha ex spina in India ibidem 18
myrrha quidem in coquendo utitur
224.15
myrrhe uinum 249.4
myrrha quo conficitur 100.13
myrrha herba qualis 449.17
myrrhis herba qualis ibidem & 479.11
myrrhites gemma 668.48
myrsilus quis 618.24
myrsinites herba 475.25
myrsinites gemma 669.1
myrtatum obsonium 264.48
myrta uerbera in fodere Romanorum S. V.
binorumque 265.3
myrtae Veneris ara Roma ibidem 13
myrtidei olei natura & medicina 427.30
myrtidanum uinum 250.11 & 264.45
myrtidani medicina 434.43
myrtides uinum quomodo 250.8 & 264.46
& 265.19
myrtus sacra Veneri 227.1
myrti consideratio 264.45 per totum
myrtus syluestris & ex ea medicina
47
myrti genera, natura & medicina ibidem 15
per totum
myrti oleum quomodo 256.29
myrtus satua ibidem 31
myrtus syluestris ibidem & 434.47
myrti Bacca 263.22

myrti succus qualis 264.8
myrti genera uiginti nouem ibidem 45
per totum
myrti succi natura ibidem
myrti Baccæ piperis uice ibidem 46
myrtus ubi primum uisa 265.1
myrtus Romæ erat cum conderetur primū
ibidem 2
myrtus prima arbor Romæ facta ibi.7
myrtus in Romuli delubro ibid. 8
myrti mirum Romæ ibidem
myrti genera tria apud Catonem ibi.14
myrti utilitates plures ibid. 22
myrtus in oratione et triumphis ibid. 28
myrtus que loca amat 273.25
myrtus non decidunt folia ibid. 46
myrti filia angusta 274.46 et 275.6
myrtus in sacris 279.15
myrtus quibus modis scribitur 294.45 et 300
33.32
myrio uita breuis 297.44
myrtus ubi odoratissima 392.15
myriopetalon herba 494.34
mys sculptor 594.26 et inde
mys piscis 579.6
misenensis ager ubi Marij uilla 316.39
misy consideratio 348.46 et inde et
607.11
mysincum, id est syluestre sceniculum 384
22
mybicum uinum 247.24
mysus piscis 579.6
myrax gemma 668.44
myres Aegypti rex 639.15
mitbridatis ingens memoria 114.27
mitbridates quid erga Aquilium ducem
534.34
mitbridatis eurrus aurei argenteiq; 594.14
mitbridates quando à Lucullo uictus 263.27
mitbridates quid circa laurū et myrtū egit
279.13
mitbridates quo confugit 83.30
mitbridatis antidoti compositio 433.20 et
526.24
mitbridatis laus 453.11
mitbridates quotidie unenun bibit ibid. 13
mitbridates uiginti duabus linguis loquutus
ibid. 17 et 114.27
mitbridates quot annis regnauit ibidem
mitbridates diligentia 453.11 et inde
mitbridatis ferrum et libri ibid. 21
mitbridatis Pomp. Cneus superat 433.20
et 115.13
mitbridatis gemma qualis 653.32
mitbridates Aquilio duci aurum in os infu-
dit 584.34
mitbridatio bello ubi ciues saluati 27.19
mitbridaticum antidotum 453.11 et inde
mitbridation herba mitbridati reperta 458
41 et inde et 464.39
mytuli pisces quales 574.16
mytuli pisces medicini ibid. 18
mytolorum generatio 367.19

myxa prunorum genus 233.6 et 295.49 et
259.1 et 264.29
myxonis piscis 628.41 et 572.19
myasidemus pictor 627.11
myasitheus pictor ibid. 46
myas pondus quid 405.10
myasion tyrannus qui 622.35 et 623.28
mnemosynes pictura 626.43
mneftheus medicus 386.33
mneuidis regia 639.19
modulorum muscorū species plures 126.33
et inde
modus rerum omnium utilissimus 317.15
modum seruari nescit humanum ingenium
471.8
mæcenas Melsius triennio sibi silentium im-
perat 503.39
mæcenas institutum ut in epulis pulli asina-
rum apponerentur 145.5
mæcenas febri 123.12
mæcenas annos tres non contigit somnus
ibidem
mærica uita 244.1
mæridis Aegypti rex 69.48
mæridis regis sepulchrum 641.18
mæsie ficus quales 260.40
molarum uersatiliū consideratio ac prodi-
gia ex eis 646.12
mole lapideæ ubi optima ibidem
mole mulieris consideratio 111.47 et 178.32
et inde
mola mulierum quomodo gignitur 178.32
molani uteri rumpentia 550.29
mola salsa in sacris semper 560.39
molemonium herba et ex eo medic. 473.4
molere Ceres prima reperit 125.19
moly herbe consideratio 455.22
moly laudatissima herbarum ibidem
moly herba uenenata 402.31
moly contra magicas artes 464.38
molybdæna herba 467.14
molybdæne consideratio 611.4
molybditis quid 590.2 et inde
molitura frumentorum consideratio 321.29
mollendi uim habentia 631.7
molocho agria quid 364.41
molocites gemma qualis et unde dicta
663.23
molon herba qualis et ex ea medic. 472.11
moluscum tuber 272.43
molluscæ nuxes 262.31
monaulum quis reperit 126.31
monedula satiomis inuentrix 298.19
monedularum furacitas 177.25
monocerotis fera descriptio 135.41
monochromata que 590.49 et 514.17 et
615.40 et 518.29 et 619.23
monopodia ex ere 597.11
monstra plura 101.31 per totum
monstrofi homines plurimi 106.32 per to. et
110.22 per totum
montes inter se conuertere quādo uisi 25.28
per totum

montes que ament 273.13
montes ferrum retinentes reijciētesq; 27.30
montibus nubes inexistentes quid praesigiat
344.47
Reliqua quere parte secunda
monumenta quibus lapidibus sculpi debent
649.15
mori noui quibus locis hominibusq; pecu-
liaris 469.13 per totum
morbos carminibus tolli 500.27 et inde
mori quidam discreti 2.30
morborum exempla uaria 122.26 per totum
et 123.10
morbis nihil caret 309.6
mori qualiter uitari possint 381.28
mori omnes quomodo pellantur 394.38
mori qui aspernari 455.8
morbos omnes tollens ibidem 50.37 et 459
11 et 463.3
morbis quibus inflammatur 454.15
morborum corporis totius remedia 465.6
et inde et 507.28 et 545.45
morbis longis locorum mutatio utilis
502.48
morchion Græcus de Raphano librum ad-
dit 353.20
mores corrumpentia 287.14
mores ciuiles profrauit M. Scauri adilitas
643.43 et 633.28
mores pudicos induentia 508.6
mori diuersorum exempla 113.25 per totum
morum mæcias 117.20 per totum
morian quid 401.31
morian mandragora semen 466.33
morian gemma 668.45
mormyre pisces 579.21
mormos aquilarum genus 170.39
mortariorum lapidum consideratio 648.11
mortem nunquam contingere nisi estu mar-
is recedente 28.34
mortem ex minimis accidere 110.6
mors sepius inuocatur 121.36
mortis signa plurima 123.4 per totum
mortes repentinae plures 124.33 per totum
mortem sponte petentes 60.21
mori ubi non subiiciuntur homines ibidem
mortem sibi inferentes iucundi doloris cau-
sa 379.19.20
mortem sponte accersentes 89.14
mortis predictio 507.45
mortem sibi ob terrorem cōscientes 450.9
mortem sibi conscientium corpora crucibus
affixa 643.19
mori inter dum optimum 455.11
mortis quid optimum 498.34
mors tempestiua optima ibidem
mortis causa 449.9 et 450.9 et 455.9
mortis signum in egrotante 504.118
mors ex nauigandi inuentione 346.8.11
mortales aternitate deus donare non potest
3.26
mortuis cum laruas lucari, prouerbiū
prologo 1121

mortuos ad uitam herbis reuocari 454.7
 mortui cum coronis efferebantur 386.14
 mortui nonnulli pro charis suis 117.44
 & inde
 morsus bestiarum remedia 372.44 & 381
 21 & 399.46 & inde & 646.5
 morsus omnium animalium remedia 385.16
 per totum
 morticini quid 413.26
 mororum arborum consideratio 263.6
 mororum colores tres ibidem 7
 morus quando ferenda plantandaue sit
 301.40
 mori succus qualis 264.8.10
 mora quibus consentit ibidem 24
 morus quae loca amet 273.23
 morus nouissime germinat 274.20 & 276
 2 & 336.1
 morus cur sapientissima censetur 276.3
 morus tardissime fenescit 277.30 & 286.2
 mori succus à medicis expetitur 282.49
 morus talea tantum feritur 300.32
 morum in ulmo inferi religio fulgurum pro
 hibet ibidem
 mora & ex eis medicinae 431.46
 mori arboris prudentia 432.6
 mori arboris mirum ibidem 12
 mos. Quere mores
 mosceon rose genus 387.23
 moscs magus secundum Plinium 538.44
 motherrudis regia 641.18
 mucescere inter liquores uino proprium
 252.18
 macula gemma 669.40
 mugilis piscis consideratio 157.2 & inde &
 156.28 & 165.30 & 579.6
 mugilum piscium ubi multitudo 154.5
 mugil & lupus pisces inter se hostes
 169.44
 mugilis piscis astus 566.21
 mule mirum 551.3
 mula ne calcitret ibidem 8
 mule ungula uenenum quo Alexander obijt
 retentum est ibidem 9
 mulorum consideratio 145.18 per totum
 muli ex asino & eque gignuntur ibidem
 mulam peperisse prodigium est ibidem 30
 mule ubi mulgo pariunt ibidem
 mule quare non pariant 145.9
 muli sel non habent 208.2
 mule calcitratus quo inhietur 145.31
 mulorum longa etas ibidem 37
 mule in medicinis usus 534.13 & 544.37 et
 545.30 & 551.28
 mulcorum calcamentorum nomen unde
 157.27
 mulatio in quibus apud ueteres 314.48
 & 580.26
 muliere excepta pauca grauida nouere coi
 tum 110.29
 mulier interdum superfoetat ibidem
 mulier non cum quolibet concepit 111.25
 mulier plerumq; alternat in proli sexu

ibidem 27
 mulierum fecunditas uaria ibidem 25
 per totum
 mulier quamdiu parit ibidem 39.45
 mulier sola menstruale animal ibidem 47
 mulier septima die concipere facillime credi
 tur 178.14
 mulier ex semetipsa concipiens ibi 32
 muliebris ornatus preciosissimus 162.41
 & inde
 mulierum infirmitatum remedia 364.10 &
 365.1 & 368.9.36
 mulierum partibus quibus in remedijs utun
 tur 504.28 per totum
 mulier menstrua denu data tempestates abij
 cit 505.10
 mulierum remedia 363.10 & 420.1
 Quere Feminarum remedia
 muliones culicum genus 196.13
 muliones uo tantum die uiuant 551.49
 mulse aquae cōsideratio et medicinae 414.10
 & inde
 mulsi cōsideratio & ex eo medicinae ibid. 28
 & inde
 mulsi bonitas ibidem
 mulsi piscis cōsideratio 157.20.28 &
 579.5
 nullus piscis in cibo inutilis 576.21
 nulli piscis in medicinis usus 577.3 & 578.3
 & 569.21 & 573.37
 nullus octuaginta librarum 157.38
 nullorum copia ubi ibidem 20
 nulli expirantes ueris colores ibid. 28
 nullus piscis ter anno parit 167.29
 nullus piscis quomodo uestitur 566.1
 multitudine uermis in medicinis usus 541.4 et
 544.49
 muliana cotonea 257.31
 mulus. Quere Mula
 mummius L. censor 585.23
 mummius L. ex Corintho miras picturas re
 fert 615.10
 mummius L. quid Romam attulit 653.38
 mummius Corinthum diuixit 596.43 &
 627.38
 mummius signis urbem Romam repleuit
 599.16
 mummius excessit ē uis nō relikturus filie
 dotem 615.10
 mundus qualis sit 1.1 per totum
 mundus numen quoddam ibidem
 mundus eternus, immensus, in genitus, incor
 ruptibilis ibidem 9.37 & inde
 mundi extra indagare mens humana non
 potest ibidem 10
 mundus sacer ibidem 11
 mundus certus incerto tamen similis ibid. 13
 mundus cuncta complexus in se ibidem
 mundum naturam rerum esse ibi. 14
 mundi mensura nosci non potest ab homine
 ibidem 15
 mundi in finiti secundum quosdam ibid. 16
 mundus unde dictus ibidem 44 per totum

mundus Latine, Graece cosmos ibidem
 muralis corona 267.31
 muralis corona quae 403.48
 murenis piscibus ferula herba infestissima
 285.4
 murenae piscis astus 566.18.24 & inde
 murenae in luxu 628.40
 murenae molle tegumentum 155.15
 murenae piscis quando capiatur 156.44
 murenae exeunt in terram 158.1
 murenae pisces longi ibidem 8
 murenae pinnis & branchijs carent ibidem
 murenarum oua crescant 167.10
 murena tantum sexus foeminei quae & efere
 rentibus concepit, cuius anima in cadau
 quomodo extinguitur 566.27 & inde
 murenae piscis 179.6 & 158.27 per totum
 murenae cum serpentibus coire 158.28 & 566
 27 & inde
 murenarum uinariarum quis primus excogita
 uit 128.26 per totum
 murena & conger pisces hostes inter se
 166.45
 murenae morsus remedia 570.28
 murenae ad quid utiles 572.48
 murenae L. ludi 585.9
 murex piscis & eius in medicinis usus 577
 6.9
 muricis piscis cōsideratio 163.36 & inde &
 159.3 & 161.17
 muricum genera 573.6
 muricum parienti tempus 167.40
 muricum generatio ibidem 20
 muricum piscium medicinae 573.4
 murgentina uua 243.48
 muris quid 561.13 & 576.23
 murinum inter uina ac dulcia nominatum
 249.7 & inde
 murinum hordeum & ex eo medicinae 466
 29
 muros adiu T. brasos primus repit 115.40
 murus latericius 629.47
 murrhina uasa qualia 580.13
 murrhina uasa & fistilla 628.45
 murrhina uasa à quo primum Romam adue
 cta 654.16
 murrhina in gentis pretij ac capacitatis ibid.
 19.28
 murrhina quibus in locis reperitur ibidem
 30 & inde
 murrhina quid ibidem
 murtie Veneris ara Rome 265.14
 mus qui centum & uiginti genui 157
 39
 murium foetus ac mira generatio ibidem 36
 per totum
 mures lambendo concipiunt ibid. 38
 mures praegnantem in utero parentis repe
 re ibidem 40
 mures cur praegnantem gustatus salis fiant
 ibidem
 murium agrestium unde uis tanta ibidem 4
 mures ubi incolas fugant ibidem 44

mures quibus necentur 400.30 & 407.40
mures quo trahantur 407.40
mures qua herbaescuntur contra serpentes
412.13
mures quibus pelluntur 327.34 & 410.27
& 552.4
mures ne queuis attingant 365.7
murium natura non spernenda 529.42
muribus cor maximum 207.15
murium aliqui sel non habent 208.3
marium fibre crescent decrescunt; cū luna
ibidem & 208.18
mures omnino indociles 182.24
marium cōsideratio 141.24 & inde
mures ubi alibi ibidem & 150.24
murs marinus ubi oia parit 167.47
maribus que glans gratissima 268.29
mures ruitis imminuentibus prægiant
188.30
mures urbium incolas interdum pellunt 138
38 & 150.20 & 187.44
murium cōsideratio, natura, generatio, ofe-
ta 150.16 per totum
mures ingenti emptus precio ibidem 23
mures marini 158.1
murs marini partus 167.47
mures Nili quales 160.11 per tot. & 187.45
muribus araneis ubi uenenum inest 150.45
muris aranei morsus remedia 416.25 &
424.37 & 430.28 & 439.11 & 512.37
& 532.25 & 539.42 & 366.31 & 370.1
& 372.45 & 381.23
mures necatā 400.30 & 466.1 & 458.34
& 445.33
murs in medicina usus 529.44 & 535.15 &
536.39 & 541.19 & 542.7 & 545.34
& 551.9
marinus simus in medicina 534.14 & 535.5
& 544.62.68
murium morsus remedia 410.27
mursarum pictura 619.33
mursarum nouem simulacbrū 636.21
mures que 647.44
murs Augusti medicus 460.3 & 357.5
mursens de herbis 453.49
mursi imago 654.4
mursarū in medicina usus 534.15 & inde &
546.40 & 548.12
mursae omnino indociles 534.18
mursarum deus Myodes nuncupatur ibi. 20
mursae quomodo fugantur ibidem
mursarum deus alius 177.15
mursae quas ades non intrent ibidem 31
mursae quo mortue reuiuiscant 201.42
mursae alii uehiculum & currum totum cōte-
gens 114.15 & 603.33 & 637.12
mursae ubi non reperiuntur 593.13.14
mursae quod mel non attingunt ibidem 14
mursae que maxime appetunt 437.45
mursae superstitio 500.30
mursae quo necentur 440.30 & 458.36
mursae de simus murinus 534.1
mursculus piscis balene iter dirigit 169.4

musculi pisces 578.22 & 205.36
musicae repertor 126.31 & inde
musici gemmas gestare soliti 653.13
musica Delphini delectantur 155.25 & 154.1
& inde
musimonia animalis cōsideratio 148.6
musita ut feruere desinant 648.7
musitace laurus 265.39
musita pyra 259.14
musitellarum circa catulos suos, de persequen-
do serpentes consuetudo 529.45
musitae quomodo in unū cōgregari possunt
531.13 & 509.3
musitae ueneficia 533.45
musitae execratis usus reuertitur 536.23
musitae ne Gallinis aut columbis noceant
551.35
musitela basiliscum perimit 136.5
musitela ubi non sint 150.39
musitellarum in cibis usus 157.19
musitela cui inimica 189.39.44 & 567.30
musitela cor maximum 207.15
musitellarum morsus remedia 567.35
musitellarum cinere uel felle, mures pelluntur
327.34
musitela cum dimicat cum serpentibus tutam
prius edit 373.27 & 158.7
musitela contraria 509.3
musitellarum genera et earū in medicina usus
519.45 & 534.45 & 555.18 & 536.23
& 541.15 & inde
musitellarum sel uenenum esse 529.46
musitum quomodo cōdatur 251.33.39.44 &
252.14
musiti medicamina 251.25
musiti utilitas quomodo noscatur ibidem 43
musiti uitium quo noscatur modo ibi. 45 &
252.15 & inde
musiti differentiae plures 422.12 & inde
musitum somacho inutile uenis incundum
ibidem 14
musita pumice feruere desinunt 648.7
musita pice conduntur 649.8
Mutiani P. de corona historia 386.18
mutiani de musca superstitio 500.29
mutiani consilatus 628.47
mutina uuae genus 244.13
mutinensi bello Bolides facies 11.30
mutinensi obsidione columbae epistolas attu-
lerant 180.24
mutatis hominum remedia 375.20 & 495
48
mutius augur 172.5
N ABIS fera qualis 135.7
Neuij Pollionis magnitudo
112.47
Neuorum remedia 415.41
naphtha quid 30.32 per totum & 449.35
& 630.31
naphtha igni cognata materia 30.32
per totum
napy herba 497.6
napi uinum conficiunt 250.15

napi ubi optimi 361.31
naporum satio 341.4
naporum genera quinq; 352.26
naporum a locis denominatio ibidem
napi Athenienses sinapi nominant 360.28
naporum contra uermes remedium 361.10
naporum differētia & ex eis medicina 564
9 per totum
narbonensis thymum herba 391.4
narbonensis carbunculus morbus peculiaris
malum 469.36
narbonensia uina qualia 246.46
narbonica uina mira 244.37 & inde
narbonensis provinciae fons mirus 330.17
Reliqua quae parte secunda
nareae herbe medicina 398.2
narcissi floris cōsideratio 391.38
narcissi genera & medicina ex eo 397.49
narcissus a Naree non a Narcisso puero di-
ctus est 398.2
narcissum lilij genus 388.5
narcissi a lilij differentia ibidem
narcissinum oleum 428.12
narcissinum unguentum 229.19
narcissini olei medicina 397.49 & inde
narcissi oleum 256.44
narcissus feruus ditissimus 592.36
narcissites gemma 670.15
nardi herba cōsideratio 220.50 & 230.4
& 279.6
nardi Gallici oleum 256.42
nardi Gallici seu rustici medicina 398.30
& inde
nardus rusticus 388.23
nardo uinum conficiunt 250.18
nardi corone laus 396.31
nardina pyra 259.10
nardinum unguentum ex quibus 230.4
narium animalium cōsideratio differētia 43
205.3 & inde
narium loco foramina tantum habentes
ibidem
nares flexili mollicia 220.10
narium sanguis quibus fissitur 566.7
narium sanguinis alia remedia 371.3 &
375.41 & 376.1 & 377.32.44 & 400
25.27.41 & 452.5 & 481.35.43 &
494.30 & 503.39 & 527.8 & 548.30
& inde & 563.45 & 576.27.39 & 607
36
narius sanguinem copiosum crassumq; pel-
lentia 490.21
narium morbi remedia 370.10 & 375.2
378.14.15 & 383.17 & 429.26 & 442
30 & 446.48 & 448.37 & 468.5 &
606.5
naria pix optima 152.8
naribecia seu naribex ferula genus 239.13
& inde
narsomonites gemma 669.3
nascentium herbarum differentia, id est se-
mine, auulsiōe &c. 356.23
nasci ubi non omnia possunt 279.1 & inde
nascuntur

- nascentur plura non facta, multa etiam minime ibidem 33
- nasica Scipio vir optimus iudicatus 117.30
- nasica Scipionis repulsa exiliumq; ibidem 31
- nasica Scipionis consulatus & eius inuentum 127.44
- nasipervente vinum 247.30
- nasurtij herbe consideratio 359.14
- nasurtium Venerem imbibet 373.3
- nasurtij genera ibidem 4
- nasurtium Babylonicum optimum ibid. 18
- nasurtium unde dictum 359.14
- nasurtij prouerbum ibidem
- nasurtij semen quale 361.20
- nasurcij medicine plures 373.3 & inde
- nasurtium sive fere ac medicina eius ibi. 18
- nasus consideratio 205.3 & inde
- nasus quibus non sit ibidem
- nasus cognomina ibidem 4
- nasos carentes homines 101.34 & inde
- natalium festum cum pulre celebrant 321.16
- natandi periti homines 100.26
- natrix herba qualis 494.8
- natura rerum infinitas esse secundum quosdam 1.17
- natura in quibus seipsam vincit 656.9
- natura spiritus quis 14.27
- natura parens an operera sit ambigitur 105.40
- natura uis fide caret 106.22
- natura mira uis 106.17 per tot. & 108.47
- natura opus ad quid 250.47
- natura beneficia diu occultata 216.33
- natura prouidentia 254.30 & 257.20 & 208.28
- natura in iisdem locis maturi 279.11
- natura tantum similia coherent 286.43
- natura omnem experimento assequi non possumus 300.15
- natura erga homines beneficia 313.44 & 150.8
- natura cur cuncta genuit 385.30
- natura rerum nihil sine causa facere 405.21
- natura prouidentia & eius beneficia 405.3
- natura parentis beneficia 435.13 per totum
- natura multorum procax est 469.20
- natura & deus idem 3.29 & 485.22
- natura plura ne absumat uel pariat 652.13
- natura fieri consuetudine 113.22
- natura mira benignitas 271.23
- natura potentia 129.6
- natura nil frustra facere 530.15
- natura docet que timenda sint 129.7
- natura mala uel bona plura sint, ambigitur 136.43
- natura sublimitas in multis 190.45 per tot.
- natura in contemplatione nihil supernacum ibidem 191.8
- natura omnia ferere possibilia ibidem 15
- nauale quid 329.7
- naualium inuentores 72.1
- naumarchi pictura 619.48
- nauceri statuarij opera 603.20
- naues des statuarij 600.33
- naues quo tardius eant 569.11
- naubus fulgurum effigies inherere aliquando 12.24
- nauium rostra ubi Romae affixa 267.34
- naubus apta materia 270.33
- nauium pix xopissima dicitur 271.40
- nauium multarum subita preparatio 283.42
- & inde
- nauium antennae ex abiete 284.6
- nauis una maxima ibidem 364.43 & 639.41
- & inde
- naues Germaniae ex uno ligno 284.45
- naues ex qua materia diu durent 286.20
- nauium uelorum consideratio 346.5 & 347.28 & inde
- nauis imperatorie insignis 347.37
- naues ex pellibus ubi 62.9
- naues papyraceae ubi 90.49
- naues ex papyro 116.49 & 134.49
- naues ubi ex scirpo & arundine 116.46
- naues utiles ibidem
- naues Sparti bo siccant 441.27
- nauis rostrum ere sculptum 584.18
- naues quo colore pinguntur 616.35 & 617.46 & 622.45
- nauium mira magnitudo 639.41 & inde
- naues ex testudinibus 154.35
- naues marmoris causa sunt 635.17
- nauis quam apicula pinnis abscondebat 114.13
- nauem rehenes pisciculus ui retinet 565.1636
- nauem quis primus reperit 126.44
- naues ubi inuenta ibidem
- nauium differentiae plures ibidem
- nauem oneraria quis primus reperit 127.8
- nauis amminicula gubernandi Typhis primus reperit ibidem 14
- nauium & ad naues attinentium consideratio 126.44 & inde per totum
- nauiatio maris fluminumq; 21.15 per totum
- nauiantium pestis precipua 16.2535.37
- nauiatur iisdem uentis in contrarium 16.5
- nauiantium audacia 146.4
- nauiantibus utilia 505.11
- nauiatio utilis corporibus 558.18 & inde
- nauiantes qualiter dulcem aquam habere possunt 559.2 & inde
- nauiatio unde coepit 159.41 et inde & 160.25 & inde & 161.23
- naute sydera ubi non seruant, sed animum uolatus 91.34
- naui adij statua 597.43.48
- naumachiarum potem Tyberius imperator refecit 283.37 & 294.28
- nauplius piscis qualis 160.27
- nausca maris quo arcetur 489.18
- nauscam facientia 397.28 & 400.21
- nauscam tollentia 375.16 & 376.11 & 381.33 & 387.27 & 410.21 & 424.33 & 434.31 & 479.29 & 489.18 & 571.9
- nausicastrates 127.21
- nauticus panis ad quid utilis 416.46
- nautili piscis mirum 150.41
- nautili Sp. statua 596.6
- naudis pictoris opera 613.11 & 616.38 & 617.1
- neapolis urbs unguentis quondam delectata 219.13
- neapolitana cotonea qualia 167.29
- neapolitana castanea 261.48
- Reliqua quere parte secunda
- nebrides gemma 669.4
- nebularium consideratio 19.11
- nebulae ne nocent 339.16
- nebulae malum 166.21
- necessitas ad inimicum confugere cogit 13.4 & inde & 134.12 & inde
- neceyalus uermis qualis 197.26
- neocromantia quibus deo enocat 670.32 & 449.45 & 499.525
- neclab rex 639.29
- neclabites vinum 250.23
- negligentiam quibusdam prodesse aliquando 326.3
- nemee formine pictura 615.29 & 615.33
- nemei certaminis uictores apio coronantur 359.28
- nemesis dea ad quid inuocabatur & eius domus templum 499.45
- nemesis dea pictura 626.44
- nemesis dea simulacrum 634.35
- nemesis dea dextra auris sacra 215.20
- nemesis Latinum nomen uob reperit ubi & 499.46
- memoria incolentes homines 60.20
- neocles pictor 627.12
- neoptolemi aduersus Persas pictura 612.20
- nepeuthes herba 453.47
- nepeuthes herba apud Homerum quid 409.27
- nepepe herba consideratio & medicine ex ea 375.37
- nepepe herba uinum consociunt 150.15
- neptuni & Mineruae certamen, & eiusdem Mineruae prima olea 288.2
- neptuni festum 325.15
- neptuni in Caria templum 557.28
- neptuni simulacrum 635.18.26
- neptano fel dictum 208.17
- neredum nympharum simulacrum 635.27
- neredes pisces quales 578.31 & 572.4
- neredus ubi melle 152.14
- nerelimum uiris decorum 347.18
- nerios herba arborq; 273.48 & 443.43
- nerite concharum genus 161.23
- nerone principatum inuenit cometes noster mirum 10.48
- nero hostis humani generis 110.19
- neronis principatu arbores sedes sponte natarunt 25.35
- neronis principatu flumina retro fluxerunt 30.14
- neronis mater quae 110.18

P A R S P R I M A

nero in pedes natus ibidem
 nero quid erga Tyridatem 118.36
 nero plumbi laminis ad quid usus
 611.24
 neronis principatu marmor tingere inuentum
 615.4
 neronis uxoris Poppee luxus 593.12
 657.14
 nero imperator Colosseum sepe pingere facit
 618.6
 neronis imperatoris luxus ac pompa 654
 15
 inde
 nero imperator rapine gratia, quos necabat
 654.26
 nero amissi imperij nancio accepto quid ege-
 rit 655.16
 nero gladiatorum pugnas spectabat smar-
 gdo 658.35
 neronis thorax ex Iaspide 663.47
 nero quo recreari solitus 521.9
 555.47
 neronis imperatoris uituperatio 539.12
 inde
 nero magica arti deditus ibidem
 neronis inuentum aquam decoquere
 555.47
 neronis nefas ingentis pretij 147.47
 nero Tiberij pater 184.43
 neronis imperatoris oculi quales 204.45
 neronis principatu que portenta uisa 214
 20
 inde
 neronis diuitie ac ludi eius 585.12
 neronis spectacula 58.24
 neronis luxus in edificijs 643.35
 neronis luxus in unguentis 230.37
 neronis imperatoris serui luxus ibidem 40
 neronis uxoris pompa funebris
 214.33
 nero in initio imperij sepe uerberatus
 quo faciem linibat 259.28
 nero imperator T. Iulij nomen dedit
 ibidem
 neronis fossa 246.19
 neronis tempore luxus causa que inuenta
 287.18
 314.27
 heronis circa suprema, prolapsa cupressus
 Rome 287.34
 neronis postremo tempore portentum
 ibidem
 nero Pasiensi priuignus 288.10
 neronis mater Agrippina
 eius maritus
 alter ibidem
 neronis principatu ruina ingens
 de oliue
 to prodigium 311.33
 neronis imperatoris uela qualia in edibus
 347.44
 nero imperator sectio porro autoritatem
 dedit 355.9
 nero domitius Peloponnesum insulam tenta-
 uit efficere 514.0
 neronis in Aethiopia missi exploratores
 quare 101.2.17
 nero imperator terrarum uenenum 412.19
 neronis comminatio ad portas Caspias 86.1

neruorum consideratio 210.14
 neruis uulneratis summus dolor, praefectis
 nullus ibidem 17
 neruis inimica 398.2
 neruorum in quibusdam mira connexio
 113.57
 neruis uile oclum quod 256.48
 neruorum cruciatus etiam in arboribus
 309.38
 neruorum contractionibus remedia 410.40
 415.10
 420.10
 371.1
 375.25
 neruorum leforum remedia 367.19
 369
 16.23.32
 371.12
 378.25
 380.35
 381.46
 383.2.47
 399.3
 400
 33.49
 410.5
 413.15.48
 414
 37
 415.26.39
 416.6
 417.10
 420.10
 421.40
 423.1
 425.15
 427.43
 434.11
 436.38
 437
 37
 439.15
 440.48
 441.22
 442.18.12
 454.43
 461.11
 468
 43
 478.48
 481.12.14
 491.41
 495.50.31
 507.2.27
 511.3
 527.5
 548.17
 549.46
 561.4
 565.47
 666.16
 neruis praefectis coagulantiis 397.44
 457.4
 481.16
 490.28
 495.36
 549.1
 576.19
 630.42
 neruis bouum abscissos solidantia 449.14
 neruis contraria 414.27
 417.26
 422
 40
 423.1
 424.44
 428.10.55
 40
 442.22
 nescas pictor 619.12
 nescus pictor 627.11
 nescioles statuarii 600.29
 nestorianum pigmentum 595.14
 neurada herba 464.27
 495.25
 neurida quid 402.29
 neuroides, id est beta syluestris 368.26
 neurospastos
 ex eo medicina 446.25
 niceaerus pictor 616.37
 nicanor pictor 624.47
 niceas pictor quo colore usus 616.37
 niceus poeta 110.44
 niceatati statuarii opera 603.20
 604.7
 niceros pictor 623.46
 nicias Atheniensium imperator opes Athe-
 niensium afflixit 6.7
 nicie pictoris praceptor, ac eius opera 625
 32.41
 nicolai palmarum genus 232.28
 nicomachus musicus
 eius gemmae 653.15
 nicomachus pictor 616.59
 618.1
 623.29
 nicomachi Tyndaride imperfecti 617.3
 nicomachi discipulus Coribus pictor ibid. 8
 nicomedes ingenti pretio a Gnidys Veneris
 mercari uoluit 635.5
 118.27
 nicomedis regis uxor cur a cane perempta
 142.33
 nicomedis regis equus mirus 144.3
 nicomedis regis interitus ibidem
 nicophanes pictor 623.42
 nicophoros, id est simlax hader
 ex eo

medicinae 445.7
 nicosthenes pictor 627.12
 nyctalopes qui, horum remedia 514.14
 148.28
 nyctalopes quo curantur 516.6
 571.44
 nictare quibus animalibus conueniat 204
 44
 inde
 nyctegretum herba qualis
 eius in magia
 usus 391.27
 nycterus avis 213.49
 nictilopa herba qualis
 unde dicta
 391.32
 nidus cena quare Caio principi dicta
 217.33
 nigra herba qualis 494.7
 nihil nimis, chilonis praeceptum 117.24
 nili augmentum quando
 eius fertilitas
 528.18
 nili minimum maximumque augmentum
 ibidem
 nili mares quales 259.11
 per totum
 nili aqua genitalem uim habet ibidem per
 totum
 Reliqua quere parte secunda
 nilios gemma qualis 663.19
 nimium quodlibet in omni uita perniciosissi-
 mum 216.26
 nymphaena gemma 969.5
 nymphas, Herculis xelotopia mortua
 459.45
 nymphae apum genus 195.3
 nymphae herba unde dicta 459.44
 460.1
 nymphaeapteris herba 491.28
 nymphae herbae medicinae 465.7
 et 472.19
 473.26.30
 474.34
 476.15.36
 477.45
 481.39
 482.31.47
 483.33
 484.20
 nymphodorus medicus 605.25
 niobes
 eius filiorum simulacrum 635.37
 nyssa Bacchi nutrix ubi sepulta 72.48
 nysas pictor 619.12
 nitor corporis quo fiat 410.37
 nitri consideratio, natura, usus, medicinae 562
 15
 inde
 651.17
 inde
 nitrum ubi optimum 662.30
 inde
 nitro semina aspergenda 327.12
 nitro musta condiri 261.44
 nitri spuma 562.49
 nitri probatio 593.6
 nitrum quomodo in lapidem uertitur
 564.1
 nitroae aquae ubi 562.29
 niuis consideratio 19.10
 niues ubi non cadant 30.12
 niuem quidam potant 359.29
 niue aquam refrigerant 555.48
 inde
 nix diutina sedens cur noceat 290.20
 nix aquarum coelestium spuma est ibidem 19
 nix uetustate rubescit 201.32
 nobilitatis incommoda 469.25
 inde
 nobilitatis ueri timuli sunt liberi 614.2
 b
 nocentes

nocentes fugiendi omnino 72.37
 noctua. Quere postea
 noctis hora qualis 451.20
 nodorum corporis consideratio 210.15
 nomades lacte & serina carne uiuunt 99.1
 nomades uagi circa Arabiam 97.15
 Reliqua quere parte secunda
 nomas quid uocent 370.18
 nomarum morbi, id est ulcerum corporis depa-
 scentium, remedia 426.46 & 427.48 et
 429.26 & 432.25 & 444.39 & 449.
 8 & 451.21 & 474.9 & 475.33 & 481.
 9 & 482.21 & 482.35.38 & 494.48
 & 504.14 & 548.39.45.48 & 568.39
 & 576.47
 nomina ubi non imponuntur 69.14
 nominum imponendorum ratio 501.2
 nominus Tiberij imperatoris libertus & eius
 mensa 239.44
 nonius cur ab Antonio proscriptus 660.16
 norma instrumentum a quo reperta 116.5
 nosse triptimum, Chilois preceptum 117.24
 notia gemma 669.7
 notus uentus 15.110
 noualia que 192.36 & 329.7
 nouellus proconsul cur T. Tricongius dictus
 253.21
 nouiani Seruilius supersitio 500.27
 nouis auctoritatem dare res ardua prologo
 primi 54
 nouitatis homo natura audis est 217.36 &
 295.16
 nox quid 5.13
 nocte quando lux dici uisa 11.14
 noctium inequalitas unde 23.4
 nox ubi longissima breuissimaque ibidem 44
 per totum
 nox sex mensium ubi ibidem 48
 nox ubi nulla aliquando 62.6
 nocte ubi uidetur sol 73.31
 noctium magnitudo quo deprehenditur
 640.4
 nox totius anni breuissima quando 336.15
 noctium augmenta decrementaque 333.3 &
 inde
 noctes media uite gaudia auferunt 633.23 et
 122.35
 nocte ut die cernentia animalia 204.26
 noctue futura presagiant 145.19
 noctua quibus auius inimica 532.43
 noctuarum in medicinis usus 555.13 et 572.31
 & 541.9
 noctuarum animum consideratio 173.42 per
 totum
 noctuari contra aues solers dimicatio ibide
 noctuarum cum accipitre amicitia ibide 44
 noctue in Creta insula nulla est 177.18
 noctue & cornicis inimicitia 189.37
 nocturna uigilia ad agendum 334.12
 nocturne oppressionis remedia 492.22
 noxijs confiteri quomodo cogi possint
 440.46
 nubentes colus & susus comitabantur

147.35

nubes quid presagiant 344.29 & inde
 nubes quantum ascendunt 9.48 & inde
 nubes quomodo causentur 13.40
 nubila quantum ascendunt 9.48 & inde
 nubium imagines unde 19.15
 nudi homines semper incedentes 69.18 &
 105.47
 nuditatis celan de exemplum 504.24
 numantina pyra 259.8
 nume libri quales & ubi reperti 335.48
 per totum
 numa Pythagoricus 236.10
 numa philosophus ac iure pontificio delecta-
 tus ibidem
 nume lex posthumia que 248.36
 nume de deorum cultu institutio 314.29
 numa Fornacalis festa instituit ibi 31
 numa quando Rubigalia festa instituit
 338.29
 numa rex, filiorum collegium Rome insti-
 tuit 628.28
 numam sepe sulmen impetrasse 17.28
 nume de usu piscium lex 567.5
 nume statua 582.9
 numcoreus Sestostridis filius 640.16
 numeri prescripti gesta 98.8
 numeri paris uirtus ac uis 363.36
 numeri impares uehementiores 499.48
 numerus par in conuiuijs 500.18
 numerus apud antiquos non erat ultra cen-
 tum milia 592.28
 numeri quaternarij uis 503.47
 numidiana pyra 259.9
 numidici usi Romam allati 141.21
 numidice aues 182.43
 numidicum marmor 637.49 & inde &
 613.5
 Reliqua quere parte secunda
 nummorum consideratio, note, diuersitas, uari-
 etas 581.38 per totum
 nummus aureus quando primum Rome
 584.26
 nummularum tempore que fieri licita & que
 non 315.9 & 500.23
 nummularum tempore in quibus non refecaban-
 tur 509.23
 nuptiales fices ex qua arbore 273.29.30
 nuptiarum tempore quo utebantur colore
 389.49 & 147.37
 nuptijs adeps adhibebatur 310.45 &
 511.32
 nuptie cur cum lana fiebant 527.2 &
 145.35
 nuptie non nisi augurijs fiebant 172.7
 nuptijs nuces iuglandes adhibebantur
 272.29
 nupte noue farreum preserebant 314.44
 nursini napi optimi 552.33
 nursine rape mire 325.10
 nux bifera ubi 262.32
 nuces Pontice quales ibidem 23
 nuces Asiaticae ibidem

nucum arborum umbra noxia 297.16
 nucis iuglandis consideratio 261.9 per totum
 nucis iuglandis succus qualis 264.9
 nux quibus conficit ibide 21.23
 nuces que statim a ligno recedunt ibide 25
 nucis iuglandis usus in nuptijs & quare
 262.9.12
 nucelane iunguntur ibidem 17
 nucis auellane consideratio ibide 21
 nucis succus caryopon dicitur 228.37
 nugum pinearum consideratio 257.19 per
 totum & 432.36 & inde
 nuciperuna que 257.48
 nux cito germinat 276.33
 nux quo tempore semen efficit 276.10
 nux quo tempore ferenda 301.43
 nuces capis aduersantur 433.15
 nucis Græce natura & medicine ex ea
 ibidem 6
 nuces iuglandes unde diste & cerum natu-
 ra ac medicine ibide 8
 nucum iuglandium nocumenta plura ibidem
 & inde
 nucis oleum ad quid 427.36
 nucis pinee medicine 432.36
 nucis auellane natura & ex ea medici 433.
 24 & inde

BAERATI unde disti
 595.35
 Obeliscus quid 639.15
 Obelisci solis ibidem
 obelisci a radio disti Aegyptijs ibidem 14
 obelisco pareit Cambyfes, qui urbi non per-
 pererat ibidem 25
 obelisci Aegyptij plures ibi & inde
 obeliscorum consideratio 619.31 & inde
 obeliscus in campo Martio a quo 640.3 &
 inde
 obeliscus quomoniis uice ibidem
 obeliscus Rome in Vaticano ibide 15
 obeliscus preciosissimus 619.32
 obeliscus Vaticanus Ciri a Caio imperatore
 284.35

obliuionis aqua 553.45
 obliuiosum quod maxime animal 136.30
 obmutescentium remedia 375.20 &
 495.48
 obolus quanti ponderis 403.8
 obrisum quid 585.33
 obscenum uitium non nisi in hominibus
 186.25
 obsecris lucem dare res ardua prologo 155
 obsidiana uitri genus 651.37
 obsidianus lapis 669.14
 obsidionalis corona qualis 404.5
 obsidius lapis 651.38 & inde
 obsoletis nitorem dare res ardua pro 155
 obsecris quibus medicamentis nuntur-
 504.12
 obstupefcentia corpus 638.29 & 466.43
 occandi disciplina & ars 339.24 per
 totum
 occasus syderum cognitio bifaria 332.43

oculi arbores ubi 219.40
 oceanus qui pisces maximi 151.46 per totum
 oceanus totius navigatio 21.15 et inde
 oceanus magnitudo 21.42 per totum
 oceanus fluxus et refluxusque cur maiores 28.14
 oceanus meatus ubi minus 267.4-37
 oebra color 616.2.22.42
 ocimum herba quando precipiendum 356.10
 ocimum difficile nascitur ibidem
 ocimum quando et qualiter floret 354.27
 oñmo nihil secundum ibidem 17
 ocimum herba in uineis ferendum est ibid.18
 ocimum quando et quomodo ferendum
 359.10
 ocimum unde dicatur 307.14
 ocimum in quid degenerat 360.46
 ocimum quando pallefcit 361.2
 ocimum ferro tangi non uult ibidem 6
 ocimum semen quale ibidem 11
 ocimum quomodo rigandum ibidem 30
 ocimum cum male dictis ferendum est ibid.18
 ocimum quando et quomodo ferendum
 359.10
 ocimi uitia 372.21
 ocimum hominibus uitandum ibidem 24
 ocimo scorpiones gignuntur ibidem
 ocimo pediculi generantur ibidem 28
 ocimi medicina ibidem 29 et inde
 ocimi syluestris medicine ibidem 43 per
 totum
 ocyis quid 32.16
 oculi fugiendi exemplum 192.3.31 et inde per
 10. et 193.13 et 196.36 et 640.21
 ocnos Aesculapii filius 626.12
 ocreas quis primus reperit 126.16
 ocreffa ancilla miro modo grauidafacta
 652.23
 oñauo mense an homo nasci possit 109.28
 per totum
 oñauus porticus 616.25 et 635.81 et
 636.20
 oñauus in scholis statuarum opera plura
 634.28 et 635.13.21.39 et 636.20 et
 634.4
 oñauus porticus a quibus 637.4
 oñauia Marcelli mater 635.35 et 347.43
 oñauo consule cometes uisus 101.46
 oñauus Cn.consul 12.20
 oñauus C.Antiochii responsum mox dare
 coegit 598.10
 oñauianus Romanus eques 628.12
 oñauus Augusti pater 636.28
 oculatus pfeis 679.7
 oculorum consideratio 293.23 et inde
 oculi ad cõinationem non conuenientes ibi
 dem 44
 oculi mifantes pauoris indicium ibi.45
 oculi mifare non cessantes ibidem 46
 oculi unicolors nulli ibidem
 oculos cum binis pupillis habentes 197.21
 oculorum ufus exempla 114.7 per totum
 oculi tantum homini deprauantur 204.23
 oculi familijs cognomen dedere ibidem 24
 et inde

oculi nocturno tempore cernentes ibidem 26
 et 105.46
 oculi nouissime formantur in corpore 207.5
 oculi primum moriuntur ibidem 6
 oculorum indicia 215.34
 oculi operiuntur morientibus, patefiunt in
 rogo 204.21
 oculorum mira compositio ibi.8 et inde
 oculorum pupille consideratio ibidem 10
 et inde
 oculis absoluta uis speculi ibidem 14
 oculos aues et manibus cur appetunt ibid. 15
 oculos ternos quater nosque habentes cur cre
 ditum 102.18
 oculi quibufdam in pectore 69.19
 oculos in humeris habentes 108.4
 oculum unicum habentes 102.23
 oculorum dolores ne sentiantur 429.39
 oculis salubres aque 552.46 et inde
 oculis omnem uim inesse 111.36
 oculi præciofiffima corporis pars 203.23
 oculi non omnibus sunt animalibus ibidem
 24 et inde
 oculi diuersorum colorum non nisi homini
 et equo ibidem 31
 oculi maxima animi indicia ibidem 47
 oculi animi fides 204.1
 oculi quomodo sefe purificant ibidem 9
 oculi in arborum furculis qui proprie dicā
 tur 303.21
 oculorum acies quo excitatur 364.38
 oculos excecans liquor 219.38
 oculus domini fertiliffimus in agro 317.38
 oculorum pilos incommodos replicantia
 630.37
 oculorum albugo quo tollitur 401.38 et
 630.35
 oculus ferus herba qualis 466.20
 oculi nigri nascentium si placeant 550.40
 oculis contraria 379.21 et 412.16 et 414
 7 et 421.39 et 423.1 et 439.42
 oculorum claritati inimica 368.12 et 371
 48 et 372.22
 oculorum aciem hebetantia 366.20 et 367
 11 et 371.17 et 379.5 et 380.38 et 416
 37 et 417.12 et 671.37
 oculis utilia 373 et inde et 576.44 et 424
 35 et 504.5 et 527.33 et 536.2 et circa
 copiose, et 32 ibidem et 658.27 et inde,
 et 48 ibidem et 665.43
 oculorum claritati cõferentia 669 et 362.34
 et 368.7 et 369.30 et 370.30 et inde et
 371.23 et 372.49 et 373.6 et 383.20 et
 385.5 et 400.8 et 420.15 et 417.13 et
 428.2 et 437.28 et 439.14 et 444.21
 et 460.9.44 et 465.16 et inde per to
 tum et 467.20 et 489.11 et 506.23
 45 et 608.23 et 535.15.25.34 et inde et
 536.8.15.35 et 563.14.23 et 568.8.38 et
 571.31.49 et 572.10
 oculorum aciem excitantia 364.38 et 383.42
 et 384.18 et 425.11 et 444.28 et 469
 46 et inde per totum

oculorum caligines difcuentia 365.37 et
 367.28.32 et 369.12 et 384.18 et 399
 38 et 428.2 et 429.26 et 436.42 et
 443.40 et 447.22.32 et 448.35 et
 458.2 et 461.19 et 465.46 per totum
 et 466.14 et 467.17.28 et 488.11.12
 et 504.5 et 506.45 et 508.14 et 514
 1.18 et inde, et 535.21.23.56.37 et 536
 13 et 574.20 et 606.29 et 607.35 et
 657.23
 oculorum fcintillationibus quid proficit
 369.12
 oculorum aduflionis remedia 367.31
 oculorum inflammationes fedantia 398.15
 38 et 400.36 et 405.49 et 429.42 et
 426.36 et 433.39 et 439.27 et 527.33
 et inde
 oculorum plumbum tollentia 467.15
 oculorum nubes caligines difcuentia 367.31 et
 408.40 et 494.17 et 535.37
 oculorum cecatrices emendantia 365.41 et
 367.31 et 408.40 et 494.17 et 504.5
 et 506.47 et 508.24 et 514.2.19 et
 535.47 et 571.31.44 et 573.22 et 588
 35 et 648.3
 oculorum epiboras imbibentia 363.17 et
 365.37.40 et 371.41 et 376.1 et 378
 14 et 380.21 et 381.19 et 383.42 et
 597.34 et 598.6 et 400.23 et 416.37
 et 417.15 et 427.21 et 428.7 et 465
 49 et inde per totum, et 467.7.45 et
 489.12 et 513.47 et 514.22 et 535.19
 et 536.21.25 et inde, et 31 ibidem, et
 612.6 et 645.32
 oculorum lachrymationes emendantia 420
 24 et 425.4 et 535.17 et 647.9.38
 oculis lachrymofis fricare frontem prodest
 503.49
 oculis sine lachrymantibus utiliffima
 536.15
 oculorum lippitudines curantia 491.12 et
 504.42 et 506.44 et 514.25 et 536
 12.15.21 et 563.14 et 571.6.8 et 605
 29 et inde
 oculis lippis aures fricare prodest 503.48
 oculos lufciofos, siue nyctalops emendantia
 148.28 et 431.5 et 535.40 et 536.6 et
 571.44
 oculorum exyolops curantia 535.47
 Vide Aegylopi morbi remedia
 oculorum pterygidias tollentia 571.45 et 60
 59 et 420.26
 oculorum epinyctidas fanantia 363.22 et
 366.9 et 426.43 et 514.1 et 571.48 et
 572.1
 oculorum ulcera purgantia 397.34 et 414
 7 et 418.5 et 420.25 et 426.3 et 431
 11 et 467.46 et 527.35 et 536.2 et 605
 31 et 606.29 et 648.2
 oculorum glaucomata curantia 506.47 et
 525.11 et inde 536.2.23
 oculorum suffufiones difcuentia 398.35 et
 399.24 et 467.27 et 498.24 et 506
 b 2 45

45. 508.14. 555.13.18.23.37.39. 571.36. 630.35
 oculorum argema siue albuginem tollentia
 365.41. 495.31. 408.40. 418.48. 437.7.28. 443.40. 447.50. 465.48. inde. 504.5. 506.46. 508.38. 514.3.19. 535.14.35. 39.44.47. 536.9.10.29. 571.37. 572.6. 574.20
 oculorum scabiei remedium 607.16.35. et 631.26
 oculorum ruptas tuniculas adiuuantia 555.34.42
 oculis ictu cruentatis remedia 406.8. 555.48. 536.15
 oculorum tumorē ruboremq; sedantia 417.1. 57.13. 571.41
 oculis crure suffusis conuenientia 647.4
 oculorum nimium uigilijs fatigatorum remedia 608.11
 oculis si quid incidit 378.16. 503.30
 oculorum sordes purgantia 378.1. 440.44. 605.29
 oculorum morbi remedia 362.34. 363.17.39. 365.41. 367.28. inde. 368.7.8. 371.41. 380.21. 399.39. 405.48. 415.39. 416.14. 420.15. 425.33. 436.2.9.41. inde. 427.16. 436.15.48. 439.41. 443.39. 444.45. 445.6. 21.16. 446.6.9.44.45. 465.46. inde per totum. et 466.14. 467.7. inde multa. 485.25. 486.19.28. et 493.40. 494.16.39. 504.42. et 506.44. inde. 508.13.25. 511.45. 512.49. inde. 514.13. inde. 527.20. 528.10. 535. inde copiose. 536.1. inde plura. 553.34. 567.26. 568.43. 571.31. inde copiose. 605.17.29. 606.29. et 608.1. 612.26. 613.19.29.46. et 645.32. 646.35. 647.8. inde. 22.38. ibi. 548.15
 oculis iumentorum pecorumq; claritatem facientia 447.31. 535.21
 oculorum iumentorum albugines emendantia 571.45
 oculorum iumentorum medicamenta 466.16
 oculorum superstitiosa medicamenta 429.36. inde. 447.29. 502.8. 504.44. 535.11. 536.11.26. 571.49. 572.6
 odinolyptes pisces 565.39
 odissae Homeri materia 538.17
 odium ex emulatione auidissimum 289.20
 odium quaratione incurritur 507.49
 odontites herba qualis 494.11
 odoramentorum differentie in quibus 388.49
 odoratorum sapor amarus ibidem
 odoratissima quae sint 389.11
 odoratorum copia 224.14
 odoratum reducentia 572.51
 odor quid sit 155.4
 odorum consideratio 264.3.12
 odorum adulteratio quibus fiat modis 219.49
 odorum materia, tractatur toto 12. libro. prologo 15
 odorem celerrime euanescere 229.24
 odores optime seruantur in oleo 230.23
 odorem non sentit qui gerit ibidem 32
 odorum fluctum diuersitas 264.14
 odor et sapor non simul in eodem ibidem 15
 odores quotidie gigni 385.31
 odor solentiam potu tollit 386.35
 odorum differentia, natura, diuersitas 388.47. per totum
 odore tantum uiuentes homines 108.13
 odorem grauem tollentia 427.33. 428.9
 odorem bonum facientia 428.9
 ocon quid 650.31
 oenanthae auis descriptio 178.16
 oenanthae herba et ex ea medicina 401.19. 420.18
 oenanthae quid 228.28. 249.39. 256.38
 oenanthae flos maxime durat 391.40.43
 oenanthae unde dicta ibidem 44
 oenanthae ubi optima 420.18
 oenanthinum unguentum 229.14. 249.39
 oenanthinum oleum 296.38
 oenanthini olei natura et medicina ex eo 427.2
 oenaeate uinum 247.30
 oenias pictor 626.41
 oenothera herba qualis 479.27. 482.43
 oenotheris herba qualis 450.28
 oenotri friter quis 43.22
 oespyi in medicinis usus 535.4. 540.31.33. 551.16
 oespyum quid 517.26
 oestrus apum genus 194.48
 oetum herba qualis 394.12
 ofelli Clodii senectus 121.32
 ofilijs bistronis interitus 124.29
 oleacum ab oleo deductum nomen 630.28
 oleagina uia quare dicatur 244.13
 oleagini gemmae 659.46
 olea Mineruae sacra 217.1
 oleae non decidunt folia 273.46
 oleum non accendebatur in sacris 266.21
 oleum pollui prophanis uisibus fas non est ibidem
 oleae corona ubi in usu 255.40
 oleae consideratio 254.4. inde
 olea quando primum in Italia ibidem 7
 oleae genera tria ibidem 8
 oleae fructum sator eius nullus uidit ibidem 1
 olea tace crescere ibidem 17
 oleae natura qualis ibidem 41. per totum
 olea ne stringito, neue uerberato, neuis lex 255.5
 oleam moris capre steriles cere 257.14. 310.46
 oleae frondes quales 274.40.46. 275.2
 olea quando germinet 276.10
 olea quando florescat ibidem 11
 olea non sentit eariam neque uictus item 285.29
 olea apta ualuarum cardinibus 287.8
 olea prima in certamine Mineruae et Neptuni 288.2
 oleam ducentis annis uiuere ibidem 7
 oleae quando maxime nocet pluuia 299.38. 310.10
 olearum conceptus quando 290.8
 olea quibus gaudet 294.6
 oleae plantae quantum inter se distare debent 297.32
 olea in Betica maxima arborum ibidem 34
 olea miliaria cur dicatur ibidem
 olearum insitio 399.21.27
 olearum plantationis consideratio 300.39. per totum
 olearum tale quales esse debent et quod possent ibidem
 oleae quibus locis et quo tempore ferende 301.6
 olea ubi non bene ponitur ibidem 14
 oleae quae uitis apta 307.23
 olearum morbus 309.33. 310.11. inde
 olea quam capra lambit steriles cit 310.46
 oleae qualiter fertiles sunt 313.3
 olea ubi non nascitur 351.3
 olearum arborum medicina 425.47. per totum
 olearum florum medicina 426.7. inde
 oleae radices medicina ibid.13
 oleis solum quod optimum 292.2
 oleae quercus inter se inimicae 435.17
 oleum quid sit 254.42
 olei liquor membra recreat 217.3
 oleum aptissimum ad unguenta seruanda 230.23
 olei consideratio 254.30. inde per totum
 oleo uetusitas tedium offert ibidem
 oleum in Italia optimum ibidem 33
 oleum in unguentis ibidem 35
 olei augmentum quando ibidem 45
 oleum quando et quibus uisitur ibidem 45
 olei causa calor est 255.1
 olei paucae differentiae ibid.34
 oleo ut uino palati gratia nulla ibidem
 olei naturae descriptio ibid.37. per totum
 olei utilitas ibidem
 olei in gymnasijs usus ibidem 38
 oleum quomodo facien dum 256.2. per totum
 olei ueteris usus 257.3
 olei sacrificij consideratio, 256.16. per totum
 oleum quidam et piscibus faciunt 256.37
 oleo Saturni simulacrum repleum Romae 257.4
 oleum

oleum uinas feruat ne à uestis tangantur
260.17
olei liquor foris hominibus gratissimus 253
46.
olei liquor necessarius ibidem
olei caritas futura quomodo dignoscitur
337.33
oleum ante cõpus emptum, à Thalete Demo-
eritog. ibidem 31
oleum quæ oliunt 351.32
oleum ex castaneis ubi 256.36
oleum ex Raphani semine 352.38
oleum Seseam ubi 99.2
olei balsamini natura & medicine ex eo
428.1
oleum herbaceum quid & ad quid utile ibi-
dem 16
oleum laurini & ex eo medicine 427.28
olei medicine 426.47 & inde per totum
oleum quod optimum ibidem 48
olei omphacii natura, & medicine ex eo
427.1
olei cenantibini natura & ex eo medicine
ibidem 2
olei effectus ibidem
olei ciniçini natura & ex eo medicine ibid. 15
olei scitii medicine 426.47 per totum
oleum picem è pannis extrahit 435.28
oleum calci solum misceatur ibidem 29
oleo quædam restringuntur 588.47
oleo extinguuntur quædam quæ aqua accen-
duntur 646.42
oleum in quibusdam reperiri fontibus 554.2
& inde
oleo apes & reliqua insecta exanimantur
196.33
oleum à quo repertum primo 116.10
oleastrense plumbi genus 611.11
oleaster arbor quæ loca amet 273.23 &
301.11
oleaster non sentit cariem neq; uictustatem
285.29
oleaster quo primo Hercules coronatus est
288.1
oleastri coronati in olympicis 255.42
oleastri sacrificium oleum quale 256.19
oleastrum buxum quale 273.4
oleastri natura & medicine ex eo 426.35
per totum
oleastro se elephantes sanant 138.19
oleus nates 499.12
olympias piscatrix forma 627.21
olympis Thebana medicine perita 381.35
& 521.46
olympie uictoribus statue dicabantur 597
16
olympie statue ingenis copia 599.19
olympia quæ equa uicerit 187.19
olympie quis semper uictor 121.3
olympie athleticam Hercules instituit
116.42
olympias uentus 15.12
olympias uentus Eubote peculiaris 310.25

olympiorum ludorum corona 255.42
olympus Macedonia mons Buxo abundat
275.8
olympus mons Lauro abundat 279.13
Reliqua quere parte secunda
olympij louis simulacrum quale & à quo 600
47 & 604.2 & 634.38 & 635.44 &
636.25 & 618.22 & 118.28
olyra tritici genus 319.19 & 320.29 & 321.
6.49 & 415.17
olyre tritici medicine 415.18
oliue consociatio cap. 1 & 7 sequentibus li-
bri 15
oliua Minerue sacra 217.1 & 148.33
oliua ubi sterilis 218.46
oliua quando primo in Italia 254.7
oliua ubi proueniat & ubi non 254.5
per totum
oliuæ genera tria ibidem 19
oliuæ liquores uarij & eorum bonitas ibi. 22
& inde
oliua quando colligi debet ibidem 26.44
& inde
oliuarum buccas ubi aues non appetunt
ibidem 36
oliuæ natura qualis 254.41 per totum
oliua quid in se habeat ibidem
oliuæ amara quid ibidem & 275.6 per
totum
oliuæ colligende lex quæ 255.5
oliuæ nomina plura ibid. 13 & inde, & 43
ibidem per totum
oliuæ collectæ seruandiratio ibid. 17
oliuæ quomodo conduntur ibid. 26 & 43
ibidem per totum
oliuarum cultura 255.43 per totum
oliua ubi ferenda ibidem
oliua quibus infestatur ibidem 48
oliuam seruandarum ratio 256.2 per tot.
oliuarum bacce 267.22
oliuæ succus qualis 264.8
oliuas in miletu eruce depascunt 310.12
oliua quando colligenda 341.33
oliuæ flores apes non attingunt 392.23
oliuæ usus & medicine 426.14 & inde
oliua si à capra lambatur sterile scilicet 148.33
oliuantibus lex 255.5
oliueti dispositio 300.49 & 301.16
oliueti prodigium 311.33
ololyzontes ranarum mares 206.19
olorum alium consideratio 176.10 & inde
olorum in morte stebilis cantus fabulosus
ibidem
oloris cum aquila inimicitia 189.36
olorum similitudinem onocrotali habent
182.35
olus nostrum 17.27
olus quam terram cupiat 318.8
olera ne uermes rodant 361.9
oleris marini medicine 578.1
olusatrum herba & eius natura lausq;
359.40
olusatrum & ex eo medicine 372.10

ombria gemma 669.7
ome ficus quæ 260.36
omphatij olei consideratio 222.18 &
249.38
omphatij olei natura & medicine ex eo
426.48
omphatium unum quomodo fiat 245.38
omphatij nini medicine 420.12
omphacocarpos herba qualis 487.27
onagri id est syluestris asini consideratio 145
33 & inde
onagri ubi precipui ibidem 35
onagri fere in medicinis usus 515.7 &
518.46
onagri ubi non sint 150.36
onesterius scriptor quis 90.43 & 92.10 &
108.26
onyces marmor 638.39
onycis gemme consideratio 661.4
onyces pisces 577.31
onycina pyra 259.10
onycitis cadmia genus 605.21
onychi puncta gemma 663.44
onychus sculptor 194.34
oniseos uermis 536.49 & 543.6 &
544.21
onitis id est origanum 397.15
onitis Heracly herbe genus ibid. 25
onix piscis 579.15
onoehelos herba & ex ea medicine 408.10
per totum
onocrotali aues quales 182.35
ononis herba 394.28 & 395.16 & 487.11
onopoxos herba 394.43
onopordon herba qualis 494.20
onosma herba qualis ibid. 18
opalisa festa 355.36
opali gemme consideratio 660.9
opali gemme uitia ibidem 22 & inde
opheostaphyle frutex 139.35
ophicardos gemma 669.13
ophidion pisces 570.4
ophibion animal 512.19 & 551.43
ophiostaphylos uitis genus 421.32
ophibites marmor unde 638.22.24 &
648.19
ophibia herba qualis 450.8
ophris herba qualis 484.25
opifera dec edes 206.28
opimiana uina cur dicta 249.18
opimius L. consul 245.36
opimius contra C. Gracchum 245.36 &
584.32
opij ueneni remedia 464.49
opij uenena quo extinguuntur 377.29
opion quid & qualiter fiat 379.18 & circa
opion mortem affert ibidem
opij experimentum quod ibid. 31
opion quomodo optime feruetur ibid. 36
opion medicus 365.19 & 411.12
opisthotonon quid 516.14
opisthotonicorum id est cervicis rigore labo-
rantium remedia 365.7.28 & 369.37
b 3 & 374

375.23 379.9 cf 381.44 381.43
 397.15 405.27 410.40 413
 32 439.16 445.13 479.19 481.15.17 492.20 516.14 564
 1 573.32
 opobalsamum quid 227.14
 opocarpatum uenenum 513.3
 opocarpathon 6 eius remedium 574.16
 oppanax in tyrica 385.18
 oporice medicamentum 447.5
 oppida in decorum tutela 499.16.28
 oppidum Ciceronis primus insituit 125.34
 oppius Capito quis 112.1
 oppugnatione urbium quibus uerbis fiat 499
 25
 opuntia herba qualis 395.39
 opus quod cui aptum tempore 334.12 37
 circa
 opera qualis uis perficienda 341.36
 per totum
 opera artificum mira 659.10 37 inde 7
 sequentibus capitibus
 orationis profectus inuentor 77.11 126
 40
 orata piscis ubi optima 164.17
 oratus cocles a ponte publico hostes arcuit
 597.45 642.42
 oratij coelitis statua 597.45 598.30
 oratij ter gemini 109.2
 orbicularis figura qualis 1.25 per totum
 orbis miracula septem. Quare Miracula orbis
 septem
 orbitas in summa auctoritate 241.27
 orbone de eadem ad Rome ubi 2.31
 orca piscis in Ostiensis portu quando uisa
 152.30
 orcarum cum balenis pugna ibidem 22
 37 inde
 orca piscis 578.31 152.22
 orca gemma 669.6
 orbis herba qualis 490.23
 orchis herbae medicinae 478.1.7 481.8
 482.42
 orbis piscis qualis 566.31
 orchites oleae genus 254.10 255.11
 orchomenius calamus fistulis aptus 281
 22.34
 orchomenij lacus mirum de calamis ibid. 34
 orcnos piscis 579.7
 orearias pyra 259.10
 orellij consulatus ac interitus 124.11
 oreon herba qualis 494.42
 oreoselinum herba 356.39
 oreoselini descriptio ac medicinae ex eo 372
 14.16
 orestes Aegistum perimit 616.45
 orestit corpus repositum 6 eius magnitudo
 112.45
 orestit iudicij sculptura 594.36
 orestit pictura 626.6.45.47
 orfius Cornelius consul 12.20
 orfius Romanus 109.34
 organa hydraulica quis inuenerit 118.18

orientis populi quo uino utantur 250.3
 orientis populi potus ex fruge 253.42
 orientis populi funes ex palma filijs facit
 274.42
 orientis populi bella calamis conficiunt 280
 46 37 inde
 orientis mare refertum salinis 240.13
 orientis locis nihil nasci ibidem 27
 orientis pix optima 251.31
 orientis uestes ex qua materia 445.12
 origani herbae consideratio 6 medicinae ex
 eo 377.14 per totum 390.43
 origani semen minimum 390.47
 origanum 6 brassica mimica 435.20
 origanum Heracleoticum quod 455.45
 origano uinum conficiant 250.13
 origes caprarum genus 149.34 189
 26
 orionis coelestis signi exortus 334.28. 37
 336.11 337.13
 orionis syderis occasus 555.15 336.9
 orionis ortu tempestates fieri 338.6
 orionis gladij exortus 341.2
 orionis gigantis corpus quale 112.44
 orites gemma 669.9
 oryx animal quale 213.37
 oryx fera quae 13.18
 oriza frumenti genus 320.12 37 inde
 oryza usus maximus in Italia ibidem
 orixe oleum 256.36
 orminij herbae medicinae 371.31
 orminis agrios herba 477.49
 ormini herbae genera, natura, medicinae 418
 46 37 inde
 ornatus immodicus notatur 161.31 37 inde
 162.24 37 inde 42 37 inde ibidem
 ornithia, id est Zephyrus uentus 15.24
 16.1
 ornithogale herba qualis 395.34
 ornus arbor montes amat 273.20
 orobanche herba qualis 327.11
 orobanche semen in medicina 419.12
 37 inde
 orobitis quid 588.20
 orodes ubi crassum superat 87.4
 oroeticum uinum 247.30
 orpheus poeta de herbis 453.48
 orphei uatis patria 54.26
 orphus piscis 156.44 579.20
 orbampelos uae genus 244.23
 orbomistica poma 258.40
 orthopnoicis, id est difficulter spirantibus uti
 lia 374.36 378.39 et 399.6.37 et 400
 16.28.33 405.30 411.47 428
 42 433.43 437.40 444.18 et
 477.34 448.32 472.25 481
 36 492.43 495.20 496.10.35
 510.21 568.37 588.34
 orthogoriscus piscis 565.49 579.8
 ortygis herba quae 395.29
 ortygometra auis coturnicum dux 176.19
 ortus syderum cognitio bisiprie 332.44
 37 inde

os boni odoris faciens 385.13
 oris consideratio 203.21 205.6 37
 inde
 oris loco, uolucres rostra habent 205.7
 oris differentie plures ibidem 37 inde
 ore concipientia animalia 187.47
 ore quod animal careat 199.11
 ore earentes homines 101.34 37 inde
 oris halitus quomodo inuincibilis fiat 378.8
 37 527.7
 oris malum odorem tollentia 425.9 426
 39 420.11 434.22
 oris graueolentiam tollentia 411.48 515
 6 516.5
 oris fusuitatem facientia 4.6.26
 oris ulcera sanantia 365.38 370.16 37
 371.6 375.25 376.33 377.46
 380.25 381.30 397.126 417
 16 429.23 426.22 429.47 433.48
 434.45 436.12 441
 20 442.19 443.2.35 446.18
 475.32 478.4 494.7.47 567.23
 515.35 523.10 606.6.30
 607.10.35 608.12 et 616.30 631
 11.18
 oris circumlitionum remedia 439.14
 oris morbi remedia 380.23 397.26 37
 414.2 417.14 426.19 426.22
 26.39 427.45 429.47 431.11
 436.12 445.25 446.6.127
 516.5 568.39
 ossa precisa quae recrecent 210.11
 ossa concreta quibusdam esse 113.19.33
 ossium fractorum remedia 364.42 373.1
 420.16 440.34 481.8 490.40
 ossa e terra nascentia 646.7
 ossa fracta quibus extrahuntur 383.49 37
 399.7 419.8 421.44 421.9
 465.30.41 482.27 483.7 607.36
 ossa ligna quae 283.19
 ossi lapides 646.8
 ossifraga anis 171.12.14.23
 ossifragi in medicinae usus 543.34.47 37
 544.19
 oscines aues quales 174.13 177.35 37
 178.22
 oscitatio letalis grauidis 109.49
 osculum dare propinquis cur institutum
 248.45
 osyris dei templum inclytum 71.11 37
 inde
 osyris herba qualis 494.22
 osyrites herba 539.31
 ostentorum libri Aristandri 311.33
 ostentorum uires 499.20
 ostentorum interpretatio a quo reperita
 126.29
 ostentorum materia 171.42 173.20 37
 inde 174.43 278.40 per totum et
 311.14 per totum 328.15 37 inde et 150
 37 37 inde

ostracis gemma 669.10
ostracites gemma 669.10.12
ostracis piscis 577.31
ostracite lapides quales 646.31 &
666.42
ostracitis Cadmie genus 605.21
ostrica lunari potestate augeri, minuiq;
13.29
ostricarum uiuaria à quo primum 168.11
ostrice silicium duritia teguntur 155.11
ostricarum natura 166.41 & inde
ostricarum generatio 167.22
ostrice capita non habent 202.31
ostrice ubi optime 168.14 & 571.3
& inde
ostrorum consideratio, natura, bonitas, la-
ca 570.35 & inde per totum
ostrorum magnitudo 571.6
ostrorum medicina ibidem 9 & inde
ostrorum copia ubi 90.40
ostrica 579.7 & 161.42 & inde
ostrea arbor 138.39
ostreus arbor ibidem
othone herba qualis 494.15
othonis in. inuentum 230.37
otia piscis 579.7
otides aues quales 175.29
otis auis qualis 176.25
ouans quis primus Romam ingressus
265.29
ouantes Myrica corona utebantur
ibidem
ouitij liber de piscibus 566.13 & 579.18
oues quando lauanda 336.6
oues quando tendende ibidem 15
oues qua ratione feminas pariant
42.315
oues qualiter pascende ibidem 28
oues qua ratione gignantur 552.7
oues aquis colorem mutantes 553.36
& inde
ouium impendio multatio dicebatur
314.49
ouium honor apud ueteres ibidem
ouium effigies in are à Seruio rege primum
315.2
ouium dente segetes depascende
327.37
ouium lac quale 500.44
ouium in medicinis usus 545.31.34
& 548.25
ouium genera duo 147.10
ouium generositatis signa 148.2
ouium caude cubitales ibidem 3.
ouorum consideratio 183.42 per totum &
527.45 per totum
oues pro uasis habitus 170.17
ouorum natura, medicinaq; 527.45
& per totum
oua quo tempore supponenda 341.42
oua quot modis in cibis 528.39
ouorum glutinum 529.5

ouo persufum lignum, non ardet ibidem
ouorum mirum ibidem 8 & inde
oua, quae quadrupedes pariant 183.42
per totum
ouorum auium differentia, ibidem
per totum
oua oblonga gratioris saporis secundum Ho-
ratium 184.5
oua quae feminam, & quae marem pariant
ibidem 6
oua qualiter incubanda 184.30
oua sterilia qua arte noscuntur ibidem
32
oua citra incubitum gignentia
ibidem 39
ouorum auguria 184.43 per totum
oua sine gallinis igne fouentur ibidem
46
oua Hypenemia quae 185.26.49
oua urina 186.4
oua sine maribus interdum nasci ibidem i
& inde
oua zephyria quae ibidem 4
oua aceto macerata emolliunt, ut per annulos
transant ibidem 5
oua quomodo optime feruentur ibi-
dem 6
oua sine incubitu ubi nascantur 184.39
ouorum experimentum palebrum ibidem
40
ouis uiuentes homines 61.8
oxalidis herbae consideratio
382.8
oxycedrus arbor 233.8
oxygala quid 510.39.42
oxylapathon herba, & medicina ex eo
382.10.16
oxymel qualiter fiat 250.44
oxymellis confectio, & medicina ex eo 425
13 & inde
oxymyrina herba qualis 467.26
oxymyrina arbor 257.32 & 265.15
oxymyrina olei natura, & ex ea medicina
427.35
oxymyrina quid & ex ea medicina 434
47 & 435.4
oxypora quae sint 384.26
oxys lunci genus 396.22.25
oxys herba qualis 494.27
oxychaon lunci genus 396.21
oxytriphylon quid 390.36
ozenia piscis 159.48
ozenarum morbi remedia 445.35
ozenitis uirus redolet 220.34

ABVL A luxuriosa non sem-
per pinguis soli iudicium esse
191.26
Pacuvius Taurus a edilis plebis
597.47
pauuif portae picturae 614.38
pauuif Porta Ennii nepos ibidem 39
pader arbor quae 46.4

padus fluius non uisus Herodoto 218.19
paenitides gemmae 669.24
paderos herba 360.23 & 410.43
paderos gemma 660.27 & 664
18.43
paoniae herbae consideratio 455.9 & inde
492.9
paoniae herbae medicinae 481.18 & 483.14
paon medicus ibidem
pagana lex qualis 500.25
pagri piscis consideratio 156.41
pagri piscis astus 576.39
pagri piscis in medicinis usus 75.39
paguri cancerorum genus 43
palace auri genus 587.11
palacrae auri genus ibidem
pala arbor qualis 218.39 per totum
palatina tribus Romana 315.8
palatina domus à quibus 636.35
palatina Venus 633.41
palatina aedes Apollinis 653.35
palamedis fusc gladium condentis pictura
625.27
Palamedes quas literas reperit 125.24.27
& alia 126.25
paleorum consideratio differentia usus
& 339.40
paleorum bordei medicinae 415.15
paleorum tritici medicinae ibidem
paleae optime quae 325.45
paleatum lutum quod 260.6
palemonis insignis Grammatici ager
245.10
palicium Sydis 335.10
palimpissa quid 459.13
paliuri arboris consideratio 138.12
paliurus arbor quando germinet
257.34
paliuri arboris medicinae 445.40
paliurus spinae genus ibidem
pallas. Quere Minerva
pallas seruus quidam ditissimus 592.36
pallorem inducentia 365.46 & 376.22
& 381.5
palmarum arborum consideratio, natura, ge-
nera 231.5 per totum
palme in Italia steriles ibidem 6 & 279.4
palme uinum ferant, & panem faciunt 234.7
& 232.36 & 250.2
palmarum sexus 231.23.36
palmarum genera quadraginta noue 231.11
palma ex se ipsa renascens ubi sit ibidem 19
palms strangulati milites Alexandri
ibidem 49
palmarum folia in usu scribendi 234.34
palme in Aethiopia quales 236.28
palmarum succus qualis 264.9
palmarum fructus qui magis placeant
ibidem 37
palma statim à ligno recedunt ibidem 25
palmarum fructus sine ligno ibid. 28
palms non decidunt folia 273.46
palma

palmarum folijs funes faciunt 274. 42

348.23

palmarum folia duplicia 274.48

palma facile fructum perdunt 276.35

palma pondus ualde sustinet, quoniam in diuersum curuatur 286.27

palma Deli insule uetustissima 288.2

palma quomodo fiat sterilis 310.7

palmarum nemora ubi 72.42

palmarum uinum 92.1

palmarum nobilitas uitibus, oleisq; proxima 428.21

palmarum fructus quibus inutilis ibidem

palmarum medicinae 426.35 per totum

428.29 per totum

palmae ubi probatissima 428.29

palmae filatae, siue Spathe, natura ibidem 31

palmati lapides quales 646.8

palmei uini medicinae 424.29

palmeo uino qui uitantur 250.2

palmeia uina unde 246.41 & 250.2

palmpimum quid 250.4

palmites meridiam spectare debet 307.30 et 308.4

palmitum uitium consideratio 305.29 & inde, & 307.28

palpebrarum animalium consideratio 204.37 & inde

palpebrae quibus non sunt ibidem 40

palpebrae cur a natura date ibid.38

palpebrae deficiunt, Venere abundantibus, ibidem 40

palpebrarum pili quo disponuntur 422.14

palpebrarum morbi remedia 430.20 & 438.41 & 439.27 & 467.21.46 & 502.5 et 507.8 & 514.20 & 550.48 & 571.38 et 572.14

palumbium auium consideratio 180.4 per totum

palumbes lauro sese purgant 138.21

palumbes hyeme abeunt 176.46

palumbi bis anno pariunt 184.14

palumbi quot oua pariunt, & eorum incubandi ritus 185.17 & inde

palorum consideratio 302.17 per totum

pamphilus pictor 620.23.27 & 624.48

pamphili Bebij interitus 124.16

pamphilus Q. consul 236.4

pamphila mulier Bōbicine uestis reperitrix 197.8

pampinarum quid 305.36

pampinandi tempus quando 336.4.14

pampinorum medicinae 419.44 & 421.3

pan deus, uide infra panos

panax herba idem quod ligusticum secundū quosdam 376.34

panax contra serpentes ibidem

panacea Aesculapij filia 626.16

panaces Chironion 455.46 & 459.4 & 465.4

465.4

panacis cōsideratio 218.4 & 361.48

panacis oleum 256.42

panacis sapor 361.46.48

panacis herbe uaria nomina 360.2

panacis herbe cōsideratio 455.36 & inde

& 462.13 & 465.4.13.49

panacie Aesclepiionis patris inuentum

455.38

panacis herbe medicinae 471.39 & 476.4.

10 & 477.16.23.35 & 478.27 & 479.

9.25.34 & 480.9.12 et 481.48 & 482.

9 & 483.15.19

panathenaeon unguentum apud Athenas

219.18.

Panchrestos quid 432.7 647.11

panchros gemma 669.16

pancratiarum simulacrum 601.16.23

pancratation id est Cicborium 368.39

pancratation herba qualis 485.3

pandecte librorum inscriptiones prologo

primi 90

paneus pictor 618.21.34

paneus fil. phidia 649.49

panchros gemma 669.17

pangei montis rose 387.15

pangonius gemma 669.16

panicum fruges quando serendum 318.11

& 335.33

panici sifica qualis 318.27

panicum unde dictum ibidem 28

panici genera plura ibidem 30

panicius in Gallia, & Aquitania

322.29

panicum ubi seriri non debet ibidem 32 & 335.33

panicum ne aues tangant 337.32

panicum ubi serendum ibidem 48 & 335.33

panicum, & ex eo medicinae 416.9

paniculae stros si aures intrat exurdat

578.17

panis differentia, & medicinae ex eo 416.41

& inde

panis nauticus ad quid utilis ibidem 46

panis Sitanus ad quid ibid.48

panem conficere Ceres reperit 125.19

panis ē Milio, & panico 318.32

panis uaria pondera 319.40 & inde

panes quot ex modio tritici 321.37

panis faciendi ratio, & eius differentia

321.48

panis ubi fiat ex piscibus 108.40

panis appellationes unde ibidem

& inde

panis uaria confectio ibidem

& inde

panes Romani met faciebant 323.10

panem faciendi ratio mulieribus propria

ibidem

panes secundum dignitatem personarum

350.21 & inde

panis Alexandrinus qualis 376.19

panis cum Aniso conditur 378.4

& inde

panis ex herba ubi fiat 408.40

& inde

panis saluberrimus quis 409.49

panisij pictura 626.48

panis uicia 258.42

panorum morbi, id est, faucium, auriumque

& in guttibus, tumorum remedia 392.37

& 373.10 & 380.42 & 381.10 & 382.

2 & 398.4 & 399.11 & 405.19 & 406.

26.37.39 & 407.19 & 409.16

& 410.13 & 415.37 & 416.18 & 417.

16 & 418.13.32 & 419.1 & 425.

38 & 426.8 & 430.43 & 431.48 & 436.

15.22 & 437.15.31 & 438.41 & 439.

8 & 441.19 & 444.30 & 445.

42 & 451.44 & 477.35 & 490.18

& 491.45 & 501.41 & 505.44 & 509.

24 & 511.19 & 544.47 & 569.

10 & 571.14 & 606.8 & 631.13 & 646.2

panos Dei pictura 619.16 & 613.16

panos simulacrum 635.44 & 636.24

panse unde dicti 213.29

panse Seruili interitus 124.18

pansebastos gemma 669.20

pantherarum cōsideratio 134.12 per totum

& 138.13

panthera auxilij causa ad hominem cōfugi

134.12 & inde

pantherarum maculae spectande ibidem

25

pantherarum odor, quadrupes allicij ibi

dem 27

pantherarum astus ibidem 28

panthera senatus consulto statutum nec in Italiam adueherentur ibidem 32

panthera a quibus in aedilitate Romae alie et ibidem 34

Pantherae Aconito necantur 485.17 & 138.14

panthera in seruandis unguibus, ingenium 132.19

panthera sola odorata inter animalia 389.17

pantherarum oculi quales 659.11

pantherae cor maximum 207.15

pantheris quid contrarium 505.35

pantherarum carnis uiuentes homines 101.23

panthera quos non attingant 531.33

pantherine mensae citreae 237.4

pantheon templum Rome quale, & a quo 596.48 & 636.38 & 643.2

paniceapem urbs Cimmerica laurum non trit 279.14

papauer herba in honore apud Romanos 360.19

papaueris succus soporiferus mortem affert
379.17
papaueris sylvestris natura, & medicinæ ex
eo ibidem 28
papaueris genera plura ibid. 11 & duobus
mox sequentibus capitulis
papaueris medicinæ 379.11
papaueris scapi sapor qualis ibidem 13
papaueris folia quando cadunt 319.3
papauer quando ferendum 331.37. &
333.41
papauer contra faucium morbum 333.43
papaueris genera, natura, satio, usus
360.12
papavera à Tarquino Superbo cur excussa
ibidem 20
papaverata nesses 147.39
papilius Sex. consul 173.25
papilio uermis inter mala medicamenta nu-
meratur 513.24
papilio Apum inimicus 196.29
papillones quo nascantur modo 201.6
papilionis aduentus, uermis initium indicat
331.11
papilionis apum pestis quo tolluntur
391.22
papinius Sex. consul 170.32
papinius Sex. consul Plinij tempore
258.21
Papiriana lex 524.13
Papirius Cn. cum dentibus natus 112.22
Papirius Cn. consul 11.14
Papirij L. pretoris iudicium 109.38
Papirij L. motum si Samnites uicisset 248
48
Papirius Masso de Corsis triūphat Myrto
coronatus 265.33.
Papirij cursoris dictum de radice
296.32
Papirius Cursor quid in terrorem pretoris
Preneſtinorum, ibidem
Papirij Fabiani laus 645.8
Papirianum horologium 127.40
Papirifrutici consideratio 234.31 &
235.19
Papirifruticis medicinæ 445.54 &
inde
Papirum neutri generis 234.42
Papryo dij. coronabantur ibidem 46
Papryo quidam nauigia texunt 235.5 &
90.49
Papryi usus uarius 235.2
Papryi pomum quod 264.40
Papryon genus feminis 395.10
Paprus herba 46.812
Paprus sculptor 636.17
Paprum quid 239.7
Papulas ulcera generantia 381.8
papularum, id est Tuberculorum corporis,
quas bruxola Itali nominant, remedia 368.
22 & 434.13 & 440.5 & 480.21 &
511.11 & 520.38 & 563.19 & 631.11 &
631.17

parra auis quo tempore non appareat
339.12
parra auis qualis 201.47
paralion herba 380.9
paralyſis remedia 363.30 & 376.25 & 413
35 & 439.15 & 479.31 & 489.7 et 492
43 & 546.8 & 563.40 & 569.1
paralyticorū remedia 369.32 & 376.25.29
et 414.4 & 444.9 & 457.47 et 510
9 & 567.47
paralys herba quæ 475.33
paranites gemma 664.15
paraphorum Aluminis species 631.10
paralange mensurarum genus 95.17
parasus pictor 616.39 & 619.24
30.55
parasij pictoris pater quis 619.3
parasij pictoris opera ibidem 26 & inde
per totum
pardalanches, id est Aconitum 138.15
pardalium genus unguenti 226.19
pardalios gemma 670.16
pardorum ferarum consideratio 134.30 &
189.29
pari fere qualiter unguis custodiant
132.19
paridis lingua qualis 206.15
parentandi consuetudo qualiter
324.9
parentum honoris, ac reuerentie exemplum
451.13 & 117.38 & inde
parentum ingratitudinis exemplum 186.16
& 198.23.27.49
Parentes necantia ibidem
parerga quæ 612.48
paretonium color qualis 616.1.25 &
inde
paretonium quid 588.28 & 616.1.25
parianus piscis 578.39
paridis iudicij, Helenæ, amoris ac Achillis
interitus simulacrum 603.4
paridis os marmore percussum 637.29
parere quo facilius possit mulier 379
31.32
parientij facilitas qualiter 401.20 & 507
32.36
parietum consideratio 629.22 & inde
parietes fornacci ibidem
parietes lateritij 649.21
parietes marmorei 637.47
parietes picati ubi 649.6
parietes herbis tingi 403.38
paridion rex 93.22
paris numeri uirtus 363.36
parisieros herba quæ 462.44
parmensis scriptor 340.44
parnassus mons laurum præstatissimā habet
266.16
parnassus mons quales habet abietes
284.15
Reliqua quere parte prima
paronychiarum, id est unguium morbi re-
media 399.7 & 416.46 & 420.26 &

426.1.40 & 454.39 & 436.13 & 452
2 & 506.16 & 510.9
parotidum, id est Aurium apostematum re-
media 362.37 & 370.23 & 576.31 &
377.32 & 381.32 & 382.1.20 & 383
34 & 405.29 & 406.29.39 & 410
17 & 418.23.43 & 430.43 & 431.8
34 & 436.41 & 552.25 & 491.45
& 502.9 & 509.37 & 511.20 & 514
45. & 536.30 & 571.13 & 572.27 &
632.13
parthasius pictor Vide Parasus
parſimonie exēpla 314.26.39 & 515.25 &
317.21 & 183.23 & 196.35 & 216.22 &
593.20 & 594.13
parthenis herba quæ 458.38
parthenium herba quæ 384.16 & 407.16
& 456.25
parthenium herba unde dicta 407.29
parthenij herbe medicinæ 402.9
parthi unguentis madent 229.3 &
230.15
parthorum regium unguentum quod
230.15
parthi, mensibus literas intexunt
235.5
parthi quo uino utantur 250.2
parthi in bibendo gloriam querunt
253.20
parthi quanto plus bibunt, tanto magis si-
tiant ibidem 40
parthorum reges qua herba utantur
391.30
parthorum, et Romanorū imperij terminus
74.30
parthorum reges, cuius fluminis aquam bi-
bunt 96.22
parthorum habitus cur infectus
215.47
parthi crapulis dediti ibidem
parthi cicadis uescuntur 199.7
Reliqua quere parte secunda
parturientium remedia 378.34 &
381.37
partus prodigiosus 109.2 per totum
partu ubi quot homines nasci possunt
ibidem
partus quot gestetur mensibus ibidem 28
per totum
partum gerentis signa ibidem 42 per
totum
partuum diuersitas 110.40 per totum
partus qua ratione cōtineri possunt 284.26
& 507.13 & 522.2
partus quot tedus operimentis
262.11
partus emortui quo pellantur
369.36
partuum ratio 112.17 & 112.35 per
totum
Vide generatio
partus necantia 374.23.36 &
497.5

- partus quibus inuatur 366.45 et 365.29
 et 368.36 et 374.3 et 375.20 et 378.30
 et 381.37 et 401.20 et 411.49 et
 434.4.15 et 436.26 et 437.20 et
 447.25 et 449.19 et 459.24.35 et
 451.3 et 451.12 et 484.9 et 483.13
 per totum et 487.17 et 495.20 et 496
 34 et 501.46.47 et 507.40 et 511
 14 et 522.6.16 et 568.33 et 549.38 et
 inde, et 565.37 et 577.17 et inde, et
 647.35.41
- partus mortuus ex utero extrahētia 368.36
 et 369.36 et 374.4 et 375.20 et 383.39
 et 399.21 et 400.17 et 408.34 et 413
 9 et 417.41 et 425.22 et 428.34 et 437
 18 et 438.18 et 444.39 et 483.19.23
 24.28.38.42.49 et 484.17 et 522.9.27
 et 527.12
- partus omnium animalium extrahētia
 448.34
- paruum nil tam est, quod non gloriam pare
 re possit 258.29
- passernices cotes quales 649.2
- passera quae, et unde dicta 314.47
- passera sola diu uetigal fuerunt ibidem
 48
- passitellites quid de plasticis 628.13
- passer uiae unde dicta 242.26
- passer piscis 579.10
- passeres pisces pleni 158.7
- passeres quid à Rhombis differant
 ibidem
- passeris avis cōsideratio 180.10 per
 totum
- passerum in medicinis usus 140.23 et 546
 46 et 551.24
- pissi cōsideratio 248.1
- passiones Crispus bis consul qualis 288.10
- passionis rex Sogdonaci filius 96.42
- pastinace herba cōsideratio 353.29
 et inde
- pastinace satio qualis et quo tempore
 353.24
- pastinaca erratica, et medicina ex ea 384
 49 per totum et 462.24
- pastinace piscis in medicinis usus 572.30 et
 573.126 et 576.19 et 577.29
- pastinace pisces quales 165.29 et 166.45
- pastinace pisces pleni 158.14.39
- pastinace pinnis carenti ibidem 14
- pastinace piscis quibus inimica 567.30
- pastinace piscis morbus remedia 417.36 et
 513.12 et 569.21 et 570.28
- pastinace piscis quae partes nesci possunt
 570.19
- pastinace aqua quales 29.34 et 518.14
- patella arborum fungus 389.34
- paterculi filia 117.34
- pareton palmae genus. 332.31
- patientie exempla 114.19 per totum et 602
 34 et 107.44
- pastinarum luxus 628.43 et inde, et 183.34
 per totum
- patribus raro proceriores filij 112.42
- patrie causa mori laus ingens 110.4
- patrie amoris exemplum 174.4
- patrobius Neronis libertus unde
 629.17
- patrocles statuarius 600.33
- patrocles piscior 604.19
- pauida sunt quibus cor pregrande est
 207.14
- pauimentorū faciendorum ratio 650.29 per
 totum et 629.5
- pauimentorum origo 650.29
- pauimentorum nomina diuersa ibidem
 et inde
- paulus Aemilius Persea regem superat
 54.5
- paulus Aemilius Perseum superat
 585.20
- paulus Aemilius ararium dicit
 ibidem 19
- paulus Aemilius Minerva in aede Fortunae
 dedicat 601.1
- paulus Aemilius L. consul 47.46
- paulus Aemilius Macedonia uictor 54.12
- pauli L. censura 469.35
- paulus L. ex Athenis Metrodori Romae du
 cit 626.3
- pauli Basilicae descriptio 642.49
- paulus L. consul 18.25 et 117.42
- pauonum alitum cōsideratio 174.16
 per totum, et 186.28 et inde, et
 106.24
- pauonum intellectus, ac glorie cupiditas
 174.16
- pauo gloriosus ibidem 21
- pauonem quis Romae primus comederit
 ibidem 23
- pauones columbarum amici 190.3
- pauo timidum animal 535.45
- pauonis in medicinis usus ibidem 44
- pauonis apex qualis 201.46
- pauonacea tegumenta 648.25
- pauoris remedia 570.15 et inde
- pauperis coena qualis 411.37
- pauislas piscior 624.49 et 625.12
 et inde
- pauislae piscioris inuētum, et eius amica Gly
 cera 385.45
- pauislae piscioris tabella quae, ibidem 47
- pauislae olea 254.19 et 355.10
- pax, et bellum natura 362.19
- paxis templum Romae à Vespasiano 603.38
 et 620.22 et 623.1 et 535.36 et 638.35
 et 643.1
- pedes Veneris herba qualis 451.13
- pedines pisces 161.15 per totum
- pedines ungues habent lucentes 161.16
- pedines se contrahunt ueluti uidentes
 203.25
- pedines maximi, et nigerrimi aestate
 579.10
- pedines optimi ubi ibidem
- pedinum generatio 167.19.27
- pestoris animalium cōsideratio 109.11
 et inde
- pestus homini tantum latum ibid. 23
- pestoris aegritudinis remedia 366.9.25 et
 368.9 et 371.24 et 373.9.41 et 371.17
 et 378.18 et 378.24 et 379.7 et 381
 40 et 583.7 et 384.4 et 398.35.39 et
 399.38 et 405.42 et 406.30.40 et
 417.5 et 468.41 et 430.42 et 432.15
 et 433.45 et 437.55 et 439.44.15 et
 444.16.29 et 447.21 et 448.25 et
 452.29 et 456.44 et 471.38.44
 46 et 472.2.15.33.38.40 et 477.31
 478.4 et 488.18 et 489.7 et 493
 5 et 496.7.17.33.36 et 516.24 et 518
 12
- peñunculi pisces 159.25 et 578.11
- peñunculi piscis medicinae 581.39
- pecuniarum ingens copia 592.28 per
 totum
- pecunia unde dicta 314.47 et 584.12
 cōsideratio ouium, bouumq; effigie signatur
 315.2
- pecuniarum ubi usus nullus 72.38
- pecunia non reclinenda successibus
 640.20
- pecuniae ubi discretas sunt elementa naturae
 350.20
- pecorum cōsideratio et natura 146.46
 per totum
- pecus quo delectatur, pinguescit, 189.19
 et inde
- pecorum balatus quo concitatur 375.19
- pecus quo necatur 443.44
- pecora felle carentia ubi 488.35
- pecoribus, tonitrus abortus infert
 147.8
- pecora caput infirmisimum 148.8
- pecora qualiter pasci cogenda sunt
 ibidem
- pecora stultissima animalium ibidem
- pecorum quae uita longissima ibidem 10
- pecora quibus saginentur 288.25
- pecus pecuniae nomen dedit 314.47
 et 584.12
- pecus solum diu uetigal fuit 314.48
- pecora futura interdum praesagunt
 345.26
- pecora maxime laetantur herba uescuntur
 379.21
- pecorum medicinae 918.36 et 447.31 et
 458.5 et 466.19 et 472.41 et 517.44
 et 543.33 et 545.8
- pecudum firmus in medicina 545.7
- pecudum animalium cōsideratio 146.46
 per totum
- pecudes quomodo facinoras, uel mares pro
 creant 147.5.6
- pecudum fortius quo uitantur 500.45
- pecudum nota, Aes signabatur 584.11
- pedatum incedere quid 23.15
- pedamentorum materia optima 322.37
 et 305.2

pedianus L. consil. 175.24
 pedianus Afcionius 121.38
 pediculi ne uestes intrent 482.7
 pediculi, que animalia infestent 201.11
 & inde
 pediculi ex qua gignantur materia
 ibidem 10
 pediculi maris 572.25 & 573.31
 pediculi ocimo generantur 372.28
 pediculi quibus perimuntur 414.5 &
 69.34
 pediculari morba quidam intrecrūt 201.10
 & inde
 pedius quintus pictor 614.45
 pegasi equi quales 135.24
 pegasi aues quales 183.9
 pegasi in circo 555.9
 pelagrite terre genus 295.12
 pelagium genus purpure 164.10
 & inde
 pelamis piscis 578.40.41 & 579.7.9 &
 155.43.48
 pelagii umbros exegerunt quondam 38.16
 pelagii in latium litteras atulerunt
 112.31
 Reliqua quare parte secunda
 pelagos lauri genus 266.6
 pelacium herba 495.21
 pelaginda herba lentem necat 327.12
 pelaginis linum quale 346.44
 pelii montis spilis mira 219.25
 pelles quibus tinguntur 444.8
 pellicum forme insidiantes quid agant
 531.12
 pellos ardolarum genus 185.42
 pelopis costa qualis 501.11
 peloponnesiacum bellum 524.23 &
 538.42
 pelorides pisces 578.45
 peloridam piscium medicina 574.28
 penelopes pictura 619.17
 penelopes aues 656.9 & 185.25
 penientie exemplum 531.15
 pennerum animalium consideratio 211.12
 & inde
 penne precise non crescunt, sed uulse ibi
 dem 13
 penarum Insectorum consideratio 199.25
 & inde
 pensiles horti Rome 351.25
 pensiles horti à quo, & quales 350.5
 pensilium balnearum usus quando
 470.38
 pensilis ambulatio 641.12
 pensilis urbs 643.10 & 642.10
 pensiles horti descriptio 642.10 &
 inde
 pensilia theatra 644.14
 pentadactylus pisces 578.46
 pentadaxon laterum genus 629.32
 pentapetes herba 463.11
 pentaphylon herba ibidem 12
 pentathlos simulacrum 604.16 & 602.27

penthesilea Amazonis inuentum 126.18
 pentorobos herba 455.32 & 492.9
 peplion herba 380.15
 peplos herba qualis 495.10
 peponum cōsideratio, natura, medicina 363
 16 & inde
 pepones qui sint 361.30
 pepones quomodo toto anno feruentur ibi
 dem 40
 peptica que 379.27
 peraticum quid 219.46
 perca pisces 156.44
 percarum piscium medicina 577.32
 percidis pisces 579.12
 percnopterus aquirum genus 170.44
 perenos aquirum genus 170.39
 percussus quo mox leuatur à penna 501.18
 percussorum remedia 425.12
 Vide contusorum remedia
 perdicion herba cur dista 395.30
 perdicion herba 402.9
 perdix qua herba delectetur 395.33
 perdicum auium consideratio 176.26
 & inde
 perdices promiscue iniri ibidem 28
 perdices uento concipere ibidem 32
 perdicum astus ibidem 36 & inde
 perdicum lauro sese purgant 138.21
 perdices in Bæotia nulle 177.28
 perdices ubi bina corda habent 207.16
 perdices non pinguescunt 209.46
 perdices quomodo pugnaciores fiant
 409.40
 perdices in medicinis usus 535.49 & 543
 32 & 550.26 & inde
 peregrine arbores que 217.48
 peregrinationis homines natura audi
 295.15
 perelius statuarius 600.50
 pergamena uasa 628.33
 periodica febres que 363.56
 perander de pueris castrandis 159.5
 peribœton simulacrum 602.22
 pericarpi herbe consideratio 465.1
 periclymenos herba 43.15
 periclymenus pistior 604.20
 periclis splachnopsis 603.25
 periclis serui historia ibidem & 407.26
 periclis mirum 407.25 & inde
 periclis olympii simulacrum 602.41
 periculi uitandi causa quid agendum
 139.10
 periculo que sita maxime placent 161.35
 & inde
 perileucos gemma 669.24
 perilli statuarii taurus, interitusq;
 604.10
 periphoretos quis 601.10
 peripneumonicorū morbi remedia 577.20
 & 495.9
 peripneumonici, id est pulmonis morbo
 laborantibus utilia 414.3 & 430.45 &
 444.30 & 473.9

perissou quid 402.20
 peristereos herba qualis 464.35 &
 486.30
 peristierios herbe medicina 466.5 & 882
 30 & 483.31
 perituri mirum 554.22
 perixyomenos statua 605.46
 permutatio rerum quando in usu 580.12
 perne pisces 579.28
 pernitium omnem tollentia 444.44
 & inde
 pernonis, id est Calcaneum pedum infestan
 tis morbi remedia 363.46 & 368.20 &
 406.39 & 410.14.20 & 412.28 & 416
 40 & 417.21 & 418.14 & 426.24
 & 429.32 & 430.46 & 446.14 &
 478.29 & 479.5 & 487.35 & 511.4
 & 519.26 & 571.16 & 590.24 &
 631.32
 perpenne M. senectus 121.24
 perpendiculum instrumentum à quo reper
 tum 126.4
 perpenia herba, id est Baccar & ex ea medi
 cine 398.17
 perpressa herba qualis 477.11
 perse unguentorum repertores 229.2
 perserum reges qua herba uescantur
 449.49
 perserum reges qua herba perunguntur
 450.20
 perisarum legatis quocumq; uenissent omnia
 rerum copia abundabant 470.47
 perisarum & Aegypti praelium 626.39
 perse quibus gemmis delectantur 669.40
 persea arbor qualis 258.13
 perseus Memphi perseam seruit 258.15
 perseus Alexandri ataus ibidem
 persei bellum à Romanis gestum, quod prodi
 gium præcessit 311.30
 persea in Atlantide monte 65.14
 perseus rex à Paulo uictus 595.20
 perseus ab Octauio uincitur 597.45
 persei simulacrum 601.15
 persei pictura 691.49 & inde
 perseus pictor 623.45
 persei filius 126.17
 persica arbor unde dista 285.7 & 261.14
 persica cito deficiunt cum collecta fuerint
 257.42
 persica egris innocua ibidem 40
 persica quando reperta primum ibidem 39
 persica minime (ut creditur) uenientia in
 Perside 258.12
 persica quibus consent 264.22
 persica quedam nucleis adherent ibidem 36
 persica arbores in Rhodo florent, nec fructu
 ferunt 276.46
 persica classis pictura 626.23
 persica uictoria 114.17
 persici maris arbores 220.3 & inde, & 10
 ibidem
 persicum bellum quando gestum 323.9
 persicus peregrina arbor 217.48
 persico

perficorum arborum consideratio 157.38
per totum
perficorum genera plura ibidem
perficorum precia ibidem 41
perficus Aegyptia qualis 233.47
perficus ubi nil ferat 258.11 & 276.46
perficorum succis nullus color 264.11
perficorum ubi herbe atas 497.21
perficus quando ferenda 301.45
perficorum usus, & medicinae ex eis 431.39
inde
perficum innocuum cibis ibidem
perfidii Spadones etiam regnaverunt
232.14
perfidius doctissimus prologo 128
perfoliata, id est Sylvestris cucurbita
463.29
perfoliata herbe medicinae 471.28 & 477
36 & 480.27 & 481.46 & 482.28
perfoliata herbe consideratio 403.2
personata Arcios herba quae 462.41 &
462.29
pes quorum sit animalium 215.25
pedum clavi quo tollantur 363.38
pedum morbos qui non sentiunt 416.26
pedes Gallinacei herba qualis 467.16
pedibus uniones gestare quosdam 162.29
pedum animalium consideratio 213.4.25
pedes homini maximi ibidem 26
pedum animi diversitas ibidem 42
per totum
pedum insectorum consideratio 214.2 per
totum
pedum numerus nulli impar ibidem 9
pedum clauorum remedia 378.2 & 384.7
& 397.41 & 413.16.26 & 415.45
pedum morbi remedia 363.47 & 370.47
& 410.13.35 & 415.43 & 458.3 &
455.2 inde & 432.31 & 436.38 &
440.14 & 545.7 per totum & 568.22
& 632.14
pestis ubi nunquam 27.32
pestilentiam senes minime sentiunt 122.47
pestilentia medicinae 424.30 & 434.9 &
448.42 & 449.20 & 477.39 &
652.14
pestilentiam semper in occasum Solis ire
123.1
pestilentiam hyeme fieri nec trinos excedere
menses ibidem 2
petauristae pulices 201.16
petescus rex 64.16
petilij herbe consideratio, naturaeque 390.10
petilius C. 581.29
petisla poma 258.35
petorum cognomen unde 204.24
petrea brasiica uino inimica 370.12
petrea brasiica qualis, & ex ea medicinae
ibidem
petrei Atinatis in Cimbrico bello gesta, &
qua corona donatus 404.26
petreius poeta 431.27
petridius medicus 384.38

petrites uinum 247.25
petronius Titus à Nerone peremptus
654.27
petronius Diodotus medicus 368.47
petronij P. gesta 101.4
petroselinon herba unde dictum, & medicinae
ex eo 372.18 per totum
peucedani herbe atas 497.21
peucedani herbe medicinae 463.43 & 465
32 & 466.6 & 471.24.44 & 472
20.29 & 473.10 & 474.27 & 476
18.28 & 477.21 & 479.38 & 480.7
8 & 481.13.40 & 482.33 & 483.36
& 484.7
peucestes Alexandri seruator 602.13
peumene quid 590.10
pezice fungorum genus 349.5
phacos leguminis genus, & ex ea medicinae
417.33
phetontis casus 45.28
phetontis isti fulmine, sororumque in popu-
los arbores conuersarum fabula 655.25
phetontis simulacrum 635.23
phetontem in Aethiopia obisse 655.37
phagedaenae ulcera 364.36
phagedaenae morbus qualis 479.23
phagedaenae morbi remedia 365.2 & 367
24 & 373.16 & 376.30 & 411.37 &
431.22 & 443.49 & 448.36 &
479.25 & 482.41 & 521.25.29 &
631.32
phager piscis 579.8
phalacrocoraces aues ubi 182.47
phalangijs aduersa 499.12
phalangia Eruum necant 327.17
phalangion herba quae 495.32
phalangiorum genera, consideratio, natura
uenenum 531.4 & inde
phalangius Aranei genus 327.17 & 138.3
& 150.48 & 187.44
phalangiorum morsus remedia 571.15 &
400.39 & 409.12 & 425.27 & 434
29 & 436.45 & 441.16 & 442.6.43
& 450.28 & 464.8.10 & 467.48 &
487.19.30 & 495.36 & 496.30 & 532
7 & 568.2 & 569.22
phalangius parentes occidit 198.23
phalangites herba quae 495.32
phalareus quo casu sanatus 122.27
phalaris herba qualis 495.42
phalaris tyrannus 126.12
phalaridis erga Perillum historia 604.10
phalarides aues 182.42
phalerae, id est equorum ornamenta quibus
donabantur 115.41
phalerion pictor 626.42
phalerens quo uomicia sanatus 122.27
phaenon quare Sappho amauerit
405.23
pharia uua 244.18
pharicon uenenum 513.3
pharnaces rex 456.1
pharaceon herba ibidem

pharnacis primi Ponti regis statua
594.14
phasganion herba 465.24
phasgellidis Lilium 388.3
phaselinum oleum, quod & ad quid utile
428.14
phasiane aues 182.42 & 201.47
phasitides aues pediculis infestantur 102.1
phaselchates gemma 665.36
phedius felicissimus Delphico indicus ora-
culo 120.45
phelandrion herba qualis 495.41
phengites lapis qualis 648.42
phenon herba, & medicinae ex ea 401.3
pherecydes futurum terrarum praedixit
24.32
pherecydis Syrii mors qualis 123.11
pherecydes orationem proficam inuenit
126.40
pherenice mulier felix credita 119.9
phycites gemma 669.23
pycos Thalassion quid 478.37
pycos frutex 240.14
phycus piscis 159.11 & 579.8
phidia statuarii opera 600.26.46.47
phidias quando floruit ibidem 27 &
618.20
phidias initio pictor fuit 618.20
phidias & marmoris sculptor clarissimus
634.26 & inde
phidiae Iupiter olympius 118.18
phyllanthus herba 395.19
phylantropos herba qualis 451.22 &
487.27
phylarci pictura 625.47
philemon Ptolemai praefectus 662.45
philinus pater quid erga pantheram
134.13
phileteria herba quae 458.46
philiscus Apollo 602.45
philippidis uelocitas 113.48
philippus Macedone Graeciam uincente quod
signum usum 11.36
philippus Macedo quando ibidem
philippus rex poculo auro palatino subdito
dormire solitus 584.40
philippi Macedonis simulacrum 602.47 &
605.10
philippi porticus Romae 619.14 &
626.46
philippus Romanus, & eius piscina
168.21
philippi cecitatem Critobolus docuit 118.9
philippus scriptor 340.44
phylire corone Blatteae 272.1 & 386.10
phyllis qua arbore sese suspendit, quae & mæ-
quam floret 276.33
philistio medicus 365.6 & 371.36
philiscus pictor 626.42
philocharis pictura 615.32
philochares, id est Marrubium herba
383.6

philotes pictura inuentor 614.19
philoginos gemma 669.22
philomachus statuarij 627.10
philomena auis, id est Luscinie cōsideratio
177.39 et inde
philometor rex quid circa agros colendos
315.42
philon pictor 604.20
philonis opus 118.17
philonides Alexandri cursor 23.42
philonidis uelocitas, ibidem et 13.49
philopes herba 383.6
philosophie amor 236.10
philosophorum quorundam furor 1.14
philosophi Indie quo uescuntur cibo
218.39
philotimus seruus in rogum domini se fecit
117.48
philoxenus pictor 613.39
phylon herba que 407.11 et 495.38
phylura ex qua funes faciunt 348.23
pyrama lachryme genus 220.27
phydramachi statuarij opera 603.23
physemata quid 161.49
phyles quid 670.47
phylsetes pisces 578.30 et 551.46
phytuma herba 495.7
phyturus piscis 579.9
phlegmon morbus eiusque remedium 364.22
plegonitis gemma 670.22
plegreum crocum quale 388.34
pleon herba 406.7
pleos herba qualis 394.29
ploxx herba 391.12
phoe pisces, id est uituli marini 153.7
phoe cur sub aqua diu inuenitur 207.38
phocis pyrus 310.49
phomene Apollinis filia 170.40 et
172.9
phoenicabalanos arbor 226.10
phoenicopterus auis qualis 182.44
phoenicurus auis 178.14
phoenicis auis cōsideratio 170.18
per totum
phoenix an unicus toto orbe ibidem 20
phoenix Soli sacer ibidem 25
phoenix auis ex se renascitur 232.18
phoenix longissime uite 121.11
phoenicis apices quales 201.46
phoenices unguentis delectati 229.17
phoenicea herba et ex ea medicina 416
28
phoenicis statuarij opera 603.12 et 639.31
phoenicites lapis 669.23
phoenix uentus 15.7
phonos herba 394.48
phorus piscis 579.9 et 635.28
phorion Aluminis species 631.8
phorineum uinum 274.43
phoreneus antiquissimus Gracie rex
115.28
phragmitis calami genus 678.14
phragmon statuarius 600.30

phragmonis statuarij opera ibidem 47
phrenes quid 208.27
phreneticorū remedia 363.14 et 366.41 et
369.40 et 373.48 et 378.31 et 383.9
457.39 et 441.23 et 480.4 et 527.8
et 564.44 et 638.16
phrygion animal 547.35
phrygi moduli à quo reperti 126.33
phrygius tonus qualis 9.42
phrygia inuenta 550.25
phrygia Hydromeli habet quādam optimum
250.45
Reliqua quare parte secunda
phrygiane ioge 147.38
phrygiones qui ibidem 42
phrygius lapis qualis 646.47
phrygium flos 392.2
phrylus pictor 619.3
phryniō herba qualis 464.26 et 481.16 et
495.25
phrynes meretricis simulacrum 602.28
phrynnus Rane genus 569.49
phthiriasis morbi remedium 363.3 et 366
44 et 373.43 et 421.18 et 428.12 et
433.48 et 437.4 et 442.7.16.19.41 et
458.37 et 465.40 et 482.4
phthysicorum remedia 366.16 et 373.46 et
409.49 et 433.45 et 646.2
phthipsis morbi alia remedia 366.46 et 383
46 et 430.44 et 411.21 et 438.6 et
439.6 et 448.10.33 et 449.20 et 461
4 et 472.40 et 479.17.19.22 et 510.1
14.16 et 511.7.17 et 520.20.42.17 et
546.9 et 546.12 et 646.2
phunardi species 220.45 et 398.34
pica auis longa insignis cauda, uaria appella
ta 177.17 et 179.16
pice descriptio 181.22 et inde
pice ex presse loquacitatis ibidem 23
piceastris arboris resina qualis 252.4
picata uua 243.12
picatum uinum quod 424.1
picea arbor. Quere post Pix
picena uua qualis 244.11.20
picene uue quales 255.26
picena pyra 258.48 per totum
pyncocomon herba qualis
Vide Pyncocomon
picris lactuce genus 356.49
picris herba et ex ea medicina 295.42 et
408.45
picatanon uinum 246.15
piciones populi calce agros pingues faciunt
293.26
pictorei fenestus 121.15
pictores quibus coloribus maxime utuntur
590.42 et inde et 615.39
pictor qui primus in pictura marem, fami
namque discruit 618.30
pictor qui dumingeret uirgines nudas an
te se habebat 619.22
pictores plures excellentes libro 354.10.11
per totum

pictores quidam que pingere non possunt
624.4 et 622.23
pingendi ratio de pigmentis 590.30
per totum
pingendi arte faciem perire 619.2 et 627.15
et inde
pingendi rogos consuetudo 617.46
pingendi uestes ubi mos 617.25 et 631.22
et inde
pictura nulla Troie temporibus 614.31
pictura que primum Rome publicata
615.14
picture respicientes sursum, infraque à quo
primum 618.35
picture certamen Corinthi, ac Delphi 618
40
picturarum uene, articuli, membra, uestium
ruge à quo primum 618.33
picturarum noua inuentio 618.43 et inde
picture excellentes plures 619.26 et inde
picture incomplete derelictæ 627.3
picture ueteres in cera et ebore tantum
627.22
pictura quando primum inuenta 634.26
pictura à quo reperta 634.26 et 116.43
pictura herbarum fallax 452.27
picture honor 612.48. per totum et 614.36
picture initia incerta 614.13
picture inuenciores Aegyptij 614.14
pictura qualis ab initio ibidem 16
pictura quando primum Rome 614.35
et inde
pictura ingentis precij 615.11.12 et 619.12.5
et 601.2 et 622.4.41 et 623.28 et
626.8
picturis lignum optimum 283.23
picus Martius auis quid cum Pconia herba
455.36
picus Martius quibus inimicus sit 532.44
pici Martij mirum 552.1
pici Martij de herba quadam mirum 492.15
pici Martij cōsideratio 175.46 per totum
et 202.1
picus Martius unde dictus 174.3
picus Martius in capite Tuberonis confedit
et quid super hoc responsum ibidem 4
Picus Martius ubi non sit 177.26
picus Martius suspensus quadrupes arcei
179.9
pierica pix optima 252.8
pietatis exemplum 117.38 et 127.45
per totum et 150.31
pietatis ades ubi Rome 117.43
pygargi serarū genus 149.35
pygargus Aquilarum genus 170.38
pigmenta nobilia 165.13
pigmenti cerulei cōsideratio 594.43 et
595.7
pygmei quales et ubi 108.16 et inde
pygmei Spithamei ibidem
pygmeorum regio ubi 101.39
pygmeorum cum gruius certamen 108.18
et 175.32

- pignitis terra qualis 652.5
 pignitis terra medicine ibidem
 pignocomon herba qualis 474.36 & 480.46 & 482.40
 pignitrix expellende exemplum 313.13 & 335.27 & inde
 pile lusorie inuentor 126.43
 pilum armorum genus à quo repertum 126.18
 pilumni unde dicti 314.41
 pilorum consideratio 211.11 & inde
 pili uiroorum pice euelluntur 251.39
 pili ne nascantur 370.5
 pili qua arte renascantur 397.42
 pili ut è corpore desiliunt 188.8
 pilos reddentia 420.12 & 617.35 & 631.28 & 522.13 & 576.14
 pilos absumētia 420.6 & 450.20 & 507.7 & 508.26 & 531.20 & 535.8 & 550.31 36 & inde & 561.1 & 616.32
 pilum coriis detrahentia 432.29
 pinacidorum librorum inscriptiones prologo 1.90
 pinacotheca 613.12 & 627.20
 pinaster arbor quid 270.24
 pinastro non decidunt folia 274.4
 pinatris penatibus Alexander parci insit 116.22
 pinarum nucum consideratio 257.19 per totum
 pinea corona apud isibnum coronabantur ibidem 24
 pinea quomodo ferantur 295.7
 pinea nucis natura, & ex eis medicinae 432.35 & inde
 pinguedinem facientia tollentiaq; 423.17.18 & 510.30
 pinguedinis animalium consideratio 109.42 & inde
 pinguis steriliora cuncta ibidem 45
 pinguedo plerisq; sine sensu ibidem 48
 pinguedinem augentia 216.21 & 433.25
 pinguis quid animalia reddat 239.44 & 146.5 & 189.19
 pinguis celerius senescunt 209.46
 pinna piscis 579.12 & 162.32
 pinna concharum genus 165.17 & inde
 pinna pedum uice piscibus 158.9 & inde
 pinna quibusdam nulle ibidem 10
 pinnophylax piscis 165.18
 pinnothere pisces 579.12 & 150.49 & 165.18
 pinse di consuetudo uaria 322.14.17 & inde
 pinus consideratio 270.23
 pinis non decidunt folia 273.46
 pinifolia 275.2
 pinus non floret ibidem 24
 pinus contra cariem, tineasq; 286.29
 pini umbra noxia 297.17
 pinus quomodo siccilestat 310.7
 pinus quando semen & germinationem red-
 dat 276.24
 pinus mire fructum gestat ibidem 26
 pinorum Erucae Pityocampe dicuntur 425.21
 pini arboris natura, & medicinae 432.36 & inde
 piperitis herba, id est Siliquastrum 361.47 & 362.2
 piperata quæ 250.23
 piperis consideratio 210.2 per totum
 piper longum ibidem 5
 piper candidum ibidem
 piper in Italia nasci ibidem 17 & 279.9
 piper ex qua regione uehitur 93.23
 piper imitantia 496.39
 piperis uice quæ 491.10
 piperis arbor uiuit in Italia 279.9
 piperitis herbae consideratio, natura, medici-
 ne 377.12 per totum
 pyra locus ubi Helleborus 457.24
 pyralis hermis consideratio 201.34
 pyralis auis cui inimica 189.39
 pyramidum consideratio 640.29 per totum
 pyramides cur excogitate ibidem 20
 pyramidum magnitudo ibidem 33.39
 pyrate omni tempore nauigant 15.39
 pyratia statio apud Sasonem insulam 49.35
 pyratia à Pompeio naues ademptæ 114.45 & 115.16 & inde
 pyratium bellum 267.32
 pyrauste uermis consideratio 201.36
 pyreicus piclor 623.48
 pyreni montes Baxo abundant 273.6
 Reliqua quere parte secunda
 pyrene gemma 670.17
 pyrethrum herba 512.18
 pyrgoteles à quo tantum Alexander in gem-
 masculpi uoluit 653.20 & 118.19
 pyrites lapis qualis 646.22.23 & 670.20
 pyromachus statuarius 600.39
 pyrosachne stutex 238.30
 pyrrheum nomen 270.49
 pyrrho philosophus qualis 213.30
 pyrrhi regis pollex qualis 107.34 & 501.10
 pyrrhi regis simulacrum 603.11
 pyrrhus rex ex Grecia in Italiam pontibus
 transire cogitauit 433.0
 pyrrhus à Romanis uictus 584.6
 pyrrhus priuus in Italiam Elephantes du-
 xit 129.34
 pyrrhus quando ex Italia pulsus 207.27
 pyrrhi obitu quod portentum uisum 208.24
 pyrrhi annulus, & gemma qualis 653.5 & inde
 pyrrhi statuarij opera 603.22
 pyrrhice saltatio à quo 126.38
 pyrrhopæcilon Lapis 639.13 & 648.13
 pyrrhocorax auis 182.48
 pyra libraria 257.36
 pyra quomodo conducuntur 259.20.36 & 260.5
 pyrorum arborum consideratio 258.48 per totum
 pyrorum uaria denominatio ibidem
 pyrorum remedium 259.22
 pyrorum succus qualis 264.8
 pyro filia circinnata 274.48
 pyri syluestres tarde germinant 275.31
 pyrus quo tempore semen efficit 276.20
 pyrus facile fructum perdit ibidem 363.8 & 290.7
 pyrus quæ loca amret 273.25
 pyris uinum faciunt 250.6
 pyro uita breuis 297.44
 pyrorum insitio quando 299.21
 pyrorum satio quando 301.20.41
 pyrorum usus, ac ex eis medicinae 430.9 & inde per totum
 pyri syluestris usus, & ex eis medicinae
 ibidem 13
 pyris qualiter uescendum ibidem 9 & inde
 pisanà Siligo 321.22 & inde
 pisarum uice 244.18
 Reliqua quere parte secunda
 piscatrix, id est marina rana 165.25
 piscium consideratio lib. 9 per totum
 piscium mira magnitudo 151.30 per totum
 566.7 & inde
 piscium in gentia ossa 151.42 & 152.17
 pisces affinis, equis, tauris similes 154.44
 pisces qui maximi ibidem 42 & inde & 151.46 per totum
 pisces effigies humane 152.3 & inde
 pisces an spirant, dormiantq; ibidem 39 per totum
 pisces omnes spirare secundum Plinium
 ibidem 48
 piscibus auditum, odoratumq; inesse 153.3
 piscium tegumenta plura 155.10 per totum
 piscium per tegumenta differentie ibidem
 per totum
 piscium cute ligna, eboraq; poliuntur
 ibidem 13
 piscium auguria 156.30 & inde
 piscium scæmine maiores quam mares
 ibidem 33
 pisces quando facillime capiuntur ibidem 35 & 158.5
 pisces omnes hyemem sentiunt 156.40
 pisces quo tempore lateant ibid. 42 & inde
 pisces alij, alijs in locis principatum obtinent
 157.38 per totum
 pisces qui nisi uerberati coqui non possunt
 ibidem 14
 piscium senectutis in dicitum ibidem 43
 pisces in terram exeuntes 158.1 per totum
 & 151.43 & 168.42 per totum
 piscium digestio in figuris corporum 158.7 per totum
 piscium planorum differentie ibidem & 158.39 per totum
 piscium pinnae ibidem 9 & inde
 pisces cartilaginati ibidem 43 & 168.39 & 167.43
 piscium colorum mutatio 159.10 per totum
 pisces uolans ibidem 12 & 566.34 & inde
 pisces

pisces sanguine carentes 159.19 per totum
 pisces molles quales ibidem 20 & inde &
 158.14
 piscium pedes 159.21 & 158.15
 piscium cirri ibidem 23
 piscium sensus 165.22
 piscium astus ibidem 17 per totum & 165.33
 per totū & 169.30 & 566.13 per totum
 pisces plani cur sacri dicti 166.34
 pisces uenerati ibidem 41 per totum & 169
 34 per totum
 piscium morbi 166.48 per totum
 piscium mira generatio 167.2 per totum &
 167.10 per totum
 piscium coitus qualis ibidem 3 per totum
 pisces cur non tot generentur quot oua par
 riant ibidem 7
 piscium qui oua pariant ibidem 10 per totū
 piscium diuersa genera non coeunt ibid. 25
 pisces quando & quoties anno pariunt ibi. 27
 & inde
 piscium uulue 168.2 per totum
 piscium longissima etas ibidem 5
 piscium uiuaria ibidem 11 per totum
 pisces quibus in locis optimi ibidem 14
 & inde
 pisces terreni ibidem 41 per totum
 pisces lucentes 169.40 & inde
 piscium inimicitia inter se ibidem 44
 per totum
 piscium inter se amicitia ibidem 48
 piscium genera plura miscunt 182.25
 piscium auditus, olfactusq; 188.28 per tot.
 pisces ubi ad nomen uocati ueniunt ibid. 30
 pisces omnes dormire 190.14 & inde
 piscium capitis portione maxima 202.31
 piscium dentes quales 205.13.10
 pisces qui mammas habent 211.45
 & inde
 piscium septuaginta sex genera & corū no
 mina 528.24 & inde & 155.25 & 158
 45 & 167.43
 pisces sine ossibus ubi 155.36
 pisces necantia 475.42 & 367.16
 piscibus oleum quidam faciunt 256.37
 pisces fitiles à quo 618.8
 piscibus tantum uescentes homines 267.8 et
 inde & 108.39
 pisces egroti in piscinis quomodo sanentur
 371.43
 pisces capiendi ratio 462.7 & 154.4 & in
 de & 156.35
 piscibus uiuere Alexander quosdam uenit
 92.19
 piscium quot differentiis eadem cena uescibū
 tur 618.40
 pisces in cerebro gemmas habentes 667.1 &
 669.35
 pisces responsa ubi dent 554.20
 pisces illico mortem in cibis afferentes ibi. 28
 & inde
 piscium pluriū in medicinis usum 568.12 per

totum & inde
 Pisces manu hominis uescentes 166.23 & 153
 36 & inde
 piscium auguria 566.40
 pisces ubi uocati parent ibidem & inde
 pisces ubi amarissimi ibidem 45
 pisces ubi dulcissimi ibid. 46 & inde
 pisces ubi natura salsi ibidem 47
 piscium quis maximus ibid. 49
 pisces terra, aquisq; degentes 167. per totum
 & 568.12 & inde
 piscium salforum medicine 569.22
 piscibus que sint uenena & ad id remedia
 570.25
 piscium omnium adeps utilis oculis 571.30
 piscium celestis signi cōsideratio 540.43
 piscis Aquilonis signi exortus quando
 334.28
 piscerati statuarij opera 604.8
 pisco D. consul quando 115.20 & 653.44
 141.10
 pisco L. primus aurē coronam donat 583.30
 & inde
 pisonis defensio 207.32 & inde
 pisco L. potator maximus 253.25
 pisco C. historicus 236.1
 pisones unde dicti 314.41
 pissasphaltos quid & eius medicina 439.16
 & 630.27
 pisseleon oleum quale 437.8 & 439.12
 pislini olei usus 428.20
 pissoceros Apium quid 192.16
 pistacee nuces ad quid 233.3
 pisciorum cōsideratio 262.33
 pisciorū natura & ex eis medicina 433.27
 & inde
 pistana herba 396.11
 pistolochia herba que 461.48 & 462.23
 pistores quando primum Rome 323.8.13
 pistoria panis 321.22
 pisture cōsideratio 322.17 & inde
 piscium quando feratur 324.29
 pythagoras philosophus quando & eius re
 peria 4.16
 pythagoras de interuallis syderum 9.33
 pythagoras de siderum musica ibidem 37
 pythagoras de fabe usu quid 324.8
 pythagore lib. de Seylle herbe medicinis
 354.3
 pythagore de Brassica lib. 369.4
 pythagoras Ptolemei presedius 654.45
 pythagoras statua Rome 598.17
 pythagoras Socrati presertur ibidem
 pythagoras quid circa Athletas 430.39
 pythagoras magus, primusq; in nostro orbe
 Magicam celebravit 449.28 & inde &
 538.34 & inde
 pythagore liber 449.38
 pythagoras de herbis 454.2
 pythagore peregrinatio ibidem 4 & 638
 34
 pythagore sortilegia 501.2
 pythagoras quando in Aegypto 639.47

pythagoricus sepiendi mos 628.20
 pythagorica philopopia 236.10
 pythagoricorum uanitates 405.24
 pythagoras statuarius 600.30 et 601.23.29
 pytheas sculptor 694.37
 pythetes Cometae genus 10.30
 pythias statuarius 600.41
 pythion Bulbi genus 354.47
 pythij Bithyni ingentes diuitie 592.45
 pythis piscior 718.41
 pythis statuarius 636.7
 pithyusa fruticis descriptio 438.19
 pithyuse medicine ibidem
 pythocritus statuarius 604.19
 pythodemi simulacrum 603.3
 pythodici piscior ibidem 43
 pythodorus statuarius 636.36.37
 pythonis serpentis simulacrum 601.26
 pityda nux 267.13
 pityocampe, id est pinorum Eruce 425.22
 pityocampe morsus remedia 427.6 & 610
 14 & 535.12
 pythodes statuarius 600.41
 pituite morbi remedia 364.17 & 367.2 &
 364.44 & 344.16.47 & 375.44 &
 381.33 & 381.32 & 384.1 & 401.13 &
 411.25 & 416.25.44 & 418.34 & 421
 49 & 425.27 & 439.42 & 432.25
 & 433.46 & 434.18.27 & 438.20 &
 440.9.25 & 442.27 & 447.18.28
 & 457.49 & 458.34 & 465.43 &
 474.26.27.34.37.43 et 475.21.32.44
 & 478.4 & 480.20 & 491.16 & 497
 3 & 515.28 & 563.30 & 569.2 & 571.15
 & 574.11.15 & 646.37
 pituite galline, & gallinaceorum remedia
 185.11 & inde & 367.13 & 441.20 &
 444.40 & 458.5
 pituitas pecorum & iumentorum sanantia
 458.5 & 476.47
 pix ubi optima 252.8 & 272.1
 pice uina cōdiuntur 251.23.28.40
 pice que arbores fundant ibidem 30 &
 270.19
 piceis genera plura 251.30 & 271.23
 per totum
 piceis uitia que sint 252.6
 piceis probatio ibidem
 piceum oleo extrahi 435.28
 piceis oleum Picinum dictum 256.48
 piceis genera quomodo fiant 272.23 per totū
 piceis usus uariis ibidem
 piceis usus ad testa 649.7
 piceis natura, genera, bonitas medicine 438
 47 & inde
 pix quid 423.45
 pix fossilis ubi 171.1
 pyxacanthon spinie genus 445.39 & 446
 40 & 219.28
 pixacanthi bacce in medicina 445.39
 picee arboris cōsideratio 270.21.28
 picee ad usum funerum ibidem 28
 picea arbor non floret 275.24

picca arboris cortex ad quem usum 270.8
piccarum umbra noxia 297.28
picca quo serenda tempore 301.43
Picea folia pectinum modo 274.49 ☞
 275.2
picca germinatio ☞ semen quando 276.24
picca arboris medicinae 438.3
placitis Cadmie genus 605.19
plagarum interraeorum remedia 371.14
 Vide interraeorum morbi remedia
plagarum corporis remedia 481.39 ☞ 482.
 9 per totum
plagis quae line aptissima 346.33 ☞ inde
plagis recentibus medicinae 511.32
planarati quid 328.39
plancus imperator 623.52
plancus L. quis 163.17
plancus aquilarum genus 170.40
planci unde dicti 213.28
plancus L. orator 111.12
plancus L. consul 11.9
plancus A. Sinio Pollioni quid responderit
 prologo 1.119
planetarum consideratio, situs, spacia, natu-
 ra ☞ p. 42.11 per totum, ☞ p. 43.32
 per totum
planete cur erratici pag. 2.12
planetarum certus motus ibidem ☞ pag. 3.
 32 per totum
planetarum motus qualis 5.48 ☞ inde
planetarum per zodiacum motus 7.27
 ☞ inde
plantaginis herbe consideratio ☞ ex ea me-
 dicinae 450.20 ☞ inde ☞ 464.34 ☞
 466.3
plantaginis herbe medicinae plures 471.13
 38.37.42 ☞ 472.17.23.44 ☞ 473.8
 27 ☞ 476.7 ☞ 477.18.27.36 ☞ 478.
 52 ☞ 479.20.34.43 ☞ 480.11.12.20
 26.33.49 ☞ 481.10.13.45 ☞ 482.4.19
 ☞ 483.23.47
plante qualiter disponende in agro 296.2
 per totum
plantarum inter se distantia, intervallaq;
 297.11 ☞ inde
plantandi tempus 334.38
plantaria quomodo reperta 295.9
plantis auctis homines 107.46
plaste qui 637.4.4.49
plasticæ ars quæ 599.33
plasticæ, id est artis figline consideratio
 617.33 ☞ inde
plasticæ, quarum artium mater credita
 628.13
platanus arbor unde, ☞ quando primum in
 Itadium 217.14
platani honor ibidem ☞ inde
platani mero enutrientur ibidem 20
platanus ubi reperitur ibidem 19
platani ubi nobiles ibidem 22
platanorum magnitudo ☞ de eis mirum ibi.
 23. ☞ inde
platanus æstate solem arect, hyeme ad-

mittit ibidem 38
platanus Delphi sata ab Agamemnone
 287.39
platani Antandri portentum 278.46
platanus cito germinat 275.33
platani folia latissima 274.46.49
platano oleum faciunt 256.37
platani umbra iucunda 297.22
platani medicinae 439.36 ☞ inde
platanifolia pisces 155.37
platea avis qualis 181.6
platycerotes qui 202.8
platyophthalmos quid 589.32
platyophyllon herba quæ 475.41 ☞
 480.16
platys nervus quidam 477.24
platonis qualis à Dionysio collatus honor
 115.30
plato ob Magiam nauigat 538.54
platonis infans ore Apes confederunt
 195.35
plautius Quintus consul 170.32
plauti unde dicti 213.28
plauti locus 323.11
plebs Rome à patribus discordat 270.18
pleureticorum, id est laterum dolorem patie-
 tius remedia 395.7 ☞ 377.20 ☞ 398.40
 ☞ 413.31 ☞ 414.3 ☞ 418.42 ☞ 430.
 44 ☞ 437.29 ☞ 444.22 ☞ 446.28
 47.9.10 ☞ 477.9
pliniana Cersa 263.32
plinyj de deo opinio 2.22
plinyus primus quid de ratione stellarum tra-
 didit 8.9
plinyus Neronis gesta scripsit 25.35
 ☞ 30.14
plinyj tempus 30.14 ☞ 152.36 ☞ 109.14
 ☞ 181.33 ☞ 217.46 ☞ 235.45 ☞ 242.
 32 ☞ 643.16
plinyum in Africa fuisse 109.22 ☞ 292.40
 ☞ inde
plinyus Catulli conterraneus prologo 1.6
plinyus quid de anima post mortem sentit 12.4
 47 per totum ☞ de resurrectione corporum
 ibidem
plinyus nocturnis temporibus scribebat pro-
 logo 1.70
plinyj liber à sine Aufidij Bassi prologo
 primi 79
plinyj libri de Grammaticis ibid. 108
plinyj naturalis historie libri quid continent
 prologo 1.125 ☞ pag. 216.33 ☞ 331.28
plinyus Pomponij Secundi vitam edidit
 245.44
plinyum iuxta septentrionalem oceanum
 fuisse 267.3
plinyj in scribendo diligentia 316.3
plinyus primus Latine de medicinis scripsit
 524.11
plinyj de equestri iaculatione liber 14.4.22
plinyj pater quis 147.30
plinyus interdum ab Aristotele discrepat
 152.42

plinyus ad auctores relegat lectores 106.29
 ☞ 493.3
plistolochia herba qualis 364.41 ☞
 465.42
plistonius medicus 364.29 ☞ 372.36
plocami Annij liberius 91.8
plocamos Iphidos frutex 240.42
plomos, id est Vberasum herba quæ 454.11
plotia arundinis genus 281.35
plotius L. proscriptus unguenti odore pro-
 ditus 230.48
plotius L. bis consul, censorq; ibidem
plocius scenæ conditor 632.31
plumbago herba qualis 467.14
plumbi consideratio, genera, usus 610.22
 per totum
plumbum candidum ubi provenit 61.9
plumbi origo duplex 611.2
plumbi nigri usus ibidem 8
plumbi nigri nomina ibidem 11
plumbi medicinae ibidem 21 ☞ inde
plumbi lamina contra Venereum ibidem
plumbi lamina vocem servat ibid. 25
plumbum in Massa mergitur, sinitas dilata-
 tum 30.16
plumbum à quo primum ☞ ubi inuentum
 126.2
plumbeis laminis scribebant veteres 214.35
plumbum uitij, ☞ morbi genus 467.15
pluvia quibus arboribus proficit, ☞ nocet
 290.6 ☞ inde
pluvie future signum 333.24 ☞ 343.35
 ☞ inde
pluvij quæ alantur 552.25 ☞ inde
pluvia ubi nulla 27.23 per totum
pluvie prodigiose sanguine, lacte, carne 18
 20 per totum
pocula ex gemmis 580.15
poculum aureum quid apud medicos 444.17
poculis repletis aliquid addi potest 20.37
 ☞ inde
podagra novus morbus nec incurabilis qui-
 dem ☞ cui latinum nomen non habet
 478.24
podagra olim ravior ibidem
podagræ morbi remedia 362.36 ☞ 363.7
 42.47 ☞ 364.46 ☞ 368.46 ☞ 369.15
 38.44 ☞ 374.37 ☞ 379.25 ☞ 380.11
 ☞ 384.44 ☞ 398.15 ☞ 401.46 ☞ 406.
 35.49 ☞ 407.22 ☞ 409.9 ☞ 410.10
 45 ☞ 411.31 ☞ 415.15 ☞ 416.12 ☞ 417.
 21.32 ☞ 419.4 ☞ 411.11 ☞ 416.29.32 ☞
 430.19 ☞ 431.15 ☞ 437.30 ☞ 440.4
 28.48 ☞ 441.22 ☞ 444.30 ☞ 448.39
 ☞ 452.25 ☞ 457.48 ☞ 458.28 ☞ inde
 ☞ 486.45 ☞ 487.5 ☞ 489.41 ☞ 490.
 18 ☞ 499.40 ☞ 501.38 ☞ 504.34 ☞
 505.11.30 ☞ 507.3.44 ☞ 510.2 ☞ 511.3
 ☞ 511.22 ☞ 519.18 ☞ 545.7 per totum
 ☞ 562.8 ☞ 576.32 ☞ 610.11 ☞ 630.6
 ☞ 645.47 ☞ 646.4
podagræ iumentorum remedium 439.9
podicis morbi reme. ☞ Vnde Sedi remedia 4.
 p. 216

paxille Athenarum porticus à quo picta
618.48
poematum origo 126.39
pax Deum quidam secundum Democritum
2.26
pomorum in clypeis, & in magnibus consue-
tudo 614.8
paxiorum humana uisissima 636.40
poete qua hedera coronentur 280.6
poetas intutum ledere 534.14 & inde
patellus Qu. pretor 236.11
pogonie Cometis genus 10.25
polemon pictor 627.11
polemonia herba que 458.46
polycomij uel Polemonie herbe medicine
473.24 & 476.11.22 & 477.23 &
481.14 & 485.21 & 462.15
polenta & ex ea medicine 415.37
polenta usus ex qua materia 320.16 & 321.1
polia gemma 670.28
polyanthemum herba 494.28
per totum
polybius de monte Atlante 65.18 & inde
polycamithos herba 394.43
polyces statuarius 600.33.41 & 605.22 &
636.13.24
polyclerus sculptor quo Aere usus 596.31 et
600.30.46
polycleri statuarij opera 601.4
polycleri astus prologo 1100
polycharmi statuarij opera 636.26
polycnemon herba qualis 482.48
polyneus annulus qualis & quomodo in
mare proiectus 582.27 & 652.46 &
653.17
polyrates Tyrannus quando 582.27
polyrates statuarius 604.18
polydamas & Hector eadem nocte nati
122.10
polydeses statuarius 636.36
polydorus statuarius 636.35
polygala herba qualis 495.24
polygynecon quid 625.47
polygotus pictor 595.5 & 603.43 & 617
8 & 619.43 & 624.46 & 625.2
polygonoides herba qualis 448.15
polygonon herba que 494.29 & inde
polygonaton herba ibidem 35
polygonus herba & medicine 483.46
polygrammos lapis 663.43
polymita texta 147.45
polme Alem cibus eximunt 435.25
polynicis pictura 626.48.46
poli celi qui 7.12
polij herbe mira in mutando colorem natu-
ra 389.35
polij genera duo ibidem 38
polij medicine 399.17 & inde
polium herba ad gratiam, & gloriam acqui-
rendam ibidem
pollion herba qualis 389.35 & inde & 453
49
polium herba que 472.47

polypodium herba qualis 288.18
polypodij herbe medicine 474.38 & 479
2 & 480.32
polyporum piscium consideratio, genera,
natura 159.28 & inde & 48 & inde
ibidem
polypij tegumentum 155.13
polypij excent in terram 158.1
polypij pisces quales ibidem 15
polypus piscem mutat 159.39
polypus colore & eius in medicinis usus
576.22
polyporum piscium genera, bonitas 579.10
polypij concharum audissimi 160.2
polypus natantibus infestissimus ibidem 8
& inde
polypij mirum ibid. 11 & inde
polypij mira magnitudo ibidem 20
polyporum acetabula ibidem 8.22
polypij coitus qualis 167.12.13.33
polypij, & locuste inimicitia 169.45
polypus morbus 474.44
polyrrhizon herba 457.33 & 462.4.9 &
496.44
polytricha herba 465.7
polytrichon herba 409.26
polytrix herba qualis & quibus utilis 482
48
polytrix gemma 670.15
polis pictor 604.19
polyzonos gemma 670.20
pollentina uasa 628.32
pollis premere Prouerbum 500.8
pollis Carbilius 155.8
pollionis Galli cedrine mense 236.35
pollionis Romuli senectia 414.32
pollionis Anij signa 635.18 & inde &
636.14
pollio Vedius quis 158.33 & 168.6
pollionis nauij magnitudo 112.47
pollionis Asinij Bibliotheca Rome 117.4
Vide Asinius
pollis, id est filiginis flos 321.35
pollux cur à nautis innocatur 12.29
pollux Romanorum uictorie nuntius
114.16
pollucis aurige qui 83.26
pollucis simulacrum 603.12
pollucis pictura 62.70
pollutio nocturna quo compescitur 368.10 et
377.23 & 380.35 & 611.22
poma quo situ in arboribus & herbis
277.2
poma quando pereunt 290.6
poma quomodo interdum egrotent 310.8
poma quando colligenda, & qualiter
341.23
poma quedam pauperibus interdita
350.20
poma carnosa & acinos habentia 263.4
poma iumentis quomodo portatu facilia
435.22
poma que bona, malaue sint ibidem

pomo mali interdum folia in sunt 275.3
pomi folia qualia ibidem 4
pomorum unum quale 250.1
pomorum denominatio diuersa 258.19
per totum
poma plura à familijs denominata ibi. 27
pomorum partes que sunt à Sole rubent
ibidem 43
pomorum siluestrium natura ibid. 44
pomorum seruandorum ratio 259.25 per to-
tum & 56 ibidem
pomorum colligendorum tempus decens
ibidem 27
pomorum putandorum tempus ibi. 39
pomorum & eorum seminum diuersitas
264.17
pomorum tegmina uaria ibidem & inde
pomorum pediculi ibidem 34
pomorum commendatio & que in eis placeat
ibidem 37
poma ferentium medicine ibid. per totum
poma que bona malaue sint ibidem 428.39
pomorum usus in medicinis ibid. per totum
pomorum genera plura & ex eis medicine
429.7 per totum
pomorum primitia quomodo 499.49
pomifera fructus non ferentes quomodo ius-
uantur 312.21
pomifera arbores quales 266.42
pomilinum genus in omnibus animalibus
214.14
pomona Dea 419.31
pompeianus colossus 599.34
pompeia lex 47.45
pompeiana pyra 259.4
pompeiana uua 243.49 & 244.12 &
247.5
pompeie ficus que 260.30
pompei bello ciuili comes usus 10.46
pompei theatrum 109.8
pompeius cui similis 111.4
pompei pulchritudo ibidem 5
pompei pater cui similis ibidem 6 & 119.10
pompeius octingentas quadraginta sex na-
ues Pyratibus ademit 114.45 & 115.16
pompei litera nec lesse à Cesare exusta
115.1
pompei magni laus, uictorie, triumphus ibid.
4 per totum
pompeius Alexandro, Herculi, & libero pa-
tri æqualis ibidem 45
pompeius quando magnus nominari coepit
ibidem 8 & inde
pompeius Minervæ delubrum dicat ibid. 15
& inde
pompei nobilis titulus ibidem 16
pompei triumphus tertius nobilissimus
ibidem 19
pompeius quas gentes superauit ibidem 21
& inde
pompeius quid erga Posidonium philoso-
phum 116.39
pompei in consilatu collega 113.34

- pompeii Mithridaticus triumphus 218.23
 pompeius quando quartum consul factus
 254.15
 pompeius Balsami arbores in triumpho suo
 duxit 225.48
 pompeius Flaccus in Hispanijs militat 262.
 14
 pompeius Leneus quis 265.39
 pompeius Leneus magni Pompei libertus
 453.9.11
 pompeii magni portentum ante ciuile bellum
 311.25
 pompeius magnus quos agros non suctus
 emere 317.4
 pompeii magni in Hispania trophaea, aliq;
 gestib; ibidem 34.47
 pompeius cum L. Carbone consul 40.22
 pompeii magni tumultus ubi 71.2
 pompeius magnus quo die natus 653.44
 pompeius sextus qualiter podagra curatus
 415.12
 pompeius Gneus Mithridatem superat
 433.20
 pompeii tertius cōsulatus 581.12 & 608.49
 pompeii ingentes diuitie 592.42
 pompeius Paulini filius cur paterna gente
 pulsus 593.25
 pompeii de Pharnace triumphus 594.14
 pompeii aedes 601.17
 pompeii Amphitheatrum quale 644.2
 pompeius ubi à Cesare uictus 646.8
 pompeius Mithridatis gemmam in Capito-
 lio dicat 653.32
 pompeii uictoria ad margaritas, gemmasq;
 mores inclinauit ibidem 36.42
 pompeii tertius triumphus qualis, & de quib;
 bus 653.42 & inde
 pompeium taxat Plinius 654.5
 pompeii trophaeum in Pyrenaeis ibidem 7
 pompeii imago ex margaritis ibidem 2
 pompeii in Elephantis triumphus 118.19
 pompeii cōsulatus secundus 130.3
 pompeii Auli interitus 124.17
 pompholygis erariorū cōsideratio 507.45
 & inde
 pompholix quid ibidem 47
 pompilus piscis 579.23 & 156.16 &
 159.42
 pomponiana pyra 259.4
 pomponius Secundus poeta 255.45 &
 245.44
 pomponius Romanus 109.33
 pomponium poetam nunquam ruffasse
 113.32
 pondus quae ualidissime sustinent arbores
 285.26
 pondus aquae sustinens omne 95.30
 ponderum nomina, & ratio 403.5
 pondera unde dicta 584.7 & inde
 ponderum repertores 126.7
 pontice gemmae 664.49 & 669.20
 ponticum triticum 319.27
 ponticae gentes nullum Panico praeferrunt cū
 bum 322.31
 ponticae nuces quare 262.23
 pontica cera optima 393.34
 ponticae Anates ueneno uiuunt 453.15
 pontici maris cancrorum copia 160.48
 pontici mures quales 141.24
 pontici pisces quales 155.49 & 156.2
 pontificum domus laurum habuit 265.37
 pontificij iuris libri septem à Numa 236.12
 Pontius, Caij principis legatus 614.29
 pontus nunquam refliuit 283.30
 ponti Absinthium quale 208.12
 ponti uina plura 247.30
 popilius Caius consul 598.56
 Popilius M. censor ibidem
 Poppeae Neronis coniugis luxus 593.12 &
 657.15 & 515.25 & 212.7
 Poppea, asinino lacte cutem curabat 212.8
 Poppyssimis fulgebras adorare consensus gen-
 tium est 500.10
 populonum urbs, et in eo Iouis simulacrum
 244.42
 Populi arboris cōsiderat. & genera 274.28
 per totum
 Populus arbor Herculi dicata 217.1
 Populus arbor montes amat 273.20
 Populo arbori pediculus Tremulus 275.3
 Populo arbori umbra nulla 297.23
 Populi arboris folia inter se trepidantia 275.
 3 & 297.23
 Populus arbor cito germinat 275.33
 Populus arbor nullum semē aut fructum fert
 276.31
 Populus arbor uitibus placet 282.10
 Populus arbor apta scutis 285.19
 Populus arbor quando, & qualiter plantan-
 da 286.11.16
 Populus alba ad quid & quomodo serenda
 302.25
 Populus nigra uitibus aptissima 207.22
 Populi arboris medicinae 439.49 & inde
 porcaria quid 209.36
 porcus piscis maximus 566.49
 porci piscis uenenum 570.25
 porci futura praesagiunt 345.28
 porci ut nos sequantur 529.44 & 522.2
 porculeta quae 304.42
 portentum apud Mutinam 25.29
 portentorum materia 498.37 per totum,
 plura quoq; ca. 5 & 4 lib. 28 & 278.46
 portij latronis laus, & quales eius discipuli
 375.46
 portius Caius consul 18.21
 portius L. consul 11.49
 portius M. consul. 12.8
 portulacae herbae natura, genera medicinae
 380.15 & inde
 portulacae usus ibidem
 porphyrio auis morfu bibit 182.28
 porphyronis uenter 208.45
 porphyritis fici 260.32
 porphyrites marmor 638.30
 porus lapis 645.44
 porri herbae cōsideratio 355.8 & inde
 porri feciui autoritas à Nerone data
 ibidem 9
 porrisatio & cura ibidem 11 & inde
 porri ubi optimi ibidem 17
 porris feciui genera duo ibidem
 porri succus sine cruciatu perimit ibid. 10
 porris semen quale 362.19
 porris translatio prodest ibidem 33
 porrum feciuium & ex eo medicinae 364.7
 per totum
 porrum capitulum & ex eo medicinae
 ibidem 21
 porriginis capitis tollentia 452.33
 porriginis morbi remedia 371.2 & 437.5
 & 513.31 & 534.38 & 374.39 & 373.
 14
 porfena quid erga obfides uirgines egent
 598.32.35
 porfena cū Romanis sordus quale 608.47
 porfena sibi Labyrinthum sepulchrum fecit
 641.45
 porfena ubi sepultus ibidem 47
 porfena impetratum fulmen 1727
 posse omnia nemini concessum 599.35
 possideane aquae unde 552.42
 possidonius sculptor 594.35 & 604.19
 possidonius scriptor 9.46
 possidonio philosopho à Pompeio collatus
 honor 116.40
 possunius Iutifigulus 628.7
 possteros plurimos qui post se reliquerunt
 29 & inde
 posthumia lex Numa fuit 248.37
 posthumij Tuberti cōsulatus & eius prima
 ouatio 265.28
 posthumus Spurius consul 595.1 & 811
 posthumus L. quando 207.26
 potamoitis herba qualis 450.11
 potamogeton herba ad quid 570.10
 potamogeton herba & eius medicinae 474.
 7.11
 potandus quotiens sit 503.47
 potandi ad numerum consuetudo ibidem
 potum arborescentes 103.23
 potus animalium differentia 189.33
 & inde
 potum diuersitas, & effectus 421.42
 & inde
 potu corruisse nonnullos 113.23
 potatores maximi plures 262.43
 per totum
 potentia mira pisciculi 565.16.
 potentia in summa autoritate 241.17
 potentum iniquitatis quo resistitur
 508.1
 poterion herba qualis 464.27 &
 495.25
 pothos herba & flos 392.2
 pothos deus ubi colitur 635.22
 potulana uina qualia 246.38
 praceptor ingenti docens premio
 620.29

precaciones quomodo fiant. 498.42
 pretia rerum tempore uariari. 595.22
 precipitatorum ex alto remedia. 449.12
 preconini qui cognominati. 582.34
 precordia que. 208.26 & 542.1
 precordia pbyrenes dicuntur. 208.27
 precordijs subtilitas mentis tribuitur
 ibidem 29
 precordia hilaritatis sedes. ibidem 30
 precordia glandiatorum cum risu traiecia
 ibidem 52
 precordiorum remedia. 364.30. & 371.10
 & 342.37. & 377.20. & 378.24. & 379
 9. & 397.36. & 398.26. & 400.14. &
 402.44. & 405.26. & 413.34. & 415
 28. & 423.29. & 427.16. & 428.32. 34
 & 449.17. & 452.11. & 458.32. & 468
 29. & 472.33. & 476.19. & 487.23. &
 496.36. & 542.1
 precordia minorā posteris. 277.26
 pregnantēs que cauere debent. 374.23 &
 383.39 & 433.41 & 458.30 & 459.34
 530.22
 pregnantium foeminarum remedia in mar-
 laciā. 429.12.23
 praeliorum expertes homines. 69.19
 praelio tingebant cuspides. 402.27
 praelium à quo reperiunt. 12.6.13
 premia in omni re maxime spectantur
 245.5
 presense unguentis delectabatur. 229.14
 preparentium uinum. 247.31
 presagia tempestatum ac futurorum. 343.
 24. per totum
 pressum cerulici genus. 595.1
 presser quid. 16.30.35
 presseris serpentis remedia. 44.6.3 & 380
 16 & 568.3 & 569.33
 preterita non preterisse impossibile est
 327
 pretexta toga à quo. 163.64
 pretexte uestes à quibus. 147.40
 pretextati anguillarum tergore uerbera-
 bantur. 158.36
 pretoriana cohors. 152.35
 pretutiana uina. 246.40
 prammium uinum. 245.33
 prammion gemma. 664.46
 prafion. id est. marrubium & eius medicina
 585.5
 prafion. id est. origanum herba. 377.16.22
 prafius gemma. 663.16. & inde
 prafiois topatij genus. 662.48
 prafion quid. 240.16
 pratorum consideratio plena. 336.19. per
 totum
 pratum antea paratum dicebatur. 316.27
 prata quando riganda. 316.3
 pratorum situs. ibidem 20
 pratorum herbe optime qua. ibidem 27
 prata quo secanda tempore. ibidem 29. &
 inde
 prata ubi quater anno secantur. ibidem 41

praxagoras medicus. 264.29 & 367.49
 praxagore medici laus etasq. 470.10 per
 totum
 praxibulus magister Atheniensium. 590.34
 praxiteles quando & eius prima speculorū
 factio. 529.15
 praxiteles sculptor quando. 600.34. &
 594.35
 praxitelis Venus in toto orbe nobilissima
 634.4 & inde. & 118.26
 praxitelis statuarij opera. 602.19 & 634.
 47 & 635.15. & inde. & 83.6.23.43. &
 inde
 praxiteles uolumina quinq. nobilium operū
 in toto ore scripsit. 636.43
 praxiteles ciuitate Rom. donatus. ibidem
 & 636.44
 pratiose res plures. 287.11 & inde
 priami pictura. 626.22
 primatum apud reges quo adipiscimur
 450.17
 primitiue rerum sacerdotibus offerrebantur
 314.34
 primitiue fugum ubi Apollini dicantur
 60.28
 principis magnanimitas. 621.28
 principum rapina. 162.48
 principum nouarum rerum lubricum
 524.13
 priscorum uita rudis in literis. ingeniosa ta-
 men. 338.27
 priscorum diligentia. 452.35 & inde
 priscorum laus. 582.18 & inde
 prisci in promissio uictum habebant
 ibidem 22
 pristarum simulacrum. 601.15
 pristes pisces ingentes. 151.31.46 &
 635.28
 pristes pilo uestiuntur. 155.15
 priuicnaria uina. 246.35
 probocidus elephantum in medicinis usus
 526.16
 prociac est natura multorum. 469.20
 procelle unde fiant. 12.37 & 13.48 &
 16.36
 procellis nihil uiolentius. 565.10
 prochemasij quid. 332.2
 procyon non habet nomen Latinum. nisi ca-
 nicula dicatur. 337.13
 procyonem syderis ortus qualis. ibi dem 18
 proconestie ancille partus. 110.33
 proculius Caius quis. 650.25
 prodesse alijs debent omnes. 452.38. & inde
 prodicus medicus quis. 524.28
 prodigia plura arborum. 278.40 per totū
 & 311.4. per totum. & 18.13 & 143.27
 & inde
 prodigia montium inter se concurrentium
 25.28 per totum
 prodigiose pluuię. 18.20
 prodigia armorum & tubarum celestium
 ibidem 29
 prodigia fugum. 328.15. per totum

prodigia alia. 145.30 & 145.30 & 146.
 27 & 215.8
 Vide Miracula
 prodorus pictor. 603.43
 prodromi ficus quid. 277.9 & 15.29
 proetides à Melampode quo sanate. 457.18
 profluuiorum remedia. 374.22 & 401.29
 prognostica animalium. 138.25
 prognostica tempestatum. 345.24 &
 deinde
 prohibitoria auis. 175.35
 promethei de annulo fabula. 580.28. &
 652.40
 promethei in Caucaſo monte religatio
 652.40
 prometheus primus bouem interfecit
 127.35
 promyscis. id est. elephantis nasus. 129.48
 propaginum consideratio atq. inuentio
 297.47
 propagari que arbores possint. 298.2
 propagationum genera duo. ibidem 4
 propaginum genus totas supplantandis
 terram uites. 308.31
 propylea Atheniensium à quo. 636.12
 propyleon à quo dictum. 622.46
 propolis apes ex quo faciunt. 440.6
 propolis aluicornum ad quid. 413.47
 propolis apium quid. 192.13
 profaice orationis inuentor. 77.11 &
 126.40
 profectum uinum. 478.18
 proferpinace herba qualis. 495.46
 proferpinace herbe medicina. 481.24
 proferpine rapte simulacrum. 602.20 &
 623.30
 protagion uinum. 247.28
 proteflai sepulchrum ubi & ibi arbores
 287.41
 proteflai simulacrum. 603.3
 protopa que. 627.43
 protogenes statuarius. 604.19
 protogenes casula contentus. 624.27
 protogenes quid erga Apellem egerit
 610.48 & inde
 protogenes à Demetrio dilectus. 623.18
 protogenes pictor. 620.43 & 621.31 &
 622.42 & inde
 protopop musti genus. 247.24. & 248.20
 prouidentia animalium exempla. 179.12
 Vide Astus animalium
 prouidentia exemplum. 317.21
 prouocatio unde appellata. prologo 1.39
 Prouerbia quorum
 Plinius meminit
 Aeris alieni comitem esse miseriam
 117.25
 Africa semper aliquid noui offert. 132.27
 Albo in hoc non eras. prologo 1.25
 Aleam extra omnem. prologo 1.27
 Aliena infania frui. 316.32
 Alius de alio iudicat dies. 119.3
 Apina Triceq. 45.48

Aure attestatur 213.19
 Canis lapidem mordens 533.43
 Cymbalum mundi prologo 1.95
 Citra pulcris iactum 626.28
 Comitem esse aris alieni atq; litis miser
 am 117.25
 Cornu copie prologo 1.89
 Cuculum imitari 335.29
 Cum mortui larvas luctari prologo
 1.111
 Deus est mortali iuare mortalem pagina
 2.40
 Dimidio uite uiuimus 112.34
 Dodonium es 642.4
 Domini frās plus occipitio prodest
 316.34
 Domini oculus fertilissimus 317.38
 Ede nasturtium 359.14
 Elephas celerius parit prologo 1.110
 Extra omnem ingenij aleam prologo
 1.27
 Frons domini plusquā occipitium prodest
 316.34
 Gallinaceum lac haurit prologo 1.89
 Homines sumus prologo 1.69
 Leporem edit 523.15
 Lydius lapis 33.8
 Multa Syrorum olera 365.14
 Ne sutor ultra crepidam 621.20
 Nemo mortaliū omnibus horis sapit
 118.46
 Nihil nimium 117.24
 Non eras in hoc alio prologo 1.22
 Noſce te ipſum 117.24
 Oculus domini in agro fertilissimus
 317.38
 Optimum frui aliena infania 316.32
 Perficienſ faciem prologo 1.17
 Plac apud Campanos, & 323.26
 Polyp caput 157.32
 Pollicēs premere 500.8
 Salem cum pane & caſco eſtat
 560.38
 Sapientia uino obumbratur 423.21
 Satyrion 478.19
 Stellio 546.21
 Strychnum bibit 402.23
 Succifua opera prologo 1.69
 Suspendio eligendam arborem prologo
 1.112
 Sui animam pro ſale datam 149.1
 Tympanum mundi prologo 1.96
 Trice, Apineq; 43.48
 Vitiligatores prologo 1.125
 Vtramq; paginam facit 3.11
 Prudentie exemplum 182.31 per totum
 Prunae conſideratio 19.9 & inde
 prunarum exuſtio carbunculatō dicitur
 309.28
 pruinæ quibus & quando nocent ibidem
 prunorum conſideratio 257.44 per totum
 pruna damaſcena qualia 233.5 & 258.4
 pruna ſylueſtria ubi naſcantur 258.8

pruna poſt Catonem caepiſſe. ibidem 17
 prunus Aegyptia 234.17
 prunorum ſuccus qualis 264.9
 pruna quibus conſcient ibidem 22
 prunus quæ loca amet 273.23
 prunus quo ſerenda tempore 501.42
 pruni medicina 451.37
 prunorum uſus ibidem 39
 prunorum ſylueſtrium medicina ibidem 43
 pruriginis remedia 366.44 & 368.16 &
 377.28 & 421.31 & 465.12 & 480.22
 & 486.18 & 520.37 & 565.46
 pruritus corporiſtollentia 382.21 & 418
 14.27 & 420.40 & 421.19 & 424
 39 & 434.14 & 437.28 & 469.17 &
 509.49 & 511.21 & 528.34 & 549.30
 & 561.49 & 576.18 & 630.36 & 631
 11.3.27
 priuſus quo tollantur 398.40
 priuſe regis filius qualis 112.27
 priuſine uiae 244.18
 P S A M M E T I C H V S rex 641.17
 pſameticum fugientes 102.2
 pſaronius lapis 648.13
 pſeudanchuſa herba quæ 408.11
 pſeudodomon quid 649.23
 pſeudobunion herba qualis 449.15
 pſeudodictamum herba 461.29
 pſeudocapirius ſiue Pſeudocypirus 297.45
 pſeudodictamum & ex eo medicina 473
 40 & 485.27 & 484.12
 pſeudonarvus 220.34
 pſeudopſheces ueſte genus 547.14
 pſychotrophon herba quæ 460.42
 pſyllij herba medicina 472.20 & 473.31
 & 476.29 & 478.30.41 & 480.14
 32 & 482.13 & 483.37 & 484.4
 pſyllion herba qualis 465.34
 pſyllus rex 207.4.5
 pſyllorum gentis cum ſerpentibus mirum ibi
 dem, & 137.30 & 464.25 & 198.39
 pſilotri remedia 406.37
 pſilothrū quid 421.32 & 442.40 & 491
 7 & 522.21.45 & 577.37
 pſilothrum unguentum quid 441.2
 pſilothri herba medicina 484.24
 pſimmiyibij conſideratio 612.15
 pſimmiyibij ueneni remedia 414.23 &
 427.5
 pſitaci auis conſideratio 181.17 & inde
 pſitacus ex India ibidem 18
 pſitacus imperatores ſalutat, & quæ accipit
 uerba pronunciat ibidem 19
 pſitaci turturibus amici 190.4
 pſitaci caput quale 202.45
 pſitaci ubi primum uſi 101.20
 pſythium paſſi genus 247.49
 pſitta piſcis 356.45
 pſittace auis 181.17
 pſora morbus quī 62.37
 pſora morbi remedia 365.46 & 398.46
 & 370.17 & 374.12 & 377.28.39 &
 382.43 & 410.22 & 419.47 & 420

49 & 421.19.36 & 437.18 & 418.32
 & 430.21 & 431.15 & 446.45 & 468
 42 & 561.48 & 573.14 & 605.20.24
 & inde
 pſoricon medicamentum quod 607.2
 pterygie morbi remedia 583.17 & 421.48
 & 430.46 & 434.38 & 436.13 &
 445.24 & 451.2 & 471.38 & 481.8
 & 486.28 & 548.24 & 571.45 &
 610.10 & 612.33 & 631.32
 pteris herbe id eſt filicis conſideratio
 491.26
 pternica herba 395.9
 pteroti calices quales 651.36
 pteron ſtatuarius 641.37 & 656.6
 ptyades aſpidum genus 504.4
 ptiſana & eius uſus 320.13.25.27
 ptolomei bibliotheca 234.40
 ptolomeum Caſar perimit 65.32
 ptolomeus Lathyrus rex 101.38
 ptolomeus Philadelphus obſcenus Alexan
 drie ſtatuit 639.18
 ptolomei coniunx ibidem 36 & 662.48
 ptolomei mater 661.45
 ptolomei regis nauigatio 151.39
 pubertas quo coeretur ne erumpat
 401.32
 publicanorum uires 583.14
 publicole conſulis filia 598.34
 publicole conſulis domus 643.38
 publius poeta 149.10
 publicus Licinius cenſor quando & quid de
 uino cenſuerit 249.22
 publicus Cornelius conſul 336.5
 pucina uinai in ſaxo coquuntur 292.3
 pucina uua qualis 244.31 & 246.11
 pudice ſceminæ quæ maxime Rome 117.34
 per totum
 pudicitia dea 2.25
 pudicitia quando Rome ſubuerſa 313.3
 pudicitia exemplum 119.18 & 179.43 &
 185.29 & 107.7 & 117.34 per totum
 pudoris ſedes in Genis 105.1
 pudoris exemplum 113.17 & 643.22
 puer in utero reuerſus aliquando 109.15
 puer mire uelocitatis 114.3
 pueri ne debiles ſiant 369.24
 puerorum educatio 139.50.31
 puerorum ulcera in capite quo ſanantur
 374.46
 puerorum morbi remedia
 Quære Infantium morbi remedia
 puerum quandoſeptem & quinquaginta
 dormiſſe annis 113.25
 puerperij pericula quo tollantur 508.39
 puerperia duo decim uno abortu egeſſa
 110.31
 puerpere cuiuſdam Romane pietas erga
 matrem 117.39 & inde
 pugillarium uſus ante Troiana tempora
 234.36
 pugnatores quo fortiores ſiant 531.47
 pugnatūri quod oleum preſumunt 426.19
 pugnatūri

pagnatur ad mortem pichis nauibus uehe-
bentur 617.47
pulebritudinem faciei seruantia 400.6.25
pulebritudinem inducentia 450.21
464.46
pulegium herba brumali floret tempore in
coronarijs uel carnarijs 333.30
359.33
inde
pulegij consideratio, natura, medicina 375
10
inde
pulegij coronam prodesse capiti ibidem 12
pulegij sexuum differentia ibidem 15
pulegij syluestris natura & medicina
ibidem 27
pulegij herbe medicina 477.33
pulegium herba excrescat quando floret
13.26
pulices quomodo necentur 325.25
377.4
406.5
408.11
440.29
pulices ne gignantur 546.7
pulla terra omnium optima 292.22
pulmentaria unde dicta 321.14
pulmones poma 158.42
pulmo quibus maximus 207.40
pulmonem habentia spirant omnia 152.40
191.13
pulmonis consideratio 207.34
inde, &
154.40
inde
pulmone que carent ibidem 36
pulmonis morbi remedia 366.9
399.30
437.7.29
448.34
472.30.40
inde, & 488.18
508.1
509.48
516.33
542.7
574.12
pulmoni contraria 417.25
pulmones pisces tempestates presagiunt
345.8
pulmonis pisces in medicinis usus 577.15.37
inde
pulmonis pisces mirum 578.20
166.36
inde
pulve diu Romani usu sunt 321.13
pulve in sacris quibusdam utebantur
ibidem 16
pulve corpus augetur 415.45
pulveris uis 261.30
pumex lapis ex qua materia 240.26.29
pumicis lapidis consideratio 647.43
inde
pumice corpora leuigantur ibidem 45
pumice libri poliuntur ibidem 46
pumex ubi optimus ibidem
pumicis medicina ibidem 48
pumicis farinam presumunt qui multum bi-
bunt 252.49
pumiliones in arboribus 217.44
pumula uis ubi 244.11
punctiones ne sentiantur 466.43
punctionum laterum remedia 398.22
punicis belli primi classis sexaginta diebus
parata 285.42
punico bello secundo ad Trasimenum lacum
ingens terrae motus 25.41
punico bello secundo annulorum Rom. tria

modia 371.40
punica belli secundi, classis quadraginta die-
bus parata 283.44
punicum bellum tertium unde sumptum
26.11
punicum bellum primum quando gestum
584.13
punico bello primo Romae imminutum
ibidem 15
punica cera optima 393.33
punica apyrina qualia 429.14
punica mala que utiliora ibidem 16
punicis mali consideratio 239.16
punicum malum quod granatum ibidem
punicis mali species quinq; ibidem 19
punicis mali flos balastium dicitur ibidem
12
punicis mali uinum rhoiten uocant 250.7
punicis mali acini quales 265.20
punicorum malorum membrana 264.24
punicis mali qua arte pomum non rumpi-
tur 297.2
punicis mali genera, natura, medicina 429
13
inde
punicis mali cytinus quid ibidem. 35
punicis mali radices medicina 430.2
punica inter mala numerari 257.34
punicis acinus intus sub cortice ibidem 35
punice arbores que loca ament 373.23
punicis folia angusta 274.46
punice facile fructum ac flores perdunt
276.35
punicis arboribus uita breuis 287.43
punicis in stio in omni genere 300.18.30
punicorum uinum quale & ad quid 429.16
punicis acinorum medicina 430.1
punicum malum syluestre ibidem 4
pupillae oculorum consideratio 204.10
inde
purgantia 425.47.
427.22
purgationes mulierum
Vide Feminarum purgationes
purpurarum piscium consideratio 161.31
inde
purpurarum piscium in medicinis usus
576.19
purpure consideratio naturae; 163.34 per
totum
purpura nobilis & eius usus ibidem 40
inde
purpura qui uiderentur ibidem
purpure preparatio ac eius genera 164.2
purpure nomina ac genera plura ibidem
10 per totum
purpurarum captura ibidem 14. & 39. per
totum
purpure preparatio ibidem 21 & inde
purpura contra uenena 571.16
purpura tyria & dibapha 389.44
purpura tyria 73.12
purpure preciosissime unde 617.19
purpure faciente modus alter 249.18
purpure usus quando Romae 164.35 per

totum
purpura dibapha ibidem 40 & 43
purpure pretia ibidem 46 per totum
purpurarum parienti tempus 167.40
purpure generatio ibidem 20
purpure quo facile capiuntur 569.45
purpurissimum color 615.48 & 617.15, &
inde copiose
pustio gigas 113.2
pustulas facientia in corpore 475.24 &
491.24
pustularum corporis remedia 380.22 & 383
41 & 415.45 & 416.38 & 417.1.26
& 426.3.19 & 434.28 & 510.39 &
523.3 & 610.8 & 631.13
putandarum arborum disciplina 512.35
putandi tempus 354.44
putandarum uitium tempus 259.39
putandum quibus sit diebus 308.49 &
312.39
putationis consideratio 304.23 per totum
putationis excoctatio ibidem & 248.38
inde
putationis plage quales esse debent 308.42
inde
putei a quo reperi primum 125.38
putei mira naturae 28 & inde
puteorum aqua qualis 555.41 & inde
putcolanum purpurissimum 617.18
putcolanus pulvis qualis 629.9.15
putredinem inbibentia 381.3 & 436.48
inde
putrefcere corpora mel non sinit 413.49
inde

VADRANTIS signum
quod 584.18
quadriga quam musca integer
ret 114.13 & 603.33 &
634.12
quadrige siciles quando in fornace creue-
runt 499.18
quadrige nummorum nota 584.22
quadrigati nummi ibidem
quadrigas quis reperit 126.24
quadrivire quis primus usus est 127.3 &
inde
quadrupes omnes ubi auribus carent
120.9
quadrupedum modo Artabathite usgan-
tur 102.25
quadrupes quomodo gestantur intra ale-
uum 187.30
quadrupes omnes necantia 444.24 &
464.22
quadrupedum remedia 374.24 & 406
45 & 418.37 & 484.26 & 601.5 &
523.38
quae sit certissimus quis 316.25
quae sit omnia tentat 596.7
qualitatum regionum consideratio
291.12 per totum
qualitatum quantia differentia
648.22

quartane febris remedia 367. 7 & 378
43 & 401. 15 & 405. 45 & 407. 3 &
409. 14. 19 & 418. 4 & 412. 38 & 458
29 & 460. 30 & 479. 46 & 480. 1 &
inde, & 501. 41 & 502. 17 & 505. 40
42 & 506. 4. 32 & 507. 3 & 508. 28. 41
& 510. 8 & inde, & 550. 11 & 547. 11 et
inde, & 569. 5 & 575. 41 & inde, &
630. 42

quaternarij numeri uis 503. 47
querculana porta Rome 270. 6
quercus miræ magnitudinis 267. 15. 27
quercus secum insulas auferentes 267. 16
quercus propriæ glandem fert 268. 31
quercus glans qualis ibidem 37
quercus que frequenter fulmine inciduntur
ibidem 269. 6

quercus quæ non apta igni sacrificij ibid. 7
quercus boletos quales generet 269. 38
quercus nunquam folia dimittens ubi
ibidem 274. 8

quercus non ante mediam ætatem germi-
nans ibidem

quercus folia sinuosa 275. 1 princip.
quercus parte inferiori fertilior 277. 17
quercus & olea inimice 435. 7
quercus & iuglans inimice 435. 18
querna corona cui detur 268. 1. 9
querna corona ubi Rome 267. 29 &
268. 1. 9

quies somnūsque in stramentis quondam erat
315. 10

quies recreat arua quoque 330. 2

quyma uel cyma brassicæ genus 370. 2

quique folium herba quæ 463. 10

quinquefolij medicine 471. 13. 28. 38 &
472. 30 & 474. 19 & 476. 16 & 477
25. 36. 39 & 479. 15. 55 & 480. 1. 40. 49

quintiorum familiæ sine auro 583. 46
Quintius C. consul 116. 42

Quintij P. interitus 124. 25

Quintius Hortensius dictator quid circæ ple-
bem secedentem in ianiculum 270. 17

quiriana poma 258. 34

quirini, id est, Romuli delubrum Rome ubi
265. 8

quirini ædes ubi 127. 35

quisquilium frutex 269. 43

RABIDVS ne fiat morsus à
cane rabioso 533. 32

rabies unde 206. 18

rabulana pice uinum condi
251. 23

rabuscula uua 244. 34

radicum arborum consideratio 278. 19. 21

radices nobiles 210. 28

radicibus carentes quæ plantæ uiuant 348
31 & 349. 4

radices quibus singule ibidem

radicum hortensium differentie plures ibi-
dem per totum

radices herbarum quæ inutiles 364. 6

radice nascentes herbe quæ 356. 24

radicis olea medicina 426. 13

radicule herbe consideratio 349. 45

radicula herba qualis 457. 40

radere malas interdictum facminis 205. 1

raia piscis 158. 39 & 165. 29

raie piscis generatio 167. 11. 25

ramicis morbi remedia 374. 18 & 382. 1

411. 32 & 415. 15 & 436. 36. 40 & 476

29 & 550. 45

ramses Aegypti rex 639. 18

ramorum arborum consideratio 277. 41

& inde

ramorum aliqui cæci quare disti 278. 8

ranarum rubetarum descriptio 139. 15

rana apibus inimice 196. 12 & inde

rana idus apum non sentiunt ibidem 17

ranarum lingua qualis 206. 18 & inde

ranis uox qualis 214. 48

ranis contraria 460. 31 & 464. 25. 32 &

465. 1 & 504. 43 & 568. 19 & 569. 36

& inde

rana iecur geminum 569. 45

ranarum uariis in medicinis usus ibidem 36

& inde per totum

rana maris quæ 573. 24

ranarum earumque membrorum medicina

569. 36 & inde per totum, & 571. 24. 39

48 & 573. 40. 42

rana lingue mirum 569. 40

ranæ oculus dexter ad quid utilis 572. 5

ranæ mulæ 572. 8 & 150. 45 & 214. 49

& inde

rana mirum 573. 42

rana rubeta unde dista 569. 48

rana rubeta uenenum 108. 20

rana rubeta contra tempestates 339. 20

rana rubeta frumentum seruat in horreis

340. 7

rana ultra solitum uocales tempestatem pre-

dicunt 345. 16

rana in medicinis usus 575. 40 & 579. 9

26 & 577. 40 & 578. 7. 11. 19

rana interdum ut ciuitatem relinquere

causa extiterunt 138. 37

ranarum coitus partusque 187. 14. &

206. 20

ranæ ex limo nate in limum resoluuntur

167. 17

rana Mecenatis signum 653. 29

rana cur sub aqua diu urinantur 207. 37

rana piscis 165. 25 & 158. 40

ranarum coitus 167. 15

ranæ mirum ibidem 17

ranunculum herba 468. 37

raphanorum herbarum consideratio 352

34 & inde

raphani oleum ubi 254. 12

raphanum uomitum concitare 364. 40

raphanus uitæ iuxta stantem le dit 311. 6

raphanus contra ebrietatem ibidem 9

raphanus ubi ferendus 327. 48

raphani satio quando 341. 1

raphani in cibis usus 352. 35 & inde

raphani si eū oleo mandantur fœtetur
ibidem 37

raphani semine oleum faciunt ibidem 38

raphani genera tria ibidem 40. 48

raphani satio qualis esse debet 353. 1 &
inde

raphani miræ magnitudo in Germania
ibidem 3

raphani qua arte magni fiant ibidem 7

raphanos in cibis prodesse & qualiter ibi-
dem 12 & inde

raphani uomitibus præparant meatum
ibidem 14

raphanus ex auro in Delpico templo
ibidem 17

raphani Aegyptij mire cele brant ibidem 11
& 352. 38

raphanus qua ratione in cibis utilis 353. 11

raphani quæ oderunt ibidem 22

raphanis quando folia detrabenda 356. 29

raphanis alæ peculiaris medicina 361. 13

raphanis prodest trāslatio ibidem 33

raphani syluestris consideratio & medici-
nae ex eo 364. 14. 20

raphanus syluester 475. 48

raphanos agria herba ibidem 46

raphaninum oleum ad quid 428. 12

raphanitis herba quæ 389. 13

rapina principum 162. 48

raporum consideratio 314. 41 per totum

raporum natura, usus, confessio & ibidem

raporum magnitudo mira 325. 1

raporum species tres ibidem 6 & 351. 14

rapæ qua arte magna fiant 315. 10. 14

raporum latu superstitio ibidem 14

raporum satio quando ibidem 12

raporum flexus 352. 24

rapis folia quando detrabenda 356. 30

raporum ex semine, brassicæ generatur
360. 48

raporum medicina 363. 46

rapis syluestris consideratio, & medicina
364. 4

ratibus olim nauigatum 126. 45

ratumena Romana porta unde 144. 17

rauce uermes quales 301. 15

raucitatis remedia 366. 46 & 413. 30

rauennates uia 245. 45

rauenna solum asparagis apissimum 550

27 & 358. 48

rauolium uinum uidetur id esse de quo Ply-
nius 246. 15 quod pythagoræ Graciorum
nant

RED V I A S morbum sanantia
527. 14

refrigerandi uim habentia 648. 7

refrigerantia corpus 368. 33. 44 & 380

20. 45 & 398. 8 & 405. 49 & 410. 20

& 424. 31 & 432. 5 & 442. 13 &

446. 3 & 445. 21. 447. 25 & 450. 40

& 459. 29 & 465. 37 & 466. 49 &

652. 16

regale unguentum quale 230. 15

regia pyra que 159.12
 regis sue regis stella quando occidat
 334.20 & 337.24
 regia scopae quid 388.21
 regia scopae herba qualis 457.8
 regis ciuitas a quo reperta 126.11
 regij morbi confideratio 480.35 & inde
 regij morbi remedia 365.11.32. & 366.17
 40 & 368.19.35 & 370.44 & 371.32
 & 372.34 & 374.38 & 379.3 & 377
 34 & 381.11 & 382.14 & 398.26 &
 399.20 & 401.34 & 414.24 & 417
 46 & 418.41 & 433.6 & 435.3 &
 437.40.45 & 438.14 & 442.7 &
 444.8.11.16.28.40 & 468.24 & 471
 20 & 480.35 & inde plene, & 486.26
 27 & 489.8 & 490.30 & 492.20 &
 504.47 & 546.42. multa, & 562.12 &
 574.11 & 657.32 & 668.30
 regium morbum facientia 381.4
 regius morbus arquetus dicitur 414.34
 regio ubi mutauit coeli habitum 291.45
 regionum qualitas 291.12 per totum
 regum ubi non hereditarium 91.37
 regulare est quod 60.4.33
 reipublice reitores quales esse debent
 89.12
 religionis tributum ne foemineus sexus usur
 petur 152.22
 religione que arbores damnate 276.32
 religio circa usum seruata a Druidis
 288.37
 religione uitam constare 251.15
 religionis exemplum 60.29 & 128.8 &
 181.11 & 213.14 & inde, & 444.43 &
 inde, & 457.28 & 500.6 & 117.56
 remedia ubi querenda 415.1
 remedia natura parata sunt 435.31
 remora piscis qualis 158.47 per totum, &
 565.36
 remum a quo repertum 127.10
 remascentia ex se ipsis que 232.19
 renum animalium consideratio 209.16 &
 inde
 reni quaterni ceruis ibidem
 renes pennatis squamosisq; nulli ibidem
 renes summis adherent lumbis ibidem 17
 renum lapilli ibidem 19
 renes homo bubulis similes habet ibidem 21
 & inde
 renibus contraria 57.0.2
 renes ludentia 417.47
 renes purgantia 384.30 & 574.10
 renum doloris remedia 363.16.30 & 365.5
 & 366.17 & 381.25.28 & 372.6 & 373
 43 & 378.30 & 398.33.39 & 402.6 et
 405.16.44 & 408.8.24 & 409.36 et
 411.25 & 417.21 & 425.13 & 428.34
 & 430.38 & 432.43.49 & 434.49
 & 438.13 & 443.26 & 405.41 &
 451.30 & 473.11 & 476.18.45 &
 492.20 & 496.9.33 & 503.43 & 507
 30. & 511.29 & 516.49 & 520.25 &

618.14 & 574.25 & 616.18 & 630.15
 & inde
 renum lapides quid eximat 410.24
 renum barrenas tollentia 409.7 &
 468.25
 renibus utilia 368.34 & 380.32 & 411.14
 29 & 411.7 & 412.18 & 438.15 &
 432.40 & 438.16 & 472.44 & 448
 18 & 409.48
 repagula ex qua materia 286.34
 requies quibus nulla 180.47 per totum
 res optima ubi 571.1 & inde
 rerum copia ubi 330.8 per totum
 rerum omnium sunt quadam in alto secreta
 291.41
 rerum amplitudo damno interdum est
 241.25
 rerum non animi pretijs excubatur 618.5
 & inde
 rerum inimicitie
 Quere Inimica inter se
 rerum amicitie
 Quere Amica inter se
 rerum commutatio 580.23
 rerum uariarum inuentores 125.17
 per totum
 rerum inuentio dijs tribuitur 484
 39.48
 reseda herba qualis 496.13
 resina id est, humoris ex arboribus deflue
 tis consideratio 251.33 & 170.23
 resina proprie in piceis 656.32
 resina uaria, Arabica, ludica, & 251.33
 & inde
 resina usus in unguentis 219.23
 resina uinum condit 251.23
 resina ex quibus arboribus ibidem 30
 per totum
 resina quibus resoluunt ibidem 37
 resina pili uiroorum euelluntur ibidem 39
 resina quibus coquatur modis 271.19
 resine arbores montes amant 273.19 &
 inde
 resine natura, genera, medicine 438.23 &
 inde per totum
 resina ex quibus arboribus & que earum
 melior 438.23 & inde per totum
 resinam ferunt sex genera arborum
 270.21
 resurrectionem esse possibile secundum
 Democritum 125.9 & inde
 resurrectionem hominum negat Plynus
 326 & 124.47 per totum
 resurrectionis exemplum 123.16 per totum
 & 125.9 & 196.45 & 201.42 & 278
 40 & 311.16 & 390.4 & 454.7 &
 464.21
 retia ab Arachne reperta primum 125.42
 & inde
 retibus quod linum aptissimum 346.55
 & inde
 retouina lina ibidem 27
 rex qualis elegi debet 193.6 & 195.11.20

reges ueteres quales fuerint 24.123
 reges circa agrorum culturam intenti
 315.29.42
 reges hortos colere soliti 350.4 & inde
 regum Indorum potentia 89.9 per totum
 & 37 ibidem per totum
 regum primatum quo adipiscitur 450.17
 regum mira superbia 585.1 & inde
 regum domus ex qua materia 657.25
 regum fauor quomodo acquiritur 506.20
 & 529.16
 regum ira quo fugitur 531.30
 regem que bruta habeant 193.17 &
 195.12
 regem elephantes adorant 118.16
 reges quales esse debent 195.20
 regum reuerentie exemplum 195.12 & inde
 & 195.16 & inde, & 195.22 & inde, &
 37 ibidem
 rex non nisi unus esse debet 195.37
 RHACINVS piscis 579.20
 rhacoma herba qualis 495.20
 rhadamantus legum reperiitor 115.21
 rhagadam, id est, scissuram qua in sede
 proluent remedia 426.27 & 427.33
 & 431.27.45 & 439.7 & 441.21 &
 445.35 & 446.47 & 504.12 &
 527.37
 rhagion uermis qualis 532.15
 rhamnos rubi genus & ex eo medicine
 446.34
 rhapecion herba 493.11
 rhabdium animal 135.12
 Rbemus Romali frater sub sicu nutritus
 261.10
 rhemus a lupa nutritus 134.23
 rbeni fluminis cerassa qualia 263.52
 rhetica una qualis 245.11.13 & 244.26
 & 246.42
 rhetia terre arbores 272.37
 rheumatismus quid 407.42 & 412.46
 rheumatismus id est, fluxum patientibus uti
 lia 407.42 & 412.46 & 416.44 &
 421.20 & 424.43 & 425.34 & 426
 35.44 & 433.46 & 436.1 & 460.26
 & 461.12 & 467.8 & 482.35 & 491
 57 & 494.26.38 & 506.14 & 516.32
 & 574.12
 rhexia herba qualis 408.20
 rhina piscis 579.12
 rhinoceros animal ad saxa cornu limat
 314.3
 rhinocerotis animalis descriptio, & eius
 cum elephante inimicitia 135.16 &
 inde
 rhinoclesia herba 492.1
 rhyparographos quis dictus 614.2
 rhizias quid 349.25
 rhizotomos herba que 389.24
 rhodia una qualis 244.31 & 247.42
 & inde
 rhodij unguentis delectati 229.13.32
 rhodia ficus qualis 260.29

rhodi Persicus nihil fert 158.11 & 276.46
 rhodius colossus solis 599.39
 rhodi septuaginta milia signorum fue-
 runt ibidem 18
 rhodiorum sol 601.42
 rhodo parit Demetrius rex propter Proto-
 genitipuram 118.25 & 623.13
 rhodinum unguentum 256.43
 rhodinum oleum quale 256.43
 rhodites gemma 670.29
 rhododaphne arbor 443.42
 rhododaphne quid 273.48
 rhododendro arbori non decidunt folia
 ibidem 46
 rhododendros & ex eo medicina 443.42
 rhododendri flos amentiam facit 392.48
 rhodope meretrix diuissima 641.3
 rhodope contubernalis Asopii ibidem
 rhodora herba qualis 451.6
 rhoea papaueris genus 360.16 & 379.40
 rhoeus plastices inuentor 627.39
 rhodus architecton 641.43
 rhombus piscis 579.12 & 165.27
 rhombus ubi optimus 168.16
 rhombus piscis planus 158.7
 rhopalos herba qualis 459.46
 rhos herba qualis & ex ea medicina
 443.45

rhos Erythros qualis 444.2 & 447.3
 & 529.1
 RICINUS arbor quae 256.23 &
 274.26

ricini, id est, uermes canum quo necentur
 407.46 & 345.43 & 547.48
 ridica arbor pedamentis apta 305.2
 rigidi horti quibus sint boris 361.30
 rigandorum hortorum ratio ibidem
 per totum
 riguis quae arbores gaudet 311.44 et
 312.14

rimae corporis quo tollantur. Vide Ruge-
 rifus quando homini datur 105.46
 rississe quandam eodem die quo genitus
 112.39

risum inducentia 450.15
 risus hilaritatis quae sedes 208.50.32
 risus quo adimitur 209.13
 rississe quosdam nunquam 113.25

ROBUR proprie glandem fert 268.31
 robur plurima fert praeter fructum 269
 253.459

robur arbor quae loca amet 273.22
 roboris folia sinuosa 274.49

robur qualiter germinet 275.43
 roboris ingens radix 278.21

robur quando teredines sentit 283.33
 robur arborum durissima 285.9

robur non sentit facile cariem aut uetustatem
 ibidem 29

roboris arboris medicina 436.27

rogos pingendi consuetudo 617.46

Rome nomen & eius tutoris de cur occul-
 tum 499.28

rome nomen abolitum 39.45

rome nunquam terremotus fuit sine futuro
 signo 25.44

rome quis creditus felicissimus 119.37

& inde

romie quis sepeliendi usus 124.41 per totum

romam quis primus tonsores adduxit

117.23

rome quando usus horologii ibidem 29

per totum

rome quando uini autoritas cepit 248.35

& 249.34

rome tonsores quando primum 117.23

per totum

rome purpure usus quando 164.36. per to-

roma ob bubonem lustrata 175.25.27

roma ab Hannibale obfessa 261.7

roma quamdiu scadalit tecta 279.14

roma quas arbores egre nutrit 279.17

roma quo anno sine magistratibus 287.28

rome quae prima corona 314.25

rome quando luxus ceptus 315.20 & inde

romam unde frumentum aduectum 316.56

rome quando annulorum usus 580.35

rome quando primum pistores 525.8

rome natalis dies undecimo calendas Maij

33.19

rome ab initio aurum exiguum 581.9.14

rome census ibidem 20

roma rudi ere utebatur 584.11

rome primum ex ere simulacrum 597.11

rome muros solus hostium Hannibal hausa

attigit 598.49

roma à Gallis capta quanto redimitur auro

571.29.15

roma quo anno à Gallis capta ibidem 19

rome pictura quando 614.35 & inde

rome tabulas omnes ex publico propter es

alienum ciuitatis additas 615.19

rome quando primum marmoreae domus

637.33

rome obelisci quot 639.40 & duobus capi-

tibus immediate sequentibus

rome aedificia quae nobilissima 642.42 &

inde per totum

rome mirabilia ibidem per totum

rome domus ceteris pulchrior quae

643.27

rome aquae ductus à quibus 644.36

& inde

rome quot lacus, fontes castellaque ibidem 39

& inde

romani à quibus mores corruptentia adue-

cta sunt 653.36 & inde

romana gentium praestantissima 118.40

per totum

romani annis sexcentis brassicae medicina

usui sunt 369.6

romana arma Aethiopiam intrauere 101.3

romani legati sagmina gestabant 403.42

romanum imperium ob caput hominis inuen-

tum in Tarpeio futurum orbis caput pre-

notatum 499.13

romanorum ueterum seueritas 386.14

romanorum ius cui extero concessum 68.15

romanorum & Partorum imperij termi-

nus 74.30

romanorum Arabiam quis primus subegit

98.46

romanos quid perdidit 455.37

romani uincendo uicti sunt ibidem 38

romanorum legati uerberata ad hostes por-

tant 461.45

romanorum cui annulus & cur dabatur

580.35

romanorum annulus aureus ibidem 41.46

romanorum legati annulis donabantur ibi-

romanorum Canne intersectorum tria mor-

dia annulorum 581.41

romani Arabiam superant 232.58

romani imperij Septentrionalis finis apud

Rhenum 225.37

romanorum signa fecit diebus inuaguntur

230.41

romanum imperium communicatum quan-

tum profuit 241.13

romana suburbana nobilissima 245.13

romani clades à Carthaginiensibus illata

261.6

romano foro quae mira sunt ibidem 151

romani senatus augurium 265.7

romani triumphantes coronari soliti ibi.48

romani arbores glandiferas semper in hono-

re habuerunt 264.27

romanorum consuetudo ante tribunicialem

ditiones ibidem 34

romani magistratus uirgas ex Betulla habet

arbore 273.27

romani populi maiestas quando iustitiae

clades 278.43

romanorum in agendis uelocitas 283.43

& inde

romano duo terrae iugera tantum concessa

314.36

romanorum ueterum parsimonia, posteror-

rumque luxur ibidem 27 & 315.9.15 &

317.28 & 350.40 & inde, & 599.7 per

totum

romani ueteres quos decos nouerunt 314.31

romane tribus tantum quatuor 315.6

romanorum imperatorum manus agricola-

lebantur ibidem 29

romani farre usi annis trecentis 319.11

romani diu pulcr usi sunt 321.15

romani reges hortos coluere 350.4

& inde

romane plebis in Auentinum secessio ibi.38

romanorum uictigal maximum ex Marcello

ibidem 34

romanorum in habitibus differentia 582.35

& inde

romanorum denarius quando primo signa-

tus 584.4

romanos uictis getibus in tributo semper ac

gentum imperitasse non aurum 584.43

romanum aetium quando diuissimum 585

14 O inde
 romani quando tributum pendere desierunt
 ibid. 21 O 598.5
 romaporum quis ditissimus 592.33
 romani quando stipem spargere coeperunt
 593.1
 romanorum paritas ibidem 17
 romani nullos hominum benignius inter se
 uixisse ibid. 24
 romanos Carthaginenses laudant ibidem
 romanos corrupti Achaia uicta 594.5
 romanorum statue in capitolio 597.4.8
 romanus populus quado stipendio liberatus
 598.5
 romani ueteres quales 643.34
 romanos acriter Plinius arguit ibidem 44
 O inde per totum
 romani cur debeant omnes 539.6
 romani uelut lux altera a deo dati sunt
 484.4.9
 romani quamdiu sine medicis 525.14
 O inde
 romanorum signa aquile 171.31 per totum
 romanorum signa cum lupis minotauris.
 quis apri ibid. 32
 romanum presidium a Ligustinis obfessum
 176.41
 romulus lacte sacrificauit 248.35
 romulus sacra ibidem
 romulus sub sicu nutritus 261.9
 romuli templum Rome ubi 265.8
 romulus frondea coronauit Hostium Hosti-
 lium 267.4.6
 romulus fidenam capit ibidem
 romulus Vulcanale Rome constituit 287.31
 romuli uictoria ibidem 32
 romuli nutrix Acca Laurentia a qua spinea
 coronatus 314.2.4
 romulus Aruales sacerdotes instituit O ipse
 duodecimus inter eos ibidem 23
 romuli Pollionis senectus 414.32
 romuli statua sine annulis 580.35
 romulus celeres equites nominat 583.20
 romuli statua qualis 598.4
 romulus quo tempore 618.27
 romulus a lupa nutritus 134.23
 romulus in trabeca purpura usus est 164.36
 romuli ades ubi 127.35
 rores consideratio 19.12
 rores quando non cadunt 339.14
 rores ne satis noceant ibidem
 rores quibus noceant 396.15
 rosarum consideratio plena 387.2 per totum
 rosarum uis O usus 397.12
 rosarum generis ibid. 26 O inde
 rosarum succi ad quid utiles ibidem
 rosarum feminis usus O medicine ibid. 31
 rosarum ungues quos ibidem 16.18.19.34
 rose in cibo qualiter ibid. 37
 rosa pluestris que 454.2.4 O 143.27
 rosarum floribus uinum quomodo conficitur
 250.16
 rosarum oleum 256.43

rosarum plantatio quando 334.12
 rosarum corona in cubiculis quare 375.12
 rosarum germinatio 387.3
 rosarum usus in coronis uetus ibid. 5
 rosarum usus in medicinis ibidem 7 O inde
 rosarum in mensis usus ibidem 8
 rose quibus differant ibidem 12
 rosarum genera plura ibidem 8 O inde
 per totum
 rose ubi nobiles ibidem 9
 rosarum quot folia ibid. 13
 rose translatione proficiunt ibid. 16.34
 rosa centifolia ibidem 13.18
 rosa Græca ac Græcula ibid. 19.21
 rose ubi in hyeme ibid. 26
 rose cœlum conferre ibidem 27
 rose que loca ament ibid. 28
 rosa ex semine ibidem 31
 rosa qualiter præcox fiat ibidem 31
 rosa quando O ubi odoratio 359.5
 rosa nouissima florum prima deficit
 42
 rosarum arbor quamdiu duret 392.12
 rosaria quando deponenda ibidem 14
 rosis apes delectantur ibidem 20
 roseie campi miri 292.5
 rosei statua 598.6
 Roscius Ammian ingenti emit pretio
 118.34
 roseio ignoscitur suadente Cicrone 117.12
 rosamarinum natura, genera, medicina 444
 25 O inde
 rosamarinum canchris semen ibidem 26
 rosamarinum cum semine careat quomodo serua-
 tur 298.12
 rostra nauium a quo addita 127.12
 rostra nauium ubi Rome affixa 267.34
 rostrata corona que 403.4.8
 rostrata coronæ 168.32
 rotarum axes ex qua materia 287.3
 rote pisces 578.31 O 151.4.9
 rubelli piscis in medicinis usus
 578.3
 rubete rane descriptio 139.15
 rubete rane unde dicta 569.48
 rubete ueneri remedia ibidem 38 O 570.15
 O 575.44
 rubeta in medicinis usus 578.9.19
 rubeta rana horreis suspenditur 34.0.7
 rubeta quomodo milium in aruo confectur
 327.25
 rubeta rana quomodo contra tempestates
 339.22
 rubigalia festa cur, a quo O quando cele-
 brantur 338.29
 rubigo ubi frequens 327.7.36
 rubigo quando segetes occupat ibidem 7
 rubigo frugibus O uineis summe nocens ibi-
 dem 7 O 36
 rubiginis frugum causa que 337.4.0
 rubiginis ferri medicina 610.5
 rubrica color 615.49 O 616.13.20.45
 rubrum mare refectum syluis 240.13

rubie herbe consideratio, genera, bonitas,
 usus 349.39
 rubie naria nomina O medicine 444.7
 rubi fructus consideratio 282.35
 rubi mora ferunt ibidem 38
 rubi sese multiplicant 297.47
 rubi natura, usus, medicina 446.1
 rubi species plures ibidem O inde O 34
 ibidem
 rubi rosam ferentes ibidem 19
 rubi Rhamnos genus O ex eo medicina ibi-
 dem 34
 rubus Ideus O eius medicina ibid. 31
 rubus ubi folia non decidunt 274.6
 ructasse nunquam Pomponium 113.32
 ructum inhihentia 372.34
 ructus facientia 382.22 O 397.14 O 413
 12 O 439.26 O 467.23 O 476.5 O
 496.35
 ructus remedia 473.48
 ructibus utilia 377.14 O 378.21 O 379.3
 ruffi lulii mors qualis 469.38
 ruffus Sullius consul 109.35
 rugæ corporis quo tollatur 397.45 O 374
 13 O 410.9 13 O 417.20 O 422.3 O
 427.23 O 479.2 O 511.20
 rulli Romani qui 149.14
 rumbotinus arbor populus 242.7
 rumbotinus arbor 451.5
 rumen quid 261.11
 rumicis herbe consideratio O medicina 382
 9 O 471.15 O 192.21
 ruminantium differentie 189.20 O inde
 ruminat searus piscis 157.12
 ruminatio quibus non 208.47
 runcatio quibus diebus faciendâ 329.59.42
 runcationem que gestiunt quæque non ibi.45
 O inde
 rupicapre animalia 149.31
 ruptorum remedia 365.27 O 367.3 O 368
 41 O 400.30 O 407.13 O 410.16.4.4
 O 411.8 O 421.47 O 423.48 O 428
 4 O 437.11.14 O 440.36 O 481.36 et
 486.32 O 492.28 O 496.7.34 O 511
 19 O 447.18.48 O 473.11
 ruscus herba que 394.1
 rusci herbe medicina 401.42
 ruscus arbor 435.4
 rustice tribus que 515.6
 rustice rei maxime celestium notitia neces-
 saria 331.36
 rusticule aues 180.34
 rustici ne aspiciant stellas 335.39 O inde
 rusticorum manubria ex qua materia
 287.9
 rusticorum baculus qualis esse debet
 442.16
 rusticorum opera quando 333.48 O inde
 per totum O 337.21
 rute herbe consideratio 359.16 O inde; O
 138.7 O 373.27
 ruta soluestris O ex ea medicina 575.33
 O inde

ruta mas & femina ibidem 33
 ruta an usui contraria ibidem 34
 ruta natura feruens est 374.20.
 ruta succus ibidem
 ruta sudorem inibet ibidem
 ruta generationem impedit ibid. 22
 ruta partum necat ibid. 23
 ruta uinum conficiunt 250.13
 ruta mustela utitur contra mures 138.7
 ruta furto accepta fertilior 356.32
 ruta que ôdit quibusq; gaudet 359.16
 ruta amicitia cum fico ibid. 20
 ruta quomodo feritur ibidem 21
 ruta ferro tangi non uult 361.6
 ruta falsæ aque profunt ibid. 23
 ruta gegera & medicina 373.19 & inde
 ruta ueneni noxiam obtinet ibid. 21
 ruta cicute contraria ibid. 22
 ruta contra aconitum uiscumq; ibidem 25
 ruta medicina 369.49 & 427.8
 rutatum mustum 359.19
 ruteni populi uela texunt 346.22
 ruticellus Hercules qualis 113.42
 rutilius P. consul 112.2
 rutilius P. ob fratris sui repulsam obiit 117.
 47
 rutilij uxor 121.31

ABINAE herbae confide
 ratio & medicina ex ea
 444.35 & inde
 Sabina herba quomodo seratur 198.11
 Saba mysterium significat 221.26
 Sabæi Arabum clarissimi 98.17
 Sabini qui & Scuiui 44.23
 Sabis deus 222.25
 Sabina uirgines spinea face raptæ 273.29
 Sabinus collis uis ætissimus 243.21 &
 244.15
 Sabini post raptas Sabinas myrtea uerbena
 purgati 265.3
 Sabinarum raptus ibidem
 Sabini populi à quo uicti 643.39
 Sabuli differentia, & quod utile, inutile ue
 satis 291.23
 Sacal quid 656.3
 Saccaron ubi & quid 219.32
 Sacerdotij dignitatis exemplum 27.8
 Sacerdotij bonor 314.23.34
 Sacerdos gemma 664.14
 Sacor coloris genus ibidem
 Sacopenij pugna cometes usus est 10.32
 Sacopenij herbae natura medicinaq; 379.5
 Sacer ignis
 Vide Ignis
 Sacra prisca fulte utebantur 311.15
 Sacra quædam unde celebrant 403.28
 Sacra res non furto auferenda 581.17 &
 172.41
 Sacrarum rerum reuerentia exemplum
 177.31
 Sacris quæ uina prohibita 248.38 & 251.15
 per totum

Sacrificijs apta 148.42 & inde & 146.22
 & inde & 228.49
 Sacrificij uictima coronari solite 267.41
 Sacrificij igni quæ arbores non aptæ 269
 7.10
 Sacrificamus interdum rebus exiguis prolo
 go 1.41
 Sacrificantium mens non res attenditur
 ibidem
 Sacrificantis attentio quanta esse debet 498
 42 & inde
 Sacrificandum dijs sine parsimonia 222.21
 Sacrilegorum pœna 450.10
 Sacrum succinum 656.17
 Secula proficere semper 7.9
 Sagapenum herba qualis 360.10
 Sagapeni nidore serpentes fugantur 228.1
 Sagapeni herbae natura medicinaq; 379.7
 Sagda gemma 609.28
 Sagitta in uitibus quid dicatur 303.29.33
 Sagitte celestis signi occasus 334.18
 Sagitte uenenatae remedia 330.16 &
 509.19
 Sagittas ueneno inungi 314.7
 Sagittas uenenatas è corpore extrahentia
 380.17 & 413.22
 Sagitta herba quæ 397.12
 Sagittis uenenatis utentes populi 100.24
 Sagittis è corpore extrahentia 461.25 &
 428.23.40
 Sagittan de periti 102.19
 Sagittarum illius remedium 238.35
 Sagitta telum à quo reperta 126.16.17
 Sagmina Romanorum ex qua materia
 405.42
 Sagopenium 349.12
 Saguntinae ficus quales 260.38
 Saguntina uasa 628.33
 Salamandra serpentis consideratio 188.5
 per totum & 331.14 & inde
 Salamandra contactum ignem extinguunt
 ibidem 6
 Salamandra nihil gignunt ibidem 11
 Salamandra genus sexu caret ibid. 12
 Salamandre uenenum omnium maximum
 531.14 & inde
 Salamandrae morsus remedia 568.28.45 &
 569.36
 Salamandarum ueneni remedia 373.28 &
 406.21 & 422.17 & 425.22 & 427.6
 & 510.14 & 531.22 & 668.28
 Salaminensi pugna cometes usus est 10.32
 Salariana castanea 262.45
 Salarium unde dictum 560.35
 Salaria uile nomen unde ibidem 36
 Saluces Colchorum rex 585.1
 Salis consideratio, usus, medicina 559.16
 per totum & 561.31 per totum
 Sale uina quidam coniunt 251.22
 Salis aquis quædam arbores aluntur 313.6 &
 361.24
 Sale ubi domus construuntur 68.5
 Salis turres ubi 97.35

Salem phylira cibis eximunt 415.15
 Salem polline cibis eximunt ibidem
 Salis uim latentia 444.3
 Sal quibus in locis fiat 559.16 per totum
 Salis montes ubi ibidem 25 & inde
 Salis muri domusq; ibidem 35
 Salis salitij genera ibidem 47
 Sal non crepitans in igne 560.21
 Salis colorum diuersitas ibidem 22
 Sale homo carere non potest ibidem 32
 Sales ad animum transferri ibidem 33
 Salem cum pane esitatur, prouertij ibidem 38
 Salis in sacris usus ibidem 39
 Salis flos quid ibidem 42.49
 Salis natura, usus atque effectus 561.31
 per totum
 Sale & sole nihil utilius 562.7
 Sal quomodo in lapidem uertitur 564.1
 Sal sine dulci aqua fieri non potest 30.19
 Salina à quo Rome instituta 560.37
 Salinae aqua pluvia dulciores quam alia
 30.10
 Salina mola in facris 560.40 & prologo
 primi 42
 Salsamentorum piscis medicina 572.31
 & inde
 Salsilago quid 561.3
 Salsitudines corporis quomodo minuitur
 375.22 & 510.30
 Salse a quæ quibus herbis profunt 361.14
 Salsus sapor nō nascitur ibidem 44
 Salsugæ uermes 552.47
 Sali aues 185.46
 Salsicium ueræ genus 421.30
 Saliorum sacerdotum sacra, cœnæq; cum eo
 ronis 368.29
 Salina post aurem relata digito quid faciat
 509.7
 Salinae mulieris remedia 505.7
 Salinae hominis medicina 501.12 & 107.4
 Salinae hominis sortilegia 501.12 per totum
 Salina ieiunii hominis ad quid ibidem & inde
 per totum
 Saluarum hominis serpentes ubi fugiunt
 107.13
 Salinae herbae consideratio naturæq; 339.31
 & inde
 Salinae herba nobilissimi odoris ibidem 19
 Salinae ubi copiose proueniunt ibidem 33
 Salinae herbae medicina 399.18
 Salix arbor ocissime semen perdit 276.40
 & inde
 Salicis arboris consideratio, genera, utilitas,
 &c. 282.10 per totum & 302.17 per totum
 Salices aquofus proueniunt 273.44
 Salicis longa sunt filia 264.48
 Salices cito germinant 275.33
 Salix frugiperda cur dista 276.41
 Salicis semen contra sterilitatem mulierum
 ibidem 42
 Salix in Creta insula ad maturitatem fructum
 ferti ibidem 44
 Salicis portentum in Philippis 278.44
 Salitij

salicis genera plura 28.13
 salicium diuersa nomina ibidem 27
 salix scutis apta 285.19
 salicis uita breuis 297.4.4
 salicis serenda tempus 301.4.4
 salicis fructus ante maturitatem in araneam 440.40
 salicis arboris medicina ibidem et inde
 salicis succus triplex ibidem 42
 salmo piscis qui 157.42
 saloniata propaga 402
 salpa piscis 579.14 et 157.41
 salpe autumnio paritunt 167.31
 salpes pilothrum 577.37
 salpe piscis in medicinis usus 523.22 et 577.1 et 578.11
 salugo quid 561.3
 salugo terre 630.49
 salutare quis Togatorum primus instituit 121.39
 salutationem armatam qui docuerunt 126.37
 salina herbe natura medicinae 472.8
 saluius Dionysius medicina 572.36
 salutarioris cubilibus cotonea poma seruabatur 257.32
 salutaris edes Romae a quo piscis et quando exusta 614.37
 samarus ulmi semen 273.15
 samarus ulmi semen quando colligenda 296.4
 samara quando et qualiter serenda ibidem
 sambuci arboris acini quales 363.19 et 281.41
 sambucus quae loca amet 273.24
 sambucus quando floret 276.7
 sambuci durissima ligna 385.26 et 303.4
 sambucus apta scutis 285.19
 sambuci genera medicinae 440.18
 samia terra quales 631.43
 samiorum uasorum usus 628.31
 samis lapis 647.37
 samnule fenechta 121.38
 samnites populi a quo uisiti 598.5
 samnium bellum 268.44
 samolus herba mira 449.4.46
 samothracia gemma 669.29
 sampsuchus idem quod amaracus 391.24 et 400.44
 sampsuchus ubi optimum et ex eo medicina 400.44
 sampsuchum oleum quale et ex eo medicina ibidem 48
 sandalum farris genus 319.20
 sandaracha quid 192.15
 sandaracha consideratio 612.19
 sandaracha color 616.2.42 et inde
 sanderosos gemma 662.12
 sanderos gemma ibidem 14
 sanderosos gemma ibidem

sanderosos gemma ibidem 15
 sanderosos gemma 662.4 et inde
 sandix color 626.2.45
 sangemoni gemma 660.28
 sanguiculum quid 577.49
 sanguinaria herba 494.30
 sanguineae uirge natura 442.14
 sanguineae uirgis si sata tanguntur a uermibus tuta sunt 361.16
 sanguinei fructes ad quid 282.22
 sanguinis consideratio 210.32 per totum
 sanguinis profluuium in naribus tantum homini ibidem 39
 sanguine quando pluit 18.20
 sanguinis effectus 210.32 per totum
 sanguinem morbi omnem morsus absument 211.1
 sanguis utilitatis animi causa ibidem 3 et inde
 sanguinis sedes in corde 207.9
 sanguine carentia animalia 191.21 et inde
 sanguinis uice multis alium humorem inesse 152.23.42
 sanguinem ubi quomodo capra detrahit 148.18
 sanguinem caprinum bibit Drusus 512.3
 sanguis quorum nullus aut exiguus 140.29 et 141.8 et 191.45
 sanguinem minuendum hippopotamus animal reperit 137.41
 sanguinem minuenda 574.10
 sanguinem augmentia 567.41
 sanguine hominis quae animalia nascuntur 481.5
 sanguinis taurini epoti remedia 431.23
 sanguine humano quidam curari tentant 460.49
 sanguinis cum per urinam redditur remedia 371.35
 sanguis ne uulnere exeat 417.38
 sanguinis hominis in medicinis usus 501.49 et inde
 sanguis hominis contra morbos comitides 498.9
 sanguinis natura usus 511.49 et inde
 sanguinis inutilis extractio quomodo 364.33 et 397.43
 sanguis ne nimis concreseat 400.10
 sanguis inutilis quo tollitur 400.23 et 401.28
 sanguine tantum uiuens animal 201.18
 sanguinem densari prohibentia 428.3
 sanguinem coagulantia 444.49
 sanguinem per usum pellentia copiosum 490.21
 sanguinis remedia 472.30 et 647.19
 sanguinem concretum uentris ac uelut absumentia 401.28
 sanguinem conglobatum et coeretum discentia 424.41 et 425.32 et 431.2 et 438.16 et 440.18 et 452.1 et 490.21 et 630.30 et 413.11
 sanguinem reijcientium excrementum re-

media 353.15 et 364.33 et 366.16.22 et 367.1 et 368.46 et 359.33 et 372.37 et 374.45 et 282.17 et 385.8 et 397.30 et 415.32.45 et 416.39 et 420.1.17.25 et 420.39 et 422.11 et 426.13.38 et 428.2.4 et 428.41 et 429.1.24.47 et 432.37 et 433.7.29 et 434.21 et 436.32 et 439.28 et 440.40 et 441.49 et 444.49 et 445.9.36 et 446.6.46 et 471.40 et 472.17.30.49 et 474.4 et 481.46 et 486.20 et 487.23 et 488.18. et 493.39 et 494.31 et 496.4 et 497.16 et 516.20 et 518.20.35 et 541.8.12 et 564.36 et 562.25 et 616.17 et 631.45 et 647.5
 sanguis narium quibus sistitur 369.7 et 373.46
 Vide Narium sanguis
 sanguinis auctiones in genitalibus sistentia 374.43 et 377.37
 sanguinem uulnere sistentia 405.46 et 417.38 et 420.2 et 432.14 et 471.20 et 486.21.21 et 564.39 et 610.14
 sanguinem per urinam pellentia 631.13 et 371.35
 sanguinem sistentia 367.24 et 371.3 et 373.45 et 374.43 et 375.3 et 385.2 et 397.34 et 405.34 et 409.37 et 424.40 et 432.14.46 et 436.31 et 439.38 et 446.29 et 448.3 et 460.38.40 et 476.48 et 481.18.19.30.39.41 et inde et 486.21 et 493.2 et 495.2 et 499.38 et 504.35 et 521.15 et 527.16 et 548 et inde et 568.33 et 576.25 et 589.34.39 et 606.48 et 607.19 et 630.41 et 631.27 et 646.32 et 416.38
 sanguinem sistentia etiam uena praecisa 460.38
 sanguis uermis epote remedia 374.26 et 513.15 et 538.8
 sanguis uermis in medicinis usus 576.29 et 577.43 et 571.26 et 572.16
 sanguis uermis qualis 131.10
 sanguis uermis consideratio 172.2 per totum
 sanguis uermis ubi plurima 229.35
 sanguis oleum 566.42
 sanguis uermis unguentum quale 229.34
 santerna quid 588.39 et 606.40
 sapae quae et heptema dicitur quomodo fiat 247.48 et 425.20
 sapae quo tempore fieri debet 252.39
 sapae medicina 425.20 et inde
 sapiens si uult ditari facile potest 337.38
 sapientiae honoris exemplum 386.21
 sapientiam uino obumbrari 423.22
 sapientissima animalia quae 415.8
 sapit nemo horis omnibus 118.46
 sapinea nux pinea quae 257.22
 sapinus abies 284.10
 sapinus gemma 664.14
 sapinus picis genus 272.8
 sapo quid et a quibus inuentum 516.10
 saporum intellectus in lingua 206.29

- saporum genera tredecim 263.44
 saporem & odorem non simul esse 264.15
 sapes herbarum hortensium 361.41
 & inde
 sapes alios alia appetunt 188.43
 sappibius gemma qualis 664.2 & inde
 sappho cur Phaeonem dilexerit 405.23
 sappho pictura 626.37
 sapprum quid 510.32
 sarcine quid 659.24
 sarcites gemma 669.30
 sarcocole arboris consideratio 447.2
 sarcocola arbor qualis 254.28
 sarcophagus lapis ubi scinditur 645.39 &
 27.30
 sarculatio segetum quibus diebus facienda
 319.40
 sardachates gemma 665.37
 sardae gemmae consideratio 662.37
 sardae gemmae usus apud ueteres ibidem 34
 sarda piscis 579.13
 sardae piscis medicinae 569.33
 sardiani balani quid 262.42
 Sardibus primum castaneae prouene
 re ibidem 41
 sardiniae apiaurum uenenatum 372.8
 Reliqua quere parte secunda
 sardonix gemma unde dicta 660.37
 sardonix quo adulteratur 671.8
 sardonychis gemmae consideratio 660.37
 & inde
 sardonysche primum Romanorum Scipio usus
 est ibidem 35
 sardonys gemma Polycratis 653.3
 sargus piscis 579.13 & 157.25
 sargi bis anno pariunt 167.29
 sardiiani quomodo capiuntur 169.32
 sari frutex 229.35
 sarmate quo equos coire non potest iuuat
 478.17
 sarmate ex milii farina & equorum lacte,
 sanguine ut pulcem faciunt 322.27
 sarmate corpora sua pingunt 403.27
 Reliqua quere parte secunda
 Sarmenes scriptor primus de equitatu scrip
 sit, & eius simulacrum 603.1
 sarmenorum uitium medicinae 420.45
 sarpedonis epistola 256.10
 sarriendi segetes disciplina 319.41
 sarri qui dea desiderant & quoties ibidem 42
 sarsena scriptor de arbutu ratione 307.17
 satyrion prouerbium 478.19
 satyrionis herbae consideratio 462.11 &
 478.5, 7, 11, 13, 19 & 481.9
 satyri fere ubi qualesq; 108.5
 satyri simulacrum 601.16, 48 & 601.21 et
 635.41
 satyrorum terra qualis 102.38
 satyrorum effigies 594.32
 satyrorum natura 149.44 & 189.13
 Satyrus architectus 639.30
 sationis arborum consideratio 294.28 per to
 tum & 298.16 & inde
 satio quibus in locis fieri debeat 291.5
 satio quomodo inuenta fuerit 298.16, 19
 satio ubi cito, ubi tarde fieri debet 330.48
 satorum omnium fructus quomodo continen
 tur 318.25
 satorum natura & ordo 275.13, per totum
 satorum remedia contra frigus 339.11
 saturciae herbae consideratio, natura, satio
 usus 360.4 & inde
 Saturninus Volusius consul 210.41 &
 111.43
 Saturnini Volusii senectus 121.24
 Saturni syderis consideratio, natura, motus
 3.46 & inde & 7.35
 Saturni syderis color 9.8
 Saturni simulacrum Romae repletum oleo
 257.4
 Saturni aedes ante quam ficus mira
 261.13
 Saturni syderis frigidum, inquit Virgilius
 332.10
 Saturni sanguis quis 530.27
 Saturni syderis frigidae naturae 4.5
 Sausicii Ap. interitus 124.24, 26
 Saurij statuarij opera 637.3
 saurion id est sinapi herba 360.29
 saurites gemma 669.30
 saurostemon simulacrum 602.26
 saxifragum herbae quae 409.31
 scabendi dulcedo ubi 208.31
 scabies communis omnibus morbis 309.36
 scabies in arboribus & satis unde oritur
 ibidem 43
 scabiei animalium remedia 362.37 & 377
 27 & 402.45 & 407.46 & 410.26
 36 & 411.33 & 418.37 & 420.24 &
 421.30 & 426.31 & 427.41 & 428.20
 & 439.16, 38 & 458.6 & 484.27 &
 486.19 & 511.13 & 528.33 & 549.29
 & 562.20 & 576.18 & 610.9 & 630.30
 & 631.14
 scabiem hominis sanantia 521.36
 scabiem uuluarum sedantia 550.29
 scena quando primum ex marmore
 637.47
 scena Romae descriptio 643.46
 scena mira ornamenta 615.9 & 585.9
 & inde
 scena conditor quis 632.31
 scena Qu. nulla sine fundo 216.37
 sculpturatum quid 650.36
 scammonia tenuis herba 448.5
 scammonia herbae medicinae 477.41
 scammonium herbae & ex eo medicinae 474
 45 & 479.41 & 483.42 & 477.26
 scandix herba & ex ea medicinae 411.12 &
 394.15
 scandularum, id est lignearum regularum
 consideratio 270.13 & inde
 scandulis quamdiu Roma contestata fuit
 ibidem 14
 scansiles anni 7.49
 scantiana uua 245.4
 scantiana poma 258.34
 scarabaeorum insectorum consideratio 199.19
 & inde
 scarabeos a sinorum corpore nasci 196.49
 Scarabeum cur Aegyptij pro deo colunt
 547.18
 scarabei mirum in herba 450.23
 scarabei in medicinae usus 536.32 & 547
 18 & inde & 651.9
 scarificatio arborum quid 512.13
 scarites gemma 670.9
 scari piscis aetus 566.14
 scarus 579.12 & 670.9
 scari piscis medicinae 573.29
 scari piscis dentes quales 205.20
 scarus solus piscium dicitur ruminare
 157.12
 Scauri M. edilis qualis 599.15 & 615.19
 Scauri Marci edilis 152.18
 Scaurus M. seruus Daphnidem ingenti emit
 pretio 118.32
 Scauri M. marmoreae columnae 635.28 Et
 marmorei parietes 637.47
 Scauri M. edilis mores ciuiles profrauit
 643.45 & inde & 134.35 & 137.45 &
 633.8
 Scauri Sylla priuignus 553.32
 Scauri consulatus ac eius lex 150.27
 Scauri unde dicti 215.29
 Scaurus consul 18.5
 sceleris fons qualis 464.42
 seepini pisces 579.14
 sechista quid 518.26
 schistos lapis 587.47 & 647.12
 schiston aluminis species 611.14
 schiston lactis genus 510.3
 schythanum quid 588.19
 schoenus mensurae genus quid 95.7 & 111
 29
 sciencia piscis 156.41 & 589.14
 sciencie laus 116.15 per totum & ibidem
 30 per totum & 118.2 per totum
 sciencie amatores plures 116.15 per totum
 sciencia aliena quidam sibi famam aucupan
 tur prologo libri primi 117
 sciencie amoris exemplum 617.2 & inde &
 14.33 per totum & 611.14 & inde
 scienciae neglectus 14.38
 scylla piscis 579.13
 scylla quis 667.15
 scyllae herbae radice uinum conficiunt
 250.15
 scyllae pictura 615.42 & 623.34
 scyllae herbae descriptio & ex ea medicinae
 370.39 & inde
 scyllae herbae mirum ibidem 48 & 396.43
 scyllater floret 395.3
 scylla pusilla herba quae 495.3
 scyllae herbae consideratio, genera, medicinae
 & 633.46
 scyllini aceti natura & medicinae ex eo
 425.7 & inde
 scyllis pictura 626.23

scyllis marmorarius 633. 47
 scymnus sculptor 603. 44
 scinci consideratio & medicine ex eo
 509.12
 scincos qualis 137.15
 sciotericon quid 24.6
 scipio africanus natus parente eneeia
 110.12
 scipio cui similis 111.8.9
 scipionem ingens memoria 114.26
 scipio Pompeianus ubi à Cesare uictus
 115.2
 scipio Aemilianus Catone primo clarior
 ibidem 32
 scipio superior quid erga Ennium egerit
 116.48
 scipio Aemilius Metello Macedonico inimi-
 cus 120.10
 scipionis Aemiliani exequia ibidem 11
 scipio primus quotidie radi instituit 127.25
 scipionis superioris exilium apud Linternū
 245.8
 scipio de patre seruato ciuicā apud Trebiā
 accipere noluit 268.10
 scipionis clasis quadraginta diebus parata
 secundo bello Punico 285.44
 scipionis primi manu sate olina 287.25
 scipionis prioris manes ubi draco custodit
 ibidem 27
 scipioni tantum florum honor tributus à
 Romanis 386.23
 scipio Suario similis ibidem 24
 scipionis paupertas ac honoratum funus
 ibidem 26
 scipio Aemilianus qua corona donatus
 494.39
 scipionis L. ludi 593.2
 scipio posterior quid heredi reliquit ibi. 14
 scipio de pecnis triumphus ibidem
 scipionis posterioris de Numantia triūphus
 ibidem 16
 scipionis frater Allobrogicus quantum ar-
 genti habuit ibidem 18
 scipionis L. de Asia triumphus & ingentes
 diuitia inde aduectae ibidem 48 & inde
 scipio P. censor 598.36
 scipio L. Asia ab eo uictae picturam in capi-
 tolio posuit 615.3
 scipionis L. filius capitur ibidem 4
 scipio ex prouocatione hostem perimit
 653.23
 scipio Aemilianus qua gemma signabat
 ibidem 24
 scipio L. celatum argentum & uestes Attali-
 cas Romani detulit ibidem 37
 scipio, id est baculus 499.15
 scipio primus Romano rūs fardonyche gem-
 ma usus est 660.35
 scipio Nasica uir optimus iudicatus 117.30
 scipionis Nasicae repulsa exiliumque ibidem
 scipionis Nasicae consulatus & eius inuentū
 117.44
 Scyron uentus ubi 15. 11

scyron in uiris simile quid mole in muliere
 112.1
 scirpula uua 248.3
 scytale serpentis remedia 570.14
 scythae sagittas ueneno inficiunt 216.4
 scythos ionis filius 126.16
 scytharum legati scitum dictum de Parthor-
 rum siti 253.59
 scythae qua arte famem durant 460.37
 scythae quo curant uulnera 482.43
 Reliqua quare parte secunda
 scytice herba quae 460.34
 scytice herbae inuentio 484.42
 scythicae herbae medicine 471.45 &
 482.43
 sciuri animalis descriptio 142.7
 scolecia consideratio 606.36 & inde
 scolecia quo fit modo ibidem 41
 scoleton quid 436.6
 scolemon herba, id est carduus 385.9
 scolemon herba & ex ea medicine 411.35
 scolymos herba 394.43.46 & 395.12
 scolopendris piscis 579.14
 scolopendris marinae medicine 573.27
 scolopendris subacti interdum populi
 138.40
 scolopendrarum piscis consideratio astusque
 165.33
 scolopendris morsus remedia 374.32.34 &
 375.4.34 & 376.11 & 383.26 et 409
 34 & 410.4 & 424.37 & 504.17 &
 530.18 & 561.36
 scomber piscis 579.14 & 156.3
 scombrī piscis consideratio 561.9 & inde
 scombrī piscis in medicinis usus 577.12
 scopia regia quid 388.21
 scopia regia herba qualis 457.8
 scopas statuarius 600.30 & 604.16 & 635
 11.22
 Scope statuarius emuli 635.45
 Scopas Ephesiae Dianae templi architectus
 642.10
 scopes anium genus 183.18
 scordastis arbor 219.48
 scordion herba qualis 458.45
 scordij herbae medicine 476.21 & 477.20
 & 478.28 & 470.11 & 481.48
 scordotis herba qualis 462.15
 scordotis herba contra quae 464.39
 scordotis herbae medicine 471.40 & 472
 16 & 473.24 & 482.14 & 483.16 &
 484.9
 scorie consideratio 589.46 & 605.41
 & inde
 scoria quid 586.26
 scorie medicine 611.46
 scorpina piscis 579.14
 scorpion herba quae & cur sic dicta 407.7
 per totum
 scorpionis herbae medicine ibidem 7
 per totum
 scorpis herba qualis 464.20
 scorpion herba qualis 394.26 & 485.51

scorpio frutex ubi 239.55
 scorpionis signi occasus 334.30
 scorpio piscis qualis 578.49 & 579.14 &
 569.21
 scorpio piscis bis anno parit 167.29
 scorpionis marini medicine 375.5 &
 569.21
 scorpionis piscis in medicinis usus 573.46
 & 577.5.6
 scorpionum terrestrium animalium conside-
 ratio 198.27 per totum
 scorpionum ictus quibus letalis ibidem 29
 scorpionum genera nouem ibidem 32
 scorpiones volantes ubi ibidem 38
 scorpionum ubi precipua copia ibidem 40
 & inde
 scorpionum cum stellionibus inimici-
 a ibidem 44
 scorpiones quibus non noceant ibidem 45
 scorpiones factum deuorant ibidem 46
 scorpiones à filiis necantur ibidem 27
 scorpionum uenenū quid sit 205.28 & inde
 scorpiones terra uiuant 189.7
 scorpiones quo simul congregantur 570.18
 scorpiones quos non ledant 151.8
 scorpionibus ubi sublati gentes 138.40
 scorpionibus percussos neque non feriant
 500.47 & 302.23 & 382.13 & 409.4
 scorpiones quomodo detinentur 409.4
 scorpiones quos non ferunt 467.48
 scorpiones quomodo reuiuiscant 464.21
 scorpiones raphano imposito moriuntur
 264.36
 scorpiones quomodo manibus impune tradita
 ri possunt ibidem
 scorpiones quomodo fieri arte possint
 372.24
 scorpiones manus palmam non feriant
 532.39
 scorpionis in medicinis usus 544.14 &
 531.10
 scorpionum morsus remedia 198.43 & 363
 1 & 364.24 & 365.12.45 & 366.15 &
 367.34 & 368.10 & 372.10.45 & 375
 12.27 & 374.33 & 375.24.35 & 376
 11.21.49 & 377.17.43 & 378.5 & 380
 11 & 381.23 & 382.13.31 & 383.27 &
 384.7.24 & 397.2 & 398.11 & 399.2
 34.46 & 400.38.45 & 401.34.37 &
 402.48 & 406.22 & 407.8.49 &
 409.4.12.13 & 410.2 & 412.4 & 415
 23 & 415.31 & 420.11 & 424.37 &
 429.43 & 430.22.48 & 431.25 & 432
 20 & 433.46 & 434.2.6.26 & 436
 30.45 & 437.20 & 438.13 & 439.37
 43 & 445.10.41 & 446.4 & 451
 21 & 464.7.19.21.24 & 467.48 &
 472.10 & 485.8.13 & 489.11 & 490
 35 & 495.36.46 & 500.4 & 501.36
 & 502.7 & 507.12 & 512.37 & 561.36
 & 564.26 & 568.1.21 & 569.21.25.30
 40. & 570.12.21.24 & 630.18 & 665
 39.49

- scorpionis morsus quando letalis 372.25
 scorpiones quomodo ad locum unum conue-
 nire possunt ibidem 26 et 570.18
 scorpiones terra necans 68.47 et
 632.45
 scorpiones quomodo fugantur 374.35 et
 383.27
 scorpionum istu percussus quo non doleat
 402.48
 scorpiones Africa dirum animal 68.47
 scorpionem in tormentis quis reperit
 316.19
 scorpionibus torporem asserentia 401.37
 et 381.24
 scorpius gemma 670.8
 scorpiuron herba que 409.10
 scribere ante charte inuentionem in uas-
 rijs materijs 238.34 et inde
 scribentium qualis debet esse intentio pro-
 logo 1.71
 Scribonius C. consul 12.20
 scriptorum furta prologo 1.80
 scrinijs que apta materia 287.2 et
 285.20
 scrupula uas qualis 244.26
 scrobes arborum qualiter fieri debeant 286
 18 et 302.8
 scrobes quam late, alte uel esse debent 302
 23 et inde
 scrobes quibus seruatur triticum quales esse
 debent 340.17
 scrophæ scriptoris de arbusi ratione senten-
 tia 307.18
 scrupuli pretium 584.27
 sculpendi ars quando coepta 634
 sculptores plures excellentes 633.47 et
 inde et 634.8 et inde
 sculptores gemmarum quo utantur
 536.32
 sculptores nobiles plures 584.12
 per totum
 sculpsuris apta ligna 285.21
 scutorum apta materia ibidem 17
 scutorum Troianorum imagines 614.5
 scutulata uestis 147.45
 Sebenicum uinum 247.22
 secale frumenti genus 326.4
 secreta quedam rerum omnium in alto esse
 281.41
 secreta quomodo confiteri cogantur 448
 47 et 531.46
 secreta omnia seminarum quomodo sciri
 possunt 569.40 et inde
 scitilia ligna 287.13
 sectiones ne sentiantur 466.43 et
 638.23
 secula proficere semper 7.9
 seculares ludi sub Augusto Claudioq;
 111.39
 secundæ mulierum quomodo extrabantur
 374.4 et 375.20 et 378.3 et 383.16 et
 399.21 et 401.20 et 409.37 et 410.48
 et 411.49 et 415.22 et 434.16 et

446.38 et 448.4.41 et 456.38 et
 483.19.21.28.34.44.49 et 484.3 et
 487.18 et 490.7 et 495.21 et 497.34
 et 549.47 et 567.46 et 577.13.25
 secundilla gigas 113.2
 securidaca herba uitium letis 327.12
 securis consulum purpura ornabatur
 163.41
 securis in pugna à Penthesilea inuicta
 126.19
 sedis, id est, podicis remedia 375.6 et 397
 27 et 398.17 et 399.10.35.42 et 406
 23 et 409.37 et 412.4.47 et 413.13
 25 et 417.17 et 418.44 et 420.23 et
 424.40.43 et 416.29 et 427.17 et
 429.30 et 430.43 et 433.7 et 434.32
 et 439.7.24 et 441.21 et 443.48 et
 444.27 et 445.25 et 446.7.18.30
 et 477.17 et 486.23 et 491.3 et 502
 34 et 511.28 et 518.39 et 517.36 et
 518.5.3 et 606.5.32 et 611.39 et 616
 11 et 620.44
 sedi herbe succus uermes necat 361.12
 sedum herba ad quid 327.29 et 479.26
 sedum herba 327.29 et 467.36 et inde
 sedulitas quid possit 200.42 et inde
 Segeta dea unde, et eius Romæ simulacrum
 314.32
 segetum luxuria 327.8
 segetum maxima pestis rubigo ibidem 36
 segetes luxuriantes iuuantur pecoris pastus
 ibidem 37
 segetes que, qua in terra ferende sint
 ibidem 46
 segetem ne defruges custodiendum 331.16
 segulum quid 586.14
 seianus erga Pæzontem quid 118.37
 Sæie deæ denominatio, et eius simulacrum
 ubi Romæ 314.32
 seipsium uincere laus summa 621.28
 selache pisces 158.42
 selaginis herbe natura, religio, medicina
 444.41 et inde
 selecti milites ad quid 582.44 et inde
 selectorum decurrie ibidem et inde
 selenites gemma 669.31
 selenisium triticum 391.4
 seleuci gesta in India 88.16.40
 seleuci simulacrum 602.38 et 603.48
 seleucus rex aromata in patriam suam trans-
 ferre uoluit 279.7
 seleucides aues quales 177.12 per totum
 selinus brassicae genus 369.7
 selinusia creta 617.27
 selinusie terre medicina 632.3
 semeni genus frumenti quomodo ferendum
 329.39 et 331.5
 semina ante stationem quibus iuuentur
 327.20
 seminum herbarum cura ibidem et inde
 seminum bonitas et quamdiu durent 330
 42 per totum
 semini quod ferendum sit ibidem

semen quod optimum ibidem
 semina non omnis terra equaliter recipit
 ibidem 46
 seminis quantum in iugero uno 331.6
 semen quo succo madefacto eorum olera à
 uermibus tuta sint 361.12
 seminum arborum differentie 264.18 et
 inde
 semen siliquarum mire nature ibidem 42
 semine tantum nascentia tarde crescent
 297.42
 semine paruisimo ingentianasi 251.34
 semine que arbores proueniunt 294.34
 seminum arborum tempus et ordo 276.19
 et inde
 seminibus contraria plura 326.49
 seminibus etas multum conferi 356.8
 semina noua uel uetera meliora ne sint
 ibidem
 seminum differentie et figura ibidem 13
 et inde, et 361.19
 seminum bortensum colores, durities, et
 356.15
 semina que nuda et que testa ibidem 16
 semine nascentes herbe que ibidem 21 et
 inde
 seminum quedam fortia, quedam minna
 fortia 361.19 per totum
 semina quamdiu durent utilia ad ferendum
 ibidem 22
 semina in subis cauatis sata mire proueniunt
 ibidem 39
 seminandi tempus 318.9 et inde
 seminandi tempus et in eo observatio 331
 17 per totum, et 334.38
 seminaria quibus disponenda dictus
 341.44
 seminarij consideratio 295.24 et inde
 seminario quando plante transferri debent
 296.2
 seminarij propagandi tempus 335.24
 semen silis herba qualis 451.28
 sementica frumenta que 318.14
 sementis alternanda 330.2
 sementibus statuta tempora 335.15.18
 sementina pyra 259.14
 semifera animalia 149.25 et 150.12
 semiramidis crater mirus 584.48
 semiramidis accipientis regnum pictura
 620.36
 semiramidem cum equo concubuisse
 143.43
 semnefereus rex 639.47
 semion herba qualis 450.2
 semperviuum herba 467.38
 Sempronius P. consul 581.35
 Sempronius septimo mense natus 109.34
 Senator quando uno quinquennio nullus
 mortuus 111.26
 Senatus sub diuo interdum habitus 146.28
 Seneca Annei potentia et amor erga pæ-
 dium 245.18
 senecio herba qualis 468.17

senectus incommoda 212.35 & inde
senectus exempla plura 121.8 per totum
& 121.12 & inde
senectus quo exiit 38.4.17
senectus longe mulo toleratur 414.31
senectus longe exemplum ibidem 32
senum delubrum ubi 566.38
senum bsculi è ferula cur fiant 239.16
senes pestilentiam minime sentiunt 122.47
senescientia maturius ferunt fructum
277.18
senescientia quædam fertilissima ibidem 21
senescientia tar de ibidem 30.33
senescientium cortex rugosior 278.15
senescunt celerius præsecunda 277.27
senilis iuventa prematura mortis signum
123.10
sensuum animalium consideratio 188.20
per totum
sensu in quibus animalibus excellentior
ibidem per totum
sensibus proficua 421.43
sensu purgantia 382.35 & 369.32. &
551.46
sensuum omnium pictura à quo 622.30
sepalacerti genus 533.44. & 537.3
sepe serpentis morsus remedia 569.30
sepiendi veterum consuetudo 618.29. &
inde
sepiendi mos in uasis scilicet & alijs ibi
dem
sepiendi mos Pythagoricus ibidem 30
sepiendi mos in aquis 60.22
sepulture consideratio 124.41. per totum
sepulture lux 635.48. & 641.45. &
inde
sepulchra equorum 143.39. & inde
sepulchri quis intelligitur ibidem 44
sepium piscium consideratio 159.28
& inde
sepie piscis in medicinis usus 576.40. &
571.41. & 573.12
sepie pisces 156.17
sepie atramento in lucerna addito Aethio
pes uidentur asantes 578.17
sepium astus 159.26. & inde
sepium mira magnitudo 160.23
sepium coitus & partus 167.12.39
sepium omnibus parit mensibus ibidem 32
38.39
seplasia quid 606.2
seplasia resina 270.31
seps serpens & morsus eius remedium
415.18
septem orbis miracula 635.48
Quere Miracula orbis septem
septentrio quid 21.48
septentrio uentus 15.5.27.45
septentrio castam gignit 278.10
septentrio ubi non cernitur 91.3
septentriosis cerasa 263.36
septentrionales populi domus arundinis
contingunt 280.41

septentrionem que spectare non debent
380.43
septiana poma 258.33
septimius Statilius contra Thurinos
598.45
septimuleius Gracum perimit & aurum
ob hoc repensum sibi 584.31
Septimius Libertinus 258.35
septorum porticus Rome 284.32
sesternus Romanus unde dictus 315.33
sesterni agri ubi, & eorum nomina ibidem
serapis herba 478.1
serapionis pictura 614.4
serapis dei delubrum ubi 638.38
serapis dei colosseum ex smaragdo 659.38
serenitatis future signum 343.31. & inde
per totum, & 333.23 & inde
serenus Anneus fungis peremptus 411.40
Sergij M. fortitudo, ac eiusdem res geste 116
1. & inde
sergius uicit etiam fortunam ibidem 13
sergius Orata quis 168.11
serichatum aroma 225.42
seriphium herba 489.22
seriphium herba que 574.25
seris lactuce genus, ac eius medicine 368.32
42
seris herbe genera duo ibidem
sermones absentium aurium tinnitu præsen
tiantur 500.3
sermoni qui dentes necessarij 112.31
sermone carentes homines 101.37
sermo ab homine septimo exprimitur anno
206.18
sermo quando homini contingit 215.7
serre quedam propter alia interdum decet
330.4
serre femina quid naturam docuit 298
16
serendi peritia cognominum diuersorum
ratio fuit 314.41. & inde
serendum sub quo signo lune melius
331.19
serendi tempus aptum 330.48. & inde per
totum, & 333.15. & inde
serotina ficus unde 260.34
serpentem terra non recipit homine per
cussio 19.35
serpentum morsus non petit serpentes
106.14
serpentes hominis saluam fugiunt 107.13
serpentibus mustela inimicissima 573.30
serpentem mulier quando peperit 109.11
serpentes Psyllis Marsijs hominibus nõ no
cent 107.4.11. & 353.10. & 464.25. &
499.23. & 500.38
serpentes nunquam in trifolio aspiuntur
399.47
serpentes quomodo mitigentur ibidem 27
serpentum maxima copia ubi 67.12. & 86
31. & 99.40
serpentibus uescentes homines 99.40
serpentibus loca insecta 96.28

serpentes quos non feriant 408.25
serpentum & ceruorum pugna 140.3
serpentibus quomodo resistent cerui
411.10
serpentis dente lesus uulnera eggranda
500.44
serpentes quo sopiantur 509.8
serpentes quomodo contrahantur 512.17
serpentum senectus in medicinis usus 514.30
37. & 535.34. & 537.5. & 540.13. & in
de, & 543.21
serpens occisus sine ueneno est 530.19
serpentum in medicinis usus 536.24
serpentes ubi maximi 554.6
serpentum exantatio 499.33
serpentibus qui homines terrore sint 500.37
serpentum mirum ibidem 40
serpentes leuâ manu extrahuntur ibid. 49
serpentum mira magnitudo 131.46. per
totum
serpentes cantus extrahit 133.8
serpentum colores terre in qua occultant
tur similes 136.32
serpentum innumera genera ibidem 32
serpentum uirus exitiale ibidem 36
serpentes quo usum rescitiunt 158.11
serpentibus Amycle oppidâ delecte 179
serpentes pulso Tarquinio latrassent 143.31
serpentes ubi è terra nascuntur, & quibus
non nocent 151.5
serpentes quando infirmi 570.21
serpentum coitus & earum ouâ 186.12. &
inde
serpentes quæ maxime fugiunt 188.39
serpentes precipue uinum appetunt 189.8
serpentes amissum usum recuperant 204
33
serpentum gene 204.42
serpentibus lingua qualis 206.12
serpentibus uox qualis 214.47
serpentibus costæ triginta 209.25
serpentum dentes quales 205.12
serpentum uenenum non nisi eorum fel ibi
dem 208.11.14
serpentes asferinis pedibus uisi 215.49
serpentes ubi frequentissimi sint 214.13
serpentes sagapeni nidore fugantur 228.2
serpentes quo sugantur 139.46. & 140.9
188.39. & 512.10. & 224.18. & 364
42. & 373.12.31. & 375.38. & 377.3.25
43. & 400.37. & 422.2. & 429.31. &
437.9.19. & 440.53. & 442.16. &
448.43.47. & 464.7. & 491.39. &
504.31. & 507.18. & 509.3. & 512.2. &
513.27. & 630.34. & 646.42
serpentes Ebuli terra fugat 411.0. & 632
46
serpentes è domibus quomodo fugentur
464.24
serpentes fugantur nidore cornu ceruini
512.10
serpentes Colubrarie insula terra parit
ibidem

serpentes quomodo necentur 408.26
 437.22 462.28 632.46
 serpens quomodo ab araneo occiditur 189
 49 inde
 serpentibus haedera amica 278.48
 serpentibus fraxinus inimicissima 272.23
 serpentes foeniculo gaudent 360.34
 serpentes ne mordant 365.8 440.38
 531.2 399.18 408.25
 serpentes mustella cum infestare cupit ruta
 edendo se munit 375.27
 serpentibus testudines inimice 376.41
 serpentes foeniculo senecam exiunt 384
 17 138.9
 serpentum ictui medicine multa 462.512
 49 inde per totum
 serpentes inclusi circulo ne exeant ibidem 20
 serpentum morsus remedia 138.4 410.40
 10 161.3 233.4 138.25 251.8
 272.20 273.49 363.49 364
 19 365.36.42 366.12.14.32.34
 367.33 368.15.19 369.42 370
 20.23.41 371.16.33 372.21 373
 5 382.31 383.7.26 384.25.39
 48 397.11.40 398.18.32 399.1
 46 400.29 401.27.34 403.
 46 405.11 406.22 408.14.15
 21.33 409.4 42 410.14.48.49
 411.9 412.4.12 414.3 415
 22.41 416.9 417.39.45 418
 7 421.3.7.20.22.40 425.18.39.
 428.1 431.48 432.19 433.
 28.37 434.2 436.1.3.35.39 438
 15.21.37.43 440.28 441.25
 442.7 443.43 444.10 445
 39.43 446.3 447.17.41.42.48
 448.13 449.2.5.31 454.44
 460.9.31 463.14.26 463.14
 26 464.3.25 465.22.31 466
 18.43 467.28 468.28 472.10.
 476.46 478.41 487.30.42
 45 489.7 490.34 492.24 493
 493.13 495.36.45 496.30 501
 37.38 502.7 504.17 509.27
 510.13 512.8.23 518 528.38
 529.41 530.4.37.49 531.9
 532.4 561.34 568.4.19 569
 28.39 570.20 375.26 374.35
 375.24.38 376.10.40.46 46
 377.3
 serpillio herba uinum inficiunt 250.13
 serpillum ubi copiose 360.29 49 inde
 serpillum unde dictum eiusque natura ac ex
 eo medicina 383.24
 serpillum in theriaca compositione 385.18
 serpillum herba qualis 288.19
 serra instrumentum a quo reperta 126.4
 serra unde dicta inuenta sit 447.16
 serra pisces 578.34
 serrata herba cur dicta 447.16 460.4
 serrati dentes 205.11.12
 serratula herba que 460.41
 sertorij graminis corona 404.35

Sertorij Quercus quadis 140.7
 Sertorius a Pompeio uictus 115.11
 sertula herba ubi optima 390.30
 sertula herba coronae ex ea ibidem 32
 sertula corona unde dicta ibidem 33
 sertum unde dictum 385.42
 serui coronae unde dicta ibidem
 Seruilius dux 268.10
 Seruilius M. Confidius filius curator 439.31
 Seruilius Democrates medicus 461.4
 Seruilius Nonianus superstitio 500.27
 Seruilius Nonianus consul quis 660.17
 Seruilius Rullus 149.14
 Seruilius M. consul 182.3
 Seruilius P. a quo seruatus. 115.47
 Seruilius Pansa interitus 124.18
 seruitiana uina 246.49
 seruitus cunctis odibilis 267.13
 seruitium a quo repertum 126.12
 Seruius rex ouium bouumque effugit primus
 signauit 584.10 315.2
 Seruius rex fortunae ades sacra 648.43
 Seruij Clodij dolor 455.12
 Seruij Tullij regis statua 582.9
 Seruij regis census maximus 584.12
 Seruij regis mater eius mira natiuitas
 652.23
 Seruius Laris familiaris filius creditus ibi.15
 Seruius rex compitalia ludos Laribus pri
 mus instituit ibidem
 Seruij Sulpitij commendatio 500.13
 Seruij Tullij regis toga 147.35.48
 Seruius Sulpitius consul 18.21
 Seruij Tullij regis pueri caput arsit 31.20
 652.24
 seruus ubi nullus 91.35
 seruos fugitivos Vestales uirgines ne urbem
 exeant retinent precationibus 499.4
 serui erga dominum amor 117.49
 serui plures magno empti precio us. per
 totum
 serui in unguentis luxus 250.40
 seruorum uestes uacina tingi 273.35
 seruorum ingens numerus 593.39
 seruorum annuli quales 582.6
 serui quidam ditissimi 592.35 593.34
 seruorum pedes creta infici 652.30
 serui plures scientijs insignes ibidem
 seruorum potentium nomina plura 632.35
 per totum
 serum lactis quid 212.15
 sesama triticum ex ea medicina 416.12
 sesama herba eius oleum 256.46
 Vide Sisama
 sesame olei 99.2 322.10 256.20.36
 sesamum oleum ad quid utile 428.13
 sesamoides quid ex ea medicina 416.16
 sesamoides herba 457.39
 sesamum arbor 256.20.36
 seselis herba acernis reperta 461.25 139.29
 Sefeli herba semen quod 382.38
 Sefostris regis exercitus quousque perue

nerit 100.16
 Sefostris rex a quo uictus 585.4
 Sefostris rex quis 639.49
 Sefertium quid continebat 584.20
 Sefius futurorum praefectus quid circa em
 ptum oleum 337.37
 Sefius scriptor 271.17
 Sefius medicus 567.36
 Setania cepae genus 354.33
 Setania mephila 261.46
 setania pomi genus 432.32
 Setarum capillamenta in uesticis hominum
 209.20
 Setinum uinum ad Augustum prelatum em
 ptis 246.15
 Setinum uinum quale 422.43
 Seueri homines plures 115.25
 Seueriana poma 259.4
 Seui consideratio natura usus medicina 518
 33 49 inde 535.18 49 inde
 Sexum quorum animalium 209.42
 Sextus Papinius consul Plinij tempore 258.12
 Sexus in arboribus 231.22
 Sexus quibus insunt ibidem
 Sexum mutantis 506.34
 Sexum hominis mutatio 109.17
 Sexuum cognoscendorum signa ibidem 42
 per totum
 SIBARITANI exercitus de equi
 rum 144.1
 sibyllarum trium statuae Rome 597.47
 sibylle diuinitas 117.28
 sibyllini libri Tarquinio allati 236.16
 siccandi uim habentia 631.45 647.49
 436.22.28
 siccet edae genus 270.41
 sciclon herba qualis 465.35
 scybe herba 495.10
 scilliae triticum optimum 319.24
 scilliae uina nobilia 246.38
 scilliae fertilitas 312.9
 scilliae crocum quale 388.34
 scillia recuperata 115.6
 Reliqua quere parte secunda
 sciclinus L. Dentatus quibus coronis donatus
 est ac eius gesta 115.37 49 inde 404.12
 sciclinus Dentatus quoties corona donatus
 268.9
 sciclinum uinum quale 256.35
 scicyonij populi cur fame sterilitate moru
 regis uexati 634.3
 scicyonij cuius coronae inuentores 385.45
 scicyonij ab Apolline responsum 614.3
 scicytes uinum ex qua materia 250.4
 scicytes gemma 670.30
 scicul bellus ad Augustum gestus quale 267.33
 syderatio in arboribus quid 309.32.46
 syderatio quibus nocet arboribus ibidem
 syderatis id est sydere afflatis uittis 519.48
 syderion herba qualis 482.13
 syderion Hircalae herba 456.3
 syderitis id est magnes lapis 645.18
 syderites adamantis genus 658.4
 syderites

siderites gemma 669.10. 33
 sideritis herbae medicinae 471.30 & 477
 14 & 478.33 & 479.42 & 481.41
 siderite herbae quae 457.4 & 407.15
 sideropaeolis gemma 659.34
 sidus nullum obscurari obiectu terre 5.15
 sidera nante ubi non seruant, sed animi tan-
 tum uolatus 91.3
 siderum observationes à Babylonijs reperi-
 te 115.29
 siderum observationem in nauigando Phae-
 nices inuenerunt 127.10
 siderum natura ex igne 2.2 & 5.11
 & inde
 siderum errantium consideratio, natura,
 cursus, item cetera 3.32 per totum, & 6
 37 per totum, & 7.16 per totum, & 8.12
 per totum
 sidera cuius tributa uisgo creditum 3.32
 siderum magnitudo 5.23 per totum,
 & 13.8
 siderum absides 7.10 & inde
 siderum ratio cur dista 8.1
 siderum stationes capitibus 15.16.17 libri
 2 per totum
 siderum errantium catholica 8.12
 per totum
 sidera cur colorem mutant 9.4 per totum
 siderum inter se intervalla ibidem 32
 per totum & 47. ibidem
 sideralis scientie sententia de uarietate na-
 scendi 121.46
 sidera Oceani humore pacis 21.44
 siderum certa tempora tradi non possunt
 331.49
 siderum errantium noscenda agricolis ratio
 31.9
 siderum observatio triplex ibidem 43
 siderum oriens & occasus observatio ibidem
 & inde & 336.7
 siderum ortus & occasus quibus mensium
 diebus 334.15 & inde, & 336.7 & inde
 siderum observatio ubi plurimum 67A
 siderum scientie inuentores 72.1
 sideralis scientie inuentor Belus rex 95.2
 veniens lapis 619.12
 signantes corpora notis populi 81.46
 signa uinum 246.15
 signifer circulus qualis 7.27
 signifer, id est, coeli circulus 1.47 & 7.27
 signa pyra 259.9
 signa quae 619.5
 signorum & statuarum eius gens copia 599
 14 & inde
 signa herba qualis 477.34
 signa senis effigies 594.31 & 634.25
 signum hederæ species 280.5
 signis seruandi exemplum 59.48 & 114
 19 per totum
 signis utilitas 503.39
 signum multi sibi imperarunt ibidem 40
 signum quo inducitur 570.1
 siler aequos gaudet 273.34

siler quando germinet 274.9
 sileris fructus medicinae 442.15
 silix lunensis qualis 646.11
 silices nigri ubi optimi 649.11
 silis pigmenti consideratio 595.5
 silicia, id est, scorum Graecum 329.46 &
 331.9 & 451.8
 silicia herba 452.8
 siligo pluribus terris communis 321.4
 siligo tritici deliciae qualis sit & ubi 311.4
 17.22
 siligo & ex ea panis qualis fiat ibid. 38.41
 siliginis genera ibidem 34
 siliginis panis optimus 32.34
 siligo ubi ferenda 328.2.8 & 329.59
 siligo quando ferenda 331.38
 siligo & ex ea medicinae 415.8
 siliquarum lignum manditur 264.41
 siliquarum seminum natura qualis ibidem
 siliquis quae gignantur ibidem 17
 siliquarum semina damnantur ibidem 18
 siliquae Graecae quo ferende tempore 301.42
 siliquarum natura & medicinae ex eis
 433.30
 siliquae Syriacae ad quid ibidem 13
 siliquandi leguminibus tempus quod 319.5
 siliquarum consideratio 263.2 per totum
 siliqua Syriaca quae fiant 250.60
 siliqua ceruina 231.40 per totum
 siliquastrum herba, id est, piperitis 361.45
 & 361.2
 Silius P. consul 142.38
 Sillanus Iunius consul 26.13
 Sillanus ueneno extinctus 111.31
 Sillanus D. Magonis librum in Latinum con-
 uertit 315.46
 Sillanus proconsul 122.0
 Sillanus Cassius 600.15
 Sillana Colonia 246.22
 Sillanion statuarius 600.36
 Sylle ostentum 28.2
 Sylle L. consulatus 111.34
 Sylle quos proscripsit 119.16 & inde
 Sylle unus hominum felici sibi cognomen
 asseruit ibidem 26
 Sylle crudelitas, proscripio, interitusque
 ibidem & inde
 Sylle dictator primus in Cornelia domo cre-
 matus 114.43
 Sylle qua gemma signabat 653.22
 Sylle Securi priuignus ibidem 32
 Sylle de Mario triumphus 581.23
 Sylle ingentem auri & argenti copiam Ro-
 mam in uictoria transfert ibidem
 Sylle Romanorum diuissimus 592.33
 Sylle diuites proscripsit 539.32
 Sylle curia ubi 598.10
 Sylle capitolinis aedibus unde aduexit co-
 lumnas 637.23
 Sylle mala 643.44
 Sylle mater quae 644.9
 Sylle Praeneste delubrum fortunae edificat
 651.2

Sylle dictator quo morbo consumptus
 481.4
 Sylle dictator pediculari morbo interijt 201
 10 & 119.30
 Sylle scuita in cines Romanos 404.30
 Sylle cognomen superbum ibidem 34
 Sylle dictator graminea donatus corona
 ibidem 30 & inde
 Sylle legatus sociali bello Stabias oppidum
 delet 40.22
 Syllibum herba & medicinae ex eo 411.33
 sylonum cognomen unde 205.5
 Sylphij herbae consideratio, medicinaeque
 443.7
 Sylphij usus ubi & ad quid ibidem & inde
 Sylphion, id est, laetipitium herba 345.5
 Syluani diij qui 217.2
 Syluani simulacrum quando sublatum Ro-
 me 261.14
 Syluarum honor 117.14
 Sylua qua ratione extirpanda 318.4
 Syluarum per insignia distinctio 270.15
 Syluas incolentes homines 60.20
 Syluestres herbae quibus ab alijs differunt
 361.34
 Synestrum arborum consideratio 277.33
 per totum
 Syluestria tardiora omnia ibid. 18. & 35
 Syluestria quibus infestentur morbis 309.7
 Syluestres paucos morbos sentientes ibidem
 Syluestrium arborum medicinae libro 24
 per totum
 Siluri pisces 80.6 & 155.30.33 & 156.47
 Siluri partus 167.44
 Siluri piscis in medicinis usus 576.17.41.43
 47 & 573.7.49
 Silurus mas oua edita custodit 167.44
 Symbolum, id est, annulus 580.40
 Simenus pictor 604.20
 Simiarum consideratio 212.44 per totum
 Simiarum cum homine similitudo ibidem
 Simia ubi toto albe corpore 135.41
 Simiarum consideratio, genera, natura, so-
 lertia 149.37 per totum
 Simiae luna caua tristes sunt ibidem 39
 Simiarum erga se mutum affectio ibidem 41
 Similax hederæ species 180.29 per totum
 Similax sacris & coronis infusa quoniam
 lugubris ibidem 33
 Similax uirgo in hanc hederam mutata ibid.
 Similago sumentum in Aegypto 321.6
 Similago ex tritico laudatissima ibidem 34
 Similitudinis exempla 110.40 per totum
 Similitudinis causae plures ibidem 45
 Symmetria Latino nomine caret 619.36
 Symmetriam primus usurpauit Euphranor
 625.23
 Simonides de memoriae arte 114.50
 Simonides quas literas reperit 125.24
 Simonides pictoris opera 626.43
 Simonis nomen delphini agnoscunt 155.24
 & 154.11
 Simon puer scholasticus ibidem 29
 simorum

- simorum cognomina unde 205.4
 simulacra olim ex arbore 217.7
 sympathia quid 362.21 et 658.7
 symphyton herba qualis 488.15 per totum
 symphyti herbe medicine 476.35 et 482.2 et 483.1 et 484.9
 symphonie herbe medicine 472.48
 symplega signum 635.19 et 636.25
 simulacra deorum cur ex cedro 235.12
 simulacra deorum ex qua materia 234.3 et 241.41 et 596.27 et inde
 simulacrum arcum primum Rome 597.11
 simulacra deorum bitumine pingebantur ibidem 13
 simulacra deorum lignea aut filicilia quamvis 599.11
 simus medicus 410.24
 simus piscior 616.43
 sinapis herbe consideratio 370.24
 sinapis herbe usus ibidem
 sinapis herbe genera tria ibidem 27
 sinapis herbe uaria nomina ibidem 28
 sinapis semen quale 361.20
 sinapis genera, natura, medicine 382.29 per totum
 sinapis natura est ascendere ibidem
 sinapis succus quomodo exprimitur ibidem 44
 sinapis oleum quomodo et ad quid fiat 383.2
 sinapis flore apes maxime delectatur 391.22
 sinaristuse Menandri 454.23
 synephytes gemma 667.43
 synegenicon pictura 626.42
 singiber aroma ubi 219.10
 singultus remedia 369.41 et 375.1 et 378.22 et 379.4 et 383.38 et 397.13 et 411.13 et 424.33 et 473.8 et 487.40 et 496.12 et 523.28 et 568.8
 sinistra mundi pars ortus est 17.42
 synochitis gemma 970.52
 synodontes pisces 669.35
 synodontites gemma ibidem
 synopsis color qualis 615.49 et 616.3
 sinopsis ubi nascitur 616.3 et inde
 sinopidis pretium, usus et ibidem 5 et inde
 syntecticus utile 510.1 et 413.34
 syntexium morbi remedia 416.5
 sinus gemini auitus 208.41
 sion herba et medicine ex eo 411.28
 syracusa urthem capite Marcellus 118.15
 syracusana, id est, columnarum capita 596.47
 syrauna uinum 247.48
 syracula uua 143.46
 sirenes aues fabulosas esse 183.12
 sirenes apum genus 195.3
 syron herba qualis 451.28
 syri, id est, serobes quibus seruatur triticum 340.17
 syria tantum balsamum gignit 279.5
 syria arbores quales 237.3 per totum et 16
 ibidem per totum
 syrie oliua qualis 255.24
 syrie oleum 257.2
 syrie terra qualis, et qualis in ea aratio 291.47 et 328.31
 syria triticum quale 319.25
 syra Staphylino herba abundat 365.10 et inde
 syrie arundo qualis 442.24
 syriaceae iuncum odoratum habet 397.9
 syrorum multa olera, prouerbium 365.14
 syriacus raphanus qualis 352.46
 syriaca uina quae 244.29 et 250.60
 syriaca resina qualis 251.34
 syriacum aroma 225.48
 syriaceae silique ad quid 433.31
 Reliqua quere parte secunda
 syriasis morbus 409.6 et 550.45
 syrium color 616.2.49
 syringia calami genus 281.22
 syringites gemma 669.37
 syrites lapis 209.28
 syrium, id est, lilij succus 397.48
 syrium oleum ad quid 428.14
 syron herba et ex ea medicine 471.22
 syropicon terre genus 631.45
 sirpi arbores quales et earum usus 282.30
 sirpi ad usum funerum ibidem 31
 syrites gemma 661.27 et 669.35
 sirulugum animal 551.44
 sisama fruges unde aduecta 312.10
 sisamam pinsen di ratio ibidem 31
 sisama quando ferenda 317.12.26
 sisama folia qualia 319.8
 sisama oleum 256.10.36 et 322.10
 sisamum arbor 256.10.36
 sisarum herba 194.26
 siferis herbe consideratio et medicine ex eo 365.17 et inde, et 355.50 et inde
 sifer ubi optimum 395.25
 siferis satui remedia 365.25
 sisymbrij herbe consideratio et medicine ex eo 383.32
 sisymbrium ubi nascitur 260.19.47
 sisyrinchion bulbi genus 354.8
 sistitietis herba qualis 450.16
 sitanion bulbi genus 354.7
 sitianus panis ad quid 416.48
 sitim que inducunt 243.7
 sitim sedantia extinguenda 366.19 et 370.44 et 378.46 et 308.26 et 405.42 et 410.37 et 416.32 et 428.23 et 430.34 et 432.38 et 460.25 et 475.12 et 488.20 et 665.44 et 189.27 et 216.25
 sitis consuetudine uinci potest 113.20 per totum
 sitis quo non sentiat 410.37
 sitim gignentia 367.8 et 385.11 et 430.36 et 431.41 et 432.5
 sitis camelorum qualis 135.2
 SMARAGDI gemma consideratio genera, usus 658.24 et inde, et 653.30
 smaragdis tertia inter gemmas autoritas 658.24
 smaragdi color qualis ibidem et 667.46 et inde
 smaragdus oculis gratissimus ibidem 27
 smaragdi scalpiti uiti ibidem 33
 smaragdi genera duodecim ibidem 36
 smaragdorum uiti a ibidem 48 et inde
 smaragdus mirae magnitudinis 659.31 et inde
 smaragdi ex crystallo tinguntur 671.13
 smaragides quid 659.25
 smarides pisces 657.7.6.8 et 560.35
 smarres rex 599.27
 smegma quid 418.33
 smegmata ex qua materia 494.23
 smylaces ilicis species 268.35 et 271.17
 smylacis folia in coronis 390.24
 smylacis arboris consideratio et medicine ex ea 443.7
 smilax hedera species 280.31 per totum
 smyrna uitis trisera 277.12
 smyrneum uinum quale 145.34
 smyrnij herbe consideratio 362.1
 smyrnum herba 350.40 et 496.33
 smyrnum Heracleum optimum 377.24
 smyrniza herba qualis 449.18
 smyrus pisces 579.14
 sobria uuae species 245.34
 socbis Aegypti rex 639.17
 socialis belli origo 581.42
 socialis belli initium 585.17
 sociale bellum quod portentum preestit 2533
 sociale bellum sumeissimum ibidem
 societate arbores quaedam gaudent 304.47 et inde
 socrates semper eodem usus uultu 113.26
 Socrates ab Apolline prelatus cunctis 17.21.32
 Socrates cunctis sapientior 598.19
 Socratis pictoris opera 636.12 et 616.15
 Socrates staturus 636.12
 socculi et margaritis Pompeij 654.11
 sogdonaci Passiones rex filius 56.42
 solanum herba 496.22
 solea pisces 579.13.15 et 156.17.45
 solea pisces plani 158.7
 solertia animalium quorundam 132.7 per totum, et 165.17 per totum, et 165.35 per totum, et 187.40 et 188.19 et 166.30 et 192.26 et 162.14
 solis consideratio, situs, natura, uis, magnitudo, beneficia, et c. 13 et inde
 solis infiniti secundum quosdam 117
 sol naturae temperamentum 2.12 per totum
 sol ceteris sideribus lumen faciens ibidem 19
 sol cuncta uidet auditque ibidem
 solis circuli consideratio, motus, natura 422 et inde
 solis defectus non nisi nouissima luna fiunt 6.15

solis color qualis 9.9
solis motus qualis ibidem 18 per totum 336.44 & inde
solis in motu differentie quatuor 9.13
solis non exurit terras 10.1
sol quando toto anno palluit 12.2
solis plures quando simul uisi ibid. 5 per tot.
sol uentos auget comprimitq; 10.19
sol ubi quotidie uidetur 19.17
solis bones cur in Sicilia 18.33
solis uis ibidem 43
sol masculum sydus ibidem
solum pro deo adorantes homines 69.14
soli omnium filia quotidia oscitant 274.41
solum que herbe recipiunt 325.22 & 335.45 & 475.38
solis motus ratio prope inexplicabilis 31.48
soli in aquarium transitus quando 334.19
soli recessus & accessus ad nos 336.46
sol quotidie ex alio oculi momento quam pri die oritur 342.41
solis presagia plura 343.31 & inde
sol quale sit futurum tempus presagit ibid.
sol ubi semel in anno oritur occiditq; 60.19
sol ne noceat 464.49
solis colossus Rhodi mirus 599.39
solis obeliscus 639.14
solis urbs ibidem 15
sol obscuracione pestilentia contrahitur 652.14
solis honor 225.3
solis gemma 688.5 & 669.27
solum contra non mingendum 504.24
sol ne faciem urat 528.2
solis nihil uilius 562.7
solis iuge uermes 532.46
solis iugum morsus medicine 419.16
solis ciuitas unguentis delectata 229.14
solis est origes fere 149.34
solissima tripudia Gallorum qualia 174.39
sollicitudo animi quo propitiatur 500.8
sollicitudinis exemplum 175.48 & 176.20
solum Smyrneus 381.8
solis iuge uermes gentem interdum auferunt 138.40
solstitia quando contingunt 333.9.11 & 336.44 & 9.20
solstitialis circulus quis 22.26
somnia que tollant 378.10
somnia non uidentes homines 69.15
somnia quomodo uera nuntientur 667.55
somnia quando plurimum contingant 503.1
somnia qua arte ut uelis ueniant 508.48
somnia an uera sint 190.20 & inde
somnia quibus competit animalibus ibidem 19
somnia interdum uerum 122.26
somnia interdum interpretatio à quo reperta 126.29
somnia tumultuosa faciens 474.38
somnia inuoluentia fugantiaq; 251.6 & 357.1

somnus ubi die nullus 91.35
somnus in stramentis olim erat 315.10
somnus mediam uite partem auferit 633.23
somnia sine respiratione locus nullus 153.1
somnia quorum grauissimus 155.20 & 141.2
somnia animalium consideratio 190.12 per totum
somnia quid ibidem 25
somnia impediencia 417.26 & 551.19 & inde 624.42
somnia facientia 365.38 & 366.27 & 367.10.40 & 368.6 & 378.23 & 379.11.24 & 397.8.23.19 & 398.20.42 & 399.9 & 425.20 & 427.27 & 428.8 & 430.5 & 432.44 & 443.37 & 457.41 & 466.44 & 473.46 et 489.19 & 525.13.16 & 551.16 & 567.24 & 43 & 155.23
somnia phreneticos sanans 480.6
somnia id est syluestris cucurbita & ex ea medicina 363.26
somnia herba 411.44 & 484.18
somnia morbus quo deprehenditur 646.45
somnia poeta quando & quid de Italia tritico 319.32
somnia Bacchi iussu sepultus 136.15
somnia gaudii obijt 124.5
somnia pictor celeberrimus 627.10
somnia indolentia 702.30
somnia poma quomodo conduntur 261.6
somnia filia uniuersa decidunt 275.9
somnia quomodo serantur 295.8 & 301.42
somnia arbor quibus uermibus infestetur 309.26
somnia natura & ex eis medicina 432.33
somnia fructuum consideratio genera & 261.2 per totum
somnia conseruandorum ratio 259.37.45
somnia que loca amet 273.22.26
somnia in occentu auspicia 150.25
somnia fibre numero dierum lune respondent 23.39
somnia quibus inimica 189.40.49
somnia uentus 147.38
somnia materia 501.2 per totum
somnia consideratio 696.45 & 607.5 & inde
Sofianus Apollo unde aduectus Romam 233.13
Sofigenes astrologie peritus 332.19
Sofimenes medicus 378.55
Sofistratus statuarius 600.36
Sofistratus architectus 641.7
Sofus artifex paumentorum 659.30
Sotacus medicus 647.9 & 645.21
Sotira obfretrix 505.40
Sotadon in Perside quondam regnauere 232.14
Sotadonum urine usus effectusq; 504.3

Sotadonia poma 256.40
Sotadonia laurus qualis 168.2
Sotarganon quid 465.15
Sotargus resine genus 251.37
Sotari pisces 167.31
Sotatacus aurum & argentum suos habere uenit 584.37
Sotatacus à M. Crasso uictus & de eo oratio 265.31
Sotantia herba que 460.55
Sotartopolla gemma 670.29
Sotari herbe consideratio 348.3 per totum
Sotatum quid ibidem 5
Sotari usus & quibus locis prouenit ibidem 6
Sotato naues fiebant 441.27 & inde
Sotatum frutex qualis ibidem
Sotatum herba 192.22
Sotamos stomachi sedantia 573.39
Sotamos prohibentia 548.23
Sotami morbi remedia 405.27 & 439.15 & 511.29 & 511.5 & 568.39
Sotaticorum id est intestina conuulsa habentium remedia 358.20 & 427.29 & 428.4 & 431.3 & 437.11 & 438.36 & 458.29 & 481.14.15.17 et 507.6.34 et 548.21 & 573.33 & 665.45
Sotatæ uæe genus 228.35
Sotatium illusiones inducentia 449.27 per totum
Sotatæ terre miri plures 27.5 & inde
Sotatæ plures in quibus uenti generantur 14.19
Sotatæ pro domibus 125.33
Sotatium lapidum consideratio 648.25 & inde 658.34
Sotatium acies menstruis habetur 112.4
Sotatium ocularia ex smaragdo 658.32
Sotatæ ex stanno fieri 610.41
Sotatæ quibus lapideæ fiant 645.40
Sotatæ que accenduntur 31.11
Sotatium consideratio 592.4 per totum
Sotatæ in oculis ibidem 8
Sotatæ imago quid ibidem 12
Sotatium quis primus fecit ibidem 15
Sotatium aspectus quo hebetatur 505.34 & 112.4 & 206.8
Sotatæ significationem Sinon reperit 216.26
Sotatæ herbe natura & medicina ex eo 437.46
Sotatæ materiam Atlas primus reperit 3.45 & 126.30
Sotatæ herbe natura & medicina ex eo 437.46
Sotatæ aroma 216.29
Sotatæ fere descriptio 135.22 & 189.13 & 640.29
Sotatæ Augustus signabat 652.25.30
Sotatæ pisces 579.27
Sotatæ quid 616.15 & 663.39
Sotatæ herbarum differentia 325.28

Spice signi caelestis exortus 340.41

Spice coronae usus 314.23

Spina Indica 218.27

Spina Aegyptia 234.11.24

Spina Babylonis 238.38

Spine regie mirum ibidem 39

Spina sitiens quae 240.27

Spinas inferi in fess 259.17

Spine Baccæ 263.23

Spine albae pomum 264.40

Spina quæ utantur in nuptiis 273.29

Spine flores in coronis et cibis 392.6

Spinarum genera et medicine ex eis 445.8
per totum et 28 ibidem et inde

Spine Arabice medicine 445.8

Spine albae medicine ibid. 10

Spine Acanthij medicine ibid. 11

Spine Acatie medicine ibidem 14

Spine Aegyptie differentie et ex ea medicine ibidem

Spine Gallacie medicine ibidem 15

Spine vulgaris usus atque naturæ ibidem 28
et inde

Spina sylvestris qualis ibidem 30

Spina appendix qualis ibidem 37

Spine quo ex corpore extrahuntur 521.40

Spina hominis angues generantur 188.2

Spine animalis descriptio 206.41

Spine doloris remedia 371.24 et 443.33

et 447.49 et 507.30

Spinea uina quæ 243.44

Spinosarum herbarum differentia 394.25 et
42 ibidem per totum

Spinturnix auis 175.30

Spionia uina 243.44

Spiracula quæ dicantur 27.5

Spirarchi simulacrum 602.17 et 625.36

Spire arborum quæ 284.19

Spireon corona 390.29

Spirandi difficultas quo tollitur 377.48

Spirant omnia pulmonem habentia 152.39

Spiritus id est aeris elementis consideratio
2.3

Spiritus sub ductum emendans 375.2

Spiritamei Pigmæi 108.16

Splanchnoptes seruis quis 467.30 et
603.23

Splenion herba unde 457.12

Splene carentia 140.30

Spleneticorum remedia 369.39 et 370.43 et
376.27 et 369.19 et 431.49 et 441.40

et 442.44 et 446.29 et 447.22 et
452.10 et 495.5 et 496.9 et 510.24 et
574.12 et 666.20

Splenem consuetudina 421.47

Spodij consideratio 607.46 et inde

Spodij medicina 426.35 et 428.27

Spodius quid et quomodo fiat 608.3 et
612.2

Spondylion arbor 228.9

Spondylii arboris medicina 457.38

Spondylii serpens 497.23

Spondylii piscis in medicinis usus 579.2 et

579.15

Spongiarum lapidum consideratio 646.45

et inde

Spongie pratorum 351.21

Spongie quo lapidescant 446.18

Spongiarum piscium consideratio et genera
166.2 et inde et 564.3 per totum et 202.

32

Spongiarum piscium in medicinis usus 578.1
et 579.16

Spongites gemma 669.34

Sponse qualis annulus mittitur 580.49

Spurtius Calsius

Quære Calsius

Spuendi superstitiones 601.12 et inde

Spuiti fortilegia ibidem 2 per totum

Spuiti medicina ibid. 12 et inde

Squali pisces 167.31 et 158.45

Squame piscium tegumenta 155.12

Squame ferri usus 610.12

Squatina piscis qualis 579.12 et 155.12 et
165.18 et 158.40

Squatina piscis generatio 167.25.30

Squatinarum piscis 167.25

Squilla piscis 165.18

Squillarum oculi quales 204.31

Squillarum coitus 167.14

Stachys herba et ex ea medicina 447
44

Stactæ myrrhe genus 222.49

Stacila uina 243.47

Stadiodromon simulacrum 601.24

Stadium quot pedes contineat 9.45

Stagna aquarum mox exsiccant 470.45

Stagonia quid 222.18

Stagnia quid 607.28

Stanni consideratio 610.40 et inde

Stannum quid ibidem 36

Stanni usus ad quid ibid. 40 et inde

Staphylo dendron arbor qualis 272.49

Staphylinos id est pastinaca herba 353.24

Staphylinos quid et ex ea medicina 364.49
et inde

Staphylinos amatorum in fess 363.10

Staphylinus Venerem stimulat ibidem

Staphylini latius remedia ibidem 12

Staphylinos herba quæ 463.23

Staphis uina genus 421.12

Statana uina qualis 246.32

Statica herba medicina 474.13

Statilæ mulieris senectia 121.31

Status Sebosus quis 155.38

Stationum syderum consideratio, capitibus 15
16.17 secundum per totum

Stationensis uina 246.44

Statoris Iouis ædes ubi Romæ 598.33

Status aurea prima 587.34.41

Statuarum origo, honor et quibus poneban-
tur 597.11 per totum

Statue, togata effigie dicebantur ibid. 27

Statue nude basim tenentes ibidem

Statuarum capites, nascentis herba ad quid

450.46

Statue Achilles quæ 597.28

Statuarum argenteorum usus 594.12

per totum

Statue equestres quales ibid. 33

Statuarum differentie et quibus tributa ibi,

27 per totum et 598.4 per totum

Statua ingentis pretij 635.4

Statue tripedante quorum 598.9

Statue pedestres equestresq; ibidem 16 et
inde

Statuarum in Italia antiquitas 599.3

Statuaria ars quando coepit 634.26

Statue Veneris quidam captus amore
635.11

Statue humane mensura 112.41

Steatites gemma 670.5

Stelephuros herba qualis 305.28.31

Stelis uisci genus 288.22

Stellarum naturæ consideratio, natura
curfus, item cetera 332 per totum

Stellarum naturæ ex igne 2.2

Stellarum errantium quidam 2.12

Stellarum alimentum ex humoris 336 et 55

Stelle cur cadere creduntur 337

Stellarum statio 4.27

Stellarum nullam obscurari terræ obiectis
5.15

Stelle omnes maiores luna 6.31

Stelle cur non uidentur die ibidem

Stelle qualiter die uideri possunt ibidem 14

Stellarum errantium motus, occultatio et cetera
per totum

Stellarum errantium stationes, exortus man-
tini uersutiniq; 636 per totum

Stellarum absides quæ 7.10 et inde

Stellarum errantium miracula unde occidunt
ibidem 5

Stella cur alias altior, alias inferior esse uide-
atur ibidem 16 per totum

Stellarum per zodiacum motus ibidem 27
et inde

Stellarum statio cur dista 8.1

Stellarum errantium colores quales 9.4
per totum

Stellarum inter se intervalla ibidem 32 per
totum et 48 ibidem

Stellarum musica ibidem 37 per totum

Stellas in caelo repente nasci 10.21

Stella noua quando genita 11.20

Stellas cerni totis diebus ibidem 43

Stellarum discursus 12.22

Stellarum magnitudo 13.8

Stelle statuunt uitam hominum 12.24

Stelle solis aduentu occultantur, abfessu pro-
ferunt se 33.45

Stelle non aspiciente agricolis sed signa alia
33.53 per totum

Stellarum circuli quid significant 34.43

Stellarum motus occasusq; tractatus 33.48
per totum

Stellarum presagia plura 34.45 et inde

Stellarum piscium consideratio 169.34
per totum

Stella

stella marina piscis mirum 159.24
 stellarum marinarū piscium medicina ibide
 stella piscis 579.16 et 166.36
 stellionum animalium consideratio 199.30
 stellionum cōsideratio et eorum senectutis
 depositio 139.19
 stelliones scorpionibus inimici 198.44
 stelliones et angues cutē deponunt 546.18
 stellio inuidiosum animal ibid.21
 stellio Prouerbiū ibid.
 stellionū uenenum, ac corū in medicinis usus
 eorumq; morsus remedia 531.10 et 335.9
 et 545.1 et 544.43 et 546.17 et 551
 30 et inde, et 416.15 et 551.10
 Siemmata lencis discurrebat ad imagines pi-
 ctas 63.22
 Stephanis senectū 121.39
 Stephanis uua unde 244.32
 Stephanomilis herba qualis 481.44
 Stephanoplocos tabella 385.48 et 627.9
 Stephanopolis pictura ibidem
 Stephanos lauri genus 266.8
 Stephuse mulieris simulacrum 602.23
 Stercoratōis cōsider. 312.40 et 330.27
 Stercoraria segete que sint optima 312.40
 et 394.17
 Stercoratio mala 312.41 et inde
 Stercorandi quando sint agri 294.22 et
 312.40 et 330.27
 Stercoratio quo faciēda tēpore 330.31 et in-
 de et 312.41
 Stercorato agros que feri cupiunt 330.27
 Stercorato hominis in medicinis usus 501.31 et
 inde, et 138.15
 Stercutis Fauni filius unde dictus 295.40
 Stercutis ob Stercoradi artē Deus creditur,
 ibidem
 Stercutis quid 590.10
 Stergatos herba que 467.24
 Sterilitatis fructuum causa unde 338.22
 Sterilitatis remediū 288.48 et 501.40 et
 507.9
 Sterilitatis quadrupedū remedia 406.45
 Sterilitas quibus inducitur 371.40 et 442
 39 et 459.27 et 487.40 et 491.376 et
 512.31
 Steriliora cuncta pingua 209.45
 Sterutamenti consideratio 595.17 et inde
 Sterutamenti faciētia 382.35 et 389.24 et
 399.5 et 400.48 et 457.41 et 458.9
 et 465.18 et 468.45 et 496.47 et 503
 17 et inde, et 597.43
 Sterutamenti quo tollatur 378.23 et 424
 3 et 439.3
 Sterutamenti utilia 444.21
 Sterutamentorum salutatio 500.15
 Stethochori in Eclipsi metus 6.5
 Stethochori poete infantis in ore luscina cecit-
 nit 177.47
 Stenisi statuarii 600.36 et 604.14
 Stibium quid 589.28
 Stygis aqua uenenum 552.10
 Talibon philosophi q̄stio cū Diodoro 124.8

Stica uue species 24.83
 Stilicidia qualia esse debent 297.28
 Stilo preconinus 582.54 et 653.24
 Stymmati unguenti faciendi ratio 229.21
 Stymmati Ximere genus 589.28
 Stymphalides aues quales 201.47
 Stypax statuarii, ac eius opera 603.23
 Stypadiorum militū consuetudo 584.8.21
 Stipes que ibid.9
 Stipula medicamenta 446.16
 Stipulis ubi ligni uice utantur 291.34
 Stipule in aruis incēse mire prosunt 359.46
 Stipularū differentie, bonitas, usus ibi.32
 Styracis gummi consider. 224.14 et 227
 40.43
 Styracis natura, et medicina 437.33
 Stiches herbe medicina 406.7 per totum
 Stiche herba 594.29
 Stochas herba qualis 496.16
 Stochadis herbe medicina 473.15
 Stoliditatis aialū exēpla 170.15 et 148.9
 Stolonis unde dicti 289.37
 Stolon quid in arboribus ibid. 38 et 295.18
 Stolonibus que arbores plantentur 295.8
 Stolonis Licinij lex, alius, poena 315.24
 Stomacace fons qualis 454.42
 Stomachi consideratio 206.46 et inde
 Stomachi cruciatus asperimus 455.9
 Stomachū lectitia 367.12 et 370.28 et 372
 22 et 378.47
 Stomachum recreantia 542.25 et 571.9
 Stomacho utilia 263.27.52.45 et 365.16.18
 21 et 366.2 et 368.5.54.43.45 et 369.7
 31 et 371.22 et 372.33 et 376.34 et 384
 46 et 410.34 et 411.14.23 et 412.15
 45 et 415.39 et 417.8 et 432.5.29.67
 495.23 et 510.29
 Stomachi precordijs utilia 369.12
 Stomachum purgantia 364.17 et 383.18 et
 607.34
 Stomachum firmantia 380.28 et 382.47 et
 385.11 et 399.16 et 401.49 et 438.1 et
 472.16 et 488.39
 Stomacho contraria 378.49 et 381.7.35 et
 384.6 et 398.1 et 309.25 et 401.56 et
 414.27 et 416.14 et 418.16 et 420.38
 40 et 422.15.40.41 et 425.9 et 427.3
 et 428.22 et 429.14 et 430.31.35.37
 et 433.5.10.30.35 et 434.18 et 440
 20 et 456.44 et 465.21 et 477.8 et
 487.24 et 491.24 et 463.9 et 542.17
 et 607.8
 Stomacho omne mustum inutile 422.15.40
 Stomachum ledunt sicce sicc 430.55
 Stomachum astringentia 432.32
 Stomachum infantia 414.6 et 417.12 et
 433.25
 Stomacho inflato utilia 378.49 et 369.42
 et 371.22 et 373.40 et 378.21.37 et 397
 12 et 398.8 et 406.29 et 496.35
 Stomachi morbi remedia 369.45 et 370.35
 et 373.40 et 375.9.17.44 et 377.16.19
 et 384.3 et 397.4.27.30 et inde, et 398

39 et 399.41 et 405.26 et 406.39 et
 412.3 et 414.12 et 415.34 et 419.45 et
 420.20.47 et 425.36 et 426.15 et 427
 44 et 418.25.31.47.48 et 429.15 et
 430.1.11 et 432.5.11.39.41 et 433.25 et
 437.17 et 439.25 et 440.33 et 446.9
 et 447.6.17 et 448.35 et 460.44 et
 471.16.18.22 et 492.23 et 494.38 et
 507.1 et 516.31 et 542.18.23 et 568.28
 et 647.38 et 657.33
 Stomachi utilia contra omnia uitia 382.33
 Stomachi malacie remedia 504.37
 Stomachi fluctuationes sistentia 368.25
 Stomachos dissolutos astringentia 367.45
 et 383.38.43 et 384.27 et 417.22 et
 420.24.47 et 429.47.432.32 et 433
 29 et 439.30 et 486.15 et 488.5.49
 et 492.20 et 494.27.41 et 502.37
 et 528.26
 Stomatica herba 405.43
 Stomatica medicamentum quale 429.25 et
 432.8 et 23 et 444.1 et 446.15
 Stomatocorum remedia 446.35
 Stomoma quid 605.48
 Strabones unde dicti 204.24 et 111.7
 Strabonis usus acatissimus 114.9
 Stramenta optima ex qua materia 320.44
 Strangis triticum 319.28
 Strangurie morbi remedia 365.6 et 396.28
 et 402.6 et 405.27 et 412.2.9 et 425
 34 et 436.44 et 437.11 et 440.1 et
 441.35 et 445.36 et 447.48 et 449
 16.24 et 456.40 et 476.24.26.35.43
 45.47 et 487.35 et 490.24 et 492
 25 et 493.16 et 496.45 et 530.15 et
 544.8 et 409.36
 Stratiotes herba qualis 450.38
 Stratiates sculptor 594.35
 Stratus luppiter est militaris ubi 287.45
 Stratonicius sculptor, etc. 594.33 et 603
 36.44
 Stratonices regine pictura 616.4.31
 Streptos uua genus 244.19
 Strepsicerotes ferarum genus 149.35 et
 202.11
 Strychni herbe medicina 480.22
 Strychni, Prouerbiū 402.23
 Strychnon herba, et ex ea medicina ibidem
 17 et 496.22
 Strychnum que herba 394.16 et 490.36
 Striges aues quales 211.31
 Strobili qui 170.27
 Strobon arbor 213.31 et 224.7
 Strongylis aluminis genus 631.21 et inde
 Strongyliōis Amazonis simulacrum 603.28
 Strobus piscis 579.15
 Strombi piscis in medicinis usus 576.4
 Strophia coronae 385.40
 Stropholia coronae ibid.
 Struma Nonius a Catullo taxatus 660.16
 Strumea herba que 468.45
 Strume gutturis remedia 366.41 et 370
 14.45 et 373.5 et 374.3.38 et 376.31
 et 377

377.36. 381.32 372.1.10.20. 385.9
 399.11 402.13 405.29 406.4.4.8
 407.4 409.35 410.12.18.19.4.8
 413.13 415.27.36 417.19.27
 418.23.32 419.7 430.23 431.8.19.31
 435.22 441.44 437.15.37
 439.9 444.32 448.9 448.3
 468.30.45 471.28 472.11
 474.11.38 490.37 491.45 502.9
 505.37 511.21 516.7 541.2.4
 inde 444.16 568.17.27 569.8
 571.16 573.24.30 564.6.127.4.4
 650.16
 strumas mire prohibet caprificus arbor 431.30
 strumum herba quæ 490.35
 struthæa cotonea poma 257.30 258.26
 struthion herba qualis 480.4.4
 struthion, ex eo medicina 444.15
 struthion quid 349.4.7
 struthiocamelus avis descriptio 170.8
 struthiocamelus avis omnium maxima ibid.
 175.26
 struthiocamelus ovis 183.46
 struthiocamelus natura calui. 202.38
 struthiocamelus utriusq. palpebras habent 204.43
 struthopodes scæminæ quæ 108.9
 studiorum amenitates querimus proli. 1.51
 studiis gratia helleboris sumitur 457.34
 stulticie exemplum. 170.15
 stupra quid 347.15
 stupriones pisces uidetur quos scribit 154.31
 sturnorum autem consideratio 176.4.6
 sturnus Græco ac Latino sermone docilis 181.32
 inde
 S V A L T E R N I C V M electri genus 655.40
 suarius negotiator Scipioni similis 386.24
 subtile aque 553.23
 suber arboris consideratio 270.1
 suber in mulierum calcio ibidem. 3
 suber arbor proprie glandem fert 268.32
 suber quando germinat 275.35
 suber non sentit facile cariæ aut ietustatem 285.29
 suber inuatur cortice detracto 310.34
 suberi non decidunt folia 274.5
 suberis arboris medicina 436.31
 subis anis. 173.33
 subisulani uenti exortus quando 15.25
 subisolanus uentus, Græce Apeliotes, qualis 343.8
 subisolanum quæ spectare debent ibid.
 subisolanus uentus 14.4.9 15.25
 subiturna trius Romæ 315.8
 succinorum gummi consideratio, ususq. 655.21
 inde, 656.16
 succina quibus proueniant locis ibidem 25
 succinum quo oritur modo 656.31
 succinum unde dictum ibidem 35
 succini odor qualis ibidem 36
 succinum à germanis apportatur ibidem 37

succini copia ubi 61.20
 succini medicina 656.40 657.17
 succino animalia adherentia 657.1
 succini genera plura ibidem
 succinum quæ in se attrahunt ibid. 7
 succinis gemma adulterantur ibidem 24
 succinum eur infantibus alligatur 657.18
 succorum consideratio 259.31 per totum 264.8
 inde 282.45 283.45 284.8
 inde hortensium consideratio 361.41
 succus sanguis arborum 282.45
 succi omnes optimi unguentis 228.47
 succorum coloris consideratio 264.12
 succorum odoris consideratio ibidem
 succus myrti mire naturæ ibid. 45
 succularum coelestis signi occasus 335.17
 succule sydas terre, mariq. turbidum 355.17
 succule unde dictæ ibidem 22
 succularum syderis ortus ibid. 25 340.49
 succule stelle quæ 13.37
 sudines scriptor 654.49
 sudis piscis 579.26
 sudorem non emittentes 115.20
 sudorem inhibentia, tollentiaq. 374.21
 384.49 397.39 417.2.41 434.31
 513.17 631.12 632.16
 sudorè mouentia 371.11 378.46 397.48
 406.39 428.15 430.30 438.16
 441.9 444.34 449.24 465.34
 483.16 491.7 493.16 496.35 560.49
 suum cuiq. placet 247.11
 suis quisq. fauet 634.34
 sui animalis consideratio, natura 148.36
 suum generatio partusq. ibidem 209.36
 sues in sacrificijs 148.42
 suum uita longissima ibidem 44
 sues quibus morbis infestentur ibidem 45
 suis in luto grata uolutatio ibidem 47
 suis anima pro sale data 149.1
 suum solertia ibidem 2
 suum castratio ibidem 4
 suum saporis plurimi ibidem 8
 sues feræ semel anno gignunt ibid. 20
 suisbus feris maribus in coitu plurima asseri tas ibidem
 suum marium inter se dimicatio ibid.
 sues in Arabia non uiuunt ibidem 24
 suum scorpionibus isauri medicina 570.23
 suum coitus qualis 187.20 283.45
 inde suum rabies quo mitigatur ibidem 24
 sues post impregnationem coeunt ibid. 27
 sues quibus delecentur 189.16 283.45
 inde sues quibus inimicæ ibidem 44
 suis primpere uulua optima 209.36
 sues spirantes à maribus rose ibidem 48
 suisbus quæ glandes profunt magis 269.10
 suisbus quibus carnes meliores ibidem
 suis scæmina efficacior quæ non pepererit 510.49
 suis ubi ungulas habent solidas 213.35
 suisbus serpentes in pabulo 216.1
 sues quo crasseant, pinguescantq. 238.9 491.30 498.49

sues quo necentur 487.40 499.7
 suisbus dentes nunquam decidunt 206.5
 suisbus coste dene 209.25
 sues uenenis quibusq. non leduntur 531.21
 sues sine splene inueniri 457.12
 sues quomodo sine lyne fiant 441.40
 suum morbi remedia 444.47 451.16
 25 457.12 478.29 523.17
 579.19
 suisbus contraria 463.37
 suum finus qualis 293.42.49
 suis fimo suo prodest uarie 510.48
 suillo adipi quanta laus ibidem 44
 suillum lac quale 510.25
 suilli, id est bolæti genus 269.38
 suillorum uenenis utile 412.39
 suetonijs Paulinus consul de Atlante monte 65.45
 suffeta vestalis uirginis statua 598.14
 suffitus materia 444.37
 suffragia cementum poma 628.38
 suffusio morbi reme. 508.14.10 509.2
 suggestorū remedia 377.50 489.12
 421.41 427.29 428.26 433.18
 448.29 489.12 572.7
 sulcorū in agro latitudo, longitudoq. quæ esse debet 304.23
 sulphuris consideratio, natura, generat. loca 630.2 per totum
 sulphuris effectus ibidem 14
 sulphuris in religione usus ibidem 20
 sulphuris suffitus domus expiantur ibidem
 sulphuris odorem fulgura, fulminaq. habet ibidem 22
 sulphitius Gallus cōsul, eius inuētus 543
 sulphitius Gallus eclipsis causam explicat ibidem
 sulphitius L. cōsul 581.35
 sulphitius Galba 583.1
 sulphitius Gallus quis 9.35
 sulphitius Sernius cōsul 18.11
 sulphitij Qu. cōsulatus 121.34
 sulphitiae Fuluij coniugis pudicitia 117.34
 simen quid, unde dictum 149.11
 sumen suis optimum 209.40
 summani Dei ædes Romæ 529.34
 summanus Deus quæ fulmina mittit 17.15
 superbie sedes ubi 203.21
 superborum redargutio 106.2 110.5
 superbie exemplum 180.11 283.45
 inde superciliorum consideratio 203.20 283.45
 inde supercilii quo denigrari possunt 550.40
 supercilii, affectuum indicia 203.21
 supercilium unde dictum 204.48
 superciliorum indicia 215.32 203.11
 supersatiosa apud Plinium 315.14 517.25.32 356.18.19.32 361.35 364.43
 inde, 368.37 370.48 374.47 373.2 389.26.28 399.11 17.24 401.13 401.13 405.21
 inde, 407.1 408.16 409.14.19 410.19 416.27 417.45

48 et 429.6.30 et inde, et 431.29. et
431.12 et inde, et 435.20 et 436.25 et
441.41 et 443.8 et 444.42 et inde
et 447.29 et 449.27 per totum, et
450.47 et 451.29.10.25.42 et inde, et
463.2 et 466.10.34 et 468.17 et 471
30 et 477.38 et inde, et 479.47 et
487.47 et 493.28 et 496.14 et 497
7 et 498.37 per totum, et 501.2 per to.
et 512.39 et 519.41 et inde, et 529.16
et inde, et 530.25 et inde, et 536.26 et
inde, et 540.15 et 545.39 et 545.20
et inde, et 569.25.40 et 570.1 et 573.
40 et inde, et 575.59 et inde, et 609.
48 et 664.20.11 et 667.10.36 et 746.
30 per totum
superuacuum diligentiam affectare non
nostrum est 289.47
superfeteare quedā aīalia 187.27 et 110.19
supplicandi materia 415.3
suppuratum. i. apostematū ad sanien ten
dentū, remedia 39.8.10.12.49 et 646.3
suppurationes quibus extrahuntur 415.24
et 417.5.16 et 421.46 et 425.36
et 426.8.14 et 432.28 et 436.28 et
419.9.40 et 446.48 et 450.40 et
418.34 et 465.30 et 475.39 et 492
13 et 494.21 et 496.30
sue animalium quales 217.27
succiolorum uitium, ac aliarum arborum na
tura 303.10 et inde
surditatis remedia. 362.38 et 369.25 et
374.46 et 455.39
sundi ob aque Nilī fragorem 101.6
surrentine uue quales 242.45 et 243.48
et 246.28 et 422.29.42 et inde
surrentina uasa 618.32
susuū unguentum ex quibus 229.39
suscipij mirum 276.33
suscipiosorū remedia 365.10 et 364.24
et 366.37.39 et 373.8.45 et 375.33 et
380.27 et 382.35 et 398.20 et 400.44
et 409.36 et 418.45 et 421.47 et
430.38 et 433.41 et 437.14 et 439.
14 et 444.22 et 448.32 et 449.12
et 472.36 et 483.8 et 487.18 et 696.
10 et 516.36 et 575.58 et 612.27 et
630.18
sutor ne ultra crepidam querat, Prover
bium 612.10
sutoriam artem Boethius reperit 125.42
TABANVS uermis 199.43
et 201.8
Taberni seruus 612.32
Tablina codicibus impleban
tur 613.23
Tacapensis Aprice ager, malum triseram
habet 177.14
Tadū cunctis cōmunis animalibus 188.43
Tadū pictor. 627.12
Tede arboris consideratio 279.39
Tedan non nisi mares portant. ibidem 40
Tede in sacris usus. ibidem

Teda picis materia 271.23
Teda arbor montes amat 273.19
Tede medicine 439.21
Tenie picis medicine 572.17
Talarum satus consideratio 300.33
Talarum cultura. ibidem 39. et inde
Talentum quantum contineat 584.49
Talentum Atticum sex decim sextarijs taxa
tur 626.8
Tali quibus non sint 213.30 et inde
Talarum medicine 478.47
Talpana uua. 244.6
Talpe animalis consideratio, natura, cecit
tas, usus 539.36 et inde
Talpe armo tacta semina uberiora fiunt.
327.18
Talpa magicis aptissima 539.38
Talpe cordis mirum. ibidem
Talpe in medicinis usus. ibid. 40 et 541.33
Talpe interdum oppidū suffodiunt 138.37
Talparum copia ubi 150.40
Talparū et pelibus cubicularia stragula, ibi.
Talpa sub terra degit uitam 188.21
Talparum mirus auditus. ibidem
Talpa visu caret, oculorum tamen effigies
inest eadem 203.27
Talpe semper de fossis uiuunt 152.47
Talpa subterraneum animal 169.9
Tamarix arbor nullum semen, aut fructum
gerit 276.31
Tamarix frutex 238.36
Tamarici folia non decidunt 274.5
Tamarici folia carnosā. ibidem 48
Tamaricis medicine 441.38
Taminia uue genus 421.13.27
Tanum herba 394.1
Tanaquil Tarquinij prisci uxor 652.22
Tanagillis lana 147.33
Tanos gemma qualis 659.29
Taos gemma 670.13
Taphiusius lapis qualis 647.32
Tapsid est, sinapis 360.29
Tapsia herba qualis. ibidem 25
Tapsie herbe medicine 471.22
Taracis uestialis statua 598.14
Tarracine uue quales 243.47
Tarandi animalis consideratio 140.32.35
Tarandus colorem mutat. ibidem
Tardas, quas aues Hispanie appellant 175.29
Tarētina uina optima 246.49 et 244.16
Tarentine pince nuces quales 257.21
Tarentina pyra 259.9.36
Tarentine ficus quales 260.36
Tarentine nuces 262.30
Tarentine castane quales. ibidem 43.47
Tarentina myrtus qualis 265.16
tarentina cupressus 279.33
tarentinus medicus 364.28
Tarenti colofus. 599.34
tarpeio delubro caput hominis inuentum
499.11
tarquinio regi a Sibylla allati libri 136.16
tarquinij prisci Romanorum rex. quan

do 254.3
tarquinij prisci filius primum prætecta do
natus 580.36
tarquinij prisci statua sine annulis. ib. 34.38
tarquinij prisci aurea tunica triumphat
585.46
tarquinij prisci pater 614.23 et 627.39
tarquinij prisci opera Rome 643.16.18
tarquinij superbus Romanorum rex bor
tum colere solitus 350.6
tarquinij de sanguinario nuncio. ibidem et
360.21
tarquinij superbi de decussis papaueribus
historia 360.20
tarquinij superbi dirum sacrum. ibidem
tarquinio regno pulso serpentem latrasse
143.31
tarracensis uina 247.9
tarrapia uua qualis 244.17
tarum arbor 215.39
tafeonum quid 586.27
tatiū L. Rufus cōsul qd circa agros 317.11
tatreus sal qualis 560.14
tauricus sculptor 594.33
taurici pictoris opera 636.16 et 626.48
tauromitani collis uue quales 243.9 et
246.39
taurus aui cur dicta 181.15
taurorum coitus 186.35
taurorum sel quale 208.16
tauri in medicinis usus 520.30
tauri Indici miri 135.32
taurorum consideratio 145.45 et inde
taurorum inter se dimicatio 146.18
tauri generositas in quo. ibidem 15
tauri sanguinis remedia 70.21
tauros necandi inuentio 146.21
taurorum uitium laudatissime. ibidem 22
tauri sanguis uenenosus, et contra eum re
media 412.7. et 210.36. et 431.23 et
511.45
tauri. i. terrestres scarabei 541.37
tauri celestis signi scelle que 13.36
taxica, i. toxica unde dicta 271.19
taxicon quid 473.43
taxi arboris consideratio 271.14
taxus arbor ubi uenenoſa 271.15
taxus quo innoxia fiat. ibidem 20
taxo folia non decidunt 274.5
taxi arboris medicina 445.49 et inde
T E C T O R I A qua ratione fiat 649.43
tegetes ex qua materia 396.19
tegulas Cinyra primus reperit 125.36 et
627.45
tela, fugitissq. e corpore extrahenda 461.
25 et 482.25.40 et 497.12
telorū uenena extingues 43.22 et 509.19
telesbus Castoris, et Pollucis arigra 83.26
tephanes pictor 614.10
telephion herba 496.40
tellesbus poeta 623.36
tellana ficus 260.38
telicardios gemma 669.40

telinum unguentum 229.43
teluribizos gemma 669.39
telis.i. fœcum Græcum 452.6
telluris ædes Romæ 598.39
telmesicum unum 247.22
temetum, unum dicebatur 248.46
temperamento utendum 428.5
temperantia in cibis utilissima 503.13
tempestatum consideratio 132.24. & 16.18.
33 & inde
tempestatum pronostica, præsigna q; 34.24
tempestates quibusdam certis annis intens-
duntur, ibidem
tempestate imminente, uasa sudare dicuntur
345.31
tempestates quæ uocentur 338.4
tempestates ex quibus exeant syderibus ibi.5
tempestatis signa 566.32 & 345.24
tempestatum remedia 339.19 & 665.49 &
667.12
tempestiuitas quantum prodest 283.45
templorum sagittia unde orta 627.44
templum in toto orbe excellentissimum ubi
642.14.30.40
tēporis æqualitates quibus distinguuntur 22.26
tēpora tria seruanda in statione arborū 30.131
tēporis cardo quadripartite distributus 333.5
tempora tria ueteres fructibus metuebant
338.28
temporis partes quales futurae sint quo no-
scitur 344.21
temporum doloris remedia 384.7
tempus unum quale 247.1
temulentia unde dicta 248.46
temulentia libidines docet 255.7
tenasmos quid, et eius remedia 518.9 et 571.11
tenasmi morbi remedia 366.48 & 418.11
& 473.30 et 489.49 & 492.28 et 510.
26 & 543.22 & 574.25.29 & 389.48
& 612.13 & 380.30 & 381.42
tenasmi utile 378.27
tentyrine populi Crocodilis terrori sunt
137.23 & 504.42
tephria quid, & unde 638.27
tephritis gemma 669.42
tepidare quid 312.10
teragus pisces 579.21
terammon quid 327.14
terebrinti arboris consideratio 233.16 per
totum, & 271.47
terebrintus quando germinet 275.34
terebrintus quæ loca amet 275.20
terebrintus quando semen, & fructum red-
dit 276.26
terebrinto non decidunt folia 274.4
terebrinti natura qualis 285.1
terebrinti calices ubi, ibidem.2
terebrinti picem fundunt 251.31
terebrinti resina qualis ibidem 34
terebrinti medicina 437.49
terebrinthiza gemma 665.34
terebrina Gallica qualis, & eius usus, 299.40
terebrina à quo reperta 126.5

terebrarum uagine ex qua materia 287.5
teredinum consideratio 286.13 per totum
teredo quæ proprie dicatur, ibidem 14
teredines cur non generentur in lignis qui-
busdam, ibidem 17
teredines quarum arborum materiam non
attingant, ibidem 18 & 272.31
teredini quæ arbores obnoxie 186.10
teredines facile sentientia 389.29
teredinis mira nis 391.4
teredini dentes mirabiles, ibidem
terei patria quæ 176.38 & 55.7
terei tecta cūr hirundines nō intrēt 176.38
terentia Ciceronis uxor uixit annos centum
decem et septem 121.32
terentius Cneus scriba 236.1
terentius Caius Lucanus 618.11
terentij Coracis interitus 124.20
tergeminus interitum nasci 109.2
tergilla quæ Ciceroni obijcere solitus 253.32
tergoris animalium consideratio 211.4
tergora quibus animalibus durissima ibi.7
terlices sculptor, & eius calices ex Terebin-
tho 285.1
terraccina syluis scatet 279.19
terra elementi cum alijs elementis sita, &
ordo.2.8
terra media elementorum, ibidem
terra sola elementorum immobilis, ibidem 9
terra umbra qualis 5.13
terra umbram lunam non excedere, ibid.15
terra minor quam luna, ibidem 25.38
terra quæ habitabilis 7.28
terra consideratio 19.22 per totum
terra cur mater nuncupetur, ibidem
terra erga homines beneficia, ibidem.23
terra elementorum minutissima, ibidem 30
terra forma qualis 20.12 per totum, & 21.
ibidem, per totum & 22.29 & inde
terram globosam esse 20.12 & 22.19
terra figure pinæ nucis 20.25
terram undiq; incolit, ibidem
terra in mundi sita medio 21.11 & 22.20
terra habitabilis portio 21.42 per totum
terra zone quinq; ibidem 46
terra mundi punctus 12.12
terra medium optime temperatū 24.21
terra nouiter nata ubi 25.46 & 26.6
terra quas maria irruerint 26.15 per to.
terra à mari sublata, ibidem 30. per totum
terra absorpta plures, ibidem 25. per totum
terra rerum copie, ibidem 45. per totum
terra semper trementes 27.15 & 16. ibidem
terra cantu saltantes, ibidem 20
terra mira plura, ibidem 25. per totum
terra quædam animalia uiuunt 189.7
terra quæ dā arbores nasci nequeūt 286.15
terra quando fertilis 290.25
terra sita quādiu durent 282.48 & 286.32
terra cum arboribus societas 291.5 per to.
terrarum differentie plures, ibidem 19 & in-
de, & 292.9 per totum
terra quæ arborib; frugib; q; apta 294.19

terra pinguis uni, non semper pinguis alijs
ibidem 23 & inde
terra amara, & macra quomodo proben-
tur 291.9
terra qualitatū probatio, ibidem, & inde
terrarum uitia, ibidem 14. & inde
terra odor qualis esse debet, & quomodo
cognoscatur, ibidem 28 & inde
terra quæ frugibus serendis utilis, ibid.38
terra cultura intermittenda, ibidem 37
terra ubi fertilissima, ibidem 41
terra quomodo terra emendetur, ibid.43
terra genera plura 293.2 per totum, & 14
ibidem per totum
terra ut pingues fiant capitibus, 67.8.9
lib. decimifertius
terra parens nostra, & eius in omnes bene-
ficia 313.4.9 & inde, & 315.38
terra cur ante fertilior, quā modo 315.29
terras quales colore solent, ibidem 39
terra quibus feminibus emacretur 311.33
terra apta cuiq; segeti 32.7.41 & 318.13
terra quæ cuiq; apta legumini 327.47
terram macra, & pingue quæ exigūt, ibid.
terra cultura 320.39 per totum
terra fertilissima 330.8 per totum
terra qualis, & quid post aliud recipiat
ibidem 21. & inde
terra quæ uaria recipit semina ordine quo-
dam, ibidem, & inde
terra quæ alternet, & quæ non, ibidem
terra quando aranda 334.47 & 336.35
terra cum celo societas 337.31
terra sel herba quare dicta 459.16
terra malum herba 461.45
terra uenenum quæ herba dicatur 462.8
terra auaritie causa effoditur 579.4 et 22.
1 & inde
terra benignitas, ac beneficia 618.14 & ibi
de, & 19.22 per totum
terrarum uarietas 629.8 per totum
terra quæ in lapides uertuntur, ibidem
terrarum genera, & medicine ex eis 631.
43 per totum
terra Scorpiones, serpētesq; necat 632.48
terra tuber herba quæ 465.34
terra hiatus qualis, & unde, ibidem
terra à talpis excitata in medicina 541.55
terremotus consideratio, capitibus 82.81
83.84 lib.2 & pag.64.215
terremotus effectus 24.41 per totum
terremotus causa quæ 24.26 per totum
terremotus prædicitur aliquando, ibid.29
terremotus futuri signa 25.9 per totum
terremotus futuri auxilia, ibid.15. per to.
terremotus in gens, ibidem 28. per totum
& 38. ibidem per totum
terremotus miracula ibidem 38. per totum
terremotus qui, & quando noxij 16.7
terremotus ubi nunquam, et ubi semper
27.32
terremotus aquas profundius, forib; q;
557.25

terra motu montes rumpi 112. 44
 terrena in coelum tendentia, deprimit syderum uis 12. 37
 terrenorum uisum usus 576. 11
 terrestrium animalium generatio 186. 20
 errorem inducentia 450. 9
 tertiane febris remedia 380. 43 O 401. 14
 O 407. 1. et 409. 15. 19 O 418. 4 et 450
 48 O 460. 29 O 479. 42 O 480. 1 O
 inde, O 494. 46 O 502. 16 et 505. 38.
 40 O 553. 32
 tesseris quis reperit 116. 25
 testacea pyra 259. 9
 testium animalium consideratio 214. 22
 testes buteonibus terni. ibidem 25
 testium O genitalium morbi remedia 569.
 47 O 371. 9 O 374. 16 O 380. 46 O
 384. 2 O 397. 6 O 400. 18 O 410. 7
 O 417. 7. 39 O 425. 34 O 428. 33 O
 433. 39 O 434. 39 O 436. 43 O 441.
 21 O 646. 36
 testium tumores sedantia 376. 9 O 436. 37
 O 477. 20. 30 O 518. 32 O 564. 34 O
 632. 15
 testium inflammationes O ardores sanantia
 417. 46 O 418. 43 O 421. 8 O 425. 17
 O 476. 33 O 563. 29 O 568. 39
 testiculis suum lege interditi 149. 9
 testudinum piscium consideratio, genera,
 usus, medicinae 568. 12 O inde
 testudinum citius. ibidem 16
 testudo quomodo citra sustidium sumi possit
 576. 11
 testudinum consideratio, natura, captura,
 locus 154. 34 per totum
 testudinum mira magnitudo, ibidem
 testudines ubi conigerat, ibidem 49
 testudinum partus. ibidem. 46 O 167. 11 O
 169. 3
 testudines terrestres 155. 3
 testudines cortice teguntur. ibidem 11
 testudinis pulmo qualis 207. 38
 testudines Ceteinae 155. 3
 testudines ubi ut sacre adorantur. ibidem 3
 testudines sine lingua, O dentibus, O quid
 loco eorum 206. 49 O inde O 154. 44
 testudines pisces quando secari coepit 287.
 17 O 155. 7
 testudines cum serpentibus pugnat. Cu
 nila herba se munium 376. 41 O 158. 6
 testudines ubi maxime 91. 44 O 93. 42
 testudo ubi plurima 100. 5
 testudinum in medicinae usus 576. 2. 11
 testudines in edificijs a quo inuenit 126. 21
 tetanico. i. musculis quissunt secunda spi
 nam inflectere non potentium, remedia 431
 3 O 481. 14
 tetartemorium quid 121. 48
 tetralassomenon uinum 247. 40
 tebea piscis 579. 17
 tebeastrum medicinae 574. 23 O 576. 5
 tebedoron laterum genus 629. 32
 tetragonabij natura 532. 20 O inde

tetralix herba 194. 26 O 394. 46
 tetraones aues 175. 24
 tettigometra quid 199. 10
 tettigonia cicadarum genus. ibidem 6
 teneae Myriorum regina Romanorum lega
 tos perimit 598. 8
 teucer crustarius 594. 40
 teuchies iuncus 397. 10
 teucricae herbae medicinae 476. 10. 21
 teucion herbam Teucer reperit 457. 8
 teuchialis herba 494. 34
 teuthonum legati faciem resposum 615. 18
 teuthion herba quae 389. 38
 textilia a quibus reperta 125. 41
 THALASSEGLE herba qualis, O
 ubi 450. 11
 thalassite quid 247. 40
 thales philosophus quando 5. 47
 thales solis defectum reperit, ibidem
 thales horologii inuentor 24. 5
 thaletis Democritij de oleo empto prudens
 factum 337. 31
 thalietrum herba 496. 47
 thalassomeli quid 558. 46
 thamyras cytharæus 626. 47
 thammæum herba 402. 9
 thapsia arbor 139. 24
 thasium uuae species 143. 7 O 244. 20 O
 251. 9 O 247. 13
 thasium uinum 247. 17 O 249. 21 O 251. 6
 thasie nux 262. 29
 theamides lapis ferrum abigit 643. 34
 theangelica herba qualis 450. 12
 theatra croco repleri solita 388. 42
 theatrum Romae quando, O a quo 643. 21. 46
 theatra pensilia 644. 14
 theatrorum uela qualia 347. 38 O inde
 theatrorum Orchestrae uox superiecta des
 uoratur 215. 11
 thebaïdis regionis fertilitas 328. 23
 thebana urbs sepius capta 176. 37
 thebe ab Alexandro captae 601. 27
 thebarum testia cur hirundines non subeant
 176. 37
 thebanum bellum quando 287. 38
 thebis rex 641. 38
 thecolithos gemma 669. 42
 thelephanis statuarij opera 602. 15
 thelephanes pictor qualis 614. 20
 thelephum Achil. qua herba sanat 456. 46
 thelephi uulnus ab Achille sanatur 610. 5
 thelephi pictura 620. 7
 thelygonon herba qualis 484. 13. 14 O
 478. 20
 thelygonos herba quae 490. 15
 thelyphonon herba qualis 464. 20. 22
 thelypteris herba 491. 28
 themisio medicus 250. 46
 theocriti incantationes 499. 31
 theodorus praestigiator pictus 627. 15
 theodorus plastices inuentor 627. 39
 theodoris architectus 641. 43
 theodori statuarij opera 603. 30

theodori pictoris opera 616. 44 et 627. 12
 theodori fundus 616. 34
 theombrotus quid erga Ptolemaum 118. 7
 theomprotion scriptor 449. 48
 theonnestos pictor 604. 21 O 623. 29
 theontij pictoris opera 616. 46
 theon pictor. ibidem 47
 theophrastus quādiu ante Plinium 348. 24
 theophrastus quando floruit 237. 23 O
 590. 34
 theophrastus de coronis 386. 42
 theophrasti laus, O quae contra eum scri
 psit, prologo 1101 O 254. 4
 theriaca uitis mira 251. 7
 theriace coëctio qualis 385. 16 O 526. 22
 theriaca contra uenenas 385. 16
 theriace compositio in limine edis Aescula
 pij incipit, ibidem 17
 thericles sculptor, O eius calices ex terebin
 tho 285. 1
 themmachus pictor quando 620. 35
 thebionarca herba qualis 450. 5 O 463. 27
 theminu lupinoru oleum ad quid 428. 11
 theomachus statuarius 600. 35
 thesei pictu. 619. 48 O 627. 26 O 616. 13
 theseo hecale quā herba apponit 411. 44
 theston herba quae 395. 48
 thesium herba qualis 409. 46
 thessa piscis 579. 17
 thessalia quando siccior habet copia 275. 41
 thessalie lacus emissus quid attulit 293. 43
 thessalie magica 538. 21
 thessalorum de necando tauro inuentum
 146. 20
 Reliqua quere parte secunda
 thesmophoria. i. ceteris sacra, non nisi a ca
 stis celebrabantur matronis 441. 4
 thespiadum prelium 602. 10 O 636. 15. 41
 thetidis deae simulacrum 635. 26
 theudactylus gemma 670. 6
 thia arbor 237. 20
 thiatris mensis 494. 4
 thielidones equi quales 144. 42
 thieum succinum 656. 17
 thyiadum simulacrum 635. 17
 thimarchides pictor 604. 21
 thymbra herba 360. 3
 thymelea frutex 138. 29
 thymi herbae species, natura, usus 390. 44
 thymum apibus gratum. ibidem O 194. 12
 thymi augurium 390. 45
 thymi semen deprehendi non potest. ibi. 46
 thymi ubi ingens copia 291. 4
 thymo apes delestantur 392. 19
 thymi genera, O medicinae ex eo. 400. 6
 thimon pictor 604. 21
 thynni piscis medicinae 573. 23
 thynni piscis in medicinae usus 577. 35
 thynnorum copia ubi 151. 35 O 155. 41
 thynni praecipua magnitudo precumq;
 155. 29
 thynorum captura quando 156. 22
 thynni uita brevis, ibidem 24

- thyrew lapis qualis 30.17
 thysias pictor 604.21
 thyslerates statuarii 602.12
 thysseij herbe medicine 465.42
 thlaspe herba que 496.49 & 497.5
 thos quidam à draconè servatus 134.20
 thoes luporum genus 140.33
 thoes leonibus inimici 189.48
 thoras morbi remedia. Quere pectoris re-
 media
 thorybetron herba qualis 474.15
 thraces ex quibus panem faciunt 406.2
 thraces lapillo dies quales sint computant
 118.49
 thracia rigore frugum fertilis 291.48
 thracie triticum quale 319.25 & 320.1
 thrace in Bacchi sacra qualia 279.46
 thracie vinum quale 245.27
 thracie gemme genera tria 669.41
 Reliqua quere parte secunda
 thracis lapis aqua accenditur, extinguitur
 oleo 588.47
 thrascia ventus 15.5
 thrason pictor 604.21
 thrauston lachryme genus 226.26
 thryallis herba que 395.29 & 464.16
 thripes uermes quales 285.15
 thucydidis exilium, & laus 116.35
 thurianus piscis 579.16
 thurinorum collum uuae quales 244.17
 & 247.1
 thurinus ager ubi, & in eo quercus mira
 274.7
 thus mineum unde 221.32
 thus Lydie quale 279.10
 thuris consideratio 211.24. 48 & inde
 thuris natura, ac genera. ibidè 48. & inde
 thuris ligno Sabei coquant 224.15
 thurs non supplicabat Troiano tpe 228.48
 thurs etiam in Syria provenit 233.22
 thuris copia ubi 98.17 & inde
 thurs dis supplicatur 415.3
 thus terre quid 438.9
 thus contrahit 465.5
 thuscorum de fulminibus opinio 17.10
 thusciis ager nono aratur 329.29
 thuscia uuae peculiaries 244.5
 TIBERIANA pyra que 259.6
 tiberius impator qd in sternutamentis 500.1
 tyberij consulatus, & de Cometis carmen
 10.27
 tyberij principatu ingens in Asia terræmo-
 tus fuit 25.39
 tyberius nocte ac die in Germaniam profu-
 scitur 114.4
 tyberij tempore echarte inopia 136.22
 tyberij imperatoris nobilis mensa 236.41
 tyberius quid de nobilitate uini senserit
 246.29
 tyberij Clau. tempore institutum ut ieiuni-
 biberent 553.18
 tyberius Imperator qualis fuerit ibid. 23
 tyberius imperator ad merum pronus, ibi. 24
 tyberius quibus piris delectatus 259.6
 tyberius quid balneum uocabat 162.42
 tyberius imperator lauro coronabatur to-
 nante celo, & quare 266.24
 tyberius quibus lignis naumachiarum pon-
 tem refecit 283.37 & 284.29
 tyberius in capillo, tondendo seruauit inter-
 lunia 284.3
 tyberius Imperator cucumeri delectatus
 351.24
 tyberius sifere maxime delectatus 353.30
 tyberij dictum de Asparagis, & Corruia
 358.29
 tyberij arx in Capreis insulis 413.31
 tyberius picturam in templo Augusti por-
 nit 615.35
 tyberium Agrippina uxor boletio perimit
 412.18
 tyberius ingenti precio picturam emit 620.1
 tyberij marmor 638.20.23
 tyberij principatu mirum uitri temperamen-
 tum repertum 651.33
 tyberius quid erga Menelai imaginem eger-
 rit. ibidè 41
 tyberij Imperatoris morbus 470.3
 tyberius Imperator quo natus augurio
 184.43
 tyberij Imperatoris parentes, ibidè
 tyberius Imperator nocte ut die cernebat
 204.38
 tybium materia 237.44 & 280.39
 tibiarum doctrina plures 282.1 & inde
 tibiarum differentie plures 282.1
 tibiarum repertores 126.32.37
 tibiarum animalium ulceribus utile 430.45
 tybur oppi. ante Roman, & ibi ilices tres
 287.36
 tyburtus Tyburis conditor ubi inaugura-
 tus, ibidè 37
 tyburtus quando, & cuius filius. ibidè
 tyburti mira Tilia 300.13
 tyburti uua que 244.13
 tyburtina ficus qualis 260.29
 ticinensis agris fabulum nigrum utile 291.23
 ticinius P. primus Roman tonsores duxit
 127.25
 tigranes rex à Pompeio uictus 115.24
 tigrine mense 237.4
 tygris fluuius non inuehit limum ut Nilus
 327.44
 tygris fluuii restagnatio, ac fertilitas 328.30
 tygridis fera consideratio 134.40 & inde
 tygridi ferarum ubi copia 89.49. & 134.40
 tygridis à quo primum aduc. Romà 134.37
 tygridum erga natos affectus, ibidè 41
 tygridum coitu, canes concipere 143.2
 tilie arboris consideratio, & genera plura
 272.26 per totum
 tilie fructum nullum animal attingit. ibi. 29
 tilia que loca amat. 273.22.23
 tilia quando germinet 275.33
 tilia mollissima, calidissimaq. 285.18
 tilia apta scutis. ibidè 19
 tilia mira omni genere pomorum onusta
 300.15
 tilia ad mille usus petitur 337.5
 tilie arboris cortex ad quem usum 270.8
 tilie medicine. 440.16 & inde
 tillo quidam qui uita restitutus post mor-
 tem 454.8
 tylos uermis 537.1
 timagoras pictor 618.41
 timanthes pictor 619.24 & 620.14.11
 timarchides sculptor 636.22.24
 timarchides pictor 604.21
 timarchi maxilla quales 205.46
 timarchus statuarii 600.38
 timarete pictura 619.2 & 627.13
 timaris regina 669.18
 timelea frutex 238.29
 timentium hominum remedia 458.31 &
 507.11 & 508.42. 43 & 570.15 &
 577.47 & 658.18 & 605.43
 timoris signum in oculis 203.43
 timomachi pictoris opera 626.5 & 627.4
 timon philosophus qualis 113.30
 timon pictor 604.21
 timotheus scriptor quis 101.13
 timotheus statuarii 635.46 & inde
 timotheus pictor 604.21
 tympana que 553.42
 tympani gyphi usus 632.8
 tympana Margarite genus 162.8
 tympanorum remedia 458.29
 tymphaici gyphi usus 632.28 & 650.20
 tyndaridum pictura imperfecta 627.3
 tyndaris ad uitam reuocata 524.21
 tinearii uermis considera. 201.9 et 25 ibidè
 tineæ intra hominem tricenarium pedum lon-
 gitudo 201.9
 tineæ quomodo nascuntur. ibidè 25
 tineæ ubi sunt, & ubi non 497.28 & inde
 tineæ quomodo pelluntur 565.34 & 366
 48 & 443.46
 tineæ uestem quam non attingunt 500.49
 tineæ uestes ne ledant 498.20 & 257.8
 tineæ proprie que 286.14
 tineæ remedia 368.16 & 370.37 & 378.38
 & 376.32 & 378.47 & 409.7 & 429
 33 & 430.5 & 432.2 & 455.7 & 437.8
 8 & 442.33 & 473.31 & 484.20
 & 489.20 & 491.34 & 518.10 &
 533.40
 tingendi materia 588.14 & inde
 tingentes corpora tota ubi 101.47
 tingentium uota que 664.12
 tinianculi auis consideratio 180.18 per 10
 typhe genus frumentum 321.6 49
 typbis nauis reperta 127.14
 typhon flos qui 392.1
 typhon quid 16.23.33
 typhoni resistentia 668.4
 typhon rex 10.43
 tyrannus qui primus fuerit 126.11
 tyranniana pira 259.4
 tyrsie uatis monumentum 669.16

tyria purpura qualis 389.44. 617.19
 73.12
 tyriamethysus color 165.7
 tyridates rex quis 585.13 623.36
 tyridates magnus 539.23
 tyrium uinum 247.22
 tyrius color 164.32 165.7 17 inde
 tyronis lib. ad Maccanatem 361.7
 tyronum toga 147.37
 tyrreni à Lydis orti 38.17
 tiffaphernes dux 618.37
 tiffarates statuarius 603.34
 tiffaratis filius Archefilas pictor 627.8
 tithymalus herba qualis, 6 ex ea medicis
 ne 380.9 6 inde
 tithymali herbe genera plura 475.8
 tithymalum herba lactaria. ibidem
 tithymalum 6 platyphylon cognominas
 tur 480.16
 tithymali medicine 471.16 475.58 6
 inde, 478.29 479.24 480.
 11.16 482.40 483.7 484.26
 titioes rex quis 641.16
 titus Sabinus à cane defensus 142.39
 titi Imperatoris domus 636.33
 titi Fullonii senectus 12.43
 titus Septimius curulis edilis 604.30
 titius pretor 553.28
 tituli superbi à quædâ libris, prolo. 1.48
 T O G A R. V. M. quædâ differentie 147.37
 toga pretexta à quo 164.36
 volitum equos ingredi 144.43
 tomylos statuarius 600.41
 tomus piscis. 579.16
 tonantis tonis simulacrum 603.16
 tonantis tonis ædes 603.12
 toni musci 9.37 per totum
 tonitruorum consideratio 13.48 6 inde
 tonitrua omnia fortuita 14.6
 tonitrua quomodo causantur. 16.20
 tonitrua quid præstagent 34.4.38
 tonitrua arte fieri posse 508.35 641.35
 tonitrua crebra quid pariant 34.8.48
 tonitruum fulguris pictura 622.24
 tonitrus pecoribus abortum infert 147.6
 tonon color quis 615.45
 tonsille in homine quæ 20.630
 tonsillarum morbi remedi. 379.17 374.4.
 49 377.29 380.24 389.13 6
 397.27 406.2 407.21 414.2
 415.11 420.14 429.47 6
 439.3 446.245 448.26 471
 26 486.19 502.4 516.4 541
 34 561.49 568.39 592.13 6
 573.34 606.7.48 607.16 651.
 36 656.40
 tofores Romæ quâdâ primû fuerint 127.13
 topazij gemma consideratio 662.39
 topazius quæ ratione repertus. ibidem
 topazius miræ magnitudinis. ibidem 46
 topazij ubi repertiuntur. ibi. 48 654.45
 topazij genera plura. ibidem
 topazin quid. ibidem 44

topazium unde dictum 99.38 662.42
 topfius quid 209.6
 topiaria herba 392.10
 tordylon semen quid 381.38
 tordylis herba qualis 451.27
 toreutice ars 601.5.11 620.34
 torminale Sorbi genus 261.4
 torminum morbi remedia 395.28 369.
 20 370.44 372.11 373.45 6
 374.36 375.45 376.20 378.21
 379.3 381.44 383.29.38 41384
 15.29.48 399.1.35 400.47 401
 33 401.7 405.25 410.30 6
 416.6.12 417.4.43 418.42 6
 424.29 427.8 428.36 429.
 33.35 430.45 431.44 432.38
 434.31 438.22 440.36 442
 38 444.35 445.39 447.25
 449.16 451.40 438.30 6
 468.26 472.36 473.33 474.7
 22.30 476.3 484.3 487.42
 488.18 495.10.37 496.12 6
 507.18.41 510.31 517.38 519.2
 543.37 562.5 563.33 567.
 21.49 574.23.32
 tormina iumentorum quâ finituntur 551.36
 torni instrumenti repertor 126.6
 torpedio piscis marinus 679.17 565.41
 torpedio piscis planus 158.40
 torpedinis mira solertia 165.23
 torpedinis iecori teneritas nulla præfertur.
 ibidem 24
 torpedio quando parit 167.31
 torpedio octogenos sætus habens reperitur
 ibidem 41
 torpedio ubi per hyemem latitat 136.45
 torpedinis piscis mirû 577.27 565.41
 torpedinis uis ad partus 577.28
 torpedinis medicina. ibidem 39 378.5
 torpedio piscis vires admittit homini etiam
 forti 565.41
 torporem inducentia 450.6 565.42
 torporem tollentia 436.29 479.32
 torquatus cur dictus 581.15
 tortorium mustum secundû Catonē 252.14
 torus estramento piscis 147.29
 toxicon quid 473.43
 toxica unde dicta 271.19
 toxicis quæ sint contraria 365.49 436
 2 437.22 529.39
 toxicorum remedia 405.14 534.9
 T R A B E A. uestis purpurea à Romulo
 164.36
 trabes uestes quæ 147.41
 trabes cæli fices 11.31
 trachy Balsami genus 227.8
 trachinia rosa qualis 387.10
 tragacanthæ frutex 238.34
 tragacantha herba qualis 482.13
 tragelaphi animalis descriptio 14.8.17
 tragematæ palmarum species 232.41
 tragion herba 497.10
 tragi spongiarum genus 564.6

tragion frutex ad quid uilis 238.32
 tragos herba qualis 497.14
 tragos piscis genus 166.3
 tragos siliginis genus 311.48
 tragædis quæ gestanda sunt 667.7
 tragionij herba 497.10
 tragopanes aues 183.10
 tragopogon herba 394.16 497.17
 tragorigani herba consideratio, medicinis
 377.18
 tragum tritici genus 320.30
 trallibus quod prodigium ante bellum ciuile
 Cæsaris 311.29
 trallis uasa qualia 628.33
 translatio quibus herbis proposit 361.32
 translatio in simile, uel melius faciendâ. 196.18
 translatio plantarum quando, 6 qualiter
 faciendâ. ibidem
 trāsmarina uina qualia 347.15 43. ibi.
 transpadana Italia quibus arboribus arbus
 stat 307.25
 trapetes. i. mole olearie à quo innē. 126.10
 trasimena clades 261.6 25.41
 trasjon pictor 604.21
 trebellica uina 247.4
 trebie clades Romanorum 261.6
 trebius Niger quis 160.2
 trebij edilis in populum Romanum benefi
 cia, 6 eius statua 315.18
 trebulina uina 247.4
 tremellij M. q. Sammites uicit statua 598.5
 tremoris remedia 439.15
 tremulis utilia 428.4 458.28 486.
 17 492.42 507.5
 triarium Cæsa. C. ubi superat 82.41
 tribuli frugibus inimici 327.4
 tribulus herba 394.28 395.11
 tribulus ubi in cibis excipitur 395.12
 tribulus dira res ibidem
 tribuli herbe genera, medicis usus 405.48
 tribuni ærarij unde dicti 595.35
 tribunitie seditiones Romæ 267.35
 tribunorum militarium salaria unde 596.35
 tribunorum decurie 582.44 6 inde
 tribus rustice, urbane, 6 quæ erant 315.6
 trichias pisces 156.19
 trichias bis anno parit 167.28
 trichitis aluminis species 631.15
 trichomanes herba qualis 496.44
 trichon herba 402.17
 trichrus gemma 669.38
 trichlinia ex argento 593.28.38
 trichlinia resudinea. ibidem 39
 trichliniorum pedes ære ornantur 596.27
 597.1
 trichomanes herbe 409.26
 tridacna ostrea 371.7
 tridentis signum quod 584.18
 tridentis ærei mirum 608.33 6 inde
 triserere arbores ubi 277.8 per totum
 trifolium herba inhorrescit tempestate im
 minente 343.29
 trifolium serpentibus inimicum. 399.47

trifolium in Tyriaea 385.18
 trifolij usus in coronis 390.34
 trifolij genera plura, ibidem
 trifolij herbe medicine 399.46 & 447.12
 22 & 480.16
 trifolium uina 247.5
 tryginon quid 617.9
 trigonon herba, & corona ex eo 390.29
 triglites gemma 670.9
 trimenon triticum 320.9
 triophthalmos gemma 670.7
 triorchis herba que 459.18
 triorchis auis qualis, ibidem 20
 triorchis accipitrum genus 172.8
 triorches quibus inimice 189.40
 tripatium quid 618.39
 tripestermes quales 286.15
 tripedanea una unde dicta 244.25
 tripodes Delphica 597.4
 tripolitum uinum 274.22
 triptolemi fabula 2 Sophocle scripta 319.32
 triptolemi pictura 623.23
 triptolemi simulacrum 635.16
 tripudia Gallorum qualia 174.33
 tirremi quis primus usus est 127.5
 trissago herba 447.14
 trislaginis herbe medicine 483.4
 tristici animi quomodo tollitur 400.26
 & inde, & 437.36
 tristicus luctus cuique esse 414.20
 tritaneus, & eius fortitudo 113.35
 tritiales herba 467.37
 tritium brassice genus 358.2
 tritici grana maxima ubi 320.9
 triticum terris fere omnibus comune 311.4
 tritico nihil fertilius quoniam hominem nut-
 riat 322.2
 triticum in Bizantio Africe fertilissimum.
 ibidem 3 & 292.41
 triticum quod fertilissimum 322.8
 triticum pinjen diu ratio, ibidem 17
 triticum ubi ferendum 328.1 & 329.39
 tritici quantum ferendū in iugere uno 331.6
 triticum quo ferendum tempore, ibid. 24
 triticum quo tempore metendum 339.36
 tritico maxime cur cōpescat aialia 340.12
 triticum optime seruatur in serobibus ibi. 20
 triticū ut quin quaginta duret annis, ibi. 20
 tritici farina quibus proficit 415.10
 tritici palarum medicine, ibidem 15
 triticum, & ex eo medicine, ibidem 9
 tritico genicula quatuor 318.39
 tritici genera plura 319.12
 triticum Italiae optimum, ibidem
 triticum ubi excellens, ibidem, & inde
 triticum unde Roman aduehant, ibidem 36
 tritici uaria pondera, ibidem
 triticum paucis diebus maturefcens 320.2
 tritones pisces 578.31 & 579.17 & 635.27
 & 152.4
 triuncus nummus unde dictus 584.19
 triumphali denas argenti libras in suppel-
 leile crimini dabant 577.22

triumphalis corona 493.48
 triumphalis cena cum minio 590.31
 triumphantium corpora minio illini. ibi. 30
 triumphantis habitus qualis 580.44 &
 585.46
 triumphantes myrtea corona utebantur
 265.30.34
 triumphantes qua lauro utebantur. ibi. 49
 triumphatoris in templis corone dicande
 conferebantur 267.43
 triumphantium statuæ quales 592.17
 triumphantium currus 501.33
 triumphantes purpura utebantur 163.43
 triumphantes numina uicta ducebant 68.37
 triumphandi descriptio, ibidem, & inde
 triumphus cui extero Rome concessus, ibi/
 dem 14
 triumphum Bacchus inuenit primus 125.19
 trixago herba 468.19
 tryxalis locustæ genus, & ex ea medicine
 542.31 & 549.11 & 550.18
 trixix arbor 256.20
 trochilos aquile inimicus 189.38
 trochilos auis quid cum croco dillo 137.11
 trochos pisces ipse se finit 168.2
 troezenium uinum mirum 251.5
 trogete arbor. 237.20 per totum
 trogi de uita hominis dicta 215.30 & inde
 trogi error de palma 294.32
 trogo auis 173.39
 trogloditarum animalia qualia 202.13
 troglodite prædones 662.40
 troia quando illium uocari cepta 287.43
 troia quando capta 639.18
 troie temporibus nulla pictura 614.31
 troiano bello rosarum coronarum usus erat
 387.6
 troianis tpb. nullus annulorum usus 580.49
 troiano tempore non erant unguenta, nec
 ture supplicabatur 228.48
 troiano bello quibus clipeis usi 614.5
 troiani belli pictura 626.45
 tropei uenti qui 14.13
 trophonij simulacrum 602.10
 trofili milites cur dicti 583.21 & inde
 trulla ingentis precij 655.15 & 654.28
 T V B A Arnea 3 quo reperta 126.20
 tubarū crepitus & celo sepe auditus 18.19
 tuber arborum 272.43 & inde
 tuberes malorum arborū genus 258.20.24
 tuber quando floreat 276.5
 tuberes quomodo seruntur 295.48
 tubera fructus terre qualia 348.31
 tuberum terra consideratio ibi & 47. ibi.
 tuberum genera duo, ibidem 36
 tubera quando nascantur, & ubi seruntur
 ibidem 47 & inde
 tubera ubi maxime proueniunt, ibidem
 tuber terre herba que 463.34
 tuberum morbi remedi. 413.48 & 548.7
 tubero Calius à rogo reuixit 123.18
 tubero Q. consul 134.36
 tuberonis Lucij capite Picens Martius copu-

sedit 174.4
 tucia uestalis quo anno aquam in cribro tu-
 lit 498.48
 tudianus historicus 256.13
 tullus hostilius rex fulmine ictus, & quare
 17.29 & 499.8
 tullus hostilius. Quare hostilius Tullus
 tullij Cæcilij statua 598.6
 tullij liberti carmen 553.3
 tullius eques Roma breuiter statuer hō. 55
 tullius Cicero. Quare Cicero
 tumoris corporis remedi. 367.3 & 399.19
 & 376.42 & 377.19.45.47 & 80.41
 & 322.5 & 384.31 & 400.19 & 401.43
 & 406.49 & 407.19 & 414.15
 & 415.28.39 & 417.8 & 419.46 & 420
 9 & 425.44 & 426.14 & 434.27
 & 436.43 & 440.12.34 & 445.46
 & 451.8 & 467.8.35 & 471.34 & 478.
 9 & 480.33.34 & 520.41 & 527.7 &
 577.4 & 632.12
 tumores maxillarum sanat 430.45
 tumores articularum quid discentias 502.10
 tunicam que prima texuit 147.36
 tunica ab analis fenatū distinguebat 582.31
 turannicus Gracæla scriptor 33.4
 turbo uentus 16.29.36
 turbines ubi sunt. 12.37
 turbinibus nihil uiolentius 565.10
 turbinis figura qualis 5.14
 turbijstium quid 588.20
 turdoris in medicis usus 543.26. & 544.20
 turdus colores quando mutat 177.38
 turdus sermonē humanum proferēs 182.32
 turdorum nidificatio, generatioq. 184.15
 turdorum autum in Germania hyeme copia
 176.45
 turdorum finis optimus 293.41
 turdorum auaria apud ueteres ibidem
 turanus imaginis pictor Ro. peti. 658.15
 turpilius Romanus e.ques, & pictor 614.40
 turres salis ubi 97.33
 turres uocales septem ubi 642.36
 turres Cyclopes primi inuenerunt 125.41
 tuscania signa que 599.7
 tuscorum tibie quales 282.3
 tusculana uiola qualis 388.17
 tusculana Ciceronis uilla 404.31
 tusculana uilla incensa 644.4
 tusculani suburbanis collis, qui Corue dicitur
 mirum 288.8
 tusfilaginis herbe medi. 480.42 & 473.
 tissim facie, 428.20.47 & 432.40 & 433.11
 tussis remedi. 363.13 & 364.20 & 365.34
 & 366.24 & 367.1.47 & 373.7.9.43
 & 375.25.31 & 376.44. & 377.10
 & 378.19 & 381.34 & 382.3 & 385.11
 & 397.5 & 398.40.47 & 399.11 & 400.
 33 & 401.21 & 406.39 & 410.16
 & 413.30 & 414.22 & 415.32 & 418.41
 & 419.12 & 421.6 & 423.43 & 426.
 24 & 732.7.40 & 437.10.14 & 438
 29 & 440.14 & 443.16 & 444.18

32. 445. 41. 446. 46. 448. 27. 31
38. 471. 48. 472. 49. 473. 35
481. 36. 483. 10. 493. 4. 495. 8
496. 32. 503. 31. 516. 17. 530. 24
518. 12. 36. 541. 22. 573. 39. 43
612. 27. 650. 18. 38
Nessus veteres emendatim 365. 27. 366. 8 et
370. 44. 379. 7. 383. 7. 398. 21. 4
400. 9. 407. 21. 413. 33. 417. 5
422. 38. 425. 43. 430. 42. 433
26. 43. 438. 40. 439. 7. 14. 28. 445
4. 447. 18. 39. 452. 28. 458. 3. 47
473. 9. 474. 12. 475. 4. 476. 5
477. 6. 478. 7. 479. 8. 480. 9. 481. 10. 482. 11. 483. 12. 484. 13. 485. 14. 486. 15. 487. 16. 488. 17. 489. 18. 490. 19. 491. 20. 492. 21. 493. 22. 494. 23. 495. 24. 496. 25. 497. 26. 498. 27. 499. 28. 500. 29. 501. 30. 502. 31. 503. 32. 504. 33. 505. 34. 506. 35. 507. 36. 508. 37. 509. 38. 510. 39. 511. 40. 512. 41. 513. 42. 514. 43. 515. 44. 516. 45. 517. 46. 518. 47. 519. 48. 520. 49. 521. 50. 522. 51. 523. 52. 524. 53. 525. 54. 526. 55. 527. 56. 528. 57. 529. 58. 530. 59. 531. 60. 532. 61. 533. 62. 534. 63. 535. 64. 536. 65. 537. 66. 538. 67. 539. 68. 540. 69. 541. 70. 542. 71. 543. 72. 544. 73. 545. 74. 546. 75. 547. 76. 548. 77. 549. 78. 550. 79. 551. 80. 552. 81. 553. 82. 554. 83. 555. 84. 556. 85. 557. 86. 558. 87. 559. 88. 560. 89. 561. 90. 562. 91. 563. 92. 564. 93. 565. 94. 566. 95. 567. 96. 568. 97. 569. 98. 570. 99. 571. 100. 572. 101. 573. 102. 574. 103. 575. 104. 576. 105. 577. 106. 578. 107. 579. 108. 580. 109. 581. 110. 582. 111. 583. 112. 584. 113. 585. 114. 586. 115. 587. 116. 588. 117. 589. 118. 590. 119. 591. 120. 592. 121. 593. 122. 594. 123. 595. 124. 596. 125. 597. 126. 598. 127. 599. 128. 600. 129. 601. 130. 602. 131. 603. 132. 604. 133. 605. 134. 606. 135. 607. 136. 608. 137. 609. 138. 610. 139. 611. 140. 612. 141. 613. 142. 614. 143. 615. 144. 616. 145. 617. 146. 618. 147. 619. 148. 620. 149. 621. 150. 622. 151. 623. 152. 624. 153. 625. 154. 626. 155. 627. 156. 628. 157. 629. 158. 630. 159. 631. 160. 632. 161. 633. 162. 634. 163. 635. 164. 636. 165. 637. 166. 638. 167. 639. 168. 640. 169. 641. 170. 642. 171. 643. 172. 644. 173. 645. 174. 646. 175. 647. 176. 648. 177. 649. 178. 650. 179. 651. 180. 652. 181. 653. 182. 654. 183. 655. 184. 656. 185. 657. 186. 658. 187. 659. 188. 660. 189. 661. 190. 662. 191. 663. 192. 664. 193. 665. 194. 666. 195. 667. 196. 668. 197. 669. 198. 670. 199. 671. 200. 672. 201. 673. 202. 674. 203. 675. 204. 676. 205. 677. 206. 678. 207. 679. 208. 680. 209. 681. 210. 682. 211. 683. 212. 684. 213. 685. 214. 686. 215. 687. 216. 688. 217. 689. 218. 690. 219. 691. 220. 692. 221. 693. 222. 694. 223. 695. 224. 696. 225. 697. 226. 698. 227. 699. 228. 700. 229. 701. 230. 702. 231. 703. 232. 704. 233. 705. 234. 706. 235. 707. 236. 708. 237. 709. 238. 710. 239. 711. 240. 712. 241. 713. 242. 714. 243. 715. 244. 716. 245. 717. 246. 718. 247. 719. 248. 720. 249. 721. 250. 722. 251. 723. 252. 724. 253. 725. 254. 726. 255. 727. 256. 728. 257. 729. 258. 730. 259. 731. 260. 732. 261. 733. 262. 734. 263. 735. 264. 736. 265. 737. 266. 738. 267. 739. 268. 740. 269. 741. 270. 742. 271. 743. 272. 744. 273. 745. 274. 746. 275. 747. 276. 748. 277. 749. 278. 750. 279. 751. 280. 752. 281. 753. 282. 754. 283. 755. 284. 756. 285. 757. 286. 758. 287. 759. 288. 760. 289. 761. 290. 762. 291. 763. 292. 764. 293. 765. 294. 766. 295. 767. 296. 768. 297. 769. 298. 770. 299. 771. 300. 772. 301. 773. 302. 774. 303. 775. 304. 776. 305. 777. 306. 778. 307. 779. 308. 780. 309. 781. 310. 782. 311. 783. 312. 784. 313. 785. 314. 786. 315. 787. 316. 788. 317. 789. 318. 790. 319. 791. 320. 792. 321. 793. 322. 794. 323. 795. 324. 796. 325. 797. 326. 798. 327. 799. 328. 800. 329. 801. 330. 802. 331. 803. 332. 804. 333. 805. 334. 806. 335. 807. 336. 808. 337. 809. 338. 810. 339. 811. 340. 812. 341. 813. 342. 814. 343. 815. 344. 816. 345. 817. 346. 818. 347. 819. 348. 820. 349. 821. 350. 822. 351. 823. 352. 824. 353. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

Ad insimilem siccam efficacissima 383. 16
Tassim infantiu eruca sedari 373. 1

ACCARVM lac cur opti-
mum 461. 39

Vacinia feruorum uestes tinge-
bantur 273. 35

vacinie arboris usus 470. 10
vacinia in aucupijs feritur ibidem

uaste dictum 111. 19
uacientis A. Iunij fortitudo 113. 39

ualerie Romane que cum dentibus nata est
historia 113. 24

ualerie Publicole filie statua 598. 34
ualerie aquilarum genus 170. 36

ualeria in familia quidam lactuacini cognomi-
ni 351. 1

ualerianus scriptor 44. 23
ualerianus Cornelius 242. 3

ualerius Marcus 265. 35
ualerius Piscus cur equestri ordine motus

594. 17
ualerius C. consul 549. 13

ualerius archibitus 643. 2
ualerius Publicola primus Rome consul, de

eius domus ibidem 38
ualerius Soranus et eius poena 39. 47

ualerius Maximus consul 614. 49
ualerius L. consul 12. 16

ualerij Cornini senectus, consulatus sex ac bo-
nores alij 121. 8

ualerius Messala consul 127. 39
ualitudinis auguria 504. 18

ualgij C. liber et laus 453. 7
uallares corone 267. 31. 405. 48

uappa uinum 246. 31. 451. 46
uariana clades 120. 38

uariane uae unde 243. 24
uari unde dicti 213. 29

uarices uiro tantum, mulieri raro 213. 22
uaticu remedia 406. 4. 407. 21. 429

1. 478. 24. 519. 27
uarices ne nascantur 545. 4

uaronum remedia 421. 41. 427. 25. 42. 4
433. 8. 508. 16. 518. 2. 540. 47

uarronis M. cum adhuc uiueret in bibliotheca
eum imago 117. 3

uarroni M. pyratice bello naualis corona
data est ibid. 6

uarronem M. arguit Plinius 235. 49

uarro M. corona à Pöpcio donatus 267. 32
4117. 6

uarro M. in bellis pyratice 267. 32
uarro M. quo anno de agricultura scripsit

315. 48
uarro prescius in pyratice Pompeij bello

433. 31
uarronis M. liber De uiris illustribus 613. 41

uarroris senectus 530. 22
uarronis M. satyre prologo 1. 95

uas ingentis precij 654. 28. 655. 11
uas adulterij celantur 253. 7

uas imminente tempestate sudare dicuntur
345. 21

uas ubi optima 628. 31
uasorum cruste quo deleri possint 370. 24

uasorum luxuria frugalitasq. 593. 7. 594. 12
per totum

uasorum terrenorum usus 628. 31
uasorum materia 648. 19. 649. 12

uatie unde dicti 213. 29
uaticani obelisci à Caio imperatore 284. 35

uaticani obelisci à Caio imperatore 284. 35
uaticani obelisci à Caio imperatore 284. 35

uaticantes quo ad furorē utatur 402. 39
uaticanum consuetudo 512. 2

uaticanij plena omnia, sed non conferenda
sunt 123. 40

uaticanij uera et falsa fieri ibidem
natum Metruscorum aflu 409. 11

uatinij unde dicti 213. 29
ueticus id est, claudēdis hostijs instrumēti re-

perior 125. 38
uestes ex qua materia 287. 9

uehiculum cum quatuor rotis à Phrygijs
reperitum 126. 5

uentana gemma 669. 45
uelare nihil, Græca res est 597. 28

uelarum frugis genus 418. 40
uelorum nauium consideratio 346. 5. 347

33. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958.

uentris obesi minus solertes ibidem 41
 uenter solidipedum asfer & durus ibi. 45
 uenter mulierum ne rugosus fiat 409.39
 uentris gratia que fiant 473.20 & inde
 uentris morborum omnium remedia ibi. 18
 uentris morbus ne accidat 237.40
 uenter plurimum negotij exhibet 473.18
 uentris causa pars maior mortaliū uiuit ibi.
 uenter pestimum corporis uas ibi. 20
 uentris fistula 384.28 & 397.34 & 405
 38 & 428.35 & 422.29
 Quere Alumum firmantia sistentiaq;
 uentris animalia expellunt 370.38 & 375
 9 & 380.32. 49 & 406.34 & 418.24
 & 427.9 & 432.2 & 474.27 & 489
 1 & 491.33 & 607.33
 uentrē soluetia 368.33 & 398.1 & 429.49
 uentrem mollientia 366.2.21 & 368.25 &
 371.23 & 406.32 & 414.13 & 429.8 et
 432.2.4 & 438.2.39 & 489.1
 Quere Alumum mollientia
 uentrem purgantia 427.15
 uentris doloris remedia 365.2.3 & 366.2 &
 368.25 & 375.17 & 378.26.38 & 490
 11.18 & 425.37 & 428.25 & 431.9 &
 440.35 & 442.33 & 473.18 per totum
 & 492.19 & 517.1
 uentridius P. qualis 119.18 & inde
 uentilatio quibus diebus facienda 341.43
 uentus quid 14.11.20 & inde
 uentis uibilibus uolentius 505.10
 uenti quātum supra terram ascendunt 9.46
 uenti futuri signum 12.22
 uentorum regnum ubi ibid. 46
 uenti quomodo generentur 14.8 & inde, et
 26 ibidem & inde
 uentorum cōsideratio, capitibus 47.48.49
 50. libri 2
 uenti in specubus quibusdam sine fine geniti
 14.19
 uenti & status inter se differentia ibi. 24
 uentorum lex ibidem 30 & 15.17
 uentorum obseruationes plurime 14.33
 uentorum genera quot 14.46 per totum
 uenti quatuor apud ueteres ibidem
 uentorum duodecim nomina ibid. 49
 uentorum regiones 15.5 & inde
 uentus quisq; quo fiat ibi. 10 & inde
 uenti qui frigidissimi humidissimiq; ibid. 40
 uentorum qualitates ibid. & inde
 uenti qui saluberrimi noxijq; ibid. 46
 uenti omnes uicibus suis expirant 16.2
 uenti quibus augentur comprimunturq; ibi
 dem 10
 uenti repentini quī ibid. 18 per totum
 uentus terramotus causa 24.35
 uentorum miracula 27.3 & inde
 uenti ubi letales ibid. & inde
 uenti satis et arboribus conuenientes 290.2
 uenti satis nocui & regionibus proprij
 310.24
 uenti quando nocent frumento 326.44
 uentorum ratio obseruationis 342.12

uenti qua ex parte spirēt quomodo noscitur
 ibidem per totum
 uentorum sius, qualitates, effectus, diuturni-
 tasq; 342.44 & inde
 uenti qui frigidissimi 343.17
 uenti qui diu permansuri quomodo noscun-
 tur ibidem 19
 uenti futuri signa 344.4 & inde per to-
 uenti pomis inimici 259.26
 uenti qua ratione comprimuntur 668.3
 uentorum rationem quis reperit 126.31
 ueneris syderis consideratio, natura, motus,
 sius, effectus, 4.12 & inde
 ueneris sydis, primus Pythagoras deprehe-
 dit 4.16
 ueneris sydis solum inter stellas umbras red-
 dit ibidem 18
 ueneris syderis uaria nomina ibi. 19
 ueneris stella quando occidat 334.20
 ueneris stelle motus, exortus, occultatio
 7.2
 ueneris stelle in Zodiaco motus qualis ibi
 dem 29
 ueneris stella quantum à sole elongatur 8.12
 ueneris stelle color qualis 9.8
 ueneris deæ edes ubi nunquam pluit 27.25
 ueneris simulacrum à qua dedicatum 117.35
 & 635.55
 ueneris Cluacine signum Rome ubi 265.5
 ueneris Myrtis, uel Murtis ara Rome ibi
 dem 13
 ueneris uictoris corona ex myrto ibid. 9.30
 ueneris Coe pictura in expleta ab Apelle
 622.1 & 627.4
 uenus Cnidia 505.35
 ueneris tutele hortos esse 350.11
 ueneris uictoris templi dedicatio 130.3
 ueneris concha 159.4 & inde
 ueneris edes ac simulacri incidium 602.22
 ueneris genitricis edes Rom. 615.20
 uenus Anadyomene à quo picta 621.30
 ueneris è mari exeuntis pictura 621.46
 ueneris inter gratias, & cupidinem pictura
 626.37
 uenus Genitrix in foro Cæsaris à quo facta
 628.10
 uenus Palatina M. Crassus appellatus
 635.41
 uenus Aphrodite dicta 634.31
 ueneris simulacrum 635.21.22 & 636.6
 ueneri myrtos sacrata 217.1 & 265.5
 uenus marmorea Rome à quo 634.28.30
 ueneris excellens simulacrum à quo 635.1 &
 636.23
 ueneris Praxitelica specimen 635.11.31
 ueneris gemma quæ 664.19
 ueneris crinis gemma 669.4.4
 uenero qualiter utendum ac ab eadem absti-
 nendum 503.20 & inde
 uenus in somno quo compefcitur 368.10 &
 274.23 & 380.55 & 611.22
 ueneris diuerticula in quibus 186.26
 uenerem conciliantia 400.26

uenerem refragantia 357.4
 uenere fatigato quibus succurritur 494.7
 uenerem pregnantes arcent 187.26
 ueneris quando homines audiores 185.27
 uenerē coerecētia 440.49 & inde, & 441
 15 & 442.9 & 467.10 & 477.45 &
 inde, & 490.27 & 509.22.26 et 551.20
 26 & inde, & 568.23
 uenerem simulantia 364.37 & 365.10.19
 & 366.19.27 & 367.10 & 371.3.26.32
 & 372.40 & 373.1 & 378.46 & 381
 40 & 398.42 & 400.41 & 409.16 et
 410.21 & 411.17.18.20.38 & inde, &
 418.48 & 438.2 & 443.33 & 448.22
 & 447.48 & 478.2.5.15.21 & inde,
 490.27 & 506.17 & 507.15 & 508.8
 & 509.16 & 523.17 & 531.25 & 551.22
 & inde, & 568.24 & 570.6
 ueneris pecten herba qualis 451.18
 ueneris labra 504.8
 uer qui flos primum nunciat 391.35
 ueris certissimum indicium 275.21 & 332.10
 ueris flores qui 391.49
 uere quis uentus fiat 15.19
 ueratriū helleborus herba 457.40 & 465
 12.31 & secundum quosdam 176.31
 uerbasci herbe confid. 464.10 & 466.4
 uerbascum herba qualis 465.7 & 471.26
 uerbasci herbe medicinae 471.48 & 472
 15 & 473.25 & 477.37 & 480.33 &
 481.1 & 482.1.30 & 482.2
 uerbena herba sagmina fiant 405.43 &
 462.45
 uerbenarius quis uocabatur 403.45
 uerbenaceæ herbe medic. 471.37 & 474.5
 & 476.25 & 477.10 & 478.29.33 &
 479.7.37 et 482.2.18.39 et 482.18.47
 & 484.6
 uerbenaceæ herbe descriptio 462.45
 uerbenaceæ herbe honor ibid. & 403.43
 uerbenaceæ herbe usus ibid. 464.10
 uerendorum remedia 651.20 & 648.4
 uergilicæ stelle quæ 13.37
 uergiliarū ortus olei caritatem prænunciat
 337.33
 uergilicæ ad fructus pertinent 338.22
 uergiliarum exortus æstas incipit, occasus
 hyems ibidē 13
 uergiliarum semestris spatium ibidem
 uergiliarum occasus 340.49 & 194.35
 uergiliarū quarū arborum sydis fit 276.10
 uergiliarum pluuia quibus nocet 290.8
 uergiliarum occasus quando 332.25 & 335
 14 & 340.32 & 153.4
 uergiliarū exortus quādo 335.8.28 et 15.15
 uermes futura predcentes 345.29
 uermes ne femina infestent 327.25
 uermes qui mellis tpe noscuntur 335.35
 uermes quos fructus & arborem infestant
 277.24
 uermes olerum quomodo necentur 361.3
 uermes quā materiam non attingunt 272.11
 & 285.28 & inde

- uermiculorum remedia 376.31
 uermes ne aliqua infestent 356.5
 uermes qua ratione gigni possint 372.15
 uermes corpori innaescentes quo necentur
 ibidem 45
 uermes uentris quo pelluntur 375.9
 uermium terrenorum in medicinis usus 545.
 11.25.31 et 546.44 et 550.41 et 549.
 11
 uermium mira magnitudo 355.39
 uermium genera multa eorumque in medici-
 nis usus 549.46 et inde
 uermium innatorum remedia 576.48
 uermes in ligno et ex ligno nascentes 201.7
 uermes nocte lucentes lampyridis dicti sunt
 199.35 et 395.35.41 et inde
 uermium genus omne oculis caret 203.31
 uermicationis iumentorum remediū 551.37
 uermiculatio quas arbores infestet 309.20
 et 310.16
 uerna frumenta que et unde 318.14
 uerna opera que sint 335.1
 uernatiois anguiū in medicinis usus 540.13
 uernatio, id est serpētis corium ad quid 668
 40.42
 uerni flores qui 391.49
 ueronenses uae nobiles 242.26 et 246.42
 ueronensis agri arbor 258.25
 uerres cur proscriptus 596.12
 uerri cupidinis simulacrum obiectum a Cice-
 rone 635.12
 uerris fere in medicinis usus 518.37 et 519
 4 et 520.40
 uerris scriptor de sacris 590.28
 ueruxa corporū quo tollantur 372.40 et
 395.8 et 400.20 et 409.3.15.46 et 413
 13 et 419.49 et 430.22 et 431.9 et 440
 5 et 447.34 et 458.4 et 483.6.8 et
 491.4 et 502.25 et 519.32 et 545.33 et
 569.10 et 577.5 et 588.3
 uernaculū remediū superstitiosum 417.48
 uersipelles cur dicti 136.13
 uersus heroicus a quo reperiunt 126.38
 uertiginem que faciunt 327.15
 uertigines capitis remedia 375.10 et inde,
 et 376.8 et 378.42 et 379.8 et 402
 12 et 421.41 et 424.29 et 425.11 et
 435.43 et 458.27 et 463.48 et 465
 33 et 492.43 et 496.12 et 567.46 et
 647.39
 uernacium quid et unde 329.6
 uera indagare dignitates piget 65.37
 ueros corpore quodam esse 113.35
 uesica animalium consideratio 209.26
 uescam exulcerantia 371.26
 uescam ledentia 371.26.37 et 417.47 et
 420.38 et 422.40 et 428.40
 uesica morbi remedia 243.31 et 365.46
 et 364.10 et 367.49 et 368.31.35 et
 375.33 et 380.32 et 384.47 et 384.16
 36 et 397.14 et 398.39 et 400.19 et
 401.21 et 402.20 et 440.35 et 411.14
 24 et 416.39 et 421.6 et 422.18 et
 427.31 et 428.25.54 et 430.37 et 432
 40.42 et 433.36 et 434.26 et 436
 44 et 438.30 et 449.12 et 451.40
 47 et 456.40 et 468.14 et 476.28
 30.35.48 et 477.25.9 et 481.37 et
 485.34 et 492.22 et 494.39 et 495
 42.44 et 503.44 et 509.48 et 518
 17 et 528.14 et 567.22 et 521.11 et 646
 46 et 647.6
 uesica si intumuerit 366.35
 uescam quid inanit 399.21 et 574.9
 uesica scabiem sanantia 405.44
 uesica calculos expellentia 384.32.36 et
 477.5 et 544.17 et 657.32
 uescaria herba que qualisq; 402.19
 uescarum consideratio naturalis 197.3
 uespe que ichneumones dicuntur ibidem 6
 et 189.39
 uespe luto in sublimi nidificant 197.13
 uesparum et crabronum sexangula cella
 ibidem 4
 uespe plenilunio maxime crescunt ibid. 6
 uespe et crabrones non habent reges aut ex a-
 mina ibidem 20
 uespe et aranci dissident 189.39
 uespe non ferunt scorpione percussos 500.47
 uespas equorum corpore gigni 196.48
 uespe ne uias tangant 160.17
 uesparum morsus remedia 373.28
 uesparum iclus remedia 364.43 et 281.23
 et 399.34
 uespasianus primas coronas ex cynanomo
 diceat 225.19
 uespasiani imperatores plures 226.48 et
 626
 uespasianus imperator quid erga Romanam
 rempublicam 36.15
 uespasianus imperator contra Garamantes
 68.26
 uespasianus imperator quando 40.2
 uespasiani institutio 584.3
 uespasianus eadem honoris et uirtutis reser-
 uat 624.36
 uespasiani consilii solis et lune defectus
 in diebus duodecim contigerunt 625
 uespasiani census censuraz 122.10
 uespasiani laus prologo. per totum, et par-
 gim 2.41
 uespasiani magistratus prologo 1.11
 uesper sydus quod 4.15
 uesperilio solus inter uolucres dentes habet
 205.30
 uesperilio mammam habet 211.31
 uesperilio uolucris qualis 185.8
 uesperilio sola auium lacte nutrit ibidem
 uesperilio uolitans infantes secum deportat
 ibidem 9
 uesperilio in medicinis usus 532.1 et in
 de, et 543.29 et 544.3 et 550.30
 uestalium uirginum capillus quo deferbar
 tur 287.31
 uestales quem deum colunt 501.33
 uestales uirgines seruos fugiuos ne urbem
 exeant retinent precationibus 499.4
 ueste dea ades incensa Rome 119.44
 ueste simulacrum 635.24
 uestes quibus uertantur in lapides 645.41
 uestium tingendarum ratio 646.49
 uestes ne pediculis intrent 48.7
 uestium genera plura 147.36 et inde
 uestibus intexere aurum ubi reperiunt ibi. 43
 uestes ingentis precij ibidem 46 et inde
 uestes pictae quando ibidem 41
 uestem tunc quam non attingunt 500.49
 uestes quomodo seruentur a tunc 218.3 et
 489.19
 uestes herbi infici 403.31 per totum
 uestium macule quo tollantur 368.28
 uestibus que herba gratissima 389.34
 uestium luxuria flores imitantium ibid. 42
 uestium emulatio cum floribus ibidem
 uestes ne a tunc ledantur 178.47 et 401.29
 et 489.19
 uestes orientis ex qua materia 445.12
 uestes quomodo odorem capiunt 398.23 et
 401.19
 uestium tingendarum ratio 632.22 et 627
 25 et 165.36
 uestium luxus notatur 161.31 et inde
 uestilia Romana 109.35
 ueterinorū etas dentibus indicatur 205.49
 ueterni morbi quo somnus perpetuus induci
 tur remedia 364.23 et 520.20
 ueterum parsimonia 314.2.6.39 et 633.24 et
 248.42 per totum, et 350.38 et inde
 ueteres grati medicinis inuentoribus 452
 44
 ueterum studia circa rerum naturas 453.37
 ueteres studiosissimi naturalium rerum 14.33
 ueterum inuenta negligentur ibidem 39
 ueterum diligentia 241.15 et 338.27 et 452
 36 et inde, et 484.35 et 505.27 et 632
 22 et 658.11 et 14.33 per totum
 uetustatem que arbores non sentiunt 285.28
 uetastis nouitatem dare res ardua prologo.
 154
 uia sacra Rome 547.40
 uiatori quid profit 265.27
 uiatores quales apud Romanos et unde dir-
 cit 315.35 et inde
 uiatorum lassitudini uile 378.36
 uibus Crispus consul 546.4
 uibus Auius 660.14
 uibones flores qui 454.45
 uicia leguminis considerantur, usus, etc.
 325.40 per totum
 uicia satiationis tria tempora ibid. 41
 uicia siccitatem maxime amat ibid. 44
 uicia ubi ferenda 328.2
 uicia quomodo ferenda 329.29
 uicia quando ferenda 331.26 et 333.55
 uicia quando metenda 336.15
 uicinorum amor que erendus nobis 317.41
 uictime que animalia aptissima 146.22 et
 inde, et 46 ibidem
 uictime sacrificij coronabantur 267.41
 uictoriam

- victoriatu numus qualis, & à quo percussus
 primum 584.26
 victoriatu nummus 385.21 & 430.3 &
 435.46 & 436.42
 victoriam quo adipiscimur 530.26.31
 victorie summum signum 404.9
 victorie pictura 626.35
 victorie nota cum creta 632.30
 victorum ab aliis mos 404.10
 uideri qua arte quis nequeat 668.10 & 508
 45 & inde
 uienensis uitis picata 242.30 & 245.47
 uigilare faciens 383.40
 uigilie quibus tollantur 369.19 & 379.29
 uigilie exercitum à quo inuenit 126.25
 uigilie inter mala corporis uniuersi & earū
 remedia 479.24
 uilliterna uina 246.35
 uillarum positio qualis esse debet 316.36
 uillatice aues quo tute fiant 422.11
 uinaciola uina ubi 344.14
 uinalia festa cur & quando celebrentur 338
 38.48
 uinceperuince herbe medicina 401.40
 uinceperuince flos qualis 392.9
 uincere seipsum laus summa 621.28
 uincendo uicti Romani 435.38
 uinculus & ligaturis apta 282.10 per totum
 uincula uitium ex qua materia 308.16
 uindemiatoris signi emerfus 334.28
 uindemiatoris fydus quando oritur 340.34
 uindemie consideratio ibid. & 341.6
 uindemiarum tempus & initium ibid. 9
 & 27
 uindemiarum leges ibidem 10
 uindemiarum instrumenta ibid. 15
 uindemie pressura qualis ibidem
 uindemiarum tempore que agenda rusticis
 ibidem 25
 uindemiarum abundantia maxima ibid. 29
 & inde
 uindemie quot diebus durent ibid. 29
 uinearii situs & quas in oras spectare debet
 290.42
 uineis que terra utilissima 292.22
 uineae qualiter disponēde & plantande sint
 296.14
 uinearii excolendarum culturae disciplinaeq;
 297.11 per totum
 uineae ex quibus, quomodo & quando plāta
 ri debent ibid. per totum
 uinearum genera & differentie quinq;
 304.11
 uinearum ingeni fertilitas 245.8 & inde
 uinearum culturae & cultores nobiles 244
 40 per totum
 uineae tribus modis seruantur 304.21 & 23
 per totum ibidem
 uinearum plantandarum ratio plena 304
 32 per totum
 uineae quibus modis palis, uel alijs pedamen
 tis affiguntur ibid. per totum
 uinearum putationis consideratio 305.44
 & 306.29
 uinearum situs consideratio 306.9 & inde
 uineae quando confodi debeant ibid. 16
 uinearum pampinatio quando fieri debeat
 ibidem 26
 uineae plantatio quando 334.22
 uinariae cellae quales esse debent 249.17
 uinorum nobilium consideratio 246.9 per totū
 & 247.16 per totum
 uina transmarina 247.16 & 43 ibid.
 uina transmarina quo ueterascent ibid. 43
 uinū quis primus cum melle miscuit 245.29
 uinum aquae miscendum ibid. 32
 uini bonitas quo anno ibidem 35 & inde
 uinum ducentorum annorum ibid. 38
 uinum intus accendit, foris infusum refrigerat
 246.2
 uinum sanguinem esse terre ibidem
 uinum temperate sumptum utile, intempera
 te periculosum ibid. 7
 uina generosa ibid. 9 per totum & 249.31
 per totum
 uina herbis & alijs insciunt 246.47
 uini bonitas ex patria uel terra non uua
 247.7
 uinorum dulcium genera quatuordecim 45
 7 per totum
 uinum dulce quale ibidem
 uini colores quatuor ibidem
 uina secundariae quae & quomodo 248.24
 uina operaria quae ibid. 25
 uinorum genera octuaginta esse ibidem 31 et
 253.48
 uinum rogo ne respergito 248.37
 uinum sacrificijs aptum & non aptū ibid. 38
 & 251.15
 uinum quando in Italia 248.40
 uini usus apud antiquos ibid. 42 per totum
 uini absentia ibidem
 uinum aromaticum quidā diligunt 249.6
 uina facilia quae ibid. 37 per totum
 uinum ex multiplici materia fieri ibidem
 per totum
 uinum quibus hortensib. herbis fiat 250.12
 uinum ex fruticibus multis modis ibid. 36
 uina cur à natura genita ibid. 47
 uini prodigiosa genera 251.3
 uinum secundum foeminas, uiris faciens ra
 biam ibidem
 uinum abortum faciens ibid. 5
 uinum mire naturae ibidem 3 per totum
 uina quando in apothecis mutant 251.11
 uina nauigatione meliora fiunt ibid. 12
 uina quomodo condiantur 251.20 & inde
 & 252.22
 uina Asri calce condiant 251.22 & 649.7
 uinum ne inebriet 251.42
 uinorum medicamina uaria ibidem 48 &
 252.19
 uinorum uasa quo condiantur 252.3
 uina quo acescant ibid. 6 & inde
 uina in quae uasa transferri debent ibid. 10
 uino proprium ibidem 18
 uinum natura non congelascit ibidem 24
 uinum ubi congelascit ibidem
 uinum ad frigus super ibidem 25
 uinorum loca & cellae aptae ibid. 22 per to
 uini uasa qualia esse debent ibid. 30
 uinorum seruandorum ratio ibid. 22
 uini flos qualis optimus ibid. 36
 uinum intus gratissimus liquor 255.46
 uinorum uel uini similium genera centum
 non aginta quinq;, species autem pene da
 plia numero ibid. 48
 uino quomodo odor acquiritur 259.46
 uini saporis mire naturae 265.44
 uinorum odor qualis 264.13
 uinum an sit aquae admixti experimentum
 280.38
 uina nobilia in arbutis 307.19
 uino perfun datur semina ne aegrotet 327.11
 uini copia existente maxima quid agendum
 341.29 & inde
 uini genera & ex eis medicina 422.11
 uinum Albanum quale ibid. 40 & inde
 uinum uires alit, sanguinem, ac colorem ibi
 dem 46
 uini effectus plures ibidem & inde
 uinum modice sumendum 423.1
 uino sapientiam obumbrari ibid. 12
 uinum quis primus aquam miscuit 126.9
 uinum fabricantibus non dandum esse
 424.2
 uinum quando merum uel aqua mixtum bi
 bendum 423.23
 uina plura misceri inutile ibid. 37
 uino nocentia ibidem & inde
 uinum rubrum nigrumq; constringit ibi
 dem 44
 uinum pice conditum quibus prodest ibid. 45
 uinum in quibus morbis non dādum 424.3
 uinorum facilius medicina ibid. 10
 uini fecis natura & medicina ex cel 425
 24 & inde
 uinum nunquā inebrians 434.30 & 245.35
 uini potus uires recreat 217.4
 uinum quibus melius fiat 378.5
 uina cur mustis odoratiora 389.1
 uinum palmarum arborum 99.1
 uinum prohibitum foeminis 248.42
 uinum picatum quod 424.1
 uino gratiam tribuens 456.2
 uini fece qui colores fiant 617.7
 uini abstinentie exemplum 504.41 & 505.9
 uini usum tollentia 553.47 & 578.3
 uinum fontes emittentes 153.49 & inde
 uini potoris cuiusdam exemplum 184.40
 uinum praecipue serpentes appetunt 189.9
 uini saporem habentia 553.48 & inde, &
 441.8.10
 uinum ex quibus praeter uisā fiat 447.11 d
 460.44 & 463.36
 uinolarum consideratio, natura, genera, me
 dicina 388.14 per totum
 uinolarum consideratio, nomina, nascentia
 puer 391.35

nirole sponte nascentes quales 388.15
nirole lutee descriptio ibid.17
niola alba ueris nuncia 391.35
niola ubi hyeme provenit ibidem
niola alba maxime durat 391.43
niola alba uita longissima est trimatu 392.11
niolis apes delectari ibid.20
niolamur medicinae 398.8
niolenta plura 565.10
nipere serpentis considerat. 142.11 & inde
205.29
niperinis caribus uescentes 108.25
nipere duplex uulua 209.33
nipere in cibis usus 535.27
nipere partus atq; conceptus qualis 186.12
nipera à filiis interimitur ibid.17
nipere uenenum quod 205.29
nipere in medicinis usus 551.2 & inde, &
534.29 & 535.24 & 541.42 & 542.25
& 545.15 & 551.4
niperarum morsus remedia 409.32 &
433.38
nipiones aues 183.8
nipsam consul 23.1 & 114.2
nires prodigiose 13.35 & inde
nires suas quisq; pensare debet 135.1
nires recreatâ 414.12 & 428.23 & 430.
33.38 & 479.20 & 495.48 & 596.13
nirge sanguinea natura 442.14
nirge magistratum Romanorū ex betulla
arboze 75.27
nirgiliana uirtus prologo 1.85
nirgilus carmina sua testamento cremanda
mandauit 117.2
nirgilus quid de equi forma 144.21
nirgilij manu scriptus liber Plinij tēpore ex
stat 235.46
nirgilus botorum dotes fugit 241.34
nirgilus quemadmodum ante Plinium 242.32
nirgilus que in Georgicis attingit prologo
241.34. & inde
nirgilus de uitis quid 244.20
nirgilus de pice 252.8
nirgilus de infusione 259.15
nirgilij erga femina precepta 327.21
nirgilus de sandice 616.45
nirgilus de reparandis apibus 196.48
nirgilij incantationes 499.31
nirginea aqua Rome 644.38
nirginitas quo deprehenditur 646.43
nirginum mammae ne crescant 491.23
nirgo aqua Rome 556.11
nirideris quomodo Latine dicitur
Qbere, Aeris Eruiginis, & Scolie
niridis color 617.36
niria Celtice que 585.44
niriles Celtiberice ibidem
nirilium remedia. Qbere Genitalium
uicuo auis quando apparet 339.12
uitorum coitus quando remissus 411.40
niri qua ratione gigni possunt. Qbere Ma
res qua ratione
nirtus cuiusq; plurimum refert in que temp

pora inciderit 116.10
uirtutis honor ibi.15 per totum & 116.30
uirtutis primum honos 268.11
uirtutis dea edes à quo dicta 614.36
uirtutis pictura 616.12
uiscerum morbi remedia 441.39 & 472.39
& 652.15
uisus arborum consideratio 188.21
uisus neq; igne neq; aqua corrumpitur
239.1
uisus in quibus tantum nascatur arboribus
288.22 & inde
uisus quomodo nascatur ibid. 7
uisus mas feminaq; ibid.31
uisus acini quomodo colliguntur ibidem 32
uisus quomodo preparatur ibid.36
uisus sacrum apud Druidas ibid.37
uisus non prodest arbori cui inest 311.5
uisus ex chameleone herba 407.34
uisus floris medicine 471.16
uisus & ex eo medicine 436.18
uisum ad religionem pertinere ibidem 25
uisum quo d optimum ibid.20
uisus sumpti remedia 364.27 & 513.3.19 &
425.18 & 438.41 & 489.10 & 568.5
uisula uua 243.32
uisum animalis resistentia 461.14 & 536.14
& 138.5
uisus acutissimi exempla 114.7
uisus forniculo reficitur 384.18
uisus claritas quo inducitur 66.10
uisus aliquibus post longū tempus resistent
204.18
uisus quibusdā statim nascētibz negatus ibi.
uite longissime exempla 121.8.46
uite breuitate nil melius 122.37 & inde
uita animalis in uigilia prolo.72
uite hominū pericula 449.6.32 & 105.34
& 110.1 & 122.26
uita carens doloribus pœnæst 497.49
uita desijt quando uoluptas uiuere cepit
241.32
uite brevis signa 215 & inde
uite longe signa ibid. 17 & inde
uita quorū longa est 108.35 & 60.16 et 170
25 & 297.43
uite brevis exemplum 101.28 & 55.31
uita in quibus animalibus sine cibo 40.24
uite redimende exemplum 139.8
uitelliani capitolum incendunt 599.27
uitellius L.prator quid attulit in Albanum
rus 261.42 & 262.35
uitellius L.Syrie legatus quando 61.42 &
262.33
uitellij luxus in cena 628.45
uitellij contra Pisonem oratio 20.72
uitex ex eoq; medicina 441.5
uitiles naues 126.49
uitiligator aues dictus prolo.1.123
uitiliginis corporū remedia 374.13 & 376
26 et 398.6 & 418.31 et 494.29 & 496
42 & 630.19 & 549.27 & 563.17
uitis que fertilior & que tardior 277.22

uite tacta fulmine diss libare nefas 251.15
uitium inimica que 270.11
uitium sarmentorum medicinae 420.45
uitium clauicula ad quid profunt. ibidem. a
uitis lachryma qualis et ex ea medicinae pro
logo 419.47
uitis & brasica inimice 435.19
uitis frondibus succisq; que medicinae fiant
419.44 & inde
uitibus populus arbor gratissima 282.10
uitis ad ligandum apta ibid. 23
uitis sola parturit 275.48
uitis germinatio quando 279.9
uitis floren di tempus ibid. 11
uites triserere insane dictæ 277.11
uitis frons late latissime 274.46
uitium consi. 241.41 & inde per totum
uitium principatus in Italia ibid. 37
uites inter arbores numerari ibid.41
uitis lignum longo durat tempore ibidem
42 & 45
uitium magnitudo ibidem 48 & inde
uitis centurionum Rom.insigne 242.6
uitium genera plura ibid.37 & 244.4
uitium locus qualis esse debet 243.18
uites quarū filia priuquam decidunt sangui
neo colore mutantur pessime sunt 244.9
uitis arbor uel palis non indigens ibi.23
uitibus aptus locus ibid.47
uitis Syluestris usus uariis 285.16
uitibus breuis uita 288.3
uitibus quādo nocet pluuia 290.8 & 310.10
uitium conceptus quando ibidem
uitibus que terra utilisima 291.20.38
uitis umbra qualis 299.34 per totum
uitis tribus modis inferitur ibid.35
uitis humor maxime infestat uites ibid.43
uitium gemma, oculus, germen, &c. 383.17
uitis ut diuersas ferat uitas ibid. 48
uitium plantandarum consi. plena ibid.10
uitium omnium culturae precepta secundum
Catonem 306.48
uitium culturas quis primum reperit 126.9
uitibus que arbores apte 107.21
uites aquilonem spectare debent 308.4
uites quibus uinculis ligande ibid. 16
uites totas in terrā supplantandi mos ibi. 30
uitibus adminicula addenda ibid.47
uitium morbus multiplex 309.45
uitium uermis qui araneus dicitur 310.15
uitis que odiat 311.7 & inde
uitis bisera 330.14
uitis albe nomina & ex ea medici.421.32
uitis nigre nomina & ex ea medici.422.5
uitia ex remedijs interdum sunt 311.36
uitra que flumina serunt 73.7.14
uitri consideratio origo faciendiq; ratio 75
10. per totum
uitri liquor à magnetē trahitur ibid.20
uitrum qua ratione coquitur ibid.35
uitri factio atq; celatura ibid. 26 & inde
uitri tēperamentum ut flexibile esset quādo
inuentum ibidem 35

nitrei nassus mirum pretium ibidem 36
 nitri colorum varietas ibidem 45 et inde
 nitri fragmenta quo glutinantur 529.5
 nituli marini consideratio 159.17 per totum
 et 153.7
 nituli marini magnitudo 566.7
 nituli marini medicine 577.14
 nituli marini non feruntur fulmine 18.15
 nituli in medicinis usus 518.43 et 519.13.30
 et inde, et 530.32 et inde
 nitulus marinus mitefcit interdum 182.25
 nituli marini descriptio 155.15 per totum
 nitulus marinus cur dictus ibidem 18
 nituli marini pilis uestiuntur ibidem 10.15
 nituli marini partus ibidem 15
 nitulus educat mammis soctum ibidem 17
 nitulis in somno mugitus ibidem 18
 nituli uoce et uisu populum saluant ibid. 19
 nituli nomine uocati respondent ibidem 20
 nituli marini somnus grauisissimus ibidem
 nituli marini pinnis uice pedum serpenti ibi-
 dem 21
 nitulis soporiferam esse pinnam dextram ibi-
 dem 25
 nitulis marinis lingua qualis 206.13
 nitulis marinis sel ad multa utile 308.16
 nituli marini oculi quales 204.2.7
 niuaria de quo inuenta primum 168.5.11
 niuaria piscium ibidem per totum
 niuariorum bestiarum consideratio 148.18 per
 totum
 niserra animal infesta cuniculis 150.4
 niuimus aliena interdum fiducia 404.4.7
 ulcerum corporum consideratio plena 482.9
 per totum
 ulceribus tibiarum utile 430.45
 ulcerum corporum remedia 265.12 et 362
 35 et 364.30 et 355.42 et 366.24 et 367
 21.24 et 368.1.23 et 369.43 et 370.46
 et 375.36 et 380.24.45 et 384.1
 396.49 et inde, et 397.4.7 et 399.38 et
 401.17 et 406.1 et 407.25 et 408.6
 35 et 409.35 et 410.9.13.24 et 412.49
 et 413.23.49 et 414.7 et 415.25.33.35
 et 416.15.36.38 et 417.14.21.41.42
 et 418.10.22.28.35 et 420.15.23.43 et 421
 20.37 et 424.36 et 405.32.48 et 426
 27.36 et 427.26.32.48 et 428.14.32
 et 429.41.47 et 430.19.26 et 431.10
 et 432.47 et 433.47 et 434.24.37
 39 et 436.13.27 et 437.6.41 et 439.5
 6.22 et 441.18.40 et 443.2.17.30 et
 444.4.39 et 445.13 et 446.8.14.30
 47 et 447.11.29 et 448.36 et 449
 7.21 et 452.4 et 473.48 et 474.7 et
 482.9 et inde, et 487.12 et 489.34 et
 490.17 et 493.41 et 495.5 et 496.49
 et 502.5.42 et 504.11.33 et 506.30 et
 507.23 et 511.16.25 et 516.5 et 518.30
 et 521.29.28.33 et 523.9 et 527.35 et
 528.4.34 et 548.38.40.45.48 et 564
 12 et 567.26 et 573.12.23 et 574.13
 20 et 588.2 et 590.22 et 595.20.21 et

605.8 et 606.48 et 607.19.36 et 608
 11 et 610.15 et 611.39.41 et 615.11 et
 631.30 et 646.2.33 et 647.38 et 648
 2.4 et 650.14
 ulex quid 487.14
 ulisis palladii surripientis effigies 594.37
 ulisis pictura 720.2.7
 ulisis pileus 613.33
 ulisses simulata insania boue cum asino iun-
 xit 625.27
 ulisses incantator 499.58
 ulysses e qua familia propagatus 111.45
 ulmaria qualiter disponenda sint 296.7
 ulmi arboris consideratio et genera quatuor
 273.11 per totum
 ulmus gummi ferens. 234.27.28
 ulmi semen samara dicitur 273.15 et 276.31
 ulmi folia qualia 275.7
 ulmus cito germinat ibidem 33
 ulmi portentum 278.42
 ulmus rigorem seruat, et eius usus 285.23
 ulmus quando ferenda 296.3 et inde
 ulmus uitibus aptissima 307.21
 ulmorum infirmarum remedium 312.19
 ulmi arboris natura et medicine ex ea
 440.7
 ulophonon herba que 407.47
 ulpicum alij genus 155.26.19
 ulule auis in medicinis usus 535.35
 umbras spacio consumi signo ostenditur
 516
 umbra satis aut nutritrix aut nouerca 297.27
 umbrarum figure tres 5.34
 umbræ leues quarum sint arborum 297.25
 umbræ arborum quarundam noxie ibi. 27
 umbræ gnomonis ratio 23.18 per totum
 umbræ ubi nulle die medio ibidem 24
 umbræ quando et ubi nulle 99.48 et inde,
 et 108.26
 umbræ ubi bis anno 23.41
 umbræ ubi ad Septentrionē hyeme æstatēq;
 in Austrū 89.28 et inde, et 91.23 et 99
 47 et inde
 umbra hyenæ canes obmutescunt 138.49
 umbræ metiende ratio 641.1
 umbræ inferorum quibus euocantur 670.33
 umbriz uua qualis 244.10
 umbri ouium genus 148.8
 umbras populos Pelasgi exigunt 58.16
 umbritius haruspex quis 171.48
 uncialis uua que 244.31
 undulata uestis 147.35.37
 unedo arbor qualis 218.2
 unedo, id est arbutus qualis 433.34
 unedonis arboris consideratio 263.11
 unedo cur dicta ibidem 14
 unedonifolia non decidunt 274.6
 unguentorum materie tractatus 226.16
 unguentorum consideratio 228 et inde
 unguenti inuictor primus ignoratur omnino
 ibidem
 unguentum non fuisse Troiano tempore
 ibidem

unguentum Persarum gentis est. 229.2
 unguenta quando primum uisa ibidem 4
 unguentorum usus in funere ibidem 6
 unguentorum denominatio unde ibidem 9
 unguentum landatissimum ubi ibidem 10
 unguentorum genera plura ibidem 12
 unguenti facienda duplex ratio ibidem 20
 unguentum regale quod 230.15
 unguenti feces magnata uocari ibidem 21
 unguenti in alabastris seruatur optime ibi-
 dem 23 et 638.48
 unguenta uetustate meliora sunt 230.14
 unguentis sol inimicus ibidem
 unguentorum decoctio ibidem 25
 unguentorum experimentum ibidem
 unguentorum luxuria ibidem 28
 unguentorum exprobatum ibidem 15 et 18
 per totum
 unguenta propter quid expetuntur ibid. 30
 unguentorum pretia maxima ibid. 31
 unguenta que gratiora ibid. 33 et 192.19
 unguentis pedes inungi 230.35
 unguentorum usus etiam in ædibus ibid. 40
 unguenta exotica Rome uendi non poterūt
 ibidem 45
 unguenta in potu addi ibidem 47
 unguenta que terræ queq; crocum sapient
 292.29
 unguinum animalium consideratio 235.2
 ungues quid ibidem
 unguinum animalium differentie ibidem per
 totum
 ungues nudinis non rescebantur 500.33
 unguinum in medicinis usus 506.3 et inde
 unguinum morbi remedia 381.12 et 182.15 et
 384.1 et 431.11 et 435.39 et 436.13
 439.8 et 483.7 et 631.32 et 511.16 et
 516.15 et 519.32
 unguularū animalium differentie 235.35 per
 totum
 unguulum id est annulus 580.40
 ungule quibus sint 213.30 et inde
 unguularum consideratio ibidem 35 per to-
 unicornis gemme descriptio 135.26.39.41
 unionis gemme consideratio 162.16 et inde
 per totum
 unio unde dictus ibidem 19
 unionis bonitas in quo ibidem 18
 uniones ubi optimi ibid. 21 et inde
 unionum usus ibidem 24 et inde
 unionum luxus notatur ibid. 25 et inde
 unionis Cleopatrarum ingenij precij 164.4
 unionum nomen quando impossum ibid. 29
 uoconia pyra 259.13
 uola homini tantum, ex qua et cognomina
 sumpta 223.27
 uoleatus iuris peritus Celsij preceptor à
 cane desensus 142.34
 uolatus poeta sedigitus 212.34
 uolemas pyra 259.13
 uologes rex Parthorum 95.8
 uologesocerta oppidum ibidem 9
 uolua quid 421.22

noluminus L. consil. 18. 21
 noluisse magnum magnificum est pro l. 1. 57
 nolucos uermes praeordentes pubescentes
 uis 513.25
 nolutas quando uiuere cepit uita desijt
 241.32
 nolutates publice notantur 633.29 et inde
 nolusij L. senectus 121.24
 uomice morbi remedia 380.30 et 383.22
 et 407.25 et 372.18 et 374.45 et 441
 19 et 445.42 et 447.21 et 330.11 et
 542.32
 uomitiones à canibus primum monstrare
 529.39
 uomitiones quādo excogitate et quibus ini
 mica 216.15
 uomitionibus crebris uti utile 372.43
 uomititēs moutia 363.19.21 et 364.40 et
 366.31 et 371.20 et 380.3 et 381.14 et
 399.6 et 406.18 et 418.16
 uomititū utilia 365.20 et 383.30 et 410.17
 uomitus utilitas 558.20 et inde
 uomitus causa et quibus accidat 208.36
 uomitū moutia 375.17 et 376.11 et 378
 24.40 et 380.29 et 383.38
 uomitū incititia 414.22 et 427.7 et 429
 9 et 431.11.42 et 434.18 et 450.36 et
 457.34 et 473.2 et 474.30 et 475
 2131 et 487.20 et 495.48 et 568.2 et
 575.37 et 588.4 et 605.32
 uomitū inbibentia 416.13 et 420.8 et 425
 29 et 454.41 et 475.6
 Vopifex Caesar quid apud censors 252.4
 vopifex qui 110.29
 vorrex quid 163.35
 uota suspensioes Parthorum quae uerbis uiti
 tur 391.30
 uotorum quando precipuus locus 134.1
 uotum quod frequentissimum 112.57
 uox quibus in se quibusq; non 214.37
 uoxis consideratio ibidem per totum
 uox quibusdam sexto mense inest 215.8
 uocem inuantiā fexta. 217. 47 et 374.47
 et 405.41
 uocis resonantis mirum 642.36.39
 uocinocentia 364.37
 uocem firmantia 380.25
 uoce carentes homines 691.7
 uox quādo roboretur exiliorq; fit 215.9.10
 uox in theatris quando deuoratur ibidem
 uoci qui dentis nece deorarij 112.31
 uox omnium diuersa 215.15
 uoci contraria 574.12
 uoci proficia 413.31 et 416.47 et 417.9
 et 450.34 et 477. 48 et 573.36 et 611
 25 et 612.17 et 533.47
 uox nos distinguat à feris 215.17
 uox explanatio animi ibidem
 Vpupa et auis consideratio 178.14
 vpupa in medicinis usus 942.49
 Vranio copis piscis 571.34 et
 578.42
 urbane arbores cur dicantur 275.42

urbane tribus quae 315.7
 urbane arborum medicina lib. 23 per to.
 urbes in deorum tutela 499.26
 urbium oppugnatio quibus uerbis ibidem 35
 urceolaris herba quae 407.23
 urea cybia quid 579.17
 uredinis malum 337.28
 uredo frigore constat ibidem 41
 uredo non fit nisi plena luna ibidem 43
 urene pisces 579.18
 urentium materia 377.38
 urica fatorum uitium et cur accidit 327.9
 urina uermis 532.16
 urina mira uis in animalibus 141.47
 urina tormina quo tolluntur 368.35
 urinae differentie ususq; in medicinis 504.2
 urinae auguria circa ualitudinem ibidem 18
 urinae uarij colores quid signent ibidem
 urinam quae continent 376.6 et 507.38
 urina hominum apes medentur 392.26
 urinari contra solem aut lunam non decet
 504.24
 urina quibus prosit arboribus 313.25
 urina femina aspergenda antefatum 327.23
 urinae noxia 413.11 et 437.23
 urinae profusio cohibentia 505.37
 urinam mouetia 363.15 et 364.10.15.17 et
 365.318 et 367.13.37 et 368.18 et 369
 22 et 371.26 et 372.4.11.15.34 et 374
 3 et 375.18 et 376.8.20 et 377.6.18.26
 et 378.2.4.7 et 382.22 et 383.30.40
 et 384.14.16.29 et 397.3.14.31 et 398
 33.26.41.45 et 400.34.4.8 et 401.21
 26.33.49 et 406.42 et 407.39 et 408
 34 et 409.32 et 410.15.49 et 411.7
 14.24.29.37 et 413.17 et 417.36.46
 et 418.2.19.36 et 420.21 et 421.36.46
 et 421.7 et 426.17 et 428.7 et 429
 9.21 et 430.30 et 432.30.43.45 et 433
 1.5.31 et 434.28.49 et 437.11.30.48
 et 438.21.4.39 et 439.16 et 440.17
 24.36.45 et 441.9 et 442.24 et 443
 24 et 444.8.17 et 445.1.42 et 446
 4 et 447.19.25.42 et 451.40 et 473
 37 et 476.27.45 et 477.5.20 et 481
 36 et 485.48 et 486.45 et 489.1.13
 et 491.18 et 494.11.37 et 495.19.20
 496.29 et 503.44 et 647.40
 urinum ouum quod 185.19
 urion terre genus 587.4
 urinum, id est syluestre allium 355.48
 urisum consideratio 140.45 et inde
 uris sine calciatu longo itinere fatiscunt
 213.33
 uris ne mordeant 607.41
 urisum in medicinis usus 516.18.40 et 518
 39.45 et 519.10.7
 uris ubi non sunt 150.48 et 151.2
 urisum partus informes 140.47 et 186
 44 et inde
 uris et groti formicarum onis sanatur 536.35
 et 138.19
 urisum coitus qualis 140.45 et 186.33

ursum parientē rarius uiderūt homines 140
 48 et 186.45
 urisum somnus grauisissimus 141.2
 urisum coctas carnes crescere ibi. 7
 uris quae herbas se purgant ibidem 11
 urso caput inualidissimum ibidem 14
 urso non gigni in Africa secundum Plinium
 ibidem 22
 urisum cibis qui 189.18 et inde
 urtica herbe consideratio et medicine ex ea
 406.19 per totum
 urtica folia mordacia 275.1
 urticae non mordentes medicine 406.47
 urticae semē ubi optimum ibidem 43
 urtica magnitudo mira 394.30
 urticae differentie ususq; ibidem 32
 urticae usus in cibus religiosus ibid. 38
 urtica oleū 256.46 et 406.19 et 394.36
 urtica anserum pullis mortifera 185.38.40
 urticae piscis in medicinis usus 577.38 et
 578.43
 urticae piscis consideratio 165.43 et inde
 urticae quales 132.8
 urorum ferarum in medicinis usus 513.20
 urorum cornua maxima, ac eorum usus
 202.18
 Vsur excogitatio 584.30
 usus efficacissimus rerum omnium magister
 470.13
 Vetus uide dictus 209.32
 utice Apollinis templum memorabile ex qua
 materia 285.43
 utica quo anno edificata ibidem 44
 uuarum differentie unde sumptae 242.17
 et inde
 uuae passe unde dicte ibidem 26
 uuae lauae ubi ibidem 46
 uuarū uaria nomina ibi 7 per totū et 244
 4 per totum
 uuarum locus qualis esse debet 243.20
 uua cum sole circumagatur 244.19
 uuae insignes ibidem 21
 uuae quae in uite seruabiles ibid. 22
 uuarū conseruandarū ratio 259.40 et 260
 1.13 et 368.49 et 420.15 et inde
 uuae ne à uespis tangantur 260.17
 uuarum acini quales 263.17
 uuarum succus qualis 264.8.9.10
 uuarum cutis ibidem 24
 uuae uarie quomodo ex eadem uite 303.48
 uua sine ligno intus qualiter fiat 304.8
 uua terre proxima potentior 306.9
 uuae ne alicui animal obnoxia sint 309.1
 uuas pubescentes uolucres praeordant 313.26
 uuas pubescentes ne uermes producant ibidem
 uuarū pressura qualiter fieri debet 341.15
 uuas ne aues tangant 362.35
 uuae medicine consideratio 420.32 et inde
 uuae quibus nocent ibidem
 uuae saluberrime quae ibidem 41
 uuas galli ne edant ibidem 45
 uuarum nuclei medicine ibidem 46 et inde
 uua theriac quibus prosit 421.2

una passa consideratio et medicina ex eis.
 ibi. 5 et inde. et 380.42
 uas pituitaria que ibidem 21
 uas pictura mira 619.26
 uas homini tantum est 206.31
 uas facium remedia 37.0.22 et 37.4.48 et
 377.2.9 et 379.5 et 382.33 et 306.35.42
 et 413.50 et 429.4.7 et 431.26 et 432
 11 et 434.6.12 et 436.12 et 439.13 et
 446.12.21 et 501.4 et 503.35 et 509.4.7
 et 541.1 et 571.13 et 573.36 et 606.48
 et 607.38 et 631.36
 uas piscis, et ex ea medicina 578.3 et
 579.18
 uelcagifistum 325.16
 uelcini Aethiops filius 101.31
 uelcatis gurgitis interitus 124.12
 uelcus quibus inflammat 454.15
 uulnera quando aggrauantur 500.44
 uulneribus capitis quid medetur 438.43 et
 465.41
 uulnera ne inflantur 451.37
 uulnera quomodo cōglutinanda ibidem
 uulnerum corporū remedia 365.41 et 367
 23 et 370.14 et 371.7 et 376.40 et 379
 26 et 380.33.41 et 381.4.7 et 397.46 et
 398.3 et 398.24 et 399.20.27 et 406
 49 et 410.34 et 436.14.23 et 440
 10.13 et 449.14 et 496.5.35.43 et
 486.3.22 et 487.6.22.31 et 488.22 et
 489.16 et 492.35.38 et 495.30 et 504
 33 et 517.10 et 518.8 et 420.2.20 et
 450.37.40 et 451.37 et 456.5 et 457
 7 et 459.9 et 476.11 et 481.39 et 539
 35 et 605.22 et 607.38.40 et 610.20
 et 616.40 et 630.41
 uulpes quibus inimice 189.43 et 190.4
 uulpes quales gallos non attingant 523.59
 uulpes futura presagiunt 238.31
 uulpes ubi non sint 150.48
 uulpes marine caruūq; asinus 165.34
 uulpis in medicinis usus 513.46 et 514.24
 48 et 516.10.39 et 517.11 et 519.14 et
 512.40
 uulpes quo cibo necentur 433.4
 uulsi populi pulsati propter statuarum si
 gna 599.10
 uulturū alitum consider. 171.46 per totum
 uultures ubi nidificant, quorūq; nidos nemo
 attingit ibidem
 uultures biduo presentitū futura cadauera
 ibidem 49
 uultures unguento fugantur 216.5
 uultures siferis semen edunt 365.27
 uultures quo oculos suos sanant 367.28
 uulturum in medicinis usus 531.27 et inde,
 535.38 et 540.29.45 et 544.38
 uulturū uentis 15.13.44.45.44
 uulturū, id est, Euris uetus qualis, et qui
 bus aptus 343.14
 uulua quid 109.32 et inde
 uulua mulieris remedia 364.35 et 365.2 et
 366.18.23 et 371.28 et 372.40.44 et

373.40 et 374.45 et 375.20 et 376.8
 13.33 et 378.31.41 et 379.10 et 381.9.48
 et 382.37 et 384.16 et 385.11 et 397.2
 27.48 et 398.39 et 399.34.42 et 400
 36.49 et 401.11 et 402.6 et 405.28 et
 406.23.29.32 et 408.23 et 413.9 et 414
 24 et 416.24 et 417.21 et 424.45 et
 425.12.42 et 426.24.29 et 427.17.31
 44 et 428.15.35.36 et 431.14 et 433
 36 et 434.32.43 et 435.1 et 436.18 et
 437.11.17.21.35.41.45.47 et 438.4.15
 40 et 439.8.14 et 440.26.37 et 441
 18 et 444.17.29 et 445.24 et 447
 33 et 452.10.15.20.22 et 483.17.20.22
 24.29.35.38.41.45.46.47 et 484.3
 et 485.48 et 488.32 et 490.5 et 492
 18 et 502.33 et 504.31 et 505.2 et 507
 32 et 508.21 et 510.13 et 511.47.48
 et 512.4.7.29 et inde, et 517.36.41 et 567
 45 et 606.48 et 630.43 et 646.38.42
 et 647.41
 uxorem perire ob quid permittum 248
 24 per totum
 ANTHOS gemma 668.28
 Xanthus historicus 454.6
 Xenocratis statuarij opera
 ante se habuit ibid. 28 et inde
 903.34
 xenocrates scriptor 619.42
 xenon pictor 627.12
 xenophili musci felicitas 122.40
 xenophon dux circa agros colendos quid
 315.42
 xenophon de seminis tempore 333.20
 xenophontis symposium 605.16
 xerxes quomodo ingentem exercitum nume
 rat 543.32
 xerxes Hellepontū pōte iunxit, illacq; exer
 citum duxit 58.26 et inde
 xerxis aduentu platanus mutata in oleam
 311.22
 xerxis Darius pater per Bosporū Thraciū
 duxit exercitum 58.30
 xerxes ingentem hominum numerum epulo
 excipit 592.46
 xerxis filij qui ibidem 47
 Xylina lina 347.1
 xylocinnamomum quid 225.10
 xylobalsamum quid et ubi 227.21
 xylon frutex 347.1
 xiphia cometae genus 10.28
 xiphia piscis qualis 579.16.18
 xiphia piscis naues perforat 566.33
 xiphion herba qualis 465.24.27 et 476
 27 et 477.48 et 478.30
 xiphion herbe medicinae 483.35
 xyris syluestris 399.11
 xystos gemma 664.42
 ACHILIAS historicus
 668.24
 Zancles quis 205.43
 Zarmocenedas magus 538.16
 Zanie quid 276.19
 Zaratus magus 438.15
 zalcenes gemma 669.46
 zea genus frumenti ubi prouenit 321.6 et in
 de. et 49 ibid. et 323.40.48
 zea frumenti genus, et ex ea medicinae
 415.30
 Zedolap, unde 321.9
 zelotopis quid agendum 569.43
 zenodorus statuaris quando 600.6
 zenonis statua 604.26
 zenonis libris Carneades responsum helio
 borum iumpit 457.36
 zephyria oia que 186.4
 zephyrus nentis qualis, quando et quibus
 aptus 343.10
 zephyro plante que agenda ibidem
 zephyrus uentis 15.3
 zeros gemma 665.30
 zeti simulacrum 636.17
 zengite arundinis 281.41
 zeus piscis 157.40
 zeuxis statuaris 600.37
 zeuxidis pictoris cum Parrasio certamen
 619.26 et inde
 zeuxidis opera mira ibid. et inde
 zeuxis pictor quando ibid. 13 et inde
 zeuxis tabulā pingis quing; nudas uirgines
 ante se habuit ibid. 28 et inde
 zygia aceris arboris genus 272.40
 zingiber aroma 219.10
 zithum potus genus 419.18
 zizipha arbor 258.20
 zizipha quando feritur 395.47
 zizipha corona 390.22
 Zmilaces gemma 669.47
 zmilus architectus 641.43
 Zodiacus circulus qualis 147 et
 24.12
 zodiaci descriptio 7.27 et inde
 zalcium linum 346.33
 zōna Orionis quando oritur 337.13
 zonarum quing; terra consideratio 11.47
 zoophthalmos herba 467.34
 zoopyros herba 447.46
 zoopyrus sculptor 594.36
 zopissa picis genus, et ex ea medicinae
 439.19
 zopissae resinae genus 271.40
 zoroastres eo risit quo natus est die 1139
 zoroastri cerebrum palpitabat ibidem
 zoroastri preceptor 538.5
 zoroastres quo tempore floruit ibid. 8
 zoroastrem annis uiginti in desertis ecessit
 xisse 112.28
 zoroastres magice uanitatis inuentor 538.5
 zoroastri libri ibidem 7 et inde
 zoroastres de tempore seminandi quid 331.18
 zoroniflos gemma 669.48
 zoster morbus 480.26
 zura paluri semen 445.40

- A** B A mons. 74.4
 Abala oppidum 100.43
 abalus insula 655.46
 abalites sinus 100.14
 abali populi 83.20
 abantias oppidum 57.8
 absorte populi 90.21
 abstrimon regio 106.42
 abdera Hispanie oppidum 35.37
 abdera insula 58.15
 abdera Thracie oppidum 54.29
 abdere mirum 451.41
 abdere populi 52.12
 abellinates populi 44.1
 abellinum oppidum 39.36
 abesamis oppidum 97.21
 abesse oppidum 92.1
 abydos oppidum 55.17 & 80.26
 abydos oppidum Memnonis regia 71.11
 abydi lapis colitur 18.40
 abila mons Africe 33.8 & 66.17
 abilla oppidum 73.2
 abisontes populi 47.40
 abobrica oppidum 65.11
 abocis oppidum 101.5
 abolani populi 40.18
 aboriense oppidum 67.27
 aborigines in Latio 39.1
 abrenen populi 78.11
 abrinetati populi 62.27
 abrotonum oppidum 67.18
 abstrum fluvius & castellum 83.4 & 84.29 & 85.26
 abule gens 83.16
 absyrtides insule 49.26
 absyrtium insula 48.11
 absyrtis 94.36
 abziritanum oppidum 67.30
 abzoe populi 85.48
 A C A L A N D R V M flumen 43.13
 acamas promontorium 79.8
 acamantis insula 79.9
 acanthion mons 50.33
 acanthus oppidum 54.4 & 76.18 & 560.10
 acanthus insula 81.32
 acapatei populi 84.4
 acarnania merfa 26.31
 acarnania regio 50.15.22
 acarne oppidum 53.26
 acbite populi 98.16
 acissi populi 84.8
 accitania colonia 35.36
 ace oppidum 75.8
 accidici populi 44.21
 acclum oppidum 46.49
 acerani populi 39.36
 acerræ oppidum 45.11
 aceretis oppidum 54.39
 acersinus fluvius 59.32 & 89.39
 acersinus fluvius gemmis fer 67.124
 acstee populi 42.23
 achai populi 53.2 & 83.27 & 85.11
 acheorum portus 59.27 & 18.24
 achæorum statio 55.19
 achæia libertate donata à Domitio Nerone 52.13
 achæia merfa 26.32
 achæia asini quales 144.48
 achæia descriptio 51.12
 achais oppidum 87.10
 achæna fluvius 97.32
 achærianum oppidum 67.30
 achates fluvius gemmâq; 665.34
 acheloi fluvij gemma 667.45
 achelous fluvius 25.48
 acheron Italie fluvius 40.36 & 50.15
 acheronini populi. ibidem
 acherusia Italie palus 39.29
 acherusia fluvius 50.13
 acherusia specus 82.12
 acbillea insula 79.48
 achilleon oppidum 78.29
 achilleos Dromos 59.29
 achillis insula. ibid. 27 & 60.41
 achillis insulam nulla avis transvolat 179.29
 achillis tumulus 59.27 & 78.26
 acichsaris oppidum 102.11
 achine insula 79.29
 acholi oppidum 98.33
 achisla aqua qualis 30.4
 acienus populi 40.18
 acila emporium 93.14 & 98.6
 acimbro oppidum 34.27
 acina oppidum 101.19
 acis insula 57.16
 aciris fluvius 43.12
 acitæones populi 47.41
 acition insula 57.42
 acmodes insula 62.2
 acmonenses populi 76.32
 acolitanum oppidum 67.30
 acone portus 82.12
 aconitum unenium ubi. ibidem
 acontius mons 52.36
 acrabathenæ oppidum 72.20
 acra Iapygia promontorium 43.16
 acrausici populi 49.6
 acre oppidum 60.3
 acrenses populi 42.23
 acris oppidum 34.8
 acritas promontorium 51.26
 acroceraunium promontorium. 43.10 & 49.18
 acroceraunij montes ubi. prolo 50 48.40 & 49.49
 acrocorinthus, id est, Corinthi arx 51.6
 acrotadus insula 92.36
 acrothion oppidum ubi 54.2
 acrania insula 61.21
 actæ, id est, Attica 52.29
 actium colonia 50.18
 actrida oppidum 98.41
 A D AE oppidum 78.6
 adana oppidum 75.5
 addua fluvius 29.15 & 45.35 & 47.10
 adiabare populi 101.44
 adiabene regio 71.45 & 84.2740 & 86.17
 adiabeni populi 86.13 & 95.39
 adilsus mons 52.36
 adipson locus 99.29
 adirmachide populi 68.32
 adymis fluvius 73.21
 adramyteos oppidum 78.14.19229.15
 adrastra oppidum 80.27
 adrianus ager 44.34.46
 adria colonia. ibidem 34
 adriaticum mare 45.44 & 37.39
 adriatici maris insule 49.20
 adriaticum mare quantum à Protonotide distet. 55.5
 adrumentum oppidum 67.4104.19
 adulतरum oppidum 100.12
 adulter oppidum. ibidem 5
 adunicates populi 36.40
 AE A. oppidum 83.10
 eant sinus 99.17
 eantion oppidum 78.30
 eantium promontorium 53.15
 eas fluvius 48.38
 ecani populi 44.3
 edepsum oppidum 57.2
 ege oppidum 53.32 & 75.1 & 78.6
 ege insule 79.41
 egeum mare quod 55.25
 egeum mare unde dictum ibidem
 egialus mons 52.38
 egilia insula 55.45
 egialios, id est, Achæia 51.12
 egida oppidum 46.45
 eginium oppidum 53.33
 egyla insula 56.15
 egilia insula 51.9
 egilodes sinus 51.33
 egilos insula 41.23
 egimori insule 68.49
 egina insula 56.12
 eginctium eas 596.25
 egion oppidum 51.15
 egipani populi 102.16.38
 egypianum ferarum lascivia 65.12 & 69.12.10
 egypius rubro mari depressior 99.23
 egypii Pyramides 640.19 & inde
 egypius non cernit Septentrio-nes 22.34
 egypius non qualitur terræ motu 25.4
 egypii pars quondam mare fuit 25.48
 egypii alumen 631.5.6
 egypii Labyrinthus 64.15.24
 egypii electrum 656.2
 egypii maragdi quales 658.33.41
 egypii Opalus 660.29
 egypius non sentit Austros 15.18
 egypius fulminibus infestatur 16.44
 egypii descriptio 69.28 & inde
 egypii mensura ac termini, ibi dem 1. & inde
 Acgyptus cur insula credita ibi dem 31
 egypius Delta cur dicta, ibi dem 32
 egypius in nomos, id est, in præfecturas diuiditur. ibidem 35
 egypii ditionis terminus 70.49
 egypii mensura. ibidem, & inde
 egypii oppida quot. ibidem 71.3
 egypii nauigatio. ibidem 5
 egypii antiquitas. ibidem 7
 egypii ad Indiam nauigatio 93.1
 egypium mare triplex 99.26
 egypii serui profugi quale oppidum edificauerunt 100.6
 egypii ad rubrum mare iter 99.23
 Reliqua quare parte prima
 egira insula 80.14
 egira oppidum 51.15
 egos fluvius 18.37 & 55.14
 egostenices populi 52.22
 egussa insula 42.31
 elana oppidum 98.26
 elaniticus sinus. ibidem 27 & 99.17
 elius Gallus solus Rom. 8.

biam arma intulis 98.46
 emathia eadem que Macedonia
 53.30
 eminus fluvius 67.28
 emona colonia 46.39
 49.2
 emonia oppidum Norici 48.
 44
 emonia mutata nomina 52.
 48
 enare insula 80.8
 enaria insula 41.28
 555.17
 279.33
 eniensis populi 50.25
 encipolis oppidum 40.15
 ennus oppidum 99.32
 enos oppidum 54.33
 etia insula ardens 31.2
 eolus rex quando
 ubi regnavit 42.34.36
 eolus cur rex ventorum ibi
 dem 40
 eolis regio 76.10
 78.4
 eolij populi in Cappadocia 82.
 27
 eolidis finis 76.17
 eolie insule septem 42.33
 eolie sulphure abundant
 630.3
 eolie insule unde distat 42.
 33
 eolium locus 55.2
 equestri populi 36.8
 equeulani populi 44.15
 aeria oppidum 36.45
 aeria insula 58.13
 aeria, id est, Creta insula 56.
 39
 esolani populi 40.18
 esopus amnis 80.28
 esculapij delubrum 51.44
 esculapij fons Athenis 29.21
 esis fluvius 44.49
 estini populi 45.7
 esulani populi 39.37
 ethalia insula 41.25
 79.
 49
 etheria gens 101.31
 ethiope insula 80.14
 ethiopes Atabuliani 101.43
 ethiopes quales 23.14
 ethiopes Hesperij 103.2
 ethiopes minio tinguntur 590.
 32
 ethiopes Daratitae 65.28
 ethiopes Perorij 65.27
 69.6
 ethiopes Arrotherae 101.9
 ethiopum Meroe caput 23.31
 ethiopes Tarolei 69.11
 ethiopum gentis descriptio
 69.5
 ethiopum primi qui 101.18

ethiopes miraculo habiti cum
 primum visi sunt 106.21
 ethiopum emporium 100.7
 ethiopia unde distat 101.31
 ethiopia quamdiu clara
 ibidem
 ethiopia mensura 101.8
 inde
 ethiopia diversa nomina
 101.31
 ethiopia monstra. ibidem,
 inde
 ethiopiae harena 638.2
 ethiopiae Aegyptiorum armis at
 trita 101.8
 ethiopiae magnes 645.22
 ethiopiae magnitudo 102.28
 ethiopiae situs. ibidem 123
 ethiopiae duae 69.8
 ethiopicum maris insulae plures ibi
 dem 40
 ethiopicum smaragdi 659.9
 Reliqua quere parte prima
 etiolie populi, oppida fluvijq;
 50.25
 inde
 ethria insula 58.13
 ethrea insula 76.27
 ethra insula 42.31
 etnae montis descriptio
 42.11
 etnae montis incendium 30.23.
 36
 etnenses populi 42.23
 ex scopulis 55.25
 AFRICAe propriae descri
 ptio 66.43 per totum
 africae quae propriae dicitur 66.
 43
 67.7
 africae tertia orbis pars 32.49
 africa ubi 33.1
 africa
 Libyae eadem 64.27
 africa quibus animalibus careat
 151.1
 africa paucorum sinuum
 64.28
 africa nomina ineffabilia ibi
 dem 30
 africa ubi fertilis 65.8
 africa quota terre pars 105.47
 inde
 africae gentes castella inhabitant
 64.31
 africae qui veniunt sereni nubiliq;
 16.2
 africae propriae mensura 67.3
 africae serpentes fereq;
 67.12
 africae propriae quot populi, co
 loniae, oppida 67.25
 africam circa insulae 68.41
 per totum
 africae alumen 631.5
 africae solitudines ubi 69.7

africae totius mensura 103.47
 africae parietes ex terra
 619.22
 africa noctes aestate roseidae
 19.18
 africae descriptio 64.27
 7. se
 quentibus scap.
 Reliqua quere parte prima
 AGAGAMMATAE po
 puli 84.4
 agameda oppidum 80.16
 agandei populi 84.12
 aganippe fons 52.35
 agamzina oppidum 86.16
 agasus portus 43.40
 agatha oppidum 36.26
 agathyrsus oppidum 41.21
 agathyrsi populi 60.10
 agathusa insula 57.39
 agasturi populi 98.40
 agdei populi 84.8
 agestinas populi 62.40
 agyla oppidum 58.24
 agyrini populi 42.23
 agla oppidum 54.1
 agnicus fluvius 95.39
 agoce oppidum 100.44
 alebippe oppidum 98.16
 agragantium bitumen
 630.28
 agras oppidum 42.18
 agrani oppidum 94.46
 agre oppidum 52.5
 agrei populi 98.43.17
 agrigentium oppidum 42.19
 agrigentinus sal mirus 560.21
 agriophagi populi 102.23
 agrippenses Bithyniae populi
 81.22
 agrippe M. error de Beticae
 mensura 34.41
 agrippinensis colonia 62.25
 agrosipi populi 102.15
 aguntum oppidum 48.44
 ALCIS sepulchrum
 78.31
 ALABANDA oppidum
 76.43
 alaban de cristallus 654.42
 alabastro fluvius 78.14
 alabastrum oppidum 71.14
 862.48
 alachroae populi 67.20
 alea insula 98.1
 alana oppidum 100.43
 alanicus sinus 98.37
 alani populi 59.11
 alasi oppidum 68.22
 alostogi 34.20
 alazon fluvius 84.47
 alba oppidum 44.14
 alba Hispaniae oppidum
 33.48

alba Galliae oppidum 36.44
 alba Pompeia oppidum 38.14
 alba longa oppidum 39.36
 albas fluvius 35.21
 albaniae descriptio 85.46
 albaniae oppida ibidem 47
 albanii populi quales 40.17
 106.48
 labani populi a Iafone 86.1
 albanos fluvius 86.5
 albanus mons 59.40
 40.17
 albanum mare quod 86.1
 albanus populi 40.17
 44.14
 albinganum oppidum 38.7
 albion, id est, Britannia insula
 61.43
 albij populi 62.33
 albis fluvius 61.33
 albius oppidum 58.7
 albonenses populi 48.6
 album promontorium 33.4
 73.9
 albulas, id est, Tyberis fluvius
 38.34
 alebione mons 53.45
 alebippe oppidum fucino lacu
 haustum 44.22
 albutates fluvius 44.36
 ales fluvius 81.23
 alea oppidum 52.6
 alebecerorum gens 36.44
 aleji campi 75.2
 alele urbs 68.9
 aleo colonia 59.42
 aleon oppidum 77.35
 aleria colonia a quo 41.21
 alerini populi 44.8
 alerini populi 44.2
 aletium oppidum 43.5
 aletrinales populi 39.36
 aleutium oppidum 42.11
 alexandria 96.39
 alexandriae dies horarum quo
 tuordecim 13.45
 alexandria Troadis oppidum
 78.22
 alexandria Aegyptij difficulter
 editur 79.1
 641.6
 alexandria Aegyptij obeliscas
 639.28.39
 alexandria oppidum iuxta Cast
 rum 86.19
 alexandria Margiana ubi
 87.3
 alexandria iuxta Bastrum
 ibidem 15
 alexandriae nomos 69.42
 alexandriae Aegyptij descriptio
 71.18
 104.18
 alexandria Ciliciae oppidum
 75.1

alexandria Indis oppidum
92.48
alexandria Carmanis oppidum
93.32
alexandria & Heliopolis distantia ibidem 4.
alexandria ad Tigrim fluvium
96.39
alexandria & Siciliae distantia
103.40
alexander Epirotis ubi obiit
43.17
alexandri magni are & finis
87.15 & 88.39.83.49
alexandria Arion 88.32
alexandro Romanorum legatio
39.10
alexandri magni itineris mensurae
88.31
alexandri magni navigatio
92.11
alexandri magni Bucephala oppidum equi sepulchrum 90.23
alexander Darium ubi uicit 86.18
Reliqua quare parte prima
alexandropolis oppidum 94.14
alexia oppidum 61.3
aleximni populi 39.37 &
44.21
alexiani populi 44.3
alexymon fluvius 373.22
alexu insula 100.9
alexon oppidum 53.6
alexina oppidum 76.44
alexirei populi 52.12
alexantes po. 53.40
alexiani po. 39.36
alex fluvius 555.43
alexobrogum regio 36.35
alexobroga una qualis 243.11.14
alexidos oppidum 54.48
alexopij populi 53.38
alexone insula 26.11
alexoni populi 94.34
alexonticidij populi 34.20
alexopes oppidum 52.46 & 77.24
alexopconesus insula oppidum 58.7 & 349.5
alexope insula 80.7 & 60.11
alexotigi populi 34.20
alexopa oppidum 34.28
alpes Romano imperio saluberrime 36.19
alpes ab Hannibale exuperate
63.14
alpes sepe tremuerunt
25.3

alpius lacus 552.27
alpius crystallus 654.43 &
655.8
alpius longitudo 47.12
alpius altitudo quanta 20.31
alpius geminae fauces
46.12
alpius incolae 47.20
alpius tropheum 47.35
alpius Saliunca qualis 389.31
alpine gentes à quo uicte
47.38
alpheus fluvius 29.19 & 54.25
& 52.11 & 557.30
alsa fluvius 46.19
alsum oppidum 37.39 & 38.24
altinum oppidum 45.35 & 46.27
aluona oppidum 48.8
alutae gentes. ibidem 7
alutraenes populi 47.4
A M A L C H I V M , id est,
Oceanus Septentrionalis
61.5
amandare locus 90.26
amantini populi 53.41
amantes populi 46.59 & 49.61.0
amans mons 73.37 & 97.7
& 104.32
amani montis portae 74.49
amatum portus 63.3
amarbi populi 85.38
amasia oppidum 52.31.43
amasis Aegypti rex 71.7
amasi populi 84.12
amastris oppidum 82.18
amathus oppidum 79.12
amate po. 90.19
amathici populi 98.37
amathusia insula 79.10
amaxitos oppidum 76.33
amaxitus locus 78.22
amazonicus mons 75.41
amazonum opus Ephesus 77.24
amazonus mons 82.42
amazonum connubia unde
83.46
amazonum gens ubi 85.34 &
86.4
ambiani populi 62.20 &
81.1
ambracia oppidum 50.14
ambracie portus mirum 26.1
ambracius sinus 26.31 &
50.12
ambrysus oppidum 50.40
ambulatri populi 62.34
amelas oppidum 76.5
ameria oppidum quantum &

quibus condita 45.15
amerini po. ibidem 2
amernis spectata arma coelestia
18.30
ameriola oppidum 40.15
amycle oppidum 51.31
amycle à serpentibus deleta 39.16 & 138.39
amyon colonia 98.41
amymone fons 51.41
amysus fluvius 61.35
amysum oppidum 82.24.27
amita oppidum 43.37
amithocenta regio 98.7
amiternum op. 40.16
amiterni po. 44.18
amitineses po. 38.27
amyzon op. 76.43
ammienses po. 63.44
ammonis delubrum 101.27
ammonis osculum ubi 67.37
ammanethus insula 98.2
amnis fluvius ibidem 3
amometi de Seribus liber
87.48
amaradi po. 87.25
amorgos insula 57.43
ampela op. 56.26
ampelocessa op. 73.2
ampelos op. 53.49
ampeli pices quales 566.47
ampelusia promontorium
64.35
amphilochium oppidum
50.22
amphimalla op. 56.25
amphipolis op. 54.6 &
172.16
amphissa op. 50.40
amphrysus flumen 553.27
ampre oppidum 98.37
amprente po. 83.5
ampraga fluvius 66.31.33.36
A N A fluvius 35.21 & 63.31
anastoria op. 59.15 &
77.10
anetia op. 74.5
anagnini po. 39.36
anagnites po. 62.34
anaiticus lacus 280.44
analite po. 98.32
anapaumenos fons 29.38
anaphe insula 26.10 & 57.45
anariaci po. 86.46
anasa op. 97.40
anassus fluvius 46.29
anataliorum regio 36.34
anatia op. 36.45
anatis fluvius 65.20
anadoma op. 100.33
anaxantini populi 44.14

anaxini populi. ibidem
anaxarbeni po. 75.9
anchiale op. 75.3
anchialum op. 54.47
anchorarius mons 237.1
ancyræ op. 80.46 &
81.4
ancelate po. 84.5
ancon colonia 44.30.45
ancone situs & gnomon 23.25
& 46.47
anconis promontorium quoad
44.39
andanis fluvius 93.31
andare po. 89.22
andegani po. 62.3
andera op. 78.34
andre po. 101.3
androgenes po. 35.52
andorice op. 34.33
andria op. 80.46
andriaca op. 75.46
andricus fluvius 74.49
andri insula mira aqua 30.5
androcalls op. 100.14
androgyni po. 107.15
androlitia op. 77.22
andromeda ubi bellæ obiecta
79.5
andros Brianni insula 62.3
andrus insula 57.10
anemo fluvius 45.18
anemurij oppidum 75.14
anemurum op. ibidem 8 &
79.13
angaris mons 72.7
angulani po. 44.15
anthydros insula 80.8
anichia op. 52.18
anien fluvius ubi 44.29
anestium op. 98.49
annibalis castra portus 43.2
annibalis meretricius amor
643.39
annibalis turres 23.10
annibal Prusam condidit
81.10
annibalis specule 629.25
ansanti specus 27.7
antace po. 84.4
antandros op. 78.16 &
278.46
antandros insula 57.11
antarados insula 73.23
antariani po. 87.25
antati op. & patria 64.36.40
antenna op. 40.16
antennus fluvius 53.23
antes mons 51.40
anthanæ op. 51.32
anthedon portus. ibidem 45

- anthedon op. 52.31
anthemus op. 55.48
94.36
anthemusa insula 79.46
anthemusia op. 74.19
anthedon oppidum 72.7
anthina insule 80.6
antipellos op. 75.46
anthium oppidum 54.47
antibachia insule 100.10
antichthones ubi crediti
90.42
antycire insule Helleborus
457.39
anticyrra oppidum 50.39
antidafni po. 98.17
antilibanus mons 73.35
antipbellum op. 564.45
antigone op. 53.35
antigonenses po. 50.1
antigonita oppidum 52.4
78.22
antiochia regio 71.45
antiochia oppidum 73.29
74.17.22
76.38.41
81.35
87.4
96.43
114.17
antiochia syrie descriptio 73.
29
388.3
antiochia op. iuxta Caspium
86.19
antiochia op. ubi 96.7
antiochia insula 79.21
antiochia Pisiadie 75.17
antiochida, maris partem Antio-
chus a se appellavit 21.12
antiochenenses po. 53.40
antipellos op. 75.46
antipodes ubi crediti 60.25
94.42
Reliqua quere parte prima
antipolis op. 36.40
antipolis, id est, Ianiculum
40.15
antirum promontorium
50.29
antirrhinus 26.34
antissa op. 26.40
80.16
antissa insula Lesbos adiuncta
26.25
antium oppidum 39.5
antixeni po. 90.26
antobroges po. 62.42
antoniopolite po. 77.6
antropophagi Scythie 60.11
87.36
antropophagi po. 102.24
106.41.45
anulus fluvius 128.10
anxa op. 43.25
anxani po. 44.13
anxur oppidum, id est, Tercis
n439.16
AORNOS locus 50.1
aorfi po. 59.11
81.9
aoti po. 54.24
aous fluvius 48.37
APAMIA oppidum. 75.39
74.23
94.39
95.
40
76.27
77.13
78.44
80.38
86.26
96.7
97.28
apamena regio 77.13
apamena Bithynie colonia
86.22
apamitini po. 44.7
apartheni po. 84.9
apatate oppidum 98.23
apaturos op. 83.40
appellei populi 87.26
apennini solus 40.46
apennini montis descriptio
38.10
apennini montes 44.30
apenninus sepe tremuisse
25.3
apennina regio 150.46
apfas mons 51.40
aphas fluvius 50.19
aphrodisias oppidum 54.42
aphrodisenses po. 76.46
aphrodisias insula 94.11
aphrodisias op. 64.8
aphrodisias regio 78.11
aphrodisias promontorium
76.17
aplerodisium op. 39.5
aphroditis op. 71.31
aphroditopolitis praefectura
69.31
apia, id est, Peloponnesus
50.44
apidanus fluvius 53.15
apiennates po. 45.12
apilas fluvius 53.33
apine oppidi proverbum
43.48
apiole oppidum a Tarquinio ca-
pitae 40.25
apyre op. 75.46
apis vicus nobilis 98.33
apitami populi 98.1
appiani populi 76.26
apollinarium regio 36.44
apollonia oppidum 43.29
apollonia Macedonia oppidum
48.38
54.35
apollonia Thraciae op. 54.
27.47
apollonia Cyreniacae oppidum
67.39
apollonia Idumae oppidum
71.40
apollonia Troadis oppidum
78.16.36
apollonia Ponti insula 85.17
apolloniarum insula 60.40
apolloniatum bitumen 30.48
730.27
apolloniata po. 30.48
78.19
apolloniata Cariae po.
76.46
apollonobierite po. 77.6
apollonienfes po. 78.40
apollinis templum Aetiae 50.77
apollinis Rhestij portus, ibidem
35
apollinis oraculum Delphicum
ibidem 38
apollinis promontorium 66
26.47
apollinis urbs 71.9
apollinis Clarij templum
77.31
apollinis Clarij pecus mirus
30.13
apollinis op. 100.44
apollinis et Marfyae certamen
ubi 76.29
apollinis Didymeae ara ubi et a
quo 82.16
apollinis Didymeae oraculum
77.9
apollon Capitolinus 60.40
apollopolitae praefectura
69.36
Aproscylonia 55.9
aprusus fluvius 45.17
apruseni po. 43.14
aptaulia 56.43
apteron op. 56.25
apula lana qualis 147.13
apule op. 43.25
apulie descriptio 43.38
apuli 37.9
apulie insula 49.22
apulie ventus contrarius
310.25
apulorum genera tria 43.38
apuscidamus lacus 55.4.17
A Q V AE sextiae oppidum
36.43
aque Statyellorum op.
38.14
aquenses po. 38.28
aqualidenfes po. 35.27
aquileia op. et eius flumen
46.30
aguiloni po. 44.1
aquinates saltus 45.23
aquinum op. 39.35
aquitania ubi 62.35
aquitanie po. 62.34 per
totam
- aquitani populi quibus promon-
cia cognominata est, ibid. 36
ARABES Scenite 74.25
arabes Rhetaui, ibidem 19
arabes Ascite quales 100.24
arabes Antaebedaei
99.36
arabes po. 91.20
94.30
arabes Mesai, ibidem 33
arabes Orei qui 84.27
95.39
arabum fluvius 93.43
arabum habitus qualis 99.6
arabum fines quo protendantur
100.28
arabie descriptio 71.33
93.
37
97.9
arabia felix 71.33
74.27
arabie Lygdamis lapis 63.6
arabia ubi non sterilis 71.35
arabie deserta 101.1
101.
22
arabiam solus Rom. Aelius
Gallus arma inivit 98.46
arabia citerior 104.14
arabie Opalus 660.39.47
arabie Eudemon quae 96.39
arabie situs 97.11
104.17
arabie po. felix 97.14
arabie Merorum quae 74.11
16
arabie mensura 98.28
98.
14
arabum summi qui 102.16
arabici situs descriptio 21.18
12.6
93.36
arachosiorum op. 88.33
arachite po. 90.18
arachthus fluvius 50.15
aracynthus mons 50.31
arachosia regio, op. fluvium
91.49
arados op. 73.23
arados insula 19.33
79.3
arethyrca regio 51.20
aramci po. 87.22
aranditani po. 62.44
aranum op. 100.33.38
aranus insula 56.37
arapotes op. 71.19
araraceles po. 67.48
araris flumen 36.25.29
ararsenses po. 81.5
aratiatii po. 85.38
aratia insula 94.2
araisio op. 36.42
araxis fluvij ortus ubi 84.28
86.22
araxum promontorium 51.9
56.3
arba insula 48.10

arbole oppidum 195.35
 arbelitis regio 86.18 & 96.6
 arbelis op. 94.32
 arborum gens 92.18 & 95
 48
 arbi fluius 108.38 & 151
 40
 arca op. 72.2
 areades in lupos uerti 136.14-
 & inde
 areades in Latio 39.1
 areade descriptio, nomina, op/
 pida, populi, 52.2 per totum
 areade gemme 661.40
 areade flumina 52.11
 areade montes, ibidem 8
 areada Creta op. 557.
 22
 areade asini quales 14.4.4
 archelais colonia 82.30
 arecheopolis op. 77.39
 arechia insula 79.33
 archidemias fons 42.16
 arcones insula, ibidem 34
 arcobus fluius 96.8
 archilache populi 59.42
 arcobrienses po. 35.32
 arcocelliani po. ibidem 35
 arcones insula 58.20
 arctonnesos oppidum 80.30
 ardanus ager 27.34
 ardea oppidum à Danae cõditum
 39.4 & 614.26 & 624.11
 ardetes montes ubi 101.40
 areates populi 54.25
 arecomiorum gens 36.48
 arelate op. 36.141
 aremorica regio 62.15
 arene oppidum 51.29
 arethusa lacus 95.29
 arethufij po. 53.40 & 73.
 47
 arethusa Euboeae fons 57.4
 arethusa op. 54.5 & 98.
 45
 arethusa fons 29.19 & 42.15 &
 52.35
 aretini po. 38.27.41
 aretium op. Italiae 628.32 &
 629.47
 aretia uasa, ibidem
 aretij oppidi uua. 244.6
 aretij murus qualis 629.47
 arethusa Bocotiae fons 52.35
 arena fluius 35.49
 arenaci populi 35.49 &
 63.13
 arena fluius 81.15
 argenios insula 79.44
 argenteus fluius 36.39
 argenti Italiae po. 44.7
 argenus portus 92.27
 argeta po. ibidem 11

argens mons 82.34
 argie insule 79.34
 arginsula insula 80.5 & 150.38
 argyre insule 99.38
 argirunium op. 48.9
 argiue lunonis templum 40.16
 argolicus sinus qui 51.35
 argon oppidum 50.35
 argo nauis in Adriaticum
 46.37
 argonautae unde in Italiam. ibid.
 argos Italiae oppidum 43.46
 argos Graeciae op. 50.22 et 194.
 35 & 125.35.39
 argos Hippium op. 51.38
 argos Pelasgicum 51.47
 argos regio 52.49
 arghene regio 95.36
 aria insula Marti sacra 85.19
 aria regio 10.4.16
 ariace op. 87.24
 ariacos op. 80.31
 ariana regio 92.6.15
 ariani po. 94.10
 arianorum populorum mira
 herba 450.4
 aricanda op. 79.22
 arycandus fluius 75.45
 ariacates po. 45.13
 arij po. 90.28.30 & 94.10
 arij po. armis praestant. 99.3
 arimafij populi 60.13 & 87
 25 & 106.37
 arimithi colonia & fluius 45.
 16
 arymphae populi 83.48 &
 85.29
 arion Alexandria op.
 88.32
 arimphaei po. 83.48
 aribe oppidum 78.28 &
 80.15
 aristera insula 56.10
 arismetum op. 54.46
 aritiae arua ardentia 31.16
 aritia op. 39.36
 arinates populi 49.6
 arius fluius, 92.8
 armalchar, id est, Euphrates flu
 uius 94.45
 armedon insula 56.38
 armeniarum duarum descriptio
 capitibus officio & nono per
 totum
 armeniae minoris terminus
 82.38
 armeniae purpurissum 617.30
 armeniae alumen 631.5
 armenie cotes 638.16
 armeniae Sardonyches 661.5
 armeniae maioris descriptio
 84.24
 armeniae urinisque oppida, ibi 33

armenia maioris mensura, ibi
 dem 35
 armeniae porte 75.39
 armenocalybes po. 83.2 &
 85.1
 armine oppidum 82.21
 armithe po. 48.27
 armozai populi 93.48
 armua fluius 65.40
 armuri regio 92.12
 armuria regio 93.31
 arnates po. 45.2
 arne op. 55.5
 arnobomons 58.48
 arnoxie insula 55.44
 arnus fluius 38.19
 arocha fluius 43.4
 arosapes fluius 92.8
 aroteres Scythiae 54.41 &
 86.4
 arpani po. 44.43
 arpinates po. 39.57
 arrareni po. 98.31
 arrei po. 54.25
 arechi po. 83.43
 artoci po. 94.31
 arotrebe po. 65.25
 arotrebe Aethiopes 100.9
 arotrebe populi 63.6 &
 64.2
 arsa op. 34.29
 arsiacia regio 94.13
 aragalitae po. 90.27
 arsamote op. 84.33
 arsanus fluius 74.8
 arsanus fluius, ibidem
 arsanie op. 95.36
 arsenaria op. 66.24
 arsia fluius 37.37.40 & 46.
 47 & 48.2 & 49.17
 arscodani po. 98.23
 arsinoc op. & in ca. obeliscus
 639.36
 arsinoc op. 67.38.42 & 71.
 14.39 & 75.5 & 79.12 &
 98.30
 arsinuite po. 69.44.47 & 71.
 15 & 640.22
 artabrum promontorium 51.36
 63.19
 artabrum gens 63.25
 artacabane op. 63.25 &
 92.9
 artaceon insula cum oppido
 81.33
 artacacia op. 92.8
 artace portus 80.29
 artaxata op. 84.15
 artaxate po. 86.22
 artemisia op. 57.3
 artemisia insula 26.26 &
 41.23
 artemisius mons 51.30

artemita Acheolus insula 50.2
 artemita op. 94.40
 artemius mons 51.30
 arihabathite po. 102.25
 arthicion insula 80.13
 artemites insula 57.27
 artigula insula 101.20
 artymia stagnum 80.33
 arucrii populi 62.41
 arunci po. 34.28
 arunci in latio 39.1
 arunda op. 34.28
 A S A C H E I po. 131.42
 asampate po. 84.9
 asan fluius 65.42
 asangi po. 89.49
 asar op. 102.13
 asache po. ibidem 6
 ascalum colonia 44.38
 ascalo op. 72.8 & 104.26
 & 334.31
 ascardialis op. 76.2
 ascania insula 57.45 & 80.12
 ascania Phrygiae locus 80.42
 ascanius laeus 80.11 & 562.45
 & 78.5
 ascanium fluius 80.40
 ascantij po. 84.4
 ascia loca in quibus in die umbra
 nulla 23.39
 ascite Arabes quales 100.24
 ascommarci po. 84.5
 ascrium op. 48.29
 asculum colonia 44.38
 asdathae po. 663.4
 asci po. 87.26
 ascl oppidum 102.14
 aseni po. 90.23
 asgilia insula 97.38
 asie consideratio à capite 9.5
 libri usque ad finem 6
 asia tertia orbis pars prologo
 32.49
 asia ubi, prologo 33.1
 asia ubi à Europa se iungitur.
 55.1.6 & 58.24 & 60.5 &
 80.25 & 81.28
 asie mensura 69.24 & inde
 asie propriae discriptione
 76.5
 asie gentes quae interierint
 78.42
 asie è regione, insulae 78.47
 asianicum mare 76.4
 asie finis 81.28
 asie montes 77.41
 asie diuisio 76.5
 asia & Europa quantum inter
 se distent 80.25
 asie quot po. 81.28
 asie boues quales 14.6.8
 asie alabastrites 639.2
 asie coralitibus lapis, ibidem 7.

- asie & ethiopia 654.47
 asie & Europe propinquitat
 81.42
 asia penz insula 82.15
 asia quibus maribus cingitur
 85.13
 asie termini & populi 104.2
 asia deuicta à Cyro rege
 584.46
 asie partes & populi compen
 dio 104.15
 asiaticum mare quod 75.30
 Reliqua quere parte prima
 asida op. 34.13
 asine op. 51.27
 asines fluius 42.11
 asineus sinus 51.27 & 56.6
 asirniates po. 45.2
 asoi po. 90.27
 asopis regio 51.20
 asopis insula 56.8.14
 asopus fluu. 76.23
 aspagone pop. 90.32
 asphelia insula 79.10
 aspendum op. 75.25 &
 559.20
 asphalites lacus 29.23 & 72.
 25.31 & 112.8
 asphalites inde dictus 71.31
 aspis insula 79.22
 aspledon op. 52.37
 asseriatis po. 47.4 &
 48.7
 assyriani po. 59.42
 assyria & Caspium mare quan
 tum distent 96.4
 assyriorum initium ubi 86.17
 assyria postea Adiabene dicta
 71.45
 asporini po. 42.23
 aspos op. 78.16 & 645.39 &
 27.29
 asphabores Nili nomen 70.18
 aspacenus sinus 81.16.18
 aspacis fluiui. 30.1
 aspacum op. 81.15
 aspa op. 38.14 & 62.82
 aspa regia colonia 34.12
 aspagus flu. 108.45
 aspius, id est, Nilus fluius
 70.15
 asperia insula 57.11 & 79.27
 asperis insula 56.4
 asperion mons 51.40
 asstice regio 54.46
 asfygi op. 34.17
 asigitanus conuentus 33.28
 asigitana colonia 34.14
 asipalea insula 57.46. 142.18
 aslyre op. 78.10
 asmorum gens 108.12
 asrale insula 57.40
 asromela op. 36.32
 asron flu. 78.14
 asura fluius & insula 39.5 &
 41.26
 asures po. 34.4.41
 asturum populorum termini
 33.26
 asturum Hispanie conuentus
 35.1
 asturum po. duodecim 36.3
 asturum regio 63.5.14
 asturica op. 36.4
 asturia auro abundat 587.15
 asturie provincie mensura
 65.47
 astupases Nili nomen 70.19
 asum op. 56.28
 asura op. 74.37
 asuciande po. 84.6
 ATABYRIA insu 74.27
 atabuli Aethiopes ubi 101.43
 atalante insula Euboeae quom
 dam iuncta 26.23
 atali po. 47.21
 atargatis dea ubi 73.41
 atarnica op. 78.9
 atax fluu. 36.24
 atellani po. 39.37
 atelpos flu. 83.6
 atenienses Græcia gens 38.20
 ater mons 68.11
 aternum fluius 37.37 & 44.
 12.33
 atesis fluius 45.48
 ateste op. 46.49
 atbamias mons 53.11
 atbamantes po. 50.35
 atbane op. 97.41
 atbene po. 98.44
 atbenarum descriptio 51.26
 atbenarum murus qualis
 629.39
 atbeniensium uentus 15.11
 atbeniensium dies 24.8
 atbeniensis portus mirum 26.1
 atbenis Aesculapij fons 29.22
 atbenarum arx 125.35
 Reliqua quere parte prima
 atbenopolis forum 36.37
 atbos mons quo umbram etacu
 latu suam 58.8.12 & 108.24
 atbos montis perfoffus 53.49
 atina oppidum 47.7
 atinates po. 39.36 & 43.14 &
 44.14
 atyras flu. 55.5
 atys amnis 42.19
 atlante insula 58.3
 atlantia, id est, Aethiopia
 101.31
 atlantis insula 103.1 & 104.20
 atlantis montis descriptio 65.5
 & inde
 atlantis montis altitudo 65.6
 atlantis montis mirabilidem &
 circa
 atlantis sylue qualer. ibid. 49
 atlantis montis sera 66.4
 atlas mons ubi situs 65.30 &
 102.47
 atlanticum mare quod 40.43
 atlanticum mare ubi incipit
 100.17
 atlans mons Diris dicitur
 65.43
 atlanticum mare multis abstulit
 terras 26.30
 atlanticum mare unde dictum
 65.7
 atlanti ci maris plumbum
 610.13
 atlantici Gallie po. 36.46
 atlanticus Oceanus 65.6
 atlante po. 69.12
 atrax flu. 50.26
 atrax op. 53.7
 atraces po. 50.26
 atramite po. 98.20.21
 atrani po. 44.3
 atrapateni po. 86.22
 atrebaci po. 55.6
 atria op. 45.46
 atriatium mare unde 45.46
 atribis op. 71.30
 atbarrabitis prefectura 69.39
 atropateni po. 86.22
 atacorum gens 60.24 & 87.
 47.49
 attalenses po. 78.40 &
 81.5
 attalia op. 78.5
 attali Arabes ubi 95.19
 attanos sinus 87.45
 attasini po. 87.8
 attelcusa insula 79.17
 attena op. 101.6
 attene Arabia regio 97.34
 attica descriptio 52.19
 attice smaragd 659.14
 attica mel quale 193.32
 attidates po. 45.2
 attinates po. 44.3
 attrebates po. 62.20
 attusa op. 80.36
 attubi op. 34.16
 A V A N T I C I po. 37.2
 auanticorum gens 6.33
 auctete populi 60.9 &
 84.9
 audaristenses po. 52.40
 auenio op. 36.43
 auernus lacus 39.28 &
 554.18
 auisus flu. 43.38
 auisdenates po. 44.17
 auisnates po. 44.16
 augyle po. ubi 67.14 &
 68.7.18
 augurina op. 33.48
 augusta Firma oppidum
 34.14
 augusta Taurinorum 46.11
 augusti noua 36.2
 augusta gemella oppidum
 34.16
 augusta op. 36.44. 37.38 &
 38.13
 augusta prætoria 37.33 &
 46.12
 augusta Hispanie oppidum
 63.12
 augusta op. 64.6
 augustani po. 35.26.39 &
 36.4
 augusti Imperatoris Italie des
 criptio 37.45
 augusti tropæum in Alpibus
 47.35
 augusti colonia 66.34.51
 Reliqua quere parte prima
 augustobriensis po. 63.43
 auguttiri po. 92.12
 auid op. 34.1
 auinense op. 67.30
 auerci po. 62.30
 aulis op. 31.41 & 57.3 &
 629.14
 aulis op. Diane templum hu
 buit 285.48
 auicretes uallis 76.30 & 77.
 12 & 257.48
 aulon op. 51.24
 aulona mare 79.14
 aunos insula 63.9
 aurelia op. 34.31
 auricornu promontorium
 156.10
 aurumini po. 38.31
 auri copia ubi 97.49
 aurum uehementia fluuij
 586.10
 aurunci po. 39.1
 auri po. 102.30
 ausci po. 62.39
 ausculani po. 43.49
 auser flu. 38.19
 ausetani po. 35.19.25
 ausones po. ubi 39.2
 ausonij maris insule 49.21
 ausoninorum mare ubi 40.47
 ausonium gens 42.46
 ausitageni po. 30.32
 ausitragia insula 61.11
 austrauia insula 65.31
 austrinus polars 89.30
 autaride po. 58.13
 autci po. Arabia 99.28.34
 autololes populi 65.13 &
 66.15
 autololum insu. 65.4 & 103.12
 automa

- automate insula 6.12 $\odot$ 57.45
 automela op. 90.11
 austrigonomus gens 35.48
 auxiliani po. 39.37
 auxiniates populi ibidem
 auximatus populi 4.4.40
 axantus insula 62.4
 axenos, id est Euxinus pontus 58.31 $\odot$ 81.40
 axiaca populi 59.13
 axius fluvius 53.35.37
 axon fluvius 76.12
 aza oppidum 84.33
 azali populi 49.6
 azanum mare 95.38
 azarici populi 99.33
 azari portus 81.25
 azulima insula 57.47
 azobis oppidum 94.36
 azones populi ibidem 34
 azonitum mare 100.3
 azotini op. 72.8
 azuritanum op. 67.16
B ARBA oppidum 64.49
 Babylonia regio 71.47
 $\odot$ 94.44 $\odot$ 95.4 $\odot$ 104.17.25
 Babylonitum Bitumen 650.25
 Babylonitae fertilitas 95.6
 Babyloniorum dies 24.8
 Babylonis campus ardens 30.45
 Babylonis muri ex bitu. 650.47
 Babylonis urbis descriptio. 94.46
 Babylonis situs 74.38
 Babylon Chaldae caput ibide 41
 Reliqua quere parte prima
 Babytae oppidum 96.11
 Babytaeni populi 98.38
 Baeus in Hispania 33.40
 Bachi are. ppe. In du fl. 87.15
 Reliqua quere parte prima
 Bactriae insula 100.9
 Bactrite oppidum 98.37
 Bacthina insula 80.11
 Bactriani Smaragdi 658.39
 Bactri populi 87.6.12
 Bactrum op. fl. 86.42.87.13
 $\odot$ 59.24
 Baccantus fluvius 49.10
 Badanathis op. 98.33
 Bactreni po. 73.44
 Bagdad op. 100.35
 Bagrada fluvius 131.49
 Bagram portus 39.27
 Balanea op. 75.26
 Balari populi 41.41
 Balarsa oppidum 76.4
 Balaea oppidum 78.35
 Balcares insula unde 41.4
 Balcares: fun da bellico se ibidem
 Balcais terra serpentes ncat
 672.45
 Balcares insula emiculis abun
 dant 41.12 $\odot$ 150.43
 balcarum insularum auct. 181.47
 $\odot$ 183.7
 balcarum mare ubi 40.45
 balcesum op. 43.35
 balinenses po. 38.44
 balsi op. 63.36 $\odot$ 68.25.61.7 et
 655.38 $\odot$ 658.19
 belia insula 655.49
 cambice op. 73.40
 bambotum fluvius 65.28
 banafalonia 64.49
 banomana insula 61.1
 banurri populi 66.15
 baracum op. 68.22
 baragza op. 100.17
 baramalacum op. 98.35
 baromate po. 90.22
 barasici populi 98.24
 baratia op. 87.26
 barbesula op. 34.32
 barec promonto. 65.25
 barec oppidum 67.45
 barcio op. 35.20
 barderate populi 38.12
 bardali po. 63.47
 Barca regio. 35.6
 bargeni po. 100.26
 bargia oppidum 76.36
 bargilietici campi 77.14
 bargilus mons 73.25
 bargus fluvius 55.23
 barion oppidum 43.37
 baris locus 81.7
 barpona insula 41.24
 barra op. 4.6.21
 basabocates po. 62.39
 basag insula 98.31
 basaro oppidum 34.32
 basilia insula 61.7
 basilicus finis 77.7
 basilde po. 59.38 $\odot$ 60.10
 bastetania regio 35.30
 basterbini po. 44.8
 basterne po. 59.15.61.32
 bastetania locus 34.2
 bastiani po. 35.40
 basali po. 35.4.41
 bastulorum gens ubi 35.38
 batauorum insula 61.36
 bataui populi 62.25
 bateni populi 87.12
 batum flumen 40.34
 batba op. 100.43
 bathea ponti 19.9
 bathymi populi 97.44
 bathynias fluvius 55.5
 bathis fluvius 83.6
 batium fluvius 44.35
 batra op. 97.40
 baucidias insula 56.11
 bauli op. 39.27 $\odot$ 161.29
 bauma oppidum 100.45
 beata gens ubi 60.16
 bebetis lacus 53.13
 bebiani populi 44.2
 bebriacenses populi 183.6
 bebricus gens 78.43
 becare portus 95.22
 bechires populi 82.47
 belbinia insula 56.10
 belendi po. 62.37
 belerides insula 41.40
 belgica gens ubi 62.14
 belgica provin. la. qua. 648.23
 belgites populi 49.6
 belippo op. 34.32
 bellinani po. 35.19
 bellouaci po. 62.20
 bello op. 64.37
 belon oppidum 33.34
 belus rius 73.6.65.11
 belum op. 73.42.46
 beli iouis templum 95.2
 belunum oppidum 47.2
 bembinadia op. 52.7
 benacus lacus 29.16 $\odot$ 47.11
 benaci lacus pisces qual. 56.73
 benecuntum op. 45.38
 beni populi 54.20
 berbesula fluvius. $\odot$ op. 33.35
 bercorates po. 62.38
 berdrigei populi 87.6
 berecinius tradus 76.40
 berecynus mos buxo ab. 273.7
 berenice op. 35.18 $\odot$ 67.39 $\odot$
 99.35.42.49
 bergchi po. 62.36
 bergomum op. 4. quib. 46.18.21
 bergos insula 62.10
 berytus colonia 75.10 $\odot$ 104.26 $\odot$ 260.12
 bermius mons 53.11
 bernenses po. 47.3
 beroea op. 53.32 $\odot$ 74.35
 beracenses po. 73.47
 berofus collis 50.7
 berrefa op. 100.48
 berbieos insula 81.35
 besbicus quondam Bithynia con
 iuncta 25.13
 beses fluvius 45.18
 besippo portus 33.34
 besippo op. 34.32.100.34
 besii populi 54.17
 beta op. 100.34
 betasi populi 62.22
 betholene Toparchia 72.20
 betica regio 33.19
 betica lana nobilis 147.20
 betica ag. ab. 36.14 $\odot$ 560.26
 betice mensura 34.40
 betica unde dicta eiusq. fertili
 tas 33.27
 betice plumbum 61.14
 betice coeuentus quatuor 33.23
 betice oppida quot ibi. 29
 betice colonia quot ibide
 betice Municipia quot ibidem
 betice finis ibid. 37
 betice insula 64.3
 Reliqua quere parte prima
 betis fl. 28.28 $\odot$ 33.26.32.42
 betis miri putei 28.28
 beton itineris Alexandri mensur
 88.31 $\odot$ 89.30
 betulo oppidum 35.20
 beturia regio 34.21
 baturia oppidum 34.18
 betulonenses po. 35.27
 bahaga insula 90.40
 byblis insula 57.41
 byblos op. 73.21 $\odot$ 104.27
 byblum oppidum 104.27
 bidini populi 42.23
 biendum portus 63.4
 bigargitani po. 35.25
 bigrantinus lacus 157.19
 bilbilis op. 60.92
 bilicus fluvius 82.13
 bipedimui populi 62.38
 bisalte populi 54.6.17
 bisanthe op. 54.36
 bisonii gens Itagnus 54.30
 bithyiae fœmine 107.22
 bithynie descriptio 81.22
 bithynie terminus ibidem 23
 bithyni po. ubi 80.48 $\odot$ 81.28
 bithynia insula ibidem 35
 bithynion op. ibidem 22
 bituriges liberi 62.40
 bituriges po. 62.24 $\odot$ 34.6.22.
 bituriges po. uela rex. 34.6.22
 byza. op. ubi 55.3.6.7.2 $\odot$ 81.23
 byzantiu quantu à Dyrrachio
 distet. 55.4
 byzat. gtu ab Istro distet 58.43
 byzantiu Africe regio 67.2
 byzantii regionis fertilitas 59
 bize op. 54.4.5 $\odot$ 176.38
 bizia arx 55.68
 blanda op. 40.34
 blandeflumen 35.21
 blafcon insula 41.13
 blaffenfes po. 63.44
 blemmia po. quales 69.11.19
 blerani populi 38.28
 blitene oppidum 36.41
 boagrius fl. 51.47
 bocalium oppidum 25.5
 bocchiana op. 100.54
 bocchi regis regia ubi 66.22
 bocenes populi 41.42
 bocori populi 63.45
 bodinus id est padus fl. 46.6
 boea oppidum 51.36
 bototie descriptio 11.32
 bototia perdes nō trans. 179.9
 A 4 bototia

baetiae fontes nobiles 52.34
baetia regio, & eius op. 50.41
baetii populi ibidem 41
bogudiana regio 66.21
boij populi 46.23 & 62.30
boij ubi interierunt in 114.45.24
boij, laudæ op. cōdiderunt 45.17
boin oppidum 68.21
boion oppidum 52.47
boiorum tribus quot 45.24
boiorum deferta 48.45
bolani populi 40.18
bolbitinum Nili ostium 71.29
bolbula insula 80.8
bolingæ populi 90.19
bomarzi po. 87.8
bombos fluvius 75.12
bomitis oppidum 73.57
bondicus padus 46.6
bondicomagum oppidum 46.7
bononia colonia 45.19
bononia princeps betturie ibid.
boofcate oppidum 80.38
borcani populi 44.3
borro floma Danubij fluminis
ostium 59.7
borgodi populi 97.38
borion promont. rium 67.23
borythenis fluvius 58.41 & 59
25 & 60.10 & 557.15.32 &
106.46
borythenes lacus, populiq; 59
25.33
borythenis pisces 155.36
bornannico op. 36.45
boron oppidum 100.30
borru fluvius 92.13
bosporus Thracius ubi 54.49
& 58.29 & 81.19.26
bospori duo quōdā ter. 26.34
bospori Cimmerij latitud. 60.6
bospori Cimmerij descriptio 58
34 & 83.36
bospori Thracij marg. 162.30
bospori hi quantū distent inter
se 58.35
bosporus unde dictus 82.1
botrie populi 54.20
botriscense oppidum 34.5
botris op. 75.21 & 104.26
botianum colonia 44.17
bouille oppidum 39.38
braccarum connen. 35.1
braccarum gens 36.7
braccari populi, ibidem 8
braccata Gallia 36.18
braccari populi 63.10
bracmanæ po. 88.47
bragada fluvius 66.49
brage insule 97.46
brana oppi. 34.33
branchidarii oraculum 77.8
branchiopsi populi 90.17

bratia insula 49.31
brauron oppidum 52.29
bregmenteni populi 78.39
breuci po. 49.5
breuni populi 47.39
bryazon flu. 81.13 & 554.21
brygion oppidum 53.47
bryges po. 80.47
brigiani po. 47.41
brilejuss mons 52.18
brilettum op. 207.48 & 209.16
bryllion op. 80.40
bristabrie populi 90.25
brysani populi 88.2
bryse populi 54.19
britannie insule deseri. 61.41
britannie dies maxima 23.46
britannie margarite 162.42
britannie plumbi copia 61.9
britannie plures insule diste sunt
61.44
britannie mēsurā ibidem
britanni Gallie po. 62.22
britannicæ Oceanus 62.44
britannicæ æstus quanti 28.17
Reliqua quære parte prima
britum oppidum 63.18
brixentes po. 47.40
brixia oppidum 46.48
brixia fluvius 96.28
bryxillum 45.20
bracoe oppidum 54.42
brullite populi 78.3
brumbesini po. 44.7
brundulum portus 45.49
brundusii op. & eius portus 43
23.35
brundisij specula 610.41
brundisij fluvius fons 30.3
brundisij portus 49.22
brutius ager ubi 46.28
brutij cultores plures, ibidem
brutium litus 37.7 & 40.33
bubetani po. 40.18
bubassus regio 96.19
bubassite prefectura 69.38
bubium natio uel op. 68.19
bubon op. 76.4 & 652.18
bucca oppidum 44.11
bucephala oppidum Alexandri
magni equi sepulchrū 90.23 et
143.33 & inde
bucephalon portus 51.45
buccina insula 42.31
budini populi 60.10
budore insule 56.55
bugerus lacus 59.34
bulenses populi 50.39
bulla Regia oppi. 66.49
bullidenes populi 53.41
bulliones po. 48.59
bubula oppidum 68.22
bupras locus 51.18

bura oppi. 26.49 & 51.14 &
94.33
burchana insula 61.19
burgundiones po. ibidem 29
burniste populi 48.6
burnum op. ibidem 19
burstonenses po. 35.33
busiris op. 71.30 & 640.28
busirite prefectura 69.41
buthos op. 71.30
butua oppidum 48.28
butro insula 56.37
butrium oppidum 54.19
butrotum oppid. 50.11
butuntinenes po. 44.7
buxentii op. 40.32
buxentini po. 45.14
buxæ populi 90.16
buzeri populi 82.47
buzigeus mons 53.11
 ABALACA
oppidum 84.48
Cabalia regio 76.3
& 81.7
cabellio oppidum 36.45
caberon fluvius 92.15
cabura fontis mirum 555.36 &
566.39
cacidiri po. 87.26
cacirini populi 42.23
cadara peninsula 151.37
cadumnæ oppidum 100.42
cadifcus mons 56.30
cadmus mons 77.43
cadrusi oppidum 92.5
cadreni populi 77.4
cadurci po. 62.42 & 86.35 &
346.21
cadusis regio 85.37
cadusij po. 87.9
cecilia castra 63.40
cecina insula 56.14
cecinus fluvius 45.4
cecorum oppidum 81.20
cacubus ager 27.16 & 39.21
celestini populi 45.13
calina op. 47.7
celos portus 55.21 & 58.18
celium oppidum 43.33
celius historicus 47.12
cene insula 42.30
cenis promontorium 40.40
cenina oppidum 40.14
cenici po. 54.20
cenica regio 55.7
cenes portus 51.43
cephisus lacus 65.7
cepori populi 63.8
cere oppidum 38.24
ceretanus fluvius ibidem 25
cenium promontorium 56.47
cesani populi 98.44
cesar Augustiani po. 75.10

cesar Augustanus cōuen. 34.49
cesar Augustana colonia 35.27
cesarea op. 35.8 & 66.26 & 72
11 & 73.22 & 104.26
cesarea Cappadocie op. 82.35
cesariana oppidum 34.13
cesariana colonia 63.39
cesarienses Ioniae 78.1
cesariensis Mauritania 66.22
cesarienses ales po. 35.38
cesaris in Aegypto col. 78.48
cesarobricenses po. 63.44
cagulate po. 98.33
caicta portus 93.17
caicus amnis 78.8.33
cainas fluvius 88.48
cayster fluvius 77.26
calabrie descriptio 43.18.11
calabrie notia, situs, mēsurā, id.
calabria insule 49.21
calaguritani po. 5529.35
calamine insule mirū 27.18
calamis oppidum 55.36
calamos oppidum 73.22
calaris oppidum 31.35
calaritanū promontoriū 41.37
calaritanū po. ibid. 42
calatrusa insula 58.20
calatis oppidum 39.38
calatis op. 54.39
calaguritani po. 35.33
calauria insula 56.10
calenti op. lateres qual. 619.36
calenus ager ubi 30.22
caleni aqua mira 30.5
calenum oppidum 39.38
calete insula 58.21
caleti po. uela texunt 346.18
callet oppidum 34.18.33
caletranus ager 38.34
calicadnus fluvius 75.7.11
callichorum flumen 82.15
calidon oppidum 50.26
calidoniae flus 61.47
callidromus mons 93.4
calydne insul. 57.48 & 79.33
calydna oppidum 76.13
caligne po. 88.47 & 108.38 &
193.33
calymna insula 57.48
calingari gens 89.9 & 108.36
calingij populi 48.42
calington promont. 89.44
calinipaxa op. 88.42
calipolis oppidum 55.17
caliardi populi 59.43
calypsus insula 48.6
calisse populi 89.19
calipolis insul. 55.17 & 57.28
calippie fons 77.29
calliroe oppidum 74.17
calliroe fons 52.17 & 77.35
calliste insula 57.44
caloio

calostoma Danubij fluminis
osium 59.6
calpe portus Africae 81.4.4
calpe mons Europe 33.9.13.35
calpas portus 82.9
calapit amnis 49.8
calculus oppidum 34.18
camaca populi 87.25
canaladum op. 24.1
canari insula 98.5
canbalidus mons 96.18
canbyes fluvius 86.6
canbyes oppidum 99.18
canbolcetri po. 36.46
canbolcetri populi 61.40
canbus oppidum 101.6
cane populi 87.25
canclide insule 79.43
canclani po. 45.6
canclorum oppidum 98.41
canarina oppidum 42.18
canerium op. 40.16
canerites po. 45.2
canina insula 57.4.7
canmyrum oppidum 79.25
canumanene regio 82.35
campania 37.6
campania laus 37.18 & 39.19
campania q. tenuerit po. 39.27
capania etiam hyeme fulmina ha-
bet 16.49
canpanum sulphur 630.5
Reliqua quere parte prima
campopi populi 62.38
camini po. 47.25.38
campeonis flumen 83.5
cana oppidum 93.14
casius fluvius 78.9
canaria insula 103.27
canarij fere ubi 66.5
canas oppidum 76.1
canacha oppidum 72.49
cane oppidum 78.9
canastreum promon. 53.45
canauna regio 95.49
canchlei po. 7.361
candauie montes 48.36
candace palus 65.11
candici populi 99.40
candiba oppidum 76.2
candibum promontorium 66.43
candrogari populi 102.16
canis fluvius 97.42
canina capita habentes homines
101.28.4 & 107.47
canum ciuitas 71.14
cannene insula 61.37
cannenses po. 44.4
cannicum op. 67
canopicum Nili osium 69.24.30
& 71.19.28
canopitanos op. 67.31
canopos insula 78.47

canopos Sydis ubi 91.33
cantabria Magenticam gignit
609.32
cantabria motem ferreum habet
ibidem 37
cantabria plumbi 610.31
cantabri fluvius 89.39
cantabri po. 35.14.48 & 36.3
cantabrorum regio 63.5
cantaces po. 91.5
canteei populi 84.11
canucha fluvius 89.4
canusium op. 43.38.45 &
147.20
canusij purpurissum 617.21
canusij lana qualis 47.11
capasite praefectura 69.40
caperates po. 38.28
caperenses po. 63.44
caperis finis 97.32
caphareum promonto. 56.47
capheris insula 58.11
caphyis Arcadie lucus 287.40
capillati Alpium po. 38.3.47.33
capina insula 97.43
capisli op. 91.38
capissena populi ibidem
capitalia mons 90.6
capitolium ex praeda a quo cae-
ptum 40.25
Reliqua quere parte prima
capitolium oppidum 39.38
capote mons 74.4
cappadociam qui graeci incolunt
82.17
cappadocie op. & fluius ibidem
3 per totum
cappadocie situs, & termini,
uel mensura 84.17 & inde
10.4.32
cappadocie mira herba 450.3
cappadocie Alabastrite 639.3
cappadocii gens 82.22 & inde et
30 & inde, & 84.17
cappadox fluvius 87.37
cappagum oppidum 34.33
capraria insula 41.23 & 105
17.26
caprasia osium padi 45.43
capreae insule 41.31
caprete po. 78.43
caprus fluvius 96.24
caprotani po. 67.34
capua oppidum unde 39.35

Reliqua quere parte prima
capitibus carentes homi. 69.19
carabis fluvius 87.45
carambis promoto. 50.48 & 82
19 & 175.40
carambucis fluvius 85.28
cararit praefectura 74.3
caranos op. 76.38
caraseni populi 59.42

carastasei po. 84.6
carbesti populi 54.18
carbesti po. ibidem 20
carbonaria portus 45.47
carbosa insula 58.20
carbulo op. 34.7
carcasum op. 36.45
carcathocerta op. 84.34
carceses populi 35.34
carcetis mons 79.48
carchedonij Smaragdi 659.21
& inde
carcinites fin. 59.35 & 61.44
carcine oppidum ibidem 6
cardelena regio 97.48
cardamyle op. 51.32
cardamin insula 99.38
cardaia op. 98.19
carditenses po. 73.46
cardia oppidum 55.1.21
cardines mundi ubi 60.17
carene op. 78.9
carentini po. 44.11
caries iuxta Thanaim 84.1
carejus fluvius 78.25
carethis insula 79.17
caria regio 76.10.37.49 & 77
14.45
carie oppida 76.33
carie Lychnites 662.18
carie boues quales 146.8
cariana insula & op. 79.38
carietes populi 35.45
carina oppidum 80.46
carini germanie po. 61.29
carynia oppidum 251.4
cariolesites po. 62.32
caripeta oppidum 98.49
carisa oppidum 34.31
carisanum castellum 18.26
carissa op. 82.24
carysium marmor 57.5 &
637.39
carystos insula 55.29
carystos oppidum 57.3
carmace populi 84.4
carmani populi 104.16
carmania regio 92.19.94.10
carmanie ora 93.29
carmanie oppida ibidem
carmania Alabastrite gignit
639.2
carmanie murrina 654.31
carmanie gemma 663.5
carmanie mensura 91.9
carmelum promontorium, & op.
73.5 & 92.33
carnape populi 84.8
carne oppidum 73.26
carnorv regio ubi 46.30 & 47
21. & 48.42
carnis oppidum 47.7
carnon oppi. 52.5 & 98.35

carnus op. 88.19
carnuti po. 59.13 & 656.42
carpasium oppidum 79.12
carpathum mare unde 57.49
carpathos insula 56.32 & 57
49 & 79.48
carpathium mare quod 46.4
57.49 & 79.28
carpathania regio 35.38
carpentani po. 35.5.42
carpentorae oppidum 36.46
carpetana iuga 3.26
carpi oppidum 66.49
carpraria op. 41.9
carre op. 74.18 & 559.34
carrea oppidum 38.13
carri populi 98.33 & 99.4
carrinenis agri mirum 54.8
caricolani po. 44.15
carsulani populi 45.21
cartadolorum regio 108.5
cartana oppidum 91.5
carteia 33.54 & 34.41
cartena colonia 66.25
carthago noua op. 35.7.17 &
41.3
carthago colonia 66.49
carthago magna ibidem
carthago quatuor ab Oceano 68.37
carthago op. a Tyris 73.11
carthago sub quo parallelo
104.19
carthaginensis Hispanie coeue-
tus 44.49 & 55.35
carthra oppidum 56.44
chartris peninsula 61.18
casamari po. 102.11
cassandria colonia 53.48
casandra insula 94.2
cassandria op. 18.42
casara oppidum 85.33
cascan drus insula 93.46
cascatenses populi 35.31
castellum oppidum 150.23
castinatis ager 29.35
castinum oppidum 39.38
castrys mons 76.27
castus mons 96.27
castri populi 86.49
castis insula 100.4
castus mons 71.36 & 72.2 &
73.32 per totum
casmonates populi 28.1
casos insula 57.40 & 58.1 &
79.29
casbasium fluvius 86.27
casbia gens 86.39
caspius mons 75.41
caspium mare ex Oceano oriri
84.41 & 85.34
caspiu mare quando primu 86.8
caspium mare ex Assyria quan-
tum distet 96.4

chy insule mirum 566.38
 Reliqua quere parte prima
 chdamenſe oppi. 67.27
 chimera caſtellum 50.10
 chimera mons ardens 30.38 &
 15.43
 chimerion mons 53.11
 chirogylum insula 79.20
 chioſotagi populi 88.47
 chytis insula 662.40
 chytri oppidum 79.12
 chytophoria oppi. 77.36
 cblamydia insula 57.21
 chlorus fluuius 75.1
 choani populi 98.45
 choara Parthie ſitus 86.36
 choiſpes flu. 95.44.555.24 &
 667.16
 choatras mons 75.36
 choatre oppidum 83.47
 choma fluuius 76.2
 chomari populi 87.6
 chorafini populi ibid.8
 choromandaram gens 108.5
 chorſari, id eſt Perſe 87.22
 choſſei populi 96.17
 chryſa oppidum 78.10
 chryſe insule 57.36
 chryſe ſitus 87.46 & 90.38
 chryſei populi 89.48
 chryſoceras promontorium 55.3
 chryſopolis oppidum 81.24
 chryſorrhoas fluuius 72.46 &
 77.2 & 81.4 & 83.16
 cyane oppidum 76.2
 cyane ſons 42.16
 cyane insule 60.37 & 85.17
 cyanos fluuius 83.10
 cibarci populi 63.5
 cybeles ſacerdos unde Galli di-
 cantur 8.9
 cibitanti populi 63.45
 cybira oppidum 75.5
 cybiratarum montes 76.14
 cybiratica oppi. ibid. 20
 cyboton oppidum ibid. 27
 cyboton mons 26.35
 cice insule 63.11
 cycbri populi 554.54
 cicymethos insula 58.6
 cyclades insule ubi, & unde di-
 ſce 51.10.58.3 & 104.34
 cycladiſ insularii nomina 57.10
 cimeni populi 85.46
 cyclopis insula 79.31
 cyclopopum ſcopuli tres 42.15
 cycones populi 88.21
 cyconum flumen 29.26
 cyconum regio 54.34
 cydamum oppidum 68.9.17
 cydara fluuius 91.18
 cydnus fluuius 75.3 & 553.29
 cydon oppidum 56.25 & 151.1

cydonia insula 80.20
 cydonia ſons 30.12
 cydonia insula 30.11
 cygnos oppi. 83.17
 cygnum oppidum 83.9
 cylibani montes 77.26
 cylibani agri minimum 590.39
 cylibani populi 78.2
 cylene ſinus 51.19
 cyleni populi 63.9
 cilices populi 78.20
 cilicie regionis deſcriptio 74.48
 & inde
 cilicie terminus 75.57
 cilicie finis 75.9
 cilicie portus 752.38 & 104.32
 cilicium mare 75.25 & 79.14 &
 104.27
 cilicij maris insule 79.5
 cilla oppi. 78.9
 cillaba oppidum 68.9
 cyllanæ tractus 81.8
 cyllene mons, & oppidum 52.9
 & 455.24
 cimbr populi Alpes exuperant
 633.15
 cimbr i caſib. deſenſi 142.29
 cimbrorum promontorium 21.7
 & 612.17
 cyme oppidum 78.5
 cimmerum oppid. 83.41
 cimmerium Italie oppi. 39.28
 cimmerij populi ubi 85.33
 cimmerius Boſphorus 58.34 &
 83.36
 cimmerij Boſphori deſcriptio 83
 35, per totum
 cimmerij oppi. 78.16
 cimmerum oppidum 60.4
 cimmerij Boſphori & Caſpij ma-
 ris diſtancia 85.13
 ciminia ſylua 27.35
 cimolis oppi. 82.18
 cymolus insula 57.41
 cymothoe ſons 51.17
 cymedopolis insula 69.41
 cymethe oppidum 52.6
 cymethuſa insula 5128
 cymethus insula 57.21
 cynamologi populi 102.25 &
 158.38
 cymara insula 57.40
 cingulati po. 39.40 & 44.41
 cymipis fluuius, regio 66.17
 cymira oppi. 79.33
 cimum oppidum 41.6
 cimmerſes populi 35.34
 cynocephali ubi 161.21.48 &
 107.47 & 108.44
 cynopolis oppidum 70.30
 cynopolitis præfectura 75.40
 cynorhoduſſa insula 79.23
 cynos fluuius 97.39

cynoſſema, id eſt Hecuba tumu-
 lus 55.19
 cynthia insula 57.21
 cyntbus mons ibidem 22
 cynus oppidum 52.43
 cios fluuius, & oppidum 80.40
 cypariſſa insula 79.46
 cypariſſa oppi. 51.25
 cypariſſus ſinus ibidem
 cyphanta portus ibid. 37
 cyprie insule 79.17
 cyprus ſyrie iuncta aliquando
 26.25
 cypri Alumen 630.49
 cypri insule cotes gnd. 638.15
 cypri Cryſtallus 654.47
 cypri Adanias 658.2
 cyprij Smaragdi 659.1
 cypri Opadis 660.29
 cypri insule deſcriptio 75.8 &
 79.6 & 104.27.33
 cyprus nouæ regn. ſedes 79.6
 cypri menſura ibidem 7
 cypri uaria nomina ibid. 9
 Reliqua quere parte prima
 cyphela oppidum 54.35
 circeij insula 26.1 & 38.48 &
 39.2.11
 circius mōs 75.55
 cyrenaica regio ubi. 67.4 &
 104.18
 cyrenaica rupes Auſtro ſacra
 14.21
 cyrenaicæ ſolitudines 103.49
 & 104.1
 cyrenaicæ provincie deſcriptio
 67.37 per totum
 cyrenaici agri magnitu ibid. 49
 cyrenaicæ finis ubi ibid. 68.27
 cyrenaicæ menſura ibi. 28
 cyrene qd cōtra locuſt. 200.21
 cyrene oppidum 67.39.45 &
 349.13
 Reliqua quere parte prima
 cyreneon fluuius 77.35
 cyreneum promontorium 77.35
 cyra oppidum 76.12
 cyrus fluuius 84.28.30.46 &
 86.2.6.40 & 87.32
 cyri regis are, & finis 87.15
 Reliqua quere parte prima
 cyrus ubi ſepulch. 94.24
 cyriſoborcha oppidum 83.32
 cymaba fluuius 87.46
 cynnos insula, id eſt Corſica 41
 18 & 55.46
 cyrni populi 10.8.23
 cyropolis regio 94.21
 cyrræſtica regio 84.21
 cyrræſtica oppidum. 75.42
 cyrcum oppidum ibidem
 cyrrbeſte populi 53.34
 cyrraba oppidum 50.36

cirrbei phocidis campi ibidem
 circa colonia 66.39
 ciſamum oppidum 56.24
 ciſradum mons ubi 67.19
 ciſanthi populi 55.33
 cizicene terre natura 629.11
 ciſradum gens ubi 67.19
 ciſmontani populi 44.16
 ciſori populi 102.11
 ciſij populi ibidem 22
 ciſſa insula 49.16
 ciſſa oppi. Thracie 55.14
 ciſſiros insula 58.19
 cyſte populi 100.41
 ciſthene oppidum 78.9
 ciſthos insula 57.17
 citarij populi 42.25
 citariſta promontorium 36.36
 cyte oppidum 60.2
 cyteum oppi. 56.16
 cytheni montes 80.35
 cythera insula, & oppi. 56.7
 citheron mons 52.34
 cycinum oppi. ibidem 47
 citima oppidum 104.18
 cytinus oppid. 56.29
 cytis insula 99.44
 citium oppidum 79.11
 citorus mōs 82.19
 ciuitates mari abſorptæ 26.39
 ciuitates à minutis animalibus de-
 lete 138.35 per totum
 ciuitas habet ſexaginta quinque
 pla intra muros 98.15
 cyzice ſons 554.10
 cizicenum marmor 81.31
 cyzici delubri deſcriptio 641.50
 & inde, & 642.39
 cizicum oppi. 80.30 & 81.31
 cleon ſons 554.9
 clamatulicorum regio 36.37
 clampetie locus 40.34
 clarie populi 54.24
 clarij A pol. ſpicus mirus 30.13
 claritas Iulia oppi. 54.16
 claſſica oppidum 56.38
 clatos oppidum 66.28
 claudæ gens 97.47
 claudia oppidum 48.45
 claudie præfecture pagi 38.30
 claudij Imperatoris colonia 48
 46 & 73.8
 claudij Caſ. Archelai col. 82.30
 claudius mons 49.7
 claudiopolis oppi. 74.12
 clauſa oppidum 33.49
 clazomene oppidum 77.36
 clazomenij populi 84.1
 clazomenis piſces qles 568.45
 cleone oppidum 51.15 & 52.7 et
 54.3
 elibanus mons 45.4

clibanus oppidum 75.13
 clides insula 29.15
 clilipenus sinus 61.16
 clitarchus historicus 39.10
 cliterna op. 43.43 et 44.15
 cliterna oppi. 45.21
 clitorum oppi. 51.7
 clitorius fons 553.48
 clitumnus fluvius qualis 29.47
 clodia fissa 4.5.1
 clodij forum 45.21
 clostra Romana 39.6
 cluana oppidum 44.38
 cludros fluvius 76.40
 clunia oppi. 39.2
 clunensis conuentus 35.1.43
 clupea oppidum 67.1 et 48.68 et 104.19
 clupea oppidi terra Scorpiones necat 632.45
 clusini populi 58.28
 clusolum oppidum 45.10
 clusum oppidum 64.1.47
 cyrcis fons 554.10
 cnemis oppidum 52.45
 co oppidum 83.20
 comari populi 87.7
 coboris insula, et oppidum 98.4
 cobum fluvius 83.15
 cocanicus lacus 559.18
 coconae populi 90.17
 cocostates populi 61.36
 cocillum oppidum 28.9
 cocintum promontorium 42.48
 coedanus sinus 61.12
 coele regio 71.42
 caelestria regio 75.12
 caelestriae descriptio ibidem 39 per totum
 celus portus 55.21 et 58.18
 cogamus fluvius 77.5
 coilaicum promontorium 91.19
 colapiani populi 49.5
 colapis fluvius ibidem
 colarni populi 63.45
 colchicae regionis descriptio 85.20 et inde
 colchia foliudines 84.49
 colchis auro fertilis 585.1
 colchi in Dalmatia aliquando 48.18
 colchis minimum habet 590.38
 colchorum gens ubi 83.6.20 et inde
 colchicum oppidum 48.28
 colentum insula ibidem 12
 colerini populi ibidem 20
 collycatorum gens 78.43
 colonia id est, Cyprus 79.11
 colippo oppidum 63.18
 collatini populi 44.3

colone oppi. 78.18
 collacia oppidum 78.18
 colligati populi 102.15
 collige specus 563.5
 collodis insula 41.40
 colobona oppidum 34.12
 colymbion oppi. 62.25
 colonia Agrippinensis ibid. 25
 colonia immunis 35.9
 colonis insula 56.9
 colopena regio 82.32
 colophon oppidum 30.13 et 77.30
 colophonij cum canibus bella gerunt 42.27
 colosse op. 80.46 et 554.46
 colpe oppidum 77.39
 colube populi 89.20
 collucones populi 47.40
 colubraria insula 41.10.24
 columnar hegia 40.39
 comagene urbs 30.27
 comagene regio 71.44 et 74.11.62.11 et 82.36 et 84.18 et 86.16
 comana oppidum 82.31
 comata Gallia 62.13.43
 comenes populi 81.5
 comensis lapis 648.21
 comini populi 44.21
 commune insula 80.7
 comulantes populi 35.34
 compseni populi 44.1
 compusa oppidum 81.20
 comus oppidum à quibus 46.18 et 609.20
 concordia Iulia oppi. 34.25
 concordia oppidum 46.28
 concordienfes populi 63.45
 cōcubienfes populi 45.4
 condrigramma oppi. 92.14
 censium oppidum 78.34
 conbrica oppidum 63.18
 cononienfes populi 36.49
 conopondias insula 59.7
 consaburenfes populi 35.40
 consoranni populi 62.38
 constantis Iulia oppidum 34.10.27 et 64.39
 consuanutes populi 47.38
 consuaranorum gens 36.22
 consuetia oppidum 40.36
 consulinum castrum 42.48
 contestania 35.7.11
 continusa insula 64.9
 contributa Iulia op. 34.26
 contributa colonia 63.39
 conuene populi 52.36
 cope oppidum 52.38
 cophantus mons ardens 30.43
 cophes oppidum 91.49
 cophes fluvius ibidem
 cophetes fluvius 90.30

coptite praefectura 69.36
 copios oppi. 93.4 et 119.1 et 658.41
 coracisum oppidum 75.9
 coraceus mons ibidem 37
 coralus fluvius 82.10
 corambion oppidum 100.39
 corani populi 39.39
 corani lapides 64.5.11
 coranite populi 98.44
 corasie insula 57.39
 coraxicus mons 75.41 et 84.31 et 86.6
 coraxi populi 83.22
 coraxorum gens 29.8
 coreyra insula 49.32 et 55.37
 cordylula insula 79.31
 corduba oppidum 34.6
 cordubensis conuentus 33.28 et 34.3
 cordule portus 82.47
 corenselitus 33.32
 coreia insula 56.39
 corella oppi. 56.44
 corefus lacus 59.37.39
 corfinienfes populi 44.13
 corice insula 563.4
 coritum promontorium 77.31
 corycus mons 65.30 et 388.35 et 557.26
 coricos oppidum, specus 75.6 et 554.48
 corydalla oppidum 75.44
 corymbia insula 79.27
 corinenfes populi 44.3
 corineum oppidum 77.35 et 79.11
 corinthis gemmae 661.41
 corinthis portus 51.1.13
 corinthis arx quae 51.6
 corinthiacus sinus ubi 50.29.49 et 51.8
 corinthus oppidum ubi 51.5.6 et 554.49
 coriolani populi 40.13
 coryphanta oppidum 81.13
 coryphas oppidum 78.11
 coriphasium oppidum 51.42
 cormalos fluvius 78.14
 cornates populi 49.6
 corne collis 258.8
 cornelani populi 44.2
 cornely populi uel forum 45.21
 cornelia castra locus 66.48
 corniculum oppidum 40.15
 corninum oppidum 48.9
 corolia oppidum 98.18
 corone oppidum 51.27
 coronea oppidum 52.38
 coroneus sinus 51.27
 coronici populi 33.42

corpilli populi 54.30
 corsee insula 79.42
 corsi populi 141.41
 corsee insula descriptio 41.18
 corsee mensura ibidem 19
 corsee ciuitates, et colonie ibi dem 20
 corsee oppidum id est, Thebe 50.41
 corsee insula mira gemma 667.15
 Reliqua quere parte prima
 cortenses populi 35.34
 corticata insula 63.9
 cortina oppidum 56.26
 cortonenfes populi 38.28
 corten insula 79.35 et 104.34 et 197.31 et 514.24
 colanum litus 41.24
 colcinus oppidum 76.46
 colenus fluvius 65.24
 cosyra insula 42.30 et 68.49
 cosyri populi 88.46
 cosoagias fluvius 89.4
 colla oppidum 38.22
 colseilatrones populi 96.13
 colsetania regio 35.16
 cosyra insula 68.49
 colobocci populi 83.47
 cotes oppidum 64.37
 cothon insula 56.1
 cotieri populi 87.25
 cotyrorum oppidum 82.46
 colonis insula 55.45
 coitaon oppidum 80.46
 cotta populi 83.46
 cotta oppidum 566.34
 cottiane ciuitas 47.34.44
 cottona regio 93.24
 cragus mons 75.37
 crambussa insula 19.20
 cranda oppi. 100.40.42
 crania mons 50.32
 cranon oppidum 52.5 et 53.10.26 et 554.10
 craspedites sinus 81.14
 Crathis fluvius, 43.11 et 553.37
 cratis fluvius Scyllae pater 40.38. et 656.8
 crangie insulae duae 56.14
 cremycen oppidum 52.33
 cremniscoe oppidum 59.20
 cremona oppidum 46.48
 creon mons 80.19
 crella portus 76.15
 creta nympha 56.18
 creta unde dicta ibidem 18
 creta insula quibus animalibus caret 150.47 et 170.18
 creta centum urbium 56.17
 cretae insulae descriptio 56.16 et 154.27
 cretae labyrinthus à quo

64.1.20
crete insule mensura 56.20
crete oppida. ibidem 24
crete montes 56.30. & 56.20
crete fontes Calidi emerferunt
26.15
crete aliquot insule 49.30
cretensij insule nata alijs melior
ra 46.135

Reliqua quere parte prima
creticum mare quod 26.15 &
40.49 & 55.31 & 56.22
creta insula 48.11
crialon op. 71.16
cridinum fluuius 87.8

erycon insula 79.21
crynis fluuius 81.23
crinogolum op. 45.13
cryon op. 77.46

cryptos. id est. Cyprus 79.11
criseus sinus 50.35
crisa op. 50.39

crissa op. 78.18
critensi po. 101.46
critote op. 55.14

criumetopon Taurice promonti
orium 59.48 & 175.40
criumetopon Crete 56.23.37

crobyxi po. 59.23
crocale insule 90.39
crocale insula 55.47

crocodillon op. 73.4
crocodilopolite nomos 69.46
crocodilus mons 74.49

erommyoncos insula 80.11
eromna op. 82.16
eronea promontorium 83.33

eronia regio 80.35
eronium promontorium 61.6
eronium mare 62.12

erotulus fluuius 43.4
eroto op. 27.33 & 43.10
erunos op. 84.40

etrusa insula 79.40
etrusmerium op. 40.15
etrustiminis ager 27.36 & 38

34.40
etrustimium op. 45.16
CTESIPHON

Parthorum oppidum 95.7
& 95.44

ctesiphontes op. 96.1
CVRI po. 61.41
cubulterini po. 39.40

culici po. 47.5
cullu op. 66.38
cumania castellum 85.7

cumara op. 100.34
cume op. 39.27 & 62.9.1
cumi po. 102.16

cumeron promontorium 44.39
cumeus promontorium 63.35
cunici op. 41.6

cunicularis insule 41.33

cupidinis fons 554.10
cupra op. 44.36

cupresnes po. 44.41
curesnes po. 44.19
curetis regio 50.16

curetis. id est. Crete insula
56.19

curias op. 79.11
curiæ po. 48.8
curitis op. 26.36

curubis op. 67.1
cusuetani po. 40.18
cutilie lacus ubi 44.28

cutilie aque mirum 27.17
cutios fons 100.11

DABANEGORIS
regio 97.47
dacechris insula 56.14

daci po. id est. Gete 59.10
& 61.32

daci pulsi 59.14
dactyli Idæi po. 125.47
dedala op. 76.12

dedaleon insula 79.11

Reliqua quere parte prima
dahe po. 87.24
dale op. 78.34

dalion op. 102.20
dalmatia Pannonie pars 49.2
dalmatie specus ubi assidue uen-

tus gignitur 14.19
dalmatia antrum fert 536.17
dalmatie termini 48.14

dalmatie Grecorum plura
48.30
dalmatie descriptio 49.1

damanitani po. 53.34
damascena regio 71.47
damascus po. 72.46 & 74.37

& 63.35
damascus Alabastricum gignit
639.1

damea op. 78.45
dammia regio 98.7
dandagula op. 89.45

dandari po. 83.47
danelli po. 101.46
dancoon portus 99.17

danubius non insuit Adriaticū
46.34
danubij pisces quales 155.35

danubij fluuij descriptio 58.49
& 554.29
danubij nullus amnis in Adria-

ticum effunditur 46.36
danubium qui amnes influunt
49.3

danubij hostiorum nomina
59.3

danubij magnitudo. ibidem 8
daorizi po. 48.23
daphnusa insula 80.4

daphisamon 53.11

daphnidis insula 100.5
daphnus op. 51.44 &
77.37

dare po. 65.28
datis fluuius 92.15
daras fluuius 93.49

darat fluuius 65.24
daratite Aethiopes 65.28
dardanus fluuius 49.15

dardani populi gens fera
50.6
dardani po. 55.30.37

dardani Aemathiam infestant
53.30
dardani Mestie po. 49.14

dardania insula 58.16
dardanium op. 78.28.41
dardæ po. 89.23

dardorum gens 45.47
darcicum mons 86.46
darium Alexander ubi uicit

86.18
dari po. 90.2
diron op. 102.3

dareme po. 100.27
darre gens 98.2
daschylos op. 80.37

daschylos oppidum 74.6 &
84.36
dasilis op. 100.42

dasibaris fluuius 68.22
dassarete populi 48.35 &
50.5

daulis regio 50.40
dauletes fons 98.3
daunia provincia 43.38.47

DEBRIS uel Detris fons
68.12.21
decapolitana regio 72.44

per totum. & 73.18
deceates po. 38.4
deciani po. 44.7

deciatum regio 36.40
decij forum 44.19
deculani po. 44.2

decuma op. 34.7
decumanus limes quis 342.57
& 343.7

decumanorum colonia 36.25
decuni po. 48.18
deitania regio 35.7

delos nata 26.9
deli insule pisces qualis 566.48
deli Aes 596.25.30

deli insule mirus fons 29.44
delos insula qualis 57.18 &
304.34

delos unde dicta 57.20
delphacia insula 81.33
delphicum Apollinis oraculum

50.38
delphorum oraculum quale

27.9

delphi oppi. 50.37 & 51.45
delphini portus 38.8
delta Aegyptus cur dicta

69.32
delta Nili figura 46.2 & 69
32.45 & 70.1 & 71.2 &
640.27

demetrius op. 55.9
demonnesos insula 81.34
dendros insula 56.14

denna op. 100.42
denselete po. 50.7 & 54.16
deorum promontorium 64.2

derang op. 90.16
derasie insule 26.18 &
77.22

derbices po. 87.11
derecto Dea ubi 72.10 &
73.41

deremista po. 48.24
deretini po. ibidem
derra op. 53.45

dertona colonia 38.12
dertusani po. 35.25
derxene regio 74.5

desficus insula 58.19
desulatiatum regio 36.34
desinates po. 48.23

desuelton op. 54.48
desultum stagnum. ibidem
denuada insula 98.1

deximontani po. 92.40
DIA op. 60.5
dia insula 57.27

diabete insula 79.31
diablini po. 62.32
dialeon insula 58.20

diane Ephesie templum 26.2
& 77.29
diane templum Susi 16.21

Reliqua quere parte prima
dianenses po. 35.40
dianum op. 35.10

dianium insula 41.2.23
diaphanes fluuius 74.48
diareusa insula 80.6

diarrhytum 66.46
dibitach op. 96.1
dicea op. 53.45 & 53.30

dicæarchia colonia 39.29
dictæus mons 56.30
didymæi Apollinis are ubi,

& quo 87.20
didymæi Apollinis oraculum
77.9

didyme insula 42.42
dyme colonia 51.18
didyme insula 79.2

didymus mons 80.31
didymis op. ibidem
diduri populi 85.4

dienfer po. 53.42

dies sex mensium ubi 60.18

Reliqua quere parte prima
dictibus insula 58.20
digabai oppidum 95.25
digeri populi 54.17
digliens id est, Tigris fluvius
95.28

dymastus insula 79.32
dimastus mons 57.15
dimuri populi 90.20
dinaretum promontorium 79.8
dinari populi 48.14
dinia op. 37.5
diobesi po. 54.18
dioecelaria op. 82.34
diodori insula 100.15
diognetus itineris Alexandri
mensur 88.31
diomedea insule 49.22.48.15
181.22
diomedes equorum stabulum
54.30
diomedis oppida in Italia
43.46
diomedes quas gentes in Italia
deleuit. ibidem
diomedes Spinam oppidum
condidit 45.42
diomedis promonto. 48.15
diomedis insula 217.14
diomedis limen 461.41

Reliqua quere parte prima
dionysitada insula 57.27
dionysia insula 55.45
dionysia que prius Chareta
99.17
dionysopolis op. 54.40.44
dionysopolis po. 76.31
dionysius Sicilia Italiam adijce-
re noluit 43.5
dionysius Geographus 57.5
dionysius Geographus ubi na-
tus quo tempore, qui et in orien-
tem missus 96.49
dioryctus lacus 50.20
diofrenosis fons 30.6
diofcorias op. 83.23.27
diofcoron insula 43.5
diofcuritada insula 98.12
dios hierie po. 78.3 81.6
diofpage oppidum 94.2
diofpolis prefectura 69.36
diofpolis magna op. 71.9
diofpolis op. 73.27 76.14
125.36
dypsum op. 51.42 125.39
dire insule 99.37
dyree fons 92.35
direa oppidum 100.35
dirini po. 44.4
dyriodoris fluvius 85.7
dyris id est, Atlas mons 65.43
dyrrhachium op. 43.35 48.

37 55.44
dyrrhachii pisces qual. 566.47
discera natio 68.20
diurn op. 56.28 57.2
DOBIRIENSES populi
53.40
dochi populi 101.46
doctates po. 48.23
dodonæ mirus fons 29.56
dodonæ templi tintinnabula
642.4 6 circa
dodonæ iouis templi ubi 50.2
doiates populi 45.3
dolice insule 98.3
doliche insula 57.32
dolichiste insule 79.20
dolonea po. 54.21
donyfa insula 57.39
dolonis oppidum 80.39
dolopes po. 50.25
damada op. 98.32
domazanes po. 100.27
domibus carentes po. 85.50
domistos insula 26.26
donacesa mons 53.11
dora fons 98.4
dorica gens in Cappadocia
32.27
doridis op. 76.32
dorilaum op. 77.44
dorylai populi 76.26
doron oppi. 51.29 53.26
77.35
doris regio. 25.45. 7 inde, 5
52.47 76.11.19 104
34 616.26
dorisci gens 92.10
doryscum promonto. 52.29
doriscus locus Thracie 54.32
doron oppidum 75.6
dorus fluvius 73.5
D R A C O mons 77.42
draconon insula 58.20
dramasa que 89.31
drange po. 88.33 92.11
drausus fluvius 49.3
drepane insula 55.39
drepani op. corallium 567.11
drepanum promonto. 42.11.20
23. 100.20
dria insula 56.35
dylon locus 389.21
drilo amnis 48.29
drymea regio 50.40
drimati populi 98.7
drymoids id est, Arcadia 57.2
drymusa 80.8
drinius fluvius 49.17
driopes po. 50.2
driopis regio 51.49
dryus insula 79.49
dromos Achilleos 59.29
druentia fluvius 36.29

drugeri po. 54.20
D V A T V S sinus 97.47
dudini po. 48.5
dulichium insula 55.47
dulopolis oppidum 76.18
dumana oppidum 100.35
dumana insula 61.10
duria fluvius 45.34 59.14
durius fluvius 35.2
durine op. 96.38
durius fluvius. 63.12
E A flu. 48.14
E cantiron insula 58.21
ebdanum oppidum 34.1
ebletei montes 97.44
ebode oppidum 98.40
ebora oppidum 63.42
ebro diuntii populi 37.2. 7
47.42
ebura op. 33.48 63.18
eburates populi 38.5
eburini populi 43.18
eburones po. 62.31
ebusus insula 41.1
ebusus non generat cuniculos
41.11 150.42
ebusi terra serpentes fugat 41.
10 632.46
ebusus insula nobiles habet fides
261.35
ecbathana op. 73.6 86.23.25
76.10 554.4.94.25
ecidippa oppidum 73.8
echinades insule 55.45
echinades insule quomodo na-
te 25.47
echinus op. 50.16 53.3
echinusa insula 57.41
econia oppi. 52.46
ecrestice regio 83.6
ecini populi 47.43
EDENNATES populi
ibidem 2
edesa op. 76.2
edesa op. 74.17
edetana regio 35.11
edetani po. 35.16
edigi mons 75.35
edini populi 42.42
edones populi 87.25
edonis oppidum. 78.16
edoni populi 54.20
edonus mons 55.22
edosa op. 100.45
edron portus 44.1
EGADDA oppi. 71.42
egelesta 559.45
egeste aque 558.12
egetini populi 44.7
egilium insula 41.23
egnatia op. 43.37
egnatie oppidi mirum 31.17
egouarri populi 63.6

egrata oppidum 98.31.42
eguitari populi 47.43
E I O N locus 83.38
ELAEAE insula 81.36
elea op. 59.34 78.37
elamite po. 98.12
elaniticus sinus 98.17
elaphites insula 49.34 80.5
elaphones insula 81.31
elaphusa insula 55.41
elatea op. 51.44
elatium op. 74.36
elatus mons 56.1 130.38
elatum fluvius 53.25
eldamarj po. 94.32
elefrides insule 49.27 7
62.4 65.29
eleftrum in qua insula 61.2 7
62.4
elegia oppi. 74.8
eleon op. 52.59 53.47
elephantis insula 71.4
elephantis regio 74.10 7
450.8
elei populi 54.18
eleussa insula 79.14
elusa op. 71.10 80.11
elusa insula 56.14 80.11
eleus op. 55.20 76.33
eleusin oppidum 52.24
eleuterne oppidum 56.28
eleutheae oppidum 52.37 7
601.13
eleutheros fluvius 75.12
eliberi oppidum 33.49
elice oppidum 26.40
elimais regio 94.221 96
15.25
elimeis po. 104.16
eliorum ager 51.21
elis quantum distet a Sicione
25.15
elis oppidum 51.21
elis oppidum adem Minerve
habet 649.48
elisia insula 79.19
elmon oppidum 53.7
elongosine locus 95.28
elorus fluvius 42.17
elorum castellum 566.37
elus fluvius 81.3
elusates populi 62.29
EMANICI populi 34.7
emeritensis conuentus 63.36
emerite oppidi coccum 164.5
emeum oppidum 100.49
emissabiles fons 98.40
emmaum oppidum 72.19
emo di montes 88.23 7
91.26
ENNEACONTACO.
meta po. 100.4
enagora insula 79.21

enchelae op. 48.3
 encedadloe po. 59.31
 enederadini po. 48.31
 engadda oppidum 72.42
 enguini populi 42.24
 enbydra oppidum 73.14
 eniandos oppidum 75.10
 enisgia insula 61.15
 eniphebus fluvius 53.15
 enipi natio 68.19
 enispe oppidum 52.6
 enneacrunos fons. ibidem 2
 enobrifates po. 62.37
 enominiton regio 101.18
 enona oppidum 48.9
 enosis insula 41.39
 entellini po. 42.24
 EODANDA insula 98.2
 eos mons. 99.35
 eous Oceanus 85.24
 EPAGERITAE populi
 83.28
 epagris insula 57.12
 epea ager 52.21
 epetini populi Dianae templum
 77.29 & 64.24
 Reliqua quere parte prima
 ephestia oppidum 58.12
 ephebus oppidum 77.21. 24
 & 78.1
 ephebus minium quale 59.39
 ephyræ oppidum, id est, corin-
 thus 51.5
 ephyræ insula. 56.9
 ephyræ populi 50.25
 epimemidij po. 52.42
 epidaurum oppi. 48.36
 epidaphne oppidum 73.29
 51.37
 epidaurus insula 26.28
 epidaurum Colonia 48.27
 epidaurum oppidum 51.44
 epidires op. 99.45
 epigranea fons 52.35
 epimaranite po. 97.43
 epiphanes po. 73.47
 epiphanis oppidum 74.21 &
 75.10
 epiri mensura 53.27
 epiri initium ubi 48.40
 epiri termini populi, loca 49
 48 & 50.5
 epiri boues quales 145.42
 epiropia insula 56.9
 epis oppidum 100.48
 epistibrium castrum 34.1
 epithérias op. quare 99.45
 epitus mons 53.46
 epium oppidum 52.6
 epopos mons 26.19
 eporeciae quid 46.14
 eporecia oppidum cur cōditum
 ibidem 13

eporredia oppi. 389.34
 E Q V E S T R I S colonia
 61.23
 ERASINVS fluvius 29.21
 & 51.37
 eratonos insula 99.39
 erethinus insula 81.36
 eretria oppi. 57.3
 erefjon oppidum 80.17
 ergauicenses populi 35.31
 eressij populi 78.19
 ergetini po. 42.24
 erginus fluvius 55.9
 eryanos fluvius 78.14
 erycini po. 42.24
 ericusa insula 42.42 &
 55.41
 eridanus Hispanie fluvius secun-
 dum quosdam 655.32
 eridanus Rhodanus à quibusdā
 appellatur. ibidem
 eridanus fluvius qui & padus
 ibidem 26
 eridani, id est, Padi fluvij desc-
 ptio 45.28
 eridanum Padi ostium. ibid. 41
 erimanthus fluvius, & mons
 52.11
 erymne oppidum 53.25
 erineos oppidum 51.15 &
 52.47
 erythia insula 64.8
 erythia insula unde dicta, ibi-
 dem 11
 erythrae oppidum 51.36 & 77.
 34 & 80.4 & 628.55
 eritbra rex 93.33
 eritbris annis 553.43
 erythrae regis sepulchrum ubi
 98.11
 eritbreum mare quod 93.33
 cryx mons 42.20
 erranobos fluvius 89.40
 ESAR oppidum 102.1.4
 esbonitarum po. 71.34
 esca op. 98.48
 escanus fluvius 49.16
 esca oppidum 34.2
 eserini po. 44.18
 esseones populi 60.12 & 84.
 3 & 87.24
 esseni po. 72.37
 estie promontorium 81.25
 esubiani po. 47.42
 ETAXALOS insula
 97.44
 ethecusa insula 79.35
 etheleum flu. 80.39
 ethini po. 67.35
 ethusa insula 26.26
 etimates populi 43.44 &
 44.5
 EVANTHIA oppidum

76.41
 euaze po. 83.46
 euboeae insulae descriptio 56.4.2
 euboeae magnitudo. ibidem 45
 euboeae pisces quales 566.46
 euboea Bæotie iuncta 26.13
 euboea Euripis qualis 28.25
 & 52.41
 euboeae urbes 57.2 & 56.46
 & 58.2
 euboeae nomina plura 57.5
 euboeae calidae aquae 554.44
 Reliqua quere parte prima
 euburates po. 38.5
 euburo op. 63.18
 euehata po. 87.25
 eudemia insula 58.7
 eudemion Arabiae quae 96.36
 per totum
 eudson fluvius 76.41
 euennus fluvius 50.27 & 51.9
 eugancei po. 43.5.24.29
 eugancei unde dicti 47.29
 euganeorum populi quot oppi.
 47.24
 eugoa oppidum 100.46
 eubippia op. 77.23
 euleus lacus 92.42
 euleus fluvius ex quo reges bi-
 bunt 92.42 & 96.19.37 &
 555.25
 eumenetica regio 77.14
 eumenia op. 76.39
 eumenia Thraciae oppidum
 54.42
 eumenium fluvius 65.18
 euonymus insula 42.45
 euonius insula 58.8
 eupatoria op. 81.28
 eupalia op. 50.35
 euphorbeni po. 76.31
 euphratis fluvij descriptio 74.
 23 per totum
 euphratis ortus 74.2
 euphrate fluio Mesopotamia
 inundatur 94.26
 euphrates selenciam perlabitur
 94.30 & 95.38
 euphratis ostium 74.2.29 &
 84.25.95.4 & 98.43
 euphratis lacus 92.42
 euphratis cursus, & navigatio
 95.15
 euphrates, Tigris quantum
 distent 95.48 & 97.28
 euphrates deductus 94.43
 Reliqua quere parte prima
 eupilis lacus 47.11.92.42 &
 97.30
 euranium op. 76.34
 euriannassa insula 80.5
 eurymedon fluvius 75.25
 eurymeni po. 54.45

euripus in Hellesponto 53.27
 euripus Taurominitanus
 28.24
 euripus Bæotie 56.46
 eutome op. 76.43
 europa tertia orbis pars 32.48
 europa sinus primus 35.17 &
 40.42 & 42.44
 europa sinus secundus 43.9
 & inde
 europa sinus tertius qui 49.40
 europa sinus tertius quæ conti-
 net. ibidem 41
 europa sinus tertius 55.21
 europa sinus quartus ex ma-
 gnis 58.22
 europa ubi prologo 32.1
 europa secunda orbis pars cur
 credita 35.5
 europa lacus 33.12
 europa ab Asia diuisio 55.16 &
 58.25 & 80.25 & 81.26
 europa omnis mensura 64.15
 per totum
 europa magnitudo 105.46
 europa, & Asia quantum inter
 se distent 80.25
 europa, & Asia propinquitat
 81.42 & 104.4
 europa quota terre pars 103
 46 & inde
 europium op. Syria 74.14
 europus op. 53.35 & 94.13
 europa fluvij simulacrum
 603.10
 eurotas fluvius 51.35
 eurotos fluvius 55.20
 euehene op. 76.33
 eutane oppidum. ibidem 34
 eutychia insula 58.6
 eutichides 603.10
 euxinus pontus 58.31
 euxini ponti descriptio, & no-
 men unde 81.40 & inde
 euxini ponti mensura 82.4
FABARIA insula 61.9
 fabienses po. 39.40
 fagi populi 44.18
 faliarienses populi 44.41
 falerni agri ubi 39.22.41
 Reliqua quere parte prima
 falsica colonia 33.25
 falsici po. 29.47 & 107.30
 fallionates po. 45.13
 fama Iulia op. 34.25
 falsistorum insula 61.9
 sanum fortune colonia 45.4
 falsici populi 48.31
 fauentia Hispania oppidum
 35.49
 fauentia Italiae op. 35.20
 fauentini po. 45.21
 fauonienses po. 45.6
 B 2 feltri

FELTRINI populi 47.2
 felix Iulia colonia 73.10
 felix gens ubi 60.16
 felicitas Iulia op. 63.41
 feliginates po. 45.10
 felsina colonia 45.20
 feræ gentes ubi 83.22
 ferentani 31.9
 ferentinales po. 39.41
 ferentinum op. 38.29
 feritor fluvius 38.8
 ferroaugustana op. 35.37
 feronie locus 38.25
 ferreus mons totus 60.9.37
 fertilia loca 88.12 et 90.33 et 38.45 et 95.6 et 99.4.41
 fescennia op. 38.29
 fesele op. 38.29
 FIBVLARENSES populi 35.33
 ficaria insula 41.39
 ficolenses populi 39.42 et 44.18
 ficulnea oppidum 40.14
 fidehate op. 38.40
 fidenates populi 40.18 et 44.19
 fidentia op. 33.48
 fidentini po. 45.22
 firmanorum castellum 44.36
 FLAMONIENSES populi 47.4
 flauia colonia à quo 72.11
 flauiohriça colonia 63.2
 flauio polis colonia 55.8
 flauium op. 48.45
 flauona op. ibidem 8
 flauum Rheni fluij ostium 61.38
 florentia op. 24.4.5
 florijs fluvius 63.7
 fluentini po. 38.29
 flumina gemmifera quæ 67.1.24
 flumina mira plura 29.12 et inde
 flumina aurum uehementia 586
 10 et inde
 flumina quare non refluant uti maria 28.15
 flumina terram subeuntia 29.19
 Reliqua quare parte prima
 FOCANATES populi 47.39
 famine tantum ubi regnant 90.13
 fontium multitudo ubi 50.3
 fons aquæ regie 50.10
 fons pestifer Germanie 454.40
 fons miri 29.31
 fons Iouis mirus. ibi dem 37

Reliqua quare parte prima
 forath op. 98.25
 orentani populi 39.42 et 44.4 et 47.6
 foretj po. 40.18
 formie oppidum 39.17 et 41.27
 formio fluvius 46.32
 foraugustana ciuitas 35.37
 foroapi po. 38.42
 forobremittani populi 45.4
 forocorneliensis ager. ibidem 43
 forosiaminenses po. 45.3
 forosului op. 38.13
 foroiulnenses populi 45.3 et 47.5
 forosepronienenses po. 45.4
 foropopulienenses 39.40
 foroubiensem ager 45.27
 forum Iulij Octauianorum colonia 36.38
 fortunata insule 64.2
 forumelodij 45.11
 forumliuij ibidem
 foroclodij po. 38.50
 foroneronienenses po. 36.47
 forum Iulium 34.4
 forum uocionij op. 36.47
 forum Decij 44.19
 forum nouum. ibidem
 fossacodia op. 46.1
 fossiones portus 45.47
 fortunales po. 34.27
 fortunata insule 64.2
 fortunata insule quæ ubi. et quot 103.14 per totum
 FRABATERNI populi 39.41
 fratuertium op. 43.32
 fregellani populi 39.42
 fregine op. 38.25
 freginates po. ibidem 41
 frentana regio 43.43
 frento flu. 45.42
 frentani po. 44.5.12
 frisi po. 454.46
 fristorum insule 61.37
 fristabonum gentis insule ibidem
 frustates populi 39.41 et 62.22
 FVCINVS lacus 29.15 et 44.14.22 et 158.10 et 645.2
 fugali po. 44.18
 fulgimates po. 45.3
 fulsinates po. 48.7
 fundanus lacus 39.16
 fut fluvius 65.43
 GABALE promontorium 73.26
 gabales populi 62.41

gabe oppidum 73.2
 gabellus flu. 45.34
 gabenii oppidum 75.43
 gabienni po. 45.26
 gabinensis agri mirum 27.14
 gabini po. 39.42
 gabri po. 84.8
 gadagaleni po. 100.41
 gaddara op. 72.48
 gades oppidum à Tyrijs conditum. 73.12
 gades nauigandi terminus 215
 gades quantum ab urbe Roma na distet 346.2
 gades quantum à Sardinia distet 41.38
 gadis insula 64.2
 gadium op. 21.27.64.7
 gadirita nel Gadira insula 64.10
 gaditanus conuentus 33.27
 gaditana Iulia op. 64.4
 gades insule 35.35
 gaditani Freti longitudo latitudoq. 31.49 et 33.1
 gaditano freto Oceanum non ingredi terras 60.46
 gaditanum fretum ubi prologo 31.49 et 40.44.103.34
 gaditanus Oceanus qualis 28.26.29.33
 gaditani Oceani pisces quales 151.48 et 152.8.14
 gageude insula 101.19
 gage oppidum 75.44
 gegis fluvius 64.6.38
 galanis oppidum 26.37
 Galsia op. 72.49
 galatha insula 42.30
 galathani po. 42.15
 galata insula 68.47
 galathe terra qualis 632.45
 galatie descriptio 80.44.48 et 82.16.33
 galatiam Galli quondam incoluerunt. ibidem 49
 galatie terminus 51.13
 galba imperator quid in Narbonensi 37.2
 galetia regio 63.12
 galetie regionis mensura 63.7
 galilee regio 72.17
 Galla oppidum 68.23
 gallas op. 100.40
 gallatie Opalus 660.29
 gallici populi 36.8 et 63.14 et 14.4.41
 gallectia aurum habet 587.16
 gallectie plumbum 610.25.30
 galleti populi 62.27
 galitiani saltus 45.22
 gallicie descriptio 62.13 per

totum
 gallia Togata ubi 44.45
 gallia Lugdunenfis 62.17
 per totum
 gallia Comata 62.15 et 102.35 et 62.37
 gallicie mensura 62.16
 gallicie terrarum minime quas tiuntur 25.4
 gallicie Corallium 567.10
 gallicie plumbum 61.9
 gallicie vitrum 651.32
 gallicie sal. 560.6
 gallici Oceani pisces maximè 151.45
 gallicus Oceanus 61.44 et 63.25
 gallica ora ab Ancone incipit 44.44
 gallicum mare ubi 21.5.28.36 et 40.45 et 62.44
 gallus ager Ariminum 44.44
 gallus fluvius à quo Galli Cyberles sacerdotes didi 91.9
 gallus fluvius 82.11 et 55.20
 gallici maris insule 40.45
 galli Galatiam incoluerunt 81.1
 gallorum genera tria 62.13
 Reliqua quare parte prima
 gallipolis Senonum 43.15
 gallit alute po. 90.19
 gamala oppidum 26.37 et 71.14
 gambreus po. 100.42
 gamphasantes populi quales 69.13
 gamphasantes nadi. ibidem 13
 gandari populi 87.3
 gandarium gens 89.9
 gangre op. 82.24
 gangis fluminis insula 89.13
 gangis fluminis ortus magnus do. fertilitas. et quot flumina recipit 89.2 per totum 31.32 et 88.41
 ganges fluvius aurum fert 586.12
 ganges flu. gemmifer 67.25
 gangis fons ubi 108.11
 gangis anguille quales 151.32 et 155.36
 gangis Latitudo. profunditas 89.7
 ganges ab Euphrate quantum distet 31.38
 gamma op. 68.14
 garamantes populi ubi 67.15 et 69.7 et 104.1
 garamantes à quo Romæ miffi 68.14
 garamantes sine coniugijs 69.17
 garamantes latrones 68.13
 garamantum iter difficile. 102

garantum boues quales
146.4
garantici carbunculi 661.21
gardei po.84.11
gardei po.53.41
gares po.43.44
garganus mons 43.41 &
44.40
garganic portus, ibidem
gargaphic fons 52.33
gargera mons, & oppidum
78.15
gargus promontorium 75.48
garne portus 43.42
garode insula, & oppidum
102.14
garpheti po.98.1
garphitis regio 82.36
garumna fluvius 62.14
gasani po.98.1
gaucome oppidum 100.40
gaudos insula 56.36
gaugamela op.94.35
gaugde po.54.14
gaulopes po.97.32
gaulus insula 42.29 & 68.47
gaurani montes 39.22
gastrate po.92.36
gazapo op.71.38 & 72.7 & 86.
22 & 97.18 & 100.15
gazate po.73.43
gazacena regio 82.32
gazelum oppidum, ibidem 23
gazium op. ibidem
GEBANITAE populi
98.14
gebenna mons 36.20 & 62.17
gebet fluvius 80.38
gedranite op.98.36
gedrosia Nyctegreton herbam
habet 391.29
gedrosi populi 90.18, & 151.48
& 92.2 & 104.16 & 219.17
gedrusi po.92.11.16
gedani po.42.24
gelas fluvius 42.18
gelduba castellum 353.31
gele po.87.9
gelon fons 55.49
geloni po.60.10
gellenfens populi 35.36
gemelli colles 42.13
gendos fluvius 81.14
genesera lacus 72.27
genetaram op.82.45
genfoa op.100.46
gentes fere 83.22.24
gentes à minutis animalibus de-
lete 138.35
genua op.34.17 & 38.8
genusini po.44.4
georis insula 55.45
georgi po.59.32 & 85.33

geranea oppidum 51.35 & 52.
24 & 54.42
gerastum oppidum 57.3
gerastum promontorium 56
47 & 57.3
getete populi 90.27
gergitos op.78.10
gerjones po.64.12
germanie descriptio 61.26
per totum
germania Aes 595.42
germanie mirifontes 554.12
germaniae sal.560.46
germanie succinum 656.36
germanicum mare.62.4
germaniam Septentrionalis
Oceanum contingit.2.16
germania Scythiae contermina
132.7
german. mensura 59.15 & 61.22
germanie flumina 61.32
germanie legionum castra
64.21
germanie fons pestifer
454.40
germani Hispanie po.35.41
germani de genere Scytharum
59.18
germanorum confinium ibi-
dem 45
germanorum genera quinque
61.28
Reliqua quare parte prima
germanopolis op.80.38
gerontia insula 58.7
gerro op.97.35
gerriacus finis. ibidem
gerro quod Adipson 99.29
gerrus fluvius 59.37
germandenses po.35.26
gesclitron locus 106.57
gesforiacum litus 61.44
gesforiacus pagus 62.19
gesforienses po.35.26
gesfius fluvius 77.18
gete populi 54.24
gete populi à Romanis Daci
dicti 59.10
getone insula 58.17 & 80.12
getta op.73.6
getuli po.65.32, 27 & 66.14
getulia regio 67.35
getulica purpura ubi 103.12
& 163.41 & 617.19
GYAROS insula 57.37 &
138.38 & 150.20
gigarta op.73.21
gigarto fons 79.47
gygemoros mons 55.22
gygemum flagnum 77.3
gygnastie insula 41.5
gymnetes po.69.5 & 108.28
Gymnis op.50.41

gymnites po.101.46
gynecopolitis praefectura
69.42
gyneci po.85.45
gindareno op.75.43
gingla op.74.21
gyrei po.98.39
gyrimons 68.23
gyrtion op.55.26
gyri po.36.4
gissa insula 48.11
gystate op.100.35
gytheates finis 51.34
gythium op.104.35
GLANICVS fluvius 39.18
glanis fluvius 38.36.41
glanum Liliu 36.47
glari po.97.49
glaucones insula 57.9
glaucus flu.76.12.40 & 79.22
& 83.13
gleffaria insula 61.20 & 62.4
& 656.30
glindationes po.48.14
glissas op.52.37
GNEB ADEI Arabes
99.36
gni di Veneris simulacrum nobi-
lissimum 65.1
gnidi oppidi pensile ambula-
rium 64.12
gnidos oppidum 49.33 & 76
18 & 79.30.104.34
gnomonis consideratio 104.21
gnosos op.56.26
GOBOEA portus 97.46
gogiarei po.90.16
golgae op.79.13
gompbi op.53.16
gonos op.55.10
gophoa op.100.34
gora op. ibidem 43
goralus fons 98.1
gordiei po.94.33
gordieis montes 85.9 & 95.4
gordiani po.86.33
gorditum promontorium
41.38
gordiu come op.80.37
gordium op.80.49
gorgidene op.53.36
gorgones insula, ac Gorgonum
domus & earum historia 105
4 & inde
GRABEI populi 48.31
gracurritani po.35.31
gracula Turanius scriptor 33.4
grece gentes in Cappadocia
82.27
grece gentes tres tantum iure
dicuntur 82.27
gracie fibulofitas, ac littera-
rum claritas ubi 49.45

grece ubi Italiae proximior
43.29
grece unde dicta 53.1
grece magna 37.26 & 42.49
graci plura Italia loca tenue-
runt 40.29
graci in gloria sua effusi 37.26
graci Hispanie incolae 63.10
greecorum mendacia portentosa
64.45
Reliqua quare parte prima
greecienfe mare quod 55.30
grecochante po.95.13
gragus promonto.75.49
graie Alpium fauces 46.13
gramen Parnasi quale 45.31
granicus flu.78.26 & 80.29
granius fluvius 92.39
graucomate tetrarchia 73.45
grastonia op.54.4
graucajus & Caucasus idem
mons 87.22
grauiscarum oppidi corallium
567.11
grauisce op.38.23
gregari po.84.8
grephis op.52.27
gryliofolius fluvius 78.11
grynia op.78.7
gronij po.63.10
grumentini po.43.15
guberni po.62.15
gumbrite po.90.22
gunugij colonia 66.26
gutallus fluvius 61.33
guttones populi 61.29 &
655.45
guttones electri habent 685.8
HABESSVS oppidum
75.46
badranitani op.42.24
badrummentum op.104.19
habudes insule quae 64.2
bami montis descriptio 54.21
23.45
balcyone op.52.46
halene insula 80.7
halefij populi 42.25
halefus fluvius 77.31
baliacemon fluvius 53.34 &
552.42
baliartus op.52.37
balycarna op.50.32
balycarnassus oppidum 76.
33 & 104.45 & 629.42 &
637.31
halicyenses po.42.25
halydienfes po.76.46
balys fluvius ubi 82.23.50
halyferne po.78.35
balix oppidum 75.5
halyzia op.50.22
halizones po.80.35
B 3   balmiris

halimiri lacus 59.5
halonfos insula 58.17
halone insula, & op. 81.33
halonnesfos insula 99.37
halorite populi 53.34
halos oppidum 55.4
hamasobij populi 59.11
hamirei po. 98.36
hamnantes po. 68.3
hammeum litus 97.49
hammodata op. 100.39
hammonis fins miræ naturæ
29.40
hammonis oraculum ubi 67.37
    & 101.26
hammoni populi 98.43
barenapum insula ubi 90.2
bargyrrippa op. 43.46
barmasitis oppi. 84.48 & 85.9
barmatopolitis po. 78.40
barpasa op. 27.27 & 76.46
barpasus fluvius 76.47
barpi op. 43.45
basyria po. 68.2
bassi Gallie po. 61.20
basta op. 43.27
HEBATA op. 94.42
hebrus fluvius 54.19, 22.33
    & 55.23
hebrus fluvium fert 58.612
heburæ oppidum 34.1
hecatompylos oppidum 86.37
    & 88.31 & 94.13
hecubæ tumultus 55.19
hedypnus amnis 96.25
hedui po. 62.30 & 292.26
hegura op. 34.1
helbo insula 79.22
helgas op. 80.38
helias Italia op. 40.31
helene insula 55.41 & 391.13
helicon mons herbis laudatur
457.25
helie op. 40.31
helie oppidi corallium 567.11
helice op. 51.14
helicon mons 50.42 & 52.35
helium Rheni ostium 61.38
heliopolis oppidum 73.35
heliopolis, & Alexandriae di-
stantia 93.4
heliopolitis præfectura 69.41
helos locus 51.26 & 77.35
hellas regio 50.40
hellas regio, & eius situs, termi-
niq. 52.19
hellas oppidum. ibidem 48
hellen rex 53.1
hellenis regio à quo dicta. ibidem
hellene insula 56.41 & 57.30
hellene po. 73.2
helleni po. 63.10
hellefonti descriptio 58.26

hellefonti mensura, ibidem 30
    & 81.29
hellefonti angustie 55.15
hellefontis quondam terra
26.34
hellefonti longitudo, latitudoq. 55.23 & 58.30
hellefontis ubi primum se con-
stitit 78.42 & 80.24
hellefontij populi 78.21 &
    107.1
helopes populi 50.2
helopie aquæ 57.4
helmodenes po. 98.39
helucij populi 62.23
heluinum fluvius 44.36
helorum gens 36.44
hemasi populi 48.26
hemesa oppidum 74.36
hemisani po. 75.43
hemuate populi 98.32
hemus Epiri mons 50.9 &
    557.18
Henenes po. 40.25
heneti populi à quibus Veneti
82.16 & 656.37
heniochi populi ubi 83.5, 18
    & 87.11
heniochi populi à quibus 83.26
    & 85.10
heniochorum gens 83.3
heniochij montes 84.30
heordenes po. 53.38
heordeæ op. ibidem 36
hephesij montes ardentes 30
    40.75.43
hephesiades insula 42.33
hephesium ciuitas 75.43
heptaphonon locus cur dictus
642.39
heptaporus fluvius 78.25
heraclea oppidum 87.10
heraclea que aliquando Siris
dicta 43.11
heraclea Syriae op. 73.27
heraclea Carie oppidum 76
    43 & 77.16
heraclea ponti op. 81.11
heraclea Ponti oppidum lauro
abundat 266.7
heraclea Macedonia oppidum
53.35.42 & 54.5
heraclea Ponti oppidi Iouis
are 187.44
heraclea Sinitica 53.42
heraclea Thracie oppidum
54.29.39
heraclea Gallie op. 35.31
heraclea Gracie oppidum 10
    16 & 53.4
heraclea Taurice op. 59.45
heraclea Cretæ 56.26
heracleum promontorium, &

fluvius 83.6
heracleum op. 85.27
heracleopolitis præfectura 69
    43 & 64.27
heracleotes tractus 78.11
heracleoticus Labyrinthus
64.15
heracleoticum Nili ostium 71.32
heras lutra insula 41.40
heratia insula 57.40
herbanum oppidum 38.30
herbenses po. 42.25
herbitenses populi, ibidem
herbuleses populi, ibidem
hercynie sylva magnitudo
267.22
hercynius saltus 59.12.61.34
hercinie sylvæ miræ aues
182.59
hercynium iugum 61.34
herculanum op. 59.30
herculis termini in occid. 53.9
herculis columnæ cur ereditæ
ibidem
herculis columnæ in occidente
21.5 & 31.27 & 64.36 &
    104.21
herculeum in Hispania fuisse saba-
lolum 33.41
herculis petra 56.45
herculis patria 52.31
herculis lapidei campi in Gallia
36.35
herculis portus 38.4 & 40.37
herculis insula duæ 41.39
hercules per Alpes 46.13 &
    47.27
herculis oppi. in Aegypto 69
    44 & 71.14
herculis are, & finis usq. in In-
dum fluvium 64.44 & 87.15
    Reliqua quare parte prima
hercuniates po. 49.6
herdortenses po. 44.4
heras op. 52.5
hermesia op. 77.37
hermandus fluvius 92.1
bemetes insula 80.14.
berminci Smaragdi 659.9
bermione oppidum 51.42
hermiones po. 61.31
hermijum oppidum 60.5
hermonassa oppidum 83.59
hermonius ager 56.9
hermonthitis præfectura 69.36
hernopolitis præf. ibidem 40
hermus fluvius 77.45
hermunduri populi 61.31
hernicus ager 59.8
herodiana regio & op. 72.21
heropolitici sinus 71.36
heroum op. 98.29 & 99.17
heritici populi 84.11

hesidrum fluvius 88.40
hesperidi hortii, & coriisibile
expositio 64.41 & 67.41
    & 63.11
hesperides insule 103.8
hesperionceras promontorium
103.36 & 103.2
hesperum promon. 65.30
hesperia populi 102.26
hesperij po. 103.2
hesperij montis campinotum
tent 30.46
hesperij Aethiopes 102.37
hesedones populi 60.12
hestiaæ regio 55.36
hettruria regio 37.5
hettruria descriptio 88.15
hettruria à sacrificio ritu dicta
38.18
hettruria diuersa nomina. ibi. 6
hettruria terminus Tyberis
ibidem 36
    Reliqua quare parte prima
hetrusci 88.35
HYAMPOLIS opp. 52.45
hyantes populi 52.41
hyanda insula 26.27
hibernie insule descriptio. 61.48
hyble oppidi mel. 193.35
hyblenses populi 42.15
hyadeses flu. 88.37 & 89.38
hyde oppidum 77.3
hydisenses populi 76.45
hydras locus 93.19
hydrete populi 76.25
hydreumata, 93.6 & inde
hydruntum op. 43.27
hydrus portus 43.34
hydrusajns. 56.42 & 57.12.14
hiera insula 26.11 & 42.38 &
    57.45 & 80.17
hiera insula semper ardens 31.5
hiera op. 80.17 & 101.17
hieramitæ fluvius 72.48
hiera fluvius 82.15
hirapyria op. 56.26
hierapolis op. 56.26 & 73.40
    & 74.35 & 566.41
hierapolis specus 27.7
hiericus op. 72.19
hierocopia insula 79.16
hierocomite po. 78.59
hieronesos insula 42.30
hieropolitis populi 76.15
hieropolitenses 73.39
hieros fluvius 78.15
hieros oppidum, & flu. 84.32
hierosolyma 72.21 & 104.25
hyi po. 96.14
hyla op. 76.17
hylas fluvius 80.40
hylate po. 73.44
hyleæ regio 59.30

hyle op. 52.28
hyleum mare 59.30
hylis regio 48.16
hillestonium gens 61.14
hylum op. 77.49
hymæi po. 48.2
hymantopodes populi quales 69
13.21
himera oppidum cum fonte
42.24
hymetus mons 52.28
629.40
hymeti montis mel quale 193.33
hymen insula 89.32
hypæpani po. 78.3
hypælis, id est Fauonius 92.45
hypænis fluius uermem per
diem tantum uiuentem ge-
nerat 201.37
hypænis flu. ubi 59.33.37
60
9
557.33
hypæsis fluius 25.27
83.57
89.39
hyaton oppidum 100.47
hypæa insula 41.15
hyperborei pop. ubi 60.16
85
2730
87.47
hipere insula 57.43
hyperia fons 53.7
hyperis fluius 92.37
hypobærus fluius 56.12
hiporce po. 101.47
hippareonium op. 95.10.11
hippi oppidum 77.36
hippini po. 76.45
hippis mons 81.12
hippium oppidum 43.46
hippo Diarytus, uel dilutus 66
45
104.19
hippo Hispanie op. 34.11
hippo Italie oppidum 40.37
hippo Iudææ op. 72.18
hippo Regius oppid. 66.40
104.9
hippocrene fons 52.35
hippon Dion oppidum 72.49
hipponensis sinus 66.46
hipponesof insula 79.39
hippopodes insula 61.9
hippos fluius 83.10
hippuris insula 57.46
hippurus portus 91.9
hippurus insula 57.46
hippys amnis 42.19
hypsaliti populi 54.20
hypsicorux mons 53.46
hyrcanum mons 75.41
hyrcani populi 86.38
86.46
89.11
hyrcani maris forma 85.43
hyrcani Ionie populi 77.49
hyrcanium mare quomodo ex
Oceano irrumpit 85.44

hyrcanium mare ex Scythico
Oceano 85.35
hyrcanij maris mensura ibid. 36
inde
Reliqua quere parte prima
hyreson oppidum 52.49
hyrie oppidum ibidem
hyrie insula 56.1
hirienfes populi 75.19
hyrini populi 44.4
hyrmine locus 51.18
birminium flu. 42.17
hirpie populi 107.31
birpini populi 43.18.38
birpinorum regio secunda
43.48
birpinorum specus mirus 27.6
hyrri populi 61.16
hisarai po. 47.38
hysie oppidum 51.15
hispalensis conuentus 31.29
34.8
hispalum promontorium 190.4
hispal mirus putens 28.30
hispanie descriptio
nomina
33.19
hispanie anterioris descriptio
ibidem
hispanie citerioris descriptio 62
46 per totum
hispanie breuis descriptio 63.23
inde
hispaniam que gentes habitant
33.39
hispania à Grecis habitata
63.10
hispania metalli omnis ferax ibi-
dem 15
hispanie diuisio 33.19
hispanie laus 67.137
hispanie sal 50.6
hispanie citerioris oppida quot
34.49
hispanie colonie quot 35.2
hispania Iberia dicta à Grecis
35.16
hispania auri fertilis 58.19
hispania argenti fertilis ibidem
hispania minium 590.37
inde
hispanie citerioris mensura
36.9
hispania omnis fertilis metallo
ibidem 13
hispania quibus abundet ibidem
inde
hispanie totius mensura 63.48
hispanie finis 63.21
hispanie plumbum 611.9
hispanie purpurisum 617.33
hispanie parietes ex terra
629.22
hispania alumen 631.5

hispanie magnes 645.10
hispanie uenti 15.48
hispanie uitrum 651.32
Reliqua quere parte prima
hispaniarum gentium numerus
36.2
21.5
hispanum mare ubi 40.44
hispanense Rhodani os 36.30
hispellum oppidum 45.1
hispiratæ populi 84.34
histi populi 87.25
histonium oppidum 44.11
hytans flu. 92.30
HOLOPHYXOS oppidum
53.48
holopyxos oppidum 56.28
homeric spulchrum ibid. 75.35
Reliqua quere parte prima
homericite po. 88.36
89.2
homines sacri ab hominibus illis
ubi 85.31
Reliqua quere parte prima
homolium oppidum 53.26
homona oppidum 75.16
homonadum gens ibidem 15
horate populi 69.9
borisus fluius 80.33
hormentum oppidum 53.13
hortanum oppidum 38.30
hortenses populi 40.19
hortenses populi alij 45.10
hostilia uicus iuxta Padum, &
ibi mirum de apibus 392.28
humana carne uescentes
87.55
Reliqua quere parte prima
hunii populi 87.49
I A C T V S fluius 45.33
Iader insula 49.39
iadera colonia 48.11.17
iadoni populi 65.6
ietenfes populi 42.26
ialij populi 90.4
ialysum oppidum 79.25
iamnes oppidum 72.8
iamno oppidum 41.8
ianiculum oppidum 40.16
iapidum regio ubi 46.30.43
542.48
iapidis regionis finis 48.10
iapygia Acra promoto. 43.16
iapix opp. & regio 43.37
iapi populi 49.5
iasus sinus 76.35
77.7
iason in Italia 40.27
iasonium fluius 82.48
iasus oppidum 76.37
iatij populi 87.7
iaxamate populi 83.44
iaxartes fluius 85.39
86.43
87.17
iaxartes & Tanais idem fluius
87.13

laxtyges populi 59.13
Iberia & Hispania eadem 35.16
655.32
iberia regio 83.5
84.46
iberie feniculi optimi 384.20
ibericum mare ubi 40.45
iberi fontes 63.4
iberi in Hispania 33.39
iberites fluius 79.47
iberum gens 84.46
iberus flu. 35.14
85.1
icarium mare quod 55.51
57.51
icarium mare unde 57.31
icarius mons 52.27
icarus insula ibidem
79.42
icarus fluius 87.31
icarus flu. 83.32
icatala populi 84.5
ichanenses populi 42.26
ichara insula 97.32
ichne insula 53.37
ichnusa insula, id est Sardinia
41.44
ichtyoessa insula 57.32
ichtiophagi populi 92.17.18.28
97.43.49
98.2
100
26
256.37
ichthibis promontorium 51.23
icocia oppidum 34.33
iconium op. 75.10.20
80.46
icofton oppidum 66.29
icoftani op. 35.9
ida mons Troadis 532
78.13
ide magnes 645.19
idei Dactyli populi 125.48
ideus Crete mons 56.30
idealium op. 79.13
idomenenses populi 53.4
idubeda flu. 35.13
idumæa regio 57.13
71.49
idumæa descriptio 72.5.16
104.25
iebbæ oppidum 73.6
ieterus fluius 49.16
igilgili oppidum 66.30
ilerdenses populi 35.30
ilergaonum regio 35.13
ilergatum regio 35.17
iletia insula 80.7
iletia oppidum 53.10
ilici oppidum & sinus 35.9
ilienfes po. 41.41
ilionenses po. 39.45
ilipa oppidum 34.8
ilipula oppidum 54.18
ilisanite op. 98.37
illyris oppidum 56.23
illyrici descriptio 48.4
illyrici gentes ignobiles ibid. 4
illyrici maris insula ibidem 8

illyricum Pannonie pars 49.1
illyrici longitudo & latitudo maxima 49.16
illyrici ora plures habet insulas ibidem 24
illyrici qui proprie dicti 48.32
illyrij mirus fons 26.39
illyris insula 79.16
illyris regio 107.19
iliturgi op. 34.4
ilius fluvius 52.28 & 58.10
ilium urbs 78.27
ilium quondam iuxta mare 26.4
Reliqua quere parte prima
ilurco op. 34.2
iluro oppidum 35.21
iloricani populi 35.40
ilorei 33.44
ilua insula 41.24 & 609.9
ilumberitani populi 35.35
ilurserfes populi ibidem 35
IMACARENSES populi 42.26
imaduchi populi 84.5
inaus mōs 75.35 & 88.28 46 et 104.39 & 106.42
imbarus mons 75.12
imbrassus fluvius 79.47
imbrus insula 58.9
imitisfi po. 84.9
imituni montes 84.7
initui populi ibidem 9
inachus fluvius 51.37
Inachium op. ibidem 42
inarine insula 41.29
india tertia mundi pars 88.30
india neq; as, neq; plumbum habet, sed hæc gemmis permutat 61.7
india terrarum omnium maxima gemmifera 67.25
indie margaritæ 638.4
indie fons mirificus 554.8
indie initium 88.3
indie mensura fertilitasq; ibidem & inde
indie urbes innumera 88.22
indie ingētia flumina quā plurima ibidem 24
india opalos gemmas habet 660.9
indie gemmæ quot 661.11
indie purpurissum 617.10
indie montes 88.28
indie gentes plures 89.9 per totum
indie alabastrites 639.2
indie solitudines 90.1.21 & 92.6
indie metalla 89.23 & 90.8
indie magnæ 645.19
indie emporia 89.46 & 90.11

india in Aegyptum nauigatio 90.11 & 63.2
india crystallus 654.41 & 655.7
india in Occidentem nauigatio an possibilis sit 10.19 & inde per totum
indie succinum 656.47
indi fluvij descriptio 89.37 per totum
indi nunquam emigrare finibus suis 88.22
indi à fonte primo ad finem distātia ibidem 24
indi elephantes quales 89.15 & inde
indi fluvij ortus et flumina quæ recipit 89.37 & inde
indi fluvij magnitudo 90.21
indi fluminis mōtes duo diuersæ naturæ 27.31
indi palmis exprimunt uinæ 99.1
indi insula ibidem 41
indico mari sub eodem sydere in Cæsium nauigatio 21.20
indicus oceanus 85.24
indorum utus 88.23
indorum uaria exercitia 89.10 & inde
indorum color qualis ibidem 32
Reliqua quere parte prima
indigetis populi 35.18
industria oppidum 38.12 & 46.7
ingenonum gens 61.1.30
inginiui po. 45.4
inferum mare quod 40.47
inferum mare 37.56
inopus fons 29.44
insanus lacus 554.5
insubres po. 46.17
insula fortunata 105.14
insularum Europæ descriptio 55.36 per totum
insula stuitantes semper 27.16 per totum
insularum rotundissima 37.42
insula solis ubi 91.20 & 92.29
insula ante Asiam 78.47 per totum
insula plures odoriferæ 98.21
insula mediterranei maris 40.46
insula enate 57.45
insula Ponti 60.36 per totum
insula nouiter nate 26.6.9 & inde
insula Gallici Oceani 62.44
insula Africæ 68.41 per totum
insula cōtinenti adiunctæ 26.25 per totum
insula plures Arthiopicæ maris

102.40 per totum
insula harenarum ubi 90.20
intemelium op. 38.7
interamnani po. 45.11
interamnæ oppidani quater sexum fecant anno 336.41
interamnates p. 0.38.42 & 44.19 & 45.4
interamnenses po. 65.45
interactienfes po. 35.47
iol oppidum 66.27
iolcos oppidum 53.25
iomanes fluvius 88.40 & 89.31.47
ion oppidum 52.29
ionici populi in Capadocia 82.27
ionia regio 76.10.48
ionie descriptio 77.7
ionie finis ibidem 48
ionie ore insule 79.41
ionium mare quod 55.31
ionium mare ubi 42.9
ionij maris insule 49.21
ioppæ oppidum Iudæa 152.17
ioppæ oppidum antiquissimum 72.8
ioppica Iudæa toparchia ibidem 20
ioppæ oppidum & insula 79.2 et 104.26
iordanis fluvius 72.18.23 per totum
ios insula 57.35.45
iostica op. 48.9
iouis fons 29.37.40
IPA STVRGI oppidum 34.4
ipho oppidum 34.1
iramine op. 47.7
irine insula 56.9
iris fluvius 82.31.40
irrhessa 58.7
isara fluvius 36.29
isari populi 89.46
isaurica gens 75.13
isaura op. ibidem
iseia insula 41.46
isidis op. 71.30
isidis portus 100.12
ismaron op. 54.31
ismenius flu. 52.34
issa insula 48.11
issatis op. 86.37 & 94.12
isri populi 84.12
isicus sinus 31.33 & 74.49 & 82.25
issos op. 75.1 & 104.32
isueones po. 61.31
isthmus Thraciæ 55.10
isthmi fauces 54.4
isthmus Peloponnesi 50.47 & 51.5.11

isthmus Reptuni delubrum habet 51.46
istrie regionis descriptio 37.41 & 46.41
istria Macedonia oppid. 54.4
istria inde dicta 46.33
istrie lana 147.11
istrie mensura 46.41
istrie oppidum ibidem
istria à Titiano domiti ibid. 44
istri fluvij ortus, cursus, magnitudo, quas gentes pretermet & quot flumi. recipiat 58.48
istri fines 54.16
istri fluminis ostium quantum ad os ponti distet 54.49 & 58.40
ister fluvius ubi 48.42
ister fluvius quantum à Bizantie distet 58.43
ister fluvius in Adriaticum non insluit 46.36
istri fluminis in Adriaticum uenæ defluunt ibidem
istropolis op. 54.39 & 58.48
istrorum agri 49.26
isueli populi 102.22
isura insula 97.45
italie descriptio 37.5
italie Laus, potentia, ingenium, multitudo, fertilitas & 37.10 & 47.44
italia querno folio similis 37.29
italie labyrinthus 642.5
italia transpadana 46.47
italia crebra habet fulmina 16.47
italie longitudo 37.50
italie mensura 64.18
italie latitudo quantæ 35.35 & 47.13
italia ubi latissima 47.16
italie uitrum 651.18 & inde
italia ubi longissima 43.27
italia ubi angustissima 43.2
italia ubi Græciæ proxi. 43.18
italie umbilicum ubi 44.29
italie labyrinthus 642.5.44
italia in xi. regio. diuisa 37.47
italie prima regio 39.33
italie regio secunda 43.18
italie regio tertia ubi 43.13
italie regio quarta 44.10
italie regio quinta 44.32
italie regio sexta 44.44
italie regio septima 58.15
italie regio octaua 45.16
italie regio nona 46.9 per totum & 38.14 & 46.9
italie regio decima 46.26
italia quæ habet 37.15
italia quantū ab alijs prouincijs distet 37.39
italia

Italia communis omnium gentium
patria 37.15
italie populi compendio 37.5
italia metallorum fertilis 47.49
et 587.18
italia infule plures 41.18
italia finis ubi 45.18 et 46
35.47
italia que sidera non cernat
22.34
italie dies horarum quindecim
23.5
Reliqua quere parte prima
italica op. 34.9
itanum promontorium 56.35
itani populi 35.19
itesii populi 62.32
ithaca insula 55.47 et 56.2 et
150.4
ithacae Vlyssis specula 41.46
itbome oppidum 51.29
iturci op. 34.16
iturci po. 73.44
iube regis regia 66.27
iudea Syrie pars 71.42.48 et
71.16
iudee bitumen 630.24
iudea Perea que 72.17 et
104.24
iudee Toparchie decem ibid.18
Reliqua quere parte prima
iulia Norici op. 48.46
iulia fidentia 33.48
iulia virtus 34.16
iulia claritas ibidem
iulia fama ibidem 25
iulia concordia ibidem
iulia contributa ibidem 25
iulia constantia 10.27 et
64.38
iulia restituta ibidem 25
iulia apta 36.45
iulia pietas 46.46
iulia castra 63.40
iulia felicitas ibidem 41
iulia liberalitas ibidem 42
iulia Gaditana 64.4
iulia traducta ibidem 37
iulia campestris ibid.49
iulia felix 73.19
iuliani populi 35.25
iulias iudee oppidum 72.28
iulienfes pop. 33.49 et 35.26 et
47.3 et 76.26
iulij Octavianorum colonia
36.38
iulij genitor op. 34.10
iulio brica op. 35.14.48
iulio brigen fium portus 63.3
iulio polis oppidum 80.37 et
81.22
iulii oppidum 56.44
iulium Hispanie op. 33.37

iulium forum in Hispania
34.4
iulium praesidium 63.40
iulium castrum 34.31
iunonia insula 103.15.24
iunonis promontorium 33.33
iunonis Arguae templum
40.26
iunonis infule 64.9
iunonis Lacinie ara 32.18
iouis Dodonci templum ubi
50.3
iouis fons mirum 29.37
iouis Olympij delubrum 51.22
iouis Lycel delubrum 52.9
iouis Hammonis fons mire natur
72.29.40
iouis Cassij templum 55.38 et
72.2
iouis Beli templum 95.2
iouis lucus 39.4
iouis oppid. in Aegypto 71.11
iube regia 66.27
iuramons optimas abietes gignit
284.14
iura mons 36.20 et 62.17
iufsum op. 553.46
izgi populi 88.46

LABANIS insula 98.4
Labanenses ibidem 35.39
43
labates po. 48.31
labetia op. 98.48
labyrinthus Aegyptius 71.15 et
64.14
labianus ager 39.38
laborie pars Campanie
32.28
laborini campi 39.13 et
295.34
lacedaemonium marmor quale
638.20
lacedaemon terremotu corrui
24.30
lacedaemonijs docu imperij amif
sionem minantur 11.32
lacetani po. 35.19.35
lacinii promontor. 37.32 et 43
59.20
lacinienfes po. 48.5
laciippo op. 34.32
lacobricenfes po. 35.47
laconicum op. 34.4
laconica purpura 163.41 et
617.19
laconicus ager 51.30
laconici smaragdi 659.28
laconica op. 104.35
Laconicum Hispanie fluius
34.4
lacus quare non reflunt uti ma
ria 28.16
lacuum miracula 29.15

lacus septingentes fecit Agrippa.
64.4.39
lade insula 79.42
ladon fluius 72.11
leana oppidum 71.18
leanie populi 99.25
leana insula ibid. 26.28
leaniticus sinus ibid. 27
lefrigonum sedes ubi 39.17
lefrigonos po. 106.34
lefrigonis campi 42.14
lagia insula 57.21
lagnum sinus 61.17
lagoos fluius 84.6
lagula insula 79.22
lagule insula 80.13
lalafis fluius 75.15
laletani po. 35.18
lambe insula 99.35
lambus flu. 45.35 et 47.11
lamie insula 80.14
lamia op. 52.8 et 53.5
laminitanus ager 33.22
laminitani po. 35.40
lampus mons 52.10
lampe oppidum 52.7
lamponia insula 58.17
lampia insula 79.40
lampiacus oppidum 55.17 et
80.27
lancienfes populi 36.4 et
63.45
lanise insula 57.47
lanos promontorium flumen
87.45
lanuenses po. 44.11
lanuuij oppidi pictura
614.27
laodicea oppidum 73.26 et
76.23 et 94.23.30 et 104
27
laodicee lana qualis 147.14
laodice ni po. 73.48
lapetibus op. 79.11
lapidei campi in Gallia 36.33
lapytherum sedes ubi 53.13
lappa oppidum 56.28
lappas fluius 8.22
larendani po. 98.14
larymanus oppidum 52.45 et
76.16
larine fons 52.7
larinum op. 45.43
larinates po. 44.4
larissa Arabia op. 98.45
larissa oppidum 51.44 et 78.5
et 158.12
larissai po. 75.48
larius lacus 29.15.30.10 et 47
11 et 157.46 et 179.23
larnenses po. 35.34
lanum flu. 35.21
larnos insula 58.19

lasia insula 56.19
lasia insula ibidem 57.12
lastygi po. 34.48
late insula 79.42
latera flagnum 154.5
latinienfes po. 40.19
latinus ager 38.40
latium ubi 37.5 et 38.42.49
et 44.29
latij antiqui termini 38.48
latij narij incolae 39.1
latij quot populi interiere
40.21
latmus mons 77.16 et 151.8
latopolitis praefectura 69.40
latonici populi 49.6
latris insula 61.17
lavinij populi 39.43
latufatei populi 62.39.
laud fluius 66.19
laurentum op. 9.3
laus fluius et oppidum
40.33
laus Pompeia op. 46.17
luzi populi 53.5
lea insula 57.46
lea oppidum 100.36
lebadia op. 77.39
lebadia oppidum 52.31
lebadia oppidum 15.39
lebedos op. 77.31
lebena op. 56.25
lebinthus insula 57.39
lebum populi ignominiofa apper
latio 36.6
lethaeum oppidum 52.15
lechae locus 5.11.13
leclum promontorium 78.17 et
80.43
legionum Germaniae castra
64.21
lelantis fluius 57.4
lelaniticus sinus 71.37
leleges op. 77.9
leleges populi 51.42
lelegum gens 78.43
lemanus lacus 29.16 et 36.28
et 58.11
lemnos insula 616.14
lemnii labyrinthus 64.125
41
lemouices populi 62.41
leonicenfes populi 35.32
leontini oppidum 42.15
leontini Siciliae capi fertiliffimi
312.7
leontopolis oppidum 71.30
leontopolitis praefectura
69.39
leontos oppidum 73.20
lepthymnus mons 80.18
leponij populi 47.26
30.40

lepria insula 80.7
lepreon oppidum 52.6
leprion oppidum 52.14
leptia insula 79.35
leptecra promontorium
100.19
leptis op. 67.4 & 73.11
lerina insula 41.16
lerne lacus 51.38
lero insula 41.15
leros insula 57.40 & 79.3
lesbos insula 80.13 & inde
lesbium marmor 637.19
letandro insula 57.36
lete op. 53.43
lethron flu. 67.41
letoia cp. 56.5
leucatas Bithynie promontoriū
81.18
leucadium litus 50.19
leucadia peninsula ibidem
leucadij populi 73.48
leucas insula 26.34
leucas oppidum 50.21
leucasia insula 41.44
leucates promontorium 50.18
leuceethiopes po. 69.3
leuce insula 56.35 & 60.42 &
80.20
leuce promontorium & oppidum
77.48
leuci populi 62.22
leucogei colles 323.36 & 553.34
& 630.5
leucola insula 79.19 &
646.39
leucolla promontorium
75.24
leucolithi po. ibidem 19
leuconoe Aegypti oppidum
71.9
leucopetra promontorium 37.32
& 40.41
leucophrys insula 80.22
leucosia insula 26.23
leucosyri po. ubi. 82.38
leucopolis oppidum 76.32
leucothea insula 41.31
leucothea fons 79.48
leustira oppidum 51.32
leui populi 46.16
leuni populi 63.11
leuonne mons 53.46
leupus portus 98.5
leuphitorga oppidum 100.14
leuteuani populi 36.47
lexianae populi 98.17
lexoniū populi 62.27
LIBANI montis descriptio
73 per totum & 97.10 &
104.25
libarna oppidum 38.12
liber pater. Quere Baechm

liberi patris fons in Andro
30.5
liberi patria 52.33
liberalitas Iulia op. 63.43
liberini oppidum 33.49
libethra fons 53.23
lybia & Africa eadem
64.27
libye marotis descriptio
68.31
libiegyptij po. 69.2
libyca Rhodani ora 36.29
lybicum mare 64.27
lybici po. 46.14
libida oppidum 33.49
libyphoenices qui. 67.2
libisoca op. 35.37
libysois turris 41.45
lybissa op. 81.16
libistos op. 54.42
liburnie lana 147.21
liburnie descriptio 40.42 &
48.14
liburni in Italia 44.36.45 &
48.2
liburnie insule 49.30
lycabeetus mons 52.28
lycades insula 56.39
licaones po. 76.26
lycaonia regio 75.18 & 104.30
& 84.26
lycaonie tetrarchia 75.20
lycastrum oppidum 56.27 &
82.4
licates po. 47.40
lyceus mons 52.9
lycei iouis delubrum ibidem
liceni po. 98.24
lycide op. 78.35
lycie descriptio 75.26.42
lycie quot oppida ibidem 49
lycie finis ibidem 49
lycie Creta 632.18
lycie mira saxa 64.5.41
lycie post terrae motum serenitas
27.34
lycij maris insule 79.16
Lydia quere parte prima
lycium mare 75.26
licinifurum oppidum 45.21 &
46.18
licini populi uel forum 45.21
lycomedis lacus 67.15
lycon oppidum 71.13
lycolopolis praefectura 69.37
lyeus fluuius 29.31 & 73.21 &
74.8 & 74.49 & 76.13 &
77.23 & 80.33 & 82.11.31
38.40 & 94.34 & 554.3
34
lidus oppidum 56.28
lydda oppidum 71.19
lydi populi 30.17

Lydia descriptio 76.47
Reliqua quere parte prima
liganorum regio 36.39
lygdanum oppidum 78.36
ligeris fluuius 62.28
ligures Apulie populi 44.1 &
47.33
ligures po. 37.5
ligurum finis 45.26
ligurie finis ubi 38.9
ligurie orae mensura 38.14
Reliqua quere parte prima
ligusticum mare ubi 40.45
lilea op. 50.38 & 52.45
lyleus fluuius 81.23
lilybeum promontoriū 42.6 &
104.28
lilybeum oppidum 31.35
limaa fluuius 63.28
limera oppidum 51.37
limia fluuius 63.12
lymira fluuius & oppidū 75.45
& 554.19
lymphortha oppidum 92.12
lyncestae populi 53.41
lyncestis mira aqua 30.4
lindum op. 79.25
lingonae populi 62.22
linitima op. 100.45
linus fons 553.26
lipara insula unde dicta 42.36
lipare alumen 631.6
liparus rex quando 42.39
liparis fluuius 75.12
liquentia flu. 46.27
lyria fluuius 36.25
lyris flu. 28.32 & 39.2.18
lyrnesus oppidum 75.25 &
78.12
lyrnesos insula 80.22
lysa Baechi comes 35.40
lisboum op. 155.35
lystias oppidum 76.40
lysimachia oppidum 55.10.13
& 78.6
lysiorene populi 81.6
lyssa insula 49.29
lyssum op. 48.33
lytarnis promontorium
85.22
litternum op. 35.27
litternum oppidum Scipiois exilij
locus 207.25
liniopolis op. 83.1
liuij forum 45.21
lixos colonia 64.40.48 &
65.21
LOCANVS fluuius 42
47
locri op. 27.23 & 27.33 & 40
41 & 112.2
locri Graecie populi 50.34 &
52.45

locri Italia fons 41.45
locris nullo non die apparat
cui 19.13
longonis insula 42.36
longopori po. 102.21
longulani populi. 40.19
lopadija insula 42.30 &
68.47
lopsi populi 48.7
loreni populi 77.4
loryma locus 76.16
lothophagites insule 68.42
lothophagorum regio 67.10
L VBIENORVM gens
85.5
lubienfies populi 35.35
luca colonia 38.19
lucania cultores plures 40.11
lucanus ager ubi 40.28
lucanum litus 37.7
lucani a quo subacti 43.44
lucani populi a Samnitibus orti
40.29
lucensis conuentus 35.1 & 36.5
& 63.5
lucentes populi 44.14
lucentium op. 35.10
luceria op. 44.46
lucrinus lacus 59.27 &
64.56
lucus Augusti oppidum
37.1
lugdunen fium litus 152.11
lugdunensis & Celtica regio
dem 62.15
lugdunensis Gallia ibidem 15.16
per totum
lugdunum colonia 62.33
luna oppidum & eius portus
38.18
lune oppidū habet uinanobilis
246.44
lunenise marmor 614.24 &
637.39
lunen sis flex qualis 646.11
lupia oppidum 43.33
lustrania descriptio 65.27 per
totum
lustrania mensura 63.43
lustrania akri fertilis
587.16
lustrania plumbum 610.24
lustranie crystallus
654.46
lustrania regio 35.21
lustrania unde dicta 33.40
lustruria oppidum 33.31
lusus Baechi comes 35.40
lusi fons 553.42
lutiis Samnitum dux
40.30
lutra beras insula 41.40
luxia fluuius 33.12

MACACIES

91.27
mace populi 89.7
macaria insula 79.10 & 80.14
macaron, id est Creta insula 79.19 & 60.42
macas promontorium 92.34
macco oppidum 88.47
macedonia descriptio 48.35 & 53.29 & inde
macedonia longitudo latitudoq; 55.23
macedonia magnes 64.5.22 & inde
macedonia imper. 55.29 & 54.7
macedonia ante Aemathia dicta ibidem 29
macedonia situs ibidem 30
macedonia terminus 54.7
macedonicum mare quod 55.30
macedones Ioniae populi 77.4.49 & 78.10
macedones qui in Mesopotamia 94.29
macedonium regum sepulchra 55.32
macedonium portus 93.48
macesios fluvius 80.34
macharon arx 72.34
machia insula 57.43
machiae Androgyni populi 107.15
machrobe portus 97.44
machymia op. 36.45
machymia op. 50.7
machylus mons 80.19
macisium oppidum 52.6
macomades op. 67.5
macra fluvius 38.9
macra insula 60.44
macra populi 68.3
macrales po. 40.19
macria insula 79.28
macris id est Euboea insula 57.5.32
macris insula 26.23 & 79.22 & 80.2
macrobij Macedoniae populi 54.3
macrobij Africa ubi populi 101.45
macrobiolorum etas 108.24.29
macrocephali po. 82.46
macrocremij montes 59.21
macron Tichos quod bisanthe oppidum 54.34.36
macrones po. 92.47 & 85.2
macus oppidum 100.45
macurebi po. 66.32
maclarense op. 67.31
meander fluvius 76.39.48 & 77.12

meander fluvius flexuosus 76.48 & 77.13
meander limo fertilis 77.15
meandri fluminis mirum 26.4
meandria op. 50.10
meandropolis op. 76.39
meandrus quae ingreditur flumina 76.8
medi populi 50.8
menalus mons 52.10
menais iuxta Tanaim 84.1
meotus os 130.34
meonie caput 77.38
meonie descriptio 76.49
meonij populi 77.35
meote po. 60.12
meotis palus unde dicta ibidem meotis Oceani sinus 21.24
meotis paludis descriptio 83.37.43
meotis palus 21.24 & 58.44 & 115.18
meotis 130.34
meotis mensura 60.7
meotin circa gentes 83.45
meotici populi 83.45
magares populi 50.25
magasfos oppidum 75.2
magdne oppidum 100.42
magelli populi 38.5
magellini po. 42.26
magi po. 92.5 & 94.24
magna Grecia 42.45
magnesia insula 26.28
magnesia Ioniae op. 77.21
magnesie magnes 64.5.22
magnesie descriptio 33.23
magnetes populi 78.1
magnus portus 66.22
magnum promontorium 63.20
mago oppidum 41.8
magoda oppidum 96.24
magog oppidum 73.40
magog Syrorum dea 73.40
magora op. 100.45
magoras sine Macras fluvius 73.20
magusa oppidum 100.45
magulum op. 98.48
malacha fluvius & oppidum 33.36 & 66.20
malacho insula 101.20
malea promontorium 51.14 & 56.32 & 104.35
maleventum op. 43.49
malcus Indiae mons 33.54 & 89.28
maleum promontorium 51.35
malicus sinus 51.46
maliane regio 80.35
mallus mons 88.49
malli populi ibidem mallos op. 75.2 & 100.36

maltecora populi 90.5
malibae insula 55.41
maluana portus 66.20
mana oppidum 100.40
mambila op. 100.48
mamertini po. 42.10
mamertina uina 246.38
mammifera tetrarchia 75.43
mamortha oppidum 72.13
manuda op. 161.39
manan fluvius 92.12
manates populi 40.19
mandagrum flumen 87.27
mandagdeni po. 78.20
mandalum lacus 100.4
mandarei po. 84.8
mandatini po. 102.15
mandei po. 88.49
mandetrium oppidum 48.19
mandorum gens 108.32
mandrum fluvius 87.7
manduria op. 29.25
mania op. 94.15
mantium oppidum 77.14.30 & 82.45
mantinea op. 51.39 & 52.5
mantua oppidum 47.1
marane op. 98.18
marathos oppidum 73.23
marthe insula 55.41
marathesim op. 77.20
marathon campus 52.30
maratbos op. 73.23
marathusa insula 80.9
marathusa op. 56.29
maratiani populi 87.9
marchade po. 92.18
marchubij po. 67.35
mariani populi 94.31
maridi po. 93.28 & 96.14
maridum gens 87.6
maridum flumen 87.7
maridrieni po. ibidem 7
marci insula 99.39
mare unde terras ingreditur. 60.45
mare congelatum 61.4 & 62.11
mare rubrum quare 93.32
maris rubri olea 29.30
maris mediterranei divisio 40.41
maris mediterranei insulae ibidem 46
maris rapacitas insatiabil. 81.43
maris in terras ingressus ibidem 44
Reliqua quare parte prima maria cur terram ingressa prolo go 33.10
maria unde terram intrant 40.42
marium denominatio ibid. 41
mare mortuum ubi 61.5

maris rubri sinuum nomina 71.37
maris rubri ad Nilum fossa 79.21
marote populi 68.32
marcotis lacus insulae plures 21.19.25
marcotis Lybie descriptio 68.31
marcotis mensura ibidem 32
marcotis lacus 71.19.23
margae fons 42.16
margiana regio 86.48
margis fluvius 49.15
margo fluvius 87.5
maria oppidum 98.21.35
42.49
marimitani po. 73.44
mariana colonia 31.20
mariani montes 33.32
mariani populi 39.39
maryandini sinus 82.11
marici populi 46.16
marigerri populi 102.11
marium oppidum 79.15
marma oppidum 98.18
marmarides populi ubi 67.4 & 68.31
marmor Hispanicum 36.14
marmor Chium 80.2
marmor Cizicenum 81.31
marobe populi 90.3
maronea oppidum 54.31
marrucini agri portentum 25.36
marrucini populi 37.9
marruiij populi 44.14
masi Apulie po. 44.3
masi po. 107.11 & 44.13
masi po. ad Circes filio 107.11 & 45.42
masias fluvius 73.39 & 74.20 & 76.29 & 55.48
masiae & Apollinis certamen ubi 76.28
masiite populi 48.7
martis ara 85.29
marucaj populi 87.7
masada castellum 72.43
masat at sin. 65.24
masati populi ibidem masati populi 87.24
massala oppidum 98.36
massalioticum Rhodani os 36.31
massiflorum gens 66.15 & 70.10
massesylus lacus 70.10
masiae lateres quales 62.9.30
masice uicus 74.39
masiei montes 39.22
masilia ora 36.36
masili populi 67.34

massyities

- massyites mons* 75.45
massilia 47.2
maselini populi 67.34
massaurense po. 78.2
massya oppidum 82.16
massusia promonto. 55.18
massusia mons 58.10 & 77.42
massue populi 90.4
matelge oppidum 68.11
mateolani po. 44.5
mathei populi 98.39
mathite po. 100.47
matiani populi 87.9
matini populi 44.5
matium oppidum 56.16 & 83.6
matrici populi 46.16
matricifontes 55.4.12
matricates po. 45.5
mauin op. 69.11
mauitania op. 35.6
mauma oppidum 100.46
mauri populi bellis attenuati 66.12
mauritanie descriptio 64.33 & 66.12 & 104.20
mauritanie margarite 162.36
mauritanie mensura 66.33
mauritanie duplex 66.21.33
mauritanie Casariensis ibidem 22
mauritanie quinq; Romanorum colonias habet 63.35
mauritanie insule 103.11
maurisy populi 66.13
maxala op. 68.23
maxulla colonia 66.49
mazaca oppidum 31.39 & 62.35
mazace po. 84.4
mazerat fluius 86.47
medei po. 94.33
medeorna op. 53.48
medeon op. 52.38
medie prouincie descriptio 86.25 & 94.16
medie smaragdi 659.17
medie prouincie caput 86.25
medie termini 96.21
mediomatrici po. 62.23
mediolanum oppidum a quibus 46.17
medion mons 50.33
mediterranei maris diuisio 40.42 & inde
mediterranei maris insula 40.49
mediterranei sinus gentes 84.14
medma portus 40.38
medmassa oppidum 76.34
medmini populi 101.48
medoaci fluminis portus 46.1
medor insula 101.14
medorum soboles iuxta Tanaim 83.45
medorum regio 84.42
medullio oppidum 40.15
medulli populi 47.41
megabari po. 101.45
megala 94.21
megale insula 80.11 & 81.36
megalepolis oppidum 52.4 & 82.34
megapolitanorum ager 30.46
megalle po. 89.47
megara colonia 51.21
megari Indie po. 90.20
megarice oppidum 59.45 & 81.14
megaris insula 41.30
megaris op. 42.15
megaris regio 52.2
megaris oppidi fatalis oleaster 284.22
megaricus sinus 51.49
meged op. 100.35
megisba stagnum 91.15
megista insula 79.19
melana insula 52.5 & 55.47
melaria op. 34.29
melamphylum insula 79.46
melamphylus mos 55.23
melanchleni po. 83.22
melantia insula 58.20
melanthium flu. 82.49
melana insula 49.32
melanæa op. 52.5
melane insula 80.8
melas sinus 54.36 & 55.20
melano insula 79.7
melcomani po. 48.24
melas Thracie fluius 29.48 & 54.35 & 75.9 & 82.47 & 55.37
meldi populi 62.31
meletes flu. 77.41
melitea op. 53.25
meligunis insula 42.37
melita insula 42.29 & 49.33
melitei catuli ibidem 49.33
melita oppidum 51.30 & 82.33
melitea op. 53.27
melitene regio 82.36
melitene op. 74.7
mellaria uicus 33.34
meloeisa insula 43.1
meli insule Alumen 631.6
23.7
melos insula sulphuris fertilis 630.4
melos insula 26.10 & 57.41 & 616.50
melphes fluius 40.32
melpum oppi. 46.23
melzitanum op. 67.31
meminorum gens 46.46
memnonis regia 71.11
memphis Pyramides 640.23
memphis op. 69.49 & 71.14 & 640.17
memphite po. 101.44-47
memphites marmor 638.28
memphis op. aliquando iuxta mare 26.3
menachmus op. 57.8
menanini po. 42.27
menapij po. 62.19
menaria insula 41.24
mende op. 53.47
mendesicum Nili bosium 71.29
mendesium op. 29.17
mendesium prefectura 69.40
mendetrum oppidum 79.33
menelaius prefectura 69.42
menynx insula 68.41 & 163.41
menyngis insule purpura 163.41
menisminorum gens 108.43
memnones populi 101.45
menoba fluius & oppi. 33.36 & 34.11.19
menobardi po. 84.41
menocaleni po. 47.22
menofca op. 63.2
menotharus fluius 84.7
mentefani po. 35.5.41
mentonomon Germanie estuarii 655.45
mentores po. 48.2
meppitis ades 27.7
meraria op. 41.9
mercurij promontorium 42.7 & 66.44
mercurij op. 71.13
mergentini po. 45.7
meritus mons 55.22
merobrica op. 63.35
meroe Aethiopum caput 23.31
meroe insula 70.17 & 100.36 & 101.22
meroe insula que gignit 101.22
meroes dies maxima 23.44
meroe oppidum 101.24
meroes insule herba qualis 101.22
meropia insula 57.16
meropis insula 79.36
merorum Arabia que 74.11.21
merubricenses po. 63.46
merucra op. 34.18
merula fluius 38.7
merus mons 90.31 & 279.44
mesepopuli 90.20
mesagebes po. 101.47
mesammones po. 67.48
mesarea insula 58.21
mesepopuli 41.14
mesembria op. 54.48
mesene Tigri perfunditur 95.42
mesene regio 96.40 & 96.15
mesocatane po. 56.17
mesopotamia descriptio 94.27
mesopotamia regio 71.47 & 95.40 & 104.17
mesopotamie prefectura a quibus 74.18
mesopotamie initium 84.26
mesopotamia Euphrate fluius ibi undatur 74.39
mesopotamia uicini differet 94.27
messana op. 28.52 & 41.10 & 557.7
messanitus fluius 45.39
messapia peninsula 45.31
messapia op. ibidem 25
messis fons 53.15
mesene regio 95.40 & 96.1
mesene oppidum 51.28
mesenian regio ibidem
meseniani populi 83.46
metagonitis id est Numidia 66.36
metapinum Rhodani oris 63.30
metallinensis colonia 63.39
metapontum oppidum 43.13
metaurus flu. 40.37 & 45.1
metaurus Sicilie flu. 42.32 & 45.1
metauriensis populi alij 45.9
methydrium op. 50.6
methymna op. 80.16
methene oppidum 51.26 & 55.24
methora op. 89.32
methorium op. 92.12
methurides insule 56.15
metina insula 41.13
metopium op. 22.17
metropolitae populi 76.31 & 78.2
metubarris insula 49.8
meuantes po. 45.5
meuante op. mivris 619.47
meuanienses po. 45.5
mezai 48.19
mya insula 79.39
mieza locus 55.48
myanda oppidum 75.8
mycale insula 79.44
mycaleffus op. 51.36.39
mycene oppidum 51.39

michoe regio 99.57
myconij populi capillis carent
202.36
myconos insula 57.15
midis insula 62.8
midei po. 76.26
midaton op. 80.45
midon op. ibidem
midoe regio 99.37
mieza op. 53.36
mygdones po. 53.39 & 54.5 &
78.39
mygdonia cur dicta 80.45 &
86.12
mylasa op. 76.38
myle op. 28.32 & 42.21
myle insula 56.34
myle promontorium 75.7
miletopolis op. 59.26 &
80.33
miletopolite po. 78.19
miletos insula 79.43
miletos Creta op. 56.26
miletus Ionia caput 77.9 &
78.13
milichie fontes 42.16
mylie po. 75.22 & 81.7
milus mons 107.45
mimalis insula 57.42
mimas mons 77.32.34
mincius flu. 45.35
myndos op. 76.35
minei po. 98.22.33 &
99.2
minerus promontorium 39.32
myneus flu. 53.6
minius fluuius 63.11.27
minuom op. 56.25
minois insula 57.25
mincius fluuius 29.16 & 45.35
& 47.11
minturne colonia 39.18
myonnesos insula 80.6
myos hormos deserti 90.34
myra op. 75.46
myriandros op. 31.33 &
73.37
mirinthe op. 151.5
myrina op. 56.27 &
58.12
myrmetium op. 60.5
myrindones po. 53.2
myrlea op. 80.39
myrobica op. 34.30
myrobriges po. 63.45
myrina op. 58.12
myrrhine op. 78.5
myrion op. 100.38
myrtylis op. 63.36.42
myrtoum mare quod 51.49. &
55.27
myssecros flu. 98.5
miserum portus 39.27

mysi po. 80.47.48
mylia regio 76.41 & 78
4.34
mylie initium & finis 80.39
mylie mira herba 450.6
myse Theutraniam antiquitus te
nuere 78.33
myse po. 98.7
mysomacedones po. 78.2
mysomolyte po. 77.6
myria op. 42.48
myria insula 55.46
myria op. 66.49
mysus mons 80.32
mythlene op. 80.37
mythlenei Achillei oppidi cōdi
tores 78.29
mythridatis latebra ubi 83.30
myus op. 77.17
mizei po. 96.13
MODOGALLICA gens
89.18
modube po. ibidem
modunde po. 102.16
modusa op. 93.23
moechindira op. 100.34
molyria flu. 155.35
monei pisces quales ibidem
moris insula 79.19
moeridis lacus 69.49 & 71.15 et
640.24
moesia fluvius 150.35
moesia provincia 49.13
moesi po. 49.5
moesice gentes 50.8
monophtalmi po. 106.38
mogora op. 100.45
molyria op. 50.28
molinde po. 89.9
moloisi po. 50.2
mona insula 124.1 & 62.3
monadi po. à Diomede delecti
43.47
monapia insula 62.5
monæci portus Herculis 38.4
monedes po. 89.27
monoleus lacus 99.46
mons Claudius 49.7
monofcelli po. 108.1
montes cur à natura facti
63.9
montes persosii 644.48
montes semper ardentis 30.36
per totum
montes ardentes ubi 101.40
mons ardens 42.39 & 68.10
Reliqua quere parte prima
montani Italie populi 44.41 et
47.33
mopfos op. 75.3
morges op. 77.25
morgus fluuius 45.37
morylij po. 53.41

marimarusa mare quod 61.4
morimeni po. 83.37
morinorum gens 61.44 &
62.39
morini populi uela texunt
346.22
morinorum portus 64.19
moriseni po. 54.25
morogji op. 63.2
moristationum insula 61.37
morus flu. 59.4
morintes po. 90.4
mosa flu. 61.34.39
moscheni po. 84.41
moschius mons 75.41
moschorum tractus 85.1
mosopia, id est, Pamphilia
73.23
mosslicus promontorium &
portus 100.15
mosinus flu. 76.39
mosini Troas po. 78.39
mossyni po. ubi 82.46
MVLVCHA flu. 66.23
mulelacha op. 65.22
mulona op. 100.47
malthe insula 98.3
munda oppidum 34.17 &
63.29
mude oppidi lapides quales
646.8
mundi cardines ubi 60.17
murannini op. 98.42
murgentini po. 42.26
murgis oppidum 33.37 &
34.40
murtia ara 27.34
musa portus 93.15
musagores insula 55.37
musarum patria 52.33
musæi, populi albe portentum
278.45
musis flu. 84.32
musini po. 67.35
mutani po. 90.24
mutyenses po. 42.27
mutina oppidum 45.10 &
628.35
mutina op. uisa 628.33
mutina portentum 25.29
mutinensis agri mirum 27.17
mutinensis ager ardens 31.15
muticemenfes po. 46.19
mutuslei po. 44.20
mutistratini po. 42.27
muzirum emporium 93.18
NABAR fluuius
66.32
nabades gens 66.32
nabatha op. 101.21
nabatei po. 71.36 & 97.17 &
98.30 & 223.30
nabrum flu. 92.26

netini po. 42.24
nagia op. 98.15
namarini po. 63.6
namaginatia 68.21
nantuates po. 47.41
napæi po. 84.3 & 87.25
narfluuius 38.41 & 44.25
& 557.10
naracustoma Danubij ostium
59.5
narbo op. 36.24
narbonensium gens quid circa
uvas suas 293.37
narbonensis provincie descri
ptio 36.15 per totum
narbonensis uentus peculiaris
15.15
narbonensis longitudo 37.5
narbonensis laus ibidem 21
narbonensis provincia trium
dierum nauigatione ab urbe
Romana 346.3
narbonenses Italia populi
44.7
Reliqua quere parte prima
nareæ po. 90.5
nareji po. 48.25
narianus op. 76.36
narycion op. 52.46
narniensis po. 45.5
naro flu. 48.27
naron illurij locus 389.21
narona colonia 48.21
narraga fluuius & oppidum
95.10
nartes po. 45.5
narthecusa insula 79.32
narsamones po. 67.48 &
107.9
nasaudum op. 100.33
nascus op. 98.39
nasetiani po. 87.9
nathabur flu. 68.21
natiflu. 46.29
natri po. 46.49
nattabades po. 67.34
naubayum op. 59.36
naucratis oppidum 71.31 &
562.46
naucraticum Nili ostium 71.31
naucratis presectura 69.42
naueclabe po. 102.16
naulubio flu. 53.6
nauu po. 102.15
naulochus oppidum 50.39 &
54.45
naulochos insula 56.38
naulochum oppidum 50.39 &
77.17
naulochium promontorium
81.25
naunes po. 47.39
nauportus flu. 46.39

- naus* *stebmus portus* 42.7
nauxij *po.* 42.27
nauxia *marmor* 63.15
nauxos *op.* 42.11.27
naxus insula 57.26
nazerniorum tetrarchia 73.39
N.E.A. insula 26.10 & 58.7
nea *op.* 17.26
neapaphos *op.* 79.19
neandros *op.* 78.10
neapolis Africa oppidum. 67.1.18
neapolis Syria *op.* 72.13
neapolis oppidum coralij abun-
dat 567.11
neapolis Carie *op.* 76.36
neapolis Thracie oppidum
54.27
neapolis Italia *op.* 39.30
neapolis Italiae qua parte terra
motui obnoxia 25.17
neapolitani Sardinie populi
41.42
neapolitanum sulphur 65.0.5
neapolitani Galatie *po.* 81.6
Reliqua quere parte prima
nebrissa *op.* 34.12
neecandon gens 93.21
nece *op.* 78.23
neethus fluu. 43.11
neli *po.* 99.18
nelo flu. 65.7
nemoloni *po.* 47.42
neniauisensis ager 154.4
neniauisum *op.* 36.47
Nemea *op.* 51.7
nemecosi *po.* 62.37
nemementuri *po.* 47.43
nemetes *po.* 62.14
nenimia fons mirus 30.3
nenimora incolentes 85.50
neo caesaria *op.* 82.31.38
neon Tichos *op.* 78.6
neoris flu. 84.48
nepatus *op.* 101.7
nepet *op.* 38.39
nepheonite à quibus deleti
84.10
nepini Siciliae *po.* 42.22
neptuni ludi in isthmo 51.44
neptuni delubrum apud Isthmō.
ibidem
neptini templum Bithynia ha-
bet 81.25
neptuno sacra insula 94.3
Reliqua quere parte prima
nequinum *op.* 45.5
nevae *po.* 90.16
nerulani *po.* 39.45
neretini *po.* 44.8
nerie *po.* 63.7
nerigon insula 62.11
neriphus insula 58.21
neripi *po.* 84.12
neritis peninsula 50.19
neritus mons 56.2
neritum *op.* 50.11
neron insula & in *ca crystallus*
654.44
neruesie uicus 461.3
neruij *po.* 52.20
nerulani *po.* 39.45
nefastium *op.* 46.47
nefi *po.* 90.17
nefi Campanie insula 358.39
nessa *op.* 98.37
nesum *op.* 57.2
nestus fluuij 54.18.29 &
132.41
neuri *po.* 60.9
neuris insula 81.21
NICANOR maria urire
tentat 87.14
nicator praefectus 94.31
nicatoris *op.* ibidem 32
nicaea *op.* 38.2 & 81.11
nicephoriou *op.* 94.38
nicephoriou *op.* 74.19 &
94.38
nicia flu. 45.34
nicodorus quid 59.12
nicomedia *op.* 81.16
nicopolis oppidum 81.24 &
84.32
nicopolitana *op.* 50.17
niger fluuius 66.2 & 67.35 &
69.5
niger mons 68.20
nigri fluuij natura Nilo similis.
69.9 & 35.44
nigris fons 70.13
nigre *po.* 102.23
nigrite *po.* 69.5
negligemela *op.* 68.19
nili des lacus 70.5
nili lapis 663.22
nili fluuij descriptio 70.1 &
inde
nilus terra partium terminus
prologo 33.2
nili aqua quando amara
557.17
nili ortus incertus 70.1
nili fons & origo. ibidem 6 &
135.44
nilus ubi se condit 70.9.11
nili nominum Aftabores. ibi.18
nilus fœtifer. 109.3
nilus fluuius Aftapus dicitur
70.15
nili insule. ibidem 16
nili arena qualis 629.15
nilus ubi primum dicitur 70.19
nili nomina plura. ibidem 15.18.
& inde
nilus ubi lenis. ibidem 24
nili insule marmor 617.46
nili augmentum unde 29.44
& 70.26
nili ad locum suum reditus quan-
do. ibidem 70.40
nilum autum nauigare nefas
ibidem
nili iustum incrementum quod
ibidem 42
nilus solus sine aura. ibidem 48
nilus quantum terra Aegypto
adiecerit 25.48
nili figura Δ 46.2 & 69.35
& 71.2 & 79.19
nili catarractes accolis auditum
auscunt 101.6
nili nauigatio ubi 71.5
nili ostia quot & eorum nomina
ibidem 26
nili ad mare rubrum fissa
99.19
Reliqua quere parte prima
nymphalis insula 79.19
nympharum cubile ubi 92.29
nymphæus fluu. 39.5
nymphæus mons 30.49 & 31
12.53.10
nymphæum promontorium 48
32.39 & 95.35
nymphæum locus 75.5 &
627.37
nymphæum *op.* 60.3
nymphæa insula 79.36.48
ninus *op.* 94.29
ninus amnis 76.14
ninus oppidum iuxta Caspium
862.20
niobe fons 51.41
niphates mons 75.36
niysa Carie oppidum 71.48
& 76.41
niysa indie *op.* 90.30
niysa mons 142.20
niysa regio 94.14
niysibis *op.* 86.20
niyscastes *po.* 102.18
niysros insula 79.29
niysiron mons 79.33.37
ni site *po.* 102.18
ni sius *po.* 67.34
ni ssos *op.* 53.47
nitibrum *op.* 68.20
niteris natio. ibidem 19
nitritis praefectura 69.42
niuaria insula. 103.26
N O A *op.* 100.54
nozana *op.* 44.38
nozunda *po.* 90.17
nochetti *po.* 97.38
noega *op.* 61.5
noela *op.* 63.8
noegrus flu 83.6
noela *op.* 39.35
nomades Scythie 59.38 & 60.
11 & 85.48 & 88.1
nomades Numidie 66.37
nomades lacte & ferina carne
uiuunt 99.1
nomades Arabie 72.54
nomades Arabici 97.15.25.39
& 99.1
nomades Parthi qui 94.12
nomades populi unde diffi
66.37
nomades quales 100.41 & 101
44.48
nomades iuxta Euphratem
95.20
nomentani populi 39.42 &
44.19
nomi qui 69.35.37 & 641
15.19
nomos in quos Aegyptia prae-
fectura diuiduntur. ibidem
nonactris *op.* 30.7 & 52.10 &
554.37
nonagria insula 57.22
noeni *po.* 42.27
norbani *po.* 39.43
norbe *op.* 40.17
norbensis colonia 63.39
norcia *op.* 47.8
norenses *po.* 41.42
norici descriptio 48.44
norici oppida plura. ibidem
norici populi qui. 47.12
norici ferrum 609.14
noscopium *op.* 76.3
notiae *po.* 95.12
notium mare quod 40.46
notium *op.* 77.31 & 79.35
nozua Augusta *op.* 36.2
nozuanus flu. 29.47
nozuaria *op.* 46.15
nozariensis agricolae circuites
mos 308.33
nozuum *op.* 66.18
noz sex mensium ubi 60.18
notium diuersitas 104.22 &
inde
Reliqua quere parte prima
N V B E I *po.* 97.10 &
192.7
nuceria *op.* 39.32
nucerie oppidi portentum
278.42
nucerrini *po.* 45.6
nuditatum *op.* 34.2
numana *op.* 44.39
numantia *op.* 65.13
numantia de Scipione deleta
593.16
numantini *po.* 35.46
numestranj *po.* 43.16
numicus flu. 39.4
numidia descriptio 66.36 per.

totum 104.19
 numidia mensura 67.5
 numidia nihil præter marmor,
 ferasq; insigne habet 66.41
 ☞ 637.40
 numidia finis 67.5
 nupista op. 100.35
 nupista op. 100.41
 nurfina po. 44.19
O A X I S fluvius
 671.24
 O B I G E N E op. 81.8
 obliuionis flu. 63.28
 obrius flu. 76.28
 obrin flu. 36.23
 obucula op. 34.19
 obulco op. 34.5
 O C A L E op. 52.39
 oceanus ubi terras ingreditur
 34.49 ☞ 35.14 ☞ 69.45
 oceanus Septentrionalis quis
 61.3
 oceani Gaditani pisces quales
 151.48 ☞ 152.8 ☞ inde
 oceanus Septentrionalis Britan-
 nicus Gallicusq; 62.43
 oceanus quibus partibus cingit
 Asiam 85.23
 oceani insulae plures 63.23 per
 totum
 oceani sinus quatuor 35.17
 oceanum Scythicum dulcem ef-
 fe 87.28
 Reliqua quere parte prima
 ocelenses po. 65.46
 ocha ciuitas 57.2
 ochani po. 87.6
 ochanus flu. 84.10
 ochus fluvius 87.14 ☞
 559.28
 ocila portus 224.44
 octauianorum Iulij colonia
 36.38
 octodurenses po. 47.32
 octulani po. 40.19
 oculum unicum habentes
 106.38
 Reliqua quere parte prima
 O D E S S V S oppidum
 54.44
 odia insula 57.36
 odomantes po. ibidem 19
 odomboere po. 90.8
 odorifere insule plures 98.20
 odorum merces quo deferunt
 ibidem 19
 odrysarum gens 54.19
 O E A N D E N S E S populi
 80.6
 oceanthe op. 50.34
 oesite po. 69.45
 oedice po. ibidem 11
 oedices po. 102.21

acchalia oppidum 51.29 ☞
 57.2
 acchalie expugnatio 626.30
 ædipodia fons 52.34
 ænse oppidum 67.17 ☞
 68.25
 ænei po. 48.26
 ænium nemus 76.8
 ænoa op. 51.24
 ænoc insula 57.40
 ænoanda op. 76.4
 ænone insula 56.15
 ænotrides insule 41.46
 ænussa insula 56.6
 ænussa insula 80.5
 æscus flu. 49.16
 æsima op. 54.27
 ætei po. 87.26
 æta mons 52.48 ☞ 626.25
 æta mons Hellicorum habet
 457.24.25
 O G Y G I A insula 43.6
 ogyris insula 98.11
 oglasa insula 41.21
 O L A B I po. 101.49
 olachas flu. 55.4.21
 olane padi portus 45.44
 olarfo locus 63.1
 olarsonis litus 36.10
 olbia oppidum 75.26 ☞
 81.12
 olbia flu. 59.32
 olbiopolis op. ibidem 26
 olchinum op. 48.28
 oleatro op. 34.33
 olenum op. 51.18
 oliaros insula 57.24
 olymnus insula 57.24
 olympena op. 80.52
 olympia oppidum ☞ in eami-
 rum 64.2.38
 olympia oppidum 29.20 ☞
 52.16
 olympus Lycie oppidum
 75.44
 olympus Lycie mons
 388.34
 olympus Lesbii mons 80.19
 olympus Thessalie mons
 55.12 ☞ 150.47
 olympus Helleponti mons
 80.32 ☞ 81.10
 olympij iouis delubrum
 51.22
 Reliqua quere parte prima
 olynthos oppidum 54.29 ☞
 199.40
 olynthi oppidi mira terra
 340.16
 olyros op. 52.40
 olyssipo oppidum 65.34 ☞
 144.39
 olyssiponensium legatio ad T y /

berium principem 152.3
 olizon op. 53.24
 olius fluvius 29.16 ☞ 45.35
 ☞ 47.11
 olliculani po. 40.19
 olme op. 75.7
 olmia op. ibidem 12
 oloessa insula 79.28
 oloros op. 53.34
 clostre po. 90.17
 oluros castellum 51.14
 O M A N I po. 97.21
 omane op. ☞ portus Carma-
 nie. 97.40
 ombitis prefectura 69.35
 ombrios insula 103.22
 omme op. 97.41
 omirra locus 74.9
 omoemus insula 97.45
 O N C H E S T O S oppidum
 52.31
 onchobrice insula 97.46
 onces po. 35.27
 oningis op. 34.19
 omisa insula 56.36
 onoba oppidum 33.31 ☞
 34.6
 onoba Martialium 34.6
 onochonus flu. 53.15
 onuphitis prefectura 69.41
 onus insula 57.40
 O O N A E insula 61.8
 O P H A R V S fluvius 84.7
 opharice pop. ibidem
 opharium flu. 84.10
 ophiogenes populi 107.2 ☞
 500.38
 ophiophagi po. 99.40
 ophiusa insula 41.11 ☞ 56.36
 ☞ 57.15 ☞ 59.21 ☞ 79.28
 ☞ 81.32
 ophradus flu. 52.10
 opitergini montes 46.27
 opitergium oppidum. ibidem
 49
 opuntinus sinus 52.43
 opoton op. 72.46
 oppidum quod primum in orbe
 constructum 125.34 ☞ inde
 opus op. 52.43
 O R A N I po. 84.4
 orafolis insula 103.18
 oratelli po. 47.43
 orates mons 75.36
 orature po. 90.7
 orbelia mons 54.18
 orbelus mons 53.39
 orbis terre in tres partes diuisio
 32.48
 orbis per parallelos diuisio 104.
 15 per totum
 Quere Paralleli terre plures
 orcales insula quot 62.1

orchadum insularum cor. 102.
 567.10
 orcheni po. 95.11.4.8
 orchomenum oppidum 52.4
 ☞ 150.39
 orchomenus fluvius 53.6 ☞
 553.44
 ordabe po. 90.20
 ordesus portus 59.24
 ordynus mons 80.19
 oreges mons 75.36
 orei Arabes qui 84.27 ☞
 95.39
 orethe po. 53.41
 orethis portus 40.38
 oretana iuga 33.25
 oretani po. 35.41
 oretum gens 13.34
 oreum op. 57.2
 orga flu. 76.22
 organage po. 90.21
 organa insula 92.34
 orge fons mire nature 330.17
 orgocyni po. 59.42
 oricos insula 26.29
 oricum oppidum 48.40 ☞
 49.35
 orientis murrina 654.30
 orientis crypsallus. ibidem 41
 Reliqua quere parte prima
 origeni po. 63.4
 ori gens 92.30
 oritanum op. 57.3
 orij Arabes 95.39
 orite po. 92.17 ☞ 108.38
 ornithon op. 73.14
 orotatis fluvius 92.40 ☞ 94.1
 ☞ 96.26
 orobij po. 46.17
 oromansaci po. 62.19
 oromenus mons 559.31
 oronda op. 75.18
 orondicus tractus 81.8
 orontes fluvius 29.18 ☞ 73
 30.35
 orontes po. 94.34
 oropus oppidum 52.30 ☞
 629.14
 orosines fluvius 54.47
 orsa mons portusq; 97.47
 orsj po. 90.25 ☞ 135.41
 orsima op. 100.46
 ortacea flu. 96.28
 ortagura op. 54.31
 orthe op. 53.26
 orthophante po. 95.12
 orthosia oppidum 73.22 ☞
 76.40
 orthosie lichnites 661.18
 orthosie regionis crypsallus
 654.42
 orthostanum opp. 88.34
 orthronienfes po. 76.45

ortygia insula 57.21
ortygia op. 77.25
ortona op. 44.11
ortopula op. 48.9
orurus op. 94.42
orzula po. 89.20
O S C A op. 34.2
osceses po. 35.30
osci po. ubi 39.1.25
oferiates po. 49.7
oferitica insula 656.16
oferitadisi regio 34.30
ofyris templum in Aegypto
7.1.11
ofsimij po. 62.28
ofquidates po. 62.39
ossa mons 53.13
osset op. 34.30
ofsigerdenes po. 35.32
ofsigetania flu. 33.46
ofsigi flu. 34.3
ossonoba op. 63.36
ofseodes insule 42.31
ofstia colonia 39.3
ofstippo op. 34.18
ofstracine regio 72.3
ofstrani po. 45.6
O T E N E regio 86.22
otefinji po. 45.12
otbroneti po. 53.41
otbris mons. ibidem 13
otveretes à scolopendris abas
805.138.40
otriculani po. 45.6
otriculum op. 38.39
otris op. 74.42
O X Y B I O R V M regio
36.39 & 38.5
oxyrhynchitis prefectura
69.39
oxyropum op. 78.36
oxij po. 36.12
oxus lacus & fluvius 86.11.31
& 559.28
O Z O L A E po. Gracie
50.34

P A C E N S I S colonia
36.38

Pacensis conuentus 63.37
Pachynus promontorium 42.
8.17
Pacryis flu. 59.35
pactia insula 57.25
pactye insule 79.19
pactye op. 55.12
pactius op. 43.37
pactolus flu. 77.22
pactolus fluvius aurifer 586.12
padi fluminis descriptio 45.26
& inde
padi ortus, claritas, &c. 45.16
padum non esse dicit Herodotus
118.18

padus fluvius Eridanus 653.27
padi oppidum nobilia 38.11
padusa fluvius dictus 45.38
padi ostia 45.39
padus flu. aufer 586.12
padum flumina ingredientia
45.33
padi mirus fons 29.42
padus fluvius Nilo similis 46.12
padus unde dictus. ibidem 5
padus fluvius ubi nauigabilis
ibidem 11
padum iuxta lana qualis
147.14
padi incolae. 47.11
padinates po. 45.22
peonia regio. ibidem 31
peonie gentes 53.38
pestum op. 40.30
pestanus sinus. ibidem
page op. 50.42
pagai po. 52.22
pagarum op. ibid. 21
pagafa op. 55.9
pagaficus sinus. ibidem &
58.5
pagida riuus 73.6
pagargas op. 100.47
pagre op. 73.45
palacia ciuitas Taurorum
59.7
palebyblos flu. 73.21
palaogones po. 96.45
paleotrum op. 54.3
palepaphos op. 79.13
palekmander stagnum
78.25
palecephis op. 78.10
palestina descriptio 72.5 &
73.19
palestina finis 72.12
palestina Syrie descriptio
71.82
palamedium op. 78.17
palatium Rome unde 52.4.
palemynus op. 76.36
palefimumdum op. 91
14.16
paletyrus op. 73.13
polybotra op. 88.44 &
89.25
polybotri po. 89.25.31
palmynum promontorium
40.31
pallantias palus 67.22
pallantini po. 35.47
pallatium op. 32.4
pallene op. 53.46
pallenensis Isthmus 53.47
pallon op. 96.42
palma op. 41.6
palmaria insula 41.16
palmenfis Piceni ager 44.35

& ibidem 46
palmyra op. 74.29 & 97.20
per totum
palmirene scititudines 74.26
35 & 95.21
palois op. 100.41
pallus flu. 65.26
paltos op. 73.26
pamisus fluvius 51.28 & 53.15
& 54.44
pamphagi po. 102.24
pamphylia descriptio 75.12 &
inde
pamphylie castella plura. ibidem
16
pamphiliu mare 75.23 &
76.5
pan Lufitaniae prefectus 33.41
panacolum mons 50.33
panchryfos op. 99.42
panda op. 87.14
pandataria insula 41.27
panda gens 90.13
pandi po. 92.13
pandora po. 108.29
pandofia urbs 43.16
pandofia lacus 50.15
pancas op. 73.2
pancas fons 72.25
pangeus mons 54.29 &
125.48
pangri po. 54.18
pangunda po. 90.4
panhormum op. 42.20
panhormum Crete oppidum
58.25
panhormus portus 42.20 &
51.15 & 55.21
panonia regio 77.19
paniffa flu. 54.47
pannonie descriptio 48.48
pannonie Salinica 389.35
pannonia glandifera 48.48
panopolis op. 71.12
panopolitis prefectura 69.41
pantanus lacus 43.42
panthagies flu. 42.15
panticapenes po. 84.2
panticapes flu. 59.32
panticapeum op. 58.42
& 60.3
pantomatrium op. 56.25
paphlagonie mira aqua
30.4
paphlagonium gens ubi 82.25
paphos oppidum 27.25 &
479.11
paradisus fluvius 75.11
paradisus op. 73.45
paretacene regio 96.3
paretaceni po. 94.26
paretonij regio 67.47 &
98.34

Paralelli terre plures
paralellus primus 104.15
paralellus secundus. ibidem 23
paralellus tertius. ibidem 30
paralellus quartus. ibidem 38
paralellus quintus. ibidem 45
paralellus sextus 105.3
paralellus septimus. ibidem 12
parafange po. 89.48
parafinos op. 27.28
paredoni po. 85.34
paragenite po. 52.13
parenta oppidum 96.3 &
100.39
pari pisces quales 566.47
paria insula 79.2
pariana colonia. 55.15
pariapiane po. 92.5
paricani po. 87.8
paridion 76.16
paridrus mons 75.41
pariedri montes 84.24.30
parire po. 92.28
parisij po. 62.31
parium op. 107.2
parium colonia 65.13 &
80.27
parium marmor 57.25 &
63.4.22
parma op. 45.20
parnasi montis grymen quale
451.33
parnassus mons 50.37
Reliqua quere parte prima
paros illyrij insula 48.11
paros insula 57.24
pari insule marmor 63.4.24
paros insula flum. cedum in
bet nil ferentem 76.45
parorei po. 53.38
paropamisji po. 87.15
paropamisjiade po. 90.29 &
92.2
paropamisus mons 88.28 &
89.37
paropamisus flu. 61.5
paropamisus mons 75.35
paropas op. 102.5
paropimi po. 42.28.32
parapotamia regio 95.49
parofus flu. 92.15
parparus mons 51.40
parrhasie oppida 52.5
parrhasini po. 87.8
partalis regio 89.9
partedori montes 84.49
parthenia insula 79.45
parthenie insula 77.36
partheni po. 48.26
parthenion locus 54.31
parthenis fluvius 95.39
parthenus portus 40.34
parthenius mons 52.10
partheni

parthenius fluvius 51. 10 &
82.19
parthenium promontorium
59.47
parthenium oppidum 52. 6 &
79.35
Reliqua quare parte prima
parthenaria insula 79. 47
parthenon locus 600.48.15
parthenopolis oppidum. ibidem
& 54.42 & 81.13
parthenope oppidum unde
39.30
parthenope Syren. ibidem
parthia Choara situs 86.35
parthie deserti. ibidem
parthie provincie caput. ibi-
dem 37
parthie termini 96.31
parthiene regio 94.14
parthiene po. 10.4.16
parthini po. 48.35
parthi & Scythae exequo uir-
unt 94.8
parthi Nomades qui 94. 11
parthi ubi siti. 94. 4.9 &
104.24
parthorum regna ubi 86.15
parthorum regna quae & quot
94.5
parthorum regni caput 95.8
parthorum oppidum ad Euphra-
ten. 74.37
Reliqua quare parte prima
parthusi po. 96.14
pasagarde op. 94. 24
psthigri fluvius 95.43 &
97.22
passium op. 47.7
passigarda castellum 92.38
passala insula 79.40
passale po. 89.20
pastona op. 54.7
pastos op. 54.28
pataga op. 100.35
patage insula 57.43
patamos insula 23.36 & 89.41
& 90.17.36 & 92.45
patami po. 97.11
patara op. 31.34 & 75. 48 &
140.33
patavinae aquae mirae 19.24
patanium op. 46.49
patavinus ager 45.49
pateria insula 58.21
pathissus flu. 59.14
pathmos insula 57.39
patis op. 109.42
patre colonia 51.8.16
patrocles praefectus 88.16
paucinum castellum 46.31
pausilypum uilla 168.5
pausinus flu. 48.9

pausilani po. 44.41
paxe insula 55.40
paxos insula. ibidem 47
PEDALIE oppidum
75.5
pedalium promontorium
76.11
pedani po. 40.20
pedasum op. 76.34
pedasus op. 78.14
pedatrice po. 90.17
pediculi 37.8
pediculorum gentis origo &
oppidum 43.36
pediculorum ager. ibid. 35
pedna insula 80.21
pedophiles flu. 82.12
pegafa op. 76.19
pegasum stagnum 77.27 &
559.30
pege op. 68.22
peiso lacus 48.45
pela insula 80.8
pelagones po. 53.38
pelagonia regio. ibidem 32
pelagji po. 38.17
pelagji in Latio 39.1
pelagja insula 80.14
pelagja, id est, Peloponnesus
50.44
pelagium regio 52.48
pelagji, id est, Arcadia
52.3
pelle insula 566.45
pelenaria op. 100.45
pelenaeones po. 35.46
pelenones po. 63.33
peligini po. 37.9 & 44.
13
pelion mons 20.3 & 53. 14.
& 115.24
pelinna op. 53.7
pella colonia 53.35
pella op. 72.49 & 556
48
pella Alexandri magni patria
62.34
pellacon flu. 94.33
pellana op. 52.5
pellaon op. 47.7
pellaus pagus 96.40
pellenaeorum castellum 51.14
pellenaeus mons 80.2
pelopea op. 77.23
peloponnesi ceruix 50.43
peloponnesi descriptio
50.44
peloponnesi situs & forma
ibidem 45
peloponnesi diversa nomina
50.44
peloponnesi magnitudo 50.45.
& 52.14

peloponnesum insulam facere
tentauerunt 51.10
peloponnesum quae circumdant
51.47
peloponnesus septuaginta sex
montes habet 52.15
peloponnesi latitudo. ibid. 14
pelorus promontorium 40.40
pelori ab Italia intervallum
ibidem
pelori promontorii descriptio
42.5.22
peliene populi 75.19 &
76.32
peltunates po. 44.15
pelusiacum Nilii ostium 69.30
34 & 71.29
pelasium op. 104.17
pemma op. 100.41
peneus flu. 53.16.25
penius flu. 29.49
pentapolis regio 67.37
pentapolitana regio, id est, Cy-
renaica. ibidem
pentedactylos mons 99.37
peparethos insula 58.8
peraea Iudaea 72.17
perceote op. 80.26
perethes po. 52.13
perga op. 75.24
pergamena iurisdiclio 78.38
pergamum Asiae oppidum
628.33
pergamena uia. ibidem
pergamum Cretae oppidum
56.24
pergamum oppidum 78.36 &
174.47
pergamum quis stravit 650.30
perthebi po. 50.125
perinule promontorium 89.
45 & 161.40
perinthus op. 55.6
perirrhensia insula 80.9
peristerides insula. ibidem 11
perorji Aethiopes 65.27 &
66.6 & 69.6 & 102.26
perperenne op. 78.10
perpereni po. 78.39 &
554.44
perse in Hispania 33.59
perse Chorsari dicuntur
87.21
perse ubi siti 94.19 &
104.16
perसारum regia Susa 96.9
perसारum regna ubi 86.14
Reliqua quare parte prima
persicus sinus cur dictus 94.20
persici regni caput quod
94.22
persicis maris corallium
567.10

persici maris descriptio 93.55
persici smaragdi 65.9.29
persis regio 92.19
persidis citima 104.24
persis in luxum dives 94.4
persis in Parthorum nomen
translata. ibidem
persidis regionis initium
ibidem 1
persidis termini 96.25
persidem contra. insule 94.2
persopolis op. 94. 22 &
104.4
perusia op. 38.31.39
Pesci po. 36.4 & 87.14
Pestinus op. 81.5
Pesturi po. 63.17
petalae insule 58.2
peteon op. 52.39
petilia op. 43.4
petra urbs 74. 26.37 & 97.
20.23
petrea finitima Syriae 664.7
petrini Siciliae po. 42.27
petrogori po. 62.42
peuce insula 56.3 & 61.43
peuces ostium Danubij 59.3
peucetia peninsula 43.21
peucetiae po. 48.3
peucetius dux 43.21
peucini Germaniae populi
61.32
peucolais op. 92.12
peucolaitae po. 90.27
peucolaitis op. 88.36
P H A D V S mons 64.138
phaecia insula 55.39
phaecasia insula 57.30
phaestius Apollo 50.35
phaestum oppidum. ibidem, &
56.27
phalacra promontorium
244.35
phalacrum promontorium
55.42
phalanges po. 102.5
phalanxa op. 53.26
phalaxa op. 52.46
phalaxarna op. 56.16.23
phalera portus 52.25
phalefina op. 54.31
phaliges po. 102.11
phamigonium op. 82.45
phanagoria op. 83.40
phanaroeca castellum 81.42
phanaticus sinus 46.42
phanturiis praefectura 69.36
phare op. 56.28
pharbarthiis praefectura 69.38
pharbatos op. 77.30
pharia op. 49.32
phario flu. 95.39
pharmacotrophi pop. 87.7

pharmacum gens 107.25
 pharmacus insula 57.48
 pharmacas flumen 82.13
 pharmacæ op. 82.49 & 83.1
 85.19
 pharmacotis flu. 92.10
 pharniticum Nili ostium
 71.29
 pharphariades mons 75.35
 pharsilici campi & op.
 53.9
 pharsilicelli portentum
 70.46
 pharus insula & op. 78.
 48
 pharus insula Illvrij 48.1
 pharos insula quantum ab Ale-
 xandria distet 234.39
 pharos insula plus olim ab Aegy-
 pto distabat 25.48
 pharinsule ingens turris 641.
 5. & inde
 pharusi po. 69. 5. 21 &
 102.22
 phaseli po. unguentis delectati
 22.9.13
 phaseli op. 75.26
 phasili flu. 83.7 & 87.33 &
 140.18
 phasis op. 83.10
 phatarei po. 84.11
 phaterinesos insula 58.21
 phatinitis præfectura Aegypti
 69.34
 phaulya op. 86.16 &
 555.1
 phazania op. 69.9
 pheacia insula 55.39
 pheate insula 80.8
 phegium mons 26.38
 pheillus op. 75.47
 pheulsa insula 80.21
 pheuenum locus 455.24 &
 557.25
 pheuenum op. 51.4
 pheueus lacus 52. 11 &
 554.31
 phera locus Achaie 51.17
 phera op. 51.32 & 55.7 &
 52.37
 phiala Nili locus 146.42
 phiala fins 70.30
 phycari populi 84.4 &
 663.4
 phycus promontorium 56.31
 67.43
 phygela op. 77.19
 phila insula 41.15
 phile insula 71.1
 phyle insula 57.44
 philace op. 53.27
 philacei po. ibidem 34
 philadelphia op. 72.47

philadelpheni po. 77.4
 philadelphi mater quæ 99.36
 philenorum are 67.20
 phileros op. 53.43
 philippi colonia 54.28 &
 55.9
 philippopolis oppidum. ibi-
 dem 3
 philipporum op. portentum
 278.45
 philipporum op. rosa qualis
 387.14
 philiscum op. 74.37
 philocalia op. 83.11
 philomelienses po. 75.19
 philos insula 94.2
 philotera op. 99.33
 phina op. 55.34
 phinopolis op. 54.49 &
 81.17
 phyrices flu. 77.27
 phiristinus flu. 92.39
 physella op. 53.48
 phitonis fisse 4134
 phlanates pop. 48.7
 phlegra op. 53.46
 phlegrei campi 39.29
 phlegreus ager Campanie
 333.28
 phligone op. 52.38
 phlistinae sossiones 45.47
 phlius castellum 51.20 &
 452.16
 phocæa regio 78.5
 phocæ insula 56.38
 phocasia insula. ibidem 39
 phocusa insula 57.30
 phoda op. 98.33
 phoebe insule 81.32
 phoenice regio 71.42 & 73.4
 300.26 & 651.0
 phoenice insula 41.15 & 57
 36. & 80.12
 phoenices in Hispania 33.39
 phoenix flu. 53.15
 phoenicis regionis finis 75.26
 phoenicum mare quod 71.49
 154.42
 phoenicum gentis laus & inuen-
 tio 71.1
 Reliqua quere parte prima
 phoenicusa insula 42.42
 pholegandros insula 57.30
 pholoe mons & oppidum
 52.9
 phorontis op. 76.44
 phryges po. 80.48
 phrygie descriptio 80.43 &
 inde
 phrygie Ascania locus. ibidem
 42
 phrygie termini. ibid. 43
 phrygie op. 76.20

phryx fluvius, unde Phrygia
 dicitur 77.45
 phthemphi præfectura 69.42
 phthioidis montes 53.10
 phthia op. 53.5
 phthiura op. 101.5
 P L A L A E po. 87.15
 piceni regionis descriptio 44.
 32 per totum
 picenium ubi 44.37
 piceni à Sabinis orti. ibid. 33
 piceni ingens multitudo. ibidem
 32
 picentinus ager ubi 40.26
 picenum regio ubi 44.29
 picentium litus 37.7
 picentia 40.27
 Reliqua quere parte prima
 piconia fons 55.6
 picones po. 62.54
 pidaras flu. 55.5
 pidibote po. 100.40
 pydna op. 53.5
 pidem op. 100.39
 pidofus insula 79.39
 pieres po. 53.37
 pieria regio. ibid. 33
 pieria op. 71.46 &
 73.30
 pierus mons 53.7.12
 pietas Italia op. 46.46
 pygmei in Thracia ubi
 54.43
 pygmei à gruibus fugati
 ibidem
 pygmei in Caria 76.42
 pygmei ubi in India 89.35
 Reliqua quere parte prima
 piguntia castella 48.21
 pile insule 100.14
 pylamania gens 81.15
 pylæ op. 52.5
 pylæne op. 50.31
 pylas op. 51.2.25
 piloros op. 58.28
 pinara insula 55.46
 pinara op. 75.5.49
 pinarite po. 75.45
 pinarus flu. 74.49
 pindafus mons 78.37
 pindictora op. 100.46
 pindus mons 50.2
 pindus mons & op. 52.47 &
 53.13
 pinguis flu. 49.16
 pinneses po. 44.15
 pinthienfes po. 42.27
 pion mons 77.26
 pionia op. 78.34
 pionite po. ibidem 20
 pyraci portus mirum 26.2

pyre op. 39.17
 pyramides turres ubi 71.15
 640.18
 pyramus flu. 75.1
 pyratas propter ubi specule fu-
 cie 23.11
 pyrai po. 48.32
 pyreus Athenarum portus 56.13
 pyrene Corinthi fins 51.7
 pyrenes Venus 35.22
 pyrenes montes quales 33.20
 36.15 & 61.48 & 65
 31.48
 pyreneus saltus 62.37
 pyrenes mulieris fabula 37.41
 Reliqua quere parte prima
 pyrgentes po. 52.12
 pyrgi op. 38.23
 pyrmis op. 76.15
 pyrogeri po. 57.20
 pyrryle insula 57.11
 pyreus portus 52.15.18
 pyrrha oppidum 26.40 & 50.
 39 & 53.24 & 57.2
 pyrrha Lycie op. 75.42
 pyrrha Carie op. 76.43
 pyrrha insula 80.15.17
 pyrrhe insula 79.40
 pyrrheum nemus 27.49
 pisa Achaie op. 51.22
 pise Hetruria op. 38.19
 pisane aque miræ 29.34
 pisaurum fluvius & op.
 45.1
 piscene po. 36.48
 pisci po. 63.5
 piscium corijs uestiti homines
 93.44
 pistinates po. 45.35
 pistidia regio 80.45 &
 104.33
 pistide po. 75.17
 pististrati insule 80.6
 pistite flu. 83.3
 pistira insula 80.11
 pistorium op. 38.30
 piscertes po. 45.7
 pitane op. 51.32 & 78.8 &
 629.35
 pitara op. 101.19
 pitatium op. 76.33
 pitheculsa insula unde dicta 26
 19 & 40.29
 pitheculsa insula in Campano
 sinu orta 26.19
 pythia fins 554.18
 pitrysa insula 56.9 &
 80.2
 pitrysa insule unde & ubi
 42.1
 pitrysa op. 80.27
 pythones come 176.1
 pythopolis op. 81.12
 pitinaiis

pitinatis flumini 29.46
 pituyodes insula 81.36
 pituyonensis insula 56.11
 pitvonia insula 55.41
 pituyus op. 83.28
 pituyula flu. 77.10
 pitulani po. 45.7
 pitulum op. 40.14
 Pizirates, id est Euphrates flum.
 nius 74.5
 PYZUS op. 40.33
 P L A C E N T I A oppidum
 45.20
 placentinus flu. ibidem 33
 plachia insula 56.38
 placid op. 80.31
 planaria insula 41.22 &
 103.18
 planasta insula 41.25
 planeta insula 85.17
 plangenses po. 45.13
 planistius promontorium
 51.24
 plantanus flu. 81.13
 plantanistum op. 75.24
 platage insula 57.43
 platea insule 80.12
 platea insula 57.47
 platee op. 52.37
 pleuron op. 50.31
 plinius in orbis descriptione
 Angulus sequitur 37.46
 Reliqua quare parte prima
 plinienfes po. 44.41
 plitaneæ insule 80.12
 plotea insula 56.5
 plumbavi po. 65.46
 plumbi copia ingens 64.2
 pluualia insula 105.17
 P O D A L I A op. 76.2
 poceffa insula 79.27
 poeſſa op. 59.44
 poemaneni po. 78.20
 poenorum per Alpes transitus
 46.12
 poeni in Hispania 33.40
 poenina Alpium fauces
 46.12
 poenorum origo unde
 33.37
 pola colonia 46.46
 polemonium op. 82.48
 polendos insula 58.21
 polentia oppidum 38.11 &
 628.32
 polentini Piceni populi
 44.42
 polychmai po. 78.20
 polydora insula 81.33
 polydori tumulus ubi 54.33
 polyegos insula 57.44
 polymedia op. 78.18
 polyrhenium op. 56.26

polytelia op. 94.37
 politiceorgas regio 78.12
 politorium op. 40.14
 pollentia op. 41.6 &
 147.19
 pollustini po. 40.20
 pometia op. 40.14
 pompelonenses po. 35.35
 pompeij mortis signum ubi
 70.47
 pompeij op. 39.31
 pompeij tumulus 71.2
 Reliqua quare parte prima
 pompeopolis oppidum 75.5
 & 82.28
 pompilij forum 45.21
 pompomia insula 41.15
 ponamus flu. 92.13
 poneropolis op. 54.22
 pontie insule 41.27
 pontia insula ibidem 45
 pontina palus ubi 39.14
 pontina paludes 47.14
 pontus Euxinus Axenus di-
 ctus 58.31
 ponti Euxini descriptio & no-
 men unde 81.40
 ponti Euxini mensura 58.31
 & 82.4
 ponti insule 60.36
 ponti aestus nunquam reciproca-
 tur. ibidem 46
 ponti oris latitudo 32.6
 ponti castores 567.45
 ponti insule quot 85.17 per
 totum
 ponti rex Pharmaces 594.14
 ponti alumen 631.5
 ponti opalus 660.19
 pontici maris descriptio 58.25
 & inde
 pontici maris forma 58.23
 pontici maris circuitus quot
 passuum milia continet ibi-
 dem 27
 pontici & Cassij maris inter-
 se distantia 22.7 & 85.10
 populonia insula 41.25
 populonium op. 38.21
 porcifera flu. 38.8
 poridosole insula 150.39
 porosole insula 80.7
 porphyriane insula 83.32
 porphyris insula 56.7 &
 79.19.18
 porta Caucasie 85.5 &
 86.25
 porthmum op. 57.2
 portibos quid 40.43
 portunata insula 48.11
 portus plures turres habentes
 ad nocturna lumina osten-
 denda 64.5 & inde

portus Magnus 66.12
 posidium Macedonia op.
 54.6
 posidium oppidum aliud
 73.27
 posinga po. 90.16
 posideum promontorium et op.
 77.8
 posidonia op. 40.30
 posidonius alueus 79.2
 potamos op. 52.29
 potentia oppidum 38.13 &
 44.37
 potentini po. 43.15
 potnia loci mirum 461.42
 potnia op. 53.27
 potidea oppidum 18.42 &
 55.47
 præneste fortune templum à quo
 65.13
 prænestini po. 59.43
 praeſinthus insula 58.17
 præsamarci po. 63.9
 praesidium Iulium ibidem 40
 praeſter caput saxi iter ubi
 68.27
 prati po. 89.19
 praetutianus ager 44.35
 37.46
 parafiane insula 89.41 &
 99.48
 prasi po. 89.24.34
 patite po. 94.11
 priante po. 54.21
 priaponeſos insula 79.39
 priapos insula 80.8
 priapos op. 80.28
 priapus op. 58.28
 priene insula 26.26
 priene op. 77.18
 prille flumini 38.21
 primmis oppidum 100.41 &
 101.5
 prinocessa insula 55.45
 prion mons 78.37
 prytaneus locus 642.35
 priuernates po. 39.44
 probalinthos op. 52.14
 procerasti op. 81.19
 prochyta insula 26.22 &
 41.27
 proconneſus insula 80.7
 procuſe insula 80.7
 progne insula 79.32
 prophethaſta oppidum 88.33
 & 92.11
 propontidis descriptio 58.29
 propontidis pisces quales
 156.16
 propontidis magnitudo 58.20
 propontidis mensura 81.29
 propontidis insule ibidem 31
 propontidis zelia quae 80.68

profda op. 100.39
 propopitis praefectura 69.42
 porte insula 41.14 & 56.4
 proteſilai turris delubrum;
 55.19
 protropi po. 44.1
 prusam op. Hannibal condidit
 81.10
 psammata ſens 51.41 &
 51.35
 psammathus op. 51.33
 pselchis op. 101.5
 pselſij populi 83.44
 psuedodecimianus tractus
 259.3
 pseudopyle insula 100.15
 psuodostoma Danubij ostium
 59.6
 psile insula 80.9
 psilli po. contra serpentes 500.38
 & 137.30
 psilli Africae populi ubi 67.14
 & 107.4
 psillis flumini 82.8
 psira insula 79.39
 psytalia insula 56.41
 psittaras flumini 87.46
 psophis op. 52.5
 ptelea op. 77.26
 pteleon op. ibidem 35
 pteleon op. 51.29 & 52
 49 & 53.8
 ptenetibus praefectura 69.42
 pteros insula 98.4
 pterophoros regio 60.14
 ptychia insula 55.41
 ptoembari po. 102.9
 ptoemphane po. 102.10
 ptolemais oppidum ubi 25.29
 & 99.14.45 & 104.26 &
 651.12
 ptolemais op. 67.38.42 &
 71.12
 ptolemais colonia 75.8 &
 651.12
 ptolemeum op. 99.32
 pucinum castellum 46.31
 pullariae insule 40.26
 pumas flumini 88.41
 purpura Getulica ubi 103.12
 purpurariae insula ibidem 20
 puteoli oppidum 39.28 &
 552.38
 puteolanus specus 27.5
 puteolanum purpurissum
 617.18
 Q Variates po. 56.39
 Quarqueni po. 36.8
 Querquetulani po. 40.20
 Quiza Xenitana op. 66.24
 R Achia legatus 91.13
 Ramifi po. 97.11
 Rani po. 84.5
 C 4 raphane

raphane op. 86. 27
 rapsa op. 68. 20
 ravunge po. 90. 3
 rataneum op. 48. 21
 raucina nocturna Lampas
 64. 110
 raucina et eius fluvius 45. 18
 46. 32
 rauricum op. 58. 49
 rauraci po. 62. 23
 rauracia colonia ibidem
 REATINI po. 44. 20
 reatini agri mirus fins 19. 30
 reatini agri mirum 27. 16
 reatina palus 29. 39
 regie aque fins 50. 10
 regiales po. 45. 23
 regienfes po. ibidem 22
 regillus lacus 583. 30
 regina op. 34. 31
 regnum fecinarum 90. 13
 regum expertes homines 90. 5
 remi po. 62. 22
 resstos colonia 55. 15
 restituta Iulia op. 34. 25
 RHADATA opp. 100. 35
 rhamnus oppidum Cretæ
 56. 27
 rhamni po. à quo 98. 35
 rhamnus pagus 52. 30 &
 63. 4. 36
 raphana op. 72. 47
 raphæa op. ibi. 7
 rhani po. 98. 9
 rhebas flu. 82. 8
 rhebones pop. 62. 32
 rhegia columnæ locus 40. 32
 39 & 42. 2
 rhegium Italia op. 37. 33 &
 40. 32. 42. 44
 rhene insula 57. 23
 rhennia op. 100. 35
 rhenus Italia flu. 45. 34
 rhenus Germaniæ fluvius
 61. 34. 36
 rheni pisces 155. 31
 rhenus Bononiensis fluvius opti
 mos habet calamos 281. 8
 rheni fluvij Germaniæ insule
 61. 16
 rheni fluvij accolæ qui 47. 30
 & 62. 23
 rheni hostiorum nomina 61. 38
 rhene fluvij insule 62. 23
 rheni po. ibidem 22
 rhesperia insula 80. 7
 rhesus flu. 78. 25
 rhetani Arabes 74. 19
 rhetæ littora 78. 8
 rheteum op. ibidem
 rhetica regio 47. 3
 rheus dux à Gallis pulsus
 ibidem 23

rheti populi ubi 47. 22 &
 48. 44
 rheti Thufcorum po. 47. 22
 rhetorum gentes plures ibid. 30
 rhimæa insula 97. 45
 rhinnici po. 87. 24
 rhimosoli po. 84. 5
 rhindacus fluvius 78. 19 &
 80. 33 & 81. 35 & 131. 47
 rhinocolutra op. 71. 7
 rhetia 61. 26
 rhion promontorium 50. 30 &
 51. 16
 rhipara insula 79. 48
 rhithymna op. 56. 25
 rhition op. ibidem 28
 rhissium op. 48. 28
 rhizus op. 53. 25
 rhoali po. 74. 24
 rhoda flu. 83. 18
 rhoas op. 74. 26
 rhoda op. 36. 27
 rhodani fluvij descriptio ibi. 28
 rhodani ora duo quæ 36. 30
 rhodanus fluvius unde dictus
 36. 27
 rhodani fossa à quo. ibid. 32
 rhodani fontis accolæ 47. 31
 rhodanus flu. 29. 16
 rhodapha op. 88. 41
 rhodi mensura & opp. 79. 25
 rhodi diebus omnibus sol uide
 tur 19. 19
 rhodi diversa nomina 79. 27
 rhodus aequum non habet
 179. 22
 rhodi insule descriptio 26. 9 &
 76. 15 & 70. 24
 rhodus insu. 57. 44 & 104. 34
 rhodus templum Bacchi habet
 594. 30
 rhodus insula nata 26. 9
 rhodiorum insule. 79. 28
 rhodos op. 79. 25
 Reliqua quare parte prima
 rhodiopolis op. 75. 44
 rhodius oppidum & fluvius
 78. 26
 rhodiusse insule 81. 36
 rhodope mons 50. 8 & 53. 39
 & 54. 22
 rhodius amnis 82. 8
 rhodæus flu. 53. 4
 rhoge insule 79. 20
 rhodij montes 73. 36
 rhodios op. 73. 36
 rhodios insula 60. 44
 rhodia op. 43. 37
 rhuma op. 100. 46
 RICINENSES po. 44. 41
 ricinea insula 62. 3
 rinuci po. 62. 21
 ripepora op. 34. 5

ripharma op. 98. 38
 riphei montes 60. 15 & 75. 34
 & 85. 20. 48 & 81. 22. 29
 rira flu. 54. 47
 risadir portus 65. 23
 rode fluvius 59. 1. 24
 ROMÆ descriptio 39. 45
 romæ nomen alterum ignotum
 ibidem
 roma quot portas habuit à prin
 cipio 40. 1
 romæ ambitus quantus 40. 2
 romæ montes, regiones, compita
 40. 5
 romæ magnæ nulla urbs compa
 rari potest 39. 45
 roma terrarum caput 37. 6
 roma quantū à mari distet. ibi. 6
 romæ palatium unde 52. 4
 Reliqua quare parte prima
 romanæ portæ triginta septem
 40. 5
 romanis de reb. primus externo
 rui Theophrastus scripsit 39. 8
 romana legatio ad magnum Ale
 xandrum 39. 10
 romani imperij tenuis initium
 38. 49
 romanum forum 40. 5
 roma à Gallis capta 39. 9
 romani imperij in oriente termi
 ni 94. 42
 Reliqua quare parte prima
 romatinum fluvius & portus
 46. 28
 romulense op. 34. 9
 roxalani po. 59. 12
 RVBEAS promontorium
 61. 5
 rubico flu. 45. 17
 rubrens lacus 35. 24
 rubrum mare quare 93. 32
 rubrum mare quantum à Pelu
 sio distet 71. 39
 rubri maris sinuum nomina
 71. 37
 rubri maris divisio 95. 6
 rubri maris frutices 29. 30
 rubri maris ad Nilum fossa
 99. 19
 rubri maris euralium 567. 9
 rubro mari Ægyptus de pres
 sior 99. 23
 rubricatum flu. 35. 18
 rubusini po. 44. 5
 rugusci po. 47. 40
 rufardis op. 66. 19
 ruscino op. 36. 24
 rusconiæ colonia 66. 29
 ruscurium op. ibidem
 ruscellana colonia 38. 25
 rusicade op. 66. 38
 russina op. 67. 4

ruteni Galliæ po. 36. 48 &
 346. 22
 ruteni Aquitanie po. 62. 42
 rutulin Latio 39. 1
 rutuba flu. 38. 6
 rutubis portus 65. 23
 ruzaus op. 66. 30
 Abi diuisi 99. 4
 Sabæ op. 93. 16
 Sabæi Arabum po. ubi 58. 6
 Sabæorum insule plures 98. 3
 Sabis flu. 93. 30
 Sabarbares po. 67. 34
 Sabaria colonia 48. 46
 Sabaris flu. 55. 39
 Sabatium nadum portus 38. 7
 Sabata op. 98. 6
 Sabatra op. 98. 19
 Sabelli po. 44. 16
 Sabini unde dicti 44. 13
 Sabini agri lapis ardens 31. 16
 & 64. 12
 Sabinorum situs 44. 18. 19. 30
 Reliqua quare parte prima
 Sabrata op. 70. 5 & 68. 10
 Saca Scythæ dicti 87. 21
 Saca po. ibidem 24
 Sacarantia op. 48. 46
 Sacrisani po. 85. 2
 Sacili op. 34. 6
 Sacrum promontorium 63. 30. 36
 ubi 85. 31
 Sadanus insula 100. 21
 Sadarus flu. 92. 14
 Sadmates po. 45. 8
 Sagaleffos op. 75. 18
 Sagano flu. 93. 49
 Saggari asinus 59. 24
 Sagis Padi portus 45. 45
 Sagonia op. 36. 2
 Sagra flu. 42. 48
 Sagrus mons 96. 2
 Saguntia op. 36. 1
 Saguti sinus 65. 22
 Sapi op. 102. 5
 Saiaze op. 98. 38
 Sais op. 71. 31
 Saitis prefectura 69. 41
 Saize po. 96. 14
 Sala fluvius & op. 65. 32
 Sale gens 83. 14
 Salabastre po. 90. 9
 Salamina op. 79. 12
 Salamine sal. 560. 14
 Salamina insule 79. 16
 Salamis insula 56. 40
 Salaphitanum op. 67. 31
 Salapia op. 43. 39
 Salariensis colonia 35. 39
 Salafip. op. 47. 26. 41 & 59. 31
 Salasorum Augusta 46. 11
 Salatia op. 63. 4. 42

- Salde colonia* 66.30
sal duba op. 33.35 & 28
sale stagnum 77.39
salentinum promon. 48.41
salētini po. 37.8 & 43.18 & 44.8 & 45.3
salernum op. 40.27
salvi po. 58.4 & 46.19
salis montes ubi 59.31
salamani po. 94.33
salobriat po. 90.17
salona op. 48.17
salso fluvius 93.49
salinares insule unde 27.20
salua oppidum 44.42
salutariensis Caesaris 34.32
samarabrie po. 90.25
samaria regio 72.8, 13 & 104.25
sambracate insula 68.4
sambraceni po. 90.25
sambri op. 102.7
sambritanum regio, ibidem 6
samius Labyrinthus 60.31
sammei po. 98.37
sammonium promotorium 32.56 & 58.1
sannites po. 44.16
sannites populi à quo uicti 583.32
same insula 55.47. 48
sarnornum op. 77.26
samos insula 79.44 & 134.4
samosata stagnum mirum 50.27
samosata op. 30.27 & 74.16.20
samothrace insula 58.14 & 66.9.29
samothracie qui dii coluntur 635.23
sanganensis po. 56.48
sandaliotis. i. Sardinia 41.43
sandrezetes po. 49.5
sandura op. 100.33
sandus idem qui Indus flu. 89.37
sanga fluvius 63.5
sangarius fluvius 81.9 & 82.9
sannigarum gens 83.17
sannorum gens 83.3
santonos po. 62.34
santonum litus 152.3
saoces mons 58.15
sapei populi 54.19 & 84.11
sapen oppidum 102.3
saphar op. 93.16
sapirene insula 99.34
sapis fluvius 45.18
saranates po. 45.11
sarange po. 87.8
sarapare po. 87.22
sardabala fluvius 66.32
sardemius mons 75.25
sardiates populi 48.19
sardiana iurisdictio 77.3
sardinia descriptio 41.36
sardinie Alumen 631.6
sardinie situs & magnitudo 41.36
sardinia quātum distet ab Africa ibidem 37
sardinie Creta 652.18
sardinie à Gadibus distantia ibi dem 38
sardinia sardaliotis unde dicta ibidem 43
sardinie po. ibidem 40
sardis oppidum 77.1
sardoum mare quod 40.48
sardoum regio 36.22
sarapta oppidum 73.14
sargaurasane regio 82.36
sarguntia op. 34.33
sarmate po. 54.25 & 59.3 & 61.19 & 83.29 & 86.4
sarmate sauromate ijdem populi 59.10
sarmate quid cum equis 14.4.17
sarmate montes incolunt 59.13
Reliqua quere parte prima
sarmatica insula 59.6
sapei po. 84.11
sarmatie mensura 60.32
sarnaca op. 78.35
sarnus fluvius 39.31
saronicus sinus 50.49 & 51.43
saronicus sinus unde dictus 51.43
sarophages po. 90.22
saros fluvius 75.3
sarpedon promontorium ibi dem 7
sarpedon mons ibidem
sarraceni po. 98.31
sarsinates po. 45.7
sarnetes po. 47.30
sarus fluvius 82.31
sasina portus 43.24
sasonis insula piratarum 49.35
sasuri po. 89.20
sassumini po. 62.38
sasarchi po. 59.44
sataros op. 75.48
satarnei po. 84.9
satyri homines quales 69.13.20 & 108.5
satyrorum lascivia 65.12
satyrorū terra qualis 102.38
satricum op. 40.14
saturchei po. 84.13
saturnum non fuisse in Hispania 33.41
saturni promontorium 35.7
saturni lacus 54.19
Reliqua quere parte prima
saturia op. ubi 40.15
saturnini po. 38.31
saunites po. 44.16
sauo fluvius 39.26
sauromate Sarmate ijdem po. 59.10 & 60.11
sauromate po. ubi 60.11 & 83.30
45 & 85.48 & 107.1
sauo fluvius 46.39 & 493.5.10
saxine po. 100.27
SCADIRA insula 58.7
scalabis colonia 63.40
scalabitanus conuentus 63.37
scaldis fluvius 61.21 & 62.14
scalinum op. 40.24
scamander fluvius 78.23
scamandria op. ibidem 27
scammos op. 100.43
scandalion insula 80.20
scandalios insula 79.44
scandia insula 62.10
scandinauia insula 61.13
scantate op. 98.38
scantie a que 31.15
scapos insula 58.21
scaptia op. 40.14
scardonina op. 48.14
scardonitanus conuentus 48.5
scarphia insula 56.39
scarphia op. 52.46
scatebra fluvius 29.35
scaceriges fluvius 83.34
scelanti po. 65.24
sceneos locus 100.21
scemite po. 71.34 & 95.19 & 97.15.25 & 98.5
scopsis regio 78.12 & 209.14
schœnus portus 52.13
schœnos op. ibidem 39
scheria insula 55.38
scheroni po. 122.8
schinus insula 57.30
schœnus sinus 76.17
sciatrus insula 58.9
scydra op. 52.56
scyllace op. 80.32
scyllatium sinus 40.49
scylla scopulus 42.3
scylla insula 58.20
scylla monstri pater. 40.38
scyllitium penisula 42.49
scyllium op. 40.38 & 51.35
scione op. 52.25
scioffa mons 51.17
sciopodes po. 108.2 & 53.49
scipionis rogos in Hispania 33.44
Reliqua quere parte prima
scyteticum metallum 554.47
scyri populi 61.16 & 92.17
scyri insula mirus lapis 64.5.38
scyronia axa 52.33
scyros insula 57.15.23 & 58.6
scirtari po. 48.25
scytala insula 99.34
scytharum po. descriptio 59.9
scytharum nomen in Germanos transit. ibidem 18
scytharum mores 106.32
scytharum po. 87.21 per totum
scythæ Saca distictibid.
scythæ ponto concerni 21.8 & 49.35
scythæ Thracie po. 54.25
scythæ Arotres. ibidem 41
scythæ à seruis orti 59.11
scythæ Taurici. ibidem 30
scythæ, & Parthi ex æquo uiuunt. 94.9
scythæ equitatus gloria strepunt 143.44
scythæ per bella equabus uti mar lum 144.38
scythæ po. ubi 85.27.33.47
scythæ gens seuisima humanis uisitur corporibus 87.35
scythæ anthropophagi 106.41
scythie mira animalia 132.7
scythia nō habet fulmi. 16.44
scythia ubi inhabitabilis 87.35
scythie omnis mensura 59.43
scythici arcus forma in mari pon tico. 58.33 & 85.6 & 59.19
scythici smaragdi quales 658.36.33 & inue
scythici Oceani insule 60.49
scythicus mons 75.41
scythici Oceani gentes 85.22 per totum
scythicum Oceanum dulcem esse 87.28
scythicum promonto. ibidem 35
scythice immanes fere. ibi. 37
Reliqua quere parte prima
scythopolis op. 72.47
scyrbotaui po. 59.43
scodra oppidum 48.29
schœnos mensura genus 71.25
scolos oppidum 52.39
scopeos insula 80.12 & 81.32
scope insula 79.22
scopius flu. 33.39 & 81.23
seordisci po. 49.7
scotusa op. 54.28 & 554.4
scotussa po. 53.42
sculenna fluvius 45.34
scultini po. 48.6
SE A op. 100.45
sebastæ op. 72.14
sebasteni populi 81.6
sebastia op. 82.32
sebastopolis op. 78.5 & 82.32 & 83.17
sebennitis prefectura. 69.40
sebeniticum Nilii ostium 71.29
sebins lacus 47.11
sebritarum insula 102.13

- febritarum op. ibidem 7
 secande po. ibidem 15
 secanduni po. ibidem
 secundanorum gens 56.42
 secusij po. 62.33
 secusses po. 47.20
 sedibonates po. 62.35
 sediani po. 47.41
 segasmala op. 100.42
 segede op. 33.47 & 34.25
 segesiani po. 35.40 & 42.22
 segesta op. 38.9
 segestica insula 49.9
 segeste op. 47.7
 segisamainiensis po. 35.44
 seglamonenses po. ibidem
 seglenses po. 35.35
 segmenta mundi quae 104.13
 segobrica op. 64.8.28
 segobrigenses po. 35.42
 segouellanorum regio 36.35
 segusio op. 46.10
 selachus insula 56.14
 selencia oppidum ubi & à quo 87.2
 selencium Euphrates perlabitur 74.38.40 & 75.11 & 95.14
 selencia ad tigrin. 74.32
 selencia op. 71.46 & 73.30.45 & 76.41 & 94.30 & 95.21 & 86.25.96.26 & 104.7.27
 selencenses po. 81.6
 selencus quae maria unire tentat 85.14
 selencia mare 21.21
 selenci regis aux quis 86.19 & 88.66
 Reliqua quere parte prima
 selymbria op. 55.6
 selinuntes oppida duo 77.30
 selinuntij po. 42.28
 selinus op. 42.19
 sella populi 50.2
 sellete po. 54.21
 sembobitis oppidum 101.4 & 102.12
 semellitani po. 42.27
 seminechos op. 76.38
 semiramidis are. & finis ubi 87.16
 semirus fluvius 43.4
 sendica regio 59.40
 senensis colonia 38.26
 senia op. 48.8
 sennates po. 62.40
 senogallia op. 44.49
 senonum Gallipolis 43.25
 senones ubi interierint 45.24 et 46.23
 senones Romae capiunt 45.24
 senones [o. 62.30
 senta specus Dalmatie 14.21
 sentinates po. 45.7
 separi po. 48.20
 sepius insula 79.40
 sepias promontorium 53.24
 sepinates po. 44.18
 septem fratres montes quare 66.17
 septempedani po. 44.42
 septentrionis gentes quales 24.15
 septentrionalis Oceanus 62.43
 septentrionis figura 85.26
 septumannorum gens 36.42
 sequani po. 62.23
 serbi po. 83.43
 seren op. 100.44
 seres po. quales 87.41 & inde et 91.26
 seres po. optimum ferrum habet 609.21
 seria op. 34.25
 sericus Oceanus 85.41
 seriphus insula. 57.17 & 150.44
 scrippo op. 34.28
 serpentibus uescientes homines 69.16 & 99.40
 Reliqua quere parte prima
 serrapilli po. 49.4
 ferretes po. ibidem
 ferri po. 83.28
 ferrum mons 54.31
 sesamum op. 82.18
 sesamum op. 100.38
 sesamo oleum palmisq. exprimunt 99.2
 sesosiris op. 99.20
 sesites fluvius 45.35
 sefignani po. 62.35
 sestiane are. 63.8
 sestiae aquae op. 552.38
 sestinates po. 45.8
 sestinus ager 39.21
 sestobiti po. 35.38
 seta po. 89.23
 setbroitis praefectura 69.38
 setinates po. 45.7
 setinus ager 39.21
 setini po. 39.21.44
 setini po. 44.24
 setinnus lacus 29.17
 setuo Germanie mons 61.11
 seurbi po. 63.11
 seutusa insula 79.32
 sexagani po. 62.36
 sexisfirmum op. 33.36
 sexi op. 33.37
 sextanorum gens 36.41
 siagrum promontorium 82.45 & 98.23
 siambis insula 62.3
 sibare po. 90.21
 sybaris fl. 43.11 & 553.38
 sybaris urbs ubi 43.11 & 274.8
 sybaris op. deletio. 114.15
 sibe oppidum 76.34
 sybillates po. 62.38
 siby op. 98.23
 sibota insula 55.43
 sycaminon op. 73.5 & 101.18
 sicania. id est Sicilia insula. 41.48
 sicarii alij po. 40.10
 sicca colonia 66.39
 syc insula 80.8
 scendus lacus 150.45
 sicelasi po. 94.35
 sicilia descript. 41.48 & 103.35
 siciliae fl. 59.18 & 560.23
 sicilia magnitudo 41.49
 sicilia Italiae quondam iuncta 26.22 & 41.49
 siciliae uaria nomina 41.48
 sicilia quantum ab Italia distet 41.1
 siciliae promontoria quantum inter se distent 42.9
 siciliae Bitumen 630.28
 siciliae oppida quot 41.10
 siciliae Smaragdi 659.28
 sicilia minor insula 57.27
 siciliae Alexandriae distantia 103.40
 siciliae pisces quales 566.37
 siciliae corallium 567.11
 Reliqua quere parte prima
 sicynus insula 57.40
 sicyon op. uetusissimum 125.26
 sicyon op. 633.49
 sicyon quantum distet ab Eli 23.13
 sicyon metallorum omnium officinarum patria 633.48
 sicyon Africae locus 656.7
 sicorus fluvius 35.30
 sieulium fretum 40.39.49 & 55.31
 sieuli in latio 39.1
 sieuli freti insula 42.29
 sieulote po. 48.25
 sieum op. 48.16
 sieusa insula 80.9
 side op. 75.24 & 104.33
 sidenum op. 82.47
 sideni po. ibidem
 sideris fluvius 86.47
 sidicinum op. 39.35
 sidicini agri lapis ardens 31.16
 sidyma insula 79.21
 sidyma op. 75.41
 sidon op. uiri opifex 73.14.22 & 104.26 & 651.27
 sidonis Bitumen 630.24
 sydopta op. 100.46
 sidusa insula 80.8
 sidus oppidum 52.25
 sione insula 70.49 & 100.27
 & 101.14. & inde. & 102.33
 sione op. 70.49 & 71.4 & 639.12
 siones oppidifis 23.25 & 101.7
 sienite po. 150.32
 siga fluvius 66.10
 sigania fluvius 83.16
 sigaeum promontorium 55.18
 sigaeum op. 78.23 & 81.30
 sygaros insula 98.24
 sigense op. 67.32
 signani po. 62.36
 signia mons 76.28
 signini populi 39.44
 silarus fluvius 29.18 & 40.26.42
 silbiani po. 76.32
 sylvius fluvius 78.37
 sylvini po. 90.20
 silices populi 94.34
 silimius insula 63.3
 silis. id est Tanais fl. 83.48 & 87.17
 salis fluvius 46.16
 sylla legatus sociis bello Stabiae op. delet 40.25
 sylus incolentes 85.30
 sylua locum continuo montans 17.17.21
 siluini populi 44.6
 siluorum gens 85.3
 silurum gens 61.49
 ymbari po. 102.5
 symbolum portus 59.47
 syme insula 79.30
 simena op. 75.43
 symethus fluvius 42.14.28
 simira op. 73.16.23 & 74.6
 simitunense op. 67.27
 simois fluvius 78.24
 symplegades insulae inter se concurrentes & quare 60.37
 symplegades insulae 85.17
 sinda oppidum 75.21
 sindica op. 83.34
 syndraci po. 92.4
 singe populi 90.3
 singara op. 74.20
 singilia op. 34.1
 singulis fluvius 34.7.13
 synbiete po. 84.12
 synnada op. 76.25
 sinnaus lacus 30.12
 sinonia insula 41.26
 sinope colonia 82.11 & 616.3
 sinope Italiae op. 39.19
 sintica Hieraclea oppidum 55.42
 sinuesia Sinope dicta 39.18
 sinuesianus specus 27.5
 sinuesianae aquae 555.16
 Sinus Oceani praecipue quatuor 33.7

- 33.17
 syphacis regia 66.21
 syphnus insula 57.16 &
 648.19
 sipulum op. 26.36 & 77.38
 78.1
 sipontum op. 43.40
 syracuse colonia 42.15
 syracusis quotidie uidetur sol
 19.19
 sirbitum regio 100.17 & 102.31
 sirbonis lacus 72.5
 sirbrote populi 101.49 &
 108.42
 syrece po. 100.27
 syrenis sepulchrum 41.44
 syrenum sedes ubi 39.33
 syrenum promontorium 26.24
 sirenuisse insule tres 43.6
 syrie palestina descrip. 71.41
 syrie diuersa nomina ibidem
 syrie Cyprus inuenta aliquando
 26.23
 syrie mensura 71.46
 syrie Antiochie descriptio 73
 29 per totum
 syrie porte 73.35
 syrie Bitumen 630.24
 syrie terminus 73.37
 syrie Alabastrites 639.12
 syria caele. 73.39 per totum
 104.17
 syrie boues quales 146.8
 syrie insula 77.28
 Reliqua quare parte prima
 syrieni po. 90.16
 syriace po. 108.11
 syrium fluuius 81.22
 syris idem qui Nilus flu. 70.20
 syris fluuius, & op. 43.12
 syros serpentes non attingunt
 151.6
 siros insula 81.13
 sirnides insule 56.38
 sirini po. 43.15
 syrite insula 26.27
 syrmate po. 87.12
 sirnium op. 49.10
 syrnos insula 57.38
 syrites iuxta fusa. 96.27
 syrtis maioris circuitus 67.8
 syrtium æstus unde 28.24
 syrtium sinus 67.9
 syrtium magnitudo ibidem 10
 syrtium inter se distantia, ibi
 dem 16
 sisapo op. 34.30
 sisaponeis regio, & in ea miniu
 591.6.20
 sisicia op. 49.3.9
 sisapone op. 34.28
 sithonenses populi 40.20
 sithonij po. 54.25
 sitia oppidum 34.4
 sitiogagus fluuius 92.38
 sicion op. 51.15
 sittace op. 96.6
 sittacene regio 94.19 & 96.5
 sittacorum gens 66.39
 synerus fluuius 663.20
 SMINTHIVM templum
 78.18
 smyrna oppidum 77.25 &
 40.42
 smyrneus conuentus 77.48
 SOBOTALE oppidum
 98.20
 socoicandros insule 93.46
 socordisci po. 49.7
 sodij po. 85.4
 sodinus flu. 92.15
 sogdiani po. 87.14
 soggothedes po. 53.49
 solanide insule 97.48
 solade po. 90.24
 solatum op. 43.32
 solymnia insula 58.7
 solymi populi 75.17
 solymorum gens Asia 78.43
 solis indigetis Lucus in Latio
 39.40
 solis promontorium 65.23
 solis ora insula 103.18
 solis fins mirus 29.41 &
 67.28
 solis insula ubi 91.20 & 92.29
 solis op. 71.17 & 170.28
 solis op. a quibus 100.28
 Reliqua quare parte prima
 solitudines palmirene 74.26.35
 & 95.21
 solitudines Septentrionalis 85.26
 & 87.37
 sollinates po. 45.12
 sola oppidum 75.5 & 79.12 &
 104.32
 solonates po. 45.12
 solorius mons 33.25
 soluenf op. 48.45
 solus oppidum 42.21
 sonantes fluuius 81.13
 sonde po. 90.24
 fontini po. 43.15
 fontionij po. 47.42
 sonus fluuius 83.4
 sophene regio 71.44 &
 86.17
 sopbeni po. 84.40
 sophonia insula 26.28
 sora oppidum 39.35
 soractes mons 27.4.107.32 &
 55.4.35
 sorani Valerij poena 39.43
 sorarum fluuius 92.13
 sorge po. 90.22
 sorodactia op. 97.21
 sortira oppidum 82.43
 sostrate op. 96.26
 soriates po. 62.39
 SPALETHRA oppidum
 53.24
 spalci po. 84.13
 spalenses po. 35.35
 sparta op. 51.32
 specus miri in orbe 27.1
 sperchius fluuius 52.47
 sperchios op. ibidem
 sphagia insula 56.6
 sphingion animal ubi 101.21
 spina op. 45.41 & 46.22
 spinetium padi ostium 45.41
 spynuma op. 100.46
 spirei promontorium 51.44 &
 56.13
 spireosoma Danubij os ibidem
 59.7
 spolentini po. 45.7
 spondolici po. 84.11
 sporades insule, & eorum nomi
 na 57.29 & 58.3
 siabie oppidum à syllā deletum
 40.22
 stabianum locus 553.18 &
 566.43
 stabulum op. 78.34
 stadia op. 76.10
 stadijs op. 101.6
 stæi populi 48.20
 stagine oppidi portentum
 278.45
 staticele op. 552.38
 statycelli po. 38.514
 statine insula 26.2
 statones po. 38.31
 statonensis agri miru 27.17
 statonienf lapides 649.13
 stauri po. 86.46
 stellendena regio 74.35
 stene insule 99.37
 stentoris portus 54.33
 stephane mons 53.11
 stephane insula 79.47
 stephane op. 39.43 & 82.19
 stici populi 33.49
 symphalis fluuius 29.36
 symphalum op. 52.3
 stiria insula 79.15
 stix palus 554.32
 stygis paludis aqua qualis 30.7
 stobi op. 53.35
 stoecades insule 41.13
 stoidis insula 93.47
 stonos op. 47.30
 strapellini po. 44.6
 stratoclia op. 83.40
 stratonis turris 72.10
 stratonice op. 76.44
 stratonicea op. 94.37
 stratos fluuius 86.47
 stratos urbs 50.2
 strategie Armenia maioris
 84.32
 stratoton insula 100.19
 strymon fluuius tribulos citis uti
 les habet 395.12
 strymon flu. 54.7 & 16.27
 strymonis regio 80.35
 strygyle insule 42.29 & 57.16
 & 79.22
 strongyles insula Alumen 631.6
 strophades insule 56.5
 stura fluuius 45.34
 sturiorum insule 61.37
 sturtum insula 41.16
 suanenfes popu. 38.31
 suanetes po. 47.40
 suani po. 83.15 & 585.2
 suareani po. 45.8
 suari populi 89.28
 suarni populi 85.9
 suasa op. 100.46
 subifluuius 35.16
 sublaquum op. 44.28
 sublicius pons Rome 642.41
 subocrini po. 47.20
 subfolani montes 108.5
 subur fluuius 85.2.12
 subur op. 35.17
 sucubo op. 34.2
 succasani po. 39.42
 succasses po. 62.39
 suchæ op. 100.5
 succubar op. 66.31
 succentes po. 44.14
 suetona op. 34.19
 suero fluuius 35.10
 suderiani po. 38.31
 sue oppidum 94.35
 suebri populi 36.39
 suel oppidum 33.36
 suelleni po. 98.31
 suelteri po. 36.37
 suernus fluuius 55.23
 suerta po. 90.21
 sucfa op. 39.35 & 112.25
 sucsiones po. 62.11
 sucsulani po. 39.44
 suetri po. 47.43
 sueconi po. 62.21
 sueni po. 59.15 & 61.31
 suenates po. 44.20
 suillates po. 45.8
 suinum fluuius 44.36
 suite uel Cuite po. 84.9
 sulchitani po. 41.41
 sulmo op. 40.17
 sulmonenses po. 44.13
 sunium promontorium 52.29
 supereriani po. 44.13
 superum mare 57.36 & 49.20
 sure po. 90.2
 surdaonum gens 35.30
 suriates

suriates populi 45.12
 suriū op. & flu. 29.27 & 83.11
 surium oppidum 49.31
 surrentini montes 39.25
 surrentium promon. 65.26
 surrentum op. 39.32 & 618.32
 susa op. A quo 92.43. 96.9.15
 susiana regio 92.39 & 94.19 et
 96.9 & 104.15
 susi Diane templum 96.21
T A B A E oppidum 75.6
 Tabidium oppi. 68.18
 tabin mons 87.39
 tabracha op. 66.40
 tacape op. fertilissimum 330.8
 tacape populi 67.15
 tacape. isis Africae & fertilis
 277.14
 tacatha oppidum 66.40
 tacompsos op. 100.31.44
 tader flu. 33.43 & 35.9
 tadiates populi 44.21
 tadnos fins 99.34
 tenarum op. 31.35 & 51.27 &
 154.4
 tenarius lapis qualis 646.10 &
 648.16
 tenarum promontorium 67.44
 tenarum promontorium 51.27
 tage populi 87.12
 tagastense op. 67.32
 tagori po. 84.12
 tagus fluius 35.42 & 63.29 &
 144.39
 tagus flu. aurum fert 35.42 &
 586.11
 tagyentes mons 51.33 & 659.28
 & 648.48
 tagyetus mons quando corrui
 24.31
 talabrica op. 63.17
 talarienses po. 42.28
 talucte populi 89.20
 tamarici populi 63.7
 tamarici fontes 554.23
 tamaseus oppidum 79.12
 tammacum op. 98.48
 tamna op. multis insigne templis
 98.15
 tamuda fluius, & op. 66.18
 tamagra op. 52.40 & 174.38
 tanais fluius 58.44
 tanais osium 32.8
 tanais, & laxartes idem fluius
 87.18
 tanais flu. terre terminus 33.2
 tanais incolae 83.44
 tanaim Silis Scythae no. 83.48
 tanaite a quibus deleti 84.10
 tanarus fluius 45.33
 tania oppidum 101.18
 taniticum Nili osium 71.29
 tanitani populi 45.13

tanitis praefectura 69.38
 tantalis op. 26.37.77.38
 tantarene op. 100.34
 taphiasus mons 50.28
 taphiasus locus 647.32
 taphra Africa op. 67.18
 taphre op. 59.44 & 60.8
 taphros fretum 41.34
 tapyri po. 86.46
 taporio po. 63.47
 taprobana margaritis abundat
 161.40
 taprobana insula 108.34
 taprobanes insu. deserti. 90.42
 taprobanes fluius ibidem 46
 taphsagum op. 68.21
 tarachia insula 55.41
 taranei po. 97.11
 tarbeli po. 62.35 & 552.35
 tardasili po. 449.45
 tareli po. 69.11
 tarentinus finis 43.19
 tarentinus portus ibidem 33
 tarētum op. ibidem 19.23
 tarētū scapis nobile 596.34
 tarentisul 560.14.17.24
 tarenti lana qualis 147.13.20
 tarichea op. 72.28
 Reliqua quere parte prima
 targines fluius 43.4
 tarinates po. 44.20
 tariona castellum 48.15
 tariotarum regio ibidem 14
 tarne fins 77.2
 tarne po. 62.42
 tarquinies finis lacus insu. 27.21
 tarquinieses po. 38.31
 tarraconensis descriptio
 62.49
 tarraconensis regio 33.20.24
 tarraconensis conuentus 34.49
 & 35.24
 tarracon colonia 35.16
 tarraconensis colonia 35.32
 tarfatia op. 48.9
 tarsos op. 75.1 & 104.32
 tartarum padi portus 45.47
 tartessos op. 33.34 & 64.9
 tarsus fluius 45.34
 tarso dunitari po. 36.49
 taucni populi 98.31
 tauum oppidum 81.4
 tauri lygdis lapis 639.5
 taulanti populi 48.32
 taurania op. 40.24
 tauranium op. 40.38
 taurica regio 59.40
 taurica mensura 60.32
 taurica po. plures 59.41
 taurici Scythae ubi 59.30
 taurini po. 38.28 & 46.11
 taurinorum origo 46.11

taurisani montes 46.27
 taurisani populi 47.6
 taurisci, id est Carni ibidem 21
 taurisci po. 49.7
 taurus mons 74.9 & 75.21.27
 36 & 84.20 & 85.42 & 95
 32. & 104.32
 taurus alueus 79.2
 tauri montis diuersa nomina
 75.34
 taurorum portus lacus & oppi
 da 60.1
 Reliqua quere parte prima
 taurominitanus Eurip. 28.24
 taurominiui: colonia 42.11
 taurinus fluius 49.11
 taxile populi 90.26
 taxila oppidum 88.37
 taxata insula 87.34
T E A N V M Sidicinum
 39.35
 teanum Apulorum 43.42
 teani 43.44
 tearus fluius 54.47
 teari populi 35.26
 teatini populi 44.13
 techedia insula 57.48
 techsagum op. 36.27.45
 techsagij po. ubi 36.48
 techsages po. qui 81.3
 tedanium op. 48.10
 tegamum alueus 79.2
 tegia oppidum 52.3
 tegium oppidum 78.35
 telamon portus 38.22
 telandros insula 76.3 &
 79.17
 telcboides insula 55.44
 telmessos oppidū 75.49 & 76
 4.12
 telin fluius 36.23
 telini populi 39.44
 tellene oppidum 40.14
 telmessum op. 76.4.35
 telos insula, & in ea unguentum
 57.38
 tembasa op. 75.21
 tembrogius fluius 82.10
 temenitis fins 42.16
 temerin da 83.49
 temese op. 40.35
 temnos op. 77.47 & 78.6
 tempe descriptio 53.17
 temperies mira 87.47
 tempis imoli montis cacumen
 11.42
 tempia oppidum 40.35
 tenedus insula 80.21
 tenedi insula mirus fins
 29.43
 teneum mare 164.11
 tenos insula 57.13
 tentiritis praefectura 69.36 &

137.13
 tentyris op. 71.11
 tenusis oppidum 102.2
 teos insula 80.11
 tephene op. 71.20
 terracina oppi. id est Anxur
 39.16
 tereodon uicus 97.24
 terei regis regnum ubi
 55.7
 tergamum insula 79.31
 tergedum oppidum 101.19
 tergestinus sinus 46.31
 tergeste colonia ibidem
 tergilani po. 43.15
 terias fluius 42.14
 terrina oppidum 40.35
 terinensis sinus ibidem 43.1
 terrera op. 76.36
 termes oppidum 36.2
 termetis mons 77.42
 terre origo & principium ubi
 31.48
 terre totius longitudo 31.26
 terre diuisio in tres partes
 31.48
 terre totius latitudo 31.26
 terre mensura ubi, & a quo ter
 perta 100.2
 terre mensura 31.26 &
 103.35
 terracina op. 39.15
 terre per parallelos diuisio 104
 15 per totum, Quere Paralel
 li terre
 terra quota mundi pars 32.31
 terre circuli, Quere Paralelli
 terre
 terre termini qui 33.2
 terra aurea argenteaq; 90.39
 Reliqua quere parte prima
 tersos fluius 83.16
 terta op. 54.44
 tessites Tigris lacus 95.34
 tessara oppidum 100.4
 tetrarchie plures 73.1.19
 teuchira oppidum 674.2
 teurnia oppidum 48.44
 teuthria insula 49.25
 teutobodiaci po. 81.5
 teutoni populi 61.30
 thali populi ubi 83.31
 thalusa insula 80.4
 thamar fluius 98.3
 thannitica Toparchia
 71.20
 thamudei populi 98.32
 tharne oppidum 107.48 &
 209.16
 tharsus oppidum 104.32
 thasie regio 84.48
 thasi insula marmor 637.19
 thasi insula Opalus 660.29
 thassos

thassos insula 58.13 & 63.7
 thasice op. 100.33
 thaumacie op. 53.26
 theangela op. 76.34
 thapfus op. 67.4 & 104.11
 thebe Grae. op. 50.41 & 538
 thebe Italiae op. 43.16
 thebe Boetiae op. 52.31.75.37
 thebe Boetiae a quibus 73.14
 thebe alabastrite gignit 69.9
 thebe Aegyptiae 64.2.10
 thebe Aegypti op. portarum cen-
 tum 64.13
 thebe Troadis op. 78.10
 Reliqua quere parte prima
 thebaicus lapis qualis 63.9.10 &
 64.8.12
 thebais regio quae 69.34 &
 71.15
 thebais Carie 76.42
 thegassa insula 56.7
 thegassa oppidum 52.5
 themiscyra op. 82.4.0.42
 themisones po. 7.6.25
 themistes promontorium 94.1
 thenae op. 67.4.8
 thena op. 100.43
 theodosia op. 60.14
 theonochema mons ardens 31.3 &
 102.35
 theonochema promon. 65.29
 theophrastus primus exteriorū
 de Ro. scripsit 39.80
 Reliqua quere parte prima
 theopompus Romam a Gallis ca-
 ptam scripsit 39.81
 thera insula 26.11 & 57.44
 theramne op. 51.32
 therapee Crete op. 56.29
 thesassa insula 26.11 & 42.38 et
 57.45
 therion insula 79.33
 thermaicus sinus 53.44
 thermiae colonia 42.19
 thermiae op. 53.44
 thermensis insula 58.7
 thermodoon flus. & op. 82.41 &
 665.27
 thermopylarum angustiae 53.5
 thermopolitis praefecti. 69.41
 therothoe po. unde 100.25
 thescum 70.7
 thespiae op. 52.31.55.26
 thespiarum fons 553.24
 thesprotiae lacus 50.13
 thesprotiae gemmae 661.49
 thesprotiae fluius 50.11
 thesprotis regio 49.49
 thessaliae descriptio 53.6
 thessaliae mensura 53.27
 thessalia & Hemo. eadem 52.49
 thessaliae montes plures 53.8
 thessaliae creta 632.17

thessaliae flumina 53.11
 thessalis regio 80.35
 Reliqua quere parte prima
 thessaloe op. 77.22
 thessalonica op. 53.43
 thessalis op. 66.46
 theudense op. ibidem 67.32
 theutrania regio 78.32
 theutrania op. ibidem 35
 theutrania mirum 26.4
 thia insula 26.14 & 57.45
 thiamis oppidum 50.11
 thyatira insula 55.45 & 77.23
 thiathyreni po. 78.38
 thibiorum gens 107.13
 thiodonos oppidum 76.42
 thimaneis populi 98.30
 thymbre op. 78.55
 thynia insula 85.17
 thyni po. ubi 54.21 & 42.80 &
 81.28
 thinitis praefectura 69.36
 thynos oppidum 75.3
 thynnias insula 81.34
 thynnias oppidum 54.48
 thynicenses op. 67.31
 thyrides insulae 56.6
 thyre locus 51.33
 thyreus lapis 30.17
 thyrsanisa op. 76.16
 thysse oppidum 52.37
 thysus op. 54.3
 thoiar oppidum 68.43
 thoranon insula 55.39
 thoricus locus 65.9.15
 thraces po. ubi 49.15 & 50.7
 thracius Boethorus ubi 54.49
 & 58.29 & 81.19
 thracie descriptio 54.14
 thracie Alabandici 661.39
 thracie longitu. latitu. 55.24
 Reliqua quere parte prima
 thriasis oppidum 52.30
 thriasis po. ibidem 13
 thryon oppidum 51.29
 thronium oppidū 52.46
 thuben oppidum 68.20
 thule insula 23.49 & 62.6
 thumaca op. 97.27
 thurini. Quere parte prima
 thurium op. 43.11 & 218.18
 thuscianenses po. 38.32
 thusci a sacri. more dicti 38.18
 thusei debellarunt oppida um-
 brorum 44.49
 thuscum mare ubi ibid. 40.46
 thussagetae po. 60.10 & 83.47
 tyana oppidum 82.34
 tiare oppidum 78.35.39
 tiaris locus ubi Tuberia mire pro-
 ueniunt 54.9.2
 tibareni populi 82.45
 tyberis fluius nantium magnarū

capax 38.43
 tiberina ostia 37.538
 tiber flus. futuri praeficius 38.48
 tiberis amenitas ibidem 44
 tiberis fluius 38.2.5.34
 tiberis aqua non minor Nili
 639.45
 tiberis flumi. inundatio 64.0.12
 tiberis ortus, nomina 38.34
 tiberias oppidum 72.29
 tibernates populi 45.8
 tibigenae op. 67.28
 tybis. i. december 93.26
 tyburini po. 45.9
 tiburtus po. 44.20
 Reliqua quere parte prima
 tichis fluius 35.22
 ticianus fluius, & op. 45.35
 ticianus fluius unde 29.15 &
 47.11
 ticinum oppidum a quibus condi-
 tum 46.16
 tyde castellum 63.10
 tydij populi 84.6
 tiferius fluius 43.43
 tistata oppidum 40.14
 tigrin Euphrates ubi incurrat
 74.41
 tiferum op. 38.39
 tygaeae op. 66.32
 tygensis saltus 33.43
 tigranocerta op. 84.34.37
 tigris fluij descriptio 29.21 &
 86.33 & 95.27 & inde
 tigris id est sagitta 95.29
 tigris flus. se in specu mergit ibid.
 31.35
 tigris fluij ortus 84.2.6.41
 tigris fluij lacus 92.42
 tigris flu. in duos alueos diuidi-
 tur 95.41
 tigris in Euphratem mergitur
 ibidem 38
 tigris mari Persico decimo ore
 infertur ibidem 46
 tigris, & Euphrates quantum di-
 stent ibidem 48
 Reliqua quere parte prima
 tigulorum op. 38.8
 tillautum fluius 46.28
 tylos insula, & in ea mire arbo-
 res 220.18 & 226.20
 tylos insula & op. 97.34
 timachus fluius 49.16
 timaeus flu. 46.51.29.23
 timai insulae fontesq. miri 29
 45 & 49.25
 timai fluij insula 49.25
 tymbrani po. 75.19
 timici op. 66.32
 tymnias fluius 76.16
 timolus 77.1
 timoniacenses po. 81.6

tympei po. 50.25 & 55.42
 tinda oppidum 54.30
 tyndaris op. 52.42.42.21
 tingi oppidum a quo 64.36
 tingitaniae provinciae descriptio
 ptio 66.12
 tynidrumense op. 67.28
 typania op. 52.13
 tipareus insula 56.9
 tipasa op. 66.28
 tipicenses oppidum 67.31
 tiquadra op. 41.9
 tyra fluius, & op. 59.21
 tyra gens 9.18
 tyragetae populi 59.22
 tiricenses op. 67.31
 tyrij po. in Hispania 64.11
 tyrium purpurissum 617.19
 tyrrheni po. 38.18
 tyrinthia op. 51.39
 tyrissae populi 53.5
 tyrissas op. 55.14
 tyritaceum op. 83.9
 tyrrhenum mare quod 40.46
 49 & 64.6
 tyrus Hercules templum habet
 659.34 & 667.39
 tyrus quondam insula 75.9
 tyrus concilio, & purpura nor-
 bilis ibidem 12 & 617.19
 tyrus oppidum 73.9.22 &
 104.26
 tisinenfes populi 42.28
 titamus fluius, & op. 78.7
 titium flu. 46.45 & 48.2 &
 48.12
 tium oppidum 81.15
 tlos oppidum 76.3
 tmolus fluius solus coticulala-
 pidem habet 50.1.43
 tmolus mons 77.1
 tmoli montis uinum quale 20
 tmoli montis incolae diu uiuent
 121.41
 toani populi 98.16
 tochari populi 87.49
 togata Gallia ubi 44.45
 togienfes populi 47.7
 togisonus 45.49
 tolen oppidum 102.1
 tolerienfes po. 40.20
 toletani populi 35.42
 tolistobogi populi 81.15
 tollentines po. 44.42
 tolosani po. 36.48 & 62.42
 tomala op. 98.19
 tomatus mons 50.3.32
 tomos oppidum 54.39
 tomabet populi 98.16
 tonderos fluius 92.7
 topazon in qua insula 99.38
 & 654.44 & 662.42
 topazos insula unde nomen
 lapidi

lapidi 99.38 Θ 662.45
 topiris oppidum 54.28
 toralliba insula 90.40
 torente populi 83.34
 tornadosus fluuius 96.7
 tornates populi 62.38
 torone oppidum 53.49 Θ 161.7
 Θ 166.7
 toron lacus 324.25
 toruni populi 52.15
 toxandri populi 62.18
 tracheotis oppidum 75.11
 trachea oppidum 77.26
 trachin oppidum 53.4
 trachie insula 55.41
 trachonitis oppidum 73.1
 trachari populi 59.42
 tragia insula 57.48
 tragaleus fl 560.20.26
 tragurium insula 48.10
 tragurium oppid Θ in eo Mar
 mor ibidem 15
 trallicon oppidum 76.47
 Quere parte prima
 trallis oppi. 76.41 Θ 109.10
 transadana regio 46.9
 transadani po. quibus agros
 pingues faciunt 293.35
 transadani populi 47.5
 transfrenani populi Roma.
 hostes 34.6.23
 transfrenanae fæmine quibus ue
 siuntur ibidem
 trapeze promontorium 78.41
 Θ 80.25
 trapezopolite populi 76.46
 trapezus oppidum 83.13
 trasimeni lacus miracu. 25.41
 trasimenus lacus ardens 31.20
 tribani po. 39.45 Θ 44.26
 trebia fluuius 45.33
 trebates populi 45.8
 trebulani populi 44.20
 trecaßes populi 62.31
 trepsedorum gens 78.43
 treres populi 53.37
 trespylion insula 79.43
 treuontini populi 44.18
 treueri populi 62.22
 triacenses populi 44.42
 triare regio 84.48
 triballi populi 49.14
 triballi populi ubi 50.6 Θ 53.32
 Θ 107.15
 tribochi populi 62.14
 tribulium oppidum 48.19
 tricaßinorum gens 36.44
 trica oppidum 53.9
 trice oppi. pro uerbiu 43.48
 trichone oppidum 50.40
 trichoriphus mons 97.48
 tricorniorum regio 36.35
 tricornium regio 36.34

tridentini populi 47.3
 tridentine alpes 45.48
 trienes populi 53.40
 trieris oppidum 73.22
 trimachi populi 49.14
 trimonium oppidum 54.23
 trinacria. i. Rhodos insu. 79.27
 trinacria. id est Sicilia 41.48
 trinium fluuius 44.11
 trioclini populi 42.28
 triopia oppidum 76.18
 tripolis cur dicta 73.22 Θ
 104.27
 tripolis castellum. Θ flu. 82.49
 tripolitani populi 77.5
 triquetra. id est Sicilia 41.49
 trira oppidum 38.12
 triracienses populi 42.28
 triraces populi 50.40
 tritium oppidum 35.49
 triton palus, fluuiusq. 67.21 Θ
 70.21
 triulatti populi 47.42
 triumphale oppidum 34.4
 triumphilini uenalis populus 47
 24.38
 troas oppidum 78.4.12
 troadis descrip. Θ op. ibid. 11
 troadis finis 78.17 Θ 80.39
 Reliqua quere parte prima
 troami populi 51.2
 troamorum oppidum ibidem 4
 trozene oppidum 51.42 Θ 553
 30 Θ 555.29
 trozene Caria op. 67.44
 trozenij lapides 661.43
 troglie insule 79.43
 troglia oppidum 77.18
 troglodyte populi 59.11. Θ 68
 6 Θ 98.16 Θ 69.7.16 Θ
 108.3.40
 troglodytaru emporiu 100.6
 troglodyte bis anno umbras ha
 bent 23.41
 troglodytaru mirus fons 29.40
 troglodyte Elephantum uenatu
 aluntur 30.30
 troglodyte tesu. ado. 155.3
 troglodyte quales 100.25
 troglodyte ubi. Θ qua antantur
 aqua 101.40
 troglodytice fluuius 99.31
 troglodytici sinus 99.14
 troglodytice Nychos 99.36
 troglodytice noni cernit septen
 triones 22.34
 troglodytices umbræ 23.41
 trophina locus 89.45
 trofolum oppidum 583.21
 trucones insula 49.30
 truentum fluuius Θ op. 44.35
 tuati oppidum 34.2
 tuberum fluuius 97.27

tubernense oppidum 67.28
 tuburbis colonia 67.26
 tubusuptus oppidum 66.31
 tucca oppidum ibidem 30
 tuccia colonia 34.15
 tuderna oppidi uue 244.5
 tuder oppidum 45.1
 tuderibus spectata arma celestia
 18.30
 tuditanus istros domuit 46.44
 tunisense op. 67.32
 tungri po. 62.21 Θ 553.31
 turca populi 83.47
 turduli po. 63.14.33.46
 turdulorum gens ubi 333.38 Θ
 112.34
 turiasso op. 609.20
 turiassonicenses po. 35.31
 turiga op. 34.26
 turmantini populi. 44.6
 turmodigi po. 35.44
 turobrica op. 34.28
 turopolium op. 45.12
 tyrones populi 92.32
 turres uocales ubi 642.36
 turrus fluuius 46.29
 tusea fluuius 66.49
 tusculani agri mirum 27.35
 tusculani siccis quales 646.11
 tusulani po. 39.45
 tusdritanum op. 67.31
 tusitani populi 45.8
 tutienfes po. 40.20
 tutini populi 44.4
VACAMANA oppi
 dum 34.8
 uaceci po. 35.5 Θ 63.14
 uacca flumen 65.17
 uacinnorum gens 38.13
 uacca fl. 62.17
 uacune nemus 44.27
 uadei populi 98.24
 uadam Sabatium portus. 38.7
 uadicaßes populi 62.32
 uadimonis lacus mirum 27.17
 uasfie oppid. 45.11
 uageni po. 38.5 Θ 47.33
 uagense op. 67.28.32
 uagi ferarü more hoies 102.26
 ualdanus fluuius 49.11
 ualentia oppidum 35.12.36.42
 Θ 65.1
 ualentini po. 41.41 Θ 44.8
 ualentinum op. 38.13
 ualerienfes po. 35.39
 ualij populi 101.22
 uallei populi 53.34
 uali populi 83.43
 uama fluuius 89.4
 uamacures po. 67.34
 uangiones po. 62.24
 uanienfes po. 47.5
 uannetes po. 62.3

uarianum regnū 59.15
 uargri po. 47.41
 uarannus fluuius 46.29
 uareani po. 49.7
 uarai po. 48.25
 uarali po. 35.43
 uardilorum oppida 63.1
 uarele populi 90.8
 uareum fluuius 82.22
 uaria op. 35.15 Θ 45.24
 uarrinni populi 61.29
 uarui po. 47.6
 uarabani po. 48.7
 uarus flu. 36.19 Θ 37.35.40
 uasco lucus 37.11
 uascones po. 35.19
 uasconum salus 63.1
 uasfei po. 62.40
 uaticanus ager 39.40
 uatrenus fluuius 46.40
 uatreni portus ibidem 43
 ubij populi 62.25
 ubisei po. 62.35
 ucenni populi 47.41
 uelitana oppida duo 67.28
 uelutimacum op. 34.26
 uelini po. 85.49 Θ 863
 ueamini populi 47.42
 ueca portus 63.4
 uecteri po. 45.23
 uectis insula 62.3
 uectiones po. 35.5 Θ 63.14
 uegium oppidum 48.8
 ueicentani po. 38.32
 uiciens ager 27.34.38.40
 ueij opp. quo die à Camillo captū
 46.24
 uelinani po. 47.43
 uelia oppidum 40.31
 uelates po. 38.6 Θ 41.45 Θ
 45.23
 uelienfes po. 35.46 Θ 40.21
 29.26
 uelini lacus 44.24 Θ 553.19
 uelino lacu cotidie arcus celestis
 apparet 19.18
 ueliterni po. 39.45
 uellates po. 61.38
 uelleiacum op. 121.15
 uellocasser po. 62.27
 uenafrum op. 39.35
 uenani po. 62.37
 uenaria insula 41.24
 uenditiatorum gens 38.3
 uenedi populi 61.16
 uenelli po. 62.32
 ueneni po. 38.5
 ueneria op. 34.12
 ueneris lacus 566.41
 ueneris op. 71.19.14 Θ 75.8
 uenetie sinus Θ gnomon. 33.23
 uenetia x. Italia regio 46.26
 ueneti à Troianis orti

neneti Gallie po. 62. 27
 neneti po. ab Henetis 82. 17
 65. 37
 nenetorum insula 62. 44
 nenetorum ager 46. 49
 nenetulusi po. 40. 21
 nenidaes po. 47. 6
 nennenses po. 35. 45
 nennohes po. 47. 30. 38
 nemontes po. 47. 38
 nenus porrenea 35. 43
 nenusia op. 43. 45
 nenusini po. 44. 6
 nerbanus lacus ubi 47. 11
 157. 45
 nercellens oppidum à quibus
 46. 14
 neregrani po. 44. 40
 neretini po. 44. 8
 nergoanum op. 41. 16
 nergunni po. 47. 43
 neromandui po. 61. 21
 nerona op. 47. 3
 nerocellensis ager auri fodinas ha
 bet 587. 19
 nertacom. icori po. 46. 15
 nertriboge op. 34. 25
 nerucini po. 36. 37
 neruni po. 61. 21
 nerusi po. 47. 43
 nefci op. 33. 49
 nefcellani po. 44. 2
 nefci portus 63. 4
 nefentini po. 58. 32
 nefioniaci po. 45. 9
 nefpasiiani colonia 72. 11
 nefperies op. 63. 2
 nefitini po. 37. 9
 44. 15
 nefulus mons 45. 16
 nefusius mons 39. 31
 nefuni po. 66. 15
 nefusuij montis unæ quales
 243. 48
 netones po. 63. 33
 netriolum op. 45. 12
 nettionenses po. 45. 10
 netulionenses po. 38. 32
 netulionis lacus 39. 34
 nefens fluvius 39. 15
 ulana op. 48. 44
 nibali po. 36. 8
 nibelli po. 38. 5
 niberi po. 47. 32
 nibiforum op. 46. 10
 uibarnates po. 44. 6
 uibonensis fluvius 40. 34. 37
 41. 46
 uicellenses po. 40. 21
 uicentia op. 47. 1
 uicineses po. 35. 42
 uictoria portus 63. 3
 uidugassici po. 62. 32

uicenna Allobrogum op. 36. 42
 uicenna Narbonensis oppidum
 15. 16
 uimellarij po. 40. 20
 uindelicij po. 49. 21. 39
 61. 9
 uindinates po. 45. 10
 uior fluvius 65. 44
 uirgao op. 33. 48
 uirgentium op. 34. 43
 uirgilienfes po. 35. 43
 uirgitanus locus 33. 19
 uirouesca op. 35. 49
 uirtus iulia op. 34. 16
 uirucinates po. 47. 39
 uirunum op. 48. 44
 uisula fluvius 59. 17
 61. 33
 uitis fluvius 45. 18
 uiuentani po. ibidem
 V L B R A N E C T E S populi
 62. 21
 uisipponense promontorium
 63. 26
 uisysippo op. 14. 4. 39
 uisysis specula ubi 41. 47
 uisysis portus 42. 13
 uisysis naui in scopulum uersa
 55. 43
 Reliqua quere parte prima
 uluermates po. 39. 45
 ulubrenses po. ibidem
 ulurtini po. 44. 6
 ulusuburitanum oppidum
 67. 32
 umbilicus id est, Gnomon
 104. 21
 umbræ quando, & ubi nullæ
 98. 48
 umbræ ubi uersus austrum
 ibidem
 umbræ po. 90. 16
 umbrorum dies 24. 9
 Reliqua quere parte prima
 umbrani ci po. 36. 49
 umbræ descriptio 44. 44
 umbræ creta 63. 20
 umbræ 31. 5
 umbræ trecenta oppida debella
 ta à Thufcis 44. 49
 umbri unde dicti 44. 48
 umbri populi quales ibidem 6
 umbri exacti à pelagis 38. 16
 umbro fluvius 38. 22
 undecimanorum colonia
 44. 17
 uoconiforum 36. 47
 uoconitorium regio 36. 35
 46. 15
 uoconitorium gens fœderata 36
 49
 115. 21
 uolane padi portus 45. 44
 uolaterrana uada 38. 20

uolaterani po. ibidem 32
 uolcentium gens ibidem 22
 uolforum litus 37. 6
 39. 1
 uolentani po. 43. 15
 uolce testofages 36. 27. 45
 uolfinæ molæ uerfatiles
 64. 6. 12
 uolfinenses lapides 64. 9. 13
 uolfinenses po. 38. 33
 uolubile op. 65. 1
 uolsci po. 39. 2
 uomannum flumen 44. 34
 uoturi po. 81. 1
 urol locus 74. 25
 uranopolis op. 54. 3
 urbes à mari absorptæ 16. 39
 inde
 urbi gens 92. 13
 urbinates po. 45. 9. 13
 urbubum op. 100. 46
 urci op. 35. 6
 urgo insula 41. 13
 uria oppidum 34. 31
 43. 40
 uri po. 90. 20
 urium fluvius 33. 32
 urpanus fluvius 49. 12
 ursentini po. 43. 15
 urso op. 34. 16
 urticinorum gens 44. 23
 V S A L I T A N V M oppi
 dum 67. 39
 usar fluvius 66. 32
 uscidicani po. 45. 13
 usibales po. 102. 21
 ustica insula 42. 32
 usthina colonia 67. 26
 utica op. 18. 20 et 66. 48
 104
 19
 559. 49
 utidorfi po. 86. 4
 utus fluvius 49. 16
 V V L C A N I A E insula
 42. 24
 uulgientum gens 36. 44
 uulfinum op. de populatum
 17. 16
 uulfinum op. totum fulmine con
 crematum 17. 20
 uulturnius fluvius, & oppidum
 39. 16
 uulturni maris uitrea Harena
 65. 18
 V X A M A op. 36. 1
 X A N T H V S fluvius &
 op. 75. 47
 xanthus fluv. 29. 49
 78. 24
 104. 33
 xenitana Quirca oppidum
 66. 34
 xerxes Aithon perfodit
 53. 49
 Reliqua quere parte prima

xylenopolis oppidum 52. 3
 xylopolite po. 53. 42
 xyflani po. 76. 4
 xois prescatura 69. 49
 Z A C Y N T H V S
 55. 46. 49
 Zacynthi Bitumen 630. 26
 Zagera po. 100. 26
 Zamareni po. 58. 38
 Zamenfes oppidum 67. 32
 553. 47
 Zannes po. 102. 47
 Zanclei po. 42. 28
 Zapawortene regio 86. 45
 Zarax op. 51. 37
 Zarange po. 92. 11
 Zarsapharum op. ibidem
 zarijsa oppidum 86. 43
 87. 12
 zela oppidum 55. 8
 82. 34
 zelia propontis quæ 80. 28
 zephyre insula 56. 38
 zephyrium promontorium
 40. 42
 zephyrium oppidum 60. 2
 75. 3
 zephyria insula 16. 25
 57. 42
 zerbis fluvius 94. 34
 zetis op. 93. 31
 zezigiana regio 80. 45
 zezigmati oppidi mira eathena
 609. 46
 zezigma oppidum 71. 47
 74. 22
 94. 40. 43
 95. 25
 zela oppidum 81. 40
 zigere oppidum 54. 42
 zigæ po. 83. 47
 zilis regio 64. 39
 zimyra regio 73. 16. 23
 645. 29
 zingi po. 83. 44
 ziras fluvius 54. 41
 zirama op. 68. 23
 zizerus fluvius, promontoriūq;
 92. 47
 zoete po. 36. 4
 zœlium op. 54. 6. 34
 zozomons 54. 32
 zonus fluvius 85. 38
 zophanica Toparchia
 72. 29
 zoroanda locus 95. 55
 zotolis fluvius 87. 5
 zoton oppidum 100. 4
 zurachi populi
 97. 38
 Partis Secundæ Finis

